

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIAEQVE

Comitis,

*Theologorum & Philosophorum, sine controuersia, Principia:
Viri, siue linguarum, siue rerum, & humanarum, &
diuinarum cognitionem spectes, doctrinâ &
ingenio admirando:*

ITEM, TOMO SECVNDO

IOANNIS FRANCISCI PICI
PRINCIPIS, EX EADEM ILLVSTRÎ
prosapia oriundi;

*Viri & philosophi, tam bonarum artium & disciplinarum,
quàm veterum philosophorum dogmatum, omni
genere & virtute præstantissimi:*

OPERA quæ extant omnia:

non tam literatis viris vtilia, quàm necessaria,
in vnum Corpus redacta:

Quorum ELENCHI post eius Authoris
habentur.

Accesserunt etiam Rerum & verborum memorabilium, atq;
scriptorum, quorum sententiæ & opiniones qua-
cunq; de re allegantur & citantur, duo
INDICES locupletissimi.

Editio vltima, superioribus multò correctior
& locupletior.

Cum Gratia & Priuilegio Caf. Maiest.

BASILÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI

PRIVILEGIUM LEONIS X. PONTIFICIS

MAXIMI DE EDITIONE LIBRORVM IOAN-

nis Francisci Pici Mirandulae Domini &
Concordiae Comitiss.

DILECTO FILIO LEO X. PONTIFEX MAXIMVS,

*Ioan. Franciscus Pico Mirandula Domini &
Concordiae Comitiss.*

DILECTE fili, salutem & Apostolicam benedictionem: nobis semper peculia-
re fuit (quod & domus nostra quoque antea obseruauit) eos homines libere
& amplecti & fouere, qui aliqua doctrinae & virtutis conditione praestarent,
inter alios vero omnes familiam tuam cum suo ipsius splendore & nobilitate,
tum Ioannis Pici patris tui excellentia, qui vir multiplici scientiarum genere
vnicus sua erate atque conspicuus cum gratiae memoriae Laurentio Medice no-
stro secundum carnem genitore coniunctissimè ac familiarissimè vixit, omni

benevolentiae studio & dilectionis officio sumus assidue profecti. Huiusmodi accedit, quod tu
summo ingenio, summaque eruditione praeditus à tuis maioribus usquam degenerando, sed eo-
rum vestigijs egregie insilendo, dignum te ac idoneum praebes, ut non modo antiquè inrer nos
amicitiae vinculum retinere, verum etiam amorem nostrum & paternam in te tuosque charitatem
maiores in modum excitare indiesque augere possis, quippe qui omnibus operib. per ipsum pa-
trium tuum compositis, quae morte praeventus partim fortè imperfecta, partim in emendata re-
liquerat, tuis etiam, quae ipse multa & egregia edidisti, simul perfectionem limamque adhibuisti:
eademque (velut nobis dilectus filius noster Hercules sanctae Agathae Diaconus Cardinalis de Rango-
nibus tuo nomine retulit) ad communem usum studiosorum (quibus nos imprimis fauimus)
magis castigata, quam antea in lucem edere & publico donare, ac ut emendatiora nitidioraque
exeat, conducto calcographo in oppido tuo Mirandulae propitijs sumptibus te etiam praesiden-
te imprimenda constituisti. Sed quia vereri, ne si ipsa volumina in conspectu prodirent, ab aliqui-
bus alijs in honoris tui praedictum & damnum statim denuò imprimerentur: Curasti nobis per
Cardinalem praefatum humiliter supplicari, ut tibi de remedio opportuno benigniter provide-
re dignemur. Nos autem huiusmodi supplicationibus inclinati, cupientes (quarum cum Deo
possumus) honestis tuis votis annuere pariterque indemnitati consulere ut promptius, & securius
tam laudabile Opus peragendum aggrediaris: omnibus & singulis Christianam fidem vbi libet
proficientibus sub excommunicatione latae sententiae, à qua nemo absolui, nisi per Romanum
Pontificem, praerquam in mortis articulo satisfactione praui possit: nostris verò subditis etiā
ducentorum aureorum, & a missionis ipsorum voluminum accusatoribus pro medietate, & cui-
cunque tibi placuerit, pro reliquo applicandorum statim & de facto per quemlibet cuiuscunque eo-
ditionis & gradus contrascentem incurrendis, & irrevocabiliter exigendis poenis, per praesen-
tes expressè inhibendo mandamus, ne quisquam sub aliquo praetextu vel quocunque colore huius-
modi tuae & patris tui opera, & libros per te, ut supra, publicandos, quoad vixeris, absque tuo ex-
presso consensu, & concessione per se vel alios imprimere, aut impicimenda locare audeat vel
praesumat. Mandantes omnibus & singulis nostris, & sedis Apostolicae legatis, Prolegatis, Pa-
triarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ordinarijs & eorum vicarijs ac alijs quibuscunque, ad quos
spectat, spectareque poteris quomodolibet in futurum: ut tibi in praemissis, quoties opus fuerit,
& à te vel tuis mandatarijs ad hoc destinatis fuerint requisiti, in virtute sanctae obedientiae omni
opportuno favore & auxilio pro nostra etiam, & huius sanctae Sedis reverentia adesse, & assiste-
re debeant. Et ne de inhibitione & mandato nostro huiusmodi ignorari contingat, volumus ha-
rum exemplum in quolibet primo dictorum librorum folio ad verbum imprimi & apponi, eique,
ac si praesentes sub anulo Piscatoris signare fore ut, fidem indubiam per quemlibet haberi, consti-
tutionibus & ordinationibus Apostolicis ceterisque contrarijs non obstantibus quibuscunque.

Datum Romae apud sanctum Petrum sub anulo Piscatoris, die 10. Aprilis 1519.

Pontificatus nostri anno 7. Atergo. Ia. Sa-
doletus.

CENSURA ALEXANDRI P.M.
EIVS NOMINIS VI OPERVMQVE
AVTHORIS A NONNVLIS, CALVMNIIS
impetitorum, defensio.

ALEXANDER SERVVS SERVORVM
DEI DILECTO FILIO,
NOBILI VIRO,

Ioanni Pico, Comiti Mirandulæ.

DILECTE fili, Salutem & Apostolicam benedictionem. Omnium catholicorum quieti, & fama, eorum præsertim quos generis nobilitas, literarum disciplina, vitæ fidei, orthodoxæ integritas commendat, quantum cum Deo licet, consulimus. Dudum siquidem, cum primum ad Innocentium Papam VIII. prædecessorem nostrum, & Romanam curiam te contulisses, & Noningentas in Theologia, & alijs facultatibus conclusiones, ex permissione præfati prædecessoris, publicè (ut moris est) disputandas affixisses, quas sub Apostolica sedis correctione, te sustinere offerebas, & dictus prædecessor, inter illas aliquas fidei & religioni nostra contrarias, erroneas, scandalosas, & male sonantes, ac de non sana doctrina suspectas, ab aliquibus intellexisset: tunc integras fidei consulere volens, ne fidelium mentes (& præsertim simplicium qui ad huiusmodi publicas disputationes consueverunt corrumpentur) nonnullis venerabilibus fratribus, tunc suis, tunc nostris Episcopis, & alijs sacra Theologia, ac utrinque iuris professoribus per eum nominatis per literas suas, in forma brevis, commisit, & mandavit, ut contenta in dictis conclusionibus examinaret, ad aliquam ex illis, ex vi verborum à fide catholica dissonantem, aut hæresim saperent: seu dubia & ancipites, ad erroneum sensum trahi possent: & ipsi prædecessori referrent, sicuti plenius in dicto brevi continetur ut vi habita fideli relatione eorum, opportune prouideret. Qui quidem Episcopi & professores, eidem prædecessori retulerunt, quasdam sibi videri conclusiones suspectas, & ut asseriebant hæresim sapientes, quas tamen conclusiones, gratia tantum scholastica disputationis, ac sub Apostolica sedis correctione disputandas publicauerat, & tales demum eas se habiturum professus es, quales per eundem prædecessorem nostrum indicarentur: in reuocando promittens, cuiusque declarationi, quam ipsum prædecessorem super hoc facere contingeret, assensurum. Deinde verò per dictum prædecessorem, accepto te, quendam alium librum, Apologeticum edidisse, in quo easdem conclusiones, in meliorem & catholicum sensum declarant, interpretabaris, & circa eas intellectum sinceræ fidei, explicabas: idem prædecessor, ne præmissa propositiones, corda fidelium, quoque modo corrumpere interdicti lectionem libelli prædicatorum Noningentarum conclusionum, se tamē nulla ob præmissa incurrisse excommunicationis notam declarauit, ut in eisdem literis, quarum tenorem hic pro expresse haberi volumus latius continetur. Verum, eidem prædecessori, postea aliquibus suggerentibus prætextu dicti apologetici, te præmissis iuramento tuo contrariasse, te in Gallijs agentē, ad curiam curari mandauit, cuius mandatu reuerenti acceptu ad Romanam curiam regressurus iter arripuisti: cumq; in Italiam peruenisses, ex beneplacito ipsius prædecessoris in partibus Florentiæ substitutisti. Interim verò præmissis ad nostram notitiam deductis, inquisisti aq; per nos totius negotij veritate, compertaq; & præsertim referentibus Venerabili fratre nostro Georgio Episcopo Albaniensi, & Vixbonensi, ac dilectis filiis Ioanne Baptista de Præfinito, Tituli sanctorum Ioannis & Pauli presbytero, & Fræsico sancti Eustachij diacono, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, quibus specialiter com-

ALEXANDER PONT. MAX. AD IOAN. PICVM.

miseramus, ut a dhibito secum dilecto filio Paulo Genuensi theologia, et ordinis sancti Domini-
ci professore, & sacri palatii Apostolici Magistro se accuratè informarent & nobis referrent: ni-
hil aliud postea contra se actum, processum, seu attentatum fuisse, quod, in eodem apologetico,
quod in orthodoxam fidem, à cuius sui suspitionis nota, mentem tuam apud omnes reuelandum
scripseras, iudicium, & determinationem ipsius predecessoris, ac sedis Apostolica, cui se humili-
ter submisisti, continud expectare affirmabas. & in pramissa promissione, & iuramento tuo per-
sisteris, prout etiam persistere intendis, & denud etiam promittis. Ideò nos bonam & iusegram
mentem, & sinceritatem fidei, ac in nos & sedem Apostolicam deuotionem & obedientiam
tua, paterno affectu complectentes, ac te, què etiam diuina largitas, varijs virtutib, illustrauit,
pro potiori cauella tua, ab omni reatu perituri, si quem etiam forsàn indircctè, dicto iuramen-
to tuo, cuius formam hic haberi volumus pro expresso, aliquo modo contrameniendo incurrisse,
absoluentes, & absolutum forè censentes causam commissionis huiusmodi aduersus te, & alius
statum indiuidualem, pro expresso etiam habentes, & quantum pendeat coram quibuscung, in-
dicibus, etiam sancta Romana ecclesia Cardinalibus, ad nos aduocates, motu proprio, & ex cer-
ta scientia, extinguimus: teq, in eodem iuramento tuo persistentem, iuxta formam literarum
ipsius predecessoris, nullam omninò propter pramissa incurrisse extinctionis notam, & propter
editionem declarationum & Apologetici huiusmodi, aut alias, nullam haresi speciem, vel su-
spicionem, aut notam sinistram incurrisse, seu in crimen veri vel ficti relapsi incidisse aut po-
nas vel censuras in iure vel alias, contra hereticos, vel de heresi suspectos, contentas, sine latis,
quomodolibet incurrisse: Similibus motu & scientia, auctoritate prafata per præsentes decer-
nimus, & declaramus, inhibentes, districte iung, in vim sancta obedientia mandantes, ordinarijs
locorum, & commissarijs ac officialibus quibuscung, etiam heretico prauitatis inquisitoribus,
ne te pramissorum occasione, quomodolibet molestare, seu inquirere præsument, decernentes
irritum & inane, si secus super hi à quoquam, quamuis auctoritate scienter vel ignoranter co-
tigeris attentari, pramissis necnon constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ceterisq, in
contrarium facientibus, non obstantibus quibuscung, de quibus etiam hic expresse facienda ef-
fer mentio specialis. Datum Roma, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris,

die xviij. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus

anno primo.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CON-
CORDIÆ PRINCIPIS V.C. VITA, PER IOANNEM FRAN-
CISCVM ILLVST. PRINCIPEM PICI FL-
lium conscripta.

IOANNIS Pici patui mei vitam scribere orsus, præfatum Lectoribus in primis duco, ne aut quod fratris filius, aut quod discipulus fuerim, me aliquid in gratiam bi-
 diemum more, dictarum suspicentur. Nihil hic amicitie datum, nihil familie, nihilq;
 beneficij (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repensum. Tantum
 quippè ab adulatione seiuncta est narratio mea, quantum abfuit adulandi necessitas,
 tantumque caui, me, vel mentium, vel vehementem in laudibus legentes arbitra-
 rentur, si quicquid de ipso conceperam, literis tradidissem, ut illud fuerit fortasse peri-
 culum, ne parum potuerint, vel ipsemet virtutes excolle, vel earum assertores coarguere. quod vel hoc
 argumento videre licet. Cùm plurimæ doctorem nostræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elu-
 cubratissimæ seripciones non modò his quæ sumus dicturi, locupletissimum reddiderint testimonium,
 sed dum uteretur hac luce & postquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ
 præconijs præcelluerit: quarum nonnullas in huius libri calce, post commentationes ipsius adscribi ios-
 si vt firmior testibus, non gentilicis fides adhaberetur. Paternum genus (licet ab Constantino Cæsare per
 Picum pronepotem, à quo totius familie cognomen tum memorie proditum sit, traxisse primordia) mis-
 sum facientes, ab ipso tempore orauitatis sumemus initium, tum quod familie forsitan non minus honoris
 ille contulerit quam acceperit, tum quod proprias animi dotes reliqua; totius vitæ & obitus seriem præ
 ferentia, quæ vel proprijs aut auribus, aut oculis hausit, vel ab grauissimis excepti testibus, apertenda dua-
 xerim, polihabitisq; & stemmate & præclaris auorum facinoribus recensenda.

Anno à partu Virginis tercio & sexagesimo supra millesimum & quadringentesimum, Pio secundo
 Pont. Maximo Ecclesiæ præside, & Federico tercio, habenas Imperij Romani moderante, mater Iulia, ex
 nobili Boiardorum familia, Joanni Francisco patri, vltimo eum partu peperit: iam enim Galeottum maio-
 rem natu, ex quo sum genitus, & Antonium Mariam, sororesq; duas enixa fuerat, quarum altera, Le onel-
 lo iam coniugi, Albertum Picum ex Carpi principibus vnum edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ
 consorti: altera Pino Ordelapho Forolijensi principe, cui iam pridem nupserrat, vita functo, Montis agani
 Comiti secundas nuptias concessit. Prodigium haud paruò ante ipsius ortum apparuit: visa enim circula-
 ris flamma est, supra parentis matris altare cubiculum, moxq; euanescere, fortale nobis insinuans, or-
 bicularis figuræ intellectus perfectione simillimum eum futurum, qui inter mortales eadem bora prode-
 retur, vnusq;q; terræ globo excellentia nobis, circumquaque celebrandum, cuius mens semper cœ-
 lestia ignis instar petitura esset, cuiusq; ignita eloquia, flammata menti consona. Deum nostrum (qui li-
 gnis comburens est) totis viribus quandoque celebratura: sed statim obtutus hominum, vt illa euauit,
 occultenda. Legimus quippè doctissimorum sanctissimorumq; hominum ortus, insolita quandoq; signa
 aut præcessisse, aut subsequuta fuisse, veluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino nutu se-
 gregantia, summisq; rebus gerendi natos indicantia. Sic vt omittam reliquos, examen apium Ambrosij
 magni oralustrauit, io eaq; introgressum est, deinde exiens, altissimumq; volans, seq; inter nubila condè-
 s, paternos, aspectusq; aliorum qui aderant visus elinxi: quod præfagium Paulinus plurifaciens, scriptorum
 eius fauos nobis indicasse differuit, qui cœlestia dona enunciarent, & mentes hominum de terris ad cœ-
 lum erigerent.

Forma autem insigni fuit & liberali, procera & celsa statura, molli carne, venusta facie, in vniversum al-
 bent colore, decentique rubore interpersa, czsisq; & vigilibus oculis, fluuo & inaffectato capillitio, den-
 tibus quoque candidis & equalibus. Sub matris imperio, ad magistros disciplina; delatus ita ardenti
 animo studia humanitatis excoluit, vt breui inter Poetas & Oratores testatiss illius præcipuos, nec in-
 iuria coll ocandus esset. In discendo quidem celerissimus erat, prompto ad eò ingenio præditus, vt audita
 semel à recitante carmina, & directo, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenferet, tenacis-
 simaq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire solet: nam qui celer sunt ingenio, natura illi sepe
 solet, vt non multam memoria valeant, qui verò cum labore percipiunt, tenaciores percceptorum euadit.
 Dum verò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iussu, quæ sacris eum initijs vehementer
 optabat, discendi iuris pontificij graia, Bononiam se transiit: quòd cùm biennium degulstasset, meris id
 inueti traditionibus confisus, aliò descehit, non tamen absque bonæ frugis sœtura, quan do puer, & qui-
 dem tenellus, ex epistolis summorum Pontificum, quas Decretales vocant, epitomen quandam seu bre-
 uiarium compilauerit, quo omnes concilij, quàm fieri potuit, sanctionum illarum sententias, conclusit,
 & consummati professoribus, opus non tenue. Sed se secretarum naturæ rerum cupidus explorator critas has
 semitas derelinquens, intellectus speculationi Philosophicæq; eò humanæ, tum diuinæ, se penitus dedi-
 dit, cuius enascendæ gratia non tantum Italiæ, sed & Galliarum literaria gymnasia perultrans, celebres
 doctores tempestatis illius, more Platonis & Apollonij scrupulosissime perquirebat, operam ad eò inde-
 fessum studijs illis impendens, vt consummatus simul & Theologus simul & Philosophus imberbis ad-
 hue & esset & haberetur. Iamq; septennium apud illos versatus erat quando humanæ laudis & gloriæ
 cupidus (non dum enim diuini amore caluerat, vt palam fiet) Romam migravit, inibi que ostentare cupi-

ALEXANDER PONT. MAX. AD IOAN. PICVM.

miserrimus, ut a diletto secum dilecto filio Paulo Gennensi theologia, ac ordinis sancti Domini-
ci professore, & sacri palatii Apostolici Magistro se accuratè informarent & nobis referrent: ni-
hil diu dposita contra te alium processum seu assentatum fuisse, quodq; in eodem apologetico,
quod in orthodoxam fidem, à cuius sui suspicionis nota, mentem tuam apud omnes reuelanda
scripseras, iudicium, & determinationem ipsius praedecessoris, ac sedis Apostolicae, cui te humili-
ter submisisti, continuè expellere affirmabas, & in praemissa promissione, & iuramento tuo per-
sisteris, prout etiam persistere intendis, & denud etiam promissu. Ideò nos bonam & integram
mentem, & sinceritatem fidei, ac in nos & sedem Apostolicam deuotionem & obedientiam
tuā paterno affectu complectentes, ac te, quē etiam diuina largitas, varijs virtutib; illustrauit,
pro potiori cautela tua, ab omni reatu perituri, si quem etiam forsā indirectè, dicto iuramen-
to tuo, cuius formam hic haberi volumus pro expresso, aliquo modo contraueniendo incurrisse,
absoluentes, & absolutum foris censentes causam commissionis huiusmodi aduersus te, & illius
statum individuale, pro expresso etiam habentes, & quantum pendeat coram quibuscunq; iu-
dicib; etiam sancta Romana ecclesia Cardinalib; ad nos aduocātes, motu proprio, & ex cer-
ta scientia, extinguimus: teq; in eodem iuramento tuo persistentem, iuxta formam litterarum
ipsius praedecessoris, nullam omninò propter praemissa incurrisse eximationis notam, & propter
editionem declarationum & Apologetici huiusmodi, aut alias, nullam haeresi speciem, vel su-
spectionem, aut notam similitudinem incurrisse, seu in crimen veri vel falsi relapsi incidisse, aut pa-
nas vel censuras in iure vel alias, contra haeticos, vel de haesi suspectos, contentas, siue lasas,
quomodolibet incurrisse: Similib; motu & scientia, auctoritate praefata per praesentes decer-
nimus, & declaramus, inhibentes, districteq; in vim sanctae obedientiae mandātes, ordinarijs
locorum, & commissarijs ac officialib; quibuscunq; etiam haeretico praestatu inquisitorib;,
ne te per amissionem occasione, quomodolibet molestant, seu inquirere praesumant, decernentes
irritum & inane, si secus, super his à quoquam, quauis auctoritate scienter vel ignoranter cō-
tigeris assentari, praemissis necnon constitutionib; & ordinationib; Apostolicis, ceteriq; in
contrarium faciētib; non obstantib; quibuscunq; de quib; etiam hic expressè faciēda ef-
fet mentio specialis. Datum Roma, apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris,

die xviij. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus
anno primo.

IOAN.

**JOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CON-
CORDIÆ PRINCIPIS V.C. VITA, PER IOANNEM FRAN-
CISCVM ILLVST. PRINCIPVM PICI FL-
lium conscripta.**

IOANNIS Pici patris mei vitam scribere orsus, præfandum Lectoribus in primis duco, ne aut quod fratris filius, aut quod discipulus fuerim, me aliquid in gratiam blâ-
dientium more, dicturum suspicentur. Nihil hic amicitiæ datum, nihil familiæ, nihilq;
beneficijs (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repensum. Tantum
quippe ab adulatione seiuncta est narratio mea, quantum absuit adulandi necessitas,
tantumque caui, ne me, vel mentium, vel vehementem in laudibus legentes arbitra-
reor, si quicquid de ipso conceperam, literis tradidissem, ut illud fuerit fortasse peri-
culum, ne parum potuerint, vel ipsæmet virtutes excesse, vel earum asseriores coarguere. quod vel hoc
argumento videre licet. Cum plurimæ doctorem nostræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elu-
cubratisimæ scriptiois non modò his quæ sumus dicturi, locupletissimum reddiderint testimonium,
sed dum oteretur hac loco & postquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ
præconijs præcelluerint, quarum nonnullas in huius libri calce, post commentationes ipsius adscribi ius-
si, ut firmior testibus, non gentilijs fides adhiberetur. Paternum genus (licet ab Constantino Cæsare per
Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomen tum memorie proditum sit, traxisse primordia) mis-
sum facientes, ab ipso tempore oatiuitatis sumamus initium. tum quod familie fors non minus honoris
ille contulerit quàm acceperit, tum quod proprias animi dotes reliquaq; totius vitæ & obitus seriem præ-
ferentia, quæ vel proprijs aut auribus, aut oculis hausi, vel ab grauisimis excepti testibus, aperienda dua-
xerim, posthabitoq; & stemmate & præclaris auorum facinoribus recensenda.

Anno à partu Virginis tertio & sexagesimo supra millesimum & quadringentesimum, Pio secundo
Pont. Maximo Ecclesiæ præfide, & Federico tertio, habenas Imperij Romani moderante, mater Julia, ex
nobilis Boiardorum familia, Joanni Francisco patri, vitimo eum partu peperit: iam enim Galeotum maio-
rem natu, ex quo sum genitus, & Antonium Mariam, sororesq; duas enixa fuerat, quarum altera, Leonel-
lo iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus vnus edidit, nunc Rodolphi principis Gonzagæ
confor: altera Pino Ordelapho Foroliuensi principe, cui iam pridem nupserat, vita functo, Montis agani
Comiti secundas nuptias concessit. Prodigium haud paruum ante ipsius ortum apparuit: visa enim circula-
ris flamma est, supra parientis matris altare cubiculum, moxq; euanesce, fortasse nobis insinuans, or-
biculari figure intellectus perfectione simillimum eum futurum, qui inter mortales eadem hñra prode-
retur, vniuersoq; terræ globo excellens a nominis, circumquaque celebrandum, cuius mens semper cœ-
lestia ignis instar petitura esset, cuiusque ignita eloquia, flammata menti consona. Deum nostrum (qui i-
gnis comburens est) totis viribus quandoque celebratur: sed statim obtusos hominum, vt illa euauit,
occulenda. Legitur quippè doctissimorum sanctissimorumq; hominum ortus, insolita quandoq; signa
aut præcussisse, aut subleuata fuisse, veluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino natu se-
gregantia, summisque rebus gerendis oatos indicantia. Sic vt omittam reliquos, examinem apiam Ambrosij
magni ora lustrauit, in eaq; introgressum est, deinde exiens, altissimumq; volans, seq; inter nubila condens,
paternos, aspectusq; aliorum qui aderant visus elisit: quod præfagium Paulinus plurifaciens, scriptorum
cuius fauos nobis indicasse disseruit, qui cœlestia dona enuntiarent, & mentes hominum de terris ad cœ-
lum erigerent.

Forma autem insigni fuit & liberali, procera & celsa statura, molli carne, venusta facie, in vniuersum al-
benti colore, decentique rubore interperfa, cæcisq; & vigilibus oculis, flauo & inassectato capillitio, den-
tibus quoque candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magistros disciplina, delatus ita ardent
animo studia humanitatis excoluit, vt breui inter Poëtas & Oratores tempestatis illius præcipuos, nec in-
iuria collocandus esset. In discendo quidem celerimus erat, prompto adeò ingenio præditus, vt audita
fermet à recitante carmina, & directo, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenseret, tenacis-
simaq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire solet: nam qui celeri sunt ingenio, natura fieri sæpè
solet, vt non multam memoria valeant, qui verò cum labore percipiunt, tenaciores perceptorum euadit.
Dum verò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iussu, quæ fieri eum initiari vehementer
optabat, discendi iuris pontificij grata, Bononiæ se transfudit: quod cum biennium degulstasset, meris id
innis traditionibus conspicatus, aliò deflexit, non tamen absque bonæ frugis fetura, quando puer, & qui-
dem tenellus, ex epistolis summorum Pontificum, quas Decretales vocant, epitomen quandam adeò in-
deffam compilaerit, quo omnes concilij, quàm fieri potuit, sanctionum illarum sententias, conclusit,
consummatis professoribus, opus non tenuit. Sed se secretarum naturæ rerum cupidus explorator tritas has
semitas derelinquens, intellectus speculationi Philosophicæq; cum humanæ, tum diuinæ, se penitus dedi-
dit, cuius emanascendæ gratia non tantum Italiz, sed & Galliarum literaria gymnasia perulstrans, celebres
doctores tempestatis illius, more Platonis & Apollonij scrupulosissime perquirebat, operam adeò inde-
fessam studijs illis impendens, vt consummatus simul & Theologus simul & Philosophus iuberbis ad-
huc & esset & haberetur. Iurique septennium apud illos versatus erat quando humanæ laudis & gloriæ
cupidus (monum enim diuino amore caluerat, ut palam fiet) Romam migravit, inibique ostentare cupi-

ens, quæ cum à summissioribus in posterum maneret iouidia. Non gentes de Dialecticis, & Mathematicis, de naturalibus diuinisq; rebus quæstiones proposuit non modò ex Latinorum petitis arculis, Grecorumq; excerptis scrinijs, sed ex Hebræorum etiam mysterijs eruas, Chaldeorumq; arcanis atque Arabum vestigatis. Multa item de Pythagoræ, Trimegisti, & Orphei, prisca & subobscura Philosophia, multa de Cabala, hoc est, Secreta Hebræorum dogmata receptione (cuius & Origenes & Hilarius ex nostris potissimum conuincuntur) quælibet illis intermixta: multa etiam de naturali Magia, quam non paruo interitio ab impia & scelestis separari edocuit, idq; multorum testimonio elegantissime comprobauit, nec non duo & septuaginta noua dogmata Physica & Metaphysica propria iouentæ & mediæ, ad quasque Philosophiæ quæstiones elucidandas accommodata, defuerunt: his nouam per numerosos Philosophandi institutionem adnexuit, cunctaq; simul publicis locis, quò facilius vulgaretur, affixit, pollicitas se soluturum eis impensas qui ex remotis oris disceptandi gratia Romam se conuulissent.

Verùm obreptatorum similitudine (quæ semper velut ignis alta petit) nunquam efficere potuit, vt dies altercationis præstaretur, ob hanc causam Romæ annum mansit, quo tempore vitulatores illi, palmæ ed, & libero examine non audebant aggredi, sed strophis potius & cuniculis fugillare, clancularijq; telis suffodere, pestifera corrupti iouidia (ita enim arbitrii sunt plurimi) conabantur. Lituorem hunc, vel hac ratione libi maxime commouisse existimatum est, quòd multi qui vel ambitione fortassis vel auriæ literario negotio dio incubuerant, octam sibi fore autumarent, si iuuenis ille aggestis atuatorum opibus, multaque doctrina, quasi fertilis ager luxurians, in prima orbis vrbe, de naturalibus diuinisq; rebus, id eq; multis per plura secula nostris hominibus non accelsis, periclitari doctrinam, & ingenium non vereretur, & cum nihil aduersus doctrinam veris machinis moliri posse animaduertent, attulisse eosdem in medium tormenta calumnix tredecimq; ex non gentis quæstiones, recte fidei suspectas acclamauisse, quibus sortè se iunxisse non nullus, qui quæstiones illas, vt potè in fœtas eorum auribus, vt piè ita fortasse parum eruditè, & zelo fidei & prætextu religionis incesferent: quas tamen quæstiones, non pauci, & quidem celebrati Theologi doctores ceu pias & mundas prius approbauerant, eisdemq; subscriperant: quorum cæui Bonfranciscus Regienfis & Episcopus annumeratus est, vir omnigena doctrina, acerrimòq; iudicio, & morum grauitate præclarus, qui Romæ ad Pontificem Maximum ea tempestate, pro Ferrariensium duce agebat legatus: aduersus tamen eum blaterones illi, nihil attentarunt, cum sortè ab eis labefactari eius famam non posse vereretur, quando quicquid traelasset, correctioni matris Ecclesiæ, & Pontificis submississet. At is, famæ illæ dispensia non perperitus, Apologiam edidit, varium certè opus & elegans, multaq; rerum scitu dignarum cognitione repletum, Vigione quæ tantum noctibus elucubratum, qua editione luce clarius conspici datum est, non tam conclusiones, Catholicos potius sensus recipere, quam illos, qui primus adlatrauerant insolentix & ruditaris coarguendos esse, librumque ipsum, & quæ scripturus erat in posterum matris Ecclesiæ, eiusq; prædis sanctissimo iudicio Christianissimi hominæ more commisit: id enim vel expressè vel tacitè peri oportere, persuasissimum est: quasi illud Augustinus proferret: Errare possum, hæreticus esse non possum, quando alterum sit hominis proprium, alterum perueritæ & obstinatæ voluntatis.

Sed vbi Innocentius octauus Pontifex Maximus accepit per editionem Apologie interpretatas conclusiones illas, quæ prius calumnijs infestæ fuerant in catholicum sensum, & à nota criticois releuatas, referentibus quæ nonnullis, quibus conclusionum examen demandatum fuerat, decipulas oppoli posse fidelibus, si nonnullæ quæstionum illarum (rudè quidem & inexplicite disceptandarum more iacebant) passim vacarentur, libelli lectio, quæ cononebantur interdixit, quæ omnia per Alexandri sexti Pont. Max. sub quo nunc viuimus diploma, quod Breue nominant, liquèdò videntur, quòd cum Apologia ipsa impressoribus tradere exarandum duximus. Verùm in ipso Apologie calce quod postea Pontifex auctoritate præstitit, quibus ille poterat rationibus antea facta erat: oblectauerat quippe amicos & inimicos, doctos & indoctos, vt Apologiam legerent, libellum verò ipsum conclusionum inexplicitarum præteriret illectum, quando io eo plurima continerentur quæ non passim vulganda triujs, sed secreto cōgressu iotee doctos & paucos disceptanda susceperat, scolasticamq; exercitationem, more Academicum meditatus, multa veterum Philosophorum, Alexandri scilicet & Auerrois aliorumq; quàm plurimum impia dogmata proposuisset, quæ semper publicè & priuam afferuerat, professus fuerat, prædicauerat, non minus à vere rectæque Philosophiæ, quàm à fidei fœmiosis declinare: atque in hoc modum de libello illo nongentiarum conclusionum verba faciens, Apologeticum opus conclusit. Qui ergo me oderunt, ideò illa non legant, quia nostra sunt: qui me amant, id eo non legant, quia ex illis quæ mea sunt, cogitare plurima possent, quæ non sunt nostra: cæterum immensæ Dei bonitate, quæ ex malis etiam bona elicit, effectum esse (quæ admodum mihi reulit) iudicabat, vt calumnia illa falsò à maleuolis irrogata, veros errores corrigere, eiq; in tenebris aberranti (vt quænam exorbitasset à tramite veritatis, conuenire posset) ceu splendidissimum iubar illoceferet. Prius enim & gloriæ cupidus, & amore vano succensus, muliebribusq; illecebris commotus fuerat: seminarum quippè plorinæ, ob venustatem corporis orisq; gratiam, cui doctrinæ amplæque diuini & generis nobilitas accedebant, in eius amorem exarserant, ab quarum studio non abhorrens, parumper via vitæ posthabita in deliciis defluerat: verùm similitate illa experientia, diffidentem luxu animum reduit & conuertit ad Christum, atque fœmine blandimenta, in supernæ patriæ gaudia commotauit, negligetq; aura gloriæ, quam affectauerat, Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem, tota cepit mente perquirere, adeoq; mores componere, vt posthac vel inimico iudice, comprobari posset. Cumque de ipso gloriosè statim fama, & per vicinas & per remotas oras volitare accepisset, plures ex Philosophis, qui eruditissimi habebantur, ad eum tanquàm ad mercaturam bonarum artium (vt inquit Cicero) cōfuebant, vel ob commouenda literaria certamina, vel quibus inerat rectoris mentis sententia, ad audienda tenendaque rectè viuendi salubria dogmata, quæ tanto magis expetebantur, quantò ab homine doctissimo

& patri.

& pariter nobilissimum profuebant, qui quandoq; deuotè molitudinis voluptariæ infractò secutus fuerat. Videntur enim ad disciplinam morum, auditorum mentibus inferendam, ea plorimum habere momenti, quæ de suapte natura sint bona, & à præceptore conuerso ad iustitiæ semitas, ex distorto & obliquo libidine calle, proficiscantur.

Elegiæq; carmine amores luserat, quos quinq; exaratos libris, religionis causa, ignibus tradidit, multa itidem Rhythmis lusi Hetrusci, quæ pari causa parigenis absumpti. Sacras deinde literas ardentissimo studio complectens, statim in templo Deo, ceu frogum primitias, octauum tunc & vigesimum annum agens, de operibus sex dierum Geneseos, & diè quietis Heptaplum obtulit, opus quippè & perfectum ingenio, & elaboratum industria, cum sublimibus Philosophorum dogmatibus, nam profundissimis nostræ Christianæ Theologiæ mysteriisimum, septemquidq; varia enarratione connexum, septenario capitulorum numero cuilibet septenariæ expositioni conserto libri nomini maxime quadrans. quod tamen ob erutas è naturæ gremio res & difficiles diuinarum quæstionum euolutiones, atq; ob Prophetæ recòditissima sensu sermonisque elegantiam non se falsim Philosophiæ & eloquentiæ rudibus offert, sed præciosè illius de rare suspellitibus vias paucis paratur, quod & ipse animadoctens, in eiusdem Proœmij calce, mentionem de hac re non illepidam fecit. Cùm primùm sacras de gustauit literas, non tantùm veram sapientiam, sed & veram eloquentiam, inuenisse lætabundus exultabat, multaq; ut omittam, ab eo testamenti Noui allatà præconia, Pauli epistolæ, oratorum omnium scriptationibus eloquentia præstare dicebat, Tullij etiam ipsius Demosthenisq; primarij (vt inquit ille) diceendi artifices, lucubrationes nominatim citans, oon quòd essent, vt illæ calamidibus inuistæ, & corrasis vndique facis, & cincinnis conspiciatæ, sed vt veram, solidam, & redolentem, & sapientem eloquentiam, veris sententijs, vera arte fuffultam, essentq; ut dicam breuius, Aegyptiorum opibus non consultò suffarinate. Omnis porro veteris Legis eloquia, consummatissimæ scientiæ & sapientiæ plena prædicabat, quod & si cùm alij, nãm Augustinus in libro de Doctrina Christiana, non loculenter ostenderet, Septimioq; Tertullianus Eusebius Pamphili, & Cassiodorus affirmant: Grammaticos, Rhetores, Oratores, Philosophosq; omnes priscos eloquentiæ & doctrinæ suæ fluentes, ex diuinarum Scripturarum fontibus epotasse: ipse tamen alijs id muneris rationibus prosequatur, quarum partem, in Heptaplī celebratissimæ exordij ioque ipso secundæ expositionis Proœmio videre opere præcium est. Intertotius diuinæ legis euolutiones secundo anno ab Heptaplī editione, opusculum etiam de Ente & Vno decem capitulis distinctum, abfoluit: bræoe quidem corpore, sed amplum viribus, sed altissimis & Philosophorum dogmatibus, & Theologicis sensibus vnde quaque reserptum, quo superius Eote oon esse vnom, sed sibi inuicem respondere, & qualique esse ambitu ostendit, controuersiamq; super eare à Platonis Aristotelisq; sectatoribus habitam, recensuit, assueueras Academicos illos qui contrarium contendebant verum Platonis dogma non assequutos, sensumq; eorum prorsus commune inter Aristotelem & Platonem de Vno & Ente, sicut & de reliquis in vniuersum, & si verba disiderent, demonstratratum erat nõ deuisse: vltimo quoque Operis capite, totam disputationem, ad institutionem vitæ & morum emendationem, non minus ingeniosè conuertit. Aduersum quod opus Antonius Paganinus, & egregius alioquin Philosophus nonnulla quatuor epistolis obiectamenta protulit, quorum tribus ipse respondit, quartæ verò, vel quia fideliter delata non fuit, vel quia ex præscriptis responderi posse putauit, vel alia quâpiam de causa, quæ iusta tamen credenda est, mentionem quod scierim non habuit, cui nos, postquam decessit è vita, ne falsæ vellatanti maleuolus, vel sinistra aliquid credendi rudibus præberetur occasio, respondendi munus obuiamus. Illudq; potissimùm corauimus, vt ex præcedentibus ipsius sententijs, fuisse magna ex parte responsum monstraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica vermaculo fermunt ab eo digesta, quibus multa ad priscorum Theologiam enodandam scientia, multatim enigmatibus & scriptis abstrusa sapientum sensa referantia, deprehenduntur, quæ forsitan, maius ociom nacti, Latina reddere tentabimus, ne tanti hominis supereminens doctrina hisce de rebus maxime peruis, quibusq; vulgi ante ora feratur.

Hactenus de perfectis lucubrationibus, quas ante mortem emiserat, veluti nuncios & antemambulationes præclarorum operum, quæ cōceperat, & præcudebat. Vetus enim testamentum, interpretamentum iam facibus illuminatrat, id ipsum munus, vt Nouo præstaret accinctus, nec eò tantùm, quos literæ series ferre poterat sensus, protulerat, sed in his locis, quæ treis alios diuinorum eloquiorum proprios latu fuerat, superaddidit, Græciq; & Hebræis exemplaribus nostrorum codicum, discordes sententias conferebat: sed hoc potissimùm in eis mente constitum fuit, hoc de vniuersis propositis, quæ in commentandi genere conceperat, alijs infudit, vt aliorum dogmata non adduceret, vtpote quæ iam haberentur, legerentur, nõce erentur, sed sua prorsus inuenta, & meditata differeret, vt proprijs, non alienis facultatibus, famelicæ veritatis animas, pro virili saturaret. Post hæc Hebræico idioma pollens, de veritate translationis Hieronymi aduersus Hebræorum calumnias, libellum edidit, necnon, de sensu loem pro septuaginta Interpretibus quantam Pålmos ætineta aduersus eosdem, libellum item de Veritate temporum supputatione conscripsit. Postremò ad debellandos septem hostes Ecclesiæ animi appulerat, qui eom nec Christi, nõ oclius pareat Ecclesiæ, & quod est sequens, eius est hostis, at implus existens, nollum recipit credendum dogma, siue falsis inferat idolis, sobque hisce simulacris æmooes adorat, seu Moysi cum per diuisionum Iodæorum ritu legem colit, nefandissime Mahometem sequitur, detestatis illis placitis mancipatus: aut Christi anam auditu tantum non operibus & meote sincera vitam viuens, Evangelica documenta peruerit, Catholiceq; Ecclesiæ non consensiens, obstinato corde recalcitrat, vel non casta si de, sed varijs adulterata prophanatrat, superstitionibus Evangelicis suscipit: aut licet solida nitida ac constanti fide receperit operibus aduersat. Hos itaque septem, quasi duces sub quibus reliqui velut gregarij continentur, proprijs eorū armis consiliatur, ad congressum citatur, aduersus impios Philosophos, quoniam illi religionis iugo colla depressi nollit; addecti numini, naturales tantum rationes adorant, eisdem rationibus demicabat Veteris testamenti sententijs, proprijsq; Iudaicæ scholæ auctoritatibus, validis

simè contra Hebræos præliabatur, cum Mahometanis Alcorano nixus pedem contulerat, Idolorum cultores, & multis vuloenibus, & vi non multa prostrauerat, superstitionibus vanis irrecitos, eos præsertim qui diuinaticem colant Astrologiam, & veræ Philosophiæ, & peculiariibus rationibus Astrologonum accriter taxauerat: quoddecimque iam libris, & quidem absolutissimis, ex tredecim ad hoc desitatis, eorum delicia infestatus fuerat. Demùm Hydromantiam, Geomantiam, Pyromantiam, Haruspiciam, & cætera id genus inania, sigillatim exploserat. Sed in Prophetantes Astrologos, eorum ex profecto direxerat, totisque viribus Anietem temperauerat, quando eorum dogmatis, futilibus quidem & olliis momētis, superstitionibus cæteræ suis erroribus fulcimenta aucupentur, vel iospetæ Geneseos momenta rutinantes, vel in elegendis horis, aut Hexagonos aut Trigonos aspectus (quos benignos vocant) conciliantes, & eiusmodi reliqua quibus nec inlanos Orestes accederet. Nec contentus Astrologiam omnem funditus euerit, ut ostenderet nostri temporis Astrologis Græcæ potissimum lingue ignaris, Vanissimam omnium professionum Astrologiam, peruersis translationibus vaniorem, (si dici potest) effectam. Ptolomæi fructus, quos centiloquium vulgè nuncupant, inter scribendum aduersus eosdem, quasi aliud agens è Græco io Lannom sermonem vertit, & elegantissima expositione honestauit, quò in libro plura, vt ita dixerim, errata, quam verba vulgata, illa translatione contineri demonstrat, quam tamen semper io arcanis veluti preciosum thesaurum cultodierant, eiusdem cultores ignari. De Christi fide perperam sentientes, oecumæ Ecclesiæ parietes imperio, quos visitatori vocabulo nominamus Hæreticos, & Nouo instrumentato, & rationibus egregia obargutione incessauerat, nonaginta ferè hæreses in propulso habebatur. Verùm ille cuncta rimatus, ducentes inuenit, quas sigillatim non modò eliminare, & prodigare propulserat, sed & pariter docere, quæ ex parte Philosophiæ non ritè perceptæ, suos errores transisset, aut furtiualiter. In Christianis postremò, quorum fides siue operibus visitur, vehementer inuectus fuerat, necnon diligenter explorauerat, qui fieri posset, vt ignem in medullis terræ constitutum homines credant, quo perpetuò datura sunt pœnas damnatorum corpora, cæteraque id genus animæ quam corporis inexcogitata supplicia: immensa quæ de deitatis viis gaudia, quibus animæ corporibus iunctæ beantur, atque dictis Ecclesiæ quæ ad credendum compellunt, obaudientes oon sine, & nihilominus passio debacchantur in vitia, diuitisque incumbant cumulandis, nihilq; minus formidentur ab eis, quam pœnæ, aut affligerentur quam regnum Dei: pro morborum item qualitate id oecumæ opem admoedere tentabat, tectos scilicet morbos, & luapte natura impuros, acribus acerbisque medicaminibus insinere: ea verò vulnera quæ minori infecta malitia deprauataque forent cicatricemque obdocere desyderarent, lenibus placabilibusque foecore adeptis verò valetudinem & recidua metuentibus, saluberrimas potiones, celebrataque antidota præparare. Multa alia opera fuerat exortus, quibus sperari poterat futurum, vt Philosophiæ studia in vniuersum, eliminatis erroribus, explosaque barbarie resisterent.

Inter hæc potissimum Platonis & Aristotelis nutrabatur concordia, quam iam ceptam breuè perfecturus erat, si vita comes pacis adhuc annis superfuisset, ita enim Philosophiam ab incunabulis lactando nutruerat, & ad vsque nostra tempora perduxerat adultam, vt nostræ tempestatis Philosopho nil amplius aut in Græcis, aut in Latinis, aut io barbaris codicibus desiderandum esset: citasset vñ Thaletem, ignem Heraclitum, circumfusumque atomis Democritum, Orpheos item, & Pythagoras, priscique alij, eius ope & gratia in Academicum conuensi esset. Postremò Philosophiæ principes Plato scilicet fabularum velamentis, Mathematicisq; inuolucris constipatus, & Aristoteles vallatis motibus dextra daza fidem futuræ amicitie laxasset. Inter Auerroem quoque & Auicennam, inter Thomam & Scotum, qui iam diu conflictauerant, si non pacem in vniuerso, in multis tamen impetrasset indocias, quando in eorum pluribus controuersijs si quipsiam dissidiorum verba rimetur attentis, & exactis libret, serupulosiusq; vestigans, cutem deferens, intorsum ad imas latebras profundasq; penetralia mente peruadat, vñ oionem sensum iodisse paratis pugnantibus, verbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba partim pro meritis, partim pro culpis, & honorata fuisse & taxata.

Totus igitur Deo dicatus, Ecclesiam quibus poterat armis defendebat, atque latitantem (vt aiunt) è Democriti puteo veritatem educebat, & ignorantæ gramen inexpugnabile, quò multorum mentes præfocantur, sobnascentesq; perniciosas herbas abrumpebat penitus, & detruncebat. Sed mors adueniens, tot tantarumq; vigiliarum laborem, & excultæ locubrationis partem inanem ferè reddidit, hocque potissimum fuit io causa, vt plurimas quamquam magna ex parte exaffatas, dedolatas, imperfectas commutationes dereliquerit, quòd scilicet sibi ipsi tantum, noo autem nobis scriberet. Nam sicut ceteri io commentando ingenio, ira veloci in scribendo manu fuit, & cùm antea pulcherrimos literarum characteres delinearet, factum erat, vt ex vsu oionis in commentando velocitatis, vix eorum quæ exarabat capax existeret: huc etiam & illuc scribere solitas erat, vetusta inter dum superuenientes huius nouis obliterans, & propter exoleta quædam & dispersa reperit, quædam saltem & vellicatim exarata, omnia denique adeo confusa & inordinata, vt sylux aut farragines putarentur. Ex libro septemtempli poem Aduersus hostes Ecclesiæ prætulauerat, pars illa, quæ diuinaculos Astrologos genethliacosq; potissimum iolestatur, ab incude (vt dici solet) ad limam perdocta fuit, quam non paruo tamen labore, ne mediocri cura, ab exemplari linarato, & peoè discerpo deprospimus: quo in opere summum Philosophum, summum Theologum, summum Oratorem, acerrimum Christi Ecclesiæ propugnatorem, incomparabili prædicto ingenio, quod in cunctis ipsius commentationibus cernitur, se demonstrat. Quædam item minutula non tornata adhuc apud me comperi, interpretationem duntaxat Dominicæ orationis, regulasque beoè viuendi circiter quinquaginta, breues perfectò oimis & inexplicatas, quas in multa capta, si vixisset, dedocnatus omnino fuerat. Duas quoque ad Deum Deprecatorias, quarum vnâ Rhythmis Hetracis, elegiaco metro alteram, qua grauioribus defugientum quandoque studiis animom cantando ad lyram mulcere posset, composuerat: primis enim adulescentiæ annis genus omne musicæ artis adeo excoluerat, vt excogitata per

ipsum

ipsum modulamina, notataque debitis concentibus harmoniz celebre haberentur. Plurima quoque in eius scrijts quamquam inordinata peruidimos, ex quibus tamen vtile aliquid præferim. Pålmostum enarrationem compari posse putuerim. Sed & epistolæ circiter quinquaginta diuersim editæ temporibus, cum familiares, cum doctrinales, cum adhortatoriæ emergere vni cum Oratione, quam Romæ, si disputare contigisset, habiturus fuerat, quæ non tam iuuenis quartum & vigesimum annum nondum nati perperca dissimulatum ingenium, & doctrinam vberissimam redoleret, quod & cunctæ ipsius scriptioes faciunt, qualem fertilissimæ ipsius eloquentiæ locupletissimam nobis testimonium præbet.

Stylo quidem valde probando & vsus est, semper nõ ascito, sed ingenio, multiformi etiam, pro rerum varietate, qui & si totum (vt aiunt) Myrothecion consumpserit, mundicie tamen & decore maiestatis ornamentis seruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera, quorum tria Cælius, Macrobius quatuor enarrat, ex commentationibus ipsius, nec impendio colliguntur: ubi copiosum in quo Cicero dominari fertur: breue quod Salustio ascribitur: siccum Fróntoni datum: pingue & floridum in quo Plinium & Symmachum lasciuisse prodiderunt. At fortè copiam hanc Brutus non vocasset eluibilem, nec Salustius immoderatam, siccitatem quoque Fróntonis humectatam, Salustij breuitatem elongatam, floridum pinguedinem Plinij latio in campo deportatam, non difficile recto iudicio orator deprehendet. Adde his Luuij lætèum fontem, fortè sine Patauinitate (vt ille inquit) adiectis flosculis plurimis Apulei. Verùm non hic in mutata à Græcis Philoſophia se exercuit, non in Atticis nobilibus, non in fictis Saturnalibus ad laudandam prope Vergilij Aeneidem fabricatis: non in Romana historia, non in mera historica, naturæ altissimis difficilibusque speculatis vacas, sed in admiranda illa mundi fabrica, in incessendis sacrosanctæ Catholice Ecclesiæ hostibus defodauit, in eliminandis Astrologis fógatus est. In Theologicis quæstionibus exercitiandis, in Aristotelis & Platonis concordia laborauit, in enarranda sacra eloquia incubuit: in commendandis & adhortandis amicis nauauit operam. Verùm hanc (de qua apud) eloquentiam tantum auerat vt affectaret, vt eos potius damnares, qui pigmentata lenocinia scrupulosius exquirentes, omnes ingenij vires in vestigandis vocabulorum originibus accommodabant. Quæ omnia plurimum eò propensius in eius admirationem convertere, quod inter eorum literas diu & propensissimè versatus esset, qui Latinas literas eloquentiæ floribus refertas non sunt profecti (patiantur hæc æquo animo nimij antiquitatis amatores) nam hæc & si concilijs compendiosiusq; tamen eò fortè verius, quò me doctiores, & Hermolaus Barbarus, & Baptista Carmelita, & Marſilius Ficinus, & Martheus Bosſus, & plerique alij doctissimi & eloquentissimi viri prodidere, Bibliothecas amplas tam Latinorum, quam Græcorum incredibili celeritate & perlegit, & excerptit, nullasq; (si modò facultas data) commendationes illecebræ præterijt. De præfictis Ecclesiæ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat, quantum credere difficile est, etiam in eo, qui in ipsi solùm euoluendis totum vitæ tempus consumpsisset: de Neotericis verò Theologis qui eo stylo sunt vsi, quem Parisiensem vulgò nuncupant, tantum iudicij apud eum residebat, vt si quis ex improvisis abstrusum illorum cuiuspiam maloi: explicatam quæstionem, enucleandam petisset, tanta ingenij fertilitate adaperiebatur, tanta solertia referabat, vt doceres doctoris illius vniuersa dicta, præ oculis & in vulnerato habuisse, cunctasq; pari modo famulas agnouerat, cunctas schedas excusserat, nec vni illorum sic additum credas (qui nostris hominibus mos est) vt cæteros aspernaretur. Ipse enim à teneris sic institutus fuit, sic animatus, vt in illis veritatem quæreret, parq; honore, quosque illa eluceſceret inuenta, quosque venerearetur, priuata affectione nudatus. Quid tamen de singulis senoret, qui in vniuersum famulosos habentur, in Apologie Proëmio, cum de barbaris, Græcis, Latinisq; Philoſophis, proprietates, peculiareque laudes reculeret, videre datur. Thomam verò Aquinatem quando interloquendum de his Philoſophis Theologisq; vt Gallico more disceptando scripsere, mentio fieret, præ omnibus laudare consueuerat, vt potè solidioris præ alijs veritatem basi nitentem: eum quoque in Heptaplo nostræ Theologiæ splendorem nominat: de hoc percunctatus creberrimè & à me ipſo idem respondit, nec oppositum fusdere cuiquam debent, nonnulla quæ in eius Apologeticæ continetur disputanda, alioquin Thomæ opinionibus exproſſo aduersanda, cum iuuenis admodum esset, gloriæque tunc cupidus, in vrbe celebratissima Gorgiæ Leontini more quascunque tutando partis famam aucuparetur, ad de quod ex decem millibus propositionum, tribus tantum, aut quatuor non consentire, sed & aduersari id non conuincunt.

Disceptandi porro periculis suis, frequentemq; & impensissimam operam literarijs agonibus, dum ferueret animas impendit: eo obiectante scilicet, Scoti acumen & vigilantiam, Francisci acrimoniam, copiam & multitudine Angeli deprehendere potuisses, nec de te nodos illos multiplicibus flexionibus complicitos, nec tam colluctantibus argutis, quàm grauitate subnigros. Eo respondente, Thomæ fortitudinè & robur, Alberti amplissimè nec conſpexisses. Verum his consiliis nuncium pridem remiserat. Actiusq; atque magis id muneris in dies perolus iberat, adeoque detractabat, vt Herculi Eſtenti Ferrariensem duci, & intermicijs, & seipſo enixissime postulanti, vt dum Generalis Predicatorum fratrum synodus Ferrariæ celebraretur, disceptare non egreſſeretur, diu obſequi relictus fuerit, multis tamen rogatibus, annuens principi illi, cuius amor in ipsum non mediocriter existerat, morem gessit: vnde datum est ambiq; solertior ne an eloquentior, deſtor an humanior appareret. ex ore quidem disceptanti, talis semper animi patebat alacritas, vt de re comi, & placida potius, quàm subacida & difficili altercari videretur, quapropter qui ab ore pendebant audientes in mirum eius amorem excitabantur, sed frequè ei adagium inerat: Mutus id esse Dialectici, non Philoſophi. Aſſebat item eas disputationes prodeſſe, quæ placido animo ad vestigandam perquirendamque veritatem priuatis in locis semotisq; arbitris, exercebantur: at illas obſſis plurimum, quæ in propatulo fiebat, ad obtinendam doctrinam, vel ad captandam vulgi auram, atque imperitiorum applausum, vixque poſſe fieri omnino cenſebat, vt homines cupidini, qua frontis illi disputatores exagitantur, inſeparabili vinculo annexi non ſit, illius cum quo diſputator, deſiderium infamiam conſuſionisq; lethale vulnus anime, venenatq; charitatis moriferum. Latuit eum nihil omnino, quod

peti.

pertineret ad operationales, cauillasq; sophistarum & faueticas quinquillas, quæ calculationes vocantur
hæ Mathematicæ commentationes sunt, subtilioribus, ne dixerim, ad morosioribus excogitationibus na-
turalibus applicatæ: verum & si in eis esset eruditus, ac eiusmodi scriptioes legisset, quas fortè ad pleni-
tudinem gouit Italia (nulla enim tam inuisa & inaccessa literarum reperi poterat, quæ illius vestigiis lostitæ;
abundè explorata non essent) dissidit tamen & detestari videbatur. valere meo iudicio, earum communem
viam animaduertens, ad sociorum parandam iofamiam labefactandamque in replicando memoriam, ve-
ritatem verò inueniendæ, cui indefectam operam nauandam arbutrabatur, aut nihil, aut parum conducere,
sed ne plura confecter, fectoremque detineam, comprehendam breui. Enicuit aliqui eloquentia, fed in-
scientia rerum nature secretarum dehorietas est: alius peregrinas linguas, sed vniuersa Philosophorum
decreta non calluit: priscorum alius iouenta perlegit, non noua dogmata concinnauit: scientiæ ab altero
hominum tantum & humane gloriæ causâ, non Christianæ Reipublice molumento, & diuinæ & humane
questitæ sunt: ille verò cuncta hæc pari studio ita complexus fuerat, vt nymum & coaceruatim in eum
confluxisse viderentur, nec vt multi, qui non aliquo vno excellentes, omnium participes fuit, sed in omni-
bus vq; adeo profecerat scientijs, vt quolibet ex his in ipso considerasset, eam sibi propriam & peculia-
rem elegisse iudicauisset: hæc quoq; eò admirabilia erant, cum à seipso vi ingenij, & veritatis amore, quasi
abiq; præceptore assequutus esset, vt quasi de seipso, illud quod de se dicebat seipsum, possim proferre:
Se sibi ipsam scilicet fuisse magistrum. Ad quos mirabiles effectus, tam paruo temporis spacio producen-
dos, quin quæ ego causas conuenisse reperi, in credibile ingenium, & tenacissimam memoriam, facili-
tates amplas, quibus ad coemendos tum nostræ, tum Græcæ, tum barbaræ lingue libros adiutus esse (septem
quippe aureorum nummum milia, retulisse mihi memoria repeto, in ascendendis sibi vq; ad diem illam,
omnifariæ literaturæ voluminibus, erogasse) iuge & infatigabile studium, contempnitionem postremo ter-
renarum rerum. Hunc igitur si pntia illa ætas Laconum tempore protulisset, si Aristoteli credimus, diuinis
illum virum appellauisset.

Sed virtutes intellectus iam (vt arbitror) relinquendæ videntur, & nunc præclare eius animæ partes,
quæ actiones spectant, prosequendæ, exactissimiq; mores in publicum educendi sunt, vt flammatus ipse
in Deum animus innotescat, vt erogatæ in egenos diuitiæ collaudentur, vt his, qui tandem diuinæ elegi
fuit additi, referendi gratias, in bonorum omnium auctorem quæ cumulatisimè, pariter occipit. Tri-
ennio igitur priusquam diem obiret, vt posthabitis dominandi curis, in alta pace degere posset, securus
quo sceptrâ caderent, cuncta patrimonialia, quæ Mirandulæ Concordiæ quæ possidebat, hoc est, tertiam par-
tem earum, mihi nescio an dono, an venditione tradidit: quod factum, postea Maximilianus Augustus, qui
nobis est Rex & dominus, vt ita dixerim immediatus (neque enim alium tot seculis quot est ex æ difcata
Mirandula atque Concordia, nisi qui successio in regali imperialiæ Romanorum throno confideret, re-
cognoscimus) Cæsares liberalitate firmavit: quicquid autè ex hoc negotio pecuniarum acceperat, partem
pauperibus eiargiens est, partem in emendis agris, vnde & ipse, & eius familiaria alerentur expoluit, no-
minatimque Corbulas, in agro Ferrariensi, multis aureorum milibus nummum sibi comparauerat, multa
indem vala argentea, preciosasq; suppellectilis partes in pauperum vsum distribuit: mensa mediocri con-
tento fuit, retinente tamen onoihi lauitiæ prioris, quantum ad fercula, & ad vala argentea pertineret. Die-
bus singulis preces ad Deum suis horis effundebat, pauperibus semper si qui occurrerant, pecunias tri-
buebat, nec eo contentus, Hieronymo Beniuenio ciui Florentino, literato homini, quem pro magna in i-
psum charitate, proque morum integritate dilexit plurimum, demandauerat, vt proprijs pecunijs, semper
subueniret egenis, nuptum quoque virgines traderet; eiq; statim vt erogatos nummos, quæ primùm
restituere posset, renunciatet. Id enim muneris ei delegauerat, quò facilius, veluti fido internuncio, paupe-
rum ciuium calamitates & miseria, quæ ipsum latuissent, releuare quiret. dedit & sepius (quod silentio
pretereundum non puto) de corpore proprio elemosinas, scimus pluresque (vt verbi vtar Hieronymi)
porrexisse egentibus manum, sed carnis voluptate, & illecebris superatos: at ipse propriam carnem diebus
illis potissimum, qui Christi cruciatus & mortem nostræ salutis gratia representant, in summi illius benefi-
cij memoriam, delictorumq; expiationem cedebat meisque oculis sepius (cuncta in Dei gloriam redeas-
ant) flagellum vidi. Vultu hilari semper erat & placido, adeoq; miti natura, vt nunquam se fuisse turbatum,
multis etiam audiocibus testibus sit: recolo mihi interloquendum dixisse. In nullum euentum (vt res pe-
simè cederet) ira commoueri posse credere: nisi scriba quædam deperiret, quibus elucubrationes eius
& vigilie recondite stabantur. Sed cum animaduerteret pro Deo Optimo Maximo eiusque Ecclesiæ
laborare, eisdemque omnia opera, studia, actionesque dedicauisse, & id fieri minime posse, nisi aut eo iu-
bente, aut permitte, confidebat se non contristatum iri: si felicem mentem, quæ iam nullis posset aduer-
sis deprimi, nullis quoque commotis (vt palam fiet) extollit: non illum certe vniuersæ Philosophiæ peritia,
non Hebrææ, non Chaldææ, Arabicæq; linguæ, vltra Latinam & Græcam, cognitio tumidum reddiderant:
non etiam amplæ diuitiæ, non generis nobilitas inflauerant, non corporis pulchritudo & elegancia, non
magna peccandi licentia in mollem illam, & spatiofam multorum viam reuocare poterant. Quid igitur po-
terat esse tam admirabile, quod illius quærit mentem peruertere? quid inquam, supra illum esse poterat, qui
(vt verbis Senecæ vtar) supra fortunam erat, cum illam siue secundis statibus tumidam, siue aduersis rei-
statibus humilem, aliquando contempserit, vt eius mens Christo & fopernæ patrie ciuius spiritali glutino
copularetur: quod vel hoc argumento liquido percipitur: Quod dum Ecclesiæ officia & dignitates, à ple-
rique nostris temporis (proh dolor) licitatas actionatasque, non paucos videret expetere, flagitare, suspi-
rare, enixissimè mercari, ipse à duobus regibus, per internuncios oblatas, testes adstant grauissimi, testis
ego, se sacris initiari nolle repudiavit. Alter verò quidam, cum seculi dignitates & amplex red-
ditus, se datarum sponsondisset, si regem eius adiret, conspicuus angulum non relinquere in quem se conde-
ret, ademptaq; esse cuncta suffugia, tale illi dedit responsum. Vt intelligeret, se non dignitates aut diuitias
expe-

expetere, sed potius, ut Deo & studijs vacare posset, illas neglexisse. Ferraria quoque cum ex amicis quiddam Pandulpho Collettano Pisaurensi iuriconsulto perspicaci ingenij viro, & multarum lectionis, quo amico familiarissime vtebatur, suavisset, ut eum adduceret quibuscunque rationibus posset, ad Cardinalatus dignitatem petendam, vel certe si eam Pontifex offerret (quod multis futurum videbatur) amplectendam iocque Pandulphus subhilitans percontasset, quippe qui non ignarus esset, omnia illum malle, quam huiusmodi honores committeri, ipse quoque erat animi magnitudine, respondere protinus propheticum illud, per epistolam iussit: *Non sunt cogitationes mee, cogitationes vestrae*, contemplans forte de bonis Ecclesiae, quoniam pars maxima pauperibus hereditario iure deberet, magnificos ducere apparatus non oportere. Sanctissimorum item hominum exempla ante oculos posita, Ambrosij scilicet, Augustini, Martini, ceterorum, quae, qui Episcopatus dignitatem oblatam effugerant, idque id muneris antequam obirent, deus astituerat, quid quod & non modo ab Cardinalatu ipso, sed & ab suprema summi pontificis potestate sanctissimum Caelitium se abdicasse legerat, ipsumque totius Christianae reipublice humeris onus excussisse (onus verè, cum subeunobus maximum pareretur praeium innotis scilicet & parendi tantum iuvandique gratia illud amplectentibus) persuasissimum erat viro Philosopho, non esse laudis cumulasse divitias, non quævisse honores, sed reconvale & vmbrailem reuocando gloriam, veram adipisci, quæ semper virtutes, & ceu co-mes inuidias & affecta comitatur, humanam gloriam vel pro nihilo habebat, aiebatque sepius, famam vltis non oibz mortis minimè profuturam, tantumque propriam æstimoasse doctrinam agnovimus, quantum voluitas Ecclesiæ, & eliminandis explodendisq; aduersis erroribus conducere. Quinetiam ad eam perfectionis metam persuasile percepimus, ut scilicet parum curaret, si eius commentationes, non sub proprio omnino publicitatis ederentur, dum tamen id ipsum quod sub Pici nomine facturæ fuerant, afferant hominibus emolumentum, minimè omq; alijs amplius affici libris, præterquam Veteri Noouoque testamento, ætatis quæ residui in eis semper voluendis, consumere statuisse nisi publica eum stimulet utilitas, eam videret tot, & tanta quæ coöperat, & parturient passim ab omnibus non efflagitari modò, sed & immanera exigi: minutulibus quantumcunque deuotè, vel feticulè, vel ancilæ affectum in Deum plaris quam omnem eius humanarum diuinarumque rerum noticiam faciebat. Admonebat sepius in familiaris inter loquendum, ut animaduertent, quantum laborant nutriendosq; mortalia, quantumque caducum & fluxum quod viuimus, quam firmum & stabile quod sumus futuri, siue scilicet detrudamur ad inferos, siue subleuemur ad coelos, hortabaturq; ut ad Deum amandum conuerterent & incitarent mentes, quod opus præponderaret, cuiusque, quam in hac vita habere possemus cognitioni, hoc etiam in libello ipso de Ente & Vno luculentissime efferebat: quando ad Angelum Poliniam, cui librum nuncupauit, in ipsa disputatione conuersus, hæc verba effatus fuerit. Sed vide, mi Angele, quæ non infamia teneat amare Deum dum sumus in corpore, plos possumus quam vel eloqui, vel cognoscere, amado plus nobis preciosis, minus laboramus, illi magis oblequimur: malum tamen semper per cognoscimus non quàm inuenire quod querimus, quam amando possidere id quod non amando frui & etiam inueniretur. Illud quoque Dni Francisci Taotum scit homo, quantum operatur illius in ore frequens fuerat.

Ceterum liberalitas sola, in eo modum excessit, tantumq; aberat, ut aliquid curæ terrenis rebus apponeret, ut etiam iocundissimè natio macularetur, ab amicis quoque sapienter admonuit compemimus, ut in totum diuitias non contemneret. Assuerantibus id sibi probro dari, eam vulgatum foret, siue id verum, siue falsum, furti dispensatoribus præbuisse occasionem. Nihil minus mens illa quæ semper contemplantis pericrutasque totius naturæ consilij inhaerebat, demittere se facile non poterat, ad hæc infima ablectaque pensculanda. Meinini dum Ferraria eum eo obuerfaret, obsonatore pagella quadam oblata expensarum approbationem expetere, quo viso mirabundus extitit, percunctatusq; illum, Mentemne ad id quod retroactis temporibus oeglexerat, appouisset, respondit familiaris: Non modò ab eo efflagitasse, sed exegisse, ut id subiret officij, quibus ut morem gereret lætaturat: tantum verò curæ, quantum prius habuisset. Quinetiam dum eius dispensator primarius eum interpellasset, ut eius pecuniarum, quas per multos annos contractauerat, dispoñtionem fieri iuberet, quò secunus menò se confuleret: atque eiusmodi libros, coram attulisset, talia eidem verba respondisse percepimus: Scio me quam sapientissimè abste & potuisse, & posse fraudari, quapropter liberatione expensarum harum nps non est: si tibi debeo, quamprimum nummos exsoluam, si mihi debes vel in præsentia, si potes, vel in posterum, si non ad est facultas, debita relue. Amicos verò semper multa indulgentia tractauit, quibus cum hortationis ad bene viuendum locutionibus vi solebat. Hominem ooui qui dum eius doctrina fretus & famæ, eum loqueretur, & haberetur sermo de moribus, duobus tantum ipsius verbis commotum, ut via vitiorum deserta, mores reformauerit. Verba fuerunt eiusmodi: Si Christi mortem, nostri amore perpeffim, pro oculis habere remus, propriam quoque iudicandem cogitatio cauere utis vitij. Modestiam & comitatio eo admiramem exhibuit, quos neo à viribus, aut fortuna probatos, sibi deuinciendo duxerat, sed à moribus & doctrina: eorum eo qui quantumcunque pollerent literis, vel saltem bonarum artium studijs, gnauos aptosque inspicere, diligere consueuerat. Similitudo namque amoris est causa, & erga sapientem virum, ut teste Philosopho, Apollonium inquit, afficius quædam est: scientiam quoque perficere hominem, quia homo est: perfectæ verò bonitatem consequi spero aliosque probos esse diligendos non ambigitur. Ceterum nihil ei intolerabilis, quam (ut verbis Horatij utar) superba ciuium potentiorum limina, multum quoque sæculi, & coniugale vinculum, perosus fuerat: interrogatusque inter iocandum. Quid ei ad alterum subeundum astus, sero, humore & necessitate cogente & optione data, leuissimè videretur: hæsitabundus aliquantulum, nutabundusque nec non paucillum subridens: Coniugium, respondit, cui non tantum esset & seruutis annexum, & periculi quantum militiæ: libertatem enim supra modum dilexerat, quam & natura sic affecta, & Philosophice studia suggesserant, vagumque ob id plurimum extitisse illum summo, nec propriam sibi vnam idem delegisse: licet Florentiæ sepius, & Ferrariæ quandoque commoraretur, quarum altera

ciuita.

civitate sibi quasi domicilium præstitisse putaverim quod scilicet in ea, post Bononiam primum literarum studia coleretur. illiusque princeps cum mirifice diligeret, quadamque veluti affinitate coniunctus, vixit ex cuius & eo sorore scilicet Blancha Maria Estensi natus sim, nec etiam longe nimis esset à patria, quando triginta tantum passuum insillibus ab Mirandola orientem solem versibus Ferraria distaret alteram suae aeris amantitate, siue plarium smicorum suavitate, siue ingeniorum subtilitate dilexit plurimum, & incoluit, quos inter literariorum amore, duos sibi potissimum deumxit: Angelum scilicet Politianum virum Graece Latinoque doctissimum, nec non variarum literarum forum referunt, ac propè vindicem Romanæ linguae alterum, Marfilium Fiesinum Florentinum, hominem omnifaria literatura redolentem, sed maximum ex his qui nunc vivunt, Platonum: cuius opera in Academicis sibi vendicandis, vix fuerat.

Exterioris latræ cultus, non multum diligens fuerat, non de eo loquimur, quem observandum præcipit Ecclesia (gestasse hanc quippe præ oculis eum vidimus) sed de his caeremoniis mentionem facimus, quas nonnulli posthabito verò cultu Dei, qui in spiritu & veritate colendus est, prosequuntur, & prouehunt: at iocernis affectibus feruentissimo Deum amore prosequeretur, interdum etiam alevitas ipsi animi propemodum elanguiscebant & decidebat, maiori quandoque nixu vires assuevit, adeoque in Deum exarsisse illum memini, ut eum Ferrariæ io Pontario quodam de Christi amore colloquente, longis spaciaremur ambulantibus, in elusivum verba proruperit. Tibi hæc dixerim, in Arcanis recondito: Opes quæ mihi relique sunt, absolutis consummatisque elucubrationibus quibuslibet, egenis elargiar, & crucisq; munus, exerts nudatisque pedibus, orbem peragranti, per castella, per urbes, Christum prædicabo: accepi postea illum mutasse propositum, & Prædicatorum ordini se addicere statuisse, interim eorum quæ conceperat operum quæque inehosuerat, maturabat editionem.

Sed M. cccc. lxxxix. anno Redemptionis nostræ, dum ipse secundum & trigessimam ætatis ætatem impleret, Florentiæque moraretur, insidiosissima correptus est febre, quæ adeo in humores & viscera graßata est, ut nullum non medicamentorum genus adhibuit contemperit, eumque oratione naturæ satisfactere, intra tertium decimum diem coegerit. Sed quemadmodum in infirmitate se gesserit, licet eo tempore, ab eo procul essem, narrare tamen non desinam, quæ sibi gravissimis testibus, qui aderant, acceptum. Quod illud, cum postsumptum Eucharistiæ sacramentum, sigillum ei Crucifixi Christi offerretur, ut inde plenus amoris hauritus, ob ineffabilem illius passionis nostræ salutis gratiæ memoriam, prorsusq; exhalaret animum, sumere posset, fortissimum duntaxat, adversus quæcumque adversa munimen, validissimumque contra iniquos demones propugnaculum: interrogandoque mox leniote. An firmius crederet, veram esse illam Dei veritatem, hominis imaginem: qui quæ Deus est ante tempus, & æquum ab ipso Patre Deo, cui æqualis in omnibus, genitus esset, deq; Spiritu sancto, qui & Deus est, ab ipsoque & Patre, quæ tria vñ sunt coeternæ manente, in vtero Mariæ semper Virginis conceptus esset in tempore: qui famem, qui siom, qui labores, qui ætus, vigiliis perpassus esset, qui demum pro contractis ab Adæ femine sordibus nostris ablundis, proque referenda ianda cœli, mactis quæ genus humanum caritate complectebatur, preciosissimam sanguinem, & sponte & libenter in ara crucis effudisset: ceteraque id genus recenseri quandoque solita: Non modo se credere, sed & certum esse, responderit. Excitem illud, cum Alberto Pio sororis filio, quem omnino iunximus inter huius vitæ iñta, iuveni, & ingenio, & bonarum artium studio & moribus conspicuo, eadē ratione, quæ Alexander & Aphrodisiæ, & Themistius in auliciorioris librori Procemio, fortitudinem & Physicis contemplationibus sumi, contra mortis metum declaravit, quam mox sententiam usurpavit Auctoris, conanti inquam Pacari mortis confinia reddere placabiliora, in hanc modum verba reddidit. Non illa duntaxat ratione pacari animum in finem mortis cruciatibus poni, sed hac potissimum, quod Dei sui offensis terminis iam poneretur, quādo brevisculum vitæ eius tempus, crebrior in Deum offensas non cocontentum arbitrarer. Et illud præterea, quando pluribus ex Prædicatorū collegio probatissimis testibus, & Alberto ipso, paulo ante citato, revelate sit Cæli regnare, ad se nocte aduentasse miro fragrantem odore, membraque omnia febre illa contusa, contractaque resouisse, seq; morti omnino non concessum promississe, hilari placidoq; ore, in strato, dum egrotaret iaculis, compertum esse, atque inter mortis aculeos, quos sustinebat, quasi cælo sibi patefactos cerneret loqui solum, salutantesq; omnes, & operam suam, ut moris est, pollicentes blandissimo ab eo sermone & receptos & exolatos. Ab seruis ite omnibus, si cui molestus forte fuisset, ignosci sibi postulasse, certiores facti sumus, quibus antea cho anno testamentum cæderat, vidum alijs & tegumentum dum viverent, alijs pecunias pro meritis erogari. Heredes Florentini Xenodochei pauperes instituit, eorum duntaxat, quæ moveri non poterant: mobilium verò Antonium Mariam fratrem.

Quanta verò molestia eius obitu infinis, & summo omnium gradus affecerit, testes sunt Italicæ principes, vrbes & populi, testes bi reges, quos supra citauimus, testis iterum Caroli Galliarum regis benignitas & gratia silentio non prætereunda. Cui cum Florentiam aduentanti, ut inde Romam peteret, Neapolitanum regnum expugnatus, graui eum laborare ægritudine vniuersum fuisse, duos Italian Medicos ad eum legatos euiatim fungentes officio, visitantem & opulatum ipse transfuderat, literasque quas & vidimus, & legimus, propria subscriptas manu dedit plenas & humanitatis & eorum sollicitationum, quas & magnanimi regis beneuolentissimus animus, & præclaræ virtutes & erogantes exigebant. Eiquippe tum satis notissimus erat, tñm quadam familiaritate coniunctus: nam sibi eo in Gallijs, dum Parisio inuiseret, honorifice exceptus fuerat, etiamuero qui eum dum vixit toti orbi, & multis sæculis admirandum præstitit, ita eius obitum non minus celebrem, & inauditum celebrari decreuit. quocirca ea in presentiarum referenda puto, quæ meis suribus hausi, dum Florentiæ, quo illius infirmitate percipia, licet non tē, pectus me contuleram, in ade sacra, quæ sanctæ Reperatæ dicitur, Hieronymum Sauonarolam Ferrariensem ex Prædicatorum ordine, virum & Theologiæ consultissimum & præclarissimum, famatissimū, quæ sanctimoniam, sacris habentem ad Florentinum populum conciones, audirem. Sed prius Sacrarum li-

seruum ignarus, Apuleij verbis, admonere consilium esse ne crasis iuribus, & obfistino corde, ea putent mendacia, quæ audita noua, vel visu rudia, vel cerè supra capsum cognitionis ardua videantur: quæ si paulo altius explorauerint, non modò comperto euidencia, verumetiam factu facillima sentiant. Is igitur è pulpo declamans, quæ sunt dicturus, cunctis qui aderant insinuat. Arcanum tibi, ô Florentia, pendendum est, quod equidentia verum est, quam proverbium illud apud te frequens, Ioannis Euangetistæ subiecissimè profecto, sed ad didendum compellor, & qui mihi præcipere potest, vt hæc palam facerem, imperat.

Neminem porro vestrum puto fuisse, qui Ioannem Picum Mirandulam non nouerit, magnis ille à Deo beneficijs, magnisque gratijs cumularus, multifariæque præditus disciplina fuerat, nulli forte mortalium tam celebre obgit in genium, magnam in eo iacturam fecit Ecclesia. Arbitratur, si diutius ei vitæ spaciū prorogatum fuisset, cunctos qui octingentes ab hinc annis decessere, ob inscriptionum monumenta, quæ reliquisset, excelsisse. Hic mecum obseruari solitus erat, secretum palam facere, ex quibus noueram interitis eum locutionibus à Deo ad religionem citari, vnde assatibus hisce obsequi cupiens, non semel obtemperare proposuerat. Verum diuini beneficijs male gratus, vel à sensibus vocatus, detractabat labores, delicatæ quippe temperantia fuerat, vel arbitratu, eius opera religionem indigere, differebat ad tempus, hoc tamen non vt verum, sed vt à me coniectatum, & præsumptum dixerim, ob id, duobus ei annis flagellum interminatus sum, si opus, quod ei Deus patrandum proposuerat, negligenter exqueretur. Rogabam factor Deum identidem, vt cæcis aliquantulum, viam quæ ex alto eidem ostensa fuerat, tandem caperetur, non hoc quæsiui, quo pertulissus est, non hoc putaueram, at id Deo decretum fuit, vt viam hanc relinqueret, præclaraque coronæ in cælis præparatæ partem aritteret, famamque & nominis celebratè, quæ ad summum cumulum, si vixisset, fuerat habiturus, ad plenum non assequeretur. Verum benignissimus iudex, elementissimè erga ipsum se habuit, atque ob elemosinas, larga & effusissima manu pauperibus elargitas, & orationes quæ ad Deum instantissimè effusæ sunt, effectum est, vt nec eius anima, in sinu Patris adhuc super cælos exularet, nec ad inferos deputata, perpetuis tormentis cruciatur, sed purgatorio igni ad tempus mancipata temporarias poenas luat: quod in hac parte libentissimè dixerim: vt qui eum bouerunt, & hi potissimum, qui eius beneficijs cumulati fuere, suffragijs adiuent. Hæc & plura alia vir Dei clara voce asseuerauit. Se, addens, non latuisse, ob mendacia eiusmodi, si qua misceretur, verbi Dei præcones dignos effici, de quibus æternum sumeretur supplicium, nec non adiciens diebus aliquot, hæc sibi in vniuersum fuisse comperta, sed propter verba, quæ Virginem dixisse, sic ægrotus affirmauerat, notandus fœdissè formidasseque diu, ne ille demonum opera fuisset illusor, quando ob eius mortem Virginis pollicitatio frustraretur: verumtamen innotuisse sibi defunctum, æquiuocatione mortis deceptum, eundem illa de secunda & æterna locuta fuisset, hic de primis & temporarijs credidisset. Quod si quis dixit hominem hunc vel hypocrisis fuisse mentium, vel phibitissimatis iudificatum, vel demonum præstigijs circumuentum, is nisi aut malè de fide sentiens, aut mentis emoræ sit, fateatur necesse est, Deum multisari felicitatem eorum miseriamque, qui animas effusidient, viuentibus & reuelasse iam, & reuelare posse, eodemque temporis spacio, eos quibus hæc palam sunt, certiores reddere, se à non visis, aut spectris illudi, sed vera esse, quæ aut mente, aut oculis ferunt & vident: Tantæ verò & doctrinæ, & auctoritatis virum, tantæ probitatis & prudentiæ, quorum in Aristotelis Philosophiam, compendiaria theorematum, monitiones publicæ, præclarissima interpretamenta, in sacra eloquia futurorum contingentium, prædictiones, quæ euensis ad lineam, omnis ferè nouit Italia, sanctissimæque vitæ conuersatione, testantissimam pridem fecere fidem, in principe templo, tam celebratæ vrbis, hæc vt vera, vt inconcussa tenenda, tot milibus hominum veritate non comperta pronuntiassè, nemo nisi maleuolus inficiabitur: adde, quod dum nonnulli super id negocij sciscitaret, virum qui sermonum interfuerat, adisse concionatorem audiui, ac eidem, vt ea plus haberet robore, quæ vulgauerat retulisse, defunctum vallatum igne sibi apparuisse, & professum ingratitudinis adhuc poenas dare. Quinetiam monacha quendam multis præclara vaticinijs, quæque ipsi dum viueret, multa futura prædixit, quæ adamussimè euenire, inter reliqua, hoc vnum protulit, biennio ante quàm è vita migrasset: eum illiorum tempore, opera & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrum collegio se dicaturum, eodemque tempore, Florentiam quandam familiam (quam Pactiam nuncupant) eius exultantem ad patriam redituram. Complures ad quos hæc fama peruenerat, super hac liliorum nomenclaturam, demirabantur, loqui eam arbitantes de verno tempore, quod lilia florescant, sed lilium hoc, Galliarum regem exitisse compertum est, talibus vtentem insignibus qui pridie quàm ille religionis voueret: ita enim vouerat, antequàm moreretur, & quadrius postquam extorris illa familia se contulit in vrbem patriam, magno se comitatu, Florentiam ingressus est iter per Hertruriam faciens, Neapolitanum regnum, vi & armis inditionem vindicaturus.

Verum antequàm finem faciam, præfari iterum pauca in calce Operis, non inutile puto: video enim mihi videre, ad reuelationes has, veluti ad lunæ vmbra habebantes molossos, quibus adhuc offusa (prioribus forsitan non contentis) obijcienda est, ne frustra latratibus æstru serberent: video itam dementibus excuti risum. Video his, qui sciolos se arbitrentur, summo ueri ludum, qui fortè ob non possit habuit religionis ingrediendæ salubrem astatum, igne torqueri animas non debere contendent, nec diuino astatos spiritus tempestate nostra reperi homines, qui Christi colloquijs perfruantur? At si peccata non morte, sed venia digna purgatorio igni esse plectenda arbitrantur, iustos etiam poenas dare non mirantur. Itè si seruum qui voluntatem Domini scient, non adimpleuit, teste veritate, multis vapulaturum non ignorauerit, huc qui Dei voluntatem noverat & implere distulit, & si à noxis quibusque alijs fuisset immunus, supplicia luere non extraxim pateretur. Alia ex parte rudem & insulsum eorum astutiam mirari satis non possum, qui cum Christum pro hominibus mortuum credant, eosdem homines alloqui eundem facile posse non credant, vehementiori argumentum Virginis matris, angelorumque bestiarumve hominum spirituum affati.

IOANNIS PICI MIRAND. VITA.

affluibus participes eisdem mortales homines non posse fieri, animadvertendum eis profectò foret, inferiora omnia, per superiora gubernari, Dionysio etiam Areopagita teste in libro de Hierarchia celesti, separatisque mentibus, inferioris gradus & naturæ, quibus hominum cura demandata est, per superiores mentes, quæ iterum vel à supremis, vel ab ipso Deo diuina mysteria hauriunt, illuminari hominesq; diuino affluat spiritu easdem reuelationes accipere, hominum multitudini cùm expedit patefaciendas, sacrosancta hæc diuinitatis lex: quod ab eodem Dionysio libro celestis Hierarchiæ edocetur, vt per prima sequentia, ad augustissimam lucem subuehantur, ignari proculdubio sunt Diuinarum literarum, insolentis quoque & perniciæ ingenij: nam in illis conspici datur diuina futura mysteria, nò tantùm per bonos, sed per scelestos homines, & pseudoprophetas quandoq; patefacta, quid prohibet huic fidem habere, qui de doctrina, & tot virtutibus pollet, multaque iam futura, quæ nunc euenire prædixit: & hoc non somnium Iosè testatus, sed asseueranter affirmans. Adde quòd Aristotelis Philosophia, his non reclamet, & Platonica suffragentur, & et pro graui testimonio, nisi Scripturæ diuinæ auctoritatem non acceperim, sed extranea hæc, quandoq; citare non absurdum est, vt maleuolorum tela in auctores maiore vi, quàm venerint, reuertantur. Verùm ad nosmetipsos iam redeundum est, quibus non cùm moriendum est, quòd talem amicus, quàm quod habuimus, & habemus, grates agendum Regi, cui viuunt omnia, quippe qui mortalis viæ munere perfusus, diuque cum habitantibus Cedar, quos luce non pauca perfuderat, conuersatus, inaccessibile & infinitum supernæ patriæ lumen iam iam ingreditens, ineffabili diuinitate, nobis etiam indies isturus opem, sine fine fruatur.

PAULI

PAVLI IOVII DE IOANNE

PICO MIRANDULA

Elogium.

IOANNES Pious Mirandula meritò cognomine Phoenix appellatus est: quòd in eum, Dii superi, supra familiæ claritatem, omnis corporis, ac animi vel rarissima dona contulerint: Mira enim altitudine subtilis ingenij, decora facie, leuissimisq; moribus, & incomparabili, quum disputaret, aut scriberet, facundia omnes eius seculi sapientes in admirationem sui facilè conuertit: Grauiissimo autem opere, nec dum absoluto, tanta eruditione atque vehementia Astrologos, totius diuinationis vanitate confutata, persecutus est, vt subtilium disciplinarum professores à scribendo deteruisse videatur. In Heptaplo autem dum Sacrarum literarum mysteria, diuino ote nobis recludit, & in Apologético grauiissimis disciplinarum omnium rationibus propofita ad disputandum, ingenij sui decreta defendit, seipsum doctrina atq; memotiæ felicitate supergressus esse videtur. Excessit è vita dignus Cælo, trium & triginta annorum Iuuenis, eo die tam celebri, quàm postea Italiæ maximè funesto, quo Carolus Galliæ Rex octauus Florentiam est ingressus, scilicet, vt tanti funeris luctus, quum sub signis ornatus in pompam externæ gentis exercitus urbem intaret, vel eo inusitato spectaculo, & in tanta receptæ libertatis lætitia, minimè vinceretur.

F. LEANDER ALBERTVS BONONIENSIS,

DE IOANNE PICO

Mirandula.

Ioanne Francisco Nicolaus procreatus itemq; Braufus nothus, à Nicolao Ioannes, ab Ioanne Ioannes Franciscus, qui mœnibus arcem muniuit, sub cuius Ponte lapis hac inscriptione legitur. Ioan. Franciscus Pico Ioannis F. vt cæteris virtutibus, ita hac animi magnitudine facilè suos maiores superauit, quòd arcem hanc à nullo antea septam maxima impèsa sua cœdo latere cingendam curauit, anno à Christi natali M. CCCC. XL. Cal. Sextilibus. Præclari huius viri mentionem Corius in historijs facit, eum anno post C. N. M. CCCC. LXII. sub imperio Sigismundi Malatestæ equitum ordines ducentem, cùm ad Senegalliam à Federico Vrbinatæ Comite Pij II. Pontifex belli præfecto Sigismundus prælio peteretur, egregiè depugnantem in hostium potestate venisse scribens. Filios reliquit Galeottum, Antonium, Mariam & Ioannem: è quib. priores duo re militari celebres, & apud Italiæ regulos magna auctoritate fuerunt, Ioannes prodigioso planè ingenio stuporem orbi inussit, vt literarum ab eo relictæ monumèta monstrant. Vir omnigenæ literaturæ fuit, & Græcè, Hebraicè, Arabicè, Chaldaicè doctus. Fatis interceptus Florentiæ anno ætatis XXXIII. post C. N. M. CCCC. XCIII. sepultusq; est cū habitu sodalium Prædicatorum, quem de manibus Hieronymi Ferraricnsis in cœmeterio D. Marci summo cum dolore totius reipublicæ sumpsit. Memoriam eius abundè Ioannes Franciscus Picus ex fratre nepos in illius vita celebravit, præterea verò & Marsilius Ficinus, & Angelus Politianus, & Iacobus Antiquarius, & Baptista Carmelita, & Philippus Beroaldus, & Antonius Citradinus, alijq; multi nostræ æmoriæ nobiles scriptores, qui varias etiam ad illnm epistolas exarauère.

IOANNES IOVINIANVS PONTANVS
LIB. TERTIO DE FORTYNA AD A. COLOTIVM
*Batum, in Proemio de Ioan. Pico Miran-
dula Comite.*

EC nos deterrebit Ioannes Pico magna tūm nobilitate, tūm etiā ingenio, ac doctrina vir, qui nuper dicere prorsus syderalem conatus est disciplinam. Cui quo minus ipsi respondeamus, labore eo nos omni liberauit, vir in omni disciplinæ genere clarus, ac perquam acutus, Lucius Bellantius cui ætas nostra multūm profectō debet: debitori autem longē amplius posterī, ne ad eos tanta hæc indignitas penetraret. Quid enim indignius, quā tot seculorum tradita, tot excellentium hominum velle inuenta labefacere, & quæ disciplinarum omnium est antiquissima, eam longo pōst tempore insectari? Videlicet Pico noster (voco eum nostrum, quia magna me cum benevolentia coniunctus fuit, quodq; doctissimum quandoque maximē mihi familiarem atque amicum statuo) tractus ipse quidem exemplo est aut Pyrrhonis, qui Physicam & moralem omnem doctrinam euertere conatus est olim: aut Laurentij Vallengis, qui nuper vel decem Prædicamentorum seriem, ne Dialecticam dicam omnem, vt subrueret quid non tentauit? Hæc Ioan. Pontan. loco præfato.

DE PICO LVCAS CAYRL
EPS EPISCOPVS GEOPHO-
nensis.

VCIPS Bellantius Senensis vir doctissimus, qui satis doctē perfrégit singulas nugas Ioannis Pici Comitis Mirandulani, quas contra Astronomos iratus scripserat, quippe cui tres Genethliaci, prædixerant ipsum ante 36. ætatis annum fore interitum, quod ita iam accidisse perhibent. Non tamen flocci faciendū est hæc astrorum scientia, si Pico nullam Astronomiæ fidem adhibebat. Er scripserit omnes stellas fixas nullum prorsus habere lumē innatum, sed ab ipso Sole singulas illuminari. Si à ☉ lucent tantummodō sydera, atq; eadem non nisi lumine agunt Solis, ergo solus Sol ageret omnia: igitur vnum erūt, ab vno siquidem principio emanant, vnius quippe lucis, ab vna luce actio, & ita stellæ omnes nullam haberent virtutem, & frustra fuissent à Deo creatæ, vel duntaxat ad ornamentum vniuersi, & ita non ruisset, neque fulgores in hæc inferiora emitterent, cuius contrarium videmus in ☿, ♀, ☿, & in stellis etiā fixis primæ potissimū magnitudinis, secundique luminis, atque tertie maiestatis. Veneris præterea sydus quod est Sole inferius, nunquā conspicitur dimidiatum neque tenebricosum veluti corpus Lunæ, quare ab se lucet atque splendescit. In Eclipsi ☉ enim præcipuē punctorum vel paulō plus Eclipsati, stellæ tam primæ, quā secundæ magnitudinis nunquā à quopiam visæ sunt in tenebris delitescere, sed magis suos fulgores emittere. Siquidem tunc non impediuntur à maiori lumine solari, & per semet ipsas lucent, quippe quæ innatam habent lucem. Quocirca Pico ille, vir alioqui doctissimus nescio quæ Thesiphone exagitatus, scripsit, stellas omnes nullum prorsus habere lumen innatum. Sed à Sole illis omnibus mutuari: Igitur,

Mirandulanus Princeps PICVS ille IOANNES

Philosophus, quo non doctior alter erat.

Singula quæ scripsit prorsus sunt irrita, contra

Astrologos, & quod sydera luce carent.

Si Sol flammis omni dat cunctis lumina stellis,

Omnibus & præbet lumina syderibus.

Ergo solus agit Sol, stella at luce carentes,

Nisi prorsus agerent irrita, q̃, astra forent.

At quoniam scripsit, stellas tam lumine cassas,

Insensu stellas, lumine cassas obis.

Natus

EPITAPHIA DOCT. VIROR.

Natus Anno Domini 1463. Febuario, die 24. hora 2. mortuus anno Domini
1494. Anno ergo ætatis non 33. sed 32. ut vixerit annis 31 $\frac{1}{2}$. ferè. Ex directione Ho-
fscopi ad corpus Martis, ut illi prædictum à doctissimis Astronomis fuerat.

HERCVLIS STROZAE:

*Ioannes iacet hic Mirandula, cetera norant
Et Tagus & Ganges, forsitan & Antipodes.*

Eiusdem:

*Hic situs est Pici, cuius si cuncta perissent
Virtutum, septem vix sat erant tumuli.*

MICHAELIS MARVLLI:

*Occidit atas media quod Pice inuenta,
Vltima Socratica stenda ruina domus.
Nec vel nobilitas, vel opes, vel gratia forma
Profuit, aut animi tot bonarum tui.
Nec hoc, crede mihi, natura iniuria matris
Larga vel in primis qua fuit una tibi,
Sed visa documenta hominum, & quam fluxa sit illi
Forma, genus, dotes ingenij, imperia.*

LATOME:

*Ne Pici ingenium deberi quæ putet astris
Nil genere hoc artis, vanum esse potest:
Quem vitam & mores frangi, assiduumq; laborem
Astrorum scimus percoluisse loco.
Sed tamen est aliqua (fateor) quo debeat astris
Quod citò se nostris eripere malis.*

CATALO-

**CATALOGVS VARIORVM AVCTORVM LATINORVM ET
GRÆCORVM, HEBRÆORVM ET CHALDÆORVM, ARABVM,
quorum dicta & sententia IOANNES PICVS MIRANDVLAE
DOMINVS ET CONCORDIAE COMES in cunctis suis operi-
bus fideliter recitat, & doctæ explanatione vel refutat
vel confirmat.**

A

Ab Hebræus Rab.
Abbas Hyperboreus
Abdala de somnijs
Abdalla Saracenus
Abenragel astrologus
Abnazara Thalmoudita & astrologus
Abosar grammaticus & didacticus
philosophus
Abraham Patmarcha
Abraham Hispanus
Abraham Isaacita, astrologus
Abubacher Arabs Genethliacus
Aburaten philosophus
Abulgalen discipulus Auerrois
Abumaron Babylonius
Abumafar Arabs philosophus
Achinnas doctus Hebræorum
Adaburaba Rab.
Adam Rabbi
Adelander Arabs
Aegidius Romanus. Aethilius
Aethilius
Aethilius
Agiluz philosophus
Aglaophemus Pythagoricus
Albaregnus astrologus
Alberus Magnus
Albunafar philosophus
Alchobinus astrologus
Alchamisthymaicus
Alcindus Arabs. Alcibades
Aldus Manutius
Alexander Aphrodisæus
Alexander Polyhistor
Alexandres
Alchmeon astrologus
Alperagius sapiens astrologus
Alpharagius. Alpharabius
Alphonius Rex
Amasius Aegyptius
Ambrosius. Amelius Platonius
Ammonius
Anastafius Papa
Anaxagoras
Anaximander
Andragazar Hebræus astrologus
Andreas Cornutus
Andreas Sammaris grauis mathe-
maticus
Angelus Mantuanus astrologus
Angelus Polinanus philosophus
Anselmus
Antonius abbas
Antonius Cronius
Antonius Citadinus
Antonius Fauconius
Antonius de manee Vilmo
Antonius Piccannus
Aomara de nauo ombe astrologus
Aoniz genethliacus
Aphilaus philosophus. Apollinari
Apollonius magus & philosophus
Aponensis
Apuleius interpres Platonia
Arabes. Aratus astrologus

Archelaus mathematicus
Archigenes medicus. Architas
Armenensis synodus. Aristoteles
Arnoldus Hispanus medicus
Arcebius astrologus magister
Arachel Maurus. Alaph propheta
Ascedensis. Alkepiades
Asclepius Athenienis
Aristol astrologus
Astrarchus astrologus.
Atrampaces Arabs
Auerrodan astrologus
Auenazara. Auenrois. Auensoat
Auerrois Arabs Cordubensis
Augustinus. Auicenna
Azerchel Baton astrologus.

Basil Cuspin philosophus & a-
strologus
Bacon mathematicus
Baccius Vgolonus
Balthasar Millouacca
Bapolla Carmelita. Bardesanes
Bartholomæus Festus. Basilides
Basilus. Beds
Bernardus Abbas
Bernhardus de Ganace
Bion philosophus
Blasius Bonacursius. Baethius
Bouatus astrologus
Brachmanni Indorum philosophi
Brenanlus Britannus astrologus
Burlus philosophus.

C

Cabalistic
Cameracensis cardinalis
Campanus astrologus
Cancellarius Parisiorum
Capecolus. Camerades
Cassander astronomus. Castidius
Cato. Catullus
Cecilius. Celsus
Chaldæi sapientes
Charondas sapiens magus
Cherilus. Chilo
Christophorus Laudinus
Cristophorus Saxelus
Chrysothomus. Cicero
Clemens Alexandrinus
Clemens apostolorum discipulus
Clemens V. Papa
Calumella. Commentator
Comelius Fronio
Concilium Toleranum
Cosmas Padius
Crispas philosophus
Cyprianus
Cyrillus.

D

Damasenus. Damafus
Damigeron magus
Daniel propheta
Daniel scriptor de officijs sagelorum

Dantes Aligerius poëta Florentinus
Darius Hebræus cabalistic eximius
David Rex & propheta Israelis
Demetrius episcopus
Demetrius philosophus
Didymus Alexandrinus
Diodorus. Dio genes
Dionysius episcopus Alexand.
Dionysius Areopagita
Domenicus Benuenius. Donatus
Durandellus. Durandus.

E

Elion hereticus. Ecclésiastes
Egidius commentator in Genesis
Eleazarus rabbi. Elizer Hebræus
Ennius. Ensilias astrologus
Ephelina synodus
Ephelion astrologus
Ephelion Thebanus
Epicharmus
Epistetus. Epicurus
Epimondus. Epiphanius
Elicanus magus. Eldras
Ethicus philosophus
Ezot liber. Euander Petia
Euclides. Eudorus
Eunomus hereticus. Euripides
Eusebius. Ezechiel propheta
Ezer Chaldæus.

F

Fabianus Romanus episcopus
Franciscus sanctus
Franciscus de Maironis
Franciscus Petrarca
Franciscus de Romanis.

G

Galerus Gelasius Papa
Gennadius
Gerfonides Rab. astrologus
Gorgias Leonius
Gustfredus de Fontibus
Gyasiadeus. Gregorius Arimondensis
Gregorius Nilensis. Gregori? Papa
Guido Carmelita
Guilelmus episcopus Parisiensis
Guilelmus Aluerius.

H

Habacuc Propheta
Haly Abenragel
Auerrodan
Hamec
Haymon. Hebrei
Helias. Helazer Garnecensis Heb.
Heliodorus. Helaidius
Hermanuel Hebræus astrologus
Hemus philosophus
Henricus Barenus
Gandauensis
Herra
de Massia
Machluentis
Valentis
Heraclitus

Merem.

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Mercurius Pythagoricus
 Hermes Aegyptius
 Hermias. Hermippus philosophus
 Hermolaus Barbarus
 Hermolaus Pamarcha Aquileensis
 Heracles Bithonis
 S. Hieronymus
 Hieronymus Benienius
 Hieronymus Manfredus astrologus
 Hierotheus. Hilarius
 Homerus. Hostianus
 Hoychilax Halicarnassus
 Huallus pamarcha Hebraeus.

Iacobus Apostolus
 Iacobus Anagariis
 Iacobus Feltrius. Iamblichus
 Ieber mathematicus
 Ieremias propheta
 13398 C H E I A T V I F. D.
 Iohannentius Othlaus Ponofer
 Iothim
 Ioannes Abbas Spanheimensis
 Ioannes Aldenofensis
 Ioannes de Bacoce
 Ioannes Britannus. Ioannes Caton
 Ioan. Damaferus
 Ioan. Exoniensis
 Ioannes Euangelista
 Ioan. Franciscus Picus
 Ioannes de Gandavo
 Ioan. Grammaticus
 Ioan. de Guara
 Ioannes Hippalenis
 Ioan. Iovinianus Pontanus
 Ioan. Martianus mathematicus insignis
 Ioannes Parisiensis
 Ioannes de Regio monte
 Ioannes Scomus
 Iob. Iodan Rab.
 Iosephus Chaldeus. Iosephus
 Irenaeus Lugdunensis
 Isaac Aras philosophus
 Isaac Israelita. Isaac Nathonenis
 Isaac Persa Rab. Isarith astrologus
 Isidorus. Ismael Rab.
 Iliacrus. Iulianus Caesar
 Iulianus Pomonius. Iulius Caesar
 Iulus Firmicus. Iunianus Maius
 Iustinianus Imperator.

Lactantius. Lactius
 Laurentius Medicus
 Leander Albertus
 Leo Hebraeus mathematicus
 Leopoldus astrologus
 Leucanus philosophus
 Levi Ben Gerson. Leuita Rabbi
 Libippus. Lucanus
 Lucas Euangelista. Lucas Gauricus
 Luchinus mathematicus. Lucilius
 Lucretius. Lyfus Pythagoricus.

Macrobius. Manius poeta
 Mahomet Arabus
 Mahomet Tolicius
 Malinus astrologus
 Mantuanus Carmelita. Marcion
 Marcus Euangelista. Marfil? Ficio?
 Maternus astrologus
 Mathaeus Bodinus
 Mathaeus Euangelista
 Melissus philosophus
 Meliton philosophus

Melchior Chaldeus. Menander
 Mercurius Trismegistus
 Metistalab astrologus. Methodius
 Michael Scotus astrologus
 Minus Roscius
 Mithridates Chaldeus philosophus
 Moyses propheta sericus Domini
 Moyses Aegyptius Rab.
 Moyses Aras. Moyses Geradentis
 Mulaeus. Musonius.

Nachinas Rab.
 Neopius astrologus. Neomias Rabbi
 Nicolaus Leonianus
 Nicolaus Orefinus
 Nicolaus Orem philosophus
 Nicoletus. Nigidius
 Numerius philosophus.

Ocelus philosophus
 Ochalon astrologus
 Oluerius Carafa
 Olympiodorus
 Onchelos Chaldeus
 Oribasius philosophus
 Origenes Adamantius
 Origenes. Orpheus
 Ofias Chaldeus
 Ouidius.

Pactolus poeta
 Pammachius
 Pamphilus Martyr
 Panemius philosophus
 Pandulphus Colennutius iuricon-
 sultus

Papias episcopus Hieropolitanus
 Papiusmus iuriconfultus
 Parmenides
 Paulus Apostolus
 Paulus Alexandrinus
 Paulus Cortesius
 Paulus Florentinus
 Paulus Iovius
 Paulus Rucius
 Petrus Alliaceus
 Petrus Apponensis
 Petrus de Aquila
 Petrus Commaestor
 Petrus Mantuanus
 Petrus de Palude
 Phaeorinus philosophus
 Phaeceides philosophus
 Philastrus
 Philippus Beroaldus
 Philolaus
 Philon
 Philostratus
 Placo
 Plinius
 Plotinus Platonius
 Plutarchus
 Porphyria
 Posidonius
 Proclus
 Prodicus
 Propertius
 Ptolemaeus
 Pythagoras.

Rabanus
 Raymondus
 Remigius
 Robertus de Colliotore
 Robertus Holshet

Robertus Inconiensis
 Robertus Saluarius
 Rogerius Bacon magnus astrologus
 Rufinus.

Salomon Rex sapiens
 Salomon Rabi
 Salustius
 Samuel Ophides
 Samuel propheta
 Saphar astrologus
 Sardias Rab.
 Sazonienus interpretes Alchabuij
 Scotus
 Seneca
 Severus
 Simeon Ben Lagis
 Simeon antiquus Chaldeus
 Simonides
 Simplicius
 Sinclius philosophus
 Sistrus
 Solon
 Solignus
 Strabo
 Straton
 Sunandius
 Symmachus orator Romanus
 Syren Effren translator, insignis ma-
 thematicus.

Tabet Chaldeus
 Taurus Babylonius astrologus
 Terentius
 Terullianus
 Thaddaeus Vgolinus
 Thales
 Thalmudista
 Thebe
 Themistius
 Theocritus
 Theodoricus
 Theon interpretes Ptolemaei insignis
 astronomus
 Theophilus episcopus
 Theophrastus
 Theopompus
 Thomas de Aquino
 Thomas Medicus
 Timaeus
 Tires Lilius
 Tolercanum concilium
 Trogus
 Troilus Malacrus.

Valerianus
 Vano astrologus
 Varro Theologus Romanus
 Vellius astrologus
 Vergilius
 Victorinus Fiftauiensis
 Victorius philosophus.

Xenophanes
 Xenophilus
 Xenophon.

Zacharias astrologus
 Zacharias philosophus
 Zacharias propheta
 Zamolxis magus
 Zenon
 Zenophanes
 Zorobabel
 Zoroaster magus.

OPERYM IOANNIS PICI,

qua in hoc primo Tomo continentur,

CATALOGVS.

EPTAPLVS, id est, de Dei creatoris sex dierum opere Geneseos libri VII. folio 7

1	Conclusioes non gentes, Romae publice propositae, praecipuos Theologiae locos, & pleraque in quibus Philosophorum omnis labor & studium consumitur, continentes.	42
2	Apologia aduersus eos, qui aliquot propositiones Theologicas carpebant.	76
3	De Ente & Vno opus, in quo plurimi loci, in Moysae, in Platone, & Aristotele explicantur.	159
4	De Humanis dignitate.	207
5	Ad Christianam vitam institutionem, regulae sine praecipua, quibus adiutus homo possit vincere mundum & tentationem.	219
6	In Psalmum, Conferua me Domine, qui est XV. Commentarius.	222
7	De Christi regno & vanitate huius Mundi.	224
8	In orationem Dominicam expositio.	225
9	Epistolarum liber.	231
10	De Astrologia disputationum lib. XII.	278
11	In Platonis conuiuium, lib. III.	496
12	Elegiae aliquot.	518.

OPERYM IOANNIS FRANCISCI PICI, QVAE IN TOMO

Secundo comprehenduntur, & enunciantur, aliis quibus in locis argumentis adhibiti.

D	studio Diuinae & Humanae Philosophiae: ubi videtur quantum diuinae litterae sint expetendae: quatenus Philosophi praeter quidam exorbitent, qui eis contemptis, humanas adstant, & c. lib. II. fol. 1	fol. 1
1	De morte Christi & propria cogitanda: quo in loco monstratur operis praecipuum esse, ut anima Christum crucifixam meditetur, eumque pro amulsi sibi constituat, quia cuncta opera dirigat, ac vel aliquod deliret in appetendo: Deinde ubi irascuntur vis intra limites debitos coercetur: postremo quoad poterimus enitemur ex iugis utriusque mortis cogitatione, & vitia cuncta speciatim singularitatem, & explodi, imo prorsus eliminari posse, & virtutes acciri facillime inferendas menti ut capiat fructificent. lib. III.	31
2	De deo de Vno & Ente, ubi de Deo & alijs mysticis rebus dogmata haud coeternenda traduntur.	75
3	De Imaginatione, id est, de ea animae vi, quam Graeci <i>phantasia</i> appellant, ubi in eam aduehantur per quinque exteriorum sensuum instrumenta, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, rerum, quae foris secus sunt similitudines, specietve imaginationum leges vberrime, lib. I.	90
4	Physici libri duo: alter de Appetitu primae materiae, in 6. Alter vero de Elementis.	115
5	De Imitatione ad Petrum Bembum: Eiusdemque ad D. Ioan. Franciscum responsum, lib. I.	123
6	Theoremata de Fide & ordine credendi: ubi differunt de ijs, quae necessaria creditur sunt: deinde quae alterius ordinis & libera sunt in ambiguis quid videretur agendum, de vario credendi ordine diuersis tempestatibus seruat, quinque & viginti Theorematis omnia complexa: postremo quid cuique de propria felicitate credendum sit, satis docte demonstratur, lib. I.	146
7	Declaratio capituli, in Christo Pater, & Christus in nobis, quod ex octauo de Trinitate libro Hilarij sumptum est, & positum a Gratiano in Decretis de Consecratione, lib. II.	218
8	Iulij Philosophi & Martyris, admonitio Gentium liber, a Ioanne Francisco Pico Latine conuersus.	222
9	Heroicum carmen de mysterijs Dominicae crucis, iam dudum in Germaniam delapsis, ad Maximilianum Augustum Romanorum Regem.	239
10	De Rerum Praenotione libri nouem: ubi in primo demonstratur, quomodo ex vera Praenotione religio, ex falsa superstitio, dependeat, & quae demum Praenotionis habeantur species. Secundo de vera diuina Praenotione differitur. Tercio Praenotio quae est secundum naturam, & limites qui ei praescripti sunt ostenduntur. Quarto aduersus aperta cum de morte pacta foedera, quibus ducuntur plura diuinationis species, praestatur. Quinto aduersus Astrologiam arguuntur. Sexto contra Chiromantes, Geomantes, Augures, & ceteram superstitiosam turbam, disputatur. Septimo Magicae vanitates & Prophetae, quae inde scaturient praesentissimae, cum alterutro fulciantur pacto & utroque deo deant, redarguuntur. Octauo Praenotioeodi cupiditati meta praeficitur. Nono quibus modis diuinae Praenotiones, a naturalibus, ac superstitiosis & curiosis dirimi queant, edocetur.	251
11	Examen Vanitatis Doctrinae Gentium, & veritatis Christianae disciplinae, distinctum in libros sex: Quorum tres omnem Philosophorum sectam vniuersam: Reliqui Aristotelem & Aristoteleis armis particulatim impugnant: ubi cumque autem Christiana & asseritur & celebratur disciplina.	457
12	Epistolarum lib. IIII.	815
13	De Reformandis moribus, ad Leonem Pontificem & Concilium Lateranense, Oratio.	885.

IN IOAN.

IN IOANNIS PICI MIRAN-

DVLÆ DOMINI ET CONCORÆ

DIE COMITIS OPERA OMNIA,

rerum ac verborum locuple-
tissimus

I N D E X.

A

*Ymo insignis scriptor
apud antiquos do-
ctores Ecclesiæ 140.
ab quid significet 41
aba 2*

abara hyperboreus 80. 316

abala de Somnæ 50

abala Saracenus 307

*abentrogel quomodo lapsus sit 409. quomodo
fortem planetarum distinguat
479*

abazara 118

*abosfer Grammaticus & scriptor his-
torie 493. Astrologus scpe pro Al-
bumasare Philosopho reputatus 266.*

*quomodo fortem Planetarum distin-
guat 419. negari solus 417*

*abosfarij sententia de aspectuum ratio-
ne 402. error de Partibus Planetarum
vide sit expertus 418. sententia de cau-
sa ejus maris 330. error de locorum
proprietas confutatur 467*

*abraham 118. Patriarcha quo anno à
mundi exordio sit natus 124*

*abraham quomodo viderit in suo die,
diem Christi & gaudis sit 74. vide
Ecclesiæ Dei lux sit appellatus 34.
que viderit 35. quare ob cinorem lau-
datur 55. Psalmorum cantor 115. quæ
regionem terre maxime appetuerit
112. Hispani astrologus insignis
hept. 1. Hispani 384. Hispani
preceptor Avenaze 412. Index 372.*

*Avenaze 408. Avenaze primi-
nus Astrologus apud Hebræos 398.*

*Avenaze discipulus Abraham Iudei
106*

*abraham professio omnia quare semper
fecerit versus Asitum 56. Iudei deli-
camentum in Moyse coniunctione &
Christi natiuitate 186. Iudei error de
lege Moysæ & egyptiensi Iudeorum
ex Aegypto 396. Avenaze libri de
Astrologia rationibus 382. Avenaze
opinio de stellarum qualitatibus
315. Iudei sententia de infirmitate Jy-
derion 19*

abraham que sint à Deo promissa 32.

adnu circumfisionis datum 37

*abrahamum primum, cultum & religio-
nem vnici Dei instituisse 12. primum esse
fundatorem vera religionis ibid.*

*ad Abrahamum à Diluio quot anni
fuerint 386*

*abrahamum Iudeum Atabam imago
ner derisiffe 444*

*abrahamo legi principium accipiendi
esse 34. ab eo, ad David regni quot
anni fuerint 376*

*in Abrahamo locus ille quem dedit de
creatione, in quo indicatur viginti
duæ portæ, quare ab interpretibus sit
exploratum 261*

*abrahamum quid 162. & coniectum no-
men significari quandoq; posse eadem
vocat 195. à quo descendat 46*

*abraham per se morbos depellere posse,
eius non melle illinita sint 341*

abraham strata 32

*abraham sententia de felicitate ho-
minum 31*

*abraham à quo Latinitati sit redditus
206*

abraham 67

abraham discipulus Auerrois 249

abraham Babylonius 48

abraham Alpharabius 22

*abraham quid 35. quid vocetur 14. idem
quod angelicus intellectus 18. quæ ra-
tione coniunctionem cum tenebris ef-
ficiat 29*

per abraham nomen quid intelligatur ibid.

*abraham quid vocet Moyses 12. sua na-
tura nec lucida, nec tenebrosa esse
29. esse materiam immo dimensionem ex-
tensam 10. esse aquarum profunditatem
21. intellectualem profundam esse
26*

*academia qui peripatetici misceant
cum vtramq; sectam & rectius, & lon-
gexpetius habuerint 253*

*academici in quibus rebus felicitati ho-
minis stauerint 32*

*academici sine precatione nihil inco-
nspice 30*

accidit quid 170. vnum, alterius non

est subiectum 124

*accidentia quomodo dici debeant 60. in
Sacramento que 152*

*ab Archia sacerdotibus Origenes dam-
natus 145*

*actiones angelicas nos esse secundum
Dionysij doctrinam 20*

*alios quo felicitatur natura angelica
quid 62*

actum credendi non esse meritorium 150.

*suum cognoscere non esse caribet frum-
sul 48*

adam in quo loco collocatus fuerit 55.

Psalmorum cantor 115

adami peccatum quid 54

*ad Adamum verba Dei, quando eum
creauerit que 208*

*ab Adamo omnes peccatores promissi-
se 34. vsq; ad diluuium quæ anni nu-
meri sint 35. 374. 382. ad Moysen
quot anni 35. ad Abraham anni quot
sunt ibid. ad Christum anni quot sunt
374. ad Christum quot anni sunt
lucæ Alliacensis suppurationem 382.*

*adelandi liber, qui sub Anthonio Plo-
tini magistro in Aegypto philosopha-
tus est 249. opinio de causa accessus &
recessus maris 359*

adelferius 465

*adolferianum non esse commendandum
214*

adoratio duplex 104

*adorationis aliorum terminum esse non
posse, id quod non possit esse subiectum
susceptionis sanctitatis vel virtutis
104*

*ad Adorationem per modum termini, &
ad adorationem per modum reme-
morialis equiuocum esse 154*

adalia lex 52

*adrianus rex Hispaniarum Iudeos ex His-
pania pulsat 386*

sub Adriano Ptolemaeus scripsisse 285

adrianum mare 29

*ager quo patto tractandus sit, regnan-
tibus diutius criticis 319*

agidius 56. 79. 87. Romanus 195

agidij Romani conclusiones diutius 45.

Roman

I N D E X

Romani sententia de malo & bono	197. 198	asculani	197	albategii Astrologus	414
in Argosio quid expectandum	79. 114	asculapio	113	albertus 10. scriptor rerū divinarum 2.	
aggrindentes hyemales quare afflari plerumque soleant	10	asculapum multa à potensissimo Mercurio nomine arcata recepisse	183	de anima 140. Magnus 89. Magnus perisissimus Magicæ artis 113. Magnus se meminit	499
autem & quare hyeme insuadet Vere, quare Vere, decedere soleant	sub autumnum	afflari mirum quod sit	470	alberti sententia de stellis 110. Magni opinio de privatione sui principio 10.	
egypti regio cui Planeta sui signi fuisset	422	afflari furam unde praevident Astrologi	437	Magni sententia de Vno & Ente 101.	
reges Pharaonici qui dum ante Christi aduentū floruerunt	165	in Afflari eadem cum sit alij dicitur calor intencior, alij hebetior, quomodo accidit	115	Magni conclusiones variae 41. 42.	
inter Egypti reges & Alexandrum quot annis intercesserint	161	afflari quare non aures aequi feriant	115	Magni sententia de Magia naturali 110	
ex Aegypti opprobrii, seu reliquū quid emanaverit	118	affluat solstitij prerogativa quæ	410	albertum primum astrologum placuisse in Europa 451. priscia, ampla & grana dia scripsisse	79
egyptum quo tempore Nilus prius amandauerit	424	afflu moris quæ sit causa	119. 110	in Alberto Thologum male referri, quæ eum non sunt	119
in Aegypto mulas famulas inueneri, quæ ritum otilium mensis natipiciatorum pariter soleant	119	afflu non esse auctorem vel immutacionem aquarum	113	in Alberto quid obundet	79. 114
egypti quando Solis refluat fieri soleat crediderit	424.	etatem domini qui secundum Prolemaum	410	albanas Philosophi dictum ad differentiationem Abasfari Astrologi 116.	
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	Alphonsus in quo conueniant	181.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	312. in quo Prolemaum reprehendat	198.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	Arabi quomodo legem Sarracorum, & suam & nostram à cælo deriuauerit	196
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	albanasque inuentionem errorum de Saturni reuelacionibus	171.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	supputatio de mundi exordio usque ad diluuium	171.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	error de Mahometis aduentu	190.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	error de lege nostra quā diu sit mansura	191.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	error in Prolema	116
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	albanasque prima, à Prolemao fuisse distictissimum	116.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	multis in locis errasse	116.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	albanasque in Mathematicis imperitiam fuisse	116.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius quomodo sortem Planetarum distictus	419
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius sententia de conuersione magiae	176
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius Mathematicus	466
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius 66. 116. Arabi	81
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius liber de planetis & questionibus	114
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius quid secundum Prolemaum	119
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alchabius quibus orationibus maxime conueniunt	116
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alexander Magnus quibus moribus fuerit institutus	110.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	cui à patre Philopoto culpatus sit, quid totum cum famulo bellum gesserit	110.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	Aphrodisia sent 49. Aphrodisia 11. ex Aphrodisia de facie librum suum Caesaribus Sarrato, I. & Ameno filio deditum	111
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	in Alexandro quid sit admirandum	111
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alexandri Magni reprobata sententia de 110. virtutibus	110.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alexandri ex Aphrodisia sententia de facie necessitate	117.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	sententia de facie necessitate	117.
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	præceptor qui 411. Cortesii epistola ad hancem Picam	171
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	alexandrum terrarum Possessorem maximū sacerdoti eandem monasterium alicuius	171
inde deinde de calefibus causis omni modo prouenerit	411.	eternam gloriam mereri de condigno, opus ab auroa charitatis format	41	integræ	

integro anno interdiſſe, propterea
 quod per aſtrologum cuiuſdam Ec-
 cleſia ſorte nauſtigando aliqui eſſet
 perſeruat 329
 Poſt Alexandrum Magnum quando A-
 relafus filius Bel qui Perſa concubin,
 apparuit 375
 alexandrum regem regi Ptolemaico
 Aegypti ſubſequente eſſe 365. Aphro-
 diſienſium auctorem in Aristo-
 telica Philoſophia pleni triuiſſe ſai
 interſeruat, & penitus de Aſtrole-
 gia ſuiſſe 322. conſentem & doctum
 Philoſophum ſcripſiſſe 79
 ad Alexandrum eſſe q̃ Chriſto quot anni
 fuerit 375. Certum Io. Picu Miran-
 d. epiſt. 259
 aduſus Algezalem Aſtrolegom quid
 diſputet Auerrois 322
 allegorici ſenſus diſciplina unde nana-
 tur 5
 alexandru quot maximas conuentiones
 aſſerit 380
 alexandru ſumma ſententia in libro qui
 de Concordia Aſtrolegia & Hiſto-
 ria prout lauit 322
 alexandru in oculis in loco erraſſe ibid.
 mulierum erraſſe, & ut quecumque
 ſupponit concedatur, non tamen eſſe
 cum quod vult ibid.
 alexandru quid apud Arabes 302
 alexandru Aſtrolegom 459
 alexandru Aſtrolegom 317. rerum cau-
 ſoſum homo ſapientiaſſimus 435. qui
 cauſam adſerit de accuſſu & reſciſſe
 maris 330
 alba & omega quid 41
 alphabetaria reuolutio que 120
 alphabetaria reuolutio ſcientia quid
 72
 alphanogram 334
 alphanu ſententia de hominis felicitate
 32
 alphanu grauis & medietas ſer-
 uariſſe 79
 in Alphanu quid inſigne conſideratur
 315
 alphanu Planetarum loca ad quam
 Sphaeram collocatur 416. & Albu-
 niſer quot annos à diluuii ad Chriſti
 numeret 321. quot annos numeret in
 ſua tabula à Chriſto eſſe ad Alexan-
 drum 375
 alphanu Regis tabula quid docuit 385
 per Alphonſum ad nos Aſtrolegom de-
 ſcendiſſe 495
 alu & merbi qualis 324
 alu ibi 286. 387
 alu ſenſu quid 32. 53
 ad Alu Manum Ioan. Picu Mirand.
 epiſt. 243
 alu diſſio 416
 ad Alu diſſio & ſeruiendum que cauſa
 nos moueat 322
 alu diſſio diſſio conditiones ibid.
 alu Aegyptiu 54

ambiguitatem in interprete eſſe vitan-
 dam 5
 ambroſia quid 53
 ambroſia 2
 ambroſia ſententia de Aſtrolegoria pro-
 diſſio 322. ſententia de cano diſ-
 ſio 125. ſententia de Bigam 96
 ambroſia Aſtrolegom rrm iſtalem
 & impoſibilem appelleſſe 322
 amicus 171
 amicus quid 56
 amicus ſententia de Ene & Vno 192
 amicus quid 45. non ſati ſerua que
 255. que exſpectat ab amicus Phi-
 loſophu 210
 amicus ſerua que 214
 amicus que mirum adſerit 245
 amicus fallere nihil perui nullu maior
 iniquitate 242
 amicus quomodo ſini ſalutandi 3
 amicus locu qui 461
 amicus ex quo cauſa loco obſeruit Aſto-
 logi ibid.
 amicus 42. 311
 amicus diſcipuli qui 3
 apud amonum qui ſplendor 79.
 214
 amonum gratioſe ſcripta edidiſſe 79
 ſub Amonno Ptolemy magiſtro in A-
 gypto Adelandum viſit & Philoſo-
 phiaſſe 249
 amonum iniquitate quando com-
 plete ſint 374. 371
 amicus 89
 amor quid efficiat 286. maris & ſu-
 mine quid nos moueat 55. quomodo
 ab Orpheo ſit diſſio 64
 amor ſuſcipia que 309
 amor ſpirituſ ſemper ad Deum addu-
 ci 17
 in Amore maximu non reddidiſſe ſlegia
 tum eſſi. Prouerbiu 246
 amicus & quid 504
 amuletus quid proſit & quare inſerua-
 torum collo aligeretur 263
 anagogicu modus que 218
 anagogicu modus quomodo ab He-
 brai ſit diſſio ibid.
 analogicu terminu per ſe poſitum
 ſerua pro ſanoſiori ſignificatio 105
 anuſiaſſus Papa 323
 anuſiaſſus opinio de mendis 4
 anuſiaſſus primuſ Guſonem ino-
 uerſe 484
 andragaga Hebrau Aſtrolegom 465
 andragaga Summaru grauiſſe Mathema-
 ticu quid ſeruaſſe de planetarum motu
 ibi 453
 ad Andream Cornuſum Ioan. Picu Mirand.
 randuſſe littera 255. 258
 andromachet 259
 andragagam Arabes in quibus inuici
 ſint 430
 angelica turba quomodo ab elementis
 dari dicatur 20

angelicu poteſtatem omnibus rebus via
 ſubſtituſſe proſeſſe ſeruaſſe Anguſtin
 um 19. necem eſſe ſupremu felici-
 tatem creaturaru 52. naturam eſſe
 parum intellectum 24
 angelica aluſionet 20. hierarchie
 tri que 18
 angelicu intellectus idem quod abſſus
 ibid.
 angelici mundi ſini qui 30
 angelicu mundum celeſti ſanctiorem
 eſſe 4
 angelicu reuerſum ad rmiu hominu bo-
 num ſalutemq̃ procandam congre-
 gat eſſe 20. ordinet eſſe nouu ibid.
 angelu ex quib. coſtit 60. quid & qua-
 luſſe 17. quibus Deo conuincan-
 tur ibid. quibus conſit 25. cur non ſit
 ipſa intellectus 17. & homo quid con-
 uincat habere 16. quare obſeruat &
 imperant 45. ſuperior quid perſeſſe
 ibid. qui peccant ex quo ordi-
 dent eſſe, ſecundum Dominiſſum
 19. quomodo ſine loco eſſe poſſit
 87. 88
 angeli peccatum primu quod 63. ſub-
 ſtituſſe non eſſe in loco ſine opera-
 tione 66. ſubſtituſſe nunquam poſſe
 dici preſentem 84
 angelum quid conſtituat 208. eſſe nu-
 merum 17. non eſſe vniuſum ibid. non
 eſſe ipſum eſſe ibid. ſpirituſ lucis non
 impleri niſi conuincatur ad Deum 12.
 & hominem ſolus ad verum factus eſſe
 felicitatem 31. per ſe lucis indiguum
 eſſe 25. eſſe creaturam 19. non poſſe
 diſſiui & determinari ad locum, niſi
 per aluſionem vel operationem 28. in
 loco eſſe non circunſcriptum ſed diſ-
 ſiui ibid. eſſe ſua natura intelligi-
 tie & operum 18. 19
 in Angelo vniuſis accuſſus quatuorplex
 ibid.
 ab Angelo locu quare arguatur 86
 in Angelo quid imperſectum 17. aluſ
 quib. 25
 angeli in quare ſini creati 45. qui non
 tranſformantur qui 55. perfectionem ad
 Deo eſſe diſſio 18. terra qualis
 25. nuiſſe eſſe ſtatuſſe vniuſis
 igitur 5. exercitui ad quos celeſtes
 ſe figurat 19. naturam ad Deo eſſe
 creatam, eamq̃ ad Deum conuincen-
 teſſe 18. ordinet qua via inter ſe
 diſtinguantur ibid. ſubſtituſſe vniuſis
 eſſe paritatem ad Moſe 25. vniuſis
 non eſſe perfectionem 165. abſoluiorem
 ab accidentis, id eſſe, ad Deum vniuſis
 ſuſſe

INDEX

ferri 17. 18. naturam à Deo curatum
 & illustrat esse 18. 19. verum apud
 homines manifestum 19. hierarchias
 naturæ esse 14. cura quid perfectissimam
 apud nos efficiat 19. exercitum qualem
 ducens habeat ibid. perfectione quid

angelus dare locum in celo quomodo in-
 telligendum sit 85

angelus Despiritus esse 1. esse in celo
 Empyreus 86. bonos nobis variis mo-
 dis apparere 19. esse administratores
 spiritus ibid. consistere ex actu & poten-
 tia 15. à Deo esse creatos 18. non esse
 proprii hic vel ibi, sed totum opera-
 ri hic, aut incipere operari 84. esse ad-
 ministratores spiritus secundum Pau-
 lum 17. rationis esse à Deo de tenebris
 ad lucem secundum Saracenos 15. ho-
 mines dici in sacris literis 16. non per
 se, sed per motum gratiæ circum-
 agi 11. ante mundum visibilibus mole-
 stia caruisse, secundum Hieronymum
 & Ambrosium 96. 97. non esse
 digni hominem servare 17. ad felicita-
 tem attolli, non aferre posse 12.
 singulos non propius esse singulis
 corporalibus secundum Hieronymum
 97. simul cum celo Empyreus esse
 creatos ibid.

angelus Manilius Astrologus 458.
 Politiolum Philosophum 1. Politianus
 quando & ubi mortuus sit 171. item
 quomodo exierit ibid.
 angeli Politiani, ad Ioan. Picum Mirand.
 epistol. 174. Politiani styli 174. Poli-
 tianus oris testimonium de Pico Mi-
 randola 177. Politiani iudicio Ioan.
 Picus Mirand. suas libellos committit
 151

ad Angelum Politianum Ioan. Pici Mi-
 randula litteræ 174. 177. 151. 151.
 anime quid 10. rationalis quid 48. irra-
 tionalis quid 49. quomodo moueatur
 46. quid 48. nobilis quæ habeat ope-
 rationes 6. aquæ triplex 71. nostra
 quomodo ad decem Sphæras adque-
 ritur 75. quomodo valetur corpori Or-
 ganico 45. intellectus in homine tan-
 tum una 41. in quibus peccatur 49.
 quibus excutitur 74

in Anima quare appareat incomposibili-
 tas contra dictatores 60
 anima vbi est quomodo accipiendum
 sit 10. intellectus quid 19. circa que
 versetur 14

anima quomodo dicatur in loco esse
 89. motu in imaginem & imaginem
 idem esse, quomodo intelligatur 104.
 substantiam à Deo id est, diuino Prin-
 cipio formatam esse 16. paruum quo-
 modo dicatur ad lybum deferendum
 94. per quid 109. peccatares quomodo
 patiatur ab igne 41. motu in ma-
 gine duplex 103

bona Anima motu duci esse differentia

tiam ibid.
 de Anima abditæ intelligentiæ disposi-
 tio 115. 116

animam esse in corpore 11. vegetalem
 spiritum formam statim confusi 10.
 separatam deorsum in infernum dis-
 placi modo 91. præter seipsum nihil in-
 telligere 115. separatam à corpore non
 intelligere, per species sibi à principio suo
 esse concretas 41. rationalem iam
 celestibus corporibus, quàm terrestribus
 censurari 16. omnem participan-
 tem Vulcanum mortalem, feminam in
 Lunam 10. vegetabilem non introduci
 ante sensibilem: nec sensibilem ante ra-
 tionalem 41. positam esse in mundi me-
 dio quomodo intelligendum sit 11

in Anima per litteram & attentionem quid
 sit intelligendum 61

anima dæmoniorum quomodo in infer-
 num descendunt 93

animas cunctas esse eiusdem speciei 119.
 item esse libere volentem, &c. ibid.
 corruptas & perditas quæ stella denotat
 ad sua primordia reuocari 162
 animal entium quomodo censuratur 10

animalia quæ necessaria sunt, quomodo
 dici possunt 18

animalia duo produci ex terra 19. quæ
 sibi vendicant 16. cali christallini quæ
 11. in quibus planeta felicitate sint
 11 calidioris nature ubi & quare non
 fecerunt 176
 animalium terrestrium sedes 16. terre-
 strum tria genera esse 16. 17. temper-
 estrium, iam volantium distinctim 11.
 productis aut quæ elementa spectat 16.
 productionem nam ad terram & aqua,
 quàm ad ignem & aerem spectare ibid.
 rationalium & brutorum differentia
 ibid.

inter Animalia quæ ad felicitatem veram
 creata sunt 11

per Animalia in Zodiacum posita quid
 præfiguntur 444

animatum dæmonia casus in celo non
 esse 141

animus rationalis homo 11. 16. hominis
 qualis substantia 11. circularis & quare
 ibid. nostri qualis substantia sit, secundum
 Platonem: ibid. quæ parte se ad
 aquas superiores & spiritum Domini
 vergat 11

animus fortitudo vnde prodeat 161. &
 entis collatio 11. virtutum spiritus lu-
 cidus ad corpus transfundi 11. vires for-
 tiores & vegetiores in literarum pale-
 stre reddi 78. nostri substantia terra
 inuisibilis 10

in Anima boni felicitatem formam esse
 positam 116

præter Animum in homine nihil magis
 esse 111

animus rationalis celum dici 11. ho-
 minis ex eisdem elementis ex quibus &
 celum aërum, esse confectum 16. rationis

nalem à casu ad effectum se transferre
 & cetera 11. esse fidem amicitia 114
 animo illam carere, qui seipsum non no-
 uit 11

animorum consensum protergeamus quan-
 ta 16

animos nostros moueri à celestibus consue-
 latione 168

in Animis nostris duplicem naturam esse
 sitam, secundum Empedoclem 110

animæ quæ debent confiteri secundum The-
 biam 114

animæ principia quæ 416. nullum initium
 verum confusi posse 417. temporis va-
 rietas vnde curuat 114. recordia in
 quo signa incipiunt 411. totum fatara-
 tum principio non posse pendere 416.

diuersitas vnde 417

in Anni oblationibus rerum quibus prin-
 cipium statuat 118

de Anni inæqualitate variæ sententia
 414

anum tempus quidam maximè abunde ha-
 bulatur 417. tempus sub quibus signa
 effluunt 469. fertilitas & fertilitas
 quomodo à Haly Abenroge obserua-
 ta sit 169. sola maximè quæ 171. prin-
 cipium quando sit flammatum 416
 inter Anni principia quod primum locum
 tenet 417

animus motu Solis confecti 11. autem
 Hebraei incipisse 417. 418. in quot
 dies diuisi Thales 481. inter flum-
 ines potius autumum, quàm veri tou-
 cheare 417

anum quare sit inæqualis 415

anum non esse æqualem 118

angelus 169

angelus Cantuariensis Archiepiscopi
 presentia de male & bono 108

angelus error 98

antichristi quando sit venturus secundum
 Arnaldum Hispani medici diuinationem
 171

in Antichristi rationem multos menden-
 tes fuisse & furari esse 190

sub Antichristo scilicet sumam quæ cõ-
 siliatio poterat 194

antipater 109

antiscia quæ sint 409

antisciorum origo 104.

antiscia qui eisi fuerint 104.

autum autem Ptolemaem Astrolo-
 gum vixisse 189

sub Autumno Cesare Scouri principis
 qui Philosophi vixerunt 182

autumnus Cronici 11. 118. Cronici
 discipulus Patris Hebraei peritissimus
 scientie Cabale 81. de Monte Vlam
 448. Anon. 190

Antoniæ Citadini epistola ad Picum 171.
 174. Citadini ad Ioan. Picum Mirand.
 oblationes tercie 177. 180. Citadini
 ad Picum oblationes quarte 189.

Palentinus epistol. ad D. & Princip. Io.
 Franc. Picum Mirand. 141. Palentinus
 obiectio 1

obscure aduersus libellum de Ente
 & Vno 169
 ad Antonium Piermannum Io. Pici Mi-
 rand. littera 160. Flautium Io. Pici
 Mirand. epist. 190. 191
 auctor de novo orbe Magno 173
 apoteles qui 199. & quod eorum effi-
 cium ibid.
 apoteles quid vocet Ptolemeus 419
 apoteles quomodo Arabes vocati 199.
 quomodo à Latinis sint dicti 199
 apoteles qui: & cum collocati in calo-
 rum circuli 100
 ab Aphelone qua ratio Philosophandi sit
 obferuata 116
 apolloniorum epistola qua
 apollo quid 50
 apollinis responsum de genitura, cuius
 sexus futura esset 493. sacra nomina
 quid obferunt 111
 apollinarius 1
 apollinari sententia de diuinandi scien-
 tia 16
 apollinarius 80. 116. Tyaneus magnus &
 Philosphus 111
 de Apolloni vti a quibus scriptis 150
 apollonii styli 115
 Apologia scripta causa qua 77
 in Apologietico suo opere conclusiones
 & quomodo Catholice defensa 157
 apopheli cur piscatores disti 19. per
 qua animalia significetur in scriptura
 ibid. sanctiores totius religionis 18.
 quando acciperint Spiritum sanctum
 115
 apostolorum scripta ab Hæreticis effe
 deprauata 70. 115
 apostolicæ stellæ esse Ecclesiæ 155
 apostolice Astrologorum quomodo
 sunt 1
 apoteles corruptor veritatis 159
 apotelesque tempore seu aetate motum con-
 leptum rationem nondum fuisse ad lu-
 cidum exploratum 115
 apotelesque error de Criticis diebus
 111
 aprilis mensis quomodo apud Chaldaeos
 sit dictus 418. apud quos caput anni
 fuerit ibid.
 aprilis dies qui sunt natiui suspensi 115
 apuleius Platonem interpret 101
 apulei Frogonem de interpretatione
 110
 aqua super calum qua 4. qualiter fani
 qui Christi fuit 111. in baptismo que-
 rit ibid. cur non miscetur 19. & ignis
 cur ab Aegyptiis, qualiter meret non
 occupat sint 411. quomodo in baptismo
 hominis delicta deluit 111
 aquam imperfectam animam producere
 re quomodo 116. esse verum principium
 407. esse formationem conformationem
 11. esse calum Christi fani 115
 aquam plus habere conformationem cu ter-
 ra, quam cum igne 110
 ad aquam cur dicitur referantur 19

aqua que sub calo in vnum locum colla-
 gi debent, quid significetur secundum
 Paulum Apost. 19
 aqua à Christo vnum factum quid pre-
 figuret 11
 aqua quando tenebris sint infecta 14.
 super calos quid 18. sub calo locata
 quid figurent 18
 aqua dispositio quid doceat ibid.
 aqua cur ante Solis exortum steriles fue-
 rint 18. superiores nam etiam in vnum
 locum, & inferiores congregantur 11.
 cur duo animantium genera produ-
 untur, terra tamen vna 18. vna vnde
 sint presenda 111. quare in vnum locum
 congregari dicuntur 19. cur ante So-
 lis exortum nihil producantur, terra alio
 quid tamen 18. quid prafigurent 19.
 in media regione aëris: id est, ubi ele-
 mentis purum est, quare coalescant 11.
 cur sub calo seu firmamento collectæ
 14. bifariam differant 11. Lend de-
 scendente cur reuocetur & luna afce-
 dente effundatur 111. sub calo que
 11. quare sensualem homines patrem
 significent 11
 aquarum ratio diuersa 11. distinctio 11
 dispositio 19. animalis qua 15. appeti-
 latio quomodo intellectuali, & sensuali
 li attrig parti hominis congruat 11.
 congregatio quomodo sit appellata
 14. repagula quantum profus 16. an
 per qua die sit absolutum 19. fluxus
 quid efficiat 10. super calos consue-
 tarum officia 18
 aquarum collectio quid sibi velit 19. co-
 gregationem quid frequat 11
 per Aquas que sub calo sint, que parti
 hominis intelligatur ibid.
 aqua inferiores superiorum aquarum be-
 neficio aliquo locupletari non possi-
 nisi calo intercedente 11. non idemque,
 piscibus procreandis fuisse, prius quam
 in eorum vocis sui elementi mixtionem
 collecta fuerint 10
 inter Aquas superiores & inferiores me-
 dium quod 11
 aqua inferiores terram nostram purgo-
 re 10. post Solis exortum fertiliores
 factas esse 18. ante Solis exortum steri-
 les fuisse ibid. sub calo esse septem fue-
 deret 14
 per Aquas intelligi formas 11. super cal-
 lestes Indos dicit 14. duo genera ani-
 mantium, sed diuersa perferri 18. sub
 calo varian res distinctas esse 19. que
 sem super calum maximum de gena de
 anima referantur 11. esse terminos terra
 14
 per Aquas sub calo locatas quid figurent
 tur 18. que super calum sint, que parti
 hominis intelligatur 11. designari
 generis in scripturis 14. 115
 ex Aquis duo animalia produci 18. &
 terra quo pacto animalium corpora
 sunt 19

in Aquario & Piscibus Sol quid possi-
 ciat 444
 aquilo magnus quid 10
 aquilones habuientes quare bellicosos 117
 sub Aquilone de genere australibus ingre-
 niofores esse ibid. habitantes quare
 frigidissimam regionem possideant ibid.
 aquilonares quantum australibus robur
 ibid.
 ibid. sunt
 arabi in quibus Ptolemeum emendare
 cenatur sit 185
 arabes ex qua parte cali natorum vota
 accipiant 196
 arabes quibus scriptis & auctoribus sua
 deliramenta adornauerunt 445
 arabi fauerdotes quid significet de Orbi-
 bus 145
 arabum Aegypto esse confinem 416.
 Aegypto esse conterminum ibid.
 arabes qui scripturas 119
 arabum opinio de religione aru 165.
 fraternitas de aquis, qua sunt super cal-
 lum 11. fella quo ante orta & indi-
 cata fuerit ab Astrologis per conuen-
 tiuem magnam 185. neque miracula
 fons de qua genitura 189
 arabes semper fabulosisimos fuisse 445
 apud Arabes & Astrologos signa qua 410
 ad Arabes per quos Astrologia transla-
 ta fuerit 493
 arden quid 14
 ardens Astrologus 443
 arbitri libertas unde declararet 116
 arbor scientia qualis 14
 arbores Solis lumen opus habuisse 18
 arboribus plantandis seu confertandis
 diem Lunæ decimanterram non idem
 necan 118. 119
 Arca Noë secundum cuius formam sit fa-
 bricata 196
 archangelorum operationes 18
 archelauus insignis Mathematicus 493
 archelauus Astronomum peritissimum
 nunquam Astrologico verbo usum esse
 111
 architas 61
 archigenes de Criticis diebus 111
 arida materia quid 11
 ariet quare signum mobile 440. signum
 calidum & siccum 116. primum signum
 461. quare tonitrua & conuersiones
 dicatur facere 440. dominum Marii 11.
 quo pacto à Cancro disideret 116. an
 eadem faciat in oriente, que in occi-
 dente 191. an sit signum siccum, an
 humidum 441
 arietis inuago qua 411. signum quare
 Ptolemeus & Ptolemaus 11. 111
 appellauerit 443
 arietis inuagum quare arietem assignari 418
 arietem quomodo designant Astrologi
 114. & Librum esse generis iustitiam
 405
 ad Arietem Sol cum peruenit, quid an-
 gat 444
 in Ariete Sol quare magis faciat tonitrua
 2 3
 true,

I N D E X

trae, quoniam in Aquario 440. tenuit
non fieri, sed per Solis attinent illa
curare 124. qui morbus precipui ac-
cidit Luna regnante ibid. quid Sol an-
gat ibid.
ab Ariete quare anni exordia incipiunt
441
in Aetere Sol qualis sit 15
arumensu fymdas Hilary scripta con-
demon 116
aristoteles 10. quos sit imitatus, cum Lu-
nam terra esse similem approbaret 13.
et Plato in quibus conveniant 56.
diversitate diffus à Platone 79. quare
sui libros de celo tam inuenire re-
liquerit 201. 202. an astrum, an in-
geniū melius fortius 350. quid ferretur
de Astrologia 384. magister Alexan-
dri Magnus 307. ubi disceret à Pla-
tone 161. sententia de influenza 15.
doctrina de prima materia 9. ingenij
reputata felicitas 149
aristotelem qui cum Platone confertur
solarius, cum utramque scilicet et re-
filiū et incompletiū habuerunt 351.
ablatio Thome manum fieri 173. man-
que Astrologico vocabulum ipsum
esse 382. obfusciorem fuisse in suis
scriptis, quoniam Meysa 6. Astrologiam
respuisse 201. 202. artem diuinaudi
per affra conuenire 36
in Aristotele quid maxime admirandum
sit 149. confirmata scientia reman-
naturalium quae causae propriae et pec-
culares sua 350
arithmeticæ diuina, et mercatoria quae
20
aristoteles magiam naturalem vocari
115
arma quae homo, vix peccandi cum lis
bido tenet, in promptu habere debet
130
armis quibus sit solendum 319
arnoldus Hispania Medici 373
arrius 90
arri error unde 98
ari numerandi apud antiquos, et nunc
apud mercatores quae 20. combinandi
quae 120. Astrologica quare sit fallax
297
arum omnium cognitionem in libris
Moysi occultatam includi 40. libe-
ralium vnde summa claritas sit petita
14
arres bonas nullo modo propterea esse
damnandas, quod mali illi abutatur
114
arxerari Rex Persarum 313
aristophili Astrologia magister 383
sub Aspicum nomine qui designatur
389
azazel Marus 418
asaph Propheta sententia iniquis de ho-
minis dignitate 202. vnde et Psalmi-
rum canticis 315
aschedens Astrologus 443

aschedens Astrologus quid ferretur
461
asche felicitatem dicunt induci 115
asolepiadis opinio de crucis diebus
461. 462
asclepius Atheniensis 308
astrol Astrologus 471
aspectus nomen Latine vnde Astrologi
fortitini sui 410
aspectrum rationis vnde veteres attulen-
tine 402. 403
de Aspectibus opiniones Astrologorum
refutantur 400. 401. et sic demerpe.
assumptum carna dominica non fieri
adiumento creati aliquo 116
assumptio in cena dominica qualis
ibid.
assurij quod rex Persarum bellum infer-
ret, an ad uerum spectaret 389
astaxarchus quid de cinnamibus mor-
guit ferretur 377
astaxarchus 385
astrolabium qui primū inuenit 404
astrologia vnde praeceat 404. 405. qui
titulum sibi primum vendicauerit 379.
280. Indorum in quos membra sui par-
tita 410. ex quibus et apud quos sit
nata 406. quare iure legibus morden-
ta sit 190. non placuisse ferenda, quā
poetica fabula 192. quomodo à Gre-
ciis ad Arabes descendit 491. à qui-
bus Philosophis sit vixit doctus et luer-
tatis sit reiecta 281. quoniam notia quon-
que pessima sit religioni Christianae
291. quibus rationibus possit reueren-
tiam probari 106. an iure reiecta sit
à eitis sanctis 190. per quid deorat
76. ex coniecturis quomodo certa fan-
cta fuerit 493. quo nomine olim appella-
ta sit 179. veterum Astrologorum
vnde falsa sit dicenda 417. diuinae
vnde incerta reddatur ibid. quare relictū
profligetur 190. à quibus Philosophis
sit derisa 281. 282. quibus fomentis
aucta et quomodo propagata sit 190.
quomodo ab Aegyptiis ad alios deuen-
nerit 493. per quos ad nos descendit
ibid. Indorum quae 410
astrologia et Astronomia nomen quomodo
differat 379
astrologia experientiam nondum esse
habitant 401. 404
astrologia auctores mali philosopha-
tos esse 181. illam parti friuolam esse,
quae est de electis 191. 192. falsā
esse Gromatium 396
astrologia quānam sit attribuenda 192.
quā reuelata non esse adhibendum fun-
dum 405
astrologiam qui primū in Europa pū-
tatur 498. à Philosophis neglectam
esse 185. incertam esse etiam principis
iudicio 190. multos in summum
fuit vix discrimen addidisse 192. ne-
que artem neque scientiam esse, secum
dum quos 282

astrologiam legibus Caesarum prohibita
tam esse 189. similem et primum
fuit hominibus esse ibid. à patribus
sui defensoribus Ecclesia quoque dam-
nata esse 188. Aegyptiacam prae-
fui à Prolemano esse reiectam 150. esse
vanitatem omnium vanitatem 197. à
conari et Penicibus damnatam
esse 189. iure legibus interdictionem esse
190. qui caluinit aut parum fuisse
philosophos, aut ceri parum Astro-
logos 186. non esse vtilem in docen-
do quid sit agendum, aut quid san-
gendum 191. esse claustra Magia
196. occupatissimam vanitatem esse
secundum Dauidem 188. religiosi
Christiani natam esse 191. experien-
tiam non esse comprobantem 480.
481. et sic demerpe indignum esse ho-
mini Philosophico seu Christiano
297. à prudentibus viris et Philo-
sophis temporis fuisse fugillatam
esse 491. 404. fidei nostra Romana
adversarij conseruatiq esse 188.
in fronte aliquid vix pra se ferri,
sed per se esse falsum, et incertum 186.
Prophetis non simpliciter reiectam
et asperam esse, secundum neminem
197. malum infame contineri 180
et Astrologia superstitionis et idolola-
triae erit 196
in Astrologia si quid erraret, ipsam pro-
fessionem vitiū esse 189
astrologiam artem fallacem esse, tam
propter plures, non propter discrepantes
Astrologorum sententias 197
astrologiam artem iniquam, neque
apud Platonem, neque apud Aristote-
lem reperiri 120
astrologia superstitione nihil fallacis,
nihil detestabilis, nihil omnibus ora-
dibus et principibus vixit pestilenti-
us esse, secundum Nicolaum Orsini
sententiam 181. superstitione nullam pro-
fessionem magis caelo iniuriosam esse
181
ab Astrologia ratione monerem anno-
rum et mundi initio vsq ad nostra tem-
pora posse deprehendi, redigiq ad pra-
teritam 460
astrologia indicio, nullum magis incerta-
tum esse 198
astrologum qui dicit possit 432. quare ratio-
nem à Medicis differat 191. vnde suam
scientiam experit 181. 182. quare sit
Deorum infansae dictus 319
astrologum an sit parendum 191. fidei
rum habuerit vel posuerit delega-
tam esse 180
astrologum à philosopho fraterum vixit
et proprietates 181. certum quo-
niam horum neque scire posse, neque
per eorum regulam explorare 447.
ne per resolutionem vel conuersionem,
vel generatorem, aut per magnas conuersiones
fieri posse indicari 416
ad Astro-

I N D E X

- astronomi* quantum *astrologiam* reiecerunt 201
astrologi 201
astrologos *Astrologia* professionem reiecit 201
athensis defensor *Niceni* concilii 157
atre bilis quando incipit suscipitur 142
atre bilis motus quib. horis redat 140
atre bilis quid Saturnus influat 142
atilis quare sit dictus *Tri* flagellus 157
auricula quale malum 169
aurilio manus natura vegetalis 14
auditus sensus 22
auditus Organum subiectum 43
auripeden *Arabi* 48
aurorae interpret impiorum *Ptolemaei* 200. quam rationem adferat de aspectibus 402.403
aurorae deni testimonium de *Albunae* 205. proprietates signorum destruantur 466.467
aurora *Astrologus* 188. quo tempore vixerit 408
aurora praecipit qui 451. *Lactantii* *Astrologia* 117
aurorum 45
aurorum 80
auroris ubi *astrologiam* dantur 202.
Arabi quid voluerit cum verumq. intellectum et eum qui actum et eum qui potentia est in omnibus circa Deum intellectum esse dixerit 25. de intellectu angelico 18. opinio de natura rerum 9
auroris *Cordeben* qui quo tempore vixerit 119
auroris discipuli qui 249. epistola ad *Nasif*. Eum sententia de hominis felicitate 12. *Arabi* de influentia opinio 15. sententia de *Vno* et *Ente* 200
aurorum forma et inconspicibile scriptis 79. ubi *Astrologiam* lacerasse 202.
in Auroris quid mutandum 79.115
augustinus *Hebraei* quomodo dicitur fuit 288
in Augurii gratia testimonium *Esaie* prophetae 287
augustinus 2.79.95.115. quomodo post *Origenem* vixerit 131. et *Hieronymus* ubi discordat 96. ubi discordat de ceteris doctoribus ibid.
augustinus expositiones in *genesim* 7. error de resurrectione *Semuelis* 56. et *Hieronymus* sententia de novissima die ibid. disputatio contra *manicheorum* mores 197. sententia de angelica possitate 120. sententia de bono coniugio 96. sententia de scriptura 95. sententia de hiis qui possunt habere bonum et malum sensum 99. sententia de factis scriptis 99. de siderum effluu sententia 121. epistola ad *Nasif* bium et quid in ea continetur 67. dictum de *heresibus* 84. ratio seu sententia de *Astrologia* 188. et *Bede* dissentio 96. liber ad *Vulturnum* 126
augustinus in *Pico Mirandula* quasi reuocasse 242. Des inmensas gratias eo
- gisse* ob libros *Platonis* 82
aurora 41. de lucis potentia 21. et *A.* *auroris* ubi dissentiant 173
aurora opinio de influentia siderum 23. sententia seu dogma de *Astrologia* 202. sententia de hominis felicitate 22
aurora diuina et *Platonis* edidisse 79
in Auctoris quid venerandum 79.119
aurum animal 20. aurum animal cur aqua affricatur ibid.
aurum non animal aquaile esse ibid.
aurum calis qua 19
aurum quid figureret ibid. cur non ad aurum sed ad aquam referatur ibid.
aurum mentis sit in sacra littera quibus effectus singulerent 20
aurum quidem in ordinibus angelorum esse ibid.
aurum carmina à quo conscripta sint 2
aurum 165. *Macrobius* 117
aurum *Augustinus* definitio de vero 167. sententia de motibus celestibus 106
Augustinus sententia de reb. fortuitis 115
aurum hominis cur Saturnus subiacuisset 479
aurum quibus opus sit ad consequendum *Philosophiam* 249
aurum *saluum* quod 173. item quatuor saluum sit ibid.
aurum actiones quomodo sint inuitae 291
aurum *Electores* *astrologi* nominant inuitae ibid.
aurum actiones in fronte prima. speciem probabilitatis habere: cum autem diligenti excommuniatur. vana impossibilitatis esse 161
aurum *Aspiracionibus* quas *electiones* dicuntur quomodo et impossibilitas sit *astrologorum* sententia 162
aurum amor non esse numerandi. sed meriti 80
aurum in ecclesia que 147
aurum futurus vnde preiudicatur 427
aurum *stictus* quando apparet 413
aurum *Baton* *Astrologus* 415
B.
Bael *Cosaph* *Philosophus* et *astrologus* 458
Bael per legem carnis sequitur 168
Babylonem antiquam *Arici* esse eorum munus 476
Babylonem quare reuerentia *Astrologos* venerant fuit 298
Babylonorum rationes de facibus *aurum*. *dodecahedronis*. *novorum* et *monomeris*. *confutatur* 415. opinio *net* de *refluentia* *syderum* 11
Bacon 66
Bacchi *Vgolinus* *Roberto* *Saluato* *scribit* 276
Bacchi *musarum* *dux* 211
Bacchi cur iam mali apud *Orphum* 73
Bacchi non nisi *Bacchi* intelligunt 81
- balbum* esse. signum imperfecti et *albus* *lucis* *fermonis* 268
Balhafori *Millimace* *Stylus* 252
Balhafori *Millimace* *Stylus* *Ioannis* *Pici* *Mirandula* *littere* ibid.
per *Bapismi* *sacramentum*. *Christi* *virtutem* *nos* *transfundi* 29
Bapismi *flumini* *Dei* *facere* ibid.
Bare *quid* *figureret* 48
Bardis *Bapismi* *sacramentum* *enim* *ad* *Crac.* *coemanis* 79.119
Bardis *quomodo* *Astrologiam* *nunc* *capitur* 280
Bardi *principes* 244
Bartholomae *Ponij* *epistola* *ad* *Robertum* *Saluatum* 173. et *iudicium* *de* *Pico* *Mirandula* ibid.
Basi *quid* 115
Basilis 19. quomodo *Astrologiam* *ap* *pellatur* 288
Basilis *aurum* *seu* *fronem* *diuina* *occupatissimum* *manus* *ap* *pellare* 28
Basilis *error* 96
beatitudinem *nouum* *gradus* 115
beatitudo 49
beatos *duplicem* *habere* *cognitionem* *de* *creatura* 68
beatus *quid* *figureret* 42
beatus *quid* 58
Beda 11. *Roberto* *Hebraei* 452. et *Hieronymus* ubi concordant 97
Beda et *Augustinus* *dissentio* 96
Beda *non* *à* *qualitatem* *primo* *depre* *dere* 141
Beda *nostra* *se* *calo* *comparatur*. *qualis* *sint* 112
Beda *um* *causa* *qua* 143.117
Beda *distinctiones* *per* *qua* *demonstratur* *ad* *pad* *Hebraei* 115
Bengerson 110
Beracha *benedictiones* *indicare* 115
Berengij *opinio* *de* *Sacramento* *almaris* 121
Berich *quid* *figureret* 42
Bernhardus *de* *Martyris* 146. de *Gano* *neco* 86.108
Beslia *que* 27. *terra* 8
Beslia *um* *daces* *homines* 22
Beslia *ob* *hominem* *crudiri* *non* *posse* 27.
propter *hominem* *tantum* *ad* *finem* *esse* *creatus* 29. *inter* *irrationalia* *mon* *sum* *locum* *sociari* 29
Beth *littera* *quid* *figureret* 85
Beth *filium* *Aeliasor* *quo* *tempore* *vixit* 375
Biblia *sacra* *cura* *regis* *Ptolemaei* *et* *Hebraica* *locutione*. *in* *Gracum* *sermonem* *translata* 114
Biblia *expositio* *quatuor* *modos* *esse* 118
contra *Bigamus* *argumentum* *vnde* *fit* *sumptum* 114.115
de *Bigamus* *sententia* *Hieronymus* 96
Bigus 215
Bis *ardorem* *quid* *monet* 144
bisum

hanc Philosophum astrologum deri
 siffe 281
 hanc 177a signa que dicuntur 410
 hanc 79.171
 hanc scientia de Ente, id est, Deo
 170
 hanc malis pollicem esse, sed non
 perfectiss 215
 hanc Astrologum insigni 432. Astro
 logum imperium 286
 hanc mandatum de Christo Iesu 196.
 scientia de sphaera nona 417
 hanc omni amatur 241. beatissima
 que 168
 hanc periculis quid 169
 hanc effectus multiplicem 167
 hanc quid ibid. sumum 41. et ma
 tum quo in predicamento sua scien
 tia Aristotelem 170.171. et ma
 tum contrarium genera esse 176.
 verum, vnam, Ent quomodo Deo in
 fin 168. hanc fontem quod 47.
 et vnam vnde nomen sortis sit 31.
 vnam, verum, Ent quomodo vnam
 omnia 166. seipso quod sit 31.32.
 et malum quatenus sint eterna 179.
 quatenus sit expectandum 171. quod
 modis adaptatur 31
 boni primi magis que 10. tres condi
 nes secundum Platonem 163
 bonum nihil ad id esse, quo natura homi
 nem non abstrahit 227. duplici mo
 do posse adaptari rei creatae 31
 boni Bonum, verum, vnam, Ent, alia du
 genera esse que omnibus insunt: nimen
 rum aliquid et rei 166
 super Bonum, Ent, verum, vnam quare
 Deus dicatur esse 173
 boni cum petram in extatione 220.
 omnia esse que Deus fecerit 32
 boream versus seu sub celo frigido ha
 bitantes, quare animosi, fortes et cau
 didi sint 226
 sub borea degentes quare parum humani
 habeant ibid.
 boues quid significat 38
 in Brachii sanguinis misio quo tempore
 salubris sit 473
 brachiones Indos nihil aggressos esse
 nisi oratione premissa 30
 brachiones Britanni Astrologus 494
 brevis quid significet 40
 britannia cui signo caelesti subiecta sit
 426
 britannica lingua que 242
 brumalis solstitii prerogative que 427
 bruta inter in nostris sensibus esse
 494
 brutorum irationalium differentie tres
 26.37. genera variae nos domi habere
 33
 in Bruta quid sanctorum bonum sit 9
 bruta 28.127

C.

Cabala quid 110.112
 cabala vnde dicta, et quid 22. vna

de dicta 217. quae scientia in se con
 tinetur 119. quid apud Hebraeos in
 quiescit 116. quid doceat 96
 cabala scientia vnde fluxerit 116. no
 men vnde ibid. libri vnde dicti 117.
 scientia de qua re potissimum agat
 112. scientiam esse recipiendi 116.
 libros ab ore Dei esse traditos. 117.
 scientia duplex secundum auctorem
 nostrum 72. libri qui 117. scientia
 apud Hebraeos antiquos non sa
 elian esse mentionem 119. fundam
 enta quid doceant 74. scientia li
 bri qui 218. nomen odiosum patribus
 116

in Cabala libri fontem esse vera Philo.

sophia et scientia 118
 cabala libri iudeis nondum excusit
 vigintiannam quartam aetatem legendi
 prohibuit esse 119. scientia quibus
 sit commendata 117. utrius ridiculo
 sa definitio 116. scientia libri qui
 22. speculatiuum partem esse quadru
 plicem 72

cabalam esse sapientiae fontem 22. quid
 docent Hebraei 119. maximi nos
 de diuinatione Christi certifice ari 70.
 veram et antiquam esse resurctionem
 legis 119

in Cabala nihil esse, quod Catholice et
 Orthodoxe fidei repugnet 120
 cabalistic apud Hebraeos qui 312. vnde
 dicti sint 116

cabalisticum dogmata 212. mysteria
 quem numerum praefigunt 120.121

cabalistic Spiritum sanctum secundum
 sapientiam appellari 117. non homi
 nem, sed hieroceros potius vel creatu
 rum vel aliud animal monstruosum à

quibusdam putatos esse 116

cabalistic ari vnde dicta 118

cabalisticum modus qui 119

caecitas quale nomen 196

caedis vnde suscitatur 217

ceremonia veteris legis post Christi
 passionem potuisse sine petra obfer
 uari 44

caesar Romanorum Rex 112

caesarum leges de nocte vna à ciuiui
 bus eliminandis 221

ad Caium epistola Dionysii 222

calisthenes quo tempore Chaldaeorum de
 astris amotaciones in Graeciam misit
 483

calidam causam ad Solem referri 11

calor trium calidiorum quomodo differat
 à elementari et caelesti differant 3

caloris natura que 314. mutatione que
 faciam 115

calorem caelestem aliquando non posse
 discerni ab elementari natura. 315.

caelestem opthem esse inuicemalem rem
 tum corporum 313. caelestem in
 feritibus corporibus duobus modis
 participari 312. se paratum relin
 quere generari posse 45

in Calore quid nobis praefigatur 242
 calores quare videri non possint ibid.
 calorem omnium perfectia consuetudo
 ibid.
 cancracris Cardinalis quid negri
 195.196

canonici Astrologus 427

cancellarius Parisiorum sententia de Dei
 appellatione. 203

cancer quale signum 224. Luna domus
 298. et Saturnus quoniam de qua dilu
 uium orbi magno praefuerit 294. diu
 gatione Iouis 25 quale signum 411. qua
 re signum mobile 440. signum hanc et
 frigidum 126 quale signum 469

cancer non vnde 444

cancer aquam qualiter assignari ib.
 eamdem quare Luna domicilium asin
 quare Astrologus 199

in Centro Sol quid sit 15. quem mor
 bun Luna praecipue asserat 324

cemelatus aeternum distictum septem lun
 arum, et decem orbis seu aeterni spha
 rae designasse 11. in Tabernaculo Dei
 illuminata scriptum lucerna quid res
 praefert 5

cemulus sanctum dare quid 217

cemulus quando oritur apud Argu
 pios 427

cemulus Regule testimonium de Io. Pin
 ei Mirad. Mycenio et scriptis 266.267

cemula apud Hebraeos per que demon
 stratur 115

capiti quod ari assignatur 410

capitula 91.108

capitula sententia de Ente et Vno 191

capricornus signum cabalum 411

capricornus quare signum mobile 440

capricornus terram qualiter assignari
 411

capricornus esse domicilium Saturni 412

in Capricorno Sol quomodo fiat 444

in Capricorno quem morbus Luna pra
 cipue asserat 324

cappadocia cuius signum est 412

caput et Caudam Draconis interfectione
 nec in antiquiorum et calidiorum nullo vi
 natum praedicti quibus in predican
 do antiquiores non sint 407

carbo quid 222

cardinalium ordo qui 119

carmina aurea à quo sine composita 6

carmines insigni Philosophus 492

carminem aduersus Astrologum disposi
 tasse 282

carmines in Republ. Dei qui 20

carum carum ne fecerit non esse dictum, sed
 ne fecerit in deherge 29

carum Domini quomodo Describitur dicat
 tur esse 109

sub Carolo rege Francorum Picum Mi
 randulam obesse 275

causam meriti apud Chaldaeos idem ac an
 pud nos Decembris 429

causam insigni Mathematicis 409

causam 409

I N D E X

causandum Astronomum celeberrimum nunquam prædictioni genere esse usum 333	planetarum esse usum 398	rasi indicatum 43. quomodo ad in- feros descendit 51. primo geni- tus omni nature 20. quare ad in- feros descendit. 94. verum homo et Deus 1.2. unde incipit in nobis formari 20. sapientia Patris 40. quot anni à mundi exordio natus sit 37. summa et absoluta felicitas 32. sua legi, nostrumq; Sabbathum 1.3.2. per substantiam Dei
causigari quid 373	mones qui scripserunt 249	christi inflantur nostra saluti 38
castrisui 337	charitas qualis habitus 44	christi adunum audi expellam esse à patribus 33. adunum quibus profertur 37. virtus quomodo in nos derivatur 30. anima quomodo dicatur simul fuisse in Paradiso et in inferno 94. imago quid representet
casus qui ferendum Aristotelem 315	charitatis ordo iuxta creaturam 29	christi opera seu miracula excedere gradum et terminum illumum, quæ possunt ferri per agenciam naturalem 311.312
casum et fortunam peripatetici quo- modo defendunt 314	charondas 80	christi descensus qui usque sese ex- tendit 94. filia quomodo repererunt 24. anima cur dicatur fuisse in inferno 35
casalogi eorum qui mysteria seu oculta ta scripserunt 2	cherubim 209	christi animam descendere ad infi- num propter duplicem effectum 93. hu- manitati an latius sit adhibenda sen- cendum Scorsilas 104. humanitas quomodo adoretur ibid. miracula an possunt fieri per Magum seu Cabalen 154. Sanguis effusus quid profit 155. huma- nitatem solam in personâ adorari 104
causæ transmutandi sine efficiunt 9. finalis ibid. efficiunt que 29. que affinis tatis spectat et quomodo 30. ficum- daria quomodo secundaria obediunt ibid. finalis dissolutionum et incrementorum qualis 51. extrinsecarum exem- pla à Moysè descripta 39	cherubin quale nomen 54	christi sanguis quomodo ex vino et an que proveniat 121. animam non se- cundum deputacionem ad inferos des- cendisse 93. resurrectio causa nostre resurrectionis 224. imago quomodo sit adoranda 102.103
causæ efficiunt in quomodo materia transmutat fit 9	cherubinorum exercitus efficiunt quod 209	christi descensus secundum animam ada- miferi, quomodo factus sit 84. ani- mam non simul fuisse in Paradiso et in inferno 95. anima quomodo de- scendit ad inferos 94. crucem non esse adorandam adoratione Lau- rie 69. animam triduo in inferno fuisse 91.92. animam presentialiter fuisse in inferno 94
causam primariam magis influere quam secundariam 30. agentem et mater- rialem à Moysè eorum et terram ap- pellari 12. extrinsecam triplicem esse 29. agentem eorum appellari 10. et causam materialem terram ibid.	chimeræ quid 370	in Christi nascimur Abraham Iudei de- scendentes 306
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	chimera quale animal 373	de Christi adunum qui prophetice rimus 26. adunum ecclesiæ tempora præterisse 36.37. miracula disputatio 113.114
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	chimeræ non esse 173	per Christi nomen solum homines saluati fieri 30
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	chironomici unde sua futura præde- runt 297	christo cum quare omnia maxime con- sonare debeant 30
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	chironomici in sola manu sapient mones pro numero planetarum fin- xisse 297	christum suo sanguine Patrem placasse se 24. legem non aliosolvere, sed per- ficere 35. non fuisse incensum exilio ibid. scilicet servus esse passum 117.
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	chorda decem Psalterii per quem nume- rum præfigurata sunt 114	
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	choros angelorum deos nascipari 15	
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christiana legem variis consuetudinibus mediis scriptis esse 288	
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christianam religionem ex quorum Plan- etarum consuetudine ortam velut Astrologi 393	
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christianorum resurrectio que 393	
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christianorum religio cur Mercurialis dicatur 393. Religionem que consol- lato componat 393	
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christiani errare qui die Sabbati non serviunt 396. non esse, qui aut Lau- re cursum, aut stellerum, aut matrem signorum fallaciam pro dono facien- da observant 209. spirituales esse Israhelitas 319	
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christiophorus Sapiens Medicus 191.	
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	Saxo Mirandolani Medicus 205	
causas primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christiophori Londini, ad Robertum Sal- naticum epistola 209. Londini reslin- monium de Ioanne Pico Mirandula 205	
causas naturales agentis instrumenta ef- ficere dicuntur agentis secundum Platonem 9. adhuc duas alias esse præter natu- rales ibid. naturales nihil præstare seu agere, seu dicuntur agentis ordine 10. an generes semper primarias esse eorum ter- minum que accident 9	christus primogenitus omnis creatura 28 imago Dei Patris ibid. solus Dei qualis homo dicatur 20. cur noctu natus sit 398. cur humanam naturam excepit 20. via, verum et vita 30. quomodo in cruce adoretur 104. quando adoraretur et quid iuxta mel- lentarian illud quatenus factum fuerit 36. quomodo receptus fuerit à patri- bus 35. quomodo ad inferos descen- derit 89.90. cur possit se iuxta para- ditem 74. in ultimo iudicio que natus	

per Solem figurari 307. passorem non
piscatorem esse 310. fuisse Iudeie
exilio, à quo sit dictum 317. homi-
num confutationem esse 32. Dei
circum in nobis esse 30. nobis
calum testasse 42. in inferno ope-
ratum esse 31. secundum animam
ad inferos descendisse 31. semet
esse ira Dei 34. venisse à non esse
futurum 35. exitu et perditioni
quibusdam fuisse 37. non veritatem et
quantum ad veram professionem de-
scendisse ad inferos 63. esse donum
non legis 35. in inferno solum per
effectum fuisse 31. post peccatum
in truce sacrificium ad patres de-
scendisse 31. Euangelium non scrip-
tisse, sed predicasse 3. filium esse
se creatorem secundum Ariam 30.
virtutem omnium virtutum esse 30.
dictum triumphasse 37. de tribu Iu-
de exisse ibid. non descen-
disse veraciter ad inferos secundum
quos 30
christum pro salute saluandorum de-
monum iherum in sublimiori elemen-
to cruciandam esse secundum Ori-
genem 137. esse centurum
post quantum mundi millennium,
quomodo intelligendum 36. 37.
christum virtutem illam à se habuisse vi-
ruale dandi 311
christum solum esse osium ad vitam æ-
ternam 31
christum secundum animam fuisse bra-
tum 31. per crucem reuocantur
adorari 104. non vuisse in legem
soluere, sed in perficeret 11. esse ven-
tam lucem 37. esse principium, in
quo Deus fecit calum et terram 37
ad Christum à mundi exordio quos ante
fuit secundum Hebræorum supputa-
tionem 307
ad Christum à Moyses tempore quos an-
te fuerunt 307. usq. ab Adam cen-
tore quos ante fuerunt 374. usq. à
diluvio quos ante fuerunt 381
post Christum necesse licet generari
alicuius de celo interpretari 308
per Christum solum, eamem peccatis
maculatà posse ad verbum ascendere
31
in Christum non fuisse firmitatem acqui-
sitam 31. omnia esse condita 32. vo-
luntatem sit vna esse, aut plura esse 36.
fuisse duo esse 43. corpus humanum
fuisse esse fuit anima rationali seu
cristiana quod 308
à Christo homine in omnes homines con-
tinuè transire perfectionem derivari
31. quare semper actum sit peten-
dam 320. ad diluendum quos ante fuit
387. usq. ad nos quos ante fuerunt
383
chrysofomus mysteriorum scriptor 3
chrysofomus sententia de Astrologia 388

christianum calum quid, seu ubi 13
christianum cali animalia que 15
cicero 181
ciceronis dictum in seipso 314
ciceronem carmine scriptis affe nulla ve-
rere, nullis lepore, nuda scilicet vo-
cibus atq. repugnante 372
M. Ciceronem esse Romanæ lingue cul-
mum ibid.
à Cicerone Astrologiam confutatum esse
se 381
circe fabule 31. 63
circularis motus quid figurat 33
circulus quid 18. in quot partes diui-
datur 419
circuli partes quatuor aliquid in nobis
efficiunt 440
circulum ostium per lampadem super
caput candelabri auri indicari 11
sub Circulo à quocumque et affluat solo-
stia habuere quare semper e dissi-
simis regionem habere 326
circulus quibus videri Astrologi ad cer-
nendas domos duodecim 412
circumcisio quare data sit 15. item cur
acta de fuit ibid.
circumcisio facta sub quo incipit
sit 16. necessitas per quam sit de-
finita 93
circumcisio officium Rhetorici 319
ciues celestes 326
ciues virtutes quales 49
ciues celestes unde derivata sit
elementi Alexandrinus 116
elementi 119
elementi Apostolorum discipuli 69.
Alexandria Ecclæsiæ presbyter ibid.
quare non hereticus sit nominandus
146. Quoniam Ponsifer Romanus
319
elementis libri, quorum in scriptis Reco-
gnos 6. 136. libros ab hereticis cor-
ruptos esse ibid.
elementis anni unde sint inueneri 419
celestem mundum quos arbes habere 4
celestia etiam præter lucem, calorem
influi 15. corpora non per se motum
circularem perferre posse, sed per ma-
tricem gratiam circumagi 15. quos in-
flui inferioribus 15. corpora causat
esse essentiales inferiorum rerum 318.
loco fratrum nobis consuetudo esse 17
celestem corporum ope rationes 15. om-
nium impressionum lumen vehicu-
lum et fontem esse 419
in Celestem mentem qui homines de-
cupatissimos fuerunt 428
celestibus terræ nomina in di. præ-
ter influentiam motu et lumen nulu-
lum non esse 312. oculos videri non
esse, per quam oculos inferiorum re-
rum proprietatem producant, sed cal-
lorem æterni luminis quibusdam 345
calid quid 15. 46. 109. unde nuncupatur
apud Hebræos 3. bellum 31. mo-
dum inter quas aquas veri sit 26. man-

arum videri dictum ibid. Crisallu-
nam quod 417. ignem 32. empy-
reum quid 31. Empyreum quæ-
dam moueat 35. quælibet motus agat,
et lumine, et elementorum metho-
logo mundum, curantemq. muer-
sulis causat 309
calum et te 74 unde quomodo, quando
cicero testis 39
calum quid officiat, quid non efficiat
323
calum quomodo calefaciat inferiora
42. id est, actum in angelis eue dicatur
35. per se in ex accendi faciat frigi-
giditatem 310. principium vite mo-
tus et caloris 41. causa agens unde
49. quomodo in nos agat 316. et te 74
quare in scriptis testis cicero
29. circulus et quare 31. quomodo
causis rerum formatur 355. in
omnia corpora primum 349
calum Empyreum seu decimum erbum
esse principem calorum 11. et qua-
cumque in celo communis cursu eue-
niunt unde sit 169. orbitalium
quod efficiat 208. Empyreum 11.
item cum sit natura corporis, et po-
tius incipere 15
calum super quas aquas descendit 22.
quo die sit formatum 31. decimum
quod 15. modum quid figurat 35
cali et Dei collatio 31. privilegium
quod 346
cali dignitas et efficacia erga mundum
inferiorem que 309. ubi quid in mo-
bis efficiat 307. creatio an differat à
terre creatione 17. 18
calo quantum sit tribuendum 19
calo nec melius leges fieri bonas non
subiici 364 308
calo quare plus tribuamus quam epe-
teat 350
calum vniuersalem causam esse vniuer-
sitatem, neq. ad ipsam in duo duorum 300.
statum referendum esse 307
calum auctorem habere, quælibet sit in
Aetheris ordinationem et naturale
341
calum esse vnitatem omnium corporum
346
calum animal esse à seipso motum secun-
dum Aristoteliem 31
calum à se non moueri 18. esse ani-
mam in corpore terreno 39. immota-
tum esse dicere impium est 48. ani-
mal dei 31. duobus consistere 31
orbem moueri 31. de improbitate ho-
minibus patet acceptum 31. vna
mora facere 316 317. decem nulu-
lum motum pati 15. esse lumen cor-
poris 15. quomodo cum terra centro-
gi dicatur 30. non solum lumen il-
lustratum fuisse 31. esse animalium
57. esse corpus naturale, omnium
corporum naturalium perfectissi-
mum 309. esse exp. estiamum immo-
la. hram

I N D E X

- causandum* Astronomen celeberrimum
 nunquam predictum genere esse ipsum
 288
causanda sub qua parte celi sit nata
 290
causigari quid 271
castrum 257
causum qui secundum Aristotelem 215
causum et secundum peripateticos quo-
modo defendunt 254
causaleque eorum qui mysteria seu occul-
ta scripserunt 2
causarum philosophus qui 47
catholica Philosophia qua 72
causa et caput Draconis quales sint 407
causa quae cum tribuantur 9
causa transmutandi sine efficiens 9. *finis*
lib. ibid. efficiens quae 29. *quae effici-*
tatis species et quomodo 20. *acciden-*
taria quomodo secundaria ordinis
lib. finis dilutionum et incendio-
rum qualis 21. *extinguiscarum exem-*
plum a Mose descriptum 29
causae efficiens in quomodo materia
trahatur 9
causam primariam magis influere quàm
secundariam 20. *agentem et terram ap-*
pellari 22. *extinguiscam triplicem esse*
29. agentem calum appellari 10. *et*
causam materiam terram *ibid.*
causam naturalem agentem instrumenta ef-
ficientis artis secundum Platonem 9. *ad-*
huc duas alias esse prout natu-
rales *ibid.* *naturales nihil praestare sine*
agere sine divinae artis ordine 20. *an*
generis semper primarias esse eorum re-
rum quae accidunt 9
cavilli dictum de amicis non bonis 279
cellisimus in Ephraim concilio damna-
tus 247
cellum medicum 215
ceramur an sit 293
cera trahenda quid proficiat 9
cerebra et cognitionis 42
ceteri Eleusina 257
chaldaei qui scripserunt 249
chaldaei quare primum superstitibus
et idololatrie dediti fuerunt 480.
quales Astrologi fuerunt 482. *olius*
Astrologi appellari 207. *aurigae*
temporibus qui fuerunt 280. *quibus*
instrumentis in predictis videri
419. de fructibus vnde rationem suam
perferunt 494. *quales apud quos nata*
fuerit Astrologia 486. *quid de ma-*
gicis planetarum senserunt 445
chaldaeorum scripta in Genesis 2
chaldaeorum imagines signatae esse 442.
dictum de hominibus 208. *disci-*
pula quid diu duraverit 482. *religi-*
onem qui planeta faciat 291. *rex*
in animal brucum mutatur 24. *doctrin-*
ae de homine celi 27. *dogma de syde-*
ribus 24. 25
chaldaei neque signis, neque domibus
planetarum esse usos 298
chaldaei quid in hanc opinionem in da-
xarii fieri fecerit humeros, et de sy-
dis posse praedicti 487
super Chaldaean Theologiam narra-
tionis qui scripserunt 249
charitas qualis habitus 44
charitatis ordo iuxta creaturam 29
charondas 80
cherilus 241
ad Chetubica vine exemplar quomodo
nostra vine inferenda sit 209
cherubica mentes 4
cherubim 209
cherubim quale nomen 54
cherubinorum exercitus officium quod
209
chidehelstunius Paradisi 212
chilo sapiens 253
chiliasa heretici 242
chiliasarum hereticorum auctor qui
ibid.
chioneta quid 270
chioneta quale animal 282
chioneta non esse 272
chironomici vnde sua sententia prae-
dicant 297
chironomici in vela manus septem
moneri pro numero planetarum *fin-*
is 297
chorde decem Plasterii per quem nume-
rum praefigurata sunt 214
choros angelorum deus nuncupari 21
christiana legem et aequi communiomibus
medii ascriptum esse 288
christianam religionem ex quorum Plan-
etarum conjunctione ortam debuit
Astrologi 292
christianorum resurrectio quae 292
christianorum religio cur Mercatoris
dicatur 292. *Religionem quae consil-*
lario componat 292
christianos errare qui die Sabbati non
seruunt 296. *non esse qui aut Lu-*
na censem, aut stellarem aut motum
signorum fallaciam pro domo facien-
da observant 289. *spirituales esse*
Israelitas 219
christophorus Saxolus Medicus 291.
Saxolus Mirandulanus Medicus 205
christophori Londini ad Robertum Sel-
uianum epistola 269. *Londini resim-*
mentum de Joanne Pico Mirandula
205
christus primogenitus omnis creaturae
28. imago Dei Patris *ibid.* *filium Dei*
qualis homo dicitur 20. *cur nomen*
natum sit 292. *cur humanam naturam*
exerit 28. *vita, veritas et vita* 28.
quomodo in cruce adoratur 204.
quando adoratur et quid intra mola-
renariam illud quatenus factum fuerit
26. quomodo receptus fuerit a patri-
bz 21. *quomodo ad inferos descen-*
derit 89. 90. *cur possit inferis para-*
clerus 74. *in pluvio iudicio quae natu-*
rasi indicaverunt 41. *quomodo ad in-*
feros descenderit 91. *primo geni-*
tus omnis naturae 20. *quare ad in-*
feros descenderit 94. *verus homo*
et Deus 22. *vnde incipit in nobis*
formari 20. *sapientia Patris* 40.
quod amor a mundi exordio natum sit
27. suavia et absoluta felicitas 22.
finis legis, ieiuniorum Sabbatorum et ma-
gis subiectionis Dei 2
christus inflaturer nostra salutis
28
christi adoratum acidi expectatum esse
a patribz 22. *adoratum quibus*
profuerit 27. *virtus quomodo in*
nos derivatur 20. *anima quomodo*
dicatur simul fuisse in Paradiso et in
inferno 94. *imago quid representet*
204
christi opera seu miracula excedere
gradum et terminum illorum, quae
possunt ferre per agnitionem naturalem
212. 213
christi descensus quod usque fuisse exten-
det 94. *sibi quomodo properaverit*
24. anima cur dicitur fuisse in inferno
85
christi animam descendere ad inferum
propter duplicem effectum 91. *hanc*
mutant an laetia sit adhibenda seu
condemni *Scotus* 204. *humanitas*
quomodo adoratur *ibid.* *miracula*
an potuerint fieri per Magian seu
Cabalen 254. *Sanguis effusus*
quid proficiat 255. *human-*
itatem solum deus deus adorari
204
christi sanguis quomodo ex vino et an-
qua praevenit 211. *animam non seu*
condemni deputatorem ad inferos des-
cendisse 91. *resurrectio causa nostra*
resurrectionis 224. *imago quomodo*
se adoranda 202. 203
christi descensus secundum animam ad
inferos, quomodo factus sit 24. *an-*
ima non simul fuisse in Paradiso et
in inferno 91. *anima quomodo des-*
cenderit ad inferos 94. *crucis*
non esse adorandam adoratione Lau-
riae 62. *animam ridens in inferno*
fuisse 91. 92. *animam praesentem*
fuisse in inferno 94
in Christi praecinio Abraham Iudei de-
linquentium 2
de Christi adoratu qui prophetice
vine 26. *adoratu edicta tempora*
praeterisse 26. 27. *miraculi dispositio*
255. 254
per Christum nomen solum homines salvari
fieri 22
christo cum quare omnia maxime com-
ponere debeant 28
christum suo sanguine Patrem placasse
se 24. *legem non ad solvendum, sed per-*
ficere 25. *non fuisse Iudeis exco-*
ibid. *scitasti esse possim* 212
 pr

per Solem figurari 20. pasterem non
piscatorem esse 25. fuisse Iudeis
exilio, à quibus sit dictum 37. ho-
minum confutationem esse 32. Dei
venerem in nobis esse 30. nobis
calum refectis 4. in inferno ope-
ratum esse 85. secundum animam
ad inferos descendisse 83. suis se-
cessis ira Dei 24. vuisse in infero
fuerum 55. exilio et perditioni
quidvisum fuisse 37. non veraciter et
quantum ad realem presentiam des-
cendisse ad inferos 63. esse domi-
nam legis 35. in inferno solum per
efficiam fuisse 23. post perditionem
in truce sacrificium ad patres des-
cendisse 33. Evangelium non scrip-
sisse, sed predicasse 2. solum esse
se creaturam secundum animam 98.
virtutem omnium virtutum esse 20.
solum triumphasse 37. de tribu Iu-
de exisse ibid. non descen-
disse veraciter ad inferos secundum
quos 90
christum pro salute saluandorum de-
monum iterum in sublimiori elemen-
to cruci gerendum esse secundum Ori-
genem 117. esse venturum
post quatuor mundi millenniarum,
quomodo intelligendum 36. 37.
christum virtutem illam esse habuisse mi-
racula edendi 111
christum solum esse visum ad vitam æ-
ternam 31
christum secundum animam fuisse bea-
tum 91. per crucem rememoratini
adorari 104. non venisse ut legem
solueret, sed ut perfecteret 35. esse ven-
tum lucem 37. esse principium, in
quo Deus fecit calum et terram 17
ad Christum à mundi exordio quot anni
suis secundum Hebræorum supputa-
tionem 307
ad Christum à Moyse tempore quot an-
ni fuerint 307. vsq. ab Adam veni-
re quot anni fuerint 374. vsq. à
diluvio quot anni fuerint 383
post Christum annos licet gemitum
alicuius de culo interpretari 200
per Christum solum, carum precatus
maculatus posse ad verbum ascendere
31
in Christo non fuisse scientiam acqui-
sitam 43. omnia esse condita 12. ve-
rum sit minus esse, aut plenus esse 16.
fuisse duo esse 43. corpus humanum
simpliciter esse sine anima rationali se-
cundum quos 103
à Christo homine in omni homine totum
bonitatis perfectiorem derivari
21. quare semper auxilium sit peten-
dum 220. ad diluuium quot anni fuit
307. vsq. ad nos quot anni fluxerint
383
chrysostrum non solum scribere à
chrysostrum sententia de Astrologia 200

christum solum carum quid, seu ubi 13
christum solum cali animalia que 15
cicero 101
cicronis dictum in lege 214
cicronem carmen scriptum esse nulla ve-
re, nullis lepore, nulla scilicet ma-
nita atq. repugnante 272
M. Cicronem esse Romanum lingue colo-
men 202
à Cicronem Astrologum confutationem es-
se 302
circe fabula 23. 62
circularis motus quid figurat 11
circularis quid 16. in quo partes diui-
datur 419
circuli partes quatuor aliquid in nobis
efficiat 440
circulum obliuam per lampadem super
caput candelabri acri indicari 13
sub Circulo a quoniam et affinali sola
finis habuerint quare semper calidifi-
cantem regentem habent 316
circulus quibus viator Astrologi ad cer-
tendas domos duodecim 412
circumcisio quare data sit 55. item cir-
cisio die fuit ibid.
circumcisio fada sub quo interpretum
sit 16. necessitas per quem sit de-
finita 71
circumcurrere officium Rhetoris 219
ciuitas celestes 26
ciuitas virtutes quales 49
ciuitas celestis unde derivata sit
elementis Alexandrinis 316
elementis 119
elementis Apostolorum discipulis 69.
Alexandria Ecclesie prebitor ibid.
quare non hereticus sit nominandus
146. Quintus Pontifex Romanus
111
elementis libri, quorum in scriptis Reco-
gnitio 5. 116. librorum ab hereticis cor-
ruptos esse ibid.
chomatricis anni unde fuit inuenti 420
caelestis mundus quot orbes habet 4
caelestia etiam preter lucem, calorem
influi 15. corpora non per se motum
circularem perficere possunt sed per mo-
tricem gratiam circumagi 33. que con-
flant in inferioribus 15. corpora causat
esse essentielles inferiorum rerum 110.
loco fratrum nobis coniuncta esse 17
caelestium corporum non ope rationis 15. om-
nium inoprositum lucem vehicul-
lum et fontem esse 409
in Caelestium motibus qui homines non
expansum fuerunt 400
caelestibus terrenis nominis in di. prae-
ter influentiam motum et luminis nulu-
lum non inesse 312 occidit vires non
in esse, per quas occidit inferiorum re-
rum proprietates producunt, sed ran-
lorem carum luminis et visum 345
calis quid 30. 46. 109. unde nuncupatur
epud Hebræos 3. Iellauum 33. mo-
dum inter quas aqua veri sit 26. men-

dum videt sit dictum ibid. Crisallu-
num quod 437. ignem 25. empy-
reum quid 23. Empyreum 5. quomodo
mouetur 23. qualiter motu agat,
et lumine, et elementorum interbe-
logo mouetur, euenitque vniuer-
salis causa sit 109
calum et 44. unde, quomodo, quando
circulariter 29
calum quid efficiat, quid non efficiat
325
calum quomodo calcificat inferiora
40. id est, actus in angustis car diu-
25. per fine an excedit facis frin-
giditatem 210. principium vite mo-
tus et caloris 41. causa agere unde
49. quomodo in motu agat 316. et 104
ra quare in scriptis istis circulari-
ter. circularis et quare 21. quomodo
causa sit rerum formatum 355. in
vniuersa corpora primum 305
calum Empyreum seu decimum orbem
esse principem caloris 13. et qua-
torque in calo communis causa euen-
turi unde hat 369. orbitalagum
quid efficiat 208. Empyreum 13.
item cum sit natura corpora, an pos-
sit incorporea 15
calum super quas aqua destruat 22.
quo die sit firmatum 35. decimum
quod 13. modum quid figurat 35
cali et Dei collatio 21. principium
quod 346
cali dignitas et efficacia erga mundum
inferiorem que 309. vit quid in no-
bis efficiat 27. creatio an differat à
terra creatione 17. 18
calo quoniam sit tribundum 19
calo nec motus liget sicut bonas non
subici 364. 365
calo quare plus tribuat quam oportet
350
calum vniuersalem causam esse vniuer-
sum, neq. ad ipsum in inferiorum po-
tatem referendum esse 307
calum auctorem habere, quod si in
inferno ordinatum et naturale
343
calum esse vniuersalem omnium corporum
346
calum animal esse à scriptis motum secun-
dum Aristotelem 22
calum à se non moueri 50. esse au-
tem in corpore terreno 29. immen-
tum esse dicere ipsum esse 40. anima
moti die 21. duobus consistere 31.
in orbem moueri 21. de improbi ho-
minibus partes accipitur 28. tria
motu facere 316. 317. decimum lu-
lum motum pati 15. esse lucidum cor-
pus 15. quomodo cum terra conueni-
gi dicatur 29. non flant lumine il-
lustratum fuisse 31. esse animatum
57. esse corpus naturale, omnium
corporum naturalium perfectissim-
um 309. esse etiam efficiam in motu
la tribum

INDEX

Lachrum supernaturalis felicitatis 39.
rationem dici 32. non posse cum rei
figura esse, cuius non sit causa 366
per Calum in oratione Salom. eum cla-
mas: Et audi o Calum, quid se inte-
ligendum 34
ad Calum non esse referendum, si quid
à nobis sit, quod nostrum vires excedere
videatur 356
à Carlo quid differamus 31. non esse pe-
tenda bona, sed à Domino carū 37.
non posse naturā vires credentia fo-
gificari 356
colorum mixturā ex divina quā 3. om-
nem virtutem luce ad terram transfusi
31
colorum non esse idem in genere 46
cogitationem & exortationem defun-
ctorum sanctam & salubrem esse
302
cognitio actualis quid 47
cognitio sensuāle quare imperfecta di-
catur 363. Physica quomodo appre-
hendatur 347
cognitio omnem. esse participatio-
nem quendam luminis intellectualis
447
columnella rei rustica exatissimū scri-
ptorē 348
columnellam Astrologiam penitus re-
spicere ibid.
conetia & saluina à Moysē stellis &
astra nominari 33
ex Commentario solum sapere ingenuum
sua esse secundum Senecam 79
conuersione nostra cum angelis &
beatis qualis 32
compositio ratio in angelis qualis
25
compositio syllogismus qui 47
conceptionis hora quā 359
conceptus genitura quid praestet 424.
quomodo melior sit 323
conceptus quia genitura plus Prole-
marum duxisse 423. 424. & sic
decepti.
concilium Tolosanum quid in Astrolo-
gos constituerit 425
conciliorum & Pontificum quorundam
decreta in Astrologos ibid.
conclusiones numero nominantur, quas
alibi ambrosius Roma diffundit exhi-
buit 42. 43. quod damnata sit ab ad-
uersarijs Roma 42. 43.
concreta quid 363
concupiscentia carnis & oculorum quo-
le uitium 369
condicionem nostram nō de inferno cor-
pore esse merendam 37
coniugij parti ubi ponatur 419
de Coniugio quomodo predicare As-
tologi 396
coniunctio quinquplex apud Moysen 39.
maxima septima à mundi initio quo-
do furia 382. maxima quae sit secun-
dum Messialem 396. magna quan-

do sit ibid. maior quando carnis
ibid. media quando accidet ibid. ma-
xima, maior, media quae ibid.
coniunctio decem alios modos esse
39
coniunctionem quomodo Graeci appella-
uerint 377. magnam quid voca-
rent Astrologi 377. medium cui di-
citur Prolemae esse coniunctio ma-
xima differantiam 379
coniunctiones quos sit in stellis erran-
tibus 377. &
378
coniunctionem magnarum inuicem no-
men esse 376. 377. maximā Astro-
logicarum, quos penes Allatensis prin-
cipia 383. nonarum naturā 32
coniunctiones maximas quos afferat
Allatensis ibid. maximas, medias,
minimas quomodo distinguit Pro-
lemae 379. maximas quos nuncupat
Astrologi 378. minimas & medias
quos nuncupat 379
per Coniunctiones magnas Astrologos
indicare non posse 387
circa Coniunctiones magnas Astrolo-
gorum diffidentur opiniones 378
coniunctionibus medijs Astrologos pra-
cipuos vsos esse 379
conuictum alteri quinque modis dici
39
conon Aegyptij Mathematicus 444
de Consecratione 354
conseruari à Deo in statu virtutis qui pe-
rit, quid significari velit 322
consilij praesentis à qua constellatione
inuenit 364
constante Antonij fratris uxor Roma
ubi 383
constituentis concilij tempore quid As-
tologi praedixerint 372
constitulationem nullam intelligi posse
per stellas Magorum, & simul cum
declaratione quorundam scripturas-
rum, quae imperiti possint videri As-
tologiae adimpleri 370
conuictus proprietates quid 52
conuictus rerum ab aeterno Deo nota
fuisse 43
contemplatio, quae in materia, & effe-
ctibus versatur, qualis 390
contemplatores quae constellation faciat
364
coordinacionem intelligibilem super o-
mnem intellectualem Hierarchiam esi-
se 54
coerentia quae dicitur 446
copulari res inter se quaderim esse mo-
dos 39
cor primum esse quod in homine forma-
tur 446. motu vite fons 41
à corde quid sensum mouere 32
corallia & id genus alia quare infan-
torum collo ali genus 363
coranda 326
corum quid componat 308
corpus Christi post consecrationem no-

strum sacerdotum maiori & frangi,
fidelium dentibus attriti posse 322. de
quo in Sacramento, tamē esse parui,
non genus 323. 327. Organum
quid 59. Christi quae substantia in can-
do sit, & quae in cena Domini 43.
verum Christi quod sit 323. Christi
secundum veritatem sacramenti in al-
tari esse 322. verum hoc est, quomodo
illa verba tenentur 353. verum hoc
est, quomodo intelligendum 325. in
ritu quomodo à Deo assumptum sit
309. simul in diversis locis esse non
posse 43. hoc est verum, quomodo sint
illa verba recipienda 63. Christi quod
traditum est Apostoli in Sacramento
altaris quale fuerit 329. unde pendat
346. celebris suo motu nihil relin-
quens celsitudo peripateticorum 36. ter-
ram vocari 323. 327. Christi quale fue-
rit 44. quare dicatur terra 21. homi-
nis, naturae elementis esse mixtum 6. ter-
renum homini quale sit 39
corpascula nostra si cuncta comparetur
qualis sint 358
corpus mobile scientia naturalis esse sub-
iectum 42
corporis partes late collasari 34
corpori confederatio ad quae spectet 42.
vires unde superiorem redduntur 78.
temperatura unde dependat 366
corpori unde praesentia vita & salus, &
natiuitas 32
corpus & sanguinem Christi in Sacra-
mento altaris & sensuāli non solum
sacramentaliter adesse iuxta Beron-
genium 322
corpora caelestia ad quae ministeria sint
distributa 35. quomodo dicantur in
loco esse 89
corpora caelestia quomodo largiantur
82
corporum omnium unitas quae 346.
mutationes unde fiant 356. superio-
rum numerum interrum 425. cae-
lestium fidelis observatio apud quos
habet locum 281
corporum humanorum diuersitas prima
tride 327. motu quatuorplex, secun-
dum Philosophos 35. omnia experient
genita 35. nostrorum darum ad ea
carlo sit 342. 343. superiorum pa-
rior motu ab Astrologis esse cogni-
ta 357
corporibus caelestibus quae vires infini-
te quae non 413. caelestibus non plus au-
tribendum esse, quam hominibus sit
37
corpora sublaria radijs luminarum
affici 348
corpora alia in resiliu: alia in orbem
ferri 34
corpora quatuor esse infra calum 311.
omnia rationali spiritui regi 39
in Corpora inferiora vires calidius non
fortiri 348
inter

inter Corpora mobilia, que prius non nata erant	12.13	cyprinus 98. an saluatus 147. Meru- it ab hereticis Constaninopoli falsa specie legi	136	defunctorum cogitatio & exortatio qua fit	103
in Corporibus quando humiditas cre- at	348	cyprini sententia de martyrii	146	defuncti à quibus peccati nostri preui- bus incrementis liberarentur	ibid.
corporalis natura quid	50	cyrti sententia de damandi scientia per asina	26	defusum hunc signum a quo reperitur taurum an ad damus quoque referatur	104
corporalis natura quomodo sit mobilis & immobilis	ibid.	per Cyrum, iudeorum redemptionem ex captiuitate Babylonica restitutam esse	117	delibere sub qua parte celsi sit nota	190
corporeum esse quid	57	Cyrum Regem Persarum multos annos antequam nateretur anulum, appela- tum esse aduersus Babyloneos domi- cantem	187	delphica præcepta quid nos admonere debeat de hominibus dignitate	211.212
corporeis dispositionibus non esse à celo	365	D.		demetrius Episcopus damus Origenis scripta	145
consecrationes unde fiant	440	D. Alius Hebraeus	118	demetrius 1.216. quæ Magian præf- sus sit	80
expositus Pælius	244	dans filia Pythagoræ moriens re occulat seu damus commendat	1	demetrius dictum de Astronomica scien- tia	282
creandi potentiam creatura communis a- ri non posse	41	dans filia Pythagoræ mortis pauca de rebus diuinis commendat	61	demetrius ad Aegyptios abesse vi Cæso meritum discreti	497
creatio sex dierum quid in se continet	1	damascenus 19. & Origenes ubi consen- tiant	97	demosthenis quot modis apus habeat	46
creacionem celi & terra tandem esse	10.17	damasceni sententia de Dei appellatione 202. sententia de libero arbitrio	158	demosthenis tertia species que	49.
creacionem ad rationem cooperari non posse 121. nullam naturam esse sus- ceptibilem 107. posse creare 41. per secundam limitationem à Deo dis- ferre 27. in qua Deum ætæternu, tau- tum & intrinsecum esse hominibus 32. nul- lum esse, que non indigeat alijs creatu- ris	122	damasceni sententia de Sacramento de cruce adoratione	105	demosthenis quot modis apus habeat	46
creatura quomodo differat à Deo	27	in Damasceno quid insigne sit	79.215	denarius in Arithmetica formali quid sit	76
creaturam quæ non sit suprema selu- citas	32	damascus	79	denominatiuum definitio	189
credere cum Christo quid	31. in Deum quid, secundum Augustinum 151. ara- bicum fidei verum esse an sit in libe- ra potestate hominis 144. 145. 146. & sic descript.	damascus episcopus Romana urbis	136	desiderium nostrum sciendi de diffente unde pendat	395
credita	50	damgeron	216	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
critica conuicio quomodo fiat	173	damus in descriptio de archangelorum officijs	48	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
critici dies quando incipiunt	313. dies in que de inueniuntur 316. dies quo perueniunt	damus quomodo stylo discipuli à Fran- cisce Petrarca 237. Aligernus Poeta	216	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
criticorum dierum causa unde	313.	in Dancæ que laudanda	217	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
dierum spatium ibid. diuinitas ob- seruacionis tradita esse à mendis	316	dardanus	80.216	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
critici dies, cur Luna faciat 316. dies ex Luna motu rationem habere non posse 310. dies non pertinere ad lunam	312.352.	dardanis Hebraeus petrius Cabale scientia	83	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
crux Christi quæ modis seu sensibus di- citur adorari	104	david Psalmsorum canent principis	115	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
crux Christi & imaginis quomodo sine adoranda 110. Christi quomodo veri- tate adorari	104	david hymni nulla lectio magis homi- nibus expediret est	1	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
cruci Christi in qua pependit, tempus tri inuicem adorationem aliquam deberi iuxta Thomam	ibid.	Davidis regno ad initium eius populi captiuitatis quot anni fuissent	184	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
crucem Christi adori laque, quomodo intelligatur secundum Durandus	103	Davidem omnium Psalmsorum autorem esse secundum Augustinum	46	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
crucem non adorandum esse adoratione Laure quomodo intelligatur	104.	Davidis hymni nulla lectio magis homi- nibus expediret est	1	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
cruci Christi tanquam rem & imaginem adorari	104	decem quatuordecim dies diem idoneum esse vinctus ponendis	120	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
ante Crucem adorare melius dici posse, quam crucem adorare	103	decimus quatuordecim dies diem idoneum esse vinctus ponendis	120	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
calum ecclesiarum cuius generis proprius fuerit	193	decipere proprium munus oratoris	219	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
capidi tas quale malum	169	decreta Astrologorum circa magnas com- mutiones videri consueti: & quomodo mendaces seu deprehensi, qui de magis inferiorum, rerum mutationibus per eas voluerunt indicare	172	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
carerem proprium opus quod	51	de definire quid hereticum aut non heret- icum sit difficultum	84	desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395
B. Cyprinus	141			desideria seruanda verum sunt aut quando non moueant	395

I N D E X

modo & quare vnum dicatur 172.
quid regni ante creationem mundi 97.
quid sit, inquirere, indignum esse que-
situm 177. quare sub nullo predica-
mentorum genere sit 178. an dici pos-
sit Deus 201. quare vni dicatur 102.
quomodo omnis in se continetur 211.
quatenus primi mundi auctor esset, à quo
instructus 203. quare vnum dicatur sit
dictum 104. item Deus à quibus sit veru-
minis dictus ibid.
Dei vox quid efficiat 10. dari esse pro-
pria: appellationes 96. terra que di-
citur 223. nunc & antedico dicitur regi
106. errata non esse adstricta ad signifi-
cationem verbum 123. adeoque summa
feliciter 211. 23. voluntatem con-
sequi semper implere, non tamen nec
essentia rebus voluti necessariis impos-
sibile 4. iussu iudicij insigne exemplum
106. appellationem vni tantum com-
petere 51. nomen quatuor literarum esse
96. stellula quid sit 257. opificis pro-
videntia omnis rei disposita esse 26.
naturam nullum nomen integrè posse
exprimeri 190
ad Dei religionem cultumque quid maxime
hominum à deo 217
per Dei dictionem quid accipiant 201.
202
deus servare quid significet 223
deus quomodo insigne sit, vnum, deum, de-
um 168. in primi hominis su creatura
dum non cato 17. huius predicationes,
que deo attribuitur, prophetis etiam
Mathematicis similes esse secundum
Aristotem 202
deum spiritum esse ibid. esse separatim
meritum 242. posse quilibet naturam
supponere 61. etiam Typum vocat
97. item Deum triuicel esse omnia ibid.
esse Eius 179. 180. esse super Eius se-
cundum Dionysium 202. ab Aristotele
le inter entia non collocari, sed inter
causas Eius 172. per legem mensis
invenitur 109. omnimodum & infini-
tam perfectionem esse 169. non esse
Eius, sed priorem Eius 160. non esse
accidens 170. per circumcircumfusi-
onem duobus modis intimari 107. esse
primum verum, secundum Aristotelem
204. super Eius, super verum, super
vnum, super bonum, esse 164. creatura
per illud intimari 166. huius esse
quomodo dicatur 87. esse sapientem
iuxta Argyrium 202. esse corpus se-
cundum Epicurum 164. esse omnem
cibi vel vnum secundum Argyrium
ibid. inuisibilem & substantiam compo-
sitam esse 27. solum illuminat & in-
finitum esse in creatura 87. quare vni
vocetur 162. solum nostrorum bono-
rum non regere 222. verum esse 186.
propter Eius dici non posse 172. etiam
appellamus, quid inde intelligendum
sit 23

inter Deum & hominem discretas 27
deum non esse Eius, sed priorem 162.
posse quilibet naturam supponere
100. novum ordinem angelorum pra-
esse 4. esse intellectum agentem 48.
humana effigie figuram esse à men-
tione 27. non posse definiti 163. Eius
esse non credendum 170. omnia in se
contineri, ut omnium principium 17.
non per ipsum, non per nos cognosci
32. veri ac proprii Eius esse 174. esse
indivisum 18. non esse illud, sed in-
finitum 18. 19. in decem rerum summis
generibus non contineri 270. appella-
tione Eius esse maiorem 172. magis
vnum esse, quam nos ipsi sumus
28
ad Deum quare nō posui fieri assumptione
108. que substantia recitat 33
post Deum qui maxime sui colendi 222.
que sui, quem causas habent 167
deus nihil esse sublimius 215
à Deo que petenda sunt 241. omnia esse
creata 17. vnum perfectum in om-
ni mundi esse 12. omnia condita esse
bona 24
de Deo testimonium Dionysij Areopagi-
tae 104. omni affirmationi improp-
ria esse 217. quid praedicemus
202
in Deo omnem rationem substantia 109.
omni maiore nota esse 27
pro Deo illam habere qui bonis nostris
indiget, turpe esse 222
dei, de quibus in Phaedro in quod tribu-
tae distinguantur 92
deorum operationes duplices esse 58.
59. numerum exercituum 121. non
mune, quod Orpheum canit, que
mandatorum proprium quid 52
diabolus quomodo vincatur ab homine
220
diaboli personae & infernale supplicium
non in aeternum futurum esse, secun-
dum Origenem 118
diabolum hominem malum appellari à
sacra scriptura 16. in inferno adhuc
pauere posse iuxta Origenem 117.
contra Diabolum quomodo sit pugnan-
dum 220
dialogus inter Origenem & Candidum
217
diavetri radiatio quae partibus conflet
402
in Diametro quae signa reperiuntur
403
dichon flum. Paradyssi 212
Διχαρμα & quid Graeci vocentur 404
dici de omni quid 47
dictorum intelligentia unde habenda
59
didymus 2. praecipit D. Hieronymi
116. & Eusebii prius consentiant 112
didymus opera quae ibid.
Apodictum sententia de Trinitate 137
dicit vni ex posse & mare quomodo

fat 10. prima quid docet 10. vnum
cur sit nominatum & quare non pri-
mo 10. Luna quomodo determinatur
229. prima quid efficiat 11. quare
quid ibid. item quid efficiat ibid. Ne-
fusa duo mille quid 16
dici creatio 7. secunda opera 19
per Dei quatuor opera admodum Christi
significari 28
dem Solis, dominicam dictam, & Dei
calibus iure additum esse 97. moon
cali confici 15. novissimum nomen
noviss 16. Solis quoniam Mathematici
vocant 17. novam Luna similitudinem
cunctis in omnia esse 128. vnum
esse omne amos apud Deum 15. quon-
tum esse nationum, quae quatuor mil-
lenera mundi cunctura sine ibid.
quorum esse dicit nostra recuperan-
tione 15. quorum opera, quae sequen-
tur quibus respondemus rebus 17. vna
genium Luna criticism esse 213
post Deum quorum quid acciderit 17
die secunda quare non dictum sit, & om-
ni diei quoniam bonum 114. scriptura
de car non sit dictum 89
dici quando crescant 417
dici critici qui 212
dierum sex opera secundum quae fuerit
vni 96. lunarium discrimen 128. sex.
opera secundum sit resurrectionem
vni 96
Sex dies Genes sex mille annos designat
35
per Dies sex Genes quid intelli gerendum
sit 14
diebus criticis regnantibus quo passio au-
geri tradendus sit 315
dignitas Apostolica quae 214
in Diluvio convectione Astrologorum in-
tuitu discipulis 184
diluvium quo ante mundi fuit
416
ad Diluvium vsque à mundi initio quae
ante intercessionem secundum Albin
maserum 174. ab Adam quae ante
numeri Allacapsis 182
à Diluvio ad Abraham quae ante fluxum
vni 184. ad Iesum quae ante fluxum
vni 181. vsque ad Christum quae ante
numerationem 182
dimensiones interminatae quae 46
d. missoria quae apud Latinos sunt 299
dio doris 26
diodesi de syderibus opinio ibid.
diogenes 222
diogenis Areopagita 21. Areop-
agita Pauli Apostoli discipulus 2.
post Apostolos principes Theologiae
191. quomodo Sacramentum aliarum
nominaverit 187. & Gregorius vbi
discordant 96
dionysij & Ambrosij diffusio 164.
Areopagita sententia de Ente & Vno
161. Areopagita de Deo testimonium
164. Dionysia de Eusebio quae effi-
ciunt 10.

equi 10. sententia de mundo insubili
 ibid. auctoritas quantum valeat apud
 omnes doctores sacros 109. doctrina
 in animam intellectu 12. sententia de
 Dei multitudine 154. 155. Alexandri
 de Ecclesiis Episcopi disputatio con-
 tra Sabellum 106
 dispositiones à quo mutatas sit 104.
 105.
 directiones per quas tempora futurorum
 definiuntur mobiliter 422
 de Directionibus quas multiplices Astro-
 logorum sententia 459
 discipuli Domini car La mundi appella-
 ti fuerint 93
 discipulorum Christi numerus exigitur
 1
 dispositiones corporales non effici à celo
 165
 disputandi mos qui obseruatur à Picò
 353. O proclamandi publici exerci-
 tatione nihil utilius studiosis 213
 disputatio virtutis veritatis 106
 distinctio terra quomodo appellatur 61
 distributionem vel negationem sermoni
 multiplices non distribui vel negari in
 plures pro omni supposito calcularet
 significati copulatiui 113
 diuina cognitio quomodo apprehendun-
 tur 107
 diuina miracula à celo nec fieri nec in-
 gressari, sed miracula miraculis in-
 cari 369
 diuinitas quid dicatur 31
 diuinitas per aspera et profunderis fu-
 turis essentia scientia à quibus sit re-
 uulsa 126
 diuina cognitionem quomodo consen-
 quatur 147. prouidentiam omnia
 calefacta et terrificata corpora regere
 16. volutate esse rationi predefinien-
 tione 43
 diuina res potuisse supponere vitan
 naturam 43
 diuina celestia nomina mudi
 5
 diuinum id èssè seu peculiare Platonu-
 corum symbolum in quo luceat 79.
 211. intellectum cum humano tribu-
 modum misere 108
 diuinitatem avarorum Deu qui 122
 doctoris vocabulum apud Hebræos au-
 tiquum in usu non fuisse 119
 doctrinam et omnem disciplinam fieri ex
 peritissimi cognitione, quomodo sit
 intelligendum 43
 doctum qui se credit non posse non indo-
 ctus esse 78
 dodecahedron quale cōfuerit 420.
 stelle cuiusdam quomodo inquirē-
 dum ibid.
 dodecahedronia à Grecis quomodo sint
 dicta 416
 dodecahedronum sententia quomodo
 eum sui auctoritas exploditur 420
 de Dodecahedronis Babyloniorum ra-
 tione consuetudine 415. 416

demon quibus bonis sit spoliatus 31
 demonem viderem dicit apud Orphum
 28
 demonet per que animarum significatio in
 Scriptura 39. temerari principes esse
 31. vilissimo ministerio additi 28.
 quomodo patitur ab igne 45. quare
 plura nocte nocet quia die 45. in suis
 vutulis quibus instrumentis est fun-
 dret 492
 demonum officia 17. naturam sub au-
 respicum nomine designari 209. afflu-
 ti qui prout conuadentur 32. effu-
 cia in republica Dei 20. malorum ge-
 nus duplex esse 50
 demonet esse letiores in republ. Dei 28
 demonet aeris incolat esse 34. à genit-
 bus adorari ibid.
 demonet qui populi coluntur 391
 demonica potestas que et ubi sit posita
 355
 dogmata mystica per amigram nodos
 tractata fuisse 81
 demonum Beniamini 219
 ad Domitium Beniaminum Ioannis Pici
 Mirandæ epistola ibid.
 ad Domitium cali omnia bona, veramq; vi-
 ta eterna felicitate esse querenda 17
 de Domini darum et horarum, amariq;
 Plenerari ratione messiaci esse 473
 domi multas discordias habere 210
 domus que fuerit sit, quibus principis
 Astrologi consuevit 451. seu adhi-
 cia quando non sint adhienda 444
 domorum proprietates à parabola si-
 militudine probata refrillantur 464.
 diuisiones et earum vices esse incertas
 apud Astrologos 452
 domus Astrologorum nullo nixu esse
 fundamentis 394. 395. plenerum
 Chaldeos non fecisse 399. duodecim
 seu locos quos circuli Astrologi dis-
 erantur 412
 ad Domus Astrologorum deflaturum de
 mites significaciones quareq; propriu-
 tates referri 394
 cum Domibus gaudia planetarum rante
 468
 domum optimam omne desuper à patre lu-
 minem esse iuxta Dionysium 30
 dormientes quomodo sint, et discurrere,
 docere, discere, et ea plerumq; sci-
 ciant, que à vigilantiis suis impossi-
 bile 263
 dormientes sub luna quare frigore sum-
 perant 348
 dorothus imitator Ptolemai 298. que
 Methodo in directionibus tractat 459
 dorsum cali quid dicatur 51
 draconis cauda ubi fuerit confirmata
 primæ mundi constitutione 382. 383.
 caput et cauda qualia signa et quoru
 circularum interflectiones 408
 druides apud Gallos qui
 dualitas prima multitudo 116. item can-
 dix omniura multitudinem ibid.

duodecimarius numerus quid figuret 115
 duodecimarius numerus non sine causa
 sine casu in denarium numerum inci-
 disse ibid.
 durandellus 95
 durandus 86. 95
 durandi sententia de crucis adoratione
 101
 dux Nororum qualis liber 79
 E.
 E Dionisii heretici 1. 2.
 Ebræus qualem expectet felicitatem
 126
 ecclesia vera que 38. quomodo de crucis
 adorationem sentiat 104
 ecclesiarum primarum caridia 2
 ecclesiarum et id genus viciaria plenaria fu-
 ri ex leuantiis incrementis 218
 effectus duplices 23. quomodo aliquid
 aliter sit. 29. post Christi mortem
 qui 74
 effectus varietates que in calum redigi
 possunt, et que noui 122
 effectus ab eis ad corpus alios ad sensum
 interiores spectare 23
 egidius 2
 eid est, et, delphicum oraculum de ho-
 moni dignitate 212
 eleazarus 2
 de Electionibus quam falsa sit Astrolo-
 gorum sententia 361
 elemosina ad que conducant 232
 elemosinam remedium esse ad vitam
 eternam preperandam ibid.
 elementaria mundus quot etibus com-
 plectatur 4
 elementa sensibilia pura non est 11. simi-
 plex, nec videri, nec tangi, nec sub vili
 omnino sensum cadere posse ibid.
 elementaria media que 4. pellunt 211. quæ
 vi indigent, ad motum suum perficiem-
 dos 32
 elementa et humores quid communis ha-
 beat in corpore nostro 342
 elementa in vna finemant et suo tu-
 re contenta sint 342
 elementorum terra qualis 26
 elementorum noxæ à celo non esse 348
 de Elementorum proprietatibus liber
 cui afflictiatur 204
 elementis leges quasdam inditas esse, per
 aquatum repositas 25. 26
 eloquia Dei que
 eludim hereticis 154
 empodocles 162. Philosophus 210. quæ
 Magiam obseruauit 80
 empodocles testimonium de hominum
 transmutatione 208
 Empodocles quomodo dicatur 405
 enous 28

I N D E X

<i>ens</i> quid 41. <i>que ratione sit pariter</i> 100.	<i>inest Epistolam & imaginem quid inter-</i>	111. <i>anator & prece Pamphili mar-</i>
<i>quasi modum dividant secundum Py-</i>	<i>fu</i> ibid.	<i>tyris</i> ibid.
<i>thagoricos</i> 96. <i>ad questionem an est,</i>	<i>epistola leuare solent absentum deside-</i>	<i>eusebii de syderibus sententia</i> 16. <i>suppu-</i>
<i>quid significet</i> 100. <i>ens quomodo ep-</i>	<i>rium</i> ibid.	<i>tatio de mundi initio vsq; ad diluuium</i>
<i>ponatur</i> 166. <i>quomodo dicatur de</i>	<i>inest</i> 100.	175. 174.
<i>Deo</i> 46.	<i>equisiri inveni que consellatio optima</i>	<i>cuxum mare</i> 19
<i>ens quare non dicatur Deus</i> 173.	163.	<i>exemplar quid</i> 50
<i>ens per Accidens triplex iuxta Aristote-</i>	<i>Epola Veneti partem esse</i> 418.	<i>exilium unde indicent</i> 466
<i>lem</i> 170.	<i>errones qui socerunt à Nigidio</i> 415.	<i>existencia rei quid</i> 176. 177.
<i>ens concretum nomen</i> 173.	<i>error in dictisibus sepe parit errorem</i>	<i>ab Exira ex Aegypto ad templum Salom-</i>
<i>ens in quot genera dividatur</i> 170.	410.	<i>omni quot sine anno</i> 39
<i>ens, vnum, bonum quomodo Deo infit</i>	<i>et quid significet</i> 313.	<i>experimentum de Astrologia dogmatu-</i>
<i>168. quot modis possit accipi</i> 161.	<i>etiam sententia de aduentu Christi</i> 35.	<i>bus notandum esse habitum</i> 483. 488.
<i>ens quomodo de Deo & creatura dicatur</i>	<i>Prophecia graui testimonium in augu-</i>	<i>experimentum quibus non sit auctoritas</i>
46.	<i>res & Astrologos</i> 287.	419.
<i>ens per se diuidi in Em & En per se con-</i>	<i>etiam quid fuerit rubrum, quid fignetur</i>	<i>exspectare & sapere contraria</i> 178.
<i>videndi secundum Aristotelem</i> 163.	<i>Epistolam id est, Eficaciam calum apo-</i>	<i>extrema quare copulari non possint, nisi</i>
<i>ens, verum, bonum, vnum, quomodo con-</i>	<i>pellari ab Hebraeis</i> 5.	<i>per medium</i> 31. <i>quomodo cum media</i>
<i>ueniunt infit</i> 166. 167.	<i>etiam magis superfluitas</i> 190.	<i>natura transeat</i> 42.
<i>entis definitio</i> 181. <i>disiunctio secundum</i>	<i>etiam abominabile dictum de Christi</i>	<i>extremorum copulas seu media natura</i>
<i>Platonem</i> 170. <i>vocabulum essentiam</i>	<i>genitura</i> 350.	<i>hieri non posse</i> ibid.
<i>plerumque significare</i> 179.	<i>etiam scriptor rerum diuinarum</i> 31.	<i>exhibere quo faciem suam petrie ad pa-</i>
<i>ens quid opponatur</i> 160.	<i>etiam quando petri testamentum exten-</i>	<i>teriam</i> 55.
<i>ens dupliciter dici</i> 180. 353. <i>enme in</i>	<i>dauerit</i> 117. <i>quo tempore Ecclesie</i>	<i>exhibere</i> 30.
<i>loco aliquo esse secundum aliquos</i> 89.	<i>presens fuerit</i> 81. <i>quare sacrosan-</i>	<i>exhibere figuram de decem spheris</i>
<i>esse verum</i> 187. <i>dici in quo esse aliud</i>	<i>brum in lex. volumina colligetur</i> 117.	33.
<i>est</i> 170. <i>ens vnum aequi concreta esse,</i>	118.	
<i>quomodo intelligatur</i> 173.	<i>etiam post inflationem templi sub</i>	
<i>per Ens quid intelligatur</i> 163.	<i>Zorobabel alias Hebraeorum literas</i>	
<i>post Ens, bonum, verum, alia duo genera</i>	<i>inuenisse</i> 361.	
<i>esse que omnibus infunt, scilicet Ali-</i>	<i>etiam sacris libros in lex. volumina di-</i>	
<i>quid & res</i> 166. 167.	<i>gestisse</i> 114. <i>dogmata nostra in con-</i>	
<i>saper Em quare dicatur Deus esse</i> 173.	<i>dici digessisse</i> 83.	
<i>ens superius quomodo aliquid dici possit</i>	<i>esse quid</i> 167. <i>etiam quid</i> 27. <i>aliquid</i>	
161.	<i>quid significet</i> 180. <i>quomodo de Deo</i>	
<i>sub Ens que continentur, quomodo</i>	<i>dicatur</i> 44. <i>etiam cui proprium sit</i> 27.	
<i>peritiam</i> 168.	<i>que dicatur principaliter</i> 106. <i>vnum</i>	
<i>entis que dicatur ibid. qualia bona sunt</i>	<i>tantum à quo cunctis esse accipiente</i>	
<i>156. quomodo intelligatur</i> 173.	<i>304. aliud esse absolute, & esse princi-</i>	
<i>entis plura sunt que</i> 168.	<i>paliter</i> 106.	
<i>entis sententia de Astrologia</i> 388.	<i>entis quid 45. intelligentia quid</i> 46.	
<i>entis quid</i> 76.	<i>quare non diceret</i> 44. <i>quid</i> 177. &	
<i>entis quid</i> 73.	<i>existencia quibus diuisi fuerit</i> 44. 45.	
<i>enunciatio duplici</i> 183.	<i>entiam videri posse ab ipso persona</i> 44.	
<i>ephemerides quid vocentur Arabes</i>	<i>expe libe</i> 249.	
<i>in Ephesia synode Celestini & Pelag-</i>	<i>etiam quibus personis & quibus ho-</i>	
<i>gii damnati</i> 147.	<i>minibus sit amittendum</i> 1. <i>non esse</i>	
<i>ephefion Astrologus</i> 446.	<i>in verbis scripturarum, sed in sensu</i>	
<i>ephefion Thebanus peritissimus Astron-</i>	<i>eundem Hieronymum</i> 95. <i>sepe ab he-</i>	
<i>logus quare peritissimus inter inces-</i>	<i>reticis depreuatum</i> 315.	
<i>tes gradus</i> 417. <i>quid de conuentioni-</i>	<i>etiam quibus plenitudo quando successerit</i>	
<i>bus magni fuerit</i> 377.	36.	
<i>epicharmus</i> 165.	<i>etiam quibus quatuor, flumina Paralyfi</i>	
<i>in Epistola que doceatur</i> ibid.	<i>quatuor significari</i> 315.	
<i>epicurus</i> 16.	<i>etiam Perse de hominis dignitate</i> 308.	
<i>epicureorum opinio de Deo</i> 164.	<i>eucharistia Sacramentum</i> 130. 131.	
<i>epiphanius & Philastrius qui in re di-</i>	<i>esq; ad sol.</i> 315.	
<i>ferunt</i> 84.	<i>etiam</i> 81. 316. <i>etiam discipulus Platonis</i> 383.	
<i>epiphanius iussit, & legisse se nullis</i>	<i>etiam principem Astronomoru nullo-</i>	
<i>librorum Origene</i> 345.	<i>len fidem Astrologi attribuisse</i> 383.	
<i>epistola quid representet</i> 248. <i>quasi cor-</i>	<i>etiam error</i> 98. <i>dogmata in clementis</i>	
<i>pori actiones & patet in se comprehen-</i>	<i>scriptis sepe esse fuisse</i> 98.	
<i>endas</i> ibid.	<i>etiam dictum de vate</i> 315. <i>dictum de</i>	
<i>epistolam vnum & efficax simulacrum</i>	<i>Astrologi</i> 304.	
<i>esse ibid. inima cordis & mentis pla-</i>	<i>etiam</i> 119. <i>Cesariensis Episcopus</i>	
<i>ne expressi & effingi</i> ibid.		

F.

<i>Fabianus Romana Ecclesie Episcopus</i>	143.
<i>fab</i> 143.	
<i>fab Fabiano Pontifice Origenem inean-</i>	
<i>posse dista sua publicis literis, commu-</i>	
<i>tere scribi Eusebium</i> 148.	
<i>fabrica quatuor</i> 52.	
<i>fabularum decem & octonarium quod</i>	
246.	
<i>in Fabulis conscribitis que maxime ob-</i>	
<i>seruari debeant</i> ibid.	
<i>de Facibus planetarum varietas Babyl-</i>	
<i>onorum consuevit</i> 415.	
<i>facitum & finium rationes reproba-</i>	
471.	
<i>falsa nostra quare ad eam non sunt re-</i>	
<i>ferenda</i> 316.	
<i>falsitatem initia ignota esse, nullatenus</i>	
<i>artem Astrologos tradidisse, que possit</i>	
<i>esse inuestigare</i> 451.	
<i>per Facitum apud Platonem quid sit</i>	
<i>intelligendum</i> 50.	
<i>falsum quid</i> 170. <i>quid dicatur</i> 171.	
<i>quare diuisum ibid. à seipso sit diuisum</i>	
171.	
<i>falso duplici</i> 178.	
<i>falsitatem temporum</i> 143.	
<i>facum quid</i> 14. <i>hora unde dependat</i>	
<i>480. quoniam orbis regione curuata</i>	
<i>fu, Astrologos prædicere non posse</i>	
<i>421. & quare hora dependat</i> 421.	
<i>falsi necessitatem non esse, sed Dei con-</i>	
<i>silio adscribendam esse</i> 357. <i>utroque</i>	
<i>tem qui pernegauit</i> 367. <i>notandum</i>	
<i>quatuordecim significationem accepit</i>	
<i>esse</i> 357.	
<i>fato qui morietur</i> ibid.	
<i>fatum augere quid secundum Chaldaeos</i>	
17.	

I N D E X

refiliis in cōfiliis adhibuisse 132.
 acris & acuta scriptis 79
 inter Francicum Petrarichum & Danti
 quid interfit 143
 fratres unde indicentur 465
 fratrum pars quando ponitur 419
 frigida & calida num sola scriptis Lema
 & Solis denominationem vendicat 11.
 ad Lucan referri ibid.
 fructus quo tempore anni colligi debeant

497
 fruges quando comportande sint in or-
 riam 119
 fulmina unde cadant 114
 fundamentum Hebraicū quid 41. terribi-
 portem in mundo dici ibid.
 futura ex quibus syderibus prædicantur
 419. vera quare producere non possint
 Astrologi 415
 futura multo post tempore à præfenti cō-
 stellatione effici non possit 164
 ad Futura res prædicandas, quæ neces-
 saria sint 447
 de Futuris qui indicant, quibus modis
 tantur 179

G.

Gabrielum Angelum, Deitrobis esse
 112
 galinus 19. interpret Hippocratis 934.
 in quibus laudandus sit 111
 galem severitas de craticis diebus, et ad
 lunam referretur refutatur 112
 gallia cui planeta seu signo contermina
 416
 galli cæcus manens, quid non præ-
 monere debeat 919
 galli apertis leonem ferocitari ibid.
 gallica lingua 140
 gallo caritate hominem aberrantem re-
 spicere 919
 gallos olim amatores puerorum fuisse
 107
 gallum cum nutrimus, quid non admon-
 nere debeat 913
 gadon 145
 gelasius Papa 146
 gemini signum unde sit dictum 444
 geminorum dominus qui 466
 gemine in qua terra parte producantur
 116

generalia speciebus sunt proponenda 10
 Generalibus seu communibus ad specia-
 lia recto ordine descendendi secundum
 Aristotelem 10.
 generatio cui natura adheret 14
 in Generatione substantialem quomodo
 fiat refutatio 43
 generationes unde dicte sint forme
 10
 genus quid 47
 in Genere omnia corruptibilia esse 46
 in Genesim qui commentaria ciderint 1
 in Genesim Chaldaicū qui scripturæ
 genealogici unde divini scientiam
 probent 96. quod pertinent 112. obm
 qui fuerint ibid.

genealogicorum scientia de rurnibus fun-
 tur à quibus repudiata sit 96
 genealogice ad superstitionem pernicio-
 sam pertinere 929
 gentes diurna fore unde indicentur
 419
 ex Gentibus hora quid pronuncient An-
 strologi 166
 genadii 1
 gentes sub Meridie & Borea habitantes
 quare parum humani habeant 116.
 quomodo aque sub celo posite dici
 queant 10
 gentium impetu in Hebraicis aquarum
 & maris concussionibus comparatos
 fuisse 10. superstitio & idololatria
 ibid.

genium fata unde inuestigantur 415
 gentium vocati ubi designantur 12. Idol-
 olatriam qui primo capulserit 14
 gentes Christi sanguinem per fidem eru-
 cit haurire & videre 11. alius de se-
 nario demonum: alius de natura lege
 ad Christum translatus esse 19.
 nullum esse specimen, nullum fran-
 ctum vere religionis ante Christum
 habuisse 12. Idolis servare 60.
 demones adorare 14. sua Idololatria
 ferri totam terram maculasse & im-
 poluisse 14. per aquas designari 12. per
 aquas in scripturis designari 14. 18
 gentium id est, etiam Planetarum 408
 geometria inter quas scientias numerata
 sit ab antiquis 101
 geometriam Astrologia filium esse 196
 geometriam Magiam naturalem vocari
 110
 georgi Merula mors 961
 germania sub quo signo caelesti sit collo-
 cata 496
 pd Germanum de Canis, Marfilij Ficinij
 epistola 124. 975

geoffredus Historiographi
 gnomonem qui præmium invenit 484
 goffici heretici 984
 gōtōt mōrie Delphicum præceptum
 911
 goffredus 102. de Pontibus 86
 gradus signiferi qui 410
 gradus lucidi qui 416. 417
 gradus vni error quid pariat 416. que-
 les à Ptolemao contempti sunt 416
 gradus qui dicantur 419. quomodo esse
 per quot ascendimus ad caliginem,
 quam Deus inhabitat 163. etc.
 de Gradibus saminis, lucidis, & ternis
 brosis Astrologorum diffinitiones 411
 in Græciam Chaldaeorum de astris an-
 notæ, Callisthenes transmittit 483
 greci quid 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

geoffredus 102. de Pontibus 86
 gradus signiferi qui 410
 gradus lucidi qui 416. 417
 gradus vni error quid pariat 416. que-
 les à Ptolemao contempti sunt 416
 gradus qui dicantur 419. quomodo esse
 per quot ascendimus ad caliginem,
 quam Deus inhabitat 163. etc.
 de Gradibus saminis, lucidis, & ternis
 brosis Astrologorum diffinitiones 411
 in Græciam Chaldaeorum de astris an-
 notæ, Callisthenes transmittit 483
 greci quid 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

eam Theologiam 149
 grecorum opinio de aquarum potentia
 11
 grecos nicolan & ephian Philosophiam
 scriptis 79
 ad Grecos quomodo ab Argyris Astro-
 logia ducitur 495
 in Greecis quid maxime delectandum sit
 79. 915
 à Greecis ad Arabes quomodo Astrolo-
 gia pervenit 495. superstitiam ad nos
 fuisse 919
 gratia quid dicatur 11. à quibus deriva-
 sit 11. quid efficiat 11. quomodo sit
 in voluntate 44. Dei 16
 gratiam scribere Moyse nondum fuisse
 11. nolle, cuius natura sit 10
 gratiarum actiones apud Hebraeos 115
 gratia & levis quomodo motuatur
 46. à quo motore mouetur 44.
 potius fuisse quam à se ipse moveri
 ibid.

gregorius Ariminensis 198
 gregorius Nicomachus 86
 gregorius testimonium de Dionysio Areo-
 pagita 101. 102. 103. sententia de verbo-
 rum proprietate 99. Ariminensis fidei
 sententia de Vno & Ente 196
 gregori sententia de angelice potestate
 19
 gregori & Dionysii de angelis diffinitio
 96. Nisi sententia de libero arbitrio
 112
 sub Gregorio Tiberiadis Montanensi &
 Ioannc Picti Mirandula consilium
 nec fuit nec 963
 guarinus Baptista ad Ioannem Picum
 Mirandulam scribit 169
 ad Guarinum Baptista præceptorum
 sum Ioannem Picti Mirandula epistola
 160
 gubernatores petiti unde tempestates sua-
 turas indicant 140
 guido Carmelita 95
 guilielmus Parisiensis 66. 81. 916
 guilielmus Episcopus Parisiensis 112.
 Episcopus Parisiensis & Robertus Ico-
 nensis in quo consensiant ibid. Alaria-
 nus Episcopus Parisiensis ibid.
 guilielmum Parisiensem Episcopum instru-
 tum fuisse magia naturali 115
 gustus sensus 93
 gustum aque felicitas que
 gustosiphia apud Indos qui 115

H.

Habitantes sub meridie quales homi-
 nes sint 106. item sub Borea quales
 ibid.
 habitus quid actum producat 41. Præ-
 dictum quid 17

heresia que vnde appellanda sit 140
 hereticus suspicione quinquaginta oportere
 patientem esse 77
 hereticus vnde oritur 98
 hereticus notum vnam qui ferat, non esse
 Christum 77
 hereticus quare quissim non facit sit
 nominandus quare de casu 142
 qui sociniani 146, 147
 hereticum hominem quid faciat 141
 aut non hereticum dignoscere difficile
 esse 14
 hellesia laudes Dei tenui indicat 115
 hogos quid 14
 holy interpret Prolema 123, 162
 Abernagel quibus fuerit Astrologus
 125
 Haly Abernagel vnde anni felicitatem
 et similitudinem approbatur 126. **H**
 Maternus quidem abstrahitur in vno
 quo enigmatur 129. Ausonius de
 signorum potestatem sententia 140.
 Hanc error de vno incidendi 115
 hysialis quid 14
 homos 128
 he quid significet 73
 H. id est, he littera quare Abrahamus
 addita 11
 hebdomada quot diebus consistit 123
 hebdomada nomen cur quadam in sua lin-
 gua missa sint 116
 hebrea littera que nunc in vsu sunt 12
 quo et quando inuenta sint 16
 hebraicum linguam intra mensem Picti
 Mirandulam didicisse 149
 in Hebraica litteraturis hister apicibus
 quibus nunc vniuersi vsus esse Moysen
 et Patriarchas omnes 161
 hebrei boni qui 17. car temporaria inuita
 de nocte struuntur 115. cum ferrum
 sapientum solum esse dicant, quid
 significare voluerint 78, 115. vnde cu-
 m mitionis puerperit 118
 hebraicorum diuersa opinio de casu na-
 turabilibus 110. annales quid designent
 de fra mundi nullenar 111. **H** Sa-
 maritanorum rostem fuisse obm cha-
 racteres 161. legem Iosiam peccato-
 rem Solam, quoniam Samaritanos dici de-
 bere 121, 122
 hebraicorum dogmata de mundo inuisibi-
 li 18
 hebraicorum antiquorum scripturae cur pau-
 ca ad nos sint peruenta 1
 hebraicorum inuicia in Mesiam 17. chilo-
 le in trescentis diuise 119. peregrina-
 tiones ex qua parte eam inducitur
 124. suppositio ad mundi constitutionem
 ad Christum 127. dogma de fide-
 ribus 14
 ab Hebraicorum prima capite ad nos
 sum quoniam cum interfuerit 184
 hebraicorum littera seu Alphabeta in
 stilis inuenerit 143
 hebraicorum opinio de celo decimo 11
 Metamorphoseos vnde 120. ritus de

libris Cabalisticis legendis 12
 hebraicorum mot in mundi creatione le-
 gione 1
 hebraice perfectiores esse in religione,
 quam Gentis 18
 hebraice fage de vero sensu Mosiaice legis
 discipulis 71. filius Abrahæ non
 esse 17
 hebraice vnde Picti Antedeli 103
 heli reprobus Sacerdotum, in Senue-
 lem comprobatum fuisse 96
 heliacet Garmagris 172
 helis de aduentu Christi oraculum 16.
 oracula Iudeis manifestata quid predi-
 cant 16. inuentionem quid presignificau-
 rit 115
 heliodorus quomodo fortiter planetarum
 distribuit 119. ex qua parte calis nauo-
 rum fortunam accipit 106
 heliodori questio de Planetis 107. liber
 epistolæ 119
 helioid error vnde 98
 heramel Hebraeus Astrologus 111
 heron Astrologus nignus 111
 heroch 120
 heronius 16. interpret Albinus 111
 Batenus Alberti Magni discipulus
 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119.
 ex Alia Astrologus insignis 111. 112. 113.
 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122.
 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131.
 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140.
 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149.
 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158.
 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167.
 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176.
 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185.
 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194.
 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203.
 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212.
 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221.
 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230.
 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239.
 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248.
 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257.
 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266.
 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275.
 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284.
 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293.
 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302.
 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311.
 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320.
 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329.
 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338.
 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347.
 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356.
 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365.
 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374.
 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383.
 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392.
 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401.
 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410.
 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419.
 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428.
 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437.
 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446.
 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455.
 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464.
 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473.
 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482.
 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491.
 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500.
 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509.
 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518.
 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527.
 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536.
 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545.
 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554.
 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563.
 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572.
 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581.
 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590.
 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599.
 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608.
 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617.
 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626.
 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635.
 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644.
 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653.
 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662.
 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671.
 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680.
 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689.
 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698.
 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707.
 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716.
 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725.
 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734.
 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743.
 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752.
 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761.
 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770.
 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779.
 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788.
 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797.
 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806.
 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815.
 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824.
 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833.
 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842.
 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851.
 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860.
 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869.
 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878.
 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887.
 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896.
 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905.
 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914.
 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923.
 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932.
 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941.
 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950.
 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959.
 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968.
 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977.
 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986.
 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995.
 996. 997. 998. 999. 1000.

monium de Ioane Pico Mirandula-
 no 167. 168. amor insignis 172
 Ioan. Picum Mirand. 166
 ad Hermolam Barbarum Ioan. Picti
 Mirand. epistola 119. 124. alia 124.
 alia ibid. alia 119. alia 119. 121.
 alia ibid. alia 119
 in Hermolam que laudanda 111. **H**
 119
 heretici Britonici 16. in quo damnet
 Scotum 147
 heretici 119
 heretici fruentia de Loma 119
 heretici Astrologi nunquam fausse
 119
 heretici radiatio quomodo et Græci
 sit dicta 119
 heretici radiationem esse hereticam
 119
 hexagonus quot partibus consistit
 119
 hexagonus quatuor cui conuenit 119
 in Hexagono quot signa reperiantur
 119
 hierarchie angelicae suprema 119. angelica
 et vniuersa cuius numero sit addita 119
 hierarchie vniuersa conditio que 119. mon-
 diale conditio que 119. intellectualis
 suprema 119
 hierarchiam angelicam primam et secundam
 demper aqua designari 119
 angelicam postremam esse supra omnem
 aditionem motum 119. 120
 hierarchie angelicae tres que 119. ange-
 lorum nomen 119
 hierarchiarum officia 119
 hierarchia premonio de cali honore
 cui non nomen sit attribuendum 119
 hierarchia testimonium in Astrologos
 119
 hieronymus p. 115. ubi et in quibus ab
 Augustino et alijs partibus differe
 fiat 97. **H** Augustinus ubi differt
 96. totum Ioannem 114. Man-
 fredi Astrologus 101. Beniculus
 ob asulationem lingue Chaldaica
 et Hebraica fuerit homo elumina-
 tur 119
 hieronymus sententia in Galatæ prologo
 de Samaritanorum, et Hebraeorum
 characteribus 119. sententia de man-
 gna 119. **H** Ruffini consensio 119.
 119. 124. sententia de hereticis
 suspicione 77. sententia de angelorum
 creatione 97. sententia de sex
 mundi nullenar 119. litterarum missa
 fit ad Augustinum 97
 hieronymus dogma de rebus diuinis lin-
 gendi 97. Donati epistola ad Ruffi-
 num Saluianum 119. 169. Don-
 ati epistola ad Ioan. Picum Miran-
 dulum 119. 122
 hieronymus in Pico Picti 119
 ad Hieronymum Donatum Ioannis
 Picti Mirandula epistola 124. alia
 119. alia 119
 hierarchia

I N D E X

missi in cōsiliariis adhibuisse 391.
aeris & acris scriptis 79
inter Franciscum Petrarcam & Danic
quid interfit 343
fratres unde indicentur 465
fratrum pari quando ponitur 419
frigida & calida non sola scripsit Luna
& Solis denominationem vendit 11.
ad Lunam referri ibid.
fructus quo tempore anni colligi debeant
427
fruges quando comperende sint in an
nem 329
fulmina unde cadunt 424
fundamentum Hebraei quid 411. teriti
potem in mundo dici ibid.
futura ex quibus syderibus praedicantur
453. vera quare praedicere non possunt
Astrologi 455
futura multa post tempore à praesenti cō
solatione effici non posse 364
ad Futura res praedicandas, quae necesse
saria sint 447
de Futuris qui indicent, quibus medijs su
tantur 379

G.

Gabrielum Angelum, Dei robur esse
113
galeum 19. incorrupti Hippocratis 384.
in quibus laudandus sit 355
galem sententia de criticis diebus, et ad
lunam referentia refutatur 352
gallia cui planeta seu signum conserui
na 426
galli centus matutinus, quid nos praem
monere debeat 312
galli aspectus leonem formidari ibid.
gallia lingua 343
gallio cautes hominem aberrantem re
spicere 352
gallus olim amatores puerorum fuisse
127
gallum cū nutrimus, quid nos admon
nari debeat 312
gedem 145
gelasius Papa 946
genius signum unde sit dictum 444
gemmarum dominus qui 466
gemme in quatuor partibus producantur
136
generalia species sunt praeposenda 10
à Generalibus res communibus ad spe
cialia recto ordine descendendi secundum
Aristotelem 10.
generatio cui naturae adheret 14
in Generatione substantiali quomodo
fuit resolutio 43
generationes unde dicta sunt formae
10
genus quid 47
in Genere omnia corruptibilia esse 46
in Genem qui commensuratio eiderint 1
in Genem Chaldaei qui scripserint 2
gentilibus unde diuina scientia
probat 16. quod pertineant 128. olim
qui fuerint ibid.

gentiliorum scientia de numeris fun
datur à quibus repudiata sit 36
gentilibus ad superstitionem pernici
sam pertinere 318
gentura dura fore unde indicetur
419
ex Gentura hora quid pronuncient An
strologi 366
gentium 2
genti sub Meridie & Borea habitantes
quae parum humani habeant 326.
quomodo aquae sub calce potest dici
queant 32
genium impetus in Hebraeis aquarum
& maris conuersionibus comparatus
fuisse 32. superfluo & idolelatrie
ibid.
genium fatis unde inuenerunt 435
genium vocatus ubi designetur 38. Idolo
latrari qui primo capuliferus 34
genet Christi sanguinem per fidem cruce
m haurire & bibere 37. alia de ser
uicio demonum; alia de naturae lege
ad Christum translata esse 39.
nullum eius speciem, nullum fran
ctum verae religionis ante Christum
habuisse 38. Idololatriam 60.
demonem adorare 34. sua Idololatrie
feri totam terram maculasse & inu
oluuisse 34. per aquas designari 38. per
aquas inscripturari designari 34. 35
gentium, id est, comae Planetarum 408
geomantia inter quas scientia numerata
su ab antiquis 381
geomantiam Astrologia filium esse 226
geomantiam Mexican naturalem vocari
113
georgii Morte mori 363
germania sub quo signo caelesti sit collo
cata 426
ad Germanum de Ganal, Marfilij Ficinij
epistola 374. 375
gerfoudes Historiographi 2
geomonem qui primus inuenerit 484
geoffici heretici 384
1661. Martis Delphicum praecipuum
311
geoffredus 108. de Penibus 86
gradus signiferi qui 439
gradus lucidi qui 416. 417
gradus vni error quid pariat 456. qua
les à Ptolemaeo contempti sint 416
gradus qui dicuntur 419. quatuor esse
per quos ascendimus ad caliginem,
quem Deus inhabitat 165. etc.
de Gradibus sententia, lucidus, & tene
brosus Astrologorum dissensionem 415
in Graeciam Chaldaeorum de astris an
notas. Callisthenes transmittit 403
greci quid 308. ubi 303. de 30. appelo
laurem 150. praecipuibus Aegyptij
fuit est 1. quid de imaginibus planeta
rum fuerint 446
in Graecorum arcibus quid sibi volui
seruati imitatorum gradus 345
grecorum enarrationes super Chaldaea

can Theologiam 149
grecorum episcopi de aquarum potestate
38
grecos in eandem & eandem Philosophiam
scripsisse 79
ad Graecos quomodo ab Aegyptij Astro
logia deriuauerit 493
in Graecis quid maximè delectandum sit
79. 211
à Graecis ad Arabes quomodo Astrolo
gia peruenit 493. sapientiam ad nos
fluxisse 319
gracia quid dicatur 32. à quibus deri
sit 31. quid efficiat 32. quomodo sit
in voluntate 44. Dei 56
gratiam scribente Moysi nondum fuisse
31. nolle, cuius naturae sit 33
gratiam actionem apud Hebraeos 115
gratia & ira quomodo mouentur
46. à quo mouere mouentur 44.
perius Iesup quā à se ipse moueri
ibid.
gregorius Ariminensis 198
gregorius Nicomachus 85
gregorius inuenitum de Dionysio Areo
pagis 302. 303. sententia de verborum
proprietate 99. Ariminensis sen
tentia de Vno & Ente 196
gregorius sententia de angelis potestate
19
gregorius & Dionysius de angelis dissensio
96. Nisi sententia de libero arbitrio
318
sub Gregorio Tibernale Mantuanus &
Ioannis Picus Mirandula conuulsi
nes fuerint 363
guarimus Baptista ad Ioannem Picum
Mirandulam scribit 369
ad Guarimus Baptista praecipuum
suum Ioannis Picus Mirandula epistola
360
gubernatores periti unde temporales fun
tates indicunt 340
guido Camerlensis 95
guillelmus Parisiensis 66. 67. 315
guillelmus Episcopus Parisiensis 112.
Episcopus Parisiensis & Robertus Ico
menius in quo consensiant ibid. Aluina
nus Episcopus Parisiensis ibid.
guillelmus Parisiensis Episcopus instruat
Alm fuisse magis naturalis 112.
guistafrius 33
guitarum aquae felicitas quae
gymnosophistae apud Indos qui 112
H.

Habituales sub meritis quales homi
nes sint 126. item sub Borea quales
ibid.
habitus quali actum producat 41. Prae
dictus quid 17
habituus cuius sit Astrologorum praesi
gis delectatione 494
heredes Dei, coheredes Christi 89
hereditates unde indicuntur 466
hereditatem ferret unde diuiduntur
419
harras

heretici que veri appellandis 240
heretici suspitione quinquaginta operire
patrem esse 77
heretici unde orientur 98
heretici notam unam qui ferat, non esse
Christianum 77
heretici quare quissim non statim sit
nominandus quatuor de consilii 242.
qui nominandus 242, 243
hereticum hominem quid faciat 242.
aut non hereticum dignoscere difficile
esse 84
heretici laudes Dei tamen indicare 115
heretici quid 24
heretici interpret Prolema 252, 262.
Abernagel qualis fuerit Astrologus
262
Hely Abernagel unde anni felicitatem
et sterilitatem approbatur 256. et
Materiam qualem abernagel in orbi
gigni amiserit 409. Autem de
ignorum potestate fructus 440.
Hanc error de anni incidit 252
heretici quid 24
heretici 118
he quid significet 75
he, id est, he terra quare Abrahamus sit
addit 115
heredem quod dictum esset 25
heretica nomina que quando in sua lin-
gua relictis sunt 116
heretica littera que nunc in usu sunt, à
quo et quando tunc sunt 25
hereticum linguam intra mram finem
Mirandulam edidit 249
in Hebraica litteraturæ hifce apertum
quibus ante vitium vfos esse Moysen
et Patriarchas omnes 262
heretici boni qui 27. cur temporum initia
à nocte statuerint 412. cum ferrum
sapientum symbolum esse dicunt, quid
significare voluerint 78, 212. unde en-
im initium sumptum 428
hereticum diversa opinio de castitate
moralibus 10. annales quid designent
de sex mundi millennijs 252. et Sa-
maritanorum consilium fuisse olim cha-
racteres 262. legem Iouiani potius
vel Solagum quam Samaritanos dici de-
bere 259, 262
hereticorum dogmata de mundo miseri-
li 12
hereticorum antiquorum scripta cur pau-
ca ad nos sint peruenta 2
hereticorum inuentionem Mesium 273. et
la in trescentis diuisis 219. peregrina-
tiones ex que parte calis indicantur
284. suppositio à mundi consuetudine
ne ad Christum 287. dogma de fide
ritus 14
de Hebraeorum prima capitaneitate ad Ier-
sum quod ante interfectum 284
hereticorum litteras que Alphabetum in
felles inueniri 22
hereticorum opinio de celo decimo 412
Metamorphosi unde 202. ritus de

libri Cabalistic legendis 82
hereticorum mos in mundi creationis le-
gione 2
hereticos perfectiones esse in religione,
quàm Genes 28
hereticos sepe à vero sensu Moysae legis
descisse 71. filios Abrahæ non
esse 27
hereticorum error Pitri Attendit 202
heretico reprobas Sacrodotium, in Samu-
lem comprehensum fuisse 96
hereticus Carnozensis 472
heretici de aduersa Christi oraculum 26
oracula Iudeis manifesta quid pre-
dicant 26. etiam quid presignificau-
rit 115
hereticorum quomodo fortes planetarum
distribuit 41. et quia pars celi nouo-
rum fortium accipit 256
heretici quæstio de Planetis 407. liber
vixi rixi rixi 408
heretici error unde 98
hereticus Hebraeus Astrologus 421
hereticus Astrologus insignis ibid.
hereticus 120
hereticus 26. interpret. Albumasius 254.
Barnes Albi Magni discipulus
448. 449. Valensius Astrologus 412.
ex Asia Astrologus insignis 454. Hælia
249. Maculensis interpret. Albumasius
Arabibus 256. Maculensis quid consen-
set 426. Gendensius de auro 187
heretici de Asia sententia de peccato
244. Gendensius conclusionem variæ
42. 43. de Gendensius sententia de cru-
cis adoratione 202. Maculensis sen-
tentia de planetarum locis 414
hereticum Maculensem nomen in celo
inuenisse secundum cuius figuram Noë
arcum suum fabricauit 256. Astro-
logum præfatus respondisse 282. subinde
et ventura scriptis 79
in Heretico quid viderendum 214. 215
hereticus 11
hereticus dictum 262. sententia de dicto
de genere unde sit haerendum 242.
sententia de hominis natura 210
hereticum vici unde cognoscantur
475
heretici Solis lumini opus habuisse 28
heretici imago vera que dicuntur 267
hereticus Pythagoricus 2
hereticus quomodo partes planetarum distri-
buit 418. planetarum partium author
ibid. eiusdemq. liber vixi rixi rixi
ibid.
hereticus 66. 79
hereticus 21. 216. Philosophus 2
hereticus poia 40
hereticus Patriarchæ Aquilensis 244.
Romane lingue decet 72. interpret
Diofcoridus 262. Barbarus quos
broz Lamiæ tradiderit 264. 265.
interpret Themistius 177
hereticus solus 259. Barbari epis-
la quinque 264. 265. Barbari istius

monium de Ioanne Pico Mirandula
no 267. 268. amor insignis erga
Ioann. Picum Mirand.
ad Hierosolym. Barbarum Ioann. Pici
Mirand. epistola 239. 244. alia 244.
alia ibid. alia 250. alia 254. 255.
alia ibid. alia 255
in Hierosolym. que laudant 238. et
239
hereticus Britanni 86. in quo dantur
Scotum 147
hereticus 217
hereticus sententia de Luna 229
hereticum Astrologus nunquam fuisse
239
heretici radiatio quomodo à Græcis
sit dicta 400
hereticum radiationem esse breuiter
422
hereticum quot partibus consistit
402
heretici quæntia cui ceteris 422
in Heretico quot signa representant
402
hierarchia angelica suprema 18. angelus
ea prima cui numerus sit additus 26
hierarchia vltima conditio qua 26. men-
dit conditio qua 20. intellectus
sepius 20
hierarchiam angelicam primam et secundam
damper aqua designat 18
angelicam postremam esse supra emment
actionem motum 19. 20
hierarchia angelica tres que 18. ange-
lorum nomina 14
hierarchiarum officia 18
hierarchia premonio de cali honore,
cui non nomen sit attribendum 282
hierarchia testimonium in Astrologos
280
hieronymus 9. 115. 262. et in quibus ab
Augustino et alijs patribus diffen-
tiat 27. et Augustinus ubi discordat
96. contra Iouianum 214. Mas-
fredus Astrologus 202. Beniuennus
de ascriptionem lingue Chaldaice
à Mithridate fuerit homine ruminan-
ter 262
hieronymi sententia in Galeato prologo
de Samaritanorum, et Hebraeorum
characteribus 262. sententia de mo-
gia 212. et Ruffum contra 212.
212. 214. sententia de hereticis
suspicionem 77. sententia de angelorum
num creatione 97. sententia de sex
mundi millennijs 21. Iouianum, nisi
fo ad Augustinum 97
hieronymi dogma de rebus diuinis lon-
gum 9. Dentat epistola ad Ro-
bertum Solimanum 268. 269. D64
noni epistola ad Ioann. Picum Miran-
dulam 271. 272
hieronymus in Pico fructus 262
ad Hieronymum Domarum Ioannem
Pici Mirandula epistola 244. alia
250. alia 252
A 4 hieronimi

hircotrei dogma de mundo inuisibili
18
hircus interrefrictis transformatio 38
hilarus 81. 96. 217. ab Arminio
synodo hereticus fuit demotus 136
hilarij dogma de intelligentia diſſonum
143. explicationes in Pſalms 117.
commentaria ſuper Pſalms 114. ſin
brum Confſion. poſt Arminianum
ſermonem ab hereticis fuiſſe corrup-
tum 136
hileb quis ſecundum Prolemeum 299.
quis ſecundum Haly Abenagel
ibid.
hilebq; qui diſti ſine ibid.
hille laudationes ſignificare 115
hipparchi quo tempore floruerit 483.
de exilocationem legij Pythagor. accu-
ſatus 1
hipparchi primus in Rhodo Inſula
per curſu Luna corporum mutatio-
nerum obſeruauit 335. 336
hippocrati pater Medicorū 482. quon-
iam rationem cauſam afferat de oſſis
meſtrium quare non uiuent 339
hippocrati libri de Prognoficis agri-
tudinum ex ſiderum curſu 184
hippocrati opinio de cruiſis diebus
335
hircum mare 19
hircum Lugdunenſis 141. curſus
ſit 147
hiſi quid ſignificet 41
in Hiſpania quo tempore Aſtrologie pri-
ma publicata fuit 493. ſermones
reperiuntur, quo oſſis tranſe natos vin-
dicat parere ſolent 339
ex Hiſpania quando & ſub quibus regi-
bus iudei ſini pulſi 386
hiſpania lingua que 343
in Hiſtrione qua probanda ſit 219
homines 80. 316. 323
homeri dictum de ſalſis emittit 179. di-
ctum de ortu Solis 30. dictum de hel-
par & Iou, de Baalait 163. dictum
de fortuna 319. dictum de hominis
natura 309
homerica catena 14
homo quid 17. quibus conſtit 21. quid
diſſet a carlo 35. pro omni natura di-
ſſet 5. miraculum magnum ſecun-
dum Mercurium 27. quando perſon-
am ſui 233. inimici ſui in ſacris li-
teris 16. quomodo & per quem Deo
coniungatur 11. imago Dei 8. qua-
bus inſtrumentis reperiatur ad ſcili-
tatem veram 13. homini cognatus 30.
omni merced 119. quia naturali ſu-
licitate preſtat alij rebus creatis 32.
quomodo imago Dei 27. quare & ma-
ſculat & ſermona a Deo creati ſit 16.
memorandum 6. angelici mandati
& terminis 30. angelice mentis par-
ticipatio 27. quare animal ſapientia
ſumam 81. quomodo omnis in ſe com-
prehendat 27. domicilium mundi 12.

quomodo concipitur 412. quomodo
breui perſectus euadat 223. quare in
ſacris literis nunc omnis erit, nunc
omnis creature appellatione deſigna-
tur 208. propter que peccata damna-
tur 103. quibus inſtrumentis diabolum
poſſit emere 220. riſibili in quo mo-
do ſit dicendus 43. quare ſi ſcificium,
dignumq; omni admiratione animal
208. quare debeat ſe abſtinere ab om-
nibus voluptatibus 221. magnum mi-
raculum 207. bonus qualem Deum
colat 222. item malus homo qualem
Deum colat ibid. contra quare tem-
tionis ſi maxime mouere debeat 220.
cauſam & terreſtrium nodus 27.
imagine Dei obliuata ſit ſerui be-
ſtium 24. quare ab omnebus tan-
ta cauſibus tam terreſtribus auerſi 27.
quare a Deo ſit creatus 208. varia
ac mulſiformis, & deſolatoria natura
animal ibid. quare ratione ſuperioribus
ſimilis fieri poſſit 209. qua conditione
ſit natus 208. ſolus quare obique
terrarum naſcitur, reliqua animalia
non item 326. inuentus inſpirationibus
ſimilis 24. quibus artem opus habeat,
cum cum libido peccandi tenet 220.
homo, eſt homo quomodo ſit dei endum
43. quibus laboribus impetret carum
319
hominis vltima felicitas qua 45. ſtu-
diam in quam finem dirigenſum ſit
30. dei propria qua 451. principium
non ſemini admiſſionem 423. iuſſum
re per quem reparanda fuit 28. libe-
riem arbitrium quod ſit iuxta Prophe-
tam Aſaph 209. ſubſtanciam, omnium
naturarum ſubſtanciam, itaſq; vni-
uerſitatis plenitudinem in ſe comple-
ti 27. vitam, intellectum omnibus creatu-
ris gratiam & accipere eſſe 28. prin-
cipium quod ſit 423. dignitas 207.
208. &c. vſq; ad 319
de Homine ſcio nihil poſſe prediſtina-
ri tempore genitus certum ſeu igno-
tum fuerit 416
hominis cum brutis communicatio qua-
li 22. partes tres 41. ambitio quid
efficiat 209. ſubſtancia completas
tur 27. partes quomodo tribus mo-
dis reſpondent 41. ſeruitutem in
adeptione per ſtudij Philoſophie ab
Academicis poſitam eſſe 32. animam
aſſiduè pulſari a ſpiritu motore 33.
proprium quod ſit 453
in Homine corpore aliud diuini cor-
poris eſſe ſecundum Ariſtotelem 27.
participatam admitti non poſſe, & be-
ni & mali omnia 28. corpore, quod mo-
ſit 27
de Homine animo que dicuntur, et etiā
ad calū animam transferri 16
homeni quoniam milis, quomodo neceſſaria
ſeſui cognitio 21. non eſſe ſuam vlti-
mam & naturam imaginem, extrinſe-

multa & aduiniſia ſecundum Es-
auentem Perſon 208. quid maxime
cura debeat eſſe ibid. quibus 93
Deus ſuorum pronunciat 54. beſtias
ſubſeſe 29. que pugna ſit expreſſenda
219. unde dicitur & ſuperſum in bru-
ta conceſſum fuerit 24. neſceri om-
niſaria ſumma unde eſſe a patre
208. extrinſe & intrinſe ex Aſtre-
logia maximum detrimentum impen-
dere 190. quid opus ſit vi naturi me-
lioribus vniari 29. id eſſe mercede bi-
le, quod heri Deus ordinauerit 357.
omnis ſeruire 24. quomodo omnia
aduſſa, inſeſta, inuicemq; ſieri 28.
nulla creature communis 27. multa
aduſſa, triſta, & incommoda pa-
tienda eſſe 219. tam terreſtria, quam
celeſtia ſeruire 27. precibus nihil me-
gis neceſſarium eſſe 30
hominem non eſſe, qui ſit expecti Philoſo-
phia 247. ſecra ambuſum dan-
tium ad priuata Throni celeſtium ruchi
209. per Baptiſmum Chriſto incor-
porari 19. eſſe ſimilem Deo, unde
27. ex puriſſimae poſſe generari 47.
ad animam rationalem regi 16. eſſe ani-
mam rationalem 15. aduſſationem Dei
creatum eſſe 34. non poſſe imperare
autem, cum ipſe ſit caſeſi natura
predite: illorum aduſſationem aduſ-
ſionem reſuſciti 20. & natura inſtitu-
tum eſſe vi tanquam ratio ſenſibus dan-
mouetur 24. trium mundorum com-
plexum & colligationem eſſe 27. Deū
igne, qui educeſſit, in ſeraphicam eſſen-
tiam repente ſtammeri 209. eſſe prin-
cipium in natura angelica 20. inuen-
tium memorem eſſe 5. quidem, ad ve-
nerem nunquam miſi inebriatus au-
ceſſiſſe 30. quorum rectum lectio in-
terpretatur 21. ſuperſis ſanctiſſimam eſſe
207. ſeipſum in omniſ carnis pacem,
eterniſ nature ingenium eſſeſſeſſe &
ſabricare poſſe 208. omnia ſi ſe con-
prehendere: vi omniſ merdium 27
hominem a Sole & Luna generari 319.
non recordari poſſi mortem quomodo
ſit intelligendum 49. ſub preſertu be-
neſerctia in laqueos inuicorū inuici-
dere 279. & angelum ſolus ad verum
ſaſſos eſſe felicitati 33. tempore tem-
tationis a Deo non penitus dereliſſum
debeſſe credere 210. poliſtem boni Dei
priuatum eſſe 31. aditum penari, huius
ſerpenſem eſſe 208
preter Hominem nihil in terra magnum
eſſe 352
hominem regem inferiorum ſenſum eſſe
207 eſſe natura interpretem ibid. eſſe
ſtabiliſ aui, & ſtati temporis interſta-
tium 207 eſſe mundi copulam ibid.
naturi melioribus vniari deſſe 30.
nullum poſſionem inuenire poſſe, que
cum Chriſto aliqua ex parte non
conſormem efficiat 219. a huius
appellat

appellatum esse. 21. omnia simul
in eum confluxum naturarum pos-
sionem diuina esse. 27. que tri-
formis. 24.1. per hominem puram
miracula que Christus fecerit; inu-
entur Dei fieri posse. 24.2. imaginem
esse multis hys. 27. à Deo creatam
esse tanquam ad exemplar. 29. infe-
riorum omnium abhylum con-
mationem esse. 32. animarum prin-
cipem esse. 27. ad felicitatem veram
ire non posse sed trahi. 32. 33. crea-
turarum interuentionem esse. 2. 27. etiam
ob impatiuntur pueri. 20.2. ante
seculum pateritiam dantur nō pos-
se. 2. 24.2. solum inter animalia ad fel-
licitatem esse natum. 32. tam diu du-
re, quam diu non proficit, iuxta
Stoicos. 21.5
homine quare nihil mirabile. 2. 2. ni-
hil intercellit, nihil amore potius
2. 27. nihil admirabile spectari
2. 27
in Homine nihil magnum esse præter
mentem. 27. autem. 32.1
in Homine quid sit fragile seu mortale
2. 27. mentis omni contineri. 2. 2. que
honeste et approbando videatur. 6.
inferiora nobiliori conditione omnia
esse. 27
in Homine vitam plantarum esse. 2. 2.
de Homine quodam historia mendita
2. 20
homines quomodo reflectantur in Deum
2. 2. per quod medium filij Dei sunt
2. 2. quare non dicatur qui agunt, sed
qui aguntur. 32. quomodo inter se
differt. 2. 26
homines que patia lute debent
2. 2. quia sub orbe et exilite viuunt. 32.1
homines motus à calo non fieri. 2. 2.
natura omnibus abui. 2. 27
homini quod hereditarium maxime
su expectandum. 2. 2. quia duo maxi-
mi sunt eadem. 2. 2. vitam ad Pa-
radysum per Christum apparuisse
2. 24
homines de facie non esse iudicandos
2. 27. peditiqua fieri bestiarum. 2. 2.
humane naturalis intelligentie regi
2. 2. improbus regere in bruta. 2. 2.
bestiarum ducere esse natura con-
stitui. 2. 2. sceleris à Pythagorici
in bruta animalia esse transformati
2. 2. non per se, sed per mortem
vita gratia reflecti et circumagi. 2. 2.
pro sua libertate moueri. 2. 2. super
eueileam dignitatem euebi posse
2. 20
homines per Christi passionem ab
omnibus patris liberatores esse. 2. 2.
boni à Deo datis maxime abui
2. 2. Christi Mercurij homines esse
2. 26
homines honesti artibus comparatos,
non recusandos esse. 2. 24

hora conceptus cum ignoretur, hora ge-
nita iamque esse videndum. 2. 2. in
quod patre seu matre sit diuisa
2. 25
horam certam genitura nec fieri, nec ex-
plorari posse. 2. 27. fatalem ambigam
esse. 2. 25
horas fatales rerum seu genitura nullas
esse. 2. 27
horarum distum. 2. 26
horoscopus Lumaris quomodo sit nu-
cupatus. 2. 27
horoscopi paritatis inuisionem per
conceptum irrationali esse. 2. 27
horoscopus primam partem conficisse
Cæteri à constitutione mundi. 2. 27
per Horoscopus paritatem quæ modis
hora genitura indagatur. 2. 27
horoscopi duo. 2. 27
hostes. 2. 2. 2. 26
hystericæ Habernassum in omni
Mathematica doctrinam totum diui-
nandi genus repudiassent. 2. 27
huillus Patriarcha. 2. 27
humana cognitio quare imperfecta di-
catur. 2. 2. subtiliora triplex. 2. 27
humane formationis initium quod
2. 27
humanam naturam nihil mediocre de se
promittere posse, iuxta Lamblichum
2. 20
humanarum rerum varietates eueni-
vnde sunt. 2. 26. 2. 27
humane calamitates angelis maxime
cura esse. 2. 27
humana Christi per que representat
tur. 2. 27
humiditates quales sunt crescere et
decretere luna. 2. 27
humor elementalium et calidum dispo-
rit. 2. 27
humorem qui cum luna pariter augetur,
saluberrimum esse humorem. 2. 27
2. 2. elementalem sua calorem ob-
ruere. 2. 27
humores et elementa quid commune ha-
beant in corpore nostro. 2. 27
humorum perigide ad siderum motum
non esse referendas. 2. 27
hyacinthus ad quod conducat. 2. 27
hyades quem locum in Arietis signo ob-
tinent. 2. 27
hyades quid faciant seu existant. 2. 27
hydromancia inter quas artes numerata
sit, ab antiquis Philosophis. 2. 27
hymni futura vnde prævidetur. 2. 27
hymni et æstatis cum non omnes aquæ
feruent et rigent non esse ad enan-
tiam causam, sed ad calorem, emersalem re-
ferendum. 2. 2. quare non omnes aquæ
rigent. 2. 27
hymnalis signa que. 2. 27
hymnalis humiditas quando dissoluatur
2. 24
hymni Orphi cui maxime deservit. 2. 2.
item et huiusmodi vnde fieri posse. 2. 27.

hymni Davidis nulla de his magis appa-
renda. 2
hypparchi error. 2. 24
I.
Iacobus. 2. 20
ad Iacobum Antiquarium Ioan. Pici
Mirand. epistola. 2. 27. Felinus Ioanni
Pici Mirandule littere. 2. 2. 2. 27
Iacobo Scale domumque vnde quid figu-
rent nabit. 2. 20
iamlichus Chaldaus. 2. 2. 2. 27. quid vo-
catur materiam primam. 2. 26
iamlichus sententia de humane nostre
potencia. 2. 20
iamlichum secretorum Philosophiam
scripsisse. 2. 27. Platonem Ioan. Pici
Mirandule à Marilio Ficino expetit. 2. 27
in Lamblichus quid notandum. 2. 27. 2.
2. 27
Iamierius qui mensi fuerit apud nouel-
los. 2. 27
icari fabula quid portendat. 2. 27
idea qui secundum Platonem. 2. 27. 2. 27.
à quibus Ens dicatur. 2. 27. lapidis
quid. 2. 27
idea Silenerum Alcibiades que. 2. 27
idea Deum esse. 2. 27. esse Ens et diu
secundum quod. 2. 27. que error prin-
cipium est, aut Ens esse. 2. 27. 2. 27.
in Deo prima mater non esse potius
dem. 2. 27. ac proprii Ens esse quare
dicatur. 2. 27
aliud ideam esse, aliud Deum. 2. 27
idea generem non esse potendat. 2. 27
idem mensi Hebraici datus, qui apud
Latinos sit. 2. 27
idola dicta infirmis. 2. 27
idololatris species esse. 2. 27
sub Idololatris cultura mundi quotiens
caligaverit. 2. 27
iber astrologus. 2. 27. 2. 27
iheridia gratiarum actiones indicare
2. 27
iheronia Propheta testimonium de pro-
videntia Dei. 2. 27
Iesu quomodo nullenno apparuit. 2. 27
2. 2. que non in vtero nouem mensibus
fuerit reliqui homines. 2. 27. quare
in fieri literis angelis magis consilij
nominatur. 2. 27. sub que parte carni sit
natus. 2. 27. quando post Airtolom
filium Bel emersi. 2. 27
Iesu Christi testimonium de Dei patris
sui appellatione. 2. 27
Iesu nomen quid significet. 2. 27
Iesu genitura quæ vulgo fertur nō esse
veram, nec ex ea indicari illum esse vira-
lem morte moriturum, aut magnam
esse Prophetam. 2. 27
Iesum horarum electione etiam esse
secundum Bonanum. 2. 27. Max-
imum verum fuisse Messiam. 2. 27
Nazareth, filium virginis promissa
fieri Hebraei, Messiam fuisse. 2. 27. Ier-
salem Syrachum librum Sapientie con-
scripsisse. 2. 27
ad Iesum. 2. 27

INDEX

- ad Iesum ab Adam quot anni numerati
sunt 122. à Diluvio quot anni fluxerint
ibid. à prima Hebræorum captivitate
quot anni interfuxerint 124
à Iesū usque ad Alexandrum quot anni
fluxerint 127
in Iesū nominis nihil peti, nisi quod est ad
salutem petenti 122
ignis quid 11. Sraphicus 4. elemen-
tarius ibid. quomodo Deum participet
12
ignis & aqua quare ab Argyreus qualis
tates meris appellentur 413
ignis solutus in quibus consistat 12
ignem esse mediam partem in mundo 41.
quā species terra & alius sit, Deo esse
similem 12
ignorantiam nomine, quæ nos maneat
pene 11
illuminationis quid 11. angelica actio 10
imago quid repræsentet 146. est tantum
emortuum & mutuum simulacrum
ibid. quomodo ab epistola differat
ibid.
imagini Christi qualis reverentia debeatur
103. crucifixi debere deprecari
quomodo intelligatur 104. quo-
modo debeat honor & reverentia
adorationis ibid. cui primaria adora-
tio id est, deus debetur ibid.
imaginem Christi, humanitatem Chris-
ti repræsentare 104. non solum ad
rerum, sed magis & imaginatum sunt
eius totale obiectum adorationis, ex-
tremum quoque 103. corporis extrema
tantum delinere 109
imagines Dei obliuiscere, quæ fuerint homi-
ni conditio 124
imagines quomodo à signis differant 14.
invisibiles quot modis non sint cognita
443
imagines auctores qui existerint ibid.
nomina unde sint derivata 441. & sin-
gularum diversitas quæ 419
imagines Chaldeorum inter signamenta
esse 443-443
impassibilitatem corporum post resur-
rectionem non futuram esse 14
imperfecti rationem quicquid habeat
duplici modo desinit 163
imperfectiorem in angelo esse duplicem
16. quasi duplicem multitudinem esse
ibid.
impressiones quæ in aëre regione fiunt
11. quæ vocantur fridra & astralib.
subcepti appellari esse iuxta Emman
ibid. imperfecti mixti esse 13
inere quid 12
de Inani verum sensus qui dicitur ibid.
invenit terra quæ 14
invenit aëre casus quæ 123
incolæ calidissimi 126
indian maximè abundare copia herbo-
rum & aliarum rerum naturalium
112
indi qualem honorem Astrologi tri-
buerint 128
indorum rex primus qui 112
indorum Astrologia quæ 410
ab Indis quæ mysteria nominata fuerint
2. celestia signa 11
indicum mare 19
indici maris mutatio ad Solis cursum
121
indivisum quid 44
indivisionis principium quid 43
indivisibilia quomodo dicantur in loco
esse 89
per Indumentum triplex in Aphorismo
quid sit intelligendum 69
infantum qui nendum initiati baptis-
matis decedunt. fore quæ 53
infantibus quare amuletis & cordalis al-
ligentur 161
infernum duplici modo dicitur 94
per Infermitatem quid intelligatur 122
inflatus superiorum corporum in infer-
rius qualis 15
inflatus siderum per quos res varietur
secundum Astrologos 193. 194. quid
dicatur 12
inferiorum mirumque diversitas unde
prodeat 162. mirumque varietas unde
dependeat 127. & mirum vari-
etatem non à primis qualitatibus omni-
ne pendere 143
ingenitosum esse solum sapere ex com-
mentario secundum Democritum 115
inimicos esse vult passiones secundum
Homerum & Criticum 129
innocentiam ostendit 5. ostendit summas
Ponitix Sicut quomodo in ponitix
succesit 16. 118. ostendit summas
Ponitix 76. item unde nomen sortitus
sit ibid.
innocentiam ostendit Ponitix summi iudi-
cio Ioannes Picus Mirand. sua dog-
mata submitit 81
infirmitas imperium à Francisco Sfor-
za recuperatum 125
instrumenta decem mofalia apud He-
bræos quæ 115
intellectuali mundus 4
intellectus quid 60. 147. solarius quid
50. speculativus quid 50. generis quid
48-49. practicus quid 57. qui in na-
bis esse unde illustratur 12. agens quid
efficiat 40. à quo omnis vis cognovi-
ti percipere pendet, qui dicitur
147
intellectus oblique est, quomodo intelli-
gendum 10. agens quare quandoque
arti, quandoque habitui, quandoque
bonum ostendit 49. quomodo intel-
lectui referatur 108
intellectus in habitum quid 40. cum ideas
inspicitur, quomodo dicitur 49. cum
malis quomodo differat ab intelli-
ctu intellectuali 49. in actibus non-
stis quid 57. quibus rebus indi-
getur 125
intellectum aliquid lacus intus habere

- ibid. aqua sub celo posita illustrare
12. aff. quasi nesciam 15
ex Intellectu intelligibili magis vni fieri
ri, quàm ex forma & materia iuxta
Averroem 18
intelligibilis difficultas unde promittit
44
intelligibile primum non esse extra pri-
mum intellectum 49
interitio prima quid 47. secunda quid
47. de omni quid 47
inventiones diaboli accipientes esse cum
gendo 121. 122
intentionem verbis non debere servare,
sed verba intentioni 99
interpres qualis esse debeat 1. verus
qui 4
in Interpretibus quæ sunt evadenda 3
interpretibus verum mysteriarum quæ
sunt interpretanda 1. quæ cognoscere maxi-
mè sit necessaria 4
interpretationem congruam licere esse
sententiæ 4
interpretatio qualis esse debeat 8
invisibilibus vultu natura 5
Ioannes de Bachone 194. de Bachone
quid negat ibid. Capiteles deservit
Thome 104. Ceteros 494. Danesce-
mus 89. Evangelista quod martyrium
passus sit 146. Evangelista Ethiope-
rum heresim refutat 12. Franciscus
Picus ab opere Ioan. Picus opera in sul-
red-geri potestatem 191 de Gentiano
41. 46. de Genes præceptor Scoti
105. Grammatici 79. 80. Mainardus
193. 205
Ioannes Picus Mirandula quot libros
in lucem ediderit 174. Picus à quo
Chaldaicum alphabetum didicerit
161. Picus quod siadiorum genus ma-
gis expriuerit 79. Picus quare Apo-
logiam scripserit ibid. Picus Mira-
ndula à quibus magis nuncupatus sit
ibid. Picus multorum antiquorum tam
Latinorum, tam Græcorum, Hebræo-
rumque scriptorum interpret 167.
Picus & Manuensis sub quo præce-
ptis committuntur scriptis 161. Picus
Mirandula à quibus culpatus sit 76.
77. Picus Mirandula cum in heptaplach
commentaria ediderit 12. Picus Mir-
and. se suam dogmata Innocentii Pon-
tificis summi iudicium submitit 81.
Picus Mirandula XXIV. annis egit,
quo maxime maxime sua delectatus
167. Picus Mirand. cuius rei nom-
en sibi vendiderit 121. Picus Mirand.
ob quæ causæ sit calumniatus 77.
Picus Mirand. quo titulo suum nomen
in suis scriptis 140. Picus Mirandula,
quid sit quod Pythagorici veritas
ta sit 121. Picus Mirand. ex qui-
bus ambobus sit exarchatus
104. delectatus exarchatus 126.
Picus Mirandulae tunc Polidoro
in iudicio libellus fuit submissus 121.
125. Picus

IN IOAN. FRANC. PICVM MIRANDVLAM I. TOM.

211. Picum Mirandula dam nondum percessit trigessimu annu, tute cu morte commutat 275. Picum Mirand. quando obimortuui fit ibid. de Regio Monte sublimi Mathematici eu 452. Scitu 194. Scitu Catechizatoru Aristu miterpre 197	191. Picu Mirandule, ad Ioannem Franciscum ex fratre nepotem epistolula 231. alia 214. alia 215	iosephum instam apud Hebraeos nos reu periri 261
Ioanni Affensu error in Solis desce An 199. Euangelium ad quatuor sum conscriptum 1. Franc. Picu Mirandule, in Ioan. Picu, patrii sui biobothecan, Iou et commendatio 191. Franc. Picu Mirand. iudicium de scribitu Philosophu 91. 214. 215. Francisci Picu Mirand. studiu maxime laudandun 115. Francisci Puri lau de seipso, ob quam casum Philosophicum studiu experiuri ibid. Francisci Picu Mirand. epistola ad Anthonium Faventinu 201. 206. Franc. Picu Mirand. epistola ad Oluerium Carissum Episc. Sabinaensem, de Guerra fratru, de cruce adoratioe 101. Mariani Astron. inqum disputatioe cetera Astron. 181. etiaq sententia preclara de Astrologia ibid.	de Ioannis Picu Mirandule vita, doctri na, commendationibsq, testimoniu Clarissimorum virorum 161. 265. 272.	iosephum esse quod sit 162. irascendum esse, sed intra modum 24
Ioanni Picu Mirandula preceptor qui 269. Picu Mirand. humilitas 2. Picu Mirandula studiu primum 1. Picu Mirandule iudicium de scribitu et noui Philosophu 91. 214. 215. Picu Mirandula studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	Ioanni Picu patrii Ioan. Francisci Picu Mirandul. obitu 169. Picu Mirandule Epitaphium 261. Picu Mirandule Epitaphium a Marilio Ficino conscriptum 275. Saxoniensi error 416. Scoti conclusiones varie 421. Scoti sylu 242. Abbatu Spandheimensi testimoniu de Picu Mirandule 277	irascibilis et concupiscibilis quomodo distinguuntur 45
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	Ioanni Picu Mirand. Hermolai Barbari scribit 265	iram Dei et uisitationem orbium qui se appellauerit 167
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	Ioannem Euangelistam ceteros omnes superat 2	iri quid perorand 166
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ad Ioannem Franciscum Picum, Ioan. Picu Mirandule nepotem epistola 144. Franciscum Hermolai Barbari epistola 266	isac Israhelae quo tempore rescriptu rit 415. Israhelae fructus de anno man tu ibid.
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	per Ioannem Hispanensem Astrologum ad non permissu 493	israhel Astrologus 418
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	Ioannem Picum Mirandulam supergratum esse omnetatis nostrae Philosophu 266. Picum Mirandulam quonidam eria moluim esse 271. Picum Mirandulam studiū bonorum artium, non docti uolunt sibi vendicasse 149. Picum Mirandulam a quibusdam temerariu et ceterum appellatum esse 76. Picum Mirandulatum intra nomen suu uis curriculum tantum in lingua Hebraica proficisse ut epistolam, sed tunc culpam didicere poruerat 249. Picum Mirandul. nondum inqum quatuor annu egrotari multa scripta et mystica edidisse 213	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ad Ioannem Picum Mirandulam Aetoni Citadul epistola 191. Picum Mirandulam Guarini Baptiste literam missu 169. Picum Mirandulam Hermolai Barbari epistola 265	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	in Ioanne Euangelista non esse imperitum meritoru, qui passu non est, et in Petro qui passu est, secundum Augustinum 146. Picu Mirandula Hieronymum, et Augustinum quasi reuissu 262	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ad Ioannem Picu Mirandula qui disputandi not obferuerit 152	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	in Ioanne Scoto quid insigne sit 79. Scoto te uerum quiddam esse et discussum ibid.	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ioh de potentia Spiritu 78. cum dixerit, qui facit pacem in exercitu suis, quomodo sit intelligendun ibid.	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ioh quid significet 75	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ioh et eui quid significet 74	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ionibet Chaldaeu 58	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	ioseph 2. cur osibus tantum sepulchru sit 16	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187
Ioanni Picu Mirandule studiu in Hebraica lingua, Arabica, et Chaldaica, inq quibus dieb. prouidi perdidit 249. Picu Mirandule conuersiones 176. Picu Mirandule iudiciu de scribitu Philosophu loci iudicium 76 77. Picu Mirandule scripsit omni scitu dignissime esse 262. Picu Mirand. tractatu in Genesin qua ratione asseritur 1. ad Picu Mirandule manu qui libri ueneru, ad perdidit datus Arabum, tam Chaldecum litera 149. Picu Mirandula testificatio obsequium secundari 176. Picu Mirandule responsio obsequium tertium 120	iosephus 2	israhel quid senserit de angelorum apud hominu ministerio 187

I N D E X

iumenta que sint	27	lucradis quid	404	pretationem sacerdotibus tantum rem velatum esse	81.82.
iuramentum disciplina humane capacia esse		L.		legem fuisse Paradisum in nobis	39.
ibid. item modis inter bruta & homi- nes esse	ibid.	L. Allenius	241	firmamentum figurari ibid. aliam esse	
invenitorem naturæ & proprietatem	ibid.	lactis sententia de Astronomia	281	spiritualem, aliam latere aliam	116. ann.
iuramentum Moysi epistola ad Robertum Sal- utium 276. item eius testimonium de merito Pici Mirand.	ibid.	lampadem super caput candelabri auri oculorum circulum designare	23	et Christi advenum non fuisse presen- tiam	39. Saracenorum quod referat
improvisus obsequis quando dicatur	404.	Lapidis Idæ quid	44	Alluinafor 390. muta appellare non posse	39.
planeta calidus & humidus 307. de quo in Gorgia mentio fit qui fit 32. quam dignitatem habuerit in prime mundi constitutione	302. & Saturnus quando à terrena triplicitate migrat viri 380. & Saturnus cum coniungatur quid efficiat	lancecum opus de religionum ori- gine	364	Christianam auri coniun- ctionem medietate ascribi, & absq[ue] ratione etiam Astrologica	100. diuina esse ex his que nature aures excedant
quæritur 412. & Saturnus quo anno mundi finis conuenit 187. quare tem- perata dicatur à Prolemaeo 201. cum de nona celi regione radius suos in ter- ram & calculetur, felicem esse constellationem pro iunere capessendo	361. cū Saturnus quāto coniunctus religionem faciat 391. & Saturnus quando con- iungitur	larroni autem non fuisse cum Christi anima	94	34 non omnibus gentibus communem esse 30 à Christo non esse solutam	35.
iouis proprium quod sit	394. 395	larrones que constellationis abigat ab in- tere	361	de Lege ætus fructus qui dicatur	36
iouis status quo tempore indicatus sit	427. calor quid 25. perit à Grecis quomodo sit dicta 418. dignitas que 15. ad terram proportio 279. domus iouis quid 398. & Saturnus in Ariete coniunctio quid præstet 396. & Sa- turni primus fuisse coniunctionem à mundi exordio	lausacrum regenerationis	321	legum mita ignota esse 451. mutatio anfrictus 372. vii & operatio	327
iouis quæ erant diuinitates	430	laudatio maritum	171	legem malis fecit nec bonas callo sui erudat esse	364
iuramentum æterni dicti posse 12. longe magis calidum Veneris 116. à Sole conuolu- di 14. esse regnatorem calorem	11	laurentius Medicus	179. & 159	legem malis nihil habere quod nature aures & facultatem excedat	ibid.
iuramentum Solis & Martis cur inuicem quæ- litare appellationem Astrologi	420.	laurentius Medicus laus propter literarum bonorum studium	159	legem malis, gentes fortissimè emen- tet, & ex optimis reddere malas	327
cum Mercurio Christianam legem su- perficere 392. mentariis efficere 393. esse fortunatorem Planetarum, & ma- gnum celi felicitatem 394. religionem significare 391. quare sphaera corre- spondere 94. esse felicitatis auctorem	363. 107. dissonum esse, post Saturnum inter planetas	inter Laurentij Medicus, & Francisci Petrarchæ stylum discerni	216	liber Sabienis qui tunc etiam non sit à Salomone compositus	8
iusti status in quo consistat 223. viri fe- licitas ubi complatur	224	ad Laurentium Medicum Ioannis Pici Mirandæ epistola ibid. Medicum Ro- berti Salutati epistola	278	liber septem signaculis obfiguratus qui libertas erudendi	48
iustitia quod bonum habuit	264	laus vera que	214	libertatem totam esse in ratione efficien- tiam	45
iustitiam solum inter virtutes interales subiectam esse in voluntate	44	lectionem Moysaica nonimè esse requi- dam	11	liber	45
iustitiam quantum abhorretur Astro- logos	394	leo Hebreus insignis Mathematicus quæ excogitauerit	14.	in Liberate aliquid esse dupliciter dici 149	
iustitiam imperatoris insignis digna de Astrologorum scientia 390. leges de audendi Astrologi	390	sphaera loco planetarum sit usus	417	pro Libidine multos prius labores sub- eundas esse	320
iustitiam Caesaris exterminatorem Astrologorum felicissimum fuisse	392	leo Solare animal 37. item cognatus	399.	libra quare signum mobile	440
Hyas quid	81. 317	leo quare sit Solis domicilium 399.	399.	libra ærean qualitatem assequari	443
K.		leo quare sit fixum signum 440. Soli do- mum 324. Soli domicilium	340	libra & Arietem esse generis eiusdem	403
Kætopos roris quem locum appellau- rit Abosar	418	leo signum quare radium	414	ad Libram Sol cum transmeauris quid accidat	444
		leo in cor esse stellam flagrantissimam secundum Astrologos	315.	in Libra quæ morbum Lunæ præcipue conficiat	334
		leo in qua terra parte nascatur	326	librorum descriptiones, qui ad Ioannem Pici Mirandæ manus venerint, ad Arabum Chaldeorumque literas pro- ferendis	349
		leo in quo motore mouetur	44	librorum in Repub. Dei qui	10
		leo in quo motore mouetur	44	limitatio nature quid	87
		leo in quo motore mouetur	44	limitationem creaturæ duplicem esse ibid.	
		leo in quo motore mouetur	44	lignum casum Luna lumine acclia quare facile putrefcat atque corrumpatur	125
		leo in quo motore mouetur	44	ligna durantes quando cadunt	329
		leo in quo motore mouetur	44	sine Lingua vivere possunt, sed sine corde non	242
		leo in quo motore mouetur	44	Lisippum Apellin, & Apellin Lisippi alterius opera viciis uti solui pro- teritum	252
		leo in quo motore mouetur	44	lires in lege quid manifestent	55
		leo in quo motore mouetur	44	lires unde diuidentur	455
		leo in quo motore mouetur	44	loreni finis qui durat	88
		leo in quo motore mouetur	44	in Loco aliquid esse duplici modo dici 88	
		leo in quo motore mouetur	44	locorum efficacia quod referatur	461.
		leo in quo motore mouetur	44	proprium	

proprietates quomodo Astrologi ro-
borent 465. proprietates quomodo ex
similitudine Astrologi deserviant 492
de Locorum proprietatibus Astrologi
error refutatus 467
logica quid 56
locus 33
luna 3
lucerna sepi fixa in tabernaculo Moys
- seu quid significetur 4
lucernas sepi in corde labro aureo po-
sitas, septem Planetas indicare 33
lucina 303
lucidi gradus qui 416. 417
lucifer ubi peccaverit 33
lucitas 308
lucidi diuini de predicationibus 359
lucis exeat de dono venite 555
lucum Rame, Pabulum Florentia nadi
horae nates esse 449
lucres stylis 341. 343
lucres sententia de natura 343
ludouicus Rex Gallorum 327
lumen non habere in medio, nisi sit inten-
tionale 42. rebus calidum omnium annu
- calidissimum esse iuxta Albertum 320
luna cur duo sint creatae 7
luna quid efficiat 318. quare sit calida
348. unde illuminetur 318. Soli in-
grediens quomodo in nos agat 313.
cur sit terra simulis 13. iurn Luna effi
infusa ignobilissimae omnium sideru
ibid. quando motum confirmet 316.
quare et nominetur 479. in Ariete si
- facit mortuum, quem principis faciat
324. calorem destitutum 4
luna Leonem peragente quibus rebus sit
abstinendum 440. cur non faciat vbe-
riores excessus humidis iuncta plene-
tis, quam excessum habet 349. quid frin-
dit Aristoteli 314. quid motum
humiditatis faciat 318. quare non af-
fuitur habet cum Venere 35
luna quare inferior alij planetis 450
luna Asie a quibus dicta 323. cur sit con-
suetata a Deo 17. quando mortuum ex-
citet 316. quomodo diebus plerumq; oculis
scitur 321. quando eum non habeat per
mutandi inferiora 322
luna plena quid agat 328. cui ebrietas
prae sit 326. quando inferioribus cor-
poribus abundantiis influat 495. quare
re humiditatem faciat 314. quare non
humefaciat 315
luna plena nascente, diuidua per sepe cito
ri transierit 306
luna cum diuidua est quomodo a Graecis
appellatur 404
luna officium 348
luna frigiditas unde prius 314. vii
quomodo currit, et dies possit lu-
ne una superfluitate obferuari 322.
dies quomodo differantur 328. tem-
poris plene quae duratuna ligna ca-
detur ibid. cursus quot diebus et ho-
ri conficiatur 331. lumen, sicut et
Solis estale esse, naturam frigis aut
humiditatem praeferat per accidens

facere 313. diem sextum et decimum
sextem maribus gignendis opportunum
esse quoniam famens 329. dantiu-
lum quod 398. adolefcentis tempus
commodum esse plantatum 320. calori
et puerum esse Sole 314. et Solis ap-
pellatione non solum, sed et solem re-
flectere intelligi 30. diem nonam arbori-
bus conferendum idoneam esse 328.
operatio in corporibus nostris ibid. eis
in quibus consistat 14. proportio ad
terram 329. ad Solem quing. schemat-
isnot esse celebratos 404. decremen-
tis vnde humiditas proueniat 314
per Luna cursus corporum mutationes
heri 315
luna si Jupiter influxus fuerit qui perfrin-
cit 72. quot anni denotat 410
lumen intellectum dici, eum qui est po-
tentia a Philosophis 23
lumen noctis praesit quomodo rebus di-
uina esse melligatur ibid.
lumen et Solem inter Planetas solis esse
sententiam efficiantia inuenerunt
377. aquis Mercurij participare 15.
nostris regionibus adeo esse humanum,
et non possit non afficere, quae etiam
coningit 319
lumen in ascendens sententiam natus dare
50. esse individuum in firmamento 29.
humiliorem esse quare credit Ptoleom.
305
lumen, (quousq; ab interlunio diuidua
sit) humiditatis amplioris effectum
esse 328. esse principium quousq; alterum
Solem minorem conducereq; ad omnes
generationes et perfectiones 314. esse
parentem herbarum, fructuum, et ar-
borum, etc. 14. non modis sed etiam re-
liquis suis illis a Sole illuminari 328. et
Venere quare sententia qualitates ap-
pellauerunt Astrologi 413. in Ariete
tonitru facere 324. non moueri pro-
pria motu, sed cum sphaera 328. esse
Eni 181. et Solem principia esse frin-
goris, et caloris 314. frigidum esse
secundum quos 315. decima sphaera
praesit 74. terra similem esse iuxta Ar-
istoteliem 33
ad Lunam criticos dies pertinere non pos-
se 313. frigida referri
luna apparente herbas et fructus cresce-
re 314. plena quomodo concipibus cin-
ducatur 314. exorta super mare alicuius
regionis, cadere radiat lunares ad an-
gulos obliquos 331. adolefcentis quare
crecat humiditas 315. senescentis fric-
tari humiditates ibid.
sub Luna dormientes frigore stupescere
348
a Luna concludi Venere et Mercurij 34
lunaris Astrologia tota quae 328. in-
stantia duplex secunda Galeni 323
ex Lunariis incrementis rebus et id
gnet a iuramentis plenis 315
luna est veritas 25. et calor quomodo
differant 48. quae prima affluerit min-
do 36. omnium calorum perfectio etiam

stusio 341. quoniam conuenientiam pa-
riet 29. quomodo tertium modum con-
uenientiam consistat ibid. quoniam sit
bona 39. unde originem ducit 10
lucis magnitudinis, diriguntur, et propin-
quant caloris mentionis facere 315
lucem calorem proferre 21. esse vchtem
lum carissimum ditatum ibid. omnia
caloris auctores auctores 345. esse auctorem
intelligibilem 25. fieri quid 75. generis
ad speciem discriminiari 34. corporum
rean ad incorporea natura emanare,
secundum Iulianum Casarem 25. esse
formam qualitatem corporum 309.
esse etiam in corpore terrene 29. a
Marte formam appellari 12. forme
speciei et decorem tribuunt esse 10.
lucis sola omnes circuiti de calo ad
nos vehi 19
in Luna quid nobis praesigatur 345
per Lyran quid intelligatur 446
lysi conuenit eum Hipparcho ob Py-
thagora legi euolutionem 2

M.
Machinon calis coram ira Dei non
manifestat esse 328
machinon tabula quid doceat 416
magia 343
magia quid 70. duplex 80. a quibus sit
dicta 113. quare non sit prohibita 113.
Zoroastri et Zoroastri quid 80.
prohibita de quibus agat 113. demon-
ica quid 80. item quomodo a Graecis
sit dicta ibid. quae conuersa est quae pro-
hibita 70. bona quid 81. quomodo a
Graecis sit appellata ibid. item ac sen-
pictia 113. naturae quare in Ara-
bia opus est ad furia 113. prohibita
quare talde abundauerit in Aegyptio
313. et a scientia naturalis 110. mon-
daria quare nulla habet et erit et se-
mentem 113. secreta unde sit oria 72
magia elius 396. vocabulum nomi-
quoniam 113. prohibita et lucia
differencia quae 306. calores, Christi
provenit aduersa 113. bene et peccan-
tiae differencia a D. Hieronymo pro-
posita ibid.
magia esse duplicem 306. naturalem
abundantia maxime apud Indos 113.
modernam nullam habere firmam 70.
modernam esse conuenientiam 113.
licet non possit esse secundum piarum
mentem ibid. naturae efficacia her-
barum et aliarum rerum naturalem, in
se continere 177. operari, nihil aliud
esse quam maris et mundi 314. natu-
ralem sapientiam in Evangelio indica-
tam esse 113. non esse contra Christi-
fidei ibid. esse nobilissimam partem
scientiae naturalis 115. tamquam opem
et sagittam esse totius Philosophiae
112. 113. superfluitatem esse malorum
demonum sacra 206. modernam in
mentem hominis prime virtutis manere
113. hominem sapientem exipat 316.
dicit habere auctores 80. maxime
nos certificare de diuinitate Chris-
ti 70.

I N D E X

fit 70. ab omnibus sapientibus esse lau-
 datam & ampliatam 80. esse potius
 scientia naturalis 113. ab Antiquis &
 veteribus Philosophis Philosophiam
 appellatam esse 113. 115. naturalem
 esse concessam 70
magia & Cabala non referenda esse
 ad scientiam reuelatam 70. quoniam Phi-
 losophi imitari sunt 80. naturalem non
 esse contrarium Theologorum
 viciis 113. vocari Geometriam vel
 Arithmetica ibid. à Paulo esse infla-
 tam ibid.
 non omnem Magiam esse prohibitam ib.
 in *Magia* quid efficacia sit 70
magica quae efficacia habent 70
magica artis mirabilia quomodo fiant
 ibid. artis mirabilia unde manent 113
magica artem scindala tollentem ad-
 ferre ibid.
magis quale vocabulum 113. Perferi
 lingua quid sonet, & quid significet an
 pus not 80
magus Perficum verbum 113
magus quid lingua Persice significet
 ibid.
magus Latina lingua dicitur sapiens 113
magi vocabulum quare non sit abiectionem
 dam 113. nomen non pro demone
 esse accipiendum ibid.
magi terræ carlo maritæ 113. esse na-
 tura iussurii non arthem 81. esse
 diuinarum interpretum & cultori 80
magi apud Persas qui 113. prohibiti
 qui dicuntur secundum Robertum Lu-
 comensem 113. prohibiti, quasi dia-
 boli magi mali ibid. apud Persas qua-
 li fuerint ibid. sapientes olim 120.
 naturales 122. qui ab oriente venerunt,
 quales viri fuerint 123
 per *Magorum* stultitiam non posse con-
 stitulationem aliquam intelligi 170
magos Persarum nihil inquam aggressi
 fore sine praemissa oratione 30.
 apud Persas in summo honore habi-
 tas esse 113. ab oriente venientes
 Necromantes fuisse, & cum demoni-
 bus confederatos ibid. à Pythago-
 ra sapientes dictos esse 113. esse
 Necromantes quomodo intelligantur
 113. naturales quasi *magos* dici
 113. apud Persas Philosophos non
 Necromantes fuisse 113. prohibiti
 dici *magos* 113. qui veniunt ab ori-
 entem, Christum sua Philosophia &
Magia cognovisse 113
mahometis Tollerantem 40
mahometis edictum pretere 208
mahometis edictum ad quam comuni-
 tionem Allamaser referat 390
 de *Mahomet* quae dixit Alham-
 far experimento falsæ esse deprehensa
 390
malis 385
malis potius error de stellis
 ibid. malibetis Archiepiscopus 85
malum quid sit secundum Gregorium A-
 rimenensem 128. quid secundum Aug-

ustinum Cassianum Archiepiscopum
 301. quatenus sit privatio 108.
 & bonum quatenus clementia sit 179.
 & bonum clementia esse, vel sanum &
 egrum 176. esse negationi boni 104.
 semper in bono esse 105
 mala culpa hominis accidere 24
 manes Chaldaicum 2
 manus, de lege non bona et loquatur 39
 manchet error 98
 mancheti 39
 manchetorum secta quid sit ante 357.
 secta ibid. sententia de natura brutorum
 34. heresi unde emanaverit 396
 manet dictum 319
 marium Carmelite Theologi ad Ioan.
 Franciscum Picum Mirandulam, de
 edictis Ioan. Pici eius patris epistola
 dua 363
 marium Ioannes Picum Mirandulam
 formis apparet, & quae cum illo lo-
 quutus sit 363. 364
 ad Mantuanum Ioannis Pici Mirand-
 ula litterarum missio 243. alia 350
 marci Tullii Ciceronis sententia de elo-
 quentia in Philosopho 241
 marcion 137
 marcionis error unde 98
 marcionis principis 317
 mare unde dictum 39. terminum suum
 transgredi non posse 26. quomodo à
 Sole & aqua mouetur 326. unde 14.
 datus ob causam moueri 326
 maris aestus in aliam causam quoniam
 Lunam referri posse, in quam ceteri re-
 ferantur, nihil inde iudicii astrologiam
 329. 330. accessus & recessus 324.
 cessus & accessus initia, an eadem obli-
 gati sint 330. aestus ad quam causam refer-
 ratur 329. mutationes quibus diebus
 plerumque sunt 325. accessus & recessus
 sua causa quae 329. & summa amor
 quid nos moueat 11
 maribus gignendis quare dies sexta vel
 decima sexta Luna opportunior sit,
 quoniam feminis 329
 maria maiora quare reciprocant 330.
 unde orta 7
 marium notatio 19
 maris qualis Planetæ 411. quam digni-
 tatem habuerit in prima mundi consti-
 tutione 381. Mercurium triquetrum
 aspectu inspicimus, quid figere 313.
 314. in Ariete quare portus possideat
 408. quare in Capricorno non exal-
 tetur 411. quid hominibus insinuat
 364. cui ethyati praesit 316. planeta
 fixus & frigidus 107. ubi familiariter
 habitat 344. quare feruidus esse
 dicatur 385
 maris calor quæ sit 15. influxus quid ef-
 ficiat 344. ad terram proportionem 319.
 stelle quare sit multo velocior Saturno
 338. statas quo tempore praedicatur
 sit 417. Demos quare 15. per à Graecis
 quomodo dicatur 418. & Saturni con-
 iunctio in Cancro quid operetur 375
 maris quæ anni tribuantur 430. cur 4-

tre huius motus sit ascriptus 338
 maris igitur appellari 13. quæ sit
 sphaera præfata 74. quæ olim populi
 coluerint 168
 à Marte viri animi ferociores & Her-
 culæan efficacia 364. deceptum se
 esse, quidem Astrologus dicebat, quod
 ad summam perueniret venerat per An-
 firelogiam & amicitiam 392
 cum Marte Iupiter si coniunctus fuerit
 quid perficiat 392
 marium Ficinus interpret Placius 26.
 Ficinus Epiphanius Ioanni Pico Mi-
 randula inscribit 275
 maris Pici epistola ad Ioan. Fran-
 ciscum Picum Mirandulam ibid. Fi-
 cini accessio coram Petro Leone &
 Nishridas de Ioan. Pico Mirandula
 250. Ficini sententia aduersus Astro-
 logos 383
 ad Marisum Ficinum Ioannis Pici Mi-
 randula epistola 245. alia 240. alia 353
 maris diet qui sunt vaticini suspensii 325
 marium Persica Romana 309
 in Marini Pontificis Synodo quid in
 Astrologis fuisset decreverit 389
 mariorum triplex 146
 mafense signum 418
 mairi apud Hebraeos quid 115
 malaron quid 49
 materia prima quid 166 signata quid 48
 materia insensibilis species quod sit referen-
 da 12
 materia, forme, & motus quomodo se
 parentur 325. sine forma quid adferat
 44. principium cognoscibilitatis 57.
 prima quomodo à Lambliche dicta sit
 166
 materia, qualitates & materiam substantia
 eodem nomine vocantur 10
 materiam cause efficiens in traditio-
 nem molles in finem ducta mouet atque
 trahit in diuersas figuras pro trahenti
 arbitrio transformatur 9. magis esse
 Eius quæ per se scindit Platonem, 166.
 esse trino diuersa praeterquam iuxta An-
 tisthenem 9. emouem naturam diffin-
 itissimam esse 9
 in *Materia* quid prius cognoscatur ex
 Thome & Scoti sententia 56
 materiam quid de contradictionibus ma-
 gis insensum 177. & Haly quoniam ab
 erratum in origine antiquorum 40. 9.
 quomodo fortiter Planetarum distribuitur
 419. cuius erroris sit propageator 409
 materiam error 351. sententia de Iouis
 possessor 395. error de Mercurio &
 Sole 385
 materiam commentaria de Placino 382
 materiam principes multos illucinet
 sua Astrologia ab hac sit 383. 384
 mathematica cognitio quæ 347. Physio-
 phi formaliora 114
 mathematica quod omnia sua dirigat
 408
 mathematicis causis mediocris 302. 303
 qui Mathematici tempore Iustiniani di-
 citur fuisse 390. qui doli fuerint tempore
 Augustini

Augustini 120
 mathematicorum consensu de planetarum virtute 14. inaccessus error de Christo regno 172
 mathuræ assertum hagiographis 1
 mathei Bosu testimonium de Ioanne Picio Mirandula 176
 matthei Tolentini epistola 149
 mathematicorum dogmata 112
 medicina quid moueat 67
 medicus et Astrologus quomodo differant 191. seu Medicina unde procedat 181. quid omnia dirigat 408
 medici iudicii in corporis valitudine an sit diuersum ab Astrologi iudicio 193
 medicus et Sapiens verè, quibus Astrologi prædicant 139
 medicopro salute corporis, non Astrologi esse consulendi 193
 medium quid Astrologi nominauerint 179
 medium inter hominē et brutū quod sit et melancholicos optimos fieri Mathematicos 88
 melchioris liber de Magorum oculis 149
 melchisedech Psalms cantor 117
 melissus 62
 melitonia infamia de Effigie Dei 17
 mens in quo sit 14
 mensura firma et robusta unde sperari possit 15. circa que versetur 14. humana ex quibus consistat 190
 mensur altitudinis unde procedat 163. 164
 mensuram nostram celo subici ab Astrologis 163
 præter Mentem in homine nihil magnū esse 151
 mentes quasi oculos quosdam esse 14. et intellectus, secundum Philosophos que dicuntur 147
 mensuram primarum nodus qui mensur diuina esse Angelos 163
 mensur communis: quot dies habent mensur mediocritas unde distinetur sit ibid.
 mensura quando plenitudo fuerit 114
 mensur officium Rhetoris 139
 mensur tota que secundum Ioannem vera et vtilissima que 18
 mercurialis religio que sit 192
 mercurialis libraria deorum 192. quid potestatem habet in genitura 413
 mercurium quoniam dignitatem habuerit in prima mundi constitutione 192. Trimegistus Aegyptius 177
 mercurij officij 148. natura que 147. pari et Græcis quomodo se appellat 418
 mercurij exclamatio de homine 107. de hominis natura exclamatio 17. Trimegistus Theologia 79. proportio ad terram 119
 mercurio subesse nostram legem 196. quoniam tribuatur 410. sapienter si fuerit adiunctus quid agat 192
 mercurium aquam dici posse 11. Luna excludi 14. nonne philosophi præfere 74. qui eum coluerunt 181. unde arbitriū

appellari iuxta Lucanum 11. Trimegistum paruum Planetarum oīam epurasse 410
 meridiem inhabitantes quos deos coluerint 164
 meridiem seu meridiem plagam inhabitantes quare omni, et maxime nati ad fruendum 126
 sub Meridie habitantes quare vix exalto vite anno trigesimo, senectute consuecant 127
 sub Meridie gentes quare parum humani habeant 126
 meridionales quare breui aui sint 127
 messabala sententia de ciuitatione manna 176
 messalla signaturum, cum dixit quing. Paulo Alexandrino recitauit, explorandi heretici modis refutatur 411
 messias verus qui 71. quibus veniet 17. vide Christum quando sit venturus secundum Abrahamum Iudeum 172
 messias à quo capitiatur sine sit liberaturus 71. quibus elementis homines sit purgaturus 74. quibus pacem attulerit 17. quo tempore sit venturus secundum suspensionem Abraham Iudei 186
 messias adiutus quidam fieri debuerit 16
 in Messia paritio Abraham Iudei desiderantem 186
 messiam futurū Elebriū saluti esse 16.
 17. quæto millennio mundi venturus esse secundum Melian 16 Iudeos ex eo penitus esse redempturū quomodo sit intelligendū 118. non quæto mundi millennio esse venturū 16. per Solem representari 15. ob peccata nostrā non venisse Iudei affirmant 16. quem Abraham Iudeus parauit auris 186
 mesopotamia cui signo caelesti sit subiecta 416
 metaphysicam esse de abstractionibus, quam Aristoteles 88
 metaphysicū et Dialecticū quomodo differant 16
 michael Archangelus quo officio fungatur 112
 per Michaelē Scotum Astrologum primū ad nos descendisse 493
 148. 149 Delphicum præceptum 112
 modus modus expendendi tributa sit dicta 118
 millennario primo que contingat 15
 minus heretici qui sint dicti 175
 minus Roscius vir doctissimus Bononiæ 175
 minuti solus error quid pariat 456
 mirabile omne opus præcipui referendū esse in Deum gloriosum 74
 miracula Christi quid sint 154. Christi quæ ratione sint facta 70. quætemus fuit à calo 171. artis Magice unde 119
 Christi quomodo fieri possint 111
 miracula animi celo maiora esse ibid.
 Christi non potuisse fieri magiam ibid.
 diuina à calo nec figurari, sed miracula miracula, sicut naturalia à naturalibus indicari 169

miserere mi Deus Psalmus iste quo numero sit positus 115
 misor quid significet ibid.
 multitudine præceptor Ioannē Picio Mirandula in Chaldaica lingua 161.
 cuius modis 161.
 mota que post plantam sequatur 9
 modi tui in demonstratione tenendi 46
 modi quos sint, quibus rem aliam alibi cognatam intelligere possumus 6
 monomiria Arabes ascribere 199. quas appellat Aegyptius 415
 de Monomirij ratione Babyloniorum consentit 415
 monstra peccata nature 145
 per Motus septem in velle manus, quid Chirentium intellexerint 197
 moralis philosophia quid efficiat 110
 morbum adiuuari naturam ipsam 141
 morbum quando Luna conseruetur seu exoret 176
 motus hominum à calo non fieri 163
 motum et ingeneratum varietas à primæ qualitatis in omnia dependet 141.
 varietas unde procedat ibid.
 motum ingeneratumque varietas unde nascitur 127. diuersitas unde procedat 163
 moti unde indicetur 466. unde cunctas 143
 motus qui 114
 motor calis quid 46. et 18
 motus quid 47. voluntatis qui 101. res suas quid figunt 11. circularis quid ibid. caelestium corporum duplex 15.
 earū diem facit ibid. siderum multitudine et variis ibid. conseruati in angelica natura quid 18
 motus materia, et forme quomodo separantur 186
 motum primi calis vitam dare omnibus 109. rectum in corpore felicitatem figurari 11
 motus Solis annuum consueti 15. orbicularis simul motus perfectior 109
 motus omnes unde dependet 16
 motus in imagine dupliciter esse 141. ea etiam orbis eary singuntur ab Astronogis 457
 mosaica lectio an ab omnibus possit percipi 1
 mosaica legis creationem prouecta an sit legendum esse iuxta Iudeos 1. leuiticum capitulum seu epistolam quam duplex 1. legis difficultas 1
 mosaica lectio non esse abiciendā 1
 moyses Gerandianus 17. Aegyptius 18. 22. 48. 75. Aegyptius imitator Galeni 115. primus Philosophus apud Hebræos 14. quando natus sit secundum opinionem Abraham Iudei 187.
 plebis spiritum sancto et Deo 1. diuina arietis moyses 14
 moyses dictus patri omnium futurorum 11. quoniam legem scripserit 116. cuius factum fuit oculum oculum 11. feri ab omnibus Philosophis fuit lectus 1
 moyses per temen de decem, nona, confluens spheræ, de Saturno ait. de Sole 17

INDEX

le & Luna, non etiam mentionem faci-
at 11
moyses quid significet cum aut simul, su-
mul piserit, simul bestiar colligere 30
moyses auctor totius Philosophia 1. d
viri docti laudati 2. mysteriorum
doctor 117. Arguevium doctrina
peritissimus 2
moyses dilucidat auctor ibid. Psalmi
ceter 117. quibus thesauribus
quibus epistulis in Hebraica litteratur
rassus sit 262
moyses irrationem quid significet 217.
confusio de agri demetridi 2
moyses liber à nominali falsa profes-
sione contentatus ibid.
moyses liber in quo omnem gentium
doctrinam & eloquationem, & ingenui
superet 14. Propheta verba, quo ex
ponenda auctor sumptus 7. spiri-
tuum quare à nemine notum fuerit
16
in Moyses confessione Abrahami Iudei
delectantur 306
in Moyses libris omnis amicitia & sapien-
tia continetur 40
moyses eloquia Dei esse commendat 117.
verba legis expositionem reuelat 1
16. prater legem litteralem, & myste-
ria in lege commenta esse ferendi quot
scriptores 117
moyses dilucidiorum esse Aristotele 6.
non legem modo, sed secretionem quan-
que, & verba legis enarrationem quan-
que 21. 217. in sua Chaldaica gra-
phia non alieno seu peregrino stylo su-
um fuisse 12. naturarum rerum pra-
stantissimum emulatore esse 6. tam
doctus, tam indoctus iuare 2. longe
superasse Aristotelem 6. malis primis
fuisse quid Evangelium non permis-
sat 39
d Moyses ad primam Templi Solomonis
exaltationem quot anni fuerit 127.
legis principium ut accipiat 16. ad
Christum quot anni vera suppuratione
colliguntur 127
mulier praeconi cui libellus commo-
dat terram & carbeneri, quoniam exequi-
tum come genus edulorum 110
mulieres quando concipiunt 119
multitudo quid 10. 146. quomodo opo-
nuntur vii 166
mundus quatuorplex 1. angelicus & in-
visibilis quid 10. caelestis cuius partes
22. terrenarum 1. homo magnus se-
cundum Moysen 4. caelestis 15. hu-
manus 21. angelicus 4. quartus qui 6.
sublimior 4. Angelicum intellectum
41. sex mille annorum quid 16 quatuor
in etiam sit 1. quot milia annorum
sub Idolorum cultura caligaverit 165.
sensibile in quot partibus distribuitur sit
11. archetypus à quo sit sphaera opo-
rellatur 10. inferior quid commune
habeat cum superioribus 7
mundus quot ex causa consistit 9. inferior
que habeat communem cum superiori-

ribus 1. superioris quomodo à Theolo-
gia & Philosophia nominatur 4. ad
que sit celsitas secundum Platonem 64.
quomodo à Philosophia definitur 1
mundi epistola qui 10. Angelici & cele-
stis differentia 4. copula quo 207.
cardini vnde celsitatem 412. crea-
tionem à Moyses primam descripsi esse
7. intelligibilem viro 11. facta vnde pre-
nunciatur 415. imperium quoniam
planis quilibet obvius 171. sensibi-
lis partibus iuxta poetam 11. generales
mutationes qua via praevidentur 177.
confusio quomodo futura 36
à Mundi creatione quot anni vsq; ad di-
luvium fuerit secundum Albumasarem
171. creatione vsq; ad annum Gratiae
15. 16 quot anni praeteritum sit 454.
exordio vsq; ad Christum natum quot
anni Hebraei numerent 35. 16
in Mundi rebus dicitur pagari, quoniam
in caelestibus 319
de Mundi confusione nullum certum
tempus reperiri 418
mundum unicum tantum esse 4. sublimari
omnibus periculis esse expulsum ibid.
angelicam omnes possunt naturas
contineri 19
mundum inferiorem superioribus metis-
bus esse continuum 106. esse matrem
eundem formatorum expertem 9. infe-
riorem à Deo per caelestia gubernari 106
mundo opus esse angelis secundum Origenem
19
à Mundi creato ad Christum quot anni
sunt secundum Hebraeorum supputationem
nem 127
in Mundi nihil esse experte sicut 12. su-
perna pars que 41
mundi tres per hominis partes designari
ibid.
mundorum dignitas & infirmitas 1. quan-
torum praefatio 41. continentia san-
ctis litteris indicatur 1. trium scilicet,
intellectualis, caelestis, corruptibilis oc-
casio vnde sumpta sit 41
mundos tres figurari antiquis 4. tres
differri 106
museus 71
museum dicitur qui
musea spiritus animae exhibet 61
in Museo qualis sensus adhibendus sit 1
museus futurus vnde indicatur 444
museum 240
mutationes magnas rerum inferiorem
quatuor vii ab Astrologis investigari
esse 373
de Mutationibus grandioribus quibus
viis Astrologi iudicium ferant ibid.
mysteria vnde appellata sunt 1. & que
sunt ibid. seu oculos qualem interpre-
tem requirunt 2. regni caeli quibus nota
sunt 1. quod scripturae 2. primis Ecclesiae
quibus instrumentis oblata fuerint 1
mysteriales virtutes quid sunt 69
N

N Activum 116
naturae gratia radiatum 11. ita-

tionali quare ut sit assumptibile 109.
natura in causa adalutatorum elementa-
rum 1. caelestis quare vocata dicatur
146. corrupta per quos praesens dignitas
tanti spiritus 146. hominis terra co-
paret quomodo, & quare inani dicatur
ibid. rationandi an à Deo possit supponi
fieri 106
naturae proprietates quae 219. rationalis
essentia 21. virtus excedens, non posse
à caelestibus significari 171. quare Deus in-
venietur 107. vegetabilis genera quot
sunt 1. vegetabilis numeri quae 14. pec-
catum quid 142. nostra cum substantia
esse non posse, cuius vel alius pars ead-
em alio aliqua parte, quae sit in nobis igni
dilecti, invenitur 17. an homine corrupta
est causa 16
natura quod maxime repugnet 169
naturam nihil trahi egerit 48. omnem
quamvis aliquo modo in se Deum habere
dicit 12. hominis, quae terra dicitur, ab
initio sua non originaliter insituisse
14. rationalium multifariam distinctam
esse 23. intellectum solum à Deo re-
cipi, quomodo intelligatur 109
naturae & aeri modis inter sese coniungi
posse 1. sepe attrita vincula con-
cordiae vii 9
in Naturae Deum quot modis habere esse
106
naturae Philosophia quomodo sit cessat
10
naturae alium remota esse principia 62
naturae quid hominis proprium habet 424.
sub Corona erigitur quae sit futura 444
nati etiam nesci cur non vident 110. 119
naturae fortasse quomodo indicetur 176
naturae quodlibet quomodo lapsum pro-
terit 191
naturae sunt vnde dijudicetur 446
naturae quae scripta vera praedicant quoniam
Astrologi 119. quatuor regulas in navi-
gatione observant 127. quare novilun-
io & plenilunio se ab navigationibus
abstineant 129. quare observationes
habenti de luna verbis 125
naturae qui dicit quorundam mensum sunt
suspecti 125. observationem scampo-
rum esse utilem 125
naturae adificandis quando liqua sint
cedenda 129
necessarium quid 17. primum in demon-
stratione quid 47
necessarii primi definitio secundum Ar-
istotelem ibid.
necessaria ex maiori & minori termino
inventi, sequitur conclusio necessaria
ibid. multa ab Astrologis omitti 412
necesse sunt Astrologos 412
necromantia quid 112. vnde fiat ibid.
necromantiam fieri aliquando per perit
praeclara scientia naturalis ibid.
necromantem vnde sciam superstitiosum
probre 120
negotio quomodo sit primitio 106
negotiorum vel distributionum multiplica-
citatem

in terni, non negare ad distributio-
 nem, per omnia populo cuilibet
 figurat 104
 negationem quodammodo Enia esse 125
 negare Saturni partem 418
 nemo certus potest esse, quod aliqui sit
 damnatus ad infernum, nisi habeat hoc
 ex specialis resolutione Dei 145
 nomen verum antiquarum scriptor 2
 neoplatonem opinio de Philosophia
 de ratione 166
 neptunus administrator meris 11
 neptunus generationibus præfice fecer-
 dum Platonis ibid.
 nisa instrumentum musica apud He-
 braeos 115
 nym instrumentum musica ibid.
 nicolaus Orsini Mathematicus præla-
 tus 494. Philosophus, & diligens
 Mathematicus 591
 nicolaus Papa confessor de sacramento
 altaris 131. Leonici fraternitas de
 Astrologia 281
 nicolaus Leoniano Ioan. Picus Mira-
 ndula scribit 245. 247
 per Nicolaum Papam Berengarium epis-
 monem de Sacramento altaris appro-
 batum esse 122
 nicolaum Orsini præfissimum Ma-
 thematicum Astrologum supersti-
 tionem penitus abhoruisse 281
 nicolaum 106
 nicomachus quos signa fecerit 472
 nigridum quod planetas errones vocat
 455
 nix Ioan. parti 418
 nilius fluxus quo tempore æni apud As-
 trologos innotet 427
 nimis typi figure huius mundi 115
 item quare dicantur post xl. dies esse
 numerata ibid.
 nimis Zoroaster inter antiquos Astro-
 logos prorsus viciis, & erratis 202
 niobis 319
 nix nixus apud nos Aprilis 418
 non secundum causam specimen suum æran
 fabricantur 286
 nos filij qui 485
 nos quoniam cum cæsa familia, cumq; omni
 genere animalium intra æran confusit
 Elias 169
 nominales 91. 92
 nomen abstractum à concreto denomi-
 nari non posse 162
 nomina abstracta que ibid. item nomina
 concreta que ibid. verum duobus mo-
 do stare 242
 nominum affinitatem multis erroribus in-
 tudisse 287
 nomina de noua acquisitione unde fiat 57
 nouissimum liber de Trinitate 216
 nouissimum nouerit mysterium quod 135
 de Nouissimis rationis Babyloniam cõ-
 futauer 417. 416
 nouissimum propinquante in æspibus
 quid accidet 314
 nubes que constellationis pulsi
 nuntium 66

I N D E X

animalia maxime nesciunt 326
sub Oriente habitantes quos Deus con-
sent 433
origenes 19. 22. quomodo interpretatus
sua scripta in lucem edere 144. dogma-
tum mysticorum magister 171. quod
Christianus fuerit 282. salutem an
damnavit sui dicenda 132. *esp.* ad so-
lum 149. quid Decianus persecutor
tempore passus sit 147. *sectator*
Pythagorice secta 2
origenes principales hereses que 137.
opinio de anima 139. *hereses unde o-*
riantur 120. *epistola ad charitum*
quosdam in Alexandria 137. *conver-*
teretur super Mathaeum 96. 97. *animi*
paratus fuisse , pro una morte mille
mortis propter laudem martyrii subire
146. sententia de lege non scripta 117.
concordantia in Librum Numerorum
19. confessio Theologica 137. *ardor*
copiosius martyrii 145
origenes qui damnatus 145. *non*
malis de Trinitate scripsit secundum
Methodium 137 *non fuisse Arietium*
per quos auctor approbatur 131.
non contra Ecclesiam Catholicam
scripsit 133. *Adamantium omittit*
Astrologia cum malis rationibus fugi-
lasse 302
ipsumque quod nostris appellent 302
orpbiz 82
orpbiz hymni secretum Magian 732
ad quo repositum 732
orpbizum demonem viderem cognovim
asse 28
orpbizum hymni mariti & famulae sus-
citacione designari 16
osim 310
ovidius de Pervulgarum scripsit 419
ovidii libri de Pervulgaribus de mag-
no conuentionibus & Christianis le-
ge profecti 419

P.

Palladius poeta 40
palestina cui signum caelestis sit subie-
cta 426
à Palestina sacerdotibus Origens dam-
natus 145
palmi dictum 265
palladii ordo qui 269
palladii arma quid figunt 78
per Palladii arma, à poeta tam assidue
decanata, quid intelligatur 213
pammachius 132
pamphilus martyr ibid.
in Pamphili libri quid probetur 113
pamphili liber prout an sit Eusebii
ibid. martyrii libri ex Graeco in La-
tinum sermonem Rustianus transla-
visse 69. *martyrii etiam tribus libris*
descriptum esse ad Eusebio 132
pamphilum Apologiam pro Origene
scripsisse 132. *nil prater epistolam*
scripsisse ibid. martyrem nihil propri-
peris scripsisse 132
pandolphus Colletterius iuriconsultus
 102

panis quomodo in Sacramento post con-
secrationem remanet 121. 122
panis qualiter corpus Christi sit 122
panem post consecrationem in Sacramen-
to remanere solum secundum essentiam
127. in alteri esse corpus Christi in
culo 125. *non remanere post consecra-*
tionem in Sacramento 121
parietis quid desiderat 199. *quid de As-*
trologia sentiat 493
parietis sententia de Astrologia 283. *de*
aeris proprietatibus sententia 327
parietium Astrologie nullam fidem ad-
hibuisse 281
papiae Episcopus Hieropolitanae 141.
an solus sit 147. *Chalcedonum hære-*
ticorum author 141
papinianus iuriconsultus 172
paracletus cur post Christum sit missus
 74
paradyfus quid 11. *corporeus quid* 94.
visio duae essentiae ibid.
paradyfus qui 115. *flauitium non*
mita 312
paradyfum duplici modo dici 94. *qui*
primum mirauerit 224. *primum à Deo*
esse conditum 97
per Nino fratrem quid Proletem
intelligat 446
peraphrastes 177
parietum parti ubi collocata sit 419. *vo-*
ta ex quo cur parti dicatur 396
parietum 62. 160
pari quomodo indissidus sit in suo loco
29. quomodo aliquid alterius sit ibid.
partes rerum an accipiatur à Planetis
 418
partes planetarum quomodo distribu-
antur 419
parium Planetarum author qui fuerit
 418. *origo quibus in praedictionibus* 92
tamur Astrologi 417
per Partes planetarum quid indicatur 418
partes monstriferae unde fiant 343. *odiu*
missis infelicitas exi planetis adscri-
benda sit 338
pastores sapientia vetiora dicunt quam As-
trologi 319
patermis quid 45
pater Hebraici quid dicatur 414
pater & filius quomodo dicantur 45
pater officium, producer omnia 28
per Patrem apud Platonem quid sit in-
telligendum 60
pateris antiqui 5
pateris quomodo Christum sub lege re-
perimus 33. *que sublatia Christum*
viderint 94
patrum scripta non tanquam Prophetarum
& Apostolorum legenda & custodi-
enda esse 98. *scripta secundum lectio-*
nem dantem, esse corrigenda ibid.
paribus Christus predicatus in inferno
 33
parres in multis rebus, salua tamen fide
& veritate scripserit, discepsisse 97.
à moxeris id est, Christo defendente ad
inferos circumactos, & ad summa seu

licitatis gradum euertere esse 11. *sepe*
& vixit in locis erratis 144
à Patribus Ecclesiae Astrologiam reu-
cant esse 288
paruossum Iupiter quando dissipet
 462
patrocinium quale visum 397
paulus Apostolus 34. *Apostol. praeco-*
per Dionysy Areopagita 2. *Alcama-*
rus 460. Alexandrus 396. *Alexander*
drinus quos partes adscribit paribus
planetarum 418. 419. *ex Alexandria*
Aegyptiaca 446
pauli Apostoli verba contra corruptos
resurrectum scripturum 137. *epistolam*
ad Theophilum censes scriptam ab her-
eticis falsam esse 137. *Florinus*
sententia de Astrologia 283
ad Paulum Cortesum Pici Mirandale
epist. 248
pat. eratibi 18. *vera que* 210
peccandi occasiones fugiendas esse 220
peccare neminem nisi inuicem 66
peccator unde nomen deducit 100. *qui*
peccatit tenent per tempus finitum
ens peccato mortali, & mortuus non
pauentem, in puniatur in aeterni 102
peccatum quid 186. *in Adam quid* 14.
quid dicatur in scriptis literis 102. *mor-*
tale quod sit 141. *mortale per reatu*
quomodo puniatur 101. *mortale*
quod modi capiat 100. *quare pun-*
niatur pena aeterna 102. *quale mala*
100. secundum tempus quomodo in-
tellegatur ibid. natura, quod omnes Phi-
losophi tractant 342. *ibi quomodo*
intelligatur 101. *in scriptum sententiam*
quid 115. *cur ritus aliquando dicat*
ritus 101. *cur in aeternum punietur*
secundum Thomam 102. *quare non*
laqueum infirmis dicatur 100. *ibi id est,*
ibi quomodo accipitur 102
peccato mortali simili temporis non des-
ervi puniam infirmis secundum tem-
pus, sed finitum tantum 199. *debet*
parietis dupliciter intelligi, patienti-
tiq. finiri peccatum 102
peccatum per Mesitiam solum esse ex-
piatum 37. *mortale, finiti temporis*
dignum esse puniri aeterna 102. *in non*
lunatic esse non posse nisi sit defectus
in ratione 45. *aliquando per seculum*
actum, cessationem, aliquando per pro-
ciat diffinitionem efficitur 101. *in alia*
quo esse quod modis intelligatur ibid.
esse interfecti malum finitum 100.
pro offensa & reatu in sacris literis
fuit 101. *finiri quod modis dicatur*
 ibid.
peccato quod mala homo sibi conuictus
 28
in Peccato mortali si quis tantum per
tempus finitum manebit, ipse non
punitur nisi per tempus finitum, quod
modis intelligatur 101. *mortali deo-*
dent cur puniatur in aeternum 100
peccata Eleemosynas esse redimenda
 101

in meta	10	in Peccato duo possi considerari	100	fat	389	philosophiam erantem similes esse	
viuere	11	in Peruvia conuenerunt quid prodiret	101	pharicia sacerdotes contra Origenem		fundamentis Silensium in Alcibiade	240
in	12	in Pede sanguinis visio quando salu	102	pharicia quid	145	philosophicum studium quare sit expe	
per	13	bris sit	103	pharicia quid	146	rendum 232. studii non propter quon	
per	14	pelagius in Epiphanius synodo damnatur	104	pharicia quid	147	sum, sed propter veritatem cognitioni	
	15	147		pharicia Rex Argyporum primi		expedirendum esse	213
	16	perath flumina Paradyxi	313			ad Philosophiam studium quare meriti	
	17	pergrinationes ex qua cali parte indi	314	pharmacum sub quo signa non sit dan	444	incitare non debent	215
	18	entur	466	pharmacum Philosophus	310, 411	philosophus quid differat ab oratore	
	19	pergrinationis fortes unde indicentur	467	Philosophus quae institutionum adhi		219. quomodo à poetis differat	242
	20	perfectio summa & absoluta qua	12	bit de Chaldeorum disciplina	403	243. quando statum oratorio dicendi	
	21	actio anglica	30	pharisi dictum de Astrologia pra		genere	240
	22	à Perfecto duo, nimirum ab eo quod	301	dictum	304	philosophi studii in quibus consistat	219
	23	in quoque genere est perfectissimum,	302	pharisi Astrologiam reiecit	303	à Philosophi institutione quid maxime de	
	24	ad ceteros eiusdem ordinis quasi à fonte	64	pharisi esse quatuor	55	uersum sit	240
	25	omnem perfectionem detrahit iacta	55	philosophus à Epiphanius qua in re		philosophus quod dicendi genus sit man	
	26	Philosophus	12	discreto	84	xime expeditum	242
	27	periodi humorum quod sunt referenda	318	philippus Macedo Alexandri Magni pa		philosophus in oratione quae fidem concili	
	28	periodicum quid Ptolemaeus appellauit	319	ter 310. Beroldus ad Ioannem Picu		lium ibid. quales prima sunt expediti	
	29	319		Mirandulam literas matie	272	de 213. oratorum genus dicendi den	
	30	peripatetici quid principium vocent 9.	320	philippus Beroldus institutionum de Ioan		decoris & notum esse 239. quae nec	
	31	quomodo eorum & fortissimum defen	321	ne Pico Mirandula		cessaria sunt ad confirmandum fidem in	
	32	dent	322	philippus Imperatoris artium acie imper		oratione	242
	33	peripateticorum sententia de stellis	323	323. Origenem in eo ipso scripta sua li		philosophum recte ratione amica differ	
	34	324. consensu de causis naturalibus	324	teris publicis mandare	143	entem esse esse animae, non ternu	
	35	9. de sideribus opinio 26. quod maxime	325	ad Philippum Beroldum epistolam		num 201. operam sumere in sacris re	
	36	studium sit	326	Pico Mirandula		bus & nostris debere	30
	37	peripatetici artem diuinandi per aesta	327	philolaus	80	ad Philosophum peruenire scire de syde	
	38	respiciunt	34	philolaus auctoritatem carminum aubo		ribus quicquid eorum substantiam ora	
	39	personam regis quibus artibus instrui	34	rum esse, non Pythagoram et nonnulli		diemq; consequantur	232
	40	fuerint 216. opinio de hominis digni	34	ferunt		ad Philosophum syderum aucti & proprie	
	41	tate 207. cultus & honores erga mag	34	philon	5	tate Astrologum tri	ibid.
	42	os 113. enarrationes super Chaldaica	34	philonis opus sapientiae	ibid.	In Philosopho M. Tullius Cicero quid	
	43	cam Theologiam	249	philosophia vera quae	ibid.	requiritur	242
	44	peripatetici Astrologiam longe discrepant	328	philosophia ratio per numeros à quibus		philosophi veri qui 1. apud Graecos qui	
	45	se ab Argyporum Astrologia	328	observantur	80	212. qualem cognitionem de Deo hui	
	46	ad Peripatetici quoque Astrologi fuerunt	329	philosophandi notat, per numeros in si		buerunt 31. an Deum desine possunt	
	47	ibid.		culo	215, 216		363
	48	peripatetici mare quare Sole virgini ingre		philosophandum aut nihil esse, aut pau		philosophorum sententia de fructibus	
	49	diens fluctibus agitur & afficit		per secundum Neoplatonem		22. naturalium opinio de naturae rea	
	50	9. 25. item cum peruenit ad Sagittarii		philosophandum non esse secundum o		rum, maximam partem, Astrologum	
	51	visus placidum sit & navigabile ibid.		pinionem nonnullorum	314	contempnisset 281. antiquorum diuina	
	52	persuasiuam signo sit subtilia	326	philosophia vera quae	31	se sententia de instituta syderum 15.	
	53	personas in diuini absoluti proprietate	327	philosophia quid querat 243. quid de		instituentium de septem Planetis 4.	
	54	bui distinguit	44	ceat 213. versum in quo consistat		Astrologorum officia nomina multas	
	55	persuasiuam signo sit subtilia	326	249. quomodo à Pythagorico & alijs		sestulisse 207. antiquorum nos & ri	
	56	persuasiuam signo sit subtilia	326	Philosophia appellata fuit 112. à		tu legendi & auctores 214. tam	
	57	persuasiuam signo sit subtilia	326	quibus ad nomen auerit 99. 214. quae		uerit, tam noui Catalogo expoi	
	58	persuasiuam signo sit subtilia	326	sententia inter ceteros omnes habita		sus 79. 20. sententia de angelis 32	
	59	persuasiuam signo sit subtilia	326	fit 79. 215. Theologica naturalis, &		philosophi Platonica respublica à poe	
	60	persuasiuam signo sit subtilia	326	Mathematica, quomodo sit appellata		ti adempta traditur	242
	61	persuasiuam signo sit subtilia	326	à Ptolemaeo	285	philosophi expertes rerum obseruatio	
	62	persuasiuam signo sit subtilia	326	philosophia totius finis qui 210. con		abdicandi esse 1. iussu habere deces	
	63	persuasiuam signo sit subtilia	326	templata praefat qui 249. commen		in eorum, non in labris	242
	64	persuasiuam signo sit subtilia	326	tu 211. notum cognoscendum in lib.		ad Philosophos quae oratio peruenit	
	65	persuasiuam signo sit subtilia	326	Mazys comprehendit 40. genera vnde		ibid.	
	66	persuasiuam signo sit subtilia	326	dicatur 285. partem vnde sumptae		ad Philosophos de quibus rebus ager	
	67	persuasiuam signo sit subtilia	326	ad Philosophiam consequendam quibus		et	219
	68	persuasiuam signo sit subtilia	326	artibus opus sit		à Philosophia Astrologiam inuicem esse	
	69	persuasiuam signo sit subtilia	326	philosophiam religionis esse inchoationem		494	
	70	persuasiuam signo sit subtilia	326	non 31. non esse 1. quae homines à reli		et Philosophia qui Astrologiam reser	
	71	persuasiuam signo sit subtilia	326	gione fruantur 31. in tria genera esse		unt 281. 282. 283. & sequuntur.	
	72	persuasiuam signo sit subtilia	326	partem iacta Ptolemaeo	285	de Philosophia tam veteribus, quam re	
	73	persuasiuam signo sit subtilia	326	philosophia corrupta quid uocant		ueneribus iudicium Ioan. Francisci	
	74	persuasiuam signo sit subtilia	326	444		Pici Mirand.	79. 214. 215
	75	persuasiuam signo sit subtilia	326	philosophia oratio cui Idae similis		philosophum 242. de Apollonii vita	
	76	persuasiuam signo sit subtilia	326	240		210	
	77	persuasiuam signo sit subtilia	326			phuricum Theologia	73
	78	persuasiuam signo sit subtilia	326				physica

la paille	21
à faire	22
à faire	23
à faire	24
à faire	25
à faire	26
à faire	27
à faire	28
à faire	29
à faire	30
à faire	31
à faire	32
à faire	33
à faire	34
à faire	35
à faire	36
à faire	37
à faire	38
à faire	39
à faire	40
à faire	41
à faire	42
à faire	43
à faire	44
à faire	45
à faire	46
à faire	47
à faire	48
à faire	49
à faire	50
à faire	51
à faire	52
à faire	53
à faire	54
à faire	55
à faire	56
à faire	57
à faire	58
à faire	59
à faire	60
à faire	61
à faire	62
à faire	63
à faire	64
à faire	65
à faire	66
à faire	67
à faire	68
à faire	69
à faire	70
à faire	71
à faire	72
à faire	73
à faire	74
à faire	75
à faire	76
à faire	77
à faire	78
à faire	79
à faire	80
à faire	81
à faire	82
à faire	83
à faire	84
à faire	85
à faire	86
à faire	87
à faire	88
à faire	89
à faire	90
à faire	91
à faire	92
à faire	93
à faire	94
à faire	95
à faire	96
à faire	97
à faire	98
à faire	99
à faire	100

1890 129
 1891 129
 1892 129
 1893 129
 1894 129
 1895 129
 1896 129
 1897 129
 1898 129
 1899 129
 1900 129
 1901 129
 1902 129
 1903 129
 1904 129
 1905 129
 1906 129
 1907 129
 1908 129
 1909 129
 1910 129
 1911 129
 1912 129
 1913 129
 1914 129
 1915 129
 1916 129
 1917 129
 1918 129
 1919 129
 1920 129
 1921 129
 1922 129
 1923 129
 1924 129
 1925 129
 1926 129
 1927 129
 1928 129
 1929 129
 1930 129
 1931 129
 1932 129
 1933 129
 1934 129
 1935 129
 1936 129
 1937 129
 1938 129
 1939 129
 1940 129
 1941 129
 1942 129
 1943 129
 1944 129
 1945 129
 1946 129
 1947 129
 1948 129
 1949 129
 1950 129
 1951 129
 1952 129
 1953 129
 1954 129
 1955 129
 1956 129
 1957 129
 1958 129
 1959 129
 1960 129
 1961 129
 1962 129
 1963 129
 1964 129
 1965 129
 1966 129
 1967 129
 1968 129
 1969 129
 1970 129
 1971 129
 1972 129
 1973 129
 1974 129
 1975 129
 1976 129
 1977 129
 1978 129
 1979 129
 1980 129
 1981 129
 1982 129
 1983 129
 1984 129
 1985 129
 1986 129
 1987 129
 1988 129
 1989 129
 1990 129
 1991 129
 1992 129
 1993 129
 1994 129
 1995 129
 1996 129
 1997 129
 1998 129
 1999 129
 2000 129
 2001 129
 2002 129
 2003 129
 2004 129
 2005 129
 2006 129
 2007 129
 2008 129
 2009 129
 2010 129
 2011 129
 2012 129
 2013 129
 2014 129
 2015 129
 2016 129
 2017 129
 2018 129
 2019 129
 2020 129
 2021 129
 2022 129
 2023 129
 2024 129
 2025 129
 2026 129
 2027 129
 2028 129
 2029 129
 2030 129
 2031 129
 2032 129
 2033 129
 2034 129
 2035 129
 2036 129
 2037 129
 2038 129
 2039 129
 2040 129
 2041 129
 2042 129
 2043 129
 2044 129
 2045 129
 2046 129
 2047 129
 2048 129
 2049 129
 2050 129
 2051 129
 2052 129
 2053 129
 2054 129
 2055 129
 2056 129
 2057 129
 2058 129
 2059 129
 2060 129
 2061 129
 2062 129
 2063 129
 2064 129
 2065 129
 2066 129
 2067 129
 2068 129
 2069 129
 2070 129
 2071 129
 2072 129
 2073 129
 2074 129
 2075 129
 2076 129
 2077 129
 2078 129
 2079 129
 2080 129
 2081 129
 2082 129
 2083 129
 2084 129
 2085 129
 2086 129
 2087 129
 2088 129
 2089 129
 2090 129
 2091 129
 2092 129
 2093 129
 2094 129
 2095 129
 2096 129
 2097 129
 2098 129
 2099 129
 2100 129
 2101 129
 2102 129
 2103 129
 2104 129
 2105 129
 2106 129
 2107 129
 2108 129
 2109 129
 2110 129
 2111 129
 2112 129
 2113 129
 2114 129
 2115 129
 2116 129
 2117 129
 2118 129
 2119 129
 2120 129
 2121 129
 2122 129
 2123 129
 2124 129
 2125 129
 2126 129
 2127 129
 2128 129
 2129 129
 2130 129
 2131 129
 2132 129
 2133 129
 2134 129
 2135 129
 2136 129
 2137 129
 2138 129
 2139 129
 2140 129
 2141 129
 2142 129
 2143 129
 2144 129
 2145 129
 2146 129
 2147 129
 2148 129
 2149 129
 2150 129
 2151 129
 2152 129
 2153 129
 2154 129
 2155 129
 2156 129
 2157 129
 2158 129
 2159 129
 2160 129
 2161 129
 2162 129
 2163 129
 2164 129
 2165 129
 2166 129
 2167 129
 2168 129
 2169 129
 2170 129
 2171 129
 2172 129
 2173 129
 2174 129
 2175 129
 2176 129
 2177 129
 2178 129
 2179 129
 2180 129
 2181 129
 2182 129
 2183 129
 2184 129
 2185 129
 2186 129
 2187 129
 2188 129
 2189 129
 2190 129
 2191 129
 2192 129
 2193 129
 2194 129
 2195 129
 2196 129
 2197 129
 2198 129
 2199 129
 2200 129
 2201 129
 2202 129
 2203 129
 2204 129

p^{er}sonam v^{er}am agere Christi 81
 p^{er}sonam & r^{ati}onem quomodo 82
 decreta contra Astrologos 129
 populi radii que Methodo fit decem-
 da 3
 porphyrium .50.26. de Mapia 116.de
 precibus 10. ex que ceteri parvi fluvii
 fontem accipit 196. distipulus Phi-
 zini 183
 porphyrii sententia de Astrologia ibid.
 in Porphyrio verum capient effe london-
 da 75.11
 possibile quid 27
 possiduum 66.1.47
 potentia intellectiva quomodo in nobis
 & angelis fit 19. generandi in distinctis
 qualis fit 45. in cognitis qualis 15. an-
 me quomodo fit fabricum virtutum &
 habituum 125
 potentia anime quomodo ab anima disti-
 cinguntur 44
 precepta officina que dicuntur 418
 precepta non bona que 39
 preceptorum decem correspondetia 74.
 75
 predicationis ratio que 61
 predicamenta que sunt 61
 predicamentatio ad aliquid quid ibid.
 predierit vario vnde conueniunt 159
 ad Predicanda mutationes vniuersales
 quae vte Astrologi videntur 425
 predicatorum opus que 159. Astrolo-
 gorum quid profane 159. de anni floro
 vnde predicant 420
 predicationum quatuor esse capies. quib.
 eorum vnicuique demonstratur 425
 in Predicandis in ea que obstruenda
 Astrologi infuturum. quo pacto inci-
 dentur 429
 prelati alii presbyter boni. Inderum
 Rex 113
 prelati qui cuius proprium fit 119
 preterea ex aliquo consiliatorem videri
 non posse 119
 prelati quid 44.57
 principum Electorali quid significat 1
 quo Astrologi quatuordecim vniuersi los
 eorum indicant. posteaque 461. ser-
 uitiis additum ab Aristotele 1
 principia prima oportere semper manere.
 quomodo fit intelligendum 48
 principiorum subtilitas quomodo demon-
 stretur 463
 principii non tripendere consequentia
 ab eodem esse 1. quare obstandum fit
 120
 principii illiterati quomodo ab aliis sint
 per Astrologia vena profectores 121
 principum interitum & ceteri que con-
 silium preloque 161
 principum illiteratorum adductio ad As-
 trologiam 121
 principibus viris in studia Philosophiae
 sint attingenda 256
 primatio quid 184. quid secundum Al-
 bertum 101. quomodo modum consideranda
 199. principium secundum Peripatet-
 citos

praeinationis expulsiua & fugatiua quae
 60
 praeinationis quae appellatur matutina con-
 uersus ibid.
 praeinationem rerum naturalium princi-
 pium esse q. inchoationem esse forma-
 tionem 10
 praeinationes quodammodo Enia esse
 105
 praerogationes in diuinis quomodo diffiniri
 gaudent 4
 praerolandi & diffusandi rationem
 molis conueniunt 45
 praerolus 171. Platonis interpreti ibid.
 praeroli de Ideis sententia 45
 in Praeroli quid amandandum 79-81
 praerophia apud Hebraeos qui 112. ante
 Moysen quales fuerunt 75
 praerophatus sensus de Christi aduentu 57
 praerophia naturalis quia viam habet 67
 praerophio quatuorplex 53
 praerophio necessaria quid 46. dictis quid
 47. diffusandi quid 58. praerophio quae
 deinde gratia praerophia est, quid ibid.
 praerophionem esse duplicem 100
 praerophionem quae concedenda sint 59
 praerophio signa quae dicuntur 410
 praerobus 208
 praerobus huius de homine minori mundo 6
 praesidentia qualis in Deo 6. item in in-
 telligentia, in anima, in celo ibid.
 praesentia nostrae si calce comparentur
 quales sunt 151
 praesentiam in desertum magis esse ratio-
 nendam, quam siluam loquacitatem
 842
 praesentia apud Hebraeos 115
 praesentia Irlae funem necessaria 1. con-
 sistent decem qui 115. etiam quare non
 sit secundum historiam 114
 praesentia Rex Aegyptiorum 112. quon-
 iam fuerit Afrologus 285. quo tempore
 inciperet Afrologia opera daret 453.
 quo gradu conueniret 416. quo tem-
 pore scriberet 285. exatari propter
 plantarum laetitia ex se et elementis co-
 fluerent 473. 474. quid de coniunctio-
 nibus magnis fieret 376. in quor-
 genera Philosophorum contemplari
 diuisit 285
 praesentia regis curi, libros sacros et He-
 braica lingua in Graecam sermone,
 translati esse 114. libri de animalis
 286. opinio de maximis, minimis, me-
 diis & conuolutionibus 378
 praesentia rationes de plantarum varietat-
 nibus destruat 469. dogma quid
 Abusarii seu Animodorum vocent & au-
 thoritatibus & rationibus confutari
 443
 de Praesentia male intellecta conuentioni-
 bus magnum inueniri naturae esse 57
 praesentia saeculo ab Arabicis inuestigatio-
 nem parulis Hystorici per conceptionis
 aserit, irrationalis esse, & à moleis
 Astrologis reiectam 449
 praesentiam nullis facibus plantarum
 effusum 415. praesentia Astrologorum

inuacuisse 424. *Astrologum ex Argpylli*
 regibus fuisse, secundum Althamionem
 283. fuit necessarius ptoemae 367
 potentiam quoque pariter plantarum retri-
 buisse 418
 praeclarum *Astrologum Argpyrium*
 ubique uacasse atque singulis 298. in fa-
 milia conuictusque non esset 440.
 plus cognoscit quam gentium 440
 433-434
 de Prelatio qui prius inter Astrologos
 delictissimus habetur 38. quomodo
 religiosem uirumque defensa 365
 probitudo in quibus perfectum reperit-
 ur 65
 puerum quid 20
 pur. atto angelica actio 28
 purgatorium fuisse 25
 purum impio attingere nefas 309
 pythagoras 80. sibi quoque magistri 2. que u-
 namque puritatem educere debet, quomodo
 amplexus sit 80. non carere carmine
 que eadem conoposuerit 1. quoniam
 C. hylum antequam 484
 pythagoras non inueniens qui 160. debet
 ualde sacra appellata fuerint 82. 81.
 217. uile preceptum 212. fentia de
 fideretur 26. ira quoque uentura 1.
 decreta fidei Christianae ualde affinis
 esse 82
 pythagorem suam Philosophiam ex Or-
 pheae Theologiae traxisse 82. 81. ad
 Argpyrios ad eademque Mathematicam
 profectum esse 489. primum Zedaei
 obliquissimum et fidei uale fuisse
 omnium exegitasse 483. se non
 sapientem dixit nunquam exissimasse
 212. pauca scripsisse 81. 216. multa
 de Moysi lege in suam Philosophiam
 traxisse 481. *Astrologia* fidei non
 profectum esse secundum Theodorum 281
 pythagoreae fidei imitator qui 1
 pythagoricae quaestiones plura praefato-
 rum dogmatum et secretorum disciplina 249
 pythagoricae dispositiones affectus pre-
 cibus exoritur fide 36
 pythagorici in paradoxis quomodo cre-
 ditur fide 22
 pythagorici qui et uide 1. quomodo Ma-
 gis appellauerunt 112
 pythagorici et Peripatetici de
 corda 114. *Philosophorum* secretorum
 esse alii ibid. fensit de mundis 4. Met
 metamorphosis et uide 28. allegorica
 fentia quidem quid indicet 140
 pythomus augur apud Indos, quem
 Saul consuluit 96
 Quid radiatio quibus peritibus
 consistit 402
 qualiter ueris que fide 401
 quatuor praedicamentis ratio quid 63
 qualiter non esse elementis formis sub-
 stantiae 10
 qualiter: prius de caele quatuor esse
 401. prius elementis quatuor quibus
 signis assignantur 412. 413. forma et
 motus que 411. elementorum quid 15
 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

huic Sacrificandi vnguentum profertur
non esse referenda, proverbium 312.
sacrificia quid figunt 54
sub figuntario Sal quid presert 444
ad Septenturionem Sol cum peruenit quid
contingat 335
salem an fuerit Iherusalem 96
salem 3
salem de generatione 30. Palmarum
causor 115. retum mysticorum asser-
tissimus scriptor
salomon liber sapientie 1. distis de con-
gregatione aquarum 19. templi quidem
dixi caruerit 375
salomonis liber sapientie qui in manibus
est, non sit ab eo conscriptus 3
ad Salomonem ad templi desolationem per
Balthasarem 97
semitarum et Hebraeorum chara-
cter 243
samuel Ophideri quo in loco peccauerit
6. quare non inter sacerdotes numeretur
96
semitarum animam verò à demone exco-
municasse ibid.
semitarum non fuisse sacerdoti iuxta An-
gustinum ibid.
semitarum iussio in pedes, quo tempore seu
lubus sit 473
semitarum iussio quo tempore commodius
fuit huius 315
semitarum quid esset 426
semitarum in similitudinem throni ad E-
zechiel decimum orbem designari 13
sapientia vera que 33. munda quid 334
quid 164. quomodo ab eloquentia sit
distincta 243. summa in quo consistat
486. per se est quiddam diuinum et re-
uerendum 243
sapientia liber Salomonis qui sit 3. liber
quoniam natus sit esse Salomonis ibid.
liber quare non sit natus andu inter sa-
ceres scripturus 97. librum esse Philonem
non Salomonem ibid.
sapientiam per translationem Philosopho-
rum magis obfuscare, quoniam clari fieri
241. non aliter tractari à Philosophis,
quoniam materiam domus, que postulat
albariam non recipi ibid. non esse, que
aeterna in nobis sapientie inaginem ob-
litterat, et simile faciat bruti insipien-
tibus 215
sapienter varij nominibus obtem appellari à
genitibus 113. feruli quoniam sapientiam
cognoscimus 35. apud Persas qui fue-
rint 113
sapienter antiquorum celebre institutum 1
sapientes nunc apud nos tamquam istos rati-
onari, qui mercenarius studij sapientia
faciunt 215. que consellatio pro-
curat 364
saracenum dogma de angelis 35. legi
ad gratiam conuersionem referat Albu-
mafas 350. legem que consellatio san-
ctas 391
saraceni Deum circulum appellasse 18
saraceni quid 309
saraceni huiusmodi subtilitas ibid.

seras que scripte adiderit 2
sachar cur Christo pauerit regna mundi 74
seras vntas que 13 (373)
seras regionis que vocant Astrologi
seras resolutiones Alcabasari inuen-
ti et histori et rationis aduersari 375
seras quid nobis inflat 164. planeta
ficus et frigida 307. quem loci tem-
nerit in prima mundi effusione 383.
ob quem casus obtem meridionalis.
fuerit culcus 365. quando contem-
poretur, et sapienter faciat 364. que
bona exponat 393. qualitatibus vite
conueniat 318. quare arida et frigida
dixit dicatur 385. quid in ara bio-
lem inflat 343. quomodo moueat
316. in quo anni decem periodos ab-
soluat 375. in Leone positus quid opo-
retur 363. quem loci sibi vendicat
inter planetas 34. et Cancer quo tempore
Orbi magno presurunt 374. et Iupit-
er conuenit quid efficiant 376. quare
sit frigidus 315. quibus elementis pre-
sit 326. cum fuerit genitura domus
quid agat sui significet 315. quo anno
à terra tripliciter migrabit 380.
381. cum Nater conueniat quid effi-
ciant 364. Iupiter quo anno mundi ro-
tandi fuerit 387 cui solent praesit 74
seras appellent que 14. statu quo tem-
pore à nominali sit obstruatus 427.
resolutiones quid sunt 375. pari à Gre-
cis quomodo sit dista 418. Siellam pa-
ri commodum esse ad rei gerendas 396.
ad terram proportionem 319. et Mentur
inuenit in Cetro quid efficiat 376.
sublimitas ubi 412. resolutiones quid
adferant 375
seras et Iouis primus fuisse christiani-
tatem à mundi initio 383
seras quo anni addidit 410. 479
seras anni hominis quare subueniunt
seras infelicitas Octidestru partus au-
rebit adscribitur 318. 119
seras equum seras nomen 13
seras qui populi vclat 364. pro-
flore meriti alindem et celsis pro-
funditatem 364. in India regnare se-
cundum Astrologorum signum 328
per Seras eum non fore 391
sazoniensis interpret Alchabij 413
sala à Tartaro ad primam ignem 69
sala Iacobo dormienti demonstrat,
quid figunt 210
seras phoege fissa Iudeorum
et phoege apud Graecos quid 410
schematismus Luna quot sint
per Sabot diuisionem quid 73 (49)
seras Metaphysica quid 42. de anima qd
seras humana que maxime nobis opi-
nuletur 115. que nos maxime de diuina
tione Christi certificat 110
seras naturalis subiectum quod 41.
spiritum aliquando obducere à Deo 18
seras diuini occupatum rationem
natura esse secundum Basilum 26.
diuini per aspera vnde Genethliaci
approbatur ibid.

seras numerandi peripatet esse in-
ter omnes artes liberales et scientias
contemplari 80
seras Mathematicas non esse veras 67
sibi littera quid profuerit 73
sibi quid significet 115
ad Serapionem Sol cum progressus erit,
quid efficiat 444
seras 56
seras in quo daretur Thomam 147
seras discipulum Ioannis de Guerra 105
seras fides Christi deservit adma-
rit 84
seras
seras
seras in quo rursus est Henrico 104
in Serapionem Iouis deservit quod 98
seras summa que 12
seras conuenire inaccessibilem verita-
tem 30 (38)
seras testimonium de Christo asserre
sibi modum exponendi biblicae dictas
secundum naturam quale 65 (113)
seras liber apud Hebraeos qui 113
seras discipulus Alcabasari 410
seras confessionem principium hominis
est 413
seras terre quo tempore anni sui in-
cinda 427
seras differentia quid valeant 193
seras vntas in quibus extant 60
seras quomodo ad sensum colligatur,
iuxta Aristotelem 32
seras 79. 215
seras testimonium de Virgilio 372
seras certum est Claudio Casare 303
seras Astrologum deservit 308
seras
seras quid 45. natura quid 66. conuenit
in 45. tractum homo 37
seras communem in corde esse iuxta
Aristotelem 22. communem non esse dis-
tinctum à sensu aist. et 18 ad receptio-
nem spiritus circuire passus, ad indus-
candis de sensibili actui 45. materiam
phantasiam vocari 32
ad Seras communem omnes virtutes se-
nitae colligi 22. imaginationis que
referant affectiones 23. quatuorvis
litteras ori ibid.
seras quing vnde natus 21. quing. quasi
que q. marie non differant, diffusi ion
trare corporis conuenit ibid. à natura
prestiti quid cōducant mortalibus ibi
seras et opinari nobis proprii est 164
ad Septembri anni nulli qui populi sum-
pserit 418
seras numeri mysterium 215
seras vntas vestra animalis nascens,
quasi sui iuxta Aristotelem 34
seras quod 32. 209
seras rursus que
seras caput conuenit quomodo marie
ligatur 248
seras tribus de casta 324
seras Deo quid ibid.
ad Seras quid casta inducat ibid.
seras, seras vnde diuinitas sint 419
seras quid significet 41

fructus sententia preclara de Astro-
logia 308
fructus 3
sub Scavo primo Casere qui Philosophi
floruerunt 383
fructusque numeri mysteria 318
à Sicciorum regno V'arentem suam hi-
storianum ex quo effe 715
fructus Hieronymi preclari 344
fructus vniuersumque in quos partes diui-
datur 419
fructus demonstratio que 46
fructus cuiuslibet membro non bene deter-
minari 473
fructus que nuntiantur 459. *humana et*
bruta vnde sint dicta 459. *socialia que*
473. hyemalia que 469. *calida que*
461. in terra et aëre que ibid. pul-
chra que dicantur 473. *nocturna que*
415. promissa que ibid. frigida que
sint 461. *magica et summa que* 473.
speculabilia que 451. *diurna que* 345.
temporaria que 410. *signa diuina.*
ita ibid. à diuino que dicantur ibid.
ducentur que sint infinita 358. *in*
quos partes quodlibet diuiditur ibid.
quomodo distribuantur 489. 490. *quo-*
modo distinguuntur secundum Abraham-
nam Anaxagoram 419. *aqua quibus*
amantur dicantur 415. *aspicere que a-*
put Græcos dicantur 410. *innata et*
fixa quomodo consistuntur 430. *im-*
mobilia apud Plotinum in qua sphe-
ra sunt posita 436. *à sideribus excitata*
quæ rerum 33. *mobilia quantum*
differt à gradibus immobilibus 458.
multiplicia tradita à Mathematicis
413. æquinoctialia et solstitialia que
re mobilia dicantur 440. *principalia*
in Zodiaco quætor 413. *uniuersa quo*
modo Astrologi diuidunt 441. *et inno-*
gent quomodo discernunt 418. 419
mobilia seu æquinoctialia vel solstitialia
que 418
item Signa fixa et communia que dicantur
ibid.
signa seu animalia celestia quomodo
Deo sui creatori obtemperant 35. *quin-*
bui prima elementorum qualitates as-
signantur que sint 413. *quare sicut sint*
à Mathematicis 389
signorum definitio secundum Haly Auerro-
den 440. *natura duplex* 413
signorum natura et vires et cognationes
vnde asant habent 419. *proprietates*
rei Auerroden consulantur 406. *dis-*
ferentia que secundum Astrologos 441.
naturam quod refert Auerroden 467.
et imaginum differentia que 419
signorum distributio iuxta diem et noctem
411. 414. diuina finem et termin-
um initia à quibus punctis aspicuntur
418. 419. diuisiones que tantum in
partes 190. *et sexaginta distribuantur*
419
signis absolutis conuenientes qualitates
quomodo ascribuntur 473. *absoluti et*
simpliciter conuenientes proprietates

quibus generibus prædicantur ibid.
signa celestia esse cuncta celestia 306. *esse*
manifeste secundum Haly Auerroden
440
signa quadrata vel opposita contrariis
habere qualitates 316. *duo semper pla-*
neta cuiuslibet adiecta esse 399. *inre-*
ligibilia que vocantur Origenes 419
circa Signa multipliciter Astrologos abu-
errasse 398
signis mobilibus qui etiam 418
in Signis precipitibus et obedientibus
Astrologos pariter deceptos esse 410
à Signis coniunctis differre quæquid non
mobibus non conuenit 418. 419
de Signis quomodo Astrologi fuerint
communi primum 490
signorum simulachra Alcibiadis que
fuerint 340
simonides scripte Chaldaica in Genesim
2. Impletum verbum quale 38. *monu-*
mentum 9. 10. *Benlogii opinio de Can-*
bala arte
simonides poetæ à Tyranno quæstio pro-
posita de Deo 381
similitudines in quibus extra 49
simplicia 48. 79. *Aristotelis interpre-*
tes 185
simpliciter sententia de Ente et V'no 176
simpliciter multa promissis sed pauca pro-
missis 315. *locupletum et copiosum*
Philosophiam tradidisse 79
in Simplicitate quid laudandum 79. 315
infectis sententia de oratione 340
per Socratem apud Zoroastrem quid in-
tellegendum 79
firmatus 66. 173
firmatus Theologia 65
firmus quætor summus Pontifex 82. 318
fortitudo inter homines et angelum
quætor 33
fortitudo 39. 160. *moritur quod exigit* 318
fortitudo vnde sui sapientia cælestis 50
fortitudo peccatum quod 55
sol cui sit à Deo creatus 37
sol quid subis influit 364. *oculus mundi*
318. firmamenti Domus 35. *quomodo*
not illuminet 318. *quibus salutari-*
bus et quibus noxiis 39. *ubi exaltetur*
410. 411. cū venerit ad Arietem quid
aget 314. *quid violentius terræ ca-*
lescat 399. *mediante eo secundum à*
Lana su 461
sol qualem cognitionem in Cancro et
Ariete ostendat 35. *quomodo frigidi-*
tatem inducat 315. *in quibus signis*
auti signis immaret 419. *in Leone qua-*
re flagret 324. *visibile filius Dei secun-*
dum Platonem 37. *quare primo V're ad*
no saluarius redem 319. *quare sicut*
tatem faciat 314
sol quætor in Ariete magis efficiat quam in
Aquario 440
sol et Luna cuius ambro calefaciant 318
sol quætor dicatur solam nobis adesse die
et nocte 320. *quibus et quo ordine or-*
diatur iuxta Platonem 30
solis domicilium quod 690

solis Eclipsis in morte Christi quid an-
notatus fuerit 74. *accessus atque recessus*
anni tempore variari 324
solis opera que ibid. calor 15. *radii non*
hinc propinquiores esse 324. *motus prin-*
cipalem efficiant ceteros siderum mo-
tus 317
solis pars à Græcis quomodo sit dicta
418. accessus et recessus momenta man-
ris et corporum omnium immutatio
dispositio 316
solis caliditas que 324. *calorem esse quæ-*
dam ditionem Lana 314. *et Luna eadem*
radios efficiat habere promouendi res
inferiores cetera sidera nihil nobis in-
fluere ob radiorum vel distansiam vel
umbellitatem 317
solis lumen vitale esse 319. *defectus quæ*
primus prædicatur 483. *secundum quomodo*
Argyppii considerantur 417. *et Lana*
notum 399. *sydæram rectores ap-*
pellari 30
solis proprietas ad terram 319
ante Solis rationem herba plantæ et an-
imalia producta fuisse 38
de Solis motibus quætor varia sententia
sint 454
de Solis declinatione ibid.
in Solis deserta duo esse obseruanda
320
solis quo anni tribuantur 419
solis præfisse diuersis dici et vnde 31.
esse peruenit Barbi 312
solis angustia Iovis et Martis 14
solis et Mercurii et frigidi et ex ariditate
inficere 314. *ad idem appellari à*
Philosophis 32
solis fere sphaera præfisse 74. *et lunam*
inter planetas esse efficiens uniuer-
lit 377. *multa operari que ab obli-*
quitate sideris appellari possunt 314
solis firmamentum non destruit 37
solis Luna et stellæ cunctis generibus
ferre 37
solis temporum quætor non amplius con-
uenit 37. *igni nouissimi posse* 35. *esse*
terra maiori ceteris fixis frater 319
solis non immortalis primum et tunc
mortalibus ceteris ex lucem ferre 30
solis et Lunæ principia esse ambo fru-
goria et caloris 314. *intellectum dicti*
à Philosophis 31. *firmamentum non dis-*
soluitur sed perficitur 35. *esse individuum*
in firmamento 39. *esse virtutem omnium*
planetarum 14. *Venerem et Mercurium*
in sphaera esse collocatos 317
edictus Solis non esse ratiandum su-
cundis Pythagoram propter vim 318
per Solis Christum opinio inuagari
posse 57
ad Solem calida referri 32
sole virgine ingreditur quid accidat 325
cum Sole lapsus si cognitionem habet
rit quod agat 395
à Sole non mutari ad magnitudinem
364
in Sole omnium luminis seu coloris con-
ditionum ceterum fieri 319
solis

felen quam dicit ante Christum nati flou
runt in Graecia 473. 70
fontium quid 484
in Somniis rerum ignotarū causa que ibi
fontem ferri fecundam esse vult, eiq; ad
principium mundi adducit 48
fontem fortune quomodo Graeci appel-
lauerint 418
fontem esse animae filiam secundum Ele-
ripidem 359
fortes fortune quomodo dicuntur 428. id
est partes fortune quomodo apud Ma-
teriam appellentur ibid. seu partes au-
thymici per fides diuinae fuisse 228
foetigenae praecipue Alexandri 455
focies interhibere non esse necessarias 43
sphaera octaua quando mota fuerit 418
sphaera vna de quibus inuenta sit 416. non
ne quomodo ipsi appellata 457. nota
an sit apud Ptolemaeu 435
sphaera et erratae firmamentum 7
sphaera nota quod appellationis habeat 14
sphaeram octauam seu decimam orbē ab
Erechthe per Saphyrum in semilindum
inter Sphaeram octauam et fides Empyr-
reai esse aliq; medium 14
sphaeram octauam errantem nouamq; or-
bem vocari 13. octauam non errantē,
errantē dici 13. octauam et sphaeram
non errantem naturam habere 432.
notam et deciman per duas vias fore
per Lampadem in candelabro aureo
fieri, indicare 15. notā quomodo dif-
ferant Astrologi a sphaera octaua 418
errantem medium esse inter duas o-
gas 14
sphaera nouem calestis 14
sphaeratum nouem calestium partitio
ibid. duæ ibid.
sphaeras octo postrema terram dici vnde
veneruntur 15. decem esse 74. decem
figuratas esse et Zacharia per Candelab-
rum aurum distinctionem spiritus lau-
deris 15
sphingēs pro sacris adibus seu templis 3
sphingēs Aegyptiorum templi inscriptae
quod admonuerint 81
in Spiritibus pugna arma que necessaria
sint 220
spiritus sanctus doctor veritatis 1. sanctus
que persona 115. natura 22. idem dici
dicitur 21. Pater luminum 23. Dei in-
tellectus 29. Domini super aquas qui
14. Domini super aquas 10
spiritus sanctus quomodo ab veteris pro-
pheta differat 115. Domini quem com-
missionem efficit 29. Domini super
aquas quid 23. qui fouerit aquas iuxta
Paulum Apostolum 14
spiritus quomodo a filio distinguatur 45
Domini super aquas quasi furui 10
sanctus in quo numero venerit super fu-
dules 115. sanctus magister veritatis
2. Domini super aquas versatus fit
in creatore 25. Domini cum non dicun-
tur ferri super aquas 10. Domini foueri
hui aquas, quod modis intelligamus

34. error ad Deū crucis emittitur 28.
sancti precorū temporalis, quo accen-
datur 45. amoris officium 18
spiritum Dei esse in concubis 78. operari
hic, abbas dici 95. Domini ferri su-
per aquas et lesse 20. Domini solum
verum interpretari esse 5. sanctum esse
Domini ergane et infermentum 10
spiritum sanctum secundum sapientiam
dictum Cabalistic 155. scientia scien-
te pe abducere à Deo 18. nostrum intellex-
tū adesse: est corpori non fit copulan-
tum 22. Domini non solum omnia pre-
sentia, sed etiam naturae vniu mundum
fecisse 5. substantia maxime lucida esse
fit secundum Mediceos 6
spiritūs Domini prout dicit aquas incubasse
23. inter terrenum corpus et calestem
animi substantia per media esse 22. sen-
tiam per substantiam et essentiam idem
esse cum carnis duabus personis 115
spirite Dei videntes esse filios Dei 39
spiritus supremus quando creatus sine 208
spirituum immutatorum qui locuti non
professus sint 322
stellas quomodo se habeat ad corpora cura-
rabilem 247. quāq; an suam habeat
proprium influentiam 146. que magis
Christum naturam demonescens qualis
fuerit 270
in Stella cuiusdam virtute omni circuitu
corporum cadit coram esse 146
stellam in celo nullam esse, que non am-
bit totum, quod est sub Luna ibid.
per Stellam ingreditur nullam consola-
tionem intelligendam esse 370
stella in quem spiritus sui fixa 17. quare
liquet nisi frigida 315. que nobis pro-
ximiores sint 396. an eodem pacto om-
nes in notagani 320. an idem eadem
semper, an idem quousq; diversa largian-
tur ibid. alia præter Solem et lunam
quomodo agunt in nos 318. quare in-
uisibilem diffrent 320. quomodo diffren-
tiant ibid. eadem que passio alius dicit
in nos aperire possint ibid.
stellatum virtus et potestas 593. 194
stellatum maxime hereticorum terra mo-
lis 319. omnium cognitio qua pertine-
nt 423. imaginari qui rei referenda
17. astrum, que res nobis demonstrat
469. diuersarum virtutum in quo dis-
ferant 146
stellas inefficaces esse 206. quot numerus
Astrologi in octaua sphaera 452. metu
differt 220. fixas in signi operari
459. tantū aliter effectus esse iuxta
Abraham Ancaxerā 315. aliquot dici
frigidas ibid. non mutare qualitatem
secundum Psychopercos 220
stellas erraticas per Zodiacum non aqua
curva deferri 379
stellas alias à Sole et Luna, aut nihil, aut
certi parum in nos agere 318
stellis nullis tanquam ad stellis duobus vi-
Astrologos 481
stellis frigidis prædominantibus, an ele-
menta frigida imalefant 341

à Stellis omnis aliqd defluere in nos 19
à Stellis omnibus quatenus in nos aliqd
influat 285
à Stellis nam ex ea parte possint fugere:
reca que hui supra naturā interditi 374
à Stellis nullis aliqm statum terrenis con-
portibus inflari, præter calori calestem
325
in Stellis que caloris instructionem faciunt
315
de Stellis frigi quomodo pugnet dogmatum
et Astrologorum 481
de Stellis frigi quantum aberrantur dicit
astrologi 481
solici quot causas rerum naturarum con-
fluerint 10
solici et Peripatetici in quibus aduen-
tuarii 316
solitorum sententia de arte diuinandi per
astra 36
solaris eius sensus de rebus decimo, id est, de
octaua sphaera 18
solarum 26
solaris 10
studium quod abhorrendum 79
studio Theologico nihil fructuosius 4
studiorum omnium finis qui 192
subiectum et propria passio, quomodo
distinguantur 48
subiecti quod dicuntur ab Etnico 28
substantia quid 39
substantia quod secundum Ambrosii Fan-
stinum 170. prima quid 46. unde dicit
estat 172. humana triplex 22. quomo-
modo fit accidentis prior 47. reman-
sensibilium quomodo ab Heraclito fuisse
appellata 13. ite quomodo à portis ibid.
substantie tribus mandatorum quid 54.
que ad Deum redeat 35. omnia, à qua
principio formata et quid cōseruet 26
substantia prædicamini ratio quid 65
substantia incorporea loci multi esse 84
substantiam elementalem esse tripartitam 10
inter Substantiam et accidentis medium
non esse 174
substantiam corporealem fieri non posse
sine quantitate 129. multis modis dici
posse 195. non cognosci per speciem
propriam 45. operationem nihil posse co-
periri ad extra 86
substantialium naturarū definitiones: quan-
tes 46
substantia intellectuales esse principales
20. spiritus illi varij: rati in hominis mundi
corruptibiles à Deo præfectas esse 19
suffragari 216
sufficiencia nostra vnde 30
subis gignendis qui dies opportunitate fit
129
summe bonum quid 32
summe bonitas bonum quod 48. vide
Bovum
superbia quousq; maldum et vitia 169. 220
contra Superbum mendacium quod 220
superiora quid inferioribus influunt
325
superfitiones vnde prodantes 96
susceptibile quid 106

I N D E X

fyderis cuiusq; vim inuicem esse 146
fydera in quem finem sunt fundata 150
fydera quomodo agantur 150. *qua vim*
unfali inflant polleant 154
fydera quatenus inferioribus aliquid in-
fluant 191. *an inferiorum fydera tan-*
to sunt, et non etiam cause 169
fydera in carta quomodo collocata sunt à
mundi constitutione 182. *postea ut lan-*
cerent in celo, et illuminarent terram,
quid significet 190. *eadem cur aliis al-*
tera, aliis inferiora videantur 410
fydera in firmamento an vii partes riu non-
biliores, an vii animalia sunt, in suis
sphæris iuncta Peripateticis 26. *qua*
minora faciunt 142. *an postea verba*
currere 145. *sunt sunt fydera, sunt cause,*
partem cause Astrologia que est
de interrogationibus nullam esse 168
fyderum Sydera esse aqua sub celo 14
fydera nam possunt reduci ad ea loca in
quibus olim fuerant 193
fydera saltem quales corporum diversum
ter faciant 143
fyderum ortus 7
fyderum numerus 15. *motus triplici ratio-*
ne differit 157. *particularis dei qua*
145. efficientia que secundum Ptole-
maum 144
fyderum actio et modo variatur 124
virtus et potestas que 194. *motus et*
configurationes quomodo componen-
tur 142
fyderum vires, tam experientia, quam ra-
tionibus hominum imperfectabiliter esse
479. de eorum inflant Astrologorum
opinionem varie 193. 194
fyderum cuiuslibet administratio quot
annos daret 430
fyderum aliorum radij magnam in se in-
flant in permuandis rebus et multipliciter
efficiuntur 124. *omnium et virei boni*
esse et saluari, sed ob hominum vitia
interdum noxia atq; maleficari fieri 164
fyderum subflantiam Philosopho, motu
Astronomia, habitum vel positionem An-
strologia, delegatam esse 222
in Syderum motu quid nobis prefigitur
tur 145
de Syderum motibus varia sententia 410
in Syderib; posito que sit administratio 401
et Syderibus futura pradicere unde oc-
casionem acciperet Argyri 488. 489
Syderaliu scientia rudimentum quis prin-
cipium inueniat 488
sylogisierum genera quot 47
symplicia quid Græci 81. 117
symplicia quid Græci appellauerint 193
item per symplicia quid Ptolemaus in-
tellexerit ibid.
syris sub quo signo sit collocata 426
syriam finem de Eux et Vno 192
syri Effren insignis Mathematicus 14

T.

Tabernaculum Moysi in quot partes
seu latera fuerit diuisum 4
tabernaculi à Moysse constructum secun-
dum effigiem seu formam mundi ibid.

tabet Chaldaei 10
tabula Macrinus quid doceat 413
tarisim quid 14
taurus signum celeste unde nomen ha-
beat 444. à Leone quomodo distinetur
 116
tauri signum quide 441
tele ad repellentes Hebreorum falsus
error de aduentu Christi 13
tempestates quibus temporibus maximi
suscitantur 129
tempestates futuras, non de Planetis, sed
de ventis et aëris condicione indicantur
esse 140
templum inflantur post captiuitatem Ba-
bylonicam sub Zorobabel 18
templum sub Dario rege exaruit quon-
dum dicitur 171
templum primum à Salomone edificatum
quandam permanserit ibid.
de Templo inflatione sub Esdra ad ca-
pitulum aem sub Tito Vespasiano quot
annos numerentur 15
de Templo Hierosolymitano primo in-
flatione à Moysse quot annos fuerit 187
tempus plenitudinis quod 11
tempus terram unde sit petendum 181
tenebra que 14
tenebra super faciem abyssi que 14
tenebra quomodo secundum consuetu-
diem modum significetur 29
tenebrarum principis à Christo esse vi-
ditur 15
tenebra non esse creati, sed fuisse 14
tenebra non super terram, sed super san-
ctum abyssi dici 25
tenoris Babylonicus Astrologus 177
tenationem vincere dicitur esse quon-
dam petrarum 120
thylla orationis significare 115
terminus et M. Tull. Cicero quomodo la-
tinis differant 172
terminus Varro Romane lingue culmen
ibid.
ad Termini necessarij dispositionem quid
requiratur 43
terra quid 9
terra quid figuret 11
terra arida unde confusa sit 14
terra cur inanis dicatur 9
terra quare ante lacum vacua fuerit 12
terra Dei, et terra viuientium que 122
terra que in tre simul sit Luna 13
terra quibus rebus ornatur 11
terra quot fractus debet dare 19
terra à quibus Luna appellata 14
terra nitida unde conficiatur 10
terra causa materialis secundum opinio-
nem Stoicorum 9. 10
terra cuius memio sit in Euangelio, que
sit 19
terra erat inanis et vacua inanieste quid
figuere 14. *qua vello sphaerarum no-*
mine appellata ibid. *id est potentia in*
angelis quomodo manet et vacua di-
catur 15
terra inuisibilis animi nostri substantia 19
terra cur alia ante Solis exortum, alia

post Solem producat 18
terra cur inueniatur graui tandem animam
quid producat 18
terra cur ante Solis exortu aliquid tan-
quam producat, aque vero nihil 18
terra inanis et vacua quomodo primum
conuersionis modum significet 29
terra dispositio quid doceat 19
terra radii quid 69
terra natura que stella representet 476
terra boni non esse abutendum 19
terra inanieste non à Deo esse creatam 14
terram que sunt ante 19
terram esse materiam inanieste et vacui 19
terram ex quatuor rebus stare 112
terram fuisse inani ante latus mundi 15
terram terrenum esse corpus 29
terram esse firmamentum seu celum 15
terram omnium elementarum diffinitio-
nis esse 9. 10
terram ante Solis exortum exiguum frum-
entis habere 18
terram producere perfectiora animalia,
quoniam aqua 11. 19
terram potius animum, quoniam aquam dom-
itum esse 18
terram illud recte vocari quod vterque
terris concluditur, supra quod nihil con-
stibile nobis 12
terra quid Sol violenter calefaciat 199
terram rotam excepta India occupant
fuisse idola 14
terram vacuum lacum sumere nequire, ni-
si aquis intercedentibus 15
in terra nihil magis preter hominē 112
terra corpus nostrum significari 12
in Terra nihil tam adeo magnū fieri ut
videri, an autem calis meretur 112
terrenis sepi celestia nomina mōi 9
terrestrialium cetera Marcionem 115
reframmentum duo, nouum et vetus ad quem
numerum referantur 114
in Terragone quot signa reperiuntur 402
ad Thadri Vgelum Ioannis Pici Mi-
randi litterarum iustis 148
thaletem primum Solis desertum et qui-
noris Veste que phœnix natiuitas, mo-
re cerni fuisse 482
thaletem apud Aegyptios Philosophasse
 417
thalamus Hierosolymitanus quando scri-
ptum 17. *Thalamus Babylonicus qua-*
do ibid.
thalamica doctrina quid scripserit 17
thalamica doctrina contra quot sit scri-
pta 119. *item quo tempore in lacum sit*
aditis ibid.
thalamus 16
thalamuslarum sententia de aduentu
Christi ibid.
thalamuslarum conuenire cum nostris de
prædicto tempore Metis 17
thalamuslarum ceteri Christi ceteri 16
thalamuslarum Christi ob sua peccata
non remittere affirmat ibid.
thalamus conuenire 445
thalamus dictum de fari necessitate 157
thalamus quot dies cisterit per annū 414
 thera

theophilus	49	stole 246. alie	249	patro unde suam historiā sit exortus 428
theophilus per Hermolaum ex Græco in		in Thomam quid laudandum	79. 214	peritona fructus de sapientissimum Oris
Latinum sermoni translatus	177	theophilus	16	gure
theophilus insignis amor ueteri Platonico		theophilus epimio de Sacramento	111	uaret optimus qui
169		theoria cui signo iactasti sit subiecta	426	uaret pssim qui secundum Homerum
theophilus sententia de Idea	171	thronum Indici formae stare	209	Cerulium
theophilus styli	215	thronorum potestas	ibid.	uau quid significet
theophilus verba de Deo	201	timet	207	uene quo Luna speret incidende
theophilus eleganter de partibus Philon		timetis summi Philosophus & Astrolo.		uenero Secretis qualis
sophia scripsit	79	timet	201	uendites de teplo cuncti, quid figurer
in Theopisio quid laudandum	79. 215	timetis de anime rationali	16	uentes oriturales calidiores esse occiden
theophrasti dictum insigne	21	timetis Methodus in instruendis Astronau		talibus
theophrasti sententia de ore diuinis		timetis præceptis	ibid.	uenerit hyeme quare calidiores sint quam
per asira	26	sub Tito rege Hispaniarum Indici Hui		affiat
theophrasti sententia de Astronomia	211	spania repulsi	216	ueneri illi quo signo exaltetur
theologia suprema qua 12. quid 45. pias		timet quid significet	42	ueneri quā dignum habuerit in prima
toris quid 12. quid marmar	241	toliman concilium quid in Astrologos		mundi institutione 321. quare olim à
theologia sanctissima marmar quod 210		decretis	219	meridionalib. populis facit honorari
in Theologia subiectum quod	41	tridua Martis part	418	161
theologia quid maxime nocet	67	tonitru unde hanc 371. ex quibus mae		uenerit domicilia quod 399. officii 340
theologia non posuit Deū definire 161.		tridua efficiatur & quare hui in Vere 324		uenerit ad terram propriam
unde scientiam habens Theologia		tridua qd Babylonem appellatur 41. 416		uenerit pari d'Græci quomodo sit appella
scientia	45	tridua quare dictus Dei flegitum 157		lata
theologorum sensus de mundo angelico	1	tridua uenerit Episcopos	142	uenerit & Luna affinitas unde deprehen
theologorum via i'tmuni que docetur 30		tridua uenerit	211	deat
theologos nostros mysteria religionis		transcendentia tria in quibus consistit		uenerit quot anni affiguerit
maxime ex Aristotele ceterisq Philo		imago	61	uenerit auri comparari 13. à Luna elu.
sophia confirmare	204	transcendentia sex alia	57	di 14. qui populi coluntur
theologicum genus Philosophia uide		transgressores diuina legi quæ pena po		uenerit noi mittere ad hilaritatem, ad bene
ment	281	noatur	18	uoluntatem elegantiam & ualens
theon	319	triangulatores qui	410	uenerit esse felicitatis auctorem 362.
theon Astrologus	418	trigonesimi	211	obscure sphaera præfist
theon interpret Græco: Prolema	461	trigones radiatio quomodo à Græci sit		uenerit & domui Martis, & horoscopi
theophrasti quid de consuetudinibus man		ducta	404	domenit esse
gus frustet	177	trigona radiationem esse beneficam 208		uenerit & Lunam eor sententia qualiam
theophrasti Episcopi epistole	131	trigonocatores qui dicti sint	410	testamentum Astrologi
theophrasti 41. Philosophus grauisim		trigonocatores dnos iactum Argyprios		ad Venerem, hominem quendam nuncu
ma	211	trigones	411	uenerit coadi, acceperit
theophrastum grauior elaboratum Philo		trigones quot partibus consist	402	per Veneri dupliti. de qua in Symposio
sophiam scripsit	79	in Trigona quæ signa inuenerit ibid.		Platonis dicti, quid nulligendi sit 65
in Theophrasti quid uenerandi 79. 211		de Trigona & trigonocatores ratione		quon Veneri Jupiter sit coactum facit
theophrasti quid	14	net Astrologorum refutetur	412	quid exet
theophrasti reperi eiusdem agricultoris		trinitas diuina in creatura multiplex 28		ueneri templi scissura quid ommentur
causa que	314	trinitas secunda Deorum supermundano		rellum Astrologus
theophrasti quare omnes bona corporatio		rum quomodo dicatur	52	ueneri sententia de partib planetarum
ne & alibi coloris sint	10	trinitas tercia Deorum supermundano		rum quare futuris sit unde prædicat
theophrasti Apostolica sedis cur omnes		quomodo dicatur	ibid.	ueneri qualiam fuerit que constellat
ruerendissim sint	ibid.	trinitatem Cabalistic cõfiteri debet	72	ueneri ostendit
thianai aures quales fuerint	240	trigoni unde suorum historiarum exort		ueneri natura qualis desinuat
thomas Anglicus	208. 217	dum fecerit	413	ueneri cur toties sit
thomas 12. 6. 82. Aquinas 86. 192.		tridua Melurij liber de fortibus	248	ueneri quomodo susceperit Carnē
163. & Hieronim in quo dissentiant		ad Triduum Melurij Ioannis Pici Mi		ueneri in quo sit
104. in quo demerit à Deo	147	randula epistola	ibid.	ueneri suum lacerant iacta Hieronim
thome Aquinatis conclusiones varie 41.		timetis pellitæ que	69	quid
Aquinatis liber de Deorum cõfiteri inu		tyrannus consiliis Suenidem potim		ueneri corporati beneficium supremum
gimibz 284. Aquinatis sententia de		de Deo	201	quod
rebus fortibus	111			ueneri corporati miraculum per scitiam
thome sententia de Christi presentia in				Astrologia esse prædictum
referto 90. sententia de Deo & Ente				ueneri à Moysi que expenderit auctor sup
120				cepit
thome sententia de adoratione Crucis				ueneri oraculi Heli de aduirta Chetisi 6
Christi	102			in Verbis ambiguit & multiplicit. reuert
thome verba de malo 180. sententia falsa				trandi esse ad mortem loquuntur 99
de crucis adoratione	104			ueneri quid
thome Medij Egyptia sobella & styli				ueneri primo quod 204. secundum Aaro
493				lium & Augustinum quid
th. una solidam de aquile cõtinet 79				ueneri, ueneri, ueneri, Ene quomodo oim
ad Thomam Martium Pici Mirand. epio				nibus insit ibid. quare ueneri 171. &

V.

Valerij dogma	418	ueneri unde suam historiā sit exortus 428
ueneri. ueneri. ueneri. quid	418	peritona fructus de sapientissimum Oris
ueneri quomodo humida impressiones in		gure
media aut infima regione acri faciat		uaret optimus qui
310		uaret pssim qui secundum Homerum
ueneri quæ ratione in albi confitent 33		Cerulium
ueneri in alium confederari possit,		uau quid significet
ueneri actus radio Solis		uene quo Luna speret incidende
ueneri unde exasperatur	211	uenero Secretis qualis
ueneri	211	uendites de teplo cuncti, quid figurer
ueneri Theologia Remanet	264	uentes oriturales calidiores esse occiden

<i>fulsum non in anime, sed in nerue esse</i>	169	<i>ad Vitam eternam possidendam duo res</i>	169	<i>voluptas optima ubi</i>	169
<i>193. omne, omni vero debere consen-</i>		<i>sentia esse</i>	171 (118)	<i>voluptas intelliguntur consensum opti-</i>	
<i>non esse</i>	193	<i>viare sub quo Luna calore sine pluuia</i>		<i>ma & diuina</i>	175
<i>virtus, bonum, verum, Eius quomodo Deo</i>		<i>visibus ponendum lumen destruxerit</i>		<i>voluptas quale malum</i>	175
<i>inquit</i>	168	<i>in solis</i>		<i>voluptates quare non amplectantur</i>	175
<i>veri definitio</i>	171	<i>virtutibus cadendis que dicit Luna materiam</i>		<i>urbani Pontificis Romani quo tempore</i>	
<i>veri definitio secundum Augustinum</i>	171	<i>idonea sit</i>	171	<i>vixerit</i>	175
<i>super Verbo quare dicatur Deus esse</i>	173	<i>virtutum moribus quomodo appellentur</i>		<i>in Verbis constitutione si pari carum ob-</i>	
<i>virtutis solidissima que</i>	173	<i>Græci</i>	174	<i>tinuerit, principes eius cunctis gaudiis</i>	
<i>veritatis splendor & lux ubi amicitia</i>	179	<i>virtutibus autem magis castitati</i>	179	<i>plernum perituros</i>	179
<i>veritatem numerum sequi</i>	179	<i>virtutibus generat tria</i>	179	<i>et Verbis fundatione Astrologi prædici-</i>	
<i>veritate nihil iurandum audiri posse</i>	179	<i>virtutem solum opus iustitia esse</i>	179	<i>erre posse</i>	179
<i>vergitas quomodo alibi vocatur</i>	179	<i>virtutes de re inter rationemque esse</i>	179	<i>veritas facta unde prædicantur 425. initia</i>	
<i>vergitas</i>	179	<i>virtutis indidua que 168. unde sit deri-</i>		<i>ignota esse 451. passionum cause</i>	
<i>vergitas positam Principis</i>	179	<i>uata 20. in reb. ub. omnis principalis</i>		<i>que</i>	179
<i>vergitas styli</i>	179	<i>fontis que ibid. in creatura triplex ibid.</i>		<i>et Verbum inflatione quomodo An-</i>	
<i>vergitas dicti de arborib. & ferendis 179</i>		<i>principii totius mundi 21. omniū</i>		<i>strologi prædici</i>	179
<i>veritas noua quo tempore non sine iuden-</i>		<i>merent principium</i>	179	<i>etiam meritis que Phariæ nauigii prin-</i>	
<i>de</i>	179	<i>uitas, que vni sibi est vni quædam verū</i>		<i>cipii inuenerit qui</i>	179
<i>veritas cur de rebus diuinis non exigua</i>		<i>copula, quibus modis consistit</i>	179	<i>voluntatem cadentem quare Plotinus</i>	
<i>scripta ediderit</i>	179	<i>uitatis pacem qui dperuerit 162. 163</i>		<i>vocet Lyran</i>	179
<i>vita communis que</i>	179	<i>uitati qui numerus proximis sit</i>	179		
<i>vitalitatis Philanthropia</i>	179	<i>uitatibus esse Deum</i>	179		
<i>vitalitatis & falsas sit</i>	179	<i>uitatem autem dare</i>	179		
<i>vitalitatis Philosophus</i>	179	<i>uitatem distingui à pietate</i>	179		
<i>de Villa Joannis Pici Mirandula æm-</i>		<i>uitatem solum perfectam & simplicem</i>			
<i>na. Carmina seu epigrammata</i>	179	<i>solitariam esse</i>	179		
<i>vanditia quid</i>	179	<i>uitate nihil perfectius</i>	179		
<i>vitum ex aqua factum quid figuerit</i>	179	<i>per vniuersalem quid intelligatur</i>	179		
<i>vitum qualiter sanguis Christi sit</i>	179	<i>uitatibus unde</i>	179		
<i>vitum non remanere in Sacramento post</i>		<i>uitatibus quid</i>	179		
<i>consecrationem</i>	179	<i>uiti quid 16. 17. quid secundum Par-</i>			
<i>vitum cur aqua infusatur</i>	179	<i>uadi 161. secundum Dionysium quid 162.</i>			
<i>vitæ concupiscentia cum bellis nobis</i>		<i>quid dicitur secundum Dionysium 172.</i>			
<i>carumque esse</i>	179	<i>quid dicitur 194. in q. diuidantur 167</i>			
<i>vitæ de fure, andarie lani erit in magna</i>		<i>uiti, verum, boni, Eius quomodo Deo in-</i>			
<i>et soluisse sit 214. occidit calen-</i>		<i>uiti 168. supra Eius non addere 42. quo-</i>			
<i>stibus non in esse</i>	179	<i>modo sub Eius ratione cœpiat 167</i>			
<i>virtutis actus & perfectio in corporibus</i>		<i>vitum quare Deum dicatur</i>	179		
<i>arctius unde prænotat</i>	179	<i>vitum & bonum apud Pythagoricos: em-</i>			
<i>ad Virginem Sol cum peruenit quid</i>		<i>de appellationem habeant</i>	179		
<i>accidit</i>	179	<i>vitum primum & primum simul quid 179</i>			
<i>in Virgine proba quid detestandum 179</i>		<i>vitum, Eius, bonum, verum, quomodo co-</i>			
<i>sub Virgine Sol quid efficiat</i>	179	<i>mutui insit</i>	179		
<i>virtus virtutum que</i>	179	<i>virtus prædicamentis ratio quid</i>	179		
<i>virtutis quæ ponenda sint</i>	179	<i>intra Virtutis terminos qd. circumscribitur</i>	179		
<i>virtutis consummatione etiam primis mo-</i>		<i>vitū quid opponatur</i>	179		
<i>ris antepare</i>	179	<i>vitum Eius esse superius quid sit secundum</i>			
<i>virtutum communem normam & regulam</i>		<i>Paruadi 162. esse primum Eius 160.</i>			
<i>debere esse</i>	179	<i>& Eius a quo cœreia esse, quomodo in-</i>			
<i>virtutes morales & Cardinales remanere</i>		<i>tellegat 172. esse Eius cunctis quo-</i>			
<i>in patria etiam post resurrectionem</i>	179	<i>re dicat 166. & Eius, esse a qualis 161</i>			
<i>visibilibus naturæ signis, invisibilibus dei</i>		<i>vitū Metaphysici esse fundamentum vitutis</i>			
<i>nobis philosophantibus ostendi</i>	179	<i>Aristotelici 166. esse cœreia nomi 172</i>			
<i>visio quæ sit alio</i>	179	<i>post Virtutem, verum, bonum Eius, alia duo</i>			
<i>visus sensus</i>	179	<i>genera esse que rebus insunt: nimirum</i>			
<i>vita æterna que</i>	179	<i>Aliquid & res</i>	179		
<i>vita quare imperfecta dicatur</i>	179	<i>super Virtutem quare dicatur Deus esse 172</i>			
<i>vita nostra quomodo informanda sit ad</i>		<i>per Volatile quod creatum est die quom-</i>			
<i>exemplar vite Cherubica</i>	179	<i>to, quid intelligatur</i>	179		
<i>vita forte unde indicata sit 430. huius</i>		<i>voluntas autem inobediens dici possunt</i>			
<i>modum suspensam qui 64. virtutem spi-</i>		<i>voluntas eam</i>	179		
<i>ritu lucido ad corpus transfundi</i>	179	<i>voluntas eam</i>	179		
<i>à Vita integritate mitti sanam, firmam</i>		<i>voluntas autem eadem Dei quid</i>	179		
<i>& robustam sperari posse</i>	179	<i>voluntas in rebus magnis est laudanda</i>	179		
<i>vitam omnem esse mortalem</i>	179	<i>voluntas motus quo tendatur</i>	179		

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ IN
HEPTAPLVN, DE SEPTIFORMI SEX
DIERVM GENESVS ENARRATIONE,

ad

LAURENTIVM MEDICEM

PRÆFATIO.

MOPIT amulatio me studiorum tuorum, Laurenti Medice, ut arcana Mō-
seos volumina recenserem: Cum superiore hyeme quantum ocy dabatur à re-
publica non alibi te magis ani libentius operam sumere, quam in ea lectione
animaduerteterem: Tum eodem quoq; priuatæ ratio subinnuit ait: Quoniam
operi alteri meo, tuo quidem auspicio iam pridem, sed & in tuum nomen cre-
scenti, quo Dāuidicos hymnos à Septuaginta versos interpretibus, & in eccle-
sia iugiter personantes non modo à suspitione omni calumniæ, asserere, sed interpretamentū
quoq; facibus illuminare tentant, nulla prorsus utilitas trāclatio, nulla fructuosior quàm eorum
librorum, nulla rursus consensus auctoris magis (aut vs verim dixerim) necessaria reperitur. Ac-
cedit autem per hos dies, ut in mundi fabrica celebratū illis operibus sex dierum fuerim as-
siduus: quibus totius natura secreta contineri ut credamus, magna serationes offerunt. Nam vs
illud omittam, quod hac omnia propheta noster Deo plenus ac celesti dilante spiritu totius
magistro veritatū excepit, nōne eundem nobis cum nostrorum tum suorum, tum gentium de-
um, testimoniū prorsus humana sapientia doctrinarumq; omnium & literarum consultiſsimū
prodiderunt? Extat apud Hebræos Salomonis illius cognomento sapientissimi liber, cui Sapien-
tistulus, non qui nunc in manibus est Philonis opus, sed aliter Hierosolyma, quam vocant se-
cretiore lingua compositus, in quo vir natura rerum, sicuti putatur, interpret omnem se illius
modi disciplinam fatetur de Moſaica legū penetrabilibus accepissē. Sunt item quantum atti-
net ad nostros, & Lucas & Philon auctores granissimi illum in vniuersa Aegyptiorum doctri-
na fuisse eruditissimum. Aegyptijs autem vſi sunt præceptoribus Græci omnes, qui habiti diui-
niores, Pythagoras, Plato, Empedocles & Democritus. Nōtum illud Numenij philosophi non a-
liud esse Platonem quàm Atticum Moſem. Sed & Hermippus Pythagoricus attestatur, Pytha-
goram de Moſaica lege plurima in suam philosophiam tranſiſſe.

Quod si rudis in suis libris & popularis interim Moſes potius quàm aut philosophus aut
theologus aut magna alicuius sapientia artifex apparet: Renocemus cō mentem, fuisse veterū
sapientum celebre inſtitutum, res diuinas ut aut planè non ſcriberent, aut ſcriberent diſſimu-
lenter. Hinc appellata mysteria, nec mysteria qua non occulta, hoc ab Indis, hoc ab Aethiopijs,
quibus de nuditate cognomen hoc ab Aegyptijs obseruatum. Quod & Sphinges illa pro templi
inſignabant. Ab eū doctus Pythagoras ſilentij factus eſt magiſter: nec ipſe quicquam literis
mandauit præter omnino pācula qua Dama filia moriens commendauit. Non enim qua cir-
cumferuntur aurea carmina Pythagora ſunt, ut vulgò etiam doctioribus perſuaſum, ſed Phi-
loſoi. Legem deinceps eam Pythagorici religioſiſſimè iurati ſunt: eam Lyſis ab Hipparcho vio-
latam queritur. In eam deniq; iuratos Ammonij diſcipulos, Origenem, Ploſinum & Herennium,
Porphyrius eſt author. Plato noſter ita innolucris anigmatum, fabularum velamine, mathe-
maticis imaginibus, & ſubſeuriſ recedentium ſenſuum iudicij ſua dogmata occultauit, ut &
ipſe dixerit in epistola, neminem ex his qua ſcripſeris, ſuam ſententiam de diuinis aperit intel-
lecturum, & re minus credentibus comprobauerit. Quare ſi ob id Moſes lectionem velut ex-
eſcatam putamus, quòd nihil habeat in priorifronte non vulgarium, non rude, damnemus eo-
dem exemplo antiquos omnes philosophos ruditatis & ignorantia, quos totius ſapientia magi-
ſtros veneramus. Quin idem obseruatum in ecclesia cernimus, Ieſu Chriſti imago ſubſtantia
Dei euangelium non ſcripſit, ſed prædicauit: prædicauit autem turbi quidem in parabolis, ſer-
uorū autem pauci diſcipuli, quibus datum erat noſſe mysteria regni celorum, palam citraſq;
ſeruat: Neg, omnia pauci illi, quia non omnium capaces, & multa erant qua portare non po-
terant, donec adueniens ſpiritus docuit omnem veritatem. Diſcipuli Domini tam pauci electi
de tot millibus multa ſerre non poterant. Turba omnū Iſraelitica, ſariotes, coci, macellarij, opi-
liones,

liones, serui, ancilla, quibus omnibus legenda lex tradebatur totius Mosaica vel diuine potius sapientia, ferre onus non potuissent. Ille quidem in montis sublimitate, mûs utiq; ibi in quo & Dominus sapè discipulis alloquebatur, diuini solû lumine collustratus tota facie mirum in modum splēdēsebat, sed quia lucem ferre non poterat populum oculis cunctis eibis & nocturnis, velata facie illi verba faciebat. Redeamus ad nostros.

Scripsit Matthæus primus Euangelium, & ut inquit propheta abscondens in corde suo Dei elegia ne peccaret ista solum qua ad Christi humanitate attinebant historia profectus est, ne intercederet obliuio memoria rerum gestarum, ut propterea in mystico Ezechielis speculo per hominem figuratum illum intellegamus. Ioannes qui pra omnibus maxime diuinitatis secreta reuelauit, tribus quidem vulgatis euangelis & à Domini cruce multis exaltis annis coactû loqui qua dñi sacrauerat, ad abolendam hæresim Ebionitarum, qua Christum hominem non etiam Deum asseruerat, de æterni filij generatione, sed paucis, sed obscurè pronuntiatis. Iude exorsus: In principio erat verbum. Paulus Corinthihs negat solidum cibum, propterea quod adhuc carnis legibus vinum non autem spiritu, & sapientiam loquitur inter perfectos. Discipulus Pauli Dionysius Areopagita sanctum & ratum institutum fuisse scribit ecclesijs, ne dogmata secretiora per literas, sed voce tantum q̃ qui ritè essent initiati communicarentur. Hac pluribus sum prosequutus quod sunt multi qui Moscos librum dicto argumento de rudè cortice verborum tanquam aliqui de medio & trinale contemnuant & aspernentur, nihilq; apud eos minus credibile quàm habere illum in recessu diuini aliquid quod fr̃te promittat.

Quod si fatû est confutatum iam illud creditu facile, si cubs de natura, de totius opificio mûdi tractatum ab eo id est, si qua in parte operis sui velut agri cunspiciam sint ab eo thesauri depositi omnis verè philosophia: Factum in primis hoc in hac parte ubi velle professus de rerum omnium emanatione à Deo de gradû, de numero, de ordine partium mundanarum altissimè philosophatur. Propterea fuit decretum veterum Hebræorum: cuius etiam meminit Hieronymus, ne hunc mundi creationem quisquam nisi matura iam ætate attingeret. Videbor igitur fortasse fecisse operapressum, si immoratus diuini exaltioris cura & operosiore, ut licuit per nostram imbecillitatem in studiiorum sum intellectum Mosaica lectionis: In cuius enarratione cum permultos elaborasse Latinos Græcosq; viderem. Præterea Chaldaos & Hebræos interpretes veteres nonosq; prope innumerabiles, ne cogitare quidem audebam nouum aliquid super hac re vel scribere vel commentari. Caterum memineram cantum Mosaica lege, ne quis agrum suum penitus tasmq; demeteret: sed intactam ex eo portionem pauperibus & egenis relinqueret qui mergites iude & manipulos ad famem tolerandam sibi acceperent. Hoc cum venisses in mentem, sagacibus oculis lustrare corporis latissimos propheta campos indagaturum, ac cum doctissimis interpretes non minus cultores legu fuerint quàm interpretes, iuxta legis edictum intactam partem aliquam reliquissent, nobis vixote infirmioribus demetendam. Pude mihi ego quog; vel pauculas spicas decerpere imponendas aris ecclesia quasi primitias fragû, ne à privilegis templi cen non verum Israëlita cen penitus asymbolus eliminaret. Succesit ex voto res non quod possum equidem quicquam quod illi non potuerant, sed quod & illi de legis præcepto noluerunt industria posteriorum viam præstruere: & ea insuper est agri vastitas, ea fecunditas, ut par illi frumentorum numerus nullus esse possit, ut quanquam & infinita ferè & valentissima opera in eo se totû viribus exercuerint, dicere tamen euangelicum illud adhuc possumus: Altesis multa, operary pauci. Quia igitur super hoc libro viri sanctissimi Ambrosius & Augustinus, Strabus item & Beda & Remigius, & ex iniuribus Egidius & Albertus: qua item apud Græcos Philon, Origenes, Basilus, Theodorus, Apollinaris, Didymus, Diodorus, Scernus, Eusebius, Iosephus, Gennadius, Chrysostomus, scripserunt intacta penitus à nobis relinquentur: Cum & temerarium & superfluum sit in ea se agri parte infirmum hominē exercere, ubi se pridem robustissima mentes exercuerunt. De his item qua vel Iouetæ vel Antheos vel Simeon antiquus Chaldaicè tradiderunt, vel ex Hebræi aut veteres Elcazarus, Aba, Ioannes, Gomias, Isaac, Ioseph: aut inniores, Gersonides, Sardiæ, Abraam, vterq; Mosès, Salomon & Manach conscripserunt, nullam nos in præsentia mentionem habebimus.

Asseremus autem præter hac omnia septem alias expositiones nostræ instrumenta & meditata, in quibus illud primum curabimus, cuiuscere si poterimus tres difficultates, cum quibus videtur his omnibus quæ arrandum librum huic suscepereunt magna & difficilis fuisse colluctatio. Prima est ne quid aut minus sufficienter, aut parum doctè & sapienter à Mose dictum videatur. A qua se quidam hoc pacto exoluerunt, quod idcirco neg, dixit de omnibus neg, attulit grandia & sublimia, quia rñ di populo loqueretur, qui nō erat intelligentia omnium statû idoneus:

idoneum: Nos credere possumus satius factum rudibus auditoribus, si lumē scientia, quod introspicerent sapientes, crassioribus verbis quasi cornea testā circumdatum obduxeris, ne hebetiores inde oculi perfringerentur. Atinletis ergo lumen, ut sanis oculis profores, inclusum tamen & velatum atinletis, ne lippientibus officeret. Neq. enim minus ille aut debuit, aut potuit, aut noluit inuare doctos quā in doctos.

Secunda est difficultas, ut senior idem sit interpretis amenti sibi consensiens ex se aptus, & uno quasi ductu tota series à quo primitus sensu proficiscitur, in eundem illum quasi memor proposui referatur. Neq. si forsasse hic de Ideo loquentem introducas: ut proxima clausula de elementu agere, vel de homine illum velimus. Arbitrarium' .. .. . volentium genus expositionis. Quod enitare tamen in huius libri enarratione impossibile multu, ne dicam difficile, operosum profecto omnibus visum est. Tanta est perplexitas, tanta ambiguitas, tanta varietas vniuersa lectionu. Vide quanti laboris, quā non factu sit facile id, quod animo nos concepimus (utinam consequamur) ut nō uno duntaxat sed septuplici sensu à capite semper nouum opus excorsi, perpetua & impromissa expositionu ordane totam hanc mundi creationem, nihil nisi priorum opibus interpretemur.

Tertia difficultas in hoc versatur, ne extraneum aliquid, vel prodigiosum, vel alienum à re vera natura, qua nunc cōspicitur, & à veritate, quā à philosophis melioribus compertam, nostri etiam receperunt afferentem prophetam: imo per prophetam diuinum spiritum, faciatum.

Cur autem septem à nobis allata expositiones quā ratione suscepta, quod nostrum cōsiliu, & qua necessitas nos ad eas impulerit: quid omnino sit nouum hoc quod asserre molimur, sequenti capite palam faciemus. In quō illius qui de hac materia, id est, de mundi creatione absolutissimē, ad naturā ipsius amulationem sit scripturus, ideā pingentes: conabitur tūm in sequentibus recomprobare, prophetā nostrum ab illa nihil quasi archetypo decidisse: sed æquum omnibus numerū ita, ut nihil aliud pro tali ideā quā ipsemet proponendum sit omnibus, & magnitudinem eius admirari omnes facilius quā affirmare pro dignitate possumus.

Debentur autem tibi hac nostra qualiacūq. sint adhuc rudimenta nostra inuentus Laurenti vir clarissime: vel quia sunt mea qui tibi meipsum tampridem dedi & vovi: vel quia hoc ipsum tu nobis, in quo sunt nata, Fesulanī secessus oculum parasti. Quod interuentu etiam crebro vel assiduitate potius Angeli Politiani familiaris tui condidit, cuius amicum & fertile ingenium quāuis aetate flores literarum varios extulerat, iam nunc ut arbitror solidam philosophia maturamq. adeo frugem pollicetur. Accedit quod consuetum est cum huius quos amamus vel colimus, festum aliquid aut latum euenit, non solum verbis congratulari, sed aliquo etiam munere sanare, ut sic dixerim, illorum felicitati, & testatam apud eos facere letitiam animi nostri. Opportunū igitur nostrā hac lucubratio ad te venis, quo tempore Ioannes filius ea aetate, qua nemo antea summo Christianorum ordinum collegio à Pontifice summo Innocentio octauo destinatus est, & indole ipsius qua de se bona omnia promittit, & tuū meritū tuāq. authoritate id sibi iure & merito postulantis. Reliquum ut optem, dignum se ille exhibeat hac dignitate. Quod fecerit si quem & patrem & dignitatis auctorem habuit, eundem videri exemplar id est, prudentia totiusq. virtutū habuerit. Vale.

JOANNIS PICI MIRANDVLÆ

IN HEPTAPLVM DE OPERE

sex dierum Geneseos,

AD LECTOREM PRÆFATIO.

RES mundos figurat antiquitas, Supremū omnium vitramūdanum, quem theologi angelicum, philosophi autē intellectualem vocant, quem à nemine satis pro dignitate decantatum, Plato inquit in Phædro, proximum huic cœlestem, postremum omnium sublimarē, hunc quem nos incolimus. Hinc tenebrarum mūdus, ille autem lucis, cœlum ex luce & tenebris temperatur. Hic per aquas notatur fluxa instabiliq. substantia, ille per ignem lucis candore & loci sublimitate, cœlum natura media, idcirco, ab Hebræis *mayim* quasi ex *ay* & *may* exigne & aqua, quæ diximus compo-

a a situm

fitum nuncupatur. Hic vitæ & mortis vicissitudo, illic vita perpetua, & stabilis operatio, in cœlo vitæ stabilitas, operationum locorumq; vicissitudo. Hic ex caduca corporum substantia, ille ex diuinæ mentis natura, cœlum ex corpore, sed incorrupto, ex mente, sed mancipata corpori constituitur. Mouetur tertius à secundo, secundus à primo regitur: & sunt præterea inter eos differentiarum plurimæ, quas hic enarrare non est consilium, vbi hæc præterfluimus potius quàm inundamus.

Hoc non prætermiserim figuratos hos mundos tres à Mose euidentissimè in admirabilis illius tabernaculi sui constructione. Partitus est enim tabernaculum in partes tres, quarum singulæ singulos, quos diximus, mundos representare expressius nullo modo possent. Etenim prima pars nullo defensa tecto vel vmbraculo imbribus, niui, solibus, calori, frigoriq; obuia erat & opportuna, & quod est nostri, id est, sublunaris mundi, euidentius simulachrum inhabitabant eam, nõ modò homines mundi & im-mundi, sacri & prophani, sed & omnifarij generis animalia, eratq; in ea vel ob sacrificia iugesq; immolationes vitæ & mortis perpetua vicissitudo. Reliquæ duæ partes ambæ obiectæ & vndiq; ab omni peregrina iniuria liberæ, quemadmodum & vterq; mundus tam cœlestis quàm supercœlestis, nec iniuriæ capax nec contumeliæ: Ambæ item sanctitatis nomine honestatæ, ita tamen vt quæ erat secretior, sancti sanctorum, reliqua sancti tantum titulo decoraretur: sicuti quamuis & cœlestis & angelicus mundus vterq; sanctus, quoniam supra lunam post luciferi casum, nec macula, nec peccatum, aut est, aut esse potest, angelicus tamè cœlesti longè sanctior & diuinior habetur.

Sed quid remotiores has similitudines prosequimur? Nam si postremà pars tabernaculi erat hominibus & brutis communis, secundam, quæ tota auri splendore fulgebat, candelabrum illuminabat septem lucernis distinctum, quæ vt dicunt omnes interpretes Latini, Græci & Hebræi, septem Planetas significat: In tertia parte omnium sacratissima, alata Cherubin erant, nõne nostris tres mundos oculis subiiciunt? & hunc quem & bruta & homines incolunt, & cœlestem in quo planetæ coruscant, & supercœlestem habitaculum angelorum.

Admonemur autem hinc etiam altioris euangelici sacramenti. Nam quoniam nobis ad mundum supercœlestem ad angelotum consortium, referata est via per Christi crucem & sanguinem, idcirco illo occumbente scissum est velum templi, quo sancta sanctorum, per quæ angeli eum diximus mundum significari, ab alijs partibus discludebantur. Quod fuit indicio patere iam aditum homini ad Dei regnũ, ad Deum ipsum, qui volat super cherubin, aditum ab initio ob peccatum primi parentis iustitiæ legibus occlusum.

Hæc satis de tribus mundis, in quibus illud in primis magnopere obseruandũ vnde & nostra ferè tota pendet intentio, esse hos res mundos mundum vnum, non solum propterea quòd ab vno principio & ad eundem finem omnes referantur, aut quoniã debitis numeris temperati, & harmonica quãdam naturæ cognatione atq; ordinaria graduum serie colliguntur: Sed quoniam quicquid in omnibus simul est mundis, id & in singulis continetur: neq; est aliquis vnus ex eis, in quo non omnia sint quæ sunt in singulis, quam Anaxagoræ credo fuisse opinionem, si rectè eum sensisse putamus, explicatam deinde à Pythagoricis & Platonicijs. Verum quæ in mundo sunt inferiori, in superioribus sunt, sed meliore nota: quæ itidem sunt in superioribus in postremis etiam visuntur, sed degenere conditione & adulterata, vt sic dixerim natura. Est apud nos calor qualitas elementaris, est in cœlestibus virtus excafactoria, est in angelicis mentibus idea caloris. Dicam aliquid expressius. Est apud nos ignis quod est elementum, Sol ignis in cœlo est, est in regione vitramundana ignis seraphicus intellectus. Sed vide quid differant. Elementaris vrit, cœlestis viuificat, supercœlestis amat. Est aqua apud nos, est aqua in cœlis, huius motrix & domina, vestibulum, scilicet, cœlorũ Luna: Sunt aquæ & super cœlum, mentes cherubicæ. Sed vide quæ in eadem natura disparilitas conditionis: humor elementalis vitæ calorem obruit, cœlestis eundem pacificat, supercœlestis intelligit. In primo mundo Deus vnitas prima, nouem angelorũ ordinibus quasi sphaeris totidem præest, immobilisq; ipse omnes mouet ad se. In medio mundo, id est, cœlesti, cœlum empyreum, nouem itidem sphaeris cœlestibus quasi dux exercitui præest, quæ cùm singulæ motu incessabili voluantur, illud tamè, Deum imaginans, immotum est. Sunt & in mundo elemẽtari post materiam primam ipsius funda-

fundamentum, nouem sphaeræ formarum corruptibilium. Tres, scilicet, corporum vitæ expertum, quæ sunt elementa & mixta, tum inter hæc media, quæ mixta quidem, sed imperfecta, quales in sublimi quæ sunt impressiones. Tres vegetabilis nature, quæ in tria primum genera diuiduntur, herbarum, fructuum & arborum. Tres animæ sensuales, quæ aut imperfecta est, qualis quæ in Zoophytis: aut perfecta quidem, sed intra terminos irrationalis phantasie: aut quod substantium in brutis est, humanæ etiam capax eruditionis, quod quasi medium est inter hominem & brutum, sicut Zoophytum medium est inter brutum & plantam.

Sed de his plura quam opus sit, hoc tantum addiderimus, mundorum mutua continentiam sacris etiam literis indicari. Cum & scriptum in Psalmis sit: Qui creat cælos in intellectu, & angelos Dei legimus spiritus esse, & ministros eius flammæ ignis vrentis, hinc sæpè diuinis cœlestia cognomenta, sæpè etiam terræna, dum nunc per stellas, nunc per rotas & animalia, nunc per elementa figurantur, hinc & terrenis sæpè cœlestia nomina. Quoniam, scilicet, astridæ vinculis conebordie, uti naturas, ita etiam appellationes hi omnes mundi mutua sibi liberalitate cōdonant. Ab hoc principio (si quis fortasse hoc nondum aduertit) totius sensus allegorici disciplina manauit. Nec potuerunt atque patres alijs alia figuris decenter representare, nisi occultas, ut ita dixerim, totius naturæ & amicitias & affinitates edocti. Alioquin nulla esset ratio cur hoc potius hac imagine, aliud alia quam contrā representasset. Sed gnari omnium rerum & acti spiritu illo qui hæc omnia non solum nouit, sed fecit naturas vnius mundi, per ea, quæ illis in reliquis mundis nouerant respondere, aptissime figurabant.

Quare eadem opus cognitione (nisi idem adsit & spiritus) his, qui illorum figuras & allegoricos sensus interpretari rectè voluerint. Est autem præter tres, quos narrauius, quartus alius mundus, in quo & ea omnia inueniuntur quæ sunt in reliquis: hic ipse est homo, qui & propterea, ut catholici dicunt doctores in euangelio, omnis creaturæ appellatione censetur. Cum prædicandum hominibus euangelium, non autem brutis & angelis, prædicandum tamen omni creaturæ à Christo demandatur. Tritum in scholis verbum est, esse hominem minorem mundum, in quo mixtum ex elementis corpus, & cœlestis spiritus, & plantarum anima vegetalis, & brutorum sensus, & ratio, & angelica mens, & Dei similitudo conspicitur. Quatuor igitur hos mundos si statuamus, et credibile est Mosè dicturum de mundo sufficenter, de his omnibus discussisse: & eum naturam scriptor effigiet, si sit naturæ cōsultus, qualem hunc nostrum, si quem alium credimus, et credibile doctrinam de illis non aliter dispositam, quam in seipsis illos omnipotens Deus opifex disposuit, ut sit verè scriptura hæc Moscos imago mundi expressa, quemadmodum legimus etiam ei præceptum in monte vbi hæc didicit, ut omnia faceret secundum exemplar quod in monte viderat.

Primum igitur quod est omnium maximum, sicut ostendimus, quæ sunt in omnibus mundis conneri in singulis, debuit Moses æmulator naturæ de nullo vsquam ex illis mundis agere, quin sub eisdem verbis eodemque contextu de omnibus simul pariter ageret. Vnde quadruplex statim totius Mosaicæ lectionis expositio nascitur, ut primo loco quicquid ibi est scriptum, de angelico mundo & inuisibili, nullam omnino de alijs mentionem habentes, enarremus. Secundo loco itidem omnia de cœlesti mundo: tum de sublunari hoc & corruptibili: quarto de natura hominis. Nam si vsquam de intelligibili puta tractabitur, quin sicut ille in se postremas omnes naturas continet, ita & eadem de reliquis mūdīs nos scriptura admonet, possumus certè imò debemus omnes particulas de omnibus interpretari: Rursus sicut naturæ quantum in seipsis promiscuè inuicem continentur, discretas tamen proprias sedes, & peculiaris quædam iura sortitæ sunt, ita & si singulis in partibus præsentis operis de quadruplici natura eadem serie literæ differatur: credendum tamè prima in parte de prima agi natura peculiari, & arque eodem ordine deinceps in reliquis. Vnde & quintæ exoritur expositionis necessitas. Accedit quod quæ ratione hæc sunt distincta, quia tamen nulla est multitudo, quæ non sit vna, discordi quadam concordia ligantur, & multiforbibus nexum quasi catenis deuincuntur.

Quod cum toto etiam opere age: Mosè sit venisimile, ad sextam iam nos interpretationem vel inuitos vocat. In qua ostendemus quindecim esse modos, quibus

rem aliam alij cognatam vel coniunctam intelligere possumus, & cùm neque plures sint, nec pauciores, ita eos omnes & sufficienter & dilucidè à propheta expressos, ut nihil expressius vnquam de rerum natura scripserit Aristoteles.

Postremò quemadmodum sex diebus Genesios sabbathum succedit, id est, quies, congruum vt & nos post procedentium à Deo rerum ordines distributos, & explicatam eorum vnionem & differentiam, scèdera q; & habitudines septima iam & sabbatharia (vt sic dixerim) enarratione de creaturarum felicitate, deq; reditu ad Deum, qui per Mosaicam, & Christianam legem elongato, inde ob peccatum primi parentis homini contigit, aliqua perstringamus: referātes quæ de his in præfenti scriptura Moses apertissimè occultauit, vt fiat palàm de Christi aduentu, de ecclesiæ profectū, de gentium vocatione, expressissimum hic vaticinium legi. Vt sit verè hic liber, si quis alius talis, liber septè signaculis obsignatus, plenus omni doctrina, omnibus mysterijs.

Non autem imitabimur eos qui aggressi aliquando hanc mundi creationem exponere. Quicquid vsq;nam apud philosophos & apud theologos de Deo, de angelis, de materia, de cœlo, deq; tota natura disputatum est huc congesseunt. Quod apud Hebræos maximè Isaac Persa, & Samuel Ophnides peccauerunt: Sed solùm quid sibi Mosaiica litera velit, quid verborum contextus, vel indicet, vel significet, declarare pro viribus annitemur. Nec si ostendemus per firmamentum, puta octauam spheram significari, statim de illa exordiemur disputationem, quo pacto rapiat ceteras spheras, quot signis distincta, quot imaginibus, simplicine motu, an potius duobus an verius tribus in diuersa notetur. Aut sicubi dictione aliqua indicari hominis animum dixerimus, digrediemur ad omnia quæ scribuntur de anima enucleanda, sed ea tantùm de vnaqua; re strictim etiam & cursim annotabimus, de quibus mentionem author expressam facere videatur. Dixi strictim etiā & cursim, quia non illud hoc in opere est consilium, vt qui hæc, alibi non didicerunt, hic primùm discant, sed vt quæ sciuntiam esse vera in prophetæ verbis agnoscant, & quæ immensis voluminibus digesta à theologis & philosophis legerunt, quo pacto hic paucis & comprehenderit & occultauerit intelligentes, reuelata facie legistatorem loquentem audiant. Quod si quis etiam fortè actus spiritu sanctæ rusticitatis non tam petita hæc altius mysteria non probauerit, quàm simpliciore potius & sibi accommodatiore optauerit sacri contextus enarrationem: lubebo eum priùs meminisse Pauli præcipientis, ne aut qui manducantem spernat, aut qui non manducat manducantē iudicet. Tum ipsum non meis sed Augustini in ipsa etiam sua in Genesim expositione alloquar verbis in hunc modum: hæc tu si potes apprehendas, si nondum potes, relinquo valentioribus. Tu verò cum scriptura non deferente infirmitatem tuam & materno incessu tecum tardius ambulante proficias. Illa enim sic loquitur vt altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate paruos nutriat. Sed redeamus ad nos & ab ipso corruptibili mundo quem habitamus, exordientes præstemus quantum, scilicet, possumus quod polliciti sumus: Alioquin & in magnis est satis voluisse, & vt inquit Pomerius, magnarum rerum magnus conatus, profectus est, Mosaiica verba veniunt exponenda.

VERBA

7
VERBA IPSA PROPHETAE QVAE
EXPONENDA SVSCEPIMVS,
hæc sunt, Genes. 1.

IN principio creauit Deus cælum & terram: terra autem erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Et dixit Deus, fiat lux, & facta est lux: & vidit Deus lucem quod esset bona, & dimisit lucem à tenebris: appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. factumq; est vespere & mane dies vnus.

Dixit quoq; Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidas aquas ab aquis: & fecit Deus firmamentum, diuisitq; aquas quæ sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum: & factum est ita: Vocauitq; Deus firmamentum, cælum: & factum est vespere & mane dies secundus.

Dixit verò Deus: Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum vnum, & appareat arida: & factum est ita: Et vocauit Deus aridam, terram: congregationesq; aquarum appellauit maria: & vidit Deus quod esset bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram: & factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumq; faciens fructum, & habens vnumquodq; sementem secundum speciem suam: Et vidit Deus quod esset bonum, & factum est vespere & mane dies tertius.

Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidas diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos: ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram: & factum ita: Fecitq; Deus duo luminaria magna, luminare maius, ut præset diei: & luminare minus, ut præset nocti: & stellas: & posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram, & præsent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras: & vidit Deus quod esset bonum: & factum est vespere & mane dies quartus.

Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram sub firmamento cæli: Creauitq; Deus cete grandia, & omnem animam viuentem & motabilem, quam produxerat aqua in species suas, & omne volatile secundum genus suum: & vidit Deus quod esset bonum: benedixitq; eis dicens: Crescite & multiplicamini & replete aquas maris, auesq; multiplicentur super terram: & factum est vespere & mane dies quintus.

Dixit quoq; Deus: producat terra animam uiuentem in genere suo, iumenta & reptilia terra secundum species suas: factumq; est ita: Et fecit Deus bestias terre iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile terre in genere suo: & uidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsūt piscibus maris, & uolatilibus cœli, & bestijs uniuersę terre, omniq; reptili quod mouetur in terra: Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum & fœminam creauit eos, &c.

Haftenus exponendum. Mosẽ suscepimus: Totam autem expositionem in septem libros siue tractatus partitus sum, potius ut imitarer Basilium & Augustinum, quàm propterea quòd hac crebra distinctione quasi intenugens legentis intentio recreatur. Accedit quòd cùm septem sint expositiones septem libris digestę, singuliq; libri septem capitibus diuidantur, septem creationis diebus omnia respondent. Factum item à nobis ratione congruentissima, ut quemadmodum septima dies apud Mosẽ sabbathum est, & dies quietis:

ita expositio quęlibet nostra septimo semper capite, in Christum deriuetur, qui & finis est legis, & nostrum est sabbathum, nostra quies, nostra felicitas.

IOAN.

IOANNIS PICI

MIRANDVLÆ, DE MVNDO

ELEMENTARI, LIBRÏ PRIMÏ

Expositionis primæ.

CAPVT PRIMVM.

NATVRÆ Philosophi qui de natura rerum corruptibilium disserunt, de principijs earum sic statuunt in vniuersum, esse materiam rudem, formarum expertem, idoneam quidē omnibus formis suscipiendis, sua tamē natura omnibus priuata: Quare præter materiam, priuationem etiam faciunt principium rerum naturalium. Adiecit Auerrois esse materiam trino dimensu, in longitudinem, latitudinem, altitudinemq; protensam, hæc, scilicet, res corporeæ de incorporeo subiecto fieri dicerentur: Tum asserunt transmutantem causam, quam vocant efficientem, cuius vi tractata materia, quod est potentia; actu fiat aliquando, quemadmodum mollis cera & indefinita ductu manus atq; tractu in diuersas figuras protractantis arbitrio transformatur. Quoniam autem nihil natura temerè agit, sed boni alicuius consequendi gratia finalis causa se statim insert, & proximus quidem finis agentis cause, forma est, quam de materiæ gremio eruit. Hoc enim illa consilio agit & versat, vt ad perfectum habitum formæ illam perducatur, vnde & forma tertium principium ab Aristotele statutum: Hæc autem de materiæ sinu educi non potest, nisi affectu prius & præparatu congruis qualitatibus: Circa qua totus opificis labor, tota actionis mora consumitur: ipsa, scilicet, specie in diuiduo momento quasi præmiolaboris statim effulgente. Opificem ipsum causam potius quàm principium vocant Peripatetici. Diuinorum autem memores semper diuini Platonici admonitos nos volunt naturales agentes causas, & si solæ appareant nobis quæ corpora agant, forment & transmutent, haud tamen primarias esse causas eorum quæ sunt, sed instrumenta potius diuinæ artis, cui obediunt & samulantur. Quemadmodum fabri manus & si ipsæ totam domus materiam, ligna, lapides, cemenra, componant, ordinent, & transmutent, nihilq; videatur præter eas cui factura domus accepta referatur, nouimus tamen organum illas esse obediens & seruiens quæ constituta in animo architecti domum quam simul concepit, particulatim digerit, explicatq; in sensibili materia: hinc factum vt ipsi duas causas adijciant, organicam & exemplarem. Quod neq; negant Peripatetici, immo cōfirmant, apud quos tritum illud: Omne opus naturæ opus esse intelligentiæ. Hæc sunt quæ in commune dicuntur de rebus corruptibilibus, quæ omnia ita in opere primi diei complexus est Moses, vt neq; certius neque aptius de his quicquam dixerint Philosophi probatissimi.

CAPVT II.

Pincipio igitur duas statuit causas, agentem & materiam, eam scilicet, quæ actu, & eam quæ est potentia: illam cœlum, hanc terram vocat, cui nostræ expositioni attestatur primū authoritas Stoicorum qui agentem causam cœlum, materialem terram vocauerunt, vt scribit Varro, ne Græcos commemorem: Attestatur & ratio. Nam & materia despiciatissima omnium naturarum, vt est terra omnium elementorum, & simili omnino proportionē respondent, vt probant Peripatetici agens materiæ & terræ cœlum. Terra autem hæc, id est, materia inani & vacua, vt transtulit Hieronymus, vel vt septuaginta inuisibilis & incomposita: Ethæc quidem omnia rudi materiæ in formiq; conueniunt, quæ & expert formarum omnium meritō inani & vacua dicitur, & omnino incomposita & inuisibilis est. Verūm Hebræicæ dictiones *רֵאשִׁית* & *וָאָרֶץ* & quæ

& quæ hoc loco leguntur, à pluribus Hebræis aliter exponuntur: una quidem rem brutam interpretantur, stupentem, attonitam. Quod ad materiam etiam tenebricofam deformemque faciem ab illis refertur, ob eam causam quod intendentes nos in illius cognitionem, attonitos reddit, propter quod & Aristoteles proportionem, & Plato notatione cognosci à nobis illam dixerunt: una autem ex vi dictionis inchoationem & rudimentum formæ multi exponunt. Idem enim si verbum verbo reddamus est una ac si dicamus, in eo est, siue eo aliquid est. Quod si sequamur præter subiecti potentiam, inchoatam in eo formam intelligemus, quod non solum Albertus & plures Peripatetici, sed veteres etiam Hebræi crediderunt, ut ex monumētis antiquissimis Simeonis apertè colligimus. Verum quo pacto hæc sit inchoatio accipienda, declarat, adiiciens: *Es tenebra trans super faciem abyssi*. Abyssum vocat terram, id est, materiam trino dimensam in altissimas profunditates extensam. Super hanc tenebrarum, id est, priuationem est: principium apud Peripateticos in primis celebre, cui nulla magis appellatio quam tenebrarum congruerit. Est autem priuatio, qua differt à negatione, ut Magnus Albertus constantissimè vult, ipsa hæc de qua dicimus inchoatio formæ, de qua re idem philosophus copiosè & subtiliter differtur. Præterea si subest terra aquis, & irrigata, inde parturit, quæ postremò & pariat: nonne aquæ hoc loco accidentis materiam qualitates & effectiones significabunt? quæ vel suo fluxu tractabiliq; natura aquarum speciem gerunt quibus, ut ita dixerim, humectata materia parturit formam, quam extremo temporis momento xdit in lucem. *Super hæc aquas spiritus Domini*, id est, vis causæ efficiens, Domini organum & instrumentum merito fieri dicitur: neq; dicitur ferri super terram, quia non attingit agens subiectum, aut permeat nisi medijs illis intercedentibus qualitativis, quas dum versat & agit, oritur lux, id est, formæ species & decore tenebrarum, quas diximus, id est, priuationis expultrix & fugatrix, sitq; Dei vocis sic imperantis: quia nihil agunt causæ naturales, quod non diuinæ artis ordo præceperit. Tum fit *ex vespere & mane dies unus*. Cum ex potentie actusq; natura substantia tertia quod compositum dicimus, dissiulauit, estq; ratio iam manifesta iuxta hunc sensum, cur dies unus dixerit, non primus, & merito lucem vidit, quoniam bona: cum nihil sit aliud natura formæ, quam primi boni imago tenuis & vmbatilis similitudo.

Hactenus in vniuersum de corruptibili substantia qualls omnis quæ infra Lunam est, vbi & celum & terram, id est, transmutantem naturam, & eam quæ transmutatur, & terram eandem, id est, materiam vidimus inanem omni specie substantiæ, vacuum item omni forma accidentali. Superq; eam in trino dimensus abyssos extensam priuationis tenebras insidentes, nō quidem illi intimas (neq; enim priuatio materiam, essentia est, ut probat Aristoteles) sed extremam eius faciem occupantes: Vidimus item super aquas, id est, fluxas dispositiones materiam quasi terræ præsenes ferri spiritum Domini, id est, vim causæ agentis, non ut causam principalem, sed ut spiritum Domini, id est, organum diuinæ artis, quomodo spiritus noster vitalis organum animi est, & statim tractante spiritu aquas illas & petuadente subiectum, iussu Dei artificis exorta est lux, id est, formæ decus & splendor.

CAPVT III.

Quoniam autem à communibus generalibusq; ad specialia recto ordine descendimus, ut probat Arist. facturus hoc idem Moses: postquā dixit de his quæ communia sunt rebus omnibus elementaribus, elementalem totam substantiam secundam die trisariam diuidit. Primo autem intelligendum materiales omnes formas, aquarum appellatione ab illo hic designari, quæ congruere magis ne possit quidem. Est enim in sphaera hæc rerum generabilium & corruptibilium stante materia, quasi alueo mari ut fluxus refluxusq; vndatum perpetuus, inde sinens abeuntium & aduentantium formarum commotio. Generatio, scilicet, præterit, ut inquit, Salomon, & generatio aduenit: terra autem stat in æternū. Vocantur enim & formæ istæ apud Platonicos imitatores, semper Hebraicæ disciplinæ generationes potius quam formæ, quod fieri quāta esse, dici verius possint. Ob quam etiam causam factum, ut quo suprà nomine aquarum, scilicet materiam qualitates, & accidentales formas vocauit, eodem hic vocauerit etiam ipsas materiales substantias, scilicet, ut admoneret non id quidem, quod credidit Alexander, esse qualitates ipsarum elementis formas substantiales, sed quod Platonici magno opere confirmant, esse speciem omnem, quæ in materia est, ad accidentis ferè potius quam

quam ad terræ substantiæ conditionem referendam. Quem titulum sibi illa legitime vendicant quæ per sestant sibiipsis innixa, & id quod sunt, vera sunt ratione, immixta rebus peregrinis & minimè adulterata, Heraclitus sensibilibus rerum substantiam vocauit inane, & apud poetâs inuolueris fabulatum velantes philosophiam: Cùm post Saturniam vnitatem, id est, mundi intelligibilis vnionem intra se omnia implicantis in tres partes sensibilem mundum partirentur, cœlestemq; adscriberem regionem Ioui, subterraneam Plutoni: Neptuno autem mediam hanc, scilicet quæ à Luna ad terram protenditur, de qua nunc agimus: Neptunum maris dominum dixerunt, qui idem apud Platonicos pro ea virtute accipitur, quæ generationibus præest.

Sed redeamus ad Mosem *diuidentem aquas ab aquis medio firmamento*. Triplex enim partitio corporum sublunarium: Alia supra mediam regionem æris sunt suprema, scilicet, pars eiusdem elementi & purissimus ignis, quod rotum ætheris no mine designatur: Ibi pura, immixta & leuissima elementa: Alia infra ipsum æris mediuallium quæ apud nos sunt, vbi elementum purum nullum (neq; enim purum elementum sensibile) sed mixta omnia ex fœculenta crassioreq; parte mundani corporis constant. Intercedens regio æris quæ hic dicitur firmamentum, vnde & aues sub firmamento cœli ac eo volantes introducuntur: ea est regio in qua sublimes illæ impressiones apparet, pluuiæ, niues, fulgura, tonitrua, eomeræ, & cætera, id genus. Vide autem rectè non solum situ, sed & naturæ proprietate hoc firmamentum superiora elementa ab inferioribus quasi aquas ab aquis discriminat & distinguit. Supra eam, pura sunt elementa, infra eam perfectâ mixtione ab elementalī simplicitate discedunt: ini bi mixta sunt, sed imperfecta mediâq; vt dicatur verissimè inter mixtorum elementorumq; naturam.

CAPVT IV.

Sed videamus quid vltra Mosēs philosophetur: *Congregentur*, inquit, *aqua quæ sunt sub cælo in locum vnum, & appareat arida*. Arida materia est vt iam cōstituimus, nec apparet materia, aut conspicitur, nisi formarum speciem induta, sed neq; apparet induta speciem elementi, quia vt diximus, & probant philosophi, elementum simplex nec videri, nec tangi, nec sub vllum omnino sensum cadere potest. Si igitur quæ inuisibilis olim fuerat terra, futurum est, vt sub conspectu veniat, necesse est aquas quæ sub cælo sunt, id est, sub media æris regione congregari ad locū vnum, id est, ad communem mixtionis colluuiem confluente cæcis legibus, tamen quasi litto ribus præscriptam in vnam mixtionis formam coalescere. Quod aquis inferioribus, vt ostendimus, nō item superioribus accidit, vbi aut nulla prorsus aut imperfecta mixtio. Quod si anima vegetalis mixtionis formam statim consequitur, quid aliud à nostro philosopho expectabimus, quàm vt post illam aquarum congregationem induceret statim terram herbarum, fruticium, arborumq; fœcundam.

CAPVT V.

Quamquam hinc videbatur ordine consequenti ad animalia transcendendum, quoniam anima vegetali proximè iuncta est, tamen quoniam ab animalibus ad hominem itur, in quem desinit de mundo corruptibili omnis tractatio: idcirco interierat Mosēs aliqua de his, quæ sunt in firmamento, & quibus ipsum ornatur, vt terra ornatur his, quæ in ea fiunt, metallis, plantis, & animantibus. Sunt autem hæc impressiones illæ quæ in sublimi, id est, in media regione æris fiunt. Hanc suprà & *cælum* & *firmamentum* vocauit, hic autem *firmamentum cæli*, vt sciamus non illud esse quod verè est cœlum, sed quod cœlo subest: Quare & Ennius in Achille hæc partem subijces dixit, propterea quod cœlo proximè sit subiecta, has autem impressiones secundarias stellas & sydera & astra à philosophis nuncupari notius est, quàm vt pluribus eomproberetur: aut duriusculum videri alieni possit nos de illis exponere, quæ de syderibus hic dicuntur. Quoniam autem horum omnis diuersitas ad duas primas causas refertur, caliditatem & frigiditatem: referemus conuenieater quæ à causa sunt calida, ad Solem, quæ verò à frigida, ad Lunam. Neq; ob id solum & Solis & Lunæ & reliquorū syderum hæc sibi appellationem vendicant, quod idem ipsa inferiori cœlo, quod illa sunt suo quam diuiniore: vel quod item simili facie se ostendant hominibus lucentia pariter & eoruscantia, quàm quod alia ex illis aliud in cœlo sydus tanquàm principem & ducem sequantur. Vnde & signa earum sunt rerum, quæ sydera à quibus fuerint

fuerint exeat portendere inferioribus soleant. Huic rei argumento est illud quod motum syderum sequuntur, quorum vi & influxu de terrestri confecta materia, id est, vaporoso halitu consistunt.

CAPVT VI.

Manifesta iam sequuntur de animalium, deq; hominis productione: Post plantas enim ea sunt mixta quæ sentiunt & mouentur: quanquam & plantis stupidum sensum ascribunt Pythagorici, quod in ea, quam parturimus, cõcordia longioris subfelliij opere discentimus. Hæc autem animantia quæ citra omnem controuersiam motu sensuq; participant: & hic à Mose & in Tunæo in volatilia, & in aquis degentia, & terrestria distinguuntur. Supremus omnium & princeps homo, quo mundi corruptibilis natura progressa sistit pedem, & receptui canit.

CAPVT VII.

Quemadmodum autem inferiorum omnium absoluta consummatio est homo, ita omnium hominum absoluta est consummatio Christus. Quod si, vt dicunt philosophi, ab eo quod vnquoque in genere est perfectissimum, ad ceteros eiusdem ordinis quasi à fonte omnis perfectio deriuatur: dubium nemini est à Christo homine in omnes homines totius bonitatis perfectione deriuari. Illi scilicet vni datus spiritus, non ad mensuram, vt de plenitudine eius omnes acciperemus. Vide quàm haud dubiè hæc ei prerogatiua debeat Deo & homini, quæ etiam qua homo est peculiaris ei, & legitimo priuilegio conuenit.

DE MVNDO COELESTI EXPOSITIONIS SECVNDÆ, LIB. II.

Proœmium.

Surgamus ab elementis ad cælum, à corruptibilibus ad incorrupta corpora, vt paulam omnibus sit eisdem verbis, quibus de elementalibus nobis tot natura monstrata sunt, de celestibus item altissima dogmata à Propheta comprehensa. Quod cum nobiscum animo reueluemus, erit præterea qua diximus in proœmio, alia nobis in promptu ratio. Cur, exempli gratia, dicitur Mosi de agente causa & de materia, non illam agentem expressis verbis hanc materiam vocauit, sed cælum & terram, & materia dispositiones, nõ qualitates, vt dicunt philosophi, sed aquas, & formæ lucem potius quàm formam appellauit: Cometas item & fulmina & cetera id genus non proprijs cognominibus, sed alia & stellis nominauit, atq; ita de reliquis.

In exordijs quidem allata fuit à nobis, cum veterum consuetudo scribendi res grandes physicas & diuinas occultè & figuratè, tum ruditas auditorum qui cum splendorem disciplina Moisaica ferre non possent, oportuit velata facie verba facere illis, ne qui illuminandi suscipiebantur, nimio lumine obcacarentur. Nunc tertia rationis habemus occasionem, quia, scilicet, si materiam, & formam, & qualitates, & causam agentem nominasset, poterant illa quidem corruptibilis mundi tractatibus deservire, non autem & reliquis.

Quare illud est incogitatum & mirum Moyses artificium, diuinag; verè non humana industria, cui vti dictionibus itaq; orationem disponere, vt eadem verba, idem contextus, eadem series totius scriptura figurandis mundorum omnium & totius natura secretis aptè conueniat. Hoc illud est in quo Moyses liber omnem gentium & doctrinam, & eloquentiam, & ingenium superat: hoc nouum illud & inactum adhuc quod nos afferre tentauimus, vt, scilicet, factum à Mose id nostris hominibus re ipsa comprobaremus. Hæc est idea, hoc est exemplar absolutissimi scriptoris, non ob id solum quod huiusmodi scribendi genus, vt supra demonstrauimus, naturam effigiat & amulatur, quàm quod sicut inter mentes angelicas, auctore Dionysio & diuo Thoma, splendore nostra theologia illa est suprema, qua paucissimè ea notioribus & minus per intelligentiam comprehendit, qua inferiores varijs & multiplicibus, ita inter scripturas illa est summa, illa apicem tenet omnium perfectionis, qua paucissimè verbis, omnia velut singula & congruè & profunde completitur. Sed quid Prophetam prodeuntem reuelata facie moramur ultra, vt de celestibus nos mysterijs alloquatur? prius tamè quàm loquentem ipsi formam audiamus, vt simul verborum illius capaciore præfari paucula quadam de cælo decimo utile fuerit.

CAPVT

CAPVT I.

Supranouem cœlorum orbem, id est, septem Planetas & sphæram octauam, quam vocant inerrantem, nouumq; orbem, qui ratione, non sensu deprehensus est, primusq; est inter corpora quæ mouentur, creditum esse decimū cœlum fixum manens & quietum, quod motu nullo participet. Neq; hoc tantum creditum à nostris maxime iunioribus, Strabo & Beda, sed à pluribus etiam Hebræorum, prætereaq; philosophis & mathematicis quibuscumq; est. E quibus satis duos sit attulisse Abraam Hispanum astrologum maximum, & Isaac philosophum, quorum vterq; hoc attestatur. Quin & hic Isaac decimum orbem ab Ezechiele designatum, intelligit per Saphyrum in similitudinem throni, vt color Saphyri lucis nitorem throni similitudo immobilitatem eius significet. Figuratas item intelligit decem sphæras à Zacharia per candelabrum aureum distinctum septem lucernis, & lampadem super caput eius, tūc super lampadem oliuas duas. Cū enim septem lucernæ septem Planetas indicent, & lampas circum octauam tot luminibus fulgentem, vult per duas oliuas indicari nonam & decimam sphæram: propterea quòd ex oliuis oleum desinit ad lampadem & lucernas, ad luminis nutrimentum. Quare per rationis similitudinem, cūc cœlorum, quos nos videmus, lux à supremis illis emanet & conseruetur (qui enim dat lucem, idem conseruat) meritò illi quidem oliuis, hi autem lucernis & lampadi comparantur.

Verum si non possunt eiusdem aquæ duo primi fontes constitui, necesse est ex illis duabus supremis sphæris alteram esse, quæ sit principium totius lucis: Quòd si ad alteram, ad primam vtique, id est, ad decimam referendum est, vt sit ipsa quasi vnitas luminum, tūc proximè lumen tota essentia suæ substantiæ nona recipiat. Inde tertio ad Solem plena participatione proueniat: à Sole autem quarto iam, ideoq; postremo gradu in omnes stellas partibiliter diuidatur. Suprà igitur nouem cœlos decimum statuiamus, quem theologi vocant empyreum.

Dubitatum autem à quibusdā natura ne esset corporea an incorporea potius. Nam & vnitatem forte decet vt numero cœlementali respondet analogia naturæ, ita non esse genere eodem. Sed quicquid de hac questione statuatur, remaneat in concussum, inibi esse thesauros lucis, & inde quicquid habere luminis visiturq; corporibus, quasi à primo fonte in cætera deriuari. Neq; enim obstat si quis credere pertinaciùs quàm verius velit, nō esse illum natura verè corporea, quando in Phœnicum theologia est, vt scribit Iulianus Cæsar in oratione de Sole, emanare lucem corpoream ab incorporea natura. Præstet hic igitur nouem sibi serie consequenti succedentibus cœlis, quasi dux exercitū, quasi forma materiæ, & Monados typum gerens denarium implet.

CAPVT II.

Veniāmus ad Mosē qui dicturus de omnibus, hunc tanquam primum & principalem cœli peculiariter appellatione dignatus est, quemadmodum licet nouē choros angelicos, quia participāt diuinitate, vocare deos possumus. Vnde illud Deus deorum. Absolutè tamen cūc Deum dicimus, non aliquem ex eis, sed indiuiduam Trinitatem accipimus præsidētē illis, quemadmodum & empyreum cœlum nouē sibi subiectis orbibus præsidet. Terram autem vocauit octo sphæras postremas, neq; id sine causā, sed ob id factum, quoniam huius numeri extrema sibi terræ appellationem vendicant. Ea sunt Luna & cœlum stellatum, quorum vtrumq; terram vocare & veterum autoritate & ratione præterea cogimur. De sphæra enim octaua frequentissimum in Academia dare illi terræ appellationem. Lunam item Aristoteles terræ similem dixit, imitatus, scilicet, Pythagoricos, qui eam & terram cœlestem & terrestrem cœlum appellat. Sed vide quæ ratio ad vtrumq; nos ducat. Si enim in cœlo quærimus elementa, Lunam terram statuimus infimam ignobilissimamq; omnium siderum, vt est terra omnium elementorum opacitate, itidem substantiæ & maculis illi per similem. Tum aquam Mercurium versipelle sydus, & transformabilem, ideoq; apud Lucanum vnde arbitrum appellatum: Venerem aërem temperato calore viuificam: Solem ignem ratione manifestissima. Tum ot dine inuerso Martem ignem. Iouem aërem cognatum Veneri natura, Saturnum aquam senem, scilicet, damnatæ frigiditatis, reliquum vt sphæram octauam, & non erraticam terram vocemus, vel ipso sic computationis

tationis ordine postulantē. Reſtē igitur hoc totum quod hinc vsq; terris concluditur, ſupra quod nihil viſibile nobis, terram vocauit.

Tum ſubdit & *terra erat inani & vacua*, inanitate, ſcilicet, lucis, nondum à primò cœlo propagatæ ad eam, & reliquarum virtutum, quarum vehiculum eſt lux. Neque hoc dicimus ex nobis, ſed ipſe author declarat, cuius rei dicat inanitatem, adiçit, & *tenebra erant ſuper faciem abyſſi*, altitudinem tñtam, tot numero orbium, & miram profunditatem iure abyſſum vocans. Verùm ne crederemus inter octauam ſphæram & ſedes empyreas nihil medium eſſe, vt crediderūt multi, ſequuti indinia tantummodo ſenſum, admonuit nos orbis intercedentis, quē per aquas ipſe cū figurauerit, conſonē à iunioribus Chryſtallinum cœlum eſt nuncupatum. *Super hunc ſerebatur*, aut vt veritas habet Hebraica, & Syrus Eſſren tranſtulit, *incubabat huic ſpiritus Domini*, id eſt, proximē adhærens ſpiritualis olympus, ſedes ſpirituum Domini ſouebat eum ſua luce viuifica: & reſtē eſt factum, vt qui attinens eſt principio lucis toto corpore, & tota ſui mole lucem combiberet: propterea nobis inuiſibilem, quia corpulentia ſolidiore non terminatur. Illi igitur primum incubans ſuam lucem largiebat empyreus, quæ mox & in reliquis ſphæris, quas per terram & per abyſſum dicimus designatas, excuſſis tenebris, Deo ſubiubente, eſt deriuata: & *factum eſt vespere & mane dies vnus*: quia per lucis & ſuperni influxus receptionem fœderantur primis cœli inferiores. Summatim igitur prima die & primi cœli eminentia in reliquos, & deriuatio inde lucis ad eos, & per aquas ac terræ cognomina de noni orbis, & aliorum multa proprietatibus indicantur.

CAPVT III.

IAm verò de motis orbibus particulariùs pronuncians docere erraticam ſphæram. Iam dicimus firmamentum mediam eſſe inter duas aquas, cuius dicti ratio nianifeſta ex his quæ diximus: nam & nonus orbis & Saturni, planetas, vt declarauimus, aquarum ſibi appellationem vendicant. Poſitum ergo à Deo eſt firmamentum in medio aquarum, & aquæ quæ ſunt ſub cœlo congregatæ ſunt ad locum vnum, & *factum eſt apparet arida*, id eſt, terra, totumq; hoc procuratum ad ſalutem viuentium. Videamus quid hæc ſibi velint Moſeos dicta. Aquæ quæ ſub cœlo ſunt, ſeptem ſydera ſunt, quæ ſunt ſub firmamento, quod vocauit cœlum, quorum primus Saturnus. Hæ aquæ cōgregatæ in locum vnum ideò ſunt, quia omnis planetarum virtus in vno Sole collecta eſt, quod omnes philoſophi, omnes mathematici vno ore confirmant: & ſi hæc congregatio aquarum dicta eſt mare, nō abſurdè hic ille erit oceanus, qui pater deorum & hominum ab illis dicitur, qui planetas deorum nomine dignati ſunt. Terram autem quid aliud dicemus quàm Lunam ſic ab Ariſtotele & Pythagoricis nuncupatam, quæ cū tota prædicti maris vndis obruitur, nec vtilis nobis, nec vſibilis item eſt: ſed tunc & animalium & noſtris viſibus idonea: Cū ab eo ſecedens mari magis magisq; ſub aſpectum venit: Tunc fertilis, tunc ſœcunda, eorum præſertim quæ à vègèrali natura ſunt. Cuius munera auctio, nutritio & generatio. In hæc enī præcipua vis Lunæ, vt dixerunt Chaldei. Quod & hic à Moſe aperiſſimè demonſtratur. Cū eam ſimul atq; apparet, & herbarum, & fruticum & arborum, parentem facit. Vide vt nobis naturam Lunæ & Solis pauciſſimis figuratè ſubſtandicauit.

Sed cur tacet de reliquis quem tractaturum de omnibus ſufficienter & doctè in præmijs noſtris promittamus: Cur inquam cū de decima, nona, octauaq; ſphæra, de Saturno, item Sole & Luna ſecerit mentionem, de quatuor qui ſuperſunt Venere & Mercurio, Ioue item & Marte ne verbum quidem. Dixeris forſan ideò factum, quia rudis populus Solem tantū nouit & Lunam. Sed hoc perſugium ipſe mihimet admi. nec poſſum non erubefeſcens iſthuc diuertere, qui ſuprà ſum atteſtatus, nihil propterea obmiſſum à Moſe, quod ad perfectam mundorum omnium intelligētiam faceret. Dicat alius, qui de Sole ac Luna egit, egiſſe de reliquis, quod hi regnum obtinent cœli, & cū particularis aliorū ſit virtus, vniverſali hæc duo ſydera influxu polent. Sed neq; hoc nobis ſatisfacit, & debuit eadem ratione obmiſſiſſe Saturnum, de quo tamen nos factam mentionem oſtendimus: Aliùs credo latere myſterium veteris Hebræorum diſciplinæ, inter cuius de cœlo dogmata hoc eſt præcipuum, concludi à Sole Iouem & Martem, à Luna verò Venerem & Mercurium. Nec ſi horum naturas ſyderum penſitemus, obſcura eſt ratio opinionis, quanquam ipſi rationem nullam

nullam sui dogmatis afferant. Calet Iupiter, calet Mars, calet & Sol, sed Martis calot acer & violentus, Iouis beneficus, in Sole est acré illud, ac violentum Martis, & Iouis beneficam proprietatē videmus, id est, mixtam ex his temperatamq; mediam quandam, ut ita dixerim naturam. Iupiter felix, Mars infestus, Sol partim quidem bonus, partim est malus, radiatione bonus, copula malus. Est Aries Martis domus, Cancer dignitas Iouis, Sol in Cancro sublimitatem, in Ariete dignitatem adeptus, manifestā cum utroq; sydere cognationem ostendit. Veniamus ad Lunam quæ & aquis Mercurij manifestē participat, & quantam habeat cum Venere affinitatem præsertim hinc indicat, quod ita in Tauro Veneris domicilio sublimatur, ut nusquam felicius aut magis benefica iudicetur. De cælo igitur empyreo; de nono orbe, de firmamento, de sydere Saturni, deq; Sole ac Luna qui reliqua complectuntur, ipso silentio huius complexus nos admonens, sufficienter hæcenus dixit.

CAPVT IV.

Restabat, ut postquam de naturā syderum dixerat, de operibus, deq; eorum officio differeret, declarans in quem usum fundata, & cui muneri delegata à Deo fuerint. Scio autem agi adhuc de cælo, ut de lucido corpore, nihil de intellectu, nihil de motrice, ut eius adhuc dictum à propheta, quem ordinem etiam Timæus sequitur. Primo corpus fabricans, tum corpori absoluto, animum apponens, celestium corporum duæ in vniuersum manifestæ operationes, motus & illuminatio. Motus duplex statuitur, alter mundi totius, quo cæelum & æther viginti quatuor horis per totum spacium vniuersi profecto ambitu circumuoluuntur: alterum syderum proprius, multiplex & varius, inter quos principalis est motus Solis, qui spacio duodecim mēsum Zodiaci signa omnia circuit. Ille diem facit vnde & diurnus dicitur: hic autem annum reliqui syderum motus varijs temporum intervallis peraguntur. Recte igitur & breuiter nos omnium admonuit Moses, cum dixit, *posita sydera in firmamento in dies, annos & tempora*. Addidit in *signa*, quod quia satis ab alijs interpretibus exponitur, ego prætereo. Indicauit præterea expressè reliquam operationem syderum, quæ est illuminatio, cum dixit statuta illa ut lucentes in cælo, & terram illuminarent. Quanquam autem diuersæ sint sententiæ veterum, quid celestia influant inferioribus, in quamlibet tamen apte cadunt Mosæ verba. Nam si nihil aliud influunt quam lucem, quod videtur Aristoteles voluisse, si religioso & non pro nostro arbitrio illius verba interpretemur, nihil poterit cogitari Mosæicis dictis conueniens, si præter lucem calorem etiam influunt, nihilq; præterea aliud, ut Auerroes Arabs, & Abrahā Indus volunt, satis fuit didisse de luce, à qua idem authores provenire calorem fatetur. Si item plures aliæ virtutes atque multiplices isthuc cælitus dimittuntur, ut Auicenna, ut Babylonij visum, non temerè de sola luce mentio facta, quando ut ipse scribit Auicenna, sola est lux quæ reliquas omnes virtutes de cælo vehit ad nos. In hæc igitur ministeria & Lunæ & Solis & stellarum sunt corpora distributa.

CAPVT V.

Reliquum erat ut & signorum quæ spectabilia sunt in Zodiaco, & eorum quæ quam inuisa nobis, longè tamen efficaciora in cælo sunt Chrystallino mentionem faceret. De his enim nihil hæcenus dictum. Hoc igitur sibi volunt animalia, quæ & aquæ producant, & terra producat, utque illæ aquæ, quæ sunt super cælos, & terra quæ ipsum est firmamentum, ut supra est comprobatum. Signa enim quæ in illis solis duobus orbibus visuntur in speciem animalium, qualia quæ apud nos, ab Aegyptijs & Indis notata sunt, quæ potuerunt illi & facilius & rectius quam nostri deprehendere, adiuti ab ipsa soli planitie & cæli serenitate. Alioquin animalium quæ hic sunt caduca productio, non magis attinet ad hæc duo elementa, terram & aquam, quam ad reliqua, videlicet ignem, & aerem: & quoniam aquæ dedit appellationem orbi Chrystallino, congruenter quæ ibi animalia, pisces, rursus quæ in firmamento, quod terram dicit, iumenta & bestias vocauit.

CAPVT VI.

Hæcenus de corporea cælorum natura. Nunc prædita ea anima rationali declaraturus allegoricè, hominis meminit, nō utiq; illius qui est caducus & terreus, &

quem videmus, sed à quo (vt inquit Plotinus) is regitur homo, qui videtur. Ille ipse animus est rationalis, quem ex eisdem elementis, & in eadem patera: ex quibus & cœli animam cum Timæus constituat, non incongruè quæ dicuntur de hominis animo, ad cœli etiam animum transferuntur. Ad stipulantur nostræ expositioni literæ sacræ, in quibus sæpè angelica omnis natura & rationalis per hominem designatur. Frequētissimum hoc in prophetis de bonis angelis, & de malo etiam dæmone, qui nihil natura differt ab illis, scriptum est in Euangelio: Inimicus homo hæc fecit. Adiecit igitur Deus cœlesti machinæ viam substantiæ, & rationalem participem intellectus: Ideoque ad imaginem & similitudinem suam hanc voluit præesse, de quibus paulò antè diximus animantibus, id est, sydereis omnibus signis, & planetis, quæ illius ita nura versantur, ita dicto obediunt, vt nulla mora, nulla sit contumacia: Quod brutis elementorum corporibus non pariter accidit. Neque temerè aliud inuenies in quo magis defudent Penpatensis, quàm vt probent nihil reluctari cœlesti corpus suo motori, quem admodum nostra nobis corpora reluctantur. Quare neque illis vt nobis ex perpetuo motu, aut tædium, aut difficultas, aut fatigatio, hoc est imperium, quod tetigit Moses cœlestis hominis in animalia. Non item vacat mysterio, *quod illam hominem marem & feminam creauit*. Est enim hæc prærogatiua animorum cœlestium, vt simul vtrunq; obeant munus & contemplantur & regendi corpora, neque aut hoc illi, aut huic illud obstrepar, impedimentum esse possit. Vsurpatum autem maximè à veteribus, quod in orphicis etiam hymnis obseruamus, duas has vires in eadem substantia, quarum altera contemplantur, altera præest corpori cognominibus maris & feminæ designare.

Hæc de cœlesti mundo, de diuino, scilicet, corpore, de numero orbium, de natura & proprietatibus, de officio: postremò de motrice vi eius, rationali substantia, deque eius ingenio à propheta traduntur.

CAPVT VII.

Nobilis hæc creatura & à nobis suspicienda & celebranda: Sed si vel Platonice sententiæ, vt theologos taceam, cuius modò meminimus, nò sumus obliui, temperatos animos nostros ab Opifice Deo in eodem cratere, ex eisdemq; elementis cum cœlestibus animis, videamus, ne nos illorum seruos velimus, quorum nos fratres esse natura voluit: neque nostram cōditionem de hoc infirmo corpore metiamur. Neque enim homo (vt scriptum in Alcibiade) hoc quod videmus fragile & terrenum, sed animus est, sed intellectus, qui omnem ambitum cœli, omnem decursum temporis excedit. Cauendum igitur ne (quòd multi faciunt) plus cœlo dantes, plus tribuentes quàm sit necesse, & voluntati Opificis & ordini vniuersi repugnemus, simulque ipsi cœlo, cui Dei consilia & mundi ordo maximè cordi sunt, dum studemus placere, displiceamus. Hoc admonent Chaldaei dicentes: Ne augeas sarum: hoc prædicat Hieremias. Ne timeatis, inquit, signa cœli, quæ gentes timeant. Hoc præcipit alibi propheta noster admonens cauendum homini, ne suspiciens, Solem, Lunam & Stellas, colat ea quæ Deus creauit in ministerium cunctis gentibus. Quod si in eum sensum quis non accipiat, quasi illa seruiant nobis vt ignobiliora & mortua corpora: significari tamen intelligamus authorem aut dominam naturæ nostræ eam substantiam esse non posse, cuius vel altera pars etiam vilioraliqua parte, quæ sit in nobis ignobilior, inueniatur. Neque enim in opere perfectius aliquid esse, aut potest, aut debet his quæ sunt in Opifice. Illum igitur timeamus, amemus & veneremus. In quo, vt inquit Paulus, creata sunt omnia, siue visibilia siue inuisibilia. Quod est principium, in quo fecit Deus cœlum & terram, hoc autem est Christus. Ipse enim percunctatus, quis esset optimè singularis, respondit: Ego principium qui loquor vobis. Quare neque stellarum imagines in metallis, sed illius, id est, Verbi Dei imaginem in nostris animis reformemus: Neque à cœlis, aut corpore, aut fortuna, quæ nec dabunt, sed à Domino cœli, Domino bonorum omnium, cui data omnis potestas in cœlo & in terra, & præsentia bona quærenus bona sunt, & veram æternæ vitæ felicitatem quæramus.

DE MVN-

DE MVNDO ANGELICO ET INVL SIBILI, EXPOSITIONIS TERTIAE.

Lib. III. Proœmium.

Allenus de celesti mundo pro viribus nostri ingenij mysteria Moyses reuelantes disputauimus: Nunc autem quis dabis mihi pennas sicut columba, pennas deargentatas & rutilas pallore auri, & volabo insuper celestem regionem: ubi vera est quies, vera pax, vera tranquillitas: Pax utique quam hic visibilis & corporeus mundus dare non potest. Reuelate vos oculos meos ultramundani spiritus, & contemplantor miracula vestra ciuitatis, ubi repositus Deus timentibus se, quæ nec vidit oculus, nec auris audiuit, neq. cor cogitauit. Cum autem de hac natura angelica, & inuisibili ab Hebraei veteribus multa, multa item à Dionysio tradantur, erat consilium Moyses verba exponere iuxta doctrinam viri usq. familia. Sed quoniam quæ ab Hebraei dicuntur (cùm sint inuisitata apud Latinos) intelligi à nostris hominibus facile non possent, nisi à gemino (quod aiunt) Iouo exorsi, plurima, & ferè omnia veteris disciplina Hebraica gentis dogmata enarraremus: Cogitans differendum donec de huius alibi latius scripserimus, & nostratibus notas fecerimus illorum opinionum, ubi quantum Aegyptij monumentis, quantum Platonica philosophia, quantum catholica veritati consonant examinantes, sic ubi quidem concordabunt nobiscum, inebimus Hebraeos stare in antiquis patrum suorum traditionibus, sicubi dissonabunt, instruit catholicis legionibus impressionem faciemus in eos. Deniq. quicquid alienum ab euangelica veritate deprehendimus, confutabimus pro virili, quicquid sanctum & verum à synagoga, ut ab inuisito possessore ad nos legitimis Israelitis transfereamus. Interea Dionysij vestigijs insistentes, aut Pauli potius & Hierothei quos ille est sequutus, conabimur tenebris legi, quas author legi spiritus Dei posuit suum latibulum, pro nostra imbecillitate lucem inuicere.

C A P P T I.

Quicquid est post vnitatem, numerus, vnitatem perfectus & consummatus est. Sola vnitatem omnino simplex, à se perfecta non egreditur se, sed indiuidua simplicitate & solitaria sibi coheret: quia superest sibi nullius indiga, pleua suis diuitijs. Numerus sua natura cùm sit multitudo vnitatis beneficio fir simplex, quantum ipse simplicitatis capax: Quamquam autem numerus quisq. quò magis ab vnitatem fit procul in maiorem semper incidat multitudinem, plusque in eo dissimilitudinis, plus partium, plus composituræ sit: nullus est tamen vnitati proximus qui multitudinem non sit, vnitatem habens vnitatem, vnaq. non natura, sed compositione, transferamus hæc ad diuinam, more Pythagorico. Solus Deus quæ à nullo, à quo sunt omnia simplicissima, essentia indiuidua est, quicquid habet, à se habet, eadem re qua est, eadem sapit, eadem vult, eadem bonus, eadem iustus. Neq. rem aliquam intelligere possumus, quæ ipse sit præterquam ipsum esse quod ipse est. Cætera non illud, id est, ipsum esse, sed illo sunt. Igitur angelus non est ipsa vnitatem, alioquin Deus esset, aut plures essent dii, quod concipi ne potest quidem. Quid enim erit vnum, si ne ipsa quidem vnitatem vna? reliquum ut angelus numerus sit. Quod si est numerus, alia sui parte multitudo vna. Est autem omnis numerus eatenus imperfectus, quatenus multitudo: perfectus autem quatenus vnus. Quare quicquid in angelo imperfectum est angelicæ multitudinis, quam inde habet vnde est numerus, id est, creatura, & quicquid perfectum est, accedenti vnitati, quam inde habet, vnde Deo coniungitur, ascribamus. Imperfectionem in angelo duplicem inuenimus: Alteram quia nō est ipsum esse, sed essentia tantum cui participatum esse accidit ut sit: Altera quia non est ipsa intellectio, sed aduentum ei ut intelligat: cùm ipse sua natura intellectus sit intelligentiæ capax. Pendet autem secunda ex prima, quoniam quod ex se non est vtiq. neq. intelligit ex se, cùm ibi esse nihil possit, ubi non est ipsum esse: Vtrumq. igitur horum euenit angelo quia multitudo est. Reliquum ut absolutio illi, & consummatio ab accedente desuper fiat vnitatem. Deus autem vnitatem, vnde ad angelum & esse, & vita, & omnis perfectio deriuatur. Quemadmodum autem duplex est imperfectio, quasi duplex multitudo, ita duplicem intelligamus vnitatis accessum, ut vtraq. perficiatur. Prima ea est, quæ est essentia rudis ac informis, expers viræ, & esse, hæc est terra inanis & vacua quam & Deus creauit. Nec fortè crederes, ut quidam crediderunt, formationem tantum essentia perti-

nere ad Opificem, non autem ad creationem. Simul cum terra creauit & cœlum, id est, actum illius essentia participatamq; unitatem in multitudinem, hoc est, ipsum esse. Vt sit quasi eadem creatio cœli & terra, utpote comparis complexus, & duarum ad idem simili nexu conuenientium naturarum. Nec dissonè à veteribus ipsum esse participationem diuinitatis vocamus cœlum, quando & mundum archetypum Zenophanes sphaeram appellauit, & Saraceni, quinimodò & nostri Deum circulum vocant.

CAPYT II.

Est angelus per ea, quæ diximus iam, suam naturam perfectè adeptus intellectualemq; proprietatem: Veruntamen nondum habet vnde sua munera impleat intelligendi, scilicet & contemplandi, nisi à Deo prius formis intelligibilibus vestiatur. Propterea adhuc sunt tenebræ super faciem abyssi. Abyssus intellectualis proprietates est profunda, quæq; penetrans & perscrutans. Super hanc tenebræ sunt, donec spiritalium notionum, quibus omnia videt & intuetur, radijs non illustratur. Scriptum est autem *super faciem abyssi* non super abyssum, quia idem locus tenebræ & lucis. Lux autem, id est, species, intelligibiles faciem tenet, id est, extrema angelici intellectus, quia accidentales ei sunt, qualitates non ad ipsius essentiam spectant. Quid autem medium intercedat, priusquam tenebra depulsa oboriatur lux, statim annectit, dicens: & *spiritus Domini ferebatur super aquas*. Domini spiritus quid erit potius quam spiritus amoris? Neq; enim spiritum scientiæ ita propriæ Domini spiritum dicemus: quoniam & scientia quandoq; abducit à Deo: Amor autem ad Deum semper adducit. Hic nisi super abyssum illam feratur, non fiet lux. Quoniam quemadmodum non implebitur luce oculus nisi ad solem conuersus, ita neq; angelus spiritali luce impletur, nisi conuertatur ad Deum. Motus autem hic conuersionis, neq; est, neq; esse aliud potest in natura angelica, quam motus amoris. Erat igitur spiritus Domini amatorius spiritus super abyssum, id est, super angelicum intellectum: intelligentiam enim amor consequitur, quo dum acta & excitata angeli mens, ad Deum conuertitur. *Dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux*, in angelo lux, scilicet, formarum intelligibilium, & *sunt ex vespere & mane dies unus*, quia ut probat Auerrois ex intellectu & intelligibili fit magis vnum, quam ex materia & forma, quod ut idem affirmat, & scribit etiam Moses Aegyptius longe magis in angelis, quam in homine verum deprehenditur. Cuius ut illos obmittamus, hæc nobis satis sit ratio, quod species angelicæ menti indiuidua copula, non ut humano intellectui accidit vaga & translatitia, perpetuis nexibus vniuntur.

CAPYT III.

Vidimus creatam à Deo naturam angeli, eandem ad Deum cōuersam spiritu amoris, tūm ab eo illustratam, & absolutam luce intelligibilium rationum. Videamus nunc quo inter se ordine angelici exercitus distinguuntur. Legimus autem *positum firmamentum in medio aquarum*, ubi tres nobis angelicæ hierarchiæ (sic enim eas semper visitato vocabulo appellabimus) indicantur, harum prima & vltima per aquas designatur, illa per supercoelestes, hæc per eas quæ sunt sub cœlo, media illas diuidens dicitur firmamentum. Quæ omnia si naturam trium hierarchiarum & officia pensitemus, consonare Dionysij doctrinæ magis nequeant. Suprema hierarchia cūm (ut scribit ille) soli vacet contemplationi, meritò per aquas figurata est, quæ super cœlos, id est, super omnem circa mundana, siue cœlestia, siue terrena actionem sunt constitutæ, & Deum perenni sono indefinenter laudant: Medius autem ordo cūm sit cœlestibus officiis delegatus profectò non poterat congruentius quàm per firmamentum, id est, per cœlum significari. Postrema Hierarchia & si natura supra omne sit corpus supraq; cœlum, curat tamen ea quæ sunt sub cœlo: & cūm diuidatur in principatus, archangelos & angelos, omnium horum operatio, omnis circa ea est tantum, quæ sunt sub Luna principatum, circa respublicas & reges ac principes, ut ex Daniele cognoscimus archangelorum circa mysteria & sacras ceremonias. Angeli priuatis student rebus & singuli singulis hominibus adhibentur. Rectè igitur hic subcœlestis exercitus per subcœlestes aquas est figuratus, qui & rebus præest fluxis atq; caducis, & illi ordini subest, qui versatur circa cœlestia.

CAPYT

Quid autem sit, aquas quæ sunt sub cælo colligi ad locum vnum, dubium effert fortasse, nisi hoc nobis Paulus declararet, apud quem de his angelis, qui ad mûdi huius obeunda munera mittuntur, legimus, esse omnes administratores spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Vnde possemus intelligere subcælestes has aquas, id est, angelicos exercitus ad vnum locum, ad vnius, scilicet, hominis bonum salutemq; procurandam congregatos, pro qua & mittuntur ad nos, & nunc secundum quietem, nunc etiam vigilantibus nobis, alijs atque alijs & formis, & locis, & temporibus apparent. Quæ sententia quo pacto sit accipienda tûc demum cognoscemus, cum & quo pacto id sit verum quod dicit Moyses, *aquas scilicet ad locum vnum fuisse congregatas*, animum aduertimus. Neque enim illud ita est verum, vt nusquam distinctis disclusisq; in locis aquæ inueniantur, cum Indicum mare ab Hircano, Hircanum ab Adriatico, Adriaticum ab Euxino, innumera præterea fluuiorum, fontium, lacuumq; fluena longissima locorum inuicem intercapedine dispescantur. Sed ideo ad locum vnum congregatæ aquæ dicuntur, quia particulares hæ atq; diuise aquarum collectiones vel marinx vel fluuiales omnes (vt inquit Salomon) ad primum mare tendentes in vnum Oceani locum vniuntur & coeunt: haud aliter est nobis de his angelis intelligendum, qui sublunaria curant. Diuersis enim diuersi corporalibus rebus alijsq; ab homine præfunt. Quoniam quemadmodum Platonici, ita & nostri crediderunt, varijs mundi huius corruptibilis rebus, varias spirituales substantias à Deo præfectas. Quocirca & Augustinus nullam esse visibilem rem apud nos, cui non præsit angelica potestas, & corpora omnia per rationalem spiritum vitæ regi constanter asseruit: id quod & Gregorius postea confirmauit, Origenes similiter in commentarijs in librum Numerorum: opus esse, inquit, mundo angelis, qui bestijs præfint, & animalium natalibus, virgultorumq; etiam & plantationum & cæterarum rerum incrementis. In qua sententia cum esset & Damascenus credidit angelum qui peccauit ex his fuisse, qui despiciatissimæ notæ sint, & terrestri ordini præfint. Verum quemadmodum hæc omnia infra hominem ad hominem referuntur: ita & omnis circa hæc angelorû cura illi potissimum sub ancillatur & seruit operæ & studio, vt eurent humana & nostræ auxiliantes imbecillitati efficiant, quantum quidem patimur ipsi, vt piè atq; feliciter vitam viuamus. Quare & quid sibi vellet illa aquarum collectio, istam Moyses intulit, vt terra det fructum, herbas & plantas, arbores.

Quæ autem hæc terra est præter eam de qua scriptum in Euangelio, quod alia quidem affert fructum centesimum, alia sexagesimum, alia trigessimum? Terra vtq; animi nostri, de qua Paulus hæc verba: Terra excipiens frequenter venientem super se imbrem, si generet herbam opportunam his quibus collitur, percipiet benedictionem à Deo: quæ verò spinas & tribulos profert, reproba est, & maledictioni proxima, cuius finis in adustionem. Curemus igitur & nos, det terra nostra fructum in tempore suo, det quasi herbas purgatorias virtutes, det scientiam & sapientiam, quasi maiores frutices, det absolutam perfectamq; virtutem, quasi Libani cedros, vt sit finis eius benedictio, non sit adustio: Et audiamus dicentem Patrem: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Deus. Nec miretur quispiam aliud cælum nobis & terram primo die significare, aliud nunc firmamentum & aridam id, quod etiam in superioribus libris obseruauimus, quando & Origenes & Basilius & pleriq; alij volunt aliud esse apud Mosem cælum & terram primo die, aliud aridam & firmamentum die secundo.

Fæuent autem terræ huic nostræ cælestes etiam virtutes. Posita enim firmamento & Sol, & Luna, & stellæ, vt terram nostram illuminent, vide quàm hæc Dionysiacis mysterijs aptè conueniant. Diximus de vltima hierarchia delegata curandis rebus quæ sunt sub Luna, id est, humanis: Nunc de media agitur, cui cælesti administratione mandata. Neq; etit de tertia similiter expectandum, vt dicat, de qua dicendum nihil præter ea quæ dicta sunt, esse scilicet eam super cælos, id est, supra omnem æthonis motum, supraq; rerum omnium mundanarum administrationem contemplationi tantum adiecta: hoc autem loco, nec violentum, nec alienum à factis literis existime-

mus, quòd Lunam & Solem vocet, non quæ videmus sydera, sed rectores Lunæ & Solis angelicas virtutes. Nam & Scriptura cum dicit hominem Dei filium per gratiã, hunc non intelligit, quem videmus caducum & fragilem, sed qui regit hunc ipsum quem nos videmus, & in Regum historia legimus iuxta Hebraicam literaturam Salomonem his verbis orantem: Exaudi ò cœlum, vbi non cœlum tamen, sed cœli ac terræ rectorem & Dominum Deum appellat: Ita & nos hoc in loco cum Solem audiuimus & stellas, non sydera, sed syderum præsidēs angelicos intelligamus, qui cum ipsi sint inuisibiles, inuisibilem etiam terram illuminant, substantiam, scilicet, animi nostri. Nec aut temerè aut vulgariter dictum statuta illa vt illuminent: sed tam propriè tam consonè his quæ attulimus, vt si non aliunde, hinc certè expositio nostra maximè comprobetur. Cum enim (vt tradit Dionysius) tres sint actiones angelicæ, purgatio, illuminatio & perfectio, sic sunt distributæ, vt purget vltimus ordo, supremus perficiat, medius autem hic, de quo nunc agimus, illuminet. Purgant igitur terram nostræ aquæ inferiores, vnde & nitida sub aspectum veni: Purgatam cœlestes illuminant: Supercœlestes igneo quodam rore atq; viuifico perficiunt & fecundant, ad rantram sæpè felicitatem, vt non salutare iam herbas, sed ipsum germinet Saluatorem, & nō vna virtus, sed Christus plenitudo omnium virtutum formetur in nobis.

CAPVT VI.

Sequitur dari ab elementis habitatorum multitudinem, pisces, aues, & bruta, vbi me magnæ profectò angustie tenuissent, quales nusquam alibi in toto hoc nostro opere, nisi præstò mihi esset & Eſaias, apud quem alatos legimus Seraphin: & Ezechiel apud quem, si Hebræis credimus, & aues & bruta spiritales etiam nobis substantias indicant, nisi accurrenter suppetiatum veteres Hebræi, qui omnes hoc loco antequam multitudinem insinuari volunt à Mose. Dicamus igitur sectantes horum veterum argui hic à Propheta errorem philosophorum, qui crediderunt principales quædam aliquas esse substantias intellectuales, sed negauerunt singulas ex illis (quod est in eorum theologia) numerosæ deinceps multitudini vt legionibus duces præesse. Cum ergo nouem ordines angelicos cogitamus, sitq; vnusquisq; ordo suum ducem sortitus, singamus animo ducem illum & principem quasi maximam spheram, tàm sequacem exercitum, quasi spheræ illius habitatores & ornamentum, sicut in aqua pisces, in aëre aues, in terra bestias, in sphaera octaua sydera cogitamus: & verum erit illud Danielis, decies millia assistebant ei, & mille millia ministrabant ei.

CAPVT VII.

Postremò hominis meminit, non quia homo sit angelus, sed quia angelici mundi finis & terminus: quemadmodum & de natura corruptibili agens hominem etiam attulit illius naturæ, non partem, sed principium & caput: Quo fit vt ad tres mundos tractatus hominis pertineat, ad eum, qui sibi est proprius, & ad vtrumq; extremum incorporeum, scilicet, & elementarem, quorum ita est medius vt alterius finis, alterius principium statuat. Sed video paratum laqueum nostræ expositioni, cum subijciatur *præesse hominem piscibus maris, auihus & brutis*. Nam si illa nobis naturam angelicam significant, quo pacto verum erit quod scribitur, præesse hominem illis, quem deminutum ab angelis & sciunt philosophi, & Propheta restatur. Adsit ille nobis & laquei conterat, qui & contriuit satanam sub nostris pedibus, Iesus Christus primogenitus omnis creaturæ: hic laqueum profectò conterit, & nodum omnem soluit & abrumpit, quoniam non solum eo, in quo tota diuinitas corporaliter habitauit, adeò sublimata est natura humana, vt homo Christus, qua homo est (si credimus Dionysio) angelos doceat, illuminet & perficiat, tantò (vt inquit Paulus) melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit: Sed & nos omnes quibus data potestas filios Dei fieri per gratiam, cuius dator est Christus, supra angelicam dignitatem euehi possumus.

DE MVN.

DE MVNDO HVMANO, ID EST, DE HOMINIS NATVRA, EXPOSITIO.

nis quartæ, Lib. IIII. Proce-
nium.

Quæquam de omnibus mundi partibus, de omni natura celestis, angelica & corruptibilis tractatum satius à Propheta ostendimus, reliquum (si promissis memores sumus) totam iterum lectionem de homine interpretari, hoc re ipsa comprobatur, nullam esse in vniuerso hoc opere orationem, quæ vts de tribus mundis, de quibus aditum superius, ita de hominibus etiam natura reconditis sensus & veritates altissimas non complectatur. Nec minus fecerimus operæ precium, si in hac quarta explicanda euarratione diligentes fuerimus, quàm factum in superioribus. Quàm utilis enim homini, quàm necessaria sui cognitio (ut præteream literarum delphicam) ita est à Platone in primo Alcibiade demonstratum, ut nihil feceris reliquum posterioribus, quòd super hac re quasi nouum afferre gentarent: Et profecto improbum ac temerarium illius studium, qui adhuc sui ignarus, adhuc nescius an scire aliquid posset, rerum tamen, quæ sàm procul ab ipso sunt, cognitionem sic audacter afflatur. Redeamus igitur in nos & videamus (ut ait Propheta) quanta bona fecit Deus animæ nostræ. Ne si forsitan in semet agnosceudo minus diligens fueris, audias Patrem dicentem in Canticis: Si te ignoras, pulcherrima mulierum, egredere & abi post vestigia gregum tuorum. Vides quæ nos maneat pena nostræ ignorantie? Abundum est enim, à Patre, scilicet quam abitionem & exheredationem sequitur, quæ quid infelicitis? Egre diendum item est, vniquæ ex nobis, Regem enim apud se est animum, qui seipsum non videt. Qui autem à se exit, à se diuelli, quo quid acerbius? Eundem tertio post vestigia gregum nostrorum, id est, post brutorum vestigia, quæ sunt in nobis, de quibus in expositione satius dicemus, quo quid miserius? quid despiciatius & contemptibilius? fieri, scilicet, pedissequos bestiarum, quæ nos duces natura statuerat. Igitur non post brutorum, sed post Moyses vestigia incedentes ingrediamur nos ipsos, ingrediamur animi penetralia, ipso nobis Propheta aditum referante, & in nobis cum mundos omnes, tum & Patrem & patriam feliciter agnoscamus.

C A P I T L

PRIUSQUAM iuxta verba ordinemque prophetæ expositionem accuratius dilgeramus, oportet præfari aliqua de hominis natura, obiterque dictiones aliquas exponere, ut totius deinde sensus apertior sit intellectus. Constat homo ex corpore & animæ rationali. Rationalis animus cælum dicitur: Nam & cælum animal à seipso motum vocat Aristoteles, & animus noster (ut probant Platonici) substantia est seipsam mouens: Cælum circulus est, & animus itidem est circulus, quinimò, ut scribit Plotinus, idè cælum circulus, quia animus eius circulus est. Cælum in orbem mouetur, animus rationalis à causis ad effectus se transferens, rursusque ab effectibus recurrens in causas rationationis orbe circumuoluitur. Atque hæc quidem si singula essent enarranda his, qui alibi ea non legerunt: non Moyses iam, sed Aristotelis Platonisque effemus interpretes. Corpus dicitur terra, quoniam terrosa & graui substantia est. Quare & de humo factum (ut scribit Moyses) homini dedit appellationem. Verum inter terrenum corpus & cælestem animi substantiam opus fuit medio vinculo, quod tam distantes naturas inuicem copularet: huic muneri delegatum tenuè illud & spiritale corpusculum, quod & medici & philosophi spiritum vocant. Quem & diuinior esse natura quàm elementa, & cælo proportionem respondere, Aristoteles scribit: Hic lux nuncupatur, quæ cognominatio conuenire magis non posset philosophorum sententiæ & medicorum, quorum omnium communis est consensus, esse illum substantiam maximè lucida, & nulla re magis quàm luce gaudere, foueri & recreari. Accedit quòd quemadmodum omnis cælorum virtus (ut scribit Auicenna) vehiculo lucis ad terram transfertur: ita omnis animi virtus, quem cælum vocauimus, omnis potestas, vita, scilicet motus & sensus lucido spiritu intercedente ad hoc corpus terrenum, quod terram vocauimus, com meat & transfunditur.

Descendamus iam ad verba Prophetæ, apud quæ primò videmus *creari cælū & terrā*, extrema,

extrema, scilicet, nostræ substantiæ, vim rationalem & corpus terrenum, quæ postremo cum sit lux, id est, lucidus accedit spiritus, sic vniuntur, vt *ex vespere & mane*, id est, ex corporis nocturna, & matutina animi natura vnus sit homo, & quoniam (vt ostendimus) per hanc lucem omnis vitalis sensuality; virtus ad terram nostrâ descendit, merito ante lucis natale, terra fuit inanis & vacua: Cui vitæ motusq; beneficia nisi per internuntium lumen participare suum cœlû non poterat. Quare & statim causam adiunxit inanitatis, quia scilicet, super eam adhuc tenebræ erant, luce nōdum exorta.

CAPVT II.

Sed restat adhuc querendum quid illud sibi velit. & *spiritus Domini ferebatur super aquas*. Traditur hic de aquis indiscreta & vniuersalis doctrina, quæ die sequenti magis distinguitur, cum alias docet esse quæ sunt super cœlum, alias quæ sunt sub cœlo. Quorum omnium si verum sensum desideramus, consulamus ipsam naturam, quam noster Propheta (vt sæpe diximus) adamussim effigiat & repræsentat. Factam vidimus mentionem de triplici parte humanæ substantiæ, videlicet de rationali, de mortali hoc corpore, & medio spiritu: duæ reliquæ sunt: Nam inter partem rationalem qua homines sumus, & omne illud quod corporeum est in nobis siue sit crassum, siue sit tenue & spiritale, media est pars sensuality, qua brutis communicamus: Et quoniam nō minor nobis cum angelis quam cum brutis communicatio, quemadmodum infra rationem est sensus, vnde commercium cum animalibus: ita suprà rationem intelligentia est, per quam dicere illud Ioannis possumus: Societas nostra cum angelis est. Vides quid infra, quid supra nostram sit rationem. Quod si ratio cœlum dicitur (vt comprobauimus) manifestum iam quæ in nobis aquæ supercœlestes: quæ itidem subcœlestes. Diuersa autem ratione vtrique parti intellectuall, scilicet, & sensuali aquarum congruit appellatio: illi quia diuinarum illuminanonum radijs maximè peruia: huic quia caducis rebus & fluxis inhiat & delectatur. Cuius diuersitatis satis nos admonet, cum hanc statuit sub cœlo vbi fluxa omnia atq; caduca: illam suprà cœlum, vbi sinceræ & perpetuæ intelligentiæ administratio. Cum igitur primo die spiritum Domini incubantem legimus aquis, sintq; aquæ bifariam discretæ, vtiq; de his aquis quæ sunt sub cœlo dictum non accipiemus, quoniam super has non spiritus Domini, sed cœlum potius deseruit. Reliquum vt de his dictum sit, quæ sunt super cœlum, vnde nobis maximum dogma de anima referatur. Intellectum enim, qui est in nobis, illustrat maior atq; adeo diuinus intellectus, siue sit Deus (vt quidam volunt) siue proxima homini & cognata mens, vt ferè omnes Græci, vt Arabes, vt Hebræorum pluri mi volunt. Quam substantiam & ludæi philosophi & Abunafar Alpharabius in libro quem scribit de principiis, expressis verbis, spiritum Domini appellauit. Nec factum sine causâ, vt priusquam hominem ex animo & corpore vinculo lucis constituisset, huius rei meminerit, id est, delationis spiritus super aquas: sed ob id factum, ne fortè crederemus non adesse spiritum hunc nostro intellectui, nisi cum esset corpori copulatus. Quod & Moses Aegyptius, & Abubacher Arabs, & quidâ alij falsò crediderunt.

CAPVT III.

Restat vt exponamus quid sit quod ait, *aquas quæ sunt sub cœlo*, id est, sensuales vires quæ sub parte sunt rationali *congregari ad locum vnum*. Manifestissimum autem hoc non omnino rudibus philosophiæ. Nam sensitiuæ omnes virtutes ad sensum quem ex re ipsâ vocamus communem, hic autem, si Aristotelem sequimur, est in corde, vti flumina ad mare cōfluunt. Nec absurdè dixerimus ab eo mari quinq; corporis sensus, quos videmus auditum, visum, gustum, tactum, olfactum, quasi quinq; maria mediterranea diffusus intrare corporis continentem, quæ aperta in Theethero Platonis sententia fuit: & quoniam ex perfectione sensitiuarum virium, quam ex hac ad suū fontem collectione intelligimus corpori, quod vocamus terram, & vita & salus & nutrimentum prouenit, rectè: post illam aquarum congregationem terram inducit statim viridem & florentem. Præstiti enim à parura sensus omnibus mortalibus ad vitam corpori salutemq; procurandam, vt per eos cognoscant quæ sibi noxia, quæ salutaria: tum cognita per appetentiam sensibus annexa illa respuant, hæc desiderent: postremo per coniugem potestatem moticem fugiant mala, vtilia p̄sequantur.

quantur. Videt oculus cibum, olfaciunt nares, accedunt pedes, capiunt manus, palatum experitur. Quæ omnia ideo dicimus vt cognoscamus aptè coniunctam stabilimento aquarum, id est, sensitiuarum virium, terræ, quæ iamdiu nobis corpus significat vberem felicitatem.

CAPVT IV.

AT verò cùm multis rationalis natura, & viribus, & potentijs distinguatur, de nuda eius substantia supra est dictum. Nunc de ornatu atq; (vt ita dixerim) regia eius suppellectile peregrandum. Hoc est quod scribit, *posita in firmamento Lunam, Solem & stellas*: & quidem philosophi iuniores Solem intellectum qui actu est, Lunam eum qui est potentia fortè interpretarentur. Sed quoniã nobis magna de hac re cum illis controuerſia, nos interim sic exponamus, vt qua parte ad aquas superiores ad Domini spiritum animus vergit, propterea quòd totus lucet, Sol nuncupetur: qua verò aquas inferiores, id est, sensuales potentias respicit, vnde infectionis aliquam contrahit maculam, Lunæ habeat appellationem. Solem hoc modo acceptum Græci Plaronici *ἡλιος*, Lunam verò *σεληνη* pro suæ doctrinæ dogmatis appellarent. Quoniam autem dum à patria peregrinamur, & in hac vitæ præsentis nocte & tenebris viuimus, ea parte plurimum vitmur quæ ad sensus deflectitur, vnde & plura opinamur quàm scimus. Cùm verò dies futuræ vitæ illuxerit, alieni à sensibus ad diuinā conuerſi, superiori alia parte intelligamus: rectè est dictum, *hunc nostrum Solem præſe diti, Lunam autem præſe nocti*. Idem quia exuti nos moribundam hanc vestem vnico Solis lumine id contuebimur, quod in hac corporis miserrima nocte plurimis viribus atq; potentijs videre potius conamur, quàm videamus: idcirco vnico Sole dies luceſcit, nox contra plurimas stellas componendi, scilicet, vim, & diuidendi, ratio cinandi, item definitiendi, & quæ sunt reliquæ, Lunæ quasi minus potenti auxiliares corrogat & conuenit.

CAPVT V.

HActenus de viribus animi cognoscentibus: Nunc ad eas se transfert, quorum opus appetere, itæ videlicet & libidinis, id est, concupiscentiæ sedes: has per bestias designat & irrationale genus viuētium, quia sunt nobis cum bestiis communes, & quod est infelicias ad brutalem sæpè nos vitam impellunt. Hinc illud Chaldaeorū: Vas tuum inhabitant bestię terræ: & apud Platonem in rep. discimus habere nos domi diuerſa genera brutorum, vt non sit creditu difficile paradoxon Pythagoricum (si rectè intelligatur) improbos homines migrare in bruta. Intus enim atque in nostris adeò visceribus bruta sunt, vt non procul peregrinandum sit, vt migremus ad illa: hinc fabulæ Circeæ, & Theocriti illud: quos deæ aspexerint virtus, scilicet, & sapientia, Circeis poculis labefactari non posse. Sed videamus quam horum brutorum differentiam Mosaica lectio nobis insinuet. Alia ab aquis quæ sunt sub cælo, alia à terra producuntur. Aquæ, vt diximus, significant sensualem partem quæ est sub cælo, quia subest rationi, & illi proximè famulatùr. Terra est hoc ipsum corpus terrenum & fragile quo circumdamur. Consideremus igitur an ex effectibus quibus mouemur, alij ad corpus, alij ad sensum interiorem, quem phantasiā vocant, philosophi magis attineant. Ad corpus spectare mihi videntur qui vel ad cibum vel ad Venerem impellunt. Nam hi nobis dati à Deo tùm ad tutelam corporis, quod nutrimus, tùm ad liberorum procreationem, in quibus sumus superstites, cùm in nobis ipsi occubimus. Iſſidem nos abutimur allekti plusquàm decet voluptatis illecebra, per gulam & per libidinem curam carnis (vt inquit Paulus) facientes in desiderijs. In cuius verbis id annotandum, non esse dictum, carnis curam feceritis, sed ne feceritis in desiderijs, quia, scilicet, vtendum illis ad necessitatem, non etiam ad voluptatem, multò minus nostra felicitas in eis constituenda: hos ergo affectus per iumenta & feras intelligamus, qui terræ potiùs quàm aquarum foetus dicuntur, quia per crassiores huius corporis membra & explentur & excitantur, & nobis ad eius salutem procurati à Deo fuerunt, quanquàm illis fiant exitio, qui & crapulis marceſcunt, & Venere dissoluantur. Ad aquas autem, id est, sensum imaginationis affectiones illas referamus, quæ spirituales magis & nostræ potiùs cogitationis, quàm carnis soboles dici possunt: quod genus sunt quæ ad honores, ad iram, ad vitionem, & cognatas his reliquas

reliquas affectiones nos vocant. Necessaria hæc & vtilia modicè vtentibus. Irascendū enim, sed intra modum, & vltio sæpè opus iustitiæ, & sua vnicuique tuenda dignitas: nec recusandū honores, qui honestis artibus comparantur. Quòd idèò dico, ne cūm hæc bruta quæ sensuales appetentias indicant, Deus creauerit, creatisque benedixerit, si sint mala ex sua natura credamus cū Manichæis à malo principio, & non à bono potius Deo condita fuisse. Bona igitur illa omnia & homini necessaria, sed nos inde ad ambitionem, futorem, excaecitatem, superbiamque excedentes, mala facimus nostra culpa, quæ ille optimus instituerat.

CAPVT VI.

Videte autem quā his quæ diximus, ad amissim conueniat quod subieitur: *factum à Deo hominem ad suam imaginem, ut præfess piscibus, auiibus & bestiis, quæ tum aq̃ue tum terra produxerant.* Et quidè de homine iam suprà disputabamus, sed nunc primū in eo Dei imaginem intelligimus: Vnde illi in bruta diuio & impetium. Sic etenim à natura institutus homo, vt ratio sensibus dominaretur, frenareturque; illius lege omnis tūm ira, tūm libidinis furor & appetentia: sed oblitterata imagine Dei per maculā peccati cepimus miseri & infelices seruire bestiis nostris, & cum rege Chaldo diuersari inter illas, humi procumbere cupidi tetrænorum, obliti patriæ, obliti patris, obliti regni, & datæ in nobis priuilegium pristinæ dignitatis: Scilicet homo cū in honore esset, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

CAPVT VII.

Verū sicut omnes in primo Adam, qui obediuit Satanz magis quā Deo, cuius filij secundū carnem deformati, ab homine degeneramus ad biurum: ita in Adam nouissimo, Iesu Christo, qui voluntatem Patris impleuit, & suo sanguine debellauit nequitiis spirituales, cuius filij omnes secundū spiritum, reformati per gratiam, regeneramur ab homine in adoptionem filiorum Dei: si modò vt in illo, ita in nobis princeps tenebrarum & mundi huius nihil inuenierit.

DE OMNIBVS MVNDIS DIVISIM ORDINE CONSEQUENTI, EXPOSITIO tionis quintę, Lib. V. Proæmium.

*Remadmodum Moses, vti ostendimus, singulū in partibus suis cōtextus de omnibus simul mundū intellectuāli, celesti, elementari, humanō, differtit, imitatus naturam, imō natura artificem Deum, qui in singulū mundū omnes complexus est: ita ad eiusdem naturæ exemplum quæ proprias sedes, propria intra & peculiare vni-
cuique, leges distribuit, Propheta etiam noster mirabilis & proficilo diuina artū magisterio scripturam suam ita disposuit, vt quāquam vbiq̃, de omnibus eadem facie eodemq̃, verborum velamine disputaret, peculiariter tamen singulū mundū singulas suas operū partes consequenti ordine adindecaret. Quod ostensuri incipimus primam particulam de primo mundo, id est, angelico interpretari, sum deinceps reliquas de reliquis auream illam Homerice catenam, & Platonice annulos à vna opificij virgine, quasi à vero lapide in domitis Herculi appensos, in Moses verbis sagaciter speculantes.*

CAPVT I.

Dilecturi autem de natura angelica, quæ purus est intellectus, id primū animo concipiamus, mentes esse quasi oculos quosdam. Quod enim est oculus in rebus corporeis, id ipsum est mens in genere spiritali. Oculi etsi mixtura suæ substantiæ intin- timè aliquid lucis possideat, vt visionis tamen munere fungatur, extrema indiget luce, in qua rerum colores & differentias speculatur. Nec est propterea quod sua natura non sit visus, & si non videat nisi beneficio lucis. Nam & aures, ne dicam inanimata, & reliquæ omnes corporis partes collustrantur luce, nec tamen vident. Id igitur videnti naturam sortitum est, & per essentia suæ rationem est visus, quòd recepta luce videre potest. Consideremus hæc eadem in intellectibus, intellectus oculi sunt, intelligibilis veritas lumen est, & intellectus ipse intelligibilis cū sit, intin- timè aliquid lucis habet.

habet. Quae seipsum potest videre, sed non potest ut reliqua. Verum indiget formis ideisq; rerum, quibus ut radijs quibusdam inuisibilis lucis, intelligibilis veritas induitur cernitur. Nec propterea dicendum est, ut per exemplum oculi declarauimus, non esse illos natura intelligentes, atq; ex accidenti pari cum nostris animi conditione intellectualem proprietatem sortitos: hinc illorum manar sententia, qui intellectus appellationē Deo indignam existimant. Quia si intellectum quasi oculum capimus, qui non ex se, sed lucis participatione videt, cum Deus sit lux: lux enim est veritas, & visio actio sit, qua oculus lucem attingit, non eget Deus hac operatione, qui est ipsa lux, tantò à rerum omnium ignoracione quàm angeli remotior, quanò abest magis à tenebris lucis natura quàm oculi. Sed redeamus ad angelos.

Oculus, id est, substantia intellectualis non omnino est simplex, alioquin aduentus lucis compositionem non pateretur: hinc commune proloquium, constare angelos ex actu & potentia (quanquam anxia est disputatio, quid ille actus, quid illa potentia, & quæ ratio compositionis) quid item Auerois Arabs voluerit, cum utrumq; intellectum & eum qui actu, & eum qui potentia est, in omnibus citra Deum intellectibus esse dixerit: sed sufficit nobis, quātum attinet ad hunc locum, communis sententia vt utiq; accipiatur. Hæc quæ diximus, omnia aperit nobis Moses in primo die. Partitur enim substantiam angeli in cælum, & terram, naturam scilicet actus, & naturam potētiae. Eadem autem res ut diuersas proprietates: ita & diuersa habet cognomina. Quare hic idem actus, dum uti virtus visum oculo largiens, utq; potētiae consummatio accipitur, dicitur cælum, quòd ea sit habitudine ad potētiam, qua est cælum ad terram. Rursus qua lucis indigus est, nec obire per se proprium munus intelligentiæ potest, per aquas figuratur. Corpus luminis quidem capax, sua tamen natura minimè lucens. Est & alia ratio similitudinis quòd iste actus potētiae, quam terram vocat, ut aqua terræ proximè adest: Sed iam verbis Prophetæ congregiamur: *Creatis Deus cælum & terram*, naturam actus & naturam potētiae, ex quibus angelus constat, & *terra quidem*, id est, potentia inanis est & vacua: inanis actu vacua luce, quam non nisi aquis intercedentibus excipit, & quoniam circa idem sunt contraria, ad idemq; pertinet hospitari lucem & tenebras: adiunxit, & *tenebra erant super faciem abyssi*. Neq; dixit super terram. *Abyssus* enim nihil est aliud, nisi vocabulo abutamur, quàm aquarum profunditas. *Super has aquas ferebatur spiritus Domini*, spiritus utiq; qui ab apostolo Iacobo pater luminum dicitur, à quo mox super eas, id est, super angelicas mentes lux intelligibilium formarum exoritur. Quod intellexerunt forte & Saraceni dicētes, educōs angelos à Deo de tenebris ad lucem, ad impletosq; æterna lætitia. Intelligentiam enim voluptas consequitur, qua nulla maior, qua nulla verior, nulla est permanentior.

CAPVT II.

Hic mundo proximum est coelestis, cuius illa prima proprietas quòd interstitiū est utriusq; mundi intelligibilis, scilicet, de quo nunc diximus, & sensibilis huius, quem nos incolimus. Nec possumus, mediæ alicuius naturæ essentiam euidentius indicare, quàm si exprimamus quibus concludatur extremis, quandoquidem de extremis natura media temperatur. Maxima igitur de cœli conditione nobis scientiam aperit, cum inter aquas & aquas, id est, angelicas & corruptibiles substantias medium cælum non tam situs quàm essentiae ratione positum dicit. Per aquas autem iam diximus intelligi formas, quæ potētiae quasi terræ proximæ adfunt, essentiamq; perficiunt. Quæmadmodum autem alia angelorum, alia elementorum terra, quia diuersa in utrisq; potētia: ita alia atq; alia aquarum utrobq; ratio, id est, formarum est: Inter has verè medium cælum, inde diuinam vitam, hinc corporacionem, inde incorruptibilem, hinc visibilem substantiam, inde essentię firmitatem, hinc loci mutationem, inde quicquid idem est simplex & vniforme, hinc quicquid varium mixtum & dissimile habet, sic Opificis prouidentia disponente sortitum est.

CAPVT III.

Post hæc de elementorum integritate, & positura, & ordine, nos breuiter admonet per collectionem aquarum ad locum vnum, & præscriptas mari leges, ne terram obruat. Nihil est enim quod magis indicet esse elementis, præter corporeæ brutæque naturæ inclinationem, inditas leges ab intelligente causa, à qua & reguntur, & suis in sedibus

sedibus detinentur, quàm hæc aquarum repagula, quibus coërcitus Oceanus, culas ad totum se terre ambitum imperus ferret (quemadmodum ignis totus toti aëri incubat) quasi tamen virga admonitus pædagogi, pedē refert, nec se ulterius profert, quàm nostra salus & vita omnium animantium postulat. Hoc neq; ad materię necessitatem, quæ ad globi figuram omnia potius elementa pariter inclinat, nec ad fortuitum aromorum concursum, qualem somniat Epicurus, nec ad vim foeminarum naturæ mutę, vt ait Straton, Ignare totius finis referri potest sed ad solam finalem causam, quæ dirigere solius est mentis & prouidentię inrelectualis. Propterea factum, vt & hic Moses tractaturus de ordine elementorum, huius tantum rei meminerit, & à prophetis totiens hoc quasi potissimum argumentum diuinę potentię & sapiencię afferatur in medium. Hinc in Prouerbijs, cum certa lege & gyro vallabat abyssos: hinc illud, qui circumdegit mari terminum suum: & apud Hieremiam: Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui harenam terminum mari. Et illud: Terminum posuisti quem nō transgredientur, nec operient terram. Quoniam autem tota elementorum constitutio ordinatur, admixta ea præsertim quæ sunt viuæ, idcirco post terræ aquarumq; ordinem & firmamentum, subiicit statim præceptum terræ, vt germinaret plantas, cuius alioquin operis tractatus ad quantum potius diem spectabat.

CAPVT IV.

Postquam egit de sphaera cœlesti & elemētari, propterea q; de tota integritate corporis vniuersitatis, restabat dicendum de incolis & ciuibus, vti dixerim, ciuitatis huius mundanę, cū cœlestibus, de quibus agēdum primò quasi de senatu præfatisq; vrbis, tūm etiam terrestribus quasi de plebe & populo. Cœlestium igitur primò meminisse, quæ posuit Deus in firmamento, vt essent signa & tempora, vt lucerent in cœlo, & terram illuminarent, Solem dico Lunam & stellas. Altissimæ hic pertractandę essent quęstiones, & quæ sibi singulę iustum volumen exposcerent, quo pacto hæc sint sydera in firmamento, an vti parres eius nobiliores, quod sentiant Peripatetici, an vt animalia in suis sphaeris, in aqua pisces, iumēta in terra, quod Eusebius, & Diodorus volunt. Congressum hic item locus cum genethliacis sibi exposceret, diuinandi per alstra & prænoscenti futuros euentus scientiam hinc confirmantibus, quod Moses sydera in signa posita à Deo dixerit, scientiam non modò à nostris vt à Basilio, qui recte eam occupatissimam vanitatem vocauit, & ab Apollinario, & à Cyrillo, & Diodoro acriter taxatam, sed quam & boni Peripatetici respuunt, & Aristoteles contempsit, & quod est maius & à Pythagora, & à Plarone, & ab omnibus Stoicis repudiariam fuisse author est Theodoritus. Quęrendum hic etiam de natura syderum, de motu, de principatu, de Lunę maculis, deq; omni syderali sciētia aliquibus fortè videretur. Verūm ad hæc si descendamus quanquam sint pulchra & digna cognitu, audiemus fortassis Horatianum illud: *Sed nunc non erat hic locus*. Quare ad opus hęc destinatum differimus, quo Aristotelem Platonici conciliantes, vniuersam philosophiam pro vitibus tractandam examinandamq; suscepimus.

CAPVT V.

VEniamus igitur ad Mosē, qui postquàm de cœlestibus dixit, terrestris animalis meminit ordine congruenti, quę vel ad aquas, vel terram, vel aërem, inhabitant: & tamē inhabitare aërem volucres dici possunt. Nemo hic expectet aut exigat à nobis disputationem quo pacto corpora animalium ex elemētis, aut quid sint inditę à Deo naturis rerum seminarię rationes, sit ne item vita brutorum de sinu educta materię, an à diuino potius principio omnis vita proueniat, vt cōstantissimē afferit Plotinus, quę mox Latine legendum dabit in publicam vtilitatē Marsilius Ficinus noster, longiorib; etiam argumentis illuminatum. Cui sententię suffragari fortasse videbitur hoc loco Prophecia, cū postquam dixit, *producant aqua reptile anima viuens*, adiecit postea, *creauit Deus omnem animam viuēte*: vbi non id duntaxat quispiam obseruaret, qd' & aquę producant, Deo iubente, & deinde etiam Deus producat. Verum & illud quod vbi de Dei opere agitur scriptum est, *creauit Deus animam viuētem*; vbi aurē de aquis, non animam, sed reptile animę viuētis, quasi aquis vehiculum potius animi, id est, corporis mixtio accepta referatur: Deo autē, id est, diuino principio animę substantiā, q̄ vitę darit motus & sensus temperato iam corpori extrinsecūs illucebat. Sed de his alijs. Inter animalia terrestria memorat Moses, *inuenta, reptilia, & bestias*, in quib; res differen-

differentias brutorum irrationalium, quibus nec plures sunt, in commune nobis insinuat. Sunt enim bestię, quę perfecta sunt phantasia, medium inter irrationalia locū sortitę, erudiri autem ab homine aut mansuescere nesciunt. Sunt reptilia quę imperfectam habent phantasia, media quāsi inter bruta & plantas. Sunt iumenta, quę & si carent ratione, disciplinę tamen humanę quoq; modo capaces cū sint, rationis aliquid participare videntur, media quāsi sortita conditionē inter bruta & homines.

CAPVT VI.

HÆtenus de tribus mundis, supercœlesti, & sublunari. Nunc agendum de homine de quo est scriptum: *Faciamus hominem ad imaginem nostrā*, qui non tam quarrus est mundus, quāsi noua aliqua creatura, quā trium quos diximus complexus & colligatio. Est autem plerunq; consuetudo à regibus vsurpata & principibus terrę, vt si forte magnificam & nobilem ciuitatem condiderint, iam vrbe absoluta imaginem suam in medio illius visendam omnibus spectandamq; constituant. Haud aliter Principem omnium Deum fecisse videmus, qui totā mūdi machina constructa, postremū omnium hominē in medio illius statuit ad imaginē suam & similitudinem formatū. Sed ardua est questio cur hoc priuilegium sit hominis imaginem habere Dei. Nam si Melitonis explosa insania, qui humana effigie Deum figurauit, ad rationis mentisq; naturam recurramus, quę vt Deus intelligens est, inuisibilis item & incorporea, inde vtq; comprobabimus esse hominē similem Deo, præsertim qua parte in animo Trinitatis imago representatur. Verū agnoscemus hęc eadem, quantū in angelis sunt quā in nobis, & potiora & contrarię minus naturę admixta, tantū cū diuina natura plus similitudinis & cognationis habentia. Nos autem peculiare aliquid in homine querimus: Vnde & dignitas ei propria & imago diuinę substantię cū nulla sibi creatura communis comperiat. Id quid esse aliud potest, quā quōd hominis substantia (vt Gręci etiam aliqui interpretes innuunt) omnium in se naturarum substantias & totius vniuersitatis plenitudinem re ipsa complectitur? Dico autem re ipsa, quia & angeli & quęcunq; creatura intelligens in se quodāmodo continet omnia, dum plena formis & rationibus omnium rerum omnia cognoscit. Atverō quemadmodum Deus non solum ob id quod omnia intelligit, sed quia in seipso verę rerum substantię perfectionem totam vnit & colligit: Ita & homo (quanquā aliter vt ostendemus, alioquin non Dei imago, sed Deus esset) ad integritatē suę substantię omnes totius mundi naturas corrogaret & cōiunt. Quod de nulla alia creatura sine angelica, siue cœlesti, siue sensibile dicere possumus. Est autem hęc diuersitas inter Deum & hominem, quōd Deus in se omnia continet, vt omnium principium: homo autem in se omnia continet vt omnium medium, quō sit vt in Deo sint omnia meliōre nota, quā in seipsis: in homine inferiora nobiliori sint conditione, superiora autē degenerent. Sunt ignis, aqua, aer, & terra per verissimam proprietatem naturę suę in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos videm⁹. Est præter hęc spiritale aliud corpus diuinus (vt inquit Aristoteles) quā elemēta, quod cœlo proportionē responderet. Est præterea in homine vita plantarū, omnibus his apud eum, quibus & apud illas muneribus fungens, nutriendi, augendi, & generandi: est sensus brutorum tam intimus quā externus: est cœlestis animus ratione pollens: est angelicę mentis participatio: est harum omnium simul in vno confluentium naturarum verē diuina possessio, vt libeat exclamare illud Mercurij: Magnum, ô Asclepi, miraculum est homo, hoc præcipuē nomine gloriari humana conditio potest, quo etiam factū, vt seruire illi nulla creata substantia dignetur. Huic terra, & elemēta, huic bruta sunt præstō & famulantur, huic militat cœlum, huic salutem bonumq; procurant angelicę mentes, si quidem verum est, quod scribit Paulus: esse omnes administratōrios spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditati salutis sunt destinati. Nec mirum alicui videri debet amari illum ab omnibus, in quo omnia suum aliquid, imō se tota & sua omnia agnoscunt.

CAPVT VII.

Homini mancipantur terrestria, homini fauēt cœlestia, quia & cœlestium & terrestrium vinculum & nodus est, nec possunt vtręq; hęc non habere cum eo pacem, si modō ipse secum pacem habuerit, qui illorū in seipso pacem & scēdera sancit. At caueamus quæso, ne in tanta dignitate constituti non intelligamus: Verum illud

ante oculos semper animi habeamus, vti & certam & exploratam & indubiam veritatem, sicuti fauent omnia nobis eam legem seruantibus quæ nobis est data: ita si peccatum per legis prauancariōē de orbita defecerimus, omnia aduersa infesta iniuncta; habituros. Rationabile enim, vt quemadmodum nō modō nobis, sed vniuerso, quod in nobis complectimur, sed auctori ipsius mundi omnipotenti Deo iniuriā facimus, experiamur etiam omnia, quæ in mundo sunt: & Deum in primis, potentissimos vindices & acceptæ iniuriæ grauissimos ultores. Hinc extimemus, quæ poenæ, quæ supplicia mancant transgressores diuinæ legis. Hi sunt, qui (vt dixit oraculum) *disperies eis portum vbi stabit, & vbi erant, & quæ tu disperas, & tū mactas* id est, qui perunt circa terram, & circa pontum, & infelli donvantur sub verberē Dei, hos cælum, hos terra, hos tota mundanæ reipub. in concussa iustitia fulminat, & persequitur: Rei sunt enim violatæ vniuersitatis, & læsæ maiestatis diuinæ: Cuius imaginem foedissima iniquitatis macula deturparunt. Hinc factum fortasse, vt apud prophetas cūm quid à Deo aut præceptum, aut veritum promulgatur, citentur cælum & terra testes, scilicet, quia & præcepti transgressio illa etiam violet, & de communi accepta cōtūmelia, ipsa quoq; de improbis, dum Deo ministrant, poenæ sunt acceptura. Et omnino omnem infantiā superat, adduci, vt credamus cuiuspiam in ciuitate aliqua posito decorato summis honoribus licere in principem, in vniuersam rempub. de se optimē meritam impunē delinquere, ac non potius dari illum torquendum statim & cruciandum licitoribus & carnifici, aut totius populi consensu lapidibus obruendum. Sunt autem carnifices, sunt licitores, in hac Dei repub. improbi dæmones, vilissimo ministerio additi, in poenam antiqui sceleris, hinc illud Pauli: Tradidi illum Satanæ in interitum carnis hinc dæmonis vitoris etiam apud Orphæū cognominatio, si fortē nostris minus credamus. Quemadmodum autem scelera hominum omnis creatura odit & execratur ita recta illius vita & institutio omnibus grata est, omnibus placet. Neq; enim (vt ita dixerim) non admitti in participatum & boni eius & mali omnia possunt, quæ ram arcto nexu illi implicita & coniuncta sunt: hinc illud euangelicum: Si poenituit peccator, exultare letitia omnes angelos: hinc mysterij illius aperta ratio, quod à bñconditū fuit à sæculis, vt corrupta in primo Adam & deturbata de suo statu natura nostra, per Christi crucem reintauraretur, scilicet, nostra causa filius Dei & homo fit & cruci affigitur. Nam & congruum fuit, vt qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creature, in quo condita sunt vniuersa, illi copularetur vnione ineffabili, qui ad imaginē factus est Dei, qui vinculum est omnis creature, in quo conclusa sunt vniuersa. Nec erat, si cum homine tota natura periclitabatur, eius iactura aut negligenda, aut reparanda per alium, quàm per quem tota fuerat instituta natura.

DE MVNDORVM INTER SE ET RE- RVM OMNIVM COGNATIONE, EX- positionis sextæ, Lib. VI. Proce- mium.

DEus vnitas est ita ternario distincta, vt ab vnitate simplicitate non discedat: Est Trinitas diuina in creatura multiplex vestigiū. Nos hoc vnum duntaxat hic attulerimus adhuc quòd sciam à nemine allatum, quòd quam in creaturā vnitatem videmus, disparitam triplici ratione deprehendimus. Est enim primum ea in rebus vnitas, quæ vniuersæque sibi est vnum, sibiq; conit atq; coheret. Est ea secundò per quam altera alteri creatura vnitur, & per quam demū omnes mundi partes vnus sunt mundus. Tertia atq; omnium principalissima est, quæ totum vniuersum cum suo epifice quasi exercitus cum suo duce est vnum. Adest trifaria hac vnio vnicuiq; rei per suam vnā simplicem vnitatem, derivatam ab illo vno quòd & primum vnum, & trinum simul atq; vnum est, à Patre inquam, Filio & Spiritu sancto. Nam & Patriū potestas omnia produciens, suam omnibus largitur vnitatem: & sapiētia Filij risē omnia disponens, omnia inuicem vnit & copulat: & Spiritus amor ad Deum omnia conuertens totum opus epificij nexu charitatū adiungit. Quemadmodum autem vt magis intimus: ita magis vnus est nobis Deus, quàm ipsi nobis: rursum vnaquæq; rei arctius sibi quàm alijs mundi partibus iungitur, ita vniuersa charitatū ordinē edocti, si legem diuinam natura sabulū inscriptam, sequi voluerimus, primò Deum ipsum supra nos supragrā omnia, secundo loco nos ipsos, tertio proximum diligemus. Propheta autem nouiter
de ca

de ea unitate, qua unumquodq; sibi est unum, innecis dixit: cum verum omnium sigillatim naturam examinaret. De illa autem, qua Deo unimur, tractatu proximo agetur. Vbi de felicitatis summa disputabimus: Reliqua ea est, qua diuersa partes mutuo fundere inuicem copulantur, de qua in presenti à nobis agendum.

CAPVT I.

POSTquam igitur distinctas rerum naturas vidimus, & separatis (vt ita dixerim) stationibus dispositas, ne crederemus idcirco tantum ex his omnibus vnum fieri vniuersam, quia singula à singulis (vt supra ostendimus) pro suæ naturæ cōditione contineantur, indicare in suo etiam contextu Prōpheta voluit, qui & quot modi essent, quibus naturæ rerum inter se inuicem copularentur, non solum ad curiosam hanc intelligentiam nos vocans, sed per hoc instruens & demonstrans, qua nos via & ratione his, quæ nobis sunt meliora, copulari possumus. Cogitanti autē mihi prius quàm accederem ad verborū enarrationē, quot modi aut essent aut cogitari possent, quibus res aliquæ inuicem vel affinitatem vel copulam nanciscerentur, & discurrenti per omnia dogmata philosophorū, quibus à pueris insudauit, haud vltā quàm quindecim genera occurrerunt. Quæ deinde accedens ad Mosē ita dilucidē, ita appositē subindicata ab eo vidi, vt nusquam melius erudiri de illis quenquam posse crediderim.

CAPVT II.

STATim igitur in prima die nescio breuius an dilucidius quinque modos completi. Statim, quibus coniungi aliquid alicui potest. Quod enim alteri coniunctum est, aut eius essentia est, aut est essentia proprietatis, aut inest ei vt forma subiecto, aut cum attingit vel sicut transmutas id quod transmutatur, vel sicut ars subiectam sibi materiā. Similiter quinque à Mosē legimus inuicem quasi comparata & connexa, cœlum & terram & inanitatem, abyssum & tenebras, spiritum Dei & aquas, lucē & corpora. Primum igitur coniunctionis modum designat nobis *terra inanis & vacua*, quoniā terra, id est, materia inanis est, nisi aliunde formis adimpleatur. Secundum indicant *tenebra super faciem abyssi*. Nam abyssus sua quidem natura nec lucidus nec tenebrosus, sed illius tamen naturā tenebræ consequuntur, nisi accedens lumē illas fugauerit, quemadmodū & materiæ informitatem inanitatemque priuationis tenebræ consequuntur, donec adueniens eas species expulerit. Tertiū ostendit *lux oborta corporibus*: Est enim in eis lux vt forma in subiecto. Quartum *cœlum & terra*, quoniā non inhæret terræ cœlū, vt forma vel accedens inest rei quā perficit, sed cōiungitur ei vt efficiens patienti, & transmutas causa corpori, quod transmutatur. Postremi exemplū est *spiritus Domini, qui fertur super aquas*. Artifex enim Domini sapiētia & spiritalis natura omnino abiuncta à cōmertio corporis, haud aliter iungi corporibus intelligitur, quàm ars, quæ in mēte est architecti, cœmento, lignis & lapidibus iungatur. Rursus autem & hanc considera cōsequentiæ rationē, esse terrā ex se inanem, domesticas habere tenebras, tūm proximē luci iungi, per lucem cœlo, per cœlum substantiæ spiritali. Sed videamus qualiter hæc se habeant in nobis. Terra terrenū est corpus inane vita, vacuum sensu, super quod ipsum sunt tenebræ, mors, torpor, inefficacia, immobilitas, insensatio: lux vita est, quæ illud vegetat, excitat, agit, mouet, & sensu præditū reddit: cœlum est animus, fons illius lucis, & spiritus Dei est intellectus, lumē diuini vultus: & de his hoc loco plura etiā quàm opus sit.

CAPVT III.

EXaminemus quid sibi Mosēs in sequentibus vclit: & videbimus decem alios modos ab eo insinuari, in quibus mutuam inter aliqua cōfederationem intelligamus. Præter enim eos quos diximus, sunt rursus & hi, quos numerabimus: quoniā aut pars aliquid est alterius, aut effectus: item si est pars, aut pars indiuidua est à suo toto, quo pacto, & Sol & Luna & stellæ in firmamento sunt: aut separabilis quemadmodū aquæ partes ab integritate sui elementi, ad quod confluxerunt. Si est effectus, aut à seminaria ratione intrinsicca pulsat sicut plantæ à terra pululant, ipsi tamen suæ parenti affixæ, & naturalibus vinculis ligamentisque connexæ: aut ex suis principiis cōstat & conflat, vt mixtum ex elementis. Quo pacto ex aquis & terra animalū corpora sunt, aut causam habet extrinsecam, quæ trifariam diuidi potest in efficientem, exemplar & finem. Quorum trium exempla habemus à Mosē, dum & hominem Deus creat & efficit, & creat ad suam imaginē tanquàm ad exemplar: & bestia homini subfuit, suntque, propter hominem, vt propter finem.

Diximus de parte & effectu, eademq; ratione de toto & causa. Respondent enim hæc inuicem rationes. Sed neq; impleuimus omnia genera cognationis. Nam & de causa ea est reliqua species affinitatis, qua causa secundaria primariæ obedit & adiungitur, sicut cum Deus producit, aquæ producunt: & hæc quidem primò, quia proxima sunt causa, sed non aliter quàm Deo præcipiente, quia causa primaria magis inluit quàm secunda. Similiter est finis secundarius principali appendens & annexus, quod sapienter significat dicens: *posita sidera ut lucerent in celo, & illuminarent terram.* Neq; enim bonum inferiorum primarius finis est cœlestium, sed id primū intendunt, ut sibi luceant, tum postremò ut nos illuminent. Quapropter & apud Homerum cum auroram tum Solem immortalibus priuandum, tum & mortalibus exoriri ac lucem ferre legimus. Est item præter hæc omnia & homo homini, & leo leoni cognatus, & tamen neq; pars neq; effectus leonis est, si ab illo genitus non sit, hoc Propheta significat, cum simul pisces, simul aues, simul bestias tertæ colligit & adunat. Est vltima ratio affinitatis, quæ est mediæ naturæ ad extremam. Nam conuenit homo homini, animal animali, quia eandem participant essentia rationem, vel specialem, vel generalem. At medium non eadem est essentia quàm & extrema, sed temperatum quoquo modo ex illis, ita ab utroq; dissentit, ut cum utroq; communicet. Quod indicatum nobis à Mose, cum ponit firmamentum aquarum medium, *diuidens supercaelestes aquas ab aquis, quæ sunt sub celo*, ubi quæ sit mediæ natura, sufficienter aperit, quemadmodum nos in præmio primi libri & secundo capite quinti abundè declarauimus.

CAPYT V.

Admonemur autè & hinc quid facto opus sit nobis, ut naturis melioribus vniamur, in quo vis tota & summa posita est nostræ felicitatis. Nam & docet nos prima dies, tunc primū aquis depulsa nocte obortam lucem, *cum spiritus Domini eis incubuit.* Vnde illud Iacobi significatur: Omne optimum donum desuper esse à Patre luminum. Quod ne nostros commemorem: Ita confirmat Iamblicus, ut nihil quasi vel mediocriter promittere sibi posse de se humanam naturam velit, nisi maiori, id est, diuino numine sit adiuta. Quod si est verum, & non modò à nostris, sed à philosophis etiam comprobatur, profectò omne studium nostrum in eo esse debet, ut conuerſi ad supera, quod sit per sacram religionem, per mysteria, per vota, per hymnos, preces & supplicationes, inde nostræ infirmitati vires queramus. Hinc Platonice & Pythagorice disputationes à sacris precibus exortæ definunt in easdem, quibus & Porphyrius & Theodorus & omnes academici nihil vtile magis, imò necessariū homini esse, vno ore confirmant. Indorum Bragmanes & Magi Persarum nihil aggressi vnquam leguntur nisi oratione præmissa. Quæ idè gētium testimonia assero, ut quibus à malo demone persuasum, ut gentibus potius credant quàm ecclesiæ: vel ab his discant, quibus adhibent fidem neq; ridendam, neq; inutilem, neq; indignam rem esse philosopho operam sumere, & quidem magnam atq; assiduam in sacris precationibus, in mysterijs, in votis, in hymnis Deo ingiter deprecantibus. Quæ res si quod hominum genus & iuuat maximè & decet, illis præsertim vtilis & decora, qui studijs literarum & contemplandi ocio se dederunt. Quibus nihil necessarium magis quàm ut quos in diuina identidem mentis oculos intendunt, & vitæ inegritate depurent, & petra per ferulam orationis desuper luce largius illuminent, admonitiq; propriè semper imbecillitatis cum Apostolo dicant, sufficientia nostra est Deo est.

CAPYT VI.

Rursus examinemus quid nos aquæ, qd terræ dispositio doceat. Discamus à terra non edituros nos frugem, quam parturimus, nisi inuadens nos fluxus materlae atq; caducæ impetum reprefferimus, depulerimusq; & esedibus nostris exurbauerimus irruentium in nos quasi aquarum voluptatum gurgites & torrentes. Discamus ab aquis non prius illas existimatis idoneas piscibus procreandis, quàm in vnum totius sui elementi integritatem collectæ fuerint. Nam neq; nos, si diuulsi distractiq; ad diuersa fuerimus, si non toti collectis omnibus viribus ad vnam feremur intentionē, sobolem dare aliquam dignam nostra diuinitate in lucem poterimus. Coniunctur autè & hic

& hic altius myſterium, quemadmodum, ſcilicet guttis aquæ ea eſt felicitas, vt ad oceanum, vbi aquarum plenitudo, accedant: ita eſſe noſtram felicitatem, vt quæ in nobis intellectus luminis portio eſt, ipſi primo omnia intellectus primæ; menti, vbi plenitudo, vbi vniuerſitas omnis intelligentiæ, aliquando coniungatur.

CAPITVLVS VII.

AT maximum illud omnium quod firmamēti nobis doctrina ſignificat, vbi videmus non poſſe aquas inferiores ſuperiorum aquarū beneficio aliquo locupletari, niſi cœlo intercedente: quod inter eas medium eſt collocatū: ita nos animo proponamus extremorum copulam, non niſi per eam naturam fieri poſſe, quæ media extremorum cū ſit vtrunq; in ſe complexa. Ideo illa, id eſt, extrema inter ſe commodè vnit, quia in ſeipſa illa per proprietatē ſuæ naturæ prius vniuit. Admonemur hinc magni illius ſacramenti, quod gentibus ſtultitia, Hebræis ſcandalum, nobis Dei virtus, & ſapientia eſt, non poſſe hominem Deo coniungi, niſi per eum, qui cū in ſeipſo hominem Deo coniunxerit, verus mediator effectus, poteſt ita homines Deo anneſcere, vt ſicut in eo filius Dei hominem induit, ita per eum homines Dei filij ſiant. Quod ſi verum eſt quod dicimus, non copulari extrema inuicem niſi per medium, id autem verè medium dici, quod in ſeipſo iam extrema vniuit, profeſſo ſi diſpenſatio illa inefabilis in ſolo contingit Chriſta, vt Verbum fieret caro, ſolus etiam eſt Chriſtus, per quem ad Verbum caro poteſt aſcendere, nec eſt (vt rectè ſcripſit Ioannes) aliud ſub cœlo nomen in quo oporteat ſaluos homines fieri. Quod diligenter advertant, qui cū Chriſto ſe dicunt credere, communem tamen religionem aut ſuam vnicuique, in qua eſt natus, credunt ſufficere ad conſequendam felicitatem: Non mihi, non ipſis rationibus credant, ſed Ioanni, ſed Paulo, ſed Chriſto ipſi, qui dixit: Ego ſum via: Ego ſum oſtium, & qui per me non intrat, ſur eſt & latro.

**DE FELICITATE QVÆ EST VITA
AETERNA, EXPOSITIONIS SEPTI-
MÆ, Lib. VII. Proœmium.**

SI totius mundi gradus, ordinem & naturam ſexta abſoluta, expoſitione quaſi ſex diebus exegimus: reliquum, vt ſeptimo hoc tractatu quaſi ſabbatho noſtra commentationū de ſabbatho mundi & quiete creaturarum, quarum naturam in ſuperioribus inſtituimus, id eſt, de earū felicitate tractemus (aut vt dicam ſecurius) tractauimus Moſem, vt verum vatem futurorum omnium audiamus. Eſt autem felicitas (vt theologi prædicant) alia, quam per naturam, alia, quam per gratiam conſequi poſſumus. Illam naturalem, hanc ſupernaturalem appellant. De prima, id eſt, de naturali ſatu dictum à Moſe, quoniam verum cognitā natura, naturalem quoq; earum felicitatem cognoſcimus. Reliquum vt doceat de ſecunda, Prophetam ſe potius exhibens quā doctorem, quoniam cū ſcripſit Moſes, nondum erat gratia, ſed futurum erat, vt eſſet: Verū quoniam mihi videor videre ſeculos quaſdam dixerim an vappi potius & nebulones, qui ſe vocant philoſophos cū nihil ſini minus, videntes ſtatu & gratiam & felicitatem ſupernaturalem, quaſi vana hæc nomina & aniles fabulæ ſint, volui breuiſculam hæc de re cū illi diſputationem ſicuti proœmium facere ſeptimi libri, rem & ſeorſum omnibus vtilem & neceſſariam valde operi, quod inſcepimus, vbi altiſſimū philoſophia radicibus uſum & ſtabilitatem flare ſententiam theologorum dilucidè comprobemus. Felicitatem ego ſic defini reditum vniuiuique, rei ad ſum principium. Felicitas enim eſt ſummum bonum, ſummum bonū, id eſt, quod omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, id iſum eſt, quod omnium eſt principium: vt Alexander Aphrodiſienſis in commentarij philoſophia, & Gracii interpretes in Ariſtoteli Ethicæ teſteſtantur. Idem igitur ſummi omnium, quod omnium principium Deus vnus omnipotens & beatus optimum omnium, quæ aut eſſe aut cogitari poſſunt: hinc duæ illi præcipue appellationes apud Pythagoricos vnium, ſcilicet, & bonum. Vnum enim cognominatur, quia omnium eſt principium, quemadmodum vnitas principium eſt totius numeri: bonum autem, quia omnium finis, omnium quiete, & abſoluta felicitas eſt.

Videre iam poſſumus, ſi ſimus paulo ſolertiores, rationem duplicis felicitatis. Felicitas enim poſſeſſio atque adeptio eſt huius primi boni. Bonum hoc adipiſci dupliciter poſſunt res creatæ, aut in ſeipſis, aut in ipſo. Nam & in ſeipſo hoc bonum eſt ſuper omnia

exaltatum, sua inhabitans diuinitatis abyssos, & per omnia diffusum in omnibus inuenitur: hic quidem perfectissimus, illic imperfectissimus pro rerum conditione a quibus participatur. Vnde (ut scribunt Poëta) Iupiter est quodcumque, vides, & Iouis omnia plena sunt. Vnaquaque igitur natura cum in se Deum habeat aliquo modo, quia tantum Dei habet, quantum habet & bonitatis (bona autem omnia quia Deus fecit) reliquum, ut cum perfectissime omnibus numeris suam habet naturam, sed adepti Deum quos, in se adipiscatur, & si Dei adeptio, ut comprobauimus, est felicitas in seipsa aliquo modo sit felix, hac est naturalis felicitas, quam & maiorem & minorem diuersa res pro naturarum diuersitate sortita sunt. Ignis res est anima carens, participat autem Deum multis rationibus. Nam primo est, & vnumquodque, quod est participatum, Dei est, qui est ipsum esse: item quia ignis species certa & actus est, Deo est similis, qui prima species primus est actus, & dum ignis ignem producit diuinam fecunditatem, dum se intra terminos sua continet sphaera inuoluitur, dum nobis deseruit beneficentiam, pro sua natura modico imitatur. Hic ignis dum agit suam adeptus perfectionem felix est quantum capax ipse felicitatis. Feliciores planta, quia praterea vitam feliciorem animantia, quia etiam cognitionem sortita ut pluri perfectionis, ita pluri etiam in seipsis diuinitatis inueniunt. Optima omnium mortalium conditione homo, qui sicut natura: ita naturali felicitate alijs praeiit, praeiit in intelligentia & libertate arbitrii praeiit dotibus, & ad felicitatem maximè conducentibus. Suprema inter creaturas angelica mens & substantia nobilitate finis consecutione, cuius maximè participi, quia illi & iuncta & proxima est.

At verò supra diximus, per hanc felicitatem, nec planta, nec bruta, nec homo, nec angelus, Deum, qui est summum bonum, in ipso Deo, sed in seipsis attingunt. Quapropter & pro naturarum capacitate gradatim felicitatur ratio variatur. Quare & de hac solum loquuntur philosophi, felicitatem vniuscuiusque, rei in optima operatione sua natura collocauerunt: & de angelis quidem, quos vocant mentes & intellectus, etiam si summam illorum perfectionem hanc facerent quod Deum intelligerent, cognitionem tamē Dei, quam habent, haud aliam statuere prater eam, quia seipsos cognoscunt, ut de Deo tantum intelligant, quantum de Dei natura in eorum substantia representatur. De homine autem & si diuersi diuersa senserint, omnes tamen intra humana facultatis angustias se tenuerunt, vel in ipsa tantum veri vestigatione quod Academicis, vel in adeptione potius per studia philosophia (quod Alfarabius dixit) felicitatem hominum determinantes. Dare aliquid pluri visis, Auerrois, Auerrois, Abubacher, Alexander & Platonici nostram rationem in intellectu, qui actus est, aut aliquo superiore nobis tamen cognato quasi in suo fine firmantes: sed neque hi hominem ad suum principium neque ad summum bonum adducunt. Quae ego eorum disputationes atque sententias nec reprobo nec assero, si de naturali se tantum felicitate dicere profiteantur. Certum enim per eam non posse hominem aut angelos alius enchi quam ipsi dicant: Quod vel hac ratione maximè comprobatur, quoniam si nixum propria fortitudine nihil supra seipsum potest assergere: alioquin seipso esset validius) utique, nihil nitens per seipsum ad felicitatem maius aliquid vel perfectius sua natura assequi poterit. Sed dicant mihi philosophi si haec in rebus sola felicitas, aut vel ipsi fateantur inter animalia solum hominem natum ad felicitatem. Cur enim alia prater hominem ad suos quos fines perueniant: possumus dicere esse aliorum quam hominum maiorem felicitatem, at nullam esse quo pacto defendemus? Quinimodò cum à natura statuto, reliqua infra hominem nunquam, homo ferè semper exorbitet, videbunt nisi alio se privilegio iactet, infelicitissima omnium humana conditio.

Audiamus igitur sacros theologos dignitatem nostram nos admonentes, & qua vltro nobis à Patre liberalissimo diuina bona praeiuntur, ne quasi ipsi crudeles in nostros animos, & male grati erga Deum opificem reyciamus. Diximus supra summam felicitatem in Dei esse adeptione, quod est summum bonum & principium omnium. Duplicitè autem illam posse contingere: quoniam vel in creaturis, quibus se Deum participat, vel in ipso Deo, Deum assequimur. Ostendimus item, quod & ostendimus, res creatas non posse viribus suis ad hanc potestatem, sed ad illam duntaxat accedere. Est autē illa, si animaduertimus, umbra potius felicitatis quam vera felicitas, quemadmodum creatura in qua Deum attingit, non summa bonitas, sed summe bonitatis, id est, diuina tenuis umbra est: Adde quod res per illam seipsis potius quam Deo restituntur, non id assequuntur, ut ad suum principium redeant, sed hoc tantummodo ne à seipsis discedant. Vera autem & consummata felicitas ad Dei faciem cōtendendam qua est omne bonum, ut ipse dixit: & ad perfectam cum eo principio, à quo emanauimus, vniorem nos reuehit & abducit. Ad hanc angeli attolli quidē possunt, sed non possunt ascendere. Quare peccauit Lucifer dicens: Ascendā in caelum.

calum. Ad hanc ire homo non potest, trahi potest, unde Christus de se, qui est ipsa felicitas dixit: Nemo venit ad me nisi Pater meus traxerit illum. Brutia autem & quæ infra humanitatem, nec ire, nec trahi, ad illam possunt, ideoq; solus homo & angelus ad eam sunt facti felicitatem, quæ est vera felicitas. Potest vapor ascendere in alium, sed nõ nisi attrahatur a solo lapide, & corpulenta omnis substantia neq; radium vsquequaq; admittere, neq; per illum tolli in sublime potest. Hunc radium, hanc vim diuinam, hunc influxum, gratiam appellamus, quia Deo & hominem & angelum gratus efficit. Habent autem philosophi huius doctrinæ manifestum exemplum in corporibus. Corporum enim aliqua in relictum, aliqua in orbem feruntur. Motus rectus, quo elementa ad propria sedes vehuntur, figurat felicitatem, per quam in propria natura perfectione res stabiliuntur. Motus circularis, per quem corpus ad eundem unde abscedit terminum circũuoluitur, expressissima imago est veræ felicitatis, per quam creatura ad idem principium redit, à quo processerat.

Sed vide quam omnia vtrinq; conueniunt. In orbem nõ mouentur nisi immortalia & incorrupta corpora: ad Deum non redit nisi immortalis & æterna substantia. Elementa ut suos motus perficiant non alia in digens vi quàm indito sibi à genitura vel granitatu impetu vel lenitatu, quem admodum etiam ad naturalem felicitatem singula proprio impetu propria vi feruntur. At verò celestia etsi idonea sint motui circulari, non ipsa tamen sibi sufficiunt ad hunc motum explendum, sed diuino opus motore, qui illa verset & circũuoluat. Deniq; sic perpetua apta circũuoluenti illa corpora sunt, ut non facere eam, sed suscipere possint. Haud aliter nobis atq; angelis accidit. Tales enim sumus natura, ut non circũuolare nos & reflectere, sed circũuolui motrici vi gratia, & reflecti in Deum possimus. Hinc illud, qui aguntur spiritus Dei, hi filij Dei sunt. Qui aguntur dixit, non autem qui agunt: hoc distamus à calo quod illud natura necessitate, nos pro nostra libertate monemur. Pulsat enim a fiduè animum inum spiritus motor. Si obaudias, tibi relinquere tuo corpori, tua infirmitati, miser & infelix: Si admittas, statim Deo plenus per orbem religionis ad Patrem ad Dominum reportari in eo vitam semper posse futurum, in quo & semper etiam antequam fieres, vita fuisti. Hæc est vera felicitas, ut unus cum Deo spiritus sumus, ut apud Deum, non apud nos, Deum posideamus, cognoscentes sicut & cogniti sumus. Ille enim nos non per nos, sed per seipsum cognouit: ita & nos cognoscimus illum per ipsum & non per nos. Hæc est tota merces, hæc est vita æterna, hæc est sapientia, quam sapientes sæculi non cognouerunt, ut ab omni multitudinis imperfectione redigamur in unitatem per copulam indissolubilem cum eo qui est ipsum unum. Pro hæ felicitate Christus orabat ad Patrem hoc modo: Pater fac quemadmodum ego & in unum sumus, ita & hi nobiscum unum sint. Hanc Paulus separabat dicens, cognoscam non ex parte: sed sicut est. & si sperabat nõne iure dicebat, Quis me separabit à charitate Christi? & cupiebat dissolui ut cum Christo fieret unum. Ab hac cecidit demon, quoniam ad illam ascendere, non rapi uoluit. Ideoq; illud amisit, quod habuisset si permanuisset.

Ex hæ radice notum, quæ fors infantium, qui decessere nondum initiati. Scilicet apud se manent, nec sui bonis exuti, nec diuinis locupletati: Robi in alterutram partem cadendum, aut summam miseriam, aut summam felicitatem. Quoniam qui in causa est, ne motorem recipiat, non solum immunem se facit gratia, sed & naturam uiuat, ad cuius integritatem hoc attinet, ut agnitus spiritum querat, non recuset: & proculdubio recta esse natura non potest, quæ maiori boni propostui specie aut reuicit aut contemnit: Quare postquam Christus uis agnitus, qui Christum non sequuntur, non solum primæ felicitatis, sed & secundæ, id est, naturalis iure priuatur: quia gratiam nolle, non nisi corrupta est & labefacta natura. Quemadmodum autem nos uinctes sub Euangelio, ideo Christum Dei uirtutem & sapientiam in nobis recipimus, quia uis iam datum humano generi amamus & retinemus: ita & patres sub lege uetere illum recipiebant, cum futurum aduentum & credebant indubie, & sperabant alacriter & ardentius desiderabant. Sed sicut non ut presentem hominem, sed ut futurum recipiebant, ita neq; præsentem quasi iam spiritus inhabitantem nisi postquam aduenit, nullum experti sunt: Cum post peractum in ara crucis ineffabile sacrificium descendente ad eos Christo ab eo uis motore circũuoluitur momento turbini ad libertatem, & euecti ad summam felicitatis gradum fuerunt. Ad hæ felicitatem religio nos promouet, dirigit & impellit, quemadmodum ad naturalem ducem uisum philosophia. Quod si natura rudimentum est gratia, uisq; & philosophia inchoatus est religionis, neq; est philosophia quæ à religione hominem semouet. Recte igitur & nos cum à Mose, postquam sex dies de natura sumus philosophati, septimo die diuinis uacantes de supernaturali felicitate decemur.

DVplex (vti ostendimus) supremæ huius felicitatis natura est capax, angelica & humana. Illa cœlum, hæc terra dicitur: quia angeli cœlum, nos terrâ inhabitamus. Et de cœlo non est quod dicar amplius, quia non angelorû, sed hominum legem scripturus est. Ad homines igitur descendens inquit: *Terra erat inani & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Non creat Deus inanitatē, non creat tenebras: *Sed terra* (inquit) *manu & tenebræ erant.* Non dicit hæc fuisse creata, sed fuisse. Quod cur sit dictum, patebit simul cûm cognouerimus quæ hæc inanitas, quæ hæc tenebræ sint. Natura humana, quæ terra dicitur angelis comparata, statim ab initio, quia statim peccauit, inaniserat & vacua originali iustitia, & peccati tenebris facies eius, id est, ratio obducebatur. Neq; hæc fecit Deus, sed hominis malitia, qui volens se his bonis priuauit, quib; illum Deus ditauerat. Sic naturæ corruptæ status à Propheta describitur, quæ quo pacto deinde à Deo per Abraham, per Moysen, per Prophetas, nouissimè verò per vnigenitum Filium suum & pristinæ dignitati restituta, & ad summam felicitatē parata fuerit, in sequentibus demonstrabitur. Verûm & quo tempore aquæ obductæ tenebris erant, insectæ, scilicet, primæuis sordibus notæ originalis *spiritus tamen Domini fovebat eas.* Quod est dupliciter intelligendum, & quod lumine Diuini vultus quod signatum est super nos, id est, lumine naturalis intelligentiæ homines regebantur, & quod diuinæ tûm prouidentię cura humanum genus destitutum non erat, sed spiritus Domini fovebat aquas, spiritus ille, qui (vt ait Apostolus) intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & tunc assidue cogitabat quo pacto illas à venenis purgaret, quibus antiquus serpens eas infecerat: *& ecce statim iubet oriri lucem, & orta est lux.* Abraham scilicet ille sapientissimus, fundator primus veræ religionis: Primus, qui & naturæ legem absoluerit, & de Diuina lege meditaretur: Primus, qui cultû vnius Dei aduersus idola & gentes hominibus persuaderet: Primus, qui & tenebras erroris depellere, & malis demonibus, qui principes tenebrarum dicuntur, bellum indicere est aggressus, vnde merito lux cognominatus. Quod quia & discipuli Domini omnes fecerunt, omnes à Domino lux mundi sunt appellati. Hæc est lux prima quæ mundo affulsit, & inter demonum veriq; Dei religionem quasi inter lucem tenebrasq; distinxit.

CAPIT. II.

HVnc sequuta est lex, quæ merito cognomento dicitur firmamētum, statim in sui exordio, hoc ipso scilicet quod nunc tractamus annuncians nobis opera manuum Dei (vt cecinit David) & opera manuum eius annunciant firmamentum. Data igitur lex per angelum Moysi, firmata verbo Dei, quæ adhuc magis quàm superior lux gentes ab Israëlitis, id est, in pietatem à pietate, quasi aquas supercœlestes ab aquis quæ sunt sub cœlo discriminauit. Dicuntur autem Iudæi aquæ supercœlestes, quia soli (vt inquit Hieremias) signa cœli non timent, quæ gentes timent, soli non, aut stellas aut cœlum, sed stellarum & cœli, authorem ac Dominum, & agnoscunt & agnunt colunt ac venerantur. Gentes autem contraria ratione, aquæ sub cœlo sunt, quando & demones caliginosi aëris incolas, quæ regio supra aquas est, adorant & colunt, & visibile cœlum, sydera & planetas sibi deos ac dominos faciunt.

CAPIT. III.

ERat autem futurum, vt nisi maior aliqua vis & misericordia Dei obstaret, aquæ quæ sunt sub cœlo, id est, idolis seruientes, totam terram inuaderent & occuparent: Sic infectio totius mundi de prima macula, sic satanæ vltoris impérium & ius in nos reos antiquæ noxæ, & huiusmodi seruitutis penè obnoxios postulabat: Sed benefica semper & salutis prouidentia Dei vnâ ex terræ partibus, etsi exiguam quantum iustitiæ leges patiebantur, ab aquarum iniuria liberam esse voluit: hæc est Iudæa vocata terræ promissionis, quia & Abrahæ & posteritati à Deo promissa fuit. Cui nostræ expositioni Prophetæ omnes adstipulantur, apud quos totiens gentium impetus in Israëlitas aquarum & maris incurssionibus comparatur: hinc illud: Eleuauerunt flumina vocem suam: & mirabiles elationes maris, & illud: Sonuerunt, & turbatae sunt aquæ eorum, & non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Et profectò non aliter Iudæâ intra haud magnæ regionis terminos conclusam circumuallabant gentes, quàm nunc terræ hanc portionem vtiq; modicam quam habitamus vndiq; circumuallat Oceanus. Sed & pluribus in locis euidentissimè in literis

Christia-

Christianis per aquas gentes designantur. Nam & scriptum est: aquæ, quas vidisti, gētes sunt: & cū Dominus Iesus vinum fecit ex aqua, quod in Pharisæi domo defecerat, figuratē vt nostri scribunt, significauit aquas, id est, gētes ad eam fidem esse vocandas: quæ apud Iudæos, apud quos fuerat antea, in posterum deficeret. Idem in mysterijs tradunt idcirco aquam vino misceri, quod aquæ, id est, gentes sanguinem Christi per fidem crucis hauriant & combibant. Illa igitur pars affecta à iugo aquarum, Dei prouidentia fuit, vt si reliqua terra obruta vndis spiritualis nequitie inutilis & deserta erat futura, nec idonea fructibus veræ religionis, hæc saltem esset, quæ luce suscepta, quam protulit prima dies, & rore cœli, quod secūda statutum est, id est, doctrina legis ad vbertatem adiuta, germinaret interea quasi herbas, plantas, & arbores, iudicia, ceremonias, & bonos mores, donec cū temporis plenitudo venisset, etiam quod Esaias optabat, Saluatorem felicissima germinaret.

C A P P T V.

ET ecce iam tēporis plenitudo. Si enim numerus quaternarius plenitudo est numerorum, nonne erit & dies quartus plenitudo dierum? Videte igitur quid nobis afferat quartus dies. Cœlum secundo die firmatum, id est, lex sine Sole & Luna ac stellis erat: capax quidem futuræ lucis, sed obscurū adhuc, nec insigni aliquo lumine illustratū. Aduenit dies quartus, quo Sol Dominus firmamēti, id est, Christus Dominus legis & lunaris ecclesia Christi compar & sponsa, & qui multos ad iustitiam erudirent Apostolici doctores in firmamēto vti stellæ in perpetuas æternitates elucescerent, ad æternam scilicet vitam mundū vocantes. Sol firmamentum non dissoluit, sed perficit, & Christus legem non venit vt dissolueret, sed vt perficeret. Lux primi diei Abraham pientissimus vidit diem quartam, q̄ est dies Christi, & gaudius est. Vidit radiū suæ lucis, id est, veræ religionis, quæ mundo intulerat p̄ solem iustitiæ, per lucē verā illuminantē omnes homines in vniuersum orbē latissimē diffundendū. Vidit Iesum Christū splendorem paternę substantię illucescentem his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebant, & principem tenebrarum principem mundi huius eiici foras, & de membris hominum exanimari. Hæc vidit & exultauit, vidit diem quartū & lætatus est. Hæc dies quā fecit Dominus, quā dominus homo fit, quā Deus habitauit in nobis: exultemus & nos & lætemur in ea. Quam autem vera quā solida sit nostrę ratio expositionis, attendatis quæso paulo diligentius Christiani fratres. Vnde & vobis porentissima rela contra lapideum cor Hebræorum de armentarijs eorum petita subministrabuntur.

Probabimus autem illud primo ex testimonijs Iudæorum per opera diei quarti aduentum Christi nobis significari: secundo ostendemus nobis Messiam representari per nullam rem congruentius quā per Solem, colligemusq̄, euidentissimē ex temporum ratione non venturum in posterum Christum, sed Iesum ex Nazareth filium virginis promissum Hebræis Messiam fuisse. Est inter decreta veteris Hebræicę disciplinæ per sex dies Genesios sex mille annos mundi sic designari, vt sint quæ hic dicuntur opera primi diei vaticinium eorum, quæ primo mundi millenario futura erāt vt contingerent: opera item secundi eorum quæ in secundo, & sic deinceps eodem semper vtrobique, successionis ordine seruato: cui sententiæ etiā attestatur inter iuniores Moses Gerundinensis theologus primę celebritatis apud Hebræos. Meminit & Diuus Hieronymus in expositione Psalmi illius, qui Mosi inscribitur, videturq̄; opinio hæc fundamento præcipuē illi inniti, quod mille anni (vt inquit Propheta) vnus dies sunt apud Deum. Quartus igitur dies, si vera est hæc doctrina, vaticinium est eorum, quæ quarto millenario mundi euentura sunt.

Age nunc ostendamus iuxta annales Hebræorum, & quam approbant ipsi annotis supputationem quarto mundi millenario Iesum apparuisse. Computant illi ab Adam ad diluuium annos mille quingētos quinquaginta sex: à diluuiō ad Abraham annos ducentos & nonaginta duos, atq̄; ita ab Adā ad Abraham colliguntur anni mille octingenti quadraginta octo. A genitura autem Isaac ad ruinam secundi templi, quæ fuit post Christi mortē, numerāt annos circiter (neq̄; enim refeco ad viuum) mille sexcentos sexaginta: Supputant enim ab Isaac ad exitum ex Aegypto annos quadringentos & triginta, ab exitu ad templum quod Salomon edificauit, totidem ferē, à Salomone ad templi desolationem per Babylonios annos quadringentos & decem, à templi instauratione sub Esdra, ad hanc sub Tito captiuitatem annos quadringentos viginti. Itaq̄; si

vt post quartum millenarium Christus esset venturus intra fines ipsius quarti, nec dixissent nec dicere potuissent Thalmutistę, pręterisse tēpus promissi à Prophetis Messiz, quoniam quo tempore scripta est doctrina Thalmutica, quam nos attulimus, nōdum à mundi exordio fluxerant anni quatuor millia. Appariuit enim vt suprā ostendimus, Iesus post annos à mundi exordio iuxta Hebręos, tria millia quingētos & octo. Scriptum (vt ipsi tradunt) Thalmur Hierosolymitanum trecentesimo anno post Christi mortem. Babylonium autem centesimo anno post Hierosolymum. Quare vtrunq; intra fines quarti millenarij conscriptum est, & tamen pręterisse tempus dictum ab Helia de Christo venturo & fatenrur & conquerūtur. Quid hīc se cōtendēt aut quas latebras quęrent, vt hunc nostrum Solem ipsis inuitis per vniuersum illucescentem omnino fugiant, omnino non videant? Farentur Thalmutistę (si non credunt veritibus) prędicta à Prophetis de aduentu Christi temporā pręterisse. Farentur creditum à Prophetis vēturum illum per ea temporā, per quę Iesum ipsi aduenisse volunt: Nec sui doctores omnino non veri sunt, cūm dicunt ob eorum peccata nō venisse Messiam. Neq; enim illis venit: qui eum non agnouerunt. Neq; est Messias, id est, redemptor, vindex pessimę captiuitatis, beneficus rex, retributor terrę promissionis, id est, supernę Hierusalem, nisi Ihs, qui Messiam eum confessi sunt, quōd si in propria venientem sui non receperūt, non sunt iam sui, qui erant sui, sed ab ortu veniunt & ab occasu, qui in sinu Abrahę recumbant, filij autem dilectionis eijciuntur in tenebras exteriores.

Vnde & importuna eorum soluitur quęstio, salutis futurū Messiam Hebręis, Christum autē exitio fuisse & perditioni. Neq; enim sunt Hebręi, qui promissum Hebręis ex stirpe David regem & Dominum non modō non sequuntur aut colunt, sed quasi latronem, quasi sacrilegum, quasi prophānum, per omnem iniuriam & contumeliam cruci affigunt. Si filij Abrahę essent, perstarent in institutis Abrahę, & cuius diē hunc, scilicet, quartū ille pręuidens gauisus est, ipsi quoq; gaudentes adueniētē exciperēt. Attulit pacem Messias hominibus, sed nō omnib;. Neq; enim dictū ab angelis simpliciter, & in terra pax hominib;, sed adiectū, hominibus bonę voluntatis. Vdīq; Idem Sol, qui puros oculos illuminat, egros & debiles cęcat & obscurat: & redā sit ratione, vt qui bonis est salutaris, idem malis sit noxius: & qui amicos beat, vt pote potens & non ingratus: Idem etiam hostes fulminet & disperdat. Si malē euenisset Iudeis suscepro Christo, non fuisset Christus: Sed si malē euenit crucifixo, vtiq; fuit Christus, qui de suis victoribus etiam cruci affixus, ruit cūm maximē victus apparuit, tanta eorum cum strage & calamitate triumphauit. Quid igitur cęci Solem expeclatis? Adest Sol & lucet, sed lucet in tenebris, & tenebrę vestrę illum non comprehendunt. Pręterijt dies quartus, quo ortus est Sol: Qui non dissoluit legem, sed perfecit, sicut neq; Sol firmamentum destruit, sed exornat, sed perficit, sed illustrat. Probauius ex ordine dici quartū & tempore aduentus Christi intelligenda de eo quę hīc dicuntur.

Probreum idem ex figurę similitudine, quia per nullā aliam rem imaginati Christum congruētius possumus, quā per Solem. Nam & in Sole posuit tabernaculum suum, & exijt de tribu Iuda, cuius signum est Leo Solare animal, & cūm Solem in republica Plato visibilem filium Dei appellet, cur non intelligamus nos imaginem esse inuisibilis Filij. Qui si lux vera est illuminans omnem mentem, expressissimum habet simulachrum hunc Solem, qui est lux imaginaria illuminans omne corpus. Sed quid alia quęrimus? Ipsam Solem interrogemus, qui patiente Christo aduersa Luna deficiens cōsensum nobis suę naturę euidenter ostendit. Vt iure optimo nos, ne tangam altiore causā, diem quā vocant mathematici Solis & diem Domini vocauerimus, & illius cultui totam mancipauerimus. Vel hinc ostendentes non esse cur amplius corporeum Solem (vt olim gentes) colamus, quasi regem cęli & dominum, postquam Sol inuisibilis cōternus Patri & cōqualis, per quem & cęlum & terra condita sunt, sedentes in vmbra mortis homines illuminauit.

C A P I T V L V M.

Sed iam exāminemus an ea, quę sequuntur opera diem quartū, respondeāt his, quę post aduentum Christi euenisse compertum est, vt tunc demum hanc nostram expositionem, vt verā, vt stabilem recipiamus, cūm illi vndiq; attestari, & consonare omnia cognouerimus. Videamus quid fiat post diem quartum. Producut aquę, pisces, & aues: producit terra, pecora, & iumenta. Renocemus ad mentē quid superius

per aquas diximus significari, quæ sub cælo locatæ, collectæ sunt ad locum vñd, quid item per terrâ, q̄ ab illarũ diluuiio facta est immunis. Diximus p aquas gentes, per terrâ Israëlitas figurari, qd̄ & multis cū testimonijs Prophetarũ, tum similitudinis rationib. cōprobauimus. Vidimus autē ante Solis exortum steriles aquas nihil producere, qd̄ esset bonũ. Terram autē feracem quidem, sed exigui fructus, olerum, scilicet, atq; herbarum. Post Solem & aquæ maiori etiam quàm terra fecunditate duo genera profecerunt animantũ, aues & pisces. Terra non iam contenta arborib. & fructib. & magua pecora, & iumēta producit. Nōne videris me etiam tacente impletũ verbũ boni Simconis, vt esset hic noster Sol, lumen ad reuelationē gentium & gloriam plebis tuę Israël. Nōne habemus sub oculis expressam, si nihil aliter interpretemur & gentium vocationē, & transformationē terrestris Hierusalē, vmbraũ q̄, synagogæ in verā ecclesiam, & perpetuā Dei cœlestemq; ciuitatē. Ante Solis exortũ aquæ nihil producit. Terra producit aliquid, sed tenue, sed exiguum. Quoniam ante Christi aduentũ apud gentes nullum specimen vitæ, nullus fuit fructus veræ religionis: Apud Israëlitas fuit quidem vitæ spes aliqua, & viam lucis ex parte cognouerunt, & veram coluerunt religionem, sed inchoatam, sed imperfectam, donec ille veniret, qui est via, veritas & vita.

Et nisi ad hoc mysterium recurramus, afferat mihi quispiam rationē, cur terre ornatũ & sobolem ita partitus est, vt alia quidem ante Solem protulerit, alia aut post Solem. Cur item ante Solem nihil producit aquę, terra aliquid producit. Cur duo genera animantiũ ab aquis, vñd duntaxat genus à terra, pducitur. Cur auis aëreum animal aquis ascribitur. Nam (vt agamus de primo) nō satisfacit si dicamus quod quidam dixerunt, herbas & plantas de terra educi ante facturam Solis, ne virtutē eius creatæ viderentur. Nam multo magis eadem ratione, & pisces, & aues, & omnis elementorum ornatũ debuit fieri ante Solem, ne virtute eius factus crederetur. Reliquisset igitur suspicionem Moses, & si ad plantas, vtpote imperfectiores producēdas Solis lumine opus non fuisse, fuisse tamen ad animalia producenda, quæ sunt perfectiora. Consequens enim, vt si illo non adiuuante perfectiora in lucem venissent: possent & sine illo fieri quæ sunt minus perfecta: Non reciprocatur autem ratio, vt si absq; eo fuerint facta quæ sunt ignobiliora, vtpote plantæ despiciatissimum genus viuentium, potuerit etiam eius opera non intercedente produci omnigena animalium natura. Verius igitur, vñd de nos diximus, auctoris consilium inuestigatur. Similiter si dicat aliquis, relata ad aquas animantia, quæ in aquis degunt, videbit vñm potius genus ad eas, duo autem ad terram fuisse referenda, quia auium terra potius quàm aqua domicilium est, & citra omnem controuersiam, si animalis naturam consideremus, aut terrestre, aut aëreum animal auis est, aquatile nullo modo est.

Sed audite altissimas omniũ rationes, ad Christi, ad ecclesiæ nos mysteria vel inuitos trahentes. Et profectò si omnia (vt inquit Aristoteles) vero consonant, consonare omnia maximè Christo debēt, qui est ipsa veritas. Qui nō ab re non de nihilo Hebręis totiens dicebat: Scrutemini scripturas, ipsæ sunt q̄ testimoniũ perhibēt de me, & prædicta de se tã multa: Imò omnia in lege, in Psalmis, in Prophetis asseuerabat. Sed cęcutimus nos sēpē ad tantam lucem, nec nisi reuelante eo oculos nostros considerare possumus mirabilia de lege eius. Veniamus eo nobis opē ferente ad mysteriorũ figurarũq; reuelationē. Duo ex aquis animalia, vñd ex terra producit, quia maior fuit plenitudo credentiũ ex gentibus quàm ex Iudæis. Terra autem etiā minus multa, perfectiora tamen producit animantia, his quæ aquę producunt iumenta, scilicet, & quadrupedia omnia. Quia & si plures ex Ethnicis crediderũt quā ex Hebręis, perfectiores tamen quæ ex Hebręis, ex quibus Apostoli fundatores totius religionis. Duo item genera diuersa duplicemq; naturam aqua educit, auium & piscium, vñam tantummodo terra, quoniam ex Gentibus alij quidem de seruitio dæmonum, alij de lege naturæ ad Christum transferuntur. Hebręus omnis Hebręus tantũ quia non permissum illi viuere intra terminos naturæ: cui data lex Dei est peculiaris ei, neq; reliquis gentibus communis. Neq; enĩ fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Significant igitur nobis pisces, qui à dæmonum cultu ad nos venerunt, non solum quoniam aquę (vt suprā ostendimus) figurant Gentium impietatē, sed quoniā per hæc aquę in aquis degunt animalia, improbos dēmones significari sēpē in sacris literis attestatur Ionethes Chaldęus; Significant aues, qui de naturę institutis ad gratiam sunt translati,

translati. Cuius manifesta ratio ex his, quæ in procemio huius libri abundè scripsimus de naturali supernaturaliq; felicitate. Ostendimus enim & cœlum expressissimū esse simulachrum supernaturalis felicitatis, & naturalem felicitatem secundariā quanquā & imaginariā potius quā verā esse felicitatē. Quare qui hanc consequuntur, naturę legibus vtentes, per aues, cōgruentissimè denotantur incolae non primi & veri cœli, sed aëris, qđ & secundaria & imaginaria quadā ratione cœli etiā sibi vēdicat nomē. Vnde & volueres cœli, & aues cœli, tam crebrò in diuinis literis appellantur. Videte autē quā & profundo factū consilio, vt non ad aërem, sed ad aquā aues referantur. Quoniam qui secundum naturam viuebant, Gentium tamen & ipsi populus censebantur. Quippe qui & Gentes vocabant, & inter Gentes viuebāt, quales fortasse & Socrates & pleriq; philosophorum. Propterea in commune vtrunq; genus ad aquas est relatu.

Sed quantum Euangelicę, quantum Apostolicę doctrinę hęc expositio conueniat, in promptu est ostendere. Quandoquidem & conuersi ex Hebræis Apostoli à Paulo per boues, terrestria animalia, & à nostris doctoribus super Euangelij, in quo vendētes de templo eijciuntur, sunt figurati. Et Christus Israëlitis oues appellat, Apostoli autem, quibus mandata cōuersio Gentium, piscatores à Domino sunt appellati, quorum princeps Petrus, qui Romę dominę Gentium, quasi Oceani, quasiq; cætarum piscator erat futurus. Christus autem, qui se dixit non missum nisi ad oues quæ perierunt de domo Israël, sibi non piscatoris, sed pascoris potius nomen vendicauit.

CAPVIT VI.

Manifesta etiam hinc dissolutio quęstionis, quę diu torsit interpretes huius libri, Cur secundo die non fuerit dictum: Et vidit Deus, quoniam bonum. Si enim dicamus quod diei solet, idē factum, quia opus aquarum eo die absolutū nō fuit, sed tertio, in quo aquę, quę sunt sub cœlo, cōfluxerunt ad locum vniū, haud plene videbitur satis factum: neq; enim opus secundi diei, propriū est dispositio aquarum, sed dispositio firmamenti, quod inter aquas medio loco firmatum est. Fuit autē, eo die & firmamenti factura, Cum dixit Deus, *fact firmamentum*, & distinctio aquarū, cum dixit, *diuidet aquas ab aquis*, satis absoluta. Aquarū autē collectio quę dicta est mare, & terrę reuelatio, & plantarū productio, sicut alterius operis omnino rationē habet, ita & alio, id est, tertio die, ad quem spectabāt, consummata sunt. Quęrenda igitur ratio de altiori mysterio. Firmamentum (vt supra ostendimus) legē figurat, & erat firmamentum vti informē, ita neq; perfectū simpliciter donec Sole, Luna, ac stellis fuit instructum: quemadmodum neq; lex, non quidem mala, vt dicunt Manichæi, sed neq; bona erat simpliciter, id est, perfectā, donec Christus venit, qui legē impleuit. Si malū fuisset firmamentū, Solem non recepisset, si fuisset bonū, Sole non eguisset. Sed firmamentum eatenus bonum, quatenus Solis ceterorumq; syderum erat capax, sicut eatenus bona erat lex, quatenus pædagogus nobis erat in Christo, & multa permisit Moses ob duritiam populi, quæ Euangelium postea nō permisit. Quod autem legem non possumus appellare malam, vt credidit Manes, possumus tamē appellare non bonam, apertissimè docet Propheta, apud quem Deus de Hebręis loquens, inquit, Dedit eis præcepta non bona: non dixit præcepta malā, sed præcepta non bona: id est, non perfectā, non absoluta, non consummata, quod confirmant veteres Hebræi doctores, qui illud interpretantes Ecclesiastici: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Vana, inquit, etiam lex, donec venerit Messias: & de his quidem hæc tenus.

CAPVIT VII.

Quoniam autem supremum beneficium corporati Verbi, id fuit, vt per Baptismi sacramentū, per quod virtus Christi in nos transfunditur, regeremur in filios Dei non ex sanguinib; sed ex Deo nati: postremo hoc nobis indicat Moses, cum post extortum solem & mundo demonstratum, post aquarum terręq; fertilitatem, hominē facit ad Dei imaginem non terrenum hominem, sed cœlestem. Conuersis enim ad Christum gentibus & Iudæis, hoc erat reliquum, vt per sanctissimū lauacrum dominicę cruci se conformantes, reformarentur ad imaginem Dei. Nam si Baptismus Dei filios facit, Filius autē imago Patris, nōne totius Trinitatis virtus operās in baptismo illa est, quę dicit: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. Si igitur sumus ad imaginē Dei reformati, sumus & filij: si filij, & heredes sumus, heredes Dei, coheredes Christi. Sed qui sunt filij: scriptū à Paulo est, Clamare nos, Abba, pater, in Spiritu sancto. Qui

igitur spiritu viuunt, hi sunt filij Dei, hi Christi fratres, hi destinati æternæ hereditati, quam mercedem & fidei & bonæ ac vitæ, in cœlesti Hierusalem feliciter possidebunt.

EXPOSITIO PRIMÆ DICTIONIS, ID EST, IN PRINCIPIO.

Am ad callem ventum est operis, septiformi vniuersi cōtextus expositione decursa, sed superesse aliquid adhuc cognosco, intantum à nobis & indiscussum, quod etiam primo loco exponendum videbatur, id est, quid sibi velit prima dictio legis, quæ est: *In principio*. Non temerè autè aut sine causa de hoc principio, in fine totius operis dicere volui, nec autè de Dei Filio hîc sum disputaturus, quod est principium, per quod facta sunt omnia: Est enim sapientia Patris. Nec probaturus idem sentire cum nostris, hoc loco veteres Hebræos, quod alibi faciemus, sed cogitamus per aliam interpretandi rationem, gustum dare lectoribus Mosaicæ profunditatis: quod non antea faciemus, quàm cum de dogmate quodam, quod dverè paradoxon est, antiquioris Iudaicæ disciplinæ, pauca deliberauimus. Firma est sententia omnium veterum, quam vt indubiani vno ore confirmant, omnium artium, omnis sapientiæ & diuinæ & humanæ integram cognitionem, in quinque libris Mosaicæ legis includi, dissimulatam autem & occultatam in literis ipsis, quibus dictiones legis contextæ sunt, quo modo nunc declarabimus.

Sumamus gratia exempli, primam particulam libri Geneseos, videlicet ab exordio, vsq; ad locum vbi est scriptum: *Et vidit Deus lucem quod esset bonum*. Est tota illa scriptura tribus & centum elementis coagmentata, quæ eo modo disposita, quo ibi sunt dictiones constituantur legimus, nihil nisi commune & triviale præ se ferente. Corticem, scilicet: constat hic literarum ordo, hoc rextum medullæ interius abdiræ latentium mysteriorum: at vocabulis resolutis, elementa eadem diuulsa si capiamus, & iuxta regulas quas ipsi tradunt, quæ de eis constati dictiones possunt, ritè coagmentemur, futurum dicunt, vt elucescant nobis, si simus capaces occlusæ sapientiæ, mira de rebus multis secretissima dogmata, & si in tota hoc charta lege, tum demum ex elementorum hac, quæ ritè statuatur, & positione & nexu, erui in lucem omnem doctrinam secretarum; omnium liberalium disciplinarum: dixi autem, si simus capaces occlusæ sapientiæ. Nam fieri potest, vt tractantibus nobis dissoluentibusq; & componentibus aliquas dictiones, patiatur inde multa vocabula, multiplex item series orationis, quæ magna doceat, magna significet, sed nisi aliquis de eare doctrinâ alibi sit cōsequutus, quid illa significet nō intelligēs, quasi inutilia atq; fortuita nō continere nō potest: neq; enim dogmata & doctrinæ ibi discere possumus, sed solū possumus cognoscere.

Hæc ego, vt non probo asserens vel attestor, quia de eis nec feci periculum, nec me facere posse confido: ita neq; nego neq; contemno, tum quia magnos hæc opinio habet auctores, tum quia de Mose, qui in tota domo Dei fuit fidelis, maiora etiam facile credi possunt. Quæ autem mihi, non illas quidem abyssos intranti, sed huius maris litus radenti, gemmarum diuitiæ occurrerint, quas neq; Hermus neq; Pætolus apud poetas ferre dicuntur, non ingratum fore putavi, nostris hominibus si publicare. Libuit periclitari in prima operis dictione, quæ apud Hebræos, Bresit, apud nos, *In principio*, legitur, an ego quoq; vsus regulis antiquorū, eruiere in lucē inde cognitu dignū aliquid possem. Igitur præter spem meā, præter opinionē inueni, quod neq; inueniens ipse credebam, neq; credere alij facile poterūt, vniuersam de mundi rerumq; omnium creatione rationē, in vna ea dictione, apertam & explicatam. Rem dico mirabilem, inauditā & incredibilē, sed mox credetis, si attendentis, & res ipsa veris me demonstrabit.

Dictio illa apud Hebræos hoc modo scribitur, בְּרֵאשִׁית. Ex hac igitur, si tertiam litteram primæ coniungamus, fit dictio אֶשְׁרֵי id est, ab: si geminatè primæ secundam addamus, fit אֶשְׁרֵי id est, bebar: si præter primam omnes legamus, fit אֶשְׁרֵי id est, resit: si quartam primæ & vltimæ connectamus, fit אֶשְׁרֵי id est, sabath: si tres primas quo iacent ordine statuamus, fit אֶשְׁרֵי id est, bara: si prima omiſsa tres sequentes, fit אֶשְׁרֵי id est, rosc: si omiſsis prima & secunda duas sequentes, fit אֶשְׁרֵי id est, es: si tribus primis omiſsis, quartam vltimæ copulemus, fit אֶשְׁרֵי id est, seth: rursus si secundam primæ, fit אֶשְׁרֵי id est, rab: si post tertiam quintam tum quartam statuamus, fit אֶשְׁרֵי id est, isch: si primas duas vltimis coagmen-

coagmentemus, fit *id est*, berith: si vltimam primæ, fit vltima dictio & duodecima quæ est *id est*, tob: verfo quod frequentissimum apud Hebræos, thau in thet elementum.

Videamus autem quid primò hæc Latine significent, tum quæ per eâ, non ignaris philosophiæ, de tota natura mysteria reuelentur. *Ab* Patrem significat: *Seber* in filio & per filium (vtrunq; enim significat beth præpositio.) *Refir*, principium: *Sabbath*, quietem & finem: *Bera*, creauit. *Ros*, caput. *Er*, ignem: *Serb*, fundamentum: *Reb*, magni: *Yfih*, hominis. *Berith*, fœdere. *Tob*, bono. Et totam si ordine consequenti orationem texamus, crit huiusmodi. Pater in Filio, & per Filium principium & finem, siue quietis creauit, caput, ignem & fundamentum magni hominis, fœdere bono: Hæc tota oratio ex prima illius dictionis resolutione & compositione dissultat, cuius quàm altus quàm plenus omni doctrina sit sensus, haud palàm esse omnibus potest.

Sed vt aliqua statim, non tamen omnia omnibus aperta, quæ per has voces nobis significantur, notû omnibus Christianis, quid sit Patrem in Filio, & per Filium creasse. Quid item sit, Filium principium esse & finem omnium. Est enim *α & ω* (vt scribit Ioannes) & ipse Principium se appellauit, & nos demonstrauimus finem rerum omnium esse, vt principio suo restituantur. Cætera paulò obscuriora, quid illa, scilicet, si bive lint: caput, ignis & fundamentum magni hominis: quid illud sit fœdus, & qua ratione bonum dicatur: neq; enim statim in promptu omnibus videre, hic explicatâ mundorum quatuor, de quibus agimus, omnem rationem, cognationem, item & felicitatem, de quibus postremò nos disputauimus.

Primum igitur illud aduertendum, vocari à Mose Mundum, hominem magnum. Nam si homo est paruus mundus, vtrq; mundus est magnus homo: hinc sumpta occasione, tres mundos, intellectualem, cœlestem & corruptibilem, per tres hominis partes, aptissimè figurat, simul indicans, hac figura, non solum contineri in homine mundos omnes, sed & quæ hominis pars, cui mundo respondeat, breuiter declarans. Cogitemus igitur in homine tres partes, supremam caput, tum quæ à collo ad vmbilicum protenditur, tertiam, quæ ab vmbilico extenditur ad pedes: sunt enim & hæc in hominis figura, varietate quadam discclusæ & separatæ. Sed mirû quàm pulchrè, quàm examullim, per exactissimam rationem, tribus mundi partibus, proportionem respondeant. Est in capite cerebrum fons cognitionis: est in pectore, cor, fons motus vitæ & caloris: sunt in parte postrema genitalia membra, principium generationis. Itidem autem & in mundo suprema pars, quæ est mundus angelicus siue intellectualis, est fons cognitionis, quia facta illa natura, ad intelligendum est: pars media, quæ est cœlum principium vitæ motus & caloris, in qua Sol vt cor in pectore dominatur: est infra Lunam, quod omnibus notum, generationis principium & corruptionis: Videtis quàm aptè omnes hæc mundi partes & hominis inuicem congruant.

Designauit autem Moses, primam quidem nomine proprio capitis: secundam autem ignem appellauit, & quia hoc nomine à multis cœlum censetur, & quia in nobis hæc portio principium est caloris: tertiam vocauit fundamentum, quia per eam (vt notum omnibus) totû hominis corpus fundatur & subsistitur. Adiecit autem, quòd hæc creauit fœdere bono, quia inter eas fœdus pacis & amicitie, ex naturarum cognatione & mutuo consensu, per sapientiæ Dei legem sancitum est: quod fœdus ideo est bonum, quia ad Deum, qui est ipsum bonum, ita dirigitur & ordinatur, vt quemadmodum inter se totus mundus vnus, ita & cum suo authore postremò fir vnus. Imitemur & nos sanctissimum fœdus mundi, vt & mutua charitate inuicem sumus vnus, & simul omnes per veram Dei dilectionem, cum illo vnus feliciter euadamus.

LECTORI S.

X Nongentis illis, quas præmisimus Conclusionibus, æmulorum Pici nonnulli, prætextu hdei & religionis zelo, tredecim propositiones, stellulis siquidem & abaci numero signatas, condemnauerant, multis bonis viris probatas. Cùm igitur aduersarios aperte eos nihil contrà moliri, famam verò suam nonnihil vellicari sentiret, Apologiam edidit ipse, qua calumniatorum rationes refellit. Propositionum autem damnatarum series, hæc est:

1. De descensu Christi ad inferos.	7. De Salute Origenis.	(dere.)
2. De pena peccati mortalis.	8. Non esse in libera potestate hominū, crea-	
3. De Adoratione crucis & imaginum.	9. De accidentibus in Sacramento.	
4. An suppositari à Deo possit natura irrationalis.	10. De verbis consecrationis.	
5. De Magia naturali & Cabala Hebræorū.	11. De miraculis Christi.	
6. De Eucharistia sacramento.	12. An Deus intelligat.	
	13. De abdita anima intelligentia.	

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ V. C.
CONCLVSIONES, DCCCC. QVAS
olim Romæ disputandas exhibuit.

IOANNES PICVS MIRANDV.
LÆ, LECTORI

E adscriptis numero nongentis Dialecticis, Moralibus, Physicis, Mathematicis, Methaphysicis, Theologicis, Magicis, Cabalisticis, cum suis tum sapientum Chaldæorum, Arabum, Hebræorum, Græcorum, Aegyptiorum, Latinorumq; placitis, disputabit publicè, Ioannes Picus Mirandulanus, Concordiæ Comes: in quibus recitandis, non Romanæ linguæ nitorem, sed celebratissimorum Parisiensium disputatorum, dicendi genus est imitatus, propterea, quod eo nostri temporis philosophi pleriq; omnes vtuntur. Sunt autem disputanda dogmata, quod ad gentes attinet, & ipsos hæresiarchas, seorsum posita, quod ad partes philosophiæ, promiscuè, quasi per satyram omnia simul mixta.

Conclusiones secundum doctrinam Latinorum philosophorum & theologorum Alberti Magni, Thomæ Aquinatis, Henrici Gandanensis, Ioannis Scoti, Aegidij Romani, & Francisci de Maroni.

SECYNDVM ALBERTVM XVI.

- 1 Species intelligibiles non sunt necessariæ, & eas ponere, non est bonis Peripateticis consensaneum.
- 2 Corruptis omnibus indiuiduis speciei humanæ, hæc est vera: homo est animal.
- 3 Hæc est in quarto modo dicendi per se, homo est homo.
- 4 In quolibet puncto materiæ, sunt per habitū inchoationis potentiarum essentialium omnium formarum naturalium, materiæ coeternæ secundum philosophos, concretæ secundum fidem.
- 5 Forma in intentione & remissione, non variatur secundum essentiam, sed secundum esse.
- 6 Anima separata intelligit per species sibi à principio sui esse concretas, quibus dum est in corpore, aut nunquam aut rarò vtitur.
- 7 Sonus fertur secundum esse reale, vsq; ad principium nerui auditui.
- 8 Lumen non habet in medio nisi esse intentionale.

- 9 Organum auditus, est neruus expansus ad concauum auditus.
- 10 Obiectum per se, & propriè sensus communis est magnitudo, vt bene dixit Auicenna.
- 11 Status Stat, speciem cuius dicimur reminisci, totaliter esse perditam.
- 12 Non introducit vegetabilis anima ante sensualem, nec sensualis ante rationalem, sed tota simul.
- 13 Licet ad receptionem speciei concurrat sensus passiuè, ad iudicandum tamen de sensibili actiuè concurret.
- 14 Corpus mobile, est subiectum scientiæ naturalis.
- 15 Corporis (in eo quod corpus) consideratio, ad Metaphysicum spectat.
- 16 Potentia respectatiua materiæ, non addit supra materiam rem, sed rationem.

SECUNDVM THOMAM XLV.

- 1 Si Spiritus à Filio non procederet, à Filio non distingueretur.
- 2 Processus Spiritus sancti temporalis, attenditur secundum dona gratiæ gratum facientis.
- 3 Contingens rerum quæ sunt, erunt aut fuerunt, existentia ideò Deo fuit ab æterno infallibiliter nota, quia fuit æternitati eius præsentialiter præposita.
- 4 Contingentia ad vtrumlibet futurorum cognitorum à Deo, simul stat cum infallibilitate diuinæ scientiæ.
- 5 Quodcunque contingens Deus sciuit esse futurum, necessariò sciuit illud esse futurum.
- 6 Ex diuina bonitate potest sumi ratio prædestinationis aliquorū, & reprobationis aliorū, & sola diuina volūtas est ratio, quod istos reprobet & alios eligat in gloriā.
- 7 Licet Dei voluntas consequens semper impleatur, non tamen necessitatem rebus volitis necessariò imponit.
- 8 Nec, habens gratiam, potest etiam de potentia Dei absoluta Deo non esse acceptus ad vitam æternam, nec, non habens, esse acceptus.
- 9 Opus ab anima charitate formata, meretur æternam gloriam de condigno.
- 10 Potuerunt tres diuinæ simul suppositare vnam naturam.
- 11 Virtutes morales & cardinales remanebunt in patria post resurrectionem.
- 12 Beatitudo est essentialiter in actu intellectus. Corollarium. Nec fructio, nec aliquid actus voluntatis, est essentialiter beatitudo.
- 13 Sacramenta nouæ legis, sunt causa gratiæ, non solū sine qua non, sed etiā p quā.
- 14 Verum corpus Christi est in cælo localiter, in altari sacramentaliter.
- 15 Impassibilitas corporum post resurrectionem erit ex pleno dominio animæ super corpus.
- 16 Christus in vltimo iudicio iudicabit non solū in natura humana, sed etiam secundum naturam humanam.
- 17 Licet defendi possit quoquò modo, creaturam posse creare, rationalius tamè est, credere potentiam creandi creaturæ communicari non posse.
- 18 Aeuum est subiectiuè in angelo beatorum.
- 19 Non potest esse peccatum in voluntate, nisi sit defectus in ratione.
- 20 Non potest per Dei potentiam idem corpus esse simul in diuersis locis.
- 21 Non est sub eadem specie, angelorum purificatio.
- 22 Deus in patria per speciem non videtur, sed ipse per suam essentiam intellectu applicatur, vt species intelligibilis.
- 23 Vnum supra ens non addit nisi priuationem diuisionis.
- 24 Subiectum & propria passio realiter distinguuntur.
- 25 Forma generatur per accidens.
- 26 Materia signata, est principium indiuiduationis.
- 27 Eadem est numero qualitas à principio alterationis vsq; ad finem.
- 28 Tota libertas est in ratione essentialiter.
- 29 In generatione substantiali fit resolutio vsq; ad materiam primam.
- 30 Ens dicit immediatè decem conceptus ita integritatis, vt non vnus sint, sed ad vnum.

- 31 Essentia & existentia in quolibet creato realiter distinguuntur.
 32 De eadem re nullo modo, actu distincta extra animam, possunt verificari contradictionia.
 33 Materia nullum dicit actum entitatum positium.
 34 Nulla virtus moralis præter iustitiam est subiectiue in voluntate.
 35 Hæc propositio, Homo est risibilis, non in secundo modo dicendi per se.
 36 Duo accidentia solo numero differentia, non sunt in eodem subiecto.
 37 Graua & leuia à nullo alio motore mouentur, quàm vel à generante vel à remouente prohibens.
 38 Graua potius seipsis, quàm à seipsis mouentur.
 39 Phantasma est agens secundarium & instrumentale in productione speciei intelligibilis.
 40 Difficultas intelligendi & ex parte ipsius intellectus, & ex parte ipsius intelligibilis provenire potest.
 41 Potentie animæ ab anima realiter distinguuntur.
 42 Quiditates in particulari à Metaphysico non considerantur.
 43 Implicat contradictionem, materiam esse sine forma.
 44 Non est ponenda in Deo idea materiz primæ.
 45 Non sunt ponendæ ideæ generum.

SECUNDVM FRANCISCVM VIII.

- 1 Ideo hæc est falsa, Essentia generat, quia essentia est vltimate abstracta, & generat, formaliter prædicatur.
 2 Potest videri essentia sine personis, & vna persona sine alia.
 3 Voluntas non potest non frui, ostenso obiecto fruibili.
 4 Ens denominatiue dicitur de Deo.
 5 Quiditates habent ab æterno suum esse formale à se, non ab extrinseco.
 6 Nulla diffinitio adæquat diffinitum.
 7 Pluralitas formalitatum statum identitare reali.
 8 Esse non est de quiditate Dei, sed dicitur de eo in secundo modo.

SECUNDVM IOANNEM SCOTVM XXII.

- 1 Charitas non est distinctus habitus ab habitu gratiæ, quo mediante Spiritus sanctus animam inhabitat.
 2 Idealapidis non est aliud quàm lapis productus à diuino intellectu inesse intelligibili, quod est esse secundum quid, existens in mente diuina, sicut cognitum in cognoscente.
 3 Qui dixerit personas in diuinis absolutis proprietatibus distingui, catholicæ veritati non repugnabit.
 4 In Christo fuerunt duo esse.
 5 Praxis est operatio alterius potentiz ab intellectu, apta nata conformiter elici rationi rectæ ad hoc vt sit recta.
 6 Vnumquodq; indiuiduum est indiuiduum per propriam differentiam indiuidualem, quæ dicitur hæccharitas.
 7 Ens dicitur de Deo & creatura vniuocè in quid.
 8 Ens de suis passionibus & vltimis differentijs quiditatiue non prædicatur.
 9 In Christo non fuit scientia acquisita.
 10 In appetitu superiore ponendæ sunt virtutes.
 11 Gratiæ est subiectiue in voluntate, non in essentia animæ.
 12 Corpus Christi ex se fuit impassibile.
 13 De potentia Dei absoluta possibile est culpam originalem deleri sine infusione gratiæ.
 14 Post passionem Christi potuerunt cerimonialia veteris legis sine peccato ob-
 15 Per hæc verba præcisè, Hoc est corpus meum, non expressis verbis præcedentibus, scilicet pridie quàm pateretur, non potest consecrari.
 16 Relatio creaturæ ad Deum, est idem realiter fundamento distincta formaliter, & ex natura rei.

- 17 Quælibet alia relatio à fundamento, realiter distinguitur.
- 18 Aliquid potest mouere seipsum de actu virtuali, ad actum formalem.
- 19 Actus intelligendi ab obiecto & intellectu, tanquam duobus agentibus partialibus, vt quod causatur.
- 20 Actus intelligendi nobiliori modo causatur ab intellectu quàm ab obiecto, quodcumq; sit obiectum, modò non sit beatificum.
- 21 Substantia non cognoscitur per speciem propriam.
- 22 Habitus actum producit, vt causa partialis effectiua.

SECUNDVM HENRICVM GANDAVENSEM XIII.

- 1 Datur lumen superius lumine fidei, in quo theologi vident veritates theologice scientie.
- 2 Paternitas est principium generandi in patre.
- 3 Processiones distinguuntur in diuinis penes intellectum & voluntatem.
- 4 Ista propositio non est concedenda: essentia est pater filij.
- 5 Dæmones & animæ peccatrices patiuntur ab igne, in quantum calidus est, affectione eiusdem rationis cum ea, qua affiguntur corpora.
- 6 Operationes angelorum mensurantur tempore discreto.
- 7 Angeli intelliguntur per habitum scientialem sibi connaturalem.
- 8 Irascibilis & concupiscibilis ita distinguuntur in appetitu superiori, sicut in inferiori.
- 9 Habere aliquid itauiam & diffinibilem realitatem, commune est figmentis, & non figmentis.
- 10 Amicitia est virtus.
- 11 Raritas formaliter cuiuslibet creati est respectus.
- 12 Ad hoc vt sit mutuitas realis relationis, requiritur quod fundamentum ex sua natura ordinetur ad aliud tanquam ad suam perfectionem.
- 13 Relatio non distinguitur à fundamento realiter.

SECUNDVM MEGIDIUM ROMANVM XI.

- 1 Potentia generandi in diuinis, nec est essentia diuina præcisè & absolutè sumpta, nec relatio vel proprietas, nec cõstitutum ex amobus, nec alterum istorum cum inclusione alterius, sed est essentia cum modo reuelatiuo.
- 2 Theologia nec est practica nec speculatiua, sed affectiua.
- 3 Deus sub ratione glorificatoris, est subiectum in theologia.
- 4 Pater & Filius non solum duo spirantes, sed etiam duo spiratores dici possunt.
- 5 Angeli non fuerunt creati in gratia.
- 6 Ideo angelus est obstinatus & impænitens, quia subtrahuntur ei diuini impetus speciales.
- 7 Superior angelus illuminat inferiorem, non quia ei vel obiectum præsentet lumen suum, vel quod in se est vnitum illi particularis et diuidat, sed quia inferioris intellectum confortat & fortificat.
- 8 Sensus gustus vt gustus est, non solum saporabile, sed humidum percipit.
- 9 Calor si sit etiam separatus, ignem generare poterit.
- 10 Ad hoc quod aliqua scientia alteri non subalternetur, sufficit quod faciat reductionem ad per se nota in suo genere abstractionis.
- 11 Dato vacuo si aliquid in eo moueatur, in instanti mouebitur.

Conclusiones secundum doctrinam Arabum, qui vt plurimum Peripheticos se præstentur, Auenroem, Auicennam, Alpharabium, Auenpatem, Isaac, Abumaron, Moysem, & Mahumeth.

SECUNDVM AVENROEN XLII.

- 1 Possibile est prophetia in somnis per illustrationem intellectus agentis super animam nostram.
- 2 Vna est anima intellectiua in omnibus hominibus.
- 3 Felicitas vltima hominis est, cum continuatur intellectus agens possibili vt forma,

ma,quam continuationem & Latini alij quos legi, & maximè Ioannes de Gandano peruersè & erroneè intellexit, qui non solum in hoc, sed fermè in omnibus quæsitis philosophiz, doctrinam Auenrois corripit omnino & deprauauit.

4 Possibile est tenendo vnitatem intellectus, animam meam, ita particulariter meam, vt non sit mihi communis cum omnibus, remanere post mortem.

5 Quodlibet abstractum dependet à primo abstracto, in triplici genere causæ, formalis, finalis, & efficientis.

6 Impossibile est eandem speciẽ ex propagatione & ex putrefactione generari.

7 Deus primum mobile non solum vt finis, sed vt verum efficiẽs & proprius motor mouet.

8 Quilibet motor cœli est anima sui orbis, faciens cum eo magis vnum substantialiter, quam fiat ex anima bouis & sua materia.

Cerollarium: Anima celiprius dat suo orbi esse mobile & perfectum, quam ei dat motum.

9 Cœlum est corpus simplex, non compositum ex materia & forma.

10 Tres modi per se sunt ad demonstrationem viles, primus, secundus, & quartus.

11 In omni demonstratione præterquam in demonstratione simpliciter, fieri potest circulatio.

12 Grauius & leuius mouent se per accidens mouendo medium per se.

13 Cœli non sunt idem in genere, diuersi in specie, vt creditur Auicenna.

14 Nulla scientia probat suum subiectũ esse, nec partem principalem sui subiecti.

15 Vniuersalia sunt ex parte rei in potentia tantum, actu autem per operationem animæ.

16 Dimensiones interminatæ sunt cœternæ materiæ, præcedentes in ea quamlibet formam substantialem.

17 Quilibet intelligentia præter primam, non intelligit nisi primam.

18 Nulla est via ad probandum simpliciter abstractum esse præter viam æternitatis motus.

19 Quicquid est in genere, est corruptibile.

20 Subiectum metaphysicæ est ens in eo quod ens.

21 Diffinitiones substantiarũ naturalium, materiam non dicunt nisi consequutiue.

22 Demonstratio se primi physicorum, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, est demonstratio signi, & nullo modo causæ.

23 Nulla potentia actiua, quæ sit merè neutra & indifferens ad agere vel non agere, potest ex se determinari ad alterum agendum.

24 Vnum reliquorum convenientissimè per reliquum definitur.

25 Exemplum Aristotelis in secundo metaphysicæ de nictiorace respectu solis, non denotat impossibilitatem, sed difficultatem, alioquin natura aliquid ociosè egisset.

26 Propositio necessaria, quæ ab Aristotele in libro priorum contra possibilem & inuentam distinguitur, est illa, quæ est ex terminis necessariis.

27 Ad dispositionem termini necessarij, requiritur, vt sit terminus per se vnus.

28 Cùm Aristoteles dixit, ex maiori necessaria & minore innenta, concludi conclusionem necessariam, intelligendum est de minore quæ est inuenta per se, necessaria per accidens.

29 Sub æquinoctiali non potest esse habitatio naturalis viuentibus.

30 In cœlo est naturaliter dextrum, & illud non mutatur, quamuis partes orbis mutantur.

31 Qui ponit animam formam complexionalem, negat causam agentem.

32 Vnum metaphysicum, dicit priuationẽ diuisibilitatis, non actu, sed aptitudine.

33 Vnum metaphysicum, est fundamentum vnius arithmetici.

34 Numerus præcisè ita reperitur in abstractis, sicut in materialibus.

35 Essentia vniuscuiusq; rei & suum existere, idem sunt realiter.

36 Quiditas & essentia diuersificantur in quolibet præter primum.

37 Substantia est prior accidente, non solum natura, sed tempore.

38 De materia vt materia est, considerat physicus.

39 Essentia cuiuslibet intelligentiæ, est substantialiter ad aliquid.

40 Dato per impossibile, quod daretur materia quæ corruptionis principium nõ esset, ad huc si cælum ex tali materia & forma esset verè compositum, æternum esse non posset.

41 Finis non causat finaliter secundum suum esse conceptum, sed secundum suum esse reale.

SECUNDVM AVICENNAM XII.

1 Præter syllogismum categoricum & hypotheticum, datur genus syllogismorum compositiuorum.

2 Licet in nullo syllogismo, qui sit actus vel potentia categoricus, ex duabus negatiuis concludi possit, potest tamen hoc fieri in syllogismo compositiuo, vti scilicet ex duabus negatiuis concludatur.

3 In cælo est materia eiusdem rationis cum materia inferiorum.

4 Non potest in anima esse notio intelligibilis sine actuali intellectu.

5 Possibile est hominem ex putrefactione generari.

6 Essentia rei, materiam propriam & formam complectitur.

7 Prima substantia prior est qualibet substantia habente habitudinem ad operationem transeuntem quæcunq; sit illa, alicuius causæ siue formalis, siue materialis, siue efficientis, siue finalis.

8 Ab vno simplici in fine simplicitatis non procedit nisi vnum.

9 Odor secundum esse reale & non intentionale vsq; ad sensum multiplicatur.

10 Propositio dicens, quod sensibile supra sensum positum nõ facit sensationem, non est vera nisi per accidens.

11 Organum odoratus sunt caruncule mamillares in anteriori cerebri parte constitutæ.

12 Nec particularis affirmatiua possibilis conuertitur semper in affirmatiua possibilem, nec necessaria particularis affirmatiua in necessariam, vt credidit Aristoteles.

SECUNDVM ALPHARABIUM XI.

1 Primum quod est necessariũ in demonstratione, non est quod diffiniuit Aristoteles primo posteriorum, sed sic debet diffiniri. Primum est illud, quod ita est vniuersalius subiecto, vt tamen de subiecti genere non prædicentur.

2 Diffinitio generis, quam dedit Porphyrius mala est, sed sic debet diffiniri, Genus est, quod duorum vniuersalium est vniuersalius.

3 Summum hominis bonum est perfectio per scientias speculatiuas.

4 Cũ dicit Aristoteles, omnem doctrinam & omnem disciplinam fieri ex præexistenti cognitione, intelligendæ sunt per doctrinam & disciplinam, cognitio diffinitiuæ & argumentatiuæ.

5 Intentio dici de omni, secundum Aristotelem est talis, quod prædicatum dicitur de subiecto & de omni eo, quod est subiectum actui vel potentia possibilitate contingendæ non necessitatis.

6 Qui crediderit intentionem dici de omni esse aliam ab ea, quam dixit præcedens conclusio, defendere non potest Aristotelem à Theophrasto, quod ex maiori necessaria & minori inuenta sequatur conclusio necessaria.

7 Possibile quod diffiniuit Aristoteles in libro priorum, est commune ad possibile & ad inuentum, vt contra distinctum necessario.

8 Non potest intelligi accidens etiam in abstracto, non intelligendo subiectum.

9 Species sunt in medio, medio modo interesse spiritale & materiale.

10 Quælibet species secundum esse spirituale, est formaliter cognitio.

11 Actualis cognitio sensus communis apprehendens phantasma vt sensibile, est somnium.

SECUNDVM ISAAC NARBONENSEM IIII.

1 Ponere intellectum agentem, non est necessarium.

2 Intentio prima est quiditas rei, obiectiue relucens in intellectu.

3 Motus est sensibile commune à sensu exteriori absque actione alterius virtutis cognoscibile.

- 4 Corpora cœlestia non largiuntur formaliter inferioribus nisi caliditatem.

SECUNDVM ABVMARON BABYLONIVM IIIL.

- 1 De nulla re, quæ in mundo sit actus corruptibilis, habet Deus sollicitudinem.
 2 Intellectus agens nihil aliud est quàm Deus.
 3 Cœlum calefacit inferiora per lumen suum super ea cadens.
 4 Actus ipsi intellectus, intrinsicè, res autem intellectus extrinsicè dicuntur veræ vel falsæ.

SECUNDVM MOTSEM AEGYPTIVM IIL.

- 1 Demonstratio octavi physicorum ab Aristotele ad probandum primum motorem adducta, aliquid probat speciale primo.
 2 Scientia metaphysicæ non est vna scientia.
 3 Simplicitas primi & omnimoda immaterialitas probari non potest per causalitatem efficientem motus, sed per finale tantum.

SECUNDVM MAHVMEH TOLLETINVM V.

- 1 Relatio nullam rem dicit extra animam.
 2 Species rerum repræsentatiuæ sunt reductiuæ in prædicamento, in quo sunt res repræsentatæ.
 3 Sensibilia communia proprias species ad sensus multiplicant distinctas à speciebus sensibilibus propriorum.
 4 Sensus ractus non est vnus sensus.
 5 De nullâ re an existat, potest querere aliquis artifex specialis.

SECUNDVM AVEMPATEN ARABEM II.

- 1 In cœlo est materia alterius rationis à materia inferiorum.
 2 Lux & color essentialiter non differunt.

Conclusiones secundum Græcos, qui Peripateticam sectam profitentur, Theophrastum, Ammonium Simplicium, Alexandrum & Themistium.

SECUNDVM THEOPHRASTVM IIIL.

- 1 Si cœlum inanimatū esset, esset quocunq; animato corpore ignobilius, quod dicere impium est in philosophia.
 2 Quiditas est sola forma.
 3 Ita se habet intellectus agens ad producenda intelligibilia impossibilem intellectum, sicut se forma artis ad producendas formas in materiam artis.
 4 Deus mouet cœlum vt finis.

SECUNDVM AMMONIVM IIL.

- 1 Diffinitio de anima data ab Aristotele in qua dicitur, Anima est actus corporis, cū de rationali, de qua principaliter datur, intelligitur, accipienda est causaliter non formaliter.
 2 Anima rationalis non vnitur immediatè corpori organico.
 3 Cū dicit Aristoteles, quod oportet prima principia semper permanere, nihil aliud intendit, nisi quod in qualibet transmutatione reperiuntur.

SECUNDVM SIMPLICIVM IX.

- 1 Cognoscere actum suum non est commune cuilibet sensui exteriori, sed humanis sensibus est speciale.
 2 Aristoteles in libro tertio de anima non tractat nisi de parte rationali.
 3 Cū anima in se perfectè redit, tunc intellectus agens ab intellectu possibili liberatur.
 4 Eadem pars rationalis, vt seipsam exiens, dicitur intellectus possibilis, vt verò est talis vt seipsam, vt possibilis est, possit perficere, dicitur intellectus agens.
 5 Eadem pars rationalis vt extra se vadens & procedens perficitur speciebus quæ in ipsa sunt, vt manens est dicitur intellectus in habitu.

6. Sciri potest ex precedentibus conclusionibus quare intellectus agens quandoq; arti, quandoq; habitui, quandoq; lumini assimilatur.

7 Passio à sensibili facta, in organo solo, sensatio in anima sola recipitur.

8 Sicut lumen colores non facit colores, sed præexistentes colores potentia visibiles, facit actu visibiles: ita intellectus agens non facit species cum non essent prius, sed actu præexistentes species potentia cognoscibiles, facit actu cognoscibiles.

9 Cum dicit Aristoteles, non recordari nos post mortem, quia passivus intellectus corrumpitur, per passivum intellectum, possibilem intellectum intelligitur.

SECUNDVM ALEXANDRV M APHRO-
disem VIII.

1. Anima rationalis est immortalis.

2. Cuilibet cœlo præter animam quæ mouet eum efficienter, propria assistit intelligentia, quæ illum motiet ut finis, ab anima tali secundum substantiam omnino distincta.

3. Nullam diffinitionem etiam naturalem ex Aristotelis sententia, ingreditur materia.

4. Deus nec mala, nec priuationes intelligit.

5. Numerus abstractorum de quo agit Aristoteles in duodecimo metaphysicæ, non est numerus motorum, sed numerus intelligentiarum, quæ sunt fines motus.

6. Cum dicit Aristot. nono metaphysicæ separata & diuina, aut totaliter sciri à nobis, aut totaliter ignorari, intelligendum est de ea cognitione, quæ his contingit, qui iam ad summam intellectus actuationem perueniunt.

7. Sic primus intellectus inter omnes intellectus primo se intelligit, alia secundo, ita ultimus intellectus inter omnes intellectus primo alia à se, & seipsum secundo intelligit.

8. Metaphysicus & dialecticus æquæ de omnibus disputant, sed ille demonstratiue, hic probabiliter.

SECUNDVM THEMISTIV M.

1. Intellectus possibiles qui illuminantur tantum plures sunt, agentes, participati, illuminantes & illuminati, plures quoq; sunt, agens, illuminans, tantus, vnus.

2. Intellectus agens illuminans tantum, credo sit illud apud Themistium, quod est Matatron in Cabala.

3. Scientia de anima, est media inter scientias naturales & diuinas.

4. Præter duas species demonstrationis quas ponit Aristoteles, tertia alia ponenda est, & est cum vna proprietas per eamam proprietatem demonstratur.

5. Propositio est per se, cum vel subiectum diffinit prædicatum vel prædicatum subiectum, vel ambo diffiniuntur per idem tertium.

Conclusiones secundum doctrinam philosophorum, qui Platonici dicuntur, Platini Aegyptij, Porphyrij, Tyrij Iamblici, Chalcidei, Procli, Luty, & Adelandi Arabij.

SECUNDVM PLOTINVM XV.

1. Primum intelligibile non est extra primum intellectum.

2. Non tota descendit anima quum descendit.

3. Omnis vita est immortalis.

4. Anima quæ peccauit vel in terreno vel in aëreo corpore, post mortem bruti vitam viuut.

5. Anima irrationalis est idolum animæ rationalis ab ea dependens, sicut lumen à So-

6. Ens, vita, & intellectus in idem coincidunt.

(Ic.

7. Felicitas hominis vltima est, cum particularis intellectus noster totali primoq; intellectui plenè coniungitur.

8. Ciuiles virtutes, virtutes simpliciter non sunt appellandæ.

9. Non fit assimilatio ad diuina per virtutes etiam purgati animi, nisi dispositiue.

10. In ratione similitudines rerum sunt & species, in intellectu vero ipsa entia.

11. Consummata virtutis est etiam primus motus amputare.

12. Impropriè dicitur, quod intellectus ideas inspicit vel intueatur.

13. Quæ necessaria animali sunt, necessaria possunt dici, sed non bona.

14. Sicut accidentalis felicitas animæ diuersione indiget, ita substantialis felicitas per carentiam animæ diuersionis non solum non deperditur, sed corroboratur.

c

15 Homo

15 Homo qui ad felicitatem tam peruenit, per phrenesim aut lithargiam ab ea non impenditur.

SECYNDVM ADELANDVM ARABEM VIII.

- 1 Intellectus agens nihil est aliud quam pars animæ quæ sursum manet & non cadit.
- 2 Anima habet apud se rerum species, & excitatur tantum ab extrinsecis rebus.
- 3 Ad complementum præcedentis conclusionis, quam non solum Adelandus, sed omnes Mauri dicunt, dico ego illas species actu & substantialiter esse in parte quæ non cadit, & recipi de nouo & accidentaliter in parte quæ cadit.
- 4 Maior pars rerum quæ in somnis innotescunt, aut per purgationem animæ, aut per indeterminationem, aut per meram spiritus reuelationem innotescunt.
- 5 Quod scribit Tabet Chaldeus de dormitione super epam in reuelatione somniorum, rectè intelligitur, si ad hoc dictum, dicta Platonis in Timæo concordauerimus.
- 6 Quia sicut dixit Abdaia, videre somnia est fortitudo imaginationis, intelligere ea est fortitudo intellectus, ideo qui videt ea ut plurimum non intelligit ea.
- 7 Anima est fons motus & gubernatrix materiæ.
- 8 Transcorporationem animarum crediderunt omnes sapientes Indorum, Persarum, Aegyptiorum, Chaldeorum.

SECYNDVM PORPHYRIVM XII.

- 1 Per patrem apud Platonem intelligere debemus causam quæ à seipsa totum effectum producit, per factorem eam quæ materiam accipit ab alio.
- 2 Opifex mundi est supermundana anima.
- 3 Exemplar non est aliud quam intellectus ipsius opificis animæ.
- 4 Omnis anima participans Vulcanio intellectu feminatur in Lunam.
- 5 Ex præcedenti conclusione elicio ego, cur omnes Teuthones bonæ sunt corporaturæ & albi coloris.
- 6 Ex eadem conclusione elicio, cur omnes Teuthones apostolicæ sedis sint reuerendissimi.
- 7 Sicut Apollo est intellectus solaris, ita Aescul. est intellectus lunaris.
- 8 Ex præcedenti conclusione elicio ego, cur Luna in ascendente das sanitatē nato.
- 9 Duplex est malorum demonum genus, alterum animæ sunt & substantiales demones, alterum materiales potentie & accidentales demones.
- 10 Duplex genus demonum, de quibus dixit secundum Porphyrium præcedens conclusio, nihil credimus esse aliud quam membrorum legem, & potestates harum tenebrarum, de quibus apud Paulum, quamuis de quiditate & substantia harum potestatum eos non credo conuenire.
- 11 Plato in principio tractatus Timæi de extremis tantum determinat, id est, de eo quod verè est nullo modo genitum, & de eo quod verè genitum nullo modo ens, de medijs nihil, quorum alterum ens & genitum, alterum genitum & ens.
- 12 Deus ubique est, quia nullibi est, intellectus ubique est, quia nullibi est, anima ubique est, quia nullibi est. Sed Deus ubique & nullibi respectu omnium, quæ post ipsum. Intellectus autem in Deo quid est, ubique autem & nullibi respectu eorum quæ post ipsum. Anima in intellectu & Deo, ubique autem & nullibi respectu corporis.

SECYNDVM IAMBELICVM IX.

- 1 Intellectus speculatiuus est forma separata quantum ad rem & ad modum: practicus separata quantum ad rem, coniuncta quantum ad modum: anima rationalis coniuncta secundum rem, separata secundum modum: rationalis, coniuncta secundum rem & secundum modum.
- 2 Opifex sensibilis mundi septimus est hierarchiæ intellectualis.
- 3 Corporalis natura est in intellectu immobiliter, in animo ex se primo mobiliter, in animali ex se mobiliter participatiue, in cælo aliunde ordinatè mobiliter, infra Lunam aliunde mobiliter inordinatè.
- 4 Elementa in octo cæli corporibus cælesti modo bis inueniuntur, quæ quis inueniet si retrogrado ordine in illa bina numeratione processerit.

- 5 Super hunc mundum, quem vocant theologi *, est alius, quem vo-
cant *, & super hunc alius, quem vocant *
6 Cùm excellenter ad intellectum assimilatur anima, fit in vehiculo motus per-
fectè circularis.
7 Nulla est vis cœlestium astrorum, quantum est in se, malefica.
8 Qui finalem causam diluuiorum incendiorumq; cognouerit, hæc potius *
id est, purgationes quàm corruptiones vocabit.
9 Cùm dicit Plato in mundi medio positam animam, de imparticipata anima de-
bet intelligi, quam idè in medio dicit positam, quia æqualiter omnibus adest, ab o-
mni respectu & particulari habitudine liberata.

SECUNDVM PROCLVM LV.

- 1 Quod est in intelligibilibus terminis & infinitum, est in intellectualibus mas &
fœmina, in supermundanis identitas & alteritas, similitudo & dissimilitudo, in anima
circulatio eiusdem, & circulatio alterius.
2 A Saturnijs legibus eximuntur Dei, qui contentiui & perfectiui sunt: à Iouijs
legibus Dei Saturnij: à Fatalibus Legibus omnis anima viuens intellectualiter. Legi
autem Adrastæ omnia obediunt.
3 Dei appellatio simpliciter absolute vni competit, qui est Deus deorum, sim-
pliciter non absolute cuilibet supersubstantialium secundum essentiam, intellectu-
alium cuilibet secundum participationem animis diuinis, secundum contactum & con-
iunctionem demonibus, secundum dissimilitudinem animis humanis.
4 Contentiua proprietates est medijs ordinis secundæ trinitatis, qui in Phedro cœ-
lestis dicitur circumductus.
5 In intelligibilibus non est numerus, sed multitudo, & numerorum causa pater-
nalis ac maternalis: in intellectualibus verò est numerus secundum essentiam & com-
municatiuè multitudo.
6 Idem est, quod dicitur alteritas in Parmenide, & supercœlestis loc⁹ in Phedro,
7 Per vnum, plura, totum, partes, finitum, infinitum, de quibus in Parmenide ha-
bemus, intellige secundum ordinem trinitatis intelligibilibus & intellectualibus se-
cundum illius ordinis trinariam diuisionem.
8 Quod in Phedro dicitur dorsum cœli, in Parmenide dicitur vnum, quod ibi
profundum cœli, hic totum, quod ibi axis cœli, hic terminus.
9 Tertium ordinem secundæ trinitatis, per tres terminos exprimit Plato, extre-
ma, perfectum, & secundum figuram.
10 Intellectualibus diuisiones habent ab vno primo, substantias ab intelligibilibus,
vitas perfectas & contentiuas generatiuas diuinorum, ab intelligibilibus & intelle-
tualibus, intellectualem proprietatem à seipsis.
11 Sicut intelligibiles dij vniiformiter omnia producant, ita intelligibiles intelle-
ctualesq; trinaliter, intellectuales autem hebdomadicè.
12 Inter extremas paternas deos, Saturnum & Iouem mediat necessitudo Rhea
per proprietatem vitæ fecundæ.
13 Secundæ trinitas hebdomadis intellectualis, est trinitas Curetum, quos vocat
theologia intermeratos deos.
14 Proprium Curetum est reddere opus paternæ trinitatis immaculatum, man-
sionem primi, processum secundi, illustrationem tertij.
15 Per deorum cædes tragicè à theologis septima vnitas discretiua intellectualis
hebdomadæ designatur.
16 Eadem quæ Rhea dicitur vt Saturno coexistens secundum suam summitatem,
vt Iouem producit, & cum Ioue totales & partiales deorum ordines, dicitur Ceres.
17 Licet, vt tradit theologia, distinctæ sint diuinæ hierarchiæ, intelligendum est ta-
men omnia in omnibus esse modo suo.
18 Sicut paterna proprietates est solum in intelligibilibus, ita conditoria siue fa-
ctiua solum in deis nouis paterna simul & conditoria, in exemplaria intelligibili con-
ditoria, & paterna in opificia.
19 Quæcunq; vel deorum vel naturæ operationes duplices sunt, immanentes &
trans-

transeuntēs : per immanentes seipsum vnumquodq; continet, & quæ in ipso sunt rationes : per transeuntē ad exteriora se conuertit.

20 Post intellectualem hebdomadem ordinandi sunt immediatē supermundani dij à partibus vniuersi exempti, & incoordinabiles ad hunc mundum, & secundum causam eum vndiq; circumplectentes.

21 Proprium est suprà mundanorū deorum assimilare & tradere entibus compositionem illam, & inuicem communionē, quam habent ex similitudine vnius ad alterū.

22 Licet assimilatiuum ducalem, de quibus dixit præcedens cōclusio, proprium sit, appropriatur tamē medio ordini trinitatis suæ primo ordine intellectualibus deis immediatē secundum substantiam coniuncto & tertio secundis generibus se commiscēte.

23 Iupiter, de quo in Gorgia, non est ille, qui est vniuersalis conditor tertius inter intellectuales, sed summus & primus inter ducales.

24 Ducalis trinitatis Iupiter est substantificatiuus, Neptunus viuificatiuus, Pluto conuersiuus.

25 Quadruplex est fabrica, prima vniuersalia vniuersalium ex toto perornat, secunda vniuersa quidem, sed particulariter, tertia secundum diuisa secundum vniuersalitatē, quarta partes particulariter contexat vniuersalibus.

26 Iupiter, Neptunus & Pluto, Saturni regnum partientem, à Saturno regnum nō accipiunt nisi per medium conditoris louis.

27 Sub primo ducalis trinitatis est esse substantiale, omnis anima nobilis generationi non subdita, primum mobile, ignis, & suprema aëris pars, quæ super terram crescunt, & pars orientalis.

28 Sub secundo ducalis trinitatis est vita & generatio, omnis anima sub generationem veniens, erraticæ sphaeræ, aqua & infima aëris pars, quæ sub antra Mineræ, & terræ motus, media pars terræ, & circa centrum.

29 Sub tertio eiusdem ordinis est specialium diuisionum conuersio, animarum purgatio, sphaera actiuorum & passiuorum, terra cum terrestribus, quæ circa tartarum, & pars occidentalis.

30 Et si secunda trinitas deorum super mundanorum tota dicatur Proserpina, tamen prima eius vnitas apud Græcos dicitur Diana, secunda Persephone, tertia Minerua, apud barbaros verò prima Mechare, secunda anima, tertia virtus.

31 Secundum præcedentem conclusionem ex Procli mente potest exponi vnum ex dictis Zoroastris, secundum quod apud Græcos legitur, quanquam apud Chaldaeos aliter & legitur & exponitur.

32 Tertia trinitas deorum supermundanorum dicitur Apollo, & conuersum ei appropiatur.

33 Trinitatem Proserpinæ comitatur à latere trinitas custoditiua & conseruatiua.

34 Duodecim dei, de quibus in Phedro, dei sunt medij inter supermundanos & mundanos vinculum illorum.

35 Dij, de quibus in Phedro, in quatuor trinitates sunt distinguēdi, opificatiuam, custoditiuam, vitalem & conuersiuam.

36 Quatuor sunt exercitus iuniorum deorum, primus habitat à primo cœlo, vsq; ad principium aëris, secundus inde vsq; ad dimidium aëris, tertius inde vsq; ad tetram.

37 Cuilibet istorum proportionaliter correspondet quadruplex exercitus, angelorum, dæmonum & animarum.

38 In per se viuente apparet primo quaternitas vnius entis, vnius entalis, & entis vnialis.

39 Opifex ad quaternitatem respiciens per se animalis, quatuor fabricat partes principales mundi.

40 In quantum opifex ad exemplar formæ vnius in per se viuente respicit, primam partem corporis mundani facit.

41 In quantum opifex in forma vnius videt vnum vnius essentialis, facit deos mundanos illius partis : in quantum ens vnius essentialis facit angelos in eadem parte : in quantum videt vnum entis vnialis, facit dæmones ibi : in quantum esse entis vnialis animalia ibidem facit.

42 Facit opifex alias partes proportionaliter ad fuarum formarum exemplaria, ficut de primo est dictum, nec oportet explicare, quia quilibet fcienſiam viam analogizandi ex ſe poterit deducere.

43 Ad ſapiens, pulchrum bonumq; dominium, per intellectum, amorem & fidem aſcendimus.

44 Sicut fides, quæ eſt credulitas, eſt infra ſcientiam, ita fides quæ eſt verè fides, eſt ſuperſubſtantialiter ſupra ſcientiam & intellectum nos Deo immediatè coniungens.

45 Sicut non omne corpus, ſed perfectum anima participat, ita nò omnis anima, ſed perfecta intellectu participat, omnia tamen vno participant.

46 Sicut ſecundùm cauſalitatis ambitum, ita ſecundum naturæ & gradus ſublimitatem hæc per ordinem ſeiuicem excedunt, anima, intellectus, vita, ens, & vnum.

47 Omnis ordo medius manet in antecedente ſtabiliter, & in ſe firmat còſequentè.

48 Sicut prima trinitas poſt vnitatem eſt omnia intelligibiliter commenſurare, & finiti formiter: ita ſecunda trinitas eſt omnia vitaliter, verè, & infiniti formiter: tertia eſt omne ſecundum mixti proprietatem, & pulchri formiter.

49 Prima trinitas manet tantùm, ſecunda manet & procedit, tertia poſt proceſſum conuertit.

50 Aeuum eſt ſuprà perſe animal in ſecunda & media trinitate.

51 Sicut intelligibilia cauſe ſunt vniuerſarum ſpecierum, ita intellectualia diuiſionum ſecundùm genera communia, ſupermundana differentium ſecundum ſpeciem, mundana differentium ſecundum indiuiduum.

52 Per ſupercoeleſtem locum habemus intelligere, quod de ſecunda trinitate plus eſt intelligibile quàm intellectuale, per ſubcoeleſtem concuuitatem quod magis intellectuale quàm intelligibile, per cælum id quod æquè vtroq; participat.

53 Quæcunq; de ſupercoeleſti loco in Phedro affirmatiuè dicuntur, de eo dicuntur nò vt ſimpliciter primum, ſed vt habet ante ſe ſuperiora genera quibus participat: quæcunq; negatiuè dicuntur, dicuntur vt analogicè ſe habet ad primum bonum, quod eſt abſolutè caput omnium non determinati ordinis huius vel illius.

54 Ambroſia eſt analogia termino, & neſcit infinito.

55 Sicut intellectus perfectus ab intelligibilibus quærendus eſt: ita virtus ſurſum ductiua ab intellectualibus, operatio abſoluta & ſequeſtrata à materia, ab vltimundanis vita alata, à mundanis expreſſio diuinorum, vera ab angelicis choris, repletio eius, quæ à dijs eſt aſpirationis, à bonis dæmonibus.

SECUNDVM MATHematicam

Pythagora XIII.

1 Vnum, alteritas, & id quod eſt, ſunt cauſa numerorum, vnum vnitorum, alteritas generatiuorum, id quod eſt ſubſtantialium.

2 In participatis numeris aliæ ſunt ſpecies numerorum, aliæ ſpecierum vniones.

3 Vbi vnitas punctalis cadit in alteritatem binarij, ibi eſt primò triangulus.

4 Qui 1. 2. 3. 4. 5. 12. ordinem cognouerit, prouidentie diſtributionem exatè tenebit.

5 Per vnum, tria, & ſeptem ſcimus in Pallade vnificatiuum diſcretionis, cauſatiuum & beatificatiuum intellectus poteſtatem.

6 Triplex proportio, Arithmetica, Geometrica & Harmonica, tres nobis Themidos filias indicat, iudicij, iuſtitie, pacisq; exiſtentes ſymbola.

7 Per ſecretum radij recti, reflexi, & refracti in ſcientia perſpectiua, triplicis naturæ admonemur, intellectualis, animalis, & corporalis.

8 Ratio ad concupiſcentiam habet proportionem diapason.

9 Irſcibilis ad concupiſcentiam habet proportionem diapente.

10 Ratio ad iram habet proportionem diateſſaron.

11 Iudicium ſenſus in Muſica non eſt adhibendum, ſed ſolius intellectus.

12 In formis numerandis non debemus excedere quadragenarium.

13 Quilibet numerus planus æquilaterus, animam ſymbolizat.

14 Quilibet numerus linearis ſymbolizat deos.

1 Ordo separatorum principalis nō est primus vt putant Aegyptij, sed super eum est ordo fontalis vnialiter super exaltatus.

2 Fatum non est necessitas primæ potentix seminalis, sed est intellectualliter participata habitudo animalium rationum indeclinans à superioribus ineuitabilis ab inferioribus.

3 Substantiales rerum visibilium qualitates non à virtute separata particulari, vt credunt Aegyptij, sed à primo receptaculo fontis luminum per animalem splendorem dependenter resultant.

4 Animæ partiales non immediatè, vt dicunt Aegyptij, sed mediâtibz totalibus animis dæmoniis ab intellectuallī splendore illuminantur.

5 Coordinatio intelligibilis non est in intellectuallī coordinatione, vt dixit Amasis Aegyptius, sed est super omnem intellectualem Hierarchiam in abyssō primæ vnitatis, & sub caligine primarum tenebrarum imparticipaliter abscondita.

6 Quicquid est à Luna suprâ, purum est lumen, & illud est substantia orbium mundanorum.

Conclusiones secundum priscam doctrinam Mercurij Trismegisti Aegyptij X.

1 Vbicunq; vita, ibi anima, ubicunq; anima, ibi mens.

2 Omne motum corporeum, omne mouens in corporeum.

3 Anima in corpore, mens in anima, in mente verbum, tum horum pater Deus.

4 Deus circa omnia atq; per omnia, mens circa animam, anima circa aërem, aët circa materiam.

5 Nihil est in mundo expers vitæ.

6 Nihil est in vniuerso passibile mortis vel corruptionis.

Corollarium: vbiq; vita, vbiq; prouidentia, vbiq; immortalitas.

7 Sex vijs futura homini Deus denunciât, per somnia, portenta, aues, intestina, spiritum, & Sibyllam.

8 Verum est, quod non perturbatum, non deteminatum, non coloratum, non figuratum, non concussum, nudum, perspicuum, à seipso comprehensibile, intransmutabile bonum, ac penitus incorporeum.

9 Decem intra vnumquemq; sunt vtiores, ignorantia, tristitia, inconstantia, cupiditas, iniustitia, luxuries, inuidia, fraus, ira, malitia.

10 Decem vtiores, de quibus dixit secundum Mercurium præcedens conclusio, videbit profundus contemplator correspondere malæ coordinationi denariæ in Cabala, & præfctis illius, de quibus ego in Cabalisticis conclusionibus nihil posui, quia est secretum.

Conclusiones Cabalisticæ, numero XLVII. secundum secretam doctrinam sapientum Hebræorum Cabalistarum, quorum memoria sit semper in bonum.

1 Sicut homo & sacerdos inferior sacrificat Deo animas animalium irrationalium, ita Michaël sacerdos superior sacrificat animas animalium rationalium.

2 Nouem sunt angelorum hierarchiæ, quarum nomina Cherubim, Seraphim, Hasmallim, Hagot, Aralim, Tarsifim, Ophanim, Thephraim, Ifim.

3 Quamuis nomen ineffabile sit proprietas clementiæ, negandum tamen non est quin contineat proprietatem iudicij.

4 Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.

5 Cum arbore scientiæ boni & mali, in qua peccauit primus homo, creauit Deus seculum.

6 Magnus Aquilo fons est animarum omnium simpliciter, sicut alij dies quarundam & non omnium.

7 Cùm dicit Salomon in oratione sua in libro Regum. Exaudi ô cælum, per cælum lineam viridem debemus intelligere, quæ girat vniuersum.

8 Animæ à tertio lumine ad quartam diem, & inde ad quintam descendunt, inde exeuntes corporis noëtem subintrant.

9 Per sex dies Geneseos, habemus intelligere sex extremitates ædificij procedentes à Bresth, sicut procedunt Cedri à Libano.

10 Rectius dicitur, quod Paradisus sit totum ædificium quàm sit decima, & in medio eius est collocatus magnus Adam, qui est Tipheret.

11 Dictum est ex Eden exire fluvium, qui dividitur in quatuor capita, ad significandum quod ex secunda numeratione procedit tertia, quæ in quartam, quintam, sextam & decimam dividitur.

12 Verum erit omnia pendere ex fato, si per fatum, fatum supremum intellexerim.

13 Qui nouerit in Cabala mysterium portarum intelligentiæ, cognoscat mysterium magni Iobelei.

14 Qui nouerit proprietatem meridionalem in dextrali coordinatione, sciet cur omnis profectio Abraham semper sit versus austrum.

15 Nisi nomini Abraham litera He addita fuisset, Abraham non generasset.

16 Omnes ante Moysen prophetarunt per ceruam unicornem.

17 Vbi cunq; in scriptura fit mentio amoris maris & foeminae, nobis mysticè designatur coniunctio Tipheret & Chienfeth Israël, vel Beth & Tipheret.

18 Qui media nocte cum Tipheret copulabitur, prospera erit ei omnis generatio.

19 Eadem sunt literæ nominis cacodæmonis, qui est princeps mundi huius, & nominis Dei Triagrammaton, & qui sciuerit ordinare transpositionem, deducet unum ex alio.

20 Cùm fiet lux speculi non lucentis sicut speculi lucentis, erit nox sicut dies, ut dicit Dauid.

21 Qui sciet proprietatem quæ est secretum tenebrarum, sciet cur mali dæmones plus in nocte quàm in die nocent.

22 Licet fiat multiplex coordinatio currum, tamen in quantum attinet ad Philacteriorum mysterium, duo sunt currus ordinandi, ita ut ex secunda, tertia, quarta, quinta, fiat vnus currus, & sunt quatuor philacteria quæ induit Vau, & ex sexta, septima, octaua, & nona fit secundus currus, & sunt philacteria quæ induit vltima He.

23 Supra proprietatem poenitentiae non est vtendum verbo dixit.

24 Cùm dixit Iob, qui facit pacem in excelsis suis, aquam intellexit anstralem & ignem septentrionalem, & praefectos illorum, de quibus non est vitrà dicendum.

25 Idem est Bresith, id est, in principio creauit, ac si dixisset in sapientia creauit.

26 Quod dixit Anghelos Chaldeus, Becad mim, id est, cum æternis vel per æterna, triginta duas vias sapientiae intellexit.

27 Sicut congregatio aquarum est iustus, ita mare ad quod tendunt omnia flumina, est diuinitas.

28 Per volatile quod creatum est die quinta, debemus intelligere angelos mundanos, qui hominibus apparent, non eos qui non apparent, nisi in spiritu.

29 Nomen Dei quatuor literarum, quod est ex Mem, Sade, Pe, & Sade, regno Davidis debet appropriari.

30 Nullus angelus habens sex alas vnquam transformatur.

31 Data est circumcisio ad liberationem à virtutibus immundis, quæ in circuitu ambulant.

32 Ideo circumcisio fit octaua die, quia est superior quàm sponsa vniuersalizata.

33 Nullæ sunt literæ in tota lege, quæ in formis, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantia, minoritate, maiortate, coronatione, clausura, apertura, & ordine decem numerationum secreta non manifestent.

34 Qui intellexerit cursu dictum quod Moyses abscondit faciem suam, & quod Ezechias vertit facies suas ad parietem, sciet quæ esse debeat orantis habitudo & dispositio.

35 Nulla res spiritualis descendens inferius operatur sine indumento.

36 Peccatum Sodomæ, fuit per truncationem vltimæ plantæ.

37 Per secretum orationis antelucanæ, nihil aliud debemus intelligere quàm proprietatem pietatis.

38 Sicut extrinsecus timor est inferior amore, ita intrinsecus est superior amore.

39 Ex præcedenti conclusione intelligitur, cur in Genesi à timore laudatur Abraham, quem tamen scimus per proprietatem pietatis omnia fecisse ex amore.

40 Quotiescunq; ignoramus proprietatem à qua est influxus super petitione quam petimus, ad dominum maris recurrendum est.

- 41 Omnis anima bona, est anima noua veniens ab oriente.
 42 Ideo Ioseph ossibus tantum sepultus est & non corpore, quia eius ossa erant virtutes & militiæ arboris superioris vocati Sadich influentis ad terram superiorem.
 43 Ideo Moyfis sepulchrum nemo nouit, quia exaltatus est in lobeleo superiore, & super lobeleo misit radices suas.
 44 Cùm anima comprehenderit quicquid poterit comprehendere, & coniungatur animæ superiori, expoliabit indumentum terrenum à se, & extirpabitur de loco suo, & coniungetur cum diuinitate.
 45 Sapientes Israël post cessationem prophetiæ per spiritum, prophetarunt per filiam vocis.
 46 Non ponitur rex tertius in terra, quin prius humilietur militia cœlestis in cœlo.
 47 Per dictionem Amen, ordo habetur expressus quomodo numerationum procedant influxus.

Conclusiones numero quingenta, secundum opinionem propriam, quæ denaria diuisione diuiduntur in conclusiones Physicas, Theologicas, Platonicas, Mathematicas, Paradoxas dogmatizantes, Paradoxas conciliantes, Chaldaicas, Orphicas, Magicas, & Cabalisticas. In quibus omnibus nihil assertiuè vel probabiliter pono, nisi quatenus id vel verum vel probabile indicat sacrosancta Romana ecclesia. Et caput eius bene meritum summus Pontifex Innocentius octauus, cuius iudicio, qui mentis sua iudicium non summittit, mentem non habet.

Conclusiones paradoxa numero XVII. secundum propriam opinionem, dicta primùm Aristotelis & Platonis, deinde aliorum doctorum conciliantes, qui maximè discordare videntur.

- 1 Nullum est quæsitum naturale aut diuinum in quo Aristoteles & Plato sensu & re non conueniant, quamuis verbis dissentire videantur.
- 2 Qui dicunt innascibilitatem esse positiuam proprietatem constituentem partem inesse hypostatico incommunicabili, ab opinione sancti doctoris, à quo multum secundum verba videntur discordare, nihil discordant.
- 3 Deponenda sexta notione, quæ est inspirabilitas, non debent discordare Thomistæ & Scotistæ, si rectè suorum doctorum fundamenta introspiciunt.
- 4 De subiecto theologiæ fundamentaliter & radicaliter concordant Thomas, Scotus & Aegidius, quamuis in ramis & verborum superficie quilibet eorum à quolibet dissentire plurimum videatur.
- 5 De quæstione illa: Vtrum sit vnum esse in Christo, aut plura esse? dico Scotum & Thomam non discordare.
- 6 De distinctione ex natura rei non debent discordare Thomistæ & Scotistæ si suos doctores fundamentaliter intelligant.
- 7 De attributorum distinctione non discordant Thomas & Scotus.
- 8 In hoc articulo præciso à suis appendicibus. Vtrum angelus potuerit diuinam æqualitatem simpliciter appetere, non discordat Thomas & Scotus.
- 9 In materia quid prius cognoscatur, magis an minus vniuersale, concordant Thomas & Scotus, qui maximè in ea discordare existimantur, de qua pono infra scriptas tres conclusiones ex vtriusque mente.
- 10 De re nominaliter concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus vniuersalissimus.
- 11 De re diffinitiuè concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus rei, conceptus proprius & conuertibilis. (falsa.)
- 12 In distinctissima cognitione vltimò nota nobis sunt, prædicata maximè vniuers.
- 13 Opinio commentatoris de dimensionibus interminatis, principijs & fundamentis doctrinæ sancti Thomæ nihil repugnat.
- 14 In materia de obiecto intellectus non discordat ut creditur, sed concordat Thomas & Scotus.
- 15 In quæstione de contingentia ad vtrumlibet in materia de casu & fortuna, re & fundamentaliter non discordant Auenrois & Auicenna, licet superficie tenus & in verbis eorum oppositum appareat.
- 16 An corpus compositum accipiat physicus à metaphysico, discordare fundamentum.

mentaliter non possunt Auenrois & Auicenna, etſi verbis discrepent.

17 De modo quo angeli ſint in loco, non differunt Thomas & Scotus.

Conclusiones philoſophice ſecundum propriam opinionem, numero L X X X. quæ licet à communi philoſophia diſſentiant à communi tamen philoſophandi modo non multum abhorreant.

1 Potèſt à ſpecie in ſeſu exteriori exiſtente immediate abſtrahi ſpecies vniuerſalis.

2 Intentio ſecunda eſt ens rationis, habens ſe per modum formæ qualitatiuæ, ab operatione intellectus proueniens, conſequutiue, non effectiue.

3 Nec prima intentio, nec ſecunda intentio alicubi ſunt ſubiectiue.

4 Eſt deuenire in corporibus ad aliquid, quod ita corporaliter locat, quod corporaliter non locatur, & illud eſt vltima ſphæra: ſicut in intelligibilibus eſt deuenire ad aliquid, quod ita intelligibiliter locat, quod nullo modo locatur, & illud eſt Deus.

Corollarium. Non eſt querendum quomodo vltima ſphæra locatur, ſed abſolute conſiderandum quod non locatur.

5 Singulare non intelligitur ab intellectu, nec ſecundum veritatem, nec ſecundum etiam opinionem Ariſtotelis commentatoris & Thomæ.

6 Licet intellectus non intelligat ſingulariter, ab ipſo tamen eſt quod perfectè cognoscatur ſingulare.

7 Quælibet res quæcunq; ſit illa, in puritate ſui eſſe conſtituta, eſt intelligens, intellectus & intellectum.

8 Ex prædicta conſiſione habetur, quare materia ſit principium incognoſcibilitatis, & intellectus agens cognoſcibilitatis.

9 Illa dicitur actio immanens, quæ non eſt ſubiectiue in illò, quod paſſiue per eam denominatur, & per hoc diſtinguitur à tranſeunte.

10 Omnis alius modus præter eum quem dixit præcedens conſiſio, eſt inſufficiens ad diſtinguendum actionem immanentem à tranſeunte.

11 Cùm dicit Auenrois, non eſſe aliud medium ad probandum abſtractum præter æternitatem motus, non intelligit de quocunq; abſtracto, ſed de eo quod vltimato gradu abſtractionis eſt abſtractum à corpore.

12 Eſſe corporeum non habet res ab aliqua forma ſubſtantiali, vel gradu formæ ſubſtantialis.

13 Sex tranſcendentia, quæ ponit communis doctrina, à iunioribus Latinis ſunt efficta, ea & Græci Peripatetici, & princeps eorum Ariſtoteles nescit.

14 Neceſſarium eſt apud Ariſtotelem primam cauſam mouere de neceſſitate.

15 Impoſſibile eſt, & omnino irrationale apud Ariſtotelem omnia euenire de neceſſitate, reſpectu cuiuſcunq; cauſæ illa neceſſitas accipitur.

16 Tractatus ſuppoſitionum ad Logicum non pertinet.

17 Non potuit mundus eſſe à Deo ab æterno efficienter, efficientia vera quæ eſt reductio de potentia ad actum.

18 Potuit produci & fui de facto ſecundum Ariſtotelem & commentatorem productus ab æterno mundus à Deo, efficientia quæ eſt naturalis fluxus & effectualis conſequutio.

19 Qui negat cœlum eſſe animatum, ita vt motor eius non ſit forma eius, non ſolum Ariſtotelem repugnat, ſed totius philoſophiæ fundamenta deſtruit.

20 In actibus noſtri intellectus non eſt ſucceſſio ratione potentiarum ſenſituarum & deſeruientium, vt credunt moderni, ſed eo quia rationalis eſt.

21 Notitia de nouo acquiſita ſit ex præcedenti cognitione tanquam ex termino à quo, & tanquam ex cauſa effectiua, partiali, formali, directiua, & tanquam ex cauſa prædiſponente materiali.

22 Ille habitus eſt practicus, qui eſt formaliter regulatiuus alicuius operationis habitui.

23 Habitus habet eſſe practicum & ſpeculatiuum ab obiecto relato ad ſubiectum in quo eſt: intellectus autem dicitur practicus vel ſpeculatiuus à fine, quem ſibi proponit habitus.

24 Habitus practicus à ſpeculatiuo ſinibus diſtinguitur.

25 Praxis eſt operatio, quæ non eſt formaliter cognitio, & potèſt eſſe recta, & non

non recta: rectificabilis per habitum vt per partiale rectificationis effectinum, quo practicans habituatur.

26 Practicum & speculatiuum sunt differentiz accidentalis habitus.

27 Theologia viatoris vt viatoris est, simpliciter practica dicenda est.

28 Totam medicinam practicam esse, & vt verum asserimus, & vt consonum dicis ac sententiæ Auenrois.

29 Logica est practica.

30 Sensus communis non est distinctus à sensu visus, auditus, odoratus, gustus & tactus.

31 Non dari species intelligibiles à phantasmatibus abstractas, & vt verâ, & Commentatoris & Alberti sententiam asserimus.

32 In omni quæstione per demonstrationem scibili oportet præcognoscere quid subiecti & passionis, non intelligendô per quid, quid nominis, vt intelligunt expostores, sed quid rei.

33 Possibilis est regressus à causa ad effectum absq; negociatione quam somniat Burleus.

34 Tenentes minima naturalia in qualitatibus, non propterea habet negare motum alterationis fieri tempore successiuè.

35 Necessarium est tenere secundum Auenroën, quod forma generis sit realiter alia à forma speciei, nec oppositum stat cum principijs doctrinæ suæ.

36 Demonstratio Aristotelis in 7. physicorum, quod: Omne quod mouetur, mouetur ab alio. nihil probat eorum quæ vel Thomas, vel Scotus, vel Agidius, quem sequitur Ioannes de Gandauo, vel Gratiadeus, vel Burleus, vel alij quos ego legimus, intendunt, sed tantum quod optimè dixit Commentator, à Latinis omnibus expostoribus malè intellectus, & est quod, In quolibet moto, motor est alius à mobili vel secundum naturam vel secundum subiectum.

37 Demonstratio 7. Physicorum probat euidenter, quod cælum non mouetur à se, datis principijs Auenrois veris vtq; & firmissimis.

38 Ordo librorum naturalis philosophiæ ab Aristotele traditæ est iste: Liber physicorum, cœli & mundi, de generatione, meteororum, mineralium, de plantis, de generatione animalium, de partibus animalium, de progressu animalium, de anima, tum libri qui dicuntur parui naturales.

Corollarium. Qui librum de anima, sextum naturalium vocant, ab Aristotelis mente omnino discordant.

39 Omnis via saluans dictum Aristotelis, quod Venti orientales sint calidiores occidentalibus, præter viam animationis cœli, est friuola & nulla.

40 Nec ab Aristotele, nec ab expostoribus adductæ rationes de salsedine maris sunt sufficientes, nec potest vlla maximè stante Mosâica veritate sufficientior assignari, quàm causalitas eiusdem vniuersalis prouidentiz, quæ & in terra disco operationem operata est.

41 Nulla pars cœli differt ab alia secundum lucidum & non lucidum, sed secundum magis & minus lucidum.

42 Modus ab Aristotele datus, quomodo calefiant inferiora à superioribus, nullo modo rectus apparet.

43 Hæc duo stant simul, & ambo credo simul esse vera, & quod ratio Auenrois in commento vltimo primi Physicorum contra Auicennam concludat, & quod cum hoc rationes Auicennæ ad probandum primum principium sunt bonæ & efficaces.

44 Si intelligentias esse in genere secundum Aristotelem dixerit Thomas, non minus sibi quàm Aristoteli repugnabit.

45 Si vnitatis generis non est solum ex parte concipientis, sed etiam ex parte concepti, necesse est quæcumq; sunt in eodẽ genere Logico, esse in eodẽ genere Physico.

46 Scientia est realiter relatiua, & scibile ad eam per accidentia refertur.

47 Tenendo communem modum doctorum, quod scilicet de Deo aliquid formaliter prædicetur, dico duas conclusiones proximas, quarum hæc est prima: Quod solus Deus ira est substantia, quod nullo modo est non substantia.

48 Secunda Deus ideo non est in genere, quia est substantialiter substantia.

49 Ponere

49 Ponere differentiam inter similitudinem & albedinem, aut consimilitudinem accidentia, per hoc quod illud separabile sit, illud inseparabile à certo subiecto, fictum est.

50 Differentia quæ inter suprascripta accidentia apparet, ex sola voluntaria nominum impositione originatur.

51 Necessarium est dicere secundum Auenroë, quod substantia est de intrinseca quidditate accidentis, & est opinio & Aristoteli & philosophiæ maximè consona.

52 In definitione substantiarum naturalium non esse ponendam materiam, & Auenroë & Alberto consentanea sententia est.

53 Si Thomas dixerit, in intelligentijs secundum Aristotelem esse accidentia, non Aristoteli modo, sed sibi ipsi contradicit.

54 Istæ propositiones sunt concedendæ ut omnino veræ, materia prima sit albus, bos & similia.

55 In composito materiali non sunt duæ præcisæ entitates & distinctæ, sed una entitas.

56 Sonum non ex motu aëris intercepti inter duò corpora se percutientia, ut tenet Aristoteles, & expositores eius, sed ex actuali talium vel talium corporum, talem vel talem sonum causari dico.

57 Rationes quas adducunt Peripatetici ad probandum, quod in causis essentialiter ordinatis non eatur in infinitum, non conuincunt de necessitate falsitatis positi.

58 Virtutem sensitivam sensus communis, sicuti non à virtutibus sensitiuis sensuum exteriorum, ut dixit conclusio 30. ita nec à virtutibus sensitiuis sensuum interiorum, phantastica, siue imaginatiua, cogitativa, & memoratiua, subiecto, id est, re disferre, & ut veram, & ut Aristotelis Platonisq; sententiam asserimus.

59 Dico omnes qualitates elementorum symbolas esse diuersarum specierum.

60 Si qua est ponenda figura quarta syllogismorum, illa est ponenda quam Galenus ponit, non quam & Franciscus Maironis & Petrus Mantuanus pueriliter construxerunt, rectius est tamen nullam ponere.

61 De materia ut ex ea per se sunt res tractate metaphysicum, Physicum autem ut ex ea res sunt per accidens, habemus dicere secundum doctrinam Aristotelis.

62 Distinctio exclusiua addita vni relatiuo, correlatiuum non excludit.

63 Non debet concedi, partem in toto quantitativo à suo toto esse aliquo modo actu distincta.

64 Opinio quæ Auicennæ ascribitur, quod illud vnum quod cum ente conuertitur, sit vnum quod est principium numeri, & ita consequenter, quod vnaquæq; res sit vna per intentionem additam essentialis suæ: si non est necessario vera, est tamen probabilis & defendetur à me.

65 Licet potentia intellectiva in nobis sit accidens, in angelis tamen est substantia.

66 Formalitas est actualitas apta per se perficere possibilem intellectum.

67 Si ex concursu elementorum fiat mixtum, quocumq; modo ponantur, elementa manere, immixto fiet mixtum ex elementis, ut ex materia digesta à calido spiritali vaporoso eleuato ab eis.

68 In omnibus infra Deum eadem est materia secundum essentiam, diuersa secundum esse.

69 Quidditates physicarum naturarum adæquato concepto & proprio, concipi possunt sine accidentibus, siue à metaphysico, siue à physico considerentur.

70 Corpus organicum quod est materia animæ, & ponitur in definitione eius ab Aristotele, est corpus & organicum per formam essentialiter distinctam ab anima, cum perficiente.

71 Secundum omnes philosophos dicendum est, Deum necessario agere quicquid agit.

72 Qui dubitat ex intelligibili & intellectu magis verè & substantialiter fieri vnum, quam ex materia & forma materiali non est philosophus.

73 Tenendo opinionem de anima intellectiua, quam tenet Commentator, videtur mihi rationabiliter tenendum illam animam nullius accidentis esse subiectum, & positionem hanc tanquam veram defendam, quanquam utrum hoc ille tenuerit, ego non definio.

74 Dico secundum Thomam dicendum esse, in actu reflexo intellectus consistere beatitudinem nostram.

75 Diffinitio naturæ coelestis comprehendit, & li (&) copulatiuè tenetur & non disiunctiue.

76 Sicut quilibet Philosophus habet dicere, quod virtutes sensitiue sunt in corde, ita quilibet medicus habet dicere, quod sint in cerebro.

77 Quod dicitur à communi schola philosophantium omnium Latinorum de prima operatione intellectus, error est, quia non est alia operatio partis rationalis quam illa dux quas ipsi secundam & tertiam ponunt, compositio scilicet & discursus.

78 Accidentia nullo modo debent dici entia, sed entis.

79 Sex principia sunt formæ absolutæ.

80. Si qua est lingua prima & non causalis, illam esse Hebraicam multis patet coniecturis.

Conclusiones paradoxa numero L. XXXI. secundum opinionem propriam, non in philosophia dogmata inducentes.

1 Sicut esse propriatum præceditur ab esse quiditatio, ita esse quiditatum præceditur ab esse vniati.

2 Non possumus dicere quod de re præcisissimè sumpta aliquid prædicetur prædicatione propriè dicta.

3 Qui attingit rem in diffinitione, attingit rem in alteritate.

4 Solus ille qui attingit rem in præcisione suæ vniati, attingit rem vt est ipsa.

5 Quanto vnusquisq; modus cognitionis est eminentior, tanto in intellectu disproportionatè imperfectior euadit & illi inutilior.

6 Sicut cognitio per demonstrationem habita homini pro communi statu, quem hic experimur, est perfectissima cognitio, ita simpliciter inter cognitiones est imperfectissima.

7 Sicut Deus est simpliciter cognitio totius esse, ita intellectus est diffinitio totius esse, & anima scientia totius esse.

8 Si theologia theologicè tradatur, erit vt de primo subiecto de eo quod est vniati vnum, & de quolibet quod est secundum suum esse vniati tanquam de subiecto secundario.

9 Vera metaphysica tradita metaphysicaliter, est de quolibet quod est vera forma, vt de primo subiecto, & de quolibet quod est secundum suum esse formale tanquam de obiecto secundario in modo procedendi demonstrationem negligens.

10 Sicut in creatura non valet consequentia, est ens, ergo est, ita in Deo non valet, est, ergo est ens.

11 Eadem res in creatura ratione suæ actualitatis dicitur esse, & ratione suæ determinationis dicitur essentia.

12 Sicut angelus necessariò componitur ex essentia & esse, ita anima necessariò componitur ex substantia & accidente.

13 Contradictoria in natura intellectuali se compatiuntur.

14 Licet sit vera præcedens conclusio, tamen magis propriè dicitur, quod in natura intellectuali non sint contradictoria quam quod se compatiuntur.

15 Contradictoria coincidunt in natura vniati.

16 Rationabiliter posuit Aristoteles in suis scientijs, primum principium de quolibet dici alterum contradictorium, & de nullo simul.

17 In intellectu est hoc & illud, sed non est hoc extra illud.

18 Ideo in anima apparet impossibilitas contradictoriorum, quia est prima quantitas ponens partem in extra partem.

19 Vnumquodq; in natura intellectuali habet à sua intelligibili vnitare, & quod quodlibet sibi vniati, & quod immaculatè ac impermixtè sibi suam seruet proprietatè.

20 Ipsitas vniati cuiusq; tunc maximè est ipsa, cum in ipsa ita sunt omnia, vt in ipsa omnia sint ipsa.

21 Per prædictas conclusiones intelligi potest quæ sit homiomeria Anaxagoræ, quam Opifex intellectus distinguit.

22 Nemo miretur, quod Anaxagoras intellectum appellauerit immixtum, cum sit maximè

maximè mixtus, quia maxima mixtio coincidit cum maxima simplicitate in natura intellectuâli.

23 Sicut formæ substantiales in secundo mundo sunt per modum accidentium, ita formæ accidentales sunt in primo mundo per modum substantiarum.

Corollarium. Sicut in primo mundo non est album, sed albedo, ita in secundo mundo non est ignis, sed igneum.

24 Non potest dici, quod in intellectu ideæ, verbi gratiâ ignis, aquæ & æris, sint tres ides, sed oportet dicere quod sunt ternarius.

25 Nisi destruiamus naturam intellectuâlem, non possumus intelligere ideas numerari, nisi per intimationem ideæ numeri per reliquas, sicut est cuiuslibet per omnes.

26 Ex præcedentibus conclusionibus potest intelligi, qui sit formalis numerus, quem dixit Pythagoras esse principium omnium rerum.

27 Quinq; ponenda sunt prima prædicamenta. Vnum, substantia, quantitas, qualitas, & ad aliquid.

28 Rectius ad quinq; suprascripta reducitur entium diuersitas, quàm ad decem, quæ Archias primum, deinde Aristoteles posuit, vel quinq; quæ ponit Plotinus, vel ad quatuor quæ ponunt Stoicæ.

29 Ratio prædicamenti vnius est absoluta præcisio ab omni extraneo.

30 Ratio prædicamenti substantiæ est vnita perfectio imparticipatæ substantiæ.

31 Ratio prædicamenti quantitatis est extrapositio partis ad partem.

32 Ratio prædicamenti qualitatæ, est veritas denominationis per inhærentem participationem.

33 Ratio prædicamenti ad aliquid, est esse imaginariū.

34 Nullum est prædicatum formale imparticipatum, quod partialiter prædicari non possit de intelligentia.

35 Sicut de solo intellectu verè dicitur, quod est ignis, & quod est aqua, quod est motus, & quod est status, ita de sola anima verè dicitur, quod frigeat, quod caleat, quod stat, quod mouetur.

36 Sicut intellectus Dei vnitatem multiplicat, ita anima intellectus multitudinem quantificat & extendit.

37 Primum intelligibile cum primo intellectu, & primum scibile cum primo sciente coincidit.

38 In animis deterioris notæ est ratio per modum sensus, in animis sublimioribus est sensus per modum rationis.

39 Dictum illud mirabile illius barbari Nympharum & dæmonum consortis de 184. mundis in figura triangulari cum tribus vnitatibus angularibus, & vna media constitutis, rectissime intelligitur, si ab vnitatem intelligibili trinitatem intellectualem, animalem & feminalem, & principalium mundi partium, per primum sphericum numerum computationem intellexerimus.

40 Possit animam per viam purgatoriâ abiq; alio studio vel inuestigatione per solam modicam & faciliam collationem & aduertentiam super iam desuper habita intelligibilia perfectam omnium scibilium scientiam acquirere, non solum Platonicis philosophis, sed etiam inter Peripateticos hi de quibus minus videtur, Auenrois sequaces habent concedere.

41 Sicut se habet sensus communis in cognitione accidentalium qualitatum, & quantitatis materialis, ita se habet ratio in cognitione substantialium qualitatum & quantitatis formalis, seruata proportionem, quod ille sensualiter hæc rationaliter agit.

42 Infinitas Dei per superexcedentiam ad esse intellectuâle & viam mysticæ theologiæ probari potest, & ad id probandum omnis alia via inefficax est.

43 Actus quo felicitatur natura angelica & rationalis vltima felicitate, nec est actus intellectus, nec voluntatis, sed est vnio vnitatis quæ est in alteritate animæ cum vnitatem quæ est sine alteritate.

44 Aristoteles in libro metaphysicæ de Deo non tractat nisi in vltimo capitulo duo decimi quod incipit. Considerandum est etiam vtrônâ modo vniuersum habet bonum.

45 Ordo librorum metaphysicæ post naturales eo modo, quo eos ordinauit Aristoteles

stoteles secundum nullum processum siue compositum, siue resolutum potest esse rectus.

46 Dato quocunque obiecto practicali, nobilior est operatio quæ eum practicat quam quæ eum contemplatur, si cætera sunt paria.

47 Melius potest saluari textus Aristotelis, qui dicit: Omnem animam esse immortalem, quam qui dicit, omnem animam esse mortalem.

48 Præter tria demonstrationis genera, quia, propter quid & simpliciter, quæ ponunt Aristoteles & Commentator, datur quartum genus demonstrationis, quæ dici potest demonstratio conuertibilitatis fortius omnibus prædictis.

¶ 12

49 Magis improprie dicitur de Deo, quod sit intellectus vel intelligens, quam de anima rationali, quod sit angelus.

50 Sola materia sufficit ad id saluandum, cuius gratia Aristoteles & alij philosophi priuationem inter principia naturalia posuerunt.

Corollarium. Primatio non est ponenda inter principia naturalia.

51 Tria sunt principia rerum naturalium, materia, motus, & forma.

52 Eadem est scientia de Deo, homine, & materia prima, & qui de vno scientiam habuerit, habebit & de reliquis seruata proportionē extremi ad extremum, medij ad extrema, & extremorum ad medium.

53 Qui primam materiam negat, nec sensui contradicit, nec rationē physicā negat.

54 Ad probandum, primam materiam esse, magis certificat vel via numerorū, vel via catholicæ philosophiæ, quam vlla ratio physica in qua sensus habeat introitum.

55 Qui ordinem Hebraicæ linguæ profundè & radicaliter tenuerit, atque illum proportionabiliter in scientijs seruare nouerit, cuiuscunque scibilis perfectè inueniendi normam & regulam habebit.

56 Præter distinctionem rei & rationis ponenda est distinctio tertia, quam ego appello inadæquationis.

57 Species inimicitiz, quæ à lupo ad ouis æstimatiuam multiplicantur, non accidentis alicuius, sed substantiæ species sunt.

58 Formalitas est adæquatū obiectum intellectus.

59 Vbiunque datur aliqua natura composita ex pluribus naturis actu in ea remanentibus, semper in ea nobilior est substantialiter, aliæ accidentaliter.

¶ 13

60 Nihil intelligit actu & distinctè anima nisi se ipsam.

61 Tota substantia animæ rationalis, est pars intellectualis.

62 Anima se ipsam semper intelligit, & se intelligendo quodammodo omnia entia intelligit.

63 Quamuis in anima ita sit actu natura intellectualis, per quam eum angelo conuenit, sicut est natura rationalis per quam ab eo distinguitur, nihil tamen intrinsecum est in ea, per quod possit sine propria specie aliquid à se distinctum intelligere.

64 Intellectualis natura quæ est in anima rationali, supra naturam rationalem præcisè differt à natura intellectuali pura, sicut differt pars à toto.

65 Quia intellectus animalis differt ab intellectu intellectuali, ut pars media, non ut pars tantum, ideo intellectuali totalitati magis parificatur.

66 Potest anima per extrinsecam informationem ad hoc deuenire, ut omnia per substantialem suam formam indiuisibiliter intelligat.

67 Cuilibet seriei animarum vnus correspondet purus intellectus.

68 Omnes animæ coelestes in primo intellectu vnum sunt.

69 Rationabile est secundum philosophiā omnem seriem animalem in proprio beatificari intellectu, quod tamen non assertiuè sed probabiliter dictum sit.

70 Cum tres fuerint, qui dicerent omnia esse vnum, Zenophanes, Parmenides & Melissus, videbit qui diligenter eorum dicta perscrutabitur, Zenophanis vnum illud esse, quod est simpliciter vnum.

Vnum Parmenidis non vnum absolute ut creditur, sed ens vnum.

Vnum Melissi esse vnum, habens ad vnum Zenophanis extremalem correspondentiam.

71 Empedocles per litteram & amicitiam in anima nihil aliud intelligit, quam potestiam sursum ductiuam & deorsum ductiuam in ea, quas ego credo proportionari in scientia Sphærorum ternitati & decori.

Con.

Conclusiones in theologia numero XXI X. secundum opinionem propriam à communi modo dicendi theologorum satis diuersam.

1 Qui dixerit accidens existere non posse, nisi inexistat: Eucharistię poterit sacramentum tenere, etiam tenendo panis substantiā non remanete vt tenet cōmunis via. ¶ 9

2 Si teneatur cōmunis via de possibilitate suppositionis, in respectu ad quamcunq; creaturam, dico quod sine conuersione panis in corpus Christi vel paneitatis annihilatione potest fieri, vt in altari sit corpus Christi secundum veritatem sacramēti Eucharistię, quod sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse. ¶ 6

3 Ideales rerum formalesq; rationes effectiue à Deo in prima creata mente formaliter primoreperiri cum theologica veritate tenemus.

Corollarium. Vbi idea sunt idealiter, ibi non sunt formaliter, vbi sunt formaliter, ibi non sunt idealiter.

4 Si ponamus Deum cognoscere creaturas, vt obiectum secundarium suę intuitionis, vt communiter ponitur, dico quod Pater prius producit verbum quā creaturas cognoscat.

5 Attributales perfectiones nec in Deo, nec secundum se quidiriue sumptę dicunt diuersas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel descriptibiles.

6 Intuitus diuinę cognitionis ad creaturas tanquam obiecta primaria vel secundaria formaliter non terminatur, vt dicit communis schola theologorum, sed se tantum: & nihil aliud à se intuens primariē nec secundariē vniue & eminenter, & plus quā equipollenter omnia cognoscit.

Corollarium. Non est aliqua multitudo intellectuum in Deo nec creatura, vt intellectus ponunt in numerum cum diuina essentia vt intellecta, sed est penitus vnum simplicissimum intellectum.

7 Tria transcendentia in quibus consistit imago, non dicunt diuersas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel descriptibiles.

8 Christus non veraciter, & quantum ad reale pręsentiam descendit ad inferos, vt ponit Thomas & communis via, sed solum quoad effectum. ¶ 1

9 Licet ita mihi videatur probabile, non est tamē pertinaciter asserendum, quod animā Christi per alium modum nobis ignotum non potuerit in infernū descendere.

10 Illa verba, Hoc est corpus, &c. quę in consecratione dicuntur, materialiter tenentur non significatiue. ¶ 10

11 Si teneatur cōmunis via, quod actu intellectus attingatur Deus, dico duas sequentes conclusiones, quarum hęc est prima, quod Videntes verbum eo actu, quo essentiam diuinam attingunt, creaturas non attingunt nisi eminenter equipollenter ad formalem cognitionem, & equipollentia non actus, sed obiecti.

12 Beati duplicem habent cognitionem de creaturis eas formaliter attingentem, quarum altera illatiue est ex ea qua verbum attingunt, altera secundum quam in re creata creaturam contemplantur.

13 Non assentior communi sententię theologorū dicentium, posse Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationali tantum hoc concedo. ¶ 4

14 Nec crux Christi, nec vlla imago adoranda est adoratione latrę, etiam cōmmodo quo ponit Thomas. ¶ 3

15 Si non peccasset Adam, Deus fuisset incarnatus, sed non crucifixus.

16 In quo lumine Ioannes Apocalypsim vidit, in eo Apocalypsim non intellexit.

17 Primum peccatum angeli fuit peccatum omissionis, secundum peccatum luxurie, tertium peccatum superbię.

18 Dico probabiliter, & nisi esset communis modus dicēdi theologorum, in oppositum firmiter assererem: assero tamen hoc dictum in se esse probabile, & est, quod sicut nullus opinatur aliquid ita esse precisē, quia vult sic opinari, ita nullus credit aliquid esse verum precisē, quia vult credere id esse verum. ¶ 8

Corollarium. Non est in potestate libera homini credere articulum fidei esse verum, quando placet. & credere eum esse falsum, quando sibi placet.

19 Nisi essent dicta sanctorum, quę in manifesto sui sermonis videntur dicere oppositum, firmiter assererem hanc, & sequentem conclusionem, assero tamen eas probabi-

babiles esse & defendi posse rationabiliter, quarum prima est quod peccatum mortale in se est malum finitum.

20 Secunda est, quod peccato mortali finiti temporis, non debetur poena infinita secundum tempus, sed finita tantum.

21 Non omnis voluntas Dei beneplaciti est efficax.

22 Dictum Apostoli dicentis, Deus vult omnes homines saluos fieri, positiuè de voluntate beneplaciti antecedente intelligenda est.

23 Voluntas antecedens sic potest describi. Voluntas Dei antecedens est illa, qua Deus dat alicui naturalia vel antecedentia, quibus potest aliquid consequi, cui Deus paratus est coagere si alius velit, nec sibi contrarium manifestabit cum præcepto vel consilio exequendi, permittens cum liberè velle agere ad consequitionem suæ salutis.

24 Tenendo communem viam theologorum quod felicitas sit in intellectu vel in voluntate, dico duas conclusiones, quarum prima est hæc: Quod intellectus ad felicitatem non perueniret nisi esset actus voluntatis, qui in hoc est ipso actu intellectus ponitur.

25 Secunda conclusio est hæc: Licet actus intellectus formaliter felicitantis attringat obiecti essentiam, tamen quod actus suus circa illum actus sit felicitatis, formaliter habet ab actu voluntatis.

26 Personæ in diuinis numero distinguuntur.

27 Personalitates in diuinis sunt primò diuersæ.

28 Theologicè loquendo dico, quod in quo non est successio formaliter intrinseca continuatiua, sed benè terminatiua, secundum philosophos tamen aliter dicerem.

29 Rationabilius est credere Originè esse saluū, quam credere ipsum esse dānarū. *Conclusiones secundum propriam opinionem numero L XII. in doctrinam Platonis, de qua pauca hic adducuntur, quia prima paradoxa conclusio totam sibi assumit Platonis doctrinam discutiendum.*

1 Per numeros triplares, qui à Platone in Timæo ponuntur in triangulo animam significant, admonemur quousq; in formis numerandis sit progrediendum per naturam illius, quod est prima forma formans. Per numeros verò duplares ibidem positos admonemur, quatenus positis duobus extremis terminis coordināda sunt media per naturam eius, quod est medium in vniuerso.

2 Cū quæritur à Platone, an ad exemplar genitum an ingenitum factus sit mundus, nihil aliud quæritur, nisi an ad animales rationes, an ad ideas intellectuales.

3 Qui nouit modum illuminationis superiorum super media, intelliget idem significare & Platonicos per congregationem animarum in monte Ida, & Hebræos per animarum congregationem in monte Sinai in auditione legis.

4 Qui sciuit rationem causæ præsupponere rationem perfecti, intelliget iuxta Platoniam doctrinam, quare dixerit Pherecides, non prius louem mundum fabricasse quàm in amorem fuerit transformatus.

5 Empedocles per sphaeram intelligibilè à Venere contentā, nihil aliud intelligit quàm mundū archetypum ab ordine intra se manentis primæ prouidentie contentū.

6 Ideo amor ab Orpheo sine oculis dicitur, quia est supra intellectum.

7 Cū dicit Plato in Timæo, in medio mundi positam animam: Quicquid dicat cæteri Platonici ego per medium, Lunam intelligo.

8 Infrā ambitum terminati entis, rectè quinq; illa Platonis pro transcendentibus ponuntur. Ens, Idem, Alterum, Status & Motus.

9 Platonice loquendo de anima, dico animam viuere cum Saturno vitam contemplatiuam, cum Ioue & Iouenicam & practicam, cum Marte irascibilem & ambrosiosam, cum Venere concupiscibilem & voluptuosam, cum Mercurio vegetalem cum stupido sensu.

10 Ex præcedenti conclusione habetur, quæ sit virga Mercurij soporifera.

11 Primus septenarius vitæ humanæ est sub Mercurio, secundus sub Venere, tertius sub Marte, quartus sub Ioue, quintus sub Saturno, & reliqui septenarii secundum eum qui fuerit prædominatus in præcedentibus.

12 Prædictis vitis cooperantur Sol & Luna, vt causæ vniuersales, & per appropriationem Luna Mercurio & Saturno, Sol Veneri & Marti, simul vterq; Ioui.

13 Si Siriani theologiam sequamur,rationabile est ecclesiasticæ hierarchiæ sacerdotes in cœlesti hierarchia anagogicis virtutibus proportionari.

14 Cùm Platonem audimus Palladem & amorem philosophos deos vocantem, ita intelligamus, vt amor sit philosophus ratione viæ, Pallas ratione termini.

15 Per extremorum & medij rationem, cognoscere possumus conuenienter vniuersi gradus sic in quinque posse diuidi, in super ens, verè ens, non verè ens, non verè non ens, verè non ens.

16 Per ipsum tale, verè tale, semper tale, in Platonis doctrina debemus intelligere proprietatem intellectus, animæ, & primorum corporum.

17 Si Siriani doctrinam sequamur, conueniens est post vnitatem totalis intellectus, quæ & trifariam diuiditur, in substantialem, potentialem & operatiuam, ponere trinarium intellectus, partialis, scilicet participatæ & imaginariæ.

18 Quicquid dicant ceteri Platonici de rationalis animæ partium distinctione, assero ego li id est, rationalem partem in & diuidamus, tandem partem vt phantasie coniungitur dici, vt intellectui vt sibi ipsi.

19 Possibile est vt pars rationalis animæ nostræ quam secundum Peripateticos possibilem intellectum voco, ad hoc perueniat, vt sine coniunctione ad phantasmata discurret & operetur.

20 Perfectius & verius reperitur pulchritudo in intelligibilib. quàm in sensibilib.

21 Cùm dicit Plato, amorem natum ex congressu Peniæ & Pori in hortis Iouis, in natalibus Venereis dijs discumbentibus: nihil aliud intelligit, quàm in angeli mente tunc primum amorem, id est, desiderium pulchritudinis esse natum, cùm in eo idearum splendor, imperfectius tamen refulsit.

22 Amor de quo in symposio loquitur Plato, in Deo nullo modo esse potest.

23 Per duplicem Venerem, de qua in symposio Platonis, nihil aliud intelligere debemus, quàm duplicem pulchritudinem, sensibilem & intelligibilem.

24 Amor de quo Plotinus loquitur, non est cœlestis amor, de quo Plato in symposio, sed illius vera & proxima imago.

25 Pugnantia quæ videtur in dictis Orphei & Agatonis, quorum alter amorem antiquior omnibus dijs dicit, alter iuniorem, perfecte soluemus si ad duplex deorum esse, intelligibile & naturale respexerimus.

26 Pulchritudo est in Deo per causam, in totali intellectu verè essentialiter totaliter, in particulari intellectu verè partialiter essentialiter, in anima rationali verè participaliter, in visibilibus cœli accidentibus imaginariè essentialiter totaliter, in subcœlestibus qualitatibus visibilibus imaginariè partialiter essentialiter, in quantitibus imaginariè participaliter.

27 Cùm dicit Plato, omne quod fit à causa fieri, referendum est per se ad per se, & per accidens ad per accidens.

28 Cùm dicit Plato in Timæo, Ex indiuidua diuiduæq; substantia conflatam animam: per indiuiduam substantiam animalem intellectum significauit, per diuiduam animalem rationem.

29 Non est credendum in doctrina Platonis animam quicquam intelligere per inspectionem ad ideas, nisi cùm peruenit ad illum statum, qui est supremus gradus contemplatiuæ perfectionis.

Corollarium. Errant qui credunt secundum Platonem, quod Ea qua nos quotidie cognoscimus & intelligimus, in idearum lumine cognoscamus.

30 Modus cognoscendi per ideas est ille, cuius dicit Plato in Timæo, paucos homines esse participes, sed bene deos omnes.

31 Exponere in fabula Critiæ per quinque partes, quinque formas corporis, omnino est inconueniens.

32 Per aliam vitam in Epinomide intelligere debemus connexionem partis cum suo toto, & credo idem esse, quod apud Cabalistas dicitur seculum neutrum.

33 Qualiter verum sit quod in Epinomide dicitur, Arithmeticam scientiam inter omnes speculatiuas maximè facere ad felicitatem, intelligi potest per conclusiones nostras de mathematicis.

34 Per cœlum in Epinomide, quod dicit Plato, esse nobis causam omnium bonorum,

non idoneam cœli, sed ipsum cœlum, quod est cœleste animal intelligere debemus.

35 Per necessitatis regnum in symposio Platonis, nihil aliud intelligere debemus quàm superabundantiam naturæ alterius supra naturam eiusdem, & infiniti supra terminum.

36 Per demonstrationem Platonis in Phædro de animæ immortalitate, nec de nostris animis ut Proclus, Hermias, & Sirianus credunt, nec de omni anima, ut Plotinus & Numenius, nec de mundi tantum anima, ut Possidonius, sed de cœlesti qualibet anima probatur, & concluditur immortalitas.

37 Tempus essentialiter est in incorporeis, participatiuè in corporeis.

38 Tempus ubi habet esse essentialè, habet esse totaliter extra animam.

39 Tempus habet ab anima suum esse participatum, à prima quidem anima per modum effectiui causæ, ab vltima verò per modum obiectiui consequutionis.

40 Motus primi cœli, & vniuersaliter, quilibet motus siue localis siue alterationis secundario & per accidens tempore mensuratur.

41 Licet natura intellectualis simul omnia intelligat, non tamen hoc est per virtualem & vnitivam continentiam, sed per mutuam penetrationem formarum, & indissociatam communicationem totius esse participati, id est, formalis.

42 Per demonstrationem Platonis in Phædro de immortalitate animæ, firmius demonstratur æternitas mundi, quàm per vllam rationem Aristotelis in octauo Physicorum.

43 Sicut & videtur & auditur homo ab homine per motionem sensus ad extra, ita & videtur & auditur dæmon ab homine, & à dæmone per motionem sensus ad intra.

44 Cur homo non possit non videri si sit præsens, à rectè disposito in potentia visui: dæmon autem tunc solum videatur cum vult videri, ex modo quo vnusquisque eorum videtur haberi potest.

45 Sensus naturæ, quem ponunt Alchindus, Bacon, Guilelmus Parisiensis, & quidam alij, maxime autem omnes Magi, nihil est aliud quàm sensus vehiculi quem ponunt Platonici.

46 Cum dicit Plato, Neminem nisi inuitum peccare, nihil aliud intelligitur quàm illud quod Thomas tenet, scilicet, non posse esse peccatum in voluntate, nisi sit defectus in ratione.

47 Providentia est statutiui in Deo, ordinatiui in intelligentia, exequutiui in anima, denunciatiui in cœlo, terminatiui in toto vniuerso.

48 Non solum per dicta in Epinomide & Philebo à Platone, in quibus dialogis expressè ponit Plato felicitatem in contemplatione, sed per dicta in Phædro de furore amatorio, constat secundum Platonem non esse felicitatem in actu amoris, quia furor non est felicitas, sed impetus concitans, vrgens & impellens ad felicitatem.

49 Ex eo nomine, quo Dei nominant amorem, patet diligenter aduertenti, quod in actu amoris non est felicitas.

50 Ista propositio in Phædro: Omnis anima totius inanimati curam habet, simpliciter de quacunque verè animata, intelligenda est.

51 Ex dicto illo Platonis in Phædro, quod nisi anima hominis ea, quæ verè sunt, intuita esset, in hoc animal non venisset, si rectè intelligatur: intelligitur quod opinio Plotini ponens transmigrationem animarum in bruta, non est ad mentem Platonis.

52 Ex oratione Socratis in Phædro ad Pana, habetur completè opinio Platonis de felicitate.

53 Opinio Cratili de nominibus ita est intelligenda, non quòd talia sint nomina, sed quòd talia esse debent si sint recta.

54 Ideo dixit Socrates in Cratilo se somnare circa ideas, quia ideis non vtimur in hoc statu, sed earum imaginibus proximis vel secundariis.

55 Per vnum in Sophista, intellige vnum in alteritate.

56 Dictum illud in Sophista, qui vnum non dicit, nihil dicit, illud est, quod ab Aristotele dicitur, qui vnum non intelligit, nihil intelligit.

57 Dictum illud Platonis in Sophista de simulacris, quæ dicit dæmonica Machinatione conficta, & si multis alijs modis possit verificari: conueniens ramen est exponere per hoc, quod illa ut gradum medium in enarrare teneat, dæmonico ordini proportionantur.

58 Venatio illa Soeraris, de qua in Prothagora, conueniēter per sex gradus potest se describi, vt primus sit esse materia extrinsecq, secundus esse particulare immateriale, tertius esse vniuersale, quartus esse rationale, quintus esse particulare intellectuale, sextus esse totale intellectuale, in septimo tāquam sub batho cessandi est à venatione.

59 Quod dicitur in Euthydemo: Non in habitu, sed actu consistere felicitatem, intellige de actu reflexo.

60 Per id quod in Lachate dicitur, quorumcunq, est scientia, nō esse aliam eorundem vt præteritorum, aliam vt præsentium, aliam vt futurorum, illud potest intelligi tritum apud Peripateticos, non esse scientiam nisi vniuersalem.

61 Dictum illud Platonis in Gorgia, si orator scit iusta, est iustus, dico absolute secundum se nō vt ad hominem, tantum posse saluari, si vnum ab alio esse intelligamus non formaliter, sed illariuē.

62 Licet ratio Platonis in Phedone per viam contrariorum absolute non concludat, expositis tamen à Cebete ad hominem, aliquid concludit.

Conclusiones numero X. secundum opinionem propriam in doctrina Abucaten Auenam, qui dicitur author de causis.

1 Cum dixit Abucate Auenas, animam esse supra tempus, intelligendum est de anima absoluta secundum substantiam, præscindendo ab omni operatione quæ competit ei in quantum est anima.

2 Cum dicit Abucaten, omnis anima nobilis tres habet operationes, diuinam, intellectualem, & animalem: ita est intelligendum, quod primam habeat per imaginem proportionalitatis, secundam per formalitatem participationis, tertiam per proprietatem essentialitatis.

3 Cum dixit Abucaten, omnem causam primariam plus in finere, per plus intelligas eminentiam modi causandi, & intimitatem eius quod in se reprodutitur.

4 Quamuis dicit Abucaten, quod esse quod est primum creatum, est super intelligentiam, non credas tamen illud secundum hypostasim esse distinctū ab intelligentia.

5 Cum dixit Abucaten, causam primam superiorem esse omni narratione, nō tam propter id habet veritatem quod primo affert, quia scilicet causam ante se non habet, quam propter id quod secundario innuit, quia omnia intelligibile vnialiter antecedit.

6 Quod dicit Abucaten, intelligentiam esse substantiam quæ non diuiditur, maximè est verum, per indiscrētam in ea intelligibilem ad inuicem penetrationem.

7 Ex præcedenti conclusione potest haberi, quomodo intelligendum est dictum Abucaten, quod omnis intelligentia est plena formis.

8 Per vltimam propositionem Abucaten possumus intelligere, quid sibi velit illa diuisio, quam fecit Plato in principio tractatus Timæi, & possumus scire, quod sub ea non comprehenditur anima nisi per viam extremalis combinationis.

9 Ex antepenultima propositione Abucaten colligi potest, quod declinare plus ad sensum quam ad intellectum, non est animæ vt anima est, sed vt cadens est.

10 Cum dicit Abucaten intelligentiam vt diuina est regere res, intelligendum est de regimine statuituo non ordinatio, qui ei competit vt intelligentia est.

Conclusiones de Mathematicis secundum opinionem propriam num. LXXXV.

1 Mathematicæ non sunt veræ scientiæ.

2 Si felicitas sit in speculatiua perfectione, mathematicæ nō faciunt ad felicitatē.

3 Mathematicæ scientiæ non sunt propter se, sed vt via ad alias scientias quærendæ.

4 Sicut subiecta mathematicorum si absolute accipiuntur, intellectum nihil perficiunt: ita si vltimæ accipiuntur superiorum immediatè nos ad intelligibilem speculationem manu ducunt.

5 Sicut dictū Aristotelis de antiquis dicentis, quod ideo errant in physica contemplatione, quia mathematicè res physicas tractant, verum esset, si illi materialiter mathematica non formaliter accepissent: ita est verissimum modernis, qui de naturalibus mathematicè disputant, naturalis philosophiæ fundamenta destruere.

6 Nihil magis nocuum Theologo, quam frequens & assidua in mathematicis Euclidis exercitatio.

7 Sicut medicina mouet spiritus principaliter vt regunt corpus, ita musica mouet spiritus, vt seruiunt animæ.

- 8 Medicina sanat animam per corpus, musica autem corpus per animam.
 9 Per Arithmetica non materiale, sed formale, habetur optima via ad prophetiam naturalem.
 10 Ioachim in prophetijs suis alia via non processit, quàm per numeros formales.
 11 Per numeros habetur via ad omnis scibilis inuestigationem & intellectiõnem, ad cuius conclusionis verificationem pollicor me ad infrascriptas 74. quæstiones per viam numerorum respondurum.

Quæstiones ad quas pollicetur se per numeros respondurum.

- 1 Vtrum sit Deus.
- 2 Vtrum sit infinitus.
- 3 Vtrum sit causa omnium rerum.
- 4 Vtrum sit simplicissimus.
- 5 Vtrum sit intelligens.
- 6 Quomodo Deus intelligat.
- 7 An sit dare naturam superiorem natura intellectuâli.
- 8 An esse quiditatum rei sit intinuius esse quod habeat res.
- 9 Quid de humanitate in sua præcisiuissima abstractione possit prædicari, & qd nō.
- 10 Quomodo elementa sint in coelo.
- 11 Quis modus debeat teneri in inuestigatione vniuscuiusq; scibilis.
- 12 Vtrum supra naturâ rerum corporaliũ sit dare naturâ rationâlẽ incorpoream.
- 13 Vtrum supra naturam rationalem sit dare naturam intellectualem.
- 14 Vtrum inter naturam rationalem & intellectualem sit aliqua natura media.
- 15 Vtrum inter naturam intellectualem & Deum sit aliqua natura media.
- 16 Vtrum in aliqua natura contradictoria se compatiuntur.
- 17 Vtrum in aliqua natura coincident contradictoria.
- 18 Quis numerus annorum sit naturaliter debitus vitæ boni malive hominis.
- 19 Quis sit numerus annorum naturaliter debitus vitæ hominis.
- 20 Quot sint gradus principales naturarum vniuersi.
- 21 Vtrum natura corporea vt talis sit actiua vel tantum sit passiuâ.
- 22 Quid dicat corpus.
- 23 Vtrum sint in materia dimensiones interminatæ.
- 24 Vtrum sit melius, Deum causare res, quàm non causare.
- 25 Vtrum creatio rerum ad extra, procedat necessariò à diuina essentia in tribus personis hypostatizata.
- 26 Vtrum inter causam & causatum necessariò mediet aliquid.
- 27 Vtrum rectè multitudo scibiliũ ad decem prædicamentorũ numerũ sit reducta.
- 28 Quæ sit differentia inter modum intelligendi angelorũ, & animarũ rationaliũ.
- 29 Quæ sit differentia inter modum intelligendi Dei & angelorum.
- 30 Vtrum natura angelica sit quodammodo omnia.
- 31 Vtrum natura rationalis sit quodammodo omnia.
- 32 Vtrum possint esse plures dii.
- 33 Vtrum detur infinitum in natura.
- 34 Quomodo differat infinitas quam Theologi attribuant Deo ab illa, quam dicunt philosophi impossibile esse dari.
- 35 Vtrum Deus sit omnia in omnibus.
- 36 Quomodo differat esse creaturarum ab esse Dei.
- 37 Quæ pertineant ad considerationem Theologi.
- 38 Quando futura sit seculi consummatio.
- 39 Quis & qualis erit rerum status in seculi consummatione.
- 40 Quæ opinio verior de trinitate, Arrij, Sabellij, Eucliph, aut fidei catholicæ.
- 41 Vtrum formæ sensibiles sint intelligibiliter in angelo.
- 42 Vtrum in angelo sit aliud quàm intelligens, intellectio, & intellectum.
- 43 Vtrum hæc in angelo realiter, an ratione distinguantur.
- 44 Vtrum sit eadem natura mouentis, & moti motu physico.
- 45 Vtrum sit dare aliquid quod secundum suam naturam sit pura potentia, quam philosophi vocant, materiam primam.

- 46 Vtrum mediâtè vel immediâtè & quomodo materia prima dependeat à Deo.
 47 Vtrum omne quod est infra Deum, sit compositum ex actu & potentia.
 48 Vtrum sit materia eiusdem rationis in omnibus.
 49 Vtrum aliquares creara possit esse immunis ab imperfectione.
 50 Quæ naturæ sint aptæ felicitati.
 51 Vtrum felicitas consistat in intellectu an in voluntate.
 52 Vtrum quantitas sit per se vel participatiuè visibilis.
 53 Vtrum natura intellectualis sit Deo semper vnita.
 54 Vtrum in natura intellectuali plus sit imperfectionis quàm perfectionis.
 55 Cuius naturæ propria sit vera mobilitas.
 56 Vtrum animæ conueniat modus scientiæ per viam numerorum.
 57 Quis sit primus modus prædicandi per se.
 58 Quis sit secundus modus prædicationis per se.
 59 Vtrum distinctio inuestigetur per demonstrationem.
 60 Quare solum de inherencia passionis ad subiectum habetur scientia.
 61 Vtrum anima rationalis sit materialis.
 62 Vtrum sit incorruptibilis.
 63 Vtrum vniuersaliter intelligat.
 64 Vtrum sicut est dare mundum sensibilem, ita sit dare mundum intelligibilem.
 65 Vtrum sit maior vel minor numerus separatarum specierum quàm materialium.
 66 Quare in opere secundæ diei non est dictum: Et vidit Deus quoniam bonum.
 67 Quare sexta numeratio homo dicitur.
 68 Quare sex diebus dicitur Deus omnia perfecisse.
 69 Quid significat Deum septima die quiesuisse.
 70 Vtrum distinguatur irascibilis à concupiscibili.
 71 Quæ sit distinctio inter potentias animæ cognoscitivas.
 72 Cur homines naturaliter appetant victoriam.
 73 Cur naturalis sit homini modus cognoscendi per rationem phantasie coniunctam.
 74 Vtrum in cælo sint descripta & significata omnia cuiuslibet scientiæ legere.

Conclusiones numero XV. secundum propriam opinionem de intelligentia dictorum Zoroastri & exppositorum eius Chaldaeorum.

1 Quod dicunt interpretes Chaldæi super primum dictum Zoroastri, De scala à tartaro ad primum ignem: nihil aliud significat, quàm seriem naturarum vniuersi à non gradu materie ad eum, qui est super omnem gradum graduatè propensum.

2 Ibidem dico, interpretes nihil aliud per virtutes mysteriales intelligere quàm naturalem magiam.

3 Quod dicunt interpretes super dictum secundum Zoroastri de duplici aëre, aqua & terra: nihil aliud sibi vult, nisi quodlibet elementum, quod potest diuidi per purum & impurum, habere habitatores rationales & irrationales: quod verò purum est tantum, rationales tantum.

4 Ibidem per radices terræ nihil aliud intelligere possunt quàm vitam vegetalem, conuenienter ad dicta Empedoclis, qui ponit transanimationem etiam in plantas.

5 Ex dicto illo Zoroastri, Ha Ha Hos, terra desit vsq; ad filios, sequendo expositionem Osiræ Chaldæi, expressam habemus veritatem de peccato originali.

6 Dicta interpretum Chaldaeorum super 11. aphorismo de duplici ebriatione Bacchi & Sileni, perfecte intelliguntur per dicta Cabalistarum de duplici vino.

7 Quæ dicunt interpretes super 14. aphorismo, perfecte intelliguntur per ea, quæ dicunt Cabalistarum de morte oculi.

8 Magi in 17. aphorismo nihil aliud intelligunt per triplex indumentum, ex lino, panno & pellibus, quàm triplex animæ habitaculum, cœleste, spiritale, & terrenum.

9 Poteris ex præcedenti conclusione aliquid intelligere de pelliceis tunicis, quas sibi fecit Adam, & de pellibus quæ erant in tabernaculo.

10 Per canem nihil aliud intelligit Zoroaster, quàm partem irrationalem animæ & proportionalia. Quod ita esse videbit, qui diligenter dicta omnia exppositorum considerauerit, qui & ipsi sicut & Zoroaster enigmaticè loquuntur.

11 Dictum illud Zoroastri, nec exas cum transit lictor, perfecte intelligetur per illud

illud Exodi, quando sunt prohibiti Israëlitz exire domos suas in transitu angeli interficientis primogenita Aegyptiorum.

12 Per Sirenam apud Zoroastrem nihil aliud intelligas quàm partem animæ rationalem.

13 Per puerum apud interpretes nihil aliud intelligibile quàm intellectum.

14 Per dictum illud Zoroastris, adhuc res dies sacrificabitis, & non vltra, apparuit mihi per Arithmetica superioris Merchianæ illos computandi dies esse, in eo dicto expressè prædictum aduentum Christi.

15 Quid sit intelligendum per capras apud Zoroastrem, intelligit qui legerit in libro Bair quæ sit affinitas capris & quæ agnis cum spiritibus.

Conclusiones Magice numero XXVI. secundum opinionem propriam.

1 Tota Magia, quæ in vfu est apud Modernos, & quam meritò exterminar ecclesia, nullam habet firmitatem, nullum fundamentum, nullam veritatem, quia pendet ex manu hostium primæ veritatis, potestatum harum tenebrarum, quæ tenebras falsitatis, malè dispositis intellectibus obfundunt.

2 Magia naturalis licita est, & non prohibita, & de huius scientiæ vniuersalibus theoreticis fundamentis pono infra scriptas conclusiones secundum propriam opinionem.

3 Magia est pars practica scientiæ naturalis.

4 Ex ista conclusione & cõclusionem paradoxa dogmatizante 47. sequitur, quòd Magia sit nobilissima pars scientiæ naturalis.

5 Nulla est virtus in coelo aut in terra seminaliter & separata, quam & actuare & vnire magus non possit.

6 Quocumque fiat opus mirabile, siue sit magicum, siue cabalisticum, siue cuiuscunque, alterius generis, principalissimè referendum est in Deum gloriosum & benedictum, cuius gratia supercœlestes mirabilium virtutum aquas super contemplatiuos homines bonæ voluntatis quotidie pluuit liberaliter.

7 Non potuerunt opera Christi, vel per viam Magiæ, vel per viam Cabalæ fieri.

* 11 ..... 8 Miracula Christi non ratione rei facta, sed ratione modi faciendi suæ diuinitatis argumentum certissimum sunt.

* 5 ..... 9 Nulla est scientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Christi, quàm Magia & Cabala.

10 Quod Magus homo facit per artem, facit natura naturaliter faciendo hominè.

11 Mirabilia artis Magiæ non fiunt nisi per vñionem & actuationem eorum, quæ seminaliter & separatæ sunt in natura.

12 Forma totius Magiæ virtutis est ab anima hominis stante, & non cadente.

13 Magicam operari non est aliud quàm maritare mundum.

14 Si quæ est natura immediata nobis, quæ sit vel simpliciter vel saltem vt multum rationaliter rationalis, Magicam habet in summo, & eius participatione potest in hominibus esse perfectior.

15 Nulla potest esse operatio Magica alicuius efficaciam, nisi annexum habeat opus Cabalæ explicum vel implicum.

16 Illa natura, quæ est Orizon temporis æternalis, est proxima Mago, sed infra eum.

17 Illius naturæ, quæ est Orizon temporis & eternitatis propria est Magia, inde est petenda per modos debitos notos sapientibus.

18 Illius natura quæ est Orizon æternitatis temporalis, est Mago proxima, sed super eum & ei propria est Cabala.

19 Ideo voces & verba in Magico opere efficaciam habent, quia illud in quo primum Magicam exercet natura, vox est Dei.

20 Quilibet vox virtutem habet in Magia, in quantum Dei voce formatur.

21 Non significatiuæ voces plus possunt in Magia, quàm significatiuæ, & ratione conclusionis intelligere potest, qui est profundus ex præcedenti conclusione.

22 Nulla nomina vt significatiua, & in quantum nomina sunt, singula & p se sumpta, in Magico opere virtutè habere possunt, nisi sint Hebraica, vel inde proximè deriuata.

23 Quilibet numerus præter ternarium & denarium sunt materiales in Magia, illi formales sunt, & in Magica Arithmetica sunt numeri numerorum.

24 Ex secretioris philosophiæ principijs necesse est confiteri, plus posse characteres &

res & figurat in opere Magico, quàm possit quæcunq; qualitas materialis.

23 Sicut characteres sunt proprii operi Magico, ita numeri sunt proprii Cabalæ, medio existente inter vtrosq; & appropriati per declinationē ad extrema vsu literarū.

26 Sicut per primi agentis influxum si sit specialis & immediatus, sit aliquid quod non attingitur per mediationem causarum, ita per opus Cabalæ si sit pura Cabala & immediata sit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.

Conclvsiones numero XXXI. secundum propriam opinionem de modo intelligendū hymnos Orphei secundum Magiam id est, secretam diuinarum verum naturaliumq; sapientiam à me primum in eū repertam.

1 Sicut secretam Magiam à nobis primam ex Orphei hymnis elicitam, fas nō est in publicum explicare: ita nūc quodam vt in infrā scriptis fiet conclusiōibus eam p̄ aphorismorum capita demonstrasse vtile erit ad excitandas contemplatiuorū mentes.

2 Nihil efficacius hymnis Orphei in naturali Magia, si debita musica, animi intentio, & cæteræ circumstantiæ, quas norunt sapientes, fuerint adhibitiæ.

3 Nomina deorum, quos Orpheus canit, non decipiētium dæmonum, à quibus malum & non bonum prouenit, sed naturalium virtutum, diuinarumq; sunt nomina, à vero Deo in vtilitatem maximē hominis, si eis vti sciuerit, mundo distributarum.

4 Sicut hymni Dauid operi Cabalæ mirabiliter deseruiunt, ita hymni Orphei operi vetē licitæ, & naturalis Magiæ.

5 Tantus est nūmerus hymnorum Orphei, quantus est numerus, cum quo Deus triplex creauit seculum, sub quaternarij Pythagorici forma numeratus.

6 Quantumcunq; virtutum naturalium vel diuinarum eadem est proprietas Analogica, idem etiā nomen, idem hymnus, idem opus, seruata proportione, & qui tentauerit exponere videbit correspondentiā.

7 Qui nescierit perfectē & sensibiles proprietates per viam secretæ Analogiæ intellearizare, nihil ex hymnis Orphei sanum intelligit.

8 Qui profundē & intellectualiter diuisionem vnitatis Veneræ in trinitatem Gratiarum, & vnitatis fatalis, in trinitatem Parcarum, & vnitatis Saturniæ in trinitatem Iouis, Neptuni & Plutonis intellexerit, videbit modum debite procedēdi in Orphica theologia.

9 Idem sunt Curetes apud Orpheum, & potestates apud Dionysium.

10 Qui præcedentis conclusiōis opus attentaerit, adhibeat opus Cabalæ secundum appropriatara timori Isaac.

11 Frustra Palæmonem & Leucotheam adibit, qui Nereum non attraxerit, nec Nereum attrahet, qui circa primariam animalem trinitatem operatus non fuerit.

12 Per octonarium numerum hymnorum maritimarum, corporalis naturæ nobis proprietas designatur.

13 Idem est Typhon apud Orpheum, & Zamael in Cabala.

14 Si quis in opere præcedentis conclusiōis intellectualiter operabitur, per meridiem ligabit septentrionem, si verò mundialiter per totum operabitur, iudicium sibi operabitur.

15 Idem est nox apud Orpheum, & Ensooh in Cabala.

16 Ex præcedenti conclusiōe potest quis rectius exponere quàm exponat Proclus, quid sibi velit illud dictum theologi inducentis opificem mundi, noctem confusentem de opificio mundano.

17 Ex eisdem dictis potest intelligi, cur in symposio Adiotima Poros consilij filius, & Iesus in sacris literis angelus magni consilij nominetur.

18 Anima aquea vt inferiora generat, superiora contemplatur, in seipsa se sistit, triplici hymno, Maris, Neptuni & Oceani ab Orpheo decantatur.

19 Nihil habebit firmum in opere, qui Vestam non attraxerit.

20 Per septenarium hymnorum paternæ menti attributorum, Prothogni, Pallas, Saturni, generis Rheæ, legis Bacchi, potest intelligens & profundus contemplator de seculi consummatione aliquid comestare.

21 Opus præcedentium hymnorum nullum est sine opere Cabalæ, cuius est proprium praticare omniē quantitatem formalem, continuam & discretam.

22 Qui

- 22 Qui Heroas in duplices non diuiferit, natiuos & aduentitios, sæpè errabit.
- 23 Qui Apollinem adibit, mediabit opus per Bacchum Theteticum, & consummabit per nomen ineffabile.
- 24 Non inebriabitur per aliquè Bacchū, qui suæ Musæ prius copulatus nō fuerit.
- 25 Per quaternarium hymnorum primæ formæ mundanæ attributorum sui formabilis natura nobis designatur.
- 26 Qui perfectè in animam redierit, primæ formæ suam formam æquauerit.
- 27 Qui præcedentis conclusionis opus tentauerit, louem adibit tertium, vt uiuentem non vt viuificantem.
- 28 Frustra adit naturam & Protheum, qui Pana non attraxerit.
- 29 Sicut post vniuersalem animationem est particularis animatio: ita post vniuersalem prouidentiam est particularis prouidentia.
- 30 Ex præcedenti cōclusionē sciri potest, cur Ouidius in execratione in Ibin, postquam inuocauit nomen quod terram regit & aquam, Terram inuocat & Neptunum.
- 31 Qui annotauerit diligenter dicta ab Aristotele in expositione definitionis de anima, videbit cur Orpheus Palladi & Veneti vigilantiam attribuerit.
- Conclusio Cabalistica numero LXXI. secundum opinionem propriam, ex ipsius Hebræorum sapientum fundamentis Christianam religionem maxime confirmanti.*
- 1 Quicquid dicant cæteri Cabalists, ego prima diuisione scientiam Cabalæ in scientiam Sephiror & Semot, tanquam in practicam & speculatiuam distinguere.
- 2 Quicquid dicant alij Cabalists, ego partem speculatiuam Cabalæ quadruplicem diuiderem, correspondentes quadruplici partitioni philosophiæ, quam ego solitus sum afferre. Prima est scientia, quam ego uoco Alphabetariæ reuolutionis, correspondentem parti philosophiæ, quam ego philosophiam catholicam uoco. Secunda, tertia & quarta pars est triplex Merchiana, correspondentes triplici philosophiæ particularis, de diuinis, de medijs & sensibilibus naturis.
- 3 Scientia quæ est pars practica Cabalæ, practicat totam metaphysicam formalem & theologiam inferiorem.
- 4 Ensophi non est alijs numerationibus connumeranda, quia est illarum numerationum vnitas abstracta & connumerata, non vnitas coordinata.
- 5 Quilibet Hebræus Cabalista secundum principia & dicta scientiæ Cabalæ, cogitur inuitabiliter concedere de trinitate & qualibet persona diuina, Patre, Filio, & Spiritu sancto illud præcisè sine additione, diminutione aut variatione, quod ponit fides catholica Christianorum.
- Corollarium. Non solum qui negant trinitatem, sed qui alio modo eam ponunt, quàm ponat Catholica ecclesia, sicut Ariani, Sabelliani, & similes, redargui possunt manifestè si admittantur principia Cabala.*
- 6 Tria magna Dei nomina quaternarij, quæ sunt in secretis Cabalistarum per mirabilem appropriationem tribus personis Trinitatis ita debere attribui, vt nomen * sit Patris, nomen * sit Filij, * nomen sit Spiritus sancti, intelligere potest, qui in scientia Cabalæ fuerit profundus.
- 7 Nullus Hebræus Cabalista potest negare, quod nomen Iesu, si eum secundum modum & principia Cabalæ interpretemur, hoc totum præcisè & nihil aliud significat, id est, Deum, Dei filium Patrisq; sapientiam per tertiam diuinitatis personam, quæ est ardentissimus amoris ignis, naturæ humanæ in vnitate suppositi vnitum.
- 8 Ex præcedenti cōclusionē intelligi potest, cur dixerit Paulus: Datum esse Iesu nomen, quod est super omne nomen, & cur in nomine Iesu dictum sit, omni genu flecti, celestium, terrestrium, & infernorum, quod etiam est maxime Cabalisticum, & potest ex se intelligere, qui est profundus in Cabala.
- 9 Si qua est de nouissimis temporibus humana cōiectura, inuestigare possumus per secretissimam viam Cabalæ futuram esse consummationem seculi, hinc ad annos quingentos, & quatuordecim, & dies viginti quinque.
- 10 Illud quod apud Cabalistas dicitur * illud est sine dubio, quod ab Orpheo Pallas, à Zoroastre parens mens, à Mercurio Dei filius, à Pythagora sapientia, à Parmenide sphaera intelligibilis nominatur.
- 11 Modus quo rationales animæ per archangelum Deo sacrificantur, qui à Cabalists

listis non exprimitur, non est nisi per separationem animæ à corpore, non corporis ab anima nisi per accidens, vt contigit in morte osculi, de quo scribitur, preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

12 Non potest operari per puram Cabalam, qui nō est rationaliter intellectualis.

13 Qui operatur in Cabala sine admixtione extranei, si diu erit in opere, monetur ex binfica, & si errabit in opere aut non purificatus accefferit, deuorabitur ab Azazel per proprietatem iudicii.

14 Per litteram Scin, quæ mediat in nomine Iesu, significatur nobis Cabalisticè, quod tum perfectè quicuir tanquàm in sua perfectione mundus, cum Iod cōiunctus est cum Vau, quod factum est in Christo, qui fuit verus Dei filius & homo.

15 Per nomen Iod, he, vau, he, quod est nomen ineffabile, quod dicunt Cabalisticè futurum esse nomen Messia, euidenter cognoscitur futurum cum Deum Dei Filium, per Spiritum sanctum hominem factum, & post eum ad perfectionem humani generis super homines paracletum descensurum.

16 Ex mysterio trium litterarum, quæ sunt in dictione Sabbath, id est * possumus interpretari Cabalisticè tunc sabbatizare mundum, cum Dei Filius sit homo, & vltimo futurum sabbatum, cum homines in Dei filium regenerabuntur.

17 Qui sciuerit quid est vinum purissimum apud Cabalistas, sciet cur dixerit Dauid: Inebriabor ab vbertate domus tuæ, & quam ebrietatem dixerit antiquus vates Museus esse felicitatem, & quid significant tot Bacchi apud Orpheum.

18 Qui coniunxerit Astrologiam Cabalæ, videbit, quod sabbatizare & quiescere conuenientius sit post Christum die dominico, quàm die sabbathi.

19 Si dictum illud prophetæ, Vendiderunt iusti argento, Cabalisticè exponam, nihil aliud nobis significat, quàm hoc scilicet, vt Deus redemptor venditus fuit argento.

20 Si interpretationem suam aduerterint Cabalisticè super hac dictione *, quæ significat tunc, de Trinitatis mysterio multum illuminabuntur.

21 Qui coniunxerit dictum Cabalistarum dicentium quod illa numeratio, quæ dicitur iustus & redemptor, dicitur etiam Ze, cum dicto Thalmustarum dicentium, quod Isaac ibat sicut Ze portans crucem suam, videbit, quod illud, quod fuit in Isaac præfiguratum, fuit adimpletum in Christo, qui fuit verus Deus venditus argento.

22 Per dicta Cabalistarum de rubedine Esau: & dictū illud, quod est in libro Brest Rhaba, quod Esau fuit rubens, & rubens eum vlciscetur, de quo dicitur, quare rubeū vestimētum tuum, habetur expresse, quod Christus, de quo nostri doctores eundem textum exponunt, ille erit, qui vltionem faciet de virtutibus inimicis.

23 Per illud dictum Hieremiæ, lacerauit verbum suum, secundam expositionem Cabalistarum habemus intelligere, quod Deum sanctum & benedictum lacerauit Deus pro peccatoribus.

24 Per responsum Cabalistarum ad quæstionem, quare in libro numerorum coniuncta est particula mortis Mariæ, particula vitulæ rusæ: & per expositionem eorum super eo passu, vbi Moyses in peccato viruli dixit, Dele me: & per dicta in libro Zoar super eo textu: Eteius liuore sanati sumus, redarguuntur ineuitabiliter Hebræi dicentes, non fuisse conueniens, vt mors Christi satisfaceret pro peccato humani generis.

25 Quilibet Cabalista habet concedere, quod Messias eos à captiuitate diabolica & non temporali erat liberaturus.

26 Quilibet Cabalista habet concedere ex dictis doctorum huius scientiæ hoc manifestè dicentium, quod Peccatum originale in aduentu Messia expiabitur.

27 Ex principijs Cabalistarum euidenter elicetur quod per aduentum Messia tolleretur circumcisionis necessitas.

28 Per dictionem *, quæ bis ponitur in illo textu, In principio creauit Deus cælum & terram, ego credo significari à Moyse creationem naturæ intellectualis, & naturæ animalis, quæ naturali ordine præcessit creationem cæli & terre.

29 Quod dicitur à Cabalisticis, quod linea viridis girat vniuersum, conuenientissimè dicitur ad conclusionem vltimam, quam diximus ex mente Porphyrij.

30 Necessariò habent concedere Cabalisticè secundum sua principia, quod verus Messias futurus est talis, vt de eo verè dicatur, quod est Deus & Dei filius.

31 Cum audis Cabalistas ponere in Thesua informatam, intellige informatam, tem per accidentiam ad formalitatem non per priuationem.

32 Si duplex aleph, quod est in textu, Non auf:reretur sceptrum, &c. coniungerimus ad duplex aleph quod est in textu, Deus possedit me ab initio, & duplex aleph quod est in textu. Terra autem erat inanis, per viam Cabalæ intelligemus, ibi Iacob de illo vero Messia locutum, qui fuit Iesus Nazarenus.

33 Per hanc dictionem, quæ scribitur per Aleph, Iod & Schin (& significat virum) quæ Deo attribuitur, cum dicitur vir belli, de trinitatis mysterio per viam Cabalæ perfecte scissimè admonemur.

34 Per nomen quod tribus litteris scribitur, he, vau, & aleph, quod nomen Deo propriissime attribuitur, & maxime convenienter, non solum ad Cabalistas, qui hoc expressè sæpius dicunt, sed etiam ad theologiam Dionysij Areopagitæ, per viam Cabalæ Trinitatis mysterium cum possibilitate incarnationis nobis declaratur.

35 Si Deus in se sit infinitum, vt vnum, & secundum se intelligatur, vt sic nihil intelligimus ab eo procedere, sed separatione à rebus, & omnimodam sui in seipso clausuram, & extremam in remotissimo suæ diuinitatis recessu profundā ac solitariam retractionem, de eo intelligimus ipso penitissime in abyssu suarum tenebrarum se contegentē, & nullo modo in dilatactione ac profusione suarum bonitatum ac fontanā splendoris se manifestante.

36 Ex præcedenti conclusionem intelligi potest, cur dicatur apud Cabalistas, quod Deus induit se decem vestimentis, quando creauit seculum.

37 Qui intellexit in dextrali coordinatione subordinationem pietatis ad sapientiam, perfecte intelligit per viam Cabalæ, quomodo Abraham in die suo per rectam lineam vidit diem Christi & gaudijs est.

38 Effectus qui sunt sequuti post mortem Christi, debent conuincere quemlibet Cabalistas, quod Iesus Nazarenus fuit verus Messias.

39 Ex hac conclusione & trigesima superius posita sequitur, quod quilibet Cabalista habet concedere, quod interrogatus Iesus quis esset, rectissime respondit dicens, Ego sum principium qui loquor vobis.

40 Hoc habent ineuitabiliter cōcedere Cabalists, quod verus Messias per aquam homines purgabit.

41 Sciri potest in Cabala per mysterium Mem clausi, cur post se Christus miserit paracletum.

42 Scitur per fundamenta Cabalæ, quā rectè dixerit Iesus, Ante quam nasceretur Abraham, ego sum.

43 Per mysterium dōtarum litterarum Vau & Iod, scitur quomodo ipse Messias vt Deus fuit principium sui ipsius vt homo.

44 Scitur ex Cabala per mysterium partis septentrionalis, cur iudicabit Deus seculum per ignem.

45 Scitur in Cabala apertissime, cur Dei filius cum aqua baptismi venerit, & Spiritus sanctus cum igne.

46 Per eclipsationem Solis, quæ accidit in morte Christi, sciri potest secundum fundamenta Cabalæ, quod tunc passus est filius Dei & verus Messias.

47 Qui sciet proprietatem Aquilonis in Cabala, sciet cur Sathan Christo promissit regna mundi si eadens eum adorasset.

48 Quicquid dicant ceteri Cabalists, ego decem sphæras, sic decem numerationibus correspondere dico, vt ab ædificio incipiendo, Iupiter sit quartæ, Mars quintæ, Sol sextæ, Saturnus septimæ, Venus octauæ, Mercurius nonæ, Luna decimæ, tum supra ædificium firmamentū tertię, primū mobile secundæ, cælum empyreū primæ.

49 Qui sciuerit correspondentiā decem præceptorum ad prohibentia per conclusionem veritatis Astrologicæ cum veritate theologicæ, videbit ex fundamento nostro præcedentis conclusionis, quicquid alij dicant Cabalists: Primum præceptū primæ numerationi correspondere, secundum secundæ, tertium tertię, quartum septimæ, quintum quartæ, sextum quinquatæ, septimum nonæ, octauum octauæ, nonum sextæ, decimum decimæ.

50 Cum dicunt Cabalists à septima & octaua petendos filios, ita dicas in Merchiana

chiana inferiori accipi, vt ab vna petatur vt det, ab altera ne prohibeat, & quædet & quæ prohibeat, potest intelligere ex præcedentibus conclusionibus, qui fuerit intelligens in Astrologia & Cabala.

51 Sicut fuit Luna in Salomone, ita fuit plenus Sol in veto Messia, qui fuit Iesus, & de correspondenti ad diminutionem in Sedechia potest quis coniectare si profundat in Cabala.

52 Ex præcedenti conclusione intelligi potest, cur euangelista Matthæus in quatuordecim illis generationibus ante Christum quasdam dimiserit.

53 Cum fieri lucem nihil sit aliud quàm participare lucem, conueniens est valde illa Cabalistarum expositio, vt in li, fiat lux, per lucem speculum lucens intelligamus, & in li, facta est lux, speculum non lucens.

54 Quod dicunt Cabalists, beatificandos nos in speculo lucente reposito sanctis in futuro seculo, idem est præcisè sequendo fundamenta eorum, cum eo, quod nos dicimus beatificandos sanctos in Filio.

55 Quod dicunt Cabalists lumen repositum in sexto plo lucere plus quàm lumen relictum, mirabiliter conuenit Arithmeticæ Pythagoricæ.

56 Qui sciuerit explicare quaternarium in denariū, habebit modum si sit peritus Cabalæ deducendi ex nomine ineffabili nomen 72. literarum.

57 Per præcedentem conclusionem potest intelligens in Arithmetica formali intelligere, quod operari per Seemamphoras est proprium rationalis naturæ.

58 Rectius foret illud Becadmin, quod ponit glossa Chaldaica super dictionem Brest, exponere de sapientialibus ideis, quàm detriginta duabus vijs vt dicunt alij Cabalists, vt runq; tamen est rectum in Cabala.

59 Qui profundè considerauerit quadruplicem rerum statum, primo vnionis & stabilitate mansionis, secundo processionis, tertio reuersionis, quarto beatificæ reuersionis, videbit litteram Beth cum prima litera, primum, cum media, medium, cum vltimis, vltima operari.

60 Ex præcedenti conclusione potest contemplatiuus homo intelligere, cur lex Dei à Beth litera incipit, de qua scribitur, quod est innuacuata, quod erat cum eo cuncta componens, quod est conuertens animas, quod facit dare fructum in tempore suo.

61 Per eandem conclusionem sciri potest, quod idem filius qui est sapiëntia Patris, est qui omnia vnit in Patre, & per quem omnia facta sunt, & à quo omnia conuertuntur, & in quo demum sabbathizant omnia.

62 Qui profundè considerauerit nouenarium beatitudinum numerum, de quo apud Matthæum in euangelio, videbit illas mirabiliter conuenire nouenario nouem numerationum, quæ sunt infra primam, quæ est inaccessibleis diuinitatis abyssus.

63 Sicut Aristoteles diuiniorum philosophiam, quam philosophi antiqui sub fabulis & apologis velarunt, ipse sub philosophicæ speculationis facie dissimulauit, & verborum breuitate obscurauit, ita Rabi Moyses Aegyptius in libro, qui à Latinis dicitur dux neutrorum, dum per superficiale verborum corticem videtur cum philosophis ambulare, per latentes profundi sensus intelligentias mysteria complectitur Cabalæ.

64 In textu, Audi Israël Dominus Deus noster dominus vnus, rectius est, vt intelligatur ibi collectio ab inferiori ad superius, & à superiori ad inferius, quàm ab inferiori ad superius bis.

65 Rectius est, vt Amen Tipheret dicat & regnum, vt per viam numeri ostenditur, quàm quod dicat regnum tantum, vt quidam volunt.

66 Ego animam nostrā sic decem Sephirot adapto, vt per vnitatem suam sit cum prima, per intellectum cum secunda, per rationem cum tertia, per superiorem concupiscibilem cum quarta, per superiorem irascibilem cum quinta, per liberum arbitrium cum sexta, & per hoc totum vt ad superiora se conuertitur cum septima, vt ad inferiora cum octauā, & mixtum ex vtroq; potius per indifferentiam vel alternariam adhesionem quàm simultaneam continentiam cum nona, & per potētiā qua inhabitat primum habitaculum cum decima.

67 Per dictum Cabalistarum, quod Cæli sunt ex igne & aqua, simul & veritatem theologicam de ipsis Sephiroth nobis manifestat, & philosophicam veritatem, quod

elementa in cœlo sint tantum secundum actiuam virtutem.

68 Qui sciuerit quid sit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturam primi numeri sphaerici, sciet illud quod ego adhuc apud aliquem Cabalistam non legi, & est, quod sit fundamentum secreti magni lobelei in Cabala.

69 Ex fundamento præcedentis conclusionis sciri pariter potest, secretum quinquaginta portarum intelligentiæ, & millesimæ generationis, & regni omnium seculorum.

70 Per modum legendi sine punctis in lege, & modus scribendi res diuinas, & vniuersalis continentia per indeterminatum ambitum rerum diuinarum nobis ostenditur.

71 Per id quod dicunt Cabalistsæ, de Aegypto, & attestata est experientia, habemus credere, quod terra Aegypti sit in Analogia, & subordinationis proprietatis potentie.

72 Sicut vera Astrologia docet nos legere in libro Dei, ita Cabala docet nos legere in libro legis.

NONINGENTARVM CONCLVSIONVM

Ioan. Pici Mirandula finis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, LAURENTIO MEDICIS.

APOLOGIAM nostram dicam tibi Laurenti Medice, ut rem non utiq; (Deum testor) iustam mihi dignam tanto viro, sed tibi eo iure debitam, quo mea omnia iam pridem tibi me debere intelligo: hoc enim habeo persuasissimum, quisquid ego aut sum, aut sum futurum, id sum esse Laurenti, & futurum semper in posterum. Minus dico quam vellem, & verba omnino frigidiora hac, quam ut satis exprimat, quod concipio, id est quo amore, qua fide, qua obseruantia & prosequar, & à multo iam annis furtim te prosequutus. Moveor cum pluribus in me collatis officiis, amantissimum animum tuum plane testantibus, cum tu non tam fortuna quam animi, isdemq; rarius in te tibi peculiaribus bonis, qua narrare in presentia pudor me non sinis tuum. Redeo ad Apologiam, quam hilari quoque suscipias fronte, exiguum sane munus, sed fidei mea, sed obseruantia profectus in omne tempus erga te maximè non leue testimonium, quam, si forte encuias, ut à magnis, quibus es semper occupatissimus, tractandis rebus attingas, memineris, non tam hoc ipsum & properatum, scilicet opus potius, quam elaboratum & operis argumentum, ex alieno mihi, non meo sumendum fuisse iudicio: quam non idcirco illam nuncupatam tibi, ut qua in me non est, in me agnoscas ingenij aut doctrina præstatiā, sed ut scias, nam dicam iterum, me quisquid sum, tua amplitudini esse dedissimum.

JOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CONCORDIÆ COMITIS

Apologia.

CVM nuper Romam venissem, pedes, summi pontificis Innocentij ostendi, cui ab innocentia vitæ nomen metitissimum, de more deosculaturus, ut simul & ab instituto non discederem meo, commentandi tractandiq; semper aliquid dere literaria, & rem facerem pro viribus dignam vrbe Roma, gratiam principi Christiano, vtilem mihi & studiosis, nongentas de diuinis & naturalibus rebus questiones, proposui, ad quas, in publico doctissimorum hominum consessu, essem responsurus. Vix in publicum veneram, cum inter aliquos, qui si non ingenium vel doctrinam, studium saltem bonarum artium in me probarent, obtrectatorum turba multiplex assurrexit. Et quanquam & fastidia, & natos, & censuras, & omnino iudicia vniuersiulq; variis esset videre (utiq; ut semper accidit, cum noui aliquid & non triuiale molimur) quinque ferè examen erant præcipua, quæ alius aliud, summissores isti, in me damnarent: Aliqui enim philosophiam & literas omnino carpere, illud etiam (ut viderentur scioli) quandoq; ad dentes, eiectum Adam de Paradiso, quod per scientiam boni & aequalem se dijs facere voluit: Exterminandos pari exemplo, de Christi curia, qui volunt sapere plus quam oportet. Alij non tam philosophiā, quam hoc ipsum disputandi genus, & hanc de literis publicè disceptandi institutionem, non approbare, ad pompam potius ingenij & doctrinæ ostentationem, quam ad comparandam eruditionem esse illam, oblatrantes: Nonnulli me audacem dicere & temerarium, qui hac ætate

quartum,

quartum, scilicet & vigesimum nondum natus annum, de altissimis philosophiæ locis, de sublimibus Christianæ theologiæ mysterijs, de incognitis disciplinis, in celebratissima vrbe, in amplissimo doctissimorum hominum consensu, disputationē proponere non dubitarem. Multi non tam quod Romæ, quod iuuenis, quàm quod de tot numero, id est, de nongentis disputaturus essem quæstionibus, accusare, & superfluè, & anibitiosè, & supra vires id factum calumniantes. Ex his autem qui sapientiam, id est, Theologiæ studium profitebantur, quidam fuere, qui conuicijs fortè lenioribus non contenti, non iam audacem me, non temerarium, non gloriosum, sed magum, sed impium, sed nouum in Christi ecclesia hæresiarcham prædicarent.

Fui ego (Deum testor) dubio diu consilio, diluenda hæc mihi obiectiones, an silentio potius prætereunda essent: mouebant me, vt tacerem, duo præcipuè. Primum quod ego & contentiones & iurgiorum abhorrens, animi pacem, & quam mihi mea præstiterunt studia, placidissimæ vitæ tranquillitatē, amari semper, nec odi vllum magis scribendi munus, quàm quod in disceptatione & amarulæ quoquomodo altercatione sit constitutū: quippe qui non minus referre, quàm inferte iniuriam vel contumeliam, nec boni viri duxerim esse vnquam, nec philosophi. Alterum hoc ipsum erat, quod & summi Pontificis, cuius mihi meritò celebranda semper memoria, & ex sanctissimo apostolico senatu complutium iudicio contentus, quorum & benignitatem & beneuolentissimum in me animum obliuisci, nūquam aut possum aut debeo, videbar facillè & odium posse negligere, & conuicia hominum improborum: & profecto quod attinet ad cætera in hac eram sententia, vt indignos illos existimarem, quibus aliquando responderem.

Sed in vno mihi obiecto hæreseos crimine, hoc si facerem, verebar, ne quod nō diluerem, viderer crimen agnoscere: Scribit autē & sapientissimè Rufinus: Esse quiddē gloriosum Christi exemplo, patienter iniurias tolerare, at vnā notā hæreseos qui ferat, vel dissimulet non esse Christianum: & Hieronymus noster, quanta maxima potest animi contentione, clarissima exclamat voce: Nolo in suspitione hæreseos quinquam esse patientem. Tacere ergo nō vult Hieronymus, & inuitum ociosumq; hominem, pro sua qua potest auctoritate ad scribendum trahit & impellit: Quare, si qui sunt, qui fortè me tacere vellent, sciant sibi non mecum, sed cum Hieronymo esse controuersiam, me me tacere non vult, Hieronymum nō audire, quis potest sine flagitio? Ipso ergo suadente, imò cogente etiam, breuem aggressus sum ascribere apologiam, non vt quæquam lacetem vel accusarem, sed vt à maximo, quod mihi iniuria obijcitur, impietatis crimine iure me excusarem. Hoc quæso patiantur obsecratores mei, eo animo, quo ego iniquā illorū offensam passus sum semper, patiantur, iniquā, vt qui Christianus de Christianis sum parentibus natus, qui vexillum Christi Iesu in fronte gero, qui pro Christi fide etiam ob eam lubens, quasi cum Paulo, hoc ipsis æquo animo audientibus, exclamē voce: Non magus, non ludæus sum, non Ismaelitā, non hereticus, sed Iesum colo, & Iesu crucē in corpore meo porto, p quē mihi nūdus crucifixus est, & ego mundo. Deniq; cū & sanctitatis & sapientiæ, & id genus egregios titulos, nec mihi arrogem, nec illis derogem, hunc vnū mihi ipsi, pro quo tuendo etiam sanguinē vitro effundā, quæso non demant, vt scilicet me possim dicere Christianum. Quod si concedunt, hæc eis non scribo, à quibus iam impetravi, quod tota nostra concedat Apologia. Alijs scribo qui esse me, aut fuisse aliquādo hereticū credunt, vel suspicantur: quanquam autem principale propositum est hoc, vt ostendamus ab orthodoxo & catholico tramite non esse, sed illos deuiare, qui me hereticum calumniantur: tamen postquam scribendum est, dicemus & aliquid de his, quæ primò nobis obiecta sunt, ne meo silentio quasi culpæ conscientia aburi possint, nostri obsecratores.

Erat autem quod vitio in primis dabāt multi, hoc meum philosophari, quibus hoc loco, nihil sum responsurus, quia & causam philosophiæ seorsum agere, opere peculiarari, est consilium, & omnino si turpe est dare se literis, colere bonas artes, & disciplinas, malo hanc culpam agnoscere quàm deprecari. His etiam qui genus hoc disputandi, & hanc de Deo, de natura, de moribus publicè disceptandi institutionem detestantur, multa non sum dicturus, quando hoc crimen, si crimē est, commune est mihi cum magnis viris, imò cum probatissimis, non solum nostræ, sed ferè omnium ætatum philosophis, quibus fuit certissimum, nihil ad consequendam, quam quærebant Veri-

tatis cognitionem sibi esse potius, quàm ut essent in disputandi exercitatione frequentissimi. Sic enim per gymnasticam, corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi literaria palestra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud, per decantata Palladis arma, aut Hebræos cùm ferrù sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina, adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria: quo fortè sit, ut & Chaldaei in eius generis, qui philosophus sit futurus, illud desiderent, ut Mars Mercuriù triquetrum aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, hæc bella sustuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia.

Sed quòd attinet ad hæc ut dixi, malo autoritatibus & præiudicijs magnorum virorum, quàm rationibus me defendere, illud videtur operæ maioris, satis facere his, qui ætate, ingenio, doctrina imparem dicunt me tàm magnè ptouincie, nec iuxta Honoratum, consuluisse humeros quid ferre valeant, quid reculent. Profectò hîc mihi difficilis ratio defensionis, dum si parem me dico, immodestè & de se nimia sentientis, si imparem fateor, temerarij & inconfulti videor notam subiturus, graues incidi angustias, dum non possum sine culpa de me promittere, quod non possum, & sine culpa non præstare. Et quidem illud Iob afferre possem, Spiritum esse in omnibus: & forsan audire cum Timotheo. Nemo contemnat adolescentiam tuam: sed ex mea veriùs hoc conscientia dixerò, nihil in nobis esse magnum vel singulare, studiosum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi, nec vendico nec arrogo. Nam ut scripsit aliquando Hermolaus meus, deliciae Romanæ linguæ, ætatis nostræ splendor & gloria, non potest non indoctus esse, qui se doctum credit. Quare, & quod tam grande humeris onus imposuerim, non fuit propterea, quòd mihi conscius nostræ infirmitatis non essem, sed quòd sciebam hoc genus pugnis, id est, literarijs, esse peculiare, quod in eis lucrum est vincij: quò sit ut imbecillissimus quisq; non detrectare modò, sed appetere vltro eas, lure possit & debeat: quandoquidem qui succumbit, beneficium à victore accipit, non iniuriam: quippe qui per eum & locupletior domum, id est, doctior, & ad futuras pugnas redit instructior. Hac spe animatus ego infirmus miles, cum fortissimis omnium, strenuissimisq; tam grauem pugnam decernere, nihil sum veritus, quod tamen temerè sit factum nec ne, rectius utique, de euentu pugne, quàm de nostra ætate poterat quis iudicare.

Restat ut his respondeam, qui numerosa propositarum rerum multitudine offenduntur, quasi hoc eorum humeris sederet onus, & non potius hic mihi soli, quantumcunq; est labor, esset exantlandus. Indecens profectò hoc, & morosum nimis, velle alienæ industriæ modum ponere, & ut inquit Cicero, in eare, quæ eò melior, quò maior, mediocritatem desiderare: omninò tam grandibus ausis, erat necesse me vel succumbere vel satis facere: si satisfacere, non video, cur quod in decem præstare questionibus est laudabile, in nongentis etiam præstitisse, culpabile esset existimandum: si succumberem, erant habituri vnde accusarent, si me oderunt, si amant vnde excusarent, quando in te tàm graui, tàm magna, tenui ingenio exiguaq; doctrina adolescentè, hominem, defecisse, venia potius dignum erat, quàm accufatione: quin & iuxta Poëtam. Si deficiant vires, audacia cettè laus est. * & * In magnis & voluisse sat est. Quod si & nostra ætate, multi Gorgiam Leontinum imitari, non modo de nongentis, sed de omnibus etiam omnium artium questionibus, soliti sunt, non sine laude proponere disputationem, cur mihi nò liceat, vel sine culpa, de multis quidem, sed tamen certis & determinatis disputare. At superfluum, inquit, hoc & ambitiosum. Ego verò non superfluo modò, sed necessario factum hoc à me, contendo. Quod & ipsi meam philosophandi rationem considerant, inuiti etiam fateantur, planè necesse est, qui enim se culpiam ex philosophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet aut Scoti (qui nunc plurimum in manibus) fauentes, possunt illi quidem, vel in paucarum questionum discussione, suæ doctrinæ periculum facere: at ego ita me institui, ut in nullius verba iuratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, omnes schedas excuterem, omnes familias agnoscerem. Quare cùm mihi de illis omnibus esset dicendum, ne si priuati dogmatis defensor, reliqua posthabuissem, illi videretur obstrictus, non potuerunt etiam (si pauca de singulis proponerentur) non esse plurima, quæ simul de omnibus afferebantur. Nec id in me quiquam damnet,

net, quòd *Me, quocumq; ferat tempestas, deferat hospes*. Fuit enim, cùm ab antiquis omnibus hoc obseruatum, vt omne scriptorũ genus euoluentes, nullas quas possent commentationes non perlectas illectas præterirent: tum maximè ab Aristotele, qui eam ob causam *aiavúvov*, id est, lector, à Platone nuncupabatur: & profectò angustie est mentis, intra vnã se porticum, aut Academiam continuisse, nec potest ex omnibus sibi rectè propriam se legisse, qui omnes prius familiaritèr non agnouerit. Adde quòd in vnaquaq; familia est aliquid insigne, quod non sit ei commune cum cæteris. Atq; vt à nostris, ad quos postremò philosophia peruenit, nunc exordiar, est in Ioanne Scoto vegetum quiddam atq; diffusum, in Thoma solidum & æquabile, in Aegidio tersum & exactum, in Francisco acre, & acutum, in Alberto priscum, amplum & grandè, in Henrico (vt mihi visum est) semper sublime & venerandum. Est apud Arabes in Auenroë firmum & inconcussum, in Auenpace, in Alfarabio graue & meditatũ, in Auicenna diuinum atq; Platonicum. Est apud Græcos in vniuersum quidem nitida, in primis & casta philosophia, apud Simplicium locuples & copiosa, apud Theophrastum elegans & compendiaria, apud Alexandrum constans & docta, apud Theophrastum grauitèr elaborata, apud Ammonium enodis & gratiosa. Et si ad Platonicos te conuerteris, vt paucos percerneam, in Porphyrio rerum copia & multijuga religione delectaberis, in Iamblyco secretiorem philosophiam, & barbarorum mysteria veneraberis, in Plotino priuatum quicquid non est, quod admiraris, qui se vndiq; præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè superà hominem, docta sermonis obliquitate loquentem, suadentes Platonici vix intelligunt: prætereo magis nouicios, Proclum Asiarica *seruata* te luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt Hermiam, Damascum, Olympiodorum et complures alios, in quibus omnibus illud *νῦν*, id est, diuinum, peculiare *Platoniorum* symbolum elucet semper. Accedit quòd si qua est secta, quæ veti *ora incessat dogmata*, & bonas causas ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem *sternat, non infirmat*, & velut motu quassatam flammam excitat, non extinguit. Hac ego *ratione motus*, non vnus modò (vt quibusdam placebat) sed omnigenæ doctrinæ placita, in medium asferre volui, vt hac complurimū sectarum collatione, hac multisariz discussione philosophia; ille veritatis fulgor (cuius Platō meminit in epistolis) animis nostris, quasi Sol oriens ex alto, clariùs illucesceret. Quid erat si Latinorum tantum, Alberti scilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Francisci, Henricij, philosophia, obmissis Græcorum Arabumq; philosophis tractabatur: quando omnis sapientia, à barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit: Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerunt satis. Quid erat, cum Peripareticis egisse de naturalibus, nisi & Platoniorum accerseretur Academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias (teste Augustino) habita est sanctissima, & à me nunc primùm quod sciam (verbo absit inuidia) post multa sæcula, sub disputandi examen, est in publicum allata: quid erat, & aliorum quorquor erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium, asymboli accedentes, nihil nos, quod esset nostrum, nostro partum & elaboratum ingenio, aserebamus. Profectò ingenerosum est, vt ait Seneca, sapere solum ex commentario, & quasi maiotum inuenta nostræ industriz viam præcluserint, quasi in nobis efforta sit vis naturæ, nihil ex se parere, quod veritatem, si non deinde ostret, saltem innuat vel de longinquo. Quòd si in agro colonus, in vxore maritus odit sterilitatem, certè tantò magis infecundam animam, oderit illi complicita & associata diuina mens, quantò inde nobilior longè proles desideratur: propterea nō contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Trismegisti præca theologia, multa de Chaldeorum, de Pythagoræ disciplinis, multa de secretioribus Hebræorum addidisse mysterijs, plurima quoq; per nos inuēta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus, disputanda proposuimus.

Proposui primò Platonis Aristotelisq; concordiam, à multis ante hac creditā, à nemine satis probatam. Boëtius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse vnquam, quod semper facere voluit. Simplicius apud Græcos idem professus, vtinam id tam præstaret quàm pollicetur: scribit & Augustinus in Academicis non defuisse plures, qui subtilissimis suis disputationibus, idem probare conati

sint, Platonis scilicet & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus, cum dicat apud eos tantum dissidere Platonem ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen posteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auenrois & Auicennæ sententias, quæ discordes existimantur, concordare esse nos asseueramus. Secundo loco, quæ in philosophia cum Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & septuaginta noua dogmata, physica & metaphysica collocauimus, quæ si quis teneat, poterit, nisi fallor, quamcumque de rebus naturalibus diuinisq; propositam quæstionem, longè alia dissoluere ratione, quam per eam edoceamur, quæ & legitur in scholis, & ab huius æui doctores colitur, philosophiam. Nec tam admirari quis debet, me in primis annis, in tenera ætate, per quam vix licuit, ut faciant quidam, aliorum legere commentationes, nouam asserere velle philosophiam, quam vel laudare illam si defenditur, vel damnare si reprobari, denique cum nostra inuenta hæc, nostrasq; sunt literas iudicaturi, non auctoris annos, sed illorum merita potius vel demerita numerare.

Est autem & præter illam alia quæ nos attulimus, noua per numeros philosophandi institutio, antiqua illa quidem, & à priscis Theologis, à Pythagora præsertim, ab Aglaophemo à Philolao, à Platone, priotibusq; Platonis obseruata: sed quæ hac tempore, ut præclara illa, posteriorum incuria sic exoleuit, ut vix vestigia ipsius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide, inter omnes liberales artes & scientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam esse scientiam numerandi: quærens item, Cur homo animal sapientissimum? respondet: Quia numerare nouit: cuius sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Scribit Abunafar, verbum fuisse Auenroar Babylonij: Eum omnia nosse, quia nouerat numerare. Quæ vera esse nullo modo possunt, si per numerandi artem, eam artem intellexerunt; cuius nunc mercatores in primis sunt peritissimi: quod & Plato testatur, exercitæ nos admonens voce, ne diuinam hanc arithmetica, mercatoriam esse arithmetica intelligantur. Hanc ego arithmetica, quæ ita extollitur, cum mihi videar, post multas lucubrationes exploratam habere, huiusce rei periculum facturus, ad quatuor & septuaginta quæstiones, quæ inter physicas & diuinas principales existimantur, responditur per numeros publicè me sum pollicitus.

Proposuius & magica theoremata, in quibus duplicem esse Magiam significamus, quatum altera dæmonij tota opere & autoritate constat, res medijs fidijs execranda & portentosa: altera nihil est aliud, cum bene exploratur, quam naturalis philosophiæ absoluta consummatio. Vtriusq; cum meminerint Græci, illam magiæ nullo modo nomine dignantes, *μαγία* nuncupant: hanc propria peculiariq; appellatione *μαθηματική*, quasi perfectam summamq; scientiam vocant. Idem enim vi ait Porphyrius, Persarum lingua Magus sonat, quod apud nos diuinorum interpretes & cultor. Magna autem, imò maxima inter has artes disparitas & dissimilitudo: illa non modò Christiana religio, sed omnes leges, omnis bene instituta res publica, damnat & execratur, hæc omnes sapientes, omnes celestium & diuinarum rerum studiose nationes, approbant & amplectuntur: illa artium fraudulentissima, hæc altior sanctiorq; philosophia: illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & solida: illam quisquis coluit, semper dissimulauit (quod in auctoris esset ignominiam & contumeliam) ex hac summa literarum claritas gloriæ, antiquitatis, & penè semper petita: illius nemo vnquam studiosus fuit vir philosophus, & cupidus discendi bonas artes: ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, discendam nauigauere, hanc prædicauerunt reuersi, & in arcanis præcipuam habuerunt: illa ut nullis rationibus, ita nec certis probatur auctoribus: hæc clarissimis quasi patribus honestata, duos præcipue habet auctores Zamolxidem, quem imitatus est Abbaris Hyperboreus, & Zoroastrem non qui fortè creditur, sed illum Oromasi filium. Vtriusq; Magia quid sit, Platonem si percontemur, respondebit in Alcibiade, Zoroastri magiam, non esse aliud, quam diuinorum scientiam, qua filios Persarum reges erudiebant, ut ad exemplar mundanæ reipublicæ, suam ipsi regere rempublicam edocerentur. Respondebit in Charmide: Magiam Zamolxidis esse animi medicinam, per quam scilicet animo temperantia, ut per illam corpori sanitas, comparatur. Horum vestigijs postea perstiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hostanes, & Dardanus, perstitit Homerus, quem ut omnes alias sapientias, ita

ita hanc quoq; sub sui Vlyxis erroribus dissimulasse, in poetica nostra Theologia, aliquando probabimus: perstiterunt Eudoxus & Hemippus, perstiterunt ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; mysteria sunt percrutati. Ex iunioribus autem, qui eam olsecerint, tres reperio, Achindum Arabem, Rogerium Bachonem, & Guilielmum Parisiensem, & tempestate nostra, vidi Antonium Cronicum, quamquam in maximis agendis tractandisq; rebus occupatissimum, quæ illius tamè est ingenij sublimitas & elegantia, vt omnes alias liberales artes, ita hanc quoq; pulcherrimè attigisse. Meminit & Plotinus, vbi naturæ ministrum, & non artificem Magum demonstrat: Hanc Magiam probat asseueratq; vir sapientissimus, alteram ita abhorrè, vt cum ad maiorum dæmonum sacra vocaretur, rectius esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere: & meritò quidem.

Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis potestatibus hominem reddit, ita hæc illarum principem & dominum: illa deniq; nec artis nec scientiæ sibi potest nomen vindicare, hæc altissimis plena mysterijs, profundissimam rerum secretissimarum contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur: hæc inter sparsas Dei beneficio & interseminatas mundo virtutes, quasi de larebus euocans in lucem, non tam facit miranda, quàm facienti naturæ sedula famulatur: hæc vniuersi consensum, quem significantiùs Græci *μυστικὴν* dicunt, introrsum percrutatus rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perspectam, nauas adhibens vnicuiq; rei & suas illecebras, quæ magorum *μυθῆς* nominantur, in mundi recessibus, in naturæ gremio, in promptuarijs arcanisq; Dei latitantia miracula, quasi ipsa sit artifex, promittit in publicum: & sicut, agricola vltimos vitibus, ita Magus terram coelo, id est, inferiora superiorum dotibus virtutibusq; maritat: quo fit, vt quàm illa prodigiosa & noxia, tam hæc diuina & salutaris appareat: ob hoc præcipuè quòd illa hominem, Dei hostibus mancipans, auocat à Deo, hæc in eam operum Dei admirationem excitat, quam propensæ charitas, fides ac spes certissimè cōsequuntur. Neq; enim ad religionem, ad Dei cultum quicquam promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium Dei, quæ, vt per hanc, de qua agimus naturalem Magiam benè explorauerim, in opificis cultum amoremq; ardentius animati, illud canere cōpellemur. Pleni sunt cœli, plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Et hæc satis de Magia, de qua hæc diximus, quòd sunt plures, sicut canes ignotos semper adlatrant, ita & ipsi sæpè damnat oderuntq; quæ non intelligunt.

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta, ad sacrosanctam & catholicam fidem confirmandâ, attuli, quæ ne fortè ab his quibus sunt ignota, commentitiæ nugæ, aut fabulæ circulatorum existimentur, volo intelligant omnes, quæ & qualia sint. vnde petira, quibus & quàm clatis authoribus confirmata, quàm reposita, quàm diuina, quàm nostris hominibus, ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias sint necessaria. Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris quoq; Esdras, Hilarius, & Origenes, Moysen non legem modò, quàm quinque exaratum libris posteris reliquit, sed secretiorè quoq;, & veram legis enarrationē, in monte diuinitus accepisse: Præcepum autem ei à Deo, vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret, sed ipse Iesù Naue tantum, tum ille, alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret: & meritò quidem. Satis enim erat vulgaribus, & per simplicem historiam nunc Dei potentiam, nunc in improbos itam, in bonos clementiam, in omnes iustitiam agnoscere, & per diuina salutariaq; præcepta, ad benè beatèq; viuendum & cultum veræ religionis institui, at mysteria secretiora, & sub cortice legis rudiq; verborum prætextu latitantiâ, altissimæ Diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud, quàm dare sanctum canibus, & inter porcos spargere margaritas? Ergo hæc clam vulgo habere, perfectis communicanda, inter quos tantum sapientiam loqui ait Paulus, non humani consilij, sed diuini præcepti fuit.

Quem morem antiqui quoq; Philosophi, sanctissimè obseruauerunt, Pythagoras nihil scripsit, nisi pauca quædam, quæ Damiæ filia moriens commendauit. Aegyptiorum templis insculptæ sphinges, hoc admonebant, vt mystica dogmata, per ænigmatum modum, à prophana multitudine inuolata custodirentur: P'laro, Dion quædam de supremis scribens substantijs: Per ænigmata, inquit, dicendum est, ne si epistola fortè ad

fontē ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi scribimus, ab alijs intelligantur. Aristoteles libros primæ Philosophiæ, in quibus agit de diuinis æditos esse, & non æditos dicebat. Quid plura, Iesum Christum vitæ magistrum, asserit Origenes multa reuelasse discipulis, quæ illi, ne vulgo fierent cōmunia, scribere noluerunt: quod maximè confirmat Dionysius Areopagita, qui secretiora mysteria, à nostræ religionis authoribus, *ὅτι τοῖς τοῖς ἀποστόλοις λόγῳ συγκατατίθει, αὐτοῖς περὶ ἡμῶν χάριτος ὁπίς*, id est, ex animo in animum, sine literis, medio intercedente verbo, adfuisse transfusa. Hoc eodem penitus modo, quæ ex Dei præcepto, vera illa legis interpretatio Mosi deitūs tradita, reuelaretur, dicta est Cabala, quod idem est apud Hebræos, quod apud nos receptio: ob id scilicet, quod illam doctrinam, non per literarum monumenta, sed ordinarijs reuelationum successionibus, alter ab altero, quasi hæreditario iure reciperet.

Verùm postquam Hebræi à Babylonica captiuitate restituti, per Cyrum, sub Zorobabel instaurato templo, ad reparandam legem, animum appulerunt: Esdras tunc ecclesiæ præfectus, post emendatum Moseos librum, cum planè cognosceret, per exilia, eædes, fugas, captiuitatem genis Israheliticæ, institutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari nō posse, futurumq; ut sibi diuinis indulta cœlestis doctrinæ arcana perirent, quorū commentarijs non intercedentibus, durare diu memoria non poterat, constituit, ut conuocatis, qui tunc supererant sapientibus, assereret vnuquisq; in medium, quæ de mysterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq; notarijs, in septuaginta volumina, tot enim ferè in synhedrio sapientes redigerentur. Quæ de re qui mihi non credunt, audiant Esdras ipsum sic loquentem: Exactis quadraginta diebus, locutus est Altissimus dicens. Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni: nouissimos autem septuaginta libros, conferuabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo: In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen: atq; ita feci. Hæc Esdras ad verbum. Hi sunt libri scientiæ Cabalæ, in quibus meritò Esdras venam in intellectus, id est, ineffabilem de supersubstantiali Deitate theologiam, sapientiæ fontem, id est, de intelligibilibus angelicisq; formis, exactam metaphysicam, & scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimam philosophiam esse, clara in primis voce pronūciauit. Hi libri, Sixtus quartus Pontifex Max. qui hunc, sub quo viuimus feliciter Innocentium octauum proximè antecessit, maxima cura studioq; curauit, vt in publicam fidei nostræ vtilitatem, Latinis literis mandarentur, iamq; cum ille decessit, tres ex illis peruenerāt ad Latinos: hi libri, apud Hebræos hac tempestate, tanta religione coluntur, vt neminem liceat nisi annos quadraginta natum, illos attingere.

Hos ego libros, non mediocri impensa mihi cū comparassem, summa diligentia, indefessis laboribus cū perlegissem, vidi in illis (testis est Deus) religionem non tam Mosaicam, quàm Christianam, ibi Trinitatis mysterium, ibi verbi incarnatio, ibi Messicæ diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Christū expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis: eadem legi quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum quotidie legimus. In his verò quæ spectant ad philosophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem, quorū decreta ita sunt fidei Christianæ affinia, vt Augustinus noster, immensas Deo grāias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platonico-rum, in plenum, nulla est fermè de re nobis cum Hebræis controuersia, de qua ex libris Cabalistarum ita redargui conuiciq; non possint, vt ne angulus quidem reliquus sit, in quem se condant. Cuius rei testem grāuissimum habeo Antonium Cronicum, virū eruditissimum, qui suis auribus, cū apud eum essem in conuiuiu, audiuit, Dactilum Hebræum, peritum huius scientiæ, in Christianorum prorsus de Trinitate sententiam pedibus manibusq; descendere. Et vt reliqua meæ disputationis capita percerneam, attulimus & nostram de interpretandis Orphei Zoroastrisq; carminibus sententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer, Zoroaster, apud eos mancus, apud Chaldaeos absolutior legitur, ambo priscæ sapientiæ credin patres & authores. Nam vt tacam de Zoroastre, cuius frequens apud Platonicos, non sine summa semper veneratione, est mentio, scribit Iamblycus Chaldæus, habuisse Pythagoram, Orphicam Theologiā, tanquam exemplar, ad quam ipse suam effingeret formaretq; philosophiam. Quin idcirco tamen dicta Pythagoræ sacra nuncupari dicunt, quod ab Orphei fluxerint institutis,

tuis, id de secreta de numeris doctrina, & quicquid magnum sublimedq; habuit Graeca philosophia, vt à primo fonte manauit.

Sed qui erant veterum mos theologorum, ita Orpheus suorum dogmatum mysteria fabularum interit inuolucris, & poetico velamento dissimulauit, vt si quis legat illius hymnos, nihil subesse credat, præter fabellas nugasq; meracissimas, quod volui dixisse, vt cognoscatur, quis mihi labor, quæ fuerit difficultas, ex affectatis Aenigmatum scirpis, ex fabularum latebris, latitantes eruere secreta philosophiæ sensus, nulla præferim in re, tam graui, tam abscondita inexplorataq; adiuro aliorum interpretum opera & diligentia. Erramen oblatabant canes mei, minutula quædam & læuia, ad numeri ostentationem me accumulasse, quasi non omnes, quæ ambigunt, maxime, controuersaq; sunt quæstiones, in quibus principales digladiantur academici, quasi non multa attulerim his ipsis, qui & mea carpunt, & se credunt philosophorum principes, & incognita protius & intentata. Quin ego tantum absum ab ea culpa, vt cutauerim in quam paucissima potui capita cogere disputationem, quam si vt consueuerunt alij, partiri ipse in sua membra & lancinare voluissim, in innumerum profecto numerum excreuissim: & vt taceam de cæteris, quis est qui nesciat, vnum dogma ex nongentis, quod scilicet de concilianda est Platonis Aristotelisq; philosophia, potuisse me citra omnem affectatam numerositatis suspensionem, in sexcenta, ne dicam plura capita deduxisse, locos, scilicet omnes in quibus dissidere alij, conuenire ego illos existimo, particulatim enumerare.

Sed quid ego his diutius immoror: & non potius, ad id deuenio, cuius gratia totum hoc opus susceptum est, vt liquidò, vt luce clarius, vt extra omnem controuersiam, non me solum non impium, sed impios & hæreticos esse illos comprobem, qui me hæreticum esse, aut fuisse aliquando dicere, non erubescunt. Agam autem hoc ego non contumacijs & contumelijs, sed ipsis rebus & rationibus, afferendo in medium quæ dixi, quæ scripsi, quæ sensi, quid item illi dixerint & senserint? Examinabunt hæc deinde alij viri docti, & insignes, & apud nostras & apud exterarum Academijs indicabit sancta sedes, & sedens in ea Innocentius octauus, cuius iudicium negligere aut violare, nephas & flagitium, ipse iudex supremus in terris, qui cum refert, qui iudex est viuorum & mortuorum, ipse, promptuarium arcanumq; veritatis, qui eius agit vices, qui est ipsa veritas, & caro factus habitauit in nobis, vt veritatem nobis annuntiaret: Sed iam ad ipsas examinandas quæstiones descendamus, quas magistri isti, quasi hæreticas damnarunt, quod facturo, mutanda est loquendi ratio: est enim mihi cum barbaris sermo; & (vt lepidè est in proverbio) balbi non nisi balbos intelligunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DESCEN-
su Christi ad inferos disputatio.

Prima conclusio, ex præpositis à me in disputatione mea, quam isti damnauerunt, fuit hæc. *Christum non veraciter & quantum ad realem presentiam, descendit ad inferos: vt ponit Thomas & communis via, sed solum, quo ad effectum.* Circa istam conclusionem. Primò volo declarare sensum meum, & quæ sit mens & opinio mea, de modo descensus Christi, quam fuit meæ intentionis explicare, in præposita conclusione, & ostendere illam non solum esse Catholicam, & à multis Catholicis doctoribus creditam & approbatam, sed etiam sua opposita longè probabiliorem. Secundò declarabo, quomodo etiam ipsa præpositio, de virtute sermonis, & secundùm vim verborum à doctis viris nullo modo est hæretica, vel hæresim sapiens, simpliciter iudicanda. Tertio declarabo, quod ipsi errant in fide, si persistunt in hac sententiâ, quod ego non possum conclusionem meam, etiam in sensu quem permittit vis verborum, ab hæresi defendere. Quarto & vltimò, ex superabundanti ostendam, quod nullo modo possunt se excusare, quod inconsulte non fuerit facta damnatio eorum.

Prius autem quàm exponam modum, secundum quem ego teneo, Christum descendisse ad inferos, volo hæc præmittere, quod licet teneamur explicitè, & in particulati, credere Christum descendisse ad inferos, tanquàm articulum fidei à Philippo nobis traditum & promulgatum, sic quod etiam protestatio mea, aut ei similis non saluaret illum, qui poneret oppositum istius articuli, non videtur tamè, quod determinatum modum

illius

illius descensus, teneatur quilibet fidelis explicare, & in particulari credere: Sed sufficere videtur homini Christiano, quod credat Christum descendisse ad inferos, non secundum corpus, nec secundum corpus & animam, *sed secundum animam tantum, & hunc descensum secundum animam, credat fuisse modo possibili, decenti, expedienti & opportuno*: & hoc quia determinatus modus illius descensus non habetur expressè, nec videtur conuinci ex scriptura sacra, nec ex aliqua determinatione vniuersalis Ecclesie, aut speciali Dei reuelatione, vel apostolorum fidei relatione, imò quod plus est, Scortus in sacris literis non parum exercitatus, dicit, quod ex scriptura sacra non habetur, quod Christus descenderit ad inferos, vt refert Erascius de Mayronis, in quarto sententiarum: quanto minus dicere possumus, quod ex scriptura habeatur certus & determinatus modus descensus Christi? Vnde & non fuit aliquis doctor, cuius ego etiam in hoc articulo damnationem, nunquam legi, cui visum est probabile, & cum veritate articuli defensibile, quod anima Christi non fuerit præsentialiter in inferno: & auctoritates omnes, quas & Franciscus in quarto, & Theologi alij adducunt in tertio, videri potest alicui, quod ita possint exponi de descensu per effectum, sicut per realem præsentiā, etiam sequendo modo modum exponendi scripturā, quem sequuntur ipsi summi doctores, qui tenent oppositum.

Legitur enim Ecclesiastici 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ: quod exponens Thomas, in tertia parte summae, dicit, intelligendum esse per effectum: ergo à simili diceret fortè aliquis posse exponi auctoritates, dicentes ipsum penetrasse ad limbum vel ad sinum Abrahæ: idem enim penetrare, quod penitus & intrò intrare, quod etiam plus est quàm descendere. Quare, si non solum intrasse, sed etiam penitus, & intrò intrasse diceretur inferiores partes terræ, non quia ibi fuit realiter præsens, sed quia ibi fuit solum per effectum. Ita poterit etiam dici, fuisse in sinu Abrahæ, & intrasse sinum Abrahæ, per effectum tantum, & non per realem præsentiā. Hæc autem non idè dico, quia ego crediderim vnquam, quod Christus alibi existens, præsentialiter, idè solum dicatur fuisse in inferno, quia ibi aliquid sit operatus, sicut Rex existens in palatio, dicitur esse in alio loco prouinciæ, vbi auctoritate potestatis suæ, & imperio suo aliquod efficaciter operatur: neque enim ista fuit opinio mea vnquam (vt mox patebit, in declaratione opinionis meæ) imò ego firmiter & teneo, & tenui & publicè semper & priuatè dixi, quod sicubi fuit anima Christi in triduo, ipsa fuit in inferno, & ipsa verè ibi fuit præsens: sed volui hæc dixisse, ad pleniorē huius materiæ examinationem, vt & illud Augustini dictum, in libro de Hæresibus verificari videamus, Nihil esse difficilius, quàm definire, hoc est hæreticum aut non hæreticum: vnde & propter hoc dicit ipse, contigisse quod cum duo scriptores ambo celeberrimi, Epiphanius & Philastrius de Hæresibus scripssent, in numerandis illis multum discordant, non ob aliam causam, quàm propterea, quod illud quod vni videbatur hæreticum, alteri non videbatur.

Sed iam venio ad manifestandam opinionem meam, de modo descensus Christi & ad perfectè declarandum conclusionem meam, primo summarim ponens intellectum eius, secundum illum latius explicans & probans. Summarius sensus conclusionis meæ est iste. Quia Christus secundum animam tantum descendit ad inferos, & animæ sicut cuiuscunq; substantiæ separatæ, videtur non competere locati, vel moueri localiter, nisi ratione operationis: ideo dico, quod descendisse ad infernum, vel fuisse in inferno localiter, videtur non competisse Christo, nisi ratione operationis: ita, quod licet verè præsentialiter fuerit anima Christi in inferno, substantia tamen sua, non fuit ei ratio præsentialitatis, sed solum sua operatio. Quæ verba vt plenius intelligantur, est aduertendum, quod eorum qui ponunt, substantias separatæ non esse in loco, nisi per operationē transeuntem, est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod substantiæ incorporate, ratione suæ substantiæ, nullo modo debent locum, sicut & ipsa verè nunquam est alba vel nigra, & ita quod de ipsa, secundum eos non irrationabiliter potest dici, quod non est in loco, & quod nusquam est: sicut etiam verè dicitur, quod nec est calida nec frigida. Auctoritates autem scripturæ quæ videntur angelis dare locum, dum dicunt ipsos esse in cælo, vel mitti ad hunc locum, vel ad illum, esse intelligendas sic: non quod ipsi hic vel ibi sint, cum ipsi propriè non sint in loco, sed quod hic operentur vel ibi, vel incipiant operari, vbi prius non operabatur. Et isti multum innitun-

tur verbis Gregorij Nizeni, qui dicit: Quod cum nos deberemus dicere spiritum operati hic, abusuue dicimus, ipsum esse hic. & ita vult ista opinio. quod substantia angeli vel anime separatæ, nunquam potest dici præsens potius huic loco vel illi, nisi præsens negatiue, id est, indistans. sed si quando dicitur, alicubi esse vel fuisse, idem est, si diceretur, alicubi operari vel operatam fuisse, addunt quæ, quod iste modus loquendi, transumptus est à rebus corporalibus, quas, quia nos videmus non posse agere, nisi ubi sunt præsentis, saltem secundum communem opinionem, ideo etiam idem credentes, de incorporeis, concludimus, quod ubi operantur, & ubi inuenitur esse operatio eorum, ibi etiam sit eorum substantia localiter præsens. Concludunt finaliter, quod ruditas est ingenij & defectus imaginationis, non posse intelligere, quod aliquid sit ens, & non sit in loco: & quod friuolum est argumentum illorum, qui dicunt, quod esse præsupponit operari: quia vera est illa propositio, ad hunc sensum: Quod non ens, non potest operari (oportet enim agens esse in actu, iuxta illud, semper existimabitur aliqua species mouens) sed non est vera ad hunc sensum, quod operari in loco præsupponit esse in loco, cum stet operantem esse talis naturæ, quod ei non plus debetur præsentia aut distantia localis, quam debeat albedo aut nigredo.

Dicent ergo sic opinantes, quod anima Christi separata à corpore, secundum suam substantiam, nec fuit in inferno nec extra infernum, sed verè nullibi fuit. Dicitur autem fuisse in inferno quia operata est in inferno, & in illa parte inferni principaliter dicitur fuisse, ubi principaliter est operata. istam autem opinionem de modo essendi præsentialiter in loco, licet etiam multi doctores teneant, ego tamen non teneo, nec sequutus sum eam in cõclusionem meam, sed eam tenui, quam immediate subiungam. Est ergo alia opinio, quæ dicit: Quod substantia separata sicut est angelus & anima non vnita corpori, est quidem verè in loco, & ita verè definitiue est præsens localiter, sicut res corporea est communis præsens localiter: & in hoc conuenit ista via, cum communi, quæ est via Scoti & omnium Scotistarum: Sed in hoc discrepant, quod Scotistæ dicunt, quod finitio & limitatio essentie, & finaliter intrinseca determinatio sue substantiæ, est ratio substantiæ separatæ essendi in loco. Ista autem opinio, quam ego sum secutus, in conclusione dicit: Quod sicut licet substantia corporea sit cõmensuratiue, in loco tamen ratio ei essendi taliter in loco, non est sua substantialitas, sed quantitas quæ est extrinseca & extranea à ratione sue substantiæ: ita etiam licet substantia incorporea verè sit definitiue in loco, & præsens localiter: tamen ratio ei essendi in loco, non est sua substantia, sed operatio eius, ab ea transiens ad extra. Quam opinionem ego iudico sic intelligendâ, & sic intellectam iudico, non solum non hereticâ, sed etiam probabiliorem sua opposita, & est quod etiam si finitas vel limitatio naturæ separatæ, sit ei ratio non essendi ubique: aut ratio, quod si sit in vno loco, non sit simul in alio totali, & in vtroque per naturam. Non tamen est ratio essendi simpliciter in loco ipso substantiæ separatæ, sed eius effectus vel operatio, capiendõ operationem pro omni habitudine ad corpus vel locum habere se per modum operationis actiue vel passiue. alia ab habitudine præsentialitatis loci, & hoc intelligendo de facto non negando, alium modum possibilem descensus vel locationis anime separatæ, vt dico in sequenti conclusione, qui tamen modus est nobis ignotus. Hanc ego opinionem sequutus, in conclusione mea, dico Christum fuisse in inferno solum per effectum: quia ex quo non fuit ibi, nisi secundum animam, dicendum est secundum opinionem istam, quod sicut substantiæ corporeæ non cõpetit, fuisse alicubi cõmensuratiue, nisi per quantitatem, ita illi anime non competeat esse in inferno, ubi creditur fuisse, nisi per quantitatem & operationem. Sed sicut ratio præsentialitatis animabus sanctorum patrum fuit habitudo ad illum locum habens se per modum operationis transeuntis, sicut erat detentio & alligatio ad illum locum, donec aperta ianua à Redemptore extraheretur: ita ratio præsentialitatis anime Christi, fuit operatio, quam ibi est operatus, & quod illa fuerit mens mea, & quod hoc prætendant verba cõclusionis meæ, infra manifestabo, ubi declarabitur cõclusionem in se etiam de virtute sermonis, & secundum vim verborum, non esse hereticâ iudicandâ,

Vtra autem opinio sit verior, de modo essendi in loco substantiarum separatarum, Scotistarum scilicet, an eorum quos sum sequutus, ego non determino, hoc etiam dico, à tot tãtisque magistris doctoribusque Catholicis, & doctrinâ & sanctitate celebratissimis creditâ esse opinionem meâ, & habitam pro verissima: vt longè magis temerarij

ratiū iudicandi sint, si qui sunt, qui opinionum doctorum tam probatorum, pro heretica aut heresiū sapiente audent iudicare, quā ego, qui auctoritatem veterum illorum theologorum iuniorum determinationibus anteponam. Hanc enim opinionē, quā ego sequor, licet assertinē tenet, non solum Durandus, sed & Bernardus de Gannaco in impugnationib⁹ Henrici quolibeto secūdo, tenet Thomas Anglicus in quolibetis suis, tenet Herueus Britonis in suo secundo sententiarū, tenuit & beatus Thomas in primo sententiarum, licet alibi deinde videri potest sequi aliam opinionem. Tenet Archiepiscopus Malpithensis in suo secundo, tenet Ioannes Parisiensis in correctorio corruptorii, & quid plures enumero? tenuerunt credo istam opinionē, plus quā centum doctores Catholici & probatissimi, quorum libri non solum non reprobantur ab ecclesia, sed celebres in omnibus Christianorum gymnasijs publicē leguntur. quos si quis voluerit adire, videre poterit fundamenta opinionis, & cognoscere probabilitatem eius, quod ego non intendo hic facere, qui solum hoc ago, vt sic propositas à me conclusionē declarē, vt inde nec simplices habere possint vnde scandalizent, nec detractores si qui sunt, quod calumnientur.

Exercitiū tamen gratia adducam quēdam argumenta, quæ addui contra istam opinionem. Primo, arguitur per articulum Parisien. 204. qui dicit: Dicere substantiam angeli non esse in loco sine operatione: error. Secundo, arguitur: Quia possibile est substantiam separatam nihil operari ad extra: quo posito, queritur, an sit alicubi, an nusquam? an vbiq; non nusquam? quia adhuc illo posito, erit pars vniuersi, & ita erit verum dicere, Quod est in mundo non vbiq;: quia hoc est propriū Dei, ergo alicubi. Tertio, Quia angeli dicuntur esse in cœlo empyreo, & tamen nullam operationem transirentem habent erga illud cœlum. Item instabat quidam Magister generalis, potissimum duabus rationibus: quarum prima est hæc: Quod seclusa quacūq; operatione ad extra adhuc essentia angeli est finita: ergo adhuc, vt sic, desinitur ad locum: secūda est hæc: Quia si quid videtur esse quare negetur locus ab angelo, hoc est, quia non habet extensionem. Hoc autem nihil impedit, quia etiam si punctus daretur separatus à linea adhuc haberet situm, & tamen punctus non habet extensionem.

Ad primum multiplex patet responsio secundum prænominatos doctores: sunt enim quidam, qui volentes saluare articulū simul cum positione, dicunt, Quod mens articuli est, quod opinio ponens substantiam separatam non esse in loco, nisi per operationem, quæ est exterior motus localis vel alteratio realis, est error: & quod illa sit mens articuli, patet quia articulus 77. sic dicit, quasi declarando istum dicere, Quod si esset aliqua substantia separata, quæ nō moueret aliquod corpus in hoc mundo, illa non clauderetur in vniuerso, error. Ecce quod sicut in articulo, quem ponit arguens dicit errorem esse, angelum esse solum in loco per operationem: ita in isto dicit errorem esse, dicere, Quod substantia separata non claudirur in hoc vniuerso, nisi per motum corporis: vnde videtur idem intelligere per operationem in articulo 204. quod per motum in articulo 77. Non ponit autem ista positio solum per operationem isto modo sumptam, angelum esse in loco, vt patebit in responsione ad tertium. Item dicit solennis doctor Gortfredus de Fontibus, quod isti articuli in digent magna correctione, quia nonnulli sunt falsi, nonnulli ad inuicem sibi contradicunt, & profectò in ista materia necesse est, aut quod articulus exponatur modo immediate præposito, aut quod in ipsis articulis sit contradictio manifesta, quod sic probo. Est enim articulus 218. qui dicit, quod si intelligatur quod substantia angeli non est ei ratio essendi in loco: verum est dicere, quod nusquam est secundum substantiam. Et testatur Henricus quolibeto secundo. q. 9. quod omnes magistri Theologiæ congregati, in hoc vnanimiter conuenerunt: Quod substantia angeli non est ratio angelum esse in loco & dicit se fuisse inter illos magistros qui hoc determinarunt: & subdit ipse Henricus ibidem. quod consimili ratione verum est in dubitanter, quod si angelus per potentiam suam, scilicet per intellectum & voluntatem virtutem suam non applicat ad locum, operando circa ipsum, quod simpliciter potentia eius intellectus, scilicet & voluntas, non est ratio essendi ipsum in loco, quia potentia eius non est minoris abstractionis, quā sit eius substantia: ergo sequitur quod vel erit concedere, quod ratio essendi eum in loco, erit aliquid habens se per modum actus secundi, in corpus transeuntis: quicquid sit illud, & est id quod ponit positio, quam ego sequor, vel in articulis erit

lis erit manifesta contradiçtio. Vnde & Henricus in eodem loco fatetur, se non posse intelligere, quomodo substantia separata sit in loco, nisi agat aliquid aut patiatur à loco, vel à re existente in loco.

Aegidius autem & multi alij dicunt, quòd de illis articulis nihil est curandum, quia fuerunt facti non conuocatis omnibus doctoribus Parisiensibus, sed ad requisitionē quorundam capitulorum: & quicquid sit de hoc, hæc duo volo dicere. Primò, quòd non minus facit pro positione nostra articulus 218. quàm faciat contra eum articulus 204. secundò, quòd certum est, & ipsi etiam Parisienses hoc fatentur, quòd illi articuli non obligant omnes fideles, ne tenemur illis credere, nisi in quārum scripturæ sacre innituntur, aut determinationibus vniuersalis Ecclesie: vnde solent dicere Anglici: quòd illi articuli non transeunt mare: Quare & nos si in re tam graui licet locari, possumus dicere, quòd non transeunt alpes. Quare & si conclusio mea esset contra articulum, meminerint qui me damnabant, quòd omnino in me damnando errabāt, quia dicebant, quòd conclusio mea erat cōtra symbolum Apostolicum, cū debuissent dicere, quòd erat contra symbolum Parisinum, quanquam & hoc est falsum, vt prius ostendimus.

Videtur autem mihi verus intellectus illorum articulorum hic esse, quòd in articulo 204. si in eo sit sermo de operatione communiter accepta, modò predicto hoc intendatur, quòd etiam seclusa quacūq; operatione, adhuc finitas vel limitatio naturæ separata, erit ei ratio non essendi vbiq; aut ratio, quòd si sit in vno loco non est simul in alio totali, & in vtroq; per naturam. In articulo autem 218. credo, quòd intēdatur, quòd substantia vel finitas substantiæ, non est ratio angelo essendi simpliciter in loco, isto modo exponendo in articulis nulla est contradiçtio, & articuli sic intellecti, non solum non sunt contra positionem meam, sed ipsam totaliter ex vtraq; parte confirmant, vt patet ex declaratione positionis suprā posita.

Ad secundum dicitur, à multis concedendo quòd est possibile, esse substantiam incorpoream sine operatione transeuntē. Extra: hoc autem posito, in argumento videtur adduci, quòd vnum sequatur ex tribus inconuenientibus. Primum est, quòd cū sit pars vniuersi inconueniens, est quòd non sit in vniuerso: ad quod illi dicerēt, quòd arguens æquiuocat de parte: si enim per partem vniuersi intelligit id, quòd habet situm determinatum in vniuerso, sic dicēt: Quòd angelus nec cū operatur, nec cū non operatur, potest dici esse pars vniuersi. si autem intelligit esse partē entium, id est, vnum ex entibus & naturis vniuersi, sic concedent, quòd tunc est vna pars vniuersi, imò vna ex nobilioribus: sed ex hoc non videtur concludi, quòd habeat situm vel definitionem ad locum.

Secundum inconueniens est quòd nō potest dici, quòd sit vbiq; quia hoc est, proprium Dei. Ad hoc dicitur, quòd esse vbiq; eo modo quo Deus dicitur à theologis esse per essentiam, scilicet per potētiam & præsentiā. Dei proprium est, & nulli naturæ creatæ potest competere. Esse autem vbiq; id est, hic vel ibi per indifferentiā, aut vbiq; per indistantiā, id est, verè esse secundum substantiam indistantem à quo cūq; loco: vtrum repugnet creaturæ, audiat Henricum quolibet 7. q. 9. sic dicentem. Isti creatura potest intelligi duplex limitatio: Vna in natura & essentia, quæ finita est & cæteris terminis contenta, & sic solus Deus illuminatus & infinitus in natura: Alia potest intelligi limitatio naturæ, quæ est limitatio ad situm, quæ ita finita est & certis limitibus contenta, vt necesse sit, eam esse alicubi, non nusquam, nec vbiq;: sed ita hic, quòd non ibi, vel quòd etiam si non determinatè hic vel ibi, tamen sub determinatione vel hic vel ibi vel alicubi, & pertinet ista limitatio ad prædicamentum vbi, quòd omnis creatura differat à Deo per primam limitationem suam clarè video. Quomodo autem necesse sit, omnem creaturam differre, & distare ab eo, per secundam limitationem: quia scilicet ipse est vbiq;, omnis autem creatura necessariò est alicubi, sed non vbiq;, dico quòd peritus ignoro. Hæc Henricus ex quibus verbis satis clare habemus, non posse intelligere Henricum quomodo illud sit inconueniens, quòd illi ad docuit pro inconuenienti.

Tertium inconueniens est, quòd nisi concedatur, quòd sit alicubi, sit concedendum quòd nusquam sit. Ad quod audiat beatum Thomam, in primo sententiarum di. 37. sic respondentem: Dicendum, inquit, quòd hoc non reputo inconueniens, quòd an-

gelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet: nec est inconueniens, vt tunc nusquam vel in nullo loco esse dicatur, sed tamē hoc non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit: hæc Thomas ad litteram.

Ad tertium dico, quod argumentatio illa procedit ex non pleno intellectu nostræ positionis: Non enim posito per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit solum operationem quæ est exterior motio localis vel alteratio realis, vt aliquammodo etiam tetigimus in responsione ad primum, in expositione articuli Parisiensis: sed capit operationem largè, pro omni motu vel influxu vel habitudine, significatā per modum operationis transeuntis in corpus: & exeuntis ab angelo vel econtrā. Et quod ille sit intellectus positionis, patet ex verbis Thomæ in primo sententiarum dist. 37. q. 1. articulo primo: vbi videtur sequi istam opinionem, qui sic dicit. Relinquitur igitur, quod angelus non potest diffiniri & determinari ad locum nisi per actionem vel operationem: dico autem operationem communiter, secundum quod angelus se habet ad corpus contentum in loco, per modum præsentis aut ministrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis. hæc Thomas ad verbum. Ex quibus verbis patet responsio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cælum empyreum, quæ sit motio localis vel realis alteratio, habent tamen aliquid se habens per modum operationis transeuntis, quale est præsentia vel aliquid simile.

Ad quartum, cui adeo innitebatur ille Magister generalis, & si quid sit dicendum, satis patere posset ex verbis Henrici supra allegatis in solutione secunda, tamen audiamus, & quid sanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quod angelus non est in loco circumscriptiuè sed definitiuè, quia determinatur ad locum aliquem, sic quod est in hoc loco, ita quod non est in alio, cum essentia eius finita est: eo enim quæ creata est, dicunt quod oportet intelligere, quod sit determinata ad locum aliquem. Sed ista est valde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cum enim dicitur essentia angeli finita, accipitur finis pro fine essentia & virtutis, secundum quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimensionis: locus autem dicitur finitus, secundum tres quantitatis dimensiones. Finis autem secundum vtranque acceptionem, nullam communificationem seu proportionem habet, vnde non oportet, vt quod finitum est, in essentiam ad terminos loci finiatur: hæc Thomas ad litteram. Ex quibus sequitur, quod si non mentitur Thomas, rudis est iste Magister, qui rudem probationem suam vocabat demonstrationem.

Ad aliam rationem de puncto, dico quod adhuc est rudior prima ratio. Punctus enim, est res de genere quantitatis, habens situm de sua natura: res autem incorporea omnino abstrahit à situ, & profecto magna est ruditas imaginari, similiter esse de indiuisibilitate rei incorporeæ, & de indiuisibilitate puncti, quod vt etiam fiat clarius isti Magistro, dicat mihi ipse quæso: Si esset vnitas separata, vtrum haberet determinatum situm. Certè patet quod non, quandoquidem per hoc distinguitur vnitas à puncto, quod punctus est, positionem habens, vnitas autem non. Sed manifestum est, quod angelus & quælibet substantia incorporea, adhuc est abstractior quàm sit quæcunque: quæritas siue continua siue discreta. Metaphysica enim, vt patet secundum omnes, est de abstractionibus quàm sit arithmetica, quæ est vna ex mathematicis, ergo multò minus poterit dici de angelo, quod habeat situm, quod si iste Magister non potest imaginari abstractionem angeli, saltem qualis est abstractio vnitatis, audiat quid de ipso sit dicendum secundum Henricum. Is enim in loco, vbi supra de ista loquens materia, inquit. Qui ergo non possunt angelum intelligere secundum rationem substantia suæ, vt vnitatem absq; ratione puncti, sunt illi de quibus dicit Commentator super secundo Metaphysicæ, in quibus virtus imaginatiua dominatur super virtutem cogitatiua, & ideo vt dicit. Videmus istos non credere demonstrationibus, nisi imaginatione eos committitur: & quicquid cogitant, quantum est aut situm habens, in quantum vt punctus, vnde tales melancholici sunt, & optimi sunt mathematici, sed sunt naturales inepti. Hæc Henricus ad verbum. Ex quibus sequitur, quod secundum Henricum iste Magister sit malè dispositus ad studium philosophiæ naturalis, peius ad studium Metaphysicæ, pessimè ad studium Theologiæ, quæ etiam est de abstractionibus: relinquatur ergo ei solum aptitudo ad Mathematica, in quibus cum se non exercuerit, quod iudicium

dicium de eo faciendum sit, relinquatur ipsimet vt iudicet.

Postquam solutæ sunt rationes, quæ communiter solent adduci contra fundamēta positionis, quam ego sum secutus in conclusione mea, de modo descensus Christi, volo & asserere verba Alberti nostri, non minus profectò doctrina quàm cognomēto Magni, quæ memini me legisse apud eum de ista materia, in libro Physicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, postquam illud exposuit Aristotelis, quòd antiqui decipiebantur, credentes: Quòd sicut quod non est, nō est in loco, ita nihil sit ens, nisi in loco digrediens: deinde super isto passu sic inquit. Sunt autem etiam multi modernorum, qui concedunt consequens huius consequentiæ, licet sciant non valere consequentiā: Ex logicis enim scimus non valere consequentiā, in qua proceditur à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis. Et ideo licet vetum sit, quòd illud quod non est, nusquam est, tamen non propter hoc sequitur id quod est, alicubi est, & licet hoc non sequatur ex dictis, tamen sunt multi qui dicunt: Quòd omne quod est, in aliquo loco est, vtentes tali ratione. Quia omne quod est, vnum aliquod particulare est: Particulate autē est hic & nunc, & quod est hic nunc, alicubi est. Ergo omne quod est, alicubi est. Amolius omne quod est, definitur essentia est, quia intra terminos sui coarctatur, & quod definitur essentia est, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco est aliquo. Distingunt autem isti per Ioannem Damascenū dicentem, Aliquid in loco esse, dici dupliciter. Est enim aliquid circumscriptiue, cui principium & medium & vltimum assignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora esse in loco. Est item aliquid in loco definitiue, cuius essentia sic finitè clauditur in vno loco, quòd extra ipsum nihil sui inuenitur: & hoc modo indiuisibilia dicunt esse in loco & similiter intelligentias & animas, &c. Sed nos ista non credimus: nam & vltimum cœlum nō definitur, nec circumscribitur loco eo, quod omne quod est in loco clauditur, & continetur à loco: in quo est & intelligentia per naturam suam, non est in loco, nec in aliqua loci differentia. Hæc Albertus ad literam, vstatam illam distinctionem de esse in loco, definitiue & non circumscriptiue non approbans, quam tamen distinctionem, aliquo modo negari quidam Magistri omnino nephas existimabant.

Nunc vltimò restat, vt ostendā, qualiter sunt intelligenda verba conclusionis meæ, & declarē etiam de virtute sermonis ipsam esse catholicam. dixit ergo conclusio: *Christum non veraciter & quantum ad realem præsentiam (vt ponit Thomas & communis vox) descendit ad inferos, sed solum quòd ad effectum.* Vbi est notandum quod Li & vbi dicitur, & quantum ad realem præsentiam tenetur copulatiue: & Li vt cūm dicitur, vt ponit Thomas tenetur specificatiue & determinatiue, vt mox declarabo. Ex quibus patet, quòd prædicta conclusio est vna propositio copulatiua negatiua, vel de copulato extremo negatione præposita coniunctioni copulatiue: cuius sensus est. Non est ita, quòd Christus veraciter & quantum ad realem præsentiam, eo modo quo ponit Thomas, descenderit ad inferos, &c. & illa copulatiua æquiualeat vni disiunctiue affirmatiue, de partibus contradicentibus scilicet isti. Christus non descendit veraciter ad inferos, vel non descendit ad inferos secundum realem præsentiam, &c. Ex quo sequitur, quòd ex dicta conclusione, inferendo quòd Christus non veraciter descendit ad inferos, est arguere à tota disiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinatē. Talis autem argumentario peccat secundum consequens. Disiunctiua enim affirmatiua, est consequens ad alteram eius partem. Sequitur vltimū quod ratione falsitatis prædictæ partis, non debet falsificari tota disiunctiua prædicta: vnde in simili, ista propositio est verā. Socrates est homo: & illa est falsa, Socrates est homo, & Deus nō est Deus: ex qua arguere, Ergo Socrates non est homo: profectò puerile est. At simile ex ista copulatiua negatiua Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiam, vt ponit Thomas, descendit, &c. arguere, Ergo Christus non veraciter descendit puerile est, & hominis penitus inscientis logicam, nec philosophiam nedum theologiam.

Non solum autem non intendo in conclusione mea istam propositionem esse veram, Christus non veraciter descendit ad inferos, sed neq; istam, Christus vel anima Christi, non fuit præsentialiter in inferno, & per realem ac veram præsentiam suę substantiæ, sed solum intendo, qd non fuit ibi per realem præsentiam: eo modo quo ponit Thomas & communis via. Ideo dixi quod Li vt tenetur specificatiue & determinatiue de Li realis præsentia. Ideo non valet, non fuit ibi realiter præsens eo modo, quo talis

Li vocatur
lum naturalē,
adverbium
scilicet Latī
tūis ibi, in
loco.

Doct̃or dicit: ergo non fuit ibi realiter præsens. Teneat autem communis via, id est, via Scoti, Bonaventuræ & omnium Scotistarū & quasi omnium Nominalium, q̃ ita fuerit ibi præsens, quòd sua substantia fuerit ei ratio præsentialitatis & locabilitatis: quam opinionem quia etiam Thomas mihi videtur sequi in ista materia, id eo dixi, vt ponit Thomas & communis via. Commune viam theologorū appellamus, quæ cōmuniter nunc tenetur Parisijs, vbi præcipuè viget studium theologicū, ibi autem ferè omnes incedunt in ista materia, de præsentialitate animæ ad locū cum Scotistis & Nominalib⁹: & ego propter hoc solum, id est, propter reuerentiā vniuersitatis Parisiensis, nolui ponere hanc meam conclusionē, nisi tanquam probabile, etiam quòd viderem ipsam secundū viam multorū probatissimorū doct̃orū posse etiam assertiuè poni: q̃ autem Li vt possit teneri in cōmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam si quis dicat, attributa non distinguuntur, vt dicit Scotus, apud omnes propositio haberet duplicē sensum propriū: Vnus esset capiendū Li vt relatiuè, & æquipolleret huic dictiōi, q̃ ac si diceretur attributa non distinguuntur, quòd scilicet attributa non distingui dicit Scotus, & propositio esset falsa, etiam secundū Thomistas, quia etiam ipsi concedunt attributa aliquo modo distingui. Alius sensus esset capiendū Li vt determinatiuè & specificatiuè, & æquipolleret huic dictiōi, eo modo, quo ac si diceretur attributa non distinguuntur, eo modo distinctionis quo dicere ea distingui Scotus, & tūc apud Thomistas propositio esset vera: & ita est in qualibet propositione, vbi post recitatam opinionem, ponitur auctoritas alicuius coniuncta per hanc dictiōē, vt. Si ergo iste modus loquēdi, & proprius & vsitatus apud omnes theologos cōcedatur, oportet q̃ etiam concedā, quod in propositione nostra, in qua dicitur Christus non descendit, vt dicit Thomas, Li vt sicut potest teneri relatiuè, vt sit sensus. Christus non descendit, quòd scilicet Christū descendisse dicit Thomas. Ita etiam, & tam bene & tam propriè teneri specificatiuè æquipollendo huic, licet Christus descendit præsentialiter, non tamē eo modo præsentialiter, quo dicit cōmunis via, & est sensus, quem ego intendo.

Sed diceret forrè quispiam adhuc non effugis, quia deinde addis, sed solum quòd ad effectū, ergo nō solum excludis realem præsentiā, eo modo, quo ponit eam communis via, sed simpliciter omnem realem præsentiā, ex quo dicis, quòd solum quòd ad effectū, ita quòd dicent isti, propositio non tamen est negatiua, copulatiua vt dicis negando, scilicet præsentialitātē ad modū Thomæ, &c. sed etiam affirmatiua, dicit, scilicet affirmatiuè, quod Christus solum quòd ad effectū fuit in inferno. Sed rudis est hæc obiectio, nam hæc dictio, sed, est dictio localis pœnitētiæ, & vigore eius importatur, per sequentia ad ipsam, veritas affirmatiua opposita dicto, quod negat pars superior conclusionis, cui ista aduersatur. Si ergo vt probatū est in superiori parte, negatur solum præsentialitas animæ per substantiā, non quantum ad quod, sed quantū à quo, id est, quòd non negatur substantiam fuisse præsente, sed substantiam fuisse rationem præsentialitatis: ita etiam in ista vltima parte, quæ ponit affirmatiuam præcisè aduersantem illi, fuisse in inferno per effectū est accipiendum, nō quantum ad rem locatam, sed quantum ad rationem locandī, vt breuiter sit sensus qui etiam rudibus patere potest: quod ex quo substantiæ finitas, non fuit ei ratio localis pœnitētiæ, solus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergo breuiter dico: Quòd Christus veraciter descendit ad inferos, & quòd per realem præsentiā fuit in inferno: sed dico, quòd non eo modo veraciter & præsentialiter fuit, ibi quòd dicit Thomas & communis via: Quia scilicet sua substantia, non fuit sibi ratio essendi in loco, vt ponunt illi, sed sua operatio. Et hæc opinio quā sit probabilis, & à quā multis Catholicis & excellentissimis doct̃oribus credita, iam satis patuit suprà, quòd etiam de virtute sermonis sit vera, & non hæretica iudicanda, satis explicauimus: scimus enim quòd illa est vera. Christus non vt Deus & homo (vt ponit Arius) satisfecit pro nobis, quia licet verum sit, quòd vt Deus & homo, falsum est tamē, quòd eo modo existens homo & Deus, quo ponit Arius: ita licet sit verum, quòd veraciter & præsentialiter fuerit Christus in inferno, tamen probabile est, & à multis creditum, quòd non eo modo veraciter & præsentialiter, quo Thomas dicit & communis via, modo suprà exposito.

Sed vnus videtur restare scrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cū posui conclusionem. Quasi Thomas in primo sententiarum tenet istam viam, etiam ipse quòd operatio sit ratio angelum esse in loco, videtur quòd conclusio etiam sit vera secundū

Secundum Thomam, quare cum ego dicam, non ut ponit Thomas, videtur quod aliud ego sum opinatus de illo descensu, quam id quod dixi. Hunc autem scrupulum non haberent, si bene meas conclusiones considerassent. Ego enim huius sum opinionis, quod Thomas in hac materia, de modo essendi in loco, rerum separatarum, diuersa sensent, & non ubique eandem sequutus sit opinionem. Quare licet in primo sententiarum, videatur tenere istam viam, quam ego sequor, in conclusione tamen & alibi, ut in quarto sententiarum, & maxime in tertia parte Summæ, ubi tractat de hoc descensu, & ex qua potius, quam ex scripto iudicanda est opinio eius, videtur esse cum opinione Scotistarum. Quod ita fuit ibi per essentiam, quod sua essentia fuerit sibi ratio locabilitatis, & non effectus solum vel operatio. Dicit enim Thomas ibi: Quod anima Christi fuit per effectum in alijs partibus inferni, per essentiam autem in limbo, &c. ex hoc dicto ego arguo sic. Ubique est aliquid, per id quod est sibi ratio locabilitatis, ibi est per suam substantiam & realem præsentiam: Ergo si effectus fuit animæ Christi ratio locabilitatis, ubique fuit per effectum, ibi fuit per realem præsentiam suæ substantiæ: sed secundum Thomam alicubi fuit per effectum, ubi non fuit per realem sui præsentiam: ergo, secundum Thomam effectus non fuit ei ratio locabilitatis: hoc me mouit ad probabilitatem credendum, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotitis: Sed quicquid sit de opinione Thomæ, nihil ad propositum, quia errare in opinione Thomæ, non est errare in fide, & sepe est multiplex opinio inter Thomistas de opinione eius: sufficit hoc quod euidenter apparet, quod cum ego posui conclusionem, credidi hanc esse opinionem Thomæ, & quod ego nunc extorqueo, propositionem ad sensum alienum, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit sententia mea, de opinione Thomæ, cum posui conclusiones, ex hoc patet euidentissime, quia ego istam posui conclusionem, quod de modo essendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus.

Scitur autem, quod expressè Scotus dicit, quod seclusa omni operatione, adhuc substantiæ incorporeæ debetur locus: quare oportuit, quod ego crederem, Thomam esse in hac sententia: & ideo, licet ego firmiter tenerem, quod Christus veraciter & præsentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere suam substantiam fuisse sibi rationem locabilitatis & non operationem, ideo dixi in conclusione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis via.

Nec debet alicubi videri mirabile, quod Thomas in vno loco sequatur vnā opinionem commentatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in septimo Metaphysicæ & alibi reprobat. Item in secundo sententiarum sequitur opinionem Commentatoris de materia cæli, quam deinde & in secundo cæli reprobat & in Summa. Item in quarto & in questionibus super Boetium de Trinitate, tenet viam Commentatoris de dimensionibus interminatis, & in libello deinde de proprio, ut creditur, & in multis alijs locis illam non tenet. Item in primo sententiarum dicit, quod eadem actione intelligitur ipsum intelligibile & ipsum intelligere. In prima verò parte summæ & in tertio sententiarum tenet actionem reflexam differre à directa. Item in scripto tenet, quod anima Christi secundum quod corpori coniungibilis fuerit, sicut anima viatoris, secundum verò quod verbo coniungibilis, ut anima comprehensoris. In Summa autem tenet, quod anima Christi totaliter, & quantum ad omnia, fuit sicut anima comprehensoris, & quod ipsa elanctatis impassibilitatisque dotem in corpus non transfudit, fuisse ex dispensatione diuina. Item & de scientia Christialiter sentit in scripto, & aliter in Summa: & ita de multis alijs, quod est videre, in quibus ipse diuersas dixerit in locis sequutus est opiniones. Quod si isti omnino contendunt opinionem illam de modo essendi, in loco secundum operationem esse, etiam Thomistæ nihil plus habebunt contra me, nisi quod opinio mea de modo descensus Christi, rariore est probabilior, & minus est hæretica iudicanda, quantum etiam secundum opinionem sancti Thomæ est vera.

Ob id autem magis miror à Magistris istus damnatam conclusionem meam, quod antequam istam conclusionem hæreticam indicarent, super ea ipsemet meam intentionem his verbis non modo declaraueram, sed etiam scribendam annotandamque distaueram, sic dicens. Nemo intelligat me ex hac conclusione dicere animam Christi non descendisse ad inferos, & animam Christi in triduo non fuisse in inferno, imò

Doct̃or dicit: ergo non fuit ibi realiter præsens. Tenet autem communis via, id est, via Scoti, Bonauenturæ & omnium Scotistarū & quasi omnium Nominalium, q̃ ita fuerit ibi præsens, quòd sua substantia fuerit ei ratio præsentialitatis & locabilitatis: quam opinionem quia etiam Thomas mihi videtur sequi in ista materia, ideo dixi, vt ponit Thomas & communis via. Communem viam theologorū appellans, quæ cōmuniter nunc tenetur Parisijs, vbi præcipuè viget studium theologiæ, ibi autem ferè omnes incedunt in ista materia, de præsentialitate animæ ad locū cum Scotistis & Nominalib⁹: & ego propter hoc solum, id est, propter reuerentiā vniuersitatis Parisiensis, nolui ponere hanc meam conclusionē, nisi tanquam probabile, etiam quòd viderem ipsam secundū viam multorū probatissimorū doct̃orū posse etiam assertiuè poni: q̃ autem Li vt possit teneri in cōmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam si quis dicat, attributa non distinguuntur, vt dicit Scotus, apud omnes propositio haberet duplicē sensum propriū: Vnus esset capiendū Li vt relatiuè, & æquipolleret huic dictioni, q̃ ac si diceretur attributa non distinguuntur, quòd scilicet attributa non distinguuntur dicit Scotus, & propositio esset falsa, etiam secundū Thomistas, quia etiam ipsi concedunt attributa aliquo modo distinguī. Alius sensus esset capiendū Li vt determinatiuè & specificatiuè, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quo ac si diceretur attributa non distinguuntur, eo modo distinctionis quo dicit ea distinguī Scotus, & tūc apud Thomistas propositio esset vera: & ita est in qualibet propositione, vbi post recitatam opinionem, ponitur auctoritas alicuius conclusa per hanc dictionē, vt. Si ergo iste modus loquēdi, & proprius & vstratissimus apud omnes theologos cōcedatur, oportet q̃ etiam concedā, quod in propositione nostra, in qua dicitur Christus non descendit, vt dicit Thomas, Li vt sicut potest teneri relatiuè, vt sit sensus. Christus non descendit, quòd scilicet Christū descendisse dicit Thomas. Ita etiam, & tam bene & tam propriè teneri specificatiuè æquipolleret huic, licet Christus descendit præsentialiter, non tamē eo modo præsentialiter, quo dicit cōmunis via, & est sensus, quem ego intendo.

Sed diceret forē quispiam adhuc non effugis, quia deinde addis, sed solum quòd ad effectū, ergo nō solum excludis realem præsentiā, eo modo, quo ponit eam communis via, sed simpliciter omnem realem præsentiā, ex quo dicis, quòd solum quòd ad effectū, ita quòd dicent isti, propositio non ramen est negatiua, copulatiua vt dicis negando, scilicet præsentialitatem ad modum Thomæ, &c. sed etiam affirmatiua, dices, scilicet affirmatiuè, quod Christus solum quòd ad effectū fuit in inferno. Sed rudis est hæc obiectio, nam hæc dictio, sed, est dictio aduersatiua, & vigore eius importatur, per sequentiā ad ipsam, veritas affirmatiua opposita dictio, quod negat pars superior conclusionis, cui ista aduersatur. Si ergo vt probatū est in superiori parte, negatur solum præsentialitas animæ per substantiā, non quantum ad quod, sed quantum ad quo, id est, quòd non negatur substantiam fuisse præsentem, sed substantiam fuisse rationem præsentialitatis: ita etiam in ista vltima parte, quæ ponit affirmatiuam præcisè aduersantem illi, fuisse in inferno per effectū est accipiendum, nō quantum ad rem locatam, sed quantum ad rationem locandi, vt breuiter sit sensus qui etiam rudibus patere potest: quod ex quo substantiā finitas, non fuit ei ratio localis pœnitentiæ, solus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergō breuiter dico: Quòd Christus veraciter descendit ad inferos, & quòd per realem præsentiā fuit in inferno: sed dico, quòd non eo modo veraciter & præsentialiter fuit, ibi quòd dicit Thomas & communis via: Quia scilicet sua substantia, non fuit sibi ratio essendi in loco, vt ponunt illi, sed sua operatio. Et hæc opinio quā sit probabilis, & à quā multis Catholicis & excellentissimis doct̃oribus credita, iam satis paruit suprà, quòd etiam de virtute sermonis sit vera, & non hæretica iudicanda, satis explicauimus: scimus enim quòd illa est vera. Christus non vt Deus & homo (vt ponit Arius) satisfecit pro nobis, quia licet verum sit, quòd vt Deus & homo, falsum est tamē, quòd eo modo existens homo & Deus, quo ponit Arius: ita licet sit verum, quòd veraciter & præsentialiter fuerit Christus in inferno, tamen probabile est, & à multis creditum, quòd non eo modo veraciter & præsentialiter, quo Thomas dicit & communis via, modo suprà exposito.

Sed vnus videtur restare scrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cū posui conclusionem. Quia si Thomas in primo sententiarum tenet istam viam, etiam ipse quòd operatio sit ratio angelum esse in loco, videtur quòd conclusio etiam sit vera secundū

Secundum Thomam, quare cum ego dicam, non ut ponit Thomas, videtur quod aliud ego sum opinatus de illo descensu, quam id quod dixi. Hunc autem scrupulum non haberent, si bene meas conclusiones considerassent. Ego enim huius sum opinionis, quod Thomas in hac materia, de modo essendi in loco, rerum separatarum, diuersa sentierit, & non ubique eandem sequutus sit opinionem. Quare licet in primo sententiarum, videatur tenere istam viam, quam ego sequor, in conclusione tamen & alibi, ut in quarto sententiarum, & maxime in tertia parte Summæ, ubi tractat de hoc descensu, & ex qua potius, quam ex scripto iudicanda est opinio eius, videtur esse cum opinione Scotistarum, Quod ita fuit ibi per essentiam, quod sua essentia fuerit sibi ratio locabilitatis, & non effectus solum vel operatio. Dicit enim Thomas ibi: Quod anima Christi fuit per effectum in alijs partibus inferni, per essentiam autem in limbo, &c. ex hoc dicto ego arguo sic. Vbi cumque est aliquid, per id quod est sibi ratio locabilitatis, ibi est per suam substantiam & realem præsentiam: Ergo si effectus fuit animæ Christi ratio locabilitatis, vbi cumque fuit per effectum, ibi fuit per realem præsentiam suæ substantiæ: sed secundum Thomam alicubi fuit per effectum, vbi non fuit per realem sui præsentiam: ergo, secundum Thomam effectus non fuit ei ratio locabilitatis: hoc me mouit ad probabiliter credendum, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotitis: Sed quicquid sit de opinione Thomæ, nihil ad propositum, quia errare in opinione Thomæ, non est errare in fide, & sepe est multiplex opinio inter Thomistas de opinione eius: sufficit hoc quod euidenter apparet, quod cum ego posui conclusionem, credidi hanc esse opinionem Thomæ, & quod ego nunc extorqueo, propositionem ad sensum alienum, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit sententia mea, de opinione Thomæ, cum posui conclusiones, ex hoc patet euidentissimè, quia ego istam posui conclusionem, quod de modo essendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus.

Scitur autem, quod expressè Scotus dicit, quod seclusa omni operatione, adhuc substantiæ incorporeæ debetur locus: quare oportuit, quod ego crederem, Thomam esse in hac sententia: & idè, licet ego firmiter tenerem, quod Christus veraciter & præsentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thomæ, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere suam substantiam fuisse sibi rationem locabilitatis & non operationem, idè dixi in conclusione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis via.

Nec debet alicubi videri mirabile, quod Thomas in vno loco sequatur vnam opinionem commentatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in se primo Metaphysicæ & alibi reprobatur. Item in secundo sententiarum sequitur opinionem Commentatoris de materia cœli, quam deinde & in secundo cœli reprobatur & in Summa. Item in quarto & in questionibus super Boetium de Trinitate, tenet viam Commentatoris de dimensionibus interminatis, & in libello deinde proprio, ut creditur, & in multis alijs locis illis non tenet. Item in primo sententiarum dicit, quod eadem actione intelligitur ipsam intelligibile & ipsam intelligere. In prima verò parte summæ & in tertio sententiarum tenet actionem reflexam differre à directâ. Item in scripto tenet, quod anima Christi secundum quod corpori coniungibilis fuerit, sicut anima viatoris, secundum verò quod verbo coniungibilis, ut anima comprehensoris. In summa autem tenet, quod anima Christi totaliter, & quantum ad omnia, fuit sicut anima comprehensoris, & quod ipsa claritatis impassibilitatisque dotem in corpus non transfuderit, fuisse ex dispensatione diuina. Item & de scientia Christialiter sentit in scripto, & aliter in Summa: & ita de multis alijs, quod est videre, in quibus ipse diuersas diuersis in locis sequutus est opiniones. Quod si isti omnino contendunt opinionem illam de modo essendi, in loco secundum operationem esse, etiam Thomistæ nihil plus habebunt contra me, nisi quod opinio mea de modo descensus Christi, ratio est probabilior, & minus est hæretica iudicanda, quantum etiam secundum opinionem sancti Thomæ est vera.

Ob id autem magis miror à Magistris istius damnaræ conclusionem meam, quod antequam istam conclusionem hæreticam indicarent, super ea ipsemet meam intentionem his verbis non modò declaraueram, sed etiam scribendam annotandamque distaueram, sic dicens. Nemo intelligat me ex hac conclusione dicere animam Christi non descendisse ad inferos, & animam Christi in triduo non fuisse in inferno, imò

utrunq; confiteor: sed dico, quòd neq; motus localis, neque alicubi locari competit alicui substantiæ separatæ, sicut erat anima Christi, nisi ratione operationis. Hæc præ-
 else & non alia, de verbo ad verbum eis notanda pronunciaui, pro breui declaratio-
 ne huius conclusionis, quam cùm adhuc postea hæreticam iudicauerin, quam iam
 pro Catholica habere possint, ego non video. Et vt breuiter per modum argumenta-
 tionis recapitulando ostēdam, errare illos in fide, qui credunt propositionem meam
 ab hæresi non posse defendi, arguo sic: Ponens conclusionem in se hæreticam, potest
 accusari de hæresi, pro quanto hæresis est in intellectu. Sed ponens prædictam meam
 conclusionem, non potest ex eius positione accusari de hæresi: Ergo conclusio suprà
 dicta non est in se hæretica. Maiorem ipsi habent pro concessa, minorem sic probo.
 Quoniescunq; ponendo totum illud, ad quod sequitur de necessitate, a positio, non
 potest quis accusari de hæresi, etiam ponens, a propositionem, accusari non po-
 test: Sed ponens totum illud ad quod sequitur, positio conclusionis meæ, eo modo
 quo à me est posita, non potest accusari de hæresi: ergò & ponens ipsam propositionem,
 vt eam posui accusari non potest.

Probo minorem sic: Contradictorium huius dicti ratio essendi in loco, id est, hic
 vel ibi, modo suprà declarato, separatis substantijs est operatio non finitatio naturæ,
 non est de fide: & contradictorium huius dicti non licet arguere à tota copulatiua ad
 alteram eius partem, non est de fide: & contradictorium huius dicti: Si quis posita
 aliqua assertione negatiua vel affirmatiua, addat authoritatem alicuius doctrinæ cum
 propositione, vt Li vt potest teneri, ita benè determinatiuè sicut relatiuè: quia ita be-
 ne potest æquivalere huic dictioni: eo modo, quo sicut huic dictioni, quòd similiter
 non est de fide: & contradictorium huius dicti, per communem viam, in rebus Theo-
 logicis congruenter possumus intelligere viam, quæ cōmuniter tenetur in ea vniuer-
 sitate, in qua tempore sic dicentis, magis viget studium theologiæ, non est de fide: &
 contradictoriū huius dicti, hoc tempore, in vniuersitate Parisiensis magis viget studiū
 theologiæ quàm alibi, non est de fide: & contradictorium huius dicti in vniuersitate
 Parisiensis, nunc communiter tenetur, ad finitatio naturæ sit ratio locabilitatis sub-
 stantiæ separatæ, non est de fide: & contradictorium huius dicti, Scotus & maior pars
 Nominalium tenet supràdictam opinionem, & Thomas eam videtur tenere, in tertia
 parte summæ, vbi ait de descensu Christi: non est de fide. Tunc sic. Si contradictoria
 horum dictorū non sunt de fide, sequitur quòd ista dicta ponere, credere & disputare
 non est in se hæreticum, aut contra fidem: nec ipsa disiunctiuè vel copulatiuè ponens,
 tenens & disputans potest accusari de hæresi. Sed ad hæc dicta simul & copulatiuè po-
 sita, sequitur positio conclusionis meæ, vt iacet præcisè: ergo ponens conclusionem
 meam præcisè, vt iacet de hæresi accusari non potest.

Probationes autem omnium supràdictorum habentur ex supràscriptis: nam de pri-
 mo dicto patet, quòd non solum est hæreticum, sed etiam rationalius suo opposito,
 & à multis Catholicis doctoribus creditum & approbatum: & in secundo consensit
 omnes dialectici, & omnes theologi, qui vnquam dialecticam nouerunt: Ita de alijs
 omnibus, de quibus etiam, si quis potest dubitare, vera sint an falsa, nemo tamen tam
 rudis est, tam expers omnis doctrinæ, tam ignarus fidei, & corū quæ ad fidem attinēt,
 qui diceret illa credi non posse absq; hæresi, & sic eorum contradictoria esse de fide.
 Tunc autem vltierus arguatur sic: Qui credit conclusionem istam, Christus, &c. Ex vi
 verborum, & secundum proprium, & non extortum vsum loquendi nō posse habere
 sensum catholicum, credit contradictorium alicuius, vel aliquorum ex supràdictis se-
 prem dictis esse de fide. Sed qui aliquid tenent, esse de fide, quòd non sit de fide, malè
 sentiunt de fide: quia contra dictum Domini Deuteronomio 4. Non additis ad verbum
 quod ego loquor vobis, neq; minueris ab eo: Ergo de conclusione mea malè, vt su-
 prà sentientes, de fide malè sentiunt.

Vide ô Summe Pontifex, videre ô apostolici ordinis augustissimi senatores, vide
 ô vniuersa Roma, imò Italia, imò Christianorum Ecclesia, vt conuincantur in hac
 prima propositione, in qua me maxime fulminabant, & in qua multis non tam accu-
 sandi me, quàm excusandi de sua damnatione, ansam aliquā habere videbantur: & de
 cæteris quidem conclusionibus patebit luce clariùs, nullam vel minimam quidē po-
 tuisse eos habere occasionem damnandi eas de hæresi, & iam de ista prima in qua
 erant

erant fortiores, visum est qualis sit, & rectene, an nō rectē per eos fuerit damnata, pręsertim iam explicato eis per me sensu, quem per eam intendeabam, & verbis conclusionis sine aliquo vel terminorum vel orationis abusu, vel extorsione applicato. Et quamuis hoc sufficiat ad defensionem conclusionis meę, tamen ad pleniorē huius materię discussionem, dico, quōd etiam interpretādo conclusionem eo modo, quō ipsi interpretabantur, quōd scilicet Christus effectualiter tantū, non pręsentialiter fuerit in inferno, adhuc aliquibus fortē possit videri pręsumptuosē per eos fuisse determinatum, quōd conclusio simpliciter esset hæretica: cū sit, quōd Durandus ordinis prędicatorū theologus maximus, qui fortē non minus doctrina Magistris istos excedit, quā ego excedar ab eis, tenuit illam opinionē esse probabilem, & cum veritate articuli bene defensibilem. Sic enim scribitur in tertio sententiarum. Ad tertium sic proceditur, & videtur quōd Christus secundū animā nō descenderit ad infernum, quia idem finitum non potest simul esse in diuersis locis, sed anima Christi cū esset creatura finita, & ita post mortem fuit in paradiso cū anima latronis. Cui dictum est Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiso: ergo tunc saltem nō potuit esse in inferno. Item ea quę Christus fecit & passus est in natura assumpta, ordinata fuerunt ad salutem humanā, sed ad hanc non potuisset, quōd Christus ad inferos descendisset, quia per passionem, quam in hoc mundo sustinuit, liberauit nos ab omni culpa & pœna: ergo videtur quōd Christus ad inferos non descendit.

In contrarium est quod dicitur in Symbolo. Descendit ad inferos. Et apostolus dicit ad Ephesios 4. Quōd autem ascendit, quid est, nisi quia descendit ad inferiores partes terrę. glossa, id est, ad inferos. Respondeo quōd cū articulus sit, Christum ad inferos descendisse, & non potest intelligi ratione Diuinitatis secundū quam est vbique, nec ratione corporis secundū quam fuit in sepulchro, restat quōd intelligatur ratione humanę naturę animę supposito, quo videnda sunt duo. Primum est per quē modum anima Christi descendit ad infernum: secundum est ad quem infernum descendit. Quantum ad primum, sciendum est, quōd cū anima separata nō sit corpus, nec virtus in corpore, non potest dici, quōd anima Christi descendit ad inferos, eo genere motus vel descensus, quo corpora mouentur: Eo genere motus quo angeli mouentur, non clarē pater: angeli enim dicuntur appueri de loco ad locum, in quantum successiue operantur in diuersis locis: anima separata non dicitur habere aliquam operationem circa locum vel circa corpus existens in loco, quia cū ex natura sua sit determinata, ad certum corpus nō potest moueri, nec agere in aliud, nisi mediante corpore proprio, sed illo caret dum est separata: Ergo non potest anima moueri de loco ad locum ratione operationis, quam habet circa locum vel circa corpus existens. Nihilominus hoc non obstantē, potest dici anima separata descendisse ad infernum dupliciter: Vno modo secundū deputationem, & sic dicuntur descendere ad infernū animę damnatorum simpliciter: quia simpliciter deputatę sunt, vt resumpto corpore, sint in inferno, propter quod dicitur ibi esse, vbi sunt simpliciter deputatę. Animę autem sanctorum patrum dicuntur in lybmo esse, vel ad lybmo descendisse, propter deputationem non simplicem, sed conditionatam: quia resumpto corpore, nisi liberarentur a redemptore: hoc autem modo nō dicitur anima Christi descendisse ad infernum, scilicet propter deputationem, quia omnis talis deputatio, est propter culpā contractam vel commissam, quę in Christo non fuit. Alio modo potest dici anima separata descendere ad infernum secundū effectum, & hoc modo potest dici anima Christi descendere ad infernum, propter duplicem effectum, quem habuit in illis qui erant in inferno. Vnus effectus fuit exhibitio visionis diuinę, quę carebant, ad quam se habuit passio Christi per modum meriti, & quia totum meritum dependet principaliter ab actu animę: ideo hic effectus attribuitur sibi, sicut principali principio merendi. Item per appropriationem sicut Christus secundū animam fuit beatus, sic secundū eam attribuitur ei fuisse causam beatitudinis in alijs. Congruum enim est, vt ens in potentia redncatur ad actum, per id quod in actu est. Alius effectus fuit secundū quosdam, ad quem se habuit anima Christi directē, per modum agentis, scilicet illuminare animas patrum, quę erant in lybmo, & de mysterijs quę cadunt sub reuelatione. Secundum enim Dionysium septimo cœlestis Hierarchiæ: Christus secundū animam habet docere angelos, & ratione huius duplicis effectus potest dici anima Christi descendisse ad infernum.

Con-

Confirmatur autem hoc triplici ratione. Prima est quia moueri vel descendere competit animæ separatæ, non per modum motus corporis, sed per modum, quo moueri competit substantiæ spiritali: sed reliquis substantiis spiritalibus, puta Deo & angelo, non competit sibi moueri de loco ad locum, per motum qui sit subiectiue in ipsis, sed per effectum quem habent in alijs rebus: ergo simili modo competit animæ separatæ, & competeat animæ Christi. Secunda ratio talis est. Christus dicitur descendisse ad infernum, ut animas sanctorum patrum illuminaret ad videndum Deum, in eodem aut instanti, quo Christus mortuus est, sancti patres viderunt Deum. In eodem autem instanti non ponit anima Christi esse in inferno per motum, ergo nec descendit illuc per motum qui esset in ipsa, sed per effectum quem habuerit in alijs. Item sicut in illo triduo dicitur anima Christi fuisse in inferno cum animabus sanctorum patrum, sic in illo triduo vel parte tridui, dicitur fuisse in paradiso cum anima latronis: cui dictum est Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiso. Sed id non potest intelligi quo ad locum acquisitum per motum, cum secundum ponentes spiritus, in loco diffinitiuè moueri de loco ad locum, idem spiritus non potest esse in pluribus locis, nec moueri simul pluribus motibus, ad plura loca tendentibus: quare oportet ut intelligatur secundum effectum. Quod si quis dicat, quod Paradisus dicitur dupliciter vno modo locus corporeus, scilicet cælum empyreum, & sic non fuit anima Christi in paradiso, nisi post assumptionem: alio modo dicitur paradisos visio diuinæ essentiae, & sic anima Christi fuit in paradiso ab instanti conceptionis, & anima latronis in ipso die passionis, per quem modum non repugnat animæ Christi, quod simul fuerit in paradiso sic dicto, id est, quod viderit Deum: & quod fuerit localiter in inferno, si sic, inquam, dicatur, non valet, quia sicut paradisos dicitur dupliciter, sic infernus: Vno enim modo dicitur infernus locus correspondens infra terram: alio modo carentia visionis diuinæ: sicut ergo anima latronis non dicitur fuisse eum anima Christi in paradiso: nisi quia merito passionis Christi anima latronis vidit Deum, sic anima Christi non dicitur fuisse eum animabus electorum patrum in inferno, nisi quia animæ eorum quæ carebant visione diuina. Et sic dicebant esse in inferno, quod merito huius passionis purgati sunt ab hac carentia: utrumque ergo de pari debet intelligi, quod ad effectum, non quod ad locum, vel motum localem, qui fuerit subiectiue in ipsa anima.

Quamuis autem istud probabiliter sit dictum, etiam satis videatur saluare articulum, & dictum scripturæ, quia tamen virtus diuina non comprehenditur a ratione humana, ideo non est pertinaciter asserendum, Quod anima Christi, per alium modum nobis ignotum, non potuerit descendere ad infernum. Ad primum argumentum dicendum, Quod idem finitum non potest esse simul in pluribus locis diffinitiuè vel circumscriptiuè: nec isto modo ponitur animam Christi fuisse simul in paradiso & in inferno, sed secundum effectum nihil prohibet quod idem finitum dicatur esse in pluribus locis, quod effectus sunt compossibiles, & simul subsunt virtuti eiusdem agentis: & sic anima Christi dicitur fuisse in paradiso simul & in inferno, quia merito eius, anima latronis vidit Deum, quod est esse in paradiso: & animæ patrum quæ carebant visione diuina, & ob hoc dicebantur esse in inferno, liberatæ sunt ab hac carentia, & per consequens ab inferno: Imò secundum vnum & eundem effectum, scilicet secundum liberationem patrum, ponit anima Christi, dici simul esse in paradiso & in inferno, considerando terminum a quo & ad quem illius effectus: ratione enim carentiæ visionis diuinæ, a qua fuerunt per passionem Christi liberati, potuit dici anima Christi fuisse in inferno, ratione verò visionis diuinæ, ad quam sunt admissi, potuit dici esse in paradiso. Ad secundum dicendum, quod eo ipso quod per passionem Christi liberati sumus a culpa & a pena, dicitur Christus descendisse in infernum, quia merito eius passionis, aliqui a dempti sunt a penis inferni. Descensus enim ille non attenditur secundum motum localem existentem in anima, sed secundum effectum quem habuit in saluandis: hæc Durandus ad verbum.

Qui cum talem opinionem nunquam inueniatur retrahasse, si ipsa sit simpliciter hæretica, & consequenter contra iam determinata ab Ecclesia, sequitur quod Durandus mortuus sit hæreticus: & insignis ordo Predicatorum, & nostræ religionis maximus splendor, potest hæc pati doctorem tuum primum, fortasse post Thomam, aut sine dubio inter primos, cuius libri quotidie in tuis scholis, in tuis claustris, in tuis bibliothecis habentur, leguntur, coluntur, nunc esse pronunciatum hæreticum? agas tu causam doctoris tui, ego meam egi, imò tu ô Ecclesia tuam agas causam, quæ permisti per tot annos,

& nunc

& nunc, permittis Durandum publicè legi, & tam nephandam iuxta hos magistros illius hæresim, ant per ignorantiam nunquam agnouisti, aur per negligentiam & rei diuine contemptum agnitam non damnasti. Quod si dicant, nō opus fuisse nona damnatione, cum hæc opinio sit de iam damnatis, primò ex hoc sequitur, quod dixi suprà. Durandum, scilicet mortuum esse hæreticum: secundò & Capreolum & Durandellū, & multos alios doctores, qui opinionem Durandi recitant, & eam tamē de hæresi nō arguunt, ignaros fuisse & rudes in fide, nec sciētes discernere hereticū à non heretico: Tertiò dicant mihi isti patres, ubi ipsi istius opinionis legerunt damnationē? ego quidem vt de me fatear, me eam vsquam legisse non memini. Conciliorum professō de terminationem nullam contra Durandum asserre possunt, cum non solum damnata hæc nunquam fuerit opinio in concilijs, sed nec in aliquo eorum de ipsa habita mentio est. Dicta itidem scripturæ sacræ allegare, contra eum nescio quo modo poterunt, si non mentitur Scorus, qui dicit teste Francisco, quòd etiam de ipso descensu Christi, ne dum de modo descensus, non habetur expressa mentio in doctrina Evangelica, & per præmissa à nobis in principio, quòd patet de modo, quo videretur fortè Durandus ad exponendum auctoritates scripturæ, quæ viderentur esse contra eum.

De auctoritatibus sanctorum fortè multas possent adducere, dicētiū, fuisse animam Christi in triduo in inferno, sicut corpus fuit in sepulchro: & similia, & quicquid sit de phantasia Durandi, quo scilicet modo ipso supradictas auctoritates exponeret, fortè dicendo de anima hoc dici, & non de toto composito: quia per animam principaliter illa sit operatus: quicquid, inquam, ipse dicat, cuius ego opinionē nec reneo, nec vnquam tenui, ego hoc dico, & firmiter assero, non valere istam consequentiam: hæc opinio est cōtra dicta Augustini vel Hieronymi vel Gregorij, & sic de cæteris doctoribus ecclesiæ, ergo est hæretica: & huius dicti veritas, sicut est à bonis omnibus & subtilibus theologis credita, ita à me etiam euidenter probabitur. Quamuis enim sanctorum doctorū scriptura, extra canonē Bibliæ posita, sit tradenda & legenda, & cum debita reuerentia suscipienda, non tamen sunt eorū dicta ita firmę auctoritatis & immobilitatis, vt eis contradicere non liceat, & circa ea dubitare: nisi vel per scripturam sacram aliter probentur euidenter, & expressè, vel firmiter per Ecclesiam ipsa auctoritatem determinatum fuerit, illa firmam veritatem & indubiam continere. Ideo per dicta sanctorum, extra canonem Bibliæ, præcisè non potest conuinci opinio hæretica manifestè: nam ubi non est infallibilis veritas, ibi nec fides certa & indubia. Cum fides certa veritati infallibili innitatur, imò circa talia non est assensus infallibilis, nec adhesio firma: ex quo enim ibi certa veritas & indubia fides non est, ei semper assentitur, cum dubio & cum formidine falsi: quia dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum & vndecimo libro contra Faustum cap. 7. & 16. contra eundem Faustum, si scriptura non continet ineffabilem veritatem, & in aliqua parte sui falsa inuenitur, nō remanet in ea certa fides, quæ ei firmiter credatur, & propter falsitatem repertam in vna sui parte, tota suspecta habetur, & sic fides titubaret. Quia vt dicit Augustinus de fide Christiana cap. septimo. Titubaret fides, si sacrarum scripturarum vacillaret auctoritas.

Quod autem in dictis sanctorum, extra canonem Bibliæ, non sit veritas infallibilis, quantum ad præsens attinet, tres mihi succurrunt probationes. Prima est quia ipsimet doctores de dictis suis dubitant, an in eis errauerint an non. Vnde Augustinus primo de Trinitate c. 1. inquit. Nec pigebit me sicubi hæsito quærere, nec pudebit me sicubi erro, me corrigere. & c. 2. Perinde quisquis hoc legit, pariter ubi hæsit, quærat, ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me, ubi meum, reuocet me. Hinc liber Retractionum Augustini, in quo multa ex dictis ab eo antea, damnat & retractat: vnde & secundo de Trinitate: Magis optabo à quolibet reprehendi, quàm siue ab errante, siue ab adulate laudari: laudator enim & errans, confirmat errorem, adulator verò allicit in errorem. Emendabit autem me iustus in misericordia, & arguet me. oleum autē peccatoris non impinguet caput meū. Et sicut dicit Guido Carmelita in libro de Hæresib, licet Augustinus in his dictis loquatur humiliter, nihilomin⁹ loquitur veraciter. Vnde ipse ad Vincentium dicit: Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita in meis tam multis opusculis, multa esse quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate reprehendi: & in libro de vera Religione inquit. Quicquid in libris meis erroris inuenietur, hoc solum mihi est attribuendū: quicquid autē verum aut benè expositū, illud vni

vni omnium remuneratori & largitori Deo tribuatur. Possunt ergo dicta Augustini egregij & diuini doctoris, non semper in omnibus continere indubiam veritatem, cum ipse circa ea dubitet, errauerit necne. Et quod dictum est de Augustino, dictum intelligatur similiter de alijs doctoribus.

Secunda probatio sumitur à discordia, quæ est inter ipsos authores. Discordia enim in scriptoribus testimonium est falsitatis, cum sit necesse, quod saltem vnu s discordantium falsum dicat, quia necessario altera pars contradictionis est falsa. Ideo Augustinus 16. de ciuitate Dei, probat scripturæ sacræ veritatem, ex mutua concordia scriptorum eius, in qua omnes concordant, & nullus ab alio discordat, quod attestantur scripturæ sacræ indubiè & infallibili veritate. Vero enim, & veritati, vt dicit Philosophus primo Ethicorum, omnia consonant, quod nõ accidit in alijs scripturis. Quanta

im sit discordia in dictis sanctorum extra canonicas scripturas, nemo nõ nouit, nisi qui illorum libros non legit. Discordat Augustinus à cæteris doctoribus circa intelligentiam operum sex dierum: quia alij ponunt, quod Deus fecit illa sex dierum opera, secundum successionem temporis dierum, à quibus discordat Augustinus, qui ponit omnia simul facta, iuxta illud: Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Vnde motus Augustinus numerat illos sex dies, non secundum successionem temporum, sed secundum distinctionem cognitionis angelicæ rerum, in proprio genere, & verbo: & tamen non dicuntur illi vel isti hæretici: & constat quod vna opinionum est falsa, & per consequens, dicta eorum non innituntur ineffabili veritati. Similiter discordant Hieronymus & Augustinus, quia Augustinus omnium Psalmorum authorem facit Dauid, quod negat Hieronymus: discordant similiter super reprehensione Petri à Paulo, an fuerit de peccato mortali, aut veniali ipsius Petri? Item etiam discordant in cessatione legalium, sic quod sibi contradicendo, vt Variò falsum dicit: & tamen ex hoc neuter eorū hæreticus reputatur. Si super primò regū dicitur quod Samuel fuit verus sacerdos quod expressus in libro de quæstionibus Noui & Veteris testamenti, dicens: S finus in libro de quæstionibus Noui & Veteris testamenti, dicens: S fuisse sacerdotem, cum non fuerit de filijs Aaron. Et Hieronymus primo ananum dicit, simulq; cognoscendum est, q Samuel leuita non sacerdos, nec pontifex fuit: ideo q; non nominatur inter sacerdotes, sed inter eos qui inuocant nomen Domini. Dicta ergo istorū, non innituntur infallibili veritati, cum sibi contradicant, quorū vna pars necessario est falsa: vt patet p philosophū. 4. Metaphysicę. Quin ipse August. in hac sententia sibi met videtur aduersari: nam in libro de quæstionib* Noui & veteris Testamenti. q. 46. dicit, Vt diximus Samuelem nõ fuisse sacerdotem. & tamen: 1. contra Faustum. cap. 3. sic dicit: Commutatam sacerdotiū in Samuelem reprobato Heli, & commutatam est tegnum in Dauid, Saule reprobato: vbi clarè Augustinus dicit, translatum sacerdotiū in Samuelem, sic quod Samuel verè fuerit sacerdos, sicut Dauid verè fuit rex. De eodẽ etiam Samuele an fuerit resuscitatus, videtur à seipso dissentire Augustinus: Nam in quæstionibus Noui & Veteris Testamenti. q. 17. tenet, quod Samuel non fuit per Pythonissam verè resuscitatus, sed dæmon in similitudine Samuelis apparuit Sauli. Et in libro de Cura pro mortuis agenda ponit: Quod anima Samuelis à demone verè excitata, per artẽ Magicam loquuta fuerit Sauli. Hieronymus etiam in illa quæstione, an Salem fuerit Hierusalem, videtur in quadam sua epistola, de cuius titulo non memini, sibi contrarius: qui etiam de 70. interpretibus, contrariū sentit Augustinus. Item Gregorius & Dionysius discordat circa ordines Angelorū. Et solus Hieronymus, cæteris circa pñotionẽ bigami aduersatur, ipse enim tenet & scribit in epistola ad Oceanū: Quod bigamus ante baptismū, siue post baptismū, potest promoueri: si modò post baptismū plures nõ cognouerit vxores: cui contradicunt cæteri, dicentes: Quod bigamus, siue ante baptismū, siue post baptismū, nõ potest promoueri, & in hoc existimatur, istos meliùs dixisse, vt scribit Augustin. de bono Coniugali, & Ambrosius de Officijs. Item Hieronymus ad Marcellanū, de quinq; quæstionibus scribens dicit, sanctos q in fine mundi inuenientur, non morituros, sed viuos assumendos. Augustinus autẽ in libro de ciuitate Dei: Omnes nunc morituros affirmat. Item Hieronymus super Mattheum dicit hoc dictum Psalmi: In omne terram exiuit sonus eorū. &c. & illud Christi, Prædicabitur Euangelium hoc in vniuerso mundo, esse completū per Apostolos. Augustinus autẽ in epistola ad Hefichium, cui cõsentit Origenes super Mattheū, tenet, hoc

hoc nondum esse completum. Item Hieronymus super epistola ad Titum, tenet, angelos per multa secula ante mundum visibilem extitisse, & Deo seruasse: quod & Ambrosius teneret in Exameron. Augustinus autem per Genesim tenet, quod simul cum cælo empyreo sint creati. Item Hieronymus in prologo libri Sapientię tenet, quod ille liber sit Philonis, & non sit computandus inter sacras scripturas: Augustinus autem in tertio retractionum, ostendit se quandoq; tenuisse, quod fuerit editus à Iesu Sirach quod ibi retractat: & licet non exprimat à quo sit editus, tamen in libro de doctrina Christiana, ipsum enumerat inter libros. Item Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum dicit: Quod Deus antequam cælum & terram faceret, paradysum ante condiderat: propter illud quod dicitur: Plantauerat Deus paradysum à principio. Augustinus autem super Genesim ad litteram, exponit à Principio, id est, tertia die. Item Augustinus in libro de concordia Euangelistarum asserit, totam negationem Petri, factam fuisse in artio Annę, & quę dicta sunt inde post missum Iesum ad Caiapham, recapitulando dicta esse. Hieronymus autem super Mattheum, videtur velle, quod Petrus in artio Caiaphę negauerit, cui Beda in Lucam consentire videtur. Item Hieronymus super illud Abacuc. Mundi sunt oculi tui: negat singulos angelos præpositos singulis corporalibus creaturis: & Augustinus in 83. quæstionibus, tenet quod sic: cui consentiunt Origenes & Damascenus. Item Hieronymus super illud Ionę. Tollite me, & mittite in mare, dicit, quod licet, propria perire manu, ubi castitas periclitatur. Augustinus verò in libro de ciuitate Dei, contrarium affirmat. Multa deniq; reperiuntur talia, quibus sancti doctores inter se, salua fide contraria conscripserunt. Sed nec omnia succurrunt, propterant maximè: neq; enim elaborari hoc à me opus potuit exactiore diligentia, quod volui venienti statim iniustę infamiz morbo occurrere, scripturis alijs super hac re, vt maiore ocio & cura, ita & plura & fortasse meliora, addam ramen & illud, quod nunc occurrit Hieronymi in epistola ad Augustinũ sic dicentis. Nec mireris, si in tuis libris & maximè in scripturarum expositione, quę vel obscurissimę sunt, quędam à recta linea discrepare videantur, & hoc dico non quod in operibus tuis quędam reprehendenda iam censeam, neq; enim lectioni horum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia est, præter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam commentarios in Psalmis: quos si vellem discutere, non dicam à me qui nihil sum, sed à veterum Græcorum docerem interpretationibus discrepare, hæc ille. Sicut ergo ipsi ad se inuicem, ita & nos ab eis in multis salua fide & veritate scripturę, & sanctę ecclesię determinatione, dissentire possumus.

Tertia probatio sumitur ex speciali prærogatiua sacrę scripturę, & sanctorum vniuersalis ecclesię, quibus solis concedimus infallibilis veritatis excellentiam. Vnde Augustinus contra Hieronymum in epistola ad eum sic dicit. Ego enim fateor charitati suę solis scripturę Libris, quę iam canones appellantur, didici hũc timorem honoremq; deferre, vt nullum horum authorum scribendo errasse firmissimè credam, aut si aliquid in eis offendo literis, quod videatur cõtrarium veritati, nihil aliud quàm mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, vel me minimè intellexisse, non ambigam. Aliorum autem scripturas ita lego, vt quantalibet sanctitate & doctrina polleant, non ideo verum purem, quia ipsi senserint, sed quia vel per alios locos sacrę scripturę, vel probabili, id est euidenti ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere poterunt: nec re Frater mi, arbitror sic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum & Apostolorum, de quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare, ne phandum est: absit hoc à pia humilitate & veraci de temetipso cogitatione. Et ipse Augustinus 3. de Trinitate, Sane cùm in omnibus literis meis, non solùm pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desiderem. Veruntamen velut lectorem meum volo mihi esse deditum, ita cor correctorem nolo, sibi: Et sicut illis dico, nullis meis literis quasi scripturis canonicis inservire, sed in illis, & quod nõ credebas cùm inueneris, incunctanter crede, in istis autem literis, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere: ita illi dico noli meas literas ex tua opinione vel conentione, sed ex diuina lectione, vel inconcussa ratione corrigere. Et Augustinus in Epistola siue libro ad Vincentium: Noli ergo frater contra diuinam multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere, vel calumniari. Episcoporum scripta
i minorum,

minorum, sicut Hilarij, Cypriani, vel Agrippini: nam hoc genus literarum, ab auctoritate canonum distinguendum est: non enim sic leguntur, tanquam ex eis ita testimonium proferatur, vt contra sentire nō liceat. Et in epistola ad Fortunatū idem Augustinus. Nec quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorū laudatorum hominū, velut scripturas canonicas habere debemus, vt nobis nō liceat salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare ac respuere. Et in libro de vnico Baptismo: Quis nescit canonicam sanctam scripturam, Veteris & Noui Testamenti, certis suis terminis contineri, eamq; posteriorū omnibus Episcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitati non possit, vtrum verum aut ratum sit, quicquid in ea scriptum constitit esse: Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem scriptæ sunt, vel scribuntur, & per sermonem fortè sapientioris cuiuslibet, & per aliorum Episcoporum grauiores auctoritatem doctioremque prudentiam, & per concilia licere reprobare, si quid in eis fortè est à veritate deuia- tum. Possent infinita huiusmodi adduci, ex quibus pateret, dicta sanctorum infallibili vetitati, vt præcisè sanctorum sunt non inniti.

Vnde & sæpe inuenies, modernos doctores discedere à dictis sanctorum: Dicit enim Robertus Olchor, quod sanctus vir Anselmus, in multis deceptus, propter ignorantiam logicæ: & Ocham de actibus Hierarchicis non sentit cum Dionysio, & Scotus in 3. sententiarum quasi destruit totum processum Anselmi, in libro, cui Deus homo: & ita sæpe alibi inuenies de alijs doctoribus. Volui autem hæc hic adducere, non tam ob Durandi opinionem, quam ego nec teneo, nec vnquam tenui, quapropter id quod mox in principio secundæ quæst. tractabitur. Ex his omnibus concludo, quod si non inuenitur expressa determinatio, vel scripturæ sanctæ vel vniuersalis ecclesiæ contra opinionem Durandi, præsumptuosum est ipsam dicere simpliciter hæreticam: si autem inueniatur, ferat oportet Durandus patienter hanc notam.

Sed dicit aliquis, esto, quod sensus tuus (quem declarasti, te prætere, peti illam propositionem) sit catholicus, esto, quod illum etiam permittat vis verborum, nōne & propositio tua potest facere illum sensum Durandi, quem tu etiam desertis, & propterea tu errasti, ponens conclusionem, quæ scandalum posset facere in mentibus fidelium? Ad hoc ego dico primò, quod alia est ratio eorum, quæ proponuntur disputanda, alia eorum, quæ ad doctrinam in scriptis traduntur legenda. Cum enim quid disputandum proponitur, breuis & concisa, & inexplicita proponitur propositio, in se & verborum & sensuum multiplices implicans difficultates, in ipso disputandi congressu dissoluen- das, alioquin si omnia ibi explicarentur, disputationi locus nō relinqueretur: propterea ambiguum, obscuram vel æquiuocam propositionem ponens disputandum proponitur, quia futurum est, vt inter disputandum ipsam distinguat, & delectet: qui verò doctrinaliter aliquid literis mandant, id faciūt scribendo, quod hic fit disputando: quare ibi omnia clara, dilucida & expedita esse debent. Secundò considerent seuerissimi isti censores, non solum difficile, sed penè impossibile esse, ita librare & examinare verba omnium propositionum, quas quis proponit vt nulla possit esse in sensu ambiguitas, & erronea inde opinio nulla elici possit, nec ego profectò, meis propositionibus arrogare volo, quod euangelicæ & Apostolicæ multæ propositiones non habent: multas enim & inter illas reperire, quæ & multiplices habent intelligentias, & ad erroneum sensum transferri possunt, imò quæ & prima facie sonare hæresim videntur.

Hinc omnes hæreses pullulârunt, dum scilicet aliqui, non tam profunditatem sensus introspiciebant, quam quid cortex verborum Euangelicorum sonet, attendebat. Hinc Arius audiens, *Pater maior me est*: Patrem credidit esse maiorem Filio, & Filium dixit esse creaturam: hinc Heluidius audiens, *Quod Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit primogenitum suum*: attendens potius vim grammaticalem illius dictionis, donec, quam veritatem sensus Euangelici, de perpetua virginitate Mariæ dubitauit: hinc Marcion illud Pauli legens. *Lex autem subintravit vt abundaret delictum*, credidit legē Moysi, esse malam, & à malo principio. Iuxta Manicheum, & Basilides illud legens: *Ego aliquando sine lege vivebam*: credidit animam Pauli, in alio corpore aliquando vixisse. Hinc Eunomius audiens Christum respondentem Iudæis accusantibus eū, quod se diceret Filium Dei, scriptū esse & illud, *Ego dixi, dy estis, & filij excelsi omnes*, rem po-

tiùs dictam, & id quod secundum se responsum est attendens, quàm intentionem & propositum respondentis, credidit eo modo Christum Filium Dei dici, quo & quilibet sanctus dicitur Dei filius. Similiter & hæc propositio: *Illam diem neg, Filius noster*, multis fuit occasio credendi, plura intelligere Patrem quàm credat Filius, quam si secundum sensum quem communiter faciunt, verba etiã interpretemur, id videtur præ se ferre, cum tamen alia sit latentis sensus veritas. Possem infinitas similes propositiones adducere, ex canone scripturarum, & idè bene dixit Hilarius, Intelligètia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia nò sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et glossa super istum textum, inquit: Non semper debemus intelligere, vt verba prima facie sonare videntur, maximè vbi ambigua sunt, sed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et Gregorius (inquit) plerumq; dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur. Et Gregorius 16. libro Moralium. Non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deferui, sed verba intentioni. Et Hieronymus super epistolam ad Galatas testatur, Non in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Propterea Otham in dialogo falsificus hanc cõmunem propositionem, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu accipienda sunt, maximè in secunda parte: dicit enim, Quòd in verbis ambiguis & multiplicibus, nò est recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium: & ita dum est ambiguus in doctrina alicuius dicentis vel scribentis, similiter recurrendum est ad intentionem dicentis, vt ipse se exponat, & exprimat verum sensum, quem permittat vis verborum: nec est reprobatus, nisi possit conuinci, quod talis sensus verus alijs dictis suis esset contrarius, vel esset impertinens proposito suo, & ita etiam in simplici loquela ad intentionem loquentis recurrendum esse, dicit idem doctor, & standum esse interpretationi eius, nisi constat aut probabiliter, vel violenter præsumatur, quòd tali modo loquendi ambiguo vsus est, ad decipiendum, vel ad alium malum finem.

Ex quibus omnibus cõcludo, quòd non ego erravi, qui cum protestatione probabiliter multiplicem proposuerim propositionem, inter disputandum declarandam, quæ tamè etiam nullum potest facere sensum, quem etiam aliquis doctor nò reprobatus, aut pro tali nondum per ecclesiam declaratus, tenuerit: sed errauerunt potius, qui propositionem habentem sensum catholicum, quem permittit vis verborum, & quòd est magis in eo, sensu catholico iam eis à proponente declarata, simpliciter hæreticam esse iudicauerunt. Quod etiam si ante declaratum sensum meum fecissent, licet forsità excusabilis errassent, tamen quia si verè docti sunt, per se etiam poterant cognoscere, habere propositionem duplicem sensum, quod attendentes non solum simpliciter eam damnare, sed in bonum etiam potius eam sensum Interpretari debuissent. Nam Augustinus in libro de concordia Euangelistarum illud Matthæi exponens: *Nolite iudicare & non iudicabimini*: inquit, Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur: de factis enim medijs, quæ possunt bono & malo animo fieri, temerarium est iudicare maximè vt condemnemus. Quod ergò de his quæ fiunt, dicit Augustinus, dictum pariter intelligamus de his quæ dicuntur, & ita speculatiuis applicantes sententiam Augustini, concludamus. Quòd in ijs dictis, quæ possunt habere bonum & malum sensum, temerarium est iudicare, maximè vt condemnemus.

IOANNIS PICI MIRANDYLAE DE POENA
peccati mortalis disputatio.

ESt autem secunda conclusio, quam isti damnauerunt hæc: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur poena infinita secundum tempus, sed finita tantum*: & quia dum pono conclusionem in libello meo, hæc præmittit verba. Nisi essent dicta sanctorum, quæ in manifesto sui sermonis videntur dicere oppositè, firmiter assererem, infra scriptas conclusiones: assero tamen ipsas esse probabiles, & rationabiliter posse defendi: quarum prima est hæc: Peccatum mortale est in se malū finitum: secunda est hæc: Peccatum mortali finiti temporis, &c. Quidam Magister, de hac meci cõclusionem habens

disputationem, Quid, inquit ipse, aliud querimus testimonium, quod tua conclusio sit hæretica? cum tu ipsemet manifestè dicas, eam esse contra dicta sanctorum: valet enim consequentia. Est contra dicta sanctorum: ergo est hæretica. Ostendi ego tunc ei, vt etiam inferius ostendam, quomodo mea conclusio, sententijs sanctorum nihil repugnabat, & quomodo erant intelligenda verba: sed quando ita fuisset, quod conclusio esset contra dicta sanctorum, quantum valeret sua consequentia, & quàm doctus vt se ipse iactabat Theologo, esset indigna, patère potest vnicique, ex supradictis in prima conclusione, scio. Quid dicerem hic de isto Magistro: est enim is, qui toties in patriam literas misit, de me quasi trophæum triumphumq; pollicentes, sed volo, vt præmissi à principio, rationibus non conuicijs agere causam meam.

Venio ad conclusionem, & quia isti Magistri iudicauerunt, & conclusionem ipsam & responsiones etiam, quas eis super hac conclusione me interrogantibus dedi, esse falsas, erroneas & hæreticas, volo prius declarare, ipsam conclusionem esse catholicam & consonam dictis ferè omnium doctorum: dico autem meam, quia si eam in alio sensu capias, quàm in eo quem ego per ipsam intendo, iam non est ista mea conclusio, quam ego proposui. Propositio enim multiplex est, multæ propositiones: deinde volo declarare ipsas etiam responsiones meas esse tales, tam de ipsa conclusione, quàm de ipsis responsionibus, declarando semper, quod sensus meos, id est, quos per illas intendo, permittit vis verborum. Pro declaratione ergo conclusionis, quæque sunt notanda.

Primo notandum, quod in peccato duo possunt considerari, conuersio ad bonum creatum, & auersio à bono incommutabili & increato. Primo modo peccatum est malum finitum, etiam secundum omnes doctores, secundo peccatum est malum finitum, secundum communem viam: & quia conuersio ad bonum creatum, quo peccado abutitur peccator, est de intrinseca ratione ipsius peccati, ideò dicitur, quod peccatum est intrinsecè malum finitum: auersio autem à bono increato, facit ipsum esse extrinsecè infinitum, quia solum pro tanto dicitur infinitum malum, quia est auersio ab infinito bono, & ideò solum telinquitur, quod sit extrinsecè & obiectiue infinitum malum.

Secundo nota, quod per tempus possumus intelligere solum tempus viæ, & hoc modo certum est, quod neq; peccatum, nec quicquam aliud ad hominem pertinens, possit esse infinitum secundum tempus, cum tempus viæ cuiuslibet viatoris sit, non solum duratione & finitum, sed etiam breue: alio modo possumus intelligere per tempus, tempus viæ & terminum, & hoc modo accipitur in conclusione, & sic aliquid potest in homine durare per tempus infinitum, vt patet.

Tertiò nota, quod peccatum mortale potest capi dupliciter. Vno modo pro actu prohibito, vel obmissione actus præcepti à Deo: alio modo, pro reatu derelicto ex prædicto actu prohibito, vel dicta obmissione actus, qui quidem reatus, in multis locis sacræ scripturæ dicitur peccatum. & per tale peccatum, denominatur aliquis peccator, cessante vel transiente actu peccati primo modo dicti. Ex quo tertio notandum patet, quod rationabiliter est dicendum: quod licet in isto qui damnatur pro peccato mortali, aliquando finiatur ipsum peccatum, pro quo damnatur, quantum ad entitatem intrinsecam ipsius actus, qui primo modo denominatur peccatum, non finiatur tamen, quantum ad reatum: imò si sic finiretur, non deberetur ei poena æterna, & ita peccatum, cui debetur poena infinita est, infinitum secundum tempus quantum ad reatum.

Quartò est notandum, quod deberi capitur dupliciter, vel dupliciter potest intelligi, quod alicui peccato debeatur aliqua poena. Vno modo, dicitur id alicui deberi, quod ei aliquando reddetur, & sic dicitur rationabiliter & catholicè, quod peccato finiti temporis, quantum ad entitatem intrinsecam & reatum non debetur poena infinita, secundum tempus, & isto modo intelligitur conclusio præfens, quod peccato finiti temporis non debetur, &c. Omne enim peccatum, cui debetur isto modo, id est, pro quo aliquando reddetur poena infinita est, dicto modo infinitum: nec vnquam aliquis damnatur, nisi peccatum, pro quo damnatur, sit illo modo infinitum, secundum tempus. Habet autem conclusio, & alium sensum Catholicum, hunc scilicet quod nunquam debetur ita, scilicet quod reddatur alicui poena infinita, secundum

dum tempus, nisi ipse sit finaliter impœnitens, & sine fine obmittat pœnitere, de illo peccato quod obmisit vel commisit in vita: ita quod pro temporali peccato, prædicto modo debetur pœna infinita, si non redeat peccator ad iustitiam. Sicur enim pœnitentia finit peccatum; quantum ad deacceptationem, scilicet, iuxta illud: Quacunque hora ingemuerit peccator, &c: ita impœnitentia de aliquo peccato, perpetuat ipsum in reatu & deacceptatione ad pœnam infinitam: & sic nunquam alicui pœna infinita debetur, illo primo modo, nisi habeat peccatum infinitum secundum tempus. Vindicta enim, quam de peccatore petit Deus, est quod redeat peccator sponte ad debitum obedientie, dolendo de contemptu, aliàs torquebitur quousque, sic velit.

Alio modo potest intelligi, aliquid alicui *deberi*, quo meritorie vel demeritorie dignus est, & quod ei etiam reddetur, si in illo decedat: & sic pro peccato mortali finiti temporis, debetur pœna infinita: quia qui mortaliter peccat, in tempore vnus hora, est dignus pœna infinita, ipsa quoque ei reddetur, si in isto finaliter decedat, etiam posito, quod non habet aliud peccatum infinitum secundum tempus. Hæc distinctio huius distinctionis debet, est in frequenti vsu apud Theologos, vnde iuxta istam distinctionem dicunt doctores: quod præscito pro actu meritorio, quem dum est in gratia elicit, non debetur vita æterna, capiendū *deberi* primo modo, quia nunquam ei reddetur, & similiter dicitur quod prædestinato, dum est in peccato mortali, non debetur pœna æterna, quia nunquam ei reddetur, eo quod peccatum illud finietur, & in eo non morietur, sed in gratia. Ex prædictis patet, quod ipsa conclusio mea, habet sensum Catholicum etiam secundum vsitatum modum loquendi catholicorum doctorum, nec fuit damnanda pro hæretica, falsa & erronea, cum oppositū eius potius falsum sit & erroneum. Rudicitatis autem maximæ erat, credere, quod ex prædicta conclusionem, ego intendebam negare pœnam æternam damnatorum, quinimodò ex conclusione mea habetur persequutio causæ, qua damnati in æternū puniuntur, quam causam ego dixi esse perpetuationem reatus, in anima peccatoris, per finalem eius impœnitentiam, & perpetuam obmissionem ingemiscendi de suo peccato, quæ opinio non solum videtur non esse hæretica, sed ita Catholica, vt nemo eam si sit Catholicus, & in sacris literis exercitatus, rectè & rationabiliter negare possit.

Quod autem & propositio ex vi terminorum hunc sensum prætendat, patet, sic enim dicit propositio: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita secundum tempus.* In qua propositione, ego accipio *deberi*, pro eo quod aliquando persoluetur, quod vsitatissimum esse apud doctores iam patuit supra, & accipio peccatum pro offensa & reatu, quæ acceptio non solum impropria est vel abusiua, sed frequens in sacris literis. Postquam enim Magister sententiarum in secundo inquit: An transiente actu peccati, peccatum sit in eo qui peccauit, donec ipse pœniteat: sic respondet: Non est ignorandum, peccata duobus modis esse in aliquo, & transire actu, scilicet & reatu. Dicit etiam Durandus ibidem, quod dupliciter intelligitur finire peccatum, vno modo per solam actus cessationem, alio modo, per peccati dimissionem: quod autem etiam reatus dicatur aliquando peccatum, expressè dicit Thomas ibidem sic dicendo: Reatus medians inter culpam & pœnam, sortitur nomen vtriusque extremi: sed nonne etiam accipitur peccatum pro reatu ibi? Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Illi enim defuncti, pro quibus est orandum, vt à peccatis soluantur, non sunt in peccato, capiendū peccatum pro culpa mortali, neque à tali peccato soluantur post mortem, sed solum à peccato capto pro pœna vel reatu pœnæ: isto modo etiam, accipitur peccatum ibi: Peccata tua elemosynis redime: & ita in multis alijs passibus scripturæ. Si ergo & sensus propositionis catholicus, & acceptio terminorum in propositione catholica & probatissima, quid erat, cur hanc conclusionem meam, pro hæretica damnares?

Nunc venio ad responsiones meas, & primò dixi, quod si aliquis perseuerabit tantum per tempus finitum in peccato mortali, iste non punietur, nisi per tempus finitum, quod dictum tripliciter verificatur. Primò cum peccatum mortale pro reatu accipimus, & non pro actu commissionis vel obmissionis, vt dictum est in declaratione conclusionis: secundò aduertendum, quod si peccato mortali de rigore logicæ accipitur confusè & non determinatè: Tertiò quia verum sit, quod si iste qui peccauit, perseuerauerit tantum per tempus finitum in determinato peccato, puta

in obmissione pœnitendi de suo peccato, ita, quod aliquando pœnituerit de ipso, iste non punietur de ipso, nisi per tempus finitum: & quod hos catholicos sensus, & nulum à fide dissonum intenderem, patet per id quod subiunxi in responsione, cum dixi stare cum veritate cōclusionis, quod quilibet decessens in peccato mortali, punietur in æternum. Cum autem vlteriùs quaereretur à me, an aliquis qui peccat, tantum per tempus finitū vno peccato mortali, & moriarur impœnitens, puniatur in æternū? Respondi, quod sic: sed dixi quod talis nō punietur, pro illo actu solum, quod verè responsum est ad quaestionem factam, quanquam etiā verum sit, quod si solum peccasset isto actu, puniretur æternaliter: sed ex quo quaestio ponitur, istum mori impœnitentem, ipse punietur etiā pro ipsa impœnitentia, imò pro infinitis obmissionibus pœnitendi, & pro infinitis actibus, alijs malis totalibus vel partialibus, in quibus persistit damnatus. Sicut enim cōtinuè malè vult damnatus, & ita continuè peccat, & demeretur nō quidem aliam & aliam pœnam, essentialē saltem, & quæ non est ipsa culpa, sed eandem multiplicins, ita punietur pro illis actibus malis, in quibus continuat. quia verò id videtur esse contra communem modum dicendi sanctorum, licet non contra rem dictam & sensum suum, idcō tam scripto, quàm verbo dixi me non asserere istam opinionem, scilicet in tali modo dicendi, propter reuerentiam sanctorum, sed dixi eam posse probabiliter defendi. Finaliter etiā vltra prædicta addidi, quod quilibet decessens in peccato mortali, ex reatu istius peccati, ideo punietur in æternum, quia ex hoc quod decessit in isto reatu, ponitur in tali statu, quod necessitatur ad peccandum in æternum, peccato saltem perpetuæ obmissionis pœnitendi, & disponenti ad gratiam.

Prædictas autem responsiones meas dixerunt isti Magistri non esse satisfactorias argumentis & inquisitionibus suis, imò quod errorem errori superaddidi, per talem responsionem, propter quod, responsiones & declarationes dixerunt esse falsas, erroneas & hærenicas. quod autem in hac tam reprobanda damnatione sua, errorem errori ipsi superaddant, & non ego, quis non videat, nisi qui catholicas veritates simul cum eis oderit vel non intelligat? Breuiter autem recapitulando, id quod intendi in hac conclusione, est hoc: Quod verum est quidem, quod mortale peccatum finiti temporis est dignum pœna æterna, & ei debetur, & etiā aliquando persoluetur pœna æterna, si non fuerit dimissum ante mortem: Tamen si peccatum mortale est finitum secundum tempus, non solum quantum ad entitatem intrinsecam, positiuam actus prohibiti à Deo, vel priuatiuam obmissionis actus à Deo præcepti: sed etiam quantum ad imputationem vel deacceptationem, reatum quoq; & maculam, quæ in multis locis Scripturæ, & in communi modo loquendi doctorum sæpè dicitur peccatum, & quæ sic est de ratione peccati, æternaliter puniendi, quod si non maneat dicta imputatio, vel macula, nunquam peccato debebitur, & aliquando persoluetur pœna æterna: De tali, inquam, peccato, quantum ad omnia prædicta finito, quæ quidem finitio fit per pœnitentiam, saltem de mortali actuali, dico quod ei non debetur pœna æterna, intelligēdo deberi alicui, quod ei aliquando reddetur vel persoluetur, imò quibuscunq; reddetur pœna æterna pro peccato mortali, illi, sine fine fuerunt in isto peccato modo superiùs dicto: & hoc est quod intendit Gregorius dicere: Peccatorem puniri pœna æterna, quia peccauit in suo æterno, id est, sine fine: & sic nos dicimus omnem hominem qui damnatur, mori in peccato pro quo damnatur. Conscntit & Thomas in quarto sententiarum, dicens, Ideo durare pœnam damnatorum in æternū, quia culpa durat in æternum. Dico propterea quod in omni isto, qui damnatur, est vnum peccatum infiniti temporis, tam loquendo de tempore viæ, quàm termini, scilicet obmissio pœnitendi, quæ in damnato nunquam habet finem, & ita patet, quod infinitas durationis peccati istius, qui damnatur in infinitas, dico quantum ad imputationis reatum vel maculam, & impœnitentiam vel obmissionem pœnitendi de isto est causa, quod ei debetur, & aliquando persoluetur pœna æterna. Et hæc sunt de ista conclusione.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ, DE ADORATIONE CRUCIS DISPUTATIO.

Tertia conclusio quam damnauerunt, fuit hæc: *Nec crux Christi, nec vlla imago adoranda est, adoratione latræ, etiam eo modo, quo ponit Thomas.* Hanc conclusionem, per istos

per istos damnatam, ego non solum credo esse Catholicam, sed etiam veriorē suā opposita, quæ est hæc: Crux Christi & imagines sunt adorandæ, latræ, eo modo quo ponit Thomas: minus enim mihi videtur rationabilis in hoc opinio Thomæ, quàm sit opinio Durandi, & Henrici de Gandauo, Ioannis de Guarra, Roberti Olchor, Petri de Aquila, & aliorum complurium, quos ego sequor in conclusione. Quod vt manifestum fiat, ponam primò opinionem Thomæ, quam ego non teneo, deinde opinionem doctorum quos sequor, ex quibus patebit, de terminationem istorum Magistrorum de mea conclusione, præter id quod nec recta sit nec iusta; torum etiam oppositum, præsupponere eius quod intendo in conclusione.

Dicit ergo Thomas, Quod quia (sicut dicit philosophus in libro de memoria & reminiscētia) duplex est motus animæ in imaginem, vnus in ipsam imaginem, secundum quod est res quædam: alio modo, in imaginem, vt est imago alterius: Inter hos duos motus est differentia, quia primus motus, quo aliquid mouetur, in imaginem, prout est res quædā, est alius à motu, qui est in rem cuius illa est imago: secundus autem motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, est vnus & idem eum illo qui est in rem, & idē concludit, quod licet imagini Christi, vt est res quædam in se non debeat adoratio ei, tamen vt est imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipsi Christo: quæ est adoratio latræ. Iste est modus Thomæ, qui alijs doctoribus merito videtur extraneus & periculosus: nam ipsa imago etiam vt imago, vt sic est distincta ab imaginato, vt sic enim refertur ad imaginatum, tanquam ad aliquid à se distinctum: quare etiam si vt sic terminabit adorationem latræ, videtur sequi, quod aliquid aliud à Deo adorabitur latræ, quod est absurdum: nec potest dici, vt dicit Capreolus (volens saluare dictum Thomæ) quod ipsa imago non adoretur seorsum, sed imago & imaginatum sint vnum totale obiectum adorationis: quia aut huius totalis obiecti, altera pars est ipsa imago, quæ est ens creatum respectiuium, aut non: si non, ergo non debet dici, quod ex illis duobus fiat vnum obiectum totale, quia ex tali dicto sequitur, quod vtrumque illorum sit obiectum partiale, licet alterum illorum principalius: si sic sequitur, quod aliqua res creata, de genere relationis saltem partialiter terminabit adorationem latræ, quod certè dicere, videtur malè catholicum, eò magis quod non solum hoc non potest dici de re creata, sed etiam ipsæ personæ in diuinis, ratione proprietatis, relatiuè non sunt formalis terminus adorationis. Fundamentum autem Thomæ parum efficax videtur: nam cum dicit Philosophus: Quod idem est motus animæ in imaginem & imaginatum, non sic intelligit, quod anima dicat imaginem vt imago est, esse idem cum exemplari, & ita quicquid vni debetur, etiam alteri deberi, sed solum intendit hoc Philosophus, quod motus recitatus, quo anima recordatiuè monetur in imaginem, vt etiam imago, etiam terminatur ad imaginatum. Habet & alium sensum, verum & est, quia si ego habeo conceptum definitiuium vnus relatiui, intelligo etiam alium, sed quod omnis motus animæ & maxime voluntatis, sit idem in imaginem & imaginatum, hoc nullo modo intendit Philosophus: pater à simili etiam secundum modum loquendi, quo vitur ipse Thomas. Scip̃ enim ipse dicit, quod idem est motus voluntatis, quo voluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finem, cum vult ea propter finem, & tamen certum est etiam, secundum eum, quod ille motus vt attingit finem, est fructio: vt autem attingit ea, quæ sunt ad finem, est vsus & non fructio.

Videtur ergo de alijs doctoribus, nullo modo dicendum, quod imaginem Christi, etiam vt est imago, adoremus adoratione latræ, quia, vt sic est res creata diuinitati non vnita, & quod magis est, vt sic est entitas respectiua: propterea dicit Durandus, quod ista propositio Crux Christi adoratur latræ, in sensu proprio est falsa: habet autem sensum improprium verum, & est iste. Christus vt rememoratus per crucem, vel vt præsens in cruce, sicut imaginatus est, præsens in sua imagine adoratur, eadem adoratione, ac si esset præsens in se: & secundum hunc sensum concedo ego, etiam istam propositionem. Crux adoratur adoratione latræ: hoc est ergo quod dicit Durandus, quod adoratur rememoratiuè, & eandem sententiā intendit Robertus Olchor, cum dicit: Quod magis proprius modus est loquendi, dicere: Adoramus ante crucē, quàm dicere: Adoramus crucem: eandem deniq; sententiā intendunt Henricus

& Ioannes de Guarra, cum dicunt: Quod adoratur per accidens: & idem dicit Petrus de Aquila. Verum id, quod plus addunt Henricus & Ioannes de Guarra, qui in hac materia completius loquuntur, est hoc. Dicunt enim isti: Quod imagini per accidens siue memoratiue debetur ille honor, qui per se debetur imaginato & rememorato: certum est autem, quod nihil est, cui per se debeat latria, nisi Deus trinus & vnus, & Christus propter vnitatem suppositi, Dei autem imago esse non potest: restat, vt si qua est imago, cui per accidens & rememoratiue debeat latria, sit imago Christi: verum quia talis imago principaliter nobis repræsentat humanitatem Christi, secundario autem diuinitatem, videtur quod primario per accidens ei talis honor debeat, qualis debetur per se humanitati Christi. Humanitas autem Christi per se sumpta, solum adoratur *παραδουλίᾳ*, ergo & tali imagini primario per accidens solum debetur adoratio *παραδουλίᾳ*: secundario autem per accidens debetur adoratio etiam latriæ, eo scilicet modo, quo dictum est, quia & ipsa imago secundario nobis repræsentat & rememoratur diuinitatem etiam ipsam Christi: & in hoc habent conuenire, cum Henrico, Franciscus de Mayronis, & omnes Scotistæ, qui dicunt, quod humanitati Christi non debeat latria.

Thomas autem quia videtur tenere oppositum de adoratione humanitatis Christi, fortè etiam in isto casu ab Henrico dissentiret, & verè opinio Thomæ, vt dicit Franciscus in tertio, est aliquantulum periculosa, & in ista materia de adoratione, non videtur mihi esse eius via benè tuta, eò enim vsque processit, vt etiam in tertio sententiarum diceret: Quod cruci Christi in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, deberetur aliqua adoratio: & tamen scimus secundum omnem theologiam, quod id quod non potest esse subiectum susceptuum sanctitatis vel virtutis, non potest esse terminus alicuius adorationis: & ille Ioannes Capreoli defensor Thomæ, ipse etiam fatetur in dictum Thomæ, non posse defendi, nec habet aliam viam saluandi Thomam, nisi quod dicit, quod ipsemet Thomas videtur deinde aliter sensisse, in Summa. Ex his ergo patere potest quàm sit catholica conclusio mea, & rationabilior sua opposita, & communi viæ theologorum magis consona, cuius sensum breuiter recapitulando dico, quod hæc propositio, *Crux Christi adoratur*, potest habere duos sensus: vnus est proprius, scilicet. Quod Crux Christi, siue vt res, siue vt imago, siue vt partiale, siue vt totale obiectum adoratur tanquam terminus adorationis, & iste est sensus quem intendit Thomas, & quem ego nego: alius est sensus improprius dictæ propositionis, & est: Crux Christi adoratur, id est, Christus in ea, vt in suo rememoratiuo adoratur, ac si esset præsens in se, & istum sensum ego concedo, & cum Ecclesia oro dicens: O Crux aue spes vnica: & Crucem tuam adoramus Domine.

Ex dictis iam patere multa possunt. primò patet, quod ego intelligerem, cum dixi aliàs, quod sequendo opinionem Henrici & Ioannis de Guarra, imagini crucifixi debeat hyperdulia quod erat intelligendum ratione eius, quod primario nobis rememoratur, & est humanitas Christi: & truncate hoc dixi, quia ad authores illos me referebam, quos istis Magistris vt pote veteranis, & lectos iam decies & perlectos existimabam. Secundò patet, quod falsè ipsi dixerunt, me negare omnem modum adorationis latriæ, cum expressè ego dicam, in conclusione, me negare modum Thomæ, quod etiam si non dixissem, sed simpliciter sic stare propositio (*Nec crux nec vlla imago adoranda est latria*) adhuc de virtute sermonis ista propositio non negaret omnem modum adorationis latriæ: nam patet secundum bonam logicam, quod negatio vel distributio termini multiplicis, non negat, aut distribuit ipsum, pro omni supposito cuiuslibet significati: aliàs ista propositio: Omnis canis est stella: esset simpliciter concedenda, vel simpliciter neganda. sicut ergo non dicit copulatiue: Quod omnis canis cœlestis, & omnis canis marinus, & omnis canis latrabilis sit stella: licet de omnibus prædictis inconiunctim id dicatur, ita in ista negatiua, crux non adoratur adoratione latriæ: vbi Li adoratur, est æquiuocum ad adorationem per modum termini, & ad adorationem, per modum rememoratiui, non negatur copulatiue omnis modus adorationis, inconiunctim tamen. Tertiò patet, quod ista propositio, etiam *simpliciter* absolute & indistinctè potuit poni. Crux non est adoranda adoratione latriæ: quia in sensu proprio

proprio est vera, aut saltem probabilior sua opposita, qui sensus magis est attendendus de rigore sermonis, quàm sensus improprius, in quo est falsa: sicut enim terminus analogicus per se positus, stat pro famosiori significato: ita oratio habet sensum proprium & improprium, si sine specificatione dicitur, magis est accipienda secundum sensum proprium, quàm improprium: & ideo eam, ut dixi, etiam indistinctè potui posuisse, sensum in quo eam intelligo, declaraturus inter disputandum. Ex quo infero, quòd licet in propositione multiplici, fortè melius sit facere, sicut ego feci in ista determinare, id est, sensum, in quo ponitur, quàm ipsam indistinctè ponere, maior tamen est defectus in damnando indistinctè & simpliciter, propositionem veram in sensu proprio, propter falsitatem sensus improprii, quàm ponendo indistinctè illam propositionem, propter veritatem sui sensus proprii, quod non solum volui hinc annotasse, pro ista conclusionem tantùm in qua ego determinatè nego modum Thomæ, quàm propter alias, quæ licet habeant sensum catholicum, quem semper promisi me declaraturum, ut modò etiam declaro: damnatæ tamen fuerunt simpliciter & indistinctè.

Verùm, quòd qualitercunque sit, de mea conclusione, damnationem suam ab errore excusare non possunt, sic euidenter declaro, hæc formaliter fuit sua determinatio, quia ipse negat omnem modum adorationis latræ ad crucem, secundum viam catholicorum dictorum, & orationem quam facit vniuersalis Ecclesia ad crucem: Idèò dicimus præfatam conclusionem esse scandalosam, piarum aurium offensiuam, & contra consuetudinem vniuersalis ecclesiæ. Hæc præcisè fuit illorum sententia: primò, dicant mihi, ubi videtur eis, quòd ego negem omnem modum adorationis latræ ad crucem, secundum viam catholicorum doctorum: non vtiq; habent hoc ex conclusione, in qua expressè & specificatè dico, me negare modum Thomæ, nisi fortè quod credere non possum, propterea, quòd nullum alium doctorem viderint, existimarent modum Thomæ esse omnem modum. Ex responsione item mea, hoc habere non poterat, me negare omnem modum adorationis latræ, secundum viam catholicorum doctorum, cum expressè dicam in responsione, me eum modum concedere, què concedit Ioannes de Guara, qui fuit præceptor Scoti, & solennis doctor Henricus de Gandauo, nisi fortè & Henricum & Ioannem velint dicere non esse catholicos, quod necessàriò sequitur ex dictis suis. Nam cum ego eis dixerim, me sequi Henricum & Ioannem, & ipsi deinde dicant, me non sequi catholicos doctores, quis ex hoc non inferat, non esse illos, quos dixi me sequi doctores catholicos? Quis autem hoc ferat? quis æquo animo patiat? Henricum & Ioannem, tam præclaros tam excellentes doctores Ecclesiæ lumina, fidei propugnacula, pro non catholicis, & consequenter hæreticis & infidelibus reprobari. non possum non stomachari aliquando, sed tamen me reprimam.

Attendamus autem ad secundum errorem, dicunt. Quòd conclusio est scandalosa, & piarum aurium offensiva: & contra consuetudinem vniuersalis Ecclesiæ: ò damnatissimum iudicium, videant ut laqueos effugere non possunt: aut enim conclusio mea, non negat nisi modum Thomæ, modo supra exposito, & tunc patet conclusionem meam non esse contra consuetudinem Ecclesiæ (ut diffusissimè fuit declaratum) aut ut ipsi volunt, negat omnem modum adorationis: & negat adorandas esse imagines forma ecclesiæ consueta, & tunc conclusio non est scandalosa, vel piarum aurium offensiva, sed simpliciter hæretica. Cum enim iuxta Damascenum, honor secundum titulum ecclesiæ imagini exhibitus, perueniat prototypon qui modum ecclesiæ in adorandis imaginibus non obseruat, ipsum imaginatum & repræsentat quod est Deus, latræ non adoratur: quare qui conclusionem hoc negantem iudicat scandalosam, & non simpliciter hæreticam, ipse est simpliciter dicendus hæreticus.

IOANNIS PICI MIRANDYLAE, A. DEO AN
suppositari naturæ irrationali possit, disputatio.

Quartæ conclusio damnata per istos est hæc. Non assentior communi sententia Theologorum dicentium, *Possè Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationabili tantum hoc concedo.* Per hanc conclusionem, ego non intendo negare Deum,

Deum, posse quamlibet naturam suppositare: sed solum intendo, negare assensum particularem, & explicitum huius assertionis. Deus potest quamlibet naturam suppositare, & inter has duas intentiones magna est differentia: quia etiam si hoc esset de possibilibus secundum potentiam absolutam Dei, propositio tamen de virtute sermonis solum negans assensum positivum, explicitum in particulari illius dicti, non derogat omnipotentia Dei de virtute sermonis, nec de virtute sermonis hæresim aliquam sapit: & ratio est. Quia non omnis fidelis tenetur assentiri explicitè, & in particulari, omnibus possibilibus secundum omnipotentiam Dei absolutam, aut ista explicitè & in particulari profiteri: sed quædam talia sufficit credere in generali & simpliciter, & nulla pertinaciter discredere. Ideo ego non sine mysterio, non posui conclusionem in istis terminis: Deus non potest quamlibet naturam suppositare: sed in istis non assentior sententia dicenti, quod Deus potest quamlibet naturam suppositare.

Ex qua conclusione, de virtute sermonis, non potest inferri, quod Deus hoc non potest: nec potest dici hæc à me asseri in conclusione, non enim in prima parte quæ est negatiua, nec in secunda, ex qua solum sequitur, quod tantum habeatur actus, concessius, de natura rationabili distinctè, scilicet & in particulari: nego igitur assensum particularem & explicitum huius assertionis in me, Deus potest quamlibet naturam suppositare. Et negare possum rationabiliter, tum quia oppositum etiam si sit verum, quia tamen nobis ignotum esse potest in particulari, & explicitè, videtur quod non obligor explicitè credere: tum maximè, quia non est facile falsificare aut conuincere assertionem illam, Deus non potest, &c. omnipotentia Dei derogantem, quod maximè confirmatur auctoritate solennis doctoris Henrici de Gandavo: qui postquam oppositè fuit opinioni, quod scilicet quælibet natura possit assumi, ad istam deinde declinauit, quod solum rationabilis potest assumi: sic enim scribit Henricus: Quia de naturæ assumendæ possibilitate non est dubitatio, an Deus possit sibi assumere quamcunq; naturam assumptibilem, ideò tota difficultas huius quæstionis vertitur, circa possibilitatem naturæ assumendæ: & sunt circa hoc duæ positiones solennes. Dicit enim positio communior & solennior, cui quandoq; aliquantulum assentire consueui: Quod quælibet natura subsistens in creaturis, potest assumi: & isti tenent, quod aliqua natura sit eleuabilis, cui correspondens potentia non sit eleuabilis, quod mihi non videtur posse rationabiliter poni.

Ad cuius intellectum est aduertendum: Quod Deus dupliciter habet esse in creaturis, vno modo naturaliter & modo congruenti naturæ, alio modo voluntariè, & modo supergredienti limites naturæ. Primo modo, habet esse per illapsum in omni natura: secundo modo habet esse, solummodo in natura assumpta per circumincessionem: & licet per illapsum Deus sit intimus omni creaturæ, & intimior quàm ipsa sibi aut forma materię per circumincessionem, tamen sit intimissimus omni naturæ assumptæ, & intimior quàm insit alicui naturæ per solum illapsum. Per intimationem enim circumincessionis naturæ assumptæ, assumens vniter, ineffabiliter, & incomprehensibiliter naturæ assumptæ, quod necesse est naturam assumptam amittere, proprium esse subsistentiæ, si quod ante assumptionem in ea fuit: vel si nunquam ipsum habuit subintrare esse subsistentiæ naturæ, ad quam assumitur, vt sit idem suppositum subsistens in duplici natura, vtraq; enim illarum naturarum, in vnione earum, retinet suum proprium esse essentiæ: per illapsum autem Deus intimatur omni creaturæ naturaliter, & modo congruenti naturæ, ad duo, scilicet ad actum naturæ primum, quod est esse stabilendum vt persistat: & ad actum naturæ secundum, quod est operari producendum, vt existat: sine illo enim illapsu, non potest creatura in esse persistere, neque propriam operationem elicere. Quia per illapsum Deus creaturam in esse conseruat, & cooperando omnem suam actionem siue operationem illi ministrat, dicente Gregorio lib. 16. Moralium. Super id Iob 23. Ipse solus est, nunquid non sunt angeli, & homines, cælum & terra: vtiq;. Sed aliud est esse, scilicet absolute, & aliud principaliter esse. Sunt enim hæc, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis non subsistunt, ex quo creata sunt: cuncta quippè ex nihilo facta sunt, eorumq; essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam author regiminis manu teneret: Nec primum dictorū, & sequitur de secundo, & simul per se nec subsistere valerent nec moueri, in tantum sub-

subſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant, acceperunt: in tantum mouentur, in quantum occulto inſtinctu diſponuntur: areſcit terra, concutitur mare, igneſcit aer, ob tenebreſcit cœlum, in areſcunt homines, mouentur angelicæ virtutes, num hæc ſuis inſtinctio nibus, & non magis diuinis impulſionibus agitantur?

Per circuminceſſionem verò Deus intimatur ſoli naturæ, quam voluntariè aſſumit, ſed modo ſupernaturali: & hoc ſimiliter ad duo, ſcilicet ad ſublimandum naturam, ad actum primum, qui eſt eſſe ſubſiſtentia diuini ſuppoſiti, & potentiam ad actum, ſcilicet qui eſt operari, actum beneficium intelligendi & volendi. Sine diſta enim circuminceſſione non poſſet natura, in eſſe diuinæ ſubſiſtentia ſublimari, neq; differentiam operationum percipere, videndo, ſcilicet & amando diuinam eſſentiam, modo congruenti creaturæ. Sed per circuminceſſionem Deus naturam aſſumptam, ad diuinum eſſe ſubſiſtētē ſubleuat, & ad operationem diuinam promouet: dicente Damasceno lib. 1. cap. 16. Caro Domini deificata dicitur eſſe: & ideo communi diuiduali, non ſecundum tranſmutationem naturæ, ſed ſecundum diſpenſationem vnionis, ſecundum quam indiuiſibiliter Deo verbo vnita eſt caro, per eam quæ inuicē naturarum circuminceſſionem: & ita diuina caro, diuinis actionibus ditata eſt: propter ſinceriſſimam ad Verbum vnionem, ſumit ibi carnem pro rota humana natura.

Ex his arguo. Sicut ſe habet Deus in omni creatura, per illapſum naturæ, ad duas actiones prædictas ſupergredientes limites naturæ (vt iam patet ex dictis Damasceni) nec poſeſt negari ſimile quo ad aliquid: quia ſicut illapſus, in quantum natus eſt, operari in eo cui Deus illabitur, dicta duo ſic circuminceſſio nata eſt, quantum ex ſe ſemper operari illa duo. Sed nulla creatura naturæ eſt ſuſceptibilis, neq; poſeſt eſſe ſuſceptibilis illapſus Dei ad ſuſcipiendum in ſe, modo congruenti naturæ, primam Dei operationem prædictam, quin etiam hi ſuſceptibilis in ſe, operationis ſecundæ: quia nulla creatura poſeſt eſſe per ſubſtantiam, cui non poſſit conuenire aliqua operatio, per potentiam: quia ſecundum Philoſophum in fine 4. Meteororum: Omnia opere determinantur, & ſunt propter ſuas operationes, & tamdiu ſunt, quamdiu poſſunt agere ſuas proprias operationes, & cum deſinunt poſſe ſe operari ſuas proprias operationes, tunc ſimul deſinunt eſſe. Vt enim dicit Damascenus ibidem cap. 17. Intellectus inſipiens & priuatus cognitione, non vtiq; erit vnquam ſi enim inoperabilis & immobilis eſt, inexiſtibilis omnino eſt: Per hoc aperte inſinuans, quod ſi non poſſet eleuari propter intellectum, non eſſet aſſumptibilis ipſa ſubſtantia intellectus, nec ipſe homo, quia nec eſſet homo ſecundum quod præmittit ibidem: quoniam aut rationale, intellectuale, aliàs homo, qualiter ergo homo actus eſt Deus, ſi carnem inanimatam vel animam, id eſt, ſine intellectu aſſumpſiſſet. Non hoc enim homo, ergo ſimiliter nulla creaturæ natura eſt ſuſceptibilis, aut poſſit eſſe ſuſceptibilis circuminceſſionis Dei, ad ſuſcipiendum in ſe, ſupra limites naturæ, primam Dei operationem prædictam: quin etiam ſit ſuſceptibilis in ſe operationis ſecundæ: ſecundæ autem non eſt ſuſceptibilis, niſi per potentias intellectus & voluntatis, ergo &c.

Idcirco licet argumentatio Auguſtini tacta in prima ratione, non tenet de forma, tamen non fallit in aliqua materia, quin ſequatur. Si natura iſta (puta hominis) eſt eleuabilis ſecundum eſſentiam, quin ſit neceſſariò ſimul eleuabilis, ſecundum potentiam: & ſi non ſecundum potentiam, nec ſecundum eſſentiam: quemadmodum ſequitur. Si anima fortis eſt immortalis, & cuiuſq; hominis anima eſt immortalis. & ſi non cuiuſlibet, nec fortis, quia eadem ratio immortalitatis vel mortalitatis eſt in omnibus, & ideo talis argumentatio, ratione materiæ talis, bene tenet, ac ſi teneret ſecundum formam argumenti, quæ reuera tenet virtute formæ habendo, ſcilicet aſpectum ad communem rationem, quæ conuenit alicui naturæ, puta immortalitas animæ. Illa enim eadem eſt, in omni anima: videamus ergo de poſſibilitate & impoſſibilitate huius aſſumptionis: & ex parte quidem, vt diximus, non eſt dubitatio: ſed quia nobis incognita eſt, ex parte ſuſceptibilis, idcirco nobis eſt diſſicilis intellectus veritatis, in dicta quaſtione. Propterea hic eſt alia poſitio à prædicta, licet minus ſolennis, quia tamen magis applicabilis eſt animo, licet non videatur ita vera, propter inconſuetudinem, tamen forte verior eſt, quod ſcilicet nulla natura ſuſceptibilis à Deo, ſit dicto modo, per circuminceſſionem, niſi natura intellectuallis, magis mihi placet: tenendo igitur hanc opinionem ad præſens, dico, ad primum in oppoſitum.

Incorpo-

Incorporea animæ rationalis, vel angelici, & in homine natura corporis, in quantum ordinatur ad animam, vt perfectibile ad perfectionem: & in quo anima suam operationem intellectualem efficacius operatur, amora ab ipso omni dispositione accidentali impediens, quæ cum est separata, vt totum compositum ex corpore & anima, cum sua intellectuua sit ipsum susceptibile, & corpus mediante substantia animæ, & in ordine ad illam substantiam animæ, vt ipsa est potentia intellectiua: ita, quod nullo modo susceptibile sit id, in quo non est potentia intellectiua, & hoc sub potentia intellectiua comprehendendo, totum id, in quo principaliter consistit ratio imaginis, existens in substantia animæ, vt nihil sit susceptibile, nisi ratione imaginis Dei, quæ est in illo, vt per circumincessionem, vel secundum substantiam & secundum potentiam simul: vt in solo Christo, vel secundum potentiam solum, vt in omnibus his ipsa imago Dei quasi reimpromptur suo prototypo, quasi denarius figuræ, à qua sibi imago sua impressa est. Hinc dicit Damascenus in ca. prædicto: Quod secundum imaginem est in re volente volens, Deus Verbum factum est homo, Imago Dei est secundum intellectum: quid autem, quod secundum imaginem, nisi intellectus, quod melius igitur derelinquens, quod deterius est, assumpsit, quasi diceret: nequaquam hoc possibile fieri est, nisi ratione ordinis, quem habet ad intellectum: & loquitur contra illos, qui posuerunt corpus humanum assumptum in Christo absque anima rationali, & comprehendit sub intellectu etiam substantiam animæ, cuius vim & potestatem etiam in assumptione ostendens, subdit. Intellectus enim est in medio Dei & carnis, huius autem inhabitator Dei imago. Intellectus igitur intellectui miscetur, & medium intellectus puritati & carnis grossitudini. Intellego autem per mixtionem dictam, vnionem per circumincessionem intellectus diuini cum humano, qui secundum tres potentias, quæ sunt memoria, intelligentia & voluntas, existens sibi vnita esse animæ, vnitur per circumincessionem quandam Trinitati personarum in vnitate diuinæ naturæ: vt sic per se, & proxima causa, siue ratio, propter quam aliquid sit assumptibile à Deo, sit ratio imaginis Dei, quæ non est nisi in substantia intellectuali, vt propter ipsam sola substantia intellectualis sit susceptibilis, & secundum hoc in gloriosa assumptione, per circumincessionem qua natura diuina subintrat, naturam assumptam. Imago quæ est natura intellectuali assumpta, vnitur inuicem ipsi quod est in natura diuina, quemadmodum si ceræ, in qua est impressa figura sigilli, ipsum sigillum reapplicetur, secundum eundem modum, quo ipsum impressit subintrando omnes angulos eius, quali modo non posset applicari illi, in quo non fuisset figura sua prius impressa: sed solummodo effigies aliqua, quale est vestigium Dei in omni creatura non intellectuali, vt secundum hoc, nulla natura non intellectualis nisi mediante intellectuali secundum dictum modum possit assumi.

Ad secundum, quod ad Deum possit fieri assumptio, quia in ipso est ratio esse, & substantiæ, quæ est in natura assumpta, dico quod verum est, quod, id est, concausa. Nisi enim illud esset, nihil posset ad Deum assumi, sicut nec vna creatura potest assumi ad alteram: sed hæc non est tota causa: licet enim sit causa ex parte assumptæ quia propter id, ad ipsum possit fieri assumptio, non tamen ex parte assumptibilis, in quo tota causa assumptibilitatis est, quod est imago & per hoc solum circumincessibilis à Deo & eleuabilis ad dictam vnionem, in diuina essentia, in vnitate personæ secundum dictum modum. Vnde nec aliqua causa finalis, propter quam faciendæ esset à Deo alterius naturæ assumptio, possit esse in assumendo aliam naturam, quam intellectualem, quia non est naturæ assumptio, finaliter, nisi ad illius aliquam promotionem & perfectionem in sua eleuatione, qualem non potest habere, nisi natura intellectualis. Hæc Henricus quasi ad verbum. Non rectè ergo determinatum fuit, meam conclusionem, de virtute sermonis, sapere hæresim, quæ solum negat positium assensum contradicenti Henrico: cuius opinionis damnationem nec ego vnquam legi, nec credo ipsi vnquam legerit, hoc scio, quod nec Scorus nec Gorfredus, nec Ioannes de Guarra, nec Durandus, nec Thomas Anglicus, nec Robertus de Collotorto, nec Bernardus de Gannaco (quos omnes vidi recitantes opinionem Henrici) ipsam vnquam hæreticam vel hæresim sapere iudicauerunt. Quod ne ipsi etiam irrationabiliter fecisse videantur, volo breuiter ponere modum secundum, quo videtur Henricus tutari positionem suam: sunt autem duæ præcipuæ rationes contra Henricum. Prima ratio in hoc

hoc scilicet, quòd in Deo est omnis ratio substantiandi, quia plenitudo est omnis esse, ergò videtur, quòd quamlibet naturam possit substantificari & suppositare. Secunda ratio est, quia Deus in triduo suppositauit corpus, quod erat in sepulchro, quod tamen non erat rationabile, & sicut suppositauit pro triduo, poterat suppositare & pro quāto cunq; voluisset tempore. hæc sunt duo præcipua fundamenta opinionis oppositæ, & istamet vt visum est in recitatione, opinio eius adducit Henricus contra se.

Ad primam rationem (vt vidimus) respondet quòd verum est: Quòd plenitudo totius esse est in Deo, & omnis ratio substantiandi & suppositandi plenissimè in eo reperitur: sed hæc non est totalis causa assumptibilitatis alicuius naturæ, sed est concausa. Nisi enim id esset assumens, non posset assumere, sed vltra hoc aliquid requiritur in assumendo, per quod sit assumptibile, & hoc est ratio imaginis, & finaliter apud supernaturalem eleuationis, ad beatificam operationem, quæ cum in sola natura intellectuali reperitur, conueniens videtur, quòd ipsa sola sit assumptibilis, cum videatur rationabile, quòd natura quæ non potest eleuari ad actum secundum, non possit etiam eleuari ad primum: Ex qua responsione videtur velle Henricus saluare, quòd nihil derogeretur diuinæ omnipotentis, quādoquidem totum id, quòd illi in Deo ponunt esse, tantum concludunt ipsum posse sic suppositare, totum id etiam tribuit Henricus Deo. Nec negat, quin ratione eius quòd requiritur ex parte assumentis, non possit assumere quamlibet naturam, plenissimè non sit in Deo, sed hoc dicit esse, quia natura ipsa irrationalis, non est assumptibilis, non propter defectum diuinæ omnipotentis, sed potius propter diuinæ naturæ excellentiam, & irrationalis naturæ deformem deficientiam.

Ad secundam rationem videtur multipliciter posse dici. Primò est responsio Henrici, qui dicit. Quòd naturam istius corporis assumpsit in quantum ad animam ordinabatur intellectuali, ratione cuius ordinationis, etiam ipsum corpus potest dici intellectuale ministrali, scilicet & dispositiue. Et vt completius respondeatur, est dicendum. Quòd cum dicitur non posse à Deo assumi, nisi naturæ intellectualem, intelligitur, quòd nihil præter illam sic possit assumi, quòd sit primò assumptum, & totum ac adæquatum assumptibile. Corpus autem in triduo, non sic fuit assumptum vt parer, sed solum vt pars naturæ rationalis, quæ erat totale & primò assumptum. Præterea etiam fortè diceret aliquis, quòd non propriè dicebatur suppositari in triduo id corpus, quia non est natura suppositabilis, supposito proprio. Vnde & consequenter dici posset, non improbabiler, quòd terminare dependentiam naturæ istius corporis, non est eam suppositare, aliàs totum terminans dependentiam vel inuentientiam partis, suppositaret eam, quòd non dicitur: & ita licet Verbum in triduo terminaret dependentiam istam corporis, quam terminasset tota humanitas, virtute cuius corpus in triduo comunicabat Christo id idioma suum, iacere in sepulchro, non tamen propriè suppositabat corpus, sicut suppositaret naturam humanam. Cuius signum euidentissimum est, quòd natura istius corporis, non comunicauit Christo id idioma corpus in triduo, sicut natura humana comunicauerat sibi, & adhuc communicat concretiue id idioma homo. Et sic patet responsio, ad prædicta obiecta, contra opinionem Henrici, qui de alijs naturis irrationabilibus videtur quasi hoc dicere, quòd Verbum non posset eas assumere per circumuersionem, aut suppositare suppositione, præsertim habente causam finalem. Inquit enim sic ipse, nec aliquis finis possit esse assumptionis alterius naturæ, quàm intellectualis, quia assumptio non est, nisi propter promotionem naturæ assumptæ, qualem non potest habere nisi natura intellectualis, vnde Augustinus super Ioannem. Verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus nasceris ex Deo. Vnde videtur, quòd de alia natura quæ non nascitur ex Deo per gratiam, de ea frustra nasceretur Deus.

Ex his patere potest, quòd non irrationabiliter possum ego non habere actum explicitum contradicendi, huic opinioni in particulari: & quia isti Magistri in hoc etiam præcipue instabant, quòd tales conclusiones saltem non disputarentur propter scandalum, hoc volo dicere de ista conclusione, quòd etiam si sua opposita sit verior, & magis secundum communem viam, tamen si publicè disputetur, scandalosa magis erit apud vulgares & piarum aurium offensiva. Quis enim rudis & simplex non offendatur, si audiat aliquem dicentem, possibile esse, quòd istæ propositiones sint veræ:

Deus est asinus. Deus est lignum. Quid si etiam illas, quas multi sequentes prædictam opinionem concedunt, Deus potest esse damnatus ad infernum, Deus posset torqueri à diabolo in inferno, diabolus potest esse Deus : quæ licet apud multos doctos loquendo, de potentia absoluta, nullius sint scandali, tamen vulgares & simplices, certè multò magis offenderentur, quàm si audiant, quòd asinus non potest vniri naturæ diuinæ, in vnitate suppositi : vt dicitur modo declarato, in conclusione mea, quàm isti patres dixerunt, ex vi sermonis derogare diuinæ omnipotentiz, & per hoc sapere hæresim : nescio cui logicæ, imò cui theologiæ innitentes. Nam dicant quæso, an ille, qui dicit, se non assentiri alicui propositioni, dicat de rigore sermonis oppositum istius conclusionis, cui non assentitur, dicantque, Vtrum valeat consequentia: non assentior, aut non habeo assensum huius conclusionis: Papa sedet, ergo credo istam: Papa non sedet, nōne antecedens esset verum in dormiente, & qui nullum omnino non haberet actum, in quo consequens posset esse falsum. Præterea si præfata conclusio derogaret diuinæ omnipotentiz, secundum veram theologiam, non solum saperet hæresim, sed hæretica esset iudicanda, imò etiam Catholicis, dormiens, aut paruulus non habens rationis vsum, & qui non haberet assensum illius propositionis: Deus potest quamlibet naturam creatam suppositare, esset hæreticus, aut saltem erraret in fide, quod nemo diceret. ex quibus patet non esse rectam damnationem ipsorum: fuit enim hæc formaliter determinatio sua, considerata responsione ipsius proponentis & opinione, ac motiuis & rationibus Henrici, cuius opinioni innititur ponens conclusionem. Visum est nobis, præfata conclusionem, ex vi sermonis derogare diuinæ omnipotentiz, & per hoc sapere hæresim.

Primo enim decepti sunt, quòd cum dicerem ego me sequi in hoc Henricum, non intellexerunt, quòd per pronomen *hec* denotabam ipsam conclusionem, de qua querebant vt exponeretur. In hoc ergo, id est, in ipsa conclusione, id est, in non assentiendo huic: Deus potest quamlibet naturam, &c. dixi me sequi Henricum, & non denotaui per hoc opinionem quæ dicit, Deus non potest quamlibet naturam suppositare. Sed ipsi fortè crediderunt inter vnum dictum & aliud non esse differentiam, cum tamen si docti sunt Theologi, sciri debeant, quid intersit inter aliquod possibile de potentia Dei explicitè non credere, & ipsum explicitè discredere. Secundò debent meminisse, quod ex eorum dictis sequitur, quòd Henricus ille, qui per excellentiam doctrinæ solennis Doctor vocatur, mortuus sit hæreticus: qui vt supra visum est, in senectute sua ad istam opinionem declinauit, & in ipsa permanens, quòd non quælibet natura à Deo sit suppositabilis. Tertiò sicut & in damnatione præcedentis conclusionis, ita & in ista, qualitercumque sit de conclusione ipsi omnino errant, quia si verum est, vt ipsi dicunt, quòd conclusio sit contra omnipotentiam Dei, tunc conclusio est simpliciter hæretica, & non hæresim sapiens, vt ipsi dicunt. Quartò & vltimò errarunt, quia si etiam opinio Henrici esset hæretica, omnino conclusio de virtute sermonis non esset hæretica, quia de virtute sermonis, non infert illam opinionem, vt diffusissimè est declaratum, & tamen ipsi specificatè damnarunt ipsam, de virtute sermonis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DE MAGIA
naturali & Cabala, disputatio.

QVinta conclusio, per istos damnata fuit hæc, *Nulla est scientia, qua nos magis certificet de diuinitate Christi, quàm Magia & Cabala.* Hanc conclusionem ego declarando dixi, quòd inter scientias, quæ ita sunt scientiæ, quòd neque ex modo procedendi, neque ex suis principiis, neque ex suis conclusionibus innituntur reuelatis, nulla est, quæ nos magis certificet eo modo, quo de hoc certificare possunt, scientiæ humanitatis inuentæ, quàm Magia illa, de qua ibi ponuntur conclusiones, quæ est pars scientiæ naturalis: & pars illa Cabalæ, quæ est scientia, & non est Theologia reuelata. Dixerunt isti Magistri, quòd declaratio mea non erat ad propositum verborum præfate conclusionis, & quòd præfata conclusio de virtute sermonis, erat falsa, erronea & hæretica in qua sua damnatione, quot sint damnanda, quæso sigillatim videmus.

Primo dicant mihi, quomodo esse potest magis declaratio mea, ad propositum verborum

borum conclusionis meę: quid enim est in illa declaratione aliud, quàm explicite declarare, vim singulorum terminorum, in conclusione positorum? Ibi enim primò exponitur, quid intelligam per scientiam, cum dico, nulla scientia: & quid pro certificare, quid per Magiam, quid per Cabalam, nec video ego quid vterius reſter declarandum. Secundò volo ostendere, quòd de virtute sermonis non ſolùm eſt falſa & hæretica, ſed imò ſua oppoſita eſt falſa, & ſecundùm ipſos totaliter hæretica. Diſta enim conſuſio eſt vna negatiua, quæ exponitur diſiunctiue, per tres cathogoricas ſic: nulla ſcientia non reuelata. &c. Alia, à Magia & Cabala certifiſcat de diuinitate Chriſti vel Magia & Cabala non certifiſcant. &c. vel, Magia & Cabala magis nos certifiſcant de Deitate Chriſti, quàm alia ſcientia non reuelata. Iſta autem diſiunctiua eſt verà & catholica, quia ſaltem habet vnam partem veram. & ita patet iam, quòd de virtute ſermonis non eſt falſa, ſed quòd ſua oppoſita ſecundum eos ſit hæretica, patet: nam oppoſita huius, Nulla ſcientia non reuelata, &c. magis certifiſcat, &c. eſt iſta, Aliqua ſcientia non reuelata, magis certifiſcat de Deitate Chriſti, quàm Magia & Cabala: ad quam ſequitur de virtute ſermonis, quòd Magia & Cabala certifiſcant de diuinitate Chriſti, quòd ab eis reputatur pro hæretico, & ita patet, quòd dum volunt damnare de virtute ſermonis iſtam negatiuā: Nulla ſcientia magis certifiſcat de diuinitate Chriſti quàm Magia & Cabala: coguntur per ſuum iudiciũ ipſimet habere pro catholica iſtam affirmatiuam: Magia & Cabala certifiſcat nos de diuinitate Chriſti.

Quàm autem in ſe ſit iſta conſuſio vera, proſe dò euidentiffimè poteſt declarari, licet enim nulla ſit ſcientia humanitùs inuēta, quæ nos certificare poſſit de diuinitate Chriſti, quia certificationem de diuinitate eius, vt in præcedenti diximus cõcluſione, non habemus niſi ex modo faciendi miracula, quæ fecit: quæ miracula, & eſſe facta ab eo, & eſſe taliter facta, non niſi ex teſtimonio Scripturæ ſcimus. Tamen ſi quid ad hoc nos poſſunt adiuuare ſcientiæ humanæ, ſicut & adituant cognitione multarum veritatũ ſupernaturaliũ, nulla eſt, quæ magis nos poſſit adiuuare, quàm Magia & Cabala, quas diximus. Ad hoc enim, vt miracula Chriſti nobis ſuam teſtentur diuinitatē, oportet cognoscere primò, quòd non potuerunt fieri in virtute naturali, ſed ſolùm in virtute Dei. Secundò oportet ſcire, quòd illam virtutem à ſe habuerit Chriſtus & non aliunde. In primo nulla ſcientia humana nos poteſt adiuuare magis, quàm illa qua cognoscuntur virtutes, & actiuitates agentium naturalium, & earum applicationes proportionẽs; adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & quid poſſunt virtute propria, & quid non. hoc autem inter ſcientias humanas, magis cognoscit iſta ſcientia, quam ego voco Magiam naturalem, de qua poſitæ ſunt conſuſiones, & illa pars Cabalæ, quæ eſt de virtutibus corporum cœleſtium, per quas, quia cognoscitur, nò poſſe per virtutes naturales illa opera fieri quæ fecit Chriſtus.

Ideò ergo inter Magicas conſuſiones iſtam propoſitionem poſui: Miracula Chriſti non potuerunt fieri per Magiam, vtpote illam conſuſionem, ſcilicet cuius veritas ex iſta ſcientia poſſit haberi: & ita patet, iudiciũ iſtorum Magiſtrorum non benè fuiſſe magiſtrale, & præſertim, cum ipſi de virtute ſermonis daminant cani, quæ eſt talis, quòd etiam ſi ſenſus eius quem diximus non eſſet catholicus, adhuc ipſa non eſſet in ſe damnanda: quia de virtute ſermonis, non inſert illum ſenſum, cum ſit propoſitio negatiua exponenda diſiunctiue, per tres cathogoricas, vt diſtum eſt ſuprà. Et ad plenorem huius conſuſionis declarationem, primò eſt ſciendum, quòd ſicut ſuprà dixi, per hanc conſuſionem non intendo comparare Magiam & Cabalam ad ſcientias reuelatas, quia non acciplo in conſuſione ſcientiam generaliter, ſed pro ſcientia, quæ neque ex modo procedendi, neque ex ſuis principijs, neque ex conſuſionibus innititur reuelationi: neque etiam in præſenti conſuſione; loquor de certitudine ſcientiæ habitæ ex reuelatione modo prædicto, ſed de certitudine ſcientiæ inuentæ, vel acquiſitæ per demonſtrationem, non à priori, ſed à poſteriori per effectus ſcilicet. Quare intendo dicere, quòd ſi aliqua ſcientia humanitùs adinuēta, & nò reuelata certifiſcat de diuinitate Chriſti per miracula eius, hoc maximè facit ſcientia, qua cognoscuntur virtutes & actiuitates agentium naturalium, & eorum applicationes adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & per quas cognoscitur, quid poſſunt agentia naturalia virtute propria, & quid non. Nam hoc cognito, videntes dein de opera Chriſti excedere gradum & terminum illorum, quæ poſſunt fieri per agentia naturalia,

ruralia, concludimus necessariò, quòd fuerunt facta virtute diuina, quòd scire non possemus illo non cognito. Nam ignoratis terminis potentia, & virtutis rerum naturalium, stat nos dubitare, illa eadem opera quæ fecit Christus posse fieri per media naturalia.

Cùm ergo talia maximè cognoscat illa pars Cabalæ, quæ est de virtutibus corporum cœlestium, & illa pars scientiæ naturalis, quam ego nunc voco Magiam naturalem (& plures etiam catholici doctores sic nominauerunt, qualitercunque; alij ipsam nominare velint) idèò non hæreticè, non superstitiosè, sed scientificè, sed verissimè, sed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoscenda diuinitate Christi. De ista autem Magia naturali facir mentionem etiam summus rheologus Guilielmus Episcopus Parisiensis coætaneus Roberti Inconienensis: qui dicit, quòd magi prohibiti, dicuntur Magi, quasi mali, quia mala faciunt: sed scientificè, sed verissimè, sed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoscenda diuinitate Christi. De ista autem Magia naturali facir mentionem etiam summus rheologus Guilielmus Episcopus Parisiensis coætaneus Roberti Inconienensis: qui dicit, quòd magi prohibiti, dicuntur Magi, quasi mali, quia mala faciunt: & quia isti tollerare non poterant, hoc nomen Magiæ, & tota vrbe exclamabant, me approbare Necromantiam, quam tota Ecclesia damnabat. Dico iterum & iterum dico, quòd hoc nomen Magia, est nomen æquiuocum, ad id quòd dicitur Necromantia, quæ sit per pacta & sœdera cum dæmonibus: & ad partem practicâ scientiæ naturalis, quæ nihil aliud docet, quàm facere opera mirabilia, medijs virtutibus naturalibus, per applicationem earum ad inuicem, & ad sua passia naturalia, & hanc nunquàm damnauit Ecclesia, nec damnare potest, sed plures Ecclesiastici doctores & catholici, eam approbauerunt & secuti sunt.

De hac, vt dixi, tractat Guilielmus Parisiensis in suo de vniuerso corporali & spiritali, & dicit: Quòd illa Magia prohibita, maximè abundauit in Aegypto, quia ibi vigebat cultus dæmonum: ista autem naturalis in Aethiopia & India, quia ibi est maxima copia herbarum & aliarum rerum naturalium, habentium efficaciam in ista naturali Magia: & alibi etiam in suo lib. de legibus, eiusdem scientiæ meminit, eam afferens esse partem scientiæ naturalis. Hanc naturalem Magiam non erubescit vir catholicus, & sanctissimus Albertus Magnus dicere se fuisse secutum, & experientijs in ea multa comperijsse. & quid oportet plura dicere? Dicant mihi isti Magistri, vtrum hoc quòd ego voco Magiam naturalem, sit res prohibita: aut aliquid continens, quòd sit contra fidem? hoc dicere non possunt, etiam volentes. At dicent in hoc te reprehendimus, quòd eam vocas Magiam, & æquiuocatione vocabuli, scandalū facis in mentibus fidelium: Item habemus apud Doctores nostros, quòd omnis Magia est prohibita: si ergo omnis prohibita, sequitur quòd nulla cōcessa, sed tu dicis quòd aliqua est non prohibita, ergo contradictoriè sentis ad doctores ecclesiæ.

Mira profectò est ruditas sic dicentium. Primò enim impositio nominum, non fit nunc à nobis, sed vtimur nominibus & significationibus eorum, ex antiquorum consuetudine: si ergo ipsi hanc partem scientiæ naturalis Magiam vocare voluerunt, quid me vis nouare nomina? & quòd illi Magiam nominauerunt, à me vocari Geometriam vel arithmeticam? nec ego primus nec nouus istam scientiam vocaui Magiam, sed multi ante me, & sancti & docti viri: illi in ius trahantur, illi damnentur, si damnable est istam scientiam hoc nomine nuncupari. quam tamen nobis impositionem rectè fuisse institutam, si rectè Paulum considerauerimus, possumus facilliter intelligere. Vocabulum enim hoc Magus, nec Latinum est nec Græcum, sed Persicum, & idem lingua Persica significat, quòd apud nos sapiens. Sapientes autem apud Persas idem sunt, qui apud Græcos philosophi dicuntur, sic vocari à Pythagora, qui prius dicebantur sapientes. Ferè enim apud diuersas gentes, diuersis nominibus sapientes eorū nuncupabantur, vt Druides apud Gallos: propheta apud Hebræos, vel Senedrim, vel Pharisei, vel Cabaliste: apud Indos Gymnosophiste: apud Aegyptios Sacerdotes: apud Græcos Philosophi: apud Persas Magi: & sic de alijs. Sicut etiam regia dignitas peculiaris, apud diuersas nationes habet nomina, vt rex Aegyptiorum, qui prius Pharaos, postea Ptolemæus: Persarum, Artaxerxes: Romanorum Cæsar: Indorum Præstan: & est qui nunc corrupto vocabulo à nostris vulgaribus dicitur Præsbyter Ioan. & sic de alijs. Si ergo Magia idem est quòd sapientia, merito hanc practicam scientiæ naturalis, quæ præsupponit exactam & absolutam cognitionem omnium rerum naturalium, quasi apicem & fastigium

totius

totius philosophiæ, peculiari & appropriato nomine Magiam, id est, sapientiam, sicut Romani urbem, Virgilium, poetam, Aristotelem, philosophum dicimus, appellare voluerunt. Quod si hoc nomen Magi ita abhorremus, virique neque Euangelium patienter audiemus dicens: quod Magi venerunt ab oriente, adoraturi Christum. Non erant illi Magi Necromantici, & cum dæmonibus confœderati, qui hostem dæmonum, imò Dominum, & de eis mox triumphaturum venerunt adorare: sed erant viri sapientes, cœlestium & terrenarum rerũ scientia edocti, qui ipsam Patris sapientiam, in humano corpore factam visibilem, coluerunt & venerati sunt.

Hanc autem differentiam, apertissimè dat intelligere Hieronymus in epistola ad Paulinum, in qua mentionem faciens de Apollonio Tyanœo, ait: Apollonius Tyanæus siue Magus, vt vulgus, siue philosophus, vt Pythagorici dicunt: in quibus verbis expressè significat Hieronymus, quod illud quod est vera Philosophia, à vulgaribus quandoque creditur esse illud, quod ipsi appellant Magiam. Non ergo ego sum reprehendendus, qui ex proprio & vŕato modo loquendi, non solum doctorum Ecclesiæ, sed etiam ipsius Euangelij hanc sapientiam naturalem, Magiam vocauerim.

Sed neque æquiuocatione vocabuli scandalum fecerim fidelibus, quia in conclusionibus meis, non sum vsus hoc nomine indistinctè & æquiuocè, sed ad tollendam omnem culuscunque sinistra opinionis occasionem, distincti Magiam licitam ab illicita, & naturalem à superstitiosa, declarans quid sit ista naturalis, & quid possit, & quid non possit taliter, vt etiam simplices & rudes impium aliquid vel erroneum in fide de meis conclusionibus suspicari non possunt, in quibus Magiam prohibitam omnino refellens & detestans, posui hanc primam conclusionem præcisè in ijs verbis: *Tota Magia, quæ in vsu est apud modernos, & quam meritò exterminat Ecclesia, nullam habet firmitatem, nullam veritatem, nullum firmamentum: quia pendet ex manu hominum prima veritatis, potestatum harum tenebrarum, quæ tenebras falsitatis male dispositis intellectibus offundunt.* Et post istam conclusionem, pono secundam, quæ dicit: *Quod Magia naturalis est licita & non prohibita:* & protestor de me ista tantum locuturum, quo facto, quæ amplius suspicio remanere potest, aut quod scandalum fieri, per æquiuocationem huius nominis, Magia, quam sic distinxisse, & cum reprobatione illius superstitiosæ & diabolicæ, istam naturalem approbasse non solum, non ad scandalum, sed ad ædificationem potest esse simplicius. Ex quibus ego multos vidi, qui audientes, quod Magi venerunt adorare Christum, credentes nihil aliud significare hoc nomen Magos, quàm Necromantes: hinc sumunt argumentum, quod Magia non sit prohibita, nec contra fidem Christi, quando ipsum Christum Magiæ cultores primi adorauerunt.

Vtile est ergo docuisse fideles, ne cùm Magum audiunt, dæmonum cultorem semper intelligant, & cùm audiunt, apud Persas Magos in summo honore & reuerentia habitos, propter eorum doctrinam & sapientiam, sciant philosophos illos fuisse, non Necromantes, quos vtpote populi exitiales & damnosos, imò pestifetos, omnes gentes semper eiectos & malè habitos, persecutæ & detestatæ sunt. Similiter cùm legunt Albertum in experimento Magiæ multum temporis consumpsisse, de Magia naturali hoc intelligant, non de prohibita, ne exemplo tanti viri, illi se dedant, quod illi licuit sibi quoque licere præsumentes. Scandala ergo tollunt, non generant, de mentibus fidelium nostræ Magiæ conclusiones: quod si quando legunt apud doctores, omnem Magiam esse prohibitam, statim vtique ex causis prohibitionis intelligent ipsos, de ea solum loqui, quæ habet commercium cum dæmonibus, & de naturali nihil eos intendere. Est autem (vt dicit Hilarius) intelligentia doctorum, ex causis assumenda dicendi: quod si ad vim verborum volunt recurrere, possunt scire ex dialectica, quod negatio vel distributio termini multiplicis, non negat aut distribuit ipsum pro omni supposito cuiuslibet significati copulatiuè. Quare cùm iste terminus Magia sit æquiuocus, ad superstitiosam, & ad naturalem distributio addita, ei non distribuit ipsum pro quolibet supposito, cuiuslibet significati copulatiuè, sed ex dictis quod omnis Magia prohibetur, habebitur solum, quod omnes species Magiæ superstitiosæ, quæ omnes secundum vnum nomen, & vnam rationem dicuntur. Nam multæ sunt prohibitæ, & hæc omnia sunt clara & dilucida etiam mediocriter eruditis.

nullo ergo modo debuerunt istis Magistris esse suspectæ conclusiones meæ Magicæ: cum sicut dixi in prima conclusione, refellam omnem Magiam prohibitam ab Ecclesia, illam damnans & detestans: protestans me solum loqui de Magia naturali, & expressius per specialem conclusionem declaratans: quod per istam Magicam nihil operamur, nisi solum aſtuando vel vniendo virtutes naturales. Sic enim dicit conclusio vndecima cōclusionum Magicarū: *Mirabilia artū Magica, non sunt nisi per vniōē & aſtuationem eorum, quæ ſeminaliter & ſeparatē ſunt in natura*: & idem eſt, quod dixi in 13. conclusione: *Quod Magiam operari non eſt aliud, quàm maritare mundum*. Prædictam autem ſpecificationem, & reſtrictionem intentionis meæ, in conclusionibus Magicis, ad Magiam naturalem intendo eſſe applicandam, cuiuslibet conclusioni particulari.

Et ita cum dico, de aſtuitate characterum & figurarum, in opere Magico, loquor de vera aſtuitate ſua & naturali: patet enim, quod talem habent ſecundum omnes philoſophos tam in agendo, quàm in modo agendi & patiendi. Et licet ſecundū peripateticos longè minoris ſint aſtuitatis & virtutis, quàm ſint qualitates materiales, ramen dicerent Pythagorici, quorum ego Philoſophiam in conclusione 24. voco ſecretiorem Philoſophiam, quia eſt minus nota, & minus in vſu, quod ſicut mathematica ſunt formaliora Phyiſicis, ita etiam aſtualiora: & ſicut in ſuo eſſe minus dependet, ita etiam in ſuo opere: & ita quod dixi de plus poſſe eorum, quàm ſint diſcordia Pythagoricorum & Peripateticorum ſit indifferens ad fidem, ramen non dixi, vt in ſe & abſolutè verum, ſed vt conſequens ad ſecretam Philoſophiam Pythagoricorum modo prædicto intelligendam, quorum etiam ſententia eſt, inter omnia Mathematica, numeros vt formaliores, ita etiam eſſe aſtualiores, & inter numeros impares, ternarium. Quia ſit primus impar, & primū in vnoquoq; genere, eſt perfectiſſimum in illo genere, & inter numeros pares, denarium qui eſt omnis numerus, vt patet. ab eo enim vltra numeramus per replicationem, & hoc intendebam, per id, quod dixi de ternario & denario, in Magia naturali.

Numeris autem etiam efficientiam & virtutem, tam ad bonum quàm ad malū attribunt doctores catholici. Vnde Hilarius in commento ſuo, ſuper Pſalmos inquirendo cauſam, cur Pſalmorum ordo, non ſit ſecundū hiltoriā, ſed ſæpè Pſalmus, qui prius fuit compoſitus, poſterior in ordine collocatur: ſic inquit: Non eſt autem ignorandum, indiſcretum apud Hebræos eſſe numerum Pſalmorum, & ſine ordinis annotatione eſſe conſcriptos: non enim illic primus, aut ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotantur, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis, in vnum permixti ſunt. Eſdras enim, vt antiquæ traditiones ſerunt, incompoſitos eos, & pro authorum ac temporum diuerſitate diſperſos, in volumen vnum collegit & reſtulit ſed 70. ſeniores ſecundum Moysiſ traditionem, ad cuſtodiam legis atque doctrinæ in ſynagoga manentes, poſtea quàm illis à rege Ptolomæo transferendæ ex Hebræo in Græcum ſermonem, totius legis cura mādāta eſt, ſpiritali & cœleſti ſcientia virtutes Pſalmorum intelligentes, in numerum eos atque ordinem redegerunt, ſingulis quibuſque numeris, pro efficientia ſua & abſolutione perfectis perfectorum & efficientium Pſalmorum ordine deputantes: hæc Hilarius ad verbum. Ex quibus apertiſſimè patet, quod numerus virtutem dat & efficientiam.

Hieronymus quoque contra Iouinianum, infaſtum dicit eſſe numerum 20. in quo ſeruiuit Iacob, & venditus eſt Ioseph: & quem dilexit Eſau, in eo quædam muncera accipiens: & in eodem loco laudat denarium dicens, de eius laudibus ſe ſapius dixiſſe. Et in eodem lib. cap. 7. dicit, quod idè in ſecunda die, non fuit dictum, & vidit Deus quoniam bonum, quia binarius numerus ſit malus: quinimò ex numero binario, ſumit argumentum contra bigamos, & propter hoc dicit, omnia animalia imunda, in arcam Noè bina ingredi, ſeptena autem quæ ſunt munda. Similia centies inuenies apud Baſilium, Nazanzenum, Ambroſium, Origenem, Auguſtinum & alios. Quin Rabanus inſignis doctor eccleſiæ, de numerorū virtutibus, ſpecialem librum compoſuit, & obſeruat vbiq; proprietates iſorum numerorum, inuenies ſemper eccleſiaſticos doctores etiam quandoq; quæſiſque ad curioſitatem ſi dici poſſet: dum nunc ad binarium duo teſtamenta, duo cherubin, duo charitatis præcepta, duas primas dignitates, duos primos populos referunt. Nunc ternarii myſterium in ſuper-

super substantiali Diuinitate, in triduo sepulchri, in tribus theologicis virtutibus, in tribus temporibus naturæ, legis, & gratiæ, in tribus statibus perfectionis contemplantur.

Nunc non sine mysterio, sed propter occultam etiam ipsius numeri proprietatem esse volunt, quod 40. dies Moyses, 40. Helias, 40. Christus ieiunauerit, & per 40. dies post resurrectionem ascenderit, & per 40. horas fuerit apud inferos, & post 40. dies, Niniue, quæ est typus figuræ huius mundi, subuerteretur, & per totidem dies noctesque pluit super terram Dominus. Magnum item dicunt continere sacramentum, quod in quinquagenario numero, in quo fit remissio peccatorum: in quod etiam descendit Spiritus sanctus: Et in eodem numero positus sit Psalmus: Muerere mei Deus. quod maxime notant Hilarius & Origenes. Et his per omnia multum concordant mysteria Cabalistarum, qui quinquagenarii numerum attribuant Spiritui sancto, qui Spiritus sanctus apud eos, etiam per ignem significatur, in qua forma, & in quo numero diuinitas descendit super Apostolos. Estque & apud eos Spiritus sanctus tertia persona, siue proprietas in diuinis, procedens à prima & à secunda, quæ secunda dicitur sapientia, & procedit à prima, & differt ab utraque solum ratione processionis: sicut scilicet id quod procedit, differt ab his à quibus procedit, cum sit ramus per substantiam & essentiam idem cum illis. Hæc expressè dicunt Cabalisticæ: quorum dicta isti Magistri à me contra Iudeos allata, ut suspensa de fide abominabantur. Vocant autem & eandem tertiam proprietatem poenitentiam, quod concordant modò dictis, ut idem sit numerus attributus Spiritui sancto, qui & poenitentia sacramento. Vnde & illud possumus colligere, peccatum in Spiritum sanctum, propriè peccatum esse in poenitentia, quod non remittitur in hoc seculo neque in futuro: sed de his alijs.

Duodenarii etiam secretam aliquam proprietatem, in 12. tribubus Israël, in 12. Apostolis, in 12. lapidibus celestibus Hierusalem speculantur, credunt etiam, non sine causa neque casu, in denarium numerum incidisse: Et præcepta legis, & decem chordas psalterij, & apud Hebræos ut habetur in מִדְרָשׁ תִּלְלִים Midrasch tillim, cantores Psalmorum decem, qui sunt Adam, Abraham, Melchisedech, Moyses, Asaph, Dauid, Salomon, & tres filij Roræ, quamuis aliter à nostris enumerentur: & correspondent decem organa, id est, decem instrumenta, vel decem modi musicæ, quibus caneantur, sic dicti apud Hebræos מִנְחָה מִלֵּל מִזְמוֹר מִשְׁכֵּחַ מִתְּהִלָּה מִבְּרָכָה מִלְּהִלָּה מִשְׁחָה מִשְׁכֵּחַ מִתְּהִלָּה מִבְּרָכָה nefa, neym, mifmor, schir, rephilla, bera cha, hillel, iedidia, aschre, halleluia. Quæ ego obseruaui sic distinguenda, ut per primum canantur odes, secundum idem est quod organum, per tertium Psalmi, per quartum cantica, per quintum orationes, per sextum benedictiones, per septimum laudationes, per octauum gratiarum actiones, per nonum felicitas alicuius: per vltimum laudes Dei tantum. Addas tu & מַשְׁכֵּל Maskill, quo canuntur contemplationes, & erit halleluia quasi ei soph, non ponens in numerum cum alijs. Addunt & decem dies, quibus post ascensum Christi descendit spiritus, & decem cortinas in templo, & similia innumera & infinita: illud dicentes semper, quod nihil casu, sed omnia Deus per suam sapientiam, ut in pondere & mensura, ita in numero disposuit.

Taceo quot, & quanta obseruent in nouenario, ut præter hierarchias angelorum, & nouem beatitudinum gradus, iuxta Moysen etiam longitudinem cubitorum: O gregis Basan, qui typus est diaboli, non credant esse casualem, & sine mysterio: illud enim obseruantes, quod Dominus hora nona clamauit. Nonne etiam in quatuor euangelij, quatuor fluminibus paradisi, quatuor animalibus Ezechielis, quaternarii perfectionem considerant? & senarii, in sex diebus creationis mundi, & in sex ætatibus, siue septima sit futura vita, ut vult Augustinus: siue octaua ut Hieronymus. Quin & illud non prætermittitur, quod Dominus sexta feria passus est. Quid de septenario? cum magna dicerent attentione dignum, quod die septima Dominus quiescit, quod septem dona Spiritus sancti: & in Apocalypsi septem signacula libri, septem cornua, septem oculi, septem angeli, septem ecclesiarum, septem candelabra, septem stellæ, septem spiritus nequiores, & septem nequitia apud Salomonem: septies in die Deo canit Dauid propheta. Quartumdecimum aurem numerum ita vidimus obseruatum à Matthæo, ut ad hoc, quod posset eum ubique in Generationibus Christi retinere, nonnullas etiam generationes prætermiserit. De Medicis, de Astrologis, de

gis, de Philosophis maximè Platonis & Pythagorici nihil assero, sed solum de nostris Ecclesiasticis doctores. Cùm de hoc agatur, vtrum credere esse proprietates in numeris, & virtutes aliquas naturales aliquo modo veritati fidei catholice repugnet: quas cùm videamus etiam, vt dixi, fortasse vsque ad curiositatem à Catholicis authoribus obseruatas, nihil est ampliùs cur dubitemus non esse talem opinionem pro hæretice reiiciendam. Cùm ergo in conclusionibus meis de figuris, de numeris loquor, non loquor quantum ad superstitiosum vsum suum, per pacta & conuentiones cum dæmonibus, quia hæc omnia reprobauimus, in prima conclusione mea.

Similiter de nominibus quòd habeant aliquam aëtiuitatem naturalem, etiam notum est omnibus. quam quidem aëtiuitatem naturalem, non habent, vt significatiua sunt ad placitum, sed vt sunt in se quædam res naturales, ideo dixi, nomina illa habere virtutem in Magia naturali, non vt significatiua sunt, nisi forrè essent aliqua, quibus significatio esset naturalis, sicut Stoici dicunt de omnibus nominibus, quibus vt aduersantur Peripatetici, ita Plato in Cratilo assentitur, de his quæ sunt rectè imposita. Origenes autem de Hebraicis hoc sentit, & idèd dicit, quòd quædam nomina Hebraicis in sacris literis, sicut Osanna, Sabaoth, halleluia, & similia fuerunt sic reseruatæ, & non mutata in aliam linguam in qua non retinuissent suam naturalem significationem, & consequenter virtutem: & hoc solum intendebar dicere, dum comparabam nomina significatiua non significatiuis, & nomina Hebraica alijs in sua efficacia in Magia naturali, &c.

Volo autem & aliquid dicere latius de ista Cabala, quanquam & suprà, in prima parte Apologiæ nostræ multa dixerimus: sed illa sorte non magis ab istis Magistris intelligentur, quàm intelligantur barbara ab eruditis. quare & hîc aliquid secum hoc, Parisiensî stylo, dicemus de ista Cabala: Horrendum enim istis patribus videtur hoc nomen, & ex ipso penè sono timendum, ita vt forrè sint ex ipsis, cui Cabalistas non homines, sed hircoceruos potius vel centauros, vel omninò monstruosum aliquid esse suspicentur: quinimò audi rem ridiculam, cùm semel quidam ex eis interrogaretur, quid esset ista Cabala? Respondit ille, fuisse perfidum quendam hominem & diabolicum, qui dictus est Cabala: & hunc multa contra Christum scripsisse, inde sequaces eius dictos Cabalistas. Quis quæso hîc risum teneat? Est ergo sciendum opinionem esse non solum Rabi Ellazar, Rabi Moysis de Aegypto, Rabi Simeon Ben Lagis, Rabi Ismahel, & Rabi Iodam, & Rabi Nachinan, & aliorum quamplurium ex sapientibus Hebræorum, sed nostrorum etiam Doctorem, vtrinfra ostendam, præter legem, quam Deus dedit Moysi in monte, & quam ille quinque libris contentam, scriptam reliquit, reuelatam quoque fuisse eidem Moysi, ab ipso Deo, veram legis expositionem, cum manifestatione omnium mysteriorum & secretorum, quæ sub cortice & rudi facie verborum legis continerentur: denique duplicem accepisse legem Moysen, in monte, literalem & spiritalem, illam scripsisse, & ex præcepto Dei populo communicasse: de hac verò mandatum ei à Deo, ne ipsam scriberet, sed sapientibus solum qui erant septuaginta communicaret, quos idem Moyses ex præcepto Dei elegerat ad custodiendam legem eisque itidem præciperet, ne eam scriberent, sed successoribus suis viua voce reuelarent, tum & illi alijs & sic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi istam scientiam per successiuam, scilicet receptionem, vnus ab altero dicta est ipsa scientia, scientia Cabalæ, quod idem est, quod scientia receptionis, quia idem significat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt autem postea hæc mysteria literis mandata, tempore & causa infra dicendis, & illi libri dicti sunt libri Cabalæ, in quibus libris, multa imò penè omnia inueniuntur consona fidei nostræ. Fecerunt enim & ab ore Dei traditi, & à Iudæis ante Christum manifestatum in carne scripti, quo tempore nulla passio moueri poterant, ad viciandam vel corrumpendam ipsam veritatem. Ex istis libris & authoribus huius scientiæ, ego multas posui conclusiones, ad confirmationem fidei nostræ contra Iudæos, quas cùm isti Magistri forrè non benè considerassent, suspectas esse dixerunt in fide, & Iudaicam perfidiam sapientes, quod tamen posteaquàm intellexerunt, quid esset Cabala, multos ex eis puduit dixisse.

Quod

¹⁰⁶ Quod autem ita sit, ut supra diximus, quod Deus Moyſi præter literalem legem, quam ipſe ſcripſit, dederit etiam & reuelauerit myſteria in lege contenta, habeo ex noſtris quinque teſtes, Eſdræ, Paulum, Origenem, Hilarium, & Euangelium. Primò enim habemus hoc ex textu 4. Eſdræ 14. apud quem loquens Dominus ſic inquit: Reuelans reuelauis ſum ſuper rubrum, & locutus ſum Moyſi, quando populus meus ſeruiebat in Aegypto, & miſi eum, & eduxi eum de Aegypto, & adduxi eum ſuper montem Synai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & oſtendi ei temporum ſecreta & ſinem, & præcepi ei dicens: Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes. Secundò habemus authoritatem Origenis (cuius teſtimonium in his in quibus ab Eccleſia recipitur, eſt validiſſimum, quia ubi bene nemo melius) hic ergo, ſuper illud Pauli ad Roman. 3, Quid ergo ampliùs video, aut quæ utilitas circumciſionis, multum per omnem modum. Primum quidem quia credita ſunt illis eloquia Dei: dicit Origenes, Conſiderandum eſt, quia non dixerit literas eſſe creditas, ſed eloquia Dei. Ex quo dicto Origenis habes, quod præter literalem legem aliud quid traditum fuit Iudæis, quod hic vocat Paulus eloquia Dei. Literas enim, id eſt, literalem legem eis fuiſſe traditam, nemo negat, ſed non imputatur eis ad prærogatiuam, quia litera per ſe occidit, & niſi adſit ſpiritus uiuificans, omnino per ſe eſt res mortua. Sed præter has literas tradita ſunt eis eloquia Dei, de quibus meritò gloriantur, quæ nihil aliud ſunt quàm, quod apud Hebræos dicitur Cabala, id eſt, vetus legis ſenſus ab ore Dei acceptus: vnde & apud Hebræos quandoque vocatur, *סוד המלך* quod idem eſt, quòd lex de ore nata. quæ propter illam ſucceſſiuam receptionem, deinde dicta fuit Cabala.

Et quòd iſtam ſcientiam deinde Moyſes, iam à Deo acceptam 70. ſenioribus tantum communicaret, apertè teſtatur Hilarius, qui in expoſitione Pſalmi ſecundi: *Quare fremuerunt gentes*, &c. ſic ſcribit. Erat autem iam à Moyſe ante inſtitutum, in omni ſynagoga 70. eſſe doctores: nam idem Moyſes, quamuis veteris teſtamenti verba, in literis condidiſſe, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria, 70. ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimaueat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijſ meminit dicens: *Super cathedram Moyſi ſederunt ſcriba & phariſai: Omnia ergo quacunque dixerint vobis, facite & ſeruate: ſecundum verò ſcilia eorum nolite facere*: doctrina verò eorum, manſit in poſterum: hæc Hilarius ad verbum. Ecce quod Hilarius expreſſè teſtatur, fuiſſe præter legem ſcriptam, doctrinam quandam aliam ſecretiorem, quam Moyſes ipſis 70. ſapientibus intimabat. Quod autem & iſta ſecretior & vetior de myſterijs legis expoſitio, omnibus paſſim non publicaretur, ſed ſolùm Moyſi ſpecialiter à Deo, & ab eo alijs tantum 70. ſapientibus fuerit reuelata, teſtatur etiam Origenes in loco præallegato ſic dicens: De Moyſe prophetisq; & cæteris horum ſimilibus, hæc intelligenda ſunt dicta, quibus ſunt credita eloquia Dei: adde, & ſi quis apud eos ſapiens & intelligens auditor, & mirabilis conſiliarius fuit. hæc Origenes.

Per hos autem mirabiles conſiliarios, illi intelliguntur, quos vocant Hebræi Sene-
drim, id eſt, 70. illos ſeniores quos elegit Moyſes ex præcepto Domini, quoru locum mihi videntur tenere Cardinales in noſtra eccleſia, & ad imitationem numeri illorum 70. ſeniorum (vt nunc declarabimus) fuerunt redacta myſteria Cabalæ in 70. libros principales tempore Eſdræ. Viſque enim ad tempus Eſdræ, de iſta doctrina nihil erat ſcriptum, ſed ſolum (vt dixi) per ſucceſſiuam receptionem tradebatur, vnde Cabalæ nomen accepit. Poſtquam autem à Babylonica captiuitate reſtituti fuerunt per Cyrum, & ſub Zorobabel inſtauratum fuit templum, tunc Eſdras, qui fuit præſedus ſynagogæ, poſtquàm reparauit legem ſcriptam Moyſi, & cortexit teſtamentum vetus: voluit etiam viſta ſecreta Dei eloquia, quæ viſque ad illud tempus ſcripta non fuerant, ſcriberentur: & hoc quia propter captiuitatem gentis non poterant ſeruare illum ordinem tradendi ſibi illam doctrinam per manus, & meritò erat dubitandum, ne propter diſperſionem eorum, ſi non inueniebantur, ſcripta tandem perirent. Statuit ergo Eſdras, vt ſcriberentur adhibitis ad hoc ſpecialiter notarijs, & quia erant 70. ſeniores ſive conſiliarij, inter quos erat hæc doctrina, iuſſit vt redigerentur omnia illa ſecreta in 70. volumina principalia, quæ tamen deinde, etià nō niſi ſapientibus communicarētur. & hoc eſt quod apud Eſdrā legitur his verbis: *Exactis 40. diebus*, locutus eſt al-

est altissimus dicens : Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni indigni, nouissimos autem 70. libros conseruabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus & sapientiæ fons, & scientiæ flumen, & sic feci. Hæc Esdras ad verbum.

Habetur autem de isto Concilio, in quo fuerunt scripti isti libri mentio lata & diffusæ, apud Hebræos in libro qui dicitur Sederotam, id est, Liber sæculorum, vbi habetur qui sederunt in concilio, & deniq; totius Concilij gesta & ordo. ex quibus omnibus satis patere potest, non esse confictum à me quòd præter legem scriptam, Moyse veram quoque legis expositionem à Deo acceperit, & quòd illa deinceps per successionem à Moyse 70. senioribus, & ab illis alijs suis successoribus fuerit reuelata. Vnde & nomen accepit, vt diceretur Cabalistica, & tempore Esdræ in plures libros fuerit redacta, qui dicuntur libri Cabalæ. quos ego libros summæ impensæ mihi conquistos (neque enim eos Hebræi Latinis nostris communicare volunt) cùm diligenter perlegerim, inueniens ibi multa, imò penè omnia consona fidei nostræ, visum est mihi habere posse Christianos, vnde Iudæos suis telis confodiant, cùm ab eis autoritas Cabalistarum, quos habent in magno honore & reuerentia, negari non possit.

Est autem vterius sciendum, quòd ista expositio Bibliæ proportionatur modo exponendi Bibliam, qui apud nos dicitur Anagogicus: sicut enim apud nos est, quadruplex modus exponendi Bibliam, literalis, mysticus siue allegoricus, tropologicus & anagogicus: ita est & apud Hebræos. Literalis apud eos dicitur Pefat, quemadmodum tenent apud eos Rabi Salomon, Chemoy & similes: allegoricus Midras, vnde sæpè apud eos audies Midras Ruth, Midras Thillim, Midras Coeleth, id est, expositio per Midras, id est, mystica super Ruth, super Psalmos, super Ecclesiasten: & sic de alijs: & istum modum sequuntur maximè doctores Talmutici. Tropologicus dicitur Sechel, quem sequuntur Abraham Abnazara, vbi literaliter non exponit, & Leui Ben Gerson & multi alij, & ante omnes, Rabi Moses Aegyptius. Anagogicus dicitur Cabala, & hoc quia illa expositio quæ dicitur ore Dei tradita Moyse, & accepta per successionem, modo prædicto, quasi semper sensum sequitur Anagogicum: qui etiam inter omnes est sublimior & diuinior, sursum nos ducens à terrenis ad cœlestia, à sensibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, ab infimis ad suprema, ab humanis ad diuina, à corporalibus ad spiritualia: & hinc est, quòd validissima in argumenta habentur contra Iudæos, quia discordia quæ est inter eos & nos, vt maximè patet ex epistolis Pauli, hinc tota præcipuè dependet, quòd ipsi sequuntur litteram occidentem, nos autem spiritum viuificantem: quod vnico exemplo sufficiat nunc declarasse.

Nam cùm eis in eis prophetijs promittitur, quòd Messias eos liberabit de captiuitate, & adducet in terram promissionis, & in Hierusalem, & in templo gaudebunt & congregabuntur: ipsi hæc literaliter intelligentes, dici de captiuitate mundana, & de terra promissionis, quæ est Indæa terrestris, similiter de materiali ciuitate Hierusalem & templo, non possunt credere illum fuisse Messiam, per quem eiecti sunt de illa terra promissionis, & ciuitas destructa, & dirutum fuit templum. Quòd si voluerint simul cum Cabalisticis anagogicè exponendo scripturam intelligere, illa de cœlesti Hierusalem, de captiuitate spirituali, de cœlesti terra vinentium cognoscant, & confiteantur necesse est, illum verum fuisse Messiam, per quem torus penè orbis, de manu dæmonis, cui per idolatriam seruiebat, fuit liberatus. quem fore effectum præcipuum aduentus Christi, ipsorum Cabalistarum firma est opinio: ita cognosceretur esse de omnibus alijs, si conclusionum mearum Cabalisticarum probationes viderentur, nullum esse scilicet penè articulum, in quo nobiscum Iudæi per Cabalistarum autoritatem sentire non cogantur.

At statim insurgunt isti patres, & cur omnes Iudæi non sunt Christiani, & cur Augustinus & Hieronymus & alij doctores Ecclesiæ huius doctrinæ, non meminerunt: Miror de sapientia istorum patrum, & quæ so dicant mihi ipsi, vera fuerint miracula Christi, an nostris falsò conficta? Si vera dicunt, dicant & mihi, cur tunc non omnes Iudæi facti sunt Christiani? nā etiam si Cabalistas ipsos præsupponamus eadem penitus scribere, quæ Augustinus scribit: dubitandum tamen non est, maioris fuisse efficaciz miracula viuientis Christi, ante eorum oculos quotidie facta, quàm authoritatem

tatem cuiuscunque authoris, quanquam apud eos maximè authenticæ. Sciant autem prohibitum Iudæis legere illos libros, antequam attigerint annum quadragesimum suæ ætatis, & si quando legunt & non credunt, sicut & in Christum ipsum, quem vident non crediderant, dico cum Origene, quòd facti sunt, de illis qui legunt & non intelligunt, legunt & non credunt. Obscuratum est enim insipiens eorum: & sicut de illis eloquijs Dei, quæ suprà declarauimus, esse istam cabalisticam traditionem, dicit Paulus in hunc modum: Quid enim si quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus verax: omnis autem homo mendax: Ita & nos dicamus, quid si multi non credunt, nunquid illorum incredulitas huius scientiæ veritatem & nobilitatem euacuat? absit. Sunt autem maximè digni Christiani hac scientia, quia sicut ipsa est lex spiritualis, non carnalis, ita nos spirituales sumus Israëlitiæ, non carnales: pertinet autem lex spiritualis ad eum, qui iuxta Paulum in absconditò videns est, non ad eum qui in manifesto.

Quòd autem dicant, se mirari doctores Ecclesiæ de ista doctrina nunquam fecisse mentionem, satis nos suprà ostendimus, & Hilarium & Origenem, & Eusèbium, & iuxta hos Paulum & Euangelium huius scientiæ meminisse. Est autem & aduerrendum, quòd nunquam inuenies aut rarissimè doctorem aliquem, ex nostris, loquor de antiquis, aliquem ex Hebræis nominatim allegantem, sed in vniuersali tantum videbis dicentes: Sic dicunt Hebræi, hæc est sententia Hebræorum. Et ego quidem, non memini me hoc nisi semel inuenisse apud Origenem, qui allegat Huillum patriarcham coetaneum suum, quare nihil mirum, si & authores Cabalæ ab eis nunquam audias nominatim allegari. Verùm cum de Hebræorum testimonio videamus, quandoque doctores nostros ita considerare, vt sicut nos Hieronymus dicit: Cum volunt approbare quod dicunt, Eusebius maximè, Origenes & Clemens, & quamplures alij, ad Hebræos se semper referunt dicentes: Referebat mihi Hebræus, audiui ab Hebræo, Hebræorum ista sententia est. Et ipse Hieronymus etiam eos Magistros vocet dicens: Hæc est sententia Magistrorum: nihil dubitandum est de doctoribus Cabalæ, eos intelligere, quod euidenti ratione potest demonstrari.

Est enim omnis schola Hebræorum in tres sectas diuisa: in philosophos, in Cabalistas & in Talmuticos. Talmuticos allegari ab antiquis doctoribus nostris, non est credendum, tum quia Clemens & multi alij, qui Hebræos allegant, fuerint ante compositionem ipsius Talmut, quæ fuit post Christi mortem, plusquam per 150. annos, tum quia doctrina Talmutica est totaliter contraria, consistit ab ipsis Hebræis iam contra Christianos pugnantibus, quare illi doctrinæ talem honorem non detulissent nostris, vt tunc maximè aliquid dictum ab eis firmum putarent, cum Iudæorum testimonio corroboratur. Philosophos pariter certum est eos non allegare, quia & isti qui, scilicet secundum philosophiam exponere ceperunt, Bibliam ceperunt, per modico tempore. Primus enim fuit Rabi Moyses de Aegypto, quo adhuc viuente floruit Auerrois Cordubensis, notandum aurem fluxerunt trecenti anni à morte Auerrois. Relinquitur ergo, vt hæc Hebræorum doctrina, cù doctores Catholici ex Hieronymi testimonio tantum deferunt, & quam adeò approbant, sit illa, quam ipsimet nostri doctores farentur, & credunt à Deo Moyse, & à Moyse per successionem alijs sapientibus fuisse reuelatum, & est illa quæ ex hoc modo tradendi, dicitur Cabala, quam sepè etiam video à nostris authoribus, hoc modo designari, dicendo: Vt dicit antiqua traditio. Hæc est prima & vera Cabala, de qua credo me primùm apud Latinos explicitam fecisse mentionem, & est illa, quæ ego vtor in meis conclusionibus, quas cum expressè ponā contra Hebræos, ad confirmationem fidei nostræ, nescio quomodo isti Magistri habere potuerunt pro suspensis in fide.

Verùm quia iste modus tradendi per successionem, qui dicitur Cabalisticus, videtur conuenire vnicuique rei secretæ & mysticæ, hinc est, quòd vsurpauerunt Hebræi, vt vnamquamque scientiam, quæ apud eos habeatur pro secreta & abscondita, Cabalam vocent, & vnumquodque scibile, quod per viam occultam alicunde habeatur, dicant haberi per viam Cabalæ. In vniuersali autem duas scientias, hoc etiam nomine honorificauerunt, vnam quæ dicitur ars combinandi, & est modus quidam procedendi in scientijs,

scientijs, & est simile quid, sicut apud nostros dicitur ars Raymundi, licet fortè diuerso modo procedant. Aliam quæ est de virtutibus rerum superiorum, quæ sunt supra Lunam, & est pars Magiæ naturalis suprema. Vtraque istarum apud Hebræos etiam dicitur Cabala, propter rationem iam dictam, & de vtraque istarum etiam aliquando fecimus mentionem in conclusionibus nostris: Illa enim ars combinandi est, quam ego in conclusionibus meis voco, Alphabetariam reuolutionem: Est ista quæ de virtutibus rerum superiorum, quæ vno modo potest capi, vt pars Magiæ naturalis, alio modo, vt res distincta ab ea: est illa de qualoquor in præsentī conclusionē, dicens: Quodd adiuuat nos in cognitione Diuinitatis Christi ad modum iam declararum: & licet istis duabus scientijs nomen Cabalæ, ex primaria & propria impositione non conueniat, transumptiuè tamen potuit eis applicari. Verum sicut, cum olim Magi tantum dicerentur Sapientes, Necromantes deinde & diabolici viri, Sapientis sibi falsò nomen vendicantes, Magos se vocauerunt: ita & quidam apud Hebræos, res diuinas falsis & vanis superstitionibus polluentes, imò in rei veritate, quasi nihil à Necromantibus differentes, dixerunt se habere secreta Dei nomina, & virtutes quibus dæmones ligarent, & miracula facerent, & Christum non alia via se esse miracula: & isti falsò sibi Cabalistarum nomen vendicauerunt, dicentes, artem suam esse illam veram Cabalam, quam reuelauit Deus Moyfi. Sicut etiam dicunt Necromantes, quodd illas suas incantationes & bestialitates habuerunt à Salomone & ab Adam & ab Henoch, & à similibus. Hanc aurem falsò vocatam Cabalam, non solum ego non approbaui in conclusionibus meis aut sequutus sum, sed expressè reprobauī, ponens conclusionem specialem de directo contrariam, quæ dicit, quodd miracula Christi non potuerunt fieri per viam Cabalæ. Hæc sufficiant de præsentī conclusionē, quæ specialem librum exigerit, si quid sit naturalis Magia, quid Cabala exactè vellemus declarare: hic sufficit ostendisse, nihil contineri in eis, quodd Catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DE EYCHA-
ristia sacramento disputatio.

VI.

Siteneatur communis via, de possibilitate suppositionis, respectu cuiuscunque creaturæ: dico quodd sine conuersione substantiæ panis in corpus Christi, vel panis etiam annihilatione, fieri potest, vt in altari sit corpus Christi secundum veritatem sacramenti: quodd sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse. Per hanc conclusionem, non intendo dicere, quodd panis non conuertatur in corpus Christi, & quodd de facto sit corpus Christi in sacramento, de facto instituto à Christo, aut illius sacramenti veritas actualis, sit præsentia litas corporis Christi ad panem de facto assumptum, vel suppositum à Verbo. Ista enim de inesse, reijcio expressè in fine conclusionis, ibi quodd sit dictum, de possibili, non de sic esse. Vbi si possibile referre volo, non solum ad dictum præcedens de suppositione panis à Christo, sed ad veritatem sacramenti Eucharistiæ, & etià ad ipsum sacramentum, imò etiam ad præsentiam corporis Christi simul cum pane assumptum: ita quodd forsan non esset necessarium, quodd virtute istius assumptionis panis, à Verbo incarnato esset corpus Christi quodd iam assumpsit de virgine cum pane: sed tamè possibile est, quodd in altari esset simul cum pane, si esset assumptus à Christo. Loquitur igitur in præsentī conclusionē, De sacramento possibili & possibili eius veritate, & possibili præsentia corporis Christi, simul cū isto pane assumptibili. Ideò miror, quodd damnata sit præsens conclusio pro erronea, ex eo quodd prædicta sint falsa de sacramento Eucharistiæ iam instituto, de quo dicunt me loqui, cum tamen de possibili sacramento, & possibili eius veritate expressè loqui profitear in conclusionē.

Attentiùs igitur considerent verba conclusionis, antequam damnent conclusionem tam expressè refellentem sensum quem damnant, imò considerent, quodd determinatio sua malè potest defendi ab errore, quia si sic esset, quodd conclusio veller saluare veritatem sacramenti, secundum institutionem Christi quam tenet ecclesia, vt ipsi dicunt, tunc non solum est erronea, sed simpliciter hæretica. Si autem sensus conclusionis est ille per me explicatus, non solum non erronea in fide, sed imò est erroneum dicere oppositum. Multa enim sunt, quæ de sic esse, sunt hæretica, quorum oppositum de possibili esset hæreticum, sicut dicere Patrem incarnatum de sic esse, est hæreticum: Patrem autem posse incarnari non solum non est hæreticum, sed hæreticum

cum est eius oppositum: & hæc sufficiant pro declaratione conclusionis & defensione eius. Sed nos scholasticæ exercitationis gratia, relinquentes conclusionem meam, videamus, an hoc sit verum, Quod possit per alium modum saluari, Corpus Christi posse esse in altari, quàm per conuersionem panis in ipsum, scilicet per substantiationem panicitatis, in diuino supposito, vnà cum humanitate assumpta? ita quod esset vnum suppositum in tribus naturis, scilicet Deitate, Humanitate & Panicitate: & ratione suppositi, esset prædicatio cuiuslibet naturæ in cōcretionē, ad suppositum sumptæ de alia, & communicatio idiomatum Deus est panis & homo, & conuerso, & Christus homo est in altari, sicut Christus panis est in altari: & sic de consimilibus. & hoc esset sacramentaliter siue virtute sacramēti, si virtus ad hoc esset data diuini verbo sacramentali, nec intromittamus nos, vtrum ad hoc sufficeret verbum istud, cum prædicta virtute, *hoc est corpus meum*, vel aliquid aliud requireretur.

Et primò pro parte affirmatiua arguitur, quod hoc sit tenendum, quia videtur Damascenus hoc tenere de facto, hoc scilicet sacramentum esse per assumptionem. Sic enim dicit, nunc interrogatus, qualiter panis corpus Christi sit, & vinum & aqua sanguis Christi, dico tibi & ego, Spiritus sanctus superueniet, & hoc facit, quod est super rationem & intellectum: panis autem & vinum assumuntur, & infra ibidem, & quemadmodum in baptismo, quia consuetudo hominibus aqua lauari, & oleo vngi, iugauit Deus aquam & gratiam Spiritus sancti, & fecit idem lauacrum regenerationis: ita quia confusudo hominibus panem & vinum comedere & bibere, iugauit eis Deus deitatem, & facit ea corpus & sanguinem eius: & infra eodem capite loquens de hoc altaris sacramento: Carbonem vidit Esaias: carbo autem lignum simplex non est, sed vnità ignita & panis cōmunionis, nō panis simplex est, sed vnus deitatis. Dionysius autem de ecclesiastica Hierarchia 3. cap. vocat istud sacramētum assumptionē. Quod ergo isti doctores dicere videntur, de sic esse, multò magis potest teneri de possibili.

Secundò arguitur, quia cū secundum Augustinum ad Volusianum, in rebus mirabilibus, tota ratio facti, sit potentia facientis, sic artare hoc mirabile sacramentum, ad determinatum defensionis modum, qui ex canone scripturæ aut Ecclesiæ determinatione non habetur expressus, est diuinam potestatem artare, ad intellectus nostri capacitatem: quod est periculosum, & contra Augustinum, ibidem dicentem hoc. Si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum ponitur, non erit singulare: deus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse.

Tertiò arguitur, quia illud cuius oppositum, etiam de in esse non habetur euidenter ex dictis sanctorum, multò magis potest teneri de possibili: sed oppositum huius, quod de facto remaneat panicitas in altari substantiata à supposito diuino, non habetur videnter ex dictis sanctorum, ergò, &c. Probat, quia illud Gregorij in homelia Pascale dicentis: Species & similitudo illarum, vocabula sunt rerum, quæ antè fuerunt scilicet Panis & vini: hoc quod antè fuerunt exponunt, tenētes opinionem quæ antè fuerunt sola, nunc autem nō sunt sola, quia ibi latet corpus Christi. Item illud Ambrosij, Quod virtus Dei, quæ creaturas ex nihilo creat, hic creaturas mutat: & aliz, quæ dicunt panem & vinum non remanere post consecrationem, sed conuerti, sic exponunt, quod panis non remanet qui panis fuit, licet eadē sit panicitas: & hoc propter aliud suppositū. Hæc autem dictio panis, dicit suppositum in natura panicitatis, & hoc non remanet: multum autem interest dicere, quod remaneat panicitas in diuino supposito hypostatizata, & quod remaneat panicitas in proprio supposito, quia hoc secundo modo non fiet communicatio idiomatum, quæ sit primo modo: has autem auctoritates, omnino ego credo esse contra sic ponentes de facto, & de sic esse, & non de possibili tantum.

Quartò sic arguitur: Ista opifio approbatur, de sic esse, in confessione Berengarij approbata per Papam Nicolaum Romæ, coram 14. episcopis: ergò multò magis potest teneri de possibili, antecedens sic deducitur. Quia Berengarius cōfiteatur, post consecrationem non solum sacramētum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini post se Iesu Christi esse in altari, & sensualiter non solum sacramentaliter: sed in veritate, manibus sacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri: quæ verba, videntur non posse planè accipi in sensu lato & expedito, qualis debet esse verborum confessionis, sic solēriter approbatæ, nisi per substantiationē panicitatis in supposito

Dei, cum corpore Christi, modo prædicto. Ita quòd sit idem corpus Christi hominis & panis, & ita sit integrum in quantum corpus hominis, & atteratur in quantum panis, sicut Christus in Cruce moriebatur & vinebat: sed hoc vt homo, & illud in quantum Deus. Et quòd quidam ita acceperint verba prædictæ confessionis, patet per Magistrum sententiarum 4. libro dist. 7. Cuius verba sunt hæc: Alij tradunt corpus Christi essentialiter frangi, & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile existere, quod se colligere asserunt, ex confessione Berengarij, qui confessus est coram Nicolao Papa & pluribus episcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter, non solum in sacramento, sed etiam in veritate, manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ecce quòd confessio Berengarij attentata & examinata per Ecclesiam, continet corpus Christi, non in sacramento tantum, sed in veritate dentibus fidelium atteri: Quòd planè acceptum, veritatem haberet per communicacionem idiomatum, quia atteritur dentibus, secundum paucitatem, & integrum manet secundum humanitatem. Quod si aliquis velit exponere dictam confessionem dicēs, quòd Li in veritate, & non in sacramento tantum, refertur ad immediatum verbum tantum, scilicet manibus sacerdotum tractari, & sequentia verba ad species, siue ad exterius sacramentum, sub quo fracto & attrito corpus Christi integrum sumitur, videtur quòd non accipiantur verba confessionis planè vt iacent, & vt de plano sonant, cum tamen verba confessionis sic examinatz debeant accipi, absq; expositione violenta & extorsione, secundum sensum quem in aperto faciunt.

Sed contrà arguitur ad oppositum: quia ista opinio de remanentia substantiæ panis, in altari, est damnata ab Ecclesia: ergo vitanda vt hæretica. Respondetur secundum sic opinantes ad hoc primum, quòd damnata est, de sic esse, non de possibili. secundum quòd opinio damnata, differt ab ista, quæ ponit paucitatem remanere hypothizatam à Verbo homine. Illa enim ponit post consecrationem plura supposita, hominis, Christi & panis: hæc vnum suppositum in tribus naturis, sicut in diuinis est vna natura in tribus suppositis. Illa ponit substantiam panis manere post consecrationem: hæc verò non per modum substantiæ, sed per modum accidentis, sicut est de humanitate assumpta: illa ponit panem & vinum remanere, hæc verò non, sed alium panem, licet sit eadem paucitas. Ex illa sequitur corpus Christi non posse esse in altari veraciter sub sacramento, cum panis in nullo muretur: ex hac verò non, cum ponit panem mutari, & etiam paucitatem, quo ad esse: ex illa non verificatur quòd panis sit corpus Christi, cum sint duo supposita: ex hac verò verificatur, propter vnitatem suppositi quod est, vnum in duabus naturis: ex illa sequitur quòd quicquid est in hoc sacramento, non est adorandum latria, cum sint duo supposita Christi & panis: hæc verò ponit vnica adoratione adorari, quicquid est sub sacramento propter vnitatem suppositi.

Secundò arguitur: Quòd nullo modo potest saluari, quòd per illum modum, possit corpus Christi esse in altari, quia cum quaeritur: Vtrum corpus Christi possit esse in altari, &c. non intelligitur de corpore, quòd Christus est, & accipitur pro genere, sed intelligitur de corpore, quòd est pars, & non prædicatur de homine in recto. Tale autem corpus, quòd est pars, non communicat idioma naturæ coassumptæ, neq; supposito, neq; econtrà. Licet enim Deus sit homo, & econtrà: non tamen Deus est caput Christi & econtrà: & licet Christus homo sit vbiq; ratione suppositi: non tamen caput Christi hominis est vbiq; quia partes naturæ assumptæ, non communicant idioma supposito, nec de est prædicantur vel econtrà. Quamuis ergo paucitas assumatur à Verbo, vnà cum corpore citare, non tamē dicetur, quòd corpus Christi est panis, vel quòd corpus Christi sit in altari, si panis est in altari, licet dici possit & verificari, quòd panis sit corpus, quòd Christus est secundum quòd accipitur vt genus. Quod autem aliter non accipitur, in quaestione & in sacramento apparet, tum quia corpus, genus quòd dicitur, in recto de Christo non dicitur corpus Christi, sicut animal, vel homo quòd Christus est: non dicitur homo vel animal Christi: tum quia forma verborum, in qua institutum est hoc sacramentum, est hæc: *Hoc est corpus meum*. Constat autem, quòd veritas illius verbi, non saluatur de corpore, quòd est genus. Animal enim quòd de me in recto prædicatur, non est animal meum, sed animal quòd ego sum: tum quia sic in triduo mortis Christi fuisset consecratum, fuisset in altari non corpus

corpus genus, sed corpus pars tantum. Corpus enim est corpus animatum, quod tunc non erat. Igitur corpus Christi, ut hic quæritur, & de quo agitur in sacramento, est corpus pars tantum, quod non prædicatur de pane, vel Deo, vel homine: nec enim communicat idiomata cæterarum naturarum. Non ergo esset verum dicere, quod corpus Christi esset in altari, modo prædicto, ratione panis vel suppositi.

Præterea dato, quod ratione dictæ substantificationis, in vno supposito, panis esset corpus: non tamen, ubi panis in altari, ibi corpus Christi: sed panis in altari erit corpus Christi in cælo, sicut in triduo, anima & corpus erant substantiata in supposito: nec tamen propter hoc anima erit in sepulchro cum corpore, nec corpus in inferno cum anima. Præterea si esset substantificatio ista, ipsa terminaretur ad illud, ad quod dicimus conuersionem panis terminari: hoc autem est corpus Christi, ad quod terminari non potest substantificatio naturæ alienæ, hoc enim soli supposito increato est proprium, secundum communem viam: Ergo non potest fieri substantificatio panis in supposito alterius naturæ in hoc sacramento. Item sic arguitur, quia secundum prædictum modum substantificationis panis in verbo vnâ cum corpore Christi dudum assumpto, non incipiet corpus esse in altari, sed aliquid de nouo incipiet esse corpus Christi: si autem non incipit cum prius non fuerit, sequitur, quod non erit in altari. Item arguitur quod licet posset suppositum Verbi assumere panitatem, quam assumendo crearet, sicut de humanitate Christi tenemus, tamen non potest assumere panitatem existentem in proprio supposito, quia hoc esset panitatem corrumpere non assumere. Præterea videtur quod non possit cõferri virtus Verbo, respectu vniõnis panitatis ad Verbum, quia maioris difficultatis est, assumptio panitatis in supposito Verbi, quàm creatio: cõ, quod magis distat esse diuinum, à natura panitatis, cui dicitur communicari in assumptione, quàm ens à non ente: & tamen non potest communicari creaturæ virtus ad creationem, operando vel cooperando: ergo nec ad assumptionem. Confirmatur autoritate sancti Thomæ in 3. qui dicit, Quod ad vniõnem creatura cooperari non potest. Præterea illo dato, post sumptionem sacramenti, sacerdos non esset ieiunus, & non esset ibi cibus spiritualis tantum, sed etiam corporalis, quod est contra dignitatem sacramenti. Item Christus aliquid dimitteret, postquam assumpsisset in vnitatem suppositi, quia assumeret panitatem, quam dimitteret pane conuerso in membra.

Ad ista autem sic fortè diceretur primò, saluando hoc dictum, Quod sine confessione panis in corpus Christi potest fieri, ut in altari sit corpus Christi modo prædicto, per substantificationem panitatis in Verbo, vnâ cum humanitate dudum assumpta de corpore: ut est genus, non ut est pars: & ita de corpore, quod est Christus, & sumitur à corporeitate, quæ est natura, & est prædicabilis in testò. Et cum arguitur, quod de corpore ut genus, non diceretur corpus Christi, dicitur quod imò: sicut etiam dicitur creatura salis, id est, quæ est sal, & verbum Dei, id est, quod est Deus: sicut cum dicitur, Verbo Domini, id est, verbo, quod est Deus, cæli firmati sunt: & dicimus substantiam materiam manere, per totam transmutationem naturalem, id est, substantiam quæ materia est. Itur etiam dicitur ab aduersarijs, Quod substantia panis, conuertitur in corpus Christi, utique substantia quæ est panis, non quæ est pars panis. Sic etiam Damascenus lib. 3. 17. cap. accipere carnem Christi, id est, carnem quæ Christus est pro genere dicens: quod caro Domini Deificata esse dicitur, & Deo consubstantialis. Et cum arguitur, quod non esset conueniens forma verborum: *Hoc est corpus meum*, est corpus pars mei, dicitur, quod fortè non fieret per talem formam verborum, & fortè daretur virtus diuinitus sacramentalis, verbo cuiusque, & fortè etiam omnem virtutem, quam dare posset Deus cuiusque verbo, posset Deus dare isti verbo, *Hoc est corpus meum*: vel etiam non significatio de absoluta potentia, quia virtus Dei notè est adstricta significationi verborum. Et cum arguitur, quod dato, quod panis sit corpus & e conuersò, non ramè sequitur, quod ubi panis, ibi corpus in altari dicitur, quod imò sequitur, quia quicquid dicitur de prædicato, dicitur & de subiecto. Sicut enim, quia Deus est homo, & Deus est ubique, sequitur, quod homo Christus sit ubique Deus, & Deus includitur in conuersione, & est filius virginis, & fugit vbera, sicut homo Christus, sic sequitur, si Christus, homo est panis, & e conuersò: quod si panis est in altari, ergo & Christus homo, non solum ea ratione, quæ est ubique, in quantum Deus, sed quia panis

in altari est. Communicant enim naturæ assumptæ Idiomata ex parte subiecti præcipue, quia in subiecto tenetur pro supposito. Dicitur autem ex parte subiecti, quia ex parte prædicatæ, fortè non communicant sibi idiomata necessariò, quia ibi tenetur pro natura. Vnde fortè non oportet, quòd Christus sit homo vbiq; cum sit Deus vbiq; licet ex parte subiecti, homo Christus sit vbiq; Nec valet quod adducitur de anima & corpore in triduo, quia non sic vniebantur supposito, quod de supposito prædicarentur, vel de se inuicem, cum vnirentur vt partes vnius naturæ, & idèò non oportet ea inter se communicare idiomata, sicut illæ naturæ, quæ de se inuicem dicuntur: certum est autem, quòd si non sequitur necessariò, sequitur saltem de possibili.

Quod autem dicitur, quòd si est panicitatis substantificatio, oportet eam terminari ad id, ad quod dicimus, conuersionem terminari ad corpus, respondetur, Quòd hoc nullam habet necessitatem: sed dicere possumus, substantiationem fieri in supposito simpliciter, quamuis ponentes conuersionem, dicant eam terminari ad corpus partem. Posset etiam fortè dici, vt infra dicitur: Quòd substantificatio terminari potest ad corpus, non vt humanum, sed vt vnicum: quasi si suppositum diuinum haberet aliam naturam in se substantiare, in quantum eam trahit ad suum esse, cuiusq; communicat suum esse infinitum, eidem communicare posset, in illo esse, substantiare aliam naturam sibi unitam: & de hoc infra. Cum verò opponitur, quòd secundum modum istum, non inciperet corpus Christi esse in altari, sed aliquid inciperet esse corpus Christi, vel corpus Christus, diceretur, quòd sicut si Christo datum homini, a dueniat panicitas, incipiet Christus homo esse panis, sic incipit per accidens, nouo modo esse in altari, quod panis conuenit, secundum se incipiet scilicet Christus homo esse in altari visibiliter, & vt cibus fidelium ratione panicitatis assumptæ, sicut Christus Deus incipit esse in gremio vel utero matris, nouo modo, ratione humanitatis assumptæ, ad id quod dicitur, de assumptione panicitatis præexistentis in supposito proprio.

Responderetur, quòd Deus potest assumere omnem naturam assumptibilem, præexistente in proprio supposito, & eam in assumptione priuare ratione suppositi, & trahere ad proprium esse: constat enim, quòd Verbum naturam humanam posset dimittere, quæ statim haberet propriam substantiam, & rationem suppositi & personæ, licet hoc non habeat unita Verbo, & esset quo ad essentiã eadem humanitas, quæ prius erat unita. Posset ergo modo simili, humanitatem prius existentem in proprio supposito assumere, modo iam dicto: & esset eadem natura nunc assumpta, & prius non assumpta. Cum autem arguitur, quòd ad hoc non potest conferri virtus Verbo, fortè potest, & fortè non potest: & si non potest dari virtus inhærens, quia talis virtus esset creata, fortè potest dari virtus assistens, quia talis esset increata & non creata, & hoc modo esset sacramentaliter virtute Verbi assumptio panicitatis, quomodo etiam ponunt magni viri, Virtutem conferri sacramentis nouæ legis. Et fortè si potest conferri virtus, inhærens verbo sacramentali ad conuertendum totum in totum, & præcipue in præexistens, sine eius augmento, potest etiam conferri ad effectum prædictum, quia fortè alicui videbitur, quòd hoc sit tantæ difficultatis sicut illud.

Ad id quod dicitur de solutione ieiunij, responderet quis, illud de non soluendo ieiunium naturæ sequi ad modum, qui communiter ponitur, scilicet, quòd substantia panis non remaneat: quòd si ponamus substantiam remanere, aliud dicemus vel fortè dicitur, quod non propter hoc dicitur sacerdos post sumptionem ieiunus, quia ibi non est substantia panis, quia quantumcunq; non sit substantia panis, si Iudæus vel Christianus fumeret species sacramentales, per modum cibi corporalis, & intentione cibandi, solueret ieiunium: sed idèò, quia sacerdos non sumit per modum cibi corporalis, sed per modum sacramenti, idèò non soluitur ieiunium, & consimile esset, quia si substantia panis remaneret, adhuc non solueret ieiunium naturæ, dummodo non sumeretur, per modum cibi corporalis. Id autem quod dicitur, quòd Christus nò dimittit quod assumpsit semel, dicitur, præsupponendo quòd teneatur solam naturam humanam assumpsisse, sicut de facto ipsam solam assumpsit, posset tamen aliam naturam assumere & eam dimittere. Potest etiã dici, Quòd si panicitas assumeretur à Verbo, nunquam dimitteretur à Verbo per se, & ex parte sui, sed per accidens, ex conditione naturæ assumptæ, cum suis naturalibus defectibus eam dimitteret, propter naturæ assumptæ corruptionem, sicut dimisit humanitatem in triduo.

Sed rursus disputando inquiramus, An possit saluari corpus, quod est pars esse in altari veraciter absq; conuersione panis in ipsum? & videtur, quod sic: quia sicut color sustentatur in substantia, vt in subiecto mediante alio accidente, verbi gratia, superficie non quidem, quod superficies sit subiectum coloris, quia vnum accidens, alterius non est subiectum: eò, quod vt dicitur à Philosopho, qualitatis non est qualitas: sed id eò, quia color non inest subiecto, nisi in ordine ad superficiem, sic panis potest sustentari in verbo, mediante corpore, non quidem quod corpus sit immediatum sustentatiuum, & sustentificatiuum panis assumptæ, & verbum primum, sed quia non sustentificatur panis in supposito verbi, nisi in ordine ad corpus Christi partem. Hunc enim ordinem, potest Deus ponere inter naturas assumptibiles, licet in natura sua non habeant illum ordinem, sicut anferre potest ab aliquibus naturale in ordinem, quem habent inter se, vt inter calorem & actum calefacient di, in fornace Chaldaeorum, & in alijs multis. Sicut ergo color, quia substantia inest, in ordine, ad superficiem, dicitur, de superficie in concreto, per modum qualis accidentalis dicendo superficies est colorata, sic panis, quæ est substantia, dicitur de corpore Christi in concreto, supra per modum qualis substantialis, siue per modum quid, dicendo: Filius Dei est panis & conuersò: sicut & humanitas de supposito dicitur, in quid, dicendo, Filius Dei est homo & conuersò: sicut ergo, quia Deus homo est & conuersò, inde communicant sibi idiomata, vbi Deus ibi homo: & similiter de superficie & albo, sic de pane & corpore: nam si panis est in altari, corpus Christi est in altari.

Fortè aliter dicendum, quod naturæ assumptæ habent modum accidentis, vt dicebant antiqui Theologi, in quantum adueniunt supposito subsistenti in actu, & non constituunt suppositum, sed magis constituuntur in esse, per ipsum. Sicut ergo in accidentibus inuenitur vnum esse subiectum alterius, licet non vltimatum, sicut dicimus, potentiam animæ esse subiectum virtutum & habituum, in quantum est sustentata per animam, & similiter superficies respectu coloris, aliquo modo subiectum dicitur, sic licet, vna natura assumpta non possit per se, & primò sustentare aliam naturam, tamē in quantum est Verbo vnita, & in ipso sustentata, potest aliam sustentare in se, & habere modum quasi subiecti respectu illius, & illa quasi modum accidentis respectu illius, quo ad hoc solum, quod vna in alia sustentatur, vt ipsa est Verbo vnita, & ab eo sustentata. Si enim suppositum non sustentificat naturam assumptam, nisi ratione sui esse infiniti, ad quod trahit naturam sibi unitam & associatam, cuiusq; naturæ communicat suum esse infinitum, eidem communicat posse aliam naturam sibi unitam sustentare: sic etiam substantia, in quantum trahit vnum accidens ad suum esse, eò quod accidens non est ens, nisi quia est ens, in tantum dat ei, vt possit aliud accidens sibi adueniens (vt actus aduenit potentia) sustentare in seipso, & in suo esse. Corpus ergo, pro parte acceptum vt unitum & sustentatum à Verbo in suo esse, quod est esse Verbi sibi communicatum, potest naturam panis assumptibilem, & modum accidentis habentem, sustentificare in seipso.

Hoc enim supponitur, quod sicut Deus dat accidentibus modum substantiæ, sic panitati potest dare modum accidentis, sustentando ipsam in alio, quod ad eam se habebit quasi subiectum, nec differt, quo ad hoc, vtrum sit perfectum in specie vel non, quia quandoq; subiectum accidentis, est imperfectum in specie: sicut caput, vel manus. Sic etiam Deus producit aliquas creaturas immediate, & aliquas mediante alijs, & sicut in seipso terminat, vt in fine aliquas creaturas per alias, sic etiam potest Verbum in seipso terminare, vt in supposito sustentante, aliquam creaturam mediante alia: & sicut creaturæ, per quas Deus producit, dicuntur producentes, & creaturæ per quas in se terminat, vt in fine dicuntur fines siue subfines, sic creaturæ, per quam Verbum in se aliam sustentificat, dicitur sustentificare: ratione ergo talis sustentificationis in corpore Christi, vt in quasi subiecto & immediato sustentamento, dicitur in concreto, panis est corpus, & conuersò: sicut filius Dei est homo & conuersò: & communicabunt sibi idiomata, modo prædicto, sicut superficies & coloratum: supponit enim panis pro sustentante panitatem, sicut album pro sustentante albedinem: sicut enim dicit Philosophus in primo Topicorum: Quod album est corpus talem colorem sic habens. Dicit Damascenus lib. 3. cap. 1. Deus

est, qui habet dininam naturam, & homo qui habet humanam naturam, & sic de cæteris: & sicut non differt ad hoc, quòd aliquid sit album, quòd ipsum in quo subsistatur albedo, sit perfectum in specie vel non, sic non differt ad hoc, quòd aliquid dicatur panis, quòd ipsum quod est panitas quasi subiectum, in quo scilicet immediate subsistentiatur panitas, sit perfectum in specie vel imperfectum, siue natura vel pars naturæ. Contrà, quia natura assumpta vel pars naturæ assumpta, non habet rationem suppositi, nec habet esse subsistentiæ in se, quia licet communicetur ei esse Verbi, tamen vt eius est, non est esse subsistentiæ, sed existentiæ in alio: non ergo natura assumpta vt vnita est, potest subsistere aliam naturam in se, nec trahere eam ad suppositum, cum non habeat ipsa rationem suppositi.

Sed si hoc concludit, nunquid etiam concludet, quòd superficies non potest in se subsistentificare colorem, cum esse, quod est subsistentiæ respectu, substantiæ vt communicatum accidenti sit existentiæ? & ita nõ poterit esse subiectum coloris, eò quòd ipsa superficies sit accedens: nunquid dicendum, Quòd esse Verbi, vt est humanitatis assumpta, in habitudine ad verbum est existentiæ: sed vt est eiusdem humanitatis in habitudine, ad panitatem est subsistentiæ, vt autem est vltimo assumpta naturæ, est existentiæ simpliciter, sicut de superficie posset dici. Sed adhuc contra prædicta sic arguitur: Natura immediate vnitur supposito, non ergo est possibile, quòd panitas supposito Verbi vnatur mediante alia natura, cum inter naturam & suppositum, non possit cadere medium. sed fortè natura proprio supposito immediate vnitur, sed de supposito extraneo, respectu cuius habet modum aliquem accidentis, non oportet, sed vna potest vniri, supposito mediante, altera modo prædicto. Contrà si tener similitudo de superficie, sequeretur quòd sicut superficies separata à substantia est subiectum coloris & est colorata, sic, si corpus separaretur à supposito Verbo, ipsum esse posset quasi subiectum panitatis, & adhuc diceretur panis, quòd est absurdum. hoc non erit, si dicamus, quòd sicur dicit Hilarius, superficiem separat à substantia, potest conferri esse, & modus essendi substantiæ, ratione cuius subiectum erat accidentibus, sed non humanitati separatæ, conferri potest esse suppositi verbi infinitum, ratione cuius poterat subsistere naturam substantialem aliam. Et tu nota, quòd in his omnibus inquisitionibus, semper fuit præsuppositum, quòd suppositare alienam naturam, sit proprium esse infiniti.

Sed adhuc contrà arguitur sic: Verbum assumpsit carnem mediante anima, ne tamen propter hoc anima dicatur de carne vel econtrariò: ergo dato, quòd Verbum assumpsit carnem mediante corpore, nõ propter hoc, vnum diceretur de alio: sed fortè non est simile, quia Verbum dicitur assumpsisse carnem mediante anima, tanquam anima existente media quo ad esse naturæ. Item mediante anima, quo ad fieri assumptionis, sed nõ assumpsit carnem mediante anima, quasi anima primò subsistat, & anima deinde subsistat carnem, sicut dicitur de humanatæ & panitate: sed idèò, quia non assumpsit carnem, nisi in ordine ad naturam humanam, cuius est pars per animam sibi vnitam.

Rursus pro parte falsa arguitur, quòd cõuenientius sit ponere, etiam de facto, corpus Christi esse in altari per hypostatizationem panitatis, in supposito Christi Dei, quàm per conuersionem: quia si illud reputatur, inconueniens est, quia est contra determinatam ab Ecclesia: sed probatur, quòd hoc non est: nam si in aliquo videretur ista positio esse contra determinatam ab Ecclesia, hoc maxime videretur in duobus, quòd videlicet panis remaneat, & quòd accidentia non sint ibi sine subiecto, sed neutrum dicit ista positio. Concedit enim, quòd panis non remanet, quia suppositum panis, non remanet, & potest etiam dicere, quòd accidentia sunt ibi sine subiecto: accedens enim dependet à substantia, quantum ad existentiæ tantum, saltem secundum communem viam, non secundum essentiam: Quare licet remaneat essentia panis, cum tamen definit ibi esse subsistentia panis, per quam subsistebant accidentia, relinquuntur, quòd accidentia per se subsistant, nisi ponamus ea migrare de subiecto in subiectum.

Secundò arguitur, quia hæc positio sit conuenientior, quia plures difficultates tolluntur per hanc positionem: solum enim difficultas de vnione est hic, pauciora autè sunt ponenda in articulis fidei, nisi fides cogar, & assumptio est specialis articulus. ergo non

go non oportet multiplicare miracula & credibilia supra rationem nostram, sine euidenti & cogente necessitate.

Tertiò quia per istum modum melius saluatur apparetia, quia apparet in hoc sacramento esse panis & vinũ, quod saluat assumptionem & non conuersio. Videmus enim aliquem nutriti ex hostijs, sicut ex vero pane, & putrefieri hostias, & eis deniq; omnia accidere, quæ accidunt substantiæ panis. Quare si ista omnia possunt saluari, cum hoc non veraciter corpus Christi sit in altari, & quod ille panis, qui vt dicit Berengarius, fidelium dentibus atteratur, sit verum corpus Christi, melius est isti modo adhiærere, quàm modo de cõuersione, per quẽ ista non saluatur, sine multiplicatione miraculorũ.

Quartò, quia dicit Paulus, 1. Corinthior. 10. Panis quem frangimus, nõnne participatio corporis Domini est?

Quintò, quia ibi est Christus sacramentaliter, vbi est virtute sacramenti directè, sed directiùs fit Christus in altari per assumptionem, quàm per conuersionem, quia forma huius sacramenti, quæ efficit significando directiùs, efficit illud, quod magis propriè significat, & hoc est vnio per assumptionem, qua communicantur idiomata, ita vt hoc sit illud, quod sonant verba formalia: *Hoc est corpus meum*: non autem vnio conuersionis, quia per illam panis non est Christus, nec econuersò, sed panis fit Christus, vel conuertitur in Christum.

Sextò, quia ille modus de conuersione est intricatus, & multas habet difficultates, hic autem est clarus & expeditus: Assumptionem enim credimus iam per alium articulum, quæcunq; autem sunt idem supposito limitata, vbicunq; est vnum, ibi est reliquum, sicut vbicunq; est musica fortis, ibi est eius albedo: dico autem limitata, quia si vnum esset limitatum, & aliud illimitatum, vbi esset limitatum, ibi esset illimitatũ, non tamen econuersò. Sed pane assumpto, corpus Christi humanum, & corpus panis esset vnum supposito, & vtrunq; esset limitatum: ergo, cum in altari esset panis assumptus, ibi esset per consequens corpus Christi. Item medium est propinquius quàm extremum, sed si Christus assumeret panem vel pancitatem, hoc faceret mediante sua corporeitate, quia indignius assumptibile est medianre digniori, secundum congruitatem assumptionis. Igitur cum supposito Christi assumens, esset in altari cum pane assumpto, multò magis ibi esset corpus Christi, quod esset medium assumptionis.

Vltimò videtur, quòd nihilominus possint saluari auctoritates sanctorum de conuersione, tenendo assumptionem: cum enim esse differat ab essentia, vnum potest assumi alio non assumpto, vnde non sic est verbum incarnatum, sicut in paneatũ, quia in illa assumptione præuenta fuit essentia assumpta, antequam haberet esse: vnde nunquam habuit esse aliud ab esse diuino sibi communicato, propter quod fuit assumptio sine conuersione aliqua assumpti in assumens, & econuersò. Vnde Ecclesia dicit, non conuersione diuinitatis in carnem (nec supple econuersò) sed assumptione humanitatis in Deum, panis præexistens, habet esse & essentiam, & assumptio quàm humanitatem suppositi, consumit ipsum subsistere non per annihilationem, sed per assumptionem essentia substantialis, perficitur hoc mysterium: & sic omnes auctoritates de transsubstantiatione loquentes, & conuersione, possunt referri ad esse, & non ad essentiam: & auctoritates dicentes, quòd post consecrationem non manet panis sed fuit, verum est secundum esse, quia remanet solum secundum essentiam. Ex quibus videtur, quòd ita veraciter potest esse sacramentaliter in altari corpus Christi sine conuersione per assumptionem pancitatis, sicut modo ponitur communiri per conuersionem, imò istorum trium terminorum assumptio, conuersio, annihilatio, non potest intelligi bona distinctio, nisi præsupponendo modum opinionis istius, dicendo: quòd illud assumitur, quod ante aliquod ab ipso præhabitu esse suppositabile, ad nouum suppositi esse assumuntur: illud annihilatur, quod simpliciter definit esse, ita quod sua reproductio, esset creatio, & impertinens est omnino ad hoc, siue ponatur quod ei aliqd succedat, siue nihil succedat, quia hoc à re quæ definit esse, est omnino extrinsecum: illud verò conuertitur, quod remanens secundum essentiam, amisso proprio esse suppositi, transit ad esse alterius suppositi, & verè fit illud suppositum. Et hæc est veratio conuersionis, in qua duo intelliguntur in conuerso, quod scilicet remaneat per essentia, & per hoc differt ab annihilato, & fiat aliud per rationem suppositi, per quod differt à non conuerso, & dũ fit aliud, rationem proprii suppositi dimittat, & p

hoc differt ab assumptō. Tenendo autem communem modum conuersionis, non conueritur panis, sed annihilatur, & qui volunt saluare, quod sit conuersio, ita quod non annihilatio, videtur potius verbis quàm re satisfacere: vnde & multi de illa via concesserunt, quod sit annihilatio, &c.

Ad oppositum pro parte vera arguitur, quod opinio ponens sacramentum Eucharistiz de facto confici per assumptionem panis, sit inconueniens & irrationabilis. Primò autem arguit sic Durandus, quod ridiculum est, quod omni die assumatur vna natura, imò multæ à supposito diuino, & omni die deponantur, quod esset, si substantia panis, in hoc sacramento de nouo assumeretur, quia quot sunt consecrationes, tot assumerentur, & quot sunt assumptiones sacramenti, tot deponerentur: sed hæc forè ridiculositas, non demonstrat falsitatem suppositi.

Secundò arguitur, quia videtur impossibile, quod talis assumptio fiat mediante aliquo creato, sicut ponit prædicta opinio, quia illud medium, vel se habet in ratione efficientis talem assumptionem, vel in ratione terminantis, sed nihil creatum potest se habere ad assumptionem aliquo istorum modorum, ergo, &c. Minor probatur: Quod enim nihil creatum possit esse causa efficiens talis assumptionis, patet: quia talis assumptio fit per hoc, quod res amittit suum proprium & naturalem modum essendi & alienum induit: quod non videtur posse facere, nisi Author naturæ, qui solus naturas rerum instituit, sic solus eas mutare posse videtur. Hoc argumentum Durandi, forè ostendit, quod illud creatum non potest esse causa efficiens principalis, per idem videtur, quod nihil creatum potest terminare ad talem assumptionem, quia non potest tribui alicui naturæ, quod est supra naturam, & totum cursum naturæ. Hoc autem est substantificare aliam naturam, quæ nara est in se subsistere, & hæc forè erronea opinio supra posita, crederet se euitare per quædam supradicta. Non enim de facili semper falsum, de sua falsitate, per euidenter rationes conuincitur, ita est debile lumen nostri intellectus, utpote eius, qui vltimus est in natura intellectuali.

Præterea arguit sic Durandus: Quicquid sit de positione talis assumptionis, omnino tamen inconueniens est, quod fiat mediante corpore parte: nunquam enim corpus, ut accipitur, ut pars humanæ naturæ, ponendo vnā formam tantum in homine, cum non potest nominare solam materiam, sed necessariò nominet compositum ex materia & forma dante esse corporeum, necesse est, ut corpus humanum dicat realiter totum & non partem, licet secundum rationem possit nominare partem, eò, quod anima dat omnes perfectiones, quas dant formæ inferiores: & ideo si consideretur compositum ex materia & forma, quæ est anima, prout dat esse corporeum tantum, & comparatur ad idem compositum, prout per animam habet non solum esse corporeum, sed sensum, & vitam, & rationem: sic corpus primo modo sumitur ut pars, & secundo modo ut totum. Sed cum hæc differentia sit solum rationis, non est ad propositum eorum, cum dicant realem assumptionem panis fieri mediante corpore parte (differentia enim rationis, nihil facit ad differentiam realis assumptionis) quicquid autem sit de efficacia istius rationis contra ponentes vnā formam, patet, quod contra non tenentes vnā formam, non procedit. Item arguit sic. Deficit hæc positio, in hoc, quod ponit quod per talem assumptionem corpus Christi sumptum de virgine, sit in hoc sacramento per communicationem idiomatum, quia vnum prædicatur de altero, quia quæ ratione corpus Christi esset in sacramento altaris per assumptionem substantiæ panis, eadem ratione sanguis esset in hoc sacramento, per assumptionem substantiæ vini, sed hoc non est verum, ut probabitur, ergo, &c. Assumptum probatur. Quia si sanguis Christi esset in hoc sacramento per assumptionem substantiæ vini, sicut ponitur de corpore Christi per assumptionem substantiæ panis, tunc oporteret, quod sicut panis assumitur mediante corpore, quod pertinet ad vnitatem suppositi assumentis, sic vinum assumeretur mediante sanguine, pertinente ad vnitatem suppositi assumentis, modo constat: quod sanguis Christi non pertinet ad identitatem suppositi Christi, cum sanguis nondum sit sub forma humana, sed sit humor, in via ad conuersionem, ut fiat sub forma humana: ergo ipsum non potest assumi à supposito Christi mediante sanguine, nisi forè diceretur, quod in qualibet consecratione huius sacramenti, esset assumptio sanguinis Christi immediate, & mediante sanguine, assumptio vini: & sic omni die esset assumptio nouæ naturæ, scilicet sanguinis,

guinis, absq; omni ordine ad naturam panis assumptam, quod alij negant: & median-
te ista esset assumptio vini. Sed in hoc forrè, multi non solum non acceptarent ratione
Durandi, sed non minus eum reprehenderet, quàm supradictam opinionem, scilicet
de non assumptione, & non hypostatica vnione sanguinis Christi effusi in cruce, & ex-
hibiti in sacramento, ad suppositum Filij: quia videtur, quod secundùm hoc, ille san-
guis non fuisset sufficiens precium redemptionis humani generis, cum non esset vni-
tus hypostaticè Diuinitati. Vnde sanctus Thomas 6. quolibet q. 6. sic dicit: Sanguis
Christi in passione effusus, humanum genus sanctificauit, secundùm illud Hebræoꝝ
vltimo: Iesus vt sanctificaret per sanguinem suum populum, extra portam passus est:
humanitas etiam Christi, virtutem saluferam habuit, ex virtute Verbi sibi vniti: vt di-
cit Damascenus 3. lib. vn. de manifestum est, quod sanguis in passione effusus, qui ma-
ximè fuit salus, fuit Diuinitati vnitus, & idè oportuit, quod in resurrectione iungeretur
alijs humanitatis partibus, &c. hæc ille.

Sequitur Durandus contra prædictam positionem, quia corpus Christi est in altari,
vel sacramento altaris per veram existentiam suæ naturæ, & non propter solam cõ-
municationem idiomatum, sicut ponit hæc opinio, quod patet: quia hoc semper re-
fert idem numero quod præcessit. Sed Christus instituendo hoc sacramentum dixit
hæc verba Lucæ 22. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, &c. Es hic calix in meo
sanguine, qui pro vobis effunditur.* Ergo illud idem corpus numero, quod postea fuit
traditum Apostolis in sacramento ad edendum: sed corpus quod fuit traditum ad
crucifigendum, non fuit de natura panis, sed fuit corpus pertinens ad naturam huma-
nitatis: ergo corpus traditum Apostolis in sacramento altaris, fuit verè de natura hu-
manitatis, & pari ratione in sacramento nostro, est corpus Christi pertinens ad eius
humanitatem, & non est ibi solum per communicationem idiomatum ex assumptione
panicitatis. Quod si quis dicat, quod relatiuum refert idem secundùm suppositum,
non idem secundùm naturam: & sic potest verè dici demonstrato pane assumpto, *Hoc
est corpus meum, quod pro vobis traditur*: quia idem est suppositum, habens panicitatē
assumptam, & corporeitatem postea traditam, & sic idem suppositum fuit prius de-
monstratum, & deinde traditum, licet secundùm aliam & aliam naturam non valet,
quia tam dicitur, *Hoc est corpus meum*: corpus non potest ibi teneri pro supposito ha-
bente corporeitatem, sed potius pro natura habita, vt notat pronomen possessiuum,
cui additur eum dicitur, *Corpus meum*: hoc est, quod habeo: sed forrè hoc haberet ma-
iorem efficaciam apud Grammaticos quàm apud Theologos.

Vltèrius arguit sic, quod dicta assumptio non sufficit ad hoc, quod corpus Christi
sit in altari, neq; realiter, neq; secundùm communicationē idiomatum: non quidem
realiter, quia assumptio duarum naturarū ab vno supposito non sufficit, ad hoc, quod
vbi est vna natura, sit alia, quia si suppositum Filij à principio assumpsisset humanita-
tem, Petrus in Roma, & Paulus in Iudæa, non propter hoc vbi esset Petrus, ibi esset Pau-
lus, & e conuerso: nisi quo ad suppositū, quod de vtroq; prædicatur, & de quo vtrum-
que prædicatur concretuè. Similiter dato, quod suppositum Filij assumpsisset huma-
nitatem & panicitatem, non oportet, quod vbi est natura panis, ibi sit natura humani-
tatis: neq; ratione suppositi posset dici, quod vbi panis est, ibi est corpus Christi pro-
pter communicationem idiomatum, quia secundùm illam opinionem, nomen sup-
positi, non tecipit prædicationem panis assumpti nec corporis partes: Non enim ve-
rum est, dicere secundùm istos: Quod filius Dei sit panis vel corpus, quod est pars r
ergo ratione communis suppositi, nō potest vnum de altero prædicari, vt sic dicitur,
Vnum esse alterum, vel vnum esse vbi est alterum: nec est simile de dente Aethiopis
& eius albedine, quia album dicitur dens, & dens dicitur albus, & vbi est vnum, est al-
terum, quia hoc est, per hoc, quod sunt vnum subiecto, & per consequens indistincta
subiecto & loco. Non sic autem potest dici de corpore humano & panicitate assump-
ta, & quicquid sit de hoc argumento, hoc est verum, quod sicut non sequitur de ne-
cessitate, sequitur tamen de possibili, &c.

Petrus autem de palude sic arguit: Aut assumeret substantiam panis cum accidenti-
bus, aut sine: Si sine, quia hoc est impossibile, quia quod nō est p se factibile, nec sub-
stantiale quacunq; virtute, vt relatio vel aliquid huiusmodi non est per se assumpti-
bile: Substantia aut corporalis, sine quâritate fieri non potest, quia est suus terminus,
& pro-

& propria passio magis quantitas siue figura: hoc autē multi negarent. Si autem cum accidentibus, tunc non esset in altari sacramentaliter, sed localiter, per quantitatem cum substantia assumpta in altari, nec inde mora, sicut localiter fuit in vtero, per quantitatem, cum humanitate ibi assumpta. Et fortē hoc concludit, quod non eo modo sacramentaliter quo dicunt Thomistæ per conuersionem, qui dicunt, quod non est ibi per suam quantitatem, sed quantitatem panis, quam si assumat cum pane, iam videbitur, quod sit ibi per quantitatem quæ sit sua: modus autem Thomistarum à multis nō tenetur. Secundō arguit Petrus, quod nō potest intelligi de corpore quod est genus, sed solum de corpore quod est pars, quia genus non prædicatur possessiue de suo inferiori, sicut pars de toto: cum enim dico, humanitas mea, & manus mea, non autem animal meum, nec homo meus, de me ipso. Hoc autem apparet de cōsecratione sanguinis qua dicitur, *Hic est calix sanguinis mei*. Sanguis autem nō est æquiuocum ad genus & ad partem, quod corpus, sed tantum sumitur pro parte. Dato ergo, quod corpus quod est Christus, per assumptionem esset ex vi sacramenti in altari, non tamē corpus Christi quod est pars, nisi tantum ex naturali concomitantia, quia per assumptionem non fieret vnio in naturis, sed in persona tantum. Vnde per illam assumptionē fieret, quod panis esset corpus quod est Christus, nō autem corpus Christi, sicut nec modō diuinitas est humanitas, & de hoc satis dictum est suprā scilicet de corpore parte, & de corpore quod est genus. Tertiō arguit, quia sicut corpus hominis assumptum, non debuit corrumpi nec putrefieri, nec in substantia nec in quantitate, sic nec debet corrumpi panis si assumetur: fortē autem hæc similitudo non currit de necessitate.

Ad argumenta pro parte opposita, respondetur ad authoritatem Damasceni, dicitur, Quod sicut constat, quod aqua baptismatis non assumitur in vnitatem suppositi diuini, nec gratia sancti Spiritus vnitur ei ita, vt faciant vnum suppositum: similiter panis & vinum non assumuntur ad diuinum suppositum, nec eis coniungitur Diuinitas in vnitatem suppositi, sed sicut aqua ibi assumitur, vt materia sacramenti permanēs, sic panis & vinum vt materia transiens, quia materia sacramenti conuertitur in corpus Christi: & per consequens dicitur, aliquo modo vniri Diuinitati, non per assumptionem manente natura panis aut vini, sed per transubstantiationem in humanitatem prius assumptam: patet hoc, ex sequentibus, vbi dicitur sic: Quemadmodum naturaliter per comestionem, panis, & vinum, & aqua per totum, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, & non fit aliud corpus quàm prius, ita & propositionis panis & vinum & aqua per mutationem, & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transit in corpus Domini & sanguinem, & ideo non sunt duo, sed vnum & idem. Ex quibus videtur, quod non est intentio Damasceni, per substantiam panis & vinum remaneant & assumantur à diuino supposito, sed transeunt in corpus & sanguinem Christi, & sic vniuntur Diuinitati.

Instant autem illi, querentes, Quomodo vnitur quod annihilatur, id est, verē in se definit esse: & instant de illa similitudine carbonis, in qua dicitur, Quod sicut carbo lignum simplex non est, sed vnitum igni, ita panis communionis non est simplex panis, sed vnitus Diuinitati. Et dicitur quod carbo & ignis, non sunt supposito idem, vnū tamen, cum sua corruptione transit in aliud, sic panis communionis, non est cum diuinitate vnum supposito, sed sua desitione transit in corpus Christi, quod est vnium diuinitati. Sed contrā, quia tunc panis communionis assimilaretur igni, in quem videlicet transiit carbo per sui corruptionem, & non ipsi carboni, in quo cum ipsius natura lignæ saluatiōe, simul inuenitur natura ignis. Quare responsionem, & fonē est hæc, quod similitudo nō currit quo ad omnia, & fortē fuisset melius quod Damascenus non posuisset illam similitudinē: & cum dicit idem Damascenus (Quod Deus coniugauit diuinitatem pani) dicendum est, quod non per assumptionem, licet sicut cibis coniungitur cibato, quia conuertitur in ipsum. Accipiat autem inter hanc conuersionem, & illam, illa similitudo, quæ ibi potest cadere. S. Thomas in 4. lib. 11. dist. q. 1. dicit, quod verbum Damasceni intelligendum est quantum ad species, quibus corpus Christi Diuinitati vnitur, modo ineffabili coniungitur: hæc ille. Et postquam modus iste est ineffabilis, non oportet vterius quærere de ipso. In terna autem parte summæ, q. 5. dicit: Deus coniugauit diuinitatem suam, id est, diuinam virtutem panis & vini, non vt remaneant in hoc sacramento, sed vt inde faciant corpus & sanguinem suum.

Ad

Ad auctoritatem Apostoli dicitur, quod illa loquutio est figuratiua, tam ex parte subiecti, quam ex parte predicati. Nam panis ex parte subiecti, supponit pro sacramento sentibili, scilicet speciebus panis, corpus autem Christi, etiam sumitur figuratiue. Vnde secundum glossam, per illam locutionem non datur intelligi, quod substantia panis aut species panis, sit verè & realiter Christus, aut corpus Christi, nec quod corpus Christi prædicetur in recto de substantia panis, aut de specie panis, sed est sensus *panis quem frangimus* in sacramento, id est, participatio panis fracti in altari, participatio corporis diuini est id est, facit nos vnum esse cum Christo. Meminerint autem Magistri, qui mea damnabant, quod si verba Damasceni & Pauli in ista materia acceperentur, ut prima facie & superficialiter sonare videntur, multis possent facere sequium in fide erroneum: Cum autem dicitur, quod ad hanc positionem de assumptione, minores sequuntur difficultates, dicendum, quod in his quæ sunt fidel, non semper eligendum illud ad quod pauciores sequuntur difficultates, sed id quod est magis consonum traditionibus Apostolicis & dogmati Ecclesiastico, etiam si plures difficultates occurrant. Oportet enim intellectum captiuare in obsequium fidei, & traditionibus patrum, obediendi se humilitate committere, ut bene & religiosissime dicit etiam Plato in Timæo. Item dicit aliquis, quod licet illa assumptio magis saluaret apparentiam ad sensum, tamen conuersio magis saluat apparentiam ad intellectum, id est, verba Euangelij, quæ melius est saluare, quia non possunt mentiri, sicut sensus possunt decipi. Sed contra arguitur adhuc pro parte opposita: quia si hoc non sit per assumptionem, ita quod includatur in articulo incarnationis, eadem enim esset credulitas, oportuit de ista conuersione esse specialem articulum, qui tamen non est in symbolo.

Dicunt quidam, sicut Petrus de Palude, quod articulus de Eucharistia fortè est specialis, sub illo verbo *sanctorum communionem*, &c. Sanctus Thom. in secunda secundæ dicit, quod in sacramento Eucharistiæ duo possunt considerari, vnum scilicet, quod est sacramentum, & hoc habet eandem rationem, cum alijs effectibus gratiæ sanctificantis. Aliud est quod dicitur, quod ibi corpus Christi continetur, & sic concluditur sub articulo de omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentie attribuuntur. In 3. autem sententiarum dicit, Quod fides de corpore Christi, & de omnibus sacramentis, & clauibus, & omnibus huiusmodi, includitur in articulo, qui est de effectibus gratiæ, qui est, *Sanctam ecclesiam catholicam*, &c.

Ad confessionem Berengarij dicendum est, sicut dicit ibi glossa, Quod nisi sanè intelligas verba Berengarij, in maiorem incidis errorem, quam ipse habuit, dicit ergo Petrus de Palude: Quod cum dicitur corpus Christi frangitur, exponendum est: id est, manet sub speciebus quæ franguntur, quamdiu manet in quantacunque parte. Subdit autem Petrus hæc verba: Sic ergo dico, quod Deus posset assumere panem & vinum, sicut posset conuertere, & quod posset verba instituere, ad quorum prolationem sequeretur assumptio, sicut nunc ad horum prolationem sequitur conuersio, non tamè dedit hanc virtutem istis verbis, nec posset saluari sensus modernorum, si fieret assumptio & non conuersio: hæc ille. Quæ verba efficacissima sunt pro veritate conclusionis meæ, quæ tota est de possibili, non de sic esse, &c. Ad id quod quotiescunque sunt duo, idem supposito limirata, vbicunque est vnum, ibi est reliquum dicitur, quod ratio tenet solum in his, quæ sunt in locoper accidens, secus autem est de his, quæ sunt in loco per se. Cum autem dicitur, quod ista, videlicet panis est corpus Christi: corpus Christi est panis: non possunt verificari, nisi panis maneret, dicendum, quod exponendum est, id est, vbi erat panis, ibi sit corpus Christi. Et hæc sufficiat disputasse, de hac questione: ex quibus omnibus illa teneo, quæ sunt consona suprâ explicatæ declarationi conclusionis meæ, quæ autem dissona, censeo abiicienda & reprobanda.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DE
salute Origenis disputatio.

VII

Rationabile est credere Origenem esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum. Dixerunt isti Magistri, quod hæc conclusio est temeraria & reprehendenda, & hæresim sapiens, & contra determinationem vniuersalis Ecclesiæ: ego autem ut de eis modestius loquar, volo ostendere suum iudicium non esse rectum: & quod hæc conclusio

clusio non est contra determinationem Ecclesiæ, & quòd plus est, quòd quando etiam quæcunq; ipsi contra me afferunt, essent vera, adhuc non potest dici, quòd hæc conclusio sit hæretica vel hæresim sapiat. Erunt autem pro pleniori huius materiæ declaratione, septem articuli considerandi. In primo videbitur, an Origenes vnquam hæreticam aliquam de rebus fidei opinionem, scripserit & crediderit? in secundo, dato qd scripserit, an dogmaticè, vel adhæsiuè, vel inquisitiuè tantum scripserit? in tertio, dato quòd adhæsiuè, an taliter adhæsiuè, quòd illa scribendo mortaliter peccauerit, & hæreticus dici possit? in quarto, dato quòd scripserit, & taliter scripserit, quòd scribendo errauerit, an pro talibus vnquam poenituerit? in quinto, dato quòd de eius nec poenitentia, nec impoenitentia con- et, an sit rationabilius ipsum credere esse damnatum an saluum? in sexto, quid ex dictis decretorū, iudicandum sit, Ecclesiam determinasse de Origene? in septimo, quantum obliget in ista materia, credulitatem nostram determinationis Ecclesiæ.

In materia primi articuli, amara fuit inter Rufinum & Hieronymum cōtentio, quibus (vt dicit Augustinus, qui ortam inter eos diffensionem deplorat) dederat Deus, vt coniunctissimi & familiarissimi, mella Scripturarū sanctorum pariter lamberent. Opinatur Rufinus hæretica dogmata, quæ in libris Origenis inueniuntur, ab hæreticis falsa fuisse inserta, qui illius deprauerunt libros, & ex Origenis mente non esse. Hieronymus contrā sentit. Sed videamus, quid vtrq; opinio habet probabilitatis, & apparebit forte, quòd salua fide & plenaria satisfactio eorum omnium, quæ de necessitate salutis tenemur credere, adhuc liberè & probabiliter potest credi, quòd principales illæ hæreses, ex quibus peccatum conuincitur Origenis, & consequenter damnatio, non fuerint ex Origenis mente, sed ei falsò à perfidis hæreticis illius libros deprauantibus impostæ. Est autem pro hac parte, primo authoritas Pamphili martyris, cuiuslibet fertur in defensionem Origenis, in quo gloriosissimus Martyr, ex verbis ipsius Origenis, ex eius libris ibi recitatis, ostendit ipsum Catholicè sensisse, in his in quibus hæreticus accusatur. Hieronymus autem hunc librum negans esse Pamphili, in apologia sua ad Oceanum & Pammachium responsua, sic inquit: Si ab inimicis Origenis libros eius dicitis esse violatos, vt infamaretur, quare mihi nō liceat dicere, de amicis eius & sectatoribus compositum esse, sub nomine Pamphili volumē, quòd illum testimonio Martyris, ab infamia vindicet. Ex quibus verbis videtur, quasi satis notari posse, quòd Hieronymus vtrunq; ponat probabile, innuens sicut conuinci non potest Rufinum, quòd illi libri non fuerint corrupti, ira nec ipse potest conuinci, quòd ille liber sit Pamphili: & infra subdit Hieronymus: Et ipsum nomē Apologetici ostendit excusationem: non enim defenditur, nisi quod in crimine est. Sed diceret forte quis, ergo & cū hunc ipsum tractatum, in quo hæc scribit Hieronymus Apologetæ titulo notet, in quo defendit se, quòd Origenis doctrinā, non dogma sit sequutus, patet se ostendit reum esse criminis, postquam non defenditur, nisi quod est in crimine: & sic nemo iuste poterit excusari, si excusatio semper iustam præsupponit excusationem.

Sed videamus, tunc quibus coniecturis moueatur Hieronymus, ad credendum librum nō esse Pamphili: primum quod mouet Hieronymum est, quòd eadem leguntur in primo libro Eusebii illorum sex, quæ scripsit pro Origene: secundum est, quòd ipse Eusebius scribens vitam Pamphili, dixit ipsum nihil proprii operis scripsisse: sic enim dicit Hieronymus in primo libro contra Rufinum ad Pammachium & Marcellum: Sex libros Eusebius Cæsariensis Episcopus, Arrianæ quondam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum & elaboratum opus, & multis testimonijs approbavit Origenem iuxta se catholicum, id est, iuxta nos Arrianum esse: horum tu primum librum vertis sub nomine martyris: & infra: Si iste Pamphili liber est, de sex libris, quis erit primus Eusebii? & infra: Item Eusebius amator, & præco, & contubernalis Pamphili, tres libros scripsit elegantissimos, vitam Pamphili cōtinentes. in quorum tertio sic dicit de Pamphilo: Et ipse quidem proprii operis nihil omnino scripsit, exceptis epistolis, quas ad amicos forte mittebat. In tantum se humanitate deiecerat defensor Origenis: & laudator Pamphili dicit, Pamphilum nihil omnino, nec proprii quicquid condidisse sermonis & hoc dixit iam Pamphilo martyrio coronato, ne habeas suffugium, post editos ab Eusebio libros, hoc Pamphilum scripsisse: & infra: Quid facient epistolæ

epistolæ Theophili episcopi? quid papæ Anastasij in toto orbe hæreticum prosequentes? cum liber tuus, sub nomine Pamphili editus, pugnet contra epistolas eorum: Et in secundo libro sic scribit Hieronymus: Cum ante annos ferme decem, Dexter amicus meus, qui præfecturam administravit prætorij, merogasset, ut authorum nostræ religionis ei indicem texerem, inter cæteros tractatores posui, & hunc librum à Pamphilo editum, ita putans esse, ut à te & tuis discipulis fuerat diuulgatum: sed cum ipse dicat, Eusebius, Pamphilum nihil scripsisse, exceptis epistolis, &c. Et primus liber, sex voluminum Eusebij, eadem & iisdem verbis contineat, quæ sub nomine Pamphili à te facta sunt, perspicuum est te, idcirco librum hunc disseminare voluisse, ut sub persona martyris, hæresim produceres, cum & de ipso, quem Pamphili simulat, multa peruerteris, & aliter in Græco, & aliter in Latino sit. In Apologia autem ad Oceanum & Pammachium responsiva, in qua ostendit se doctrinam Origenis, & non dogma sectatum, sic inquit, de eodem libro Pamphili loquens. Videtur vel Didymi, vel cuiuslibet alterius fuisse opusculum, si concedamus ex superfluo, ut Pamphili sit, sed nec dum martyris, antè enim scripsit, quàm martyrium perpetrauit. Et quomodo, inquires, Martyrio dignus fuit, scilicet ut martyrio deleteret errorem. Hæc Hieronymus ad verbum diuersis in locis, prout allegatum est, de isto libro Pamphili.

Ruffinus autem comprobans librum Pamphili martyris esse, & ad Origenis facere defensionem, in secundo libro inuectiuo contra Hieronymum, postquam dixit, sic de quolibet opere facilius dici posse, quòd eius non sit authoris, cui ascribitur, sic deinde inquit: Sed ponamus, quòd non sit martyris libellus iste, sed cuiuscunq; vnus de Ecclesia, nunquid suis verbis vsus est, quisquis ille est scriptor, ut meritis cedendum videatur authoris. De ipsis Origenis voluminibus ponit exempla: & quid de singulis sentiat, non suis defensorijs verbis, sed eius ipsius, qui accusatur, ostendit & idcirco superflua est de authore quæstio, ubi defensio talis est, quæ assertore non egeat. Hæc Ruffinus.

Ad ea autem quæ dicit Hieronymus, responderet fortè aliquis sic pro Ruffino, primò cum dicit Eusebium sex libros scripsisse, in quibus Origenem probat Arrianum, & horum primum conuersum à Ruffino sub nomine Pamphili. Quomodo hoc potest stare, quòd liber Pamphili sit primus Eusebij, cum diuersa omnino & pugnantia intenduntur in illis libris? nam Eusebius per te, ô Hieronyme, suis libris conatur probare, Origenem esse Arrianum: in libro autem Pamphili, nihil aliud agitur, quàm vt probetur, Origenem Arrianum non fuisse, sed quæcunq; hæresim Arrij confirmantia in eius libris inueniuntur ab ipsis Arrianis, qualis & Eusebius fuit, & multi alij, fuisse inserta. Diuersus ergo omnino sit liber iste ab illo necesse est, qui diuersam penitus, imò contrariam agit causam, nec sufficit, si quis dicat illa, quæ ad Arrianam spectabant hæresim, de libro Eusebij fuisse commutata. Nam & quod pertinet ad alias hæreses, non potest dicere Hieronymus, Eusebium ostendisse, in illis corruptos esse libros Origenis, quia ipsemet in secundo libro contra Ruffinum, dicit, quòd præter id, quod attinet ad Filium & Spiritum sanctum, in alijs dogmatibus Eusebius & Didymus aperissime in Origenis sectam concedunt. Quare non benè potest intelligi, quomodo eadem quæ in libro Pamphili leguntur, legi poterant in primo Eusebij, nisi fortè aliqua communia de Origene, & ad articulum huius conclusionis, de quo agitur non pertinentia: nec videtur adeò mirandum, ut miratur Hieronymus similia aliqua scripsisse Pamphilum & Eusebium, qui ut ipse dicit Hieronymus, fuerant contubernales, quæ potuit Eusebius, vel apud Pamphilum lecta, in suis etiam libris retulisse, vel ut sit quotidie, similis mentis motu, per se inuenisse & excogitasse. Et hæc de primo Eusebij.

Quod autem dicit Hieronymus scribere Eusebium in vita Pamphili, quòd propter humilitatem ipse proprii operis, nihil scripsit, exceptis epistolis: & subdit, quòd Eusebius defensor Origenis & laudator Pamphili hoc dicit: fortè responderet Ruffinus, hoc nõ multum contra se facere, primò, quia & ille tractatus Pamphili, ad epistolæ potius breuitatem, quàm ad iusti libri magnitudinem declinat. secundò, quia illa brevis pro Origene Apologia, non rectè fortasse dici potest opus proprium, cùm ibi nihil dogmatizet Pamphilus, imò nec quæstio ibi de re, in vniuersum tractetur aliqua, sed de particulari tantum homine, id est, de Origene breuiter agatur, fuerint libri eius

m

corrupti

corrupti necne, quod scribere non est proprii operis aliquid condere, nec est ex sua humilitate dogmatistæ, vel authoris nomen de vitante, se subleuare.

Tertiò possibile est, quòd & ad noticiã Eusebij iste liber non peruenerit, nisi ob libri exiguitatē, tum ob authoris, quam ipse affert humilitatem, & nihil magnum scribentis, & tenuia etiam illa & minutula quæ scripsit occultantis, potius quàm ostentantis.

Quartò dicit Rufinus, possibile est etiam, quòd Eusebius vt Arrianæ perfidie defensor, librum martyris, qui suam sectam Origenis testimonio priuabat, non occultare modò uoluerit, sed hac etiam obliqua sua testatione agere, vt non esse Pamphili à posteris crederetur: quare quòd Hieronymus, quasi ad corroborandum rationem suam dicit, Defensor Origenis, dicit Pamphilum nihil scripsisse, &c. potius contrà ipsum est quàm pro ipso, quia ex quo Eusebius Origenem non vt Catholicum, sed vt Arrianum defendebat, merito in hoc sicut dixi, potuit esse suspectus. Sed quid oportet in his laborare, aut quomodo omninò poteit Hieronymus ex Eusebij testimonio probare, illam pro Origene Apologiam non esse Pamphili, cùm ipse Eusebius in libro sexto historię ecclesiasticę dicat, à sancto Pamphilo martyre scriptam esse Apologiam pro Origene.

Cùm autem subdit Hieronymus: Quid facient epistolæ Theophili episcopi? quid papæ Anastasij, &c. Diceret fortè Rufinus, non pugnare librum Pamphili contra primatiam illorum intentionē, fuisse enim illorum propositum, hæreses illas pessimas, & venenata dogmata cuiuscunq; essent, extirpare de mundo, quia hoc ad fidem spectabat, ad religionis confirmationem & stabilimentum Ecclesię. Origenis autem illa esse, vt credebatur à multis, aut non esse, parum curaturos fuisse religiosissimos pontifices. Quinimò optabile fortè illis & acceptissimum fuisse futurum, si certis & validis probari poruisset argumentis, hæreticas illas opiniones nò fuisse ab Origene creditas, quia pro fide hoc faceret, non contra fidem, contra hæreticos, & nò pro hæreticis, qui non parum tanti viri, & à Catholicis tantum laudati testimonio innitebantur, & errorem suum illius auctoritate defendebant. Quapropter pugnaturum Pamphili librum contra illas epistolas, si in illo hæreses, quas illi accusabant, excusarentur, non autem, si id totis in eo agitur viribus, vt illarum assertores tam bono patrono priuenter, quem si illæ prosequuntur epistolæ. certum est, quòd non nisi, vt illarum creditum opinionum hæresiarcham prosequuntur.

Ad ea autē quæ in secundo libro assert Hieronymus sic fortasse responderetur. Primò, cùm dicit, se etiam aliquando credidisse, & ita scripsisse illū esse Pamphili librum, priusquam apud Eusebium legisset, Pamphilum nihil scripsisse, & cætera. Ex hoc suo dicto, fortè sic contra eum argumentaretur Rufinus: Si lectum, ô Hieronyme, Pamphili librum, Pamphili esse aliquando & credidisti & scripsisti, dic quæso, quæ in eo legebas mendaciæ, & hæreses, aut hæresum fauores esse cognoscebas? nò pro hæresibus vel verisimilia, & catholicam fidem nihil lædentia? si falsa & hæretica, quò pacto adduci poterat, vt crederes authorem libri esse catholicum Martyrem, de cuius testimonio & dictis, nihil sinistrè sine flagitio suspicari quis posset? Si verò & catholica, & denique Christiano martyre digna, cur nunc ipsa damnas & commentitia dicis? & ad introducendas hæreses disseminata? & breuiter, cur indigna martyre nunc iudicas? quæ tunc martyre digna iudicasti: cùm eadem sint, quæ nunc legis, & quæ tunc legebas, quasi dicamus, ipsum authoris titulum secludentes, ipsa, quæ ibi in defensionem Origenis dicuntur, secundum se consideremus: si mala sunt, cur tunc sancti martyris esse iudicasti? si bona, cur etiam nunc cuiuscunq; sint, pro bonis non acceptantur? Præterea quomodo potes, ô Hieronyme, dicere, ad introducendas hæreses, me librum disseminasse? cùm in eo libro, nihil aliud agatur (vt supra etiam dictum est) nisi vt hæretici, Origenis testimonio, se corroborare non possint, quod ad euellendam facit, non ad disseminandam hæresim.

Præterea non solum Latinus inuenitur iste liber, sed Græcus. ego Rufinus Latinum feci ex Græco transferendo, Græcum quis edidit, si non Pamphilus? non ego vtique Rufinus secundum te, qui me de inſcitia arguis Græcarum literarum, librum tam Græcè & tam facundè scribere potui, vt Eusebij stylum æquaret: si alius proferatur, ille respondet Hieronymus quòd Didymi est, vel alicuius alterius: instabat Rufinus. Quisquis sit, ille alius iam, non ego Rufinus, sed alter huius criminis reus tenetur,

biuit, & si Didymus est mēdax ſecūdū te, & deceptor eſt Didymus præceptor tuus, ō Hieronymē, quem tu & prophetam videntem, & oculum habentē ipſonē, de cantico canticorum, & Apoſtolicum virum in tuis libris nomināſti, mendax, inquam, ipſe, qui ipſum Græcum edendo falſo Pamphilo adſcripſit, non ego, qui inuentum Græcum titulo Pamphili, ſub eiufdem authoris titulo, transferendo communicāui Latinis. Nec mirum tibi eſſe debet, quod ego Didymo in hac re crediderim, cui tu in ſcripturarum explanatione credidiſti.

Quod autem dicit, quod aliter in Latino ſit, aliter ſit in Græco: Diceret Ruſſinus, Cur locos non proferas, ō Hieronymē, malē interpretatos, an idēd ne me à culpa aſſerere poſſim, ſicut & tu, cūm Auguſtinus ad te ſcribat quāz dā, de tua ex Hebræo interpretatione damnari, & locos non ponit, dicis idēd factum, ne te poſſis defendere, & veritatē tuę interpretationis comprobare. Quare quod tibi, diceret Ruſſinus, licuit de Auguſtino, liceat & mihi quoq; de te, ō Hieronymē, ſuſpicari, Hæc ſunt dicta de diſſentione Hieronymi & Ruſſini, de libro Pamphili, in qua ego ſicnt & in alijs omnibus, Hieronymi iudicium, iudicio Ruſſini ſemper antepono.

Secundum quod ad poſſibilitatem huius aſſertur, quod Origenis libri ſint corrupti, hoc eſt, quod hoc ſimiliter videmus accidiſſe multis alijs libris Catholicorum doctōrum nam Clemens Apoſtolorum diſcipulus, qui Romanę ecclēſiæ poſt Apoſtolos epiſcopus & martyr fuit, libros editit, qui appellantur, Recognitiō, in quibus cūm ex perſona Petri, doctrina quaſi verē Apoſtolica exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma inſeritur, vt nullus alius quā ipſe Eunomius diſputare crederetur, Filium Dei creatum de nihilo dicens. Item in Clementis Alexandrinę ecclēſiæ preſbyteri, viti catholici, inuenitur ſcriptum Dei filium eſſe creatum: & in Dionyſij Alexandrinę vrbis epiſcopi quatuor libris, vbi contra Sabellum diſputat, eſt Atriani dogmatis comprobatio. Et quid oportet Apoſtolicos proferre viros? cūm ſciamus ipſa Euangelia, & ipſorum Apoſtolorum dicta, ab hæreticis ſæpē fuiſſe deprauata, vt maximē ex libro Tertulliani contra Marcionem cuiuslibet conſtare poſſit. Quod ergo illorum contigit libris, cur non & Origenis libris potuit contingiſſe? & omnino in ſimili cauſa, cur per omnia ſimilis non acceptatur excuſatio? quæ idēd etiam de Origenis libris videtur magis acceptanda, quod ipſemet viuens adhuc, de hoc in ſuis epiſtolis, vt infra patebit, conqueritur, corrupti, ſcilicet & depruari ab hæreticis libros ſuos. Quod ſi hoc pro impoſſibili habet Hieronymus, illud aſſertens, quod ſic quicquid in libris omnium reperitur, ab alijs dici poſſit eſſe corruptum, & quod difficile eſt, omnia exemplaria poſſe vitari: neſcio quo pacto ipſe reſpondere poterit, Eunomianis comprobantibus, dogma ſuum teſtimonio Clementis Apoſtolorum diſcipuli, in quibus inuenitur expreſſe ſcriptum, Filium Dei eſſe creatum. Nam ſi ipſe adhuc recurreret, corruptos libros Clementis, ab ipſis hæreticis, ipſius Hieronymi verbis hoc argueret eſſe impoſſibile, illa & ipſi dicentes ſic, ſcilicet quicquid reperitur in libris omnium, ab alijs corruptum dici poſſe: & impoſſibile eſſe omnia exemplaria eſſe corrupta: quare fortē cauendum eſt, ne dum hæreticum omninō facere volumus Origenem, hæreticos Apoſtolos, hæreticosq; Apoſtolorum diſcipulos eſſe faciāmus. Nam cūm nihil minus deſteſtandæ & execrandæ hæreſes, non minus impia dogmata, in illorum inueniantur libris, quā in libris Origenis, non video, cur non vel ſimiliter accuſentur, vel excuſentur ſimiliter.

Hieronymus autem de libris Clementis & aliorum corruptione, his verbis reſpōdet: Et quomodo, inquit, in libris eorum vitioſa nonnulla ſunt, ſi me cauſas vitioſarum neſcire reſpondero, non ſtatim illos hæreticos iudicabo, fieri enim poſteſt, vt vel ſimpliciter errauerint, vel alio ſenſu ſcripſerint, vel à librarijs imperitis, eorum paulatim ſcripta corrupta ſint, vel innocenter quædam, & minus cautē loquuti ſint, & quæ non poſſint peruerſorum hominum calumniam declinare. Huic autem Hieronymi reſponſioni, ſic fortē reſponderet Ruſſinus: ſic, vt non propterea, quod in eorum libris vitioſa nonnulla ſunt, etiam ſi cauſas vitiorum neſcias, non ſtatim vls illos hæreticos iudicare, cur viſis aliquibus in Origenis libro vitioſis, quibus etiam alibi ipſum legis contradicentem Origenem, ſtatim hæreticum iudicas? quæ eſt cauſa diſſimilitudinis maximē cūm & in Origene eam ingenij ſublimitatem, cum fidei zelum, tale ac tantum ſcripturarum ſtudium, & tū noueris fuiſſe, & ſcripſeris & prædicaueris, vt

non immeritò in codicibus vndecunq; potius, quàm in mente eius vitium falsè suspicari possis? Præterea sicut fieri potuit, secundùm te, vt illi vel simpliciter errauerint, vel alio sensu scripserint, vel innocenter & minus cautè loquuti sint: cur non fieri potuit similiter, vt Origenes vel simpliciter errauerit, vel alio sensu scripserit (vt contra-dicit Didymus) vel innocenter & minus cautè loquutus sit quædam, quæ non possunt peruerforum hominum calumniam declinare? Et sicut à librarijs imperitis dicis, potuisse illorum scripta corrumpi, cur non similiter vel ab imperitis librarijs, vel à perfidis hæreticis scripta Origenis potuerunt corrumpi? omninò dissimilitudinis causa non apparet.

Refert etiam Rufinus, quòd liber Hilarij confessoris, post Ariminensem synodum, fuit falsatus ab hæreticis, & quòd ob hanc causam, cùm in concilio episcoporum ei questio moueretur, proferri librum de domo sua iussit, qui nesciente se, in scrinijs suis hæreticus tenebatur. & dicit, quòd cùm prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus auctor libri, Hilarius excommunicatus discesserit de concilio: hoc esse falsum & fictum in calumniam Hilarij dicit Hieronymus, nihil aliud afferens, sed verum fuerit necne, non benè scire potest, nec multùm ad Origenis attinet defensionem, hoc est verum, quòd Rufinus hoc de Hilario recitaturus, hæc verba præfatur: Et ne quid apertæ credulitati desit, res adhuc quæ sunt memoriæ nostræ retexam, quo testimonij veritas neminem lateat: quare vel verum fuit, vel magna fuit Rufini impudentia, in re tam recentis memoriæ, apertum mendacium & nouam texere fabellam. sed siue verum sit, siue falsum, non videtur in Hilarij calumniam vel fictum vel recitatum, quia potius illos, qui Hilarij librum deprauauerant, quàm ipsum Hilarium calumniatur, quem innocenter hæresis fuisse, & iniuste excommunicatum, & subdolè deceptum attestatur.

Post hæc recitat Rufinus, quòd Tertulliani liber, cuius est titulus de Trinitate, sub nomine Cypriani martyris, Constantinopoli à Macedonianæ partis hæreticis legebatur. Hieronymus dicit quòd nec liber est Tertulliani, nec dicitur Cypriani, sed Novatianus. neuter eorum aliud pro se offert: nisi quòd Hieronymus dicit, quòd authoris eloquium, styli proprietatem demonstrat. Quanquam & iu multis sæpè est deprehendere, similem styli faciem & tenorem: sed hæc nihil ad Origenem. Ipse autem Rufinus hoc idem ostendit accidisse Hieronymo, quod & libris Origenis: refert enim, quòd à Damasco Romanæ vrbis episcopo, ei traditæ fuissent Ecclesiasticæ epistolæ distandæ, Appollinaristæ, Athanasij librum, vbi dominicus homo scriptum erat, ad legendum acceptum, ita corruerunt, vt in libro id quod eraserant, rursus scriberent, scilicet vt non ab illis falsatum, sed à Hieronymo additum putaretur: & aduertere, quòd Hieronymus in hac parte Rufino respondens, cùm dicat, Mihi mea ingeritur fabella. Verumtamen fuisse non negat, sed in fine sic dicit. Fieri potest, Rufine, vt etiam si à me verum audisti, alius qui huius rei ignarus est, dicat ad te, esse compositum & fictum. Tertium, quòd verisimile facit, libros Origenis fuisse corruptos, est, quòd de hoc ipse vinens conquestus est, extat enim in libro quarto Origenis, epistola eius ad quosdam charos suos in Alexandria, in qua conqueritur his verbis: Sed nihil mirum mihi videtur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli falsam epistolam conscripserunt, vt conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos, propter hanc ergo epistolam, in secunda epistola, quam ad Thessalonicenses scribit, hæc dixit: Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: vt non citò moueamini à sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neq; per epistolam, tamquam per nos missam, quasi inisset dies Domini: nemo vos seducat vllò modo. Talia ergo quædam, video accidere nobis. Nam quidam auctor Hæreseos, cùm sub præsentia multorum, habita fuisset disputatio nostra, accipiens scripta ab his qui descripserant codicem, quæ voluit addidit, & quæ voluit abstulit, & quæ ei visum est permutauit, & circumfert tanquàm nomine nostro, insulans & ostendens ea, quæ ipse conscripsit, pro quibus indignantes fratres, qui in Palæstina sunt, miserunt ad me Athenas hominem, qui acciperet à me ipsa autentica exemplaria, quod nerelectum quidem, vel recensum à me antea fuerat, sed ita neglectum iacebat, vt

vix inueniri potuerit : nisi ramen , & sub Deo teste loquor, quoniam cum conuenis-
sem illum ipsam, qui adulterauerat librum, Quare hoc fecisset? velut satisfaciens mihi
respondit, quoniam magis ornare volui disputationem arque purgare ipsam. Videte
quali purgatione disputationem nostrā purgauit, tali nempe quali purgatione Mar-
cion purgauit Euangelia, vel Apostolum, vel qualis successit eius post eum Appel-
les: nam sicut illi subuerterunt Scripturarum veritatem, sic iste sublati quæ verè dicta
sunt, ob nostri criminationem inseruit quæ falsa sunt. Hæc ad verbum in Origenis epi-
stola leguntur, quòd si viuente ipso non dubitabant hæretici eius libros corrumpere,
quantò magis credendum est, hoc ipsos ausos fuisse, post eius mortem.

Conqueritur autè & de alio quodā hæretico in Epheso, qui conferebat multa falsa
ranquā sua, & extat etiā in alia eius epistola, de suorum librorū falsitate querimonia.

Quartum, quòd eiusdem rei maximè fidem facit, quòd scilicet hæretica illa Orige-
nis non sint, sed ab hæreticis inserta est, quòd de illis eisdem inuenitur alibi Origenes
piè & catholicè determinare: ex quo, si illa hæretica Origenis sunt, sibi ipsi contradi-
cet. locos autem vbi catholicè agit de illis, plurimos est videre in apologia Pamphili,
& hoc est quod dicit Rufinus, quòd non est curandum de nomine authoris illius li-
bri, quoniam illa defensio, cuiuscunque sit, pèrse valida est, cum ex verbis & dictis
proprijs ipsius Origenis, de eius catholico & orthodoxo dogmate fidem faciat : &
per hoc etiam videtur satisfieri cuidam dicto Hieronymi contra Rufinum. Nam cum
Rufinus hoc idem diceret, piè scilicet & catholicè de illis, alibi ab Origene determi-
natarum, sic inquit contra eum: Vbi est illa fiducia, qua inflatis buccis, creberimè
personabas, te quæ in alijs libris Origenis legeras emendasse, in libris Periarcho-
, & non aliena, sed sua reddidisse suis? de tanta librorum sylvæ, fruticem ac furculum
proferre non potes. responderet enim fortè Rufinus, non oportere se de ea sylua
furculos proferte, de qua iam Pamphilus multas protulerat integras arbores: Locos
enim illos copiosissimè recitat Pamphilus, & illo iam præsupposito, hoc agit Rufinus
in libello suo, quem Pamphili libro superaddidit : vt ostendat vnde hoc prouenerit,
quòd in libris Origenis contradictoria inueniantur, assignatq; illam causam de falsi-
tatione per hæreticos.

Quintum, quòd & multum facit ad asserendum hoc, quòd hæreses illæ non sunt
de mente Origenis, est quòd ex testimonio multorum, quibus meritò tenemur fi-
dem adhibere, habemus Origenem in principalibus opinionibus, in quibus errasse
dicitur, catholicè sensisse. Duo enim sunt principales hæreses, quæ Origeni obijciun-
tur. Prima est, de Trinitate, quòd malè scilicet de Filio, & peius de Spiritu sancto sen-
serit. Secunda est, de salute Diaboli: quod scilicet poena eius, & infernale supplicium,
non sit æternum futurum, sed ab eo sit aliquando liberandus. Ex qua videntur mul-
tæ aliæ pendere eidem ascriptæ. Illa scilicet, quòd pro salute istorum saluandorum
demonum, iterum in sublimiori elemento sit crucifigendus Christus. Et illa, quòd
omnia restituenda sunt in vnum. Et illa, quòd diabolus poenitere possit. Et illa, quòd
poena damnatorum non sit æterna. De istis autè duabus hæresibus, quòd non fuerunt
de mente Origenis, videntur esse euidentia argumenta. Nam de Trinitate non solum
Didymus, quo præptore tantum gloriatur Hieronymus* dicit catholicè sensisse Ori-
genem, idque proprijs in Periarcho editis commentarijs, comprobauit, sed & A-
thanasius defensor Niceni concilii, libris proprijs, contra Arianos, voce clara testem
fidei suæ hunc virum vocauit, & Methodium legimus poenituisse, quòd Origenem
damnasset, dicitq; cum tandem inuenimus, nihil malè credentem de sancta Trinitate:
quinimò ipsiusmet Origenis habemus dicta de Trinitate, à catholica fide nihil discre-
pantia. Nam super illud Pauli ad Romanos: Et Spiritus adiuvat infirmitatem nostram,
expressè tenet, Spiritum sanctum non esse creaturam: & super illud: Qui etiam pro
prio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam
cum illo omnia donauit? hæc Origenes exponens dicit: Nihil enim est, neq; visibilis
neq; inuisibilis creaturæ, quod Filio possit adæquare: nullo enim pacto creatori suo
potest creatura conferri, & si creator ipse donatus est nobis, quomodo nō cum ipso
nobis omnis creatura donabitur? & infra super illud Pauli: Qui est super omnia Deus
benedictus, sic inquit Origenes: Christum aliud secundū carnem esse, aliud secundū
Spiritum: iam & in prioribus huius ipsius epistolæ partib. designauit, vbi dicit: Qui fa-

Quis est ex semine David secundum carnem, qui destinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis. Et quomodo secundum Spiritum Filius Dei sit, & secundum carnem filius David, ibi plenius exposuimus pro viribus. Quem ergo ibi secundum Spiritum Filium Dei dixit, hic procedente doctrina, ordine proficiantibus utpote auditoribus, Deum qui est super omnia, ipsum esse pronunciat & miror quomodo quidam legentes quod idem Apostolus in alijs dixit: Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos deos profiteri & dicere videantur: & quid de hoc loco apostoli facient, in quo aperte Christus, Per quem omnia, super omnia Deus esse describitur. Sed non aduertunt qui hoc ita sentiunt, quia sicut Dominum Iesum Christum non ita vnum esse Dominum dixit, vt ex hoc Deus Pater Dominus non dicatur, ita & Deum Patrem non ita dixit esse vnū Deum, vt Filius nō credatur. Vera est enim Scriptura quæ dicit: Scitote quod Dominus ipse est Deus. Vnus autem vterque est Deus, quia non est aliud Filio diuinitatis initium quam Patris: sed ipsius vnus paterni fontis, sicut sapientia dicit, purissima est manatio Filii: ergo est Christus Deus super omnia, quæ omnia illa sine dubio, quæ & paulo antè diximus super principatus, & potestates, & virtutes, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Qui autem super omnia est, super se neminem habet. Non enim post Patrem est ipse, sed de Patre: hoc idem autem Sapientia Dei, etiam de Spiritu sancto intelligi debet: vbi dicitur: Spiritus Domini, repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Si ergo Filius Dei, super omnia dicitur, & Spiritus sanctus continere omnia memoratur, Deus autem Pater est ex quo omnia: & sic euidenter ostenditur, natura Trinitatis, & substantia vna quæ est super omnia: hæc Origenes ad verbum. Et alibi super illud Pauli: Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur: si inquit. Sunt enim nonnulli, qui annunciant quidem, & prædicant de Patre & Filio & Spiritu sancto: sed non sincerè non integrè, vt sunt omnes hæretici, qui Patrem quidem & Filium & Spiritum sanctum annunciant, sed non benè neque fideliter annunciant. Aut enim malè separant Filium à Patre, vt alterius naturæ Patrem, alterius Filium dicant: aut malè confundunt, vt ex tribus compositum Deum vel trinæ tantummodo appellationis faciant: qui autem benè, bona annunciant, proprietates quidem Patri & Filio & Spiritui sancto, suas eniq; dabunt, nihil autè diuersitatis esse constitebuntur, in substantia vel natura: hæc Origenes. Quibus verbis quid magis catholicum? quid magis expressum? necesse est igitur, si vbi aliter scriptum inueniatur in libris Origenis, non Origenis esse illud, sed hæreticorum, qui per librorum corruptionem, patronum habere voluerunt Origenem, erroris sui.

De secundâ autem hæresi, tam euidentis extat testimonium, vt meo iudicio, malè negare possit: nam in epistola propria, ipse Origenes, etiam secundum Hieronymi translationem, qui illius epistolæ mentionem facit, expressè negat, Diabolum posse aliquando saluari. dicitq; Quod nec mente quis captus hoc potest dicere. Præterea quod etiâ extat dialogus inter Origenem & Candidū Valentiani dogmatis sectatorem, qui Candidus obiebat eidem errorem Origeni, & Origenes refutat, negatq; hoc se sentire, & supra illud Pauli: Nunquid sic offenderūt vt caderent? sic dicit Origenes. Hunc casum respiciens Paulus, de quo dixit Christus: Quia videbam sathanam sicut fulgur cecidisse de cælo, negat cecidisse Israël. Illorum enim vel in fine sæculi conuersio erit, tunc, cū plenitudo subintraverit, omnis Israël saluus fiet, istius autem, qui de cælo cecidisse dicitur, nec in fine sæculi erit ulla conuersio. hæc Origenes.

Quod etiam illa, quæ ei imponitur hæresis, quod Spiritus non intelligit Filium, & Filium non intelligit Patrem, falsò ei imponatur: patet ex his, quæ ipse dicit, super illud Pauli: O' altitudo diuitiarum Sapientiæ & scientiæ Dei. sic enim inquit: Hanc altitudinem Dei inscrutabilem dicit omni creaturæ, de Filio verò & Spiritu sancto dicere ista non poterat, quia Filius in Euangelio dicit ad Patrem: Pater omnia mea tua sunt, & tua mea: & de Spiritu sancto ipse Paulus pronunciat dicens: Nemo scit hominum, quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis, qui in ipso est ita: & quæ in Deo sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei. quin ergo dicit Paulus: Quis nouit sensum Domini, de creaturis dicit, naturam verò Trinitatis excepit. hæc Origenes.

Restare videtur vna hæresis Origeni attributa, scilicet in opinionibus de anima, quod

quod fuerint ab æternis creatæ, & de cœlo delabantur in corpora: & de anima scribit quidem ipse Origenes in commentarijs super epistolam Pauli, ad Titum, se nihil posse determinari ex ecclesiastico dogmate accipere: nisi, Quod omnes animæ sunt reiusdem speciei, quod sunt liberæ voluntatis, quod sunt rationabiles, quod sunt immortales, quod à Deo creatæ, & quod pœnas habituræ pro malis, & præmia pro bonis: hæc tamen dicit se affirmare de anima. Quia de his in Scripturis euidentia habeantur testimonia, in cæteris autem de anima quæstionibus, dicere se, quod magis sibi probabile videtur, & inquisitum non determinatiuè procedere, quia determinatum nihil de illis in ecclesiastico habeatur dogmate: Id autem, quod magis visum est Origeni fuisse, quod essent ante corpora creatæ in cœlis viuentes, consentiunt concorditer omnes, & Rufinus in Apologia ad Anastasium Romanæ vrbs episcopum, postquam tres retulit opiniones de anima, in fine sic inquit: Ego verò cum hæc singula legerim, Deo teste, dico, quod vsq; ad præsens certi vel definiti aliquid de hac quæstione non teneo, sed Deo relinquo scire, quid sit in vero, & si cui ipse reuelare dignabitur. ego tamē hæc singula legisse me non nego, & adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifestè tradidit ecclesia, Deum esse & animarum & corporum conditorem. In libro etiā Pamphili, non negatur, Origenem illi adhæsisse opinioni, sed sic in eius scribitur defensionem. Nunc verò cum diuersitas sit apud Ecclesiasticos, & alij alia de anima sentiunt, & omnes diuersa quomodo, hic magis quam cæteri inculandus est: tum post hæc verba recitantur opiniones de anima, quæ tunc erant: inter quas & illa, quæ nunc tenetur à catholicis, & cum ostensum est, manifestas pro illis probationes ex Scripturis facit adhiberi non posse, accidereq; & illarum authoribus magnas difficultates, in fine sic concluditur. Quod autem ex his omnibus ostendi volumus, illud est, quod sicut eos, qui vnam quamlibet de his, quas supra exposuimus, opinionem veram putant, non recta ratione hæreticos quis vocat, pro eo, quod neq; ex diuinis Scripturis certi aliquid de his, vel manifesti dictum esse videatur, neq; in prædicatione ecclesiastica putatur contrariū: neq; hunc virum culpam iustum est, differere quod sibi magis est visum. hæc ibi.

Ego autem ex omnibus supradictis duas infero propositiones, prima est, quod si Origenes & de Trinitate, & de demonum salute catholicè sensit, vt magis videtur comprobatum testimonijs, ob erroneam de anima opinionem eius, conuincere non possumus damnationem. Quia Origenes, non omnia tenebatur suo tempore explicare de anima credere, quæ nos nunc tenemur, quia nec in scriptura habebantur manifestæ, nec per Ecclesiam vtpostea fuit determinatum: imò non solum tempore Origenis, sed etiam tempore Augustini, qui per 200. annos post Origenem adhuc fuerat, per catholicos, id est, per vniuersalem ecclesiam de anima aliquid determinatum. Nam ipse Augustinus dubius erat in opinione de anima, vt patet ex eius epistola ad Hieronymum, an scilicet singule singulis creentur, vt nunc tenet orthodoxa traditio, ex qua opinione videbatur Augustino sequi, quod Deus esset iniustus: an ex illa vna quæ facta est in Adam à Deo, aliz deinde sicut corpus ex corpore, ita animæ ex anima fuerint propagate. Nec credas solum in iuuentute de hac re dubitasse Augustinum, quia in primo Retractionum, qui fuit de vltimis, de hac quæstione dubitat: sic enim scribit in primo: Sine controuersia ergo, quædam originalis regia beatitudinis animi Deus est, qui cum quidem non de seipso genuit, sed de nulla re alia eodidit, sicut condidit corpus de terra. nam quod attinet ad eius originem, qua sit in corpore, vtrum de illo vno sit, qui primum creatus quando factus est homo in animam viuentem, an similiter fiant singulis singulæ, nec tunc sciebam, nec adhuc scio: hæc Augustinus ad verbum. Ex quo patet euidenter, propter erroneam opinionem de anima prædictam, hæreticum nullo modo posse dici Origenem.

Secunda propositio quam dico, est hæc: Quod si verum est, quod Thomas in quolibetis dicit, vt in 7. arti. defensionis Origenis patebitatius, & bona dicit Theologia non obligari nos de necessitate salutis credere, non solum ecclesiæ doctoribus sicut Hieronymo, sicut Augustino & similibus, sed neque ipsi Ecclesiæ, nisi in his quæ ad substantiam fidei pertinent, adinnoximusq; ista ad substantiam fidei nihil pertinere, vtrum illarum hæresum author fuerit Origenes, aut aliquis alius, modò hæreses; illas hæreses esse, id est; impia fateamur dogmata. Videtur sequi quod non teneatur homo fidelis, & verè Christianus de necessitate salutis, in hac quæstione potius

Hieronymo, etiã quod ad ipsum magis declinet ecclesia, quàm Athanasio, Didymo, Methodio, Rufino: cuius & fides, etiam persecutionis hæreticorum tempore, in sancta Alexandrina ecclesia, carceribus & exilijs dicitur probata: imò ipsiusmet Origenis dictis credere, eò maximè, quòd in multis alijs, quæ etiam ad fidei substantiam magis pertinent, Hieronymum non approbamus: sicut in materia de ceremonialibus. Et sicut etiam Hieronymo pium est non credere, vbi Ambrosij commentaria in Lucam nugis vocat, & ipsum Ambrosium nunc coruam, nunc corniculam appellat: & vbi eiusdem de Spiritu sancto librum damnans, dicit se de Græcis bonis vidisse Latinam nò bonam. Et vbi Basilium Magnum de superbia taxat, & vbi in epistolis Augustini dicit se quædam hæretica legisse: ita fortè, & in hoc quòd potius velit, illa quæ Origenem demonstrat catholicum esse, ficta & adulterata, quàm illa quæ eum comprobant hæreticum ei penitus non adherere. Nec impium est, nec fidei apparet perniciosum, ad quam videtur potius confirmandam facere Origenis patrocinium, & testimonium adimere hæreticis, quàm ad infirmendam iuxta illud, quòd in Pamphili libro his verbis scribitur. Illud contemplari debuerant, quantam ridendi materiam, quantamq; hæreticis præbeant, cùm eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putant, confutari nunc videant, & refelli à proprijs, & velut ciuili bello, gaudeant impugnatum, quem ipsi hostiliter impugnare nò poterant. Fuerunt autem & ex probatis doctõribus Ecclesiæ, etiam Hieronymo posterioribus, qui in hac fuerunt sententia, quòd hæreses illæ non fuerint de menre Origenis, sed ei falsò ascriptæ ab hæreticis. Vnde Aaymo, vnus ex nobilibus & antiquis doctõribus Ecclesiæ, in libro de Christianarum rerum memoria, sic dicit: Ergo sanè, de Origene viro tam illustri, abstinentissimæ vitæ, & castissimæ, præclaræ doctrinæ, puri & lucidi sermonis, salua fide patrum dixerim, quòd hæc omninò non scripserit, sed ab hæreticis vò præclarum nomen eius obfuscarum nunc videant, malignè conficta sunt, & conscripta, & nomini suo prætitulata: hæc ille ad verbũ. Hæc dicta sunt de primo articulo examinãdo, & inquirendo, vtrum fuerint hæreticæ illæ duæ opiniones Origenis, necne? qua in re, sicut in alijs omnibus, ecclesiæ iudicium, aliorũ omnium iudicio & rationibus, semper antepono.

Pro secundo articulo videtur rationabilius idè excusandum Origenes, quòd si quid scripsit, quod à catholicis non acceptetur, in illis scribendis, neque dogmaticè neque assertiuè, sed dubitatuè semper, & inquisitiuè procedit. Quare sicut licet in Augustini libris, super Genesim, multa sint quæ non acceptantur, tamen propterea excusantur à nobis, quòd vt ipsemet dicit in libro Retractionum, plura in eo libro sunt quæ sita quàm inueniat: ita & multa esse possunt, in libris Origenis reprobanda & damnanda, quæ quia ipse non determinando, sed inquirendo dixit, non propterea hæreticus est dicendus, quando hæresis assertum propriè dicit dogma, contra expressam vel Scripturæ veritatem vel ecclesiæ determinationem. Quòd autem sic semper locutus sit Origenes, ex multis patet locis. Nam & post disputationem de anima inquit: Hæc iuxta nostram sententiam non sint dogmata, sed quæ sita tantum atque prolecta, ne penitus intractata viderentur: & alibi loquens de resurrectione inquit: Si hæc non sunt contraria fidei & cætera: & infra: Triplex ergo suspicio nobis de fide suggeritur, è quibus, quæ vera & melior sit, lector inquirat: tum tres subiungit opiniones de resurrectione: & in præfatione librorum in Genesim inquit: Si profundum aliquid occurreret, de hoc dicendum quidem est, sed non tamen affirmatiuè: & infra: Nos de rebus magnis quæ supra nos sunt, ignorantiam nostri non ignoramus, & super epistola ad Romanos lib. 2. Hæc ca lege dicta sint à nobis, vt si qui melius & rationabilius dixerint, illa magis quàm hæc nostrateneantur. Et lib. 4. Hæc prout potuimus, in locis tam arduis & tam difficilibus prolata, si quis fortè animi nostri studium consideret, amplecti poterit: si verò infirmitatem sensus nostri notare velit, veniam petimus, & ei qui melius de his differere vel explanare potuerit, libenter cedimus: & alibi: Probet autem qui legit, quid horũ magis sensui cõueniat Apostolico, & illud teneat: & lib. 5. Hæc interim nobis in præfenti loco occurrere potuerunt, si quis autem melius aliquid senserit, non pigeat, his omnis illa respicere. Et quid plura? Legatur liber Periarcho, videbimus illũ hoc ordine procedere, quòd primò posuit illa quæ sibi expressè videbãtur in Scripturis esse determinata, & in illis nihil aberrat ab ecclesia: alia dicit sibi esse dubia, & de illis velle inquirere, de omnib. asserens, illã solũ recipendam

piendam esse veritatē, quæ in nullo apostolicis & ecclesiasticis dogmatis aduersetur.

Pro tertio articulo, qui est quasi confirmatio secundi, dico istam propositionem, quod si sit aliquis habens erroneam opinionem de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modò in voluntate eius nulla sit macula, sed firmum propositum, de illis credere semper consonæ Scripturæ & Ecclesiæ, ille nec peccat mortaliter, nec hæreticus propriè est dicendus. Ex qua propositione, sequitur correlariè, possibile esse, quod opinari aliquam opinionem, aliquo tempore sit peccatum mortale, quod non erit alio tempore: & hoc est, quia potest quis sine pertinacia credere aliquid vno tempore, quod alio tempore nō crederet sine pertinacia, vtpnta, post determinationem Ecclesiæ, aut sacræ Scripturæ dilucidationem. De opposito crediti, attestatur sententia omnium doctorum, dicentium: Quod non præcisè error intellectus, facit hominem hæreticum, sed oportet quod sit malicia & perversitas in voluntate. Ideo dicebat Augustinus: Errare possum, hæreticus esse nō possum. Confirmatur hoc ex determinatione vniuersalis Ecclesiæ, quæ multos canonizauit, qui tamen vsq; ad mortem perseuerauerunt in erroneis opinionibus de fide, & deinde per ecclesiā pro hæreticis reprobatis, quas opiniones nusquam legitur ab illis fuisse retractatas. Tales fuerunt Papias Episcopus Hieropolitanus, Victorinus Pictauiensis, Irenæus Lugdunensis, beatus Cyprianus: & multi alij, quos scimus errasse in fide, & eorum opiniones pro hæreticis condemnatas, & tamen ipsi habentur in canone sanctorum. Ex quo sequitur, vt necessariò dicendum sit, quod vel illi etiam, quod decesserint in illis opinionibus erroneis in fide, non tamen decesserint in peccato mortali: vel quod ecclesiā errauerit in eorum canonizatione, quod si dixerint (vt etiam dixit quidam ex his qui me impugnabant) respondens: Quod illi fortè non erant benè canonizati: iam non ego, sed ipsi sentiant contra determinationem vniuersalis Ecclesiæ.

Ex hac autem propositione infero, ad propositum Origenis sic: Quod dato etiam, quod Origenes multas & plurimas habuerit opiniones erroneas in fide, hoc præcisè, si in voluntate eius nulla fuit macula, aliquo modo non potest esse argumentum, quod anima eius sit damnata. Vt sic arguatur: Aut quantumcunq; magnus error, de quibuscunq; rebus fidei, sit in intellectu alicuius, modò in voluntate nulla sit macula, non impedit salutem eius, aut quantumcunq; paruus, & de quacunq; re sit impedit, aut aliquis impedit, & aliquis non impedit. Si quantumcunq; magnus sit, non impedit, ergo etiam, quod Origenes & in multis errauerit, & in principalioribus illa tamen, si fuit voluntas eius benè disposita, & nullo modo maculata, nihil impediuit eius salutem. Et ita qui volunt convincere damnationem eius, non sufficit quod ostendant errores eius, & perseuerantiam in eis: sed oportet, quod ostendant perseuerantiam, cū pertinacia, aut negligentia, vel alia malicia voluntatis. Si quantumcunq; paruus sufficit, ergo error de rebaptizandis hæreticis, debuit impedire salutē Cypriani, & hæresis illorū, qui dicuntur Chilistas, debuit impedire salutē Papiæ, qui fuit author illius hæresis, & cū illa decessit, & si sic ergo malè ab ecclesiā fuerūt canonizati. Si aliquis impedit, & aliquis nō, dicant oportet, qui sunt illi errores qui impediunt, & qui non: & ubi vnquā inuenitur facta ista distinctio ab Ecclesiā, vt verbi gratia dicatur, habere errorem in his, quæ pertinent ad talē vel talem articulum, etiam si sit præcisè debilitas & defectus intellectus, & non sit aliqua perversitas, negligentia, nec pertinacia, nec quæcunq; alia malicia in voluntate, est peccatum mortale: habere autem errorem in his, quæ ad talem vel ad talem materiam pertinent, non est peccatum mortale, nisi sit in voluntate defectus, & si non inueniatur facta talis distinctio, aut ab ecclesiā, aut à doctoribus: nec videantur fieri posse, rationabiliter apparet non valere dictum quorundam dicentium, aliam esse rationem de Cypriano & Papiæ & similibus, & alia de Origene: quia Origenes errauit in principalibus: nam quantumcunq; magnus sit error, modò sit solum error in intellectu, & in voluntate nulla sit malicia, non videtur, quod taliter errans peccet mortaliter. Quapropter cū talem maliciam, in voluntate Origenis non legamus fuisse, dato, quod etiam in principalibus fidei mysterijs, errauerit grauissimo errore, & merito per ecclesiā damnato, nō potest conuincipsum esse damnatum in se, & in anima sua.

Quod si quis dicat, multos esse gradus propositionum credendarum, præter istum gradum propositionum, scilicet determinatarum per ecclesiā, & quod etiam, si non sit per-

sit pertinacia, signum tamen est pertinaciæ, asserere aliqua, quorum opposita tenetur asserens, explicita fide tenere & credere, & quod non solum culpabilis est mortaliter error propter pertinaciam, sed etiã quandoq; culpatur propter negligentiam inquirendi veritatem, quæ negligentia non est pertinacia saltem propriè dicta: videtur ad hoc rationabiliter posse responderi. Primò, quod Origenes de negligentia inquirendi in hoc veritatem, culpari non potest, quia vt bene dicit Hieronymus in persecutione Scripturarum, diebus sudauit & noctibus: secundò, quod in nullo errauit Origenes, quod ipse tunc sic teneretur explicita fide credere, quod oppositum asserens nõ dogmaticè, sed vt sibi probabilius visum est, hæreticus dici possit: & hoc euidenter probò, ex dicto quodam ipsius Hieronymi suprà allegato: vbi enĩ Hieronymus dicit, quod etiam si in Clementis Apostolorũ discipuli, & aliorũ talium inueniantur aliqua vitiosa, nõ tamen propterea istos statim hæreticos iudicaret. Subiungit quadruplicem causam. Primò, quod poterunt libri esse corrupti: secundò quod alio sensu scripserint: tertio quod simpliciter errauerint: quarto quod min⁹ cautè locuti sint. In quibus verbis debemus aduertere, quod dato, quod liber Clementis, in quo dicit Filiũ Dei esse creaturam, nõ sit deprauatus: & dato, quod author aliũ sensum non intenderit, adhuc statim Clemens nõ est iudicandus hæreticus, quia potuit simpliciter errasse: Quid est ergo simpliciter errasse, nisi errasse ex intellectus defectu, & erroneo rationis iudicio, & non ex malicia vel peruersitate voluntatis, quod si in illa hæresi, quod Filius Dei esse creaturam, quæ est maxima, etiã quæ obijciatur Origeni, potest quis simpliciter errare: quia nõ fuit de ipsa adhuc alia ecclesiæ determinatio, vel per maiorem Scripturarũ dilucidationem certior verificatio, in qua hoc demum fieri non poterit, & si tunc illud Clemens nõ tenebatur sub pœna peccati mortalis, explicita fide credere, quid possumus dicere, obligatũ fuisse Origenem credere explicite, de his in quibus dicitur errasse? Notandum est autem, quod quia hæresis esse potest, & in verbis malè & inordinatè prolatis, vt dicit Augustinus, & in sensu. Ideò dans Hieronymus modum excusandi, quĩ in vtroq; errauerit, coniungit vel diuisim, ex solo intellectu & non voluntatis defectu, dicit, vel minus cautè locutum fuisse, & hoc si in verbis appareat hæresis, vel simpliciter errasse, & hoc si sensus hæreticus sit, à simplici & recta voluntate, sed à debili & errante intellectu prolatus: & bene notanda & pensanda sunt ista verba Hieronymi, quia in eis vtile & sanum de hæretica pertinacia dogma rectè fundatur.

Pro quarto articulo, quidam dicentes Origenem pœnituisse, allegant plãdum Origenis, sed iste liber Apocryphus reputatur: vt habetur in Decretis 1. 5. di. Ego autem testimonium allego ipsius Hieronymi, quod pro Apocrypho haberi non potest, qui expressè Origenem de erroribus suis pœnituisse testatur: quod non ideò assero, quia hoc sit necessarium, rationabiliter ad credendam Origenis salutẽ, vt patebit, sequenti articulo, sed quia isti Magistri nunquam clamare destiterunt, Ostendo tibi Origenem errasse, ostendas tu mihi eum pœnituisse: nunquam hoc ostendes, nunquam inuenies scriptum Origenem pœnituisse de his quæ scripsit. Audiant ergo reuerendi Patres, Hieronymum ipsum, cuius autoritate Origenem fulminant, in apologia sua ad Pammachium & Oceanum: in qua se ostendit, doctrinam Origenis non dogma statutum, postquam Origenis recitauit errores, hæc verba subiungentem. Ipse Origenes in epistola quam scribit ad Fabianum Romanę vrbis episcopum pœnitentiã agit curta scripsit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita in publicum protulerit: hæc Hieronymus ad verbum. Quid clarius? quid expressius? quomodo iam, aut qua fronte dicere possunt, nusquam inueniri quod Origenes pœnituerit? Dicam autem, & quia incurrat, quid mihi his diebus cum duob, ex his, qui hanc conclusionẽ damnabant, in simili proposito contigerit. Cum enim ego vt Origenem de pertinacia defenderem, cui dam multũ insistenti, determinatum ab ecclesia, Origenem pro pertinacia in anima damnatũ dicerem, ex Græcis habere historijs, Origenis dogmata, post mortem eius, post multos annos fuisse damnata: remissemq; illum, si libros domi non habebat, ad Episcopum Traguriensem, virum non minus doctrina & moribus, quàm sua dignitæ præstantem: apud quem ego Græcum librum videram, in quo de concilijs multa erant aggregata: dixi ille bonus Pater: Quid me ad Græcos remittis, quem scis Græcas literas penitus ignorare? Petamus, inquit, Latinas: nõnne habemus Fasciculum temporum, qui de his rebus elegantissi-

mè tra-

mè tractat? Afferatur, dixi ego, iste Fasciculus, quāquam subiunxi. Si mihi quāsi hoc Fasciculo supposito, ignem ut hæretico pares, abigam ego protinus, & tuum Fasciculum in malam crucem: neque enim illi vlla fides. Excanduit illè ac si Trinitatem blasphemasset: ne excandescas, inquam, afferatur Fasciculus, nec me quasi solutus fascibus iam velis cedere. Allatus est, & in eo de Origene hæc legimus. Origenes doctor egregius, ac sanctitate vitæ incomparabilis, clarissimus in Ecclesia Dei: & post pauca in fine dicit: Grandis labyrinthus à diuersis textitur de Samphone, Salomone, Traiano, & isto Origene. An videlicet saluari sint an non? quæ quāquam periculo nesciuntur, nec enim Ecclesia certificata est de his, Domino totaliter cōmittenda sunt: hæc bonus Fasciculus. Quibus lectis, cum audisset ille de damnatione Origenis, non esse certificatam Ecclesiam, mirum ut expalluit, & apud quem probatissimorum falses nihil poterant, potuit tantum iste Fasciculus, ut sententiam illicō commutaret.

Sequenti die compellans me acrius quidam alius, manu satis grandem gestans librum: Quomodo, inquit, aut quā omnino via audes tu, ab æterno ignis supplicio Origenem defendere: ecce ego tibi ostendam, cui non poteris testimonio contradicere: Qui dicit, Origenem non posse defendi: producas, dixi ego, venerabilis homo, si habes tuos testes: tum inquit ille: Hic est testis quidam magnus, & nomen subiunxit. ego verò nomen volo subire: cuius hi sunt sermones & prædicationes. Tunc ego: Quos mihi affers sermones, quas nugas? Nugas ille respondit iam excandescens totus, nngas, inquam, in quibus etiam in ista materia, si de ea habet sermonem (absit enim ut ego similia vnam legerim) nisi expressissimum vociferatur, hæc legit in libro scripta: Denique Hieronymus sex millia librorum Origenis legisse se faterur: & dum statim perlecto hoc iterum clamat, hic ne error? hic, inquam, error, & quidē magnus, hic apertum mendacium, hic falsitas expressa: & ut compescerem illicō hominem, iubeo afferri epistolam Hieronymi, & statim accurrens ad secundum librum inuectiuam contra Rufinum, ostendo ei Hieronymum, Rufino dicenti, Epiphanium papam iactare se, legisse sex millia librorum Origenis, his verbis respondentem. De sex millibus autem in libris quos ab eo lectos esse confingis, quis credit, aut te verum dicere, auxillum potuisse mēniri? si enim Origenes sex millia scripsisset libros, poterat fieri, ut vir eruditus, & ab infantia sacris literis institutus, pro curiositate & scientia legisset aliena: quod verò ille non scripsit, quomodo legere potuit? Numera in dicē librorum eius, qui in tertio volumine Eusebij, in quo scripsit vitam Pamphili, continentur, & non dico sex millia, sed tertiam partem non reperies: hæc ad verbum Hieronymus. Erubuit ille, & salua fuit res mea.

Sed sedeamus iam ad propositum, concludendo, vel cum Rufino & alijs, quos supra in primo articulo recitauimus, debemus cōcedere, Origenem nunquā peccasse. vel si cum Hieronymo ipsum peccasse omnino contendimus, sciamus, & cū ipso nobis concedendū, Origene peccati sui, proprio ad Romanū episcopū libello dato, poenituisse. Ego autē postquam mecū diligenter perpēdi, & examinaui ea, præcipue quæ ab Eusebio, & Rufino, & Hieronymo de Origene dicuntur, coniecto Origene diu in persecutione scripturarum elaborantem, de multis arduis & principalibus theologiz questionibus, ambiguum fuisse, cum nō cerrè & indubitatè sibi ipse videretur, de illis, ex scripturarum testimonio, posse aliquid asserere. & propter hoc, de multis fidei mysterijs, fortè multa dixisse, inquirendo & disputando, in prioribus suæ ætatis annis, quæ catholica fides non reciperet: propterea Origenem, qui ut ipse dicit, suam ignorantiam non ignorabat, & veritatem illarum questionum, se hōndum consequutum planè eognoscebat, ante suæ ætatis 40. annum, nunquam à notarijs excipi publicè voluisse, quæ in Ecclesijs prædicabat, ut testatur Eusebius. Aduertamus ergo, quòd Eusebius 26. cap. 6. libri Ecclesiasticæ historiæ, scribit Origenem tertio anno Imperij Philippi imperatoris, & sub Fabiano pontifice, cum iam ipse 40. annum ageret, cœpisse dicta sua etiam literis publicè committere: & aduertamus, quòd supra 17. capite dicit, quòd sub Yrbano pontifice, cui successit Pontianus, iam ante tempora Fabiani

Origenes

Origenes conscribendi commentarios in scripturas sanctas initium sumit, compellente se Ambrosio, & multa vi precum obsecrationumq; cogente: qui, inquit Eusebius, maxime dignus videbatur, cui istud impenderetur officij, & cui quicquid arcanum & absconditum, in sacris literis testum est, panderetur. Ex quibus duobus locis Eusebij, in quibus apparet, quasi cōtradiçtio, colligitur euidenter, quod vrgente Ambrosio dictauerit quendam, in prioribus annis, antequam veri adhuc aliquid competeret, ipsi tantum Ambrosio priuatim communicanda, & non in publicum edenda, vt quæ benè tuta & veritati apostolicæ consona non cognoscebar. Ambrosius autem illa secretò edita, in publicum protulit: comperta deinde per Origenem iam sexagenarium, catholica veritate, cepit iam audacter, quia & catholicè, publicè scribere, & ea quæ ad priuarum Ambrosij vsum scripserat, iam perillum edita fuisse vehementer indoluit, ad quæ, sul purgationem, vt ex verbis Hieronymi & Eusebij coniecto, rei totius seriem, Fabiano Rom. Episcopo scribens, de sua catholica fide, testimonium perhibuit, narrans scilicet, quæ antea ab eo inueniuntur scripta, se non scripsisse vt ederentur, de quibus & ipse dubius erat, catholicæne essent an non catholica, sed Ambrosium illa edidisse: hoc est enim, quod dicit Hieronymus, ipse Origenes, in epistola quam scribit ad Fabianum Romanæ vrbis episcopum, pœnitentiam agit, cur talia scripserit, & causas reuerentis in Ambrosium refert, quòd secretò edita, in publicum protulerit. Eusebius autem narrans quæ scripserit, post 60. annum, postquam librum contra Celsum, & libros 25. Commentariorum in Marthæum, & 20. in prophetas connumeravit, subiungit. Scripsit ad Fabianum Romanæ vrbis episcopum, & ad alios quamplurimos ecclesiarum principes, de catholica fide sua. hæc ille. Sit ergo verum quòd ante sexagesimum annum, fuerit de multis fidei mysterijs dubius Origenes, & sit verum, quòd secretò in scriptis multa communicauerit Ambrosio, quæ tunc non firmiter adherendo, sed dubitatiuè inquirendo opinabatur, nunc à catholicis non recipienda, & ita verum dicat Hieronymus, quòd quæ in multis Origenis libris inueniuntur, etiam nō catholica Origenis sint, quia verè ab ipso fuerunt dictata, licet non vt credita, & vt quæstia potius, quàm inuenta: & consequenter Origeni, cui catholica fuit postea veritas comperta, culpabiliter non adscribatur, in quibus & multis ab hæreticis fuisse adinuenta, iuxta Rufinum, pro vero etiam accipere possumus, maxime de hoc ipso conquerente Origene, dum vivebat. Sit ergo verum iuxta Eusebium in ecclesiastica historia, à Hieronymo tanquam vera approbata, Origenem non habere pro suis operibus, id est, in quibus diffinitiuè aliquid & adheciue dicat, nisi quæ post sexagesimum annum scripsit: sit quæ verum, etiam secundum Hieronymum de prius scriptis, temerè ab Ambrosio editis, ipsum pœnituisse, & consequenter catholicum mortuum esse, vt non solum secundum Rufinum, Pamphilum, & Eusebium, sed etiam secundum Hieronymum rationabilius sit credere, ipsum esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum.

Pro quinto articulo dico, hanc propositionem, quantumcunq; aliquis grauiter in vita mortaliter peccet, & constet ipsum mortaliter peccasse, nisi constet de eius finali impœnitentia, temerarius est, verè asserere ipsum esse damnatum. Patet veritas huius propositionis, ex communi sententia omnium doctorum, in dicta propositione consentientium, ex qua propositione infero, duas propositiones correlarias. Prima est hæc: Non propterea quia aliquis in vita mortaliter peccauerit, & nobis non constet, quòd non pœnituerit, iudicandum est: firmiter à nobis, esse illum In inferno patet, quia posito peccato mortali, tantum non ponitur totum illud, ad quod sequitur damnatio æterna: sed oportet vltra peccatum ponere, & certificari de finali impœnitentia. Nec ego, qui nego firmiter esse credendum, illum esse in inferno, habeo ostendere ribi pœnitentiam illius: sed tu, quia asseris illum esse damnatum, habes certificare de impœnitentia: & pro hoc multum facit dictum Henrici de Hassia, qui in expositione 3. c. libri Genesis, dicit hæc verba formalia: Si ergo argumentum quorundam esset efficax, quo aliquem damnatum esse, sicut de Salomone persuaderent, per hoc quod scriptura eius peccatum commemorat, & nullam de iustitia aut pœnitentia eius mentionem facit, tunc ita primum hominem ex peccato suo damnatum convinceretur, sicut primum angelum: hæc Henricus. Nusquam enim habetur mentio de pœnitentia Adam, sed solum de peccato. Similiter Iudicum 8. legitur de peccato Gedeon,

Gedeon, & non de pœnitentia: & tamen à doctõibus bene creditur, de eius salute, dicere & tu potes, quòd per hoc etiam argumentum, quidam decepti erroneè dicebant, quòd Moyſes erat damnatus, quia legebatur peccatum eius in Aquis contradictionis, & de eius pœnitentia nihil habebatur expreſſum, & tamen dixit Deus Ioſuam: Moyſes ſeruus meus mortuus eſt.

Secunda propoſitio correlaria eſt hæc: Nemo poteſt eſſe certus, quòd aliquis ſit damnatus ad infernum, niſi hoc habeat ex ſpeciali reuelatione Dei, vel ab his quibus prædicator Deus reuelaffe. Patet veritas huius, ex præmiſſis propoſitionibus, quia nemo poteſt eſſe certus de finali pœnitentia, vel de impœnitentia, niſi ille qui nouit ſecreta cordis, & cui ille uoluit reuelare, cùm enim nullus de ſtatu alicuius ita ſit certus, ſicut ipſemet de ſe: quia, quæ ſunt hominis, nemo nouit, niſi ſpiritus hominis ſit in ipſo eſt, ut dicitur 1. ad Cor. 2. & De ſeipſo homo non poteſt eſſe certus, utrum ſit dignus odio vel amore: ut dicit Eccleſiaſtes 9. quantò magis, non poterit eſſe certus de alio, niſi de hoc habeat ſpeciale reuelationem. Ex hac autem propoſitione principali, cum ſuis cõtelarijs, infero ad propoſitum meæ cõcluſionis, quòd dato etiã, quòd Origenes in illis erroribus errando peccauerit mortaliter, tamen cùm incerti ſumus de eius finali impœnitentia, vel pœnitentia, afferere ipſum eſſe damnatum, temerarium eſt omnino iudiciũ, & reiſciendum. Cùm ergo nec de ſalute poſſumus eſſe certi, nec de damnatione, pium eſt tamen, & valde rationabile, credere ut dixi ego, quòd Deus eum ſaluauerit hominem, talis ac tantæ ſcientiæ, de quo Hieronymus in præſatione Cantici canticorum, Cùm in cæteris omnes alios ſuperauerit, in hoc ſeipſum ſuperauit: & de ipſo illud verificatur. Introduxit me rex in cubiculum ſuum: & alibi imitari uolens ex parte Origenem, quem poſt Apoſtolos eccleſiarum magiſtrum, nemo niſi imperitus negat, & alibi: Origenes tanto Scripturarũ labore ſudauit, ut iuſtè Adamantiũ nomen acceperit: & poſt quædam hæc ſubiungit: Quis vnquam tanta legere poteſt, quanta ipſe conſcripſerit? & pro hoc ſudore, quid accepit præmij? Damnatur à Demetrio epifcopo, exceptis Palæſtinæ & Arabiæ & Phœnicis, atq; Achaiæ ſacerdotibus, in damnationem eius conſentit vrbs Roma ipſa, cõtra hunc Senatum cogit, non propter dogmatum nouitatem, non propter hæreſim (ut nunc aduerſus eum rabidi canes falſò ſimulant) ſed quia gloriam eloquentiæ eius & ſcientiæ, ſetre non poterant. Hoc quare ſcripſerim, & ad pauperis lucernæ igniculum cito, ſed non cauto ſermone dictauerim, poteſtis intelligere, ſi Epicuros & Ariſtippos cogitetis, hæc Hieronymus ad uerbum. Quæ uerba, ſingula quæſo, ô ingenioſe lector, diligenter attende: & ex eis, ea per te intelligas, quæ ego non expriſſo. In præſatione autem Hebraicarum quæſtionum, de eodem loquens Origenes ſic inquit: Hoc vnum dico, quòd vellem cum inuidia nominis eius, habere etiam ſcientiam Scripturarum, floſcipientens imagines umbrãſq; laruarum, quatum naturæ eſſe dicitur tertere paruulos, & in angulis garrire tenebroſis.

Præterea quæ de eodem Hieronymus prædicat, quòd auaritiã calcauit, quòd caſtrauit ſe zelo Dei, licet nõ ſecundum ſcientiam, quòd in explanatione Scripturæ diebus ſudauit, & noctibus, quam qui dilucidant, vitam æternam habebunt, ut inquit Sapiens: & ut ſcribitur ad Vigilantium: Prophetarũ obſcura diſſenuit, & tam noui quàm veteris Teſtamenti reuelauit maxima ſacramenta. Prætereo quòd non ſolùm martyris fuit filius, ſed & ipſe parum à martyrij merito abſuit: nam dicit Euſebius, quòd & adhuc puerulus, in tantum ardorem capeſſendi martyrij exarſerat, ut ſpontè ſe periculis ingereret: & tempore deinde Decianæ perſequentionis, nouas cruciæ, noua pœnarum genera, ac ſeculis omnibus inaudita tormenta pertulit, ita ut mille mortibus (inquit Euſebius) ueratus ſit, ne tantum vna ei, quam exoptabat accideret perſecutore ſummo ſtudio hoc agente, ut nec interitus præſtaretur, nec pœna ceſſaret. Vide quàm parum abſit à laude martyrij, quàm plurimi eius diſcipuli, ipſo duce & cõhortatore ſunt conſequenti, parum, dico iterum profectò abſuit à laude martyrij, imò meritum quaſi æquale meritum eſt. Nam dicit & Auguſtinus in libro de Bono coniugali: Non eſt impar meritum martyrij in Ioanne, qui paſſus nõ eſt, & in Petro qui paſſus eſt. Nota bene hæc uerba Auguſtini: unde ſicut Ioannes licet non tranſiit per gladium, tamen paratus fuit ſuſtinere martyrium, quando fuit miſſus in ſeruientis olei dolium: ita & Origenes, licet mortem martyrio non ſubiecit, tamẽ paratus fuit, imò

audiuimus illam subire, & tor passus est tormenta, vt dicit Eusebius, vt mille mortes pro vna subierit: & hoc est quod dicit Bernardus in sermone sanctorum Martyrum, quodd est triplex martyriū: martyrium volūtatis tantum, martyriū opēris tantū, martyrium operis & volūtatis. Martyriū voluntatis tantū, passus est Ioannes Euangelistae cui dictum est & germano eius, Marthæi 20. calicem meum bibetis? Vnde Cyprianus in seruis Dei, apud quos cogitatur martyrium, & mente concipitur, animus ad bonum deditus, iudice Deo coronatur. Aliud est enim martyrium deess: animo, aliud animū deesse martyrio. Si ergo martyrio Origenis animus nunquam defuit, & mille mortes pro vna subiit, quomodo à iudice Deo coronatum, non credamus? si non mentitur martyr Cyprianus. & si damnatus est, quis quæso ad gehennæ mortem cum damnauit? an Christus Iesus, pro quo toties ipse mori voluit? quin potius sicut dicit de ipso Cypriano Augustinus, quod sanguis martyrij, in eo omnem hærescos maculam abluuit: ita & de Origene effusum ab eo, non tam supra terram extrinsecus, quam super zelo Dei & charitate ardentem cœlestem animam suam, intrinsecus martyrij sanguinem omnem, hærescos maculam abluisse piè credamus: dicētes cum Dauide, beatus Origenes, qui & si aliquando in concilio etransium abiit, in via tamen peccatorū, per impœnitentiam non stetit, & in cathedra pestilentie, per pertinaciam nunquam sedidit: sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditatus est die ac nocte: Beatus Origenes, cui remissæ sunt iniquitates, per baptismum, & eius reſta sunt peccata per pœnitentiam, & cui non impurauit Dominus peccatum propter martyrium.

Deniq; talem ac tantum virum, etiam si aliquando ex ingenij defectu, & non ex aliqua voluntatis malitia, in fidei mysterijs errauerit, credamus à Domino, in suis nouissimis non fuisse derelictum, sed potius visitatione suæ clementissimæ misericordiæ, & de secretis fidei, si in aliquibus errabat, illuminatum, ab erronea ad salutarem viam reuocatum fuisse. Et hoc ego intellexi in breui responsione mea, cum aliàs dixi, ex quo non innenitur fuisse pertinax, verisimile est credere, quod Deus eum saluauerit, id est, visitando eum visitatione, quam dixi in statu salutis digno clementissimè collocarit, & de secretis fidei, in quibus errabat, ipsum illuminans, ad salutarem de illis pœnitentiam aduocauit. Quod vtrum fuerit an non fuerit, scire certitudinaliter nemo potest, nisi fuerit ei desuper reuelatum: sed ita fuisse potius, quam non fuisse credere, consideranti acta & vitam Origenis, magis consonum videtur, & sic rationabilius: nam & rationabiliter in dubijs, fauorabiliori parti semper est adhærendum. Et hæc sint dicta, vt quæ valere possint, quando de ipsa Origenis pœnitentia non constaret, de qua tamen constare ex beatissimi Hieronymi testimonio, supra in præcedentibus apertissimè ostendimus.

Pro sexto articulo dico, quod non videtur credendum, quod Ecclesia vnquam determinauerit, animā Origenis ad inferos esse damnatā. Veritatem huius propositionis probō duabus rationibus: prima ratio est hæc: De illo cuius altera vel altera pars, determinari certitudinaliter nisi temerariè non potest, non debet credi factā esse determinationē ab Ecclesia: Sed de hoc quæsitū, vtrum Origenes saluus sit, an damnatus? determinari altera pars, nisi temerè non potest, saltem absq; reuelatione speciali Dei: Ergo cum de tali reuelatione non constet, non debet credi, de hoc factam esse ab Ecclesia determinationem. Maior est nota, & oppositum eius esset iniuriosum Ecclesie, credere, scilicet quod aliquid ab ea possit inconsultè & temerè ludicari. Minor patet ex supradictis articulis, confirmatur, quia certificari non poterat Ecclesia, de damnatione Origenis, nisi per specialem reuelationē à Deo factam: sed de tali reuelatione, quod fuero facta, nusquam habetur mentio, ergo, &c. Secunda ratio est hæc, quia si quid est, quod persuadeat ecclesiā determinasse de damnatione Origenis, sunt quidam textus Decretorū, qui hoc videntur sonare, grosso eodem modo interpretantibus, qui tamen cum textē examinātur, contra eos potius, quam pro ipsis faciunt: sunt autē textus quos afferunt fermè isti. Primò quod di. 15. c. Sancta Romana ecclesia, sicut scribit per Gelasium papam. Item, Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiari, legenda suscipimus: reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse reuocanda. Et 24. q. 3. c. Sanè. Item, si ad tempora Theophili sanctæ memorie, vel superius aliquis recurrerit, & Origenem inueniet post mortem anathematizatum, quod etiā in eo facit, & vestra sanctitas. Et Iulius religiosissimus antiquioris

Romæ.

Romæ, & glo. ibi. Cùm iste damnatus fuerit, nōne & eius scripta, vtq; extra. de hæreticis. ca. fraternitatis. ibi autem sic scribitur: Cùm Celestinus atq; Pelagius, in Ephesina synodo sint damnati, quomodo poterunt illorum capitula recipi, quorum damnantur authores? existis auctoritatibus credunt aliqui, conuinci damnationem animæ Origenis, ad inferos.

Ego autem dico, nihil plus haberi per præmissa, nisi quod Ecclesia, & opiniones, & dogmata Origeni attributa, vt hæretica damnat, & ipsum sicut dogmatizantem damnat, & detestatur: damnatione animæ eius, aut salute nihil penitus intendens, & quod hoc sit verum, atet multis rationibus. Primò, quia ad Ecclesiam non pertinet damnare animam, sed tantum aut saluare, quia ad illum attinet solummodo, qui iudex est viuorum & mortuorum: quare ridiculum est si in decretis legitur: Damnamus Origenem: exponere, id est, animam eius damnamus, damnatione infernali: & patet etiam euidenter, ex modo loquēdi ipsius Gelasij, qui dicit, reliqua opuscula eius, cum auctore suo dicimus reuocanda. hoc enim verbum reuocare, nullo modo importare potest, id quod ipsi intendunt, sed nihil aliud intendit Papa, nisi hoc, quod scilicet nō acceptantur opuscula eius, vt Autētica in Ecclesia. nec ipse similiter vt probatus Doctor, & cuius dictis sit credendum, in Ecclesia recipitur. quod si etiam Papa nō solum dixisset, Reuocamus: sed etiam damnamus, nihil esset pro eis, quia sic etiam solemus dicere: in hoc Scortus damnat Thomam, Herucus Scortum, & sic de reliquis: in quibus semper loquutionibus, de damnatione doctrinæ, & non animæ ex ipso vñtato & proprio loquendi modo, debemus intelligere.

Secundò arguo contra eos ex glosa, quam ipsi allegant, quæ dicit: Si ipse damnatus, nōne & eius scripta? quæro ergo ab istis, si fiet hæc consequentia: Ipse Origenes est damnatus, ergo & eius scripta damnata. quomodo in antecedente capitulū si damnatus, si eius capitulū, id est, in sua doctrina non approbatus, & vt dogmatistes non acceptus, habeo propositū: si autem intelligatur, damnatus in anima sua infernalitè damnatione, tunc nihil valet consequentia. Possibile enim est multos doctores, quorum scripta catholica sunt, & pro catholicis quotidie leguntur esse in inferno, quia stat aliquem in fide nihil errare, sed rectè sentire de omnibus articulis, & tamen esse in alio peccato mortali, & in illo decedere: & omnino impertinens est damnatio animæ, ad damnationem doctrinæ. Quia illa attenditur penes malitiam voluntatis, ista autem, penes defectū intellectus. quare nec valet: Iste est in paradiso. ergo dicta eius sunt catholica. Nam & Papias est in paradiso, & Irenæus, & Victorinus, & Cyprianus, & multi alij, quorum tamen dicta, in multis, quæ nunquam reuocasse leguntur, vt hæretica reprobantur. Confirmo hoc, ex dicto illo, ad quem se refert glosa de hæreticis, Extra. c. fraternitatis. vbi dicitur: Si Celestinus atq; Pelagius in Ephesina synodo sunt damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores? certum est autem, quod in illa synodo. Celestinus & Pelagius non fuerunt damnati, in se, id est, in anima sua, sed in sua doctrina. tum quia aliter, vt dictū est suprà, damnate homines Ecclesia nec cōsuevit, nec potest: tum quia de eo debemus intelligere sententiātū, de quo prius est quæsitum & disputatum: sed in illa synodo, vt ex actis Concilij patet, nō fuit quæstio: Vtrum animæ Celestini & Pelagij essent in paradiso vel in inferno? sed an dicta eorum, & dogmata essent catholica an non catholica? quare & de hoc, id est, de eorum dogmatum veritate, & de auctorum ipsorum, vt sic dogmatizantium, approbatione, vel reprobatione, debemus intelligere sententiātum.

Terriò, stultum est dicere, quod Ecclesia determinauerit Origenis animam esse damnatam: quia non sicut consuevit Ecclesia Canonizare aliquos, ita etiam consuevit damnare, id est, sententialiter decernere, quod sint in inferno. Et ratio quare hoc consueuerit, & non illud, est, quia ad decernendum, quod aliquis sit saluus, oportet nos certificari, quod ille decesserit in gratia, culus rei indicia, licet tamen non certa habere possumus, non ex his quæ egit in vita (quia illa non sufficiunt, ex quo, dum est in via semper merendi & demerendi est locus, & mutandi se de vno proposito ad aliud) sed habemus signa post mortem vt sunt miracula, vel aliquid simile. Tale autem aliquod signum, ex quo damnationem alicuius conuincamus, post mortem alicuius habere, quod possumus non est facillè inuenire, imò sine dubio haberi aliud signum non potest, nisi specialis de hoc reuelatio, quæ si cōtingeret, vel contigisset, profectò

sicut Ecclesia, cum aliquem canonizat de miraculis suis testatur, & de alijs propter quæ mota est ad canonizationem, ita etiam, cum aliquem damnaret, specialis reuocationis de hoc factæ, mentionem faceret, ne temerè aut inconsultè sic videret decreuisse: quod tamen de Origene nusquam narrat ecclesia. Debemus ergo intelligere, damnatum Origenem ab Ecclesia eo modo, quo ex his quæ de eo narrat, & testatur, videtur venisse damnandus: sed de eo nihil aliud narratur, nisi quod errauerit in mysterijs fidei, & ad hunc errorem non sequitur absoluta damnatio Origenis in se, sed solum in scriptis, & in doctrina sua, vt patet ex præcedentibus: & sic debemus ipsum iudicare damnatum ab Ecclesia & non aliter: postquam & pertinacem nõ fuisse eum, contra Ecclesiæ determinationem, in illis opinionibus scimus, quia concilia in quib. damnatæ fuerunt illæ opiniones, fuerunt multò post mortem Origenis, vt patet ex historijs Græcis & Latinis: & an impoenitens etiam illarum fuerit, icire nullo modo possumus, imò vel non scripsisse illa, vel si scripsit, pœnituisse, ex Hieronymo supra probauimus.

Pro septimo articulo dico, istam propositionem, quod non tenetur secundum doctrinam sancti Thomæ, quilibet fidelis de necessitate fidei credere, illum esse in inferno, quem ecclesia iudicauit & sententiãuit esse in inferno. Veritas propositionis sic deducitur, quia tanta est fides adhibenda ecclesiæ in damnatione alicuius, quanta est adhibenda in canonizatione sanctorum: sed dicit Thomas vltimo articulo quolibet noni: Quod sanctos canonizatos ab ecclesia, non tenemur de necessitate fidei credere esse in gloria, sed solum de pietate fidei: ergo, & damnatos ab ecclesia non tenemur necessariò credere esse in inferno, sed solum piè sic est credendum. Fundamentum autè Thomæ est, quia in his tantum tenemur de necessitate salutis ecclesiæ credere, quæ ad substantiam fidei pertinent: quia in illis, spiritus adueniens, docet eam omnem veritatem. Vtrum autem anima huius vel illius sit in inferno, vel in paradiso, nihil attinet ad substantiam fidei: sed tamen quia honor, quem sanctis exhibemus, quædam professio fidei est, qua sanctorum gloriam credimus, ideò, licet de necessitate salutis, ad hoc non teneamur, piè tamen sic est credendum. Ex hac propositione infero, ad propositum meæ conclusionis, quod etiam si Ecclesia determinasset Origenem esse damnatũ, adhuc de necessitate fidei catholicæ non tenemur, assensire quod ita sit. Ex quo patet, quod etiam si verum esset, quod ipsi contra me adducunt, quod scilicet Ecclesia, oppositum conclusionis meæ determinasset, adhuc malè ab eis iudicatum fuisset, quod conclusio mea hæresim saperet. Videant ergo isti Magistri, quod non rectè adhuc, si etiam sint vera, quæ ipsi contra me adducunt, est determinarum ab eis, contra meam conclusionem, & caueant ne noua credenda, fidelibus pro sua autoritate instituant, & ea esse de fide determinent: audiantq; illam prohibitionem Domini, Deuteronomij quarto: Non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis. quod dictum non solum damnat istos, qui autoritate sua, noua credenda prioribus supperaddant, sed quia etiam catholicam veritatem, pro hæretica refellunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DE LIBER-
tate credendi disputatio.

VII

Sicut nullus præcisè, sic opinatur, quia vult sic opinari: ita nullus credit, sic esse verum præcisè, quia vult sic credere. Ex hac cõclusionem correlariè infero istam. Non est in libera potestate hominis credere articulum fidei esse verum, quando sibi placet, & credere eum non esse verum, quando sibi placet. Iudicauerunt isti Magistri, quod propositio cum suo correlario esset erronea & hæresim sapiens: ego autem reputo, conclusionem principalem esse, non solum catholicam, sed verissimam, & longè veriorum sua opposita: & idè dico de correlario sanè intellecto, cuius sensus, si secundum mentem meam accipitur, non est aliter accipiendus, quam vt sequitur ex principali conclusione, cuius ponitur esse correlarium. Quod autem conclusio non solum sit catholica, sed etiam sit verissima patet: nam pro prima eius parte, quæ est, quod nullus opinatur aliquid sic esse præcisè, quia vult sic opinari, est Aristoteles, secundo de Anima textu Commentii 233. vbi Aristoteles ponit differentiam, inter imaginationem & opinionem. & hæc Aristotelis sententia, non solum non est reprobata, sed imò ab omnibus nostris Theologis vnanimiter approbata. Secunda autè pars conclusionis, quæ

quæ est: Quòd nullus credit aliquid esse præcisè verum, quia vult credere id esse verum, est Augustini in pluribus locis, qui hoc sæpiùs dicit: Quòd nò potest aliquis credere ex libero arbitrio, id est, ex mero imperio volùtatis, sine rationis persuasione aut motiuo: & totam conclusionem meam, in qua summarè tenetur ista opinio, quòd proposita aliqua propositione dubia, ad hoc, quòd aliquis eam credat vel discredat, non sufficit mera apprehensio terminorum, & merum imperium voluntatis.

Tenent Petrus de Alliaco, Henricus Haëta, & Henricus de Hassia, & quando ego fui Parisijs, tenebat ferè tota vniuersitas Parisiensis, cum pluresq; etiam catholici doctores, ita habent pro vera, vt suam oppositam habeant pro impossibili, Imò ego, adhuc non legi doctorem contradicentem huic opinioni. Correlatia autè propositio, non aliter est intelligenda & accipienda, quàm cum restrictione vel determinatione posita: in antecedente sic videlicet, quòd nò est in libera potestate volùtatis, credere articulum fidei esse verum, quando cunq; placet, & credere eum esse falsum quando placet, ita quòd nò præcisè ex eo quòd volùtati placet, vt intellectus credat, ipse credit, nec talis intellectus vnus propositionis, per aliam ei còcatenatam est inusitatus: imò in Scriptura sacra, sæpè sumitur intellectus literæ, per præcedentia vel sequentia: quòd maximè in casu nostro debet fieri, quia ergo hoc dictum, non est in potestate nostra, &c. Non pono, tanquam dictum per se, & conclusionem separatam, sed pono tanquam correlatiam ex præcedenti: quòd si non placet eis accipere intellectu præsentis correlatiæ, ex sua principali, cui ipsa annectitur, & còcatenatur, attendat, quòd dupliciter dicitur, aliquid esse in libertate, vel in libera potestate voluntatis. Vno modo: Quia posita apprehensione in intellectu, nullo alio actu intellectus requisito, in potestate imperatiua voluntatis sit, ponere actum illum, & sic negatur in hac conclusionem, quòd actus credendi, in libera est potestate hominis, nec oportet omnè actum præcepti, aut meritorium, vel demeritorium taliter esse in potestate hominis, ad credendum enim nò sufficit, apprehensio terminorù articuli, sed vtrà requiritur persuasio, aut aliqua ratio probabilis, vt allegatum est ex Augustino. Alio modo aliquid dicitur esse in libera potestate voluntatis, quia omnib; alijs positis, quæ requiruntur ad hoc, quòd ille actus sit, potest voluntas illum ponere in esse, & non ponere: nec ad istum actum necessitatur volùtas, etià quibuscunq; alijs positis: & hoc modo actus credendi articulus, est in libera potestate voluntatis: iste est intellectus correlatiæ propositionis, & ex dictis potest quilibet, qui habet intellectum, cognoscere, quòd non bene isti Magistri absoluntè dixerunt, illam esse erroneam & hæresim sapere.

Quod autem probabilis rationabilisq; sit opinio illorum doctorum, quos ego sequor, qui scilicet dicunt, ad causandum assensum fidei, non sufficit sola apprehensio terminorum, cum imperio voluntatis, potest euidenter patere, nò solum auctoritate Augustini, multis, vt dixi, hoc in locis affirmantis, sed etià efficacissimis rationibus. & primò arguitur sic: Nò est in libera potestate hominis, opinari sic vel sic esse cum vult: ergo non est in libera potestate hominis, credere sic vel sic esse cum vult, patet consequentia. Quia, si de quo magis videtur in esse, & nò in est, ergo, &c. sed minus est adhærere alicui, cum formidine ad oppositum, quàm sine formidine: ergo antecedens est expressum ab Aristotele, in 2. de Anima textu comment. 153. & patet per experientia, quia quilibet in se experitur, quòd oblata ei propositione dubia, si est ei merè dubia ad neutram partem opinandam per assensum inclinatur, donec ei noua superueniat apperentia, vel per syllogisticam rationem, vel per intuituam notitiam, vel per testimonium multorum, vel per auctoritatem dicentis, vel aliud simile.

Secundò, sic arguitur: Non est in potestate hominis libera, facere apparere aliquid suo intellectui esse verum, & facere apparere non esse verum: ergo, nò est in potestate hominis, sic vel sic credere esse, vel non esse verum: tenetur consequentia: quia est contradictio, aliquem credere aliquid, & assentiri illi, & illud ei non apparere esse verum. Assumptum probatur, quia hoc vel hoc appareat, tale vel tale intellectui, est hoc vel hoc taliter vel taliter representari intellectui: & hoc non potest dependere ex imperio voluntatis, qui a hoc præcedit actum voluntatis. Confirmatur, quia hoc apparere tale intellectui est, quia obiectum, quod representatur est tale. & euidentia, vel aliud quicquid sit illud, quòd id facit credibile, vel non credibile, est tale & intellectus est talis, sed facere obiectum esse tale, vel intellectum esse talem, non est in arbitrio vo-

lunaris. Ego, rem talem vel talem apparere intellectui non est in imperio voluntatis.

Tertio, sic arguitur: Quotiescunq; est aliqua potestā merē neutra & indifferens, ad duos actus secundos oppositos, non potest exire in aliquem illorum, nisi determinetur prius, per aliquid, quod sit actus primus, vel se habeat loco actus primi, respectu alterius illorum actuum secundorum: sed ita est, quod intellectus est potentia merē neutra, & indifferens ad specificationē alicuius actus sui secundi: ergo ad nullam talē specificationē, poterit determinari, nisi a dueniente aliquo alio, quod sit vel actus primus vel se habens loco actus primi, respectu talis determinationis. Tunc sub ista ratione assumo, istam consequentiam: Merus actus voluntatis, non potest se habere, vt actus primus, respectu specificationis actuum intellectus: ergo, per imperium solū voluntatis, non poterit intellectus determinari ad talem specificationem. Nota est consequentia ex præassumpta ratione, & antecedens patet, ex communi sententia omnium Doctorum in hoc consensientium. Quod licet actus intellectus, quo ad exercitium, dependeat à voluntate, non tamen quod ad specificationem. His sic perceptis, arguo sic ad propositum. Actus, qui est assentire, & actus qui est dissentire, sunt actus habentes rationes específicas oppositas: ergo, ad assensum vel non assensum, non poterit determinari intellectus, per imperium voluntatis. Ergo, ad hoc, quod aliquis per intellectum credat articulum fidei esse verum, vel nō credat, non est per hoc præcisē, quia sic vult, vel non vult credere, sed ex aliquo alio, intellectum ex se neutrum, ad talis actus specificationem determinare.

Quarto, sic arguitur: Ad illud credendum, non determinatur homo præcisē, per actum voluntatis: de quo interrogatus, cur illud crediderit, non assignabit præcisum actum voluntatis: sed ita est, quod interrogatus aliquis, cur credat potius Christianæ fidei, quā fidei Mahumetensium? non assignabit præcisē actum voluntatis: ergo nō per præcisum actum voluntatis, inclinatus est ille ad credendum: quod autē non assignetur merus actus voluntatis, patet ex experientia, & ex dictis nostrorum Theologorum, à quibus communiter illa octo allegantur, cur euangelio debeamus credere: Scilicet pronuntiatio prophetica, Scripturarum concordia, autoritas scribentium, rationalitas contentorum, irrationalitas contentorum, irrationalitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, miraculorum claritas.

Quinto, sic arguitur: Quotiescunq; aliqui duo determinantur ad credendū opposita, & quilibet illorum præcisē per hoc determinatur, quia vult sic determinari, indifferente ad hoc omnino iudicio vel suasionē rationis, nō potest dici, quod rationabilis iste moueatur ad credendum quā e contra: sed datis duobus, quorum alter vult credere A esse verum, & alter nō vult credere, est dicere, hunc vel illum velle rationabilius, & alium irrationabilius: ergo illi, ad sic vel sic velle, non determinantur, quia præcisē sic volunt. Maior huius rationis est nota, quia vt inquit Albertus in 3. de Animalibus cum voluntas sic agit præcisē: quia vult sic agere: a similitur tyranno, in cuius actione non queritur ratio acti, quia ipsius agere, non est secundum rationem agere, sed agere pro libito. Minor est manifesta: Quia quotidie dicimus Mahumetistas vel ludæos irrationabiliter in hoc agere, quod nō credunt, & nos rationabiliter, quia credimus: quod si causa præcisā, quare ego crederem, ille non crederet esse præcisē, quia ego vellem, ille non vellet, vterq; esset actus tyrannicus voluntatis, & in neutro appareret maior vel minor rationalitas, imō & in neutro rationalitas, sed mera potestas, & imperium tyrannicum voluntatis. Et ex dictis in isto argumento, patebit istis Magistris, intellectus breuium verborum, quæ dixi in responsione mea, de actu tyrannico voluntatis. Multæ alix possent & pro ista opinione rationes adduci: sed non est propositi mei, hic tractare istas materias, & propositas quæstiones discutere, sed solum ostendere determinationem, conclusiones meas non esse hæreticas.

Et licet pro defensione conclusionis meæ ista sufficiant, volo tamen & hoc dicere, quod fuit etiam aliquis Doctor, cuius ego, vt de me fatear damnationē in hoc articulo adhuc nunquā legi, qui simpliciter tenuit, quod actus credēdi non esset liber: hoc enim asseruē tenuit Robertus Holcorth subtilissimus Doctor, ordinis Prædicatorum, in suo primo sententiarum. Er cum arguitur, quod sequeretur actum credendi vel nō credendi, non esse meritum aut demeritum, dicit: Hanc obiectionem nullā esse & friuolam: quia non ideo aliquis actus est meritorius, quia liber, sed quia conformis est ali-

est alicui legi, pollicenti præmiū pro eodē actu, ipsi facienti vel alteri: & cōsequenter dicit: Actum credendi, non idē esse meritorium, quia liber, sed quia cōformis est legi diuinæ, quæ pollicetur tale præmiū, scilicet virā æternam cuiuslibet credenti. Posse autem Deum hanc legem mutare, & statuere, quod quicumq; cras ceciderit super lapidem angularem, ex improviso sit saluus: & tunc casus ille esset meritorius viræ æternæ, quia actus nostri non idē sunt meritorij, quia liberi, sed quia à Deo acceptantur ad vitam æternam, qui Deus ira potest acceptare actus naturales, sicut actus voluntarios: & sic videtur acceptasse mortem innocentium ad vitam æternam, in quibus nullus fuit vsus liberi arbitrij: nec sic faciendo Deus irrationabiliter facit, quia sua voluntas est sufficiens ratio eorum omnium, quæ statuit vel ordinat.

Vnde concludit Holcoth: Quod si capiamus credere, pro eo quod est cum assensu firmo adherere, his de quorū veritate non constat nobis, nisi ex testimonio aliorū (iuxta quem modum definit Augustinus in Omelia super Ioannem dicens: Quid est fides, nisi credere quod non vides?) Quod talis actus credendi, non est in libera potestate hominis: si autem capiatur credere, pro eo quod est assentiri quibuscunq; reuelatis à Deo, & testificatis per miracula, & velle viuere, & operari secundum ea, tūm quia hoc credere includit, tam actum intellectus, quàm voluntatis, concedit de eo quod est liberum: iuxta quem modum definiens Augustinus in Omelia super Ioannem, dicit: Credere in Deum, est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adherere, & suis membris incorporari, & de hac credulitate dictum est: Credidit Abraham Deo & reputatum est ei ad iustitiam. De prima autē dicitur: Dæmones credunt, & contremiscunt: prima est meritoria, secunda nō est meritoria. Et eūm dicitur: Quod fides non est nisi in volentibus, dicit Holcoth: Quod est intelligendum de fide formata, iuxta hunc secundum modum, quæ est fides operans per dilectionem: non autem de fide primo modo accepta, quia per miracula visā, vñr ipse posse fidelem necessitari ad credendum: quam opinionem ego non credo esse veram: & post quæsitum suum, idem doctor reexaminando nonnullas suas opiniones, dicit: Quod licet stante euidencia in ratione, quod aliquid nō sit credendum, voluntas necessitetur ad credendum, tamē quia sic necessitatus, fuit sibi ipsi causā talis necessitatis, idēo impuratur ei ad peccatum. Dicit autem fuisse sibi causā, quia obmisit considerare & perscrutari diligenter, & discutere illa, quæ sibi falsā fecerunt euidenciam, quod si fecisset, non sic apparuisset esse intellectui, sed aliter, & idēo concludit: Quod eūm quis malē credit, aut discredet, suum primum peccatum est negligētiæ. hæc est opinio Roberti Holcoth de Libertate credendi, quæ nunquam mihi apparuit bona vel probabilis. Considerent autem isti patres, an & istum Doctorem simul cum Durando, Henrico, & alijs pro hæretico ab ecclesia anathematizent?

IX

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ACCIDENTIBUS IN SACRAMENTO, disputatio.

Quid dixeris, Accidentis existere non posse, nisi inexistat Eucharistia, poteris sacramentum tenere, etiam tenendo, panis substantiam non remanere. Hanc quidem conclusionem non dixerunt isti Magistri esse hæreticani, vel hæresim sapere, sed solum esse erroneam: cuius opinionis suæ, si rationes aliquas attulissent, possem ego illis aut eredere aut respondere, sed ipsi nec in huius, nec in aliarum conclusionum damnatione, vllas adduxerunt rationes, quas ego viderim. Dico autem pro declaratione conclusionis, quod per hanc conclusionem, non intendo categoricē & absolūtē dicere: Accidentis nō posse esse sine subiecto, aut in sacramento de facto esse in subiecto, imō eūm Ecclesia firmiter teneo, quod accidentia sacramentalia, de facto sint sine subiecto, sed dico: Quod ille qui diceret, accidentia non posse esse sine subiecto, & teneret cum Thoma, distinctionem realem existentiz panis ab essentia, posset dicere, non repugnare diuinæ omnipotentiz, saluare existentiam panis sine essentia eius: Sicut actū tam substantialem quàm accidentalem conseruat Dens, sine sua potentia, & consequenter in isto esse panis, subiectare accidentia, nō manente substantia panis: ad quæ quidem accidentia, habere posset corpus Christi præsentiam realem, sicut & nunc habet ad accidentia, quæ in nullo subiectata sunt.

Et quicquid sit de sacramento Eucharistiz de facto instituto à Christo, & ab Ecclesia cre-

sia credito, in quo concorditer tenetur, quòd nihil panis remanet, a deò quòd sua productio esset creatio, tamē tenendo prædictam opinionem Thomæ, de distinctione reali essentia ab existentia, & capiendo sacramentum Eucharistia ampliativè, ad id, quòd est, vel potest esse, ut capitur in conclusione mea, quæ est modalis, diuisa, nò solùm præsens cõclusio est probabilis & nò erronea, imò erronea est dicere, quòd non possit esse aliquod Eucharistia sacramentum, in quo accidentia essent in subiecto. Nescio, per quam logicam viderunt isti Magistri damnari vnam diuisam de possibili, propter falsitatem vnius de inesse, ex eisdem terminis constitutæ, mirorq; quòd nesciant, quòd est fallacia consequentis, arguendo à minus amplo, ad magis amplu, cum destructione magis ampli: ac si quis diceret: Nullus homo est in domo: ergo, Nullus homo potest esse in domo. Similiter enim arguunt ipsi in damnatione huius propositionis, in nullo sacramento Eucharistia, quòd de facto existit, vel de facto est institutum à Christo, accidentia sunt in subiecto: igitur in nullo sacramento, quòd est, vel potest esse, aut institui à Christo, accidentia possunt esse, sine subiecto.

Ex dictis patet, quàm malè cõclusio præsens de possibili, damnata sit pro erronea, ab istis partibus, qui debent meminisse, quòd fuerint etiam ex catholicis doctoribus, qui tenerent de facto, Accidentia in sacramento altaris, subiectari in existentia substantia remanentis. Est enim vna via theologorum, ut refert Petrus de Palude, in 4. di. 12. q. 3. qui dicunt, quòd sicut qualitas hic remanet naturaliter, quia remanet suu immediatum subiectum, quòd est quantitas, licet tollatur suum remotum, quòd est substantia: & sic ipsa qualitas non subsistit, sed inhæret. sic etiam quantitas caret quidem suo subiecto remoto, quòd est essentia substantia, sed habet suum subiectum, propriu & propinquum, quòd est esse substantia, quo mediantie inest substantia: quia id esse possibile est remanere, essentia non remanente, imò dicunt ipsi: Necesse est ipsum remanere, considerato modo, quo definit hic esse: & quidem quòd hoc sit possibile, dicunt patere, quia licet essentia sit prior esse, ex quo videretur, cum sit prius, posse separari esse, à posteriori: quòd magis potest separari, & fieri essentia sine esse, quàm econtrà tamen considerando ex alia parte, quòd essentia se habet ad esse, sicut potentia ad actum, & sicut materia ad formam, quia actus minus dependet à potentia, quàm econtrà: sicut videtur magis factibile esse sine essentia, quàm econtrà. Sed Deus in incarnatione Verbi, fecit essentiam humanitatis sine esse suo, ut dicitur à multis doctoribus: ergo multò magis potest hic facere, esse substantia panis sine essentia, ut sicut est ibi assumpta essentia & manet, non autem esse & non manet: ita hic conuersa potest esse essentia, & non manere, & non conuersum esse, & manebit.

Secundò ostendunt, quòd nò solùm istud sit possibile, sed necesse: quia nihil creatum potest conuerti in increatum, sed vnum creatum, potest conuerti in aliud, quando communicant in materia, & in genere, aliter non, sicut accidens non conuertitur in substantiam, nec in accidens alterius prædicamenti, secundum communem opinionem: essentia autem panis, cum essentia corporis Christi conuerti in materia & genere, vnde vna potest conuerti in aliam, etiam per naturam, si corpus esset mortale: sed esse panis nò cõmunicat in materia, nec in genere cum esse corporis Christi substantiali, cum illud sit increatu diuinum, quòd est suppositi diuini, cum in Christo non sit, nisi vnum esse actualis existentia substantialis. Ergo, est impossibile esse panis conuerti, & necesse est, ipsum remanere. Ego sum in opinione, quòd nò sit necesse ipsum remanere: tùm quia si nò potest conuerti, potest tamen annihilari, vel potest corrupti, cedendo in potentia materia: ita quòd sicut humanitas potuit assumi, nò assumpto esse, sed manente in potentia materia, sic essentia potest conuerti, non conuerso esse, sed redacto in potentia essentia: licet ut verum fateamur, istæ reductiones facilius dicantur quàm intelligantur. Item licet esse panis, nò possit conuerti in esse increatu: potest tamen conuerti in essentiam creatam, quia quæ communicant in materia, sunt inuicem transmutabilia: dato quòd non communicent in materia propinqua, sed solùm in remota, sicut elementum potest conuerti in animatum & econtrà. Esse autem panis, & essentia corporis Christi conueniunt in materia prima, quæ est vtriusq; potentia remota, licet non conueniant in propinqua: quia materia est pura potentia, essentia autem est potentia cum actu: imò si illa ratio valeret, concluderet, quòd de omni cibo, quem Christus ante passionem sumpsit, sola essentia in ipsum conuersa fuerit, & non

& non esse, sed remansit, vel aliter quàm per conuersionem corruptum fuit: quia esse substantiale Christi, erat increarum ante resurrectionem, sicut post. Item dicit aliqui, quòd sicut aqua, quæ de potentia ordinata, non potest conuerti in sanguinem Christi, prius conuerteretur in vinum, & postea totum in sanguinem, sic esse, si non potest de potentia absoluta conuerti in aliquid Christi, prius natura conuerteretur in suam essentiam, transiens in eam, sicut forma quæ cedit in potentiam materię: & post illa essentia tota, conuerteretur in essentiam, & sic nõ necesse est, esse remanere. Sicut autem mihi videtur erroneum dicere, quòd necesse sit, esse remanere, ita nihil minus erroneum dicere, quòd non potest remanere.

X IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE VERBIS
Consecrationis, disputatio.

Illa verba, *Hoc est corpus*, &c. quæ in consecratione dicuntur, materialiter tenentur, & non significantur. Dixerunt isti Magistri, quòd hæc conclusio est scandalosa, & cõtra communem opinionem sanctorum Doctorum, & quòd opinio glosatoris, in hoc non tenetur. Ego autem dico, quòd sua determinatio est scandalosa, & contra communem opinionem multorum doctorum, & quòd glosatoris potius, quàm eorum opinio in hoc est tenenda: & quòd ita sit, patebit euidenter, habito intellectu conclusionis. Est ergo primò aduertendum: quòd non intendo ista verba fuisse materialiter accipienda, cum proferebantur à Christo, sed solum quãdo proferuntur à sacerdote Euangelico consecrante: & idè dixi in conclusione: Verba quæ in consecratione dicuntur, id est, quæ nunc à consecrantibus proferuntur. Certum est autem, quòd sacerdos in consecrando, recitat prædicta verba Christi, ita quòd oratio prolata à tali sacerdote supponit pro oratione prolata à Christo significantur sumpta: & talis opinio, non solum non est erronea vel scandalosa, sed potius videtur opinio, prædicto sensui opposita esse, contraria formæ consecrationis, in qua sacerdos dicit illa verba recitatuè: Recitat enim sacerdos consecrans, Christum dixisse Apostolis, *Accipite & manducate*, &c. sacerdotes autem consecrans, nec loquitur Apostolis, nec dicit eis, *Accipite*, &c. nisi recitatuè: ipse enim solus recipit sacramentum, neque etiam assistentibus loquendo dicit, *Accipite & manducate*, &c. Similiter cum dicit, *Hoc est corpus meum*, id quòd recitat à sacerdote, est illa oratio (*Hoc est corpus meum*) materialiter sumpta, pro similis oratione & ex similibus vocibus composita à Christo significantur prolata: quòd etiam patet per illa verba, quæ dicuntur ante vel post consecrationem sanguinis, scilicet. *Qui pro vobis & pro multis effundetur*, &c. Essent enim falsa, si significantur sumerentur, eò quòd sanguis Christi amodò non effundetur, ergo illa verba solum recitatuè sumuntur: Quid autem recitatur, nisi vox prolata ab alio, pro qua supponit vox ipsius recitantis, & propterea vox ista alterius vocis recitatoria, est materialiter sumenda. Item etiam si non recitatuè, sed significantur caperentur ista verba, denotaretur sanguis Christi effundi pro alijs, & non pro consecrante, cum dicitur, *Qui pro vobis & pro multis effundetur*: deberet enim dici potius, qui pro nobis, &c. quæ non idè dico, quòd credam oppositam etiam opinionem non posse defendi, sed vt pateat, meam conclusionem, non solum esse catholicam, sed etiam sua opposita probabiliorē. Ex quibus patet, quòd præsens conclusio non est scandalosa, sed probabilis, & opinio solennis glosatoris de consecratione di. 2. Timorem, &c. in hoc non est reiicienda, sed approbanda, sicut nec per Ecclesiam vsque ad hæc tempora, vnquam fuit reiecta.

XI IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MIRACULI Christi, disputatio.

Miracula Christi non ratione rei facta, sed ratione modi faciendi, sue Diuinitatis argumentum sunt certissimum. Quam conclusionem declarando, ego dixi: Quòd quia est firma scientia theologorum, quòd ea miracula quæ Christus fecit, possent à puro homine in virtute Dei fieri: Dicit enim Christus, Ioannis 14, Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet. idè etiam ab ipsemet

ipsismet Theologis, vnanimiter concluditur, quòd id ex quo possumus concludere Christum fuisse Deum, non est ipsa res facta, sed modus facendi: quia taliter agebat, qualiter agunt, qui virtute propria & non aliunde accepta agunt, quod est proprium Dei independentem, scilicet, & non aliena virtute agere, qui modus agendi, creature communicari non potest: quia ergo taliter multa egit Christus, non orando, scilicet nec petendo, sed præcipiendo & imperando tanquam potestare habens, patet, quòd ut ipse existens Deus, & non in Dei virtute existens homo operabatur. Hac visa declaratione mea, dixerunt: Conclusio potest trahi ad malum sensum, quia continentur inter Magicas, dato, quòd sua declaratio sit vera. De quo eorum indicio, ita miror, ut mirari magis non possim: primò ipsi mihi dicant, an apud aliquem rectè mea verba, & ex recto vñtatoque modo loquendi interpretantem, alium habere possit sensum conclusio mea, præter eum quem dixi? quid enim his verbis clarius? quid expressius? *Miracula Christi non ratione rei facta, sed ratione modi facendi, sua Diminutivum argumentum sunt certissimum.*

Secundò, dicant mihi, an hæc sit recti iudicis sententia. Hæc conclusio, licet sit vera & catholica, damnanda est tamen, quia ad malum sensum trahi potest. Ergo & damnanda ista: Christus ejiciebat dæmonia, propter hoc, quòd iudæi eam trahebant ad malum sensum, dicentes: Quòd in Beelzabub principe dæmoniorum ejiciebat dæmonia illa. Et damnanda ista: Pater maior me est: quia Arius ex ea in æqualitatem Filij ad Patrem cogitavit. Et damnanda ista: Non cognovit eam, donec peperit primogenitum filium suum: quia Helvidius ex ea, contra virginitatem perpetuam Mariæ, hæresim est opinatus: Et damnanda ista: Illam diem neq; Filius novit: quia ex ea, aliqui plura scire volunt Patrem, quam sciat Filius. Quid plura, damnandæ ferè omnes propositiones Evangelicæ, quia ab hæreticis ad malum sensum trahi potuerunt: quando, & propositionem meam, in ipsdem terminis positam, in quibus à multis ponitur Catholicis doctoribus, idèò damnare debemus, etiam quòd sit vera, quia aliqui ad malum eam sensum trahere possunt. profectò si qui eam malè interpretantur, illorum sensus qui malus est, damnandus est, non meus qui sanctus atq; catholicus.

Tertiò dicant mihi, Quis est iste malus sensus, quem posset facere, dicant si sciunt, certè etiam non est, dicere, si quis velit aut cogitare, ex illa propositione malum sensum, si quis enim esset, is esset fortè, quòd aliquis suspicaretur, me velle dicere, quòd eadem miracula quæ fecit Christus, quantum ad rem factam, per Magiam possent fieri, sed hoc non licet suspicari de conclusione mea, quia immediātè ante ipsam ego pono aliam conclusionem: *Quòd miracula Christi non potuerunt fieri per viam Magia vel Cabala* alius malus sensus, qui possit inveniiri vel excogitari, ego non video, dicant ipsi si possunt.

Quartò dicant mihi, quæ est hæc consequentia, an teneat de materia, an de forma? Est inter Magicas, ergo damnanda, profectò similis est forma argumentandi illa, quæ utebantur etiam, cùm à principio damnare conabantur conclusiones Magicas: sic enim arguebant: Istæ conclusiones sunt intricatæ, & non intellectæ à nobis: ergo, damnandæ: ò miram & inauditam redarguendi formam: iam taceant, qui dicunt de incognitis nò posse fieri iudicium, cùm iam sit decretum, ea maximè esse damnanda, quæ maximè sunt incognita. Sed redeamus ad propositum. Est, inquiunt, inter Magicas, ergo est damnanda. Dicant mihi ipsi: Vtrum magicæ conclusiones bonæ sint an malæ? si malæ, adhuc malè per eos est iudicatum: Christus enim innuit in parabola de zizanijs, non solum nò esse respuendum triticum propter admixtas zizanias, imò ad saluandum triticum innuit, non esse eradicandas zizanias ante messem. Si bonæ, cur bonam conclusionem, inter bonas positam (ipsi si boni sunt viri) ipsos damnare debuerunt?

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ, AN DEVS
intelligat, disputatio.

XII

M Agis impròprie dicitur de Deo, quòd sis intelligens, vel intellectus, quàm de angelo, quòd sis anima rationalis. Quam conclusionem ego declarando, dixi, quòd conclusio innitebatur modo loquendi Dionysij, qui sæpè dicit de Deo, quòd non est intellectus,

lectus, neq; intelligibile: & similiter dixi, mea verba eo modo esse accipienda, quo accipiebantur verba Dionysij. Dixerunt illi, quòd conclusio erat falsa, & ad hæreticum sensum poterat transferri, & quòd non satisfaciebat eis mea declaratio: de qua sua determinatione, non parum miror, miror inquam, si sunt sapientes, quòd dicant conclusionem esse falsam, quæ sit non mea, sed Dionysij conclusio. Et vt clarius mentem meam intelligant, declarabo breuiter fundamentum & conclusionis & loquutionis ipsius Dionysij. Est ergo aduertendum, quòd sicut ratio dicit, notitiam discursiuam hominibus propriam, quæ quidem ratio improprie diceretur esse in Deo, ita similiter dicit Dionysius, intelligere esse notitiam appropriatam angelo, causatam ab angelo, & intellectu angelico, & ipsum informantem, & in raliter immutantem: & tale intelligere, dicit non esse in Deo. Nec sic capiendo intelligere, potest trahi conclusio ad malum sensum, quia non propterea negat Dionysius in Deo esse cognitionem omnium: sed ista magis distat ab intellectiōe, proprie capta modo prædicto, quàm homo ab angelo. Cùm autem dicitur, Deus intelligit, capitur intelligere generaliter pro omni cognitione: & breuiter hoc sciant, quòd per hanc conclusionem non intendo, negare de Deo cognitionem omnium perfectissimam, sicut nec quamcunq; perfectionem simpliciter, imò nec inrendo negare Deum intelligere, capiendū intelligere communiter: sed nego istud intelligere, quòd dicit iuxta modum loquendi Dionysij, notitiam angelo appropriatam: sicut & ratio dicit, notitiam homini appropriatam, iuxta quòd etiam improprie dicitur esse ratio in Deo.

At inquit, tu dicis, quòd magis improprie dicitur de Deo, quòd sit intellectus, quàm de angelo, quòd sit anima rationalis: hoc autē est falsum, quòd de angelo nullus vnquam diceret, quòd esset anima: de Deo autē dicitur sepius, quòd est intellectus: quare illa est magis impropria loquutio. Miror de doctrina istorum patrum, & multiplici lectione sacrarū rerum, qui dicunt quòd nunquam de angelo; nec proprie nec improprie dicatur, quòd sit rationalis. Sed legat Augustinū in lib. de Musica, in libro de Vera religione, & in actis cōtra Fortunatū, & in libro de Catheczandis rudibus: nam in istis omnibus locis, memini ego angelos ab Augustino, animarū nomine nuncupatos, qui tamen nec omnia vidi, nec omnium possum meminisse locorum, in quibus fortē legi apud sacros Doctores, angelos, hoc nomine vocatos: nam etiam res est, quæ cū legitur, non sit digna multa attentione. Cū autem ego dixi, magis improprie dicitur de Deo, quòd sit intellectus, nihil aliud intendebar, nisi quòd notitia angelica, quæ intellectus notitiæ nomen sibi appropriat, magis distat ab infinita notitia Dei, quæ omnia per essentiam cognoscit, quàm distat à notitia rationali, animæ rationali vel homini appropriata. Si verò ex præsentī conclusione inferatur, quòd Deus improprie dicitur intelligere, sicut comparatiuus infert positum, accipiat consequens illatum, solū in hoc sensu. Deus non secundū propriam, vel appropriatam acceptionem, huius dictionis intelligere, dicitur intellectus, &c. sed secundū communem viam minus propriam, vt patuit; ex modo loquendi Dionysij.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ABDITA

intelligentia anima, disputatio.

XIII

Anima, nihil actū & distinctē intelligit, nisi seipsam. Hanc declarando, dixi quòd intelligebam de intelligere abdito, cuius memineat Augustinus in libro de Trinitate, & Henricus in Quolibetis. Dixerunt isti Magistri quòd conclusio non erat ad intellectum Doctorum, quòd ego adducebam in responsione, quòd nescio qualiter dicere possint, si doctores illos viderunt. Er quia ista materia de intelligere abdito, est subtilis & profunda, nolo hanc tam latè explicare: posteaquam isti aliter conclusionem non damnant, sed tantū duo volo dicere. Primò, quòd ego non intendo vniuersaliter negare: de anima, & pro quocunq; statu, quantumq; distinctam cognitionem aliorum à se: concedo enim animam Christi intelligere actū & distinctē alia: & similiter, animas beatorum, per reuelationes aut species infusas. Secundò dico, quòd intelligo de illo intelligere abdito, quòd est sine phantasmate, vel adminiculo sensus aut phantasie, & nō adhuc de quocunq; rali, sed intelligere abdito, directo, & permanenti:

nenti: de quo proximam huic posui conclusionem dicentem: *Anima semper seipsam intelligit, & se intelligendo, quodammodo omnia entia intelligit.* & sic in omnibus meis conclusionibus, semper occulta quædam est concatenatio, quam fortè ipsi non aduertunt. Sed redeundo ad propositionem, dico, Quòd anima per tale intelligere abditum, directū & permanens, nihil actū & distinctè intelligit, nisi seipsam; ex quo patet, quòd præsens conclusio sic intellecta, non fuit indistinctè damnanda pro erronea, si etiā in aliquo sensu non esset vera. Sic enim multæ propositiones tam philosophorū quàm theologorum, & Scripturæ sacræ damnantur, sicut ista Abacuk primo: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & ne despicias iniquitates.* Et similiter ista Marthæ 25. *de fatuis virginibus:* Nescio vos licet enim visio Dei, aut eius scientia sit vnica & simplicissima, & talem visionem aut scientiam, vniuersaliter etiam de Deo negare videantur dictæ propositiones, respectu mali, propter negationem propositam verbo videndi vel scientiæ: exponuntur tamen à Doctõribus specialiter de visione, vel scientia Dei approbatiua, & non accipitur, vt negatio in eis negat, omnem modum visionis aut scientiæ Dei: quia verum est illud etiam Psalmistæ: *Delicta mea à te non sunt abscondita.* Si igitur multæ tales ab expositoribus & doctõribus potius distinguuntur, & ad verum sensum trahuntur, quàm cõdemnentur, nescio in quo ista demeruit, vt ita simpliciter damnata sit, etiam postquàm damnatoribus modo prædicto, fuerat exposita & declarata.

Hæc, vt nunc est, properanti stylo mihi dictata sint, scripturo aliàs maiore ocio & cura, vt plura, ita fortasse meliora. Hoc ipsum, qualecunq; est opus, viginti est notis elucubratum, in quo edendo, celeritas optanda mihi magis fuit quàm diligentia: oportuit enim habere amicos, quod inimicis latrantibus, quasi Cerbero ossa obijcerent, atq; ita venienti, me statim iniustæ infamiæ morbo, occurrere. Quæcunq; autem & scripsimus & scribemus, in posterum cum ea semper præfatione sint dicta, vt id solum tatum sanctumq; habeatur, quod & Pontifex summus, & hi omnes, quorum iudicium ille approbauit, ratum sanctumq; decernerent. Atq; vtinam iam ille aliquid de his, quæ in dubium reuocatz sunt opinionibus nostris, pro sua & sapientia & auctoritate decreuisset, non hoc mihi susceptum operis, quando, & quæ ille damnasset temerarium, & quæ probasset, superuacaneum erat defendere. Dum igitur tanti adhuc iudicis sententiâ vt non possumus, hæc scripserimus, ne sit vnde de propositis à me disputandis quæstionibus, habeant quod sinistra possint vel dicere obtractatores, vel suspicari rudes & simplices.

Potest enim accidere, vt cùm quis indoctior illas attigerit, legens hanc propositionem, Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiam, vt ponit communis via, descendit ad inferos: actutum illa dictione, (Non veraciter) offensus, credat sensum esse propositionis, articulum fidei, de descensu Christi non esse verum. Idem cùm legerit: Peccato mortali finiri temporis, non deberi poenam infinitam: in illa me dubitet hæresi præstare, quòd poena gehennæ non sit æterna: & cùm intellexerit me de Origenis salute benè opinari, non iam vitam, mores, doctrinam, & penitentiam Origenis, quàm credita Origenis dogmata, à me amari, suspicetur. Simile est de alijs propositionibus multis, quæ fortè habere possint in primiori fronte, quòd sanctam rusticitatem, id est, vt pias, ita indoctas aures offendant: ea propter, sicut hæc scripsimus, idèò legenda, vt nec de nobis, nec de orthodoxo dogmate sanctæ religionis, quicquam malè cogitet, ita propositiones ipsas crudas, vt sic dixerim, & inexplicitas, hæc nisi prius attigerit, legi nollem à nostris hominibus, quando ex illis multa vt à fide catholica, ita à nostra niente aliena, possunt coniectare, præsertim hebетиores, & doctrinarum remotiorum rudes & insolentes.

Oro igitur, obsecro, & obtestor amicos & inimicos, pios & impios, doctos & indoctos, per viscera Iesu Christi Domini nostri, per mirabile descensus eius ad inferos mysterium, per æternum damnatorum ignem, qui non extinguitur, hæreticis præcipue, & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ hostibus debitum: per veri & mystici corporis sanguinis sacramentum, per Dei omnipotentiam, per exhibendâ merito Filij eius, & coherendam imaginibus reuerentiam, legant sine liuore, sine inuidia, quæ nunc scribimus, priora. Id est, ipsas propositiones, non enarratas, non explicatas, non legant quando inter doctos eas proposuimus disputandas, non passim legendas omnibus publica-

publicauimus. Nam & ibi plurima sunt, impia dogmata, veterum philosophorum Auerrois & Alexandri, & aliorum quàm plurimum, quæ nos (& si semper professi sumus, asseruimus, prædicauimus, publicè & priuatim, non minus à vera rectaq; philosophia, quàm fide esse aliena) scholasticam tamen exercitationem meditates, de more Academicarum, inter paucos & doctos, secreto congressu, disputanda suscepimus. Qui verò ipsum leger libellum propositionum disputandarum, ut ex ipso poterit titulo admoneri, dum quæ ex nostra dicuntur sententia, quæ item ex aliorum, discerno, non proponi illas à me, ut meas, ut veras opiniones, sed ut creditas ab illis: ita & suspicari poterit, & si aliorum dicantur dogmata & inuenta, visa tamen mihi, & hæc, & illa vera & probabilia. Qui ergo me oderunt, idèò illa non legant, quia nostra sunt: qui me amant, idèò non legant, quia ex illis, quæ mea sunt, cogitare plurima possunt, quæ non sunt nostra.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCLVSIO-
nes XLV. in Apologetico suo opere, tanquam Ca-
tholica defensa.

CONCLVSIO I

Anima Christi vero & reali descensu, descendit ad inferos, & ita Christus secundum veram & realem animæ suæ præsentiam, in triduo fuit in inferno.

Corollarium. Opinionem Durandi, de descensu Christi ad inferos, ego non probō.

2 Licet ita sit, ratio tamen veri & realis descensus, & veræ ac realis locationis in inferno animæ Christi, non fuit essentia vel substantia (ut tenet communis via Scotistarum & Nominalium, quæ communiter tenetur Parisijs, cui videtur adhærere sanctus Thomas, in tertia parte Summæ) sed solum effectus vel operatio.

3 Sensus per superscriptas conclusiones explicatas, est sensus, quem ego per hanc propositionem intendebar. Christus non veraciter, & quantum ad realem præsentiam, ut ponit Thomas & communis via, descendit ad inferos: sed solum quo ad effectum.

4 Quæstio. Vtrum prædicta propositio, de rigore Logicæ, & ex vi verborum, perimit illum sensum. Non est quæstio de fide.

5 Credens illam propositionem, de virtute sermonis permittere illum sensum, non errat in fide.

6 Qui credit aliquid esse de fide, quod non est de fide, de fide non rectè sentit.

7 Potens propositionem, habentem duplicem sensum, si illam asseruit, & asserit in sensu catholico, non tenetur reuocare propositionem, sed declarare.

8 Stante prædicto casu, & ipsa multiplicitate sensuum, debemus iudicare de propositione, potius secundum sensum intentum à proponente, quàm secundum sensum, quem magis verba sonant.

9 Peccatum mortale est demeritoriè dignum poenæ æternæ.

10 Quilibet decedens in peccato mortali, etiam si in vno tantum decedat, punietur in æternum.

11 Nisi reatus peccati mortalis, æternaliter perseueraret in anima peccatoris, poenæ peccatoris, non perseueraret in æternum.

12 Sicut hæc dictio, Peccatum mortale, quandoq; capitur pro actu peccandi, omissionis vel commissionis, ita etiam & sæpè & propriè apud Catholicos Doctores, pro reatu accipitur.

13 Cum dicimus poenam alicubi deberi, vel præmium, dupliciter possumus intelligere: vel illum esse demeritoriè, vel meritoriè dignum tali poenæ vel præmio: vel ei actualiter perfolui talem poenam, vel tale præmium.

14 Distinctio huius dictionis deberi, posita in conclusione præcedenti, non est erronea in fide.

15 Crux Christi & imagines, sunt adorandæ eo modo, quo eas adorat Ecclesia.

16 Modus adorationis imaginum, & crucis, quem ponunt Petrus de Aquila, Henricus de Gandauo, Ioannes Gnarra, Durandus, Robertus Holcote, & communiter omnes Scotistæ, est probabilior modo, quem ponit Thomas.

17 Non propterea, quòd aliquis neger imagines esse adorandas, eo modo quo ponit Thomas, negat & consequenter, eas esse adorandas, eo modo quo ponit Ecclesia.

- 18 Cum in Deo sit plenitudo totius esse, potest Deus quantum est, ex se omni naturam hypostatizare.
- 74 19 De hac questione: Vtrum naturæ irrationali, ex defectu naturæ suæ repugnet assumptibilitas ad diuinam naturam in vnitatem suppositi, ut credidit Henricus: annō non repugnet, ut tenet communis via? potest catholicus ita esse dubius, ut non habeat actum positum, contra dicendi opinionem Henrici.
- 20 Positio negans assensum alicuius dicti, non infert de virtute sermonis, positum assensum dicti oppositi.
- 75 21 Tota Magia, quæ communiter dicitur Necromantia, & omnino quæcunque ars vel scientia, si modo talia artes vel scientiæ sunt dicendæ, quæ vel pactum vel communionem quoquo modo habet cum dæmonibus, explicitem, vel implicitam, ex principali vel ex annexo, antecedenter, concomitanter, aut consequenter, aut omnino quocunque modo id sit, est res prohibita, superstitiosa, & merito per Ecclesiam condemnata.
- 22 Scientia illa, quæ merito dicitur esse practica naturalis philosophiæ, & quæ à Gulielmo Parisiensi, & à Bachone, & à Græcis omnibus authoribus, dicitur Magia naturalis, nihil continet in se, quod catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.
- 23 Nulla est scientia, extendendo nomen scientiæ ad reuelatas & non reuelatas, quæ nos certificet de Diuinitate Christi, alia ab Evangelica doctrina, & scientia Christianæ theologiæ.
- 24 Inter scientias non reuelatas, sed quo ad omnes sui partes humanitatis inuentas & acquisitas, nulla est, quæ nos magis adiuuet, in cognoscenda diuinitate Christi, quàm illa, per quam cognoscimus, quid virtute agentium naturalium, tam subalternarum quàm coelestium fieri possit, ut comprehendamus deinde ex operibus Christi, fuisse eum veræ naturæ Dominum & authorem, qui ea fecit virtute propria, quæ omnis naturalis potentia, & coelestis, & terrenæ terminos excedunt.
- 25 Non obligatur fidelis ad vrendum semper, & in omni sua loquutione hoc termino, Scientia vt est communis, ad scientias reuelatas & non reuelatas.
- 26 Inter multas partes scientiæ Cabalisticæ, vna est, quæ est de virtutibus corporum coelestium.
- 77 27 Hæreses Origeni attributæ impiæ sunt & detestandæ, & merito per Ecclesiam condemnatæ.
- 28 Cum ita sit, quod vel Origenes illas opiniones nunquam credidit, sed ei ab hæreticis falsò fuerant attributæ, ut volunt Rufinus, Pamphilus, Methodius, Didymus & Haymon, vel si eas crediderit, aliquando de eis in fine pœnituit, ut vult Hieronymus, de salute animæ eius, rationabiliter est bene credendum & oppositum credere, non tenemur de necessitate salutis.
- 78 29 Actus credendi est actus liber.
- 30 Actus credendi, non sic est in potestate hominis, quod proposita propositione merè dubia, per meritum & solum imperium voluntatis, potest intellectus adherere vni parti, potius quàm alteri.
- 31 Qui credit hanc propositionem: Non est in libera potestate voluntatis, credere articulum fidei esse verum, quando sibi placet, & credere eum esse falsum, quando sibi placet, permittit sensum explicitem per præcedentem conclusionem, non errat in fide.
- 79 32 Accidentia, in Sacramento altaris in nullo sunt subiecto.
- 33 Possibile est, de potentia Dei absoluta: existentiam panis remanere sine essentia, & in illa subiectione accidentia panis, & hoc, supposita distinctione reali, inter essentiam & existentiam.
- 34 Qui credit istam propositionem: Qui dixerit accidens, existere non posse, nisi inexistat Eucharistiæ, poterit sacramentum tenere, etiam tenendo panis substantiam, non remanere posse verificari per id, quod est dictum in præcedenti conclusione, non errat in fide.
- 35 Panecitas non remanet in sacramento Eucharistiæ, supposita à Christo Deo homine, sed per conuersionem transit in essentiam corporis Christi.
- 36 Siteneatur cum communi via, quod Deus possit suppositare quamlibet naturam, possibile est, quod Christus assumpserit panecitatem in vnitatem diuini suppositi: & possibile

bile est, quòd per talem suppositionem Christus sit præsens in altari, vbi est panis : & ita quòd sine conuersione aut annihilatione panicitatis, Christus sit in altari, secundum possibilem veritatem sacramenti Eucharistiae, non quidem instituti à Christo, sed possibilis institui.

37 Qui credit istam propositionem videlicet. Si teneatur communis via de possibilitate suppositionis à Deo, respectu cuiuscunq; creaturæ, dico, quòd sine conuersione substantiæ panis in corpus Christi, vel panicitatis annihilatione, fieri potest, vt in altari sit corpus Christi secundum veritatem sacramenti, quod sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse permittente sensum explicatum, in præcedente conclusione, non errat in fide.

38 Ista verba: *Hoc est corpus meum*, & cætera. Cum à Christo prolata sunt significatiue, tenebantur non materialiter.

39 Ista eadem verba, cum ab Evangelico sacerdote consecrante proferuntur, materialiter, id est, recitatiue tenentur, non significatiue.

40 Miracula Christi, quantum ad rem factam, sunt argumentum, quòd fuerunt facta in virtute diuina.

41 Miracula Christi, quantum ad modum faciendi, sunt argumentum, quòd ipse Christus faciens virtutem diuinam à se habebat non aliunde.

42 Deus perfectissimo modo cognitionis, cognoscit & se, & omnia alia à se.

43 Ideo est omnis perfectio simpliciter.

44 Si vtamur hoc nomine intellectualis, secundum modum Dionysij, vt dicit: Notitiam appropriatam naturæ angelicæ, sicut rationale dicit notitiam appropriatam naturæ humanæ: tunc improprie dicimus, qd Deus sit intellectualis, aut quòd intelligat.

45 Anima per illud intelligere additum, quod est directum, & permanens, sine adminiculo sensus aut phantasie, se ipsam tantum actu & distinctè intelligit.

46 Anima per multiplices & varios alios actus suos, varia & multiplicia alia à se intelligit.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, DE
ENTE ET VNO, AD ANGE-
lum Politianum,

PROOEMIUM.

N Arrabam mihi superioribus diebus, qua tecum de ente & vno Laurentius Medices egerat, cum aduersus Aristotelem, cuius in Ethica hoc anno publice enarraui Platoniorum inmixturationibus disputaret: Efficaci adeo vir ingenio & multiformi, vt videatur salus ad omnia. In quo illud præcipue admiror, quòd cum sis semper in Reipub. occupatissimus, litterarum semper aliquid aut loquor, aut meditor: & quoniam qui Aristot. dissentire à Platone existimant, à me ipsi dissentiant, qui concordem vtriusq; facio philosophiam. Rogabas quomodo & defenderetur in ea re Aristoteles & Platoni magistro consentiret. Dixi quia tunc mihi in mentem venerunt, confirmari potius quàm in Laurentio inter disputandum responderis, quàm nouum aliquid afferens. Sed non tibi hoc satis, efflagitas enim vt quanquam de his suis in ipsa quam adhuc parturio Platonis Aristotelesq; concordia sim scripsum, breui tamen ad te commentariolo perstringam ea, qua tunc tibi coràm de hac questione sum locutus, cum fortè & Dominicus Benignus adesses vtrig; nostrum pro sua & doctrina & integritate charissimus. Ego verò negare tibi quid possum? in re præsertim literaria, socio penè dixerim in diuino? Licet autem mihi per te lingua politioris vindicem verbum vt quibusdam nòdum fortasse Latij iure donati. Qua tamen ipsa rerum nouitas & quedam propè necessitas expressit, nec elegantioris styli lenocinium quaras: vt enim Manilius inquit:

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Fuerunt igitur hac si rectè memini, de quibus sermonem habebamus.

*In quo Platonice rationes narrat, quibus volunt adstruere
vnum esse superius.*

Ristoteles multis in locis respondere hæc sibi inuicem & æquali esse ambiguita dicit, vnum scilicet & ens, verum item & bonum, sed de his postea. Restitit Academia cui placet vnum esse prius ente, prius autem cum dicunt & simplicius intelligi volunt & communius. Quare & Deum (cuius summa simplicitas) esse quidem vnum dicunt, non tamē esse ens. Intra terminos item vnius concludi primo omnium materiam, rudem, scilicet illam & informem. Quæ tamen extra (vt volunt) entis limites est. Tum illud afferunt non idem esse quod vni opponatur & quod enti: opponi autem enti quidem nihil, vni autem multitudinem: eadem igitur lege qua & opposita censeri duo illa, Ens & Vnum, vt non conuertit, nec respondere inuicem existimantur.

CAPVT SECYNDVM.

*In quò querit ubi Plato de Ente & Vno sit locutus, ostenditq; illius verba verè
sententia dicenti Vnum & Ens equalia, quam huius qui
vult vnum esse ente superius.*

His illi rationibus innituntur, quas priusquam dissoluamus, non ab re ferit, quid de hac questione à Platone expressum inueniatur, in medium attulisse. De ente & vno, duobus locis inuenio Platonem disputantem, in Parmenide, scilicet & Sophista: contendunt Academici vtròque, à Platone vnum supra ens poni: ego verò, hoc de Parmenide primum dixero, neq; toto illo Dialogo quicquid assenerai, nec si maxime affueretur, quicquam tamen ad liquidum inueniri, vnde Platoni dogma istiusmodi ascribamus: certe liber inter dogmaticos non est censendus, quippe qui totus nihil aliud est, quàm dialectica quædam exercitatio, cui nostræ sententiæ tantum abest, vt ipsa Dialogi verba refragentur, vt nullæ extent magis & arbitrariæ & violentæ enarrationes, quàm quæ ab his allatæ sunt, qui alio sensu interpretari Parmenidem Platonis voluerunt: sed omittamus omnes interpretes: ipsam inspiciamus Dialogi seriem, quid ordiatur? quò tendat? quid promittat? quid exequatur?

Porro ita se habet, cum ab ea disputatione, vnum ne sint omnia, an sint multa quæ sunt? Socrates ad ideas diuertisset, multaq; super his, à Parmenide sciscitaretur, responderet Parmenides: Placere sibi impetum illum, propensionemq; animi ad res altissimas definiendas, cæterum: Collige, inquit, te ipsum, diligentiusq; te, dum iuuenis es, in ea facultate exerce quæ inutilis multis videtur, vnde ab illis nugacitas, siue garrulitas nuncupata, alioquin veritas, te fugiet. Confessum autem apud omnes, quod & sequentia manifestant, per hæc verba ab illo Dialecticam significari, post quæ cum ita Parmenidem Socrates interroget, quis exercitationis huius modus est Parmenides? respondet ille primò eum esse quem à Zenone audierat, tum particulariùs de hac re docens admonet, vt perspicaci solertia circumspiciat, non solum quid consequatur, si res aliqua sit, sed & quid consequatur si non sit: tum videat, quid consequatur rem illam quæ esse aut non esse ponimus, vt se respiciat vt alia, quid item alia vt se vt illam respiciunt.

Et cum plura ille in hanc sententiam, tum Socrates ita: Arduum opus affers nec te omnino intelligo: Sed cur ipse aliquid non ponis, atq; isto quem probas modo pertractas, quo mihi dilucidior huius rei fiat intellectus? Respondet Parmenides, hoc sibi seni esse laboriosum. Denique Zeno faciendum hoc dicit esse Parmenidi, quando in paucorum conuentu est, alioquin parum decorè ait huiusmodi quædā in celebrato multorum tractari à sene, quoniam quoruſquisq; nouerit tractationem huiusmodi, & euagationem ad veritatem adipiscendam esse necessariam, faciunt vel hæc verba Zenonis plenam fidem eius quod diximus. Quod enim Parmenides tractaturus est, tale est, si credimus Zenoni, vt non sit palam in multorum consensu à sene tractandum, at si vt illi volunt de diuinis ordinibus, de primo rerum omnium principio agit, quæ tractatio seni congruentior, aut erubescenda minus. Sed citra omnem est controuersia, nisi nos ipsos velimus fallere, id circa quod versaturus erat Parmenides, dialecticæ esse negocium, neq; aliud ab eo Socrates postulauerat. Id autem iuuenilis potius quam senilis officij Zeno iudicauerat. Quibus etiam testimonijs si non credimus, ipsum percurramus

curramus dialogum, videbimusq; nusquam aliquid affirmari, sed vbiq; solum quæri hoc si sit, quid consequatur, quid item non sit.

Occasionem autem suæ sententiæ de Ente & Vno hîc Academici occupati sunt, quod prima positione hoc se problemate exerceret, ut videat si omnia sint vnum, quidnam consequatur, responderetq; futurum ut illud vnum quod esse ponimus, sit impar: tibi, sit infinitum, nusquam sit, & cum id genus multa enumeret, assert & hoc inter alia: Futurum scilicet ut illud vnum non sit ens. Attende autem etiam si hæc dialectica non sit exercitatio, sed ente vnoq; dogma tradatur, quantum hæc differant, asserere, scilicet vnum super ens esse & hoc asserere futurum, ut si omnia sint vnum, illud vnum ens non sit: & de Parmenide satis.

Enimvero in Sophista in hanc sententiam potius loquitur esse vnum & ens æqualia, quam esse vnum ente superius. Hoc enim vbi explicet non inuenio. Illud multifariam significat, ut per hæc verba: Nam ita considerans, cōfiteris necessarium esse eum qui aliquid dicit, vnum aliquid dicere, & mox cum verò qui non aliquid dicit, necesse est, neq; vnum quid, id est, nihil dicere. Hæc ille: Aequalia ergo apud eum, imò eadem sunt non vnum & nihil, æqualia item vnum & aliquid. Post hæc item probat dici non posse, non ens esse vnum, atq; ita colligit: Ens non enti non accidit, ergo vnum non accidit non enti: loquitur autem de vno quod supra dixerat æquale esse ei quod est aliquid: videtur igitur pro confesso habere vñ esse ens. Sed esto, demus Platonẽ hoc affirmasse quod certe nusquam affirmavit. Age examinemus in quẽ sensum dici verè potuerit, ipsius primùm Aristotelicæ sententiæ in hunc modum fundamenta iacentes.

CAPVT TERTIVM,

In quo declarat, quomodo accipiatnr ens ab Aristotele, cum ipsum vñi æquale atque omnia ambiens facit.

Dictio hæc ens, de qua ambigitur vñi ne æqualis sit, duplicem accipi in modum potest. Primus est, ut cum ens dicimus, omne id intelligamus quod est extra nihil, quomodo vsus est Aristoteles cum vñi ens æquale fecit. Nec dictionem absq; ratione sic vsurpauit: nã ut verè dicitur sentire quidẽ ut pauci, loqui autem ut plures debemus. Sentimus enim & opnamur nobis, loquimur alijs, id est, multitudini, atque idẽ loquimur ut intelligamur. Vulgus autẽ & quicunq; e medio, ita ens accipiunt ut omne id dicatur ens cui non deest esse, & quod dici nihil verè non potest. Sed & qui habiti sapientissimi apud hos ipsos qui cõtrã sentiũt dictione hac ita vfos inuenimus. Parmenides enim Pythagoreus cum dixit vnum esse id quod est, Deum intellexit. Si Simplicio credimus alijsq; permultis qui tueri Parmenidem volũt aduersus eos, qui illum calumniatur: quasi omnia dixerit esse vnum. Vna enim voce respondent nunquam creditum à Parmenide non esse in rebus diuisionem, multitudinem, pluralitatem. Quam ipse alibi in suis poematis apertè confitetur, sed cum dixit vnum est quod est, indicatum ab eo illud cui verè entis appellatio congruit, & quod verè est esse vnum tantum, quod vñ Deus est. Quare si Parmenidi credimus eiusq; defensoribus etiam Platonis, vñ supra eos esse non potest, nisi sit supra Deum, tantumq; abest ut Deum esse ens neget Parmenides, ut soli Deo veram entis appellationem concedat. Atque ita primæ rationis Platoniorum solutio nobis obiter occurrit.

Sed & Dionysius Areopagita, quem qui contra nos disputant, fauorẽ suæ sententiæ faciunt non negabit verè à Deo apud Moysen dici: Ego sum qui sum, quod Græcè ita legimus *ἐγώ εἰμι ὃν*, id est, ego sum ens. Quin ipsemet cum dicant, nihil siue non ens opponi enti, sicut multitudinem opponitur vñi: Concedent necessariò illud quod non est ens, esse nihil siue non ens. Sicut quod non est vnum, est multum siue multitudo: quare si eandem seruant legem locutionis, fateantur oportet Deũ aut nihil esse, quod aures ipse formidant, aut esse ens. Hoc modo ens cum accipitur illud primũ axioma, & vniuersale proloquium statuimus de re qualibet, necessariò dici aut esse eam aut non esse, de nulla autem vtrunq; simul aut dici aut cogitari posse. Cum ergo extra omnia nihil sit præter ipsum nihil, si hoc modo acceptum ens solum nihil à se excludit, omnia ambiat proculdubio necesse est. Quare plura eo ambire vnum non potest nisi ipsum ambiat nihil, quod Plato negat in Sophista. Cum dicit nō ens siue nihil vnum, dici non posse si neque ambiat pauciora, ut ipsi volunt, æqualia ergo & ens & vnum.

In quo declarat quo modo ente dici aliquid superius possit.

Explicauimus alterum ex his modis quibus accipiens posse dicebamus: quod quæritur, quemadmodum rectè vti possunt, verissimè affirmant, nihil esse ente communis. Restat alterum explicemus, iuxta quem erit manifestum posse nihilominus, & verè dici esse aliquid, quod supra entis eminentiâ collocetur. Nominū alia cōcreta, alia abstracta. Concreta, calidū, lucens, candidū, homo. Abstracta, calor, lux, cādor, humanitas. Est autē hæc vis illorū & diuersitas, vt quod abstractū dicitur: id nō tet quod à se tale est, non ab alio. Concretum ex aduerso id significet quod nō à se, sed alterius beneficio tale est. Sic lucens, luce lucet, candidum candore candidum, & homo humanitate est homo. Quoniam verò nihil seipsum participat, neq; eadem conditio eadem rei & à se & alterius participatione inesse potest: Sequitur vt quod abstractum dicitur, à concreto deuominari non possit, quare non congruè dicitur candor candidus est, nigredo nigra est, imò ridiculus erit, qui talia enunciet: non quia candor niger sit, aut calor frigidus, sed quia tantum & ille à nigredine, & hic abest à frigiditate, vt quæcunq; candida sint, illo candida sint, & quæcunq; calenti, huius participatione caleant. Quædam ergo negamus rei cuiuspiam inesse, aut quia illa non habet, vt cūm dicimus nigrum non esse album, aut quia excellentiori uota, & perfectiori ratione habet, quam uos habere eam ex tali locutione significamus, vt cūm negamus albedinē esse albam, non quia nigra sit, sed quoniam non solum idē non est nigra, quia est alba, quod idem est dictū, quia habet albedinem, sed quia ipsa albedo est.

Veniamus ad nostra, ens concreti nominis faciem habet: Idem enim dictum ens & id quod est: Cuius abstractum videtur hæc dictio, *Esse*, vt ens dicatur quod ipsum esse participat. Sicut lucens dicitur quod lucem participat, & videns cui inest ipsum videre. Ad hanc ergo exactam entis significantiam si respiciamus illud esse, negabimus ens, non solum quod non est, & quod est nihil, sed illud quod adeo est vt sit ipsum esse, quod à se & ex se est, & cuius participatione omnia sunt, sicut non id solum negabimus esse calidum quod est expertus caloris, sed quod ipse calor est. Tale autem est Deus qui est totus esse plenitudo, qui solus à se est, & à quo solo nullo intercedente medio ad esse omnia processerunt. Hæc igitur ratio verè dicemus Deum non esse ens, sed super ens & ente aliquid esse superius, hoc est, Deum ipsum, cui quoniam vnus datur appellatio, consequens inde vt vnum supra ens esse fateamur. Vocamus autem nunc Deum vnum, non tam enunciantes quid sit, quam quomodo sit omnia quæ est, & quomodo ab ipso alia sint. Vnum enim, inquit Dionysius, dicitur Deus, quia vnice est omnia. Rursus vnum dicitur, quia ita principium omnium est quæ sunt, sicut omnium numerorum principium vnitas est. Quapropter si, vt volunt Academici, Plato in prima positione Parmenidis affirmat vnum esse ente superius, non erit illud vnum aliud quam Deus, quod & ipsi fateantur communi consensu, asseuerantes de primo rerum omnium principio ibi à Platone tractari.

At dicit quispiam hac saltem ex parte discors erit Aristoteles à Platone, quod Aristoteles nunquam ita ens accipit, vt sit sub vno, Deumque non comprehendat, quod Plato facit. Hoc qui dicunt, Aristot. non legerunt, facit enim & ipse hoc, & longè clarius quam Plato. Nam sexto primæ philosophiæ libro ait diuidi ens in ens per se, & ens per accidens. Cū ens per se in decem genera, dubium nullum apud bonos interpretes sub hoc ente Deum non contineri, qui neque est ens per accidens, neque sub vilo decem generum continetur, in quæ diuiditur ens per se. Vulgata item apud Peripateticos est illa diuisio, quæ dicitur ens diuidi in substantiam & accidens. Quod cū sit ita, accipimus eus vt Deus supra ens sit, & non sit sub ente, quemadmodum docet Thomas primo libro commentariorum in theologicas sententias. Adiciam & hoc iniuria gloriari quosdam Platonicos, quasi mysterium habeant Aristotelis ignotum, cū dicunt, duas esse proprias Dei appellationes, vnum scilicet, & bonum, atque ita bonum & vnum ante ens esse. Sicut enim ostendimus non latere Peripateticos quomodo supra ens Deus intelligi possit, possumus & hoc ostendere duo in primis hæc nomina boni scilicet, & vnus Deo Aristotelem dedisse. Nam duodecimo libro primæ philosophiæ postquam de toto ente separatimq; mem-

bris

tibus disputauit, quærit postremò (quasi post omnia ad Dei solius proprietates inuestigandas conuersus) an præter bonum, quod quasi in exercitu in entium vniuersitate est, sit bonum aliquid separatum, quasi in duce huius exercitus, idque esse determinat quòd bonum Deus est, de quo consequenter eodem capite vnitatem probat in eius testimonium, post validas rationes illud etiam citans Homeri, *ὅς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκπαύεται*. Vbi ergo falsus? vbi discors à Platone est Aristoteles, vbi prophanus? vbi de Deo minus quam deceat honorificè sentiens?

CAPIT VNTVM,

In quo declarat quæ ratione multa Deo adscribant Peripatetici, quæ de eo negant Platonici, docet, quònam pacto per quatuor gradus ad caliginem ascendamus, quam Deum inhabitat.

Soluamus nunc rationes Platoniarum, quibus non eo modo, cui & nos concordamus, sed absolutè aduersus Aristotelem vnum contendunt esse ente superius, & quanquam satis ex superioribus soluta sit prima ratio, qua dicebatur Deus vnum, non tamen ens: suicit tamen operæ pretium digredi latius vt ostendamus cur non solum à diuersis vt pote Platonici & Peripatetici, sed ab eodem sæpè autore de Deo, & verè affirmantur, & verè negentur. Deus omnia est, & eminentissimè atque perfectissimè est omnia. Quod non erit nisi ita in se claudat omnium perfectiones vt quicquid ad imperfectionem spectat in rebus à se rejiciat: possumus autem quicquid imperfecti rationem habet in his quæ sunt duplici capite definire. Alterum est, cum quid in re est quod in genere illius rei minus perfectum est. Alterum cum perfectum suo quidem in genere est, sed ideò non simpliciter perfectum, quoniam vnus tantum generis perfectionem habet, & multa sunt extra ipsum genera suis perfectionibus honestata quæ in illo includuntur. Exemplum primi: Cognitio sensualis non ideò solum imperfecta est, quia cognitio tantum est, & non est appetitio, sed quia & imperfecta cognitio est: tum quia organo eget bruto & corporali, tum quia extrema solum attingit rerum, ad intima, id est, ad substantiam non peruenit. Cognitio item humana, quæ rationalis dicitur, imperfecta cognitio est, quia vaga, incerta, mobilis, laboriosa, adde intellectualem cognitionem mentium diuinarum, quas theologi vocant angelos, & ipsa etiam imperfecta cognitio est: Vel ob id saltem, quod extra se quærit, quod intra se, scilicet plenè non possidet, hoc est, veritatis lucem qua eget & qua perficitur. Accipe vitam. Vita quæ est in plantis, imò quæ in omni corpore est, non ideò solum imperfecta, quia vita est tantum & non cognitio, sed quia non pura vita: potius autem viuificatio quædam ab anima in corpus detiuata, semper fluctans, semper admixta morti, magis denique mors vocanda quam vita. Incipimus enim si forè nescis, tunc mori cum primum incipimus viuere, & mors vita protenditur, tuncq; primum desinimus mori, cum à corpore mortis huius per carnis mortem absoluiamus. Sed hæc perfecta vita est angelorum, quam nisi perennitèr viuificus radius diuinæ lucis foueret, in nihilum tota dilaberetur, eadem ratio in cæteris.

Cum ergo Deum cognoscentem, Deum viucentem facis, illud primum attende vt vita & cognitio quæ illi ascribitur, his omnibus detrimentis libera intelligatur. Sed non hoc satis. Restat enim altera imperfectio cuius exemplum hoc: Concipie vitam perfectissimam, quæ scilicet tota sit vita, & pura vita, nihil habens mortale, nihil mortis admixtum, quæ nullo eget extra se per quod durèr stabilis & permaneat. Concipie item cognitionem quæ & omnia & simul perfectissimè cognoscantur. Adice & hoc cognoscentem scilicet, in se omnia hæc cognoscere, vt non extra se quærat veritatem, quam cognoscat, sed ipse ipsa sit veritas, adhuc horum vtrumq; quanquā suo in genere perfectissimū, & tale vt extra Deum esse nō possit: Sic tamen acceptum & ab iniuncto distinctum, Deo indignum est. Deus enim omnimoda & infinita perfectio est, sed nō ideò tantum omnimoda & infinita, quia omnes particulares perfectiones atq; infinitas tales in se comprehendat. Tunc enim neq; ipse esset simplicissimus, neq; infinita essent, quæ in eo sunt, sed esset infinitum vnum ex multis infinitis numero finitis autem perfectione collectum: quod aut dicere aut cogitare de Deo prophanū est. At verò si vita quæ perfectissima quidem vita est, sed vita est tantum, & nō est cognitio: itemq; si

appetito siue voluntas perfectissima quidem voluntas, sed voluntas tantum & non vita, neq; cognitio est. Similiaq; alia in Deo collocentur manifeste futurum est, vt diuina vita finit, & cognita, quoniam eam habet perfectionem quæ vitæ est, non habet eam quæ cognitionis, quæ appetentia: tollamus ergo à vita non id solum quod eam imperfectam vitam facit, sed quod facit eam vitam tantum & à cognitione similiter alijs nominibus, quibus Deum appellamus, tuncq; quod ex omnibus remanebit necessarium, tale erit, quale Deum intelligi volumus, vnum scilicet, perfectissimum, infinitum, simplicissimum. Et quoniam vita ens quoddam est sapientia, item ens quoddam pariterq; & iustitia, vtique si particularitatis & terminationum conditionem his adimas. Quod supererit non hoc aut illud ens erit, sed ipsum ens, sed simpliciter ens, sed vniuersale ens, non prædicationis vniuersalitate, sed perfectionis. Similiter sapientia bonum quoddam est, quia hoc scilicet bonum, quod est sapientia & non est illud bonum quod est iustitia. Tolle (vt inquit Augustinus) hoc, tolle illud, id est, particularem hanc, tolle limitationem per quam sapientia ita est bonum quod est sapientia, quod non est bonum quod est iustitia, pariterque iustitia sic habet iustitiæ bonitatem, vt non habeat eam, quæ est sapientia. Tuncq; in enigmate faciem Dei videbis, id est, omne bonum, ipsum bonum, simpliciter bonum, omnis boni bonum. Ita vita sicut ens quoddam est, ita est vnum quoddam: enim perfectio vna, pariterq; sapientia perfectio vna est. Abijce particularitatem, remanet non hoc aut illud vnum, sed ipsum vnum & simpliciter vnum.

Cum ergo Deus ille sit, qui vt à principio dicebamus ablata omnium imperfectione, omnia esse certè cum à rebus omnibus & quæ sub suo genere imperfectionem, & sui generis particularitatem abdicaueris, id quod remanet, Deus est: Deus ergo ipsum ens, ipsum vnum, ipsum bonum similiter, & ipsum verum. Duos iam gradus promouimus ad caliginem ascendentes quam Deus inhabitat, à diuinis nominibus omnem purgantes maculam, quæ ex rerum est significatarum imperfectione. Adhuc duo supersunt gradus, quorum alter nominum arguit deficientiam, alter nostræ intelligentiæ accusat infirmitatem. Hæc nomina, ens, verum, vnum, bonum, concretum, quid dicunt & quasi participatum. Quare rursus dicimus Deum super ens, super verum, super vnum, super bonum esse, quia scilicet ipsum esse est ipsa veritas, ipsa vnitas, ipsa bonitas. Verum adhuc in luce sumus, Deus autem posuit tenebras latibulum suum. Ad Deum ergo nondum peruenimus, donec enim quod de Deo dicimus, etiam intelligimus & comprehendimus. In luce versari dicimur, & tanto minor de Deo & loquimur & sentimus, quanto infinita sua diuinitatē capacitas nostræ intelligentiæ minor est. Ad quartum igitur gradum confcendentes intremus ignorantia lucem, & diuini splendoris caligine ex oculati clamemus cum Propheta: Defeci in atrijs tuis Domine. Hoc vnum de Deo postremo dicentes, esse ipsum intelligibiliter & ineffabiliter superid omne quod nos de eo perfectissimum vel loqui possumus vel concipere: tunc super ipsam etiam quam conceperamus vnitatem, veritatem, veritatem, superq; ipsum esse, Deum eminentissimè collocantes.

Huc respiciens Dionysius Areopagita, postea omnia, quæ in symbolica theologia in theologicis institutionibus, & quæ de diuinis nominibus, & de mystica scripserat theologia, postremo in calce eiusdem libri quasi qui iam in caligine esset, & vt poterat de Deo sanctissimè loqueretur, sic post quædam alia ad idem attrinentia exclamauit: Neq; veritas est, neque regnum, neq; sapientia, neque vnum, neq; vnitas, neq; deitas, aut bonitas, neque spiritus est, quantum scire ipsi possumus, neque Filij, neque Patris est denominatio, neque aliud aliquid ex his quæ nobis aut alteri cuiquam in mundo sunt cognita, neque aliquid eorum quæ non sunt, neque eorum quæ sunt, est: neque ea quæ sunt, illam sciunt sicut ipsa est, neq; scit ipsa quæ sunt sicuti sunt, neque sermo ipsius est, neque nomen, neque scientia, neq; tenebræ, neq; lux est, neq; error, neq; veritas, neq; est ipsius vlla omnino positio, neq; ablatio: Hæc vir ille diuinus ad verbum.

Recolligamus quæ diximus, videbimusq; in primo nos gradu discere Deum non esse corpus, vt Epicurei, neq; formam corporis, vt illi volunt, qui Deum asserunt animam esse coeli vel vniuersi, quod & Aegyptij, vt scribit Plutarchus, existimauerunt, & Varro Theologus Romanus, vnde vtrique magnum fomentum idololatriæ, vt alibi declarabimus: sed & quidam sunt ex Peripateticis adeo stolidi vt hanc veram &

Aristote-

Aristotelis sententiam esse confirmant. Vide quantum à vera hi Dei cognitione deficiunt, in carcere quasi in calce quiescentes, & tunc se ad Dei fastigia credentes peruenisse, cum hūmī adhuc iacentes pedem versus eum nondum mouerunt: sic enim nec perfecta Deus vita, neq; ens perfectū, neq; perfectus etiam esset intellectus, sed profanam hanc opinionem quinta decade nostræ concordie latè incessumus.

Discimus in secundo gradu, quod pauciores rectè assequimur, & in quo falli possumus magis sià vero intellectu paululum deuiamus, Deum scilicet, nec esse vitā, nec intellectum, neq; intelligibile, sed melius aliquid atq; præstantius omnibus his. Nomina enim hæc omnia particularem dicunt perfectionem, qualis nulla in Deo est. Quod respicientes & Dionysius & deinde Platonici in Deo & vitam, & intellectum, & sapientiam, atq; his similia esse negant, sed quoniam totam horum perfectionem (quæ in his multa & diuisa est) Deus ipse sua vnica perfectione, quæ est sua infinitas, sua deitas, quæ ipse est, in se vnit & colligit, non sicut vnum ex illis multis, sed vnunt ante illa multa. Idèò quidam alij & præsertim Peripatetici, quos quantum licet serè in omnibus imitantur Parisienses theologi, hæc omnia in Deo esse concedunt. Quod dicentes atq; credentes non solum rectè dicimus & credimus, & cum ijs concorditer qui illa negant, si illud nobis semper Aurelij Augustini fuerit ante oculos: sapientiam Dei non plus esse sapientiam quàm iustitiam, & iustitiam Dei non plus esse iustitiam quàm sapientiam, vitamq; pariter nō porius in eo esse vitam quàm cognitionem, nec cognitionem magis cognitionem quàm vitam. Omnia enim hæc in Deo sunt, vnum non per confusionem, aut commisionem, aut quasi distinctorum mutuum penetrationem, sed per simplicem summam ineffabilem fontalem vnitatem: In qua omnis actus, omnis forma, omnis perfectio, sicut in primò eminentissimo duce, penitissimis diuinæ infinitatis thesauris, ita super omnia, & extra omnia excellenter est conclusa, vt sit tamen non solum omnibus intima, sed magis vnum cum omnibus quàm ipsa sint secum, deficiunt profectò verba & minus omnino etiam quàm concipitur.

Sed vide, mi Angele, quæ nos infātia teneat. Amare Deum dum sumus in corpore plus possumus quàm vel eloqui vel cognoscere: Amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obsequimur. Malumus tamen semper querendo per cognitionem nunquam inuenire quod querimus, quàm amando possidere. Id quod non amando frustra etiam inueniretur, sed redeamus ad nostra. Euidenter tibi iam patet quoniam pacto cum Deus aliàs & mens, & intellectus, & vita, & sapientia nuncupetur, rursus aliquando super hæc omnia collocetur: vtrunq; tamen & verè & consonè comprobetur. Nec propterea Platonem ab Aristotele dissentire, quod ille in sexto de Republ. libro, Deum, quem ibi vocat ideam boni, super intellectum & intelligibilia statuatur, dantem illis quidem vt intelligant, his autem vt intelligantur. Hic autem scilicet Aristot. sæpe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile vocat. Nam & Dionys. Areopagita cum idem dicat quod Plato, non tamen negabit etiam cum Aristotele, Deum seipsum & alia non ignorare. Quare si se intelligit, & intellectus, & intelligibilis est, cognoscit enim, & cognoscitur necessariò, qui seipsum cognoscit, & tamen si quasi particulares, vt dixi, has perfectiones accipiamus, aut cum intellectum dicimus naturam, significemus quæ ad intelligibile, quasi ad aliud extra se tendat, nihil minus quàm Platonici. Aristoteles etiam Deum & intellectum, & intelligibile esse constantissimè sit negaturus.

In tertio gradu plus aliquid nobis dum tenebris propinquabamus illuxit, vt non solum non imperfectum, & quasi mancum aliquid ens Deum impia cogitatione fingamus, quale esse si vel corpus, vel corporis anima, vel constitutum ex eis animal diceretur, neque item particulare aliquod genus, quanquam perfectissimum, quasi humana sapientes eam faciamus, vt si vel vitam dicamus vel mentem, vel rationem, sed etiam eo quod vniversalia iudicant nomina, quæ omnia ambiunt vno scilicet vero, ente & bono melius esse cognoscamus.

In quarto gradu non solum supra illa, sed supra omne nomen quod formari supra omnem notionem, quæ concipi à nobis possit, ipsum esse sciebamus. Tunc primum ipsum aliquo modo scientes, cum eum omnino nesciebamus. Ex quibus colligi illud potest, nō solum esse Deum, vt dicit Anselmus, quo nihil maius cogitari potest, sed id esse, quod infinitè maius est omni eo quod potest excogitari: vt verè dixerit iuxta Hebraicam

braicam literam David Propheta: Tibi silentium laus. Hæc pro solutione primæ rationis dixerimus, vnde magna etiam aperitur fenestra legitimæ intelligentiæ librorum Dionysij qui de mystica theologia, & de diuinis nominibus inscribuntur. In quibus illud cauendum, ne aut minima faciamus quàm sint quæ ille scripsit, sunt autem maxima, aut dum paruum existimamus omne quod intelligimus, somnia nobis & inextricabilia commenta confingamus.

CAPVT SEXTVM,

In quo secundam soluis rationem Platoniorum de prima, scilicet materia.

QUOD verò obijciunt de prima materia, frivolum est. Illa enim quatenus ens est, quatenus vna est, quinimò si Platonis sectari verba ad vnguem volunt, concedant oportet vniuersam illam habere minus rationem quàm entis. Neque enim Plato vult eam esse prius nihil, alioquin quomodo receptaculum formarum, quomodo nutrix, quomodo natura quædam & reliqua erit, quæ eam esse in Thimæo ille confirmat. Nihil igitur nihil, id est, non omnino entis expers si Platoni credimus, qui tamē eandem in Philebo vocat non solum multitudinem, quæ ut ipsi volunt opponitur vni, sicut nihil opponitur enti, sed infinitum. Multitudo autem si sit finita, non omnino fugit rationes vniuersas, quoniam quæ finita est, vna est, at infinita multitudo ita omnino vniuersam naturam non habet, sicut nec termini. Materia ergo prima secundum Platonem magis ens quàm vna, quàm qui contra disputant, ut vnum ente superius comprobarent ens non esse, & tamen vnum esse dicebant. Iamblicus item Platonius in eo libro quæ facit de secta Pythagorica, materiam primam vocat dualitatem, eò quod dualitas prima sit multitudo, & reliquarum omnium multitudinum radix. Materia ergo prima, secundum eum quæ magnus adeo inter Platonicos est, ut diuinus vocetur, non solum non vna, sed multitudo, sed radix omnis quæ in rebus multitudinis est. Hæc diximus sua illis obiectantes. Cæterum neque vnitatis expers omnino est illa sicut neque esse. Exactam autem vnitatem ab eadem à qua & esse recipit forma, præterea quæ de vnitatis eius vel affirmatiua vel negatiua disputantur, quæ omnia his notissima, qui vel vnam cum Aristotele deambulauinculam fecerint.

CAPVT SEPTIMVM,

In quo tertiam soluis rationem Platoniorum de multitudine, ostenditque dicentibus vnum esse Entis communis, aliquid esse concedendum, quod Plato negat.

FALLUNTUR autem plurimum in tertia ratione. Non enim eo modo opponitur multitudo vni, quo modo opponitur non ens enti. Hæc enim contradiçtoriam habet oppositionem, illa aut priuatiuam aut contrariam, de qua re latè disputant Aristotelici decimo lib. primæ philosophiæ. Sed videant quas ruinas incidunt qui vocantur Platonici, & vnum dicunt ente superius. Certum est quotiens duo ita se habent genera, ut sub altero tantum sub communiori alterum sit, fieri posse ut aliquid inferioris ambitum effugiat, quod tamen non effugiat superioris. Hoc enim est quare illud dicitur esse communius. Exemplum in promptu, quia animal cõmunius est homine, potest fieri ut aliquid non sit homo, siue non homo, quod tamen sit animal, pari ergo ratione si sit vnum ente communius, fieri poterit ut aliquid sit non ens siue nihil, quod tamen sit vnum, atque ita de non ente vnum prædicabitur, quod expressè in Sophista confutat Plato.

CAPVT OCTAVVM,

In quo declarat quomodo quatuor hæc Entis scilicet, Vnum, Verum & Bonum in omnibus sint, quæ sunt post Deum.

VETISSIMA ergo sententia est quatuor esse quæ omnia ambiunt, ens, vnum, verum, & bonum. Si ita accipiantur ut illorum negationes sint nihil, diuisum, falsum & malum. Addita sunt his quatuor duo alia: Aliquid scilicet, & res, à posterioribus Avicennam secutus, qui multis in locis philosophiam Aristotelis interpellauit, vnde sunt illi cum Auerroë magna bella pugnata: sed quantum ad hoc spectat, parua in re discordia. Diuidunt enim hi quod sub vno intelligitur, in vnum & aliquid, quod à Platone non abhorret, qui in Sophista inter has communissimas dictiones enumerat aliquid,

quid, & quod sub ente continetur, partiūtur in ens & res, sed de his alibi. quatuor hæc vñceptum prosequamur. Aliter sunt in Deo, aliter in his quæ sunt post Deum, quando quidem hæc Deus habet à se, alia habet ab eo. Videamus primò quomodo insunt rebus creatis, omnia quæ sunt post Deum, habent causam efficientem, exemplarem & finalem, ab ipso enim, per ipsum, & ad ipsum omnia. Si igitur res consideramus vñ à Deo efficiente constituuntur, sic entia dicuntur, quia illo efficiente esse participant, si vñ exemplari suo quam vocamus ideam secundum quam illas condidit Deus quadrant & respondent, verè dicuntur. Vera enim imago Herculis dicitur, quæ vero Herculi conformatur. Si vt ad eum tanquam ad finem vltimum tendunt, bonæ dicuntur. Si verò vnaquæq; res secundum se absolute accipitur, vna cognominatur.

Est autem hic ordo vt primum vnumquodq; sub entis ratione concipiatur, quoniam prius efficitur agens vnumquodq; quam illud in se sit aliquid, alioquin nõ secundum totum quod est esset ab agente. Quo fit vt nihil sit post Deum, quod concipiant res hoc de eo non intelligamus quod est ens ab alio, ens finitum, ens participatum, succedit enti vnum: Tertia est veritas, quia postquam est aliquid in se, videndum est an sit tale quale est exemplar ad quod fuit formatum, cui si simile inuenitur, reliquum vt in illud vtpote affine atq; cognatum per bonitatem se conueniat. Aequali autem hæc esse ambitu quis non videat, da aliquid esse certè & vnum est. Nam qui vnum non dicit nihil dicit (vt ait Plato in Sophista) Est enim illud quicquid est à se indiuisum & ab alijs diuisum, quæ non sunt ipsum. Hoc autem cum dicimus, intelligimus vnum, siue vt Platonis verbis loquamur, est idem sibi & ab alijs alterum, quod vnicuiq; rei congruere in eodem dialogo ipse confirmat: Verum est etiam necessariò: Nam si est homo, vtiq; verus est homo, idemq; dictu hoc non esse verum aurum, & non esse aurum: nam cum dicis verum aurum non est, hoc significas, videtur quidem aurum & est aliquid simile auro, sed non est aurum. Propterea Aurelius Augustinus definiens in soloquijs, quid sit verum: Verum est, id quod est quod non ita accipi debet vt idem sit ens & verum. Sunt enim licet re idem, ratione tamen & definitione diuersa, quare vnum per aliud finiri non debet: sed hoc exprimere voluit Augustinus tunc dici rem veram, cum est id quod vocatur & esse dicitur, vt tunc verum est aurum, cum aurum est, & non aliud est quam aurum. Hoc est ergo quod dixit, verum est id quod est, quod quidam non aduertentes calumniam faciunt diffinitioni.

Similiter autem & bonum est, quia quicquid est, quatenus est, bonum est: & longè errat Olympiodorus, mea quidem sententia, sic credens probare aliud esse bonum & ens, quoniam bonum simpliciter desideramus. Non est autem esse simpliciter, sed bene esse, deoq; fieri posse, vt si malè sit nobis, nõ esse desideramus: nam vt illud omittamus, an quibus malè & miserè est, recto & naturali desiderio appetere possunt vt non sint: non aduertit ille sicut multiplex est esse, ita multiplicem esse bonitatem. Est enim primo esse naturale rerum, vt homini esse hominem, leoni esse leonem, lapidi esse lapidem, quod esse & naturalis bonitas indiuiduè sequitur. Sunt alia esse, quæ aduentitia dici possunt, vt homini esse sapientem, esse pulchrum, esse sanum, quemadmodum autem sapientia & pulchritudo, alia entia sunt ab humanitate, ita alia bona sunt. Aliud enim bonum humanitas qua homo est homo, aliud bonum sapientia, qua non iam homo, sed homo sapiens euadit, sicut & hæc aliud, & illa aliud ens, & est, & dicitur. Sicut ergo omnia appetunt bonum, ita omnia appetunt esse: & primo quidem eam appetunt bonitatem, quæ esse naturale consequitur, quoniam hæc fundamentum sequentium bonitatum, quæ illi omnes adueniunt, vt sine illa stare non possint. Quoties enim erit felix, qui omnino non erit verum, non illa eis sufficit bonitas, quam tunc adipiscuntur cum primum sunt, sed cupiunt accedere & reliquas, quæ illam primam absoluant & exornent. Sicut autem verè dicimus præter primam ab eis bonitatem alias appeti bonitates, ita verè dicere possumus præter primum esse desiderari ab eis alia esse, quia aliud est esse felicem, aliud esse hominem. Et si quis det fieri posse, vt quis nolit esse, si non sit felix, non sequetur (vt putat Olympiodorus) aliud esse bonum, aliud ens, sed aliud esse ens hominem, aliud felicitatem, pariterq; aliam hominis bonitatem, aliam felicitatis: quatum alteram, id est, primam homo non vult, nisi habeat & secundam: omitto an eadem ratione aliquid bonum simpliciter dicatur, & ens simpliciter, an quod ens dicitur, simpliciter bonum tale, & quod bonum simpliciter,

ens

ens tale dicatur (non enim hic omnia disputandi locus) verè ergo dicebamus vnum quodq; quod est, eatenus esse bonum quatenus est. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quid nã, à bono Opifice sunt, qui sui similitudine omnibus imprimit quæ sunt ab ipso. In entitate igitur rerum admirari potestiam efficientis possumus Dei, in veritate venerari artificis sapientiam, in bonitate reclamare amantis liberalitate, in vnitate suscipere conditoris vnicam, vt sic dixerim, simplicitatem. Quæ vnum quodq; sibi tum omnia inter se inuicè, tum ad seipsum vniuit omnia, sic vnum quodq; ad suum, ad aliorum, ad Dei postremò vocans amorem.

Examinemus & eorum opposita an æquali similiter ambitu sint, falsum & nihil idè esse ostendunt quæ suprà diximus. Malum & nihil si differre dicamus, reclamabunt philosophi pariterq; theologi. Quare & facere malum nihil est facere, diciq; solet mali non esse causam efficientem, sed deficientem, vnde illorum insania confutatur, quæ duo principia posuerunt, alterum bonorum, alterum malorũ, quasi efficiens aliquod principium mali esset: sed diuidere rem idem est quod destruere, nec ita possumus rei cuiuspiam suam & naturalem vnitatem adimere, vt nihil minus illius esse in sui integritate remaneat. Non enim totum est suæ partis, sed illud vnum quod dissultat ex partibus, vt docet Aristot. 8. lib. primæ philosophiæ. Quare si in partes diuidas totum, partes remanent quidem, totum autem quod diuiditur, ipsum non remanet, sed definit esse actũ, & potentia tantum est: sicut partes, quæ prius erant potentia, tunc esse actũ incipiunt, quippe quæ prius cùm erant in toto, vnitatem propriam actũ non habebat, quam tunc primum sortiuntur, eũ separata à toto ipso per se subsistunt.

CAPITVLVM NONVM,

In quo declarat quomodo illa quatuor in Deo sint.

Examinemus rursus qualiter hæc sunt in Deo, cui nō insunt in respectu ad causam quam non habet (ipse enim omnium causa à nullo est) duplici autem ratione in Deo possunt considerari, aut quatenus aliorum causa est, quæ distinctio creatis rebus non conuenit, quantum ad præsentia negotium attinet, quoniam Deus si esse potest vt non sit causa. Alia non sic esse possunt vt non sint: ab eo igitur Deum primus sic concipimus vt sit vniuersitas omnis actus, plenitudo ipsius esse, quam intelligentiam ita subsequitur vt sit vnus, vt neq; oppositum concipi possit. Vide quantum aberrant, qui plura prima principia fingunt, plures deos. Statim & verissimum est, quod enim habet quod appareat esse, & non sit qui est ipsum esse, consequens certè vt sit & ipsa veritas, sed & ipsa bonitas erit, boni enim tres conditiones, vt scribit Plato in Philebo, vt sit perfectum, sufficiens, expetendum. Erit autem hoc quod tale concipimus perfectum, quia illi nihil deerit, qui est omnia: erit sufficiens, quia illud possidentibus, nihil deerit, in quo inuenient omnia: erit expetendum, quia ab illo & in illo sunt omnia, quæ expeti aliqua ratione possunt: Deus ergo plenissima entitas, indiuidua vnitas, solidissima veritas, beatissima bonitas. Hæc ni fallor est illa *negaxwv*, id est, quaternitas per quam Pythagoras iurabat, vocabatq; principium semper fluens naturæ, principium enim, hæc quæ vnus sunt Deus, omnium esse demonstrauimus: sed & iuramus per ea quæ sancta, quæ firma, quæ diuina sunt, quid illis aut firmitus, aut sanctius aut diuinus?

Quod si Deo, vt rerũ causa est, appellationes has quatuor assignemus, ordo totus inuertitur. Primò enim vnus erit, quia prius in se intelligitur, quàm intelligatur vt causa: secundo erit bonus: tertio verus: quarto ens. Nam cùm causa quæ dicitur finis, prior est ea quæ est exemplaris, & exemplaris prior efficiente. Primò enim appetimus habere quo ab iniuria tempestatum protegamur, tũ idæam domus mente concipimus: postremò in materia, illam extrinsecus efficiendo formamus. Quare si quemadmodum superiori capite definiuimus bonum ad causam finalem, verum ad exemplarem, ens ad efficientem spectat, Deus vt causa est: Primò boni, tum veri, postremò

entis rationem habebit, quæ omnia hic breuiter perstringimus, facta alioquin quæstionum multarum atque magnarum.

CAPVT DECIMVM,

In quo totam disputationem ad vitam institutionem & morum emendationem conuertit.

Verum ne alijs potius quam nobis disparemus, illud curandum, ne altissima perscrutantes, in humili, id est, indigna his conditione viuamus, quibus cœlitus datum vt indagare cœlestium etiam rationes possimus: Sed illud assidue meditandum, hanc nostram mentem, cui diuina etiam peruia sunt, ex mortali semine esse nō posse, neque felicem alibi quam in diuinorum possessione futuram, tantoq; magis dum hic quasi aduena peregrinatur propinquare felicitati, quanto posthabita cura terrenorum ad diuina se magis erigit & accendit. Admonere autem in primis nos præfens disputatio videtur, vt si esse beati volumus, beatissimū omnium imitemur Deum, vnitatem in nobis, veritatem, bonitatemq; possidentes. Vnitatis pacem turbat ambitio, & sibi hærentem animum extra se rapit, & in diuersa quasi lacerum trahit atque discerpit. Veritatis splendorem & lucem in cœno, in caligine voluptatum quis non amittit? bonitatem furacissima nobis furatur cupiditas, id est, auaritia. Bonitatis enim peculiare hoc, communicare alijs bona quæ possides. Quate cum quæreret Plato, cur Deus condidit mundum, respondens ipse sibi bonus, inquit, erat. Hæc sunt illa tria, superbia scilicet vitæ, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, quæ vt scribit Ioannes, ex mundo sunt, & non sunt ex Patre, qui ipsa vnitas, ipsa veritas, ipsa bonitas est.

Engiamus hinc ergo, id est, à mundo, qui positus in maligno, euolemus ad Patrem ubi pax vnifica, ubi lux verissima, ubi voluptas optima. Sed quis dabit pennas vt illuc volemus? Amor eorum quæ sursum sunt. Quis adimet? Libido rerum quæ super terram, quam si sectemur, iacturam facimus & vnitatis, & veritatis & bonitatis. Neque enim sumus vnum, si curuum sensum, & spectantem cœlestia rationem, virtutis sedere non deuincimus: sed duo in nobis principes, quasi per interualla regnantes, dum nunc Deum per legem mentis, nunc Baal per legem sequimur carnis, & regnum nostrum in se diuisum profecto desolatur. Quod si ita erimus vnum, vt mancipata sensui ratione sola imperet lex membrorum, falsa erit hæc vnitas, quia veri non erimus: dicemus enim & apparebimus homines esse, id est, animalia ratione viuētia, & tamen erimus bruta, quibus pro lege sensualis est apparentia, præstigiū faciemus his qui nos videbunt, inter quos habitabimus. Non respondebit imago suo exemplari, instar enim Dei sumus, Deus autem spiritus: nos non spiritales iam, vt Pauli vtr verbis, sed animales: cum autem per veritatem ab exemplari non excedimus, restabit vt per bonitatem ad ipsum tendentes illi aliquando copulemur. Quod si tria hæc, vnum scilicet, verum, & bonum, perpetuo annexu ens consequatur: reliquum est vt cum illa non sumus, etiam prorsus non sumus, & si esse videamur, & quamuis credamus viuere, moriamur tamen potius iugiter quam viuamus.

*ANTONII PAVENTINI ADVERSVS LIBELLVM
de Ente & Vno. Obiectiōnes prima.*

Silibellus quispiam de Ente & Vno inscribi mereatur, necesse est entis vnusq; naturam proprietatesq; explicet, hoc autē opusculo quo nuper in manus meas venit, quodq; de Ente & Vno inscribitur, nōnulla pertractantur, à titulo atq; inscriptione penē aliena: principale siquidem authoris propositum est disputare, an iuxta Platonem ens, vnumq; sese inuicem mutuo consequantur, an vt Academicos putant vnum sit ente communius: Sed hoc non est de ente & vno pertractare, sed de mutua entis vnusq; conuersione, nec omnino absolute, sed iuxta Platonem duntaxat: nec enim si quispiam philosophus eam solū questionem agitare, quæ est an anima immortalis sit, propterea de anima disputaret, sed de sola animæ immortalitate tractatus haberetur. At præterea operis author Academicos arbitrari Deum iuxta Platonem verē ac propriē ens non esse, quod equidem plurimum demiror. Si enim omnes Academicos siue Platonicos intelligat, quemadmodum locuti significare videtur, alioquin non absolute pronuntiaret id Academicos sentire, mediatio fortasse non caret. Themistius enim inter Platonicos author non ignobilis ideam quæ rerum principium

pium est, ex Platonis sententiâ testatur, verè ac propriè ens esse, & vnum. Platonici verò aut omnes aut pleriq; non aliud putant ideam, aliud verò rerum opificè Deum, prosequens præterea dicit: Si quoquomodo defendi potest iuxta Platonem esse vnum ente communius, ita censendum est, vocabula, inquit, quæ nomine parum Latino concreta appellat, vt est candidum, lucens, ens, alienum aliquid significant, quo præsentē res vocabuli appellationem sortiuntur. Aliud quippe est candor, aliud candidum, aliud homo, aliud humanitas: ens igitur vocabitur in quo esse aliud est, aliud verò quod subsistit. Deus igitur qui ipsum esse est ens censeri non poterit, sed vnus ex quo omnia continet & claudit.

Sed nonne huiusmodi defensio sibi ipsa parum cohæret? qua enim ratione, candidum, & homo, & ens, alienum aliquid significant, eadem quoq; vnum, & beatum, & Deus, & similia huiusmodi multa alienum aliquid significant necesse est: Deus igitur qui vnitas est, & beatitudo simul, & deitas, neq; vnus vocari poterit, nec beatus, nec omnino Deus, quomodo igitur ens non est, sed vnus. Præterea ens eò dictum est quòd est, quemadmodum igitur fieri non potest, vt qui sedet sed ens non sit, fieri etiam non poterit, vt qui verè ac propriè ens non sit. Ego enim (inquit Deus) sum qui sum. Admirabilius autem videri potest quòd non solum iuxta Platonem defendere conatur Deum ens non esse, verum etiam Aristotelem quoq; ipsum in eandem sententiam trahere conatur: Quinto enim inquit, Metaph. libro: Ens diuidit in ens per se & per accidens, ens verò per se in decem prædicamenta, in nullo autem, inquit, genere Deus collocari potest, quemadmodum beatus Thomam demonstrasse existimat. Si igitur Deus non est ens per se, neq; per accidens, vt constat iuxta Aristotelem ens non erit, præterea ens in substantiam & accidens iuxta vulgarissimam diuisionem segregatur. Non est autem Deus accidens, neque substantia, ea enim, inquit, genus est, Deus autem cuiuslibet generis limites excedit, sed equidem non video qua ratione ductus operis author Aristoteli nostro Platoniam ascribat opinionem, si tamen opinio Platonis est, diuisio enim entis in ens per se & per accidens complexi entis diuisio est, quemadmodum beatus Thomas, cui plurimum autoritatis tribuit, eo loco subtiliter scribit.

Idem manifestum est exemplis, ens enim per accidens iuxta Aristotelè est triplex, aut enim accidens de subiecto prædicatur, aut subiectum de accidente, aut accidens de accidente, quæ omnia ad complexionem pertinent. Pari modo entia per se vocantur, in quibus aliquid prædicatur, quod vel ad substantiam pertinet, vel ad quantitatem, vel aliud genus, dummodo quod prædicatur subiecto per se cõueniat, vt album Socrati, non etiam homini, animali, e quo: Entis autem in substantiam & accidens diuisio, Deum quoque complexitur: est enim per affirmationem, negationemq; facta diuisio: substantia enim est, quod nulli innititur, sed per se est: Accidens autem quod est in alio vel in substantia, horum autem nihil est medium, vt beatus Thomas putat; siquidem inter substantiâ habere & non habere nulla medietas cogitari potest. Substantia igitur quæ accidenti opposita est, genus non erit, si Deus nullo genere continetur. Præterea non est indubitata Aristotelis opinio, Deum per se nullo genere contineri, ad sunt enim nonnulli Aristotelè imitati, qui existimant Deum in prædicamento per se collocari, & ego quidè purò ea sententia insignem philosophum Boëthium fuisse, monstraremq; si opus esset ex verbis Boëthij, nec nõ Augustini aptè id colligi. Rursum ait vnus negationè esse diuisum, quod probat, eò quòd res destruitur, quando discerpitur diuiditurq; sed quomodo diuisum potest vni tanquã negatio opponi, inter affirmationem enim negationemq; cõtradiçtio est: Chimæra verò neq; vna est, neq; diuisa: nec hoc quod est diametrum esse commensurabilem, aut vnum est, aut diuisum. Falsum quoq; verè negationè esse existimat, quod & si quoquomodo defendi possit, atramen contrarium potius est, quàm negatio, quemadmodum beatus Thomas monstrat. Non enim Chimæra vera est aut falsa, nisi vocabulo prorsus abutamur. Verum enim est quod est, hoc est vt ipse exponit, quod est id quod videtur, & dicit, falsum igitur erit quod nõ est, id quod videtur: & dicitur vt nummus falsus, nihil igitur falsum esse contigit, nisi quod videtur esse aliud quod nõ est. Inter id verò quod videtur esse, quod est, & id quod non est, quod videtur, nulla cõtradiçtio est, verè igitur falsumq; nulla affirmationis negationisq; oppositione aduersantur. Malum etiam boni negationem

nem purat. Aristoteles verò bonum & malum contrariorum genera esse in prædicamentis affirmat, quod autem negatio est, genus esse nō potest. Præterea bonum ea ratione, qua bonum est, expectandum est, malum verò fugiendum: Expectere verò, & fugere & inuicem contraria sunt, quemadmodum congregare, segregareq;: bonum igitur & malum erunt contraria, quod Boëthius quoque in prædicamentis assueerat, quicquid ceteri circū id dixerint.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO FAVEN-
sino S. *Responsio obiectionum primarum.*

Quæstiones tuas aduersus cum libellum, quem nuper ædidi de Ente & Vno, tantacum voluptate legi, quanta à te & charitate & libertate animi sunt perscriptæ: Debeo tibi plurimùm nomine huius officij, quòd si vel amicis impenderemus liberius, vel ab eis libentius exigeremus, esse certè longè quàm sumus, & doctiores, & meliores. Sed exitialis hæc persuasio cepit hominum mentes, vt non placere nos illis putemus, quibus errata nostra non placent, liberumq; amicorum iudicium, vel odium, vel morositatem: adulationem verò, amorem & naturæ bonitatem interpretemur. Ita fit vt dum laudari malumus vel immeriti, quàm vel merentes castigari, irideamur semper, laudem nunquam mereamur. Vide quantum erremus. Nam laudatio omnis ferè semper inutilis, sæpè autem noxia. Quoniam si vera, quid afferat utilitatis si sit falsa, infans proferat nos efficit qui laudamus, ridiculos autem qui laudant. Reprehensio certè vilis semper, quæ si sit iusta ad cognitionem, si minus iusta ad defensionem nos excitat veritatis. Deniq; quid est aliud castigari? quàm alieno labore fieri meliorem: Aut quid aliud librum amici lima splendescere? quàm de illius vigilijs te proficere dormientè. Non possum igitur, vt dicebam tibi plurimùm non debere, qui de his quæ in meo libro tibi minus placuerunt, quid sentires, mihi liberè significasti. Agnouit præter beneuolentiã in tuis scriptis, tuam etiam illã mihi iam pridem notã ingenij dexteritatem, cœpiq; statim, nō quasi pater, sed quasi iudex examinare sæuerius quæcunq; notaueras, vt potè quæ iam mihi etiã ipsi de tuo testimonio in suspicionem venerant falsitatis. Sed ita cogitanti occurrerunt nonnulla quibus defendendi illa & vindicari à culpa posse viderentur, quæ quidem liberè volui ad te perscribere, ne forte quam in te laudo virtutem minus ipse amplecterer, vt si in illis taxandis tuū iudicium non imitor, saltem in defendendis imiter libertatem.

Non rectè, inquis, liber de Ente & Vno inscribitur, cū de entis vniūsq; natura, proprietatibusq; in eo non agas, sed de vniū tantū entisq; conuersione. Mihi Anroni ira videri solet, duo quasi vestibula libris præstitul, Titulū & Proœmium. Titulus Proœmium curtum est, Proœmium titulus fusus & explicatus. Promittit titulus tractatū de Ente & Vno: quid autè de Ente & Vno tractandū sit, proœmium explicat. Quod si fiat in titulo, timendum ne libri titulus liber fiat. Posset hoc defendi præiudicio mille auctorū à quibus præscriptæ libris eorum titulationes calumniam eandem paterentur. Sed non id quæstioni pondus, vt vel ego vel tu in ea diutius occupemur.

Miraris præterea quòd à Platonis creditum dixerim Deum non esse propriè ens: Noli me mirari, sed illos quos & ego tecum in huius dogmatis assertionem non probo, sed hoc illos sensisse quod tibi penè incredibile videtur, hocq; posteris scriptum reliquissent otiosissimū omnibus qui Platonica legerunt: hoc Sirianus, Proclus, Plotinus, & qui deniq; extant Platonis interpretes vno ore confirmant. At inquis Themistius inter Platonicos nō ignobilis assenti ideam ex Platonis sententiã verè ac propriè ens esse & vnum: Platonici autem vel omnes vel pleriq; nō aliud putant ideam, aliud terū oppositū Deum. Quare si idea ens propriè dicitur & Deus etiam ipse propriè dicitur ens. Hæc tu satis ingeniosè, sed vide an satis peritè. Illi enim, Proclus scilicet & Plotinus, ideam faterentur esse ens & dici, sed Deum vt supra entia, ita supra ideas esse contendunt. Plotinus enim in ea mente quæ à Deo proxima est, quàm & primum ens & primum intelligibile, & primā vitam vocat, ideas omnes collocavit, vt sit Deus idearū non finis, sed fons, non receptaculum, sed principium. Proclus non vnum modo, sed multos ordines mentium medios facit, inter Deum & ideas, quā plenitudinem æmulatus Platonis verba in Timæo, per se animal nuncupauit. Prætereo Sirianū, Amelium, Iamblicum, aliosq; complures idem sentientes. Rudimēta hæc & quasi incunabula

bula sunt illius doctrinæ quæ Platonica existimatur. Quod si quis tibi det non aliud re-
esse ideam & Deum, aliud tamen ratione esse, nec tu negabis. Quæ diuersitas abunde
faciet vt Deus quidē quatenus exemplar est hominis, æqui, leonis, ens dici verē pos-
sit, quatenus verō nihil respicit extra se, nullamq; ad res creatas habet habitudinē, sed
in suæ Diuinitatis recessus solitarius manet, appellationem omnem entis excēdar, sit-
que eius neq; nomen, neq; opinio, vt Dionysius inquit. Quare manifestissimum est &
apud principes Academicæ Deū propriē ens dici nō posse, & si quis det idē & Deū
re esse idē, nō tamē cōtinuō sequi, vt si idea sit ens, Deus etiā propriē ens dicendus sit.

Transcēamus ad alia, inter quæ illud tibi maximē displicet, quod dixerim aliquam
esse loquendi rationem, quam si sequamur, verē dicere poterimus vnum esse ente su-
perius. Quandoquidem sic Deo dare vnius possumus appellationem, vt entis tamen
non demus, propterea quod ens concreti nominis (sic enim Latine loqui possumus)
faciem habeat, significatq; id quod ab alio esse participat, quod de Deo dici non po-
test, qui est ipsum esse, eadē inquit ratione vnum appellari non poterit, quia & vnum
scilicet, concretum nō est, quemadmodum & ens. Hanc ergo quæstionem & vidi
eū scriberem & dissolui: nam simul ac probaui ens, quia id significat quod nō est ex
se, sed alterius participatu est, enunciari de Deo non posse, adiunxi cui scilicet Deo,
quoniam vnius datur appellatio, consequens inde vt vnum suprà ens esse fateamur,
statimq; post hæc tuæ isti occurrens objectioni adieci: vocamus autem Deum vnum
vnum nō tam enunciantes quid sit, quàm quomodo sit omnia quæ est, & quoquo mo-
do ab illo omnia sint: vñ enim inquit Dionysius, dicitur Deus, quia vnice est omnia,
rursus vnus dicitur, quia ita principium omnium est, quæ sunt sicut omnium numero-
rum principium vnitas nō est. Hæc ego ibi ad verbum: Si igitur cū Deum vñ dicimus,
enunciare volumus quid sit, fateor tecum eadem ratione dici vnum non posse, qua
neq; ens dici potest, quia vt utrumq; scilicet, concretū nomen est. Quin hoc ipsum ego te
prior in eodem libro apertē asserui per hæc verba: Hæc nomina ens verum vnum bon-
num concretum, quid dicunt, & quasi participarum. Quare rursus dicimus Deum su-
per ens, super verum, super vnum, super bonū esse, quia ipsum esse est ipsa veritas, ipsa
vnitas, ipsa bonitas. Hæc ibi. Non me igitur fugit, cū scribebam, & æquē concreta ef-
se ens & vnum, & ratione concretionis aut neutrum aut vt utrumq; pariter à Deo remo-
uendum. Verū quemadmodum suprà admonueram, cū Deum vnum nō tamen
ens dicimus, non quid sit Deus, sed quomodo sit id quod est significamus, quia scili-
cet, principalissimē & simplicissimē est omnia. Qui modus per entis appellationem
nullo pacto vel indicari, vel figurari potest, per vnitatis autem typum & cognomina-
tionem potes. Ita enim se habent entia, sicut numeri, vt scribit Aristoteles, & numero-
rum tam principalissima quàm simplicissima vnitas est.

Adijcis admirari te quod non solum iuxta Platonem, sed iuxta Aristotelem etiam
velim defendere, Deum non esse ens. Ego verō, si librum attentius percurristi, hoc
toto opere principaliter ago, vt ostendam Deum & esse & dici propriē ens, non so-
lūm ex Aristotelis dogmate, sed etiam Platonis, consequenter vnum non esse ente
superius. Verū ne omnino insanire viderentur qui id dixerunt, Deum scilicet, non
esse ens, sed super ens, inter quos si nec Plato sit, nec Aristoteles, certē Dionysius
est Arcopagita vtroque maior, probare conatus sum aliquam esse locutionis ratio-
nem, quam si sequamur, non absolum erit à veritate, Deum appellatione entis esse
maiores, quàm à Peripateticis etiam interdum vsurpari, licet adeo abhorrereas, ne-
gare rāmen non potes nisi illorum neques auctoritatem: quibus tua etiam sententia
primus in illa familiaris locus debetur. Nam diuisionem entis in substantiam & acci-
dens frequentem esse apud Aristotelicos quis nescit? Cū autem ita ens diuisur
Deum non ens, sed suprà ens esse, tui Thomæ sententia est, de quo illud olim solebas
dicere, Thomam aufer, mutus fiet Aristoteles: verba Thomæ fermē hæc sunt: Deus
nec accidens est, nec substantia propriē dici potest, rum quia substantia idē substan-
tia dicitur, quia subsistat, rum quia substantia quidditate indicat, quæ aliud est ab es-
se eius. Quare illa diuisio entis in substantiam & accidens, diuisio entis creati est, hæc
ille. Præterea cū dicit Aristoteles primum philosophum de ente agere quatenus est
ens ex causis principijsq; entis, multi sunt ex Peripateticis qui velint inter entia ibi
ab Aristotele Deum non collocari, sed inter causas entis. Posse autem & rursus alia,
ratione

ratione locationis propriè dici Deum esse ens, non modò non negavi, sed asserui confirmaviq; etiam multis rationibus, tertio capite eiusdem operis. Nescio autem cur tu imitator semper authorum illustrium, nunc tamen à clarissimis Peripateticis ad illos deficias, qui Deum sub genere collocant, quibus Boëthium se nullo modo annumerari velle non dubiro.

Postremò nec vnus diuisum, nec falsum veri, nec boni malum esse negationem contendis. Equidem de horum oppositionibus scio non facilem esse controuersiam Inter magnos authores, ob idque librum in quo de his obiter tractabatur, hac clausula terminaui: Quæ omnia breuiter hic perstringimus, forta alioquin quæstionum multarum atque magnarum. Minus autem probabilem aut veram esse sententiam quam sum sequutus, vt dubitem, nihil me mouent quæ tu obijcis. Chimæram ais nec vnā esse nec diuisā. Ego verò dico Chimæram quam mente concipimus, idè non esse, quia partes ex quibus illam constare intelligimus, apud te rerum naturam diuisæ, non autem vnitæ sunt. Et quemadmodum illud non est, cuius partes ex quibus constitueretur, si esset, diuisæ sunt ita illud non solum non est, sed nec esse potest, cuius partes nec sunt vnitæ, nec vi naturæ vniri possint. Quare non aliam ob causam chimæram non solum non esse dicimus, sed nec fieri posse credimus vt sit, nisi quia brues, ex quibus illam effingimus, in vnā coitura aliquando animalis compositionem non est credibile.

Rursum instas, quia diametrum non est esse commensurabilem, neq; vnum, neque diuisum est. Falleris mea quidem sententia. Nam qua ratione falsum, eadem necessariò in se diuisum est. Eatenus enim aliquid falsum deprehenditur, quatenus secum pugnat, & contradictionem includit. Quid autem est aliud contradictionem includere, quàm in seipso esse diuisum? Omne igitur verum vnum, quia sibi constans & consonum: Omne falsum diuisum, quia secum pugnans & sibi ipsi non coherens est. Falsum negationem esse veri multi crediderunt, id quod te etiam non latet, nec obstant argumenta quæ affers. Falsum enim, vt dixi, illud vocamus quod nō est, id quod videtur, vt falsum aurum quod videtur esse aurum, nec tamen est aurum. Quamquam autem falsum aurum non solum non sit aurum, sed & aliud sit quàm aurum, ei tamen quatenus falsum est, accidit esse aliud quippiam præter aurum: sed idè falsum est, quia non est aurum, quod tamen esse videtur. Aurum igitur falsum est quòd idè auri non quadrat, sed quia idè quadrat æris vel argenti, idè non omnino falsum, sed falsum duntaxat aurum est: sicut neque omnino est non ens, quia licet non sit hoc quod est aurum, aliud tamen quippiam est, æs puta, plumbum vel argentum. Quod autem nulla idè respondet, id omnino & absolūtè falsum est, sicut etiam omnino est ens, quale est quod chimæram nuncupamus. Vide igitur vt pari cursu procedant, non ens, diuisum & falsum, vt quæ propriè & chimæra falsā, & omne falsum diuisum dici me ritò possit. Malum verò non aduersari bono oppositione contraria, vt tu censēs, & Albertus docet exponēs Aristotelis categoricas, & Thomas tuus latissimè in prima quæstione de malo, quæ omnia credo iam pridem tibi esse notissima. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLÆ ANTONIFS

Citadinum, 5. Obiectiones secunda.

Quantum ego amārim te ac semper coluerim, vt præstantissime, tu ipse testis es, qui diligentem præcipuamq; erga te operam meam faciliè recordari potes, si velis. Quòd si nunc ab Antonio vetere amico & compatre amari, aut dubitas, aut nequaquam credis, parum herclè meæ erga te obseruantia meministi. Qui enim fieri potest vt quem vix philosophiæ initiatum dilexerim, coluerim, nunc doctrina, probitateque insignem non amem, non admire? Vtinam æqua te omnes beneuolentia complexi essent, quibus cum familiariter versatus es, quali quantaque Picum suum compater tuus semper persecutus est, sed iam ad nostra venias: Ais libellum tuum de Ente & Vno probè inscribi potuisse, quòd titulus operis curtus, & si entis, vnusq; tractatum promittat, Prooemium tamen quod fusus est titulus, qualem tractatum polliceatur explanat, mutuam, scilicet, entis vnusq; conuersionem: Sed vide obsecro nunquid isthæc tua defensio sufficiat, pari enim ratione si libellus adderetur,

P 3 in quo

in quo sola animi immortalitas ab autore esset asserta, de anima libellus merito posset inscribi: Author enim operis disputationem ingrediens mox quaestione forte proponeret, interrogans nunquid anima immortalis sit nec ne? hæc vera obiectio in priore epistola tota ferè explicata est, sed nihil iudicio meo respondi. Præterea si circa velocitatem motuum quaestio fiat, nūquid arithmetica, geometricamve proportionem consequatur, & in principio operis multa author se ex geometria de sumptuum promittat, posset libellus de geometria inscribi, qui tamen circa motus verfaretur. Sed hæc utpote stitola omitamus.

Alio libello in hanc sententiam à me scriptum est. Nemo inquam, dixit Platonicos aliud sentire nisi aut omnes aut plurimi id sentiant. Si verò Themistius inter Platonicos non Ignobilis ex Platonice sententia affirmat idem, quæ rerum principium est verè ac propriè ens esse absolutè, pronuncianum non fuit Platonicos iuxta Platonem arbitrari, Deum verè ac propriè ens non esse, idea enim Deus est. Tu verò respondes aliud esse idem, aliud Deum, quod si datum sit ideam Deum esse, iam non propterea colligi oportere Deum propriè ac verè ens esse: Deus enim atq; idea & si non re, ratione tamen discrepant: Sed ego nolim hoc loco disputare, nunquid Platonici existiment aliud esse Deum, aliud idem, cum sit quaestio à proposito longè aliena, quanquam plurimi auctores Græci pariter & Latini ideas Platonis in Deo cõstituant. Platonem imitati satis videor proposui fecisse, quod monstrarim Platonicum quendam, neq; hercle ignobilem asserere iuxta Platonem ideam, ac propterea Deum verè ac propriè ens esse: neq; enim rationis discrepantia ad quæ refugis, hac in re aliquid facit. Idea enim relatiua est, Deus autè absolutus res est: Si igitur Deus ea parte qua extrorsus refertur, verè ac propriè ens est, quantum magis ens censi debet ea ratione, qua Deus est & in propria natura cõsistit. Cur enim idea ea ratione qua idea est, verè ac propriè ens est? Nulla inquam ratio assignari potest, nisi dicatur ideò verè ac propriè ens esse, quod verè ac propriè est. Magis igitur Deus ea ratione qua Deus est, verè ac propriè ens erit, ego inquit, sum q̃ sum.

Præterea hoc modo obiectum est, Platonici ideò iure defendi possunt, quia aiunt Deum verè ac propriè ens non esse, sed vnũ, quia nomen entis concretũ est quod alienũ aliquid significat ab eo quod est, vnũ autè ideò esse q̃ vnice omnia est, pari pacto colligi potest Deum vnũ non esse, vnũ enim concretũ nomen est: quinimò nec beatus erit, nec Deus, vtraq; enim vocabula sunt concreta: Tu verò respondes Deum non appellare vnũ quasi vnus nomine Dei substantia monstratur: sed quomodo sit id quod est explicari: Sed rogo quorsum hoc? nondũ enim soluitur obiectio. Deum dicis non esse ens, sed vnum, quia entis nomen concretũ est. Si igitur vnũ quoq; concretũ est, nonne eadẽ ratione colligi oportet, Deum vnum non esse, nec Deum, quod nomen ad substantiã pertinet, quemadmodũ & ens. Præterea si ideò vnus est, quia vnice est id quod est, cur ens quoque appellari nõ debuit, vno enim esse omnia est, quæ est, sapientia, scilicet, & bonitas, & potentia nõ enim vnus dicitur, quia solus sit vnus, eadem igitur ratione ens vocari poterit, licet solus non sit ens, est enim maximè ens. Præterea ratio ea nondum soluta est qua ita dicebatur: Deus verè ac propriè ens est, ego enim, inquit, sum qui sum.

Rursum miratus sum q̃ defenderes iuxta Aristotelem quoq; Deum aliquando nomine entis minimè censi, quia nõ esset per se ens, neq; per accidens, neq; substantia, neq; accidens. Ego enim monstravi Deum neq; ens per se, neq; per accidens esse, neq; inter substantiã & accidens mediũ aliquid cogitari posse. Tu verò primæ obiectiõni nihil respondes. Contrà verò secundã vnũ duntaxat Aristoteli interpretẽ allegas, hoc est, beatũ Thomam, qui ait Deum propriè substantiã non esse, eò q̃ nulli substantia accidenti, nec essentia Dei aliud est à Deo. Sed vide, vir præclarissime, nũquid Thomas aduersum te testimonium ferat? Si enim entis in substantiã & accidens diuisio, iuxta beatũ Thomã entis creati diuisio est, quemadmodũ refert, quomodo ignorari potest aliquid ens increatum esse, q̃ Deus est, qua igitur ratione tueri potes iuxta B. Thomæ interpretationẽ Aristotelis arbitrari Deum propriè ac verè ens non esse? sed quanquã B. Thom. quodã in loco negare videatur, Deum propriè substantiã esse, Magistrũ sententiarũ imitatus, eò quod nulli subest accidenti, nõ tamẽ propterea falsum est quod scripsimus superiore epistola inter substantiã & accidens mediũ non esse, quod beatus Thom. plerisq; in locis efficacibus probat argumentis, neq; tu vnũ ex ijs quæ ad te scripta sunt solui: Si igitur aliquando Deum negat esse substantiã, verba ipsa quæ asfers, hominis mentẽ planè apertunt:

nūc: Substantia enim modis multis dici potest, quod ipsemet prima parte laudius explanat. Aliquando enim pprie substantia eò dicta est q̄ accidentibus substat, quia ratione negat Deū esse substantiā, nec id quidē simpliciter & absolute, sed ait pprie substantia non est, quia nulli substat accidenti: Substantia verò nonnūquam dicitur quod per se est, & substantiū nō eget, quo modo Thom. substantiæ nomē aliquando & quidē frequenter vsurpat. Sic autē inter substantiā & accides nulla medietas cogitari potest: est enim vtriūq; per affirmationē negationemq; diuisio. Quod verò nulla dūctus necessitate, sed mea spōte affirmavi ex Boëthij Augustiniq; sentētia, Deum per se in p̄dicamento collocari, nō id propterea dixi, quòd B. Thomā non magnificiā, non venerem, non probē, sed id propterea dixi, quòd sola B. Thom. autoritas nō sufficit ad mōstrandum, vel Aristot. vel Aristotelicos arbitrari Deū in p̄dicamēto nequaquā collocari: neq; propterea ab optimis authorib. ad improbos & plebeios deficiō, imò optimos sequor & probō. Nūquid tu B. Thomā vel Boëthio vel Augustino vel æqualē facis, vel superiōrē? Ego quidē omnes & olim legi & indies lego, nec puto vegni quēpiā esse ingenij, qni ea q̄ à Britannis nostris (Suisset dico & similes) excogitata sunt, aut ignoret aut negligat. Non equidē omnia q̄ ab illis scripta sunt, probō, & admiro: verūm nonnulla nec hercle pauca soleo sæpenumerò ex Aristotelis proborūq; authorū sentētia infirmare, sed nō possū nō mirari maximā hominum subtilitatē & acutissimas in rebus physicis rationes, quas ipse etiam Aristot. si à mortuis resurgeret admiraretur, & mirum in modū extolleret subtilitatem salē in pluribus probans, & si non veritatem.

Defendis præterea vniū negationē esse diuisum: Chimæra enim inquis, diuisa est, eò quòd ea ex quibus cōstaret si esset, ab inuicem diuisa sunt, neq; vniū possunt. Diametru verò commensurabilē esse, idē diuisum putas, quòd à seipso diuisum est & dissonat: Verba quibus vteris hæc sunt: Eatenus enim aliud falsum esse deprehenditur quatenus secū pugnat & cōtradictionē includit: Quid autē est aliud cōtradictionem includere quā in seipso esse diuisum. Omne igitur verum vnum, quia sibi cōstans & consonū: omne falsum diuisum, quia secū pgnās & sibi ipsi nō cohærens est, sed vide quomodo positionē tuā possis sustinere. Si enim aliquid ideo vñ est quod sibi consonū est, & à se diuisum falsum ipsum & impossibile vñ erit & verū: Non dixerim hoc falsum & illud quod est Chimæra esse, vel ceruū volare, sed ipsam falsi impossibilitēq; naturā intelligo, quā probabo vñ esse verā: Chimæra quippe iuxta tuū dogma diuisa est, propterea quòd partes ab inuicē semper diuisæ sunt, propterea etiā quòd à se diuisa est, neq; enim Chimæra est Chimæra: eadēq; ratione diametru esse commensurabilē diuisum est, neq; enim aliter intelligi potest vtrūq; horū à seipso dissonare secūq;ne pugnare. At falsum ipsum si separatim spectes, falsū est, impossibile quoq; impossibile est; neutru igitur secum pugnat, neutrum à se dissonū est: mortui quoq; eadē ratione nequaquam secum pugnant. Sunt enim mortui qui iam mortui sunt, quod dilbet igitur horum vnum est & verum, si eò aliud est, vnum quòd à se indinissum est.

Præterea quomodo verū est omne quod falsum est, cōtradictionē claudere? Nōnne multa sunt falsa q̄ vel naturę vel hominis potestate vera esse possunt? Diffinitionē etiā veri rursus à te posita defendere conaris, aisq; vetum esse quod videtur esse quod est: falsum verò quod videtur quod nō est, nūc propterea colligi putas falsum veri negationem nō esse. Sed argumēto meo nihil, pace tua dixerim, hæten⁹ respondisti: argumētū tale est: Si verū est quod videtur quod est: Falsum verò quod videtur quod nō est, cū inter videri quod est, & videri quod nō est, nulla cōtradictio sit, nō erit falsum veri negatio: Si nanq; nec homo esset in rerū natura, nec Deus, Socrates nō esset, non itaq; videretur, quod esset, neq; quod non esset, non verus igitur esset, nec falsus, esset autē non ens: non ens igitur & falsum aliquando dissentiunt. Beatius etiam Thomās, non refragaris, verum falsumq; inuicem contraria esse pronunciat, si ad animam referantur, ex quo tua sententia veri falsiq; ratio dependet. Existimatio, inquit, vera falsaq; sunt inuicem contrariæ, quemadmodum Aristot. dicit.

Postremò negas bonum malumq; esse inuicem contraria, neq; propterea rationi respondens, qua probatum est esse contraria, nec falsas quo modo malum sit boni negatio. Ego enim ita dixi: Nulla negatio, ea præsertim quæ illa complectitur quæ non sunt genus, esse potest. In topicis enim ab Aristotele dicitur, nō entis non esse genera nec species: malum igitur quod omnia complectitur non entia genus esse nō potest:

quomodo igitur Aristot. vir summus dixit in prædicamentis bonum & malum contrariorum genera esse. Ais etiam Albertum, quem arbitror apud te momentū habere, negare bonum malumq; esse inuicē contraria, Idemq; B. Thom. sentire in prima questione de malo, nec propterea respondes quomodo Boëthius aut verum dixerit, aut mentitus sit, qui in prædicamentis ait bonum malumq; esse inuicem contraria: non quod quemadmodum album & nigrum, calidum & frigidum, quæ omnia veteræ qualitates sunt, sed quemadmodum sanum & ægrum, forte ac debile, rarū & densum, pulchrū & turpe, & similia huiusmodi multa: nec B. Thomas id negat, sed vir eminentissimus in prima questione de malo, circa solutionem secundi argumenti, monstrat quomodo bonum & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersentur, inter contraria tamen computari solent, idq; Simplicij autoritate cōfirmat. Obiectiones igitur nostræ quæ ob solam veritatis indaginem, mutnamq; in te nos charitatem excogitaræ sunt, nondum mihi videntur ex toto infirmatæ, rogo igitur obsecroq; vt eo amore quo Angelo tuo Politiano viro nostræ ætatis doctissimo Platonici dogmatis veritatem aperire conatus es, nobis quoq; eodem zelo nodos ac scirpos nostræ imbecillitatis exoluas: ego quidem plurimis lectionibus & medicandi officio interim sum implicatus, tu verò qui totus contemplationi vacas, & per gradus quatuor in profundam Dei caliginem niti potes, nullo vel paucissimo labore tenebris lucem vindicabis. Beneuale, nostri memor, ex Ferrarijs 11. Calendas Iunij 1491.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO CIL-
ladino, S. Responsio obiectionum secundarum.

A Vt brevis nimio plus, aut certè obscurior fuit prior epistola in soluendis questionibus tuis, super eo libello quem nuper ædidi de Ente & Vno. Iteras enim easdem questionēs, & de eisdem eadem dubitas. Equidem non negabo in primis literis quædam omisissæ, quibus nihil responsum est, ne in leuibus rebus verba prodigerem, quædam breuiter à me tractata, vt qui philosopho homini indicandas res potius crederem quàm explicandas. Nunc postquàm à me hoc postulas, minutula etiam quæque conscribamur, & per singula capita rararum questionum iubebo meminisse eorum quæ prius scripsimus, excitaboq; vbi erit opus ad eorum profundiorē intelligentiam. Porro quoniam tu neque Platonicas commentationes, neque ob ignorantiam etiam Græcæ linguæ Græcos hætenus Peripateticos attigisti, ducam te per lineas, decretaq; Latinorum præsertim Thom. qui tibi magis familiaris, ad Platonico- rum, de quibus agitur in meo libro, sensa petcipienda.

Est autem quod te angit in primis, quanam ratione Platonici Deum super ens collocent. Nam si Deus (inquis) verè est, certè verè ac propriè ens est, & dicitur, quàm dudum sedens quispiam verè dicitur, quia se deat: Adde quatenus idea est, ens est, multò magis quatenus Deus est, ens fortè vt sit & dicatur: Quod si non omnes quidem Platonici ideam & Deum idem esse concedant, satis tamen ad me oppugnandum esse ais, si id vnus Themistius non dixerit, quod ego Platonici in commune adscripserim. Illud item intelligere non potes, quomodo Deum dicam vnum appellari, cum per hoc non quid sit, sed quomodo sit esse, quæ est significamus: nam si vnus est, inquis, quia vnice est omnia, cur non ens quoque appellari debet, cum vno esse sit omnia quæ est. Non enim vnus dicitur, quia solus sit vnus. Quare vocari pariter ens poterit, quanquam solus ens non sit. Hæc sunt primum quibus te extricare non potes, sed paucis, & quemadmodum sum pollicitus ex his etiam quæ tibi sunt nota, omnem à te dubitationis scrupulum amouebo.

Nostr aliud esse apud Thomam essentiam rei, aliud existentiam. Existentia rei illud est quo res est, hoc est, existit. Essentia illud est quo res certam speciem adipiscitur, aut equi scilicet, aut lapidis, aut virgulti. Quare quod essentia dicitur, etiam à iunioribus quidditas appellatur, quia scilicet ex essentia notionē, scimus quiddam sit res. Cùm igitur, vt Aristoteles docet secundo libro Analiticorum posteriorum, alia questio sit, cùm percontamur an verbi causa, rosa sit, alia cùm scire volumus quiddam sit rosa. Prima vniq; questio ad rei existentiam spectat: secunda ad essentiam, siue vt verbis vtamur recentiorum, ad quidditatem. Rursus memineris ex sententia Thomæ omnia citra Deum quæ actū sunt ex essentia & esse (sic enim vocat existentiam) esse compo-
sita,

fit, Deum ipsum neq; compositum esse ex essentia & existentia, neq; rursus essentiam esse, sed puram ipsamq; existentiam à qua deinceps omnis alia rerum creaturarum existentia deriuatur, creatis scilicet essentijs communicata. Adde his dictione hac, quæ est ens, plerunq; essentiam indicati, hac autem dictione, est, indicari existentiam non essentiam. Quod te idem Thomas docet in prima quæstione de malo, vbi ait, cum dicimus hoc aut illud esse ens, quæstioni responderi qua quæritur quid sit res (hæc autem, vt supra diximus, quæstio ad essentiam spectat) cum verò dicimus hoc est aut non est, satisfieri quærenti, an sit res, quæ vt dicebamus quæstio attinet ad existentiam.

Iam omnis tibi, vt credo, Platoniorum sententia & tuæ obiectionis solutio aperta est. Nam si Deus existentia est, non autem essentia vt verè dicimus Deum esse, ita verè negamus Deum esse ens. Nec possum non mirari te, etiam si Platonica non legeris in Thom. tamen lectione frequentem huic adeò insistere argumentationi, Deus est, ergo est ens, cum ipse Thomas ad verbum dicat, non se hæc mutuo consequi esse & esse ens, sed ad diuersas omnino quæstiones neq; cognatas inuicem pertinere. Quæquæ quid opus hic Thom. auctoritate? Quis dubitat nisi insipiens an sit Deus? quis rursus nisi insipiens præsumit scire etiam aliqua ex parte vel minima quid sit Deus. Cum igitur diuersissima sint, scire an sit Deus, & scire quid sit Deus, diuersissima etiam erit oratio, qua dicitur Deus est, ab ea qua dicitur Deus est ens: cum illa etiam Deum esse quo nihil est certius asseueret, hæc verò quid sit Deus aliqua ex parte, quo nihil incertius audeat pronunciare. Quapropter rectissimè tibi quærenti inter disputandū quid esset Deus? respondit vir doctissimus Politianus noster ex Simonidis poetæ sententia, se nescire quid esset.

Longè autè abest ab hoc proposito exemplū quod tu affers de sedente: quoniam non æquè variant hæc sedentem esse & sedere, atq; hæc duo esse & ens. Eidem enim quæstioni respondeo cum dico Socrat. sedere, cui respondeo, dicens illum esse sedentem, quæstioni scilicet, qua quis de Socratis me positura percōratur. Sicut & cum dicimus, Socrates albus est, & Socrates albicat, eidē satis sit quæstioni, qua scilicet quæritur, qualisnam sit Socrates, sed non eadem ratio inter ens & est, quorum alterum, vt sæpè idem inculcemus, quid sit res, alterum an sit interrogantibus manifestat. Hic etiam patet, si Deus vt idea ens dicitur, non tamen sequi vt quatenus etiam absolutus in se concipitur, entis habear appellationem: nam sicut idea, ita etiam essentia induit rationem, vt verò ipse supra omnem essentiam habitudinemq; ad res creatas intelligitur, entis nomine maior est. Quod enim ens non dicitur, non deficientiæ est, vt credis, sed eminentiæ: Quare & à Platonicijs potius super ens quàm non ens esse pronunciatur.

Quibus equidem nescio cur Themistium obstinatè adeò contendas annuerare, de quo si veteres perconteris, respondebunt omnes Peripateticum esse & Themistiū, non Platonicum, ipsum si interroges, paraphrastem putoli Aristotelis dicet & sectatorem, non Platonem. Sed fortè ideò (patere me iocari) tu illum vel nolentem in Academicam trahis, ne videre omnino Platonica & Græca ignorare, qui Themistium saltem legeris beneficio Hermolai nostri Latinum factum. Sed sit Platonicijs Themistius, sit etiam verus omnino, abundè satis & hac & priore epistola declarauimus nihil nostræ sententiæ refragari, quæ ille dicit, quoniam de Deo alia vt Deus est, alia vt idea est, Platonici enunciant.

Veniamus ad illud, quare vnum dicatur Deus, cum tamen ens non dicitur. Reuoca ad memoriam, quæ primis ad te literis scripsimus. Vnum cum dicunt Deum Platonici, non quid sit enunciant, sed quomodo sit id quod est: sed neq; hoc satis intelligant, dicam apertius. Si perconteris Academicum hominem, quid sit Deus? respondet non solum à se tibi non posse responderi quid sit, sed neq; à te hoc iure quæri debere, sed esse indignam hanc de eo quæstionem. Qui super omnem essentiam, superq; omne intelligibile sit, hoc à se tantum posse asseuerari esse illum vnitati simillimū: quoniam vt hæc numerorum, ita ille rerum omnium, quæ sunt, principium sit. vt hæc numeros omnes pares & impares, ipsa neq; par neq; impar sua indiuidua simplicitate complectitur: ita illæ res omnes sua imparibili infinitate claudit, & continet, vidēs ne quid sit dictum per vnus appellationē, non quid sit Deus, indicari, sed quomodo sit id quod est? Denique si dicamus: Deus vnitati similis est: quod volumus significare, cum

re, cum illi vnus appellationem damus, vtique veri erimus. Si dicamus: Deus entis similis est auditorio, certe risum faciemus. Sed quid plura in re aperta. Aut enim hæc satis, aut nescio quid verborum satis esse possit. Colligitur autem & hinc cur Deus sub nullo genere sit. Genera enim rerum essentia sunt, Deus autem nec essentia est, nec essentiam habet. Quapropter cum ens ita à Peripateticis interdum accipiat, vt decem tantum genera ambiat, manifestum est sub entis nomine, quo Aristotelis etiam sectatores aliquando vtuntur, Deum non contineri. Tu verò instas à Thom. alijsq; ex eadem familia, sæpè ita & substantiam, & ens vsurpari, vt Deus & substantia & ens dicatur. Quasi vel ego hoc ignorem, quod nemo nescit, vel id mihi satis non sit, si interdum aliter faciant, qui non semper, sed quandoque hæc eos in illum modum dictione vti solitos dixerim.

Transamus ad ea quæ obijcis de oppositione vnus & dinisi equidem, vt puto laudens cauilis me puerilibus tentas. Nam si falsum inquis diuifum, certe falsum, falsum non est. Falsum enim à se non est diuifum, quia falsum, falsum est. Mortui item ais nequaquam secum pugnant, sunt enim mortui qui iam mortui sunt. Porro Antoni cum dixi pugnare secum quæ falsa sunt: Si pugna hæc pugno sit, aut telo, etiã mortui fateor inter se nõ pugnãr, neq; falsi sunt. Sed & sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum, non falsum, sed verum est, propterea non diuifum, sed vnum. Addis falsò à me dici quod falsum est contradictionem claudere: Quia multa sunt falsa, quæ vel naturæ vel hominis potestate verè esse possunt. Tu verò illud cogita, omne quod falsum est, quamdiu falsum est, tamdiu contradictionem claudere. Sed sicut quædam ita falsa sunt vt possint fieri vera: Quædam autem ita sunt falsa, vt vera esse nunquam possint: Ita sunt quædam adeo sibi contradicentia, secumq; pugnantia vt in amicitiam redire & concordiam nunquam possint: quædam ita se oderunt, vt redire tamen in gratiam possint. Exemplo hoc erit manifestum hominem esse leonem semper falsum est, quia semper contradictione claudit, & sicut nunquã ad vnionem, ita nunquam ad veritatem redigi potest. At me sedere, neque verum est, neq; falsum. Si verò adijcias me sedere dum sto, illico ad falsitatem, ita etiam inuehis contradictionem: Nam me sedere dum sto contradictionem includit, & quàm primum desinit esse falsum, vt cum federe incipio, tam primum à diuisione redit ad vnitatem.

Cæterum quæ de falsi veri q; oppositione obijcis, iam in priore epistola soluta sunt. Ais enim si verum est, quod videtur, quod est falsum verò, quod videtur quod non est. Cum inter videri quod est, & videri quod non est, nulla contradictio sit, non erit falsum veri negatio. Ego verò non ita accipio rationem falsi, vt in eo sit, quod videtur aliquid esse, quod non est. Sed in hoc esse ratione illius volo quod non est illud, quod esse dicitur. Aurum enim falsum, idè falsum, quia non est aurum: & quantum ad falsi arripet rationem accidit ei, aut videri, aut esse aliquid præter aurum.

Quod verò dicis non solutam à me argumentationem tuam, qua probas bonũ & malum esse contraria: Dicam ingenuè, non putauit ibi opus esse solutione, vbi nodus non erat. Est autem illa huiusmodi: Bonum appetendum est, malum verò fugiendum, Appetere & fugere sunt motus contrarij. Bonum igitur & malum sunt cõtraria. Mihi verò hæc rursus ratio cinatio adeò efficax tantarumq; esse virium videtur, vt non bonum tantummodo & malum, de quibus fortasse quis ambigat, sed etiam esse & non esse, quæ nemo nescit esse contradictoria probet esse contraria. Ita enim colligemus, esse est appetendum, non esse est fugiendum. Appetere & fugere sunt motus contrarij, Esce igitur & non esse sunt contraria: Aut igitur mihi des esse & non esse, esse contraria: aut ego tibi bonum & malum contraria esse non dabò? Aut inquires soluenda alia ratio est. Non ens enim non est genus, quomodo igitur malum nihil est, cum Aristoteles dicat in prædicamentis bonum & malum genera esse contrariorum. Pleni sunt omnes Aristot. interpretes solutionibus huius quæstionis, ad quos ego te priore epistola delegaueram, ne superuacua me teq; simul opera implicarem.

Vt igitur illud omittam, quod Simplicio non displicet ex Pythagoricorum more ibi locutus Aristotelem, qui duos statuit ordines rerum: quorum alter sub bono, alter sub malo continetur, vtique illum sæpè in logicis commentationibus exemplis ex aliorũ potius quàm ex sua sententia statuisse. Respondeo, quod & apud Simplicium poterat legere: Idè bonũ malumq; cõtrariorũ genera dici, quoniã alterũ semper

per contrarietatem rationem mali & deficientiæ habet: ut nigrum, si albo: & amarum, si dulci comparatur. Ita enim contraria omnia ad bonum malumq; redeuntur, quatenus omnis defectus mali rationem habet, quo circa & primo libro physice anseultationis dicitur contraria semper secundum melioris priorisq; inuicem rationem comparari. Mirò Porphyrij & recentiorum etiam multiplices alias solutiones.

Sed illud satis mirari non possum quòd in hæc etiam Thom. descendere sententiam dicas, quòd bonum & malum contraria sibi oppositione repugnent: addisq; hoc ipsum ab eo Simplij auctoritate confirmari. Cùm tamen opinionis istius ille tota prima quæstione de malo pro viribus aduersetur. Quid enim aliud ea potissimum agit disputatione, quàm vt probet malum esse nihil. Quod si malū nihil est, bono contrarium esse non potest: Quoniam vtrumq; contrariorum natura aliquid est, atq; hoc ipsum est, quòd ibi Thomas Simplij auctoritate confirmat. Vide quantum aberras, qui confirmari testimonio Simplij eam credis opinionem, quam ipse Simplij testimonio infirmat: In quem errorem fortè non incidisses, si ipsum Simplij librum aliquando legisses, apud quem nulla vnquam fit mentio de boni maliq; oppositione contraria.

Quod si mihi obiectes ophthalmiam & ægitudinem, in quibus contrarietatem viderur Thomam agnoscere, iubebo te illius verba diligentius introspicere. Non enim hæc dicit esse contraria, sed ea cùm sint priuationes, interdum tamen appellari contraria. Quod cur fieri ipse velit, si attendas videbis, quàm ipsum malum contrariis proprietatem omnino nesciat. Eatenus enim hæc contrarij aliquo modo nomen sortiri posse concedit, quatenus omnem planè mali rationem non habent, sed bonitatis aliquid retinent, quam nondum amiserunt. Quare eatenus aliquo modo contraria, quatenus aliquo modo non omnino mala. At si tibi ego mortem, si cæcitatem opponam, quæramque an hæc ex sententia Thomæ sint verà mala, rursus nomen ea, quam tu dicis, contrarietatis specie inuicem aduersentur. Quid sis respondurus, omnino non video. Nam si hæc mala sunt, & eo ipso loco, vnde Thomæ pro te testimonium affers, ille nullo modo hæc esse posse contraria, ea ipsa, quam tu in medium affers contrarietatis specie magna asseueratione contendat. Quæ tu mente affirmas ex sententia Thomæ bonum malo aliqua contrarietatis oppositione repugnare, certè hoc considerare debueras, quòd de imperfectis quibusdam malis, ex ea quam adhuc retinet, bonitatis admixtione conceditur, ad ipsam immixtam absolutamq; mali naturam non esse transferendum. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLÆ ANTONIFS CL.

admodum, S. Obiectiones tertie.

Conclusiones olim verbo concessæ (niū fortè oblitus es) fuere, * Deus est, Deus est vnus, Deus non est Deus: Contradictionem claudit Deum, hoc est primum ens, non esse, & aurum esse, aduersus quas obiectiones nonnullas formaui, & in scriptis dedi. Expectabam igitur his obiectionibus tandem responderes posteaquam menses quatuor siluisti, maioribus fortasse negocijs implicitus. Tu verò primis duntaxat respondes, quas antea aduersus argumentorum quorundam solutiones formaueram. Ais autem primum hoc modo: Ostendam tibi per decreta Latinorum, ac præsertim beati Thomæ, licet Deus verè ac propriè sit, non tamen propriè ens esse. Deus enim, inquis, iuxta Thomam non est essentia. Item iuxta eundem vocabulum entis essentiam plerumque significat, & quæstioni quid est respondetur, verbum verò ipsum, est, quæstioni an est, reddi solet. Quapropter colligis iuxta Thomam Deū ens non esse, si neq; esse est, neq; essentiam habet, sed duntaxat existit.

Sed dicas rogo, vbi nam in Thoma didicisti Deum essentiam non esse? cùm totus Thomas huic sententiæ reclamet: nam in prima parte in Summa contra gentiles, in quæstionibus disputatis in libello de ente & essentia, in commentis in Aristot. in omnibus denique locis vbi res exigit Deum essentiam esse, & tenet & probat, nec in re tam clara opus est verba hominis allegare. Si negaueris plura quàm sit opus recensere. Præterea in libello suo de Ente & Vno, nisi excidis prius dixisti, idè Deum iuxta Platonicos ens non esse, quòd Dei esse non est aliud ab eius essentia. Quomodo igitur nunc eisdem securus, eisdem defendens, negas Deum essentiam esse.

Item

* Item dicas quo ex loco diui Thomæ depræhendisti entis vocabulum essentiam plærung; significare, non etiam esse: Siquidem quarto Metaphysicæ & prima quæstione de veritate, & alibi dicit, id eò ens dictum esse quod est, rem verò, eò quòd essentia est vel essentiam habet. Item dicas vbinam in Thom. scire potuisti, quæstioni quid est rationabiliter responderi si dicatur est ens? * Insulsum enim est quærere quid est, nisi sciatur rem esse, vt Aristot. 2. Analiticorum posteriori libro, & Thom. apertè testantur. Esse autem intelligo quemadmodum substantiæ sunt & accidentia, in quibus vtræq; essentia est, non quemadmodum priuationes sunt & negationes, in quibus Thom. negare videtur reperiri posse, quod quæstioni quid est, responderi solet, sine id verum sit siue falsum quod ad præsens omittitur.

* Verba verò Thom. in prima quæstione de malo, quæ tibi, ni fallor, erroris occasionem præstiterunt, quæ tu quoque videris innuere, hæc sunt: Ens dupliciter dicitur, vno modo secundum quod significat naturam decem generum, & sic neque malum neque aliqua priuatio est ens, neque aliquid: Alio modo secundum quod respondetur ad quæstionem an est, & sic malum est, sicut & cæcitas est, non tamen malum est aliquid, quia esse aliquid non solum significat quod respondetur ad quæstionem an est, sed etiam quod respondetur ad quæstionem quid est. Sed tepe oro diligentius tanti verba philosophi, aduersus enim te sententiam ferunt, quod ita * monstratur: Thom. palàm dicit ens & aliquid dupliciter dici. Vno modo quòd alicuius generis naturam habet: alia modo quòd quæstioni an est respondetur. Deus autem quæstioni an Deus est, respondetur est, nec mendax est responsio, Deus igitur ens est. Quod si vltèrius procedendum est, dicamus hoc modo nihil à Thom. recedentes, quòd quæstioni an est, iure respondetur, ens est igitur quod quæstioni an res verè ac propriè sit, respondetur verè & propriè est ens. Sicut enim se habet quod simpliciter est ad id quod simpliciter est, ita quod verè ac propriè est ad id quod verè & propriè est. Quærenti autem an verè & propriè Deus sit, rationabiliter respondetur Deus, verè igitur & propriè ens est. Præterea Thom. * aliquid & ens iuxta primum modum vocat, quod quæstioni quid est, respondetur: quærenti autem quid est quod mundum conferuat, & mouet, quod mortuos suscitatur rationabiliter Deus respondetur, primo igitur modo & secundo Deus est ens & aliquid.

* Præterea audebis ne iuxta Thom. negare Deum esse bonum, esse vnum? Cùm igitur bonum & ens & vnum mutuo conuertantur, quomodo iuxta Thom. dici potest vel fingi Deum ens non esse? Tu verò ex his verbis argumentari videris (ni fallor) hoc modo ens vno modo dici, quòd naturam decem generum significat. Deus autem in nullo est genete, Thoma enim ipso testante: Deus igitur non est ens neque essentia. Sed aduertere debueras (patere me = iocari) si ratio efficax est, Deum primo quidem modo ens non esse, licet enim in nullo sit genere, nihil tamen prohibet verè ac propriè in rerum natura existere, & quæstioni an est, veraciter responderi. Quomodo igitur nesciri potuit alio modo ens esse. Præterea ratio nihil virium habet: sensus enim verborum Thomæ huiusmodi est. Ens vno modo dicit quod naturam decem generum significat, hoc est, quòd substantiam significat & acciden., & omnia omnino positiua, quæ in decem generibus continentur, aut per se, vt species & genera, aut velut principia quædā, siue * coactata siue non, vt materia prima, & forma in genere substantiæ, & Deus, & substantiales omnino differentiæ. Quo certè modo negationes priuationesq; ad genus pertinere non possunt. Alio modo ens dicitur, quod responderi potest quæstioni an est siue verum & positium ens sit siue non, vnde exemplum subdens ait: & sic malum est, sicut & cæcitas est, hoc est, & sic malum est ens, sicut & cæcitas est ens. Nulla enim apud Thomam verborum differentia est, siue dicatur est, siue est ens.

Quod verò subiungit, quia esse aliquid non solum significat, &c. non eò tendit vt sentiat quærenti quid est Luna, aut tonitruum rationabiliter responderi, si dicatur est ens siue aliquid vti tu existimasse videris. * Ridicula enim est huiusmodi solutio. Sed hoc huiusmodi est * esse aliquid significat, maxime iuxta primum modum id esse, quòd quæstioni quid est, rationabiliter responderi potest, puta significat substantiam esse, vel acciden., vel animal, vel colorem, vel aliquid huiusmodi, quod quærenti quid est, iure responderi possit. Cæcitas autem & malum nihil horum est. Quod verò primum

nam diuisionis membrum ea mente B. Thom. interpretari nolit, ipse met explicat primam partem. quæst. 4. s. art. 3. quo quaeritur, an malum in rebus sit.

Ad secundum enim argumentum respondens sic dicit, sicut in 6. metaphysicæ habetur: *Ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod significat entitatem rei prout diuiditur per decem predicamenta: & sic conuertitur cum re, & hoc modo nulla priuatio est ens, unde nec malum: Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit, cuius nota est hoc verbum est, & hoc est ens, quod responderetur ad quaestionem an est, & sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quicumque aliam priuationem, & hoc modo etiam malum dicitur ens: hæc Thom.* Vides igitur quomodo primum diuisionis membrum cum re conuerti pronunciat. *Rem verò non negat Deum esse, & quicquid bonum est, omne enim bonum & illo argumento & prima quaestione de malo rem esse confitetur. Quod si hæc vera sunt, quondam ratio soluta est qua aduersus Platonicos dixi, ens eò dictum est, quòd est quemadmodum sedens, eò quòd sedet. Deus autem nò solum est, verum etiam propriè ac verè est, verè igitur ac propriè ens est, ita enim non est Platonici: sed ex Thomæ argumentum soluere voluisti, ea Thomæ ascribens, quæ ab hominis sententia penitus aliena esse nemo est, qui Thomam legerit, qui nesciat.*

Vnde nec alia ratio soluta est qua dixi, si Deus ea parte qua est idea, est ens, multo magis ea parte qua Deus est: hoc enim absolutum quiddam, hoc verò relatiuum. Non enim verum est quod modo respondisti, Deum scilicet, essentiam esse à parte qua est idea, non autem ea parte qua Deus est. *Iam enim monstratum est & ens esse essentiam. Præterea si Deus ea parte qua est idea, est ens & essentia, necesse est in Deo compositionem esse, quod facillè probatur hoc modo: Prius enim dixisti ideò Deum iuxta Platonicos ens non esse, quòd esse Dei non est aliud à Deo: Si igitur idea est ens, hoc id eò erit quòd esse ideæ est aliud ab ideâ. Esse autem ideæ extra Deum locari vel fingi non potest, si Deus idea est, ut datum est, in Deo igitur compositionem esse necesse est.*

Ais præterea Deum à Platonici vnum vocari, quia vnitati est similis, quæ licet omnes numeros potestate contineat pares scilicet, & impares, ipsa tamen nec par est nec impar. *Subtilis hercle appellandi ratio, quæ præter id quod Deus rebus similis esse non potest, ut Cicero dicit & Thom. non enim exemplar mundi mundo est simile, nec homo picturæ, alia causâ stare non potest. Quod enim ex altero ob similitudinem sue analogiam nomen mutatur, proprio eiusdem nomine appellari consuevit. Starum enim quæ hominè imitetur, hominem vocamus nò humanam, locum quoque qui propositionum differentia est, aut maxima propositio ex loci naturalis analogia, locum non etiam localem vocamus: Deus igitur si ex vnitare ob similitudinem nomen sortitus est, non vnus, sed vnitatis potius vocandus est.*

Præterea si nomen omne concretum aliud significat & aliud, quomodo Platonici Deum non similitudinem potius quàm similem vocant. Præterea si materia iuxta Platonicos vna est, ut scribis, nec materiæ vnitatis aliud sit, aliud verò materia, quod abs te negari non puto, qua ratione vna poterit defendi non enim vnitati similis est, alioquin Deo quoque similis foret. Præterea prius quoque dixisti Deum esse vnum, quia vnice est omnia, nunc verò Platonici potius quàm Dionysij rationem approbare videris, priore fortassis abiecta, quam si adhuc renes reliquum est argumentis respondeas, quæ scripta sunt. Non enim radix cui inniteris ad soluendas obiectiones meas, vera est. Deum scilicet, ens non esse neque essentiam, quemadmodum iam plenè declaravi, sed iam ad diffinitionem veri à te positam veniamus.

Dixisti in priore libello verum ab Aug. ita diffiniri. Verum est quod est, & ne eadem videretur veri & entis diffinitio, addi (inquis) oportet hoc modo verum est, quod est id quod dicitur. *Ego itaque contra diffinitionem hoc modo opposui esse id quod dicitur, nihil aliud significare videtur, nisi esse id quod appellatur. Rem autem appellari hoc nomine aut illo, est hoc aut illud videri: quare tandem concludi videbatur hoc modo esse id quod dicitur, nihil aliud est nisi esse quod videtur. Cum igitur nulla contradictio sit, videri esse quod est, & videri esse quod non est, ideò probabam falsum non esse veri negationem, si diffinitio constabat. Quoniam verò nunc clarius diffinitionem tuam explicasti, non deerunt quæ magis multa videantur formalem mihi diffinitionem*

nem improbare: Verum enim inquis. est id quod dicitur. * Hoc est, verū est quod est, id quod ipsum est, puta aurum est verum aurum, quod est aurum: Sed contra est quod si Deus non esset, & aurū foret. Aurum esset id quod ipsum est, & esset verū, tamen nō esset, ex quo nulli quadrat ideæ. Postea enim dicis res veras esse quod idem quadrat atq; respondent. Si vera diffinitio hominis est animal rationale, contradictio est putare, si Deus non esset, & homo esset animal rationale: hominem non esse hominem, neq; illud responderi potest, quod aliās dictum est cōtradictionem scilicet, claudere, Deum non esse & aurum esse, nulla enim contradictio est, quod theologi quoq; ipsi, & philosophi, & dialectici a pectē cōsistentur. Fingi enim potest aurum esse, Deum tamen non esse, nec primam omnino causam nec primum ens, qui enim infinitos esse mundos arbitrantur, aut cōelos in infinitū esse multiplices, aut multa huiusmodi similia, non propterea negant aurum esse quod oculis cernitur & manibus tractatur.

Præterea siue contradictio sit, siue non sit, nondum ratio soluta est. Ego enim ita dico: * Si Deus non esset, & aurum foret aurum, esset aurum, non tamen esset verum. Non igitur formalis diffinitio est esse, id quod ipsum est: Sicut nec formalis esset hominis diffinitio, si dixerim: Si Deus non esset & homo esset animal rationale, iam non propterea homo esset, nihil enim potest propria diffinitione destitui, nec cuiuspiam potest diffinitio conuenire, cui nomen diffinitum aptari non possit. Præterea negare non potes aurum prius natura aurum esse quā Dei quadrat ideæ: ¹ absolutum enim prius reuelatione est. Aurum igitur & si aurum sit, verum tamen esse non potest, nisi præter auri naturam similitudo quædam adueniat, qua exemplari suo respondeat, siue aliud sit similitudo, aliud aurum, siue non, quod propriam seorsum habet questionem.

Præterea diffinitionem entis ponere videtis, hoc modo, ens est quod est, alioquin non diceres diffinitionem Augustini hoc modo oportet explere. Verum est id quod ipsum est, ne si quod est solummodo: diximus eadem videatur veri & entis diffinitio. Si igitur entis diffinitio est quod est, ea verò ratione, qua ens est quod est, est quoque ipsum verum & ens. Eadem igitur ratione qua aliquid est ens, eadem verum sit necesse est, quod penitus falsum est. Præterea si verum est id quod ipsum est: ² Cæcitas vera erit, & mors, & falsitas, & omnino non ens. Cæcitas enim est cæcitas, & mors est mors, & falsitas est falsitas, non ens quoque est non ens, horum quodlibet verum erit nullo intellectu penitus cogitante. Quod si quodlibet horum verum est, necesse est vnum sit.

At scio mox dicere: Nōne concessi quodlibet horum esse ac propterea verum his verbis, quæ ad te scripsi, sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum non falsum, sed verum, propterea q; non diuisum, sed vnum. Sed cōtra est quod omne vnum bonum est, eodemq; modo verum. Cæcitas autem non solum mala est, sed iuxta ea quæ scribis omnino mala est, & nihil boni sapit, similiter & mors. Cæcitas enim & mortis naturam appellare videtis, naturam mali absolutam bonoq; impermixtam: Nihil igitur horum verum est: nec vnum maximè quando anima non cogitat. Præterea verum est quod quadrat ideæ: Cæcitas verò & mors nullam habent ideam. Præterea si Deus non esset, nec aliud quippiam quod intelligentiæ est capax, nihilominus non ens esset non ens, & nihil esset nihil: aut enim aliquid aut nihil, non quidem aliquid vt constat, igitur nihil & non ens, esset igitur id quod ipsum nunc est & tunc foret. Si igitur verum est, id quod ipsum est non ens, & nihil verum foret, quod fieri non potest, nulli enim quadraret ideæ: non igitur formalis veri diffinitio est esse, id quod ipsum est.

Conaris præterea defendere quod à te prius dictum est, falsum quodlibet contradictionem claudere, aisq; falsum omne contradictionem claudere quamdiu falsum. Adijcis & hæc verba: At me sedere neque verum est neque falsum. Si verò adijcias me sedere dum sto, illicò vt falsitatem ita etiam inuehis contradictionem: nam me sedere dum sto contradictionem claudit, & quā primum desinit esse falsum, vt cum sedere incipio, tam primum à diuisione redit ad vnitatem. Sed videas ergo an tecum conuenias. ³ Verum enim & falsum opponi putas non quidem velut contraria, sed tanquā affirmationem negationemq;. Quomodo igitur medium reperiri potest? nisi inter affirmationem negationemq; sit medium. Præterea omnis enunciatio aut est vera aut falsa, nisi primum principium neges, quod est in quolibet cōtradictionis, al-

te tam

teram partem veram, alteram verò falsam. Quomodo igitur te sedere neq; verum est neq; falsum. Equidem non video qua ratione id tueri possis, nisi omnē philosophiam & contrariorum omnē conceptum tollas. Præterea si falsum omne contradictionem claudit quamdiu falsum est, Deum non esse, quod falsum est contradictionem claudit quamdiu in rerum natura Deus existit. Si igitur Deus non esset, neq; falsum esset Deum non esse, neq; contradictio, si igitur falsum est veri negatio, quemadmodum pons, erit verum Deum non esse, si Deus non sit. * Sed verum omne bonum est, ut das, igitur si Deus non esset, bonum foret Deum non esse, quod videtur absurdū: neque enim simpliciter bonum foret, neq; alicui bonum, sed omnino non ens.

Præterea superiore epistola dixisti omne falsum idē diuisum à seipso esse quod contradictionem claudit: Si igitur non omne falsum simpliciter & absolute contradictionem claudit, sed solum quando est falsum, diuisum est. Cui enim ratio essendi & causa non conuenit, nec id utiq; conuenit cuius ratio est, & si simpliciter non conuenit vnum nec alterum: non igitur falsum omne simpliciter diuisum est, quod dari non potest. Omne enim falsum simpliciter & absolute est nō ens. Ambo enim ut potius conuertuntur, eadem igitur ratione simpliciter diuisum est. Si diuisum & non ens comment. Præterea omne verum simpliciter vnum est, igitur omne falsum simpliciter diuisum est: alterum enim est alterius negatio: præterea si monstrauero omne falsum absolute diuisum esse, quid causæ fuit cur non auderes enunciare simpliciter quidem & absolute omne falsum diuisum esse, sed tunc solum quando oppositio est. Diuisionem verò falsi demonstramus hoc modo: Socratem sedere est falsum, Socratem autem sedere, nō est Socratem sedere, igitur à seipso diuisum est. Si enim Socratem sedere, est Socratem sedere, & Socrates sedens, est Socrates sedens, ambo enim coniugata sunt. Si verò Socrates sedens, est Socrates, igitur facta simplici conuersione Socrates est Socrates, sedens igitur est sedens, igitur sedet, quod falsum est: eadem ratione probabo chimæram non esse chimæram, nec chimæram esse, esse chimæram, chimæram esse. Si enim chimæra est, chimæra est animal. Chimæram enim intelligimus animal ex hirco constans & ceruo, aut aliquid huiusmodi. Si verò est animal, uidere potest & mori, quod inter nos non conuenit, qui chimæram ponimus nequaquam à natura posse produci, sicut nec mons aureus generari potest. Præterea si chimæra est animal aliquod, animal est chimæra, sed nullū animal est chimæra. Omne enim animal est, & uiuit, & est simpliciter ens & aliquid, quod enim non est, non est animal, nisi æquiuocē. Chimæra igitur non est chimæra eadem ratione, nec chimæram esse est chimæram esse. Si enim generari est moueri, generatio est motus: igitur si generatio non est motus, nec generari est moueri. Pari ratione si chimæram esse est chimæram esse, chimæra est chimæra: Ambo enim coniugata sunt, scilicet, chimæra non est chimæra, ut iam probatū est, igitur nec chimæram esse est chimæram esse. Præterea nulla chimæra est chimæra, igitur nullam chimæram esse chimæram verum est: igitur falsum est aliquam chimæram esse chimæram.

Eadem ratione monstrabitur vacuū non esse vacuū ex quo non est, nec cæcitatem esse cæcitatem, si nihil cæcum sit, semper tamen non ens est non ens: non esse enim non ens est & verum, sicut & chimæram non esse est, & verum pariter & necessarium. Cur igitur vereri oportuit, nequid coargui posses, si simpliciter & absolute enunciaffes omne falsum in seipso diuisum esse? Quare non fuit opus ad contradictionem refugere. Deinde solutam non esse argumentationē meam, qua probaui bonum malumq; esse inuicem contraria ingenuē confiteris, sed idcirco solutam nō esse dicis, quod nodus non inerat. Arguta hercle excusatio, * sed mirum est si nodus non inerat quomodo nodum soluere poruisti, verba argumentationis meæ quæ in primis literis ad te scripta sunt, hoc modo se habent: Bonū ea ratione, qua bonum est, expetendum est, malum verò fugiendum. Expetere verò & fugere sunt inuicem contraria, quemadmodum congregare segregareq;. Bonum igitur & malum erunt inuicem contraria, quod Boëthius quoq; in prædicamentis asseuerat: Tu verò ita respondes: Esse est appetendum, non esse est fugiendum, nō tamen sequitur esse contraria: Sed rogo videtur ne tibi argumentatio tua meæ * similis esse? dicas hoc modo esse, ea ratione qua esse est appetendum, hoc est propria essendi ratio est aliquid appetendum, non esse, ex propria ratione est aliquid fugiendum, sunt igitur contraria, pulchrē argumentationem

colliges. Hac enim forma calidum & frigidum, album & nigrū contraria esse demonstrauimus. Ratio enim calidi est heterogenea segregare, frigidi verò congregare, albi quoque ratio est oculos disgregare, nigri verò congregare. Argumento meo eum ita coram responderes, dixisti propriam boni rationē non esse, quod sit aliquid expectandum, quod tamē à philosophis omnibus conceditur, maximē Latinis, & Aristot. Ethic. 1. dicit: Rectē diffiniunt bonum, dicentes id esse, quod omnia appetunt, id quoque audientibus mirabile visum est. Cūq; ratio boni abs te posceretur dixisti eo aliquid bonum esse, quod ordinatur in Deum. Sed mox subieci, igitur Deus non est bonus. Dictum est Deum nō esse bonum, sed bonitatem adieci, igitur inter bonū malumq; aliquid est mediū: Deus enim nō est bonus, nō etiam est malus. Quomodo igitur defendi potest malum esse boni negationē, si media aliqua conceditur. Præterea si malū est negatio boni, Malum & non bonū idem sunt, Vnius enim vnica est negatio. Sequitur ergo est non bonum, igitur est malū, ex negatione igitur colligi potest affirmatio. Præterea nec sequitur, si enim malum est vel priuatio, vel aliquid priuatum. Si priuatiū est, subiectum aliquid est, igitur & bonum: Si priuatio est igitur, in subiecto igitur est. Sed quicquid est, ens quoddammodo est & bonum: nōn igitur est non bonum.

Præterea negas verum esse quod Arist. in prædicamentis dicit: Bonū scilicet & malum contrariorum genera esse, quod tamen vel Boëthius vel Latini expositores negare non audent. Tu verò posthabitis interpretibus Latinis ad solum Simplicium refugis, qui ait hac ratione bonum & malum contrariorum genera esse, quod ex contrariis alterum semper bonū est, hoc est, melius est: alterum malum est, hoc est, peius est, quod Thom. quoque ex Simplicio refert. Sed si licet Simplicio opponere, contra est, quod Aristot. eodem loco dicit, non solum bonum malo contrarium esse, verum etiam aliquando malum malo. Si verò ipsum bonum Aristot. vocat quod melius est, malum verò quod est peius, erit semper bonum malo contrarium. Præterea si bonum & malum, quæ contrariorum genera esse Aristot. dicit, sunt melius & peius, bonum & malum, in relatiuorum genere ponentur, in quibus sunt melius & peius quæ relatiua sunt. Aristot. verò dicit bonum & malum in genere non esse, sed genera.

¶ Miraris postremo malum & bonū à me contraria, vel ex Thom. sententia affirmari, & quod maius est aberrare me dicis, qd' dicis q' Simplicium falsò allegē, falsò quoq; dixit B. Thom. eius testimonio probare malū bonumq; esse inuicē contraria: sed caue ne tu erres, qui parū mentem meam vel verba perperdisti. Verba quidem quæ in 2. epistola ad te scripta sunt, hac serie leguntur: Dico igitur rursus, & approbo bonū malumq; esse inuicem contraria, non quidē quemadmodū album & nigrū, calidū & frigidum, quæ omnia verē qualitates sunt, sed quemadmodū sanum & ægrū, forte accedibile, rarum & densum, pulchrū & turpe, & similia huiusmodi multa. Nec Thom. id negat, sed vir quidem eminentissimus, in 1. q. de malo circa solutionē secundi argumenti monstrat quomodo bonum & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersentur, inter contraria tamen computari solent, idq; Simplicij autoritate confirmat. Recordare igitur Arist. in prædicamentis quatuor oppositionum genera assignare: Item memineris Arist. huiusmodi genera à se inuicem seiungere: Rursus nota sanum ab eo & ægrum inter contraria numerari, hac igitur ratione qua Arist. contraria à reliquis oppositionum generibus seiungit. Ego bonum malumq; contraria esse affirmavi, rursumq; fateor, atq; hoc etiam quod diuus Thom. dixit in 1. q. de malo: Bonum & malum esse contraria: quemadmodum sanum ægrumq;, nō autem quemadmodum visus & cæcitas. Tu verò dicis: Monstrabo tibi quam contrarij proprietatem malum omnino nesciat. Licet enim malum quiddam bono cuiusdam contrarium videri possit, vt ægrum sano, eò quòd boni aliquid relinquit, offeram tamen malum quiddam, quod bono nequaquam potest hac ratione opponi, puta mors & cæcitas.

Sed equidem nescio an similes, si enim verba Tho. accuratius legisti, planē intelligi potest, quomodo non cæcitas nec mors aliud malum potest ex toto bonum auferre. Cæcitas quidem visum aufert & totum, sed non vitam nec corpus: mors vitam quidem penitus aufert, sed nec corpus nec materiā primā. Quod igitur sefellit est, qd' cæcitas, pfecto est visus priuatio, & vitæ mors, sed nō ppter ea credi debuit perfectā esse boni priuationē: Nōne Thom. apertē ibi confitetur & dicit malū bono contrariū esse, quemadmodū ægrū sano, nō quemadmodū cæcitas visui: cæcitas igitur in quā malū

mala est, aliquid boni relinquit cui innititur, in quantum verò est cæcitas, nihil visus adesse permittit.

Quod verò Thom. ait: bonum malumq; velut habitum priuationemq; opponi verissimum est: Eo enim loco Thom. ea propriè habitus vocat & priuationes, nò solum quæ perfecti habitus sunt, perfectæq; priuationes, quæ solummodo Arist. in prædicam. habitum & priuationem vocat, verù latius omnia, quorum alterù est habitus, alterum verò priuatio, siue integra, siue semiplena sit, tanquam habitù & priuationē opponi pronunciat. Quod verò dixi, idq; Simplicij autoritate confirmat, id tale est, Simplicium ait Thom. in prædicam. dicere ea, ppter vòcari contraria, quorù vtrumq; est aliud. Arist. verò sanum & ægrum inter contraria numerat, non etiã cæcum & videns. Simplicius igitur qui Arist. interpretatur necesse est causam reddat, cur nò omnes priuationes Arist. inter còtraria computarit, causam verò explicare non potest, nisi quæ dicta est. Thomas igitur qui ait Simplicium dicere ea propriè contraria vocari, quorù vtrumq; est aliud, cum causam explicet, ob quam sanù & ægrum inter contraria numerentur, non etiã cæcū & videns, ex Simplicio necesse est id colligat, qui Arist. exponit, quod siue verum siue falsum sit, res nullius momenti est, in qua peruagandum sit.

Quoniam verò postremis literis malum quod boni negationem putas appellare, videris malum quod omnino malum sit, eodemq; modo falsum veri vnusq; diuisum, percontarite volo. * An chimæram putes esse omnino non ens: Si negabis, vbi necesse est contradicas, qui priùs dixisti chimæram esse omnino non ens & falsam: Si verò dederis omnino non ens esse, procedam hoc modo: non ens & omnino malum sunt paria. Chimæra autem est omnino nò ens, igitur & omnino mala: quod fieri non potest, chimæram enim esse contradictionem non claudit. Potest igitur à Deo creari, quod verò potest esse, esse autem bonū est, quod igitur potest creari, potest bonum esse, sed potentia ad bonum bona est, chimæra igitur non ex toto mala est. * Præterea chimæra & à Deo & à nobis potest intelligi, potest igitur apud mentem nostram esse & animum, igitur quoquomodo potest esse, quod autem quoquo modo potest esse, quoquo modo bonitate participat: chimæra igitur non ex toto mala est. Præterea nihil potest malum esse nisi fugiendum sit, nihil verò fugi potest neq; vitari nisi cognoscatur aut ab eo quod fugit, aut à Deo qui naturalem fugæ instinctum inseruit. Necesse igitur malum omne quodammodo cognosci posse, cognitio autem bonum quiddam est, igitur & posse cognosci: potentia enim ad bonum, bonum quiddam est.

* Præterea Arist. 4. Metaph. dicit, negationes priuationesq; quodammodo entia esse, imò & ipsū nò ens quodammodo ens esse dicit, cuius signum est (inquit) quòd dicimus non ens est non ens: quod verò quoquo modo est ens, quoquo modo bonum est, chimæra igitur in qua verum est non entis vocabulum, prædicare quodammodo est ens & bona. * Præterea malū est priuatio boni, priuatio verò omnis est negatio formæ, in subiecto apto nato formam & habitum habere: nihil igitur malum esse potest quod boni capax non sit & aptum, capacitas verò & aptitudo in bonum bona est. Malum igitur omnino malum esse non potest, vnde I. August. inquit malum semper in bono esse. * Præterea si malum est priuatio boni (vt dicis) quomodo potest esse boni negatio: alia enim est oppositio priuationis & habitus, alia verò affirmationis negationisq;. Præterea tuatum partiū est monstrare factam priùs à te rationem validam esse, qua probabas ex Arist. & Thom. Deum ens non esse, ego enim vtramq; infirmaui. Nec satis est dicere, scio aliquando à peripateticis Deum ens vocari, sed & illud scio apud eosdem appellatione entis Deum aliquando non claudi. * Monstra enim togo quo in loco vel Arist. vel Aristotelici Deū entis appellatione non censent?

* Cæterum si vacabit explicato quomodo defendas Deum esse & vnum, Deum tamen non esse Deum: Si enim vocabulum intelligitur, necesse est descriptionem quandam ab animo formari, qua data mox sequitur Deum esse Deum: nec enim Simonides poëta tempus ad respondendum petisset Tyranno querenti, quid est Deus, nisi vocabuli interpretationem & notam animo concepisset: in omni enim quaestione prima est vocabuli significatio. Præterea si Deus est vnus, aliud vnum est Deus, quod non nisi Deus esse potest. Item si Deus est & non est Deus, est aliud à Deo: scilicet igitur aliud esse necesse est. Præterea si idē Deus non est Deus, quòd nomen Dei concretum est aliud significans, & aliud concedi non debet Deum esse, Deum esse

vnum : nihil enim est in rerum natura quod deitate participata sit Deus. Postremo monstrabis quomodo vel probes vel defendas contradictionem claudere, ^c Deum non esse, & autem esse, grata erit mihi huiusmodi disputatio, nec tibi debet esse molesta. Est enim disputatio cribri veritatis, suavis⁹ animæ cibis nihil habens ingrati.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ RESPENSIO
obiectionum tertiarum.

Non sum oblitus Compater ne dubita, prorsus omnium meminisse, planè cognosces, quanquam haud magna fiat iactura, si excidant quæ coram trastrauimus : leuissima enim hæc omnia quibus & te occupatum, & me non ociosum hominem occupas. Sed ne imitari me credas Nicoletum qui scribenti tibi aduersus eum nihil respondere dignatus est, adnorabo breuiter solutiones tuarum dubitationum. * Deus est.) Dixi verè dici Deum est. Denm item ex sententia Dionysii omni appellatione esse maiorem, etiam appellatione hac Dei, quod ille scribit in lib. de Mystica theologia ne tu istibus tuis adhuc Dionysium loco mouisti, nec mirum, est enim, patere hoc, longè te fortior, quanquam tu illius auctoritatem contemneres, dum ea aduersus te vterer. Dixi item ab his qui Deum esse ens negat cōcedi interdum Deum esse vnum, rationemq; sententiæ eorum & in ipsis de Ente & Vno commentarijs nostris & duabus ad te epistolis declarauimus.

^b Sed dicas.) Dixi postrema epistola neminem esse qui nesciat, apud Thom. & apud alios Peripateticos ita sæpè & ens accipi & essentiam vt de Deo vtrunq; dicatur: sed id mihi esse satis, quòd aliquando ita ens essentiamq; vsurpant vt de Deo dici non possit, hoc est, quod tibi est improbandum. Nec ad hanc rem plura vnquam afferes quàm sit opus. * Præterea in libello.) Rudis obiectio, non enim Platonici, cum id dicunt, intelligunt esse qui Deum essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in Deo locum eum habere, quem in rebus alijs habet essentia, vt ei pro essentia nihil sit aliud quàm ipsum esse.

^c Item dicas.) Lege priores epistolas, & videbis. * Insulsum enim.) Insulsa potius argumentatio, quoniam aliud est rem esse, hoc est, existere, aliud esse ens vt ens prædicatum essentiale est. ^d Verum sit.) Verum esse fatearis oportet, nisi deferas tuum Thom.

^e Verba.) Hæc sunt quæ si tu prius vidisses, fortè non errasses. * Monstratur Thom.) Miror te ipsdē semper insistere, nōne millies iam dictum est ita capi posse ens, vt de eo dicatur, vt cum videlicet id significat quod est, sed rursus ita capi posse vt de eo nō dicatur, vt cum scilicet, essentiam significat, quæ aliud est ab existentia.

^f Aliquid & ens.) Vide quantum fallaris, malum secundum Thom. tale non est, vt querenti de eo quid sit possimus aliquid respondere vel ens, & tamen querenti quid est peccatum? respondere possumus quod est malum.

^g Præterea audebis.) Ens quando cum bono conuertitur apud Thom. nō eo modo capitur, quo quando apud eundem de Deo negatur. ^h lo cari.) Aduersarius te iocaris, nam hoc ipsum est quòd dico, & centies inculcarum intelligere, aut non vis aut non potes. Primo modo Deum non esse ens, licet secundo modo, vt scilicet, per ens responderetur ad questionem an est ens dicatur. Dicebam enim nō omni modo, sed aliquo modo etiam apud Thom. ens dici Deum non posse: licet autem ita argumentari, Compater: Deus primo modo nō est ens, ergo aliquo modo non est ens. * Coarctata.) Hæc tua coarctata, & non coarctata tua sunt, non Thomæ. * Ridicula.) Quod non queritur, ridiculè non soluitur, licet multa querantur ridiculè, quæ ridiculè soluantur, cum scilicet soluantur, ne ideo non soluta videantur, quia solui non possint. Querenti igitur an Luna sit ens, iure respondebitur eam esse ens. Sed vterdū querenti quale nam sit ens, ridiculum certè responderetur esse ens. ⁱ Esse aliquid.) Nihil dicis, quis enim nescit ideo non esse aliquid, quia neque substantia est, neque accidens.

^k Sic dicit.) Hæc eadem illud sunt quæ in prima questione de malo & mihi finent sicut & illa. * Rem verò.) Eo modo res de Deo, & dicitur & negatur quomodo & ens. ^l Quod si.) Ostendimus autē non esse vera, ergo soluta ratio. * Sed ex Thom.) Attente met verba Thom. supra exponens in sententiā nostram incidisti, cum dixisti Deū ens dici,

dici, quatenus perens respondetur ad quæstionem an est, nō autem quatenus rerum essentiam significat. ¹ Ea Thom.) Non ascriberem falsa Thomæ, quia te non imitor Compater, qui dicis ex Thom. sententia bonum & malum esse propriè & verè contraria, idq; etiam Simplicij autoritate confirmari, de qua re cūm ostenderem nullum verbum esse apud Simplicium, respondes re collegisse id à Simplicio dici. At liber est in manibus Compater. Simplicius id non dicit, malè ergo collegisti.

² Jam enim monstratum.) Demonstratum est etiā te non bene demonstrasse. ³ Prius enim.) Deus & idea idem sunt, nec esse ideæ aliud est ab esse Dei, sed quia rationes diversæ sunt, alia de Deo ut Deus est, alia ut idea est pronūciantur. ⁴ Compositionem.) Compositio hæc secundū rationem est non secundū rem.

⁵ Subtilis.) Adeo subtilis ut iam centies repetitam adhuc intelligere non possis, ve mox patebit, ex quo nobis negotium exhibes. ⁶ Non potest.) Non licet tecum nisi præfinito loqui: At scias hoc genus locutionis à præclaris authoribus etiam sacris sæpè vsurpatum, quale illud secundū similitudinem Melchisedech.

⁷ Præterea si.) Vnum quod Platonici de Deo enunciant, non denominativum est, sed substantivum, hoc autem, quia Platonica omnino ignoras, & Græcam linguam intelligere non potes. Vide igitur quā sit subtilis hæc appellandi ratio. ⁸ Præterea.) Pater & hinc quomodo aliter materia vna, aliter Deus dicatur. ⁹ Platonicoꝝ.) Quomodo tu Platonicoꝝ potius quā Dionysij rationem sequi me dicis, cūm nec Platonicos nec Dionys. ut magna etiam voce gloriaris vnquam legeris, at scias, idem esse apud Platonicos Dei typū esse unitatem & apud Dionys. Deum vnice esse omnia.

¹⁰ Radix cui inniteris.) Vide quā illa radix sit firma, quam tu nec viribus vllis vincere, nec duro possis conuellere ferro.

¹¹ Ego itaque.) His omnibus satisfactum est in prioribus epistolis. (Hoc est verum.) Nimis amas aurum compater, qui tantum illi tribnas ut credas eum esse posse, etiam si Deus non sit. ¹² Mundos arbitrantur.) Qui hæc dicunt, & aurum dicunt esse pugnantia, dicunt & propriam ignorant vocem.

¹³ Si Deus non esset & aurum foret.) Aurum esset aurum, & aurum nō esset aurum.) Impossibile enim impossibile parit. ¹⁴ Absolutum enim.) Non est hæc relatio accidentalit ab auro distincta, sed substantialis, de qua vide apud Henricum Gandauensem nisi dedignaris.

¹⁵ Diximus eadem.) Omne quod est, hoc est, ipsum quod est. Quare & omne ens verum, & omne verum ens. Sed alia & alia ratio. ¹⁶ Cæcitas autem.) Aliud est cæcitatem esse veram, aliud cæcitatem esse, cæcitatem verum esse. Quare frustra multis verbis laboras ostendere cæcitatem non esse veram.

¹⁷ Verum enim.) Me sedere aut verum aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut non sedeo. Et quod dicitur me sedere, nec verum nec falsum, hoc est, propositionem hanc ex se sibi, nec veritatem determinare, nec falsitatem, quod faciunt propositiones necessariæ. Sed cūm fieri possit, ut & sit vera, cūm scilicet sedeo, & sit falsa, cūm non sedeo, ex se ipsa ad vtrumq; indeterminata est, sed proculdubio, mi Compater, & charta abundas & ocio, qui ad hæc descendas etiam pueris nota.

¹⁸ Sed verum.) Bonū & malum sunt in rebus, falsum & verum in anima, ideò propositio vera significare potest rem malam, quamuis propositio ipsa quatenus vera eatenus bona, & res ipsa quatenus mala eatenus falsa sit. Aliud autem dicere est. Peccare Iudam est verum, aliud est dicere peccatum Indæ est verum.

¹⁹ Præterea a omne.) Omne falsum diuisum, quod in priore diximus libello, sed non esse falsum ex æquo falsum, quare non esse falsum, ex æquo diuisum, quod in epistolis ad te diximus: non enim ex æquo falsa quæ necessariò falsa sunt, & semper falsa sunt, & quæ non sunt necessariò falsa, nec semper sunt falsa. Quapropter nec ex æquo hæc & illa diuisi rationem habent. Vide an ex his aliquid sit, quod vel ego dicere vereri debuerim vel tu coarguere possis.

²⁰ Sed mirum.) Dicere debueras quomodo, nunc solnisti, nam non est mirum non soluere quod non habet nodū. In hoc igitur me admireris quid soluerim in quo nodus non erat. ²¹ Similis esse.) Cur nō similis, cūm quemadmodū hæc, ita & illa nihil virium habeat. Nam si bonum qua ratione bonum sit expectendum, malum quæ fugiendum sintq; fugere, & appetere contraria, quomodo ex hoc sequi probas, bonum

malumq; esse contraria. Hoc est, quod tibi est probandum, ad quod tamen probandum neq; ante vllum vnquam verbum fecisti, neq; nunc facis, iure igitur dixi non esse nodum in tua argumentatione, quia quod tibi probandum est, non solum non valide probas, sed nullo modo probas, aut probare etiam tenras.

* Tu verò.) An tu qui Boëthianus esse soles & barbarorum irrifor, nunc eos fides, qui posthabitis Latinis interpretibus Græcos interpretes sequuntur, sed & Thomæ non solum Latinus, sed inter Latinos præcipuus Simplicij expositionem non solum refert, sed & probat. Tu autem non solum Simplicio aut Thomæ nõ assentiris, sed & Latinos dicis expositores id negare non audere. Mirus homo es.

* Miraris.) Quis non miretur, mirabar tunc cum nondum acumen tuum perspererem, nunc non miror, multa enim consimilia. * Allegem falsò.) Et tu infra fateris te falsò allegasse, sed dicis hoc nullius esse momenti, quomodo ergo mens tua me fugit. Illud fateor me fugisse nullius esse momenti Simplicio ascribere, quæ non dicit. Credebam enim ego illum errare, qui diceret Simplicius hoc dicit, quod tamè Simplicius nusquam diceret.

* Si enim.) Quid vt tu explices, totum Thomæ te peruertete oportet, & nesci quas semiplenas priuationes tibi fingere, negareque Thomam ibi propriè accipere priuationem & habitum, cum dicit malum priuariuè opponi bono, nõnne tota quaestione probat malum esse nihil, & inde colligit malum esse priuationem, non autem contrarium: an priuatio quæ nihil est, semiplena priuatio est, cæcitatem item dicimus perfectam mali habere rationem, non quia omne bonum adimat, (quis enim hoc negat?) sed quia totum illud bonum cuius priuatio dicitur, hoc est, visum adimit, quod non facit opthalmia, hæc sunt igitur mala quæ nullo modo vult contraria dici posse Thomæ, quæ cum veram mali rationem habeant. Profectò qui dicit malum ex sententia Thomæ esse contrarium, non minus errat quàm errat ille compater meus, qui dicebat Simplicium dicere quæ non dicit.

* Siue verum.) Cur igitur non ingenuè fateris te errasse. Neq; enim mirum est, homo es. * An Chimæra.) In ista tua chimæra multas fingis chimæras. * Creari.) Si creati chimæra potest à Deo, non est hæc potestia in chimæra, sed in Deo. * Præterea chimæra &c.) Notio quam mihi de chimæra formo vt aliquid est, ita bona est, ipsa verò chimæra, vt nihil est, ita neque bona est.

* Arist. 4. Metæ.) Bonum & malum secundum te sunt contraria, & vtrunq; contrarium est aliquid positiuum: ergo, & quod est bonum, est aliquid positiuum, & quod est malum, est aliquid positiuum, & secundum te non ens est bonum, ergo secundum te non ens est aliquid positiuum & aliquid & ens conuertuntur, ergo secundum te non ens, est ens positiuum, vide quo nos perduxit tua Chimæra.

* Præterea malum est.) At secundum te est contrarium, non priuatio. * Augustinus inquit.) Non dixi malum esse bonum, sed in bono. * Præterea si malum.) Eatenus priuatio est, quatenus priuatio formaliter negatio est. * Monstra enim.) Relegas priores epistolas, & videbis hoc tibi ipsis monstratum, etiam fortasse plus quàm desideres.

* Ceterum.) Artende, mox explicabo, cum per hanc dictionem Deus id concipis tantum, quod significatur per nomen, non habet hæc dictio prædicati rationem, sed subiecti. Est enim illud de quo queritur quidnam de eo enunciarì possit aut debeat, non autem illud quod de alio enunciat, quare neq; id aut Simonidi erat ignotum, aut consulenti cum tyranno. Cum item queris si Deus dici Deus non potest, an sit aliud à Deo. Quæro à te quid concipias per hanc dictionem Deus, quam de Deo enuncias. Si nihil concipis nihil erras, quia nihil dicis. Si aliquid concipis, dico Deum aliud esse ab eo quod tu concipis, & conceptum per hanc dictionem, Deus, explicas, quoniam supra omne illud est quod à nobis concipi possit. * Deum non esse.) Veniamus ergo ad aurum tuum, quod omnino non vis perdere, etiam si perdatur Deus. Fieri non potest vt aliquid sit, si non sit ipsum esse. Fieri igitur non potest, vt aurum sit si Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est, nihil est: quoniam si infinitum est, finitum non est, sed & si infinitum est. Infinitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt, si nihil est, aurum non est. Hæc satis credo esse tibi homini quantumvis ingenioso. Vale.

Non ideo dictum est Deum ens non esse quòd esse in Deo pro ^A essentia est, sed quia esse non est aliud ab essentia, quod longè diuersum est, alioquin ipsum esse lapidis, quod sibi pro essentia est, nec ens erit, nec bonum: esse enim lapidis non est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, & sua est essentia. ^B Si in negationibus, & priuationibus quid sint, quæri non potest, cum igitur sint, non satis ad quæstionem quid est formandam, scire rem, de qua quæritur esse, sed amplius scire oportet, & esse, & aliquid esse: Quærenti igitur quid est? Ridiculè ac irrationabiliter respondetur, ens aut aliqd, siue ens primo modo, siue secundo capiatur: ^C quod si quæzatur quid sit peccatū, vocabuli potius est quæstio quàm rei. ^D Si aliquid est ens, ideo iuxta positionem tuam esse ens, quòd esse est aliud secundum rem ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, ideo erit ens, quòd esse idæ est aliud ab idea: Idea autem Deus est: Esse igitur idæ est aliud à Deo. Est igitur in Deo secundum rem compositio non solum secundum rationem. ^E Iuxta denominationum diffinitionem vnus ab unitate denominariuum est; Deus autem iuxta tuam positionem ex similitudine unitatis vnus dicitur: non igitur ad substantiam Dei spectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus est vnus.

Præterea cum dicimus: Deus est vnus, non quid sit, sed quomodo sit, significari putas. Modus autem ex accidentium est genere, non igitur vocabulum vnus in Deo substantiuum est, neq; ad rem pertinet, quòd vel Platonice sectam non didicerim vel Græcè linguam ignorem: non enim id satis est ad tutandam Academicorum disciplinam. ^F Si Dens non esset, & aurum esset, aurum inquis esset, aurum & non esset aurum, igitur esset aurum. Si igitur diffinitio veri constat, erit verum nulli quadans idæ. ^G Si Socratem sedere, neque verum est neque falsum, eò quòd necessarium non est, equidem defendam non in quolibet affirmationem veram esse vel negationem, non enim in quolibet vel vna vel altera necessariam habet veritatem. ^H Si bonum & malum sunt in rebus, verum vero, & falsum in anima, vbi est tua affirmationis & negationis oppositio? negatio enim nihil ponit. Quo modo etiam Chimæra in rebus est & anima, si est omnino non ens & falsa: cum non ens & malum inuicem conuerri putes: ^I Si cæcitatem esse cæcitatem verum est, & quis non videat cæcitatem esse veram, idem enim sunt, sola enim cæcitate posita ponitur hoc quòd est cæcitatem esse cæcitatem, & ablata, aufertur, vnde eadem ratione Socrates, & Socratem esse Socratem, idem est & eadem generatione vtrunque generatur, & per se, Deus quoque & Deum esse Deum idem: vtrunque enim æternum est & prima veritas. ^K Si falsum omne simpliciter diuisum est, vt probatum esse non negas, dici nõ debuit falsum quiddam cum hac solum conditione diuisum esse, hoc est, quamdiu falsum est. Si enim omnis homo simpliciter & absolute est risibilis, contradictionem non oportet adiungere, qua restringas dicens, omnis homo est risibilis quamdiu est homo: nec propterea restrictio debuit adiungi, quod non omnia falsa sunt æqualiter diuisa, aut falsa: nec enim omnia entia sunt æqualiter bona, absolute tamen bona sunt omnia. Quomodo concludatur bonum malumq; esse contraria, si prosequi & fugere sunt contraria, facile constabit, si ratio contrariorum motuum satis à te fuerit intellecta.

^M Quid miraris si dico Latinos Aristotelem non negare, quem Simplicius negat, non etiam Boëthius, nunquid propterea vel Boëthium non imitor vel Barbaros extollo, mirum mène hominem vocas: Ego verò te mirabilem appellārim, qui cum Boëthium imitor posthabito interim Simplicio me Boëthium aspernari, & Barbaros sequi existimes. ^N Si contraria sunt bonum & malum, chimæram vis probare aliquid esse, quod in rerum natura sit, sed si perceptum sit qua ratione bonum & malum contraria dixerim, quod nondum aut vis, aut potes intelligere, nihil ex chimæra probaueris.

Priuationes quasdam à me semiplenas vocari plurimum admiraris, & nullas esse probas hoc modo: Malum est nihil, igitur non est semiplena priuatio. Ego verò argumentum tuum prosequens, sic dicam: ægrotudo mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio: Est autem priuatio quædam ægrotudo, non est igitur vel sanitatis vel

vel boni cuiuspiam semiplena priuatio, sed plena potius, & perfecta, quod fieri non potest. Imperfectæ igitur priuationes semiplenæ sunt, vt ægrotudo, raritas, turpitudine, caritas visus perfecta, boni imperfecta: bonum enim quod in vidente est totum non admittit. ¶ Si verum est quemadmodum scribis, malum omne boni aliquid relinquere: Quia Chimæra igitur, quæ est omnino non ens, & mala, boni aliquid retinet. Si verò boni aliquid seruat non omnino mala est, neque omnino non ens, licet etiam potentia, qua creari potest & esse, & in Deo sit, & notio, qua potest intelligi, sit in animo, non tollitur quin chimæra potentia bona sit, & ens: Est enim potentia Dei, & Chimæra alia & alia ratione: nec enim negamus Antichristum potentia bonum esse, citius potentia qua potest esse, partim est in materia, in cælo, & homine. Præterea quomodo chimæra, si omnis interim cogitatio & potentia Dei excludatur, est omnino non ens & mala. Ut enim non ens sit certe mala esse non potest: Malum enim est priuatio, quæ in subiecto consistit, quod necesse est bonitate participet, alioquin subiectum esse non posset: quod enim omnino non est, subijci non potest: ¶ Nondum improbasti, quod à me dictum est, idque Simplicij autoritate confirmas, nisi quod ais, Simplicius non dicit, sed non propterea gloriari oportuit: neque enim dixi Aristotelem sentire, omne omnino ens vel per se vel per accidens, nec beato Thomæ aliquid propterea falsò ascriptum. ¶ Licet priuatio omnis negatio quædam sit, nondum tamen constat aliam non esse affirmationis negationisque oppositionem, aliam verò priuationis & habitus, nec propterea si malum est, priuatio boni, malum & non bonum conuerti necesse est.

¶ Defensionem tuam qua tutari vis Deum non esse Deum, ego nec veritati, nec beato Dionysio consentaneam puto nec beatus vnquam Dionysius Deum negauit esse Deum: sed quemadmodum beatus Thomas interpretatur, nullum nomen Dei naturam integrè potest explicare, nec alia ratione affirmationes putat deos esse incompositas. ¶ Tu verò dicis Dei nomen si descriptionem habet, subiecti rationem habere, non etiam prædicatam, sed hoc concesso argumentum perstat. Sit enim A, ratio nominis, dicaturque hoc modo Deus est, A, ratio enim cuiuslibet de eo prædicatur cuius est ratio, igitur facta simplici cōuersione A est Deus, igitur Deus est Deus. Item dicis cum quaeritur, an Deus sit aliud à Deo necne, sciri oportere quid Deo nomine concipiatur, quicquid autem detur, aliud, inquis, dicam Deum esse: est enim supra omne id quod concipi potest: Sed nonne huiusmodi solutio secum pugnat: ¶ Si enim confiteris propositionem huiusmodi, quæ est, Deus est supra id quod concipi potest, nonne palam aliquid de Deo affirmas? Fiat igitur & sit nominis distinctio ea oratio quæ est supra id quod concipi potest, & argumentum militabit. ¶ Præterea quæditur, Deus est supra omne id quod concipi potest, igitur Deus concipi non potest, alioquin idem supra seipsum foret, non igitur amari potest nec coli.

¶ Postremo tantam putes esse auri potentiam vt velimus nolimus, vel re, vel animo ex necessitate Deum secum trahat hoc modo: Aurum est, igitur ipsum esse est, igitur Deus est, item si Deus est, igitur infinitum est: infinitum est, igitur nihil est. Si ens infinitum est (inquis) finitum non est, quasi sic arguas, finitum non est, igitur nihil est: deinde sic, infinitum est, igitur infinitum non est. ¶ Infinitum enim (inquis) se seipsum perimit. Equidem puto si Nicoletto quispiam huiusmodi argumenta scripsisset, nihil respondisset, nec ego contra aliquid opponam, ne vires mihi luce clarior videatur, aliquid videar dubitare: Quod si isdem arguentis positionem tuam probes, equidem veteor ne aurum perdas. His obiectionibus si voles aliquid respondero, compater optime, quo disputationi iam finem faciamus, satis enim lulumus: ceterum nolim putes me aut odio aut malevolentia in hæc diuertisse, scio meministi prius quàm aliquid tibi scriberem significasse an velles. Equidem Deum testor comitem meum Mirandulanum & amo & veneror, quod si aliquando experiri libueris, mentibus mentium cognosces.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA

Antonio Parentino Philosopho insigni, Salutem.

¶ Vanquam Ioannis Pici patris mei obitu studiorum meorum alacritas omnis & spes quæ quasi tota in eo reposita fuerat elanguit, quippe cum futurum sperare co-
viuente

viuente vt philosophiæ studia ad castitatem pristinam, sed magnis ditata opibus reuocarentur, Christiana q; fides eliminatis in vniuersum erroribus, heresibusq; depulsis, validissimis in aduersos hostes turribus muniretur: Non tamen sic agimo consternatus sum, vt totis viribus non laborauerim, ne vigilæ omnes inchoatæq; lucubrationes, quæ ab homine illo in literis vnde quaq; admirando profluxerant, penitus deperirent: quocirca mihi ipsi nostrisq; hominibus consulens quàm maximis potuisti neribus Florentiam contendere, dedi q; operam quàm potui ratione vt quæcunq; ab eo notata fuerant, licet inexplorata & inexcussa in nostram permitterentur potestatem, non inanes omnino fuere conatus nostri, nam & si ad aperta adhuc tabulæ non essent, nec notus hæres, ad aperta nihilominus ita scrinia fuerunt, vt commentationes cunctas inspiceremus versaremusq;. Vidimus in carthæcis illis dispersis codicibus incredibile hominis studium, lectionē omnimodam, conceptus supra captas humanæ mentis admirabiles: Verùm in redigendis descriptionibus non laudandam incuriositatem, hinc inde dissecta dissipataq; omnia, sed de his aliàs.

Dum hæc diligēti cura euolueremus opusculum eius de Vno & Ente quatuor ferme ante occubitus annis emissum, vnà cum tribus in ipsum à te perscriptis epistolis, earamq; responsionem in manus incidit, quibus ob rei nouitatem nō perlectis modò, sed haustis & penè, vt aiunt, de noratis (rumore enim id factum agnoueram, sed quid momenti allatum etiā exploratum satis non habebam) mecum cogitare disceptareq; cocepi, an illud publicitùs alijs cum operibus quæ in vnum redegeram, & publicanda censueram, impressoribus dare deberem, nulla tuarum obiectionum habita mentione: An consultiùs fieret si & oppugnarum hinc offensaculis, inde propugnaeulis promunitum exiret in publicum.

Post longam rei discussionem postrema tandem menti sententia sedit. Sanè doctis hominibus obuiam factum, notas infamiæ ferre videretur, si accusatores nō tantum expauesceret, sed & in iudicium citare rectè quasi parum fidens conscientia non auderet, pariter quoq; vt responsis comitatum iret, opportunum esse visum est veluti ad defendendam causam innocentia testibus, quod nostrum consilium laudatum iri à probis viris non dubitauim, quando aut me pati oportuisset defensum patrum hominem profectò de me meritißimum, aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ suæ tali non promulgato libello defraudari, aut eo solo progrediente nequissimis viruperatoribus ansam semper criminandi relinquere, non accitis in forum quæ & obiectando & repellendo pluribus vtrinq; epistolis concinnata fuerant.

At oblatis nonnullis literis Christophori Saxoli nostri & ciuis & medici, quibus quartam te super id negocij cudißse epistolam quæ responsione caruerat (vt aiebas) nobis significabatur, res in dubium reuocata est: Iterumq; sententiæ ancipitis factus pensicandum ex actis liberatum iam iudicium duxi, quando postremus accusator vrgeret causam, nec esset qui patrocinaretur: inde meum subijt animum titillario quædam suscipiendæ defensionis, quo me tamen pro tutando silentio verterem, non erat in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modestia in omnesque benignitas, ingenij quoque solertia & acrimonia, in enodandis dilucendisque etiā ex tempore difficilibus nodis, in explicabilibusq; scirpis, vt scilicet arbitraret vltimam epistolam tuam non fuisse tuto declaram, cogitabam inde factum faciliè fuisse vt quod rescriptisset: Si tamen fideli nuncio tuæ sunt redditæ epistolæ, vel tabellatorum incuria (sic enim id sæpenumero) vel alio quopiam casu in itinere periisset.

Succurrit demum in enodationibus priorum quaestionum tuarum conquestum illum fuisse, à te sæpius eadem iterari, & de eisdem sæpius dubitari, ob id statim totius controuersia vestra capita percurri, an scilicet in primis responsionibus aliqua deprehendi possent, quibus monstrare fuisse quartæ epistolæ satis in parte factum antequàm scriberetur. Successit ex voto res tantaq; reperi ad oppositū facientia, vt si non verbis quantū fieri potuit obiectionib; vltimæ epistolæ responderim, adeò vt ipsarū nodos ex priorū quaestionū tuarū solutionib; apertos magna ex parte possis agnoscere.

Addidimus multa à magnis etiā authoribus pro testimonio petita, quæ omnia nō alia de causa factita à me existimare te velim, nisi vt rudium insolentiumq; philosophiæ & malenolorum iudicijs occurrerē, ad quos fortè cū peruenisset fama, quartā te ad patrum meū super ea controuersia dedisse epistolā, cui non respondisset, rulißent.

actutum

acturum sententiam (qui blasphemis & inuidis mos est) alia quapiam de causa quæ iusta non esset, rescribere Picum non curauisse: alioquin, mi Antoni, etiam à principio susceptum opus libentissimè omissem, cum vt controuersijs à quibus abhorrens sum, et si iustissimam causam agerem, non viderer initiari: tum vt à vero philosophia trahere non deuiarem, quem post equos & arma (& si quosdam literarum sterculos à pueris olfecerim) post magnorum dñcum commercia Ioan. Pico patre Ioannēque Mainardo nostro ducibus metiri occorpi, quando naturæ notitia non ad literarios defudandos agones, sed ad naturæ ipsius Conditorum agnoscendum ordinetur, philosophicæq; commentationes suapte semper sponte inuitare nos debeant ad penitissimam diuinorum eloquiorum vestiganda sensa, hic studiorum omnium finis, his nobis iter reuelatur ad cælū, si tamen ea non gloriæ nostræ captanda gratia excoluerimus, sed vt Deum nostrum & facilius cognoscere & seruiri à amare possimus, vt inde promptius quæ mandauit facienda prosequamur, quæque docuit vitanda fugiamus.

En tibi causam suscepti huius mihi oneris, tecumq; negocij explicatam, instissima est vt videtur: idcirco æquo à te animo perferenda, quin etiam arbitrari fortè potui vt his nostris vt-i-possem veluti internicijs inauspicata mihi iam tecum contractaq; Ferariz benivolentia confirmanda: Nam cum proximis diebus istuc appulsem quæ es humanitate me innisere dignatus es, atque interloquendum de literis deq; morte patri ac eius operibus multis inchoatis nec consummatis, percepta opinione me respondendi, scilicet tibi, soluendiq; argumentationes tuas, tantum ab ore ostendisti vt offendereris, vt etiam quod facturus eram laudareris. Sed ipsum iam negocium aggredientes primæ obiectioni dissoluendæ manus in primis admoliamur, ea est huiusmodi.

Non ideo dictum est Deum ens non esse, quòd esse in Deo pro essentia est, sed quia esse non est aliud ab essentia, quod longè diuersum est, alioquin ipsum esset lapidis quod sibi pro essentia est, nec ens esset, nec bonum. Esse enim lapidis non est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, & sua est essentia, cui vel facillimè respondebimus. Sed iubeo in primis eorum te meminisse quæ ab ipso huiusmodi rei gratia sunt perscripta ne pugnantia ille verba protulisse videretur. In eo quippe commentario de Ente & Vno (quod etiam in tuarum obiectionum responsis commemorauit) Amelium, Iamblicum, Syrianum, compluresq; Platonicos qui Deum ens non esse dixerit, non modò non probauit, sed toto tractatu principaliter hoc egit, vt non solum ex Aristotelis, verumetiam ex Platonis dogmate ostenderet Deum & esse & dici propriè ens: Sed & aliquam loquutionis rationem esse monstrauit, quam qui sequeretur non absolum erat à veritate Deum appellatione entis esse maiorem. Atque ob id hoc à se factitatum est, vt & Dionysij authoritatis & Thomæ ratio haberetur, ne omnino, vt eius verbis utar, insanire viderentur doctissimi sanctissimiq; viri, qui id dixerunt Deum, scilicet non esse ens, sed super ens, quam sententiam alter millies repetiuit, alter quòdque vsurpauit. Sed redeamus ad nos. Cum ergo hoc modo Deum ens non esse dictum sit hac ratione, id prolatum asserimus quod esse in Deo pro essentia sit, cui opponis non hac, sed illa assertum ratione, quod esse duntaxat non sit aliud ab essentia, duo hæc diuersa esse penitus existimans, ego verò alterum alterius dicti aperitionem dilucidationemq; esse contendo. Cum enim dicitur ens non esse Deum, quia in eo esse ab essentia dissep-aratum non sit, nihil aliud asseritur quàm esse in Deo esse sibi pro essentia. Nec per hanc orationem, scilicet esse in Deo, non est aliud ab eius essentia, iudicatur nobis essentiam in Deo esse, vt per verba illius contra quem argumentans es, liquido perspicitur: nam tuam obiectionem patruus confutauit, quæ hanc ipsam materiam concernebat inquires. Non enim Platonici cum id aiunt intelligunt esse in Deo essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in Deo, locum eum habere quem in rebus alijs habet essentia, vt ei pro essentia nihil sit aliud quàm ipsum esse. Quòd autem incongruum omnino credas ipsum lapidis esse non posse dici ens & bonum, mirabis fortè sententiam, si cõsideraueris quæ à Thoma Aquinate, qui quasi controuersiz iudex à vobis ascitus est, in prima parte summæ, quæstione 45. articulo 4. dicantur, palamq; cognosces ipsum esse quod in essentiz compositionem cadit, nec ens nec creatum appellari debere, quando formas omnes non subsistentes & acciden-

accidentia, cæteraq; id genus magis coëxistentia & concreata quàm creata & entia nunc pari posse pronunciet. Quapropter ab eius sectatoribus potissimum Capreolo cum de entis & essentia distinctione sit quæstio, esse ipsum creatorum rerum, nec in verorum entium, nec in creaturarum numero recipitur. Quòd si entis appellationem non suscipit proculdubio nec boni, cum ens & bonum se mutuò consequantur, pariq; ambitu recipiunt.

¶ Secundo loco hunc in modum argumentaris, si in negationibus & priuationibus quid sint queri non potest, cum igitur sint, non satis est ad quæstionem, quid est formandam scire rem de qua queritur esse, sed amplius scire oportet, & esse, & aliquid esse, querenti igitur quid est, ridiculè ac irrationabiliter respondetur, ens aut aliquid siue ens primo modo siue secundo modo capiatur: Quod si queratur quid sit peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei. Cui obiectioni respondemus non illum unquam dixisse in priuationibus & negationibus non posse queri quid essent, sed nò posse responderi quid, Thomæ gratia protulit, quem te super hoc dubitante in prioribus epistolis verum ne, scilicet, esset an falsum, citauit his verbis, verum esse scatearis oportet, nisi deferas tuum Thomam, quod & nos etiam ab Aegidio Romano in secundo commentariorum lib. in theologicis sententias assertum esse reperimus. Satis enim est ad quæstionem quid est formandam scire eam rem esse de qua sciscitatur, neq; necessarium est vt qui quid res sit vestigaturus est, sciat rem esse, aut aliquid primo modo, sed secundo tantum, hoc est eam esse. Quòd si contenderes te intellexisse quæstionem eam formari posse, cui potest affirmatiuè & rectè responderi. Primum si putas quæstionem illam nò posse rectè formari nisi res de qua queritur, sit talis, vt per eam quæstioni illi reddi responsum queat, tecum non venio. Aristotelis enim sententia est percontari posse centaurus sit necne, centaurum tamen tale nò esse vt per eum quæstioni an est possit responderi, cum mera sit fabella, merum figmentum. Pariter quoq; aduersor, si credis hoc idem querentè nosse oportere, nam plus scire eum non oportet (vt ostendimus) qui rectè quid sit res percunctatur, quàm eam esse. Qui ergò nouerit re esse aliquid, nò ridiculè respondetur eam esse aliquid nescienti cuius, & de hoc percunctanti. Quòd verò interrogantes quid res sit docere nò consueuerimus, ea tantum vel ens esse vel aliquid vt absolutiùs respondeamus euenit, nam exploratum habentes eam esse aliquid adhuc, qualenam ens esset rimarentur, eorū igitur non solum expressæ petitioni, sed & vestigandi desiderio satis facimus, cum conceptas & nò prolatas quæstiones ipso rum nostris responsionibus præueniendo dissoluamus.

¶ Verba verò illa, quod si queratur quid est peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei quæ illius obiectioni còtra te facta fuere. Responsum nò multum momenti attulisse videtur, cum enim tu prius argumētatus esses ex Thomæ sententia, ens videlicet iuxta primum modum vocari, quod quæstioni quid est respondetur, querentiq; quid esset quod mundum conseruaret & moueret rationabiliter Deum responderi, ex quibus colligebas Deum primo modo esse ens & aliquid, respondit ille, vide quantum fallaris, malum, secundum Thomam, tale nò est vt querenti de eo quid sit possimus aliquid respondere, vel ens, & tamen querenti quid est peccatum, respondere possumus quod est malum, idè nihil tibi tua suffragatur responsio hæc, scilicet, quod si queratur, quid est peccatum, vocabuli potius est quæstio quàm rei. Nam non nimis est quæstio nominis. (quanquam hic & ibi diuersa ratio) Quid est quod mundū gubernat quàm quid est peccatū, cum ille qui mundū gubernat Deus, scilicet quid-ditatem, vt recentiores loquuntur, nò habeat, quod & omnes præter eos qui in prædicamento eum collocant, apertissimè confirmant. Et vt sanctissimus ait Dionysius, nostræ post Apostolos princeps theologiæ, ipse nec nomen est, nec diffinitio, quin etiam nec illis quæ antea dixisti, tuum hoc respòsum consonat, quando prius malum ipsum non esse nihil, sed posituum aliquid dixeris, nunc verò ipsius nominis tantum formari quæstionem confitearis.

¶ Opponis tertio his verbis: Si aliquid est ens, idè iuxta positionem tuam est ens quòd esse est, secundum rem aliud ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, idè erit ens, quòd esse idea est aliud ab idea. Idea autè Deus est, esse igitur idea est aliud à Deo: est igitur in Deo composito secundum rem nò solum secundum rationem. Quibus dicimus ita respon-

responsum esse. Nam cum eodem ferè medio, quo nunc es vsus, in tertia epistola argumentareris, respondit ille compositionem illam entis & essentiae in diuinis, secundum rationem esse, non secundum rem. Huius igitur Hypothesici syllogismi quem adducis, primam propositionem veram esse inficiamur: nam & si in creatis rebus essentia ab esse re differat, non ob id sequatur, necessarium est quicquid quomodo dici ens possit ex essentia & esse siue existentia tanquam ex partibus componi, idem igitur, quæ creaturarum rerum exemplar, est essentia & existentia, re distincta non conueniunt. Sed hæc à nobis in ea sit compositio, cum illam vt exemplar causam essentiae & entis, siue esse & existentiae quæ in creatis rebus inueniuntur, perpendimus, quam compositionem pariter & distinctionem simplicissimis etiam rebus applicamus, & secundum rationem, quando eam intellectus noster subrescit vocitamus, hanc Peripatetici frequentissimè vsurpant vulgatam, vt inquit ille ab Antipatro repetitam, à Possidonio, commemoratam in epistolis à Seneca. Ea propter hunc in modum Ideam secundum rationem ex essentia & existentia dicere possumus esse compositam, & ens vocare eam scilicet, vt exemplarem creaturarum ex esse & essentia, re differentia compositarum considerantes, quam compositionem in Deo non ponimus, quando cum non vt aliorum exemplar, sed vt in peatissimo iux Diuinitatis recessu seipso fruenter contemplanur.

E Quarto inquis, iuxta denominatiuorum definitionem vnus ab unitate denominatiuum est, Deus autè iuxta tuam positionem ex similitudine unitatis vnus dicitur: non ergo ab substantiam Dei spectat prædicatio, quæ Platonici dicunt, Deus est vnus. Præterea cum dicimus Deus est vnus, non quid sit, sed quomodo sit significari putat: modus autem ex accidentium est genere, non igitur vocabulum vnus in Deo substantium est: quod vel Platoniam sectam non didicerim, vel Græcam linguam ignorem, non enim id satis est ad iutandam Academicorum disciplinam. Sed facilis responsio, cum enim dictum sit à Platonici vnum quod de Deo enunciat esse substantium, & non denominatiuum tantum, probè assertum est: & iterum cum asseueratum sit vnum dici, quia unitati similis sit, non est incongruum, nec propterea dici potest non esse substantium, nam & si nomen aliquod ex rei cuiuspiam proprietate aut similitudine cuidam adaptetur, non ob id sequatur necesse est, nomen illud non esse substantium, quando id pro substantiuo nomine accipitur, quod non per modum adiacentis, sed per se stantis significet. Vnum verò quod de Deo prædicatur per modum non inhzrentis, sed stantis intelligi adeò clarum est, vt probatione non eget. Habes itaq; proprietatem à qua nomen accipitur, cui applicatur, non auferre hoc quod est esse substantium. Nam Thomas tuus imò noster cum in locis alijs tum in prima parte illud ad quod significandum nomen imponitur, ab illo à quo imponitur differre refert: Verbi gratia: Hoc nomen lapis ad significandum substantiam illam quæ sic nuncupatur, imponi ab ea item proprietate sibi cognata, quæ scilicet pedem lædit vocitari & differit: Vnde & alio loco docet à Grammaticis fore vsurpatum, vt scribant nomen substantiam cum qualitate denotare, quod & Ioannes Scotus libro commentariorum suorum in sententias affirmat. Vnum igitur, mi Antoni, cum de Deo enūciamus verè & vt substantium nomen est enunciamus, quia scilicet, per modum stantis & cōcipimus & prædicamus. Rursus cum ab unitatis similitudine, eiusq; proprietatibus impositum dicimus, veritati quantum fas nobis est propinquamus, quia scilicet conuenienti vocabulo vimur ad indicandum, quamquam longè ineffabilem illam super omnia creatam deitatem, cum ita omnium quæ sunt principium sit, quemadmodum numerorum omnium principium unitas est; & hisce verbis etiam colliges alterius argumenti tui solutionem, de modo quod de genere duntaxat accidentium esse profaris posse, scilicet in hac prædicatione: Deus est vnus, quomodo Deus vnus sit significari, & nihilominus vnus vocabulum in Deo substantium esse. Si à quo auspiceretur nomen & ad quod denotandum rei tribuitur consideraueris, potes etiam breuiusculè ex verbis patris solutionem tuæ dubitationis agnoscere, cum ait: Quomodo tu Platonice potius quam Dionysij rationem sequi mediteris, cum nec Dionysium nec Platonice vt magna etiam voce gloriaris, vquam loqueris, at scias idem esse apud Platonice Dei typum esse unitatem, & apud Dionysium Deum vnicè omnia expeditiorem solutionem non posset quispiam rectè desiderare.

nam cum Dei typum esse unitatem dicitur ad similitudinem & modum, cum vero fertur Deum vnicè esse omnia, ad substantiam referendum est, quæ tamè esse eadem penitus affuecerat, est, quinetiam apud Græcam linguam, quam ille probè nouerat, abstractum & concretum significari quandoq; potest eadem voce.

¶ Ad quintæ dubitationis tuæ solutionem afferendam non opus est multis. Ait ille, si Deus non esset & aurum esset, esset aurum & non esset aurum. Tu addis hæc verba, igitur esset aurum. Quod si definitio veri cõstat, erit verum nulli quadrans idæ. Adde obsecro & hæc paucula quæ scilicet ex eius verbis sequi dixit & agnosces, quomodo erit verum nulli quadrans idæ. Quid inquam impossibile scilicet impossibile parit, & idè non mirum est si ex propositione tua impossibile sequi facias quicquid volueris. Nam si Deus non esset & aurum esset, erit verum nulli quadrans idæ, cum ex impossibili signatur impossibile: his non solum dialectici, sed etiam theologi ad stipulantur. Sicnim Ioannem de Bachone carmelitam interrogas an fieri possit, vt aurum sit, & Deus non sit, in primo sententiarum respondebit tibi, non aliquam omnino rem qualiscunq; ea sit, intelligi posse, nisi prius Deus intelligatur. Cum autem de intellectu cundarum rerum sit, colliges tu an extra omnem controuersiam etiam apud nouitios dialecticos pronunciarì possit aurum esse, & Deus non esse, fore impossibile. Sed de hoc iterum in calce operis verba faciemus. Si Cardinalem Cameracensem postea consulueris, audies hominem in omni etiam philosophia exercitatum in primo commentariorum in sententias dicentem, ex quolibet impossibili contradictionem sequi.

¶ Sexto loco dixisti, si neq; verum neq; falsum esset sedere Socratem, quod ille asseruerat, eò quòd necessarium non esset, defendere te posse non in quolibet negationem veram esse vel affirmationem, cum in quolibet aut vna aut altera necessaria non habeat veritatem. Quam obiectionem soluente, respondemus: orationem hanc, Socratem, scilicet sedere, veritatem aut falsitatem, quantum de se est sibi non necessario determinare, nec propterea sequi de quolibet affirmationem veram non esse vel negationem: Veruntamè si eo modo quo ipse docet, intelligis, negare etiam poteris in quolibet sic affirmationem aut negationem veram esse, vt altera pars necessario vera sit: ait enim, me sedere aut verum, aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut non sedeo, & quod dicitur me sedere nec verum nec falsum, hoc est, propositionem hanc ex se sibi nec veritatem nec falsitatem determinare, quod faciunt propositiones necessariae. Sed cum fieri possit vt & sit vera, cum scilicet sedeo, & sit falsa cum non sedeo, ex se ipsa ad vtraq; indeterminata est. Præterea aduersus nonnulla eius verba de bono & malo, vero & falso, quæ in rebus & anima fore ptulerat, instas hoc modo.

¶ Si bonum & malum sunt in rebus, verum & falsum in anima, vbi est tua affirmationis & negationis oppositio. Negatio enim nihil ponit: quomodo etiam chimæra in rebus est & anima, si est omnino non ens, & falsa, cum non ens, & malum mutuo conuerti pures? Sed oro attendas animaduertasq; malum & bonum ea ratione in rebus etiam pronunciarì, quia attendatur circa res quomodo verum & falsum circa animam: non est enim verum & falsum in rebus, vt scribit Aristot. 6. primæ philosophiæ libro, sed in mente, nec propterea sequatur necesse est vt res quæ omnino mala est, res vera sit, verum etiam illud & falsum, de quibus eo loci mentionem facit Arist. complexa sunt: nec item sequitur si bonum & malum in rebus sint, ob id ea opponi non posse contradictoriæ, quia malum quod in rebus esse pronunciat, non idè dicitur in rebus fore vt illud aliquam esse rem intelligatur, sed quia attenditur cõsideraturq; circa res ipsas, hoc est, in quantum res perfectionibus priuat, & vt non bona sint efficit. Chimæra verò ipsa in rebus non est, quia omnino non ens est, & omnino mala, tamen si fieri posset à natura vt esset, res esset, & bona: falsa autem est quatenus nihil omnino existens, & nulli quadrans idæ, nec etiam eam in anima esse affirmamus, sed ipsi chimære notionem, quæ vt res quædam est bona, est & vera, falsa verò quatenus chimæram repræsentat, cum ipsa chimæra & nihil sit & mala. Probare post hæc credidisti cæcitatem esse veram quod ille negauerat, & si cæcitatem esse cæcitatem veram esse, nec esset inficiatus nec concessisset, sed à longè diuersa esse dixisset: Huncq; in modum argumentatus es.

¶ Si cæcitatem esse cæcitatem verum est, & quis non videat cæcitatem esse veram,

idem enim sunt: Sola enim cæcitate posita, ponitur hoc quod est cæcitate esse cæcitate, & ablata, aufertur, vnde eadem ratione Socrates, & Socratem esse Socratem idem est, & eadem generatione vtrunq; generatur, & per se Deus quoq; & Deum esse Deum idem, vtrunq; enim æternum & prima veritas. J Ego verò, mi Antoni, contrà contendo, quæq; eadem esse affirmas inficior: nam vno eorum quæ tu asfers posito, non ponitur reliquum necessariò: nam sola cæcitate posita, nullo intellectu considerante, cæcitas quidem erit, non tamen erit hoc quod est cæcitate esse cæcitatè, quapropter etiam soluitur argumentum de Deo, & de generatione Socratis. Nam Socrates per se generatur, non hoc quod est Socratem esse Socratem, eùm complexa non generentur: Licet quòq; tibi condonarem ea esse idem, adhuc non sequi dicimus quod colligebas, ob diuersum modum significandi, complexè scilicet, & incomplexè. cùm nullius sanè valoris esset hæc argumentatio, cæcitas & cæcitate esse cæcitate sunt idem, sed hoc est verum, igitur & illud: quia pari pacto sequeretur, hoc est complexum, igitur & illud, quod absurdum est, cùm cæcitas nomen sit simplex nõ complexum, aut enunciatur aliqua aliud, igitur est cæcitate esse veram, aliud cæcitatem esse cæcitate verum esse. Et quanquam hæc pro patui defensione sufficerent, attamen ne credas plures tutandi propugnandiq; modos deesse, vtq; absolutior veniat ad te responsio, scias velim iuxta Gregorij Ariminensis sententiam dicere me potuisse, & si sola cæcitate posita poneretur hoc quod est cæcitate esse cæcitate, non propterea corrogari colligiq; necessariò ea esse idem, negat enim hanc cõsequentiã & multas huiusmodi omni alio à Deo circumscripto Deus est, ergo Deus est Deum esse. Cardinalis quoq; Cameracensis negat omnes orationes in quib. aliquid enunciat de oratione infinitiua significatione accepta, easq; & falsas asserit, & incongruas, quod in suo primo sententiarum libro videre licet. Conquereris deinde falsum cum hac conditione diuisum non debuisse pronuciari, hoc est, quamdiu falsum est, idq; hæc verbis enarras.

x Si falsum omne simpliciter diuisum est, quod probatum esse nõ negas, dici non debuit falsum quiddam cum hac solùm conditione diuisum esse, hoc est, quamdiu falsum. Si enim omnis homo simpliciter & absolutè est risibilis, conditionem non oportet adiungere qua restringas dicens: Omnis homo est risibilis quamdiu est homo: nec propterea restrictio debuit adiungi, quòd non omnia falsa sunt æqualiter diuisa aut falsa, nec enim omnia entia sunt æqualiter bona, absolutè tamen bona sunt omnia. J Sed diligenter eius verba perpende, quibus poteris omnem scrupulum & dubitationem abijcere. At ille omne falsum diuisum, nec omne falsum ex æquo falsum, quia non esse falsum ex æquo diuisum, cùm æquè falsa non sint quæ non sunt necessariò & semper falsa, & ea quæ semper & necessariò falsa sunt. Rectè igitur Antoni dictio illa quamdiu adiecta est propterea, quæ nõ semper & necessariò falsa sunt quæ falsa, & si vera fieri vntrq; possunt vel naturæ vel artificis opera, quod & tu in secundis obiectionibus dixisti, veruntamen quandiu diuisa tamdiu falsa, semper verò falsa sunt ea, quæ nunquam in amicitiam redire possunt, vt in secundarum responsione obiectioneq; abundè visitur, nec similitudo de entibus & de risibilitate tibi impeditio suffragantur. Nam entia sunt semper & absolutè bona, licetq; non sint æqualiter bona, aliq; alijs magis boni rationem participant, tamen semper & necessariò sunt bona, quatenus enim entia, eatenus bona, nec possunt fieri non entia & non bona, nisi redigantur in nihilum. Sed potest commodè de falso & diuiso quod in complexione consistit non diuisum & verum fieri, similitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falsa æqualiter diuisa, attamen quatenus falsa & non vnita & non vera sunt. Adde quòd parum turbare nos debuit hæc obiectio. Quis enim ambiget pronuciari posse hominem (qui absolutè & semper risibilis est) cum hac conditione risibilem fore quamdiu est homo, an improbabitur hæc loquutio à viris doctis, homo tamdiu risibilis est, quamdiu homo est.

l Decimum obiectionũ tuarum caput nihil aliud contra eum asfert, nisi facilè confutare potuisse, quod dixisti, si ratio contrariorum mortuum satis ei fuisset intellecta: at ille, nisi excidit, conquestus est te non probasse quod tories sequi dixisti, scilicet, ex contrarietate prosequendi & fugiendi contrarietatem boni & mali inferri inquitens. Nam sibi bonum, qua ratione bonum sit expectandum malumq; fugiendum: Sintq; fugere

fugere & appetere contraria, quomodo ex hoc sequi probas bonum malumque esse contraria. hoc est, quod tibi probandum est, ad quod tamen probandum neq; vllum vnquam verbum fecisti: neq; nunc facis. Hæc ille negans, scilicet formam argumentationis tuæ, & hæc fortasse de causa, cùm appetere ipsum & fugere non sint propriè motus contrarij, ex quibus contrarios esse terminos colligi possit, & etiam ab ipso Aristotele mutationum aliqua contrarietas assignetur, sexto Physicæ auscultationis libro, quorum contrarij non sint termini, sed contradictorij ens, scilicet & non ens: quando generatio ab non ente ad ens proficiscatur, corruptio ab ente in nõ ens procumbat. Tu verò hanc iterum contrarietatem boni & mali pertrastasti, nec aliam adduxisti probationem: rationem potrò contrariorum motuum diligenter illum prospexisse, etiam ab ipsis, vt aiunt, vnguiculis non ambigas, quinimò sæpius non modo tuas aduersus eum de hac contrarietate rationes propulsauit, sed etiam cõtra te egit, quando in secunda epistola deduxit hanc tuam probationem, non solum inferre malum & bonum esse contraria, sed contradictoria esse contraria: secundò cùm tela tua in te retorserit, hoc modo, bonum & malum secundum te sunt contraria, & vtrunq; contrariorum est aliquid positium, & secundum te non ens est bonum, ergo secundum te nõ ens est aliquid positium, & aliquid, & ens conuertuntur, ergo secundum te non ens est aliquid positium.

^M Cùm in tertia dixisses epistola refugere eum ad Simplicium relicis Latinis interpretibus, quantum ad oppositionem boni & mali pertineret, respondit ille quasi mirabundus, cur tu qui Boethianus esse soleres & Barbarorum irrisor, eos tunc rideres qui posthabitis Latinis interpretibus, Græcos sequebantur interpretes, vel commodissimè innuens te sentire perperam, si Græcos philosophos magnificiendos non esse dueres, quos Boethius quem magno habes in pretio summo in honore semper habuisset, hisq; & præceptoribus & ducibus vsus esset, quibus replicas rem non esse admiratione dignam, quamvis dixeris Latinos non negare Aristotelem quem Simplicius non negat, &c. Sed mihi non videtur Simplicium negare Aristotelem cùm rectè interpretetur, nec apparet Latinos interpretes euariare à Simplicij sententia, quando eam tota mente complectantur & exequantur operibus. Si demiratus est negatum à te Latinos expositores Simplicium non sequi in maiorem fortè stuporem incidisset, si te Latinos non negare Arist. quem negaret Simplicius protulisse intellexisset.

^N Potrò Simplicius quidq; illum sunt sequuti Aristot. mentem planè elucidant, cùm ea ratione bonum & malum contraria esse dixerit, quòd alterum contrariorū semper habeat rationem mali & deficientiæ, quocirca, primo Physicæ Auscultationis libro, contraria semper secundum melioris peiorisq; inulcem rationem compari tradidit: Pythagoreos etiam imitatus, qui duos rerum ordines statuere, quorum alter sub bono, alter sub malo contineretur, vsusq; sit in ratiocinarijs libris frequenter externis exemplis, hanc expositionem, vt inquit ille Thomas tuus, nõ solum Latinus, sed & inter Latinos præcipuus, non solum refert, sed & probat, cui etiam nos Aegidium in 2. sententiarum & alios multos, Burleum, scilicet, & Aesculanum idem sentientes annumeramus: quinetiam & Ioan. Scotus categorias Aristotelis exponens ad stipulatnr huic nostræ sententiæ inquiens: Si bonum accipiatnr prout cum ente cõuertitur malum esse nihil, & sic bono nõ esse contrarium: cùm enim vtrunq; cõtrariorum extra controuersiam sit aliquid positium, necesse est vt quod nihil sit in rerum natura quale est malum, contrarium esse pronunciarì non possit, & licet malum tu nihil esse negaueris, ad Thomam prouocans, ipseq; opinioni tuæ non modò non suffragetur, sed & abundè refragetur, quod etiam patrens in tertia epistola satis ostendit.

Ab re tamen fore non putamus, vel paucula obiter etiam ea in transcurso pro patru opinione perstringere, monstrareq; non solum Thomam in ea opinione fuisse, vt malum esset nihil, sed cateruatim plures philosophos & theologos illustres in hæc sententiam pedibus manibusque descendisse. Augustinum inuenimus de moribus Manicheorum differentem dixisse, nullam naturam esse malò, pauloq; post ne quid pro natura intellexisset foret ambiguum subiunxit. Et ipsa natura nihil est aliud quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Vidimus Aegidium Romanum in primo commentariorum libro in patrum sententias scriptum reliquisse: malum secun-

dùm quod malum puram esse priuationem & non aliquid, eodq; modo esse aliquid pronunciari posse, quo & ipsum nihil aliquid esse dici potest, quando utriq; possint nomine aliquo nominari. In secundo quoq; earundem commentationum libro, malum non habere, vt eius verbis vtat, quidditatem, ob idq; non posse responderi quæstioni quid est affirmat, nihilq; aliud de ipso esse quàm nomen: Verbaq; itidem Aristotelis de mali & boni oppositione, iuxta patrum mentem interpretatur, dogmatistq; Simplicij & aliorum proborum Aristotelis in interpretum consentit, & scilicet propria non esse genera pronuntians, sed aliorum contrariorum propriis genera dici debere, cum aliter rationem positiui habeat altero nõ habente, nullumq; contrariorum secundum se esse non ens, sed aliquam naturam & existentiam. Id ipsum Gregorius Ariminensis testatur, in cõmentarijs in secundum sententiarum librum, malum scilicet ipsum nõ esse aliquam, vt ipse vtat sermone, entitatem, sed puram priuationem. Hoc idem sentit perspicacissimè vir Ingenij Robertus Olchor, quæstione prima commentariorum suorum in secundum theologiarum sententiarum librum. Hoc idem pleriq; alij iudicauere, quos in præsentiarum adducere mihi scribenti, tibi quæ postmodum legenti fastidium fortassis afferret: satis erit quantum ad præfens negotium attinet hos numerasse potissimum cum alijs obiectionibus dissoluendis, de hoc iterum oportuerit verba facere quando illis in locis de malo mentio sit habita. Sed vt eò redeamus vnde digressi sumus.

Boethium tantum ex Latinis omnibus contra Simplicium & reliquos illustres interpretes citare in iudicium videris, quem si tantum Latinorum numero dignaris adscribere, is vnus erit ex Latinis expositoribus, non Latini expositores qui tuæ opinionioni suffragari videbitur. Adde quod nec ille si eius mens probe scrutetur, nostræ sententiæ reclamat, cum quæstionem hanc nec ex acutè peniculet, nec vltimo rimetur iudicio, sed solū quid Aristotelis verba stricte & præse apprehensa exposulent, declarat, qui mos ei familiarissimus in primis æditionibus fuit, opiniones Græcorum interpretum varias secundæ æditioni demandans, scrupulosè & anxie examinandas. Cæterum probasse non modò illum, sed demonstrasse existimo quotiescunq; daretur bonum & malum esse contraria, illico Chimeram aliquid esse in rerum natura abiectam, vlla controuersia pronunciari posse, cuius contra te argumentis hoc tantum respondens, non perceptum scilicet ab eo qua ratione bonum & malum contraria dixeris, nihilq; aliud pro te affers, quapropter nihil & ego aduersus te agam nisi & vidisse illū & percepisse cuncta quæ scripseras, & cum collibuit multa; de contrarijs dixeras recensuisse, meli enim hoc in negotio consilium est vltimas tuas obiectiones in patrum dissolvere, eas verò quibus ipse quoquo modo responderat silentio præterire.

Verumtamen si aliquid non plenè ab eo enucleatum tibi videbitur quod à me & optes & exposules aperiri, desiderio tuo satisfacere tentabimus, per quæ tuæ argumenta & dissoluendo & respondendo pro viribus vagabimur: non enim minutula quæq; verborum tuorum responsione carere iudicauit in consonum. Fatetur ille in primis literis quædam esse omissa quibus nihil responsum est, ne in leuibus rebus verba prodigeret quædam leuiter tractata, vt qui philosopho homini res potius indicandas quàm explicandas duxerit. Quæ verba sic à re velim interpretari, vt nonnulla quorum controuersiz notæ sunt etiam gregarijs philosophis, operæpretium non fuisse abs te philosopho nobili aduersus celeberrimum & doctrinæ & fama hominē adduci, qui de rebus altissimis haberet sermonem, quiq; ad ima hæc discutienda non sine dispendio conceptorum de rebus difficillimis speculamini descendere. De hac tamen contrarietate sequenti responsione cum de semiplenis priuationibus verba sent, non nihil dicturi sumus.

○ Miraris præterea demiratum illum fuisse semiplenas à te fingi priuationes, quam rem nõ tam eo rēpore quàm postquàm iterum id tenare probasti, in admirationem conuertisse illum existimo (si tamē ab eo vltimæ obiectiones tuæ visæ sunt) dixerat ille aduersus te, malum est nihil, ergo non est semiplena priuatio. Tu verò eius argumentum hoc modo prosequeris: Aegritudo mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio: est autē priuatio quædam ægritudo, non igitur est vel sanitatis vel boni cuiuspiam semiplena priuatio, sed plena potius & perfecta, quod fieri non potest. Imperfectæ igitur priuationes semiplenæ sunt vt ægritudo, raritas, turpitudine, cæcitas;

visus;

visus: perfecta, boni imperfecta: hæc tu ad verbum. Ego verò, mi Antoni, libere dixi-
rim hæc tua verba vel nihil contra ipsum faciunt, quod vt clariùs videas ea sigillatim
recensebo. Ais primò ex ipsius verbis, malum est nihil: igitur non est semiplena priua-
tio. Rectè ambulas rursus, ægritudo mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena
priuatio. Hucusq; etiam probè progredieris, quia ægritudo quatenus mala, eatenus
nihil. Rursus ais, est aurem priuatio quædam ægritudo, non igitur sanitas, &c. vique
in finem: quibus verbis falsum, meo iudicio, asruitur, patet tua sit dictum, quod osten-
dere conabimur. Cæcitas enim non solum perfecta visus priuatio est, vt ais, sed etiam
boni perfecta priuatio dici potest, quia totum illud bonum aufert, quod nata est an-
ferre scilicet visum, quod non facit ophthalmia, licet etiam illa bonum, quod nata est
adimere perimat: illius verò quod non est apta perimere, nullatenus priuatio nuncu-
pari possit, siue semiplenam, siue plenam dicas. Priuatio enim vel absolute & considera-
tur, scilicet, vt habitum in communi respicit: vel vt ad certum & limitatum entis genus
restringitur: puta ad sanitatem totius corporis, ad oculum, ad pulchritudinem, &c. cæ-
tera id genus. Primo modo accepta habitum, aliquem particularem non priuat, quia
priuatio omnimoda, vt Dionysius inquit, libro de Diuinis nominibus, viribus omni-
no deficitur. Secundo modo sumpta, quæ singularis à Dionysio appellatur, distin-
guente eam contra vniuersalem illum quem respicit habitum, priuat, & hoc modo hu-
iusmodi habitus, cui scilicet obesse nata est priuatio plena, & non alterius rei semiple-
na est. Quis enim dicere auderet cæcitatem esse semiplenam priuationem hominis,
vel alterius boni quod esset in homine.

Priuatio igitur absoluta, habitum absolute, & propria & particularis priuatio pro-
prium & particularem habitum respicit, & eius limites non excedit, quia propter ægri-
tudo plena priuatio est, non semiplena, siue toti corpori eam ascribas, siue particulari
membro. Febbris enim perfecta priuatio est illius temperaturæ quam nata est corrumpere:
Ophthalmia etiam & si non totius boni quod in oculo est, tamen alicuius boni
perfecta & propria priuatio est, quia totum illud bonum quod nata est, perimere peri-
mit, quando perfectam oculi sanitarè, visum verò non auferat, & quatenus ophthalmia
nihil aliud faciat. Turpitudine etiam, quia totum illud bonum quod potest auferre, sci-
licet perfectæ partium compositionem quæ pulchritudo vocatur, adimit, perfecta pri-
uatio est, & sic in reliquis considera: hoc etiam ex superabundanti dixerimus, cæcitas
quæ cæcitas, malum est, quia malum, nihil est, quia nihil non semiplena priuatio, quia si
semiplena aliquid positiui relinqueret, quod non facit malum. Præterea nulla priua-
tio in se, omne bonum priuat actu, ergo omnes priuationes essent semiplenæ: priua-
tiones, quod est contra te, quia aliquas plenas, aliquas semiplenas esse cõtendis, con-
nexio optima & necessaria, & quod assumpsimus, hoc probamus argumento: Cum
nullum bonum vnquam inueniretur, si totalis quædam & vniuersalis priuatio in re-
rum naturâ comperiretur, vt paulò antè ex Dionysij verbis inuimus: Malum enim
priuat particulare bonum, cum malum in bono sit, & vniuersale malum vniuersale
bonum perimeret, si tamen inueniretur quod fieri potest. Er sic collige non semiple-
nas, sed plenas semper propriorum habituum priuationes reperiri.

¶ Decimæ quartæ obiectioni quæ plures quæstiones continet, sigillatim respo-
deo. Primoq; nõ omne malum boni aliquid relinquere, nisi in aliquo intelligas subiecto,
quod malum ipsum non respiciat vel illud subiectum, cuius habitus à malo ipso peri-
mitur accipias, nec illum oppositum habitui, quod tamen ei imponis & pro hypo-
thesi aucuparis, asseruisse: Nam ille malum aliquid inueniri, quod omne bonum ab
eo natum auferri tollat penitus, abundè testatus est, cum in epistola secundæ respon-
sione te de hoc commonuerit, huc in modum scribens: Hoc certè considerare debu-
eras, quod de imperfectis quibusdam malis ex ea quam adhuc retinent bonitatis ad-
mixtione conceditur ad ipsam immixta, absolutamq; mali naturam non esse transfe-
rendum. Et vt planius veritatem percipias, non pigebit explicare vim distinctionis,
malum bifariam considerari potest, absolute primò, & sub propria ratione mali, hoc
est, in quantum nihil: secundò in quantum cuiusdam boni priuatio est, hoc est parti-
culare malum: & hunc in modum malum acceptum boni aliquid subiecti duraxat
relinquit, quod non facit aliud malum quod omnino non ens est & nihil, quale chi-
meram dicimus cum subiectum aliquid aut habitum non respiciat. Et hæc de causa

omnino malum ab ipso & absoluta immixtaq; mali natura vocitatur, hoc inquit malum, quod ut Dionysij in libro de diuinis nominibus verbis vtar, quia subiecto caret, nullo modo nusquam & nihil existens est.

¶ Chimæra verò & si potentia dici bona possit, ob potentiam producendi ipsam quæ in Deo est, tamen nec ens, nec bonum denominari potest. Si enim hæc connexio, scilicet, aliquid potentia bonum est, igitur bonum est virium potens esset, in authorē illius idus retorquens. Adducere eum putarem ut fateretur omnia quæ à Deo creari deberent, non autem vi naturæ fieri, & etiam quæ corrupta sunt aliquid esse, & non esse aliquid. Nam si potentia creantis secundum eum & essent & bona essent, igitur & necessariò essent aliquid, cum aliquid & bonum conuertantur pariq; sint ambitus omnino. Quod verò aliquid esse non posset, sic argumentabor. Ex nihilo aliquid fieri non potest, antequam creetur, chimæra secundum te nisi creetur esse non potest, creatur igitur ex nihilo, igitur prius quam crearetur, ex nihilo non esset aliquid, ob potentiam igitur bonitatis quæ in creatore est, res absolutè bona denominari potest, alioquin ut nostro dialecticorum sermone vtar, fallacia, secundum quid ad id quod simpliciter, committeretur. Mitto ea consulo quæ offerantur contra opinionem illam de æternis, ut ita loquar quidditatibus & potentia obiectiua, & si illis metrationibus sententia tua infirmari fortè posset, satis sit enim desiderio nostro, si chimæram dici non posse bonam probauerimus: adde quod & Auerroem in hac parte imitati, dicere possumus, ens in potentia, non esse ens, quando in comentarijs in quartum Metaphysices librum partitione quinta decima dixerit, id quod non est actum, non esse ens.

¶ Ad illud quod iungis, scilicet chimæram ob id ens esse, quia licet illa potentia producendi chimæram in Deo sit, nihilominus potentiam Dei & chimære esse aliam & aliam ratione. Respondeo, Primò negare me posse, Dei potentiam & chimære producendæ diuersas esse ratione. Secundò licet gratis tibi concederetur potentias, scilicet illas esse diuersas, adhuc tua ratio quid probaret? cum chimæra ens nuncupari nequaquam possit ob potentiam se producendi quæ in Deo esset, cum tantum ab sit potentiam illam nec chimæram nec aliquid intrinsece cum chimære enunciari posse, ut etiam distent in infinitum. Addis præterea exclusa potentia Dei & cogitatione nostra chimæram non esse malam, cum malum priuatio sit, quæ in subiecto participante bonitatem constituit. cui responsum velim, eadem distinctione qua paulò antè, cum chimæra subiectum aliquod non respiciat, sed absolutè mala sit, licet eam à nobis conceptam, scilicet, ipsam notionem chimære quam mente gerimus, ut aliquid esse, ita bonam esse, chimæram verò ipsam nec aliquid esse, nec bonam esse pronunciare possumus.

¶ Præterea gestire videris non improbatum quod attuleris solumq; Simplicium id non dicere responsum esse. Item ais non dixisse te sentire Aristotelem omne omnino ens vel per se vel per accidens esse, nec Thomæ aliquid propterea falsum adscripsisse. Verum & si tot ab illo quem defendimus hac de re dicta sint, ut à me verba fieri opus non videatur, proposuerimq; semel ab eo quoquomodo discussa non retractare, hæc tamen ex superabundanti pro patruo dixerim: Simplicium, scilicet, qui à te sæpius in iudicium citatus est, contra te sæpius testimonium tulisse, quod patruus non semel in responsionibus comminiscitur. Rursus scire vellem an defendendum susceperis non omne ens, aut per accidens, aut per se esse, de mente Aristotelis. Ille enim, quinto primæ philosophiæ libro, secut illud ens in ens per se, & per accidens, demum in substantiam, & accidens secantur, quæ priori partitionis membro continebantur, cum illud per se in decem partiatur genera, quorum vnum est substantia, reliqua accidentia. Vellem ego à te nunc libentissimè doceri qualenam esset illud ens quod nec per se nec per accidens esset. Quod si forte diceres diuisionem illam in ens per se & per accidens assignationem esse complexi entis, ut in primis obiectionibus prodidisti, respondere non dubitarem te id ostendere verè non posse, nec ant Aristotelis quapiam sententia, nec ratione idonea tuam opinionem fulcire, cum eo loco Aristoteles ens per se in decem partiatur genera, quorum vnum sit substantia, & nouè accidentia, quæ complexa entia fore nemo credit, quando aduersum e complexa distinguantur, eoq; loci Auerrois dicat ens per se diuidi per dictiones significantes, genera prædicamentorum: dictio autem non est complexum ens: Sexto quoq; metaphysicæ idem, Auerrois dicit, primam entis diuisionem esse in per se & per accidens. Prima autem
esse

esse non posset, quando eam diuisio complexi entis anteiret, nec apud Thomam reperitur quinto metaphysicæ libro, diuidi ens complexum, vt asseruisti, Credi verò nō potest cū ens primo sit partitum in ens per se & per accidens, illud per se sit in decem genera subpartitum, quæ incomplexa esse ostendimus, assignari eo loci diuisionem entis complexi, quando illud quod diuiditur de diuidentibus membris prædicari necesse sit, hæcquæ ob id & si parum ad negorium pertineant, dicta sint, cū nec illud tuam dogma Aristotelicorum interpretum placitis, nec rationi consentaneū primori fronte mihi videatur. Quod si fortè contrarium probaueris, gratissimum erit à grauissimo philosopho qualem te profectò existimo didicisse nonnihil.

¶ Cæterum dixit ille eatenus malum priuationem esse, quatenus priuatio formaliter erat negatio. Cui aduersaris, inquiens, non constare aliam non esse affirmationis negationisquæ oppositionē, aliam priuationis & habitus, nec propterea si malum esset priuatio boni, malum & non bonum conuerti necesse esse. Quibus responsum velim aliam esse priuationis oppositionem, aliam negationis, nec illum oppositum protulisse, sed propterea etiamnum sequi, quod si malum bono priuatiue opponatur, malum & non bonum conuerti necesse esse. Priuatio enim, vt Magnus ait Albertus libro primo physicæ auscultationis, in quantum priuatio de se vel per se nō est, cō quod de se habet non esse: quinimō & ab Aristotele asseueratū est in prima philosophia, priuationis esse de genere non entium, cū priuatio de se sit æternum extremum contradictionis, & ideo cū cum malum sit priuatio boni, & consequutio nō ens in quantum malum est, malū etiam & non bonum conuertuntur: malum enim & nihil, vt probatum est, idem sunt: nihil etiam & non ens idem: non ens item & non bonum idem, quia ens & bonum idem. Quapropter rectissime dixit patruus, negationem eatenus esse priuationem, quatenus priuatio formaliter esset negatio: nam etsi differant in hoc quòd vna earum, scilicet, contradictio medium non habet, vt ait philosophus in libro primo Analyticorum posteriorum, alia vno modo habeat, cū fiat simul eum opposito circa idem subiectum, tamen quantum ad propositum artinet, essent idem, cū priuatio de se negatio sit, & non ens, nihilquæ, ponat, quemadmodum probat Thomas pluribus in locis, potissimum in tractatu de quatuor oppositis. Si verò non ens mala, si mala non bona, ex quibus corrogare potes malum & bonum omnino conuerti: Et ne credas illustres homines deuisse qui hoc asseuerint, audi Aristotelem dicentem, bonum dici æqualiter enti: adde igitur per locum à contradiCTORijs, malum non enti. Audi celebratissimum theologum Anselmum Cantuariorum archiepiscopum libro de casu diaboli proferentem hæc verba: Malum non est aliud quàm non bonum; ex quibus colligitur constantissime malum & non bonum se mutuò consequi.

¶ Nulla decimo septimo in loco inter te & ipsum controuersia fuissent si diligenter libellū ipsum de Ente & Vno animaduertisses, & quæcūque in eo perscripta sunt cū de gradibus illis, dequæ ipsa caligine, ad quam contemplantibus perueniri datur, mentio sit, ad memoriam reuocasses. Vidisses in illis tribus primis gradibus posse de Deo aliquid enunciari, in quarto minimè, ibiquæ fenestram intelligentiæ librorū Dionysij apertam, qua commodissime poteras de hoc commoueri: nam nec negat ille, nec negare posset hanc loquutionem esse veram, Deus est Deus, eo modo quo nos possumus Deum & concipere & enunciare, videlicet in illis primis tribus gradibus constituti: sed tantum negat vllum prædicatum, Dei naturam verè posse explicare, in illo duntaxat quarto gradu caliginis, quod omnes etiam, vt mittam theologos, philosophi rectè sentientes astruerent: cū verò hoc nomen Deus quod prædicati officio gerit in hac propositione, Deus est Deus, non modò diuinam essentiam & naturam non explicet, & declaret, sed & ab ipsa in infinitum superetur, illud de Deo affirmari posse negauit, quartum illum gradum caliginis atrendens. Age ergo verba ipsa examinemus quæ hominis mentem testabuntur, postea nonnulla adducemus vt planius videatur an Deus & quomodo possit à nobis enunciari: Deinde ostendemus tuas argumentationes contra eius verba, etiam vt iacent apprehensa, nihil concludere.

Dixerat ille, dici diuersè posse, Deus est: Deum scē, ex sententia Dionysij, omni appellatione esse maiorem, etiam appellatione hac Dei, quemadmodum in lib. de Mystica theologia habebatur. Dixerat alio in loco cū per hanc dictionem Deus id tantum

tum concipis, quod significatur per nomen, dictionem hanc non habere prædicationem, sed subiecti, quando id esset de quo quæritur, quidnam de eo enunciari posset aut deberet, non autem illud quod de alio enuncietur: quare id neq; Simonidi fuisse ignotum, aut consulenti eum Tyranno. Cum item quæres si Deus dici Deus non posset, an esset aliud à Deo, quærere à te quid conciperes per hanc dictionem Deus, quam de Deo enunciares, si nihil conciperes, nihil errares, quia nihil diceres, si aliquid conciperes, dicere Deum aliud esse ab eo quod tu conciperes, & conceptum per hanc dictionem Deus explicares, quoniam supra omne illud esset quod à nobis concipi posset. Hæc ille.

Credebam ego patere tibi ex verbis ijs verissimam dubitationum tuarum super hac resolutionem. Tu verò contendis à Dionysio non negari Deum esse Deum. Lege oro Dionysium cap. ult. lib. de Mystica theologia, & epistolam primam ad Caium, & tibi palam fiat omni appellatione Deum esse maiorem. Lege item eundem secundo capite Cœlestis Hierarchiæ, & intelliges, diuinum hominem, nos edocere: diuinæ veritatis similitudinem subiectam omnem, vitamq; transcendere, nullam hanc exprimere, lucem, omnemq; sermonem, omnem mentem, atq; rationem, absq; vlla comparatione illius similitudine inferiorum. Ex quibus mentem patrui putārim te posse perpendere, ut scilicet, eo modo dici verè non possit, Deus est Deus, ut per hoc nomen Deus vicem prædicati gereat. Illud quod per subiectum conamur concipere declaratur, non quin aliquo modo posset dici Deus est Deus, quemadmodum dicitur Deus est bonus, Deus est sapiens: Et alie conceduntur prædicationes, quibus sacri codices pleni sunt, in quibus quoquomodo de Deo aliquid enunciat, sed illius natura non explicatur, cum ab illis conceptibus distet in infinitum, quemadmodum satis apertè, quinto capite libri de ente & vno, patruus ille meus edocuit, qui super ijs Dionysij verbis quæ à Thoma adducuntur veluti arbitrabaris loquutus non est, sed super ijs quæ paulò antè sunt allata.

Porrò Damascenus in primo libro sententiarum suæ theologiæ scribit, esse quædam affirmatiuè de Deo dicta, virtutem superexcellentis negationis habentia: verbi causa, si tenebras in Deo dicamus, non tenebras intelligimus, sed lucem non esse. Verum super lucem lucentemq; esse dicimus cum tenebræ absint, quam sententiam doctissimus & deuotissimus Parisiorum Cancellarius pertractans inquit sic: Igitur quicquid de Deo affirmatiuè dicimus includit negationem aliquam. Et paulò post: Propterea dicit Dionysius Deum negare esse ens, sed super ens esse affirmare. Deū esse sapientem, ait Aegidius primo Sententiarum libro, sed non eo modo sapientem quo nos intelligimus. Vnde dicit hanc esse causam cur Auerrois 1. 2. Metaphysicæ has quæ Deo attribuitur prædicationes, propositionibus mathematicis similes esse pronunciet, quorum more, ea quæ intelligimus sunt in rebus, sed non eo modo quo intelligimus cum lineam quæ est in materia, non ea ratione quæ est in materia intelligamus.

Sed quid te multis moror cum vel paucis veritatis huiusce quam asserimus, te certius reddere possum, ut scilicet cognoscas quicquid de Deo prædicamus longè aliud quam concipimus & enunciamus significare. Ait ipsemet Iesus Christus, Dei virtus & Dei sapientia & veritas, teste Ioannis Euangelio, Deus spiritus est. Ait Dionysius, libro de Mystica theologia, de Deo verba faciens, ineffabilem deitatem contemplans, multaq; illi prædicata quæ nos attribuiamus remouens, neque spiritus est, quantum scire ipsi possumus. Vide igitur, nolle Dionysium spiritum eo modo quo nos spiritum scire possumus de Deo enunciari, per quæ vltima verba legentes edocere verum fore Deum spiritum esse, ut Christi Euangelio consentiret, & tamen non eo modo spiritum esse, quo nos spiritum intelligimus, ne Dei naturam à nobis per aliquod nomen exprimi verè posse crederemus.

Quanta verò sit Dionysij authoritas, quantum ipsius sacratissima dogmata, ab omnibus theologis, qui Parisiorum gymnasia coluerunt, sint elata laudibus, & celebrata, licet putauerim te non latuisse, cum tamen patruus in responsionibus obiectionum tuarum innuente te inter disputandum Dionysij dicta non magnopere libenter admisisse, scias velim fidelissimum illum Pauli Apostoli in Christi fide discipulum extitisse, cuius ope Deus cum voluit relictis gentilium erroribus veritatem & agnoscere & sequi, & martyrij corona pro Christi fide donari. Gregorium de eius doctrina

doctrina Martinumq; Pontificem in synodo Romæ contra hæreticos celebrata, magna dixisse. Damascenum aliosq; complures summis eum laudibus extulisse, ab hæreticis eius libros oculatos longo tempore fidelium mentes laruisse, verbumq; fuisse Constantini philosophi, qui omnes eius libros memoriæ commendauerat, quod si à pluribus patribus qui cum hæreticis & sacrosanctæ catholicæ ecclesiæ hostibus magna bella pugnarūt, Dionysius habitus fuisset, quàm ocyus eos & facillimè (quod & tardè & magnis exantlatis laboribus postea ab eisdem factum est) de hostibus fuisset triumphum consequeros.

X Cùm verò probare inrendis Deum dici posse Deum, ob nominis rationem quæ de nominis prædicatur dico te frustrà (mi Antoni) laborare: nam nõ enuncias aliquid de Deo, sed de hoc nomine Deus, quod vt clariùs intelligatur, latius explicabo. Nam quæram ego à te quid per a quam pro ratione nominis designasti concipias, si nihil concipis, nihil erras (vt verbis vtar patru.) Si aliquid concipis, quæro iterum, & concipis tanquàm id de quo aliquid possit enunciari, si hoc modo sumis, etiam non erras, quia iterum illud, a. vicem subiecti non prædicati obtinebit. Si conciperes illud quod de eo enunciat, longè aberrares, tum in infinitū ipse Deus maius sit omni eo quod pòtes concipere, quem etiamnum Platonius Apuleius in libro de Platonis dogmate inditum appellat & inhominabilem, ipsiusq; Platonis hac de re verba sunt, ab ipso Apuleio Latina facta: Deum quidem inuenisse haud facile est, intellexisse impossibile: omnes itaque de Deo affirmationes improprias esse dicamus, quando quodcumque non solum dicere, sed & concipere vellemus, ille in infinitum excedat. Quin etiam non modò in hoc ignorationis & miseræ terreno carcere retenti, sed nec in ipsa Dei fruitione qua perfectè beamur in cœlis constituti, comprehendere Deum, sed apprehendere tantum, vt nostrorum theologorum verbis vtar, facultas nobis condonabitur.

Y Præterea pugnare inuicem has oppositiones credis, scilicet, Deus est supra id quod concipi potest, & aliquid de Deo affirmari non potest, & ais, sit nominis diffinitio supra id quod concipi, & argumentum militabit. Sed soluitur, cùm enim dicatur affirmationes de Deo adduci proprias non posse, intelligi datur prædicatum non reperiri, quod Dei naturam integrè repræsentet. Hæc verò oratio, scilicet supra id quod concipi potest, nihil aliud significat quàm Deum concipi non posse, & quid sit Deus non posse sciri. Dicunt igitur hæc verba non solum quid sit Deus, sed non posse sciri quid sit. Vim igitur negandi potius quàm affirmandi obtinent. Sed licet ibidem vt affirmant, ob id tamen argumentum tuum non militabit, alioquin de aliqua re nobis ignota quam quis scire cuperet, ac de eius essentia nos punctaret: Respondere sciscitanti possumus, est id quod nescimus, quod nõ nouimus, quod adhuc mente non concipimus, nec concipere quimus, non videretur satisfactum petitioni illius vt posset hoc dogmate percepto de re illa affirmatiuè aliquid enunciare, sed negatiuè, nisi fortè quis inueniretur qui posset alijs intimare quid esset illa res, quæ vt penitus hominibus ignora supraq; captum cogitationum omnium foret, ita nec à seipso aur cognoscei aut concipi posset. Et Simonides igitur, & consulens eum Tyrannus, nouerant Dei nomen maximum quid repræsentare, & tamen vnus eorum, quid esset Deus, scire cupiebat, alter se scire negauit.

Z Præterea vteris tali connexion. Deus est supra omne id quod concipi potest, ergo Deus concipi non potest, alioquin ipsum supra seipsum foret: non igitur amari potest, nec coli. Respondeo Deum à seipso tantum, sicuti est, concipi integrè posse & à nullo alio intellectu, nec propterea sequi, non posse aur amari, aut coli: concipimus enim tantam esse deitatem omnipotentia præditam, in infinitum creaturas omnia virtute superantem, vt eam nisi ex affectibus non possumus concipere, & hac admiratione excitati conculescimus in eius amorem exardescimus, concipimus effectus, & eum esse summum bonum, & admiramur & colimus & amamus: nam cognitæ his perfectæ quæ fecit Deus, vt Themistij verbis vtar, in admirationem commendationemq; sui, omnium animos atq; ora conuertit. Legimus item nos ea quæ reuelata deitis sunt, & gratia eius præditi fide concipimus, id quod concipi ad plenam naturam non possumus, super omnia duntaxat illum nos amare oportere, vt tandem fractio huius carnis ænigmata possumus cum sicuti est, summo cū vtriusq; hominis gaudio, quæ

quæ nostra est felicitas contemplari. Rursus ad hoc ut aliquid diligamus, non opus est à nobis illud perfectè, aut videri, aut cognosci, aut concipi, sed satis est si eum esse vel esse tale, licet confusè & subobscurè sciamus, & hoc vel ex fide, vel ex effectibus, itaq; vel modica cognitione præuia qualiscunq; ea sit, nobis est satis ad talem rem amandam: possumus enim quamlibet res diligere, nisi penitus eius cognitione careamus, ex his enim quæ nouit animus, discit ignota amare, ut ait Gregorius. Thomas quoq; in prima secundæ probat aliquid posse perfectè amare, & si perfectè non cognoscarur, & exemplum de Deo inter alia proponit.

* Postremo ais tantam esse auri potestiam, putasse patrum ut vellemus, nollemus, vel re vel animo, ex necessitate Deum secum traheret. Sed nō tantam esse auri potentiam, mi Antoni, sed impotentiam, opinatum non modò, sed certiorē factum eum crediderim, ut nec ipsum aut esse aut intelligi posset auris semoto Deo. Et quanquā te ad Ioannem de Bacchone relegare possem, cuius in dissolutione quintæ obiectionis mentionem habuimus, tam & si quando tu patri argumenta recensens quibus adstruerat Deum non esse & aurum esse, pugnare inuicem, nihil respondere velle dixisti, ne caligare videris in re luce clariori, monstrare consilium est (etiam fortasse te iudice) fuisse operæ præcium, ut ea dissoluenda susciperes si valuisses, sin minimè applicare saltem manus operi, vel fateri ingenuè eius assertiones veras fuisse. Argumenta patri hæc sunt quæ mox declarabo: Fieri non potest ut aliquid sit si non sit ipsum esse, Deus autem est ipsum esse: fieri igitur nō potest ut aurum si sit, Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est, nihil est, quoniam si infinitū est, finitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt. Si nihil est aurum, non est, fieri non potest ut aliquid sit si non sit ipsum esse, Deus autem, &c. Cū ipsum esse quod Deus est (ut nemo diffitetur) non sit, cuius participatu nō modò omnia sunt quæ sunt, sed & ab eo dependent & momentis omnibus conseruantur: non modò ut omnes theologi, præsertim Thomas copiosissimè docent, sed etiam ut à Platone in Timæo asseuerarum est, impossibile est aurum esse, quòd ipsius esse gratia ipsiusq; participatione existit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est: Entia omnia præter Deum finita sunt, certisq; terminis cōtenta, hæc q; quam habent limitatam naturam, in Dei opere & gratia habere possidereq; haud dubium est: quamobrem Platonem aiunt eius sectatores Deum in Philebo terminum vocasse, quia formis quasi mensuris passim distributis omnia terminaret. Sed & ait Sapientia liber, omnia in pondere, numero & mensura ab eo constituta. Si igitur Deus non sit, cuius causa omnia entia sunt finita, nihil erit finitū, igitur infinitum. Si infinitum est, nihil est, quoniam si infinitum est, finitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt.

* Cū probatum sit vnum aliquod esse à quo cuncta esse accipiunt, & esse finitum, eo semoto nihil est nihilq; finitum. Si enim infinitum est, hoc est, non terminatum finitumq; ab illo primo, cuius ope & sunt & finiuntur cuncta terminanturq;, sequitur infinitum non esse. Idcirco infinitum seipsum perimit, cū nihil aliud sit dictū infinitum esse, eo scilicet modo quo acceptum est, quā nihil esse, nam si nec finitum sit, nec Deus, extra controuersiam est nihil omnino esse.

Hæc sunt, Antoni, quæ pro patri aperienda sententia protuli, quæ sortè & alia continent dogmata, non enim omnium est assequi quæ ille conceperat. Sed quòd & alios etiam sub verborum cortice latuisse sensus existimem, illius me hæc verba mouent quibus responsum terminauit. Hæc scilicet satis credo esse tibi homini quantum ingenioso: Sed inaccessa deferamus, & teneamus quæ interpretis officio fungendo scripsimus, quæ cū satisfaciant, meam quoq; claudent responsum, adductis prius quibusdam quæ patri sententiam roborant, & meam in eius verba, quam antè protulimus, interpretationem confirmant pariter atq; elucidant. Nam deficiente primo, necesse est omnia illa quæ ab eo prodeunt interire, ut ex Aristotelis octauo Physicæ auscultationis libro colligitur.

Deus autè, teste eodem philosopho, est primum verum à quo sunt omnia alia vera, ergo sublata Deo omnia vera perire necessarium est. Sed si vera tendunt in nihilū, entia pariter ab interitu non vindicantur, cū æquali ambitu commencent. Item a-

moto

motu illo qui rebus & esse communicat & viuere, quis perituras easmet res omnino non videt? Deum autē in rebus ipsis condonare sententia Aristot. 1. lib. de Caelo, qui addit etiam quibusdā clarius, quibusdā obscurius esse illud communicari. Præterea quicquid regitur ab arte primæ causæ, pereunte illa procumbit. Totam verò hanc machinam à prima gubernari regi; causa, testatur Auerrois in 2. primæ Philosophiæ libro, sub qua & aurum contineri comprehendiq; nemo potest ambigere. Plura alia possem in medium asferre ex sacris codicibus, vt multa de ipso Euāgelio, multa ex Apostoli Pauli sacratissimis dogmatis, plurima ex alijs, vt ex Gregorio, qui cōsta dixit in nihilum decidere, nisi ab omnipotenti Deo conseruarentur. Ab Augustino super Genesim & ex S. Tho. & à Ioan. Scoto in tractatu de primo principio, quæ tamē consiliorū prætereo, quando probasse id naturalibus rationibus quas exposcere omnino videbaris philosophorumq; gentiliū documentis sat sit, quod vt probari possit ab eo nequaquam credidisti.

His igitur omnibus quæ præfati sumus, putauerim bonis ingenijs extra controuersiam futurū, omnes patruī opiniones satis fuisse defensas, etiā fortasse te iudice: Hæc tamen scripsimus nō vt tecum cōligetemus, scripsimus etiā inultē, quod & Ioannes Mainardus noster, & Christophorus Saxolus Mirandulanus ciuis noster & medicus, atq; tuus olim auditor testari possent. Scripsimus quoq; citra odium, cuius tibi argumentū maximū esse potest, cum si quid honori tuo vel aliqua ex parte detrahēs charitis traditum iudicaueris, tuo illud arbitratu, priusquā ad aliorum manus respōsio perueniat, dispūcturus dempturusq; sim, & quidē perlubenter, cum te vt hominem diligam, vt philosophum obseuam, vt Christianum colam, quod si mei erga te animi periculum facere collibuerit, verbis facta præponderasse percipies.

ILLVSTRI PRINCIPI AC DOMINÒ SVO SINGV-

Lari Comiti Ioanni Francisco Antonino Faentino, S.

LEgi missas ad me in patruī tui scripta defensiones, vt quibus magnā rerum doctrinam & admirabilē ingenij solertiam planē deprehēdi, sumq; inuentionibus tuis misericōdē oblectatus, non solūm propterea quōd video bonas artes tutores optimos ac patronos aliquando habituras, quibus à tenebris, à barbarie vindicentur, verūm etiam eō magis quōd de te si philosophari pergas, nescio quid magnum ac grande mihi facile polliceor, videbit posteritas me nihil mentitū si vixeris, Deus modō vitā longiorem præstet. Quod ad me attinet, equidē non improbo, quæ in patruī defensionem subtiliter quidem & acutē scripsisti: neq; enim si patruus vixisset, disputationem iam coeptam magis vltra protraxissem, quemadmodū in postrema oppositione mea sum illi planē testatus, qui per internuncium respondit se quoq; nihil amplius scripturum, causæ igitur iudices sunt qui legerint. Quod si ea quæ probē meditatus es, impressoribus danda censuisti, saluo ac integro amici honore id fiat, quemadmodū promissisti. Sunt quidem nonnulla in libello verba, quæ aliquid habēt aculei nec omnino parum, à quibus faciliē potes temperare si velis, sensu rerum nihil immutato. Quod si feceris, vt spero, nō erit ingratum. Causam meam videor mihi satis abundēq; tutatus & in dies faciliē tutari potuisse. Sed disputationi modus iam esto. Cæterū Comes illustri putes velim me tuum esse ac semper fore, quo vt possis arbitratu tuo. Bene vale, ex Ferraria die 16. Decembr. 1495.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA

Antonio Faentino Philosopho insigni, S. P.

Satis factum est abundē tuis votis. Satis factū pollicitationibus erga te meis, quantū verba cuncta, quæ vel aliquid aculei gestare videbantur, de dictis nostris ademerim. Parcendum est impetui animi, sicubi fortē acrius actum est quā oportuit. Condonandum est aliquid iustæ defensionī, & eō magis condonandum quando commune ferē vitium eorum sit qui cōmētationibus suis vel accusant aliquem, vel seipso aut amicos excusant, illos ad quos scribunt. Inseſtari male dictis, calumnijs petere, probris lacessere, atque id genus cætera perpetrare, ab officio boni hominis aliena, à quibus nos (testem te cito & iudicem constituo) omnino abstinuimus, decemq; summum aut circiter verba nō nihil aculeata tuo nutu (saluis tamē sententijs) amouimus, neq; aliud consilium elucubrandæ cōmētationiculæ credas velim, quā vt sine tui

5. offen.

offensa Picum patruū defenderemus, quinimò maluissē sapiūs nihil inter vos disceptatum fuisse, vt præclusus mihi scribendi hac de re fuisset aditus, omnisq; occasio sublata. Non enim potest vel quàm difficilimè potest literarum negotium agi in altercatione positum, omni interscribendum præstito honore illis ad quos verba sunt alioquin debito. Adde quòd vix sine quodam animi tumore, qui magnopere vitandus est, id muneris obitur. Quod verò de causæ tuæ tutela dicis, hoc ipsum de nostra dicimus. Sed hætenus de controuersia.

Sunto (vt rectè scripsisti) qui legerint iudices, modò hi docti sint, & neutræ parti affecti, aut si amore cuiuspiam nostrū teneantur ardentius, ad minus oculis eorum præstigiū amor nō faciār. Cæterum multū mihi tribuis vel parū merenti, magna q; de me tibi promittis, si modò pergā philosophari. Sed vereor, mi Antoni, ne ab hoc philosophiæ studio, de quo mentionē facis, omnino temperem aut fortè desistā. Dicam tibi de hac re quod sentio. Afferri, scilicet, nobis hoc negotium nimis affectantibus multum nocenti, parū emolimeni. Non hoc ideo dico vt damnem, vt vituperem veritates plurimas, si modò pergā philosophari. Sed vereor, sit vhius sapientiz in qua paramus nobis. Sed communem vsum, aut (vt significari dixerim) abusum culpo, quem nisi vitare magnopere nixi fuerimus assidueq; & summa cum diligentia cogitatus nostros examinauerimus, Christiani animi venenū cor irrepit ambizio, quæ postmodum mortiferam pariat superbiam: vnde plerumq; sit vhius sapientiz in qua quotidie versamur amatores, sapientiam illam quæ genita est, sed æterna, à quo omnis hæc fluxa & temporaria deriuata est, omnino possideat i umidi & elati caduca gloria.

Sed videam? oro vnde animo efferamur, vnde nos ipsos æstimam? nimis. Nā quantula nostra cognitio? cūm minimā naturalium rerū scientiā teneamus, & illa ipsa, quæ ignoramus, quo multa, tū maxima, vel tacitè clament in vanum, scilicet, & fallō nos ipsos doctos aut proficere aut existimare. Posset proculdubio vel tudis homo, & parū peritus vel omnino nescius literarū agricola, percōtari plurima, etiam sub aspectum, sub oculos posita, de quibus philosophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis verò substantijs ipsi à materia sensibili prorsus abiunctis, quousq; cognitione procedimus, quas lippientibus duntaxat & nocturnis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis sumus dicturi ad quæ non tantū cognoscenda, sed etiam vestiganda anhelantes & anxij cæcutientes & caligantes obtutus densis simis penè nubibus obtectos dirigimus. Porro hanc nostrā rerum notitiam, nōne aut à libris, aut à præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus est didicissenos aliena, meditata hausisse quasi ab narrante historiam. Sed historiam naturæ, verū per diuersa studia in amarulentis altercationibus positam variasq; per opinionis agitatam, atq; ob id incertā. Quod ex ipso nomine opinionis proditur apertissimè. Si quid verò à nobis ipsis paululū notitiæ nanciscimur, quid quæso aliud est quàm incertum quoddam, subuolutum mille inuolucris, mille perplexum fallacijs? hoc negociū veluti his qui hæc studia vehementius quàm opportunum, est magnificiunt, succensus insectarer, nisi hanc materiam speciatim longa quæstione tractauissem, peculiariq; libello dedicassē. His ideo de causis me conuertere statui ad eos euoluendos libros, quorum propositiones profata sunt, & dignitates quorū cōclusiones & inerrabili syllogismo colliguntur, & mentem defœccatam (si tamen id curauerimus) reddūt. Sed esto iam finis conflictus literarj & iam iam epistolæ.

Sed vide quàm dispar effectus fuerit & nostræ & aliorū controuersiz, finita disputatione, vel voce, vel scriptis agitata, sæpenumero inter eos animos q; discordes fuerunt, exercetur odia, similitates, machinantur fraudulenta bella, detractionis honoris & famæ hinc inde scaturiunt. Tu verò & Picus noster eratis ante disputationem compadres, hoc est, spiritali astricti nodo: nihilomin? ob hoc pristina nō est animorū concordia dissoluta. Ego autem nec tibi dū patruus vineret, nec tu mihi nisi nomine notus eras, fecit hæc defensio vt inter nos iūctum sit quoddā fœdus amicitiz, quod vt stabile sit dū victuri sumus curato, vtq; rectè pieq; viuendo post hanc mortē quam expectamus, perseueret æternum, da operam qua ratione potes, id ipsum quoq; enitar faciliare. Interim quo te amore prosequar experiri non pigeat. Cumulatius fortè sum præstiturus quod postulaueris, quàm in calce defensionis sponderim. Nihil enim tantū arduum quod tui (grauissimi profectò philosophi) propensius demetendi causa faciturus non sim. Ex arce Miran. 4. Ian. 1496a

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLÆ,
in Orationem & Epistolas Ioannis Pici patrui, &c.
Argumentum.

Accipe Lector & has Ioann̄s Pici Mirandula lucubrationes leuioris curæ opera, quas for-
sè nec ipse viuens inuulgasset, nec nos nisi celebratorum hominum crebris adhortamen-
tibus excitati. Leges primùm orationem elegantissimam inuensis quidem alacritate distatam,
sed à doctioribus præ doctrina & eloquentia fastigio sapiens admiratam. Nec se moueat si pla-
rima in eius calce conuulsantur, quæ & in apologia sunt inserta præmio, quando illud foras pu-
blicaueris, hanc domi semper tenueris, nec nisi amicis communem feceris. Videbis pleraz, anti-
quorum dogmata abstrusa prius in anigmatibus & fabularum inuolacris ingeniosissimè reser-
ata, conatusq; illum & robore & delineamentis oratorij ostendere quàm præcorum sapien-
tiam poetica theologia nostra theologia mystery ancillaretur, atque utrinq; nodis quibus-
dam enodatis ad literarias palastras homines iunire. In his enim per id tempus frequen-
tissimus fuit, quas postea quasi graniorum studiorum præludia ludicrasq; pugnas derelin-
quens ad ea quæ iam emisimus, quas sumus in posterum emissuri emolenda conuertit ani-
mum. Leges & nonnullas epistolas (omnes enim collegisse laboriosissimum) alias familiares,
tùm per atatem teneram, tum promectiorem scriptitatas, alias postquàm tetumpetum Deo di-
canti sanctissimè reseratas moniti exaratas, illas & doctrinam & eloquentiam elere copiosiss-
imè deprehendes, has & utrinq; assatim sapere & Christi amorem præter hac uberrimè spi-
rare percipies.

DE HOMINIS DIGNITATE,

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ

CONCORDIÆ COMITIS.

O R A T I O.

LEGI, Patres Colendissimi, in Arabum monumentis interrogatum Ab-
dalah Sarracenum, quod in hac quasi Mundana scæna, admirandum
maximè spectaretur: Nihil spectari homine admirabilius respondisse.
Cui sententiæ illud Mercurij adstipulatur: Magnum, ô Asclepi, mira-
culum est homo. Horum dictorum rationem cogitanti mihi non satis
illa faciebant, quæ multa de humanæ naturæ præstantia afferuntur à
multis: esse hominē creaturârū internuntium, superis familiarē, regem inferiorū sen-
suū perspicacia rationis indagine, intelligentiæ lumine, naturæ interpretē, stabili æui
& fluxi temporis interstitium, & (quod Persæ dicunt) mundi copulā idē hymenū, ab
angelis, teste Dauide, paulò deminutum. Magna hæc quidē, sed non principalia, id est,
quæ summæ admirationis priuilegiū sibi iure vendicent. Cur enim non ipsos angelos
& beatissimos cœli choros magis admiremur? Tandē intellexisse mihi sum visus, cur
felicissimū, proindeq; dignū omni admiratione animal sit homo, & quæ sit demū illa
conditio, quā in vniuersi serie sortitus sit, nō brutis modò, sed astris, sed vltà munda-
nis mentibus inuidiosam. Res supra fidē & mira. Quidni? Nam & propterea magnum
miraculum & admirandum profectò animal iure homo & dicitur & existimatur.

Sed quz nām ea sit, audite Patres, & benignis auribus pro vestra humanitate hanc
mihi operam condonate. Jam summus Pater architectus Deus, hanc quam videmus
mundanam domum diuinitatis, templum augustissimum, arcanæ legibus sapientiæ
fabrefecerat: super cœlestem regionem mentibus decorat, æthereos globos æter-
nis animis vegetat, excrementarias ac sœculentas inferioris mundi partes omni-
gena animalium turba compleret. Sed opere consummato, desiderabat artifex esse
aliquem qui tanti operis rationem perpenderet, pulchritudinem amaret, magnitudi-
nem admiraretur. Idcirco iam rebus omnibus (vt Moses Timæusq; testantur) absolu-
tis, de producendo homine postremò cogitauit. Verùm nec erat in architypis vnde

nouam sobolem effingeret, nec in thesauris, quod nouo filio hereditariâ largiretur, nec in subseclis totius orbi, vbi vniuersi contemplator iste sederet. Iam plena omnia, omnia summis, medijs, infimisq; ordinibus fuerant distributa. Sed non erat paternæ potestatis in extrema fortuna, quasi effectam defecisse. Non erat sapientiæ, consilij inopia in re necessaria fluuasse. Non erat benefici amoris, vt qui in alijs esset diuinam liberalitatem laudaturus, in se illam damnare cogeretur.

Statuit tandem optimus opifex, vt cui dari nihil proprium poterat, commune esset quicquid priuatum singulis fuerat: Igitur hominem accepit indiscrète opus imaginis, arque in mundi posuim. meditullio, sic est alloquutus: Nec certam sedem, nec propriam faciem, nec munus vllum peculiare tibi dedimus, ô Adam, vt quam sedem, quam faciem, quæ munera tute optaueris, ea pro voto, pro tua sententia, habeas & possideas: Definita cæteris natura intra præscriptas à nobis leges coercetur: Tu nullis angustijs coërcitus, pro tuo arbitrio, in cuius manu te posui, tibi illam præfines. Medium te mundi posui, vt circumspiceres inde commodius quicquid est in mundo: Nec re cœlestem, neque terrenum, neque mortalem, neque immortalem fecimus; vt cuiuspiam quasi arbitrarius honorariusq; plastes & fictor, in quam malueris, tute formam effingas. Poteris in inferiora quæ sunt bruta degenerare: Poteris in superiora quæ sunt diuina, ex tui animi sententia regenerari. O summam Dei Patris liberalitatem, summam & admirandam hominis felicitatem. Cui datum id habere quod optat, id esse quod velit. Bruta simul arque nascuntur id seculi afferunt (vt ait Lucilius) è bulga matris, quod possitura sunt. Supremi spiritus aut ab initio, aut paulo mox id fuerunt, quod sunt futuri in perperuas æternitates. Nascenti homini omnisfaria semina, & omnigenæ vitæ germina indidit Pater. Quæ quisq; excoluerit, illa adolefcent, & fructus suos serent in illo: Si vegetalia, planta fiet, si sensuualia, obbrutescet, si rationalia, cœlestes euadet animal, si intellectuualia, angelus erit & Dei filius. Er si nulla creaturarum sorte contentus, in vnitatis centrum suæ se receperit, vnus cum Deo spiritus factus, in solitaria Patris caligine qui est super omnia constitutus, omnibus antestabit. Quis hunc nostrum chamæleonta non admiretur? aut omnino quis aliud quicquam admiretur magis? Quem non immeritò Asclepius Atheniensis versipellis huius & seipsam transformantis naturæ argumento per Protheum in mysterijs significari dixit. Hinc illæ apud Hebræos & Pithagoricos metamorphoses celebratæ.

Nam & Hebræorum theologia secretior, nunc Enoch sanctus, in angelum diuinitatis, quem vocant מלאך נח נח in alia alios nominat reformant. Et Pithagorici scelestos homines in bruta deformant, & si Empedocli creditur, etiam in plantas: Quos imitatus Mahumet illud frequens habebat in ore: Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere, & meritò quidem. Neq; enim plantæ cortex, sed stupida & nihil sentiens natura, neq; iumenta corium, sed bruta anima & sensuualis, nec cœlum orbiculatim corpus, sed recta ratio, nec sequestratio corporis, sed spiritalis intelligentia angelum facit. Si quem enim videris deditum ventri, humi serpentem hominem, frutex est, non homo quem vides: si quem in phantasiæ, quasi calypsus, vauis præstigijs cæcutientem, & subscalpentem delinirum illecebra sensibus mancipatum, brutum est non homo quem vides. Si recta philosophum ratione omnia discernentem, hunc venereris, cœlestes est animal, non terrenum: Si pnum contemplatorem corporis nescium, in penetralia mentis relegatum, hic non terrenum, non cœlestes, animal, hic augustius est numen humana carne circumuectum.

Ecquis hominem non admiretur? Qui non immeritò in sacris literis Mosaicis & Christianis, nunc omnis carnis, nunc omnis creaturæ appellatione designatur, quando seipsum ipse in omnis carnis faciem, in omnis creaturæ ingenium effingit, fabricat, & transformat. Idcirco scribit Euantes Persa, vbi Chaldaicam rheologiam enarrat, Non esse homini suam vllam & nariâ imaginem, extrarias multas & aduentitias, hinc illud Chaldæorum: אדם הוא אלהים וכל חיותו. Homo variz ac multiformis & desultoriz naturæ animal.

Sed quorsum hæc? Vt intelligamus postquam hac nati sumus conditione, vt id sumus quod esse volumus. Curat hoc potissimum debere nos, vt illud quidem in nos non dicatur. Cum in honore essemus, nō cognouisse similes factos brutis & iumentis insipientibus: sed illud potius Asaph Prophete: Dij esis & filij excelsi omnes, ne abutere

terres

tentes indulgentissima Patris liberalitate, quam dedit ille liberam optionē, ē salutari noxiam faciamus nobis. Inuadat animū sacra quædam ambitio, vt mediocribus non contenti anhelemus ad summa, ad q̄ illa (quando possumus si volumus) consequēda totis viribus enitumur. Dedicemur terrestria, cœlestia * contemnamus; & quicquid mundi est deniq; posthabentes, vltra mundanā curiam eminentissimæ Diuinitati proximā aduolemus: ibi, vt sacra tradunt mysteria, Seraphin, Cherubin & Throni primas possident, horum nos iam cedere nescij & secundarum impatientes & dignitatem & gloriam æmulemur. Erimus illis, cūm voluerimus, nihilo inferiores.

Sed qua ratione aut quid tandem agentes? Videamus quid illi agant, quam vitam viuant. Eam si & nos vixerimus (possumus enim) illorum sortē iam æquauerimus. Ardet Seraph charitatis igne, fulget Cherubin intelligentiæ splendore, stat Thronus iudicij firmitate. Igitur si actuosq; addicti vitæ inferiorum curam tecto examine susceperimus, thronorum stata soliditate firmabimur: si ab actionibus feriat, in opificio opificem, in opifice opificium meditantes, in contemplandi ocio negociabimur, luce Cherubica vndique coruscabimus. Si charitate ipsum opificem solum ardebimus, illius igne qui edax est, in Seraphicam effigiem repente flammabimur: Super throno, id est, iusto iudice seder Deus, iudex seculorum. Super Cherub. id est, contemplatore volat, atque eum quasi incubando fouet. Spiritus enim Domini fertur super aquas, has inquam, quæ super cœlos sunt, quæ apud Iob, Dominū laudant antelucanis hymnis. Qui Seraph, id est, amior est, in Deo est, & Deus in eo, imò & Deus & ipse vnus sunt. Magna Thronorum potestas, quam iudicando, summa Seraphinorum sublimitas, quam amando assequimur.

Sed quoniam pacto vel iudicare quisquā vel amare potest incognita? Amavit Moses Deum quem vidit, & administravit iudex in populo, quæ vidit prius contemplator in monte. Ergo medius Cherub sua luce & Seraphico igni nos præparat, & ad Thronorum iudicium pariter illuminat. Hic est nodus primarum meritorum, ordo Palladius, philosophiæ contemplatiuæ præses, hic nobis & æmulandus primo, & ambiendus atq; adeo comprehendendus est, vnde & ad amoris raptiæ fastigia, & ad munera actionum bene instructi paratiq; descendamus. At vero operæ precium si ad exemplar vitæ Cherubicæ vita nostra formanda est, quæ illa & qualis sit, quæ actiones, quæ illorum opera præ oculis & innumerato habere. Quod cum nobis, per nos qui caro sumus, & quæ humi sunt, sapimus. consequi non liceat, adeamus antiquos Patres, qui de his rebus vtpote sibi domesticis & cognatis, locupletissimam nobis & certam fidem facere possunt.

Consulam Paulum Apostolum vas electionis, quid ipse cūm ad tertium sublimatus est cœlum, agentes Cherubinorum exercitus viderit. Respondebit vtiq; Dionysio interpreti, purgari illos. tūm illuminari. postremò perfici. Ergo & nos Cherubicam in terris vitam æmulantes, per moralem scientiam affectuū imperus coercentes, per dialecticam rationis caliginem discutientes, quasi ignorantia & vitiorum eluentes sordes, animam purgemus, ne aut effectus temerē debaccheatur, aut ratio imprudens quandoq; deliret: tum bene compositam ac expiatam animam naturalis philosophiæ lumine perfundamus: vt postremò diuinarum rerum eam cognitione perficiamus, & ne nobis nostri sufficiant, consulamus Iacob patriarcham, cuius imago in sede gloriæ sculpta coruscat. Admonebit nos Pater sapientissimus in inferno dormiens, mundo in superno vigilans. Sed admonebit perfiguram (itā eis omnia contingebant) esse scalas ab imo solo ad cœli summa protensas, multorum graduum serie distinctas, fastigio Dominum insidere, contemplatores angelos per eas vicibus alternantes ascendere & descendere.

Quod si hoc idem nobis angelicam affectantibus vitam faciendū est, quæso quis Domini scalas vel sordidato pede, vel male mundis manibus attinget? Impuro, vt habent mysteria, purum attingete nefas. Sed qui hi pedes? quæ manus? Profecto pes animæ, illa est portio despicatissima, qua ipsa materix tāquam terræ solo innititur, altitrix, inquam, potestas, & cibaria, fomes libidinis, & voluptariæ mollitudinis magistra: Manus animæ curi rascensiam non dixerimus, quæ appetentiæ propugnatrix pro ea decertat, & sub puluere ac sole prædatrix rapit. Quæ illa sub vmbra dormitans, helleuatur: has manus, hos pedes, id est, totam sensualem partem in quā sedet corporis ille-

cebra, quæ animam obtorro (vt aiunt) detinet collo, ne à scalis tñquam prophani pel-
luciq; reijciamur, morali philosophia quasi viuo flumine abluamus. At nec satis hoc
erit si per Iacob scalam discursantibus angelis comites esse volumus, nisi à gradu in-
gradum ritè promoueri, & à scalarum tramite deorbitare noluim, & reciprocòs obire
excursus benè apti priùs instructiq; fuerimus. Quod cùm per artem sermocinalem sine
rationariam erimus consequuti, iam Cherubico spiritu animati per scalarum, id est,
naturæ gradus philosophantes à centro ad centrum omnia peruadentes. Nunc v-
num quasi Osirim in multitudinem vi Titanica discerpentes descendemus, nunc
multitudinem quasi Osiridis membra in vnum vi Phœbea colligentes, ascendemus,
donec in sinu Patris qui super scalas est, tandem quiescentes theologica felicitate
consummabimur. Percontemur & iustum Iob qui fœdus iniit, cum Deo vitæ priùs
quàm ipse ædetetur in vitam, quid summus Deus in decem illis centenis millibus
qui assistunt ei, potissimum desideret, pacem vtiq; respondēbit: Iuxta id quod apud
eum legitur, qui facit pacem in excelsis, & quoniam supremi ordinis monita, medius
ordo inferioribus interpretatur. Interpretetur nobis Iob theologi verba Empedo-
cles philosophus: Hic duplicem naturam nostris animis sitam, quarum altera sur-
sum tollimur ad celestia, altera deorsum trudemur ad inferna, per litem & amicitiam,
siue bellum & pacem, vt sua testantur carmina, nobis significat, in quibus se lite &
discordia actum furenti similem, profugum à dijs, in altum iactari conuenit.

Multiplex proscēdo Patres in nobis discordia, grauiæ & intestina domi habemus
& plùs quàm ciuilia bella, quæ si noluerimus, si illam affectauerimus pacem, quæ in
sublime ita nos tollat, vt inter excelsos Domini statuamur, sola in nobis compescet
prorsus & sedabit philosophia. Moralis primùm, si noster homo ab hostibus inducias
tantùm quæsierit, multiplici bruti effrenes excursions, & leonis iurgia, iras animos-
que contundet. Tum si rectius consulentes nobis perpetuæ pacis securitatem deside-
rauerimus. Aderit illa & vota nostra liberaliter implebit. Quippe q̃ cæsa vtraq; bestia
quasi ista porca inuiolabile inter carnem & spiritum fœdus sanctissimæ pacis sanciet.
Sedabit dialectica rationis turbas inter orationum pugnantias, & syllogismo captio-
nes anxie tumultuantis. Sedabit naturalis philosophia opinionis lites, & diffidia,
quæ inquietam hincinde animam vexat, distrahunt & lacerant: Sed ita sedabit, vt me-
minisse nos iubeat esse naturam iuxta Heraclitum ex bello genitam, ob id ab Home-
ro contentionem vocitatum. Idcirco in ea veram quietem & solidam pacem se no-
bis præstare non posse esse hoc dominæ suæ, id est, sanctissimæ Theologiæ munus &
priuilegium. Ad illam ipsa & viam monstrabit & comes duces, quæ procul nos videns
properantes, Venite (inclamabit) ad me, qui laborastis, venite & ego reficiam vos, ve-
nite ad me & dabo vobis pacem, quam mundus & natura vobis dare non possunt.

Tàm blandè vocati, tàm benigniter inuitati, alatis pedibus quasi terrestres Mer-
curij, in beatissimæ amplexus matris euolantes, optata pace perfruemur, pace sanctis-
sima, indiuidua copula, vnanimi amicitia, qua omnes animi in vna mente quæ est su-
per omnem mentem non solum concordent adeò, sed ineffabili quodammodo
vnum penitus euadant. Hæc est illa amicitia quam totius philosophiæ finem esse
Pythagorici dicunt. Hæc illa pax quam facit Deus in excelsis suis, quam angeli in ter-
ram descendentes annuntiârunt hominibus bonæ voluntatis, vt per eam ipsi homi-
nes ascendentes in cælum angeli fierent. Hanc pacem amicis, hanc nostro optemus
sæculo, optemus vnicuique domui quam ingredimur, optemus animæ nostræ, vt
per eam ipsa Dei domus fiat, vt postquàm per moralem & dialecticam suas fœdes
excusserit, multiplici philosophia quasi aulico apparatu se exornarit, portarum fasti-
gia theologicis sertis coronarit, descendat rex gloriæ: & cum Patre veniens mansio-
nem faciat apud eam. Quo tanto hospite si se dignam præstiterit quæ est illius im-
mensa clementia, deaurato vestitu quasi toga nuptiali multiplici scientiarum circum-
data varietate speciosum hospitem, non vt hospitem iam, sed vt sponsum excipiet, à
quo ne vnquàm dissoluatur, dissolui cupiet à populo suo & domum Patris sui, imò
seipsam oblita, in seipsa cupiet mori, vt viuat in sponso, in cuius conspectu preciosa
prope dō mors sanctorum eius, mors inquam illa, si dici mors debet, plenitudo vitæ,
cuius meditationem esse studium philosophiæ dixerunt sapientes.

Citemus & Moysen ipsum, à sacrosanctæ & ineffabilis intelligentiæ fontana ple-
nitudine,

nitudine, vnde angeli suo nectare inebriantur, paulò deminuntur. Audiemus venerandum iudicem nobis in deserta huius corporis solitudine habitantibus leges sic edicentem: Qui polluti adhuc morali indigent cum plebe habitent extra tabernaculum sub dio, quasi Thessali sacerdotes interim se expiantes. Qui mores iam composuerunt, in sanctorum recepti, nondum quidem sacra attulerunt, sed prius dialectico famulatu seduli Leuitæ, Philosophiæ sacris ministrant. Tum ad ea & ipsi admissi, nunc superioris Dei regis multicolorem, id est, sydereum aulicum ornam, nunc coeleste candelabrum septem luminibus distinctum, nunc pellicea elementa, in philosophiæ sacerdotio contemplantur, vt postremò per Theologicæ sublimitatis merita, in templi adita recepti, nullo imaginis intercedente velo, Diuinitatis gloria perfruemur. Hæc nobis profectò Moses & imperat, & imperando admonet, excitat, inhortatur, vt per philosophiam ad futuram coelestem gloriam, dum possumus, iter paremus nobis.

Verumenimverò nec Mosaica tantum aut Christiana mysteria, sed præcorum quoque Theologia harum, de quibus disputaturus accessi, liberalium artium & molumenta nobis & dignitatem ostendunt. Quid enim aliud sibi volunt in Græcorum arcanis obseruari initiatorum gradus? Quibus primò per illas, quas diximus, quasi februales artes moralem & dialecticam purificatis, contingebat mysteriorum suscepcio. Quæ quid aliud esse potest quam secretioris per philosophiam naturæ interpretatio? Tum demum ita dispositis illa adueniebat inspicio, id est, rerum diuinarum per Theologiæ lumen inspectio. Quis talibus sacris initiari non appetat? Quis humana omnia posthabens, fortunæ contemnens bona, corporis negligens, Deorum conuiuia adhuc degens in terris fieri non cupiat, & æternitatis nectare madidus, mortale animal immortalitatis munere donari? quis non Socraticis illis furoribus à Platone in Phædro decantatis, sic afflari non velit, vt alarum pedumque remigio hinc, id est, ex mundo, qui est positus in maligno properè aufugiens ad coelestem Hierusalem concitatissimo cursu fetatur? Agemur Patres, agemur Socraticis furoribus, qui extra mentem iranos ponant, vt mentem nostram & nos ponant in Deo. Agemur ab illis vique, si quid est in nobis, ipsi prius egerimus: nam si & per mortalem affectum vires ita per debitas competencias ad modulos fuerint intentæ, vt immota inuicem consonent concinentia, & per dialecticam ratio ad numerum se progrediendo monerit, musarum perciti furore coelestem harmoniam intimis auribus combibemus. Tum Musarum dux Bacchus in suis mysterijs, id est, visibilibus naturæ signis, inuisibilia Dei philosophantibus nobis ostendens, inebriat nos ab vbertate domus Dei, in qua tota, sicuti Moses, erimus fideles. Accedens sacratissima Theologia, duplici furore nos animabit: nam in illius eminentissimam sublimitati speculam inde & quæ sunt, quæ erunt, quæque fuerint inspicere metientes æuo, & primæquam pulchritudinem suspicientes, illorum Phœbei vates hinc alati erimus amatores, & ineffabili demum charitate quasi æstro perciti, quasi Seraphini ardentes extra nos positi, numine pleni iam non ipsi nos, sed illæ erimus ipse qui fecit nos.

Sacra Apollinis nomina si quis eorum significantias & latitantia perscrutetur mysteria, satis ostendunt esse Deum illum non minus philosophum quàm vatem. Quod cum Ammonius satis sit exequutus, nõ est curego nunc aliter pertractare: sed subeant animum Patres tria delphica præcepta oppidò his necessaria, qui non ficti, sed veri Apollinis, qui illuminat omnem animam venientem in huc mundum, sacrosanctum & augustissimū templum ingressuri sunt, videbitis nihil aliud illa nos admonere, quàm vt tripartitam hanc, de qua est præsens disputatio, philosophiam totis viribus amplectamur. Illud enim *μὴδὲν ἄγαν*, id est, nequid nimis, virtutum omnium normam & regulam per mediocritatis rationem, de qua moralis agit, rectè præscribit. Tum illud *γινῶσκῃ σεαυτὸν*, id est, cognosce teipsum, ad totius naturæ nos cognitionem, cuius & interstitium & quasi Cynus natura est hominis, excitat & inhortatur, qui enim se cognoscit, in se omnia cognoscit, vt Zoroaster prius, deinde Plato in Alcibiade scripserunt. Postremò hac cognitione per naturalem philosophiam illuminati, iam Deo proximi, id est, es, dicentes theologica salutatione, verum Apollineam familiariter proinde feliciter appellabimus.

- Consulamur & Pythagoram sapientissimum, ob id præcipiē sapientem, quod sapientis se nomine dignum nunquam existimauit. Præcipiet primò ne super modum studeamus, id est, rationalem partem, qua anima omnia metitur, iudicat, & examinat, ociosa desideria ne remittentes amittamus, sed dialectica exercitatione ac regula & dignam assidue & excitemus. Tum cauenda in primis duo nobis significabit, ne aut aduersus Solem emingamus, aut inter sacrificandum vngues resecemus. Sed postquam per moralem & superfluentium voluptatum fluxus eminxerimus appetentias, & vnguim præsegmina quasi acutas iræ prominentias & animorum aculeos resecuerimus, tū demum sacris, id est, de quibus mentionem fecimus, Bacchi mysterijs interesse, & cuius Pater ac dux meritò Sol dicitur, nostræ contemplationi vocare incipiamus. Postremò vt gallum nutriamus, nos admonebit, id est, vt diuinam animæ nostræ partem diuinarum rerum cognitione quasi solido cibo & cœlesti ambrosia pascamus. Hic est gallus cuius aspectu leo, id est, omnis terrena potestas formidat & reueretur: Hic ille gallus cui datam esse intelligentiam apud Iob legimus: Hoc gallo canente aberrans homo resipiscit. Hic gallus in matutino crepusculo, cū matutinis astris Denm laudamus, quotidie commodulatur. Hunc gallum moriens Socrates cū diuinitatem animi sui diuinitati maioris mundi copulaturum se speraret, Aesculapio, id est, animalium medico, iam extra omne morbi discrimen positus, debere se dixit.

Recenseamus & Chaldaeorum monumēta, videbimus (si illis creditur) per easdem artes patere viam mortalibus ad fœlicitatem. Scribunt interpretes Chaldæi verbum fuisse Zoroastri alatum esse animam, cūq; alq̃ exciderent ferri illam præceps in corpus, tum illis subrescentibus ad superos reuolare, percūctantibus eū discipulis, quo pacto alis bene plumantibus volucres animos sortirentur: irrigetis dixit alas aquis vitæ. Iterum sciscitantibus vnde has aquas peterēt, sic per parabolam (qui erat hominis mos) illis respondit: Quatuor omnibus paradysus Dei abluitur & irrigatur, in didē vobis salutare aquas hauriatis: nomen ei qui ab aquilone Pischon, quod rectū denotat, ei qui ab occasu Gichon quod expiationem significat, ei qui abortu Chiddekel quod lumen sonat, ei qui à meridie Perath: quod pietatē interpretari possumus. Aduertite animum & diligenter considerate patres quid hæc sibi velit Zoroastri dogmata, profectò nihil aliud nisi vt morali scientia, quasi boreali vndis hibericis oculorum sordes expiemus, dialectica quasi boreali amniss illorum aciem liniemus ad rectum. Tum in natural contemplatione debile adhuc veritatis lumen quasi nascentis solis incunabula pari assuefacimus, vt tandem per Theologicam pietatem, & sacratissimum Dei cultum, quasi cœlestes aquilæ meridianis solis fulgentissimum iubar fortiter proferamus. Hæc illæ forsan & à David decantatæ primùm, & ab Augustino explicatæ latius, matutinæ, meridianæ, & vespertinæ cognitiones. Hæc est illa lux meridialis quæ Seraphinos ad lineam inflammar, & Cherubinos pariter illuminat. Hæc illa reglō quam versus semper antiquus pater Abraham proficiscebatur. Hic ille locus vbi immundis spiritibus locum non esse, & Cabalistarum & Maurorum dogmata tradiderunt. Ersi secretiorum aliquid mysteriorum fas est, vel sub ænigmatē in publicum proferre, postquā & repens è coelo casus nostri hominis caput vertigine damnauit, & iuxta Hieremiam ingressa per fenestras mors, iecur, pectusq; malè affecit: Raphaëlem cœlestem medicum aduocemus, qui nos morali & dialectica vti pharmacis salutaribus liberet. Tum ad valetudinem bonam rekituros, iam Deiorub Gabriel inhabitabit, qui nos per naturæ ducens miracula, vbique Dei virtutem potestatemq̃ indicans: Tandem sacerdoti summo Michaëli nos traderet, qui sub stipendijs philosophiæ emeritos, Theologiæ sacerdotio quasi corona preciosis lapidis insignet.

Hæc sunt, Patres colendissimi, quæ me ad philosophiæ studiū nō animarūt modò, sed compulerunt: Quæ dicturus certè non eram nisi his responderē qui philosophiæ studiū in principibus præsertim viris, aut his omnino qui mediocri fortuna viuunt, damnare solent. Est enim iam hoc totum philosophari (quæ est nostræ ætatis infelicitas), in contemptum potius & contumeliā, quā in honorem & gloriam. Ita inuasit ferè omnium mentes extrinsecus hæc & monstrosa persuasio, aut nihil, aut paucis philosophandum, quasi rerum causas, naturæ vias, vniuersā rationem, Dei consilia, cœ-

lia, cœlorum terræq; mysteria, præ oculis, præ manibus exploradissima habere, nihil sit prorsus, nisi vel gratiam inde aucupari aliquam, vel lucrum sibi quis comparare possit. Quin eò deuentū est, ut iam (proh dolor) nō existimentur sapientes nisi qui mercenarium faciunt studium sapientiæ, ut sit videre pudicam Palladem, deorum munere inter homines diuersantem eijs, explodi, exhibiti. Non habere qui amet, qui faueat, nisi ipsa quasi prostrans, & prætoratæ virginittis accepta mercedula malè paratum æ in amatoris arculam referat. Quæ omnia ego non sine summo dolore & indignatione in huius temporis non principes, sed philosophos dico, qui idē non esse philosophandum & credūt & prædicant, quod philosophis nulla merces, nulla sint præmia constituta, quasi non ostendant ipsi hoc vno nomine se non esse philosophos. Quod cū tota eorum vita sit vel in quæstu, vel in ambitione posita, ipsam per se veritatis cognitionem non amplectuntur. Dabo hoc mihi & meisum hac ex parte laudare, nihil erubescam, me nunquā alia de causā philosophatum, nisi ut philosopharer, nec ex studijs meis ex meis lucubrationibus mercedem ullam, aut fructum vel sperasse alium vel quæsisse, quā animi cultum, & à me semper plurimū desideratæ veritatis cognitionem. Cuius ita cupidus semper & amantissimus fui, ut relicta omni priuatum & publicum rerum cura, contemplandi ocio totum me tradiderim, à quo nullæ inuidiorum obtreccionēs, nulla hostium sapientiæ maledicta, vel potuerunt ante hac, vel in posterum me detertere poterunt. Docuit me ipsa philosophia à propria potius conscientia quā ab externis pendere iudicijs, cogitareq; semper non tam ne malè audiam, quā ne quid malè vel dicam ipse vel agam.

Equidem non eram nescius Patres colendissimi futuram hanc ipsam meam disputationem, tam vobis omnibus qui bonis artibus fauetis, & angustissima vestra præsentia illam honestate voluistis, gratam atque iocundam, quā multis alijs grauem atque molestatam: & scio non deesse qui inceptum meum & damnānt ante hac & in præsentia multis nominibus damnent. Ita consueverunt non pauciores ne dicam plures habere oblatratotes, quæ benè sanctæq; aguntur ad virtutem, quā quæ iniquæ & perperam ad vitium. Sunt autem qui totum hoc disputandi genus & hanc de literis publicè disceptandi institutionem non approbent, ad pompam potius ingenij & doctrinæ ostentationem quā ad comparandam eruditionem esse illam alieuerantes. Sunt qui hoc quidem exercitationis genus non improbent, sed in me nullo modo probent, quod ego hac ætate, quartum scilicet, & vigesimum modo natus annum de sublimibus Christianæ theologiæ mysterijs, de altissimis philosophiæ locis, de incognitis disciplinis, in celebratissima vrbe, in amplissimo doctissimorum hominum consessu, in Apostolico senatu, disputationem proponere sim ausus. Alij hoc mihi dantes quod disputem, id dare nolunt quod de nongentis disputem quæstionibus, tam superflue & ambitiose quā supra vires id factum calumniantes. Horum ego obiectionibus & manus illicō dedissem, si ita quam profiteor philosophiam, me edocuiisset, & nunc illa ita me docente non responderem, si rixandi iurgandique proposito constitutam hanc inter nos disceptationem crederem. Quare obtreccandi omne lacessendiq; propositum, & quem scribit Plato, à diuino semper abesse choro, à nostris quoq; mentibus facessat liuor, & an disputandum à me, an de tot etiam quæstionibus amicè incognoscamus.

Primum quidem ad eos qui hunc publicè disputandi morem calumniantur, multa non sum dicturus, quando hæc culpa, si culpa censetur, non solum vobis omnibus doctores excellentissimi qui sæpius hoc munere non sine summa & laude & gloria functi estis, sed Platoni, sed Aristoteli, sed probatissimis omnium ætatum philosophis mecum est communis. Quibus erat certissimum nihil ad consequendam, quā quærebant veritatis cognitionem, sibi esse potius quā ut essent in disputandi exercitatione frequentissimi. Sicut enim per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita dubio procul in hac quasi literaria palæstra animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum $\gamma\gamma\gamma$ ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis quā honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidū quā necessaria. Quo fortè sit ut & Chaldæi in eius Genesi qui philosophus sit futurus, illud desiderent, ut Mars Mercuriū triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus,

gressus, hæc bella substuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia.

At vero cum his qui me huic provincie imparem dicunt, difficilius est mihi ratio defensionis: Nam si parem me dixerò, forsitan immodesti & de se nimia sentientis, si imparem fatebor, remerarij & inconfulti notam videor subiturus. Videre quas incidi angustias, quo loco sim constitutus, dum non possum sine culpa de me promittere, quod non possum mox sine culpa non præstare. Forrè & illud Iob asserere possem, spiritum esse in omnibus: & cum Timotheo, Audite, nemo conemnat adolescentiam tuam. Sed ex mea verius hoc conscientia dixerò, nihil esse in nobis magnum vel singulare. Studiosum me forrè & cupidum bonarum artium non inficiatus, doctitamen nomen mihi nec sumo nec arrogo. Quare & quod tam grande humeris onus imposuerim, non fuit propterea quod mihi conscius nostræ infirmitatis non essem: Sed quod sciebam hoc genus pugnis, id est, literarijs esse peculiare, quod in eis luctum est vinci. Quo fit ut imbecillissimus quisq; non detractare modo, sed appetere vitro eas iure possit & debeat. Quandoquidem qui succumbit, beneficium a victore accipit non iniuriam, quippe qui per eum & locupletior domum, id est, doctior & ad futuras pugnas re dit instructior. Hac spe animatus ego infirmus miles cum fortissimis omnium strenuissimisq; tam granem pugnam decernere nihil sum veritus. Quod tamen remerè sit factum, nec ne, rectius vniq; de euentu pugne quàm de nostra ætate potest quis iudicare.

Restat ut tertio loco his respondeam qui numerosa propositarum rerum multitudine offenduntur, quasi hoc eorum humeris federet onus, & non potius hic mihi soli quantuscunq; est labor esset exantlandus. Indecens profectò hoc & morosum nimis, velle alienæ industriæ modum ponere. Et, ut inquit Cicero, in ea re, quæ eò melior, quod maior, mediocritatem desiderare. Omnino tam grandibus ausis erat necesse, me vel succumbere vel satisfacere. Si satis facerem non video cur quod in decem præstare quæstionibus est laudabile, in nongentis etiam præstitisse culpabile existimetur. Si succumberem habebunt ipsi, si me oderunt unde accusarent. Si amant unde excusent. Quoniam in re tam gravi, tam magna, tenui ingenio, exiguaq; doctrina, & dolescentem hominem defecisse, venia potius dignum erit quàm accusatione. Quia & iuxta Poëtam:

si deficiunt vires, audacia cerit

Lam erit in magnis & voluisse sat est.

Quod si nostra ætate multi Gorgiam Leontinum imitati, non modò de nongentis, sed de omnibus etiam omnium artium quæstionibus soliti sunt non sine laude proponere disputationem, cur mihi non liceat, vel sine culpa, de multis quidem, sed ramen certis & determinatis disputare.

At superfluum inquit hoc & ambitiosum. Ego verò non superfluo modo, sed necessariò factum hoc à me contendo, quod & si ipsi mecum philosophandi rationem considerarent, inuiti etiam fateantur planè necesse est. Qui enim se cuiusdam ex philosophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet, aut Scoto, qui nunc plurimùm in manibus, fauentes, possunt illi quidem vel in paucarum quæstionum discussione suæ doctrinæ periculum facere. At ego ita me institui, ut in nullis verba inratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, omnes schædas excuterem, omnes familias agnoscerem. Quare cum mihi de illis omnibus esset dicendum, ne si privati dogmatis defensor reliqua posthabuissem illi viderer obstrictus. Non potuerunt etiam si pauca de singulis proponerentur, non esse plurima quæ simul de omnibus assererebantur. Nec id in me quispiam damnet, quod me quocunq; serar tempestas, deferar hospes. Fuit enim cum ab antiquis omnibus hoc obseruatum, ut omne scriptorum genus euoluentes, nullas quas possent commentationes illectas præterirent: Tum maxime ab Aristotele qui eam ob causam *αἰγυρος*, id est, lector à Platone nuncupabatur: Et profectò angustæ est mentis intra vnam se porticū aut Academiā continuisse, nec potest ex omnibus sibi rectè propriam selegisse, qui omnes prius familiariter non agnouerit. Adde quod in vnaquaq; familia est aliquid in signe, quod non sit ei commune cum cæteris.

Atque ut à nostris ad quos postremò philosophia peruenit, nunc exordiar. Est in Ioanne Scoto vegetum quiddam atque discussum: In Thoma solidum & æquabile:

In

In Aegidio tersum & exactum: In Francisco acre & acutum. In Alberto priscum, amplum & grande: In Henrico, ut mihi visum est, super sublime & venerandum. Est apud Arabes in Auerroë firmum & inconcussum. In Auempace, in Alpharabio graue & meditarum. In Auicenna diuinum atque Platicum. Est apud Græcos in vniuersum quidem nitida, in primis & casta philosophia. Apud Simplicium locuples & copiosa, apud Themistium elegans & compendiarum, apud Alexandrum constans & docta, apud Theophrastum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis & gratiosa. Et si ad Platonicos reuertaris, ut paucos perenseam: In Porphyrio rerum copia & multiplicata religione delectabaris, in Iamblico secretiorem philosophiam & barbarorum mysteria veneraberis, in Plotino primum quicquam non est quod admirens, qui se vndique præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè supra hominem docta sermonis obliquitate loquentem, sudantes Platonici vix intelligunt. Præterea magis nouitios, Proculum Asiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt, Damascium, Olympiodorum & complures alios, in quibus omnibus illud *id est*, id est, diuinum peculiare Platoniorum symbolum elucet semper.

Accedit quod si qua est secta quæ veniora incesat dogmata & bonas causas ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem firmat non infirmat, & velut motu quassatam flammam excitat non extinguit. Hac ego ratione motus non vnus modò (ut quibusdam placebat) sed omnigenæ doctrinæ placita in medium afferre volui, ut hac complurium sectarum collatione, ac multifariæ discussione philosophiæ, ille veritatis fulgor, cuius Plato meminit in epistolis, animis nostris quasi Sol oriens ex alto clariùs illufcesceret. Quid erat si Latinorum tantum, Alberti scilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Francisci, Henrici, philosophia, obmissis Græcorum Arabumque philosophis, tractabitur? Quando omnis sapientia à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit: Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerunt satis. Quid erat cum Peripareticis egisse, de naturalibus, nihil & Platoniorum accersebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias (teste Augustino) habita est sanctissima, & à nunc nunc primum, quod sciam (verbo absit inuidia) post multa sæcula sub disputandi examen est in publicum allata. Quid erat & aliorum quotquot erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium a symboli accedentes, nihil nos quod esset nostrum, nostro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingenerosum est, (ut ait Seneca) sapere solum ex commentario, & quasi maiorum inuenta nostræ industriæ, viam præfuerint, quasi in nobis effœta sit vis naturæ, nihil ex se facere, quod veritatem si non demonstrat saltem innuat vel de longinquo. Quod si in agro colonus, in vxore maritus odir sterilitatem, certè tantò magis infœcundam animam oderit illi complicita & associata diuina mens, quãtò inde nobilior longè proles desideratur. Propterea non contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Trismegisti prisca theologia, multa de Chaldeorum, de Pirhagoræ disciplinis, multa de secretioribus Hebræorum addidisse mysterijs, plurima quoque per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus disputanda proposuimus.

Proposuius primo Platonis Aristotelisque concordiam à multis ante hac creditam, à nemine satis probatam. Boëthius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse vnquam, quod semper facere voluit. Simplicius apud Græcos idem professus, utinam id tam præstare quàm pollicetur. Scribit & Augustinus in Academicis non defuisse plures qui subtilissimis suis disputationibus idem probare conati sint, Platonis scilicet, & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus cum dicat apud eos tantum dissidere Platonem ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen posteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auerrois & Auicennæ sententias, quæ discordes existimantur, concordēs esse nos afferamus.

Secundo loco quæ in philosophia cum Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & septuaginta noua dogmata physica & metaphysica collocauimus, quæ si quis teneat, poterit (nisi fallor) quod mihi erit mox manifestum, quamcunq; de rebus naturalibus diuinisque propositam questionem longè alia dissolvere ratione, quàm per eam edoceamur quæ & legitur in scholis, & ab huius æui doctoribus collitur, phi-

tur, philosophiam. Nec tam admirari quis debet Patres me in primis annis, in tenera ætate, per quam vix licuit (vt iactant quidam) aliorum legerem commentationes, novam afferre velle philosophiam, quàm vel laudare illam si defenditur, vel damnare si reprobat, & denique cum nostra inuenta hæc, nostrasq; sint literas iudicaturi, non auctoris annos, sed illorum merita potius vel demerita numerare.

Est autem & præter illa, alia quam nos attulimus noua per numeros philosophandi institutio, antiqua, illa quidem & à Priscis theologis, à Pithagora præsertim, ab Aglaopheno, Aphilaò, à Platone, prioribusq; Platonici obseruata: Sed quæ hac tempestate vt præclara alia posteriorum incuria sic exoleuit, vt vix vestigia ipsius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide inter omnes liberales artes & scientias consemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam esse scientiam numerandi. Quærens item cur homo animal sapientissimum? Respondet, quia numerare nouit. Cuius sententia & Aristoteles meminit in problematis. Scribit Abumasar verbum fuisse Auenzoar Babylonij, eum omnia nosse qui nouerat numerare. Quæ vera esse nullo modo possunt si per numerandi artem, eam artem intellexerunt, cuius nunc mercatores in primis sunt petitiissimi, quod & Plato testatur exerta nos admonens voce, ne diuinam hanc Arithmeticam, mercatoriam esse Arithmeticam intelligamus: Illam ergo Arithmeticam quæ ita extollitur, cum mihi videar post multas lucubrationes exploratam habere huiusce rei periculum facturus, ad quatuor & septuaginta quæstiones quæ inter physicas & diuinas principales existimantur, responsurum per numeros publicè me sum pollicitus.

Proposuius & Magica theoremata, in quibus duplicem esse magiam significauimus, quarum altera demonum tota opere & autoritate constat, res mediis fidinis execranda, & portentosa: Altera nihil est aliud cum benè exploratur quàm naturalis philosophiæ absoluta consummatio. Vtriusq; cum meminerint Græci illam magiam nullo modo nomine dignantes *γαστήρ* nuncupant. hanc propria peculiariq; appellatione *μαγεία*, quasi perfectam, summamq; sapientiam vocant. Idem enim, vt ait Porphyrius, Perfarum lingua magus sonat, quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima Patres inter has artes disparilitas & dissimilitudo. Illam non modò Christiana religio, sed omnes leges, omnis benè instituta Respublica, damnat & execrat: Hanc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ nationes approbant & amplectuntur: Illa artium fraudulentissima, hæc altior sanctiorq; philosophia: Illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & solida: Illam quisquis coluit, semper dissimulauit, quòd in authoris esset ignominiam & contumeliam, ex hac summa literarum claritas gloriaq; antiquitas, & penè semper petita: Illius nemo vnquam studiosus fuit vit philosophus & cupidus discendi bonas artes, ad hanc Pithagoras, Empedocles, Democritus, Plato, discendam nauigauere, hanc prædicarunt reuersi, & in arcanis præcipuam habuerunt: Illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clarissimis quasi parentibus honestata, duos præcipuè habet authores Zamolxidem, quem imitatus est Abbaris Hyperboreus, & Zoroastrem non quem fortè creditis, sed illum Oromasi filium. Vtriusq; magia quid sit, Platonem si percontemur, respondebit in Alcibiade. Zoroastri magia non esse aliud quàm diuinorum scientiam, qua filios Perfarum reges erudiebant, vt ad exemplar mundanæ Reip. suam ipsi regere Rempublicam docerentur. Respondebit in Carmide magiam Zamolxidis esse animi medicinam, per quam scilicet animo temperantia, vt per illam corpori sanitas comparatur. Horum vestigijs postea perstiterunt Corandas, Damigeron, Apollonius, Hostanes, & Dardanus. Perstiterit Homærus, quem vt omnes alias sapientias, ita hanc quoque sub sui Vlyssis erroribus dissimulasse, in poetica nostra Theologia aliquando probabimus. Perstiterunt Eudoxus & Hermippus, perstiterunt ferè omnes qui Pithagorica Platonicaq; mysteria sunt persequutari.

Ex iunioribus autem qui eam olfecerint, tres reperio. Alchindum Arabem, Rogerium Baconem, & Guilielmum Parisiensem. Meminit & Plotinus, vbi naturæ ministrum esse & non artificem Magum demonstrat: Hanc magiam probat asseueratq; vir sapientissimus, alteram ita abhorrere, vt cum ad malorum demonum sacra vocaretur, rectius esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere, & meritò quidè. Vt enim illa obnoxium manciparumq; improbis potestatibus hominem reddit, ita hæc illarum

rum principem & dominum : Illa denique nec artis nec scientiæ sibi potest nomen vendicare : hæc altissimis plena mysterijs , profundissimam rerum secretissimarum contemplationem , & demum totius naturæ cognitionem complectitur : hæc inter spæssas Dei beneficio , & inter feminatas mundo virtutes , quasi de latebris euocans in lucem , non tam facit miranda quàm facienti naturæ sedula famulatur : hæc vniuersi consensum , quem significantis Græci *μυστήριον* dicunt , intorsum perscrutatiùs timata , & mutuum naturarum cognitionē habens perspectam , nativæ adhibens vnicuique rei & suas illecebras , quæ magorum *μύησις* nominantur , in mundi recessibus , in naturæ gremio , in promptuarijs arcanisq; Dei latitantiæ miracula , quasi ipsa sit artifex , promit in publicum , & sicut agricola vltimos vitibus , ita Magus terram cælo , id est , inferiora superiorum dotibus virtutibusq; maritat . Quò fit vt quàm illa prodigiosa & noxia , tam hæc diuina & salutaris appareat . Ob hoc præcipue quòd illa hominem Dei hostibus mancipans , apocat à Deo : hæc in eam operum Dei admirationē excitat , quàm propensa charitas , fides , ac spes certissimè consequitur . Neque enim ad religionem , ad Dei cultum quicquam promouet magis , quàm assidua contemplatio mirabilium Dei , quæ vt per hanc , de qua agimus , naturalem magiam bene explorauerimus , in opificis multum amoremq; ardentius animati , illud canere compellemur : Pleni sunt cæli , plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ . Et hæc satis de magia , de qua hæc diximus , quod scio esse plures qui sicut canes ignotos semper adlatrant , ita & ipsi sæpè damnant oderuntq; quæ non intelligunt .

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta , ad sacrosanctam & catholicam fidem confirmandam attuli , quæ ne fortè ab his quibus sint ignota commentitiz nugæ , aut fabulæ circumlatorum existimentur , volo intelligant omnes , quæ & qualia sint , vnde petita , quibus & quàm claris authoribus confirmata , & quàm reposita , quàm diuina , quàm nostris hominibus ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias sint necessaria . Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores , sed ex nostris quoque Hesdras , Hilarius & Origenes , Moſen non legem modò , quàm quinque exaratom libris posteris reliquit , sed secretiorem quoque & veram legis enarrationem in monte diuinitus accepisse , præceptum autem ei à Deo , vt legem quidem populo publicaret , legis interpretationem nec traderet literis , nec inuulgaret . Sed ipse Iesu Naue tantùm , tum ille alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus , magna silentij religione reuelaret . Satis erat per simplicem historiam nunc Dei potentiam , nunc in improbos iram , in bonos clementiam , in omnes iustitiam agnoscere , & per diuina salutariaque præcepta ad bene beatèque viuendum , & cultum veræ religionis institui . At mysteria secretiora , & sub cortice legis , rudisq; verborum prætextu latitantia , altissimæ diuinitatis arcana , plebi palàm facere , quid erat aliud quàm dare sanctum canibus , & inter porcos spargere margaritas ?

Ergo hæc clam vulgo habere , perfectis communicanda , inter quos tantùm sapientiam loqui se ait Paulus , non humani consilij , sed diuini præcepti fuit . Quem morem antiqui Philosophi sanctissimè obseruauerunt , Pythagoras nihil scripsit nisi paucula quædam , quæ Danæ filix moriens commendauit . Aegyptiorum templis inculptæ Sphinges , hoc admonebant vt mystica dogmata per ænigmatum nodos à prophana multitudine inuiolata custodirentur . Plato , Dionys. quædam de supremis scribens substantijs , per ænigmata , inquit , dicendum est , ne si epistola fortè ad aliorum perueniret manus , quæ tibi scribimus , ab alijs intelligantur . Aristot. lib. Metaphysicæ , in quibus agit de diuinis , æditos esse & non æditos dicebat . Quid plura , Iesum Christum vitæ magistrum asserit Origenes , multa reuelasse discipulis , quæ illi ne vulgo fierent communia , scribere noluerunt . Quod maximè confirmat Dionysius Arcopagita , qui secretiora mysteria à nostræ religionis authoribus , *αὐτὸς ὁ θεὸς διὰ τῶν ἀγγέλων* ex animo in animum (sine literis) medio intercedente verbo , ait , fuisse transfusa : Hoc eodem penitus modo cum ex Dei præcepto vera illa legis interpretatio Moſi deitùs tradita reuelaretur , dicta est Cabala , quod idem est apud Hebræos quod apud nos receptio . Ob id scilicet , quod illam doctrinam non per literarum monumenta , sed ordinarijs reuelationum successionibus alter ab altero quasi hæreditario iure reciperet .

Verùm postquàm Hebræi à Babylonica captiuitate restituti per Cyrum , & sub Zorobabel

robabel inſtaurato templo, ad reparandam legem animum appulerunt: Eſdras tunc eccleſiæ præſectus, poſt emendatum Moſeos librum, cum planè cognosceret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëliticæ, inſtitutum à maioribus morem tradendæ per manus doctri-næ ſeruari non poſſe, futurumq; ſibi diuinitus indulta cœleſtis doctri-næ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat, conſtituit vt conuocatis qui tunc ſupererant ſapientibus afferret vnusquiſq; in medium, quæ de myſterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq; notarijs in ſeptuaginta volumina (tot enim ferè in Sinedrio ſapientes) redigerentur. Qua de re ne mihi ſoli credatis Patres: Audite Eſdras ipſum ſic loquentem: Exactis quadraginta diebus loquutus eſt Altiffimus dicens: Piora quæ ſcripſiſti in palàm pone, legant digni & indigni, nouiſſimos autem ſeptuaginta libros conſeruabis vt tradas eos ſapientibus de populo tuo: In his enim eſt vena intellectus & ſapientiæ ſons, & ſcientiæ flumen: atque ita feci. Hæc Eſdras ad verbum. Hi ſunt libri ſcientiæ Cabalæ, in his libris meritò Eſdras venam intellectus, id eſt, ineffabilem, de ſuperſtantiâ Dei-tate Theologiam, ſapientiæ fontem, id eſt, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam metaphyſicam, & ſcientiæ flumen, id eſt, de rebus naturalibus firmiſſimam Philoſophiam eſſe, clara in primis voce pronunciauit.

Hi libri Sixtus quartus Pontifex Maximus qui hunc ſub quo viuimus, felicitet Innocentium octauum, proximè anteceſſit: maxima cura ſtudioq; curauit vt in publicam fidei noſtræ vtilitatem Latinis literis mandarentur: iamque cùm ille deceſſit tres ex illis peruenerant ad Latinos. Hi libri apud Hebræos hac tempeſtate tanta religione coluntur, vt neminem liceat niſi annos quadraginta natum illos attingere. Hos ego libros non mediocri impenſa mihi cùm comparafſem, ſumma diligentia, indefeſſis laboribus cùm perlegiſſem, vidi in illis (teſtis eſt Deus) religionem non tam Moſalcam quàm Chriſtianam: Ibi Trinitatis myſterium, ibi verbi incarnatio, ibi Meſſiæ diuinitates, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtum expiatione, de cœleſti Hieruſalem, de caſu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis. Eadem legi quæ apud Paulum & Dionyſium, apud Hieronymum & Auguſtinum, quotidie legimus. In his verò quæ ſpectant ad philoſophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem, quorum decreta ita ſunt fidei Chriſtianæ aſſinia, vt Auguſtinus noſter immenſas Deo gratias agat, quod ad eius manns peruenerint libri Platoniorum. In plenum nullacſt fermè de re nobis cum Hebræis controuerſia, de qua ex libris Cabaliſtarum ita redargui conuincique non poſſint, vt ne angulus quidem reliquus ſit in quem ſe condant. Cuius rei teſtem grauiffimum habeo Antonium Cronicum virum erudiſſimum, qui ſuis auribus cùm apud eum eſſem in conuiuiu audiuit Daſtylum Hebræum peritum huius ſcientiæ in Chriſtianorum prorsus de Trinitate ſententiam pedibus manibusq; deſcendere.

Sed vt ad meæ redeam diſputationis capita percenſenda. Attulimus & noſtram de interpretandis Orphei, Zoroaſtrisq; carminibus ſententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer: Zoroaſter apud eos mancus, apud Chaldæos abſolutior legitur, ambo priſcæ ſapientiæ crediti patres & authores. Nam vt taceam de Zoroaſtre cuius frequens apud Platonicos non ſine ſumma ſemper veneratione eſt mentio. Scribit Iamblicus Chaldæus habuiſſe Pythagoram Orphicam Theologiam tanquam exemplar, ad quam ipſe ſuam fingeret ſormaretq; philoſophiam. Quin idcirco tantum diſta Pithagoræ ſacra nuncupari dicunt quòd ab Orphei fluxerint inſtitutis: inde ſecreta de numeris doctri-na, & quicquid magnum ſublimeq; habuit Græca philoſophia, vt à primo fonte manauit. Sed qui erat veteris moſ Theologorum, ita Orpheus ſuorum dogmatum myſteria ſabularum intexit inuolucris, & pœtico velamento diſſimulauit, vt ſi quis legat illius hymnos, nihil ſubefſe credat præter ſabellas nugæque meraciſſimas. Quod volui dixiſſe vt cognoscat quis mihi labor, quæ fuerit difficultas ex affectatis ænigmatum ſcyrpis, ex ſabularum larebris lateantes erueret ætæ philoſophiæ ſenſus, nulla præſertim in re tam grau, tam abſcondita inexplorataque adiuto aliorum interpretum opera & diligentia: & tamen oblattrârunt canes mei minutula quædam & leuila ad numeri oſtentionem me accumulafſe, quaſi non omnes quæ ambigunt maximè, controuerſæq; ſunt quæſtiones, in quibus prin-cipales

capales digladiantur Academiz, quasi non multa amulerim his ipsis qui & mea carpunt, & se credunt philosophorum principes, & incognita prorsus & intentata. Quin ego tantum absum ab ea culpa ut curauerim in quàm paucissima potui capita cogere disputationem. Quam si (ut consueverunt alij) partiti ipse in sua membra & lancinare voluissim, in innumerum profectò numerum excrescisset. Et ut taceam de ceteris, Quis est qui nesciat vnum dogma ex nougentis, quod scilicet de concilianda est Platonis Aristotelisq; philosophia potuisse me citra omnem affectatæ numerositatis suspicionem in sexcenta, ne dicam plura capita deduxisse, locos scilicet omnes in quibus dissidere alij, conuenire ego illos existimo, particulatim enumerare? Sed certe (dicam enim quanquam neque modestè, neque ex ingenio meo) dicam tamen, quia dicere me inuldi cogunt, cogunt obtreductores, volui hoc meo congressu fidem facere, non tam quod multa scirem, quàm quod scirem quæ multi nesciunt. Quod ut vobis re ipsa Patres colendissimi iam palàm fiat, ut desiderium vestrum doctores excellentissimi quos paratos accinctosq; expectare pugnam non sine magna voluptate conspicio, mea longius oratio non remoretur, quod felix faustumq; sit quasi citante classico iam conferamus manus.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ ORATIONE,
de hominis dignitate,
Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
REGVLÆ XII. PARTIM EXCITANTES,
PARTIM DIRIGENTES HOMINEM IN
VITA SPIRITUALI.

1. Si homini videtur dura via virtutis, quia continuè oportet nos pugnare aduersus carnem, & diabolum, & mundum, recordetur, quòd quamcumq; elegerit vitam, etiam secundum mundum, multa illi aduersa, tristitia, incommoda, laboriosa patienda sunt.

2. Recordetur, quòd in rebus munda, diutius pugnatur, & laboriosius, & infructuosius, in quibus labor est finis laboris, & tandem poena æterna.

3. Recordetur, stultum esse credere, ad cælum posse perueniri, nisi per huiusmodi pugnam, sicut & caput nostrum Christus non ascendit in cælum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse, conditione Domini.

4. Recordetur, non solum esse ægreferendam hanc pugnam, sed optandam. etiam si nullum inde nobis præmium peruenit, solum ut conformemur Christo Deo & Domino nostro, & quoties resistendo alicui tentationi, alicui ex sensibus tuis vim facis, cogita cuinam parti crucis Christi conformis reddaris. Ut quando gula resistens gustum affligis, recordare, illum felle potatum & aceto: quando manus retrahis à rapina alicuius rei quæ tibi placet, cogita manus illius pro te ligno crucis affixas: & si resistis superbiz, recordare illum, qui eum in forma Dei esset, pro te formam serui accepisse, & humiliatum usque ad mortem crucis: & cum de ira tentaris, recordare, illum qui Deus erat, & omnium hominum iustissimus, cum se tamen videret quasi latronem & illudi, & conspui, & flagellari, & opprobrijs omnibus affici, & cum latronibus deputari, nullum ramen vnquam aut iræ, aut indignationis signum ostendit, sed patientissimè omnia ferens, omnibus mansuetissimè respondebat: & sic discurrendo per singula, inuenies nullam esse passionem, quæ te Christo aliqua ex parte conformem non efficiat.

5. Quòd in illis duodecim armis, nec in quocunque alio humano remedio, confidas,

fidat, sed in sola virtute Iesu Christi, qui dixit: Confidite, ego vici mundum: & alibi: Princeps mundi huius eicitur foras: quare & nos sola eius virtute confidamus, & mundum posse vincere, & diabolum superare: & ideo debemus semper petere eius auxilium, per orationem & sanctorum suorum.

6. Recordare, cum vnam vicisti tentationem, semper aliam esse expectandam, quia diabolus semper circueit quem deuoret: quare oportet semper seruire in timore, & dicere cum propheta: Super custodiam meam stabo.

7. Vt non solum non vincaris à diabolo, quum te tentat, sed vt vincas ipsum, & hoc est, quando non solum non peccas, sed ex ea re, vnde te tentauerat, occasionem sumis alicuius boni: vt si opus suum bonum aliquod tibi offert, vt inde in vanam gloriam incidas, tu illud statim non vt opus tuum, sed vt beneficium Dei cogitans, humiliaste, & iudicas parum gratum te esse Deo, de beneficijs eius.

8. Vt quum pugas, pugnes quasi vincendo, deinde perpetuam pacem habiturus, quia fortè hoc tibi dabit Deus ex gratia sua, & diabolus amplius non redibit, confusus de tua victoria: sed quum vicisti, geras te, quasi mox pugnaturus, vt in pugna semper victor, & in victoria semper sis memor pugne.

9. Vt quamuis te sentias, vndiq; benemunitum & patatum, semper tamen fugias occasiones peccandi, quia vt dicit Sapiens: Qui amat periculum, peribit in illo.

10. Vt in tentationibus semper in principio occurras, & allidas paruulos Babylonis ad petram. Petra autem est Christus: quia serò medicina paratur, &c.

11. Recordare, quòd licet in ipso conflictu, tentationis arma, videatur pugnata: tamen longè duleius est vincere tentationem, quàm ire ad peccatum, ad quod te inclina: & in hoc multi decipiuntur: quia non comparant dulcedinem victoriae, dulcedini peccati, sed comparant pugnam voluptati: & tamen homo, qui millies expertus est, quid sit cedere tentationi, deberet semel saltem experiri, quid sit vincere tentationem.

12. Propterea, quòd tentaris, ne credas te à Deo derelictum, aut Deo parum gratum esse, aut parum iustum & perfectum, memor sis, quòd postquam Paulus vidit diuinam essentiam, patiebatur tentationem carnis, qua permittit bar Deus eum tentari, ne de superbia tentaretur: in quo etiam homo debet aduertere, quòd Paulus qui erat vas electionis, & raptus vsque ad tertium cælum, tamen erat in periculo, ne de suis virtutibus superbiret, sicut ipse dicit de se: ne magnitudo reuelationum extolleret me, datus est mihi stimulus carnis meae, qui me colaphizat. Quare super omnes tentationes, homo debet maxime se munire, contra tentationem superbiae, quia radix omnium malorum superbia est, contra quod vnicum remedium est, cogitare semper quòd Deus se humiliavit pro nobis vsque ad crucem: & mors nos velinuit, eosq; nos humiliabit, vt simus esca vermium.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ, SPIRITVALIS

pugna, arma XI. Qua homo cum peccandi cum libido tenet, in promptu habere debet.

1. Voluptas brevis & exigua	7. Aeternum prēmium: aeterna poena
2. Comites fastidium & anxietas.	8. Hominis dignitas & natura.
3. Iactura maioris boni.	9. Pax bonae mentis.
4. Viri somnus & vmbra.	10. Dei beneficia.
5. Mors instans & improuisa.	11. Crux Christi. (clorum.)
6. Suspicio impoenitentiae.	12. Testimonia martyrum & exempla san-

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DE DYO.

decim conditionibus amantia.

1. Amare vnum tantum, & contemnere omnia pro eo.
2. Infelicem putare eum, qui non est cum amato.
3. Omnia pati, vt cum illo sit, etiam mortem.
4. Ornare se, vt illi placeat.
5. Esse cum illo quomodo potest, & si non re, saltem cogitatione.
6. Amare omnia quae ad eum attinent, amicos omnes, domus, vestes, imagines.
7. Cupere

7. Cupere laudes, nec posse pati aliquam eius ignominiam.
8. De eo credere omnia summa, idemq; cupere, vt omnes credant.
9. Optare etiam pro eo pati aliquod incommodum, & dulce esse illud incommodum.
10. Flere cum eo sæpè, vel si absens ex dolore, vel si præsens ex lætitia.
11. Semper languere, semper ardere eius desiderio.
12. Seruire illi, nihil cogitando de præmio aut mercede.

Solemus autem ad hoc induci, præcipuè ex tribus causis. Prima est, quando seruitium ipsam per se est appetibile: Secunda, quando ille cui seruimus, est in se valde bonus & amabilis, sicut solemus dicere: Seruimus illi propter suas virtutes: Tertia est, quando ille priusquam inciperes, multa tibi beneficia contulit: & hæc tria sunt in Deo: Quia pro seruitio eius, nihil nouiter accipitur, quod non sit nobis bonum, & quoad animam, & quoad corpus: quia seruire ei non est aliud, quàm tendere ad eum, hoc est, ad summum bonum. Similiter ipse est optimus, & pulcherrimus, & sapientissimus, & habet omnes conditiones, quæ solent nos mouere ad amandum aliquem: & seruendum ei gratis, & in nos cõtulit summa beneficia, cum nos & ex nihilo creauerit, & per sanguinem Filij sui, ab inferno redemerit.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ.

IN PSALMVM XV.

COMMENTARIVS.

Versus 1. *Conserua me Domine.*

SI QVIS perfectus vult recognoscere statum suum, vnum habet periculum, ne de sua virtute superbiat: idè Dauid loquens in persona iusti, de statu incipit, ab hoc verbo: *Conserua me*: quod rectè consideratū omnem amouet occasionem superbiz: nam qui potest aliquid ex se acquirere, potest & illud ex se sibi conseruare. Qui ergo petit à Deo conseruari in statu virtutis, significat per hoc, quod nec à principio ipsam virtutem ex se acquisiuit. Qui autem recordatur virtutem se consecutum, non virtute propria, sed virtute Dei, non potest de ea superbiere, sed magis humiliari coram Deo, in xta illud Apostoli: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris, quasi nō acceperis? Duo sunt ergo verba, quæ semper habere debemus in ore, alterum, scilicet, Miserere mei Deus. cum scilicet recordamur peccatorum: alterum est Conserua me Deus. scilicet cum recordamur virtutum.

Quoniam speravi in te.

Hæc vna res est, quæ facit nos à Deo impetrare quod petimus, quum scilicet nos impetraturos speramus, & si duas has conditiones obseruabimus, vt nunquam petamus à Deo, nisi ea, quæ nobis sunt salutaria, & vt id quod petimus, ardentè petamus, cum firma spe, quòd Deus nos exaudiat, nunquā erunt irritæ orationes nostræ. Quis igitur non impetramus, est aut quòd illud nobis est noxium: Nescimus enim quid petamus, vt inquit Christus: & Iesus dixit: Quicquid petieritis in nomine meo, dabitur vobis: hoc enim nomen Iesus saluatore significat; & idè nihil petitur in nomine Iesu, nisi quod est ad salutem ipsi petenti: aut non exaudit, quia si bona petimus, non euim benè petimus, hoc est, cum parua spe: qui autem timide sperat, frigidè petit, idè dicebat Iacobus: Postulat autem in fide nihil hæsitans.

Versus 2. *Dixi domino Deus meus es tu.*

Postquàm munivisse contra superbiam, incipit describere statum suum. totus autem status iusti, consistit in hoc verbo: *Dixi domino Deus meus es tu*. Quod verbum licet videatur ferè omnibus commune, pauci tamē sunt, qui illud possint verè dicere: illud

enim quis habet pro Deo, quod habet p̄ summo bono, & illud habemus pro summo bono, quo solo habito, si cætera defint, putamus nos esse felices: & quod vnum si desit, etiam si habeamus omnia alia bona, putamus nos esse miseros. Dicit igitur auarus, pecuniz: Deus meus es tu: quia etiam si ei desint honor & sanitas, & virtus, & amici, modò pecuniam habeat, contentus est: & si habeat omnia illa bona quæ diximus, & pecunia desit, putat se esse infelicem. Gulosus item, crapulæ, & incontinens, libidini, & ambiciosus, imperio siue gloriæ dicit: Deus meus es tu. Vide igitur, quàm pauci possint dicere: *Dixi domino Deus meus es tu*: quia ille solus hoc potest, cui solus Deus sufficit: ita vt si ei proponantur omnia regna mundi, & cælestia omnia, & terrena bona, non tamen, vt illa consequeretur, vcl semel Deum offenderet: in hoc igitur dicto consistit totus status hominis iusti.

Quoniam bonorum meorum non eges.

Reddit rationem propositi sui, quare scilicet soli Domino dicat: *Deus meus es tu*: ratio autem, quoniam solus Deus bonis nostris nō eget: nulla enim creatura est, quæ non indigeat alijs creaturis, quamuis imperfectiorib⁹, vt probant philosophi & theologo, quia si illæ non essent, ista non essent, quia destructa vna parte vniuersi, destruitur totum vniuersum. Destructo autem, destruuntur omnes partes: omnes autem creaturæ sunt partes vnius vniuersi, cuius vniuersi, ipse Deus non pars est, sed principium, nihil ab eo dependens: nihil enim acquisiuit Deus ex hoc quòd creauit mundum, & nihil perderet, si totus mūdus annihilaretur. Solus ergo Deus bonorum nostrorum non eget. Debemus autem erubescere, illum habere pro Deo, qui bonis nostris indiget, qualis est omnis creatura. Præterea non debemus habere pro Deo, hoc est, pro summo bono, nisi illud, in quo est summū bonum: in nulla autem creatura est omne bonum: soli igitur Domino debemus dicere: *Deus meus es tu*.

Verf. 3. Sancti qui sunt in terra eius.

Post Deum maximè debemus amare illos, qui sunt Deo maximè coniuncti, quales sunt angeli, & beati in patria: idè postquàm dixit Domino: *Deus meus es tu*: subdit quòd Deus

Mirificauit voluntates suas.

Hoc est, mirabiles fecit amores eius, & desideria eius erga sanctos, qui sunt in terra eius: hoc est, in cælesti patria, quæ dicitur terra Dei, & terra viuentium: & verè si consideremus, quanta sit illius patris felicitas, quantaq; huius mundi miseria, quanta ciuium illorum bonitas, & claritas, desiderabimus semper hinc discedere, vt illic habitemus. Hæc autem & similia, cū meditamur illud semper curare debemus, ne infructuose sint meditationes nostræ: sed ex qualibet meditatione, aliquam semper acquirere virtutem debemus: vt ex hoc videlicet, de bonitate illius patris superioris, debemus acquirere virtutem hanc, vt mortem non solum fortiter feramus, & patienter cū venerit hora nostra, aut si pro fide Christi nobis obeunda sit, sed vtrò etiam appetamus, cupientes scilicet, ex hac valle miseriorum discedere, vt in illa felici patria cum Deo & sanctis eius regnemus. Cū ergo iustus descripsit statum suum, qui totus est in affectu erga Deum & diuina, despicit quoque ex alto statum hominum malorum, & dicit:

Verf. 4. Multiplicata sunt infirmitates eorum.

Per infirmitates autem intelligit idola, & ita habet textus Hebræus: sicut enim bonus vnum habet Deum quem colit, ita multi habent deos & idola: quia multas scilicet voluptates, multa desideria vana, passionēs diuersas quibus seruiunt. Idè autem multas quærunť voluptates, quia nullam inueniunt, quæ ens quietet, & idè in circuitu impij ambulant. Et subdit: *Possit accelerauerūt*, quia scilicet, post sua desideria præcipites ruunt, & inconsideratè: vnde edocemur, vt non minus ipsi celeriter curamus ad virtutes, quàm ipsi currunt ad vitium: nec Domino nostro minus diligenter ipsi seruiamus, quàm ipsi seruiunt domino suo diabolo. Iustus autem considerans statum malorum, proponit firmiter, sicut & nos semper debemus facere, nullo modo velle eos sequi, & dicit:

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dicit autem de sanguinibus, tūm quia idolatræ solebant collecto sanguine victimarum,

marum, circa eum suas agere ceremonias, tùm quia tota vita malorum relicta ratione, sensualitatem sequitur, quæ in sanguine sita est. Dixit autem, quòd non solum vult sacrificare idolis, sed nec nominare ea, quòd tantùm dici & fieri potest, ostendens per hoc, quòd non solum homo perfectus debet abstinerere ab illicitis voluptatibus, sed etiam à licitis, vt magis totus feratur in cœlum, & contemplationi diuinorum potius vacet. & quia aliquis posset credere, quòd esset stultitia priuare se omni voluntate, subdit:

Versus 5. *Dominus pari hereditatù meam.*

Quasi dicat, non mireris, si omnia alia relinquo, vt Deum possideam, in qnò etiam alia deniq; bona possidentur. Debet hæc esse vox cuiuslibet boni Christiani: *Dominus pari hereditatù meam*: quia nos Christiani, quibus Deus ipse pro hære ditare promittitur, debemus erubescere, aliquid præter ipsum desiderare: & quia posset videri aliqui præsumptio, audere hæc sibi præmittere, idem subdit:

Tu es qui reliquisti hereditatem meam mihi.

Quasi dicat, Domine Deus meus, benè scio, quòd cùm nihil sim respectu tui, viribus meis non possum ascendere ad te possidendum: sed tu es, qui trahes me ad te, per gratiam tuam, & tu es, qui te ipsum dabis mihi possidendum: còsideret deinde iustus, quanta sit hæc felicitas, vt ei Deus pro hære ditare contingerit: subdit:

Versus 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*

Partes enim, & sortes, antiquitus per funes diuidebantur, & quoniam multi sunt, qui licet ad hanc felicitatem sint vocati, sicut sunt omnes Christiani, ipsam tamen nihil faciunt: vt potè pro leui sæpè voluptate commutant, idèò subdit:

Hereditas mea præclara est mihi.

Quasi dicat, sicut ipsa est præclara, ita ego eam præclaram reputo, & omnia alia, respectu eius, vt dicebat Paulus, sicut stercore reputo: quoniam autem habere hoc lumen intellectus, vt homo cognoscat felicitatem, sibi à Deo dari donum Dei, & idèò subdit:

Versus 7. *Benedicam Dominum, qui tribuit intellectum.*

Quoniam autem, sæpè homo iudicat secundùm rationem seruire Deo, sensualitas autem & caro repugnant, tunc autem homo perfectus est, vt non solum anima eius, sed & caro in Deum feruntur: iuxta illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: idèò subdit:

Et vsq; ad noctem increpauerunt me renes mei.

Id est, renes ipsi, in quibus maxima solet esse inclinatio ad concupiscentiam, non solum inclinant me ad malam, sed potius increpant: hoc est, retrahunt etiam vsque ad noctem, id est, eousque vt etiam ipsi vitrò proprium corpus affligant. Afflictio enim, sæpè, per noctem solet designari: ostendit deinde, quæ sit radix tantæ priuationis: & dicit:

Vers. 8. *Prouidebam Deum semper in conspectu meo.*

Nam si quis Deum semper haberet ante oculos, pro regula omnium operationum suarum, & in omnibus operationibus suis, nec propriam utilitatem, nec gloriam, nec voluptatem quæreret, sed solum vt Deo placeret, breui perfectus euaderet: & quia, qui ita agit, semper in omnibus prosperatur, idèò dicit:

Ipse à dextris est mihi ne commouear.

Ostendit deinde, quanta sit felicitas iusti viri, quia scilicet citin æternum felix, & in anima & in corpore, idèò subdit propter hæc:

Vers. 9. *Lætatum est cor meum.*

Id est, anima mea læta est, sciens post mortem sibi cœlum esse paratum.

Et caro mea requiescet in spe.

Id est, quamuis ipsa non lætetur, quasi acceptura statim post mortem statum suum, requiescit tamen in sepultura, cum hæc spe, quòd resurget in die iudicii, cum anima sua, immortalis, & splendidissima, & hoc totum declarat in sequenti versiculo: nam quia dixerat, quòd anima lætabatur: subdit rationem:

Vers. 10. *Quia non derelinquet animam meam in inferno.*

Et quia dixerat, quòd caro requiescebat in spe, subdit rationem dicens:

Nec dabit sanctum tuum videre corruptionem.

Quia siue, & quod fuit corruptibile, refurget incorruptibile, & quia Christus fuit primus, qui intrauit Paradisum, & nobis viam aperuit, & fuit primus qui resurrexit, & resurrectio eius est causa nostræ resurrectionis, ideo ista quæ diximus, de resurrectione, principaliter de Christi intelliguntur: sicut declarauit Petrus Apostolus: & secundario intelligi possunt de nobis, in quantum sumus membra Christi, qui solus non vidit corruptionem: quia corpus eius in sepulchro putrefactum non fuit: quoniam igitur via beneuolendi ducit nos ad perpetuam vitam animæ & corporis, ideo subdit:

Verf. 11. *Notauit mihi fecisti viam vitam.*

Et quia tota felicitas huius vitæ, consistit in aperta visione & fruitione Dei, ideo subdit:

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.

Et quia felicitas in æternum durabit, ideo subdit:

Delectationes in dextera tua usq; in finem.

Dicit tamen *in dextera tua*, quia felicitas nostra completur in visione & fruitione humanitatis Christi, qui sedet in dextera maiestatis in excelsis: iuxta illud Ioannis: Hæc est tota mœres, vt videamus Deum, & quem misisti Iesum Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
deprecatoria ad Deum.

Alme Deus summa qui maiestate verendus,
Verè vnum in triplici Numine numen habes,
Cui super excelsi flammantia mœnia mundi,
Angelici seruit turba beata chori.
Cuius & immensum hoc, oculis spectabile nostris,
Omnipotens quondam dextera creauit opus.
Æthera qui torques, qui nutu dirigis orbem,
Cuius ab imperio fulmina missa cadunt.
Parce precor miseris, nostras precor ablue sordes,
Ne nos in ista isti pena furorū agat.
Quod si nostra pars pensetur debita lance:
Et sit iudicij norma senectus tui,
Quis queat horrendum viuens ferre flagellum
Vndicij, & plagas sustinuisse graues?
Non ipsa irata rellabis Machina dextera,
Machina supremo non peritura deo.
Qua mens non prima damnata ab origine culpa?
Aut qua non proprio crimine facta nocens?
Aut certe ille ipse es proprium cui parcere semper
Iustitiamq; pari qui pietate tenes,
Pramia qui vt meritū longè maiora rependis,
Supplicia admisisti, sic leniora malis.
Namq; tua est nostris maior clementia culpa,
Et dare non digniures magis digna Deo est.
Quamquam sat digni, si quos dignatur amare,
Qui quos non dignos inuenit ipse facit.
Ergo tuos placido miserans precor aspice vultu,
Sed seruos manu, seu magis esse reos.
Nempe reos, nostra si spectes crimina vitæ
Ingrata nimium crimina mentis opus.
Aut tua si potius in nobis munera cernas,
Munera præcipuè nobilitate boni.
Nos sumus ipsa olim tibi quos natura ministras,
Mox fecit natos gratia sancta tuos.
Sed premis (heu) miseris tanta indulgentia sortis,
Quos fecit natos gratia, culpa reos.

*Culpa reos fecit, sed vincat gratia culpam,
 Vt tuus in nostro crimine crescat honor.
 Nam tua siue aliter sapientia, siue potentia,
 Nota suas mundo proderet possit opes,
 Mior in erratis bonitatis gloria nostris,
 Illegit praecunclis fulget amandus amor.
 Qui potuit celo Dominum deducere ab alto,
 Inq. crucem summi tollere membra Dei,
 Vt male contractas patrie de semine sordes,
 Ablueret lateris sanguis & vnda tui:
 Sic amor & pietas tua, Rex mitissime, tantis
 Dat mala materiam suppeditare bonis.
 O amor, o pietas, nostris bene pronida rebus,
 O bonitas, serui facta ministra tui,
 O amor, o pietas, nostris male cognita sacris,
 O bonitas, nostris nunc propter victa malis,
 Da precor huic tanto, qui semper seruet, amori
 Ardorem in nostris cordibus esse parem,
 Da satana imperium, cui tot seruasse per annos
 Pœnitet, excusso deposuisse iugo.
 Da precor, extingui vesana incendia mentis,
 Et tuus in nostro pectore vivat amor,
 Vt cum mortali persunclis munere vita
 Ductus eris Dominum spiritum ante suum,
 Promissi regni felici sorte potius
 Non Dominum, sed te sentias esse Patrem.*

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
 DOCTISSIMA, IN ORATIONEM
 DOMINICAM EXPOSITIO.

RARE non est aliud quàm per eleuationem mentis & affectus ex-
 citationem sua desideria Deo notificare. Si ergo debemus scire, quo-
 modo sit orandum, oportet prius scire quid sit desiderandum, quia
 illa quæ prius desideramus, deinde orantes petimus vt impetremus:
 Scimus autem illud esse summè desiderandum quod est summum
 bonum. Et post illud summum bonum, illa sunt magis desideranda
 quæ sunt magis bona. Illa autem sunt magis bona, quæ nos illi summo bono magis
 coniungunt. Summum autem bonum (non solum secundum Theologos, sed etiam
 secundum Philosophos) est Deus. Debemus igitur summè & ante omnia ipsum
 Deum amare & desiderare, & post Deum illa quæ magis nos Deo coniungunt. Si quæ
 igitur sunt, quibus etiam adeptis, nihilominus à Deo disiuncti & alieni esse possu-
 mus, illa non possunt esse vera bona. Si autem sunt talia, vt non solum nos Deo non con-
 iungant, sed etiam possint dare & sæpè dent occasionem nobis sciungendi nos à Deo, fu-
 gienda sunt à nobis non querenda. Videamus igitur quænam talia sint. Et patet pri-
 mo de bonis fortunæ & similiter de bonis corporis, quod sæpè dant nobis occasio-
 nem discedendi à Deo. Quia & diuitiæ, & pulchritudo, & robur corporis, & similia om-
 nia, magnas præstant occasiones & magna incitamenta ad peccandum. Talia igitur
 non sunt desideranda nec petenda à Deo: Sed si Deus ea nobis cõcesserit, recordemur
 illud Pauli: Qui habent uxores, tanquàm non habentes sint, & qui emunt, tanquam non
 ementes, & qui possident, tanquàm non possidentes, & qui vtuntur hoc mûdo, tanquam

non

Pfal. 16.

non vtantur, quia præterit figura huius mundi. Sequemur autē consilium Pauli quando habebimus illa quo ad vltim, non quo ad affectum, iuxta illud : Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nec in illis finē nostrum ponemus, sed vtremur eis non tanquam bonis, sed necessarijs & vt instrumento ad acquirendū nobis cœlū. Cogitantes quod diuitiarum sumus dispensatores, non possessores. Et quod robur & sanitas corporis data sunt nobis vt anima melius seruiat Deo, quo deinde tam anima quā corpus in æternum fruatur. Veniamus ad bona animi, & patet quod neq; illa sunt desideranda. Si intelligamus de bonis animi Intellectualibus, vt scientia & de similibus. Quia omnia ista possumus possidere, existentes in peccato mortali, & sæpè etiam dant occasionem peccandi, quia scientia inflat. Non solum autem bona hæc animi non sunt à nobis magnopere desideranda, nisi quatenus Deo placeat, ea nobis dare vt eis vtamur ad eius seruitiū, sed nec ipsas etiā gratias Dei quas vocant Theologi gratias datas, debemus aut desiderare aut à Deo petere: Quales sunt prophetia, operatio miraculorū, raptus, contemplatio, & similia. Quia etiam hæc omnia sæpè conferuntur à Deo ipsi peccatoribus, & his quos ipse Deus odio habet. Balaam enim idolatra & sceleratus, habuit magnum donum prophetiæ: Et pseudopropheta multa fecerunt miracula. Propter quod, dicit Christus in Euangelio, quod multi in die iudicii dicent: Domine in nomine tuo prophetauimus & demonia eiecimus. Et ipse dicet eis: Amen nescio vos. Et quando Petrus dixit ei: In nomine tuo Domine demonia subijciuntur nobis.

*Quare de
huius Christi
nisi gaudere.* Dixit Christus: Video sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem, Nolite gaudere quia spiritus subijciuntur vobis, sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Non solum autem ista non coniungunt nos Deo, sed etiam ponūt nos in maximo periculo discendi ab eo. Quia nihil est quod magis separet nos à Deo, quā superbia, quæ

*Quid egis
superbia.* nōs super omnia vitia maximè diabolo coniungit & similes facit. Quod vno hoc exemplo possumus cognoscere. Quia multi sanctissimi viri qui in heremo & monasterio vixerūt per quadraginta & quinquaginta annos, cum extrema austeritate & cumulo ferè omnium aliarum virtutum: Tamen quia fuit in eis aliqua radix superbiæ & ali-

*Superbia amor
pro
prie excel
lentia.* quis amor propriæ excellentiæ, diabolus habuit super eos potestatem. Et Deus secundum altitudinem suæ iustitiæ permittit eos decipi, & tandem malè vitam finierunt. Si igitur ante oculos habuerimus, quod Paulus dicit de se: Datum sibi stimulum carnis, ne magnitudo reuelationum extolleret eum. Videbimus quanti periculi est ne nos ex similibus excellentijs prouocemur ad superbiam, à quibus ipse Paulus, qui diuinam viderat essentiam, poterat prouocari. Et hoc considerantes non solum inordinatè ista non petemus, nec desiderabimus. Sed potius petemus à Deo ne det nobis tanta: sed det nobis amorem suum parum cum perfectâ humilitate. Est enim magnum donum & tale priuilegium, si Deus concedat alicui quod viuat sine peccato mortali, quale fuerit priuilegium quod concessit Mariæ virgini vt esset mater Dei.

*Amor parum
cum perfectâ
humilitate.* Et hoc est quod dixit ille in Euangelio. Quia dicente: Beatus venter qui te portauit. Respondit: Quinimo, Beati qui audiunt Verbum Dei & custodiunt illud. Quasi dicat: Non ideo beatus est aliquis qui Christum portat in ventre, sed qui per charitatem portat in mente. Si ergo considerauerimus quod magna dignitas est & felicitas viuere sine peccato, haud minus quàm esse matrem Dei: Erit hoc nobis magnum incitamentum, ne aut propter momentaneam voluptatem, aut rem aliquam huius mundi, in quo nihil potest esse, quod non sit paruum & breue, & nobis commune cum brutis, tantam dignitatem & felicitatem amittamus. Et monebimur ad petendum hoc efficacissimè super omnia à Deo, vt præseruet nos à peccato. Nihil aut de rebus huius, mundant de gratijs gratis datis vel desiderantes, vel à Deo petentes. Diximus igitur nihil ex his bonis esse petendum, quia licet multa ex his possint nobis quandoque magno adiumento esse ad virtutem & ad amorem Dei consequendum sicut scientia & dulcedo contemplationum, & etiam sanitas corporis, & diuitiæ: tamen quia ista omnia sic possunt prodesse, ita etiam quandoque possunt occasionaliter nobis obesse. Non debemus ex eis aliquid petere, nisi cum conditione, si possessio illarum rerum deber cedere in gloriam Dei, & in salutem animæ nostræ. Et quia nos nescimus quando sint profutura nobis & quando non: Ideo debemus hoc derelinquere iudicio Dei: Scit enim Pater noster cœlestis quid opus sit nobis anrequā petamus eum. Sicut infirmus non debet dicere me dico:

Da mi-

Da mihi talem medicinam vel talem, sed debet ab eo petere sanitatem, & deinde dimittere iudicio medici ut det ei illa, per quæ ipse medicus cognoscit ipsum, melius & facilius consequi posse sanitatem. Videamus nunc igitur quid sit absolute petendum. Scimus autem quod debemus amare Deum super omnia, deinde nos ipsos & proximum. Debemus igitur primo desiderare bonum Dei, deinde bonum nostrum. Bonum autem nostrum non est aliud quam coniungi Deo, in hac quidem vita per gratiam & charitatem, in vita autem futura per gloriam consummatam. Quum igitur in hac oratione sint sex petitiones, (ut videbimus) Tres primæ sunt de bono Dei, & tres ultimæ sunt de bono nostro. Quales autem sint istæ petitiones videbimus in expositione partium. Oratio igitur ipsa sic incipit:

PATER NOSTER QUI ES IN COELIS.] Et hæc invocatio est quasi proœmium totius orationis, docens nos totum modum & regulam orandi. Ut diximus in expositione Psalmi: Conserua me Domine. Duo sunt observanda in Orat. Psal. 119. tione, ut impetremus. Primum, ut non petamus nisi salutaria. Secundum, ut fiducialiter & cum magna spe petamus. Vtrunq; autem edocet nos Christus in ista oratione: Nam quæ cogitamus nos habere Patrem coelestem, Scimus quod ubi habemus Patrem, ibi habemus & patriam & hæreditatem, hic autem nos esse velut peregrinos. Quia (ut inquit Apostolus) quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Hæc autem meditatio facit ut in his terrenis, sola coelestia & desideremus & petamus. Nihil aliud sicientes quàm ut citò finiatur hoc exilium nostrum, in quo positi procul à dulcissima patria degimus in hac lachrymarum valle. Et reuerentes ad patriam in amplexibus Patris quiescentes, aspectu eius semper perfruamur. Docet igitur nos nihil petere nisi salutaria. Quia nihil debemus petere, quod sperari non possit à Patre nostro, nec quod sit indignum ipso cui supplicamus. A coelesti igitur Patre coelestia solum, & à Deo divina petantur. Docet etiam nos cum magna spe obtinere petere. Quia licet ista sint magna, nec nos illa mereamur, tamen postquam ipse per gratiam suam nos fecit filios suos adoptiuos, & fratres Christi, qui est filius eius naturalis, omnia debemus confidenter petere. Et idè Christus noluit ut in hac oratione vocaremus eum Dominum nostrum, nec creatorem nostrum, sed Patrem nostrum. Quia nihil est quod à Patre filius impetrare non possit. Adeamus igitur (ut inquit Apostolus) cum fiducia ad thronum eius ut misericordiam consequamur & gratiam, in auxilio opportuna. 1. Cor. 1. Eph. 4.

SANCTIFICETVR NOMENTVRVM.] Istæ tres petitiones primæ (ut diximus) sunt de bono Dei, quod debemus desiderare longè magis quàm omne bonum nostrum, sicut & ipsum amare debemus super omnia. Bonum autem Dei & gloriam eius, possumus dupliciter considerare. Primo in se. Secundo ut manifestatur in creaturis. In creaturis autem dupliciter potest manifestari, vel per misericordiam, & hoc est, quando vocat homines ad se per gratiam, & bene operantibus reddit præmia æternæ, vel per iustitiam, & hoc est quædo eos ex sua malitia ipsi rebellantes, per suam iustitiam punit. Patet autem quod utrunq; cedit in gloriam eius, sicut in gloriam cedit principi, & quod populus amet eum, & obediat ei, & quod rebellantes ei puniantur. Non enim minor gloria Christi est videre ludæos (propterea quia nolunt ei credere) in hac tam longa captiuitate plenos omni confusione, ignominia & miseria, quàm videre Christianos qui enim colunt & crucifixum adorant. Debemus igitur primo desiderare gloriam Dei in se, amantes eam non solum in quantum est nobis benefica, sed in quantum in se est bona. Et hoc petimus dicentes: Sanctificetur nomen tuum. Quod quum dicimus ore, debemus hoc Deo corde dicere. Domine si nos amamus creaturas, quia sunt bonæ aliqua bonitate, multò magis debemus amare te, qui ex nihilo eas creasti, solum propter bonitatem tuam, & bonitatem tuam infinitam, fecisti eas bonas. Nihil igitur creaturas respicientes, sicut & ipse ex se nihil sunt, & in nihilum cederent nisi bonitate tua continerent eas conseruares: Solum tuam bonitatem per se amamus, sicut & amabilis est super omnia, & illam solum glorificari petimus. Et quicquid tu Domine de creaturis tuis disposueris, etiamsi eas annihilare intendas modò in tuam id gloriam cedat, nos idem tuæ voluntati semper conformes, & cupimus, & desideramus. Et quantum ad me attinet, id solum peto abs te, ut totam vitam meam ad id dirigas, quod est magis ad gloriam tuam: Etiamsi damnatio mea & re-

proba;

probatio, tibi placita sit, nihil conqueror, ecce me paratum. Licet vnum illud nō molestum mihi esse nō possit, quia non est in inferno qui consiteatur tibi, & odio habeat bonitatem tuam, quam ego amare vellem in æternum. Postquam diximus de gloria Dei in se apperenda, reliquum est, vt cōgitemus de ea, vt in creaturis eluceat. Et primo quidem per misericordiam. Et hoc petimus, dicentes:

ADVENIAT REGNUM TVVM. Glorificatur autem Deus in nobis per misericordiam, quāto plures eum sequuntur, & ei obediunt. Et idcō in hac petitione debemus orare pro Iudæis, pro Mahumerensibus, pro Hæreticis, & pro omnibus Christianis, & pro nobis ipsis, vt in omnibus per gratiā perfectē regnet Deus, & sathanas eiiciatur forās. Et hoc debemus in hac oratione desiderare, non solum propter salutem nostram, sed principaliter propter gloriam Dei. Postquā hoc petimus, debemus petere, quod si non metemur hoc propter peccata nostra, vt se glorificet in nobis per misericordiam, glorificetur in nobis per iustitiam. Quilibet enim bonus Christianus debet magis optare, vt homines videntes eum puniri de peccatis suis, cognoscant iustitiam Dei, & glorificent eum, quā videntes eum relinqui impunitum, de prouidentia & iustitia Dei obloquantur, sicut spē faciunt q̃ homines, quando vident malos & scelestos in prosperitate viuere. Postquā igitur diximus: *Adueniat regnum tuum.* Subiungimus: *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra.* Ac si dicamus: Optarem quidem vt omnes homines ad te per tuam misericordiam conuerterentur. Si tamen tu propter eorum peccata aliter disponis.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN COELO ET IN TERRA. Hoc est, Sicut olim in celo, in angelis peccantibus te per iustitiam glorificasti, quia omnes videntes tam nobilem creaturam, quia vno tibi peccato displicui, tam acriter puniunt, potentiam tuam magnificant & exaltant, fac si simili modo in terra, hoc est, in hominibus, peccantibus per iustitiam glorificeris. Et in hac petitione debemus à Deo ex corde petere, vt puniat nos de peccatis nostris, etiam in hac vita, si hoc cedit ad gloriam suam. Et offerre nos paratos ferre patientissimē omnem calamitatem quam in nos immiserit, cognoscentes nulla esse supplicia tam graua, quibus adhuc grauiora peccatis nostris non debeantur. Et idcō debet vnusquisq; dicere: Vellem quidem Domine, vt mecum & cum omnibus vtereris misericordia tua: Si tamen aliter tibi placet, fiat voluntas tua sicut in celo & in terra: Benedicam ego te Domine in omni tempore, semper laus tua in ore meo: Videtur autē & simili modo orandi vsus Christus, qui semper nos docere voluit, non solum verbo, sed etiam exemplo, quando scilicet in horto orans dixit: Si possibile est, transeat à me calix iste, Attamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Credibile est enim non tam doluisse Christū de morte sua, quam voluntariē subire pro redemptione nostra. & à quo citō sciebat se per resurrectionem liberandum, quā quod hæc mors ei à Iudæis inferebatur, quos videbat propter illud peccatum à Deo esse reprobandos, quos tamen ipse venerat principaliter saluare. Iuxta illud: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt de domo Israël. Hic ergo erat ille calix, qui erat ei valde amarus, quia ipse nihil aliud zelabat quā gloriam Patris, & salutem animarum. Pro quo calice amouendo orabat Patrem, si possibile erat, non reprobarentur Iudæi, sed eorum corda per Patris misericordiam emollirentur ad bonum. Quia cū dicebat: Transeat à me calix iste. Erat (secundum sensum istum) ac si diceret, adueniat Pater super Iudæos regnum tuum, nec permittas eos captiuari sub regno sathanæ in æternam eorum perditionem. Quum verò subdebat: Non sicut ego volo, sed sicut tu, erat ac si diceret: Si tamen aliter placitum est ante te: & indigni tua misericordia reputantur. *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra:* Hoc est, in quibus te per misericordiam glorificare non vis, glorifica per iustitiam. Quod & videmus impletum. Nec debemus dubitare multa millia Iudæorum meritō huius orationis, & illius quæ habuit in cruce, dicens: Pater ignosce his, quia nesciunt quid faciunt, ad lumen fidei & gratiam esse conuerfa.

PANEM NOSTRVM. Hic incipunt tres alie petitiones, quæ ordinantur ad bonum nostrum. Nostrum autem verum bonum in hoc solo cōsistit, vt ipsi Deo (qui est summum bonum) quantum possibile est, coniungamur. Coniungimur autem ei in hac vita per gratiam, quæ est radix fidei, spei & charitatis, & in alia vita, per apertam eius visionem & plenam fruitionem suæ bonitatis. Hæc autem omnia conferuntur nobis

nobis per Iesum Christum: Nam per eum data est gratia, & tota gloria nostra consistet in fruitionem diuinitatis & humanitatis Christi. Si igitur vno verbo volumus petere à Patre celestis totum bonum nostrum, & in hac vita, & in futura, petamus ab eo Iesum Christum: Quia qui habet secum Iesum Christum, habet omne bonum. Nec aliud debemus desiderare siue in hoc seculo siue in hoc futuro, quam vt Christo simus semper coniuncti, quia in hoc solo consistit tota felicitas nostra. Hoc ergo est, quod petimus dicentes: *PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE.* Hic enim panis quem dicimus, ipse Christus est. Quod ipse met declarat, qui de se dixit: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Er videtur longè rationabilius intelligere in hac petitione per panem, Christum, quàm intelligere panem ipsum materiale quo vescimur, & alia bona corporalia quæ sunt nobis necessaria ad vitam. Quia Christus potius nos docuit contrarium, vt scilicet ista nõ petere mus, quum dixit: Primum querite regnum Dei. Nec dixit, secundo quærite alia bona, sed vt illud solum quæteremus in luno, promittens quod quærentibus illud, cætera quæquam nobis non quærita adijcerentur. Declarat hoc etiam alius Euangelista, qui loco huius quod hic dicitur panem quotidianum, dixit panem supersubstantialem: Docceus per hoc, non de pane aliquo materiali, sed de diuino potius aliquo, & supercelesti pane, hic haberi sermonem. Quum igitur deuenimus ad hanc petitionem, vt efficaciter hunc panem petamus, debemus considerare quantæ bonitatis & virtutis sit iste panis. Proponamus igitur animo tenebras & errores quibus inuolutus erat totus mundus, antequam iste panis de cælo descenderet, videbimus totum mundum quasi famelicum & sitientem ex inopia huius panis ad mortem ire æternam. Nam sicut corpus (quia res temporalis est & non æterna) quum cibum non habet vnde nutriatur, morte perit temporali, quia sicut diximus, sicut ipsum non est æternum, ita nec vita eius, nec mors potest esse æterna: Similiter anima quum cibum non habet vnde nutriatur, cibum autẽ eius est iste panis, quia solus Christus est vita animæ, necesse est vt paulatim fame deficiens atque tabescens, morte tandem pereat æterna. Quia sicut ipsa est æterna, ita & ei vita æterna debetur & mors æterna. Videbimus igitur totum mundum quamdiu hoc pane caruit vnde cibaretur, fame pereuntẽ, quum tunc nulla in mundo esset veritatis cognitio. Quod facillè patet cuiuslibet consideranti errores & insanias idolatrarum. Paucissimi erant qui Deum cognoscerent, & si tamen aliqui pauci populi eum cognoscebant, illi etiam non sicut Deum ipsum glorificabant, vt ostendit Paulus in epistola ad Romanos. Videbimus ex alia parte totum mundum quamprimum hunc panem gustauit, ita saginatum gratia Dei & omni virtute, vt quasi illud Prophætæ dicere posset: Sicut adipe & pinguedine repleta est anima mea. Tanta enim se Deigratia in homines effudit per crucem Christi, vt qui prius sicut bruta vivebant, viuerent, sicut angeli Dei. Quod facillè patebit cuiuslibet consideranti, Apostolos, martyres, & alios sanctos ecclesiæ nostræ mirabilium operum effectores, mortis contemptores; charitate feruentes, diuinarum rerum perfectissimos contemplatores, & quasi in carne deos visibiles. Quæ si considerauerimus, videbimus illud Virginis impletum: Esurientes impleuit bonis. Quæ omnia quum meditari soletimus, nos quoque sicut solent parui filioli à patre quum esuriunt, panem petere, à Patre nostro celesti panem hunc famelici humiliter petimus, rogantes vt si digni non sumus qui delitioso illo panẽ vescamur quo Apostolos & martyres & sanctissimos alios suos pauli cõmensales, non saltẽ quasi catellos, de mælis aut crustulis istius preciosissimi panis pascat. Hoc autem est petere, vt si digni non sumus qui ad magnũ perfectionis gradũ ascendamus, saltem nobis tantum det gratiæ suæ per Iesum Christum vt fame non pereamus, hoc est, vt mortaliter non peccemus. Si autem hunc panẽ volumus comedere, & ex eo refici, scire oportet quod aliter animam ex hoc pane nutritur, & aliter corpus ex pane materiali. Corpus enim nutritur transformando panẽ in se, Anima autem nutritur si panis eam in seipsum transformauerit. Oportet igitur si anima viuere vult ex hoc pane, qui non est alius quã Christus crucifixus: vt tota se in Christũ crucifixum transformet. Ipsa autẽ transformatio fit tripliciter, Meditatione, Compassione, Imitatione. Masticamus igitur hunc panẽ per meditationem totam scilicet Christi virã à principio vsq; ad finem meditanter, quia tota eius vita crux fuit, vt patet cuiuslibet Euangelicæ historiam legenti, quæ debet esse perpetua lectio cuiuslibet hominis Christiani.

Christiani. Digeramus deinde masticatum panem, per compassionem: Sicut enim digestionem facit calor naturalis, ita digestionem huius panis, facit calor amoris, qui facit comparari nos doloribus & passionibus amari & dilecti nostri Iesu Christi. Post digestionem autem illud reliquum est, ut digestus cibus membris assimilaretur, ut assimilatus restauraretur & nutriat. Reliquum igitur & illud erit nobis, ut post masticationem meditationis & digestionem compassionis, assimilemus nos illi per imitationem. Et sicut ipse cibus corporalis si masticetur & digeratur, nec tamen membris assimilatus per ea dispensetur, nihil nos nutrit: Ita si totam Christi vitam & crucem diligentissime meditando masticemus, & etiam cum multo cordis affectu, & multis etiam lachrymis illi copatiendo digeramus, nisi tamen per imitationem nos illi similes fecerimus, nullum ex hoc pane anima nutrimentum suscipiet, & Christus nobis nihil proderit. Sunt enim multi qui per curiositatem quandam Christi acta omnia & mortem diligentissime perscrutantur & meditantur, & dum etiam meditantur, siue quia à natura sunt prout ad copationem, siue quia res ipsa tanta est, ut durissimum quoniam mouere possit. Sæpe etiam ad compatiendum usque, ad lachrymas mouentur. Sed quum ad imitationem perueniunt Christum in cruce relinquētes, ipsi in plumis venantur: Quod magnopere nobis canendum est, si hunc panem nobis ad vitam esse volumus, non ad interitum. Si quis autem vno verbo scire cupit unde tota mutatio pendeat vite Christi, sciat hinc totam pendere ut bene agat & mala pariat. Nam si Christum à principio suæ natiuitatis usque, ad vltimum spiritum consideres, videbis eum semper & in vita & in morte alijs benefecisse, & ab eis pro summis beneficijs summa mala esse perpassum, & in hoc verè induit formam serui. Quia proprium seruorum est, ut per eos omnia dominis comoda parantur, & ipsi omnia iustitiam incōmoda. Accipiamus igitur cum eo serui formam in hac vita, si formam regis cum eo volumus in futura. Petimus autem hunc panem nobis hodie dari, quia hic panis, id est Christus, petitur à nobis & hic per gratiam & in futuro per gloriam: Ista enim petitio ad utrumque se extendit. Quantum ergo ad hanc vitam, dicitur, *hodie*, id est, sine aliqua dilatione, quia continēde indigemus hoc pane. Quantum autem ad vitam futuram, illud *hodie* potest dupliciter accipi. Vel in hunc sensum, quod orans desideret eadem die dissolui ex hac vita, ut hoc pane satiatur in cælo, vel per *hodie* intelligitur æternitas, sicut ibi: Ego hodie genui te. In qua æternitate illo pane beati vescuntur, Quoniam autem refici ex hoc pane anima non potest nisi munda fuerit ab omnibus peccatis. Ideo in sequenti petitione, quum dicit:

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA. Petimus liberari à peccatis præteritis. In alia autem petitione quum dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem*, petimus præseruari à futuris, more eius qui sit infirmus qui vbi sanatus fuit, petit à medico dari sibi medicinam aliquam vel modum viuendi ut præseruet sanitatem. Quum igitur dicimus: *Dimittite nobis debita nostra*. Debemus recogitare omnia scelera nostra, & ea desistere cum perfecta contritione, quæ perfecta non est, nisi de quocunque minime peccato mortali maiorem habeamus dolorem, quam de quocunque, aduersitate temporalis, quæ aut nobis acciderit aut accidere possit. Et firmum habeamus propositum vel potius mori quam Deum offendere per peccatum mortale. Considera autem magnam Dei clementiam, qui ut nobis dimittat nostra debita, nihil aliud exigit nisi **VT DIMITTAMUS ET NOS DEBITORIBUS NOSTRIS.** Et verè qui iniurias non remittit, & non solum nihil iniuste aduersus proximum agit, sed etiam iustitiæ metas non transgrediens, in omnibus tamen iustitiæ rigorem exigit, nihil proximo condonans de eo, quod etiam iure suum est, nescio quomodo sperare possit regnum Dei: Quia certum est quod nos non saluamur propter merita nostra, sed per solam Dei misericordiam, Ipse autem non misericordiam, nisi in eos qui misericordia vruntur erga proximum suum, præstat. Beati igitur nos si misericordes fuerimus, quia à Deo misericordiam consequemur. Quare videtur mihi expediens, ut quum ad locum istum devenimus, scilicet *sic & nos dimittimus debitoribus nostris*: non solum omnem iniuriam inimicis nostris hodie dimittamus, sed tunc etiam pro eis & pro omnibus persequentibus nos, efficacissime Deum oremus. Restat deinde ut togemus Deum ut præseruet nos, ne ingrati de prius remissis debitis, in alia iterum debita incidamus. Et ideo dicit:

ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM. Ita scilicet ut vincamur ab ea.

SED LIBERA NOS A MALO. Id est, à dæmone, qui est author omnium tentationum. Et ex textu Græco apertè cognoscitur, quod in hoc loco per *malum*, non possumus aliud intelligere quàm dæmonem. Vt autem efficaciter hoc petamus, debemus considerare quanta sit potestas huius nostri inimici, de qua dicit Iob: Non est potentia super terram quæ cõparetur ei. Rursus: Quanta sit sapientia, quia est summus inter omnes intellectus creatos. Et ultimò: Quanta sit eius malitia, & quantum sit eius odium contra nos, ita ut nihil aliud querat, neque siciat, quàm nostram æternam damnationem. Quum igitur imaginati fuerimus terribilem hanc & seuissimam bestiam nobis imminentem, ut nos secum rapiat in ignem æternum, & cognouerimus debilitatè virum nostrum, quæ nullo modo ei possunt resistere, profectò sicut parui pueri timètes aliquam eis minantem, quæ nihil de viribus suis cõfidunt, subito accurrunt ad sinum Patris clemètis, ut eos defendat. Ita & nos per orationem hanc in amplexus cœlestis Patris curtemus clamantes: Libera nos à malo, Libera nos ab inimicis nostris, vi liberati de manu inimicorum nostrorum seruiamus tibi in sanctitate & iustitia coram te omnibus diebus nostris.

AMEN. Nec Græcum, nec Latinum, sed Hebraicum est. Et quandoque accipitur verbaliter, pro fiat, ut in fine orationis dicemus, Amen, id est, fiat nobis Deus quod à te humiliter petimus. Quod quoque accipitur aduerbialiter, ut Christus ait: Amen amen dico vobis, id est, firmiter & fideliter. Vnde Augustinus ait: Amen, id est, verè vel fideliter.

TOta autem consideratio huius orationis reducit ad considerationem crucis Christi & mortis nostre. Mors enim nostra ostendit nos verè hic esse peregrinos. Et mors Christi nos Dei fecit filios, ut de terreno patre non cogitantes, neque de terrena patria, iure dicamus: Pater noster qui es in cœlis: Facit & mors nostra, ut non queramus gloriam nostram, qui mox erimus pulvis & cinis: Et mors Christi facit ut gloriam Dei desideremus, qui pro nobis crucis ignominiam non recusauit. Dicemus igitur: Sanctificetur nomen tuum, quasi dicamus: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: Cogitantes nem per mortem omnes homines citò perire optabimus in eis regnare Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ IN ORATIONEM dominicam expositionis,
Fini.

AVREAE ET FAMILIARES EPISTOLAE
VIRI OMNIUM MORTALIUM DOCTISSIMI,
NOBILISSIMI, ELOQVENTISSIMI QVE DOMINI IOAN-

nis Pici Mirandulæ & Concordia Comitæ, libro comprehensæ vno.

IOANNES PICVS MIRANDVLA. IOANNI FRANCISCO ex fratre nepoti, S. in eo qui est vera salus.

EPISTOL. I. Consolatoria & suaviorum siue exhortatoria.

DISCEDENTI tibi à me plurimas statim ad malum oblatas occasiones quæ te pertrahunt, & arcepto benè viuendi proposito aduersentur, non est fili quod admireris, sed neque quod doleas, aut expaueas. Quantum illud potius esset miraculum, si tibi vni inter mortales, sine sudore via pateret ad cœlum, quasi nunc primum & fallax mundus, & malus dæmon esse desineret, aut quasi tu in carne adhuc non esses, quæ concupiscit aduersus spiritum, & (nisi saluti nostræ vigiles perspexerimus) Circeis ebriis poculis in prodigiosas brutorum species illecebrosa deformat. Sed & gaudendum tibi esse affirmat Iacobus scribens: Gaudete fratres cum in tentationes varias inciditis: ne cimmeritò. Quæ enim spes gloriæ, si nulla sit spes victoriæ? aut

viſtoriarum locus quis eſſe poteſt ubi pugna nõ eſt? vocatur ad coronam qui promouetur ad pugnam, atq; ad eam præſertim in qua nemo vinci poteſt inuitur: neq; alijs nobis vt vincamus viribus opus eſt, quàm vt vincere ipſi velimus. Magna Chriſtiani felicitas, quando & in eius arbitrio poſita eſt victoria, & omni vincentis voto, omniq; expectatione maiora futura ſunt præmia. Dic quæſo, fili chariſſime, eſt ne aliquid in hac vita ex his quorũ libido terrenas agitât mentes, pro quo adipiſcendo non multi prius ſubeundis labores, multa indigna & miſera toleranda ſint: Benè ædum ſecum putat mercator, ſi poſt decennem nauigationẽ, poſt mille incommoda, mille viarũ diſcrimina, rem ſibi comparauerit paulo vberiorẽ. De militia ſæculi nihil eſt quod ad te ſcribam, cuius miſeris ipſa ſatis te docuit & docet experientia. In principum gratia promerenda, in æqualiũ amicitijs conciliandis, in honoribus ambiendis, quæ moles moleſtiarum, quantum anxietatis, quantum ſit ſollicitudinis, ex te ego diſcere potius poſſum quàm te docere, qui meis libris meo oculo contentus, à pueris vſq; intrâ fortidam viuere didici, & (quantum poſſum) apud me habitans, nihil extra meipſum ſuſpiro vel ambio: Ergo terrena hæc caduca, incerta, vilia, & cum breuis quoq; nobis communia, ſudantes etiam & anhelantes vix conſequemur, ad cœleſtia atq; diuina quæ nec oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; cor cogitauit, ſomniculoſi & dormientes & propemodum inuiti à dijs trahemur, quaſi ſine nobis aut Deus regnare aut cœleſtes illi ciues beati eſſe non poſſint.

Profeſſo ſi terrena felicitas ocioſis nobis compareret, poſſet aliquis laborẽ detrectans malle mundo ſeruire quàm Deo: ſed ſi nihil minus quàm in via Dei imò longè magis in peccatorum via fatigamur (vnde illa vox damnatorum: Laſſati ſumus in via iniquitatis) non poteſt non extremæ eſſe dementia, ibi nolle porius laborare ubi à labore itur ad mercedem, quàm ubi à labore itur ad ſupplicium. Mitto quanta ſit illa pax, quantaq; felicitas animi, *Nil conſcire ſibi, nulla palteſcere culpa*, quæ proculdubio voluptatibus omnibus quæ poſſideri vel optari poſſint in vita longè præponderat. Quid enim optabile in voluptatibus mundi, quæ dum quærentur fatigant, cùm acquiruntur inſatiunt, cùm amittuntur excruciant: Dubitas ſi impiorum mentes perpetuis curis non agitari: Verbum eſt Dei qui nec falli poteſt nec fallere. Cor impij quaſi mare ſeruens quod quieſcere non poteſt: nihil enim illis eſt tutum, nihil pacatum, omnia metum, omnia curas intentant, omnia moriem. His ne igitur inuideamus? hos æmulabimur? & obliiti propriæ dignitatis, obliiti patriæ, Patrisq; cœleſtis, horum nos ipſi, cùm liberi ſimus nati, vtrò mancipia faciemus, & vnà cum illis miſerè viuentes, morientes miſerius, miſerrimè tandem æternis ignibus affigamur. *O cæca hominum mentes, & peſſora cæca*, quis non videat vel luce clarius hæc omnia eſſe ipſa veritate vetiora, nec tamen facimus quæ facienda eſſe cognoviſcimus, ſed hæretimus adhuc, nec quicquam cœno cupientes auellere plantam.

Occurrẽt tibi fili (ne dubita) in his præſertim locis in quibus habitas, innumera ſingulis horis impedimenta, quæ te propoſito ſanctè benèq; viuendi deterreant, & (niſi caucas) agant in præceps. Sed inter omnia exitialis illa eſt peſtis, verſati inter eos dies & noctes, quorũ vita non ſolum omni ex parte illecebra eſt peccati, ſed tota in expugnanda virtute poſita, ſub imperatore dia bolo, ſub vexillis mortis, ſub ſtipendijs gehennæ militat aduerſus cœlum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Tu autem clama cum ptopheta: *Dirumpamus vincula eorum, & proſciamus à nobis iugum ipſorum. Hi ſunt enim quos tradidit Deus in paſſiones ignominia & in reprobum ſenſum, ut faciant ea quæ non conueniunt, plenos omni iniquitate, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorũ, inſipientes incompoſitos, ſine affectione, ſine fide, ſine miſericordia: Qui cùm iuſtitiam Dei quotidie videant, non intelligunt tamen: quoniam qui tibi alia agunt, digniſſime morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Tu igitur fili, noli illis placere quibus ipſa diſplicet virtus. Sed illud Apoſtoli tibi ſemper ſit ante oculos: *Oportet Deo magis placere quàm hominibus: & illud: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruum non eſſem.* Inuadat te ſancta quædam ambitio, & dedignetis eos tibi viarũ eſſe magiſtros, qui te potius præceptore indigeant: longè enim decentius vt ipſi tecum benè viuendo homines eſſe incipiunt, quàm vt tu velis per omiſſionem boni propoſiti cum illis turpiter obbruteſcere. Tenet me (Deum teſtor) aliquãdo extaſis quaſi & ſtupor quidam, cùm mecum

meum incipio studia hominum, aut (ut dixerim significantius) meras insanias, nescio an cogitare potius quam dolere? mirari an deplorare?

Magna enim profecto insania, Evangelio non credere: cuius veritatē sanguis martyrum clamat, apostolicæ resonant voces, prodigia probant, ratio cōfirmat, mundus testatur, elementa loquuntur, dæmones confitentur: Sed longè maior insania, si de Evangelij veritate non dubitas, vivere tamen quasi de eius falsitate non dubitares? Nam si illa sunt vera, difficillimū esse diuitem ingredi regnum cælorum, quid cumulandis quotidie diuinis inhiamus? & si illud est verū, quærendam gloriam non quæ ex hominibus, sed quæ ex Deo est, cur de iudicijs hominum semper pendemus? Deo placere nemo est qui curet, & si firma in nobis est fides, futurum aliquādo, ut Dominus dicat: *Ite maledicti in ignem æternum.* & rursus: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi.* Cur nihil minus aut timemus quam gehennam, aut speramus quàm regnum Dei? Quid possumus aliud dicere quàm multos esse nomine Christianos, sed re paucissimos. Tu verò fili contende intrare per angustam portam, nec quid multi agant attende, sed quid agendum, ipsa tibi naturæ lex, ipsa ratio, ipse Deus ostendet. Neque enim aut minor tua erit gloria, si felix eris cum paucis, aut leuior pœna, si miser eris cum multis.

Erunt autem duo præcipuè præsentissima tibi remedia aduersus mundum & satanā, quibus quasi duabus alis de lachrymarum valle tolleris in altum: Eleemosyna scilicet, atque oratio. Quid enim possumus sine auxilio Dei? aut quomodo ille auxiliabitur non inuocatus? Sed & inuocantem te certè non audiet, qui inuocantem prius pauperem non exaudivit. Neque enim decet te Deus hominem non contemnere qui prius homo hominem contempsisti. Scriptum est, *in qua mensura mensi fueritis remittetur vobis*, & alibi: *Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.* Cum autem te ad orationem inuito, non ad eam inuito quæ in multiloquio est, sed quæ in secreto mentis recessu, in penetralibus animi, ipso affectu, loquitur Deo: & in lucidissima contemplationis tenebra mentem Patri non præsentat modò, sed vnit ineffabilibus quibusdam modis, quos soli norunt experti: nec euro quàm longa sit oratio tua, sed quàm efficax, quàm sit ardens, interrupta potius suspirijs, quàm perpetua quadam serie dictionum, numeroque diffusa: Si tua tibi salus est cordi, si tutus à diaboli laqueis, à mundi procellis, ab inimicorum insidijs, si Deo gratus, si felix tandem esse desideras, fac nulla prætereat dies, qua vel semel Deum tuum per orationem non adeas, & prostratus ante cum humili pie mentis affectu illud nō de summis labris, sed de lmis visceribus clames cum propheta: *Delicta iuuentutis mea & ignorantiam meam ne memineras, sed secundum misericordiam tuam memento mei propter bonitatem tuam Domine.* Suggestet tibi eum spiritus qui interpellat pro nobis, tūc ipsa necessitas singularis horis, quid petas à Deo tuo, suggeret & sacra lectio, quam ut omisiss iam fabulis angisque poetarum semper habes in manibus etiam atque etiam rogo. Nihil Deo gratius, nihil tibi utilius facere potes, quàm si nō cessaueris literas sacras *Nocturna versare manu, versare diurna.* Later enim in illis cœlestis vis quædā, viua & efficax, quæ legentis animum (si modò illas purè humiliterque tractauerit) in diuinum amorem mirabili quadam potestate transformat.

Sed epistolæ iam finēs excessi, trahente me ipsa materia & mira quadam charitate, qua tecū semper tūc ex ea præsertim hora sum prosequutus, qua sanctissimi tui propoliti factus sum certior. Illud postremò te admonitū velim (de quo hic etiā cum mecum eras, tecū sæpe locutus sum) ut duo hæc nunquam obliuiscaris, & Filium Dei pro te esse mortuū, & te quoque, etiam si diu vixeris, breui esse mortuū. His quasi geminis stimulis, altero quidē timoris, amoris altero, vrge equum tuum per breue studiū momentaneæ vitæ ad præmia felicitatis æternæ, quando nullum aliū finem præfinire nobis aut debemus aut possumus, quàm ut perpetua vtriusque hominis pace, in finitō bono sine fine fruamur. Vale, & Deum time. Ferrariz, 15. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLÆ, IOANNI

Francisco Piconopoli, S.

Felix es fili quando non solum id tibi tribuit Deus vt bene viuas, sed vt bene viuens, à malis tamen ob id maximè, quia bene viuis, inrerim malè audias: æqua

enim laus à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Sed non propterea te felicem appello, quia hæc tibi calumnia gloriosa est, sed quia Dominus Iesus qui verax, imò ipsa veritas est, futuram aſſignat mercedem noſtram copioſam in cælis cùm maledixerint nobis homines, & dixerint omne malum aduerſus nos, mentientes propter eum. Apoſtolica ſi nescis, hæc dignitas eſt, dignum haberi qui pro Euangelico nomine ab impijs inſametur. Quando Apoſtolos legimus apud Lucam gaudentes à conſpectu abiſſe conſiſſi, quia digni habiti eſſent, quibus pro nomine Ieſu contumelia irrogaretur: Gaudeamus igitur & nos ſi tanta apud Deum gloria digni ſumus, vt eius gloria in ignominia noſtra manifeſtetur. Et ſi quid à mundo durum patimur ac moleſtum, dulciſſima illa Domini vox nos conſoletur: *Si vos mundum odio habet, ſciſtote, quia priorem me vobis odio habuit.* Si mundus illum odio habuit per quem factus eſt mundus, nos viliſſimi homunciones, & ſi flagitia noſtra penſiremus, digniſſimi omnibus vſque adeò probris, ſi quis detrahat, ſi quis maledicat, ægrè feremus, vt ne ille maledicat, malè agere ipſi incipiamus: Excipiamus hæc potius alacres maledictis, & ſi non ea felicitas noſtra eſt, vt pro virtute, pro veritate, quem admodum olim herodes noſtri, verbera, vincula, carceres, gladios, ſuſtineamus: ſatis nobiſcum benè actum putemus, ſi vel conuiſia hominum improborum, detractiones, odia, patiamur: ne omni nobis merendū occasione ſublata, præmiij etiam ſpes reliqua nulla ſit. Si benè viuementem te homines laudent, porrò virtus hæc tua quatenus quidem virtus eſt, ſimilem te Chriſto facit, ſed quatenus laudata eſt, facit diſſimilem: qui præmium ſuæ virtutis ab hominibus mortem crucis accepit, *propter quod & Deus*, vt inquit Apoſtolus, *exaltauit eum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.* Oprobrius igitur crucifigi à mundo vt exalteris à Deo, quàm exaltari à mundo, vt iudicaris à Deo. Ille enim crucifigit ad vitam, hic exaltat ad gloriam: ille exaltat ad caſum, hic iudicat ad gehennam.

Denique ſi tibi mundus applaudit, fieri vix poteſt, vt virtus quæ tota iuſum erecta ſolum Deum debet habere cui placeat, plaudenti ſe pauliſper hominum gratiæ non inclinet, & ſi de ſua etiam integritate non perdit, perdit tamen non de præmio, quod cùm in terris incipit perſolui, vbi omnia ſunt exigua, nūntus erit in cælo vbi omnia ſunt immenſa. Felices contumeliæ quæ nos tutos reddunt, ne aut iuſtitia ſuos peſtiſero inanitis gloriæ ſtatu marceſcat, aut popularis ramuſculi vano authoramento æternitatis ſtipendia nobis imminuantur. Amplectamur ſibi has contumelias, & de ſola ignominia crucis Domini fideles ſerui ſanctiſſima ambitione ſuperbiamus. *Prædicamus*, inquit Paulus, *Chriſtum crucifixum; Hebræi quidem ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, nobis autem Dei virtutem & ſapientiam. Sapientia iſta mundi ſtultitia eſt apud Deum, & ſtultitia Chriſti illa eſt quæ ſapientiam vaneſcit mundi, per quam placuit Deus ſaluos facere credentes:* ſi inſanos eos eſſe non dubitas, qui virtuti detrahunt tuæ, & Chriſtianam vitam, hoc eſt, ſapientiam inſaniam vocant, cogita quanta tua eſſet inſania, de inſanorum iudicio à rectæ vitæ inſtituto dimoueri, cùm error omnis emendatione tollendus, non imitatione augendus ſit: Minniant illi, baubentur, ablatrent, tu cœptum perge iter intrepidus, & de illorum nequitia arque miſeria (quantum ipſe debeas Deo perpende) qui ſedentem in vmbra mortis illuminauit, & de illorum cœru tranſlarum, qui in denſiſſimis tenebris deuij huc illuc ſine duce baechantur, filijs lucis aſſociantur. Sonet vox illa Domini ſuauiſſima in auribus ſuis ſemper, *ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu me ſequere.* Mortui enim ſunt, qui Deo non viuunt, & in hoc temporariæ mortis ſpacio, laborioſiſſimè ſibi æternam mortem æquirunt. A quibus ſi petas quò tendant, quò ſua ſtudia, opera, curas, referant, quem denique ſinem ſibi præſtituerint, in cuius adeptione felices futuri ſint: aut nihil omnino habebunt quod reſpondeant, aut pugnantia ſecum controuerſa quæ ſibi ipſis verba, velut phanaticorum deliramenta loquentur. Neque enim ſciunt ipſi mer quid agant, ſed more eorum qui ſummiſſibus innatant, malè importatæ conſuetudinis vi, quaſi torrentis impetu feruntur, & hinc cæcantes eos nequitia, vnde ad malum Sarana extimulante ruunt præcipientes in omne faciſcus cæci duces cæcorum, donec improuiſa eos occupet mors, & dicatur eis: *Amice, hæc noſte reſepent animam tuam à ſe: hæc autem quæ parati cum erunt?* Tunc hi inuidet quos deſpexerunt, laudant quos deriſerunt, & imitari eos vellent cùm non poſſunt, quos dum poterant ſequi, perſecuti maluerunt.

Obdeligitur, illi charissime, auribus ceras, & quicquid dixerint, quicquid senserint homines de te prorsus nihil habens, solum iudicium Dei specta, qui reddet unicuique secundum opera sua, in reuelatione sua de celo cum angelis virtutis suæ, in flamma ignis faciens vindictam in eos qui non nouerunt Deum, nec paruerunt Euangelio eius. *Qui penas (vt ait Apostolus) dabunt in interitum æternæ à facie Domini & à gloria virtutis eius, cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* Scriptum est: *Nolite timere qui corpus possunt occidere, sed qui animam potest mittere in gehennam.* Quanto minus hi tibi timendi sunt, qui nec corpori tuo possunt nocere, nec animæ, qui si nunc tibi detrahunt ex ratione viuenti, nihil detraherent minus si relicta virtute vitij obruaris, non quia illis vitium displicet, sed quia detrahendi vitium illis semper placet. Fuge si tua salus tibi est cordi, fuge quantum pores eorum confusurum, & ad te ipsum rediens, sæpe in abscondito ora clementissimum Patrem clamas cum Propheta: *Ad te Domine leuavi animam meam: Deus meus in te confido, non erubescam, etiam si irrideant me inimici mei: Etenim vniversi qui sperant in te non confundentur: confundantur iniqui agentes superuacue. Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me: dirige me in veritate tua, & doce me, quia in eis Deus saluator meus, & in te sperabo tota die.* Fac item cogites semper instantem mortem, & punctum scilicet esse quod viuimus, & adhuc puncto minus: cum quàm sit malus antiquus hostis, qui uobis regna mundi promittit, vt nobis regna celorum eripiat: quàm falsæ voluptates, quæ ideo nos amplectuntur vt strangulent: quàm dolosi honores, qui nos sublimant, vt deinde præcipitent: quàm letales diuitiæ, quæ quantò nos magis pascunt, tantò magis venenant: quàm breue, incertum, vmbraile, falsum, imaginarium est omne illud, quod hæc omnia simul etiam si ex voto affluant uobis, præstare possunt: quàm magna his, & promissa, & parata sunt, qui contemptis præsentibus illam suspirant patriam, cuius rex Diuinitas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas: His atq; similibus cogitationibus animum occupa, quæ suscitant dormientem, te pestem accendant, vacillantem conserment, & tendente ad coelum diuini amoris alas exhibeant, vt cum ad nos veneris, quod magno omnes desiderio expectamus, non solum quem volumus, sed & qualem volumus te videamus. Vale, & Deum ama, quem timere olim coepisti. Bigus te salutat. Ferraria. 2. Iulij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI

Francisco nepoti, S. P.

Gratissima mihi fuerunt literæ tuæ, non ob id modò quòd iam pridem de te nihil audiueram, sed & quòd ea mihi significabant, quibus suum mirificè delectatus, quando eadem & tibi sunt grata, & Deo gratissima esse non dubiro. Tu quoque nihil dubites, si modò qua coepisti via perrexeris, mercedem tuam copiosam in cælis esse futuram. Ego nondum satis habeo exploratum eundem Romam mihi sit nec ne. Et quantum eundem assequi possum coniectura, futurum potius credo, vt illuc mihi eundem sit, causam nostri. Hoc ubi certum habuero, statim te certiore reddam, ne si huc fortè ueneris (quod alioquin ego summopere vellem) aut me hic non inuenias, aut statim descendentem me in patriam tibi sit redeundum. Interim domi esse poteris, uisi tu quidem aliter sentias.

Sed & illud memineris habere te uxorem cui non aliter corpus tuum quàm Deo ipsam animam debes. Est illius desiderio aliqua ex parte satisfaciendum, cogitandumq; tibi est, quid illa ex habitu corporis, ex ætate, aut appetat, aut appetere possit, quid ex pudore, ex virtute, uou petat? Cur enim pudeat hæc scribere, quæ & Paulus scribit Apostolus? Nulla est ferè res in qua te magis suspicere errare posse. Et quidem, falluatur uostri homines plurimum, qui obligatas quidem additasq; sibi uxores putant suas, & vxoribus uihil, sed posse de se, quicquid illi censuerint, pro arbitrio statuerre. Deniq; tuus totus esse nõ potes, qui semel nuptiarum legibus te subiiciens vxoris esse uoluisti, potes nihilominus totus esse Dei, quem & tibi promeretur, dum vt legi eius obtemperes, tibi ipsi etiã in his quæ sunt Dei minus obtemperas. Sed de his aliàs recum coram etiam sum locutus. Ego vt primùm ær uenauerit, hoc est, inter primos quadragesimæ dies, cum me scilicet, ex his Græcorum librorum fascibus extricauero,

statim Ferrariam veniam. Interim sacris literis instā, præcipuèq; euangelicæ lectioni, quæ animū idēntidem ad Deū adducat, quem inde abducere & mundus & dæmon, ille illecebris, hic fallacijs, dies noctesq; non cessant. Vale animæ dimidiū meæ, & Deū ora pro me. Cū primum de mea Romam versū professione aliquid statuero, te certiozem reddam. Floren. 27. Nouembriis. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Philippo Beroalde, S.

Accepi abs te, doctissime Beroalde, & epistolā cū amabilem, cū eruditā, & versū plurimos ipsā etiam dubio procul antiquitatem prouocantes, gratissimū id mihi munus fuit. Quare per te bono in negotio, bonas horas sum ociarus, & voluptari nullā in te vel iocundius poteram vel honestius. Agam verò hominem opido quā ingratum si tū quæ sunt optima, remunerari meis vellem quæ sunt pessima, & Catullianis salibus Suffeni venena permutare. Sum enim in pœmatis illonihilo melior, nisi hoc præstem, quod me Suffenum esse agnosco, & quid manice in tergo sit video. Tu tamen hoc flagras, vt scilicet de nostris ad te aliquid scriptionibus dedam, atq; ita flagras, vt quasi postules, videarisq; repulsam æquo animo non laturus. Quare tibi vel cum dispendio si qua est apud te de me existimatio satisfaciendum: habeas igitur duas epistolas, alterā ad Laurentium Medicem, alterā ad Hermolaum de genere dicendi philosophorum. Quibus & versiculos quosdam addidi, qui per hos dies etiam a genri alia mihi exciderunt. Tu hæc ita leges, vt memineris humanioribus his studijs me tumultuaria cura, & subcisiuis esse temporibus, vt qui philosophis operā primariam, & vt dicitur, seriosas addiderim lucernas. Apud quos vrid profecerim quod tu apud thetores & pœtas, quos inter (loquor ex animo) non video cur tibi primas, lure non vendices. Politianus tuus est, totus amat te, vt qui maximè. De me pollicere tibi nihil non potes quod ego possim. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA LAV-

rentio Medici, S. P. D.

LEgi Laurenti Medices Rhythmos tuos, quos tibi vernaculæ Musæ per ætatem teneram suggesserunt, agnoui Musarum & Gratiarum legitimam sorturam, ætatis teneræ opus non agnoui. Quis enim in talis Rhythmis & numerosa versuum iunctura salantes ad numerū gratias nō persenserit? Quis in canoro dicendi genere & modulato canentes Musas non audiat? Quis in lepore nō affectato, hilari argutia mellitis salibus, aptis illecebris, miro candore, in prudenti dispositione, in grauissimis sensibus ex penetralibus philosophiæ erutis, adolefcentem hominē quis agnoscat? Scio profecto me nō esse in hoc albo, nec eū qui huc ascendam, id est, ad iudicium rerum. Sed vellem dici posse extra suspitionem adulationis, quod de illis sentio: dicere profecto non esse veterum scriptorum, quem in hoc genere dicendi longo intervallo nō antecesseris. Quod ne pures dictum ad gratiam asseram tibi huiusce sensus rationes meas: Sunt apud vos duo præcipuè celebrati pœtæ Florentinæ linguæ, Franciscus Petrarcha, & Danres Aligerius, de quibus illud in vniuersum sim præfatus, esse ex eruditis, qui res in Francisco, verba in Dante desiderent. In te qui mentem habeat & aures neutrum desideraturum, in quo non sit videre, an res oratione, an verba sententijs magis illustrentur. Sed expendamus velut in librili particulatim vniuscuiusq; merita.

Franciscus quidem si reuiscat quod attinet ad sensus, quis dubitat vltro herbam tibi darū, adeo tu & acutus semper grauis & subtilis, ille verò de medio plurimū arripiens sententias colorar verbis, & quæ sunt gregaria, egregia facit genere dicendi, in quo videamus quid tibi ille, quid tu illi præstes, in quibusdam dulcor apparerit. Sed mihi illius dulcedo, vt ita dixerim, dulciter acida & suauiter austera. Ille fufus & æquabiliter delinens, tu maiestare & quadam viuaci luce orationis animos perstringens: In illo ambitiosa & nimia, in te neglecta potius quā affectata diligentia: Ille tener & mollis, tu masculus & torosus: Ille volubilis & canorus, tu pressus, plenus, firmus & modulatus: Ille fortè lepidior, tu certè amplior & erectior: Ille fucacior, sed tu neruosiore: In illo est quod amputes, in te nihil redundans & nihil curū. Sed fortè

audacu.

audaculus qui tollendum aliquid de illo dixerim: Ita est certe, ita multis videtur quorum iudicio confido. Nam meo nihil cum sæpè sit videre peccantem illum, quod Asiatici peccabant, id est inficientem verba quasi rimas expleat, adhibentemq; voces plenas & concinnas, non vt exornent, sed vt substineant quasi tibicines catmen ne claudicat. In te omnia verba non minus in te necessaria quàm in ornatu grata, ita vt qui ex te demat, mulet, qui ex illo tondat & repurget. Quod & si demus (quod nunquam dabo) lepidiora esse quæ ille scripsit & comptiora tuis, faciliè id fuit præstare hominem cui non esset cum ipso sensibus labor & pugna. Attuè illæ acres, subiles, & (vt vno dixerim verbo) Lauretianiæ sententiæ vix dici potest, vt calamistros respuat, & istos fucos non libenter admittant, quas ille transandas si habuisset, quem mollem legimus, nitidum, & iucundum, legeremus quidem spinosum, squalidum & ingratum, cum sit videre illum, quoties aliquid tale aggreditur acutum, implicitum, vel nodosum, tam stylo cadere quàm sensu surgit. Cum verò illam suam verborum ostentat supellectilem, sua vnguenta, cincinnos, & flores, admoneret sæpè si adesset Castitius, quod admonuit in Graccho, ne falleremur rotundato sono, & versuum cursus: Sed inspicieremus quidnam subesset, quæ sedes, quod firmamentum, quis fundus verbis. Quod si facias, illic videas Epicurei quandoq; vacuum, ita aut nullum subesse sensum, aut frigidum & leuem. Qua parte quamvis est maxima, etiam illi si non præstes, non video omnino cur præstet ille tibi dicendi gratia. Cum & verba apud te esse non possint illustriora, & collocatio illorum ita sit apta, vt nec coherere melius, ne fluere rotundius, nec cadere numerosius vilo modo possint.

Sed iam Dantem te cum pensiculemus, de quo fortasse plures controneriam sint facturi: sunt enim multi, qui in scriptorum collatione non tam expendant merita, quàm annos numerent, iubensq; alios vt priscos legant cum reuerentia, coetaneos ipsi legere non possunt sine inuidia. Primas certe, quod ad styllum spectat denegaturum tibi neminem puto, ita est Dantes nonnunquam horridus, asper, & strigosus, vt multum rudis & impolitus, hoc eius etiam aurarii fatentur: Sed in ætatem & seculum illud (id quod sit ita) culpam rejiciunt, omnino tu oratione cultior, & non ille gravior. Vt sensibus, inquit, grandior & sublimior. Quæso quid mirum in philosophica re illum philosophari ipsa natura, ad hoc cogente, atq; vltro suppeditante sententia. Si de Deo, de anima, beatis agitur, affert quæ Thomas, quæ Augustinus de his scripserunt, & fuit ille in his tractandis meditandisq; tam frequens quàm assiduus, tū in obeundis maximis negotiis publicis & priuatis. Non fuit tam præclarè in Dante hoc fecisse, quàm non fecisse turpe fuerat. At fuit dubio procul summi ingenij opus, quod ipse præstas philosophica facere quæ sunt amatoria, & quæ sunt sua iuuentute austerula, superinducta Venere faceret amabilia. Ita in tuis versibus amantium lufibus philosophorum seria sunt admixta, vt & illa hinc dignitatē, & hæc illinc hilaritatem gratiamq; lucrifecerint, vt ambo hac copula, & retinuerint, quod erat proprium, & mutuò se sibi ita participauerint, vt habeant vtraq; singulatim quæ prius erant simul amborum. Sed non est hoc tam admirandum, quàm illud quod me maximè mouit, ita hæc à te inuenta vt non inuenta, sed de materiæ ipsius, de qua agis, eruta gremio, & ex illa ipsa, vt ita dixerim, te irrigante solum efflorescere videantur vt appareant natuæ, non aduentitia: necessaria, non comparata: genuina omnino, non insititia, hoc est, quod admirari satis non possum, quo mihi videris Dantem exuperasse. Nam & si ille sublimis volat, materiæ alis attollitur, vt repugnante illa, & deorsum trahente tolleris in altum alis ingenij, atq; ita tolleris vt à materia non discedas, sed illam tecum simul attollas, tantum de ipsa tu quantum de Dante ipsa fuit bene merita.

Itam videre licet quid te inter Franciscumq; & Dantem intersit, de quibus hoc addiderim: Franciscum quandoq; non respondere pollicitis, habentem quod alleget in prima specie, sed vltius non satisfaciat. Dantem habere quod in occurſu quandoq; offendit, sed iuuet magis intima peruadentem. Tua nõ minus habent in recessu quod detineat, quàm habeat in prima fronte quod capiat. Adde quòd illi suas poëses in recessibus, in vmbra, in summa studiorum tranquillitate: tu tuas inter tumultus, curæ strepitus, fori clamores, maximas curas, turbulentissimas tempestates, occupatissimus cecinisti. Illis erant Musæ, ordinarium negotium & principale, tibi ludus & à curis quædā relaxatio: illis summa defatigatio, tibi defatigatio ocium. Deniq; cò animi

num remittens pertigisti, quo illi omnes animi nervos contententes fortasse non pertigerunt.

Sed quid dicam de mea paraphrasi? meam enim cur non appellem? vel huius quæ mea est appellationis iure. Demum cur non meam, quam & si venerot vt tuam, amo tamen vt meam. Admiror profeſſorẽ illam, & te in illa, ex qua conijcio quantum ego aberam à vera laude tuorum verſuum, in quibus quæ erant maxima, quæq; maximè illuſtria, quibus ſum nocturnis oculis non introſpexeram, vidi deinde per te reuelata, qui id ſolus & poteras & debebas, debebas tibi & nobis, ne multa & te gloria, & nos voluptate fraudares. Lego (Deum teſtor) maximè Laurenti eam, non tam ad delectationem, quàm ad doſtrinam. Quot enim ibi ex Ariſtotele, auditu ſcilicet phyſico, ex libris de anima, de moribus, de cælo, ex problematis, quot ex Platonis Prothagota, ex Repub. ex legibus, ex ſympoſio: quæ omnia, quanquam aliàs apud illos legi, lego tamen apud te vt noua, vt meliora & in neſcio quàm à te faciem transformatam, vt tua videantur eſſe & nõ illorum, & legens diſcere mihi aliquid videar. Quod maximo eſt indicio hæc te ſapere non tam ex commentario quàm ex teipſo. Solent enim plurimi maiore in litetis ~~expoſitis~~ quàm opera, cùm quid ſcripturi ſunt, philoſopho habere velut pragmaticos, eis dogmata quædam ſuggerentes quæ ingerat ſuis libellis, vt videantur philoſophi. Sed facilè hos deprchendas. Nam videas illa, nec rectè diſpoſita, nec coheræntia, & ab ipſis non explicata, ſed implicata. Atq; homines alioquin eloquentes in illis dicendis apparent inſantiſſimi. At te quis non videat ea non tenere precario, ſed vt in quæ ius habeas & poteſtatem pro arbitrio verſare, agere & tractare: hæc tu (proh felix ingenium) In æſtu Reip. in æſtu oſa vita es aſſecutus, quæ nos philoſophorum non diſcipuli, ſed inquilini In vmbratili vita & ſellularia ſequimur potius quàm conſequamur.

Sed quid dicam de paraphraſeos tuæ ſuauiſſimo ſtylo, is mihi videtur penitùs quæ Cæſaris In Romana lingua: Eſt enim oratio non manu facta, non bracteata, non tota, ſed ſuo ingenio erecta, candida, & quadrata: nec temerè excurrens, ſed pedem ſeruans: nec luxurians, nec ieiuna, nec laſciuens, nec ingrata, dulciter grauis, grauitè amabilis, verba electa & non captata, illuſtria non fucata, neceſſaria non quæſita, non explicata rem, ſed ipſis oculis ſubijcientia. Prætereo quàm tuæ perſonæ ſemper memineris, quàm ſint ubiq; tuæ illius prudentiæ inſperſa paſſim ſemina, atque veſtigia: hæc ego & cum multis, & alius quiſquã longè potiora. Sed duo præcipua præter hæc vidi, quæ videant fortè non multi quanquam oculatiorẽs. Primum eſt illud, vt illa ſuas diuitias diſſimulet, vt inuidiam fugiat, flores in ſinu habeat, non oſtentet, non exurgat in plantas, ſed ſubſidat in genua vt minor appareat: Alterum quid ſit non video, neq; enim tam ſolers, ſed video eſſe neſcio quid, vt dicam ſignatiſſimè, Laurentianum. Quod ſi quis videat Laurentij dotes, ingenium, præſtantiam, Laurentium totum videat graphicè effigiatum. Sed hæc nimis fortaiſſe multa quæ dixi, etiam inuitus ipſa me tranſuerſum, vt dicunt, trahente in verba animi ſententia. Illud non præteribo inhortari te quantum poſſunt opere maximo vt aliquod quandoque à modo deranda Republica oculolum ſuffuratus abſoluendæ paraphraſi impartiaris: tibi quidem & linguæ patriæ ad honorem, ciuib; tuis & nobis omnibus futuræ ad vſum & voluptatem. Florentiæ idibus Iulijs. 1484.

IOANNES PICVS MIRANDVLANVS HER-
molæo Barbaro ſuo, S.

E Go quidem, mi Hermolæ, nec poſſum aut tacere quæ de te ſentio, aut non ſentire ea quæ de illo debeatur, in quo omnia veluti ſingula ſumma reperiuntur. Sed vtinam eſſet is meæ mentis captus, vt pro meritis tuis de te ſentirem, vtinam ea dicendi vis, vt exprimere aliquando poſſem quod ſemper ſentio: Scio quæ de te concepi inſinitum ſubſidire infra faſtigia doſtrinae tuæ. Scias & tu quæcunque loquimur longè eſſe minor a ijs quæ cõcipimus, tam de eſſe ſcias animo verba, quàm rebus animus deſcit: & tamen ita me audere credis, vt ſperem poſſe imitari, tua, quorũ nec magnitudinem æſtimare poſſum. Admirari te poſſunt omnes, imitari tam pauci poſſunt, quàm nemo reprehẽdere. Evtinã ea mihi feliciras vt quæ ſcribam, Hermolaum meũ aliqua

aliqua ex parte imaginetur. Ipse enim ut taceam cætera, stylus tuus cui tu adeo parum fauces, mirum quæntum me afficit, quantum me delectat, ita est doctus, grauis, cõpõsitus, eruditus, excussus, ingeniosus. In quo nihil expositum, nihil sit triuiale, seu verba seu sententias spectes. Legimus sæpè ego & noster Politianus quascunq; habemus tuas, aut ad alios, aut ad nos epistolas, ita semper prioribus certant sequentia, & nouæ fertiliter inter legendum efflorescunt Gratia, ut perpetua quadam acclamatione in-terfiriandum locum non habeamus. Sed mirum dictum quàm persuadeas, & legentis animum quocunq; velis impellas. Expertus sum ego cùm semper aliàs tùm hac proxima tua ad me epistola, in qua dum Barbaros hos philosophos insectaris, quos dicis haberi vulgò sordidos, rudes, incultos, quos nec vixisse viuentes, ne dum extincti viuunt: Et si nunc viuant, viuere in pœnam & contumeliam. Ita porro sum commotus, ita me puduit, pignitq; studiorum meorum, iam enim sexennium apud illos versor, ut non minus me fecisse velim, quàm in tam nihil faciendæ ràm laboriosè contendisse, perdidit, ego inquam, apud Thomam, Ioannem Scorum, apud Albertum, apud Aueroëm meliores annos, tantas vigilias, quibus potuerim in bonis literis fortasse nonnihil esse. Cogitabam mecum ut me consolater, si qui ex illis nunc reuiuiscant, habituri ne quicquam sint, quo suam causam argumentosi alioquin homines, ratione aliqua tneantur: demum succurrit ex ipsis quempiam paulò facundiorum suam barbariem quàm poterit minimè barbarè, hunc in modum fortasse defensurum.

Viximus celebres, ò Hermiolæ, & posthac vinemus non in scholis grammaticorù & pædagogijs, sed in philosophorum coronis, in conuentibus sapientum, vbi non de matre Andromaches, non de Niobes filijs, atq; id genus leuibus nugis, sed de humanarum diuinarumq; rerum rationibus agitur & disputatur. In quibus medicandis, inquirendis & enodandis ita subriles, acuti, acresq; fuimus, ut anxij quandoq; nimium & morosi fuisse fortè videamur, si modò esse morosus quisquam aut curiosus nimio plus in indaganda veritate potest, atq; in his quidem si quis nos arguar hebetudinis & tarditatis, age amabo rationemq; is est pedem conferat, experiretur habuisse barbaros non lingua, sed in pectore Mercurium, non defuisse illis sapientiam, si defuit eloquentia, quam cum sapientia non coniunxisse, tantum fortasse abest à culpa, ut coniunxisse sit nephas. Quis enim cincinnos, quis fucum in proba virgine non damnet & detestetur? Tanta est inter oratoris munus & philosophi pugnantia ut pugnare magis inuicem non possint. Nam quid aliud rhetoris officium quàm mentiri, decipere, circumuenire, præstigiari? Est enim vestrùm, ut dicitis, posse pro arbitrio in candida nigrum vertere, in nigra candidum, posse quæcunque vultis tollere, abicere, amplificare, extenuare, dicendo demum res ipsas magicis quasi (quòd vos iactatis) viribus eloquentiæ in quam libuerit faciem habitumq; transformare, ut non qualia sunt suoapte ingenio, sed qualia volueritis, non fiant quidem, sed cùm non fiant, esse tamen audientibus appareant: hoc totum est nequicquam aliud quàm merum mendacium, mera impostura, merum præstigium? Cùm à natura rei semper vel agendo excedat, vel minuendo deficiat, & fallacem verborum concentum, veluti labras & simulachra prætendens auditorum mentes blandiendo ludificet. Erit ne huic cum philosopho affinitas, cuius studium omne in cognoscenda & demonstranda cæteris veritate versatur. Adde quòd nobis nulla erit fides, lauitias vocum & venger affectantibus, quasi rebus parùm fidentes, nec verò nixi trahere in sententiam his lenocinijs homines quæramus.

Est ob hanc causam legere res sacras rusticè potius quàm eleganter scripras, quòd nihil sit magis dedecens & noxiũ in omni materia in qua de vero cognoscendo agitur, quàm vniuersum istud dicendi genus elaboratum. Hoc forensium est quætionum, non naturalium atq; cœlestium. Non est eorù qui in Academia, sed qui in Republica illa versantur, in qua quæ fiunt, quæq; dicuntur populari trutina examinantur, apud quam flores fructibus longè præponderant. Nonne scis illud: Non omnia omnibus pari filo conueniunt? Est elegans res (fatemur hoc) facundia plena illecebræ & voluptatis, sed in philosopho nec decora nec grata. Quis mollem incessum, argutas manus, ludibundos oculos in histione & saltatore non prober? In ciue, in philosopho, quis non improbet, arguat, abominetur? Si puellam viderimus moribus lepidà, atq; dicaculà, laudabimus, exosculabimur: hæc in matrona damnamus & perse-

quemur.

quemur. Nō ergo nos, sed illi inepti qui ad pedes Vestæ agant bacchanalia, qui grauitatem philosophicarum rerū & castitatem ludicris veluti & calamistris dehonestem, profecto quod Synesius de adulescēte, de oratione dici commodē potest, comatam orationem semper cinēdam. Quare nos nostram malumus capillis hirtam, globosam, in expeditam, quā cum impunitatis vel nota, vel suspitione bellē comaram.

Et vt nihil sit reliqua, hoc est verissimum, nihil esse diuersum magis ab instituto philosophi quacunq; in te, quā quod luxum, aut fastum aliqua ex parte sapit. Sicionios calceos habiles aptosq; ad pedem dicebat Socrates, sed Socrati non conuenire omnino: non eadem ratio ciuilis habitus & philosophici, sicuti neq; mensæ neq; sermonis. Vtutur his philosophus dnttaxat ad necessitatē, vtutur ciuilis homo etiam ad gratiam. Quā si neglexerit non ciuilis, & ille si affectauerit, non erit philosophus. Si posset Pythagoras viuere sine cibo, holeribus etiam parceret: Si sua sentiaspectu, aut demum minore quā sermonis opera explicare, omnino nō loqueretur: tantum abest, vt linguam poliat & exornet: Quod vel ob id cauendum nobis ne illud cure medicata lector demoretur ad eam, ad medullam & sanguinem non peruadat, quem subesse sæpē cerusato ori infectum vidimus. Vidimus, inquam, in hisce omnibus, quibus propterea in vsu venit, cū nihil sit intus non inane & vanum, detinere lectorem in prima facie modulari vario, atq; concentu. Quod si fecerit philosophus, clamabit Musonius, non philosophū loqui, sed tibicinem canere. Non ergo nobis vitio detur id non fecisse, quod fecisse vitium erat. Quærimus nos quidnam scribamus, non quærimus quomodo, imō quomodo quærimus, vt scilicet, sine pompa & flore vilo orationis. quā nolumus vt delectabilis, venusta & faceta sit, sed vt vtilis, grauis, & reuerenda; vt maiestatem potius ex horrore, quā gratiam ex molitudine consequatur: non expectamus theatri plausum, quod aures demulserit æquabilis clausula vel numerosa, quod hoc sit falsum, illud sitlepidum: sed expectamus paucorum potius præ admiratione silentium, introspectientium penitiūs aliquid, aut de naturæ adytis erutum, aut de cœli aula ad homines adductum: tñm vel aliquid ita argutum vt defendendi, ita defensum vt atguendi non sit locus.

Admirentur præterea nos sagaces in Inquirendo, circumspēctos in explorando, subriles in contemplando, in iudicando graues, implicitos in vinciendo, faciles in enodando. Admirentur in nobis breuitatem styli, sætam rerum multarum atque magnarum, sub expositis verbis remotissimas sententias plenas quæstionum, plenas solutionum. Quā apti sumus, quā benè instrūti, ambiguitates tollere, scrupulos diluere, inuoluta euoluere, flexanimis syllogismis & infirmare falsa, & vera confirmare. His titulis, & Hermolac, vindicauimus huc vsq; & vindicatorus post hac ab obliuione memoriæ nostram non dubitamus, quod si vulgo, vt dicis, habemur sordidi, rudes, inculti, hoc nobis ad gloriam est, non ad contumeliam, vulgo non scripsimus, sed tibi, & tui similibus. Nec aliter quā prisci suis ænigmatibus & fabularum inuolutis arcebant idiotas homines à mysterijs, & nos consueuimus absterere illōs à nostris dapibus, quas non polluere non possent, amariori paulum cortice verborum. Solent & qui thesauros occultare volunt, si non datur seponere, quisquilij integere vel rudēribus, vt prætereuntes non deprehendant nisi quos ipsi dignos eo munere iudicauerint. Simile philosophorum studium celatere suas populū, à quo eū non probati modō, sed nec intelligi illos deceat, nō potest non dedecere habere aliquid quē ipsi scribunt, theatrale, plausibile, populare, quod demum multitudinis iudicio accommodare se videatur.

Sed vis effingam ideam sermonis nostri. Ea est ipsissima quæ Sthenorum nostri Alcibiadis, erant enim horum simulachra hispidi ore, retro, & aspernabili, sed intus plena gemmarum, supellectilis raræ & preciosæ. Ita extrinsecus si aspexeris, sætam videas, si introspexeris, numen cognoscas. At, inquires, non ferunt aures, nunc asperam, nunc hiuleam, semper inconsonā texturam. Non ferunt barbāra nomina ipso etiam penē timenda sono: & delicate cū accedis choraulas & citharædos pone te in auribus, cū vt philosophos auoca à sensibus, redeas ad te ipsum cum omnino non erat in corpore non terrestrem Marisiam, sed Apollinem cœlestem diuinā cithara vniuersi melos ineffabilibus temperatē modis, exaudiebat: his auribus philosophorum verba
si deli-

si delibaueris, mellea tibi ad Nestoris innidiam esse videbuntur. Sed hæc sinamus nimio plus assurgentia. Profecto fastidiotè in philosopho subtilissimè dispartante minus concinnam elocutionem, non tam delicati stomachi est quàm insolentis. Neque est aliter, ac si queni in Socrate de moribus docere offendar, aut laxus calceus, aut toga dissidens, & se cùm prauè stomachetur ob vngnem. Non desiderat Tullius eloquentiam in philosopho, sed vt rebus & doctrina satisfaciât. Sciebat tam prudens quàm eruditus homo nostrum esse componere mentem potius quàm dictionem, curare ne quid aberraret, non oratio. Attinere ad nos *εὐχρηστικὴ λόγος* non attinere *μυθολογία*: laudabile in nobis habere Musas in animo & non in labris: nequid in illo vel per iram sonet asperius, vel per libidinem enervatius, denique qua sit discors à gennina ipsa, qua temperatus est modulabiliter, harmonia. Quam Plato cùm intelligeret theatri ista & poetarum sæpè corrumpi à Republica sua, poetras omnes eliminavit, gubernandam autem philosophis reliquit, mox certè si per lasciuia disserendi poetras fuerint imitati, exilio condemnandis.

At instabit Luctetius, & si non egeant per se philosophiæ commentationes amœnitatè dicendi, per eius tamen adhibitionem dissimulandam esse ipsarum rerum austeritatem. Sicut absynthia per se pellunt morbos, melle tamen illiniuntur, vt puero-rum ætas improvida ludificetur: hoc fortè tibi faciendum erat, ô Lucreti. Si pueris scribebas tua, si vulgo, faciendum vtique tibi, qui non absynthia modò, sed meracissima toxica propinares: Sed longè alia nobis habenda ratio, qui vulgus, vt antè diximus, non allectare querimus, sed abstergere, nec tetra absynthia, sed nectar propinamus. Sed contendet Lactantius satis constare in auditorum animos vel seniorum insuere potentius veritatem & vi sua instructam, & luce orationis ornatam. Si fuisses, ô Firmiane, tam frequens in sacris literis, quàm in fictis litibus fuisti, & hoc non dixisses, & nostra non minus bene fortasse confirmasses, quàm destruxeras aliena: Dic quæso quid mouer fortius & persuadet quàm sacrarum lectio literarum, non mouent, non persuadent, sed cogunt, agitant, vim inferunt: legis rudia verba & agrestia, sed viua, sed animata, flammæ, aculeata, ad imum spiritum penetrantia, hominem totum potestate mirabili transformantia. Periculis orationibus elaboratis & luculentis nihil se commoueri, inquit Alcibiades, sed Socratis verbis nudis & simplicibus. Addit etiam si sint inepia, rapi in furorem, extra se poni & velit nolit, faciendum ei, quod ille præceperat: Sed quid perdo verba in re concessa. Si non desipit auditor à fucato sermone, quid sperat aliud quàm insidias? Tribus maximè persuadetur, vita dicentis, veritate rei, sobrietate orationis: hæc sunt, Lactanti, quæ philosopho fidem conciliabunt, si bonus fuerit, si veridicus, si id genus dicendi appetens, quod nô ex amœnis Musarum syluis, sed ex horrendo fluxerit antro, in quo dixit Heraclitus latitare veritatem.

At dicet quispiam: Age, amice, examinemus hæc de posita contentione. Reuerendum quiddam atque diuinum per se est sapiennia, nec exotico quoquam eget ornatu: Sed quæ inuidia & hunc accedere? quis negat quæ per se dicent, si adornentur fieri decentiora: Ego, amice, hoc in plerisque nego, adeò multa sunt quorum splendorem si quid adiunxeris, elimines & non illustres: ita sunt scilicet, in sua natura optimo statu, vt demutati ab illo nisi in peius non possint: Marmorea domus picturam non recipit, si opus albarium superinduxeris, demas de dignitate, de pulchritudine. Non aliter & sapientia, & quæ tractantur à philosophis, testorio non clarescunt, sed offuscantur. Quid plura? Nô nec vulgatum, bonas formas cerussa deuenuari? In vniuersum quicquid pulchri superimponas, celat, quod inuenit, quod affert secum, illud ostentat. Quare si quod prius fuerat, aduentitio præstat, iacturam fecerit illud quicquid est, non lucrum, ob eam causam nudam se præbet philosophia, vndiq; conspicuam, tota sub oculos, sub iudicium venire gestit, scit se habere vnde rota vndiq; placeat. Quantum de ea velles, tantum de forma velles, tantum de laude minuas, sinceram & impermixtam se haberi vult: quicquid admisceas, infeceris, adulteraueris, aliam feceris, stat puncto infestili & indiuiduo: Quapropter nec ludendum tropis, nec verbis, aut nimis luxuriandum, aut translatis lasciuendum, aut factitijs zuden dum In re tam ferria, tanti discriminis, in qua demere, addere, demutare aliquid sit flagitium.

At, in quies, age damus hoc vobis vt non sit vestrum ornatè loqui, sed vestrum est certè, quod nec præstatis, vt Latine saltem, vt si non floridis, suis tamen verbis res explicetis,

placitis, non exigo à vobis orationem comptam, sed nolo sordidam, nolo vnguentatam, sed nec hircosam, non sit lecta, sed neglecta, non querimus vt deleat, sed querimus quod offendat. Bene habet, iam scilicet ad nos deficiis, sed amabò incognoscamus quid isthæc sit Latinitas, quâ solam dicitis debere philosophos & non persolueret. Si dicendo incurrit exempli causa à sole hominem produci, causari hominem nostrates dicent. Clamabis actutum hoc non est Latinum, huc vsque verè, non est Romanè dictum: hoc verò verius, igitur non rectè: peccat argumentum: Dicit Arabs eandem rem, dicit Aegyptius, non dicent Latine, sed tamen rectè. Aut enim nomina rerum arbitrio constant, aut natura. Si fortuito positu, vt scilicet communione hominum in eandem sententiam conueniente, quo sanxerint vnumquodque nomine appellari, ita apud eos rectè appelletur. Quid prohibet hosce philosophos quos nuncupatis barbaros, conspirasse in vnam dicendi normam, apud eos non secus sanctam, achabeantur apud vos Romana, illam cit rectam non appellatis, appellatis vestram, nulla est ratio. Si hæc impositio nominum tota est arbitraria, quod si dignari illam Romani nominis appellatione non vultis, Gallicam vocetis, Britanicam, Hispanam, vel quod vulgares dicere solent Parisiensem. Cùm ad vos loquentur, continget eos pleraque rideri, pleraque non intelligi: idem accidet vobis apud eos loquentibus *Ἀναχάρσις πρὸς Ἀθηναίους ἐπὶ τῷ ἑσπέρῳ, Ἀθηναῖοις πρὸς Σκύθους*. id est, Anacharsis apud Athenienses apud Scythas. Quod si nominum rectitudo pendet ex natura rerum, debemus ne rhetores an philosophos qui rerum omnium naturam soli perspectam habent & exploratam de hac rectitudine consulere? forte quæ aures tespuunt, vtpote asperula, acceptat ratio, vtpote rebus cognatiora.

Sed quid oportuit nouare eos linguam & si nati erant inter Latinos non Latine loqui: Non poterant illi, ô Hermolæ, dum legebant in cælo farorum leges, & ordinem vniuersi, legebant in elementis nascendi vices & obeundi, simplicium vires, mixtorum temperaturas? non poterant, inquam, eodem tempore in Cicrone, in Plinio, in Apuleio, Romanæ linguæ proprietates, leges, obseruantias annotare, quærebant quid abhorrens, quid receptum in natura, quid à Romanis intetea, non curabant.

Verùm enim uerò iam te loco meliore statuo, do tibi eloquentiam & sapientiam mutuo nexu inuicem conspirasse. Abiunxerunt philosophi sapientiam ab eloquentia, abiunxerunt historici, rhetores, poëtæ (quod desset Philostratus), eloquentiam à sapientia, hos tu victores celebri fama minimè dubitas, illos non nisi in pœnam & contumeliam, vide quid agas. Indisertam mauult Cicero prudentiam quàm stultam loquacitatē. Non querimus in pecunia, quæ moneta percussa sit, sed qua materia constet. Nec est qui purum aurū non malit habere sub nota Teutonum, quàm sub Romano symbolo fastidium. Peccant qui dissidium cordis & linguæ faciunt, sed qui excordes toti sunt lingua, nonne sunt mera, vt Cato ait, mortuaria gloriosa? Viuere sine lingua possumus, fortè non commodè, sed sine corde nullo modo possumus. Non est humanus, qui sit insolens pollicioris literaturæ: Non est homo qui sit expertus philosophiæ. Prodesse potest infantissima sapientia, insipiens eloquentia (vti gladius in furentis manu) non obesse maxime non potest.

Ergo, inquires, & statum nō à figura, sed à materia commendantur, & si Cherilus eadem quæ Homerus, & de eisdem Mæuius ac Virgilius cecinissent, futurum erat, vt æquè illi atque isti inter poëtas reciperentur. Nōne vides disparilitatem similitudinis. Illud & nos asseueramus à specie rem æstimari, non ex subiecto. Est enim à species id quod est. Sed alia specie quispiam inter philosophos, alia inter poëtas recipiendus. Scribat Lucretius de natura, de Deo, de providentia, scribat de eisdem ex nostris quispiam, scribat Ioannes Scotus & quidem carmine vt sit ineptior: dicit Lucretius rerum principia atomos & vacuum, Deum corporeum, rerum nostrarum inscium, temerè omnium fortuito occursum corpusculorum ferri, sed hæc Latine dicet & eleganter: Dicit Ioannes, quæ natura constant sua materia specieque constitui, esse Deum separatam mentem, cognoscentem omnia, omnibus consulentem: Nec propterea quod vniuersa etiam infima videat ac moderetur, è sua pace minimum dimoueri. Sed quod dici solet *κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν φύσιν*. At dicit insulse, ruditer, non Latinis verbis: Quæso quis in dubium reuocet vter poëta melior, vter philosophus. Extra omnem est controuersiam tam rectius Scotum philosophari, quàm ille loquitur ornatius. Sed vide quid

quid differant, huic os insipidum, illi mens decipiens, hic grammaticorum (ne poetarum dicam) decreta uescir, ille Dei atque naturæ: hic infantissimus dicendo, sentit ea, quæ laudari dicendo satis non possunt, ille fando eloquentissimus eloquitur nefanda.

Hæc illi fortasse afferent, Hermolæ charissime, in defensionem suæ barbariæ, aut quæ sunt subelitate multò fortasse meliora: Quorum sententiæ nec ego planè accedo nec ingenuo cuiquam & liberali accedendum puto. Sed exercui me libenter in hac materia tanquàm infami, ut qui quartanam laudant, cum ut ingenium periclitarer, tum hoc consilio, ut veluti Glauco ille apud Platonem iniustitiam laudat non ex iudicio, sed ut ad laudes iustitiæ Socratem extimulet: ita ego & eloquentiæ causam à te agi audiam in eam licentiùs repugnante paulisper sensu arque natura inuectus sum, quam si vel negligendam vel posthabendam barbaris existimarem, non ab illis ad eam quod nuper feci, ad Græcas literas, ad tuum nunquàm satis laudatum Themistium penè totus defecissem. Quamuis dicam liberè quod sentio, mouent mihi stomachum Grammatistæ quidam, qui cum duas tenuerint vocabulorum origines, ita se ostentant, ita venditant, ita circumferunt iactabundi, ut præ se ipsis pro nihilo habendos philosophos arbitrentur. Nolumus, inquirunt, hæcæ vestras philosophias: & quid mirum? nec Phalerum canes. Sed nos hac fini epistolam claudamus. Si decus aliquod nomen quæ sibi promeruerunt Barbari illi sola rerum cognitione, non esse facile dictu: quem locum, quid laudum tu ibi vendices, qui sis inter philosophos eloquentissimus, inter eloquentes, ut dicam Græcè *Φιλῶν Φωτάς* (Φ). Florent. 3. nonas Iunias. 1485.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, FRATRI BAPTISTA Mantuano ordinis Carmelitarum, Poëtæ, Philosopho & Theologo insigni, &c. Filius Ioannes Mirand. S.

S Aluc, Pater dilectissime: de Appollonio Thianeo nihil sentio magis quàm quod tu sentis, super qua re scribam ad te plura, cum erit ocium, & quæ tibi erunt fortasse non ingrata. De diuersitate translationis nostræ à litera Hebraica in 3. capite libri Geneseos ubi de Eua agitur & serpente, sic equidem censeo, est in Hebræo: Quem admodum scribis ipsum conteret caput tuum, referturque ad semen Eux de quo dixerat, inimicitias ponam inter semen tuum & semen illius: septuaginta uerò & Hieronymus transtulerunt, ipsa conteret, caput tuum, utrobique autem idem sensus. Nam quod dicitur *ipse conteret*, non tam ipsam Eux personam, quàm Eux posteritatem respicit, cum id dicatur factura, quod in semine suo factura est. Sed cur maluerint ipsa vertere, quàm ipsum. Hoc fuisse arbitror in causa, ut significarent, cum ex Eua non foeminae solum, sed mares essent propagandi, quod de semine dicebatur, ad foemineum solum semen referendum. Hæc sunt quæ super hac rein præsentia in mentem veniunt. Concordiam Platonis & Aristotelis assidue molior. Do illi quotidie iustum matutinum, post meridianas horas, amicis, valetudini, interdum poetis, & oratoribus, & si qua sunt studia operæ leuioris, noctem sibi cum somno sacræ literæ partiuntur. Tu fac quæso ne tua diutiùs desiderem. Saluta Beroaldum, Politianus tuus est totus. Vale, & Deum ora pro me. Florent. die 20. Martij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Alto Mantio, S.

Mitto Homertum quem desiderabas, seriùs tamen quàm & tu uoluisti & ego debebam. Ita, mi Alce, distringor occupatione ut neq; intercipiendi sit locus. Ad dixi me (quod & tu nosti) iam dudum lireis in famulatum. Illæ pro suo imperio, ita seuerè legendi, dictandi exigunt pensum, ut vix valetudinem redimam. Tu quod te scribis facturum, accinge ad philosophiam, sed hac lege ut memineris nullam esse philosophiam, quæ à mysteriorum veritate nos auocer: philosophia ueritatem quærit, Theologia inuenit, religio possidet. Vale, Florent. die

11. Februar. 1490. anno gratiæ.

AVdio te Patriarcham Aquiliensem electum. Gratulor illis hominibus pastorem optimum, toti ecclesiæ militem strenuissimum, tibi tuæ virtutis illustrandæ amplificandæq; occasionem datam. Tria ferè viuendi genera : Ciuile, conremplatiuum, religiosum. In illo prudentiam, in secundo doctrinam, in tertio quasi fastigio totius vitæ, præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Te antehac & tua ciuitas in Repub. gerenda, magnisque eorum tractandis rebus diligentissimum, prudentissimumque, sunt experti, & studiosi omnes quasi patronum ac vindicem bonarum artium amant, & admirantur. Quod erat reliquum hoc te facturum & prouidubio scimus, ita seriò gaudemus, ut scilicet, non minus tibi in posterum ecclesiæ debeat quàm & tua ciuitas, & literæ hætenus debuerunt.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Hermolao suo, S.

QUid esse hoc dicam, mi Hermolae, quod me quotidie nouis oneris officijs, quasi tu mihi aliquid debeas, tui ego iam pridem omnia debeo. Venit superioribus diebus huc Antonius frater in patriam se recipiens, rogo quid Hermolae agit: Hoc, inquit, ille agit, te amat, laudat. in cœlum fert, apud me, apud alios, apud ipsum Pontificem, atque hoc ita assidue, ita valide agit, quasi nihil habeat præterea quod agat. Scribunt item ad me aliquando quos istic habeo amici, vnus præcipuè Cosmus Patricius, vir (vt semel laudes eius complectar) dignus, quem tu vnice ames: is verò quoties scribit, toties de tuis in me officijs scribit, de amore, de mira quadam animi propensione, vt sentias, vt loquaris de me semper honorificentissimè : ô inauditam hanc tuam humanitatem, qui nunquàm satis tibi esse in homines dictionis putas, & si talis erga me es, quo me facias magis tuum magisq; obliges, actum, vt dicant, agis, aut plus debere, aut amare magis non possum: Sed ira homo es, alios omnes prudentia, moribus, doctrina, humanitate etiam te ipsum vincis. Vale, & me iam quæso lauda modicè, dum tamen ames immodicè. Salutat te Politianus, in te amando & laudando semper verus, semper immodicus. Florent. die vltimo Iulij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Hieronymo, S.

Nisi Angelus nosset ad te scriberet, ego plura ad te scripsissem, sed nolo meas illius musis obstrepere, & voluptatem tuam importunus ego inturbare. Quod si beneficium intulit, qui abstulit iniuria quam inferre potuit, hanc literarum breuitatem non potes mihi pro beneficio non imparare, quod eris pulcherrimè remuneratus, si pro breuissimis longissimas mihi ipse reddideris. Nihil enim nobis tuis literis grarius, quibus quæso ne me defraudes, alioquin si silueris, par pari reponam. Namque ego tunc maximè non silebo, sic enim te perbellè rectaliauerim. Vale, & Hermolaum nostrum delicias Romanæ linguae meo nomine plurimum salutato.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI

Francisco Pico nepoti, S.

QUOD hætenus tuis literis non responderim hoc fuit in causa: inciderunt in manus meas libri quidam Hebraici, in quibus iam perpetuam hebdomadam assiduus fui dies & noctes, ita vt penè me exoculauerint. Est enim hinc ad 20. dies discedurus, qui huc libros attulit, Sículus quidam Hebraeus, quare dum me ab illis extricauerim, ne literam quidem à me expectes: neque enim possum momentum ab illis discedere, ne fortè illi discedat priusquàm ego eos omnes excusserim. Cùm ab hac cura liber fuero, obruam te literis, quanquàm scis animum me habere occupatissimum. Si quid autem tu vnquàm mea causa es facturus, da operam quæ ratione potes ne meum istuc aduentum Barri princeps desideret: studia enim omnia inturbarem mea, quibus nosti tu quàm sum deditus, quanquàm nihil præter ea curam.

curem. Haud satis autem mihi constat utrum mihi molestus illi, an mihi displicere. Vale, & Deum time, & te quotidie cogita esse moriturum. Ferrariz 30. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA MARSI-

lis Ficino, S.

QVi ab amicis quod cupiunt, pluribus contendunt, iniuriam faciunt amicitiz, quasi ipsa non possit quod potest illecebra orationis. Quare agam tecum simplicitate, ut ea exigit quæ mihi tecum iam pridem intercedit beneuolentia, est hoc tempore ad mea studia plurimum necessarius Iamblicus Platonicus, hunc si ad me miseris, perpetuo me tibi officio deuinxeris: erit hic ad dies viginti, aut summum ad mensem, post illico per tabellarium remitteretur. Tu interim & bibliotheca mea & rebus omnibus utere atque tuis. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGE-

lo Pelusiano, S.

Nec vrbanius vnquam, nec hilarius acceptos se amores mei prædicant, quàm his proximis diebus apud te, & quòd amicè quidem confossi sunt cùm sibi gratulantur maxime, tùm tibi plurimum debent. Quis enim nolit ab isto ense mori, dolent tamen indulgentius id factum esse quàm oportebat, atque in eo sunt, ut dubitent amorem ipso in amores te cæcipientem factum meos. Ac ira denum dubitant, ut iudicio tuo alioquin grauissimo, in sua causa haud satis confidant. Confidunt tamen & iam sese vinculis asserunt, domi esse nesciunt, libertatem & publicum securè postulant. Sed quid de Epicteti tui festiuitate dicam: ò rem iocosam & risu dignam Catoniano, vix erat in limine cùm pandens sinus, en inquit obelos, en sagittas, si nescitis Græcè, en me si ex vestris quisquam audax fuerit paratum referire. Quis cachiannis temperasset, cùm Stoicus homo tam lepidè iocaretur, abstinuius profecto telis, & quòd incriminatus erat repositurum sese iniuriam, & quòd ita curis occaluerat, ut tam leues istus non admitteret. Quæigitur veneratione debuimus, senem excepius.

Qui (ut demum apud nos confedit) philosophari cœpit de moribus, & id quidem Latine, non tam ob id quòd apud Latinos erat, (nam erant in eo consensu, qui Græca nouerant) quàm quòd Latine ipse beneficio tuo luculentius saperet. Sed nec operam perdidit, quandoquidem non prius loqui desijt, quàm nos ex Peripateticis Stolicos fecerit. Et ~~am~~ illam omnes approbauerimus, iam videre sit pauidè antè delicatos homines iam factos omnium tolerantissimos, qui laceffiri quidem possumus ab alijs, lædi à nobis tantùm, qui raro reluctemur nunquàm, & quæ nostra non sunt sic fieri demum velimus, ut Deus vult, & eos nec culpemus vnquàm, nec accusamus, nihil doleamus, nihil exoptulemus, seruire, vinci, nesciamus. Re non oratione philosophemur, & qui nouij sumus, nos ipsos ut aduersarios obseruemus: Aliorum de nobis opinionem atque id generis alia quæ externa sunt, negligamus potius quàm reijciamus: Ad diem curemus ut hospitium viatores, habeamus ea denique, non habeamur. Silentium amemus, ne quicquam euonatur non concoctum: Et nobis alij raro & nos alijs nunquam risum pariamus: Et ut vno complectar verbo Epictetum totum, & sustinere aduersa & abstinere voluptatibus abundè didicerimus, vide quàm singularitè ad Epictetum tuum effinxerimus vitam nostram, vide quàm & citò ne hac quoque parte Stoici non essemus, qui nos admonitos volunt tam diu deficere hominem, quam diu non proficit. Id quod quanquam in cæteris admiratus sum, in me tamen vno vel maxime: Qui cùm semper in Lyceò vel Academia nunquam in porticu sim versatus, ita victus sum oratione senis, ut in eius sententiam non pedibus modò, sed manibus quoque & toto corpore discessem. Indicem Græcorum librorum, qui mecum hic diuersantur cum Manuelis epistola, quod tui teræ postulant, ad te mitto. Indicem tuorum itidem desidero. Laurentio iuniori meo nomine salutem dicitò, ad quem scripturus eram, sed pudor deterruit, ne videar hominem literis commellare. Vale.

Quod fabellam tuam & eam festiuam quidem atque concinnam meo nomine nuncupaueris, in iudicio mihi fuit, & doctrinæ tuæ & singularis in me beneuolentiæ, grauis utraque causa quæ me ad te amandum urgeat & impellat, vtra ne scio magis: vi enim in amore (quod in prouerbio est) mutuum non reddidisse flagitium est, ita laudatissimum hominem, & si non prouoceris, non amasse, aut rustici est ingenij, aut sanè improbi. Vide igitur quàm me geminis (vt aiunt) funibus ad amicitium non vocas modò, sed trahis, quando nec in ea est fabella quicquam, quod doctrinam, quod ingenium non oleat. Nec de me benè mereri magis præclarè poteras, quàm egregiæ fabellæ dicatūra meo nomini, tam amicè, tam liberaliter consulere, cuius argumentum tantum abest, vt vel negligam, vel accusem, vt etiam summo opere probem. Mea enim semper fuit sententia, cui neque ex doctis quenuquam reclamaturum puto, acrioris esse ingenij iocularia hæc & fabellas scribere, modò id (quod præstitisti ipse quàm cumulatissimè) eruditè & eleganter fiat, quàm de grauioribus rebus vel ornate differuisse. Quippe cùm operosius longè ex limo quàm ex ære, auro vel decoram effinxisse statuam arbitremur, cur non indemerit de humili quàm de sublimi materia insignis aliquis didicisse, & pluri certè negocij, & idcirco etiam laudabilius: illorum operi argumenti dignitas lenocinatur. Hi quicquid dignum afferant, id totum de scriptoris penu depromitur, nihil ipsa materia, velut asymbola contentente. Illis natura sedulo opitulatur, hi aduersus naturam certè contendunt.

Quod & si ita sit, non ibo tamen inficias inter has quas dixi humiliores materias, alijs alias mirum in modum præstare, & esse etiam id generis nonnullas ita iacentes, ita inspidas, vt nulla vi aut maiestate verborum attolli satis & scitè condiri possint: Quod vitij his nunquam inesse potest, quæ vniuersa iocorum vrbaniatè refasciuntur. At verò summis subfellis constituendas eas duco, quæ cum salum lepore admixtum habent ætatum, personarum quæ graphicam exscriptionem, quod & habent ea omnia, quæ comicorum sunt, & tu in ea, quam ad me dedisti, fabella pulcherrimè imitatus es. Quantum tibi argutiarum? quæ salum opportuna, & ingeniosa permixtio? Vt deleat, vt lepida, vt absoluta est vndique, & si qua materiæ humilitate didiciuscula & debillior appaferit, orationis luce & dignitate scipsam etigens, & nitorem ac neruos assumens: ea est profectò (vt paucis dicam) quæ se à literatissimo homine profectam liquèdò demonstrat. Verùm inter cætera omnia illa mihi præcipuè cordi est, morum, ætatum, personarum quæ, exquisita & commoda notatio, in qua vnam prudentiam tuam, eamque non mediocrem, velut è specula longè prospicio. Videres vellem quem mihi cachinnum moueat octogenarius antistes, qui vt cum quæ cætera succedant, hoc tamen continuè saxum voluit, vt alicunde pecuniam corrodar, quod vitium senibus cognatum & familiare semper fuit. Quid dicam de parafito nostro qui à parcissimo sene coenam Saliarem dissimulans exorquet, qui ipsum, vrita dicam, singularissimè pumicem emungit. Nulla est, mi Thoma, in ea fabella verbum, quod non sibi quoddam peculiare palmarium vendicat: sed neque meum est, referre quæcumque; olfecit, neque his sum naribus quæ olfecerint omnia. Hoc tibi constet, rem aut gratam magis, aut iucundam mihi contigisse nunquam: & ipsam igitur intra hos lares, & te ipsum intra animum recepi. Habes, mi Thoma, quod (& si tu petis) petendum erat à me, mutua est inter nos amicitia, quam ipse (vt te virum decebat præstantissimum) à Musis auspiciatus es. Reliquum est, vt quoties vel te mea quantalacumque est, vel opera indigueris, de mea in te voluntate periculum facias. Neque enim (si qua dabitur occasio) vllum erga te officij genus prætermittam, quod ipse aduersum me in amicitia vestibulo fecisti prior. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, CONCORDIAE
comes, suo Nicolao Leonicensi, S.

Iam sæpius & pluribus tecum per literas collocurus fuissèm, Nicolae suauissime, si ubi nam esses mihi aut nuncio, aut literis, aut rumore nouum fuisset. Ego verò id antiè à multis percunctatus fui, dubium ab omnibus responsum accepi. Tandem superioribus diebus in manus meas inciderunt Antonij Fauentini grauiissimi philo-

sophi

sophi ad Thomam Frignanum literæ, ex illis te esse Florentiæ, quod mihi tunc gratissimum fuit, accepi. Hoc simul ac intellexi, literas per tabellarium ad te Florentiam dedisti. Vanum fultiter, neque enim illic te reperit, dolui summopere. Hodie Thomas significauit te Florentia discessisse, & Bononiæ esse, illic has ad te deferri iussi, in quibus quidem neque meam in te beneuolentiam, neque singularem amorem pluribus aperire nitur: neque enim de nostra in te voluntate tibi vel pauillulum quidem subdubitandum, nisi me & egregiæ virtutis tuæ & tuorum in me officiorum (quod mecum non est) oblitum existimares. Non potui autem non mirari summopere, quod tum ex verbis tumultibus te eripuisti questurus sedem, in qua viuere & tranquille posses & iucundè. Hoc oppidulum nostrum aut certè oblitus sis, aut certè contempseris. Visus es, Nicolae, diffidere aut voluntati meæ, aut facultati, ut verò hæctenus meritis minor. Ita illa tua maior opinione, gratum mihi erit si me tui consilij admonueris, gratissimum omnium si meos lares tibi communes non designaberis mecum ociaturus, dum cæteri cum Marte negociabuntur. Reliquum Ioannis Grammatici ad te mitto, quod per multos dies non inuentum, nunc repertum est. Tuus sum & te expecto. Vale, Mirandulæ die 20. Iulij. 1482. Cura omni diligentia si me amas habere indicem omnium librorum qui in bibliotheca sancti Dominici reperiuntur, mitte vel tecum asser. Vale iterum. Villam ex ædificati suburbanam amœnam satis pro loci & regionis conditione. Carmen longum de ipsa composui, & tibi domus suauis, & carmen erit non iniucundum. Iterum Vale.

IOANNES PICVS MIRANDULA

Angelo Politiano, S.

Quod proximis literis tuis me tantopere laudaris, debeo tibi tantum quantum ab eo absum ut meritò laudet: Id enim debetur cuique quod gratis dat, non quod persoluit. Quare & ipse id totum tibi debeo, quod de me scribis cum in me tale sit nihil. Cum id mihi ipse nullo pacto deberes, id totum tuæ fuit humanitatis, & singularis in me beneuolentiæ: De cætero si me examinaris, nihil inuenies, nisi tenue, humile & angustum. Nouitissimus atque tyrunculi qui ex insectis tenebris pedem modò mouimus, promouimus ferè nihil. Benignè nobiscum agitur si inter studiosorum ordines referamur. Habet docti nomen quiddam aliud, quod sit tibi & tui similibus peculiare, mihi tam grandia non conueniunt, cum eorum quæ in literarum studiis sint præcipua, nihil non solum exploratum habeam, sed nec adhuc etiam nisi per transennam viderim. Conabor quidem (id quod nunc ago) talis esse aliquando, qualem nunc me prædicas, & esse, aut iudicas, aut certè velles. Interea imitabor te Angele, qui te Græcis excusas quod sis Latinus, Latinis quod Græcises. Simili & ego utar perfugio ut poëtis, rhetoribusque me approbem, propterea quod philosophari dicar: philosophis quod rhetoricissem, & nufas colam, quanquam mihi longè aliter accidit atque tibi. Quippe ego dum geminis (ut aiunt) sellis sedere volo, utraque excludor, sitque demum (ut dicam paucis) ut nec poëta, nec rhetor sim, neque philosophus. Tu ita vtrumque imple, ut vtrum magis haud satis constet, qui & Græcam & nostram Mineruam ita pulchrè amplectaris, quasi cygnus, vtriusque linguae, ut quæ infusita sit, quæ genuina, non faciliè discerni possit. Nam ut de Latinis taceam (de his enim cui è primo loco cesseris) quis credat (ut de Adriano ille) Romanum hominem tam Græcè loqui. Iurabat Emanuel noster dum tuas legeret non esse tam Articas Athenas ipsas. Is es, mi Angele (faceffar adulatio) cui ex nostris vnus aut alter, ne dicam nemo, conferendus sit. Quod si plures essent tales, non haberent hæc sæcula cur inuiderent antiquitati: Incumbe quæso & literas quantum potes à situ recipere, ne nitor ille Romanæ linguae iniuria temporum penitus obsolefcat, excude semper aliquid nouum, quod rem Latinam adiuuet & illustret. Et quæ domi habes fac tandem exeant in communem studiosorum vtilitatem. Ego quidem vtreli-
psum, ita tua omnia amo atque desidero, tum eò magis quod te mihi exemplar proposui ad quod effingar, & sis es, quem ut sequi omnes debent,
ita consequi pauci possunt.

Vale.

x 4

IOAN.

BEnc cogitas, Paule, mittamus crebrò epiftolas, vt qui locorum intervallis diuidimur, epiftolarum certè viciffitudine coniungamur. Lenare folet abfentium defiderium, fi quam domi illius aut ftatuum fortaffe habeas, aut imaginem. Mihi verò inter imaginem & epiftolam hoc interfefle videtur: hæc mentem, corpus illa effigiat: illa extrema tantùm deliniat, hæc intima etiam planè exprimit & effingit: illa amici quafi tunicam & amictum, hæc verum nobis amicum repræfentat: illa carnis colores figûramque quod poteft, æmûlatur, hæc cogitationes, confilia, dolo res, gaudia, citras, omnes denique affectus: Et quæ ipfe fibi vix quifq; præfens loquitur, fecreta animi ad amicum abfentem fideliffimè tranfmittit. Hæc deniq; virtutum & efficaciarum emortuum & mutum fimulachrum eft. Miftemus has igitur inuicem animorum imagines, tu quidem quas potes aureas & argenteas, ego vel æreas vel testaceas: fic enim extra omnem erimus iniuriarum locorum & temporum, ficut nec ipfa animi vis, aut loci intercapedines, aut temporum moras nouit.

At verò illud quantum eft quod ego tibi debeo, Paule officiofiffime, quæ me ad hoc officium prior vocafti, tali præfertim epiftola quæ me ad eò tenuit & oblectauit, vt multos iam dies nulla me magis lectione meminerim oblectari. Eft enim plena fœdiz, plena gratiarum, plena amoris & beneuolentiæ, expetabas fortaffe vt dicere rem plena mearum laudum. Equidem eram & hoc dicturus, non enim adeò ferreus, aut fi hoc malis dici, adeò fum philofophus, vt amicorum laudationibus non oblecter. Quæ fi funt veræ, meipfum mihi, fi falſæ, illorum mihi amorem voluntatemque commendant. Facili igitur impetrabo à mea philofophia vt tuas epiftolas & crebrò legam & cum voluptate, etiam qua parte me laudent: Sed non illud tam facilè, vt in rependendo officio hoc literarum fatis ciuilis appaream aut non ingratus: ita enim imperiofa domina me diftingit, ita penfum exigit quotidie, ita denique totum me occupat, vt vix quicquid de me mihi etiam ipfi reliquifit: Sed (qua tu es humanitate) & epiftolas etiam malis cum ſcribemus, & ſilentium æqui boni confules cum tacebimus. Politiatus communes delitiz te ſalutat. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA TROL

Io Maluſſia, S.

Libellus tuus de ſortibus tanta me affectit voluptate, quanta folet is affici cui optima fors contigerit. Ago tibi ingentes gratias quòd me tuarum lucubrationum feceris participem, talium præfertim, in quibus & diſputandi ſubtilitas, & multiplex variarum rerum cognitio facilè apparet: quorum alterum ingenij, alterum diligentiz laudem habet. Nugas noſtras quas deſideras, propediem ad te dabo. Incertum enim vtrum indignius illarum te lectione occupatiſſimum iuriſconſultum detineri, an deſiderio amiciffimum hominem diu ſuſpendi? Vale & me ama. Fer. 19. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA THA

deo Vegoline, S.

Graſſiſſimas habui literas tuas plenas amoris, fidei & charitatis, non ob id tantùm quòd tu mei memineris, ſed quòd in illis me amicè admones, vt ego ipſe mei. id eſt, bonorum ſtudioſum, & quam dedi expectationis ſubſtinentiam meminerim. Equidem infirmitatis meæ conſcius, nihil vel mediocre de me polliceri anſim, ſed ille à quo omne bonum, Pater luminum clementiſſimus, vt antehac dedit, vnde de nobis aliquid ſperarent homines, ita dabit in poſterum, vt tam benè conceptam opinionem fruſtrà nò habeamus. Romam propero, vbi de noſtris ſtudijs periculum, vel cum periculo faciemus. Si quid profecerimus, Dei eſt munus, illi laudes & gratiz, ſiquid deſecerimus, noſtra eſt imbecillitas: nobis imputato. Cæterùm ego ſum tuus, vt qui ob tuam, & vitæ & morum integritatem, vix Hieronymo noſtro in te amando primas conceſſerim.

Vale, ex Fratta.

IOAN.

Solidius nunquam me oblectatum memini quam nuper dum tuam Epytoram Slegerem, fabellam proculdubio facetissimam, cum argumenti festiuitate, rum styli eruditione priscas etiam comœdias prouocantem. Quid enim has nouitias dicam, inepas planè & infacetas, quæ authorum infantiam facile declarant, digna profecto fuit, quæ Hermolao Barbaro, nescio an tuò quàm meo magis, nominatim dicaretur? cui vni omnes litteratos tantum debere existimo, quantum vix debent antiquitati. Quod me ea minimè fraudaris, fecisti pro tua in me antehac perspectissima beneuolentia. Nec est quicquam apud me tanti, quod si tibi quasi murum missirem, relaram abundè gratiam ptem. Comœdiæ nouæ, quam mihi polliceris, iam expectans inhio. Neque est quicquam quod ea magis optem, præter vnum ad nos aduentum tuum. Quem (nisi ad decem dies hinc mihi abscedendum foret, vt ex Sita nostro te cognouisse arbitror) efflagitando certè abs te impetrassem: est enim ex his coniecere quæ scripsisti. Quid sit futurum amœnitatis in consuetudine, quid in ipso conuictu, quid in viuus vocibus, quæ profectò latitantem habent ènergiam, quæ altius animum volupet afficiatque miris modis, qui omnibus scriptionibus longè præponderant. Sed quando hoc non licet, interim à me comœdiæ materiam non expectes. Malo vtrunq; è tuo penu promas, vt Thomam Medium, non medium, sed totum, fabella sapiat. Vereor enim ne obsequendo tibi hebetudo ingenij mihi iacturam faceret, & ex eo quod de nostro admitteret, ab opifice opus degeneraret. Apud me nihil est, non expositum, insulsum, fatuum, plebeium. At desiderant hæc comœdiæ nescio quid se ceterorum rerum, falsum, mordax, elegans, acutum, tibi tuique ingenij amœnitatibus peculiare. Quare rem matura mihi futuram quàm gratissimam, vt quando te coràm frui nō licet, fruatur hac ratione vel absente. Quod si, vt dixi antea, tam citus hinc mihi discessus non fuisset, profectò aliquot dies & genium simul & ingenium excoluissimus. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Marfilio Ficino, S.

Non poterās opportuniùs Maumethem tuū Latinum repetere, quàm hoc tempore, quo me propediem Maumethem ipsum, patria lingua loquentem, auditorum spero: postquam enī in Hebraicæ linguæ, perpetuum mensē, dies, noctesque innigilaui, ad Arabicæ studium & Chaldaicæ totus me contuli, nihil in eis veritus me profecturum minus, quàm in Hebraica profecerim, in qua possum nondum quidem cum laude, sed citra culpam epistolam dicere. Vide quid possit imperus animi, vide quid labor & diligentia, etiam vbi sint vires infirmiusculæ: Animarunt autem me, atque adeò agentem alia, vi compulerunt ad Arabum litteras Chaldaeorumq; perdiscendas, libri quidam vtriusque linguæ, qui profectò non remerè, aut fortuito, sed Dei consilio, & meis studiis bene fauentis Numinis, ad meas manus peruenerunt. Audi inscriptiones, vadimonium deferēs: Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, & non thesauri. In patris Ezre, Zoroastris, & Melchiar Magorum oracula, in quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila circumferuntur, leguntur integra, & absoluta: tūc est in illa Chaldaeorum sapientum, breuis quidem & salebrosa, sed plena mysterij interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ theologiæ, tum Persarum, Græcorum, & Chaldaeorum in illa diuina & locupletissima enarratione. Vide, Marfilii, quæ Insperata mihi bona irrepserunt in sinum, cur non ego, & cornucopiæ iam mihi nactus videar? sed quid de Arabicis? in quibus & Maumeth Tolerini epistolæ, & Abulgalen, qui Auerroën audiuit (& quod te magis ranger) Adelandi cuiusdam, qui sub Ammonio Plotini magistro in Aegypto philosophatus est, multæ sunt quæstiones.

Deus bone quàm Pythagoricæ, quàm plenæ priscorum dogmatum, & secretioris disciplinæ inuasit statim animum efficax vorum, posse hæc, per me, absque Interprete euoluere & perferuari: atque hoc nunc ago, hoc indefessus assiduusque saxum voluo. Hic est, Marfilii, meus cupido, hi mei ignes, qui non fluxam & vanam, sed firmam mihi non pollicenturiam, sed præstant voluptatem, veram imaginem

ingem futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Sed redeo ad tuas literas: tuus Mauremetes Perusinus est, quo cum rediero (absûm enim ob pestis suspicionem) ibit ad te continuò: de Plotino, quod scribis haud satis intelligo, hoc scio, non excidisse mihi Plotinum, quem non in manibus habendum modò, sed discendû adeò mihi, & semper censui, & nunc quoq; censeo. Si tu quicquam de me, vel apud Mithridarem, vel apud Petrum Leonem conquestus es, non potest non iniuria id à te factum in me, qui tibi & tuis rebus, iniurius nunquam vlla ex parte fui: quid tam illud sit, adhuc nescio, volens nescio: Pythagoricus sum, apud quos nihil sanctius quàm amicitia, & si quid est, quod inter nos vel labefactare possit vel minuire, vt dicunt, abeat in Zephyros. Vale, & me ama, qui tuus sum, æquè atque olim fui. Ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERONYMO DONATO, S.

Am diu quæ mea est negligentia, ad te nihil scripsi, ea vna fuit in causâ silentij huiusce nostri. Patiar me hoc crimine à te censeri, negligentia scilicet, alioquin nec obliuiosum virum, nec amicitiarum desertorem, quas mihi aduersus id ingenij amicos, quo est Donatus, non temporarias, sed perpetuas omninò statuo.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERMOLAO SVO, S.

Edi ad te literas superioribus diebus per Siram nostrum, nescio an delatæ fuerint. Commenaria quæ petebas in Aristotelem, cur non acceperis ex eodem, te intellexisse non dubio: venient, cum primùm ego ad Bibliothecam meam rediero, qui alienas huc in præsentia exploraturus veni. Nec est cur viæ me poeniteat, adeò multa hic reperi, cum Græca tum Latina ad humaniores literas eruditamq; philosophiam facientia, quin & hac ipsa die, quæ hæc dabam, incidit in manus Apuleij fragmentum de Interpretatione. Opus est eruditum, & quod Apuleij planè esse cognoscas, sed mutilum manumq;. Scirem abs te libenter, isthic ne, aut vsquam quod scias, integer habeatur, quanquam cum tua ædideris quæ habes sub incude, non erit amplius cur Apuleium desideremus. De studijs meis ego quid ad te scribam, nihil habeo, nisi assiduum me in Hermolao esse, mearumq; noctium maximam partem, in tuo Themistio vigilare. Diuerti nuper ab Aristotele in Academiam, sed nò transfuga, vt inquit ille, verùm explorator. Videor tamē (dicam tibi Hermolae quod sentio) duo in Platone agnoscere, & Homericam illam eloquendi facultatem, supra profam orationem sese attollentem: & sensum, si quis eos aliùs introspectiar, cum Aristor. omnino communionem, ita vt si verba spectes, nihil pugnantiùs, si res nihil concordius, quòd si quādo dabitur, id quod votorum meorum summa est, tecum ad dies aliquot philosophari, agemus de ijs coràm latius, & sensus huius mei periculum aliquod faciemus. Vale, & nostri decus. Florentiæ. 1484. die 6. Decembr.

IOANNES PICVS MIRANDVLA FRATRI BAPTISTAE MANTUANO CARMELITA, S.

Alue, Pater optime, olim ad te non scripsi, sed interim legi, quæ tu scripsisti diuina, scilicet, atque sanctissima illa tua poemata, in quibus ea rerum maiestas, is splendor est eloquentiæ, vt certatim in illis palmam sibi vindicare verba atque sententiæ videantur. Felix qui velis optima, eadem possis, felices nos quibus non solum legere, quæ scripsisti, sed etiam te amare, te videre, te alloqui, datum est. Diues hic mihi materia, & quæ non epistolam, sed iustum volumen impleat, si euagari me in laudandis tuis poematis, vel imbecillitas nostra sineret, vel pudor tuus. Hoc vnum dixero, delectari me adeò lectione tuorum carminum, vt scire quotidie, cum me vel tædium vel fatigatio ceperit, in illam quasi in hortum solitus sim secedere. Vnde animo tanta semper oboritur voluptas, vt nihil cupiat magis quàm iterum fatigari, vt iterum recreetur. Philostratum de Appollonij vira, si satis illo es usus, desidero, & Zachariæ philosophi, quem te nactum Romæ dixisti, exemplar cura vt aliquando habeam, prætereaq; indicem Bibliothecæ vestræ Bononiensis, si tuo id commodo fieri potest. Vale.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA C.P.S.

Quæsitum diu apud me fuit, tecum ne silentio an literis agendum foret. Quæ res vix pote aniam vtrinq; habens, cum nuncin hanc nunc in illam partem à me iudicaretur, in causa fuit cur in hoc vsque tempus tecum silderim. Videbatur enim præ auribus præsertim occupatissimi, leuioribus his nngis obstrepuisse non minus impudens quam importunum, & erat quod ad te scriberem te dignum penitus nihil. Rursus si hominem qua tu es dignitate insignem, de me optime meritum, quando coram non possem, per literas non venerarer. ab officio proculdubio deficiebam. His cum diu fluctuasset animus, vixit tandem pudorem pletas, persuasitque audaculi & temerarij subeundam potius notam, quam obliuiofi hominis vel negligentie. Accipe igitur C. P. qua me excipiebas semper cum isthic eram hilari & porrecta fronte, literas meas ineptas illas quidem & incompositas, sed fidel erga te meas, sed deditissime tibi professio voluntatis graulissimum testimonium. Quibus hoc vnum tibi in primis significari volo, nihil esse quod magis cupiam, quam dari mihi occasionem aliquam, qua tester dilucidè apud te reliquam meam in te fidem, pietatem, & obfernantiam. His enim si de nobis periculum allquando feceris, ita me inter eos qui tibi dediti sunt, superiorem esse cognosces, vt tu ceteros tui ordinis Antistites, virtute, doctrina & sanâ monia, mirum in modum antecellis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,

Balthasari Milanacca, S.

Miraberis & quidè non inluria responsum à me literis tuis vel longè serius quam tu fortasse desiderabas, & ipsæ literæ tuæ merito postulabant, id cur ita euenerit paucis accipe. Iturus erat ad vos, eisdè fermè diebus quib⁹ tuas accepi, vir sanè pbus, sed mihi antea ignotus, negociari sese aiebat Mediolani, opportuna mihi professio nem duxi qua fieret vt per fidum nuncium, & quod in primis optabam sine mora literæ meæ tibi redderentur: sed Austrum perculi: nam cum ille in mensum discessum suum perendinando distulisset, discessit tandem, sed me penitus ignaro. Mihi verò cum iam spe certi nuncij factus essem negligentior, literarum obliuio penè surreple rat. Nunc demum cum tua ad me epistola in manus incidisset, velut obdormientem illico excitauit, admonuit que temporis sine officio prætermis. Dolui (Deum restor) non mediocriter, & nunc quoque doleo, nec ideo hæc dicta velim, vt me excusem, sed vt accensem potius, facile pariar negligentie damnari me, & in quam malueris poenam abs te vocari. Nunc ad literas tuas.

Accepi & ex literis ipsis, & ex libris Græcis quorum tu mihi copiam tam liberaliter, tam amice fecisti, voluptatem non mediocrem, non tam quod eorum vsus ad mea studia plurimum faceret, quam quod perpetuè inter nos futuræ necessitudinis fundamenta iecerimus. Quam vnâ pluris facio, quam aut Sunandij aut Prolemæi vnerfam bibliothecam. Tantum enim abest vt literatorum hominum amicitias neglegam, vt nihil mihi aut cæne, aut cordi sit magis. Scio autem quem tu inter literatos homines tibi locum vendices. Quandoquidem doctrinæ, eruditionis, humanitatis tuæ euidentissimus mihi argumentum fuit epistola tua. Quare ni te amem, plurimum dediticem professio me, & faciam longè aliter quam consuenerim. Amo igitur vnicè quamuis te nunquam viderim. Amo ita ex animo, vt ex animo magis, paucos amem, vt demum accedere ad familiaritatem quidem possit nostram, ad amorem non possit. Etsi quid id est, quod possit accedere illud omne aduentu huc tuo. Quem & literis tuis tute vltro pollicitus es, & nos ita ardentè petimus vt impatienter desideramus. Ioannem Grammaticum in Physica & Aristotelis Metaphysica si mihi compararis, perpetuo me tibi officio deuinxeris. Nam & apud me non sunt, & sunt eorum magna in expectatione. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACO.

bo Felrino, S.

Literæ tuæ si quando alijs nunc me maximè oblectârunt, quibus eam de me existimationem apud te esse cognoni, qua ne fingi quidem noto melior possit. Vnum illud me perturbauit quod cum in ijs, quæ ad te scripsi, nihil notaueris, suspicionem fecisti

fecisti ne cuncta nota digna existimaueris. Tunc enim vel placuisse plurima credidifsem, cum displicuisse aliqua significasses. Quo fit vt ne testimonio tuo alioquin probatissimo in mea causa satis confidam: amas enim nostra omnia perinde atque nos, & cum ex innata ingenij tui facilitate cunctos tollas, id tibi præcipue in rebus nostris accidit, qui id omne quod in nobis est, ex tuo fonte manauit. Equidem æmulari te, tuis perstare vestigijs, nec desisto, nec desinam, vtinam te aliquando consequar. Sed hoc doleo quod locorum intercapedine fiat quo minus te altissimos philosophiæ locos, vt soles, grauitè pertractantem coram audiam. Quod etsi eadem quæ dicis per epistolas mitti possunt, id quod impetratum abs te maximè vellem, habet tamē nescio quid viua vox quod magis afficiat afformetq; discipulum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERONYMO DONATO, S.

Accepi literas tuas & suauis profectò & eruditæ, quibus non aliter oblectatus sum atque olim tua consuetudine cum Patavij essem, quoties ea mihi fruendi occasio offerebatur, cuius quidem & cupidus & appetentissimus præter tuam etiam opinionem semper fui. Neque enim latebat me quàm dulce, quàm amœnum esset Donati ingenium, quàm bonis omnibus disciplinis, omni demum virtute exuberans vndique atque repletum. Sed ita est profectò, mi Hieronyme, ita mihi persèpè contingit facultas & libera & expedita eius (quam maximè rem cupimus) adipiscendæ, inertes nos facit & negligentes: dum enim id quod hodie prætermittimus & cras fieri per quàm commodè speramus, sit demum vt ex hac supina dilatione nostra conuiuentibus nobis effluat annus. Sed quando res ita recidit, fecisti tu quidem perpulchrè, qui me nunc etiam ad hoc officij genus obdormientem tuis literis excitasti, quo vtar aduersum te sæpius in posterum, & te vtinam facias rogatum maximè velim. Quod attinet ad tua carmina, fuerunt illa quidem dum essem Patavij apud me complures dies, meminijq; mellibelli amœnitatē & lepidissimam versuum compositione delectatum plurimum, sed, nisi fallor, antequam illinc abscerferim, Ramusio reddita sunt. De cæteris quæ aut in me, aut mea sunt, ita constitutum habebas, vt vel eis pro tuis vsurus sis, vel certè & mihi & amicitiæ nostræ facturis iniuriam. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGELO, S.

Cum rennes Musas meas, quibus dum per ætatem licuit, de amoribus meis iocatus sum, in libellos quinque digesserim, mitto te ad illorum primum, missurus reliquos, in hoc vno amicum experiat te non assentatorem. Ea enim lege ad te veniunt vt castigentur, & vapulent, vt erratorum pœnas & vngue & obœliscis luant. Adhibe igitur te illis æquum iudicem non iniquum, hoc est, seuerum, non indulgentem. Nam quæ maior iniquitas quàm amicum fallere de te sibi omnia promittentem: non eo vsque ingenio delicato sum vt alienas lituras fastidium, non adeò mihi libellus videor vt censores vel negligam, vel accusem, quin sortè nec tu, nec quispiam crederet, quàm hæc mea mihi nō satisficiant, quam in ijs etiam quæ magis placeant, ne sim, vt inquit ille Suffenus, timeam. Nimirum omnes fallimur, nec videmus maticam quæ in tergo est. Quare operam tuam in re honesta & liberali amicissimo homini ne deneges, tam multo præsertim studio, tam ex animo eam efflagitanti. Quod si is essem à quo in eiusmodi re tibi gratia referri posset, non tacerem Græcum illud: Lisippum Apellis, & Apellem Lisippi alterna opera vicissim vti solitum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGELO POLITIANO, S.

Cum superioribus annis Florentiæ essem, amatorias elegias quatuor apud te reliqui, quas, vt fit, exercendi ingenij gratia per id tempus penè puer effinxeram. Erant illæ quidem insulsæ, ineruditæ & leues, quæ authoris ætatem & inscitiam facillè præfer-

præferrent. Tu tamen illas non pro rei merito, sed pro tua benignitate, vel indulgentia approbasti, & ob id ipsum ut fidem faceres quod approbasses, exemplaria petisti, profectò non ignarus ea esse animis adolescentum ad virtutem accerrima incitacula, ut laudis cupiditate illecti, quam libanerint gloriolam, mox degustare altius enitantur. Ut enim desperatione vires, & iacent protinus & frigent, ita spe attolli, atque inflammati nemo est qui dubitet. Sed iam ætatis patrocinium tollitur, & quibus antea subfignabatur erroribus, nunc vitio mihi vertetur, quod non eos iam maturior annis, aut repurgauerim melius aut delenerim. Quæ igitur apud te carmina ex nostris sunt, si me amas; aut remittas ad me, aut laceres, aut igni tradas. Ea omnia elaborata magis & còplura alia, quæ postquam isthinc abcessi, mihi per oclum exciderunt, breui tuz limæ demandabuntur. Interim quæ sine amici intertimento viuere non possunt, capitali damnentur calculo. Præterea Epictetum tuum, & quæ de Homero in hanc usque diem à te translata sunt, item quæ de Iuliano Medice sermone patrio, & quæcunque alia Latino sermone composuisti ad me missa, omnino velim. Hoc ita à te pecto, ut qui impensissimè, ita enim desidero ut qui impatientissimè, neque est quod recuses quod ea forte ad umbilicum nondum deducta sint, quandoquidem omnia si tua hæc fuerit sententia, clam apud me futura tibi iam prænuncio atque polliceor. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Marfilio Ficino, S.

MEi semper fuit iudicij, Marfilii doctissime, nulla esse in re magis elaborandum, quam, ut ab animi nobilitate, qua Trimegisto recte post loue proximi existimamur, per desidiam atque secordiam nullo pacto degeneremus, idque mihi potissimum semper fuit, ut vnde cunque possem mihi animi cultum & bonarum artium disciplinas compararem. Quod quidem meum consilium, etsi à pueritia usque, & quantissimè mihi fuit, excitauit tamen summo opere atque inflammauit cum apud te essem superioribus annis adhortationes tuas, nec vnquam ardentius magis, quam ex illa in hac usque diem me tori literis addixi. Iam tres annos, Marfilii, apud Peripateticos versatus sum, nec omisi quicquam quantum in me fuit, ut Aristotelicis ædibus quasi vnus ex eorum familia non indignus admitterer. Quod quidem etsi haud abundè consequutus sum, quippe quod vix sim in vestibulo, cò usque; tamen processi, ut si non docti & eruditi, quod nec per ætatem licet, studiosi tamen nomen mihi vindicare non dubitem. Sed quoniam & tua semper & doctissimorum hominum sententia fuit, qui academica Peripateticis misceret, cum vtraque sectam & rectius habiturum & locupletius, aggregandam mihi hanc provinciam existimaui, ut iam pro mei viribus ingenij, pro mea quanta maxima potest assiduitate & diligentia, Platonem cum Aristotele, & vicissim alterius studiis Aristotelem cum Platone conferrem.

Verum ut te præmonitore prius, ita nunc adiutore opus est, tuque erit humanitatis, & in me benenolentia non deesse proposito meo, atque eo quidè tam honesto & liberali, id quod cumulatissimè abs te factum censeo si librū tuum de immortalitate animorū ad me miseris, quod veluti præmōstratore quodā in Platonica disciplina profecturum me, ut opto, ita confido. Quis enim Ficino, in quo, si vera esset Pythagoreorū sententia, reuixisse Platonē credidim, non quæque maxima in eo doctrinae genere de seipso sibi polliceatur? Tu modò mihi nō desis, quod impetratum abs te pluribus cōtenderem, nisi ipsa quam tu plurimi facis honesti ratio hoc idem à te contenderet. Si enim pro amicorum utilitate declinandū aliquatenus de via, & Cicero noster, & Chilo sapiens, & Theopompus grauiissimus philosophus existimauerunt: Nōne erit in tam honesta petitione amicissimo homini de fuisse flagitium? Fac igitur ut quod iā diu adhortatione sequor, tua ope etiā aliquando consequar. Qui enim hac in re mihi auxiliari possit, præter te habeo neminē, quandoquidem ut speciosa alia còplura, atque præclara, ita Platonicarū rerum cura apud nostræ ætatis homines penitus exoleuit. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolaio suo, S.

Non quod quicquam habeam te dignum, quod scribam ad te, scribo, sed idcirco tantum ut rescribas, alioquin mihi nec causa est scribendi vlla, nec argumentū.

y

Quippe

Quippe quòd damnamus semper eorum sententiam, qui ad amicos scribendum sentiant, ut hoc quasi debitum pendatur amicitie. Est enim hoc totum scribere, & literas misurare amicitie quidem, sed infirmæ & frigidiusculæ, quæ sua vi subnixæ non stet satis, quæraturque aliunde unde consistat. Atque in ipsis animi secessibus iam penitus radicem egit, quid amabo adminiculis literarum eget. Dabo igitur, Hermolae Barbare, ob id ad te meas, ut quas maximè desidero, tuas alliciam. Tu contrariè à me frustrà desidererentur, tuas reddes quàm cumulatissimè. Ut enim infirmus est animi adhibere literas, amicitie quasi sibi cines ne vacillet, ita facilem præstare se amicis, atque beneficium, liberalitatis est, & benevolentie singularis. Vale & musicam Ptolemæi, si id incommodo non sit tuo, ad me dedas futuram hinc ad dies pauculos. Quid enim à te non audeat petam: cui ego iam pridem mea omnia voui dicantque.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Hermolae, S.

Mihi nunquam aut placui magis, aut debui copiosius, quàm hoc tempore quo una epistola ad te mea tam suauis, tam erudita, tam tui perfimilis literas ad me vocarim. Quod si, & abfuisse te Patauio dum illic fui, & desiderasse me biennium consuetudinem tuam, in causa fui cur hæc ad me scriberes, non potest mihi illud quicquid sit, nunc non esse iocundum, tam abundè unæ literæ tuæ votum omne meum non adimplerunt solum, sed etiam superârunt: nam ut epistolæ elegantiam, amœnitatem, eruditionem, suauitatem taceam, cuius lectio, vel beneficii vicem cumulatè exigit. Quanti apud me esse credis, quòd tam amanter, tam benignè, atque adeò ex animo in amicum te mihi dedas, & quo nec optare mihi quicquam maius ausim in me ornando vndique tuam operam tam liberaliter pollicearis. Quod quidem genus officii non recipiendum adeò, sed mihi ambiendum etiam fateri ingenuè, nec coràm crubesce-rem, quippe nec ipsi Stoici, ut nostri, ~~ambitus~~ probant, nec inter has, quas Græci ~~φιλοτιμια~~ dicunt, affectiones, vlla esse potest aut laudabilior, aut honestior ea, si modò inter illas est, quæ dicitur cupiditas nominis & gloriæ, præstari verò mihi hoc nec ab villo vberius potest, quàm à te ipso, in quo virtutes omnes, velut singulæ sibi palmam certatim vendicant, & ego cui debeam libentiùs, habeo certè neminem. Est igitur hæc mihi pollicitatio tua tam grata, tam appetenda, quàm honorifica, qua vel id maximè plurimum gaudeo, quòd egregij cuiusdam amoris in me tui, & amantissimæ voluntatis fidem facit. Habeo tandem quod ut diu antehac desiderauì, ita nunc serio triumpho. Habeo, inquam, Hermolaum Barbarum Latinæ linguæ delicias, & bonarum artium omnium insigne promptuarium, mihi non beneuolum solum, sed amicissimum. Habes & tu itidem Ioannem Picum Mirandulam ita tibi deditum, ita tui studiosum, ut qui deditus, qui studiosus esse magis non possit, mutuis aduersum te officiis, quando præstare nihil vel grande potest, vel Hermolao dignum, futurum imparem quidem, si verò animum spectes certè vel æqualem, vel superiorem. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, &c

Nihil mihi dulcius fuit dum hinc apud nos esses, tua consuetudine, nihil item vtilius, ea in te morum suauitas, ea est doctrina. Vide autem quàm mihi dulcis, quàm gratus fueris dum te fruebar, cum nunc dum abes, nihil mihi sit dulcius tui memoria. Sed profeò si amicitie sedes animus est, & nos id maximè sumus, animus scilicet, ut scribunt Plato & Aristoteles, non est cur possint diffidui inter nos facere vlla vel locorum remota, vel diuturna temporum interualla. Cogitabam autem nunc an qua etiam alia ratione consequi possem ut tecum essem, neque aliud in mentem venit quàm ut nostra de sepi formi in sex dies Geneseos enarratione lucubratiò ad te veniret. Si enim libros quasi liberos patimus, & patris maxima pars in filio est, veniam ego quoque ad te in illo quem genui. Excipe igitur venientem ad te filium meum, ut me solebas hilaris & lubens, placebit scio, quia amas: Scio & displicebit itidem, quia amas. Nam eiusmodi pietatis est & eorum errata, quos agnamus, signanter inspectare, ut emendemus, & inspectis leuiter indulgere, ne vexemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, F. B. C. TH.

SAlue, pater dilectissime: Entibi Apollonium quem si tuæ virtuti tuis in me officiis non deberem, deberem certè vel his literis, quibus eum efflagitas, tantus in illis amor, tanta humanitas. Est enim & summi amoris quo illuc vocare quo tu iam peruenisti, ad animi, scilicet purgationem, hoc est, ad veram felicitatem, & summæ humanitatis hortari me, quasi æqualem, cui legem dicere quasi filio potes. Sed vtinam visu eueniat aliquando vt in secessu aliquo vnâ aliquando piè philosophari possimus, videbis apud me nihil esse prius quàm vt pietatem cum sapientia coniungam. Videbis hoc mihi esse persuasissimum nullam esse sapientiam quæ æternæ in nobis sapientiæ imaginem obliteret, & similes faciat brutis insipientibus. Testem habeo contubernalem Angelum, tantum me quotidie de meis studiis lucro apponere, quantum inde ad certamen purgandi animi instructior fortiorq; euado. Omnifaria hæc disciplinarum tractatio, & quicquid literæ promittere nobis possunt, cutem colorat, & quasi pigmentata facie, non reddit formosiores. At sanam, firmam, robustam mentem sperare non aliud pòssumus, quàm à vitæ integritate, à moribus, à diuinâ deniq; religione: volentem igitur cogis (vt ita dixerim) magis velle. Sed & tuis me sacris precationibus iuna, vt possim etiam quod & ego volebam, & tu me velle tantopere vis. Vale, pater amantissime, quem vnice amo, quem in oculis fero. Florentiæ 13. Ianuarij. 1490. expecto tua omnia. Politianus meus deliciae totius literaturæ tibi ascribi salutem iubet.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Hermolao Barbaro, S.

MEmini me cùm deliberarem quàmnam potissimè ex Italiz gymnasijs mihi sedem ad philosophiæ studia deligerem, cùm me multa Patavii vocarent, libentius illuc petissem vt amor in te meus quem iamdiu animo nutrueram, murua consuetudine tibi palam esset: Patavij fui & biennium, Hermolaum tamè quis credat nec vidi, nec nisi vt multò antè fama cognoui. Ita sæpè euenit vt dum oblatam occasionè desideriosa quadam procrastinatione contemnimus, ea vt lubrica est manibus elaboratur. Huius rei me vehementer pœnituit, & pœnitet, & eò magis quòd quam antè rerum omnium doctrinam tuam rumore tantum cognoueram, eam nunc his oculis, his auribus agnoui, dum Romanum Themistium tuo illo ore, de ingenio animæ, de primis rerum exordijs, de ratiocinandi scientia, disertantè audiui. Deus bonè quantum doctrinæ? quæ dictionum diuitiæ? quis candor? quæ mundities orationis? O virum præclarissimum, ô expressam antiquitatis imaginem. Erat mihi frequens votum, vt Varronis diuinarum humanarumq; rerum scripta aliquando reuiuiscerent, vt esset, apud quem Latine phisicas rationes edisceremus: Tu verò & illi & probatissimos quosq; referens, eum te nobis exhibuisti, vt nihil aliud super sit quod desideremus, quàm vt Græca alia interpretando, & tibi vberiore laudem parias, & cumulariùs de naturali historia & de studiosis omnibus bene mererere. Hæc omnia, doctissime Hermolae, ad nihil aliud spectant, nisi vt me tibi amicissimum esse intelligas, me ita virtutes tuæ ad te & amandum, & obseruandum accendunt, vt nemini etiam ex cognatione tua amore concedam. Sanciet hæc inter nos epistola amicitia: fœdus, vt honestissimum certamen mutæ charitatis subinde certemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Andrea Cornio Vrbinati, S.

QVas proximè ad me dedisti literas tuas Idibus Octobris, accepi: Quas scribis dedisse prius, nò peruenierunt, rescripsissem illicò si accepissem, ita sum ad scribendum impiger, & in hoc munere siue studio, siue natura minimè cessat. Non tamen erat quod vereris, silentio etiam diuturno amicitiam nostram posse labefactari, perpetuus amicus sum ego, non temporarius. Et firma satis non est amicitia, si qua velut tibicines has literarum sibi vicissitudines postulet, quæ (vt Plauti dixerim verbo) quasi nutantem infirmiusculamq; fursilent. Sed vt ad ea veniam quæ scribis. Adhortaris me tu ad actuosam vitam & ciuilem, frustra me & in ignominiam quasi, ac contumeliam

tumeliam tam diu philosophatum dicēs, nisi tandem in agendarum tractandarumq; rerum palæstra desudem. Et equidem, mi Andrea, oleum operamq; meorum studiorum perdidissem, si ita essem nūc animatus, vt hac tibi parte accedere & assentiri possem. Exitialis hæc cilla est & monstrosa persuasio, quæ hominū mentes inuasit, aut non esse philosophiæ studia viris principibus attingenda, aut summis labijs ad pompam porius ingenij, quàm animi cultū vel ociosè etiā delibanda. Omnino illud Neopolemi habet pro decreto, aut nil philosophandum, aut paucis. Pro nugamentis & meris fabulis iam illa accipiuntur, sapientum dicta, firmam & solidam felicitatem in bonis animi esse, extraria hæc corporis, vel fortunæ aut parum, aut nihil, ad nos attingere.

Sed, inquires, ita volo Martham amplectaris, vt Mariam interim non deseras. Tibi partim non repugno, nec quid id facium, damno vel accuso. Sed multum abest, vt à contemplandi vitæ ad ciuilem transisse, error non sit, non transisse pro flagitio aut omnino sub culpæ nota vel criminis censeatur: ergo vitio alicui vetretur, & virtutem ipsam virtutis graria nil extra eam querens, perpetuò affectet & prosequatur, quòd diuina mysteria, naturæ consilia perscrutans, hoc perfruat otio, cæterarum rerum despector & negligens, quando illa possunt, se cætorum suorum vota satis implere: Ergo ille liberalem, aut non omnino principis erit non mercenarium facere studium sapientis. Quis æquo animo hæc aut ferat ut audiat? Certè nunquam philosophatus est, quid id eo philosophatus est, vt aliquando aut possit, aut nolit philosophari, mercenariam exercuit ille, non philosophiam.

Scribis appetere tempus, vt me alicui ex summis Italiæ principibus dedam. Adhuc illam philosophantium de se opinionem non nosti, qui iuxta Horatium de regum reges putant, mores pari, & seruire nesciunt, secum habitant, & sua contenti animi tranquillitate, si bijs ipsi supersunt, nihil extra se querunt, quæ in honore sunt apud vulgus, in honore sunt apud illos: & omnino quæcunque vel humana sitit libido, vel inspirat ambitio, negligunt & contemnunt. Quod cum omnibus, tum illis dubio procul faciendum est, quibus se ita indulgit fortuna, vt non modò laurè & commode, sed etiam splendide viuere possint. Magnæ istæ fortunæ sublimant quidem & ostentant, sed sæpè vt feroc equus & sternax sefforem excutiant, certè semper malè habent & vexant potius quàm vehant. Aurea illa optanda mediocritas, qua nos vt manus vehat æquabilius, & imperij pariens nobis verè seruiat non dominetur. In hac ego opinione perstans cellulam meam, mea studia, meorum librorum oblectamenta, meam animi pacem, regijs aulis, publicis negotijs, vestris aucupijs, cutiæ fauoribus, antepono. Nec mei huius literarij otij illos fructus expecto, vt in rerum publicatum æstu atque tumultu iactet & fluctuem, sed vt quos parturio tandem pariam liberos, & quod felix faustumq; sit, dedam aliquid in publicum, si non doctrinam, ingenium saltem & diligentiam quod oleat. Et ne credas nostræ industriæ & laboris quicquam remissum, scito me post multam assiduam indefessamq; lucubrationibus nauatâ operam, Hebraicam linguam Chaldaicamq; didicisse, & ad Arabicæ euincendas difficultates nunc quoq; manus applicuisse, hæc ego principis viri & existimaui semper, & nunc existimo. Sed hæc vt verè, ita seuerè dixerim: Equidem principes istos excellentissimos in primisq; magnanimum Barri ducem Ludouicū ita colo & venetor, vt ex Italiæ principibus neminem magis, illi me multum multis de causis debere intelligi, & nihil est tam graue, nihil tam arduum, quod (mihi si detur facultas) demerendi hominis causa facturus non sim. Sed quæ illorum est amplitudo, & mea tenuitas, vt ego ipsis non egere non possim, ita egere ipsi aut mea opera, aut meo isthuc aduentu nullo modo possunt. Romam prope diem proficiscar inibi hyematurus, nisi vel repens casus, vel noua intercidens fortuna, aliò me traxerit. Inde fortasse audies quid tuus Picius in vita vmbatili & sellularia contemplando profecerit, aut quid tandem (dicam enim quanquam arrogantius) quid inquam, quando tu illi isthuc accedenti doctorum copiam polliceris, aliorum operæ indiget in re literaria: Romæ, & vbi vbi terrarum fuero, habebunt principes isti cui imperent, quem vel ut transfatilem, vt inquit Plautus, molam pro arbitrio versent.

Quod scribis de re vxoria, nec temerè, nec de nihilo dictum existimo, sed Danus sum, Oedipus nō sum, nec si sim esse volo. Id quicquid est, si videtur, latius explica, sin minus esto Harpocrates. Ego vt sese res dant, in arma consilium capio. Rhythmos meos

meos Hetruscos non est quòd desideres, iam dudum amatorijs lusibus nuncium remisimus, alia meditantes. Sed hoc te quoque monitum volo, Lauram tuam, si eam esses aditurus, suppressas adhuc aliquot dies: nam forsitan paulò mox legent nostri homines de amore, (vide quid dicam) quæ nondum legerunt: & tu annotare plurima poteris quæ ad rem tuam plurimùm facient. De Alibrana quanquam dignum non est, de quo verba faciam, hæc tamen dixerim, bene meritum illum domino malè gratiam retulisse. Nec est quòd fugam suam in quenquam alium quàm in se. ipsum reiciat, aut deriuat, quando meis domesticis, quod negare ille non potest, non minus ferè quàm mihi debet, sed non primùm nunc, vt tu nosti, aut fidem fecerit, aut dominum ludificatus est, scio quid postquàm etià aufugit in me ille & de me: sed nò curat culicem elephas. Et condonatum tibi volo quicquid ante hæc leuis homo peccarit, sed ne abutatur in posterum patientia mea, ne qualem se mihi ille immeritò præstitit, talem me ego illi tandem præstare cogar.

Quod amicum illum tuum, cui in amore res malè cessit apud Floreanũ nostrum, excusaueris, ex officio fecisti, habet ille quidem & ex historijs, & ex poetis, ex ipsa etià philosophia vnde se à nota criminis vindicer, habet vnde magnorum se hominum præiudicijs, Daudis præsertim Salomonisq; tutetur, vt Aristotelem raceam, qui dum nonnullas etià meretrices sæpè deperibat, suorum de moribus præceptorum nil meminit, quando amatæ semina vti Cereri Eleusina sacra fecit. Sed ille hæc iuramenta, & quasi propugnacula sui facinoris non amplexatur modò, vel amat, sed odit, & reijcit, & recusat, iacturam queritur suam, non culpam deprecatur, doler quòd peccauit, non defendit. Et mihi quidem vel hoc nomine videtur cæteris excusandus, quòd ipse se nil excusat: nihil homine imbecillius, nihil amore potentius. Hieronymi illa inuicta & inconcussa mens, dum cælo tota in hæret, puellarum choris intererat. Quæ illum pestis potuit vel infestare, quem non edomabit? Si hoc amor in eremo, in humo collisq; membris, in hebdomadarum potuit inedia, quid in pluma, in umbra, in omni deliciarum affluentia non poterit? Accedit quòd ille nunc primò cecidit, ruinæ huius alioquin insolens & ignatus. De Nepruno conqueri potest, qui se semel tantùm naufragium fecit: Si ad eundem iterum offenderit lapidem, nemo manum porrigat, nemo misereatur. Nunc non excusari iure non potest, quem ita facti poenitet, vt saure excusationis se dignum ipse non existimet. Sed hæc etià nimis, quando amicus tuus huiusmodi facti memoriam, nò solum aliquo modo literis tradidit, sed quod sequens vita eius faciat obliterari penitus cupit. Vale. Christophorus non aderat cùm tuas accepi. Domino tuo & vniuersæ Bonromæ familiz, quam & amari semper, & nunc plurimùm amo, me non vulgariter commendabis. Perusæ 13. Octobris. 1486. anno gratiz.

IOANNES PICVS MIRANDULA

Iacobo Antiquario suo, S.

Inter voluptates, quas, cùm eram Florentiz, de Politiani consuetudine maximè capiebam, viri mea sententia nostro æuo omnium literatissimi, non erat illa mediocris, quòd tuas ad ipsum epistolas graues illas, semper & elegantes, vt quamq; accepisset, statim mihi dabat legēdas. Delectabar in illis me vehemèter, & prudentia quædam singularis, qua magnis etià in rebus negocijsq; tractandis à prudentissimis commendaris, & orationis cultus atq; sobrietas, tùm quòd in nonnullis honorificam nostri mentionem faciebas, non solum mihi tuæ literæ placebant, sed in illis quoq; ipse mihi placebam, scilicet testimonio tanti viri cedente confictia quæ non nihil dissimulans quod sentiret, qua si ipsa se proderet non magnopere pugnans, & propemodum volens falleretur. Ita duplici nomine tibi eram deuinctus, inde tuæ virtutis hinc collati sæpius in nos non officij modò, sed beneficij, cogitauim non semel agere tibi gratias per epistolam, ne forrè parum gratus aut ne tecum rusticus existimarer. Verùm cùm tu Politianusq; noster pulcherrimũ quoddam inter vos literarum commercium exereceris, nolui Musis importuna Pica obstrepere, quasiq; malè vocalis Anser, alternè sibi cõcinnantes olores interturbare, alloquin tibi animũ nostrũ per Politianũ nostrum patere sciebã, tùm conscius infantiz meæ interprete vtebar eloquentissimo.

Nunc ab ipso missæ ad nos tuæ literæ sunt, quas ad Ricium nuper dedisti, iuuenem

y 3 ingenio-

ingeniosum, in quibus tantum tribuis mihi, quantum nec optare ausim, ne dum mereri me credam. Rupit officij magnitudo nostrorum hæcenus uescio an inciuile, certe non superbum silentium, nec potui tibi non agere gratias immortales, non quod premas me laudibus immodicis, quas non agnosco, sed quod ita me ames, ut tuum illud alioquin constans robustumq; iudicium tauto per te tamen in nobis sub amoris pondere vacillauerit. Debeo igitur tibi super quàm vel ego possim persolvere, vel tu facile credere, nec est quicquam tam arduum, tam difficile, quod uo æquè pro tua dignitate sim facturus, ac pro mea salute. Tu quod in Poliriano me possidebas hæcenus, nunc verò nihil murara re tuis tantum rationibus Pici nomen quod suberat, explicabis. Vale. Ex agrò Ferrariensi, die 28. Iunij. 1494.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Andrea Cornec, S. D.

Satis factum est planè votis meis abundè satis. Andrea charissime: quandoquidem Sex tuis ad Christophorum vtiq; nostrum charissimum literis accepi, isthuc te cum tuo & commodo & dignitate viuere. Est enim, fuitq; semper hoc à me optatum maxime, tibi esse benè atq; beatè, & quo nihil demù habeo maius dicere pro meritis tuis, quod quidem euenturum nunquàm dubitavi. Atq; hoc vnum mihi semper constitit, dum vel lingua tibi superstes esset, vbi gentium fores, futurū te in sublimi. Noui (quod citra adulationē dictum sit) animi tui generositate, quæ nihil humile aut plebeium parietur. Noui virtutes tuas, doctriam, mores, atq; prudentiam, quæ omnia te quocunq; collineabis faciliè perducunt. Valetudinem tantum tibi rimco: sunt enim ab ineunte ætate ut mihi narrare solitus es, in hanc vsq; diem oppressam, debilitatam tamen magis quàm fractam, a deo & illa tuum mouit ingenium, ut vinci nesciat, sed perpetua quadam soliditate sua aduersus fortunæ ictus strenuè pugnet. Habe quoq; uo minus valetudinis rationem, quàm fortunarum, quandoquidem hæc vbi vira deficit, nullæ sunt. Quod verò de me apud omnes honorificè verba facias, facis tu quidem pro tua & humanitare, & veterè in me beneuolentia, debeoq; ob id tibi tantū, quantum qui debet maxime. Sed vereor ne tuam ipsèmet telā retexas, dum meas ineptias, & quæ mihi in ætate reuerere nugæ profluxerunt in publicum euocas: sunt enim ea omnia inepta, satis iuerudita, vel si etiam cum eis benignissimè decideris, non ea certe sunt, quæ eam quam de me isti homines oratione tua opinionem iam fortè conceperunt, sustinere possint. Quæcunq; sint, mittenda duxi, ut tibi vel totius famæ dispensando satisfacerem. Te tamen rogatum velim ut hæc leuiora omnia habeas: nam si res tandem desiderabis meas, & grauiora habemus in manibus, quæ ad vmbilicum nondum ducta sunt. Et hæc quoq; ipsa quæ misimus, ab solutiorem poscebant limam. Verum & tempora, & philosophiæ studia, quibus maxime inuigilo, ab opere me diuerterunt. Redibimus tamen aliquando ad Musas, & si quid excuderimus, tuis auribus dignum, curabimus ad te protinus delatum iri. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

R. C. C. S.

Marthæus noster vir officiosissimus & salutem mihi plurimam tuis verbis disit, & quo me amore, qua beneuolentia prosequare, apertissimè declarauit, pollicitus in super & tuo nomine studium, operamq; tuam, si quando his mihi vti contingerit. Cui officio vrinam par essem parer humanissime. Suscipi enim me in tuam fidem, & inter tuos connumerari & oprari semper, & speravi. At obuium habere te vitro, me tam benigniter, tam amicis, tam liberalibus pollicitis adeuntem, & quasi ad amicitiam, si licet, sed per te licet vocantem, tuam & spem meam, & votum omne superauit. Quid enim aurquaurum est ab eo inuitari, à quo fuerat satis non excludi. Quamquàm fecisti rem, & si non me, te tamen dignam, poteram enim pro meis meritis non admitti, non poteram pro tua humanitate etiam non vocari. Quamobrem quantum, aut mihi gaudeam, aut tibi debeam, quo pacto explicem, qui nec concipio. Certè ob hæc rantò magis tibi debeo, quantò minus hæc (quæ nulla ex parte) mihi tu debeas. Neq; enim nimis sunt illa grandia, & nimis multa, quæ & Marthæus & amici reliqui tetulerunt, ex voluntate potius, quàm ex iudicio hic extimulantes. Sed qualis tamen,

aut quantus sum, patiare me quoque inter omnes esse, qui tuas virtutes, ut taceam cetera, colunt, & admirantur, per quas in te est videre, & quod vincat antiquitate & quod vinci à posteritate non possit, ut dixerim hoc merito, cum in te nihil quod vel in honesto, vel prudentia, vel doctrina sit positum, desideretur. Desiderari hoc vnum debere ab omnibus, ut per te aliquando, iuxta Platonis votum, summa potentia, cum summa sapientia coniungatur: Sed hæc à Deo: A te interim hoc peto, & rogo, ut mihi non referenda gratia, neque enim locus, aut per tuam amplitudinem, aut per meam tenuitatem, sed testandi animi erga te mei, testandæ fidei & observantiæ occasionem præstes. Experieris Ioannem Picum hominem supra omnem opinionem tibi deditum & deuotum, de quo polliceri magis tibi non potes, sed potes ea omnia qualiacunque sint, quæ sunt in eo, quibus tu ipse cum vteris, splendoris tui aliquid inuiches, fientque magna, cum tua esse ceperint, quæ dum sunt mea, magna esse non possunt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

suo Alexandro Cortese, S.

Gratissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas non, ut putas, ad ignotum ignotus, sed ad amicum, & quidem veterem, amicus ne dum ad notum notus nuper dedisti, nosti enim & tu me antea ut scribis, & dignum existimasti quem amares: ego itidem de tua doctrina atque virtute cum à plerisque, tum à Politiano nostro sæpius audiui, cuius iudicio quis non confidat? fecit ille apud me tuæ probitatis fidem, facere potest & apud te ceptæ meæ iam pridem fidem benevolentia. Cui quidem & si erat maxima, per epistolam tamen tuam eos scito cumulos accessisse, quos concipere animo vel pauci possint. Quid enim illa suauis? quid eruditius? ut est docta, ut est amabilis, & Puerio nostro de me amicè magis quam verè loquenti largissimè subscribens. Profecto nec mihi quicquam illa gratius à te poterat contingere, nec tua de me opinio, quicquam honorificentius, pro quibus vniuersis & tibi gratias ago quam maximas, & quæcunque aut mea, aut in me sunt, debere Alexandro meo confiteor. Epistolam quam petis nostram ad Laurentium Medicem, ad te mitto. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Dominico Beniuenio, S.

Salne mi Dominice in Domini sortem electe. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, gratias quod & coram ex fratre dum hic agebat, & per literas ex Petro Antonio nostro cognoui, firmiori te esse habitu corporis & meliori stomacho. Cura si nos omnes, si literæ tibi sunt curæ, valetudinem tuam, de qua profectò non ob id tantum fuis, semper sum sollicitus, quod te amo (amo enim vehementer) quam propterea quod literas amo, quas tecum simul periclitari & credo, & certè scio. Si qua de nostra benevolentia tibi retulit frater, fidem habeas plenissimam, si quid de nostris laudibus, tam parùm ei credas, quam ille me multum amat. Commentariolum nostrum non est quod admireris, ociosi cum esse voluimus, & omnino nihil agere, id egimus, animum remittentes potius quam intendentes. Omnino præludium est commentarium, quæ in Platonis symposium meditatur. Erit in illis quod tu saltem ames & laudes, qui omnia nostra amas & laudas. De concilio, de questionibus, ut puto, retulit frater, iam nosti cur scripserim me tibi laborare, quod à me petis maxime lubens faciam, cum te intellexero, ex ea qua laborasti hucusque corporis imbecillitate, in primis operatamque valetudinem restitutum, quam tibi eo animo precor & opto, quo mihi tu salutem animi precaris & optas. Vale ex Fratta. 10. Nouemb. 1486.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Andrea Cornaro, S.

ET si ad te literas dedi, aut rarò, aut nunquam, cogitaui tamen de te, & tuis rebus, aut sapè, aut semper. Sed nolo tibi spè vendere, nec prius ad te scribè quid faciam tuam vilis, quam cum scitiberè potero quid perfererim. Quod si nunquam tuo vel meo infortunio cõtinget, malo credas me nihil potius quam frustra in tuis rebus laborasse. Sed fortè laxior tibi erit fortuna quam aut ipse speres, aut illa soleat. Carmina nostra non est quod tua Laura moretur, quoniã reuocata ad incudè sunt, ut pressius
y 4 affirmen-

afformetur, nec prodire, quo nunc sunt multa, andent in publicum. Differt autem emendationem instans ratio, & vrgens noui operis quod habeo in manibus hortari Laurentij Medicis, in quo Dauidicos hymnos nō solum illumino longiori interpretatione, sed quoniam quos ecclesia decantat, hi à septuaginta versū sunt interpretibus, eamq; translationem plus quā sexcentis locis, vti parum fidelem Hebræi coarguunt, ego proprietati innixus Hebræicæ & Chaldaicæ literaturæ, cum & sensuum integritati illos ab omni Iudæorum calumnia assero & defendo. Reliquum nō est quod scribam, nisi vt me Hermolao quoties hominem vides, toties non vulgariter commendes. Facitem vir doctus & grauis Iacobus Volateranus amari se à me vehementer intelligat, à quo si epistolas Symmachi ad paucos dies dum scilicet exscribantur, vnquam impetrauero, perpetuo me sibi beneficio deuinciet. Vale. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA BAPTISTA
Guarini præceptoris sue, S.

Quid contrahis frontem? an quod contrā quam præceperis, atque idē iniuria tibi inscripserim præceptorī. Si præceptor non es, iure tuis non sto præceptis. Si præceptor es, iure te appello præceptorem. Tu verò quid discipulum rēnuis, quem tantopere iaudas? Pugnant hæc inter se, nisi alterum fortē amoris est, alterum iudicij, & cuius laudes prædicas ex beneuolentia, eiusdem errata vereris ex conscientia, ne scilicet tibi pudorem faciant, quæ possis fortē laudator, non possis præceptor non agnoscere. At recipe quæso me vel hac lege in participatum disciplinæ, vt te ego in nostræ, si qua erit gloriolæ, participatū admittam, plagas sustinerem solus. Sed quid frigidis iocis moror ardorem meæ lætitiæ, quam ex tuis literis, ex tua tam grani, tam honorifica laudatione concepi, nunc demum mihi arridet, nunc mihi est grata Heptaplus mea postquam sub tuo præconio, quasi clypeo Palladis iam se ostendat æmulis inuulnerabilem. Hortaris me tu ad alias hoc genus scriptiones, quod frustra faceres, nisi dum mihi plena ad eō cera subscribis, igniculos bonæ immittens spei, scisses me ad scribendum quā fuerim antea longē fortiozem. Adeo enim tam iudicio tuo mihi confido, vt quod totius instrumenti veteris enarrandi onus suscepī, cui omnino sum impar, iam tamen solito longē fortius feram. Quod attinet ad libros, fortasse tibi melius satisfacerem si indicem haberem eorum librorum qui sunt apud te, quoniam possent multi ad rem tuam facere, quibus tamen non egeres. Laurentio Medici tua prædicta virtus te fecit commendatissimum. Neq; vnquam inter nos mentio de viris doctis huius ætatis, quin plurimus in ore sit Guarinus, præsertim cum noster interuenit Politianus (interuenit autem semper) qui tibi tantum tribuit quantum nemini. Vale nostrorum optime atq; doctissime, & Pictorium nostrum communes delicias, quantum potes, meo nomine saluere iube.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Antonia Picimanno, S. D.

Nihil rota vita mihi fulsi iucundius his literis quas nupet à te accepi, plenas amoris, officij, humanitatis. Ita sim felix, vt te non fallo, nisi mihi ille fortē dies iucundior, quo me ipse & Grimannus nescio tuus an meus magis, & conuenistis amicē, & honorificē saluastis: quanquā enim velut personam mutuati, nō qui eratis, sed quasi nescio quos lepidō commento nominum mihi vos exhibuistis, suauissimum tamen vestrum ingenium, singulatis doctrina, amabilis grauitas, liberalis modestia, ingenij, os, lepidissimus sermo, Grimannum mihi & Picimannum apertos vetosq; repræsentabant. Quare etsi ipsa falli nomenclaturā, fraudari tamen voluptate non poterā, quæ mihi ex vobis debebatur, dissimulare nomina potuistis, virtutem non potuistis, quæ suo se prodit fulgore & latere nescit. Illa de rebus physicis tam grauis tractatio, illæ acres contortæ argumentationes, illa iudicia castigatissima, quos poterant alios quā vos ipsos mihi denunciare? Gratulabar ego mecummet tacitus, cum vos audiebam, ætati nostræ quæ non vnum vt putabam Grimannum, non vnum Picimannum, sed duos Grimannos, duos Picimannos sæcūdiū protulisset. Vt autē mihi noster Politianus quinam fuissetis, indicauit, iā nō tam ætati meæ quā meo cœpi iudicio gratulari, ita mihi agnouisse in vobis omnia sum visus quæ in illis, id est, vobis cōstant.

tantissimo esse omnium testimonio deprehenderam. Sed videt me agant transferum, & à tuâ epistola ad se vestra laudes abducant, quanquam & illa eodem quoque vocat vel nolentem, sed reprimam me ne videat quasi mutua opera velle laudibus satisfacere, quibus tu plurimis me cumulasti, quæ siue ex animi sunt propensione, siue ex iudicio, nescio honori an voluptati mihi maiori fuerint. Debeo plurimum, mihi Piclmannæ, animo isti erga me tuo. Sed fac quæso tu quoque, si quando accidit, de me periculum, de mea scilicet in te voluntate, cognosces hominem ita amantem tuæ virtutis & studiosum, ut nec ipsi Grimanno tuo primas in te amando sum concessurus. Vale.
Die 9. Julij. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Ignoto amico, S. D.

Quisquis es, noster eris, postquam Roberto Salutato nostro, ut per eius accepi syngrapham es coniunctissimus. Legi literas tuas ad Mithridatem, quas illi absenti reddere non potui. Amate te in illis cepi, non tam iam eo nomine quod te Robertus amat, quam quod te amate literas (& quod est principalis) factarum rerum & legis studiosum esse cognoui. Et quoniam de his, quæ petebas, visus sum mihi posse aliqua ex parte tibi satisfacere, ut hinc bene nostram auspiceret amicitiam, volui quid ego sentirem, tibi significare, quod certe facerem longe locupletius, si hic illos meos omnium hominum amicos, id est, meos libros haberem quos consulerem: sed me illam Romam quasi antecambulones dominum præcesserunt, & ego ipse hæc, petasus iam & caligatus in procinctu cum essem, ad te dedi tam familiariter quam festinanter. Quod petis de Iosepho, scias iustum Iosephum apud Hebræos non reperiri. Sed Iosephi epitoma, id est, breuiarium quoddam, in quo & multa sunt committenda, & quæ de decem tribubus ibi leguntur, quæ post Babylonicam captiuitatem postliminio non redierunt, ea esse ortha & adulterina ex Hebræis mihi plures confessi sunt: quas propter illorum Iosepho nulla omnino fides adhibenda. In Iosepho Græco scio esse quædam quæ de Christo, & fidem & honorificam faciant mentionem, sed eadem esse penitus cum his, quæ in Latinis codicibus leguntur, non assererem, nisi exemplar Græcum, cuius hic mihi nulla est copia, recens legerem.

Et ut ad ea veniam quæ de Chaldæorum Hebræorumque literis desideras, petuntur sum ego sæpe in Mithridatem & multos Hebræos de his quæ apud Hieronymum in Galeato prologo leguntur, ubi ille scribit eosdem olim fuisse Samaritanorum & Hebræorum characteres: Esdræ autem post instaurationem templi sub Zorobabel alias adinuenisse literas, quæ nunc sunt in vsu, nescios se huius mutationis omnes prædicant, & (quod est maius) pro comperto habent ipsam quibus nunc vitimur in Hebraica literatura a picibus vsos & Mosæ & Patriarchas antiquos omnes: cui sententia ut uene mihi subuenit, fidem maximam facit scientia Cabalæ, cuius scriptores, qui cum ipso Esdra in synodo fuerunt, sub ipsis literarum characteribus & figuris, quibus nunc legem descriptam habemus, dissimulasse Mosæ diuina mysteria, & volunt & probant: quod esse nullo modo posset, si alijs Mosæ ab his, quibus nunc vitimur, characteribus vsus fuisset. Quo tamen tutari dictum Hieronymum possum, hoc vnum habeo quod nuper legi in commentarijs libri, quem pater antiquus Abraham de Creatione edidit: dum enim duas illas & triginta portas, quarum meminit, auctores interpretantur, dicunt numerum illum ex decem numerationibus & duabus ac viginti literis constari. Reliquas autem literas quæ sunt, mem, azad, pe, caph, & nunquam duplices dicuntur, quarum characteres sunt γ δ ϵ ζ η θ ab episcopis siue perfectis additas fuisse: hoc est forte Hieronymus intellexit, cuius testimonium & haberi apud omnes omnibus in rebus debet, & habetur profecto apud me sanctissimum.

Alphabetum Chaldaicum quod petis, nec à Mithridate impetrasses, nihil per illud, licet ut à me impetrare possis, à quo posses omnia. Nam ille docere me Chaldaicam linguam nulla voluit ratione nisi adiuratum prius, & quidem conceptis verbis, ne illam cuiquam traderem, facere fidem huius rei tibi potest noster Hieronymus Beniuennius, qui cum adesset forte dum me ille docebat, furens Mithridates hominem eliminavit. Sed ne frustra omnino scripseris, vicarium habes pro Chaldaico Arabicum alphabetum, quod mea manu tibi annotatum mittitur. Reliquum quod scribam nihil

est nisi

est nisi me tui quisquis sis, esse non posse non amantissimum, si ego te amantissimum esse bonarum artium intellexero. Vale, ex Fratta. 10. Nouembris. 1486.

EPISTOLARVM AVREARVM

Ioan. Pici Finis.

AD IOANNEM PICVM MIRANDVLAM

EPISTOLÆ ET TESTIMONIA CELEBRA-

tissimorum virorum, vitæ doctrinæ, & commentationum,

Ioannis Pici Mirandulæ varijs ex lo-
cis collecta.

EPISTOLÆ DVÆ FRATRIS BAPTISTÆ MANT.

Carmelita Theologi doctissimi & eloquentissimi ad Ioannem Fran-

ciscum Picum Mirandulam Concordia comitem,

de morte Ioannis Pici eius

patrui.

Llustris domine, nuper audita morte Ioannis Pici aunculi tui vi-
ti clarissimi atq; doctissimi, sic animo consternatus sum, vt neq; pes, neq;
mens satis suo fungeretur officio: Parum absuit quin & de Deo, & de na-
tura sim conquestus, quod tantum lumen è mundo tam citò sustulerint,
tantum Italix ornamentum, tantam ætatis nostræ gloriam, quasi terrenæ Reipublicæ
bonis inuideant, nulla habita nostri ratione, succiderint inquam dum
cresceret, dum floreret, dum copiolissima ingenij sui fertilitate pasceret vniuersos.
Sed recordatus sententiæ Pauli, qua, inquit, *iudicia Dei abyssus multa*, continui me, ne
malè de Deo, & de operibus eius, impia temeritate sentire. In casu viri huius passa
sunt magnam eclipsim studia literarum, scientia rerum, integritas morum. Erat enim
(vt scis) in patruo tuo sic vitæ sanctimonix coniuncta linguarum eruditio, & humana-
rum diuinarumq; rerum cognitio, vt in vno eodemq; homine videret videre Hiero-
nymum & Augustinum reuixisse. Atq; vtinam opus illud de concordia Platonis & A-
ristotelis antequàm decederet, absoluisset. Pollicebatur enim titulus eius omnem
antiquorum philosophiam, & reconditissimarū ac scitu dignissimarum rerum aper-
tionem. Omnia eius opuscula, quæ absoluit, quæ etiam imperfecta reliquit, sunt o-
mni studio & diligentia cōquirenda. Nam cum à tanta ingenij felicitate proflexerint,
non possunt, non esse dignissima, quæ ab omni posteritate legantur, amentur, & ado-
rentur, ad quod officium te prouocarem, nisi te sic persuasum & animatum fatis cre-
derem. Deerat hoc familix tuæ decus immortale, vt apud nobilitatem antiquissimā,
diuitiarum & opum affluentiam, rei militaris gloriam, collocaretur etiam excellen-
tia tanta sapientiæ, vt omnia quæ apud mortales, summa laude digna sunt, in vnam
domum tuam cōfluerent. Te verò, Ioannes Franciscæ, summa ope niti decet, vt patrui
tui virtutem hæreditate possideas, & vt spiritus eius in te duplicetur, sicut Helix spiri-
tus in Heliseo. Hoc à te expectamus, hoc requirimus, cum eius opuscula collegeris,
precor, vt me quoq; participem reddas, & erit mihi operæ precium isthuc tantæ vola-
ptatis gratia me confetre cum sciero. Distichum in laudem eius ex tempore factum,
quanquam non placeat, tamen subiiciam. Vale princeps optime, & me ama. Man-
tux, die 27. Nouembris. 1494.

Picum Ioannes, Carolus, elementa, Deumq;

Doctus, adhuc iuuenis, sanctificatus obit.

*Epist. 1.
Nunciatio-
ria, lachry-
mæ & cō-
solatio.*

Ilustris comes Ioannes Franciscæ dilatio honestissima tuæ responstionis credi fece-
rar literas meas in via perijisse, & dum propterea nonas ad te dare statuerem, iamq;
incepisssem eas exarare, superuenerunt tuæ desideratissimæ, ornatissimæ, iucundissi-
mæ. Noctē insequuta credo ex eo quod die cogitaueram dormienti mihi sub auro-
ram tempore quo cerni somnia vera solent, visa imago patrui tui iam vita functi su-
peruenire, & mecum multa de angelorū natra, de spirituum ætiorum ac terrestriū,
aquaticorum etiam speciebus, nominibus, officijs, cum summa vtriusq; nostrum vo-
luptate

Imptate differere. Et cum eum interrogassem cur balbus esset (balbus enim videbatur) id signum esse respondit imperfecti & inabsoluti sermonis, quem de rerum natura, & de philosophia iam dudum inchoarat. Videbar accensus desiderio percunctandi de rebus occultis plurima, quæ nobis mortalibus mirabilia sunt & ignota: & nescio quo pacto id primum occurrat quid scilicet amuleta prædesse insauribus, & corallia, & id genus alia, quæ infantulorum collo alligantur: respondit in his aliquando aliquid virtutis inesse, & hoc ad magiam naturalem pertinere, sed ut plurimum damnatas consuetudines, & superstitiones esse: his dictis evanuit, & ego expergestactus diu mestrudq; cogitavi, quæ colloquuti fueramus in somnis, quia non inania esse, sed penſi aliquid habere videbantur.

Scribo autem hoc non quodd in somnijs vllam fidē adhibeam (id enim est & à professione mea, & à natura alienum) sed quia non satis mirari possum, quonā pacto fiat ut dormientes dispurent, doceant, discant, & ea plerunq; faciāt, quæ à vigilantibus fieri sit impossibile, vel certē difficile. Habēt certē nescio quid diuinitatis animæ nostræ & si sanctē ac piē viueremus, nec tot negotiorum ambagibus circumageretur animi nostri, haberent nobiscum spiritus separati magna commercia. Sed de his hæcenus.

Quod velis, ut scribis, parui tui vitam conscribere, & laudo, & ut maturius id agas hortor, & obsecro: id enim officij tibi maximē congruit, & tibi pluribus de causis est assumendū: nam stylo & eloquentia plurimū vales, quod est naturæ, & industriæ, & Dei donum singulare. Item quodd gentilis eius sis, & tam mirabili viro arctissima cognatione propinquus, quō sit ut eius gloriæ non esse particeps non possis. Nec vllō modo pati debes ut clarissima familia tua, quiequam tanti ornamenti ac splendoris amittat. Accedit ad hæc, quōd nulli magis quā tibi nota esse debet eius vita, quā tibi, iam pridem imitandam proposueras, & quidem sapientissimē: erat enim egregiū quoddam sanctimonix & religionis exemplar, in quo totius sapientix lumen apparebat. Dicam ergo tibi quod Christus dixit Apostolis: Colligite fragmenta ne pereant: & id tantō studiosius agendū quantō nobis, qui superstites sumus, & futuræ posteritati magis est profuturum. Proculdubio & si video magis ei gratulandū qui postquam tam breui nauigatione tantum spiritualium opum congestit, tam feliciter in portum peruenit, non possum tamen de tanti viri iactura tecum non dolere. Mors Georgij Merulæ primū condiscipuli, postea præceptoris mei (nam sub Gregorijs Tiphernate commilitauimus) tristitia me affecit, sed erat ille iam grandæuus & senio ingrauescente, iam inutilis & functus officio. Hermolai & Politiani duorum illustriū virorum lamentabilis occasus, attulit & mihi & omnibus literatis graue eordolium: sed alijs hoc vulnus insedit, & longē maiorem in Pico nostro iacturam passa est res literaria: Eloquentiæ campi lugent, Mathematicarum arrium studia cōeiderunt, Philosophia omnis, ac metaphysices, & theologiæ altissimæ speculationes, quas ille amplificare ac illustrare iam cōperat, deinceps obmutescunt. Sed parco iam, ne dolori iusto plus indulgeam. Curandum magis est ut ei & scientiarum studijs ac exercitijs & morum integritate ac religione similes euadamus, & pari cum eo negotiatione ditati, perueniamus olim quo ille iam peruenisse se gaudet. Quā primū poterō veniam, ut diuini eius ingenij reliquias immortales, quæ apud te sunt, videā & adoream. Interea scribendæ eius vitæ da operam, & me ama. Bene valeat D. tua, cui me commendando. Mantuæ die 3 Jan. 1495. Frater Bapt. Mant. Car.

EPISTOLÆ QVINQVE HERMOLAI

BARBARI VIRI CELEBERRIMI

Patriarchæ Aquileiensis.

HERMOLAYS BARBARVS IOAN.

Pico Mirandulano, S. D.

Vt verò, Pice, ad eò nihil mihi debes, aut silentij, aut officij alliculus erga te mel nomine, ut mihi literæ tuæ magno etiam rubori fuerint, qui negligentiam meam pro tua deprecari apud me, cum vtrunq; à nobis apud te prins quæcunq; mercede redimi debuerit: hæc ingenij tu bonitas, candor, æquitas: Agnosceis alienam culpam, cum aut vitare aut partiri certē possis, in mu-

Epistol. 1.
ratiſſima
co' incensio
officia.

tuo

tuo crimine sollicitus es, qui & antecategoria, & causa etiam meliore securus esse poterat, aut reus est uterque, an non tu. Alioquin iam quod ad te attinet purgasti, reliquum est ut & ipse satisfaciam. Sed quid à me, ad te potissimum scribi potest, inhortabor ut literas amare pergas, in quibus es eminentissimus, monebo ut virtuti & bonis moribus dedare, in quibus tantum profecisti ut difficile cognitu sit, utri philosophiæ parti maiorem operam impenderis, ei quæ spectatiuas & instrumenta continet, au ei quæ dogmaticen paræneticenq; complectitur, omnino summum & humano capiti maius est, quod tu aut genio, aut certe opifici tuo debes, tam tenera ætate consequurus; quod extrema senectute impudentissimum sit optare. Non sunt hæc, Picce, tua, naturæ sunt, Dei sunt, quanquam si aliquid tuum est, hæc maxime tua sunt: Vnde quantum minus tua dici possunt, nobilitas fortunæ, valetudo, forma, quibus bonis tam nulli cedis quam nec illis, quæ magis tua sunt. Huc te hortor conuertere, hoc diu & nocte volue, quantum nomen ei sis, qui te vsq; adeo ditauit, ut nec soluendo, nec expulso sis unquam futurus, quæ possides. Cogita quantum possit, qui te ista posse voluit, quantum amet, qui de tam multis millibus sibi legit, qui senes puer ferè vinceret, quiq; nondum ephæbos cruditorum hominum coronas in admirationem doctrinæ tuæ verteret, nisi hoc vides, nisi æstimas, iam nunc affirmo tibi, & libera voce prædico, te non tantum esse quantum es. Immensum & infinitum est quod mihi de te prædico spondeo, & spondeo, sed opinionem præsumptam, nec oratio, nec prædicatio consequitur: facio ego ut solent, qui quanto plus aliquem mirantur, & explicare volunt quod sentiunt, eo minus id assequuntur, quod volunt, ut quanquam magnum aliquid animo concipiunt, verba tamen desunt, & moliri potius quam dicere potuisse videantur. Proinde tu ne hæc ausculta, quæ nec de te scribo forasq; promo, sed illa potius intellige, quæ intus de te solus & tacitus loquor, tantò hercule maiora, quanto cogitatio sermone hoc est. Marfilium saluta & Saluiatum tuum. De Poliniano nihil opus est labores, quia breui (ut audio) mecum erit, quod nihil mihi poterat in hac legatione rotaiucundius accidere. Bibliothecam isthuc in dies maiorem & ornatiorem instrui, tam gaudeo ut nihil supra, debent Florentinis literæ, & inter Florentinos Medicibus, & inter Medices Laurentio, qui gentilicium hoc familiæ suæ decus, non minori cura fouet quam rempublicam, cuius administrandæ constituendæq; ius habet. Vale Mediolani Calendis Ianuarij. 1487.

HERMOLAY BARBARVS RO-
berto Saluiato, S. D.

FAlleris, Saluiate, si quid aliud præter occupationes meas suspicatis fuisse, quam obrem tibi nondum responderim, vulgaris hæc & iactata silentij redemptio. Sed me hercule tam vera ut nisi tu eam probes, de meo in te amore, fide, studio malè meritis esse videatis. Grarissimæ mihi semper literæ tuæ omnes, sed illæ supra modum, in quibus Mirandulani mei nomen atq; mentio: nihil est vno eo mirabilius in literis, nemo quem laudari, ornari, in cælum tolli malim, nemo à cuius prædicatione digredi minus possim, in quo sum fortasse, nulli tamen esse videor intemperans, tam multa in eo laus, tam nulla finiendæ laude, ut iam & ambitioni, & assentationi locus desit. Apologiam eius legi, & in ea me, quid ille mihi tantū tribuit, tam parum merenti per ordinario ressi, ne dicam gregario, tam honorifica præfatione denunciatur? Illo præsertim opere quo nihil subtilius, vehementius, acutius, de quo tamen satius est iudicium meum differam tantisper, dum planè totum perlego.

Quam autem rescire cupis quid agam, eqnuid aliud possum dicere quam studeo: publica quidem curatio, non nihil instantiæ ille meæ detrahit, imò studijs non instantiæ. In isto enim acrius, & pensum exigo acerbius, quod mihi his maior abstulit assiduitate fastio, quātō mihi negotiorū plus accessit, tantō auuditatis & alacritatis plus in cussit. Itaq; ferias illas omnes, quas valetudini priuatus homo dabam, in publica distribuo, itaq; mihi ex vna causa deperit, ac decedit, alia ratione corrogo. Credo aliàs ad te scripsisse aut dixisse tibi, qui ex me audierint instrumentū Aristotelis (ita enim logicen Peripatetici ferè appellant) itemq; libros octo de auscultatione physica, & tres eius rhetoricos in Latinū à me pridè conuersos. Dioscorides iā perfectus est, manus ei nunc à me summa imponitur, parata, filiz dos est, propediem locabitur. Tum leuatus onere,

Aristo-

Aristotelem aggrediar totus totum, qui nisi alio me Deus aduocet, ab Dioscoridis editione biennio ferè prodibit absolutus, utique in logicis, & cum eo commentarij, quos in posteriores analiticos iam perfecimus, post emissã hæc inibo naturalia & diuina. Item Rhetorica & Poëtica partim commentationibus, partim annotationibus, omnia eius philosophi volumina pro virili mea instruens. Sunt enim & in problematis & in animalium historijs nonnulla, quæ claritatem lucemq; desiderant, ea cursum & breuis annotamenti lumine præterfluam paratus. Nihil præterea nouum aggredi tota vira, etenim comprimenda mihi est auditas, imò improbitas hæc ingenij, ne dum rectibile ac fertile haberi se vult, id est, operosum & ambiciosum esse videatur, quo tidie verius experior quàm dici solet paria esse, amplecti omnia & nihil. Vale Mediolani. 12. Calen. Nouembr. 1488.

HERMOLAYS BARBARVS

Ioanni Pico, S. D.

Hexameron tuum nudiufertius ad nos Saluati opera delatum, ita auidè legi, vt prima statim die nec tota sine interpiratione totum hauserim. Tria me in eo mirificè delectant: Primum quod oratio tua docet & mouet, id quod & in sacris literis veteres theologos, & in philosophia etiam naturali Pythagoricos & Platonicos obseruasse constat, recentioribus in docendo tantum sudantibus: Alterum quod in tanta rerum copia & impunitate diripiendi, tam castas & innocentes manus habes, vt in hoc scribendi genere, te ipsum non alium sequutus esse videare, atque hoc iam nec cum veteribus, nec cum neotericis commune, sed tibi peculiare atque tuum est, in quo quidem (sensum tibi meum aperiã) ita sum affectus, vt quoniam hæc priores illi non dixerunt quæ tu dixisti, nihil ferè dixisse mihi videantur: Tertium quod video re non tam Aristotelis quàm Platonis & seclarij eius sacris initiatum, plenos inde haustus in hanc lucubrationem cõtulisse. Omitto quàm multa ex Plotino egregia, quàm cursim & eleganter attigeris, vt quicquid ferè quatuor eius & quinquaginta volumina in sex nouenarios à Porphyrio digesta continent non plus legisse quàm edidicisse videaris. Nec illud præterire possum, quòd inter nouos & veteres theologos ita medium te geris, vt nec illorum simplicem maiestatem oderis, nec horum ambitiosa subtilitate rapiaris. Ita fit vt dum alteros imitari vis, alteros potes, vtriusq; generis optima decerpseris, id quod in ipsa quoq; Dauidici poematis enarratione facturum te speramus. Vale. Ven. prid. No. Sc. 1489.

HERMOLAYS BARBARVS IOAN.

Pico Mirandula, S. D.

Salve humanissime Mirandula. Ego verò de te tam libenter vbique prædico, vt nihil maiore volupate faciam, non solum quia nihil (vt inquit Plato) incundius auditur quàm veritas: sed etiam quia, vt Palemo inquit, multò est dicere quàm audire vera incundius: Accidit quòd labore nullo, vt est apud Aeschylum, Menandrum, & Euripidem, sæpè etiam non quæsitã veritas prodit, inuitissimo etiam plerunq; homini expremittun, nullis quæstionibus, sed sua tantum vi. Hæc est tyrannis illa, quam tu candorem tuum sequutus, humanitatem & bonitatem interpretaris, & Hercule tu iam tantus es, vt qui te non laudat, iudicio & existimationi suæ detrahat. Rem suam agunt, rationibus suis consulunt, suam famam redimunt, qui fauent & cupiunt tui. Multa sunt in diario suo nomina, quæ tu nescis, tibi creditores tui debent. Multi consilium Prodiçi sequuntur: Dant vt accipiant, manus manum scabit, vt Epicharmus recinit, quantò sanè creditoribus, id est, laudatoribus tuis minus debes, tantò plus tibi, qui eos velint nolint creditores facis tuos. O inauditum genus, æris alieni creditores esse, non esse debitorem. Sed occupariotum sum quàm vt tecum diutius lustrare possim. At tu quam solutus es, dij boni, vt quenquam patiare seriantem. Haetenus obscuro me tuleris, longiorum iocum aliquem vt admittas non postulo, officitiumculam breuiorem postulo. Vale cum Poliriano meo. Romæ idibus

Augusti. 1490.

Benè est, benè conuenit, qui multum amas, multum vt mihi pontificatum Aquileiensem congratuletis, multò etiam maiora mihi tribuas & omineris, quàm aut possum optare, si sim cupidissimus, aut prometeri si modestissimus. Scio pietatem tuam erga me, video quanti me facias. Agnosco vim amoris tui, nihil habeo compariatus, vti nam aliquando sit vt mihi tecum viuere, de natura, de Deo, de sanctis moribus philosophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum secundis meis rebus accesssionis factum iri iudicem, si hoc eueniat, nec possum exptimere, nec si possum, hoc vti que loco velim. Obsecro si me vnquam beneuolentia tua dignum existimasti eodem numero & loco etiam nesciore si fieri potest apud te censear Her. & sacerdos, vt quem paganum seculi dilexeris militem Christi factum arctius colas & chariorem habeas. Ego te & clarissimas virtutes tuas, tam possum non predicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, si assentior aut mentior tibi, hoc est, doctis omnibus sim contemptui, tenuit me pridem super te rebusq; tuis, * nunc stupor & ecstasis scientiæ: Patienter hæc leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ possides non tua, nec de peculio tuo esse, sed profectitia & dominica: Ignosce, rapuit & euexit me transuersum veritatis Aquilo & charitatis Fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR.

Ioanni Francisco Pico.

Illustris comes ac domine, Patruui tui viri doctissimi ac eloquentissimi apologiam vel magis apologiæ prologum legi, tanta animi voluptate, quanta veritate subnixa est, quanta luculentia splendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem semper prosequutus sum. Sed eam legendo dum cupio sedare sitim, sitis altera creuit, desiderium scilicet videndi reliquum, quod cum tuæ dignationis munere consequurus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergressus est patruus tuus Ioannes Picus iudicio meo omnis ætatis nostræ philosophos, his potissimum rationibus, quòd alijs in Aristotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus æuum consummentibus, ipse Herculeæ andacia omnium philosophorum sectas ac familias veteres ac nouas miro ingenij vigore scrutatus est, & quod neotericis nullum orationis florem sequentibus, ipse ita philosophiam cum eloquentia coniunxerit, vt antiquam & veram Academiam instaurasse dici possit, quæ tanto maiore admiratione digna sunt, quanto celeriore studio & paucioribus annis ad tantam virtutis & gloriæ sublimitatem ascendit: nec videtur scientiam vt ceteri labore ac studio multisq; lubricationibus quæsiuisse, sed totam simul casu reperisse, vt his accidere solet, quibus longè aliud agentibus ex insperato thesaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix nostra ætas tanto viti huius illustrata splendore. Vale princeps dignissime & memento quantum te niti oporteat vt patruui habearis dignus imitator. Odio habeo ista locorum interualla, cupio enim tecum esse, vt possemus studiorum tu meorum & ego tuorum particeps esse. Iterum benè vale & Deum time. Mantuæ die 39. Octobr. 1494. Frater Bap. Mant. Car.

MATTHAEVS VERONENSIS CANONICVS

Regula Rob. Saluiato, S. D.

Interpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia, Ioan. nostri Miran. quam dono mihi misisti, ab illo Heptaplus inscripta atque notata, & si planè huiusmodi sit vt ab legente & percurri simul & intelligi haud facillè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, vt cupidus finis anhelum nusquam spiritum retinens, illud non tam degustauerim, quàm certè vorauerim, ruminandum per moram acriori deniq; studio & longiore lucerna. Visus est mihi Ioan. hic noster non modò philosophiæ omnem & quicquid naturæ legibus continetur, callere ac bene sapere, sed super humana etiam sese attollere, peruolare sublimia, & arcana mysteria sacramentaq; celestia ad mysticos sensus allegoriasq; flexisse, quæ nostri temporis, qui sapientes habentur & eruditi, vix aut notant aut prorsus intentata prætercunt, difficillima atq; celestia hic

ſia hic enucleat, & quantum res patitur, Sole ſplendidiuſ aperit, pateſcit, illuſtrat, & quod mirabile eſt, iuuenis adhuc & in ſeculo agens apud Dionyſios, Hilarios, Damascenos, Aurelios, Ambroſios, Hieronymos, & priſcos huiuſmodi reliquos ſanctiſſimos & rariſſimos viros ſe proximè ingit, quem omnis ſit admiratura poſteritas, cùm liuor quicuerit, & authoritatem dies lenta præſcripſerit. Quid, ſupreme Deus, darum illum arbitremur, ſi par animo ei vita contigerit? qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obſtupescit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè erudiſſimus iam ſit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in ſacris præterea tantura equidem poſſit, quantum vix credibile eſt quenquam alium poſſe: verùm quicquid deliciarum expectamus in proximum de Pſalmis carminibusq; David, quæ tractat iam pridem, interpretatur, & explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; ſuper ijs ſcriptum reliquere, ad quod negocium perſcendum lætor meo hoc tempore noſtro in Feſulano cœnobio ocium ſibi delegerit, quem planè & videre, & audire felicitas eſt: habeoq; itaque tibi mi Rob. gratias quantas ſanè poſſum, qui in primis opus tam diligenter & emendatè curaueris imprimi, quod ad communem vtilitatem & generoſi tui animi laudem ſpectat, ſubinde quod me protinus illo donaris, in quo ut gratus tibi ſi quo modo poſſum videar, en noſtrum aliquid accipe quod viciffim legas & fortè deguſtes, cæterùm Vale, & felix in Chriſto age, ex abbatiâ Feſulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BAR-
bari ad Ioannem Picum.

O Præclate & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cùm optima ſint ea quæ tu ſcribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ ſunt peſſima, ut videantur eſſe tua, quæ ſunt optima: nam demittere ſe ac deſcendere pluriſ eſſe deſpoto, quàm in aduſa conari: Ut enim ſit hoc honeſtius, illud certè laborioſius & operæ maioris, proinde ſiue vt talia credis eſſe noſtra, quibus imitandis operam impendas, ſiue hoc agis demerendi mei cauſa, utroq; modo tibi plurimùm debeo, relaturus aliquando gratiam nolo dicere cùm potero (nunquam enim potero) ſed cùm tu ipſe vel tui poſſe me putabis. Tanta enim eſt familiæ tortus veſtræ bonitas & humanitas, ut beneficiū, quod non eſt, imputare pro beneficio ſolearis. Quamobrem ex vſu meo fecero ſi vobis & modum & tempus repoſcendæ gratiæ reliquero, ut in expunſione rationum paralogiſmus omnis & impoſtura non à me, ſed à vobis tota proficiſcatur. Quæ verò de ratione ſtudiorum tuorum ſcitè ſcripſiſti & communicanda mecum eſſe voluiſti, maxima voluptate nos aſſecerunt, gratularus ſum huic ſeculo vitum tanta doctrina, ut nihil ferè nesciat, tanta cura ut nihil omnino ſcire videatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentiſſimum, animaduerto te Philoſophum, prius Ariſtotelicum, nunc Platonicum eſſe factum: Video literas Græcas, quæ in te ſolæ deſiderati poterant, & ſine quibus nihil eras futurus non didiciſſe modo, ſed & hauſiſſe, idque facilitate tanta celeritateque ut literas Græcas ignoraviſſe aliquando te, neque tu meminereſ neque perſuadere poſſis alios, id quod de Hieronymo Donato meo, non plus libenter quàm verè prædico. Hottarer te ad has literas vt eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, ſed non indiges calcaribus: & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cùm ipſe in quodam literatarum ad te mearum angulo quaſi aliud agens & in tranſcurſu philoſophos xui noſtri barbaros inſectarus eſſem, quibus te quoque inſenſum eſſe factum & nuncium tenuiſſe ſcribis, occasione hinc atrepta litem & controverſiam veretem inter nos & illo de genere dicendi philoſophorum multis millibus verſuum comprehenſam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos miſiſti, perfectum celeritate tanta, ut niſi qui opes ingenij tui perfectiſſimas habebam, credideris fuiſſe tibi pridem hoc argumentum, ut ad primam quanque occaſionem proferre poſſes. Sed vt ea mihi res & feſtior & iucundior eueniret, homo lepidiſſimus, humaniſſimus, latiniſſimus, barbaros contra Barbarum defendis, vt hoſtis pro hoſte, ſocius contra ſocium, ipſe contra teipſum ſtare patrocinaſq; ſimulareſ:

& reliqua.

Benè est, benè conuenit, qui multum amas, multum vt mihi pontificatum Aquileiensem congratuleris, multò etiam maiora mihi tribuas & omlueris, quàm aut possim optare, si sim cupidissimus, aut promereri si modestissimus. Scio pietatem tuam erga me, video quanti me facias. Agnosco vim amoris tui, nihil habeo comparatus, vtinam aliquando sit vt mihi tecum viuere, de natura, de Deo, de sanctis moribus philosophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum secundis meis rebus accessiois factum iri iudicem, si hoc eueniat, nec possum exprimere, nec si possum, hoc vti-que loco velim. Obsecro si me vnquam beneuolentia tua dignum existimasti eodem numero & loco etiam meliore si fieri potest apud te censear Her. & sacerdos, vt quem paganum seculi dilexeris militem Christi factum atq; uis colas & chariorem habeas. Ego te & clarissimas virtutes tuas, tam possum non prædicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, si assentior aut mentior tibi, hoc est, doctis omnibus sim contemptui, tenuit me pridem super te rebusq; tuis, * nunc stupor & celsas scientia: Patienter hæc leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ possides non tua, nec de peculio non esse, sed profectitia & dominica: Ignosce, rapuit & euexit me transuersum veritatis Aquilo & charitatis Faunius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR.

Ioanni Francisco Pico.

Illustris comes ac domine, Patruī tui viri doctissimi ac eloquentissimi apologiam uel magis apologie prologum legi, tanta animi voluptate, quanta ueritate subnixā est, quanta luculentia splendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem semper prosequutus sum. Sed eam legendo dum cupio sedare sitim, sitis altera creuit, desiderium scilicet uidentis reliquum, quod cum tuæ dignationis munere consequutus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergressus est patruus tuus Ioannes Picens iudicio meo omnis ætatis nostræ philosophos, his potissimum rationibus, quod alijs in Aristotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus æuum consummentibus, ipse Herculeæ audacia omnium philosophorum sectas ac familias veteres ac nouas miro ingenij vigore scrutatus est, & quod uoceticis nullum orationis florem sequentibus, ipse ita philosophiam cum eloquentia coniunxit, vt antiquam & veram Academiam instaurasse dici possit, quæ tanto maiore admiratione digna sunt, quanto celeriore studio & paucioribus annis ad tantam uirtutis & gloriæ sublimitatem ascendit: nec uidetur scientiam vt cæteri labore ac studio multisq; lubricationibus quæsiuissē, sed totam simul casu reperissē, vt his acclidere solet, quibus longè aliud agentibus ex insperato thesaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix nostra ætas tanto uiri huius illustrata splendore. Vale princeps dignissime & memento quantum te niti oporteat vt patruī habearis dignus imitator. Odio habeo ista locorum interualla, cupio enim tecum esse, vt possemus studiorum tuorum & ego tuorum particeps esse. Iterum benè vale & Deum time. Mantuæ die 39. Octobr. 1494. Frater Bap. Mant. Car.

MATTHAEVS VERONENSIS CANONICVS

Regula Rob. Saluato, S. D.

Interpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia. Ioan. nostri Miran. quam dono mihi misisti, ab illo Heptaplus inscripta atque notata, & si planè huiusmodi sit vt ab legente & percurri simul & intelligi haud faciliè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, vt cupidus finis anhelum nusquam spiritum retinens, illud non tam degustauerim, quàm certè vorauerim, ruminandum per moram acriori deniq; studio & longiore lucerna. Visus est mihi Ioan. hic nonster non modò philosophi omnem & quicquid naturæ legibus continetur, callere ac bene sapere, sed super humana etiam sese atollere, peruolare sublimia, & arcana mysteria sacramentaq; celestia ad mysticos sensus allegoriasq; flexisse, quæ nostri temporis, qui sapientes habentur & eruditi, vix aut notant aut prorsus inenrata prætercunt, difficillima atq; celestia hic

stia hic enucleat, & quantum res patitur, Sole splendidius aperit, patefit, illustrat, & quod mirabile est, iuuenis adhuc & in seculo agens apud Dionysios, Hilarios, Damascenos, Aurelios, Ambrosios, Hieronymos, & priscos huiusmodi reliquos sanctissimos & rarissimos viros se proximè iungit, quem omnis sit admiratura posteritas, cum liuor quieuerit, & autoritatem dies lenta præscripserit. Quid, supreme Deus, darum illum arbitremur, si par animo ei vita contingeret qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obfufecit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè eruditissimus iam sit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in sacris præterea tantum equidem possit, quantum vix credibile est quenquam alium posse: verum quicquid deliciarum expectamus in proximum de Psalmis carminibusq; David, quæ tractat iam pridem, interpretatur, & explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; super ijs scriptum reliquere, ad quod negotium perficiendum lætor meo hoc tempore nostro in Fesulano cœnobio ocium sibi delegerit, quem planè & videre, & audire felicitas est: habeoq; itaque tibi, mi Rob. gratias quantas sanè possum, qui in primis opus tam diligenter & emendatè curaueris imprimi, quod ad communem vtilitatem & generosi tui animi laudem spectat, subinde quòd me protinus illo donaris, in quo ut gratus tibi si quo modo possum videar, en nostrum aliquid accipe quod vicissim legas & fortè degustes, cæterum Vale, & felix in Christo age, ex abbatiâ Fesulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BAR-
bari ad Iohannem Picum.

O Præclare & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cum optima sint ea quæ tu scribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ sunt pessima, ut videantur esse tua, quæ sunt optima: nam demittere se ac descendere plures esse deputo, quàm in ardua conari: Ut enim sit hoc honestius, illud certè laboriosius & operæ maioris, proinde siue ut talia credis esse nostra, quibus imitandis operam impendas, siue hoc agis demerendi mei causa, utroq; modo tibi plurimum debeo, relaturus aliquando gratiam nolo dicere cum potero (nunquam enim potero) sed cum tu ipse vel tui posses me putabis. Tanta enim est familiæ totius vestræ bonitas & humanitas, ut beneficium, quod non est, imputare pro beneficio soleatis. Quamobrem ex vfu meo secero si vobis & modum & tempus reposcendæ gratiæ reliquero, ut in expunctione rationis paralogismus omnis & impostura non à me, sed à vobis tota proficiscatur. Quæ verò de ratione studiorum tuorum scitè scripsisti & communicanda mecum esse voluisti, maxima voluptate nos affecerunt, gratulatus sum huic seculo virum tanta doctrina, ut nihil ferè nesciat, tanta cura ut nihil omnino scire videatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentissimum, animaduerto te Philosophum, prius Aristotelicum, nunc Platonicum esse factum: Video literas Græcas, quæ in te solæ desiderari poterant, & sine quibus nihil eras futuras non didicisse modò, sed hausisse, idque facilitate tanta celeritateque ut literas Græcas ignorasse aliquando te, neque tu menineris neque persuadere possis alios, id quod de Hieronymo Donato meo, non plus libenter quàm verè prædico. Hortarer te ad has literas uti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, sed non indiges calcaribus: & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

I Am cum ipse in quodam literarum ad te mearum angulo quasi aliud agens & intranscursu philosophos tui nostri barbaros insectatus essem, quibus te quoque infensum esse factum & nuncium remisisse scribis, occasione hinc arrepta litem & controuersiam veterem inter nos & illo de genere dicendi philosophorum multis milibus versuum comprehensam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos misisti, perfectum celeritate tanta, ut nisi qui opes ingenij tui perfectissimas habebam, crederetur fuerim, paratam fuisse tibi pridem hoc argumentum, ut ad primam quanque occasionem proferre posses. Sed ut ea mihi res & festiuor & iucundior eueniret, homo lepidissimus, humanissimus, latinissimus, barbaros contra

Barbarum defendis, ut hostis pro hoste, socius contra socium, ipse contra teipsum stare patrocinarisq; similes:

& reliqua.

MOdò si quis est illo grege, qui possit ea capere, quæ dixisti tanto cultu prædita, tot luminibus, tot emblematis oculos adeuntium stringentia. Adde tui sententias prurientes, tam multas historias & exempla remotioris doctrinæ quasi flosculos & omnino * ad quæ si qui sunt ex illis paulò minus asini volebam dicere *quædam* auriculas tantum mouent, cæteri diffugiunt, respuunt, detestantur: & reliqua.

EIVSDEM EX ALIA.

SAlue, accepi librum Pici de Septem dierum enarratione, cuius item exemplar non pridem ad me miserat Iacobus Volateranus summi Pontificis nuncius. Percurri opus quoad licuit, inter æstum & puluerem. Digna diuino & admirabili ingenio scætura, sane seges & materia operis tumultuariam, & ad præsens compararam sententiam non exposcit. Sed simul dici potest, Picum doctissimum, eloquentissimum, & Christianissimum omnia in ea ætate assequutum esse, ferè prodigiū est. Debeo tibi plurimum, & c.

EX SEBASTIANI PRIOLI EPISTOLA.

NON melatere, neq; vnquam dum Parauij vitā degeres, latuit Ioannes Pice Mirandula, quanta esset ingenij tui præstantia, quantaq; sacunditas, quòd tu cum pluribus rebus semper, tū vel maximè hac tua eruditissima in Mosén enarratione planius indicasti. Ea enim vt de me ipse loquar omnem meam opinionem, quæ de te pridem conceperam optimam, non confirmasti modò, verum etiam mirum in modum souisti, auxisti, & ad apicem quoq; euexisti. Profectò adeò sum hoc tuo in opere legendò delectatus, vt nihil aut præstantius aut dignius haberi posse existimè, quòd ab omnibus sit aut legendum aut audiendum. Nam cum hoc tuo luculentissimo opere complura laude digna esse noscantur, quæ siue coniuncta modò, seu per se etiam singula plurimum valerent, illud in primis videtur, quòd vt diuinus, non vt humanus, ore (vt inquit ille) diuino es loquutus. Præterea eam tu sis adeptus, in enarrando Moscos ænigmata facilitatem, quam Iesus Christus tibi vni benè alioquin de eo merenti concessisse videtur, præterea ne mini. Non ignoro enim hoc potius supracælestis cuiuspiam naturæ esse munus, quàm inferiori vlla incomparatum. Ii quidem non fieri posse humano ingenio quempiam per hos tuos, qui pauci sunt annos, tres linguas percurrere, ne dicam quidem satis callere, vt tu calles. Deinde eas etiam pernoscentem, tam abstrusos, tamq; reconditos sensus Moscos, soluere pariter, & interpretari, demum non inculte neque barbarè, sed Romano & Latino sermone loqui & scribere, quæ aggressus es: ita enim vt tu scripsisti, paucis quos æquus amauit Iupiter scribere contigit: Quare te vt alterum Hieronymum trium linguarum peritissimum posteritas commendauit. Proinde tibi gratulor, quòd nomen tuum æternum, sempiternumq; reddidisti: Etenim hac tua vtilissima incubratione tantum sint tibi debitori omnes literarum studiosi quòd eam omnibus legendam dedisti, quantum Platoni, Aristoteliq; vniuersæq; Peripateticorum scholæ sese debere fatentur. Quorum in numero me ascribi volo, quandoquidem tui amantissimus sim, tuiq; studiosissimus sim, semperq; etiam fuerim. Vale, & me tuæ præstantiæ commendo plurimum. 12. Calen. Octobr. 1489. Venetijs. Tuus quantus quantus est Sebastianus Priolus charissimè Petri, S. Marci procuratoris filius.

HIERONYMVS DONATVS

Roberto Salutato, S.

PRONOCATUS sum abs te in amore grandibus blandimentis, paulò antè suauissimo Heptapli munere, dein proximis humanissimis & elegantissimis literis tuis: vtrunque per se satis esse potuit ad omnes amicitia numeros complectendos. Accessit eodem Seraicus noster in literis & moribus tam probus, quàm elegans, cuius etiā causa te non summo opere amare non debeo, ex quo quantum humanitati tuæ debeam, malo mihi conscius esse, quàm ad te scribere. Pici erga me beneuolentia iam antè perspecta, vel in fide testimonij tui gratiorem apud me iudicaturam meretur. Scio quanti facere debeam, amari & laudari ab eo homine, in quo doctrinarum & morum precia cum summa æui nostri gloria consenserunt. Illus Heptaplium admirari magis quàm iudicare conuenit. Id scribendi genus me mirè delectat, quòd non aliunde
tberio.

uberiorem segetem video & doctrinæ & eruditionis quàm ex sacris literis, sed ea audacia felix est. In paucissimis inter quos Picus meus, illum quantum potes, meo nomine saluere iube, vel hoc ipso mihi maxime charus sum, quod cum vehementer amo. Tu Salutate mi tantum tibi de me polliceberis, quanti præstari conuenit ab homine amicissimo, & beneuolentissimo. Vale, Mediolani, die 15. Octobr. 1489.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO

Principi Iohanni Pico Mirandula, S.

Piciorius noster suo sibi celeriusculo gradu proximis diebus tuū ad me munusculum attulit, huic quid dixi munusculū ob numerum chartarū? munus porius maximum, ob latam multiplicemq; scientiam, & facundiam libelli tui, de quo quid attinet à me multa scribi, cum omnium sententijs, qui sunt in iudicū albo, iam sit assequutus, ut nec laudatione crescat, nec vituperatione minuat: finiam vno verbo, ex tuo (quando ita vis) præceptore factus sum tibi discipulus, itaq; cane alio post hac nomine me appellassis. Per nostri auditorij halcedonia perlegi omnia, relegiq; addidici multa, didici pleraq;: ego antea tam te amabam quàm qui maxime, nunc de hoc munere te plus etiam, hoc est, supra vires amo, & ingenium suspicio tuum. Ita fac, mi Pice, perge his monumentis, cum de reliquis literatis, tum de sacræ philosophiæ studiosis, quæ vera est germanaq; philosophia existimanda, bene mereri, teq; eripere moribus edacis zui, scito autem expectari à te maxima, ut ab eo in quo excultam humanitatis elegantiam cum reconditore quàm ferant hæc tempora philosophia coniunctam intelligant omnes. Si quid isthic est boni libelli quod meorum studiorum interesse arbitreris, meum quoq; animum eo cibo participa. Nosti huius vrbis librarum inopiam, nosti & meum stomachum iuant noua, magna tamen *nonnulla* auiditatem exatrant: tenes quæ sint, intelligenti pauca. Magno Laurentio Medici, si vlla dabitur occasiuncula, quod absq; molestia tua fiat, me commendes rogo: hominis enim in tanta fortuna & doctrina admiror, & virtutem tacitus veneror. Vale decus Musarum. Ferrar. Calen. Nouembr. 1489.

CHRISTOPHORVS LANDINVS ROBER-

to Saluato, S.

Quàm gratum, quamq; incundum, præclarissimum mihi tuum munus fuerit, ne altera quidem Iliade satis pro rei magnitudine exprimere posse cōfidam. Quid enim aut à te tam liberalissimo homine, tum doctissimo viro conuenientius proficisci, aut ad meliterarum cupidissimum expectatius afferri potuit, quàm Pici nostri viri in omnibus literis ac doctrinis nostra ætate facile principis exacta illa in Moseos Genesim Heptaplus, mirificè cōscripra. Nam cum apud Infinitos penè Hebræos, plurimos Arabas, Græcosq; ac Latinos non paucos doctè, distinctè, eloquenterq; eam rem ita tractatam videamus, ut ne verbum quidem addi posse crederem, ipse tamen nouo penè argumento, vniuersam rem exordiens, atque insolita eodem via perueniens, quæ trinitissima iam & apud omnes vulgata viderentur, ita descripsit, ut etiam qui doctissimi sunt, veluti noua atque inaudita admirentur. Quamobrem me qui nunquam Hetruriæ fines hæcenus egressus sum, per omnes terrarum regiones atque tractatus nullo equo delatum, nullis iumentis prouectum, si perpetuo rationis suæ vehiculo allectum, nullo negotio prouexerit, ac deinceps continente relicto, nō Arioneis delpphis, ne dicam humanis nauigijs, per omnia maria sua enarratione veluti Neptunio curru vectatum perduxerit: hæc profectò magna omnibus atque ineditabilia videri possunt. Verum alia sunt mala atque maiori admiratione digna. Nam ab aquis elatus, nescio an Olorinis pennis, an Dædaleis Pegaseisq; alis, per omnem aërem, per omnem æthera, ad summum vsque corruptibilium rerum culmen, non ducente modo illo, sed subuehente perueni: Stupore extremo res profectò digna est, mundum hunc inferiorem atque elementalem peragrasse: sed longè maiore ad cœlestem peruenisse, lunæque orbem primum, Mercurijq; deinceps, ac Veneris penetrasse, Solis radios vidisse, Martis ardores sensisse, ac postremò & Iouis salnates, & Saturni graues radios cognouisse: tum postremò octauam illam sphaeram ardentibus stellis refulgentem, hosque omnes cœlos non simplici vniiformique, sed triplici

plici triformique, motu rotari animaduertisse: quæ tamen omnia in sensus nostros quis eadere ignorat?

Tertium autem mundum idem ita prouolandum mihi dedit, ut consopitis omnibus sensibus (hi enim huiuscemodi inspectioni obstant potius quàm profint) sola mente (sola enim ea hæc tanta spacia peragrantur) & conspexissem profectò, & perspexissem. Sed illius acies veluti noctua ad Solis radios cæcutiens tantum splendorem sustinere non potuit, quapropter quicquid in huiusmodi peregrinatione, seu ut verius loquar, in patriam reditu vel me latuit, vel oculos nostros effugit, non index ipse, sed is cui indicabatur in culpa faciliè deprehenditur. Nam Ioannis Pici Mirandulæ diuinum ingenium omnia demonstraturum se & recipit & præstat. Quid igitur, mi Roberte, est, quod ego tibi debere non fatear, tanto munere à te ditatus, quo quidem ego quàm primùm gustare cœpi, tanta semel audidas excitata est in me, tantusque ex pabuli suauitate epulandi amor, ut omnis moræ impatiens, nihil malis mandandum mandauerim, sed velut auidissimus iuuenis cuncta solida deuorauerim. Verùm cum continuata lectione rem vniuersam peregissem, eiusdem peccidis more congestis in stomachum, ad os reuocans diligentius ruminassem, tunc verò mira apparuit suauitas, tunc qualis nunquàm stupor incessit.

At dices, nonne anrea hominis doctrinam admirabar? admirabar quidem ita illum in omnibus disciplinis versari, ut in singulis tamen excellere videretur. Nullus eum in physicis, nullus in mathematicis disputantem loetus fugiebat, in metaphysicis verò & in omni theologici genere, siue eam quæras, quæ à Mercurio excitata, & à Platone consummata est, siue nostram atque Christianam omnium excellentissimam, atque verissimam, nihil nostra hæc secula, & aliquot etiam superiora illo eruditius viderunt. Sed ne forte putes (quo vitio plerique nostrum laborarunt) ipsum à sapientia eloquentiam se iunxisse. Nonne & grauissimè, & copiosissimè, prætereaq; ornatissimè, omnia describit, ut prisce illis oratoribus iure suo optimo admisceri iam potest. Hæc igitur ita de illo hæcenus admirabar, ut nihil huiusmodi adinventioni addi iam posse putarem. Verum sua Heptaplo perfectæ, admirari iam cœpi, quod illa superiora admiraret. Quapropter neque remerè neq; sorte quadam, sed Deo ita iubente euenisse crederim, ut diuinus hic vir tribus his nominibus insignis euaserit.

Ioannes enim siue Domini gratia, siue in quo est gratia, siue cui donatio à Deo facta est, interpretatur. Quis non videat non potuisse eum quam assequutus est doctrinam sine præcipua maximaque Dei gratia assequi? In Pico autem eam nostri ducem scimus esse, id capitis tobur, ut nullum neque tam oscum (ut ita dixerim) neque tam lapideum lignum inuenias, quod hæc aulis non perforet, atque in eo latebram, quo sese recipiat, nidumque congerat artificiosè excauet. Eodem ergo modo nihil ex omnibus disciplinis humano ingenio tam difficile cognitu est, quin ipse eius quæque durissima tundens penetraverit, nidificauerit, pullos exederit, atque produxerit. Cùm verò omnia in eo viro miranda sint, quis non Mirandulam eum appellandum duxerit? Quamobrem ut tibi qui illius familiaritate assiduò vtaris gratulator, sic mihi doleo, mihi inquam, qui in hoc me infelicem putem, cui propter multas necessariasque occupationes meas, illi, quod ardentissimè cupio, noctes diæque adhærere non liceat. Si enim liceret, à latere non dico senis, sed iuuenis vnquàm discederem, eius dico iuuenis, in quo omnis sapientia, omnis doctrina senilis, cana que est.

Tu autem, cui longè maius oritur fortuna obrulit, natura autem ingenium excellens tribuit, quod tamen deinceps diuturna tua in omnibus bonis artibus exercitatio vsusq; frequens auxit atq; expoliuit, fructe hoc tibi coelitis delapso bono, hauri ex hoc vberissimo fonte, vel potius immenso océano, atque tantum hauri, quantum non solum ad præsentem, verùm & futuram omnem situm sedandam satis esse potest. Repura ergo te, computa, dispura tecum, quàm paucissimis mortalibus tantum boni vnquàm euenerit. Gloriatur Alexander ille Magnus in Aristotelis tanti philosophi tempore incidisse. At tibi Aristoteli Platoniq; simul familiariter conuixisse felicissima tua sorte datum est, atque ita Aristoteli atque Platoni, ut in illis præter veterem Academicorum peripateticorumq; doctrinam, Paulus, nostros Ioannes, Dionysios, Augustinos, Hieronymos, Thomas, reliquaq; huiuscemodi lumina relucere videamus.

Quamob-

Quamobrem ex his rebus collige quantum vel te ipsum, vel ex hoc amare debeas, optime Roberte, cui & ipsa fortuna obrulerit, & tu tua prudentia profeceris, ut huic viro te familiarem apprimè reddideris. Vale, 10. Calendas Decembr.

ALEXANDER CORTESIUS PICO SVO, 3.

Ego in tota vita nullam maiorem cœpi voluptatem quàm nuper ex literis tuis, & quanquàm summa omnia de te credideram, vicisti tamen (fatcor) opinionem meam, atque ita vicisti, ut iam gloriæ tuæ, & si longè lateq; diffusa est, angustos tamen terminos putem. Loquamur apertius & procul ab assentatione à qua illustres animi semper abhorrere: Quid in te est non egregium? Quid non admiratione dignum? Singula possent quæq; honestare, quæ in te omnia paniter sunt collata, omnibus (ut ita dicam) vnus omnes Veneres surripuisti. Et quanquam maiores tui eo accesserunt, quò non nisi à se geniti faciliè peruenirent, tu tamen tantus euasisti, ut maiorem illis reddere, quàm accepisti gratiam videare. Et auctoritatem quidem reliquis senectus affert, tuam verò dignitatem iuuenta extollit, & quam alij tempore, tui inuicta virtute superasti. Meo quidem iudicio extra omnem ingenij aleam positus es, ac te ut Græcas perquiram laudationes, cui meritò conferam non inuenio, & ad summam, parem tibi aliquem quandoq; fuisse opinari licet, videre autem hoc tempore non licet. Dent veniam ingeniosi omnes, multum ab vno Pico omnes superantur, quem ita natræ benignitas fouit, ut ipsi quoque virum videri debeat, tantam in vnum laudum eun. Ætatem copiam esse consertam. Quid erubescis? an me falsum putas? equidem cedam si amoris tribueris qui cæcus plingitur. Sed testes habeo Politiano meo, qui in me solo decipitur, locupletiores, & si ille Indies, ut audio, non minores augeat auri diuitias quàm orationis, eoq; illi gratulor æquè ac grãas ago, vtinam possideat copiarum cornu, postquàm neque immemor est hospitii, neque veteris amicitie nostræ. De Puccio autem hominum amantiſſimo aliis, quis illi non se debere cupiat, sed diutius remoror altioribus studiis incumbentem. Et Marcellum Ficinum philosophorum ætatis nostræ principem ridere video has nugas. Quidni rideat? qui mortalia omnia non minus pensat quàm despicit. O' qui me in vestram Academiam sistat, & ingenti ramorum contegat vmbra. Præfettim.

Quid calum hoc Mari solus habes non vllum aratro,

Dignus homo, squalent abductu arua colonis,

Et curua rigidum falces vertuntur in enses.

Sed contentissimus hoc Catone. Tu interim collige ex his quicquilijs amoris mei fructum, nec paruifeceris amari à me, sed vicem redde. Desiderium enim tuilenite potest spes hæc cum credula mutui in qua totus conqueſcerem. Sis felix Latinæ Princeps iuuentutis, & memo mei. Viue. 7. Calen. Ianna. Ex Gradulis velocius quàm asparagi coquantur. De panagryca epistola ad Laurentium Medicem quid sentiam, scribam cùm lienerit, cùm Romæ fuero. Deditici penè literas tanto in secessu vt vides, & nisi tecum contrahendæ confirmandæq; beneuolentiæ studium cogeret, non usque adeò humanitate ac lenitate tua abuterer. Nunc boni cōsule. Item *ipsum* meum mel. Vale iterum.

HIERONYMUS DONATVS IOANNI

Pico suo, 5.

Quæ meq; partes esse debuerat, eas omnes tibi sumpſisti, Pice doctissime, te ipsum apud me negligentem insimulans, & in eo crimine, cuius ego apud te maximè reus sum, excusationem querens, parum tibi videretur alios ingenio & eruditione præcellere, nisi modestia quoque & humanitate vincas, non solum alios, sed te ipsum. At verò obsecro harum virtutum munera ita amplectaris, ut nobis quoque aliquam obeundi quoque officij nostri occasionem relinquas, ne dum harum omnes tibi partes vendicas, nos inhumani atque inciuiles habeamur. Qua ego in te quæ mea est impudentia, iam non excuso negligentiam meam, sed accuso humanitatem tuam, quòd scribis, te non temporariam mecum, sed perpetuam amicitiam statuisse, nò solum ea causa tibi me plurimum debere intelligo, verum etiam rectè mihi amicitiam definisse videris, quæ temporaria cùm sit, iam amicitia esse non potest. Illud scito me eam

in meorum ornamentorum delecta sepossuisse. Quid enim mihi accidere potest preclarior, quàm à tanto viro non laudari solùm, sed etiam amari? Hermolaum nostrum incredibilem doctrinarum tranquillitatem, & studiorum *Φιλότητι* cura maxima utilitate etuduit, video esse summum ac tarum quiddam, quod sperare possunt literæ eo incolumæ. Eius ego consuetudinem, quam mihi tantopere inuides, eadem penus seruo, quæ & amicitiam tuam, nihil præterea adeò *τιμωσιν* censeo quod assequi ingenio & eruditione nõ possis, præsertim quodd audio te * *ἰσθὺς* demigrasse, quod ego consilium ita laudo ut magis laudare nõ possim: Nam *ἰσθὺς γὰρ λυκνύεται ἢ πᾶσι ἰσθὺς*: Ego Politianum tibi in uideo hominem fertilissimū & sacundissimū in genij, cuius Rusticum nuper legi, visus est mihi splendor ætatis & nostræ, & * cui ea de me polliceri à te meis verbis postulo, quæ ab homine amicissimo expectari possunt. Vtor autem te in ternuncio in auspicianda mihi cum eo beneuolentiâ, fretus humanitate rua, tamen quodd *τὸν μὲν οὐτὶς ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν* per te qui eruditissimus es me conciliari conuenit Vale, & puta nihil mihi tuis literis esse iucundius: plura laxiore ocio scribam ad te. Venet. 17. Calendas Ianuarij. 1484.

PHILIPPVS BEROALDVS IOANNI PICO

Mirandulano, S.

COenaturus apud Minum Roscium qui in studijs literarum est politissimus, & senatus nostratis maximum ornamentum, læscitabam Plautinas fabulas vrbanisimis salibus scaturientes, cùm mihi literæ tuæ allatæ fuerunt oppidò quàm literatæ, quàm tersæ, quàm emundatæ, statimq; seposito comico lepore, lepidissima tua scripta festinanter legere incoepauimus. Dij boni quantum in illis venustatis, quantum eruditionis, quantum maiestatis inesse cognouimus. Magna Ioan. Picum fama præcesserat, maior inuentus est, nihil protritum, nihil triuale resonant tuæ scriptiões. Res verbis, verba rebus adamussim quadrat. Latine loqueris & purè, elocutione vteris splendida atque magnifica, dialecton habes plenam iucunditatis atque candoris, supellectilem verborum optimorum copiosissimam, sententias ecrebras atque rotundas, tam luculentæ tam eleganter animi sensa depromis, vt vni tibi dij immortales dedisse videantur, quod quàm paucissimis dederunt, videlicet optima sentire & optima dicere, idq; non minus versu quàm prosa oratione complecteris. Scribunt Linius & Homerus propè diuinitus, non omnia vni Deos tribuisse: hinc est quodd sæpè legimus alios eloquentes præstantes, alios eruditione præditos floruisse, paucissimos verò & eloquentes & eruditos simul extitisse. Hinc duo Romanæ linguæ culmina, Terentius Varro, & M. Cicero referuntur, à quorum altero rerum, altero verborum doctrina petebatur: alter doctissimus vnde cunq; à Terentiano, alter eloquentissimus ab omnibus nuncupatur: Virgilium, vt inquit optimè Seneca, illa felicitas ingenij soluta oratione destruit, Cicero carmina scriptitauit nulla Venere, nulloq; lepore, Musis scilicet inuitis atque repugnantibus.

Tu verò & doctissimus es & eloquentissimus. Tu prosa polles & versu, scribis legenda, calles scribenda. Tu Musarum alumnus meritò potes nuncupari, qui non vt multū vnā alterā mve crateram musicam ebibisti, sed tantquam alter Apulcius epotasti crateras omnis & in primis illam philosophiæ lympidam atque necesseam, quam paucissimi primoribus vix labris attingunt, vixq; à limine salutant. O magna fecunditas animi. O immortalis ingenij beatissima vbertas, quæ in Pico Mirandulano adhuc puero, adhuc ephœbo tãtas virtutes excudit, tam multijugas disciplinas infudit, tantas animi dotes inseruit, qui ætate tytunculus est, eruditione veteranus. Perge, vir doctissime, quo cœpisti, effice vt crescentibus annis scientia augeatur, ingenium adolescat, memoria fiat vegetior, atque adminiculatio: qui in iuuenta es nostri seculi decus & virtutis exemplum, qualis es futurus in senectâ.

Papinianus à Spartiano iuris asyllum & doctrinæ legalis thesaurus nominatur. Tu à nobis asyllum ingenuarum disciplinarum nuncupaberis, tu nobis quoties additum quippiam in literis interioribus occurrerit, thesaurus eris, imò vt verius loquar, iam nunc thesaurus es. Omnia etiam penitissima in literis tibi sunt ad manum, omnia præstò occurrunt, orbis ille doctrinæ qui laudatur à doctis tibi in famulatu esse videtur. Tibi Græcæ Latinq; literæ ancillantur. Tibi licet ingenium nunc hac nunc illa meditatione

ditione vegetare: altera enim alterius est condimentum. Et ut terras varia ac mutata femina recreant atque reficiunt, ita mutatio studiorum animos refouet ac amoenat. Tibi licet ingenium dulcioribus poetices studiis exhalare, si quando austerioribus philosophiae dogmatibus lacescit. Tu denique in arce stas atque fastigio bonarum disciplinarum, cum nos in primo vix cliuo sudemus. Tu gradatoris gradum arctam virtutis viam conscendisti, nos restudineo ac formicino incessu conscendere conamur, & in confragosis callibus laboramus, subinde labantes, subinde nūrabundum, ac titubantes. Scribo quod sentio, sentio quod scribo, calamus cum mente concordat. Incredibili desiderio afficior te vñ cum Politiano visendi, cui desiderio intra paucissimos dies faciam satis: nam Minus Roscius qui literatorum omnium est amantissimus, qui nos ambos potissimum miro amore prosequitur, feriis hinc paschalibus isthuc venturus est ad vota soluenda. Ego hominem comitabor, tunc dextram copulare vicissim licebit, & mutuo colloquio frui. Tunc ego literator & grammaticus vos literatissimos adibo, alloquar, salutabo, tunc ego qui hic sapere videor, isthic fortasse mussabo, vel tanquam anser inter olores clangore obstrepere personabo. Interca Vale literarum asylum, meque mutuo ama & Politianum desideratissimum meo nomine saluta. Bononiz. 6. Idus. Mart. 1491.

BARTHOLOMAEVS FONTIVS RO-
berto Saluato.

SAlue. Siquidem vnquam summa cum voluptate Roberte legi Picom tuum, proxima nocte legi duabus de causis, & quod à te viro amicissimo mirebatur, & quod auctorem operis per se amarem, quem adhuc nō legisse mihi turpe putabam fore. Ex quo verò tua benignitate, quod maxime optabam sum consequutus, & tibi pro tali munere ago gratias, & illi vehementer gratulor, quod tantum opus ab omni christianitate concelebrandum xiderit, in quo equidem ambigo magis ne mire plurimarum maximarumque rerum inuentionem, an in tanta varietate tam incredibilem ordinem, an in tam laboriosis descriptionibus elegantiam tantam orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quae maxime operum auctores commendant, nullam esse loquacitatem, nullum timorem, & sine vlla liuoris suspitione, modestiam in omnibus singularem. Utinam verò huic tuo suauissimo & optatissimo muneri consimile munus reddere potuissem, quo cerneres animum in te meum significantis. At quod potui Bude nuper orationem à me habitam ad Matthiam Cotuinum regem iam prius omnium ad te misi. Quam tu ipse cum legeris Pico quoque tuo legendam dabis. Quem omnium xatis nostrae, quorum scripta adhuc viderim, in omni doctrinarum genere praeclarissimum iudico. Vale, & me, ut facis, mutuo dilige.

BAPTISTA SPARINVS DOCTISSIMO PRIN-
cipi Ioan. Pico Mirandula, S.

Nondum concedo secundum te litem dari oportere: nam facile possum tuas istas captiones in te recipere. Si tibi praeceptor sum, cur mihi nō obsequeris? si non sum, cur me praeptorem appellas? Neque ideo nomen hoc recuso, quod te discipulum spernam, quem mihi praeptorem assero, sed quod tuam doctrinam & veneror & praedico. In qua te, neque ingenium, meorum vota, neque transuersi calami signo, neque minuta cerula, neque obelisco, denique aut aetisco tantum promouisse mihi conficius sum: Sed in nouum quoddam ludiciarium genus ut video inclidimus, dum tu mihi eam possessionem asserere contendis, qua ego conor. Quae vnquam rhetorica causa huius generis auctorem aut reum habuit? ego mi Pice nunquam in hac pugna tibi herbam porrigam, nisi prius bona cum gratia composuerimus, ut quando alter non succumbis uterque; nostri alteri praeceptor pariter & discipulus iudicetur. Sed obmissis iocis, seria agamus.

Et Heptaplus tua & tu ipse tibi merito placere potes, cum omnia doctorum hominum puncta ita sis assequutus, ut ne in tabella quidem latebra liuor vllus appareat. Idem in reliquis scriptis facilius tibi datum iri sperandum est, cum vsus etiam accesserit, qui solet in scribendo magister haberi optimus. Quod ad me attinet, gaudeo vehementer laudato viro, & ab omnibus ac vbiq; laudando Laurentio me in ore esse, addiro praesertim Po-

tim Politiani calculo: Cuius ego copiosam & arcanam multiplicis disciplinæ lectionem ita amplector, ut admiror, ita admiror ut commendare non desinam. Quò sit ut extra doctrinæ aleam me ab illo ponit triumphum instar existimem. Quod librorum meorum indicem petis, id mihi laboriosum est & inutile, satis erit si pro tempore postularis meis inferuires. Nunc Martianum Capellam & Senecæ quæstiones naturales opto, si modò emaculati sint codices: nam qui apud nos sunt, opera Sibyllæ indigent, eos si impressos emere possim, gratus mihi erit, sin minus non longo postliminio tui ad te redibunt. Vale spes mea, & bonarum disciplinarum, meq; amare perge. Ferrariæ nonis Decembr. 1489.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOAN.

nem Picum.

Quamquam has epistolas ipse tuas anio quòd fluant, quòd affectatæ non sunt, quòd curam non dico non norunt, sed respuunt, hoc est, de composito non recipiunt, & accedentem inferriq; cupientem excludunt, ita ut diligentiz quidem sint penitus in ijs vestigia, sed repressæ, quodammodo & repudiatæ. Non sum tam solers ut introspicere possim ingenium tuum, æstimareq; magnitudinem eius, atq; fecunditatem. Illud videre videor, nec fortasse fallor, quò dirigas collimesq; item quo euasurus sis. Et quidem paulo mox: Indole ista tua nihil est liberalius, nihil risibilius, & semel dicatur vel duriusculè, nihil exptominètius, si modò indoles appellanda est: quæ fructus ædiderit, ne maturis quidem ætatibus & doctrinæ quamuis exercitatæ despiciendos. Age quantus, vr audio in poëticam, spiritus, quæ felicitas, qui nerui, quanta demum in omni vr præcipue literarum actu nobilitas, atq; splendor. Quid cum agis philosophum, quæ memoria, quanta subtilitas, quæ celeritas animi, cum totius corporis vigore consentiens. Sed rapior tamen in laudes tuas nò ingratissimè, imò verò perhibens: id enim quisq; vult maximè, quod inuitum & reluctantem quoq; vi conuerit ad se. Dabitur, si modò is tibi ambitus, landari à parum doctis: Dabitur perfectò tempus accommodatum magis ad hoc officij. Nunc venio ad id: & reliqua.

EX EPISTOLA IACOBI ANTIQVARIJ, AD

Angelum Politianum.

Noli igitur longi incubatus fœtura, nos in expectatione macerare, sed accepto in tui nominis securitatem, sponfore Pico, cuius tota vita, gloriarum plena est: à quo in amicorum gregem, pro te receptum iri omnibus votis expeto, cuius vestigia semper adoro, quicquid ex altitium cohorte domi nascitur spectandum, legendum, ediscendum emittas, detenturus eos omnis in fidibus tuis, qui aliquo virtutum simulacro aut harmonia ducuntur. Vale.

ANGELVS POLITIANVS, IOANNI PICO

Mirandula suo, Salutem.

Asi penè semper (niniis improbè forsitan) sed arti tamen, semper studio samæ perperuæ, sic ut pro nihilo superflite gloria conferretur. Sed quoniam quæ scribebam, vix etiam verustatem nominis pollicebantur, extitisti tu Pice, qui quod ego non poteram, præstiteris, de dicato scilicet Commētario, de Vno & Ente (sic enim titulum facis) in quo tiuos per Lyceum decurrentes, & Academiam reuocas ad vnum caput, & cum philosophia magis vna, quàm gemina, nostram quoque theologiam copulas. Quod igitur iam Glauci gramen requiram, victurus æternum per te sed & tecum: narrabit aurem quandoq; posteritas, fuisse olim Politianum quendam, quem tanti fecerit ipse quoque Pico, omnium doctrinarum lux, ut ne librum quidem nuncupare illi pulcherrimum de rebus altissimis dubitauerit. Ago itaque tibi gratias pro immortalitate, sed immortales. Vale.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS,

Germano de Gamai, Parisij præfidenti, S. D.

Certior esse vis de obitu Pici Mirandulæ, tibi ut videtur adhuc incerto, grauius certe dolere vis Germane: nam cum grauius hætenus, hoc ambiguo damno doceas,

doleas, cernit profectò factus, grauissimè mox, ut puto, dolebis præstabat forsan, dubia quadam iactura morere, quàm eruciari certa. Heu, quid rogas desideratissime mi Germane, ambiguus equidem adhuc esse malim, nec sine lachrymis in præsentia possum te reddere certiore. Superiore Nouembre, quò die Cærolus rex Francorum magnus urbem nostram Florentiam est ingressus, noster Mirandula nos deseruit, tanto fermè dolore literatos afficiens, quanto Rex interim gaudio ciuitatem, ita prouidus loci genius & populi gaudio, literatorum gemitum compensauit, & pro extincto philosophico lumine, regium interea lumen accendit, ne forsan obscurior eo die Florentia videretur, Mirandulanum lumen extinctum, inquam t. ris, cælo redditum. Ea enim Picus hilaris securitate, ex hac umbra vitæ migravit, ut ab exilio quodam, in coelestem patriam videretur procudubio rediturus.

Desideras præterea scire quæ Picus olim composuerit, vel quæ modò componeret: Hexameron, Apologiamque ac de Vno & Ente conscripsit, epistolasque nonnullas. Quicquid de amore olim feruente adhuc adolescentia composuerat, iudicio deinde maturiore damnavit, voluitque penitus adoleri, nec sine illius iniuria edi potest: noui equidem vltimam pij hominis voluntatem. Nam & ætate mihi filius Picus erat, & familiaritate frater, & amore prorsus alter ego: Moliebarur quotidie tria, concordiam Aristotelis cum Platone, enarrationes in eloquia sacra, consutationes astrologorum: omnia quidem tam facundè quàm subtiliter disputata, sed quàm stylo luculenta, tam nouis obscurisque characteribus adumbrata, ut vix ab eo legi possent. Itaque nec dum absoluta ab eodem vel recognita sunt, nec ab alijs, nisi fortè vaticinentur, excelsi possunt: nam si fortè possent, nec adeò desiderarem Picum nostrum, velut absentem, nec vsquam suspicatemur extinctum. Sed pijs nepos eius Ioannes Franciscus, literis & ingenio pollens, è tenebris in lucem eruerè quotidie studet, viramque patris & gesta describit. Accipe denique hoc in eum Epigramma nostrum.

Antistes secretiora mysteria, rarò admodum concedunt oculis, statimq; recondunt, ita Deus mortalibus, diuinum philosophum Ioannem Picum Mirandulam, trigesimo ætatis anno maturum. Ut autem tibi nota sit reliqua literatum iactura, hoc autumno Florentia facta: Angelus Polirianus noster, Latina Græcæq; lingua doctissimus, Septembre proximo, ante Pici obitum migravit è vita quadragesimo ætatis anno: ediderat iam diu Miscellanea, & Sylvas & Declamationes quasdam, epistolasq; nonnullas acutè quidem omnia eleganterq; composita. Multa quoque quotidie, ad elegantiam necessaria, in certis sicut Picus characteribus annotabat, ut in utroq; grauior literatum iactura contingerit. Die 23. Martij. 1494.

MARSILIUS FICINVS FLORENTINVS, IOANNI

Francisco Mirandula Concordia comiti, S.

Epistolam de obitu laudibusq; Pici breuem, nisi in Galliam post discessum tuum longas autem, singularesq; Pici laudes, è multis iamdiu scriptis meis passim colligete licet, ex libris epistolarum præsertim posterioribus: sunt enim duodecim iam impressi, ex proœmio in Plotinum, ex libro de Sole: ex commentarijs in Timæum atque Parmenidem, Epitaphium in eum accipe.

Antistes secretiora mysteria, rarò admodum concedunt oculis, statimq; recondunt, ita Deus mortalibus diuinum philosophum Ioannem Picum Mirandulam, trigesimo ætatis anno maturum. Hucusq; sit Epitaphium. Deus omnia Ioanni Pico, animi corporisq; fortunæ bona cumularissima dedisse videtur, si modò longius vitæ spacium concessisset: sed neq; in hoc fas est prouidentiam incusare: nam si Deus illum breuissimo tempore, supra naturæ vires perduxerat iam ad summum, ad melius progredi fortè nō poterat, in eodem v. rō consistere mobilitas naturæ non patitur: ad deterius vero relabi, virtus consummata non tollerat. Sed hæc, cæteraq; id genus, ipse in vita Pici melius latiusq; scripsisti, non tam vt illustrares ipsum (quis enim ad dederit soli lumen?) quàm vt occulta quidem illius opera, sed luce dignissima discussis nubibus serenares. Tuam igitur in patrum tantam pietatem, & mortales mirificè commendabunt: & Deus non mediocribus dignam præmijs iudicabit. Die 1. Nouembr. 1493.

COMA

COMMENDATIONES IOANNIS

Pici Mirandulæ.

Matthæum Bossius Canonicus Regularis, vir doctus & eloquens, in proæmio suarum recuperationum Fesulanarum de quodam suo dialogo prius adito verba faciens ad Ioan. Medicum Cardinalem sanctæ Romanæ ecclesiæ, ita inquit:

Cum eodem ipso Politiano nec inuitus legit semel & pluries ad calcem vsque insignis & clarissimus Ioannes Mirandula, cuius ingenium super humana omnifariamque doctrinam omnes obstupescunt, & è cuius integritate animi q; nitore omnis abest hallucinatio palpsansque consensio.

Ex epistola Angelæ Politiani ad Picum, qua defendit locos ab Hermolao damnatos in suis commendationibus.

Quocirca tu mihi nunc adeundus, mi Pice, doctiorum omnium doctissimus, non quidem vt iudex, sed arbiter honorarius, qui videlicet inter amicos disceptantes, litteras dirimas.

BACCIVS VIGOLINVS ROBERTO

Salutato, S.

MERITO te, Roberte, docti diligunt, quos miro quodam ardore coluisti semper, & studiosi omnes amant, quos non modò opera, sed & impensa iuuas, vt commodius proficiant: ego verò & si nec doctis, nec studiosis quidem annuerendus, plurimum tamen tibi debere me fateor, quòd per te nobis vel remotioribus copia facta sit, diuini admodum operis & diti nuper à Pico Mirandula viro sanè præ omnibus qui sint, quique fuerint admirando, quem rectè non iam Picum, sed suam vocat Phœnicem, in sacra Medicum Lauro nidificantem, Politianus meus, aliud ætatis nostræ miraculum. Illius tu librum de Septiformi sex dierum Geneseos enarratione veræ philosophiæ & Christianæ religionis argumentum magno Laurentio Medici patrono meo dicarum, cum diligentissimè imprimendum tum ad loca diuersa, ac distantia transmittendum, & plurimis eius lectionis percupidis, vel gratis habendum curasti. Quos inter & mihi contigit, per Victorium Caianum tuum hominem, multi ioci, multaq; suauitate aspersum, & salubris optato hoc munere potiri. Hoc tuum in viros claros studium, hanc in omnes virtutis amatores officiosam liberalitatem, qui non laudet & gratiore affectu prosequatur, is ab omni humanitate discotus, & ea literarum consuetudine alienus proculdubio est habendus: non enim publicæ vtilitati consuli amandus, rectius, celeriusve potuit. Quare hoc apprimè tibi esse exploratum velim, haud tenui mercede sumpsisse te huiusmodi prouinciam, cum inde & bonorum gratiam, & non mediocrem gloriam sis consequutus. Vale. Neapoli. 12. Calendæ Aprilis. 1490.

IYNIANVS MAIVS ROBERTO

Salutato, S. D.

QUOD Ioannis Pici Mirandulæ diuinum opus, non minori cura imprimendum curasti, quàm ille confecit, & tuæ plurimum gratiarum diligentia, & illius diuinæ doctrinæ habendum puro. Tibi, quòd tam sublime opus inter tenebrarum obliuia delirescere passus non sis, qui vna opera & amici perpetuitati, & communi omnium vtilitati consuluisi. Illi autem, quòd neque priscorum virorum auctoritate vel sanctitate, qui hæc eadem enarrarunt deteritus, neque aliorum insectarum vestigia, suo quodam lumine, illa eadem collustrauit. Nam cum primum tam reconditum, & à multorum cognitione remotum opus ad meas peruenit manus, diligentius id legere cepi, quod non modò cum admiratione attulit voluptatem, verum etiam & eò sublimitatis contemplantem euexit animum, vt neque admirabilius neque enucleatius quid vnquam viderim, aut audierim. Quippe cuius ingenium supra cæterorum acumina præstat, scientiarum indaginem incredibilem callet, & rerum omnium cognitionem, suprà quàm credibile sit, tam habet. isthac præsertim ætate, quæ paululim pubertatem egressus, tantam rerum notitiam adeptus est, quantam etiam doctissimis & ætate prouectis attingere non licuit.

Quapro-

Quapropter omnium bonarū artium, atq; scientiarum sacrum domiciliū, & nostri sæculi miraculū nominare verebor nunquam, præfettim cū operis reconditos sinus à paucis hominibus exco gitatos, rerū progressus naturæ & Dei patefacta latibula, & tandem summi Opificis arcanas opes iam in ptopatulū æditas accuratiū lego: quo quid admirabiliū vnquā audiuerim ignoro, aut quid altius legerim, nescio. Cū philosophos inter & Mo sen, qui diuerso inter se itinere rerū opificiū cōtexebant, iam pacē initam & naturæ & Dei quædā coniuncta fœdera sine cōtrouerſia cōprehendatur, sed hoc altius repetendum, atq; verbosius explicandum in aliud tempus teleuo.

Venio ad te, mi Roberte, vir quidem egregiē, quē ex tuis scriptis vnice diligo, quæ quamvis pauca sint, tamen tale tuæ virtutis specimen ostendunt, vt non minorem prouenturam ingenij frugem, quā gratiorem nunc floſculorum spem offerūt, polliceantur. Sic itaq; tuum scito Iunianum & si qua deinceps de tuis ad me scriptis dederis, non minus tuarū rerum præconem, quā ob idipsum tui amatorem scias. Victorius itaq; tuam prædicat ingenij præstantiam, tuamq; harum literarum eruditam humanitatem, vt eadem cupere prouocet & prædicare. Vnum tamen rogo, vt quem Victorius blandis hortationibus ad amandum inuitauit, tu tua humanitate quā proſiteris & amplecteris prosequi non desistas. Quocirca meam excitationis desidiam, vt sæpius ad te scribam, modō nostrā nō asperneris. Et si ex verbis nostri Victorij meam non posthabeas amicitiam, necessitudinis vinculo ad te omni officio prosequendum prouocabis. Nihil est enim quod malim quā cum ingenuis & doctis viris mutuo amore & literarum mutatione concertare. Tuum Mirandulam, quem humanitatis columen prædicas, & ipse naturæ delicias appellare audeo, mihi à se amari cupienti amicum reddas, & saluum ex me dicas. Vale. Neapoli pridie nonas Iunij. 1490.

TESTIMONIA ALIA DE DOCTRINA ET VIRTUTIBVS IOAN. PICI.

Ex Miscellaneorum Angeli Polisiani proæmio.

De isto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, sed (vt ipse appellare soleo) Phœnice potius, qui nunc in tua Lauri nidificat, tanta mea quidem expectatio est, vt ausim Propertio succinere:

Cedite Romani scriptores, cedite Grai.

Item ex capite eiusdem operis 14.

Vt idem & comparat & ostēdit Ioannes Picus Mirandula, meus vnus omnium prorsus ab omni parte beatissimus, in opere singulari atq; admirando, quo Psalmos à Septuaginta versos isto notarum præcipuē argumento docet, Hebraicæ veritati respondere, ne iam insultare Iudæus aut obijcere possit, ea nos in templo singulis canere horis, quæ ne ipsi quidem satis versā fideliter existimemus.

Item ex capite eiusdem operis 90.

Qualis est item Ioannes Picus hic meus è Mirandulanis principibus, absolutissimum naturæ opus, à quo philosophia Latinè iam meditaris loqui, summum puto fastigium accipiet.

Item ex capite eiusdem operis 94.

Percorrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquā satis homo landatus, subcisiuis horis antiquos enarratores instrumēti sacri veteris, Græcos maxime Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Basilium, Didymum, Isidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus complures, quorum ille sicutiq; Latinorū sententias omnes quā diligentissimè cum Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat & pensiculat, vnde modō, aut veritas elici, aut obscuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli possit impietas.

Ex libro de scriptoribus Ecclesiasticis Ioannis Abbatis Spanheimensis.

Ioannes Picus natione Italus, Comes Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, vir omnis bonæ literaturæ studiosissimus, & sicut præclaro sanguine, ita Diuino admodū ingenio nobilissimus, magna familiæ omnigenum artium stipatus caterua, dignus & optimè meritis cuius profectiōem Musæ sequantur, doctissimus nostra ætate philosophus est, atq; disputator acerrimus. Scripsit stylo elegantissimo nonnulla, quæ

A ætas

ætas nostra tùm comprobare tùm vel maximè admirari habebit, quibus nominis & gloriæ suæ memoriam non indignè sempiternam reddit.

Ex compendio reuelationum doctissimi, & sanctissimi viri fratris Hieronymi, Saonarela Ferrariensis ordinis Prædicatorum.

Comes Ioannes Mirandulanus vir temporibus nostris ingenio & multiplici doctina singularis.

Ex secundo commentario in Propertium, doctissimi ac eloquentissimi viri Philippi Beroaldi Bononiensis, super illo versu, ad Cynthia: Non sat Achæmenijs armantur Susa sagittis, &c.

Susa pro Hetrusca scriptum legi in codice Ioannis Pici Mirandulani, qui vir est scolorum memoria dignus, qui multijugis disciplinis præditus exornat ætatis nostræ gloriam, cui accommodari potest illud, quod de Varrone scripsit Terentianus: Vir doctissimus vnde cunq; Picus, qui te, Minè mi, vtpote eruditum eruditissimus, nobilè nobilissimus non solùm diligit, sed vehementer amat, qui de te honorificè loquitur, & optimè sentit, hic post seueriora studia in Propertij lectiōe tanquàm amœnissimo diuersorio requiescere consuevit, & mihi hunc locum ita legenti ad stipulatus, ostenditq; in suo codice, Susa scriptum esse non Hetrusca, &c.

Robertus Saluiatus Laurentio Medici S.

Cum eo natus ingenio, Laurenti clarissime, atq; ita natura sim institutus, vt nihil mihi sit prius quàm illos amare, colere & venerari, qui vel ingenio excellentes vel doctrina sint singulares, non potui Picum tuum Mirandulam non amare præ omnibus & adinirari virum profectò omni admiratione dignissimum. His cùm nuper tibi librum de Septiformi sex dierum Geneseos enarratione primitias studiorum dicauerit, opus non meo modò, sed omnium iudicio excellentissimum, dare operam volui vt mea impensa emendata impressione publicaretur, nihil dubitans simul me & meo in illum amori, & publicæ studiosorum vtilitati satisfacturum. Accessit quòd non ingrati me tibi rem facturum speravi, si quæ tibi ille physica & diuina mysteria communicauit, per me deniq; omnibus fierent communia. Vale.

EPISTOLARVM FINIS.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ CONCORDIÆ COMITIS, DISPV- tationum in Astrologiam,

LIBRI XII.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRAN-
dula veritatis amatoribus.

A MAYORES veritatis gaudere, necnon qui illustrandæ illius, atque amplificandæ desiderio infudatis, exhilaratæ animos: en prodeunt in publicum disputationes Ioan. Pici Mirandulæ, aduersus Astrologos, & Pici illius, cuius mentis sublimitatem, cuius doctrinam omnigenam, iam penè totus terrarum orbis obtupuit, disputationes (inquam) quæ veritatis ofores atq; oppugnatores dolere, & qui emungendæ pecuniæ gratia, Astrologicæ vanitati impendunt operam, aut ciuile atq; dirumpi cogent, aut errorem delerere. Nam solidam minuat lætitiā, quòd ille morte nobis immatura, sibi tarda, vocatus ad Deum, libros hosce nec extrema lima terferit atq; expoliuerit, nec vltimum qui totius operis futurus erat epilogus, ad eandem ab incude perduxerit, id fortè deest ad operis exuberantius ornamentum, non ad lectorum perfectum emolumentum: Et quanquam sanè alijs vanitatum hæc, & superstitionum omnium arbor, à Prophetarum oraculis sit explosa & detestata, à nostris Theologis Philosophisq; tum Græcis tum Latinis, tum Barbaris expilata frondibus, exhibitata, atq; etiam secugibus, vel aliqua ex parte percussæ

percutta sit item ab Imperatorij legibus, Pontificijsq; sanctionibus, radicitus eruta & loco mota: humana tamen curiositate, sepius reportata est, in pristinaq; foueam replantata, a dominicalata & roborata, ita ut nunquam in totum eliminata, & ad interuersionem vsq; validissimis rationis instrumentis perducta fuerit: modò Piceus nosster, in faustam arborem, à radice ad truncum, à truncò ad ramos, à ramis ad folia, torrentissimo igni verè Philosophiæ veræq; Theologiæ, proprijsq; incomparabilis illius ingenij inuentis, & meditatis, exussit penitus, atq; redegit in cinerem, quem adeò rapidissimo flaru eloquentiæ dispersit, ut cuiusq; illius fautori prouectoriq; (nisi idem mentis emotus fuerit) super illius exitio, præ dolore conclamandum sit, vel abiecta spreta; vanitate, præ gaudio exulandum. Eia igitur literati homines, nationum omnium, his rationibus animum armate, his fulcite testimonijs, cum humanis tum diuinis, quibus veluti bipennibus ponderosissimis, ac facibus signitis excise, atq; excisæ arboris germina (si qua fortè intra terræ viscera delitescant, malè culti agri vitio repullularent) elidite, conterite, conuellite, exterminate.

PROOEMIUM.

HOMERVS atq; Cæcilius antiquissimi vates, pessimus esse prædicant inimicos, qui sub amicorum specie nos circumvenimus: Quæ sententia nulla verior dici, nulla salubrior præcipi potest. Quanquam quid egemus testimonio poetarum? cum diuina nos veritas, vita, morumq; magistra, sub omnium pelle lupos euitari, & ne de facie iudicaremus admonuit. Siquidem hoc vnum inimicorum genus quod nec auerti, nec euerti possit, quodq; superare ipsi non volumus, sed occurrimus, vltro osculamur, excipimus, & ab illo contra nos ipsos, non contra illud, ut oportuit, stamus, quod sanè præstigitur, quia magno cõstat, & alijs introspectendum, & diutius examinandum, nec temerè admitti, nec statim profligari debet. Vbi verò detecta fallacia est, tantò aerius explodendum, quantò scilicet ad perniciosam sub prætextu beneficentia illabebatur. Nec minus malis putanda sunt, quæ idè non videntur esse pessima, quia bonũ interdum sint admixta, cum tantò noceant exitalius, quantò per speciem admixtionemq; boni cum facilius admittuntur, tum admissa quod semel inuasere, tenacius occupant, retinentq; potentius. Quo pacto si cum mero venenum propinetur, quanquam sua natura saluberrimum merum est, attamen veneni malitiam illum tum suo sapore distimulat, tum vigore ad venas & intimius adigit & celerius. Est autem hoc obseruandum cum in omni vita, tum in artibus maxime & disciplinũ, quarum illa perniciosissima, quæ præstigia cum sint, aut alio genere vanitates ita tamen mendacio lenocinium aliquod prætenderunt, ut scientia vel artis nomen sibi vendicauerint. Siue illud captatum ab antiquitate fidei authoribus lenocinium, siue à magni promissu illecebra curiositatis & cupiditatis humana siue ab aliquo fuso specieq; probabilis, cum interdũ sunt falsa probabiliora verũ, Aristot. teste, præsertim non introspecta nec explorata populo præsertim & multitudini, cui proprium errare decipi, semper fuit, & nihil sapere.

Quid autem exitalius? quid inexpugnabilius? quàm cum titulo sapientia ipse se nobis error insinuat, ut quod ille dixit, operam demus, ut cum ratione insaniamus. Non aliud hoc quàm consilium & mentem, cuius sola vii abigenda falsitati nobis innata est, missam facere, ut mendacium ipsius & testimonio honestius, & potestate robritius, & præsidio munus tum euadat. Porro nulli spes vltra ad sanitatem, cum natura ipsa adiunat morbum. Hoc autem ut dudum dicebam, euenit per insaniam, quæ sub specie vel artis vel scientia populo se circumfert & vendit, non idèò minus insaniam, quod sapientiam summa cure mentitur, sed quòd fallacior, eò perditior. Quemadmodum apud medicos, nulli delirant, ut sic dicam, deliratum quàm qui delirio præterunt vultum seriem. Est autem hac propria labor omnium superstitionum, quarum non alia professio quàm præcepta tradere insaniendi. Sed in primis hunc sibi titulum vendicauit astrologia, sicut & inter ipsas superstitiones, quarum mater alumnarq; meritò existimatur, obtinet principatum.

Astrologiam verò cum dico, non eam intelligo quæ siderum moles & motus mathematica ratione meretur, artè certam & nobilem & suis meritis honestissimam, auctoritatèq; hominũ vtilissimorum maxime comprobata, sed quæ desideribus euentura pronunciat, fraudè mercenaria mendacitatis legibus interdictam, & ciuilibus, & pontificijs, humana curiositate reuentam irrisam à philosophis, cultam à circulatoribus, optimo cuiq; prudentissimòq; suspectam, cuius olim professores Gentilicio vocabulo Chaldaei, vel ab ipsa professione Genethliaci dicebantur, mox ut nominis cõmune honestarentur, mathematicos se dixerunt & astrologos, quasi hac quoq; de liberalibus disciplinis vna foret, quæ de sideribus cum ratione loqueretur: hoc se

tantum discrimine separans ab illa vera mathematica, ut illi astronomia, ipsi astrologia nomen daretur, nimis improbo zelo alieni tituli inuadendi, siquidem astrologia alterius artus nomen, ut declarabimus, ipsam verò diuinatoricem semper hoc ambis laborauimus, ut nominari vellet ab astris, non altero modo, sed utrog, cognomento dignabimur, & ad illius de motu siderum tractatus emulationem pro astrologia astrologiam, pro astronomia astronomiam factū cōgruē, factū pro merito nuncupabimus. De qua vicuna, de nomine decidatur, ego quidem cum rationibus nixus, tum prauitatis hominum sapientissimorum nihil dubitauerim affirmare, nō esse inter artis praeiugias, qua aut plus fallat credulos & imperitos, aut qua persuasus fallēdo plus noccat, tantō reliquis superstitionibus exitiosior, quantō propius accedere visa ad veritatem.

Nam illa quidem in prima facie notis sua dementia lenitasque, praefrentes, vix cuiquam imponunt praeiugis exoculato, hac in sinu habens, & in praeiugis alens insaniam, praefert speciem habitumque, sapientia, ut si eminus inspicies, vel per transennam forma capiaris, si cominus admoneris oculum, exploratorē ipsam videas umbram, aut quasi latnam, & sub aperta luce fallaciam tenebrarū abomineris. Ita est certē, ita per rationes manifestissimas, luce clara fiet, nullam esse maiorem fallaciam, nullam perniciosiorem, ostentat procul caelum & planetas, vnde facile credas in tam sublimi, tam lucido spectaculo, nihil non posse verisimē prauideri. Mox ubi attentius consideraueris, vides & sublime adeo esse speculum, ut imagines illuc terrenarum rerum non ascendant, & ita lucidum ut ad eius fulgorem nostrae caligines infirmas, tam propius cum accesseris, videbis intextas illius populo pro caelestibus portentuosas effigies, & stellae in animalia transformatas, & plenum fabularum caelum, imò pro vero caelo commentitium caelum non factum à Deo, sed ab astrologis fictum: sic instructi auidetur omni firmamento dogmatis comprobati, qua simul & libros circumferat magni nominibus pratulatos, & rationes tam multas de cretorum suorum & prae rationem experientia, tam diuturni observationibus, tam diligentibus annotamentis corroborata, tum ab usu tot seculorū, & tam multarum aetatum approbatione recepta. Mirum quā per caligines istas & nebulas oculis imperitia offensus, & speciosam, & venerabilem, & seria plenam auctoritatis imaginem sui repraesentat. Quas ubi tenebras & praestigia radio rationis, & diligenti tractatione discesseris, videbis in illis libris nihil esse libratum, in auctoribus nullam auctoritatem, in rationibus nihil rationale, in experimentis nihil consonum, nihil conitatus, nihil verum, nihil credibile, nihil solidum, sed pugnantia inuicem, falsa, vana, ridicula, ut vix credas qui scripserunt fidem adhibuisse huius qua scribebant.

Quod verò spectat ad vnitatem, non inuenias temerē qua plus spei proponat suū auaritijs, qua maiora desiderabilia promittat. Prudentia se facit conferuatricem, cuius de futuris cōsecuturam certa praecognitione stabilis, sed & philosophia, cuius maxima pars qua de caeli (ut isti volunt) per caeli influentiam ad liquidum absoluitur. De medicina non attines dicere, de nautica, de agricultura, dum non solum futura praeuinciat huius, sed & vires colorum ad terra deducit, vnde omnium artium opera efficacissimē, vnde omnium artium magistri quod volunt facile consequantur. & hac quidem veteribus, sed etiam neotericis persuasus, religioni, si Dīs places, cum vniuersa, tum Christiana plurimum conferre auctoritatis & emolumentū, & ut semel dicatur imitatus sum magistrum, & regna mundi, adorantibus se promittis, & suum lignum gustantibus emulationem diuinitatis, boni malique cognitionem. Qua non modo villis ut pollicetur vita vobis comoda sit, sed frama est omnium peccatissima: siquidem illa ipsa est, ut demonstrabimus, qua philosophiam omnem corrumpit, medicinam adulterat, religionem infirmat, superstitiones parit, aut roborat, idolatriam fouet, prudentiam aufert, polluit mores, caelum infamat, homines miseros, anxios, inquietos, & de liberis seruos, & in rebus penē agendus omnibus planē facit infirmatos.

Quod cum ego exploratum habere, mihi videretur atq; compertum, putavi piaculum me facit, nulla victimā expiandum, si tacerem, si dissimularem, nec vel penitus pro virili venenum hoc de credulorum manibus extorquere tentarem, hac praesertim aetate, qua si quando alius ad hanc fraudem omniū aetatis & ordo sexumque caligat. Erit autem tantū magis pro veritate pugnandum, quantū plures habere cognoscitur oppugnatores, si quidem ut prodesse omnibus, ita placere tantummodo bonis desideramus nec iudicium multis diuinū fidem habet, ubi contrā fiat ratio consensuque doctorum, nec nos auram spectamus popularem, sed lucem veritatis & publicam utilitatem.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
CONCORDIÆ COMITIS, DISPV.
TATIONVM, IN ASTROLOGIAM

LIBER PRIMVS.

P RIMVM omnium scire Lectorem volo, non hoc nostrum inueniam audaciamq; fuisse reiçienti cõsutantiq; Astrologiam, sed à prima antiquitate bonis ita iudicijs semper visum non esse professionem, quæ toti homini incommoda, toti infansias vndiq; sub prætextu scientiæ & vtilitatis inueheret: Hinc Cæsarum legibus & prudentum, vti nœxia vitæ ciuitatibus eliminatur, hinc oraculis Prophetarum, Pontificum sanctionibus, hominum sanctissimorum vocibus & doctrinis, vt moribus & pietati pestifera cõdemnatur, hinc à philosophis & mathematicis quicunq; sapere ex libris, non loqui didicerint, quasi falsâ, non vtilis, non possibilis, non amica philosophiæ, vel contemnitur ferè vel cõsütatur. Id quod alij vel nescientibus, vel denegantibus prius quàm rationibus res agatur, hoc libro sumus declaraturi, vt postales accusatores nõ ad inuidiam nobis hæc accusatio, sed potius ad pudorem bonæ frontis hominibus, si qui suscipiant, possit esse defensio. Exordium verò faciemus à philosophis, quorum maior authoritas, quæ prudētum, & cõmunior interdū esse solet, quàm Prophetarū.

Pythagoram astrologiæ fidem nõ præstasse, tum author est Theodoretus, tū Laërtius, quoq; Diogenes, & Plutarchus, indicauerunt. Democriti illud fertur, quod ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas. Academicus Phauorinus & Panætius Stoicus ipsam incessuerunt, ridetur eadem à Seneca, cõsütatur à Cicerone, sed & disputantem a duersa illam, Catneadem, diuinis insensum, Bionem philosophum quis ignorat? Quod si superat omnē insaniam, cui nec insanus accedat Orestes, quantum insanix continet astrologia, cui nec multa delirans assentiri potuit Epicurus. Plato & Aristoteles philosophiæ principes indignam putauerunt, de qua verbū aliquando facerent tota philosophia, plus eam silendo quàm quisquā voce scriptisve condemnantes. Nam qui aliter sentiunt, illud quæso respondeant cur toto de cursu suarum commentationum, vbi vel proprietates explicandæ cœlestium vel causæ inferiorum inde erant petendæ, astrologicum illi nihil vnquam attulerint? An ad philosophum hæc spectare non putarunt partes vniuersi ptimas & nobilissimas, corpora mota, rursusq; mouentia, causas efficacissimas, sine quibus fieri quicquam in natura aut cognosci non possit, si quid tales esse credantur, quales eas astrologi faciunt, de quibus vniuersalia quædā cognoscere, qualia scribunt philosophorum duces, si qua propria magis possent intelligi, non philosophi, sed imperfecti philosophi est. Cur Aristoteles libros suos de cœlo tam ieiunos reliquit? vbi tam multa tam splendida dicere potuit, & si potuit, debuit de stellis, de planetis, eorum efficietiam, proprietates, cognitionem, indicans nobis? Cur in meteorologicis, Imbrium, cometarum, ventorum, causas perscrutatus, astrologicarum rerum semper obliuiscitur? Cur in libris de animalium generatione, nec gemellos, nec partus portentosos atq; monstrificos, nec sexus numerūve puetperij, nec formam, nec qualitates ad sidera aut refert, aut referri posse meminit in transcurso? Cur idem in Timæo facit & Plato? Cur ante Platonē Timæus ipse Pythagoreus in libro de natura, summus, vt ait Plato, philosophus pariter & astronomus? Cur & Ocelus, idem Leucanus in libro de mundo, testimonio etiam ipse Platonis in philosophia eminentissimus.

An hæc quasi parua cõtēpserunt, quæ si sunt vera, maiora esse non possunt, an nõ contempserunt quidem, sed ignorauerunt, & in Aegypto Babyloniaq; versari nõ potuerunt hæc intelligere decantata apud hos populos, & cuiq; de medio etiam nota? professionis certè suæ non esse (vt diximus) non putauerunt, nisi suam ignorârunt professionem, vt philosophi munus crederēt apud & formicarum munitissimè quæreret proprietates, Iouis & Saturni etiam non putarent, præsertim si veritatem super his nõ solū observatio docet, sed ratio monstrat, quod scriptores Astrologi maxime contendunt. Quidnam igitur aliud dici potest, quàm in ea fuisse Platonem Aristotelemq; sententia, nõ esse causas cœlestia quorum dicunt Astrologi, nec Astro-

giam vel artem esse vel scientiam, tulus erat cum alijs, alioquin mentio facienda, sed ex ludicris vnam, siue fraudibus potius circularorum, quo genere geomantia, hydromantia, prestigia, incantationes, quarum veteres nulli philosophi inter scientias artesque meminerunt. Nam si foret ars Astrologia penderet à naturali scientia, sicuti medicina, ut quemadmodum medicus à philosopho, fruticum, herbarum, animalium naturam muratur, quibus utatur ad sanitatem corporibus conciliandam, ita discat Astrologus à philosopho siderum vires & proprietates quibus utatur, & uti doceat ipse ad prædicendum: nam qui diuinaticam Astrologiam partem aut finem mathematicæ putat Astronomiæ, plus quàm cum ea, si qua esse putetur, quàm cum naturali philosophia habere commercij, is quàm longè fallatur, postea declarabimus. Nunc tantum admoemus rem posiram doctis, tamen extra controuersiam, ad philosophum pertinere scire de sideribus quicquid eorum substantiam ordinemque consequitur, ad motus & moles eorum dimetiendas Astronomo delegato, ad præuidenda futura de habitu posituraque eorum Astrologo, si quis artifex scilicet, esse cõcedatur Astrologus. Quare nimis omnino dormitans & inexcusabile Platonis Aristotelisque silentium foret, ea nec indicantium quidè, quæ fuerant illis etiam exactissime pertractada. Quòd ubique, apud Platonem Miscellaneam agentem, omnigenamque doctrinam tum apud Aristotelem in Problematis maximè licet admirari. Quo libro de mathematicis, deque omnibus artibus, & disciplinis quæstiones proponens, & earum ex omni genere dogmatum etiam antiquarum afferens solutiones, hisce tamen astrologicum verbum nusquam inuenitur, licet item in Ethicis ad Eudæmum ubi de bona fortuna disseruit. Quo si satis indicio nõ mouemur, audiamus discipulos utriusque philosophi, eam nobis sententiam testificantes, quam magistri silendo nobis eloquuntur.

Plotinus in Platonica familia primæ ferè authoritatis habetur, eum scribit Porphyrius, cum diligentem Astrologiæ operâ dedisset, comperissetque tãdem artis vanitatè falsitatemque, prædictionum omnem Astrologis fidem abrogasse, quare libro quoque dicato, cui titulus de Stellarum effluencia, dogmata Astrologorum asseueratè rursus & cõfutauit. Quod ægreferens Marcellinus multa super eius morte mentiuir, quasi de eo pœnas sumperit fati: Nam illa esse falsissima ex Porphyrio ipso Plotini discipulo facile intelligitur, qui & genus morbi quo decessit, & causam, & cur Roma discesserit, planè fideliterque describit. Origenes Adamantius in philosophica secta sicut in omnibus disciplinis eminentissimus, sæpè multisque rationibus Astrologicam vanitatè suggillauit, nisi forsitan eius testimoniũ minus faciunt homines superstitiosi, quoniam fuit etiã Christianus, sed nõ fuit Christianus Eudoxus, qui etiã Platonem audiuit, & in Aegypto versatus est, & habitus princeps Astronomorum sua tempestate, qui tamen nihil credendum Astrologis ex hominum genituris eorum fara prædicentibus scriptũ reliquit. Alexander Aphrodisiade summus author in Aristotelica philosophia de Fato librum ad Cæsares Seuerum primum & Antoninum filium scribens, & fati reiccit necessitatem, & de astrologicis siluit, ad quæ fati tamen commemoratio trahit vel transuersos. Nec forsitan aliud ei consiliũ elucubrandæ commentationis, quàm ut propensum Seueri Cæsaris animum ad istiusmodi superstitione philosophica ratione castigaret. Auerrois celebris in eadè familia philosophus, & rerum naturalium grauis æstimator, ubique Astrologiã lacerat, damnat, infectatur: nam in prima quidè philosophia Astrologorum opinionem de coelestibus imaginibus, quibus subesse terrena figuræ similis animalia purant, fabulosam dicit, quæ tamen sublara, ruit maxima pars astrologicæ superstitionis: idem Cantica exponens Auicennæ: Alibi quidem (ait) contraria esse philosophiæ, alibi ferè omnia falsa dogmata Astrologorum, tum artem ipsam in vniuersum vanam & infirmam. In libris item aduersus Algazelem, artificiosas imagines in quas cœli virtutes deriuare se posse putant Astrologi, prorsus inefficaces asseuerauit. Auicenna vir magnus in omnibus disciplinis, vltimo suæ primæ Philosophiæ libro, multis rationibus comprobauit ab Astrologis præuideri futura non posse, quare nec eorum prædictionibus vllam fidem adhibendam. Mirro Henricum ex Asia compluresque neotericos illustres in academia Parisiensis dicatis operibus hanc vanitatem persequentes: quanquam maxima pars philosophorum contempsit eam potius quam confutauerunt, sicut artes alias circularices, & aniles fabellas, & deliria præstigiatorum.

Sed illud animaduersione dignũ quòd Astronomi quoque ipsi professione istam reicerunt,

icēerunt, quod fieri omnino nō potuit, prāterquā conscientia compertē falsitatis, cū alioquin illis in cōlestiū moribus exercitatissimis tantū accederet & scētia, & gloriā, & quæsitus, quantū astrologiæ fidei & authoritatis. At ille quē citauimus nuper Eudoxus Gnidius summus fuit in mathematicis, cuius in astronomiis rebus iudicium niuitur Arist. sed prudentissimus legislator, scripsit enim leges ciuibz suis, & sub Philistio medicus insignis, & philosophus sub Platone, qui tamē ne crederemus Astrologis nos admonuit literis q; mandauit, ita scilicet. ei mathematica ratio demonstrauerat, & magister etiam Plato persuaserat. Cassandru & Archelaum cū in astronomia præcellerent, hoc prædictionis genere nunquam vfos author est Panetius. Hoychilax Halicarnaseus, quanquam doctissimus in omni mathematica, totum hoc tamē diuulnandi per astragenu repudiavit. Veniamus ad neotericos.

Nicolaus Oresmius & philosophus acutissimus, & peritissimus mathematicus, Astrologiā superstitionē peculiari cōmentario indignabūdu etiā infestatur, nihil ratus ille fallacius, nihil detestabilius, nihil omnibus quidē ordinibz, sed principibz maximē viris esse pestilētius. Ioānes Marlianus nostra ætate summus in mathematicis & erat & habebatur, is nō modō prædictionibus istis semper abstinuit, sed etiā de ipsarū falsitate postremis annis scribere instituerat, quanquā erat enim lōgquus, interceptus morte id nō effecerit. Aiebat homo minimē gloriosus habere se aduersus Astrologos certissimas demonstrationes. Quōd cū alij, rām familiaris illi Luchinus noster & ipse præcellēs mathematicus mihi nō semel tetulerūt. Paulus Florētinus in medicina quidē, sed præcipuē in mathematicis Græcē Latineq; doctissimus, quoties de ista professione rogabatur, toties eā incertam fallacemq; asseuerabat: afferēs inter cætera de seipso euidentis experimentū, qui cū quinq; & octuaginta iā implesser annos, in sua tamē genitura quā examinārat diligentissimē, vitālē nullam constellationē repetisset. Afferē multos ex his etiā qui viuūt & philosophos & Astronomos idē scntiētes, sed nescio an inuidiā aduersus se cōcitari velint hominum, cœli, fatiq; potentium. Porro noster Marfilius scripsit aduersus eos apertē Plotini vestigia secutus, in quo interpretando & enarrando magnopere rē Platoniciā iuuit, auxit, & illustrauit. quōd si valerudini cōsulens hominū aliquando corrogat sibi de cœlo quædā etiā auxilia, optat ille potius ita fieri posse quā credat, testari hominis mentē fidelissimē possum, quo familiariter vtor, nec habui ad detegendā istam fallaciā, qui me sapiūs & efficacius adhortaretur: nec quoties vnā facciamur vberior nobis occasio segesq; ridendi, quā de vanitare Astrologorū præsertim si tertius interueniat Politianus: interuenit verō semper omniū superstitionū mirus exhibitor. Forrē verō nec Nicolai Leoniceci nostri iudiciū super hac re dissimulandū: Is cū mathematica, vt omnes liberales sciētias fideliter teneat, ita tamē hanc vanā iudicat prophetantē Astrologiā, vt nec illos qui scripserunt, præsertim doctiores fidē putet adhibuisse his quē scribebant, quōd si causam interroges, cur igitur scripserint, respōdet partim auaritia, partim imperitia principū effectū.

Nam cū, inquit ille, in detegendis astrorū motibus & corporibus quōd mathematica facit Astronomia, præcellentes illi viri die noctuq; laborarent, nullū erat eis in de apud principes emolumentū, quibus scilicet nihil curæ quā magno sydera corpore, aut quā veloci motu per cœli spacia reuoluerētur: hoc illi cū vidissent ne cœlestia perscrutātes interim essent inopes terrenorū, lepidam excogitasse fallaciā, qua sibi principū animos obligarent, & suæ professionis facerent amatores. Quare commentos ab his astris omnium fortunas, sed præcipuē principum dependere, liberos scilicet, vitam, imperia, victorias, valerudinem, sibi verō qui illorum diu motus & naturas obseruassent, penitus cognitum & exploratū, quid cuiq; vel boni pollicerentur vel aduersi denunciarent: tūm habere præterea ad manum se remedia quibus præuisa mala repellerētur, bona cōfirmarentur. Nam si felix hora notaretur, imagines ex materia quadā cœlestibus illis naturis cognatiores posse constari, ad quas militis machinamētis deducta virtus ab astris felicissimos faceret homines, rerumq; potētes, illarū vel tactu, vel gestatione quicquid appeterēt, faciliē cōsequentes, quibus omnibus rebus quō plus fidei facerent, illud addidisse reuelata sibi diuinitūs huius artis secretiora mysteria, quem admodū a potentissimo Mercurij numine & Petosiridis & Aesculapiū accepisse quā plurima. Legitur apud Maternū, tum verō principes illiteratos & curiosos, & rerum quas promittebant appetentissimos, adductos faciliē vt crederent,

vt profectores fouerent, & præmijs studia hæc quotidie magis & magis excitarent. Hæc seriò noster Leonicens, nec procul à vero, super Astrologos loquitur & sentit. Cauendum autè in primis ne qua nobis ad fidem irrepant Astrologi mentita magnis authoribus volumina perscribentes, quod est illis eum omni superstitione còmunè. Nam quoniam quæ produntur ab his, ratione confirmari nò possunt, siue ipsi illa vera credunt, siue credi volunt ab alijs, libros huiusmodi fabularum viris clarissimis & antiquissimis inscribunt, & fidem errori suo de fìctis authoribus aucupantur.

Ex hoc genere liber de proprietatibus elementorù, in quo de magnis agitur coniunctionibus, & de se cretis ad Alexandrù, quos tribuit Aristot. nulla culpa boni philosophi, nullo demerito: sicut libros Platonis de vacca Magi circumferit, & quos vocant institutionum, execrabilibus somnijs figmentisq; refertos, & à Platone non minus alienos quàm ista sint mendicabula à Platonis procul & probitate & sapientia. Sic olim hæretici Gnostici nuncupati Zoroastri libros ostentabàt, quibus hæresim suam de Zoroastri antiquitate venerabilem facerent, quos nouos & commètitios esse nò Zoroastri Porphyrius multis argumentationibus demonstrauit: Falli autem faciliè possunt & circumueniri per hæc mendacia si qui sint humaniorum literarù rudiores, quanquam alioquin docti, eùm per illas maximè & phrasim & indolè statim authorù cognoscentes aduersione à legitimis discernamus, quanquam astrologorum nostrorum & quæ nunc in manibus artium supersticiosarù figmenta sic abhorrent ab omni similitudine veri, vt cuius è medio etiam pateant. Quis enim adducat vt Ouidium de vetula Ouidium credat, in quo de magnis etià coniunctionibus & Christiana lege mirabilia, pronuntiàtur, adeò vt Rogerius Bacon magnus Astrologiæ patronus, nullius libentius scriptoris testimonijs vtatur, nisi forrè præferat Artephium qui omnino secreta alia pro dit innumera, quale illud: Inspecto non astro, sed lotio posse hominis & vitæ, & ingenium, & conditiones, deniq; omnes ad vnam præcognosci. Sic magnà quoq; ille fidem Ethico philosopho, cuius liber de cosmographia translatus dicitur ab Hieronymo. Est autem lectio adeò deridicula vt nulla magis, sed frequenter citata à Rogerio nostro In epistola ad Clementem, ita vt serè adducat compositum ab eo libellum quendam cuius titulus de erroribus studentium theologiæ. Quo imprimis volumine erroris aceusatur, quòd theologi nostri mysteria religionis magis ex Aristot. cæteticisq; philosophis confirmant, quàm ex authoribus quos modò nominauimus, Ethico, Artephio, Ouidio de vetula poetisq; similibus. Præscribitur verò liber Alberti, sed mendacissimè, eùm nunquam in theologicis suis scriptis hæc ille somnia memorauit, sed meritò ad Baconem videtur referendus, cuius alia scripta in ea eum fuisse sententia faciliè declarant, illorum semper authorum testimonijs oraculisq; perscrutentia: Quibus si potuit credere, nihil mirum si credere potuit etiam astrologiæ.

Ita verò supersticiosum hoc genus hominum frontem perficerunt, vt etiam sub Aquinatis Thomæ titulo libros citeuiferant de necromanticis imaginibus: Vt iam minùs mirandum quòd nescio quos Ptolemæi de anulis, sed & ad Aristonè astrologiceo fingant libros, quos Ptol. nunquàm scripsit: qua temeritate vel ignorantia Eboracensis etiam cuiusdam opusculum multi referunt ad Albertum: commemorant & Hippocratis libros de prognosticis ægritudinum ex siderum cursu, quos puto ignorabat Hippocrates eùm prognosticorum libros scripsit à Galeno expositos & tota Græcia celebratos: aut si nouerat, quasi tamè secretiora seposuit putis & ritè in iandis communicàda. Prætereo quæ super pluuijs, super quæstionibus Alchindus, & alij Pythagorea & Aristotelea commemorat, & qui liber inscribitur Aristot. de regiminibus, ita loquuntur ipsi, celestibus. Qui vltimam ad sanctos etiam viros profana nò retulissent, & libri cuiusdam de exantrationibus interpretem diuini Hieronymum nò fecissent: Quanquam si angelos infamârunt, faciliè possunt homines, dum & hæc quidem deliria ab Adæ angelo, illa à Salomonis, alla à Thobie custode tradita dicunt. Sed ad astrologos reuertamur omisiss Magis ad quos quasi confines erroris communio nos deduxit Aristot. quid de hoc hominum genere sentiret vno verbo monstrat, qui in problematis cum minimo & præstigiatore Astrologum deputauit.

At dices si nihil tale isti philosophi scripserunt, qui tamè ea scripserunt, fuere philosophi. Qualis Albumasar, Ptolemæus, Haly Abenragel, Iulius Firmicus, innumeri alij, tum Latini, tum Græci, barbariq; authores Astrologiæ, viri & doctrina, & ingenio præstant-

præstissimi. Tu vir me opportunè admonuisti, ne id solùm dicere aduersus te, neglectam à philosophis astrologiā, sed & quicunq; eam etiā scripserint, aut nihil aut malè philosophatos. Quare relinquit nobis, si Dijs placet, & Pythagoram, & Platonem, & Aristotelem, & veltros vobis habeatis Aomaras, Alchabitos, Auenazras, Abenrageles. Qui omnes quantum abfuerunt à philosophico ingenio, palàm demonstrabitur, cum accedere illos fabulosissimis rebus, & asseuerare quæ nullam habeant rationem, & pugnantiā dicere, & scipsos euertere palàm ostendemus. Quæ diuersissima à philosopho sunt, cuius maximè proprium nihil credere, nihil affirmare, quod vel eidentia, vel ratione demonstrari non possit.

Sed age dicamus hic & aliquid vnde constet authores astrologiæ, aut parùm, aut malè philosophatos. Porro Ptol. principè aliorum facillè concedent, est enim doctissimus astrologorū, & quod attinet ad mathematica, vir ingeniosissimus, quod autè ad generethiacos, quemadmodū dici solet, optimus malorū. Is igitur quo iudicio philosophicas res tractauerit, & in proœmijs magnæ cōpositionis quā vocant Almagestū, & in libris Apotelesmatōn satis indicauit. Exordiens enim libros mathematicos partitur philosophiā contemplatricē ex Arist. sententia in tria genera, theologicū, naturale, & mathematicū, tum rationē partitionis exponēs, omnia, inquit, quæ sunt, ex tribus cōstant, materia, forma, & motu, quæ separari abinuicē cogitatione quidem possunt, re autè non possunt: Ab his igitur tribus, tria illa genera philosophiæ dicuntur, à motu theologicū, cum primi motus causa non aliud sit quàm Deus, à materia physicū, à forma mathematicum. Hæc est Ptol. sententia, in qua tot esse apud bonos philosophos errata quot verba, nemo paulò doctior dubitauerit: neq; enim omnia ex illis tribus. Quod si omnia dū dicit naturales res intelligit, quomodo circa has versabitur ipsa philosophia, in tria illa deinde genera diuisa, physicū, diuinū, & mathematicum. Sed neq; ex naturalibus quicquā constat ex motu, quanquā non fiat, nec permaneat sine motu, sed demus ei hanc veniā loquendi. Aristot. ipse quē probat, quomodo ei dabit à motu oritī genus theologicum? Cū & ipse Deus quatenus primi motus author & causa, nō à theologo, sed à philosopho inuestigetur. Reliqua etiā aut falsa, aut quæ facillè videas ab homine prolata parum perito gnarorū philosophiæ. Iam verò ex libris Apoteles. quos vocat Quadripartitos, insigniores errores & magis evidentes, cū & Lunam humiliorē credit, quia humidus vapor à terra ad eā reliquis astris terræ proximiorē ascendat, & eadem ratione aridum Saturnū, quia ab his vaporibus magis elongetur, eundem verò & frigidū esse, quia sir procul à calore solis, Iouem temperatum quòd inter gelidum Saturnum, & feruidum Martem medius collocatur: atq; alia hoc genus multa de siderū proprietatibus quæ exhibebunt philosophi potius quàm confutabunt. Er quanquam magistri errorem erubescens Arabs enarrator conetur in sensum alium Ptol. verba transferre, ipse tamen defendi vel excusari se Ptolem. non patitur, qui adeò hæc asserit, affirmat, & sæpius iterat, vt de sensu eius dubitatio nulla relinquatur. Tu verò ex vno hoc disce omnes, & ex optimo iudica deteriores.

Primus ferè à Ptol. habetur Albumasis nec philosophus fuit, nec dialecticus & in mathematicis imperitus: erat enim grāmatics artis professor, & à scribendis historijs (vt narrat Auenrodan) ad astrologiam se conuertit, in qua etiā sua professione quàm esset verus vel hinc cognoscas, quod Ptol. astrologum ex Aegypti regibus putat fuisse, qui Alexandro successerunt, quasi inter hos & illū non plus quingētis etiam annis intercesserit, cū reges Ptolante Christum per quadringentos annos floruerint: Ptol. astrologus sub Adriano scripserit & Antonino. Vide mirū rerum altissimarū indagatorē & obseruatorē fidelem, qui in re tam aperta tanta sir ingenij vel somnolentia, vel tarditate? Idem in astrologicis rebus quantum errauerit, quàm apertis confessisq; mendacijs insisterit quasi veris, postea declarabimus. Quid memorem Maternum & in rudimentis arithmeticæ sic hallucinantem, vt scribat: quid decernat Mercurius, cū in nocturna genitura cœli mediū occnpauerit, quasi à Sole Mercurius plus quadraginta aut circiter partibus abesse vnquam possit, aut à cœli medio Sol per noctē plus septuaginta semper nō absit. Mitto alia multa in quibus. cū semper multæ loquentiæ, exiguæ semper sapientiæ hominē deprehendēs. Iam Malliū nisi esset poëta, bone Deus, quo risu prosequeremur, qui cœlestes illas quas fingit imagines paucis stellis inchoatas potius dicit quàm absolutas, nec pluribus ibi ignibus accensis incendio mundus flagraret.

flagraret. Ad iuniores non descendo homines plebeos & idiotas, ad quos quasi ad iustos possessores tota ferè professio deuoluta est: Est Bonatus inter eos primæ authoritatis, is non ignarus modò est philosophiæ, sed furit planè atq; delirat. Lege eius primum librum de iudicijs in quo super opere ipse procemiat: mentior nisi helloboro dignum hominem iudicaueris: struit vbi desipit minùs rationes quasdam quibus astrologiam probet esse veram, illas quid dicam falsas, imò suprà quam dici possit pueriles atq; ridiculas. Quam verò putat efficacissimam, illa est quadriuium destrui si astrologia tollatur: esse enim vnam ex quatuor artibus mathematicis, vide vt nescit etiam quid sit hoc ipsum quod proficitur? Astrologia enim hæc diuinatrix quam cõfutamus tantum distat ab ea quæ mathematicis annumeratur, quantũ à tenebris lux, quantum veritas distat à mendacio. Et hæc quidem quæ futurorum prædictionem vsurpat, si prior illa veriorq; tollatur stare non potest, at non remeat ratio vt diuinatricè sublatà, mathematica quoq; illa auferatur, quod ad eò est perspicuum, vel his qui prima harum artium attigerint elementa, vt pluribus hoc declarare superfluum sit. Ptolemæus ipse in proœ. nijs Apotelesmatõn postquàm de duplici dicit astronomia, tamen ad priorem & mathematicam referens sermonem ita inquit: Duo sunt, Syre, quibus peruenitur ad astronomicas prædictiones, præcipua quidem & maxima, Vnum quod primum & loco est, & potestate, quo Solis, Lunæ & stellarum motuum configurationes cùm erga se, tùm terram deprehendimus. Alterum quo de illarum configurationũ, &c. quæ sequuntur. Quòd si forte quibusdã interdum bonis iudicijs nõ displicuit ista professio, non statim tamen est bonum, quòd bonus etiam aliquis non improbauerit: quoniam & boni non semper vsquequaq; boni, & docti prærogatiuam omnibus numeris pauci consequuntur. Et si dicendum est aliquid, non omnes docti philosophi, philosophi semper sunt.

Sed illud etiam opus meminisse esse veritates quasdam quibus nobis libido relucetur, esse quibus nulla. In primo genere, omnia quæ sunt de moribus & theologica multa continentur: in altero maxima pars quæ de physicis rebus & mathematicis est. Porro hanc veritatem quam nos tractamus de vanitate astrologiæ ad primum genus spectare manifestum est: quoniam innatum homini curiositatis vitium illi repugnat. Quod cùm sit inter omnia potentissimum, cùm sit homini propriũ quatenus homo est, efficit interdũ vt plures huic veritati vel inuestigandæ non vacent, vel inuentæ etiã non libenter accedant. Et quemadmodũ multi post tractatas à philosopho aduersus auaritiã euidentissimas rationes, opibus tamẽ inhiant cumulandis, sic pleriq; postquàm eis constiterit vera omnino esse non posse quæ astrologi dicunt, ab astrologis tamen innata curiositas ægrè se diuellit, & si rerum auidi nouarum, etiã fabulas audimus libenter, ita curiosi futurorũ, & mentietes in illis astrologos cum voluptate sentimus. Accedit qui nos semper infatuat nimius amor nostri, qui quæcunq; attineat ad nos prospera vel aduersa, facillè sperat, facillè timet, & ad ea quærenda etiã vbi inueniri scimus non posse, cæcà tamen identidẽ cupiditate sollicitat. Quid quòd vulgato hæc diuturno consensu præiudicatum quasi multi existimant etiam omnino esse aliquid astrologiam, nec illud eis vnquàm venit in mentem vt introspiceret, quisnam fundus huic rei, aut quàm solidum firmamentũ subesset. Quare quoscunq; ferè ista vanitas tenuit, inuenies aut parũ fuisse philosophos, aut ceret parũ astrologos, quorũ altero ne videatur, altero ne iudicentur errores eorũ, effici potest. Deniq; gustata forte potuit placuisse quibusdã, potata verò philosophi palato nunquã satisfecit. Habere enim in fronte aliquid quod alliciat, quod magnũ, quod verisimile, quod vtile videatur, sed vbi altius introspexeris, falsa, incerta, fabulosa, omnia vides, aut nullis aut debilissimis quibusdã coniecturis nata, de quibus postea libris sequẽtibus abundanter lateq; differemus. Verũ illud fortè & aliquẽ fecellerit, quòd cùm sint aliquorũ & philosophorum & astrologorum affinia nomina, poterit existimari eosdem fuisse, qui & philosophica & astrologica cõscripserint. Est enim Albumasar apud philosophos, est item apud astrologos, sed quanquàm hæc nomina Latinus sermo cõfuderit, apud Arabes tamen diuersa dignoscuntur. nam qui philosophus est Albumasar, qui autem astrologus Aboasar appellatur. Scripsit etiã Abubater de natalibus prædictionibus, & eodẽ nomine alius philosophica, præcipuèq; librum quo quisq; pacto per se philosophus euadat, quẽ anno superiore ex Hebræo vertimus in Latinum. Sed ille Alra-

libi,

sibi, hic verò Tripodis filius. Eadem in plerisque affinitas nominum, quanquam & temporum & professionum magna dissensio. Et de philosophis quidem satis.

Transamus ad Prophetas, hoc est, ad veteris & nouæ legis oracula, ab Esaia exordium facientes. Is igitur cum Babylonij, apud quos hæc secta maximè viguit, vnde astrologi etiam Chaldaei dicebantur, futurum excidium minaretur, & Cyrum regem Persarum per ducentum etiam annos antequàm nasceretur vñctum appellatum aduersus illos dimicantem, rubis excitaret. ita Chaldaeorum ciuitatē desolandam alloquitur: *Stent nunc & saluent te angues calē, qui contemplabantur sidera & supputabant menses, vt annunciarent euentura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula igni combussit eos: nec liberabunt animam suam de manu flammæ: & ante hæc paucis interiectis de hac cœlestium obseruatione eos ita taxaerat: Sapientia hæc, & scientia tua discipiet te, venies super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas quàm non poteris expiare.* In quibus verbis Propheta diuinus duplicem astrologorum temeritatem accusat, quarum altera est putare se ex cœlo posse futura præuidere, altera eum sint præuisa vel depellere mala vel bona confirmare. *Venies igitur (inquit) malum, cuius nescies ortum,* hoc est quod tibi nec Mats, nec Saturni frigida stella præsignificauerit. Tunc nec irruentem calamitatē poteris expiare, hoc est horarum electionibus, & astrologicis imaginibus, aut superstitionis alijs machinantibus à te propellere.

Dignum autem animaduersione, confutari per hæc responsiones eorū qui Chaldaei pariter esse volunt & Christiani. Soliti enim dicere non simpliciter damnari à sanctis & prophetis astronomiam, sed quatenus solum aut vitia, virtutes referunt ad cœlum, aut rerum humanarum euenta fatali necessitate deuiiciunt. Quare cum hos errores boni etiam astrologi confutent, nō astrologiæ scientiam, sed astrologorū quorundam errata illos abominari. Dicat igitur mihi & Petrus Alliaccensis & quicūq; hæc se defensione defendunt, an ad mores spectaret quoddam Assyrijs bellum rex Persarum inferret? Etiam si ad mores non attinet, cur præuideri tamen à summis astrologis id non posse Propheta existimauerit? Quod si in eo etiā errore fuissent, vt quæ essent futura necessariò Ventura putarent, non eis obijceretur venturam calamitatem per eos non expiandam, quam nec expiari posse, ipsi tamen sperarent, qui necessariò euenturam illam vt omina existimarent.

Sed nec villo recto iudicio bonæ artes damnantur, quia mali quidā eis abutuntur. Alioquin damnanda erant imprimis lacrarum lectio literarum, vnde tot hæreses, tot suas infanias, indocti quidam superbiq; confirmarunt. Damnanda item philosophia, quoniam hic philosophus animam mortalem, ille vnicā dicat in omnibus. Alij regē providere Deum hominibus, alij vllam omnino esse religionem. At euerterentur hæc ratione omnia bona, cum nihil sit adeò bonum quo abuti natura hominū non possit. Quare qui ita se defendunt, iudicium ecclesiæ, quod cōtemnere erubescunt, oblique interim grauitè calumniatur. Sed cogi omnino possunt, vt vel repudiare istam vanitatem, vel à maioribus suis, hoc est, ecclesiæ ducibus deuiare in sinistra non possint. Nam quacūq; illi ratione astrologiā damnauerint, dicant quæso iusta ne damnauerint? an iniusta? iniusta dicere nolunt, si iusta, cur non cum illis vos quoq; eam pariter damnatis? Sed damnamus inquit & nos illos errores, propter quos illis astrologia displicuit. At ego illud quæro cur non propter eosdem illa displicet vobis? Nam interdiceret illos astrologiam nō quadantenus, sed omnino omnem profectū, abominari palam est, & mox ostendemus. Vos factum contenditis propter quosdā errores, esto, sed illud respondere, an recto iudicio propter illos errores tota abijciatur: si recto, cur non idem facitis vos? imò quam damnauerunt, vos approbatis, quam insectati sunt, defenditis, quam interdixere, disseminatis, quam sciri nolant, publicè docetis. An quod inquit Alliaccensis, crescenti fidei potuit obesse, id eodē primi eā doctores nascentis ecclesiæ sunt persecuti, nunc adulta non nocet, imò prodest etiam & vehementer. Atque hoc postea cōfutabitur: nam pestiferam illam vt olim, ita nunc etiā esse palam demonstrabimus, quod ipsa etiam nūi experientia demonstrat. Sed nec erat illa damnanda, sed eius abusus. Cur igitur philosophiam quidem non damnabant, sed impietatem quorundam philosophorum, non autē pariter astrologos, sed ipsam astrologiā? Vtiq; quoniam in philosophia si quid errat, professoris est vitium, in astrologia ipsa professio vitium. Quorum auctoritatem vnā cum ratione etiā nos secuti, aduersus

ſus impios diſputantes, non philoſophiam, ſed philoſophorum errata conſutauimus. Hic autem non aſtologos, ſed aſtologiam, quoniam ipſa aſtologia error eſt.

Sed redeamus ad teſtimonia Prophetarum: Deus per Moſen ita loquitur nobis: *Genies augures, & diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo aliter es inſtitutus*: pro eo autem quod nos legimus augures, in Hebræo eſt אֲשֵׁרֵי per quos Achinnas maximus doct̃or Hebræorum eos ait intelligi, qui tempora ſupputant, & felices horas ac infelices obſeruāt, deriuatur enim diſtio illa ab אֲשֵׁר quod Hieronymus augures trāſtulit, ſed & apud Eſaiam aſtologos augures vidimus nuncupari. Neq; enim nomen aſtologorum vſquā in ſacris literis. Nam & ipſa habet varias locutiones, & varias varijs temporibus ſuperſtitio iſta appellationes fortita eſt. Olim enim Chaldæi & Genethliaci, Auguſtini temporibus mathematici & planetarii, nunc aſtologi paſſim vocitantur. Quod autem Hieronymus & eo loco, & alibi plerunq; tranſtulit, diuinos, in Hebræo eſt אֲשֵׁרֵי quod Auenazra ipſe, quanquā aſtologus, ait, hoc eſt quidem commune omnibus diuinantibus, ſed proprium magis nomen aſtologorum. Hieremix illud quis ignorat? *A ſignis cæli nolite timere, quæ gētes timeant*. Quid igitur homo Chriſtianus aſtologorum iudiciijs vel gaudet, vel triftatur, à quibns nihil ſperandum Eſaias, Hieremias nihil timendum, imò per vtrunq; diuina nobis veritas affirmat, cū totum hoc quod proſtentur, ſicut inquit Ambroſius, quæere abſurdum, cū quæ pollicentur, ſint impoſſibilia. Vnde cæli Dominator apud Iob: *Nunquid nobis ordinem cæli, & pones rationem eiſ in terra? & inſtrā: Quā enarrabit colorum rationem?* Duplex enim error aſtologorum, alter quòd multa cælo ſubijciunt quæ inde non dependēt, alter quod quæ etiam efficiunt cælum, inde tamen ab eis, vt putant, præuideri non poſſunt, quod allata in medium apud Iob verba nobis oſtendant.

Et cū doct̃ores eccleſiæ vtrunq; pariter reſellant, quomodo dici poteſt, id eos tantum nō probare quod libertatē rollat arbitrii, aut ſanè neceſſitatē inducat. Auguſtini ratio illa de geminis nōnne eò tendit vt omnem rollat ab eis præſcientiam futurorum? Idem in Enchiridion, nōnne ipſam ſolā temporum obſeruatiōē, vt hæc fauſta, illa infauſta putemus, ad magnum dicit pertinere peccatum? Cū tamen in hac horarum dierūq; electiōne libertatē potiùs noſtram exerceamus quā auferamus. Sed ita eſt certē, diſplicebat eis vndiq; aſtologia, licet ea maximè parte, qua religio-nem & mores cælo ſubijciebat, hac eam execrabantur, vbiq; conſutabāt, hac impiā arbitrabantur, vbiq; vanam, hic blaſphemam, vbiq; ſuperſtitioſam, hic abominabi-lē, vbiq; ridiculam. Quare Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana ad pernicioſam dicit ſuperſtitionem pertinere eos qui Genethliaci dicuntur, nō ſolū quia æſtiones noſtras, ſed quæ & actiōnū euentus à ſtellis putent procedere. Et in libro confeſſionū de Planetarijs loquēs, hoc eſt, aſtologis, quos Chriſtiana, inquit, & vera pietas expel-lit & damnat, & illud Moſeos exponens: *Poſita ſidera in ſigna & tempora*, non ſigna inquit, dicit quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vitæ vſibus neceſſaria, qualia nautæ, agri-colæ, & id genus artiſces obſeruant. Eodem loco Baſilius eam occupatiſſimam eſſe dicit vanitatem. Ambroſius inutilem & impoſſibilem: Theodoretus à philoſophis etiam conſutatam: Chryſoſtomus vanam, falſam, ridiculam. Legamus Bardeſanē, Enſelaum, Didymum, Apollinarem, Terrullianum, & innumeros alios plures, etiam Apoſtolicos viros, & quid plura. videmus Hebræos, hæreticos, gentes, eadem genus hominum hoc, cenſoria virgula proſequutos. Quo factum vt miraretur Auguſtinus cū redarguentia, hæc aſtologos teſtimonia tali celebritate in eccleſijs legerentur, plena tamē eſſe cōuenicula noſtris hominibus, qui tēpora rerum agendarū accipe-rent à mathematicis. Idem cū ſuper Pſalmo tertio & ſexageſimo ad populū concio-naretur Mathematicum produxit poenitētem, qui profeſſionē ſcilicet renunciauerat, nō aliter quā ſi aut Iudæus, aut Ethnicus aliquis regeneratiōis lauacrū accepiſſet. Quā pulchrè idē interpretans Ioannem, Inſaniæ noſtræ nos admonet, qui ad aſtolo-gos liberi Intramūs, vt exeamus ſerui, & mendacijs emptis libertatem illis noſtram erogamus. In libro verò de Natura dæmonū ait expreſſe, nemini licere poſt Chriſtū geniturā alleuius de cælo interpretari. Hieronymus ex opprobrijs Aegypti, hoc eſt, reliquijs idolatriæ eſſe ait, requirere ſtellarū curſus & futurorum ex eis euenta rimari. Seuerianus in libro quem de Septem artibus, quem falſò, quaſi Caſſiodori citat Ro-gerius, poſtquā de vera dicit aſtronomia: tum ea inquit quæ attinent ad præuidēda futura

futura ita debere necesse, vt nec scripta esse videantur: sunt enim fidei nostræ sine dubitatione contraria. Hæc ille ad verbum.

Quod si quos tantorum hominum & tam præcellentium sententia nihil mouet, deterreat saltem Pontificalis auctoritas quæ istam professionem ita nostris hominibus interdicat, vt Alexander tertius Pontifex Maximus, sacerdotem nescio quem integro anno à ministerio altaris voluerit abstinere, quod per astrolabium cuiusdam ecclesiæ furto inuestigando aliquid esset percrutatus: quanquam vt idem Pontifex testatur, nullam ibi aut magicam, aut aliam superstitionem admisisset. In Martini Pontificis synodo scriptum, non verè Christianos aut Lunæ cursus, aut stellarum, aut inane signorum fallaciam pro domo faciendâ, vel sociandis coniugis obseruare, sed & sub nomine etiam aruspicum Astrologus decreto Gregorij iunioris anathema pronuntiatur. Et in concilio Toletano: Si ipse presbyter aut diaconus fuerit in monasterijs relegatur, sceleris ibi poenas perpetua illa detentione daturus. Solent enim, vt docet Augustinus in libro de Natura dæmonum, sub aruspicum nomine apud nostros designari, qui dies & horas in agendis negocijs operibusq; custodiunt, vbi notari illa maximè videtur pars Astrologiæ, quæ est de electionibus. Quis iam igitur audeat homo Christianus (cunctis enim nunc mihi sermo) Astrologiam tueri, sequi, extollere, à lege prohibitam, à prophetis damnatam, à sanctis irrisam, à Pontificibus & sacrosanctis synodis interdictam?

Quod si mihi opponas Albertum theologum præstantissimum, fautorem tamen Astrologorum: admonebo te primum multa referri in Albertum, quæ Alberti non sunt, quod & supra tetigimus. Tum si mihi fortè obijcias librum de Licitis & illicitis, in quo rejicit quidem magos, astronomicos autem probat authores: respondebo existimari quidem à multis esse illud opus Alberti, sed nec ipsum Albertum, nec libri inscriptionem vsquequaq; hoc significare, cum author ipse quicumq; demum fuerit, nomen suum consulto & ex professo dissimulet: quid? quod in eo multa leguntur indigna homine docto, & bono Christiano: qualia illa sunt, imagines fieri posse, quibus etiam non vnus homo, sed vna etiam ciuitas tota vel infelix fiat vel infortunata: tum non esse magicos libros abijciendos qui ecclesiæ viles futuri aliquândo sint. Est enim hoc planè aduersum iudicio ipsius ecclesiæ, quæ illos vbi locorum fuerint inuenti, vt inbet, & potius exterminari. Nam qua ratione vtile erit seruare integros libros, quos vniuersum erat nunquam esse conscriptos? Quæ vtique aut non scripsit Albertus, aut si scripsit, dicendum est eum Apostolo, in alijs laudo, in hoc non laudo: sed sicut inuidiæ est querere in magnis viris potius quod damnes quam quod extollas: ita insaniæ, sicubi defecerunt non potius damnare velle quàm imitari. Laudabo ego in Petro Aliacen. studium literarum, experientiam rerum, multiplicem lectionem, & quod scitè atque subtiliter theologica quædam scripserit & tractauerit. Quod verò altero opusculo Astrologiam historiz, altero theologiæ conciliare voluerit, vt ibi veram, hic piam ratione probaret, planè non laudo, sed damno, execror, atque detestor, cum tueri positionem nullam possimus, aut magis falsam, aut religioni magis aduersam: de qua re quoniam in sequentibus libris latè disseremus, nihil vltrà hoc loco dicendum. Ibi enim etiam suis fautoribus testatum abundè relinquemus esse illos libellos & inimicos religioni, & tot erratis historicis & Astrologicis plenos, vt dici nostrum illud possit, si vis errorem tollere, tolle librum.

Diximus de Philosophis & de Prophetis, restant leges ciuiles, hoc est, Cæsarum, ac prudentium iussa atque iudicia, quorum finis potissimum consulere vtilitatibus, quibus hominum vita benè beateq; transigatur, quæ cum inter omnia bonis maximè artibus adiuuetur, noxijs perturbetur, summo studio curauerunt, vt illæ quidem abundarent, hæc nullæ (quantum fieri poterat) essent in ciuitatibus. Quod vt consequerentur illarum professoribus præmia, honores decreuerunt: Harum autè publicas ignominias & supplicia tantò grauiora, quantò noxijs magis artes illas existimant. Illi, igitur de Astrologis quid putauerint, nemo nescit qui legales Iustiniani Cæsaris codices legerit, in quibus ars Mathematicorum (sic enim se vocabat Astrologi) vt abominabilis interdicatur, mandante Imperatore, ne quis Mathematicum consulat, sed omnibus sileat perpetuò curiositas iudicandi. Si quis autem Mathematicum cōsulerit, capitis ei (quod est summum supplicium) poena denuncietur. Quod profectò non

statuisset sapientissimus Imperator tot & sapientum vsus & legibus & iudicio, nisi non solum vitæ inutilem, sed perniciosam hominibus istam professionem experientia demonstrasset. Ipse felicissimus Iustinianus ita hoc hominum genus horrebat, si quis in eius comitatu deprehenderetur Mathematicus, summis ad eculeum vsque tormentis, temeritatis suæ luceræ pœnas. Tum postremò de hac loquens superstitione pronunciat Imperator eiusdè esse culpæ affines, & qui docet ista, & qui addiscunt. Ante Iustinianum etiam nonne legimus sæpè expulsos vrbe Roma omnes Mathematicos? quod in calce istarum disputationum apertè demonstrabimus. Quod si omnis ratio recta, vel prudentia regitur, vel philosophia perficitur, vel diuini splendoris radijs illuminatur, erit profectò Astrologia omni recto iudicio profligata, quam & prudentissimi Legum latores exterminârunt, & doctissimi philosophorum confutauerunt, & viri diuini arque sanctissimi abominati sunt.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
aduersus Astrologos, libri 1.

Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
DISPUTATIONVM, IN ASTROLOGIAM, LIB. II.

CAP. I.

INCERTAM ESSE ARTEM ISTAM IV-
dicio etiam principum illius.

ED ne sola autoritate pugnemus, demonstrabimus toto hoc opere certis rationibus reiectâ iure à sanctis istâ superstitione, quia religioni maximè aduersaretur, vtiliter legibus interdiciâ, quia vitæ inutilis sit, imò noceat & peruehemèter, rasonabiliter à philosophis confutatâ, vt quam falsam incertamq; cognoscere nt. Er quanquâ in de videbatur exordiendû vt falsa demonstrareretur, quoniam statim inutilis etiâ reddebatur. Aliter tamè faciendû putauî, vt scilicet priusquàm de eius falsitate disputare, ostenderem amatoribus Astrologorû, etiam si esset talis ista professio, qualè ipsi eam faciunt & affirmant, nullum exteriori homini ab ea commodum prouenire, interiori autem non solum maxîma detrimenta, sed etiam exitialia. Quod priusquam aggrediamur, præfari quædam oportet, ex quibus intelligamus quantum suæ professioni summi ipsi Astrologorum principes tribuant. Ptolemæus igitur in primo Aporelesmatôn, postquàm iudicia Astrologorum sæpè esse mendacia dixit vitio prædicentis, tamen hæc ita subiicit ad verbum quæ nos volumus transferre: quare malè habentur in translatione communî, & peius in translatione Auenrodan, & ab eo malè exponuntur, sed eum fideliter erunt translata, expositione non indigebunt.

Verùm illud rum liquet etiam si quis disciplinas istas vestigijs ritè quantum fieri possit indagauit, necesse esse ramen, vt is etiam quàm sapissimè offendat, non valet ob illa quæ suprà diximus, sed vel ob ipsam potius rei naturam, vel quoniam maior est nostra imbecillitas, quàm vt tantæ professionis magnitudini pares simus: Etenim cùm omnis contemplatio quæcunq; in materiz affectionibus versatur, magis verisimilia capret, quàm quicquam pro vero decernat. Tum verò hoc illius maximè proprium, quæ quasi confusa ex multis inter se dissimilibus est, atque ex antiquis errantium siderum figuris aspectibusq; dependet, quoniam quæ circa rerum euentus obseruata sunt à priscis, ea nos præter nostræ quorundem ad eundem modum se res habet, accommodamus. Cæterum quis non videt euenire illud posse, vt figuræ ipsæ atque

atque aspectus magis minusve inter se similes sunt longis temporum anfractibus : vt autem concordia prorsus eadem cunctorum quæ in cælo sunt, præsertim si terram quoque adiunxeris, reuertatur, ne sperandum quidem videtur, nisi quis forsitan iuauiter glotioseque se laetet in comprehendendis cognoscendisque rebus, quæ vel comprehendendi suapte natura penitus nequeunt, vel eo ceterè spacio temporis, quod sit hominis modò sensibus indultum. Quò sit vt dissimilibus propositis exemplis etiam quādoque in præcitis aberretur, atque in his aspiciendis quæ circa ambientem nos rerum naturam proueniunt. Nihil præterea est arduum, in ipsis autem genituris, atque in priuatis omnino singulorum collationibus, nec paræ nec leues incidunt causæ, quibus sui cuique mores conciliantur. Nam & seminum differentia plurimum valent ad generis proprietatem, quando etiam si idem corpus ambiens, idemque finitor sit, plurimum tamen momētū habet vnumquodque seminum ad vniuersalem figuræ peculiaris informationem, puta in homine, equo & alijs. Afferunt & loca generationis non minimum discriminis. Nam si genus idem se seminis, vt videlicet humanum, statusque idem fuerit ambiens omnia corporis, plurimum tamē ex regionum diuersitate corporibus animisque distat, qui gignuntur, plurimum quoque interest ad vitæ actus variandos etiam si cætera paria sint, quibus quisque cibis, aut quibus vratur moribus, quod nisi vnumquodque horum intra ambiens corporis causam contineatur (quod vim scilicet hanc habet potissimam) vt illis ipsis quamobrem talia sint, pars aliqua sit causæ, quod contra eum sit, plurimum habere omnino possunt. In quo hæsitent hi qui se omnia posse opinantur, quamuis non eadem planè sint, ex sola tamen sublimium corporum motione dignoscere.

Hæc ibi Ptolemæus, qui primo etiam enunciato alterius libri qui inscribitur studiis, vulgò Centiloquium dicitur, de scientia loquens Astrologiæ, ita, inquit : Fieri nequit, vt qui sciens est, particulares rerum formas pronunciet, sicuti nec sensus particularum, sed generale quandam suscipit sensibilis rei formam, oportetque tractantem hæc, rerum coniectura vt, soli autem Numini afflati prædicunt particularia: Hæc ille ad verbum, quanquam aliter & mendosa & deprauata in vulgatis codicibus habeantur. Sed & Arabum & Hebræorum qui Astrologica scribunt, indubitata sententia est, quodcunque stella sua promiserit, posse tamen non euinire, & quia materia non idonea sit influxui suscipiendo, & quia humana ab arbitrio nostro plurimum dependeat, & quare fatum particulare vniuersalioris fati aduersantis potestate supercruit, & quare fato omnipotentior, & cælo maior diuina prouidentia, fieri interdu aliter ordinet, quam ordinaria cæli reuolutio etat effectura. Quæ cum passim sparsa apud Astrologos, tamen simul omnia leges apud Auenaztam cap. 1. libri de natiuitatibus.

CAP. II.

AUSPICACIONES, QVAS ELECTIONES

*dicunt, inuiles esse, testimonio vnius Astrologi,
ratione & experientia.*

Am hæc si sint vera, proferat Astrologus quoddam emolumentum ex eius prædictionibus vita consequatur. Respondebit fortasse duplex, alterum vetum dicit, & horam doceri qua auspicari actiones nostras debeamus, vt feliciter fiat quod facturi sumus. Alterum tunc prædicit quod est futurum, vnde illa est utilitas, vt quibus in rebus infelices nos sote cognouerimus, illis abstinemus, contrà ea aggrediamur, in quibus felicitatem natalitia in nobis hora polliceatur. Sed age excutiamus vtrumque, ab eo exordientes quod primo loco proponebatur, & quoniam nobis eum Astrologis disputatio, vratur his maxime assumptionibus, quæ apud eos verissimæ existimantur. Aut igitur in te quam auspicato facturus es, fauorabile tibi cælum natalis constellatio fecit, aut aduersum : si aduersum, non prodest auspicatio ex sententia Ptolemæi, quare rem illam infelicitè semper aggredieris, & ab ea semper feliciter abstinebis : si fauorabile, nulla opus horarum electione, sed tua tibi electio sufficit, quoniam tunc felicissimè rem illam aggredieris, cum te ad illam animus inuitabit. Neque enim aliud est esse fortunatum (si fortunatus est aliquis à cælo) quam vim nostram imaginariam famulam ra-

tionis ita cœlitus moueri, vt his & modis & temporibus vnumquoq; faciendum suscipiamus, quilibet quàm felicissimè votum perfici possit.

Quocirca dixit Aristoteles non prodesse fortunato consilium, In ea scilicet se in qua cum natura formauit, ne fortè aliò te consilium distrahat & abducatur quàm institutus ille animi impetus te vocabat. Mitto quòd Haly interpres Ptolemæi friuolam esse ait & inefficacem hanc partem Astrologiæ quæ est de electionibus. Mitto fidem ipsam experientiz quæ nulla certior, nulla constantior: Ea enim quotidie facit manifestum eos potissimum in suis rebus agendis parum esse felices, qui vanam hanc temporum discretionem obseruant. Contra, longè feliciotes qui ista superstitione reiecta, sola electione & prudentia ducibus vtuntur. Quis enim nostra ætate fortunatior Francisco Sfortia? qui militari felicitate amplum sibi & florentissimum Insulubrium parauit imperium, & posteris auctum confirmatumq; reliquit. Cui tamē semper omnes Astrologi vel odio fuere vel contempni, ne dum eos in suis rebus aut bellicis aut domesticis consiliarios adhiberet. Quis Zoroastre inter antiquos in Astrologia, in magicis & in omni superstitione potentior? & tamen eum in bello & vicit & occidit Ninus, nec Astrologus vnque nec Magus. Pompeius diuinorum responsis plurimam fidem, Cæsar nullam, adhibebat: illi aduersa, huic felix lætaq; fortuna. Cæsarem Iustinianum exterminatorem, vt vidimus, Astrologorum, domi & militiz felicissimū quis ignorat? Contrā, Iulianus Imperator & Christiani nominis inimicus, & omnium superstitionum curiosissimus obseruator, quàm breui, quàm infelicitè & vitam amisit pariter & imperium. Possem ego tamen vnum aut alterum etiam Astrologos doctos, & mihi familiares asserre nominatim, quibus fides istius vanitatis, ad quam scilicet vitæ rationem instituere, vel exitio fuit, vel detrimento non mediocri, sed nolo homines alioquin bonos infamare, & in re veritati non admodum necessaria sanctorum amicitiz iura violare. Sed vtinam huic quidem patrimonium non abstulisset, illi parriam & vitam, multos spe vana stolidos & insanos, multos timore miseros non effecisset. Ita mea delicta Deus non videat, vt nullos vidi earum rerum magis egenos, quas suis hominibus Astrologia promittit, quàm qui Astrologiæ penitus se denouerunt. & per eam cœli fauorem in horas singulas aucupantur. Mutauit vlt quidam magnus mihi notus vitæ rationem, facta ex hoc consilio prioris fortunæ lætūra non mediocri, Astrologica maxime spe cōmonitus, quòd in noua professione magnas felicitates cœlesti fauore esset consecuturus. At verò in ea cùm aduersam quotidie magis fortunam experiretur, solitus erat dicere, à Marte se deceptum, nolens illud dicere quod erat verius, ab astrologica vanitate se deceptum. Idem paulò post obiit morte etiam valde miserabili, quam nec à cœlo ipse præiudicabat. Parabat enim multa, & magna moliebatur, vt qui sibi adhuc longos viuendi fines constituisse. Possem multa hoc genus connumerare, sed refugit animus narrationem earum quæ vix sine lachrymis possum meminisse, & quoniam inciderunt in homines amicissimos, commiserationem erigunt potius à me quàm reprehensionem.

Sed vtinam hæc dissimulatis nominibus veterum amicorum inuita tedargutio, amicis viuentibus profit, quos per omnia quæ mihi cum illis amicitiz iura intercedunt, per fortunas eorum, per vota felicitatis admonitos, & rogatos etiam atque etiam velim, ne vnquàm in suis rebus vanitatis istius consilio se committant, habeant eam (si ita libet) quasi poeticam fabulam super qua rideant, ludant, iocentur, pro duce, pro magistra vitæ non habeant. Sed vbi saluti corpori erit consulendum, medicos confulant, vbi externis perspicendum prudentiæ & rationis oculis vtantur, quorum vtunq; diuina nos sapientia docet, quæ & creatum medicum dicit ab Altissimo ad nostram necessitatem, & prudentiam atq; homini esse seruandam vt eruatur à via mala. De Astrologia nihil tale scriptum inuenimus, cuius professionem ita probauimus esse inuilem, vt illi etiam tantum tribuetemus, quantum Astrologi putant tribuendum. Nam cùm erit deinde probatum, nihil eam habere veritatis, erit extra omnem controuersiam sufficienter, quod hic probare sumus conati, periculosissimè credi res nostras consilio Astrologorum. Quod si quando ex illorum prædictionibus rectè vsu accadat, non in rationem, quæ nulla sit apud eos, sed in temeritatem casumque esse referendum.

CAP. III.

NON ESSE VTILEM ASTROLOGIAM IN DECERNENDO QUID SIT AGENDUM, QUID FUGIENDUM.

Literum, ut suprà dicebamus, Astrologiæ emolumentum fingi potest, ut scilicet eam tem prosequamur, quam nos sequi iusserit Astrologus: Contrà ea fugiamus quæ ille verat. Quod utiq; vel superfluum esse vel noxium ita demonstrauiamus: Nam quòd ille prædicit, aut ad ea attinet quæ sunt corporis, aut quæ externa atq; fortuita. In his igitur quæ sunt corporis, si spectant ad valetudinem quæro, Astrologi ne iudicio, iudicium quoque medici pariter consentiat, an ab eo potius sit diuersum: si idem sentit uterq;, nihil tibi confert Astrologus quod medicus solus præstare nō possit: si dissentiunt, utri potius quæso putas accedendum. Sanè si medicum repudiādo, Astrologo te committas, insanix pœnas dabis. In agendis rebus similiter interrogo, ne quod Astrologia consulit, prudentia etiam consulat faciendum, an hæc sibi iudicia penitus aduersentur: si cōsonum, quid quod intra nos est tam procul, quæramus in cœlo? si dissentiūt, quis recte? quis rationabiliter factum defendat? quòd in rebus agendis prudentia relinquitur: quæ nihil aliud est quàm recta ratio rerum agendarum? sed erunt hæc exemplis dilucidiora.

Prædixerit igitur Astrologus Martem tibi hoc anno tritæum comminari, excitatum enim bilem ex potestate quam in annua habet conuersione, quare vrendum frigidis ponus & vitæ rationem aduersus ardorem Martis instituendā. Hoc ipsum quod de cœlo ipse prænnunciat, aut ipsa quoque signa demerabunt, quæ à corporis tui dispositionibus petuntur, quibusq; medicorum nititur coniectura, aut non demerabunt. Si demerabunt, hoc tibi erit satis iudicij ad præcauendam futuram malam valetudinem si non demonstrant, rogo recte ne factum pntes, ut cū nulla erunt indicia bilis exastuantis, sed lotium albicans & crassum, venarum segnes pulsus, facies pallore deformis, membrorum pigrities, reliquaq; id genus quibus medici pro notis vtuntur, non bilis, sed pituitæ dominium indicabunt, tu tamen bilem euacues, quare Martem tibi de cœlo Astrologus sinxerit minitantem: quid quòd nec prudens tibi Astrologus consulat, qui etiam si de Marte illa verè pronunciet, potest naturalis tua temperatura, potest vniuersalis ipsius anni dispositio, potest vitæ ratio qua diu vsus fueris, ad contrarium te vertisse. Denique causam vnā videt Astrologus qua hoc possit efficere, & illam temotam ac vniuersalem: Medicus non modò ex proprijs & propinquis iudicat causis, sed tem ipsam petcipit sensu, & quod ex omnium simul causarum complexione dissultat, ipsa hoc monstrante naturæ præsentis euidencia, tenet. Mitto quòd qui etiam Astrologorum iudicij fauent, non ita tamen insaniunt, ut minus illa falli medicorum iudicij purent.

Proponamus simile exemplum in tractatione terri exterarum: ut principi scilicet consulat Mathematicus, ne bellum ineat cum inimicis, quoniam Mars ei parum propitius sit. Quæro vtrum quo tempore hoc illi dederit consilium, nulla iusta causa bellandi principi sit, aut si causabellandi, nulla tamen occasio opportunitasq; vincendi. An potius & bellandi iusta causa non desit, & ad victoriam omnia suppetant instrumenta. Si dederis primum, iure non bellabit, sed sola duce prudentia, si sileat etiam omnino Mathematicus. Si secundum, nec ipse vtrique Astrologus si non sua intersit, abstinendum bello iudicabit, & si abstineat, quid erit aliud quàm sensum & euidenciam ob rationem coniecturamq; relinquere.

CAP. IIIL

NON ESSE ASTROLOGIAM RELIGIONI VTILEM.

quod Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis existimauerunt.

T si vitæ inutilis est, an religioni utilis fortasse? quod parasse videtur & Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis, atque hic quidem duplici maxime ratione: altera quòd ex magnarum quas vocant coniunctionum astrologica supputatione haberi veritas possit, de numero annorum ab Adam ad Christum, de quibus inter ecclesiasticos codices tanta sit cōcertatio: Altera

tēra quōd confirmari Prophetarum possint oracula, si illorum prædictionibus astrologiæ quoque prædictionis testimonium adijciatur. Nam cū omne verum omni vero sit consonum, necessariō verum Astronomiæ scientiæ, theologicæ veritati esse concordem: quinimō præ omnibus alijs scientijs illi veluti ancillam domine subferuire, cū inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt visibilia, conspiciantur, nihil sit autem inter illa cœlo nobilius: vnde illud Dauidicum: *Celi enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmamentum.* Quam ipse opinionem quasi opere comprobaturus opusculum scribit per viginti theoremata, quæ vocat verba, distinctum: In quo planè tot errata quor verba, titulus est de Concordia Astrologiæ & Theologiæ, quasi non legerit Paulum exclamantem: *Qua societas luci cum tenebris? aut qua participatio Christi cum Belial?* Nititur autem in eo opere duo illa efficere quæ dicebamus, vt scilicet quæ prophetæ afflati diuinitus prædixere, celestis etiam constellatione ostendat præsignata, tum vt annorum ab Adam ad Christum computatio ex Astrologorum dogmatis inuestigetur. Adijcit alterum huic opusculum de Concordia Astronomiæ & Historiæ, in quo septem à mundi exordio coniunctiones maximas notans, ad illas nititur referre quæ in dijs temporibus magna & mirabilia ex historijs colliguntur, Astrologorum hinc dogma confirmaturus, qui ex magnis illis coniunctionibus magnas semper in rebus humanis & legum & regnorum fieri volunt mutationes.

Et quidem optarem scripsisse illum potius quæ mihi laudanda essent quàm confutanda, quoniam vt ingenium habens ad literas amo, & personam veneror, quam in ecclesia gessit. Sed fortè illi etiam rem facturum sum graram, si quid parum caurè & verè se profuturum scripsit ecclesiæ, cū & falsum & noxium proculdubio inueniatur, iusta hac redargutione, quantum erit in nobis, obliteretur. Duxit autem hominem alioquin doctum in hunc errorem ignorantia potissimum Astronomiæ, quam cū post studia theologiæ, in quibus in celeberrima Parisiensi Academia se exercuerat, cœpisset etiam senex paululū degustare: allecētus est magnifica illa specie istius artis de maximis differētis, & quæ in primis humana curiositas scire desiderat, & prius quàm eō peruenisset, vt infirmitatem dogmatis profunda examinatione deprehenderet, scripsit propter nimis duo illa opuscula de quibus factus paulo peritior retractauit: deinde multa in eo libello quem vocat Elucidarium (cū tamen in eo multæ sint tenebræ) quos omnes libellos si quis legat rudis Astronomiæ, tanrō magis mirabitur, quantō minus intelliget. Sed qui vel mediocriter in ea arte profecerit, eum potius scriptorem, quàm Astrologum fuisse iudicabit, & quæcunque dicit, potius lecta ab eo, quàm medullitis intellecta. Ferè autem quæcunque scribit ex Rogerio Bacono, Abraham Iudæo, Henrico Macliuensi, Albumanascræq; & summa nescio qua Ioannis cuiusdam Britanni ad verbum accipiuntur.

Quod ipse autem esset auditor tārū, & parum peritus rerū Astronomicarum, vel hinc potest cognosci, quod in ipso Elucidario, quod est eius opus emendarissimū, ca. 11. Air fuisse nos cū illa scribebat, anno scilicet quarto supra millesimū & quadragentesimū in aërea triplicitate, futurosq; per annos adhuc vnū & sexaginta, donec scilicet super mille & quadringentos quintus & sexagesimus annus ageretur. Tunc igitur futuram magnam Saturni & Iouis coniunctionem, cū ab aërea ad aqueam triplicitatem mutatione. Ea verō mutatio per annos ferè quadraginta præcesserat, anno scilicet Christi quinto & sexagesimo supra mille atque trecentos, quo tempore die nona atque vigesima mensis Octobris in septima parte Scorpiōnis Saturnus & Iupiter simul fuerunt, & deinceps in aqueis semper signis ad hæc vsque tempora se coniunxerunt. Noster verō Alliacensis quod per centum ferè annos antè contigerat, futurum adhuc præstolabatur.

Alteram autem vtilitatem quam ex Astrologia idem putauit prouenire de vero scilicet annorum numero colligendo abundanter refellimus, eo libro quem de vera temporum supputatione conscripsimus. Quanquam si iuuaret rem publicam Christianam hac parte Astrologia non ad eam spectaret, quam hic confutamus in futurorum prædictione versantem: sed ad veram Astronomiam quæ vna est ex liberalibus disciplinis, cuius est tempora supputare & siderum motus mathematica ratione metiri. Sed non hic locus confutandi eius errores, quod sequentibus libris sumus facturū. Ibi enim quod attinet ad cōcordiam philosophiæ & theologiæ ostendemus, quæ à

Prophē-

Prophetis enūciata sunt à cœlo nec fieri, nec significari, atque ita si vera enīam sit Astrologia, prædictionem tamen earum rerum ad eam non pertinere. Qui vero quatenus quidem supra naturam sunt, exiunt à cœlo, quatenus autem naturale aliquid est in eis & fieri à cœlo & prævideri per cœlum contendunt, hos ostendemus nihil dicere, cūm dicere aliquid tamen videantur, tantum autem abesse ut Prophetica oracula per Astrologorum decreta vtiliter confirmantur, ut nihil fieri possit ad infirmam religionem, potentius & efficacius. Tum qui hoc facere sunt conati & mendaces semper esse deprehensos & imperitos Astronomiæ, tamen historica professione plurimum aberrare. In vniuersum autem non solum quod ad leges & diuina miracula pertinet, sed ad alias & humanarum rerum mutationes, quas ex magnis, ut dicunt, coniunctionibus prænunciare multi voluerunt, ibi eorum vanitatem & falsitatem dogmatis aperiemus, vbi nobis cum Albumasare authore illius erroris, cum Hieron. eius interprete, cum Abraham Isrælita, cum Ioanne Exoniensi erit pro veritate certatio. Alliacensis librum isth quo idem facere voluit, de concordia scilicet Astrologiæ & historiæ narrationis, ita à capite totum reteximus, ut à prima illa quam norat conjunctione ad postremam vsque decurrentes vbique & de cœlestibus pariter & de terrenis nihil ab eo sanum aut veritati proximum, dictum ostendamus. Neque vnam ex illis septem, quas notat, cōiunctionibus quo putat tempore contigisse, sed ab ipsa temporum, hoc est, rerum gestarum enarratione ac vera supputatione magnopere esse diuersam.

Sed videamus & illa quæ postea assererat, an aliquid faciant, vera scilicet omnia inuicem consonare, & cœlos Dei gloriam enarrare. Sanè illud primum verissimum est, sed ita erat deinde assumendum cūm falsa sit Astrologia, theologiæ veritati non posse concordare. Daudicum testimonium Paulus Apostolus ad cœlestes Apostolorum mentes docet referendum, qui gloriam illam Dei annunciauerunt, de qua postea scribitur: *Lex Domini immaculata conuertens animas.* Sed & si referatur ad visibile cœlum, quæ ista est consequentia, si cœli enarrant gloriam Dei, fauere ea gloriæ Dei quæ de cœlo Astrologi fabulantur? Sed inuisibilia, inquit, eius, & virtus atque Diuinitas visibilibus intelliguntur, sed à philosopho cuius proprium est è cœli ordine, moru, natura, ad inuisibilem cœli diuinum opificem conscendere. Astrologus si est aliquid cœlum inuiri vider, & de cœlo ad terram oculos deflectit, solus philosophus ex visibilibus inuisibilia speculatur.

CAP. V.

QUAM NOXIA SIT ASTROLOGIA, QUANTOVE
pestifera Christianæ religioni.

Anè Instranti mihi vndiq; omnia & ecclesiæ hostes exploranti, non video vnde omnibus pariter plus copiarum, plus armorum aduersus veritatem suppedietur, quàm ex ista professione: hinc enim ad impietatem, hinc ad malam religionem, hinc ad hæreses, hinc ad vanam superstitionem, hinc ad perditos mores irreuocabilemque malitiam, præceptis & facillimus lapsus: Vnde enim se potius aduersus tela religionis armabit impietas, quàm ut diuina miracula, quibus omnis potissimum religio confirmatur, ad cœlum pertendat esse referenda? Si Martyres mortē contemnentes, si Apostolos paucos, inopes, indoctos, euāgelicæ mundi legi subijcientes obijcias, si ipsos etiam ab inferis homines reuocatos, ut maiora quidem quàm ut humana, meliora quàm ut à dæmone efficiantur, diriment in eis virtutem, nisi quæ solus agnosceret sideris cussus, & cœlestis afflatus facere potuerit, quod si quis dicat nonne hoc erit securi religionis radicibus admoouere? si persuaderi nonne illam examinare & penitus exirpare. Quod si dicas nō esse hoc artis vitiū, sed professorum, in ipsa sua professione errantium, fatebor ita esse: Neque enim hinc ego Astrologiæ errorem dicebam, sed facile esse ab ea lapsum in hunc errorem. Nec si vera esset Astrologia propterea ab hoc munere desisterē, ut ab eo periculo homines diuerterem, quoniam nulla veritas mendacijs est confirmanda, sed cūm sit falsa, vtiliter eius falsitas detegeretur, quæ si vera putetur, possit in mentibus imperitorum tam grauem pestilentiam generare: Quanquam si videas omnes alicuius artis professores

easdem habere vanitates, parum abest vt culpa in artem ipsam verè non referatur. Ego verò ex scriptoribus Astrologiæ præcipuis, neminem legi qui religionẽ & leges omnes, vt reliquas res humanas constellationibus syderum non subijciat.

Ptolemæus in secundo libro Apotelesmatôn, quòd apud hanc gentem illud nomen, vt apud aliam aliud coleretur, non aliunde natum intelligit, quàm ex variis siderum imaginumq; natura, populis illis & gentibus imperitante: nec procul ab eo loco Græcus quidam interpres Ptolem. miraculum Moyses, qui sicco pede cum populo mare rubrum transiuit, factum ait, quòd ille accessum & recessum maris obseruauerit: Quasi non simul in iisdem aquis & illæsus populus Hebræorum transiret, & cum Astrologis suis Pharaon submergeretur. Quasi non Iosue Iordanem sicco pede transierit, in quo nulli æstus, nulla vndarum reciprocatio fingitur ab eis: sed hæc alibi omnia atque his similia nugamenta satis confutauimus. Albumasar Arabs & legem Saracenorum, & suam, & nostram, & omnes pariter leges, sic à cœlo deriuat, vt quænam quàmque constellatio fecerit, & ad quos vnauq; annos sit permanens, ex eadem constellatione pronunciet, in quibus rebus quàm parum tum Astrologiæ, tum veritatis inueniatur, post declarabimus. Interpretis eius Henricus Macliuensis ita delirauit, vt nauem etiam inueniret in cœlo, ad quam Noë arcam illam suam sit fabricaturus, quod Alliacensis quasi diuinum inuentum maximè est admiratus. Denique redigi ab eis legem in ordinem earum rerum quæ cursu naturali & cœli mutatione contingunt, hinc cognosci potest. Quotquot annorum reuolutiones ab ascendente legis ad eius vique casum sunt futuræ, è cœlo volunt cognosci. Et Haly Abentagel vt reliquos tacere felicitarem & sterilitatem anni inde pronunciat, vt si ascendens legis loco Iouis aut Veneris applicuerit, fertilis annus sit futurus, contra si locis siderum infelicius, Abraham Iudæus non qui dicitur Auenazra, vt falsò credidit Alliacensis, sed quem vocant Nali, hoc est, Patriarcham, nonne & legem Mosaiam, egressionem Iudæorum ex Aegypto? & quæcunq; sub lege populo contingere ad varias coniunctiones ineptè quidem atque ridiculè referre conatus est!

Sed vtinam soli quos commemorauimus inter tenebras malæ religionis lucem huius veritatis non peruidissent, vtinam nostri homines in Euangelij splendore non ita cæcuerent, non peius quàm illi de nostra & illorum religione sentirent. Iasanus ille Bonatus vsum ait Dominum Iesum horarum electione cum Apostolis consulentibus ne in Iudæam rediret, respondit 12. esse horas diei. Horam enim, inquit, sibi elegit qua illi cum lædere non possent. Quasi illos cum voluit, non prostrauerit, & iniret eos in luce diei melius transiens, eos non lauerit. Mitto quàm rememari, quàm blasphemè de Diuina Francisci familia loquatur, & Diuini amoris miraculum Martis opus fuisse fabuletur. Sed quid querimus remotiora? in his quæ quotidie de annorum euentibus publico vaticinio foras inuulgantur, nonne & legem Christianam Christi, Mercurijque doctrina, esse perfectam, & Iouis religionem & à virgine suspicere puritatem. Ita hæc oculis & non indignantibus Christiani homines legunt, & in proœmijs nescio cuius theoricæ aduersus Geardum multa disputant, nonne etiam scriptum est cum de nouo deligendo Pontifice tractaretur, deuotè supplicandum? si Iudæus Mercuriali suo sancto radio temperet (aiunt enim) Mercurio nostram subesse legem, arque idèò homines Christi Mercurij homines vocauit, quod nescio qui possit homo Christianus æquis auribus audire.

Rogerus Bacon eo vique euectus vt scribere non dubitauerit errare Christianos, qui die sabbati non ferientur, & operibus vacent ritu Iudæorum, cum sit ea dies Saturni quæ stella rebus agendis parum commoda & felix existimatur. In quibus verbis non solùm nostros accusat, sed Moysen, imò apertè ex Propheta Astrologum facit, docens quæ de sabbati feriis ille constituit, non diuini alicuius mysterij, sed Astrologici dogmatis habere rationem. Quæ omnia si quis rectò iudicij examine penset, videbit nullo magis errore pietatem veræ religionis offendi, cum æquè sit impium totaliter nullam putare esse religionem, & ex cœlo fatali quadam eam necessitate deducere. Quod si qua Astrologo capeffenda religio sit, ad quam erit propensior quàm ad idolatriam, vt eos potissimùm deos & colat & reuereatur, à quibus omnia hominibus & bona & mala putet prouenire. Iam hæreses Manichæorum arbitrij libertatem tollentes, vnde potius putamus emanasse, quàm ex ista de fato Astrologo-

astrologorum falsa opinione. De superstitionibus nulla est controuersia prodire ab Astrologia omnes, & eas quasi alumnas ab illa contineri confirmat Varro. Geomantiam omnes illius scriptores Astrologiæ filiam vocant. Magi ita huius artis vsum sibi necessarium putant, vt magis clauem Astrologiam appellent. Chiromantici in vola manus septem pro numero planerarum mōtes effingunt, vnde ex lineis quæ ibi conspiciuntur, futura præuideantur. Sed has fatuitates particularitatem prosequemur, cum post euerfam dominam ac reginam, reliquā omnem superstitionem turbam in cursu proteremus. Sed parere eam omnes, & sine ea stare non posse hinc satis manifestum, quod nulla est superstitio quæ dierum & horarum electionibus non vtatur, de qua eas sola instruit Astrologia, vt de ipsa illud ecclesiastici dici possit: Vanitas vanitatum Astrologia, & omnis superstitio vanitas. De moribus plura dicere non oportet, eum satis pateat patrociniū vitio maius dari non posse, quā si cœlum authorem habere existimentur, nihilq; esse quod nos minus metuere gehennam, aut sperare felicitatem faciat. Quæ si proculdubio vera sunt, etiam si vera esset professio ista, quæ nam vtilius veritas ignoraretur? & cum sit falsa, quæ vtilius falsitas impugnatur? quam vtiq; prouinciam vnam tantis vicibus exequar quā eam iuuandæ religionis & veritatis tuendæ desiderio sum complexus.

CAP. VI.

FALLACEM ESSE HANC ARTEM, SI QVASIT,

tum propter plura, tum propter discrepantes Astrologorum sententias.

Hactenus confutari vtiliter Astrologiam ostendimus, indignumq; esse illius patrociniū, & philosopho homini & Christiano. Nunc priusquā cum Astrologis pedem conferentes, confutionem aggrediamur, videamus quantum illam res ipsa euentq; refellant. Quota enim quæq; res euenit prædicta ab eis? aut si euenit quippiam cur istud euenierit? quo magis soleo mirari nō nullos qui disputantibus aduersus istam artem, illud semper obijciunt, cur si vera eorum ars non est, prædictiones tamen eorum veræ? Præclare enim secum agi putat Astrologus, si nobis prædictionum falsitatem obijcientibus possunt aliqua satisfacere, tantū abest vt ex hoc loco argumentum aduersus nos posse sumere se puter. Attulimus supra verba Ptolemæi conantis dissoluere istam quæstionem, in quibus vidimus eum mendaciam Astrologorum non solum in ipsos Astrologos parum vel peritos vel diligentes, sed in ipsam etiam artem reiecisse quæ sit incerta & falli plurimum possit. Porphyrius ipse oraculorum responsa, inquit, falsa deprehendebantur, quare numina illa ex cœlestibus causis quas habent exploratas illa prænunciabant: Fallax autem prænunciatio quæ ex illis. Quod si dæmones ipsi quos nihil latet rerum cœlestium futura inde perspicientes decipiuntur, de hominibus quæso quid iudicabimus? quorum qui sunt qui & fuere excellentissimi istius artis (si vlla est) ne millefimam quidem partem vnquam attigerunt. Denique inter omnes artes quarum omnium proprium est excidere à veritate, nullius esse iudiciū magis incertum, nec ipsi credo Astrologi denegabunt.

Nam & arbitrium, inquit, hominis multa aliter facit euenire, & materiæ fluxus, atque mobilitas, cœlestium sæpè actionum opera frustratur, & aliud alio fatum vertitur vel impeditur. Quod si res humanas diligenter examines, nullam ferè inuenies in qua non aliquid ex his quæ diximus, præuisum etiam verè de cœlo exitum non immetet. Nam & hominis proprium arbitrio & ratione res suas disponere, & id quod materiæ vndique annexum est & colligatum, illius mutationi vehementer est obnoxium. Tum cum nihil sit malè, ita omnes ferè inuicem homines dependent, vt non sit quem alterius vel lædere vel iuuare fortuna non possit. Sic & filius felix patris infelicitatem, infelicem exitum etiam, & felix felicem ex bono parentis fato sortietur. Et seruus sua geniturā parum fortunatus fortunaro domino aget feliciter. Sic militis fatum ex fato imperatoris, & fortuna ægroti ex medico, & contrā medicus ex ægroto, aliter atque aliter fieri continget. Ex quibus omnibus illud declarat quā sæpè non euenire sit necessarium quod cuique prædixerit mathematicus, etiam si

iam si sit vera ista professio, ne dum ut veritas professionis, ex veris professorum prædicationibus possit comprobari.

Quid quodd tanta inter authores istius artis dogmatis est dissensio? ut vel omnes vel maximam eorum partem de futuris mendacia dicere sit necessarium. Admirantur ipsi maximè & venerantur aliquos Aegyptios, Persas, & Indos, & Babylonios quasi antistites coelestium mysteriorum, & eorum nomina quasi numina instantibus buccis imperitorum quotidie auribus insonant. At si veri illius vera, ô Astrologi dicere vos non potestis, qui inniorum libros solos habetis quos imitemini, à veterè illa disciplina vndiq; discrepantes. Ptolemæus enim parens vester, Astrologiam quæ scilicet erat Aegyptiorum, ubique taxat atque conuellit, nunc eam parum dicens consonam rationi, nunc alijs probris lacerans, quod libros Apotelesmaron legenti facile constat. Neque verò solummodo ab illis Ptolemæus, sed illi inter se pariter dissentiebant Indi scilicet, à Chaldeis Aegyptij, cum & à se inuicem & ab his & alijs Indi, & ab his omnibus Persæ. Nec ipsa minus inter se Græca quàm Barbara concors Astrologia, cùm quæ rejicit Ptolemæus, Dorotheus amplectitur, & alia quoque Paulus, alia Ephesion, alia alij sentiunt, & opinantur, nec ex eis quenquam inuenies qui auctoritate experimenti, euentorum fidem non colligat. Arabes nōne & inter se, & à Græcis digladiantur? Porro sicut Ptolemæus illam antiquam, ita Ptolemæi Astrologiam abijcit Albumasar, adeo ut in eis libris legi nihil dicat quod vel rationi vel experientie consonum inueniatur. Contra Auenrodan nullum fuisse loquutum in Astrologia cum ratione ait præter Ptolemæum. Et quod si inspexeris dicta aliorum, inuenies ea multum à veritate remota, dicta verò Ptolemæi nullo modo posse falsa reperiri.

Hebræi quoque Hebræorumq; primus Abraham Auenazta dissentit à Ptolemæo, & Albumasarem sæpè lacerauit, inòrtonum eius librum qui Latine censetur de magnis coniunctionibus, abijciunt atque repudiant. Si verigitorum erunt sequaces Ptolemæi, nōne & veteres Arabes eorum sectatores necessariò mentiuntur. & si libri illi quod isti iactant, in omnium erant admiratione, quare vera prodebant: nōne necessariò & risu fuit Ptolemæus & Albumasar suo quisq; seculo? & alij similiter ab illorum decretis omnino deuiantes. Erramen ita fuisse semper comperies, ut apud omnes atatem, viri fuerint semper qui vera prædici dixerunt ab Astrologis, quod non veritate dogmatum, sed casu conigit, nec vnquam defuisse qui fallaciam istam non ludibrio, atque contemptui, aut etiam odio habuerint.

Sed quicquid de priore seculo fuerit, sanè hac nostra tempestate professorum veritate dogma confirmari non potest, cùm & malos plurimum authores sequantur, & bonos non intelligant, rùm ita negligenter obeant istud munus, ut nesciant multa quæ scire eos oporteat, plura etiam omittant quæ sint considerata, & labori parentes, & ad pecuniæ quæstus properantes. Quod si docere hic potius Astrologiam quàm confutare instituissem, funderem manum ad errata iuniorum profiterium hanc artem, sed non hoc meum consilium. Annotare tamen fortasse aliqua fuerit operæ precium, quo magis fiat manifestum non posse eos vera prædicere, etiam si verissima essent dogmata Astrologorum.

CAP. VII.

DE IGNORANTIA ASTROLOGORVM NO-

stra etatis.

Præhunciata hominum ista vel sunt vniuersalia, ut cùm ex schemate anni, ex defectu Solis & Lunæ, ex congressionibus siderum superiorum, futura in vniuersum bona aut mala prænunciant: vel sunt particularia, qualia ex propria vniuscuiusq; genitura de priuato illius fato aliquid diuinant. In primo genere nihil efficacius defectu luminariū, à quibus vtpote vniuersalissimis causis vniuersales maximè inferiorū mutationes eueniūt. In altero nihil habet maius momentū cōquatione, quæ de spacio vitæ, & annorum numero fieri solet in vtroq; mirū quantū aberrant neotericis barbariq; scriptores, quorū autoritas vsusq; potissimus apud nostros Astrologos. Scribit Ptolemæus 1. lib. Apotelesmaron, in defectu Solis duo in primis obseruanda, locū scilicet, in quo deficit Sol, & angulum qui cum lo-

eum locum proximè sequitur. Vt si gratia exempli in nona cœli regione defectus obtigerit, decimi loci angulus obseruetur, si in vndecima vel duodecima angulus orientis, quoniam autem ibi Græcè scribitur *impichnêtrê*, hoc est, sequentis anguli, in vulgata translatione habetur anguli præcedentis, vnde contrarius omnino sensus elicitur, data est barbaris erroris occasio, ita vt Ioannes Astendensis in eo opere quem vulgo vocant Summam Angelicam (cui fides præcipua apud nostros) postquam se longa & argumentosa torset quæstione, tandem ex sententia Ptolemæi definit eum debere angulum obseruari non qui sequatur, sed qui præcedat locum, in quo defectus luminis acciderit. Quod esse omnino sententiæ Ptolemæi contrarium, ex eo patet quod diximus, quare scilicet Græcè *impichnê* est scriptum, hoc est, sequentis non *impichnê*, hoc est, præcedentis. Sed quia etiam paulo post Ptolemæus explicans ipse, quinam sint isti anguli, meridianum Solis & Orientem angulum nominauit. Vbi admonet nos Græcæ interpretes omitti angulum occidentis, qui sequi defectus locum non potest, nisi sub terra Sol obscuraretur, quod cum accidit vim futurorum effectricem habere non putat. Quod si præcedens angulus esset obseruandus, & Oriens omitti debuit à Ptolemæo, qui præcedere Solem deficientem, nisi sub terra non potest, & Occidens annumerari, qui siue octauo siue nono cœli loco defecerit, præcurrere semper eam & antecedere inuenietur. Ex hoc autem errore tota præcedendi ratio commutatur, cum nihil in prædicendo magis respiciam, quàm naturam & statum siderum cum loco luminarium, tum illi angulo prædominantium, qui cum alius erit atque alius, erit etiam alius aliusq; dominaror. Et pro diuersa dominantis sideris natura varia, imò contraria fiet semper de futuris euentis pronunciatio.

Super spacio vitæ præuidendo, quam nihil videt ista diuinaculi, paucis ostendam. Haly Abentagel oraculum Astrologorum huius ætatis quarta parte operis sui, ex sententia aut Ptolemæi quinque esse Hilech, ira enim ipsi loquuntur. Solem, Lunam, Horoscopum, partem Fortunæ, & locum Plenilunij vel Nouilunij, proximè autecedentis. Præter autem hæc quinque Planetas considerandos in illis quinque locis, & ius, & auctoritatem obtinentes. In proximo capite de eo loquens quem vocant Alchochoden, est autem annorum dator, Ptolemæus inquit, Alchochoden faciunt Planetam qui plus auctoritatis habuerit in Hilech siue cum respexerit, siue non respexerit, & ita deinceps multa iterat sæpè de hoc Alchochoden ex sententia Ptolemæi, nostri Astrologi, qui hunc & alios barbaros sequuntur in eodem errore versantes. Quisnam sit Hilech, quis sit Alchochoden, ex sententia Ptolemæi in omni genitura pericrutan- tur. Arverò apud ipsum Ptolemæum tam est nihil omnino illud Alchochoden, quàm est nihil hircoceruus atque chimæra. Lege omnes eius libros, lege omnes interpretes, lege etiam barbaras translationes, nec dictionem, aut dictionem ei respondentem, apud eum inuenies. Nam ista quidem opinio, aliud faciens In genituris Hilech, aliud vitæ annorumq; largiorem, quem appellant Alchochoden, posteriorum est. Ptolemæus nec eo antiquiores tale aliquid vnquam opinari sunt, ipse loca primùm enumerat, quæ vocat Aphætica, Arabes Hilech, alia Latine dicere possumus dimissoria, sic dicta ab eo, quòd in de vitæ cursus, quasi ex carceribus dimissionis Initia sortiantur, & sunt nota illa supra terram vel Occidenti, vel Horoscopo aliqua affinitate connexa. Tum Aphætas, hoc est, dimissores ipsos constituit, qui ex illis locis quasi carentibus suo (vita dixerim) afflatu vitæ impetum largiantur, quos esse vult Solem, Lunam, Horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Præter hos quibus Hilechij omnes numerantur, nullum alium facit annorum distributorem, quamquam quod hi, quos diximus, Aphætæ largiuntur & accumulari & exhauriri posse putet, commercio felicitum siderum vel infelicitum, barbari & nostrates præter istos Aphætas, quos ipsi Hilech vocant, alium esse credunt ex sententia etiam Ptolemæi, qui viuendi spacia decernat, quem vocant Alchochoden: de qua re (vt dicebam) nihil vsquam ipse Ptolemæus, ex cuius tamen opinione de eo ipsi multa quæ- runt, disputant, & definiunt.

Nec solum errant in hoc vnde tota res summa dependet, sed in ipsorum etiam Hilechiorum numeratione, cum inter ea Haly locum nouilunij, aut plenilunij præcedentes poni dicat à Ptolemæo. Quod tamè siue nostra fuerit genitura, siue diurna, faciendum nunquam censet Ptolemæus. Quid quòd iste Haly accusat Ptolemæum quasi

quasi secum pugnantem, gloriaturq; magnopere superè hac Ptolemæi taxatione, in qua neminem sibi vnquam ait aduersatum, & Deo secretorum reuelatori gratias aut ingentes: Pugnare autem ita eum dicit quòd octauum locum inter Hylechia non enumerat, quia Horoscopum non respiciat, in Alchochoden tamen deligendo nihil putet referre respiciat Hylech an non respiciat. Quid desipis Barbare? aut quid somnias? vbi apud Ptolemæum Alchochoden legistis, sed scio quid eum ceterosq; decerneret. Ptolemæus inter Hilechia Planetas ponit in reliquis locis Hilechialibus dominantes, isti rem esse eos diuersam putant ab Hilechijs, vt reliqua quatuor, Sol, Luna, Horoscopus, & pars Fortunæ, cui & falsò nouilunium pleniluniumq; addiderunt, sola Hilechij haberent rationem, Planetæ eorum locotum dominatores annos decernerent. Et quoniam Ptolemæus de dominantibus Planetis nusquam dixit esse necessarium vt Hilechia respicerent, mirati sunt, cur illa duo quæ scilicet ipsi duo esse putant, Hilech, scilicet & Alchochoden aspectus societate copulanda non existimauerit, cum nulla sit tamen culpa Ptolemæi, si inter ea quæ vnum sunt, societatem aspectus non quaesuit. Non enim apud eum vnquam cum Sol aut Luna erunt Hilechialia, alius erit Planeta præterea vitæ dispositor, sed tunc vitur dominatore Planeta cùm iam annorum dominatione reliqua Hilechia auctoritatem non habent, quòd cum est nullum, potest relinqui vitali Planetæ commercium cum aliquo Hilechiorum, quòd præter eum scilicet nullus inueniatur. Quod, nescio, quomodo isti ex verbis Ptolemæi non intellexerint, aut non ex eis aliquis hoc deprehenderit, sed ita in hunc errorem gregatim omnes abierint, vt non sit qui Alchochoden & Hilech ex sententia Ptolemæi non requirat. Vide quomodo sunt vera dogmata Astrologorum, & quomodo prædicte isti vera de vitæ spacio possint: præsertim cum his, q̄ diximus, erroribus maximus accumuletur, quod numerū annorum etiā ex opinione Ptolemæi præscribunt planetæ, qui sit vitæ largitor iuxta illud apud eos vulgatum, annos tot esse Solis maiores, tot minores, tot medios, tot Lunæ, tot Martis, atq; ita de sideribus alijs. Cùm tamen Ptolemæus & Aegyptiacam istam rejiciat opinionem, nullam cum dicens habere rationem. Et vbi de vitæ spacio loquitur, non ex natura Planerarum, sed ex numero partium circuli æquatoris annos dinumeret, iuxta locum vitæ, hoc est, diuisorem: & letalem alium siue interimentem interceptaram, ad quem scilicet primum lassesset, iam vitæ cursus grauitur offendatur, vt cùm Apheres inter finitorem & fastigia cœli fuerit collocatus, inambulatio illa seruetur quam Græci vocant *ἀστρολογίαν*, hoc est, radiosam proiectionem, cùm autem à fastigio declinauerit ad occasum vitæque versus ducta, vtamur per centione quam vocant *ἀστρολογία*, nos dicere horariam possumus, quæ omnia nesciunt nostri Astrologi, vt hæc etiam si legant, monstra audite se putaturos.

Equidem nihil dubitem, & nos tamen illorum prædictionibus nimis misere creduli, Nestorem nobis senectam promittentibus, Dominicæ vocis obliuiscimur, iuuentis esse paratos, qui nec diem obitus nostri, nec horam sciamus. Si breuem vitam fuerint comminati, torquemur an 12. dies & noctes, & vnus tabulæ vox omnem nobis eripit vitæ iucunditatem. Inquit Haly si Planeta fortunator fuerit in horoscopo, addet ex sententia Ptolemæi annis vitæ, annos suos minores, & tamen vt mox dicebam, apud Ptolemæum nulli sunt Planerarum anni, vel maiores, vel uicij, vel minores, & de annorum additione loquens Ptolemæus, aliam omnino viam sequitur, vsus horarum partitione, quam ille puto nō intellexit. Sed non oportet singula prosequi, alioquin in immensum liber excreceret. Iam in ipsis quaestionibus, quas vocant interrogationes, nōne etiam ita insigniter errant, vt ex vno errore tota respondendi ratio peruertatur. Vulgatum enim quasi proloquium est apud eos septimum thematicum locum, hoc est, occidentem dari rei quæsitæ, & tamen Ptolemæus hunc locum non consulenti, aut rei de qua consultitur, sed ipsi qui consultit Mathematico præcipit dari, & quod & mathematici Indorum obseruabant, adeò quòd cùm occidentis & dominus occidentis malè se haberent, quaestioni non respondebant, errorem scilicet metuentes. Sexcenta hoc genus habere eorum errata quæ referrem, nisi illud potius spectarem vt tota professio errare declararetur. Nam nuper Ptolemæi libros cum Barbaris & Latinis authoribus conferenti, fuerant ferè omnia verbus confodienda.

CAP. VIII

DE INDILIGENTIA ASTROLOGORVM NO.

*ſtra etiam quæ tanta eſt, ut etiam ſi vera eſſet Aſtologia, veri
ipſi eſſe non poſſent.*

Am verò indiligentia quãra? paucos enim inuenies etiam ex his, qui ſup-
putandi habent rationem (qua tamẽ eorum maxima pars caret) qui vt ve-
ram poſitionem ſiderum aſſequantur ad ephemeridas non confugiant?
Quod & quodam loco teſtatur Bonatus his verbis: Sapiẽtes, inquit, iſtius
artis vtuntur Almanach, ſic enim Arabes vocãt ephemeridas, hoc autem
qui faciunt, & perpetam dicere, & omittere multa eſt neceſſarium, vnde omnis prædi-
ctionum veritas infirmetur: Perẽ enim ibi nunquã de latitudine Planetarum vlla ſi-
gnificatio: qua Ignorata vbi non errabit? vbi non mentietur aſtronomus? Si vera iſtius
artis decreta exiſtimamus. Maxima enim habere vim putant ſidera in initijs duode-
cim coeli locorum conſtituta, præſertim in cardinalibus. At in illis cùm erunt non eſſe,
& cùm non erũt, eſſe putabit, qui ſolam eam quẽ in rectum progreſſionem obſeruat
declinationem ad latus ſiderum non proſpexit. Cùm enim ſtella vel ad aquilonẽ ver-
get, vel ad meridiẽ, & ſeriũs oritur, & velociũs ſemper ea parte ſigni, in qua eſt, collo-
catur, atq; ita interdum putabit ſupra terram eſſe planetã qui erit ſub terra, & iam oc-
cidiffe qui ſupra finitorem conſpicuus etiam apparebit.

Quod cùm in omni prædictione errorem pariat, magis tamen eos tum faciet exci-
dere à veritate cum natalitiam horam ex conceptionis hora inueſtigabũt: Quia ſi Lu-
nam proximam eſſe contingat occidenti, poterit purari iam occidiſſe, quãdo erit ad
huc ſupra terram: & contrã nondum eſſe demerſam cùm latebit ſub oriente, quod ab
hora conceptionis per multos etiam dies faciet aberrare: Planetarum radiationes la-
titudine ignorata quis rectẽ determinãuerit? Quis inambulationẽ ſideris aſculus, ſic
enim Græcẽ dicitur, vulgo directio nuncupatur, rectẽ dimetiatur? Cùm omnis ſem-
per vtroque verſum à via Solis ſideris declinatio vel locorum aliquot annis rei euen-
tum, velociorem faciat, vel tardiozem. Hinc in ſtellis non erraticis diſponendis quan-
tus etiam lapſus, cum vulgo eo loco collocentur ad quem rectã in lineam progreſſio-
ne feruntur. Cum qua autem coeli parte in varijs regionibus, vel occidunt, vel orian-
tur, vel initijs etiam reliquarum domorum aſſulgeant, omnino non conſiderẽt, quid
quod & locum Planetarum parũ ſæpẽ ex fide oſtendunt ephemerides, non ſolũ
vitio librariorum, ſed ſæpẽ authoris qui aut parũ diligens fuerit, aut parũ peritus.
Mitto quod alij alijs vtũtur Aſtronomi tabulis, interdum parum exactis, aut cùm qui-
dem etiam ille ſuum ſibi fecit diarium à veritate parum aberrantibus, hac autem tem-
peſtate magnopere.

Sed tabulas Ptolemæi iam omnes reiſciunt, Alphonſi pars magna doctiorum ſe-
quuntur, in cuius radicibus euidentem iam conſtat eſſe falſitatẽ. Sed nec minus ſom-
nuloſi horoſcopo in deligẽdo, & duodecim reliquis locorum cœleſtium initijs ca-
peſſendis. Vidi ego multos & peritiã non mediocres, & boni etiã nominis in iſta pro-
feſſione, neſcio qua ſua vti tabella pro diſtribuendis 12. domibus (ſic eas vocãt) quo-
cunque coelo natus ille fuiſſet, cuius genituram erant inſpecturi. Quod ſi aliquando
volunt eſſe diligentes nota climatis differentia, quam ſolam eis Alphonſus oſtendit,
vix vtrã exactiũs aliquid perſcrutabuntur. Iam declinationes ab æquatore, & circum-
ferentias Planetarum, & ſublimationes varias in circulo breuiore, vel in excẽtro mo-
tuum latitudinalium viciffitudines, in genituris dijudicandis, quis nunc obſeruat? de
æquandis diebus quã multa neſciunt, quã multa perperam dicunt iuniores. Quæ
omnia idẽ diximus vt fiat manifeſtum non poſſe ex fide prædictionum iſtam prædi-
cendi artem confirmari, cùm eſſet ſi vetiſſima conſter ratione, artificio tamen vitio,
hoc eſt, vel ignorantia vel negligentia, veritas de futuris ſciri non poſſit, vt ſi id non
perſuadetur, Aſtologiã fidem non adhibendam, perſuadeamus ſaltem

iſtis, vt dicitur in epigrammate * Aſtologiſ ne fi-
des adhibeatur.

RARO EVENIRE QVÆ DICVNT ASTRÔ-
logi. quod tam externis, tam domesticis exem-
plis ostendit.

T si sani, si veri essent, etiam non omnino, sed magnopere, non solum non eieci ciuitatibus, & apud prudentissimum quenq; ludibrio semper haberi, sed summo in honore apud omnem ætatem, apud omnes gentes fuissent. Tanta scilicet est hominum curiositas præsciendi futura, præsertim quæ ad se attineret, & de his qui hoc præstant tãta (inre etiam) opinio & existimatio, & tamen erectas statuas, decretos publicos honores, & philosophis legimus, & medicis, & poetis, & imperatoribus, Astrologis nunquam legimus, sed legimus eiectos, itrisos, in fabulam etiam populi versos, ita vt fabularum allegoriarum, quæ de sensu vitæ quæ communis plerunq; dicuntur, taxationem istius vanitatis apud veteres conderent. Qui enim Homerum allegoricè exponunt, per illam Icarum fabulam qui facidius pennis cælo tenuiore se committens in mare præcipitatus est, Astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cælum se subtollebunt, cum de celestibus suis dogmatis quibus sublimari videntur quid sint prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorum.

Et quid alijs egemus vel testimonijs, vel coniecturis, cum ipsa hoc nobis quotidie experientia testificetur: in re præsertim, in qua (sicubi potest) maximè posse debet Astrologia, præstare veritatem: æris scilicet mutationibus prædicendis, pluuiæ, siccitate, æstu, frigore, ventis, grandine, terræmotu, in quibus adeo falli quotidie deprehenduntur, vt nullius ferè nunquam dici status eorum prædictionibus respondeat. Obseruavi hyeme ista in suburbana mea villa, in qua hæc scripsimus insignem omnè singulis diebus ætis mutationem, ipsi interim ante oculos positi decretis Astrologorum: ita salubre mihi vbique faueat cælum, vt in diem supra centum atque triginta iugi obseruatione non plus sex aut septem tales vidi dies, quales in eorum libris fueros antè præuideram. Meminit puto adhuc Pandulfus Collennutius meus, iuris quidem consultus, sed in omnibus literis ingeniosissimè eruditus, quàm tum nobis Bononiæ risum, super ista te dederit quidam mathematicus, qui nos ea die copiosissimos imbres iubebat expectare, quàm totam lucidissimus Sol & clarissimam & serenissimam reddidit. Ambrosius in Hexameron, cum ante, inquit, dies aliquos esset sermo de pluuiæ, quæ fortè vtilis diceretur, ait quidam: ecce neomenia dabit eam: attamen nullus imber effusus est, donec precibus ecclesiæ scilicet, imber datus manifestaret, non de initijs Lunæ eum sperandum esse, sed de prouidentia misericordiæque Creatoris. Hæc ille. Ex cuius verbis & vanitas Astrologiarum, & efficacia religionis re ipsa comprobant. Possunt igitur qui sunt rationum minus capaces, & suam fidem istis hominibus mancipauerunt, hac se via asserere in libertatem, vt de æris statu identidem eos interrogent: De quo cum falsa eos dicere ferè semper inuenient, faciliè animaduertent si de nubibus, etiam nebulones isti, tanta mentiuntur, multò magis in hominum & populorum satis dijudicandis falsa prædicturos: cum hic scilicet prædicantur & quæ cælo subiacent minus, & quæ difficiliùs longè laboriosiusq; præuidentur.

Quod si quæ super hominum genituras quotidie mercenario vaticinio fabulatur, quis examinauerit? videbit etiam multò plura mentiri quàm cum super ætis qualitate respondent. Et nisi dum minutius aliorum prosequor Ineptias, ineptiæ quoque vitium mihi metuerem asserere, multas & viuendum, & iam vita functorum genituras, felicitum infelices, & infelicitum oppidò quàm felicissimas: In qua te sanè tam nihil mentior, quàm scio diuinam veritatem, cui præiens expeditio militat mendacijs nostris nec agere nec delectari. Sed contentus ero domesticis quibusdam exemplis, quibus præsertim admonitos velim, qui diuturnam à mathematicis vitæ promissionem habentes, Euangelicæ vocis obliuiscuntur, monentis nos vigilare ne dies Domini occupet imparatos. Pino Ordelapho principe Foroliuiensi, cui Lucretia soror nupsérat, quo anno obiit omnimodam vitæ incolumitatem fuerat pollicitus Hieronymus Manfredus Astrologus nostræ ætate singularis, à quo tamen nihil

nihil mirandum, minus præuisam aliorum mortem, qui nec suam ipse præuiderit. Nā cum proxima ætate vita sit functus, in istius tamen anm publico vaticinio, qui scilicet ei fuit fatalis, multa & mira sequenti anno dicturum se non semel pollicebatur. Qui nescio oppignoratam fidem quomodo reluet, nisi foris de cælo verius nūc terrena despiciat, quā de terra olim cælestia suspiciebat. Petrus Attendalus iuuenis ingeniosus, qui Helconoram habuit vxorem Galeoti fratris filiam, obiit anno superiore, subiti & inopinati morbi molestia necatus, cum nihil citamen tale Astrologus prædixisset, cui maximè ille credebatur, sed securitatem vitæ promississet. Constantia Antonij fratris vxor amantissima, quæ Romæ abhinc biennium publico ferè luctu totius vrbs vita excessit, nonne vanitatem istius artis nobis testificata est? Quæ quo anno desiderium nobis sui reliquit, non solum prosperæ valetudinis, sed felicissimæ etiam vitæ ab Astrologo promissionem acceperat. Quod illa nihil oblita, cum iam animam agens collachrymantis viri à quo vnice diligebatur, manum teneret. Eninquit, quā vera vaticinia Astrologorum? Contrà ipsi Antonio fratri Deus bone quæ mala, quas moles molestiarum, quantum periculorum, hoc anno Astrologia nūciabatur? Et tamen nullam ille cælorum expertus iniuriam, vixit sospite familia, re salua, valetudine integra, nulla vel infortunij, vel periculorum quassatione iactatus. Et ne forte mentiri solum nostros putes Astrologos, scias idem etiam veteribus accidisse. Seneca quodam loco lacerans Claudium Cæsarem sceleratissimum, introducit Mercurium apud deos illius Mortem procurantem, & vt obiter istam conuellat vanitatem, inter alias causas quibus Mercurius mortem persuadet Imperatori, commiseratione, inquit, hoc etiam Chaldeorum faciatis, qui iam tot annis illum effrunt; prædicebant scilicet mathematici singulis annis Claudium moriturum, nec tamen ille moriebatur. Quod cum legerem, venerunt in mentem nostri diuinaculi qui Romanum Pontificem ipsi quoque singulis annis effrunt. Scribit Cicero, & Pompeio, & Crasso, & Cæsari à Chaldeis prædictum, neminem eorum nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate, esse moriturum. Quare & mirum videri sibi inquit orator prudentissimus, quenquam extare, qui credat his, quorum prædicta quotidie videat re & euentis refelli.

CAP. X.

CVR ASTROLOGI ALIQUANDO VERA
predicant.

Ed eneniunt tamen interdum quæ prædixerunt, at cum multò sint plura quæ non eueniunt, cur incidisse eos casu in veritatem non arbitremur? Quid quòd nulla est ars tam anilis, tam vanæ superstitionis, quæ non eodem argumēto vera comprobetur, quia aliquando scilicet accidat quod ex ea prædictum sit. Neque enim vlla est quæ hoc non assequatur, etiam quam tu te ipse tibi temerariam fortuitamq; confinxeris. Quare dicant mihi qui ratione ista mouentur, putent ne omnem artem diuinatricem veram, an multas potius vanas & falsas? Si multas falsas, probabo ego illas veras eodem argumento, quare interdum scilicet eueniat quod prænuiciauerint. Si omnes veras, pugnantia eos credere demonstrabo, quia de eisdem rebus diuersæ artes diuinatrices idem non respondent. Expertus enim ego sum sæpè, atq; centies, cum super eadem quæstione figuram mihi & geomanticam interpunxissem, & astrologicam delinaxissem, alium mihi in notis, alium in sideribus euentum apparuisse. Quod si quis fortè non eredit, experiatur ipse, & super eiusdem hominis fato consulat, Chiromantem, Astrologum, & Geomantem, & videbit ferè semper nō idem in manus lincis designari, quod vel ex notis geomanticis, vel ex Planetis astrologicis, pronuntiabitur. Et si euentus rei respiciat, veritatē ibi magis inueniet, vbi minus sperabit, siue quòd ibi plus possit casus, vbi minus est rationis, siue quòd in illis spiritalis improbitas libentiùs nos ludificet.

Astrologorum prædicta multiplex, tamen adiuvat fallacia, cur sæpiùs Apotelesmatōn fide non tam probentur, quā probari multis videantur. Nam si de præteritis eis est dicendum vt ostendatur, talia euenisse, qualia cælum significabat, nihil eis deest ad irriteriendos animos imperitorum: Quoniam nulla siderum est positio, nulla generura, in qua & prosperæ & aduersæ significationis multiplex constellatio non inue-

niatur. Cùm præsertim non pauciora ipsi sibi finxerint in cœlo, quàm Ibi ab initio fl-dera Dens formauerit: quare semper habebunt in præteritis rebus, vnde positionem tneantur. Raro enim inuenient in Planetis quod volent, ramen multis eos modis & felices faciunt & infelices, plus in cœlestibus scilicet iuris habentes quàm in terrenis: Ita eis semper cœli locus vel signi bonitas, vel malitia, vel alterius stellæ radiatio, vel cû Sole amor, cum horoscopo odium, vel amicitia suffragabitur: aut si tandem illi non satisfaciant, auxilium implorabunt à stellis, non erraticis, in quibus ipsi nunquam nõ errant: aut si nec ipsæ satisfaciunt, satis præstò erunt eis vel Indorum ithagines, vel partes Aegyptiorum, vel antisficia Firmici, vel dodecathemoria Chaldaeorum, vel fictum omnino aliquid ab eis, in quo tantò magis quâsi super occultro dogmare glorientur, quanto magis & falsum erit & commentitium.

In futuris prædicendis minus habent occasiõis ad fallendum, quanquam nec in his desint: nam & multa conijciunt, tetram potius, vt dicitur, quàm cœlum obseruantes, Euripidis illud: Recordati benè, qui conijciatis vates optimus esto. Et generaliter quædam enuntiant, quæ non possunt ferè non euenire, aut non putari saltem non euenisse, & ambigüe proferunt, more oĩ aculorum multa, semper aliquid excipientes, quo possit illud quod est prædictum, vel minui, vel augeri, vel impediri, vt si euenit non dicas non prædictum, si non euenit, nihilominus verè existimentur. Explicitem particulare, certum ab eis rarò audies quicquam, & cùm tale aliquid audet, vel quod est rarissimum, casu probant, vel quod est frequentissimũ, experientia refelluntur. Sed accidit quod de templo ille dixit Apollonis, vt bene dicta memoriter celebrentur, ærata nemo recordetur, quoniam & hæc sciri nolent qui eis fauent, & qui contemnunt tam hæc quàm illa omnino nesciunt. Non est autem præterendum quod dicit Aug. & ratio persuadet occulta dæmonum afflacione, quam nescientes patiuntur assequi eos interdum veritatem quam alioquin non assequerentur. Quod fieri putamus si mirabili prædictione, particulariter alicui factũ dictũve pronunciauerint, quod nec ipsam artem Astrologiæ præstare posse restatus est Ptolemæus. Sed mirabitur aliquis quomodo hoc nescientes patiantur, & tamen quicquid prædicunt, afflacione tamen dæmonica prædicere illa eos puremus. At verò hoc fieri multis modis potest, de quibus Astrologos in re simili admonebo. Est enim confessum apud eos alium esse alio magis fortunatum Astronomum, in assequenda veritate, pari in vitroque ingenio, doctrina, & diligentia. Hoc igitur esse fortunatum dicant mihi ipsi quid sit, si non alia via vestigant veritatem, quam ex dogmatis artis, quæ qui cquè aut meliùs etiam tenuerit, non erit tamen in veritate prædicenda æquè fortunatus.

Porro hoc aliud non est quàm quoniam ferè semper super eadem re variæ constellationes, & super eadem constellatione pugnantes, vel diuersæ authorum opñiones occurrunt, sicuti cœlis animus prædicentis, in veram sententiam multa tentando incidere imprudenter in veritatem. Hoc igitur idem etiam poterit occulta & latentis dæmonis inspiratio, à qua quis actus agi tamen se non percipiat, quod cùm sit, qualiter fiat, non est nunc latius explicandum. Sed neq; hoc solum dæmones posse, diuina potestas & sapientia finit, sed illud etiam vt quod falsò prius fuerat prædictum opere implentes ipsi, verum efficiant, nullam decentiùs summa iustitia pœnam exigente, quàm vt quæ diuinæ veritati superba ingenia non subduntur, nebulonis deinde vnius & sycophantæ mendacijs, & fidem, & libertatem obliget suam. Sed puto satis multa iam diximus, cur aliquando isti nugatores vera aliqua effutire & spargere videantur, quanquam vt à principio dicebamus, non est in hac re magnopere laborandum, quando quæ temerè vel astutè vera prædicunt, præ his quæ mentiuntur, recte Phauorino, pars ea millesima nunquam inueniatur.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDÆ
aduersus Astrologos libri II,
FINIS.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER III

C A P. I.

QV ID LIBRO PRÆCEDENTI ACTVM SIT,
& quid deinceps agendum quæ
ordine.

SOLIMVS populi quæstionem sciscitantis, identidem super Astrologis, vnde responsis illorum fides, si professioni nulla soliditas: dixi quæstionem, qua scilicet accurati doctiores quæ non vrantur, quibus notum nec sæpius euenire quæ dicant, sed raro quasi quæ dixeris ex accidenti: Nec si eueniant colligi tamen necessariò veram artem, si cur nec id eò necessariò falsam, quòd in prædictis sæpissimè mentiuntur: si quidem possunt ex præceptis veris pronunciari falsa, non tam ob artis omnimodam falsitatem, quàm opinabilem coniecturalemq; incertitudinè, vt artificis omiserim vel ignorantiam vel indiligentiam. Sicur contrà vera de falsis nò veritate dogmatiz, sed astutia pronunciantis, siue felicitate, siue casu, siue occulta promotione prænoscentium numinum quæ prædicunt, siue alijs de causis, quas superiore libro satis explicauimus. Quod si cui persuaderi non potest, reuocet ad memoriam quæta paulò antè super incuria, super erratis Astrologorum æratis nostræ, vtinam citra odium inuidiamque, disceamus, nec poterit (nisi falli cupit) adduci, vt quoties veritatem assequuntur, puret eam ab illis inuentam, potiùs quàm repertam, omninò litem hanc dirimer sequens tractatus. In quo demonstratum cùm fuerit quæ de cælo prædicunt, ea causas ibi vel signa non habere, quibus efficiantur, vel indicentur. Aut si sunt inde, fieri tamen aliter quàm Astrologi sentiant, aut si eo quoque modo, non tamen ab his causis in cælo, neq; ab his rerum in terra primordijs: tùm si dentur hæc omnia certè non hæc primordia, non illas causas ab hominibus posse deprehendi: vel si deprehendi forsitan possunt, non dum tamen esse deprehensas. Hoc totum inquam, cùm fuerit demonstratum, puto fuerit bonis ingenijs extra controuersiam, si quando ad veritatem Astrologus offendar, in nullam hoc causam non veriùs posse redigi quàm in veritatem professionis.

Quæ tam multis videlicet iam nominibus falsa, nec vllis veris rationibus nixa, sed commentitia, præstigiola, propterea quæ sua natura mendax liquidò apparuerit, igitur confutationem iam ipsam aggrediamur, id primò excurientes quod torius negocij summâ habet, an efficiat cælum quæ de cælo pronunciat isti diuinatores. Id quod ita tractabitur à nobis, vt hoc quidem libro defendamus agere cælum in nos tantùm motu & in mine, præter hæc frustrà occultiores affatus alios cogitari, tùm à lumine illo siderum & motu non aliud communicari materiæ patienti quàm motum, lucem & calorem. Calorem inquam, & corpora consummantem in fluxu generali, & ad vitam vitæq; functiones capacia vitæ corpora disponentè, hoc ab omnibus fluere stellis, quanquam non sit confessum omnium ad nos etiam Planetarum defluia prouenire: quicquam verò præter ea largiri sidera rebus inferioribus, nec ratione probari, nec experimentis conuinci, nec auctoritate persuaderi procerum philosophiæ: quin hæc omnia obstare, ne præter hos communes influxus pertinere cælestium vjm ad sublunaria corpora aliquo pacto intelligamus. Quare peculiare rerum proprietates, etiam corporeas, siue quæ speciem, siue quæ rem particularem consequantur, à stellis originem non habere, præterquam ratione principij vniuersalis: sed à propria natura ipsarum rerum causisq; earum proximis & cognatis.

Atque ipsam hanc nostram opinionem non alijs magis quàm quibus vtuntur Astrologi

strologi contra nos argumentis affueratam probabilemque reddemus. Quod cum fuerit satis explicatum, tamen ad eum tractatum quarto libro deueniamus, ut si deus Astrologis vires occultas inesse radijs præter luelis effectum atque caloris, vide homines reliquaque natura varias sortiri dotes & potestates peculiariter possint eas tamen non inesse illis quas existimant vires, nec ab eis quæ de cælo diuinant, aperitis rationibus, & consensu philosophorum theologorumque, omnium quicumque illustriores in dubium faciamus. Id quod vbi confectum satis videbitur singulis retractatis quæ de sideribus varicinstur, adiciamus & illud, relinqueamusque, testatissimum, quæ non sunt à cælo, à cælo non significari, hoc est, quorum cælestia causæ non sunt eorum nec esse signa. Quare nullam efferationem, quamobrem præuideri de cælo possint. Nunc præstatur quod primum proposuimus, videamus quibus nos petant, qui omnia stellis quasi euincta duci gubernarique contendunt, ut mox eadem non repellamus solum, sed in aduersarios ipsos vis maiore quam venerint, ope diuina freti propellamus.

CAP. II.

QUINQUE RATIONES QUIBUS ASTROLOGIA REBETRI POSSE VIDEATUR.

Rationes quibus Astrologi persuadere conantur inutationes quasquæque sublunaris mudi, sed & rerum omnium diuersitates, tum fortuitos casus, & hominum mores, ingeniaque pedit de stellis, hæc potissimum sunt. Theologorum & philosophorum vna vox est mundum inferiorem à Deo per cælum gubernari. Hoc Aristot. vulgatissima illa sententia docet. Necessario mundum hunc inferiorum superioribus motibus esse contiguum, vt omnis eius virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoque dixit August. Per corpora subtiliora grossiora hæc regi atque moueri. Quis igitur, inquit, dubitauerit inutationes quasquæque rerum terrenarum à motibus fieri corporum superiorum? Quod vel ipsa quæque demonstrationis experientia, variatis anni temporibus, ex accessu Solis ad nos atque recessu, inde viuentium quoque omnium habitus & conditio variatur, dum temperat arua cæli, dum variat fruges, redditque, rapitque. Sed & in diurna reuolutione, Sol aëris qualitates mutat, plus, minus, tum meridie, mane, vespere, calefaciens, extinguit, humoris frigorisque derelinquens Luna, quantas habeat vires in omnia corpora præsertim flustiora quis ignorat? Aëstus hæc Oceani faciens ascendens atque descendens, Pontum mouet & terris immittit & affert, sed & summerfa fretis edharum & earecere clausa ad Lunæ motum variant animalia corpora! Critici dies, à medicis obseruari Lunæ Solisque motus sequitur. Luna plena nascente, diuidua peræpe cieri tempestates, & in corporibus, agitari videmus humores: hinc pastoribus, nauticis, agricultoribus, obseruationes multæ de Lunæ motibus acceptæ, multiplicique experientia, multis retro sæculis comprobataz.

Cur igitur si luminarium manifestiores impressiones, & in permutandis inferioribus, authoritatem persentimus, cessare reliquas stellas, & inefficaces esse credamus? nec eorum vires ad nos quanquam occultiores peruenire, quibus subdita illis corpora variis modis afficiantur. Quarum gnari atque prudentes, secretiora quædam de summis euentis possint præcognoscere, quam quæ medici, pastores, agricoltæ, nautici prædiuinant.

Præterea nemo pernegauerit aëris habitum tempestatesque de siderum statu posituraque variari, cum & calor, & frigus, & siccitas, & humiditas, & quæcunque in sublimi sunt impressiones à celestibus motibus & influxibus generentur. Quod si terræ visceribus inclusi sicciore halitus terram mouent. Si causationes in aëre, ex quatuor illarum qualitatibus, vel exuberantia, vel defectu, si caritatem annonæ, vel humiditas nimia facit, vel siccitas. Cùm aut fructus leguntur, aut seruantur, inuicem fertilitatem status aëris modicus & opportunus, quis negabit à stellis non modo tempestatum inutationes, & terræ motus, sed pestilentias quoque, & morborum varia genera, in hominibus, in pecoribus, salubritatem regionum, & fertilitatem sterilitatemque prouenire?

Tum si constamus nos quoque ex ipsædem qualitatibus & corporis temperatura, mores, in-

res, ingeniaq; variantur, integrā tamen libertate, cur non fieri potest, ut propensiores in nobis ad iram, mansuetudinem, ad effectus alios bonos & malos, à siderib; fiant, bileni, sanguineni, pluitam, atrabilem, vel suscitantibus vel frenantibus, quos humores affectus illi plerunque comitantur? Cur non pariter sicca calidēq; coelorum impressiones bilem exacuentes in nobis, ad litem, iurgia, contumelias, inimicitias excitare possint? Vnde bella, cædes, vastationes, vnde imperia regnaq; mutantur. Post hæc ita colligit Ptolemæus, si faciunt stellæ diuersitatem corporis & animi, detiuatur hæc deinceps ad ea quæ sunt quidem extrinseca: sed habent cum illis affinitatem qualem cum corpore vxor facultates, cum animo dignitas & honores, hæc est præcipua ratio Ptolemæi: Nec omnium effectricem siderum vim probat, aliter villo loco quàm ex efficiencia primarum qualitatum, quas producendo cætera quoq; producant consequenter, quare nec alias affert causas quod hæc quidem Saturnus, hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quàm quod Iupiter sit planeta calidus & humidus, Saturnus siccus & frigidus, Mars siccus magis & feruidus, hoc de stellis erraticis: hoc de non erraticis pariter sentit, ex natura primarum qualitatum erraticas, ex erraticarum naturā iudicans non erraticas.

Verū enim uero possent alij reliquis primis qualitibus, ad occultas vires eminentioresque confugere, quas inesse celestibus plurimas & efficacissimas ambigi non conueniat. Si quid in terrenis quascunque singulares & excellentes dotes intuemur, eas cœli solemus munera existimare, qui non elementares, de quib; illa corpora coalescent, qualitates, sed infusam illis potius virtutem cœlitus consequantur. Quāto igitur magis non carebunt huiusmodi viribus & proprietatibus nobilissimā illa corpora luce tam clara, mole tam vastā, agitatione tam rapidā, aut quoniam pacto si eum motu lumine transmittuntur ad tetram, non erunt mirabilium apud nos effectrices.

Postremo cursus humanarum rerum de quib; Astrologorum potissimè diuinatione cœli fatiq; potestatem vel nolentibus vndique persuadere videtur, in quo varietas familiaris & frequentissima, tū multa supra vires nostræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem & meritum, plurima præter ordinem & instrumētum conditionis humanæ, quæ causas alibi quàm in cœlo nullas habere posse videntur. Hic habilis ad philosophiam, ille nascitur ad poëticā, alias literas aspernatus, vel ciuile negocium, vel arma libentiùs feliciusq; pertractat: Vnde ista varietas ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat, est qui animam lucro vendat, hic sobrius, ille nequam, hic caudax, ille meticulosus, vnde tanta in moribus dissimilitudo? Alexander Orientem tam citò vicit quàm vidit, vnde impetus tantæ felicitatis? Quæ vis Aristoreli præceptoris illius? quæ Platoni? prius Pythagoræ, Socrati, cæteris naturæ secreta reserauit? Hæc ratio maior quàm ut de terra pullulasse credantur. Illa rursus astrorum fortuitis cursibus quæ non ascribat? hominem innocentem condemnari, nocentem præmijs affici: industriam plurimorum, solertiam, ingenium, doctrinam, mendicare: aliorum ignauiam, nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruentatum inter mille pericula maris & terræ, tandem domi inter suos, & sene cūte vita fungi: hominem minimissimum & paratissimum vel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? tū postea ingeniorum quædam & monstra vel fœtidis gaudentium, vel ut semel dicatur à legibus exorbitantium humanitatis, nonne illam sibi vim quādam, necessitatemq; fatalis potentiæ testari videntur? Hæc sunt illa quibus cū plena sit vita mortallum, persuadent multis istas bonorum malorumque vicissitudines meritas vel immeritas, tantamque rerum varietatem à stellarum motibus fieri, quarum impulsibus fragilis & caduca mortalitas ægè aut nunquàm reluctari possit.

RETORQVETVR PRIMA RATIO ATQVE OSTENDITVR
*caelum causam esse vniuersalem neque ad ipsam indiuiduorum
 varietatem referendam.*

Os istas rationes Astrologorum nedum labefactare, sed exaugere studui-
 mus, ne quid se defraudatos exoptularent. Primum autem illud Lectore
 scire volumus, etiam si rationibus his concederetur, nō propterea sequi,
 vt aliqua possit esse Astrologia, quod sequentibus libris innotesceat. Sed a-
 deo illis non concedimus, vt ex hisdem locis valida contra eos argumenta
 sumamus. Nam quod ad primam attinet rationem, simul atq; dixerunt Astrologi, mo-
 tum omnem inferiorem à cœli motu dependere, statim dogmati suo contradixerūt,
 cū in de illud sequatur tritum apud philosophos, esse cœlum vniuersalē causā ef-
 fectuum inferiorum: causā aut vniuersalis effectus nō distinguit, neq; cur hoc fiat, aut
 illud quæritur ab ea, sed à proximis causis, quæ variæ & differentes sunt, pro effectuum
 differentia & varietate, & cū ex his alia aliud faciat, vniuersalis causa cum omnibus
 omnia facit. Quod cū manifestè appareat in rebus, natura, specieq; diuersis, mirum
 quomodo non intelligat multo magis idem credendum de varietate indiuiduorum,
 quæ quantò magis & particularis est, & à materia plurimum trahens originem, minus
 referri potest in causam maximè & formalem & vniuersalem. At quis non videt cœlū
 cum equo equum generare, cum leone leonem? nec esse vllam siderum positionem
 sub qua de leone leo, de equo equus non nascatur? Cur non eadē ratione cum diuer-
 sis parentibus diuersos cœlum pariet filios, licet eadem similivē constellatione, quod
 ipsa experientia comprobatur, cū interdum eadem hora natos, & sub eadem incli-
 natione cœli, fortuna tamē, ingenio, corpore diuersissimos videamus. Quo loco pla-
 gum Astrologus vitare non potest: Solent enim cū parvus geminorum illis obijci-
 tur, ad Nigidianam rotam confugere, in qua non est bis eundem locum atramento
 designare.

Sed & hic malè se explicant, cū non possint ipsi tanquam rapidi momenti assequi
 differentiam, ex qua tamen sit tanta vt volunt differentia fati. Quare dum efficiētiam
 cœli conantur defendere, alios incidunt laqueos, vt de illa scilicet efficiētia scien-
 tiam se habere non posse, inniti confiteantur: tū nos & illis geminos nō obijcimus,
 quorum cū alter exeat post alterum, quæ intercedit morula, ansulam eis præbet ali-
 quid respondendi. Sed natos simul eodem momento, ex diuersis parentibus, intra e-
 andem tamen eiusdem regionis & latitudinem & longitudinem, de quorum genitu-
 ra idem thēmā cœli describere, eadem pronunciare debet Astrologus, tam de his quæ
 post natalem horam eueniēt, quam quæ intra matris etiam aluum illis contigerunt,
 vt sicut eadem hora nati, ita eadem concepti ab illo existimētur. De his inquam quid
 respondebit Astrologus? cū eadem scilicet omnino constellatio, non idem tamen
 vtriusque fatum apparebit? An poterit aliud dicere nisi insanias, quā afflatus illos si-
 dereos virtute & potestate vniuersales à proximis & secundis causis determinari &
 distinguī? Quod si est quomodo illi de omni indiuiduorum varietate exposita sideo-
 rum hora genituræ reddideros se causam pollicentur, quod hic niueus, ille niger, hic
 breui, ille procero corpore, hic tardo ingenio, ille solerti, hic omnib. gratus, ille mo-
 lestus, hic ad philosophiam, ille factus ad mercaturam, hic diues, ille egenus, hic bre-
 uis vitæ, ille longæuitas: quæ tota sub eadem specie varietas indiuiduorum longè mi-
 nus à cœlo est, quā quæ sub genere eodem diuersitas specierum, vt nunc leo, nunc
 homo, nunc asinus, nunc elephas pariat: Quæ sicuti omnia specificam proximatum
 causarum differentiam consequuntur: ita illa indiuidua vel seminum differentiā con-
 sequuntur, si corporeas qualitates vel ingenij educationis arbitrij, si animales
 vel facultates parentum propriæ electionis, prudentiæ, occasio-
 num, si fortuitas externasque con-
 sideremus.

*COELVM QVALITER MOTV AGAT, ET LVMINE, ET
elementorum meteorologicorum mineralium, videntiumq,
vniuersalis causa sit.*

Vantò igitur causa vniuersalis particularibus causis diuinior & eminentior, tantò nos sicuti verius, ita honorificentius de cœlo sentimus quàm Astrologi. Quæ ratio vniuersalis efficientiæ, quo magis eluceat, tùm quid efficiat cœlum, quid non efficiat, clariùs explicetur, altiùs exordium de natura cœli dicere, deque eius actionibus erga corpora inferiora. Cœlum corpus naturale est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale, tam motus quàm sensibilis qualitas consequuntur. Perfectissimo igitur corporum naturalium perfectissimus quoque motus & sensibilium perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas perceptibilis sensu luce perfectior. Erunt igitur hæc cœlestis corporis propria. Quare immarcescibili quoque substantia cœlū, quando motus eius & qualitas contrarium nihil habent, sed & quoniam perfectissimum corpus primum quoque loco scilicet supremum esse debet, cui primus etiam motus debeatur. Est autem quod primum in vno quoque genere causa reliquorum sub ea serie contentorum, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Quare quod primo motu mouetur, reliqua mota mouet, nec illo cessante cætera mouebuntur, sicut in minore quoque mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est: Quocirca rectè dixit Aristotel. lib. octauo Physicæ auscultationis: Motum primi cœli vitam esse omnibus, quandoquidem euidentissima est & communis operatio vitæ intimus motus: Ergo vna hæc cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem, vt pro illius agitata infatigabili, cæteri motus omnes & ordinentur & excitentur. Quæ quidem efficientia quàm sit vniuersalis, nec inferiores motus hac ratione distinguat, satis euident est: quoniam sicut descendenti glebæ, ita flammæ sursum se mouenti, & alio genere motibus omnib. vnus & idem cœlestis motus pariter cooperatur, ætera illi de luce prærogatiua.

Nam quando lux summa qualitas corporum, corporeæ verò naturæ primus vitæ gradus, & summa semper ordinis infimi, extrema serè superioris ordinis assequitur, sit necessariò, vt lux & consummatricem quandam corporum virtutem, & vitale non nihil inerit possideat: non quòd ipsa aut viuat, aut vitam afferat, sed corpus vitæ capax ad vitam maximè præparat, & disponit: quoniam sequitur lucem quasi proprietas eius, calor quidam non igneus, non æreus, sed cœlestis, sicuti lux cœli propria qualitas, calor inquam efficacissimus maximeque salutaris, omnia penetrans, omnia fouens, omnia moderans: hoc est cœli munus præcipuum quo corpora perficiuntur, & viuentia disponuntur ad vitam, præter agitationem circularis motus, non modò necessariam vt lumen istud atque calorem deuehat ad nos, & per vices opportunitate mira plus minus terribis impartiat, sed vt motus nos quoque calori reddat hilariore, qui de perpetuo moto corpore iugiter emanat. Huius beneficentissimi vim caloris in toto corruptibili mundo peruidemus, tam inchoatis quàm absolutis, tam inanimis quàm animatis: nam elementa quidem continet & conseruat, sicuti locus eorum, & forma quasiq. artifex omnia quidem ambiens, sed per omnia quoque intemè se diffundens: Et quemadmodum illud primi motus priuilegium vt torqueant sine eo reliqui motus, ita primæ sensibilis qualitatis, vt sine illa cæteræ qualitates agere nihil possint. Quare si cœlesti calore destituantur, nec frigiditatem agere frigus poterit, nec calor caliditatem: non enim calor ille sidereus frigori contrarius, sicuti calor igneus vel æreus, sed omnes continet elementares qualitates eminentia simplici, sicuti cœli natura continet omne corpus. sicuti motus circularis omnes motus, sicuti lux omnes calores, & quod Pythagorici dicerent, sicuti vnitas continet omnes numeros, vt fallantur qui negant conseruari cœlitus elementa frigida posse, nisi præter calorem influant & sidera frigiditatem. Dicerent enim aliquid si calida conseruaret cœlum, calore eiusdem naturæ & rationis, sed omnia pariter calida, frigida, humida, sicca, conseruat sua ista qualitate: quæ sicuti nulla est ex illis quatuor qualitatibus, ita claudit in se omnes, non quales sunt

sunt in elementis, sed quale quod multiplex in vnitatem concluditur, virtute scilicet principali, per quam illas ita regit, vt & quamlibet ipsamet vniat conseruando, & in ipsis totum conseruet omnes moderando, & ex ipsis alia pariat omnes commiscendo.

Verum fallit nomen caloris, quod cum audimus, rem intelligimus statim aduersam frigiditati. At celesti illi calori proximior quidem natura calor elementalialis, quam elementalialis frigiditas, sicuti etiam est perfectior: sed nihil hoc prohibet illum ab vniuersusque elementi proprietatibus exaltatum, vtraque virtute completi, sicuti candorem, cum dicimus rem aduersam, videmus, dicere fusco nigroque colori. Nec tamen negauerit quispiam non secus nigrum colorem quam album candore lucis & conseruari & efficacem fieri licet alius luci nature proximior, nomen etiam ferè habeat commune, vt & candidus appelletur interdum: denique si substantia cœli vrpote primi corporis omne corpus perfectissimè continet, & virtute, debet necessariò eius propria qualitas omnem corpoream qualiterat virtute perfectione continere. Hæc est quam calorem cœlestem vocamus sobolem lucis, vocamusque calorem, & quod vitaliter calefacit, & quod inter omnes elementorum proprietates calor illi proximè magis, ita cum à sua ille celesti conditione degenerat, huius maximè operationem exerceat, vt postea declarabimus. Igitur si calor iste perfectione virtuteque continet corporum inferiorum omnes qualitates, omnes etiam cum causis illarum proximis, & generabit, & vegetabit, sicuti calor ipse seminalis, licet calor est, & dicitur, materiam tamen omnem foetus siue illa calida siue frigida regit, digerit, seruat, format, moderatur.

Propterea si quis quærat à me frigiditatem ne cœlum faciat per se, an ex accidenti: Respondebo, siquidem quæras quid se ipso faciat cœlum, nulla media causa, fieri ab illo per se tantum calorem, cæteras qualitates ex accidenti, sicuti calor ipse per accidens frigefacit, vt sequenti capite declarabimus: Si vero quid tanquam vniuersalis causa cum secundarijs causis agat, agere illum per se tam frigiditatem quam caliditatem, tam siccitatem quam humiditatem: quomodo non minus cum aqua generat aquam, quam cum igne generet ignem, nec magis posset sine illo aqua aquam, quam ignis ignem generare. Cum autem generat elementorum substantias, generat consequentes quoque illas proprietates: quare cum aqua frigiditatem, cum igne calorem facit. Et siquidem hoc modo negaremus per se fieri aliud à cœlo quam calorem, sequerentur absurda illa quæ dicit Thom. frigiditatem, siccitatem, & humiditatem non per se esse in vniuersis, sed per accidens, ne formas omnes substantiales inferiorum corporum in virtute cœlestium corporum contineri, quæ nullo modo sequuntur, cum negamus cœli per se & ex se, vel aërem vel inferiora alia corpora frigefacere. Quocirca probant rationes illæ Thomæ non quod negamus ipsi, sed quod asserimus.

Vidimus in elementa quid agat cœlum, & vniuersalem hic primum efficientiam comprobauimus, descendamus ad alia quæ fiunt ex elementis. Idem igitur ille calor filius lucis suscitans è terrenis corporibus vaporosos halitus, extenuas crassas, sæcæ lentaque dissoluens, parit ea quæ fiunt in sublimi, diuersa pro diuersitate materie quæ sursum tollitur. Nam si vapor à fluxu tollitur corpore, facit humidam impressionem in media aut infima regione aëris. Si à sicco arque terrestri tollitur euaporatio ignea ad superiora quæ contigua ætheris, necessariò ex motus & ignis vicinitate concalcet. Hæc igitur omnia quoque calor ille cœlestis operatur, siue frigida illa, siue calida, quoniam de vaporibus omnia, quos solus elicit calor omnia: igitur calor & vniuersaliter omnia, cum eorum distinctio atque varietas à varietate constellationis nascitur, vt Astrologi fabulantur, sed penes materiam & locum in quo generantur, vt ex meteorologicis Aristotelis libris, & Timæo Platonis innotescit: Propterea tractaturus Aristoteles hanc naturæ partem, vulgatum id protulit, continua superioribus esse inferiora, quo virtus eorum omnis inde gubernetur. Id quod quamuis vniuersaliter accipi verè possit, ab ea quæ diximus de cœlesti motu, atque calore, quibus omnia mouentur fouenturque, dictum tamen ab Aristot. propter meteorologicas impressiones, de quibus maximè tunc agebat: quare probaturus vel explicaturus quod dixerat, adiunxit, horum quidem omnium inferiora esse materiam, cœlum autem efficientem causam.

Miror autem interpretes quosdam fatigari, ut à calumnia defendât, quòd omnem virtutem inferiorem cœlitus dixerit gubernari, quasi in his verbis nostra quoque libertas periclitetur, nec videant ex verborum contextu ad elementaria duntaxat pertinere quod dicitur: mundum enim ibi cum dicit elementaria corpora, spacium hoc repleta sublunare, mundum vocat non cum elementis, ipsa quoque quæ mundum ipsum inhabitant: hoc de serie pater orationis euidentissimè. Nam postquam dixit à se determinatum in libris superioribus, quatuor esse corpora infra cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, tàm ita subiungit. Quoniam itaque circa terram totam mundus ex his constat corporibus, cuius affectiones dicturi sumus. Est ex necessitate continuus iste superioribus latioribus, ut omnis ipsius virtus gubernetur inde. Mundus igitur cuius omnem virtutem à corpore superiori gubernari dixit, hæc ipsa est moles quatuor elementorum, quando nec alius mundus continuus est superioribus latioribus, nec alterius mundi dicturus erat affectiones in eo libro, in quo certè de plantis, de animalibus, nulla mentio est, sed de ijs tantum quæ sunt in elementis, ut cometis alijsque impressionibus, & quæcunque aëris & aquæ communes passionibus sunt, ut in precemijs paulò antè ipse præfatur. Proinde definant nostri diuinatores in annuis varicinijs hoc philosophi testimonium quasi suæ fraudis honestamentum roborque prætere, cum vel eo maximè libro deroget Astrologiæ prudentissimus Aristoteles dum nec pluuiarum, nec terræmotuum, nec huiusmodi aliorum effectuum causas querit in sideribus, sed in materia, pro cuius varietate, non pro diuersitate constellationis, aliter atque aliter illos Solis calor afficiat. Sic igitur se res habet in Meteorologicis impressionibus. Corpora perfectiora expertia vitæ, qualia gemmæ atque metalla, sicuti ex inferiori materia coalescunt, ita radiosi illius caloris vi digeruntur atque formantur. Nec obstat quòd à luce prodire calorem hunc diximus, nec lux tamen ad subterranea quædam loca pertingit, in quibus id genus preciosissimi nam mixta generantur. Nam si non illa vera opinio Platoniorum quorundam penetrare omnia corpora ceu diaphano lucē, licet corporibus vel densissimis inculcata vel per rarissima dispersa non videatur: certè illud negati non debet diffusum à luce calorem eo posse pertingere quo lux ipsa non peruenit, sicut potest trans parietem calor ignis sentiri, nec potest tamen ipsa flamma videri: sic nihil est quod prohibeat infusam motibus & cauernis lucem intus ipsam quidem non intrare repulsam opacitare corporis & densitudine, quæ non sunt luoi suscipiendæ idoneæ dispositiones, sed tamen intus mittere suum calorem, quia licet non possint talia corpora illuminari, calefieri, tamen possunt etiam magis quàm quæ rara sunt atque perspicua. Quomodo verò huiusmodi rerum mixtio fiat à cœlo, quomodo rursus à secundis causis, in solutione dicemus quartæ rationis.

Reliqua sunt ea quæ de caloris istius afflatu viuunt, quippe ut paulò antè collegimus, cum summum teneatur in corporibus ista qualitas gradum, sicut habet ut corpora ipsa perficiat, qualia diximus, ita ut proximè subternatur vitæ, quasiq; extrema compilet inuicem, corpori vitæ, & vitæ corpus. Quapropter in omnibus etiam viuentibus, inter hoc quod videtur crassius habitaculum, & animam vitæ fontem, medius est quem spiritum appellamus, tenuissimum corpus & inuisibile luci, caloriq; illi sidereo maximè cognatum, cui vita præcipue adest, perque eum suas in hoc visibilibus atque retrorsum vires explicat, atque diffundit. Sic in materia seminali latet hoc genere spiritus, cuius in primis vitæ mysterio, vis illa diuini artificis vitalium operum vice animæ fungens à qua defluxit, & speciem generantis propagans in materiam quam occupauit. Non sunt autem vel gignendis corporibus, vel seruandis, vel nutriendis seu summo obeundis viles isti spiritus, si cœlestis spiritus (hoc est, caloris quem diximus) ope destituantur, qui mobillior, purior, efficacior, propterea quæ proximior vitæ, roborat infirmitatem spiritus inferioris, & suo commercio reddit animæ cognatiorem. Ut iam non sit argumentum viuere cœlum, quia vegetet suis radijs ea quæ viuunt: nam viuunt hæc quidem omnia per suas animas, perque animæ vim seminibus insitam propagantur, suffragante illis calore cœli, non quasi viuifico, sed ad vitam, ob id quod diximus, commodissimè proximæque disponente. Nemo autem dixerit in luce, siue per lucem esse, quæ ab anima est vim videndi, quanquam sine luce non videamus, possit alijs nec ne ultra cœli rationibus compro-

bari, disputatum à nobis in concordia Platonis & Aristot. Ita patet in corporeo mundo nihil quidem fieri sine cœlo: veruntamen quòd hoc aut illud fiat, id à cœlo non esse, sed secundis causis, cum quibus omnibus cœlum talia facit, qualia ipse facere natura sunt, siue illis ad speciem, siue ad indiuiduum causæ pertineant.

CAP. V.

PRAETER COMMUNEM MOTVS ET LUMINIS influentiam nullam vim celestibus peculiariter inesse.

St autem caloris istius effusio communis omnibus stellis, siquidem naturam celestem consequitur vniuersam, sicuti lux: sed an sphaeris conueniat, dubium: nam si non illæ lucide, nec calor isstius propagatrices. Si lucide, quæstio est, an ne raritate lux sicuti fit inuisibilis, fiat erga nos esse parum efficax, vt Auicenna scribit in lib. de Cœlo. De stellis ipsis quæcunque veniunt sub obturum, dubitari non potest, nisi celestem illis naturam & lucis dotes pariter adimamus. Ergo præter motum & lucem quique prodiit à luce viuificus calor, alios à siderib. ad nos influxus deuenire, aut illis inesse corporeas, alias effectiuas qualitates, nulla (vt vidimus apertiusque videbimus in sequentibus) experientia monstrat, cum per motum & caloricam lucem suam satis officium cœlum vnde quaque implere posse videatur. Sic Aristoteles non aliter vsquam dixit affici nos à cœlo quàm motu atque calore, id quod Auerrois & Plotinus magni in sua quisque familia viri, assuerantissimè voluerunt. Et sanè quod attinet ad frigorificas influentias, videtur ratio id valdè pernegare. Solent enim qui contrà sentiunt, cum lucem omnem caliditatis effectricem esse conuincuntur, ita decernere esse omnes quidem stellas quæcunque lucent generali quadam communi; omnibus proprietate productiuas caloris, sed per proprias deinde illis vires competere, vt hæc siccitatem, illa frigus, humiditatem alia largiatur. Sic noctes in plenilunio esse calidiores, quia lumen vberius plus calefaciat. Verum id non obstat quin Luna propria influentia vel frigefaciat aërem vel humefaciat.

Ego igitur eos interrogo, calorémne istum quem communem omnibus stellis, sicuti incem esse fatentur, ipsum ne inquam talem credant, qualem nos diximus continentem eminentissimè omnes quatuor qualitates, ideoque omnium cum secundis causis productiuum, seipso verò diffusiuum tantummodò suis ipsius: an potius obtineri non credunt in eo cæteras affectiones, sed calorem duntaxat, frigus verò vt diuersam rem à calore, à particulari alia sideris alicuius virtute manare: vtramvis eligat incidunt, nisi fallor, in incommoda non mediocria: si primum respondent ita instabo. Non alicui ex propria ratione, & si volunt in sideribus ita dici specifica conuenire, aliquid imperfectius, eò quòd illi conuenit ex communiore natura, cum semper vniuersali differentie contractior differentia perfectionis gradum adiungat. At qualitas ea quæ continet omnem qualitatem perfectior ea est quæ tantum frigoris est effectiuua. Non igitur si deberet illa stellis communis omnibus, generalique conditione, deberetur alicui stellæ ex propria natura frigefaciens influentia: Ergo restat diuisionis alterum membrum, in quo non minus hæreant est necesse, si quidem nulli competit ex natura propria repugnans aliquibus proprietatibus illi de communi natura conuenientibus: Vt si competit homini quatenus animal est habere sensum, non potest eundem quatenus est homo, stupiditas conuenire, aut si quatenus viuere, competit illi intima motus habere principium, fieri poterit, vt quatenus hoc illud viuens est, ratio aliqua congruat in animata immobilitatis, quin potius particularis gradus, id quod in communi ratione est distinguit: vt si viuens absolute sit extrinsecus tantum, sed intrinsecus moueri, necessario sit animalis naturæ quæ viuentium species est principium esse intimæ alicuius operationis, & rationalis rursus quæ species alia est intimæ operationis alterius. Pari igitur exemplo si naturam celestem quatenus est celestis, consequitur calor ille viuificus, non consequitur peculiarem naturam sideris alicuius effectiuam vis frigiditatis & siccitatis, quæ sunt vitæ contrariæ qualitates, sic nos aduersus illos argumentamur.

Ratio.

Rationes autem opinionis aduersæ partim solutæ sunt, partim suis quoque locis posita dissoluentur: nam quod sequi putabant & frigida elementa non posse coelitus conservari, & cæteras qualitates à calore futuras in vniuerso per accidens, tum nec fore verum quod creditur omnes substantiales corporum formas in virtute coelestis naturæ contineri, omnia hæc in præcedentibus iam dissoluimus: sicut & illud quod in his locis plurima generentur actione coelesti, ad quæ lumen tamen cœli non pertingit. Duo reliqua sunt, alterum posse tam subito à calore ad frigus, & quidē intensum permūtari aërem, vt experientia deprehenditur, nisi superueniens frigus, nouæ constellationis opus credatur: alterum quomodo Luna sub terras atque adeo sub terrarū ima perlata mouear æstus Oceani, ad quem Lunares indubiè radij tunc non pertingunt, nisi per insuflantiam agat hoc, & à lumine, & à calore lumen consequente diffusum. Hæc verò postea dissoluentur, primum capite 13. quo de mutationibus inferiorum à sole tractabitur: alterum vbi de causâ reciprocationis Oceani latè disputabitur à nobis, tantum hic satisfacimus querentibus, quomodo Luna per interlunium nos afficiat, cum tamen per id tempus minimè nos illuminet. Galenus, sicuti non illuminat, ita nec afficere quopiā pacto eam in coitu nos affirmat, propterea quod mensē facit dicrum 6. atque 20. horarumque 12. quot dies sunt quibus ad nos Lunæ lumen cum efficacia peruenit triduum ferè illa sub Solis radijs delitescēte. Agit autem in nos Luna Soli congregiētes, eo modo quo quis agit nihil agendo: nam destituens corpora suo lumine nocet illis, sed eadem adolescens plenius alit, & succulentius implet. Quod si credimus adesse proprium Lunæ lumen licet obscurissimum & tenuissimum, vnde in coitu non omnino fugit obrutum, poterit credi retinere illam efficaciam, non nihil etiam ab illo lumine.

CAP. VI.

LUNAE LUMEN SICUTI ET SOLIS VITAE

*esse: neutrumque, frigus aut humiditatem præterquam
per accidens facere.*

Si igitur (vt ad vnum quæcūque conferantur) calor iste coelestis opifex vniuersalis rerum corporearum, nec est, cur credamus à stellis alios flatus terrenis corporibus inspirari, ne aut plus superioribus illis corporibus aut minus demum inferioribus quàm oporteat. Tantum Lector hoc ad memoriam reuocet: quicquid à natura meliōre deteriori participatur, & ob hoc ipsum quod inde exit & quod pro capto conditionem suscipientis admittitur necessariò fieri, & quo quomodo aliud & quàm sit ex origine sua prima deterius, aliud quia peregrinæ naturæ alienæque commiscetur, deterius, quia deteriori, qui cum aliunde multigulis etiam afficiatur impressionibus colluione multarum affectionum inficit necessariò atque confundit quod loco meliōre susceperat: Proinde hoc ipsum euenire quoque dubium non est in calore isto coelesti, quoniam in sublunari mole recipitur, vt à naturali scilicet sua, & actione, & perfectione deficiat.

Fit autem in duobus modis: nam & cum sua natura salutaris sit semper imbecillitate suscipientis, euadit tamē interdum noxius: & cum nullam faciat elementariū qualitatum imbecillitatem, vt pote ab illis sua proprietate diuersus, degenerat tamen in elementari natura ad actiones elementorū, præcipuè verò caloris, cui sicuti nomine, ita natura proximat magis: Quare facit sæpe non tam quod coelestis, quàm quidem quod igneus calor & elementarius facere solet, quæ non fieri ab illo natura sua, sed materiæ vitio. Patet hæc euidentia (vt omitamus rationem) quod cum inter sublunaria corpora materiam reperit sibi cognatam, & beneficis semper viuificè tantum calidificus inuenitur. Etenim nulla potius talis quàm spiritus & præsertim humanus qui sanguineus vapor tenuis, clarus, mobilis, cœlo (quemadmodum scribunt Aristor. & Auicenna) proportionē respōdet. Hunc cœli calor ita semper fouet, & roborat, vt ferè sit illi quod ad crassius corpus ipse spiritus est, cui si nocet interdum, non alia ratione nocet quàm ex infirmitate suscipientis, cuius signum radio eodem imbecillū lædi & roborari robustiorem: vt hic etiam illud sit verum: Habenti dari, non habenti auferri & id quod habet: Non igitur à Sole quod illi nocet, quoniam alteri non profuisset, sed à

D

materiæ

materiæ debilitatæ quæ sub pondere tantæ bonitatis ægritudine sua fatiscit. Alioquin quæ sunt paria Solis radijs quò plus insolantur, plus vitæ vigorisq; nanciscuntur, propterea nemo putauerit, aut calorem edacem, aut contrariam vitæ siccitatē à Sole profluere: sicut nec à Luna suffocantē aut fluxam nimio plus humiditatē frigiditatemq; torpescam, quando hoc si esset Lunæ lumen aadolescēs vim insitum rebus genitalem non adiunaret, quò corpora vegetarentur, & cū ipsa pariter aadolescere: nec plena Luna, quod Hippocrates scribit in lib. de octimestri partu, conceptibus vitilis foret, fecunditatem in semina mareq; fecundās, nec verum diceretur ab Aristotele, Lunam esse principium quasi alterum minorem Solem, conducereq; ad omnes generationes & perfectiones. Nam quo pacto hæc vera, si non eius lumen sua natura sit alium virale, secundum, sicut & Solis & siderum aliorum, quibus omnibus hoc esse, sicut cœlestis quoq; proprietas omnibus est communis.

Verūm (vt dicebamus) cœlestis hic calor sicuti pro patientis debilitate nimius fit interdum, ita pro elementari natura in quam dilabitur, serè euadit calor elementalis, vt non temerè cū cœlestem agnoscas, præterquam in corpusculis spiritalibus, quæ declarauimus inter omnia corpora cœlo esse similia: his enim insusus & perficiorum mixtionem, & operibus animæ perficiendis ubiq; famulatur: cæterum duris, asperis, crassis, aquosis, sœculentis, corporibus incidens à cœlesti degenerans proprietate, facit serè quæ sol et calor ipse elementalis, hic si quid cū potentior fuerit, vrit, exiccat, in cinerem redigit. Contrā si tenuis & exiguus, fluxum facit, humoremq; dissoluit, sic cœlesti calori pro materiæ conditionibus cūenit. Vnde opinio nata Solem siccitatem facere, Lunam augere humiditatem, quia scilicet Solis calor ardētior, Lunæ verò tepidior. Sed in idoneis affinisq; subiectis, nec exicebit radius Solis humorem saluarem, nec generabit Luna inutilem, noxiāve humiditatem, sed operabitur idem sua natura sicut vtrunq; licet Luna remissius quod intentius Sol efficiat, ex accidenti verò per infectionem peregrinæ materiæ dissimiliter illis cūeniunt Soli, vt exiecit, Lunæ humefaciat: Nam radij Solis cū propinquiores nobis, vt in Boreilibus signis, vel rectoribus angulis nos attingunt, vt in meridie, vel cū in concavis asperis & contumacibus, cōeunt coartati repulsiq; dissiliunt, ignea proprietate quam tali vel violentia, vel infectione sortiuntur, corpora quibus incident siccant, & torrefaciunt, inuicem Luna suo illo exiguo tenuiq; calore, si quod humidum corpus fluidumq; tetigerit soluit, quod in illo reperit humiditatis facitq; fluidius, non afferens ipsa frigidam & aquosam illam humiditatem, sed quam inuenit in aquoso & frigido corpore suo ipsa calore dissoluit, euocatq; diffundens.

Est enim hæc natura caloris, vt si validior est, humiditates quas de corporibus euocat, euocatas consumat, si debilior euocat illas, quia est calor idem scilicet medicans, sed quia debilis deficit in conatu, nec euocatas absumit vltreius: Sic ex accidenti Luna quidam humefact immo dicere. Sol desiccatur, sed & vterq; frigiditatem facit ex accidenti: Nam quæmadmodum scribit Aristoteles principia sunt ambo frigoris & caloris, & terminum tum principij, tum finis qualitatum earum motus horum sideris obtinet. Quod quomodo sit intelligendum, idem author alibi declarat. Nam facit, inquit, Sol per totum annum hyemem atq; æstatem, idemq; Luna facit per mensem, sed est illa diuersitas quod hæc quidem à Sole per accessum atq; discessum, à Luna nō hoc modo, sed alterum fit in crescente luce, alterā decrescēte. Sic igitur Sol à nobis procul digrediens frigori nos derelinquit, atq; ita frigus facere dicitur, sic & Luna cum lumine ad colium identidem spoliatum frigefacere dicitur: non quod afferat frigus, sed quod à nocturna frigiditate minus quā aliās nos tueatur. Cæterum examinatione dignū quod Aristot. in eisdem libris de animalium scilicet generatione, tempora decrescētis mensis humidiora dicit esse & frigidiora, cū tamen vulgò confestim sit, senescente Luna siccari humiditates. Hoc ego ita soluerim, Luna decrescēte viget humiditas nō à Luna proueniens, sed ab elementis inferioribus quibus Luna minus resistit, & debilitata calore, & sub finitorē maximam parē noctis delitescens. Quare humiditas illa quoq; aquea insalutaris extremētia, vnde nouilunio propinquant vapores multi tollūtur, seges pluuiarū, fluuntq; plerunq; menstrua plenius, vt Aristot. in historijs & de animalis generatione scribit: adolecente verò Luna crescit humiditas, vel qualis in corporibus præerat facta fluidior, vel viuifica magis beneficio lunaris caloris

caloris accedens. Sic enim putat Aristot. ex lunaribus incrementis echinos, & id genus viuientia fieri pleniora, non aliam ob causam quàm quòd illa frigida cùm sint, vt quæ sanguine carèt facta lunæ lumine vberiore sicuti vitalius incallescunt; ita melius concoquant, vnde necessariò succulentiora & habitiora sunt. Fluunt igitur & crescente Luna humiditates & decrescenſe, sed aliæ atq; aliæ: crescente bonæ, decreſcēte malæ.

Quo clarissimè patet nō humefacere Lunam quia frigida & humida: nam talis humiditas crescit Luna decreſcente, sed quia salubriter & viuificè calida, quādo sub copia luminis eius illa sunt humidiora corpora & robustiora, nec aliter humidiora quàm vi caloris & alticrem vim adiuuantis, & quod illi est propriū euocantis humores ab intus ad extrema. Quo circa tunc quoq; sanguinis missio commo dissimè fit, vt magnopere trauerit Haly Hamec Astrologus, qui deficere Luna dixit incidendas venas. Igitur asseneratē concludamus, humorem qui cum Luna pariter augetur, propterea illius augetur influxu, saluberrimum esse humorem non elaxantem corpora fluxu, aut frigiditate mortificantē, sed firmiora viuacioraq; reddentem: attestante, vel illa experientia, fide medicorū omnium tō probata, qui per initia mensis decubuerit, eos iniuriis morbi fortius ferre, & qui conclamati iam animam agunt vix ascendere Luna deseri vira posse. Potest autem & Sol & Luna, non solum deferēdo nos lumine, sed afficiendo (quantquam id quoq; per accidens) frigefacere. Sol quidem dum aut nimia exiccatione mortificat, aut vitalem calorem prouocat foras, aut pluuias generat ex marinis vaporosis halatibus, quos plures omnino suscitatur, quàm dissoluatur, aut ventos commouens, aut alius etiam de causis: Luna verò per apertos tenui suo calore, rarefactosq; patentius meatus corporis nocturnū frigus suis quoq; radijs tentauerunt, in nos vberius intromittens. Hinc enim ille, vnde multi falluntur, Lunam frigidam existimantes, ille in quā dormientibus sublunariis radijs torpor atq; frigiditas, cui de terra felicit atq; aqua per noctem aërem occupanti, viam facit in corpus; radius sideris imbecillior: Ad hunc ergo modum & frigefaciunt, & nunc duris corporibus, nunc aquea crassitudine distillantibus incidentes exiccant, humefaciuntq; siderum radij, sua tantum natura salubriter calefacientes, noxi quoq; interdum non suo vitio, sed infirmitate suscipientis.

CAP. VII.

NON POSSE DEFENDI DOGMATA ASTROLO-

gorum, ut putant Auenazra, si omnes stelle ponantur calide.

Verum dicit aliquis fore satis astrologis, si vel hoc pacto siccitatem hæc stella faciat, illa humorem, alia qualitates alias. Nam & Abrahami Auenazra magnus in Astrologica professione stellas tantum caloris effeſtrices esse contendit, nec aliter posse de corporibus lucidis & perpetuò moris. Verum stellas aliquas dici frigiditas, quia non tantum nobis caloris impartiantur quantum sit satis temperamento nostro: Sic Saturnum frigoris accusari, quia procul à terra positus, & longe minor repidijs quàm oportebat inferiorem naturā foueat, propterea, cū fuerit genituræ dominus non ob frigus impressum, sed caloris inopiam mortē significare. Ego verò Auenazram laudo de calore stellarum rectè sentientem, sed nimis amauit professionē, cuius dogmata nō peruiderit veritati illi necessariò repugnare: Nā procedat in Saturno quo dixit vt frigidus habeatur, quia calidus parum ideoq; mortificet, in reliquis ista ratio non procedit, quæ nec procedit vndiq; in Saturno: quandoquidem qui parum calet Planeta, humefacit per accidens, vt declarauimus, non exiccatur, ipsi verò Saturni siccum esse contendunt. Prætereā nōne statim se queretur euidenter stellas omnes hærentes præsertim citā primum magnitudinis gradum Saturno esse frigidiores, siquidem & minores illo & remotiores à terra sunt, non aliter autem frigide stelle quàm quia calidæ parum. Erit igitur cor Leonis frigida stella, quæ tamen Astrologis decernitur esse flagrantissima, tū in ipsis planetis, si penes hoc principium quod recipitur ab Auenazra voluerimus examinare, quæ plus stella, quæ minus nos calefaciat, nullo pacto consona colligemus dictis Astrologorum.

Tria enim ferè faciunt intentionē caloris, magnitudo lucis, densitas & propinquitas. Non est autē ad liquidū exploratū quantū magnitudo densitatis, quantū densitas magnitudinis, quantū alteri vel vtriq; præponderet ipsi propinquitas, quare rationari volentibus in incerto res erit, nec arbitrari poterit sensus, cū præter Solis & Lunæ cæterorū radios non perſentiat: & hoc primū obstat Astrologis, quorū ars nulla, si re-

manent in ambiguo vires cœlestiū radiorū. Coniecturā verò sequi volentibus apparebit omnino aliud quàm quod ipsi determinārūt: Nam molē quidē considerātibz Martis radij, Saturnijs, Iouijsq; minus calidi putabūtur: quòd si calidiores esse respiciat, quia de proximo magis & de cōpactiore luce prodeant, dicam nullo modo esse credibile tantū hęc posse. Præterea disci paruitate vt Saturnus ferē quinquagesies maior frigore torpear, æstuate Marte, alioquin si tā parū detrahit efficaciæ luminis corporis exiguitas, addit verò tam multū cū pproximitate copia lucis, fovebimur magis à Venere quàm a villa stellarū: præter Solē & Lunā, quādo alma supernē neclatē nō dēs latē splēdet Cytherea: vnde sola Inter omnes facit vmbra, nec est stella tertæ proximior, quàm iuxta vulgārā terræ opinione Veneris orbis amplitudine nō excedat, & tamen eam damnant frigiditatis plēriq; Astrologorū, sicut omnes à Ioue & Martēluperari plurimū calore nō dubitant: in quo rursus ad imaginationē corporis si se referūt, erit id factū deinde parum ex ratione, vt cū Iupiter nō multò plus quàm Saturnus discū Veneris superet, habita scilicet ratione tantæ vastitatis, nec multò itē illo terræ proximior, ita tamē definiāt: vt lōgē magis Venere calefaciat Iupiter, lōgē minus Saturnus, imò foueant quidē corpora Venus & Iupiter, Saturnus ea frigiditate mortificet.

CAP. VIII.

OBJECTIO ADVERSVS EA QVÆ DICTA SVNT.

 Ed esto, inquiet aliquis, nec cognitē sint Astrologis differētiæ radiorum, nec cognosci possint, pertinet hoc ad aliā quæstionē. Nunc illud videndū an illa possit in radijs esse diuersitas, vt quæq; omnes sua natura calidi sint, & inuisi calidi, pro copia tamē luminis & inopia, siue tenuitate vel efficacia, alter alteri collatus frigidus & cōtrarius vitæ dici possit, & hic sicus, aliās humidus, siue hoc sua natura, siue cōtagio elementaris materiæ faciat. Nā si hoc quid phibeat, quanquā cœlū causa sit vniuersālis, cū tamē pro continuo motu aliter atq; aliter se habeat, pro vario siderū habitu, aliter causis ipsis inferioribus cooperati, vt non omnis tam varietas effectuum ab ipsis inferioribus, sed ipsa quoq; varia vniuersālis causæ dispositione cōtingat: præsertim si nō tantū luminis qualitate, vel quāditate, sed alijs suis doctibus peculiaribusq; proprietatibus stellarū inuicē differūt, quod aduersus nos quarta ratio prætendebat. Tūc enim videtur fieri posse vt per motū atq; calorē sideribus omnibus quatenus cœlestia sunt, cōmunē, cōmunis quoq; illa cœlo debeat efficientia, sed p influxū q; particulares astrorū naturas cōsequūtur, particularius aliqd fiat ab eo, perq; varias itē eiusdē stellarū, & ad alias stellas, & ad cœli loca corporaq; terrena figurā, posūtū & habitudinē variet nō mediocriter opera causarū inferiorū: atq; ita stet prima adhuc argumentatio Astrologorū effectū ipsam etiā diuersitatem referēs ad cœlestia.

CAP. IX.

SOLVITVR OBJECTIO, ATQVE OSTENDITVR NEQVE
specificæ, neq; in diuinales rerum differentias à cœli motu pendere.

 Pportuna obiectio, multa reuocās in memoriā, quæ nos illis obijciām, & ferē ita est mala causa, quòd se plus defendit plus prodit. Cōtrā, veritas sicut ignis, quòd plus excutitur, plus clarescit: ita igitur satis faciemus. Declarabimus primū quæ sit in influxu cœlesti diuersitas, vel pro diuersa natura multiplicū siderū, vel pro varia sideris eiusdē volubiliq; mutatione. Dicemusq; de his qd euidentia, vel ratio naturalis necessaria demonstratōne præscribat. Nā quid errent circa ea aduersarij, plus exigit opere quàm vt peragatur in trāscursū, quare sequentibz libris tractabitur: hic cū satis fuerit explicatū quid possit à cōstellatione differre cōstellatio, videbimus quantum habeat illa diuersitas in variandis effectis inferioribus auctoritatis. Vnde & quod ipsi volumus confirmabitur, primariam substantialem fereq; totū eorum distinctionem à secundarijs esse causis, & Astrologorum fallacia magis detegatur, prostentium de cœlestibus causis prædictionem huiusmodi distinctionis.

Diximus cœlū agere in nos motu & luce: Motu creditur tria facere, mouere, calefacere, & lumen asferre. Tertiū hoc postea tractandū est, cū de luce tractabitur. Sed & quod aiunt ipsum motu calefacere, difficilis quæstio est, & seorsum in libris philosophiz discutiendā: nā ad rē Astrologicā parū attinet. Sanē quomodo moueat, superius explicauimus, dū scilicet motus omnes à primo motu depēdent, sicut à motu cordis animalis motus. Videamus igitur quantū spectat ad morum, an aliz aliter stellæ moueant, & an eadē alias aliter, tum de luce videbimus. Differunt morus siderū triplicd ratione:

ratione: Primum quod alia velocius mouetur, alia tardius. Secundum quod hæc pluribus, illamotibus paucioribus. Tertium pro situ regionis in qua mouetur, quod hæc illis sublimiores obtinent sedes, & ampliora spacia peragunt. Aristot. multitudinē motuum & paucitatem pertinere non putat ad esse statū siue motarū rerū diuersitatem, sed p dignitate mouentium fieri, vt quod nobilior paucis, ignobilior non nisi multis motibus assequatur. De velocitate tarditateq; eorū nihil satis exploratū. Nā Aurelius Macrobius imitatus antiquores, affirmat pari passu pcedere omnes Planetas, cui sententiæ suffragabitur Auzanara collocaus in eadē sphaerā Solē, Venerē & Mercuriū epicycloꝝ se diū separatos, q̄ verō faciūt illos inæquales, inter se digladiantur. Nā Alpetragi⁹ q̄ videtur velociores, eos astruit esse tardiores: Cōtrā alij restitutionis tēpus obseruāt. Quod omnino fallat necesse est, nisi q̄ proportionē motarū spaciōꝝq; pensulatiū examinauerit. Verūm vtrūq; res habeat, siquidē motu calefaciūt, velociore motu magis calefaciēt. Quod autē ad istā quā dicebamus principalitatem motū attinet, nullā potest hoc facere varietas, quādo motus inferiores à cœli motu depēdent. Quaten⁹ illi le primus & circularis motus ita vt nihil referat segnior aut cōcitior. Nō moueretur lapis deorsum, aut sursum ignis quiescente cœlo, sed nō ocyus an descendit ille aut hic ascendit, q̄ cœli rapidius reuoluatur: tantū habet inde vt moueatur, sicut à natura vniuersali vegetare quemlibet motū. Specie motus à sua substantia, remissione, & intentionē à mouēte, ab impetu, à figura, à similibus alijs cōditionibus habet. Proinde nō aliter nos mouebit Saturnus, q̄ tardius ipse mouetur q̄ Mars q̄ rapidior existimatur. Nā quod dicūt Astrologi ferius dare segniores planetas quæ largiuntur, postea cōfutabitur. Nūc dari nihil aliud ab eis p motū suū defendimus, quā vtripsi quoq; moueamur, quod certe non aliter fit ab eis, siue tardius ipsi, siue velocius circumagantur. Porro de eodē Planeta non est quod ambigamus, diuersis nos ab illo moueri modis, q̄ aliter alijs ipse moueatur, quādo firmū philosophorū dogma est, esse motus celestes sibi similes semper, sibiq; pares, nec suppressere cursum sidera, aut vertere, licet hoc ita videatur nobis, id quod ad eccētricos, vel ad diuersos motus cōtra se nitētes, vel ad alia id genus refertur à mathematicis. Tantū ista posset esse diuersitas, vt epicycloꝝ ima delati felicius nos efficerent, vtpote propinquiore: quod Astrologorū tamen decretis potius dissonat quā cōsentiat, vt in sequentibus latius explicabitur.

De dignitate graduq; motorū, siue corporū quæ mouentur, questio est idem omnes faciant pariter in his rebus quæ sunt, an alius motor aliud. Sunt enim qui putent totū quod fit, à proxima fieri causa, nec aliud agere supēriora, quā vtripsam proximā causam moueant ad agendum, tot interpositis à natura medijs causis, nō vt aliud alia faciat, sed vt ordine suo res efficiatur, cū nec fieri effectus nisi à cognata causa possit, & illa inefficacior propter materię vinculis, quibus inferiora strictius obligantur, quā vt nō motū moueat: quæ cū rursus statim à nobilissimis & supremis causis moueri nō possit, intercedere tot oportuit medias, quorū in ordine causarū dignitatū gradus intercedebāt. Quare credūt hi à totidē fieri causis, nō quod operis partē aliam sibi alia vendiet cō essentiali inuicem nexu colligantur, sed quoniam vt idem agant, alia necessarii de triplici serie mouetur ab alia. Sunt contrā qui velint non idē facere, in his quæ sūt, supēriore causam & inferiorem, sed pro gradibus perfectionū quas substantia cōtinet operis, illam à causis quoq; dependere gradatim inter se ordinis perfectione distantibus: propterea rationem in opere communiosem ad causam pertinere magis communem, hoc est, in efficiendo, sicut præstantiorem, ita magis vniuersalem: atq; ita quæ sunt habere quod sunt à Deo, quod sint substantiæ, à causa quæ deinceps: rursus quod sunt corpora ab ea quæ consequitur, donec ad propriam deueniatur rei speciem & naturam, quæ ad ipsam quoq; propriam & proximam causam referatur: vtrumuis autem sentiamus, patet, nec in diuinas, sed nec specificas rerum differētiās à collectib⁹ esse, quatenus istam motus efficientiam consideramus.

CAP. X.

STELLAS ALIAS À SOLE ET LVNA AVT

nihil, aut certe parum in nos agere.

iximus de motu, reliquū est de lumine. Sed adnotare prius oportet differētiās quasdam inter actionem stellarū in nos per motum ab ea quæ fit per lumen: illius virtus à mouente magis animā quā à moto corpore, huius ab ipso corpore Planetæ: Ille sphaerarū potius quā astrorū, hæc astrorū

D 3

creditur

ereditur potius quàm sphaerarũ: in illa dependent à superioribũs inferiora, cum nulli sit dubiũ, motu primi orbis subditos Planetas, & cum reliquis Solem circumagi: De lumine contrã putatur, consentientibus ferẽ philosophis, non modò Lunam, sed reliquas quoq; stellas à Sole illuminari. Plus item mouent nos quæ sunt altiora, quando in illorum virtute cætera mouentur: Sed luminis in nos, si alia paria sint, de loco propinquiore potentior est influentia. Sed nec liquet, vt declarabimus, agã ne in nos lumina corporum superiorum, an Lunæ tantũ & Solis, cætera hucusq; enim efficacia non pertingant, ob lucentium corporum vel paruitatem, vel distantiam. De motu dubium non est, in quo (vt diximus) superiora potiora sunt.

Ex quibus omnibus colligi potest quod à philosophis dicitur, ordine quodã essentiali, seriem quasiq; catenam causarum inuicem necesse pendereq; deorsum, ad hanc maximẽ motus efficientiã pertinere, quando hoc agmen ordoq; causarum & in mouentibus magis animis intelligitur quàm in corporibus, & proprium eius est vt à primis secunda dependant, & superior causa plus habeat viriũ & potestatis quàm quilibet inferiorum, ne dum cesser superior & inferior agar. Non tamen negamus habere calorem Solis ad feminalis calores rationem causæ in essentiali ordine superioris, sed non vitrà preterditur iste ordo. Quare non est hic illa ducta à primò ad infimũ per intermedios gradus cõspicatio causarum, de qua loquuntur, sed in mouentium, quatenus sunt mouentia, serie, completius inuenitur.

Est tamen vtrobique, quaternarium ferẽ obseruare progressum, in motu primũ obtinet locum sphaera illa vel vniuersum quod diurna agitatione reuoluitur, vnde cæteris quoq; motus iste communicatur: Sequitur chorus Planetarum super polos signiferi currens in aduersum, nec in eo sunt plures gradus distinguendi, quoniam inuicem nec mouentur, nec mouent. Quare quasi mobile vnum sicut à primò mobili rapitur, ita mouet suò quoq; motu (qui diuersitatis dicitur à Platone) Mouet æthera inquam æthermq; supremum. Vnde quarto quoq; gradu motus ad nos, & inferiora corpora prouenit dum vegetantur inde rerum naturalium particulares omnes motus. In lumine quod cum dico calorem à lumine profluentem, semper intelligo, fons totius influxus oculus mundi Sol est, hic illuminat Lunam, Luna afficit ætherem, æther omnia corpora quæ sub ære, & in ære viuunt. Sed ista diuersitas, quod à mobili primò mouetur per Planetas, à Sole aliter quàm per Lunam illuminamur. Quæ nos omnia ob id potissimũ recensemus, vt priusquàm sermo de differentia sideralium fluxuum habeatur, sciamus non constare, pertingant ne qualescunq; sint illi superiores influxus ad nostram regionem, sed quod de minorioribus quibusdam stellis creditur ab Astrologis, credi possit de omnibus, etiam Planetis, præter Solem & Lunam.

Cui quoniam opinioni obstare poterat id in primis, quod cœlestia corpora causæ sint essentialis inferiorum rerum, in quo ordine nulla cessare possit, volui declarare hunc ordinem non ad corpora illuminantia, sed ad mouentes virtutes potius pertinere: Nam frustra condita à Deo sidera, quorum non persentiantur affatus, Astrologi dicere non possunt, ne illa sint frustra, de quibus hoc ipsum vtrò consentitur, alioquin forsitan nec candelabrum, hoc sublime tot luminibus radians factum, ob id primò putant, vt nocturnis nostris oculis lucem afferens, *Lustris lucifugis habitata cubilia salpũ*. Sed cur inquires tot sidera, si nobis Sol vnus Lunaq; sufficiunt? Hoc cœlesti naturæ conueniebat, hoc rerum ordo, hoc vniuersi totius perfectio postulabat, nec si non omnia nos illuminant, sequitur vt non alius inde nobis & vsus & commoditas esse possit. Auerodam sic argumentatur: Agunt in nos Sol & Luna, igitur cætera, cum sint omnia eiusdem naturæ. Placet species argumentationis, & Aristotelem sapit, qui sic quoq; argumentatur: Luna non mouetur proprio motu, sed cum sphaera quod eius maculæ declarant, idem ergo de cæteris iudicandum, cum sit vna natura omnium cœlestium.

Quare nos istẽ vestigijs insistentes ita colligemus: Sol calefacit, igitur Luna, quia sint omnes eadem natura. Et rectè nos quidem colligemus, quoniam hoc tantũ ratio probat, esse easdem omnium conditiones, quatenus absolurè ad se considerantur, sed cum ad alias comparas, quoniam non eodem modo comparantur, ratio vacillat, quoniam si eadem quidem sua natura factus est Sol, quæ Saturnus, non sequitur, vt vterq; erga nos idem faciat, quia alter vt propinquus, alter vt remotus nobis comparatur. Sic qui dicent agere in nos tantũ Solem & Lunam, habent quas afferant

afferant rationes suæ suspicionis, licet in omnibus sit cœlestibus eadem natura. Nam luminis efficacem in nos actionem tres præcipuè faciunt incensis corporis cõditiones, magnitudo, densitas & propinquitas: hæc in Sole concurrunt omnia præcellenter. Nam & proximis nobis, præsertim si supra Lunam collocatur quod veteres & post Ptolemaeum, Ieber, Theonq; contendunt & corpore ita vasto, vt maximam stellarum plus sciquialtera propositione superet, tum densissima luce cõspicitur, omniũ fulgentissimas. Luna ad eò nostris regionibus est finitima, vt non possit, non afficere quæ etiam contingit, inde lux eius efficacæ necessariò, quæ non alia ferè quàm solaris. Has non ita cõditiones in alijs reperias, vt quod de Luna Soleq; cõcesseris, nequeas de reliquis non concedere.

Sed obstat forsitan in octauæ sphaeræ luminibus etiã maximis, ipsa distantia, obstat eadem in Saturno loueq; sideribus, quæ sunt terræ propinquiora, ita etiã illis minora sunt. Tråduntur enĩ maximæ hærentes stellæ terræ molem centies septiesq; cõstiterit, arlopiter nonagesies quinquies, Saturnus nonagesies tantũ & semel. Quæ non sunt dicta tamẽ scrupulosissimè, & si sequimur experientiam, videmus hærentiũ infinitũ, quanquã ad eò vastæ magnitudinis, radios nocte non persentiri, etiã si cõ illis supra finitorem Saturnus & Iupiter nos irradiant. Mars longè magis corpore de- crescit quàm situ propinquat. nam proportionem habet ad terram sciquialtera paulo maiorem, vt vnus Sol centum ferè Martes includat. Est enim Sol terra maior centies sexagesies sexies. Proinde cur absurdissima dixerit, qui sensu testâte, vires Solis in corpora fasces credat fieri posse, vt vires ad hæc Martij sideris non pertingant, tanto illo minoris & remotioris item a terræ. Credat idem de stella Veneris remotiore forsitan etiã a nobis quàm sit Sol, certè longè minore quàm sit ipsa etiã terra, cuius nec pari vigesima esse putatur. Nam Mercurius Luna minor, sicut a nobis quoq; distantior. Quare quid mirum, quòd hic quoq; tam parũ sentiatur, quàm rarò quoq; cõspicitur, cui tamen Astrologi tribuere plurimum solent.

Sed deita putantibus asipulari videtur Aristoteles, qui quidem cùm de motu agit, omnium meminit, vt in lib. de cœlo, & supremi maxime motus, vt in postremo physice auscultationis, quoniam scilicet mouentur ab his motibus omnia corpora. Cùm verò de calore illo viuifico fouente rerum generationes perficienteq; loquitur, aut tantũ Solis, vt cùm à Sole & homine generari hominem dixit, aut Solis & Lunæ, vt in libris de animalium generatione, facit mentionem. Vt si quis hanc Aristotelis opinionem fuisse contendat, nullis possit eius philosophiæ dictis refutari. Nos non tam illud, quàm hoc asseueramus, quicquid deorsum peruenit a sideribus alijs, id pertinet, per exiguum esse, vt si fortè siderum luminibus nocturnis aer nonnihil mitescat, quò fiat generationi accommodatior: Quanquam si quis generationem omnem vni Soli referat acceptam, possit ita decernere, vt quod lumine suo per diem Sol operatur, operetur & nocte par id lumen ad Lunam, quasi speculum repercussum, vnde reflectatur ad terram, natura vices has sapientissimè disponente, quoniam ferè iugiter Solis radios imbecillitas terrena non possit: Quare nocte per Lunam illos excipiar fractiores imbecilliores, proptereaq; suæ infirmitati magis accommodato, vt nec planè deferantur luce vegetali, nec sub illius iterum plenitudinem quasi fariscat. Quo pacto etiam salutaris ad nos primo vere Sol redit, postquàm tota hyeme procul fuit, quàm si prope nos semper assiduus habitasset, quin ad eò premittitur bono cœli, si nimium sit, nostra fragilitas, vt nec Luna ipsa se tota, solares semper radios nobis refundat: sed nunc parcius, nunc vberius pro suis ad Solem schematissimis, quos ad eã vtilitatem diuina cura sic ordinauit, quando nec propria luce ob eam causam proximam nobis fidus impleuit.

Sit igitur totã naturam circumspectas, nullũ videbis ab ea indicium dari, foueri à res inferiores alio calore quàm Solis. quòd sicut pertinaciter non defendimus, & in consortiũ huius officij stellas, multis hoc philosophis opinantibus, admittere nõ recusamus: ita coarguimus Astrologos putantes in aliqua genitura (si pertinent ad stellas hominum genituræ) principatum interdum deberi Planetis alijs, posthabito Sole vel Luna, siue diurna, siue nocturna fuerit genitura: sicut ipsum quoq; Solem optimi radijs aliorum, & malè affici posse putant, vt quasi vnus è numero in ordinem planè redigatur. Verũ de his postea. Nunc tantũ admonemus magis ab euidencia sensum redargui qui plurimũ posse stellas alias à Sole credunt in permutandis infe-

nioribus, quàm qui ferè nihil, posse contendunt totam hanc sicut illustrationem eius
ira vegetationem inferioris mundi Phœbeæ lampadi tribuentes, ynde nobis per no-
stem lucerna quoq; lunaris accenditur.

CAP. XI.

DE PACTO STELLARUM EADEM ALIAS ALI-

ter in nos agere possunt.

Erùm demum Astrologis, & nobis quoq; nō id magis potest pernegantibus,
desfluere à stellis omnibus aliquid in nos, restat examinandum, quod illorū
obiectio postulabat: an idem eadem semper, an idem quoq; diuersæ largi-
tur, vt si non idem, videamus an ex illa diuersitate varientur quoq; inferio-
res effectus. Proprias esse vires vnicuiq; stellæ, præter motum & lumen in quarta ratio-
ne, probat ex cœli nobilitate viribusq; corporum quorundā, quæ à cœlo esse putan-
tur, has itaq; ibi dissoluemus. Hi tantū pro ratione ipsam stellarū afferunt diuersitatē,
vt cū stella differat à stella, sintq; omnibus lux motusq; communes, habeant neces-
sariō præter hæc propria quædā quibus inuicem differant. Sed Paulus dixit stella dif-
fert à stella claritate, quid igitur si quemadmodū, cū sit omnibus circularis motus
cōmunis, ita differunt motu, vt hæc velocius, illa tardius moueantur. Quanquam nec
hoc ipsum cōcedatur ab omnibus pariter sit de luce, vt scilicet luci conueniant, lucis
cōditionibus differant, dū compatiōr, copiosior, contrā, rarior vel tenuior lux vnus
sideris sit quàm alterius: Erit enim q̄ti credat plus à sphæra etiā sua, stellam, quàm à
stella stellam esse diuersam, nec aliter tamen illa differunt, quàm raritate densitateq;
Quod si recipiatur, consequenter putabitur, non aliter eorum actionē in nos variari,
quàm vt quæ densiora, maiora, propinquiora, plus calidius, plus caloris effundat: mi-
nus quæ rariora, minora, remotiora: Deniq; idem esse spiramen ab omnibus calidæ
lucis luciditq; caloris, ynde salus, vita, fomentumq; corporibus, tantumq; differre,
quod ab alijs tenuius, ab alijs exuberantius, ab his cominus, & ab illis eminus inspi-
rat. Cæterū de eadem stella quid decernemus pro sui motus perpetua volubilitate.

Porro sententia peripatheticorū est, stellam nō mutare qualitatē, sed locū, præter
Lunam, quæ lumine fulgens mutatio pro suis ad solem cōuersionibus plus minus
identitē illuminatur. Quare pro versura quā fecerit à Sole, lumen nobis vberius par-
tiusq; refundet, & cū lumine suo calorē: sic destituit serē nos in nouilunio parte qua
nos respicit destituta lucibus, fouet amplius & calefacit in plenilunio, sicut adolefens
magis, minus decrefens. Quæ varietas in sideribus esse non potest luce stabili pro-
priaq; fulgentibus: propterea mutationē ferē omniū, quæ frequentius accidit cor-
poribus, si qua cœlitūs causa, solet esse de Luna, quia mirabilis ipsa, non modō sit,
sed qualitate proximē nos cōtingit. Alijs Planetis sola per motum locorum mutatio
sit, ynde varietas influendi non alia, quàm vt intentius remissiusq; nos afficiant, qua-
tenus huc illuc migrantes fiunt nobis propinquiōres, & remotiōres.

Duplex autē illis motus, vniuersalis & proprius: Vchit ad nos illas quotidie motus
vniuersalis supra terram extollēs, eripitq; quotidie, ducēs sub occasum. Vnde primū
diuersitas agendi, quod de fastigio fortissimos radios eiāculantur, quis rectiores ca-
dunt ad perpendiculū. Quare quātō magis culmini proxima, tantō potentiūs nos
afficiūt, quantō magis inde descendūt, imbecilliūs. sub terrā mersi, possint in nos ali-
quid nec ne, discutiendū. Nam cū propē finitorē nondum planē nobis eripiantur,
possunt aliquid certē, licet perexiguū, radijs adhuc ad nos ex obliquo perueniendū.
Cæterū cū terrā latebris penitēs latent, & à nobis longius auferuntur, si nihil
posse credidero, sensus suffragabitur, ratione nō repugnant: siquidē credi q̄ni potest
aliter? Si verum, quod hæcenus defendebamus, nihil ad nos à cœlo nisi luce vehente
peruenire, quod Auicenna quoq; dixit in libris meteorologicis, lumen vocans vehi-
culū virtutum omnīū cœlestium, & Albertus in libro de somno vigiliaq; cōfirmavit.
Quocirca sicut lumen ad nos tunc nō pertingit, ita nec vlla virtus vtiq; pertinget. So-
lum solē adesse nobis & nocte dicemus, eam ob causam, quod sororem vicariam fa-
ciens, per impressum illi splendorem, nobis affulget. Nisi forsitan illud quoq; dici pos-
sit, cū sit aer iste superior inferiori continuus, de Solis ibi præsentia non nihil istum
quoq; aërem sic foueri, vt futurus frigidior sit, si nullus omnino Sol, nullā aëris partē
illuminet. Sed hoc ipsum, si quicquā est, quàm sit ferē nihil, oculi tactusq; renūciabūt.
Astrologi, si quas sibi somnauēre virtutes, quibus tota terræ moles nihil obstat, sal-
tem nec

tem nec in somno sic delirent, vt non concedant, has virtutes imprimi nobis purius & efficacius, cūm per aētem tantū ambientem in nos effunduntur, quāmcū bruta terræ densissima crassitudo tota illis est perforanda. Quod quādo non cōcedunt, quis eos defenderet ab insania? Putant enim siderū vires duodecimo loco q̄ supra finitorē proximus orienti sese tollēs, vna tantū mansione distat à summo, torpidas, & cessatrices, & imbecillas, easdē in imo terræ vigoris & efficaciz plurimū habere. Sed eorū errores ostendemus postea, nunc tantū quid decerni debeat, ex ratione tractamus.

Diximus de motu vniuersali. Motu proprio Planetæ nūc ad austrū feruntur, nūc ad aquilonē: quod & facere stellæ creduntur hærentes, iuniorū sententia, facit idem Sol, nō quod ab occupata semel orbita desleat, sed quod illa obliqua nūc proximum cū nobis, nūc remotiorem reddit, proximum in aquilone, remotū in meridie. Vnde alia nascitur varietas influendi, si quidem maior efficacia radijs in clinantibus ad nos, minor secedentibus versus austrū. Præter hæc aut similia his, quæcūq; cogitatur in actione stellarum diuersitas, vana prorsus & irrationabilis, qualis apud Astrologos, quod eandē stellam pro locis duodecim, pro signis quæ prætercurrunt, pro stellis vel hærentibus vel errantibus, quib. certa ratione copulatur intervalis, quos aspectus vocant, affici aliter atq; aliter putat, & diuersissimas ad influendum vires adipisci: Contra quæ errorem totus se liber sextus accinget, hic tantum per initia capitis huius auctoritatē illis peripatheticorum obijciemus, negantium in stellis mutationē aliam quāam sius, præterquā in Luna: nam si mutationem duntaxat corrupticem & nocērem excludunt, non oportuit Lunam excludi, quando nec ipsa sic mutatur à Sole, quanquā nec à noxijs, vt videbimus, Astrologi mutationibus sidera liberant, labefactantibus & si non substantiam, vires tamen eorum & facultates: sed hæc postea.

Illud ambigat quis de Luha recipiat ne Planetarū illorū radios, sicut Solis: apparet enim probabile, ppter ea quod sua natura suscepaculū potius incidentis lucis, quā lucida, sed & omniū infima videatur ad hoc munus potissimū esse parata. Verū nec maiorū auctoritas, nec ipse sensus accedit, siquidē, cōiūnte Luna cū Sole, si tūc Ionis aut Martis radijs opponatur, vnde reddere nobis illorū lumen pleniū debet, nihil tamē habere radiorū & lucis agnoscitur. Tetigimus hæc quæstionē, quoniā si de cæteris quoq; lumen hauriret, fieret erga nos Planetæ efficaciores, hac etiā ratione quod Luna copularētur, trāsmissa per eā ad nos virtute, quæ per se minus forsitan huc attingeret. Verū si fieret hoc, fieret aliter omnino quā Astrologi putat: putat enim eius maximē sideris ad nos radios Lunā trajicere, cum quo simul inuenitur. Ego verō quantū longius à sidere Luna digreditur, tātō plus luminis sideris eius cōmunicari nobis per eā nō dubito: tātō minus quantū distat, minimū aut certē nihil, eū nihil distat Moueor euidētī experiētia, quod iūcta Soli, nec Solis radios ad nos transmittit, mole corporis eius maximē negociū facescēte, quāto minus igitur radios aliorū, & solariibus lōgē tenuiores, & remotiores à Luna. Vide quantū fallātur q̄ fortunatā diē, & geniturā credūt qua Luna cū beneficis stellis cōgrediatur, infortunatā qua cū malis, cū nō aliud sit illis congregi Lunā, quā illorū influxus per densitudinē Lunæ nobis intercipi. Forsitan autē & illud habet rationē, vt in permutādis inferioribus habeat non nihil progatiuæ Planeta manutinis, ppter ea q̄ exorietes ante Solē, sibi vēdicet aērē pri⁹ quā à Sole totus occupetur. Sed hoc si qd est, hand magnū habere momētū potest.

Restat examinandum, an ex mixtura radiorum noua vis coalescat affectrix operis noui, quod singuli seorsum radij non efficerent. Plotinus negat hanc radijs acciderē posse tēperaturam, vt eorū coalitu noua virtus siue forma noua dissulter: puto quomodo radij nō corpora sicut liquores, nec affixæ corporibus qualitates, quarum momenta nec in corporibus suscipiūt, vt scilicet vel inficiātur inde, vel ex habitu suo quoquo modo permūtēt. Quocirca verisimile sit isti philosopho, nō vñ venire radijs quod plurimū qualitatibus, vt ex aliqua cōcretionē sine mixtura in aliā formā, ex omnibus coalescentē aliquando cōmurentur: præsertim cū hoc non sine interitu cōfluentiū, ad idem simpliciu particulariumq; qualitarum, soleat euenire, quem in radijs nō facile quis cogitabit. Quod si demus Astrologis radios commisceri vel calores à radijs profluētes, illud asseueramus radios omnes misceri semper, non autē quasi esse a symbolos, qui alijs per eos, quos nunc vocant aspectus, minimē fœderentur. Quare mixtura præsentis horæ, momenti, anni, mensis, diei non variat ab alterius tēporis radiosā mixtione, præterquā his de causis, quibus variari siderū actiones exposuimus,

vt sit

vt sit aliud scilicet noctis, aliud diei temperamentū: aliud recedentibus astris ad meridiem, aliud inclinātibz ad aquilonē, vnde sola calorū exoritur interio arq; remissio.

CAP. XII.

QVAE EFFECTVVM VARIETAS IN COELVM

redigi possit & quā non.

Ogitemus omnium radiorū mixtionem in aëre, in ea est aliquid quasi diuersi substantiale, aliquid quasi accidentale: substantiale est esse vnum lumen siue vnum calorem ex omnibus coeli luminibus vel congregatū, vel resultantem, & hoc quidem perpetuum & immutabile est. Sed quod hic quidem radius in eo nunc sit intentior, alius sit remissior accidentale est, mutaturq; subinde, pro coelestium corporum iugi mutatione. Ratio distinctionis istius nostrā facile pater: Etenim in coelo, quod scimus huius calorū esse principium, aliquid substantiale dici potest, sicut substantialia dicimus esse quā substantiam rei consequuntur inseparabiliter: talia sunt immarcescibile corpus, & primum omnium corporum circularis figura, motus in orbem, & cum suo calore lumen omnia vegetans: & siquidem proprias habent sidera potestates, sunt illæ etiam vires siderum substantiales. Et aliquid rursus in coelo & stellis sicut variabile, ita accidentale, vt in omnibus astris sola mutatio sit, atq; in Luna vicissitudo lucis. Quod igitur in mixtura est radiorū substantia coeli consuequens, dicimus substantiale, quod accidentalia, accidentale, vt completæ quidem Saturniam potestatem & Iouiam & Solarem cæterasq; similiter, substantialiter sit in ea: sed has habere intentiones, vel remissiores illas, pro radiorum varietate, accidentaliter dicitur.

Adiutus igitur Soli virtute superiori, quæ non est virtus vtiq; mutabilis, alioquin semper non adesset agentibus omnia causis, vt adesse conspicitur, adiutus inquam ab ea, generat hominem, quatenus homo est, & hunc hominem, quatenus hoc semine & ex hac materia generat. Quare ad hanc effectus substantialem conditionem siue naturam, siue caratērem indiduum spectes, indifferens quælibet constellatio est: quod verò ex constellationis diuersitate, hoc est, vario siderum statu habitudineq; ad terram plus minusve calorū in aërem effunditur, & pro alia radiorū mixtura noua calidæ lucis proportio mensurāq; dissultat, hoc est, quod accidentale in coelestibus accidentalem quoq; in effectis rebus facit diuersitatem. Vt si quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & crescente Luna plus augescere foetum, & sub temperato coeli statu meliūs affici semiplena, propterea q; meliorē quoq; sobolem procreari hoc genus. Illa diuersitas quæ de coelestium varia positione in substantijs generandis esse potest, quam accidentalem dicimus & aduentitiam, quoniam vt declarauimus, ipsa propria substantialisq; nota concepti foetus, de suo principio proximo substantialiq; materia sua dependet, tum ad accidentales quoq; proprietates plus accidentia feminis & maribus faciunt, vt potē cognatiore, proximiora intimioraq; quā extrinseca dispositio aëris ambientis, id quod experientia quotidie manifestat: ita vti quis pro parentum seminibus filius non effingatur, & inde ducat suam similitudinē, monstris enumerandum dicat Aristot.

Proinde nihil nobis obstitērit, vniuersales tantū causas sidera facientibus, & effectus distinctionem quærentibus, à causa secundaria, quod varia siderum dispositio pro mutationibus aëris, corporum vel genitorum, iam vel generandorum variare dispositionem aliquo modo possit, quando, vt diximus, hæc accedens extrinsecus, & generalis valde mutatio est. Ea verò quæ pertinent ad substantiam, quod qualitates intimas magis & propius à proprijs indubiè trahit originem, propterea quæ de coelo provideri nullo modo potest. Et hoc quidem verum in corporis rebus quæ perfecta substantia sunt, quibus omnibus ad sunt efficientes proximæ causæ, vel quod illis proportionē responder, vt in his quæ generantur ex putrefactione & mixtis inanimatis, de quibus in quartæ rationis solutione dicemus. Sed enim aëris mutationes ad calorem & frigus, humoremq; & siccitatem nulla media causa facere coeli potest, quas ideo tamen vniuersaliter facit, quoniam ex se tantū salubriter calefaciens facit: cætera ex accidenti pro conditione materiæ, sicut vno eodemq; calore durefcit limus & cæra liquefcit, & sub eodem Sole lintea dum lauantur albescunt, & lauantis interim facies denigratur.

Cæterum quoniam hæc accidentalis mutatio est, plurimū in ea potest id quod in coelesti

cœlesti constellatione accidentale vocauimus, hoc est siderum positus & habitudo, vnde vis radiorum intenditur atq; remittitur, propterea plus minus in aërem calor inualefcit, scilicet ob hoc ipsum pro vario Solis flexu variant quatuor anni tempora & oriens atque occidens, ascendens atque descendens easdem ferè facit in die quatuor mutationes. Sunt autem inter has primas corporum qualitates, & inanissima mixta, medium quasi locum fortitæ meteorologicæ impressiones, quarum etiam efficiens causa cœlum, inferiora materia sunt: vnde plus earum diuersitas quàm corporis perfectiorum cœlesti dispositione dependet. Sicut vere & autumnus ferè sunt tonitrua, æstare grandines, hyeme niues & pluuie, minùs autem quàm absolute ipsæ quatuor qualitates, quandoquidem has facit radius in materiam lapsus sua virtute, illæ mouetur quidem radio, sed de materia inferiore concrefcunt. Quapropter pro illius plurimum conditione variantur, vt in tractatu tertie rationis latius explicabimus. At perfectæ substantiæ, quæ non solum materiam, sed & propriam habent efficientem causam, quicquid (vt sæpe idem reperatur) substantiale propriumq; sortiuntur, à proprijs habent causis, cœlo, per immobibile suum influxum, vt vniuersali causa cooperante, permutabilem verò non nihil extrinsecam aliquam generalemq; valde mutationem faciente, de quâ tamen Astrologi dicere nihil etiam possunt: quippe quæ nec à causis cœlestibus quas sinxerunt, nec ab hora natali, sed ab alijs principijs pendeat, vt postea declarabimus: nam nunc quidem id tantum inuestigamus, quid efficiat cœlum, quid non efficiat.

Hæc igitur intelligens quæ differuimus Aurelius August. non vsquequaq; dixit, absurdè putari posse, ad solas corporum differentias afflatus quosdam valere sidereos. Non asseruit ita esse, non accusauit aliter sentientes, sed eleuauit culpam sic opinantium, eam non tam absurdam opinionem, quàm non vsquequaq; absurdum esse pronuncians id, quod tamen de quibus etiam corporum differentijs esset intelligendum explicaturus adiunxit: sicut in solaribus accessibus & de celsibus videmus ipsius anni tempora variari, & lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui quædam genera rerum, sicut echinos & conchas, & mirabiles æstus Oceani. Hæc illius verba, in quibus nihil vides annumeratum, quod ad perfectæ alicuius substantiæ faciat generationem, quarum diuersitates quanquam maximè corporales ad stellas referri non debere, sed proximas causas, statim admoniturus adiecit: Quid tamen ad corpus quàm corporis sexus? & tamen sub eadem positione siderum, diuersi sexus gemini concipi potuerunt. Hæc ibi paulò antè suprâ confirmans eandem sententiam, probauerat Hippocratem ex proprijs & secundarijs causis rationem reddentem, quod duo fratres simul ægrotarent, simulq; conualescerent. Possidonium verò non probauerat, ad constellationis parilitatem id referentem: acceptabilior, inquit, multò coniectura medicinalis, quoniam parentes, vt erant corpore affecti dum concumberent, ita primordia conceptorum affici potuerunt, vt consecutis ex materno corpore prioribus incrementis, paris valetudinis nascerentur: deinde in vna domo, eisdem alimentis nutrirî, vbi aërem, & loci positionem, & vini, aquarum, plurimum valere ad corpus vel bene, vel malè accipiendum, medicina testatur, eisdem etiam exercitationibus assuefacti, tam similia corpora gererent, vt etiam ad ægrotandum vno tempore eisdem causis similiter mouerentur: ad cõstitutionem verò id cœli siderumve referre, quando concepti siue nati sunt, nescio cuius sit insolentia. Hæc noster August. cuius ipsa verba præteximus, quod multi id tantum ex eo intelligentes vsurparum sapius à nostris, non absurdè corporum differentias ad afflatus sidereos pertinere, putant opinatum Augustinum, omnem effectum corporalium diuersitatem esse à cœlo, proindeq; de illis, Augustino consentiente, Astrologos posse vaticinari, parùm memores nihil tam dici merito posse corporale, quàm corporis ipsius temperamentum, cuius tamen causas in Cœlo quærentes, insolentia titulo taxantur ab Augustino.

Rimam Astrologorum argumentationem retorquentes in eos, declarauimus longa digressione, sed necessaria, quid in nos ageret coelum, & celestium aethero quomodo variaretur, siue stellas ipsas siue materia suscipientem consideremus. Vnde palam factum est, esse coelum causam vniuersalem, nec effectuum distinctionem praesertim principalem substantialemque; inde esse petendam. Nunc ordine conuenienti, quasi gradu facto per ea quae disputauimus, secundae rationi solnendae manus admoilemur, quoniam scilicet deprehenditur variae dispositiones inferiorum corporum ad Solis & Lunae varias ad nos habitudines, Idem alij de rebus & planetis contendebant esse credendum. Nam vices, inquit, quatuor temporum per solates anfractus & omnium corporum status, cum ex illa vicissitudine, tum pro lunaribus incrementis decrementisque, variatur. Quid igitur duo scilicet sunt quae colligi putant ex his. Primum, ut sicut echinus, conchas, oceanum, corporum humiditates, ad curricula Lunae videmus immutari, generaliterque terrenam molem pro Solis annua resolutione pariter & diurna, ita de ceteris quoque rebus asferentiam eas stellis euinctas ab illis gubernari. Alterum, ut manifesta Solis & Lunae potestas in permittenda sublunari materia, cogat idem nos credere de radijs aliorum siderum, hoc est, illis quoque quanquam occultiores, vim tamen inesse magnam in permittendis rebus & multipliciter efficiendis. Nos neutrum colligi, palam faciemus, quando haec ipsa quae pro se afferunt, fauere potius aliter suspicantibus, quod priusquam fieri obseruationum illarum omnium ex principiis iam constitutis ratione deinde, ut pateat sicut argumentis, ita nec experimentis nos adduci de siderum efficientia celestiumque virtutum mutatione sentire aliud quam quod haecenus ipsa naturali ratione duce praescriptimus. Nec interim cessabo multas Astrologorum fallacias, multa obiter eorum errata suggillare. Exordiamur igitur ab operibus Solis.

Variat anni tempora Solis accessus atque recessus: hoc nos etiam luteiurando si oporteat asseuerabimus. At hoc ipsum zodiaci facit obliquitas, non natura signorum, hoc est, non ideo flagrat in Leone Sol, quia signum leonis, aut Solis domus, aut calidum signum, ut fabulantur Astrologi: sed quod in eo Sol constitutus & proximius ad aërem nostrum, & per sexquidcentum proximior ante calefecerat (alioquin & in cancro feruentissimus est) cum non sit tamen, etiam apud eos, Solis domus aut exaltatio cancer, nec sit igneum signum, sed aquaticum. Sic in arietem ferè mundum instaurat, flores euocat, auditusque, se minibus, quia tunc primum rediens ad nos forecundum commodumque teporem corporibus inspirat. Astrologorum verò fabulamentum est, Solis exaltationem arietem esse, quasi non ad alios populos idem in libra faciat arietem aduersa, quod apud nos facit in arietem. Dum scilicet hinc recedens accedit ad illos. Totius igitur varietatis quae cum tempore euenit, sola causa est, Solis ad terras quas habitamus maior minorve distantia, unde plus minus ab eo caloris participamus. Hinc quoque verè tonitrua fiunt, quia cum peruenerit Sol ad arietem, dissoluitur aëris calorem hyemalis humiditas, unde multa ad aërem sursum tollitur euaporatio seges scilicet nubium, unde tonitrua fulminaque proneniunt. Quod si Astrologi quoque intelligunt, quae ista demum vel somnolentia, vel fallendi cupiditas? ut quasi natura illius signi hoc est, arietis, operaretur, arietem esse definiant signum suscitans pluias atque tonitrua: quare Lunam quoque in Ariete tonitrua facere, non dicerent villo pacto, si possent aut vellent animaduertere, id non pro signi eius virtute, sed Solis ad signum id peruenientis actione contingere. Pari fallacia scriptum à Ptol. in libris apotelesmaticis, Lunam in arietem si facit morbum, praecipue facere vitiliginem, quam αλφει Græci dicunt, vulgo morphæam, in cancro mentagram, quam lichenas Græci, vulgo impetigines, in libra lepram, in capricorno lentigines.

Tractum enim hoc ab aëris statu, quando per illa signa Sol defertur, hoc est, à veris qualitate, quo tempore Sol est in arietem. Aestatis cum est in Cancro, autumnus cum in libra, hyemis cum percurrat signum capricorni, siquidem conditionibus horum temporum illa morborum genera quadrant. Veri vitiligo quae facit, tunc inuadat occupetque

supremam

supremam cutem ob humores ea potissimum anni parte redundantantes. Aestati men-
ragram, quæ de sicciore materia acutioreq; prouenit. Autumno lepra, si quidem atræ
bilis infectio existimatur. Lentigines hyemi, quæ de frigidioribus superantijs humi-
dioribusq; generantur. Extrema igitur tarditas, quod à Sole fit, ærem magis vel mi-
nus calefaciente, pro varietate sui situs, adscribere signis, sub quibus per ea tempora
Sol defertur. Aut si hoc inrelligunt, quasi tamen non intelligerent, purare alios quo-
que Planetas in iisdem signis eadem operari. Concludamus statim in temporibus
anni diuersitatem, non aliunde quàm à Solis occasu recessuq; fieri pro obliquitate si-
gniferi. Quod si nec æstates quæ feruent omnes, nec hyemes rigent, pro mareriq; po-
test dispositione contingere, quæ momentum habet in aère maximum, testimonio
sensus & Ptolemæi: nec eam ad cælum referre necesse est, præterquàm velut ad vni-
uersalem causam omnis rei corporeæ, vt ex meteorologicis Aristotelis libris intelli-
gere licet. Sic quod in eadem æstate sit alijs diebus calor intentior, alijs hebetior, nec
hoc ipsa tamen exigit positura Solis: mutatio facit inferior, vel excitatus, scilicet, ven-
tus illicubi, vel inundatio pluuiæ, vel hoc genere quodpiam aliud quod à nobis pro-
cul ita fieri potest, vt causam ipsi non videamus, cuius vim euni effectu ad nostram vs-
que cælum redundantem nihilo minus experiamur. Quod si Planetæ sunt alijs alijs ea-
liores, & quicunq; minus valent, possunt ex accidenti, dissolutis humoribus nec
consumptis, pluuias generare nebulisq; prætexere cælum, vnde deficit calor, inten-
ditur frigus. Contrà qui feruentiores, ad siccitatem caloremq; eonducere, non abest
à principijs nostris, vt ad aëris mutationem & varijs fidentis dominatus aliquid faciatur, mo-
do non alium hic dominatum intelligamus, quàm vt nobis proximior, aut radijs re-
terioribus nos illuminat.

Verùm quoniam si quid peruenit ad nos à stellis superioribus, id omnino perte-
nue esse suspicamur, præsertim quod ad sensibiles istas pertinet qualitates. Tum cau-
sa tempestatum, si quarantur in cælo, plerumq; non inueniuntur, siue de stellis ex A-
strologorum sententia siue philosophorum, vt definiuimus, sentiamus. Videtur hoc
totum quod actionibus luminarium detrahit & adiungit, ad materiam potius esse re-
ferendum, ipsa verò luminaria alterum solo situ, alterum etiam permutata luce, per-
mutat, neutrum pro signorum natura quæ perecurrunt, pro locis quibus insident, pro
Planetis quibus configurantur, vt per consequentia manifestabitur. Quare quod mare
perficum Sole virgine Ingreddiente fluctibus agitur & æstuat, præcipue verò cùm
peruenit ad sagittarium: rursus placidum sit & nauigabile, Sole ad pisces delato, &
præsertim ad geminos: contrà Indicum sub virgine & sagittario tranquillum, sub pi-
scibus & geminis nauigabile sit, non de qualitate signorum, sed de situ Solis condi-
tioneq; materię prouenit, quod Astrologi quoque consentitur. Proinde vtilis fuerit
nec superfluitosa nauticis observatio horum temporum habita maris ratione quod
nauigant, à quibus etiam observari dies, quibus abstinendum nauigatione prædicant.
Si quam habent à cælo causam, aliunde habere quàm à Sole non possunt, quoniam
stata de illis & perpetua observatio est.

Quare ad Solem tantum referri potest, cuius iisdem temporibus eadem ferè o-
mnino semper est habitudo, ad alias constellationes nullo modo, quæ nunquam eadem
iisdem temporibus inueniantur verbi gratia, suspecti dies nauticis semper Martij pri-
mus 7. 15. 17. 19. & 25. Aprilis sex. quintus 6. 12. 20. Februarij, sextus 12. 15. 17. 19.
20. hæc illi inuatiabili obseruatione semper vtuntur, aiuntq; per hos dies magnas ma-
ris plerumq; fieri mutationes vel ad tranquillitatem vel ad tempestatem, quare dubij:
cùm sint euentus, secuti agent qui abstinere, ne forte in malum mutatio eueniat.
Hoc igitur ad siderum posituras, quas Astrologi notant, obseruariq; præcipiunt, redi-
gi non potest, cùm per easdem anni partes illæ similes non redeant, sed dissimiliter.
Quia illos ipsos dies gubernatoribus semper suspectos, interdum innocuos nauiga-
tioni felicissimosq; pronuntiabit Astrologus, & quos illi non multum cauent peri-
culosissimos, vt eam horam vario statu Solis, atque Planetarum mixta se illi agnina
repræsentabunt. Quapropter nauta huiusmodi regulas, vt suis principijs inimicissi-
mas, non probabit, quæ eum diutina experientia & sublimis artis vsu quotidie com-
probentur. Astrologorum vanitatis fidem locupletissimam facit. Possunt autem du-
plicem habere causam, alteram à Sole, alteram ab aqua, vt sicuti nostri corporis hu-

mores suas habet periodos, quibus mouentur, ita habeat suos Oceanus, à Sole, quoniam secundum sui ad nos accessus recessusue momenta, & maris & corporum omnium immutare dispositionem evidenti fide cognoscitur.

Illud autem admonendum esse lectori oportet, hanc temporum varietatem ab his qui rem rusticam & nauticam scribunt, per occasum & ortum stellarum fixarum denotari, vt Arcturi, Vergiliarum, Hyadum, cæterarumq; similiter: non quod ipse sint quatum influxus cauentur vel expectuntur, alioquin nec Astrologi hoc dicerent, qui per se illas, præsertim nisi cardines teneant, esse volunt inefficaces, sed vt magnitudinis stellarum arrium illustratis indoctisq; visibile signum sit, quo tempus illud dignoscatur, quod neque perpetuum simul & conspicuum inuenire melius quàm in emerſu occasuque stellarum videretur. Postea neque quod apud rude vulgus plus autoritatis & obseruantie concillaret, quod scribitur à medicis, ægitudines hyemales æſtare solui, æſtiales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt vere, quæ uero vere, decedere sub autumnum, & quæ denique quocunque anni tempore fiunt, diuerso terminari, quoniam scilicet horum temporum qualitas diuersa pro Solis ad terras vicinitate atque distantia. Quod autem de Luna dicunt, sub criticis diebus, id vanum & irrationale, sed hoc postea cum de Luna dicemus.

Ab eisdem Solis progressionibus est affectio varia rerum, cum expectium vitæ, tum viuientium omnium, sub inclinationibus cæli diuersis, quod non omnes eadem temperant, & populorum mores habitudoq; corporum varia sit in regionibus varijs. Nec præter Solem alias opinari constellationes, alia signa, aliòſve Planetas quibus illa loca subiaceant nos oportet. Ferrur Sol semper inter cancerum & capricornum: quare quicunq; inter circulum æquidiale & æſtiale solstitium habitant, calidissimam necessariò habitant regionem: qui uero sub aquilone positi sunt, cum à Sole plurimum absint, frigidissimam, medij inter hos temperatam. Et quoniam dextra cæli pars, oriens, est efficacior ibi virtus Solis quàm in occidentali. Hinc reddit ratio omnium potest, quantum pertinet ad cœlestem causam, quæ de rerum proprietate seruntur.

Nam gemmæ, aromata, quæq; talia hoc genus, plus cœlestis caloris desiderant, ad orientem austrumq; producuntur, pariterq; leones & nigrides, elephantes ipsædem terris seruntur, & quæ alia calorem exigunt animalia potentem vt generentur, vt uiuant, & in suo vigore permaneant. Solus homo ubiq; terrarum nascitur & seruat, ob amplam naturæ suæ sub multiformi habitu latitudinem, sub qua homo vt differet ab homine vi specificæ differentie, vanam dederit tamen aliquibus etiam philosophis, suspensionem. Qui igitur meridianam incolunt partem quantum calidiorem aërem spirant, tantò sunt intus frigidiores, quare timidi sunt, efformiduli, & quod antequam diurna q; experientia probatur, natu ad seruendum. Fiunt autem hæc, quia calor immodicus ita corpora elaxat, vt caloris intestini maximam partem euocet atque abſumat, unde ad summa corporis eductus, penetraliaq; deferens in cure nigredinem, in corde relinquit timiditatem. Contrà, qui sub frigido cælo degunt, Boream versus, animosi, fortes & candidi sunt, ratione contraria. Vtraq; uero gens siue quæ plurimum est sub Sole, siue quæ longius dimouetur ab eo, parum humani habet, & parum sociabilis est, ob caloris & frigoris exuberantiam, per quam à mediocri recedit temperamento, in quo nostra natura potissimum sita est. Sed & utraq; gens immanis & agrestis, cum ob eam quam diximus communem causam, tum altera quidem quia ferrox, altera quia meticulosa.

Non igitur, quod Astrologi Græci fabulantur, quia extremis climatibus noxij Planetæ Saturnus Marsq; dominantur, ideo populi illi immaniores, nec quia meridianis Saturnus, ideo timidi & vitæ breuis: quia uero Mars aquilonaribus, ideo bellicosiores. Figmentum hoc, in quo nec cæteri concordant Astrologi, qui non præſciant Martem aquilonaribus, sed Lunam. Nos nec Marte videntes neque Luna, propriam ex Sole reddimus rationem conditionum vtriusq; gentis, quam præter aliam somniores sibi nugalis potius est quàm philosophi. Dominatur, vt dicunt, etiam Saturnus in India, & tamen ibi longæui sunt, cur igitur breuiæui meridionales ob Saturni frigiditatem exuberantem? cur timidi? nam & ibi gignuntur ferocissima bruta: licet omnia tamen in septentrione scribit Aristoteles esse viriliora. Sed humana mediocritas

extrema

extrema ægerimè patitur: & quæ ratione ventres hyeme calidiores quàm æstate, ita illi sub nimio ardore intus frigescunt, vixque ex æsto vitæ anno trigésimo, senectute conficiuntur, vt narrat Auicenna. Aquilonares sub gelida sede penitissimè feruent in principibus membris, concluso calore multoque sanguine & grossiore, tantò austri-
libus robustiores, quantò illi spiritum sanguinisq; subtilitare, ingeniosiores euadunt. Mediæ nationes nec inopia sanguinis, nec crassitudine heberes, sicut prudentiores & sapientiores, ita facti ad principandum, & vt sic dixerim, magis homines, sunt. Hæc de cœlesti circulatione generalis varietas incolarum terræ: cui peculiares admodum multæ ex sublunari dispositione terrarum, aëris & aquæ, dum alia scilicet vel paludibus intia, vel stagnantibus aquis regio semimarcida, nebularum identidem calliginosis noctibus obsidetur, alia ventis peruia asperitatibus, vel editior montibus. Tenui iam te his plus quàm oporteat.

Transcunt hæc à terris ad aërem, & habet ipse aër ex se suas proprietates alias, scilicet alijs locis, vt Panetius ait, non de cœlo petitas, sed de suis principijs habuit & suas, quæ quidem discrimina in efficiendis corporibus plus minus aëre possint, in ambiguo est. Permutare hæc habitatores ipsis statim suis afflatibus, patet per ea quibus vescuntur, quæ pro sola aquarum aërisq;ne conditione vel noxia vel salutaria fieri nemo est qui nesciat. Hinc prima, ob cœlestem à Sole impressionem, corporum est diuersitas, quam alia statim de victus ratione consequitur. At ingeniorum morumque varietas & à corporis habitu pendet, & ab educatione assuetudinis fundamento, quæ naturæ viribus proximat: Accedunt leges, quibus in ea te plurimum est momenti, adeò vt feræ nationes mansuetissimas reddere, si ritè ferantur, & contrà fortissimas enervare & ex optimis reddere malas, si sunt malæ, facillimè possunt: vnde arbitrij libertas contra omnem naturæ necessitatem euidentissimè declaratur. Infames olim Galli fuere amoribus puerorum, si Ptolemæo etiam credimus & Aristot. quod ita nunc scelus beneficio Christianæ legis, & sanctissimi principis Ludouici regis exhorrent, vt sub cœlo nulla natio magis. Nec tamen oportet vnius populi niti exemplis, cùm orbis ferè totius, euangelica prædicatio, mores, & instituta mutauerit, quæ à primis fuerant edita. Potest autem ad artes magisteriaq; capefcenda regionis qualitas multum, quàm quis scilicet primùm sortiatur, vt vel mercaturæ nauigationique se dedat opportuna mari ciuitate, vel literis Academiæ proxima, vel militiæ, si infectis finitimis aut ciuilibus intus factionibus agiteretur. Sunt quos fertilitas copiaque dedes homines & voluptarios facit, exiguitas, atque sterilitas laboriosos, industrios, diligentes.

Verumenimverò, dicet aliquis fortè Astrologorum, nos hæc non negamus, sed asserimus tecum ac prædicamus, verum esse præterea locis alias proprietates, ex videlicet priuatis influxibus peculiarique constellatione contendimus, pro trigono, pro planeta, pro signo cui regio subest, pro cœli dispositione, sub qua ciuitatis iacta fundamenta, sub qua eius imperium, aut rex, aut tyrannus inuasit. Vera igitur vt sunt quæ tu dicis, non sequitur, vt vera quoque nostra esse non possint. Sed nec ego ex his quæ commemorant, egregijssimi diuinatores, illud confici puto, vt non possint esse quæ singitis, sed vt intelligamus ita planè pet ea quæ diximus, causam reddi posse omnifariæ diuersitatis & locorum & gentium, vt quærere alias causas minimè necessarium sit. Nam quas vos suprà Astrologi introduxistis & falsas & fabulosas esse, sequentia demonstrabunt. Verùm disputantibus nobis aduersus ea ad quæ populorum regionumque ipsi diuersitatem refertis, futurum erat, vt quæteret aliquis, quænam igitur esset causa tantæ varietatis: proinde prius quàm falsas euerteremus, veras demonstrasse causas oportuit, vt hinc illa vestra nõ necessaria intelligantur, quæ postea vt ficta & impossibilia redarguerentur. Sic nec cœli illum viuificum calorem, de quo suprà tam multa differuimus, nec Solis efficaciam ideò introduximus, vt vestra conuelleremus, nec illud item ex siderum ad nos distantia propinquitatēq; radios intendi atque remitti: Sed priusquàm commentitias vestras nugas refelleremus, ostenderemusq;ne, absurdissimè mutationem pro locis, signis, aspectibus, sideræ præstatis, à vobis fingi, norum facere volui, quicquid cœli vis efficir in nobis, auctoritate philosophorum, testimonio sensus, iudicioque rationis, id totum per communem influxum luminis saluberrimè calidi de perpetuo moto corpore iugiter emanantis

nantis fieri sufficientissimè posse. Quare alias fingere virtutes seu stellares influxus ad corpora, esse superfluum, post quæ deinde facilius declararetur quas vos finixistis credere, non iam superfluum esse, sed insanum.

CAP. XIII

LUNAE VIS QVOMODO VARIETVR, ET DIES

quosdam Luna vana superstitione obseruari.

Stendimus ex operibus Solis, Astrologorum dogmata non necessariò probari. Idem de operibus Lunæ faciendum. Ptolemæus in apotelesmatibus, Lunam dicit ab interlunio quousq; diuidua sit, humiditatis amplius effectiuam esse, inde ad plenitudinem vsque caloris, à plenitudine siccitatis, donec item sit diuidua, tum ad coitum vsque frigiditatis. Ita illam in prima orbis sui quadra, veris & æris, in secunda ætatis & ignis, in tertia autumnii terræq; in quarta hyemis, atque aquæ naturam habere, & horum qualitates temporum in corporibus tunc maximè excitare. Perbella magis ista diuisio, quàm naturalis & vera, quandoquidem caloris ista conditio, vt cùm est debilis, humiditatem nec moueat, vt qui scilicet vix sentiat, cùm efficacia non nihil habet, soluere adoriatur, soluatq; diffusus quò potentior est, nisi eatenus inualescat, vt quam fluere facit humiditatem, absorbamat: nam exsiccat tùm ille, non humectat. At Lunæ calor, vtpote valde tenuis; haud ita vnquam inrenditur vt exsiccat, sed intra fines eos excrefcit, quibus humefacit corpora calore, non arefacit: Quò fit vt quò plus luminis habet Luna, plus efficiat humiditatis veluti & plus caloris, inuicem sicut lumine destituitur: ira pariter & humefacit minùs, & calefacit potius. Ergo veris naturam qualitatemque sequetur à primo quadrangulo ad plenilunium, quàm ab interlunio ad quadrangulum ipsum primum: siquidem veris natura humida definitus, nec potest à secundo quadrangulo ad coitum hyemem repræsentare, autumnum à plenilunio ad ipsum quadrangulum: siquidem autumnus siccus, hyems humida est. Luna verò postquam fuerit plena, donec semiplena est, humefacit, & inde ad coitum vsque desiccatur, vt scilicet eius humectatione cessante: quare tum etiam duratura ligna caduntur.

Multò igitur rectius ipse Ptolemæus in libro centum enunciatorum dixit, à primo Lunæ quadrangulo (ex quo scilicet à congressu Solis abfcessit) fluere corporum humiditates ad secundum vsque quadrangulum, in reliquis verò temporibus decrefcere. Quod quidem præter rationem quam diximus, ipsa quoque experientia testantur. Nam crescentæ Luna, humidi fit accessio, decrefcenæ fit imminutio: quia non lucis tantùm hoc qualitas, sed motus eius quoque ad augmentum vel decrementum operatur. Quocirca, cum Sole digressa incipit exoriri donec media illuminetur, plus humefacit calefacitq; quàm tantumdem possidens luminis secunda dichoroma tendit ad congressum, quia scilicet illic lumen augefcit, hic deficit. Hæc est tota Lunaris Astrologia, à medicis, ab agricolis, à nautis vtiliter & naturaliter obseruata.

Nam in vniuersum quidem plantationi commodum existimauerunt tempus adulescentis Lunæ, quòd largiore semina humore cibata, ipsa quoque velocius adulescant: decrefcenæ verò, cadendæ materiæ, quoniam tum omnis materia siccior atque atrenuatio est, quare non tam faciliè marcet carieq; conficitur. Contrà si qua caditur Luna lumine aucta, quia tunc humor exuberat, faciliè putrescit atque corrumpitur. Quapropter iure laudat Hesiodus nonam Lunæ diem arboribus conferendis, sicut & decimam tertiam: quoniam, vt ait Plutarchus, insita vis radicibus plenior iam lumine spargitur, eandem incommodam seminibus iaciendis facit, quod iam semina pluuia magis desideret, vt computrescat & germinet. Porro decimam sextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina satius non euocer. Quare quod Virgilius dixit, *Septima post decimam felix & ponere vites*, & quæ sequuntur, haud ita possit intelligi, vt decimam septimam diem significet: nam hæc vitibus ponendis minime felix, lumine deminuto, sed aut primam septimam, quæ sit post decimam, meliorem, id est, decimam quartam iudicauit, qua & plena Luna non infeliciter vites ponunt, aut quod rationi cõsonat magis, duos dies laudauit, septimam & decimam, sed decimam magis, quare post decimam, inquit, septima felix est.

Sic enim se res habet. Siquidem die septima Luna diuidua satis calotis humorum-
que radicibus plantarum suppetitat, sed idem facit vberiusq; dies decima. Omnino
decima septima præterquam imperitè & falsò, denotari non potuit, cum sit illa non
ponendis arboribus, sed cædendis magis idonea: quod Hesiodus quoque tradit, ob
eam scilicet quam diximus causam humidi decrefcentis. Quare tunc ædificandis na-
uibus ligna parantur, quas oportet perennare diutius. Quod autem tunc quoq; com-
portari fruges in aream iubet Græcus poëta, hanc rationem ponit, vt scribit Proclus,
quod soleant post plenilunium ventu fuscitari, quibus à grano palea ipsa, glumaq; dis-
criminetur. Sicut autem in his diebus operum causa & ratio facillè cognoscitur: ita
possunt alij Lunæ dies certis operibus esse commodiores, ratione non ita manifesta:
licet de naturalibus illis quoque, quæ diximus, principiis orta. Siquidem tanti lumi-
nis portio cum re aliqua consonare potest congrua portione, quæ dissonabit ab alia:
quo forsitan genere illa sunt, quod castrari Hesiodus sexta Luna præcipit agnos, octa-
ua boues & sues, duodecima mulos, sextam & decimam sextam maribus gignendis
opportuniorem quàm foeminis, decimam verò foeminis: Verùm magis castrati vitu-
los autumno, Luna decrefcente iubet, ratione nota, quia emasculandis metuunt flu-
xus humilitatum, propterea & siccum tempus, & siccam Lunam desiderat: quæ de
causa castratum prohibent etiam multa portione. Sic euident ratio cur sextam & de-
cimam sextam maribus gignendis opportuniorem quàm foeminis dicat Hesiodus,
foeminis verò decimam quartam, quoniam (vt est sæpius repetitum à nobis) crescit
humor cum lumine.

Quare plena Luna stillabunt extremæ generationis humiliora, vnde proles fœ-
minea magis quàm mascula. Ad huc modum alia rediges ad naturales causas à He-
siodo tradita. qui tamen nonnulla licet admodum pauca, miscet ex vetere supersti-
tione, sed nihil vquam quod Astrologis faceat. Gubernatores itè ex his vicibus ad-
uentitij luminis in Luna, dies multos citra superstitionem obseruare vtiliter possunt,
quando plurimum potest illa variatio lucis in aëris habitu permutando. Quare pru-
denter in nouilunio & plenilunio navigationibus abstinent, quando per hæc solent
tempora tempestates plerumq; suscitari. Ipsi quoque medicis rectè consulunt ægris,
dies obseruantes In auctu crementoq; Lunæ, ne fluentes plus minus eos lateant hu-
miditates, in affectu præferri corpore, quod propria vi destitutum, magis sit oppor-
tunum iniuriæ peregrinæ. Nam gratia exempli, adolescente Luna venam incidere,
contrà ventosare deficiente potius, quàm adolescente, rationem fortè habebit, cum
incisio venæ expellat, ventosa attrahat. Quare ebullientibus expansisq; ad extrema
corporis per initia mensis humoribus, plus fortè quàm oporteat attrahæ materiæ e-
ducerentur. Nisi quis dicat artis opera semper esse felicia, quæ cum naturæ progres-
sione concordent. Sed hæc medicorum iudicio relinquantur. Quæcunq; verò præ-
ter hæc obseruauerint, ea vanitatem habent manifestam, vt sequentibus patefiet.

CAP. XV.

ÆSTIVS MARIS IN ALIAM CAUSAM QUAM IN

Lunam referri posse in quam & si referantur, nihil in-

de iunari Astrologiam.

DE fluxu maris atque refluxu multiplex questio est, cum omnibus videatur
hoc à Luna procedere. Adelandus ex opinione Sarcenorum causam ac-
cessus maris atque recessus hanc & narrat & probat. Nam cum ipsa, inquit,
maris sibi brachia, puta quæ interiecta terræ dirimit moles, obuiare atque
confluere impetu concito properent, sit tum montibus interpositis, tum ipsius ter-
ræ situ, vt ab eodem cursu, dnm desiciunt referantur, vtque inde quo & paternus ac
naturalis impellit motus, loci ipsius positu retiocentur. Luna verò in causa non est,
alioquin eueniret hoc idem in maribus torridæ zonæ vicinioribus, cum nec magis
absint à Luna: vt quæ mobrem illius vim non perferant, nec humidæ minus vndæ na-
tura putantur, & tamen nulla ibi reciprocatio, quia scilicet deest causa quam diximus
concurrentium partium, mole terræni situs hiantium.

Hæc illius sententia non magnopere abhorrens à similitudine veri, quando natu-

E 3 rali

rali propensione feruntur elementi cuiusque partes ad suam integritatem. Quid igitur mirum? si discissæ loco terris interiacentibus præsentibus Oceani, dum concurrere gestiunt, litora feriant accedentes, & obiectu repulsæ pariter retro cedant: quæ causâ sublatâ (quod in australi pelago euenit) videmus hos æstus non apparere. Ita quispiam dixerit, hunc accendi recedendiq; motum naturalem esse aquæ, nō quatenus aqua est, sed quatenus partes habet elementi principalis, obiectu molis terræ diremptas & separatas.

Quæ ratio si cui non satis facit, audiat aliam: Consistentur Astrologi non euenire tales recursus in omnibus aquis, etiam marinis, sed in his tantum quarum terra profunda, motibus crebris aspera, & inæqualis, aqua verò multa, quæ nec adiectu fluminum crescit, nec digressu diminuitur, sed diuturnam ibi traxerit sedem densitudine spissa. Quocirca conceptraculum fiat, alumnaque vaporum mutorum, nec tenuium, nec facile dissolubilem, qui de suis parentibus, hoc est, aquosa terra, aqua terrosa, deque cæli calore, dueunt amariciem illam notam, atque saluginem. Has quoniam conditiones, & fontes, & flumina, sed & maria quædam non habent, idcirco in illis dicuntur hos æstus non apparere. Poterit autem culpam hinc apparere satis aperta & sufficiens causa, marinis reciprocationis, siquidem de tali terra & aqua, vapores identidem quales diximus, ventique suscitantur, vnde in aqua fit ventus, tumultus, præsertim quod ex motu pulsusque isto, & vaporum admixtione, calefcit, quare locum querit ampliorem quo se diffundat.

Accedit quasi tertia causa motus, reflexio ventorum vellicantium aquæ summa, ad infernas illius partes, qui spirantibus inde ventis implicati, prouunt aquas in superna conatizum aquæ necessariò dum eruant, abundant, tumescuntq; & relictæ pariter, & pulsæ, reuoluunt propriam faciunt accessionem. Rursus ubi vis illa dissolutis vaporibus consummescit, subsidunt atque sternuntur, & in angustiis se contrahentes, ab occupatis locis abscedunt. Quæ vaporum ventorumq; generatio, pro natura matris, sicut perpetua semet esse, perpetuaq; dissolutio, videtur iugis reciprocationis causa sufficiens: Vnde redit frigida, quæ prius repens aduenerat. Quid significat nobis Adelandus. Et possunt quidem ruentes istam opinionem, rationem reddere, cur maiora quædam maria non reciprocant, licet adsint & venti & halitus: sit enim etiam illis idem sanè effectus, sed pelagi vastitas litorumque summotio speciem tollit accessus atque recessus, vrid potius videatur bene dictum, aquas videri hoc, quàm alternantes, hoc est, fluctuantem potius æstum quàm reciprocantem. Quæ si rationi consonant naturali, si consonant experimentis, cur parum probabilia iudicari debent aut cur necessarium præter has causas addere Lunæ motum, secum aquas deorsum etiam in sublime trahentem, præsertim cum non illa respondeant, quæ respondere sit necesse: vt cum aucta lumine Luna, cum velocior cursu, cum propinquior tetræ, cum declinans ad aquilonem à via Solis, cum insignis aquilonaribus posita, tunc vberiores fiant accessus. Contra tenuiores cum se aliter habet quàm dicebamus.

Porro non videtur quid ita sentientibus obijci possit, præter ipsam aquarum tam in ascensu quàm in descensu cum Luna concordiam. Quæ (si verum quod fatetur Aboasar) nescio quo pacto vel ipsa sanis obijci possit. Scribit enim, non eadem vbique esse accessionis initia atque recessus, etiam ubi nulla de finitorum varietas, sed interdum visu euenire, vt quo tempore quodam loco recedunt aquæ, alibi tunc accessum aggrediantur. Nec ipse dissimulat, hoc plurimis causam præbuisse suspicandi, motus illos à Lunæ motibus non pendere. Cuius diuersitatis quanquam reddere rationem conatur, vt Lunam nihil minus esse causam defendat, sequitur tamen inde pro Luna capi argumentum non posse. Vnde potius contradicendi præstatur occasio, plurimumque hæc intra se distant, à temporibus æstus euidenter Lunarem causam confirmati, & ab illis non euidenter confutati. Alpetragius attulit huius motus coelestem causam, nec à luna, verum à diurno motu quo mouentur omnia: Sed inferiora minus. Ignis enim sphaera rotatur in orbem. Inordinatus motus in aëre fit, qui in aqua desinit in accessum atque recessum. Quæ quidē omnia potius disputo, quasi philosophus causam innestigans veram istius effectus, quàm vt Astrologis contradicam, quando hic nihil Astrologici rebus accedit recedende, si accessus istos atque recessus cursibus Astrorum aliorum, aut Lunæ referamus. Quoniam hoc ipsum est

(vt verif.

(vt verissimè dixit Phauorinus) magis Astrologorum fallacia, qui cùm viderint terræ quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est quod Oceanus, quasi Lunæ cômès, cùm ea simul sènescit adolescirque, hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum parauere, vt crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam stellis atque sideribus euincta duci atque regi. Nam sint à Luna, quod libenter & faciliè etiam ipsi credimus, quid aut pro Astrologis, aut contra nos? Neque enim, vt quidam putant, hinc intelligitur agere sidera, non modò motu & luce, sed occultis influxibus, quando Luna sublimo posita terræ moueat aquas, ad quas tamen tunc eius lumen prouenire non possit.

Rogerus Bæcon in epistola ad Clemenrem Quintum Pontificem Maximum causam reddere voluit ex lumine in hunc modum. Nam cùm, inquit, exoritur Luna super mare alicuius regionis, cadunt radij Lunares ad angulos obliquos, quare debiliores sunt, ideoque vapores exsuscitant à profundis maris, quos consumere non possunt, vapores inquam, ampullosis tumoribus aquas ingurgitantes, vt extendantur à suis canalibus, sicut ollæ pulmentariz suppositus ignis aquam euaporat, vnde vasis labra desumpant. Quocirca dum ista durat attractio vaporum ebullientium, fluit sedibus aqua. Cùm verò Luna fastigio proximar, sunt radij identidem, quoniam rectiores, idcirco fortiores, quanto scilicet illa magis ascendit, qui & demum carenus inualescent, vt dissoluendis vaporibus pares fiant: vt propterea, inquit Rogerus, segnior fiat accessus ad meridiem proximante Luna, qua declinant statim quoque aquæ declinant, sicut in illa ipsa olla, cùm magis calor inualuit, vaporibus absumptis, subsider liquor, & in vasis ima se recipit.

Mouet autem post hanc quæstionem propositam, quoniam scilicet pacto tendens ab occasu ad imum terræ vim mouendi retinet Luna. Nam tunc ascendunt aquæ pariter atque Luna ab ortu ad summum contendente. Nec tamen (vt confiterur) radiorum vis vlla mediam terram penetrare potest. Hoc igitur ipse ita dissoluit. Cœlum, inquit, supremum, siue octauum, siue nonum necessariò densum est, quandoquidem terminat visum, qui densio tantummodo terminatur. Proinde Lunares radios illuc protensos ad partem aduersam reflecti necessarium est. Idcirco si ab occidente Luna ad imum terræ mouetur, virius eius in quadram aliam cœli vigeat oppositam, facirque reflexo radio, quod faciebat ab oriente pergens ad summum. Hoc est Bæconis inuentum, in quo adeò sibi placet, vt primum se accessus atque recessus in oppositas quadras rationem reddidisse gloriatur, cùm sint tamen in eius dictis tot pudenda errata quot verba.

Primum contradicit, non dixerim experimento, sed Aboasari certè, cuius se facit interpretem, qui vigore accessus esse tradit, cùm ad summum cœli Luna prouenerit, nec priùs remitti quàm cœperit illa descendere: Contrà Bæcon, quò magis proximar summo Luna, remitti putat accessum, dissolutis vaporibus lumine calidior. Nec vidit Lunæ lumen ita nunquam intendi vt marinas exaltationes, ne dum possit consumere, sed nec suscitare tantas quantis opus est in commouendis accessibus. Quod si perneget contumaciùs, illud fateatur oportet vel inuitus, aliquot dies circa nouilunium nullos futuros æstus Oceani, siquidem eo tempore aut nulum, aut adeò renue Lunæ lumen, vt nulla possit quauis impudentia, dici, par procreandis in mari tot vaporibus iisdemque etiam dissoluendis. Postremò cur non fortiores radij descendentes quàm ascendentes? Cur descendens reuocat aquas, effundit ascendens? curque non imbecilliores à summo parùm declinantes, quàm tunc primum exorientes (cur ibi recessum, hic accessum facit? Si quidem, quemadmodum ipse sentit, radiorum vigor intensiore calore reprimat accessum, quoniam eorundem debilitas augeat. Denique quis credat reflexis radijs Lunæ, sub terram decurrentis, inesse vim tantam, vt possint etiam suscitatos vapores absumere, aut si id non possunt, quæ causa recessus, Luna delata sub finitorem fundamentum Bæconis, quamobrem Luna decedente decedant, quæ accedant exorientem? Habeat ergo Bæcon hæc sua sibi commenta, nos si pertinerat Lunam talis effectus, ad eius id motum referamus, quem tacito naturæ consensu, Oceani motus imitatur, quare ascendit cum ascendente, descendit cum descendente.

Quod quidem Diuo Thomæ placuisse videtur in libro de occultis operibus natu-

raz. Nec putemus hos æstus auctorem aquarum esse vel imminutionem, sed quod ipsæ exprimunt voces accessum atque recessum, non aucti vel imminuti, sed extendentis se maris ascensu, descensuq; contrahentis. Dicimus autem hæc de noctis æstu atque dici. Nam si qua maria sunt (vt est scriptum à quibusdam) posita semper in accessu dum augetur Lunæ lumen, à coitu scilicet plenilunium: rursus in recessu cum diminuitur à plenilunio vsque ad coitum, non sequuntur illa Lunæ motum in sphaera, sed motum, vt sic dixerim, luminis in Luna, decrescens in ea pariter & crescentis: cuius variatio potest eum quoque qui fit quoti die nonnihil variare. Sed non consentiunt traditæ super hoc obseruationes. Nam & Aegyptij & qui nauigant ad occidentem, à meridie primi diei mensis lunaris, ad vndecimum vsque diem vigori dicebant accessum, ab vndecima ad decimam statum, partemque diei sequentis, debilitari. Inde ad vigesimam sextam rursus intendi, remitti subinde vsque ad mensis initium. Quoties autem accessus maior, minor recessus, & contrà commutata ratione.

Sunt alij qui dicant, verum hoc deprehendi in fluminum aquis de fontibus decurrentium, quæ memoratis diebus extenduntur, alijs contrahuntur ad capita. De mari verò proditum aliter ab orientalibus, qui nec inter se consentiunt: nam sunt qui trahunt primo vltimoq; decano mensis, accessus imminui, medio crescere. Quod eam habere videtur rationem, vt pleniore lumine crescant, deficiente decrescant. Alij non esse pluribus diebus perpetuum, vt vel augetur accessus, vel deficiat, sed aut vna aut altera die fieri, siue cum intenduntur siue cum remittuntur. Aboasar quatuor facit vices in hunc modum, primam post coitum, cum recedere incipit Luna, quousq; sit semiplena, tum àr accessum imminui, ea proportionem qua discedit à Sole Luna, vt cum venit iam ad quadrangulum debilissimi sunt: secundam inde vsque ad plenilunium, quo tempore gradatim intenduntur, vt ad summum perueniat Luna plena: tertiam à plenilunio, donec iterum sit diuidua, decrescere simul accessu cum lumine: quartam inde ad coitum. Tum verò vehementiores subinde fieri accessus, ita vt coeunte Luna sint vehementissimi. Sed hoc nullam habere potest rationem, siquidem luminis hæc differentia (quod ad propositum atinet) multum, paucum, lumen, crescens & decrescens. Si vel multa vel crescente luce sit accessus, quarta fallitur obseruatio: Si pauca vel decrescente, secunda: Si multa, sed decrescente, fallitur tertia. Si pauca crescente fallitur prima. Verum quæcumq; potius recipiatur harum traditionum, patet nihil nos cogi nouam comminisci potestatem in Luna, præter motum & lucem: Quare mare commoueat, quando proditæ omnes in accessibus maris recessibusq; diuersitates, vel à motus diuersitate scandentis sideris vel declinantis, vel à lucis damnis & incrementis, euidentissimè causam habere possunt.

CAP. XVI

GALENI SENTENTIA DE CRITICIS DIEBUS

eos ad Lunam referentia consutatur.

Risimos, quos Latine iudicatorios dixeris, ad Lunam referri tam falsò quàm supersticiosè equidem non dubito, quod latius est declarandum. Galenus author inter medicos istius opinionis, tertio libro de diebus criticis, duplicis meminit Lunaris influentiæ, quarum altera sit à Sole, cuius accipit Luna lumen, altera à signis obliqui orbis, quæ motu proprio singulis mensibus permeat Luna. Tum ponit ex sententia Astrologorum, quasiq; experientia comprobatur, in oppositis locis, atq; quadrangulis magnas à Luna commotiones excitari, quod tam in habitudine eius ad Solem, quàm etiam ad signa, nulla Solis habitatione, verum esse contendit. Ad Solem, quoniam cum sit Luna diuidua (sit autem in quadrangulis ferè locis à coitu) rursusq; cum impletur, quod in oppositis locis est, aëris statum & tempestates immutat. Ad signa, per hunc modum, vt quicquid cæperit posita Luna, verbi gratia, in tauro semper accidat in eare mutatio, cum peruenerit Luna deinceps ad Leonem, ad scorpionem, ad aquarium, quæ sunt loca tauro tetragona vel aduersa. Confirmat hoc auctoritate Aegyptiorum asseuerantium, si in aliquius genitura, Ariete (quod pro exemplo sit) stellæ felices insederint, natum bene se

ne se habiturum, quoties Luna aut taurum, aut quadrata signa vel opposita permeauerit, contra male, si infelices. Hinc putat Galenus criticorum dierum causam fieri cuidentissimam. Sunt enim præcipue critici, septimus & quartusdecimus. Peruenit autem Luna septima die ad signum ab illo quartum, quod d' tennir inchoante morbo, decima verò quarta ad signum oppositum, cum septem & viginti diebus & tertia ferè d'ei parte, restitutionem suam absoluat. Cum igitur Luna in his locis, quadrangulis scilicet & aduersis citet commotiones, efficit per hos dies, septimum scilicet & quartumdecimum, quibus ad ea loca peruenitur, ut morbi quoque tumultus excutitur: ad salutem quidem ægritudine prospera, ad mortem perniciofa.

Quoniam verò putauit Galenus diem vigesimum criticum esse, non vigesimū primum, quod credidit Archigenes, elaborauit reddere rationem, quomodo ipse quod vigesimus dies septimus esset. Et primum hoc nec absurda nec difficili probatione monstrauit: nam cursus quidem Lunæ diebus 7. & 12. horis adiectionis consummatum, quod si in quatuor hebdomodas partiatis, erit hebdomada quælibet ex diebus sex, horis 20. Quare hebdomadæ tres, dies habebunt 20. horasq; 12. quocirca vigesimus primus dies, hoc est, hebdomaticus tertius, in lunari cursu, partim ad vigesimū diem naturalem, partim ad 21. pertinebit. Nam eius horæ 12. vigesimum terminabunt, reliquæ primum & vigesimum inchoabunt. Atque ita fiet critica commotio die vigesimo, proueniente Luna ad secundum quadrangulum, in hebdomada scilicet tertia. Rursusq; eandem non effugiet rationem, si ad vigesimam primam naturalem diem differatur, quod in acutis solent ægritudinibus euenire, sicut illud in diuturnioribus harum ambigui quidem per pares, illarum per impares numeros discutiente.

Hoc postquam dixerat ipse Galen. quod deinde quasi proprium inuenientem retulit Apponensis, nouum commentum excogitauit, per quod non paria faceret cum Archigene, critico influxu ad diem utramq; pertinente, sed colligeretur vigesima totam esse criticam, vigesimam primam non esse. Sic igitur commentus est tempus, quo ad Solis coitum Luna redit, dies 29. horæ 12. qui ferè vulgo mensis existimatur. Demamus dies quibus Luna non apparet, obruta Solis radijs, quoniam tum vim permittendi inferiora non habet, reliqui erunt dies 26. horæq; 12. Ferè enim tres dies occulitur, atque hos dies, quod est spacium lucentis Lunæ, diebus adiciamus quibus peragat signa, quos 24. & horas 20. computat, erit summa dies 53. & horæ 20. quorum medietas dies 26. & horæ 22. Hoc spacium cogitauit Gal. mensura non irrationabili positioni dierum criticorum, quod cum videret dimidium solum dierum quibus Luna cum permeat zodiacum, tum à Sole illuminatur, quasi tum bis in se lunaris influxus potestates complecteretur, & quæ scilicet est à signis, & quæ à Sole, quarum utraq; fieri commotionem in morbis etiam verisimile. Dictus hic postea numerus à posterioribus, ex Galeni autoritate, mensis medicinalis, sicut eum qui ex diebus 29. coniunctionis. Qui ex diebus 26. horisq; 12. manifestæ visionis, qui ex 27. & tertia diei parte peragrationis mensē vocant.

Ex hoc autē inuenio, quod volebat Galenus, assequeretur aduersus Archigenem. Nam si totus mensis dies 26. horæq; 12. erunt hebdomadæ huius mensis singulæ ex diebus sex, horisq; decemseptem & dimidia parte horæ, quare medietas mensis dies 13. & horæ 11. Septimæ igitur diei naturalis primæ horæ vsq; ad decimam septimam ad septimam quoque medicinalis mensis diem spectabunt: proptereaq; erunt criticæ, reliquum diei ad octauum medicinalem diem pertinebit, decima quarta dies naturalis vndeim tantum habebit primas horas ex postremis decimæ quartæ medicinalis, cuius antecedentes horæ 13. cum decima tertia die naturali computabuntur. Tertiam verò hebdomadam medicinalem, cum sit hebdomada quælibet dierum sex, horarum 10. & septem cum dimidia, patet tenninari in vigesima die naturali tantum quatuor horis & dimidia parte horæ superexcessibus, quæ in vigesimum primum referuntur. Atq; ita conficitur quod Galen. imprimis optabat. Et culus gratia hoc totum commentum fabricatus est? ut dies vigesima longè magis quàm vigesima prima, hebdomada cōsequentiq; ratione critica putaretur. Hunc sibi gratis laborem sumpsit Galen. neq; enim oportuit: nam satis ex mora peragrationis zodiaci, dies 20. critica defendebatur, præsertim cum non neget ipse vigesimam quoque primam esse criticam, quin & plerumq; in acutis morbis.

Neque

Neque verò nos ista retulimus, vt inter Archigenem Galenumq; arbitraremur, præscriptum egredientes, sed ne, cum referri dies criticos ad Lunam non posse demonstrauerimus, siue receptam à Sole, siue à signis virtutem in ea consideremus, putaret quispiam non plenè satisfactum, quod mixtum quasi quendam influxum Galen. intro duxisset, qui præcipuè dies criticos excitaret. Non enim hoc aut Galen. forsitan fecit. aut si fecit, facere tamen rationabiliter posuit. Nam si cum illo dicamus, Lunam in quadratis loco alicui primordiali signis & oppositis commotiones suscitare, rursusq; cum quadrangulis & oppositis Solis radijs illuminatur, non possumus hos à Luna euentus expectare, præterquam his temporibus quibus altero illorum modorum se habet, si de illis scilicet causis euentus expectatur. Nam si utroque tempore paritales esse dūs, pro cuiusque temporis habitu & constellatione, credamus misceri vtriusque constellationis virtutem in eo tempore, quo nulla illarum constellationum iauenitur, non alio argumento, quam quod tempus illud medietas sit summæ vtriusque, temporis simul connumerati, non scimus nos esse, non sumus etiam inter & Orcites. Quare si Galen. in hebdomadis istius sui mensis medicinalis & eius medietate, vim istam excitatricem esse putat, non autem in hebdomadis aut medietate mensis, quo vel à Sole Luna illuminatur, vel zodiaci signa percenset, inuehit nobis, cum vis illa excogitati mensis ad astrologicos nullos influxus redigi possit, hoc est, nec ad quadrata, vel opposita signa, nec ad quadrangulares oppositasve Lunæ cum Solefigurationes. Nam seruati constatiq; horum virtutem in eo tempore quo ista non sunt, nimis, vt dixi, absurdum & commentitium. Nec qui defendere Galenum voluerunt, simulque criticos dies Lunæ cursibus coaptare, promissis stare potuerunt, sed nunc quidem hoc, nunc illud tuentur, nunquam vtrunque simul.

Queratur enim, cur quarta decima dies critica sit, ad Lunæ cursus, peragrationisq; mentem se recipient, quoniam per eam diem ad opposita signa Luna deueniat. Hæc ratio parti mensis medicinalis quadrat: Si quidem hebdomada eius secundum in diem t. 3. naturalem recedit, super suntque ex ea horæ 12. tantum ad quartam decimam pertinentes. Est enim, vt diximus, hebdomada quælibet mensis Galeni dierum sex, horarum 10. & septem cum dimidia, quare dies decimatertia plus critica erit dicenda quam quattodecima, cum illa horas 13. criticas, hæc tantum vndecim habeat. Hic ergo relicta virtute mixtionis & factitij mensis, ad peragrata zodiaci spacia confugient. Contra, vt a 2. diem criticum faciant, mense Galeni, non peragrationis, vtuntur. Sed si quis ægroter pridie quam Luna coëat, habeatq; diem septimam criticam, quomodo id erit ex influentia potestatis, tam à Sole receptæ, quam à signis? cum maximam partem eorum dierum, sicuti non vlderit, ita solari virtute Luna nos affecerit, auctore ipso Galeno. Necesse igitur hic quoque eos ad signa se conuerttere, quorum solus influxus ex quadrati virtute criticam illi septimam diem fecerit. Mitto quòd omnino factitius ille Galeni mensis, nec naturæ moneta percussus, ita enim excuditur, quasitres dies Luna semper à Sole obtegatur. Sed & manè quandoque conspiciatur, priusquam Sol exoriat, & vespere eius diei, nouaculæ facie. Quod & experientia indicat & testatur Alphraganus. Tum de spacio quoque Lunaris morus ita determinat, quasi semper eodem passu moueretur, non autem velociore interdum, interdum tardiore, quod in astronomicis supputationibus demonstratur. Habet igitur suum sibi Galenus mensem, quem ne nobis importunitis ingerat, concedamus illis, quos mauult dies esse criticos Archigenes non repudiantes. Eos ego nullis Lunæ cursibus regi firmiter assero, siue acceptam à Sole, siue à signis virtutem æstimemus: nam ea quidem quæ à Sole solida & naturalis (vt declarauimus) sed ad eam critici dies pertinere non possunt, nisi nos morbi semper in nouiunio aggredierentur, alioquin nec diei septimæ Luna dimidia, nec quattodecimæ plena, respondebit, in quibus quadrangulis & aduersa Solis configuratio ciet humores.

Restat ea quæ à signis, hæc vero cum nulla est, vt sequentia declarabunt, tum si qua foret, ad criticos dies nullo modo spectabit id quod ipsi dicunt. Nam si argumentantur ab experientia, die septima sit commotio, rursusq; quattodecima, & per hos dies in quadratis est signis Luna, vel in oppositis, ex hac igitur signorum permutatione, illæ sequuntur commotiones. Nos contra sic, die septima sit commotio, rursusq; quattodecima,

cima, nec per hos dies plerumque vel in quadratis est Luna locis vel oppositis, non igitur de hac signorum permutatione commotio illa suscitatur. Vtra pars verioribus nitatur assumptionibus, nemini dubium, cui Lunares motus penitus non ignoti. Nam cum inferiora permeanse epicycli velocius Luna fertur, sexta die ad quadrata signa pertingit, & decima tertia interdum ad opposita. Cum verò superiora, tardius circumfertur, non priusquam die octava vel nona quadrangulati sit loco. Quod si respondeant, ob hanc causam interdum illas quoque dies criticas fieri, aliquid dicerent, si cum Lunæ cursus esset tardus, tunc octava vel nona die commoveretur humores. cum verò velox, sexta, cum medio quodam modo se haberet, septima. Verum non hoc observatio docet, sed vsu frequenter euenit, ut Luna quidem pigriore, septima det iudicium interdum & sexta, concitatore verò differantur commotiones ad octavam & nonam. Quod adnerentes plurimi medicorum pernegarunt, hunc ordinem in morbis à natura seruatum, à lunæribus cursibus dependere. Nec qui aliter prodiderunt, quicquid induxit, quam vel amor Astrologicarum rerum, vel authoritas Galeni. Quæ tamen in hac re quantum habeant ponderis, mox dicemus.

Falso autem quidam ex neotericis hoc quoque Auicennam & Hippocratem opinatos tradunt. Nam Hippocrates quidem nusquam super hoc verbum. Sed hunc potius ordinem retulisse nixus ad numeros, quos libenter obseruare natura solet, id quod Celsus Asclepiadesque notarunt. Auicenna cum meminisset opinionis referentis hæc ad Lunam, multa, inquit, in his dictis ambiguitas. Tum quæstionem reiecit, ut cuius perscrutatio ad medicum non spectaret, quin illi potius esset impedimento. Valcat igitur Galeni authoritas apud nos, ubi decernitur qui dies critici sint, quoque pacto tractandus æger, cum vel apparent vel præuidentur. Nam hoc medici officium, in qua professione præcellentem Galenum vereque diuinum cum doctorum consensu probamus, & admiramur. At cum causa inuestigatur eorum dierum, quod altioris hoc opus philosophiæ, non modò præiudicij, sed nec maioris testimonij loco sententia fuerit Galeni. Quando quod Moses Aegyptius & Auicenna, magni viri, magnique in medicina Galeni fautores tradunt, plus ramis scientiarum reliquarum quam radicibus inhæsit. Sanè ridetur à dialecticis figura eius quarta syllogismorum, & in philosophia tam sæpè perterretur, & validissimas non perferit rationes, ut philosophicum in eo iudicium desideretur à multis. Non potest intelligere, quoniam pacto supersistere anima & immortalis, cesset ab opere, crebro tamen non dissoluto, fatigatumque à se ait hac quæstione Platonice quendam. Quasi naue soluta superstes nanra non cesset à navigatione. Nec intelligit, quod à philosophis demonstratur, vniuersales rerum notiones ab intellectu tantum nostro comprehendi, nec à bruto etiam ingenio. In temporis cognitione quid hæsit non est temporis huius narrare. Neque enim hic de Gal. philosophia, tantum hæc delibamus, quo Moscos & Auicennæ iudicium super eo confirmaremus, simulque caueretur ne cui illius authoritas imponeret in accipienda superstitione. Nam in hac ipsa, de qua agitur, Astrologia parum illum peritum, innaris motus supputatio docet. Nec eum defendit aliter Apponensis, quam quod eius ætate nondum cælestium motuum ratio ad liquidum fuerat explorata.

Sit igitur illi fides in medicina quanta maximè esse potest, quod ad doctrinas alias attinet, cautiùs agendum cum homine meminerimus, examinandumque diligentius quæ tradiderit, an experientia, an rationi, an sententijs consonent aliorum. Et quidem quæ de criticis prodidit diebus, ea parum rebus ipsis consentire probauimus, eadem nec rationis habere colorem palam fiet inspicientibus. Nam quæ ratio dicit, Lunam cum ad signum ab eo loco quartum peruenit vel septimum, in quo fuerit innadente morbo, suscitare in humoribus agitationem? Galenus negat rationem se dicturum, sed Aegyptiorum prætendit auctoritatem. Nos illi sextum suum de simplicibus medicinis librum ad memoriam tenocabimus, in quo delirij notar Aegyptios, quorum quoque cur apud nos vacillet authoritas, postremis duobus libris innotescet. Nunc illud dixerimus, obseruari per hos Lunæ cursus corporum mutationes fideliter ab Aegyptijs non potuisse, quibus non erant Lunæ cursus fideliter comperti.

Primus enim Hipparchus in Rhodo insula certius illos obseruauit, licet non attigerit tamen

tamen veritatem : cui propius accessit deinde Ptolemæus, quanquam Hispanorum rursus Astronomorum desiderium nõ impleuerit. Neotericis rationem excogitarunt non modò non consentientem veritati, sed nec positioni quam tuerentur, nec Galeni dictis quæ sequuntur. Est autem huiusmodi. Signa quadrata vel opposita contrarias habent qualitates, quadrata vel vtrâsq; vel agentes saltem, vt Aries quidem à Cancro dissidet vtrâq; qualitate, quando Aries signum calidum & siccum. Cancer humidum & frigidum. Taurus à Leone non vtrâq; nam siccò conueniunt, sed agente qualitate discordat frigido Tauro. calido Leone. Discordant item signa opposita semper altera qualitate saltem. Tum decantatum dicunt ab Astrologis, quadrangulas & diametros radiationes contrarias esse atque pugnantes. His positis ita colligunt, cum petuerint Luna ad loca illis quæ tenuit inuadente morbo inimica, consequi vt inter morbum atque naturam pugna exoriat. Ar nos suppositis quæ dicunt, ita eos alloquimur, cur criticos dies Luna faciat, hanc esse putatis causam, quoniam si in Tauro, verbi gratia, fuit, cum naturam morbus occupauit, debet cum ad locum contrarium venerit, contrarium effectum facere: faciet igitur vt natura contra morbum assurgat, vnde pugna & iudicium ad alterutram partem victoriz declinantis: erit autem in loco contrario cum petuerit ad Leonem vel ad Scorpionem, sed ad Leonem die septimo veniet, ad Scorpionem quattodecimo. Per hos igitur dies bellicum canet morbo atque naturæ. Sed cur non idem faciet die tertia, veniens ad Geminos plus à Tauro Leone discrepantes? Cur non duo decima aut decima tertia veniens ad Libram, cum qua rursus Taurus minus consentit quàm cum Scorpione? Cnr non decima quinta subiens Sagittarium dissidentem à Tauro sicut Scorpium dissidet atque Leo?

Scio quid respondebunt, non esse inter hæc signa aspectus colligationem: Sed non aliò adduci ego eos volebam, non vt istam aspectuum rationem nullam esse obijcerem, quod libro sexto simus facturi, sed vt ostenderemus etiam si sit aliqua, non tamen deferuite propositæ quæstioni: Nam illa quidem inter duos planetas obseruatur, quorum radios non putant ad complendum cum posse conuenire, siue concordent siue discordent, nisi talibus signis sibi interuallis configurentur, hexagono, trigono, quadrangulo atque diametro. At verò hic Lunam planetis alijs non configuramus, sed id solum aduertimus, vt ad locum contrarium deferatur illi quem prius occupabat. Quanquam autem posita stellam in Geminis, stellæ positæ in Tauro negabunt Astrologi per aspectum colligari, non tamen hunc locum esse illi contrarium denegabunt. Quod si facit effectum primo contrarium Luna, quia ad locum contrariæ deuenit qualitatis, cur si in signo frigido & siccò morbum excitauit, in calidis humidisq; collocata naturam aduersus morbum non excitauit, siue illud signum sextum siue secundum, siue alio numero quem malueris computetur. Ridiculum hoc omnino, nec quod ab homine dici possit veritatem potius spectante, quàm defendente positionem.

Quòd si contendant in his aspectibus vim consistere, debent ex consequenti illud quoque concedere, Lunam cum ad tetragona signa peruenerit, morbum confirmaturam, quoniam sicut quadrata signa discordant, ita trigona concordant. Cur igitur tetragona signa suscitant naturam ex contraria qualitate ad signum ægritudinis, eadem ratione trigona ex concordia morbum non excitant? Ad quæ cum Luna vnde decima die ferè deferatur, erit vnde decima noxia statuenda, quæ tamen à medicis inter salutaris criticas numeratur. Denique erit manifestissimum consideranti traditis criticorum dierum obseruationes à medicis, ex Lunæ motu rationem habere non posse, nam malas quidem commotiones his fieri diebus dicunt, sexta, octaua, duodecima, decima, decima sexta, decima octaua. Reddant horum rationem ex Luna, si possunt: nam sexta quidem & octaua, sepius fieri bonas conueniret, vt dicebamus, proueniente per hos dies ad tetragona Luna. Sed cur omnino mala decima vel duodecima, quibus non sit Luna in locis aspectu aliquo cum ægritudinis signo colligatis? Cur salutaribus annumerantur decima septima atque trigesima? Sed & quæ ratio penes Lunam quaternos quosq; dies vim habere citra vigesimum, vltra vigesimum septenos non quaternos, vt vigesimum septimum, trigessimum quattum, & qua dragessimum primum, quem cum excesseris, vigesimi critici inueniantur, vt sexagesimus & octuagesimus, tum centesimus ac vigesimus? Cur inde circuitum mensium & annorum?

rum? quæ omnia sicuti non habent à Luna causam, ita nec habere possunt à Sole, nec ab alia quaquam cōstellatione, cum non illæ statim diebus, statæ quoq; vel similes vel concordēs inueniantur, sed variant mirum in modum, nec ordinem vllum seruāt, qui possit huic ordini respondere in morborum commotionibus, à natura maxima ex parte custodito: Vt de mirari liceat, Apponensẽm qui malitiam sextæ diei, quàm Galenus comparat tyranno, sicut septimanæ regi, redigi aīr posse ad hoc, quod Luna cursu velocius veniat ad tetragonum, sui nimis immemor, qui fieri salutares in septima die ægrotationes dixerat ob quadratam naturam, quæ scilicet morbi signo aduerfaretur. Quomodo igitur nunc ex quadrato quoq; malitiæ sextæ reddit rationem? Paret igitur, hæc omnia causas habere alias.

Sed fecellit eos quod in septima die & quartadecima videbatur conuenire, quam nec cibi, vt diximus, conuenit. Sed hunc per septennarios progressum, videmus alibi quoq; in naturæ operibus obseruari, vbi nulla suspicio de Lunæ motu vel Solis, vt in ipsis quoq; morborum periodis, cum sicuti septimo die acutæ, ita diuturnæ, vt scribit Auicenna, sæpè septimo mense, septimo anno, quarto decimo, vigesimo propter solent terminari. Nec probo tamen qui superstitiosè numeros hic obseruant, sed ita naturæ dico cursus impleri plerumq; in rebus, non ob cōstellationes ad hæc tempora comparantes, (neq; enim reperiuntur) sed ob occultam proprietatem cōditionemq; rerum illarum quibus ita plerumq; vsu venit. Sic enim natura comparatum videmus, vt quod scribit ipse Galenus, per dies impares acuti morbi moueantur. Qui verò lentiores diuturnioresq; per pares. Redige hæc ad Lunam, redige ad Solem, stellasque si potes. Cur igitur commotionem septimæ diei in acutis morbis ad tetragonum signa, per quæ Luna feratur, referamus? cum nec illud præsertim sit perpetuum. Sed & quidam ex iunioribus contra Galeni aliorumq; opinionem ad Lunam cōfugientium, hoc loquuntur. Si quis Luna posita in Ariete, decumbat, criticam habere diem octauam debet, quia tunc ad Cancrum quadratum Luna deueniat. Respondentque ita quidem fieri debere habita ratione motus lunaris, sed in septima fieri commotionem propter naturam morbi, qui acutus cum est, per impares mouetur, vsq; ad diem quartumdecimum.

Postremo quæ de criticis dieb. verè sunt obseruata à medicina, non solum res Astrologica firmat, sed infirmat, vt sit maximo argumento, corporum, affectiones à causis non dependere, quas Astrologi introducunt. Nam si status in his dieb. ordo nõ esset, sed nunc hæc quidem, nunc illa critica, rursusq; inter criticas alia alio tempore noxia, salutaris inueniretur, nulla nos ad inuestigandum causam admiratio suscitaret, sola materiæ diuersitate mutabili nobis satisfaciente: sed cum certi dies, non semper, sed plerumq; tamen critici, & quidam plerumq; ad vitam, quidam ad mortem, videtur hic ordo causam desiderare certam raroque mutabilem. Galeno videtur hinc consequi in cœlestibus esse causam, quæ sunt corpora raro stabiliq; ordine se mouentia, quia possunt effectum ratum stabilemque producere. Mihi contra videtur, hinc patere de cœlestib. causam huiusmodi esse non posse, quoniam si inde esset, aliàs alij critici forent, nec qui apparet in eis ordo obseruaretur. Nam si Luna Marti Solive iungeretur, citaret influxus commotionem, si Saturno, tardaret. Sed & coitus luminarium diem morbi proximè antecedens foret inspicendus, tumque si Dominus eius loci in quo coisset, orientem teneret, citò fieret commotio, serò si occidentem: sed & sidera recto motu procedentia, vel in mobilibus signis posita, velocius, contra vel retrocedentia vel in fixis locata, tardius morbo naturæque bellicum canerent. Quæ nec cuique ægrotanti, quamquam iisdem cōstellationibus, similiter conuenirent, sed aliter alijs progenitis ipsorum conditione. Mitto figuram * cuius angulos obseruandos præcipit Ptolemæus, felicibus, an infelicibus radijs deriuetur, vt inde de morbo pronunciemus, quod quidam ignoratissimè credunt ad criticos dies pertinere. Quæ si omnia medici ab Astrologis habent, non plerumq; quos voluit ars medica, sed alias alij forent critici dies. Nec illud esset statum, vt sexta dies tyrannica crudelitatem perimeret, septima regia benignitate liberaret. Sed & cōstellationibus noxijs septima, & salutaribus etiam sexta numeraretur. Quod si eueniat interdum non à cœlo esse dici debet, vbi causam querunt eius, quod cum ordine, & ferè semper cōiungit, sed in materia potius redigi debet, particularemque aliquam laborantis hominis proprietatē.

Ed nec periodos humorum in febribus credat quispiam ad siderum motus referendos, uti (gratia exempli) bilis atra diebus duobus cesser, quarto suscitetur, quoniam sub Saturno sit, cuius motus alijs tardior. Nam quæ ratione sanguis ad Iouē relatus ab Astrologis, iugiter putrescit nulla causa, cum non Iupiter tamen omnium velocissimus? quin potius si tempus restitutionis existimeret omnium tardissimus post Saturnum. Cur item motus rubre bilis ascriprus Marti, paulò segnior atræ motu, cessat enim sex horis minus, cum ille horis octo & quadraginta, ipse sex & triginta sopiatur: multò autem Saturno velocior stella Martis.

Præterea decretum est Astrologorum, opera stellarum tardi motus, quò tardiora sunt, eò magis esse diuturna: Cum igitur si pituitæ motus citius redit quàm rubre bilis, nam ille post sex horas, hic post sex atque triginta, quoniam Lunæ motus excirans pituitam velocior motu Martis choleram excirare, cur, inquam, si hoc verum, nò diuturnius afficit agitatio cholæræ quàm pituitæ? sed illa horis tantùm duodecim, hæc autem decem & octo. Debent enim (si stamus in præceptis Astrologorum) diuturniora esse opera Martis quàm Lunæ, siquidem huius velociora quàm illius. Quod si tursus has omnes periodos ad Lunam solam volumus referre, utpote prædominantem in omnes humores, hæsitabit nihil minus Astrologica ratio cui nituntur. Nam pituita, inquit, quoniam Lunæ aquæque cognatione aquarum ferè motum imitatur, illæ fluunt & reflount mora media intercedente, sed exigua, qualis interretos motus necessarij cadit. Sic pituita sex tantùm horas integras relinquit. Verùm poruit sanguini magis hæc convenire, cuius sicut aquæ continuus æstus inuenitur, ita qua morula accessum dirimēs à recessu non bene sex horarum responderi interuallo, quo totus ipse vel fluxus agitur vel refluxus. At in sanguine maior poterit esse similitudo, cuius motum intercipi in sensibilibus morulis, ipsi non pernegant assertores huius opinionis: sed reliqua profequamur.

Atra, inquit, bilis quoniam à natura plurimum aquæ discordat, ita contrariopituitæ modo mouetur, plurimum scilicet cessans ad diem usque duorum integritatē. Sed mihi quidem videtur plus aquam habere cum terra communione quàm cum igne, siue locum aduersas, siue qualitatem, siue motum, quibus nulla alia potest conditio præponderare. Erit igitur idem iudicium de humoribus ad elementa relatis, ut magis à pituitæ motu diuersus esse debeat motus rubre quàm atræ bilis. Verùm nec illustrium veterumque medicorum quicumque ad has causas circuirum febrium tetulit. Primus hoc tentauit Petrus Apponensis homo congerere plura natus quàm redigere, quem quidem indoctioris, vbi nugatur magis, ibi soliti impensius admirari.

CAP. XVIII.

INFELICITATEM OCTIMESTRIS PARTVS

Saturno non esse ascribendum.

Vm tractamus hæc, venit in mentem solere Astrologos infelicitatem octimestris partus ascribere Saturno, de qua dicendum hoc loco, sed breuiter esse, ne non redarguta videarur nos cogere, ut vel inuiti concedamus hostilissimorum siderum radijs nos apprehendi. Quod ut volens concedo, ita non illud volens, id eò apprehendi nos ab illis ut teneamus, quippe illabi de celo ita sentiam, ut non putem ab eo noxium quicquam prouenire. Summa igitur hæc est: Falluntur Astrologi si credunt ideo natos octauo mense non viuere, quia singulis veteri gerendi mensibus, singuli planetæ præsent, & propterea qui primo, idem octauo menti Saturnus dominetur, planeta frigidus & siccus, hoc est, qualitatibus vitæ contrarius. Primum enim & illæ per manus traditæ planetarum dominandi vices rationem non habent, ut alibi suo loco dicetur, & quò octimestris partus non viuat omnino

omnino rationem aliam habet. Sunt qui opinentur, foetum septimo mense conari ut egrediatur, & in conatu lædi. qui si octauo exit, utpote nondum restitutum suæ incolumitati, viuacem esse non solere. Sed Hippocrati potius accedo, qui tractatu quem scribit de octimestri partu, causam cur plerumque non uiuat, hanc esse ait, quod eo mense difficilis sit veri gestatio. Tunc enim grauius se habere prægnantes, & in matrice nescio quæ pati grauiæ & incommoda, & si pariant duplici labore oppressas & partus & ægritudinis, infirmissimas fieri, unde necessario ipse quoque foetus imbecillior factus, raro diu uiuat. Attestatur huic sententiæ, quod si quæ inueniuntur vegetiores validioresque; foeminae, solent octauo etiam mense parere victuros, quales in Hispania inueniri scribit, Auicenna & Aristot. in Aegypto. Verba ipsa Hippocratis super hac re subieci, ne, quoniam liber hic vulgo non habetur, si cum crederetur à nobis. De octimestri vero generatione hæc duo continua serie dico eos pati, quæ pueri ferre nequeant, propterea octimestres non superesse, &c. quæ sequuntur.

CAP. XIX.

*CVR NAVTAE, MEDICI, AGRICOLAE, VERA SÆPIUS
prædicunt quàm Astrologi.*

Ria ferè erant in illa secunda Astrologorum ratiocinatione obiectamenta, primum à mutationibus inferiorum ex Solis Lunæque cursibus, unde colligebant, & actionem in nos siderum aliorum, & mutationem rerum aliarum ab illis esse coniectandam. Secundum testimonio bonarum artium, medicinæ, agriculturæ, nauigatorum, quæ suis operibus Astrologicas adhibent obseruationes. Et horum ira utrumque reiecit, ut iidem telis eos repungeremus, ostendentes, ut paulo antè dicebamus, ex operibus Solis & Lunæ, & ex illarum artium obseruationibus, potius colligi quod negant, quàm quod affirmant. Restat tertium, quod ab earundem artificum vulgi ipsius prædictionibus sumebatur, quasi nimis essemus iniqui, qui nullam futurorum præcognitionem concederemus Astrologis totius cæli peritis, quàm rudia magisteria, & de populo quibus interdum etiam assequatur: ita multa de pluuiis, de ægritudinibus, de pecoribus, de annona quotidie prædici vulgo, cum euentus fide, videmus. Cur non igitur, inquit, qui cælestes causas exploratius norit, & illa rectius, & alia potest secretiora prædicere. Hoc est quod in præsentia nobis diluendum est, imò ut consueuimus reijciendum in eos, quod aperte nullo negotio breuiter expediemus.

Nam si vera prædicuntur ab illis, nulla habitata tamen ratione præceptorum Astrologi, quæ non dixit aut leuem esse coniecturam, esse illa quæ omittunt, quæ ignorant non necessaria, sed superflua, non secretiora, sed falsiora, non dogmata, sed figmenta. At falluntur aliquando, inquit Ptol. qui Astrologica nesciunt? quid quod Astrologi sepius. Conficitur igitur ut Astrologi minus Astrologica teneant, quàm qui Astrologi non sunt. Neque enim potest hoc denegari, magis ad fidem respondere quæ dicuntur medici de ægris, agricolæ de annona, nautici de tempestatibus, pastores de pecoribus, quàm quæ de iisdem rebus ab Astrologis prædicuntur. Ratio statim in promptu est, quando quidem Astrologus signa respicit, quæ non sunt signa, causas speculatur quæ non sunt causæ, propterea fallitur. Respicit enim cælestem dispositionem, quæ causam tantum vniuersalem non efficit varietatem inferiorum, nisi pro materiæ conditione causarumque efficientium inferiorum. Tamè nec cælestis illa dispositio quam respicit, sed ficta ab eo in cælo dispositio per vanissimas regulas & commentitias, non natura, sed arbitrio constans Astrologorum: siquidem, ut demonstrabimus, non hominum ille Pater & deorum Deus, in cælo fecit imaginis, signa, partes, dodecatemoria, domus, & huiusmodi alia quibus vtuntur. Sed in cælo mentitus hæc est hominum deceptor, & deorum infamator Astrologus: proptereaque nihil mirum, si nullam rem futuram certa ratione prænosceret ista ars potest.

Artifices autem quos memorauimus, veris & naturalibus propriisque ac proximis causis indicijque nituntur, & ideo raro excludunt à veritate, sed veris præsentionibus futurorum, & fidem suis methodis faciunt, & cum prouentu bonaque felicitate suas artes exercet. Lege libros prognosticorum Hippocratis, nunquam illum inuenies ægri statum futurum inter sidera quærere, ut qui sciret hæc magis ex lotio quæri quàm ex astro,

& De pulsū venarum, quàm de motu sphaerarum certius præcognosci. Periti gubernatores non ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio prævident tempestates, sed de nube, de venis, de omni aëris conditione: atque eorum hæc solers disciplina experimentis vbiq; confirmata, de spiraculo tenuissimi status, de nubecula vix conspicua tempestatem intelligit imminentem, cuius nullum prælagium, nullum signum adhuc patebat oculis aliorum. Nec solum venturam intelligunt, sed qua parte futurum vt excitetur, quomodo declinari, quomodo superari possit. Ad quæ sapientia omnium Astrologorum prorū caligabit. Sic pastores, agricolæ, & ipsum sæpè vulgus inruditum, statum aëris præcognoscunt, non à stellis, sed ab aëris ipsius dispositione, atque his quæ in sublimi impressionibus fiunt. Quare rarò fallunt, aërem scilicet ex aëre, sicut medici ægrum ex ægro, præiudicantes, hoc est, ex proprijs principijs, nō, quod faciunt Astrologi, ex remotis & communibus vniuersalibus, imo, quod peius est, fictis, imaginarijs, tabulosis.

Quare nemo putet futuram agricolationem meliorem, medicinam efficaciorē, navigationem tutiorem, si tractentur hæc ab hominibus Astrologica percallentibus & obleruantibus: Quin hæc porius tabes & abolitio foret illarum artium, dum à certis regulis ad incertas, à veris ad commentitias euocantur, & permixtione falsorum dogmarum, omnis iam comperti experimenti soliditas, veritas quæ labefactaretur. Id quod nō dum rationibus intellectis, quibus Astrologiæ vanitas innoteſcit, ex eo persuaderi satis potest, quod inter initia operis diximus. Summos earum artium magistros, & in illis tractandis apprimè felices, non modo nō adhibuisse suis operibus Astrologicas obseruationes, sed eas vel contempnissse, vel etiam confutasse. Columella, quem alibi quoque citauimus, ille rei rusticæ scriptor exactissimus, quo loco traditurus est præcepta temporum obseruandorum, meminit suæ lucubrationis aduersus Astrologos, & vera (inquit) hæc quæ nos pingui Minerua tractauimus, falsa verò quæ impudentissimè Chaldaei pollicentur, alibi quoque à nobis confutata. Quare colligenti sic Ptolemæo, multa prævident de statu aëris agricultores, igitur nos plura certioraque, quanto illis cœlestium rerum cognitione præstamus, negabit Columella esse in consecutione veritatem, quoniam scilicet hoc Astrologicum sapere quo agricolis præstant, non est sapere, sed desipere, hoc est, non plura quàm illi sciunt, sed plura fingunt magnitudine rerum, circa quæ mentiuntur, professionis ludibrium prætegēs, quam Indubiè cum alijs honestissimo loco vita recepiſſet, si tam bonas artes, tam necessarias, agricolationem, medicinam, nauigatoriam redderet meliores, sed deprehensa sæpius vanitas & fallacia à prudētissimis legumlatoribus, eos coëgit, vt tœuerissimis interdictionibus illam ciuitatibus eliminarent, vt primo libro de claratum à nobis, ne simul & bonas & mentes & artes, occultissimis suis venenis inficeret. Quæ quantum à gregarijs his, quas distabamus artibus in futurorum præsentatione vincatur, vel hinc innoteſcat, quod inter nauticos & agricolas, & pastores, de eorum prognosticis mirè conuenit, inter Astrologos nihil: adeo vt nihil dubitet Abosariter capere non petitus, quo die Prolæ aquarum eluuium denunciauerit.

CAP. XX.

NON OMNIA QUÆ AB ASTROLOGIS PRAEDICANTUR DE PRIMIS QUALITATIBUS DEPENDERE.

Excutere iam volumus quæ de primis possint qualitatib. dependere, quoniam id tertia Astrologorum ratio exposcere videbatur, & Prol. non alia via quæcunque fiunt, fieri probat à sideribus, quod apotelesmatici eius libri declarant, & Astrologi omnes huc se semper recipiunt, quoties aut nihil superstitiosè dicit à se defendūt, quodq; per naturæ vestigia nō procedat, aut nihil rursus cuius reddi manifesta ratio non possit. Ferè enim ad hæc confugiunt qualitates, quoties, cur hæc Iupiter, illa Saturnus, alia alius facit Planctarum, interrogantur. In quo illos & sibi & veritati parum consona loqui, parte operis camostrabitur, qua rationes Astrologici dogmatis reselluntur. Frustra verò profugium hoc illos sibi parare, præter ea quæ diximus, multa quoq; declarant.

Inter quæ illud primum occurrit, futurum vt in fati fortitudo plus anni tempus faciat quo quis nascatur, quàm quæuis alia diuersitas constellationis: siquidem plus quoque

quoque facit ad intentionem remissionemq; primarum qualitarum, quàm quzuis alia vel positio siderum, vel mixtura radiorum. Adeò semper æstiu dies hybernis calidiores, etiam si quantumvis æstate rigeat torpeatq; Saturnus. Contrà semper æstiu hybernifrigidiores, etiam cum ardet Mars, medioq; furit flammatus Olympo. Quod si facti differentia oritur frigore & calore, siccitate & humiditate, plus minusq; vigenribus, sequitur omnino damnatos etiam semper frigido fao quicunq; nati hyc me fuerint præ his qui nati fuerint per æstatem, præsertim si (quod illis est necessariò defendendum) plus hanc aëris sic affecti cœlis qualitatem quam seminis & materiz proximæ conditionem sequuntur.

Præterea si tuetur hoc Ptolemæus, quod est illi pro fundamento naturalis Astrologiæ, vt per primas qualitates reliqua faciât radij planetarum, non debet in hominum genituris aut mores aut fortunam aliunde vaticinari, quàm ex ea constellatione, quæ corporis habitum facit atq; demonstrat, quando hinc omnia consequatur. Er pariter in vniuersalibus vaticinijs vna erit res inspicienda, quis futurus aëris status, hoc inspecto reliqua patefiet. Si quidem pro caloris & frigoris, pro siccitatis humiditatisq; modo cætera disponuntur. At non ita vel alij vel ipse Ptolemæus, cum scæpe quæ de moribus in priuata genesi, quæ de fortuitis casibus dicunt, minimè corporis temperamento respondent ea ratione qua solent ad hos cætera referri. Nec quæ de tempestatibus anni totius hic congruent, quæ de moribus, de pestilentia, de annona, de bellicis pronunciantur, quare scilicet à diuersissimis ista constellationibus inuestigant. Quod legenti tum Astrologicos libros, tum Astrologorum vaticinia, haud difficile constabit.

Non igitur suæ superstitioni faciem hanc prætendant honestamentumq; Methodi naturalis, vt eatenus se subijcere res humanas sideribus dicant, quatenus aëris corporisq; dispositio in qualitatibus primis à cœlo dependet. Nam hoc quidem ingrediens artem asserensq; eam quasi possibilem dixit Ptolemæus, sed in processu explicaturque dogmarum nec obseruauit, nec potuit saluis professionis iurib. obseruare. Alioquin, quod dicebam, paucis cõstaret Astrologia, cui tantum de aëris dispositione & habitu corporum foret dicendum. Reliqua ex his paucissimis datis regulis quicquid è medio sibi coniectaret. Sed & innumera sunt in Ptolemæi libris & aliorum, quæ de materiz qualitatibus primis originem ducere nullo modo possunt.

CAP. XXI.

NEC NOXAS ELEMENTORVM, NEC DAMNA NO-

strorum corporum esse à cælo.

His quæ modò diximus, illud faciliè relinqui potest quod tertio loco ad Astrologiæ assertionem suprà in medium afferrebat: Nam cum dicitur, si mutationes aëris sideribus igitur & pestilentiz, caraclysmi, & exustiones, & caritas annonæ Negamus, neq; enim sequitur, imò hæc qui dicit, quid sit cœlum ignorat. Nam quid aliud ipsum in natura tota corporea, quàm in particulari quolibet corpore ipsa vis continens totumne diffuset, ne dissoluatur? Quod cor in animali fons virtutis illius, qua seruatur integritas ordoque mixturæ, & membrorum inuadentium iniuria propulsatur. Sciat igitur, qui excessus elementorum, vnde incendia, & caraclysmus contingit, vnde caritas, morbi ac pestilentiz, cœlo refert accepta, non aliter errare, quàm qui nostri corporis morbos, vitia, causationes, in ipsam regentem corpus naturæ refert potestatem, cuius est illa curare, non facere, sopire, non excitare. Quæ si sunt vera, patet aliud irem esse qualitates primas, aliud qualitarum primarum recessus & detrimenta cœlis fieri: nisi negemus aliud esse iura & magistratus omnes ciuitatis, aliud quod in illis delinquitur opere boni principis originem trahere. Vrgitur philosophus dederit, qui: equid est in elementis ordinarium & naturale, autorem habere cœlum, nescio tamen qua ratione sit concessurus, etiam inde esse quod deficiunt, quod naturæ præscripto & legib. variant: cum sit porius illud philosophorum dogma, quod elementa maneat intrà fines & suo iure contenta, negocium mundo non faceant, à cœlesti esse natura regente & moderante fluxibilem & erraticum numerum rerum corruptibiliu.

Sed, inquires, quando mihi concesseris, alias stellas facere frigiditatem, alias calidi-

tatem, nonne sequitur illud, vt frigidis stellis prædominantibus, elementa frigida inualecant, calidis calida. Quod si dicitur, non eueniat etiam, vt concursu magno frigidarum constellationum frigiditas ita aquarum exuberet, vt eluisionibus terra mergatur. Contra calidis valde potentibus, fiant exustiones. Facilis responsio, nec vna tantum, primum de dominarum planetarum atque signorum, quæ finxere Astrologi, vt falsa sint, postea demonstrabitur. Quid, inquam, ita planeta quisquam imperabit cælo, vti in hoc mundo prodigiosa producat, præsertim mala? Cum cæli opus ex omnium luminum conspiratione disulcet, ita tota illa superior semper temperatur harmonia, vt sicut in ipsa omnia consonant, ita per eam nihil dissonet vnquam in inferiori mûdo, in quo quoties inconcinnum, asperum, discors auditur, ad tactum cæli ne referatur, sed ad quatuor istas chordas citharæ sublunaris quæ de inordinata materia impuraque contactæ cælesti plethra ad numerum illas semper concordiamque mouente, contumaces interdum inueniuntur.

Post hæc subtilius considerandum est, si præfecta varijs elementis varia sidera sunt, idè esse præfecta vt perficiantur elementa ipsa. Quare erit quodlibet elementum tantò perfectius, quanto præfens stella fuerit potentior. Quod si perfectio partium perfectioni totius non repugnat, imò cum toto partes labefactantur, non pertinebit ad elementi perfectionem, vt natura transgrediens ordinem occupet cætera: sed tunc erit perfectum cum ab ordine cursuque naturæ nihil deflexerit, à quo certè deficere tam potest excedendo quàm efficiendo. Quocirca si præstigni Mars, quandoquidem in subiectam qualitatem fieri nihil conuenit à stella, quod ordini bono naturæque legibus non consentiat, non minus compefcere tumultuantem, quàm fuscitare torpentem cælestis præfecturæ officium fuerit. Potest igitur id concedi vt sint quatuor primæ qualitates à cælo, nec tamen horum delicta, transgressiones, tumultus, à cælo sint, sed à materiæ motibus inordinatis, cælestis disciplinæ legibus vique quaque non obsequentis. Vt propterea credam, nec Platonem, nec Aristotelem in Timæo, vel in Meteoris, istas elementorum tyrannides temporarias, ad constellationum vim vllam vnquam retulisse. Constat autem ex dictis, non modò novas elementorum, sed & eadè ratione damna corporum nostrorum, cæterorumque animantium in cælo causas non habere. Quod quidem & potissimum inter omnia corpora, & ordinis & beneficentiæ titulis insignè, nec ea debet efficere quæ sunt opera potius tumultuantis materiæ vel deficientis.

Quare quod de elementis diximus, licet de humoribus idem dicere in nostro corpore illis respondentibus, si præest atræ bili Saturnus, Mars rubræ, alius sanguini, pituitæ alius, magis horum planetarum opus, quàm frenare has qualitates & continere sub concinnam vitæ dispositionem. Nec cum præpotens erit Saturnus, suscitabitur atra bilis, vt reliquos perdat, totumque labefactet, sed ordinatius, compositius, melius se habebit. Idem de rubra dicendum cum regnauerit Mars, quandoquidem illorum radij & natura sua benefici sint, ac salutare, nec agunt instar ignis, sed quæ admodum calor insitus nobis vegetalis, animæ manu rectè operatur ad finem certè pro salute viuientis: ita lumina illa vitalia intus mentis suæ animi organa, non ad perniciem vnquam, sed ad commodum corporum subditorum & beneficentiam agunt Saturnus in atram bilem (siquidem illi præfuit) nihil vnquam non ordinatum, non viuificum insuet, quare non excitabit illam ad exitum animalis, sed moderabitur ad conseruationem. Nec habebunt à stellis suis humores, cum illæ præualuerint, quò magis & violentius agant, sed quò moderatius atque viuacius. Nunquam mors à cælo, sed à materia eum vitio proprio, quæque qualitas ira degenerauit, vt perfecti sideris disciplinam non sustineat, sed vel euagetur immodica, vel remissa deficiat.

At nostri diuinatores, qui se cæli sicut interpretes, ita patronos & defensores faciunt, non tantum morbos irritatu nimio primarum qualitarum, sed & vitia ipsa, excitationem, surditatem, referunt ad stellas, & quod est detestabilius, etiam ipsa mōstra, quò nihil dici, nihil cogitari potest absurdius. Nam quid aliud monstra quàm peccata naturæ? Hæc autem nemo vnquam philosophus retulit ad efficietem causam, præsertim in deficientem, omnes ad materiam. Nec ita quisquam delirauit, vt dicere monstrificos partus culpa fieri virtutis informantis, quæ scilicet Dei acta manu nihil delinquat, sed accusant materiam situ vel quantitate, vel qualitate, malè formabilem, & Opifici suo

suo cōtumacem atq; rebellem. At longè maior insania eccl̃i virtutem damnare quàm feminis. Quæ tantò minus errare potest atq; deficere, quantò ipsa natura potentior, & domina & artificij lūctior. à quo nō aliter quàm per ipsam ista seminaria virtus inferior regitur atq; formatur. Nimis igitur quàm absurdum, putare eccl̃estium motus & configurationes (si modo variant istæ configurationes efficiētiam planetarum) aliter vnaquam ire atq; componi, quàm naturalis tenor & cūctus exigit ordinatus rerum inferiorum. Alioquin naturæ iste ordo, cuius transgressio monstram, vbiā se det? vbiā habet originem? si non hæc in cœlo? aut quomodo suam satis vocem audiunt? quō rem malam, inordinatam, non naturalem, cuius otigō vitium & infirmitas, primis ascribunt naturæ causis, omnium optimis, ordinatissimis & potentissimis. Verè ergo dixit Anerrois, qui crediderit Martem aut sidus aliud quo quomodo dispositum nocere corporibus, aliena credere ab omni philosophia. Sed ita est cerrè, nulla professio cœlo magis iniuriōsa Astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis sit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid in materia euenit præter ordinem, vitio temeritatis, la bilis quæ materiæ, id totum sideribus ambit imputare, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quædā accepta referantur.

CAP. XXII.

INGENIORVM ET MORVM VARIETATEM NON
omnino pendere à primis qualitatibus.

Erumenimuerō si non faciūt sidera malas corporum affectiones, ipsas saltem corporum faciunt diuersitates, nou morboſas, nou vicioſas, nou cauſarias, sed intra fines integritatisq; naturæ media inter se temperamenti ratione distantes. Sequens enim hoc vniuersaliter omnino, vti primarum quatuor qualitarum sidera sunt authores, vt scilicet à Saturno nascantur, siue tuncpianantur corpora sicciora & frigidiora, calidiora sub Marte, humidiora sub Venere, atque ita de reliquis quam temperamenti diuersitatem solet diuersitas ingeniorum & affectionum animi consequi, non quibus cogamur, sed quibus irremur. Sed hic postea locus laudis pertractabitur. Illud autem videamus, an ingeniorum & morum hinc nasci dissimilitudo possit. Nam vt aliquo modo verum, falsum tamen aliqua ex parte. Consequitur enim qualitarum in corpore præpotentium modus quoq; non nihil affectionum, vt prouiores ad iram bilis efferueſcens, segnes pimita, sanguis hilariores, tristes atra bilis, efficiat.

Sed hoc oppidò quam generale nec euidentiæ semper respōdet, nec satisfaciō occultioribus quibusdam, & maximè proprijs ingeniorū conditionibus. Dixi non semper euidentiæ respondere, quoniam est interdum inuenire homines temperamento corporis quàm similes, studijs tamen, non quæ fecit electio, sed naturæ propensio dissimiles. Vidi ego sub virginea facie ferinam immanitatem, sub truci vultu & aspernabili, mitem & amabilem mansuetudinem. Alios frontis gratia, orisq; venusta te, lætitiā perpetuam præferentes, intus æstare meroribus, & sibi esse fastidiosi. Alios quos iudices planè Saturni esse mancipia, hilaritatib. atq; facetijs omnia ferrenare. Quæ possunt alias à primis qualitatibus vires gemina consequi consensu ferè philosophorum, hoc est, quæ nec primæ illæ quatuor, aut filix aut appendices sunt. Ad quas etiam multa referri planè non posse quæ de morum diuersitate vaticinantur Astrologi, paulò post declarabimus.

CAP. XXIII.

NEQVE BELLA NEQVE EXTERNA A PRIMIS
qualitatibus pendere.

Illud verò nimis ridiculum si possunt sidera facere frigus, æstus, alias quæ qualitates, posse etiam bella, seditiones, posse vrbes euertere, imperiaq; permutare: Nec minus positioni ridicula ratio: Nam excitata, inquit, bili in corporibus regum & principum, æstus animi flagrantior sit auidiores iniuriæ, vel seponēde, vel inferēde. O beatā Italiā & perpetua pace florētē, si puitosos habere tibi principes liceat, magnū hoc bonū atq; diuinū, paruo constare potest, vnciola vna lecti pharmaci bilem educentis, si tirē principibus di-

vidatur, his qui magis bellicosi, totum nobis pacabit orbem: Hæc quis confutet potius quàm irridcat? quâsi hæc dènum bellorum causâ, quâsi ne magis auaritia, quàm ira, non cupido, non occasio spēsve poriundi, non similitates & odia quæ sunt apud Astrologos à Saturno potius quàm à Marte. Non interdum amor ipse iustitiae bella suscitent atq; tumultus, quâsi non sapius sit animus regum pro bile Deus: Nunc bonos excrrens ad virtutem, nunc puniens malos ministerio sæpè malorum, quos ille carniifices in mundana repub. & quâsi visibiles dæmones habet.

Verùm hic quamvis deridicula dicunt Astrologi, videntur tamen aliquid dicere. At externa quæ pro nostris humoribus nibilo variantur, quomodo referent ad istas quatuor qualitates? exilia, dignitates, diuitias, cgestatem, liberos, vxorem, amicos, inimicos? habent (inquit Ptolemæus) affinitatem cum animo & corpore, vt cum animo quidem, honor & dignitas, cum corpore, vxor atq; diuitiæ. Quæ ista affinitas, ô Ptolemæe? fortuita hæc animi corporisve conditionem sequatur? An quod soleris dicere, si quem Martis influxus efficit biliosum, eidem & vulnera & violentam mortem infligit, quoniam bilis ardor ad rixas incitet atq; ad arma, inter quæ mors ipsa familiariter habitat. Verùm solet à nobis id maxime siderum opus existimari, cum homo mitis, in ocio degens, nulli contumeliosus, in pericula tamen, in gladios, in inimicitias, fatali vi quadam trahitur quâsi nolens: pariter bellicosus homo, crabronum quæ, vt dicitur, irritator plenus dierum, illæsus domi obeat inter suos. Cur igitur ille Martio calore destitutus gladio tamen oppetit, quod est opus Martis, hic in pace moritur, quâquam Marte ferè ipse calidior? Præterea possint huiusmodi quædam non nihil præ se ferre commercij cum his quæ intra nos sunt, quare ad habitum corporis referantur, illa qua ratione differentiam corporis animiq; consequentur, vxor, diuitiæ, dignitates & quæ hoc genere alia sunt, profectò ne somnare quidem hoc licet.

Quapropter & ipse Ptolemæus primo capite libri Apotelesmatôn, vbi suam struit rationem de siderum efficientia, non aliud colligit quàm quòd aliquo in modo consequens erit corporis scilicet atq; animi, quatenus hæret corpori, diuersitatem ab astris prouenire, de fortuitis rebus nihil adijcit eo loco: Ita enim scribit (profecit igitur dicere) quis quocunq; tempore status ambiētis nos aeris sit futurus: Sed & proprium cuiuslibet hominis habitum & temperamenrum intelligit ducto de statu aeris argumento cum formabatur. Quare dicere poterit quale corpus, & qualem animu fõrtiretur: tum quomodo successu temporum se habebit, præuidens scilicet futuram aeris dispositionem tali temperatura corpori conuenientem, facere ad eius incolumitatem, sed dissonantem occasionem dare morbi & ægritudinis. Hæc ibi Ptolem. in quibus quemadmodum apparet, nulla mentio super externis. Mox verò proximo capite vbi iterat ostendit, sequēribus exteriora etiam adijcit, quâsi de illis quoq; probasset, fortè falli putans posse Lectorem, cui iam ratio excidisset, ex qua illud deduci comprobariq; dicebatur. Quare si cederimus Ptolemæo mutari marciæ primas affectiones, humiditatis & siccitatis, frigoris & caloris, pro conditione staruq; siderum, minime tamen concessuri sumus esse *Sidera diuersos hominum variantia casus.*

C A P. XXIII.

OCCULTAS VIRES COELESTIBVS NON INESSE, PER

quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, sed calorem tantum lumenq; vniuersum.

Estat discutendum an præter effectricem vim qualitarum istarum occultiores in sideribus vires eminentioresq; sint, per quas facere multa possint, quæ per primas illas qualitates facere non possunt, sicut sua quadam proprietate magnes ferrum trahit, poëonia caducis opitulatur, & alijs rebus insunt aliæ potestates. Ipsi materię primis affectionib. & nobiliores & efficaciores. Hoc ratio quarta contendebat, asserens nullo modo posse virtutibus huiusmodi non abundare stellas, si (quod ab omnibus ferè philosophis dicitur) beneficio stellarum tales dotes tertena fortiantur, tum cum nobilissima corpora sint, nobilissimisque donibus prædita esse necessariò. Sed neque nobilitas horum corporum, nec quòd ab illis occultæ mirabilesq; terrenorum corporum vires esse dicantur, argumentum est quo

quo cogamur virtutes tales, hoc est, esse aliquam præter eam quam diximus cum calore viuifico potestatem, in natura cœlesti sitas opinari.

Nam vt postremum hic primitus exequamur: non accipiūt rectè quod dicitur, fortiri cœlitus vires inferiora corpora, quibus ea faciunt quæ per quatuor primas qualitates effici non possunt. Fluunt illæ dotes & potestates à principiis intimis ipsorum corporum, hoc est, ab eorum formis, siue dicere maius essentis: porro cœlum sicut formam deducit, quam motus ille consequitur, sic dare illis tales virtutes dicitur. Quarum tamē diuersitas à diuersitate sit, non constellationis, sed mixtionis, ex cuius varia proportionē alia atq; alia forma dissultat. Atq; hoc ipsum ad cœlorum pertinet dignitatē, si quidem quæ diuiduntur in multitudinem apud ordinem inferiorem, ea simplicia & æminentiore collecta, possideri ordo superior. Proinde si ista sublunaris, tam multiformis, tam numerosa turba corporum caducorum, infirma, tumultuaria, particularis, angusta, ad cœlestē corpus, æternum, indefectibile, simplex, amplum, vniuersale refertur: ita rationi maximè consentaneum, quicquid virium, quicquid perfectionis in partes sectum, & distributum inferioribus est, à corpore illo primo prouenire. Omnes autem pariter, licet tam varias, tam multiplices, vnica sua dote luminis & caloris cœlestia largiuntur. Quæ plus minus ex serie siderib; communicata, facit illorum inter se ordinem potius quam diuersitatem.

Nec remotius inquirendum quæ dos ista, quæ sit ista proprietas: diximus sæpius illam nec indigere demonstrante, quæ se ipsam, & alia cum se omnia ipsa demonstrat: lux scilicet omnibus euidens, quæ de moto corpore profluens, afflansq; calorem indicat serè nobis occultum mysterium Diuinitatis, & potestatem in motu, in luce sapiētiam, in calore figurat amorem: quib; mouet, illustrat, creat, perficit, seruat omnia, primus ille Deus, primus omnium, inquam: sicuti primum est inrer omnia corpora cœlum, præter hanc triplicis ab vno corpore ordine quodam pendentis efficacię prærogatiuam, quid in cœlo desideramus, aut quid illi deesse nobis videretur ad summam perfectionem naturæ corporalis & principatum inferioris mundi. Multiplicibus insigniri distinguq; proprietatibus arrogat dignitatē imperfectæ naturæ, perfectæ verò derogat, cui propriū, vt dixi, simul collectum in vno possidere, quod partiaro possident inferiora diuisim, quod vniq; priuilegium si perpetuo motui corporis & caloris luminis nō conueniunt, vtiq; præter ipsum inquirendum esset aliud in cœlo, quod actu simplici ambiret completēteretq; virtutem corporum quorumcūq; corruptibilem. Sed in eo si plenè hoc reperitur, alia comminiscēdi non est necessarius labor. Reperitur autem indubiè, si quidem sine illo res vlla corporea nec generare, nec genita exercere suas operationes potest. Tolle enim ipsum cum suo calore, nec pœdicia caducis opulenta biturū, nec hyacinthus sanguinem sūter, nec rheubarbarum bilem ednoet. Et sicut rerum quæcūq; agunt in nos cessaret efficacia, si caloris intimi nostri fomento non excitaretur, ita cessaret & virtus corporum illorum, & calor ipse viuentium, nisi cœlesti calore & fouerentur seorsum, & inuicem copularentur.

Actus igitur & perfectio virium, quæcūq; rebus terrenis inditæ sunt, hoc ipsum lumen calorificum est, quatenus quidem calet, sicut omnium calor rursus perfectio est, quatenus lucet. Et quemadmodum nec videri colores, nec oculi videre, præterquam lucis istius beneficio possunt: ita nec dotes corporum quorumcūq; aut consistere ipsæ, aut se efficere inuicem possunt, si motus illius atq; caloris ope destituantur. Quare sicut ad dignitatem decorēq; pertinet cœli, qui pro tāta colorum diuersitate vno ipsius naturæ lucis splendore coruscent, ita fuerit suæ perfectionis, pro multiplici materialium virtutum numero vnā possedisse virtutem, & illis omnibus nobiliorem. Sicut omnes colores lux antecedit, & perfectam illarum constitutionem, sicut lux omnium colorum perfecta constitutio est, nec plus detrahi putemus dignitari cœli, si particulares istas dotes stellis abnegamus, quam quod ipsum quoq; cœlum, nec flammam credimus, nec caruleum, neq; prassinum, nec purpureum, quæ sicut in terrenis speciosa & necessaria varietas, ita nec possibiles in sideribus, nec decora

SI SVA CUIQUE SIDERI ET PROPRIA VIS CON-
cedatur, esse tamen illam vniuersalem.

Am si contendat aliquis, vt præter hanc omnibus communem proprietatem motus luminis atq; caloris, sua habeat quæque stella propriam influentiam, non magnopere, quamquam possim, illi resistam. Sed admo-nebo diuersas istas virtutes, quibus inter se differunt: hoc tamen cõuenire, quod omnes virtutes cœlestes sunt. Quicquid autem in celo est, & si cõparatum, vniuersitati cœlestium particulare aliquid est, idem tamen ad sublunaria si referatur (vt maxime sit angustū) vniuersale est, vniuersale cū dico, ita intelligi volo, vt totam corruptibilis mundi perfectiõẽ claudat in seipso, alioquin cœleste non erit, vt partem lam declarati, mox quoq; latius explicabitur. Quod si cõcedatur, nihil iuuabit rē astrologica sideri istę dotes pēciliare, sed erit quidē Iouis alia quàm Saturni proprietas, verū nō propterea efficitur apud nos aliud Iupiter quā Saturnus, quare panter omnia per hanc suam proprietatem vterq; facere poterit. Iouia virtus differt à Saturnia, non negabo. Sed nulla virtus corporum inferiorum, quam & Iouia æquē atq; Saturnia, & Saturnia æquē atq; Iouia non contineat, generet, seruet, effica cẽ reddat, atq; perfectum. Dicam primū cur ita sit, dehinc quomodo sit, cum ista cõmunionē diuersitas in vtroq; & proprietatis, & actionis.

Cœli natura nō videtur apertius simul & breuius explicari posse, quā si dixeris cœlum vnitatem esse omnium corporum. Sanē nulla est multitudo quæ non à sua vnitatē depēdeat, nihil in vniuerso quod nō ab vno quasi fontali capite deriuetur. Et quæ admodum in exercitu legio quælibet ad præfectū suum, totus exercitus ad vnum refertur Imperatorem; ita quævis series rerum generis cõmunionē sibi consensiens, habet suum principium à quo deducitur, à quo fouetur, regitur & continetur. Quæ cū sint multa principia, quasi multiplex vnitatis ad simplicissimam vnitatem primi principij postremū redigitur. Est autem quemadmodum omnis numerus quodammodo in vnitatē, tota ciuitas in rege, totus exercitus in Imperatore, ita suo in principio sui quasi gregis, virtus omnis atque perfectio. Verū quod in illa gregaria (vt ita dixerim) conditione, diuisum, inane, in se, interminatum est: viget in capite interminatā cuiusdam vnitatis singulari complexu, purum, efficax atque perfectum. Quod sit vt nihil consequentis corporis esse in capite, & rursus in capite totum corpus esse dicatur. Ita quod est primum inter ea quæ sunt ineffabilis Deus, & nihil eorum esse quæ sunt, & rursus omnia est eminentia quadam principalis naturæ, & omnimodæ potestatis. Corporeum ergo genus à quo principio dependebit, potius quàm à primo corpore, loco & dignitate? hoc autem est Cœlum. Verē igitur quod dicebamus, Cœlum vnitatis erit omnium corporū, de quo negari possint omnia quæ sint corporum aliorum, & omnia etiam possint affirmari. Negari quidem, quoniam quod in illis formatum varios habet fines, quod discretū, multiplex, imperfectum in cœlo nec characteres eos forme, nec eam pariter habet diuersitatem. Affirmari quod omnia illa simul non potestate materiz, sed virtutis amplitudine, & originalis naturæ sublimitate concludit. Quæ si cœli natura est, certē nulli non cœlestium venit, nec ita existimandum, vt totum quidem cœlum totam contineat perfectiõem corporū inferiorum, pars verò partem. Nullū id foret cœli priuilegium, sed pars quælibet cœli, totus est mundus inferior, exceptis quæ in mundo sunt, sed non ex mundo.

Hoc Pythagorici significasse videntur Allegorica quadam sua sententiā qua soliti affirmare, totam hanc regionem sublunarem vnā esse stellam, & in qualibet cœli stella omnia esse, quæ hac nostra regione visuntur: sic in Luna, tum quatuor elementorum, tum vallium esse montiumque discrimina, sed & stirpes & animantia quæcun-que apud nos sunt: ita in Venere, Mercurio, reliquisque sideribus. Quo typo certē non aliud nobis declarant, quā quod astruere volebamus, nullam esse in cœlo stellam, quæ non ambiat totum, quod est sub Luna, alioquin illæ cœlesti natura non erunt, si non falsè suppositum atque probatum, nihil vetius dici naturam cœlestem, quàm vnitatem naturæ corporeæ. Tum quod hoc fuerit cœlo dignum priuilegium, quod tanta vastitate & numero luminum innumerabili, sublunaris demum angustia

bona complectatur. Est igitur in virtute cuiuslibet stellæ, virtus omnis corporum caducorum, nec hoc differunt diuersarum stellarum virtutes quod alijs aliæ rebus præ sint, cum præ sint omnib. omnes. Nec quæ fuerit alior, præstat inferiori latiore cõple xu, hoc est, plurium rerum, sed nobiliore, eadem continens & quæ continet inferior, sed vniùs longè quàm illa & eminentiùs.

Videri potest hoc idem in mentibus separatis & animantium cognitione. Nam si ent omne corpus à cœlo, ita vis omnis cognitionis particeps pender ab intellectu. Intellectum voco non nostrum, qui ratio dicitur, sed angelorum, quos philosophi mētes & intellectus vocant. Hic sibi superest ad intelligendum, nec aliquid infra se, nec in aliquo infra se inspicit, quod intelligit, non fallitur, non laborat. Et quod in omni genere cognitionis potestatibus varijs distributum excellit, id vnita potestate excellentius longè quàm sit in illis possidet, in seipso varietatem conspicit, tangitque præ sentem certitudine sensus. Habet apud se illam dilabentibus rebus imaginaria facultate, peruidet causas & species rerum tam corporeas quàm incorporeas perspicacia rationali non rationalis ille, vel sensualis, vel imaginarius, sed per intellectualem proprietatem nobiliore cõditione, quod in illis perfectum est colligens, reiecit quod im perfectum. Est enim in nobis cognitio physica aliud à mathematica, mathematica aliud à diuina. Nam physicam ratio cum sensu consequitur, mathematicam cum phan tasia, diuinam cum mente & intellectu. Porro mentium nulla est etiam despicacissi ma, quæ non omnem veritatem in suo lumine videat, qua nos illis scientijs artibusq; vel attingimus certè vel anhelamus.

Eia igitur comparemus ista corporeis: Sunt in nobis hæc artes atq; scientiæ, sunt in tota cognoscente natura varia genera cognitionum: id quod in corporum turba di uersarum virtutum varia priuilegia. Est omnis cognitio, participatio quædam luminis intellectualis, est corporea omnis virtus participatio quædam facultatis cœlestis. Quanquam sicut illa euidentiùs in ratione, ita perfectiùs hæc elucet in spiritu cordis. His ita positis, agite videamus an rectè dixerit quispiam, si de mentibus illis desuante intellectuales radij, alios forte qui physicos faciant non mathematicos, alios mathe maticos non diuinos, alios diuinos potiùs quàm physicos, vel mathematicos: atq; ita hæc lux erit, vt ista studia penes naturæ diuersitatē mentium spirantium, non à radiis ab eadē mente suo ita consilio voluntateq; proficiscentiù: puto rectiùs sentiet qui ni hil esse credat huiusmodi, quod & largiter dare quæuis illarum non possit, & quæ nõ sua quidem, more siderum, libertate donet, sed natura, & si cõtingit vt hoc potius in de quàm illud munus excipiat, non ad dantem in omnia æquè liberalem, sed ad cap tum accipietis conditionemq; dicat esse referendum. Quod si, quemadmodum diximus, ita se habet stella ad corruptibile corpus, quod ad nostrum attingit hoc propo situm, sicut mens ad defectibilem cognitionem, pariter erit dicendum posse stellam quilibet ex se dare, quicquid corpus subditum, quodcunq; sit illud, accipere natū est, vt iam afflatus oculi diuersitatem non afflatis stellæ, quod Astrologus putat, sed af flate materiæ diuersitas faciat. Dixi afflatus occultum, quoniam sideris actio per lu mē atq; calorem, pro intentione remissioneq; radij potest esse diuersa, quod superiùs explicauimus, sed in occultis istis proprietatib. per quas ipsa se quasi stella propagat, effunditq; suas (vt ita dixerim) species & imagines, sicut illa non apparet intentio atq; remissio, ita nec vllam agendi diuersitatem ponere persuademur.

At, inquires, virtus Iouis & species ista diffusa, diuersa est certè à virtute Saturni. Fa teor, sed non propterea diuersam rem effecturā, cum nulla sit res in sublunari mūdo, quam non vtrauis facere possit. Quænam igitur actionis diuersitas? facit vtraq; idem, sed alia idem facit alio modo, nobiliore nobilior, & eminentiore. Quanquam nescio si de istis virtutibus ita statumamus, an efficacior forsitan in nos virtus inferior. non quia loco proximior, sed quia naturæ cognator: sed alterius operis hæc inquisitio. Hic tantum afferimus, si præter lumen atque calorem sua cuique sideri proprietas concedatur, ita defendi posse omnes vniuersales, vt nullam faciant ex se diuersita rem inferiorum. Possemus tamen concedere vim aliquam particularem illis, con trahentes, scilicet, si dīream potestatem, atq; ita concedere, vt nihil hoc tamen adiu uaret Astrologos: vt si omnes quidem stellas in omnib. semper idem operari, sed nõ omnia in omnibus concedamus, verum aliud aliam, ad hoc exemplum: Constant corpora

corpora quælibet ex materia & forma: putet igitur aliquis ita se rem habere, vt quæ continent ad materiam, tria minora sidera faciant, Luna, Venus atq; Mercurius: diuifis officijs, vt materiam ipsam Luna regat, ad formam verò disponatur à Venere & Mercurio: à Venere per quantitatem dum fit ordo, figura, compositio, decor debitus in partibus: à Mercurio per qualitatem, dum formabili mobilitate fufcipiendæ formæ congruas induit affectiones: atq; sunt formæ manentis à superiorib; tribus stellis in hunc modum, vt quòd forma fit habeat à Saturno, quòd det effe & vitam his quæ viuunt à Ioue, quòd mouear intus excitetq; ad operandum à Marte. Quod autem se res quælibet ipsa diffundat, & per diffusionem notificet atq; propaget, ad Solem potissimum referetur, cuius effe videatur operatam materiam vincere, de qua sibi simile patit, qua & generatio ipsa & manifestatio. Quid si igitur differrent opera Planetarum, quod & vtrò concedimus, non ratione, non fide experimentorum, non auctoritate Platonis, Aristotelisve coacti, esset tamen quoq; omnis diuersitas rerum inferiorum, non à cælo, sed à causis inferioribus, agente illo quod est suum semper in omnibus, eodem modo, sed opete variato, tum à proximis causis, tum à dispositione materiæ, particulares magis quàm virtutes in sideribus ponere, quando nec istas vniuersales nullaratio persuadet, posset de quibusdam aliter suspicari sine piaculo, & cum de òtorum etiã auctoritate non nego: sed quod sequens liber ostendet, siq; huiusmodi nec sunt illæ quas Astrologi dicunt, nec illis afficimur eo modo quo credunt.

CAP. XXVI.

EPILOGVS HVIVS LIBRI CVM REIECTIONE
quarundam rationum Astrologorum in ipsos argu-
mentantes.

Xaminauimus naturales omnes mutationes rerum inferiorum, quæcun- que cæli opera effe videtur: nam de fortuitis hominum casibus in quinta rationis solutione dicemus, nec repertum in illis quod faueret Astrologis, sed occasio data potiùs multa obijciendi, vt sit quod eos *niçççç* istam commouisse pœniteat. Etenim quid colligimus inde, aliud quàm radijs luminarijs affici corpora sublunaria? Sed nec alia affectatione quàm caloris, nec alterius caloris quàm vitalis, nec cuius actio aliter immuraretur, quàm pro firu sideris, vel ex propinquo, vel è directo nos magis irradiantis. Ex his principijs omnium effectuum reddimus rationem, quoscunq; fide experientia in testimoniũ sui dogmatis afferbant, in qua reddenda non confirmari Astrologia ex illis obseruationibus, sed infirmari patebat, & quid illi vel fallerent, vel fallerentur, vbiq; detegebatur. Sic falsò apparuit credi ab illis vim Solis exiccatricem, aut Lunæ parum salubriter humectatricem & frigidam, falsò fingi in Luna vim occultam præter motum & lumen, quæ mare reuocet & effundat: falsò noxa partus octimestris reũ fieri Saturnum, falsò signis ascribi quasi virtutis potestatisq; diuersæ, quod propositus tantummodo varietate Solis radius operatur: falsò crissimos dies & periodos febrium, ad Lunæ motus, vel aliorum siderum referri. Denique tantum abfuit, vt ex istis à Sole Lunaq; mutationibus argumentum sumeretur ad fidem decretorum Astrologia, vt inde in suspensionem falsitatis non mediocriter adducatur: Ita enim argumentabatur, sub Luna si quis coebet, membra occupat torpor, & cum ea echini similiter implentur, frigefacit igitur & humefacit: Solem torridum sensus attestatur, igitur siccum. Nos è diuerso sic inflammas: Luna implet echinos, igitur calida est, demonstrauimus hæc ex Aristotele stupent frigore dormientes sub ea, igitur calida est. Declarauimus hoc aperta ratione, quo pacto scilicet id eueniat. In plenilunio fauet conceptibus, alit corpora, crescens roborat, vegetat, igitur calida est. Probauius ex Hippocrate, ex euidencia ipsa. De Sole pariter appellamus ad experientiam, qua patet illius radijs spiritum vitæ omnem viuificari, id verò non est sicca potestatis, sed salubriter calidæ. Nec difficile fuit declarare, quo pacto vel accidenti vel siccer, vel exurat, imò frigefaciat etiam Sol, Luna frigoris & humoris causa effe dicatur, licet sidus vtrunque viuifici tantum luminis & caloris sua natura sit author.

Sicitem colligebat, videmus à Sole & Luna manifestò nostra corpora permittari,
nec

nec igitur de aliorum siderum influxibus dubitandum est. At hoc ipsum de alijs nos in dubium trahit, quod de Sole Lunaque videmus, quod scilicet ab eis ita corporum dispositiones variari deprehendimus, vt reliquas stellas a symbolas potius iudicemus, quam in partes operis aduocatas: siquidem Lunæ lumine decretescentem semper humiditas in corporibus attenuatur, augetur semper illa crescentem. Cur igitur, si quod putant Astrologi, de aliorum siderum efficientia verum est, cur inquam, non interdum humili Planetæ, cum dominantur, iacturam luminis lunaris facientes, humiditates non augent, vt liceat nobis aliquando siderum beneficio etiam in nouilunio succultras ostreas cornitare, cur inuicem illa plena nunquam Saturni siccitas atque Martis ius coeli pro legibus Astrologicis, usurpantium corpora desiccet, & cæsa ligna defendit à carie, potius ergo fauent obseruationes istæ tollentibus potestatem Planetarum, quam astruētibus, sicut & his potius qui signis efficaciam nullam tribuunt, quam qui plurimam: alioquin cum à Luna mouetur mare, sicut volunt, nec ipsi negamus, cur in aquaticis signis posita, non plus mouet quam in igneis, nec minus in siccis. denique, quam in humidis? aut cur Luna non facit vberiores accessus humidis iuncta Planetis, quam exsiccantibus? Et quomodo si vera quæ prædicunt de duodecim locis, quos appellant domos, quomodo illud consonat, quod ab ortu scandens Luna, quò plus summo propinquat, fortius agit in Oceanum, atque ita fortius ex 1. loco quam ex horoscopo: quo tamen loco languere fierique imbecillimam omnium siderum potestatem affirmant.

Potius igitur stant nobis contra illos ista experimenta, quam vt contra fidem Astrologorum opinionibus arrogent: nisi quemadmodum dicebat Phauorinus, vt supra etiam tetigimus, quia Oceanus quasi Lunæ comes, eum ea simul senescit adolescitque, putant argumentum esse ad persuadendum omnium rerum humanarum & patua & maxima tanquam stellis atque sideribus euincta duci atque regi. Sed longè dispar, atque vt idem Astrologos ludens iactabat, nimisque ineptum & absurdum est, vt quantum æstus Oceani cum Lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicuius quod ei fortè de aque ductu, cum rivalibus apud iudicem est: existimemus ipsum quoque quasi habena quadam de cælo vincum gubernari.

CAP. XXVII.

Eligunt vt postremam argumentationem dissoluamus, petitam ab euentis humanis, in quibus alia ita vires nostras excedant, aut præter meritum & rationem eueniant, vt decreti fatalis & cælestis potentie vim adstruere videantur hoc nos ita soluemus ad præsens, vt ostendamus habere suas causas hæc omnia satis apud nos, nec apparere quicquam in omnibus, quod auctorem cælum desideret, hoc est, nihil in cursu rerum esse humanarum, vnde suspicio nasci debeat facta hominum satis regi & gubernari. Nam per initia quidem libri sequentis non solucentes iam, sed arguentes, hæc in primis cælitus nullo modo fieri posse docebimus, in quibus istam vim fati agnoscere sibi isti videntur. Ea verò denique duo sunt magna, videlicet atque mala. Dicamus primùm de magnis, vel ad animum pertinent ista, vel ad externa. Sic enim & nobis Alexandri felicitatem, & præceptoris ingenium ac doctrinam obieciabant. Incipiamus igitur ab his quæ ad animum pertinent.

Admiraris in Aristotele consummatam scientiam rerum naturalium, ego tecum pariter admiro. Causa cælum est, inquis, & constellatio sub qua natus est, non accedo, non tam vulgata ratione, quod nati eodem astro multi non fuerunt Aristot. quam quod præter cælum sub quo tanquam causa vniuersali, & Boëtii suæ, & philosophi adici pariter germinant, causæ proximæ sunt Aristoteli propriæ & peculiæres, ad quas singulare eius profectum referamus. Primùm vtique (vt ille inquit) sortitus est animam bonam, & hanc vtique non à cælo. siquidem immortalis, & incorporeus animus, quod ipse demonstrauit nec Astrologi negant: tum sortitus est corpus idoneum, vt tali animæ famularetur, nec hoc etiam à cælo nisi tanquam à communi causa, sed à parentibus, elegit philosophari. Hoc & principiorum opus quæ diximus, hoc est, animi & corporis, & sui arbitrij fuit, profecit in philosophia, hic arrepti propositi &

suz industriæ fructus: at plusquàm philosophantes multi, pati studio atq; labore. Fuit in causa doctrina præceptoris, & felicitas sæculi in quo æditus, veterum pleni monumentis, sed non exactis, ne & labor non a desset inchoandi, & perficiendi bonas artes materia non deesset. At profecit plus longè quàm coætanci & quàm discipuli. Sortitus erat non astrum melius, sed ingenium melius: Nec ingenium ab astro, siquidem incorporeale, sed à Deo sicut corpus à patre, non à cælo. De quo nos tantò loquimur, quàm Astrologi honorificentius, quantò causa vniuersalis particularibus causis diuiniore & eminentior. Quodd si caput excessit ingenij humani vel Aristot. vel philosophus alius, erit causa hoc nõ omnino deterioris, quale corpus omne proptereaq; cœleste est, sed melloris, hoc est, diuinæ: sicut Socrates maior mea sententia omnium philosophorum, sapientiam suam non sideribus natalitjs, sed assistenti Numini retulit acceptam. Quare plus cœlo damus quàm oporteat, si diuinitatem animo rum corporeis illis radijs demittimus, minùs si corporeas differentias quæ de priuatis rebus accipiuntur, illi quasi particulati causæ tribuimus.

Minùs autem omnino quàm deceat, cùm deformitates ipsas nostras, & labe mentium ascribimus stellis, quod est vnum ex illis quibus maximè mouebantur ad astra confugere, quod apparent in hominibus multis absque quædam appétitione, præter leges humanitatis, quæ non intrinsecam, hoc est, humanam, sed extrinsecam habere causam videantur, & quia potentem, idèò fideam. Ego verò ab illis quæficerim cur prægnans mulier terram comedat libentiùs, & carbones quàm exquisitum omne genus eduliorum? Et si monstrosi desiderij, non astrum, sed foetum causam inuenierint. Admonebo causam pariter eorum quæ demirantur, in corporis temperatura potius quàm in cœlo esse quærendam. Dicerem apud improbos quoque dæmones, sed à corporeis eos abducerem. Certè præter corporis habitum quantum faciat, ad huiusmodi portentosas affectiones consuetudo, verissimo possum exemplo declarare. Vniuit adhuc homo mihi notus prodigiosæ libidinis & inauditæ. Nam ad Venerem nunquàm accenditur, nisi va pulet, & tamen scelus id ita cogitat, sequentes ira plagas desiderat, vt increpet verberantem, si cum eo lentius egerit, haud compos plenè voti, nisi eruperit sanguis, & innocentius artus hominis nocentissimi violentior scutica deseruerit: Efflagitat ille miser hanc operam summis precibus ab ea semper scmina quam adiuit, præbetq; flagellum, pridie sibi ad id officij aceti infusione duratum, & supplex à meretrice verberari postulat, à qua quantò cæditur durius, eo frequentius incalescit, & pati passu ad voluptatem doloremque contendit, vnus inuentus homo, qui corporeas delicias inter cruciatum inueniat. Is cùm non alioquin possumus sit, morbum suum agnoscit & odit, quouiamque mihi familiaris multis iam retrò annis, quid pateretur, liberè patefecit. A quo diligenter tam in solita pestis causam, cùm sciscitater, à puero inquit sic assueui. Er me rursus consuetudinis causam interrogante, educatum se cum pueris scelestissimis, inter quos conuenisset hac cædendi licentia quasi pretio quodam, mutuum sibi vendere flagitiosa alternatione potestatem. Hoc ego factum licet graue auribus liberalibus, idèò non suppressi, vt cognosceremus euidentia ipsa quantum illis affectibus valeat cōsuetudo, ne quasi causam habere terrenam nullam possint, cœlum statim accusemus. Nam id quidem Astrologus si audiat, damnatam dicit fuisse Venerem in hominis genitura, & aduersis fortasse, aut alio modo manantibus radijs Martis flagellatam.

Veniamus ad res externas, in quibus Alexāder præponebatur, cuius tanta tam repentina felicitas, vnde nam ortum haberet quærebatur, nisi haberet à cœlo? Facilis responso: à virtutibus Alexandri quales habuit multas necessarias imperatori, fortitudinem, liberalitatem, laborum tolerantiam, petitiæ rei militaris, egregiam literaturam, & quas alias enumerare non est necesse: ab exercitu quem nactus est, & sub patre Philippo exercitissimum, & beneficio regionis bellicosissimum, & ob liberalitatem exemplumq; virtutum amantissimum sui: ab ignauia populorum quos superauit, vnde dictus à Patruo pugnasse cum foeminis: à fortuna quæ in rebus bellicis plurimùm dominatur. Fortunam verò cùm dico, cœlum non dico, sed eam causam cuius meminist Arist. secundo libro physicæ auscultationis: & quam vulgò fortunam dicimus, atque his verbis solemus exprimere, ita fors tulit, ita euenit, ita res cecidit, per quam sit vt ludentes asserit, aut iaciant quod volunt, aut quod non volunt: hæc

est illa

est illa cæca nuncupata, quæ præter illas quas diximus, & similes causas, Cæsares, Syllas, Augustos, Alexandros fecit, quam perse nec dependere de cælo, nec idem esse quod fatum, nec providentiæ derogare diuinæ, & quid demum aut esse, aut non esse possit (quoniam proximo libro latè differendum est) hic dicere non oportet, ubi Astrologos non alijs magis quàm Aquinatis Thomæ, quem hi summè sibi fauere putant, armis opprimemus. Quod verò ad id attinet quod principaliter hic tractatur, nego quicquam in terris adeò magnum fieri vel videri, vt auctorem cælum mereatur. Nam miracula quidem animi (vt diximus) cælo maiora sunt, fortunæ verò & corporis, vt quàm maxima sint, cælo collata minima deprehenduntur, vt quod rectè dixit Phauorinus: Nihil magnum in terra præter hominem, nihil magnum in homine præter mentem & animum, huc si ascendis, cælum transcendis, si ad corpus inclinas, & cælum suspicis, muscam te vides, & musca aliquid minus.

At quemadmodum quidem in illo nigro agmine formarum sunt quæ alijs præstent robore, magnitudine, sunt victoriæ, bella, paces, officia, labotes, egestas, diuitiæ, quæ contemplantibus nobis, omnia exigua, & nullo discrimine nihil sunt: ita nostra ista corporiscula, nostræ fortunæ, nostri reges, nostræ provinciæ, bella, scædera, nuptiæ, cælo si comparentur, nihil sunt penitus, cui tota terra collata, cuius vnâ portuunculam inter se homines igne, ferroque partiuntur, indiuiduum punctum est. Non ergo ea est magnitudo rerum terrenarum, vt alterius esse quàm cæli opus non possit. Quo si digna non sunt, quæ inter nos digna sunt, quantò magis erunt indigna, quæ indignè etiam fiunt à nobis? vt flagitiosos euehi ad dignitatem, Socratem perire iudicio stellatoris, & enormia id genus, quæ quotidie multa & videmus, & patimur: In quibus imprimis clucescere fatum, & cælestis decreti necessitatem, ait Maternus. Quem ego cum Astrologis alijs libenter interrogauerim; cur errata nostra tantopere ambient stellis imputare, & cum ipsi peccamus libentius inde cælum, quàm nos accusare? quasi aut mirabile esset nos errare, pronos & malos ab adolescentia, aut errare illa possint aliquando iussis optimi Dei incommutabili semper ordine famulatia. Damnantur (inquiunt) innocentes, facinorosi præmijs afficiuntur, à quibus quæso principibus, iustis an iniustis? si à iustis nec cælum satis erit tanto miraculo, si ab iniustis, quid cælo opus est, ubi despectrix cæli malitià satis est. Quærit Aristot. in Problematibus: Cur ferè idem semper boni & pauperes, cumque multas afferat causas & veras & facetas, nullam tamen affert à cælo; vt quis scilicet sciret sentes & tribulos, non cælum germinare, sed terram. At cautus homo & prudens, quod maximè fugiebat, discrimen incurrit, euadit aliud periculùm, cui se temerè sapiens exposuerat? Quid est quod admiremur? cur non minus hæc nunquam euenire, quàm si eueniant, sæpè pro miraculo sit habendum: horum cum plerumque fiunt, causa quaerenda est, prius quidem proxima: Hæc si deest, remotior & occulta, cum de taro & fortuito, non est alià causa inuestiganda, si eorum satis meminimus quæ sapientissimus Aristot. & se-

cundo lib. physicæ ascultationis, & sexto primæ philosophiæ scriptum nobis reliquit.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULÆ
aduersus Astrologos libri III.
Fini.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER IIII

CAP. I.

*QVI NOS IN DISPVANDO SERVATVS ET DE-
incepservandus, cum si detur Astrologia, quod maximum dant,
Theologi Astrologiam tamen nihil esse.*

NOSTER hic serè in disputatio mos, vt si quid & ponat aduersarius, quod & dari sine piaculo, & contrà rationabiliter negari possit, ne-
mus id potius nos quàm demus, etià si sit tale quo concesso nihil ma-
gis conficiat ille quod contendit: atque ista serè peruenientes, ad id
quod maximum postulare potest, ostendamus etià id si detur quod
iure negari posse declaratum est, minimè tamen colligi quod arbitra-
tur. Sic enim & res ipsa quæ venit in disputationem tota per sua membra particulariùs
exploratur, & quàm multa gratis accipiat aduersarius intelligit, quàmque parùm etià
& absurdam opinionem tucatur, quæ tam multis vel nominibus falsa, vel certè du-
bia, tñm vt cunq; omnia se habeant, ipsa omnino non esse falsa non possit. Hunc mo-
rem seruantes cum Astrologis, primùm defendebamus tantùm Solis, & Lunæ ra-
dios efficaciam habere permutandi res inferiores, cætera sidera nihil nobis in fluere
ob radiorum, vel distantiam, vel imbecillitatem: Secundo loco si dabatur eis, id scilicet
non extorquentibus, sed imperantibus defluere ab omnibus aliquid in nos, ostē-
debamus id cum ab omnibus intēctione tantùm remissioneque; diuersum effluere, hoc
est, lucem tñm calore viuifico, frigis autem humiditatem siccitatemque; ab illis non e-
manare. Tertiò si facerent quatuor primas qualitates nō sequi, vt impressionum quæ
sunt in sublimi, diuersitas esset ab eis, aut si hoc foret non tamen ab illis, vel pestilen-
tias esse, vel cataclysmos, vel exustiones, multo minùs virtute primarum illarum qua-
tuor qualitatū res externas, & casui fortunæque; subiectas à sideribus gubernari. Quar-
tò si primarum affectionum auctores sidera crederentur, hoc est, calefaciendi, frige-
faciendi, tum humectandi & exiccandi potestatem habere, non alias præterea illis
dotes attribuendas, per quas efficiant multa quæ per vim qualitatum illarum fieri nō
possunt. Denique; quales quales haberent stellæ virtutes, & proprietates eas vniuersa-
les ita esse, vt nulla etià esse, quæ non veram inferiorum corporum conditionē po-
testatemque; complecteretur: quare agere illa omnia cum omnibus, quod est causæ v-
niuersalis proprium: Diuersitatem autem eorum quæ fiant, & quæ consingant, omne
à proximis causis vel liberis, vel naturalibus, vel fortuitis originem ducere. Quæ nos
omnia eo consilio defendenda suscepimus, vt intelligerent Astrologi, cum aliter sen-
tiunt & asseuerant, non concessa se dicere & manifesta, sed quæ nec certis vllis rati-
onibus, nec euidentibus experimentis, nec auctoritate Platonis, Aristotelisve con-
firmantur, sed in ambiguo posita, sicuti propugnantur à quibusdam, ita oppugnen-
tur à multis. Quibus si tota niteretur Astrologia, nec in fideliora sibi fundamenta lo-
cicaret, nō esset apud me penitus ruinosa, sed nutabunda, hoc est, tam caderet illa mea
sententia, quàm vacillaret.

Verùm Astrologis demus quantum illis Aquinas Thomas theologi, & permulti at-
que philosophi dare posse contendunt, non magnopere scilicet refragante ratione,
longè tamen minùs accipere, quàm acciperent illos sit necessarium, vt aliqua Astro-
logia non solum apud nos, sed sua natura, & apud ipsas angelicas mentes esse defen-
datur. Dabit enim illis Thomas, id quod maximum dari potest citra apertam calum-
niam veritatis, vt scilicet omnium Planetarum ad nos defluia cum virtute proue-
niant, & alijs alias stellis esse proprietates, non modò calefaciendi, frige-
faciendi, humectandi & exiccandi, sed occultiores. Vnde varia munera terrenorum turba fortia-
tur, vt non omnem proprietatem quam habent homines, cæteraque; natura corporalis
inferior

inferior à suis causis proximis habeat, sed aliquam etiam à cœlestibus: hoc totum & nos precariò concedentes Astrologis, ostendemus nullam ramen idcirco futuram hanc artem, quin de his maximè varicinetur ex astris, quæ fieri ab illis vel indicari non possunt, etiam si fiant illa cuncta quæ diximus: atq; ita concussam vel ad interitum priore libro Astrologiam nullam pacis, vel indulgentiæ spe relicta, disputatio præsens funditus euerteret.

CAP. II.

FORTVITA À COELO NON ESSE.

Ortuix res pro quarum bono vel malo euentu fortunatos vocamus homines & infortunatos, hæ præcipuè sunt, quæ sicuti fatales imprimis putantur, & à cœlesti decreto pendentes, ita prædictionum Astrologicarum pars maxima & potissima materia sunt. Nam quæ per se causas proximas habet, vt conditiones animi & corporis, non exigere adeò superiorè causam occultioremq; videntur, quàm quæ temerè fieri casuq; dicimus, quum fieri sine proxima causa videntur: talia sunt feliciter vel infeliciter nauigare, peregrinari, mercaturam facere, fodientem terram thesaurum inuenire, latronibus, bestiis, occurrere, regi placere, periculum euadere, bona seruitia, malæ sortiri, domum ingredi mox ruituram, & quæ alia hoc genere præter consilium, præter opinionè, miseris & verè ægris mortalibus accidunt, de quibus vt quæ prorsus extra nostram manum sint, & extrinsecus veniant in nos, optamus maximè Astrologorum audire sententiâ. Alioquin quo quis corporis habitu sit vel à speculo, vel à medico sciar, sicuti & qualem mentem sciar à seipso, si modò mentè habet, at quæ fortuita nuncupamus, ea sunt quæ potissimum per artes diuinatrices humana curiositas expetit: Hæc igitur ante alia nullo modo de cœlo prævideri posse probabimus, nec alia ratione quàm qua vtitur Thomas Aquinas, eo maximè loco quæ fauere sententiæ Astrologorum videtur, hoc est, tertio libro contra Gentes, vbi fortunatos à cœlo & fieri homines & infortunatos dicere videtur, e ratio talis est. Virtus cœlestis corporis nō agit intellectu vel electione, sed quemadmodum natura agit. Naturæ propriū est ad vnum tendere: Effectus igitur qui nō est vnus à naturali causa per se esse non potest, at quæ ex accidenti cōcurrunt inuicemq; conueniunt, ea verè vnū non sunt, sed duntaxat vnū per accidens. Concurfus igitur huiusmodi, quem solemus fortuitū nūcupare, nulla esse potest per se causa naturalis, sed cœlestis causa, naturalis causa vt dicebamus: Erigitur rerum huiusmodi fortuitarum causa per se esse non potest, adijcit ijs exemplum, quo simul declaratur quomodo nō est causa per se cœlum huiusmodi euentorum, sed tātummodò ex accidenti: Instigatur, inquit, aliquis à cœlo ad sepulchrum fodiendū, accidit ei vt in sepulchro thesaurus sit, quare fodiens sepulchrum thesaurum inuenit, non fuit hoc à cœlo vt inueniret thesaurum præterquàm ex accidenti, quin ex accidenti est eundem esse & sepulchrum & thesauri locum: nam instigare hominē ad sepulchri fossionem, in quo latet thesaurus vt thesaurum inueniat, causæ rationalis est & intelligentis, cuius proprium est rem vnā ad aliam referre & ordinare: naturalis causæ non est, qua duntaxat ad vnum fertur, vt diximus, qualem esse cœlestem radium nemo diffitebitur.

CAP. III.

DE QUOMODO RERVM FORTVITARVM CAUSA SIT

Deus, quomodo angeli, quomodo cœlum, quomodo nos, quomodo fortuna.

Vm de fortuitis rebus mentio fiat, operæ precium fuerit altius explicare quæ sint illarum causæ apud philosophos atq; theologos: nam ex his quidem quæ hætenus diximus, existimari posset in casum nos illam duntaxat temeritatèq; referre, nūc improbandos esse Astrologos, qui seruare in his quoq; extraordinarijs ordinē & certas causas conarentur, vt nihil temerè in natura, nihil sine causa legitima fieret. Quæ si qua cogitanda est, illa videtur potissimum eligenda, quam Astrologi accipiunt, cœlum scilicet, cū nec infra cœlum, talis vlla iudicetur potens, scilicet, cœrum omnium, quæ sub cœlo sunt, nec supra cœlum dicunt,

videlicet cū multa indignè præter meritū & rationem fieri videantur, quæ potius corporalis causæ quandam necessitatem quàm providentiam arguant eligētis. Quare vt hos scrupulos extrudamus, differere quædā latiùs super his rebus vtile fuerit, vt postquam à cælo gubernari hæc non posse monstrauimus, nūc vnde & quomodo gubernentur periciamus. Fortuita fieri dicimus quæ præter intentionem operantis eueniunt, quare tantum in rebus humanis fortuna dicitur, vt quæ solæ consilio rationeq; sunt: Exemplum tale quo superius etiam vsi, proposuit agriculator terram fodere, culturam soli cogitans, non thesaurum, accidit vt thesaurū inueniat, fortuito factum dicimus, nec reperi thesauri causam aliam damus quàm fortunam. Fortunam verò non intelligimus aut numen, aut naturam, aut rem omnino aliquam causam talis euentus, sed potius excludimus, tantum fortuna factum dicentes: ac si dicamus ita enenit fortè nō ex aliqua causa: nam fossio quidem terræ causa dici non potest, non sit terra, quatenus terra est locus, sed accidit eundem locum terrā simul esse latebramq; thesauri. Quapropter si quæras quā causa factum, vt cruerit ille thesaurum, nullam esse afferre, cū non vna causa, sed fortuitus concursus plurium hoc causarum effecerit.

Propterea errabāt qui fortunam in rebus esse negabant, quam opinione secundo physice auscultationis, & sexto primæ philosophiæ libro, conuellit Aristoteles. Errabant autem nō quia putarent quo nobis improvisa fortuitaq; sunt, ea nota prouisaq; esse posse superioribus mentibus, quare nihil absolute simpliciterq; esse fortunam, sed quod arbitrarentur huiusmodi euenta necessariò habere proximā per se causam, non intelligentes quo pacto quod est vnum per accidens, causam minimè exigat per se vnam, vt hominem eundem musicum esse & bellatorē causam nullam habere: alioquin si simul essent propter aliquam causam, ordinem inuicem haberent ex illa causa: quæ autem sibi temerè accidunt, vt bellatori esse musicum, musico esse bellatorem, patet ea inuicem ordinem habere, quare nullum habere per se agentem causam, sed ex accidenti tantum: Sic rectè Peripatetici casum & fortunam defendunt in rebus necessitatem exterminantes. Sed errant ex eis quidam detestabilius quàm qui auferunt casum, pernegantes scilicet aliter ista fieri quàm fortuito, hoc est, nullo consilio superioris causæ, nulla providentia: pullulat enim pestilentissimus hic error ex impietatis radice, quæ creditur aut non cognosci, aut si non cognoscuntur, non curari à superis res humanas, qui alibi rationibus reuincitur, vbi contra philosophos impios erit disputatio: nunc veluti pro iudicato falsus abiiciatur, autoritate omnium thebologorum, totiusq; philosophorum familiæ: & Aristor. Peripateticorum principis in Moralibus libris, tū vbi de felicitate, quàm vbi de bona fortuna disseruit: nam illic cura esse homines Dijs, præcipueq; sapientes, & hic nora esse Deo sensibilia omnia præcrista atq; furura, & in his dirigi nos ab eo clarissimè assueuerat, quod in libro quoq; de Mundo, libro vtiq; Aristoretis sapientia digno confirmauit, quem Platonica illa, de diuina iustitia, sententia quasi oraculi cuiusdam coronide terminauit. Si igitur curant humana dii (sic enim loquimur) vt custodes angelos, & intelligentium causarum serium ordinem complectamur Dei veri consilio providentiæq; famulantem. Si inquam hoc verum est, nemo dubitauit instigatos ab illis homines ea sæpè facere, quæ sunt homini non præuisa, non præcognita, illis verò sapientissima præcognitione disposita. Vulgatissimum est exemplum de scruiis eodem missis à Domino, vt cōuenirent ignaris tamen Domini voluntatis, quorum conuentus atq; concursus ipsis scruiis inopinatus atq; fortuitus, Domino præuisus & præordinatus est. Sic procurans vtilitatem pauperis agricolæ custos angelus potest ad eum locum effodiciendum inuitare modibus occultis, vbi nouit angelus esse thesaurum, vt quod pauperi fuit fortuna, consiliū tamen angelo fuerit. Hoc respiciens Aurelius Augustinus quinto de Ciuitate Dei libro, non inquit causas quæ dicuntur fortuitæ, vnde & fortuna nomen accepit, nullas esse dicimus, sed latentes easq; tribuimus vel veri Dei vel quorumlibet spirituum voluntati: Dixit quorumlibet spirituum, quoniā tam à bonis hoc fieri potest quàm angelis malis, licet non omnia possint mali quæ boni, nec idem vtriusq; finis: sed bonis quidem commune hominum bonum, malis verò malum, frustrante illorum tamē malitiam bonitate diuina, dum in bonum ordinat redigitq; quicquid ab illis mala fuerit voluntate patratum. Sed hæc alibi latiùs.

Proclus Platonicus in commentarijs in Timæum eadem ratione pro quā & Augu-

stinus

stinus fortunam definiuit esse dæmonicam potestatem congregantem inipicem causas inter se diuisas, nec differt à Peripatetica determinatione, qua dicitur fortunam esse in electione humana, causam aliquid efficientem ex accidenti: sed altera, causam remotiorem occultioremque, altera proximam notamque respexit. Dixit enim Proclus dæmonicam potestatem quòd ita vocent Platonicique quascunq; mentes inter homines positas, & intellectus superiores, à particulari & proxima rerum nostrarum cognitione sentoras. Declaremus exemplis hæc quomodo fiant, ubi & cælum in his quid agat intelligamus. Domi erat Lucius, & foris quidem quid agere non habebat, verùm sedit animo, tamen exeundi sententia: simulatq; egressus domo est, ruit domus, fortunatum dices qui periculum immines sic euitauerit: cuius rei causam à malè pio philosopho si quaeris, sed & malè philosopho respondebit, casu ita factum, nec aliam causam requitendam: si quaeras ab Astrologo in benignam, hoc aliquam radiationem refert fortunatis Planetæ, cuius ope defensus ille sit à ruina. Fallitur autem ratione superiùs enarrata, quoniam incitare Lucium ad egressum ne sub ruina pereat causæ est intelligentis agentisq; consilio & ratione: qualis nec Iouis, nec alterius stellæ radius tantum esse hoc de cælo pormit, vt ad egressum Lucij animus esset propensior quàm ad quietem: sicut hoc quoq; ab ipso corporis habitu esse potuit, ex quo alij sedentarij magis, alij ambulatorios homines sunt: vt si qua fuerit huius boni constellationis causa, fuerit ex his potius quæ vegetes nos reddunt & meliùs apparentes, quales Martias dicunt, non benefica quæpiam & defensoria à malis quando vt sæpiùs idem inuchamus. Sic enim expedit ordinate illa inuicem, radius non potest egressum scilicet ruinationemq; à ruina: sed quemadmodum eligenti egressum Lucio spaciandi gratia fortuitum est, vt egrediens mortis discrimen enadat, ita constellationi si quam modo talem esse censemus, iuuanti illum ad motum, fortuitum est prorsus accidentale, vt liberet à ruina, quò sit vt nec cognoscens Astrologus quid tunc influat, cælum Lucio aliud sit quod cognoscat, quàm audivim illum futurum motus ambulationisq; sed futurum vt simul domum & periculum fugiat, præcognosci ab eo posse, nec thema nec ratio vlla consentit.

Vna igitur superest causa cui prouisum hoc nec fortuitum esse potuit, diuina scilicet vellicans intus animum Lucij instigansq; ad egressum, ne sub domo mox casura dispereat, quam scilicet & casuram idem numen intelligit, & ad eum finem ordinare Lucij exitum potest. De radio corporali neutrum dici potest, quare nec philosophus vllus fortunam definiuit celestis decreti constitutionem, aut genituræ factum, aut tale quippiam ductum dogmate Astrologorum, sed aut ad ipsum casum inopinatumq; concursum causarum se retulerunt, aut ad intellectuales causas inuicem conciliantes in eo consilio, quæ nostræ prouidentie fines effugerant. Sic magnus ille philosophorum dux Aristot. quid sit bona fortuna, quid mala, quid fortunatum esse, quid infortunatum, latissimè differens, ne dum decemendo celestium meminit constellationum, sed nec inquirendo disputandoq; quia istam Genethliacorum opinionem nec dignam putabat, de qua philosophus homo dubitaret, sed velut alia circulatorum deliramenta potius inter fabulas & præstigia quàm inter controuersias philosophiæ deberet annumerari. Ipse igitur Aristot. in eo tractatu post diligentem totius questionis examinationem ita definit. Cùm nobis bene ita fortuito euenit, simpliciter fieri solere, aut incidentibus nobis prorsus imprudenter, in id quod bonum facit euentum, aut quamuis non consilio deliberationeque, impetu tamen ad id animi ductis, cuius ita rationem ignoramus, vt quò ille se fert, obstinatissimè tantum remoueloq; descendamus: illud primum ad casum putat referendum, hoc ad diuinam motionem, quæ penitus ipsa voluntas occultis impulsionebus inclinatur. Quod passi solent illa dicere, præstigit animus nescio quid, non possum aliter velle, huc raptor, alia ita cogitanti mens non accedit, & ita cùm sui consilij rationem nullam reddere possint, tamē libitū sibi, ita præiudicatū animo pertinaciter asseuerant. Quo loco philosophus Arist. & Deo nota esse omnia, vt superiùs dixim⁹, & nihil esse sublimi⁹ Deo, vnde possit voluntas nostra moueri, quod magnum esse immortalitatis argumentum affirmat.

Ex quibus omnibus ita colligi potest, rerum humanarum quasdam fieri casu, quasdam natura, quasdam electione, quasdam diuino consilio: nam licet nihil fiat præter Dei consilium, ita tamē partimur, vt fieri diuinitus ea dicamus, quæ relicta sibi homi-

nam mentes non efficerent, sed peculiari munis impulsu commotæ faciunt, præter illam generalem summæ potestatis omnibus assistentiam, sine qua nihil esse, nihil fieri, licet minimum potest. Sic quamuis proprium hominis sit agere electione, regitur tamen interdum natura cum motibus affectionum corporalium mancipatus, iudicium rationis non expectat. Declarantur hæc vno exemplo. Indicit rex bellum finitimis, forsitan in causa natura regis est bellicosa, cupida, irrequieta: forsitan non timore passione ducitur quàm ratione, vel iure vindicandi quod suum est, vel iniuriæ rependendæ, vel alijs de causis. Potest præter hæc omnia speciale Dei consilium intervenire, semper iustum, semper rationale, licet non eius semper vel iustitia, vel ratio omnibus pateat, Dei, inquam, consilium, & animantis ad bellum capescendum, & cum ira liber armantis ad victoriam: quo pacto loquitur apud Ieremiam prophetam: *Eec ego mittam & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt, &c.* Et apud Esaiam: *Va Assur virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non extimabit, &c.*

CAP. IIII.

AD COELVM NON ESSE REFERENDVM, SI QVOD A nobis sit quod nostras vires excedere videatur, sed potius vel ad angelos vel ad Deum. Atq. inibi de fato multa vix, diuina prouidentia nostram libertatem non tollat.

V'm quid verò ab homine sit, quod eius vires excedere videatur, in solis solet euentis admirabilibusq. mortalitas nostra cõcuti, videriq. rerum magnitudine, suspicari vim causæ potentioris, id agentis in homine, atq. per hominem, quo humanæ vires facultatis excedat. Et hæc quidem suspicio, ne, qui carnos tantum oculos habent, rapiuntur ad cœlum, quo nihil ipsi maius vident, aut potentius sentiunt, malè ita compotes mentis, vt ad causam amentem expectemq. cognitionis id referant, cui nec omne mentis humanæ consilium satis esse credunt. Quod si respondeant illa quidem à Deo disponi & ordinari, sed à Deo per cœlum sideraq. compleri, quorum virtus & efficacia tanta sit, nimis quàm absurdè dicere reuincuntur, siquidem intercedentes istæ causæ inter Deum & nos, sicuti humiliores Deo, ita sublimiores hominibus esse debent, nec quæ ratione consilioq. peraguntur, qualia nostra sunt, per irrationalia corpora decet ab anthore primo disponi, sed quemadmodum ille elementariam molem, utpote deteriore, per cœlestem, quæ melior est, regit & moderatur: ita res humanas non corporum, sed angelorum mysterio, qui natura dignitateq. mediant internos & Deum, conuenit gubernari. Quare cū à Deo descendis ad terram, descende per cœlum: cū à Deo descendis ad homines, descende per angelos. Sic angelum, Persarum, Græcorum, Hebræorum, legis apud prophetas suis populis prouidentes, & apud Platonem omnesq. Platonicos locales deos, vrbibus, regnis, hominibusq. præpositos: quorum mentionem quoq. factam ab Aristotele, & antiquior Ildorus, & post Ildorum, Clemens Alexandrinus in Stromatis meminerunt.

Neq. nos turbet quòd indignè quædam interdum iniusteque fieri nobis videntur, vt propterea ad causam naturali necessitate non consilio agentē, libentiùs recurreamus. Nam ridicula sanè fuerint, vrbis viliora mancipia, si de consilij principis iudicare præsumperint, multò nostra vel ridicula, vel sacrilega potius temeritas, arbitrii sibi vendicans primi ordinis sapientiæq. diuinæ, quæ non in vnus hominis, vnus familiæ, vnus vrbis, sed orbis totius vtilitatem, non ad sæculum instans, sed ad omnia patet sæcula, oculum prouidentie radiumque suæ bonitatis extendit. Nos hæc homunculi, imò noctuæ, talpæ, verè asini, verè boues, & quidem supini dijudicantes, & Deum reuocabimus ad examen? Qui sapiens nec in illo, quantumque est quod habemus iudicium, sed animi potius morbo iudicantes, iniuste factum querimus, quicquid fieri

fieri ipsi nollemus: Et quis nō assueverat exclamasset dormire Deum, cū iustus Ioseph venundabatur a fratribus? Quis non etiam nullum esse, cū idem carcerem præmium castitatis accipiebat? Vide mox cum in Aegypto regem, vel à rege secundum: Vide patrem cum tota familia à fame redimentem: Vide prophetia nobilē, nec negabis à Deo facta illa priora, per quæ ad ista deinceps ordine suo peruentum est. Sed & altius si suspexeris, vt ab illa tam impia mercatura rem eò perductā intelligas, vt descendens totus populus in Aegyptum diuq; ibi attritus ab Aegyptijs regibus, tam gloriosè in libertatem asseratur à Mose, tot prodigijs confirmata potestate Dei, tot oraculis manifestata, in Pharaone, in Aegypto, in Hebræorum populo, per legem, per tot miracula diuinæ maiestatis: nunc per beneficentiā, nunc per iustitiā, quæ figurarent futura sub Iesu diuinæ corporationis ineffabilia illa mysteria. Profecto, vel infans adduci eò non poteris, vt sine ratione fieri quicquam suspiceris in rebus humanis, propterea q; nō à Deo optimo sapiente, sed vel à demone malo cum Manichæis, vel à corpore sideralis revolutiones necessitate cum Astrologis, vel à casu fortuito temeritate q; gubernari, cum non multis malè philosophantibus credas.

Sed & quoties fuscitati bella & cædes, & vrbium vastationes, & euersiones regnorum intelliges, non mixturam duorum radiorum, aut interpositum naturali cursu suo lumen inter Solem & Lunam, cum præstigiato-ribus istis causam cogitabis, sed consilium Dei, vel punientis malos, vel exercentis bonos. Vnde ille dictus Dei flagellum, & alter satis proximus sæculo nostro, non hominum esse se dixit, sed iram Dei orbis q; vastitatem. Sapiens ille Persarum apud Herodotum qui discumbente apud sœm conuiuio Thebano, cui futuram suæ gentis cladem, nescio qua præsentione sibi præcongnitam referauit, rectè locutus est. Nam cū suaderet Thebanus, vt idem imperatori exercitus denunciaret, dehortareturq; ab incepto, cuius esset futurus exitus tam infelix, respondit: id homini esse inuitabile, quod fieri Deus ordinauerit. Quare nec suis verbis, si scilicet imperatorem admoneret, fidem futuram, quādo ita Deo decretum esset, proindeq; se etiam Martonium (ita erat principii nomen) sequi alligatos necessitate, placet q; quod necessitatem non astrologum, sed diuini consilij dixit, quā & fatum si quis vocet rectius, inquit Augustinus, sentiet quā loquatur.

Est autem hoc fati nomē quantum ex veterum colligi monumentis potest in quadruplicem significationem acceptum, vt fatum vel ipsa natura sit, vel causarum series ordo q; nexu necessariū cuncta producēs: vel siderum constitutio, cū quid aut nascitur, aut cōcipitur, aut inchoatur: vel diuini cōsilij executio certa inuitabilis q; successus. In primam significationem accipitur ab Alexandro, ex Aphrodisiæ de in libro de Fato ad principes Seuerum & Antonium: ira enim fata esse concedit, vt fatum ipsa natura sit, quæ principium, aliud est ab electione: quare fato ignis calefacit, aqua humida est, Sol illuminat, sed & cū quis dissoluto corporis temperamento moritur, fato moritur. Si verò vel ex equo præcipitur, vel gladijs occiditur, fato non moritur: in quem modum de Didone Virgilius mortem sibi per vim præparare dicat: *Sed quia nec fato debita nec morte peribat.* Astrologi verò id maximè genus mortis in fatum reiecessunt: Sic Demosthenes. Erira quidem fatum nemo esse negauerit, sicuti nec naturam. Quo pacto & Aristoteles quinto libro physicæ auscultationis fatales dixit generationes, hoc est, quæ secundum naturam sunt. Nec dubium, cū sic fatum intelligamus, multa fieri præter fatum, sicuti & multa sunt præter naturam, vel casu, vel electione nostra, vel (vt inquit eodem loco Alexander ipse Aphrodisæus) consilio Deorum.

Qui verò secundam inuenerunt opinionem, cogitauerunt in ipsa natura nihil nō fieri necessariò, si quis omnes simul causas complecteretur. Nam qui multa fieri dicunt extra necessitatem, hoc ita defendunt in naturalibus rebus & arbitrarijs. In naturalibus, quia non omne quod fit naturaliter, necessariò fit, cū naturæ opus impediri possit in arbitrarijs, quia electio nostra, & arbitrium liberum est. Illi contra sic instant: In naturalibus quidē si quid impeditur, necessariò impediri, quia & illud impedimentum à naturali causa est, quæ tandem ad supremam naturam, hoc est, coelum redigatur: Ea verò necessariò agit, sed falluntur: nam vt impedimento quidem fuerit causa naturalis, fuit etiam quæ & ipsa potuit, & non esse & impediri cū agebat, quare contingens illud impedimentum non necessariò fuit. Et si de illo tursus impedi-

to nos vrgeas, futurum scilicet causam naturalem, quæ & ipsa sicuti naturaliter, ita necessariò aut impeditur. Respondeo, te si mundum credis æternum, aut in infinitum progressurum à causa contingente in cōtingentem causam, inter quas ordo sit semper accidentalis, nec vnquam ad vnā causam primam necessariam peruenturū, vnde sequentibus necessitas inuehatur, cū nulla sit talis intra naturales, quando nec cœlestis cuius operibus, & materia concurrentes inferiores causæ faciliè obstant. Si verò de mundi creatione, cum theologia veritate confotis, deuenies per importunum illum regressum, ad primam rerum contingentem insituzionem: vnde tollatur necessitas, non confirmabitur electionibus nostris, multò iuratio nabilius inferri necessitatem, quoniam voluntas nihil eligat, non præinducatur à ratione, nec in nostra sit manu, ita velle iudicare, sed falsis nituntur assumptionibus, vt ab alijs alias, & à nobis alibi declarabitur.

Nam peculiare hæc seorsum tractatus exigunt, nec magno pere pertinent ad confutandos Astrologos, quorum illa tertia est acceptio fati toto opere confutanda, differens à prima opinione, quòd naturam ipsam cœlestem non solum naturalium, sed & fortuitarum, vt vidimus, rerum originem facit, maleq; de causis inferioribus, in hac parte maxime sentit, pessimè de cœlestibus, quando licet natura cœlum sit, constellationes tamen illæ quas fingunt ex siderum positura, per loca, signa, domos, aliaq; id genus, causæ naturales non sunt, sed fictitiæ: nec ex vno illo momento initiali dependet operatio cœlestium, nec ad ea quæ propria sunt inferiorum causarum referuntur, vt iam declarauimus, & sequentia magis declarabunt.

Restat quarta fati significatio theologica, sicut illa prima physica magis, sed vtraq; vera, vt pendentem à Diuino consilio seriem ordinemq; causarum notet, sub quo nihil nostra libertas periclitetur, cū simus, & nos inter has causas, nec in hac chorea fieri patiamur tantum, sed agamus, siue igitur Dei præuidentiam, siue prouidentiam, hoc est, siue mentem illius omnia præcognoscentem, siue voluntatem ex suo placio omnia disponentem atendas, nullum sit præiudicium liberis actionibus nostris. Nam si præuidentiam, cur non liberè facio quod præuidit Deus me facturum? nam si erit quod ille præuidit, utiq; liberè faciam, quod liberè me facturum ille præuidit. Sed & quia erit quod noluit, voluit aurem me esse liberum, liberè agam quicquid agam, nisi ipse mihi meam libertatem ademerit, & certè nō solum præcognoui Deus voluntates nostras, sed & præordinauit, nec cū id Gregorius Nifenus, Damascenusq; negaret, videntur aliter negare quàm vt admoneant. Cætera quidem per voluntatem Diuinam, electiones nostras, per illam cum nostra etiam voluntate disposita tamen vt non modò cogitationum nostrarum euentus, sed & ipsæ cogitationes, ipsa consilia, ipsa proposita, nec regum tantum, vt scriptum est, sed omnium corda in manu Dei sunt, qui solus omnia moderatur, nunc in his quæ nec ad vitium atinent, nec ad virtutem, inclinans voluntatem quòd librum illi. Si sic decreti alicuius sui exigat absolutio, nunc virtutes in nobis, sed & nobiscum inchoans & perficiens inchoatas, nunc à virtutibus ad vitium motos, permutans ad iustitiam, vel admouens vitæ prædaggi pro misericordia, vel comminuens quasi hallucinatus pro iustitia, omnia semper, aut bona, aut occasiones certè faciens bonorum. Tanta de fato, de prouidentia, & humanarum rerum gubernatione dixerimus, cū per se cognitu vtilia, tum ad conuellendam Astrologicam vanitatem necessaria, vt cū quid fieri contingere quæ videmus, quod aut maius videatur aut ordinatius, quàm vt in casum hominū referatur, nō vim ibi corporalium radiorum, sed Diuini consilij angelicq; ministerij, cum humana liberare curam potestatemq; intelligamus.

Liquet autè ex his quæ diximus, & quo pacto tum præuideri futura, tum præcaueri, cū sint mala, possint à nobis. Nam si fortuito tantum fierent res humanæ, nulla præsenso futurorum esse posset. Cū autem humano Diuinoq; consilio fiant, potest humana ratio de illis nonnihil coniectare, soli verò numine afflati præuideri certissimè, quod Prophetarum prædictiones oraculaque confirmant, proximi licet longissimo intervallo prophetis prudentes sint. Vnde illud Euripidis: Qui bene coniectaueris, is vates optimus esto. Scilicet in procurando felici rerum successu, infortunij quæ vitandis illud potissimum est, Deum sibi conciliare propitium, animi puritate, pijs operibus, votisque sanctissimis, post hoc ipse sibi homo consulat sua prudentia:

nam licet in plerisque rebus multum fortuna possit, plurimum imò totam in omnibus dispositio certe diuinæ voluntatis, ipsam tamen rectam viuendi rationem magnum in his habere momentum necesse est, nisi frustra collatum hoc nobis munus à Deo dicamus. Quare rectè dixit ille, nullum abesse numen si sit prudentia, sed nos facere fortunam Deam cœloq; locare. Propterea Plato in epistola ad Syracusanos, cum Homericus illius dicti meminisset: *Dij mentem abstulerunt, quia homines potius adiecti ipsi mentem abstulerunt*, quod Euripidis ille sententia confirmat, qui sortem animæ filiam esse dixit. Prudenter igitur vitam instituentes ratione naturali, tum quia religione diuinam nobis beneuolentiam parantes, vitemus omnem superstitiosam vanitatem, alioquin qui vel futura præuidere, vel cum sint mala præcauere per Astrologicas sperauerit obseruationes, audiet Esaiam sibi dicentem: *Veniet super te malum & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare.*

CAP. V.

NEC PRAETERITA NEC QUAE AD ALIOS
attinent, posse ex aliqua constellatione
præuideri.

Vod si habeant fortè de fortuitis rebus aliquid quod respondeant. Quamquam habere nihil possunt, aut verum, aut verisimile: De his quæ genituræ horam antecedunt, quæso quid respondebunt? hoc est, quoniam pacto putabunt efficientem causam suis effectibus esse posteriorem? Quid de his item quæ non solum priora, sed etiam aliena, idèq; suas causas non huius genituræ constellatione, sed aliibi possidentia, vt cum ex hora qua filius nascitur de parentum, auctorumq; & fratrum natu maiorum naturis fortunisq; pronunciant. Hæc enim & priora illa sunt constellatione, & ab ea itidem aliena, vt quæ à præteritis iam diu proprijs constellationibus, sui habeant fati ordinem, & dependentiam (si quod scilicet esse fatum à cœlo existimemus) in eo item qui nascitur quomodo illud efficit natalitia constellatio, quod multis ille diebus ante diem natalem accepit. Prædicunt enim ex themate genituræ, mas ne an foemina sit qui nascitur, mancus an integer, pulcher an deformis, de quæ alijs huiusmodi corporis conditionibus, de quibus omni- bus iacta alea erat priusquam è matris (vt ait Lucilius) vulua infans committeretur. Horum omnium prædictionem qua sibi ratione Astrologi vendicant: sed nec effectus causa posterior, nec præuidenter ex cœlo aliter quæ inde præuidentur, quam quo pacto effectus ex causa præcognoscitur. Haly Auenrodam apotelesmaticos Ptolemæi libros enarrans, quasi nostram hanc soluens quæstionem, ostendere voluit quoniam pacto, ex fratris fratrum, ex filiorum genituris parentum fata præuiderentur. Non quoties, inquit, mulier congregitur viro, toties concipit, sed tunc solum cum ea incidit hora, cuius constellatio cum parentum constellatione concordet: & quoniam quæ cum alio pariter conueniunt, inter se quoq; conuenire necesse est: si conueniunt cum parentum constellationibus filiorum omnium genituræ, erunt ipsæ quoque inter se concordēs: quare & mutuo etiam sua inuicem fata significabunt, sic ex fratris fratru, ex filij genitura parentum naturæ fortunæq; demonstrantur.

Ego verò in hac Astrologica subtilitate nescio quid primò coarguam vel irrideam. Non concipit, inquit, mulier, nisi qua hora sideram positio cum parentum sideribus conuenit. Non igitur ex ea hora qua nascitur, sed qua concipitur puer parentum, debent facta præuideri. Sed & cum alio item cœlo patër, alio genitrix nata sit eius qui concipitur, quomodo vna poterit constellatio tam diuersis constellationibus respondere? aut si hoc fieri posse putent aliqua siderum diuersitate, quomodo tot filiorum themata thematis patris, matrisque simul respondebunt? Cum ab iisdem sideribus, ab iisdem cœli regionibus peti in omnibus debeat parentum significatio. A quarto & decimo cœli loco fors patris & matris ab illis inuestigatur, à Sole, item Saturno, Venere, & Luna. Horum dispositio in thematis geniturarum varia ferè semper & multiplex pro varietate filiorum, tu istam omnem varietatem putas posse non variare à constellationibus genitoru, quasi possit ab alio nõ dissentire, quod à seipso prius dissenit: aut non sit futurum, vt idem pater necessariò & fortunatus sit & infortunatus,

natus, quoniam eius scilicet alter filius quartum habeat locū felicibus radijs illustratum, alter verò infelicibus obsessum. Quòd vt vitaret vulgus Astrologorum soliti dicere, non ab omnium filiorum genituris, sed ab eius qui esset maximus natu parentis fata præulderi. Sed admiror statim eis illud perfugium, de fratrum genituris, quas ostendebant idcirco inter se conuenire, quòd cum genitorum constellationibus omnes pariter consonarent.

Sed quid oportet rem operosius confutare euidentissimè friuolam? Qua enim ratione defenditur? non concipere mulierem nisi qui tunc concipitur, ea sit deinde hora nasciturus, cuius constellatio eiusmodi sit futura quæ parentum eius qui nascitur, sortem atq; naturā Astrologo possit significare, scilicet illis cœlum & tota natura deseruit: nec potest aliquid fieri in vniuerso, nisi eo fiat modo per quem possit de eo Astrologus diuinare. Præterea illud quomodo soluunt in quo erat tota vis nostræ argumentationis, non posse effici ab hora qua infans nascitur, quòd infrā tribus, in parentibus dudum antè præcessit. Nam eorum opinionem qui non effici hac re, sed significari tantum ab astris dixerunt, postea coarguimus. Nunc a duersus eos disputamus, qui eorum quæ cœlitis prædicuntur, causam esse cœlum opinantur, quòd & Ptolem. & principes omnes istius artis opinati sunt.

CAP. VI.

FUTURA MULTO POST TEMPORE A PRÆSENTI constellatione effici non posse.

Quid quòd non solùm præterita, sed si rectè consideremus, nec quæ multo post tempore sunt futura, effici possunt à præsentī cōstellatione, quod est tamē familiare frequentissimumq; in Astrologorum prædictionibus. Vbi enim nō illud legitur apud eos, Planetam orientalem in prima vitæ parte præstare quod pollicetur, occidentalem in postrema, qui horoscopus occupauerit, vel horoscopi fuerit dominator, citò dare quæ sua sunt: paulò post cū qui decimū loci iura possideat, qui occidenti vel affuerit, vel præfuerit serò, seriùs qui imo cœlo fuerit collo catus, atq; alia hoc genus innumera. Hoc deniq; attestantia, non fieri à cōstellationibus quòd sunt facturæ, cū ipsæ sunt constellationes, sed multis potiùs annis postquàm fuerunt: huius verò mirandī exemplum in nulla virtute, vel actione naturali, qualem esse cœlestem consentitur, apparet, vt scilicet tunc efficax magis existimetur cū non est, quàm cū est: non remanet autem cœlestis influxus in corpore instar medicinæ. Sed respondebunt fortasse, etiam si præterit ille siderum positus, durare tamen virtutem inde nobis infusam, quæ suo tempore pro natura agentis materiæq; habilitate, suos tandem effectus in lucem sit æditura. Ego verò quod attinet ad naturam agentis, obijcio illis quod priùs obijciebam: Variari quidem pro agentium conditione, variâq; virtute effectus quoq; naturam, & conditionem: sed hoc esse omnibus causis pariter commune, vt quòd sint effecturæ, tunc magis efficiant quando sunt, quàm cū multo iam tempore desierunt.

Quòd spectat ad materiâ, si fortè dicant, non statim fieri regem & philosophū cum qui nascitur, licet cœlo id promittente, quia ætas repugnat, poterit videri non absurdum esse quod dicitur, sed cū ætas eorū munerū capax est, quæ natalitiæ stellæ pollicebantur, cur tamen non sit, cuius & causa sufficiens iam præcessit, & materia habilis idoneaq; præstò est. Sed aut cessare aiunt effectum rotæ annis, quos signorum partibus à tali loco Planeta distabat: aut quia talem in themate cœli locum obtinuit, nisi serò præstare sua beneficia suis nō posse, hoc rationalis potiùs naturæ, pro electione arbitrioq; sua munera, quo voluerit tēpore dispensantis, naturalis causæ nec est, nec esse potest. Prætere a si ex se quidem daret statim cœlum quod promittit, sed materiæ dispositio est in mora, non erit Astrologi enentus tempora præcognoscere qui cœlū considerat, sed eius potiùs qui materiæ statum conditionemque cognoscit, vt quid futurum sit, ab Astrologo audiat, quādo futurum Astrologo ipse demonstrat. Quod item respondebant seruari vim à cœlo deriuatam prætereunte constellatione, scire ab eis velim, vbi nam conseruetur? vtrique aut in materia, aut in causis inferioribus & secundarijs, quorum siue vtrunq; siue alterum eis placet, sciât nec in æflu suentis refluentisq;

fluentisq; materiæ, nec in tam varia atque mutabili particularium causarum multitudine, virtutem cœlestem posse eandem & stabilem tam diuturno tempore permanere.

CAP. VII.

DE AVSPICATIONIBVS QVAS ELECTIO-

*nes dicunt, quàm vana & impossibili sit Astro-
logorum sententia.*

Libet item ab eis sciscitari de ea parte qua maximè utilis vitæ putatur Astrologia, quæ est de auspicationibus, vulgò electiones vocant. hoc est, quoniam pacto à cœlo fieri intelligant, ut quod hac quidem hora aggredimur, faciendum feliciter, quòd vero alia infelicitè fiat à nobis. Nam ut facillè omnia hæc dicuntur, & habet in prima fronte speciem probabilitatis, ita cum diligentius examinantur vana impossibiliaq; deprehenduntur. Si quis (inquiunt) iter sub tali cœli constellatione capeſſat, commodam habebit peregrinationem, à rege benignè excipietur, rem suam familiarem adaugebit. Contrà, si alia hora equum ascendat, aut descendat in nauim, difficilia itinera, periculosam nauigationem experietur, nec efficiet tandem cuius rei gratia iter nauigationemve suscepit. Hæc omnia fateor me non perspicere, quoniam pacto fiant à cœlo, doceant ipsi me si possunt. Esto, Iupiter de nona cœli regione radios suos in terram iaculetur, felicem dicent constellationem pro itinere capeſſendo. Quæto ego ex eis defluxus iste afflatusq; fortunatus, homines ne ipsos affleratque afficiat iter arrepturos, an ipsam potius iter agentium hominum operationem, hoc est, vel equi ascensum, vel è domo egressionem, vel huius aliquid eorum quæ sunt necessariò itineris inchoamenta. Si primum respondeant, afflatus buntur illi, etiam si tunc primum iter non accipiant sideris beneficio, quoties arripendi itineris illis fuerit propositum, præsertim cum ex eorum sententia non præſtet constellationis quod pollicetur, tunc maximè quando est, sed longo etiam post lapsum temporis interuallo. Si secundum multa certè delirare cogentur ut positionem tueantur, dum nobis exponunt quo pacto louia illa equi ascensio, & mollem pedibus viam subſternat, & latrones abigat ex itinere, & nubibus pulsas placatum efficiat diffuso humine cœlum. Nec parùm item illis negocij in retinendo illo defluxu, dum multorum fortè dierum iter planè conficiatur, cum non parua iure suspicio habenda sit, neque in illo equum ascendente virtus cœlo descendit, reciproca ratione cum de equo ille descendere, illa in cœlum rursus ascendat, & nouo ille viator Ioue semper indigeat, cum erit elequus insiliendus. Nam somniare vim aliquam primordiale nūquam consistentem, nullibi radicatam, quæ totum tibi iter molliter beateq; conficiat, hominum est in somnis etiam delirantium, qui quod loquuntur, nihil perpendentes, fūtilem dant & sine mente sonum.

Videamus rursus eosdem ne scrupulos incidant in his rebus quæ sunt opera potiùs nostra quàm operationes. Sententia est Ptolemæi, si in vrbs constitutione Mars cœli medium obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros. Exponat nobis Ptolemæus, vbi nam sanguinolenta ista Martis radiatio recipiatur, quæ tot deinceps principes, sit successu temporum gladio necatura? Si suscipi eam velit in principe qui tunc vrbs ædificat, rogabo quo pacto iacti illi defossi q; in terram iussu principis lapides, vrbs scilicet fundamenta, cœlestes radios aliorum vergentes in principem istum ſectant atque deriuant: Quo pacto in eius pasteros regniq; successores hæreditario quasi iure deueniat, noxia ista virtus, cuius & susceptaculum perijt, & origo præterijt. Sanè quid possit sine rubore interrogantibus ita nobis respondere, equidem non perspicio. Dicer igitur fortè non in principe ipso vrbs institutore, sed in ipsa potius vrbe, in ipsis primis lapidibus super quos erigenda est, pestilentiam illam recipi, Martis pestifero quasi quodam afflatu, omnes eius vrbs principes afflaturam. Bellum vtrique inuentum Moſaicò etiam testimonio confirmandum, qui leproſæ nobis domus expiationem prophetica olim inspiratione monstrauit. Sed vereor ne congesta desuper humus, proximisq; lapidibus inculcata, nephritim illam Martiam non prohibeat, aut si omnino exhalet, non egenos potiùs & pauperes pestilentia magis

H opportu-

opportunos inuadat, quàm principem ipsum ciuitatis. Qui in suburbana aliqua villa fortè habitauerit, credo gladio non peribit, præsertim si pluribus passuum millibus ea distat ab vrbe, quàm vt Martius ille vapor, calce, ruderibus, interrimentis, interitum vndiq; suffocatus, integer illuc possit, efficaxq; peruenire. Sed hæc philosophis periclitabitur gloria Platonis, Academiz & Aristotelis, qui in suis de Republica libris, vbi de condenda regendaq; feliciter vrbe, ac ciuitate tam multa præceperunt, de tam vtili, tam obseruandaq; cautione nihil nobis scriptum reliquerunt. Quæ omnia si non periculum, seridè pensitemus, videbimus iure Haly interpretem Ptolemæi, quanquam summum Astrologum partem tamen hanc Astrologiæ, quæ est de electionibus, friuolam inefficacemq; existimasse.

C. A. P. VIII.

ASTROLOGOS MENTEM NOSTRAM COELO

subijcere, quanquam vt sunt astuti, id dissimulare conentur.

Astenus demonstratum est nullam ex corporalibus rebus & temporarijs, quarum maximè ius habere cælum putatur, dependere à cælo, quo scilicet modo Astrologi opinantur. Nam neque ea quæ sunt fortuita, nec quæ ad alios attinent, nec quæ aut præterita sunt, aut futura, longo pòst tempore, tum eorum maximam partem, quæ vt fiant feliciter, à certis horarum obseruationibus auspiciantur. Quæ si non ita efficit cælum, vt è cælo præuideantur, quantò illa minus quæ sunt incorporea, de quibus tamè pronuntiare Astrologica superstitio nihil erubescit. Continentur enim hoc genere morum, ingeniorumq; diuersitates, & quæcunq; animi nostri opera & proprietates: continentur quæ ad dæmones, ad mentes superiores, ad Deum, ad efficaciam supplicationum, ad arcana conscientiz, ad statum futuræ vitæ, atque hoc genus alia pertinent: de quibus omnibus mille dogmata prædicendi nugiuendum hoc hominum genus arrogantissima temeritate diuulgat. Et quidem à moribus exordirer, quos alios atque alios esse in hominibus putant, pro varietate natalis constellationis. Sed solent, cùm hic vrg. ntur, dissimulare quod sentiunt, & de arbitrij libertate multa funditantes, cauendum præcipere, ne cogipuremus à stellis nostram libertatem, à quibus solùm propensionem inuitamentumque aliquod habeamus, quod vel se qui vel declinare nostræ sit electionis. Detegam igitur primùm fraudem huius defensionis, plurima afferens dogmata ipsorum ex quibus pateat mentem ipsam eos cælo subijcere, etiam vbi à corpore non dependet. Postea nec morum ingeniorumq; diuersitatem eo etiam quo dicunt modo, in celestes causas referri posse declarabimus. Ergo si non aliter putant humani animi differentias esse de siderum habitu & positione, quàm vt affecto aliter atque aliter corpore, animi etiam operatio non nihil immutetur, quomodo ex Marte in nona cæli regione feliciter constituto, tantùm præstari nobis posse contendunt, vt ab obsessis corporibus sola præsentia dæmones expellamus? Quòd non animi solùm est ad corpus inclinantis, sed sic viuents in corpore, vt Deo plenus, & mentis habitans penetrat, in corpore viuere se non sentiat. Quomodo item ex parte Solis, de arcanis conscientiz eius qui nascitur erga deos & homines, iudicatuos se præsumunt? quibus in manu animi & nostra magis libertate, nihil positum esse, nec ita, vt angelicæ pateant cognitioni, nec potestati subijciantur. Denique si societas corporis cælo animam sociat, quomodo de statu eius cùm extra corpus est posita, de cælesti constellatione pronunciant? Vulgatum enim apud illos duos esse planetas auctores felicitatis, Venerem, & Iouem, sed diuersis officijs, vt Venus præsentis vitæ felicitatem largiatur, Iupiter futuræ. Marernus postquàm multa ex his commemorauit quæ à Saturno præstantur in Leone constituto, tum ita subiungit: Sed cùm hæc omnia fuerint assecuti, longæui morientur, & anima eorum ad cælum Dijs applicata transibit. Saturnus enim in Leone positus animas eorum qui sic se habuerint in terra, innumeris angustijs liberatas ad cælum, & ad originis suæ primordia reuocat. Hæc ille.

Vnde non id solum intelligi volo, quàm ad impietatis vsque suspicionem Astrologica

gica ista superstitio se diffundat, sed quanta scriptoribus huius artis fides adhiberi potest, quasi nisi experta usuq; comprobata literis mandauerint, quos proculdubio scimus cum scribebant experientum non habuisse vite futuræ. Nam si à suis confectaneis vita fundis hæc fortè intellexerunt, potiùs quæ ad inferos quàm quæ ad superos mitteret confectatio, poterant intelligere. Quamquam enim putant se certa hora supplicantes à Deo impetrare posse quod volunt, non tamen faciliè credam, nisi dogma mutauerint, æternam se ab eo felicitatem impetraturos, & certè putant illi quod diximus. Scribit enim fabulosissimus ille Albumasar, qui Luna Ioui coniuncta cum capite draconis Deo supplicauerit, impetraturum à Deo quicquid petierit. Erunt adhuc philosophi, erunt theologi quibus hæc placeant, putentq; se, & quos sequuntur Astrologos, satis adducitelligere quid sit Deus, quid sit oratio: Quæ mihi infania hoc loci non tam est confutanda quàm execranda, cum ex his quæ de oratione aduersus impios alibi disputauimus, satis sit confutata. At Petrus Apponensis enius ego scripta quoties lego, toties illud Heracliti venit in mētem, *πλουσιότητα γένει ἐν Φίει*, ipse, inquam, scribit, illa se bora de qua dicebamus, à Deo scientiam petiisse, & post eam diem in ea magnoperè promouisse. Mihi quantum nouus hic Salomon in ea promouerit meum non vacat, credo certè quicquid promouit, non plus eo esse quod humanis passibus confici possit. Sed utcunq; sese res habeat, consulerem Petros isti, ut rotum quod profecit, suæ potius industriæ ingenioq; acceptū referret, quàm Ioui illi suæ supplicationi, sed ne pertinaciter illud defendat, cogantur bona iudicia negare eum potiùs quicquam in bonis literis profecisse, ut quàm ut rām vanæ superstitiōni aliquando assentiant. Consulerem item in communē Astrologis omnibus, ut postquam illis lupirer ita fauens est, tantum sibi vna felicitis horæ supplicatione, diuitiarum opumq; cōpararent, ut nostris posthac pecunijs nihil indigentes, desinerent aliquando mentes imperitorū tot quotidie mendacijs, emūgendæ pecuniæ gratiā ludificare.

CAP. IX.

MORES HOMINVM À COELO

non fieri.

Videamus de moribus, an recta ratione possit defendi, esse horum quoque aliquo modo causam in cœlo. Fortè enim si nec vim pati cœli partem animi rationale, nec cogi nostram libertatem existimemus. Nihil erit præterea cur aut philosophia aut pieras neget, varia hominum studia, multiplices ingeniorum proprietates, à diuersis stellarum afflatibus prouenire, cum id etiam faciat habitus corporis, salua animi dignitate & libertate electionis. Verum fallitur longè qui ita putat: nam ipsam & solam partem sensualem ita affici à Sole, ut ad flagitium aliquid habeat propensionem, & rationi contrarium, & pietate magnoperè est aduersum. Quæcunq; enim à causis naturalibus fiunt, his præsertim quæ sibi à conditore naturæ præscripras leges seruant immutabiliter, tam in autem re naturæ sic instituētis, quàm in naturam ipsam sunt referenda, quacunq; author vel virtute vel proprietate sidera prædita sunt, & philosophorum & theologorum consensu, Indidit illis naturæ principium Deus. Deum optimum & sapientissimum vix negant insipientes, quæ veto hæc aut bonitas aut sapientia potentissima, cœli manu hominem, quamquam liberum, infirmum tamen, flectere ad eam partem, ad quam minimè eum velis declinare. Tum optimos seruos malorum facere auctores & ministros, ut cum ipsi regis iussa nunquam transgrediantur, ipsi tamen maxime sint, qui alios ad transgressionem inuolunt & impellant. Postremò qui hic ordo naturæ, qui consensus, quæ sapientia institutio, ut quæ ratio naturæ fieri nollat, ab his tamè ut fiant, sedulo procuratur, quæ sunt partes naturæ magnæ, potentes, oprime, principales. Præterea non facit qui peccat aliquid, imò deficit, quare qui inuitat ad peccatum, ad deficientem inuitat, quod non conuenit causis superioribus efficientibus semper, deficientibus verò nūquam. Absurdissimum igitur dogma Astrologorum putantium habere nos ab hac quidem siderum positione, inclinationem ad furta, ab alia ad incestus, ad fraudes, ad homicidia, cum tota naturæ præsertim superior diuinæ menti proximè innata, naturalis & diuinæ legis obseruationi possit fortè fauere, obesse & aduersari nullo modo possit. Cō-

peſcantigitur os profanum, nec Venerem dicant Marti copulatâ ad adulteria nos vocare, aut eodẽ in ſignis maribus collocaros ad maſculorum nepharios concubitus excitare, Martem cœli nona partẽ occupantem facere irreligioſos, atq; alias omnino cõſtellationes ad alia nos irritare flagitia. Imputet ſibi nõ cœlo ſua delicta, nec ſœculentæ materiæ, & iniqui animi ſordes à puriſſimis putent naturæ fontibus emanare.

Verũ ſolui fortẽ iſta obiectione poterit, ſi (quod quidam putant) dixerimus, eſſe omnium ſiderum vires bonas & ſalutares, ſed cùm in nobis ſuſcipiuntur materiæ vitio degenerare, & qui benefici erant aſſatus, euadere interdum noxios, atque maleficos. Sic à Marte quidem præſtari animi fortitudinem & Herculeam efficaciam, ſed aut vitio corporis in quo nimium rubra bilis exaſtuet, aut culpa animi abutentis munere cœleſti, ſecti quandoque imperus illos ad eruditatem & iniuſticiam. Sic à Saturno altitudinem mentis, profunditatem conſilij, inueſtigationem rerum obſtruſarum, amorem contemplationis inſundi: eadem tamen omnia quia torpidum inueniant ſuſceptaculum, vel arbitrij culpa eius in quo recipitur doſoſum facere animam, ſordidum, inculrum, ſuperſtitioſum, & aduſque lymphationis periculum imaginofum. Sic à Venere fieri nos propenſos ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamq; ciuilem, abuti nos iſto inſtinctu ad nequitiam, ad luxum, ad improbitatem. In citari à Sole nos ad magnanimitatem, abuti impetu iſto nos ad ambitionem, atque ita de reliquis.

Verumenimuerò dicit hæc aliquis potius Aſtrogia defenſor, quàm Aſtrogus. Eſt enim inter proloquia Aſtrogorum illud omnium primum, maximeq; confeſſum, eſſe alios Planetas bonos, alios malos. Quod ſi eſſent vera quæ dicebantur, & omnes pariter boni ſua natura, & omnes mali eadem ratione dicerentur. Cùm nullus ſit aſſatus adeo ſalutaris, quem & materia & condicio ſuſcipientis, inſicere, immutare, inturbare, non poſſit. Quod ſi & ipſi nullum eſſe volunt Planetam adeo malum, à quo non magna bona, nullum adeo bonum, à quo non magna etiam mala poſſint prouenire. Hanc tamen efficiendi diuerſitatem non ad materiam & radij reſerunt ſuſceptaculum, ſed ad varium ſideris eiufdem in cœlo habitum & poſitionem. Quare dicunt Saturnum ſi propriam domum, propriam altitudinem, proprios fines, tenuerit, ſi bonis radiationibus commiſcebitur, ſi diurna fuerit genitura, contemplatores facere, pios, ſapientes. At verò ſi minus commodo receptaculo ſuſcipiatur, in malam hanc degenerare conditione dicunt eundem ipſum planetam, ſi malè collocatus, ſi coniunctus Marti, ſi malis ad Solem ſchematicis, demoniacos facere, ſordidos, inuidos, & mendaces: neque vnquam eum ita in cœlo habens ſe, ſit Saturnus boni quicquam ab eo expectari poſſe contendunt. Quare qui ita Aſtrogiam defendit, ignorat planè quod defendit. Quòd enim diximus de Saturno, dictum de omnibus intelligatur. Nam & Martem non feliciter diſpoſitum dicere ſolent, ad ambitionem, ad impotentiam, tyrannidisq; libidinem exiimulare, non quoniam viralis eius qui naſcitur ſpiritus, plus nimio calcat vel frigefcat, proptereaq; bonum cœli ignem vel torpidum faciat vel edacem: ſed quia & Saturnus & Mars & Sol eũ ita in cœlo ſe habuerint, huiusmodi mala ex ſua natura & proprietate, naſcentibus influant, hoc eſt, quod Aſtrogologi ſcribunt & opinantur. Nec ſi quis hoc neget Aſtrogiam ſecius defendit, quàm qui ſpongia librum emendat, ſecum & dogma, vt declarauimus, & veritatem auferit omnis prædictionis, ſi & de cœleſtis influxus obſervatione non illa dependet, & cœleſtem influxum materiæ diſpoſitio non ſolùm minuit vel adaugere, verũ alium facit penitus & immutat.

C A P. X.

MALAS LEGES SICVTI NEC BONAS

cœlo non ſubijci.

In eorum opinio conſutatur, qui bonas quidẽ leges negant ſubijci cœlo, vtq; à diuina virtute depẽdeant: de malis verò id cõcedunt, cũ nihil habeat quod naturæ vires & facultatẽ excedat. At quantum obſtat in bonis erroris ſublimitas, ne corporeis cauſis ſubijciantur: tantũ obſtat in malis earũ improbitas, ne ad optimas cauſas Deoq; optimo obediſſimas reſerant. In vniuerſum vero

verò tam bonas quàm malas religiones à cœlo non dependere, ipsa satis experientia demonstratur. Alij enim religionum ortus & varietatem ad sidera referunt, vrbibus & provincijs suo quodam, vt ipsi credunt, iure dominantia. Alij ad magnas quas vocant coniunctiones Planetarum superiorum, Saturni præsertim atque Iouis, & hanc quidem sententiam sequuntur Arabes & Latini, vestigijs Arabum insistentes. Illis accessisse videtur Ptolemæus, qui (vt postea declarabimus) de magnis illis coniunctionibus nullam vaquam habuit mentionem: Sed libro secundo Apotelesmaron eos air ex Asiaticis qui ad orientem vergunt & meridiem colere Venerem & Saturnum, quoniam trigono subsint aride qualitatis, hoc est, Virgini, Tauro, & Capricorno, quibus ipse putat Saturnum, Veneremq; dominari. Rursus qui inter meridiem habitant & occasum, & Venerem atque Martem habere pro numinibus, quoniam humidæ triplicitati subijciantur, cui cum Marte, Mercurium & Venerem præficit.

Vtraq; verò sententia, ipsa, vt dicebamus, euidencia rel euentisq; refellitur. Nam si virtute magnæ alicuius coniunctionis religio aliqua nascitur, abolita ea virtute, abolita quoque illa religio debet. Nulla autem siderum est coniunctio, cuius virtus durare per tot annos fingatur, etiam ab Astrologis, quor annis & cultus idolorum, & Mosaisca religio, & Christiana etiam perdurârunt. Circiter quinq; annorum millia idolorum cultura mundus caligavit. Quenâm quæso coniunctio? qui maximi anni sideris alicuius? tot sibi annorum spacia vendicant? Mosaiscæ legis ritus & obseruantie apud Hebræos etiâ hodie vigent, & iam ter mille annis aut eò plus viguerunt. Quæ ista tam fortis, tam diuturna est constellatio? quæ extincto Imperio, religionem extingui tamen non permittit? Dabit causas horum theologus & veras, & suo dogmati consonas, de cœlo dare Astrologus nullas potest, vnde si ista deriuaretur variæ religionum, variari illas quotidie, atque immutari sæpius videremus. Quod & Astrologi ipsi putantes ex principijs suæ scientiæ id colligentes, præfiniunt terminos vnicuique religioni quos illi transgressæ ipsa rei euidencia aliunde se dependere quàm à sideribus demonstrârunt.

Iam illam Ptolemæi opinionem, quæ perinde, atque varijs locis gentibus varia sidera dominantur, ita varios etiam ritus religionum in locis existimar, longè magis ab ipsa experientia confutatur. Cùm & illis provincijs quæ inter orientem iacent, & meridiem, præsent eadem sidera quæ olim illis præsidebant, nec tamen vt olim ibi Venus Saturnusque eoluntur: cur enim hæc illis numina dominabantur, vtique vt ipse scribit Ptolem. quoniam terrena triplicitas quæ constat ex Tauro, Virgine, & Capricorno, regionibus illis præest, illi verò triplicitati Venus & Saturnus: ita enim ipse existimauit. At partitio hæc mundi & regionum, sub alijs atque alijs triplicitatibus distributarum perpetua est, non temporaria: quare eadem erit semper quæ aliquando fuit. Cur non igitur, ô Ptolemæe, eadem etiam in eisdem locis hodieque religio durat? Denique totam istam disputationem ita concludamus, Ptolemæum ipsum interrogantes: Si à varia siderum præfidentia apud alias gentes olim alia sidera colebantur, cuiusnam sideris vi ac potestate efficitur, vt nulla sidera hodie aliqua ferè totius mundi regione colantur?

CAP. XL

CORPOREAS DISPOSITIONES NON
effici à cœlo.

Væ omnia si sint satis confutata, restabit sola corporis dispositio, de qua pronunciare possit Astrologus, si de his talis tantum potest, quæ efficiuntur à cœlo. Sed nec istam efficere potest natalitia constellatio, cùm & corporis habitum & figuram quam secum gerit ex alio, prius habeat puer, quàm alium egrediat. Quare erit hæc quoque illis annumeranda de quibus quinto capite dicebamus, non posse prædici per natiuitatem qua vtuntur, quia ista præcedunt natiuitatem: quare potius per conceptionem vel seminis dispositionem. At semen tunc non fit. Ergo erit constellatio qua semen factum est potius spectanda, sed hoc postea. Si igitur præiudici corporis dispositio, prænnunciariq; poterit, ex hora conceptionis poterit vtiq; magis, quàm ex hora natiuitatis, ex qua nullo

H j modo

modo potest: sed an ex illa etiam possit, sequentibus libris examinabitur. Nunc illud demonstratur, errare Astrologos, qui breuiore corpore, an procreto, obæso, armarciento, firmo, an imbecillo, manco, an integro, legitimo, an monstroso, nascituris qui nascitur, ex genitura hora pronunciant. Has enim ille omnes conditiones longè prius adipiscitur, quàm formatus iam & absolutus ex matris utero in publicum emittatur. Quare sicuti non sunt ab ea constellatione, quàm dudum scilicet præcesserunt: ita nec prædici ex eius obseruatione à mathematico possunt. De conceptus tempore postea disputabimus, nunc illud scire lectorem volumus, putasse summus Astrologos, quæ ad corporis attinent temperaturam à proximis causis & celo inferioribus à Deo dependere, ut quemadmodum scribit Haly, veniam dari sibi postulauerint, si in prædicenda corporis dispositione exciderent à veritate.

Nos igitur totam de cœli efficientia disputationem ita colligamus. Si cœlum causa est vniuersalis, non esse ab eo rerum particularium varietatem & distinctionem: & si in eo quoque particularium proprietatum effectrices virtutes esse concedamus, non tamè huiusmodi quales de cœlo Astrologi vaticinantur: cùm neque fortuita in causas naturales, nec quæ sunt mala in optimos auctores, nec quæ à ratione cōsilioque proficiſcuntur, in principia naturali necessitate efficientia, nec in corpora incorporeos radios, nec quæ iam præterita, aut longo post tempore sunt futura in præsentem constellationem, nec quæ ad alios attinent, in nostram genituram referri nulla ratione posse videantur. Tum esse per absurdum & ab omni philosophia maximè alienum, quorum proprias causas videas, & manifestas & sufficientes apud nos in viribus corporum inferiorum, in animorum diuersitate, in affectu, consilio, occasione, consuetudine, in concursu ràm vario confluentium vndique rerum, atque causarum, eorum tamen originem querere in sideribus, quæ neque sibi, neque ut esse possit, aut rerum quæ sunt, aut cœli efficientis natura conditione patiantur. Hinc factum, ut omnes philosophi (quorum studium in perscrutandis rerum causis laborque versatur) cùm à medicina, aut mathematicis, ab omni arte atque scientia, rerum veras causas mutauerunt, astrologis tamen causas nusquam vtantur. Quod, ut Phauorinum, Carneadem, Posidonium, Timæum, Pythagoram prætermittam, ab ipso Aristotele à Platone, à Plotino, ab Auenroë, ab Auicenna à bonis vtriusque familiæ sectatoribus factum, inter initia operis declarauimus.

CAP. XII.

NON POSSE COELVM EIYS REI SIGNVM ESSE, CVM CAUSA NON SIT.

Verùm dicit aliquis fortè, etiam si concedatur non fieri à sideribus istas varietates euentuque rerum humanarum, non tamen statim id colligi, ut prædici ista de cœlo prædicique non possint. Quandoquidem quæ sidera minime faciunt, possunt tamen significare atque portendere. Sunt enim qui ita sunt opinati, non fieri scilicet, potestare cœlestium res inferiores, præterquam in re communis efficientiæ, sed cùm à proximis causis propriisque dependeant, indicari tamen à cœlo priusquam fiant. Atque per Planetarum transitum, stationem, recessum, futura cognosci, vt aues, seu præteruolando, seu stando, futura pennis, vel voce, significant nec scientes. At verò nec ipsa hoc vnaquam insignes Astrologi crediderunt, nec ut credamus ratio vlla consentit. Quod enim natura, non hominum instituto signum est alicuius rei, & corpus est, aut causa est rei quam significat, aut effectus, aut tam signum quàm id quod signatur, ab eadem causa proueniunt. Quod si quis putat addendum, quasi diuersum ab his quæ diximus, ut sit causæ necessariò inseparabiliterque connexum, is plurimum longèque fallitur, quoniam ista connexio, & concomitantia fieri alia ratione non potest, quàm quod vel causa id pariat prius ex se, quàm efficiat aliud: aut quod eam causam excitat ad agendum hoc quoque suscitatur simul, quod sic ut vtrumque ad communem causam referri concedimus.

Age igitur videamus quodnam magis ex his cœlo conueniat, si cœlo futura significantur. Cœlorum utique motus & dispositiones, effectus, non rerum inferiorum causas esse negant: restat ut cœli habitus & dispositio, & quod per eam creditur indicari,
ab ea

ab eadem causa dicantur provenire (quemadmodum iris portendit interdum serenitatem, non quia faciat serenitatem, sed quoniam iridis causa, causa etiam est serenitatis. At corporea causa nulla reputabitur quæ sit cælo superior, propterea quæ cæli inferiorum; simulque dispositiones efficiat. An reliqua erit causa incorporalis: forte enim dici posse videbitur, fieri euenta rerum humanarum ab ipsis divinis mentibus, celestia corpora resoluentibus, & dum fiunt ipso cæli quod movent habitu, & positione movent, quasi nutibus certis nobis indicari. Verum qui hæc dixerit, sanè proxima fabulis poetarum, incommo dum illud quo modo vitabit? fieri ea à divinis mentibus quæ homines ipsi sine flagitij culpa non faciunt, ut huc ad homicidia, illum ad adulteria, alium ad furtiva urgeant, & impellant. Mitto quàm omnis philosophia abominetur fieri res corporales ab incorporeis causis, corpora causa media non intercedente. Præterea nam alia, arque alia hora nascentes, diverso fato nascuntur? si non cæli positio quæ variat in horas, sed cæli author immobilis sui patet semper, suique similis, fati author & causa existimatur?

Postremo ut Thomas argumentatur: Cùm eiusdem causæ effectus, sese inuicem indicant ab eodem principio, eodem etiam modo proveniunt: cæli verò motus & inferiorum corporum, rerumque dispositio, non eodem modo est à causis superioribus, sed illæ immutabili ordine, & necessario, hæc ordine variabili, & quæ utraq; in partem cadat contingenter, pro natura scilicet rerum quæ moventur, quæ gubernantur, quam divina principia non mutant, sed conseruant, alioquin naturam non cogerent, sed destruerent. Non potest igitur cælum significare inferiora, nisi quatenus causa effectum indicat suum: quare qui causam quidem non esse videri ratione fatentur, signum tamen esse contendunt, hi vocem suam ignorant. Quod & Thomas Aquinas grauissimo vir iudicio, quiq; nihil solcat temere asseuerare in theologia summa asseueratè pronunciat. Posset hoc dici de cometis, de traiectionibus, deq; alijs hoc genus, quæ sunt in sublimi, ut excitata à stellis alicuius rei effectricibus, quod illorum causa factura est, non faciunt, sed significant. De stellis ipsis dici nullo modo potest, cum illis, ut dicebamus, nulla corporea causa superior inueniatur. Sed & qui ita opinantur fati necessitatem vel nolentes inducunt, quoniam si sint causæ sidera inferiorum, potest non effici quod illorum influxu fieri procuratur, vel obstante materia, vel causa particulari communem influxum alio deducente. Si verò sint signa, cùm ex natura ad significandum fuerint instituta, quàm eorum vera natura, tam erit eorū significatio vera. Alioquin cur instituta à Deo ad significandum? cuius opera perfecta, si fallunt, si mentiuntur? Quod si non mentiuntur, erit necessario quod futurum ab illis significatur. Denique si inter causas numerantur, non repugnat eorum conditioni in eo ordine esse canarum quæ impediri, mutari, superari, possint. Quæ si signa existimentur, inter mendacia haberi non possunt, ne aut fallax fuerit, aut ignorans, qui in cælesti volumine, futurorum notas, ut dicunt, literasque descripsit.

Postremo si non indicat cælum faciendum, sed quod non facit, indicat tamen, restat ut quod alia faciunt causæ, indicetur ab eo. Aut igitur quod omnes faciunt, aut quod vel aliquæ tantum: si quod aliquæ tantum, cur quæstio harum opera indicat, illarum non indicat? si quidem pariter omnes, nullæ erunt reliquæ causæ per quas, quod demonstrabatur, quò minus eueniat, possit impediri: necessario igitur fiet quod postendebatur. Hoc autem si dixerimus, nō modo veritari, ut alibi demonstrauius, sed ipsis etiam Astrologis aduersabimur, cùm & Aegyptij, & Ptolemæus, & celeberrimus quisque Astrologorum, fati necessitatem semper pernegauerit, quod in tractatu præcipue de questionibus sentire se declarant. Cùm non omnem questionem dicant esse legitimam, sed quæ ab imperu animi cælitis moto proficiscatur, quales cùm multas minimè esse concedant, quæ à ratione scilicet nostra consilioque nascantur, aperte fati necessitatem non admittere se declarant, sed & ea introducta omnis Astrologia utilis perit in eo præcipue colloca, ut præuisa mala cauere, bona confirmare, augereque possimus. Postremo si sint sidera, signa non causæ inferiorum, pars ea Astrologia, quæ vulgò dicitur de electionibus, extra controuersiam tollitur, cùm in illa fauor cælestis ad efficiendum, non signorum indicia ad curiositatem inue-

Rigentur.

*SIVE SIGNA SINT SIDERA. SIVE CAVSÆ,
partem causæ Astrologiæ quæ est de interrogatio-
nibus nullam esse.*

Vtramvis verò opinionem Astrologi magis probauerint, hoc est, siue sidera causæ inferiorum, siue signa tantum, non causas esse voluerint, necessario pars ea quæ de quæstionibus, quaq; maximè vtuntur, funditus auferetur. Est enim istius partis hoc fundamentum moueri animos nostros à cœlesti constellatione, saltem ex parte imaginaria: cumq; animus illinc ad desiderium sciendæ rei alicuius instigatur, tum si Astrologum consultat, ex ea quæ hora consultationis, cœli configuratio, portendi de re illa, quod sciscitator scire desiderabat: quare posse Astrologum de rebus omnibus de quibus quæstio fiat, interrogantibus vera respondere. Quæramus igitur nos ab eis qui omnem quæstionem possunt dissolvere, signane tantum inferiorum sidera sint, an sint etiam causæ, significantesq; faciendo: Si sint signa solummodo, nõ est igitur à sideribus impetus nostri desiderij, sed quem admodum alia, qui ex ea sunt opinione, proprijs aiunt fieri causis, licet in dicentur ab astris, sic motus quoque desiderij non cœlestem constellationem, sed vim ipsam imaginariam, nostram electionem, vim animi appetentem, & quæ de foris sensum animumq; lacessunt, pro origine causaq; sortientur. Si causas esse respondent significarique ex illis inferiora, sicuti ex causâ effectus demonstrantur, quoniam pacto descendendæ cœli constellationem quæ hora consultationis apparet, causam earum esse rerum de quibus Astrologum responderet interroganti. Quare cum pridem scire scire, aut quoniam nunquam fient, causam habere nullam oportet. Sanè Mars erit in occidente, qui responderi ab illis vera non permittet. Quod si impetrare possint ab eo, vt vel audire eis liceat vera. Respondebo ego etiam non quærentibus, de istis quæstionibus oppido perquam vera.

Visum fuit Astrologis parum gloriæ sibi, & qui magis vrgebat quæstus comparari, si de tempore tantum genituræ, vel anni conuersione, sua cuique fata pronunciarent: nam pro his quidem intelligendis, aut semel rota vita, aut singulis tantum annis adire eos fuit necesse. Cum tamen multa quotidie curiositas nostra scire desideraret, de quibus illi nihil poterant respondere: vnde & arti apud idiotas multum auctoritatis, & professoribus multum pecuniæ detrahebatur: hinc sibi, aut alijs saltem persuaserunt, posse se quicquid quæretetur ex hora quæstionis aperrè prævidere, modò qui interrogaret naturali impetum motus, non propria electione esset ad interrogandum: sic scilicet se ab omni falsitatis infamia pulchrè vendicantes. Nam si quod respondebant re ipsa refellebatur, non parum verus Astrologus, sed parum efficax quæstio fuisse dicebatur: si euentus responsa respondebant, quid iam obstat, cur non oracula in terris haberentur? His artibus & fallacijs nugiuendum hoc hominum genus ludificant imperitos, cum nihil possit à ratione dissonum magis vel dici vel cogitari, quàm quod de ista interrogandi fallacia excogitarunt. Nam vt illis concedam esse à cœlo desiderium illud meum sciendi de absente, gratia exempli. Quoniam pacto se habeat, quæ tandem ista consecutio, vt statim illud etiam sit vetum futurum, quæ hora desiderium hoc meum Astrologo explicauero, huiusmodi esse cœli constitutionem, quæ mihi statum absentis ostendat. Vnde hæc competentia, aut fœderatio, & nostri desiderij, & rei quam scire desideramus? Quod si forte respondeant vim eandem cœlestem quæ rem illam procul efficiat à nobis, vellicare simul animũ nostrum, quasiq; admonere rei quæ fiat.

Primo illud sequeretur, tunc solum ista incellere nos desideria cum res ipsa fuerit, & tamen de his quæ aut pridem facta, aut longo fient post tempore, aut quæ etiam nunquam fient, efficaces fieri putant posse interrogationes. Præterea id si dicamus non erit spectanda cœli constitutio qua hora Astrologum interrogamus, sed quo primum momento interrogandi cupiditas nos inuadit. Siquidem eadem similisve constellation est, quæ & parit euentum, & desiderium agnoscendi illius suscitatur nobis. Quod vtique si rationabiliter insaniendum, longè rationabilius diceretur, quàm quod dicunt Astrologi: obseruandum scilicet tempus sciscitationis, non quo

nos primùm sciscitandi cura sollicitauit. Tum quoniam vt dicebamus si qua inter hæc esse potest cognatio, siquis consensus, non aliter esse potest, quàm & rei quæ facta est, & desiderij nostri quæ quoquomodo ad eandem, aut similem constellationem referri posse videantur. Tum quòd hora qua Astrologum ipsi consulimus, variari potest, mille de causis quibus fiat vt seriùs aut citiùs Astrologum conueniamus, vt si eius domus remotior sit à nobis, si euntem in via quis remoretur, atque alia hoc genus temerè intercurrentia, quæ horam quæstionis proptereaq; cœli configurationem, de qua est responsurus, aliam atq; aliam faciunt. Sed hæc nihil curant Astrologi, quibus iamdiu familiare est, ea semper & dicere & sentire, quæ nullam habeant prorsus rationem & firmitatem.

CAP. XIII.

DIVINA MIRACULA À COELO NEC FIERI NEC

significari, sed miracula miraculâ, sicut naturalia naturalibus indicari.

Erùm vtinam hæc enus in sanirent, & non diuina etiam miracula, quæq; totius naturæ facultatem excedunt, naturalibus tamē corporum superiorum radijs, fieri existimarent. In hoc enim eos errore versari, suprà monstraui-
& quam olim Deus per Mosem populo Hebræotum, & quam postea Christus per Apostolos mundo promulgauit. Sic & illam sub Noë totius orbis eluuiōem, & quæ alia hoc genus diuina miracula sacra prodit historia, suis omnia constellationibus ascripserunt, in qua re proculdubio insanire magis videntur, quàm qui hæc potius fuisse aliquando non concedunt, qui & fuisse credit qualia narrantur, & à naturalibus tamen causis effecta, cum nulla cogitati maior possit infania, quàm vt factum aliquid supra naturam, naturæ viribus pures. Esse autem diuinam legem ex his quæ naturæ vires excedant, aduersus impios disputando probauimus. De catadismo vniuersali facile potest idem demonstrari, cum naturæ nihil magis repugnet, quàm vt suum ipsa excidium moliat. Quare eam sibi iniuriam nunquam inferret, de qua ipsa se sua asserere potestate non posset. Quod si non potuit fieri cursu naturali, vt cum aquæ montium omnium cacumina, quindecim cubitis superarent, Noë cum sua familia, cumq; omni genere animalium, intra vnâ arcam duodecim menses inclusus naufragium illud euaderet. Non fuit etiam naturæ propositum ad perniciem omnium viuentium terram totam aquarum inundatione submergere. Quod si à cœlo ista non sunt, de cœlo præiudici etiam non possunt. Cum quæ cœlum non facit, ea etiam non significet, vt paulo antè probauimus. Quanquàm istam propriam habent rationem quare ab astris non portendantur, etiam si cætera, quæ facultatem naturæ non excedunt, vel fieri, vel indicari à cœlo concedamus. Est enim, vt alibi declarauimus, ordo rerum à Deo pro naturali cursu institutarum, ita suis finibus inclusus se iunctusq; ab his rebus, quæ diuina virtute & voluntate sunt præter naturam, vt hæc omnia si tollantur, nihil sit in rerum natura quod desit, nihil quod supersit. Est autem cœlum & quæcunq; in cœlo communi cursu eueniunt, ex his rebus quæ sunt secundum naturam. Quare si quid siderum motus vel dispositio, quæ ex naturali eorum conditione illis debetur, futurum significant, debet hæc significantia & indicatio inter res naturales haberi & numerari. Quod si aliqua ex his signis portendere ea dicamus, quæ sicut supra naturam, sequetur illud absurdum, vt si relinquat Deus naturam suis conditionibus, nec faciat aliquid super eam, natura iam ipsa falsa & mendax inueniatur, in qua etiam Deus aliquid frustra superfluoq; instituerit: quoniam erunt adhuc in sideribus signa rerum futurarum, quæ tamen non erunt, cum res quæ significantur, res sint præter naturam quas auferri supponebamus. Signa ipsa res secundum naturam sint, quæ ablati supernaturalib*, nec auferri, nec aliqua sibi debita pfectione priuari dicendi est.

Non igitur, si ab æpō miraculum aliquod facere Deus disposuit, miraculi eius indicia naturalibus rebus inseruit, ita vt ad naturæ ipsarum rationē significatio hæc pertineret sed naturalia quidem signis naturalibus, miraculis, antecedentibus miracula voluit significare. Catadismū diuinæ iustitiæ miraculo euenturū, diuinitus inspiratū diuinitusq; seruandus Noë mundo significauit: educendos Hebræos ex Aegypto, & dandam

dandum illis legem facta per diuinam virgam à Mose miracula, magis Astrologisq; Aegyptiorum, testificata sunt, subiiciendam populo Dei terram promissionis, & quæ in ea supra leges naturæ mira Deus erat operaturus, non naturalis aliqua cœli configuratio, sed coercitus manu Creatoris rapidissimus Solis motus indicauit, vt traiectum sicco pede Iordanem, & sonitu buccinarum, diruta vrbis moenia prætermittam. Ezechiz vitam diuinam virtute prorogatam, non benigna Iouis irradiatio recto sua spacia ordine percurrentis, sed retrocedentis Solis miraculum demonstraui. Prodigium Verbi corporati, & virginis puerperitij, quum mentium supra mentis naturam diuinitus afflaturum oracula annuiciârunt, tum in ipsis corporibus cœlestibus & terrenis prodigia mille testificata sunt, dum immensum illud Domino nouū sidus exoritur: nunc cùm eodem in cruce deficiente, Sol, Luna plena, contra naturæ ordinem deficit: his signis diuina miracula & demonstrantur & confirmantur, quæ à naturali rerum statu nec fieri possunt, nec conuenit indicari.

CAP. XV.

PER STELLAM MAGORVM NON POSSE CONSTELLATIONEM aliquam intelligi, & declaratio quarundam Scripturarum, quæ imperitiū possent videri Astrologia adimplari.

Vnc quoniam in mentionem stellæ deuenimus quæ Magis natum Iesum demonstraui, nō ab re fuerit admonuisse lectorem, ne hanc fortè stellam Astrologorum opinioni fauere suspiceretur: Quasi nō ea aliud fuerit quàm index nati prophetæ cœlestis constellationi, Magis illis ab oriente cognita & explorata, qui essent cœlestis scientiæ, vt putatur, oppidò quàm peniti. Abducit autem ab hoc errore euidentissimè nos, ipsa litera Euangelij, quæ de hac stella loquens, ait: *Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedeat eos, usq; dum veniens staret supra, ubi erat puer.* Quod nemo, nisi insaniens existimabit de cœli sideribus configurationibusq; esse intelligendum. Erat igitur illa sacra & temporaria, non perpetua stella & naturalis condita ad id officij à Creatore, per quam significari naturi regem Iudæorum. Eò fortè modo Magi intellexerunt, quo & postea in somnis declinandum Herodem, & alia quam venerant via, in patriam esse reuertendum.

Sed & cauendum pariter est ne quibusdam Scripturarum locutionibus perturbemur, vt cùm in temporis plenitudine missum Deū Filium legimus apud Paulum, & in Euangelio Dominum dicentem: *Nunc est hora vœstra & potestas tenebrarum:* & alibi, *Nondum venit hora mea,* putabit enim supersticiosus horarum & temporum constellationes significari. At tuillum interroga: An cùm famelicus, tempus putet comedendi? quæcunq; tamen per id tempus fuerit cœli constitutio? & cùm satis laborauit, corpus curandum? & cùm satis obdormiuit, tempus euigilandi? Quæ si omnia habere suum dixerit tempus, non pro eius temporis constellatione, sed pro natura ipsius rei quæ sit, proq; occasione opportunitateq; faciendi: sic pariter alia quæ & Deus facit supra naturam, & homines faciunt propria libertate (quanquàm nullas desiderent vt fiant constellationes) necessariò tamen aliquo tempore fieri, & congruentius hoc quàm illo tempore fieri atq; commodius. Decuit mitti Filium Dei eo tempore quo est missus, antè non decuit, causa in cœlo non est, sed in proposito Dei, & exigentia rerum, de qua multa scribunt theologi, quantum licuit eis per indicia Scripturarum ad diuini consilij secretum penetrare. Decuit item postquam est natus non statim occidi, sed quo tempore expediens fuit, permisit ipse se manibus impiorum, atq; ea hora fuit potestasq; tenebrarum. Idem in reliquis intelligendum, quod ex vno nobis libri Genetico loco apertè declaratur. Ibi enim cùm terram promissionis, sic ex re appellatam, Abrahæ Deus promittit. *Tum inquit, scito peregrinum futurum semen tuum in terra non sua, ubi quadringentis annis affligentur generatione antè quarta huc reuertentur.* Hæcenus scriptum si fuisset, insultaret Astrologus, nō potuisse diuinā promissionē impleri, donec tot annorū spacijs euolutis ad certā perueniretur cœli dispositionē, quæ esset uerum illū paritura. Tu verò vide quid ex Dei persona Propheta subijciat: *Nec dū enim,* inquit, *cōpleta sunt iniquitates Amorreorū usq; ad præsens tēpus.* Vide igitur qd expectaretur? nō copulatio, scilicet Iouis & Saturni, aut sideralis alia constellatio, sed plenitudo ini-

do iniquitatis in Ammorreis, per quam diuina iustitia cuius legibus res humane, non fatali necessitate reguntur, & merito illos expelleret, & fidelis Abrahæ semen illuc introduceret.

CAP. XVI.

QUAE NATURAE VIRES SUPERGREDIUNTUR,

quantum ad id etiam quod in se naturale continent, à
caelo significari non posse.

Actis iam, nisi fallor, est demonstratum, diuina miracula à cælo nec fieri nec significari, quanquam quod attinet ad efficientiam hoc ipsæ indicant voces, nec vlla indiget probatione. Quærebat autem nuperrimè Hieron. Beniuencius acuto vir ingenio & perspicaci, cum in his rebus quæ sunt supra naturam, interdum aliquid sit etiam naturale, num ex ea parte à stellis possent significari? vt si non potuerit aliqua constellatio Dei corporationem indicare, potuerit tamen legifer homo, & bonas leges promulgaturus, ostendi: Respondi, neque hoc modo posse illa à stellis significari, nec quod putauit Alliacensis, hoc modo ab illis fieri. Is enim non alia putauit ratione defendi posse ab impietate, qui rerum huiusmodi mirabilem & diuinarum causas quærerent in sideribus, quàm si dicant dependere hæc à cælo, non quatenus sunt supra naturam, sed quatenus in eis est aliquid naturale. Hoc verò qui dicit, nihil dicit: sicut & nihil dicit qui fieri ab aliqua constellatione hominem dicit, non tamen fieri ab ea naturam rationalem: nam si non facit ea in homine quod est rationale, non est cur dicatur magis facere hominem quàm Leonem. Si igitur demas ex diuinis miraculis quod eis est proprium, & ea tantum relinquant quæ sunt illis communia, cum rebus innumeralibus non est cur effectus singularem causam tam studiosè quæras in cælo.

Sed profectò qui lesu Genesim inuestigant, non illud scire contendunt, cur in vtero nouem menses fuerit quemadmodum reliqui homines, cur bono corporis statu, cur prolixo capillo, cur pauper, cur iudæus, quoniam his conditionibus abundat omnis vita mortalium. Sed quæ in eo præcipua fuere & singularia, eorum maximè causam quærun in sideribus, quam & præcipuam esse putant & singularem, ea verò iam supra naturam Dei opera non cælorum, quod natus ex virgine, quod homo & Deus, quod in patria Dominus & peregrinus in carne, quod mirabilem operum effector, quod iure Dominus orbis, quod iudex viuorum & mortuorum, quod diuinæ gratiæ author & dispensator, quod expulso idolatriæ, demonum triumphator, author virtutum, vitiorum expulso, pax mundi, veritatis manifestator. Hæc si non quæris, nihil quæris, si quæris impiè quæris. Perfugium igitur nullum quod Astrologis parat Alliacensis, vt diuina miracula dicant fieri à cælo, sed non quatenus sunt miracula, quæ nec significari (vt ex nobis quærebat noster Hieronymus) ea ratione à sideribus possunt, quoniam si ordo rerum quæ à Deo proueniunt, supra naturam è medio auferatur, restabunt tamen, vt superius diximus, indicia hæc cæli, effectus illos aliqua ex parte (vt dicebamus) portendentia, sed effectus iam nullus erit: indicia illa igitur vana atque fallacia, quale nihil esse in natura

cœlesti superius est demonstratum

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRAN-
dula aduersus Astrologos libri IIII.

Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DISPUTATIONVM IN ASTROLOGIAM,

LIBER V.

CAP. I.

DECRETA ASTROLOGORVM CIRCA MAGNAS

*coniunctiones vtiliter confutari, & quàm mendaces sint depre-**henſi qui de magnis inferiorum rerum mutationibus
per cau voluerunt iudicare.*

SED multos adducit ab ista veritate fallacia Astrologorum perſuadentium imperitiis, nullam vnquam fuiſſe legum mutationem, nullum prophetarum aduentum, nullum in rebus humanis euentum admirabilem, quem magnâ aliqua ſiderum ſuperiorum Saturni præſentim atque Iouis coniunctio, non præceſſerit. De qua te illi cùm coram vel conſeſtaneis vel rudioribus quaſi de re certa atque conſeſſa in tabulis diſſerunt, & per tot millenaria annorum diſcurrentes hæc, inquirunt: illa eſt conſtellatio quæ diluuium fecit, hæc Moſem peperit, illa Jeſu aduentum, hæc Machomeni legem anteceſſit, nemo eſt ſerè qui non mouearur, & vel deſcendere in eorum ſententiam, vel addubitare aliquid ſaltem non cogatur. Quare quoniam hæc parte maximè lædit religionem iſta profeſſio, volo occurrere iſti peſtilentiæ, priuſquàm ipſa totius artis fundamenta conuellamus: quoniam tantum hoc loco errant Astrologi, vt ſi etiam in cæteris benè ſentirent, deſendi hæc tamen non poſſent, non ſolum quia de rebus prædicunt quæ indubium eſt cælo non ſubeſſe, ſed quia ipſe quibus in prædicendo regulis vruntur, errores continent & in hiſtoria & in Astrologia maniſeſtiſſimos, quod priuſquàm rationibus oſtendamus, ipſa ſatis poteſt experientia ceterum hiſ facere, qui vim rationum ininus perſuadebunt, quoniam omnes qui ex huius conſtellationibus de ſeſtarum legumq; mutatione ſiue ſucceſſu diuinare aliquid voluerunt, falſi atque mendaces ſunt deprehenſi.

Olim Mathematici, cùm cœpit Chriſti fides pullulare, non plus eam annis * duraturam dixerunt, à cuius tamen initio iam milleſimus quadringenteſimus nonageſimus quartus annus euoluatur. Albumaſar vel author vel inuencor huius erroris, eandem legeti, hoc eſt, noſtram permanſuram dixit ad annos 1460. quia ſcilicet tot ſunt anni quos vocant annos Solis maximos: Præterierunt anni illi, ne c ipſa præterit, quia ſcilicet *cælum & terræ præteribunt, Verba autem Domini non præteribunt.* Nec tamen de ſua, hoc eſt, Mahumetis lege veriora prædixit. Abraham ludæus anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo quarto Meſſiam eorum venturum dixit ex astrologica obſeruatione, quod tunc ſcilicet ea primum erat reditura ſiderum poſitio; ſub qua olim Moſes ex Aegypto populum deduxerat, & eductis deſerat legem. Ego proximo ante eum anno natus, cùm iam trigეſimum agam experimento, didici prædictionis iſtius falſitatem. Arnaldus Hiſpanus nobilis quidem medicus, ſed ad ſuperſtitiones paulò nimis propenſus ex astrologica vanitate, plerique; alijs adiectis Antichriſtum nobis annoſ gratiæ 1345. comminabatur. Fluxere ab eo tempore annii iam ſupra centum quadraginta octo, & nullus adhuc Antichriſtus niſi quales etiam multi tempore Apoſtolorum. Iuniores quoties nobis ex aliqua ſuperiorum planetarum coniunctione fallacia prophetæ aduentum annuntiârunt? præſertim ex ea quæ in Scorpiione Iouis & Saturni abhinc decem annis coniunctio fuit, nullus tamen adhuc fallax propheta mundo præter eos apparuit. Ipſe Alliacenſis ſcribit, quo anno Conſtantię generale concilium celebratum eſt, prædixiſſe Astrologos, nullam futuram in eccleſia pacem, ſed religionis exitium, diſſenſionesq; in ea deſignari, ex Ioue in prima domo in anni figura retrocedente, & tamen ſchiſma illud magnum quo nullum vnquam maius fuit in eccleſia nec diuturnius, per quadraginta annos iam confirmatum, eo primum anno extinctum eſt ſolita pace & tranquillitate eccleſiæ reddita, quo
ſatis

fatis cettè potuit mouere ipsum Alliacensem, ne quam vitra isti vanitati fidem adhiberet, qui & ipse ab illis fortè persuasus verebatur ne illud nobis schisma paulò post Antichristum apportaret. Erant alix quas narremus istorù de legibus scdisq; prædictiones, ipso deinde euentu inficiatæ: sed puto istas satisfacere cùm non sint alij in ista arte tantæ authoritatis, quantæ apud omnes Astrologos habentur, quorum prædicta ipsi experimentis confutata declarauimus, nunc ad rationes descendamus.

CAP. II.

QUIBUS VIIS ASTROLOGI DE GRANDIORIBUS

*rebus iudicium ferant, magnorumq; orbium
reprobatio.*

Strologi quatuor maximè vijs magnas rerum inferiorum mutationes soliti vestigare per superiores planetas Iouem præsertim & Saturnum cū simul sunt, quam magnam vocant coniunctionem, per orbis magnos, per Saturnias reuolutiones, per octauis orbis accessus atq; recessus. Has omnes vias & irracionales & falsas & inuias ostendemus, vnde non solū id consequemur, quod primo hīc quærebamus, vt quæ de religione & legibus impia temeritate diuulgant, falsa conuincantur, sed omne etiam de magnis mūdī mutationibus iudicium infirmabitur. Exordiar autem à confutatione magnorum orbium, reuolutionumq; quas Saturnias vocant, vt his reiectis quibus opere minus tota deinde præsentis libri disputatio aduersus magnas coniunctiones liberè euagetur. Fingant quemlibet ex planetis, & item vnumquodq; signorum mundi imperium obtinere annis trecentis & sexaginta, quibus exactis tum nouum aiant incipere orbem magnum, cui & planeta priori proximus, & signum quod deinceps hæret signo priori, pariter præfunt: atq; ita qualis dominantis signa atq; sideris est natura, talia euenire in eo annorum spacio, & cū orbis inchoatur nouus, nouari quoq; multa in rebus inferioribus, & pro narura rectoris mutari semper rerum nostrarum conditionem. Tum si quis quærat ab eis, vbi nos, aut in quo nunc orbe, hoc est, sub quo rectore viuamus, respondent sub Leone & Luna, quod ita probār. Scribit enim Aoniar in libro de natiuitatibus corporis nouum orbem magnum, quo tempore ea fuit Iouis Saturniq; coniunctio, qua cataclisimum volunt fuisse præsignatum. Ea vrò præcessit cataclisimum annis, vt dicūt, ducentis septuaginta nouē, isti verò orbi præfuisse ait Aoniar ex planetis Saturnum, ex signis Cancrum, quod dixit etiam Albumasar in libro primo de magnis coniunctionibus, differentia prima. Hæc ergo supponentes quasi cardinē totius supputationis, colligunt ex eo quod attulit ipse numero annorum natum esse Dominum Iesum, cū vnus & quadragesimus supra centesimum annus volueretur eius orbis, qui ab eo quem diximus, sub quo fuit diluuiū, quintus & decimus cui præfuit ex signis Leo, ex planetis Luna terminandus Anno gratiæ, millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono. Hæc est omnis Astrologorum sententia, nec videbis qui in publicis annorum vaticinijs, si magni orbis faciat mentionem, Leonem & Lunam rectores mundi gubernatoresq; non constituat.

Possem ego hīc obijcere quāmlenis eos moueret cōiectura, vt tot annorum, quot cœli partes sinxerunt, spacium, magnum orbem vocarent, quāml nulla ratione dicatur durare vim mundi gubernatricem vnus planetæ per tot annos præsertim planetæ inferioris. Tamen nec à Ptolemæo nec etiam ab vllō antiquorum tale aliquid vnquā excogitatum, sed Arabum esse iuniorum figmentum. Sed his omisiss, necessarijs eos primum rationibus vrgemus, & quas vitare non possunt si stare suis principijs volūt, nec dogmati renunciare. Dicant igitur mihi si magni isti orbis sunt statui di, an in ipsa prima mundi constitutione, cui omnes consentiunt, noui orbis exordium faciant an non faciant. Si dicant se non facere, quid dicere possunt absurdius? Si facere, iam mathematica deductione rescindam quicquid de magnis orbibus suprà determinauerunt, ostendens fieri non posse, vt si illa sunt vera quæ dicebant, cū orbis constitutione noui orbis exordia cœperint. Albumasar enim, quo præcipuè auctore nituntur, à mundi initio ad diluuium numerat annos integros duo millia ducentos vigintiocto: Licet Eusebij supputatio hūc numerum annis sexdecim excedat. Sed nihil in-

terest vtrum dixerimus & cum Astrologis disputantes eorum maximè opinionibus vramur. Struatur igitur numerus annorum ab Adam ad diluuium ex sententia Albumasar, aduersus quem disputamus: patet à coniunctione ea quæ diluuium, vt dicit, præsignificauit, & cum qua simul nouus orbis coepit, relinqui ad mundi creationem annos mille nongentos quadraginta septem, eum ipsa diluuium præcesserit, vt dicebamus annis ducentis septuaginta nouem: Diuidamus igitur eum numerum numeri magni orbis, hoc est, per trecentas & sexaginta partes, erit planum conflare inde integros quinq; orbes magnos, tum anhos superare indiuiui supra centum septem & quadraginta: quare necessariò initium magni orbis statueretur anno mundi centesimo quadringentesimo octauo. Qui numerus annorum si pars alterius antecedentis orbis est, necessariò erit dicendum præterisse orbis annos ducentos & tredecim anrequàm essent anni, hoc est, ante ipsius mundi primordia, quo satis patet nihil dici posse delirius.

Sed ita est, cerrè nihil est isto hominum genere inconsideratus, nihil ad mentienda fallendumq; natura vel professione propensius, fingunt ipsi sibi aliquid quo dogma eolement, & præstigias faciant imperitis, quod est malitiæ eorum & vanitatis: sed sit semper vi vanitatis vt cõsequatur inde aliquid vel falsum vel omnino impossibile vel sibi ipsi, hoc est, eorum diis saltem dogmatisq; repugnans. Quo dhi minimè aduertentes efficiunt, tamen & spargunt obliuiosi pariterq; mendaces, quod est ignorantia virium videlicet & tarditatis. Exemplum est præ manibus in ea re de qua disputamus. Nam vt persuaderet quacunq; possent ratione magnam illam per cataclismum mundi inundationem à cœlo perfectam par puerilis figmenti magnæ coniunctionis ad siderum novum orbem corpisse eum ea, sub quo scilicet orbis esset innouandus, & vt nihil deesset ad fallaciam Saturnum illi orbi Cancrumq; præfecerunt, quorum aliter ex planetis, alter ex signis humiditatis frigiditatisq; authores habentur. Et hoc quidem, vt dixi, malitiæ eorum & vanitatis, sed & stultitia eorum apparet atque tarditas & ignorantia, tum quia delira huic sequi non viderunt, vt quando orbis nouitas noui orbis exordia non haberet, tum quia si Saturnus & Cancer orbi illi præfuerunt, colligemus necessariò primo integro orbi præfuisse Martem & Aquarium, à quibus cur imperium mundi sit auspiciatum, nulla vnquam poterunt ratione defendere. Nā si de Luna hoc dicerent, afferre aliquid possent, vt quia terræ proximior, si à Saturno orbis eminentiam, si à Sole virtutis potestatem, si à Ioue Venereq; naturæ beneficentiam, in Marte nihil inueniunt cur prima mundi gubernacula mereatur. Nihilitem in Aquario cum miralem nullam habeat prærogatiuam, qualem & Caner & Libra & Capricornus habere existimantur.

Sed quid pluribus euagamur? videre hinc licet planè atq; dilucidè quàm sint mendaces pariter atq; obliuiosi. Nam dicunt, vt ostendimus Cancrum & Saturnum orbi illi ante diluuii euentum præfuisse, quia hoc suum dogma confirmat vt magna humido frigidoque planetæ aquarum inundatio profecta existimetur: Rursus quoniam consonum videtur vt gubernationem mundi à Sole inter planetas, ab Ariete inter signa exordiamur, planetam inquit mundi fuisse Solem, Arietem verò signum. Hæc enim scribit Haly Abenragel & ipse etiam Albumasar libro primo de magnis conjunctionibus: & tamen ista ita inuicem pugnant, vt simul vera esse non possint. Nam cum sint ante orbem diluuii ad mundi vsq; initia orbes quinq; integri magni, sex autem imperfecti, siue quinque numeremus siue potius sex, fieri non potest, vt si primo orbi Arietis dominetur, sexto aut quinto Caner dominetur. Aut si primum exiit orbem solare sidus, orbi diluuii Saturnus præficiatur. Nā si præfuit primo Ariet & Sol, præfuit igitur secundo Taurus & Venus, tertio cum Geminis Mercurius, quarto Luna cum Cancro. At nec quinto nec sexto Cancer & Saturnus, sed illi quidè Saturnus cū Leone, huic aut Iupiter cum Virgine. Quomodo igitur non erubescunt hæc posteris scripta relinquere tanæ vel ignorantia vel hebetudinis manifestissima testimonia? Sed hoc ingenio ferè sunt authores Astrologiæ.

Sic & nescio quis Ocliaton alios sibi fingens orbes magnos volebat efficere, vt & mundi constitutio & Iesu natiuitas, noui orbis haberet initia, idemq; vtriq; signū, hoc est, Ariet signorum caput præficeretur, quod eum ei aliter nõ succederet, dixit numerari debere ab Adam ad Christum annos quatuor mille trecentos & viginti. Tot quidem

quidem si numeremus, erit planè quod ille omnino volebat. At eum numerum nulla historia recipit, sed à Græcis quidem Latinisq; scriptoribus per annos ferè nongentos, ab Hebræis & per quingentos, ab astronomis alijs etiam per mille centumq; dissentit. Sed voluit ille potius non esse quod erat, quàm ita bello suo commento renūciare. Quemadmodum illi veteres quos tradidit Aristoteles, qui cùm semel statuisent omnia esse denario numero distributa, nec tamen in vniuerso plus nouem sphaeris inuenirent, dixerunt necessariò aliam esse terram, vt denarius coru numerus impleretur amulatione quadà diuinæ sapientiæ, quæ non seipsam ad res, sed rerum veritatem format ad seipsam. Postremò prætereundum non est, si essent aliquid isti magni orbes necessariò, quod quidem per eos dicunt Astrologi, falsum esse oportere, cùm in illis euoluendis plurimùm aberrarent: putant enim hunc qui nunc reuoluitur, cuius agivolunt annum centesimum nonagesimum quintum orbem esse à primo quidem decimum nonum, ab eo autem sub quo fuit diluuium decimum quartum, atq; hac ratione illi præficiunt Leonem & Lunam. Sed hoc esse non potest nisi à mundo ad nos annos numeremus sex mille octingentos triginta octo: quod veram quidem annorum supputationem excedit per annos plusquàm mille & quadringentos, vt in tractatu nostro de vera temporum supputatione probauimus. Sed & si alias sequamur historias, cæteros scilicet Latinos qui plures computant annos, pauciores tamè inueniemus his quos isti ad suos orbes corrogant perficiendos, cùm nulla historia in eo numero sex mille & septingentos aut circiter excedat, quibus tamen ipsi centum ferè & quadraginta adijcere deprehenduntur, vt suam orbium positionem defendant, quam satis puto etiam in expertis esse confutatam.

CAP. III.

SATURNIÆ REVOLVTIONES ALBUMASARIS
inuentum & historijs & rationi aduersari.

Estat de Saturnijs reuolutionibus. Et has quidem solus sibi finxisse videtur Albumasar, & post eum alij non magnopere his vtuntur. Sed videamus quid sint & quid mouerit Albumasarem, & quàm in his, vt in cæteris solet, aberrauerit. Cùm Saturnus decem periodos absoluerit, quæ trecentis ferè annis exiguntur, putat magnam tùm euenire in rebus humanis. Motus est hac coniectura quòd in alijs suis historijs aliquando comperit post hunc numerum annorum insigne aliquid euenisse, inde ipse dogma fundauit reuolutiones Saturni decem mutationem afferre rerum inferiorum. At in ipsa hac primum historica coniectura vide quàm aberrauerit. Post Alexandrũ enim, inquit, exactis annis trecentis apparuit Aielafor filius Bel qui Persas contriuit, & post alios totidem annos apparuit Iesus dux scilicet noster. Hac igitur ratione erunt à Iesu ad Alexandrum anni sexcenti, quòd extra omnem controuersiam constat esse falsissimum, cùm nulla historia quadringentos numeret annos à Christo ad Alexandrum, & ipse Alphonfus in astronomicis tabulis non plures numeret vnde decem atq; trecentis.

Videamus modò, hi præcipui auctores Astrologiæ, ex quibus fundamentis mirabilia eorum dogmata fulciunt. Idem Albumasar post Iesum, inquit, exactis decem Saturnijs reuolutionibus orta est lex, quæ est media inter Nazarenos & Paganos (sic enim vocant gentes) At sanè scimus nullam post Christum legem ante Mahometem exortam, sed puto intellexerunt Arabes isti sectam Manicheorum, qui & Minin vocatur apud Talmutistas, quæ quidem hæresis non solùm iam decem exactis, sed prius etiam quàm nona Saturni reuolutio perficeretur, innaluit. Quæ omnia si ex historia ille fidelit atulisset, non propterea erat dogma faciendum hoc Saturni decem periodos parere, alioquin mille mihi ego huiusmodi dogmata confingam. Nam & Hebræi primum templum à Salomone ædificatum ad quadringentos aut paulò plures annos aiunt permanisse: Tam quòd secundò sub Dario ædificatum est, non plus decem annis superfuisse, hoc est, quadringentis & decem, à cuius desolatione ferè per annos totidem suas leges in Babylonia sibi confinxerunt: faciamus hinc dogma, quartam decimam semper Saturni reuolutionem, Saturniæ Iudæorum genti mutationem magnam afferre, & probabiliora dicemus quàm Albumasar qui denarium sibi numerum elegit. A quo illud & libenter sciscitabor, vnde natura scilicet, istas reuo-

lutiones exordiat, & sub qua cœli parte intinm faciet istius perodirationem afferat quæso eut illam potius cœteris anteposuerit. Sed non est diutiùs laborandum in confutandis his ngis, præsertim quæ alijs Astrologis præter Albumasarẽ, parùm satisfecisse videntur, imò ita, vt ipse etiam Alliaccensis, qui in tractatu de Concordia historiz & Astrologiz his magnopere vsus fuerat, in elucidario confessus se nullum eas habere fundamentum, euerio styio magnam sui libelli partem inuenta taxatione corrodens.

CAP. IIII.

ORDO EORVM QVÆ DICENDA SVNT, ET DISSIDENTES Astrologorum opiniones circa magnas coniunctiones.

Estat de accessu & recessu octauis orbis & sphaera nona, restat de magnis coniunctionibus, sed illud quidem sequenti libro examinatur, nunc ad coniunctiones magnas conuertamur. Sed fuerit operæ precium afferri prius quid de his ipsi sentiant, vt faciliùs intelligatur, quæ in confutatione afferentur à nobis, quæ nec ipsa narratio erit sine vtilitate cõfutationis, eũd dissidere super his ita eos videbimus, vt nec dum constet apud Astrologos, quæ maxima sit coniunctio, quæ maior, quæ media: In qua re non est solum de nomine controuersia, sed inde prædictionum oritur magna diuersitas: cùm alij à maximis, alij à medijs, alij à minoribus coniunctionibus euentus iubeant expectari. Communis igitur sententia quam Alchabitius ac Leopoldus tradunt, & ante eos Albumasar huiusmodi est: Magnam esse coniunctionem cùm simul iungantur Iupiter & Saturnus, quod post viginti semper annos euenit: maiorem autem cum facta ab vna triplicitate in aliam migratione in liminibus nouæ triplicitatis congregiuntur, atque id euenire ferè post annos ducentos & quadraginta. nam intra fines trigoni vnus duodecies copulari tum transitum fieri ad signum proximi trigoni, quod sit ab eo in quo se iunxerunt, non primum, sed secundum, vt si ex Capricorno utriq; discesserint, non in Libra, sed in Aquario se primum excipiunt in ea triplicitate. Mediam inter has coniunctionem esse eam, quæ trigesimo quoque anno perficiatur Saturni & Martis in Canero: Maximam omnium Iouis & Saturni in Ariete quæ post nongentos & sexaginta annos eueniat. Messahala ab his dissentiens libro suo de coniunctionibus, eam maximam ait esse coniunctionem, quæ sit trium superiorum, hoc est, Saturni, Iouis & Martis: à qua ipse & sectarum mutationem & translationem regnorum & prophetarum aduentus expectat, non ab ea quæ sit Iouis & Saturni in Ariete, quod Astrologorum vulgus opinatur: proximam huic coniunctionem facit Iouis & Saturni: Tertiam Saturni & Martis: Quartam Iouis & Martis. Videamus nunc quantum vtraque erit positio.

CAP. V.

PLANETAS MAGNIS CONIUNCTIONIBVS IUNCTOS non plus posse quàm diuises, magnasq; istas coniunctiones non esse inuentum de malo Ptolemai intellectum natum.

Principio scite ab eis velim, quare putent maiora facere Iouem & Saturnum, cùm sunt simul quàm cùm separati proprias vniuersasque vires exerquuntur & exercent. Variæ enim naturæ radiorum commixtio nouam quidem rem facit, quàm discretus influxus propriusq; non faceret, sed maiorè cur faciat habere rationem non possumus. sed eò potius inclinamur, vt credamus minus aliquid fieri inde, quàm si seorsum ageret vnusquisque planetarum quod potest: Nã si, qui simul coeunt planetæ, eadẽ essent proprietate, & vires haberet earundem rerũ effectrices, profectò accessione facta duplicis radij effectus quoq; duplicaretur: at cùm contrariæ sint repugnantisq; naturæ, qualis Iupiter & Saturnus, necessariò alter alterum impedit, & dum inuicem suas frenant ligantq; potestates, discretitate mixturæ fit, vt expectare ab eis nil possumus nisi medio ceterisque in modum omnia sunt

sunt quæ ex extremorum mixtione dissolūt, sicuti & ipsi dicere solent cum sunt simul Saturnus & Mars, quanquam uterque noxius, uterque sit maleficus: quia tamen diuersam habent nocendi potestatem, non fieri ex illorum coniunctione maius aliquid malum & admirabile, sed frangipotius debilitarique alterius vires ab altero, ita ut nocere neuter possit, dum nocere uterque pro suæ naturæ conditione contendit. Quare non est plenè indubitatum si cælo subsint euentus inferiorum, maiora euenire & magis durabilia cum iunguntur sidera superiorem quàm cum eorum aliquis cæteris debilitatis plus aliquid foras se solito virium potestatisque nanciscitur.

Quod si iunctos planetas plus facere quàm separatos ad magnas istius mundi mutationes illis dederimus, non tamen dabimus hoc ad Iouis Saturnique aut Martis coniunctionem referendam, sed obtinere vim primam in istis tebus alia sidera, & ratione & summorum Astrologorum autoritate probabimus. Neque enim vnquam aliquis veterum per has, quas isti vocant magnas coniunctiones, de vniuersalibus mundi mutationibus iudicauerunt, nihil de his Maternus quanquam curiosissimus vtique Astrologus inuestigator, nihil Paulus, nihil Ephestion, nihil Theophilus, nihil Astaxarchus, nihil ipse Ptolemæus, cuius hic nobis testimonium erit satis, ne parum eis notis testibus aduersus eos vitamur. Is igitur secundo libro Apotelesmaton docens qua via generales & mundi mutationes præuideantur, eas omnes refert solummodo in Solis Lunæque defectibus, nec potest dici aliquid rationabilius: Nam debent effectus vniuersales & magni in eas referri causas quæ maximæ, vniuersales, & efficaces sint. Est autem confessum apud omnes inter planetas duos esse tantummodo efficientiæ vniuersalis, Solem scilicet & Lunam, cuius lumen non aliud quàm Solis lumen per eam quasi per speculum, vt sic dixerim, ad terram delatum. Quare si qua debet celestis virtus origo & causa existimari effectuum vniuersalium atque magnorum, nulla debet potius quàm siderum istorum talis existimari. Quod enim ait Mesallala fieri magna à Ioue & Saturno, quia tardiores sunt motus, probat potius quæ negat, quàm quod affirmat, cum omnium concors sit sententia deberi nobiliori corpori & potentiori motum velociorem. Quo circa qui superiorum siderum partes dignitatemque tuentur, ne imbecilliora putentur, quia suo scilicet loco restituantur: Solent ex orbium proportionem, quos ambiunt, probare eos multis velociore, quibus ex periodorum mora apparent tardiores. Sed scio quid dicent de Ptolemæo omissum hoc ab eo in libro Apotelesmaton, ne mysterium proderet. Ita enim scribit Haly eius interpretes. Sed in centiloquio (sic enim vocant) multa huius rei dedisse documenta, cum verbo quinquagesimo eius libri iubeat ne planetarum coniunctiones obliuiscamur, in quibus magna sit efficacia, & verbo item tum quinquagesimo octauo, tum quarto & sexagesimo earundem rerum nos admonet, magna tradens de his præcepta, coniunctionem maximam, mediam, minimamque distinguens. Ego verò ab eis responderi nihil potius vellem, vt vel hinc palam omnibus fiat, quæcunque eorum dogmata maiora admirabiliusque videntur, ea vel ex vanis opinionibus, vel ex falsæ veterum authorum intelligentia pullulasse. nam quod dicunt tacuisse hoc Ptolemæum in libro Apotelesmaton, ne mysterium proderet, tantum abest vt negem, vt nec in Centiloquio credam prodictum ab eo, in quo certè tam nihil magis locutus est de istis coniunctionibus quàm nec de Priami morte, aut bello Troianorum. Quo pacto autem plura eius authoris enunciata petuerunt, & quanti ex vno errores deinceps propagati, deinceps aperiemus.

Est quinquagesimum Ptolemæi verbum, ita apud eos, hoc est, in vulgata editione, Non obliuiscaris esse centum viginti coniunctiones quæ sunt in stellis erraticis, in illis enim est maior scientia rerum quæ sunt in hoc mundo, suscipientium incrementum & decrementum: Græcè est ita, ne prætermittamus centum & decem nouem coniunctiones. In his enim posita est coniunctio eorum quæ sunt in mundo generationis & corruptionis. Primum plus tribuit istis coniunctionibus barbara interpretatio quàm tribuat Ptolemæus, apud quem illud non est: non esse maiorem scientiam rerum quæ sunt in mundo quàm quæ est ex illis. Præterea vt illud omitamus, sententia enūciata alia non est, quàm ne solam spectemus sideris vniuersi cuiusque proprietatem. Sed ex eorum coniunctione varias sciamus variatum rerum effectrices virtutes exoriri, quod nemo denegat ab omnibus Astrologis concedendū: sed in quas potissimum maximas

quasq; rerum inferiorum mutationes referamus superiorum esse siderum coniunctiones, Ptolem. certe non dixit: sed potius si eius dicta rectè & legantur & intelligantur, contrariam nobis sententiam indicabunt. Non enim centum & viginti (vt vulgò legitur) has esse dixit coniunctiones, sed solum centum decem & nouem, quia his scilicet Solis & Lunæ coniunctionem non numerat vt quæ priuilegia habeant pecullaria prerogatiuamq; singularem in magnis vniuersalibusq; mutationibus, reliquas omnes acuatim in numerum ordinemq; redigit, vt inter quas alia aliæ singulæ nulla conditione præstaret. Quòd non aduercentes barbari expositores quasi omis- sum foret vitio librariorum Solis & Lunæ coniunctionem addiderunt, legendumq; centum & viginti, non autem centum decem & nouem, quod Græci omnes codices habent, putauerunt, vt non contenti sensus deprauatione, literæ quoque fidem adul- terarent. Transeamus ad alia.

Scribit Ptolem. verbo 38. in hunc modum: Coniunctionis locum, quo in loco ab anni ascendente est, inspic, siquidem cùm profectio illuc peruenierit, tunc tempus erit. & verbo 64. est huiusmodi in minima coniunctione differentia medix conjunctionis, & in media maximæ coniunctione differentia. Putant Arabes & Latini vtrobique per coniunctionem à Ptolem. Satur. & Iouis coniunctionem intelligi. Sed ita nemo falleretur qui Græcos authores Astrologiæ, præsertimq; Ptolem. in coniunctibus oculis aliquando perlegissent. Quod enim dicimus coniunctionem, Græcè *σύνθεσις* est, quæ dictio cùm absolute profertur, pro Solis semper & Lunæ copulatione accipitur, nisi additum sit cuius ea coniunctio fuerit, vt Veneris & Mercurij, Iouis & Saturni, & aliorum planetarum. Quare cum vtroque enunciato absolute dixerit Ptolem. nihil vltra adiciens, manifestissimum apud omnes qui nō sunt Græcæ lectio- nis penitus insolentēs, de luminum coniunctione intelligere Ptolemæum, non au- tem siderum aliorum. Atque ita prioris, hoc est, octauæ & quinquagesimæ verbi sen- tentia est, vt signo & loco vbi in anni reuolutione Solis Lunæque coniunctio facta est diligenter obseruata, cùm anni profectio per anni scilicet menses distributa, per quam alterum alteri signum in xra seriem constitutionis in dominandi potestate suc- cedit, ad eum locum peruenierit, effectum expectemus: quoniam ipsa antecessa anni conuersionem Solis Lunæque coniunctio nobis significauerit. Vtitur enim his ma- ximè Ptolemæum luminarium congressibus ad totius anni euentum inueſtigandum, quod nemo nescit qui Apotelesmaticos eius libros euoluerit. Sunt autem in huius verbi translatione multa addita, omiſſa, interpolata. Nam & pro coniunctione con- iunctionem minorem legunt, cùm nulla in Græcis exemplaribus maioris vel minoris differentia adiciatur, & terminus profectiois ad plures annos extenditur, cùm nihil de hoc apud Ptolem. qui de vnus tantum anni euentis, vt dicebamus, facit mentio- nem: sed fauere magis illis videtur.

Postremum illud enunciatum vbi conjunctiones maximæ medix, minimæq; distin- guuntur, qualè differentiam in luminariū coniunctione multi non intelligunt, sed fa- cile hoc & apertum his qui ad Ptolemæi lucernam non oscitabundi aliquando vigilā- runt: Cùm enim ille, vt diximus, omnia tribuat Solis Lunæ conjunctionibus, tū has tri- plici genere ordinemq; distinguit. Nam quæ defectum efficiunt alterius luminaris, eas ſtarunt primo loco, per quas nō vnus anni, sed multorum interdum euentus possent prævideri. Has maximas ideo nūcupabimus, quia & maximè tunc sidera illa coniun- guntur, cùm nec longitudine discrepēt loci, nec latitudine, & maximè remota futuro- rum euentus portentum: Contrò, minimæ apud illum quæ singulis fiunt mensibus, & vnus tantum mensis nobis indicant dispositionem: Medias inter hæc quæ ingressum Solis in signa quatuor tropica proxima antecedunt, Arietem, Cancrum, Libram, Capricornum, à quibus totum anni tempus quod sequitur, nobis indicatur, aut ver- num, aut æſtiale, vel autumnale, vel hybernum. Quoniam igitur quod vniuersalis dispositio indicat, particularis sequēs distinguit & determinat, ideo mediā dixit con- iunctionem maximæ esse differentiam, medix verò minimam: vt ſi (gratia exempli) Lu- næ Solisq; coniunctio æquinoctium vernū proximè antecedēs qualitatem nobis fu- turam veris ostenderit, ſciamus tum id totum & minui & augeri pro natura coniu- ctionum, quæ ſequentibus ſingulis mensibus rara reuolutione contingent. Et quam habent habitudinem *menſtrua iſta* ad illas quatuor temporum coniunctiones, eandem

eandem habent illæ trimēstres ad maiores & paucas deficientium siderum coitus atque congressus. Hæc est Ptolepinio de maximis, medijs, minimisq; cōiunctionibus, quod barbari isti non intelligentes bellissima sibi somnia fabricati sunt de Saturni Iovisq; cōiunctionibus, quarum maximæ post non geros & sexaginta, mediæ post ducentos & quadraginta, minimæ post viginti annos redeunt. Quod præter ea quæ diximus, congruere enunciatum etiam non potest, quoniam maxima apud eos cōiunctio medias minimasq; completitur, quare non poterit effectus maximæ cōiunctionis perimiores illas determinari, per quas illa per multas sæculorum revolutiones exigitur. Quid igitur dixit Ptolemæus mediam esse maximæ differentiam, mediæ verò minimam? hoc est, illud figmentum ex falsa vnius authoris intelligentia natum, quod se isti adeo iactant, quos se reputant, gloriabundi quod religio omnis stellis sit ligata, quo sanctissimas leges, prophetarum aduentus, diuina miracula potestatibus siderum factorumq; subiiciunt. Certè nusquam se magis pueriles ostendunt aut magis rudes, ridiculique inveniuntur.

CAP. VI.

PRAECIPVOS ASTROLOGOS MEDIIS VSOS ESSE

coniunctionibus non veris, solum alia errata illorum circa easdem.

Sed dicit fortassis aliquis Astrologorum, esto Ptol. nō intelleximus: quid si velut tempestas naucem aliquando agit in portum, ita nos error iste duxit ad veritatem? Quicquid senserint Ptol. & alij, experientia cōfirmatum est, nullam vnquam vel tegum vel regnorum magnam accidisse mutationem, quam non aliqua siderum superiorum cōiunctio antecesserit, nec vnquā aliqua huiusmodi antecessit, quā non id genus mutationes in rebus inferioribus sint subsceutæ. Bene habet si tempestatem agnoscunt, sint portu in isto videbimus. Neq; enim si in magnis delirarunt, quantum constent ista infima, experientia facere sunt conati. Quod nos in vniversum primò declarabimus, tū singillatim quascūque aliquis Astrologorum signauit cōiunctiones magnas, retulitq; ad euēnta rerū admirabilium, & falsas & falsò supputatas, & ad effectus falsò relatas, luce clariùs ostēdemus. Principiò authores omnes huius dogmatis veris cōiunctionibus non vtuntur, sed medijs, hoc est, fictis & imaginarijs: quod vt planè omnes intelligāt, dicā quid si verus motus, quid medius.

Erraticæ stellæ per Zodiacum æquo cursu non deferuntur, hoc est, non equali temporis intervallo æqualem semper illius partem prætergrediuntur: qui igitur metiri illorum motus, & dirigere in numeros voluerunt, sinxerunt vnicuiq; planetæ motum vniuersum, vt ex hoc ficto & vniuerso, in æqualem illum & verum faciliùs assequeretur. Fictum illum Ptolemæus vocat periodicum, iuniores medium, quia hoc quasi medio vtantur ad verum investigandum, cum ex motus supputatione planetæ locum inquirimus, interdum medio vtimur motu, interdum vero non: quia medius ille locum indicet nobis quo planeta consistat, sed vt ex eo veram sedem illius methodo & ratione faciliore queramus. Planeta enim nunquam est ibi, vbi per medium motum esse deprehenditur: quia nec sic vnquam ille monetur, sed excogitatum, vt dixi, hoc ab Astrologis est, vt veritatem inde ordine quodam certius adipiscantur. Dicebam igitur qui per magnas cōiunctiones iudicant de futuris, eos medijs vti cōiunctionibus, non autem veris. Nam quod dicunt post 20. annos iungi Iouem & Satur. post 200. autem in inijs congregi triplicitarum, tum post 860. in Arieis limitibus conuenire, falsissimum est si veros motus respiciamus: est autem verum, quanquam nec exa-ctè, si medius, hoc est, fictos illos & falsos res scilicet nullos, ad doctrinæ facilitatem à mathematicis excogitaros, ita autem quod medius dicitur motus, diuersum est ab eo quod per verum attingimus, vt etiam & signum fiat aliud cōiunctionis, atque ea, gratia exempli, in Piscibus assignetur, quæ tamen fuerit in Aquario, & tempus adeo variet, vt si dehis quæ post per 240. annos eueniunt, agimus cōiunctionibus, vera interdum medijs per annos etiam centi antecedat. Appareret tabulis rectè supputanti Iouem & Saturnū anno gratiæ 1226. à terrena triplicitate migrantes ad aëreā

in Aquario se excepiſſe. Erant igitur in eadem ex medijs motus ratione per annos ducentos & quadraginta permanſi, & tamen poſt annos circiter centum & quadraginta, hoc eſt, anno græzæ 1345. ab æræa ad aqueam triplicitatem, facta mutatione in Scorpione congreſſi ſunt, & in aqueis ſemper ſignis ſimul inuenti ad æræa poſtea non redierunt.

Quæ quidem igitur hæc infania aduerſus apertam pugnare veritatem, & rebus vti adeò impudenter falſis & ſiſtitijs, vt in conſtellationem eorum coſenſu omnino nullam, cæca tamen temeritate euenta rerum referant humanarum, quodq; non eſt nec fuit, nec erit vnquam, cauſam ramen putare eorum quæ ſunt, certè nihil eſt iſta vanitate delinuiſ, in quam tamen ſunt lapſi præcipui omnes authores Aſtroglogiæ. Albumaſar enim princeps iſtius dogmatis in eo libro qui inſcribitur de magnis coniunctionibus, qui multum celebratur apud Aſtroglogos, medijs ſemper vſus eſt coniunctionibus, veris nunquam. Abraham præterea in eo opere cui titulus eſt Redemptio, cum vnâ aut alterâ ex vero aioru coniunctionem inquirat, ad medias deinde conſugit ſemper, de veris nullam omnino faciens mentionem. Alliaceſis in tractatu de concordia Hiſtoriz & Aſtroglogiæ cum ſeptem afferat maximas coniunctiones, omnes illas medias affert, veras nullas. Idem alij multi, eodem ſemper morbo modo laborantes, de quibus omnibus ſingulatim poſtea diſceremus. Et quidem ſufficere hæc nobis poſſent, vt nihil monſtraremꝰ eſſe quod dicunt, ſi nihil eſt coſtellatio ipſa ex qua prædicunt. Nam quoniam iſtæ etiam mediæ, hoc eſt, nullæ ad verum non eis reſpondent, hoc eſt, non incidunt in ea tempora in quæ maximè vellent, perſugium ſibi aliud machinantur per nouam ſtultitiam priorem infaniam defendentes.

Finxerunt enim non ſequi ſtatim poſt iſtas coniunctiones quod protendunt, imò non citò, ſed poſt multos quidem annos & centum & ducentos atq; his plures: in qua re videſquantum fallantur: nam potentis cauſæ & efficaciſ non eſt ſerò incipere quod eſt factura, ſed ſerò quidem deſinere, incipere autem auſtatim aut citò. Quare iſtaru coniunctionum virtus vel efficaciæ vel imbecilla: Si efficaciæ, non poſſeſt diu ceſſare vt nõ faciat: ſi imbecilla, non poſſeſt diu durare, vt ſerò quidem, ſed tamen aliquando faciat, domat viſ magna ſuperatq; quod prohibet & quod reſiſtat: Enanſcit infirma, & ſua ſeipſam tractu temporis longiore tenuitate diſſoluit: quid quod in hac temporum intereapedine ſuperueniunt nouæ ſemper coniunctiones, quarum natura eſt vt & ipſi dicunt obliterare priores cum ſuperueniens conſtellation elidat præcedentem, vnde ſi incerto anni tempore deſectus accidat luminarium, ſoliti dicere fatum illud ceſſare, quod ex primordijs annuæ coberſionis erat acceptum. Cur non igitur etiam ſequenti coniunctione præſentem & proprietate & natura diuerſa ceſſat? Cur illam primam non expungat? Ad quam tamen ipſi pertinere volunt effectus qui poſt eam per trecentos etiam annos tot varijs intercurrentibus medijs conſtellationibus ſubſequentur. Nemo hoc dixerit vel philoſophus vel non extremæ etiam homo taxiditatis.

Quem errorem adauget mirum in modum alijs error & inexplicabilis: nam in ipſa temporum ſupputatione adeò errant inſigniter, vt quam putant interdum coniunctionem per ducentos gratia verbi annos euentum aliquem antecceſſiſſe, ea vero per mille & quadringentos rei illius geſtæ tempus antecceſſerit, quod ſequentibus libri iſtius capitulis demonſtrabitur, & in his quidem mendaces, indocti, rudes deprehenduntur. Sed vide etiam quam ſint aſtuti belliffimi iſti diuinares: nam vt fallendū nunquam eis deeffit ocaſio, ita ſua ſibi placita continuant, vt quocunq; aliquid tempore eueniret, paulò admirabilius in antecedentem aliquam coniunctionem illud referre poſſent. Dixerunt enim, vt hoc aſſequerentur, vniꝰ viam cojunctionis ad hotam vſque alterius perdurare: atque ita quicquid interuenit medium coniunctioni cuiſpiam acceptum ſemper poterit referri. Nec viderunt in hac fallacia ſuas ruinas, quoniam ſi viciffim remeant apud eos, vt non ſit magnus effectus ſine magna coniunctione, nec magna coniunctio appareat ſine effectū, dum illud tuentur ne euentus huiusmodi tales cauſæ non adſint, faciunt neceſſariò vt tales cauſæ ſine euentis huiusmodi ſæpè fatigentur: quoniam non ex eis ſemper accidunt magna & mirabilia, imò nec frequenter quæ fieri aiunt à magnis coniunctionibus, & tamen vt ipſi volūt, effectrix eorum viſ non interrupta à ſucceſſione permanet ſemper. Et hæc quidem in

dem in vniuersum aduersus eos qui magnis istis coniunctionibus de futuris euentis impia temeritate loquuntur, nunc sigillatim omnia excutiamus.

CAP. VII.

QUIS ORDO SERVANDVS, ET ALLIACENSIS aliud alijs sensisse.

Xordiamur à maximis coniunctionibus quas Alliacensis in suo tractatu de Concordia historiarum & Astrologiarum colligit, hinc illud confirmatur Astrologorum non euenire vnquam tales coniunctiones sine magna mutatione rerum inferiorum, & quidem ipsemet à tota ista sua concordia in elucidario suo discordat, & cum in illa tum Saturnij reuolutionibus, tum maximis coniunctionibus vtatur, illas nullum habere fundamentum has non à se fuisse supputatas, tantum semel aperte confitetur. Quò magis mirandum habere eum in ea re laudatorem, in qua ipse seipsum non probauit. Sed quia interdum monuit aduersus se rationes parum veras, cum sint quædam non necessaria, nonnullæ expressæ parum, colligamus nos pauca quædam, sed efficacia, quibus totus ille tractatus plane rescindatur. tum accedamus ad confutandas alias coniunctiones, quas Abraham & Albumasar & plures alij ipseque eos secutus Alliacensis in elucidario protulerunt. Verum quoniam de temporum supputatione sæpe loquendum, præfari quædam necessarium existimaui, ex quibus primò illud ostendatur cum ambigitur de temporibus non esse vt putat Alliacensis, arbitrium huius rei penes Astrologos, sed penes historiam: tum cum inter scriptores historiarum varietas est, quibusnam potissimum iure sit accedendum. De quibus vtiq; pauca hic & cursim, quoniam latè hæc peculiariori opere disputauimus, quod de vera temporum supputatione conscripsimus.

CAP. VIII.

TEMPVS RERVM NON AB ASTROLOGIA, VT putauit Alliacensis, sed ab historia esse pendendum.

Alliacensis in libro de concordia Astrologiarum & Theologiarum existimat numerum annorum à mundi initio ad hæc vsq; tempora Astrologica ratione posse deprehendi redigiq; ad veritatem, quæ quidem super ea se facere vel peregrine historiarum variaz protulerunt. Nam si genturæ, inquit, ipsius mundi thema habeas explorarum, poteris ex illo primam à mundi initio Saturni & Iouis cōiunctionem supputatione colligere. Quod si aliam rursus tuis annis cōiunctionem proximam indagaueris, quod medium fuerit inter istam primam & postremam temporis intervallum, ex intercidentium cōiunctionum supputatione elicietur. Hæc quidem in eo tempore ille sentiebat, sed in elucidario plane confessus est non esse Astrologicam viam, qua de annorum nobis dubio numero certum aliquid inueniamus. Quare nec Astrologos vnquam etiam summos hoc tentasse, aut de sua arte fuisse pollicitos: Sed cum hæc dicat nescio cur denuò in illa persistet sententia, summam de temporum ratione questionem ad Astrologos esse referendam, & quod quidē in historiis de anno mundi diuersum ab illis inneniatur, ad illorum opinionem emendari castigariq; debere. Quod breuiter ostendemus nulla ratione posse defendi.

Nam potest quidem Astronomus si veram aliquam siderum positionem quæ blim fuerit, rursusq; aliam proximam habuerit notam, certissima ratione determinare, quantum temporis necessarium medium exactum sit inter illas. Sed quid hoc cum lunabit an incertum esse tempus rei alicuius gestæ. Nam esto aliquis dicat fluxisse à Christo ad nos annorum tria millia, dicat alius 1400. in componenda hac lite quod officium est Astronomi, dices ostensurum illum inter siderum positionem sub qua natus est Christus, eamq; rursus quæ habeatur nunc non posse annorum tria millia deuenire, sed mille & quadringentos. At quæ ista est tarditas? quæ hebetudo, vt non videas quasi certum te ponere quod in questione versatur? nam qua siderum positione natus sit Christus, Astrologus nescit, nisi prius acceperit ab historia quo ille tempore natus sit. Excusamus ad tempora remotiora.

Alphonfus numerat à diluuiio ad Christum annos tria millia centum & duos. Idem sentit

sentit Albinmasar, quem ille scilicet est secutus: hunc numero refragatur omnis historia: Putat Alliacensis errare omnes historias potius quam Astrologos. Qua quæso ratione? an quia inter eam coniunctionem quæ præcessit diluuium ad Christum per tota annorum curricula deueniatur? hoc illis denegat nemo, sed vnde didicerunt fuisse eam coniunctionem per tot quot ipsi annos putant ante diluuium? Num scire hoc ipsi aliunde potuerint quam ex historia? profectò est hoc adeò manifestum, vt nisi lapsus hunc vidissem Alliacensis, putarem me in re superflua verba prodigere. Nam illorum sententia quantum quæso errat ridicula, qui ex prima à mundi initio coniunctione de annis mundi certiores fieri posse nos dicebant, eam verò primam coniunctionem ex mundi genitura colligebant quasi dubitare de annis mundi possumus, qui non solum quò anno, sed & qua hora corperit, exploratum habeamus. Petendum igitur tempus rerum à magistris rerum historia nemo ambigat, cuius in eate discipula Astronomia arbitra esse non potest. Nam dabo ego Alphonso per tot annorum millia ante Christum talem fuisse qualis ex eius tabulis apparebit siderum positionem, sed per hæc tempora euenisse cataclismum aut rem aliam gestam non dabo, nisi fidelis hoc mihi historia demonstrauerit.

Errarunt autem omnes Astronomi in hac temporum supputatione vehementer, quod magis suo fiet loco manifestum, quod non aliam eis ob causam potuit cõtigisse, nisi quia falsis historiis ad hæserunt: Latini enim Astronomi Arabes funt secuti, illi verò fabulosissimi sunt, & si quas à Græcis Latinisve scriptoribus historias acceperunt, peregrina translatio pleraque violauit: quòd cum fiat faciliè in omni re apud Barbaros literas abhorrentes, tum verò fit facillimè in ista numerorum annotatione, in qua & librorum accuratissima diligentia non nihil semper ferè hallucinatur. Utendum igitur veris historiis atque fidelibus inter quas sacram alijs anteponendam Christianus nemo dubitabit, nec vel Hebræus vel Saracenus. Porro in his quæ ante cataclismum eueniunt, aut illam, hoc est, Mosaicam, aut nullam habebunt etiam gentes historiam quam sequantur, cum de illis temporibus apud ceteros nihil proditum literis inueniatur: sicubi verò in sacris voluminibus ædino Græca in hac annorum permenfione ab Hebraica veritate discordat, non potest quisquam recto iudicio auctori ipsi præponere fidem translatoris, præsertim cum numero Hebræorum non solum accedat Hieronymus, sed accedendum etiam putet Augustinus, qui etsi veterem translationem libenter sequitur & probat, vbi tamen de hac varia annorum dinumeratione facit mentionem, fidem aut rerum gestarum ab ea lingua esse petendam, ex qua translatum est quod habemus, atque ita vt ille quod diuersum est apud 70. mysterium putet potius quam errorem: historiæ tamen, hoc est, literæ veritatem apud Hebræos esse non dubitat.

CAP. IX.

*SYMMA SENTENTIAE ALLIAC. IN LIB. QVEM DE
Concordia Astrolog. & Historiæ præstulauit.*

Ostquam hæc de vera temporum supputatione breuiter iecimus fundamenta, veniamus ad istas maximas Astrologorum cõiunctiones, hoc est, ad maximas eorū insanias, ab his exordietes quas in tractatu de Concordia Historiæ & Astrologiæ colligit Aliac. Is in eo opere hoc ordine vsus est. Principia duo inponit, alterum de annorum numero ab Adam ad Christum, alterum de themate genituræ ipsius mundi. Fluxere igitur inquit, ab Adam ad Iesum anni quinquies mille trecenti quadraginta quatuor. ab Adam scilicet ad diluuium bis mille ducenti quadraginta duo. à diluuiio ad Iesum ter mille centum & duo. In prima verò mundi constitutione ita erant in cælo sidera collocata: Nam horoscopus fecit prima pars Cancr, summa verò cæli fastigia Arietis pars prima possidebat, Mercurius in Geminorum parte quinta decima duo decimam cæli regionem, Venus in Tauro vndecimam occupabat, vtrunque luminare nocturnum quidem in Tauro, diurnum in Arietis parte decima nona medio & summo cælo perfulgebant: Saturnus in Aquario domum mortis: Iupiter nonum cæli locum tenebat in Piscibus: Mars in Scorpione & in quinta ab horoscopo sede morabatur, quo etiam loco, sed in Sagittario

ducuntur, impossibilis necessariò, & illa ad medium etiam motum falsa supputabitur, illa an sit impossibilis, volumus vobis Mercurius interpretetur: qui in ea quidem figura procul à Sole sex & quinquaginta partibus collocatur, à quo tamen vitra nouem arque viginti, non latum quidem vnguem recessisse se vnquam per decos omnes deasq; decierabit, quod peccatum euidēs nimis & inexcipiabile. Eam etiam putar primordialcm mundi figuram quam in Elucidario affert Alliaccnsis, mirabili b. illusionibus onustatam. Refertur enim ad Chaldaeos & Ismaelitas, quos scilicet huius mysterij cōscios fecerit diuinitas. In ea autem Mercurius in prima parte Geminorum, Sol in prima Arietis collocatur, quo fir vt distūctus à Sole sit Mercurius partib. sexaginta, quod planè esse impossibile Astronomus nullus denegabit.

Sed redeamus ad illas coniunctiones quæ (vr diccbam) sub lata prima cœli figura ex qua omnes colligebantur falsæ & impossibiles, deprehenduntur. Accedit & illud quod nec post nongentos annos est coniunctio in Ariete, vt docet Abraham Hispanus in sexto libro, cui titulus Redemptio Israel. Arneq; etiam quæ ad illas refert eucuenta, quibus putar temporibus contigerunt: non enim à mundo ad diluuium anni, vt refert, bis mille ducenti quadraginta duo, sed mille sexcenti quinquaginta sex, vt postea declarabitur. Quare tertia illa maxima coniunctio quam præcessisse ait diluuium annis duobus, vt quæ à mundi constitutione per annos eucenerit bis mille ducentos quadraginta, post diluuium ipsum fuit annis sexcentis octuaginta quatuor. Itidem anno à diluuiio nongentesimo quadragesimo secundo quartam notat maximam coniunctionem, & ante eam per annos sexdecim natum ait Abraham patriarcham, qui tamē ante huius temporis coniunctionem per annos sexcentos & triginta diem Domini videns exultauit. Natus est enim anno post diluuium ducentesimo nonagesimo secundo.

• Sed nec à diluuiio ad Iesum tot vlla historia annos computat quot Alliaccnsis secutus Albumasarem & Alphonsum: hi enim annos numerant ter mille centum & duos: vtram hic numerus supputationem octingentis scèrè annis excedit. Nam à diluuiio ad Abraham anni ducenti nonaginta duo, ab Abraham ad Davidis regnum, non gend scèrè & quadraginta testimonio vtriusq; editionis & Rabani, à Davidis regno ad initium eius captiuitatis quæ ex varicinio Hieremiæ durauit annis 50. quadringenti sexmè & octuaginta, idem Beda Rabano Hebræisq; sententibus: ab ea verò captiuitate, id est, ab eo quo cepit tempore ad Iesum anni quingenti & nonaginta. Quos omnes simul si colligas, inuenies à diluuiio ad Christum annos paulò plus duobus millibus & trecentis, cum illi tamen vitra annos tria millia & centum & duos annumerent, à quo numero Latini historici qui plus annorum computauerunt, plus tamen centum & quadraginta annis à numero minore defecerūt. Quamquam nos etiam pauciores qua suprà collegimus exactissima notatione computandos in tractatu nostro de vera temporum supputatione probabimus. Quam igitur notat sextam magnam coniunctionem ante Christum per annos ducentos & viginti quinque, ea post Euangelium fuit annis scèrè sexcentis. Sed & illud hominem in historijs ostendit valde indiligentem, qui septingentesimo Christi anno ad quod scilicet tempus septimam retulit licet falsam coniunctionem, hæreticorum ait pestem exortam in ecclesia præcipuè quæ Arianorum, quorum hæresis anno gratiæ trecentesimo scèrè exorta, ante annum sexcentissimum nulla erat. Et de his quidem vr puto satis & ni fallor euidentibus vñ testimonijs disputauimus.

C A P. XL

IN DILVVI CONIUNCTIONE TFM INTER SE TFM

à veritate Astrologos discrepasse, atque vt desit illi quicquid petunt, non tamen id eo: probare quod con-
tendunt.

Ransecamus ad alias magnas coniunctiones ab alijs paulò diligentius annotatas, sed non ita vt notam ipsi tamen delirij necdum erroris euitent: atque ab ea primum exordiamur antiquissima ad quam referunt caracissimū vniuersalis cunctum. De qua primò videbimus quam pugnantia inter se & contraria ipsi Astrologi sentiant, vtrq; alter alterum taxet & reprehēdat

tum

tum aberrare planè omnes: postremo vt sit vera eorum sententia, non effici tamen quod volunt, vt planè scilicet illud hinc confirmetur, non euenire tales coniunctiones sine mutatione magna rerum inferiorum. Est igitur communis sententia Astrologorum ante vniuersale diluuium per annos ducentos septuaginta nouem iunctos fuisse Iouem & Saturnum in decimaquarta parte Cancrì, cum principium Arietis esset in horoscopo, utroque scilicet sidere in quarta cœli regione pariter collocatis. Hoc scripsit Aoniar in lib. de nativitatibus, & posteriorum vulgus in eius sententiam maxima ex parte discesserunt. Albumasar octo ante annis hanc cōiunctionem annorauit, hoc est, ante diluuium annis ducentis octuaginta septem, quod secutus est etiam Henricus eius interpret. Verum cum eam coniunctionem idem Albumasar præcessisse dicat coniunctionem quæ sectam Arabum significauit annis tribus millibus nongentis quinquaginta octo, contradicit Henricus ex fide tabularum Machliuensis, quarum numeris ait à se deprehensum fuisse eo anno quo eos iunctos dixit Albumasar, inter Saturnum & Iouem signorum quatuor intervallum, sed supputantem se diligentius airinuenisse illam coniunctionem, anno ante Arabum cōstellationem ter millesimo nongentesimo quinquagesimo optimo. Cum item Henricus iste simul eos dicat iunctos in quarta parte Cancrì, alij vñ tabulis Alphonfi quartadecima parte eius signi iunctos illos fuisse contendunt.

Sed mittamus has eorum discordias atque iam illud ostendamus, vt omnes pariter à veritate discordent. Nam siue regis Alphonfi siue tabulis illis vtamur Machliuensibus, cum à Christo retrorsum versis sumendo primordia cœlestium motus explicamus, incidimus in eam coniunctionem anno quidem (vt ait Henricus) ante Christum tercio millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, à quo numero alij paucis mensibus variant. Nos autem superiore capite à diluuiio ad Christum annos paulò plures duobus millibus & trecentis vera supputatione colligi demonstrauimus: quare præcessit ea coniunctio ipsum cataclisum, annis non vt ipsi dicunt ducentis & octuaginta, sed mille adiectis duobus & octuaginta: quid igitur illi & cataclismo neque enim puto ad tot annos vim illius coniunctionis extendent. Sed demus illis nò pluribus quam volunt eam annis antecessisse diluuium, atque his quibus putant temporebus diluuium euenisse, an credis tam effecturos quod volunt? At quamvis hæc item illis demus nihilominus tamen falsi, vani, ridiculi. Nam esto iuncti fuerint Saturnus & Iupiter in Cancro, propterea ne perijt mundus aquarum inundatione submersus? At plus quam decies post ea tempora in eodem signo simul fuisse, nec tamen perijt mundus, imò nec vna propterea regio aquis immersa est, nedum orbis vniuersus. Euentum rarum, maximum, admittibile, ipsa tamen coniunctio quid quaeso habet huiusmodi? Nā & sæpius postea redijt (vt dicebam) & siue Messahaz siue aliorum sententia accedamus, non solum maximis, sed nec maioribus cōiunctionibus connumerabitur. Cum & duo in ea tantum sidera copulentur nec in signorum initio, hoc est, in Ariete, nec in principio alicuius triplicitatis, quid igitur habet singulare? cur tam mirabilis & nunquam puto à visis, præterquam fidem excellentis effectus, causa existimetur, quid cur tam diu, hoc est, per ducentos & septuaginta nouem annos perdurasse virtus eius putetur? Nam si quæ in principiis accidunt triplicitatis, ad principium usque; alterius dixeris habere efficientiam, dices quidem rem falsam & à nobis superius improbatam, sed tuis fortè dogmatibus consonam. At dicete hoc de ea cōiunctione quæ in medio fit, nec nostræ veritati, nec tuæ etiam vanitati concordat, cum non plus quam ad viginti annos eorum virtutem significantemque deducas. Cum autem illa in medio ferè Cancrì euenerit, testabantur adhuc anni 120. vt dicunt ex medijs motus ratione, vt ab aquea triplicitate ad igneam Saturnus & Iupiter conuerterentur. Quare si illa in Cancro copulatio tot præcessit annis diluuium, hoc est, ducentis & septuaginta nouem, sequitur vt facta sit orbis inundatio in medio igneæ triplicitatis, ad quam migrare sidera superiora annis ante cataclisum centum & quinquaginta nouem, permanserunt; in ea post mundi summersionem per annos 120.

Quod si etiam Alphonfi tabulis vtentes, resoluimus annos à nobis ad mundi primordia, cōpuremusque à Christo ad diluuium ex eorum sententia annos ter mille centum & decem, inueniemus mediam coniunctionem Iouis & Saturni in decimanoa parte Sagittarij per annos duos ante diluuium, & dies vnū atque viginti, atque ante eam

veram eorum coniunctionem in quartadecima parte eiusdem signi, anno ante diluuium vigesimo primo adiectis diebus trecentis triginta septem. Item eorundem coniunctionem mediam incidemus in decima parte Arietis, veramq; respondentem, ante eam mediam diebus ferè quinquaginta tribus in sexta parte illius signi, ante diluuium scilicet annis duobus & viginti adiectis diebus viginti quinq;: cur non igitur sit & verè, & temporibus suis proximè, & in vigore propriæ triplicitatis coniunctionis, cum in igneis lignis acciderint, non ~~quidam~~ potius fecerunt, hoc est, cõsumptionem sæculi per ignem, quàm vna illa in Cancro cataclisum, & falsa, hoc est, ad mediũ motum supputata, & per tot annos id tempus antegressa, & tot cũ mutatiõne triplicitatis suæ sequentibus cõiunctionibus diuersè penitus, repugnantisq; naturæ. Non dubito fore quenquam astronomum qui (modò se fallere nolit) non fateatur, nugamenta hæc esse hominum delirantium, ac nugas pro arbitrio libidineq; cõfingentium, modò semel decretos errores infantiasq; suas quacunq; possunt ratione confirmant. Planum est igitur & tempore vniuersalis diluuii nullam fuisse, quàm isti putant, coniunctionem, & si de annorum quod volunt, numero illis concedamus, eas potius per ea tempora fuisse constellationes à quibus ignis exustiones, quàm à quibus aquarum inundatio expectaretur.

CAP. XII.

IN MOSIS CONIUNCTIONE ET MESSIÆ

vaticinio, quàm delirus Abraham iudeus fuerit.

Abraham princeps (ita apud Hebræos cognominatur) cuius auditor fuit Abraham Aueuarre, sibi compofuit quem prætitulauit, de Redemptione Israël: quoniam illud operis propositum, vt Astrologica via tẽpus venturi Messii inuestigaret. Exorsus igitur à Mosi natiuitate nescio quam suam, de qua dicebamus sibi fingit siderum positionem, cum Saturni & Iouis copulatione, ad quam & Mosẽ, & regnum Israël, & legem refert Iudæorum populo datam: Quancquàm (vt solent verbis religiosissimis, quo suos libros ab igne tucantur) ipse quoq; sic semper neget dicere quod dicit: hac autem constellatione formata sub qua regnum, cum lege Hebræorum exortum sit, quoniam similem innenit, post annos Mosi (vt ipse quidem supputauit) bis mille octingentos quinquaginta nouẽ, hoc est, anno Christi millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, iubet tunc expectari Messiam. Fuerit eo anno Saturnus & Iupiter simul in Piscibus, & per vigesimo ante alios, hoc est, anno millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto simul fuerit in Cancro. Post quarũ omnino alteram coniunctionẽ & Messii aduentum, & mirabilia illa omnia, quæ per Messiam expectant, Astrologica assertione futura pronunciat.

Quod cũ rei ipsa iam satis confutatum sit elapsis à prima quidem coniunctione annis iam quinquaginta, à secunda verò triginta, posset hinc & quod de Mosẽ fabulatur, satis infirmari, vt non de disse eis regnum ea credatur constellatio, qua redeunte ad eos, suum regnum minimè redijt, nec perperisse videret Mosẽ, qua effectus nihil viribus ad nos reuerfa nullum tamen prophetam ad nos attulerit. Quid quod non solum post illas coniunctiones felicius agere coepit gens Hebræorum, sed non minoribus ferè post ea tempora calamitaribus obruta est, quàm aut sub Tito, aut sub Adriano: pulsus nuper Iudæis omnibus ex tota Hispania à Christianissimo illo rege, quàm cerè satis laudato, vbi & numero, & diuitijs, & auctoritate plurimũ poterant. Qua clectione nihil vnquàm ferè vel tristius, vel acerbius passos ipsi se non diffidentur, ita multũ naufragio, pestilentia quàm plurimi, fame maxima pars eorum absumpti, vt nobis etiam Christianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iustitiæ gloria delectabat homines, tamen extrema adeo patientes commiserationem faceret & dolorem. Hic est Messias, hæc est illa redemptio quam ex Mosaica constellatione Abraham illis promittebat: Qui ne de præteritis etiam rebus diuinasse melius credatur quàm de futuris, videamus in illa, ad quam Mosi aduentum retulit, coniunctione quàm falsus planè & ridiculus sit: nam & ea coniunctio, per quam natum credidit Mosẽ, pluribus post Moscos mortem annis euenit, & si de tempore illi cõcedamus, nihil tamen tale, vt putat, illi significauit. Videamus de tempore.

Sed prius illud scire oportet, Hebræos hoc anno qui est à Christo 493. annu-
rare à mundi cōstitutione à qua suos annos dinumerant, annotum quinq; millia du-
centos quinquaginta tres: quare à mundo ad Christum computabunt ipsi annos ter
mille septingentos & sexaginta. Cū igitur ille Abraham coniunctionem illam post-
quam tribus exactis annis natum ait Moſen, anno dicar mundi 2363. euenisse, sequi-
tur vt ante Christi tempora eueniret annis 1395. Atverò à Moſe ad Christum anni
vera supputatione colliguntur, mille quingenti & nouem, quare fuit illa coniunctio
post natum Moſem annis centum atque triginta. Numerus ipse annotum ita demon-
strat: nam à Moſe ad primam templi ædificationem ex tertio libro Regnorum, qui est
apud eos primus Samuelis, colliguntur anni 479. à prima autem illa ædificatione ad
instaurationem templi sub Dario computantur anni quingenti & duodecim: à Dario
ad Christum numerantur anni quingenti & decem & octo: quorum omnium sum-
ma est quam dicebamus, anni scilicet 1509. Ea verò coniunctio Christum antec. f-
sit annis mille trecentis nonaginta quinque: ita primo natum Moſem annis centum
atque triginta. Sed non illa mirifica ad eò propheticaque constellatio, vt de eius tem-
pore magnopere sit pugnandum. Iuncti enim, inquit, fuerunt Iupiter & Saturnus
anno mundi 2363. die vigesimo quinto mensis Idar, hoc est, Februarii, in prima parte
Piscium medio motu, vero autem motu eo dem anno in vigesima quarta parte Aqua-
rij simul fuerunt.

Explicit igitur primū, vtram sibi magis eligat coniunctionem à quam potissi-
mū referat regnum Iudæorum legemq; Moſaicam, illam scilicet in Piscibus mediā,
an hanc veram potius in Aquario? Veram si dicar, sibi ipsi repugnabit & Astrologis
alijs: nam ex minoribus illa coniunctionibus fuit, eū non accidit in principio tri-
plicitatum. Tales autem coniunctiones, vt ipsemet scribit eodem loco non signifi-
cant legum mutationes, aduentusque prophetarum, sed vel annonæ fertilitatem, aut
inopiam, vel translationem quidem imperij, sed inter cognatos & quæ sunt intra gen-
tis vnus fortunas, imò intra eiusdem etiam familiæ fines se continent. Præterea in
themate coniunctionis, quod ille describit Aquarius, in quo erat Iupiter & Saturnus
septimum cœli locum implebat, non autem nonum vel decimum quibus regna, &
leges, & nouæ sapientiæ exordia significantur. Et si quis omnino contendat istum
Aquarium à sua vrna nobis Moſen pluuisse de cœlo, dicat quæso cur anno Domini
1226. quo Iupiter & Saturnus in Aquario, cum mutatione etiam triplicitatis se con-
iunxerunt, quæ erat maioribus coniunctionibus annumeranda, nullus tamen de cœ-
lo Moſes descendit, nullus eductus populus ex Aegypto, nulla lex data, & eorum quæ
sub Moſe in hæreom contigerunt, miraculum nullum eo tempore vidit mundus.
Sed nec illum Abraham notasse præcipue videtur coniunctionem, quæ scilicet fuit in A-
quario, sed Iudaici regni Moſaicæque legis coniunctionem eam vocauit, quæ fuit in
Piscibus, quare & similem illi facit eam quæ anno ab illa 2859. in Piscibus etiam ue-
nit, ex qua expectari iubebat Messiam quasi alterum Moſem.

Istam verò quid pluribus consutamus? Cū ex illis quæ vocant medias, hoc est,
quæ nullæ sint, sed fictæ à nobis & imaginariæ, quam iam sæpiù irritam à nobis
taxatamque Astrologorum insartiam nunquā possum satis admirari, qui ad ea ex
professo quæ nihil sunt, nec iam fuerunt aut erunt vnquā quasi veras ad causas e-
uenta referant rerum inferiorum. Nec scio cur Auenazte qui nullam ait fidem Al-
bumasari adhibendani qui medijs vratur coniunctionibus, idem de præceptore isto
suo non dixerit, qui toto illo suo libello de medijs semper agit coniunctionibus, quæ
post annos 2338. facta ab vna ad aliam triplicitatem migratione contingunt, & in illa
suauitatis prophetica coniunctione, incredibile quā sit ridiculus. Describit enim
thema cœli ad eam horā in qua Leo tenet horoscopus in 7. verò loco apud Aqua-
rium Saturnus & Iupiter hospitantur, Sol in medio cœli culminis discurret in Aricte:
Pisces nonam occupant regionem, ex qua quoniam omnis petitur significatio le-
gis & prophetarum, parū ei succedebat, quòd in ea nullus planeta inueniretur.
Sed Astrologus homo admirabili subtilitate & Solem & Iouem & Saturnum, illum
quidem ex decimo, hos ex septimo loco ad nonum transportauit. Medio enim, in-
quit, motu Iupiter & Saturnus erant in Piscibus, Pisces in nono loco: igitur Iupiter &
Saturnus & Sol quauquam in decima est ex partitione domorum, si tamen nume-

rum & consequentiam aduertamus signorum erit in nona: nam & Aries quintus est à Leone, & nona domus quinta est ab horoscopo. An putamus & aristarchas istis commentis subtiliores? Respondeam nescio, an indigner tantam stoliditatem, tantam vesaniam, an potius doleam damna mentium rudiorum, qui hæc utpote non intellecta tradant Scripturæ, & nonnunquam magnificent, cum soleant tales ab errore irem superstitionem, à superstitione paulatim ruant in infidelitatem: Dic quæso admirabilis Abraham qua hora erant Saturnus & Iupiter in Aquario, an etiam erant in Piscibus? medio, inquis, motu. at quid hoc aliud dictum est quàm ibi eos non fuisse, & si ex decima Sol imperium promittebar, idem quomodo ex nona legis fulgorem indicabar, cum nec nona in decimam, nec decima in nonam verti, nec utroque esse simul idem planeta possit? Sed nimis ego multa de his, cum aduersus stolidas opiniones Aristot. neget esse disputandum.

CAP. XIII.

VARIIS CONIUNCTIONIBVS MEDIIS À VARIIS

*Christianam legem ascribi & absq. ratione etiam
Astrologica.*

Christianam legem hætenus, non vidi qui ad veram aliquam referret conjunctionem, sed ad medias tantum, alij ad eam quæ fuerit in Arietis parte sexta, per annos sex prius quàm Iesus nasceretur: alij ad eam quæ in postrema Cancri parte contrigerit antegressa priorem illam annis 20. Essent autem hæc multa vnde eis negotium facerem, ut si ostenderem, nec sub Ignea, nec aqua, sed sub terrea natum Iesum, quod & ratione, & Abrahæ autoritate aliorumq; etiam posset comprobari: tum illam in Cancro conjunctionem prophetas non significare, cum non ex maximis, nec ex maioribus etiam fuerit, quod videns quidam author quid si, inquit, ad Leonem dicatur pertinere? Finis enim Cancri principiumq; Leonis confinia sunt: atq; ita erit principium illud igneæ triplicitatis. Bellum utiq; inuentum: neq; enim ista loca transuersis plus quinq; digitis distant, quare nulla ferè impensa potest ista referri migratio, sed risimus puto iam satis, satisq; confutauimus medias istas conjunctiones: quas cum iam omnes planè è medio sustulimus, non est cur aduersus eas plus operæ instruamus, cum sit satis declaratum, id quod dicitur eas medias, non esse aliud quàm si nullas eas dicamus, quod autem non est, utiq; nec facere potest, nec indicare ea quæ sunt. Quòd si post natum Christum aliquam veram afferant conjunctionem, porro nihil admirabor nisi postquam illicin lucem est editus, stetit se cælum credamus. Alioquin & Iouem & Saturnum & alios item planetas & congregi & digredi, ab inuicem sæpius fuit necesse, sed nullus unquam dixit Astrologorum habere istas conjunctiones, vim super ea quæ præterierit sed præcedere quidem eas multis annis suos effectus, sequi verò nunquam, quod est dictum rationabiliter: nam si efficiuntur, effectus causa posterior esse non potest, si significatur frustra cælestibus signis euenturum significare, id quod iam euenit.

CAP. XIII.

EAM QUÆ VULGO FERTVR, VERAM NON ESSE

*Iesu genituram, nec ex ea indicari illum aut violenta morte
moriturum, aut magnum esse prophetam.*

Quere autem solent nonnullos quæ de genitura ipsius Iesu nungantur isti diuinaculi: natus enim est, inquit, prima facie Virginis (sic decanos vocant) ascendente, de qua scribit Albumasar, esse in ea Virginem formosam duas manu spicas gerentem, puerumq; nutriendem. quem gens quædam vocat Iesum, sic confirmari putant miraculum Verbi corporati per scientiam Astrologiz, quæ inrer cœli imagines Virginem Iesumq; reperit. Hic eis equidem non magno opere irascor, quoniam solent ipsi sua dogmata talibus testimonijs confirmare. Quare putant libenter nos etiam hæc recepruros quibus dogmata nostra corroboremus. Sed non eget his fabulis somnijsq; veritas Christiana, apud quam etiam scia philoso-

philosophorum per se fabulæ sunt. Quis has vidit imagines cui sensu tacente ratio illas occultior indicauit? Vbi de illis vel Ptolemæus, vel antiquus aliquis vtrquam fecit mentionem? Meracissimæ nugæ sunt, Arabumque figmenta, quam illa referant ad Indos, aduersus quas libro sequenti latius disputabimus. At neq. ista Virgine (vt dicunt) ascendente natus est Dominus Iesus, alioquin per duas ferme horas ante mediâ noctem in lucem apparuisset, quem ex ecclesiæ traditione media nocte natum accepi-mus, quare nec tertius (vt quidam dicit) Libræ pars, sed decima potius, cùm oriebatur natorum desideratissimus horoscopus occupabat. Vnde illud etiâ falsum ostenditur, quod blasphemæ voce disseminant, fuisse in ea genitura Martem in domo mortis, vnde illi per crucis supplicium fuerit moriendum; neq. enim potuit eo loco esse Mars, nisi Virginem faciamus horoscopus, quod ab hora illius genituræ magnopere esse diuersum declarauimus. Sed instabit aliquis, si de ea cœli parte Martem asserimus, collocaturos nos eū in occidente, vbi etiâ violentæ mortis pericula minitetur.

Ego verò ab eorum decretis nihil recedens ostendam ex ea genitura violentæ mortis exitum non præsignari: nam quamquam Mars septimo loco in discrimen vitæ natum adducat, scribit tamen Maternus minui id infortunium, si nocturna fuerit genitura; item si Mars in domo aut finibus, aut sua fuerit altitudine, tum etiâ si octauo loco fuerit inuentus, vnde expressior nulla mortis significatio, obfistere tamen Martis malignitati Iouis benignitatē, si fuerit in horoscopo, & horoscopus ipse sit in domo lo-vus, aut Veneris quæ stella prospera se Ioui radiatione coniungat. Ex his autem non vnum aut alterum, sed planè omnia in Iesu genitura inueniuntur. Nam & noctu nec die natus est, & Mars in Ariete, hoc est, in suis laribus fuit, & horoscopus erat Libra domus Veneris, quam tamen ferè partiliter Iupiter illustraret: tum Venerem in A-quario constitutam trigoni radij amica sibi societate iungebat, quibus illud & adij-cias Lunam, quæ imperat nocti in nocturna natiuitate feliciter, se habentem mortis domum tenuisse, videbis necessariò bonam mortem, ex Alæ siderum positione pro-nunciandam: erat enim in Tanro, hoc est, in sua quidem sublimitate, & luminibus au-dita, & quo loco gaudet, hoc est, octauo felicissimo Solis conspectu defluens ad Ve-nerem, apud quam hospitabatur nullis vel Martis, vel Saturni radijs infestata, sed nec discedens ab eis, nec ad eos vadens, hoc est, nullo illis societatis vinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis, & horoscopi pariter dominam nulla vel Martis, vel Saturni inimicaradiatione percussam, totam radij Iouis bonum sibi exitum pro-mittentem. Oblatus est igitur, quia voluit, non quia eum cœli furor ad supplicia cru-cis impegerit.

Sed non potest hominibus temerarijs nulliusque pudoris occasio inquam deesse aliquid garriendi. Nam siuge quouis loco Martem fuisse, ansam habebunt nihil mi-nus aliquo modo delirandi. Si enim statuatur in horoscopo faciem hinc referri de-palmatam colaphis cæsam & sanguine derurpatam, etiam Martium illum hominem, & in se gladios dicent atulisse interitus. Si secundo loco ab horoscopo, afferri pau-pertatem & rerum omnium inopiam: si tertio, nullos fratres: si quarto, nullum patri-monium, vt qui Davidis filius, Davidis tamen temporarium saltem regnum non ob-tinuerit: si quinto, nullos filios: si sexto, datos in necem omnes suos seruos: si septi-mo & octauo loco habes, quid dicant: si nono, ô beatos Astrologos, cùm dicat Ma-tereus, qui in nona cœli regione Martem habuerit in sua domo, futurum hominem bonis demonibus terrori, cuiusq. aduentum prauis demonis spiritus fugiant, & ex-cis homines laborantes non verbo, sed sola sui liberet ostensione, quantis igitur credis ista clamoribus, & plausibus sedaturos diuulgaturos Astrologos, si ibi forè nascente Domino Martis stella constitisset. Quod si cœli culmina tenuisset, orbis sta-tim subiecti legibus eius imperium pronunciarent, eum præsertim primum cardinē Iupiter occuparet, si vndecimo eum loco apprehendissent. Carolos, Cōstantinos at-tulissent in medium, & quocunq. pro Christi Ecclesia Cæsares pugnauerunt: si duo-decima, de inimicis insidijs querebantur, inter quos etiam seipfos inuenirent: ita in-fans, vt dicitur, occasio semper infurendi.

Sed audi de Saturno etiam quid dicant. Erant enim in nona cœli regione in signo Geminorum, at iniquiunt, facit prophetas & sacerdotes, quid quòd retro cedit? De-bet hoc omnino minueri cillas promissiones, faceret ergo propheta plus quàm pro-

phetam facere non poterit, qualis Ioannes Bap. an igitur poterit diuini afflatoremq. omnium facere prophetarū: Erat Saturnus eodem loco & in eodem signo constitutus, eū nata est Eleonora Galeotti fratris filia, virgo quidem illa pudica & moribus integerrimis, sed nec vel Anna, vel Delbora, vel Calandra. Sed persistite quæ Astrologia admirabiles in proposito dogmate, & videamus quid ibi Saturnus in sua natiuitate significaret. Scribit Abraham vester in lib. de natiuitatibus, qui sic Saturnum habuerit collocatum, hoc est, nona cœli regione, eum malum fore Christianum. Videntis quā bellè dogma vestrum confirmauerit. Quis enim audeat Christum malum dicere Christianum, qui nec fuerit Christianus? ò homines ridiculos & nunquā certè satis irrisos. Esculanus ille supersticiosus qui fertur Magus, natus est, ait, Iesus in stabulo, quia imam cœli tenuit Capricornus, & alius rex, inquit, fuit Iudæorum, quia horoscopus erat Libra: Hebræi enim Saturnij sunt. Saturni regnum Libra, quasi non singulis etiam mensibus multi nascantur his conditionibus qui nec nascuntur in stabulis, nec Iudæorum reges etiam inscribuntur. Sed iam nimis multa de istis nebulonibus.

CAP. XV.

*QVÆ DE MAHVETE DIXIT ALBMA.
sar experimento falsa esse deprehensa.*

Lbumasar Arabs aduentum sui Mahumetis legemq. illam Saracenorum, refert ad conjunctionem Iouis & Saturni, quæ fuit in Scorpione per annos duos & quinquaginta, ante illius legis ædicionem: Qui non est plures confutandus, eū quæ ex eadem constellatione, de ea lege vancinatus est, ipsa iam experientia cōfutauerit. Deniq. quod suprà etiam diximus, quocunq. tempore aut boni, aut mali veniant prophetæ, deesse conjunctio non potest in quam eorum aduentus referatur, cū post annos vigesimos, vt suprà diximus, Saturnus semper & Iupiter congregiantur, sed non esse tales congressus, aut signum, aut causam quapropter prophetæ huiusmodi veniant, illud satis esse indicio potest, quòd sæpè alias, similes aut etiam ad idem opus efficaciores redeunt constellationes, post quas tamen nullus propheta, nullā lex noua, nulla immutatio religionis. Mahumetes, inquit, venit postquā iuncti sunt Iupiter & Saturnus in Scorpione, cur non alius Mahumetes, post annum gratæ 1065. quo tempore simili conditione Iupiter & Saturnus simul fuerunt, mutata etiam triplicitate, & quod in illa Mahumetis conjunctione non venit: Mars eodem anno in eodem signo per corpus illis applicuit, & tamen historias si voluamus nullam per ea tempora non religionis legemur inscriptionem, quæ tertiam ferè orbis partem in suas traxerit leges.

CAP. XVI

*IN ANTICHRISTI VATICINIO ALIOS IAM
mendaces apparuisse, alios mendaces
futuros.*

I falsos, vanos, ridiculos eos in his deprehendimus quæ de præteritis religionibus sunt loeuti, non plus debemus putare fidei adhibendum illorum nugamentis, eū de antichristo, de sæculi consummatione, deq. hoc genus alij futuris rebus nebulones isti prophetica quadam authoritate fermocinantur: Nam & quosdam iam euentus reprobauit, vt Arnaudum, aliosq. nonnullos qui aiunt anno Domini 1345. ob illam trium siderum superiorum in Aquario conjunctionem, aut anno 1464. ob Iouem & Saturnum in Piscibus iunctos Messiam Abraham, alij Antichristum nobis minitabantur, alios qui in longum hæc magis distulerunt, non dubito eodem argumento à posteris redarguendos, quia & illorum scilicet vaticinium res ipsa refutabit, donec eueniat dies angelis ignorata: quā cū nosse Dominus Iesus nostrum esse negauit, audactum omnium, vt ait Augustinus, digitos vna voce resoluat.

CAP. XVII.

QUAM LEVITER PROBENT ASTROLOGI, SEX

*tantum religiones esse posse: tum Hebræorum legem Ioniæ
potius, vel Solarem quàm Saturniam
dici deberi.*

Ed audi quàm pulchro figmento & præteritas omnes religiones, & quæ futura est sub Antichristo, sub vno (vt ita dixerim) fasce colligant. Iupiter, inquit, religionem significat, aliam autem atq; aliam ex complexu eius cū alio & alio fidere. Sunt autem sex præter Iouem, quare sex etiam species religionum, quibus nec plures erūt, aut fuerunt, nec item pauciores. Iupiter enim cum Saturno ludæorum facit religionem, cum Marte Chaldæorum ignem adorantium, cum Sole Aegyptiorum, qui cœli militiam, hoc est, sidera colunt, cum Venere Sarcenarum, cum Mercurio Christianam, cum Luna eam quæ sub Antichristo postrema omnium est futura: Hoc est illud subtile & profundum inuentum, quo cum alijs, pleriq; ramen Rog. Bac. in epistola maximè vtitur ad Clementem, quo vsus etiam Alliaccensis in tractatu de Concordia Astrologiæ & Theologiæ.

In quo illud primum demiror, oblitos eos ad eò sui dogmatis, vt qui semper soliti dicere ex coitu solum siderum superiorum Saturni maximè, & Iouis fieri religiones vel significari, nunc ad Lunam vsq; descendant, quæ sit nobis Antichristum aliquem paritura: Quod si etiam ad numerum planetarum numerare volunt species religionum, aut subtrahant aliquem necesse est planetam è cœlo, aut plures alicubi sibi mēdicent, alioquin numerus non respondebit. Nam aut idolatriam quasi vnā religionem accipiunt, aut separatim accipere in eo numero volunt speciem vnā quamq; idolatriæ, pro vario ritu cultuq; eorum qui idolis seruiunt. Si primum malunt, rollant oportet è medio vnum planetam, quoniam nō erit alia Aegyptiorum, alia Chaldæorum religio, sed vna atq; eadem, hoc est, idolatria, quare tantum erunt quinque religiones idolorum, Mosaica, Christiana, Mahumetenfis atq; vt ita dixerim, Antichristiana, si species separatim accipi iubent idolatriæ, vix tot stelle etiā in cœlo quot religiones in terra: quod si ad ea quasi capita redigi putent alias, quorum alterum ignis, alterum cœli cultus habeatur, magnum illis meritò à dæmonibus malum prætermisissos in ista partitione se indignantium, qui tamen in idolatria præcipuè, & ferè soli cōlerentur: Omnes enim dij gentium dæmonia.

Quare tres saltem necessariò faciant species idolatriæ, cœli, dæmonum, elementorum, cogenturq; alicunde ab amicis vnum sibi quærere errorem, volui dicere errorem, hoc est, planetam, vt octo inueniantur ad numerū religionum. Sed & semper rerum omnium de quibus loquuntur, malè periti est confusio: cultus enim cœlestium proprius erat Chaldæorum, vt scribit Iamblicus, in dæmonum cultu Aegyptijs magis occupatis: quare dent pro Marte Solem Chaldæis, & diabolicum aliquem planetam interim procurēt Aegyptijs. Paterer autem faciliè pugnare eos vbiq; cum veritate, quoniam illi fuerunt semper parum amici. Sed cur secum ad eò sæpè non libenter cōcordant: neq; enim sua sua dogmata si consuluerint, rationem inuenient cur Hebræorū lex Saturnia sit potius quàm Christiana, sed illa potius ad Solem, vel ad Iouem, nostra erit ad Saturnum referenda. Saturnus enim, vt quidam dicunt, corporea bona gē largitur, sed aufert: dar autem spiritalia & quæ non videntur. Lex Mosaica corporea bona & promittebat, & largiebatur, nostra hæc aufert potius quàm exhibeat, spiritalia quæq; non videntur, promittit & præstat. Saturnus reges populi, imperatores exercituum, diuites homines, multa sobole nobiles, natura mulierosos non efficit, quales principes omnes religionis Hebræicæ, Abraham, Iacob, Moyses, Iosue, Salomon, Dauid, ignobiles facit pauperes, heremitas, voluptatum osiores, æterna meditantes, corporea contemnentes, qualis, si alijs adnumerandos, dux noster & Imperator Christus Iesus, quales apostoli, martyres, monachi, Christiani, quorum vita, doctrina, sanguine religio nostra aucta, nata, confirmata est: Quare si illorum decretis consona erant dicenda nos Saturnij, Hebræi solares vel Iouij erunt dicendi.

Sed traxit eos in illam opinionem sabbati cultus, quæ dies, quoniam apud eos Saturni existimatur, apertissime eis visum est cadere, quod Saturniam gentem esse di-

cerent, quæ Saturniam diem præ cæteris veneraretur, quæ etiam ducti coniectura solent nostram etiam dicere solarem esse religionem, quia diem Solis quem Dominicum dicimus, obseruamus. Sed cur non potius feriamur die Mercurij, cum Mercurio etiam nos subijciant? Solem enim Aegyptijs, Mercurium nobis dabant. Et Albumasar ait Iouem cum Mercurio legem significare Christianam: quanquam idem etiam de Sole dixerit. Neque enim vel errare, vel mutare sententiam vitium apud eos qui in erroribus moribusque planetarum adeo sunt assidui, quod in vertigine illa cœli tam rapida attoniti, in spectanda vix vnquam bene pedibus consistant, sed vterque sit, miras habent rationes, quibus inuenta ista sua confirmant: non enim temetè ad Mercurium nos retulerunt, sed quia, inquit Rog. Bac. multiplices ille habet motus cognitiq; difficiles, religionem sibi vendicat Christianam, cuius dogmata penè incredibilia inuenta agnitiq; difficillima. Alij iuniores nescio quid excogitarunt, quoniam scilicet Mercurius Librarius est decorum: est autem apud Christianos Librorum magna copia, idè inquit, iure Mercurialis censei debet ista religio. Hæc est admirabilis sapientia Astrologorum, obliiti scilicet sunt gentium Bibliothecas, Arabum & Hebræorum libros ferè nullos adhuc viderunt.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULÆ
aduersus Astrologos, libri V,
Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
DISPUTATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER VI.

CAP. I.

QVO ORDINE SIT PROCEDENDVM IN CONVEL-
lendu Astrologorum fundamentis: Item fieri non posse ut aliquan-
do ad eadem loca sidera omnia restituantur, in
quibus semel fuerunt.

EXCESSIVVS ordinem institutumq; nostræ commentationis, in qua erant radices prius Astrologorum conuellendæ quàm ista fastigia magnarum coniunctionum, magnorum orbium, & id genus alia excideremus, quando illis sublati corruiere ista erat necesse. Quis enim illis fidem adhibeat per magnas coniunctiones de regnorum religionumq; mutatione pronunciantibus? Cui constiterit iam signa illa, Arietes, Leones, Cancros, Sagittarios, in quibus congregantes Iouem & Saturnum facere hæc putant, ea nulla esse, aut si qua huiusmodi sint. In cœlo eo non esse in quibus supputantur? tum Saturnum, Iouem reliquosq; planetas, euenta non efficere, & vicissitudines rerum inferiorum. Quæ si efficiant, de eorum tamen efficiencia natura, proprietate, vel ratione, vel experientia nihil esse compertum, & cum ex alia aliud coniunctione proueniat (si quidem prouenit ab illis) non posse iudicari hæc apud illos, apud quos ipsa rudimenta istius artis adhuc sunt in ambiguo. Videbimus enim in his quæ postea disputabuntur nondum esse confessum, quæ sit hora puranda cōiunctionis, anni an intitu, quo vertente illa contigerit, an quo potius vertente sidera ipsa congregiuntur, tūc neutrum ex his temporibus assequi eos posse: quare in dubio relinqui cōiunctionis horoscopum, videbimus. Item si constiterit de horoscopo, de ratione tamè thematis disponendi, nihil adhuc cōstare, sed esse in incerto ubi duodecim locorum initia rectè constituantur: atq; illis etiam constitutis de virtute tamen ipsius loci, quod principium, quod medium, quod extremum illis non liquere. Quibus ignoratis sicut qua cœli regione coniungantur, ita quid sit factura coniunctio, sciri

sciri nō potest, cū significati ferē omnis varietas ad locorum, quos vocant domos, naturam proprietatemq; redigitur. Et quia in istis maximē coniunctionibus illud solent obseruare, vter planeta super alterum exaltetur, videbimus nescire eos adhuc quid ista sit exaltatio quam ipsi vulgō vocant elevationem. Et cū item referat plurimū quos loco ipsi, vel copulationis siderum superiorum, vel de se cōtra luminarium, planeta in primis dominetur. Videbimus ita controuerſa esse omnia ista iura, imperia, auctoritatesq; planetarum, vt nullius ferē signi pars aliqua inueniatur, de cuius principe & domino certum aliquid habeatur apud Astrologos. Sed non oportet hic enumerare istius artis fundamenta quæ postea conuellerentur: Cum quibus (vt prius dicebam) ruere etiam omnia oportet, quæ per magnas coniunctiones, & id genus alia de diuinis miraculis audent pronunciare. Verū cum hac maximē parte proprietatem religionis offenderent, in tollenda hac peste, omnis celeritas mora videbatur, præsertim quod efficacissimē confutari videbatur integræ Astrologica, & nihil in cæteris labefactata, si pars hæc de magnis coniunctionibus falsa conuinceretur, atq; vbi maiores fortioresq; videntur in illis potius expugnarentur.

Nunc reuertentes vnde sumus digressi, pergemus prima istius artis fundamenta ordine consequenteradicis extirpare. Neq; verō silentio prætereundus error apud Astrologos inuulgatus, in quem lapsus Albumasar & plerique alij putantes fore aliquando, vt ad eadem loca ita omnia sidera restituantur, vt similis omnino cœli dispositio, & cœlestium omnium inter se positus habitudoq; inueniatur, atq; olim etiam fuerit vnde putant illud euenturum, vt sint etiam res eadem apud nos quæ olim fuerunt, iidem homines, iidem euentus, eadem bruta, & omnino conditio eadem omnium inferiorum, quod quidam deinde Astrologomythæ profundius examinantes, cōsecutaneis solent dicere in autem, hæc est ista Christianorum resurrectio. quam & Hebræi sperant & Mahumetenses. Fuerunt certē illi prophætæ, maximi Astronomi, sed celauērunt mysteria hæc populum & idiotas. Putauerunt enim esse numerum annorum communem mundi & dierum, cum quibus loca planetarum & stellarum certificari possent, & quando ille completus erit, quod omnes stellæ erunt ad ipsūmet punctum reuertæ, & propter hoc omnes res redibunt quales fuerunt. Nos verō istam insaniam coargute pluribus non est necesse, quoniam Haly ipse in expositione primi libri apotelesmatis, ex sententia ipsius Ptolemæi idem dicentis, illam indignanter etiam obiurgat, nec esse aliquem, ait peritum arithmeticæ, cui non iste error cui-dens fiat. Tum post cum Nicolaus Orem philosophus acutissimus & diligens mathematicus in tractatu de proportionibus proportionum, mathematicis rationibus opinionem illam falsam, & impossibilem demonstrauit, putantem scilicet posse eandem vnquam cœli & siderum redire positionem, quæ aliàs fuerit, qui cū sufficiēter hoc munus impleuerit, delegandum ad eum leuiores existimaui, ne, quod hætenus nusquam fecimus facta faceremus.

CAP. II.

PER QVAS RES ASTROLOGI VARIARI INFLVXS
siderum dicant, & quā omnino illa in vniuersum
absurda sint.

Magna, ni fallor, vel (vt verius dixerim) omnia Astrologiæ fundamenta subla-ta sunt, si satis est comprobatum nihil fieri à cœlo, nec indicari quorum ex cœli obseruatione prædictionem Astrologi profitentur. Erat autem inter rationes quibus aduersus illos utebamur, vna potissima de momen-tanea, quam fingunt virtutum cœlestium mutatione, quam in superiori quidē dispu-tatione tetigimus, explicandam autē ad hunc vsq; locum iure distulimus: nam & pe-cullari indiget proprioq; tractatu, & magnū habet momentum in cōuellenda Astro-logia, cū ex ea non solum id confirmetur, quod hætenus probatum est scilicet à si-deribus non effici particulares rerum inferiorum mutationes, sed illud quoq; si pro-ueniāt ista de cœlo, aliter tamē prouenire, quā vt cœlestiū aliqua obseruatione de-prehendi & significari possint. Est igitur quod Astrologi dicūt huiusmodi virtutem ac-potestatem siderum & stellarum aliam atq; aliā esse singulis horis ac momentis, dum
ausung

aut sunt alijs cœli locis, quas neoterici vocant domos, aut in alijs signis quæ duodecim fingunt inueniri, aut ipsi inter se planetæ tantum spacijs intervallo distantes varijs inuicem radiationibus copulantur, quos vocant vulgò planetarum aspectus.

Hi sunt præcipuè modi (vt iuniores quosdam omittam) quibus mutari defluxum virtutemq; cœlestium putant, domus scilicet signi, aspectusq; diuersitas: Quæ quidem nisi ab illis defendantur, rueri dogmata non possunt de siderum efficientia, vt omnis rerum inferiorum mutatio diuersitasq; à sideribus proficiscatur: quandoquidem si illa eadem semper immutabiliq; virtute sunt, vt nos de omnibus, excepta Luna, putamus, necessariò aut idem, aut similes ab illis semper effectus prouehirent: nam esse & uim diuersitatem in causas inferiores, quemadmodum nō ipsi, referre nō possunt, nisi & nobiscum fateantur de ista diuersitate nihil posse de cœlo se diuinare, cùm scilicet cœlum author & causa nostra habeatur. Quare necessarium illos, quanta est in effectibus rerum inferiorum varietas, tantam in cœlo reperire causarum quoque diuersitatem, in qua quidem te nihil eis stellarum multitudo suffragatur, quoniam quotquot stellæ sint atque planetæ, nascendi cuilibet omnes adsunt. Quapropter nulla ratio offerri possit, cur alijs aliter, & non eadem omnibus largiretur, nisi aliquid fingerent vnde stellarum virtus, & efficientia alia sit, & alia singulis temporibus, de quo deinde faciliè colligi possit, quæ diuerso tempore fiunt vel oriuntur, pro eo quid tum esset siderum status, diuersam à cœlo sortiri conditionem, de qua ipsi possint prænunciare, qui siderum statum quocunque temporum cognitum habeant & exploratum.

Hoc est autem quod nos præsentī libro coarguemus, cùm nihil possit magis absurdum, magis remotum ab omni ratione putari, quàm tantam esse in natura corporum superiorum inconstantiam & mutabilitatem, quantam vtiq; nec in rebus inferioribus est videre, quanquàm in sua natura maximè fluxis & vertibilibus. Quæ enim hæc tam versipellis mutatio, & instar Chamæleontis inconstantia? vt & breui temporis intervallo diuinitima illa corpora sui similia, atq; iidem dotibus prædita nunquam inueniantur? Dicant quæso defluxuum sideralium proprietates illas quid putent, an de natura ipsa atq; substantia siderum eas proficiscant de vi aliqua potius extrinsecus immissa? siue à 1. cœli locis, siue à signis, siue à mutuis inuicem radiationibus hausta. Si primum respondent, non possunt proprietates illas mutare, nisi & ipsa astrorum substantia commutetur, quod nec ipsi (vrputo) sunt concessuri. Si secundum malint, erunt cœlestia corpora omnium corporum ignobilissima, quæ nihil ferè à propria natura, sed penes extrinsecus ingruentē vim & affectum omnia faciāt: quandoquidem substantia corporalis tantò perfectior, quantò ab illa affluens operatio magis de intima substantia operantis egreditur. Et hæc quidem in vniuersum generaliterq; dixerimus. Nam insania opinionis tunc maximè elucescet, cùm particularum modos examinabimus quibus mutari virtutes siderum putant, in quibus excutendis seriem seruiabimus errorum fabularumq; suarum. Quod iam facere aggrediamur à 2. cœli domibus exordientes, pro quarum diuersitate, non solùm intendi atq; remitti, sed alium omnino penitusque diuersum & signorum, & siderum defluxum fabulosissimè comminiscuntur.

CAP. III.

DOMVS ASTROLOGORVM QVAM NVLLO NIXÆ

*fundamento, & quàm in earum viribus explicandis
Astrologi inter se pugnent.*

Duodecim domos apud Astrologos celebratas nemo ignorat, non omnino rudis istius artis, ad has mihi viderut omnis ferè significatio defluxusq; propterea ab illis tandem refetri. Nam si de natura alicuius quæras planetæ quidnam efficiat, cuius rei largitor & author habeatur? nihil definitū & certum respondetur, nisi quòd natura donius in qua planeta reperitur, ira vt quæ in commune de proprietatibus dicere solent planetarum, ferè omnia ad ea videatur accedere quæ sub communi voce multiplicem habeant rationem. Quid enim magis est generale in ratione planetæ quàm vt sit bonus aut malus, hoc est, felicitatis author, aut in-

aut infelicitatis. Et tamen hoc quoque in sideribus firmum atque idem semper non est, sed in malo loco bonus planeta nocet, in bono malus prodesse ab illis existimatur. Denique Iupiter ut pro omnibus vnum dicam, in oriente collocatus tam differt à seipso cum paulum supra orientem in eum quem vocant duodecimum cœli locum commigrauerit, quam ignis differt ab aëre, aut ab aqua, quam lepus ab asino, asinus ab elephante. Nam in oriente maxima semper bona, in duodecima domo quæ attigua est orienti, magna sæpè mala decernit: illud loui maximè proprium, opes ut largiatur, atque diuitias, tamen tertio octauo quæ collocatus frequenter patrimonium dissipat, cum sua natura nobiles faciat & sapientes. Octauum locum si tenuerit, faciet ignobiles, & quorum furor ad insaniam, ut Maternus ait, euadat. Postremò quid magis est louis proprium quam ut beneficium sidus existimetur? cum & fortunator planetarum, & magna cœli felicitas nominetur. At tertio loco constitutus, neque bonus, inquit Maternus, est neque malus. Sexto etiam loco collocatus maxima etiā mala decernit, cuius rei reddens rationem Maternus adijcit: Locus enim sextus habet malitiæ propriam prærogatiuam, & quæcunque stella in ipso loco fuerit, id est, sexto, ad decernenda mala maximas vires ex loci vitio mutuabitur, hæc ille.

Quæramus igitur ab Astrologis, unde tanta tam subita, tam perpetua in diuinis corporibus sit diluio, quæ pro firmitate immutabili tateque suæ substantiæ, naturæ propriæ renacissima, suisque semper similia iure crederentur. Sanè duorantum fingi modi possunt quibus id fiat: Alter, ut locis illis indiras vires ac potestates varias intelligamus, quas subiectis sideribus influant, quod allata Materni verba videntur significare: Alter, ut nec quidem accipere aliundè neque affici aliter atque aliter ipsum planetam existimemus, sed quemadmodum pro diuersa ad terram ex positu sideris habitudine, proiectus radiorum variatur. Variari quoque inde credamus radiorum vim & efficientiam. Vtrum maluerint dicere insynæ coarguentur. Nam si fluere à loco vires huiusmodi ad planetas respondeant, interrogabimus de loco quidnam sentiāt? an, quod veteres aliqui, locum esse spacium nudum à corporibus separatum? An, quod Aristoteles, vltimam superficiem corporis ambientis? Si spacium ac interuallum, fatèantur, cum eisdem etiam philosophis nullas huiusmodi interuallum habere virtutes ac proprietates, quandoquidem formas naturales non meros dimensus, & nondum intercapedinem consequuntur. Si corporis ambientis vltimam superficiem, potest quidem huic loco aliqua vis inesse, qualis scilicet corpori, cuius etiam superficies à qua deinceps ambitum corpus afficiatur. Sed quæ nam ista corpora? quorum extremum siderum locus existimabitur? Cerrè quæcunque illa dicantur, siue extimus omnium globus, siue sideri vniciuique iunctus & proximus, nullà erit pars huiusmodi corporum quæ & orientem, & occidentem, & summum cœli ac limum, & cætera loca vnus dici reuolutione non ambiat: Quare si virtus ab illis partibus erit, non erit eadem virtus semper orientis, neque eadem occidentis, sed pro natura præsentis illius corporis inibi collocati, virtus quoque ipsa mutabitur.

Postremò hoc ab illis dici non potest, quoniam signa 12. quæ alia præter domos in ipsis domibus esse dicuntur, sicut planetæ in domibus & in signis, ea inquam signa, summa omnium sphaera ab illis describuntur, quæ & ipsa quemadmodum & planetæ à domo in qua sunt, vires naturarumque mutuari dicuntur. Nam dicunt Arietem non eadem facere in oriente quæ facit in occidente, atque idem de alijs signis, quæ in octaua si nulla superior, aut in ea quæ summa existimatur sphaera accipiuntur. Hæc igitur cum nullo corpore ambientur, non est ubi virtutem istam domorū cogitemus, præterquam in immobili spacio & interuallo, quod corporibus occupatur. Id verò aut nihil est, si credimus Aristoteli, aut si est aliquid, nullus tamen vel efficacie, vel proprietatis caractere est insignitum. Quare diuersas in istis locis, hoc est, in situ diuerso signorum & planetarum virtutes cogitare, quibus inibi posita sidera afficiantur, ab omni ratione penitus est alienum.

Neque enim absona minus & deridicula dicent, si altera parte defensionis vtentur, quia scilicet pro situs diuersitate alia facie nos planetæ respiciunt atque illorum in terris aliter radij demittuntur, hinc faciant effectus nasci diuersitatem. Quam enim hoc sit absurdum, qui opices philosophiæque rudimenta vel delibant, faciliè intelliget, cum nemo sit qui nesciat effectus qualitatem pro radij qualitate, proque natura

corporis

corporis irradiantis, non pro diuersa radij circulatione distingui. Hæc vt idem magis aut minus fiat, in causa esse potest, Solis radius quocunque modo, quocunque situ in nos deiciatur, semper calefacit, semper illuminat: verùm cùm vel proximus, vel ad lineam, magis illuminat, magis calefacit. Cùm verò vel obliquatus, vel fractus, aut è loco remotiore descendit, eadem quidem quæ rectus, quæ propinquus, sed minus eadem facit. Nec alia quidem in effectu fieri potest diuersitas, quàm quæ ipsam intentionem remissionemque caloris luminisque consequitur. Insanum igitur dogma Astrologorum putantium & signa cœli duodecim & planetas, hic quidem positos fratres nostros perbeare, vel miseros facere, paulùm inde cùm procefferint, infra tres nullam habere vim, nullam significationem, sed diuitias aut dare, aut eripere, alibi quidem conciliare amicos, alibi suscitare nobis aduersarios. Nihil quidem aut signi aut planetæ natura mutata, sed sola facta situs varietate. Hæc autem quemadmodum etiam diximus, siue radios faciat nobis proximiores, siue potentius in terram rapiat, siue oriētī societ vel disungat, siue terræ vaporibus magis minusve immisceat, potest fortè radij vim vel acure vel hebetare, naturam mutare certè nō potest. Quare nec res quam radius opetatur, sed effectus specie non mutata, eius aliquam fortè dispositionem, vel firmius & efficacius quidem, vel imbecillius forsitan operabitur, quandoquidem virtutes & proprietates, vel quales elementorum, vel quæ magis occurrat, naturam vel speciemque sequuntur: quare illa in aliam non mutata ipse quoque mutari, vt aliæ atque aliæ sint, nullo modo possunt.

Quod si tamen expertos ira se respondeant, aliqua fides forsitan haberetur: vel si super his posset experimentum comparari, quod infra reuincetur: vel in eandem sententiam inter se conuenirent, sed cum locis eisdem diuersas diuersi ascribant proprietates, suis ipsimet inulcem obseruationibus adimunt testimonij fidelis auctoritatem. Arabes etiam Latini vestigijs Arabum insistentes, seruorum qualitatem indicari à sexto loco contendunt. Aegyptij & Ptolemæus ab eo qui à sexto maximè omnium distat, hoc est, à duodecimo valetudinem aduersam siue vitium illa siue morbus, non tam à sexto quærit loco Ptolemæus quàm à septimo & primo, quoniam illo nunquā vitium in apotelesmatis: his verò vitium semper contra vulgus Astrologorum, istis omissis à sexto significationem omnem huiusmodi quæruunt, qui cuique futuri sunt filij, Arabes & Latini de quinto loco pronunciant. Ptolemæus à decimo & vndecimo, & cum cuique vita nihil protenditur, quinto pariter vitium & quarto. Quod item Paulus Alexandrinus obseruat. Mallius ab oriente narorum fortunam & parentum vota suspendit. Porphyrus ex decimo significari præcipue filios ait, quoniam ex ea parte in corpora animæ demittuntur, atque ita bellè fabulam fabula confirmat: Parentum fortunam de nullo loco accipit Ptolemæus. Arabes à quarto, à sexto, etiam Heliodorus. Alij, vt refert Abentagel, etiam à nona. Secundus locus Alexandrino præcipue quidem *μετὰ τὸν ἥλιον*, & subitas spes significant, apud iuniores horum setè nihil, sed diuitias, quarum tamen à Ptolemæo in Apotelesmatis, nec à secundo, nec ab alio quoquam duodecim locorum vllum iudicium, tum de illis Heliodorus etiam à tercio accipiat significationem. De coniugio prædicunt ferè omnes ab occidente, Heliodorus à medio etiam cœlo, Ptolemæus negligit utrunque. Peregrinationes à nona tertia regione dijudicant. Heliodorus etiam à septima: exploraturus hæc Ptolemæus, & hanc & illas pariter contemnit. De parente à quarto loco Heliodorus, Maternus à decimo, à neutro iudicat Ptolemæus. Amicos prævident vndecimo, Heliodorus etiam à tertio, Ptolemæus nec ab vndecimo nec à decimo: Religionem à nono, reliqui, item Mallius à septimo, quem & portum Plutonis vocat. Secundæ domus apud Aegyptios cognomentum. Idem Saturnum quarto præficiendo contra sententiam aliorum. 1. 2. præficientium. Quod si Mallium euoluamus, qui se veterum ait dogma aliquando imitatum, quoque nullus antiquior extitit apud Latinos rerum cœlestium (vel vt veniū dixerim) fabularum enarrator, inuenimus de locis 1. 2. rem ab omni quæ nunc referatur, opinione ita diuersam, vt omnis prædicendi ratio penitus immutetur. Quod in occasu collocarit Martem, cui primam sub occasu sedem alij decreuerunt. Quid alia illa tradita à Mallio cœli loci 1. 2. nonne ab omni quæ nunc in manibus, Astrologia diuersa? nonne rationem omnem variant prædicendi?

- LOCVS.** *Fortuna (inquit) fors prima data est, hoc illa per artem*
I. *Censetur titulo, quia proxima continet in se.*
Fundamenta domus, domuiq; harentia cuncta.
Qui modus in seruis, qui sit consensus in armis.
Quamq; datum magnas operum componere moles
Vi vaga fulgentis concordans sidera caeli.
II. *Post hanc militia locus est, qua quicquid in armis*
Quaq; peregrinas internerantibus urbibus
Accipere assuevit, titulo comprehenditur uno.
III. *Tertia ad urbanos statio est numeranda labores.*
Hoc quoq; militia genus est civilibus actus.
Compositum fideiq; tenet parentia vincula
Format amicitias, & saepe cadentia frustra
Officia & cultus contingant pramia quanta
Edocet appositus, cum mundum consonet astris.
IIII. *Indiciorum opus in quarto natura locatur,*
Fortunamq; fori, fundentem verba patronum
Pendentemq; rerum lingua, restitutamq; loquentis
Impositum & populo nudantem condita iura.
Atq; expensa sua soluentem iurgia fronte.
Cum iudex vero nihil amplius advocat ipso
Quicquid propositum inter facundia leges
Efficit, hoc totum partem concessit in vnam.
V. *Atq; vicinus, gerunt dominantia sidera manat.*
Quintus coniugio gradus est per signa dicatur,
Et socios tenet & comites, atq; hospitium vna
Iniungit & similes coniungunt sedes amicos.
VI. *In sexta diues numeratur copia sedes,*
Atq; adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
Contingat usus monet, altera quam diuurni,
Sidera ut inclinant vires & templa gubernant.
VII. *Septima censetur sanis horrenda periculi.*
Si male subscribunt stella per signa locata.
VIII. *Nobilitas tenet octauam qua constat honoris*
Conditio, & fama modus, & genus, & specioso
IX. *Gratia praetextu. Nonnulli loci occupat omnem*
Fatorum sortem dubiam, patrioq; timores
Omniaq; inrantum mixta nutritia verba.
X. *Huic vicinus erit vita qui continet actum,*
In quo seruorum mores & qualibus omnis
Formetur domus exemplis quoq; ordine certo
Ad sua compositi discedant munera serui.
XI. *Præcipua vndecima pars est in sorte locata*
Qua summam nostri semper viretq; gubernat.
Quaq; valetudo constas nunc libera morbis
Nunc oppressa mouent & mundum sidera cunctis
Non alias sedet tempusve genusve medendi
Qua sibi deposcat, vel cuius tempore praestes
Auxilium, & vita succos miscere salubris.
XII. *Plurimum & totam concludens ordine summam*
Rebus apiscendus labor est, qui continet omnium
Votorum effectus, & qua sibi quisq; suusq;
Proponis studia atq; artus hac irrita ne sint.
Sen seruat officium, natus blanditur in omnis
Aspera sine foro per litem iurgia tenet,
Fortunamve petat pelago ventosq; sequatur,

*Sed Cereem plenam vincentemq; horrea messem,
Autrepetas Bacchum per pingua multa fluentem.
Hac in parte dies atq; hac momenta dabuntur,
Si bene conuenient stella per signa sequentes.*

Hactenus Mallius : cuius sententiam liquet quidem ab omni, quæ nunc in vfu, A-
strologia discrepare. Sed tamen à nemine puto adhuc intellectam ex his qui se Mallij
faciunt interpretes & sectatores. In hac igitur tanta opinionum varietate, quæ fides
experimenti, cum & alia maior accedat, quandoquidem, initia finesq; domorum,
quoniam modo partiri oporteat, nondum constitutum. Sed alij aliter sentiant, vtrio
libro declarabimus, quod esse tamen exploratum oportuit prius, quàm factura ex-
perimentum obseruatio de illorum proprietatibus institueretur. Tantùm abest, vt
certa facta, vt demum aliqua prætendi obseruatio possit, quæ veris nos cogat & tra-
hentibus in assensum rationibus declinare. Nos, quicquid Ptolemæus cæteriç credi-
derint, euidencia rationum adhuc cogente ridiculum falsumq; concludimus, aut lo-
eis istis inesse aliquas proprietates, aut per eorum diuersitatem mutari de fluxum effi-
cientiamq; planetarum.

CAP. IIII.

*DE DVODECIM SIGNIS, QVOD FICTA À MA-
thematicis sint ad supputandi facilitatem: Item circa eadem
multipliciter Astrologos aberrasse.*

Tavero signorum istam diuisionem & confinia seruant, quasi naturæ le-
gibus præscripta, vt plus putent habere commentij duos planetas, & si vi-
ginti partibus distent modo signo, in eodem collocentur, quàm si alter
postremas partes teneat Arietis, alter in Tauri initijs inueniatur. Quan-
quam illi vastissimo spacio dirimuntur, inter hos autem nec transacti qui-
dem digiti cadit intervallum. Quod si quis numerum istum signorum à natura esse
contendat, nec fictum à mathematicis ad supputandi facilitatem, sed philosophica
ratione stabilitum, quale assert Albuniasar, vt duodecim signa propterea sint, quòd
elementa sunt quatuor, quorum quodlibet in tres partes diuidatur, medias, primas,
& postremas, possem equidem respondere nihil minus ridiculum istam rationem &
frivolam esse, quàm illa sit mathematica. Sed huiusmodi omnino coniecturæ motos
non fuisse auctores istius diuisionis, sicut Haly & Auenezra superius testimonio de-
clarauimus, ita facile demonstrari rationibus potest. Nani & procedat in signis ista
coniectura, quid de signorum in partes triginta distributione? quid de partium in se-
xaginta minutias partitione dicetur? quam super his afferet philosophicam rationem?
aut quomodo purgabunt factum à mathematicis nullas ibi naturæ proprietates exi-
stimentibus, sed querentibus numeros ad supputandum magis opportunos. Vnde
lapsus Astrologis vel occasio certa fallendi super his decementibus quasi vires habe-
rent omnino separatas, nec arbitrium illa, sed natura potius innicem diuississet.

Notum enim, vt varias proprietates varijs eiusdè signi cum partibus tum minutijs
ascribant. Vnde alias partes lucidas, alias tenebrosas, alias Soli, alias Marti, alias alijs
planetis cognatas prædicant, ita quoq; de ipsis minutijs fabulantes, vt scripserit myrio-
genesim Aesculapius, quæ celauit Maternus vti mysterium, in qua prodiderit quæ de-
fluxus haberet minutia quæque proprietatem: quam secundam partitionem, vt sola
voluntas fecit supputantium: ita ipsa totius zodiaci in 12. signa principalis diuisio,
originem aliunde non accepit, quibus vtrunque diuisio eorum intelligatur, effica-
ciam etiam nullam esse declarauimus, vt insania Astrologorum hinc illa confutetur,
perantium pro signi conditione, quod quisq; planeta petagrauerit, illum immutari.
Nam domus & altitudines planetarum penes istas signa constituunt, non penes ima-
gines quæ nos libro proximo possent tantum cogitari, & nihil habere soliditatis osten-
dimus, vt propterea fortè Chældæi qui signis non utebantur, nullas etiam fecerint do-
mos planetarum: neque enim apud eos Leo Solis domicilium, aut Lunæ Cancer,
aut Libra Veneris, & Taurus, aut Iouis Pisces & Sagittarius, atque ita de reliquis: Sed
altitudines solum siderum obseruant, non ad signa relatas, sed ad imagines, vt nihil
apud

apud eos Saturnus in Capricorno, nihil possideat in Aquario, sed in Libra tantummodo & Scorpious obtinet. Nam hæc signa quanquam duo, vna tamen imago apud Chaldaeos iudicatur: alioquin Ptolemæus & alij si domos planetarum, quod non faciunt, referant ad imagines, ratio non quadrabit: nam cum stellis imaginem Tauri constituentibus plurimum habet Mars affinitatis, ita vt plus etiam nullus planetarum, qui tamen in Tauro deijs dicitur.

Domos igitur, altitudines, fines, triangulationes, monomirias, decanos, hydropopias, & reliquis planetarum huiusmodi cum zodiaci partibus affinitates à signis istis accipiunt, vnde vim aliquam ad planetas denotare non posse, si res penitus sint imaginariæ, non naturales, non efficaces, satis, vt puto, dare comprobatur est, vt de mirari liceat illos qui de planetarum similitudine communicare Astrologicam opinionem voluerunt ita planetas zodiaci qualitates redolere dicentes, in quo rerum semina sunt dispersa, vt terræ saporē referunt plantæ. Multum enim dissimilis ista similitudo, quando quidem à terra plantæ nutriantur, proptereaq; saporem cum referunt terræ. Planetæ de zodiaco non aluntur, quanquam lucet ibi animalium omne genus, nec solum zodiaco non affixi, vt terræ stirpes & virgula, sed immenso distanti chasmate & intervallo. Vnde potissimum eos Panetius Pliniusq; derident, qui ex tanta spacijs intercapedine à zodiaco ad sidera contagionem putent posse prouenire. Nos non tam à spacio quod immensum interiacet commouemus, quàm à natura rerum ipsarum, cum vera corpora & naturalia affici ab imaginarijs, & lucentia sidera à non lucentibus (vt non dixerim nullis) immutari nullo modo possint.

Sed facillè est videre quid hic etiam eos deceperit: nam quoniam in Leone potissus Sol violentius terras calefacit, & veniens idem ad Arietem quasi mundum instaurat, visum illis cum Leone cumq; Ariete cognitionem habere: quoniam peragrans illa signa fortior redditur & vim eius maiorem quorannis experiamur. Hinc Leonem Solis domicilium, Arietem regnum statuerunt, qua ducti in Sole confectura, simile purauerunt in signis alijs degernendum, vt in alio quidem signo plus possent, in alio minus, & bellissima quidem ratione distribuerunt cuique planetæ duas domos præter Solem & Lunam, quorum cuilibet vna satis regia foret. Nam de Sole cum decreuissent ob causam allaram, vt Leonem pro domo fortiretur, in quo æstu flagranti suas maximè vires excerecet, visum est rationabile vt proxima Lunæ domus putaretur ad nos magis accedens. Sed circulus eius nobis etiam maximè proximat, quare Cancrum Lunæ domicilium assignauerunt, tamen pro situ sphaerarum in quibus planetæ deferuntur, duas cuique distribuerunt, vtrinque scilicet alteram, vt Mercurio qui conterminus Lunæ creditur, hinc Geminis, inde Virginem, Veneri hinc Taurum, inde Libram: hinc Arietem, inde Scorpionem Marti cõdonarent, Ioui Pisces & Sagittarium, Saturno Aquarium & Capricornum. His persuasionibus nec rhetoricæ quidem probabilitaris sua dogmata fundauerunt tradita à posteris tanta authoritate, vt maiora vix etiam oracula suscipiantur. In quibus id primum vnde reliqui qui pendent, vide quàm sit ctiminosum, quamq; plenum & ignorantie & tarditatis.

Nam quòd Sol in Leone magis nos calefaciat, non ex natura signi qd peragrat, sed ex situ posituq; cõtingit, quòd ex eo loco rectius terrâ ferit nostris regionibus proximè magis: Alioquin si recepta de signo qualitas hoc efficeret, faceret idem apud omnes gentes, cum eadem signa sint etiam apud omnes. Verùm ille quo tempore vrit terras ad Aquilonem positus in Leone friget apud eos qui meridiem incolunt, apud quos feruet veniens ad Aquarium, sub quo nobis glaciem & aquarum imbrem effundit, scilicet, quoniam quanto magis ad nos accedit, tanto magis ab illis elongatur, & contrà ad eos iter infleat quoticumq; à nobis ille digreditur. Quòd si non tam isto quàm alijs adductos experimentis se contendant, quibus alibi alium magis minusve posse planetam obseruatum sit. Fortè sit aliqua fides, si super his consona tradidissent veri artis institutores, vnde etiam nouis professoribus experimenta Chaldaeorum dico magistros, qui patribus in campis tor prædicant millibus annorum obseruare coelestia, nullam domibus istis, vt suprà dicebamus, fidem adhibuerunt. Curnam igitur illi tam sedulis, tam diuturnis obseruationibus nunquam Martem in Scorpio fortem deprehenderit, imbecillum in Tauro, Saturnum potentem in

Capricorno, debilem in Cancro? quid de reliquis dictum pariter intelligatur, & cum idem signum tot finibus diuidatur, rot præterea decanis, tot apud Aegyptios monomerijs, apud Chaldaeos dodecathemorijs, nec de finibus nulla sit inter eos concordia, decanos negligat Ptolemæus, quos aliter Indi, Aegyptij aliter partiuntur, monomerias nesciant Arabes, irrideant Græci, Aegyptij in omni prædictione vtantur: Mirò vsum dodecathemiorum qui plurimus apud Chaldaeos: ramen, vt scribit Maternus, præstar planeta in suis finibus quæ in domicilio præstar, in decano quæ in finibus & domo largitur, aut his certè quàm proxima atq; simillima, cùm hæc, inquam, ita se habeant, quæ fidelis & concors esse potest experientia, quânam parte zodiaci quis planeta irriteretur vel exulet, siue potens aut debilis inueniatur? Adde varias de signis opiniones cùm vel ad nonum orbem referuntur, aut octauo potius describuntur, & eadem parte Saturnum alius velit, alius Iouem, alius alium ex planetis dominari, & hi quidem his signis, quæ moueri putant, vtuntur, alij his quæ non mouentur. Super quibus opinionibus ita nihil decretum, nihil præindicatum est, vt Abraham in lib. de natiuitatibus duplex fieri thema præcipiebat, alterum quidem ad mobilia signa, alterum ad immobilia, qua thematis varietate tota prædictionum ratio variatur. Sic omnis experimenti authoritas infirmatur, quod nec vllum haberi posse super his rebus, aut si posset haberi nondum habitum esse, postea demonstrabitur.

CAP. V.

QVÆ SIT ASTROLOGORVM DE ASPECTIBVS
sententia, & quàm parum rationalis.

Onfutauimus iam de signis deq; 12. cæli locis Astrologorū opinionem, restat tertius modus quo permutari virtutes defluxusq; fabulantur, qui de aspectibus vulgo nominatur. Putant enim Saturnum, si, verbi gratia, à Ioue 60. partibus distet, hoc est, duobus integris signis, aliter inferiora efficere atq; mouere quàm si per 90. ab eodem sidere distaret, quod est trium signorum intervallum: & in priore quidem distantia aiunt Saturnum Iouem hexagona radiatione conspiciere, quam sextilem dicunt aspectum, quia spacium interiectum sexta pars zodiaci est, in altera ex quadraginta se contueri, quoniam quarta zodiaci ab inuicem dirimuntur. Similiter alias esse vtriusq; sideris proprietates si alter ab altero 120. partibus absit, vnde trigona radiatio, hoc est, trinus aspectus emergit. Alias si simul ex diametro opponuntur, vel in eodem situ vel loco conueniunt, & quod de Ioue diximus & Saturno idem de omnibus dictum intelligatur, vt pro varia semper eorum inter se distantia virtus eorum & efficientia permuetetur. Atque adeò quidem permueretur, vt cum certis quibusdam distant intervallis, hoc est, trigono vel hexagono, sit eorum defluxus omnis bonus & salutaris. Rursus alia quadam distantia constituti, hoc est, vel quadrangula vel opposita vires habeant radiorum maximè noxias, aut certè semper parum beneficas mutariq; item ex ista intervallorum diuersitate non solum defluxus bonitatem & malitiam, sed efficiendi quoque speciem & rationem. Hæc sunt de aspectibus planetarum Astrologorum deliramenta, quæ statim audita homo philosophus nullo etiam coargnente, damnabit, cùm nulla possit ratione defendi, ex sola distantia intervalli; diuersitate duarum ad idem conspirantium causarum naturam & proprietatem adeò commutari.

Illud autem quæro primum ab eis, hæc quæ de aspectibus dicunt ad ipsos ne planetas an ad planetarum tantum effectus velint referenda? hoc est, cū radijs quadrangularibus lacessiri Iouem à Marte, soneri Venerem trigona Iouis radiatione loquantur, ipsa corpora intelligant planetarum huiusmodi aut bonis aut malis affectionibus promoueri, an illa quidem nihil inuicem pati, nihil sentire huiusmodi mutationum: Sed quid erga nos faciant, & quonam pacto subiecta corpora moueant tali loquendi genere significari. Siue enim hoc potius siue illud respondeant, mille vridiquelaqueos, mille angustias incidunt. Nam si putant planetas inuicem motueri & quasi amicitias & odia exercentes nunc se amico fouere complexu, nunc mucronibus radiorum hostilem in modum persequi atque inuadere, reclamabit non solum diuinus

diuinus Iob apud quem legimus, Deum facere pacem in excelsis suis, sed cum suo Aristotele Peripateticorum yniuersa familia, apud quam certum est corpora superiora locorum sola varietate mutari, qualitates illas sub Luna excebras nec accedere illuc yllas neque decedere. Quod si prorsus concedere illas volunt, certe quod ad noxias attingit qualitates, si concedant, explodendi ab omni philosophorum cœtu videntur, cum ignorare omnino naturam cœlestis patriæ videantur, qui in ea esse putant quod iniuriam facere possit vel sustinere. Quare si qua in sideribus passio est admittenda, non alia saltem quàm quæ perfectio potius est dicenda quàm passio, aut cum à Sole Luna illuminatur, quæ non alla ratione ab eo runc patitur, quàm ab eo patitur aliquis à quo beneficium accipit. Lædi igitur stellam à stella, vel obsideri, vel infici, vel debiliore deteriore uve fieri, & ex benefica noxiam, ex potente infimam reddi, tam est remotum ab omni veritate, quàm ab omni malo remota est omnis natura cœlestium. Quod si pati iniuriam sidera possunt, certe quæ sunt nobiliora perfectiora que ab ignobilioribus pati eam non debent: Vt illud saltem colligatur, non omnia ab omnibus affici mutuo posse arque moueri, sed quædam à quibusdam vt alia quidem agant tantum, aliqua patiantur: Alioquin illud quomodo non erubescunt, Solem dominatorem regemque planetarum, & sicuti luminis, ita potestatis summum cœlestium fontem, sic tamen in numerum ordinemque redigere, vt ipse quoque aliorum radijs, aut victus langueat, aut parum salutaris euadat, & cum omnis ab eo planetarum virtus deriuetur, de proprio (vt dici solet) celo patiatur.

Sed mittamus hæc omnia quæ illis fortè absurda non videntur, & planetis (vt voluit) statuamus illos affici arque moueri. Illud respondeant, quàmnam habeat rationem, vt quæ proxima sidera sint, nihil se moueant, eadem facta remotiora sentire se inuicem & pati mutuo incipiant: ita enim de aspectibus cum loquuntur, solent definiri. Nam si Cancrum teneat Iupiter, Mars Leonem, inter quæ signa nihil interiaceret, asyndeta esse dicunt sidera Iouis & Martis, hoc est, nulli radiorum siue aspectuum copulatione coniuncta: tùm verò cum Mars procul magis factus à Ioue ad Virginem commeauerit, & Martis Iouem, & Iouis Marrem participare puabunt. Quo quid absurdius dici potest aut magis remotum ab omni philosophia? cum illud sit vulgarissimum omne quod agit in aliud quantò proximius est patienti, tantò agere illud efficacius. Hoc igitur quod iuniores aspectum vocant, cum non sit aliud quàm radiatio (sic etiam à vereribus nuncupata) hoc est, luminis sui arque virtutis in alium propagatio, & (vt sic dixerim) elucidatio quædam, quomodo nulla incorporea quæ sunt proxima, efficax verò erit in remotissima? vt quidnam illis persuaderi perinde arque à remotiore propinquiorëve distantia radius extra fundatur, ita illum euadere alterius alteriusque naturæ: Cum non possit (si veram sequimur rationem) alia inde diuersitas provenire quàm vt debilius fortiusve patienti planetæ radius infigatur. Cuius autem proprietates etiam eius commutetur, causa nec fingi nec excogitari potest. Nam & si pro intervalli diuersitate aut numerus partium interiaccantium varietur, aut ipsi inter se planetæ diuersam positionis figuram sortiantur, illa tamen inefficienna rerum naturalium pro numerorum, & figurarum diuersitate non variatur: quoniam à numeris & figuris naturales virtutes non proueniunt, sed à naturalibus formis pro quarum diuersitate figuræ quoque ipsæ stabiles & naturæ, non quales ex motu confurgunt aduentitiæ, mouentur & variantur.

Neque verò minores incident difficultates si diuersitatem radiationis non in corporibus planetarum, sed in eorum effectu putent considerandam: vt scilicet nihil pati ab inuicem sidera dicant, sed variam inter ea distantiam rationem illud efficere, vt radij profucentes aliter misceantur, proinde que varij pro diuersitatibus mixturæ effectus inde proueniant. Nam hæc si respondeant, primum obijcere illud possemus auctoritate Plotini, non posse radios cœlitis diffuentes ira inuicem commisceri, vt noua virtus aut forma proueniat: cum non sint illi aut corpora, aut liquores, aut affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus suscipiunt, vt scilicet vel inde inficiantur, vel pro substantiæ conditione ex habitu suo aliquo modo permixtæ: Quare philosopho illi sarverisimile, non accidere radijs quod plurimis qualitatibus, vt ex aliqua concretionem siue mixtura in aliam formam ex omnibus coalescentem aliquando commutentur, quod etiam non sine inreritu consequen-

tium ad idem simplicium particulariumq; qualitarum solet euenire, quoniam in talibus non facile quis cogitabit.

Verùm demus nos illis radios commisceri, modò nobis demonstrent quomodo ex eo radij aliter misceantur qui à sideribus consuevnt, aliter arque aliter inter se distantibus. Sola enim (quod suprà dicebamus) diuersitas inde hæc potest provenire, vt qui à proximus magis, iunctioribusq; corporibus emanabunt, hi melius intimisq; misceantur, contrà difficiliùs cohzreant qui à seiunctis, magisq; remotis proficiantur: Quod tamen illis non placet, qui inter radios planetarum in artiguis signis collocatorum commercium nullum faciunt: faciunt autem inter eos maximum, qui de sideribus vasta immentaque cœli regione seiunctis emanauerunt. Præterea si ratio vel diameter oppositiōis, vel quadrangularis, triangularisve figuræ diuersitatem facit in proprietate radiorum, non poterit hoc defendi nisi corpora planetarum hanc rare conditionem ex illa figurarum varietate dicamus: quoniam radij virtus etque proprietas non aliunde est quàm à natura corporis irradiantis. Nec ista varietas figurarum alibi est quàm intra corpora ipsa, de quibus radij ad nos descenderunt, quò quantò inde magis recedunt, tantò illam minus habitudinem figurarum inter se conservant, donec terram contingentes coeant in conum, vt qui ab oppositis fontibus proflexerunt in unitatem coalitis apud nos confluant: Quare cùm miscentur hæc triangulis iam nec quadrangulis inter se schematis complicantur, vt possit non ratio commixtionis de schemarum ista varietate mutari: sed erit Astrologis eo diuertendum, vt in radijs dicant talem esse proprietatem qua sidera, à quibus emanarunt, tali inter se ipsa figurarum habitudine componebantur: arque ita postremò vel sidera pro varietate dicent configurationum naturam variare, quod est confutatum: vel si ipsa non variantur, profluentium quoq; ab ipsis radiorum virtutem eandem immutatamq; esse inuiti consitebuntur.

CAP. VI.

VARIÆ ASPECTVVM RATIONES RECITANTVR & CONFUTANTVR.

Vetres quos Maternus imitatur, rationem aspectuum attulerunt ex numeris, vt numero illo partium inter se sidera separata iuncta dicerentur, qui in aliquem numerum ductus vniuersas cœli partes numeraret. Centum igitur & octuaginta partium intervallo diametram fieri radiationem, quoniam iste numerus duplicatus integrum numerum trecentarum, & sexaginta partium efficit. Pariter trigonum ex 120. partibus constare, quoniam has partes multiplicaueris, rursus partes absolueris cœli omnes. Quadrata radiatio partes exigit nonaginta, quas si duplicaueris summam, colligas trecentarum & sexaginta, hexagonus 60. partibus computatur, quæ sunt sexta pars omnium partium. Sed dormitans nimis hæc ratio nimisque supina: nam eadem ratione inter duos & septuaginta gradus aspectum faciunt, quoniam quinquies multiplicati trecentos & sexaginta gradus absoluunt: faciant idem in quinque & quadraginta, cùm sit numerus huiusmodi graduum cœli pars octaua. Sed habent (inquit Aboasar) numeri illi aliam prærogatiuam, quoniam non modò cœli partes, sed numerum quoque signorum numerant multiplicati. Nam in hexagono duo signa, in trigono quatuor, in tetragono tria, in diametro sex computantur. nam & bis sex, & ter quatuor, & quater tria, & sexies duo signorum duodecim numerum efficiunt. Sed frivola quoque ista confirmatio: nam simili ratione quæ distauerint partibus triginta, erunt inuicem sidera configurata, quia partium numerum si respexeris duodecimam partium cœli partem habebis, si signorum eorum, quoq; duodecimam portionem.

Postremò causæ de geometricis à Ptolemæo figuris allatæ propositum non concludunt, quandoquidem & figurarum istarum concinnitates diuersas in rebus naturalibus proprietates non efficiunt, sed qui eis vtuntur, errorem illum incurrunt ab Aristotele condemnatum, vt mathematicæ physicas res pertrahant. Quod fortasse videns Auenrodan, ait Ptolemæus, post mathematicam super aspectibus rationem allatam,

allatam, attulisse aliam ex natura: Est autem ratio, quæ affert, hulusmodi, hexagonam trigonamq; radiationem esse beneficam, quoniam à signis sint generis eiusdem, aut masculis, scilicet aut feminis, hoc est, planetæ illis inter se schematis colligata dis-
pōnuntur, vñ alter in signo formineo, alter quoque est in formineo, si alter in ma-
sculo; & in masculo pariter alter contra quadratam oppositamque radiationem esse
maleficam; quia & diuersorum generum signis emergunt. Hæc est ratio Ptolemæi
non solum infirma, sed seipsammet tollēs, tum quia signa ista te vera nulla sunt, quod
sequentibus libris appetimus, tum si aliqua sunt, illis ramen qualratom aut sexuum
notis insignita nō sunt, vt hæc mascula, illa foeminea, alia ignea, alia aërea dici possint;
quod superius etiam satis est comprobatum.

Postremo quæcunque sint illa conditione, demutari ab illis planetæ non possunt,
quod infra demonstrabimus. Nunc super his litem nullam faciamus, sed vt ista, sicuti
omnia, secum pugnent, euidentissimè demonstrtemus: quoniam si verum est quod
assumitur, erit opposita radiatio quæ malefica maximè existimatur, bonis annu-
randa, cum ipsa quoque non alibi quàm in signis eiusdem generis eueniat. Sunt ea-
nim Aries & Libra generis eiusdem; Cancer item & Capricornus, & reliqua omnia
quæ ex diametro se continent. Quod non vidisse Ptolemæum oppidò perquam
mirum est, vt in re tam aperta tamque expressa homo alioquin ingeniosus hallucina-
retur. Qui si suorum etiam alibi dictorum fuisset recordatus, vidisset nihil proce-
dere illam rationem, sed eius præceptis esse contrariam. Nam tertio ipse libro eiusdem
operis putat inter signa non solum eiusdem sexus, sed etiam qualitatis, non hexago-
nam, hoc est, bonam, sed quadratam, hoc est, malam interdum esse configurationem,
vt cum obliqua, hoc est, breuium temporum sunt pariterq; ea quæ sunt generis diuer-
si, non quadratam habere, sed hexagonam potius affinitatem, Ita vt Geminos & A-
quarium quadrata sit illa radiatione compositurus, hexagona verò Taurum & Aqua-
rium. Quod si est verum, quomodo configurationum aut bonitas aut malitia de si-
gnorum affinitate discordiæve confurgit? quæ difficultas omnibus est subeunda,
qui spacia radiationum non pro signifieri, sed pro æquatoris partibus metiuntur,
quod maxima pars Astrologorum obseruat, qui tamen omnes (vt sunt mitum in
modum inconsiderati) cum de malitia bonitatēve aspectuum illis ratio est reddenda,
non aliundè magis quàm semper de ista signorum vel cognatione vel diuersitate ra-
tiocinantur.

Aboasr aliam affert rationem, vt putat naturalem super aspectus, oppositionem
inquiens consitnari, de luminis plenitudine quam assequitur Luna cum opponitur
Soli. Quadratam vim apparere in motu planetarum ab apside à qua 90. distantes gra-
dibus cursus mutant. Trigonum videri in planetis superioribus qui à Sole 120. par-
tibus remoti retrocedunt, si prius erant directi, vel diriguntur si prius erant retrogra-
di. Hexagoni quantitas conuenit, inquit, medietati diametri circuli, tum quantitati
distantiæ domorum Veneris à domibus luminarium. Sic centonem ex mille pannis
vnum malè compaginault, oppositionem quærit à Luna, quadratam ab apside: Tri-
gonum à superioribus, hexagonum à Venere & malè omnia ab omnibus. Nam quæ
ratio, vt quoniam per diametrum Luna lumine Solis impletur, omnes planetæ non
solum ad Solem, sed inter se etiam hac distantia copnulent? Et si superiores Solis
trigono cursum mutant, cur habebit hoc interuallum vim commutandi vires plane-
tarum non solum superiorum, sed etiam inferiorum, nec ad Solem tantum, sed inter
ipsos planetas acceptum.

Quid quodd nec illud perpetuum in superioribus: Mars enim, vt scribit Paulus &
Porphyrus, interdum cum à Sole quatuor & octuaginta partibus distat in antee-
dentibus collocatus, sistit se, vt retrocedat non solum trigono expectato, sed expleto
tetragono. Quod si de illa etiam superiorum in Solis trigono mutatione vim trigoni
collegerunt, erat potius inter malas quàm inter bonas radiationes numerandus,
quandoquidem planeta omnis superior in Solis trigono est infelix, si credimus Pau-
lo & Heliodoro. Omnes enim, inquiunt *ἀστρος ἐν τῷ τρίγωνῳ κακόν*, hoc est, planetas omnes
stationarios malos & infelices esse, siue in prima statione sint, siue in secunda. Sed e-
uidentionis hæc omnia leuitatis, quàm vt pluribus redarguantur.

Excogitata postremo neotericis quibusdam de musicis consonantijs alia ratio,

ex quæ radios planetarum tum concinnere inuicem, tum diffonare harmonicam quadam similitudine tradūt. Est enim, inquit, apud musicos comprobatum ratione & experientia, tertiam vocem & quintam primæ consonare, quartam verò & septimam nequaquam. Quid si igitur etiam paribus spatiis inter se planè distantes nunc bene nunc male consoni inueniantur? Hexagona radiatio tertiæ voci responderet, trigona quintæ, quadrata quartæ, cùm ibi tot signorum quot hîc vocum mediant intervallo. Sed hæc utiq; bella sunt, habentq; speciem probabilitatis apud eos qui philosophiam de limine salutarerunt. Nos verò ut mittamus istas in tam diuersis rerum generibus similitudines, efficaciam, rationem declarabimus non habere atque computationem & similitudinem non procedere. Nam apud musicos quidem vox voci cui libet si non consonat dissonat, apud Astrologos multa spacia (ut sic dixerim) sibi sunt muta, hoc est, neq; consonant inuicem neq; dissonant, ut gratia exempli, vox secunda non minus inter dissonantes annumeratur à musicis quàm quarta, septima vel undecima. Arverò apud Astrologos secundum signum, cùm primo non discordem, sed nullam vocem emittit. Quintum verò & septimum aliquam quidem vocem, sed non concordem. Præterea maior illa etiam diuersitas, quòd sexta vox apud musicos æquè atque tertiæ consonat, & apud Astrologos sextum signum à primo penitus est distinctum. Tum in musicis vox octaua quasi eadem consonat, signum octauum primum non agnoscit, nec potest coniunctionis speciem vox octaua referre quam potius eiusdem tóni voces representat: quare in hac tam bella similitudine plus omnino dissimilitudinis, quàm similitudinis inuenitur.

CAP. VII.

QVÏD EOS DECEPERIT, NEC DE ASPECTIBUS EXPERIENTIAM HABITAM.

Verumenimverò ne cuiusmodi quiddè rationibus sunt adducti qui dogmata primis illud commenti sunt, sed exposita quædam ex Luna illos magis coniectura decepit. Cùm enim à Sole lumen mutuantem, pro diuersa ad Solem positione, siue illa proxima esset magis, siue recederet, variare figuram conspicantur, transeunt idem ad reliquos planetas, ut omnes pro diuersa non solum à Sole, sed ab inuicem quoque distantia, conditionem statimque commentarentur in quam opinionem non aliunde eos deductos hinc faciliè animaduertas, quod nec plures aut pauciores, nec alias planetarum inter se configurationes starent, quàm quot qualesque Luna subire ad Solem in signi magis diuersitateprehenditur. Sunt autem Lunæ ad Solem schematicissimi quinque celebrati, cùm aut Soli coniuncta, aut cornicularis, aut diuidua, aut prætumida, aut plena conspicitur, quibus totidem in planetis respondent excogitatæ ab illis configurationes. Cùm autem sunt simul, aut hexagona, aut quadrangula, aut triangula, aut opposita se radiatione conspiciunt. Respondet enim coniunctio coniunctioni, tum hexagona radiatio figuræ corniculari, quæ tunc primum in Luna conspicitur, cùm 60. à Sole partibus distat, vocaturque à Græcis *νομόσις*, quarum partium numero hexagona quoque inter planetas ab illis radiatio constituitur. Luna item tunc est diuidua, Græcè *διψαστος* appellatur, cùm inter eam & Solem 90. partes interiacent, quo spacio cum ipsa quoque inter se sidera dirimuntur, quadrata componifiguratione ab illis dicuntur. Trigonice radiationem de Lunæ prætumida similitudine duxerunt, quæ illa tunc primum figura conspicitur, cum 120. partibus à Sole remoueris, vocaturq; à Græcis *ἀντιπύσις*, nos prætumidam & gibberosam possumus appellare: Oppositionem ipsam plenilunio respondere nemo non intelligit, & quoniam Luna pro diuersitate figuræ diuersimodè quoq; solet corpora immutare, statuerunt idem de omnibus planetis, ut scilicet pro ista intervallo tum inter se varietate varijs quoque modis res inferiores afficerent. Cuius utique consequentiæ coniectura si (quem admodum patet) sunt adducti, faciliè potest quantum decipiuntur intelligi; si quidem Luna pro diuersa ad Solem distantia uti figuram ita influendi proprietates immutat, quoniam à Sole lumen accipiens plus minùsve ab eo qua parte nos respicit propolitus, habitudinisq; ad eam conditione illuminatur.

Atque

Atque inde fit naturalis ratio, ut pro lucis vel incrementis vel decrementis non solum alia se nobis effigie repræsentet, sed aliter quoque nostrorum & aliorum item corporum corporales qualitates immutet. Quis enim dissolui nescit corporum humiditates à calore? Quis rursus lucem causam esse caloris? Vnde aperte colligitur quòd plus Luna lucis habuerit, magis inferiorum quibus proxima est, corpora calefieri, & consequenti ratione, quæ in eis sunt humiditates, magis liquefcere & resolui. Quo pacto illud erit verum Ptolemæi enunciatum, à primo Lunæ quadrangulo vsque ad secundum humiditates corporum effluere, quia scilicet per id tempus Lunæ partes ad terram vergentes affluentiori lumine potiuntur. Hinc illa studiis agriculturarum comprobata experimenta. Cæsam materiam cum impletur lumine Luna, citò computrescere, quæ contra creditur Luna deficiente à carie immunem, & putredinis vitio conservari, quia scilicet putrefactioni maximè opportuna humiditas est: quæ quemadmodum dixi, pro auctu decrementoq; luminis Lunæ & crescit simul in corporibus, & decrefcit. At verò de istis Lunæ mutationibus, quæ sola vicissitudini humilissimi lucis est obnoxia ad planetas & proprio & immobili semper lumine præfulgentes eadem transferre oppidò perquam insanum: cum potius ex contrariis liceat argumentari, si Luna quoniam ex situs diuersitate plus magisve illuminatur, pro luminis modo diuersimodè nos immutat, consequi ut planetarum sicuti lumè, ita proprietas influendi non muretur, quæ peruaria, vel ad Solem, vel ad seipsos distantiz ratione, nec pauperentur lumine nec drescant, sed eodem modo nos terrenaq; alia semper intueantur.

Sive igitur ista, ut nos quidem suspicamur, siue quas primùm incessumus moti coniecturis, in istam opinionem sint adducti, patet leuissimis eos niti deridiculisq; rationibus: quibus si forsitan minus confidentes experientiz fidem allegent, quod vnicum est profugium destitutis à ratione: possumus nos æquè ad experientiam provocare, qua quonidie eorum apotelesmata reuincuntur. Sed illud vnum respondeant, quæ super his habita vera fideliaq; experimenta, de quibus tâta apud eos est controuersia, ut quo loco quadratum alius statuerit, alius trigonum esse contendat. Et quod hic quidem facit hexagonum, sit qui tetragonum esse velit, imò trigonum sit alium, quod tamè alijs erit diametrum: De qua re quoniam infra latè differetur, ad eum locum lectorem delegamus. Nunc illud admonentes, non modò in præscribendis finibus radiationum, sed de ipsarum quoq; natura pleraq; eos differe, adeo vscribent Paulus & Heliodorus hexagonum, quod inter signa non est equè, vel ab æquinoctiis, vel tropicis distantia, naturam oppositionis habere. Tum nec etiam oppositionem esse masculicâ, sed inter bonos aspectus malosq; mediate: pariter Ptolemæus nec esse quadratum malum, nec trigonum bonum putat, ut liqueat satis nullam authoritatem experientiz patrocinari, cuius in tam diuersis opinionibus æquali fide, æquali auctoritate magistri, patrocinium quisq; suffragari sibi contendit.

CAP. VIII.

DE OBSESSIONE DICUNTUR PFGNARE,

huius qua de aspectibus.

Vnt autem præter figuras istas, quas diximus, & aspectus, aliz siderum cum inter se tum ad Solem positiones, quibus affici vires & mutari proprietates rerum putant, inter quas etiam sint quæ prioribus illis videantur repugnare. Nam planetam obsessum dicunt, quos vtrinq; radij malorum siderum cum circumstet, quam habitudinem Græci vocant *ὑποστροφὴν*, ut si Iupiter Libram teneat, Mars Virginem, Scorpionemq; Saturnus: aut inibi etiam Ioue collocato, Mars ex Tauro in Virginem, Scorpionemq; radios iacularur, tunc scilicet Iouem obsessum appellabunt. Ego igitur illos intertego, moueantne planetæ afficiantq; se inuicem inharrentibus signis proximisq; locati? si negant, tollitur *ὑποστροφὴν*, quoniam radius Virginem attingens in Libra positio fidei non nocebit: sicut nec missus ad Scorpionem, quoniam Scorpis, Virgo, Libræ proxima signa sunt. Si concedunt, aspectuum ratio nulla est tota inde dependens, ut putemus ex certis interuallis afficere se planetas, ex alijs nihil inuicem pati. Quod si respondent in ob sessione, aliter tueri, quoniam

quoniam vtrinq; radij sunt, id potissimum dicunt vnde eorum infania manifestetur: quasi, vt solet hominibus euenire, fugienti non noceat à tergo insequens hostis, modo pateat ex aduerso liber campus ad euadendum, qui tamen ab insequente comprehendatur, si contra stet alius, fugæ obstruens viam scilicet hoc exemplo: si Virginem occupet Mars Iouem non attingit in Libra collocatum, quem tamen inde attinget si contra Iouem in Scorpio steterit Saturnus. Quod igitur hoc genus consentientis secum disciplinæ, vt signa proxima voces asyndetæ apostrophæ, quæ in illis posita sidera nullam inuicem habeant communionem, nec in alterum aliquid proficiat ab altero, & tamen obfessum dicas planetam, quod ex proximis signis maleficis radijs infestetur: neque enim si Saturnus auferatur, lædi Iouem concedes à Marte, adiecto Saturno, id quidem concedas, præsertim cùm adueniat eo modo Saturnus quo nec Iædete ipse Iouem potest: sed ita est certè, vt dicebamus similitudo eos induxit hominis circumfessi, cui circumstantibus inimicis, exitus nullus est ad salutem.

CAP. IX.

PLANETAS SVB SOLIS RADIIS CONSTITV-
tos non male affici, aut, vt dicunt Astrologi,
comburi.

Non ne etiam delirant in Planetis ad Solem comparatis, quos sub radijs constitutos inefficaces & malè affectos esse volunt, quasi sidera quoque lucem Solis non ferant, & velut capita infirmiora, si nimis solentur, aggravescent: Atqui lumen onine cœleste præcipueq; solare beneficum est, nec si rebus terrenis inimicum est aliquando, aliter quàm materiæ vitio id contingit: materiæ vitium hoc in sideribus nullum est, quare lumine Solis quo magis perfruuntur vegetiores & magis efficaces euadunt, præsertim cùm ad sidera Sol comparatus, causæ vniuersalis habeat rationem, cuius est propriam naturam particularium non labefactat, sed confirmare. Quod si luna silente destitui beneficio eius inferiora videntur, alia ratio, quoniam parte qua nos respicit, Soli copulata lumine spoliatur, reliquis planetis luce propria nitentibus idem non accidit, vt propterea cum radijs Solis circumfunduntur, in permutandis inferioribus minus possint. Quod si pertinaciter hoc defendant, opprimi exauririq; siderum potestatem, debet hoc magis euenire quod potentiores sunt, quoque proximi magis Soli fuerint planete, quorum vtrunq; solent negare. Nam si quidem partiliter & eisdem penitus in minutis planeta Soli congregitur, efficacissimum fieri volunt. Tum in Ariete atque Leone radijs occupato sidere Solem nō nocere, quibus tamen in locis potentissimum Solem esse decernunt: nam excipit, inquit, stellam apud se, quādo Aries altrudo, Leo domus est Solis, hospiti autem iniuriam nemo intulit bonus, quasi (quod ubiq; peccat) humano more tractentur ista cœlestia quasiq; Sol non naturali necessitate, sed arbitrio quodam & lucem extra se fundat & calorem.

CAP. X.

SI RATIONEM ATQVE ETIAM QVORVNDAM
Astrologorum auctoritatem sequi volumus, planetas retro-
gradientes fortiores videri quàm directos.

DEniq; Astrologorum dētrēta qui perscrutabitur, videbit omnia vel ab humana quadam, vt diximus, similitudine contra rerum cœlestium & naturam & dignitatem non philosophica ratione, sed poetica ferè licentia esse deducta: vel à fabulis meris arbitrarijsque commentis, vt quæ productæ super imaginibus, de quib; infra differemus: vel positionū quarundā mathematicarum occasione, quibus cùm rectè vrantur mathematici, ad istā diuinandi professionem peruersè genethliaci transfulerunt. Quod in zodiaci diuisione maxime peccauerunt. Sed de hac quidem diuisione suo postea loco disputabitur. Nunc illud ex eo genere est quod planetarum efficientiam putant vel imminui, vel roborari, sed & speciem ipsam variare rerum efficiendarum pro illis motuum diuersitatibus, quas excogitant

mathema-

mathematici, vt nunc quidem directo cursu procedant, nunc retrogradantur, nunc statua tarditate subsistant. Debiliter enim facere quod facit, planetam cum retrogradatur, efficaciter cum procedit. Sed & prosperum esse interdum cum dirigitur, quis innoxius idem si retrocesserit, in qua te vides quod aduersus Astrologos dici poterat.

Heliodorus inuit quæstionem contra seipsum in libro commentariorum in Paulum Alexandrinum, quam non alijs magis quam ipsius verbis explicabo, solutionem ascribens qua se putauit quæstionem dissoluere cum adaugeat eam potius. Verba eius Græcæ sunt hæc.

* Nos ita vertimus in Latinum verbum penè verbo reddentes. Illud autem scire necessarium, quanquam planetæ moueri dicantur inæqualiter, re vera tamen in celestibus nihil est inæquale, nihil inordinatum, quin potius omnem ordinem, omnem inæqualitatem in illis inueniri. Sed hoc ad nostram sit æstimationem, vt appareant inæqualiter moueri interdumque etiam stare: ipsa enim re vera neque stant neque motum vnquam retardant aut retroagunt. Sed accidit vt appareat ita fieri ab illis ob eccentricorum & epicyclorum positionem, super quibus mouentur, vt Ptolemæus in sua compositione nos docuit. Et si quis obijciat, quomodo igitur apotelesmata sunt diuersa, propterea quod eorum motu aliquid vel accedat vel decedat, aut quoniam perstare dicantur, siquidem verè neque stant, nec inæqualiter mouentur? Respondemus apotelesmata, hoc est, Astrologorum responsa non fieri propriè ob illam motuum vel inæqualitatem vel stationem, sed quoniam accidit tunc planetas delatos in epicyclis, aut terræ fieri proximiores, aut à terra remoueri. Hæc Heliodorus, à quo illud non modò concessum, sed attestatum & confirmatum accipimus, stationes planetarum nihil efficere quatenus quidem sunt stationes, hoc est, planetarum efficientiam nihil immutare. Pariter neque retrocessionem neque directionem quatenus sunt huiusmodi.

Verum ex his diuersa pronuntiari quod accidat in his motuum differentijs, aut terræ proximare planetas, aut magis elongari, quasi illud dixerit, naturalem habere hoc rationem, vt aliter uos immutent cum sint proximi, aliter cum remissi. Quod utique & nos concedimus, verum si propterea rectos, stantes, repedantesque planetas obseruant, contrarium erit dogma statuendum, vt scilicet repedantes planetæ essent efficaciores, quam cum directo cursu feruntur, imbecilliores autem cum sunt recti siquidem sola in his maior minorve à terris elongatio obseruatur. Nam, vt scribit Halley exponens Ptolemæum, utique ratio omnis attestatur, vt quanto terræ proximior est planeta, fortius nos immutet afficiatque potentius: omnis autem planeta cum retrocedit, terræ proximat, è contrà rectus à terra distantiôr sit. Debuît igitur fortior retrocedens planeta existimari, nõ quænam admodum ipsi decreuerunt, debilis & infirmus.

CAP. XI.

CAPYT ET CAVDAM INTERSECTIONES ESSE I.

maginariorum circulorum nulla naturali vi pradisorum, quibus in pradiendo antiquiores vsu non sunt, nec in eorum viribus concordant recentiores.

Aput quoque draconis & caudam quibus tribuit tantum turba Astrologorum, quis non videat res inanes & commentitias esse? Sed quod antea diximus hinc Astrologi sæpè lubricant in errorem, quod quæcunque reperitur à mathematicis annotata necessaria motuum meriendorum methodis his omnibus abutuntur in prædicendo, quasi pariter essent naturalia & influendi prædita potestate: cum tamen aliter longè se res habeat, quando illi pleraque & comminiscuntur & fingunt in celo mathematicis numeris & mensuris deferuentia, nulla tamen naturæ alioquin stabilitate fundata. Ostendimus hoc in signis quæ non mobilia cogitat Ptolemæus, intercepta solstitijs & æquinoctijs: ostendimus in signorum partium minutiarum diffinitione, nunc in capite & cauda idem apparebit. Neque enim aliud sunt quam intersectiones duorum circulorum, quam mera puncta, quam nexus linearum duarum mente conceptarum, à mathematicis introducta, vt eclipctica loca discernant, ibi tamen nulla virtus, nulla qualitas efficiæ naturalis, vt scilicet transferri aliquò possit ad genethliacam. Certè aliter nequeunt

queunt quàm vt inibi positus aliquis planetarum, pro loci commodo vel incommo-
do melius aliquid priùsve decernat, ipsa verò per se seorsumq; notata, vim habere re-
gendi permutandiq; corpora, nullam possunt.

Vidit hoc & insignis Astrologus Abraham Auenezra, qui libro primo Rationum
Astrologicarum ita scribit: Dixerunt item exaltari caput draconis in Geminis, cauda
in Sagittario. Sed hoc vanum est, quoniam caput & cauda nec bonum significant,
nec malum. Sunt etiam connexiones duorum circulorum: obseruatur tamen Luna
cùm est in eis, quoniam in capite posita ob eam causam magis vigoratur, quia nobis
est propinquior, contrà debiliior est in cauda, quoniam in ea vergens ad meridiem à
nobis elongatur. Item accidit reliquis planetis cùm in capite & cauda reperiuntur,
excepto Sole, cui nulla in alterutram partem declinatio est. Cùm autem seorsum ca-
put & caudam notatam in tabulis legis, scias neque nocere illa neq; prodesse, quam-
uis plures aliter opinentur: hæc ille.

Sed neque Ptolemæus illis vñtut vnquam in prædicendo, neque veteres ipsos in-
telliges ex Marerno, apud quem nulla mentio caudæ capitisq; draconis. Quod
si de illis aliquando vereres loquuntur, non aliter quàm de loco quodam & positu.
Vnde & diuersa fuit apud eos opinio, quoniam antiquioribus malus vñtut; locus vi-
sus est ob eclipticam, id est, viam, proptereaq; inter infelicia loca vñtut; pariter sta-
tuerunt. Heliodorus in tractatu *de virtutibus*, id est, de filiis, si loca, inquit, filios significa-
tia ab infortunantibus planetis & eclipticis no dis, hoc est, capite & cauda libera fue-
rint, felix est. Recentiores, si caput in loco fuerit filiorum, filios sicut nouellas oliu-
rum in circuitu mensæ pronuntiabunt, ducti alia coniectura quam snprà retulimus
ex Auenezra, quòd in capite propinquiores nobis planetæ sint efficaciares. Vñtut;
procedit ista ratio cùm in capite aliquis est planeta, quanquàm citra caput ad nos de-
clinans debet eadem ratione fortior existimari. Sed cùm nullum in eo sidus inueni-
tur, quid potest vel dare vel auferre? Sola siquidem à nobis mente designatus. Nam
quod quidam inibi à Luna derelinqui virtutem quandam suspicantur, Astrologo-
rum nemo dixit, tum non physicum est, si naturam coelestium lumenq; consideres,
nec Astrologicum, quoniam caudam Luna æquè perambulat.

Tantum igitur situs meraq; positio, de quatuor & Arabes & Latini quasi de sde-
re quodam tandem decreuerunt, ita vt annos quoque addere vitæ caput istud existi-
ment, & partem ætatis quandam gubernare, & in Geminis exaltari, & naturam habere
Veneris atque Iouis, contra caudam, Martis & Saturni. In qua re vidimus quantum
ab ipsa veritate dissentiant. Sed mirum quātum etiam à seipsis, quando quod necum
copulamq; totius quasi coelestis felicitatis dixerunt. Alibi tamen cum bonis bonum
esse dicunt, cum malis malum, augere eum quicquid inueniat. Alibi super eo quasi de
malo prorsus loquuntur. Nam Alchabitius apud quem & leges quæ mox retulimus,
intet infortunia planetarum hoc quoque commemorat, si fuerint cum suis capitibus
(habet enim quilibet planeta suum caput & suam caudam apud Arabes Genzanz
appellata) aut eum capite fuerint caudaq; draconis, quæ capitis caudæq; Lunæ pro-
pria cognominatio, in quibus præsertim ipsa tam malè se habuerint quantum in ca-
pite. Idem in libro de Natiuitatibus, applicantem capiti Luna climactericam facit lo-
cis scilicet vitæ principalibus, caput pariter istud & caudam connumerat. Abraham,
vt retulimus, vigorari in capite locatam Lunam affirmat. Vidimus Heliodorum suprà
cum infortunabilibus ea stellis numerare. Idem in tractatu de climactere Soli Lunæ

horoscopto parti fortune ea connumerat: vt quæ de isto capite protulerunt
nullo capite aut certè corde protulisse videantur, ubique tamen ma-
litosi capiti draconis vocitantes, quo maiori cum reue-
rentia quasiq; numinis autoritate credulis auri-
bus infonaret.

ORIGO ANTISCIORVM, NEQVE EIS IN PRAE-

*sagiendo vsum Ptolemaei, & quantum in his Maternum
& Hely aberrauerint.*

Mathematici cuiusdam dicti occasione super antiscijs pariter errauerunt: nam quoniam gradus in quibus Sole constituto dies diebus, & nox noctibus sunt aequales, Hipparchus & veteres ab respondēte vtrinq; sibi dierum & noctium æqualitare antiscios dixerunt, quasi dixeris ex aduerso æquales. Diuinaculi nostri gradus istos æquales esse dixerunt, virtute & potestate, quàm supina ignorantia nemo non cognoscit, vt ab æqualitate quæ Sole illos peragrans dierum noctiumq; contingit, ad virtutis æqualitatem se transfulerint. Sed accūsare præ omnibus Maternum liber istius erroris propagatorem, quanquam vt ignorantissimo totius mathematicæ venia condonanda est. Is Ptolemaum ait summā decretorum antiscijs tribuere. Nec miror: nam cūm rorum Maternum euoluerim diligenter, nusquàm lecti à se Ptolemæi mihi fecit indicium. Quod igitur attinet ad antiscia illis in decernendo, in pronuncian do nunquam vritur Ptolemaus, siue Centum enunciata, siue Apotelesmata eius requiris, tātū primo lib. Apotelesmatum ibi sententias aliorum *ubi sic expmssit in Ptolemæi*, hoc est, de affinitate consensuq; signorum inter ipsas institutiones enarrat, his vsus est verbis: Rursus æqualis esse potestatis aīst quæ cunq; altero tropicorum æqualiter distant, quia in illis positis Sol æquales dies diebus & noctes noctibus facit.

Hoc vbi dixisset, quasi deinde oblitus, vt qui scilicet ad probabat, nunquàm reuocavit in medium, nunquàm tamē: minit, non solum nominis antisciorum, quod alioquin nusquam apud eum, sed nec rei ipsius, hoc est, istius æquæ à tropicis remorantium partium affinitatis atq; consensus. Nam quod in centum enunciatis quodam loco dicit, Planetam sēpe ibi vires suas extendere vbi non est, velle transfere ad antiscia & dodecatheoria, nimis coactum & licentiosum, præsertim cūm in omni sua disciplina Ptolemaus alterum rideat, hoc est, dodecatheoria, & quæ hoc genus alia sunt, alterum negligat, hoc est, de quibus loquimur antiscia. Eo verò præcepto nec aliud voluit nobis indicare quàm *expmssit in Ptolemæi*, hoc est, configurationis radiationisque potestatem, & per quam & multa & efficaciter faciunt ex sententia Astrologorum, præsertimq; Ptolemæi: planetæ quibus locis minimè sunt ibi suas extendere vires: ferè enim aliud ipse in constellationib. quàm phasēs, & schemata non obseruat, aut certè nihil aliud magis. Sed nec quid antiscia sibi vellent, Maternus noster intellexit, quorum latentem rationem alibi se explicaturum promisit, quasi aut non expositam rem cuiuslibet mathematico, aut quæ tribus verbis explicari non possit. Sed ignorantiam eius inde deprehendas, quod nimis imperitè loquēdi morem ipsum vsurpat: Martem quinto gradu in Geminis constitutum antiscium mittere in Cancrum, quo pacto non loqueretur, si quid esset antiscium istud intelligeret. Neq; enim radius aut lumen est antiscium qui mittatur, neq; aliud dicto est antiscium mitti ab aliquo planetarū, quàm mitti gradus in quo est æqualitare. Quare periti sic potius loquerentur, epocham Martis, hoc est partem quam occupat, antisciam esse tali parti Geminorum, aut quod idē valebit esse Martem in antiscio Geminorum. Qui aut in Geminos Martem antiscium dixerit laculari, exhibabitur à mathematicis & irridetur.

Sed Abenragel etiam multipliciter lapsus, qui primo lib. suarum commērationum aphorismos explicans quosdam, tam gradus æqualiter ab æquinoctijs elongatos, quàm qui pariter distant à tropicis Cancro scilicet & Capricorno equalis esse potentie scribit. Neq; enim hoc de distantia ab æquinoctijs dictū à veteribus, sed à tropicis tantūm, quibus antisciorum nomen impositum est. Nec Abenragel debuit hoc non vidisse, quando quidem descripi vtrinq; ab æquinoctijs circuli sunt quidem æquales. Necesse enim ab illis æquæ distantes parallelos æquales inuicem esse, verūm non hemicyclia inuicem æqualia, quod in æquæ remotis à tropicis accidit, vnde antisciorum ille consensus. Errat item illud cum multis quod habitudinem gradus ad antiscium gradum numerat inter eos quos aspectus vocat: vnde colligunt sidus in altero eorū positum, vim habere etiā in altero, si in hexagonis locis, & tetragonis & trigonis

M

& appo-

& oppositis habet. Natus autem hinc error quod quæ Græci *ὑψηλὴν* vocant, hoc est, figuras, barbari, & nostrates aspectus vocant. Apud Græcos autem aspicere se signa dicuntur, non quæ inuicem configurantur, hoc est, ut nostri dicunt, aspiciunt, sed quæ Græcè *ὁ τὸ φθινύσκον*, hoc est, ab his punctis emergunt & occidunt, id quod in signis cum accidat æquæ à tropicis separatis (sunt enim in eodem parallelo) propterea ea signa quæ antiscia quidam maxima pars Astrologorum *βλάστησες*, hoc est, videntia nuncupant, Arabes deinde & Latini in eam significationem acceperunt, in qua nomine aspectus ipsi aburuntur. Atque ita quod euenit, sæpè error in dictionibus errorem parit in rebus. Sic satis declaratum variam in satis explicandis (si qua fata concederemus) apud Astrologos antisciorum observationem, tum quanta super his etiam & Arabes & Latini, contra sententiam veterum somniauerunt.

CAP. XIII.

IN PRÆCIPIENTIBVS ET OBEDIENTIBVS SIGNIS
pariter descriptis Astrologi.

Hoc genere illa etiam est observatio germanæ videlicet hebetudinis vel fallaciæ, de præcipientibus signis & obediensibus. Nam cum mathematici signa in quibus Sol positus dies efficit noctibus longiores, collata signis in quibus quæ proportionem lux tenebris vincitur *ὑπερβύσσει*, hoc est, præcipientia vocassent, & quæ ex aduerso portendunt tenebras *ὑποβύσσει*, hoc est, obediëntia: Genethliaci nominis argumento moti decreuerunt eum in cuius genitura signum præcipiens horoscoperet, fore illi, ut imperaret, qui signum obediens genitus haberet horoscopum, quasi illa præcipientis obediētisq; cognominatio mathematicis instituta, istuc pertineret, neq; in ea tantummodo dierum & noctium sub illis signis accidens inæqualitas foret indicata.

CAP. XIII.

CONFUTATIO RATIONVM QVAS DE PLANETARVM EXALTATIONIBVS QUIDAM ASTROLOGI ASSIGNAVIT.

Sed & ista de Planetarum altitudinibus vel exaltationibus opinio videri manuerit, utq; pariter mathematica quadam occasione huc præcipientes ierint, admonuit me naturalis historię scriptor ille diligentissimus, cui omnis debet antiquitas, omnis posteritas, qui alteram à barbarie, à morte alteram vindicauit. Is igitur libro secundo pertractans illam quæstionem, cur eadem sidera alias altiora, alias inferiora videantur, post alia quædam ita subiicit: Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absides altissimas habent in illis signis Saturnus Libræ parte vigesima, Iupiter Cancrī decimaquinta, Mars Capricornī vigesima octaua, Sol Arietis decima nona, Venus Piscium vigesima sexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. hæc ille. Vnde facile quisq; colligat non tardissimus aut ita olim fuisse, aut putatum siderali scientiæ tunc vacantibus, posita sidera in partibus memoratis altissimè à centro suarum absidum summo veri: quare & gradus illi siue partes altitudines Planetarum dicebantur. Vnde data occasio Genethliaci, ut seruatio altitudinis nomine, quasi tamen non loci foret altitudo, sed naturæ & potestatis abuterentur. Neq; enim alias dicunt Astrologi exaltari Planetas, quæ in his partibus, ubi ex vetere Astronomia putatos altissimè à suis cætris distare, eos ostendimus: Quamquam illud lectorē scire oporteret, iu vulgatis codicibus Plinii mēdam inueniri, & verba quæ deinceps ponuntur permuratis numeris inoleuisse, quando nota denarii debita Veneri ad Solem est translata, ut in Sole vigesima nona pars pro decimanona, in Venere decima sexta pro vigesima sexta perperā legatur. Nam & vilius in Materno, ubi Venetum legimus in vigesima septima parte Piscium exaltari: Scribendum enim est sexta atq; vigesima ex Porphyrio. Illud quoque non nihil variat quod Lunę quartam partem Tauri Astrologia verus assignat, secus aetas tertiam, siue opinionis est diuersitas, siue culpa librariorum, in ista numerorū notatione sepius halluc-

hallucinantium: similiter in Saturno non prima atq; vigesima, sed vigesima legi oportet auctore eodem Porphyrio.

Nec; vero iam dubito bonis mentibus palam factum, quomodo in Astrologiam diuinatricem Planetarum exaltationes irreperint, sed cum ad posterius dogma peruenisset, & theoricæ siderum disciplinæ mutatione ratio illa dogmatis esset antiquata. Posteritas alias sibi rationes cogitauit, quibus putaret opinionem prioribus illis esse persuasam, & alij quidem alias, ut in mendacio plurimum contigit, verum leues & deridiculas. Ptolemæus in Ariete, inquit, Sol exaltatur, quoniam ad eum cum peruenit, incipit eius vis magis apparere. Verum (quod de domibus supra loquentes diximus) id non efficit signi qualitas & natura, sed situs, non quia peragrat Arietem, ideo fortior esse incipit, sed quoniam propinquare incipit nobis, quare non si ruis teporem hortis infundit, veniens ad id signum sperandum, ut ad regnum etiam euehat, quoniam in sua sit positus altitudine, in qua alijs utique regionibus deiceretur a quibus distare magis in Ariete & proximare magis sub Libra illum contingit.

Sed videamus de reliquis etiam Planetis: Lunæ sublimitas Taurus, quoniam si cū Sole iungatur in Ariete apparebit vis eius primum in Tauro. O' efficacissimam rationem quasi si Soli in Tauro congediatur, non idem cum Geminis sit euenturum, & si in Geminis coëat apud Cancrum, & si in Cancro, idem sub Leone, atque ita de reliquis omnibus, ut demirari liceat Ptolemæum quem non puduerit ista conscribere. Verum aliz sunt etiam rationes, quoniam Luna proxima Soli est, & trigonum Lunæ laterinum. Sed non proximam Soli Lunam putat Ptolemæus, nec debemus ex trigono cōiungere sublimitatem, nec ex domo, vel trigonum, vel altitudinem, vel ex aliquo eorum terminos vel decanum, quoniam impemixta sunt hæc, ita ut cuilibet sua in re propria auctoritas debeat. Præterea si trigoni mouet argumentum, cur non potius in Geminis Mercurius exaltabitur quàm in Virgine? ubi & illud quadrabit, ut sit proximus exaltationi Solis à quo parum abesse solet. Id quod in istarum quoq; exaltationum ratione seruare conatur Abouafar. Sed conuenit (inquit Ptolemæus) Virgo Mercurio, quoniam siccus est, & sub Virgine siccitas autumnalis apparet. Verum diximus iam de signorum natura non proficisci istam quatuor temporum mutationem, quare positus Sol in Virgine faciat alijs regionibus quod apud nos facit positus in Tauro. Præterea si hoc obseruabatur cur non in Cancro regnare Mars staretur? sub quo scilicet æstuat mundus, sicut sub Virgine iam arescit. Est autem Mars Planeta feruentissimus quem tamen in Capricorno voluit exaltari, sub quo frigore, gelu, glacieque distingimur. Verum ad meridiem (inquiunt) vergit Capricornus, est autem pars meridiana calidior.

Hoc est quod vobis obiectamus Astrologi, istam scilicet leuitatem & inconstantiam rationum vestrarum (sitamen rationes istæ dicendæ sunt) nam de signo eodem pro commodo, proque arbitrio vestro, nunc quasi de calido, nunc quasi de frigido differitis, & mox idem nec calidum iam nec frigidum, sed humidum potius vel siccum appellabitis; in partitione signorum Capricornum terrenum facitis, quare siccum, ad Martem cum transferretur, inter feruentia computatur, & cum Saturni domicilium dicitur, siccus scilicet gelidissimus, niues & pluiæ sub eo fieri memorantur. Quod si Capricornus quasi calidum signum Marti condonatur, debet simili ratione Cancer frigidissimus numerari: quare Iouem profecto regem non habebit, viuifico, vrdicunt, calore præpotentem. Verum præsto est latebra in quam se condant: Nam suscitatur (inquit Ptolem.) Iupiter veros aquilonares, quare signum ad aquilonem positum illi cōuenit. At confugere prius Astrologi alij huic non possunt, qui negant huiusmodi ventos à Ioue suscitari. Præterea nec Ptolem. excusatur, qui simili ratione in occidentem debuit mittere Martem, non in meridiem, cum occiduos ventos, non australes à Marte putet excitari. Mitto Geminos & Leonem ad Boream inclinare, cur non igitur potius Leo exaltatio Iouis? Non conuenit (inquit Auerrodam) calor Leonis Ioui, imo verò magis quàm frigiditas Cancri. Adde quod Leo trigonum Iouis signum diurnum & masculum, Iupiter item masculus & diurnus, Cancer inter feminea nocturna aquatica designatur, quæ à Iouis natura guncta amouentur: conuenit igitur omnino magis illi Leo quàm Cancer.

De Venere & Saturno nihil minus delirant ut sit Libra Saturni sublimitas, quoniam

niam Soli contrarius est Saturnus, Venus in Piscibus exaltetur, quoniam humida est & sub Piscibus veris humiditas incipit. At enim sæpè iam diximus non signorum naturam consequi temporum istas qualitates, sed accedentis Solis & recedentis positionem. De Saturno, ut solent, pro commodo loquuntur. Nam hic quidem oppositè Soli faciunt, alibi *oppositè*, hoc est eiusdem conditionis esse prædicant, quare ab utroque significari partem, utrunque esse orientalem: Sed uterque masculus, uterque diurnus. Sed nimis profectò multa dicturi, si alia huiusmodi particulatim cūcta prosequimur, quibus alij parùm consilij nouam excogitauerunt rationem utique breuiorem, sed omnino efficacem: esse enim triquetra vel hexagona domiciliorum exaltationes Planetis præterquàm in Mercurio. Quod si quæras cur in Luna, Venere, Marteque hexagona triquetra in alijs maluerint. Respondent trigonum diurnis potentioribusque Planetis magis convenire, nocturnis autem qui ex hæresi Lunæ sunt, quod Arabes ait vocant, *270° 15'* hoc est, de radij imbecillitate hexagonum.

Verùm falluntur in Marte, quando non, quoniam imbecillus, idèò nocturnis annumeratur, sed potius ut vigor & efficacia radij Martialis nocturno frigore retardetur, nec ex hæresi Lunæ dici potest, qui sit masculus Planeta, quiq; utraque qualitate à Luna discordent, & contraria omnino atque Luna ratione nocturnus existimetur: nam illa quidem ob naturæ similitudinem, Mars ob dissimilitudinem, Lunari & Cancro aduersus in Capricorno, sicut oppositus Tauro in Scorpione. Sed procedat ista coniectura, illud respondeat, cur dextra potius triquetra quàm sinistra? cur sinistra potius quàm dextra? imò cur in Ioue quidem sinistram in Saturno & Sole dextram? cum habeat domos duas Planetae, cur ab altera potius quàm altera trigonum est acceptum? ut cum in Sagittario & Piscibus Iupiter hospitetur, cur potius in Cancro quàm in Leone debeat exaltari? præsertim cum plus habeat cum Sagittario affinitatem, ut Astrologi dicunt, plus item (quod antea dicebamus) & plus longè quàm Cancer illi Leo conueniat.

Postremo ut huiusmodi omnes coniecturas fistas à posteris intelligas, nec omnino fuisse quib; primi institutores huius dogmatis iecerint fundamētum, hinc cognoscas quòd rationem non reddunt cur nō tali in signo, sed in tali ipsius signi parte Planeta dicatur exaltari, cuius causam suprà ex veteri Astrologi demonstrauimus: Quapropter Abosar difficilè hoc inuenire fuisse dicit vniuersitati Astrologorum, & ipse ne omnino nihil loqueretur molea anxius super hac re nimis peruersa, & fabulosa subtilitate distorsit. Quare liquet indubie occasione quā diximus veteris discipline, putantis in his gradibus à suis centris distare maximè Planetas, receptum hoc dogma à genethliacis de altitudinibus Planetarum, quarum quàm vana sit observatio, nemo iam non intelligit, non solum quòd naturam potestatemque transulerunt quæ fuerit loci situsque cognominatio. Sed quoniam in ea re vetus Astronomia fortè fallabatur, nimis inter primordia fallax & parùm explorata, & ut vera illi tūc decreuissent, ratio posteritati illa non congruit, permutatis absidibus & quæ apogea dicuntur siderum errantium.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM, DE TRIGONIS ET
trigonometris, atque obiter de signorum sexu,
confutantur.

Eque verò pntemus Astrologos occasione tantummodo accepta delirare, occultiores quàm ut deuiare sine duce non possint. Præuaricantur simplicissimè ubi nullus est obuaricator. Nam de istis quidem exaltationibus mathematicis ferè debent quod insaniunt, quanquam sibi ipsi magis, noqua eos iniuria defraudemus. At quæ trigona vocant vulgò triplicitates, ipsi pepererūt, neque eos hoc loco, quanquā mathesis iuuit, quæ quoniam res inde dependet, quòd signa quædā ignea faciunt, quædam terrea, quædā aërea, quædā aquæa, reddere prius super his rationem eos cogemus, & quomodo hoc quidem huius Planetæ trigonū, illud illius benè diffiniant, examinabimus. Dicite igitur viri sapientissimi interpretesque coelestium, qua ratione elementorum istas qualitates in cælo signis distri-

distribuitis? Auctro dan magnus in vestra disciplina signorum naturam vel ad Solem refert, vel ad stellas: Ad Solem vi talis signi naturæ dicatur, quale opus est Solis id signum permeantis, quo pacto mobilia signa, æquinoctia vel solstitia, reliqua fixa vel communia dicuntur. Ad stellas si hospitantium, inibi stellarum virtutes signo attribuantur, neutri rationem video quadrare vestre partitioni: nam si Solis opera sequamur, igneus erit Cancer, non aquarius, sicut aqueus Sagittarius magis quam igneus, non igneus Aries, sed æreus, Taurus humore atque calore potius abundabit quam frigore & siccitate, atque conditio signorum ferè omnium commutabitur, quæ nec erunt perpetua (quod vos vultis) si refertur ad stellas, identidem suis sedib. migrantes: an Alchindi ratio potior existimantis, cum in Zodiaco quatuor sint signa principalia, duo æquinoctialia, duo solstitialia, his quatuor primas elementorum quatuor qualitates assignari, igneam Arieti, aqueam Cancro, æream Libræ, terream Capricorno. Tum quia trigona radiatio locis congruentib. incidit, idè signa culibet signo tria- que triangula, naturam similem iure statuntur sortita.

Sed neque ista ratio cinatio quadrat, quoniam in referendis ad signa quatuor proprietatibus elementorum, duplex potuit eius ordinis esse ratio, altera pro cognatione signi & elementi, altera pro situ ipsorum elementorum, vt primum primo tribueretur, secundum secundo. atque ita deinceps: Si primum obseruauerunt, vt calida calidis, frigida frigidis responderint, ignem, vt dixi, Cancro dare debuerunt, ærem Arieti. Si alter ærem Cancro, qui secundus est ab igne, sed opposita (inquit Alchindus) calori frigiditas, dando igitur signo temporis secundi, hoc est, Cancro imo, idè Libræ quæ opponitur Arieti: quod si præponendam aquam æti dicant, quoniam sit efficacior, iam seipsa natura facient sapientiores. Præterea si agens qualitas qualis frigiditas, non qualis humiditas patiens Cancro cõuenit, quomodo ab eis inter foemineæ signa nocturna quæ deputatur? non potius inter diurna & masculina? quod obseruant & in Planetis, non aliunde magis rationabiliter sexum in celestibus agnoscentes, quam penes agentes patientesque qualitates, propterea quæ Iouem, Solem & Martem, in quib. calor, Sarurum, in quo frigus excellat, mares appellauerunt, Lunam & Venerem foeminas, quoniam humidæ sint. Sic igitur aqua & ignis mares etiam ab Aegyptijs dicebantur ob causam memoratam, ær atque terra foemine, ita quæ aqua signa statuerunt, debuerunt Astrologi masculis annumerare, non foeminis, quod in omnib. tamen pariter fecerunt: Cancro scilicet Piscibus, Scorpione ærea, contra mascula decreuerunt, cum sit tamè humiditas æris qualitas propria: pugnat igitur in his secum Astrologia, & seipsam euertit, vt ubique; tamen delirans.

Namque vt à proposita rec, non tamen abs re digrediamur, quæ leuissima ista nugamenta? discernere sexum in celestibus, tali præsertim coniectura, qua moti sex signa masculina, sex foeminina statuerunt, vt primum marem, sequens foeminam, atque ita per vires semper alterum virum, alteram foeminam. Nam si erit hoc faciendum, debuerat pro natura signorum fieri, non quod fatali & vana istiusmodi consequentia primi scilicet & secundi, atque ita deinceps, quod quam habeat rationem audi ex Ptolemæo: Nox, inquit, diem sequitur, & foeminæ hærent viris, debet igitur signo masculi foemineum proximum statui. Contra quam rationem non est vtrique disputandum, sed ridendum, nisi illud fortè serium est, vt videamus prior, ne die nox, an nocte dies, vt fortasse nocturna signa debuerint anteponi, quia potius dies nocte sequatur, qua nox diem. Scripsum est enim: *Fallum est vespere & mane dies unus*, quapropter Hebræi temporis initia à nocte statuerunt: Verum occupatiores quam vt nugariliceat multis verbis: Quanquam apud ipsum etiam Ptolemæum multum habeat momenti sexuum ista diuersitas, apud quem refert non parum in masculis, an in foemineis signis Planetæ inueniantur.

Quod si compertum experimentis dogma contendat, quæro quibus, suis, an veterum? Si suis, canos non habent, vt tanta sit autoritas: si antiquorum, at ex antiquis magna pars aliter sentiebat. Multi ordinem ab horoscopo faciebant, vt esset exorients signum semper masculinum atque diurnum, reliqua consequenti ordine pervices diuiderentur. Alij quatuor quidem signa diurna fecerunt Arietem, Cancrum, Leonem, & Sagittarium. Quatuor nocturna, Geminos, Libram, Capricornum & Aquarium. Quatuor promiscua, Taurum, Virginem, Pisces & Scorpionem. Quin recep-

tam opinionem explodebar antiquitas. Vnde illud ex vetere Astrologia:

Sunt quibus esse diurna places qua mascula surgunt,

Femine in noctem latu gaudere tenebrū,

Qui non multa sibi nullo monitante loquuntur.

Quo in loco mirum quantum delirāt triuialis quidam istius poetæ interpres, longè item illi rationabiliùs (siquidem cum ratione aliquando est insanendum) qui omnia pariter ignea, atq; aquea, diurna appellauerūt, reliqua sex nocturna. terrea scilicet ætherea. Item si quod placet Ptolemæo masculum & diurnum se consequuntur, erunt mascula illa, ista feminea. Sic ille cecinit:

Namque Sagittary signum rapidū Leonis

Et sua respiciens aurato vellere terga,

Tum Pisces, Cancer & Cancrī, Scorpion illū

Aut vicina loco diuersa aut partibus aquis

Omnia dicuntur, simili sub sorte diurna,

Cetera nec numero consortia, nec vice sedū

Interiecta locis, totidem nocturna feruntur.

Fuerunt & qui aliter sentirent, quare subdit:

Quinetiam sex continui dixere diurnas

Castorū esse vires, qua sunt à principe signo

Lanigeri, sex à Librū nocturna videri.

Desinant igitur fidem allegare veterum obseruationum à quibus tam dissident sapè, quàm tota Astrologia dissidet à veritate. Obijci autem illud etiā poterit, si masculum signum principis loco statuendum, iudicāunt futurum in incerto quòdnam primum & masculum signum, quemadmodum & incertum, quòdnam signum initiale, vsuprà declarauimus. Alijs enim Cácer, alijs Capricornus prima videbantur, quorū tamen utrumq; femineū apud istos. Sed fortè nec tam multis eludi fabulas oportuit, quanquā operæ pretium obiter istam fabulam confutasse, discernendi celestia signa per sexus, quo nos idèò diuertimus, vt in Canero pugnare illos secum ostenderemus, quem aequum facerent & femineum, eum sit tamen frigiditas inter agentes qualitates non passuas. Quod si prima partitio illis detur in signis tropicis & æquinoctijs, nō procedet in alijs signis ratio distributionis. Circulo enim demonstrāt, quod est flagitiū in dialectica, quando quidem eum hoc loco probant trigona signa eiusdem naturæ, assunt argumentum, quoniam trigona radiatio cōsentientium inuicem est locorum, & rursus probatur trigonam radiationem consentire, assunt quòd eiusdē naturæ incidat locis. Sileat igitur iam Alchindus.

Reliqua est sententia Abraham Auenezræ ducētis rationem istarum qualitatum à figuris imaginum & effigiatorum inibi animalium proprietatibus, vt Pisces, Cancrū, & Scorpionem, frigida vocentur, quòd a quatiliū nomina effigiemq; reptantent. Leonis signum calidum ob naturam Leonis, atque ita de reliquis. Sed ista quoque ratio aur nulla, si nullæ imagines, vt demonstrauimus, aut falsa si aliquæ sunt imagines, in qua eum signis imagines confunduntur, quod suprà etiam reprobauius. Denique cum figuræ loco varientur, erit ista distinctio signorum temporaria, non quod Astrologi omnes volunt, & ipse etiam Auenezra, immobilis & perpetua, neque Arietis igneum signum erit nostra rempestare, quando totum imago ferè Piscium occupauit in quintam & vigesimam eius partem Arietis imagine iam delata. Quod si nulla sunt trigona, nulli sunt & trigonocreatores, hoc est, domini, vt dicunt triplicitarum. Quanquā etiam si illi concedantur, de his tamen, vt solēt, extra rationem etiam desiniunt. Neq; enim denegabunt, si quo in signo Planetæ alicui benè sit, malè esse in eo quod per diametrum illa aduersatur. patet in domibus hoc Planetarum, patet in exaltationibus. Quod si est apud eos maximè confessum, quomodo oblii dogmatis Astrologici in oppositis trigonis tres planetas eisdem regnare voluerunt? in terreno scilicet & in aqueo Martem, Venerē & Lunam: Taurus opponitur Scorpionī, Virgo, Piscibus aduersatur. è Cancrī regione residet Capricornus, & tamen in Tauro, Virgine, & Capricorno qui dominantur, iidem in Canero, Piscibus, Scorpione trigonica omnes regnant potestate. Nec si tamen Astrologos roges cur deiciatur Mars in Cancro, aliter respondebunt, quàm quoniam idem exaltatur in Capricorno, & cur

in scō

infeſterur ille in Tauro, quoniam domicilium dicent, habet in Scorpione.

Pugnant igitur hæc inuicem omnia & mutuo falſitatis ipſa ſe redarguunt. Adde quòd in prima triangularitate Albumaſar, Alchabitius, omneſque Latini dominari Saturnum cum Ioue, Soleq; decernunt: in qua tamen Saturnus exultat, in Leone deicitur, in Ariete, in Sagittario nihil ſuum agnoſcit. Verùm, inquit, diurnus quemadmodum Iupiter & Sol: verum etiam frigidus, cùm uterq; illorum calidus habeatur: & ſi cùm agebatur de exaltationibus, Saturno Libram aſſignabant, tantùm ob eam cauſam quòd naturæ Solis opponeretur. Cur regnum in Arieteſcur in domino triplicitatibus contra naturam ipſorum ſignorum Soli aſſociatur, quaſi naturæ Solis congruentiſſimus. Plura ſunt hoc genus, ſed proſequi ſingula ſortè ſuperuacuum, certè moleſtum mihi & nauſeabundum: quod ſi ad fidem hanc etiam experimenti ruriſus prouocent, ego ad diſcordiam huiuſmodi experimentorum eos prouoco: quando quidem Aegyptij duos tantùm faciunt trigonocratores, vt ex monomerijs licet intelligere, reliqui tres conſtituant, qui deinde inter ſe diſſident. Nam in primo quidem triangulo dominari Saturnum, Albumaſar, Alchabitius, Latini volunt, Ptolemæus, Martè. Contra in ſecundo Ptolemæus Saturnum, Arabes & Latini ſerè omnes Martem: in quarto, dominum facit Ptolemæus ſcilicet Martem, ſuppares duos quaſique ſecundarios dominos, noſte Lunam, Venerem interdum. Alij Martem cum Venere equant in principio, nec Martem imperare niſi noſtu volunt, Venerem interdum, tum Lunæ ſecunda noſtu dieq; authoritas apud eos Recentiores. Arabum opinionem & Latinorum experimentis alijs confirmari: Auentodan ipſe (ne commemorem Græcos) omnes effectus adſtipulari ſententiæ aſſignat Ptolemæi. Mirro plurima in quib. ſuper iſſdem triangulis digladiantur, quoniam ſuprà actum eſt de illis: parè autem hinc magnas etiam coniunctiones diſſolui, quatenus pendent à migratione trigonica, ne commemorem alia dogmata Astrologorum ab his maxime trigonis fidem originemque ducentia.

CAP. XVI.

DE FACIEBVS, TERMINIS, DODECATEMORIIſ BABYLO-

niorum, nomenq; monomerijs & ſinibus Planetarum quàm parum con-
ſent testimonio etiam ipſius Ptolemæi.

Eliquit facies ſinesque conſutare, vt de omni ſit dictum, cùm ſignis aſſinitate Planetarum: Nam iam domos euertimus, exaltationes deiecimus, trigona obliterauimus, nullum tùm negotium in his conſutandis: nam facies nulla, etiam apud Ptolem. Sic etiam Græcis quoque qui & decani. Sed & decani quidem ſignorum, facies autem Planetarum. Has igitur facies Ptolem. aſpernatur, indignas ratus de quibus haberet mentionem, & quibus vniquàm in apoteleſmatis vteretur: quas cum nullis aſtruere illi poſſint rationibus, poſſent fortè prætere experientiam, niſi illos concordia hoc quoque loco deſereret. Alias enim Indi, alias Babylonij quos Arabes imitantur, alias Maternus, Planetarum facies eſſe volunt. Primus Tauri decanus apud Babylonios faciem gerit Mercurij, Veneris apud Indos, Iouis apud Maternum. Secundus his quidem Lunæ, alijs Mercurij, alijs Martis. Primus Geminorū Chaldaïs Iouis, Indis Mercurij, Materno Martis: quos ne proſequar omnes particulatim Babylonij methodum iſtam ſunt ſecuti, vt primum quidem decanum principia ſcilicet Arietis Marti darent, quoniam ea domus eſt Martis, tamen pro ordine ſphærarum ſequentes, ſequentibus planetis primam decuriam cuiuſlibet ſigni patriſamilias, hoc eſt, domino domus reliquas duas dominis ſignorum eius trianguli. Materni commentum penitus arbitrarium, veterem tantum traditionem præterit, quæ cùm aliquis penſirat, illud etiam cognoscat, non veris obſeruatiõibus aut fide experimentorum hæc illos dogmata decreuiſſe, ſed infirmis huiuſmodi leuibus coniecturis fidem experientia, de quibus deq; ipſis etiam experimenris latiſſimè inferri poſtea diſputabimus.

Sicuti autem Aegyptij decanos excogitarunt, in tres partes ſignum diuidentes, ita Babylonij dodecatemoria ſignum in partes duodecim diſſecantes, hoc videntes illi dodecatemorio, non eo quod Maternus illis aſcribit, authores Mallius & Pto-

M 4 phyrus,

phyrius, meminit etiam Ptolem. sed irridens, atque ista dodecatemoria vocari *ἡμετέριον*, hoc est, loca. Albumasar itē, & Auenezra, & Hispalensis, huius tantum dodecatemorii meminērunt, non eius quem Maternus, & Alchabitius, & Heliodorus tradunt, de quo nos postea suo loco dicemus. Saxonienſis in commentarijs in Alchabitium nominis affinitate deceptus, vtrūque confundit. Indi ſua quoque ipſi ſigmenta commiſcunt, in nouem partes ſignum quodlibet diuiſerunt, ſtaruentes primam partem eſſe domini ſigni, quod ex eo trigono mobile fuerit, vt prima quidem nona pars Ariens Martis ſit (nam Aries mobile ſignum) prima verò Leonis tuſus Martis, quia ſignum ex ignea triangularitate mobile Aries eſt. Sequentes autem partes ponunt de ſerie ſequenti ſignorum, vtiſi primus ſit Martis, cuius Aries domus eſt, ſecunda ſit Veneris, tertia ſit Mercurij, quod illa Taurum, hic Geminos domum habeat. Aegyptij rurius in ſingulas partes ſingula numerauerunt, quas vocauerunt monomerias, assignaueruntque illas Planetis per ordinationem trigonorum, ita ſcilicet vt cuiuſlibet ſigni pars prima eſſet monomeria Planetę, qui dominus ſit trigoni illius, nocturnus quidem ſi geneſiſ ſit nocturna, diurnus ſi diurna, ſecunda pars domini ſecundi cuiuſdem trigoni, tertia domini trigoni ſigni ſequentis, atque ita deinceps: ita tamen vident planera vno decurſu bis monomeriam non fortiterur. Quas omnes ananomas & diſſeciones nō alijs quā ipſius Ptolemæi verbis conſutabo, qui omnia iſta ἡμετέριον, ἡμετέριον, ἡμετέριον habere dixit, hoc eſt, non habere phyſicam vllam rationem, ſed vanam oſtentionem, nec poterat rectius ſuper his deſcribere: nam quanto iſta prius habent temeritatis & maiorellicentia conſinguntur, tantō rudibꝫ & imperijs mirabiliora maioraque videntur. Nec aliud fuit in cauſa cur Aboſar magnus in Aſtologia habitus ſir vir, alioquin neſcius mathematicę, quā quod illi nihil parum rationabile viſum, ſed eo acceruaui omniū ſimul fabulamētā, nihil reiſciens nec aſpernatus: quare plura quā alij videtur ſecreta prodidiſſe, quia fabulas ſcilicet plures commemorauit.

Reliquum eſt de ſinibꝫ, quos non aliter quidē breuiter conſutabo, quā ex diſcordia ipſorum adhuc de ſinibus inter ſe litigantium. Alios enim Ptolemæus præſcribit, alios Aegyptij, alios Babylonij, alios Indi, alios neſcio quis Aſtologus, cuius meminit Albumaſar, ex cuius ſententia in magno introductorio promittit mira, iuniores Aegyptij adherent, Græci Ptolemæum ſequuntur, & cum eis Auenrodan, alij ſuos quoque habent ſectatores. Quare nō ſolū ſigna ipſa nulla, ſed iſte quoque ſi ſigna aliquid eſſent Planetarum, cum ſignis affinities, vt hic quidem domus, alibi regnum, alibi fines habeant: friuolę, fabuloſę, pugnantes, commentitię ſunt, neque ſolū Latini diſſentiant ſuper his, ſed in ipſarum inuicem collatione. Nam vulgo primas partes dant domui, ſecundas exaltationi, tertias ſinibus, quartas triplicitati, quintas faciei. Ptolemæus primo loco domum, ſecundo triplicitatem, vt placet Haly. tertio exaltationem, quarto terminum locat, faciem prætermittit. Chaldaei domos non habent, Aegyptij monomerias omnibus addunt, nouenas Indi, Babylonij dodecatemoria, triplicitatem cum domibus nō ponunt. Maternus plus tribuit altitudini quā ſinibus, plus ſinibus item quā domibus. Gaudet enim, inquit, ſtellę princeps in loco in altitudine ſua poſita: ſecundo loco in ſinibus ſuis: Tertio in domibus ſuis. Vaniffima igitur dogmata Aſtologorum quę nec rationibus firmant nec experimentis, quando in illis nugantur, in iſtis concordant.

C A P. XVII.

DE GRADIBVS FOEMINEIS, LVCIDIS, TENEBROSIS ET

alijs id genus quod eos contempſerit Ptolemæus, neque in eis conueniant alij Aſtologi.

Onſutauimus eas diuiſiones ſignorum quās teſerunt ad Planetas, vt hic quidem exaltetur Mars, alibi Sol. Hęc ſir huius facies, altera alterius, hęc huius monomeria, illa illius: Similiter trigona, fines, nouenas, dodecatemoria. Nunc ea forent tractanda quę de gradibus ipſis abſolutē tradiderunt, vt hi quidē lucenes, alij tenebroſi, alij fortunantes, alij vt dicunt Pureales, alij valetudinarij, quos vocant alzemena, alij maſculi, alij foeminei. Sed ſuprà ſatiſfactum eſt magna ex parte, nunc illud addiderimus, omnia hęc quoque contempſiſſe Ptolemæum,

Iemzum, cuius interpretes Auenrodam, tantum illis videtur concedere, ut hæc obseruent, si veritatem experimentis in his esse deprehenderint. Sed quæ fides erit experimenti? cum de gradibus masculis & foemineis sex fætatur opiniones. Aliter enim eos leges apud Firmicum descriptos, aliter apud Albumasarem, aliter apud Auenrodam, aliter in Alchabio, variat Abraham in pluribus, tum ab omnibus penitus discordant qui duodecimam cuiusque signi partem nunc masculam faciunt, nunc foemineam vicibus alternis, primas partes ex signi genere statuentes: Mirro qui gradus duodecim ex triginta in sexu signi ponunt, sequentes totidem in opposito, tum reliquos sex æqua portione pariter partiuntur.

De lucidis & tenebrosis, & obscuris alia opinio primum apud veteres ex positione stellarum, quoniam eam partem lucidam vocabant, in qua erat stella, perpetuumque id crediderunt, quoniam putabant stellas non moueri: quare errabant. Si Hipparcho, Ptolemæo, & reliquis asseueretur, posteri dogmatis origine non perspecta, quam stellas moueri contendunt, eosdem tamen gradus lucentes, eosdem tenebrosos, quos prisci determinant, in quare quanta nata apud eos confusio, quantaque peruersitas rerum & dictionum, superius explicatum est, ut nihil posset esse minus quam vera super his apud eos experientia. Erratum idem ab eis in gradibus, quos augentes fortunam dicunt, ibi quoque declarauimus, quos & aliter magna ex parte apud Alchabitium, aliter apud Albumasarem, aliter apud Auenzaram inuenies annotatos. Eadem diuersitas in putealibus, quos uullus veterum posuit, nec potest non mentiri Aboasar Aegyptiorum se sequi sententiam dicens, quando illos enarrat, quandoquidem ex illis plurimos quos Aboasar puteos facit, Ephesion Thebanus totius Aegyptiæ Astrologiæ peritus inter lucentes gradus enumerat, ut Arietis sextum gradum, & Tauri quintum, & trigessimum Gemiorum, & vigesimum secundum Cancris, & in alijs signis alios multos. Quid quod Dorienis quidam Astrologus, qui se vocauit perscrutatorem de istis graduum proprietatibus, aliter omnino sentit quam omnes veteres, nec pro suo dogmate aliud quam experientia fidem allegat, quod scilicet veterum dictis euenta non respondeant, respondeant suis: Vana igitur, infidelis, inconstans, ista quoque observatio graduum diuersorum, non solum à nobis, sed à Ptolemæo quoque damnata.

CAP. XVIII

PARTES VNDE ORTAE ET QUANTVM IN HIS
dimetiendū secundum pugnent Astrologi.

Am partes quibus vtuntur in omni prædictione nonne merum signum, res vana, dogma voluntarium: numera inquirunt, gradus inter hunc planetam & illum interceptos, & cum totidem ab horoscopo gradus percussuris ubi numerus desinet, pars erit ibi rei cuiuspiam significatrix, non aliter obseruanda quam Planetæ, quam stellæ: quo præcepto quid fingi potest delirius? non solum quod virtus in coelo naturalis ubi nulla stella, ubi nec lumen, nec alia qualitas naturalis, sicuti nulla utique in eo gradu ad quem numerus ille terminatur. Verum quoniam ista diuineratio ad libidinem quoque fingitur, nec viliam habere potest physicam rationem, Aboasar uagacissimus reddere causam voluit huiusmodi partium, quod antiquorum fecerat nullus. Sed ita tamen aliquid dixit, ut in summa loquacitate nihil loquatur. Nam verborum eius summa tandem hæc est: Cum fuerint Planetæ duo significantes eandem rem, distantia quæ est inter eos habere vim quoque significandi, sed illam ab horoscopo dimittendam, quoniam quæ ventura sunt, bona malæ sciuntur, cognito loco ad quem rerum suarum significator prouenit ab horoscopo: quare gratia exempli, cum Sol atque Saturnus sidera sint parentum, interuallum quo inuicem dirimuntur ab ascendente numerandum, & in gradu qui fuerit numerus eius futuram significationem super parentes, ut in quo Solis Saturnique potestas in quendam modum quasi copuletur.

Hæc est subtilitas Aboasaris in qua supponitur quod negatur, quodque in primis à nobis irridetur, esse scilicet illi distantia talem vim, ut similis interualli finis ducti ab ascendente vim aliquam habeat efficiendi, hoc quam habeat rationem reddere debuit, quod cum

cùm minimè faciat, non est illa opinionis ratio, sed narratio, quæ non solum, ut videmus, est efficax, quoniam de quo quæritur, nihil probat, sed est falsa repugnans principiis Astrologorum, quando partium auctores (ut mox diximus) primas partes fecerunt ipsorum Planetarum, non rerum & euentorum, sed fuit à posteris postea index cogitatum. In partibus autem Planetarum Aboasaris ratio quem habeat locum, decentis partes accipi ab intervallo duorum planetarum, eandem rem significantium, præsertim quòd nullius Planetæ præter quàm Solis & Lunæ per se distantia accipitur apud Hermetem, qui author prius harum partium fuit in eolibro, cui nomen fecit *mnager*: sed à Planctra cuius pars quæritur, & parte alterius luminarium: Caput enim Veneræam partem à parte Solis & Veneris, vbi deceptos Aboasarem & Alchabitium primo libro notauimus: Mercurij à parte Lunæ quæ fortunæ dicitur, ipsoque Mercurio vbi illi quoque aberrauerunt: Martis à Marte parteque fortunæ, Iouis à parte Solis & Ioue, Solis & Lunæ ab inuicem, ut est omnib. manifestum. Nec alias res significari vult per partes, quàm quæ quisque Planeta, cuius esse dicitur pars, significat.

Adde quod rerum partes non accipiuntur à Planetis, eas res apud Astrologos significantibus: quoniam quidem Mars fratres significat apud omnes, & tamen pars fratrum à Ioue atque Saturno, nunquàm autem accipitur à Marte. Et veteres omnes partem coniugij corrogant à Saturno, cui Planetæ cum nuptijs nullum coniugium esse voluerunt. Commentum igitur illius Aboasaris non modò leue & nugatorium supponit id scilicet de quo disputatur, sed ab opinione authorum istius dogmatis de quo disputatur, alienum, quos aliud mouit quam quod iste nugator post tot secula somniauit. Fuit enim erroris huius occasio prima talis: Visum antiquioribus omnem gradum, hoc est, horoscopus Soli respondere, quare cùm Luna prope modum Soli supræexistimetur, alterum esse horoscopus voluerunt Lunæ proportionem respondens, nec alio loco potius statuendum iudicauerunt quàm qui tantum distaret ab oriente, quantum Sol in qualibet genitura distaret à Luna, cum locum *αλγεος* *αλγεος*, id est, Sortem fortunæ vocauerunt, ob eam quam paulò post causam commemorabimus. Docet hoc ipse Ptolemæus Apotelesmarum libro tertio, commonefaciens quoque illud omnem antiquitatem cōuenisse, ut ab horoscopo tantum pars fortunæ distaret, quantum à Sole Luna, nec variare sententiam eorū, qui in nocturnis genituris Luna potius computant in Solem, quoniam iidem ab ascendente ad anteceddētia signa se conuertunt: quare desinunt eo loco quo & illi qui à Sole ad Lunam supputantes, pro signorum consequentia numerant: causam nominis suspicor talem. Nam cùm duos quasi horoscopus fecissent, alterum Solis, alterum Lunæ: illi quidem, hoc est, vero atque Solaris, corporis atque animi sortem tribuerunt, isti verò Lunari & aduentitio, sortem fortunarum, hoc est, rerum earum quæ extra nos sunt, ut à primo nos ipsi, à secundo quæ nostra sunt, fatum sortirentur: quare lunaris horoscopus fors fortunæ nūcupatus, neque ex alia re magis quàm ex ipsa de fortunis iudicat Ptolem. nam vulgò sortes illæ partes dicuntur, loca verò apud Maternum.

Hoc cùm receptum iam foret, Hermes quidam Aegyptius parum spectata prioris instituti ratione, putauit à pari exemplo omnium Planetarum sortes faciendas, atque ita Saturni & reliquorum sortes constituit in libro cui titulus *mnager*: vocauitque partem Solis, *αλγεος* *αλγεος*, hoc est, bonum Deum, siue dæmonem, Iouis, *αλγεος*, id est, victoriam, Mercurij, *αλγεος*, id est, necessitatem, Veneris, *αλγεος*, id est, amorem, Martis, *αλγεος*, id est, audaciam, Saturni, *αλγεος*, id est, indignationem siue correptionem. In quibus ordinandis hanc methodum obseruauit, ut vnāquamque partem acciperet à distantia ipsius Planetæ, cuius est pars ad partem, aut Solis aut Lunæ. Solis quidē in Veneræ & Ioue, Lunæ in cæteris, & vbi Solis parte foret utendum ab eo computus fieret in diurna genitura, in nocturna verò à Planeta ad partem: contrā fieret, vbi fortunæ vititur parte: Sed & omnium duci numerum ab horoscopo iussit, quia id factum vidit ab antiquis in fortunæ parte, cuius exemplo reliquas cogitauit, parū animaduertens eam (qualiscumque sit) coniecturam, qua moti veteres Lunæ sortem statuerunt, nō conuenire in reliquis Planetis, quibus cum Sole non ea vel paritas vel cognatio, ut illi aliquid vice horoscopi respondere sit necesse, quemadmodum Soli oriens correspondet.

Verūm vnā istis finibus hæc se fingendi licentia continuisset: nam Paulus Alexandrinus

drinus Hermete, quem diximus, aliquot seculis, iunior, addidit partibus Planetarum partes quatuor, non iam siderum, sed rerum parentum scilicet filiorum, fratrum, & coniugum: Quod innocentium, occasio fuit præterea ita delirandi, ut innumerum numerum effingentes, serè quilibet partem in coelo designarent. Nam & cicerum, & fabarum, & lentis, & hordei, & ceparum, & mille rerum huiusmodi partes apud Arabes omnes, & Latinos legi auctores, Chaldaeos nullis usus partibus, non tam moueor ut credam, quoniam inuentum fuit Aegyptiorum, quam quoniam Porphyrius institutiones scribens Apotelesmaticas ex Chaldaeorum sententia, partium nusquam meminit: Ptolemæus præter fortunæ partem reliquas omnes abominatur, quamquam rectius etiam illam cõtempnisset, cum horoscopus Lunæ & quicquid in eo cõminiscuntur, vanum & arbitrarium sit. Sed videtur erratum illi venialiter, cum ad ea respicitur in quæ de vnius partis exemplo, Astrologorum licentia futilli temeritate, prolapsa est. Qui cur distantias seruent Planetarum duorum, curque illam numerentur ab horoscopo, causa iam patet, quoniam scilicet ita factum in fortunæ parte repererunt, in quo factum id à veteribus, quia quasi horoscopus quærebatur, quare in ea distantia fult collocanda ad orientem, in qua Sol à Luna mouebatur, postea originem dogmatis nescientes, suas ibidem quales narrat Aboasfar fabulas confinxerunt.

Qui si potius experimenris quam ratione motos se dicant, respondebo. Quod hætenus semper feci, non esse experimenris authoritatem, super quibus æquali homines authoritate non concordant. Euenit autem & hoc in partibus, ut in omni dogmate Astrologorum. Et primum ipsam fortunæ partem alius serè semper alio loco statuit, quoniam Ptolemæus sen diurna fuerit genitura, seu nocturna computandam à Sole ad Lunam præcipit, alij nocturna genitura computandam à Luna ad Solem affirmant partem Veneris. Heliodorus & Maternus à parte dæmonis ad Venerem interdum, nocte contra Alchabitius sequens Aboasfaram à parte fortunæ ad partem dæmonis in nocte, interdum à dæmone ad fortunam. Abenragel à Venere in fortunâ, & die & nocte pariter accipit. Parentum partem Arabes in diurna à Sole in Saturnum, in nocturna natiuitate à Saturno in Solem accipiunt. Heliodorus, si Saturnus radiis occultetur, si nox fuerit aut dies, à Marte pergit ad Iouem. Partem fratrum Marestinus nocte à Ioue in Saturnum, Græci nocte, sed interdum à Saturno in Iouem. De coniugio dissonant mirum in modum: nam si mariti forem inquiras, Alchabitius semper à Sole notat in Venerem, Heliodorus in Venerem quidem, sed à Saturno. Maternus ex antiquorum sententia iubet, ut interdum quidem à Saturno camus ad Venerem, nocte vero à Venere inchoemus, se verò quod alij quoque præcipiunt multis in genituris probasse testatur, ut in diurna nocturnaque genitura à Sole ad Lunam semper computetur. Quod si foeminae genituram perferutemur, iubet Maternus interdum à Marte in Venerem computari, nocte à Venere ad Martem, alij semper à Venere in Saturnum, quam Abenragel Vellij, Alchabitius Hermetis ait esse sententiam. Abenragel probat, ut à Luna in Martem semper accipiat, alij semper à Sole in Martem, sic in reliquis dissident: sed tædium omnia prosequi. Partem peregrinationis Arabes à domino notant, in minutias primas ipsius, Græci à Sole in Martem. Partem hæreditatum illi quidem à Saturno in Lunam, hi verò à Saturno in Venerem. Seruorum illi à Mercurio in Lunam, hi à Marte in Lunam. Partem matris, antiqui omnes à Saturno in Lunam cõmputant, numerum deinde ab horoscopo percipientes, ut in omnibus facere veteres confueverunt. Arabes eam à Luna quærun in minutiam primam octauæ domus, superadduntque tot gradus quot Saturnus ex signo in quo est perambulauerit, & quantamcunque compurus fecerit summam tantam ab initio signi in quo est Saturnus persequentia deinde signa. Sed non tam ociosi, ut omnes eorum fabulas memoremus, illud certè constare calliber potest, non nisi fidelibus.

experimentis, quæ sibi quisque pro arbitrio dogmata confinxit.

At infania Dodecatemiorum, pariq; ratione qua partes exhibenda: nō autem Dodecatemorion illud intelligo, cuius suprà meminimus, quod est signi cuiuslibet pars 12. sed quod traditur à Materno Græcisq; scriptoribus in hunc modum: Cuiuscunque, inquit, stellæ volueris Dodecatemorion quærere, partem eius duodecies computa, siue illa signi in quo est Planeta pars decima siue quinta, seu quouis alio numero fuerit, tūm quantas summa computationis confecerit, diuides eas singulis signis triginta dispartiens, sed à signi primordio sumes initium in quo stella est, cuius Dodecatemorion quæris, & in quocunq; signo postremus venerit numerus, ipse tibi partem Dodecatemorij ostendit. Exemplum huius pone: Solem in Arietis parte quinta & minutijs 5. si quinq; duodecies multiplicaueris, erunt partes sexaginta, minutiarū vnā facient partem, atq; ita erūt partes sexaginta vnæ. Dabis Arieti in quo Solem esse diximus, triginta, Tauri viginti, Dodecatemorion in prima Geminorum inuenietur.

Hoc inuenio quid vanum magis, aut futile potest excogitari? cū per numeros istos, nulla tamen vis Planetæ, nulla qualitas eam in partem transmittatur. Quod si obseruatum dicitur euentis tam respondere, obijciam Paulum Alexandrinum authorē grauissimum apud Aegyptios, quorum illud potissimum fuit inuētum, qui talem obseruationem deprehendi falsam attestatur: quia nouam ipse methodū introduxit contra veterū omnium opinionem, vt non duodecies partes illæ multiplicarentur, sed terdecies scilicet illi computatio antiqua non succedebat, vtpote falsa & commentitia. Et quoniam aliquādo terdecies multiplicando eueniebat ei quod quærebat, more Astrologorum ex vno successu dogma instituit. Hæc sunt illa mysteria Aegyptiorū, quorum sententias velut oracula superstitiosum vulgus adorat, quorum doctrinam dum habet aliquid diuinitatis, sed ridicula etiam semidoctis. Nani si quæ foter Astrologia, nihil minus Aegyptij quàm Astrologorum nomen mererentur, qui & rerū quæ sunt in cælo verarum & naturalium, hoc est, siderum & stellarum motus ignorabant, vt intra dicemus, & in prædicendo plus istis fallaciosis somnijs vtebātur, quàm stellis & Planetis. Scribit Heliodorus Mercurium Trismegistum, qui partes Planetarum primus inuenit viam aperuisse, vnde per solas illas partes nulla alia respectata pronūciari possit de omnibus pariter monomerijs & dodecatemorijs, mirum quantum in omni prædictione tribuebant, vnde eos obliquè notat Ptolemæus prudentissimus Astrologorum, ait sua se dogmata traditurū μη δὲ κληροῖν ἐξ ἀπὸ μὴ πειραταλογεῖν quæ sint omnia πρὸς τὸν τοῦ πλάτωνος Φιλαρμόμενα ἃ μὴ πείσαντες ἔχοντες λόγον, hoc est, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem nō habentes, quæ superflue multi nulla ad persuadendum ratione fabulantur: cū autem numeros dicit, & quæ reprehendimus dodecatemoria notat, & qui climactericos annos faciunt ex numerorum sola obseruatione, vt enneadicos & hebdomaticos. Vnde multis molesta senibus superstio super anno sexagesimo tertio, quoniam peius anguitigride quæ formidant: sed peccat in his vulgus errore veniabili, qui philosophi esse volunt quis excusauerit.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDÆ:

la aduersus Astrologos libri VI,

Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER VII
CAP. I.

*QVID HACTENVS DISPVATVM, ET QVID
in hoc libro disputandum.*

HACTENVS nullam esse Astrologiam demonstrabatur, ablata fide-
rum efficientia, quod ex philosophia, ex siderum dignitate, conditio-
nerum inferiorum, & fide experientie rationabiliter dici à nobis o-
stendebamus. Tum si illa efficiant quod opinantur Astrologi, quare
hæc tamen aliter faciant, quàm sit ab illis excogitatum, probauimus
nullam de ista efficientia, & consequenter de futuris rebus cogniti-
onem illis esse possibilem. Nunc illud nobis agendum, ut si fieri cœlis hæc conceda-
mus, & quomodo ab illis est cōsecutum, hoc est, ab hora primordiali sortiri res omnes
fata sua de cœlo, quod tamen cuiusq; rei sit fatum, sciri ab eis non posse, declaremus.
Est autem hoc illis primum necessarium, si assequi debent, ut quæ sit cuiq; hora fata-
lis, certissimè habeant exploratum, quod nec sciri posse, aut scitum certè ab eis non
esse præsentis libri disputatione docebimus. Et quoniam rerum variarum principia
varia statuuntur, de principio hominis primum disputabimus, & illud esse in ambi-
guo declarantes, & omnino qualescunq; sit, illud certè non esse quod ab Astrologis
existimatur.

CAP. II.

*AMBIGVVM ESSE HORAM FATALEM, SI QVA ES-
set in omnibus rebus qua non momento, sed tempore absoluitur, &
in hominibus maxime in quibus genitura parum
roboris habere videtur.*

Est autem in decernendo principio cuiuscunq; rei quæ non momento, sed
tempore consumatur quæstio inextricabilis, an sit fatale illi tempus quo
primum opifex facere illam aggreditur, quamcunq; demum causam effi-
cientem sortiatur: An potius cum absoluitur, an cum non tota quidem
simul exigitur, sed per partes sint partium diuersarum fata quoq; diuersa.
Quicquid enim dixerimus, suam habet rationem qua confirmetur. Nam si feliciter
manus opifex admouerit, quomodo esse potest opus infelix quod feliciter opifex
operatur? cum ea sit demum & operantis, & operationis felicitas, si opera & bene,
& ex voto operantis eueniat. Tum si fatum efficienter, non signanter tantum est à
sideribus, quando potius fatum accipere res suum debet, quàm cum sidera illum in-
tercedentibus alijs causis efficiunt. Videtur igitur fatum ex ea hora pendere, qua res
facere primum opifex eius aggreditur. Contrà fatum quo pacto accipiet, res prius-
quàm sit, aut quomodo esse dicetur à nobis, cum primū incipit fieri, ut aliquando sit?
Deniq; ex specie, & quæ momento aduenit ultimo constituite forma res illud est
quod est. Quod igitur illi potius fatale momentum quàm quo esse primum incipit
quod est, & eorsum à causa, à qua fiebat, sua constare potest natura & firmitate? non
igitur de hora qua fieri, sed qua esse incipiunt, res fata rerum rationabiliter auspi-
cabitur. Rursus si alia alio tempore partes absoluentur, cur non quæque decre-
tum suæ fortunæ, de suo tempore adipiscetur? maxime cum experientia conpro-
betur, aliter varijs eiusdem rei partibus euenire. Nam & in corpore eiusdem hominis
alia interdum membra rectè se habebunt, alia malè: & aliqua pars eiusdem urbis rui-
nis & incendijs erit obnoxia, cum nihil eiusmodi reliquis partibus accidat: cur non
igitur rationabilius vnum quodque moueri & gubernari à propria constellatione,
quàm de præterito quodam principio, & fortassis abolito, trahere res sequentes fati
conditione.

N Erhæc.

Et hæc quidem in vuluerum de rebus omnibus dicta sint, nunc particulariter eadem in homine examinemus, de cuius fatali primordio (si aliquod est huiusmodi) multa & inextricabilis necessitudo ambiguitas nascitur. Quid enim potius statuamus, cum tam multa eius principia, eaq; omnia digna principatu conspiciantur? an quod inter omnia primum tempore est punctum illud fatale temporis arbitramur, quo vir foeminae primum conceditur? an nō illud quidem, sed cum semen, de mare accrescit in vterum? an potius hæc quidem quasi præludia, & necessitudo anteceden tia. Primum verò humanæ formationis initium statuamus, cum adoritur vis ipsa seminalis purissimam partem excrementi muliebris, eamq; cōstituit, hoc est, cogit in foetum, quem admodum à coagulo lac vnitur & condensatur, an neq; hominis ad huc initium, sed cum in conceptu partes corporis omnes potestate insunt? an cum niembranulis iam suæ secundis circumobducitur? an hominem exordiri natura incipit, quādo cor primum actu secernitur, cuius virtute quod gignitur, iam quasi filius à patre emancipatus à seipso incidit gubernari, vt naturæ interpretes Aristot. docuit. Huc enim principio vis magna auctoritasq; debetur, cum & cor primum sit quod formatur, & in cæteris partibus distinguendis, cum motus omnium, tum incrementum, à corde distribuitur, vt (si nobis est cum Astrologis fabulandum) quemadmodum cordi insita virtus, totum deinde reliquis coagentibus explicat hominem: ita hausta prima in corde Solatis virtus, totam deinde explicet fati potestatem. An potius hinc quidem cordis, & vitæ fatum principale, sed membri cuiuslibet dispositio, ex hora potissimum qua disponitur, priuari subit suiq; fati conditionem. Considerantibus enim recte q; omnia pensitantibus, illud valde apparet rationabile, vt si, gratia verbi, luminaria, vt dicunt, oculis præsent, ex luminarium dispositione, cum oculi disponuntur, eorum potius habitus mixtioq; dependeat, quàm vel ex ea quæ pridem, cum semen impleuit vterum antecessit, vel postsecutura est, cum pridem oculis absolutis, extra vterum matris infans est proditurus: id quod de reliquis membris pari ratione dictum intelligatur.

Quod si posthabitis omnibus, his quæ diximus, aliud auctoritate efficaciq; præstantius initium inuestigetur, quodnam rationabilius proferemus, quàm quo anima foetui participatur, quoniam tunc esse incipit homo, & substaræ integram rationem consecutus, tunc ex materia sua formaq; cōstitit. Et si fatum ex hora proficiscitur, quæ res primitus est, nulla viq; potius fatalis hora hominis existimabitur. A qua si tamen opinione recedendum est, illud magnam habebit probabilitatem, vt quæ corporis sunt, ad seminale principium referantur, quæ animæ ad ipsam animationem, quæ sunt externa atq; fortunæ, ad id forrè momentum, quo hunc captum, in quo ludit fortuna, claustra vteri egressus homo primum ingreditur. Deniq; ex hac tam varia atq; nodosa, de humano principio ambiguitate extricabunt ipsi se, forrè, qui sunt diuini: philosophia quæ tantum rationibus nititur, explicare se rectè nullo modo potest, quæ si est tamen aliquid affirmatura, nihil minus affirmabit, quàm quod Astrologi decreuerunt, vti ex hora natiuitatis nascentis hominis fata dependeat, in quam opinionem necratione Astrologi sunt adducti. Sed quia hoc principium asse qui magis posse videbantur, & ideò primas illi partes concesserunt. Quare & post genituram, dare aliquid solent conceptioni, quoniam sperent de ea nonnihil interdu etiam posse cognosci. Reliqua quæ sunt potissima certè principia, præsertim cum animatur foetus ex asse reiecerunt, quare scilicet, illis ex asse, hoc est, penitus sunt ignota, nec si inde pendere hominum fata cōcesserint, poterunt sibi diuinandi, de fato aliquid arrogare. Verum vt reliqua prætermittamus, genituram conceptui, & foetus animationi qua ratione præponantur, quandoquidem si primas in fato constituendo partes initio illi dedimus, quod maximè tempore primum est, non est prius principium principio seminali, ex quo omnia alia proficiscuntur, si non tam primum tempore quàm efficacia dignitateq; præponitur: tempus animandi foetus omnibus erit præponendum, genitura, & posterior omnibus, & efficaciz aut nihil, aut parum habet, quæ nec hominem inchoat, nec facit, nec absoluit, sed inchoatum, & iam absolutum ipsa solum ostendit.

CAP. III.

PTOLEMAEVM PVS CONCEPTVI QVAM GENI-
tura tribuisse, cui neq. aliquid tribuendum esse Ptole-
maei ratio convincit.

Vòd si verba ipsius Ptolemæi grauter pensitentur, videbimus eum vi rationis adductum, plus dare cōceptui, quàm genituræ, quanquam vrfaucat professioni, de efficacia genituræ multa astruere sit conatus, verba ipsius in tertio Apotelesmatum sunt huiusmodi: Cùm principium temporale hominis aliquod statuatur, natura quidem illud erit principium, cùm semen vtero genitali admittitur, potentia autem & secundùm accidens, cùm hora partus infans egreditur: qui igitur horam admissi seminis casu, vel obseruatione deprehenderint, illam sequi potius eos decet in proprietatibus corporis animæq. dignoscendis, efficientibus eo tempore stellarum configurationibus consideratis. Cùm enim semel à principio semen ex ambientis aëris affectione certa qualitate disponitur, licet per consequentis conformationis tempora varietur, quoniam tam propriam cognatamque tantum materiam naturaliter sibi asciscit, cùm actum fuerit, magis etiam primæ suæ qualitatis dispositioni assimilabitur. Hæcibi Ptolemæus ad verbum. Vbi mihi videtur, quàm expressissimè & asseueratè, nulla interiecta dubitationis particula, pronunciare primum & naturale, & efficacissimum hominis principium esse seminis admissionem, atque huic potissimè inhærendum, cùm agnoscitur, in prænoscendis hominum vicissitudinibus, tam quæ ad corporis, quàm quæ ad animam attinent. Quod vbi etiam asseruit, tunc quæ videbantur obijci posse de seminis permutatione, accuratè anxieq. dissoluit. Verum quoniam sciebat attem periclitari, si aliunde pronuncians, de hominis natura pernegaret, adiecit his quæ diximus, in hunc modum: Qui autem horam ignorant principij seminalis, quæ plerumq. ignoratur, illos necessarium esse sequi principium natiuitatis.

Pensemus autem hæc & priusquam alia subiungamus, in quibus solum vtendum ait hora genituræ, cùm hora conceptus ignoratur, & de hora quidem conceptus dixit, quòd adhærere illi conuenit: ita enim Græcè scribitur, *γεννηται*, de hora natiuitatis, non conuenire dixit, sed *ἀναγινώσκω*, hoc est, necessarium esse, quasi nescientibus horam hominis concepti, & tamen volentibus, de eius fato diuinare, ad natiuitatem necessariò esse confugiendum: vt luce clarius appareat, non volentem, sed coactum necessitate, in hanc sententiam descendere Ptolemæum, vt hora genituræ quasi secunda (vt dicitur) post naufragium tabula vtatur. Et hæcenus quidem pro ratione locutus, mox ne deserat professionem, conatur quantum potest hoc quoq. de genitura principium validum demonstrare, quare de eo ita subdit: Et hoc etiam est maximum principium, atque hoc solo à primo deficiens, quòd ex conceptu ea etià possunt præcognosci, quæ ante partum eueniunt. Porro si quis hoc quidem principium dicat, illud autem *κατ' ἀρχήν*, id est, post principium, erit quidē illud ab hoc tempore secundum, sed fortasse erit potestate perfectius: ferè enim iure hæc humani seminis generatio nō negabitur, illud aut hominis, cùm multa tunc accipiat infans, quæ prius non habebat cùm erat in vtero, & ea naturæ hominis propria, quamvis item quod hora partus, nō circumdat nihil videatur conferre, vt qui nascitur talis aut talis sit, facit tamen vt subcognatam circumdantis configurationem prodeat in lucem: quoniam natura postquam cum perfecit tantum ad exeundum impetum dat, cùm dispositio est similis figuræ illi, quæ à principio foetum formauit, quia rationabile, & harum quoq. rerum significationem habere dispositionem stellarum hora natiuitatis, non quia sit effectrix illarum, sed quia ex necessitate & secundùm naturam similis est illi potestate quæ efficit.

Hæc Ptol. à nobis fideliter recitata, in quibus illud primum est videre omnino esse falsum, quod ait interpres Auenrodan, dubitanter loqui Ptol. in prioribus verbis, vbi de efficacia conceptus edisserit, asseueratè in his postremis, vbi hora natiuitatis significandi vim habere demonstrat: cùm contrà potius ibi quidem omnia assermet, nihil excipiens, nihil dubitans, hic nihil non adiecta dubitationis particula loquatur, nunc ferè, nunc fortassis interponens, & cùm denique totam suam disputationem

terminaturus, non aliā habet rationē qua fati significatricem horam genituræ defendat, quā vi similem à principio seminali esse suadeat. Taurum abest vi auctoritatem decernendi qualis sit futurus, qui nascitur neget esse in conceptu, vt non plus super hac re concedat genituræ, quā vi conceptui similis & consentiens inueniatur. Nam illa quidem opinio apud Astrologos inuulgata, credita etiā ab interprete Ptolemæi, vt significet solūm hora cōceptus, quæ in vtero matris fortui accidunt, de falsa intelligentia dictorum Prol. nata, faciliē intelligitur, qui non ea solūm significari per conceptum dixit, sed etiam illa quæ genitura non possit præstare, inquit, hoc Ptolem. conceptus genituræ, quod per illum etiā ea quæ sunt ante partū, possunt prævideri. Quod si illa tantūm, nunquā erat etiā apponendum, nec propterea præstare primū principium, secundū existimandum, cū longē sit maius spaciū totius vitæ quā rudis adhuc naturæ in formis q; fortis rudimenta gubernare.

Quapropter si Ptolem. in illis dubitanter hæsitantēq; prolatis verbis confidat, vt sit principij secundi virtus fortasse primo efficacior, & hoc ferē seminis humani illud hominis potius sit principium, non solūm à ratione, sed à seipso planē dissentit. A seipso, quoniam, vt dicebam, non potuit in principio nascēdi auctoritatem fati defendere, nisi ex cognita, cū principio seminali, natiuitatis affinitate, & cū postea de sexa alijsq; nascentis conditionibus prævidendis præcepta tradit, ea ex conceptu magis quā ex natiuitate ait præcognosci. A ratione, cū propter multa quæ supra diximus, tum quare valde extra rationem est, vt conceptum principium seminis natiuitatē hominis dicamus: quandoquidem, cū semen vterum impleuit, non fieri ipsum, sed incipit aboleri, cū homini fabricando natura manus admolitur, quare illud sicut hominis generandi, ita corrumpendi seminis est principium. Quod si principium hominis voces natiuitatē, quare multa tunc primū habet, quæ in vtero non habebat at non illa pertinent ad substantiam, quæ iam facta & absoluta est, sed ad gestationes operum tantummodo nonnullorum, quæ nec hominis propria, à quibus si facti hominis auspiciemur, multò post ortum tempore fatum orietur, vt cūm scilicet fari, non iam infans incipiet, cū cogitare, deliberare, ratiocinari: nam statim quidem natus, nihil habet hominis proprium præter ciuiatum, non igitur his tam scilicet si falsis & frivolis, Astrologorum prudentissimus Ptolem. insisteret, quanquā ea ne omnino desertor professionis præuicatorēq; putaretur, prorulerit dubitare.

Necq; verò hæc solūm quibus cōceptui genitura præponitur, sed quæ aliquam vim in fati decernendo astruunt genituræ minus habere possunt firmitatis. Summa enim totius virtutis ad cōsensum refertur, qui sit inter natiuitatem atq; conceptum. Atqui nam iste consensus? quæ similitudo? Respondet Haly, Solem hora genituræ in signo semper inueniri, quod aut septimum, aut nonum, aut decimū sit ab eo in quo fuit hora cōceptus. Hæcne igitur illa similitudo? O' ridiculam vanitatem, quasi aliquod tempus alicui tempori hac ratione non consentiat, quare scilicet Sol quocunq; tempore à signo in quo aliàs fuit, aliquo semper signorum numero necessariò distat. An probabilius quod affertur de Luna? cuius locus cū nascimur, horoscopus sit cōceptionis, & qui tunc Lunæ locus horoscopus sit, deinde natiuitatis: atqui hoc falsum confictumq;, ab Astrologis postea demonstrabitur: & Haly Auenrodan in tractatu præsentis quæstionis exponens Ptolemæus: Vt verum interdum, ita falsum interdum, ait se deprehensum. Verūm age si verum, nulla potius via fictus ille consensus, vtriusque horæ cuiuentusq; coarguetur: quoniā si ex regula illa Astrologorum conceptus horam inuestigaueris, & thema ad id tempus tibi constitueris, inuenies cœli stellarumq; dispositionem, ab ea semper esse diuersam, aliarumq; rerum omnino significatricem, quæ hora natiuitatis supputantibus apparebit, sed quid plura in unguis consutandis verba prodigimus. Haly insignis Astrologus in Lib. quem scripsit de electionibus, aperte confitetur efficaciam fati discernendi esse in hora conceptus, sed quoniam hæc ignoretur, idcirco ad horam natiuitatis Astrologos confugisse. Et ipsi cūm vrgentur, de ortu Geminorum, quorum dispar sit fortuna, solent dicere interdum diuersitatem conceptum illorum fortunam variare, cū tamen si hora conceptum ea solūm disponit, quæ accidunt intra vterum, illud potius sequitur, vt possit eorum, quorum conceptus dispar, compar quidem esse fortuna, sed natiuitas nullo modo esse possit.

CAP. IIII.

UNIVERSALIA FATA QVIBVS VIIS ASTROLOGI
velligens, & quàm paràm rationabilis.

Diximus de initio fieri particularis, quàm sit incertum, & quàm falsâ ratione ab Astrologis constitutum, restat dicere de vniuersali, vnde scilicet fata vrbium, gentium, regnorum, & in vniuersum mundi pronuncientur, quàm hoc quoque (si aliquod esse concedatur) in ambiguo tamen & incerto sit, & à nostris Astrologis perpetam definitum. Solent autem ad vniuersales prædicendas mutationes triplici ferè via procedere: aut ex magnis siderum superiorum, vel luminarium eclipticis coniunctionibus: aut ex cœli dispositione, cū primas Arietis minutias Sol ingreditur, quòd quasi principium anni statuerunt: aut ex principijs vrbium, regnorum, gentiumq; peculiaribus, hoc est, ex hora qua vrbs ædificata, vel regnū institutum, vel lex genti data qua viuit, quaq; gubernatur. Quæ omnia quàm sunt frivola, magna ex parte suprà est ostensum, nō solum vbi tota depulsa est siderum efficiencia, sed etiam: cū totam prædicendi ex magnis coniunctionibus rationem infirmamus: & siue ab illis, siue à defectibus luminarium, lōgo postquàm acciderunt tempore expectare aliquid vanum declarauimus, tū impietatem insaniamq; dereximus Astrologorum, & legē cœli fato, & fato suæ legis gentes subijcientium, nec nō quòd sit vanum, vel vrbis ædificatæ vel accepti regni, quasi rei naturalis diem natalem decernere. Nunc & si omnium rerum fatum aliquid esse concedamus, sumus ostensuri de fatali principio harum rerum nihil certum aut posse definiri, aut hætenus esse ab Astrologis definitum. Primum quidem in auspicando vrbis fato à iactu lapidis quàm ratione mouentur? quandoquidem iam ciuitatis potius quàm vrbis fato perferuntur, illud momentum potius obseruandum quo vrbis ædificata cœptā est habitari, & suis legibus regi & contineri. De regis item fortuna magna inter eos discordia, cū alij putent ex hora illam pendere qua rex instituitur siue decernitur. Alij cathedram potius siue coronationem putant inspicendam, sed hæc quasi minutiora præmittimus, cū etiam Haly fata gentium vrbium & regnorum non tam ab his ipsiis quæ dicebamus, quàm à principijs magnarum vniuersaliumque constellationum credat dependere, de quibus cum illis collato pede mox disputabimus.

CAP. V.

ASTROLOGVM NON POSSE PRÆDICERE QVAMAM

orbis regione fatum aliquid euenturum sit, quoniam incertum apud
ipsum, qua cui signo vel Planeta regio
subiaceat.

Si magnæ quas vocant coniunctiones, si defectus Solis & Lunæ, quantas Astrologi fabulantur scient mutationes, illud nunc contendo, verè tamen de illis ab Astrologis nihil posse prædici, neq; tamen illis coniecturis quæ obijci possunt, horoscopus magnæ coniunctionis incertum, an sit proprius, aut ipsius anni quod vertente illa contigerit, arbitrariedq; illos in defectu luminarium principium mediumq; obseruare, temporibus reliquis in obseruatis, tum etiā solius principij habita ratione: Condonentur illis hæc omnia, nec super his litem viliam faciamus, alibi premere eos possumus efficacius, vnde omnimoda huiusmodi prædictionum incertitudo demonstratur.

Sunt enim earum quatuor capita, primum vt prædicatur quid sit futurum: secundum quo in genere rerum: tertium quoniam tempore: quartum apud quas gentes, & in quibus locis ac regionibus: Quod si nulla ferè rerum mutatio est, nullus casus, vel prosper, vel aduersus, cui nō aliqua mundi parte apud aliquos populos accidat, quocunq; tempore veniat, erit omnis huiusmodi vana futillisq; prædicio, nisi postremum hoc habeant exploratum, quoniam scilicet loco, quaq; parte terrarum admirabiles illæ mutationes euenturæ sint. De hoc autem ita definiunt, vt in regionibus illis expectare quæ sunt signo subiectæ, apud quod talis vel coniunctio siderum, vel luminariū defectus contigerit, nec solum quæ signo penitus eodē, sed vel eodem, vel signo saltē eiusdem

eiusdem triplicitatis. Hæc est omnium Astrologorum super hac re indubitata sententia. Vnde illud colligitur, nihil posse de fato alicuius regionis verè prædiciari, nisi prius constiterit, cuiusnam signo, cui planetæ regio illa subijciatur. Sicut nec de hominis potest fato prænunciari si tempus genituræ fuerit ignotum. Quod si de subignis planetisq; diuersis terrarum distributione omnia apud Astrologos sint incerta, partè evidentissimè prædictiones eorum de huiusmodi rebus necessariò fore quàm incertissimas. Illud verò, qui Ptolem. & Albumasaros libros legerit accuratè, facillè intelliget, eam nullum sit dogma in quo sibi minus Astrologia consentiat.

Ptolemæus in lib. Apotelesmaticum igneam triplicitatem præfisse dicit septentrioni, terreæ meridiei, æreæ orienti, aqueæ occidenti. Quod secutus est Iulius Firmicus opinionum veterum æmulator. Idem verò Ptolem. secundo lib. eiusdem operis, vel aliter explicare, vel immutare non nihil eam videtur partitionem, igneam triangularem non tam septentrioni quàm his terris præficiens, quæ sunt inter septentrionem & occidentem, terreæ his quæ inter orientem & meridiem, his verò quæ inter ortum & septentrionem æreæ, aqueæ inter occasum collocat & meridiem. A quibus omnibus ea tantum distat quæ Albumasar scribit quantum distat oricas ab occidente: Is enim sexto lib. Magni introductorij igneam triplicitatem nō septentrioni, vt Ptolem. sed orienti voluit dominari, ipsi quidem septentrioni, cui scilicet igneam præficit Ptolem. ipse aqueam dominari contendit, & quam orienti Ptolem. æreæ ipse cōtrā præficit occidenti. Idem tenet Paulus Alexandrinus in institutionibus artis Apotelesmaticæ. Sed ipse idem Album. quasi sui oblitus lib. primo de Magnis cōiunctionibus tam diuersa ab his scribit, quæ scripserat in introductorio, quàm illa erant diuersa à dogmate Ptolem. Nam ibidem non igneam, vt Græci cū Ptol. atq; Materno, non aqueam, vt ipse alibi, Arabesq; permulti, sed æreæ præficit triplicitatem, & quàm ibi septentrioni aqueam dederat, rû oppositæ ascribit regioni, hoc est, meridianæ, occidenti autem nec aqueam, vt Ptol. nec vt ipse alias æreæ, sed terreæ ait dominari quibus sententijs quidnam potest esse pugnantius? quarum se arbitrum quisnam faciet? cū nec ratio nec experientia monstrare veritatem. Henricus Macienfis postremam hanc Album. opinionem ait esse verissimam & experientis quàm plurimis comprobaram. Contrā Alchab. & Zaeli Israëlitæ, & Abraham Aneezra, & Saphar in iagogenicis, & Messahala, illam probant quam scripsit in introductorio Haly. Auenroadan vtraq; reiecta Ptolem. sententiam omnibus anreponit. Mirto quàm ipsi super his veteres inter se dissentirent, Aegyptij ab Hipparco, ab Hipparco Ptol. id aliquibus exemplis declarabo. Arietis enim Aegyptij antiquam Babylonē, & Arabiam Aegypto cōtemnigam. Ptol. Britanniam, Gallatiam, Germaniam, Carmaniam & Palæstinam subiecit. Hipparchus & antiquissimi Astrologorū ex auctore quidem ratione: alij enim signi partibus alias regiones subiecerunt, atq; ita sinistro quidem Arietis humero Babyloniam, dextro Thraciam, τὴν ἄνω Ἀρμενίαν, τὰς ἀνατολικὰς Ἀραβίαν Aegypto cōfinem, τὴν ὑπὸ τῷ ἰσημερινῷ Persidem, & Cappadociam, & Mesopotamiam, & Syriam & Rubrum mare: atq; ita in cæteris signis est discordia: Aegyptij, Hipparchus, Ptolemæusq; discordant non minus, quàm à Ptolemæo etiam Albumasar & à seipso. Vnde luce clariùs constat nihil posse ab Astrologis ceti pronuncian, vbinam gentium atq; terrarum casus aliquis sit venturus, cū de ipsa subignis gentium terrarumq; diuisione nihil habeant certum vel exploratum.

CAP. VI.

NON POSSE INITIVM VNVM CONSTITVI DE QVO

totius anni pendenti fato, sūm varia à varijs anni statui principia,

& iuxta flebraos annum potius autumno

quàm vere inchoare.

Reliquum vt de initio anni dicamus, quod nō posse vnū constitui, ex quo totius anni status prædicatur, tamen expressè firmat Ptolem. vt nullus potius quàm ipsius verbis hoc sim comprobaturus. Is igitur lib. Apotelesmaticum secundo ita scribit: In circulo nullus cogitare principium simpliciter poterit, in Zodiaco autem ea vtrique quis principia iure constituet, quæ æquinoctijs

notiis atque solstitiis determinantur, quæ sunt quatuor, duo scilicet æquinoctialia & duo solstitialia. Verùm hic locus hæcitationi an aliquid horum quatuor sit præponendum. Nam si ipsam quidem simpliciter circulem naturam ipse cætes, nullum eorum singularis principij privilegium obtinebit. Vtuntur autem qui de his scripserunt, aliquid supponentes, diuersimodè: vno quoque illorum quatuor quasi principio moti, ab aliquibus eorum propria ratione naturalique consensu: habet enim vniqueque illarum partium aliquid peculiare & excellens; vnde sibi principij & noui anni auctoritatem videantur vendicare. Vt verùm æquinoctium, quod tunc primum dies nocte incipit longior fieri, & quia tempus id anni abundat humilitate, quæ qualitas & natura (vt superius diximus) in omni principio generandarum rerum plurima est. Aestiuus solstitij prærogatiua hæc est, quòd tunc maxime dies in suo quasi fastigio consummationeque producit, tùm verò apud Aegyptios & inundat Nilus & Canicula exoritur. In autumnali æquinoctio fructus omnes colliguntur & terræ semina iaciuntur. In brumali solstitio post decrementum incipit dies tunc primum augeri. Quod autem mihi conuenientius & naturæ consonum magis videtur, hoc est, vt in obseruatione rerum anni quatuor illis principijs vtamur, obseruantes quæ ante illa proximè sunt Solis & Lunæ, vel coitus, vel oppositi, & præsertim eclipticas, ita vt ex principio quod sumitur ab Ariete, vt quale futurum sit, præuideamus, ab eo verò quod à Cancro æstatem, à Libra autumnum, hyemem à Capricorno. Hæc ibi Ptolem. ad verbum. E' quibus apparet & creditum ab eo & comprobatum nullum verum initium posse constitui. Ex quo totius anni statum præuideatur, vt non possim satis mirari & Auerrodam eius interpretem, & iuniores Astrologos identidem prædicantes plus tribuere Ptolemæum in anno exordiendo veris æquinoctio, quàm vel autumnij principio vel solstitij. Nam quemadmodum vernum æquinoctium quid non habere dicat, vnde principij privilegium mereatur, facit idem nihil secus in reliquis, & postquàm omnibus initialem esse auctoritatem ostendit, tum non aliud quidem alio plus habere momenti, sed æquè omnia obseruanda esse decernit, hoc & magis conueniens & naturalibus consonum asseuerans, quàm vt vnum ex illis reliquis superhabitis obseruetur, quandoquidem vnumquodque suam habet rationem cur principium aliquod anni luce existimetur.

Quo factum est vt diuersæ etiam gentes alix, ab alio ex his initijs annum exordirentur. Aegyptij ab æquinoctiali solstitio, Romani ab hyemali, alij ab autumnali, hoc est, ab ingressu Solis in Libram, eam etiam horam obseruantes quæ vigesimam Scorpionis partem peragrabat, plurimum in ea efficaciz momentique putantes ad statum & mutationes aeris prædicendas, quod Saphat & Aoniar sunt secuti. Nonnulli item ex sententia Aegyptiorum volunt illa quatuor principia consideranda, sed non ita vt omnia in omnibus obseruentur: vnde cùm Sol quidem Arietem ingreditur, ipse Solis statum considerant, cùm verò Cancrum Iouis; cùm Libram Saturni, cùm Capricornum Martis, quòd hæc omnia sidera in eis signis regnare existimantur. Albumasar aliud sibi somnium est commentus, vt si quum Arietis primas minutias Sol inuadat, horoscopus inuenitur, signum fixum, ex eius horæ celestis dispositione de toto anno quidem rectè pronuncietur, si commune sit signum duo principia anni statuantur, si mobile quatuor: quæ prorsus vana & arbitraria sicut nec ratione, ita nec veterum vel auctoritate vel experimentis fulciuntur.

Quòd si quis fortè ex mundi creatione opinionè Astrologorum velit confirmare, vt propterea ex ingressu Solis in Arietem futura fortuna cognoscatur, quoniam per id tempus mundum Deus creauerit, vt non sint aliud annorum conuersiones quàm reuolutiones mundanæ genituræ, is verò facillimè statimque reuocetur; quandoquidem si mundi sequamur genituram, tàm erit incertum quod statim principij statuerimus, quàm etiam est incertum, quoniam tempore anni mundus fuerit institutus. Neque enim apud Hebræos, à quibus mundi creationem accepimus quicquàm super hac re certum & definitum est, sed alij vere, alij autumnio exortum conuendunt: & si altera opinio est præferenda, eò potius declinant vt in autumno conditum credant, Nam quod scriptum est eodem mensum in quo phase celebrabatur primum mensum in anni mensibus futurum, id ratione solennitatum celebrandarum dictum volunt.

Quare si illa maxima prima & præcipue esset solennitas, à qua eorum exitum de Aegypto, quod primum Dei in populum beneficium, cætera sint secuta.

In reliquis autem rebus omnibus, à Septembri initium faciebât, quod multis tum sacrarum litterarum locutionibus, tum antiquis consuetudinibus Iudeorum videtur comprobari. Scriptum enim In Exodo est, scenophegia, hoc est, in festa tabernaculorum celebrari In exitu anni, ea verò medio Septembri celebrabantur. Et in libro Nehemæ scribitur: *& factum est in mense Caslen*, is est apud Chaldeos qui apud nos Decembris, anno 20. tum scilicet factum est in mense Nisan, hoc est, Aprilis anno 20. qui si mensis Nisan, id est, Aprilis, caput anni esset, non vigesimo anno, sed primo ac vigesimo erat scribendum. Præterea cùm lege caueretur ne septimo anno qui scilicet erat sabbatum arborum, aut metorent agros, aut seminatet. Si caput anni erat Aprilis, sequebatur, ut quod per Ochothem sexti anni seminauerant, à æstate sequenti metere non liceret: quare hæc scilicet æstas ad septimum annum pertinebat, si eius exordia à vere sumebantur, quod si erat, credita sexto anno terræ semina deperibant, quod incommodum non sequebatur à Septembri annum instituentes. Mitto quæ Lersensis in computo scripsit, & Bedā in libro Temporum, & Iosephus in primo antiquitatum, & Hieronymus in epistola de Solennitatibus, qui Ezechielem etiam exponens Ochothem dicit primum esse mensem, Ianuarium verò quartum: Ex quibus omnibus aliquid siue ex mundi creatione aliquid coniecimus, siue Astrologorum veterum rationem & auctoritatem sequamur, omnino Astrologos aberrare, qui ex ingressu Solis in Arietem de totius anni fato pronuntiari posse contendunt.

CAP. VII.

DE DIRECTIONIBUS ALIIS QVÆ MODIS, QVIBVS
tempora futurorum definiunt, quàm parum consent, quàm vte
in his Astrologi inter se discrepent.

Icut errant in fati anni auspicandis (si qua fati concedatur auspicatio) ita in tempore definiendo, quo illud sit euentum quod initialis hora promissit. Videntur enim hæc quoque, in re frivolis, falsis, vanis, suppositionibus, & methodo natural! nihil convenientibus, inter quas illa prima & posissima est de Planetarum partiumque Zodiaci directionibus (sic enim libet eas vocare) quò magis ab his quibus cum disputantur, intelligamur. Illæ igitur quàm falsis nitantur ridiculisque, fundamentis, breuiter aperiemus, de clarata prius ex proposito Astrologorum opinione. Esto igitur genitura alicuius horoscopus Leonis p. quindecima, Satur. in Virginis p. sexta collocetur, patet Saturnum horoscopo, nec aspectu nec alia re copulari, quare non debet illi nocere: verumtamen opinantur perueniunt aliquando ex directione horoscopus ad Saturnum, & quo anno illuc perueniet, ex Saturno morbi periculum nato imminere: Peruenire autem aiunt hac ratione, quòdnam singulis annis singulæ nobis signorum partes attribuantur, pro anaphotarum tamen proportionem: sed hoc nihil ad rem de qua nunc agitur. Dicunt ergò primo anno vitæ ipsū deberi gradum in quo est horoscopus: quare si in eo gradu Planeta bonus, aut corpore, aut radijs fuerit, eo anno sua bona largiet, contrà si malus mala, secundo anno secundum à primo gradu respondere, tertio tertium, & sic deinceps. Quare si Saturnus (exempli gratia) primam & vigesimam partem ab horoscopo occupauerit, cum primo & vigesimo ætatis anno pars illa respondeat, fore ut annus ille Saturni radijs infestetur.

Cùm volunt igitur quoniam anno bonum malumve aliquid euentum sit, nato prævidere, dimittuntur gradus inter loca principalia genitura, & corpus aut radios boni malive fideris interceptos, & pro numero graduum de annorum numero præscribunt, post quem euenus ille debet expectari, hæc est eorum positio in directionibus, ex quibus & vitæ spaciū Ptolemæus & casus omnes vicesque fortunæ Astrologorum turba pronuntiat. Quibus quid potest leuiter? quid magis irrationabiliter cogitari? nam illa primum ad annos graduum distributio, potestne magis ex libidine fingi? nullo fundo scientiæ rationisve concepta, maximè cùm interdum annos, interdum dies (ut scilicet eis subuenit) à gradibus istis dicantur indicari. Et haberet hoc

hoc forsitan aliquam probabilitatē, si partitio ipsa graduum esset à natura, illa verò ex arbitrio tota penderet, mathematicorum signa in triginta potius quàm in viginti partes nō ob aliud diuisidentur, quàm quòd numerus ille diuisionibus arithmeticis est accommodatus, vt testimonio ipso Astrologorum proximo libro nobis demonstrabitur. Sed quomodo mihi nocere poterit Saturnus in sexta Virginis parte (sicut erat acceptum) cū nascebar inuentus, etiam si illis demus primo & vigesimo ætatis anno eius influxum ad me pertinere: nam quando ad me pertinebit Saturnus, illic non erit, & quando ibi erit Saturnus, pars illa ad me non pertinebit. Quis si fortē quemadmodū à pestilentia infectæ vestes venenum ad aliquod tempus non amittunt, ita partibus cœli etiā enenire dicant, vt receptā à malo sidere contagionē diu retineant, proptereaq; gradus ille iam tū cū nascebar infectus à Saturno, post multos etiā annos vim noxiam illam in me refundat: Perbellē positionē subtilitetq; defendent, & siquidem cum philosophis esset sermo, iuberem meminisse luminis affectionem subiecto non hære, sed abire cum corpore, à quo diffundatur: Cœlestium autem omnium impressionum (vt in metheoris air Auicenna) & vehiculum lumen est, & fomentum.

Sed ipsi mihi respondeant, cū ad eundem gradum tot annis intermedijs aliorum accursus sit Planetarum, an superuentu luminis salutarium inolitum, illud virus putent aboleri posse vel imminui. Præterea si perdurāt in cœli regionibus, à Planetis acceptæ susceptæq; qualitates, nec ad exiguum spaciū temporis conferuantur, non erit in factis dijudicandis tantummodo obseruandū, quis quo cœli loco, vel anno reuolvente, vel hora genituræ, Planeta inueniatur, sed qñ eadem loca præcedentibus, etiam annis peragrārint. Postremò commentum illud diligendi aliud non est, quàm subijcere res, non solum constellationibus his quæ sunt, sed quæ esse etiam possent. Nam quid aliud est dicere Lunam, quæ me nascente hexagonis radijs à Sole feticbatur, infortunium tamen aliquādo inibi parituram ex quadrato Solis aspectu, sub quo illa quidem, nō fuit cū nascebar, sed fuisse si pluribus cœli partibus interiectis præcul à Sole magis constitisset, quas partes per quas scilicet, à quadrata radiatione distabat, cū peregerit post tot annos, ab ea illa ibi calamitas infligeretur. At cōstellatio ista sub ortu meo nō fuit, & si postea aliquando est futura, nihil tamen ad me, cui si fatum aliquod est, præterita illud cœli dispositio dedit.

Pater igitur quàm absurda, quàm falsa, quàm in consona sit positio diligendi, qua qui quotidie vtuntur Astrologi, quòdnam habent fundamentum vnde qñ sit deducta, nondum sortē, vt opinor, in considerationem examentq; reuocāunt: Vtuntur autem præter directiones in euentorum temporibus præuidendis dominatu Planetarum, quos ordine quodam imperium vitæ suscipere confinxerunt. Hinc centra Chaldaeorum, fridariæ Persarum, Indorum nouenæ, recates Ptolemæi, aphorici; occurruntque hinc, decennia Aegyptiorum, chronocratores Arabum, & quæ alia hoc genus, alij alia pro libidine somniauerunt quæ omnia peccant, hoc inconcinnum quod de sideribus ita definiunt, vt hic quidem tot annos Planeta nos regat, quo tempore consummat, succedenti Planetæ, vel pro sphaerarum, vel pro climatis ordine, quasi per manus gubernacula tradit, qui rursus per concessum sibi tempus administrata iurisdictione, cedat sidenti proximo ius & potestatem, quod quidem ab omni est naturali ratione penitus alienum. Nam quod hoc potius quàm aliud ex eis hoc tempore inferioribus dominetur, non alia potest causa rationabiliter assignari, quàm aut materiæ dispositio huius potius quàm alterius impressionib; opportuna: aut sideris ipsius ad nos efficacior habitudo, vt super terram feratur, alijs sub terra collo catis: aut vergens ad aquilonem regionibus nostris fiat proximior: aut reſtiores radios in terram laleatur. Et quamuis cum Astrologis sentiremus, de bona malaq; rerum conditione, pro locorum, signorum, radiationū diuersitate eius Planetæ, qui plus cæteris in cœlo per id tempus auctoritatis & potestatis obtineat, hoc est, solum quod dici ex naturali methodo potest, at reliqua ficta & fabulæ sunt, vt locum dicamus nunc præfessis terrenis, quare annis præcedentibus præfuit Saturnus, quem ex sphaerarum ordine Iupiter sequitur, & Taurum hoc anno dominari, quoniam præcedenti Aries dominabatur, quasi terrenorum & magistratum vices in sideribus inuenirentur. Quod si ira dicant experientia comprobatum, posset esse aliqua fides, si de ista inter se distributione temporum conuenirent.

Sed cùm alius Lunæ, alius Marti, alius Ioui, eisdem annis attribuat, nōne omnibus pariter experimenti fides abroganda, quam pro sua quisq; opinione in tanta opinionum varietate prætendat. Aegyptij quos sequitur Firmicus, vitæ administracionem cuiuslibet siderum dant æqua partitione annos 10. & menses 9. hoc ordine, vti diurna genitura primùm decennium Sol accipiat, in nocturna Luna, post quoddè decennium, qui in genitura per signorum cursum in secundo loco fuerit inuentus, tertius qui post secundum fuerit, & simili modo cæteri. Sed quicunque decennium sortitus fuerit, licet sit totius temporis dominus, omnibus tamen stellis tota decennij substantiam diuidat, à se incipiens, & post se illis tradens qui sint per ordinem positi. Primo autem illi quicunque in themate secundus fuerit inuentus. Est autem summa annorum, quos Planetæ septem moderantur ex eorum sententia quinque & septuaginta, ternis mensibus adiectis, quibus constitutis ad primum rursus Planetam reditus fit. Persæ eundem quoddecim annorum numerum colligunt, & à Sole similiter, si quis natus Interdiu fuerit, à Luna si noctu exordiantur, facientes etiam ipsi vnum quidem temporum dominum principalem, sed alios tamen in dominatu vicaria successiones pariters, quam distributionem vocant fridariam: vnde illi vulgata inter iuniores aliquid esse frigidariæ Iouis participem. Multum verò discordant ab Aegyptijs: nam in successu Planetarum, non loca thematis genituræ, sed sphaerarum ordinem obseruant, Solem medium facientes. Præterea non cuiq; Planetæ æquale tempus assignat, sed Soli quidem annos decem, Veneri octo, Mercurio tredecim, Lunæ nouem, Saturno vndecim, Ioui duodecim, Marti septem, Capiti tres, Caudæ duos, quod quam habere possit rationem, ipse quoque Auen Ezra in libro rerum Astrologicarum fateatur nescire.

Contrà verò in ascendendo dominatus, æquam cuiuslibet Planetarū portionem dant Persæ, ita vt princeps Planeta septimam, sui temporis partem solus gubernet, secundam cum Planeta à se secundo, tertiam cum tertio: Aegyptij verò inæqualem hanc faciunt distributionem, decemtes Soli quidem menses nouem & decem, Saturno triginta, Ioui duodecim, Marti quindecim, Veneri octo, Mercurio viginti, Lunæ viginquinq;: quàm rursus subdividunt, vt Saturno ex triginta suis mensibus dies sex reliquis Planetis impartiat, atq; idem de suis cæteri mensibus faciât, vt docet Ephesius, & Maternus ignorauit. Sed illud fuit assiduum Persis & Aegyptijs, quod illi caput, & caudam annuerant chronocratoris, Aegyptij non faciunt. Ex quibus omnibus patet post primum decennium, rarò eundem fore annorum gubernatorem apud Persas, & apud Aegyptios. Ab vtriusq; verò dissentit Ptolem. ætatem dominos faciens, vt quaternus primos annos Luna gubernet, Mercurius decem sequentes, tamen ordine quidem consequenti, Venus quidem octo, Sol nouem, Mars quindecim, Iupiter duodecim, reliquum vitæ Saturnus, qui tamen cùm exactam peculiarem vnicuiq; genituræ temporum distributionem inquirat, Chronocratoris illis quidem principalibus addit annuos, menstruos & diurnos. Sed in illis Ptolem. totius fati cardo versatur, vbi taxat eos qui vnum faciunt vitæ Chronocratorem, Aegyptios innuens, & Dorotheum, atq; illi sententiæ Ptolem. si quis accedat, diuersissima semper in distribuendis temporibus, ab Aegyptijs Persisq; definit: Quò magis libeat irridere nostræ ætatis Astrologos, qui non intelligentes, eodē recates Ptolem. & Chronocratores, quò Persarum fridariæ, Aegyptiorumq; decennia pertinent, vti simul his omnibus voluerunt, quasi non diuersæ, atq; contrariæ sint super eadem re. Sed deturbus diuersis, opiniones inter se minimè congruentes.

Indorum Astrologia nec fridarias, nec decennia, nec recates, nec Chronocratores nouit, sed vnam nō in septem, vt illi, sed in nouem membra partitur, de quibus hic ordine, pro locorum thematis disputatione pronunciat: vt primam annorum partem regant constellationes, ad duodecimam domum pertinentes, secundam quæ ad horoscopus, tertiam quæ ad secundam domum, quartam verò quæ ad nonam, quintam quæ ad decimam, sextam quæ ad vndecimam, septimam quæ ad sextam, octauam quæ ad septimam, nonam quæ ad octauam. Nec solum ab alijs, in ista temporum dispensatione, sed in ipsa domorum partitione discordant, ad signiferi gradus (quos æquales vocant) illas diuidentes. Arabes Andrugazarem imitantes, per trigonocratores, quasi dixeris triangulatores, hoc est, dominos triplicatum, tres vitæ iudicant partes,

partes, vt de rebus ab vnoquoq; locorum duo decim significatis, quis sit primæ æq; futuris status, ex primo triplicitatis domino iudicent, quis mediæ ex secundo, quis postremæ de tertio: Quod si trigoni vnus duo tantum Domini sunt, vt alio libro dicebamus, aut vnus fortè genituræ vnus dispositor, quanquã alius in diurna, alius in nocturna, erit magna pars vitæ sine gubernatore. Sed nec vlli sunt isti trigonocratores, & si ter mille esse concedantur, ea in vita regenda vicaria sibi successio, penitus est deridicula.

Sed ab his omnibus Chaldeorum inuenta plurimè diuersa qui nec recatibus, nec decennijs, nec fridarijs, nec nouenis Indorum, nec trigonocratoris, sed genituræ cardinibus vtuntur. Primam vitæ partem ex primo cardine indagantes, mediam ex fastigio summi cœli, postremam ex occidente, tum verò de morte, de his etiam quæ post mortem eueniunt, ex quarto thematis loco pronuntiabant. Sed etiam tremebrem illam priorem diuisionem, ita iterum partiebantur, vt apoclima quidem horoscopi (quasi declinium dixeris) & partus dolores indicarent, & quæ accidunt matri dum vterum gerit, ipse horoscopus ipsam natiuitatem, & primos statim annos ab illa horoscopi epanaphora, ex quo est reliquis postremum primæ ætatis. Rursus mediæ cœli apoclima primas partes mediæ vitæ, medias ipsam medium cœlum, postremas eius epanaphora, similiter faciebāt & in quarta item domo, vt declinans domus ab ea antecedentia proximè mortem, ipsa quarta domus mortem, epanaphora quæ post mortem possunt euenire significaret: quas opiniones explicandas mihi proposui, simul vt opinionum pugnancia cognosce retur, proptereaq; nec vlla fides esset experimenti, simul vanitas dogmatum arbitraria leuissimis innixa coniecturis deprenderetur. Nam qui dabimus primam vitæ partem orienti, mediam summo cœlo, quando quid ætas mediæ primæ succedit, medium cœli orientem nō sequitur, sed præcedit. Sed in opinionibus istis confutandis laborandum, non est quæ ipsæ seipsas inter se confutant & elidūt. Quod si pergam narrare omnium somnia, vix vsquam vlli fines. Messahala à Sole orientali primam vitæ medietatem gubernat, ab occidentali secundam. Hemus aliter illam quidem Planetis, dat in hemisphærio superiori collocatis, siue illis orientilibus, siue occidentalibus, hanc omnibus his qui sub terra. Vellins alio figmento Lunæ ascribit primam partem, alteram domino secundæ domus. Albumasar fabulosissimus illam ad partem fortunæ, hanc ad dominum partis ait referendam. Alij & aliter, sed non oportet omnia prosequi, lege Ephestionem in libro Apotelesmatum Ptolemæi. Lege Abenragelem, & præter quas narrauimus, multas alias ibi comperies pugnantes inter se super hac re opiniones: quare scilicet pro libidine suam sibi quisq; fabulâ componit. Quibus demum nimis creduli, quasi oraculis & prophetarum responsis, fidem mancantes, circulatoribus nugacissimis & fallacissimis, spes, metus, anxietates, lētities, & quod est perniciosius, vitæ totius institutionē, & gubernacula credimus.

CAP. VIII.

*SICUTI ASCISCUNT INEFFICACIA, ITA OMIT-
tere necessaria, & quantum errant de stellis fixis.*

Sicut autem asciscunt commentitia multa, qualia cōmemorauimus, quorum sicuti natura nulla, ita nullus influxus, signa scilicet domus, imagines, caudam & caput, partes, dodecatemoria, nouenaria, aliaq; hoc genus, ita multa prætermittunt in primis necessaria, & multa super his quibus vtuntur, falsa pugnantiaq; decernūt. Sicut enim quæ lumine carent, inefficacia, ita nullum in cœlo lumen inefficax. Ipsi verò cū stellæ penè innumera- biles in octaua sphaera resurgant, mille tantum vtuntur adiectionibus atq; viginti. Quod cū eis obijcitur, alij aliter soluunt. Petrus Aponensis in elucidario, hoc inquit difficultatem artis ostendit, nō impossibilem tamen eam esse demonstrat. Quod respondens, id quidem videtur concedere cognitu illas esse necessarias, si fatalis perfectè constellatio comprehendenda est, & quoniam hoc sit difficile, idcirco quæ proficetur, id artem esse difficilem: Sed nos illud contendimus, & fieri non posse vt omnes deprehendantur, & si fieri hoc potest, Astrologos tamen qui nōdum hoc effecerunt, ex cœlo futura verè non prædicuros.

Alij

Alij tutiore quodam perfugio se condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt: maiores enim omnes quæq; decernendi fati habent potestatem. Astrologis exploratas, reliquis prætermittas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris faciliè eruuntur: nam si stellas has nunquam obseruauerunt, de earum natura quid possunt asseuerare, faciant, non faciant, immurent non immurent? & si de corporis paruitate persuasos se respondeant, quòdnam corpus in cælo terræ comparatum exiguum reputabitur? vel vt rectius dixerim comparatum illis, quæ in terra collocata, de cælo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille? Si cælestium corporum & terrenorum naturam inuicem conferas, in quarum altera nihil non sublime, potens, & magnum, in altera nihil non humile, infirmum, & minus. Adde quòd multæ forsan ex his stellis quas ob paruitatem, aiunt, esse posthabitas, & Mercurij, & Lunæ globo non vincuntur. Nam minime ex his quas obseruant, Mares maiores Veneredq; putantur. Præterea si forsan singulæ stellæ minutiores, nõ magnas habeant vires, multarum tamen id genus cœtus atque concursus habebit plurimum potestatis, vt si quæ lætæum orbem illum tot luminibus densum efficiant, singulæ parum possint simul omnes, quo pacto parum posse putabuntur.

Ceterum sapè in musica melodia, si vocula parua subtrahatur, soluitur concentus, dum quæ per se parum exaudiretur, facit vt reliquæ modulatiùs omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus inuicem nexus atque consentiens, nihil habet quod cesset, quod superuacuum, quod inutile sit: Quare quamcunq; vel minimam partem adempteris, perijt statim quòd tota integritas faciebat. Inter heliciarios vt potest haud fortis homo tractum adimere, vt illius si desit manus, non trahatur, sic potest vnus stellæ tantum ignoratio, veritatem fati labefactare, necdum vt numero penè innumero sine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hæc fortè (si tamen peruidebat) extimescens: Astrologus, inquit, vtitur stellis omnibus, quamuis nominatim omnes non explicet: vtitur enim signis duodecim, sub quibus ferè omnes stellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, nec dum Astrologus, sed lymphaticus? quando signa quæ vocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam stellæ vtrinque innumerabiles, quòd si quæ inter easdem lineas signo cuiuslibet cœxtenduntur, virtutis eiusdem esse respondeat.

Primum quæram de rebus ignotis quomodo asseueret? Quod si proprium hoc esse dicat Astrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipsos Astrologos, apud quos aliud imagines ipsæ prætendunt signis coorientes, aliud signa quibus coonuntur. Alloquin signa quibus vtuntur, immobilia sunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiusdem imaginis, alijs signis, identidem loco signodq; respondens. Sed & ipse Bonatus infaniam responsionis puto animaduertens, statim aliò est digressus, cum quæ cerneret pernegari, non posse stellarum omnium cognitionem ad rem Astrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem Astrologi non haberent, quid tamen, inquit, si totam nesciamus Astrologiam? prædicatores Christiani diuina omnia nesciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re vide quàm parum bonus iste Bonatus decipiatur. Si quis enim inquirat siderum naturam gratia cognitionis, quod philosophi est, vno sidere cognito aliquid est consecutus, si quod Astrologus profiteretur, non tamen siderum quærit, quàm futurorū in sideribus cognitionem, nihil fecerit prorsus nisi cognitionem eorum siderum habeat vn de futura possint præuideri: sed præuidentur ex his, ex quibus fiunt, sunt autem ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur: omnes igitur qui nõ cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de stellis nunquam præuidebit. Exemplum in medicina philosophiaq;.

Quærit philosophus herbarum potestates, vt eas intelligat, quærit medicus vitæ virtutem morbis medeatur, si vel vnâ philosophus compererit aliquis, erit philosophus, sed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum noticiam, aliquam habet: at decem supponamus, aut quo numero maior species herbarum, ita pellendis omnibus morbis necessarias, vt vna si desit, curari corporis vitium nullum possit, earum si nouem calleat quispiam, & vnâ nesciat, non solum medicus non absolutus, sed medicus nullus erit, quando aliquam quidem noticiam, sed curationem nullam potest præstare, quam medicus profiteretur: sic Astrologus dici non potest, qui de vnus
saltem

saltem hominis fato dicere inspecta genitura non potest. Quod si de mixta omnium siderum afflacione conficitur, quomodo praeuidebit? qui & singulae stellae quidnam efficiant & omnium sociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia sicut perfectè sciri non est possibilis, ita nec necessaria, ut crederet, ut scire, ut suadere de ea multa possumus, de qua ut omnia, ita nihil cognoscere ferme est impossibile: neque enim oculatis minus negatum Solem non videre, quam & penitus introspicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratissimi circulatoris.

CAP. IX.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FI-

xii pugnare, cum inter se, tam cum veritate.

Ed nec illud Astrologi tantum peccant, quod ex stellis plurimas nesciunt, verum super his etiam quas habere se putant exploratas, pugnantissima & falsa dogmata statuerunt: Est enim (ut declarabo) quando stellae planetis efficaciores, est quādo minus potentes efficacesq; decernunt, in quare tū pugnāt secū, tū utrobique: à veritate dissentiant, ordinariam, ut ita dixerim, felicitatem proq; capiti conditioneq; nascentis à bono Planetarum statu pollicentur, à non erraticis stellis, ut inquit Ptolemæus, *μεγαλὴν ἀντυχίαν*, hoc est, opinionem omni maiores felicitates expectant. Ego verò tū Proclo super Timæum Platonis, tū ratione asseuerante, maiora à Planetis quā à stellis fixis præstari posse contendo. Neque enim sedes ipsa sublimior sublimiorem naturam non errantium indicat, cum moderator omnium Sol, si non omnes, excepta Luna, certè supra se multas habeat stellas collocatas.

Ceterum cur præstare Planetas fixis iudicemus argumento sit illud, quod vni quidem Planetæ multæ sphaeræ multis fixis, vnam tantum sphaeram deseruit, ut ipsarum stellarum agmen vniuersum vnius sideris vincat potestatem, singulae tamen stellae Planetis singulis antire non possunt. Quod si magnitudinem corporum spectes, Sol extra controuerisiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus, si principiores quasdam exceperis, quanquam nec de corporum vastitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratum Sarurno Iouem potentiorē quanquam sit maior, & cum omnium siderum minimus sit Mercurius, habet tamen (ut ipsi volunt) in omni genitura plurimum potestatis. Nec item Lunæ Veterem anteponunt, quanquam ab ea vastitudine corporis excedatur. Denique illa lucida sita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Basiliscus dicitur, quanquam nō primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, potestatisq; censetur, quam scilicet nobiliorcm certè faciant, quoniam à Solis innere non deflectit, eadem ratione Planetæ stellis nobiliores, qui minus utroq; versus ab eadem via declināt. Accedit testimonium antiquitatis Planetas cosmocratorias nuncupantis, quasi dixeris mundi dominatores, quæ stellas appellatione minimè dignabantur.

Sed etiam dogma saltem tuerentur, nec sæpius de eisde quas mirabilium faciunt operum efficitrices, quasi de infirmis & imbecillibus loquerentur: nam efficere nihil aiunt, nisi vel cardines, aut domorum initia saltem occupent vel luminarium alteri copulerent. Atque ita cui tantum supra tribuebant, hæc eorum virtuti adeo detraxerunt, ut per se nihil illæ efficiant, nisi loci vigore vel potentissimi sideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec causam nec probabilem vllam afferunt rationem, sed ex falsa cuiusdam veteris dicti intelligentia forsitan lapsi sunt. Nam veteres (ut Maternus docet) de signis dicebant, cum nuda sideribus inueniebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de signis siderum, mansionibus & hospitij dicebantur, ad singulares stellas etiam transtulerunt, nisi potius astutè dogma statuerunt, ne si ab omnibus stellis fati ratio foret explicanda miserè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine posse superari, nec facile credulis persuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? sed quærò nobis propinquior est Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? ut in eo non solum non faciant, sed faciant admiranda? nihil obstantæ vastitate distantie, mox ab eo

O cūm

cum paulum declinarent, aut ad eum nondum attigerint, faciant omnino nihil, cum vel locus vnde cum ad fastigia cœli se erigens, quarto loco sub terræ medium situm potentior ad agendum esse videatur.

Sed ita est certe ut dicebamus, deterruit eos labor, nec difficilem adeo viderantem voluerunt, ut impossibilis facile posset iudicari. Nam quam solent afferre motus tarditatem, tarditati nihil suffragatur, cum radius stellæ tantò fortius affigatur; hæreatque constantius, quanto eo in loco vnde demittitur, diuturnius stella ipsa commoratur. Quid quod hæc etiam secum pugnant, cum de sidere tardiori dogma sit dare serò, quæcunque det, verum diu durare & permanere quæ dederit. Contra de non erraticis decernunt illas motu tardissimo, solent dicere maximas quidem afferre felicitates, sed quas postremo calamitatibus claudant: quare nec morantur diu munera, sicut nec diu conferuantur, sed sicut semper à varietate, sic à seipsis ubique dissentiant, quanquam nos etiam omnia non prosequimur. Posset enim & quispiam eos interrogare, cur sicuti Planetarum inter se, ita cum stellis & inter se stellarum intervallo aspectus non considerarent, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, postea spectus illarum esse forsitan aspectibus Planetarum perfectiores, quod non sicuti hi fugaces & momentanei, sed stabiles potius atque perpetui possint & alia super his obijci, sed consequentia percutamus.

CAP. X.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS,

repetitioq; eorum qua hactenus disputata.

Uam multa, de ipsis etiam Planetis, falluntur, satis superius est demonstratum, cum nec eorum proprietates (id quod videntur errare in non erraticis) viresque non solum intendi, atque remitti, sed alias fieri, potiusque diuersas, identidem putant pro locorum varietate, pro conditione signorum, pro schematibus, multiplicique habitudine inter se omnium, proque motuum ipsorum varia denominatione, vel stantium, vel procedentium, vel repedantium, quæ procul ab omni vero, procul à ratione, dignitate, naturaque, cœlicarum rerum dici, clarissime (nisi fallor) ostendimus. Illud quoque taxantes, quod Planetas & signa pariter illa duodecim dominari per vices, & tradira quasi per manus administratione iure successione quodam, imperia, diuersis rebus temporibusque, præscribunt, ex humanis videlicet ipsa quoque cœlestia non tam metientes certe, quam mentientes. Risimus præterea & cum Plotino, & cœtaneis expunximus, quod effectum expectare alicuius Planetæ totannis iubent, quot fortè ab aliquo loco signi partibus ille distabat, mille super hoc falsa, & nullo scientiæ fundo concepta comminiscences. Quare superiorem omnem disputationem ita colligamus, videri quidem Astrologos dicere probabilia, cum regi inferiora dicunt à cœlestibus, sed deprehendi mox falsos, vanos, deestabiles, hoc est, neque pios, neque philosophos, cum à causis vniuersalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinariis temerarias, à corporalibus incorporeas, à necessariis arbitrarias, à naturalibus artificiosas, à præsentibus à præteritis iam præsentibus effici posse credunt, prædicant, asseuerant. Si omnia ista fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus, quam cœlestes causas Astrologos assignare, cum taceant verorum quæ sunt in cœlo siderum atque stellarum vires, de rebus tamen non veris multas accipiant proprietates: & cum eorum exiguum teneant parrem, adijcere ipse multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, antiscia, partes, dodecatemoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ soliditate, quibus si quasi naturæ vera soliditate constantibus, proptereaque nos regenti bus, potest opiens homo fidem adhibere. Fateor proculdubio me nondum intellexisse quid sit esse sapientem.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRAN.

aduersus Astrologos libri VII,

Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM,

L I B E R V I I I .

C A P . I

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SV-

periorum penes quæ iuxta Astrologos fati decer-
nendi potestas est.

INTER omnia quæ scire cum oportet, qui scientiam siderum proficetur, ferè facillimum id potest existimari, de quo mox disputabamus, vt quæ scilicet sit vniuscuiusque rei hora fatalis diiudicetur, quod si nec sunt assecuti, neque assequi Astrologi possint, difficiliora quo pacto sperabuntur? Quantò enim id difficilius operæque maioris, ita numerum corporum superiorum à quibus vis fati ad nos poruenit habere comprehensum, vt in fatali constellatione describenda, non asfiscatur aliquid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc vtile & cognitum illis necessarium, & cognosci tamen non posse, præsentis libri disputationibus aperiemus, vt non solum prædici ab illis vera non possint, quoniam & motus positusque stellarum ad liquidum non peritdent, & earum omnes minimè habeant exploratas, quod sequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud constat eis adhuc, quænam ista sint corpora, quorum positus inspicendus, atque proprietas indaganda, tantum scilicet absunt, vt quæ artis eorum professio pollicetur, omnia sint consecuti, vt etiam nesciant quænam istæ sint res quarum scientia ipsis est necessaria.

Nam si falli dicant nos, aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos voce diuina, rogaboque vti de numero mihi stellarum aliquid dicant, quod cum eoq perennior non solum intelligo stellas, ab eis quæ videantur numero non comprehendendi, sed nec constare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam sint in cælo, cum sensum tum rationem nostram aufugientes. Phauorinus philosophus in eleganti illa sua aduersus genethliacos apud Gellium oratione, mirari se dixit cuique pro præcepto liquere Planetas, quos Nigidius erroneos vocat, non esse plures quam vulgò existimantur: posse enim fieri vt & alij quidam Planetæ partim sint potestate, quos tamen cernere homines non possint, propter exuperantiam vel splendoris vel altitudinis. Certè si, quemadmodum inquit Alpetragius, rerum cælestium homo sapientissimus, adhuc motus in cælo est qui nescitur, potest & corpus inibit esse, cui potissimum motus ille conueniat, nulla artis adhuc obseruatione deprehensum. Attestantur tum multi tum varij corporum superiorum à iunioribus motus excogitati, veteribus (vt ipsi putant) ignoti & longa tandem obseruationum diuinitate deprehensi, quorum exemplo redditur manifestum posse alios etiam motus sua vel tarditate vel obscuritate, aut alia specie mathematicos adhuc latere, quos sit posteritas ipsa diuturnioribus obseruationibus aliquando cognitura: nolo facere de epicyclis eccentricisque sermonem, deq; sphaerarum Planetis deseruientium multitudine, apud omnes Astronomos tamen incerta, quoniam fortè penes hæc corpora potestatem in fato decernendo esse dissebuntur.

De sphaeris supra Planetas quantæ sit ambiguitas, quamq; inde Astrologia ista diuinatrix incerta efficiatur, minimè est silendum: alij enim orbem octauum qui stellis non errantibus illuminatur, extimum faciunt, alij supra eum nonum collocant, alij etiam decimum. Aegyptiorum & Chaldæorum Astronomi supra orbem octauum nihil esse arbitrati sunt, quos secuti sunt Plato & Aristot. & Hipparchus & Ptolemæus, quod fortè iuniores non putabant, sed ita se res habet. Nona sphaera apud Ptolemæum nulla est, quod facillè ex eius Magna cõpõsitione potest intelligi. Multi autem

obid falluntur quòd putant eos omnes in noni orbis opinionē incidere necessariò, qui sphæram octauam ab occasu in orientem moueri habent exploratum: quare cum id & Ptolemæus & Hipparchus confiteantur, nihil ambigunt ipsi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primùm fuerit annotatus. Accedit quòd Ptolemæus & mobilibus & immobiliibus signis vtitur, cum & imagines sphære octauæ mobile faciat, & ad immobilia signa loca referat Planetarum. Quare illis indubiū certumq; videtur præter signa octauæ quæ mouentur, alia esse signa apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquam motu totius mundi, atque ea non alibi quam in nona supra octauam sphæram cogitata.

Verùm longè plurimumq; falluntur: nam & motus stellarum ab occidente in orientem in noni orbis sententiam necessariò non adducit: Et quod mouet de immobilibus signis eo maximè declaratur solo orbe octauo cõcentrum fuisse Ptolemæum, quod miror ab istis animaduersum intellectumq; non fuisse. Ptolemæus enim hæc immobilia signa in ipsamet sphæra octaua describit, quod non faceret si superiorem aliam excogitasset: verba eius in secundo Magnæ compositionis libro hæc sunt: Abutemur autem signorū nominibus in ipsis duodecim obliqui circuli partibus, & quasi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq; punctis capiantur, sic dodecatemorion, hoc est, dodecimam partem, quæ à verno æquinoctio est, ad totius sphære sequentia. Arietem vocabimus, secundam Taurum, similiterq; deinceps secundum traditam à nobis signorum duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiam docet primo libro Apotelesmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur solstitijs & æquinoctijs inchoari determinariq; principes, quæ quatuor puncta, quoniam statæ & immota sunt, idè ipsa quoque signorum partitio ab ipsis insituta, statæ & immobilis est: quanquam imagines à quibus ad illa nomina sunt translata iugiter moueantur, & pro temporis cursu varijs locis earum fines initiaq; reperiantur. Non igitur signa hæc immobilia apud Ptolem. sunt in sphæra superiore, sed à quatuor fixis & immobilibus sphære octauæ punctis describuntur, supra quæ alia sic cogitasset, nunquam magnum hoc inuentum in Magna sua compositione tacuisset.

Libet autem irridere Ioannem Saxonensem, qui in suis in Alchabitium expositionibus nititur comprobare vtendum signis nonẽ sphære ex sententiâ Ptolemæi, assertq; in confirmationem suę opinionis verba quædam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebrosis, quæ ipse non Haly, sed Ptolem. verba esse putauit: summatem ea expositoris verba non authoris, quod non solum ex Græcis exemplaribus, sed ex vulgata etiam translatione quilibet facillè potest intelligere: vide quæ istis possit de cœlestibus fides adhiberi, qui in suis authoribus euoluendis somniculosi adeò & cęcipientibus oculis deprehenduntur. Quid quòd non solum Ptolem. sed nullus eum plus mille annis securus nono orbe vsus inuenitur. Primus Alphonsus loca planetarum ad nonam sphæram supputauit, cni neoterici omnes adheserunt, veteres octaua tantummodo vtebantur, quam etiam Leo Hebræus, & Proclus Platonicus, excellentissimi mathematici supremam omnium esse contendunt: à qua sententia iuniores diuersi non vanissima coniectura astruunt alium orbem octauo esse superiore, quoniam duo motus ad partes maximè oppositas eidem corpori inesse ex se non possunt: Quare cum sit deprehensum vera obseruatione non erraticas stellas ab occidente moueri in orientem, rursusque ea sphæra cum reliquis ab oriente voluatur in occasum, putant confici necessariò, vt prior ille motus qui multis annorum millibus vna restitutione completur, naturam propriam sphære stellarum consequatur, alius qui dici vnus spacio consumatur, sicuti erroribus, ita sphære octauæ ab alio: atque idè superiore globo communicetur, omnia secum ab oriente in occasum rapiente, atra quæ proprijs eorum motibus ab occasu feruntur in orientem.

Quæ non de nihilo nata suspicio, ab alijs tamen ellditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri stellas ab occidente in orientem, quanquā & oculati certè homines & mathematici sunt qui morum diurnum ætheris esse dicant, quòd sit vnum non diuinus in sphæras, sed perpetuum: stellas autẽ omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occasu ferri in ortum. Leo Hebræus inferiori cuiusdā sphære non superiori eum morum refert acceptum. Alij totum cœlum quasi animal quoddā ex omnibus sphæris veluti membris cõstituentes, alium esse motū dicunt, qui toti cœlo à motore quodam

quodam vniuersali alios qui singulis sphaeris pro eorum diuersitate, diuersus à proprijs eorum diuersisque motoribus debeat. Eum igitur quem diurnum appellamus, cum sit communis alijs sphaeris, non octauae esse magis aut aliter cuiusquam quam ceterarum, sed coelestis vniuersitatis à communi quodam existit motore: propterea nec fingi alium orbem oportere, cuius ille sit proprius, nec sequi eiusdem sphaerae duos esse proprios motus, cum alter ex communi cum reliquis coeli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos haec omnia in medium constituiamus, solum id affirmantes, nihil indubitati certiq; super his posse asseuerari, sed tota ad probabiles locos & transitorios disputatio redit, qui multi vtrinq; cum sint in ambiguo, tandem in certoq; nos relinquunt. Quod si rationi putamus concedendum quia nonus orbis confirmatur, erit & illis assentiendum qui decima supra nonam excogitarunt, cum sit penè eadem ratio dogmatis vtriusq;. Illi enim vt pertinaciter hoc defendant, plus vno motu vni sphaerae ex se non conuenire, nonam introduxerunt, quod duplici motu sphaeram octauam volui deprehendissent, hi triplici motu deprehenso, eadem ducti coniectura decimam introducunt. Quod Alphonsus, Campanus, Leopoldus, Messahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falsò, sicut & secutus eam Albertus, referunt ad Ptolemaeum.

CAP. II.

SI SUPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALSA esse veterem Astrologiam, si nulla, nouam, quem etiam si sit nonna, necesse omnino necesse esse.

Haec autem tam varia tamq; multiplici opinionum varietate, quam incerta reddatur Astrologia diuinatrix, facile est perspicere. Nam si supra octauam duae aliae sphaerae sunt, falsa est omnis veterum Astrologia, qui potentissimis coeli partibus ignoratis, inutilibus & imperfectis observationibus sunt innixi, quoniam sphaerae illae inefficaces esse non possunt, quarum suprema motus rapiditate, vtraq; loci sublimitate & vastitate molis reliquas antecellit, si rursus nulla sphaera praeter octauam, nulla etiam iunior, omnis Astrologia, duodecim signa in nona orbe describens, qui si est nullus, quamnam habebit in facto decernendo auctoritatem? quāquam siue aliqua est siue nulla sphaera nona, omnis nostrae aetatis Astrologia vacillare cognoscitur, nec solum incōstantia dicere, sed controuersa atq; pugnantia. Nam illud mihi respondeant, putentne afflatus ad nos ab omni coelo provenire? an solum ab his partibus quae conspicuo lumine coruscant? Primum si concedant, ea ratione non solum Planetarum, sed quae Planetas deferunt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obseruant, vt apud quos putent nihil esse efficaciae in permutandis inferioribus. Alterum si respondeant, Solis scilicet vim huiusmodi, inesse sideribus conspicui luminis radio resurgens, erit etiam his concedendum sphaerae nonae defluxus nullos huc peruenire, qui vel nulla vel inuisibili luce praedita, nec sideralibus radijs, nec luminum vlla varietate distinguunt, sed aut tota diaphana est, vnde aequum coelum & crystallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam inesse reliquis globis & potest & à quā plurimis existimatur.

Quapropter aut sphaera omnis obseruanda, aut nona illa etiam si sit aliqua cōtemnenda, quod credidit Bonatus, affirmans nihil quod supra octauam sphaeram collocetur, ad Astrologum pertinere. Et tamen in ea duodecim signa ab omnibus describuntur, quae non modo aliquam, sed potissimam habent in anni constellatione auctoritatem, non solum ad haec quae suis viribus largiuntur, sed quoniam in permutandis viribus Planetarum primae illi partes ab omnibus delegantur. Quare quocunq; sese vertant, laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt sphaeras non omittendas, aut in vna admittenda quae sit inefficax, omnis constellationis adulterant veritatem, quod si hinc fortè se extricarēt, omnino tenebuntur vinculo inenodabili, & cū sphaerae nonae virtutis affixae & efficaciae quantum velis inesse cōcesserimus, nulla praeterea de sphaeris alijs lite suscitata, nihil minus falsissima omnis iuniorum praedictio conuincetur, cum negari non possit virtutem & proprietatem illius sphaerae ab octauae influxibus

esse diuersam, quæ tamen illi quasi eandem existimantes, non alia de nonæ signis tradiderunt, quàm quæ de signis octauæ tradita essent ab antiquis: magna certè vel hebetudine vel malitia si vel non viderunt diuersarum sphaerarum eandem naturam esse non posse, vel hoc videntes, voluerunt hoc tamen alijs persuadere.

Satis enim apparet verisimile quod decipi alios procurauerint, quoniam sphaera nona excogitata, si de orbis alterius influentia erat agendum, cessare multis artibus eorum professionem erat necesse, dum scilicet pluribus experimentis natura, tum primum inuenti orbis approbaretur, quod eruditiores homines & ambiciosi minimè patiebantur, quare translatis ad partes nonæ sphaeræ iisdem nominibus quibus partes octauæ veteres appellârant, quasi cum nomine ipsa quoque natura communicaretur, eadem prorsus de illis quæ de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem, Taur. Gem. Canc. & reliqua signa in sphaera nona ipsi describunt, & eadem facere aiunt, quæ signis eiusdem quidem appellationis, sed alterius sphaeræ fieri antiqui scriptum reliquerunt, totam scilicet imposturam solo consortio nominum defendentes: in qua re siquidem fallunt, flagitium est, si falluntur infania, cum non aliter errent, quàm si nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem existiment, & cum de Saturno sit vaticinandum, ea pronuncient quæ protendere Iouem veteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuersitas, quàm inter Iouem & Saturnum, si & motus eorum, & lucis qualiteratem quibus coelestia in primis discernuntur existimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta solùm diuersitas quod alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, vel nigrior, vel candidior.

At quantò maior illorum orbium distantia, quorum hic quidem sua natura rapidissimo motu, ille omnium rapidissimo transfertur: hic tamen multiplici agmine stellarum radians, & conspicuus, ille aut nulla aut inuisibili luce sub obtutum oculosq; non eadit. Deniq; si partium eiusdem sphaeræ atq; etiâ minntiarum diuersissimâ dicunt efficaciam, quoniam pacto sphaerarum diuersarum eadem erit? & si sphaeris duabus eadem natura, nonne alteram frustra naturæ opifex Deus effecit? Et si veluti dixi, nec motu, nec luce, nec situ, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communia est naturæ: circumspiciatur vndiq; machina vniuersi, & in omnibus globis elementorum, vel cælorum manifesta diuersitas semper apparebit. Quare si non cæteris excogitatus orbis nonus, aliquis est, necessario alterius est naturæ ab octauo, atq; ita quæ de huius signis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, signis sphaeræ nonæ ascribi conuenireq; non possunt, quod cum faciant, tamè omnes iuniores, eorum vaticinia (etiam si veram artem profiteantur) non nisi casu incidere possunt in veritatem.

C A P. III.

DIFFERRE IMAGINES À SIGNIS QUANTUM quam nominibus conueniant.

Erumenimvero de sphaerarum numero quicquid statueretur, signa ipsa duodecim, quibus & veteres & neoterici tantum tribuerunt, vt in eis totius Astrologicæ prædictionis summa cardoq; versetur, ea nos ficta, nullaq; esse breuiter demonstrabimus. Tum si illa sing. vera, falsa tamè Astrologos super his, & pugnantia dogmata tradidisse: quare quæ pendent ab illis ad diuinationes (pendent autè omnes) eas prorsus esse fallaces. Sed admonete antea Lectorem oportet, aliud signa esse duodecim, aliud imagines, quantum numero nomineq; conueniant. Dico autem hæc omnino esse diuersa, etiam apud eos qui nona sphaera vel ignorata, vel neglecta, in eadem signorum faciunt diuisionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; constituuntur æquinoctijs intercepta atq; solstitijs: ita vt Arietis quiddè, quod est signû, initia à vernali æquinoctio semper accipiantur. Arietis autem quæ est imago, alio tempore initia alibi supputetur, sicut stellæ, à quibus effingitur ab occasu ad ortum, ingiter deferuntur. In qua re lapsi magna pars Astrologorum putantur, qui ad octauâ sphaeram referunt Planetas, eos signis mobilibus vti necessariò. Neq; enim verba Ptolemæi primo libro Apotelesmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiusmodi sunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecæmorum (hoc est, signorum duodecim)

decim) finium seu terminorum initia à tropicis, & æquinoctialibus punctis facere rationabile est, quod etiam scriptores maxime significarunt. Ex his enim quæ supra diximus, patuit, & naturas, & vires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principiis, & non ex aliquo alio causam habere: quare si alia principia statuamus, aut non ut illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut videntes excidere à veritate zodiaci intervallis, à quibus illorum vires proueniunt missis & permutatis.

Hæc Ptolemæus: cuius sententia prius aperienda fuit quam confuranda, quoniam parum vel intellecta vel auimaduersa à quam plurimis est. Patet igitur prima diuersitas imaginum & signorum quod illæ quidem mouentur, ista autem non mouentur & si in octaua sphaera describantur, altera est euidenissima, quod imagines inæqualem habent magnitudinem, signa inuicem sunt æqualia: signorum enim vnumquodque triginta continet partes imaginum, alie pauciorum, alie plurium per spacia prorundunt. Quoniam igitur aliud signa, aliud sunt imagines, proprijs vtrique rationibus confutabimus. Et primum illud de signis percunctabimur, quæ illis ratio demonstrauerit duodecim ibi esse naturas distinctas viribus & proprietatibus, atque his neque plures necque pauciores. Abraham Auen Ezra in principio libri Rationum Astrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de signis quæ probantur, aliqua ex arbitrio: statim declarans, quoniam ista potissimum, quæ arbitraria proferuntur, diuisionis zodiaci meminit. Diuisiones enim, ait, signorum tunc tantum in partes trecentas & sexaginta, quoniam hic numerus diuisionibus est accommodator. Idem quoque scribit Haly Auenrodan Apotelesmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuisimus circulum in partes duodecim quæ signa nuncupantur, & vnumquodque signorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigessimam in minutias sexaginta, quoniam hi numeri diuisionibus idonei magis reperiuntur.

Quibus igitur potius quam eorummet verbis eos redarguam? Ita naturæ rerum & conseqentia rationis ignaros, ut quoniam qui astrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiserunt ob numeri ad diuidendum opportunitatem, hinc ipsi dogma cõstituerint partes illas duodecim vires & proprietates habere diuersas, quasi eorum distinctio non arbitrio mathematicorum, sed à natura coeli exorta sit, accidit: si in octaua sphaera describantur, ut Ptol. Aegyptij signorumque omnes magistri voluerunt, vtres nulla soliditas: naturæ illis respondeat, sed cogitari tantummodo & mente concipi possint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum signa ista intelligibilia & ratione tantum perceptibilia nuncupauit. Neque enim aliqua est pars sphaeræ octauæ qua vel æquinoctium vel solstitium semper fiat, sed alia atque alia, si quemadmodum putant, ab occasu in ortu proprio motu sphaera ista deferret. Quapropter puncta in quibus fieri semper vel æquinoctium vel solstitium intelligimus, re quidem nulla, à sola nostra cogitatione dependent, quæ possint vtrique mathematicis ad inueniendos motus supputandaque loca planetarum deferuite, sed virtutibus origines & influxuum aliquorum principia statui non possint: Quod fortasse Chaldaei considerantes imaginibus solis non etiam signis in prædictionibus utebantur: vnde maxima huius artis infirmitas & inconstantia valde cognoscitur, quando ea quæ prima & validissima eius fundamenta consensus putat Astrologorum, ea tamen Chaldaei professionis fautores & lu futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla existimant.

Haly Auenrodan aliqua ex parte hæc animaduertens, signa (inquit) mansiones sunt quæ nihil operantur: operantur autem stellæ fixæ quæ sunt in eis, tum quare Sol ea singulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, constitutus Sol operatur, nomina accipiunt: quoniam item stellatum fixarum, quæ sunt in eadem signi parte vel centum, ut antiquiores, vel septuaginta, vel luniores, si virtus permanet, erit toto eo tempore & vis illius signi virtus ea dem quæ stellæ inibi commorantes, qua ad partem aliam translatam virtus quoque ad partem illam transferetur. Hecille. Cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius verbis hæc fuisse cognoscitur, partes quidem ipsas zodiaci, si stellatum influxus excludantur efficiendi vim nullam habere, cum autem huius quidem signi talem, alterius aliam esse proprietatem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere veritatem: aut quoniam stellæ in ea tunc signi parte conuenientes, tali potestate præditæ sunt, ut quæ hostitij dicitur, hostis sit efficacia: aut quoniam Sol ad signum illud perueniens talia operatur, quo pa-

quæ ad aquilonem inflectuntur, æstus & corruptionem, quæ ad meridiem glaciales & subfrigidæ sunt. Hæc ego Ptolemæi verba ita accipio, ut quod de Ariete in vniuersum pronunciat, inibi ad immobile signum referatur, quod negari non potest: quoniam ipsum est in quo sit æquinoctium, & Ptolem. eam ob causam *ἰσημερινός* dixit esse & *ἡμερανός*, quod hæc omnia verum ante tempus solet excitare: tunc quæ adiecit consequenter de diuersa partium eius efficientia pro natura stellarum inibi existantium. Credit quidem Haly de signi etiam partibus dici, ut mox declarabo, sed luce clarius ex ipso Ptolem. de imagine dictum esse declarabo, & quantum errat Ptolem. in dogmate statuendo, tantum errasse in exponendo Ptolemæo ipsum Haly.

Putat igitur ille dicta Ptolemæi sic accipienda, ut stellæ quas illis inesse partibus dicit, fuerint eo tempore quo scribebat in illis partibus eius signi, de quo loquitur, atque eam tunc fuisse illius signi proprietatem quæ mutatis ad locum alium stellis successione temporis alio transferatur. Quæ utique Haly interpretatio probabilis appareret, si quod facit in Ariete in alijs signis fecisset Ptolemæus: Et stellarum quas in illis partibus ponit, nomina nulla protulisset, sed cum in Tauro Vergilias nostræ vocant, in sequentibus Hyades pro quibus in vulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in vertice & cornibus totoque capite Hyades sunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem vocant locum abscissionis, illæ tamen sequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auctus occidit & exoritur. At verò ad signa hæc si referantur, nulla erat veritas dictis, quando quidem tempore Ptolemæi non erant Pleiades in signo Tauri, sed in Ariete, ex magna eius compositione agnoscere cuius promptum est: quæ cum debuisset Haly legisse, nec eundem fuisse vtriusque operis auctorem dubitauerit, non possum satis mirari in re tam aperta hallucinatum, ut dicta Ptolemæi de locis stellarum in signis exposuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuisse scriptum reliquerit: quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Afscadenfis in summa quam vocant Anglicanam, & denique posteriores, ut Bonatus, sunt secuti. Sed maior error horum quod sequantur Haly dicentem Ptolem. locutum de stellis positis in illis partibus signi, & tamen non mutant, sed dicunt idem quod Ptolem. cum ab eo tempore sint mutæ plus viginti gradibus: patet igitur quod probare volebamus & stradicere sibi Astrologos imprudētet, qui signorum imaginumque proprietates (si quæ sunt illæ) quasi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miscant.

CAP. V.

CHALDÆORVM IMAGINES MERAE ESSE FIGMENTA.

id est, quidquid ad eas fingendas illos induxerit, atque errorem artificiosorum imaginum, & aliorum plures inde pullulasse.

Etum age signorum nulla sit virtus, an imagines ipsæ aliquid sunt? forsitan enim hic delirare Astrologi non videbuntur, nec inniri fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines suis quamq; luminibus, stellis, radijs, pro stellarum natura potestatis habere plurimū quis negabit? ego verò Astrologos delirare hic etiam nihil dubito, quoniam & si stellæ de quibus imagines fabricantur, & veræ & naturales sunt, ipsa tamē de stellis imaginū constitutio, nec vera nec naturalis, sed falsā prodij libidine fabricantis penitus imaginaria, & sine aliqua specie est probabilitatis. Quis enim statim non iudicabit, ut si magna est virtus vnius stellæ, multarum

multarum in vnum pariter conspirantium etiam non sit maxima? Sed rediens ad se ratio, nullam inibi esse videt præter fictam à nobis siderum conspirationem: nam mixtio per coactum certe ibi non est, quomodo igitur coeunt multæ stellæ in vnam proprietatem, & natura distinctæ, & magnorum spaciolorum immensa vastitate distinctæ, scio quid respondebunt. In vnius imaginis illa effigiem conuenire, quod sit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis: vt quemadmodum ex vna speciei cuiusdam signa deliniatur, ita vna sit in his ex illis omnibus eiusdem rei nativæ proprietas. At verò hoc aliquid forte esset, quanquam nec efficere (quod voluit) si imagines istæ verisimilis ibi notis expressæ absolutèq; viderentur, cum autem pro arbitrio (vt declarabo) nostro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (vt ipsi volunt) quam tygrides & elephantes, cuique sibi formare commodum sit, pater quod de figura sumitur argumentum esse, vt cætera solent Astrologorum, vanum & arbitrarium & fabulosum.

Quod si nō pro libidine aspicientiū, sed pro natura consistere ibi illas figuras contendunt, non tām ad experimenti fidem prouocabo, quā ad ipsorummet Astrologorum & rationes & testimonia. Abraham enim Auenezra magnæ apud illos auctoritatis in additione secunda de Astrologicis rationibus (Conscriptis enim de eadem re libros duos) de imaginibus istis redditurus rationem, verbis ista scribit. * Quæ nos ita ad sensum vertimus in Latinum: Vulturem cadentem vocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam sicut vnusquisque murare sibi figuram potest, ita & nomen: cœlum enim sphericum est,quare nihil est in eo cur hoc loco potius quàm alio ordinem statuas alicuius rei, sed quemadmodum aliæ alijs stellis pro oculorum arbitrio coniunguntur, ita diuersæ sunt imagines: nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ sunt, hæc ille. Qui verius & efficacius opinionem meam confirmare non potest, quoniam si principium nusquam aut finis est in circuli partibus, potes à quacunque malueris stella tibi imaginem inchoare, & in quacunque volueris etiam desinere: nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præscriperis diuersitate, proque numero stellarum, quas vel ascineris vel excluderis varias inde imagines te constatarum, præferri cum ex his etiam stellis alias alius formas sibi repræsentet, vrin Vulture & Lyra Abraham declarauit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipsarum, quæ magis celebratæ zodiaci imaginum numero conuenire. sed cum alii duodecim, Chaldei tamen illas vndecim fecere, ex Libra & Scorpio vnam constituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura ista cœlesti, quidlibet audiendi concessa sit æqua potestas: Et ipse etiam Albumasar qui in omnibus rationes dogmatum Astrologiæ redditurum se profiteretur, cum venit ad imagines aliam non attulit rationem, quàm quod Aratus illas ita descripsit, quasi non ille sit fabulosissimus, qui (vt Cicero inquit) Astrologica scripsit, Astrologiæ penitus ignarus: quod si sphaeram Arati cum Barbarica sphaera contuleris, dissentire plerumque & dissonare inuicem illas videbis: quare scilicet sint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, vel rationis soliditate nitantur.

Hebræorum magistri sicuti imagines suas Astrologi, ita suum in stellis alphabetarium, hoc est, suæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec si credulos oculos nanciscantur, minus hoc possunt illi probabiliter, quàm de imaginibus Astrologi persuadere. Quid pluribus opus est, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes potestate & arbitrio hominum, natura & veritatis actū nullæ. Quod si ibi saltem nostri diuinaculi augustarum quædam rerum & sublimiorum simulacra confinxissent, facilius ego quidem indincer, vt non tām eorum & contra naturam quàm Dei opera mihi viderentur. Sed cum illius consilium & sapientiam animaduerto, non video, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nō potuerit aut noluerit imaginibus insignire, quam irrationalium animalium, monstrorum, vel rerum etiam vita carentium. Quid enim ibi præter vras, dracones, lepores, canes, & quæ inanima sunt, vt sagittas, naues, triangulos, addere capisa abscissa tabe sanieque diffluentia, & relegatam ad supplicium virginem, vt hydram & centaurum prætermittam, quod si natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria sibi descripsit? Equidem maius omni infania puto, adduci aliquando vt credamus naturæ hæc instituto, & diuino consilio ibi etiam formata. Puderet bonum antistitem, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere.

Alij tunc quodam perfugio se condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt: maiores enim omnes quæq; deprecandi faci habent potestatem. Astrologis exploratas, reliquis prætermittas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his larebris faciliè eruntur: nam si stellas has nunquam obseruauerunt, de earum natura quid possunt asseuerare, faciant, non faciant, immutent non immutent? & si de corporis paruitate persuasos se respondeant, quòdnam corpus in cælo terra comparatum exiguum reputabitur? vel ut rectius dixerim comparatum illis, quæ in terra collocata, de cælo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille? Si cælestium corporum & terrenorum naturam inuicem conseras, in quarum altera nihil non sublime, potens, & magnum, in altera nihil non humile, infirmum, & minus. Adde quòd multæ forsitan ex his stellis quas ob paruitatem, aiunt, esse posthabitas, & Mercurij, & Lunæ globo non vincuntur. Nam minimè ex his quas obseruant, Mares maiores Venereq; putantur. Præterea si forsân singulæ stellæ minutiores, nò magnas habeant vires, multarum tamen id genus cœtus atque concursus habebit plurimum potestatis, ut si quæ laetum orbem, illum tot luminibus densum efficiunt, singulæ parum possint simul omnes, quo pacto parum posse putabuntur.

Cæterum sapè in musica melodia, si vocula parua subtrahatur, soluitur concentus, dum quæ per se parum exaudiretur, facit ut reliquæ modulatiùs omnes exaudiantur, cælorum ornatu totus inuicem nexus atque consentiens, nihil habet quod cesset, quod superuacuum, quod inutile sit: Quare quamcunq; vel minimam partem adempteris, periit statim quòd tota integritas faciebat. Inter heliciarios ut porest haud fortis homo tractum adimere, ut illius si desit manus, non trahatur, sic porest vnus stellæ tantum ignoratio, veritatem fari labefactare, necdum ut numero penè innumero sine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hæc fortè (si tamen peruidebat) extimescens: Astrologus, inquit, utitur stellis omnibus, quamuis nominatim omnes non explicet: utitur enim signis duodecim, sub quibus ferè omnes stellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, necdum Astrologus, sed lymphaticus? quando signa quæ vocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam stellæ vtrinq; innumerabiles, quòd si quæ inter easdem lineas signo cuiuslibet cœntenduntur, virtutis eiusdem esse respondeat.

Primum quæram de rebus ignotis quomodo assereret? Quod si proprium hoc esse dicat Astrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipsos Astrologos, apud quos aliud imagines ipsæ præterdunt signis coorientes, aliud signa quibus coorientur. Alioquin signa quibus vtuntur, immobilia sunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiusdem imaginis, idemdem loco signoq; respondens. Sed & ipse Bonatus insaniam responsionis puto animaduertens, statim aliò est digressus, cumque cerneret pernegari, non posse stellarum omnium cognitionem ad rem Astrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem Astrologi non haberent, quid tàm, inquit, si totam nesciamus Astrologiam? prædicatores Christiani diuina omnia nesciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re vide quàm parum bonus iste Bonatus decipiatur. Si quis enim inquirat siderum naturam gratia cognitionis, quod philosophi est, vno sidere cognito aliquid est consecutus, si quod Astrologus proficetur, non tàm siderum quærit, quàm futurorù in sideribus cognitionem, nihil fecerit prorsus nisi cognitionem eorum siderum habeat vnde futura possint præuideri: sed præuidentur ex his, ex quibus fiunt, fiunt autem ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur: omnes igitur qui nò cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de stellis nunquàm præuidebit. Exemplum in medicina philosophiaq;.

Quærit philosophus herbarum potestates, ut eas intelligat, quærit medicus ut earum virtute morbis medeat, si vel vnâ philosophus conperierit aliquis, erit philosophus, sed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet: at decem supponamus, aut quo numero maius species herbarum, ita pellendis omnibus morbis necessarias, ut vna si desit, curari corporis vitium nullum possit, earum si nouem calleat quispiam, & vnâ nesciat, non solum medicus non absoluit, sed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, sed curationem nullam potest præstare, quam medicus proficetur: sic Astrologus dici non potest, qui de vnus
saltem

saltem hominis fato dicere inspecta genitura non potest. Quod si de mixta omnium siderum afflatione conficiatur, quomodo præuidebit? qui & singulæ stellæ quidam efficiant & omnium sociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia sicut perfectè sciri non est possibilis, ita nec necessaria, ut credere, ut scire, ut suadere de ea multa possumus, de qua vromnia, ita nihil cognoscere ferme est impossibile: neque enim oculatis minus negatum Solem non videre, quàm & penitus introspicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratissimi circulatoris.

CAP. IX.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS
pugnare, cum inter se, tum cum veritate.

Ed nec illud Astrologi tantum peccant, quòd ex stellis plurimas nesciunt, verum super his etiam quas habere se putant exploratas, pugnantissima & falsa dogmata statuerunt: Est enim (ut declarabo) quando stellæ planetis efficaciores, est quàm minus potentes efficacesq; decernunt, in quare tñ pugnant secū, tñ utrobique à veritate dissentiunt, ordinariam, ut ita dixerim, felicitatem proq; capiti conditioneq; nascentis à bono Planetarum statu pollicentur, à non erraticis stellis, ut inquit Prolemæus, *τις γὰρ ἰσχυρὰ ἀπορρίπτει*, hoc est, opinione omni maiores felicitates expectant. Ego vetò tñ Proclo super Timæum Platonis, tñ ratione asseruante, maiora à Planetis quàm à stellis fixis præstari posse contendo. Neque enim sedes ipsa sublimior sublimiorem naturam non errantium indicat, cū moderator omnium Sol, si non omnes, excepta Luna, certè supra se multas habeat stellæ collocatas.

Cæterum cur præstare Planetas fixis iudicemus argumento sit illud, quòd vni quidem Planetæ multæ sphaeræ multis fixis, vnam tantum sphaeram deseruit, ut ipsarum stellarum agmen vniuersum vnius sideris vincat potestatem, singulæ tamen stellæ Planetis singulis antecire non possunt. Quòd si magnitudinem corporum spectes, Sol extra controuersiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus, si principiores quasdam exceperis, quanquàm nec de corporum vastitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratum Saturno Iouem potentiorē quanquam sit maior, & cū omnium siderum minimus sit Mercurius, habet tamen (ut ipsi volunt) in omni genitura plurimum potestatis. Nec item Lunæ Venerem anteponunt, quanquam ab ea vastitudine corporis excedatur. Denique illa lucida sira ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Basiliscus dicitur, quanquam nō primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, potestatisq; censetur, quam scilicet nobiliorem certè faciant, quoniam à Solis itinere non descedit, eadem ratione Planetæ stellis nobiliores, qui minus utroq; versum ab eadem via declināt. Accedit testimonium antiquitatis Planetas cosinocratoras nuncupantis, quasi dixeris mundi dominatores, quia stellæ appellatione minimè dignabantur.

Sed cinam dogma saltem tuentur, nec sæpius de eisdē quas mirabilem faciunt operum effectrices, quasi de infirmis & imbecillibus loquerentur: nam efficere nihil aiunt, nisi vel cardines, aut domorum initia saltem occupent vel luminarium attrahi copulerent. Atque ita cui tantum supra tribuebant, hic eorum virtuti adeò detrahunt, ut per se nihil illæ efficiant, nisi loci vigore vel potentissimi sideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec causam nec probabilem vllam afferunt rationem, sed ex falsa cuiusdam veteris dicti intelligentia forsitan lapsi sunt. Nam veteres (ut Maternus docet) de signis dicebant, cū nuda sideribus inueniebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de signis siderum, mansionibus & hospitijis dicebatur, ad singulares stellæ etiam transfulerunt, nisi potius astrū dogma statuerunt, ne si ab omnibus stellis fati ratio foret explicanda miserè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine posse superari, nec facillè creduiis persuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? sed quantò nobis propinquior est Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? ut in eo non solum non faciant, sed faciant admiranda? nihil obstante vastitate distantie, mox ab eo

O cūm.

cum paulum declinārint, aut ad eum nondum attingerint, faciant omnino nihil, cum vel locus vndecimus ad fastigia cœli se erigens, quarto loco sub terræ medium situm potentior ad agendum esse videatur.

Sedita est certè vt dicebamus, deterrenit eos labor, nec difficilem adeò videri autem voluerunt, vt impossibilis facillè posset iudicari. Nam quam solent afferte morus tardirarem, tarditati nihil suffragatur, cum radius stellæ tantò fortius affigatur; hæreatq; constantius, quanto eo in loco vnde demittitur, diuturnius stella ipsa commoratur. Quid quòd hæc etiam secum pugnant, cum de fide tædioris dogma sit dare serò, quæcunque det, verum diu durare & permanere quæ dederit. Contra de non errantibus decernunt illas moru tardissimo, solent dicere maximas quidem afferre felicitates, sed quas postremò calamitatibus claudant: quare nec morantur diu munera, sicut nec diu conseruantur. sed sicut semper à varietate, sic à seipsis vbique dissentiant, quanquàm nos etiam omnia non prosequimur. Posset enim & quispiam eos interrogare, cur sicuti Planetarum inter se, ita cum stellis & inter se stellarum intervallum aspectus non considerant, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, posse aspectus illarum esse forsitan aspectibus Planetarum perfectiores, quòd non sicuti hi fugaces & momentanei, sed stabiles potius atque perpetui possint & alia super his obijci, sed consequentia percurramus.

CAP. X.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS,

expetitisq; eorum qua hactenus disputata.

Uam multa, de ipsis etiam Planetis, falluntur, satis superius est demonstratum, cum nec eorum proprietates (id quod videntur errare in non erraticis) viresq; non solum intendi, atque remitti, sed alias fieri, potiusq; diuerfas, identidem putant pro locorum varietate, pro cōditione signorum, pro schematismis, multipliciq; habitudine inter se omnium, proq; moru ipsorum varia denominatione, vel stantium, vel procedentium, vel repedantium, quæ procul ab omni vero, procul à ratione, dignitate, naturaq; cœlicarum rerum dici, claustrum (nisi fallor) ostendimus. Illud quoque taxantes, quòd Planetas & signa pariter illa duodecim dominari pervices, & tradita quasi per manus administratione iure successione quodam, imperia diuersis rebus temporibusq; præscribunt, ex humanis videlicet ipsa quoque cœlestia non tam metientes certè, quàm mentientes. Risimus præterea & cum Plorino, & coetaneis expunximus, quòd effectum expectare alicuius Planetæ totannis iubent, quot fortè ab aliquo loco signi partibus ille distabat, mille super hoc falsa, & nullo scientiæ fundo concepta comminiscentes. Quare superiorem omnem disputationē ita colligamus, videri quidem Astrologos dicere probabilia, cum regi inferiora dicunt à cœlestibus, sed deprehendi mox falsos, vanos, deestabiles, hoc est, neque pios, neq; philosophos, cum à causis vniuersalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à necessarijs arbitrarias, à naturalibus artificiosas, à præteritis in præteritis, à præteritis iam præsentibus effici posse credunt, prædicant, asseuerant. Si omnia ista fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus, quàm cœlestes causas Astrologos assignare, cum taceant verorum quæ sunt in cœlo siderum atque stellarum vires, de rebus tamen non veris multas accipiant proprietates: & cum eorum exiguum teneant partem, adijcere ipse multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, artificia, partes, de decate memoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ soliditate, quibus si quasi naturæ fore soliditate constantibus, propterea; nos regentibus, potest sapiens homo fidem adhibere. Fateor proculdubio me nondum intellexisse quid sit esse sapientem.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRÆ.

aduersus Astrologos libri VII,

Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER VIII.

CAP. I.

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SV-
periorum penes quæ iuxta Astrologos fati decer-
nendi potestas est.

INTER omnia quæ scire cum oportet, qui scientiam siderum pro-
fiteretur, fere facillimum id potest existimari, de quo mox disputaba-
mus, ut quæ scilicet sit vnusculq; rei hora fatalis dijudicetur, quod
si nec sunt assecuti, neque assequi Astrologi possunt, difficiliora quo
pacto sperabuntur? Quanto enim id difficilius operæque maioris,
ita numerum corporum superiorum à quibus vis fati ad nos perue-
nit, habere comprehensum, ut in fatali constellatione describenda, non asfiscatur ali-
quid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc
vile & cognitu illis necessarium, & cognosci tamen non posse, præsentis libri dispu-
tationibus aperiemus, ut non solum prædici ab illis vera non possint, quoniam &
motus positusque stellarum ad liquidum non pervident, & eorum omnes minime
habeant exploratas, quod sequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud
constat eis adhuc, quænam ista sint corpora, quorum positus inspicendus, atque
proprietas indaganda, tantum scilicet absunt, ut quæ artis eorum professio pollicetur,
omnia sint consecuti, ut etiam nesciant quænam istæ sint res quarum scientia ipsis est
necessaria.

Nam si falli dicant nos, aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos vo-
ce diuina, rogaboque uti de numero mihi stellarum aliquid dicant, quod cum eo
percunctor non solum intelligo stellas, ab eis quæ videantur numero non compre-
hendi, sed nec constare an præter eas quas intuemur, aliz etiam sint in cælo, cum
sensum tum rationem nostram aufugientes. Phauorinus philosophus in eleganti
illa sua aduersus genethliacos apud Gellium oratione, mirari se dixit cuique pro
præcepto liquere Planetas, quos Nigidius erroneos vocat, non esse plures quam vul-
go existimantur: posse enim fieri ut & alij quidam Planetæ pari sint potestate, quos
tamen cernere homines non possint, propter exuperantiam vel splendoris vel altitu-
dinis. Certè si, quemadmodum inquit Alpetragius, rerum cœlestium homo sapien-
tissimus, adhuc motus in cælo est qui nescitur: potest & corpus inibi esse, cui potis-
simum motus ille conueniat, nulla artis adhuc obseruatione deprehensum. Atte-
stantur tum multi tum varij corporum superiorum à iunioribus motus excogitati,
veteribus (ut ipsi putant) ignoti & longa tandem obseruationum diuinitate depre-
hensi, quorum exemplo redditur manifestum posse alios etiam motus sua vel tardi-
tate vel obscuritate, aut alia specie mathematicos adhuc latere, quos sit posteritas
ipsa diurnis moribus obseruationibus aliquando cognitura: nolo facere de epicyclis
eccentricisq; sermonem, deq; sphærarum Planetis deferuentium multitudinem, apud
omnes Astronomos tamen incerta, quoniam forte penes hæc corpora potestatem in
fati decernendo esse differebuntur.

De sphæris supra Planetas quantæ sit ambiguitas, quamque inde Astrologia ista
diuinatrix incerta efficiatur, minime est silendum: alij enim orbem octauum qui stel-
lis non erraticis illuminatur, extremum faciunt, alij supra eum nonum collocant;
alij etiam decimum. Aegyptiorum & Chaldæorum Astronomi supra orbem octa-
uum nihil esse arbitrati sunt, quos secuti sunt Plaro & Aristor. & Hipparchus & Ptole-
mæus, quod forte iuniores non putabant, sed ita se res habet. Nona sphæra apud Pro-
lemæum nulla est, quod facile ex eius Magna cōpositione potest intelligi. Multi autem

ob id falluntur quod putant eos omnes in noni orbis opinionem incidere necessarium, qui sphaeram octauam ab occasu in orientem moueri habeant exploratum: quare cum id & Ptolemæus & Hipparchus constiterint, nihil ambigunt ipsi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primum fuerit annotatus. Accedit quod Ptolemæus & mobilibus & immobilibus signis utitur, cum & imagines sphaera octauæ mobile faciat, & ad immobilia signa loca referat Planetarum. Quare illis indubiū certumque videtur præter signa octauæ quæ mouentur, alia esse signa apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquam motu totius mundi, atque ea non alibi quam in nona (supra octauam sphaeram cogitata).

Verum longe plurimumque falluntur: nam & motus stellarum ab occidente in orientem in noni orbis sententiam necessarium non adducit: Et quod mouet de immobilibus signis eo maxime declaratur solo orbe octauo contentum fuisse Ptolemæum, quod miror ab istis animaduersum intellectumque non fuisse. Ptolemæus enim hæc immobilia signa in ipsamet sphaera octaua describit, quod non faceret si superiorem aliam excogitasset: verba eius in secundo Magnæ compositionis libro hæc sunt: Abstemur autem signorum nominibus in ipsis duodecim obliqui circuli partibus, & quasi eorum initia à tropicis æquinoctialibusque punctis capiantur, sic dodecatemonion, hoc est, duodecimam partem, quæ à verno æquinoctio est, ad totius sphaeræ sequentia. Arietem vocabimus, secundam Taurum, similiterque deinceps secundum gradum à nobis signorum duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiam docet primo libro Apotelesmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur solstitijs & æquinoctijs inchoari determinarique principes, quæ quatuor puncta, quoniam ita & immota sunt, id eo ipsa quoque signorum partitio ab ipsis instituta, ita & immobilis est: quanquam imagines à quibus ad illa nomina sunt translata iugiter mouentur, & pro temporis cursu varijs locis earum fines initiaque reperiuntur. Non igitur signa hæc immobilia apud Ptolem. sunt in sphaera superiore, sed à quatuor fixis & immobilibus sphaeræ octauæ punctis describuntur, supra quæ alia si cogitasset, nunquam magnum hoc inuentum in Magna sua compositione tacuisset.

Libet autem uidere Ioannem Saxonensem, qui in suis in Alchabitium expositionibus nititur comprobare vtrum signis nonæ sphaeræ ex sententia Ptolemæi, asserti: in confirmationem suæ opinionis verba quedam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebrosis, quæ ipse non Haly, sed Ptolem. verba esse putauit: sunt autem ea expositoris verba non auctoris, quod non solum ex Græcis exemplaribus, sed ex vulgata etiam translatione cuiuslibet facile potest intelligere: vide quæ istis possit de cælestibus fides adhiberi, qui in suis auctoribus euoluendis somnuculosi adeo & cæcipientibus oculis deprehenduntur. Quid quod non solum Ptolem. sed nullus eum plus mille annis secutus nono orbe vsus inuenitur. Primus Alphonsus locaplanetarum ad nonam sphaeram supputauit, cui neoterici omnes adhaeserunt, veteres octaua tantummodo utebantur, quam etiam Leo Hebræus, & Proclus Platonici, excellentissimi mathematici supremam omnium esse contendunt: à qua sententia iuniores diuersi non vanissima coniectura astruunt alium orbem octauo esse superiorem, quoniam duo motus ad partes maxime oppositas eidem corpori inesse se non possunt: Quare cum sit deprehensum vera obseruatione non erraticas stellas ab occidente moueri in orientem, rursus quæ ea sphaera cum reliquis ab oriente voluatur in occasum, putant confici necessarium, ut prior ille motus qui multis annorum milibus vna restitutione completur, naturam propriam sphaeræ stellarum consequatur, alius qui dici vnus spacio consumatur, sicuti erroribus, ita sphaeræ octauæ ab alio: atque ideo superiore globo communicetur, omnia secum ab oriente in occasum rapiente, alia quæ proprijs eorum motibus ab occasu feruntur in orientem.

Quæ non de nihilo nara suspicio, ab alijs tamen eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri stellas ab occidente in orientem, quanquam & oculati certe homines & mathematici sunt qui motum diurnum ætheris esse dicant, quod sit vnum non diuinum in sphaeras, sed perpetuum: stellas autem omnes fixas quam erraticas proprijs motibus ab occasu ferri in ortum. Leo Hebræus inferiori cuiusdam sphaeræ non superiori eum motum refert acceptum. Alij totum cælum quasi animal quoddam ex omnibus sphaeris veluti membris cõsistuentes, alium esse motum dicunt, qui toti cælo à motore quodam

quodam vniuersali alios qui singulis sphaeris pro eorum diuersitate, diuersus à proprijs eorum diuersisque motoribus debeat. Eum igitur quem diurnum appellamus, cum sit communis alijs sphaeris, non octauae esse magis aut alterius cuiusquam quam ceterarum, sed coelestis vniuersitatis à communi quodam existit motore: propterea nec fingi alium orbem oportere, cuius ille sit proptius, nec sequi eiusdem sphaerae duos esse proprios motus, cum alter ex communi cum reliquis caeli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos haec omnia in medium constitimus, solum id affirmantes, nihil indubitati certiq; super his posse asseuerari, sed tota ad probabiles locos & translatitios disputatio redit, qui multi vtrinq; cum sint in ambiguo, tandem in certo q; nos relinquunt. Quod si rationi putamus concedendum quia nonus orbes confirmatur, erit & illis assentiendum qui decima supra nonam excogitarunt, cum sit penè eadem ratio dogmatis vtriusq;. Illi enim vt pertinaciter hoc defendant, plus vno motu vni sphaerae ex se non conuenire, nonam introduxerunt, quod duplici motu sphaeram octauam volui deprehendissent, bi triplici motu deprehensi, eadem ducti coniectura decimam introducunt. Quod Alphonsus, Campanus, Leopoldus, Messahala crediderunt, qui hanc eandem opinionem, quanquam falsam, sicut & secutus eam Albertus, referunt ad Ptolemaeum.

CAP. II.

SI SUPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALSA esse veterem Astrologiam, si nulla, non iam, quam etiam si sit non iam, recte omnino necesse esse.

EX hac autem tam varia tamq; multiplici opinionum varietate, quam incerta reddatur Astrologia diuinatrix, facile est perspicere. Nam si supra octauam duae aliae sphaerae sunt, falsa est omnis veterum Astrologia, qui potentissimis caeli partibus ignoratis, innitibus & imperfectis observationibus sunt innixi, quoniam sphaerae illae inefficaces esse non possunt, quarum suprema motus rapiditate, vtraq; loci sublimitate & vastitate molis reliquas antecellit, si rursus nulla sphaera praeter octauam, nulla etiam iunioris, omnis Astrologia, duodecim signa in nona orbe describens, qui si est nullus, quamuis habebit in facto decernendo auctoritatem? quāquam siue aliqua est siue nulla sphaera nona, omnis nostrae aetatis Astrologia vacillare cognoscitur, nec solum in constantia dicere, sed controuersa atq; pugnantis. Nam illud mihi respondeant, putentne afflatus ad nos ab omni coelo provenire? an solum ab his partibus quae conspicuo lumine coruscant? Primum si concedant, ea ratione non solum Planetarum, sed quae Planetas deferunt orbis, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obseruant, ut apud quos putent nihil esse efficaciae in permutandis inferioribus. Alterum si respondeant, Solis scilicet vim huiusmodi, inesse sideribus conspicui luminis radio resurgentibus, erit etiam his concedendum sphaerae nonae defluxus nullos huc peruenire, qui vel nulla vel inuisibili luce praedita, nec sideralibus radijs, nec luminum vlla varietate distinguitur, sed aut tota diaphana est, vnde aequum coelum & cristallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam inesse reliquis globis & potest & à quam plurimis existimatur.

Quapropter aut sphaera omnis obseruanda, aut nona illa etiam si sit aliqua cōtemnenda, quod credidit Bonatus, affirmans nihil quod supra octauam sphaeram collocetur, ad Astrologum pertinere. Et tamen in ea duodecim signa ab omnibus describuntur, quae non modo aliquam sed potissimam habent in anni constellatione auctoritatem, non solum ad hec quae suis viribus largiuntur, sed quoniam in permutandis viribus Planetarum primaeque partes ab omnibus delegantur. Quare quocumq; sese verant, laqueos incident inextricabiles, dum aut multas omittunt sphaeras non omittendas, aut in vna admittenda quae sit inefficax, omnis constellationis adulterant veritatem, quod si hinc forte se extricarēt, omnino tenebuntur vinculo inenodabili, & cū sphaerae nonae virtutis affixae & efficaciae quantum velis inesse cōcesserimus, nulla praeterea de sphaeris alijs lite suscitata, nihil minus falsissima omnis iuniorum praedictio conuincetur, cum negari non possit virtutem & proprietatem illius sphaerae ab octauae influxibus

esse diuersam, quæ tamen illi quasi eandem existimantes, non alia de nonæ signis tradiderunt, quàm quæ de signis octauæ tradita essent ab antiquis: magna certe vel hebetudine vel malitia si vel non viderunt diuersarum sphaerarum eandem naturam esse non posse, vel hoc videntes, voluerunt hoc tamen alijs persuadere.

Satis enim apparet verisimile quod decipi alios procurauerint, quoniam sphaera nona excogitata, si de orbis altius influentia erat agendum, cessare multis artibus eorum professionem erat necesse, dum scilicet pluitibus experimentis natura, tum primum inuenti orbis approbaretur, quod eruditiores homines & ambiciosi minimè patiebantur, quare translatis ad partes nonæ sphaeræ iisdem nominibus quibus partes octauæ veteres appellârunt, quasi cum nomine ipsa quoque natura communicaretur, eadem prorsus de illis quæ de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem, Taur. Gem. Canc. & reliqua signa in sphaera nona ipsi describunt, & eadem facere aiunt, quæ signis eiusdem quidem appellationis, sed alterius sphaeræ sicut antiqui scriptum reliquerunt, totam scilicet imposturam solo consortio nominum defendentes: in qua re si quidem fallunt, flagitium est, si falluntur in sania, cum non aliter errent, quàm si nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem existiment, & cum de Saturno sit varicinandum, ea pronuncient quæ protendere Iouem veteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuersitas, quàm inter Iouem & Saturnum, si & motus eorum, & lucis qualitatem quibus cœlestia in primis discernuntur estimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta solum diuersitas quod alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, vel nigrior, vel candidior.

At quantò maior illorum orbium distantia, quorum hic quidem sua natura tardissimo motu, ille omnium rapidissimo transfertur: hic tamen multiplici agmine stellarum radians, & conspicuus, ille aut nulla aut inuisibili luce sub obturum oculosq; non eadit. Deniq; si partium eiusdem sphaeræ atq; etiã minutiarum diuersissimã dicunt efficiam, quoniam nam pacto sphaerarum diuersarum eadem erit? & si sphaeris duabus eadem natura, nonne alteram frustra naturæ opifex Deus effecit? Et si veluti dixi, nec motu, nec luce, nec situ, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communia est natura? circumspiciatur vndiq; machina vniversi, & in omnibus globis elementorum, vel cœlorum manifesta diuersitas semper apparebit. Quare si non cæteris excogitatus orbis nonns, aliquis est, necessario alterius est naturæ ab octauo, atq; ita quæ de huius signis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, signis sphaeræ nonæ ascribi conuenireq; non possunt, quod cum faciant, tamẽ omnes iuniores, eorum vtricius (etiam si veram artem profiteantur) non nisi casu incidere possunt in veritatem.

C A P. III.

DIFFERRE IMAGINES A SIGNIS QUANTUM quam nominibus conueniant.

Verumenimvero de sphaerarum numero quicquid statuat, signa ipsa duodecim, quibus & veteres & neoterici tantum tribuerunt, vt in eis totius Astrologicæ prædictionis summa cardoq; versetur, ea nos ficta, nullaq; esse breuiter demonstrabimus. Tum si illa sing. vera, falsa tamẽ Astrologos superhis, & pugnancia dogmata tradidisse: quare quæ pendent ab illis ad diuinationes (pendent autẽ omnes) eas prorsus esse fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud signa esse duodecim, aliud imagines, quantumq; numero nomineq; conueniant. Dico autem hæc omnino esse diuersa, etiam apud eos qui nona sphaera vel ignorata, vel neglecta, in eadem signorum facient diuisionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; constituuntur æquinoctijs intercepta, atq; solstijis: ita vt Arietis quidẽ, quod est signũ, initia à vernali æquinoctio semper accipiantur. Arietis autem quæ est imago, alio tempore initia alibi supputetur, sicut stellæ, à quibus effingitur ab occasu ad ortum, ingirer deferuntur. In qua re lapsi magna pars Astrologorum putantur, qui ad octauã sphaeram referunt Planetas, eos signis mobilibus vti necessario. Neq; enim verba Ptolemæi primo libro Aporelesmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiusmodi sunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & duodecatemorum (hoc est, signorum duodecim)

decim) finium seu terminorum initia à tropicis, & æquinoctialibus punctis facere rationabile est, quod etiam scriptores maximè significarunt. Ex his enim quæ suprà diximus, patuit, & naturas, & vires & cogitationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio causam habere: quare si alia principia statuamus, aut non vti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut videntes excidere à veritate zodiaci luterualis, à quibus illorum vires proueniunt omisiss & permutatis.

Hæc Ptolemæus: cuius sententia priùs aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum vel intellecta vel animaduersa à quàm plurimis est. Patet igitur prima diuersitas imaginum & signorum quòd illæ quidem mouentur, ista autem non mouentur & si in octaua sphaera describantur, altera est euidentissima, quòd imagines inæqualem habent magnitudinem, signa inuicem sunt æqualia: signorū enim vnusquisque triginta continet partes imaginum, aliz pauciores, aliz plurium per spacia protenduntur. Quoniam igitur aliud signa, aliud sunt imagines, proprijs vtrique rationibus confutabimus. Er primum illud de signis percunctabimur, quæ illis ratio demonstrauerit duodecim ibi esse naturas distinctas viribus & proprietatibus, atque his neque plures neque pauciores. Abraham Auen Ezra in principio libri Rationum Astrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de signis quæ probantur, aliqua ex arbitrio: statim declarans, quænam ista potissimum, quæ arbitraria proferuntur, diuisionis zodiaci meminisse. Diuisiones enim, ait, signorum curtaurum in partes trecentas & sexaginta, quoniam hic numerus diuisionibus est accommodatior. Idem quoque scribit Haly Auentodan Apotelesmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuisimus circulum in partes duodecim quæ signa nuncupantur, & vnusquisque signorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigessimam in minutias sexaginta, quoniam hi numeri diuisionibus idonei magis reperiuntur.

Quibus igitur potius quàm eorummet verbis eos redarguam? ita naturæ rerum & coniectionis rationis ignaros, vt quoniam qui astrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiserunt ob numeri ad diuidendum opportunitatem, hinc ipsi dogma cõstituerint partes illas duodecim vires & proprietates habere diuersas, quasi eorum distinctio non arbitrio mathematicorū, sed à natura coeli exorta sit, acciditque: si in octaua sphaera describantur, vt Ptol. Aegyptij signorumque omnes magistri voluerunt, vt res nulla soliditasque naturæ illis respondeat, sed cogitari tantummodo & mente concipi possint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum signa ista intelligibilia & ratione tantum perceptibilia nuncupauit. Neque enim aliqua est pars sphaeræ octauæ qua vel æquinoctium vel solstitium semper fiat, sed alia atque alia, si quemadmodum purant, ab occasu in ortu proprio motu sphaera ista deseruit. Quapropter puncta in quibus fieri semper vel æquinoctium vel solstitium intelligimus, re quidem nulla, à sola nostra cogitatione dependent, quæ possint vtiq; mathematicis ad inueniendos motus supputandaque loca planetarum deseruire, sed virtutum origines & influxuum aliquorum principia statui non possint: Quòd fortasse Chaldei considerantes imaginibus solis non etiam signis in prædictionibus utebantur: vnde maxima huius artis infirmitas & inconstantia valde cognoscitur, quando ea quæ prima & validissima eius fundamenta consensus putat Astrologorum, ea tamen Chaldei professionis fautores & in futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla existimant.

Haly Auentodan aliqua ex parte hæc animaduertens, signa (inquit) mansiones sunt quæ vtili operantur: operantur autem stellæ fixæ quæ sunt in eis, tum quare Sol eas singulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, constitutus Sol operatur, nomina accipiont: quoniam item stellarum fixarum, quæ sunt in eadem signi parte vel centum, vt antiquiores, vel septuaginta, vel lūniore, si virtus permanet, erit toto eo tempore & vis illius signi virtus eadem quæ stellæ inibi commorantes, qua ad partem aliam translata virtus quoque ad partem illam transferetur. Hæc ille. Cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius verbis hæc fuisse cognoscitur, partes quidem ipsas zodiaci, si stellarum influxus excludantur efficiendi vim nullam habere, cum autem huius quidem signi talem, alterius aliam esse proprietatem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere veritatem: aut quoniam stellæ in ea tunc signi parte conuenientes, tali potestate præditæ sunt, vt quæ hostij dicitur, hostis sit efficacia: aut quoniam Sol ad signū illud perueniens talia operatur, quo pa-

Et æquinoctialia signa & solstitialia Aries, scilicet, Cancer, Libra, & Capricorn. mobilia dicuntur, quare in eis Sol constitutus anni tempus immutat, contra quæ his proxima sunt fixa, quare quo anni ea tempore peragrat Sol, æris status qualitas quæ non mutatur.

Similiter ait Ptolemæus Arietem facere tonitrua & coruscationes, nō ob aliquam vim in ea parte zodiaci sitam, sed quia Sole posito in Ariete æquinoctium vernū est, quod anni tempus ex sua qualitate mutationes huiusmodi æris ciet. Solis enim calor ad nos accedens proximè, antegredientis hyemis humiditates dissoluens, multos sursum eleuat vapores, ex quibus compactæ nubes mutuis collisionibus quando inter se concurrunt coruscationes emittunt. Hæc est Haly Auenrodan de signorum potestate sententia, quæ magis confirmari non potest, quod volebamus zodiaci, scilicet partes æquinoctijs intercepas atque solstijis, in quibus vim principalem consistere ait Ptolemæus, quibusq; Astrologi omnes præter Chaldæos vtruntur, eas efficiendi vim nullam habere. Nam opinionem Ptolemæi Auenrodan dum exponere cupit & declarare, stylo vti diximus, in amne veritatis immerso obliterat, vel inuitus penitus & expungit. Asserit enim circuli partes nihil efficere, & quæ fieri ab eis putantur ea operatione vel Solis vel Stellarum in illis partibus agentium excitari.

At verò Aegyptij & Ptolemæus & omnis turba Astrologorum, perpetuas & immobiles signis ascribunt proprietates, quæ nec Sole nec stellis inde discedentibus exolefcunt aut permutantur, alioquin debuit alia Ptolemæus tradere de natura signorum, quàm quæ prodita olim erant ab Aegyptijs. Sed alia etiam posteriores quàm quæ scripsit Ptolemæus si migrantibus stellis virtus quoque signorum permutat, cum ne syllaba tum commutata, eadem de natura signorum prodant, vti eis qui pridè scripsere, quæ etiam apud Petosiras & Cechiplos, cum tamen illud debeat venire, vt quæ Ariens aliàs erant, sint quandoq; Tauri proprietates, & quæ Scorpion fuere, sint aliquando Sagittarij, atque ita de reliquis: quandoquidem stellæ olim in Ariete cursum agentes nunc in Taurum prætergradientur, & quæ Scorpion olim occupabant, a Sagittarium tractu temporis commigrabunt.

Iam de Sole quod dicitur, Iesu bone, quàm vanum & nugatorium, vt signo videlicet attribuitur quod Sole inibi collocato nō signi, sed Solis virtute proficiscitur. Quod fermè perinde est, ac si cathedram dicant aspirare vim disputandi, quod in ea sedens philosophus soleat disputare, pariterq; à scabello, & in eo sedente sperant syllogismos, sic scilicet, quoniā in Ariete positus Sol tonitrua ciet, & hyemis gelure temperie veris immutat. Planetarij decernunt cum fuerit Luna in Ariete tonitrua expectanda, & omnibus in rebus Arietem esse mobilitatis autorem. Nec aduertunt si tonitrua fiunt in Ariete in Sole collocato, non idem sequi de Luna reliquisq; Planetis, quando illud non à signi natura, sed à calore fit Solis vaporosos halitus in sublimè tollente materiam nubium, & de qua tonitrua & cætera id genus postea procreantur quæ vis in calore siderum aliorum quoniam non est, non fiet ab illis quod fit à Sole, quanquam scilicet in eodem signo collocatis. Nam quod hoc etiam Sol in Ariete magis faciat quàm in Aquatio, non de signorum est proprietatibus, sed de loci positione, quare scilicet in Ariete proximior est nobis, quare quæ apud nos sunt radij eius per id tempus magis afficiuntur, propterea in eodem positus signo diuersis in regionibus alia per id tempus efficit. Sed prima dialectices nesciunt rudimenta, in quibus docemur distinguere quod est per se, ab eo quod est ex accidenti. Sed vti nam tantum non essent dialectici, ac non planè vt pueri delirarent.

Nam quis illud non potius infaniam vocet quàm errorem, vt quoniam posito Sole in Ariete (ne ab eodem discedamus) tempus anni mutatur: propterea putet quicquid inchoaueris Luna ibidem posita, statum firmumq; non futurum, sed fluxum atq; mutabile. Et quoniam dum Leonem occupat Sol æstatis scilicet medio, nō mutatur, sed durat eadem æris qualitas, propterea esse fixum signum Leonem, quare quæ sub eo quis auspicatur diuturna, immotaque futura. Vnde illud mirabile dogma Luna Leonem peragrans, nec in duere primum vestes, nec incidere oportere, quare ob fixi signi qualitatem vestes illæ sunt diu perennaturæ: qua significatione videtur aut morbus aut mala alia causa significari, propter quam illis vti non possis, quandoquidem quibus vtrius, hæc vestes non consumi diuq; perdurare nō possunt. Quis hæc audiens possit

possit non putare, vel ad risum ficta à fabulantibus vel amentium deliramenta, aut quibus illi iam artibus ab erroribus remouebuntur, quibus talia possunt, non solum non absurda videri, sed vera. Solent autem philosophi quando cum illis disputatur, qui nihil erubescunt, & primis etiam dignitatibus prima fronte resistunt, cogere ad sui euerfionem, hoc est, ad ea quæ dicunt non tam firmè probare quàm contradicere. Et nos igitur eadem via istos aggrediamur, quoniam quod absurdum eis non videtur habere ob id Arietem vim facienti res mobiles; quare Sol ad eum accedens anni tempus immutat. Illud saltem ab eis impetremus, ne quasi nati sub Ariete loco se moueant, sed dogma teneant & teneantur. Quod si faciant, eos sic inrogamus.

Signa hæc quæ mobilia, fixa, duplicia vocant, immobilia sunt? an cum imaginibus pariter moueantur? mobilia respondeant, iam à suis signis ipsi quoque mouentur, quandoquidem eam ætatem, autumnum, hyemem, ver, iniuriare non mobiliū signorum, sed immobilium est, & quas & ipsi dant signis proprietates, vt mobilia, fixa, duplicia sint, à prædicta varietate temporis ducuntur: non igitur alijs competunt signis quàm quæ dictis in locis immota semper in circulo cogitantur. Quod si immobilia esse dicunt, sequitur vt cum imaginum loco non conueniant, quæ cum suis stellis identidem loco permutata sint (quod si est) quoniam pacto proprietates ab imaginum sola figura deriuatis alijs etiam signis attribuuntur, & Arietem quidem quem mobilem, æquinoctialem, breuium temporum vocant, quæ sunt immobilis signi conditiones, mor & quadrupedem dicunt, oculis languidis, libidinosum, quæ non iam signi, sed imaginis sunt, nomine quidem eodem, si natura, loco, proprietatibus, differentis. Et ne particularim singula prosequar, omnis turba Astrologorum cum signa partiuntur, vt hæc communia, hæc fixa, hæc mobilia sint, rursus alia recta, alia obliqua, quæ sunt (vt dixi) non immobilium signorum conditiones: Item differentijs ijs vtuntur, alia humana, alia sunt ferina, alia aquatica, alia terrena, alia muta, alia vocalia, hæc sterilia, illa fecunda, quæ omnia sunt imaginum, non signorum: quia nullam hæc circuli positionem, sed naturam imaginis formam, effigiemque sequuntur. Quæ hæc igitur tanta est tarditas vel somnolentia? vt miscere res diuersas, arque confundere, sola deceptos nominum communiōe non naturæ videantur? Nam & illud quodque, vt hoc calidum, illud terrenum, aliud æreum, aliud aqueum, signum sit, acceptum quidem est ex imaginibus, eademque temeritate ad signa translatur. Quoniam si talis circuli ex immobilibus punctis consideretur, Aries potius ætatem erit iudicandum, hoc est, calidum & humidum quàm igneum, id est, calidum & siccum cum eo ver æperiatur, calidæ humidæque qualitates, quin & Prolemæus reddens rationem cur in circulo, cuius initium nullum, sumere ab Ariete anni exordia consueuerimus. Respondet, quoniam in prima rerum omnium ætate abundat humiditas, quæ est qualitas veris quod inchoamus ab Ariete. Sic igitur, ô Prolemæe, si primum signum Aries est, quare humiditas primæ ætati debetur, patrisne siccum signum an humidum est? si siccum, nõ igitur primum, si humidum contrarium dicitur à vobis?

Denique istæ (quod volebam probare) frigidi, siccæ, calidi, humidi, differentie signis distributæ ab imaginum potius conditione quàm à signis videntur acceptæ, quod etiam Auenezra in libro orationum Astrologicarum confutetur. Sic enim Cancrū, Scorpionem, Pisces, frigida statuerunt, animalium quorum habent appellationem natura pensitatis, Arietem, Leonem, Sagittarium, calida, eadem ratione, Seminos, & Aquarium ob effigiem humanam æreæ, quæ in homine qualitas plurimum dominatur: sic terrea Taurum & Capricornum & Virginem. tum ob vim sexus, rōm spicæ quam manu gestat ratione. Sumptam vim igitur hanc ab imaginum diuersis proprietatibus, signis attribuerunt, in qua re bonus Prolemæus non solum dormitat, sed lassus merdinat, vtn eodem contextu à signo ad imaginem se transferat: quod ira planè demonstret & simul errorem Haly inexpressibilem in exponendis Prolemæi verbis. Verba igitur eius secundo libro Apotelesmaticōn hæc sunt: Arietis dodecatemōtion (sic signa vocat) vniuersaliter quidem est *βρονταῖος καὶ χαλαρὸς*, id est, tonitruosus & grandinosus. *καὶ μέγας ἐν τῇ μάχῃ καὶ ἥλιος, ἀπὸ τῆς καλῆς τῆς ἀνθρώπου ἀσθενείας* γάρ, hoc est, particulatim autem hæc magis & minus sunt pro natura & proprietate stellarum quæ sunt in eo: & subdit, nam præcedentis quidem eius patris imbrēs & ventos faciunt, mediæ æris temperiem, vltimæ æstus & pestilentiam. Tum quæ

quæ ad aquilonem inflectuntur, æstus & corruptionem, quæ ad meridiem glaciæ & subfrigidæ sunt. Hæc ego Ptolemæi verba ita accipio, ut quod de Ariete in vniuersum pronunciat, inibi ad immobile signum referatur, quod negari non potest: quoniam ipsum est in quo sit æquinoctium, & Ptolem. eam ob causam *ἑστῶτος* dixit esse & *ἑστῶτος*, quod hæc omnia verum ante tempus solet excitare: tunc quæ adijcit consequenter de diuersa partium eius efficientia pro natura stellarum inibi existentium. Credit quidem Haly de signi etiam partibus dici, ut mox declarabo, sed lucius ex ipso Ptolem. de imagine dictum esse declarabo, & quantum errat Ptolem. in dogmate statuendo, tantum errasse in exponendo Ptolemæo ipsum Haly.

Purat igitur ille dicta Ptolemæi sic accipienda, ut stellæ quas illis inesse partibus dicit, fuerint eo tempore quo scribebat in illis partibus eius signi, de quo loquitur, atque eam tunc fuisse illius signi proprietatem quæ mutatis ad locum alium stellis successione temporis alio transferatur. Quæ utique Haly interpretatio probabilis apparet, si quod facit in Ariete in alijs signis fecisset Ptolemæus: Et stellarum quas in illis partibus ponit, nomina nulla protulisset, sed cum in Tauro explicet quasdam stellæ, nominatim & suum simul & sui errorem interpretis manifestat, quoniam stellæ illæ tempore Ptolemæi in ea signi parte non erant, in qua eas ordinat, sed in parte potius imaginis, in qua scilicet sunt & erunt & fuerunt. Verba eius de Tauro hæc sunt: Tauri signum vnuerſaliter quidem vtramque affert æris qualitatē, est tamen sub calido: particulatim autem antecedentes quidem eius partes, præsertimque vbi Pleiades sunt, terræ motus & ventos, & nubes: exsuscitant, sequentes vbi sunt Hyades, coruscationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemæo de imagine hæc dici quis non videat? in eis antecedentibus partibus Pleiades sunt, quas Vergilius nostri vocant, in sequentibus Hyades pro quibus in vulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in vertice & cornibus totoque capite Hyades sunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem vocant locum abscissionis, illæ tamen sequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auctus occidit & exoritur. At verò ad signa hæc si referantur, nulla erat veritas dictis, quando quidem tempore Ptolemæi non erant Pleiades in signo Tauri, sed in Ariete: ex magna eius cōpositione agnoscere cuius promptum est: quæ cum debuerit Haly legisse, nec eundem fuisse vniuersæ operis authorem dubitauerit, non possum satis mirari in te tam aperta hallucinatum, ut dicta Ptolemæi de locis stellarum in signis exposuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuisse scriptum reliquerit: quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Ascadenſis in summa quam vocant Anglicanam, & denique posteriores, ut Bonatus, sunt secuti. Sed maior error horum quod sequantur Haly dicentem Ptolem. locum de stellis positum in illis partibus signi, & tamen non mutant, sed dicunt idem quod Ptolem. cum ab eo tempore sint mutata plus vigintri gradibus: patet igitur quod probare volebamus cōtradicere sibi Astrologos imprudenter, qui signorum imaginumque proprietates (si quæ sunt illæ) quasi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miscent.

CAP. V.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENTA

sa, quidq; ad eos fingendos illos induxeris, atque errorem artificiosarum imaginum, & alios plures inde pullulaſſe.

Erum age signorum nulla sit virtus, an imagines ipsæ aliquid sunt? forsitan enim hic delirare Astrologi non videbuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines suis quamq; luminibus, stellis, radijs, pro stellarum natura potestatis habere plurimum quis negabit? ego verò Astrologos delirare hic etiam nihil dubito, quoniam & si stellæ de quibus imagines fabricantur, & veræ & naturales sunt, ipsa tamē de stellis imaginū constitutio, nec vera nec naturalis, sed falsa proq; libidine fabricantiū penitus imaginaria, & sine aliqua specie est probabilitatis. Quis enim statim non iudicabit, ut si magna est virtus vnius stellæ, multarum

multarum in vnum pariter conspirantium etiam non sit maxima? Sed rediens ad se ratio, nullam inibi esse videt præter fictam à nobis siderum conspirationem: nam mixtio per coalitum certe ibi non est, quomodo igitur coeunt multæ stellæ in vnam proprietatem, & natura distinctæ, & magnorum spaciorem immensa vastitate distinctæ, scio quid responderent. In vnius imaginis illa effigiem conuenire, quod sit argumentum alicuius occultæ etiam affuitatis: vt quemadmodum ex vna speciei cuiusdam figura delineatur, ita vna sit in his ex illis omnibus eiusdem rei natia proprietates. At verò hoc aliquid fortè esset, quanquàm nec efficere (quod voluit) si imagines istæ verissimis ibi notis expressæ absolutèq; viderentur, cum autem pro arbitrio (vt declarabo) nostro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (vt ipsi volunt) quàm tygrides & elephantes, cuique sibi formare commodum sit, patet quod de figura sumitur argumentum esse, vt cætera solent Astrologorum, vanum & arbitrarium & fabulosum.

Quod si nō pro libidine aspicientiū, sed pro natura consistere ibi illas figuras contendunt, non tām ad experimenti fidem prouocabo, quā ad ipsorummet Astrologorum & rationes & testimonia. Abraham enim Auen Ezra magnæ apud illos auctoritatis in ædificatione secunda de Astrologiciis rationibus (Conscriptis enim de eadem re libros duos) de imaginibus istis redditurus rationem, verbis ista scribit. * Quæ nos ita ad sensum vertimus in Latinum: Vulturem cadentem vocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam sicut vnusquisque mutare sibi figuram potest, ita & nomen: cœlum enim sphæricum est, quare nihil est in eo cur hoc loco potius quàm alio exordium statuas alicuius rei, sed quemadmodum aliæ alijs stellis pro oculorum arbitrio coniunguntur, ita diuersæ sunt imagines: nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ sunt, hæc ille. Qui verius & efficacius opinionem meam confirmare non potest, quoniam si principium nusquam aut finis est in circuli partibus, potes à quacunque malueris stella tibi imaginem inchoare, & in quacunque volueris etiam delineare: nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præscriperis diuersitate, proque numero stellarum, quas vel ascueris vel excluderis varias inde imagines te constatarum, præsertim cum ex his etiam stellis alias alius formas sibi representet, vt in Vulture & Lyra Abraham declarauit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipsam, quæ magis celebratæ zodiaci imaginum numero conuenire. sed cum alij duodecim, Chaldaei ramen illas vndecim fecere. ex Libra & Scorpio vnam constitueres. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura ista cœlesti, quidlibet audiendi concessa sit æqua potestas: Et ipse etiam Albumasar qui in omnibus rationes dogmatum Astrologiæ redditurum se proficitur, cum venit ad imagines aliam non attulit rationem, quàm quod Aratus illas ita descripsit, quasi non ille sit fabulosissimus, qui (vt Cicero inquit) Astrologica scripsit, Astrologiæ penitus ignarus: quod si sphæram Arati cum Barbarica sphæra contuleris, dissentire plerumque & dissonare inuicem illas videbis: quare scilicet sint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, vel rationis soliditate nitantur.

Hebræorum magistri sicut imagines suas Astrologi, ita suum in stellis alphabetarum, hoc est, suarum linguarum notas & clementa inuenire contendunt, nec si credulos oculos nanciscantur, minus hoc possunt illi probabiliter, quàm de imaginibus Astrologi persuadere. Quid pluribus opus est, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes potestates & arbitrio hominum, natura & veritatis actu nullæ. Quod si ibi saltem nostri diuinaculi augustarum quædam rerum & sublimiorum simulacra confinxissent, facilius ego quidem inducerem, vt non rām eorum & contranaturam quàm Dei opera mihi viderentur. Sed cum illius consilium & sapientiam animaduerto, non video, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nō potuerit aut noluerit imaginibus insignire, quam irrationalium animantium, monstrorum, vel rerum etiam vira carentium. Quid enim ibi præter vras, dracones, lepores, canes, & quæ inanima sunt, vti sagittas, naues, triangulos, adde capræ abscissa rabe sanieque diffluentia, & relegatam ad supplicium virginem, vt hydram & centaurum prætermittam, quod si natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria sibi descripsit? Equidem maius omni infania puro, adduci aliquando vt credamus naturæ hæc instituto, & diuino consilio ibi etiam formata. Puderet bonum antistitem, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere.

bere. Alioquin quod consilium instituentis ista naturæ? an vt per imagines has superiores, inferiores generis eiusdem corpora gubernaret? & per Lyræ quædem celestem afflaret quibus velleret hominibus musicam melodiam, per animalia, quæ sunt ibi ea quæ apud nos sunt, generanturq; quotidie & corrumpuntur, & generaret ipsa & conseruaret, ne monstra sunt opportuna, quæ nulla in natura sunt innumera animalia ibi non describi quæ nulla describuntur? Nam quod canum vsarumq; sit priuilegium, vt duos habeant in cælo siue rectores siue antistites, elephanti, tygrides, & innumere species animalium nullum habeant in cælo numen per quod regantur? sed nimis multa de his, cum illis, quæ non solum est turpe credere philosopho, sed confutare etiam indignum.

Quod si quis me percontetur, cur in ista fingendi licentia ad has potius imagines quàm ad alias fautores Astrologiæ descenderint. Respondebo, illum rationis habere quæstionem, quæ frustra desideratur in his rebus, quæ nulla ratione consistunt. Quid tamen in plerisque eos induxerit, facile est videre. Puto enim imaginum nomina, quæ zodiaci partibus affectibuntur, ab operibus Solis esse deriuata, quæ potissimum sunt, cum in illis partibus inuenitur, vt gratia exempli: Canceri nomen habuerit pars ea signiferi in qua Sol collocatus Canceri more regreditur, quæ proxima est Leo propter æstus immodici exuperantiam, sicut Taurus pars alia nuncupata, quod ad eam Sol cum peruenierit terra bobus aratur, quæ Gemini sequuntur, quare runc geminando omnia geminantur, sub Virgine terræ iuxta Solis ardoribus nihil parit, & sub Ariete vellere florum campum vestiuntur, quæ ratione capiti etiam de capillamentis similitudine animal illud præfecerunt, Libra noctes & dies in librili appensas inuicem æquat, cum ad Scorpionem Sol peruenierit, tum primum aer frigore pungit, mor sub Sagittario & frigorum vehementiorum & venorum aculeis nos læscens, in Capricorno ratio manifesta, quare inde Sol instat capræ ascendere rursus incipit, in Aquatio & Piscibus pluuias terris affatim effundens. Potuerunt huiusmodi illi similitudinibus adducti, has potius quàm illas in varijs cæli partibus imagines fabricare, trahentes facile stellas in effigiem naturæ illius, cuius illi parti nomē ob aliquam causam imposuerunt. Accessere fragmenta poetarum vel ad voluptatem, vel ad gratiam multa confingentium, sicuti Conon Aegyptius mathematicus vidit prius monstra, & ex Beroniceo vertice cæsariem.

Sed nec operæpretium simarè diligentius, & explorare insanias aliorum, dum satis superq; constet volentibus delitare non esse naturæ hæc opera, sed fingentium nugæ, vel somniantium deliramenta, sic vt tandem recte de his inuentis diffiniam, à corrupta philosophia & poetarum fabulis sunt exorta, quibus tamen quasi rebus verissimis & digito (vt sic dixerim) Dei formatis tantum Astrologi omnes tribuunt, vt vis credibile sit, in quas superstitiones hæc illos insaniam perduxerit. Ne des pharmacum, inquit, Luna in Tauro collocata, quoniam animal illud ruminat, quare pharmacum faciet, vt quodamur. Cum domum ædificaueris, caue ne Scorpium quartum locum obnecet, quoniam multi in illa domo Scorpium abundabunt. Qui Corona oriente proteabitur, erit rex, qui Lyræ, musicus, & mille alia hoc genus, à quibus videas illis esse persuasissimum harum omnium rerum veras effigies & naturas esse in cælo, à quibus ad nos mirabile defluant in decernendo fato potestates. Denique illa fabricandarum imaginum superstitio tota per istam insaniam pullulauit, vt formata scilicet in metallo aliquo simili imagine, à cælesti illa virtute affari metallo opinetur, quæ tamen nec sunt in cælo, nec si essent, ob illam tamen ibi sculptam imaginem illinc descenderent, & si descenderet, haud quicquam tamen, vt probat

Auctoris aduersus Algazelem, nobis inde proficeretur. Sed

de his latius peculiare tractatu postea differemus.

CAP. VI.

INVISIBILES IMAGINES NEQUE SENSU, NEQUE

ratione cognitas esse pugnaret, inter se earum auctores, qui non Chaldaei aut Indici, sed Arabes tantum fuerunt.

DEmirati utique aliquis posset insaniam Astrologorum in fabricandis, quas haecenus in cessuimus, fabulosissimis imaginibus, nisi alias multò magis ridiculas somniascent. Tradunt enim in vno quoq; decano siue facie cuiuslibet signi imagines esse quasdam, invisibiles illas quidem, sed verissimæ naturæ soliditate constantes, quas qui audiunt non diffuere in risum non possunt. Sunt enim huiusmodi, in prima, inquit, facie Cancræ ascendit formosus iuuenis bene amictus, sed in facie eius & digitis non nihil habens obliquitatis, corpore reliquo simili equo atque elephanto, pedibus albis, supra se varias frugum species & folia arborum suspendens. In prima facie Leonis ascendit arbor altissimæ radicis, cuius ramis infidet canis, & vir amictus vestibus nobilibus quidem, sed sordidis, lachrymabundus, & de parentibus suis tristis. His similes aliae in alijs signorum decanis ab illis describuntur, quarum omnium, utpote rerum efficacissimarum meminit Aboasar sexto libro Magi introductorij. Meminit Auenezar in libro cui titulum fecit * hoc est, Initium sapientiae. Meminerunt Petrus Apponenfis, Michaël Scotus, & Astrologi Arabes, Latiniq; permulti, de quibus ego cum olim non nihil audiuissem, putabam per has imagines illos indicare, quidnam signi cuiusq; decanus operaretur, non quod inibi, hoc est, in coelo figuras esse opinarentur. At eorum adiens libros longè secus esse agnoui, putant enim & asserunt, & contendunt, has in illis decanis imagines esse verissimas, operum apud nos mirabilem esse & rices. Quin, ait Albumasar: Operantur quidem interdum quæ sunt similia suis formis, sed sæpè & alia penitusq; diuersa.

Et quidem si lynces hoc dogma statuisent, adduceret aliquo modo ut subdubitarem paruisse oculis eorum quæ nostros obtutus effugerent. Istis autem hominibus tam admiranda mysteria propalantibus non inuenio fidem, quidnam possit astruere, cum nec habeant oculos alios quam quos homines solent: homines aut non vident, nec raptos cum ab Apostolo in coelum eos legamus, nec in terra locatis ratio vlla poterit ista demonstrare. Erubescant autem qui se vocant philosophos, nec ista pudet tamen eos nugamenta conscribere, quæ vix bimulo in fanti fabulans anus persuaderet, adde quod nec easdem omnes, sed alias alij sibi imagines comminiscuntur. Hic quidem in prima Arietis facie mulier, inquit, ascendit fulgore resplendens, & cauda piscis marini. Alius non formosam ibi mulierem, non piscem, sed æthiopem esse ait, de cuius tamen oculis ambigitur, nigrae an rubentes potius, sed qui procera certè statura, & albam chlamydem induatur. In tertia facie Geminorum oritur, inquit, quidam, fistula aurea, & canis latrans, & delphinus. Alij contendunt nihil horum inibi esse, sed virum perentem arma quibus se induat, clypeo munitum, instructumq; pharetra. In tertia facie Scorpj equum aiunt Arabes esse & leporem. Indi nec equum nec leporem, sed canem, aptum, & leopardum. Alij nullam bestiam, sed virum in genua curuatum, fortè (si licet mysteria interpretari) pro Astrologis Deo supplicantem, vt eos aliquando reddita mente liberet ab insanis. Quid enim aliud præterquam insanos? qui fallaciosis adeò nugis nec possibilibus vacent, credant, aspulentur? Videns hæc Abrahami Iudæus atq; Astrologus in libro de Natiuitatibus ridiculas potius quam veras imagines istas esse constetur.

Sed nec quæquam inuenio, præter Arabes homines semper fabulosissimos, & qui eos secuti sunt Latini, fidem illis adhibuisse. Nihil de illis Aegyptij, nihil Chaldaei, nihil Græci, nihil Latini veteres Astrologi scriptores. Nam quod ait Albumasar Indos, Aegyptios, Babylonios, ista radi disse, falsus facitè deprehenditur. De Aegyptijs enim & Chaldaeis est vnde intelligamus talia apud eos deliramenta nulla fuisse, vnde conijci potest de Indis eum pariter mentiri, quanquam non ita potest, vt de illis reuinci, cum nulla extent à fide dignis authoribus tradita nobis Indorum monumeta. Sed hoc peculiariter Arabum est, vt quascunq; ipsi fingunt commemorationes, præscribant illis aucthorum nomina illustrium, quales multas in primo disputationum istarum libro cõ-

memorauimus. Cùm igitur extent Petrosiris quædam, adhuc apud Aegyptios, Astrologiæ magistri. Cùm extent præter Maternum, Ephesion commentatorq; Thebanus, & Paulus ex Alexandria Aegyptiaca omnes Astrologiæ interpretes, facile ex illis cognoscitur nullam de istis imaginibus in Aegypto mentionē. Patet idem de Chaldaia, auctore Teniro Babylonio, qui scripsit Apotelesmata decanorum, & coorientium cum illis imaginum. Patet Porphyrij & testimonio, qui ex sententia Chaldaeorum Astrologicas scripsit institutiones, vt mittam Mallium, & Maternum. Vtunque nobis & Chaldaeorum dogmata referentes, de Græcis auctoribus soli possunt dubitare, qui Græca non legerunt: neq; enim vsquam apud Græcum vllum scriptorem mentio de istis imaginibus: vt accusare magnopere Haly debeamus, qui istum errorem ascripsit Ptolemæo: nam cum verbo quinto & nonagesimo libri, cui titulus Fructus, dicit Ptolemæus *καὶ ἡ δὲ συνεισφορά τῶν ἀστρονομικῶν εἰκόνων τῶν ἀπὸ τῶν ἀστρονομικῶν ἑσπερίων*, hoc est, quæ singulis signorum decanis coorientur, nati voluntatem indicare, & quamnam artem sit pertractaturus, expositor Haly per coorientes imagines, inuisibiles istas, de quibus diximus. putat intelligi, nesciens quæ nam apud Græcos *συνεισφορά τῶν ἀστρονομικῶν*, hoc est, coorientia dicantur.

Vocantur enim apud eos hoc nomine 6. illæ atque 30. extra signiferum imaginet, quarum 15. ad austrum, 1. atq; 10. vergunt ad aquilonem, de quarum proprietatibus & natura primo libro Apotelesmatōn scribit Ptolemæus, qui nec eo loco, nec alibi vsquam, aliarum vnquam imaginum meminit, præter eas quas fabricantur ex visibilibus stellis, aduersus quas superiore capite disputauimus: Vtut autem eadem dictione in sequenti verbo, cùm dicit consideranda in defectibus luminarium *συνεισφορά τῶν ἀστρονομικῶν*, id est, coorientia, quam eandem sententiam secundo libro Apotelesmatōn ita itans indicat, ex quo genere ista sint quæ coorientia dicantur. Ex quibus cùm ait nati voluntatem artemque indicari quam sit profecturus, id docet quod Mallius, Maternus Græciq; scriptores explicarunt, vt qui Naue coorientie nascitur nauta sit fururus, qui Lyra musicus, qui Heniocho auriga: atque ita de reliquis. Sed & Porphyrius in Iliogis typum, hoc est, figuram & formam τῶν ζώων, hoc est, animalium quæ sunt in zodiaco *συνεισφορά τῶν ἀστρονομικῶν*, id est, coorientium, * id est, astrorum, compositione ait consistere: vnde intelligimus coorientia hæc quæ dicuntur, non alias esse imagines, quàm quæ ex stellis constituuntur. In quo declarando fui prolixior, qui audio Trapezuntinum Græcum hominem (neq; enim eius liber ad nos peruenit) sed ita audio in commentarijs eius in centiloquium Ptolemæi expositionem Haly esse securum. A quo errore barbarus Albumasar potuit eos desistere, qui nullas præter visibiles & constitutas ex stellis imagines ad austrum aquilonemq; sitas, decanis exoriri ex sententia Prol. affirmat. Libet autem ad mentem reuocare, quod quinto libro aduersus illos dicebamus, qui natum Dominum Iesum dicunt oriente prima facie Virginis, in qua Virgo sit lactans puerum, qui vocetur Iesus: constat enim imago hæc Virginis puerum lactantis ex his fabulosis imaginibus quas irrisimus, quanquàm nec talem ibi imaginem, sed aliam quandam, vt narrat Albumasar, Indi comminiscuntur. Quod inuentum quàm vanum & ridiculum sit, quisquis animo satis perpenderit, pudebit eum Astrologicis istis deliramentis, Euangeliorum veritatem velle aliquando confirmare, quod non alia ratione à dæmone est procuratum, quàm vt quasi amica fauixq; religionis pestis ista recperetur. Sed habeant ipsi sua sibi nugamenta, quibus accertitis non confirmatur veritas Christiana, sed infirmatur potius atque polluitur.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDÆ.
la aduersus Astrologos libri VIII,
Fms.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVATIONVM IN ASTROLOGIAM

L I B E R I X

C A P. I.

EPITOMA EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA.

*& quid sequentibus libris agendum, vndeq; au-
spicandum.*

DE MONSTRATVM est hactenus Astrologiam nullam esse, quod ista de quib. pronuncietur, à cœlo non dependeat, præterquam per acciden-
s, aut tanquam à causâ remota & vniuersali, quarum neutra cogni-
tionem particularem euentorum parit. Declaratum est item si de cœlo fierent ista, non tamen quomodo Astrologi opinâtur, hoc est, à momento quodam initiali, tùm si detur hoc quoq; certè nō ab his causis quib. vtuntur in prædicendo, quarum nulla, si certū habeamus examen, vera & naturalis: Nā quanquam stellis vtantur & Planetis, augent, minuunt, mutant, pro locis, signis, interuallis, & cæteris id genus, quæ falsa & inefficacia esse declarauimus. Quare vel malas causas introducunt, hoc est, fabulosas, vel inficiunt bonas admixtione mat-
larum. Nunc illud nobis agendum, vt declaremus si cuncta ista consisterent, esse tamē huiusmodi quæ cognosci ab illis non possint, aut si possint cognosci, nondum habita-
tamen eorum cognitionem: Tria sunt autem cognitu necessaria, si de rebus futuris vera prædicenda sunt. Primum illud, vt hora initialis rei cuiq; fideliter teneatur: Secū-
dum vt statum cœli siderumq; positionem ad eam horam exactè comprehendamus: Postremum vt illa cœli siderumq; positio quidnam faciat, rationibus veris, aut nō fal-
laciis obseruatum experimentis intelligamus. Horum nihil posse cognosci, aut qui sciuerit hactenus non existisse, duobus sequentibus libris aperiemus. Exordiemur au-
tem ab hora primordiali, cuius cognitio in primis necessaria, nec constitui reliqua rectè possunt, si quid in ea, vel ambigatur vel erretur. Ea verò vel hominum siue genitu-
rarum, vel vrbinum, atq; regnorum, vel anni constellationes auspicantur, nos à genitu-
ris initium faciamus.

C A P. II.

ASTROLOGVM CERTAM GENITVRAE HORAM

*neq; semper scire posse, neq; per veram regulam
explorare.*

Nomentum quo quis nascitur, exploratum habere, Astrologus nō potest, nisi forsitan accinctus cū prodit infans, astrolabio cœlestia metiatur, sed hoc fit quā rarissimè, nec fieri nobis volētib; semper potest, vt notū, aëre nubilo, mathematico nullo, verū cū sit labi quoque facillimum, vt testatur Auenrodan in commentarijs super Ptolemæum. Nam si non sit exactissimum instrumentum, quale forsitan nunquam est, quod inspectione mo-
mento egressionis ad liquidum respondeat, ratio partilis horoscopi vacillabit. Ve-
rū vt sit vera per astrolabium horæ perscrutatio, rarissimè, vt dicebamus, fieri hoc contingit, illud frequens, fereq; perpetuum, vt parentes, dominūve genituræ talem fuisse natiuitatis horam dicat Astrologo, cui fidendum non esse nec Astrologi diffi-
tur: fallax enim pleriq; quare dicitur, apud eos hora existimata siue suspecta, de qua, scilicet suspicio, certitudo nulla (nam solaria mentiuntur) & horologia quidem si nihil fallant, ea tamē quæ medijs horis cadūt, interualla non demonstrant, adde quod ho-
ræ vulgares iniriū ab occasu Solis non habent, quod mathematicarum ratio pos-
tulat: verū cū aëri incipit obtenebrari, quod euenit Sole sub finitorem dudum iam demerso, præsertim in signis obliquis Sole collocato, quæ cū moram in occi-
dente

dēte trahant, longiorem interdum nox vnam horam exegerit priusquam aēr obnebrescat. Deniq; confitenrur hoc nobiscum Astrologi.

Sed remedium adhibuēre, ne propterea diuinatio periclitetur. Nam & si illa non sit vera quam vocant horam existimaram, nisi tamen à vero plurimum distet, habere se methodum dicunt verè inueniendæ, quare nihil obesse priorem illam incertitudinē. Nos, si scire isti possent, id tantum obijceremus, artem siue sciētiā dari non posse, quo facta sit nec ne, res particularis quæplam cognoscatur: non igitur esse methodū qua reddamur certiores quo momento Ioan. aut Paul. æditus sit in lucem. Sed istanō videntur eis absurda, forsitan neq; illud esse qualibet nedum dic, sed hora particulas multas temporis, quibus certa regione nasci nemo potest, consequi hoc facillimè demonstratur. Nam si natus ego prima noctis hora dicor à parentibus, & methodo conuenire horam negat Astrologus: quare ferius aut citius me fuisse natū rogo, nunquid alius sub eadem coellinclinacione prima noctis hora nasci potuerit: Quod si negant fieri potuisse, sequitur quod dicebam, vt multæ sint horæ cuiuslibet partes, quibus locis quibuscū nasci homo non potest: dico autem multas horæ cuiuslibet partes, quoniam nullum ferè tempus genituræ datum à consulentibus regulis quadrat Astrologorum, sed mutatur ab illis semper in partem, vel antecedentem horæ, vel subsequenter, si potuisse alium nasci per id tempus in ea regione concedunt: quanquam ego tunc minimè natus sim, natus igitur prima hora noctis dicatur Anto. atq; illud interrogo si quam veram iam statuimus horam suæ nativitatē Anton. porrigat Astrologus veram ille sit arbitraturs an falsam: si veram, debuit eadem ratione meam cum offerebatur, veram arbitrari, cum eius methodo non magis nunc conueniat quàm cum Ioan. eā offerebat: si falsam, verum statuebatur ea hora natus Anto. falsum ergo dogma per quod hora verissima quasi falsa reputatur. Præterea qui præceptum hoc genus tradiderunt signum aiunt mutari non debere, quod existimata hora demonstrat, sed eius signi partem methodo declarari, quæ potissimū sit in horoscopo. Verum existimata hora de signo sepe mentitur, cum postremis præsertim aut primis signi partibus ascendit. homo nascitur, tunc igitur methodus non emendabit errorem sed confirmabit. Patet his rationib. viam non esse horoscopi vestigandi cum est incertus. Nunc illud ostendamus, si qua forsitan posset excogitari, quas tamen Astrologi tradiderunt apertissimè esse fallaces.

C A P. III.

PTOL. DOGMA QVOD ALMVSELI SEV ANIMODAR VOCANT, & authoritatibus & rationibus confutatur.

Tolæmus tertio Apoteles. lib. dogma tradit huiusmodi: Præcipit obseruari nouilunium proximè genitura præcedens, aut plenilunium: tum Planetam qua parte coitus fuit, vel oppositio, authoritatis plus habentem, deniq; rheamate iam disposito cui cardini propior ille Planeta fuerit. Statui locum illum ad numerum, quem in partibus signi Planeta ille dominator obtinuerit, hunc cardinem configunt totius genituræ, hoc fundamentum totius Apotelesmaticæ Astrologi omnes decernunt, hoc illud decretum quod Almvseli vocant, interdum Animodar. In quo quantum peccent iuniores, sententiam Ptol. perperam intelligentes, superius dictum. Nunc ipse Ptol. excutitur, cui possum in primis magnas authoritatum moles opponere. Nam Abraham Iudæus ait se multas genituras obseruasse cum exactissimis astrolabijs in his regionibus quarum longitudo latitudoq; confessa & explorata, nec tamen inuenisse de Planetis aliquē, cuius gradus ex signis quæ occupabat atq; minutis, responderet gradibus & minutis orientis, aut medij coeli, nec plus hora dimidia variaretur, à iam cōperta sensu verissima hora nativitaris. Ridiculi verè qui dicunt iudicio non scripsisse hæc animi Auenezram, quasi illi cum Ptol. de regno, quo fuit etiam annis non geris posterior, quasiq; in anno constituto in annorum datore, & plerisq; alijs Ptol. sententiam alijs non anteponat.

Sed & Alchabitius proprio commentario scribit se demonstrasse nullo pacto per eam rationem gradum orientem verum posse reperiri. Henricus Barenus Alberti

Magni

Magni discipulus suam examinans genituram, quanquam nomine dissimulato feruū Dei se nominans, mittamus inquit Animodar Ptolemæi à sapientibus reprobaturum, alij dogma non expungunt sed castigant vt Aoniar, nonnihil à Ptol. dissentiens. Alij super eius intellectu digladiantur. Ercū illud inquiritur, cuiam loco proximior sit Planeta, sunt qui quantitatem discretam obseruandam velint, sunt qui continuam, vt Antonius de Monte Vmo. Verū omisissis authoritatibus a duerfantium Ptolemæo, solitus ego dogmatis falsitatem ita declarare. Nascatur Lucius Romæ, Florentiæ Fabius eadem hora eodemque momento, liquet Astrologis non eundem futurum horoscopus vtriusque, ob diuersam cœli inclinationem sub qua nascuntur, & tamen si rationem ex Ptolemæi præceptis ineamus, eundem vtriusque horoscopus faciemus, cum vtraque regione plenilunium antecedens, siue nouilunium eadem cœli parte cōtigerit: quare idem quoque dominator qui themate in vitroque gradum signi possidens eundem, isdem numeris cardines in vtraque genitura definit: Sed hoc euidentia rei sensuque reuincitur: Dogma igitur falsum, quod miror Ptol. mathematicum summum non perulidisse.

CAP. III.

INVESTIGATIONEM PARTILIS HOROSCOPI PER CON-
ceptum, Ptolemæo falsū ab Arabicis asseribi, irrationalem
esse, & à multis Astrologis reiectam.

Ad iuniores inuenta est alia ratio inuestigandi ex hora conceptus horoscopi, cui plurimum tribuunt. est autem huiusmodi: Ponunt quasi cōfessionem ex veterum traditione, præsertimque Ptolemæi verbo primo & quinquagesimo libri centum enunciatorum, Lunæ locum in natiuitate fuisse horoscopus in conceptu. Contrā, locum Lunæ in conceptu horoscopus esse natiuitatis, hoc posito, methodum tradunt qua putant posse deprehendi locum Lunę, cum semen veterum impleuit, quo reperto similem quoque gradum colligunt hora natiuitatis ascendere. Fuit autem eis erroris occasio mendosa translatio librorum Ptolemæi, quoniam nusquam ille de gradu hoc scripsit, verū de signo tantum, verba eius loco superius memorato sunt hæc: *ὅταν ἐν τῷ κατὰ τὴν ὥραν ἡμέρῃ, ἐν ᾗ τὸ ζῴδιον τῆς γενέσεως ἀποτελεσθῇ, ὅτε ἐν τῇ γενέσει τῆς γενέσεως, ἐκείνη, ἐν τῇ γενέσει ἀποτελεσθῇ, ἡ γενέσις τῆς γενέσεως.* Latine ita ad verbum: Vbi est tempore natiuitatis Luna, illud signum conceptus horoscopus statuas, & vbi fuerit in conceptu, illud fac horoscopus partus vel eius oppositum. Nō putauit igitur Ptolemæi hac via partiliter posse horoscopus inueniri, quare in libris Apotelesmatōn, vbi hoc inquit, nullam placiti huius facit mentionem, alioquin si de gradu intellexisset, quod ex eius verbis falsum ostendimus, facillimum quoque existimasset in conceptu horam inuenire, quā hodie nullo magno negotio iuniores quibuscumque desiderantibus reddunt, vñ methodo quam Ptolemæi esse, volunt. Quomodo igitur ipse Ptolem. Apoteles. libro tertio, principium seminale *ἐν τῷ κατὰ τὴν ὥραν*, hoc est, plerumque seu maxima ex parte, air ignorari, & cū in eius cognitionem denenitur, id aut *ἐν τῷ κατὰ τὴν ὥραν*, hoc est, aut casu, scilicet fortuitoque, aut obseruatione, debuit certē addere aut *ἐν τῷ κατὰ τὴν ὥραν*, hoc est, artificiosē, siquidem arbitrabatur arte aliqua & via istud posse deprehendi: Quomodo autem, ait, casu cognoscitur aut obseruatione, declarat Græcus interpres: casu cū accidit mulieri recepti feminis sensum fieri, vt Cleopatra docet obseruatione, si consulto vir illud tempus annorat quo semel fœminæ congressus, deinceps abstinerit, tūm fœcundum fuisse congressum menses declarauerit.

Præter hæc aliam esse viam tempus illud ad liquidum explorandi, veterum nemo prodidit: nedom ex eo natiuitatis horam voluerint inuestigare. Nam quod Arabes dicunt Hermetem hoc præcepisse, fabulosum est, sicut alia multa (quod primo libro notauimus) mendacissime ad eundem referunt authorem: quod enim Aegyptij super hæc re tradiderunt, Ephestion refert & Porphyrius, qui hoc ipsum præceptū quod legitur in Ptolemæo Petosiris Aegyptij inuentum fuisse dicunt his verbis: *ὅταν γενέσῃ, & quæ sequuntur.* * Petosiris autem, inquit, signum in quo Luna fuit tempore conceptus, illud in partu horoscopus esse, aut eius oppositum: quod autem Luna tem-

pore partus occupauit, illud cōceptus horoscopus fuisse. Sed eodem loco Porphyrius duos alios refert modos, ex Antiochi quorundamque aliorum sententia, signi vestigandi, in quo fuit Luna hora concubitus, de gradu nunquam facta mentione, quin ipsum quoque scribitur hęc, caput inscribitur: De signo seminah Luna, quod illud signant, quod nam signum Luna tenuerit, cum loco genitali semen admissum est. Ephefion quoque Thebanus tres alias ab his diuersas, quarum Porphyrius meminit, Aegyptiorum methodos narrat, quibus hoc idem inuestigarent, quod nam, scilicet signum, hora concubitus ascenderet: Vbi verbis expressis admonet nos Ephefion, non perueniri per eas vias ad partilem horoscopus, sed cum ~~apud~~ indagari, hoc est, crassa (vt dici solet) Minerua: gradus verò determinandi vnica esse rationem, quā tertio libro Apotelesmatōn tradiderit Ptolemæus. Est autem ea quam capite proximo confutauimus.

Verum, vt diximus, in errorem lapsi sunt iuniores, quoniam in Arabica translatione, quam Latini sequuntur, interpretes gradum pro signo perperam posuerunt. Ceterum quicquid scripserint authores, quæ nā ratio dogmatis, aut qua potuit hoc obseruatione deprehendi? Respondet, inquit, suppuratio, quoniam ex loco Lunę hora natiuitatis quor diebus in vtero infans fuit, hora natiuitatis intelligitur, quos si retrō numeres, in conceptus horam deuenies, atque per id tempus Lunę locum inuenies cum qui tempore natiuitatis ascendet. Verum illud interrogo, quis nos doceat ex loco Lunę tempus mansionis in vtero desinire? non hoc Ptol. nō veterum quispian, non vester etiam Hermes prodidit. Quod respondeatis, aliud non est, quā ita definiri mansiones illas oportere, si verum sit dogma de permutatione ascendendis & loci Lunę in conceptu & natiuitate: circulo igitur demonstratis, veritatem dogmatis probantes, quōd eueniat ita mansionibus obseruatis, & mansiones obseruari ita debere, quare dogma verum aliter non erit, scilicet ita facile sit cuique dogmata confirmare. Quod si forsitan audetis experimento id asseuerare, simul obseruato collaroq; inuicem tempore natiuitatis atq; conceptus, impunē vobis mentiri liceat, ad ea sine arbitris. Verum ex vestris qui se maximē contendunt expertos, negant veritati respondere præceptum: Abraham enim Auenezra se quinquies id obseruasse dicit, ter non successisse, quod nunc quidem in Martem, nunc in Venerem, nunc in Mercurium refert. Puto si decies id obseruasset, alios quoque Planetas pariter accusasset. Nam Hemanuel Hebræus Auenezræ sectator bis expertus, semel à veto tempore natiuitatis per septem dies reperit variare. Aboasar numen Astrologorum falli methodum istam quinque gradibus posse credit, vt Sedis eius Discipulus narrat. Quod si est, nihil nos iuuat, quibus de gradu tantum sollicitudo. Patiter & Auenrodan magnus apud istos expositor Ptolemæi mentiri sæpē illum testatur. Saxonienfis interpres Alchabitij, falsam & vanam penitus putat inutilem quoque affirmans fieri non posse, vt per eam incertus gradus horoscopi certus vnquam reddatur, quod exemplo propositz geniturę latē manifestat.

CAP. V.

MESSALLÆ FIGMENTVM CVM ALIIS QVIN-
que, à Paulo Alexandrino recitatis, explorandi horo-
scopi modus refutatur.

I sunt serē modi qui recepti magis Astrologis. Messalla figmentum aliud cogitar, sed explosum ab omnibus, perspectæque vanitatis. Iubeat enim Lunę tempus à nouilunio ad plenilunium, vel contrā à plenilunio ad interlunium, quasi horam vnā existimari, tum vtrum illorum antecederet genituram, quod inter ipsum & tempus geniturę spaciū caderet, comparari ad totā distantiam Lunę nascentis & consummarę, & qualis esset interuallorum proportio, eam partem sumere horę temporalis: ita tamen vt illud obseruarem, ne quando mas hora pari nec foemina impari nasceretur. Risit secuta zras experimento deprehendens eadem hora nares & foeminas nasci. Ego verò non tam placiti vnus cogito vanitatem, quam hinc totam Messallam illum iudico. Nam vt labi, errare, decipi proprium sit hominis, attamen scribere tam pudenda, niti rebus ridiculis, fabu-

las po-

las ponere quasi dogmata, loqui quæ rerum passim euidencia confutet, non est hominis certe, si dos hominis propria ratio est. Sed nec tam vnum Messallam æstimo quàm de Messalla omnes Astrologos, apud quos primi ordinis est, nec temerè in ea familia sapientiores iuuenies. Nam Antistites sacre istius disciplinæ mirabiles Aegyptij, quanta super hac re fabulamenta commenti sunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque diuersas à tribus iam memoratis, quibus ad horoscopi veritatem perititer indagandum vtuntur, Deus bone, quàm vanas, rudes, futiles, falsas.

Prima huiusmodi, respice, inquit, epocham Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius Planetæ fuerit monomeria, fac eiusdem Planetæ monomeriam respecto gradu proximior, verum horoscopus. Altera siue dies fuerit siue nox, Lunæ tantum epocham inspicit, cætera similis. Tertia, quæ Ptolemæo sui dogmatis præbuit occasionem, plenilunium vel interlunium proximam genituræ considerat, tum verò despotem, hoc est, dominum domus in quo contingit, & horocratorem, hoc est, finitorem domum, videtque vter fortior in natalitia constellatione, vter plus in ea possideat authoritatis, & ex isto dinumerat gradum ascendentem. Quarta duntaxat inspicit dominum summum gradus, scilicet in quo Sol & Luna postquam infans vtero prodit vel coeunt vel opponuntur, & quot fines in ascendente signo possederit ille Planeta, tot gradus eiusdem signi putant in oriente iam apparuisse. Postrema non solum genituram, sed conceptum obseruat, hoc est, quod vtrunque tempus vel plenilunium vel noxilunium antecessit, tum graduum quibus illa contingerit de decaregoria fieri iubet & obseruari, in quo Planetarum cadant monomerijs, vt qui in themate melius se habuerit arbitrium habeat horoscopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inuestigarent tempus conceptus, retrocedebat, inquit, à genitura per nouem menses, quasi gestandi vteri tempus semper sit æquale, vt rudissimi vbiq; diuinitissimi Aegyptij inueniantur. Possem autem obijcere multa quibus peculiariter ista dogmata peccant. Verum illa vna ratio breuitati studentibus satis est, quæ Ptolemæi quoque dogma reiecimus. Nam quæcumque secuti fuerimus methodum ex prædictis, semper eorum qui simul nati fuerint, regione tamen diuersa, faciemus eundem horoscopus, quum tamen omnibus mathematicis extra omnem controuersiam constet esse diuersum.

CAP. VI.

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LE-
gum ignota esse, nullamq; artem Astrologos tradidisse
qua possint inuestigare.

Iquet ex his, nunquam horam natalem præterquam casu notam ad liquidum esse: tum quod aberrer nullam posse per artem restitui, sed cum ea vera non fuerit, veritas prædictionis constare non potest. Nihil igitur verè dici potest à Genethliacis qui partilem horoscopum cardinem genituræ; compagem totius fati, fundamentum totius Apotelesmaticæ, vna voce testantur. Neque verò meliores fides in urbium & regnorum initijs, quorum notitia scrupulari longè difficilior quàm geniturarum. Quis enim hæc prodidit? quis obseruauit scriptorū historiarum? quarum fides & diligentia si reddiderit diem vrbis instauratæ, vel vrbis eonditæ, vtique magnanimis existimabitur. Romæ diem natalem coli mos fuit, sed non plus inde constat Astrologis quam in Imp. fuisse Lunam, hoc est, in Libra, cum condebarur. In epistographis Pauli Florentini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum instauratæ vrbis Florentiæ, alterum anno gratiæ octingentesimo primo; alterum octingentesimo secundo, vnde siderum constitutio penitus diuersa. Crediderim & multas variari vrbium constellationes, quæ vulgò feruntur, fistas ex Apotelesmaticis, quales veterum fingit Iulius Firmicus Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quam afferet genitura, Ipse quoque testatur.

Præterea magni quoque esse momenti volunt illud momentum quo noua factio præualere cepit in ciuitate, quo tyrannus urbem occupauit, quo seditio facta inter populares, quo civilis discordia nata, quo gens extra regnum inuasit, quo nouæ conditæ leges, noua decreta fuerunt promulgata. Quarum rerum horoscopus quis-

nam reddet non diuinator: cùm hæc tamen habere prius oporteat quàm diuinemus. Deniq; vt haberi momenta possint aliqua temporum istorum, certè non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quàm particularium geniturarum. Quare si putat istas indigere castigatione, nec aliter eis fidendum, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cùm nulla ratione docent emendare: nam quas memorauimus methodos genituris tantùm hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum pronuntiatio de sanis vrbium & regnorum, quando de momentis illis primordialibus voluit hæc dependere, quæ tamen aut ipsi penitus ignorant, aut non satis ex fide, satis aduquem tradita receperunt. Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem, non excidium vrbes, aut pestilentiam veteantur, cùm audacissimi nugatores editis passim libellis annuis ista minitantur.

CAP. VII.

INCERTVM ADHVC ESSE APVD ASTROLOGOS QVONIAM

modo domus diuidenda, quantum eorum virtus extendatur.

Et quibus signis vtendum.

Eliguum de principijs anni, magnarumq; coniunctionum, & defectionum dicere: nam momentum quo sunt obseruantes, inde vaticinantur fata rerum publicarum & vniuersalium. Erit igitur declarandum, huiusmodi tempora citra lapsum erroris ab illis deprehendi non posse: verùm hoc ex sequentibus elucescet, cùm incertos adhuc motus Planetarum, nec inaccessibili supputatione comprehensos ostendemus. Hactenus igitur quàm sit incerta cuiuslibet rei fatalis hora, dixerimus, si sunt horæ fatales rerum quas Astrologi maxime putauerunt: nam nullas esse fatales, & si quæ sunt, alias esse quàm putent, suprà demonstrabamus. Nunc illud palàm faciemus, etiam si tempora consuevantur auspicanda prædictionis, quæ tamen siderum positio, qui cœli status ad eam horam, scire eos non posse. Primum igitur opus thematis disponendi, præfinitis duodecim locis, quos appellant domos, vbi quantis Astrologi tenebris offendantur, quantum inuicem digladiantur, re penitus incomperta, nemo nescit qui libros mathematicorum attigerit alij sex circulis ista loca discriminant, quorum vnus per orientis punctum circumuolutus, & septimum facit cardinem & horoscopus, alius ipse meridianus ætheris summa infirmaq; delinuat, alij quatuor medijs locis intercepti per quatuor, pũcta notati dicuntur diuisionum atcus semidiurni & arcus seminocturni, in tres æquales portiones. Sed & omnes isti circuli mundi vertices permeant. Quam opinionem vulgoreceptam superius coarguebamus.

Abraham Auenezra docet in astrolabij compositione, tum alibi quoque, domos ita parti, vt sex circulos designemus, quorum vnus horizon, alius ipse meridianus, quib; quatuor statim cardines statuuntur. Alios quatuor duci iubet per notas sectionis horizonis & meridiani ac diuisionis partium æquatoris eadentium inter orientem & meridianum, & diuisionis, inquam, in tres æquas portiones. Hanc methodum valde præbat, authoris tamẽ nomine suppresso, Ioannes de Regiomonte sublimis ætate nostra doctissimusq; mathematicus: quanquam Campano tamen non satis fecit, qui nouit ipse quoq; partitionis istius attulit rationem, cætera similis Auenezræ, sed in eo plurimum diuersam, quod pro æquatore factitio quodam vitur circulo, quem nuncupauit circulum verticalem, vnde alius mensus alijq; locorum fines emergunt, scripsit Ioannes de Regiomonte copiosè cõfirmationem huius dogmatis, multis tùm mathematicis, tùm vererum Astrologorum autoritatibus. Alij & aliter partiuntur, & Ludouicus Heremita noster diligens exactissimusq; supputator, solitus est probare nullam ex methodis, quas memorauimus, Alchabitij dictis conuenire.

Quid quod eadem loca per zodiaci gradus, quos æquales vocant, multi censent diuidenda, vel hac tantum vtentes via (quod plerunq; fecisse Indos suprà quoq; monuimus) vel vtrinq; diuisionem pariter recipientes, tum eam quæ ex anaphoris variatur, ad æquatorem tamen quæ gradus signiferi tantummodo respicit. Quod Hispanus Abraham præceptor Auenezræ, & Henricus Valensis obseruant, non minus ex loco pronuntiantes in quo Planeta sit, facta per æquales gradus distributione, quàm vbi communi more diuisionibus annotatis. Præterea si constaret, vbi locorum principia

cupia finesq; statuēdi, superest alia dubitatio quæ rurſus omnia reuocat ad incertum quoniam non conueniunt loci virtutem & efficaciam intra ſpaciū claudi loci deſignati. Sed Ptolem. ſuprà illud ad antecedentes ſignorum partes quinque gradus exorditur, alij tribus tantum partibus illud extendunt. Aegyptiorum ſapientes initium loci, quam vulgò cuſpidem appellant, non initium, ſed medium eſſe, quaſique centrum virtutis volebant, quare quindecim ſupra gradus loci illius enim diſfundi, & totidem citrà.

Quas omnes opinionum varietates ſi paribus ferè omnes vel rationibus vel authoritatibus communitas, animaduertimus, vel hac duntaxat incertitudine totū pronuntiandi per aſtra rationem (ſi qua ſit illa) in ambiguo eſſe conſitebimur. Nam variatis locorum diuiſionibus, omnis variatur conſtellatio, quando quidē (quod ſuprà reprehendebamus) mutant ſtelle apud Astrologos pro loci mutatione, naturā, influxū, & proprietatem, & quod maximum eſt, illa loca pugnanti & contraria imprimis conditione decernunt, quæ ſunt ſitu coninncta & coheræntia. Nam primo loco & duodecimo qui deinceps ſe habent, quid magis poteſt eſſe diuerſum? quid ſexto & ſeptimo, rurſus quinto & ſexto? vnde decimo item & duodecimo? nono rurſus atq; octauo? atque ita de reliquis. Sæpius autem quem alius mathematicus ſexto loco Planetam collocabit, alius in quinto eſſe contendet, quod omnem prædictionem penitus variabit, & quem quidam in nono eſſe decernet, alius ad octauum dicit pertinere. Totā igitur illa locorum diſtributio, radix & fundamentum omnis Apotelesmaticæ remanet in incerto. Sequitur eam cura ſignorū, quibūſnam, ſcilicet vti debeamus? vbi perplexa nec explicabilis quaſtio de mobilibus ſignorum & immobilibus, deq; ſphæra octaua, noua & decima: de quare non eſt nobis hoc loco dicendum, quoniam ſuprà abundè eſt pertractata. Iudeus Abraham duplex thema fieri præcipit, vt qui controuerſiam dijudicari poſſe non crederet. Erit autem incertum ex hac dubitatione, quænam ſigna planetis debeantur, & ex ea quam antè tractauimus, quænam loca: ſed omnis hinc pendet Astrologica pronuntiatio: omnis igitur dubia, incerta, inexplorata.

C A P. VIII.

LOCA PLANETARVM VERÈ ASSEQUI

eſſe laborioſiſſimum deq; inſtrumentorum fallacia.

Locis diuiſis ſignisq; diſtributis, ſuperest labor epochas ſtatuendi ſyderum & ſtellarum, hoc eſt, quibus gradibus & minutijſ tam non errantes quàm errantes ſtelle reperiantur indicandi. Quod officium rudes & imperiti facillimè putant poſſe ſe præſtare, doctiſſimi hæſitant & diſſidunt, quibus, ſcilicet notum, quanta ſit difficultas aſſequendi verè loca Planetarum, quod impoſſibile nedum laborioſum multis iudicatur. Andreas Summarius grauis mathematicus ſuum ita librum exorditur: Motus ſtellarum an ſciri poſſint neſcio, nondum eſſe ſciturum, certiſſimè teneo: Aſſert rationem ſententiæ ſuæ talem. Quoniam qui metiuntur ſyderum motus, neceſſariò priùs locum ſyderis definiunt, in quo illum inſtrumentū ope conſpiciant, & loco ſtellæ comperto, quaſi ſuppoſitione vtuntur, ad ipſam ſuper eius curſu ſupputationem dirigendam, quod ſi locus verè deprehēditur, vera moris futura ſupputatio: nam mathematica ratione nituntur, quæ minimè fallitur, verūſi loci deprehenſio fidelis vſquequaq; non eſt, organo ſimpliciter vtiq; deficiente. Neq; enim poteſt qualisſcunque vaſtitas inſtrumenti mechanici ſatis eſſe diuiſionibus actū ſenſuq; perceptibilibus, quæ ſunt errori vitando neceſſariæ, ſi diſtantiæ ſtellæ cuiuſlibet ab obſeruatiſ loco, tum proportionis illius qua ambitus vniuerſi, inſtrumentū ambitum excedit, ratio habeatur. Quare cūm habitudinem partium inſtrumentū corporis perexigui, ad totius partes tanquàm ad res immenſas nequeat ſenſus aſſequi, locus ſideris obſeruari ſine fraude non poterit.

Verūm fortè latebit error, ſed etatis ſuccellu fiet euidentior, ſidere ſemp à vero loco ſingulis reſtitutionib. magis recedente. Confirmat hoc Ptolemæus qui hanc ob cauſam de fallacia inſtrumentorū, iubet ducetefimo quoquo anno aſtronomicos numeros inſtaurari, qđ eo tēpotis tractu veteris obſeruatiſ culpa retegatur, quare notis obſer-

observationibus castiganda, quæ nec ipsæ futuræ sint inculparæ, sed etiam tamen errorem qui tunc sensu deprehendatur, quæ cum turfus exactis multis euolutionibus aberrabunt insigniter, noua, quàm maximè fieri potest, rursus castigatione rediguntur ad veritatem. Sic tabulæ Ptolemæi principis Astrologorum multis retrò annis habitæ sunt inutiles. Enim studia recentiorum observationes idèidem corrigunt, quoniâ ut prædiximus, nulla tam solers, tam subtilis instrumenti cuiuscunque fabricatio, nulla item tam vasta inagnitudo, quæ locum sideris inculcata fide renunciet.

Refert Abraham Iudæus in libro super opere tabularum de duob. astrolabijs summa ratione confectis, tùm magnitudinis tantę, ut vtriusque diameter nonem palmis extenderetur, & cum duo fratres Bersechir instrumentorum compositores simul, ingrediente Sole in Arietem, Solis altitudinem obseruarent, non idem vtrunque retulit instrumentum, sed duobus minutijs inuicem variarunt. Henricus Barenfis Machiliuensis in hac arte præcipuus, ut in omni mathematica, scripsit enim super astrolabij compositione nobilem tractatum, putat vel impossibile, vel, ut inquit, proximum impossibili, fieri instrumentum, nullo modo fallax: & cum esset Parisijs, refert se vidisse, duobus arte mira dispositis maximis quadrantibus, altitudinem Solis maximam in meridie scilicet æstivalis solstitij obseruaram, & altero quidem instrumento, partibus deprehensam quatuor & sexaginta, minutijs verò duabus & quadraginta. Altero totidem partibus sed minutijs nullis, quare fuit error in alterutro minutiarum duarum & quadraginta.

Vide quàm falli poterunt etiam qui nascentis horoscopus colligunt instrumento, quod admonitos quoque nos ab Auenrodam suprâ sumus testati. Barësis item, quem mox citauimus, in naturalium rerum speculo multis millibus versu probat nec Ptolemæum, nec leber, nec Albategniũ, quantitatem diameterum Solis & Lunę certius indagare quàm per defectus: nam fidem instrumentorum super ea te fore suspectam. Mitto quàm multis modis in magna compositione docet Ptol. & Alliacen. libro septimo de visu, falli oculos posse super stellarum locis obseruandis. Nam ut ær serenus & innubilis habeatur, quid prohibet ventum stare qui non sentiat? At scribit philosophus Aristotel. Euro flante videri sydera maiora. Leo Hebræus vir insignis & celeberrimus mathematicus quasi veteribus patum fidens, excogitauit nouum instrumentum, cuius vidimus canones mathematica subtilitate præcellentes, verum tamen eo duas non erraticas bis eodem anno cum obseruasset, discrepasse ptioem ab altera obseruationem duobus gradibus dicit, quod in æris statum putat referendum.

C A P. IX.

VARIÆ SENTENTIÆ DE PLANETARVM motibus, anni inæqualitate, & maxima Solis declinatione.

HInc nata est forsitan inter auctores tantarum diuersitas opinionum de motibus syderum, quoniam si loca non fallentibus instrumentis vera deprehendissent in metiendis, ut dicebamus, mora restitutionis, non aberrassent, nec dissonassent inuicem. Ptolemæus in magna compositione motum Solis vocat manifestissimum omnium, quoque cæteros veluti notiore metri debeamus, hic verò quàm parum certè sit exploratus, nihil certius nobis ostenderit, quàm quæ pugnantissimè super eo à principibus Astronomiæ sint scriptæ traditiones. Antiquiores Hypparcho Solis restitutionem qua conficitur annus, trecentis sexaginta quinque diebus constare voluerunt plus quarta parte vnius diei. Alij tantum quartam partem superaddiderunt. Hypparchus ab Alexandri morte anno centesimo septuagesimo octauo scribens ex suis & Chaldæorum obseruationibus minus quarta parte diei adiiciendum supputauit: verum quantum illud esset quod deficeret, ad liquidum non exegit. Posterior eo Ptolemæus annis ducentis octuagintaquinque trecentissimam esse illam dici partem diffiniuit. Albategnius post Ptolemæum annis 743. obseruans coelestia, motum Solis inuenit velociorem, quia deficere à quarta illa parte per centesimam & sextam diei partem. Thebit annum constare dixit 365. diebus horis sex minut. 9. grad. 12. Tum illa magna diuersitas, quod alij putant annos omnes

inæquales, ut Ptolemæus, Alphonſus: alij inæquales, ut Azerchel Bar, Isaac Iſraë-
lita, quos ſequuntur & alij ex iunioribus: quare citius interdum, interdum ſerius redi-
re Solem ad locum unde digreſſus eſt, cauſam inæqualitatis eſſe, quod ſphæra vltima
non ab occaſu ſemper ad ortum, ut putant Ptolemæus & multi, ſed ab oriente inter-
dum feratur ad occaſum.

Quare illius motu cum ad eandem ad quam Sol refleſcitur partem, Solis motum
ſecti velociorem, cum ad contrariam tardio- rem, hinc diuerſis temporibus annu nunc
pro ductiorem, nunc breuiorem obſeruatum. Et quem citauimus Iſaac eo libro cui ti-
tulus Iſodolam, quaſi dixeris, ſæculi fundamētum tempore ſuo (ſcripſit autem anno
gratiæ 1310. qui erat annus mūdi Hebræis 5700.) putauit anitos ad ſummum bre-
ues, ita ut breuiari magis non poſſent, ſed iam tēpus apparere, ut ſphæra octauæ mo-
tu paulatim produci inciperent. Inter illum autem qui poſſet eſſe longiſſimus & eum
contra qui breuiſſimus, mediam moram eſſe dierum 365, & horarum quinque, tum di-
uiſa hora in partes mille octuaginta partium habere nongentas nonaginta ſex, tum
minutiarum 48. quarum quilibet ſit 76. pars vnus ex illis mille & octuaginta parti-
bus: Quam ſcrupularem ſupputationem memini etiam me legiſſe apud vetuſtiſſimū
Hebræorum ſcriptorem Rabi Adabaraba Adam Abrahæ filium.

Denique quā ſit Solis motus in ambiguo, Solis defectus oſtendunt, qui præcedūt
tempus in tabulis annotatum plus dimidia parte horæ, quod & Andreas Summarius
tradit, & euidentia ſenſus quotidie declaratur. Henricus quoque Machliuienſis in li-
bro quem inſcripſit ſpeculum rerū naturalium, aſſerit in defectibus deprehendendis
ſeu locum ſeu horam, ſiue quantitatem inſpicias erraturū, qui números motuum
tam Ptolemæi quā Albategnij fuerit ſecutus. Paulus Florentinus inſignis mathema-
ticus cum obſeruafſet ingreſſum Solis in Arietem diligentiffimis annotationibus, in-
uenit eum tempore in tabulis definito tertiæ parte horæ velociorem. Tradit & Allia-
cenſis in Elucidario cum anno Domini 1364. Solis ingreſſus in æquinoctium ver-
num Pariſijs obſeruaretur, deprehenſum Alphonſi tabulas excidere à veritate: Quod
ſi in tanta luce cæcutiunt, hoc eſt, in motu Solis omnium maniſeſtiſſimo, ubi ſi quid
erretur, errare quoque, in reliquis ſit neceſſe: quid de mora erit Mercurij, qui ſe nūquam
mortalium ſerè oculis oſtendit, quem Soligenes præceptor Alexandri ex Aphrodi-
ſiade, non plus duabus & viginti partib. poſſe à ſole diſtare tradit: Theon, Paulus, He-
liodorus, Porphyrius, trib. & viginti, Ptolemæus etiam octo atque viginti, de cuius Pla-
netæ motu inſignis quidam mathematicus fatebatur nihil à ſe compertū. Porro Mar-
tem partes ſerè vna minutijque triginta tardio- rem eſſe quā putarent, quod ipſe de-
prehendiſſet, in qua re tamen ſtudijs poſteriorum eſſet exactius inuigilandum.

Idem maximam Solis declinationem ab æquatore prodiit à ſe obſeruata partibus
tribus & viginti, minutij 30. quantum Ptolemæus iſdem partibus, ſed minutij
vna & quinquaginta. Albategnius 36. & 30. Archazel plus tertio & vigeſimo protule-
runt. Denique Abraham Auenezra ſummus mathematicus in ſexto de reuolutionibus
affirmat, inueniri partem non poſſe quæ ſit in horoſcopo, cum partem Arietis primam
Sol ingreditur, quare ſcilicet tempus quo peruenit ad Arietem, nec certa ut ait motus
ſupputatione, nec aliquo genere inſtrumenti ad liquidū deprehendatur, quod Auen-
roadan etiam exponens Ptolemæum aperte conſiteretur. Idem ſæpè citatus Auenezra,
quicquid exquiſita ratione foret ſupputaturus, tria canonum genera, ut ſcribit, adhi-
bebat, Ptolemæi, Perſarum & Indorum, quod variarent inuicem omnes & ad loca di-
uerſa Planetas determinarent. Plutarchus Ptolemæo poſterior, & Emilio Romano
mathematico ſummo ſub Traiano contemporaneus, in problematis rerum Roma-
narum hoc quoque, inquit, tempore, quo ad ſummam Astrologiæ peruentum eſt, inæ-

qualitas tamen temporum, mathematicorum peritiam vicit, & eorum
numeros ac ſupputationes ſæpiſſimè fallit
ac fugit.

VNICI GRADVS ERROREM, IMO ET SOLIVS MINVTIAE MYL-
tos interdum errores parere, nec per resolutiones vel annorum vel ge-
mituratum, aut per magnas coniunctiones Astrologum
posse indicare.

X hac autem coelestium motuum incertitudine quis non totam labef-
 ctari videt diuinatricem Astrologicam? quam, si labatur vno gradu, ca-
 dere tota veritate sit necessarium: siet enim mutata signi parte, qua fides
 reperitur, & fines sæpè permutari, quibus parem vim domibus, alijs ma-
 iorem, maximam omnes conficitur, & interdum exaltationes, quas de-
 terminatis partib. perscripserunt, certè monometriq; semper variabunt, & nonnunquã
 confinia decanorum, & si planeta postremas signi teneat partes, fieri potest vt error-
 nius partis à signo transferat ad signum, & quæ foret in Tauro, Luna fiat in Geminis,
 cùm sit felix in Tauro, in Geminis infortunata: Tamen à mascula parte mutabitur ad
 foemineam, à lucida ad opacam, ab opaca ad tenebrosam, à puteo ad altitudinem, à
 plenis partib. ad inanes, à morbosis ad felicissimas. Postremo cū sit graduum omnib.
 apud Astrologos differens inuicem proprietas, imò etiam minutiarum, quasi discre-
 tas proprietas in myriogenesi tradidit Aesculapius, quomodo variato loco plane-
 tæ gradu vel minutijs multum ab errore non mutabit virtus sideris & influxus! & quæ-
 admodum error gradus interdum variat signum, ita minutie error interdum variat
 gradum, sed & locis quandoq; fallit ob gradus vnus lapsus, vt qui fortè sit in occide-
 te sub terra collocetur, & qui pertinet ad horoscopus in 12. locis tenebris intruda-
 tur in dodecatemorijs error vnus gradus 12. faciet gradib. aberrare, nec si fides e-
 pocha perpetrà habeatur, sortiū vlla, quæ vocant, pars rectè statuetur. Adde fallaciam
 in radiationib. ex vnus tantum partis varietate, cùm aliud si partilis sit radiatio, faciat a-
 liud applicas, aliud verò defluens. Adde peccatū omnium grauissimum dirigendis, vt
 debet, radijs planetarū, si parte vna labatur Astrologus, vnde anni vnus error euenit.

Sed hæc summa atq; maxima propeq; flagitia in ista professione, quæ tamen si cõ-
 pares alijs erratis, parua videbuntur, quæ tum eos incurere sit necesse, cùm horas ini-
 tiales ex motibus capiunt Planetarum, quod superiùs dicturi distulimus in hunc lo-
 cum. Sit igitur anni principium ad ingressum Solis in primas Arietis minutias statu-
 endum, porro, si, quemadmodum vidimus, hora dimidia plus ibi falluntur, constella-
 tio penitus erit diuersa, tanta scilicet eueniet variatio. Nec minus idem eueniet, si non
 ab ingressu Solis in Arietem, quàm à plenilunio siue interlunio antecedenti annum
 auspicentur. Nec video cur Auenezra pariter & Auenrodan illic quidem errorum vi-
 tari posse non putent, hic verò putent, cùm deprehendi coitus hora ad liquidum ne-
 queat, nisi morus sideris vtriusque rectè teneatur, quod Auenezra Macliuensis etiam
 obiectat, pariter annas geniturarum reuolutiones, cùm à reditu Solis ad locum e-
 undem ordinatur, quomodo perperam non definient, inexplorato tempore, restitu-
 tionis? Ascendentia quoq; magnarum coniunctionum quàm rectè statuunt, non era-
 tæ comprehensis motibus Iouis & Saturni? à quorum perfecta cognitione tantum
 putat abesse nos Abraham, vt magnum esse pronunciet si vel diem sciamus qua de-
 beant simul inueniri: cuius sententiæ Saxonienfis accedit, qui propterea factum dicit
 vt ascendens magnæ coniunctionis non illud habeatur, quod hora magnæ coniu-
 ctionis ascendit: sed quod anni vertentis initio quo illa contigit, ascendebat. Sic erro-
 rem errore tueretur.

Verùm coniunctionis ascendens non definit esse quod est, propterea quod à no-
 bis ignoratur, quare potius erat dicendum, sciri à nobis non posse quid coniunctio
 sit factura, quia sciri nequit horoscopus, quàm quia verus ignoratur aliū fingere mi-
 nimè verum, quid enim coniunctioni cum horoscopo anni tor forte mensibus ante-
 gressio? aut quæ ratio vt ascendens deficientium luminarium obseruemus, cõiunctio-
 nis non obseruemus? Deniq; vt vim concedatur habere in coniunctione ascendens
 anni, tamen non negabit, aut paris, aut maioris esse momenti proprium ascendens,
 quo diuersa cùm oriatur penitus constellatio, quæ ignorat, necesse sit eos in prædic-
 tis coniunctionis effectibus vacillare. Mitto quod ascendens anni, auctore eodem

Auenezra,

Auenezra pariter est incertum. Ex quibus omnibus patet error pudendus Abōsaris, qui lib. 1. maioris introductorij dixit, non referre si gradu vno erret Astrologus: in quo verbo se planē nescire quam defendebat Astrologiam, ostendit, vt non iam illud verum quod dicitur accusari eam à multis ob ignorantiam, cum potius non damnetur, nisi penitus inspecta, non colatur, non ametur, nisi procul & de limine salutata.

CAP. XI.

DISSIDENTES SENTENTIAE DE MOTIBVS

*ostendi orbis distantia capitis Arietis octaua, à capite
Arietis nona, & auge Solis.*

Vid quod hactenus tantum de planetarum motu dicebamus qui forsitan magis explorati, sed hærentium siderum motum quis fideliter reddet? quibus esse vim magnam, imò præcipuam & admirabilem conficitur omnis Astrologia, quis inquam rectè collocabit in themate stellas fixas? aut quis denegabit errorē vnius gradus omnino non habere momentum? quando tantum vnus est gradus in quo creduntur efficaces, hoc est, vel cardinum vel luminarium. Sed habemus, inquires, omnes in astrolabijs, in numerorum tabulis passim vulgoq; descripsis. Hoc scilicet est quod admonebam, cum super his ceptimus disputare: facillima hæc videri Astrologis triualibus, quorum doctrina de paucis omnino schedulis, verum doctorib; & peritis inextricabilia, qui cum literas paulò remotiores adierint, peruidet æquali auctoritate magistros super his tantum dissentire, quantum distat oriens ab occidente. Aegyptij, Chaldæi veteresq; omnis deniq; sententia, stellas erraticas vno tantum moueri motu putant, quem vocamus diurnum, Hypparchus alium introduxit, quæ raperentur sicut errantes ab occidente in orientem.

Sit hæc igitur prima controuersia, moueantur proprio motu nec ne. Recentiores controuersiam nullam dicent, quoniam non sit mirum à iunioribus obseruari, quod veteres nondum poterant deprehendisse. Verum sunt etiam ex iunioribus qui sententiam veterum teneant, quique non dubitent falli qui contrā existimauerunt. Proclus posterior longè Ptolemæo peritissimus fuit omnis mathematicæ, quod eius cum Astrologicæ suppositiones, tum de sphaera tractatus & de Astrolabij compositione, commentaria super Euclidem, quæq; alia scripsit multa, facillè declarant. Is in cōmentarijs super Thymæum, quod & alibi facit, Hypparchum Ptolemæumq; retaxat, qui putauerint stellas non erraticas circa polos signiferi volui ad orientem, post centesimum quemq; annum vna parte peracta, sed potius accedendum Aegyptijs & Chaldæis, qui diuturnis obseruationibus nihil huiusmodi pro dederunt, præsertim ita sensibus attestantibus antiquæ traditioni, vt non possit accedere Ptol. qui non sit exocularus. Nam si mouentur, inquit, super polos zodiaci, quomodo putant Hyp. & Ptol. necessarium fuerit in his locis non parum vergi Vrsam sub occasum, quæ tamen ab Homeri vsq; temporibus in occidenta dicta sit, & Canopum oporteat amplius non videri, cum faciat ea stella degentibus in tertio climate breuē periodum supra finitorem, his autem qui Rhodum incolunt radat orientem, vt scribit Posidonius. Cum igitur archos eadem nunc appareret in occidenta, quæ tot retrò seculis semper apparebat, & Canopus eandem seruauerit positionem, deprehensi falsum sensus euidentia, quem recentiores hærentium stellarum motum introduxerunt.

Qui si forsitan obijciant supputationes motuum planetarū colligi rectè testimonio sensus ab his, qui in numeris digerendis, & in canonis expositione fixarum motum assunt, dupliciter ait, dilui obiectionem: Primum quod hi quodq; qui fixarum motum illum omittunt in supputandis motibus planetarum, consona debent apparentibus & de siderum reuolutionibus canones statuentes, quanquàm non errantes immobiles faciunt, ad verissimæ tamen rationis exeunt competentiam: deinde quod notum est ex falsis supputationibus colligi verum, quare sensui respondere quod colligitur, fidem non facere veritatis in suppositionibus. Hæc doctissimus ille philosophus & mathematicus Abraham Auenezra, cum sæpè meminerit vtriusq; sententiæ, quam altera mobiles non erraticas, altera facit immobiles, quæ in dis ascribit, nunquàm præiudicat, sed in medio rem reliquit, vt in lib. de genituris duplex fieri thema

Q precipiat,

præcipiat, alterum quasi mouerentur, alterum quasi non mouerentur. Et quæquam super his ego nihil definitio præter hoc vnum, nihil posse certum definiti, verissimum tamen illud, opinioni veterum hoc fauere, quod assertores dogmatis oppositi nihil inter se conueniunt.

Nam Ptolemæus quidem post Hypparchū ab occidente moneri versus orientem semper putat. Arzachel Maurus cū processerint certum spacium regredi ab oriente versus occidentem, quod Isaac sequitur Israhelita verissimis dicens experientijs obseruatum. Thebit Benchorath istum motum expungit, alio cogitato, qui versus austrum vergat & aquilonē, recentiores inuentū Thebit probantes, admittunt etiā opinionē Ptolemæi triplici sphaeram octauam motu discerpentes. Tum qui sentiunt cū Ptolemæo progredi illas ad orientem, neq; cursum mutare digladiantur, tamē de velocitate cursus, id falsum putantes quod tradiderat centum annis expleri partem vñ. Nam Anenezra, Moses Aegyptius, post annos 70. pertransiri partis vnius spacia tradunt: Albategnius post annos sex & sexaginta, vt ferē sexqualtera proportionē fecit eas velociore quā Ptolemæus, Paulus Florentinus eas ocibus volui quā dixit etiam Albategnius asseuerabat. Has opiniones quis diiudicabit? Deprehendimus, inquit, iuniores, fidelibus instrumentis earū loca, quare falli nō possumus. Quidam igitur illos veteres fessellit, quibus instrumenta non defuerunt, nec minor artis peritiā quā vobis? vulgatum hac tempestate, mobilem Arietē ab immobili viginti quinq; partibus distare. Sed Auenezra lib. quodam, cui titulus, Rerum Astrologicarum, octo partium tradit, cū scriberet, fuisse distantiam: scripsit enim anno salutis humanæ, millesimo centesimo quinquagesimo tercio. Quare nostra ferē tempora trecentis & 40. plus minus annis antecessit. Proinde si morum quem tradit Albategnius qui cæteris ocior, imitemur, non plus annis qui ab Anenezra ad nos abire alstra gradibus quinq; processissent, quare foret hodie distantia non (vt aiunt) graduum 3. sed tredecim. An falleretur igitur Anenezra? cui ratio tūm organum suppetebat.

Moses Aegyptius in eo libro cui titulus Mismeihora, quasi dixeris Græcè *Ἀπὸ τοῦ Ὠρίωνος*, Latine, secundam legem, inter initia primæ partis ait: tempora cataclysmi concordasse mobilem Arietem cum immobili. Tum postea semper motam sphaeram octauam versus orientem septuagesimo quoque anno, gradu vno. Cū igitur inundauerint terras aquæ anno mundi millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto: nunc agatur ab orbe condito, vt verior docet supputatio (neque enim refert hic ad liquidum tem exigere) annorum quinque millia adiectis ferē trecentis, eruat à diluuiō, ad nos anni ferē tria millia supra sexcentos aut circiter. Quare mora erit octaua sphaera tot annis gradibus plus minus duobus & quinquaginta, quibus distaret mobilis Arias ab immobili. Isaac Israhelita scribit concurrisse simul vtraque signa anno qui fuit nobis à Christo nato quingentesimus & sexagesimus. Petrus Alliacensis in elucidatio tradit, id euenisse anno Christi ducentesimo & sexagesimo, quæ supputatio per annos trecentos à priori supputatione discordat. Angelus Mantuanus & plerique recentiores, idem fuisse contendunt anno gratiæ quinto decimo paucis mensibus superadditis. Idem refert Isarith, quendam iuniorem, cū supputasset loca Solis & Lune ad octauam sphaeram, deprehendisse nouilunium mensis Martij exactis à mundo annorum quinq; millibus ducentis viginti quatuor propē decimam quartam partem Piscium. Se verò Angelum nouilunium id supputantem ad immobilia signa, siquidem tabulis Emanuelis vtebatur, quas inscripsit Baal Cuaphim, deprehendere illud in vigesimo octauo gradu Piscium, si Alphonsi tabulas sequebatur in vigesima septima parte, minutijs quæ quatuordecim. Vnde colligeretur distasse mobilia signa ab immobilibus gradibus tredecim vel quatuordecim. Scripsit autem iste paucis annis ante nostram ætatem, quare sibi mirabile ait esse, quod Oxonienses tabulæ tradant sitam inter Arietis cornua stellam quæ scilicet Arietis mobilis est principium, semotam ab immobili Ariete anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo gradibus viginti quatuor & minutijs quinquaginta septem. Per quæ tempora inuenio annis supra ferē quadraginta, tum Isaac illum, tum Rogerium Baconem floruisse, quorum vterq; non plus gradibus decem ætate sua putauit immobilem Arietem à mobili variasse: nam vterq; secutus est Azerchelem, qui maximam inter eos distantia quæ posset euenire tot partium existimauit, scilicet decem, ad quarum finem peruenit sua tedipitare

tempestate prodidit Isaac. Quare tempus asserere & proximare rursus inciperent re-
trouersus occidentem motu reuoluto.

Sicigitur colligamus, aut non fallunt organa Mathematica, aut fallunt: si non fallunt,
quomodo Isaac & Rogerius stellas obseruantes mobilis Arietis, non plus partibus
decem ab æquinoctio summas iudicauerunt? quæ tamē si tabularum Ozoniensium,
si recentiorum vera sententia plus tribus & viginti partibus istinc mouebantur, vt pa-
teat error graduum tredecim: Si fallunt, vnde nostri cognoscunt se non falli, principi-
bus in hac arte viris tanta opinionum varietate dissidentibus? inter quas vniue si
quis putat se posse diiudicare bruto magis iudicio, quàm vt de cœlestibus iudicet. De
locisigitur non erraticarum qui sententiam proferat casu fortè non errabit, assequi
hoc ratione minimè poterit. Sed nec illud prætereundum quod Proclus & Ptole-
mæus negat apogeon & epigeon Solis moueri. Est autem quod appellant barbarè,
augen & oppositum augis, recentiores volūt, quos retaxat Hebræus Leo, veram sen-
tentiam Ptolemæi defendens. Mitto super æquatione dictum quàm nesciant quàm
digladiantur, vnde horoscopi colligendi maxima incertitudo.

CAP. XII.

DE DIRECTIONIBVS QUAM MULTI-
plices Astrologorum sententia.

Is omnibus superest opus inextricabile super radios cōponendos, & quas
apheses vocat Ptolemæus atque peripachos, vulgò directiones exacte di-
numetandas. Nam mutuis vtrobiq; vulneribus confodiant se mathe-
matici, nec niti æqualem ita aduersus authoritatem, vel arbitrari rem quā-
quam, vel tot æratum experientia potuit. Recentiorum opinio est, exactissimam ra-
diationem ex anaphoris rectis, obliquis, mixtis, pro locorum varietate componi, ve-
rum illud eueniet, vt si quis edatur in regione, cui supra finitorē vertex exalretur gra-
dibus 48. & pars prima Capricorni sit in horoscopo, trigona radiatio sit futura in par-
tibus Caneri, quem tamen ex diametro scimus opponi Capricorno. Henricus Ba-
tensis obseruat eam configurationem planetarum ratione locorum, vt trigonus sit
horoscopo qui locum quintum teneat, nulla interim habita signi ratione, atque ita
de reliquis. Albategnius per zodiaci gradus numerat interualla, quos æquales vocant
nisi sidus ad latus altrinsecus declinauerit, quanquam parū ob id numerus variatur.
Neque enim plus triginta minutis, etiam si decem partibus declinauerit. Hanc se-
cutus est methodo Ioannes de Regiomonte, quam tradidit & Abraham princeps,
præceptor Auenezæ. Quod si dicas experimentis esse deprehensum per anaphoras
schemata componenda esse, resistit Auenezæ, diu multis obseruationibus infinitis
dicit annotatum per æquales gradus esse constituenda, sunt qui rectas anaphoras
semper vsurpent, quod obijci falsò Ptolemæo supra declarauimus: Adde quòd lati-
tudinem non obseruat Ptolemæus præterquam in Planetis copulatis: Abenragel au-
tem in omni radiatione præterquam in diametro, Aboasâr & in diametro quod illi
calumniantur.

Mitto quàm dissident, quoniam vsq; radiationis vis extendatur, sunt qui gradi-
bus tribus, sunt qui potius quinq; sunt in Luna qui ad 12. vsq; partes, sunt etiam qui
ad tredecim, vt Porphyr. ait. Pat quæstio mathematicis inexplicabilis q; dissensio su-
per directionibus (vt cum eis eorum more loquamur) Nam Aegyptij quidem ana-
phoris regionis semper utebantur. Dorotheus in dirigenda prima parte rectis sem-
per assentionibus, quod experientia respondere sæpissimè Abraham testatur. Pto-
lem. & ferè posteriores in oriente posito sidere & occidente per regionis ascensio-
nes, positis quarto loco vel decimo per æquatoris, medijs locis verò per admixtas. I-
dem sentit Almeon cap. septimo tractatus quarti de directionibus. Aboasâr per zo-
diacel dirigit gradus, sic enim octaua differentia secundi tractatus libri de magnis con-
iunctionibus dirigit Lunam ad locum conjunctionis siderum infortunantium. Idem
sentit Auenezæ libro cui titulus Initium sapientia, confirmans autoritate etiam Al-
bategnij. Sunt qui putant vtroque modo tam radios extendendos quàm sidera diri-
genda, scilicet per signiferi gradus & anaphorarum proportionem, quod videtur

Ioannes Hispalensis in sagogis suis voluisse. Nam secunda parte sui quadripartiti capite super prima domo idem est executus.

Alij extendunt quidem radios per zodiaci gradus, dirigunt autem per ascensiones quod Messalz nec non Ptolemæo videtur Auenroadan ascriptisse. Contrà Abraham Iudæus eandem affert rationem operis vtriusque, quare schemata componantur per æquales gradus, per eosq; dirigendum sit. Mirram quam discordant ad quam partem Planeta sit ducendus, vbi quid ab alijs Ptolemæus dissentiat, in apotelesmatis est videre, tum nonnihil Auenroadan explicare: Sed nec illud hoc loco pertractamus, quanta sit difficultas his qui putant ascensionibus mixtis vtendum in dogmatis executione. Nam Ptolemæum id parùm rectè vel sufficienter præcepisse doctissimi indicant. Paulus Alemanus insignis mathematicus, qui nunc apud Guidonem Urbini ducem principem literatissimum viuit, scripsit aliquando, se nunquam vidisse qui sidus ad locum triangulum rectè dirigeret, quin etiam (quod superius erat dicendum) negat in latitudinibus planetarum fideles esse tabulas quæ feruntur. Ex quibus omnibus in capefcendis horis initialibus, siue geniturarum, siue vrbium, siue constellationum, tum in themate disponendo, siue cardines statuuntur, siue loca præfiniuntur, seu signa diuidantur, seu sedes sideribus, vel hærentibus, vel errantibus tribuantur, seu schemate componantur, siue aphefes numerentur, quanta pater erroribus ianua, quum adhuc veritas super his & mathematica certitudo in Heracliti antro lateat inexplorata.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULÆ
aduersus Astrologos libri IX.

Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ

DISPUTATIONVM IN ASTROLOGIAM,

LIBER X

CAP. I

EPILOGVS EORVM QVÆ HACTENVS COM-
pila, & quid in sequentibus agendum
sit librum.

MVLTIS iam gradibus Astrologicam rem desecimus, dum nec cœlo pendere fata inferiorum omnium declaratum est, nec significari, nec si dependant, aliter potius quàm pro naturæ cognitione, quotum vtrunq; confirmabatur ex perpetua & stabili conditione cœlestium, quæ sui par semper, suisq; similibus non mutatur, vt fingunt instar Chameleontis, vi locorum vel distantiarum. Deinde quia quid cœlum faceret vel indicaret, id intelligi à nobis posse negabamus, tum quia ne horas illas fatales quænam essent, nec in choro cœlesti penes quos fati decernendi potestas collocata cognoscere nostræ sit imbecillitatis. Certè quæcunq; super his illi tradiderunt, exorbitant penitus à ratione: rerum enim fecerunt primordia quæ non sunt primordia, veris omisiss, & cœlestium potentissima vel nescientes, vel negligentes, vtuntur in prædicendo commentitijs causis & fabulosis, quibus vt nulla veritas inheret, ita nulla potestas aliquid efficiendi. Post hæc rertio declarabatur, si nihil in istis quas dicebamus, offenderint, non modò nō contigisse speratum, sed potiùs aperiri quàm sit impermeabile, nec humano vestigio pertransibile, quod est illis conficiendum, vt scilicet initiales horas indagent, & cœlestium quas sinxerunt causarum starum ac positionem omnem momenti singulis assequantur, quorum neutrum sciri posse, libro proximo disputabamus: sed hæc etiam præstiterint, tantùm abest vt suum munus impleuerint, vt necdum suum officium sint aggressi. Nam labor ille proprius Astrologi, themate iam constituto (quod opus est mathematici) quid explorata constellatio faciar-

ciat indagare, inter omnia est difficillimus: hæc si darentur ratione constare, scientia foret Astrologia, si experimentis, ars, si nec ratione nec experimentis, nec ars utiq; nec scientia, sed temeritas, inconstabile præstigium, circulatorum figmentum fabulosissimum. Primum igitur rationis auctoritatem, tum fidem experimenti Astrologis eripimus.

CAP. II.

RATIONES ASTROLOGORVM INANES

esse & ridiculas.

Generalia quædam de sideribus Aristoteles, Plato, ceteri philosophi, nixi rationibus tradiderunt, substantiam sempiternam, motum circularem, reliqua; id genus, verum proprias siderum proprietates nusquam prodiderunt, nihil super eis, quæ physica dici posset, indicante ratione, alioquin rerum corruptibilium quas tractamus, quas proximè sentimus, quas inimicus noscimus, dotes peculiare ab cunctibus tantummodo effectisq; cognoscimus: quas autem Astrologi rationes confinxerunt, sua dogmata probaturi, tantum abfunt à ratione, ut nihil possit irrationabilius cogitari, neq; enim solū non demonstrantes aut rhetorum etiam enthymematis inferiores, sed falsæ, futiles, pugnantes, vitiosæ, ridiculæ, quod excutientes ordine singulas, palam faciamus.

CAP. III.

DVPLEX PRINCIPIVM. QVO ASTROLOGI DECERNUNT

quædam sit fortior, falsum esse, utq; sit verum, non tamen ex eo id colligi quod volunt.

Xordiemur à rationibus quibus locorum probant proprietates, quorum tamen & nullas proprietates, & interualla sciri non posse, supra declarauimus. Primum autem agemus de quantitate virtutis locorum. Secundò de qualitate, declarantes illorum ubiq; principia quibus nituntur esse falsa: neq; tamen colligi ex illis si sint vera, quod volunt. Est autem duplex quasi proloquium, quo definiunt quis quo loco sit fortior, quo debilior. Vnum est, loca illa præualere quæ nestantur horoscopo radiationis affinitate sitæ trigonæ scilicet, siue quadrangulæ, siue sexangulæ. Contrà pigra, deiecta quæ non coniungantur. Alterum, cardines quos vocant angulos primæ potestatis esse, secundò, loca cardinibus succedentia, ætidi, quæ declinant ab eis, Græcè dicuntur apoclimata, barbari cadentia dicunt. Primum igitur ista principia falsa, aut si concedantur, quæ tamen intelligunt ex his, tum inter se, tum principiis istis pleraq; repugnant. Principiorum falsitas ita demonstratur: Efficacia locorum non potest aliò referri, quàm ad habitudinē loci supra finitorem, ut in eo sita putetur stella quælibet efficacior, in quo posita supra nos fortius operatur. Hæc philosophus statim dabit naturali ratione persuasus, hoc dare cogitur & Astrologus, quoniam virtus ista locorum vel à natura petitur ipsius spaci, vel ex ista quæ diximus habitudine ad nos, à spacio deriuari nō potest nō modò, quia nulla istius spaci vis natura est, ut supra monstrauimus: verum quoniā istud si dixerim, erit idem horoscopus eademq; locorum partitio quacunq; regione constituenda, si quidem spaci partes determinatæ suas habuerint proprietates, quibus inibi positas stellas afficiant, quare non variabuntur ex cœlo, sed erunt omnibus eadem. Hoc autem toti penitus Astrologiæ repugnat, quæ sidus eadem spaci parte collocatum mihi quidem decernit in ascendente, alijs secundo loco, alijs dno decimo, alijs tertio, alijs vndecimo, pro cœli sui inclinatione diuersa, quæ non esset spectanda, sed natura spaci quam consequerentur istæ proprietates, non habitudinem illius ad nos: nam pro cœli deuectione nihil illa mutatur, hæc semper alia sit & alia.

Quod si locus conceditur efficacior in quo sitas Planeta fortius agit in nos, concedunt ita illa fundamenta de angulis & horoscopo: primum quicunque locus sub terra debilior erit omnibus qui supra terram, nec quintus aut quartus erit duodecimo vel octauo præferendus: tum inter eos, qui supra terram, quicunq; magis ascendet supra finitorem, potentior existimabitur, quare duodecimus primo præualebit. Concessit Aschdêsis Astrologus anthor summæ, quam vocant, Anglicanæ, plus credens

dens rationi prorsus indissolubili, quàm Astrologorum omnium auctoritati. Sed Ptolemæus quoq; rationem vidit, quàm ferè secutus Apotelesmatôn lib. primo statuit, omnium fortissimum esse locum medijs cœli, quod iuxta positi radij Planetarum potentissimè nos afficiant, proximum illi virtute locum vndecimum, propter eam rationem: debilissimos autem esse Planetas qui mediant inter occidentem & imum terræ. Repugnant hæc autem cæteris Astrologis, quorum maxima pars orientem cæteris locis anteponit, vt Messala, Firmicus, Aboufar, quanquam Aueuxra sentit cum Ptolemæo: quare non cardines omnes primos facit, verùm locum vndecimum omnibus antefert præterquàm summo.

Postremò si dicta tuerentur Planetam quinto loco faciès debilissimum, quando medijs est inter quartum locum & septimũ, tertio quoq; lib. super annorum spacio loquens, omne quod supra terram præfert his quæ sub terra, sed oblitus eorum quæ prius dixerat, orientem loco præponit vndecimo. Tum secutus Astrologos abijcit: nimis futili certè falsaq; ratione, quoniam inquit spissior & obscurus terræ vapor ex humiditatibus halans, illis vim descendente turbat & infirmat. Certè si ratio valeat, natus aëre caliginoso nascetur semper infelix, cui Planetæ sub tenebris omnes erant, quasi duodecimo loco collocati. Præterea cur non magis id patiatur in oriente possit sydus: An plures halitus luce facti superiùs, quæ potuit vaporosos fumos attollere, dissipare nondum potuerit? Verùm in Sole forsitan hoc procedit, sed meridia quæ nam stella duodecimo loco residens, aëre vaporoso præpeditur? Rectius igitur primo libro tantùm illud spectauit, medium cœlum fore potentissimum inter alia loca, ille intensior vel remissior, qui magis fastigio minùsve propinquaret, hoc est, solis quod dici naturaliter potest, si naturalium tantùm virium pensemus efficaciam: nam proprietatem alicuius influxus habere forsitan locus potest sub occidente, quam locum cœli medium non habet (si quas habuerit huiusmodi differentias) verùm quod Planeta facturus est vt fortiter faciat, quid aliud erit in causâ quàm potestas diffundendi radios in finitorem.

Nimis igitur stultè stellam fixam in quarto loco potentem, sub imo scilicet terræ latitantem, quæ si fulgeat summo ferè cœlo, cardinem in partibus non attingat, virum nihil sit habitura. Planetam loco duodecimo non esse vitalem, qui fit tamen in quinto collocatus, cum longè rationabilius quintus locus sedes tenebrarum quàm duodecimus possit appellari, nemini quisquam persuadebit fortius afficiens à Sole cum procul ab oriente distat adhuc gradibus 25. quàm cum lapsus vno gradu mergatur in occasum, cum tamen ad ascendente ibi pertineat, hic ad locum sextum: multò minus nisi sensu carentibus persuadebunt esse potentiorẽ quarto loco sub media scilicet nocte, quàm si octauum vel duodecimum locum occupauerit. Nam colligatio trigona cum horoscopo reprobat ex superioribus, vbi de radiorum diximus intervallis, vt si rectam sequi rationem velimus plus ad horoscopi vim attinet eius antiphora, quàm tot spacijs distans bona fortuna. Quod si colligatio talis habet momentum, cur non iunctus cardini meliori locus erit potentior? Est autem ratione docente tam varijs Astrologis astipulantibus cardo summus omnibus melior. Igitur sextus locus illi triangularis debet bonis adnumerari, quæ ratione nonus ex ascendente affinitate. Hactenus falsitas principiorum, nunc principijs decreta dissentire: neq; enim semper octauus malus si propterea malus quod disiunctus ab ascendente, cum plerumq; locutus ibi Planeta, trigono radio foueat orientem, similiter & secundo loco hexagona radiatio nonnunquam venit ad horoscopum. Quare quod colligunt, non est perpetuum, nisi loca per gradus zodiaci diuidantur, hoc autem non recipiunt, igitur nihil colligunt. Illud item respondeant, cum affinitas ascendente & in anguli bonum faciat locum, sufficiat alterum priuilegium, an vtroq; sit opus. Si alterum bonus, erit octauus locus succedens occidenti, si vtrumq; malus, secundus diuulsus ab ascendente. Scribit item Heliodorus ex Panli cæterorumq; sententia malos infortunatissq; Planetas in declinij vehementius lædere & nocere, quod si locus infimus sua natura quodq; dicere solent ἀπαισιος, tam malos debet radios hebetare quàm bonos.

CAP. IIII.

ARGUMENTATIONES ASTROLOGORVM, QUIBUS
suauiterant dogmata ad quinq; genera redigi, infirma
quidem & inefficacia.

Acutianus nunc errores quibus locorum proprietates probat, ut hic quidem fratres significet; alius parentes, amicos alius, hic mortem, alius inimicos: verum ne sapius eadem reprehendam; genera quidam prius resellam argumentandi quibus vtrūque Astrologi quicquid sunt probaturi. Tum particulatim cuiusque dogmatis euercentes fundamenta, tamen admonebimus e quo genere iam taxatorum ducatur argumentatio, proprijs vetò locis hoc agerut, ut datis principijs & forma ratiocinandi, num cōsequi tamen quæ puer, ostendamus. Sūnt autem ferè capita quinque; ad quæ redigas omnem Astrologicam probationem. Primum locus dici potest ab ordine numerorum, secundum à parabola & similitudine, tertium à mathematicis, quartum ab Astrologicis principijs, quintū à dialecticis. Ab ordinē numerorum sic argumentantur: Chima primum subiacer Saturno, Ioui secundum, tertium Marti, quia Saturnus primus Planetarum, Iupiter secundus, tertius Mars. Loca sunt 1. 2. signa sunt 1. 2. Primum igitur signū primo loco respondet, secundū secundo, atque ita deinceps. Sed tertium signū Geminorum, tertius igitur locus, fratres significat quasi geminos. Similiter primus Planeta primo loco respondet, secundus secundo, tertius tertio. Sed Iupiter secundum, diuitias significat. Erit igitur loco secundo super diuitias significatio. Hæc methodus à numeris ducta facilliter cōfatur. Si quidem cum philosophis, cum dialecticis, sermo sit: nam non modò non cogit, sed nec colligit, nec solum non persuadet, sed nec suadet.

Primum igitur futilis nimis insanaque suppositio, primum genere quoque, primo generis alterius naturæ cognatione consentire. Primum igitur elementum, primus planetarum Saturnus, quid ab igne diuersum magis Astrologis est Saturno? Mars tertius planetarum, aqua tertium elementum, nōne diffidet Mars ab aqua quantum ab aqua diffidet ignis? Aries primum signū, Saturnus primus Planeta, neque tamen Astrologis habet Aries cum Saturno proportionem, nō regnat in eo, non dominatur, imò deprimitur: fallax igitur suppositio, radis & imperita, quæ si vera foret, nihil minus esset incerta, non tam quod incertum sit ne à Luna Saturnum versus ascendendum, an potius à Saturno descendendum ad Lunam, cum sua quilibet ratione sit primus ordine Planetarum, quàm quoddam mediocrum situs & ordo penitus in ambiguo. Manet enim adhuc sub iudice lis antiqua, Sol à Luna secundus an medius magis sit. Creditus est Aegyptijs Lunæ proximus, medius à Chaldeis, medium quoque putat Ptolemæus & turba recentiorum. Verum non modò lebet acutissimus mathematicus, sed & ipse Theon interpres Græcus Ptolemæi dissentiens à magistro; putat supra Lunam statim collocandum: quod Plato, quod Aristoteles etiam affirmarunt: nec mirum summos autores in eam dissentire, super qua ratione vtrūque translatiæ multæ, certa non potest vlla cogitari. Nam parallelas ubi sustuleris, hoc est, obtutus discrimina, mathematicis nihil indicat è duabus stellis vera superior. Nec de Sole duntaxat ambigitur, verum etiam de Venere, de Mercurio, quoniam de Marte, Ioue, & Saturno, cōstat, inquit Summarus, omnes supra Solem, quo tamen ordine, nec est scitum, nec sciri potest, quod multa scilicet (ut loquuntur) aspectus est diuersitas, præterquam rationes, quascunq; feceris ex communibus, erunt vanæ & dialecticæ, non ex proprijs certæ & mathematicæ. Qualis illa Ptolemæi de Sole conuenienter inter Planetas medium poni, quoniam summouentur ab eo quidam longitudine loci, quod Saturnus & Iupiter & Mars faciunt, quidam sequuntur eum semper, ut Venus atque Mercurius, friuola coniectura nec procedens, quoniam Luna digreditur ab eo quantum superiores, non igitur medius inter digredientes ab eo & non digredientes. Alperagij ratio pariter debilis, ut sint motu velociores inferiores, quanquam qui videntur velociores probat esse tardiores. Sic enim locus Veneris, Solis & Mercurij locis superior erit, quod non fore omnes æqualiter resistunt, plus nisi videtur euidentiæ, vererum ratiocinatio Solem proximum Lunæ decernentium, quoniam Veneris interiectu Mercurij nunquam nobis eripiantur.

Sed hæc quoq; multipliciter soluitur, vt quod contingat, id in Mercurio paruitate, contingat in Venere, quia proximè Soli radijs occupatur & intercipitur. Quare radijs obstruere viam nõ potest ad nos descendentes, quod remotior Luna potest. Quid quod fortè tenuia nec Lunari densitate terrosa radijs non obfistunt. Habeant ite proprium lumen, quod cum vice Solaris erepti reddunt, non eripiunt lumen, sed commutant, quare defectus non percipitur. Auerrois in paraphrasi Magnæ compositionis Ptolemæi dicit se quondam in Sole duas quasi maculas nigricantes annorasse, cumq; numeros digessisset per id tempus, inuentum Mercurium Solis radijs oppositum. Rectè igitur Moses Aegyptius ex Abubachefis quoq; testimonio situm & ordinem Planetarum incertum pronunciauit. Nam Lunam quidem scimus omnibus inferiorem, coeliq; vestibulum, propter maiorem aspectus diuersitatem quæ minorem indicat necessariò habitudinẽ semidiametri terræ ad spheræ semidiametrum. Quomodo verò tres aliæ se habent Sol, Venus, Mercurius, incertum. Similiter notũ quatuor hæc stellæ nobis proximiores alijs tribus, sed illarum inter se trium situm & ordinem ratio non demonstrat. Cũ igitur genethliaci nituntur ordini huiusmodi consequentiz principio nituntur: primum quidem falso, tum si verum foret, incerto, licet aurem de signis idem obiectare, quãdo (quod satis demonstrauimus) in zodiaco nullum aut quatuor æquẽ principia sint.

Dicũm de primo genere argumentationis, à parabolica similitudine sic probant: decimus locus in æditi coeli vernice patet, quartus latet in imo terræ. Cũ igitur magis compertum cuiq; de matre sit quàm de patre, conuenit vt per decimum locũ magis iudicetur, pater autem per quartum, qui modus non est aliter quàm ex suo titulo refutandus. Nam quæcunq; de istis similitudinibus argumenta petuntur, non solum philosophis sunt indigna docentibus, verũ nec dialecticis apta vel vilia disputantibus, quin nec rhetorum persuasionibus commoda, & vanæ ferè poëtice lusum potius præferunt, quàm seriz cuiusquam probationis idoneam auctoritatem. A mathematicis argumẽtari eos dicebam, cũ benè decreta mathematicis malè vertunt ad suas prædictiones, qualia quæ superiũs de zodiaci in signa, signorum in partes, partium in minutas diuisionem dicebamus. Item cũ quod recta quædam, alia obliqua signa illis dicuntur, ob ascensionis moras inæquales ipsi transferunt ad naturam reſtitudinis & obliquitatis in motibus. Ex Astrologicis colligunt, quoties Astrologici aliquod dogma principium faciunt, alterius dogmatis confirmandi: dialecticis videntur, si quando communes & probabiles quasdam ex natura vel prima philosophia propositiones assumunt. Sed id quàm rarissimum, neq; enim memini apud eos legisse me rationem, quæ fidem dialecticæ probabilitate affereat.

CAP. V.

RATIONES À PARABOLICA SIMILITUDINE

ductæ quibus domorum probant proprietates, reselluntur.

Ac dixerimus in vniuersum, nunc ad referenda particulatim fabulamenta descendamus (nam sic verius dixerim quàm argumenta) quibus locorum proprietates insueuerant, inchoantes ab illis quæ sumuntur à situ & conditionibus signorum. Est autem locus à parabolica similitudine per hunc modum: pater amat filios, & quintus locus amica radiatione, quia triangula neſcitur horoscopo, quintus igitur locus filios significat. Vt sit igitur modus argumentandi bonus, qui tamen planè est ridiculus, ostendamus, non rectè colligi quod contendunt: Primus, inquit, locus nascentem significat ipsum, quoniam de tenebris prodit in lucem. Item horoscopus ecce parabolica similitudo, de qua reddunt & rationem, cur idem locus itinera modica repræſentet, vt cũ de vico eiusdẽ vrbiis ad aliũ, de vrbe ad suburbium, de domo itur ad pomærium. Nam volunt horum quoq; motum causam in sideribus esse, quæ primi loci dispositione portendantur, vt ait Bonatus. Præterea videamus an in reliquis locis similitudo procedat. Et secundi proprietates super diuitijs, quoniam nihil auit homini magis proximum: igitur hærens primo secundus locus diuitias significabit. Necessaria ratio penes cos quibus nihil potius est diui.

est diuitijs, verum homini proximiora & intimiora multa, puta dotes animi & corporis, sapientia & valetudo, quare debuerunt potius hæc à secundo loco significari, quam à sexto vel à nono: quid quod inter extrema quoque parentes, vxor, amici, filij, gloria, pecuniae præferuntur, vt potiora, vt proximiora, præterquam apud vnum hominem genus qui se vocant Astrologos. Tum locus idem, cur epistolas quoque notat, vt ait Zaeli Isacilira, præter fortè in genituris notatiorum, quibus semper hæreant stylus & pugilaria. Iam pergamus ad reliqua.

Tertio fratres indicari volunt, quinto filios, diximus causam, cur hic filios, similis fratrum est ratio: quoniam locus tertius hexagona radiatione iungitur ascendenti quoniam igitur hexagona copulatio amica, sed melior est triangula, propterea filijs hæc quos amamus magis, illa fratribus datur, & eandem ob causam locus vndecimus est amicorum, quem pariter ex hexangulo respicit ascendens: Verum eos interrogo, cur non locus nonus filios significabit, cum sit & ipse triangularis horoscopo? respondebunt, quoniam cadit. Rogo igitur iterum, melior tertius an vndecimus? & patet eadem ratione vndecimum præferendum, quoniam cadit tertius, cur non igitur rectius amicorum, vndecimus fratribus? nisi pervertentes ordinem naturæ putent amicos fratribus præferendos. Illud quoque de filijs alio dicto perturbatur: nam parentes quarto debent iudicari, sed inter quartum & ascendente tetragonus est aspectus, quo nullus inimicitia magis iudex, quomodo igitur nascentem nascentisq; filios amica radiatione componunt, eundem tamen cum suis parentibus inimica? Præterea placet Ptol. Græcis omnibus & Auenroadan potius à decimo loco filios iudicari quam à quinto, quod Porphyrius ideo rectum probat, quia inde animæ in corpora demittantur. Sed Porphyrij fabulæ fabulam possumus opponere, quia perhibentur animæ per Cancrum labi deorsum, per Capricornum ascendere. Est autem Cancer signum aquilonare, cui respondet apud Ptol. imum terræ, non summum, sed à quarto quoque pariter & vndecimo prædictionem de filijs auspicantur. Quid quod Alchabidus & Hebraeus Andragazar ad quintum locum legatos volunt pertinere, & quod Vellius ait rumores & nuncios, addunt & famam, quæ post cineres, & quod Adla scribit vestimenta, quam am igitur ista ratione? nullā enim reddunt: Illud valde irrationabile quod sextum locum, quem vocant *ἀνταρcticόν*, quasi dixeris torpidum, cessantem, inertem, inefficacem, seruis attribuant, quorum tamen & labor & industria dominorum nutrit otium & ignauiam. Sed vide pulcherrimam quam super hoc dogmare facit rationem Auentoadan, septimus, inquit, locus pares significat, subiecti verò elongantur à paribus (verba sunt ipsius) quantum sexta domus à septima elongatur. Sexram igitur posuerunt pro domo subiectorum. Hæc ille: Quæ ridenda sunt potius quam confutanda, ne nimis ab Aristotel. coarguamur.

Nam de septimo quod dicunt pares significari, vide quam ipsi minimè veraciam, minimè consentientiam putent super illa: referunt enim ad eundem locum vxorē, socios & apertos hostes, quibus quid est pugnantius. Sed defendit Abraham in hunc modum: quoniam septimus, inquit, locus opponitur primo, lites & bella significat: quoniam rursus descendit ascendente horoscopo significat vxorem. Postremo quare mora descensus eius æqualis est temporis ascensionum primi loci, quæ nonnulla conuenientia est, ideo significat æquales, & socios: sic omnia facile confirmabuntur, cum nulla sit res quæ similitudinis alicuius istiusmodi argumento, cuiusque alteri similis & dissimilis fingi non possit. Vbi enim non succedit, si de rebus oppositis ab eodem ponuntur indicia quasi conueniant: Sed conueniunt, inquit, hac ratione, quod tempora emergens in ascensu casusque in occidente sunt æqualia. Fateor bene dictum, si id quoque concedas eodem exemplo similem esse igni aquam, quoniam tor partes possideat aqua frigiditatis, quæ ignis habeat caliditatis. Tamen enim puto forsitan opponuntur (quod non sit dictum scrupulosissime) descensus atque ascensus, quam calor atque frigiditas. Nonne certius vxor ad secundum locum pertinet proxima viro, semper illique succedens quasi suppar, & secunda, præsertim cum velint etiam ex siggis alterum esse marem, alterum foeminam? quoniam, vt inquit Ptol. foemina viri inhaerent. Sed & red dant rationem cur idem locus fures, fugitiuosque significet (vt Vellio placet) & emptiones quoque ac venditiones, & quod alij tradunt itinera mediocriter longa, tamen quod scribit Bonatus cultum puræ diuinitatis præscientiamque futurorum.

Certe

Certe mors isti loco rectius debebatur quam octauo, cum pariter hic à luce descenderetur ad tenebras, sicut in ascendente de tenebris itur ad lucem. Sed non placuit, inquit Auenezra, quia non nihil est similis ascendenti, tali scilicet similitudine quæ nos æquam probauimus esse similem igni. Sed Dorotheus quoque ex hoc potius de morte iudicabat quàm ex octauo dominum loci ad id obseruans. Illud item respōdeant cur octauus locus bella significet apud Aboalem, & quod scribit Alchaini villicatio. Quod alij volunt etiam vsuras, debent hæreditates hinc etiam prouideri. Ego non video quomodo conueniant hæres & mortuus: melius igitur si mortem octauus locus indicabat, hæreditatem nonus significasset, qui succedat octauo, sed relatas ad octauum hæreditates, ait Auenezra, quod loco secundo proportionem responderet, ad quem pertinent facultates scilicet hæc est illa sapiens iam itrisa concordia rerum oppositarum: nam quæ oppositis locis erit similitudo præter dissimilitudinis? Quod si super eis quasi similibus semper loquerentur ignoscendus forsitan error, sed nunc quasi similibus, nunc ut maxime dissimilibus, & quidem veris oppositis utantur, ut scilicet eis subueniat. Sic quasi contraria loca sumuntur, dum secundus & portendit quibus nutrimur, & vitam conseruamus, octauus mortem exiliaque significat, mox idem hæreditates & censum quasi secundo similis & affinis, omnino qui moriuntur, hæres facient, non fiunt, nisi forsitan cæli, quod cælo certe non subijcitur. Essent alia obijcienda, sed vereor nugæ confutando, ne siam ipse quoque nugator. Prætermitti de nono loco quod dicunt nullo modo potest, unde tantum quod rideat habet. Leætor ut fastidio multo qui non nihil subleuetur.

Nonus ait locus itinera longa significat, audi rationem, quoniam Sol decimo loco positus ad nonum descendens mouetur, hoc scripsit Auenezra lib. Rationum primo atque secundo, ubi opus omnino cachinnis potius quàm syllogismis, quasi in omnibus locis ab uno transiens ad alium Sol non moueatur. Quid quod cum eo motu Sol descendat, puto non significabit locus nonus itinera, quibus montes & eminentia loca cōscendamus. Quis enim non iocetur ligans cum ridiculis? adde illa quoque super duodecimo loco fabulam, significari per eum animalia quibus vehimur, quoniam iunctus surscendenti, quoties idem signum utroque loco protenditur. Alibi verò per eundem locum tenebras aiunt carceresque portendi, quia maxime distat ab ascendente, à quo scilicet est duodecimus, sic tam parum sui quàm veri memores mittuntur in quibuslibet. Quod si iunctum eum locum debet horoscopo tum esse, cum idem signum sedem utramque occupat, disiunctum cum diuersa sunt signa, sequitur illud ut nec animalia quibus vehimur, nec carceres, ille locus semper indicet, imò nunquam hæc simul, sed illa cum idem utrobique signum, hos autem cum signa sunt diuersa, quod nullus tamen putat Astrologorum.

CAP. VI.

CONFUTATIO RATIONVM AVENRODAN DE PROPRIETATIBUS SIGNORVM QUÆ AB ORDINE & CONSEQUENTIA SIGNORVM SUMUNTUR.

E sunt à situ conditioneque locorum parabolica quadam similitudine ductæ rationes. Auenrodan primo lib. Aporelesm aton ab ordine consequentiaque signorum augmentatur, ut primum scilicet signum primo loco respondeat, secundum secundo, & pro natura domini signi respondentis, natura quoque loci iudicetur: sic per tertium locum fratres iudicari & itinera breuia, quoniam Gemini quoque tertium signum, quorum dominus est Mercurius. Item idem inquit, super res mixtas habere influentiam, quare fratres significabit, & cursu Solis proximus hære ressemper, quare breuia ad eum itinera pertinebunt. Sed nec alius quispiam Astrologorum, nec ipse quem sequitur Ptolemæus, Mercurium facit fratrum significatorem. Sed nec vlla ratio est ut breuibus præsit itineribus, quoniam cursum Solis imitetur: nam si propterea hoc quod veloci motu reuoluatur, non magis ad Mercurium quàm ad Solem & Venerem hoc pertinebit, quorum omnium cursus ferme sunt æquales.

Veniamus ad quartum, cui respondet Cancer, patrem inquit significat, quoniam

Sol patribus præst, vis autem Solis apparet in Cancro. Vide quàm vanas, quàm friuolas accipiunt coniecturas. Nam in alijs quidem domino semper vitur domus, hic autem ad eum confugit qui nullam habet in eo signo auctoritatem. Neque enim Sol in Cancro, vel regnum habet, vel hospitium, vel trigonum, vel decanum. Quoniam vero nec domina domus Luna, nec Iupiter signi rex, significato patrum deseruiebant, ad Solem se conuertit, quoniam maximè in Cancro positus calefaciat, quod ut sapè iam diximus, non de signi natura, sed habitudine Solis ad terram contingit, alioquin quæ cognatio Solis si principia sequimur Astrologorum, cum signo humido, frigido, fœminino, in quo ut paulò antè nouimus, nullam habeat dignitatis all cuius prærogatiuam. Præterea cùm Saturnus eodem in loco dominetur, ut ibidem dicit Auenrodan, quomodo etiam Sol dominabitur? quorum naturam putant oppositam, faciunt domos & regias etiam oppositas. Aut quomodo & illud cõsonat quod ibi loquitur? vili loco Saturni natura respondeat, quapropter in hæreditates oeculæq; protendatur, cui tamen ut quarto competit signum Cancri, in quo Saturnus à domo procul exilium patitur. De octauo & nono loco non minus falsa pugnantiæ, comminiscitur. Scorpius, inquit, octauum signum, cuius dominus Mars, quia mortem significat, verum non qualem facit Mars apud Astrologos, sed Saturnus potius: Nam sicut loquunt, venena significat & pigritiam ac inertiam, ut ait Aboasar, quare à Græcis etiam appellatur Argos, quod naturæ Martis minimè conuenit. Nonus locus ad louem refertur, quare nonum signum est Sagittarius, proptereaq; dicitur religionum iudex & sapientiæ pronatura louis. Sed cur non eadem ratione locus 12. cui Pisces respondent æque domus louis atq; Sagittarius, & si gratior loui domus est Sagittarij, tamen si veritas suppositio de qua ratio mutationis huiusmodi ducitur, ut loco felicitæ naturæ planetæ respondeat, quæ in signo compari dominetur, non debuit locus 12. optimus esse miserimus, cui signum ascribitur domus Planetæ omnium felicissimi, quanquam methodi infirmitatem satis ipse cõfirmat Auenrodan, qui quoniam nõ procedere eam vidit in omnibus, vsus est tantum ea in quinq; locis, in reliquis confugit ad rationes, quas proximo capite confutauimus: Nos autem nec in illis quinque sequi, quod putauit, ostendimus.

CAP. VII

CONTRA RATIONES EARUMDEM PROPRIETATUM quas Aboasar ex ordine accipit Planetarum.

Aboasar istas locorum proprietates à Planetarum colligit ordine, ut primus primo detur, secundus secundo, tertius tertio, proq; Planetæ cõparis numeri proprietate, proprietates quoq; loci decernatur. Sed grauissimum statim incidit incommodum, ut eidem Planetæ rerum oppositarum loca attribuantur, Saturno primus & octauus, Ioui nonus atq; secundus, Veneri quintus & duodecimus. Est enim primus locus vitæ, locus octauus mortis, quomodo igitur primo pariter & octauo præerit Saturnus? postquàm enim pro numero Planetarum septem loca percurta sunt, redeunt ad primum, quare Saturnus incidit in octauum, quod omnes confitentur. Item nonus est fidei, sapientiæ, religionisq; significator, secundus diuitiarum, sed Deus & mammona non consentiunt. Adde quòd ibi sicut alijs quoq; locis ait Aboasar louem futuri seculi felicitatem significare, quæ per fidem & sapientiam acquiritur: Venerem autem felicitatem istius seculi. Igitur eum diuitiæ ad istius, non ad venturi seculi felicitatem pertineant, potius à Venere quàm ab loue significabuntur, nec ad locum secundum, cui Iupiter numero competit, sed ad quintum, cui Venus datur, referentur: præsertim quòd & ipsi solent oppositas domos Iouis & Mercurij dicere, quoniam sapientia, cuius author sit Mercurius, dignitatibus & diuitijs Iouis aduersetur. Hinc quandoq; calumniam repellentes qua sæpius incessuntur, quòd felicitet per futurorum præsentiam & celestium virtutum deductionem, naturæ ferè totius domini, iuuant tamen plerunq; pauperes & ignobiles: esse enim in hoc factum debent sapientum ne discant, quia Mercurio Iupiter aduersetur. Quomodo igitur louem nunc ut diuitiarum, ita sapientiæ faciunt authorem.

Sed in Venere quoq; magis absurditas elucescit. quæ sicut quintum locum ita patenter incidit 12. quorum alter lætitiæ, voluptatis, alter carcerum & meroris & tenebrarum locus dicitur, quibus quidnam potest esse pugnantius? Excogitârunt quidam bellissimam defensionem: nam quoniam solet voluptates consequi poenitentia, debent Veneri vtrunq; locum conuenire, tam gaudij scilicet quàm doloris, puto defendent ita quoq; patrer, vt quoniam Viram sequitur mors ab eodem Planeta vtrunq; significari. Nec dubio pari ratione dicturos ad Martem bella pacemq; pertinere, quoniam semper bella sequitur pax, sicut pluiam quoq; serenitas, pluuia serenitatē. Verum ne putent extra omne gaudium sibi semper moriendum, ne aliquando moriantur, admonere illos volo non omnis lætitiæ comitem esse merorem, sed quæ præter modum fuerit & ratione ut: hæc autem à quibz loco significari non dicent, si suorum principiorum memores sunt: nam ad quintum hæc referuntur, quoniam iuuent, foueant, refocillent, sicut locus quintus iungitur ascendenti per quod nascentis hominis vita significatur. Immodica verò voluptas quam poenitentia dolorq; sequuntur, non est viræ fomentum, sed perniciēs: sed nimis seriò loquimur in confutandis magis.

De Marte videamus Aboasaris rationem, & finem faciemus. Fratres, inquit, significat & sorores, quoniam ex illius sunt parentibus, ratio dogmatis hæc quoniam primo loco quo genituræ dominus iudicatur, ascribitur Saturnus, secundo igitur Iupiter, qui secundus est Planeta, tertio Mars pro sphaerarum ordine tertius. Sed ex eodem genere sunt Mars atque Saturnus, quia vterque malus & noxius est. Significabit ergo tertius locus, quæ sunt generis eiusdem, cum eo qui nascitur, quare fratres atq; sorores. Hæc non offer Aboasaris qui nisi scripsit ebrius, hæc certe scripsit insanus. Quoniam dissimilis magis Planetarum Marte & Saturno? ille ignis, hic terræ feruore furit, hic torpet frigiditate: ille nocturnus, hic diurnus, & omnes si percorres, nullum inuenies Influxum Martis, Saturni influxibus conuenire: Præterea cum filij quoque similes sint parentibus, aut non debuerunt à quinto significari, cui Venus ascribitur, aut erit dicendum Saturnum cum Venere quoque conuenire. Narrauimus rationes Astrologorum quibus locorum proprietates probant, in eo forsitan magis arguenti quod nimis diligeret quàm quod parum illas verè taxauerimus, ductas tenui quadam similitudine rerum, sed quamuis nullo negotio confutantur, habent tamen ex veterum traditione scribendum quæ testimonijs potius inficiendam quàm negligendam auctoritatem.

CAP. VIII.

GAUDIA PLANETARVM CVM DOMI-

bus ruerit.

Inc omnia subuertuntur de gaudijs Planetarū, quoniam locorū proprietatibus denorantur: nam gaudere Planetam quemque volunt eo loco cuius proprietari Planetæ proprietates est similis. Sic Venetum quinto loco, quia gaudia, filios, voluptates, quemadmodum Venus significet, sic & alios alij loci eadem ratione, quod ex Auenezra libro tertio rationum, & Aboasaris introductorio licet intelligere. Quamquam si sequamur hanc intentionem, Mercurio magis tertius locus aut sextus conueniebat quàm ascendens, Lunæ magis ascendens aut occidens quàm tertius: Magis Soli decimus quàm nonus: Ioui potius nonus, irem secundus quàm vndecimus: Marti septimus quàm sextus: Saturno quartus quàm duodecimus: Quæ poterit quilibet munera locorum Planetarum conditionibus conferens animaduertere. Abenragel ait, signi cuiuslibet partes alias esse calidas & siccas, alias frigidas & humiditas, alias frigidas & siccas, alias calidas & humiditas, alias medias siue mixtas, quare de partibus suæ naturæ vigorari quemlibet Planetarum, medias autem siue mixtas conuenire Mercurio. Verum non recipere istam rationem Ptolem. & alij qui Venetum calidam & humidam esse volunt, quare partes humidæ & frigidæ nulli Planetarum conuenient. Præterea cum Mars in Ariete tantum quinque partes possideat, erunt tantum in Ariete si verus Abenragel partes quinque calidæ & siccæ, reliquæ conditionis alterius & à natura signi diuersæ qui tum natura calida siccaque decet: Similiter erunt in Tauro plures aëreæ partes longè quàm terreæ, sic in alijs eueniet. Fallax igitur Abenrag. ratio, nec si vera, nostram tamè explicat

explicat quæstionem, quando relinquitur incertum, quæ partes calidæ, quæ sint frigidæ, quia non erit certum, quæ cui Planetarum potius debeantur.

CAP. IX.

RATIONES PTOLEMAEI DE PLANETARVM

domibus determinantur.

Nunc agendum de signis, & quidem super his multis iam rationes eorum evertimus, ut quibus probant signa esse 12. sed nec plura nec pauciora. Tamen principium signorum statuendum ab Ariete, diuisionem præterea illam in aquæ, terreæ, igneæ, & æreæ, cur item hoc illius Planetæ vel exalatio, vel trigonum, hoc alterius, restant illa de quibus nunc dicemus à Planetarum domibus ordientes. Neque enim si concedatur cum signis diuersis affinitatem huiusmodi esse Planetarum, ut hæc quidem sub signo tali positus infirmetur, sub alio fiat fortior: horum tamen signorum differentiam nulla ratione posse nos consequi, quoniam non potest aliter hoc fieri quàm pro natura stellarum eiusque signi, ut superius diximus: Sed naturam stellarum nobis ratio non demonstrat. Igitur nec signorum cum sideribus affinitatem, quæ si spacia coeli potius quàm stellæ consequi dicatur, nihil minus inexplorabilis erit syllogismo quàm occultæ eorum proprietates. Ptolemæus de domibus Solis & Lunæ nititur vna ratione tantum, de reliquorum domibus triplici. Prima sumitur à natura signorum. Secunda de proportionem configurationis ad domos luminarium. Tertia de numero consequentiarum; sphaerarum.

Primam primitus executamur, est autem eiusmodi: Capricornus & Aquarius hyemalia signa sunt, quia frigida, Saturnus quoque Planeta frigidus, igitur illi rectè conueniunt. Peccat autem multipliciter argumentum. Sed primò quia debet in natura signi spectari potius quod conuenit ex se quàm quod ex accidenti. Conuenit autem ex accidenti signis illis frigiditas, quare duntaxat ea ratione quod positus Sol in illis frigoris causa est per accidens, dum scilicet mouetur longius à nobis. Cum verò de illis pro sua natura decernitur, alterum apud ipsos Astrologos terreum, alterum est æreum, quæ qualitas Ioui potius conuenit quàm Saturno, qui frigidus & sicens omnibus Aquarii qualitatibus aduersatur. Præterea solent Astrologi cum diuersa diuersis stellis associant, si malæ sunt stellæ, dare illis quæ potius earum naturæ dissentiant, quàm quæ consentiant, ut eorum natura scilicet mala contrarij mixtura temperetur, sic diurnum Saturnum, Martem nocturnum faciunt, cum ramen calore Martis frigida nox, frigore Saturni calidus dies non consentiat, ut inde qualitas utriusque noxia refreretur feruor in Marte, torpor in Saturno. Dicant igitur an in signis Planetæ malo reddendis hanc quoque sequi velint rationem? an contrariam potius? Equidem Ptolemæus contrariam sequi videtur sententiam, nunc methodi, quam supra seruauerat in nocturnis diurnisque diffiniendis. Verum liceat illi diuersis in locis eadem non sentire, modo in eadem serie verborum sibi non repugnet. At si naturæ Saturni consonum signum domum faciat, Aquarius excluditur, si dissonum, foras mittitur Capricornus. Dicit Ptolemæus ad illas se respicere signorum qualitates, quæ de Solis operibus illis debentur, signum autem utrunque tam Capræ quàm Aquarii frigidis numeratur, quod Saturni qualitati concedat. Nos extrarationem fieri contendimus, sed admittamus, nec tam colligi quod putat declaremus. Respōdebit enim hoc fortè super Saturno, super alijs Planetis non succedet: nam Veneris domus Libra, Taurus, Libra signum autumnale, quare sicum & frigidum, sicut Aquarius frigidum quidè hyemale: Repugnat igitur Veneri Libra quæ pluribus quidem calida, rursus omnibus humida definitur. Nec patum demiror Ptolemæum, qui dixerit hæc Veneri signa conuenire, quoniam sit generatiua maximeque fecunda. Nam potest hoc dici de Tauro, de Libra dici nullo modo potest. In Ioue quoniam pacto ratio quadrat? cui nulla communio cum Piscibus & Sagittario. Siquidem anni tempus sub istis signis æstimatur, alterum finit hyemem, alterum autumnus finis. Igitur illud per frigiditatem repugnabit Ioui, hoc etiam per siccitatem, quanquam nec Piscium humiditas aquæ vitali Iouis humor conuenit. Ptolemæus ad istam se refert concordiam, quod utrunque illorum ventos facit, & vim quoque habet genitalem, quare cum illis Iouem consonare Planetam temperat.

R

Quæ

Quæ dura refello, putarem superuacuum operam facere, nisi potuisset hæc prodere Ptolemæum, cuius facile potest authoritas imperitis imponere: alioquin his similia quæ solent interdum literati per iocum ludentes inter se dicere, ventos suscitanti, igitur Ioui similia. Rationem reddit Auenrodan, quoniam rerum viuientium genitura seminibusq; præest Iupiter, quorum vapores halitusq; ventis nonnihil similes sunt. O mirabilem sapientiam, qua possunt etiam humidis sicca similia defendi. Nam ventos quidem philosophi (nisi fallor) omnes siccos faciunt contra genituram omnem humidam, sed & secunda signa, quoniam posito in illis Sole semina germinant, res exoriuntur. O si potuissent ad humanum semen deferri, commodius omnino accidisset hoc eis ab Ariete. Sed non poterant Ioui dare quæ Mars occupauerat, quanquam omnino iniuria. Quid enim illi cum primo veret cuius nullus calor, & genitalis humorq; prolificus cum torrida Martis siccitate nihil participat. Inuasit audacia pui Scorpionum nullo etiam iure, frigidum scilicet signum & autumnale. Non igitur istam si sequamur rationem, satis æquapartitio fuerit ista domorum.

Examinemus alias à configurationibus luminarium & à sphaerarum numero susceptas. Verum quoniam per habitudinem colliguntur ad luminarium domos, excui prius oportet rationem qua domus ipsæ luminarium statuatur. Est autem huiusmodi illa quam Ptolemæus affert: Cancer & Leo de duodecim signis omnium maxime vergunt ad aquilonem, proximaq; vertici caput nostrorum, propterea duabus maximis & principalibus stellis, hoc est, luminaribus data sunt, Leo Soli, quoniam masculinum signum, Cancer Lunæ foemineum. Primum igitur falsum quod assumunt: nam signa nobis viciniora, Cancer & Gemini non Cancer & Leo: deinde si sit verum quæ ratio docet, maioribus siderum signa conuenire nobis proximiora? Potuerunt hoc dicere veteres hac similitudine, quod & illa proximiora nobis inter Planetas. Sed Ptolemæus dicere non potest, qui medium facit Solem omnium Planetarum. An ideo factum, quoniam in Leone Sol magis calefacit? Verum sæpius dictum est situid euenire, non de signi proprietate, quare gentibus alijs facere Solem in Libra, quod nobis facit in Leone. Quod si virium siderum cæterorum sensus ita veros, & rationes, ut Solaris caloris haberemus, experiremur, de reliquis idem quod de Sole, magis affici nos ab illis accedentibus ad Leonem, quam quia procul à nobis in alijs signis inueniuntur. An alijs igitur rationibus Sol cum Leone concordat? sanè quod calidum signum & sicum, quod masculinum item est, non est proprium Leoni, sed Arieti comune & Sagittario: Restat vna conditio cuius meminit illic grauissimus Aboasar: Nam quemadmodum, inquit, Sol medius Planetarum, ita Leo medium signum æstatis, hac nisi ratione ligaret, non eram concessurus apud Leonem melius Phœbum quam apud alias cœli bestias hospitari. Sed persuasit Aboasar verè præsidium & dulce decus Astrologorum, qui de Lunæ quoque cum Tauro cognatione pulcherrimam rem cogitauit. Nam Ptolemæus attulit ad distantiam, quod inter signa proxima nobis est foemininum. Non contentus Aboasar aliud addidit, quod significet Luna rerum initia, sit autem Cancer æstatis initium, cui demonstrationi quis non concesserit? Hoc non vidit Auenrodan vsus alia ratione, quod proximè scilicet Solis ædibus ædes Lunæ meritò collocetur, quia Luna sequatur semper Solem. Sed videlicet quàm de Venere & Mercurio rectius hoc dicatur, quorum etiam ædes proximas Soli natura fecit, si credimus Ptolemæo, cuius interpretes Auenrodan quem citauimus.

Cæterum sint istæ domus luminarium, quæ ratio super alijs distribuendis, Ptolemæus hanc affert imprimis, ut domus siderum maiorum, qualia Mars atque Saturnus inimica radiatione luminarium domos aspiciant: domus verò bonorum, ut Iouis, & Veneris amica, Mercurius illis proximus statuatur. Rectè igitur Marti datum Scorpionum & Arietem quadrangulares Cancro atque Leoni: Saturno Capricornum & Aquarium, illis oppositos, Ioui triquetra illis signa Pisces, Sagittarium, hexagona Veneri, Libram & Taurum, proxima Geminos Virginemq; Mercurio. Sed nec verum quod assumitur nec ex assumptis rectè colligitur. Nam domum statulcam rationabiliter dicimus in qua Planeta positus bene se habet, sed noxia Marti, Soli, panter illorum radiatio quadrangula, noxia item oppositio Saturno, tum propter oppositionis aduersitatem, tum propter retrogradationem. Quod si verum illud quod ipse tradit Ptolemæus, felices omnes Planetas in ea distantia summotos à Sole, in qua domus

domus eorum à Solis domibus distant, quod Græci vocant *ὀψιμερίας*, Arabes al-mugeam, sequeretur & Saturnum oppositum luminaribus, & Martem illis quadratum esse felices; contra sententiam omnium Astrologorum de talibus schematis infortunata calamitatesq; magnas decernentium. Postremò noti quadrare principio, quòd colligitur euident est: nam cùm dicunt has vel illas domus triquetras vel quadrangulas esse domibus sic accipiunt, vt comparentur ad Leonem, quæ inter eum & Capricornum pro signorum consequentia sunt ad alterum, ordine conuerso quæ inter Canerum & Aquarium, quare altera Solis, altera Lunæ medietas & imperium dicitur, alioquin domus Veneris tam quadrangulæ quàm triangulæ dici possent, cùm sit Libra quadrata Cancro, Leoni, Taurus, & Martis domus triquetra forent, Scorpius Cancro, Aries Leoni. Igitur ad domum cuiusque luminaris comparari debet domus collateralis, & quasi sub sideris ditione locata. Quod si fiat, falsissimum deprehenderetur, opponi luminaribus, vt ait Ptol. domos Saturni, quoniam nec Aquarius Cancro, nec Leoni Capricornus opponitur. Quapropter domos quam Saturni nemo dixerit, cùm ex diametro luminaria respiciant se, quæ sextum à Sole vel octauum Luna locum teneant, quod Auentodan quoque confiretur.

Alia ratio penes orbium numerum sumitur, vt cùm de Leone Cancroque definitum est, tum proximioribus Soli, Lunæq; Planetis in ordine sphaerarum, proximiores domus ascribentur, sic Mercurio statuunt hinc Geminis, inde Virginem dari, tum Veneri quæ sequuntur, proxima Marti, deinceps Ioui, postremà Saturno: has omnes ab ista sphaerarum consequentia ductas argumentationes falsas, tum si verè forent incertas esse declarauimus. Rectè igitur Auentodan lib. secundo Rationum: Quæsiui, inquit, in libris sapientum de signis rationes domorum, nec reperi in eis aliquid bonum, tantum ad fidem experimentorum se conuertunt. Hæc ille. Nos hoc libro rationes, proximo Astrologorum experimenta labefactabimus.

CAP. X.

FACIERVM ET FINIVM RATIONES IAM

esse reprobatae.

Lacies Planetarum quibus omnes vtuntur à consequentia similiter orbium diuiduntur: nam primas Aneti partes decernentes domino domus dant, sequentes sequentibus, iuxta ordinem situs & sphaerarum. Soli scilicet primas à Marte, secundas Veneri, atque ita deinceps. Indi primas dabant domino domus, alias duas dominis signorum eiusdè trigoni, quod si trigona satis confurauimus, & quæ super orbium numero argumentantur, non est opus aduersus huiusmodi rationes, nouis rationibus. Super finibus adeò non conueniunt, vt quinque super eis fecerint opiniones, quare rationes alterius alter arguit & irridet. Ita verò sunt omnes debiles & infirmæ, vt suos quisq; confines nouo quodam iure mutet & inuadat alienos. Ex ordine trigonorum Chaldæi fines suos ordinârunt, vt trigona signa similiter partirentur. Esset autem modus partitionis, vt primas partes trigoni dominus occuparet, tum subsequentes qui sequentibus in signis habent trigoni potestatem, numeris semper ab octo decrefcentibus ad quatuor, Aegyptij, quod illis obijcit Ptolemæus, nullum seruant methodi tenorem, nunc adeunt trigona, nunc reges, nunc patres familiâs, ordientes interdum ab his qui nullam in signo possident auctoritatem, vt à Mercurio in Capricorno. Ptolemæus aliam probat diuisionem, cuius legere rationem cuiq; promptum libro primo Apotelesmatôn. Pendet autem à dominis domus exaltationis & trigoni, quam probare non debuit tamen Ptolemæus, nisi reprobet seipsum, quandoquid illius author diuisionis exaltationem trigono præponit, trigonum domui. Ptolemæus verò præponit omnibus domum, postremamq; facit exaltationem, quæ in illa diuisione cunctis antefertur. Indi mascula signa similiter per omnia diuidunt, & feminea pariter eodem exemplo, sed exempli in vtriusque ratio nulla cognoscitur. Afrotol dedit luminaribus etiam terminos, cuiq; Planetæ rotidem partes, primas autem domino domus prophetarum ordine, reliquis reliquis. Nos cùm istud iam fundamentum & similiter domos, exaltationes, trigona, sustulerimus, vel si quid sunt in incerto esse probauerimus, concidit omnis ratio finium de-

finiendorum (si qui fines esse concedantur.) Præterea si de trigonis, domibus, alijs. dinibus veritas foret explorata, non tamen exploratum hoc modo potius, quàm illa fines decernendos, vnde nata varietas opinionum dum aliud, alijs magis probabile visum est.

CAP. XL

QVOD CUI MEMBRO SIGNVM DOMINETVR

variè à varijs determinari. & ab omnibus parùm rationabiliter.

Quod item caput Arieti, Taurum collo, signis alijs similia membra subijciunt, ab illo quoque iam sæpè sugillato numerorum ordine trahunt originem. vt primum scilicet signum primæ corporis parti præficiatur, secundum secundæ, tertium tertiæ, quamuis illa quoque peccant in hac partitione, non tàm quòd Antetem primum faciunt signorum, quòd signa 12. veluti ex confesso rem tàm ambiguam ne falsissimam dixerim, quàm quòd corporis partes quasi principales tot fieri ratio nulla persuadet. Aristot. septem fecit, Nicomachus 10. cur 12. ipsi reddant rationem, vident rem potius absurdam, humeros, brachia, manus in vnâ cogere partem signo vni subiectam, tàm & pedes tibijs, ribias geniculis, & genicula femoribus, vt patres quatuor magnas, quatuor signis subijciendas. Præterea facturis distributionem huiusmodi potius calida calidis, frigida frigidis, erant comparanda, quàm secunda secundis, tertia tertijs, hæc est potius obseruanda naturæ communio quàm situs & ordinis enumeratio, nec forsitan riderentur pedes piscibus subijcienes, qui soli pedibus inter cœlestia carent. Caueant igitur medici ne tàm futilli aliquando dogmate persuasi metuant venam incidere brachiorum, si res postulet. Luna Geminos peragrans, quoniam brachijs Gemini præsumunt, nec salutare remedium ducti vana superstitione morentur. Non Hippocrates, non Galenus, non Auicenna, non Paulus, non Oribasius, aut hoc ipsi fecerunt, aut alij vt facerent, constituerunt, non qui nostra (quod alibi diximus) tempestate, feliciter & prudenter hanc artem exercuerunt.

Quare cesset omnis hoc genus insana superstitio, quæ si nullam probatur habere rationem, nec robur habere potest experimenti: Tùm quia veritas nulla consonat mendacio, tùm propterea quæ sumus libro sequenti plurima probatur, tàm ob ipsam ponentium hæc inter se contrarietatem. Nam dat Sagittario testes Auenezra, dat Abasfar illos Scorpion, dat Alchabitius Virgini Diaphragma. quem Latine septum transuersum, Porphyrius Leoni, cui etiam ventrem, quod Arabes Virgini, sunt qui genua Sagittario, quæ tamen Arabes & Latini Capricorno: Heliazet Garnozensis vt Hebræus in lib. de Anima Cancro manus & pedes assignat, cùm tamen alij Geminis manus, pedes Piscibus reddant: Libræ rursus ille crura pedes quæ etiam, alia tamen ratione quàm Cancro subijcit: Cancro enim quatenus scilicet gradiendi functionem implent, Libræ propter hanc similitudinem, quare dum sit necesseus attolluntur, & deprimuntur instar Libræ. Cæteri Libræ nihil tale, sed Aquario crura, Piscibus pedes, Libræ verò tàm nates quàm renes & lumbos subijciant, Scorpion fel respondere ait Heliazet, naturam Sagittario, sed alij Scorpion dant verenda. Quòd si quis dicat Astrologis obseruatum nunquàm tutò ferrum admodum membro: cuius signo Luna per id tempus infederit primum: in tanta incertitudine quòdnam signo membrum subijci datur experimentum constans & confessum haberi non potest, tamen vt cunq; forsitan contigerit, sapiens tamen vlt oppositum obseruauit. Scribit enim

Nicolaus ore grauis philosophus & mathematicus, plerumque se vidisse factam

salubriter in pede sanguinis missionem, cùm Luna foret in Piscibus,

& in brachijs item cùm Geminos il-

la peragraret.

CAP.

CAP. XII.

RATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS PROPRIETATES, signis absolutè convenientes attribuntur, & quod de futuris prædictū sint reuelata.

Diximus de proprietatibus quibus ad nos, & ad Planetas signa referuntur, restant quæ simpliciter illis competunt & absolutè, quas illi de triplici genere probationis assumunt. Primum à cōfutura iam eum Planetis ducitur assignare. Secundum à figura cognominis animalis. Tertium ab his quæ sub eis positus Sol operatur. Ab affinitate cum Planetis argumentantur, eum talem naturam signi faciunt qualis quoq; Planetæ qui dominatur in eo signo, vt eum Arietem dicunt latebras latronum maleficorumq; hominum significare, quoniam Martis est domus, id genus hominum significatis, ab opere Solis cum mobilia signa, fixa, communiaq; decernunt, ex quibus Sol anni tempus aut mutat aut firmat, aut qualitate promiscua temperat. A figura, cum alia mires mores, alia ferinos afflare nascentibus dicunt, quod hæc omnium gerunt imaginem, vt Aquarius, Gemini, Virgo, alia bestiarum, vt Leo, Taurus, Capricornus, Item hæc esse pulchra, illa deformia: nam pulchra vocant quæcunq; sub hominum specie cogitantur præter Aquarium, quoniam sit Saturni senis hospitium, quasi non senex etiamq; deformis pulchro possit hospitio vel egere vel delectari, pariter quæ sint bruta effigie, vt Taurus, & similia semioccalia, vocant vocalia quæ humana, muta quæ speciem referunt aquatiliū, quod genus viuientia vocem non habeant. Rursus & aquatilia multæ prolis, humana specie sterilia. Reliquæ mediæ statuunt conditionis, pro natura scilicet animantium, quarū ferè creduntur imagines. Quos modos positionum superius disputata satis euerterunt. Cum enim de Planetæ domicilijs & ingenio faciunt coniecturā, argumentantur ab Astrologicis, quæ nos paulò antè confutauimus.

Cum ab opere quoq; Solis argumentantur, quantum vel fallant vel fallantur, ostendimus, quandoquidem non est natura signi putanda quod opus est Solis in signo locati, non pro signi natura, sed pro situ ad terram distantiamq; taliter operatis. Præterea quod in anni temporibus ætatisq; mutationibus, cum euenit fallacissima coniectura transfertur ad alia, vt quia signum mobile Aries, tempus variat, faciat quoq; in eo nascentis ingenium mobile, non perseuerans, factum ad inchoandū potius quam ad absolnendum. Nec solum errant ab ætatis qualitate ad euenta diuersa proprietatesq; se vertunt ingeniorum, sed in ipsis ætatis mutationibus fieri puratur in sideribus alijs quod in Sole prospicitur: vt quare Sol positus in Ariete vernum faciens æquinoctium ciet fulgura, suscitaturq; tonitrua, putemus in Ariete Lunā positam idē facturam. Nec alium delapsus in errorē quam quod ad signi referunt naturam, quod à Sole positus prouenit varietate. De figuris imaginū diximus abundanter lib. 8. quàm sint nullæ, vanæ, quàm commentitiæ. Non opera Dei, sed hominum, nō à naturæ ratione profecta, sed poetice mentis temeritate cōstituta. Sed vt ille verissimè, nusquam tamē Astrologi magis falsi quam cū ex illis signorum proprietates eliciunt, quandoquidem à signis, vt suprà latè demonstrauius, etiam in octaua sphaera differunt imagines, non modò situ mobilitateq; sed & partium mobilisq; dimensu & quantitate. Deniq; nimis inerti, futili supinaq; tarditate repugnant, dum eorundem signorum & ab opere Solis & imagine conditionem inquirunt: Etenim illud apertè signis immobilibus ex communi eorum consensu, mobilibus ista conueniunt.

CAP. XIII.

TAXATVR PTOLEMAEVS DE PLANETIS LOQVENS,

ac si ex elementis constarent, rationesq; aliorum quibus Planetarum probant qualitates, pariter confutantur.

Hæcenus de signorū rationibus quàm insigniter sint irrationales, in Planetis eadem falsitas, in dō maior, maiorq; temeritas. Ostensuri nos superius Prolemem malè philosophatū de erroneis, ea potissimum indicauimus, quibus naturā Planetarū inquirunt. Nā quasi Planetæ constent ex elementis,

R 3 aut

aut ex passionibus consentient elementorum, non solum sese inuicem vel calore vel frigore permutant, sed à terræ quoq; vaporibus permutati, sic de eis sermonem facit Ptolemæus. Luna, inquit, humida est, quoniam terræ proxima, sursum ad eam terræ vaporibus ascendentibus humescit. Saturni stella frigida est, in primis & modicè secca, friger procul à Sole posita, arescit procul à terræ vaporibus exaltrata. Mars Solis vicinitate torridus exiceatur. Iupiter medius inter frigus Saturni, Martisq; feruorem temperatus enadit, quoniam verò super calidas sphaeras fertur Martis atq; Solis, idco precipuè calefacit. Venus humida est æquè atq; Luna: nam luminis sui copia multos sibi terræ vapores ascescit, habet item à Sole, cui proxima vim calefacendi. Mercurius & à Sole, cui semper hæret, habet exiccandi proprietatem, & à terræ vicina Lunaq; consilio humectandi vires. Sic primò libro Apotelesmaton ratiocinatur Ptolemæus.

Cui si persuaderi non potest à Peripateticis, liberum esse cælum ab istis affectionibus, saltem ex numero eorum quæ ipse demonstravit, illud intelligat, plus à Luna distare terram, quàm vt possint ad eam terræ vapores halitusq; provenire, qui nec supra sed ecimistadia putatur à physicis sursum tolli, ne dum ad Lunam, ad Venerem, ad Mercurium incolumes attollantur. Adde Venerem de Solis vicinitate futuram magis siccam quàm de terræ nebulis humidam, siquidè Soli lunctior est quàm terræ, nec cum Solis potentia vis humoris terreni potest comparari. Adde etiam Mercurium inter terræ proximiorum, & à Sole propterea distantiorem, plus siccū facit esse quàm humidum. Quomodo igitur consentit sibi Veneris humiditatem conferens Lunari igneam vicinò tam parum excalescente, vt frigida multis existimetur. Et si riger Saturnus à Sole minus elongatus, nonne tota stellarum hærentium multitudo, cum distantiore sit à Sole torpida frigoris glacie distringeretur? cum tamen inter eas igneæ multas essentiarum pronuncient. Igitur ratio Ptolemæi non modò falsa, sed nec consona sibi, quod in falsis plerunq; rationibus vsu venit.

Alij de Planetarum coloribus argumentantur, quod in Marte quoq; tetigit Ptolemæus. Dicunt igitur hi mēstri philosophos elementa putantes nullo colore sapore participare. Sed quæ colorem album, dulcedinē ex saporibus conuenire. Terræ siccū colorem & saporem amarum, quod alij tamē negant, dulcem potius contendentes, nec si foret amarus, terram quicquid germinaturam. Tum in igne saporem consistere nullū, colorem verò rubeum. Aërem dicunt tam coloris quàm saporis expertem, admittere aduentitios variosq; colores. In planetis ipsis nullos quidem saporis, sed colores esse multiplices, ex quibus illorum facili naturam possumus explorare. Nam succedinem in Saturno terrenā ostendere proprietatem, & aërē bili conuenientem. In Marte ruborem igneæ qualitatis & bilis rubræ testimonium facere. Venerem croceo & albo radiantem, ex croceo calidam intelligi, humidā ex albo, quæ quoniam nec pares sunt qualitates, indicari naturæ temperamenrum, qualis aëris sanguinisq; conditio. De Ioue similem fieri coniecturam. In Luna quod albicat, humiditatem ostendi, quod succedinis aliquid habet frigidam demonstrari. Mercurij quidē colorem identidem permurari, qui nunc viridis videatur, nunc fuscus, nunc in alium quoq; vertatur aspectum, veruntamē magis fuscum adamare, quare terrene siccitatis reddi conformiorem. Sic illi ratiocinantur nimis vtiq; præter rationem.

Nam consequuntur colores elementorum mixturem, quæ nulla est in cælestibus, nec colore dicuntur ab Aristotele participari cælestia, nisi quatenus lumē color quidam est: neq; verò si color indicat mixti aliquam proprietatem, indicabit & lumen naturam corporis præfulgentis, siquidem coniectura sit de colore, qui pro mixturæ varietate putatur emergere. Quare cum non erit aliud color quàm luminis euidencia, magis aut minus clari, nō de composito, sed de simplici corpore manans, nullū faciet nobis iudicium corporis illuminantis. Quid quod certa nobis indago cælestibus explorandis ex eorum coloribus nulla foret, etiam si veris coloribus prædita essent, interiectu tam vasti, quodq; magis obturber, tam multiformis spaciū fidei coloris penitus auferente. Nec volui obijcere illis Platonem scribentem in Phædone, non esse quæ videmus nos siderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aëre similem sideri speciem referentes, sicut in profundo vitam agentes Pisces, vident in aquæ suprema facie nō sidera, sed imagines siderum, quasq; dixerim radiosas vmbas. Verum siue hoc, siue ipsa sidera contuemur, nemo nescit initiatus sacris philosophiæ variis

riari colores mirum in modum, rerumq; videntur interuentu corporum multiformium. Deniq; dubium apud medicos, an, quod putat Galenus, ex odore, colore, sapore, tactu, cognosci vires & proprietates herbarum possint. Idq; multis tum Auerrois rationibus, tum experimentis falsum demonstrati. Porro de solo cōsequi nos id posse colore nemo suspicatus est, tertiū inquam illarum quæ sub oculos, sub obtutum habere dies integros possumus, non motu, non spacio, non luminis multitudine concitantis industriam studiumq; interpellante. Quis igitur de cœlestibus hoc audeat polliceri? quanquam colores corporum illorum verisimile quoq; nobis inmixti, sincere, pari rennuncientur. Calcis candor à niue ferè non vincitur, cū sit tamen in calce plurimum caloris, in niue contra plurimum frigiditatis. Errat autē Auerrodan uimis impudenter, qui falli nos quidē in terrenis rebus colore eredit, in cœlestibus minimē, quoniam illa mixta sint ex elementis, cœlestia non sint mixta. Nam hinc maxime scimus de cœlestium natura fidem adhibendam uon esse coloribus, quoniam ex elementis non sunt mixta, cū tātū possit indicare naturam corporis color, quantum mixturæ nobis indicat modum.

Præterea (quod mox dicebamus) interiecta tam vasta regione corporum multitudine, non potest quicunq; fingantur ibi colores non peruertere, interpellare, quod vel ipsa demonstrat super istis coloribus nata varietas opinionum. Negat enī Aboasar tales cœlestes colores Planetarum esse quales narrauimus suprà, creditis ab his quī de coloribus sidera iudicauerunt: Quippe stellam Saturni plumbi potius referte colorem, quā qui terræ fuscēdinem repræsentet, uel albedinem esse in Ioue, nec item Venens esse proprium caudorem: tum si Mars idē calidus dicitur quā erubens est, multo Soli rubrum colorem magis debere qui sit Marte calidior, albam Lunam neminem putaturum qui non careat oculis, nonnihil diuersā videntur, quæ de coloribus Planetarum ex veterum monumentis in uaturali produntur historia, ubi candidus Saturnus, lupiter clarus, Venus nunc candens cūm Lucifer dicitur, nunc fulgens cūm Vesperī nomen habet: Mercurius radius, Luna blando colore describitur, omnino quod dicitur in Mercurio variare illum coloribus, quate ^{natura} quoq; multiformis & mirabilis esse de fallaci nascitur euidētia, iteq; enī quod Mercurius huiusmodi sit, hoc contingit, verum quoniam Soli proximum semper magna ex parte videtur prope sinuorē, quæ cœli parte multiplices (vt testatur Ptolemæus) halitus humiditatesq; terrenæ, versipelles aspectus, & colores stellarum multiuagos repræsentant. Nulla igitur ista de coloribus, ait Aboasar, commentatio, probabiliter fide coloratur, à qua tamen, vt ait Aboasar, Astrologorum vniuersitas pendet. Aboasar ipse reiiciens memoratas rationes, putat ex primis qualitatibus, quas Planetæ producūt, eorum naturā posse cognosci, quod etiam Ptolemæus admonuit: Quate Saturnum anthorem frigoris & siccitatis experimento deprehendi: nam vigere in corporibus has qualitates, cū fuerit ipse gubernator anni, sic de Marte, de reliquis obseruatum, quas quisq; corporibus elementariam influet affectionem. Ex his verò de tota natura Planetæ coniectari, siquidem cūm frigus & siccitas opera Saturni vitæ sint aduersa, maleficum sidus Saturnum infelixq; decerni, maleficum quoq; Martē, ob æstus caloris adurentis, immodicæq; siccitatis: contra Ionem & Venere[m] stellas esse beneficas ob caloris naturam & humidī, quibus qualitatibus vita conseruatur, sic in alijs argumentatur. Ad quatuor deniq; illas qualitates omnia referens, frigus, humorem, calorem, siccitatem, sed huiusmodi ratio pendet ab experimentis. Nam frigoris effectuum Saturnum potius quā caloris non probat ratione, quod paulò antè confutari facere conabatur, verum experimento quasi compertum sensus euidētia, quod falsissimum putant multi philosophorum, asserentes nullam stellam frigoris & siccitatis esse productricem, quasiq; constet inter eos quæ cuius qualitatē stella sit optiter, quod tamē ambiguum in Luna & Venere est. Venere[m] enim frigidam & Abenragel & Alchabitius. Aboasar cum Ptolemæo calidam putat, Lunam Ptolem. calidam, cæteri frigidam, de Mercurio quoque non conueniunt. Tum si de Planetā gubernante annum (vt Aboasar vult) facta est obseruatio, quomodo possunt in ea conuenire, cū tanta super anni domino deligendo sit ambiguitas opinio.

num, vt tot ferè sint futuri domini, quor Astrologi pronunciauerint.

SI CONCEDAMUS PLANETAS PRIMAS EFFICERE

*qualitates, non esse propterea concedendum alias noxias
esse, alias saluantes.*

Atterunt siue talibus expetimentis, siue primis adducti rationibus, concedimus quæ de qualitatibus dicunt, non plus efficiatur, quam influxus siderum exploratos in permutando ætæis statu non corporum per istiusmodi primas affectiones, verum nec saluantes has esse stellas, alias noxias, nec quæ propriæ peculiaresq; siderum dotes inde colligi potest. Primum si naturam terræ Saturni stella, si Martis ignem repræsentat, cur aut ille malus, aut hic. Si necesse mala, nec ignis malus, ex quibus innumeri vitæ vfus, sine quibus natura consistere non possit. Nam in viuientium quoque corporibus bilis atra rubraq; non sunt noxiæ, sed necessariæ, nec minus viles quibusdam muneribus subeundis, quàm vel sanguis vel pituita: quod si nocere dicatur excessu, nocent eo modo sanguis & pituita, si supra modum excreuerint. Quod si de mundo vniuersali ratio particularis mundi, quem hominem appellamus, ritè vestigatur, iniuria cognoscemus ascribi stellis, excessum cuiuspiam qualitatæ in humano corpore. Nam quod elementa maneat intra fines, & præscripto iure contenta, negotium mundi non facessant, à cœlesti natura creditur esse, regente & moderante fluxibilem, & erraticam materiam rerum corruptibilem. Turnon igitur eadem ratione cœli potius fuerit continere frenatq; qualitates in nostro corpore sub continuam vitæ dispositionem, quàm alterius exitu superfluo reliquas perdere totumq; labefactare?

Quare si præstare bili Saturnus, cum nihil à cœlo non ordinatum non viuificum emanet, non exorbitant illam ad exitum animalis, sed moderabitur ad conseruationem, nec halitabit à stella sua bilis atra quò magis & violentius agat, sed quò moderatius atque viuacius. Est enim istorum materia quædam congeries elementorum, efficiens causa cœlum, & efficiens in vnum cogit quæ miscentur, ac sub vnius communionis pace omnia temperat, aliud aut cœli parte mouens, si diuersis ista stellis subijciantur, omnibus verò simul cum cœlo stellis ad harmoniam totius vnanimiter conspirantibus. Proinde nemo fallatur, vt cum traxerit bili Saturnum præfici audierit in subiectam sibi qualitatem fieri quicquàm à stella suspiceretur, quod ordini bono vitæque non conueniat, cum non minus compescere tumultuantem, quàm suscitare torpentem intelligi debeat cœlestis præfecturæ munus. Nec mors à cœlo, sed à natura, cum vitio proprio, quæque qualitas ita degenerauerit, vt præfæcti sideris disciplina non sustineat, sed vel euāgetur in modica, vel remissè deficiat, hoc est quod semel iterumque lectorum admonui, non esse professionem cœlo magis iniuriam astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid natura euenit præter ordinem, vitio temerariæ labilisq; materiæ, id totum sideribus ambit impurare, nec putar illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quæque accepta referamus.

Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, sed prodesse quatuor qualitates, cum sint modicæ & temperatæ, sed non aliter eas à stellis prouenire: non igitur quod ab eis proueniant, stellas noxias dici posse. Primum neque Mars neque Saturnus idè mali dici possunt, quoniam bilem hic quidem atram, ille rubeam suscitatur in corporibus, quando neutra, si fines modumq; non excedat vitæ noxia, cui potius est necessaria. Tantum verò abest, vt exuberet, exitialiter auctore cœlo, vt non aliundè intra modum præscriptumq; contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitus non prouenire. Quod si qualitates huiusmodi vigeret cœlum, & ultra modum, non statim sequeretur etiam malos Planetas: omnibus Martem & Saturnum, sed essent aliquibus excessus isti saluantes: nam & frigidum semen radij Saturni temperarent, & plus excalescens frigore Saturni ad competentiam redigeretur. Quare non posset Astrologus eum, cuius in genitura vidisset præpotentem Saturnum atræ bilis in commodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflasset, æstibus cholæræ obnoxium pronunciaré, nisi qualis natura illis hos illi scripsisset, vel vfus haberet exploratum. Quod cum ille nesciat nec vestiget,

sed

sed de istis tantum excessibus qualitarum bonam malamq; fortunam examinet, patet eum in dubio semper versaturum.

Patet item illud quod dicitur fortunator Planeta mutatur interdum in infortunatorē, & infortunator in fortunatorē. Nocet enim Iupiter quandoq; & prodest Saturnus, non aliter hoc accide, quàm pro materię conditione, non autē pro loco, distantiarum signorumq; varietate, quæ si fortent in causa mutationis huiusmodi, pessimè super ea decretum foret ab Astrologis, siquidem positionem de primis qualitatibus tuerentur. Nam Mars in Ariete uti magis calefaciet, ita magis nocebit, quod ipsi pernegāt. Nam Mars, inquilunt, domum suam non euertit, & vniuersaliter quolibet vel domum, vel finem vel altitudinem stella possidens, felix illis existimatur, calefacturum verò magis Martem in Ariete quis dubitet? siquidem Aries, ut volunt, igneum signū est, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus cōtra illorum opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & siccitas quibus nocere putatur, intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur. Feliciorem enim erit cū retro cesserit, quod non putant, quàm cū recto cursu se mouerit, quoniam ut Alchindus ait, cū a regte dirigitur, magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia siccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore violentius quàm oporteat, nos inuadet, moderatius verò salutarisq; nos afficit, si frigidi signi mixtione temperatus in nos eius radiis diffundatur. Ita multipliciter ista de primis qualitatibus accepta ratio non modò veritati, sed Astrologorum dogmatis repugnā.

Sunt enim præter ea quæ diximus, adhuc multa quæ illis obijciamus, ut si queramus cur non stella sit aliqua dominans pituitæ, sicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubræ, Iupiter sanguinis. Cui si Lunam aut Venetem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cū non minus exuberans pituita vitæ noceat quàm atra bilis & rubra. Porro si Luna qualis à Ptolemæo definitur, infelicia habere præ omnibus atri rationem videbitur. Est enim (ut illi placent) parui caloris, humiditatis verò multæ, quæ temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare si noxius & salutatis Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna soluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longè noxia magis quàm Mars atque Saturnus: qui si non optimas, naturales tamen insundunt qualitatē, quæ solū nocent non moderate, verū quod à Luna descendit, ipsa sua ratione est immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto satis neq; cocto, quàm tamen & Ptolemæus ipse fortunantibus stellis annumerat, veterum nixus autoritati, & Aboasari etiam lone feliciorē esse contendit. A quo libenter id quoque sciscitaret, cū sit Marte calidior Sol, adiunctaq; siccitate, Mars infortunatior. & inter sidera fortunantia primus Sol existimatur. Ita enim definit Aboasari, principe loco inter auctores felicitatis statuens Solem, secundo Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium: de quo sibi videtur dissentire, cū Mercurium suā naturā siccum esse velit, & terræ naturā sapere magis quàm aliorum. Quare si principia sua sequatur, debet illum inter noxia numerare. Dissentiunt autem alij cū inter se, etiam cū ab ipso quoque Aboasari plurimū: nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter innocentes atque beneficos, quos, ut vidimus, omnes beneficos facit Aboasari. Heliodorus & Paulus inter salutare quoque Mercurium annumerant: Ptolemæus Lunam salutarem, sed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, ut vel ista eorum inter se discordia non parum opinionem istam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum si vera illa suppositio de primis qualitatibus, ut ex 12. signis cælestibus citra controuersiam sex infelicia & infortunantia sint, omnia scilicet ignea, omniaq; terrestria, cū illis abundant hæ qualitates propter quas Martem atque Saturnum infelicitatis accusant: Sed & nouem potius quàm sex, cū in aquis quoq; cum frigiditate, sicut putant; exaltis humiditas, etiam non qualis sit æris signis, qualisq; in Ioue, Venere & Planetis, ærea, hoc est, vitalis atque prolifica, sed aquatica fluxaq; dominetur.

Id quod absurdum duplici ratione: nam cœlum primum omnium corporum maximeq; beneficū, maxima sui parte damnabitur, & felicibus astris infelicia signa domus erunt, ut Ioui Pisces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturę cognatione distribui. Deniq; si fortunas hos Planetas vocant illos infortunia, quoniam de pri-

de primis qualitatibus quæ vitales, magis ab his proueniant, contraq; corruptices & noxiæ sunt ab illis, non plus tamē (vr cum eis benignissimē de cidas) efficiēt, quam ad corporis habitum istam vel felicitatem vel infelicitatem pertinere, qui de primis illis qualitatibus temperatur & conciliatur. Cæterū ad externa fortuitosq; successus id etiam detrahatur, quoniam pacto defendendū si non illa sunt infimissima, quæ suppetiūs contra istam opinionem adduximus.

Postremò vt nihil sistat omnia quæ nunc diximus, dubium non est nimis parum peritè parumq; consideratè facere, qui de influxibus siderum penes has primas qualitates reddere rationem volunt, quod tamen nullus non Astrologus facit, nec quis dogmatis huius artis naturales causas asserre posse gloriatur, aliò tandem se conuertunt, quàm ad elementales huiusmodi affectiones. At verò si qui proprii particularēq; siderum sunt afflatus, hi non huiusmodi qualitates, sed occultas vereque celestes vniuscuiusq; stellæ proprietates consequuntur, ad quas etiam solent in terrenis rebus referre quæcunq; supra elementalem naturam, infra corporis tamen terminos at tollere se videntur: in quibus multas interdum videmus dores atque virtutes, non solum de mixtione qualitarum elementalium non prouenientes, sed dissidentes etiam ab illa. Quemadmodum mirobolani quidem temperatura frigida & sicca, plus ad mortem facere videntur quàm ad vitam, in quo tamen secretioris naturæ privilegio ad viram protrahendam vegetandamq; mirabilis esse creditur efficacia. Multò magis & Iupiter & Saturnus & natura omnis superior, si quæ putant Astrologi, influunt nobis, etiam si hic quidem Planeta frigidus & siccus, ille calidus humidusq; censetur, multa tamen ea quæ præcipua non per has qualitates, sed per alias radiorum suorum occultas vires agere sunt putandi. Tum quare illorum naturæ magis hoc congruat, tum quòd opera ad eos relata ab Astrologis non possunt (vt demonstrauimus) ad qualitates illas affectionesq; referri. Quòd si est, patet ratione illas deprehendi non posse, quod hoc loco probandum suscepimus. Restabit experientiæ via, de qua libro sequenti latè disputabitur.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM DE DOMINIS DIE-
rum & horarum, annisq; Planetarum inefficaces esse, tum A-
strologos sæpè vtī demonstratione
circulari.

Onfuramus omnem modum quo se Planetarum vniuersales proprietates probare posse confidunt, vt à locis sphaerarum & tetraz sitis, vel à coloribus stellarum, vel influxu primarum quatuor affectionum, restant argumentationes quibus nonnullas particulares magis Planetarum colligunt conditiones: hæc verò vel à parabolica similitudine, vel ab Astrologicis, vel à sphaerarum ordine eliciuntur: à sphaeris vt in dominatu dierum & horarum: nam horarum diel primæ, gratia exempli, dantes Soli, dant reliquas Planetis, qui deinceps ex sphaerarum positione succedunt, atque hinc dierum distributio nascitur, vt ille Planetæ dies ascribatur, cui facta per ordinem præcedentem horaria diuisione primæ diel hora contigerit. Hæc autem superiōribus amplè consulantur, vbi quàm futilis iste modus argumentandi, quàm rursus in ambiguo positus, adhuc orbium ordo, quàm in cœlestibus vanè cogitata imperandi successio declarauerimus, præter quæ possumus illud quoque Astrologos percunctari: Quoniam ratio Chaldeis & Aegyptiis authoribus huius superstitionis primam totius temporis diem monstrauerit? Neque enim vt possunt autoritate legis Mosaicæ, nisi credant eidem Astrologos, cum omni diuinitate protius exterminandos. Ab Astrologicis ratiocinantur, cum tot vitæ annos largiri Planetam quempiam dicunt, quoniam tot in zodiaco finis possideat. Est enim tam incertum quod de finibus sumitur, quasi confessum, quàm quòd inde de annis est comprobandum: quanquàm tamen si verum quod de finibus velint, nulla tamen, auctore Ptolemæo, ratio consequentiæ, vt per tot annos viuendi nobis spacia, decernantur. Peccant autem & in his sæpè quòd qui circulo probant, alibi de annorum numero finium numerum, alibi ex finibus annos colligentes. Ab Ariete annum auspiciantur, quoniam primum sit signorum, quod

tamen

tamen primum esse in continuo circulo solent inde monstrare, quod initium ab eo temporis ordiamur, sic & locum secundum locum respondere, quia rem faciat atque portendat, & locum rem facere, atque portendere, quia secundo loco respondeat, argumentantur.

Ad hoc exemplum plurima inuenies in corollis, sed & longè magis ridicula, praesertim si in Aboasaris incidas libros, apud quem nuper hoc legebam: Lunam largiti annos centum & octo, Sol annos centum & viginti: nam deficere Lunam à vita Solis annos duodecim, quippe quæ vim non habeat, nisi postquam à Sole gradibus iam duodecim fuerit elongata, ut iam nihil sit mirum gloriari Aboasarem se dogmatis Astrologici plenè reddidisse rationem, cum nihil sit adeò irrationale, quod non ei ratio videatur. Par infantia cum annos breuiiores Solis decem & nouè ideo esse dicunt, quoniam per hunc numerum medio motu luminaria coniunguntur, ubi nihil omnino commune, nihil connexum, nihil sequens antecedentibus cum sequentibus, hi tamè ita argumentantur: post hunc annorum numerum coeunt Sol & Luna medio motu, igitur totidem annos dat: Sol cum paucissimos dat: Simile enim ac si dicatur, hominibus oculis nascitur, ideo ex duobus quoque parentibus nascitur. Parabolica similitudine sic vtuntur: Luna coeli ianua est, igitur os significat est enim ianua ferè os domus, & os cibi ac sermonis ianua, barba item ad idem attinet sidus quod instar Lunæ identidem renouatur. Subijciuntur autem aures Saturno, quoniam sublimis tenent in capite partes, sicut in coelo ipse Saturnus, qui eadem ratione quoniam scilicet est supremus, proceros homines parit, quo illius tamen naturæ non conueniunt, siquidem sicentis frigidusque decernitur. Hæ sunt rationes Astrologorum quibus coelestia sua dogmata fulciunt, quas non ego rationes, sed vel errandi vel ludendi vocauerim occasionem, quibus auditis tam patet vanitas dogmatis, quam solet veris auditis firmitas innotescere. Quare satis illis fuit hæc velo auricula quasi orgia tegere, suspicionem mysterij relinquentes, quam dum rationales videri volunt suis ipsimet rationibus, quasi propria manu accusationi suæ subscribere, cum non sit aliud eas audire, quam quid Astrologos in errorem duxerit intelligere.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULAE
in Astrologiam libri X. Finis.

IOANNIS PICI MIRANDULAE
DISPUTATIONVM IN ASTROLOGIAM,
LIBER XI.

CAP. I.

EX HIS QVAE HACTENVS SVNT PROBATA, PATERE
*Astrologiam experimentis non esse comprobatam, sicut idem
multis rationibus probari.*

In naturam coelestium consequi ratione non potuerunt, quod demonstrauimus, an potuerit experientia? Et quanquã cur ita fiat, ignorent, ita fieri tamen observationibus didicerunt, ut si non possit Astrologia scientiæ nomen, possit tamen & artis & veræ traditionis habere prærogatiuam, quare vera quoque prædicere siue id syllogismis siue experimentis sit consecuta, neque enim interest ad diuinandum, modò sit consecuta. Solent autem Astrologi, sicut omnis ars prodigiosa experientie plurimum titulo se defendere, in quam veluti asylum se recipiunt, quoties supra fidem præterque rationem aliquam vel loquantur vel pollicentur, omnibus statim se laqueis omnium rationum putantes extricare, si se ita dicant expertos. Hoc igitur perfugium illis adimeamus, quod aliquod esse putant qui & labijs loqui & auribus audire magis quam corde consueuerunt. Nam si quis exploratum meditatumque habeat quid sit experientia, tum quibus

quibus vijs super influxu fidcrum comparari, proſit, iſe ne vtiq; dubitabit ſiderum vires peculiareſ propriasq; operationeſ, tam eſſe experimentiſ quàm rationib; homini imperſcrutabileſ. Et quidem patre poteſt hoc ſatiſ ex ſuperiorib; quoniam ſi vel nullum eſt cœlo ſarum, aut ſi quod iam ſarum, non ex hora initiali, ſed à materiæ cognatione dependet, patet experimentiſ nullam viam telinqui, quando quæ quæque ſtella imprimiſ afflauerit, tam tibi erit incertum, quàm priuſ ignota primæ illi; materiæ conditio ſingulariſ, ſed & horam ſeminalem ſi quſ ſaralem faciat, ipſi non negabunt Astrologi nimis abditam ſote obſeruatiõis opportunitatem. Verùm vt tempuſ quoque gcnituræ ſit ſariſ obſeruatum, quõnam pacto fidelis obſeruatio fuerit? ſi nec exploratum, vt declarauimus, quot & quæ cauſæ cœleſteſ obſeruandæ, nec earum quas putant habere comprchenſaſ, quæ ſit forma, quſ habitus, quæ poſitio, poſſint ſinguliſ momentis ex fide determinare, tum ipſam quoque horam genitalem nec habere exactam à domino gcnituræ, nec quod aberrat, aliqua methodo caſſigare poſſunt.

Potro ſi quid in hiſ dellucriat (vbi delinquere ſemper eoſ oſtendimus) cadet neceſſariò totiuſ obſeruatiõis authoritaſ: nunc ſi non delinquant etiam id illiſ, fieri tamen experimenta ſupercœleſtib; libro præſenti nulla poſſe monſtrabimus. Demuſ igitur genethliaciſ, vt horam gcnituræ fideliter teneant, & ſtamm cœli ad eam horam quàm fideliffimè, rogo quale cœli decretum talis conſtellatio faciat vel ſignificet, quõnam pacto ſe putant experientiaſ conſecuturoſ? ſiquidem experientiaſ multiplici eiuſdem rei & ſæpiuſ iterata obſeruatiõne colligitur, eadem verò conſtellatio aut nunquàm vt probant doctiorcſ, aut quod veteres crediderunt, non niſi poſt multa millia ſeculorum eadem eſt reditura. Reſpondebunt fortaſſe particulareſ redire conſtellationeſ iterariq; ſæpiuſ, etiam ſi totiuſ & abſolutæ conſtellationiſ redintegratio non contingat: poſſe igitur ſe notitiã particularium illarum repetitiſ obſeruatiõib; adipiſci, vnde collectiſ experimentiſ ex fide futura præuentiontur. Id quod ita declaratur exemplo. Naſcitur aliquiſ Ariete horoſcopo pante, poſita inibi ſtella Martiſ, & ſeptimum cardinem occupante Saturno: tùm alijs ſuo modo diſpoſitiſ, naſcetur aliuiſ, extra quidem diſſimili gcnitura, ſed quod ad Martem attinet & Saturnum ſimile. poterit Astrologuſ, quãquam non totiuſ conſtellationiſ particulariſ, tamen illiſ hiſ ſæpiuſ obſeruatiõnem. Quod cùm ſæpiuſ euenierit, ſæpiuſ iterata obſeruatio, faciet experimẽtum, ſic ſe illiſ fortaſſe defendunt, ſed parum verè, parum conſonè, etiam ſiſ principijs, tum quia particulatiſ eadem conſtellatio, in alio toto aliud operatur, tùm quod ſubſtantia totiuſ decreti, nõ tam à paſib; prouenit, quàm à tota, hoc eſt, ab hominum ſimul partium, harmonia, peculiare & proprium aliquid efficiunt, quod nulla ſeorſum paſ, ſed neque omneſ ſimul efficiunt. Siquidem aliud ſunt omneſ partēſ, aliud quod ex omni; diſ mixturæ propottione diſſultat. Erit igitur imperſcctã talis obſeruatio, qua ſua colligunt experimenta. Nam imperſcctã quæ totum nullo modo, fallax quæ eandem partem non in eodem toto conſiderat, quæ ratio non ex alijs magiſ quàm Astrologorum præceptiſ robur habet, aſſeuerantium pro mixturis ſtellarum omnia fieri, nec à proprijs earum vitib; ſed à complexu ſimul vniuerſarum, & ſocietatiſ coalitu fieri ſati ſortitionem. Non igitur ſi in vna vel aliera gcnitura, cùm Mars atque Saturnuſ in cardinib; primis ex diametro ſe reſpexiſſent, dominiũ gcnituræ calamitatib; diſtrahi videriſ, poteris quaſi factò experimento, cùm aliaſ idem acciderit calamitateſ denunciare. Cùm nihil repugnet eam conſtellationem, ſub alia ſiderum aliorum temperatione, ita conuenire, vt vel noceat nihil, vel fortè etiam poſſit, omnino aliud efficiat, quàm quod in alijs gcnituris, ex radiorum diuerſiſ mixtionib; fecerat, vt ſi cum Astrologiſ ſentiamuſ fieri fato reſ humanas. Huc reſcribi poſſet quod experientiaſ quotidie deprehenditur infeliciũ omnium ſeliciffimaſ eſſe gcnituraſ, & ſeliciũ contrã infeliciſſimaſ.

Quare ſcilicet, quanquam particulareſ conſtellationeſ, aut bonam ſortem, aut malam portenderet, videantur ex prætetiſ obſeruatiõib; ipſaſ tamen totaliſ temperationiſ harmonia non aliaſ viſa, nõ cognita, non explorata, facere aliud nunc poteſt, quàm quod ille aliaſ vel ſeorſum, vel in alia mixtione portenderant. Hoc animaduertenteſ antiquiſſimi Astrologorum non aliter huiuſ artiſ dogmata tràdebant, quàm ſingulareſ à ſe obſeruataſ gcnituraſ particulatiũ exponeſ, & cum euentiſ decum

demum comparantes, ut non tam quid Saturnus aut Iupiter, sed quid constellatio talis tota peperisset, indicaret. Quod Maternus exemplo Aegyptiorum sexto libro suarum commentationum aliquo modo est assecutus. Accusat autem illos Ptolemæus quod ad methodum artem non redegerint, quodque rem infinitam & incomprehensibilem prosequerentur. Quare se ipse ad vniuersalia præcepta & simplices vires siderum explicandas connerit, putans illis cognitis, posse genethliacum sua demum cōiectura de particulari mixtione iudicare.

Sed quanquam accusat iure veteres Astrologos, ipse tamen non minus iure est accusandus. Viderunt enim illi rectè quid facto esset opus, sed errauerunt, existimantes id esse tale quod fieri posset, cum infinitum sit illud, nec ad artem, nec methodum redigi possit, tum nullus ex eo vsus, nunquam scilicet eadem restituta cōstellatione. Ita autem Ptolemæus potius quid posset, quam quid oporteret fieri existimans, nimium aberrauerit, si de præceptis illis similibus veras fieri posse prædictiones putauit, ut hinc fortè contigerit, quod scribit Auenezra, præcepta Ptolemæi nunquam eventis experientis que consentire. Sed propterea minus culpandus Ptolemæus, quod quemadmodum libro secundo ostendimus, & opinabilem, & coniecturalem, & dubiam, & fallacem hanc esse artem planè confessus est. Ita igitur, in medium allato themate genethliacum vergeamus. Hic est aliquid, o Genethliace, si tibi cetera concedantur, in efficiendo potens atque præcipuum, proprius scilicet harmoniæ totius effectus, à quo maximè propriè nati fortuna dependet, cuius tibi notitiam, cum nec ratio fecerit, nec observatio, quomodo fati poteris explicare veritatem: Falleris enim si nō aliud putas totius efficientiam quam collectiones eorum quæ singulæ partes efficiant: Erit hoc enim in coaceruatis & hærentibus tantum vel corporibus, vel qualitatibus, non autem ubi miscentur & alescunt in aliam formam, quod in alijs siderum credit omnis Astrologia. Sicut igitur theriacæ proprietatem non est expertus, qui rerum vires ex quibus conficitur observauerit, ita nec cœli agmen præsens intelligit, quid efficiat, qui seorsum de partibus eius habuerit aliàs experimentum, cum non solum partis ad partem, hoc est, sideris ad sidus, sed omnium omnino siderū inter se status & habitudo id efficiat maximè, quod nascens est proprium, sicut eius quoque indiuidua propria quæ natura nō de consensu gignitur accidentium, sed incommunicabilis est, vel substantiæ peculiaris, priuataque sortitio. Quid quod nec vnus etiam stellæ notitiam consequi possunt experimento, cum nihil vili seorsum, sed cum alijs omnia semper operetur, quo non solum id fit, ut tantum quælibet possit ex habitudine ad alias definiti, sed ut nullo modo possit ab alijs separata cognitione discerni. Nam à tota quidem constellatione videbis seriem talis vitæ, & eneta talia provenire, verum agentibus illa omnia omnib. stellis, quæ cuius rei stella fuerit author scire non poteris, nisi seorsum cuiusque stellæ naturam, vel ratione, vel alia prius via deprehenderis.

Quod si te dicas ita observaturum, ut quorum videris hominū aliqua fata similia, qua parte illorum decreta consonauerint, inde maximè rem provenire illam, argumenteris, ea facta præcipue sæpius observatione. Respondeo, nimis fallacem hanc esse viam coniecturandi, tum quoniam similis stellæ status rem diuersam efficere potest, in mixtura diuersa, & dissimilis potest eandem, tum quia fors eadem potest eandem causam non habere, cum ex sententia Astrologorum sint eiusdem effectus in cœlo causæ penè innumerabiles. Erit autem exemplo totum hoc dilucidius, nascitur Petrus Ioue posito in Piscibus, nascitur Paulus Ioue similiter se habente, reliqua omnino dissimili constellatione, viuunt dispari sorte, moribus, ingenio, valitudine, tantum pari fortuna in opibus cumulandis. An hinc licet coniectare datorem diuitiarum esse Iouem loco secundo in Piscibus collocatum? Minimè certè licet. Nam quod illis commune fuit in fato, diuitiarum scilicet copia potuit à diuersis causis celestibus provenire, non à communibus, & si in alterius genitura dominus horoscopi Soli cardinem occupanti vim fuerit elargitus, altero in lucem prodeunte pars fortunæ tenuerit orientem, domino suo benigna radiatione coniuncta, vel in altera quidem generis Planetæ fortunatior primo cardine fulserit, in altera Mercurius eo loco situs fortunanti Planetæ cardinalique vim suam fuerit mutuatus: sed & si Venus nascēte Petro quinto residens loco, in primo habuerit potestatem, Paulo verò nascente luminaria nullis humilitatibus debilitata amicabiliter se respexerint, erit ex opinione Astrologorum nō ab

S eadem

eadem stellarum facie, utriq; tamen diuitiarum, eadem fortuna, potest fors varia eius rei diuersis euenire, cuius tamē opifex stella in genituris illorum positione simili fuerit: Tūc quod non potest idem omnino vnus stellæ habitus esse, nisi sit eadem penitus tota constellatio, rum quia potuit in alterius themate contraria vis adesse, talis ibi sideris efficientiam, vel obruentis, vel hebetantis. Pater igitur ex coniuncto promiscuoq; stellarum afflatu discernere nos nō posse, quacunque obseruatione, quid quæ stella potissimum largiatur, quare nec vires naturasque siderum experimentis cognitas definire.

Accedit alia ratio difficultatis inexpugnabilis, etiam si scorsum ageret vnaquæque stella quod agit, quoniam eū illarum effectus inuicere, interpellare, frustrari, conditio vel alterius sideris vel inferorum circumstantiumq; causarum multipliciter possit, nemo nō prodigus præcepit; iudicij sic affuecabit, hæc euenire ea stella sic se habente: igitur cū se aliās habuerit ad eum modum, similis quoque euentus erit expectandus. Nam erat illa fortē sua natura diuersam rem paritura, sed murauit opus priuari fati vel farum vniuersale regionis anni, vel principis, vel ciuitatis, vel familie, vel contubernij, vel anteedens, vel parentum, auorum, at auorum, vel arbitrium nati, vel aëris dispositio, per quem coelestes ad nos influxus traiciuntur, vel materia cōtumax, vel proximior causa non commoda, non idonea superioribus motionibus. Hęc eū omnia, ut volunt, immutare stellarum efficientiam possint, quomodo tura erit argumentatio, si de eo quod euenit, stellatum naturam interpretemur? præsertim cū sint ea quæ diximus, ita semper annexa stellarum operationibus, ut non possit ad stellam quasi initium referri, quod obtrigisse sæpius annotauerimus. Illud falli videntur inexpugnabiliter, quod quæ suis, exempli gratia, in regionibus, vel Aegyptij, vel Chaldaei, vel Arabes obseruauerunt, putant vniuersalis dogmatis habere rationem. Hoc est, in omni pariter regione valitura, eū tamē accidere omnino aliter sit necesse, si quidem ea sunt vera quæ traduntur ab eis, quæque vsus & vitæ fides ipsa demonstrat. Nam in aëris mutationibus id videmus permanisse ab eadem constellatione eieri alibi alias tempestates, hic placiditas, ibi violentas, hic fieri nluēs, ibi serenitatem, alibi ventos, alibi pluuias. Nimis igitur est ineonsequens in humanis corporib; pariendis, in successibus negotiorum (si quidem sunt ista de cœlo) non aliud pro diuerso cœli eueniamine, quāquam stellas easdem, in diuersis locis operaturas. Obiecit hæc illis etiam Phauius quod nos Pauli Alexandrini autoritate confirmabimus. Is enim in sagogis Apotelesmatōn felices in Aegypto genituras esse scribit eas potissimum, cū Aquarius principalia obtinens loca benē fuerit affectus, quoniam sit Aquario subiecta Aegypti regio, ut hinc illud fortasse Mercurium in Aquario feliciter Aegyptiorum ingenij aspirare: verū in omni domo Saturni humiliari Mercurium, ac malē se habere proditum à Materno. Pater igitur testimonio singularis Astrologi non valituras in omni regione pariter easdem obseruationes (si quæ fieri possent in aliqua regione fideles) quod non contingere rationibus multis iam demonstrauimus. Et si pater medicorum Hippocrates fallax in medicina dixit experimentum, nemo non indoctissimus in Astrologia negauerit esse fallacissimum.

CAP. II.

SI QVA EXPERIENTIA HABERI DE ASTRO-
logici dogmatū possit, eam nondum esse
habitam.

Gebamus hætenus hoc ipsum ut probaremus, nulla temporis diuturnitate, nulla hominum quorumcunque vel industria, vel doctrina, de secretionibus siderum viribus experimentum posse comparari. Nunc siquidē id fortē minus est persuasum, vel hoc saltem euidentissimē demonstrabimus, si qua comparari talis possit experientia, nondum tamen esse comparatam: nam priorib; rationib; illud certē confectum est, ut notitiam fateamur, huiusmodi omniū rerum esse difficillimam, quæq; perfici nisi multis ætatum reuolutionibus non possit. Igitur ea primū Astrologorum mendacia refutauimus, quibus se parum Christianē, parū peritē, parū verē, tot millium annorum habere prædicat obserua-

seruationes, tùm eas quasq; habent ex eorum dictis, fallaces esse declarabimus. Phauorinus philosophus apud Gellium: Non est, inquit, ista Chaldæorum disciplina tantæ vetustatis, quantæ videri volunt: & Panetij secutus auctoritatem Cicero, nam quod aiunt, quadraginta septuaginta millia annorum in periclitandis experiundisq; pueris quicunq; essent nati Babylonios posuisse, fallit: neminem enim habemus auctorem qui aut fieri dicat aut factum sciat. Hæc ille.

Nos aliud ordientes, impudentiam illorum coarguamus, & sine mundus æternus (ut philosophi quidam volunt) siue factus ex tempore, ut diuina veritas docet, hoc testatissimum relinquamus, nullas quatuor millibus annis antiquiores obseruationes potuisse ad istos peruenire, qui de astris scientiâ tradiderunt. Certum enim philosophis qui æternitatem mundi crediderunt, magnis quibusdam elementorum mutationibus, & siccescere maria, & terras inundari, quasiq; terrarum & hominum sedibus commutatis, fieri oceanum, vbi erit terra, & terram qua parte erat, oceanus. Nec solum facti historici, sed & Plato philosophus, & externi scriptores, eluuiorū huiusmodi exustionumq; item sæpe meminerunt, nihil autē interest, mundi nouitas, an mutatio præteritarum rerum memoriam nobis adimat. Hæc igitur quàm vetusta cœlestium obseruationum esse potuerint, ex historijs examinemus.

Varro doctissimus Romanorum quàm poterat, vetustissimum contexturus historiam à regno Sicciniorum exorsus est, huic regno vel paulo superior vel cōtemporaneus Trogus à Nino ipso fecit exoriri, qui cum Zoroastre bellauit, fuitq; Abraham Patriarcha paucis annis antiquior, unde fabulosi deprehenduntur qui Zoroastrem scribunt quinq; millibus annorum ante Troianum bellum claruisse, eū nec tot ab Abraham a nostra vsq; tempora supputentur, quæ nam igitur causæ, cur & Trogus & Varro professi historias scribere vetustissimas, aliud tamen orsi non sunt, præter rerum aliquarum * mundi, vel nouitate, vel certè in nouatione, aut nullas aut penitus oblitteratas. Nam quāquā illi scribere veteres atque a deo primas historias voluerunt, veras tamen scribere voluerunt, non fabulosas, quales Herodotus & Diodorus, quorum solent interdu dictis roborare obseruationes tot milium seculorum impudentissimi fabulatores, quasi Diodorus inscriptione sua. Herodotus consensu omnium literarum non habeatur fabulosissimus. Sed hæc veluti * mittamus.

Est in re nostra Porphyrij testimonium euidentissimum, qui quidem quas Calisthenes ex Babylone, temporibus Aristotelis & Alexandri, Chaldæorum de astris annotationes in Græciam misit: Mille, ait, & nouingentorum trium annorum obseruationem duntaxat continuisse, quos annos ab Alexandro retrò si nūmeres, in Abrahâ Patriarchæ vel paulo superiora tempora desinere eos comperies. Hipparchus & Ptolemæus principes Astronomiæ, vbi pro dōgmate statuendo veterum obseruationes afferunt, nullas afferunt ipsi vetustiores his quæ sub rege Nabuchodonosor apud Aegyptios, Babyloniosve fuere, post cuius regnum sexcentesimo ferè anno floruit Hipparchus; à quo ad nostra hæc vsque tempora anni non plus mille sexcentis aut circiter fluxerunt. Mendaciter igitur & fabulosè tot seculorum habere se iactant obseruationes, eas verò quas habent, necessariò esse falsas, ita facillè demonstratur. Aut enim cœptæ sunt à temporib; Ptolemæi, aut ab his excidere qui Ptolemæum antecesserunt. Siquidē post Ptolem. cœpit istius obseruationis tēor, non satis hoc temporis ad obseruationem perficiendam, quod nec ipsi negabunt, si nititur experimentis antiquorum, quæ scilicet vel Aegyptij tradiderunt, vel Chaldæi, quis rursus dubitabit esse fallacē quando fidelis obseruatio de cœlestib; esse nō potest apud eos, qui morus cœlestium tēor non tenuerint.

In his verò Chaldæos pariter & Aegyptios aberrasse plurimum, nemo nescit, qui mathematicorum libros attigerit. Taxat eos vbiq; Ptolemæus in Magna compositione, taxat Hipparchus, nec facillè quisquam crediderit quā serō de cœlestium motibus sapere aliquid re sum vira cœperit. Solis defectus primus Thales prædixit. Eugenio auctore, & Callimachus dicit quod primus inuentor fuit minoris Vrsæ, qua Phœnices navigant. Idem annum in trecentos sexaginta quinq; dies diuisit. Obliquitatem Zodiaci primum sideralis scientiæ rudimentum, excogitaram, Plutarchus asserit à Pythagora, quamquam eam Euripides quidam Chijs Pythagora iunior inuentam primum à se gloriatur, priusquam Solon floretet in Græcia: floruit autem ante tempora

Christi annis fere sexcentis: Nemo non putabat Lunarem mensem triginta esse dierum: Primus Solon errorem hunc emendauit, ut scribit Proclus in Timæum Plato nis. Quod si tam insigniter in Lunari motu tam facili familiarique nobis errabant, quid de motibus siderum aliorum occultioribus tardioribusque sit putandum, sed non est opus hic coniectura. Legatur Ptolemæi liber, cui titulus Magna compositio, patebitque citra suspensionem veteres omnes in celestium motibus, toro, ut dicitur, cælo penitus aberrasse, de motu quem dicebamus sideris proximioris, nihil non modo verum, sed nec proximum vero deprehensum ab antiquis ibi cognoscere. Hipparchus primus in Rhodo insula ducere fere ante Christum anno Lunæ cursum verius obseruauit, sed nec tamen ad liquidum, quare corrigitur à Ptolemæo, qui proximus quidem Hipparcho accessit ad veritatem, sed ita ut non attigerit. Ab Hispani deinde Astronomus emendatus, in Solis motu quo ceteros mensuntur, adhuc quoque cæcutiunt, ne dum illum antiquitas sit consecuta. Sed Aegyptij¹ plus nimio exorbitauerunt, fieri Solis restitutionem putantes post trecentos sexaginta quinque dies, & quartam dici partem, adiecta * atque trigesima: nam nec quartam implici veteres deinde obseruationes docuerunt.

Quomodo igitur fidelia fecerit experimenta super anni fato sapientia Aegyptiorum super eius initio tantum delinquens ibi quoque ridiculi quod annum auspiciabatur, ut Theophilus tradit, cum primum Aegyptum Nilus inundabat. Anaximander, ut scribit Phavorinus, in omnimoda historia primus, Chrononem inuenit, quo conuersiones Solis & æquinoctia notaret. Astrolabium Ptolemæi inueniri esse nemo nescit, qui eius libros legerit. Primus Pythagoras idem sidus esse dixit vespertinum atque luciferum, auctore Parmenide, Pythagoras Christum quingentis annis non antecessit.

Sed redeamus ad motus, adeo parum antiquis exploratos, ut de motibus quinque Planetarum præter Solem & Lunam, ita paucas extare veterum obseruationes dixerit Hipparchus, ut nec aliquid super eis quod fidem faceret, à se quoque compertum posset affirmare. Primus Ptolemæus aliquid sibi de istis certum visus est dicere, quamquam secuta ætas multis cum in locis pro temporis beneficio castigauit. In ascensionibus, quas anaphoras Græci vocant, signorum dinumerandis, quantum exciderent à veritate quicumque, in Aegypto per sidera diuinabant, & primo Apotelesmatum Ptolemæi, & Apollinarius in commentariis * testatus est. Et Apollonius ex Laodicea quinq; libris opere dicato illorum errata sugillauit. Quis igitur hæc consideras dubitauerit? nullum apud Aegyptios vel Chaldaeos de astrorum influxibus experimentum haberi verum potuisse, si quidem nec signorum ascensiones, unde maxima pars huius artis dependet, nec Planetarum motus haberet exploratos, quasi quid quo loco quis Planeta faceret, experiri fideliter possent, cum semper essent in eo loco Planetæ, quo ipsi eos minimè putabāt, ut non erráticas stellas: præterea quatum motus omnino, si Ptolemæo credimus, illis fuit ignotus. Quod si illi errauerunt, ut indubiè liquet, errant Græci qui illos, errant Arabes qui Græcos, errant Latini qui Arabes Græcosque sequuntur, & eorum regulis hac expertis euentura pronunciant.

Neque enim quicquam putant maiori se proderere auctoritate, quam quod Chaldaeorum & Aegyptiorum auctoritate confirmant. Hinc Asclepius, & Hermes, & Noëtepos, & Potosires, vana omnino nomina, quasi nebulas lectoribus spargunt, quasi non fuerint isti indissimili scientiæ quam profitebantur. Si vera nobis Hipparchus & Ptolemæus auctores Astrologiæ præcipui tradiderunt: quid igitur Ptolemæus Apotelesmatum libro primo quasi fidem dictis facturus ad antiquorum experimenta se conuertit? quæ vix ipse suo tempore vera poruit exordiri siderali scientia. Tunc primum tolerabiliter indagata, Petrus Aponensis aberrantem Galenum in Lunæ motibus sic excusat. Hæc exactè non scripsit Galenus, nondum enim erant comprehensa. nec fuit tamen Galenus Ptolemæo prior, sed contemporaneus. Quare totam nos ita dispositionem concludamus, si quæ scripta est Astrologia, experimentis veterum nixitur, fallax est, quia illis ratio defuit, cum neotericis ista quoque sunt in ambiguo (ut supra ostendimus) necdum antiquitati fuerint manifesta, si iuniorum adhuc fallacior, quibus & ratio pariter defuit & tempus.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDÆ.
in Astrologiam libri XI, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE

DISPUTATIONVM IN ASTROLOGIAM,

LIBER XII.

CAP. I.

NON ESSE ADHIBENDAM FIDEM ASTRO- logia quasireuelata.

I fabulamentis Astrologorum nec ratio patrocinatur, nec fides esse potest ab experimentis, quid iam superest, cur se illis homo sapiens dedit? an oracula putabuntur? & quæ velut parum rationalia confutauimus, ea velut diuina suscipiemus, Astrologos imitati, q̄ si quid sit ab hominibus, præ ratione referunt ad stellas. Parine igitur nos exemplo hominū deliramenta referemus ad deos? Atqui si fortè persuasio hæc aliquē cepit, sciat nō nihil sibi prodesse diuinas huiusmodi reuelationes, quādoquidē, vt vidimus, tanta sit in decretis Astrologiæ dissensio, nec reuelarum sit adhuc Chaldaeorūmne Astrologia, an potius Aegyptiorum, an Iudæorum, an Ptolemæi, an Arabum, illa sit, quam munere singulari Dī nobis bene merentibus aspirauerunt. Nihil igitur ista nos iuuat diuina beneficentia, dum in colluue nostrorum mendaciorum latet illa de cœlo suscepta cœlitūs verissima sapientia. Nec Lydius aliquis lapis inde demissus, quo legitima possit ab adulterina discerni. Quid si mihi sermo cū Christianis, quæram, putent à Deo reuelatam, aut à dæmone potius, à Deo dici non potest, si quidem illam literæ sacræ diuinæ vocis interpretes interdunt: Si respondeant à dæmone, nulla fides dæmoni, quem mendaciū patrem Deus appellauit. Hinc illorum infania confutatur, qui diuinitūs hanc scientiam sicut alias omnes Adæ collarā fabulantur, à quo per manus deuenire ad Noë: Cuius filium Ionicum referat Methodius multa futura per hanc artem prædixisse, tamen per filios Noë superstitēs Cataclismo ad Abraham Patriarcham qui docuerit eam Aegyptios, teste Iosepho, & ab Aegyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos deuolutam. Sic per bellam isti sibi successionem cōminiscuntur, illaqueandis rudibus opportunam, sed doctioribus vbique falsam atq; mendacem.

Nam de Adam quod dicunt, nisi hoc quoq; reuelatum, quod testimonio probant. An quod credimus illum Dei munere scientias omnes calluisse, sequitur hanc quoq;. Certè sequeretur si hæc quoq; foret scientia, si non vana, non falsa, non ridicula, nō repugnans principijs verarum doctrinarū, nō Deo, vt dicebamus, sed nec inuētorē homine digna. Ad Ionicū veniamus. Scribit quidē de hoc Methodius, sed idoneus parū author, neque enim ille est cuius meminit inter viros illustres diuus Hieronymus, hic Parcharētis fuit, ille alius omnino, citatus interdum à Petro Commestore, in quo nōmo mediocriter eruditus delectorum bonorum authorum non desiderat. Sed nec Methodius dicit eum prædixisse quicquā, cæterum super isto Ionico quid valere potest ignobilis scriptoris autoritas? cū & Moses ipse Propheta, tres tantum Noë filios numeret: Sem, Cham, & Iaphet, nec Iosephus alium quenquam præter hos nominet, nec Philon, nec Hebræus quisquam, vel annalium conditor, vel Mosaiscæ legis expositor. Abraham Aegyptijs Astrologiam tradidisse Iosepho credamus, sed non diuinatricem superstitionem, frequentiore apud idolatras quàm apud veri Dei cultores, qui Deus Abraham nuncupatur, à Mose & à Prophetis, quillatam, quī se tantē Abrahæ traditionem & præcepta sequi profitebantur. Verū illam potius mathematicam de siderum motibus, molibusque scientiam, cuius vsus frequens Hebræus & necessarius, pro statīs cærimoniarum temporibus obseruandis, cuiusque studio delectarum Hyfachar tribum, Hebræorum monumentis proditū est. Hæc non sine Arithmetica discitur, quoniam tota ferè numeris constat & mensuris, quam simul cum Astrologia Aegyptijs demonstrasse Abraham, scribit Iosephus, qui si diuinatricem potius

istam intellexisset, falsus omnino esset, siquidem ait, hanc Astrologiam, quam primus Aegyptij Abrahā indicauerat, à Chaldæis Aegyptios accepisse. Liquet autem ex superiorib. suam sibi Aegyptios ad prædicendum Astrologiam fecisse, cui nihil serè cū dogmatis Chaldæi tum sit commune, sed in ea quæ de siderum motibus est, paucos se Chaldæos exercuisse, absque eis ad alios defluxisse docet Ptolemæus in Magna cōpositione, non aliam igitur quàm mathematicam istam Iosephus intellexit.

Iridens autem Aboasar, qui suo loco, filios Noë in Chaldæam cūm venisset, hanc ait, diffeminasse Scientiam, quam cœlitus habitam, Chaldaicam ipse de finibus Planetarum rejicit opinionem. Sed non fuit in confutandis his nugis tantum operæ infumèdum, cūm nemo non intelligat nisi tardissimus, hæc deliria esse hominū, suis somnii fidem sic mancipantium, ut quæ nulla ratione protulerunt ab Adam reperira auctoritate confirmant. Nā illud respondeant, cur non alix quoq; artes atq; scientiæ per istam ad nos successione deueniant, sed ingenij posteriorum excogitate studij secuta diligentia consummatæ sunt: An in vta Astrologia quasi vtiliore diuinæ hoc nobis providentiæ munus obtigit? Verūm quod non solet, dormitasset illa providentia, non anima duertens frustra nobis seruari hanc diuinatricem, nisi mathematica quoq; seruaretur, sine qua vti rectè illa non possumus. Neq; enim prodest siderū vires & naturas habere compertas, nisi possis exacta supputatione notare singulis horis siderū habitus, formam & positurā. Quod cūm sola mathematica præstet, debuit hæc quoq; ad nos à primo patre hæreditaria traditione deuolui, si tam salutaris diuinationis vsum deesse vitæ diuina providentia noluit.

CAP. II.

QVALES AEGYPTII ATQVE CHALDÆI

apud quos nata Astrologia.

Scire ieiiciuntur qui nugalia hæc tam indignè de cœlo, tam mendaciter flecta, quasi de cœlo tamen habita venerātur, quæ cūm quis leget, introspectans, tam planè videt vim eius, ut non relinquatur vlla suspicio cœlestis inspirationis, id quod ex iam dictis hebetissimo cuiq; satis euidens puto. Veruntamē non inutile fuerit sub vno quasi conspectu reputare Lector, quomodo nata pestis ista mundo se diffuderit, hoc est, quibus auctoribus orta, quibus persuasionebus recepta, qua auctoritate confirmata, quibus fomentis aucta, per se ueraciter in hanc diem. Nam hoc quoq; ad abrogandam illi fidem detegendamq; illius vanitatem non omnino erit inefficax. Nata igitur de Chaldæis, Aegyptijsq; parentibus, de quibus dicendum aliquid priusquàm de vanitate ipsorum ista dicamus. Fuit igitur vtraq; gens duarum rerum in primis studiosa atq; perita idolatricæ religionis, & mathematicæ. Ad hæc loci opportunitate inuitabantur: nam patentes campos & planities latas, habitabant, vnde siderum facilis veriorq; prospectus, in illa, hoc est, vanis superstitiosisq; cærimonijs, cur præ cæteris gentibus occuparentur honorarenturque: cūm antiquitate factum, propter quam prius Deorum cultus exercuerunt, quasi que parentes alij, & necessarii magistri religionis fuere: Tum quod alibi quoq; monstrauimus propter imperitiā sapientiæ physicæq; rationis, & ruditatē ingeniorum. Nam mathematica quidem sapientes non facit, quare veteribus puerorum studium fuit, quin potius, ut modicè cum ratione q; gustata viam truit philosophiæ, ita si quis ei solitorum se tradiderit, occasiones errorum in philosophia maximas parit. Aristotele testē. Fuerunt igitur Aegyptij atq; Chaldæi, quantum e quidem assequor coniectura, parum facto ad sapientiā ingenio, id quod in hominib. earum regionū nunc quoq; conspicitur, quib. si cultū studij casus ademisset, naturam tamen adimere non debuisset. Neq; verò non fallat quod me quoq; adolescentem olim fallebat, celebrata veteribus, etiamq; Platoni, Aegyptiorum sapientia & Chaldæorum, quos adiisse Pythagorā & Democritum, Eudoxum, Platonem, alios complures, non ob aliud quàm comparandæ sapientiæ gratia, memoriz proditum est. Nam celebre quidem illud atque diuinum sapientiæ nomē de sola sibi cærimoniarum, & colendorum Deorū cognitione vendicabāt, qui fuit apud omnes gētes, apud omnes etiā bonos philosophos hæc semper persuasio, summā sapientiam in religione cōsistere. Quare Plato, Pythagoras,

alijq;

alijq; complures, hoc quidem rectè videntes, verissimam philosophiam in diuinorū esse notitia. Cū fama esset Aegyptios huius in primis esse peritos, ad eos descendebant auidiatē discendi, quicquid apud illos occultius sanctiusq; videretur. Descendebant etiam vt mathematicam discerent, quā quos modò memoriaulmū auidē combiberunt, Pythagoras ille, Democritus & Endoxus. Veruntamen ille titulus, sapientiae prerogatiuaq; secretioris disciplinae, nō aliunde Chaldaei Aegyptijsq; quā de magistris doctrinaq; numinū colendorum, quam auditam ab illis probauerint, nec ne boni philosophi alibi diximus, hoc tantū asseueramus naturalis primæ v philosophiae quæ rationib; demonstratur, nihil Græcos philosophos quicunq; rectè philosophati sunt ab Aegyptijs accepisse, sed quæ ad caerimonias mathematicaq; spectarent, cuius rei vel illud sit argumentum.

Quod si aut de mathematicis, aut mysticis agitur, Chaldaeos citari & Aegyptios videmus, eorumq; sententias afferri semper in medium, in philosophiae rationibus apud Platonem & Aristotelem illorum nomina nulla sunt. Quod si philosophatum in Aegypto Thaletem dicas, non negabo, vt qui ab eis etiam didicerit, aequari esse rerum principium, in quam opinionem non ob aliud puto ductos Aegyptios, quā quod de Nili inundatione beari suam regionem & fieri fecundā videbantur, vnde ab illius quoque exitu per Aegyptum annum auspicabantur. Erant profectò rudissima ingenia, proptereaque superstitionibus idonea. Quas nihil magis quā ingenij viuia vis accedente doctrina rejicit & aspernatur, ita faciles erant qui à dæmonibus etiam ad omne genus insanie perducerentur: quod si non erat eis religio aliud quā superstitio quod ex magna parte Iamblicus confitetur, in malorum eos dæmonum cultū occupatissimos fuisse confirmans. Sequitur cū nomen illis sapientiae de religionis nomine foret, quantò sapientiores se tebantur, tantò fuisse illos insipientiores, quāquā vt superius dicebatur, illorum commercium Græcis philosophis magis semper fuit in mathematicis, quā illis fuit in superstitionibus.

Thales in epistola ad Pheteciden, in Aegyptum, inquit, ego cum Solone descendi, vt facer dots & Astronomos videremus, nil de philosophia. Idem ab eis se didicisse geometriam, Demetrius dicit. Democritum ad Aegyptios isse vt geometriam disceret. Interdum Democritus & Platoni & prudentib; monitosus etiam Pythagoras dicitur. Sed inculpatum illud Platonis Ingenium exhibens, de cætero suam massam Aegypti fermento nusquā temerant. Et sic Eudoxus quoque in vera Aegyptios est secutus Astronomia, in diuinatrice præterea illis non consenrit. Verū ne longiūs digrediamur, ita concludimus Aegyptios & Chaldaeos occupatissimos in idolatrica superstitione plurimumq; mathematicis de ditos, in reliqua se philosophia parū exercuisse. Nec quenquam moueat quod Auerrois ait apud Chaldaeos olim perfectā fuisse philosophiam: nam de Chaldeis ipse non loquitur, quorum memoria vel monumenta ad nos peruenire. Sed ex illa opinione quæ mundi credens eternitatem, infinitas sit has artes & abolitas, & redditas apud diuersas gentes. Nec nobis etiam fraudi fuerit in vniuersum Chaldaeos non probasse, ex quibus Abraham fuit vir diuinus: neq; enim Abraham Chaldaeus, sed de Hur, quanquam ex regionum vicinia Chaldaeus interdū nominetur. Et dictum est Platonis, in ea gente quæ plurimū mala est, si quis bonus nascatur, eum esse quā optimum. Nec ipse Abraham tam naturæ quā diuinæ gratiæ obtinuit priuilegium. Sed redeamus ad Astrologiam, in qua re Aegyptios & Chaldaeos, quidnam adduxerit, facile est videre, postquam de illorum studiis & ingenijs satis multa diximus.

C A P. III.

QVID CHALDAEOS AEGYPTIOS IN HANC OPINIONEM INDUXERIT FIERI FACTORES HUMANOI & DE STELLIS POSSE PRASIDERI.

Olent quicunq; in aliquam disciplinam se totos ingurgitarunt, omnia ad illam referre quā libentissimè, non tam propter ambitionem, vt scite per illam omnia videantur, quā quod ita illis videtur, quib; scilicet vsu venit qd per niues iter agentibus: nā cætera quoq; illis alba videri solēt, candoris

habitu in oculos iam recepto, reliqua in se transformante, sic amantib. perditæ, quicquid occurrat amatæ, aut faciem, aut omnino aliquid refert sub ditionem vnus imaginis, tota imaginaria amantis facultate redacta. Qui Theologus est, nec alio quàm theologus, ad diuinas causas omnia refert, Medicus ad habitum corporis, Physicus ad naturalia rerum principia, Mathematicus ad figuras & numeros: quod Pythagorici faciebant, hac ratione cum essent veteres Chaldeorum in cœlestium motibus mensuris & stellarum cursibus obseruandis iugiter assidui, nec aliud quicquam eorum magis ingenio detinerent, omnia illis erant stellæ, hoc est, ad stellæ libenter omnia referebant, id quod de Aegyptijs dictum pariter intelligatur.

Cum igitur ad hanc ex professione propensionem accederent coniecturæ, quas libro tertio narrauimus, & consutauimus, vt corpora inferiora moueri à superioribus, non posse stellæ vires ad influendum maximas non habere, videri in Sole & Luna quantum nostris corporibus aëriq; dominantur, & similia cum occurrerent animis ad eam partem iam inclinatis, facile adducti sunt, vt quæcunq; acciderent hominibus, siue corporis sortes, siue animi, siue fortunæ, de cœlestibus causis crederent provenire, quib. quoq; cognitis & exploratis futura rerum omnium euentu præcognosci. Neque enim adeò perspectæ illis res physicæ, vt quod vniuersalis causa differret à particularibus, quodq; illius & harum esset officium, satis intelligerent, quid substantiæ cœlesti conueniret, quid repugnaret: quid esset quod per se dicitur apud dialecticos, quid quod ex accidenti: quæ dissimilitudo inter naturæ opera & artis: quid posset esse signum aliterius, huius tamen causa non esset, vt his rationibus excitari, nec quasi cessantibus proximis causis, communi causæ particulares diueritates ascriberet, nec quasi Deo cœloq; parum bonis, & culpas astris pariter suas imputarent, & penas rati animi mala quàm corporis, inde deriuantes, nec quasi natura corporis intelligeret, incidentium simul temere causarum ad eam concursus referretur, nec velut ad iniuncta rei que substantiam arte peruadente nouas à cœlo influi vires in artis operibus existimarent: aut si non fierent hæc à cœlo, crederent tamen posse significari, quanquam nec si inuicem, vel effecta, vel causæ, nec ab eadem origine eodem modo vtraque prouenirent.

Hæc omnia illi cum ignorarent, parum adhuc perfecta philosophia, parumq; illis etiam indagata, quid mirum si contrahentibus in errorem, inducebantur primum coniecturis, quas diximus inefficacibus illis quidē, sed vulgo rudibusq; philosophiæ, magnæ probabilitaris, tum assidua illa cum stellis cōsuetudine, quasiq; familiaritate, quibus omnibus accedebat innata sciendi futura hominibus curiositas. Nam quæ fieri posse cupimus, eadem facile possibilia credimus. Accedebat seculi vitium, & in hominum mentes altè dedita per id tempus persuasio diuinandi, cuius mille modos & species isto longè minus probabiles, & insaniæ plus habentes audissimè coniectabantur, vt pyromantias, geomantias, astragaromantias, & cætera id genus auilia nugamenta, inter quæ poterat error Astrologorum sapientia summa existimari. Adde quod idolatriæ, cui erant obnoxij, mirè consentiebat, vt quos Deos colebant, eos aucthores omnium rerum arbitrarerentur, non bonarum modò, sed malarum. Nam erat in idolatriæ hoc quoque disciplina, alios esse deos beneficos, alios noxios, vt vel hinc contra rationem philosophiæ, stellæ alias bonas, alias malas, existimauerint. Adde gloriæ & quæstus occasionem, quam pararam sibi viderunt Astronomi, si de cursibus cœli, quos de magno labore, sed exigua mercede, forsitan indagarent, putarentur futura prævideti. Quibus adijce fraudes dæmonum imitatorum, tunc maxime mundo imperitanti, qui procliuus in hunc errorem, ex causis memoratis, illorum animos, occultis magis instigationibus impellebant, cum iudicia peruerrentes, omnino mentium sibi mancipatarum, tum illorum prædicta nonnunquam confirmantes, vel ad prædicendum illos mouentes, quod euenturum, vel exequentes quod ab illis erat prædictum. Hæc omnia simul in causa fuisse non dubito, cur primum apud Aegyptios & Chaldeos homines superstitionibus & idolatriæ deditos, in cœlestium motibus occupatissimos, philosophiæ parum peritos, opinio nasceretur, ex siderum status futura prævideri. Recepit opinionem seculum facile ob curiositatem & imperitiam, confirmarunt Astronomi libentissimè spe quæstus & gloriæ comparandæ.

IN EA QUAE OBSERVANDA IN PRAEDICTIO-
nibus statuerunt, quo pacto inciderint.

Vidimus apud quas gentes, & quomodo primum natus hic error, fieri cœli-
tis res humanas, vel indicari, quomodo rursus in hac Astrologi dogmata,
quibus vtuntur in pte dicendo, devenierint, facile est videre. Non enim vt
demonstramus vetis ad hæc rationibus ducti, nam qui possent? cùm non
sit ratio vera mendacij. Tùm rerum quoque nobis & loco, & natura coniunctionum
proprietas, aliter quàm ab operationibus non exploramus. Sed nec inducti experi-
mentis, alioquin cessare eos oportuit, multas saltem ætates à prædicendo, cùm extra
controuersiam diuturnis duntaxat observationibus & sæpius repetitis experimentis
huiusmodi perficiantur. Quid igitur coniecturas secuti sunt, partim à mathematicis
quibus incumbere partim à parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, qui-
bus nihil poterat cogitari fallacius, sed vel fallebantur ipsi rudes plulosophiæ & dia-
lecticæ, vel falli posse putabant imperitum vulgus, nec properantibus ad diuinandū
quæstum & gloriam tam satisfacerebat, quæ verisimilior, quàm quæ facillior via atque
paratio: Sic primum statuerunt fata hominum ista de natali hora pendere, tum quo-
niam id ferè vulgus videtur hominem fieri cùm nascitur: Tùm quod alia principia, vel
conciipiendi scetus, vel animandi, posita magis erant in incerto quàm vt forent ob-
seruanda in prædicando, à mathematicis sic accepta, primum quoniam motus sice-
rum metientes in duodecim partes obliquum orbem diuiserunt, numetandi facilita-
te rursusq; eadem ratione quamlibet partium in triginta, & trigesimā quamq; in sexa-
ginta, susceperunt hanc diuisionem quasi natura nō arbitrio factam, & quoniam par-
tes ipsi sinxerant, sibi totinfluxum vires & proprietates esse decreuerunt,
tum pro numero signorum duodecim loca diuiderē, sex supra finitorem, sex infra, si-
cut sex quoq; signa sub terra, sex supra semper renouantur. Ita magno errore defuncti
obseruandum in primis, sub quo loco, quo signo Planetæ collocaretur: alias enim ad
influndum pro loci signique varietate vires adipisci. Post hæc quasquæque in moti-
bus diuersitates notarent, eas in operationibus quoque stellarum notandis iudica-
runt, quasi efficientiæ quoque vis inde speciesq; variaretur. Sic aliud facere Planetæ
decreuerunt cùm rectus incederet, aliud cùm repedaret; aliud cùm subsisteret, tum
pro siderum inter se, vel coniunctione, vel distantia fieri ab illis res diuersas: Obserua-
runt autem in primis distantias quasdam, quas cùm motus nonis metiebantur, in-
giores nonnullos mutationibus deprehenderāt, vt trigonum interuallum, quod in
eo Saturnus & Iupiter Soli configurati semper retrocederent, sicut interdum Mars in
quadrangulo, Mercurius & Venerem ultra hexangulum remoueri à Sole nunquàm
viderent. Cogitauerunt igitur istas siderum esse distantias obseruandas, cùm inter se
trigona vel hexagona vel quadrata radiatione ponerentur, sed & opposita cuius cui-
dens ratio est, præsertim quod in his quoque configurationibus Lunæ schemata ad
Solem mutari conspiciēbant, & cornicularem fieri in hexangulo, diuinam in qua-
drato, prætumidam in triangulo, plenam in diametro, sicut item cœcirculorum quo-
rundam ad viam Solis, intersectiones fuerant imaginati, rem necessariam in motib.
metientis, sed vanam in influentijs, ita has quoque satorum decretis adhibuerunt cap-
ut caudamq; appellant, quasi deniq; vires affatusque radorum mathematicas has
quantitates, situs, loca, puncta, distantias, non qualitates naturasq; radorum conse-
querentur. Sed hunc illi errorem nec animaduertebant ignoratione physice, nec po-
terant cuitare si singulis momentis alias in cœlo constellationes esse volebant,
quæ nascentium identidem hominum vitam, fortunam, mo-
res, ingenia, variarent.

QVID OBSERVANDA ILLA INDICARENT,
quibus coniecturis definierunt.

Scilicet à mathematicis quid obseruandum foret, acceptum; intentione peruersa, quæ fuit antiquis (si credimus Aristot.) erroris quoque occasio, diu res naturales quasi mathematicas iudicant. Restabat post hæc inuestigandum, quid hæc ipsa significarent, vel efficerent signa, sidera, motus, aspectus, cum vel hoc modo, vel illo disposita inuenirentur, hic coniecturis egerunt leuissimis & fallacissimis, quas natabimus. De signis ira primum commentum fuit, erat Aegyptijs indubitatum omnia constare ex quatuor clemētis. Cū igitur signa iam duodecim acceperint, occasione quam diximus, vis illis perbella commodaq; partitio, ut hæc quoq; per quatuor elementa distinguerent, quibus ter replicatis signorum numerus implebatur. Et quoniam prima fuisse corpora, ignem, terramque opinabantur, utpote centrum & circumferentiam. Nam ignis illis erat supremum corpus, tum inter media aduenisse aërem & aquam, ut etiam Plato ostendit in Timæo. Idcirco primum signum igneum statuerunt, secundum terreum, tertium aëreū, quartum aequum. Tum redeuntis simili consequentia quintum igneum, sextum terreū, atq; ita deinceps. Hinc euenit ut quæ trigono interuallo distarent, tribus scilicet medijs signis interceptis, eadem natura censerentur, quia scilicet quintum signum ad naturam primi reuertebatur: quæ verò hexangulo, partim quidem affinia, partim discordia forent, sed affinia magis, quoniam primum igneum, tertium erat aëreum. Quæ verò tetragono penitus aduersa, si ignis & aqua penitus discordant, sic figmentum ut trigona radiatio bona foret, quadrata mala, hexangula verè media, sed quadrata melior: oppositioñ quoq; malam fore, quòd ita posita sidera ex aduerso se contueantur. Aliqui tamen mediam hanc etiam volunt signorum, qualitates in ea, sicut in alijs aspicientes. Est enim inter signa, quæ altera quidē qualitate conueniunt, altera discordant.

Pater hinc ut se inuicem ista placita pepererunt, & quæ seorsum audita suspicioñ cuiuspiam rationis relinquunt, origine patefacta statim contempnibilia sunt. Nam si illud primum fundamentum tutans & imbecillum, numeris scilicet signorum duodecenis, arbitrio supputantium (ut Astrologi confitentur) in ductum sit, quæ super ædificantur, omnia ruinosa: sunt autem plura ex ea vna radice pullulantia: nam & trigona inde quæ magnam sibi Astrologiæ vendicant partem, vnde trigono cratores, hoc est, domini, ut dicunt, triplicitatum, à quibus rationem de finibus Chaldei posteriores acceperunt. Aegyptij monomeras, Arabes à magnis coniunctionibus maxima dogmata, Ptolemæus & omnes (quanquam alij aliter) distributionem partium mundanarum regionumq; sub signis, ut hoc videlicet trigono orienti, illud occidenti, aliud austro, aliud aequiloni, darent: vnde prædictiones de anni fato magnopere pendunt, ut sciamus qua quid regione sit venturum. Sed redeamus ad alias signorum proprietates: nam mysterium distinctionis in elementa satis deteximus, deducto velo tantum nugas ibi meracissimas deprehendimus.

Excogitarunt igitur alia quidem ex his quæ subterlabēs signa Sol in illis operatur, inde illa diuidentes in fixa, mobilia, communia, alia ex nomine partium circuli, quasi rerum illarum, non imagine modò, sed vitibus similes, naturaq; forent, vnde alia humana signa dixerunt, alia bruta, quòd hoc signum Aquarium iuuenis ipse figuratus, illud Aries diceretur, sic omnia ferè nata dogmata de signis, vel ab opere Solis vel à nomine imaginum, vel à diuisione per elementa, quæ statim indicat vnitatem, tum audire * confutata sunt. Naturam Planetarum à coloribus indicant, quod Aboasae testatur, hanc esse coniecturam dicens vniuersitatis Astrologorum, & hinc etiam fixarum: nam omnes rubentes dixerunt esse de natura Martis, vtoculum Tauri, cor Scorpii, ea verò quæ irrationalia quàm falsa satis iam demonstratum. Affinitates Planetarum cum signis sic paulatim introduxerunt, ex rationes apud Chaldaeos, primum ut reor inuentæ, de quo scripsimus lib. 8. quòd in gradibus illis positæ, stellæ à centrū suarum absidum erant remotissimæ. Addiderunt Aegyptij domos, de Leone primum accepta coniectura, sub quo vis Solis crescere videbatur, ab eo principium facientes, reliqua signa Planetis alijs pro sphaerarum ordine, ut vidimus, dispartiti sunt.

sunt. Trigona quid introduxit, diximus, terminos, & decanos, & dodecatemoria, & ponesas, & monomerias, diuisio signorum fecit: quæ cum vastiora viderentur, quàm ut alijs exclusis in vnus tantum Planetæ ditionem concederentur, lineauerunt in partes varias multifariam, & has quidem fines esse vnus stellæ, illas alterius voluerunt: quòd quoniam alia quisque coniectura diceret, hinc natæ de finibus opiniones quinque, & de quibus adhuc sine fine digladiantur: alij in decanos signa partiti sunt, hoc est, in tres partes, alij in nonem, alij in duodecim, sed pro arbitrio omnes, nulla ratione: Nam quis rationem dicat 1. a. partes signum quodlibet diuidendum, quia signa 12. sunt, aut in tres partes ob ternarij perfectionem, aut in nouem, quoniam novum signum cum primo qualitate concordat, Sagittarius scilicet cum Ariete, Capricornus cum Tauro, atque ita de reliquis: hæc etiam Ptolemæus quanquam Astrologus cum legisset, irrisit. Illi verò diuini viri, Aegyptij, Indi, Chaldaei, quasi primam philosophiam amplexabantur.

Veniamus ad loca quorum proprietates ex similitudine quadam definierunt, vt quoniam cœli medium locus sublimis, quæ putantur esse sublimia significaret, imperia, regna, potestates, quasi non descendat intus potius homo quàm ascendat, oriens nascentem indicaret ex vtero prodeuntem, septimus locus aduersarios, quia primo opponitur, duodecimus carceres & tenebras, quoniam ad eum locum Sol cum perueniret suscitatis vaporibus nec dissolutis aër veluti tenebrefcit. Sed non omnia prosequi oportet quæ supra commemorauimus, tantum satis ad memoriam reuocate quomodo fideret istius cœlestis quæ disciplinæ gradatim oracula prodierunt, quæ sint sibi inuicem mirè connexa, fabula fabulæ vbiq; manu porrigente. Sic enim cum trigonam & hexagonum interuallū bona determinassent, rursus quæ Planetas bonos Venerem & Ionem, sed & Solem & Lunā, quoniam bonis boni gauder, gaudere dixerūt Ionem in 1. loco, Solem in 9. quorū alter hexagonus, alter trigonus est horoscopo, Luna in 3. Venerem in 5. qui ab ascendente similibus distant interuallis, dederuntque melioribus ac potioribus loci scilicet atque Soli loca supra terram, infirmioribus verò quæ sub terra, sed & Martem eadem ratione 6. loco gaudere, Saturnum 12. voluerūt, quoniam sunt hæc loca mala, sicut illi quoque Planetæ mali.

Nec dubito pro natura deinde horum Planetarum multas ipsis locis ab eis tributas proprietates, vt 9. vaticinia, quæ Sol dare creditur, 3. breuia itinera, sicut breuius omnibus stellis spaciū circuit Luna, mororem 12. pro conditione Saturni, & clancularios inimicos: sexto seruos & morbos, ob naturam nocentis, sed efficacis agilis quæ Planetæ: quinto gaudia, filios, voluptates, ob Venerem, quam & præfulem harum rerum non minus iudicio statuerunt, quàm de stellæ nitore, radijs & pulchritudine: vnde illud alma supernè nectareum ridens, quare credita antiquis elegantiarum & venustatis Dea, talibus vsi demonstrationibus, quasi filicæ aranæ rete præstigiosum contextuere, quod si procul aspicias, fallat mentita florum magnitudine, & illecebra textus nouitaris quæ leno cinio, si comminus intruere contemnas, si tangas manu dirumpas, atque dissoluas. Auxere nepotes inuentum patrum, quoque fuit figmentum antiquius cōrobustius, latente magis originis fraude quodque euenit semper autoritatem ætate conciliante.

Neque verò nos omnia diximus, tantum inuentionis methodum, hoc est, erroris labricum demonstrauius: cetera verò ad id exemplum leuissimis scilicet omnia cōiecturis, & tenui nixa dissimillimaque similitudine, etiam rerum terrenarum, qualla sunt illa: Felices esse Planeras cum procedunt, infausos cum retrocedunt, eumque etiam stare creduntur, quasi negent retrocedentes, quod promiserant, expediant procedentes quod pollicentur, morentur subsistentes quod largiuntur. Deficientem Solem & Lunā parere magnas calamitates. Nam hæc imprimis terrificant, ignota causa, quasi vel desertentibus nos dijs vel abrogantibus, in apogeo positis stellis nascentem exaltari, quoniam is locus etiam sit altissimus, Partes Lunæ, tam aliorum deinde siderum, postremo & auenæ, & fabarum quis inuexit, error explicarum, lib. octauo. Postquam autem huiusmodi coniectamentis hæc dogmata fundauerunt, coeperūt geneses obseruare nascentiū, & si semel aut iterum casu dogmata respondissent, experimento nulla maior erat autoritas, vt si forte gratia verbi: Natus aliquis Marte Scorpionū occupate bello clauisset, indubium habebatur Scorpionem esse Martis domiciliū, quasi non longè

sit a-

sit aliud Marte sic posito, aliud à Marte bellicosum nasci, quasiq; , vt diximus , experiri fideliter quicquam possent in cœlestium motib; tanta delinquentes. Annotabant igitur etiam quæ euenerant dōmīno genituræ cuiuspiam themate & regulas inde canonesq; condebant, quoniamq; non erat hæc via verorum experimētorum, sed illis pro ratione, casus, atq; temeritas, idēdō & alijs, & iisdem etiam alias obseruantibus, aliter contingebat: quo factum vt tot euaserint penē Astrologiæ, quot erant obseruantes, vnde illa confusio pugnantiaq; opinionum, quas proximo libro latē sumus executi.

CAP. VI.

DE VIBVS FOMENTIS AVCTA QVO-
modo propagata.

Icde nugacibus orta coniecturis, fallacibus adoleuit experimentis, fota seculi vitio, nutritaq; hominum curiositate, nullo non auido furura de se sciendi, atq; ea de cœlo verissimè peti. Quotus enim quisq; de populo, de scholasticis etiam, quàm non rectè de cœlo petuntur ista, cognoscat accedebant principum studia nihil non et ceterum ob imperitiam, nec nō sperantium ob cupiditatem. Quib; si quando de cœlo felicitas pronuntiabatur (pronunciabatur autem semper) tam nolebant eueri Astrologiam quàm ne istam quoq; felicitatem: prædicabant interdum vera, nunc temerè, nunc astutè, nunc dæmone suffragante, modis quos explicauimus. Quod cui etiam non succedat multa prædicent tamen verò plausus, acclamationes, & tamen mille mendacia statim obruebat obliuio. Sed & multa illis fides autoritasq; ab oraculis non modò probantibus istam artem, sed exercentibus. Interrogatus Apollo, mas an scemina nasceretur: scemina respondit, quoniam in conceptu ad Venerem Luna ferebatur.

Quod verò maius testimonium professioni quam deos habere autores? nouerūt scilicet improbi dæmones, sic non solū à nostris, sed à Platonici quoq; nuncupati, nouerunt, inquam, sub vna superstitione quantum mundo veneni propinarēt, quod cū altius in venas penetrasset, primū quidem fidē adimeret religioni, summo hominum bono, quasi de cœlo pendente fatali necessitate, quasi nulla miracula, nulla diuinitus præcognitio futurorum, sed vi constellationum omnia prouenirent: tum vitijs patrociniū faceret coelitus in nos descendētib; atq; adeo fortasse bonis, si quidem quæ à natura bona omnia sunt, inspicere demum bonas artes, medicinā & philosophiam, vt quas non euerteret, sicut nec theologiam, contaminaret tamen & philosophiam quidem à rationib; veris ad fabulas, medicinā à naturalib; efficacib; remedijs ad vanas obseruationes, & auiia deliramenta cōuerteret, fieretq; vna pestis peruerse superstitionis, & corpori, & animo simul exitialis. Videbant pessum ire prudentiam pro qua iam consuleretur Astrologia quid agendum, quo tempore, qua ratione, sedens in ipsa stolidissima vanitas vitæ clauum in manu teneret.

Postremo sperabant fore quod cuenit, quæ vna de cœlo mathematicisq; supputationibus captaret autoritatem, reliquarum superstitionum minus fraudem dissimulatam, minus suatam infirmitatem, obtegeret, nec vanæ putarentur quæ cœlestis doctrinæ sequaces appendices, & alumnae forent: neque enim vlla est (vt ostendimus lib. primo) quæ quidem Astrologiam, vel sociam, vel parentem, vel ducem, non agnoscat. An non digna res igitur pro qua se quoq; facerent Astrologos dæmones nocentissimi? nihilque non procurarent, quò magis indies pestifera persuasio sensus hominum studiaq; possideret: nam vsos dæmones in oraculis, Astrologorum regulis, credendū ob aliud quàm vt fallerent, id est, fallaciz fidem facerent, quis addubitet etiam Porphyrianus? quando ipse Porphyrius tunc mentita dicat oracula cum Astrologicis nixa dogmatis respondebant, quod nō euenisset si vera foret, futuriq; præmonstratrix, quando in calatère dæmones peritissimos rerum naturalium, nihil poterat. His fomentis adulta præsidijsq; multa, Aegyptios & Chaldaeos penitus occupauit, peperitque statim apud eos supersticiosam medicinam. Scripsit enim Necipus in Aegypto, qui decanus, quem morbum faceret, cuiusq; rursus decani potestate curaretur, rem habitam in arcanis interq; mysteria quæ non arbitraria, vt demonstraui mus: ista partitio decanorum, iurisque & neglecta penitus à Ptolemæo, hinc statim emecta magia

quæ

quæ non est aliud quàm complexus idolatriæ, Astrologiæ, superstitionisquæ Medicinæ, quæ sicut alias quoque superstitiones in libris de vera fide aduersum septem hostes singularim confutauimus.

CAP. VII.

QUOMODO AB AEGYPTIIS AD ALIOS

Astrologia deuenit.

AB Aegyptijs & Chaldeis ad Græcos Astrologia deuenit, sed per authores ignobiles. Nam excepta domibus circulatorum, Liceum & Academiam non intrauit, sed nec in porticū quoque licet, procurante Thalete, cōcorditer admissa, nec quia potest atomis & vacuo, Astrologiæ tamen credere potuit Epicurus. Primus centesimo & quadragesimo post Christū anno, bene audiens in literis, eam coluit Ptolemæus, sed parcius quàm ceteri, ita ut non tam infanx isti fauere quàm modum ponere voluisse videatur, vtrumque; authoritas vnius hominis semper Mathematici, rarò philosophi, tot cōtra, in mathematicis philosophiæ; hominum clarissimorum obstantibus præiudicijs, relabitur. Rapuit nomen Ptolemæi Græcos aliquos in errore, alioquin ad superstitionem propensos, ut Potphyrum, cuius nimiam in cultu dæmonum opem curamque; superstitionum, & præceptor Plotinus, & discipulus Iamblichus damnauerunt.

A Græcis ad Arabes, maiori tamen autoritate deuoluta, mirantibus illis quicquid à Græcis scriptum inueniebant, & in nominibus Aegyptiorū & Chaldeorū vanā illam antiquitatis specie suscipientibus, sicut aut acceptam illā à Barbaris tepurgauit pro viribus, circumciditque; Ptolemæus prudentissimus Astrologorum, ita acceptam à Græcis, Grammaticus quidam Aboasar & scriptor historiæ refert, nugis & fabulis innumerabilibus, fecitque; Astrologiā penè tanto peiorem Astrologia Ptolemæus, quārò bonis artibus peior est Astrologia, factus homo ad inanem loquacitatem, nec modo philosophiæ, sed Astronomiæ quoque; ferè penitus insolens, sugillatus à doctissimo quoque Astrologorum, multitudini gratus, apud quam magnus qui plura dixerit, non qui meliora.

Creuit autem per ea tempora studiū mathematicæ, sicut totius quoque; philosophiæ disciplinarumque; omnium in Hispania, in quā regnaret Alphonsus, in numeris mathematicis & cœlestium motuum supputatione diligentissimus, amaret quoque; diuinatricem vanitatē, alioquin philosophiæ studijs non imbutus, & in eius gratiam Arabum & Græcorum multa eius artis monumenta ad nos peruenerunt, per Ioannē præfatum Hispanensem & Michaëlem Scotum scriptotem nullius ponderis, multæ verò superstitionis. Amplexatus hæc primū Albertus utpote noua, natus enim per ea tēpora, sed puto nō tam senex probauit quē iuuenis, sicut & magica adulescens cū vulgasset, matura etate detestatus est, sanctissimā in cœnobio, & inculpatā vitā degens. Factū tamen tempore procedente cū diuturnitate traditionis, tum multitudine scriptorū, & quadam cum mathematica Astronomia tam nominis quàm subiectarum rerū, affinitate, ut ferè in controuersiam iam veniret, an sine fallacia, scientia an superstitio foret.

Verū licet tam multis sæculis à multitudine excepta, cuius proprium nihil sapere, à superstitionis exculsa, quorū scire delirare est curiosis quæsitā nullo iudicio viris, ita semper, ut primo libro monuimus, à prudentibus, à philosophis, sanctissimis viris irrita cōfuta, profligata fuit. Nam quo tēpore cū idolorum cultus in Aegypto atque; Chaldaea, cumque; omnium vanitatū infania adolefcebat, apud Hebræos veri Dei cultores, per Moysen, per Elaiam, per Hieremiam, per alios Prophetas voce, scriptisque; damnabat. In Græciā cū venit, Pythagorē nō placuit, authore & Diogene & Theodoro, Platonici & Peripatetici ne dignā quidē putauerūt, de qua verba aliquādo facerent, ut quā inter artes circulatorices haberēt. Eudoxus Gnidijs legislator prudentissimus (scripsit enim leges ciuibz suis) idē magnus sub Plarone philosophus in mathematicis verò princeps etatis suæ omnium cōsensu, nullo modo credendū Astrologis affirmavit, scriptumque; reliquit. Fecerunt idem aliquot post annis Cassander ac Archelaus insignes Mathematici: fecerūt Panectius & Carneades, graues verique; philosophi. Romā quoties veniebant vel ex Aegypto, vel ex Babylonia diuinatores isti, toties eos Romana illa providentia seuerissimis legibus vrbe submouebat, sic sub Tiberio, sub Vitellio, sub Diocletiano, sub Constantino, sub Gratiano, sub Valentiniano, sub Theo-

T dosio,

BLASIVS BONACRYSIVS,

Hieronymo Benincensi amico suo
dilectissimo, S.

Desidero bene certamente, Gierolamo dilectissimo, tutti li studiosi de nostri tempi, & quelli che per lo aduenire faranno, piangere di continuo la immatura morte di quello admirato giovane Giouanni Piero Principe Mirandolano, considerato per le eccellenti & molte sue virtù, quanta grande perdita habbino fatta, rispetto massime allo uelle, che della vita sua possouano sperare et prometterli, la qual perdita è stata non solo comune à quelli, che delle cose philosophice, & delle Platonice massime sono desiderosi, ma cunzando à tutti li amatori & professori della scrittura sacra, hauendo lui già coo più eccellentissime opere, le quali non haueua anchora dato in luce, soddisfatto in gran parte à quelli primi, & cercando hora con somma verità & gloria della Christiana religione, lo disaffare a questi secondi, à che si oppone la inopinata & lagrimabile morte sua, la quale, credo pero che li studiosi di litterati supradetti soporuno patientemente, considerato che lo Omnipotente Dio non opera cosa alcuna se non con grandissimo mysterio & diuina prouidentia, la quale credo habbi di prescrite messo in animo à questi nostri imperfeiti, di publicare mediante l' arte loro, lo erudito & elegante commento del prefato Principe sopra vna tua dotta & leggiadra Canzone fatta & composta dello Amore diuino secondo la mente & opinione de Platonici, accio che anchora questo non resti insieme con molte altre opere sue neglette & io obliuione degli huomini, & che tutti & litterati & amatori del nome suo habbino commodi di poterlo godere, pigliandone quel frutto, che delle altre opere sue, non prodotte in luce prendere non possano. Hauendo io duoque apresso di me vno trasfanto di detta Canzone & commento, & essendone con grande instanza richiesto da alcuni nostri impressioni, sono stato alquanto sospeso, se lo doueo concedere, o no. Da l'una parte mi rincoua il sapere io quanto fusse alieno dalla mètte tua, et da quella dello autore, la publicatione di tale opera, per le cagione da te intese. Dall'altra mi incitaua la instanza di essi impressioni, e l' desiderio di molti, & la utilità & commodo, che à me pareua che di tale publicatione douessi risultare. Il perche vno vltimamente da cōsoli & preghi delli amici, ho voluto più tosto cō qual che mio canco apresso di te, fare copia di questo mio trasfanto, anchora che fuori della tua uoluntà, alli impressioni predetti, che riteneu dolo, de fraudare il desiderio di molti, p'stando massimamente douere essere tanto più cōscusibile la mia colpa, quanto è men graue l'offesa priuata che la publica, perche questa oltre al ben cōmune ha anchora per fine il bene priuato dell'amico. Cōciosia che hauendo io nomina di più trasfanti di detta opera, li quali in vari luoghi & per mano di molti disseminati si leggeuono, iudicauo al tutto impossibile che la non fusse vno giorno per il medesimo modo publicata, il che bisognaua fusse con molto maggiore dispiacere tuo & di tutti li amatori delle cose del Conte rispetto allo essere tali trasfanti imperfetti & pieni di molto errore, de quali io credo che quella mia copia fusse non in tutto, al manco per la maggior parte purgata: Et se per te in questo riconosco alcuna mia colpa, scusami apresso di te & della felice memoria dello autore di esso Commento, oltre allo amore che freno, ò legge non conosce, tutti quelli che leggeranno, per il quale, se li iudicio non mi inganna, loro

potranno facilmente conoscere, che hauendo esso Conte hauuto à temere dell'amore Christianissimo, come era sua intentione, lo habbeuo fatto con tanta più felicità, quanto la dottrina veramente diuina supera & eccello quella di Platone, & di tutti li altri philosophi. Vale.

HIERONYMVS BENIVS
CIVIS FLORENTINVS,
ad Lectorem.

G Iouanni Piero Principe Mirandolano, huomo veramente da ogni parte admirabile, leggendo, come acca de si agli amici, vna mia Canzone, nella quale mouato dalla amantissima letture de erudit commentarij del nostro Marfilio lucino sopra el concetto di Platone, si haueuo io po che versati retroso quello, che Marfilio in molte chiare & significatiuamente deservie, la piaciuto di rinfrancarla con vna monimano dotta & eleganza, che copiosa interpretatione, messo non tanto, cunctis crede la più merita della cosa, quanto da vna uera & singular affezione, che lui sopra ogni credulità habbeua sempre à me & alle cose mie. Ma perche nel ritrattare dopo essa Canzone & commento, sendo già in parte mancata quella scrittura & seruire che haueua condotto & mo ad comporla, & l'ua ad interpretarla, norque nelli animi nostri qualche ombra di dubitatione, se era conueniente à vno professore della legge di Christo, volendo lui ritrattare di Amore massime celeste & diuino, trattare come Platonico, & non come Christiano, pensauo che fusse bene suffondere la publicatione di tale opera, almeno fin ad tanto, che nel vederli se lui per qualche riformatore possi di Platonica diuenire Christiano. All'quali deliberatione successi poco di poi la inuitata & sopra ogni altre caritate di quella tempo d'ammira & lagrimabile morte di esso Giouanni Piero per la inopinata superueniente, dell'quali quasi come si troua alora si può di confusione & fastidio delle cose del mondo rimouendo, per cui di lassare essa Canzone & commento insieme con molte altre mie versati archiuo della polvere, & di sopprimerla per sempre, la qual cosa per beneche da me sia fin ad questa tempo stata esclusa, ha nome diuino possano più li studio & desiderio di altri intrare à luce questa tale opera, che la scorpale & la diligetia mia in ritenuta. Inuoco che essendo lei già venuta in possito di alcuni più curiosi, per indigenia & permissioe di quelli, apresso da quale scaturisce come con li altri libri & commentarij di esso Giouanni Piero, la originale sua lettera, su prima data in mano à questi nostri impressioni & da loro messa in opera, che se ad pena uel ueluti notitia. All'quali esse non potendo in benevolmente resistere, & da altra parte non riconoscendo io, così nella publicatione di tale opera alcuna mia colpa, pensai, come si dice lassare la andare, ad beneficio di natura. Considerandomi massime nella prudetia & bontà & dottrina di quelli, che ad cose fare mi haueua persuaso, ben prego liora che legge, che in tutti quel li luoghi doue essa Canzone à vero Conuenio, seguendo la dottrina di Platone, si parua in qualunque modo dalla uerba Christiana, possa per in liuieria di Christo & de suoi santi, altre all'eragioni inuestigabili de nostri Theologi, massime del li angelico dottore S. Thomas de Aquino in contrario additae, che la opinione di un huomo geniale, rifiutando l' error nostro, si errore pero chiamare si può si recitare semplicemente & senza alcuna approbatione la opinione data, anchora che non uera, rifiutando dico, con la inferenzia & vero titolo posto à essa Canzone & commento, per il quale apertamente si delli mei uoluer trattare di Amore, non secondo la uerba catholica, ma secondo la mente & opinione de Platonici. Nella offensione dell'agual cosa, si bene oltre allo error predicato, si errare, ne possono essere anchora molti altri. Questo ben però & quella uerba non li può esser uita, che li studiosi di Platone & della sua dottrina attentamente leggendo, troueranno in esso commento molti lumi mediante i quali possa intello della loro intentione più facilmente, & forse con altro sguardo, penetrare alle intime medelle di alcuni più remoti sensi d'uno tanto Philosopho.

T 2 COM-

COMMENTO DELLO

ILLVSTRISSIMO SIGNOR
CONTE IOANNI PICO MIRANDOLA
no sopra vna Canzona de Amore, composta da
Girolamo Beniuueni Cittadino Fiorentino,
secondo la mente & opinione
de Platonici.

*Ch'ogni cosa creata ha lo essere in tre modi, Causale,
Formale, & Participato.*

CAPITOLO PRIMO.

Pongono i Platonici per loro dogma & principal fondamento, ogni cosa creata hauere leſſere ſuo in tre modi, li quali benchè da diuerſi diuerſamente ſieno nominati, tuttauia concorrono ad vno medefimo ſenſo, & poſſono da noi per hora coſi nominare. Eſſere cauſale, Eſſere formale, Eſſere participato. Laqual diſtintione per più termini non ſi può ſignificare, ma far per eſſempio manifeſtiſſima. Nel Sole Secondo e Philoſophi non è calore, perche el calore è qualità elementare & nō di natura celeſte, tuttauia el ſole è cauſa et fonte dogni calore. El ſuo è caldo et è caldo per ſua natura et per la ſua forma propria. Vno legno nō e per ſe caldo, ma ben può dal fuoco eſſere riſcaldato, partecipando da lui la predetta qualità. Dunque quella coſa chiamata calore, ha nel ſole eſſere cauſale. Nel fuoco eſſere formale. Nel legno, d'altra ſimil materia, eſſere participato. Di queſti tre modi diſſerire più nobile & el più perfetto è lo eſſere cauſale, & per e Platonici, ogni perfezione che in Dio eſſere li cōcede, voglio no ſia in lui ſecondo quello modo di eſſere, et per quello diſiamo che in Dio non è coſa alcuna ma che eglie ragione di tutte le coſe. Similmente che in Dio nō è intelletto, ma che lui è ſole & principio dogni intelletto, liquali detti però eſſere intelletto li loro fondamento, danno a Platonici moderni nō poca moleſtia, et à me ricordo che già vno gran Platónico mi diſſe marauigliarſi molto duno detto di Plonone, doue dice che Dio nulla intēde ne conoſce, ma ſouē è più da marauigliarſi come lui nō intēda, per qual modo vuol Plotino, che Dio nō intēda, che nō è altro ſe non che lui vuole che quella perfezione dello intendere ſia in Dio ſecondo quello eſſere cauſale et nō ſecondo quel formale, il che nō è negare lo intelletto di Dio, ma attribuire ſecondo vno più perfetto & eccellente modo, il che eſſere coſi, ſi può di più manifeſtamente cōpendere, che Dionyſio Areopagita principe de Theologi chriſtiani, il quale vuole che Dio nō ſolamente, ſe, ma anchora ogni coſa minima & particolare conoſca, vſa però el medefimo modo di parlare, che vſa Plotino, dicendo, Dio nō eſſere natura intellettuale. d' intelletto, ma ſopra ogni intelletto et cognitione ineffabilmente eleuato. E adunque da notare diligentemente queſta diſtintione, perche che & noi ſpeſſo luieremo d' alla intelligenza delle coſe Platonice porge grandiffimo lume.

Ch' tutte le creature ſono diſtinte in tre gradi.

CAPITOLO II.

Diſtinguono e Platonici ogni creatura in tre gradi, de quali ſono dua eſtremi. Sono luno ſe cōprende ogni creatura corporale & viſibile, come è el Cieſto elemente, le piante, li animali, ogni coſa delli elementari corpore. Sono laltro ſintende ogni creatura inuiſibile, & nō ſolamente incorporea, ma etiā da ogni corpo in tutto libera & ſeparata, laqual ſi chiama propriamente natura intellettuale, & da noſtri Theologi è detta natura Angelica. Nel mezzo di queſti dua eſtremi è vna natura media laqual ben che ſia incorporea, inuiſibile, immortale, nō dimeno è moine de corpi, & alligata a queſto miſterio, et queſta ſi chiama anima rationale, et la quale alla angelica è ſottopoda, & preſoda alla corporale, ſoggetta a quella, & patrona di quella. Sopra queſti tre gradi è eſſo Dio a tuore & principio di ogni creatura, la quale omne in ſua fonte ha la diuinità eſſere cauſale, & da lui mediatamente procedendo nella natura angelica ha el ſecondo eſſere, cioè formale. Vltimamente nell'anima, rationale reſta dalla natura Angelica à lei partecipata, però dicono

e Platonici eſſi diuinità in tre nature coſtituite, cioè in Dio, nello Angelo, & nell'anima rationale, ſono alla quale coſa ſua natura ſi può attribuire queſto nome di uino, ſe oia abuſuamente. Di queſte nature ſi potrebbe fare più copioſa menzione & diſtintione più d'articulata, diuinità e corpi di diuerſe nature & ſimilmentel et ſe, diſchiuso quale ſi chiama no animali & quali animali & nō animali, & perche el mondo da Platone nel Timoeo è chiamato animale animato, ma quella diſcuſione reſcribbero a proprii luoghi & qui ſolo baſti quello che alla cognitione del tranſito di morte è neceſſario.

Come e Platonici prouano Di non ſi poter multiplicare, ma eſſere vno ſolo Dio principio et cauſa dogni altra diuinità.

CAPITOLO III.

Di queſte tre nature, cioè Dio, la natura angelica, & la natura rationale, la prima, cioè Dio, non poter eſſere multiplicata, ma eſſere vno ſolo Dio principio & cauſa dogni altra diuinità, prouano el Platonici & peripatetici, & noſtri Theologi per cotradittoria ragione, lequali in queſto luogo ſaranno ſupriſe adducere. Dell'altra natura, cioè angelica & intellettuale è diſcordia tra Platonici. Alcuni, come è Plotino, Hermoſynano, et molti altri, pōgono fra Dio & l'anima rationale, grande numero di creature, lequali chiamano parte intellettuale, ſiue parte intellectuali, liquali termini qualche vna coſa diſe Platone, come nel Phaedone, doue dell'anima ſe Platone, Porphyrio, & cōtinue mente e più perfetti Platonici pōgono fra Dio & l'anima del mondo vna creatura, la quale chiamano figliuolo di Dio, perche da Dio immediatamente prodotta. La prima opinione è per cotradittoria & Dionyſio Areopagita, Et à Theologi chriſtiani, li quali pōgono vno numero di Angeli quiliſſimo. La ſeconda è più Philoſophica & più conforme ad Aristoile & à Platone, & da tutti e peripatetici & miglion Platonici ſeguitata. Et però noi hauēdo propoſto di parlare quella, che crediamo eſſere comune ſententia di Platone & di Aristoile, la ſciata la prima, benchè ſola per ſe trauagliare terremo queſta ſeconda via.

Ch' Dio produſſe ab eterno vna ſola creatura incorporea, & intellettuale, tanto perfetta quanto eſſere prima.

CAPITOLO IIII.

Seguendo adunque no la opinione di Platone, non ſolo da miglion Platonici, ma anchora da Aristoile, & da tutti li Arabi, & maſſime da Auicenna ſeguitata. Dico che Dio ab eterno produſſe vna creatura di natura incorporea & intellettuale, tanto perfetta, quanto è poſſibile, che ſia vna coſa creata, & però oltre ad ogni niente altro produſſe, imperche che da vna cauſa poſſibile, ma nō può procedere ſe non vno eſſeſto perfetto, & queſto che è perfetto, nō può eſſere più che uero, & colui, & uero gratia, el colore perfetto ſiua tutti e colori, & a può eſſere più che vno, perche ſuſſeſto dua, & più, ſaria farebbe che luno di loro ſuſſi più, & maſco perfetto dell'altro, altrimenti farebbe luno quel medefimo che l'altro, & coſi non farebbono più, ma vno. Quello adunque ſaria manco perfetto del altro, non ſaria perfetto ſimilmente ſe Dio hauēſſe prodotto oltre ad quella mente vn'altra creatura, non farebbe ſtata perfetta, perche farebbe ſtata manco perfetta di quella. Queſta ragione ſono io vſato di addurre ad cōfirmatione di queſta opinione, & par mi più efficace di quella, che vſa Auicenna, la quale ſi fonda ſupra queſto principio, che da vna cauſa, inguito è vna, nō può procedere più che vno eſſeſto, ma eſſendo interdotte qui queſte manere, ſolo per ion ſignifica di quella, che è ſolo principio principale propoſito, non è da immorare in loco con più eſſeſta eſſeſtatione. Queſto baſti ad ſapere, che ſecondo queſti philoſophi, da Dio ne diuinità nō prouiente altra creatura che quella poſſa mente, dico immediatamente, perche anchora dopo eſſeſto che poi, & queſta mente & ogni altra cauſa ſecondo produce, ſi dice Dio eſſere cauſa, ma media & remota. Queſta prima mente creata, da Platone & coſi dalli aroſe philoſophi, Mercurio immagina & Zoroaſtre, è chiamato hora figliuolo de Dio, hora mente, hora Sapientia, hora ragione diuina il che anchora interpretano alcuni, reſto. Et habbi ciaſcuno diligente aduerſaria di nō credereſte queſto ſia quello, che de noſtri Theologi è detto figliuolo di Dio, imperche noi intendiamo per il figliuolo di Dio vna mediana eſſeſtione col padre à lui in ogni coſa equale

creatore

creatore finalmente & non creatura, ne debbessi comparare quello che Platoni chiamano figliuolo di Dio, al primo & più oobile angelo da Dio prodotto.

Di due modi d'essere, Ideale, & Formale.

CAPITOLO V.

Per dichiarazioni adunque di quello che seguirà, è da sapere, che ogni causa, che con arte con intelletto opera qualche effetto, ha prima in se la forma di quella cosa che vuole produrre come vno archietto ha in se, & nell'anima sua la forma dello edificio, che vuol fabbricare, & guardando ad quella come allo essemplare, & ad imitazione di quello produce & copone l'opera sua. Questo tal forma chiamano e Platoni Idea & essemplare, & vogliono che quella forma dello edificio, che alartificer nella mente sua, habbia essere più perfetto & più vero che lo edificio poi da esso artefice prodotto in materia conueniente cioè di pietre, legni, & altra così simile. Quello primo essere chiamano essere ideale & vero intelligibile. L'altro chiamano essere materiale & sensibile, così se vno artefice edifica vna casa, diuano essere dua cose, vna intelligibile che ha l'essence nella mente, vna altra sensibile, che è quella, che da esso artefice è composta di marmo, di pietre, di altro, esprimendo quanto può in quella materia la forma, che in se ha concetto, & questo è quello, che il nostro poeta Dante tocca in vna sua canzone, doue dice: Poi chi pinge figura se non può essere lei, non la può porre. Diccono adunque e Platoni, che benché Dio producessi vna sola creatura, non dimeno producessi ogni cosa, perchè in quella producessi le idee, & le forme di tutti le cose. E adunque in quella metà la idea del Sole, della Luna, & della huomini, di tutti li animali, delle piante, delle pietre, dell'elementi, & vniuersalmente ogni creatura, essendo la idea, del Sole più vero sole, che il Sole sensibile, & così di ciascuna alna creatura, non liuo si segue, che li habbia ogni cosa prodotta, ma che habbi prodotta nel più vero & più perfetto modo di essere, che possiamo haue: cioè nel loro essere ideale & intelligibile, & per questo chiamano questa mente mondo intelligibile.

Come questo mondo ab eterno fusso causato & prodotto da quella prima mente, & come el sia anima o di anima perfettissima sopra ogni altra anima.

CAPITOLO VI.

DA questa metà vogliono esser causato questo mondo sensibile, il quale è vna imagine & vno simulacro di quello intelligibile, & essendo lo essemplare, ad imitazione del quale fabbricato questo perfettissimo ha tutte le cose create, seguita che questo, sia anch'ora tanto perfetto, quanto la sua natura pause, pero conosciu che ogni cosa animata la più perfetta, che le inanimate, & più quelle che hanno anima rationale & intelligente che la animate di anima irrationale, e necessario cooedere, che il mondo sia animato di anima perfettissima sopra tutte laltre anime. Questa è la prima anima rationale, la quale quantob, incorporea sia & immateriale, non dimeno è alligata a questo ministerio di reggere & mouere la natura corporale, pero non e cni dal corpo libero, & se parata, come quella mente, dalla quale ab eterno fu prodotta questa anima, così come essa mente da Dio, & di questi trahe euidentissimo argomento, che secondo Platone, non può il mondo non essere eterno, come etiam coosentano tutti e Platoni. Pero chesendo l'anima del mondo eterna, & non potendo lei esser senza el corpo, come loro vogliono, bisogna anchora, che questo corpo o mondo fusse ab eterno, & così el moto celeste, perche l'anima secondo e Platoni, non può essere & non mouere. Habbiamo adotto tutti e Platoni conuenire in questo, che il mondo sia eterno, pero che & Amico, & Piattaro, & li altri, che vogliono, che questo ordine presente del mondo haesi principio, nò vogliono perche inanzi a questo nulla alio fusse che Dio, come poncia nostra catholica chiesa, ma credono inanzi a questo ordonato moto del cielo, & presente disposizione delle cose mondano, essere stato vno inordinato moto & tumultuario, retto da vna anima informe & praua, & così che debbono essere stati infiniti mondi, per che infiniti volte el mondo è stato dalla confusione del chaos in ordine ridotto, & infine volte è in quello ritornato, ad che pare concordia l'opinion de Talemiti liquali domandano, che faccea

Dio ab eterno, & rispondono che creao mondi, & poi li guastano quantunque seguendo la opentione de Cabalisti alle loro parole li possi dare più vero & più conueniente senso. Questa opentione attribuisce Aristotile a Platone & pero qualche volta dice, che lui solo fa el tempo di ouero, qualche volta, come nel xii. della Methaphisica, confessa secondo Platone el moto essere stato eterno.

Come le tre predette nature, Dio, la natura angelica, & la natura rationale, sono significati per questi tre nomi, Cielo, Gioue, & Saturno, & quella che per loro si intende.

CAPITOLO VII.

Quelle tre prime nature, cioè, Dio, quella prima mente, & l'anima del mondo dalli antichi theologi de gentili, che sotto velamenti poenici copriano e loro misterij sono denotate per questi tre nomi, Cielo, Saturno, & Gioue. Cielo & esso Dio, che produce la prima mente, ditta Saturno, & da Saturno è generato Gioue, che è l'anima del mondo, & perche talhora si trouano questi tre nomi confusi, cioè, che il primo sia chiamata Gioue, & l'anima del mondo Saturno & quella mente Gioue, dichiareremo il fundamento & la ragione di questi nomi, la quale inesa, & coprehenderemo, che tutta quella varietà & mutazioni, liquali paiono ad placito & heceticosamente fare, procedono coocondere da vno medesimo fondamento. Dicono adunque che questo nome Cielo è significatio dogni cosa prima & eccellente sopra laltre, come el primo cielo, che è il firmamento, e primo supereminente de tutte le cose corporali. Saturno è significatio della natura intellettuale, laquale solo arte de et è volta allo intendere & contemplare. Gioue è significatio della vita animata, laquale consiste nel reggere, amministrare, & mouere con lo imperio suo le cose le soggette & inferiori. Questa dua propieta si trouano ne pianeti da e me desimi nomi significati, cioè Saturno & Gioue, perche come loro dicono, Saturno fa li huomini con platina, Gioue da loro principati, governi, & administratione di popoli, & perche la vita conetplanaria & circa le cose superiori à chi conetpla, & latina circa le cose inferiori, liquali da chi è loro superiore sono retti & gouernati, & per questo ogni natura, per quanto in qualche modo li conuenie alle cose inferiori ad se, assimiglia alla vita animata. Presupposta adunque la dichiarazione di questi tre nomi, habbiamo ad considerate la propieta di quelle tre nature, & facia chiaro & aperto, quale nome, & per qual ragione si conuenia a ciascuna di quelle.

De la variazione di questi tre nomi, Cielo, Saturno, & Gioue, & perche & come conuenghi no à le tre supran dete nature.

CAPITOLO VIII.

Nel primo, cioè Dio, nò si può intendere che lui coempli, perche questa è propieta di creatura intellettuale, da la quale esso dio è principio & causa, pero non si può chiamare Saturno, ma solo di lui intende questo, cioè lo essere principio dogni cosa, nel quale intelletto sicludono due cose. La prima è la supereminetia & excellencia sua, laquale ha ogni causa sopra el suo effetto, & per questo è chiamato Cielo, La seconda è la produzione di quello, che da lui procede, nella quale intende coersione alle cose à lui inferiori, mentre quelle produet, il che di sopra dicemmo essere similitudine di vita animata, & per questo in qualche modo se li conuenie el nome di Gioue, & massime con addinoue di forma perfettione, come diedo Gioue ottimo massimo. Alla prima metà angelica coouengono più nomi, perche e meno semplice che Dio, & più diuersa in lei vede. Et prima e da sapere, che ogni creatura è composta di dua nature, L'vna delle qua li si chiama poraete, o vero natura informale. L'altra atto o vero forma, et Platone nel Philocho chiama la prima infinito, & la secondo termine & fin: & da Anicebrone & molti altri sono chiamate, materia & forma, & quantunq, infra philosophi sia differetia da opentione, & questa materia informale e in tutte le creature vna medesima, & duna medesima ragione, o pure diuersamente in diuersi gra di nature si troua, non dimeno tutti in questo coouengono, che ogni cosa, che è mezza fra Dio & la materia prima, è mista di atto & di potetia, & questo si basta, ne importa al proposito nostro, per qual modo o si fa o siuet da essere, questa, o medesimo, o cooosiooe. E adunque

T 3

que per similmodo quella prima mente composta di queste due parti & ogni imperfectione, che è in lei, vi è per rispetto di quella parte detta potentia, come per l'altra ogni perfectione in questa mente si possono considerare tre operationi. Vna circa le cose à se superiori. L'altra circa se stessa. L'altra circa le cose à se inferiori. La prima non è altro, che conuenirsi ad contemplare il padre suo. Et similmente la seconda non è altro, che il conoscere se stessa. L'ultima è volgersi alla produzione & cura di questo mondo sensibile, il quale come di sopra dicemmo, è da quella prodotto. Queste tre operationi intendono per que modo procedere da quella mente, che per merito di quella parte, chiamata atto, che è in lei, si risolve in verso il padre, per il mezzo del'altra detta potentia, con defecto di allo officio delle cose inferiori, per il merito dell'una & della altra in se stessa si ferma. Per le due prime operationi si chiamerà Saturno, perché luna & l'altra è contemplatione per la terza Giove. Et perché questo atto di produrre le cose mondane, gli conuiene per quella natura, detta potentia, quella parte in lei principalmente si chiamerà Giove, il che è da osservare, per quello che nel secondo libro diremmo, esponendo quello che s'incolla i orti di Giove. Per il medesimo fundamento, l'anima del mondo, in quanto se stessa, o le cose à se superiori contempla, si può chiamare Saturno. In quanto è occupata al mouimento & al gouerno de corpi & azioni mondane, si chiama Giove. Et perché a lei principalmente si conuiene questa operatione del gouerno del mondo corporale, come à quella mente si conuiene principalmente il contemplare per assolutamente si chiama Giove, così come quella mente Saturno, & cioè quella mente ogni volta, che di lei si parla, come di officio del mondo sempre si chiama Giove, per la ragione di sopra detta, quella è la vera proprietà di questi nomi.

Della compositione, diuisione, & ordine di questa mondo sensibile, & la ragione per che se dice essere diuisa in tre figure di Saturno.

CAPITOLO IX.

ADunque questo mondo, prodotto da quella mente ad imagine del mondo intelligibile in lei prodotto dal primo padre, composto come ciascuno animale dell'anima sua & del suo corpo. El corpo mondano è tutto questo, che à gli occhi nostri appare fatto, come nel Timeo si scrisse, di quattro elementi Fuoco, Acqua, Aria, & Terra. Et per vera intelligencia di questo, & da ricordarsi del fondamento da noi posto nel primo capitolo di questo uariato, cioè che ogni cosa ha tre essere, Causale, Formale & Participato, come in esso capitolo dichiarammo. Bisogna adunque che anchora questi quattro elementi habbino triplice modo di essere. Il primo, cioè lo essere causale, hanno ne corpi celesti perché la sostanza di quelli corpi non è composta di questo Fuoco, Aria, Acqua, & Terra, che sono dalla Luna in giù comunemente chiamati elementi, ma in se li contengono tutti come ogni causa contiene el suo effetto, per essere ne celesti corpi virtù produttrice de corpi inferiori, ne per modo alcuno si può intendere che il corpo del cielo sia una sostanza mista de questi elementi, come fanno li altri corpi misti a seffo di noi, perche sequirebbe oltre alle altre ragioni da altri addotte, che prima tutti s'una questa parte del mondo dalla Luna in giù, che la parte superiore celeste, perché prima sostiene le lettere degli elementi in se semplici & poi per loro concorso causarsi quello, che di loro è misto. Hanno adunque li elementi nel Cielo, effetto causale, come Platone vuole, & non effetto formale, come rettamente Aristotele nega, & di questo altrove più largamente parleremo. Hino allora essere formale dalla Luna fino alla terra, & iterato essere, cioè partecipare imperfecto & diminuto, hano nelle parti sotterranee, & che questo sia el vero, cioè che nelle viscere della terra s'innoua fuoco, aria, & acqua, lo dimostra la esperienza, & il filosofo più naturale lo può uero, & li antichi teologi lo confermano, disegnando quelli emigratamente per li quattro fiumi infernali, Acheton, Coxyto, Syge, & Phlegeton. Possiamo adunque diuidere el corpo mondano in tre parti, Celeste, Mondana, & Infernale, uisando questi due secondi nomi secondo el comune uisio diparlare, uisaparo ecidido dalli antichi, che è, di chiamare questa parte dalla Luna in giù propriamente mondo, oode Giouanni Euagelia parlauo delle anime

che da Dio ne corpi simondono, dice, ogni anima che uita in questo mondo, & così in molti altri luoghi anchora si troua osservare. Similmente questa parte sotterranea, chiamano inferno, deperata per luogo di supplicio alle anime nocive. Di qui si può intendere per qual cagione è detto da Poeti el regno di Saturno à tre suoi figlioli essere diuiso, à Giove, Neptuno, & Plutone, che non denota altro, se non la triplice variatione di questo mondo corporale, & questo al corpo per il modo diuo, & quanto anchora alla anima moodana, secondo che intendono queste tre parti essere animate, il regno di Saturno, il mondo intelligibile & esemplare di quello, il quale reitor di Saturno rimoue, cioè mentre timore nel suo essere ideale & intelligibile rimane uno & indiuiso, & consequentemente più fermo & più potente, ma poi che alle mani de figlioli è primario, cioè che se trasmutato à questo essere corporale, & da loro in tre parti diuiso, per la variatione di quello triplice essere de corpi, diuisione più inferno & meno potente assai che non era prima, degenando dal primo, quando degenera ogni cosa corporale dalle spirituali. Dicono la prima parte, cioè la celeste, effetto futo di Giove, Lelima & più infima, di Plutone, & quella del mezo di Neptuno. Et perché questa parte è quella, doue principalmente si fa ogni generatione & conuisione, per se significa à Theologi per lacqua & per il mare, che è in continuo flusso & refluxo, onde, & da Eracino, questo continuo moto delle cose generabili & corruptibili, & affomigliamo alomo di uno rapidissimo torrente, per questo dicono & Poeti à Neptuno essere reitor el regno del mare, & per Neptuno & Theologi de gentili loro mistieri intendono quella potentia, o vero deità, che è prefide della generatione per questo petto habbiano ad intendere essere tre anime diuerse, le quali informano & reghino queste tre parti del mondo, imperche essendo el mondo uero, debba uenire anchora una sola anima. La quale in quanto anima & uiuifica le parti del mondo sotterranee, li chiama Plutone, in quanto uiuifica le parti, & che sono sotto la Luna si chiama Neptuno, in quanto uiuifica le celesti si chiama Giove, & però dice Platone nel Philebo che per Giove, sostiene una anima regale, cioè quella parte delima del mondo, che è la principale, & regge & domina alle altre. Et benché da altri altrimenti si fa fatta questa diuisione in queste tre figlioli di Saturno, ho voluto solamente ricorre quella, che è opinione mia propria, & che io stesso essere più vera, premettendo le esposizioni di Grand adotte, de quali altro faremmo più integra esaminatione, & ad più perfetta coniozione delle cose dette, cioè della natura de corpi celesti & mondani & elementali, ho ad ricordare che secondo & più de Platonici corpi celesti sono composti di materia & di forma, come li altri corpi, benché di materia più perfetta & della natura.

Chè le anime delle sette sfere celesti, insieme con l'anima del mondo, sono le noue Muse.

CAPITOLO X.

Doppo l'anima del mondo pongono & Platonici molte altre anime rationali, fra le quali ne sono otto principali, che sono l'anima delle sfere celesti, le quali secondo li antichi non sono più che otto, cioè sette pianeti & la sfera cristallina. Queste sono le noue muse citate da Poeti celebrate, fra le quali è la prima Calliope, che è l'uniuersale anima del mondo, & l'altra otto per ordine sono distribuite taluora alla sua sfera.

De l'anima uniuersale del mondo, & di tutte le altre anime rationali, & della conuenienza che ha l'anima con tutte le parti del mondo.

CAPITOLO XI.

Scrive Platone nel Timeo, che è nel medesimo uisio & de medesimi elementi fabrico il fattore del mondo, l'anima moodana & tutte laltre anime rationali, fra le quali come l'uniuersale anima del mondo & la più perfetta, così la nostra & l'ultima & la meno perfetta, delle parti della quale noteremo una somma diuisione: la natura dell'uomo, quasi uincolo & nodo del mondo, collocata nel grado mezo dello uincorso, et come ogni uincolo partecipa de li estremi, così l'uomo per diuerse sue parti con tutte le parti del mondo ha comunione et conuenienza, per la qual cagione li suoi chiamano Microcosmo, cioè

piccol mondo. Nel mondo prima veggiamo essere la natura corporale, & questa è duplice, via eterna, che è la sostanza di città, la natura corruttibile, quali sono li elementi, & ogni natura di quella compatta, come le pietre, metalli, & simili cose: poi sono le piante: & sopra questi nel terzo grado li animali bruti, nel quarto li animali razionali, nel quinto le menne angeliche, sopra i quali è esso Dio fonte & principio dogni essere creato. Similmente nell'uomo sono due corpi, come nel nostro concilio proteremmo. Vno eterno chi amato da Platone Vehiculo celeste, il quale da l'anima razionale e immediata viuiscono, l'altro corrompibile noi veggiamo con gli occhi corporali, composto di quattro elementi, poi è in lui la vegetativa, per la quale questo corrompibile corpo si genera, si nutrice, & cresce, & quello eterno viuedi perpetua vita. Tertio vie la parte sensitiva & motiva, per la quale ha convenientia con li animali razionali. Quarto vie la parte razionale, quale è propria dell'uomo & della anima razionale, & da peripatetici l'anima è creata essere l'anima, & la più nobile parte dell'anima nostra, non ostante che sopra ella sia la parte intellettuale & angelica, per la quale l'uomo così conviene con li Angeli, come per la parte sensitiva con le bestie. El sommo di questa parte intellettuale le chiamano e Platone i viri dell'anima, & vogliono, sia quella, per la quale l'uomo immediatamente con Dio si coniunge, & quasi con lui connice, come per la parte vegetativa conuenie con le piante. Di queste parti dell'anima, quali sono immortali, & quali mortali, fra Platone discordia. Proclo & Porphyrio vogliono, che solo la parte razionale sia immortale, & tutte laltre corruttibili. Zenocrate & Spicuppo vogliono, che oltre ad questa la parte sensitiva anchora sia immortale. Non meno & Platone aggiugnendo à queste anchora la parte vegetativa, concludono ogni anima essere immortale.

Della Idea, & de loro triplice essere.

CAPITOLO XII. ET VLTIMO DEL PRIMO LIBRO.

LA materia delle Idee da Platone celebrata, fra tutte le questioni di philosophia, e per aduentura la più vici & la più difficile, & noi, per da quella dipende el conoscere dell'angeli, & dell'anima nostra, & del anima celeste, nel nostro concilio & nel commercio sopra el conuio di Platone strettamente ne parleremo. della quale materia, perche e Platone greci, dico quelli che alle nostre mani sono pervenuti, oscuramente & haeramente se parlano, non sarà forse l'opera nostra inutile alli studiosi delle cose Platoniche, se per questo al proposito nostro, noteremo di loro certi compendiosi detti, per cui facciamo fine al presente libro, introduttivo al seguente trattato di amore. Douemo adunque ricordarci del primo fondamento da noi posto nel primo capitolo, cioè come ogni cosa ha triplice modo di essere, causale, & formale, & partecipano. Bisogna adunque, che il simile sia delle Idee, le quali in Dio hanno essere causale, & quello Angelo formale, nell'anima razionale, partecipano. In Dio adunque se condo, Platone non sono idee, malui e causa & principio di tutte le idee, le quali lui primamente produce nella natura angelica, come etiam di chiara mente nell'oraculo di Calde si troua scritto, & da esso angelo ne fatta partecipare l'anima razionale, per l'anima nostra, quando si volge alla parte sua intellettuale & angelica, & da quella illuminata, partecipando le vere forme delle cose, le quali così come nell'intelletto, si chiamano Idee, così poi nell'anima li chiamano ragione & non Idee, & in questo sono differenti l'anime de corpi corrompibili, come le nostre, & de alcuni demoni secondo Platone, dalle anime celeste, perche le celeste per la administratione del corpo non si partono però dalla parte intellettuale, ma ad lei sempre coesiste & congiunte insieme esercitano l'uno & l'altro officio, & del contemplare, & del gouernare corpi. & per questo di uano e Platone, che corpi ascendano ad loro, & non loro discendano à corpi. L'altre adde alla cura de corpi caduci & terreni, occupare in questo, li priuano della contemplatione intellettuale, & menicano la scienza delle cose da farsi, alli quali al tutto sono inclinate, & però sempre di molti errori & opinioni false sono piene, dalla qual prigione & miseria vedremo difeso essere possiamo me-

zo à liberarne la via amatoria, la quale mediante la bellezza delle cose corporee & sensibile, eccita nell'anima memoria delle parti intellettuali, & cagione, che ad quella riuoigendoli dalla terrena vita, veramente fogno di ombra, come scrive Pindaro, alla eterno trasferendoli, & dal foco amoroso quasi purgati in angelica forma, & come noi nell'opera seguente dichiara etemo, l'eterno che li trasforma.

**SECVITA EL SECONDO
LIBRO DELLO ILLVSTRISSIMO,
& conte Iamini Pico Mirandolano, sopra la
predetta canzone, che ogni volta, chel nome della
cosa proposta è ambigua, si debba prima
presupporre quello, che per tal nome
significa.**

CAPITOLO PRIMO.

Dice Platone in più luoghi, & doppi in Aristotele, & vniuersalmente tutte le scuole de Philosophi, che principio del trattare dogni materia si debbe presupporre quello, che significa el nome della cosa, della qual si ha ad disputare. Et per effusione di questo el comandano, che ogni volta che tale nome equiuoco, cioè significatio di diuerse cose & varie, dobbiamo distinguere essi significati, & dichiarare per quale principalmente intendiamo di usare esso nome, perche altrimenti & senza pre ogni dispositione confusio, notata, & vana, ne daltrove procedo vno li errori di quelli philosophi, li quali intanto sua dialogi riprendendo Platone, se non dal non sapere questa regola di distinguere & termini equiuoci & ambigui, dalla quale regola vuole Eudemo essere stato el primo inuatore Platone, però chi senza logica, nella quale il predetto modo sumpara, à alle cose de Philosophi, & massime de Platonicis, ha posto o vero pone mano, & forza che & se stesso & qualunque altro, che uia detti porge gli orecchi empia di errori infiniti & di grandissima confusione. Essendo adunque questo nome, Amore, come nell'istesso capitolo vedremo, commune ad significare diuerse cose, necessario prima che di amore parliamo, dichiarare quello che per questo nome si intende, elcludendo ogni altra cosa che questo importare potessi.

Di questo vocabolo Amore, & di diuersi suoi significati.

CAPITOLO II.

Così come le virtù cognoscitive dell'anima si trouano circa el vero & el falso, così le virtù desiderative circa el bene & el male. La virtù che conosce, assiste à quello, che uia dica essere vero, dissiene da quello, che iudica essere falso, quello assistente si chiama da philosophi affirmatione, & quel'ò dissentire si chiama negatione. Similmente la virtù dell'anima, che desidera à quello, che se li appresenta con faccia di buono, ad quello inclina, & da quello, che confaccia di male se li dimostra, fugge & si risahe, quella inclinatione si chiama amore, quella fuga & quello ritirarsi, si chiama odio. Questo è il più largo & più comune significato di questo vocabolo di Amore, che si possa intendere. Sono questo sono molte specie, le quali si verificano secondo la diuersità de beni, ne liquali el desiderio nostro inclina, come verbi gratia, se questo Amore circa la roba, & massime se è inordinato, li chiamano auaritia, se circa honori, ambitione, similmente se sia circa Dio, o alcuno superiore à noi, si chiamerà pietà, se circa i vno eguale, amicitia. Escludendo adunque questo, & tutto li altri significati, noi habbiamo ad intendere quello solo, che è desiderio di possedere quel lo che è, & à noi pure che sia bello, & così nel conuio di Platone & diffusoro, amore è desiderio di bellezza, & come dicendo el poeta, appresso de Greco liene de Homero, appresso li nostri Vergilio, per la loro eccellenza, si chiama & poeti, così dicendo Amore assolutamente, si intende

amore di bellezza, certo come di quello che eccelle & superatissimo desiderio dogni altra cosa creata. questo similmente si offera nella lingua latina, nella quale, benché propriamente si dica el tale ama Dio, el tale el fratello, el tale & danari, tuttavia dicendo assolutamente el tale ama, s'intende lui essere preso da questo desiderio di bellezza daltenno. li che volgarmente si dice essere innamorati. Et per che fra tutti e desiderii d'amore, questo desiderio di bellezza & il più vehemente, onde & Platone dice nel Phedro, che amore & detto da questo vocabolo Romano, che appresso de greci significa quello che appetito del noistro volgare, forza, & vehementia. Per questo ogni volta, che noi vogliamo significare qualche altro amore & desiderio essere vehemente, lo denotiamo per questo nome, come si dice el tale essere innamorato delle lettere, & tale d'alle arme, & così delle altre cose, & Platone nel esouio & nel Phedro, & el Poeta noistro nella presente cantona, parlano di quello amore, del quale che preso, volgarmente si dice essere innamorato, li che non è altro, che desidero di possedere & di fruire la bellezza di altrui, che si concede, che, & l'amore, col quale Dio ama le creature, & quello che propriamente si chiama amicitia, & molti altri simili, sono diserti da questo amore di che si parla, & per hora basti dire questo, che esso amore, del quale si parla, desiderio di possedere la bellezza d'altrui, non essendo in dio desiderio di cosa aliena fuori di lui, come quello, che è in tutto perfettissimo & nessuna cosa li manca, non potrebbe più a lui repugnare questo amore. imperoché quello, con il quale lui ama le creature, nasce dal posto da opposita ragione. In quello, colui che ama ha bisogno della cosa amata, & siccome lei, cioè dallo amaro, la perfezione sua, in questo, cioè amore di dio, lo amato ha bisogno, dello amante, & chiamalo, & notitue. Similmente quello amore, che amicitia si chiama, ha opposita proprietà all'amore noistro. Nella amicitia è sempre necessaria la reciprocazione, cioè che luno amico per il medesimo modo, & per la medesima ragione ami l'altro, & così & edesso, come Platone dice in molti luoghi, li che non è necessario nell'amore noistro, imperoché colui che ama, può essere non bello, & conseguentemente non atto ad muovere lo amato ad nostro desiderio della sua bellezza. Amore adunque, del quale noi habbiamo ad parlare, si può così definire, come anchora Platone li definisce, desiderio di bellezza. Desiderio, vi si pone come natura generica & commune, per la quale amore conviene con tutti li altri desiderii, come l'huomo, in quanto egli è animale, conviene con tutte le fiere, poi vi si aggiunge de bellezza, che specifica la natura propria di amore, & lo distingue da ogni altro desiderio, come per lo essere rationale, & morale si distingue l'huomo dagli altri animali. Se adunque conosceremo perfettamente le parti di questa definizione, conosceremo perfettamente amore. Et cominciando dala prima, dico, che desidero non è altro, che una inclinazione & impeto di colui, che desidera in quello, che o veramente, o lui esistente si se essere conveniente, & quella tal cosa si chiama bene, però lo oggetto del desiderio è il bene, o vero, o apparente, & come poi si muovono diverse specie di beni, così nascono diverse specie di desiderii, come nel proposito noistro, amore, che vna specie di desiderio, & circa vna specie di bene, che si chiama bello, di che si esclude, che il bello dal buono & differente, come vna specie dal suo genere, & non come cosa essenziale da vna intrinseca. Può si dividere el desiderio per sua prima divisione in desiderio naturale, & desiderio con cognizione. Et per piena intelligenzia, che cosa è desiderio naturale, & da intendere che essendolo oggetto del desiderio el bene, & ha uendo ogni creatura qualche perfezione a se propria, per partecipazione della bontà diuina, dalla quale ciò che processa, come scrisse Moysè, si grandemente buono, bisogna che habbia vno certo fine, nel quale quel grado, di che lei è capace di felicità, si risuona, & in quello naturalmente si diria & volga, come ogni cosa grave al suo centro. Questa inclinazione nelle creature, che non hanno cognizione, si chiamò desiderio naturale, grande testimonio della provvidenza diuina, dalla quale sono state queste tali creature al suo fine dirizzate, come la faetta del fagittario al suo bersaglio, il quale non è dalla sua cognoscenza, ma da colui che col occhio di sapientissima provvidenza ve-

lo quello la muove. Di questo desiderio è desiderio Dio da tutte le creature, però che essendo ogni bene particolare vno vestigio & vna partecipazione del primo bene, che è esso Dio, in ogni bene che si desidera, lui è il primo desiderato. Non è altro el bene delle pietre & delle piante, non quello, di che loro sono capaci di partecipare della bontà diuina, & secondo che vna natura è capace di partecipare più o meno, enli è ordinata ad più, u ad meno nobile fine, però el fine di tutte le creature è vno, cioè fruire Dio, per il modo à loro passibile, & guare quanto più possono della dolcezza della sua bontà, secondo & poterne conseguire più o meno, sono diversificati fini, di di qui puoi intendere come due & quibene, del quale dice Aristotile nel principio della etica, che tutte le cose lo desiderano, & per quello, che è di più può conoscere in che modo lo desiderano, anchora che non sono finiti, & in che modo non desiderino cosa à loro impossibile, & quanto sia lontana dal vero la cognoscenza di coloro, che hanno allumino in quel passo interpretata Aristotile, per euidentissime ragioni altrove dichiareremo, con questo naturale desiderio volgendosi ad lui ogni creatura, lo lauda & adora, come canta uno el propheta Isai, & ad lui quasi supplicando, o tutti li volesse & offeriscono, come scrisse el gran platone Theodoro.

Del desiderio in comune, & come quanto & per, si fa per sua volta al bene.

CAPITOLO III.

LAltra specie di desiderio nò è, se nò circa le cose conoscute da chi desidera, & è dalla natura istinta, che à ogni virtù conosce se fa congiunta vna vna appetitiva, laqual quello che la conosce & indica essere bene, ama & abbraccia, quello che indica essere male, odia & rifiuta lei in quanto è per sua natura, & sempre volta al bene, ne mai fu alcuno che desiderasse di essere misero, ma perche la virtù che conosce, spirito del iudicare singanna, & iudica essere bene quello, che uenta & male, & uiente che qualche volta dalla vista appetiva, quale per se & coesa & non conosce, & desiderano il male, & dalun canto si può dire, che volontariamente peccano, perche à lei nessuno può fare violenza, dall'altro si può dire, che non volontariamente, perche loro ingannata dal iudicio della compagnia, perche lei per se mai desiderarebbe il male. Questo intede Platone nel Tineo, quando dice che nessuno volontariamente pecca.

Che el conoscere le cose, è vno possederle.

CAPITOLO IIIL

Consegue à ogni virtù desiderativa vna proprietà commune, & è, che sempre chi desidera in parte possiede la cosa desiderata, & in parte non, & se della possessione di quella fusti in tutto privata, mai la desiderarebbe, il che per dua modi si verifica. El primo è, perche come nel precedente capitolo dicemmo, non si desidera la cosa, se non, poi che è conosciuta, & da filosofos & solamente dichiaraua, come el conoscere le cose è vno possederle, onde segue el detto vulgato di Aristotile, che l'anima nostra è ogni cosa, perche ogni cosa conosce, & appreso ad Asaph poeta Hebreo dice Dio, tutte le cose sono mia, per che tutte le conosco, benché non fra il suo conoscere & il nostro & differente grandezza così sia parimente nel possedere. l'altro modo è, che sempre fra chi desidera & la cosa desiderata è vna congiunzione & similitudine, & gode, & conserua ogni cosa per quello, che à lei per cognazione di natura è più conforme: per quello che gli è dissimile & contrario, si amitta & si rompe, però infra dissimili non cade amore, & la repugnanzia di dua nature oppositive non è altro, che vna natura naturale, come odio non è altro, che vna repugnanzia con cognizione. Di questo euidentemente si può essere necessario, che la natura del desiderato in qualche modo si troui nel desiderante, perche altrimenti fra loro non farebbe similitudine, & che imperfettamente s'eli troua, perche vano fare cercare quello, che in tutto si possiede.

Ché

Che à diuerse nature conseruente, sono annessi diuerse nature appetitive.

CAPITOLO V.

Come il desiderio in comune segue la cognitione in comune, così à diuerse nature conseruente sono annessi diuerse nature appetitive, & quanto per hora basta, si possono le virtù cognitive in tre gradi distinguere, in senso, ragione, & intelletto, alle quali similmente conseruano ne gradi di natura desideratiua, che si potranno chiamare appetito, electione, & volontà. L'appetito segue il senso, la electione, la ragione, la volontà, l'intelletto. L'appetito nelli animali brutali electione nelli huomini, & in ogni altra creatura che si troua a mezza fra noi & li angeli, la volontà nelli angeli, & così come il senso non conosce, se non le cose corporali & sensibili, così l'appetito non desidera se non le cose corporali & sensibili, & come l'intelletto angelico solo alla contemplatione dei spirituali concetti inteso & volto, ne alle cose materiali finchà, se non quanto loro già dalla materia assoluto & sciolto, immateriale & spirituale disengono, così la volontà loro solo de beni immateriali & spirituali se parte, la natura rationale posta fra quelli due come vno mezzo fra li estremi, hora à l'una parte, cioè al senso inclinata, hora all'altra, cioè allo intelletto eleuandosi, alli desideri della natura & della vita per propria electione puo ac costarsi. Di tutte le supradette cose si puo concludere, che ogni volta che la cosa desiderata è cosa corporea & sensibile, bisogna che il desiderio di quella sia o appetito che segue il senso, o electione di ragione inclinata al senso, o ogni volta che le cose spirituali & incorporee conuenien che sia, o volontà intellettuale & angelica, o electione di ragione alla sublimità dello intelletto assumita & eleuata. Visto adunque Amore essere desiderio, & dichiarato che cosa è desiderio, per conoscere, che desiderio è Amore, se gli, o sensiuo, o rationale, o intellettuale, che raro e a dire quanto desiderio bestiale, o humano, o angelico, bisogna vedere che cosa sia bellezza, che è l'oggetto del desiderio, che conosciuto habbiamo della electione di Amore, & consequentemente di lui assoluta cognitione.

Della bellezza comune.

CAPITOLO VI.

Queso vocabolo bellezza si puo pigliare secondo vna larga & comune significazione, et puossi pigliare propriamente. Secondo el primo modo, ogni volta che più cose diuerse concorrono ad constituzione d'una cosa, la quale nata dalla debita missione & temperamento fanno di quelle cose varie, quello decoro & quella Harmonia & quella temperata, che risulta di quella proportionata commistione, si chiama bellezza. Et conchiò che ogni cosa creata sia composta & sia con tanta debita ragione & proportionone composta, quanto possibile sia alla natura, di quella cosa puossi secondo modo preterito chiamare bella ciascuna cosa creata, non essendo essa bellezza altro, che quello temperamento il quale & causa che quelle nature, benché diuerse & varie, puo conuenire & concordano insieme ad comporre vna natura & secondo quella ragione nessuna cosa semplice puo essere bella, di che segue che in Dio non sia bellezza. Dopo Dio comincia la bellezza, per che comincia la contrarietà, senza la quale non puo essere alcuna cosa creata, ma sarebbe solo esso Dio, oè basta questa contrarietà & discordia di diuerse nature ad constituire la creatura, se per debito temperamento non diuenta & la contrarietà varia, & la discordia concorde, il che se puo per uera desinazione assegnare di essa bellezza, cioè che non sia altro che vna amica inimicitia, & vna concorde discordia. Per questo diceua Heracchio, la guerra & la concordia essere padre & generice delle cose, & appresso à Homero, chi mala dice la contentione, e deno hauere bestemmato la natura. Ma più perfettamente parlo Empedocle, ponendo non la discordia per se, ma insieme con la concordia essere principio delle cose, intendendo per la discordia la varietà delle nature, di che loro si compongono, & per la concordia, la vnione di quelle, & pero compongono, & per la concordia la vnione di quelle, & pero solo in Dio dice uo non essere discordia, perché in lui

non è vnione di diuerse nature, anzi è essa vnità semplice senza compositione alcuna, & perché in essa constitutione della creatura è necessario, che è vnione super la contrarietà, altrimenti la cosa si risoluerebbe, perché da loro insieme si separerebbono iua principi, però è detto da Poen che Venere ama Marte, perché quella bellezza la quale si chiama Venere, come noi di sono diremmo, non sia senza quella contrarietà, & che Venere domo & mitighi Marte, non per altro si dice, se non perché quel temperamento minga raffrena, & rende la pugna & loio che è sia quelle nature contrarie. Similmente appresso degli antichi Astrologi, la opinionone de quali segue Platone & Aristotele, & secondo che scriue Alessandro Hispano, anchora Moysè, Venere fu posta in mezzo del ciclo appresso ad Marte, adioche bauessi ad domare l'impeto di quello, il quale è di sua natura concouo & destruttivo, così come anchora Giove la malua di Saturno. Et se sempre Marte fuoli sottoposto à Venere, cioè la contrarietà de principi componenti à loro debiti temperamenti, nessuna cosa mai se contempererebbe.

Della bellezza propriamente presa.

CAPITOLO VII.

Questa è la larga & comune significazione di bellezza, nella quale significazione si comunica con lei questo vocabolo Harmonia, onde si dice Dio con musico & Harmonico temperamento hauere composto tutto il mondo, ma così come Harmonia comunemente si puo pigliare per il debito temperamento dogni cosa composta, propriamente, significa solo el temperamento di più voce conueniente insieme à vna melodia, così ben che bellezza si puo dire dogni cosa debitamente composta, & tantua il suo proprio significato & solamente alle cose visibili, così come Harmonia alle cose audibili, & questa bellezza è quella, el desiderio della quale è chiamato Amore, & però da vna sola potentia conosciuola nasce Amore cioè dal viso come da Musici & da Proprietà, & vniuersalmente da tutti & Poen & Greci & Latini fu sempre celebrato, & muouiti per questo Florino ad credere, che Eros, che in greco significa Amore, si detti da quella ditione Otasia, che significa visione, ma direbbe vno se bellezza è solo nelle cose che il viso comprende, come si puo attribuire alle idee che è natura al tutto inuisibile? Per dichiarazione di questo dubio, dal quale dipende el fondamento di questa materia, & da notare che sono dua visi, l'uno corporale, l'altro incorporeale. Il primo è quello che comunemente si chiama viso, el quale dice Aristotele essere da noi amato sopra tutti li altri sensi. L'altro è quello potentia dell'anima, per la quale oel penultimo capitolo del primo libro fu detto noi hauere conuenientia con li Angeli. Questa potentia da tutti & Platonicè chiamata viso, ne questo viso corporale & altro che vna imagine di quello, & Aristotele nella Ethica sua, & in molti altri luoghi dice non hauere altra proportionone lo intelletto all'anima, che il viso al corpo. Onde è Pallade, per la quale è significata la intellettuale sapienza, per tutto appresso ad Homero della bellezza dell'oro chi li vanta, con questo viso vnde Moysè, vnde Paulo, viddoro molti altri eletti la faccia di Dio, & questo è quello che oostri Theologi chiamano la cognitione intellettuale, cognitione intuitua, con questo viso Giovanni euangelista dice, & gusti hauere ad vedere el sommo Dio, & quella essere tutta la mercede nostra.

Che la bellezza propriamente presa sono due, cioè è bellezza corporale, & bellezza intelligibile.

CAPITOLO VIII.

Essendo adunque bellezza nelle cose visibili, & essendo dua visi, l'uno corporale l'altro incorporeale, faranno anchora dua obiecti visibili, & consequentemente dua bellezze, & queste sono le dua Venere di Platone celebrate, & dal Poeta nostro, cioè la bellezza corporale & sensibile, detta Venere volgare, & la bellezza intelligibile, che è in esse idee, la quale come disopra dimostrammo, è obiecto dello intelletto come è obiecto del viso, & chiamasi Venere celeste, di che seguita che

che essendo Amore appetito di bellezza, che così come sono due bellezze, sieno ancora necessariamente due Amori, volgare & celeste, & così come quello la volgare & sensibile, così quello la celeste & intelligibile bellezza desidera. Però disse Platone nel convitio, che quante Venere sono, tanti sono necessariamente le Amori.

Per quale ragione si dice Venere, cioè la bellezza essere madre di Amore.

CAPITOLO IX.

E Adunque Venere non poterà alcuna dell'anima, ma essa bellezza, sieno ancora necessariamente due Amore, meritamente detta madre di quello, imperochè la bellezza è causa dello Amore, non come principio produttivo di esso amo, che è amare, ma come obietto, perche secondo Platonic, dell'ani dell'anima nostra essa anima è causa effettiva, & li obietti sono come materia, circa la quale l'anima produce quelli atti, venendo per questa ragione la bellezza ad essere causa materiale dello Amore, & detta Venere essere sua madre, perche da Philosophi la causa materiale si assomiglia alla madre, come la efficiente al padre.

Breve Epilogo di Venere, di Amore, & delle Idee.

CAPITOLO X.

S Ara adunque Venere essa bellezza, la quale genera lo Amore, genera quella celeste & ideale, lo amore celeste, il quale si diffiniva così, Amore celeste è desiderio intellettuale di ideale bellezza. Di sopra è dichiarato che cosa è desiderio & che cosa è appetito intellettuale. Delle Idee si parlò nel quinto capitolo del primo libro, i quali per dire brevemente non sono altro che forme esemplari delle nature delle cose, & di esse è pieno ogni intelletto & per quelle intende, delle quali si truova nel libro delle cause, che ogni intelletto è pieno di forme, & fu nel vltimo capitolo del primo libro dimostrato, essere queste forme chiamate, Idee in esso Dio, come in suo fonte & principio, & essere essenziali nelle mente angelica, nella quale primamente sono prodotte da esso Dio, vltimamente per partecipazione nell'anima razionale, la quale, così come partecipa la sostanza di esso intelletto, così partecipa esse idee, & conseguentemente la bellezza di quelle, di che possiamo concludere, lo amore della bellezza dell'anima, essere non già amore celeste perfettamente, ma perfetta & propinqua imagine di quello, ma il primo & più vero iustitiae, dove si troua appetito della ideale bellezza, il che è di necessità nella prima mente, la quale senza mezzo, Dio della bellezza delle Idee vesta & adorna.

Del nasimento di Amore, & quello che si intende per li ori di Giove, per Poro, & per Penia, & per i natali di Venere.

CAPITOLO XI.

Dice Platone, Amore esser nato nell'ori di Giove, ne natali di Venere, essendosi Poro accompagnare con Penia, & essendo tutti li Dii nel conuio posti ad mensa, & esso Poro figliuolo del consiglio inebriato di nettare. E adunque da presupporre prima esso Dio esser increato, & creatore dogni cosa. Di poi habbiamo ad intendere quella natura in forme, la quale da esso Dio formata, fa la mente angelica, come di sopra fu detto. La forma che Dio dà alla mente angelica, non è altro che esse idee, la quale come dicemmo è la prima bellezza. Desidero adunque che esse idee nello angelo da Dio, & perche ogni cosa allontanandosi dal suo principio & fonte, & allontanandosi da natura contraria, diuenza più imperfetta, perche esse idee allongandosi da Dio, loro fonte & principio, & congiungendosi a quella natura informe, diuenza in tutto & aliena dalla sua forma, & necessario che diuenno imperfette. Ha adunque l'angelo allora in se la bellezza delle idee, ma imperfetta, & dalla opacità della sua sostanza è oscurata, di che è necessario che in lui segua desiderio di bauer la perfezione di quelle, il quale desiderio essendo desiderio di bellezza, & quello desiderio che da noi è chiamato Amore, il quale non nascerà-

he, se è le idee non fusino nello angelo, se vi fusino perfette, perche come nel quarto capitolo di questo libro dichiarammo, la essenza desiderata, parte si possiede, parte non, & se la mente fusse in tutto priva della cosa amata, non farebbe in lo suo similitudine alcuna, il che è causa dello Amore. Nasce adunque questo amore quando Poro, che significa copia, cioè l'abbundanza di esse idee, si meschia con quella natura informe, chiamata Penia, perche è povera & mendica, essendo dogni essere & dogni atto prauata, & propono Penia l'essenza di quella natura informe, ma è la indigenza & la imperfettione di quella. Essa natura informe dichiarammo nello octauo capitolo del primo libro essere chiamata Giove, & perche ragione io quello luogo è chiamata Ori di Giove, cioè perche in quella sono piantate le Idee, non altrimenti che li arbori in vno orto, & di qui nasce, che esse mente angelica, adornata già di esse Idee, dalli antichi fu chiamata Paradiso, che è vocabolo greco, & significa quel che è appreso di noi gardino, & coloro che tutti sono nella vita intellettuale, & eleuati già sopra la natura humana simili fatti alli angeli, si nutrono del contemplare, furono detti essere in Paradiso, allaqual vita contemplatiua & felice eterna essendosi Zoroastre effimera, cerca cerca el paradiso, laqual diuisione di poi da molti Theologi è stata trasformata ad significare etiam esso luogo corporale, cioè el supremo ciclo che è stanza & habitatione delle anime beate, la beatitudine delle quali consiste in esso contemplare, & nella perfezione dello intelletto, come Platone nel Philebo, & nello Epinomis apertamente dice. Sono adunque li ori di Giove quella essenza informe, & in essa della perfezione delle Idee, che è essa Poro multa con la imperfettione di esse, & indigenza dello essere perfette, laqual nasce dalla imperfetta natura di quella essenza, nacque Amore, cioè desiderio della perfezione di quella ne prima nacque amore, che ne natali di Venere, & non prima che la ideale bellezza, & benché imperfetta nascessi nella mente angelica. Erano adunque ne natali di Venere, quando se dice che essendo quasi Venere imperfetta & desiderosa della perfetta bellezza, come vno fanciullo si fa da esso adulto & già peruenuto alla età perfetta, & ne natali di Venere tutti li Dii erano posti ad mensa, per questo & da ricordarsi di quello che fu detto nel sesto capitolo del primo libro, che ogni cosa oltre al suo essere naturale, ha vno altro essere detto ideale, secondo il quale fa produtto da Dio nella prima mente, per per Saturno si può intendere & interpretare, & Saturno pianeta, & la idea di Saturno & similmente di tutti li altri. Quasi per li dei habbiamo ad intendere le idee di tutti li dei, & in questo segue Platone el modo di parlare di Parmenide pythagorico, il quale chiama sempre esse idee Dii, li Dii adunque sono esse idee, le quali preedono essa Venere, imperochè lei & quello decoro & quella grana che resulta de la vanità di quelle idee, & dice che erano al conuio & ad mensa, per che el loro padre allora le pasce di ambrosia, & di nettare. Per intelligenza dellaqual cosa è da sapere, che li antichi theologi & di gente come scrive Metiodo, & Aristotele conferma, dicono tutte quelle cose che dio chio alla sua mensa di nettare & ambrosia, essere eterne, & latere che non sono eterne, non essere state & quello conuio. Essendo adunque le idee della mente angelica & prima & veramente eterne, per questo Platone vuole, loro esser state a quello conuio celeste, dove di ambrosia & di nettare furono pasceute, il che anchora può epietere dicendo, che esso Poro, che è l'abbundanza vniuersale di esse idee, si era di Nettare inebriato, & per qualunque etati fusino le Idee dell'altre cose, nondimeno non dice che le fusino al conuio accenare, perche a loro non fu coeetto il dono della immortalità. Credo essere sufficientemente dichiarato come Amore nasque nell'ori di Giove, del conuio di Poro & di Penia, ne natali di Venere, nel conuio, essendosi li Dii posti ad mensa & cibandosi.

Per qual ragione fu posto da Orpheo Amore nel seno di Chaos.

CAPITOLO XII.

Per le cose di sopra dichiarare & manifesto, perche da Orpheo è posto amore nel seno del Chaos, in anzi a tutti li altri Dii, perche Chaos o è significa altro che lama.

la materia piena di tutte le forme, ma cōfusa & imperfetta, quando adunque la mente angelica era già piena di tutte le idee, ma anchora imperfetta, & quasi indistinta & confusa, si poter chiamar chaos, nel quale nacque amor, cioè desiderio della perfezione di quelle.

A quale natura, & per qual cagione si congiunge del nome del Circolo.

CAPITOLO XIII.

Dedera adunque effo angelo fare quelle, cioè effe idee perfette, & è ragionevole, che la perfezione loro nasce da opposita cagione à quella, dalla quale nasce la loro imperfezione da due cause. Una è allontanarsi dal fonte & principio suo, l'altra è congiungersi à natura dissimile & contraria. Dunque nasce la loro perfezione & dal rimuoversi & dal separarsi da quella natura dissimile, & romandando, donde in prima erano processati al suo principio, secondo la loro possibilità intrinseca riunirsi, però amore, cioè il desiderio di acquistare quella bellezza, perfettamente commune & simola angelica mete ad cōvenirsi verso Dio, & ad congiungersi, quanto più può con quello, perché ciascuna cōsa intanto la sua perfezione acquista, inquanto al suo principio si congiunge, & questo è il primo circolo, cioè la mete angelica, che dalla indistinta vista di Dio procedendo per circolare moto di intinseca intelligentia, ad quella perfettamente ritorna, & ogni natura la quale è atta ad fare, questo si chiama circolo, perché la figura circolare ad quella medesimo punto onde in prima cominciò, ritorna. Et questa proprietà si troua solamente in due nature, nel angelica, & nella rationale, & per questa medesima cagione quelle due nature solo sono epare di felicità, perché la felicità non è altro, che peruenire al suo summo bene & ultimo fine, & quel medesimo è l'ultimo fine d'ogni cosa che è suo primo principio. Adunque quelle nature che possono al suo primo principio ritornare, possono anchora conseguire la felicità, & tali solamente sono le sostanze immortali, perché la natura corporea & materiale non ha, come concedano tutti philosophi peripatetici & platonici, quella potenza che loro chiamano reflexiua, mediante la quale possono o in se stesse, o al loro principio riuolgere, dunque solamente della loro causa procedono, & partecipano quello bene, che dalla loro causa è loro comunicato. Il quale bene non lo potendo loro riuire al suo principio, non può conseguire à assoluta perfezione, ma il bene loro sempre rimane imperfetto, però non hanno felicità, o l'hanno si imperfetta, che non si può propriamente chiamar felicità. Essendo adunque due sole nature, cioè angelica & la rationale, che possono ritornare al suo principio, solo quelle due si possono chiamar circoli, & debbò chiamar circoli intelligibili, perché sono immateriali. Similmente ne corpi secondo li otto Theologi, sono due circoli imagine & simulaebro di quelli, cioè el decimo cielo, che è circolo corporeo, & immobile, imagine del circolo intelligibile, che è la mente angelica, l'altro circolo è el corpo celeste mobile, imagine del circolo, che è l'anima rationale. Del primo & platonici non fanno menzione, & direbbono forse la natura angelica, essendo in tutto separata & diuersa dalla natura corporeale, non hauendo à quella rispetto o habitudine alcuna, non essere rappresentata per alcuna cosa corporeale. Del secondo Platone nel Timeo fa espresa menzione, mostrandolo come tutti e circoli del corpo celeste mobile, che si diuisi secondo lui nella sfera non errante & ne sette pianeti, è simulacbro di altrettanti circoli immateriali che sono nell'anima rationale. Alcuni attribuiscono à effo Dio il nome del circolo, & pare opinione d'alcuni antichi Theologi gentili, che lo chiamano Cielo, quasi che lui sia una sfera empredendente in se tutte le cose, così come comprende in se l'ultimo Cielo tutte le cose corporali, ne è incomueniente secondo vna ragione el nome del circolo essersi proprio, & secondo vn'altra repugnare. Intendendo adunque, come di sopra esposui, amore, natura, una natura, che da vn punto indiuisibile cominciando al medesimo ritorna, repugna in tutto à effo Dio, al quale in questo modo non è circolo, per ch'è da principio dal fondo, ma è esso punto indiuisibile, dal quale comincio, & al quale ritornano tutti e circoli si cioè

quinto ad quella proprietà, repugna el circolo à effo Dio, perché non ha principio ne fine. Repugna anchora alle cose materiali, perché, benché comincino da vn principio, non possono ritornare ad quello, nella che sia proprio della mente & dell'anima. Secondo, molte altre proprietà conuenie à Dio: prima perché ella più perfetta figura di tutte laltre, come è effo dio di tutte le cose, & solo è quella figura del circolo non si può aduggere, il che dimostra lei essere assolutamente perfetta: oltre à questo, gli è vn'altra ragione la quale io credo essere più ista, & quella è, che l'ultima sfera & luogo d'ogni cosa locata, il che prouono & Platonici sottilmente di effo Dio, dichiarando, come infra li altri fra Porphyro, non essere l'anima nel corpo, come pare à volgarial, che anchora Platone nota nel Timeo, ma per opposito essere effo corpo nell'anima, & per la medesima ragione essere l'anima nella mete angelica, & essa mente angelica in effo dio, l'hanno luogo di tutti e luoghi, il che ne m'istifica delli Hebrei si può comprendere, li quali fra più sacrali nomi di Dio pongono quello, cioè Luogo, & così nelle sacre lettere molte volte chiamare. Sacra adunque per questa ragione, ad sufficiente dichiarazione delle quali fanco necessarie più parole, ma farebbe fuori di proposito nostro, & così per le prelegate, chiamar io Dio circolo, el che menzamente offeso alla Theologia delli Sacrali da Parmenide non anchora che molti lo credano, ma non altroue proueremo quello, che da lui è chiamato sfera intelligibile, non essere effo Dio, ma el mondo intelligibile & Dio immediatamente prodotto.

Breue epologo del nascerre & amore.

CAPITOLO XIII.

E Pilogando adunque breuemente, dico che ne nati di Venere, cioè quādo prima la bellezza delle idee discendeva mente angelica, essendo ella mente nouamente nata, cioè anchora non adula, cioè essendo anchora quella bellezza imperfetta, nacque Amore, cioè nacque & nello angelo desiderio di hauere quella bellezza perfettamente, la quale già in qualche modo haueua, & da questo amore stimolato si conueffe ad Dio, & da lui riceue la perfezione di quella bellezza idolea, la quale poi che in se hebbe, perfetta già fu in lui Venere ad vita, & alla sua perfezione peruenuta.

Della tre grate seguace di Venere, & de loro nomi.

CAPITOLO XI.

Dicono & quasi a uelle le grate, & nomi delle quali suonano in volgare Vindria, Lemia, & Splendor, le quali tre grate non sono altro che tre proprietà conseguente quella bellezza ideale. Prima l'essere verde non è altro, che permanere & durare la cosa nel suo essere integra & sana labelesatione alcuna, ne per altro si chiama la giouanezza verde, se non perché l'altra l'huomo ha lo essere suo integro & perfetto, il quale del suo vigore & sua integrità con gli anni sempre più & più crescendo, viene ad annullarsi in tutto, controche ogni cosa cōposta tanto dura nel suo essere, quanto dura quella proporzione debita, che vnisse le parti sue ad vnione di quella, ne sia. Venere altro che quella proporzione, e rimanente essa Vindria non è altro, che vna proprietà conseguente à essa Venere. Et però dure & la prima & vera Venere, cioè nel mondo ideale, vi si troua anchora la vera vindria, per essere ogni natura intelligibile, intrinsecabile della integrità dello essere suo, & in tutto inscalfibile, laqual proprietà in tanto dura alle cose sensibili quanto essa Venere possono partecipare, perché mentre in loro dura quella proporzione in tanto durano & si mantengono verde, l'altra due proprietà della ideale bellezza, & lo illustrare lo intelletto & mouere la volontà à desiderio di se, empindo quella quando è possibila di ineffabile letitia. Et perché effo essere, & quella durabilità & permanenza non è atto reflexiuo, però vna delle grate è diuisa col volto verso noi, come procedente & non ritornante. Laltre due, perché apertengono allo intelletto & alla volontà, la operazione delle quali è reflexiua, però sono diuite col volto in la, come di ch'è ritorno, imperoche le cose sono due venire ad noi dalli Dei, & da noi alli Dei ritornare.

Del

Del nascimento di Venere da Poetismo fabolare velamento descripto.

CAPITOLO XVI.

Dicendo Platone Amore essere nato ue nati di Venere, e necessario à questo luogo intendere, come nascesse essa Venere. Platone nel conuiuio non dice altro se non, che la fu figliuola di Celio, el modo come di lui nascessi, dichiarano li antichi Theologi de gentili, et sotto fabolare velamento, dicendo che Saturno tagliò e tessicò à Celio suo padre, & gino gli in mare, & che del seme di quella nacque Venere. Per dichiarazione di questo mysterio, e prima da presupporre che la materia, cioè quella natura informe, della quale habbiamo detto essere composta ogni creatura, e da Theologi molte volte significata per la acqua, per essere laqua in continuo fluio & facilmente receptua dogni forma, lungo farebbe se io volessi addurre tutti e luoghi, & della sacra scriptura Mosayca & Euangelica & delle sacre lettere de Christiani, oue da loro per quella significata questa natura, questo solo voglio adungere, che per rispetto, che questa natura informè prima si troua nello Angelo, come in quello che e prima creatura, pero essi Angeli sono per questo nome delle acque significati, ne altro e da intendere per le acque che sono sopra i cieli delle quali dice David, che esse landano continuamente Dio, se non esse mente Angeliche, il che consente essere così Origene, Adamantino, & sono infra Platonic alcuni che vogliono non essere altro questo Oceano, che da Homero e chiamato padre degli Dii & degli huomini, che quella mente Angelica laquale di sopra dichiarano essere principio & fonte dogni altra creatura, che dopo lei si troua, per questo da Georgio gemisto approbabilissimo Platonico e chiamata questa prima mente Neptuno, come quella che e dominatrice di tutte l'acque, cioè di tutte laltre menti, & Angeliche & humane. Queste sono quelle acque, questo e quel fonte vno del quale chi beue, mai piu non ha sete. Queste sono l'acque & e mari sopra liquali, come dice David, Dio ha fondato l'habitarlo mondo.

Expositione della fabula di Saturno.

CAPITOLO XVII.

DOpo questa cognitione è da sapere, per qual ragione & detto da Poeti, che Saturno castrassi Celio suo padre, fu dichiarato nella prima parte dell'opera prescrite, come esso Dio, laquale e detto Celio, secondo Platonici, produca il primo Angelo, il quale loro chiamano mente diuina, & li Poeti Saturno, & fu dichiarato che esso Dio non puo dulle altra creatura che questa, dalla quale poi era prodono il resto del mondo. Se a dunque colui, che chiama stentile, ne puo più generare, meritamente si puo chiamare castrato, perché poi che e creata la prima mente Angelica, per essere in lei comunicato cio che dal primo Dio si puo comunicare, & talmente comunicato che lui non rimane piu prodottivo di cosa alcuna, non e senza gran ragione detto da Poeti Saturno castrare Celio suo padre. Castra adunque Saturno Celio, ma Giove non castra Saturno, ma ben lo prima del regno, perché poi che essa mente ha prodotta l'anima del mondo, che e Giove, non rimane stentile come fa Celio prodono Saturno, ma produce dopo quella tutti e cieli & li elementi, & l'anime tutte nali, ma perché la dimostrazione di queste cose mondane si fa mediante il cielo & di essa anima rationale, che muouano insieme le cose superiori, essendo, come di sopra dichiarano, essa anima mondana principio dogni moto, & quella mente in tutto immobile, dieci da Poeti Saturno essere legato come quello che non si muoue, & limperio & administratione del mondo essere appresso di Giove, il quale però non gouernerebbe bene il mondo, se non fusse aiutato da consigli del vecchio padre, cioè che l'anima non mouerebbe ordinatamente il Cielo, ne rettamente disporrebbe laltre cose, non fusse partecipe della sapienza paterna intellettuale, come da Platone nelle leggi e pienamente dichiarato, à chi con sana mente le legge, perché le sue parole in quello luogo male intese, & à qualche Platonico, & à tutti è Manichei furon cagione di grandi errori. E adunque manifesto per qual ragione Saturno

castrò Celio, & Giove legò Saturno & togliessi limperio. Seguendo adunque la cipossinne da noi addotta, habbiamo ad dire, che tutto quello che comunica Celio à Saturno, cioè quella plenitudine delle idee, laquale dettende da Dio nella mente, sono ettersori di Celio, perche separati quelli da esso rimane stentile & non e più generatio, calcono questi testicoli nel mare, cioè o la natura informe Angelica, & come prima tuo quella si congiungano nasce essa Venere, laquale come e detto, e quello decoro, quello ornato, & quella gratia risultante dalla varietà di quelle idee, & perché quelle idee non habrebbono la se quella varietà & distinctione, se non fussero mischiate à quella natura informe, an se non quella varietà vi puo essere bellezza, meritamente segue che Venere non potessi nascere se non cadendo e tessicò di Celio nelle marittime acque.

Di Pero, & perché fu detto figliuolo del consiglio.

CAPITOLO XVIII.

Resta dichiarare per qual cagione e chiamato Però figliuolo del consiglio. Essendo adunque Però la figura di esse idee, prouocando dal vno Dio, e chiamato figliuolo del consiglio da Platone, imitatore delle sacre lettere degli Hebrei, nelle quali esso Dio e chiamato per il medesimo nome, onde è Dionisio Areopagita dice, Iesu Christo essere chiamato Angelo del consiglio, cioè nuncio di Dio, non intendendo per il consiglio altro, che il primo padre Dio, il che imitando Aristotile chiamò la prima causa, causa consigliata, il che e ad dimostrare, che la mente non ha da se le idee & la ragione delle cose, ma da esso Dio, ne e altro il consigliare vno, se non dar li la notizia & la ragione di quello che ha ad fare. Haendo adunque prodotto Dio la mente, laquale haueuoli ad esser fabricatrice di questo mondo visibile, la consigliò, cioè ad architò & instrusì dell'opera, che lei haueua ad fare, somando quella mente della perfectissima idea di questo artificio mondano.

In che modo si ha à intendere Amore essere il piu giovane, & il piu vecchio di tutti gli Dei.

CAPITOLO XIX.

HAuendo esposto le parole del nascimento di amore dette da Diotima, & dimostrato le parole di Orpheo, il quale dice, Amore essere nato nel seno di Chaos innanzi à tutti li altri Dii, essere conforme al senso di Platone, resta ad dimostrare, come anchora non repugna à quello che Agathon dice, cioè Amore essere piu giovane che tutti li altri Dei, il che pare manifestamente repugnà à Orpheo, il quale dice Amore essere il piu antico che tutti li altri Dei. Per intelligentia adunque della vera solutione di da ricordarsi di quello che di sopra e detto, cioè che così come la causa ha dua essere, vno nella idea sua nella mente dello artifice, laltro nella materia, come sono le pietre, & legni, & simili cose, & quello primo si chiama essere ideale, & questo essere naturale, così e di tutte laltre cose, lequali hanno in quella prima mente essere ideale, & fuori di quella il loro essere naturale. Giove adunque & Saturno & così tutti li altri Dii si possono significare, & per la idea di Saturno, & di Giove, & così degli altri, & per esse Saturno & Giove naturale & no a ideale. Dico adunque, che el primo Dio uello esser suo naturale & perfetto fu Amore, & prima di lui non fu alcun altro Dio, che haueuoli in essere naturale, cioè esser perfetto, & lui fu cagione di darlo à tutti li altri Dei, il che essere così, e manifestò per le cose sopra dette, perché Amore nasce quando le idee discendono nella mente angelica, lequali idee essendo la sostanza di essa mente, non fu la sostanza di essa mente prima perfetta, che loro fussero perfette, il che non fu se non dopo che amore fu nato. Se adunque essa mente angelica non hebbe lo esser naturale perfetto prima che amore nascesse, & lui fu cagione di darglo, in quanto per la conuersione fatta da lui à Dio fuono quelle idee perfette, molto maggiormente si puo dire degli altri Dii, liquali sono posteriori di essa mente, cioè che amore fu prima che loro haueuoli el suo essere naturale perfetto, non ostante che loro fussero prima di lui secondo el loro essere ideale imperfetto,

perfetto, & per questo viene ad essere più giovane di tutti gli altri & più bello, perché esse idee immediatamente furono congiunte a quelle natura insieme, & lui non nacque in lei se non dopo, che la fu già dalle idee, benché imperfettamente, formata.

Come s'intenda il regno della necessità esser re fatto innanzi all'amore.

CAPITOLO XX.

DEl medesimo fondamento si può intendere facilmente quello che dice Agathone, cioè che il regno della necessità fu prima, che il regno di amore per intelligenzia della qual cosa è da sapere, che Platone nel Timéo chiama quella natura informe necessità, & benché altroue per necessità intenda esso fato, nondimeno in questo luogo ha a intendere la necessità secondo il primo modo, cioè per quella natura informe. E adunque da sapere che essendo ogni creatura composta di quelle due nature delle quali l'una è materiale & l'altra formale, l'una imperfetta & l'altra cagione della perfezione, ogni volta che l'una di loro principia più della natura dell'altra, si chiama essere soggetta a quella, & quell'altra predo minare a lei, & per questa ragione, perché nelle creature inferiori è più della parte imperfetta che della perfetta, si dice in loro predominare la materia. Quando adunque le idee erano ancora imperfette & inordinato, perché quella natura informe & materiale è cagione d'ogni imperfezione, è detto da Theologi allora haver regnato la necessità, & ogni imperfezione, come è detto che nella creatura si nuova, procede da quella natura informe, per questo dice Agathone, che tutte le cose, che delle idee si dicono, che dinno di loro qualche imperfezione, tutte accadono regnare la necessità, così come tutte le perfezioni, poi che amore cominciò ad regnare, perché quando per amore si conuertì la mente in Dio, fu lui perfetto quello, che prima era imperfetto.

Per qual cagione si dica Venere imperare a tre fati.

CAPITOLO XXI.

Non farà adunque fuora di proposito esporre, per qual cagione dica Orpheo Venere imperare a tutti i tre fati, il che solo da fundamenti di sopra dichiarati sarà manifesto. Pongono come altre volte habbiamo detto è Platonici dua mondi, quello sensibile, & vna altro intelligibile & semplice di quello. In questo mondo veggiamo grandissimo ordine, & ogni cosa è ordinata insieme, & insieme depende con amichevol & conforso alla costituzione di vno Tutto. Questo ordine, questa serie di cause & di effetti, chiamata da philosophi, Fato, & essendo queste cose mondane imagine di quelle idee del mondo intelligibile, & dependenti da quelle, & a loro sottoposte, seguita che l'ordine di questa dependa da l'ordine di quelle, il quale ordine è chiamato Prouidenza, così come questo è chiamato fato, & però è Platonici pongono la prouidenza, la quale consiste nel l'ordine delle idee, essere in quella prima mente, la quale prouidenza, cioè il quale ordine dipende da esso Dio, come da quello, che è vltimo fine di questo ordine, né essa legge di prouidenza, che ordina le cose nel suo fine, altrove le dirizza, che ad conseguire quello vltimo & infinito bene. Se ndunque Venere non è altro, che l'ordine di quelle idee, dal quale dependo l'ordine mondano chiamato fato, seguita che Venere domini a esso fato, il quale fato in tre parti è diuiso, & designato per tre nomi delle tre pare, Cloto, Lachesis, & Atropos, perché quello, che è vnto nella prouidenza & misurato da vna indiuisibile misura della eternità, fatto già nel fato temporale, si diuide in tre parti, cioè presente, preterito, & futuro, benché anchora altrimenti si possa diuidere secondo quelli tre regni diuisi di figliuoli di Saturno, come da noi nel primo libro fu dichiarato. Altri vogliono, che Atropos si attribuisca alla sfera non erratica, Cloto a sette pianeti, Lachesis alle cose della luna in giù, ma il trattare di questa materia richiede proprio & determinato luogo. Di qui si può intendere, che al fato non sono sottoposte, se non le cose temporali, & questo sono quelle che sono corporee, & però essendo l'anima razionale incorporea, non è sottoposta al fato, anzi domina a quello, ma bene è sottoposta alla prouidenza &

ferma a quella, il qua le seruire è vna vera libertà, per che se la volontà nostra obbedisce alla legge della prouidenza, è da lei guidata sapientissimamente alla consecuzione del suo desiderato fine, & ogni volta, che da questa seruitù si vuole liberare, si fa di libera veramente serua, & falsi schiava del fato, del quale prima era patrona, perché il cedere dalla legge della prouidenza, non è altro che lasciare la ragione & sequitare il senso & la passione irazionale, il quale è sottoposto ad fato per essere di natura corporea, & però chi a lui si sottopone, molto più si fa seruo di colui di cui esse è seruo, ma di questo altra volta parleremo.

Del Amore Angelico & humano, & di loro obiecti.

CAPITOLO XXII.

CRedo ad sufficienza essere deno di questo Amore celeste, & di Venere sua madre, vero è che se tutte le questioni, che si possono mouere alla perfetta cognitione dello Idee, volessi in questo luogo essequire, sarebbe bisogno di più lungo trattato, ma in questo luogo sarebbe superfluo, & altroue è nostra intentione parlare copiosamente. Lasciando adunque questa materia ad altro tempo, & espedito quello che dello Amore celeste & angelico era da intendere, passeremo ad dichiarare la natura di quello Amore, che è propriamente vna imagine di quello, così adunque come dal cielo, cioè da Dio descendono nella mente angelica le idee, & per questo nasce in essa Amore di bellezza intellettuale, così dalla mente angelica descendono nell'anima razionale le medesime idee, & questi sono tanto più imperfetti di quelli, che sono nelle mente angelica, quanta l'anima & la natura razionale è più imperfetta dello Angelo & della natura intellettuale di che mirano & natura & nome, come fu nel primo libro dichiarato. Quel medesimo adunque che di Saturno rispetto a Celio fu detto, quel medesimo è di Giove, rispetto a Saturno. Et nota, che Plotino nel suo libro di amore non parla del primo Amore celeste, ma solo di questo, & similmente non parla di quella prima Venere, ma di questa seconda, cioè, non della bellezza della Idee descendente da Celio in Saturno, ma di quella, che da Saturno discende in Giove, cioè nell'anima del mondo, il che lui manifestamente dichiara, perché quella Venere celeste, della quale lui parla non dice essere natura di Celio, come dice Platone, ma di Saturno, alla qual cosa chi non possesi diligente attenzione, iudicherebbe Platone & Plotino in questo essere discordi, così come, che ritentamente gli offerua, conosce dillano & dell'altro insieme hauerli la totale cognitione & assoluta dello Amore celeste, perché da Platone è trattato di quello che è primo & vero Amore celeste, & da Plotino del secondo, che è imagine di quello Venere adunque madre di questo amore, nasce di Saturno, & si vnisc con Giove, così come quella prima nasce di Celio & si vnisc con Saturno. & per quella ragione medesima, per la qual vuole Plotino, che le idee, che è la prima Venere, non siano accidentali, ma sostanziale alla mente angelica, vuole eademo che quelle ragioni specifiche, che sono nell'anima, come le idee nella mente, sieno sostanziali all'anima & per questo tale bora dirà Plotino, che Venere celeste è quella prima anima razionale & diuina. Et per non dare occasione ad alcuno di errare, che per queste parole si monelli ad credere, che la natura dell'anima, in quanto natura di anima razionale, fussi Venere, soggiunge di sotto, che questa anima è chiamata Venere, in quanto in lei, vno etno splendore & specioso amore, designando per questo quelle specifiche ragioni, delle quali habbiamo parlato, ad che ritornando dico, che così come quello primo amore, che è nella mente si chiama angelico & diuino, così quest'altro, che è nell'anima razionale, si chiama amore humano, per che la natura razionale è la principale parte della natura de l'huomo.

Del amore volgare, & della bellezza sensibile, che è lo obiecto suo.

CAPITOLO XXIII.

HOra espedito quello che è necessario dello amore celeste & della imagine sua, passeremo a trattare dello amore volgare, il quale non è altro, che appetito di bellezza sensibile per il senso del viso, come

come può essere chiaro per le cose sopradette. Questa bellezza, si come la intelligibile, & come universalmente ogni natura, ha tre modi di essere cioè, Causale, Essenziale, & vero Formale & Participato. La causa sua è il Cielo, sensibile, animato di quella virtù che muove, & così come la causa della bellezza & Venere intelligibile, era quel primo & vero Dio intelligibile. Questa virtù muove il Cielo, & la infima potentia dell'anima celeste, secondo la qual potentia è congiunto al cor del cielo, come è la virtù nostra muove & progredisca congiunta a muscoli & a nervi, liquali vñ per instrumenti & organi ad effequire questa sua operatione, che è il moto, così la virtù muove della anima del cielo, a mo corpo & organo al moto celeste circolare & scampiterno, come i piedi sono atti al moto del camminare degli animali, mediante esso corpo del cielo tramutata questa materia inferiore & formale di tutte le forme, che sono in lei non altrimenti, che la mano dell'archete mediante il pèncello forma la sua materia di quella, ò di quella forma artificiale. La causa adunque di questa Venere volgare, che è la bellezza di queste forme materiali sensibili, è quella virtù muove della anima celeste, & in quella ha ella Venere lo essere causale. Lo essere suo formale & essenziale è in essi colori dalla luce del sole visibile illuminati, così come sono illuminate le Idee dalla luce di quel primo invisibile sole. Lo essere suo partecipativo è nella disposizione quantativa della cosa bella, cioè in essa figura, che consiste in vno tale ordine delle parte, & quella si può chiamare bellezza per partecipazione, perchè come di sopra fu dichiarata, bellezza è obietto motivo del viso, & non essendo questa quoncia atta ad muovere el viso, se non in quanto è percipiente de colori & della luce, mentalmente non ha per beneficio della propria natura di essere bellezza & procurativa di amore, ma per partecipazione & merito di altri, che per se & per la loro propria natura sono atti ad muovere el viso & generare nell'animo, di chi li vede Amore della cosa veduta.

Sequitur dello Amore celeste, humano, & bestiale.

CAPITOLO XIII.

AMORE adunque volgare non è altro, che desiderio di possedere questa tale bellezza, & come subito che la intelligibile bellezza, il che sono esse Idee, desiderava nello intelletto Angelico, nasceva nella volontà dell'Angelo desiderio di possedere quella bellezza, & per conseguire questo, si sforzava di accostarsi a quello, dal quale in lui era tal bellezza provenuta, così come prima la specie & la immagine di quella bellezza sensibile perviene all'occhio, subito occhio nello appetito sensitivo, il quale, come di sopra dichiarammo, segue la cognizione del senso, così come la volontà, la cognizione dello intelletto, nasce dico vno desiderio di fruire pienamente quella bellezza, & di qui possono nascere duo amori, de quali l'uno è bestiale, & l'altro è humano & rationale: però che questo non è dubbio, che habbiamo pienamente ad avere questa bellezza, bisogna venirsi ad quello che è principio & fonte suo, & dal quale prima procede: & se noi sequiamo el iudicio del senso, il quale seguivano i bruti & li animali irrazionali, giudicheremo el fonte di questa bellezza essere in quello corpo materiale, nel quale la veggiamo posta, & di qui nascerà in noi l'appetito del conto, che non è altro se non congiungersi con quel corpo per il più intimo modo che sia possibile, nella quale materia el disiderio si lungamente, è vno profanare & casti mysterij amorosi di Platone. Ma ritornando al proposito nostro, dico, quel senso giudica quella bellezza habere origine da quel corpo, & però el fine dello Amore di tutti bruti & del conto, mala ragione per opposito ridico, & conosce quello corpo materiale, non solo non essere fonte & principio di bellezza, ma essere natura in tutto diversa & contraria di quella, & conosce, che quanto più da quello corpo si separa, & in se si confideta, tanto più ha della sua natura & propria dignità & presentia, & però certo non debbe passare da quella specie ricreata nell'occhio, ad esso corpo, ma debbe depurare questa specie, quanto più può, se in lei ve è rimasto qualche infectione di natura corporea & materiale. Et perchè bisogno li può intendere & per l'anima rationale, posta nella sua

natura perfetta, & puossi anchora intendere per l'anima rationale al corpo già vista & alligata. Secondo el primo modo Amore humano è propriamente quello, che dista più fu detto essere immagine dello Amore celeste. Secondo questo altro modo, Amore humano è quello, del quale nomi parliamo, cioè Amore di bellezza sensibile, la quale dell'anima è già del corpo separata & sana di sensibile, quanto facile la natura sua, intellettuale, & molo sono, & quali più in fu non ascendono, & questo cade nella più parte de gli huomini, alcuni più perfetti, accostandosi duna bellezza più perfetta, laqual già vide l'anima loro prima, che nel corpo fu immersa, si accendono alhora di vno desiderio incredibile di nuocere quella, & per conseguire questo intento, si separano quanto più possono dal corpo, talmente che l'anima nella sua pristina dignità ritorna, fatta in tutto padrona del corpo, & a lui per alcun modo soggetta, & alhora è l'anima in quell'animo, il quale è immagine dello amore celeste, & quelli chiamano questo modo di natura humana perfetta, & quel altro Amore di natura humana caduta & quasi imperfecta. Da questo amore, se poi di perfezione in perfezione si va crescendo, giunge l'huomo ad tal grado, che venendo l'anima sua in tutto con l'intelletto, & di huomo fatto Angelo, di quello angelico Amore tutto infiammato, come vna terra del fuoco accesa & in fiamma convertita, alla più alta parte modo inferno si liena, così lui da tutte le fonde & macule del terreno corpo espurgato, & in fiamma spirituale dall'amorosa portigia trasformato, insieme allo intelligibile cielo volando, nella braccia del primo padre felicemente si riposa.

In quale anime si traditi l'amore volgare, & in quale l'amore celeste, & perchè le anime celesti sieno significate per Iero.

CAPITOLO XXV.

PER questo che dello Amore volgare habbiamo detto, segue necessariamente, che solo in quelle anime può cadere questo amore volgare, liquali sono nella materia immersa, & dal corpo in qualche modo suprate, & almeno impediti & finalitate in quelle anime, che non sono libere dalle perturbazioni degli affetti, ma sono alle passioni loro poste, quale, secondo i Platonici sono & le anime nostre & quelle de demoni, & di tutti, che sono vogliono alcuni, & dell' inferiori & più propinque alla natura nostra. Nelle altre anime, come sono le nostre, è necessario, che si troui puello Amore angelico eternalmente, così come è eterno lo intelletto dell'anima nostra, nondimeno pochi huomini lo viano, la memoria de quali, quasi habendo volte le spalle allo intelletto, volge gli occhi, & è conuente alle cose sensibili & alla cura del corpo. Et per piena intelligentia di questo passo è da intendere, che l'anime celeste hanno in se tale perfezione come dicono tutti i Platonici, che possono insieme satisfare all'uno & all'altro loro offitio cioè, & reggere & amministrare el corpo loro, & per questo non si spiarie dalla intellettuale contemplatione delle cose superiori, & queste anime furono da molti Poeti significate per Iero bisonie, perchè come lui dalla anteriore & posteriore parte oculari possono insieme, & vedere le cose intelligibili & procedere alle sensibili, ma laltre anime più imperfecte, che non hanno gli occhi se non in vna parte loro, & necessano, che se le si volgano con quella parte, dalla quale sono oculari, al corpo, che laltre, che è senza occhi, rimanga volta verso l'intelletto, & così esse rimangono prime della visione delle cose intellettuali. Similmente se esse conuentiono gli occhi verso l'intelletto, non possono procedere più al corpo, & è necessario, che lascino la cura di quello, & per queste ragioni, queste anime, alle quali è forza, per la cura del corpo, lasciare el bene dello intelletto, la prouidentia diuina le ha alligate & corpi caduti & conuincibili, da quali solite, possono in breue tempo, se per loro non manca, alla loro intellettuale felicità ritornare, & le altre anime, liquali non sono per la cura del corpo impediti dal bene dello intelletto, ha essi prouidentia alligate a corpi eterei & incorruttibili. Di questo fondamento può trare la soluzione dno argomento di Aristotele nel primo dell'anima, doue dice, che se lo essere nel

nel corpo è male dell'anima, come Platone molte volte dice, seguita che l'anime celeste sieno più infelice che le nostre, le quali qualche volta si se parano dal corpo. Et può trarne vn altro fondamento, che se noi poniamo tutti i demoni essere soggetti à passione, bisogna poi tutti essere mortali, però la definitione di Apuleio, cioè che Demoni sieno di animo passibile, ma eterni, si debbe intendere che loro sono eterni, perché le loro anime sono eterne, ma non che loro non accaggia separatione dell'anima dal corpo, come etiam d'io accade in noi. Ritornando adunque al proposito nostro, dico che l'anime celeste, le quali sono da Bocci per l'ano disegnate, come quelle che del tempo, mediante el loro sono principio, hanno & occhi da guardare quella bellezza ideale nella intelletto, la quale amano comunamente, & hanno altri occhi da guardare le cose infuse & sensibili, non per amare & desiderare la loro bellezza, ma per comunicare loro quella & fare di esse partecipe. L'anime nostre prima, che al corpo sieno alligate, sono per medesimo modo, come quello, hifonite, cioè hanno dua facce, perche come dice Platone nel Phedro, ogni anima, & intendi d'ogni anima a ragione costituita nella sua natura, ha cura di suo lunisotto corporeale. Hanno, dunque finalmente & l'anime nostre, prima che caggino in questo corpo terreno, parimente dua facce, cioè che insieme possono riguardare le cose intellettuali, & provvedere alle sensibili, ma quando nel corpo descendono, interuenne loro non altrimenti, che se fussono per mezza diuile, & delle due facce ne rimane l'una vna sola, & per questo ogni hora, che quell'una faccia che è loro rimasta, volgono alla bellezza sensibile, rimangono priue della visione del'altra; & di qui nasce che nessuno può hauere insieme, & lo amore volgare & quello celeste, & però Zoroastro, confortandone alla visione di quella bellezza superba, esclama, estendi gli occhi & dirizli in su, & di quello può essere huon testimonio, che molti dalla medesima causa, che gli ha rapiti alla visione della bellezza intellettuale sono stati de loro occhi corporali con i quali si vede la bellezza sensibile, eccitati. Questo significa la fabola di Tyresia da Callimaco decantata, il quale per hauere visto Pallade nuda, che non significa altro, che quella ideale bellezza, dalla quale procede ogni sapienza lyneera, & non velata & coperta dalla materia, subito diuenne cieco, & dalla medesima Pallade fu fatto propheta, si che quella, che gli chiuse gli occhi corporali, li apertse gli occhi dello intelletto, con i quali non meno le future cose che le passate veder potera. Homero da lombra di Achille, dalla quale fu assistito di quello partien furare, che in se ogni intelletto ha contemplatione contenuta, si anchora di giochi corporali eccitaco. Paulo Apostolo non prima al terzo cielo eleuato, fu rapito, che dalla visione delle cose diuine gli occhi suoi alle cose sensibili furono fatti ciechi, del cui rapto forse qualche volta parleremo. Ma ritornando alla materia principale, dico, che mentre l'anima nostra è connessa alla cose sensibili, non può fruire la visione della bellezza intellettuale, & però quantunque nello intelletto dell'anima di ciascuno eternalmente viua quello amore cel. se, nondimeno soli coloro lo viono, che sono pochi, i quali rimassi in tutto dalla cura del corpo, possono insieme con Paulo dire, di non sapere, se essi sono nel corpo & fuori di quello, al quale stato qualche volta peruenne vno huomo, ma staua poco, come quelli che noi chiamiamo Estatici, della ragione di questa separatione molte cose farebbono da dire, le quali noi nel commento nostro sopra Platone nel conuiuii diffusamente diremo, perché da altri che io habbia letto, non è anchora stato scritto ad sufficienza.

Come in noi possino essere più amori.

CAPITOLO XXVI.

SARA adunque in noi vno amore eterno & so l'antiale, cioè quello che è nello intelletto, il quale è Angelico non humano, poi nell'anima nostra, la quale è per natura libera, & può volgere & alla sensibile bellezza, & alla intellettuale, può nascere tre amori, perche & ama la bellezza sensibile, & quella celeste, & la sensibile desiderata unita à quella corporalment, & questo

desiderio perché procede da irrationale giudicio, cioè da giudicare, che quella bellezza nasce da quello corpo oue ella è posta, si chiama care, che quel amore bestiale & irrationale, & desidera vnirsi à quella con lamare, cioè struando in se la specie & la imagine di quella, & continui pensieri & s'illa intentione dello animo vengo quella à se, & se altri quanto più può, & questo amore, perché nasce da rationale giudicio, cioè da conoscere quella bellezza, non solo non hauere origine da quello corpo materiale, anzi perdere della perfectione & dignità sua per essere con quello admissa, la quale recupera, quando per virtù dell'anima da quella materia è separata, si chiama amore humano & rationale & la più parte delli huomini circa questi dua amori si riuolgano, ma quelli, il intelletto de quali da philosophico studio purificato & illuminato cognosce quella bellezza sensibile essere imagine d'un'altra più perfetta lasciata l'amore di questa, cominciano à desiderare di vedere quella celeste bellezza, & questo è quel terzo amore diuino già guisa in qualche parte quella bellezza celeste, hauendo di lei qualche memoria, & questo se in tal eleuatione di mente perseverano, conseguano finalmente quello angelico & intellettuale amore, il quale benché prima in loro fusse, nondimeno come occupati ad altre cose, non sene accorgeuano, de quali si può dire mentemur, che la luce lucera nelle tenebre nostra comprenduono, & di questo atto largamente parleremo nella esposizione della sesta stanza della presente canzone, alla enauatione di la quale passeremo, se prima haremo à chi leggemmo dato, che della fabola di Aristophane, posta nel conuiuii da Platone, si può hauere qualche lume per vno nostro detto nel secondo capitolo di questo trattato. Et perché dal nostro Poeta non è tocco cosa alcuna pertinente à quella, non è nostro officio interpretarla al presente.

Seguita la Canzone.

CANZONE D'AMORE COMPOSTA per Hieronymo Beniamini Cusentino Fiorentino, secondo la mente & opinione di Platone.

Stanza I.

*Amor dalle cui man fusser il freno,
Del mio cor prendi & nel tuo sacro regno
Nauir non habbe ad i legno.
La fidanza, che per lei gia in quel fia accesa,
Muova la lingua mia, forza l'ingegno
Ad dir di lei, qual che l'ardore suo
Chiude, ma il cor vien meno
Et la lingua respinge, & tanta impresa,
Dei quai ch'è en me più dir non si possa,
Et dir com'io che nel mio concetto effirma
Forza contro ad maggior forza non vale.
Ma perché al pignu ingegno amor quell'aita
Promessa ha, con le quali nel cor mio inspiro
Disse, ben lo in cima
Credo per mai partir dalla sua piuma
Fa nodo, quanto elume.
Del sì vno splendor fia al cor mio fiora
Spero apir quel che di tal affetto hor paria.*

Stanza II.

*Io dico com' amor dal dinto seno
Dell' increata ben qua più s'infonda
Quando in pria nato & dato
Muto el ciel, s' alme inferma, s' il mondo regge.
Come poi, ch' entro all' human cor s' infonda
Con qual & quanto al serir deati & prompto
Armi s' leuar la freno
Da terra s'ir, al ciel humana gregge.
Com' arda, infammi, adempi, & con qual legge
Quall' al cor volga & quello ad terra hor pigli.
Hor infra quelli dual miti & furbi.
Stancher me rima, e poi languidi s' inferni.
Perf, hor ch' in terra fia chi per voi preghi?
Se che a più guai preghi.
Del infammiato cor s' in lin' Apollo.
Troppo offro piaga el vello
Preme, amor la promessa penna hor porci*

All' albor formo, & il carmin cieto ferge.

Stanza III.

Quando dal vero ual conuerso fonda
Nell' angelica mente et dian fide.
Che la sua prima prota
Sente le vire frondi illastre e' informo,
Lai che suo primo ben ricerca & vuole
Per innato d'istà che quell' accende
In lui rinflette, prende
Virtu, ch'el ricco fin depinge & forma.
Quinci al primo d'istà che lei trasformo.
Al vno fil dell' incante luce
Mirabilmente albor e' lucente e' infiamma.
Quell' ardor quell' incendio e' quella fiamma,
Che dalla oscura mente, & dalla luce
Profa dal ciel, reluce
Nella angelica mente, e' il primo & vero
Amor più desidero
D' insupera nate, & di richereza allora.
Gloria di se il cui fante, che cypr ha uera.

Stanza IIII.

Questi perche nell' amorosi breccia
Della bella Cyprigna in prima nacque
Sempre lagore lo più que
Lardine sul di sua bellezza vna.
Quinci al primo d'istà che n' non si giacque
Per lui di mona canape i allucina,
Che l' honorata traccia
Di lei seguendo, al primo ben n' adina.
Da lui el fuoco, per cui da lui deriva
Cio ch' in lui vna in noi facenda, & dona
Arde morendo al cor, ardendo creta.
Per lui el fuoco immortale arabesco, ond' esca
Cio che poi el diu que gin formando moue,
Da lui conuerso pona
Quel lume in noi, che fuge aciel di tira.
In noi per lui rinflette
Quel lucente sul tanto splendore
Cio l' alma infiamma in noi d' eterna amore.

Stanza V.

Come dal primo ben d' eterna mente
E vna, uirtute, intende, manco & fuge
L' alma fuge & depinge
Per lei quel sol ch' illastra l' diuin perle,
Quinci in ch' el più fin contempe & stringe
Diffunde, & cin che più moue & fente,
Per lei mirabilmente
Messe, fente, vna, sprangon suo effuso,
Da lei come dal cui nati molino.
Nella v' rone qua gio, luce bellezza
Splende in ciel, vna in terra, al mouere adombra,
L' altra che d' uer al Sol si spocchia, allombra
Di quel, ch' al contempra per lei i allucina,
Cemi ogni sua richereza
Prende dal vno fil, ch' in lei refugge
Cosi sua luce indigne
A quella, & come amor calafte in lei
Pende, cose el volgar fuge cala.

Stanza VI.

Quando formata in pria dal diuin volto
Per discendere qua gin latina si parte
Dalla più eccelsa parte.
Ch' albergo al fin mai cor human i' imprime.
Dua efformando con mirabil arte
Quel vator poi che da sua felle ha luto
Ei che nel gettare accito
Fusa di sua celeste flogie prima,
Quante nel fume human passa in sue lime
Forma suo albergo in quel fabrica i' stampa,
E' hor più, hor men, repugna al diuin calte,
Indi quel hor dal sol ch' in lei no luto
Scende nell' altri cor e' infusa stampa
Segno conforme adampa
L' alma, qual poi ch' così albergo affai.
Poi bella è diuin rai
Di sua vna effugge, & di cui nasce
Ch' amando el cor d' un diu erret si pasce.

Stanza VII.

Pastorel cor d' un diu erret amato

Obietto in se come in sua poi guardando,
T' albor poi reformando
Quell' al lume diu ch' a lui n' impreffe,
Raro & intell' diu, quinc' aluando.
Di grade in grade si nel mouere
Si torna, ond' e' formato.
De quel che nell' amato obietto e' sprefa
Per tre falgidi fedi in fil de' d'istà
F' alto diu rascende ogni luto,
Che la mente, lo fante, il tempo adorna.
Quinci giacchi & per giocchi onsegiorna
L' altra se' ancilla el cor la flogie ornato
Prendi in la reformo
Non per effresse, modo di varia & male
Beisa dal corpo fente,
Forni vna conetto in cui quel che natura.
Dima ha in tutto in vna pinge & figura.

Stanza VIII.

Quinc' Amor l' almi in quell' el cor d' alera
In lui, com' in suo parte anchor vna,
Che manare el ver vagheggia
Come raggio di Sol più argo el vede,
Dua non jo che diu ch' in lui lampeggia
Banche adombra el cor potesse allucina.
Da quella ad più perfella
Bella ch' in come a quel superba fide,
In lui l' ombra poi ch' in terra fide
Dal vero ben ne dia fuge, ma e' uero
Lume & del vero fil più ver effige
Quinci manare al più el cor alma refugge
Segui rone alla sua mente el ved infero.
Indi a più chiaro & apparso
Lumi appresse ad quel sol flogie uale,
Dalla cui vna & fide
Luce informai amando si fa bello
La mente f' alma, e' moue & cio ch' in quello

Stanza IX.

Carcon jo finto Amor ch' in per rone
Al rone rone ando ch' el cor mio fonda
Forte di la lai del fante cor.
Refrenai van d'istà, rone el moue.
E' calti orchi a quel ch' amor adorna
Hor vna si persona
Trammi che dal vno amor infero e' refa
Non per le fende a quella
Dal vno diu thesor, ma flogie fuge
Agi altri balti lum, ma latere rone.

FINIS.

COMMENTO PARTICOLARE.

LIBRO TERZO ET VLTIMO
del medesimo signor Conte Joanni Pico Mi-
randulano sopra la particolare esposizione
ne della flogietta Canzona de
Hieronymo Beni-
uini.

A quali scienze si appartene el trattare così de luto con
me dell'altro Amore celeste, & volgare.

CAPITOLO PRIMO.

L' trattare dell' uno & dell' altro amore fa-
pariente a diverse scienze. Dello amore
volgare, tratta el philosopho carnale & el
philosopho morale. Dello amore di-
uino, tratta el theologo, & volendo par-
lare ad modo peripathetico, el Metaphi-
sico. Parla dell' uno & dell' altro eccellenzemente Salomo-
ne del volgare nello Ecclesiaste come naturale Philoso-
pho, & ne Proverbijs come morale, del diuino & eccelle-
ntella sua Cantica, & pero dicono che fra tutti i cantos del-
la scrittura fatto quello è el più sacro & el più diuino. Di
questi dua amori hanno trattato specificamente duo

Focu

Poeti in lingua Toscana. Dello amore volgare Guido cavalcanti in vna sua canzona. Dell'altro cioè del celeste, el Poeta nostro nell'opera presente, nella quale quantunque tratti dell'uno & dell'altro, nondimeno principalmente tratta del celeste ne dell'altro parlasse non in quanto è vna debole imagine di quello.

Delle differenze che appaiono essere infra lo Autore della presente Canzona, & Guido cavalcanti.

CAPITOLO II.

A Mor dalle cui mani *Isisfer* el Ferro, & dopo molti versi soggiunge, *ma non la lingua tua sfiora l'ingegno.* Quello è il principio della presente Canzona del Poeta nostro. L'altra da Guido composta, comincia *Donna mi pregare per se vegliar di.* & dall'esplosione sua è detto, per quella Donna intendersi amiche, ne quali principi nota il luno Poeta & l'altro tre differenze. La prima, che Guido dice che amo: lo prega, & il nostro Poeta dice che amore lo sforza. La seconda, che lui è chiamato amore per il proprio suo nome, il che non volse fare Guido. La terza che quello lo giura per Donna, & quello no, ma per lo visato nome di amore, che suona in nome di maschio, le quali differenze, ne da errore di alcuno di loro, ne da disordine o penosoni prouengono: ma luno & l'altro convenientemente parla, secondo la natura de lo amore foggietto del loro poema. Dittini el capitolo precedente, da Guido essere trattato dello amore volgare, & dal Poeta nostro, del celeste. Allo amore volgare non debbe lanima rationale essere sottoposta, anzi dominare à quello, perche è collocato nello appetito sensiuo inferiore, & soggetto alla parte rationale dell'anima, per lo di lui parlando Guido dice *che amor lo prega* & non lo sforza, per dichiarare, che lo appetito de sensi non può fare violenza alla ragione, come molti in escusatione de sui vici dicono, non potere el consiglio della ragione humana insulfere allo impota della parte sensiuu, la quale può bene pregare la ragione & inuitarla & allentarla alle sue voglie, alle quali quido sono moderate, può la ragione senza errore cōcedere & cōfentire, ma sforzare non la può per modo alcuno: cōtrario è dello amore celeste, il quale essendo, come nel secondo trattato dichiarauo, posto nella parte intellettuale, debba meritamente la rationale, che più inferiore esser allei sottoposta, ne mai tuene la natura inferiore sua libera, se non, quando della superiore a se è internamente forsa, pero convenientemente si sottopone el nostro Poeta alla violenza dello amor celeste, conoscendo in lei libertà grandissima. La ragione dell'altra diuersità, cioè che Guido non chiama amore per il suo nome proprio, & perche lo amore volgare non è vero amore, ma così come la sensibile bellezza non è vera bellezza ma immagine di quella, così è lui vno simulacro & vna ombra dello amore celeste, il quale solo propriamente si vendica & attribuisce el sanctissimo nome di Amore, ne all'altro conueniente per altro modo se non come si suole chiamare la figura di Hercole, Hercole, & la faccia di Helena, dipinta à sua lita Helena.

Soluzione della terza diuersità.

CAPITOLO III.

LA ragione della terza diuersità, cioè che da Onidos è amore significato per nome di femina, & dal Poeta nostro per nome di maschio, è perche lo amore volgare al celeste ha proporzione di cosa imperfetta ad cosa perfetta, & da pythagorici fu la natura imperfetta per la femina significata, & la perfetta, per il maschio, ne restero di adugnare à quello che amore volgare, cioè della bellezza corporeale, più convenientemente è uoca le donne che circa molchi, el celeste per lo opposto, come ne la oratione di Panfania da Platone fu conuincuto è scripto, perche el volgare per essere passione de lanima sensiuu, è molto propinquo ad lasciarsi precipitare al coagressio del corpo, per essere quella parte dell'anima più irrationale che rationale, al qual atto quando pualda sciagura vno lo huomo cade, meno inconueniente è nel sesso femminile che nel maschio. L'opposito è nello amore celeste, nel quale non è questo pericolo, ma tutto tende, & si diuisa alla bellezza spirituale dello ani-

mo & dello intelletto, la quale molto più perfetta si troua ne maschi che nelle donne, come dogni altra perfectione si vede, pero tutti coloro che di quello amore sono stati accesi, hanno la maggiore parte amato qual che giouane di indole generosa, la cui virtù è fura ad altri tanto più grata, quanto più quella è futa in vno bello corpo & non si sono effeminati dietro à vno attempo di mecurio, le quali non solo non inducono l'huomo ad grado alcuno di spirituale perfectione, ma come Cyre, al tutto lo trasformano in bestia. Amara di questo amore casto soffre non solo Alcibiade, ma quasi tutti è più ingenui & più leggiadri della gioventù di Aibene, così da Permenide Zenone, da Orpheo Musico, da Theophrasto Nicomaco, da Xenophonte gl'ia su amato, li quali tuti non desiderando di estinguere con li loro amati alcuna cosa soa: a come si credono molti, che con la misura de loro vanuerosi desiderij misurano è celesti pensieri di coloro, ma solo per eccitarsi alla bellezza corporeale effenore ad riguardare quella dell'anima, dalla quale emanò & per uene quella corporea, & essendo quella dell'anima vna participatione della bellezza angelica, fargendo più in se eleuari ad vno più sublime grado di contemplatione, anno che si per venga al primo fonte di ogni bellezza, che è Dio. Questo è il frusto che eticausa Platone del amor suo, & non quello vanueroso che imputa Diocareo. Questo spello conseguia Socrate, il quale più volte è citato della beata di Phedro appresso alijme illuso, tanto li altissimi mysterij de Theologia.

Dell'ordine posto dalla diuina sapientia nelle cose create.

CAPITOLO IIII.

Settima prima.

A Mor dalle cui mani *Isisfer* el Ferro. Frali altri ordini della diuina sapientia, posti nelle cose create, si vede quello principale, che ogni natura inferiore, dalla superiore a se immediata è gouernata, & mentre che à quella obediue, la inferiore da ogni male difesa à la sua decretata felicità, senza alcuno impedimento di condurre, & se per tempo amare la propria libertà, & proporre vna licentiosa vita alla più vile, dall'obedienna della superiore natura, come vno fanciullo dal giogo del maestro si ribella, in doppia pena cade. La prima è, che come naue dal nocchiere abbandonata, hora batte in quello scoglio, hora in qualtem senza speranza di porto. L'altra è, che la perde lo impeto sopra l'altre nature, così allei sottoposte, come lei era à quella, dalla quale si ribella, il che accio che sia più manifesto per esempli da sacri mysterij de Theologi repono dichiareremo. La natura irrationale è gouernata dalla prouidencia d'altra, & per la sua imperfectione non è atta al gouerno di alcun altra crea per così come Dio per la sua ineffabile eccellenza à ogni cosa prouede & lui della prouidencia di alcuno non ha bisogno. Tra Dio & la animali beati, quasi duo extremi, sono la natura dell'angeli, & la natura delle anime rationali, le quali è da altri sono gouernate & hanno altri sotto il loro gouerno. E primi Angeli da Dio immediatamte illuminati, & quasi admaestrati ad mimico & consiglio li Angeli inferiori, com etiam dio in Daniel propheta si legge, & da Dionysio Areopagita più diffusamente è explicato. L'ultimo ordine dell'Angeli, & à noi immediati, da Platoni & Pythagorici chiamati Demoni, & dalli Hebrei Iſimi, che si deuota da la che significa buomo, quasi custodi & pastori dell'li huomini, è deputato al gouerno nostro, così come noi al gouerno di tutta la natura irrationale, pero ritenente dice David, che li huomini sono poco dimaiati dalla natura angelica, che sotto à loro piedi sono posti li anelli, li pesci, li ucelli, & tutte le fiere irrationali, per li quali parole etiam dio è da notare, come molta più sono distame, le bestie dalla perfectione nostra, che noi dalla angelica, al che significa dicendo, è brutti essere sotto nostri piedi, & noi dalla dignità angelica essere poco diminui, duoque mentre che è primi Angeli si sottopongono al giogo della diuina potestà, & la loro propria dignità & imperio è auocata sopra l'altre creature irrationali, quando anchora per similitudine amore della propria eccellenza adisparano ad tale equalità di Dio, che come lui senza altro

alor per le sue forme proprie si vogliono costruire, nel quale errore per il dono della grazia in cui per essere homi confirmati, cadere più non possono, ma cadono già lucifero & qualche, allora & dalla beatitudine sua sono al bastato di estrema miseria precipitati, & ogni imperio sopra le altre creature è sortito, come a lucifero aduenne, il quale veggendo hora noi dal suo imperio liberi & sciolti, inuidioso invidia ogni hora i nostri beni. Similmente infino che Adamo alla obediencia de sua superior sottoposte, & dal diuino precepto & consiglio non si rebello, fu & felice, & dominatore di tutti gli altri animali, & l'uno: & l'altro allora perdute, quando per cupidità di affluirgli per la scienza del bene & del male è ciso dio, & quasi dal suo gouerno per questa via, come di quello più bisogno non haueffi, liberati, gustando el verato frutto, deuio dal diuino comandamento. Questo medesimo ordine se vede nel piccolo mondo, cioè nell'anima nostra, nella quale le inferiori potentie dalle superiori sono cotrette & administrate, & mentre a loro et d'oro, procedano senza errore in ogni loro opera. Corrice spesso la imaginatiua li errori de' sensi exteriori, la ragione dallo intelletto è illuminata, o emarin noi errore cade se non quando, o la imaginatiua troppo proterua alla ragione non presta fede, o la ragione dell'intelletto aduerfa nelle sue proprie forme troppo si confida, panamente nelle potentie appetitive è lo appetito sensitivo dal rationale gouernato, & il rationale dallo intelletto, il che fortissime giocata el nostro Poeta diceudo, *Amor dale sua man fissa el freno del mio cor ponda*. Dichiarano nel secondo libro l'amore celeste essere appunto intellettuale, pero in ogni anima bene composta, debbere ognialor appetito cedere da quel o gouernato, il quale gouerno per il freno, misando el piacere del Phedro, qui è demorato. Dice adunque el suo core da amore essere frenato, cioè ogni suo delictio da quello dependere & dice amore. Perche comunemente, come da philosophi & anchora nelle sacre lettere è osservato, si attribuiscono le operazioni della potencie cognitiua dell'anima al capo, & delle appetitive al cuore, *et non cui facere reges*. Non può uno huomo il quale effetti da altrino uo beneficio per migliore meno prouocare verso di se la liberalità di quello, che è mostrati grato de benefici in prima da lui necessario, pero el poeta nostro esprimendo d'amore focessio, alla presente impresa fa de monstrazione di graffimo aiuto, pero che l'amoreosa fiamma, dalla quale è stato lo ingegno del poeta alla superma intellettuale bellezza eleuato, ne quanto al principio ne quanto all'augmento suo, o lo suoi meno, di in sue forze refrenate, ma hominente d'lei chiamandoli indegno oostia essere oata & unita in lui per elemento di amore. *Ma el cor vien meno*. Di mostrato come per forza & comandamento di Amore, lui è condotto ad questa impresa, nel rito di questa prima stanza, due cose dichiara, & per le sue forme non sperar potere reggere a tanto peso & col soccorro di amore sperare sperare ogni desiderato effetto, *Et la lingua repugna senza impresa*. La medesima imbecillità che fa la lingua inepta & insufficiente ministra a tanta impresa, fa anchora impotente ad resistere, & repugnare a maggiore forza, di ch'la moue ad parlare.

Chel defendere di alcuna virtù superiore in noi è vno tirare noi ad se.

CAPITOLO V.

Moche' al pigro ingegno amor quelli ale promette ha, non le qual nel cor suo in prima dista. Torca el poeta in questo luogo uo solenne detto de Theologi & Metaphisici, il qual è che ogni hora che si dice qualche virtù superiore in noi defendere, non si debbe intendere, che lei dalla sua sublimità scendendosi, si ponga in luogo più inferiore per conuenerli a noi, ma tira noi per la virtù sua ad se, & il suo defendere ad noi è uo vero ascendere noi ad se, perche a brimenti di tale conuentione ne risulterebbe imperfettione a quella virtù, & non perfettione, & ch'la ricue, & quello che ingozza le comune imaginatione de volgari, è el conuerpiti, la conuersione delle cose spuali, essere simile a quella

delle cose corporali. le quali si conuengono per approssimano de suo & di luogo così etiam di et d'odo el lume intellettuale non si potere all'altima nostra conuengere, se quello come habitante in luogo superiore, non discende quasi di cielo in terra per copularsi ad noi, & quello significa el poeta nostro dicendo, le medesime ale, coo le quali amore discende in noi, essere quelle con le quali spera eleuari alla sublime contemplatione de mysterij amorosi. *Brucio in cosa creata per mai passare della sua piuma fa nido*. Qui dimostra el poeta dua cose. La prima è, questo amore sotto la figura del quale lui è visio, & vno, essere quello amore celeste & non volgare, dicendo quello essersi posto incima del suo core, significando per questo le inferiori, quali sono le sensitiue albergo dello amore volgare. L'altra è, che denota, per essere in lui già gran tempo dimorato amore, hauendo già nel suo core fatto suo albergo & oido, potere di lui discendere & coo venia parlare, come di cosa à se domestica & familiare.

CAPITOLO VI.

Stanza seconda.

Il dire, *con' amor dal diuin fente*. In questa seconda stanza fa lo autore dua cose. La prima, breuemente propone quello, che lui ha ad dire di amore, poi quasi mosso dalla regente commemoratioe della grandezza della materia, la quale lui propone di trattare, ritorna alla louocatioe, louocando insieme con amore al suo auto Apollo, dice quanto alla prima parte. *Il dire con' amor dal diuin fente dell' incanta tua que già s'infende*. Cioè dal fonte della bontà diuina primo principio, come habbiamo dichiarato, dogni bellezza, & consequentemente amore, che di lei nasce, s'infende qua giac cioè oelli nostri oostri, o e quali vltimamente si termina tale iustitio. Dice oltre ad quello che dirà, il che fa oella seguente stanza. *Quando in prima nato ch' d'onde*. Cioè come prima nacque oella more anglica ne oati di Venere, cioè della ideale bellezza, della quale nel secondo libro tre cose principale furono dette. La prima, che quel deho ordine & quelle idee, il quale noi prouiamo per Venere demorati, è l'ordine della prouideuta, del quale questo mondo inferiore è reno & gouernato. La seconda, è, che quello ideale splendore per liberale participatione della anglica mente, all'anima rationale di participato, dall'aque vltimamente giac per amorosa conuersione dalla mente perfettiva sono mossi corpi celesti. Di quelle tre cose promette parlare el poeta, o pero dice che dirà *Quando in prima nato ch' d'onde moue el ciel s'ale inferna, s'ale monde regge*. Comincia dal motto del cielo, che è l'ultimo effetto, & da quella ordinamente ascende al primo, che è reggere el mondo, che el vera ragione della prouideuta, benché più nello effetto la promessa dichiarando tenga ordine renoga, il che è fatto dal poeta per significare, che quantunque nella inquisitione di alcuna verità, quando di loro oscuro lume & confusa cognitione ha marcello, para conueniente ordine & occellio, come Aristotele dichiara, procedere dalle cose inferiori come più propiue & più note a noi, alle superiori oondimento dopo la già trouata verità, chi ha di lei scientemente, & come Platone per uno osteria diuinemente ad parlare, debbe nel suo sentire seruire l'ordine della natura delle cose & del so, cioè che così, come dalla cose superiore emanano & prouergano le inferiori, così etiam dalla cognitione di quelle à la cognitione di quelle con scientifico ordine si discenda. Di questo ne è il caso inuestimento per tutta la canzone, secondo che, il luogo richie de, parla el poeta, & è da intendere amore essere cagione di questi effetti non effettua, perche lui o è quello che produce le idee nella mente angelica, il che fa dio, ne che illustra l'anima dello ideale splendore, che quello il fa la more, o che el cielo moua, il quale non ha altro motore, che l'anima propria, ma decessi causa, perche dalla loro principale causa senza lui non seggurebbono & predetti effetti, perche se la mente à Dio & anima alla mente non si conuertiti, della quale conuersione è causa amore, ne in quella idea, ne in questa quelle spuali che ragione discende

schbbon

rebbono, dallequali se l'anima non fusse perfetta & illuminata, non farebbe altra causa ad estrarre per il moto del cielo, dell'esse della materia inferiore queste forme sensibili. Dichiarerà adunque il poeta, come amore è cagione di questi effetti, poi viumamente dirà come sieno li uomini per virtù dello amore celesti sforzati, e trasformati, cioè dalle cose sensibili, al cielo, cioè alle cose spirituali, & d'ita con qual legge, & per qual modo hora vna in noi quel celeste amore, che al cielo non volge, hora quello volgare, che ad terra ne piega, hora in vno mezzo stato, sia questi dua estremi o ponga, come & lui nella vicina stanza toccherà, & come da ooi nel precedente libro fu diffusamente dichiarato. Et è da notare che sotto el celeste amore si comprendono il quinto & il sesto grado di amore, & sotto il volgare il primo secondo & terzo, & per lo stato di mezzo finisce il quarto grado, de quali non bisogna al presente parlare, perché nel principio della V. VI. & VII. stanza, dove il poeta non parla diffusamente, ne tratteremo. Quanto alla seconda parte, vno dubbio è da dichiarare, per qual cagione sia dal poeta nostro in suo foccoro innuocato amore & Apollo, per il che da sapere che à ciascuno, che ha di qualche materia ad parlare, sono necessarie due cose. Primo el coocepto di quella la sua natura può fondamente, & secondo le sue forze esse concesso con elegante modo, & scrivendo, & parlando di fuori esprimere. Per consequente della prima è necessario, non solo nella mente hauere di quella cosa bona cognitione, ma in quella al tutto trasformarsi, ma narrare bene vno meglio caso, che prima l'animo proprio dentro di melitua non velle, & chi duno altro marziale, come è diuota guerra fama ha ad scrivere, non basta le semplice cognitione di quella, ma bisogna, volendo quella col suo parlare esprimere & esprimere, prima comporre se stesso dentro ad simile dispositione, & così è in ogni altra materia, pero chi d amore ha ad parlare bisogna, che in amore si trasformi chi puo la sua trasformare in fuoco se non esso fuoco chi puo ooi in amore trasformare, se ooi stesso amare bisogna adunque à chi d amore scrive, el soccorro di amore, perché di lui non puo scrivere, chi prima lui oon diventa. Per consequente della seconda è necessario, lo adiuto di quello, al quale puo peruenire in ooi del dono della eloquentia, & quello dalli antichi è attribuito alle Muse, & ad Apollo, per questa cagione è adunque dal poeta nostro innuocato: polio & Amore, così come da chi di nozze o di guerra scrive, oltre alla inuocatione delli dei donatori della eloquentia, è da questo innuocato Marte, & Hymeneo da quello, laqual cosa assai più diffusamente nel primo libro della nostra poetica Theologia dichiareremo, & qui basti quella presente esplicatione quello, che detto hauemo, adiungendoui anchora quello, che così come el cocepto per la cosa è prima che lo esplicar, così anchora meritamente douea, come il Poeta nostro ha fatto, procedere la inuocatione di amore, fatte ne la prima stanza, alla inuocatione di Apollo, il che fa hora nella seconda, ne senza cagione è che la inuocatione di amore fu sola, & quella di Apollo non fu senza accomodata replicacione ad giugnendo quella di amore, però che ben si puo concepere duna cosa el vero & intendere perfettamente, & di lei ooi parlare ne scrivere, ma non puo già parlare di quella, lo scrivere bene, chi prima bene non la concepe & intende, pero non puo lo adiuto di amore & beneficio suo in noi essere circa quello per se, senza hauere seco in siemelo adiuto di Apollo, ne puo quello di Apollo per alcuno modo stare senza lo adiuto di amore.

CAPITOLO VII.

Stanza terza.

Quando dal vero cui concesso fido. In questa terza stanza dichiara il poeta nostro elegantissimamente, oue in prima disse Amore, & come nasce, & quello che in fine è amore, & perché nel secondo libro fu da noi diffusamente di quella materia trattato, qui basterà la semplice espofitione delle parole. La summata sententia di tutta stanza è quella, che quando da Dio descende nella mente dell'angelo, prima produce, cioè prima creatura di Dio, la cupida delle idee, deside-

rando l'angelo la perfectione di quelle, à dio si rivolge, & da lui conseguata poena possitione di quello, che lui desidera, il che quanto più pienamente ha lo se, tanto più lo ama ardentemente. Conclude in fine, che quello desiderio, il quale dalla mente, inquanto è in se oscura & dalle idee in lei riceuuta, nasce, è quello amore del quale nella presente stanza si parla. Dico adunque, quando dal vero cui, cioè da Dio primo, fa tutte le cose, come è il cielo fra tutte le corporale, & dice vero, perché da è Pihagorico, & vniuersalmente dalli antichi theologi, sono le cose intelligibili & spirituali essimamente effere sole vere cose, & le cose sensibili effere imagine & ombra di quelle, & quasi da loro differenti, come vno oro di alchimia che è fatto dall'ane, ad imitatione del vero oro & naturale, & perché sia el Philosopho & el Sophista la medesima differentia, impero che el Philosopho cerca el vero, el Sophista in apparenza, pero dicono li antichi Platonici, effere lo ufficio de le cose sensibili chiamato Sophista, ma per oon dare materia ad alcuno & occasione di errore, è da notare, che Dio non si chiama vero & intelligibile cielo, come quello che ha idea di questo sensibile, perché come nel primo libro fu dichiarato, le idee sono in quella prima mente da Dio prodotta, ma chiamasi Cielo, per via di similitudine & di translatione, perché come el cielo il quale è vna parte del mondo supremo, contiene in se tutte le altre cose mondane & salua, così Dio nello infimo ambito della sua indistibile & semplicità vna, ogni cosa erata chiude & conferra, *semel est domus sit*, cioè la luce delle idee emanante da Dio autore dogni luce spirituale, come el sole celeste dogni luce sensibile, & dicesi scendere el sole dogni scia della luce, & la virtù sua nell'angela mente & in intellectu è quel medesimo, che, cioè el qual sole *id est tra* s'informa, perché come el sopra fu dichiarato, quelle idee sono sostanziale forma dello Angelo, pero oon basta dire illastra, il che solo dimostra una accidentale perfectione, *da sua prima productione* l'angelo prima creatura di Dio, *semel vna fons*, cioè sotto l'ornamento di quelle idee, il quale perché cagione sia per honore dal Poeta figurato, sia chiaro à chi di quello si ricorda, che nel secondo libro fu detto, & che quella infima essentia detto Angelo, è da Platone per li nri di Giose significata, nella quale le idee come sempre vero & frondosi arbori sono da Dio piantate, & dice *vna* per che vna si chiama quella cosa, la quale ha in se unnessco principio, da esse quare la sua operatione al che per largo vocabulo qualche volta è chiamato moso intellango, di che segue, che l'angelo ha uento mediante quelle idee intimato principio in se, da esse quare l'operatione sua, che è lo intendere, meramente si puo dire hauere la vita da quella, vita per cento nobile & degna, dell'quale dice David à Dio, dammi intellango & viuerò, riparando qualunque, senza quella vita, effere più morto che vivo, & chi di quello partecipa, vna di perfetta vita amabile & eterna, della quale, quanto si puo in questo mondo, gustano affai: è philosophi contemplatiui. Volte oltre ad quello lo autore nostro, dante lo epitheto della vita alle idee, per seguire Giosemi euangelista, il quale volendo significare cio, che da Dio fu creato effere prima stato in lui secondo lo effere ideale, disse & tutte le cose fite in lui erano vita. Accordansi anchora à questo è *saen* mythen delli Hebrei, liquali alla seconda Saphiosh, cioè enumeratione, che dal primo padre procede, è in se la prima ideale sapientia, attribuiscono el nome di vita. *Lei che fu prima ha ricerca & vale*, la luce è uisualdama prima illumina, & poi nicalda, & poi che ha nicaldano, più che prima perfettamente illumina, perché quello, che la riceue, poi che è dal calore infiammato, più simile fatto alla natura della luce, diventa assai più atto ad effere date informato, così adunque descendo la luce ideale nella mente Angelica, prima la illumina, ma oon perfettamente, ma poi che data la luce, nasce in lei vno calore di ardentissimo & inestinguibile sete, di sanarsi al fonte del predetto lume, poetata da tale ardore, quasi vno carno di fuoco al luogo adunque, doue per infinita liberalità del primo padre, cioè d'esso Dio, in cui non alberga inuidia, tanto del desiderato lume, quasi nettare dolcissimo in lei trabocca, quanto lei è capace in riceverne, & però e quanto più di quello beu, tanto più desidera, perché più gusta la sua dolcezza, pero il poeta soggiunge *Quon* *el primo desio ella sap*

trans.

trasforma, cioè di possedere quella bellezza ideale perfettamente, il quale disio, cioè il quale amore *trasforma* in amante della cosa amata, *altrove*, cioè quando dello splendore di uno più in se riceve per maggiore approssimazione al vero *sai dell'incenza luce*, cioè è esso Dio *mirabilmente altrove s'intende s'infiamma per innanzi disio*. Dimanderrebbe forse alcuno per quale ragione dica in tanto, conoscendo che quello disio nasce in lei dalle idee ricettive, le quali non da se stessa possiede, ma pervengono in lei discusso. A cui così si debbe rispondere, che non ostante, che daltronde riceva le idee, origine di questo desiderio, nondimeno non le riceve come cosa accidentale, ò distinta dalla sostanza sua, ma come uno suo primo intrinseco e sostanziale, & per denotare questo il poeta, & non dare occasione di errare, credendo queste idee defendere nello Angelo, come distinte & extrinseche dalla sua sostanza, disse *innanzi*, cioè naturale & non accidentale disio. *quell'ardor quell'incendio che quella fiamma*. Quello che qui el Poeta soggiunge, nel fin d'ondo libro è ad sufficienza dichiarato, cioè come el desiderio di possedere la ideale bellezza, il quale nasce & dalla mente angelica in se oscura, & della luce prima, anchora in lei imperfetta acciuta, è il primo amore che sia nel mondo & il più vero, così come la bellezza da lei amata è la più vera, che pensare si possa, & è per le medesime cose di sopra à dritto chiaro, come lui nasce *d'innanzi*, cioè di potenza & di ricchezza è quali da Platone sono chiamati *Penia & Poros*, & similmente come nasce *altrove* che *si è nel suo seno*, che *cypru haurit*, cioè quando dal cielo è prodotta Venere, la quale in Cypru s'haurit, & nota che il poeta in questo luogo più tosto ha voluto con poetica eleganza le parole di Platone, luno per nome di femina & l'altro per nome di maschio figurare, il che ha fatto perchè la *innanzi* & la ricchezza, cioè, il possedere la cosa amata in qualche modo, & in qualche modo esserne privo, non è principale & effettiva causa dello amore, la quale di sopra dicemmo, che per li padre si significava, ma sono quella specie. Al qual la quale da philosophi è detta *lanza* la quale non segue lo effetto, & perchè questa dicono & Platone ridursi alla specie & modo della causa materiale come meno principale & meno degna, la quale per la materia si significa, però volse el poeta & luno & l'altro per nome di femina significare.

CAPITOLO VIII.

Stanza quarta.

Questi perché nell'amore si braccia, la perfetta cognizione è dogni cosa consiste nello intendere & la natura sua propria, & tutte le sue proprietà, le quali conseguivano à quella qualche volta per la proprietà à noi non intelligiamo la natura della cosa, & qualche volta per opposito processo, dalla cognizione della natura in se, si perviene alla cognizione della proprietà, & questo modo è il più perfetto, il quale in questo luogo ha seguito el Poeta nostro, imperioche dichiarato nella terza stanza la natura di amore, per quella nella presente dichiara la sua proprietà, & da quella assegna la ragione de più degni effetti che amore opera in noi. *Questi perché nell'amore si braccia*: assegna la prima proprietà di amore con la sua ragione, & è che essendo questo el primo & vero amore, & dal quale o più altro amore dipende, nato della ideale bellezza, la quale si chiama *Cyprigna*, cioè Venere per la ragione sopra detta, bisogna che ogni amore ad bellezza si volga, & in quella si dirigi, & però non può alcuno desiderio di cosa deformata & foza ambiziosa l'istissimo nome di amore. *quinc' el Driso disio che non si guagna*. El secondo effetto di amore è questo, che per li occhi in noi desiderio di quella bella celeste & intelligibile, la quale havendo dimenticata l'anima dal corpo oppressa, rimane in noi sopra & adommentato ogni di di quella, ma per amore di nuovo eccitato si sveglia, & dalla bellezza sensibile de corpi à quella dell'anima per ho-

norata traccia, guidandone vhinamente nel seno di ella dritta prima fonte dogni bellezza ne conduce, *da lui el fuoco*. mirabili, & secreti mysterij amorosi si contengono ne cinque prossimi versi seguenti, & principalmente doue lui dice, accenderti in noi el fuoco di amore, nel quale fuoco aide morendo el core, & ardendo di quello amore ruttanza erisce. Dissimula per certo forse brevissime parole vno altissimo senso, quale è questo: Quando l'anima nostra è nello esercizio di qualche sua potenza ò virtù più efficacemente fissa, rimangono più deboli le operazioni del core, & quando ad una virtù si converte, l'altramanco in tutta accetto quella, nella quale la vita dello animale consiste, il che ho per esempio più chiaro, le vno è fortemente fissa nella immaginazione, mancano le operazioni delle virtù sensittive che non nel pensiero duna cosa sono più fondamente fissa, ne intendono che loro parla, ne veggono quello, che di nansì à giochi loro è posto, così che è tutto alla parte rationale convertito, pensa & intende con lochio puro della ragione sana, ha esercito in compagnia uno alcuno della immaginativa, similmente che allo esercizio della parte intellettuale perviene, manconno in lui li atti & le operazioni & della ragione & dogni altra virtù inferiore cognoscitiva. Et perchè come nel primo libro fu detto la parte rationale è propria dell'uomo, & per la intellettuale comunica con l'angelico questo tale non più di humana vita, ma di angelica vita, & morto nel mondo sensibile, nello intelligibile nasce ad più perfetta vita, il moto & la operazione è segno della vita, la primazione di questi è segno della morte. Dunque quando nello uomo alcuna operazione umana non appare, è veramente morto quanto allo essere humano, & se da quello passa allo essere intellettuale, è per morte di uomo in angelo trasformato, ne altrimenti si debbe intendere el detto de sapienti Cabalisti quando, & Enoch in Marabon angelo della diuinità, ò universalmente alcuno altro homo in angelo dicono trasformarsi, & per se el diuino & celeste amore, del quale lo amore parla, è desiderio intellettuale, come fu dichiarato nel secondo libro, ne ad tale essere si può passare, se prima quanto alla humana parte dell'anima non si muore, meritamente dice el poeta, che mentre el core, cioè l'anima humana, che nel core alberga, aide nello amore si foga, muore per quello ardore, ma in quello morendo non manca, anzi cresce, però che da quel foco quasi fantissimo holocausto tutta abrasata facillita al primo padre, fonte della bellezza per ineffabile gratia al tempio di Solomone, doue poi ricchezza spirituale ornato, vero habitacolo della diuinità, felicemente si conduce, ineffabile dono di amore, che la li buomini equali alli angeli, ammirabile virtù, che per la morte à noi dona la vita, & di qui puoi intendere, con quanto mistero da Platone ad conuenio & nella orazione di Phedro sia posta la favola di Alcete & di Orpheo, della quale vedremo sotto vno anagogico senso alla predetta nostra esposizione conforme, per il quale & la mente di Platone, & la profondità di questa materia perfettamente dichiareremo. *Eadunque*, l'intenzione di Platone dimostrare, come per alcuna via non sia da sperare, che poere aggiungere alla finzione dell' intellettuale bellezza, & prima in tutto le inferiori potentie abbandonando, la humana vita misce con quelle non si abbandona, ne ama perfettamente, cioè di amore non muore, dico di amore perfetto, perchè quello amore del quale nel secondo libro dicemmo essere imagine dello amore celeste, può albergare anchora, in chi è homo, conoscendo esso nella parte rationale diuino, ma di quello, il quale è puro & sinceramente intellettuale, l'anch'ora & dignità del quale è lui da Phedro esposta, non può vedersi chi prima di questa vita non li spoglia, separando, non el corpo dell'anima, ma l'anima dal corpo, però Alcete perfettamente amo, che à lo amato per morto andare volse, & morendo per amore, su per la gratia della Dii in vita reuocata, cioè in vita reggenziata, non per corporale, ma per spirituale regenerazione, ma qualunque crede, non si spicando in tutto dal sensibile mondo, ma anchora in ciò viuendo, potere congiun-

gerli

gerfi alla perfetta sublimità ideale, obbietto del nostro amore, era grandemente, perché l'idee in se & nello effetto suo vero, non si possono vedere, se non lochio della virtù intellettuale, «qualche feco non parisse con l'arrivo di ano di inferiore virtù, ma ogni hora che è eccitato, chi se li appropinqua, abbruffa & confuma, & come via effusivo fuoco in se converge, nell'altre poscanti inferiori & razionali, & immaginate veggon si non l'idee in se, ma la loro immagine & similitudine, tanto più perfetta nella ragione, denta intellettuale possibile da peripartici, che nella fantasia, & vero immaginativa, quanto quella è più propinqua allo intelletto, & quello, ne più leggiadra mente, o più fortitermente, poeta dichiarare Platone, che per lo effemio dallo addotto di Orpheo, del quale dice che desiderando lui andare ad vedere la amata Eudidee, non volle andare ad quella per morte, come molte & effeminato dalla musica sua, ma cercò modo di andarsivivo, & però dice Platone, che non potè conseguire la vera Eudidee, ma solo una ombra & vno phantasma di quella si fu demoltando, ne altrimenti adiene a chi spira, non si spicando dalla operazione della imaginatività & dalla parte etiam di razionale aggiungere alla vera ragione delle intellettuale idee, perché non loro in se & allo effetto suo vero, ma qualche loro phantasma & similitudine, & nello intelletto possibile, & nella imaginativa riducete vede. Questo senso quantunque & forte & altro, nondimeno è tanto allo cose conforme, che maraviglia mi pare, come ogni altro preso dalle parole di Platone non lo habbino, & tellimmo non c'è laconferma mia, che la prima volta, che mai el Simposiolessi, non prima hebbo fatto di leggere le sue parole in quello luogo, che nella mente mi apparue quella verità, la quale & nel commento sotto sopra conuiui, & nella nostra poetica teologia più diffusamente dichiararemo. Questo nodo voglio lasciare scioglier a chi legge, che quel medesimo serpe che priò Orpheo di Eudidee, l'insigne la musica, & proibillo per propria morte racquistare la amata Eudidee, ne più oltre voglio questo segreto scoprire, ma solo per più sufficiente dichiarazione di quella materia è da sapere più oltre, che qualche volta si dice la anima essere separata dal corpo, ma non il corpo da lei, & questo è quando ciascuna delle potenze dell'anima, excepto quella che il corpo nutrice, chiamata vegetativa, & ligata & non opeta, & come in tutto non fusse, il che come dicemo, accade quando la parte intellettuale & regina dell'anima è in atto & opeta, la quale per la sua dignità, non compare che solo di alcuna altra potenza, excepto quella della potenza nutritiva, le cui operazioni per la grande distanza sua da lei, non sono dallo atto di quella annullate in tutto, benché grandemente debilitate, ma se molto si fortifica & si prolunga la operazione intellettuale, bisogna etiam dio che non questa parte vittima vegetativa l'anima, si separi talmente, che & lei dal corpo & il corpo da lei sia separato. Può dunque per la prima morte, che è separazione sola dall'anima dal corpo & non per l'opposito, vederela amante la amata Venere celeste, & ad faccia ad faccia con lei ragionando, della sua divina imagine & suoi purificati occhi felicemente pascere, ma chi più intrinsecamente anchora possedere la vuole, & non contento del vederla & vederla, essere degno de suoi intimi amplici & anhelanti baci, bisogna che per la seconda morte dal corpo per totale separazione si separi, & allora non sola mente vede & odela celeste. *Prima* ma non nodo indissolubile a lei subitracca, & con baci l'uno nell'altro la propria anima trasfendendo, non tanto cambiano quelle, quanto che si perfettamente insieme si unificano, che & in due duos diloro due anime & ambedue una sola anima chiamare si possono, & nota che la più perfetta & intima visione, che possa la mente hauere della celeste amata, si deuota per la visione del bacio, perché togi altri congreffo, & copula più oltre & sta nello amore corporale non è beata per alcuno modo, & per trasfusione alcuna vltra questo santo & feticissimò amore, & perché è sapienza Cabalistica vogliono, che molti dell'antichi padrin tale raggio di intelletto siem morti, traonati appello di loro essere morti di Binfica, che in nostra lingua significa morte di bacio, il che di-

cono di Habaazim, Isach, Jacob, Moyses, Aaron, Maria, & di alcuno altro, & chi el predetto nostro Fundamento non intende, inaila loro menzione perfettamente intende, ne altro ne loro libri leggerà, se non, che Binfica, cioè morte di bacio, è quando l'anima nel raggio intellettuale talmente alle cose separate si unisce, che dal corpo eleuata in tutto quello abbandona, ma per che & simile morte tal nome si conuenga, non è stata da altri, per quanto io habbiuto infimo ad hora, espofte. Questo è quello, che il diuino nostro Salomone nella sua cantica esclama. *Banini, con baci della tua bocca.* Moria nel primo verso Salomone la intentione totale del libro, & l'ultim fine del suo amore, ne più oltre che al bacio vedremo mai andare ne Salomone, ne Platone, ne qualunque altro di amore parlando del celeste, ha ragionato. *Da lui al fuso, per cui da lui deriva, ciò ch'è in lui vivo, in lui si accende, & da lui arde morendo, & cor ardendo cresce.* Habbiamo di sopra dichiarato come el core nello amato fuso ardendo more, & come per tale morte cresce, & più fulmine vna. La dichiarazione del'altra parte, cioè come per questo fuso di amore denui nella idea che in lui vive, harem pienamente nella espofitione del prossimo verso. *Per lui el fuso immortale trabocca, & effe con che più el core suo formande more.* Per il fonte immortale intende Dio, & è nome attributo a lui anchora dalli antichi ebalisti; & se amore non fusse, non deluderebbe da questo fonte la ineffimabile copia dalle vive acque, le quali prima della angelica mente accute, da quella poi pure per amore nell'anima piovano, dalla quale per il moto de' cieli si produce ciò, che nel sensibile mondo di nuovo appello ad noi si genera, non accreterebbe lo infusso della bontà diuina languendo se ad lui non si edouerissi, ne si converte per altro, che per amore, come di sopra è detto, ne dello angelico lume nascerrebbe l'anima, se puramente per amato effemio desino ad lei non si conuerterissi. Amore adunque è ragione della production, & di ogni cosa che da Dio procede, non è amore che in lui sia, intendendo per amore quello che Platone & il nostro nostro intende, perché in lui sarebbe imperfezione, ma per lo amore delle creature inuenio lui come habbiamo dichiarato, & per il modo detto *Da lui deriva ciò che in lui vive.* Ciò che in quello vive, & per dichiarare el poeta, & che questo amore non è vno accidente, ne vna qualità in quella mente, ma è lei sostanziale, dice quello, che è nella mente, effe in effe non è, per li meno del quale, & la perfezione delle idee in lei, & da quella scintilla del mondo proeue, & conueniente la production & l'oratio di ciò, che nel sensibile mondo si conuene. Quello che segue nella presentissima. *Per le cose disopra dette chiaro, ne habbino di altra espofitione, perché affai apertamente, & nel primo & secondo libro demonstramo, qual sia quello amore eterno, del quale l'anima nostra arde continuamente, quantunque a noi nel freddo della materia agghiacciata, non peruenza alcuno senso di tale calore.* Onde incertamente insieme con Daud & possiamo concordare dicendo, laque non sono inoate nel inno della prima nostra, & beato è, chi può dire la grande multitudin de l'acque di questo imo corporale abisso non tutto inghiottire in me el fuoco del celeste amore.

CAPITULO IX.

Sianza quinta.

Come dal primo bon & eterno miste & vno, interale. Nella presente stanza demonstrare el poeta, come nasce Venere volgare, cioè la sensibile bellezza, della qual materia, perché nel secondo libro sufficientemente ne habbiamo trattato, qui bastava vna semplice espofitione delle parole dello autore. Così adunque come la mente angelica da effo Dio halo essere el vivere, & liandere, così l'anima razionale, la quale da effa mente è prodotta, ha da lei lo intendere el mouere, & el fingere. Perché l'anima razionale intende & de l'altre cose corporee, maone el corpore che fann essere, quali sono & cerca el celeste fabrica; & finge le corporee conuenibile mediante el moto de' corpi etem perché moueboli loro, come lo autore soggiunge, derpinge nella materia mouere, quelle forme delle cose, quib ha in se conuene, &

V s dallg

dalle quali forme, raggi dello intelligibile sole, è illuminata, & così come lei della angelica mente le riceve, così è uniduo alla materia le comunica, per tal modo adun que cio, che essa in se contiene diffunde, producendo ogni altra natura particolare, che dopo lei si muova, & perché da essa cioè dall'anima razionale è prodotta l'anima sensitiva & móda del corpo, & similmente la vegetativa, come nel Timéo si puona, pero soggiunge il Poeta: *Et eis que per se mouet, et per se per se mouebantur, mouet, per se, mouet, opus agni sui efficit, imperioque da lei tutte queste operationi, da questa odunque, cioè dall'anima mouente di etella chiamata Gioue nel symposio da Platon, nasce quo gin cioè nella materia inferiore significata da Platone per Dion, Penne, cioè la bellezza sensibile da corpi, come dal cielo, cioè da dio nasce pelo intelletto, cioè nella mente angelica, l'altra Venere, che è la celeste bellezza. L'altra che dentro ai figli sprecchia, al f'ombra di quel, ch' al contemplar per lei s'adorre, chiude l'autore nel fine di questa stanza sotto breuissime parole allossimi sensi della bellezza corporale, tratti dalla medolla de fecerri mysterii dell'antichi philosophi & theologi. Per intelligenza de quali è da sapere, che essendo, come nel secondo libro pruoua, la bellezza obietto del viso, & conosciuta che ogni ena visibile sia visibile mediante la luce, segue che lo atto, la forma, la viuaenza & la efficacia dogni bellezza sia dalla luce, & corporale, se la bellezza è ne corpi, & intelligibile & spirituale, se la bellezza è spirituale, quando in prima adunque nella informe effeonia del lo angio discusso le idee, era il loro essere, come lo effere de colori & delle figure visibili la notte prima, & che sopra loro lo splendore de folari raggi descenda, & come chi al notturno lume della luna vn bel corpo vede, & desidera in più chiara luce del giorno vedere quello, per potere più pienamente fruire quella bellezza, il che nello opaco & adombrato lume della notte non li è concesso, così veggendo in se la mente angelica la ideale bellezza, ma opaca & ombrosa, & non potendo quella della notte della sua imperfezione, & nelle tenebre della sua natura se non debilmente vedere, perche come la luna per se non luce, così per se, se al primo padre non li conuenie, nessuna perfezione possiede, desidera coo amoroso discusso al paterno sole conuenirsi, & dal copioso lume di quello vestita, & la bellezza sua re più perfetta, & lochio suo intellettuale illustrare in tale forma, che lamata bellezza pienamente godere potesse, così li conuenie & conuertendosi disse Dio, sia fatta la luce, & fu fatta la luce, spirituale & intelligibile, che & il volto della celeste Venere in se bellissimo rende, & al lochio della prima mente lo fa chiaramente essere inuisibile, laquale ringraziando la liberalità paterna ad lui conuerfa canta, segnato sopra di noi il lume del tuo volto. Ta se i footre della vera vita, & nel tuo lume noi vedremo lume. Nam altrimenti nella bellezza sensibile due cose habbiamo ad considerare: La prima è lo obietto in se, che si vede, ilquale quanto alla prima sua sostanza è quel medesimo nella mezza notte, che nel mezzo giorno. L'altra è la luce diurna, laquale a lui coeungendosi, è a quello quasi come anima al corpo. Hauendo presuppusto questo, fima gino il Poeta nostro, che così comela prima parte della bellezza sensibile, procede dalla prima parte della bellezza intelligibile, cioè le forme corporale da quelle forme ideale, così questa luce sensibile proceda & emani da quella luce intelligibile, che sopra le idee descende, laquale fu operatione de Theologi phetici, & dalambico poi & da Luciano Platonici approbata peo dice il Poeta *L'altra che dentro al f'gi sprecchia, cioè la celeste Venere, laqual continuamente nel diuino sole si specchia, & dice dentro al sole, per dimostrare, che quella mente con tutto il suo afforo a dio conuertendosi, a lui quando più puo iocummente li vnific, & dice che, si sprecchia all'ombra di quel, ch' al contemplar per lei s'adorre, cioè all'ombra della effeonia dello Angelo, laquale per la informata sua faccenda quel lume ideale aliquanto opaco & tenebroso, deo dal Poeta farsi ombra. Et perché per quelle idee essa effeonia dello Angelo diuenta irrelletuale, per questo dice il Poeta, che lei mediante essa Venere, *ad contemplar s'adorre, come di sopra si pienamente di-***

chiarato, come ogni sua ricchezza prende dal vino, *sei, ch' enel vn'fage, così come essa Venere celeste preliende ogni sua ricchezza, cioè di quello splendore diuino, dal vnusole, cioè da esso Dio. Essi suoi Luce indaga, cioè dona, comunicata & partecipa, che la sua luce a questa, cioè alla bellezza sensibile dalla quale non altrimenti nasce amor volgare, che da quella altra amor celeste, & così come sempre quello la volgare, così anch'io questo la celeste vagheggia, seguita & desidera, come di sopra fu dichiarato, & pero soggiunge lo autore nostro. Et come amor celestis lo lei ogni sempre l'vngare prende in castità.*

C A P I T O L O X.

Stanza sesta.

Quando formata ho proua dal diuin valto. Prima che essa esposizione di questa stanza descenda, perché lei si tratta, enne la panicolare bellezza duno corpo nell'animo altrui accende foco di amore, non s'ra le non vne, daze qualche lume & enguane della predetta bellezza de corpi. E adunque da considerare che nella bellezza de corpi, che è noi nella luce del di manifesta, dua cose appaiono a chi bene le considera. La prima è la material disposizione del corpo, laquale consiste nella debita quantita delle sue parti, & tal la conueniente qualita. La quantita è, & della grandezza de membri, & ella è secondo la proportion del tutto conueniente, & del loro sito & distanza luno dell'altro. La qualita è nella figura & nel colore. La seconda è una certa qualita, che per se proprio nome che di grauana si puo chiamare, laquale opparte & resplicende celeste belle, & pare a me che questa propriamente si ambruisca, & si vendichi el oomo di Venere, cioè di bellezza, perche questa è quella sola, che lamoroso foco nell'humani cori accende, & vogliono molti, che questa tale qualita nasca & resulti dalla prima disposizione del corpo, cioè che dal sito, dalla figura & da color de membri resulti nel tutto questa gratia, contero dal qual si forma al mio giudicio debba biffare la esperienza, perché molte volte vedremo vn corpo da ogni canto inaccessibile, & permissino in ogni sua parte, quando a notte & conueni si prede, & nondimeno el vedremo dogni grana primato, & così per l'opposito, li vedra qualche volte in vno corpo, ilquale & nella figura & nei color non potesse effere alui meglio proportionato apparire, nondimeno mirabil gratia. Questo molto bene dichiara Canulo in vn suo epigramma a doue dice:

*Quoniam a multis par bella, elegit hic mihi
Candida Juno, restat in te uisum.
Terre di quibus, effere carissim' in lei.
Ad nigra non chet natus accitio vn vna
Forma, del fia, che n' si gran corpo vn fage
For con resplicende per di grati alcuna.*

Concede el Poeta in Quonia effere & laqualita del colore per la bianchezza, & della figura per effere diuina, & della quantita, che se formosi li ricche, che è la grandezza, & nondimeno per nessun modo concede poterli chiamare bella, perché li mancaua quella Venere, & quella gratia, dallaquale di sopra habbiamo detto, ilquale è alla bellezza corporale, come nel sale aogni viuanda. Quale adunque diremo effere la esgione, che vno corpo sia di tal grana dotato, & vn altro pno in tutto, diro quello, che io per me ne penso, sono mentemio mio giudicio a ogni migliore opocone. Credo che da poi che tale effere dal corpo non procede, necessaria mente debba attribuire all'anima, laquale quando in se è molto penetrata & lucida credo, che in fino nel corpo reuesta qual che raggio del suo splendore transfonda, & in questo coeungono o tutti li antichi philosophi & Theologi, che quando dal monre & dalla diuina visione, disse Moysè, era la sua faccia tanto illustre, che gli occhi del popolo sopportare non poteuano. Onde era necessario che con la faccia velata passassi loro. Scrisse Plutarchus, che ogni hora, che l'anima di Plomo inquische sublimi contemplatione si eleuaua, appanea nel volto suo marabile splendore. Et questo è quello, che effo Platonico, che mai nouo bello fu ratuato, nel Plomo quella hita, cioè quella tal grana che spesso in vno co po & distanza & de color meno che mediocremente bello appare, effere segno certissimo della manifesta perfessione dell'anima, del laqual perfessione parlauo Sidor

mònt ne poterò dice, La spietata dello homo illumina la faccia sua, & credo questa sentina esser massimamente vera nelle tre obbiate caratteri del sacro nome del proplauho Adamo, & chi può intendere questo segreto lo intenda. Aggiungerebba a questo vno Platone, che lanime, che discendono dalla Spiera di Venere, habbino oltre alle altre a causate precoramente ne loro corpi similitudine. Quando forma la pria dal diu volio. L'ordine dell'universo è, che dalle cose separate & intelligibili procedono le cose inferiori, & quelle, quanto più si rifanno alle loro cause conuenendosi, ad quelle ritornano, il che veggio nella presente Canzona essere mirabilmente. dal Poeta osservato, il quale hauendo di bellezza & di amore a d'arrare, prima dalla celeste bellezza, & dal celeste amore incominciò, la natura, o rigioe, & proprietà de quali nella terza & quarta stanza sufficientemente dichiarate & nella quinta dopo narrato, come da quella procedeva la bellezza sensibile, & lo amore di quella. Mostra hora nel resto della presente Canzona, come dalla sensibile bellezza saliscia per ordinati gradi alla bellezza intelligibile, alla quale giungo, termina lo autore lopera sua, come in quelle, ad cui pertenendo, ogni amoroso desiderio terminare si debbe, ne più fonte, ne più ordinato, ne più sufficiente modo può osservare ciascuno, che di qualche materia ha trattare, che quello, il quale veggiamo essere stato nella presente canzona da nostro Poeta riflesso, ma da pochi inteso & compreso, & è quello, che Platone nel Philebo chiama deducere la vnità in multitudine, & la multitudine nella sua vnità ridurre, & quello che bene questo ordine & modo fa osservare, meritamente, come scrive Platone, il doiamo, quali come se vno Dio fusse seguace, huomo certamente diuino & angelo terrestre, atto in compagnia dell' altri angeli contemplatiui per la scala di Iacob secondo la sua volontà ascendere & discendere, & di questo ordine nel Commento sopra el Symposio diffusamente tratteremo. Seguendo aduaga che lo autore questo ordine nostra, come per sei gradi da la materiale bellezza, incominciando al primo fonte, di quella lhuomo felicemente si conduce. Allontanà a sensi conuerzia prima per gli occhi, li rappresenta la particolare beta di Alcibiade, di Phedro, & di qualche altro corpo spetiale, ad quello fincina, & in quella forma particolare si dileta, & in ella fermandosi è nel primo & più imperfetto & più materiale grado, & di questo effetto assegna el poeta nel principio della presente stanza la ragione, cioè onde procede, che vno più presto a vno che a valtro sia affettionato. El secondo grado, quando lanima quella imagine per gli occhi riceuuta con la via sua interiore, ma pur anchora materiale & phantastica in se riforma, & tanto più perfetta fa quella, quanto la fa più spirituale, & quanto più dalla materia separandola alla ideale bellezza, benché anchora da quella molto lontana la appropinquia. El terzo grado è, quando lanima nostra col lume dello intelletto appare, quella forma riceuuta da ogni particolarità separando, la natura propria della corporale bellezza in se considera, & più alla propria imagine di vno solo corpo, ma alla universale bellezza di tutti e corpi insieme si voige. Quarto è l'ultimo grado al quale peruenza lanima a sensi conuerzia, imperochè quantunque in quello vrimo grado in se la bellezza riguarda, & non come nel grembo di materia alcuna ristretta, aadimeno da sensi & da phantasmie particolaritate cognitione riceua, & di quaresse, che qualunque alla cognitione della natura delle cose per questa sola via peruenne, non può per spicacemente & senza velo di grandissima ambiguità vederle, & hanno creduto & credono molti peripatetici & massime latini non potere lanima nostra vnita al corpo ad più perfetta cognitione ascendere, il che nel nostro conchio dimostreremo dalla mente di Aristotele, & quasi di tutti peripatetici Arabi & Greci essere grandemente alieno. El quarto grado è che lanima considerà la operazione sua vede se cognosce la natura della bellezza vniuersale, & non ristretta ad alcuna particolare & conosce che ogni cosa, che è della materia fondata è particolare, & che conclude questa tale vniuersità, non dallo obiecto catione sensibile, ma dallo in-

teriore suo lume, & dalla sua virtù procedere & infra se stessa dice se nelle adombrati specchi de phantasmie materiali per vngione della mia luce mi si rappresenta questa bellezza, certo è ragionevole cosa, che nello specchio della mia sostanza dogna nube materiale spogliata riguardando, debba ogni simil cosa assai più chiaramente vedere, & così se conuerzia vide la imagine della beta ideale, & lei dallo intelletto partecipata, come fa nel secondo libro dichiarato, & quello è il quarto grado perfetto, imagine dello amore celeste come di sopra fu detto. Di poi dal proprio intelletto ascendendo, è nel quinto grado, doue la celeste Venere si propina forma, & non imaginaria, benché non però coo totale plenitudine della sua bellezza, che in intelletto particolare non esse se li dimostra, de laquale lanima aida & scibanda cerca el proprio & particolare intelletto alla vniuersale & prima mente coningere, prima infra tutte le creature & vniuersale albergo della ideal bellezza. Et ad quella peruenendo lanima grado in ordine stesso termina el suo cammino, ne glie licito nel scupmo, quasi labbaro del celeste amore mouerli più oltre, ma lui debbe come in suo fine a lato al primo padre, fonte dogni bellezza, felicemente riposarsi. Questa è la scala a eli amorosi gradi per laquale alla vera integra & diuina cognitione di quella maniera di amore si ascende. Questi gradi & come dall'uno all'altro si ascenda, non lo se, & con più leggiadria diuero, & con più ordine & dottrina scrivere si possa, che si desidera el poeta nostro nella VI. VII. & VII. stanza, ma prima che ad cio discenda, nel principio della VI. assegna la ragione, perche vno sia più amore di quello che di quell'altro tirato, laqual ragione, anchora che tutta si fonda sopra i principi dell' antichi Platonici, nondimeno a presso dalti non mi ricordo haueua mai letto. E per intelligencia di ciò, è prima da sapere, che secondo dicono è Platonici, fra le anime humane alcune sono di natura di Saturno, alcune di natura di Giove, & così dell' altri pianeti, & intendono per questo, che vna anima hara più cognatione & più conformità con lanima del cielo di Saturno, che con lanima del cielo di Giove, & così per l'opposito, che non è per altro, se non per che questa anima è di tale natura & quella di tale, ne altra cosa intimida senza ha ad assegnare di quello, di che è effluvia & effluvia causa colui, che effluvia anime produce, cioè Dio, del quale dice Platone nel Timoeo che alcune anime nella luna, alcune altre nel alto pianco de stelle, che lui chiama istromenti de vno spirando femina. Secondo diamene da se sapere, che vna anima, come anchora nel primo libro fu detto essere mte de Platonici, lanima immediatamente al vehiculo celeste, & mediante quello al corpo terreno & corruptibile, vogliono alcune, la opinione de quali segue in questo luogo lo autore nostro, che lanima rationale discenda dalla sua stella formatrice quella quello corpo terreno, il quale lei di poua ad gouernare. Sopra ad questi principi fondandosi el Poeta, si imagina, che nel vehiculo de lanima, laqual discende, che è da lei con quella potentia vniuersale, con laquale poi forma el corpo terrestre, fra dalla sua stella infusa vna virtù formatrice del corpo corruptibile, & secondo che da altra d'altra stella discende, riceua virtù diuersemente formatrice; & per questo dicono & phisicoso il tale huomo haueere effluvia Lunare, el tale Solare, el tale Mercuriale, el tale Venere, el tale Gioiiale, el tale Saturno, el tale Mercuriale, & dalla effluvia giudicano lanima di quello tale essere di simile natura, il che è molto conueniente alla opinione del Poeta nostro. Ma perche la materia superiore non è sempre obbedite a chi la forma & dispa, per cui può esprimere sempre la virtù dell'anima nel corpo terreno la effluvia, che effluvia vorrebbe, o dena se che effluvia possino dua gioiuali, che nella forma apparano diffusi, & che la materia della edemione dell'uno fra sua altrum disposta, ad riceuere quella figura dell'anima, che quella dell'altro, per non diremo quello che nell'uno è perfetto, nell'altro come cosa incominciata & non adibita. Vuolui dunque el Poeta nostro, che lo effluvia della figura di dua corpi, dalla virtù duna medesima, stella formatrice, generi fra loro per tale conforma inteso amore. Quando forma in pria dal diu volio, & immediatamente come vogliono a catholici, & mediatamente secondo Platone.

Per discendere quai più l'anima si paria dalla più scelta parte, ch' alberghi nel sol, nel cor l'uomo s' imprime. Perché il core è più appropriata stanza all'anima, la quale per la natura sua è fonte di vita & di calore, & per il suo continuo moto ha con il cielo, on de lei discende molta conformità. *Dalla più scelta parte ch' alberghi il sole.* Cioè dal Cancro segno infra tutti & dodici segni del Zodiaco sopra questo nostro emisferio superiore più eccellente, cioè più elevato, & è sentenza de' Platonicis, liquali di esso lanima discendere per il Cancro, & ascendere per il Capricorno. & credo che il loro fondamento sia, perché il Cancro è casa de la luna, la cui virtù massime domina sopra la parte vegetale viuificante de' eripi, & il Capricorno è casa di Saturno preposita alla contemplatione, alla quale lanima dal corpo sciolta liberamente può attendere. *Dona.* Cioè ne corpi humani terrestri, *effruides.* Effa anima coa mirabile arte, arte vero diuina & ammirabile, dalla virtute paterna per la intellettuale sapientia & ragione dell'anima nella celeste saluta infusa. *Qui valde più che da sua stella ha tolto ciò che nel grembo accello vira di sua celeste spoglie prime.* Cioè quella virtù fuoratrice del corpo elementare, la qual virtù di più, & si ferma nel grembo delle prime sue celesti spoglie, cioè del suo celeste vehiculo, & laqual dopo esprimendo la figura in tale virtù quasi seminata contenuta, *Quanto nel seme humanum posita sua forma, forma suo albergo in quel fabrica è stanza.* Cioè forma questo corpo organico sensibile, nel quale in questo mondo lanima alberga in quello seme humano. *C'hor più, hermen repugna ad danti oculis.* Come di sopra fu di chiarato indi. Cioè da quel corpo di tale anima figurato. *Quod hor dai più.* Cioè dallo splendore di quella bellezza che in lei si sculpa: *Secundo nel l'altro tar l'infusa stanza.* Della figura in se compresa & vuol dire quello, che ogni hora, che quella tale effigie è vista da qualunque altro. *Se già conferma.* Cioè se è figura prodotta da stelle, così come alla stella di colui, che la riguarda. *Ad vampa l'anima.* Di quel tale di amoroso fuoco, & quello come di sopra mostrammo à il primo grado. *Ch'io più ch' in sol alberga assai più bella è danti rai di sua virtù effigie.* Qui si contiene il secondo & terzo grado indistintamente, & è da aduertire che il poeta nel fine della stella stanza, si nel principio della VII. persegue & generalmente tocca lo asceso del primo grado altissimo, accennando la loro distinzione, ma non la esprimendo, seguendo in quello ordine da philosophi, & massime da peripateticis nel prohemio della phisica di Aristotile instituito, cioè che la confusa & indistinta cognitione della cosa, preceda la esplicazione di quella, come il nostro Poeta ha in questo luogo osservato, il quale poi che sono implicato compendio della cognitione di questi gradi, ne ha dato qualche lume, effigie dipoi in quel luogo. *Per un fulgido specchio.* Distintamente quello, che ne precedenti verbi breuemente toccammo promette, ne stanza mysterio, & che il poeta nostro insieme queste tre stanze in tal forma congiunga, che el senso del fine della VI. si finisca nel principio della VII. & el fine di quella nella principio della VIII. il che, à chi più oltre non considerassi, par rebbe forse contro alla regola della rasona, nella quale pare conueniente, che ogni stanza per se habbi la sua stentua finna, come è nelle cinque prime, & nelle ultime osserva el poeta, ma ha voluto per quello denotare, che in nessuno grado procedente l'ultimo, si debbe l'uomo fermare, ne preporlo per fine dello amore suo, ma debbe sempre hauer per scala del salero. Non è laudabile dellettrarsi della forma dun del giovane, se tu non vti quello come grado ad riguardare in te la proportion & conforme qualità di quella figura, etiam dio fuora di quello trasso & materiale corpo, quale prima l'hai veduto. Ne lo occupare la immaginaria, in considerare la figura dun corpo, può essere opera se non vana, se in quella ti fermi & non iadoperi in infinitamento ad contemplare con la ragione la vniuersal bellezza di tutti e corpi. Ne può essere, se non debile & inferma l'anima, che sempre sopra il corpo prostrata mai in se non dirizza, & in se stessa riuolgendosi e sua teorin non conosce, ma come dice Alaph, essendo in dignità & honore possa non si conoscere & diuena simile a brui insipido, che tal virtù di potere in se ritornare non hanno. Ne fine, o per se sopra lanima sufficientemente possedere quel lume della bellezza, al quale da se

non ha, ma solo per dono & communicatione di altri, se co colui non ritorna, il quale ha fatto lei de effa bellezza partiope, & dal quale effendo lui partiope sume, se la sua sete vorrà in tutto estinguer, è bisogno che al primo mare della bellezza da effo seme immediatamente emanate si riconduca, imitando il poeta nostro il quale cominciando nella VI. stanza ad esprimere gradi di quella stella, sopra la quale da terra ai orbi si ascende, non prima à sua virtù posse fine, che alquanto bene ti conduca. *Dalla cui vna & sola luce informa amando si fabella lanente, l'anima mondo & cie ch' è l'angelico.* Però non sono in verità nella presente stanza più che seua stanza, benché in ix. li diuida, perché di queste tre stanze nessuna per se è finna, ma di insieme vna refusa. Dunque nella stella stanza perfetta si ferma il poeta, come ogni amante nel suo solo grado, & effendo per procedere più oltre, sente amore, che raccoglie el freno, denotando per quella ad noi, che à colui, el quale al sesto grado pertiene, non è bittacommare più manzi, perché quello è il termine dell'amorosa via, quantunque per via d'altro amore più che vada, & è quello amore col quale si ama Dio in se, & non questo amore della ideale bellezza, ma un comune con lo amore, del quale al presente si parla, perché quello non è desiderio di bellezza, la quale io dico secondo Platon per la sua simplicità non si troua, come neprimi lui fu dichiarato. Hora ritornando alla espofitione del testo, dice & poeta comprendendo insieme il secondo & terzo grado. *Ch'io più ch' alma alberga in se, la figura per gli occhi riceuuta.* *Assai più bella adum rai di sua vera, onè della virtù phantastica di vero cognitua, & della vitiational.* *La effigie fabrica è forma.* *Et di più sopra ch' amando el cor dun dante error si piglia.* Qui dimostra l'io autore come per le sue parole si può intendere, per qual ragione ad venga, che tante volte & quasi sempre lo amato pare allo amant più bello assai, che in se non è, il che procede per che in lui si ricorda lo amato nella imagine, che di lui ha laura in se fabricata, & fatta tanto più bella, quanto più dalla materia principio d'ego deformita si ha separata, anchora che oltre ad quello, che quella figura, che laura in se ha formata, assai più che la sua estinseca specie bella si dimostra, per essere in verità più bella, & si aduerge che essendo questa generata & fatta dell'anima, lanima in lei come in sua cosa più si dilata, & più ancora la sua, che essa in se & nello essere suo proprio non è, & per cio soggiunge lo autore. *Togli si cor dun dante error, l'amato dante in se più in sua prole quando, cioè come in sua opera & in sua creatura di istanza & generata.* *Tal hor più reformando.* Qui mostra l'autore come del quinto grado à l'ultimo li aggiunge pretermendo la esplicita dichiarazione de mezzo, cioè del quinto & sesto grado, liquali nondimeno accenna, doue dice, *Di grado in grado, & per li quali à l'ultimo grado si peruenie.* Dice adunque, che talor l'anima riformo quella specie vniuersale, *Al lume d'altro che in se non è impresso, cioè al lume della bella ideale ad lei propria, & per cio riceuuta, veramente tanto & celestia, per che pochi sono quelli, che ad quello grado peruenir, & quelli sono molto perfetti, ma sono fitti, che come disopra dicemmo, molti giudicorono essere impossibile al huomo di giungere ad quello grado, & per ritenente disse, *Rea & celestia dante.* *Quinci, cioè dalla reformatione denta, che è quarto grado.* *Elimando di gradi in grado se, cioè dal quinto grado, el che è del proprio particolare intellerto, al sesto grado della cognitione col primo & vniuersale intellerto.* *Nella reformatione sola, cioè ad esso Dio ritorno, unde l'ormo in reuel che nello amato dante è effigie.* dal quale dio, per che per molti mezzi, come lui medesimamente soggiunge, è formato quello lume di bellezza, cioè nel corpo amato appare, perché vno solo, cioè nel solo lume, che da effo volare diuino emana, passano qualque tre spechi, la mente, cioè l'angelica natura, lo spirito, cioè la natura rationale, & el corpo, cioè el sensibile mobile, & torna ogni bellezza. *Quasi gli occhi.* Hora il Poeta mostra ordinatamente di sopra de' sei gradi esplica & dichiara de quali assai distintamente nel principio della stella stanza parliamo. Dice adunque incominciando dal primo &*

piu infimogradio che quinci, cioè dal corpo. *Giacché rice non le urne foglio*, di quella, cioè le specie della bellezza derivata da quel corpo, il che come disopra dicemo, è il primo grado & il piu materiale, poi soggiunge: *Et per Giuochi una foggiorna*, doue dichiara come quella specie dello obbietto à gli occhi peruenuta, passa dalla virtù uisua degli occhi, che è senza effluuio, alla virtù imaginatiua, che è senza interiore, laquale imaginatiua lui chiama *L'altra sua quella*, cioè del core, intendendo per il core la sostanza dell'anima razionale, alla quale seruono & ministrano le potenze sensitiue, così interiore, come esteriore, come tutti e philosophi concordemente dichiarano. Hora essendo quella *spoglie*, cioè quelle specie della imaginatiua concette, dice el poeta che sono dale *Talora piu reformate non pero offesse*. Pero che la imaginatiua come piu alta & piu nobil potentia, del senso di fuori fa quella specie piu spirituale, & consequentemente piu la spicca, & separa dalla deformità della materia, laquale come non patisce la forma della vera Venere, ma non puo però anchora per essere lei puta potentia materiale & organica, ridurre quella specie ad perfetta immaterialità. Pero dice che la reforma, ma non le disprime, & quello è il secondo grado, elquale quantunque sia amore di particolare corpo, non dimeno non s'ha quella particolare bellezza piu in quella *crassa* & corpulenta persona, ma in quella imagine, che dia nell'anima sua di lui ha formata & come quello grado è piu che il primo perfetto, così anchora è piu felice, perche non meno gode la mente nella abstrattua, che nella presenza sempre in ha feto, sempre el vede, sempre lo ode, & con lui familiarmente à tuete l'hore conuersa, chi è nel primo grado, tanto è felice, quanto lo amato li è presente, conditione ad ogni modo assai migliore, che quello furore bestiale, & non amore, il quale non puo se non per picciolo tempo durare, ne dise altro, che longissima amaritudine, & grandissima penuria lasciare, il che douerebbe, per certo essere à ciascuno sufficiente stimolo, à farlo da questa effecanda volupia rimouere & con festinissimo corso ad quello celeste amore peroperare, oue nessuno vestigio di miseria, ma ogni plenitudine di felicità si troua, ne debba alienare uenuto ad quella misera volupia, lo essere tanti mole & per prudenza & per dominia celestissimi huomini da quella presi, anzi quello debba essere à ciascuno in vece & luogo di ragione efficacissima, ad mostrare, che quello li debba in tutto con ogni ingegno fuggire, imperocchè quello male è sì pestifero & venenoso, che li habbia in sì perfene & sì forte animo posuto geotare ogniuna quasi incurabile, debbe ciascuno in dubitamento peruersarsi, che nella sua habbia ad patirne leuale al tutto & mortifero morbo, di che meritamente si puo concludere, qualunque in tale precipito ruina, di se medesimo & de sua mali composti pensieri da Dio correuina & paterna punitione, delli huomini forse non mena compassione, che bialimo riportare. Hora tornando alle parole del Poeta, poi che del primo & secondo grado ha parlato, venendo al terzo, dice: *Indi di uenire et molto bella dal corpo filante, forma vno concetto*, in cui, quel che natura dimo ha in tutti, in vno piogge & figura, & è che l'anima si uenendo sopra el primo & secondo grado, l'uno & l'altro de quali particolarmente la bellezza, considerando dalla materia non si spoglia in vniuersale concreto, ella natura uife considera, & moltitudine di tutti e particolari corpi begin, nella virtù della bellezza in se reduce, il che è propriamente di quello ilquale di giu in sua ascensa, cioè di quello, che la moltitudine nella sua uita nduce, come di sopra fu detto. *Quinci amore l'alma*, in questo el tor diuersa, in lei così in piu parte anchora uagaglia, che mentre el vno uagaglia, come raggi di sol suoi acqua al uado. In questa vniuersal cognitione l'anima come in cosa dalei fabricata li detta, come anchora poco innanzi dicemo, & in lei illume della vera bellezza, come lume di sol sotto acqua vede, el fonte del lume è il cielo, & da quello alla acqua per dua gradi men si peruenie, che per il fuoco & per l'aria, non alomena da Dio primo cielo intelligibile, fonte del lume della bellezza, per due gradi di meta del intellectuale ideale, & della ragione all'anima partecipata, quasi per il mezzo dell'aria & del fuoco, nella specie vniuersale da sensi astratta, come in acqua el lume della vera bellezza risplenda. Per non

se che dimo chi in tutto uagaglia, breche adombra el cor più s'abbeila, da quella ad piu perfetta beata chi in cima ad quel superba feda. Questo è lo ascenso del terzo grado al quarto, cioè alle idee all'anima partecipate, nella quale non è piu dimora di bellezza, ma si vede la beata vera, benchè non è attuale, ma partecipata. *Quinci amore l'io per talme uellegio fingo entra alla sua mente ved infusa*. Questo è lo ascenso del quarto grado al quinto, cioè al proprio particolare intelletto dell'anima, il che dichiara dicendo, *entra alla sua mente ved infusa*. Soggiunge di poi *Indi ad piubiarlo et aperto l'ore aprissi ad quel sol s'illuso ualè*. Et lo ascenso dal quinto grado al sesto, nel quale el proprio particolare intelletto, con la vniuersale & prima mente, assai piu della nostra aperta et chiara consuege, laqual mente immediata è prossima à Dio primo & intelligibile sole, & pero disse *Adpresso ad quel sol s'illuso ualè dall'acui uia & sola luce, come la mente, l'alma, & il mondo si faccia bello, assai disopra è dimonstrato*.

CAPITOLO XI.

Stanza nona.

Conferma se sente amore, che non s'ha ragione. Fu opinione delli antichi theologi, non si douere temerariamente publicare lo cose diuine & li secreti mysteri, se non quanto di sopra n'era premesso. pero finge el poeta fe quasi come apparecchiato ad ragionare, piu oltre essere da amore narrato, & da lui essendi comandato, che al uolgo folo la conecia de mysteri amorosi dimostri, riferbando la midolla del uero senso alli intellecti piu eleuati & piu perfetti, regola uisurata de qualunque delle cose diuine appresso ulli antichi ha scritto. Scintille Origine Iesu Christo hauere reuelato molti mysteri adiscipoli, liquali loro non uogliono sciuerne, ma solo ad bocca, & chi à loro ne parca degno li comunicauano, & quello conferma Dionysio Areopagita, hauere poi osseruato eia eadoni nostri, quali per successione luno dall'altro riceuano la intelligentia da quelli secreti, liquali non era lecito à sciuerne, & Dionysio à Timotheo esponendo de nomi di Dio, & della gerarchia angelica & ecclesiastica, molti profondi sensi gli comanda, & che tenga el libro nascosto, & non gli comunichi se non à pochi, che di tale cognitione sono degni. Questo ordine appresso li antichi Hebrei fu similissimamente osseruato, & per questo la loro scienza, nella quale la esposizione delli abstratti & abconditi mysteri delle leggi li contiene, Cabala si chiama, che significa receptione, perche non peruenie, ma per successione ad bocca luno dall'altro la riceuano, scintille come diuina & degna di non paruenire, se non con pochi, fondamenteo grandissimo della fede nostra, il desiderio dellaquale mi mosse allo assiduo studio della Hebraica & Caldaica lingua, senza laquale è al tutto impossibile peruenire alla cognitione di quella, quanto fusti fusti el medesimo filo da Pythagorico osseruato dire non bisogna, & fante piena fede la epistola di Lyfide ad Hypparco, & per altra ragione hanno anco i Aegyptij, damenti a loro tempo scolpito le Sphynge, se non & dichiarare, che le cose diuine, quodo pure si scruano, li debbano sopra Enigmatici velamenti coprire, come & el poeta nostro nella presente canzone haue fatto, & come le fontie nostre habbiamo dichiarato, & el simile essere stato dalei altri, così greci come latini poeti osseruato, nel lib. della nostra poeica philosophia dichiararemo.

MIRONYMO BENIFIO.

in a Luca Della Robbia.

Salute.

Assi merra per certo hauee vna uolza, & forse anchora remeraziamente, permesso che di tutti gli amorosi miei versi, solo quelli in publico comparsino,

che al dolce son della celeste lyra

Canendo, amore formata

L'alma à suo primo ben conuente et uita,

Senza che hora così dalle amoruoli tue passioni inuitato, et delli errori della mia adolecencia admuuio, io haueu di nouo affaticare la mente, di che legge con la esplicatione delle inepie di quella, cioè della mia adolecencia,

Gial' al' infu da luno à l'altre polo,
 Voile piangendo poi' amiche ofeso.
 Le sue calpe gl' inganni el van d'olor
 Che nutria el suo onde l' suo cor i' accese.
 Dal primo giovanil' in amiche errore
 Sperò trovare pietà non che perdono
 Tanto sia chi per prova intenda amore.
 Hor se ben morte va si felice fuono
 Spensò Fierro' in te non finit al piano
 Poi ch'el cul' ha parat un maggior dono.
 Ecco hor' ecco colui che tu già tanto
 Morto lassà piangesti in tua torna
 E ben constar puoi la voce i' còrno.
 La voce è i' tanto in cui l'ito soggiorna
 Bala grava e' amor, onde procede
 L' honor che l'una e' l'altre fronte adrende.
 Quello si rende la gloria e' cado
 Hieronimo carna haue e' gloria
 Di se Fierro' ande' i' tua nome eccede.
 E' certo (sich' bona sia forza memoria
 Non può forza presenza è l'india dento
 Di te e' d' ogni tua dieta vittoria)
 Non men grave non dolo e' non perfetto
 El suon di que l'altre di quella lyra
 Ch' orna già del tuo vecchio el sacro petto.
 Ah con qual voce, e' con qual voce s'fira
 Certo con tali, ch' alla Remana lingua
 Per lui l' Estrofia e' con par' ale effira.
 E i' ingegno, che ben poss' e' distinguere
 F'alta come non può differ e' fronde
 Exorta uno tanto ben, nutre e' n'ingua.
 Che meg' par' e' l' thesor, che si risponde
 Dento à lor vago sen, che quel che suer
 Eggi' in fronde à noi l'ri occhi risponde

Che dirio in de gli altri franti e' fini
 Di questa piana e' quanto dolcemente
 Corrian i' versi suoi grandi e' sonati,
 Corran certo così come si tiene
 F'oli in terra, dal ciel d'ia cader pioggia
 Se non alcun vento più quietamente.
 Ma chi d'una l' ingegno el tempo pag già
 Conceper dentro à se può maturo già
 Di ciò che nel suo sacro petto alloggia
 Quando quel che nel tempo, è el cor confidà
 Ma che subito nato e' furor soffocato
 Se l' opre sue e' null' altro somiglia
 Fu chel suo petto sia pregiato e' rino
 D' un inflexibil arco è el capo aperto
 D' un nango fiero in dua cerna difeso,
 Chi non dice vedendo l'arco insorto
 Alla sua spalle, che lui Phobus sia
 O Bactho, tanto l'uno e' l'altre corno!
 Quando volta canter la sua l'balia
 Sentimo al suon d'el' honorata cetra
 Tanto è si trasse già l'anima mia.
 E che non può e' far' che non impeto a
 La voce el canto suo! Chel' Po sarebbe
 Fermato non ch' altro dign' immobili petto.
 Quanto à vaghi corser del Sol, potrebbe
 Tren co suoi versi i' carri della lama
 Per lui in mezzo del Ciel fermo starrebbe.
 Ma non al suo capo resistere, alcuna
 Far non parria, e' placido e' benigno
 Saturno all' Rg del' infima lacuna
 Farbbe, e' quella che da più maligno
 Spirito messo fermer non poteo
 Già col suo dolo tanto el còrno cygno
 Fermar creta faria s'io nono Orpheo.

BASILEÆ,
 PER SEBASTIANVM
 HENRICPETRI

Anno Christi

CL^o DCI.

Mense Septembri.

IOANNIS
FRANCISCI PICI,
MIRANDVLÆ DOMINI,
CONCORDIÆQVE COMITIS, AC PRINCIPIS,
omnium literarum, & humanitatis artium peritissimi: viri incom-
parabilis, & Philosophi, omnium Poëticarum, Logicarum, quàm Physicarum,
Philosophicarum, Theologicarumque artium & rerum
eruditione genereque excellen-
tissimi,

Opera que extant omnia:

IAM PRIDEM
SVMMÆ CVRA, AC SINGVLARI STVDIO
postliminio reudcata, pristinaque libertati
restituta: ac in Corpus vnum
collecta.

Catalogum versa pagina monstrabis.

Tomus Secundus.

His adiecimus

*Rerum, Verborum, Sententiarum, Dogmatum, atque
Auctorum, quorum suffragia & opiniones
allegantur,*

I N D I C E M,

*magno labore & cura collectum,
copiosissimum.*

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Majest.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRL

O P E R V M
I O A N N I S F R A N C I S C I P I C I

Mirandulæ Domini, & Concordiæ Comitiss,
quæ in hoc Volumine conti-
nentur,

E L E N C H V S.

D E Studio diuina & humana Philosophia, Lib. II.	fol. 1.
1 De morte Christi Salmatoris nostri & propria cogitanda, Lib. III.	31
2 Deusu de Vno & Enre.	75
4 De Imaginations seu Phantasia, Lib. I.	90
5 Physici lib. II prior de Appetitu prima materia. fol. 106. posterior de Elementis.	115
6 De imitatione ad Petrum Bernum: eiusdemq; ad D. Ioannem Franciscum Picum responsum, Lib. I.	123
7 Theorematum numero XXV. de Fide & Ordine credenda, Lib. I.	146
8. Declaratio Capiti, in Christo Pater, & Christus in nobis, quod ex 2. de Trinitate libro Hilarij sumptum est, & possum à Gratiano in Decretis de Confec. distind. II.	218
9 Iustini Philosophi & Martyris, admonitorium Gentium liber, à Græco in Latinum sermonem ab eo translatum.	228
10 Heroicum Carmen de Mysterijs Dominica crucis, iam dudum in Germaniam delapsu, ad Maximilianum Aug. Romanorum regem scriptum.	239
11 De Rerum Francione, Lib. I X.	251
12 Examen vanitatis doctrina Gentium: & veritatis Christiana disciplina, distindum in Libros sex: quorum tres priores omnium Philosophorum scilicet vniuersum: reliqui Aristotelem & Aristotelem armis particularum impugnant, vicibus, autem Christiana & asseritur, & celebratur disciplina.	467
13 Epistolarum variorum generum, Lib. I III.	515
14 De Reformati moribus, Oratio ad Leonem X. & Concilium Lateranens.	525.

PRIVILEGIUM LEONIS X. PONTIFICIS
MAXIMI DE EDITIONE LIBRORVM IOAN-
nis Francisci Pici Mirandulæ Domini &
Concordiæ Comitis.

DILECTO FILIO LEO X. PONTIFEX MAXIMVS,
*Ioan. Francisco Pico Mirandula Domino &
Concordiæ Comiti.*

Dilecte fili, salutem & Apostolicam benedictionem: nobis semper peculiare fuit (quod & domus nostra quoque antea obseruauit) eos homines libenter & amplecti & fouere, qui aliqua doctrinæ & viginti conditione præstarent, inter alios verò omnes familiam tuam cum suo ipsius splendore & nobilitate, cum Ioannis Pici patris tui excellentia, qui vir multiplici scientiarum genere vnicus sua ætate atque conspicuus cum gratiæ memoriæ Laurentio Me dice nostro secundum carnem genitore coniunctissimè ac familiarissimè vixit, omni

beneuolentiæ studio & dilectionis officio sumus assidue prosecuti. Huc item accedit, quod tu summo ingenio, summaque eruditione præditus à ruis maioribus nusquam degenerando, sed eorum vestigijs egregiè insilendo, dignum te ac idoneum præbes, ut non modo antiqui inter nos amicitie vinculum retinere, verum etiam amorem nostrum & paternum in te tuosque charitatem maiorem in modum excitare indiesque augere possis, quippe qui omnibus operibus, per ipsum patrum tuum compositis, quæ morte præuentus partim fortè imperfecta, partim inemendata reliquerat, ruis etiam, quæ ipse multa & egregia edidisti, simul perfectionem limamque adhibuisti: eaque velut nobis dilectus filius noster Hercules sanctæ Agathæ Diaconus Cardinalis de Rangonibus tuo nomine retulit, ad communem vsum studiosorum (quibus nos in primis saue mus) magis castigata, quam antea in lucem edere & publico donare, ac vt emendatiora nitidioraque exeant, conducto calceographo in oppido tuo Mirandulæ propius sumptibus, te etiam præfidente imprimenda constituit. Sed quia vereris, ne si ipsa volumina inconsultò prodirent, ab aliquibus alijs in honoris tui præiudicium & damnum statim denuò imprimerentur: Curasti nobis per Cardinalem præfatum humiliter supplicari, vt tibi de remedio opportuno benigniter providere dignaretur. Nos autem huiusmodi supplicationibus inclinamur, cupientes (quæ cum Deo possumus) honestis tuis votis annuere pariterque indemnitati consulere vt promptim, & securim tam laudabile Opus peragendum aggrediaris: omnibus & singulis Christianam fidem vbi libet profitentibus sub excommunicatione latæ sententiæ, à qua nemo absolui, nisi per Romanum Pontificem, præterquam in mortis articulo satisfactione præuia possit: nostris verò subditis etiã ducentorum aureorum, & amissionis ipsorum voluminū accusatoribus pro medietate, & cuiusque tibi placuerit, pro reliquo applicandorum statim & de facto per quemlibet cuiuscunque conditionis & gradus contrasacientem incurrendis, & irreuocabiliter exigendis poenis, per præsentem expresse inhibendo mandamus, ne quisquam sub aliquo prætextu vel quæsito colore huiusmodi tua & patris tui opera, & libros per te, vt supra, publicandos, quoad vixeris, absque tuo expresso consensu, & concessione per se vel alios imprimere, aut imprimenda locare audeat vel præsumat. Mandantes omnibus & singulis nostris, & sedis Apostolicæ legatis, Prolegatis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ordinarijs & eorum vicarijs ac alijs quibuscunque, ad quos spectat, spectareque poterit quomodolibet in futurum: vt tibi in præmissis, quonies opus fuerit, & te vel ruis mandatarijs ad hoc destinatis fuerint requisiti, in virtute sanctæ obedienciæ omni opportuno fauore & auxilio pro nostra etiam, & huius sanctæ Sedis reuerentia adesse, & assistere debeant. Et ne de inhibitione & mandato nostro huiusmodi ignoti contingat, volumus haurum exemplum in quolibet primo dictorum librorum folio ad verbum imprimi & apponi, eisque, ac si præsentibus sub anulo Piscatoris signatæ forent, fidem indubiam per quemlibet haberi, constitutionibus & ordinationibus Apostolicis cæterisque contrarijs non obstantibus quibuscunque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub anulo Piscatoris, die 10. Aprilis 1519.

Pontificatus nostri anno 7. Atergo. La. Sa-
doletus.

..

IOAN.

IOANNIS FRANCISCI PICI VITAE ET MORTIS EX VARIIS

AUTHORIBVS DESCRIPTIO.

IOANNES Franciscus Pici Miradulæ Dominus, Concordiæq; Comes, Princeps optimus, ingenio admirando fuit præditus, is post obitū Galeotti filij Ioannis Pici principatum adeptus est, cui & Ludouicus atque Federicus fratres natu minores fuere. Diu quidem Ioannes Franciscus Pici, & Ludouicus de principatus possessione inter se dimicant, adeo etiam vt Ludouicus opere studioq; Herculis primi Ferratiæ ducis, pulso Ioanne Francisco Pico, ditione potiretur. Ioannes Franciscus quum iam per nouennium in exilio miserè vixisset, tandem, mortuo Ludouico, Iulij secundi Pontificis Maximi auxilio eam recepit, anno Salutis recuperatæ cl. l. x. Eiecta nimirum Franciscæ Ioannis Iacobi Triuultij notha filia, Ludouici vidua, Galeottiq; secundi pueri ex illo nati matre. Sed mox anno supra millesimum quingentesimum, duodecimo post Rauennatem pugnam Socialis exercitus Iulij secundi Pontificis Maximi, & Ferdinandi Arragonij, cum Ludouici duodecimi Franciæ regis copijs, Franciscam filiam, Ioannes Iacobus Triuultius redduxit. Deinde quum Italia pulsi ab Heluetijs & Veneris (opera Iulij secundi Pontificis) essent Galli: Ioannes Franciscus iam biennio extortis, auctoritate Cardinalis Gurcensis Maximiliani primi Imperatoris restitutus est: & principatum exin ad annū à Christo nato cl. l. x. x. x. tenuit, quum mense Octobri à Galeotto Ludouici filio, qui per dolum cum armatis quadraginta noctu in arcem irreperat, ad imaginem Christi crucifixi prouolutus, & nihil nisi Iesum vt opem ferret inelamans, crudelissimè trucidatus est: occisusq; tum etiam Albertus filius. Ioanna verò Carrafa vxor cum Paulo filio, Carlottaque Vrsina, Ioannis Thomæ, Ioannis Francisci, & Ioannæ filij, coniuge cum omnibus liberis in carcerem detrusa.

Immensam profectò iacturam in acerbissimo illius viri casu grex Literatorum fecit: etenim omnium literarum apprime peritus, linguæq; Græcæ, Hebrææ, Chaldææ, Arabicæ, ac omnium Latinitatis artium, Poeticæ, Logicæ, Philosophiæ, Theologiæque gnarus: quemadmodum æditi abundè scriptis est testatus.

Statura procera, colore lacteo, vultu prolixiore, naso aquilino, flagrantibus oculis fuit. Præterea disertus, in iudicando sanctus ac iustus, totaq; vita integerrimus, in promittendo constans, Catholicus, & verus Christianæ pietatis cultor, animi sui motum ad diuina consilia semper moderans, nec vnquam in aduersis queribundus: quamquam grauissima illi tempora permulta inciderint, quæ cum gratia-

rum actione Christiana perpetuò
tulit.

N Ioanne Francisco Pico Mirandulano, inter studiosos bonarum artium, scribendiq; audios memoria verborum vehementer excelluit: sed in ipso rerū delectu, illud perlustre iudicium, quod summo viro Hippocrati maxime difficile, existimatur, omnino non viguit. Frustra enim ad Ioannis patris gloriam aspiranti, ingressosq; grauissimorum studiorum penetralia, quum insatiabili lectione duceretur, nusquam Minerva facis arriherat. Extant eius sacra poemata, suis quoq; commentarijs illustrata, ne legentibus minus clara viderentur: & libri de veritate fidei christianæ, in quibus disciplinarum omnium acervus eminet. Sed acriter disputantem inter cucullatos, magna etiam expeditæ doctrinæ laus sequebatur, quum scribentem, vel mediocriter eloquentes minimè probarent. Neque enim quid potissimum imitaretur, constitutum habuisse videri potest ex duobus præsertim libellis, de optimo imitationis genere ad Bembum perscriptis. Sed quum in omnibus ingenij operibus Sacras litteras, religio et respiceret, contempsisse Latine facundie flores, atq; inde gloriam tanquam inanem existimari voluit; quamquam eius vniuersa literarum studia, tanquam illustri in homine, & in domo sanctissimis moribus perornata, quum in minus seueros iudices facile inciderent, splendidiора viderentur: & hecclè vir antiqua simplicitate, potius quam nouo astu equigra indicia redimebat; quum libros ipsos privato impressos sumptu, liberali largitione publicaret. Interfectus est cum Alberto filio, vir indignus adeo crudeli vitæ exitu, à Galeotto fratris filio, quum nocturnis insidijs, capta arce, Mirandulæ dominatum, ex paterno iure iunadeudum existimasset.

MYRTEI:

*Hic Pici iaceo, atq; me illa, qua iam
Ante non potuere, nunc iniquo
Me seruant obitu arma literarum.
Aegrè illud fero concidisse, dextra
Fratris filij, hoc eleuor, me adeptum
Vitam pro studijs meis perentem.*

LATOMI:

*Passus es immeritam (quis enim Franciscæ negarit?)
Non minus insigni cum feritate, necem.
Sed inuat interea sciolos inquirere quasdam,
Exitio qua te Fata dedisse putent:
Sunt ea: laudatur pietas sanctissima vita:
Verus amor recti, mens sine felle mali.*

IACOBI RYTERI:

*Virtuti vivens, Christo sana fidei,
Franciscus stirpis gloria magna sua.
Heu duram belli subijt mortis quoq; sortem,
Nelloris hic annos vivere dignus erat.
Nobilis hic doctus princeps fuit atq; fidelis
Iustitia cultor & pietatis amans.
Mortuus est, mundum & periclitum semper iniquum
Liquit, & ingressus regna beata Dei.
Inq; suis vixit libris & in ore piorum,
Vixit & in cælis, vixit apudq; Deum.*

**CATALOGVS DOCTORVM VIROVM, OMNIVM FACVL-
TATVM EX DIVERSIS NATIONIBVS, VLTRA DCC. AFCTO-
rum, quorum sententia, argumenta, opiniones in omnibus operibus Ioannis Francis Pici, Mirandulae Domini
& Concordia Comitum, elegantius & expamantius, aique mendacius reperiuntur, &
iuxta normam veritatis vel refutantur vel con-
firmantur.**

A

Baris Hyperboreus
Abbas magus
Abraham Auentara
Abraham ludens do-
ctor Astrologie
Abraham patriarcha
Abubachris
Acamanes mathematicus
Achinas Hebr. doctor
Acmon philosophus
Accon Agriuginus
Adclandus astrologus
Adraffus Aphrodites
Adolphus Phisius
Aegelinus
Aegulus Romanus
Aenclidemus
Acelus. Aelchines
Aetichilus. Aetichapua
Albategnius
Albertus Magnus
Albinus Platonius
Albumasus astrologus
Alchindus magus
Alchman. Alchmeon
Alcinous Platonius
Aldus Manutius
Alexander Aphrodisiens
Mindsus
Polythistor
Alexander III. Pontifex
Alexius philosophus
Aligael astrologus
Aligaelus philosophus
Aliaenes philof.
Almachman philosophus
Almadad Araba
Alpetragius astrum.
Alpheraabus philosophus
Alphonfus Rex mathemas.
Amthofius S.
Amehus. Amemonius
Amos propheta
Amphiarus Vates
Amphilochus augur & Rex
Anachasus philosophus
Anacreon poeta
Anania propheta
Anastafius Pontifex
Anaxagoras philof. Clazomenius
Anaxarchus philosophus
Anaximander Crates
Anaximenes philosophus
Andreas Summanus
Andronicus Peripateticus
Ancho Aegyptius
Anelidemus
Angelus Politianus
Anshelmus Archiepiscopus
Antiochus Stoticus
Aetithenes philosophus
Anronius pius Augustus
Antonius Abbas
Antonius Fauentinus

Apelles pictor
Apelicon Teius
Aps legislator
Apollo Hyperboreus
Apollonius
Apollonius astronomus
Aponensis astrologus
Apostoli
Apulicon adalior
Appion. Apolcius
Arabes philosophi
Aratus astrologus
Archael Maerus astrologus
Archedemus philosophus
Archelaus philosophus
Archelaus philosophus
Archia legislator
Archia Pythagoreus
Aristander anolus
Aristarchus mathematicus & philo-
sophus
Aristus Proconclius
Aristippus Cyrenaicus
Aristoteles peripateticus
Ariston philosophus
Aristophanes poeta
Aristoteles
Aristoxenus philosophus, Musicus
Arnoldus Hispanus
Arnanus philosophus
Arnas hereticus
Aretaphius philosophus admirandus
Arthemidorus
Asclepiades medicus
Asinius
Asinadalis dogmatista
Aspasius. Aspinus philosophus
Athanafius. Athenaeus
Athenagoras Argius
Athenagoras Atheniensis
Athlanti theologi
Articus philosophus Platonius
Atrilius. Auchones philosophus
Auenpates
Auerroes philosophus
Augustinus Anconitanus
Augustinus D. Hippocentis episcopus
Ausenna
Aurcolus
Azarchiel mathematicus.
B
Balaam anolus propheta
Baldus legum interpres
Bapista Correllus
Bapista Mancuanus de monte Car-
meli
Bamahus Ecclesiastes
Bartholomaeus Anglicus
Bartholomaeus Paulinus
Basilides. Basilina
S. Benedictus
S. Bernhards abbas

Bernhardus Michclofius
Bernhardus Florentinus
Berosus
Bessianus Cardinalis
Bian astrologus
Bunicus philosophus
Buthnus Asclepiades
Blearchus
Bochoris legislator Aegyptiorum
Boethius. Bogus augur
Bonauentura scriptor ecclesiasticus
Boetius mathematicus
Brachmanus ledoorum sapienter
S. Brigitta. Brunus.
Bryllon dialecticus
Bulcius philosophus
Byris propheta
Byzantinus Rhetor.
C
CAdmus litterarum inventor
Chalcei doctus concilium
Calchas
Calimachus. Caliphus
Calippus astrologus
Cameracensis Cardinalis
Campanus Gallus
Capreolus interpres
Carnes des philosophus
Carondas Magus
Carpus Cretensis episcopus
Cassander magus iurifer
Cassianus. Cassiodorus
Castor rerum Anticarum scriptor
Cato maior
Cebes Socraticus
Cephiodorus. Chaldai
Charas grammaticus
Charondas Rhetor
Charondas legislator
Cherianus hereticus
Chilo philosophus
Christippus Seoticus
Christofomus
Christophorus Baiulus Saxolus
Christus Iesus
Cicero. Cicius philosophus
Claudianus
Cleantes philosophus
Clearchus peripateticus
Clemens Alexandrinus
Cleombrotus philosophus
Cleon Dausius isomolis
Clysthenes legislator
Clytomachus Platonius
Caelius Calchagius
Colophonius. Columella
Conradus Peutinger iuriconsultus
Constantiensis concilium
Constantinopolitanum concilium
Cornelius Celsus Medicus
Cornutus philosophus
Cramor philosophus
Crates grammaticus
Crauppus. Cruias

Cito.

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Crisolaus. Curtius

Cynops magnus

Cyprianus Carthaginiensis

Cyrenaeici philosophi.

D

DAmascius Stoicus philosophus

Damasus Papa. Damigeron

Daniel propheta

David Rex & propheta

Demachos historiographus

Demades Rhetor

Demetrius Chiorus

Phalerius

Democritus philosophus

Demonax legislator

Demonsthenes. Demippus

Diagoras Milesius

Diocarchus Siculo

Dodinus Alexandrinus

Dionomachus. Diocles

Diodorus Siculus historicus

Diodorus dialecticus Goods

Diogetes Apollonates

Diogenes Gynicus

Dion philosophus.

Dionysiodorus

Dionysius Arcopagita

Dionysius Thracius grammaticus

Diophrastes Syracusanus

Dionysius philosophi

Dominicus Hispanus

Draco Atheniensium legislator

Durandus.

E

EBion haereticus

Ecdesiastes Solomon

Ephraimus academicus

Egeas

Eleasici philosophi

Eleutheri philosophi, Empedocles

Emelius historicus

Ennius Eumenius interpres

Ennius poeta

Ephedici philosophi

Ephesius coacilius

Epictetus. Epitrus

Epimenides mordax philof.

Epimachus philof.

Erasistratus philosophus

Eratosthenes

Erythraei Sibylla

Esaias propheta

Esculapius. Esdras

Eubulides Milesius

Eubulus Historicus

Euclides Megarensis

Eudemianus philosophus

Eudemus Chius

Eudoxus Gnidius

Euhemerus philosophus

Eumelus philosophus

Euripides. Eumelus philosophus

Eusebius Caesariensis episcopus

Eutharchus. Euthydemus

Ezechiel propheta.

F

FAbius orator

Flavius Vopiscus

S. Franciscus ordinis minorum inhi-

cutor

Franciscus Asinus

Maroneus

Frontinus

Fulgentius.

G

GAlenus

Gargensis conciliarius

Gaugetus

Gellius

Georgius Genifus

Georgius Merula

Glaucius. Gerianus

Gregorius Ariminensis

Gregorius Nazianzenus

Nycteron

Gregorius Papa. Grifogonus

Guido Boetius mathematicus

Gulielmus Aemius

Gulielmus Anglicus episcopus Par-

isensis

Gymnosophista.

H

HAly astrologus

Hammonius

Halsdi Heb. Rab.

Hecataeus philosophus. Hecaton

Hegesias philof. Helenus Vates

Helicon Criticus

Hellaneon

Hellius propheta

Henricus Gandavensis

Henricus Haffus

Hecilius. Hermagoras

Heemes. Hermias

Hermippus

Hermolaus Batharus

Herodotus. Herodotus

Hicrophtas Chalcedoniensis

Hieracius philosophus & theologus

Hesiodus poeta & theologus

Hesler. Hieremias propheta

Hierocles Pythagoreus

S. Hieronymus

Hierophilus. Hilarius

Hipparchus astronomus

Hippasus philosophus

Hippocrates

Hippodamus Ethicus

Hippoxax. Hippo

Homerus

Honoratus. Horatius

Hofianus magnus

Hoychilus astrologus

Hyginus Mathematicus

Hyperboreus magnus

Hyperides.

I

IAcobus Apostolus

Iacobus Faber Stapulensis

Iacobus patriarcha

Iacobus Fosoliuensis

Iamblichus Platonius

Iatraliptica secta

Icetes Pythagoreus

Idius Iovetus

Idmon Vates

Iesus Syrach

Ignotus martyr.

Ioh. Brachmanni

Iob. Ioh.

Iosannes Anachorita propheta

apostolus & Evang.

Bacon Carmelita

Isaia

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Isidorus

Pontifex

de Agnomonte

Ruchlin

Scolasticus abbas Scomis

Iouis

Ionij philosophi

Iosephus. Iosippus

Irenaeus

Iscariot

Iscariot lochanon Heb.

Iscariot. Iovetatus

Itali philosophi

Iudas apostolus

Iudith liber

Iulianus apostata

Iulianus Iuniconfessor

Iulius Caesar

Iulius Capitolinus

Iulius II. Pontifex

Iustinianus

Iustinus martyr.

L

LABen Platonius de legibus

Lactantius Firmianus

Lacydes philof. Cyrenaeus

Laertius. Lampadius

Laertioense concilium

Laurentius Valla. Lander

Leo deimus Pontifex

Leo Hebrus

Leonphilosophus & Rex

Leopoldus. Leucippus

Liberianus. Libus D.

Linus poeta

Longinus Platonius

Luceus

Luceus Evangelista

Luchinus. Lucianus

Lucilian. Lucius

Lucretius

Ludovicus Carrus Medicus

Ludovicus Lymanus

Lycurgus. Lyllus rhetor

Lyfippus. Lysia.

M

MAcedonius haereticus

Maccharius theologus

Machon Comicus

Macrobius

Magenteon Myricorax

Magueli astrologia & magis inveni-

tores

Maier

Malachias propheta

Mallius poeta

Manetes theologus

Acgyptus

Manichaeus haereticus

Marcus Antonius philof. Imp.

Marcus Evangelista

Marcus Varro

Marianus theologus

Marianus Platonius

Maro poeta

Marinus V. Pontifex

Martilius Ficinus

Maecianus magnus

Masceus astronomus

Mathaeus Boiss

Mathaeus Evangelista

Mathaeus Longus. Maximus Tyr

Megasthenes historiographus

Melampus philof. Corinthius

Melissus philosophus

Melinus

Menandrus haereticus

Mercator Trimegistus

Metonius. Metaphala

Metu-

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI

Metapontinus
Metrodorus Chius
Michael Ephesus
Michael Picellus
Mi. heas propheta
Minus Cretensium legislator
Mnasia Scepius
Monim' philosophus
Montanus hereticus
Mothus Phenicius philologus
Moyses Aegyptius
Moyses propheta & legislator
Moses Narbonensis
Musaeus filius Orphi.

Nathan propheta
Nauphanes philosophus
Necantes. Nicleus Scepius
Nerarcus. Nicetas Syracusius
Nicerus
Nicolaus Cusanus
Nicolaus Siculus abbas Panormita-
nus episcopus
Nigidius
Numenius.

Ocellus Luceanus
Oenomaus Graecus philosophus
Oenopius Chius
Olympiodorus Alexandrinus
Onomacritus
Ophiogenes
Origenes. Orpheus
Ovidius.

Pachemerus
Paganinus Lucensis
Pagondas legislator
Panxius
Panxalis poeta. Panthoides
Papias episcopus Hieropolitanus
Paralipomenon libri
Pantiscenes theologi
Parmenides
Paroxenus Graecus
Patrum scripta
Paulus Aegincta
apollolus
Florentinus
Eremita
jurisconsultus
Socinus.

Pentateuchos
Peripatetici. Perinus
Petrus Abelardus
Cardinalis Cameracensis
Aponensis
apostolus
Aureolus
Bernus
Crinus
Garlus
Lombardus
Tarantivus
de trahibus
Phanias Ercius
Phafius Timon
Phanotinus philosophus
Phemooe vares
Pherecrates phisiot
Pherecrides Syrus
Philarchus
Philippus Com. Philo Castor
Philo ludrus Alexandinus
Phidolus
Philomelus Scepius

Philon dialecticus
Philoponus
Philosophus leoo & cenfor
Philoftratus
Philoctenus musicus
Phlegon. Phoenix Proteus
Pindarus. Pfultratus
Pitacus legislator
Pius IJ. Pontifex Maximus
Plato. Plaurus. Plithon
Plinius. Plonous philosophus
Plutarchus
Pomus & cuens philosophus
Polemon. Pollux
Polyarchus Cyrenus
Polycarpus episcopus
Polyemus mathematicus
Pomponius Iariscanfulus
Pomucius Heraclides
Porphyrus. Pofidius
Praxicrates
Praxagoras Cou
Praxitelis. Priscianus Lydus
Priscilianus
Proconnehus magnus
Proclus philosophus
Procopius hystoricus
Proculus Platonius
Prodicus philof. Chius
Prometheus. Protogoras
Proteus vares
Prudentius Sedalius. Pfellus
Ptolemaus astrologus
Mendicus
Pempareticus

Pyrgoteles. Pyrrhon Scepius
Pythagoras
Pythia prophetissa.

QVinellianus.

Rabanus
Rheginus Hippus
Richardus theologus
Robertus Holkoth
Robertus Lymconitofus
Rogerius Bacoo
Romana philosophia
Ruffinus de Ecclesia Aquilegenfi
Ruffus episcopus. Roch liber.

SAbellus hereticus. Sad olectus
Salomon Rex sapiens. Salustius
Sammanci philosophi
Samuel propheta & iudex
Scepani philosophi. Scipio
Sebalbanus martyr
Secundus philosophus
Seleucus mathematicus. Seneca
Serapio abbas hereticus
Sefochin legislator
Sernius interpres. Seuerianus
Seuerinus Platonius
Sextus philosophus Pyrrhonius
Sibyllae decem
Sigismundus Vrbianus
Simonides. Simplicius
Socrates. Solon
Sophocles. Saphonius
Soligenes. Sotenchus
Spreuippus. Straphylus
Stelichorus. Stoici
Straton. Suidas
Syneris Cypus
Symmachus. Syrianus
Syrus.

TAcitus
Tages hatafex
Tallus
Tarentinus
Tapius
Tauricus
Telearchus
Terenus
Thales Myleus
Thalmodifus
Thebanus
Thebit astronomus
Themiso
Themistius
Theodatus tragicus
Theodoretus philosophus
Theodoritus episcopus
Theodoros ascheus
Theodoros Cyrenus
Theodoros Metochita
Theodosius Imperator
Theogonides
Theon discipulus Ptolemaei
Theophilus Graecus
Theophrastus Scanga
Theophrastus
Thenacus astronomus
Thepion Gymnosophista
Thomas Aquinas
Thomas Garbius
Thomas Picus Iohannis filius
Thibicus Caesar
Thibullus
Timaeus Locrensis Taurominita-
nus
Timoo. Atheniensis
Timon Philofon Scepius
Timotheus Musicus
Tirifia philosophus
Tithoreus Stoicus
Tobix liber
Toletana ftyodus
Tranquillus
Tnphon
Trogus Pompeius
Tyronus Apollonius
Tyrannion grammaticus
Tyrcia vares.

VAlerius Flaccus
Verghus
Vidricus Fiftauctus
Vidruvius archirector
Vgolinus Vrtius Florentinus poe-
ta
Vdalricus Zafus
Vlpianus Iuriscanfulus
Vrbianus Papa.

XEnarchus
Xeniades Corinthius
Xenocrates Socraticus
Xenophanes Colophonius
Xenophon
Xerxes legislator
Xylus IJL Pontifex.

ZAcharius propheta
Zaleucus legislator
Zamolus
Zaradus legifer
Zaretha Chaldeus
Zenobius Acciaolus
Zenon philosophus
Zoroaster magus.

RERVVM

RERVM MEMORABILIVM, VERBORVM,
SENTENTIARVM ELEGANTIORVM,
authorum siue scriptorum, quorum suffragia &
opiniones allegantur,

IN

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRAN-
DULAE DOMINI, ET CON-
cordia Comitū,

omnibus Operibus huius secundi Tomi
contentorum

INDEX locupletissimus.

A.

- Littera eiusque pronun-*
ciatio 607
Abegri populi 118
abbatis quam Magian-
professus sit 417
abbas Panormitanus
professor Pontificij iuris 177
Abel enim pastor 106
abel fuisse Typum Christi in immolatione 170
ex Abel & Chaim duas civitates diverso-
sa consilium posse *ibid.*
ab Abel Ecclesiam ortam esse 174
abolla genus effluviis 812
abraham quo lunae populi fidelis pas-
ceri solus sit 156
abraham nam superiorem egerit, quod non
haurit filium suum virgenis Deo immo-
lato 179. cur fuerit Chaldeus ap-
pellatus 418. Auragra de obliuio
sphæra 612. Dei purissimus color 11.
qua prophetica reuelatione sit vsus
184
abraham Iudei error de Christi adven-
tu 101
abraham Astrologum Aegyptiorum do-
uisse 169. à Deo prophetam esse nam-
que cupatum 188. omnibus viribus contra
calum demonum pugnasse 150
abfolonis capillorum moluendo 417
de Abstemijs 716
abstractum nomen quid 86
abstrusij species 716
academia petus quid summum bonum
appellari 119. noua quæ 490. secun-
da 489. terris eiusque aures 490. quæ
14 eiusque coloris ibid. quæ 4 & eius
autores ibid.
de Academia Lamblichij, Plotini & Pro-
cli 491
academia quoniam multa sunt 489
academica Philosophia 488. noua Phi-
losophia quæ sit dicta ibid.
academici unde dicti 484. & Pyrrhonij
differunt 480. noui sicut Perij, acie-
ros 114. quid de rerum principio sens-
ferunt 497. in quos famulas diuisi fue-
rint 485
academicorum sententia de bono 120.
principi quæ fuerit 490. Philosopho-
rum doctrina 654
apud Academicos hominis dispositio mo-
certa 712
contra Academicos affirmantes, phae-
tasiam esse indicatorium veritatis, dis-
ceptatio 189
inter Academicos quoniam varia conten-
tiones 486
acernantes in quot mensis annum diuisi-
rint 187
acernantes nam Zaleuchus suis legibus
composuerit 157
acernus quot sint 605
contra Accensum Scriptorum argumen-
ta *ibid.*
accidentia quid conferant 715. propria
cognosci non posse 712
ex Accidenti quomodo bisariam mouen-
tur quidpiam 804
de Accidentibus in sacramento altaris
716
accidia ut pullulet 62
accipiter albus visus 719
accola lituorum pelagi unde tempestati
obseruent 197
achilei dii unde 117
achillem furentem melodijs studuisse
196
achinas Hetracorum doctor 164. quid
per nomen Augustinum intellexerit
116
acron Agrigenius author Empirica
facultatis 481
actiones nostræ quādo ineptæ & incom-
positæ redduntur 17. libera unde pro-
fiunt *ibid.*
actiones nostras incompositas & ineptas
reddi, nisi congruo animi delectationem
10 parientur 17
actus primus quid sit 163. venditarius
qui ibid. omnis unde proueniat ibid.
amara, quatenus actus est, ex mactur
709. voluntarius unde pendens 103.
anima, ipsa anima mutabilior 709
actum à seipso separari non posse 11. anim-
ma minime mutari posse 678
actus secundi quid sint 112. *Apo-*
stolorum inter quos libros referantur
182
actus quosdam qui ex sui natura merito
cur 14. 15.
in Actibus Apostolorum locutelle capiti-
culæ. Viri Adriensem per omnia qua-
si superstitiosos vos video, &c. 196
actuale precatum quid 60
actua vox quid 614
adad dictio Assyria Deum significans
431
adamas lapis preciosus 196. ad quid rei-
lusit 416
adamas ex quibus sit creatus 149. radix
hominum & religionis 169. dixi non-
genos & triginta annos 400
ob Adam peccatum aditum vita eterna
esse obclusum 18
adamum fuisse Astrologum 418
ab Adamo omnia preceata fluxisse 60
adelerandus Astrologus 144
adelerandi opinio de mari suæ & resum
ibid.
adipera quæ dicta sint 110
de Admeto rege Thessalie & Alceste v-
xore mortuo 156
adolferum nomen 169
adrianae coronæ ab Astrologis in Syria
exollata 116
ad Adolphum Phisum Ioan. Franc.
Pici Mirandapostola 810
agefus cur sit culpandus 99
agri cur simul tantum vel minimum in
die comedant 100
in Agro decubente mortis futura.
seu optima saluti, indicia quæ sint
111
de Agrie controversia 168
85 agrium

IN IOAN. FRANC. PICI MIRAND.

agritudo an sit simpliciter priuatio	723. esse principium 500. fallere	afflictiones omnes suam formam consequi
83	627	44
agritudinem esse plenam priuationem	in Aeternum quomodo stirpes ramos mios	afflictionum paritas quando oriatur
84	1002	41
agritudines cur statim anni temporibus	ex Aere omnia gigni, & in aeternum rursus	effectus quid secundum Alcinoum 302
fiunt 343	refolui 324	effectum unde proficiantur 99
agrippa quare malis tempore Moysi sit	aetere tripliciter cui regioni praefit 391	effines fuit olim Massagetarum dipe immen-
percreuisse 497. superfluitissimam regio-	aetere principium esse annuum rerum	lissimam 349
nam ornatum 478	324	affirmationes proprias de Deo adducit
agrippi Monachorum in heremi habita-	aetere mutationis causa quae sit 304	nos posse, quomodo sit intelligendum
tum studia quae 35	aeternitas unde 324. & quid sit	88
in Agrippam cur Eudoxus Cnidius pro-	ibid.	africum ab Sylio ad inferos demissus
fecit 160	324	220
in Agrippa quae magis floruerit olim	aeternitas unde sit denominata 396	africa veritas quomodo exoritur 305
415. quae promissum Graecis literis plan-	afchinet cur à Tyraeo Apollonio cul-	apameion non ex Graecorum duritia
tauerit 326. quomodo Iudei defecerint	patus fuerit 160	flora obsidentibus 800
326. Angeli praeteritis quod praefig-	afchylus Apollinem inuictus 222	agelades Prius misigit 316
uerit 43	afchylus unde sit genitus & cur in num-	agelaji nomina unde 744
agrippi populi 157. de Deo quid scrip-	merum deorum sit receptus 427. cur à	de Agricola praenotionibus 802
tor 497. 641. cur Mahometem seu	Isae fulmine necatum sit 160	agritole non idem principium verum ob-
quantur 143. de sphaera octaua 591.	in Asculapij templo ab eo homines pen-	seruandum esse cum Astronome 302
cui studio maxime additi fuerint	isse ut certa in forma illi numeraret	agritole quibus praenotionibus utantur
261	331	302. quare modis temperatibus praeco-
agrippiorum nos in coniugio 575. opio-	de Asculapij iuritu multa narrantur	gnoscant 308. quibus praenotionibus
neo de planetarum seu & ordine 316.	427	utantur Luca 306. ex quibus cum
Theologia à quo sit inuenta 552. su-	de Asculapio simul mortis causa quom-	meriti sua veritas & praenotiones
perfluitio 478. opinio de Deo ibid.	modo traduntur 610	fuerint 295. 296
agrippi à quibus leges latae fuerint	afstae qui morbi maxime vigent 310	ab Agricola praenotio praefiguntur 305
326	afstae cur non omnes pariter sint 304. in	ritae praenotionis praefiguntur 305
agrippos quae Astrologiam docuerit	omnes eodem ardore calefiant 300.	agricolis qui dicit in Iamario reliquias
ibid.	cur non omnes eodem calore fruantur	mensuris suis suspecti 327.
apud Agrippios Lex de furto 612	343	cum Agricola in Praenotione quae passio
apud Agrippios sacerdotibus Moysen cru-	afumatio sensus 517	paffioni conueniant 306
ditione nutritum esse 326	afstition quid & quot modis accipiantur	agricultura arti una ex septem nobili-
ab Aeneae socij Romanis esse conditam	527	ciis artibus 302
598	de Aeternum diuersitatibus 569	agricultores cur septem virtutes praedicant
anachidemus de vero 591. quid contra	aeternum praedicant à Deo tanquam à cau-	quom Astrologi 349
Diadectico disputata 614	sa efficiunt 775	agricultorum praedicatione unde perit
anachidemus loci ostio ad ascesum robo-	aeternum vitam Christum sua morte re-	deceat ibid.
randum 577. opinio de toto 715. seu	ferre 30	36
flatorum opinio de vero 428. argu-	ad Aeternam vitam consequendam quon-	dearum & stirpes rerum quoniam priuatis inuen-
mentum contra causas rerum 641. loci	apoi nos reddiderit ibid.	nerit 420
ad ascesum corroborandum 569	atque saepe pro Deo acceptus 808	albedo unde detinetur 718
anachidem in deserto exaltatus à Moys-	aetere quomodo pariter fuit Alcin-	albertus Magnus de Aristotele 722.
se cuius rei typum gesserit 43	noti ibid.	quam Magus professus sit 418. quomodo
anus fluitans 343	in Archiopia Philosophi quales 480.	modo diuisit priuationem & appeti-
anolis insignie dictum 663	triginta annorum senectus esse 526. quae	tum 129. de animalibus 38. de prima-
aquora quidem esse in quibus nullus fiat	Magia cum floruerit 415	tione 86. de planetarum coloribus
accessus & recessus 344	Antiochus quos Gymnosophistas appella-	627. in quibus rebus contra Aristotelem
aer unde fiat 113. in aqua sit humidior	latus 415	lem sensus 722. contra Aristotelem
782. cur sit principium 500. in qua	athopum motus 574. 610. genus cuius	624. filius Tremali Rhendi arbori po-
qualitate conueniat & non conueniat	motus & visus 705. genus inter Scor-	tionem semper delictus 562
igni 116	piones & aspidi habitans absq; villo	alberti Magus opinio de appetitu priuati-
aeris qualitas 781. mutatio unde pendet	periculo 565	maeris 109. opinio de fide 102.
549. incongruentia causa quae 502. motu-	athopum affirmasse praenotionem esse su-	opinio cur sit Ecclesiae Apostolica di-
rationes quibus praenotionibus cognos-	tuatur rerum, & quomodo vbi fuisse	ctae 125. opinio de Deo 792. senten-
centur 305	255. vbi fuisse Gymnosophistarum tan-	tia de Theologia nostra 804. finem
aeri qui humor conueniat 120. in quo a-	quon Deo proximioribus ad imperam-	tio de intellectu 721. libri de Mag-
qua conueniat & non conueniat 116.	dem aliquid 785. nunquam inter leges	gie in ipso sit 430. Pij intellexit Ioan-
qua qualitates attribuerunt ibid. qui	Romanorum non esse 118	nes Franc. Petri Mirandula libri de
color infit 716. & terra nullam afflu-	apud Antiochum quomodo tradita myste-	diuinae humanae Philosophiae studio
entem esse 416	ria 123	conuenit 2
aetere esse animam humanam 326	ab Antiochis Scribae quomodo dis-	alberio quae Magia ad scribendum 414
aeternum, Terram, Ignem, & aquam pura	ferent 564. 565	ad Albertum Pium Carp. Principem
elementum non esse 117. non esse calie-	anix Philosophus 343	Ioannis Francisci Pici Mirandula co-
dem multis rationibus probatur 781.	afflictio primaria quae 31	pistula 1. alia 248. alia
	de Afflictione rigendi & discendi 748	847

arripit 50
 analogia quid sit 610
 analogia definitio ibid.
 per Analogiam proportionem quid
 nonnulli intelligunt 107
 analogorum libri quadraginta 671
 anania prophetissa 362
 angelorum summum Penitentem permi-
 ctiū aberrasse 177
 angelus 515
 anagogas Archelai præcepta 792.
 quæ rerum principia flauerit 500.
 de causis naturalibus quid decreuerit
 498. Pythagora habuit aequalis
 484. nihil esse negem affirmant 610.
 quibus subit sit ab Aristotele reprehens-
 sus 616. cur quædam sit et sit appellat-
 us 493. cur ab Aristotele sit dam-
 natus 796. quid de rerum principio
 scripsit 497
 anaxagoras opinio de tride 507. opinio
 de mari fluxu 509. opinio de terra
 motu ibid. opinio de ratione de lan-
 dicatorio veritate 609. opinio de
 mundi materia 513. opinio de sub-
 stantia 507. opinio de deo 518. opi-
 nio de bono 520. sententia de Bonis
 animalibus rationalibus 712
 anaxagoras motu 653
 anaxagoram à Cicerone esse culpatum
 160. Claxomeneum affirmasse rerum
 principia hominem esse 224
 anaxarchus 553-554
 anaxarchi opinio de indur morio vitia-
 rit 609
 anaximander et Pythagoras condici-
 tuli 489
 anaximander quid de rerum principio
 scripsit 497. quid de rerum principio
 flauerit 500
 anaximandri Cratetis opinio de sede
 Solis 619. opinio de mare 509. opinio
 de ventis 508. opinio de terra ibid.
 anaximandrum affirmasse infinitum rerum
 omnium principium esse 224
 anaximenes Philosophus 480. putavit
 aliter principium esse 500. quid de
 rerum principio affirmaverit 224
 anaximenes opinio de Solis forma 507.
 opinio de terra 508. opinio de nebula
 507. opinio de terra motu 508. opi-
 nio de tride ibid.
 anchiya omnia 406
 androgyna 564
 andron Argivus sine fili dicitur 161
 andronicus Praparcianus refutator
 Aristotelis 516. Rhodius contra Ar-
 istotelem 675. corrector librorum
 Aristotelis 675
 in Anglia feminam quandam nihil per
 annos XI. comersse 300
 angelus Politianus 144
 angelus Politianus stylus 108
 angelus malus qui sit dicitur 59
 angelum non posse intelligibilem speciem
 que in humano intellectu caret per se

cognoscere 280. nullam actum in-
 telligibilem, nullamq. intelligibilem
 speciem in nostro humano intellectu
 effici posse 280. et bonum quid dis-
 tinguat 710. magis lumen esse, quam
 bonum, cui datur scientia spectanda
 ex revelatione 284. malum in su-
 periorum partem animæ illi non
 posse 59
 angeli qui dicuntur 171. boni quando
 differant à malis 332
 angeli præteriti in Aegypto quid præ-
 figuraverit 41. et homo quando dis-
 ferat 715 spiritus rationabiles 710.
 administraverit spiritus 573
 sub angelorum nomine que conclusi
 possint 218
 angelos bonos disquendo posse demon-
 strari malis et pseudopropheciis revo-
 care secreta 322
 angelos bonos in intellectum homini il-
 ludi posse 280. in mentem et intell-
 ctum illi non posse 279
 ab Angelis bonis verum præteriti pre-
 dicit 446. rectum voluntatis ordinem
 esse consilium et disputationem 31. ma-
 lus que imaginationes habet 97. boni
 que imaginationes seu Phantasias
 habet 97
 de Anquile seu 717
 anima quid sit secundum Platonem 225.
 rationalis quid 89. hominis qualis
 714. indivisibilis 787. tripertita secun-
 dum Platonem 225. incorporea 148.
 et quibus rebus consistat 51. sub quo
 concutatur 53. triplex 681. propria
 hominis que 515. anima immortalis
 512. quando timeat se 45. per se
 subsistit 46. quid secundum Aristote-
 lem 225. unde sit dicta 514. quatuor
 movetur 709. cur propriam operatio-
 nem habeat 46. cur triatur corpori
 222. cum corpore conuicta quibus
 rebus seu speciebus conferatur 284.
 quando statat Phantasia, opinione,
 ratione et intellectu 52. ubi et in quo
 loca sit, quot divisiones 516. que
 movetur obit 785. humana quatuor-
 plex 512. quibus operibus de deo esse
 debeat 449. motu omnis fons et prin-
 cipium 515. quando veniat in cor-
 pora magna diffusio 514. quot modis
 rerum cognoscit 315. quando con-
 quiescat rerum secundum opinionem
 Anaximenes ibid. quando mouetur,
 variis rationes 786. cur dicatur esse
 actus corporis 222. tam diu in cor-
 pore terrene peregrinetur cui resimili-
 lis sit 54. quando propriam sedem in-
 greditur ibid. in quo munere non con-
 muniatur cum corpore 51. pari cor-
 poris que intelligens et sapientis ibid.
 conuicta corpori mortali que inel-
 ligat 282. cur semper ad summum bonum
 quatuor modis transferatur 31. et
 ex materia et forma consistat, tam

effectus immortalis 51. et nihil ab ipso
 intelligens sine sensu, et phantasia
 mater naturæ habet 282. cur per
 se corrupti non possit 51. quid de crea-
 tione in corpore 512. quid sit quædam
 et pugnans à Philosophis tradita
 ibid. quibus instam etiam maxime
 corruptur 24. omnis motus corporis
 principium 787
 anima definitio secundum Aristotelem
 225. motus primus qui 51. bonum
 quid 62. actus necessarius qui sit 195.
 cognitio in beatitudine multiplex
 282. via à Grecis quando sit dicta
 91. definitio incerta 785. motus unde
 pendat 787. definitio secundum Fy-
 sicianum Lydi 102. definitio secundum
 Platonem 225. nominis 787. perfectio
 que 73. motuum nomina 787. partes
 quæ secundum Aristotelem 515. anima
 latet ge. veri decurrit 516. perfectio
 que 102. via quid sit 91. partes quæ
 et de eorum partitione quantum dis-
 tinctioni Philosophi 515. partes quæ
 secundum Pythagoram ibid. proprium
 locum qui 54. loci, animæ op. que
 car et brevis Deo esse 34. 35. et quo
 nomine nunc appellatur 91. sensus
 motum tantum perfectum esse secun-
 dum Themistium ibid. rationalis de-
 fectus omne nec à ratione nec ab in-
 tellectu proutiri posse 56. motu qui
 que 102. felicitas qui sit 34. humane
 summum bonum in quo re consistit
 secundum Aristotelem 51. re. partes
 quæ modo effigietur 34. partes qui sit 51.
 humane bonum in quo re consistit
 secundum Diogenem 51. via que sit 91.
 naturam corruptibilem esse et immor-
 talem 51. obiectum illud quod pro-
 pium debet Christum esse, et hinc tra-
 ctatum et merum 35
 coacta Anima comprehensionem quid
 Scripsi argumentatur 585
 ob Animæ immortalitatem multos sub-
 psum motum inesse 51-54
 de Anima loco 787. functionibus quibus
 variis sensibus Aristotelis 785. immor-
 talitate plura producat 512. dis-
 solutione à corpore Philosophorum
 varia opinione ibid. mota varia seu
 tentia 785. mota quatuor modi tenet
 Aristotelem scripsisse 780. substan-
 tia et partibus 791. avertat
 que primum disputaverit 51-52. rea-
 piamus controuersia 615. transitu
 quæ apud Platonem opinio
 ibid. transitu Aristotelis quæ ob-
 iecti scripsit ibid.
 de Animæ immortalitate multos an-
 tiqui scripsit motum consensisse 51-54
 in Anima superiorem partem de motu
 habi non posse 59
 anima animam inesse 45. item anima
 diligere ibid. intellectu inesse com-
 parat in neque 31
 anima 31

anime obiecti aliquid assignari oportere, quia in contemplando et amando Deo iungitur 34
 anime mortis timorem proponendum esse 47
 animam scientia perfectam 5
 animam frustra vultu corporis aliunde quam corporis ad maius intellegit 22. separatum esse Deum 792. cur sapientia corpori poliponatur 34. esse ignem, autem, motum, motionem, et a porationem, potestati suam ex astris, motuum numerum, aqua generationis effectrici, et id genus alio 22. 6. 2. 2. cu corpore indicari quod intelligit Plato 214. morte necesse esse 41. 46
 animam esse mobilem secundum Aristotelem 225. esse immortalem secundum Platonem ibid. immore aliquo pulsari oportere 45. nostram creatam esse à Deo, immensam corpori à parentibus generatam et ad formam susceptionis dispo-
 nisse 54. utrimque insculptam progre-
 di in corpus secundum Platonem 292. inquam in sepulchro sit in corpore sepeliri 511. vegetumque esse immortalem 512. in corporum esse dan-
 matum 512. quemadmodum Aristoteles ap-
 pellat 514. quatuor elementorum hominem esse ibid. in potentia effra-
 tioli semper, nunquam in accidenti ad intelligendum futurum esse 225.
 per se corrupti non posse 51. à Deo clarificari posse et aptissima sui agentis intelligit 222. esse servum emularem principum 512. Christi, in nostris a-
 nimis insendi 58. cuncta corpora cum
 illis, et nosse copari esse 51. circa
 existens mutari non posse 700. dum
 in corpore terrene peregrinetur, simile
 esse culicis volatrum, quoniam nulle
 querant insidias aucupi iretre 54
 animam esse immortalem omnes presci-
 unt et veros Philosophos affirmasse 52.
 rationalem ement suam scientiam no-
 ticiam, et sensibus phenomena interdu-
 ctu, nancisci 94
 animam rationalem ex se nihil cognoscere
 ibid. ex actu in actum mutari 749
 animam Deo perfectè suam non posse
 34
 animam solum hominem esse 525. im-
 mortalem Aristotelem putasse, qui-
 nam censuram 744. esse hominem
 510. cum corpore coniunctam insu-
 esse pars nudæ tabellæ, in qua nihil
 pictum, nihil effigiatum sit, etc. 205.
 non solum naturalis coniunctura et
 frequenter usu etque observatione præ-
 nosse, sed et præsentem particu-
 lationem ideam et esse 205. et suis
 immutabilem quandam præsciendi
 demonstrandi obtemere non ibid. nec ex
 accidenti, nec ex se et naturæ defec-
 tu debet posse 51. humanam autem Philo-
 sophorum alij in nobis, alij circa nos

esse affirmant 225
 inter Animam et hominem differentia
 513
 in Anima duplex mutatio 696 non re-
 cipit radium, in quo videtur veritas,
 etc. 702. motum quoniam multiplex
 706
 de Anima Aristotelis et Platonis con-
 traversia 225
 de Anima separata quoniam varia 706. 2. 2.
 et opiniones Aristotelis enarratas
 601. et sic deinceps. humana Philo-
 sophorum varia opiniones 226. Ari-
 stoteles quoniam variis sententis 709. auto-
 ritas commentarij 791. Plato quoniam
 sentis, variis sententiis 513. humane na-
 ture Philosophos quatuor differentes
 512. inter Platonem varietas ibid.
 mundi 503. commentarij auctoritas
 517. varia opinio 601. discordia
 inter Theophrastum et Diocarchum
 et alios 601. Christi solubre dogma
 791. 792. in tertium librum Aristotelis
 auctoritas commentarij 811. humana
 quoniam variis produntur ab Philoso-
 phis 513. quoniam obijci Aristoteles
 scripsit 714. varia appellationes
 714. obijci consuevit Philosophi
 514
 ex Anima magis, quoniam ex affirmata
 quoniam, et in materia expressa ima-
 gine posse palestritudinem effingi et
 manifestari 241
 anima tres quæ 515. à quo creatur
 516. quemadmodum mouetur 766. bea-
 ta an semper Deo cohabitans 771.
 defunctorum ad quem numerum trans-
 ferantur ibid.
 de Animarum numero quoniam discor-
 dia 515. partibus varia partitiones
 516
 animæ quæ insit egere præmij effici,
 quæ perperam deinde in Tartara ad
 scelus turba supplicia sempiterna
 52. nostras semper à Deo ipso tanquàm
 ad principium unde manamus, et ad
 finem unde transeamus, attrahi 41
 animal unde dicitur 661. rationale an
 sit hominis deservit 727. 728. ratio-
 nale nullam aliud quoniam homo et An-
 gelus 730. ab anima quemadmodum mo-
 uetur 729. quid appellauerit Aristoteli-
 tes in Metaphysica 728. calidum motum
 esse iuxta Aristotelem 604. non esse
 sensum hominem 735. caruisse lumen
 730
 animalis rationalis varis species 731.
 rationalis secundum Aristotelem plu-
 res differentie 730
 in Animalis duplex licet 730
 animalis qualitates unde produnt 345
 animalis solaria quæ 425. cuncta cur
 corruptioni sunt obnoxia 51. cur sape
 mutant colorem 714 quemadmodum diffe-
 rant 731. quæ validiorem colorem
 exigunt, quare plerumque ad Austrum

et Orientem producuntur 228
 animalium cunctum in omni etq. adiecto,
 magne ex parte imaginativæ regi
 91. rationalium quatuor genera apud
 antiquos 730
 inter Animalium irrationalium præsa-
 gia quædam magis, quædam minus
 præsentire 235
 de Animalium sex 749. partibus quoniam
 multis aduersa scripsit Aristoteles
 748. generatione quoniam salubri scripsit
 Aristoteles 249. natura contron-
 uersa 696
 animalibus etiam Præmotionem insse
 513 omnibus insse rationem 731
 animalis per ætem tempera sape mutari
 719. sape colorem mutat et ita, per
 cupidinem 716. quoniam ab sape quoniam
 tepida esse, sed sine frigus nulle esse 52.
 sape inco generationis perueni posse
 719. nulla sine mare concipere 749.
 irrationalia et ratione secundum Pla-
 tonem 735. nullam mari insolentem
 formam esse 717. ratione prædicta esse
 731
 in animalibus cur color sape mutetur
 719. animalis aboleri naturam 730
 de Animalibus in libris Aristotelis di-
 versis 672. imprecatur 810. quoniam
 multis aduersa scripsit Aristoteles
 600. 609
 animantes quibus phantasia pro ratione
 non est, quemadmodum præsentat et fran-
 tione 296. 297
 animantia quoniam de coita nascuntur
 561. quemadmodum gignuntur 560. quæ
 sunt coita nascuntur 561. irrationalia
 hec quæ causas hominibus præsa-
 gient 597
 animantium appetitus in partibus rebus
 563. temperatum variis ex mutua
 mixtura 719. varia genera 734.
 ortus quoniam diversus sui 561. diversus
 unde produnt 242
 de Animantium generatione varia 560.
 irrationalium præsentia 596. cadaveri-
 bus quæ nascuntur 560. coloribus
 561. pharmacis 563
 animantibus quidam particularem præ-
 dentiam tribuerunt 731. cur perieret
 prædictam quoniam tribuerunt 734.
 omnibus mentem insse 510. irration-
 alibus sensus insse 519. rationis em-
 peritibus divini honoris apud Argos
 prior tribuit 498
 animatio quæ infra homines sunt ratio-
 nalis dici nequeat 734. irrationalia
 haberi sentire tantum hominibus an-
 tem præsentire 597
 in Animalibus membra inanimata præ-
 posterè collocata et desuisse, et super
 fuisse 749
 de Animalibus quoniam varie opinionibus
 inter Philosophos 510. 512
 animus quemadmodum mouetur 565. ani-
 mus quo pacto induat 540. nosse
 55 3 cur

- cur semper affuit & fluctat 24
 animi habitus qui sit 269. voluptas et vo-
 rias esse 227. motus quid perfecti pos-
 sit 265. motus multos esse secundum
 Joannem Gersonem Theologum ibid.
 primos motus in homini potestare non
 esse ibid. fortitudo unde inducitur
 279
 per Animi motum quid intelligatur
 265
 ad Animi tristitiam repellendam quid
 conducatur 64. 65
 animum hominis non Philosophia sive
 diu proficiat 158
 animum ratione affectuum dividi 22
 animum eius, qui quondam in dispositione
 mbris existit, plurimum à recto in
 Deum affectu impediri, multisq; in
 partibus trahi 22. inflammare & ad ex-
 ternorum amorem exsuscitare & tempo-
 rari tradere secundum Augustinum
 20. nostrum trium temporum par-
 ticipem esse 264
 in Animo notiones & cogitationes ex
 quibus oriantur 293
 de Animi, caris dissensio 487. consensio
 eius quoniam variis 299
 Animi diversae affectiones unde 264.
 diversae iudicia ibid.
 animi nostrum inesse quosdam motus
 265
 animi Rati 264
 amor Lucanus de Magia 358. quid de
 prodigiis quae Caesar Pompey bel-
 lum praecesserunt, recitat 262
 amorem arguitur esse ipsum ibid.
 amorem dignum qui 293
 amorem Planetariorum non esse glorandos
 440. 441
 amor verbum quale 272
 amor naturalis quot diebus consistat 287
 amor variatio unde pendat 241. diversi-
 tas quid sit referenda 245. felicitas
 & infelicitas unde pendat 266
 anni principia variis secundum varias
 naturas 291
 anni quatuor tempora cui Medici obser-
 vant 209
 anni omnes in aequales sunt 287. Solis
 maioris quot sunt 201
 anni hominis quam longi protractantur
 ibid.
 annus Luna quot diebus efficiat 654.
 quot diebus Sol faciat 406
 de Anno quanta dissidia inter Astrolo-
 gos 286. 287
 annorum variae constitutiones 287
 ansema de itinere ad Deum 71
 anselmi Cantuariensis Archiepiscopi
 defunctio de malo 86
 antropophagi homines 264
 ad Antropophagos Lusitanorum na-
 vigatio 267
 antichristianus contra Joannem Picum
 252
 antichristus qua veste fuerit usus 252
 Pius, ex qua causa commotus fuerit,
 ut Christo statum crearet 262
 antichristo quid obmerit, dum Mater-
 niano Mago scriberet, ut superstitiosam
 persequeretur vestem Imperio quispiā
 insidieretur 266
 antichristi Abbas Arianorum heresim
 unde pronosus & praevenerat 260.
 Magnus quid ngeret in demoni-
 bus 252. heremita de adveniu Christi
 259. quot modos divina vocationis
 commemorat 266
 antichristus quo tempore vixerit 2
 antichristi preceptum 447
 antichristi Faustinus episcopus ad Joannem
 Franciscum Picum 245. alia 74
 antichristo Magno demoni auctoritate
 Nil praedicat 255. olim Sacrum
 locum, & gentiliū errorem in co-
 lenda amantibus dantesse 227
 antichristum fuisse Prophetam 288
 ad Antichristum Faustinum Joannem
 Francisci Pici Mirandi epistola 204.
 alia 241
 ad Antichristum Caesarem à Cleopatra
 quot anni fuerit 262
 cum Antichristo Satyras loquatur 279
 antichristus qui sit indicandus secundum
 Polycarpum 267
 de Antichristi adveniu error 285
 antichristus tot esse, quot dogmata falsa
 secundum Hieronymum 268
 anticipationem quid Cicero appellat
 251
 post Antiochi fatus clatum à regi caru-
 mine aequum esse missum, quae supra
 finitionem confirmavit 257
 antiochi Hadrianus Caesar ob capium
 amorem templum construxit, verbumq;
 quendam ab eius nomine appellavit
 266
 apud Antiochiam Syriae urbem Chris-
 tianorum nomen initium sumpsisse 45
 antiochiana Ecclesia primis instaurata.
 rei qui fuerit 45
 antiochus magis Stoicus quam Platonici-
 us 492
 antiochus quinta Academia auctor
 ibid.
 antiphona unde Astrologi petunt 256
 antiphonae opinio de bono 228
 antiphonem confidisse diminutionem esu-
 se verum suarum 252
 antiphonem genus argumentandi 200
 antropophagorum heresis 288
 anus Atica virginitas cicuta succo am-
 murtis 561. 705
 An quid significet 254
 apelles pictor celeberrimus 600
 apelles quomodo equi spumam effecerit
 ibid.
 ab Apellece Aristotelis libri empti &
 imitati 672
 Anaxarxi Phoenicia 558
 aper unde generentur 752. cur exqui-
 sit sibi praesentant, & quasi prudentia
 quendam vixerit 298. quomodo ni-
 sunt famulantes gerant ibid. clum
 fugiunt 285. unde nascantur 261
 apum natura 292. 293
 aphele figura 612
 aphele cur Nabemheim pro Deo adsum-
 248
 apud Archiurosum legislator 257
 apocalypsis Joannis unde depicetur 266.
 quid complectatur ibid.
 inveni Apocrypha qui libri numerantur
 282
 apodis insulae alia ariet cum alio
 mergere, vel recedant ad alios quida-
 sumus 297
 apogion Solis 650
 apollo id est, Sol 408. quibus hosti-
 bus placatus fuerit 612. sequens
 Dicit dictus 292
 apollinis oraculum, Nescit inesse unde
 illud extorquim sit peccatum 22
 de Apollinis templo dictum 258
 in Apollinem ex Geniis auctoritatem
 totius mundi esse 258
 ab Apolline Pythio illud oraculum
 prae- & cur, & originem vocis dicit
 20
 apologia nomen unde 657
 apologiam Joannes Picus quomodo
 pferit 427
 apolloniaris opinio de principis 499
 apollonius 262. ad Bractem &
 Gynnosophistas ob eruditionem pro-
 fectus 458. de Magi nomine 451. ma-
 de sua magia hauserit 441. amicit
 magis 440
 apollonius impietas 442. colloquium
 Iacobi Indorum regis 418
 de Apolloni formis 255. nescit unde
 enarrantur 465
 advenit Apolloni Tyeni nuptia
 429
 apollonium demonem subasse ibid.
 Thyanum sermones anticalis co-
 luisse 752. Thyanum cū ipso
 delectum esse 262
 apollophanes diligentissimus Afroni-
 mus 264
 aponeus tempestate collisionem ma-
 tum rationem compertam nondum
 fuisse 267
 de re ipsa qua 250
 apostoli quantum profecerint sui do-
 ctina 288
 apostoli quid passim sui propter Christi
 42. Christi praesentia & libere
 plures fuerint 8
 apostolorum studium & doctrina quae
 fuerit 66. fructusque cui necessarii
 credendum 282. quicquid reus, ut
 necessarii credendum obferendum
 Ecclesiae suscipi, & credi & videri
 necesse esse 289
 apostolorum consuetudo in fide 42. scripta
 non omnia libere esse ita dicit 282.
 283. rationes 426
 in Apostolorum

OPERA II. TOMI INDEX.

in Apostolorum Symbolo quid vitium
dum sit Christiano 67
apostolorum peritos Grammaticæ nec
Dialecticæ fuisse 68
apostolos à nomine ad Christi abnega-
tionem perducere potuisse 161. vnde
maioris generis esse apostolos 42
ab Apostolis Ecclesiam incipiam esse
174
apostolica Ecclesiæ cur sit sit appellata
175. cur sit appellata sit variæ ratio-
nes 175. doctrina à quo sit formata 183
apostolica fides, quando vocari cepit
174
in Apostolica Symbolo omnia cõteri,
que Christiano necessaria sunt ad cre-
dendum 67
appetitus que nam sunt vera et que fal-
sa 191
de Apperitionis nomine 273
apperitionis periculum esse, an à di-
uino spiritus, seu demonio eueniat
189
ab Apellione Aristotelis et Theo-
phrastii libros repletos esse erroribus
175
appetere materia sine materia quomodo
sit intelligendum 175
appetere quid sit 179
appetitus quid sit secundum Thomam
110. quid sit, et in quo sit 108. quom-
modo à Grecis sit dictus 108. intelli-
gitur quid sit 109. quomplex sit secundum
Auerroem ibid. materie cur sit addi-
tus in mediis 110. sensibile quid sit 109.
prima materie quid sit secundum Au-
erroem 109. cur in materia ibid. à
Grecis sit nuncupatus 108. nam
vult quid sit 109. quomodo modis mate-
rie dicatur ibid. quomodo aliter sit
dicta 108. naturam quid sit 109. unde
prodeat secundum Albertum Magni ib.
de desiderium quomodo differat 108
appetitus quomplex sit secundum Albe-
rtum Magni 109. cur ad materiam sit
additus ibid. ob quem causam fiat
109. appetitus prima materie variis
cur sit facta 108. quomodo in omni-
bus rebus 112. causa que sit 109. cur
sit mentis ibid.
appetitus quomodo distribuitur Aue-
roem ibid. aliquid mouere duplicem in
modum 61. quomodo differat Albe-
rtum Magni 109. cur Simplicitas ipsius
nuncupetur 110. nulla passio mate-
rie habet secundum Auerroem 109.
tam inanimata naturæ aliter quam ani-
mate esse secundum Aristotelem ibid.
materie esse præordinato sine 109.
cur introducantur Aristoteles 111. in-
esse materie ob mutationem priuationis
109
de Appetitu prime materie authori-
tas 815. prima materie Anticæ ar-
gumenta contra Aristotelem 100. prima
materie tractatio quomodo ad diuina

contemplationem et amentem conueni-
tatur 108. prime materie et Theophrasti
et Symphici epistola 108. quanta
diffidit 619
appetitus cur duo in materia sunt consi-
derati 113. hominum diversus 110
appon ubi Moyses mentionem fecerit
116
aprilis mensis qui dicitur Martis fuit suscep-
tus 167
Apuilius 492. de hominis definitione
738. contra Aristotelem 681. epiro-
phæ nomen nuncupatur 174. inter-
pres Aristotelis 87
apulei sententia de anima 11. definitio
de idem 994
apuleius Astrologiam denuisse 118
aqua planities ad quid conducatur 167.
marina ad quid videtur ibi marina ad quid
videtur in magis 416. critico gestata
462. in quo conueniat et non conueni-
at ibi 116. in gas qualitate conueni-
at ibi 116. pro Deo venerat 478.
marina vas saluare polleat 703. cur
sit frigida et humida 782
aqua quid sit 148. 781. interior quid
491. purum elementum an reperi possit
sit 781. particula que nunc ad genus
randum vaporem apta fuerit, qui sit,
quod paulo post imper reddatur 104
aqua qui color inferi 716. que qualitate
attribuatur 116. qui humor respon-
det 110
aqua esse principium 100. vas igitur opo-
suerit Aristoteles 116. omnium esse
principium 773. Terram, Ignem, et
Aërem elementa pura non esse 117. ge-
nerationis effectricem esse animam har-
manam 116. rerum omnium principium
esse secundum Thalesem Milesium 114
in Aquam cur vniuersitatis principium
Thales tenuerit 115
per Aquam quid sit aquosus color 717
ex Aquam quid sit quomodo sit 111. pro-
ducti omnia, et in aquam rursus omnia
resolui 114
cum Aqua terra in quæ diffinitur et
non diffinitur 116
aqua salse et vitiose cur à vinolentia
melius, quam à fetore fruatur 711
de Aquarum variis natura 718
aqua quomodo spiritus 109
aqua signum triumphus seu victorie 147
aqua natura 747
aquile possit fuisse etiam Antiochi regi
catonice missam esse, que superstitio-
nem sacrilegam apud paucos confir-
mant 117
de Aquile quon variis et aduersis Ari-
stoteles scripserit 809
aquiferam esse concilium et esse 176
arabia cuius signum celestis subiecta sit 191
arabes cur Mahometi adorati 148. quid
de Platone actum sit 91. quantum
bonorem Aristoteli tribuerit 486. et
quibus consuevit res suas et diuina

riti 161. quomodo Deum appellent
411. quid bitem ratiocinationis incipiat
riti 111
arabum lingua ad Metroi delata 664.
665. multis fide Arabum in interpreta-
tando Aristotelem 485. lingua in Hispa-
nia delata 665. Philosophorum ap-
pellationis forma et materie 114. et
dicitur Astrologie infirmus 114
ad Arabes quando Philosophus peruen-
nerit 185
et qua qualis fuerit Astrologus 118
araxi Latine dicitur 114
ab Artorio inuagatio quomodo scriba-
tur 97. mole inuagitationum depre-
datis, quomodo curari possint 99
arborum etiam Metse Lemurio Bononia
solus emissi 104
arcedium rerum quale 717
arcedium annis quot mensibus consistit
riti 117
archaeli Mauri Astrologus 187
archaismus figura 611
archedri opinio de bono 110
archetipum præceptum qui fuerit 791. de
politodoti filii Archetipum opinio de re-
rum vniuersarum principis 118
archetipum Astrologiam denuisse 161
archetipum ut experitur an Platonic
carum finitum modi possint facile
dissolui, omnia veritas in dubio 719
aduersus Aristotelem 667
archetipum doctrine 611. et Cornadi
doctrine quomodo differat 490
archetipum auditor Politeonius 481
archetipum opinio de veritate iudicio
111. dogmata quibus authoritatibus
approbentur ibid. Atheniensium magistri
Socratici opinio de principio 499
archetipum legum et gentium 117
ad Archetipum Toletum 100
Fran. Pici epistola 801
archetipum opinio de dictis criticis 141.
opinio de moribus causis 161
archetipum præcepta 611
archetipum populi 117
archetipum trigæ Isaacio regnante Mo-
sim Iudeis præfuisse 116
aromantia unde nominetur 116
argo nauis quando citior sit 109
argumentum quid dicatur apud Aristo-
telem 170. item quid dicatur apud
Christum ibid.
argumentum Streptocorum cetera dogmata
vires 119. dogmatum contra Socrati-
cos 118
apud Argyropolum quid sit potentia
differendi 695
arica heresi quomodo et sub quo sit
vires 8
aricius patricia crudelissimus Ty-
rannus 114. quibus pariter puniatur et
pud inferos ibid.
arici contra Elephantem 615
de Ariciis motu quomodo discordia
612

in Aristotele qui erraret ab auctore non
fuit excoꝛnatus 810. 811
ex Aristotele diuinationem posse confirmari
811
pro Aristotele auctore quid sit actum
quid contra illum 619
aristoteles somnatus prima epilogus
663
aristotelium illud an sit verum quicquid
mouetur, ab alio mouetur 803
aristoteli definitio de anima 679
aristoteles in Christiano homini sit
expetenda 18
aristoteles Arithmeticam faciliat Pytho-
rion quid disputant 614
de Arithmeticis quanta diffidia inter
Philosophos 494
ars contra demonem quae 456. contra
mortem quae 56
armatura una ars, et septem mechanica
artibus 303
armatus Tybri fratrem suum 343
armata cui signis caelestis subacta sit
394
arnoldi Hispani error de Anichristi
aduentu 383
armata, quae validiorem celestem exi-
gunt, quare maxime ad Ausum et
Orientem producantur 308
arriani Philosophi 664. de Christiani-
tatem consensio 153
arriana haeresis argumentum quod sit
318
arrius hereticus 153. et quam causam
in exitum sit pulsis 15
arri dogmata ubi et in quo concilio
damnata sint 375
arrogantia quale vitium 609
ars quid sit 605. qualis virtus 66. unde
confutatur 579
artes Mechanicae septem quae 303. libe-
rales unde sint dictae 494. Mechanicae
unde sint dictae 396. liberales enumerari
Philosophum ad intelligendum
scripturarum facta conducere fecerunt
Augustinum 19
artes liberales ab Epicureis et Pyrrho-
nicis prae se non fuisse 603
contra Artes liberales quid Scipio
disputant 603
aristoteles fidei ministeriales esse secundum
Secundum Boetium 375
contra Aristotelium patrem Grammaticae
606
aristotelium Ideam non esse 796
aristoteles linguarum auctum interpres
127
aristoteles Aristotelis ob quam causam
eum Apollonius Thymum esse, dispu-
tant 287. aduersum ad Tantalum ibid.
aristoteles omnes orientis regiones
peragrasse, exquirere sapientiam gra-
tia 287. nulli et videri quicquid auctum
vixisse ibid.
aristotelis opinio de Somno 310
aristoteles diuinatione vii 358. qui omnem

diuinitatem
aristoteles nomina varia 403
aristoteles unde pendat ibid. unde sit
derivationem ibid.
de Aristoteli vocabuli Ethymologia
ibid.
aristoteles quae cotactum ibid.
inter Aristoteli et Augustinum discri-
mina ibid.
asaph stella 383
asaphides de criticis diebus 347
asaphides opinio de iudicio veritatis
1411
asaphides opinio de iudicio veritatis
ibid. opinio de numero partium 524. opinio
de anima 514. opinio de Gram-
maticae definitione 493. opinio de
morbis causis 526. opinio de longi-
tudine vitae ibid. opinio de iudicio
veritatis 447
in Asia ingenti terramotus, in quo duo-
decim urbes collapsae sunt 164
asaph stylus 325
asaphides mulierum moris et vestitus
301
ex Asia maiestas quae nascitur 560
asaphus cur Panamitatem in Lino con-
satu sit 325
asaphides qui nuncupandus sit 433
asaphus de sensibus 673
asaphus dupliciter sapientem sustinere
553
ad Asaphum cohibendum primus locus,
qui ab animantium diuersitate para-
tur 560
ad Asaphum cohibendum locus ob hu-
manam diuersitatem consuetudinem 564.
tertiuus locus excutitur, super sensum
diuersitatem fundatur 567. quartus lo-
cus, qui de circumstantiis dispositionis
habere tractatur 568. evidendum
fieri et septimus locus 572. octauus
locus 573. locus nonus et decimus
574. quing. loci, qui Scipio in-
moribus accepti referuntur 576. alij
duo loci: item de locis octo quos
Aeneidem ad contradicendum ex-
cogitant 577
ad Asaphum cohibendum à Cicero
quos loci positi sunt 578. tria loca ge-
neralia 560. quatuor loca 573. et ad
opponendum loci decem 569
asaphus quos Chaldaei vocantur 415.
quomodo Deum appellent 413
apud Asaphum Aristoteli consilia, tran-
sitiones metarum stellarum cui ob-
ferantur 363
asaphum rursusque esse mundum
505
asaphus circa quae morantur 781. inter-
fira esse 505
asaphum diuinationum rationem in-
certam esse 494
de Asaphum multitudine 505
asaphologia in quem usum sint inuenta
369. fallere 626

astrologia quomodo inferuntur ibid. ex
quibus rationibus maxime labefactur
387. merum figmentum 663. sub di-
uinatione comprehenditur 326. quin-
que rationibus confirmatur ab Astro-
logis 339. et rationibus et auctoritatibus
confirmatur ibid. circa quae vera
sent 360. quam inuicem sit 371. an
satis constet 357. quoniam ab Eccle-
sia fuerit reiecta 370. cui semper Ec-
clesia nocuerit 366. Deinde quoniam
vix ab auctore sit confirmata 626. à
quibus Philosophis sit damnata 357.
350. moribus Aristoteli scripta 677
astrologia quoniam à Prophecia deinceps
354. quae sit dicta superfluitas
324. à quibus incipit 428
astrologia cultores qui sint 323. diuina
narratio deliramentum à qua Praenotium
nisi forte pendat 373
de Astrologia scriptum ingratum
357
de Astrologia rationibus quibus possit
fieri ab auctoribus confirmari 339.
scriptum ingratum 357
astrologia ex Philosophis et Theologis
qui sentiant 318
astrologiam ex Philosophis qui tricerent
340. quae motus metiorum, homines
si condempnent 680. diuinationem
vix esse superfluitatem 370. Ecclesia
quoniam abominatur 370
astrologiam incertam tum ex discordia
auctorum et cum veritate, tum ex
alijs pluribus 388. à demonibus mactat
esse 427. non iusti damnantur vii
sentit 365. incertam fallacemque
ostendi ex illius auctoritate principum
324
astrologiam quae leges damnetur 363.
364
Astrologiam quomodo contempnit
Augustinus 633. non semper in laudem
honore fuisse et nunc nostro seculo
681
contra Astrologiam moriem quae ora-
tione auctore sit disputata 626
aduersus Astrologiam Ioannis Pici Mu-
ratoris libri disputatorum quae ora-
tione sunt instructi 17. in Tolentino sy-
nodo quod decretum sit 370. quomodo
disputantur Scipio Philosophi
625. librum breuium armamentum 17
per Astrologiam quanta mala ruuant
370
de Astrologia quanta contempnitur
inter Philosophos 494. qui scripserint
363
astrologia arti inimica Deo 568
astrologia imaginis quid differant à
Necromantia 440
astrologi unde sint dicti 387. olim
Chaldaei dicti 359. quando Roma
vix ex. Nisi 370
astrologi unde aliquando dicta praedi-
cant 356
astrologi

OPERA IL TOMI INDEX.

astrologi qui dicti fuerint 349. quomodo
dici solent fuerint ibid.
astrologi unde nomen sortiti sint 364
astrologi cur ex friderico postea de corpore
animalium quatuordecim de q
formis & externis decernere possint
Astrologorum rationes 341
astrologi quantum mutici discordant
323. unde imagines & Dodecatemoria
& Amificia petant 346. per quos
locos diuinationes transfugant 325. an
ex magis consensibus. pericula
habere possint 356. quomodo sua mi
racula obtegant, ne omnino falsi apud
vulgus appareant 356. cui viribus
obui electi fuerint 355. Augures apud
Ephum dicti 326. unde sint disticti
eandem Augurium 326. sub que di
uinationes specie comprehendantur
323
astrologi quibus de causis à Philosophia
& Theologia sint dammati 324
astrologorum commensura 355. nomen
unde 324. rationes de moris adu
sa esse falsas 48. art. quò spectat 324.
diffidia de philosopharum numero 629.
diuinationes ex quo prænotione ob
iecto pendant 371. duplex temeritas
ab Esia accusata 364. instrumenta
esse falsa 627
astrologorum innumerabiles errores
323
astrologorum error duplex castigatur in
Job 364. prædictiones esse ambigias
356. prædictiones unde pendet 356
de Astrologorum nomine varia 370
de Astrologorum principum auctoritate
Astrologiam incertam fallacem
ostendi 364
astrologi nunquam statum erecti esse
355. non esse fidem adhibendam 48
astrologos sapientum viribus electos
fuisse 356. ex Theologis qui damna
rum 368 semper religionem negarunt
366. mali Philosophorum esse 361
astrologos diuinationum fabulas iniuri
328. semper ludibrio esse habuit
355. semper purgantis prædicasse
356
inter Astrologos quanta diffidia de Pla
toniarum moris 630
inter Astrologos quanta diffidia 627.
quanta diffidia de moris ostendit
ibid.
contra Astrologos quid Moyses scrip
sit 364. quid leges ciuiles decernant
370
astrologi Nauas, medicos, & agricul
tores semper veritate prædixisse 349
ab Astrologis veris in eisdem multa vera
prædicta fuisse 354
astronomia quid 359. & Astrologia
quomodo distinguantur 359. circa
que versetur 359
per Astronomiam nomen Plato & Ari
stoteles quid intellexerint ibid.

astronomiam & Mathematicam & Geome
triam qui promittunt misticur 480
inter Astronomiam & Astrologiam an
sint distinctæ 318
astronomi qui dicti fuerint 319
astronomi unde sint dicti 324
astronomorum nomen unde originem
daxerint ibid.
drapsias quid Cynici appellent
489
athanius 260
athanius quid scripsit de Astrologia
368
athens qui numerus in esu fuerit
629
ab Athenarum & Lacedæmoniorum
insuetudine, heri ciuilem prænotione ori
ginem suam sumpsisse 324
athens Aristotelis libri de lat 673
athens omnes Philosophi conuenerint ab
contrarietatem 489
athens tunc celum esse 96. item eas
prænotiones ingenitum alitric esse
ibid.
athensensis Dei Cylum exhibuerint
23
athensensis olim demoni homines facti
fuisse 315
athensensium res antiquæ 616. lex à
Solone lata 321. leges 615
athensensium qui olim leges imposuerunt
357
apud Athenienses quid fuerint hæc in
328. 199
athensium de persuasione 616
athensium opinio de morborum causis
326
athensiorum Argimus à Phalengio per
cussus 355. Phalengio & Scorpione
bus sine dolore ictus 706. verba de
Deo contra Aristotelis opinionem 326
athensiorum Athensium Philosophi tri
stimonium & verba de Orpheo 326
athens quid significet 776
athensiorum Theologia que 315
athens diabolus de casti prædictum Ho
merus appellauit 325
ex Athens Aristotelis & Theophrasti
libris Reman à Sylia tradatos esse
356
de Athens controuersia 603
athens huius quot genera Aristoteles posu
it 321. copia ubi diuiditur 321.
circuitus ad quem Platonem referat
328
athens & Ath ex tribus partibus 328
in Athica homines primò natos esse 321
athens contra Aristotelem 658. Philo
sophus quomodo Aristotelem mone
bat 677
athens Platonicæ opinio de Dialogis Pla
tonis 489
athens Platonicæ qui 664
inter Athens & Athens distinet 481
athens Calanus Romæ fidei ceterat
355

athens, Sophocles Electram optime
scriptam, male transulisse 357
athens unde prodem 62. peccatum sui
vitiū capite 61. quæ enim 98
athens non esse modum 32. seu quo
modo exiguatur 64
athens quid ceteris 95
athens capiti ad mensuram 39
athens incertitudo 706
athens frater exierit 91. qualis cogni
tio 550. unde sint & quid sit 510.
quomodo fallat 600. an mutari possit
710. ex quo fides exierit, unde venit
196
athens quomodo Parmenides descrip
sit 627
de Athens animatum 363
de Athens 618. quanta diffidia 321
ab Athens cur rerum naturas carperet
hendere non possent 723
ex Athens fidem oriri 189
in Athens excepta de sensu incertitudo
ne 706
ad Athens Aegyptium Porphyry de
Philosophia sententia 354
athens error de substantia sepe
324
athens quomodo definitur habitum 72
athens cur prædicationes, que Deo an
tribuentur, propostionibus Mathema
ticis similes esse dixerit 87
athens quo tempore vixerit 301
athens impudens affirmatio de Aristo
tele 701. opinio de appetitu prima
materie 109
athens opinio resellitur de mundi in
teritute 774
athens testimonium de Aristotele 669
athens arbitri in diffinitione de eodem
et corde 316
athens quem sciam insinuat 486
Philosophus 665. & Alexandri dis
sensu 317
athens argumenta contra Aristotelem
de appetitu prima materia 109. libri
in Hispaniam translatis 669. dictum
de Aristotele 669. opinio de sensu
interioris fide 607
athens error de consuetudine cogita
tione nostra potentia 324
athens testimonium de Christi moris
tribuit 67
athens opinio de intellectu noma
315
athens opinio de qualitatibus Eleme
ntorum 701. Arctus sententia de man
gatione 93. sententia de punito 612.
verba de Astrologia 359. sententia de
materia 307. erroris in hisce rebus
301. opinio de Deo 798. error in de
monstratione 747. deliramentum 32
athens providentiam abnegasse 789.
Astrologum plura damasse 359
athens Aristotelis libros nunquam tra
gisse & 74. affirmasse diuinationem fieri
per seipsum 359
contra

OPERA II. TOMI INDEX. XI

author quid sit actum in opere de Exa-
mine Doctrinae pueri autem gentis & qua
de causa 475. unde praeuocatio specien-
tum diuisiones fumpferit 272. quid
fecerit ex operis labore 475. quos sit
imitatus in Examine Doctrinae samita-
tu gentium ibid. cur praeuocatio pas-
toris, ab agriculorum praefigis distin-
xerit 205. quid in libro de Examine
e animarum gentium agat 423. quid à les
Aoribus petat 475. eum sequitur ordi-
nem, quem seruauit Aristoteles in li-
bris de animalibus 535. quid maxime
euret 426. qui Methodo sui doctus
in libro de Praeuatione 249. 250
auctoris responso ad argumenta Ioa-
nis Scoti circa omnes puncta ueritatis
agrosceda 700. enumeratum in
tertium lib. Aristotelis de anima 514.
opinio de anima 513. rationes de ap-
petitu primae materiae quibus opinio
Auerrois possit corroborari 121. ar-
gumenta contra Aristotelem quibus
fuerint 512. uita succincta descriptio
601. deprecatio ad lectores 512
auctores qui maxime leguntur 516
auctoris omnes bonos imitandos esse 123
de Aulorum nomine saepe fuisse con-
trouersiam 26
auctores qui morbi maxime accidunt
243. qui morbus maxime prodeat 310
ab Auctore quidem ante principium
fumpferunt 392
Aspasia quid 594. quid Cicero appellet
539
Aspasia 519
azorchius opinio de morte ostendit 518
56
620
azimaria quid apud Arabes 122
B.
Babylon curia sui dicta 529
babylonia sub quo caelesti signo ier-
erat 391
de Babylonia excidit oraculum 364
babylonij terramotu tempore Exe-
chiae orto maxime peruersa facti 164
bactri demones 329
à Baji quous distet Cumis ciuitas 218
balaam Ariolas qualis Propheta fuit
290. à quo spirituum genere edoctus
fuit 119. Ariolas quam ob causam
aliqua uera mysteria reuelauerit,
ipsius Dei colloquiū experiri 120
balbus quale figmentum 816
balbus legum interpret. quid de fide scri-
psit 198
balthasar qualis Propheta fuit 275.
376
barbari quomodo sibi plenam notitiam
comparauerit 7
barbari nationes absq. oratione nihil
profecisse 105
barabas Plantator Ecclesiae Antio-
chiana 41
ad Barholomeum Passi. Ioan. Fran.
Pici epistola 866

in Baptismo quae precata dilatauit 59
in Baptismo uerba quae uin habet 430
baptista Carm. poeta 14
baptista Carm. ad Ioan. Fran. Pici e-
pistola 516. Carmelita Syluaceles-
terrius 16. Manu. Carmel. epistola
ad Ioannem Fran. Picum 574. alia
514. alia 569
ad Baptistan Carmelitam Ioan. Fran.
Pici Mirand. epistola 535. alia 574
baptistan Carmelitam suo genere sui
stylo poetico omnes gentes positae
superasse 16
ad Baptistan Corisum Ioan. Pici epi-
stola 515. alia 512. Manu. Carm.
Ioan. Fran. Pici epistola 562. alia
573
basile cinitas 244
basilius & Gregorius conuenerunt Au-
thentici 14. professor Rhetoricae Athe-
nis 14. si monachus ibid.
basilius uerbo contra Astrologos 368
basilius contra Dialecticam 615. eiusq.
haereticus origo 16
beatitudinem nesciri non posse sine
Christi fide 166
inter Beatum & Beatissimum vitam
discrimen 120
beatus quid significet ibid.
beati nomina unde ibid.
berda de morte Christi 855
bellas ueritate 732
belluarum animas nullam per se pro-
prium operationem habere 11
bellum unde iudicandum sit 409
in Bello tibij cur eratur 613
bella in ab Astris pendere 351. unde
eueniant ibid.
bellorum causa ibid.
de Belli Astrologos uariari non pos-
se 365
benedicti dogma, quomodo perueni-
dum sit ad Christum & ad Deum pa-
trem 72
benedictum fuisse Prophetam 288. mo-
nachorum parentem Totile Gothorum
regi annos futuros ciuitatis, & morti
predixisse 160
ad Benedictum Tyr. Ioan. Fran. Pici
epistola 818
beneficia alicuius in nos collata, nos ad
auerem impellere 32
beneficium maximum quod humano ge-
neri sit laetum à Christo ibid.
Berenice erant Ptolemai sororis ab As-
trologis inter sidera collata 318
beresius unde suas predicationes petiit
355
berosi illius qui Chaldaean scriptis
historiam, Sibyllam, ex Babylone pro-
fectam sibi fuisse 218
berosi Chaldaei filia Camma Sibylla 63
beroso cur statue erecta fuerint 355
bernhardus 41. in Canica Canonicorum
quorum suum studiorum mentionem
faciat 24

bernhardi aurum dictum de morte 36.
opinio de Ecclesia exordio 174. et
tio ad Drum pio officio praefigendo 6.
dogma de hinc ad Drum 71. opera
597
bessierii 21. Cardinalis Nicetas 666.
de re ipsa 762
bessie quam praeuocatio habent 297
bibliotheca Alexandria quomodo à
Ptolemaeo rege Aegypti sit instituta
228
bilia rubra cui elemento conuenit 120
bilia rubra mota cur magis diuersa esse
debeat à pisca, quam à bile atra 148
bilia atra genera quot sint secundum Au-
ristotelem 122
de Bile atra & rubra motu controuer-
sa 148
bilen ex varia mixtione primum quili-
tatem esse constam 121. triellam
quomodo nuncupauerit Arabes 121
de Bile atra quem aduersa scripsit Au-
ristoteles 810
bion de Astrologia quid senserit 157
ad Birinum Porphyrij librum, eiusq. sen-
tentia de Philosophia 154
bionis Astrolabii quid de principijs
statuerit 499
bionis terra motu concussa 164
blata quando minus insistent grand-
106
boethius rex Aegyptiorum eorumq. len-
gualiter 327
boethij opinio de materia 112
boetica Magis 418
bogus Augustus Herubellus 263
bonati delirium 363
bonaventura scriptor Ecclesiae 27. quon-
modo definit hereticum 192. de fide
170. & Thomam quo dissentit 200
bonaventura sententia contra Astrolo-
gos 365. 370
bonet de puncto quid senserit 622
bonifatius eius nomini V III. sanctus
Pontif. 885
bononia occupata à Gallis 601
bononia terramotu multa adflicta colo-
lopha 104. item mense Ianuario, anno
M. D. V. eodem in ciuitate uolui flo-
ruisse, corymbi & ricadit cecidisse,
& hordes, & frumenta spicae, sed &
flores, & gemmae, & solis arbores eu-
missi ibid.
in Bononiensi agro cur raro Caladit
Februarij, vel toto mense grandinae
fiat 304
bononia Terrestinus 214
bonum trisarian partium 510. quid sit
490. quid sit, quante distidia 648. &
vnde quo pendat 514. triplex 528.
quid sit magna bella inter Philosophos
529. unde accidat 530. & malis quo-
modo circa animam versentur 80. par-
ticulare christi quatuor 24. particulare
quomodo prius malum 84. & malum
quomodo infirmitas 80. anime quod
32

fu, & cur dicantur peccatum capitale 62. quid 32. humana anima in quare confistit 1. corporis quid, & quomodo peccatum capitale sunt 62. utrum sit sanctus 530	437. apud Indos 435. diminutioni fuisse delicta 463	in Cesare canderem requiri 138
bonum iterum ceterarum quid 62. sum- ma qua re comparatur 1. quid sit, quic res sit ostendi 656. summam homi- niam in quare consistit secundum Aris- totelem 1. rationem quid 66. corporis duplex 62. quid Aristoteles nominavit 640	brachmanum Magia que 432. degna ad spectandum mirari abersum 439 adversus Brachmanum Indorum magi- ca 437	calabri Alphonsi Ducis obitum 71.74
bona definitio secundum Aristotelem sapien- ter, & secundum Diogenem 33. appa- rentis specie sepe non falli 34. defini- tione varie 648. finis qui sit 528. In- nia qui 649. diuisio 529	brachmanibus qui populi cultum tribu- unt 438	calceatibus opilio de Deo 632. verba de Aristipia 402
boni amore virtutis odierunt peccare 47	brigide sanctissima femina cur Græci amata sit 187	calor sanguinis quomodo differat spe- cie à calore bilis 121. duplex secundum Argidum 722
bonum ad sui amorem omnia transferri 32. ut ex Deo esse 264. tripliciter appetere 61. & Ense mutui consensu 77. pro modo dicitur conuenire 46. particulare sepe suauis bono preferri 34. melius fugere, & appetere an sit contraria 79. esse Deum ipsum 33. quid docet author 120. particu- lare nos sequi 34. rebus omnibus in vocat esse 38. vniuersale esse Christum 40	brutius lani cur melior & duratio- rior, quam Gallica sit 241	calerum duplex corruptio 526. princi- pium 544. natura quid ibid.
de Bono controversia 648	brutus cur Cicronem claudum indicat uerba 125	de Caloris propinacibus in Sole & igne 749
pro Bono cur sepe malum capietur 34	à Bruto Cicero reprehensus 25	canerum vita 809
bona humana que 648	brutus & homo quomodo differant 732.	de Canis quoniam aduersus Aristotelem scripserit ibid.
bona erit secundum Peripateticos 651. duplex 648. diuisa que ibid. corpo- ris que 530	quos appetitus infusa & insculptus habent 34. quomodo sine animalia rationalia 732	canerum Cardinale 712
bonis eliorum ut non inuidentur quibus modis finis cogitationibus arceantur 64	brutus nam finem euenire 334. quon- modo infusa amor cum prout sine ex- pertia cognitionis & sensus 31. cu- dit inesse amorem ibid. animam inesse 515	cancer Luna demeritum 189
bona & male in nobis Phantasma formari posse 101. seu fortunam homi- nis ab eorum mundi rerum notitia possibilia esse 8	brutus sepe in humanam vocem eru- pisse 8	cancer siquid frigidi humiditas 142
bonis seu fortunis sepe à nobis uti ad summam bonum consequendum 34	cum Brutis que nobis sunt economica 217	in Cancro qui Sol tam acriter exurit ibid.
de Bonis quoniam philosophi decre- uerunt 529	à Brutis hominibus quomodo differant 299	ex Cancro maritimo mutilati si sepelia- tur. Scorpio prodiit 162
bonitas faciem Dei que 71. omnis unde manet 302	de Debonibus quid olim auguratum sit 403	canis cur molles habeat pilos 399
bonitatis proprium quod sit 54. fons quid sit 364	burles 82	de Canis rabidi morsu quoniam multa An- ristoteles scripserit 812
bonitas omni diuinam bonitatem inesse ibid.	lyris Propheta Mercurialium librorum explicatur 274	canis quid nase alim Diabolica discer- sum adscripsit 712
bonitas cur etiam Fauoni nomen accu- perit 305	lyxantia ciuitas 647	de Cane quid Ambrosius tradiderit 180. quid Scipio tradiderit 579
bonitas cur plerumque traxit & impensio à Septentione in irruptione, Fauonio leuiter & placide flante 304. utrum cur à Græcis Zephyrus sit appellatus 304	lyxantius rhetor 611	canis cur magis proficiat & prouo- deat sibi, quam reliqua quedam ani- malia irrationalia 298
bosphorus fluius 312	ad Casarem Maximilianum Ioannis Fram. Pici Mirand. liber de Imagina- tione 93	de Canem vocat & canis canibus feni à Dactilo obiectum esse 59
bonas castitati cur maiora cetera ge- nerant 520		cane Diabolica proditi esse 180
brachmanes 430. qui disci fuerunt		caninum nomen unde 484

C

Caldura quid sit

Caldura morisorum aut purpure

aut auro velata aqua corruptione firm

unxit 48

inter Caldura mortuorum nullam fun-

tariam esse distinctionem ibid.

caldum Græcis litera ex Phoenicia

primam ad Græcos transportasse 228

de Cade lex 575

caser de Craydarum disciplina 482

caser apud Sallustium 570

caseris bellum que prodigia precesser-

int 262. commentaria qualia 592.

apud Romanos more 391

ad Casarem Maximilianum Ioannis

Fram. Pici Mirand. liber de Imagina-

tione 93

capiti velati à sublimiore parte firm

sum & nervorum initium eriri 45

Cardinali Cameracensi quid 2. ger 82

à Caria artem præfocendi astrorum ex-

ortum esse 262

carmen Hexametri author qui sit 331.

Heroici author qui sit
ibid.carmine aurea qui scripserit 481. aurea
cui

OPERA II. TOMI INDEX.

vis sui ascribenda *ibid.*
in Cornelianis Heroicis ascribendis
qui Poeta sit ostendendus 70
carneade Platonici 485. *indicatorem*
trifurcari distinguunt 555. *adversarius*
Aristotelis 667. *quidam rationibus sit*
osus, ut excuset homines faceret ad
versus resurgendi cupiditatem 667. *qui*
sit secutus in sua Philosophia 490.
quid bene appellari 528
carneade argumentatio contra divinationem 552. *indicatorem primum*
555. et Archelaus doctrina quomodo
differat 490. *doctrina* 614
de Carneade opinio in triplici indicatorem
veritatis decernendo, et quomodo
varia de eo vix differantur 553
carneadem adversus Astrologiam multa
disputasse 528
carneadem Philosophi quales 490
caro cur spiritui subiecta esse nolit 33
carnis blanditiis et voluptatibus servare
libidinem si vitemus, quomodo de
his liberemur 63. *libido quales peccatum*
est 63
carnis libido unde scaturiat *ibid.*
per Carnem quid intelligatur 105
carolus rex Galliarum regnum Calabrum
invasit 71. *Galliarum Rex Romanum*
transiit *ibid.* VIII. *Rex Galliarum*
562
adversus Carolum bellum cum esset suscepit
Marfredus Rex, demon quomodo
eum deciperet 512
carendus quam Magiam professus sit
417
carpus Cretensis Episcopus 559
carthagineses olim deorum humanarum
victimam praevisse 250. *olim propitios*
sua filios ingulasse, demonibus sacrificasse
559
carthaginesibus qui primum legum
inventum 157
castranda Venetia 415. *fuere, facta*
in fœda cecinit 335
castranda variat 361
castrandrum Astrologiam irrisisse 360
castrandus 71
castrandus superbiam inter peccata capitalia numerasse 63
castrandus contra Astrologos 369
castrandus definitio de prophetia 277
castrorum rerum Anticarum scriptor 226
castrum et fortunæ quomodo differant
573
castrum unde sit visum dictum 556
castra castra apud Homerum quid representent 232
categoria nomen unde 677
categoryæ syllogismi 615
de Catharina 465
castrum Senecam divinationem
non illustratam fuisse 288
catholica veritas quæ sit 173. *Ecclesia*
cur sic appellata sit 175. *verbum illud*
quomodo et ubi sit subiectum 173

catholicam Ecclesiam Evangelij sensum
nobis aperiri, vide Ecclesia 197
causa de Philosophorum moribus 653.
quale nomen apud Romanos obtinuerit
23. contingere suam cœmulari 653
causam morum insigni sententia de amorum
immortalitate 51. *dicti contra*
tra Aristotelis 402. *sensus de mulieribus*
sui coniugio 23
causa Draconis quæ anni tribuatur 191
causa meritorum Socratorum duplex amor
malis et corpora 354. *quomodo*
peccognoscere possit 296. *ex qua cognoscatur* 743
causam primum quid nuncupet author
508. primum quid nuncupet Simplicius
108
causa tres secundum Stoicos quæ 498
quales sint varie opiniones *ibid.* *naturalia*
quæ quot *ibid.* *naturalia quibus non*
nominibus appellari possint varie rationum
est *ibid.*
contra Causas rerum Scepticorum argumenta
639
de Causis diversis Philosophorum opinioniones 154
de Causis naturalibus 498
super Causis rerum Philosophorum dissensio *ibid.*
causidicus Nivandulus dormiens novis
vis surgens vigilantis membra exequatur
569
causa agricola 306
in Cæa insula feminæ quædam ob immortales
subiisse mortem confisuisse 54
causam consensu à Traiano ad Christum
511
causam dictam 50
causam de criticis diebus 547. *persequatur*
Christianorum 555. *quid de Christo*
crediderit 558
causam sententiæ de nutrimento in corpore
humano 526. *decretem de imitatione*
125. stylus 124
in Cælo nitorem requiri 115
causam et Celiberos qui primum convenerunt
legibus 157
causam opinionis de hominis origine 511
causam equi 750
causam equi 593
causam imaginis et celestis 388
causam quomodo Ptolemaei à Ponteno translatum
870
causa ad quid conducant 426
causam pro Phantasia à Galeno positam
93
de Cerebri et cordis primæ diffensio
516
causa criticis iumentis 495
causa Eleusina Atheniensis sacra fuisse
53
causam in propositionibus duas 709
in Certitudine huius esse gradus *ibid.*
certitudines varie in rebus varis *ibid.*
certus in monte Asius Elephas nomen

apud Arginsam, omnes fuisse ante esse
750
certum cordis proprietatis ignorantia
810
etiam fuisse ramum ex quo arbor superfluum
omnium sit nata 270
in Chaldea Necromancia orta 328
Chaldei cui summum honorem tribuerint
478. cui rei maxime inferantur
261. de sphaera octava 610. *unde sent*
dicti 224. *qui dicti sint* 415. *olim Astrologi dicti* 360
Chaldeorum opinio de Deo 478
ad Chaldaeos à quibus augurium peruenit
402
Cham filius Noë 365. *filii Noë qui*
perierunt 270
Chamionem metu mulier 716
in Chamione colorum variat 678
Chamionem religio unde sit exorta
370
Cham mundum antecessisse 502
Chamionem superstitio unde 416
Chamionibus certe non possit trahi demones
ad carcerem 422
Chamionibus in Magicis actibus virtus
est non infusa 424
per Chamionem quomodo dæmonum nocentur
424
Chamionis amicus 708
Chamionem quomodo Grammaticam deservit
89. 102
Chamionis radius, quo divini veritatis adhaerent
67. summa Dei quæ 71.
omnia credidit 156. *adhaerit* 20. *unde*
passatur 64. *quæ virtus* *ibid.*
Chamionis de Rhetorica 614
Chamionis quid contra Rhetoricam amulerit 613. *quid sensus de Rhetorica*
493
Chamionis 488
Chamionis legislator primum Italorum Siculorum 117
Chamionis Protrus pro Deo habitus 329
Chamionis circa quæ versatur 394
Chamionis et Germania quomodo differant 324. *ex qua divinatione*
fluit 324. *universa unde pendat* 394.
quibus rationibus confirmetur *ibid.*
hominis eodem in septem partibus regionibus 324
Chamionis quomodo confirmetur
395 item circa quæ versatur 324
Chamionis an experientia confirmetur
395. unde sit dicta 396. *unde de*
fluerit 395. *unde pendat* 326
Chamionis officium 324
Chamionis Aristotelis quid fuerit
395
adversus Chamionis diffensio 393
Chamionis unde sint dicti 393. *unde*
sua prædictione perant 394
Chamionis particularia dogmata 397
Chamionibus Aristotelis quid fuerit
396
Chamionis 358
Chamionis 324

[illegible]

potestatem ademptam secundum quod
dam 19
christum crucifixum verum esse Deum
verumque hominem 66
christum Tyberii principatus anno de-
cimo octavo passum esse 164
christi salutis nostrae gratia omnia pa-
passum esse incommode 41. quatenus
necesse est et amore omnes martyres
completi sint 43
christi per Patris spiritaliter vivere 124.
à dñi maxime pium et immortal. prou
nunciatus esse 161. quoniam longe Prole-
mari regis antecesserat 161
christi multas et causas meditando con-
gendumque esse nobis de diversis in-
qui demoni insidit 103
ad Christum quod instrumentum seratur 41.
quomodo perueniat 4. quibus predi-
cari cunctis sit ibid.
in Christo amor noster unde exoritur
tur 38
in Christo crucifixo quomodo recte et
honeste gaudeatur 17
in Christo esse Patris et Christi in nobis
vnum in se esse nos faciente 119
in Christo quid sit admirandum 16
ad Christum quod maxime beneficium hu-
mano generi sit collatum 101
christiana vita quae animum regat 7
christiana disciplina comparatur cum
Gentium disciplina 614. 615
christiana religio quando inciperit 171
christiana disciplina quam excedat
Gentium doctrinam 114. vita quomo-
do à Christo praebeat 115. doctrina
unde perficiatur 164
christiana religio Ioui religio dicta ib.
christiana religio efficacia et virtus
vbi conficitur 117
christiana disciplina laus 759
de Christianae disciplina perfectione 197
christiana religio nullam sectam reli-
gionem comparari vixit potuisse
115. religioni quam contraria sit A-
stologia 167
christianam eam, quae et in credendo et
in operando consistit, ab imaginatione
falsa labefactari 91. vitam quae labor
factum 19
de Christiana religione Sibyllae Carmi-
nibus et multis et praeclara fuisse pro-
nuntiata 336
ex Christiana fide et disciplina, quae boni
caerentur 760. disciplina duo et
molumentum praecipui eriri 600
eum Christiana doctrina Gentium disci-
plina comparatur 114
pro Christiana disciplina quae auctor
adferat 604
christianum verum qui dicatur secundum
Cyprianum 41
christum hominis quod maxime opus sit
6. manus praecipuum quod sit 10. ho-
minis officia 800
christiano non esse necessariam Philoso-

phiam humanam, quoniam vtilis esse
posset 6. homini abstinendum esse à pre-
senti spurcitiis 14. seculato nemini in-
gratorum esse 44. homini quae Philoso-
phia parca sine expende 13. quid sit
credendum, quid tenendum, quid speran-
dum, quid faciendum, etc. 67. 68
christianum hominem circumspici et anti-
quos gentium legere oportere, et
proponere eorum opera, quae sacris literis
suo eloquio interpretanda Philosopho-
rum sententia inscribere 19
christianum nemini dici, nisi qui Christo
moribus prout valet eum quaerit scien-
dum Cyprianum 43
christianum eum Aristoteli nulli fide adhi-
bere debeat 104. unde sit nominatus
43 quid et vbi sit fuit dictum ibid. falsi
qui sunt 45. ob quod causam olim divi-
nationem derideremus 115. de Deo
quid diuinitas loquatur Aristotele et
Platone ipso 108. verum quomodo
mus 47
christiani veri qui sunt ibid. scriptores in
quos ordines diuidantur 19. scriptores
qui sunt dicti ibid.
christianorum primitia sanctissimorumque
vires Christi motem frequenter
cognoscere 43
christianorum vitam Philosophorum vita
nullo pacto collari posse 144. mero-
ryri constantia unde 66. hostes quoniam
supper et insidit semper interve-
nit 161
christianorum nomen apud Antiochiam
Syriae urbem initium sumpsisse 43
christianorum victoria contra Iulianum
Apostatam 116
christianorum scriptorum tam veterum
recessorum ordines quatuor 19. appo-
lito quae olim furit 43. 44. nomen em-
de sit derivatum 43. operationes falsae
unde sint productae 99. ideam in Chri-
sto et cogitando et amando, et imitari
de consistere 41
de Christianorum derivatione varia op-
niones 41. 44
inter Christianorum nomen discrimina
quod sit ibid.
christianos omnes mori continere 113.
vbi Christi mortis memores esse 14.
omnes literas gentium incumbere non
expedire 12. malus esse uox, sed
re paucissimos 809
christianum hinc inde dictum esse, quid
Christi memores, et Christi imitato-
res sint 43
christianos Christi sectatores appellatos
esse, secundum Eusebium 43. falsos à
Christi cetero praesens eliminandos esse
44. falsi inter diuites ad perperam
igni laici habituros secundum Mache-
ri 45. perfidos omni homini esse qui
nomen detestatur Christiani sunt 44
inter Christianos et Iudeos differentia
et quomodo illi à Christianis super-

tur 191. non esse omnino peritiam
disperationem in rebus necessariam ad
salutem ibid.
apud Christianos nisi sapientia blasphemata
excedat, quoniam apud Mathematicos 44
christianus cur lectus potius sit fugien-
da 11
chroma χρῶμα quid 614
chrysippus stoicus 483. quid de eone
tradiderit 120. de oratore Apollinis
quid Creso datum fuit 111
chrysippi opinio de verborum significatio-
nibus 483. opinio de Phantasia 116.
opinio de amari immutabilitate 11
chrysippum Stoicorum poetici salubre
secundum Ciceronem ibid.
cibus quomodo capianur quae varia 126
cicadae mense Ianuario Demone olim
cecidiisse 104
cicero quot genera variorum diuini pos-
sunt 122. unde exhauserit hanc artem,
quid de oratoribus scripserit 110. quo-
modo defuit imitationem 112. quid
promissus appelleret 194. de Ciceronis
eius 111. quid de virtutis efficacia scrip-
serit 117. de praedictionibus Astrolo-
gorum 111. de Georgia quid testatur
144. de Cicerone 111. de Xenopho-
ne 141. de Stoicis 116. de Car-
neade 111. quoniam solus Democritus, opid
motem in adamicis reuelaret 110
cicero contra Aristotilem 664. quid
disputa appelleret 119
cicero quomodo desinit Philosophum
479. in quibus laudet Aristotelem 697.
de Polybio Mathematico 634
cicero de Deorum natura 110
cicero de Geometria 614
cicero de Graecorum moribus 610. de laus
de Aristotele 617. de Aristotele
615. de nomine Deorum 99. cur tam
assidui legatur 115
cicero qui sit imitatus in arte dicendi 124.
ciceronis eloquutio quae 11. sententia de
imitare Aristotilem 116. aures cui
nunquam impleuerit Demosthenes 117.
praeterea dicti de morte 49. opinio de
Philosophia nominis origine 270. sty-
lus 124. repare Delphici oracula res-
fasse 110. sententia de septem sapientia
bus 478
sol Ciceronis nomine epistolas varias in-
lucem esse editas 116
ciceronis sententia de sorte 408. verba
de Ethicis Aristotelis 691. sententia de
controversia Academicorum 402
contra Ciceronis opinionem de Xenopho-
ne argumens 484
ciceronis Philosophia 664. opinio de coe-
li natura 114. opinio de terra 108. locuta
de boni et mali 110. eloquia à quo
bus taxata 818
cicero cui quisquam non posset fieri su-
mulus 117
ciceroni vin Demostheni expressisse 116
apud Ciceronem exheredatam peruenit de 16

elegerem non modo omnium eloquen-
tissimi fuisse, sed etia ab eo eloquentia
ipsam esse gentem et nationem 155.
in Tusculana questione E. solum Pro-
patria mentem populo Israelitico,
maxime regitatem fuisse 21. in sententia
differendum cum in vita quam possi-
mori à quibusdā esse repositum 318
inter Cicero et Aristotele diffidio 128
à Cicero quae loci positi sint ad effren-
sam colubendam 198. doctrina Philo-
sophorum Gratiam latata 133
in Cicero in maiestatem requiri 133
ciceronem philosophum nonnulli vnde 25
eicleret quibus coniecturari res fuerat
indicaverit 305
ciceronē aduentum quid proficiat 404.
natura 339
cicero fuerit quibus condonata 165
cicero cōsilio (apud Horatium) V. solum,
Thibani Tursica autem et mores re-
liquos conuocare 337
cicri cur destruendi sint 414
cuiusque pacem quid perturbet 95
cuiusque in Rhetorica si vultis 615
cuiusque disciplina quid spectet 512
cuiusque leges quid cetera Astrologi de
creantur 170
claudere quid nouit 318
claudium dictū de spiritus poetarum 115
claudii Tyberii tempore Crispum dūm
nationem abolitam esse 813
de Claudio Imperat. Astrologorum mē-
daciū 155
eleam in quot parces Philosophiam
paritica sit 437. quid de reuolū princi-
pio ferretur 497. quid Phenomenon ap-
pellat 516
eleam opinio de bono 510
elearchus Peripateticus quid de Aristote-
le sit profecerit 21. de Aristotele
155
eleatica Philosophia 115
eleares Alexandriam 162
eleambrotas in qua sit culpanda 99.
730
eleambrotum Ambrosiūm sibi ipsi, per
lectio de immortalitate anime libro
mortem conscripsit 58. 54
eleon Danum in tota vita non formium
capit 169
eleon Danum nunquā formiū esse 715
à Cleopatra ad Antium quae anni
fuerit 362
eleon Atheniensium legatū 117
eleonemysa 618
eleonemysa Platonem 435. quid fer-
retur de Rhetorica 495
eleonemysa aduersari Aristotele 607.
non Academia auctor 488. de Rhetorica
614. de Rhetorica Carneadi 518
eleonemysa de sustinendis affectibus
quatuor libris scriptis 519
curbison herba ad qua condonata 426
coecyri mensa Lemario Bononia olim
creuissit 304

cure homini indicat esse speciem albedi-
nis et nigredinis 713
cure ab omni natura sciendam colorem
inducit esse 203
cure Cal. Ioan. Franc. Pici sal. dicit
815
cure vnde sit constitutum 117. cur Plato
Dodecaedro adscripsit 777. medium
quod appellatur 162. quid inflat inco-
rioribus 141. quatenus aliquid inflat
inferioribus ib. quid distū sit 161. vnde
vnde quod sit 797. an calori gignat 155
calum quomodo suo motu elementa com-
ferret 150. quatenus inferioribus ali-
quid inflat 155. stellas an mouen-
tur incertum esse 629. inum quod sit
162. ut quomodo à Graecis appellatur
ibid. ex quibus sit compositū 798. mon-
di à Graecis quomodo appellatur 162.
ex materia esse factū 681. an moueat
159. inter omnia corpora naturalia
perfectissimū 142. à quo sit conditum
17. animati et ex anima intellectus,
et non uniuersa materia compositum
798. vnde dicatur 776
per Calum quomodo inferiores regan-
tur 343
cali mediū vnde sumatur 162. lumen per
qui par facta sit 15. aternitas vnde pō-
ditur 777. dissolucioni Plato vnde ima-
ginatus sit 257. motū mori esse subien-
tiam 10. animam esse à materia seuen-
tiam 798
de Cali aternitate cetera illam ratio au-
torit 777. motū 651. figura quā multa
traduntur 388
à Cali signū non esse notandum 69
contra Cali originem disputatur 777
calo hominum errata nōn adscribenda
esse 358
cali esse uniuersali consensu inferiorum
rerū 140. qualitatibus nō capere 780.
nō posse signū esse rei illius, cuius cause
nō sit 180. nullo modo uniuersali cau-
sa esse posse inferiori rerū 140. tangi
posse secundum Platonem 777. et ter-
ram in principia Dei creati. quid in
his verbis conueniat 38
ad Calum quibus studiū inter nobis re-
ueretur 77
in Calū cetera de reuolū et sibi ipsi 777
à Calo in diuina oracula geri possunt
382
ex Calo diuinationes frustra peti 313
de Calo dogmata multa resiliant 777.
libri Aristotele à quibus seu resurati
780. à Aristotele traditi multa im-
pugnari posse 776. quid varia 798. A-
ristotele varia opinionem 681. et glo-
bosi ordine cōstet 154. varia opinio
an 776. quatuor libri Aristotele 669
cali an sicut cum Empyreo calo sint
creati 300
calorum ordo incertum 613
de Calorum numero quā varia pro-
dentur 504. numero 494

calosus qualitate omnibus qualitatibus
elementalibus inesse 340
calosus orbi inesse 757
calosum maxum ratio quando sit im-
mota 147. motum diuersitas cur sit
irregularis 826
de Calosum orbium numero conuen-
ticia 692
calosus corpora et quibus rebus sint co-
stituta 112
corne Domini cur sit inflata 2
cure matrem quid moueat 169
cogitatio quid vocetur 157
cogitatio vnde non differat ab inuē-
gentia 384
cogitatio vnde dependet 277. humana
vnde praeferat 718. prima sensū 737.
vniuersa vnde pendet 788. humana
an motu intratur 740. quid perueniat
281. supernaturali quid requiratur ib.
vnde procedat 15. humana vnde orien-
tur 280. vnde vnde pendet 796. substā-
tia quid 743. vera cur raro fiat 717.
vnde proficiat 96. veri quid sit
candem diuersum et Aristotelem 5
cogitatio humana origo 691. firmata
vnde praeferat 744. incertum quid ibid.
de Cogitationis modo per seculo. et de
797. simili ipsam nomenibus 742.
humana incertitudine Henrici Gam-
dancensis opinio. cum sit argumentum
797. substātia modo varia sententia
Peripateticorum 743
cogitatio naturalis quae deserviat. sibi
reuerentiam. quā quae accidentali et
possimam quae falsae opinionis famu-
latur 359
cogitationi omnem nostram oriri à sensu
381. nostrā istius ortum ducere 282
ad Cogitationem cuiuslibet rei duo esse ne-
cessaria 216. humana percipiendi o-
pus esse diuina illustratione secundum
Henricum Gandauensem 707
de Cogitatione intuitiva et abstractiva
740. multa traduntur 717
cogitationes veritatis duae iuxta Heno-
cium 549. varia 797. in rebus 709
cogitatio rem exaltat et perfectat quā-
ta sit difficultas 737. proprietates rei.
difficultas 718
de Coitu et generatione cōtrouersia 690
colchicum mel 185
prope Coleni Agrippinā hermetica de-
vni à cibus abstinet 165
coloni quid metum praeferat 299
colophonius 492
colophonius error de terra 761
in Colophonie formis quaedam epoe
Lymphas viciuina edita 136
de Colophonie 712
color aquosus quādo appareat 718. et
duobus consuetis 166. viridis. plu-
bet iugis in agro quid praeferat 310
coloris promouit nutrimentum sepe in
causa esse 719
coloris fallere 617
color 610

OPERA II. TOMI INDEX.

colores in animalibus cur saepe mutantur	729. simpliciter, elementis simplicibus	729. simpliciter, elementis simplicibus	729. simpliciter, elementis simplicibus
inest 716. diversis animalium	561.	ex quibus componantur 765. simplici	eri an sensus comprehendantur 717.
simpliciter qui 715. unde sunt	767.	colorum diversis indicia & indicia vide	sunt 765. omnium mater Sol 747.
species 721. permixtae inde 718.	variae species 765. genera quae 721.	maxima insensibilis ab Aristotele tradita	718. nec uno tamen modo 718.
ex Colorum visu saepe fallitur	ibid.	de Colorum varietate in Chameleone	quoniam a via 678.
de Coloribus variae opiniones 717. qui	variis scriptis Aristoteles 808.	columba Rhetorica virgo Persia	sermone 310.
colomella de caulestib. corporibus 632.	631. agriculturae praepere 602.	colomella opinio de sterilitate 534. stul-	lus 134.
colomellon nunquam Astrologis adhi-	buisse fidem 349.	in Colomella diligentem exquiri 133.	cometa & lacteus circulus quomodo
distinguantur 784.	cometas esse stellas 507. esse refractio-	nes ad Solem ibid.	de Cometis diversae opinio ibid.
commodi Imperatoris temporibus qui	Philosophi floruerint 664.	comprehensibile apud Platonem quid	150.
concausae quae sunt dictae 163.	concepui Ptolemaeum plus tribuisse	quam gentem 391.	concepui humani, cur non plene respici-
deant parentibus 745.	concepuibus laesi quando citius sit 307.	concupere rem aliter quam sit, & concu-	pere quod res sit aliter, quam sit, diffen-
rum 613.	conchib. mutationis causa quae 345.	concordia Laetantense 514. motus esse	Pompeii 304. legitimae congregatum
in casu fidei falsum indicare non	posse 277. Ariminense 176. legitimae	congregatum nullo modo errare posse	189. Constantino politianum ad quem
causam sit damnatum 176.	conilio quoniam determinatio si fuerit ibid.	in Concilio Tolentino mathefici damnata	324.
in Concilio Niceno quid contra Arium	nam haereticum sit constitutum 175.	Gaugresii quid praedicantur sit 189.	variatio & Periclitio solo differentibus
inter se, in causa fidei quae decreta,	quid agendum sit 304.	concordia ob qua casus praecipui revo-	cantur 181. an error possit 176.
quid contra Astrologum decreverint	370. quae errare possint 176.	concordium decretis, quae substantiam	fidei concernunt, & Ecclesiae Catho-
lica non reclamantibus necessariis	credendum esse 181. decreta suspen-	dienda esse, tamquam divinae leges	185.
concordia errare non posse quibus interfit	Pontificis summi 176. praecaeque Eu-	angelia recipienda esse 189. errasse	176.
concordia oppidum capium 601.	concretum nomen 79.	concupiscentia quomodo obediatur	rationi 101.
concupiscentiam omnem admodum esse	dolore ibid.	de Coniugio lex 577.	de Coniunctionibus quanta diffidentia
inter Astrologos ibid. magis Ptole-	maeum nunquam mentionem fecisse	179.	ex Coniunctionibus magnis an veritas
haberi possit 366.	coniunctionem verum quid 761. quid mo-	dis non verum sit 595.	de Coniunctio sine contrariis 311.
concordia quid sit 308.	ad Conradum Pezingerum laetant-	ensem Ioan. Petri epistola 885.	consecutio quid 595.
consonantes phibongi in Musica quae	614.	constantinensi civitas 344.	constantinensi concilio sub quo Pompe-
ius sit celebratum 165.	de Constantinensi concilio Astrologorum	error 381.	constantinopolitani libri contra calu-
miam Platonis 762.	constantinopolitanum concilium cur sit	damnatum 109.	constantinus Magnus sub quo signo vi-
florum natus sit 41. cur Aetium in	concilio Niceno in exilium perpulit	15.	constantini Principis civitatem & reli-
giosam in causa non fuisse. Oracula-	rum extirpationis 150. tempore As-	trologi urbe Roma expulsi 370.	post Constantinum tempora Italianum vi-
xistis 150.	constantino Maximo quae praenota fur-	unt 360. item ab eo Pictorum senectū	originem duxisse ibid.
ad Constantinum Satyrus viam prodra-	bat 317.	constantinum primum Christiani prin-	cipem verum Deum & damnasse &
honore 163.	sub Constantino qui Mathematici dam-	nati fuerint 314.	constantini quod tempus apertur
copiae maxime Aristotele 677.	exceffusque ira quomodo siliatur 62.	talpa ad Divisionem adhiberi 161.	impij mare servare 110. loco imagi-
nationis ab Aristotele positum 56.	Talpa ad quid vide 416. nostrum	quoniam iniquum sit 14.	cordis recti qui homines sint 210.
de Cordu & cerebri primariis diffentia	516.	cor esse animam 0 514.	per Cor quid intelligatur 105.
corallium quomodo durescat & quid sit	563. ad quid condantur 416.	corallia circa insulas alligantur 816.	de Cordale 809.
corinthij populi prope Lacedaemoniam	habitantes qui 157.	corinthij cur Paulus praeciperet, ut can-	uerunt ne per matrem Philosophiam
fraternitatem 10.	ad Cornuthij Pauli quot epistolae mis-	serit 180.	cornelius de Medicina 401. Nepos de
moribus Philosophorum 715. Tacitu-	rus quid de Christo scripsit 158.	cornelii styli 124. Nepoti sterilitas de	proandria 157. Celsi prognostica
quod primum 255. opinio de mor-	borum casu 526.	cornelii gervitij quid praefigat 403.	cornutus Philosophus Graecorum Theo-
logia inuenerit 153.	corpus quid 560. 640. an sit vox 118.	quibus rebus consistit 603. arma di-	versione consistit 181. triplex 145.
Christi in nostra corpore transmuta-	ri 41. quare in loco collocari nequeat	555. nun primum ad hominem effen-	tiam 728.
corporum diversio 603. tria esse inter-	nalla 81. definitio 640. sine ibid. di-	visione erit 612. superiora et inferiora	ro alio purgata 760.
corporum inter humiditatem cur modis	fluant, modis resiliant 309. bonum	quid, & quomodo 61. peccati quo-	modo capitale sit ibid. resurrectio
veritatem omnium summa 99.	contra Corporum definitionem Serapi-	onum argumenta 640.	de Corporum temperatae imaginationis
morbus praenota, quae etiam cora-	ri possit 97. humani mutata disposi-	tione 716.	à corporis temperatae imaginationis
veritatem dependere 99.	corporis habitum nullo modo competen-	re 36. cum intellectu copuletur, quid	diuinecepti differant anima & intell-
ectus 5.	corpus quod comprehendere nequeat Seco-	pitarum argumentum 581. pre se	nullam propriam operationem habere
51.	de Corpore humano inter Philosophos	nullam diffinitionem fuisse 520. quoniam	an sensum Philosophi 405.
in Corpore humano liquore omni: hui-	usmodi mixto esse nulloque capsofium	ex omnib. aut eideri aut ligi posse 120.	33 4 corpora

portora nostra quomodo per calum re- guntur 341. 342. caelestia ex quibus consent 776. pariterum nationum cur iam diuisa 96. quatuor infra cer- lum que 343. omnia cur corruptioni sui subiecta 51. caelestia vnde sunt co- sistunt secundum Aristotelem 115	credendi actum liberum esse secundum Thomam ibid. quid Creditendum sit Christiano 67. 68 creternum legislator qui 117 creternum lex 614. moris olim 610 apud Criticos lex de rhetorica 491 creternum fides 574 per Criticum nomen quid intelligatur 557 critica de Deo quid senserit 632. Atheo mensis quid de providentia Dei senserit 491 critici opinio de anima 515 criticum damasse furti Aristophanem quod materiam ex sese non fabricasset oratiom, hoc esse non propria effectus sui inuentione 142 inter Criticum & Grammaticum diffi- culta 493 critici dies cur à Lunc cursibus non re- gantur 346. dies qui habeantur 345. dies quando sunt 346. dies an Lunc motum referri possint 345. dies vnde pendant ibid. dies mali & boni qui sunt 348. dies nunq. semper candi mi- nentur 347 criticorum dierum cause scrutatio ad quam spectet ibid. criticorum dierum alia cause ibid. in Critici diebus lunari influentia dum- plex 345 de Critici diebus quanta controversia sit ibid. critice conuersiones quando sunt ibid. criticula quid summum bonum appellet 133. quid contra Rhetoricam attulerit 614. quid senserit de Rhetorica 365 criticula argumenta contra Rhetoricam 614 crotonia virginis cur damant quinq. sini electe 125 crotonata iuueni à Pythagoram in Ita- lia ad eruditionem erantur 479 crudelitas quale malum 95 crux Christi sapientum recordata quid commoueat 58. Christi cur sedulo sit consideranda ibid. crux Christi meditationem frequenter valere ad inordinatam animi cristianam repellendam 65. Christi cogitatione virescentes omnes facili possideri posse 66. Christi signo demones aufugantur 327. supplicium ante Christi passio- nem fuisse 251. Christi signo aspi- gnati sacrificia assistentes, sacerdotes seu vates responsa dare non possunt 163. Christi imaginatio quatenus fructum nobis afferat 42. 43 crucem Christi esse litteram seu signum Theu, quo signetur exterminator an- gelus non peruenit 43. Christi optimi remedium esse aduersus demonum in- fidias 65. & mortem Christi inquit à fidelibus debere cogitari, à Christo demandatum esse ibid.	crux Christi ad debellandos hostes mul- tos viros sanctos pro signo esse osos 42 in Cruce Christi quid reluceat 38 crucifigere quid significet 952 crucifixum sententia contra Astrologos 568 crux inula quando nocent, 809 calcei vnde nascuntur 560 calicem cibum 562 calum vnde qui sit 367. vnde vnde fiat 369. exterior signum interioris 318. quot modis Dio vero, propostio & damnum modo adhibetur 313. falsi sui qui sit 310 et Cultu qui creatura impenditur, vnde erit species 313 de Cumana Sibylla quid testetur Lucan- tus 225 cumea Sibylla Driphobol à Virgilio ap- pellata: iam à Luciano Phemonon, à Suida Amalthea Hecrophile dicta 226 Cumea Sibylla cur sit Chaldaea dicta ibid. cumea Sibylla carmina cur minus men- trici sunt scripta ibid. Sibylla vaticin- ia apud Virgilium ibid. cumea Sibylla Phemonon nomen fuisse 323 (236 cumean Sibylla infantem Maro appellat inter Cumean & Comanan Sibyllas an sit discernenda ibid. de Cumea Sibylla vana rationes & nom- mina ibid. Cumis ciuitas in Campania vbi Sibylla ex Babylonie profecta sua oracula au- didit 238 capitula omnis peccati radix & initium 62. vbi intelligantur quae olim ingen- tia humana inuaserit 5 capitulum quid nuncupetur Bern- hardus 34 capido vnde emergat 62 capitulum iuxta quas formas seu Ideas Prociures expresserit 141. esse sem- narium vnde gloria 50 curiosa precocia quid sit 444. precocia quot modis prodeat 445 curiositas quid appellet Bernhardus 34 curiosus quomodo distat à diligenti 445 curium quomodo Prophetas appellauit rie 374 curis stylus 114 Cyclope 564 cyclopi apud Philoxenum de Cygni poise dictum 806 à Cygni ceterisq. animis olim Arabes dumationem collegisse 201 Cyllenae contra Latonam 323 cymborum facinora capitis iugulari diuina 223 cymica Philosophia 224 Cymis qui ibid. Cymorā doctrina quomodo cū Christia- na copari 655. apud de bono 310 cympe Magis 417 in Cypro arguere quid 444
--	--	---

OPERA II. TOMI INDEX.

cypricus Carthaginiensis 310
cypricus sententia de vero Christiano
 43
cyprici stylus 818
cyprionem Astrologos irrisisse 368.
Martyrem Propheticam reuelationem
habuisse 380. *ante baptismum sumptus*
gloriosi Rhetoricam docuisse 14
cyrenaica secta repperit quis 484
cyrenaei Philosophi ibid.
cyrenaei qui ibid. unde dicti ibid. quid
ethersa Musicam attulerint 635. in
 quot genera distribuerint Philoso-
 phiam moralem 487. in quot species
 Philosophiam partiti sint
 ibid.
cyrenaeorum sententia de veritate Phi-
losophiae 492
de Cyrenaeorum sententia et ratione
huius ad veritatem indicatorum confin-
tationum 554-555
cyrenaeos omnes Hegesiam audierunt
spem mortem oppetisse 83
cyrenaei unde 817
cyrenaei personam Vergilius unde mu-
tatus sit 329
cyrus maior apud Xenophontem 51
cyri temporibus septem Sapientes flo-
ruisse 478
de Cyro quae amorum seculi ante ero-
rum eius ab Esais praesentium sit
 277

D

Damon vide Damonem.
Da. Damascenus interpret Aristotelis
 373. *de Dei appellatione* 90. *de cogi-*
tatione 167
damasceni sententia contra Astrologos
 368
damascenum Dionysii Areopagite do-
ctrinam summi laudibus exultasse 90
damascus poëta 14
damasci opinio de mundi aeternitate 773
damigeron quam Megiam professus sit
 417
damid quale olim responsum dederint
Babylonij Magi 160
damel leonibus in pabulum expostus
 415
in Daniele locus ille explicatur: Intella-
gentia opus est ratione 374
damusij officij 244. *cratius ibid. fons*
ibid.
dauid pastor et Rex non speculator, et
praefatus habitus habuit 324
dauidis regis secunda lib. Regum di-
ctum, quomodo intelligendum sit: Spi-
ritus Domini locutus est per me 294.
liber inter quot libros annuereat
 181
dauid intellectus Christi mysteria pre-
figiente: ad quem reuelationis Pro-
phetica gradum, hae Prophetae sit re-
ferenda 290
darius quae Philostrato narratur de
Disiunctae Gymnosophistarum 162
darius in supra aquam ex calamaribus bi-

bit 570. *ab Alexandro eictus* 721
de Dario ex calamaribus aquam bibente
ibid.
decaerchi opinio de anima 680
deformandi ratio quae opima sit, interea
 724. *veri apud Aristotelem nullam*
dori facultatem 721. *facultatis inbe-*
cillitas 745
contra Deformandi artem disputatio ibi.
defuiri nihil posse ex vna sententia 724.
ex alio et veri nihil quicquam posse
 745
definitio 723. *quid, variae opiniones*
 724. *vera quae ibid. cur ab Aristotele*
haberi non possit 735. *est haberi*
positum, non tamen ex regulis ab
Aristotele positis ibid. vera unde
conficit 725. *hominis quae* 728. *homo-*
nis incerta apud omnes Philoso-
phos 727. *vera et errande confusio*
ne 725. *certa haberi non potest ex*
Aristotelis regulis 742
de Definitionis diversitate 726
definitionem veram tradi non posse
 724. *alicuius rei nec posse demonst-*
ri, nec inductione colligi, nec sensu de-
cerni 725
contra Definitionem Scepticorum argu-
menta 617. *corporis Scepticorum ar-*
gumenta 640
in Definitione cur semper aliquid restet
 725
de Definitione vera variae opinio
 724. *quam malis in locis Aristoteles*
loquatur, et quon non recte, et sibi-
que repugnetur ibid.
de Definitione ad definitum quomodo
argueretur 727
definitiones unde sint inuestigande 725
definitionum omnia ad quem numerum
referantur 727
delectationem animi sequeam esse quod in
opere finitum 57
delectum in erroribus rebus habendum
 450
delphici oraculi inane principium 330
delphico oraculo quon exilader probatur
non olim ibid.
delphica oracula cui rei incubuerint
ibid. vide Oraculum
delphi cur se dorso celeritissimae in altis-
simis ostentent, et praestant uenientem 297
delphicus incurrit cum vellicent aqua
sancta, quid profugiat 297
delphi oracula quo tempore cessauerint
 330
demetrius de rebus Indici 720. *verum*
Indicorum scriptor 811
demetrius qualis Rhetor fuerit 614
demetrius Phaleris 22
demetrius Chlorus de grammatica 605
demetrii cognomine Chlari definitio de
Grammatica 493
demetrius de homine 579. *quot*
scriptus posuerit 688. *quid de prin-*
cipi deestuerit 499. *cur ab Aristotele*

reprehensus fuerit 722. *de Xenode*
 542. *magis* 482. *disendi gratiam*
Argyppum professum 534. *quid sim*
fieri de Dialectica 495
democritum cui Philosophiae addidit
fuerit 428. *de melle quid senserit* 585.
quam doctrinam sui inuenerit 597.
quam Megiam professus sit 417. *de*
aero quid senserit 592. *disendi gra-*
tiam in Argypium professus 696. *Phy-*
sicus appellatur 484
democritus opinio de Deo 497. *dictum*
de Apologia 257. *sententia de melle*
 767. *opinio de Terra motu* 508. *con-*
tra 495. 494. *opinio de mundi mo-*
terit 501. *opinio de anima* 527. *opinio*
mo de Solis caliditate 749
democriti opinio de matheia et iudicio
veritatis destruitur 794
democriti opinio de Deo 618
contra Democriti opinionem de aere dis-
ceptatio 595
de Argypium confirmasse Praenotionem
veram futuram esse 315
apud Democritum hominis definitio cur
incerta 733
democriti Philosophia 428
democritorum opinio de veritate ibid.
democriti legistae gentium 277
demostropho sana quon non sit 615. *de*
quo sit incerta 743. *an opus habeat*
inducatorio 329. *unde conficiatur*
 744
demonstrationis genera quot 615 *sana*
demonstrum quod sit 693. *finem esse ma-*
terium 747. *distinctio cur sit vana*
 744
demonstrationis principia unde cognos-
ci possint 747
de Demonstrationis varij modi 744
contra Demonstrationis distinctionem
disputatio 748
demonstrationem nullam procedere ad
posterioribus 744
contra Demonstrationem totius proce-
ssus Epilogus 759. *argumenta* 616.
Scepticorum argumenta 615
de Demonstratione quanta conuenerit
 616
in Demonstratione duo refutari ambo
 744
demonstrationis suspicari quae sint 172
demonstrationum distinctio quon va-
na sit 743. *primum genus in quot spe-*
cies diuidatur 170. *duo genera esse*
ibid.
de Demonstrationibus verba non sunt,
quae dantur ad accommoda 746. 747
demonstrandi ars cur incerta sit 695.
ars profusa incerta 725. *ars quot mo-*
dis demolitur 694. *artem Aristotelem*
in incertam esse quon vbi demonstrat
ne 692. *ars Aristotelis cur sit incerta*
 725. 725
demonstranti quod tempus aperit 264
demonstratrix signa quae 614
 demophoon

demophoon in sole balneoꝝ rigescit
164
demophoonu historia 705
demophilus num semper à Cicerone sit
laudatus 34. ubi de Aristotele & Pla-
tone mentionem fecerit 218
demophilus verba de Paffo 373. 374.
eloquentia eius sit exauaranda 137
demophilum Ciceroni miuiffe 134
derivatione mot erga propinquos & effe-
niti quae atque confecti sunt 119
de frederico quomodo sit fecundum Al-
bertum Magnum 109. premittitur &
transmutationi quid ibid.
inter desiderium & appetitum differe-
tia quae 108
desiderio qui tenetur, & indigi sunt fa-
cillimi felli 731
desideriorum fenefitiae unde 41. fenefitiae
tas quando oritur 41
deus effe principium, medium & finis
497. unde fit diffusi ibid. Deorum cur
fit diffusi ibid. ubi fit colendus 773. ex
quibus rebus sumptis exempla rerum
794. cum Pius dicatur, quomodo sit
intelligendum 79. quomodo concipi-
antur 91. quid fit, quae varia 798. an
intelligat & quomodo 799. unitas
799
deus an homini liberum arbitrium indu-
derit 59. 60
deus quomodo fit colendus quia nati
fratres Philosophi 497
deus quid fit, quibus varia rationes tra-
duntur 478
deus cur negetur esse Ens 387
deus effe Deus quomodo illa phrafis fit
intelligenda & quid per eam intelligat-
ur 89. folui non potest 769
deus cur mundum condiderit 91. quae
tenus fit fpiritus 89. 90. unde fit di-
ctus 319. quare idea fit diffusi 78
deus cur aliquando vocatur hominibus
malus 120. cur fit Terminus à Platon
nificus dictus 91. cur voluitur finem non
ferre, dicentis noſtra mortis effe incen-
dium 47. 48. effe dici diuerſi poſſe
fecundum Dionyfium 89
deus IN adiutorium meum intende etc.
ſepiſſimi iſte verſus à praeſu mon-
nachis fit decantatus 89
deus effe Deus, an illa loquutus fit per
89. rerum omnium caſus 96. in quo
ſoluit ſuum populum 9. cur ad Moſen
ſeſſet dixit, Ego ſum Eſtens 235.
vera & aeterna ſapientia 4. quomodo
fit ſapientia nominandus 87
deus ſolus conſcius futurorum 122. natus
cur dicitur 79
deus tuus, & veritas tua 168. cur ſic
vocatur 790. cur non omnium & ſan-
gula Prophetiae omnes veritates inclu-
nat 399
deus an habeat animalem ſpeciem 728
dei ſapientia & bonitas 600
dei nomen cur tantum quatuor literis

confit 413
dei ſcientiam in Ariſtotele non fuiſſe
603
de Dei prouidentia quomodo diffenſio
561
dei ſeſſe 798
dei voluntas quid 69
dei natura incorporea 55. gloria per
quo homines in terra ſit diffuſa 847
dei corpus ſeu partem effe totum 797.
virtus Ariſtotele ſolus 57. manus quae
ſit 364. voluntas ſanctificatio noſtra
316. ſancti bonitas ſcientiaꝝ chari-
tas quae 71. naturae abſque Phraſe
matrem adminiculo intelligi non poſ-
ſe 55. ſolus manus quid fit 324. po-
tencia 808. ſolus manus effe creator
327
dei deſinitio ſecundum Platonem 324
dei naturam nullum prædicationem veri
poſſe prædicari 87. Patriſapientia
Chriſti 49
dei naturam per aliquod nomen exprimi
veri non poſſe 87. deus homini obui
poſſe 318
dei virtus ſpecialis & veritas quae 90.
gratia quid 66. nec nomen, nec defini-
tionem effe ſecundum Dionyfium 78.
et deumum ſui Ariſtotele mentionem
fecerit et ſpeciei & patri 729.
naturae quatenus ſit impræſa & in-
ſinita 55
in Dei contemplationem quomodo Phi-
loſophiae humanae adminiculo poſſit
maſcendere 37
de Dei appellatione 412
de Dei vocabulo varie opinionem Grae-
corum: alij à τὸς, alij à τὸς, alij
à τὸς τὸς ſua derivationem effe volent
119
de Dei ſede quàm multa opinionem 808.
erroneitate quomodo diſtinda 125. beatitu-
dine controuerſa 628. forma & ef-
ſentie quomodo diſtincte ſui Philoſo-
phos 659. nomen varia 664
per Dei nomen ſeu dictiorem quid con-
cipiatur 86. nomen non habere rationem
non prædicat ſibi ſubiecti ibid.
in Dei veri cultu quando permittitur
habeatur quid 125. item quomodo
illud fieri poſſit ibid.
deus patri quo medio nos viuamus 325.
quibus in rebus, diuinitio ſe æqualem
conſtituit 325. quando cultus præ-
poſtero modo exhibetur 313. prædi-
cationes illae quae non illi attribuitur
quae Amoreis propoſitionibus Mathen
matrici ſineſſe effe diſtincte 89. quando
anima ſui poſſit 55. proprium nomen
appari non poſſe 325. ſine ſide placere
nomen poſſe 166
deus effe animal ſecundum Ariſtotelem
123. effe mundum ibid. effe ſan-
cientiam quomodo ſit intelligendum
90. in Igna effe ſubſtantia unde Plon
ſumſerit 316. non effe En quomodo

modo intelligatur 799
deum non effe Ens cur dictum ſit 77.
ad Deum quomodo perueniat 597
deum effe virtus inſinita ab Ariſtotele.
probari non poſſe 808.
deum effe mentem igneam & mundi am-
mam 497
deum & effe & dici proprii Ens 77.
Ens maiorem effe ibid. nec Ens, nec
erorem appellari debere ibid.
deum omnipotentem ab Ariſtotele non
demonſtrari 800
ad Deum agnoſcendum quomodo modi ſint
166
deum non effe rō 800
deum nō effe appellatum ſactorem carū
ibid.
deum effe ſap̄s aut̄thos, in ſeſſe
ubi Ariſtotele 798. Ariſtotele animal
nominatur 797
ſit Deum per quod medium adiuu ſit ſan-
ctus 42
deum effe ſupra id quod concipi non
poſſit, quomodo ſit intelligendum 92.
verum quibus cultibus olim colantur
315. effe ſapientem ſecundum Egin-
dium 87. omne & incorporea & cor-
porea conuenerit 805. effe mundi
animam 798. in aethere quanto cor-
pore ab Ariſtotele collocatum effe
ibid. ubi Ariſtotele animal appellat-
ur 729. effe inſinitum 761. effe ani-
mal ſempiternum ſecundum Ariſtotelem
72. nec in verborum Enim, nec
in contrarietate numero recipi 77.
effe primam cauſam & aſium omnium
ritum 166. effe ipſum effe 92. omni-
um appellatione effe maiorem 89. effe
inſinitum 90. effe ſupra omne illud,
quod à nobis concipi poſſit 89. ſeciſſe
ſe nos ad ſe ſecundum Auguſtinum
34. per perſonam Vbiſus in deum
effe ab Hemero 250. ipſum veriusque
reſponſum aethert & effe, & has
veri debere, quibus rationibus colligi
poſſit 179
ad Deum diligendum quomodo oſia ritus ho-
mines ſancti ſeſſerunt 72
Deum omnino effe diſtinctum effe 219.
nos etiam in caris non effe compren-
henſores, ſed apprehenſores tan-
tū 90. effe ſumum bonum 89.
ex nihilo omnia creſſe 776. in ſan-
ctum & inſeminabilem appellatum
effe à Platone 87. cur epiſc̄m, non
autem creatorem nuncupet Plaro
325. ſolū in voluntatem hominis
illat poſſe 200. cur timeamus 46.
de intellectu cunctarum rerum effe
80 effe rerum omnium principium
ſecundum Platonem 325. En non
effe quod in Deo proſeſſit effe 77.
effe ſpiritus ſecundum Ioannem Eu-
angeliftam 87. in nullo loco
deſinit conſiſti poſſe 808. nobis
perfecta dogmata tradiſſe 7. nec de
finiri.

OPERA II. TOMI INDEX.

quæ necesse nominis appellari posse secundum Dionysium 78. parum etiam simplicissimum quomodo pos- sumus contempleri 38	qui sit 225. flamma à Telechinis primò Fabricae 316	dialectici unde dicti sunt 119
deum esse materiam rerum universarum principium iuxta Aristotelem 225.	deorum generationem ex aqua prin- cipium fuisse secundum Homerum 225. gentium adulteria, cades, bel- la, liti 318	de Dial. sicis monumentis Aristotelis lib 669
infinitum et inane esse omnium membris 31. dialectice Deum ab om- nium rationem 88. bonum ipsum esse 35. esse Terminus secundum Platonem etiam 89. diligens pacem multam datum esse 77. esse et materiam gen- ta 210. primo modo esse Eui 92. esse primum verum 92. inane esse hand facile esse, ineffabile impossibile 9. in ignea esse solitaria 224. esse unum 79. animas nostras tanquam ad prin- cipium unde manamus et ad finem unde beatus ferper trahi 42. solum bonitatis fontem esse 268	de Deorum pluralitate 618. felicitate Aristoteles quid scripsit 661	diæne cur alim caput immolantini gna- riti. ibid.
deum finem finem nobis augere accidere 46	dei qui totum Genes irreducen- runt et excolunt 266. numerum fecisse 266. esse virtus pradios 534. esse que ne gaurant 497	inter Dianam et Junonem brille 223
per Deum omnia finita esse 92	circa Deum expliciter bellatum 495.	Adversus quid nec. ur 157. indicato- rium per quod dicunt 183
per Deum omnia falsa esse 38	de Diis quàm variè sentiens Philosophi ibid.	die passim quod 608. quid 614
possi Deum primum non Ideo sed in- tellectibiliter deus quidam Aristotelem etiam esse 225	in Diis demones, in demonibus deos esse 730	die pene est viri quid ibid.
de Deo vno et solo Silyla Argyria op- usculum 225. quàm variè Philosophi Gentium sentiant 495. quàm varia sentiant Philosophi profet 798. quid sensierit Aristoteles 662	deuteronomo cap. XV. III. locum em- plicatur, videbent Deo inuenerunt in se qui ostenduntur 255. XV. III. cap. locum quid explicatur 164	diaphana quid dicuntur ibid.
de Deo verba Aristoteles 661. Philoso- phorum varie opinionem 496	à Deuteronomo illud oraculum: Nef- ce trippum finem exordium tradidisse 50. 51	diaphon quid dicuntur ibid.
de Deo quàm varie opinionem 617.	contra Deum et finem in globis caelestibus disceptatio 777	die refertur quod varietas quid ibid.
quàm multè decreverit Aristoteles 797.	de Deo et Aristotele 678	diaphon quid dicuntur ibid.
affirmantes propriam adduci non posse, quomodo sit intelligendum 91.	diabolus quibus in rebus periculis rem- at hominem fallere 89	diaphon quid dicuntur ibid.
varie opinionem apud Genes 484	diabolus cur aliquando Scripturæ sacra fuit ejus 62	diaphon quid dicuntur ibid.
de Deo quomodo primum prædicatur 79.	diabolus versus finem hostis 62	diaphon quid dicuntur ibid.
quàm multum, quomodo dicuntur Chri- stiani loquuntur Aristotele et Plato- nem ipso 808. vno et solo person gentissimum Orphei 229	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
de Deo affirmantes omnes impropiam esse 88. Aristoteles opinio refutatur 807. Aristotelis opinionem authorita- tibus refutatur 798. à Deo ipso be- nè omnibus potè donari 41. qui sit petenda 446. que liberalitas homi- nibus sit data 38. utram Præmice pe- tenda sit 446. an æterna pendente, tanquam à causa efficiat 775	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
in Deo omni veritas, nullum falsum aut mendacium 220. ipsa idem novelli repositum 794	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
finis Deo, cuius ope ad Deum neminem perueniri posse 168	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
de Genem demonia 797	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
de Genem linguæ disceptatio 618.	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
unde oritur secundum opinionem Democriti ibid. cur alij corporei, alij incorporei dicantur ib. quod finis 799	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
deorum filij unde tam multi fuerint 317	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.
deorum nomina plura cur 495. primum	diabolus in infideli variis instru- ta quid in infideli hominibus ibid.	diaphon quid dicuntur ibid.

à Diogeni quomodo distat curiosus	443	hominis 72. Theagis opinio de Grammatica	493	sacer non esse meritis, negando de, sed ingrate 29. mandata seu prophetia à quibus suis deprecauit 1. precepta ob quam causam reuelata sunt 7			
diuination à quo sit factum	523	diuinationem Antropogiton ab omnibus Theologis paribusq. summi laudibus effectum esse 90. de diuinatione fuisse, prout quoniam Paulum excauerit 14	493	diuinationem comprehensionis somno posse fieri posse 284. eloquiorum frequentia in lectis, nihil condebat illam esse ad bene beneq. viuendum 20			
post Diuinationem multos homines adeo vinctos fuisse, et nostra decepta pro inuenta illi fuerit	300	ad Diuinationem cur Asclepias in Siciliam profectus sit	160	sub Diuinationem nomen claustra que continentur	364		
diuina in diuinationi aptari possit 767. 768. trina an sit corpus 768. trina cur non sit substantia	ibid.	diuinationem Syracusanus an fuerit Pythagoras	483	ad Diuina percipienda tolli hominem multisq. posse, nulla etiam à seipso huius abstractionis scilicet	292		
de diuinatione trina	ibid.	dispositio nunc Christiani dicti	43	diuina miracula à solo nec fieri, nec fieri posse	822		
diuinationem an tres tenens sint corpora	647	de Discreti affectione	749	diuina miracula à solo phantasia non administrari per seipsum non posse	31		
diuinationem quid appellat Placarchus	779	diuina opinio de morborum causis	116	diuina miracula à solo nec fieri, nec fieri posse	822		
diuinationem sententia de bono	528	dispositio quem rem sequatur	116	ex Diuina eloquiis Philosophos antiquos fuisse sententias excerptas suas in Philosophiam transiisse	90		
diocletiani Caesaris merita	161	disputatio criterium veritatis	813	diuinationis ex quo pronationis obiecto procedit	272		
diocletiani tempore Astrologi orbibus electi 315. Astrologi Roma passi	370	diuinationem pueri in Musica que	614	diuinationem apud Gentem in quam partem sui acceptis 323. unde dicta sit ibid.			
diocletii opinio de sterilitate	523	disputatio pueri in Musica que	614	eiuiusq. philosophos quoniam variis modis in fuerit literis deinceps 316. ubi se equalem Deo constituit 325. quod motus accidit 323. et falso prophetia quomodo differant ibid. quare à Gentibus excelsa fuerit 324. quoniam plerumq. 327. somnium unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diocletii Croni opinio de verborum significacione 481. libri de temperibus heroicis 598. sententia de bono 520. historici verba de Moyse	326	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diogenes 815. intellectusliber pateris Placitum attribuit	732	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diogenis opinio de Solis forma 506. ratio de Somnis	427	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diogenem Babylonium credidisse diuinationem esse rerum futurarum 315	315	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
à Diomedem Martem et Venere valuerat esse	323	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diom quid de Christo senserit	158	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diom Praeceptis Philosophus	25	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diom verba ad suam	323	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diomiodorus	493	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diomiodori opinio de iudicio reo	544	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diomiodori Thracius de Grammatica parte historica	611. post Apollonios primo cepit Theologus 72. quomodo definitur bonum 31. Tyrannus quo cibo delectatus fuerit 619. cum inuenit 495. Antropogiton contra Aristotelem 680. Theagis de Grammatica 604. quod pariter Grammatica posuerit 495. quod motum graecis posuerit 720. et Gregorius in quo discordet 300	diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			
diomiodori Antropogiton sententia de bonum animi 731. Antropogiton communio de Dei amore 71. Antropogiton libros multos annorum facilius occulo saeu fuisse 90. Antropogiton sententia de reuelationibus 279. sententia de anime humane bono 5. sententia de forte 409. infans sententia de Dei de-		diuina opinio de morborum causis	116	diuinationis nomen unde originem ducit 361. an in sapientem cadat 321. Pythonica que 318. vocabulum quo continetur 321. sacri literis apte dicitur 320. quomodo accidit 321. an sit 325. quoniam ob tem à Christianis sit excipitur 260. quod discipulo sit 322. à Graecis quomodo sit dicta ibid. à quibus sit inuenta 328. unde fuit 325. et oracula diuina damna 315. ab Hebraeis quo nomen sit apte placet 323. quod clarius procedit, que sit 321. diuina et naturalis que 323. quid sit secundum Ciceronem 255			

OPERA II. TOMI INDEX.

pendet 378. sub ipse praeuocione com-
cludi 354. in quot modis diui-
sio Plao 373. diuinationum consilio
factis litteris prohibuit esse 327. de
praeteritis dici 355. per seminum fieri
males Philosophos credidisse 353
contra Diuinationem Carneadi argu-
mentatio quae 353
per Diuinationem quid intelligatur 355
inter Diuinationem & praenotionem dif-
ferentia 358
aduersus Diuinationem in trimerum
325
de Diuinatione & eius speciebus 323
de Diuinatione per Somnum diffusio
519
diuinationes naturales & artificiales
quae 323
quae Diuinationes ad elementa pertinent
323
diuinationes an à demonibus pendant
324
aduersus Diuinationes eas species quae de
expresso cum demonibus scire pro-
derunt 327
de Diuinationib. rerumq. generibus 325
de Diuinatione quibus variis scriptis Phi-
losophi 454
diuina inueniuntur 50
diuinae cur tantum nos circumuehant 34
diuinae motus qui dicuntur 613
de Doctrinae Gentium origine 477
ad Doctrinam veram cognoscendam ad-
hortatio 813
doctrinarum omnium origo 477
doctrinae diuinae non omnia probari 385
doctrinam & Pontificem inter se diffidin-
tibus quid agendum sit 224
dodecatemoriae vnde Astrologi praeu-
tunt 356
dodonum oraculum 261
dodonis oraculi initium 323
dodonide ex quo praenotionis obiectio
pendent 373
demon apud Indos vocem emittit 459.
ambiguitas frequenter vitatur 323.
ad quem cultum olem homines impu-
lerit 325. quam ob rem aliquando
vera futurae praedicat 325
demon quantum homines per fortuna
fallit 410. quae persuasione Enem de-
cepit 323. quare futura praedicere
nequit 325. ubi se aequalem Deo co-
stituit 325. ab Ephebo lapidatus
442. quos artibus ad decipiendos nos
docuit 37. quando maxime nos offendi-
dat 323. primum satisfragia erga Deum
325. qualis stipendia expensat 443.
in variis formis sese praesentare solet
371. parenti aulicisq. mendacis 325.
quot homines per formam decipit
411. quomodo homines decipiat 415
demoni assuetudine Indos 459. in-
quid quomodo occurrat 37. inquit
morum cognitione veri decipulus cau-
tari 57

de Demonum inquit diuersis insidijs 36
ad Demonis subitum apparitionem quae
herba conducit 426
aduersus Demonum insidias remedium co-
mune quod sit 65
demoni olem homines victimas Genes
libasse 315
demonem neminem malum esse 718. cur
homines ligare possint 421. an homi-
nes ligare possint ibid. seu malum an-
gelum in superiores aera patrem
labi non possit 39
à Demonis quo loquendi modo Manfre-
dus rex aduersus Carolam bellum susci-
piens, sit decipiens 323. hominum
quendam viam appetitum nupquam
apparuisset 329. quae bona fieri ex-
pediunt 326. Auruspinae praemium in-
uenit 330
cum Demonis quae ab utroq. pecto san-
dus meatus 414. factus qui percussus
erunt, quid possint 439. duobus modis
homines palli vitare possit 325. palli
faciemus, quos fractus accipiemus ibid.
demonis sepe hominum mentes praeter-
cipit 323. quomodo homines abdu-
cant 415. quot modis homines decipi-
ant 421. inuenientes Magia scelerate
415. quibus herbis aufugiuntur & cu-
sediuntur 426. num omnes sint mali
423. 423. cur homines colant 421.
quomodo ab hominibus ligari possint
ibid. leuoni cur gallum timeant 421.
quibus technis in dandis oraculis sint
347. boni & mali qui 423. male-
fici quomodo sint indicandi 426. igne
quatenus torquantur 425. in fami-
narum aenem ardeant 422. item et
corpora habeant ibid. cur hominibus
in rebus praefensendus exaltior sit
322. quibus signis aufugiantur 357.
multo in suis casu, praesquam huma-
no intellectu precipiantur, praenotio
323. cur saepe praenotiones veras praen-
dicant ibid. quot modis dormientibus
& vigilantiibus appareant 323. cometi
cur sint mali 425. an igne torquantur
ibid.
demonis ob quam causam, quod uile,
aut vniuersum, aut particularibus ho-
minibus videretur, quondam propo-
suerit 325. an corpora habeant 423.
quos homines maxime adeant 415.
quomodo verbis, herbis, characteristicis
inueniuntur 425. cur interdum sacris
scripturis vbi sint 51. Genitum quan-
do capere fugere 359. vnde exortus
sint 359. incubos & succubos veros
esse & non fictos 317. capere ferre
nomen Iesu 61. & diu quomodo dis-
crepent 710. de Christo interrogari,
quare vera responderent 320. cur au-
tem ex oraculo vera responsa
derunt 320. cur plus praenotia
quam homines ibid. cur oracula an-
bigua dederint 326. vnde hoc vocan-

buli sint fontis 325. quod dominum, id
est, Terrent, dicit ibid. cur spem ho-
minibus obtemperant 423. praeuocione
plurima praefata, quae alibi hominibus
sunt innotuit 323
demonum foecitatem naturam efficit 426.
oracula per quos sint sublati 330.
cultus Christi erant & sanguis & pro-
cipue mundi dei cultus 327. duo gene-
ra secundum Prophetas 425. varia
genera 423. nomen qui comprehend-
dantur apud Orphicum 423. factorem
tem nihil proficere 423. malorum sedes
423. & Deitatis Aristoteles memora-
nem fecerit, et spiritus & parui 729
demonum appetitio quibus se credenda
423. oracula quoniam vera fuerint 330.
consilios, quoniam malis homines, cum
Imperatores, quoniam Principes in sum-
mam viam discerni praedicerent 326.
Prophetia cur aliquando vera praedi-
cant 323. cultus quot anni durauerit
328. testimonium de Christi miraculis
464. oracula de quibuslibet dicuntur
323. origo. 327. varia genera 728.
vel factis orum vel etiam uentum vel an-
teborum operante Nympharum de an-
tibus concubus heros nuncupant
& salus fuisse 317
contra Demonum cultum qui primus pro-
phetae 329. insidias, artem quae 424
de Demonum generibus & meritis vnde
narratur 37
demonum certis characteribus trahi possi-
se ad variisum secundum Lambi-
chum 423. vocem emittisse apud Indos
459. Christum pro Messia vero com-
fessisse 397
per Demonem quae diuinationes sunt
414
demonem autem & excrefcentiam
Nili Antonio Magno praedixisse 323.
Dei gloriam & honorem multum in re-
bus suis atque posse 321. in sensum &
Phenician homines illi non posse
320. assumptis corporibus hominibus
apparuisse 423
demoni nulla miracula parari posse
463. esse animalia rationalia 725.
natura hominibus superiores, & inue-
luti praesentantes esse 320. in suis
casu non praenotio, quibus modum
Nagui Antonius, expugnat 323
de Demonibus variae opinionum Philon
sophorum 710. Aristoteles opinio
ibid.
demonum autem Deum, aut Dei opus esse
iuxta opinionem Aristotelis 829
demonia eque per Iesu nomen 325
demonem apparitio quae dici possit
323
demoniacos homines quae consiliario
faciat 379
demoniacis Philosophis 428
demoniacis scilicet quomodo sint consue-
da 35
d d demoniaci

dogmaticorum argumenta contra Scipio-
nicos, negantes iudiciorum verita-
tem § 11. Philosophorum opinio de ho-
minis definitio § 10. Philosopho-
rum doctrina 614
contra Dogmaticos argumenta Scipio-
nicorum insinuationes iudiciorum verita-
tis 119
dolor unde oritur varia ratione § 17
dolores plurimos esse simplici præci-
pue affectui 99
dominus Hispanus quid prædixit
160
domini nomen quando incipitum sit in-
uocari 370
sub Dominiano omnes philosophi Roma-
ni § 14
domus per quas Astrologi sua vaticinia
petunt, quæ 389
domus infarsita unde indicitur 377.
Planetarum proprietates 388
domus exspectata nec ad amorem inducere
37
dominus quidem officia vigilanti in-
tercedebat 569
sepiem Dormientes ibid.
dormientes cur sepe vigilanti officia
perficiant ibid. ob quam causam nihil
sentiant § 5. quo pacto sua, et dispo-
suerint, doceant, discant, et ea plerumq[ue]
faciant, quæ à vigilanti bus fieri su-
perfluit 386
dormientibus nullam Prophetiam re-
velationem de futuris illis § 14.
§ 6. quare nullo Prophetica reuelati-
o ab aspectu passeris possit § 5. quod
modis Diuinitas excidet § 12. unde
imaginationes eueniant § 69. cur tam
varia et ambigua visa appareat § 11.
quoniam varij modi dormientes appa-
reant 383
dorotheus mulier in Alpibus duplici pa-
træ filius peperit 515
draco Athenarum legi Lexo 357
dracæ Gallorum Pythagoræ 482.
qui dicti sunt § 11. unde § 17. in Gallia
quo tempore sublati sint 416
dracæ Gallorum Magi secundum Pū-
niam et Casarem religioni interpre-
tes 321
dracæ disciplina exordium 482
dracæ diuinationi seu administra-
tioni quid deleuerit 321
dracæ Gallis cultui adhibuisse 148
dracæ qui primum in Gallia exorde-
rit 482
de Diuinitate difficultas § 5. exemplum
ibid.
diuinitas quæ modis fieri possit 560
dramas contra Aristotelem 684
dux quid maxime proficiat 399
dydimus Alexandrinus de Brachma-
nibus quid testetur 417
E
Ecclesia Catholica cur sic sit appella-
ta varie ratione 174-175

ecclesia Catholica id est, universali ap-
pellata 175. Catholica cur sic appe-
lata sit ibid.
ecclesia quæ Christo tantæ curæ fuerit
182. quælibet abominatio Astrologi
370. primaria et veræ quæ sit 174.
Christi mysticum corpus appellata
111. Apostolica à quo sit instituta
182. quid sit quod Genes 199. Ca-
tholica quæ sit 197
ecclesia ad id in extensio dicta 198.
199. unde deflatur 195. magistra
veritatis § 6. cur sit Apostolica dicta
175. quando Pontificis summi iudi-
cio aduersetur 189
ecclesia Apostolica cur sit appellata sit,
varie causa et ratione 194
ecclesia sancta, et Catholica quicquid
necessarium credendum et obseruandum,
aut expresso iudicio aut tacito, decre-
uit, recte oportere 171. à Grecis quo-
modo dicta sit 198. 199. quando con-
cordia sumptis inter Theologos 174
ecclesia hereticorum cur non dicatur
Ecclesia Catholica ibid.
ecclesie caput quod sit 178. iudicium
quod sit 176
ecclesie prisci viri sanctissimi et doctissi-
mi cur non audeb[ant] à gentiliū hereti-
cæ obtruncari § 4. scriptores sui patres
in multis rebus Philosophi doctissi-
mi esse a quodam § 16. caput Chri-
sti esse § 40. Catholica doctrina per
quos sit reuelata § 99. Catholica iudi-
cio non audire, flagitium maximum
esse § 17. iudicium in omnibus sanctis
sumum esse habendum § 11. prælati
et principes aliquando decipi 199. ini-
tia quæ sint 174
ecclesie cur semper Astrologia nocuerit
174
ecclesie necessariū esse credendum et
obediendum 178. ex Astrologia quæ
utilitas promittat 386
ecclesiam universalem solum errare non
posse 191
ecclesiam totam duobus modis construc-
gi 183
ecclesiam Catholicam Evangelij sen-
sum nobis aperire 187
ecclesiam Antiochia in Syria quæ pri-
mam instituit 43
ecclesiam ortam esse ab ipsa Abel 174.
ad Christi mortis recordationem nec
iugiter iuicari 42
ecclesiam XVI. modis capi posse 197.
doctrinæ omnia quæ necessaria et utilia
sunt ad humani generis salutem 175.
ab Apostoli doctrinam esse 174. Ca-
tholicam per orbem terrarum diffu-
san tribus modis existere 183
ecclesiam Catholicam mansuram esse usq[ue]
ad consummationem mundi 174. erro-
rare non posse 175
ecclesiam Catholicam nullo pacto erro-
re seu immutari posse 189. Christi

semper sollicitam esse 158
in Ecclesia quæ Prophetia dicti profuit
171. idem et charitatem usq[ue] ad con-
summationem seculi esse mansuram
174. studia Philosophica diaboli im-
functum esse facta, secundum Hieronymum
11. § 12. unde hereses exortantur
ibid.
laxa verba quid significet 198
ecclesiastes librum inter quos libros no-
maret Hieronymus 181
ecclesiastici libri veteris Testamenti quid
dicti fuerint ibid.
eclesia et id genus vicinitas quando plerumq[ue]
mora et succulentiora sunt 245
ecce quod perie diffinitione § 10
eccephorus auctor tertii Academia 490
eccephorus opinio de Terra motu 108
eccephi figura 613
eccepsi ad quæ deriuantur § 5. quando
fiunt ibid.
eccepsi quoniam varij modis accidunt 193
eccepsi cur nonnunquam sanctorum præni-
dant 314
effectus cui res semper quadret 110
effectus certior esse quam cognitio 744
effectum cognitionis esse incertum 743
ex Effectu infinito, nam diuina possessi-
o infinitas exortatur 802
eff. cum unde pendat 370
effectus duplices celestis corporis 576
naturalis si suis causis nō subsistent, et
tunc propria destituit 14
cetera Effectus rerum Scipionum ar-
gumenta 643
ex Effectibus Deū tandem concipi posse
91
egressi solitiores quæ 118
egidia Romanus 82
egidium quod contra Aristotelem testatur
824. Deum sapientem esse dixit 367
egidia Romanis de genere de modis compen-
rendi et respondendi 78
aladri sculptor 116
elephas monti Asie 749
elementica Philosophia 480-483
elementici Philosophi 480
inter Eleaticos Pythagoræ dissensio
481
electionis esse vana 176
electiores Philosophi quæ 406
electiorum doctrina præcipua quæ 615
elementum Grammaticæ de qua § 11. primum
cur nullum reperitur 118
elementa primum quæ qualescunq[ue] attri-
bui 116
elementum primum et sincerum nullum
posse fieri ibid.
elementa duplicia § 6. mixta à Peripatetice
relicta quæ sunt dicta § 10. perfecta
quando fiunt § 10. in Planetarum regis-
tur ibid. quomodo inferantur § 17. à
quibus reguntur § 19. Geometrica sum-
ma de 499. initia rerum § 17. rerum quan-
tia § 10. simplicitatem finem quatuor
§ 11. in conservari possunt in locis et
modis ibid.

OPERA II. TOMI INDEX.

moioribus 767. quo nomine appella- ta sunt a Græcis 117. quot sunt scien- dum Aristotelem & Platonem 115. que maximi distent sunt mundi re- gionem fortis fuit valde aduersum atq; remotum, cur qualitatibus eorum non maximi distent 116	elephantum qualitatibus 781. tyrannidem vnde fuit petenda 110. qualitates pri- mae, earumq; naturam, ex rebus que de Elementis consuevit & coalescenti, non posse comprehendere 118. simpliciti spheorum nullum esse ibid. numeri & ordinem & qualitatem per certam ra- tionem decerni non posse 117	de Elementorum qualitate 116. magni- tudine ibid. maiorem modo ibid. non vero tractandum diuinum nullam adin- tionem 118. qualitatibus varia opinio- nes 781. qualitatibus inter Philoso- phos diffinitio 499. maiorem opinione varia, & eorum que ex illis consuevit 115. qualitatibus auctoris liber 781	ex Elementorum primis qualitatibus hu- mores, qui pendunt, aut quot sunt, aut eius nature, ex ipsa mutatione non posse exactè indicari 110. consuevit magnum difficultatem oboriri 118	elementis omnibus que qualitates attri- buntur 116	elementa rerum transmutari inuicem atq; mutari 115. perpetuè pugnare atque qualitatem conuerterentur 119. qua- tor rerum principium esse secundum Empedoclem 114. non esse æterna 119. corpore esse Deoc 478. duo per- sonas ab alijs diffusi 119. que dant a- lia esse, que occurrunt quodam vi natu- re conuerant ad res sublimares can- suetudine 117. cum calido renouari oportere 110	inter Elementa, que media, que extrema sunt 116	ad Elementa que diuisiones pertineant 111	ab Elementis diuisionem frustra peti 110	de Elementis auctoris liber 781	de Elementis tres libri Aristotelis 669	ex Elementis que species diuisionis oriuntur 110	de Ececoris controuersia 618	elementis ad quid uisus 819	elephant ab Emanuele rege Lusitano Leonem decemum Pomificem misit 179	elephant quo anno faminem coire inci- pere soluit 809	elephantis natura 179	de Elephantis quàm multa falsa Aristo- teles scripsit 809	elephantum natura 781	de Elephantum uita 809	elephantibus eruditionem & intellectu in esse ad orationem 732	elephantis cur magis presagiant, quàm religiosa que dant animalia irrationalia 158	elephantis dociles esse 179	elephantum cultus 660	in arceis quid sit 609	eloquio quam perssequatur 116	eloquentia præstantissimi qui fuerint 481. persone non congruent an sit di- cenda eloquentia 11. quid uocet 19	eloquentia duo genera apud antiquos 110	eloquentiam omnibus ferè inesse 617	emmanuel Rex Lusitanie Elephantum ad Leonem decimum misit 179	euuonem quid 119	empedocles Pythagora discipulus 791.	Agrigenus quod de rerum principio sensit 114	empedocles quot indicatoria ueritatis posuerit 149. quot rerum principio sta- tuerit 100. Philosophus 117. quod discrimen posuerit inter imaginationi & sensum 111	empedocles opinio de intellectu defendi- tur 792	empedocles uerba de intellectu 791. ex posuerit 149. opinio de anima 114.	opinio de mundi creatione 101. ratio de formis 117. opinio de Deo 478.	opinio de numero partu 114. opi- nio de Sterilitatis casu 111	empedocles opinio de odoratu 119. opi- nio de monstris puerperis 111. opi- nio de monstris ibid.	de Empedocles opinione & ratione cir- ca iudiciu periculi, & quàm falsè ab Aristotele in IV. Metaphysicorum sit reuerata 149	empirico quic scripsit 481	empirici Medici quid de Dialectica seruit 491	empiricorum facultas 481	empiricum notum uide ibid.	de Empyria & Nymphis 111. quid appellentur 117	emphyma signa 616	emphyma quid significet 114	emphyma uocabulum inuenitum 111.	emem uide 677	emphyma animam Aristoteles nū- pauit 114	in Alijs. animæ cur Aristoteles num- pauerit 115	emphyma formam 169	emphyma 117	emphyma historicum de Aristotele morte 661	Emmæ Eumetri interpret 499	emphyma auctoris Hameri sensisse 410	emphyma filii Seth 110	emphyma an sit 144. quod non est actus, non est se emphyma an sit genitum 145. an quot genera sit subpartium 117. illud quod sit, quod nec per se, nec accidens esset ibi. quomodo partium sit ab Aristotele ibi.	emphyma uocabulo præfixi Philosophi uisum 144	emphyma potentia non esse emphyma 807. esse id, quod esse est 78. Deum & esse & dici propriè 77. Deum non esse cur dictum sit ibid. & bonum si minus consequi ibid. omne uel per se, uel per accidens esse secundum Aristotelem 87	ad emphyma seu Iphimium (ut Plato ait) id est, Deum quomodo pertinetur 117	contra emphyma Gorgie disputatio 141	emphyma Deum maiorem esse 77	de emphyma & Vna defensio 78. 76	de emphyma multiplicitate opinione 761	de emphyma Gorgie sententia 141	emphyma quomodo sunt bona 80	de emphyma quibus 86	emphyma esse absoluta bona 81	emphyma ætema præter Deum finita, certumq; terminis contenta esse 89	emphyma quibus consistit 616	emphyma inuentionem quid 194.	quomodo sit 195. quod emphyma speciat 194	de emphyma Stoicorum & ianorum Dialecticorum 195	de emphyma ueritate inter Stoia emphyma ibid.	emphyma figura 611	emphyma quæ 489. uide dicta 414. quomodo modo aduersus Rhetoricam argumen- tentur 617. quid aduersus Physicam differunt 613	emphyma quid aduersus musicam disten- tuerint, & quid in eor eorum hac de re dici querat 613	emphyma opinio de summo bono 119	circa emphyma auctoris pro musico 613	emphyma animal aspectu in rerum natu- ra 106	emphyma, id est, emphyma 100 (110)	emphyma & nomine cur Aristoteles sit uisus emphyma Apollonii posse prædixisse 413	emphyma secundum consuevit 116	per emphyma quid præfigeretur 111	emphyma Lacertis 491	emphyma quo tempore uixerit 664	emphyma Philosophi Stoici opinio de morte 89	emphyma de homine 197	emphyma de Deo quid senserit 497. circa Aristotelem 667. quid de principijs statuerit 499	emphyma de uero quid senserit 102	emphyma de Tota & parte 645. Non il- lud Aristemphyma, corporeali ratione speculabilia rerum principio esse dixit 114	emphyma sententia de ueritate Philoso- phia 491. sententia de sensu 117. opinio de summo bono 117. 118	emphyma sententia de ueritate 488. opinio de anima 115. opinio de Terra magna 109 sententia de bono 649 sententia de Generatione 604	emphyma scilicet Polapiazis magister 614	ad 2 de Epia
---	---	--	--	---	--	--	--	---	---------------------------------	---	---	------------------------------	-----------------------------	---	--	-----------------------	--	-----------------------	------------------------	---	--	-----------------------------	-----------------------	------------------------	-------------------------------	--	--	-------------------------------------	--	------------------	--------------------------------------	---	--	---	--	---	--	--	---	----------------------------	--	--------------------------	-------------------------------	---	-------------------	-----------------------------	----------------------------------	---------------	---	---	--------------------	-------------	---	----------------------------	--------------------------------------	------------------------	---	--	---	---	--------------------------------------	------------------------------	----------------------------------	--	---------------------------------	------------------------------	----------------------	-------------------------------	---	------------------------------	-------------------------------	--	---	--	--------------------	--	--	----------------------------------	---------------------------------------	---	------------------------------------	--	--------------------------------	-----------------------------------	----------------------	---------------------------------	---	-----------------------	---	-----------------------------------	--	--	---	--	--------------

OPERA II. TOMI INDEX.

multi facilius laborant	713	terna in quo consistat 68. anime que	item quando Apostolica ibid. infusa
falsum quid sit 45. autem quod sit	ibid.	34. eterna unde notum sumat	cui Deo sit data
et verum in quo consistant 190. quid	ibid.	53	172
267. quid secundum Stoicos	192	felicitas summa quomodo inspectetur	fidei definitio
falsum omne esse falsum 21. illud esse		42. absoluta unde pendat secundum	fidei genus quod omni doctrina animi
quod idem, taliter cuius gerit famili-		opinionem Averrois 253. consumma-	quis sit 12. causa que sit ad Positivum
ritudinem, non quadrat	45	ta que 32. nostra in quo sit posita	hanc referre 185. que sunt, et sic
inter falsum et verum quanta reman-		817. humana et divina que	ipsi inh. etiam, quot et cause sint ani-
eat	190	66	madarida 169. lami quid sit 173.
falsa que sint	83	felicitatis nomen unde	nostra principia, media, seu quomodo
falso cuius sit iuris mandata	477	328	supra natura sint 155. nostra dogma-
et falsi quandoque prodire possentur	167	felicitatis eterna domum quod	ta quomodo sint stabilita ibid. nostra
falsitas et veritas quomodo differant	269. quid emulatur	de felicitatis definitione qui multa	fundamentum à quo sit perfectum 749
ibid.	ibid.	611	fidei Christiane levi 759. precellentia
fama non esse credendum	813	felicitatem quid efficiat, multa contro-	743. proportio quata sit 195. lumen
fama et gloriæ adsummat nihil aliud		versæ apud Philosophos	quid sit 193. veritatem hominum etiã
esse, quàm merita, iugis et umbræ	50	310	in Insulis remotissimis habitantibus,
fama Straboni et Valerio Messala cõ-		felicitatem sine bonis videretur esse non	ad quoniamque Evangelii prædica-
sulibus, quid Romæ de Rationibus et		passet	tionem peruenire, illasi esse posse 167
Philosophis statum sit	614	ad Felicitatem consequendam ea que	de fidei nostra principia
falsitatem diuina quid appellauerit Pla-		necessaria sunt et credere et querere	116
ton in Dialogo qui inscribitur Memnon	318	vnumquodque oportere 194. summam	ad Fidei assertorem non solum proban-
fatum quid	173	quomodo perueniatur	bilis, sed etiam necessaria queri posse
fatum secundum Aristotelem quid ibid.		32	170
fati necessitas à quo sit determinata	319	felicitate privari nemini, qui natura sa-	in Fidei Christiane controversia qui eru-
fati nomen multiplex significatio	373	luten, leges omnibus ab omnibus in-	tere præmissis non possunt 142. con-
fati qui moriantur	ibid.	castodierit	trouersum nullo inquam modo defini-
de Fato et providentia quàm varia	312	de Felicitate quàm variè senserint Phi-	ta posse quælibet recta mentis quæ
de Fato quàm varia traduntur	317	losophi	malurri opinionum ratio sequi 200.
fata unde pendunt	373	de Felicitate hominis quàm emittit dis-	controuersus cui opinioni sit adharre-
per Fatorem ordinem apud Vergil. lib.		seruati Philosophi	dum
V. quid præfiguntur	319	615	209
fatuum cui aliquando Nomen Febru-		de Felicitate hominis quanta inter Phi-	in Fidei controuersis suspendendum
rari spectet	304	losophos dissidia sint	esse aliquando indicium
fatuum cui Austri cum grandine quid		157. 120	ibid.
portendat	305	de Felicitate quoniam falsi Aristoteles sen-	scdm Christianam ante Matthei Enan-
fatuum aduenit quando fiat	303	serit	gelas floruisse
fatuum leniter et placide flant, qui hat		805	310
er Borras trax et impetuosi à Sep-		felitem quem Socrates appellari	scdm duplitem esse
temibus irruunt	304	320	169
febris quid et eius causa quàm varia		erat homini præstare et insinid et sa-	scdm de re aliqua ad faciendum duum
apud Philosophos	317	pietosa	quiri ibid. Dei dono hominibus dari
febris quatuor in perfecta priuatio	84	de Ferri Pustulæ quid scribat	ibid. Christianam ex se nulla potest
febris unde curandi varie rationes	317	ibid.	promere hominem possit
febrilem hominem unde medici anxi-		seruandus Rex Hispaniæ Mauri bel-	scdm liberalis
qui cognouerunt	913	lum inferi	310
febricitantes cur quidam vinum abhor-		seruandus Rex Neapolitanus obiit 73	369
reant, qui vero eo valde delectentur	663	seruandus regis Neapolitanæ moritur ibi-	369
februarii mensis qui dies Natiui sui su-		seruandus ab Iulio I. Pontif. hyeme ab-	369
spessit 107. Calend. xviij. tem-		fissa	369
pestatem expectari debere	302	in Ferrariensi agro raris Calend. Fe-	369
in Februarii mense cur plerumq. mare		bruarii grandinem ferri	369
secum hat	207	de Ferri et Magneti motu	304
februaria Calend. xviij. cur interdum		fides quid significet Augustinum	170
Africæ ventus: interdum Austri cum		66	
pluuia flent	302	fides unde nascitur	66
fel nonnulli omnibus animalibus esse	320	fides et Christiana vita unde pendat	161.
fel nullum inesse pecoribus in quadam		161. infusa que sit 170. unde sit	169.
parte Chaldaici Euboeæ 710. esse		169. sine operibus merita est 211.	unde dependet 159. quid sit secundum
ferum et respectum huius	320	unde dependet 159. quid sit secundum	Paulum Apostolum 170. acquisita que
felicitas hominum quomplex	66. vera	170. nostra à quo fundo haurit	102. unde sit appellata 171. unde cre-
ubi 197. quid	661	ator redditur	705
felicitas pura et integra que sit 368. a-		fides non habet meritum secundum Ori-	
		genum quomodo sit intelligendus 170	
		ibid.	
		fides duplex	
		fides constans quomodo componatur 66.	
		donum Dei 165. infusa quomodo di-	
		uidatur 170. quali virtus 66. Catho-	
		lica quare sit sit dissia 774. mater om-	
		nium hominum 165. à quo olim Ro-	
		ma in Capitolio consecrata sit 154.	
		quando dissia sit fides Catholica 174.	

virtute	8	monet ardenti	422	nodo prouideri aq. pñci posse	372
folu quando occidit	305	fammaru principum uice moris	650	fortuna inde nouum acciperia	372
figuram ouem in orbem moueri posse	720	fammaru cur elum manus propinadi dan	720	fortuna & cetera quomodo differat ibid.	
figuram superstitio uidet	416	fammaru pñciat nihil nocere posse	422	fortuna diuersam quomodo prouidet d	
Agrois in Magia actum virtutes non		425. cur demon sepulsi adeat qui ma		lenti manus	384
messe	424	rei 431. apud Germanos responsa &		fortuna definitio secundum Proclum	372
simbria vestes quibus vsus Christus	720	oracula rerum futurari deesse 262.		fortuna defensionis	ibid.
simi nosse qui sit	52	malefici seu pñciat esse ponenda		fortuna esse demonem possidentem ibi	
ex Pace apprehensio nesci amorem	34	414		circu Fortemum elum error duplex ibid.	
simon nostrum cur Deus mercedem esse	40	fammaru & masculina nomina an natura		fortunatum dei quid sit	376
voluerit	40	an posita sint	609	forsio terra an sit causa Theauri inuic	
simon Philosophantium quatuor repri		in Facum simen quo die exarget. quom	457	375	
ri. quorum unum tantum esse laudan	21	10 diffinitio	457	8. Francisci ordinis memoriam insitum	
simon quid scribat de quodam sacro		forma naturalis an perse existat 122. as		tot quoniam tenaci mente & corde an	
dotu. qui sacra facere non poterat ob		que dat esset rei 44. d. Gracii quomodo		summo vita sue discrimine. Christum	
ascentem quendam signatum cruce		de sit dicta 107. 108. anima	55	complexu sit	42
Christi	163	forma quid secundum Simplicium 102.		franciscum assemt	360
firmamentu de Matia	417	quid secundum Aristotem 44. quid		franciscum Maronem 709. contra Ario	
firmam similitudo de religione vera 166.		su 107. exemplar 107. rei uero dicta		storian	625
definitio de superstitione	ibid.	107		francisci Maronij sententia de celo &	
firmatorem vita adduci ad summum bon		forma unde sit dicta	ibid.	terra	628
num secundum Proclum	12	forma ratio dicta	ibid.	francisci Maronij opinio de ideis 796.	
flauu Vopiscu de historiographu	198	forma unde deriuatur	796	sententia de quanta essentia	776
florera	150	forma quid dicatur	108	francisci dogma de tra ad Christum 72	
florera Martiana lib. boethia	673	de Formis appellationibus varijs	107	de Francisci familia	307
florera olim in mense Ianuario Bononia vi		forma conuocare esse per se	32	fratru gentium 107 non conuocant	375
ridisse	304	formam quomodo appetat materia 107		frigora & Sicitas unde prouidat	313
florera acclamatione de gentium super		formam esse principium rerum natura		frigoris principij 144. & caloris peno	
sitionibus	30	lium 110. ad naturam referri 51. ean		cipia que sint	307
fama quodam in Germania. malicia		dem que habent. d. que propria fluant		frigiditas qualitas cui elemento tribuan	
mensis defuncta airo corpore sumpta		affectiones eadem dici 44. pronam		ter 116. duplex secundum Argydum	
apparuit 423. in insula Caa vno mense		quid appelleri Simplicius	108	781	
interfici 52. tumore ventris grauida		formam primum quid vocet ambre	ibid.	frons arida quid in egro denunciet	310
nam semper parat 100. quodam in		forma materiali nihil magis spectabile		fructum odor & succu quare diuina	
Branchia haustu vapore nonnullig		esse	722	do muerit	722
alij superfluitibus obstruati pñci		de Formis varijs appellationes Philoso		frumita cur meo anro lura silene	306
timia edidit 336. quodam in Colo		phorum	154	frumita quomodo sit merta	ibid.
phora epota Lympha palicauit ibi		forma seu idea orationis que sint	120	Fulgur quid sit & unde fiat. magna dif	
fama Angusta Vindictorum que		forma naturalis pñci quid maxime dif		finitio inter Philosophos	307
drumum ab arui esu potius absti		tinguntur. incertum 745. fagularer.		Fulgure ad quam speciem diuinationis	
nuit 100. an fuma reijcia. quanta		penet quid. distinguuntur. incertu 711		superfluitate referantur	324
diffidit	320	formam & proportionem in natura pos		per Fulgura quomodo diuinaur alia	
fama Marandale ab aqua & vino ab		tari esse	276	407. artem diuinaudi quia prouin	
stinu	165	de Formis naturalib. varijs sententia 745		inuenit	ibid.
fama perditia Aristotem sacrifici		de Formis & Ideis Aristoteles	661	adursum Fulgura quibus Genes diuina	
casse	33	ad Formicam vade o piger. pñciat	308	bant	ibid.
fammarum in Anglia nihil per amorem		formica quomodo sibi vultum compa		Fulguribus interpretanda qui merta	
genu conuulisse	500	rent	320	occupat fuerit	ibid.
ex Famina sola sine mare. an proles nati		formica cur maxime sibi presens		Fulmina quid sint & ex quib. materijs	
ci possit	749	prouident	ibid.	un. magna inter Philosophos disidit	
famine que se ab Angelis vsuati di		formicarum cibum 163. natura	320	307. 308	
cunt quomodo dependunt	456	fortitudo virtutis unde amoret	67.	fama cur hoc die magis quam illa. ibi	
fama cur motu apta ad decedum &		virtus 56. virtus unde sit oriunda	67	la quam alio proutem	307
differrendum sint	454	cum Fortitudinis audacia quid conuen		d. Puri nomine cur Tetraim totopere	
famine quo in loco primum exorta sui		ne habeat	39	abdererit	142
513		fortitudo rei unde prouident	341.	fortis speciei. que de diuina pñciat	
famine quodam cur non pñciat	525	de seu pñciat 129. unde pñciat ibid.		modi diuina	322
famine pñciat cur plures nostrorum		fortitudo rei raro conuenit gressu unde		fortis speciei due	ibid.
posset reperiantur	455.	prouident	355	fortem amorem cui tribuit Sacra	
famine ratione possunt	454	fortitudo nihil haberi secundum Stoicos		tes	ibid.
famine ratione possunt	454	355		furia communis apud Argyptios	612
famine ratione possunt	454	fortitudo an d. calo prouident	392.	de Furore	ibid.
famine ratione possunt	454	dicatur	ibid.	furum quid est quod referantur	312
famine ratione possunt	454	fortitudo cur causam certam sciant in		furum malum uiciorum obiectum esse	406
famine ratione possunt	454	culo nō habet ibi. ab Astrologis nullo		fura quomodo considerari possunt	425
famine ratione possunt	454			que erit videri possunt	287. furitio. &
famine ratione possunt	454			presencia	

OPERA II. TOMI INDEX.

presentia quomodo inter sese distan-
guantur 293. solius sub completa ap-
prehenduntur 295
fumarum transitio vultu comparatur
418. nota est ad usum, gustum so-
larius peruenire 295. signa & nota
vnde hauriantur 299
futura multa post tempore à presenti
confusionem non posse prædici 292.
per Prophetiam reuelationem co-
gnosci posse 295. in Prophetia reuelatione
digniora esse prædictis et præ-
sentibus ibid.
fumarum rerum imaginem quibus san-
ctu gradibus & modis ostendantur
294

G

Gallia vnde fuisse Philosophi tem-
pus Quo proximitate 148
de Gallia varia traduntur 106. 107
de Gallia Aristotelis error 606. di-
uersa opinio Aristotelis tributa 607
galeatus Seneca 815
gallacutus gallicus hostis leoni 165
gallus animal solare 425. cui sit solare
animal 427
gallus vociferus casus quo Leo tunc 425
gallum deuotum leoni cui formidat
427
gallus cui conatus non lucum 429
gallus cui signa subiecta sit 393
in Galliam Auerrois & Auerrois libri
delati 665
gallus quot Dryas nominatur 455.
Alphonso Ferrarieris supposita militat
590. obuius pulchri amatori 150. 619
gallus quibus hominibus suum honoris
tribuerit obui 147
gallus ex Hispania pulsus 622
gallorum meretorum 650
gallorum & Germanorum corpora cur
procrea succubina vinide 96
gallus Dryas suus præferendi causa
confutata 162
à Gallis Parmenide ager occupatus 248
gallica leia quare non tan sit duratura
quon Britannica 122
gallus de reru principibus 763. quo tempore
floruerit 685. eximia malum 704
gallus de medicina quare scribitur 425.
quos partes Philosophia constituit
488. reuota Aristotelem 665. quomodo
distinguitur tempus 765. ubi re-
gionis sensus possunt 46. de Critica
dicitur 145. quot criticos dicitur
esse 145. de medicina 174
galeni fractura de antra 690. opinio de
morborum casus 145. opinio de sensus
fractis 697. opinio de humore fructu
140. opinio de Strato Empirico 121.
sententia de Deo 798
gallum cecurba phantasia tribuisse 93
gallum inane quare malum 57. attritus
quomodo nascitur 42
A. Gallus de Phasero 519
gallus definitio de Analogia 610

contra Gellium & Simplicium diffusi-
tio 424
de Gellio Augustini testimonium 320
genina quæ validorem calorem exigit
quare mactati ad castrum & Oriem
tem producantur 508
de Gemella quante diffensio 125
generosa signum calidi & humidu 127
de Gemma quanta diffensio 124
generatur apud Arabes quid 390
generatio dorum vnde 325
generatio quorum potius est, horum deu-
terior est corruptio, secundum Aristo-
telelem 44
de Generatione quon variis scribitur
Philosophi 495. libri duo Aristotelis
669. multa quæ Aristoteles in suis li-
bris tradidit, & rationibus vniuersari
posse, & impugnare 781. & corrup-
tione Scipionem arguunt 648
disting Generationem quod semper existit
quid sit 122
genesis libri petri testaturur 120
in Genesi locutus ille: Spiritus meus in ho-
mine non permanebit in æternum quia
caro est, quomodo sit intelligendus 102
de Geniture hora ab Astrologis nihil
prædicti posse 174
gentium aliam à cælo interpretari
nominis littere 169
gentilibus vnde dicitur 125. 160. qui di-
cti sunt 364. 415
gentes omnes an sint notæ 166. vnde fuit
legis tractatus 177. cui obui diuina-
tioni exprimeret suum peregris colu-
mna 125. cui tam pulchri deos & im-
roduerunt & coluntur 166. creatu-
ris, quibus erant imagines quot modis
cultum tribuerunt 315
gentium doctrinam omnem, sacra liter-
ra superat, etiam ipsarum testimonio
21. opinionis variæ de Deo 478. sapientia
ibid. Theologi 478. superstitio
vnde sit oria 166. cultus erga deos, in
religio, cui superstitio sit nomen datus
266
gentium Philosophi qui 479. diuersi mo-
res 166. dogmata profusa inania esse
690. doctrina quomodo comparatur cū
Christiana doctrina 614. & sic dem-
onstrat doctrina reparatur cū Christiana
114. famosa sententia 659
ad Gentium instructionem saltem esse,
quod potius ex Sibyl. vera de Christo
præcurrit 316
de Gentium doctrina origine 479
gentium genti nō habuisse 166 ipsa vo-
cabuntur, precis, supplicationes fre-
quentasse 105. sacra deorum adulteria,
cades, bella, lites, decore esse 120. sua
superstitione totum terrarum orbem
obecasse 129
gentes sui barbaros mala ex diuinis mu-
datis & mysterijs decerpisse, pro quibus
vni fuisse 1
apud Gentem qui mox in tradenda ngu-

sterni fuerit 123. quæ doctrina sit vni-
uersalis 478
ex Gentibus post senectutem Evangelii,
multos celebrari Philosophos Christia-
nos esse effectum 5. plurimos apud An-
tiochiam Syriæ orbem, ad fidem per-
uenisse 48
à Gentibus diuina mandata cur varie
modis sint corrupta 3
gentes cū dicitur immolari, si assidue
aliquis fructu crucis signati fuerint, san-
cti erant modo latere potuisse 43
gentium testimonium de Christo 162.
161. littere plene emolumentum an den-
tarentur Christianis amuletis non em-
uunt esse dignoscere à literis cur prin-
cipi tempore sanctissimi viri & vbi sint
aliquando, & alibi eis vbi possit esse
fuerunt, quæ longo temporis intervallo
passim esse caperunt, plura fuisse
in causa 14. virtutum sententia de felici-
tate 478. libri quare non sint attingendi
19. litteræ non omnes paratione ad
dandam Philosophiam conducere, sed
aliam magis aliam minus 15. libros cum
confutari cæteris esse legendos 10
in Gentium libris legendis multum esse
fendere posse ibid.
gentem quos species diuideret 724
de Gentie quæ multa Aristoteles dispa-
tatur 828
gentium specierum subalternari dis-
tincta que 725
grammatica quid sit 124. vnde deducta sit
125. triplex 124. quomodo differat à
Chironomia ibid. ex quæ diuinatione
fuit ibid. vnde sit denotata 196.
vnde prædicta 126. circa quæ versetur
400. vnde deflexit 164. à quæ præ-
noscioni specie dependat 378
adversus Grammaticam in disparatio 400
grammatici qui dicuntur ibid.
grammaticorum superstitionem ex
prænotis obiectis prædicant 378
grammaticos natos egrot 122
geometria cur fieri sit falsa 624. apud
Græcos in quo honesti fuerit ibid. vnde
sit dicta 623
geometria diuina 480
geometria difficultas 621. principia
vnde sint petenda 619
geometria quædam sit tribuendum 624
geometria totam esse saltem ibid. &
Natu et Astronomiam quæ primam
inuenit 620
de Geometria quanta distat inter Philo-
sophos 404
adversus Geometras quod Scipio attin-
uerit 617. 618
adversus Geometras alia argumenta ad-
feruntur ex Philosophis antiquis 623
geometria ab Christianis hominibus
experienda 12
georgius Græci 655
georgius Martius mox 166. sententia de
animali rationali 730
AA 4. germani

germania cuius signi carlesii subiecta fu

191

germani quibus responsi & oraculis si-

dem adhibuerunt 262. populi bellaces

248

germanorum despectus 321. veterum mo-

spicia 402. veterum mores 402. 650.

corpora eorum procreta, vniuersa & succu-

lenta

96

ob Germanorum matronarum similitudinem au-

ritatem Ariouisti regis copias quidam

à praelio abstulisse

262

germanis antiquos non solum eorum volu-

ntes animi in praefecturam futuris

sed & humani & firmi eorumque,

quos Deorum autumabant conspectu pre-

cedit obferuasse ibid. responsi for-

minarum fidem adhibuisse ibid.

gerulorum lex

523

gualbertus Porretanus in concilio Seno-

nesi & conuersus ad veram fidem

9

de Globorum carlesii ordine

504

de Globis carlesii libris

977

glecia inquit preteritum capitale 62. an-

terna quomodo comparatur

42

glorie lumen quid sit 177. inani fin

propria stimulum quomodo extirpantur

61

gloriam mundanam sanamq. ad sumum

nihil aliud esse quam meras nequias &

omnes inanes 50. natam posse esse

easum eorum sicut aurum

6

grati auarit illud oraculum quid sit

& quo sit proditum

50. 52

gratia Magna que

417

gorgias

492

gorgias in quanto honore habitus fuerit

in Graecia 544. quibus argumentis sit

opus in euertendo veritatis indicatorio

ibid.

gorgias tria disputationis capita aduersa

sum indicatorium veritatis ibid. primi

& apud disputationis 544. idem secundum

& tertium

546. 547

contra Gorgii auctoris disputatio 544

in Gorgii & alios quid auctor sit allu-

tus

546

de Gorgia & Aristotele & Sexto varia

proditur ibid.

gradus infimus prophetiae qui sit 192.

imaginatus in Prophetiae reuelatione

qui sit praesentissimus 290. reuelatione

qui sit in Somno & in Vigilia

192. diuina reuelationis quae posita

rit Rabi Moyses Aegyptius 291. diuina

reuelationis à quibusdam propheti-

cis inflictae nomen ibid. in propheti-

ca reuelatione qui diuini habere

292. an plures inueniuntur quoniam

isti duodecim, quid Moyses Aegyptius

in medium translatis sunt 292. diuina

reuelationis tres sunt, secundum Algon-

zelem Arabem

ibid.

gradum duodecim reuelationis diuinae

definitionis

ibid.

inter Gradus duodecim (secundum Moysen)

sem Aegyptium) reuelationis propheti-

cae, qui praesentissimus sit ibid.

graece lingua nunc apud nos floridior

esse, quam olim fuerit

276

graece littera quando fuerit inacta

228

de Graecorum legum origine quanta sin-

gularum

532

graciam qui promittit in habitandis &

quid de Deo seruetur

497

in Graeciam sacra littera delata

507.

qui primus Graecae litterae transpor-

tauitur

228

in Graecia duae sectae Philosophantium

480

graece omnes quatuor iuuenis appellan-

di sunt 228. cur dicitur vocabulo obstat

422. sapientes qualem sapientiam pro-

fessu fuerint 45. expostores Aristote-

lis 622. quos si quis appellatur 2. hi-

storiae quomodo differant à Latinis

598. à barbaris quomodo distinguuntur

479. quid de Platone testatus sit 92

graeorum mores olim 650. Annus quot

diebus constituitur 287. Theologiam

quis psumit addiderit 153. legulatur

quis 157. sapientia quanta fuerit 45.

opini de subtilitate ante 791. hi-

storiae quales

598

graece litterae omnem historiam raras

tam fuisse

228

graece oratores affirmasse, Christum

esse passum 158. eorum quod ad au-

tem peruenit iuuenis esse 228. semper

pueros ibid. qui promittunt fidem eor-

um docuerit

480

apud Graecos qui Theologi alim florue-

rent

8

ad Graecos à quibus augurium peruenit

402

inter Graecos heresi de Spiritu sancto

186. Aristoteles expostores quanta

diuersus sit

679

à Graecis Pythiam quomodo sit dictus

510. Troien nunquam copulationem

esse 25. ferri omnes artes liberales ad

nos delatas esse

8

graece qui contra vanitatem scripserint

474. qui more mediocriter loquuntur

praecipui illis & antequam eorum in-

te praefecti possint

226

grammatica an sit necessaria ad conser-

uandam felicitatem 622. unde sit di-

cta 604. an sit ars 605. quid sit cum

Chamodre ibid. circa que vera

seint 492. bisariam accipitur 604. à

quo sit analogia dicta

ibid.

grammatica pars historica, quae 492.

partes quae dicuntur artificiali pars quae

ibid. partitae

606

grammaticae figura

622

contra Grammatica partes histori-

cam Septuaginta argumenta 622.

partes Septuaginta argumenta 605.

partes quae poitae interpretatur Ser-

uicorum argumenta 622. partes ar-

gumentum

ibid.

artificialium argumenta

606

de Grammaticae diuisione quoniam multa

discreta 492. artificiali pars voca-

re opinionis ibid. definitione quoniam

varia tractatur

ibid.

grammaticam esse iuxta prae secundum

quoniam

ibid.

contra Grammatica de Sceptici quoniam non

diu distinxit

604

de Grammatica quanta distinxit inter

Philosophos

492

grammaticam qui sit dicendum

605

inter Grammaticam & Criticam quod

sit discreta

498

grammatica qui dicantur

604

inter Grammaticam quanta discreta in

Grammatica diuisione

492

gratia quando non infestent times &

hiant

506

grando hyberna unde sit diuidentia

308

grando unde dicitur auctor

304

graduum raro Calendis Februaria,

per totum mensem in agro Maritimo &

aliqua regionibus Italiae ferri

202

in Graecensi Concilio quod praesidebat

tom si

189

gratia Dei quid 66. hominis falsitas

per fidem

169

gratus & virtutes à Deo solo veniunt se-

condam Iacobum

42

gratum verba de Veniente in Christo &

Deo 219. transpasse Astrologi Roma

expulsi

370

gratus vix quid

624

gregorius Ariminensis contra Aristote-

lem 627. de Aristotele 602. Simonian-

ebus 24. sit Professor Rheuocri An-

themi 24. quid senserit de concilio-

rum auctoritate 189. ubi operam lu-

cria dixerit 24. in quo differant à

Dionysio 186. Pontifex & Dionysius

in quo discordant

200

gregori definitione de mala 82. inique

dogma de morum reuerentia 56.

Nisem testimonium de Aristotele 622.

Naxianum dictum de humana erudi-

tione 622. Naxianum testimonium de

Aristotele 622. sententia contra An-

stotelem 369. inique sententia de

ijs qui ad Deum venire cupiunt 72.

summi Pontificis sententia de Prophe-

tiae nomine 292. sententia de hora

mortis cui sit incerta 42. rationes de

anima immortalitate

52

gregorium Dionysii Areopagita dog-

ma maxime celebrasse 29. super-

bius à minorum capitulum catus

quisque 62. O Basilium cum

ambrosio ambrosio fuisse nobiles

14

gregorium quomodo horum Anas-

taum

42

guldorum Bonorum dixisse Iesum horum

ram electione ipsum fuisse

266

guldorum Episcopus Parisiensis quid

asserit

OPERA II. TOMI INDEX.

affertur 169. cognominis Specula-
tor 170. contra Aristotelem 604. Al-
tisideris quid crediderit 168. Pa-
risius quia Magian professus sit 482.
Anglicus 711. Ocha in quo diffu-
sit à Dioscoro 200
guilelmus Arvernus Astrologum
damasse 370
gule fiamen quomodo coherere
sint 63
gustus qualis cognoscit 149. cur alijs sen-
sus anteposui sit ab Aristotele 713.
et Tactum quomodo distinguatur
720. sensus exterior 91. sensus ex quin-
bus sentiantur 705. fallacia exempla
721
ad Gultum nam futurarum rerum nota
permeant 126
in Gultu exemplum de incertitudine sen-
sus 705
de Gultu 720. quanta diffidia inter Phi-
losophos 119
in Gultu quanta diversitas 162
gustus varij de melle 705
gustuum genera sepe 721
gymnosophie 420. qui fuerit dicti
417
gymnosophistarum dogmatum duo ge-
nera ibid.
adversus Gymnosophistarum Aethio-
pum magica ibid.
gymnosophie Aethiopum de sua diuini-
tate Apollonum certiores fecisse
362
gymnosophitis Aethiopes summum cul-
tum tribuisse 148
H.
Hiberna quot litteras contineat 417
habitantes sub Oriente quare calidi
sint 100
habitus quid sit secundum Averroem
172. necessarius quando fiat 166. quem
anima partem occupet ibid. potentia
sensitiva que ibid. autem qui sit 269. an
ad intellectum pertineat 16. et amare
quando fiat 10. unde comparetur 36.
quo mali demonis insinuationibus re-
sistat qui sit 17. principium qui 10.
ad que pertinet ibid.
habitus nullo modo competere corpo-
ri ibid. solum ad vires sensiles interio-
res adhibere pertinere ibid. esse quan-
titatez. que non facili possit dimi-
nui à subiecto secundum Aristotelem
36
habitus in que anima parit posuerit An-
ristoteles ibid.
habitus in quibus rebus opus hebraicus
ibid.
pro Habitu acquisito fidem sepe recipi
171
quo Habitus indiget 36
hadrianus Cæsar ob amorem captum
Amioi. et demerito templum ex In-
solarchos consecravit: videmus quomodo
ab eo cognominatus 316

hadrianus quo tempore imperio præ-
fuit 316
hadrianus moles Romæ fulmine
cui 324. Cæsaris tempore que evan-
lescent aditus de Christi aduentu 159.
statuum de Christo 162. 163
hadrianum pro Deo esse adoratum 163
hadrianum quidam fuit castrandi 106
hæreses unde sint exortæ 91. cur olim
hamulæ exortæ sint 15. que fua-
runt tempore Apostolorum 111. unde
orientur 161. unde vnde orientur 10
hæresum origo unde 160
hæreticus qui sit censendus 192. qui sit
nominandus 9. qui propriè dici possit
192. qui sit nominandus secundum Bo-
naventuram 192
hæretici definitiones varie ibid.
hæreticum definiere difficile esse 177.
paucis verbis ab homine simplici et
idiota descriptum esse 9. vltimū
quæritur aut logica distinctum. aut Phi-
losophica persuasum. hæresim abinasse
ibid.
hæretici Antichristi dicendi sunt 167.
quomodo ab errore et hæresi remoueri
possint ibid. quibus argumentis et li-
bris sapienter 9. cur prius ab illis non
vacaretur. quia à viris doctissimis 9.
qui fuerint tempore Apostolorum
151. cur aliquando in suo errore mu-
tarentur 172
hæreticorum dogmata quomodo resu-
tari possint 167. Ecclesie cur non dis-
cantur Ecclesie Catholice 174
ad Hæreticum castigationis refutatio-
des. multos viros doctos à gentium li-
bris ad sacra litteras diuertisse 15
contra Hæreticos que parva sit infamia
ibid.
hæreticos spiritum captiuos posse 9. sa-
pienter ab illis non viris doctis esse.
quid à viris doctissimis ibid.
hagiographa. id est. sacra scriptura
180
inter Hagiographa qui libri numero-
tur 181
haly partem Astrologie de electioni-
bus reuocasse 176. Abernagru error
166
harmonia enacula. cur magis venerata
fuerint. quam Proci 329. oraculum
161
harmonia quomodo definitur in dictio-
nem 723
harmonij sententia de munere intelli-
genti 729
harmonia quid 614
harmonia mundum gubernari 614
heptagram oraculum apud Virgilium
unde 320
heraspitum unde sit derivatum 403
heraspiter ex quo præstationis obiecto
pendente 323
hebron hæreticus 113
hebraeorum doctrinam seu disciplinam Pla-

tonicos semper unitates esse 32
hebraei Hafsai de motu 965. quid pro
vno aduersus Aristotelem attulerit
771
hebraei Hafsai refutatio contra defini-
tione temporis allatam ab Aristotele
761. disputatio contra loci definitionem
766. opinio de mundi vnitatem 770
hebraei quos libros veteris Testamenti
inter Canonicos numerant 101. cur
nomina quatuor litterarum maxime
expresserint 432. cur Necromantiam
Phitonicam diuinationem appellat
runt 122. de Astrologia quid sentiant
164. quando enim principium incipi-
perint 192. cum per mare sicum
transierint quomodo acciderit 166.
cur nomen Tetragrammaton non am-
plius potestas coniciant 168. que An-
strologia est furtum 165. quapro-
phetas nominantur 174
hebraeorum sapientia unde 477. cordis
diuina 197
hebraeorum auctoritate Astrologia in-
firmatur 384. sententia de mundi cre-
atione 704. lingua nostra ante 171.
populus caritatis vasa et caritas diuini-
tatis ab Aegyptijs abstinere 612. do-
ctrina vniuersæ ceteris omnibus 477.
gentem legi à Deo tradite nunquam
paruisse 158. relictis olim 796. feni-
cia de mundi vnitatem 778
aduersus Hebraeorum nonnullos magos
437
hebraei Christus præmissus 197
hebraei etiam ad Phitones. et ad or-
acula demum iussu 110
inter Hebraeos et Latines discordia de
Lane nota 610
ex Hebraei post Euangelium apud
rum multos dissimulatos legi diuina ad
veram cognitionem Christianorum re-
uocasse 3
hebraei sententia de bono 158
hebraei de responsum de Christi anima
101
helloris corpus examine cur terra mu-
ta nominata 116
hegefas cur prohibuit sit à rege Ptole-
maeo ne in scholis publicis de contem-
pnda morte differret 58
helena unde accepit pocula illud non
nunc Membris. quod postea Spartam
transportauerit 314
heloni rationis 162
helicon Cræcæ cur à Thæone Apollon-
io cultum fuerit 160
helios obitus que res sit esset 323
helisabilla Mauri bellum infert 665
heliotropia et Selenotropia cur ad Son-
tem Lunij veniantur 426. herba 429
hellonius 126
heliam Propeta 351. 359
helias corpus mortuum postea pro-
phetasse 176
helias Papa auxilio veniens 602
henric

hericici <i>Blasii</i> quid de <i>Astrologia</i> sen- ferit 360.	<i>Blasius</i> contra <i>Astrolo-</i> <i>giam</i> 370. contra <i>Aristotilem</i> 684.	<i>Marliensis</i> inuitor natus in caplo 166. <i>Silius</i> 65	hericici <i>Gendaufus</i> opinio de incertis fudine cognitionis humane cumq; suis fundamentis 707	in <i>Hieraplo</i> <i>Ioannis Pici Mirandula</i> quid maximi laudandum sit 117	heraclitus de quiete 646	heraclitus quid suum bonum appella- uerit 528. quid per <i>Ionem</i> intellexerit 22. sub quo signo aduersus hostes de- bellauerit 42. 43	heraclitus quo tempore vixerit 301	heraclitus <i>Ponticus</i> quid de principijs flauerit 499. de melle 705. 585.	quid de <i>Solis</i> figura senserit 505: an Physicum seu moralis Philosophus fuerit 437	heraclitus <i>Physicus</i> dictus 484	heraclitus quid principium appellaret 504.	heracliti opinio de <i>Deo</i> 478. <i>Stylus</i> 815. opinio de maris fluxu 509. opinio de veritate Philosophus 492. scilicet quid obscuri scripserit 549	de <i>Heraculi</i> opinione in veritate iudi- catorio decremde ibid.	heraclitus Philosophus 489	heraclitis lapis 708	herodotus <i>Historiographus</i> 317	que <i>Herbe</i> demones augent 426	per <i>Herbas</i> quomodo demones inuocari tur 414	in <i>Herbis</i> nullum esse vim que possit de- monem ligare 423	herodotus furor 524. furor 651. <i>Stron-</i> <i>ge</i> ad <i>Ioan. Franciscum Picum</i> epis- tola 878	in <i>Heraculi</i> <i>Stronze</i> poemati quid maxi- mi expetendum sit 117	ad <i>Heraclem</i> <i>Stronzen</i> <i>Ioannis Fran-</i> <i>Pici</i> epistola 873. 875	heraculi fabula 575	heremias decrem anni a cibatu abstineret 561	heremias oraculum 693	herilli opinio de bono 518	hermagoras de persuasione 616	hermetus opinio de <i>Deo</i> 219	hermetem ter maximum, à demone ad Idololatricam impulsus esse 315	hermippus <i>Pythagoreus</i> 163	hermippus quam <i>Magiam</i> professus sit 417	hermippus <i>Pythagoricus</i> quid de <i>Py-</i> <i>thagora</i> attulit sit 32	hermetus <i>Barbarus</i> 144	hermetus <i>Barbari</i> <i>Stylus</i> 16. 144. 358	hermetus <i>Patriarcha Parisiensis</i> resis- tionem & iudicium de <i>Ioanne Pico</i> <i>Mirandula</i> 16	hermetus <i>Stylus</i> 52	hermetus cur inter animalium rationalium species constituerit 710	herodes primus que morte sit mortuus 161	herodoti sciendi interitus 161	herodoti <i>historia</i> 598. <i>Stylus</i> 124. opinio de <i>Pythagora</i> patria 484	herophili opinio de <i>insonnio</i> 519	heroci carminis author qui sit 323	in <i>Herociis</i> carminibus conferendū, qui posita inuicem sit 117	heracu contra <i>Aristotilem</i> 684. de fide 171. Theologus 662	hesiodus apud <i>Genes</i> Theologus 478	hesiodi dictum de toto 715. dictum in- signe de quatuor Rationalium generi- bus 729	hester librum inter quos collocauit <i>Hieronymus</i> 181	hester liber à quo veteri Testamento sit aduersus 180	hetrasci quomodo per fulgura augurari sint 407	hetrasci in quot partes solum diuiserint 310	hetrascent monumenta de <i>Tegenti</i> in- uentione <i>Auruspice</i> 310	hetrascent quis primum <i>Auruspice</i> in- docuerit 403	ad <i>Hetrasces</i> à quibus augurium petue- runt 402	ex <i>Hetrasci</i> <i>Romani</i> petunt auspici- um misisse, & diuinationem inde ada- scimisse 363	hetrasetri Carminis author <i>Mozes</i> 323	hiberi sacerdotes ferunt <i>Afflictem</i> num- ne <i>Lana</i> mactant 323	hieremias puer vnde prophetiam sibi ac- quisierit 384	hieremias ollam succensam per qui gra- dam reuelationis viderit 290	hieremias locus: <i>Milani</i> in celo cognouit tempus suum: <i>Turris</i> , hirundo & <i>Cicconis</i> transiderunt tempus aduen- tus sui 298. vni inter quos libros an- notati sunt 181. oraculum contra <i>Astrologos</i> 364	hieremias dictum de animis 404	hieremias morti 410	hieroclet <i>Pythagoreus</i> 160. 161. 664	hieroclet quid de <i>Christo</i> scripserit 518.	quid suum bonum appellaret 528	hieronymus & <i>Augustinus</i> in quibus do- ctrinis discordant 200. <i>Sauonarola</i> eius celebrat 17	hieronymus quibus rebus sen artium ge- nere abundauit 16. & <i>Augustinus</i> ubi non conueniunt 166. quos libros ve- teris Testamenti inter canonicos mu- neret 181. quid de mundi anima senserit 503. quid de <i>Sacrjs</i> scripse- rit 510. quid de peregrinatione <i>Ty-</i> <i>naei</i> scripserit 387. <i>Donatus</i> inter- pres <i>Alexandri Aphrodisi</i> <i>Græci</i> 91. de <i>Geometria</i> 624. de <i>Sacrjs</i> 579	hieronymi opinio de <i>Bono</i> 120. inu- moribus <i>ferendis</i> de mortis recordan- tione 56. <i>ferendis</i> de <i>Sacrjs</i> 730.	<i>Sauonarola</i> opera 10. dogma ad can- pescidam eternam gloriam 42. <i>Sauo-</i> <i>narola</i> <i>Stylus</i> 18. sententia contra <i>A-</i> <i>strologos</i> 169. <i>sententia</i> de <i>Aristotile</i> <i>li</i> doctrina 601. dictum de <i>Aristotile</i> 677	hieronymus in <i>Pico</i> renixisse 835. <i>Rou-</i> <i>man</i> fuisse liberalium artium magis- trum. dum amicum ageret vnde & & mon 56. <i>Stylus</i> iam publicam em- mendasse 618	ad <i>Hieronymum</i> <i>Sauonarolam</i> <i>Ferr-</i> <i>ris</i> ordinis fratrum predicatorum seruicissimum <i>Ioannis Fran. Pici Mi-</i> <i>rand.</i> epistola 39	hieropheta nominis ubi mentio fiat 375	hierophili opinio de morborum causis 526	hilaritas à quo <i>Planeta</i> fluat 379	hilariū quot generibus inuentione aduer- sus <i>hericicos</i> sit usus 218	hilarium aucto ore laqueum semper ibid.	hipparchus de <i>Solis</i> motu 586. de <i>Stelo</i> <i>Larum</i> mercurianis motu 587	hipparchi opinio de motu <i>Solis</i> 610	hipparchi <i>fenestra</i> de celo & terra 613	hipparchus quid verum principium appel- larit 483. 500	hippoci opinio de anima 514	hippocrati de <i>Criticis</i> diebus 547. <i>non</i> <i>dicina</i> author 570. ubi propheta no- mina meminerit 273. quid occasio- nem appellet 706. <i>Stylus</i> iam pu- blicam correat 518. <i>discipulus</i> <i>De-</i> <i>mocriti</i> qui primum medicam sacra- tatem à studio sapientie separauit 422	hippocratis opinio de nutrimento 526.	opinio de morborum causis ibid. <i>sen-</i> <i>temia</i> de <i>prænotione</i> 515	hippocratem nunquam <i>Astrologia</i> usum esse 349	hippodami politia 611	hippoclitus ab <i>Asclepiade</i> resuscitatus 427	hipponactis <i>fenestra</i> de diuisione fecum 511	ex <i>Stylus</i> vnde <i>Vernus</i> tempus præ- nunciari non posse, præteritum 297	hirundines cur magis præfatione, ac- tutisq; scientia, quam homines 297.	cur <i>nestras</i> edes petant ibid. <i>ripere</i> præter solum aduocantes mundas ad opes proprias cæcis derelictis. igno- tas tueri temigio alarum petunt, quid porrentur ibid.	hirundines sepe perire, aduersis eum eris minis vel exacerbationes pla- uis decident, vel vni rursus minores & glidiores, quam consueuerunt fieri sentire 300	hirundo
---	--	---	---	---	--------------------------	--	------------------------------------	---	--	---------------------------------------	---	---	---	----------------------------	----------------------	--------------------------------------	-------------------------------------	---	---	---	---	--	---------------------	---	-----------------------	----------------------------	-------------------------------	-----------------------------------	--	----------------------------------	---	---	------------------------------	--	---	---------------------------	--	---	--------------------------------	---	---	------------------------------------	---	---	--	---	--	--	---	---	---	---	--	--	--	--	--	--	--	--------------------------------	---------------------	--	--	--------------------------------	---	--	---	---	--	--	---	---	--	---	--	---	---	---	---	-----------------------------	---	---------------------------------------	--	--	-----------------------	--	---	---	---	--	---	---------

OPERA II. TOMI INDEX.

hirundinum aduentus quid presagiat	444	hircum aduentus quid presagiat	444	
hirundinum natura	295	hirundinibus qui vultus gratissimus	563	
hirundinibus cur presagium & prenomen antiqui tribuerint	297	in Hispaniam circiter Aratum Maronem lingua delata	665	
hispaniarum navigatio in novam terram	451. 566	hispanorum corpora cur pusilla	56	
hispanorum habitus	333	hispanorum bellum adversus Mauros	665	
historia in tres personas divisa	611	historia partes tres	ibid.	
historiam omnem Græciæ litteris exarasse fuisse olim	228	historia lectio apud Græcos quàm fabulæ & quàm varia sit	598	
de Historiæ parte Grammaticæ Scripturæ argumenta	611	inter Historicos quædam diffidiasent ibid.	598	
inter Historicos quædam diffidiasent ibid.	598	holæsticæ vestes	813	
holæsticæ vestes	813	holostreum expolissimæ ac nobilissimum	568	
homines quid per personam Vt utinellærent	210	homines imitator Moyses disciplina	541.	
homines imitator Moyses disciplina	541.	que olim didicerit in Aegypto	214.	
apud Græcos Theologus	478.	cur fabro nomen sapientie olim tribuerit	299.	
cur fabro nomen sapientie olim tribuerit	299.	cur à Platonicæ Republicæ diffus passus	253.	
in quo sit imitator	598	Omni phum	224.	
cuius diuinationis meminerit	222.	ab Aristotele damnatur	678.	
cur laudatur	678.	imitator Orphi	881.	
primus & excellensissimus poëta apud Græcos	222.	quid de anima senserit	52.	
unde suum possum exhauserit	881	homines dictum de Deo	207.	
homines dictum de Deo	207.	versus de Dyti alij	223.	
dictum de Dyoti principis seu generatione	222. 223.	semita de Somnijs	893.	
epigrammata de Iouis amoris periculis	223.	versus de Iouis filio ibid.	semita de anima	224.
opinio de rerum principijs	225.	carmina de Oceano	575	
in Homeri poemate repetendo multos inuenit laborasse	25	homines qui possibilibus venerant	216.	
homines qui possibilibus venerant	216.	descendit gratia in Aegyptum descendisse	224.	
ab historia Moyse eruditum fuisse	229.	in sua poësi Orpheum imitatum esse	220.	
nullum discrimen possesse inter imaginationem & sensum	91.	multa ex Aegypciacâ religione in suam possum transposuisse	224	
homines à quibusdam mendacior ac veriorum esse	25	apud Homeros quid aurea carmine presensentur	222.	
cur omnes illi quævari creas futurorum, pro Proteo		habui furis	259	
homericum carmen de Somnijs	418	super Homericæ carmine auctoris declaratione	575	
Homeros multos fuisse	156	homericæ rerum videretur primcipia esse, secundum Anaxagoræ Clazomeniam	224	
homo & cætera animalia rationalia quomodo differant	731.	quomodo notitiam idem quæsitam de litteris possit in se ipsum dirigere	24.	
quæ pædis nutritur in corpore matris	521.	quomodo conforis Christo fiat	48.	
unde habeat, quod trun vita & moribus cuadat	95.	quomodo Christi, virtutis & gratia configuatur	41.	
Angeli quomodo differant	735.	quo tempore concipiatur, magna diffensio	521.	
cur mandis minor nuncupetur	419.	quid sit incertum esse	522.	
quid sit nemo inquam notus	528.	quid sit, apud Philosophos magna diffensio	522.	
quid sit, quid sit in vitro mater	521.	ex quo semine sua magna diffensio	522.	
duobus constat	564	homo quid sit, variæ definitiones	510	
homo quid sit, variæ definitiones	510	homo vnde dicitur & quid valeat, multa discordia	511	
homo an habeat liberum arbitrium	59.	ex quibus constituitur	94.	
quos modis notitiam suam de litteris possit dirigere in Deum, proximum, & seipsum	24.	quomodo ab omnibus brutis distinctus quatur	731.	
cuius 56.	ex quibus partibus sit constitutus	15. 50.	quomodo insensibilis dirigere in se posse notitiam	24.
quid sit, an ab Idea, an ab homine generetur	795.	ex quibus constituitur, quid sit plene agnoscat	727.	
animalis omnino maximæ notæ ib.	animalis inferioris animalis principis	265.	ut divina lucis capax quadat, mensuræ illamari perficiat oportere	71.
in quem usum seu finem sit creatus	6.	an solum ratione polleat	748.	
inimicus, id est, melior angelus	59.	hulle est	50.	
quomodo possit uno verbo Græco vltimam differentiam exprimentem definire	734	homini quomodo exeat	94.	
cur corruptioni sit obnoxius	51.	sub se multum habet corruptionis gradus	714.	
in quo ab animalibus brutis differat	251.	quomodo prenomen abutatur	260.	
salus qui sit nominandus, secundum Aristotelem	220	qui Homo pidi oriet	210	
homini partes due	712	homini definitionem à Platone allatam Scriptis rejiciunt	881	
homini felicitati quæ sit, iuxta Philosophos magna diffensio	511	homines vitam, militiam esse super terram	37	
homini conceptio quomodo sit, magna controversia inter Philosophos & iudicos	522	homini prime forma quæ secundum Aristotelem ibid.	vita in quantum se prolongat	526.
vita unde plurimum piciat	93.	anima quæ sit	734	
propria quod ibid.		homini vitam magis pronam esse ad malum quam ad bonum	95.	
vita ibid.		homines fieri in Christo esse repositum	159.	
definitio cur apud omnes Philosophos incerta	735.	lumen naturæ tale quæ spectat	295.	
incertis partibus incertis esse	727.	felicitas duplex	66.	
definitio secundum Aristotelem	727.	error rationalis qui	32.	
summi boni in quibus rebus sit collocatus secundum Aristotelem	5.	voluntatem quem incertam tentionem habeat	34.	
æternæ felicitatis in quo consistat	67	de Homini definitione variæ opinionem	727.	
definitionem disparitatem epilogus	733	de Homini definitione totius disputati conclusionis	732	
de Homini definitione omnes Philosophos dabasse ibid.	felicitate quàm verè differuerint Philosophi	655.		
definitionem quàm magnæ prælati	579.	æternitate	510.	
origine quædam diffensio sit ibid.	fine quàm variè sentiant Philosophi	511.		
formam, in vitro principio diffensio	521	ab Homini boni officia aliena quæ sunt	74	
contra Homini definitionem aliæ rationes Scripturarum	481	in Homini definitione quæ sit vltima differentiæ	728.	
libera voluntate an sit credet	169.	definitionem generis quod	728	
ad Homini essentiam quæ non perit necesse	ibid.	homini cur imaginatio sit data	94.	
hinc aequi proficere ad temperantiam omnium rerum, quoniam moris frequenter meditantem	56.	Platonicæ finem in occupationem tribuerunt	730.	
quæ necessaria sit imaginatio	94.	rationem esse sentiantem	99.	
quæ an à necesse sit indita	125.	cui conitigie scientia spectatæ ex resolutione, illum magis angelum esse, quàm hominem	224.	
an sit animal genus pronum	720.	felici quæ necessaria	205.	
qui adversus de sacra eloquia verba accedat, quæ sui perpertranda	19	homines incredulum in sacris eloquijs præfiterentur esse posse	7	
hominum				

hominem primum nullum ad malum inclinationem habuisse 330. fuisse qui in tota vita nihil comederit 369. ex animalibus diversarum specierum ortum esse 331
 hominem infanum fidem iudicem esse posse 344. querendum repetitum esse 3. in Insula quadam remissionis, quem angelus de Christi fide docuerat 367
 hominem quatenus scientia perficitur 3. illam qui conatiatur aut veritatem non inierit facere, sed opinionem ipsam velut inuariari secundum Epictetum 200. multifariam tolli posse ad diuina percipiendum, nulla enim à sensibus abstractione facta 291. solum ex omnibus alimentis ratione, opinione et intellectu primum esse 25. et angelum quid distinguat 731
 hominem lumine fidei amitti à se remotione cognosci posse 25. quod autem demon seu diabolus inuadat 37. quoniam quingentis annis vixit, vultumque consuetudinem hereditario 301
 in Homine species ad Aristotelem facta 320
 in Homine loquaciter unde datur 359
 in Homine quomodo prauitatem prouocanda sunt 450
 in Homine anime quot 315. imaginatio eius fortior sit, quam in ceteris animalibus 302
 in Homine imaginationis gradus quot duplex sit 303
 de Homine Aristotelis doctrina quoniam incerta sit 690
 de Homine mirabili nostris temporibus 569
 de Homine in vniuersum quid sit, quoniam varia Philosophorum sententia reperitur 510
 homines quomodo differant 44. que animata fugient 563. cur aliquando in faciem impelluntur 491. cur loquutione varia videntur 732. quando perfecti sunt 5. cur quidam non rideant 748. omnes an idonei sint ad perdiscendum literas 23. cur quidam sint non risibiles 749. nam omnes rideant ibid.
 homines sensibiles quoniam vix sibi statuunt ad Deum proximumque diligendum 71. cur mortem non pauent 47. cur quidam non faveant 300. quibus rebus distinguantur et firmentur 299
 homines in bruta quomodo transmutantur 34
 homines quibus rebus mutantur 719.
 ob quid causam olim longissima vita eis fuerit: ratio admodum ridiculosa à Petro Apensio propofita 301. à Bruto quomodo differant 301. cur Deum timeant 46
 homines quid maxime perhorrescant 47
 homines, cui omnes sint mortales qui fuit quod mortem aliquando non timeant secundum Aristotelem 47. cur tardius

veniam sentiant quam ante 297. quo in loco primum nati sint 511. an post sint ipsam rationem et locutionem amittere 727
 hominibus errata cui adscribitur sunt 355.
 mori et vita unde maxime pendere 350. diuersitas unde 366. diuersitas unde pendat 341. varia studia unde pendant 377. mori unde pendat ibid. nuntium aut obitum beatum esse dicendum 311. diuersa species 310. variis moribus 364. diuersa phantasia unde ibid. diuersa temperatura ibid. varia delectatione unde ibid. ab initio quo tantum generis fuisse 308. anime immortales unde pendant 731. generis quoque 299. genus quod sit praesentiaque ibid. ingenia cur diuersa sint 36. nota quoniam inanis sint 73. mori deamori saepe praecipuum 313. nullum genus tam infelix esse, quoniam quod hominum ambu feruat 35
 de Hominum diuersitate 364
 hominibus cur diabolus tam ingit in insidias sit 61. quibus de casu animata irrationabilia futura praesigunt 297. probum plus credendum esse quoniam reprobis 23
 hominibus animarum irrationabilis praesentia sibi naturam rationis frangere 297. malum non esse patrem 37. Dei gratia fidei dari 369. que liberalitas à Deo sit data 38. quare magis nocte, quam meridie, item in somno quoniam in vigiliis super moribus tribuatur 331. praecelerat cur Deus potius infligit 46. omnibus anorem misse 31. cur mortis aliquando non magna formidatio sit 48. quoniam merita vite sana cimentat, plus reum fidei haberi 23. somnatiui et luxuriosi cur sita terminus prorogetur 48. quare percipienda veritatis via mortis sit 473. mali reseris oculi 349. cuius gratia praenotio sit data 255. praedicta unde eueniat 349. in Insula et terra remotionis dignitatem, ad quoniamquam Euangelii praedicatione peruenit, fidei veritatem ille lacere posse 367. quibus Samnia eueniant 409
 homines sanctissimos mortis cogitatione vixisse frequentissimi 56. multos fuisse qui integros annos ab omnibus efacerentur et potentis labia coarctauerunt 300
 homines illos, qui deuota fidei habita non careant, quibusque oblati fidei propofitionibus cui assentiri, aut protinaciter non repugnare 371
 homines multos supra cruentum amorem vixisse 300. ex natura posse subsistat separata intelligere 289. qui sine futurae mortis sunt memores sapientia in illis aduersus latari, et illos improbitum trisleri, qui venient ipsam vitam frequenter cogitant 39. olim em

et confutasse, et praefertent quid esset futurum, postquam haberet quid aliquando ipsi futuri essent 248. malum in Dei igne posse patere miracula 411. pios que castellatio faciat 379. Sol in leuon possum cur flagret et extoret 343. fuisse qui nunquam formidare 369. nulle aut bonorum, aut malorum spirituum afflictione futurae effari posse 310. quoniam Deus inspirat, et futurum percognoscant, nam sint diuina docendi 311. saepe à Deo ad beatum vitam ducunt 47. multos gemiles Philosophorum auctoritate humanam persequendo adductos esse, et credentes anime immortalitatem felicitatemque esse 58
 homines loquaciter irritari 300. qui quoniam reddiderit ad consequendum vitam aeternam 38
 homines multos post delirium iterum et quadringentos annos vixisse 300
 homines in Aegypto duobus vel trinis diebus ab esu potius abstinere 359
 homines quomodo modi naturae praenotio posse 396. multos post delirium ad beatum vitam fuisse, et 20 sine crepita illis post mortem fuerit 300. à Deo ipso omnibus bonis fidei natura, seu gratia donari 41
 in Homines omnes quomodo Christi virtutes deriuantur ibid.
 hominibus malis Deus saepe vixit ad bonorum utilitatem 290. malis cur Deus aliquando vixit 300
 pro Hominiibus omnibus Christus cur passus sit 38
 ad Hominiibus nihil intelligi posse conari anime conghuata 38
 in Hominiibus quare color saepe mutatur 719
 hora aduentus mortis cur sit formidabilis 48. mortis cur sit nobis incognita ibid.
 horam faciem ambiguum esse 590
 super Horae faciei discordia ibid.
 horarum electiones esse inuicem 304
 horarum Latini 365
 horarum ingressum distum de morte 48. ingressum distum 47
 heredes et frumenta misit Lanuario Bononia obsequia emisse 304
 hostium humani generis quomodo in Euangelio nuncupatur 59
 hostes prout fuisse inuicem Mago 416
 hyphilex quid de Astrologia senserit 360
 homines Philosophia quomodo noi ad Dei contemplationem adducit 27. Philosophia unde fit dista 4. et diuina Philosophia quid in se contineat 1. Philosophia à quo sit inuenta 7
 humane Philosophiae principes omnes mortis maculati et doctrina effusi, solum

OPERA IL TOMI INDEX.

folos diuinarum literarum auctores	32
veridici esse	32
humanam Philosophiam non esse necessariam Christiano, quoniam velle esse possit 7. diuina qui agglutinantur 25. post Christi aduentum mutatam fuisse 4. portionem quandam haberi, cui diuini nomen impositum sit	ibid.
humanam Philosophiam rationis esse adsummat, quanta ad colendum Deum conduceret posita, etiam Philosophiam gentium infusio	12
ad Humanam cognitionem exactis perscrutandis cur opus sit diuina illustratione	707
in Humana circumscribere esse gradus 709	709
humani intellectus incommensurabilem duplem	1003
de Humano corpore constituendo inter Philosophos miram dissensionem inuulgisse	120
humana virtus quando magnopere laesifaciat	121
humiditas duplex	307
humiditas qualiter cui elemento attribuitur	316
humiditates bonae & male quando exuperant	345
humiditatem, femininum principium esse omnium animalium	325
humores unde oriuntur & qui dicti sunt	119
humores in plures paucioresque sunt quam quatuor sensu apprehendi non possunt 120	120
humorum variae mutationes 164. ambigunt & circueunt quo referantur	148
humores qui ex primis pendunt elementorum qualitatibus, aut quot sint, aut cuius naturae, et ipsa mixtione non possunt exacte indicari 120. plures esse quam quatuor	121
ex Humoribus quot temperamenta constituuntur 701. corporum temperamentum qui quatuor aut octo demerantur, non rari eos consensisse	122
hydrophi flumina	165
hydra uago caelestis	188
hydromentia unde dicta sit	123
hydromentia unde sit denominata	126
hyginus Mathematicus	116
hylium quomodo verum & veritate distinguat	140
hyems cur semper rigescat 302. cuius natura sit	ibid.
hyemem quando offerat Luna	307
hyeme qui morbus maxime cernitur	310
hyemem pluuem leuigines fuit	343
Hyemem non omnes parces sint	304.
quoniamque non pariter rigescat 300. cur non omnes eodem rigore fiant	343
hyemi auctoritas	483. 497
hyemi auctoritas de deitate	508
hypallage figura	612
hyperbole figura	ibid.
hyperborei quam Magian professum	347
fit	417
hyperides Rhetor	614
hypophora qui dicti fuerint	276
hypothese varia 618. ex Hypothesi Geometria principia esse petita 617. contra Hypotheses Mathematicorum	618

I

de Idearum loco quanta varietas ibid.	
opinio varia	794
Ideas non esse vniuersales quod per sese	ibid.
ibid. Platonis ab Aristotele non pot	uisse intelligi
ibid.	ibid.
de Ideis	498
de Ideis qui nati ex numero Peripateticorum & Theologorum contra Aristotelem sententi	796
Ideas apud Argonautas plenas fuisse	Phobus quinto
Idololatria quid sit 315. & Neotomantia differunt 323. quibus rebus attribuitur 315. quot modis à quibusdam mendacis sit ibid. ex quo cultus rationis	314
Idololatrie auctori inerrum esse 316	
de Idololatria sacrodo variae rationes seu opiniones	ibid.
per Idololatriam nomen quid intelligatur	ibid.
Idololatriam omnem à demonibus creari	317
ad Idololatriam excolendam homines quot modis accesserunt	ibid.
Idolorum cultus qui dicitur durare 379	
Idolothra filia Protei, cum Menelao patri Protei infusa pora	328. 329
Iehus Christi religio unde sit derivata 220	
Iehus cuius aspiratione scribitur 432. quem mortem sui passus 454. Chrylos per Tetragrammaton nomen praefigens 432. ubi exultans fuit Genibus nullam vtilitatem praeruisse à deo 163	
Iehus Synach liber, inter quatuor libros numeratur	182
Iehus horarum electione usum fuisse 166. quot literis scribitur Graeci 432. plura vnde in dictione Christus.	
Ignarus Marcy, quid de Deo reflatum sit	175. rerum antiquarum scriptor 164
Ignarus collatus & amor in Christi 42	
Ignavia & merita quomodo expianda sint	64
Ignorantia quid	587
Ignis patris hereticorum 15. quare sit calidus 749. quot modis moueatur 764. & aqua quibus qualitatibus cernatur, & non consumatur 116. quare licet 348. principium rerum 763. & sulphuris loci quid appellat Ioannes Evangelista	47
Ignis qualitate quid praefigatur 306	
Ignis coloris proprietates	749
Ignis quae qualitates attribuerentur 116. aquam oppugnari ibid. cur opposuerit terram Aristoteles ibid. in quo cernatur, & non consumatur aer ibid. in qualitate terra ingereatur & dissimulatur ibid. in nulla qualitate aquam coniungi ibid. qui humor respondeat	120
Ignem ex aqua fieri 113. summan possidere sic citatur 782. aerem, terram & aquam puram elementis non esse 117. esse autem humanum 125. intelligi	ibid.

bilem esse Deum 478. immensuram
rerum principium esse, secundum Me-
taphysicam Hieracolum 224. esse prin-
cipium 100. leuius sua in sapientia
ferri 12. esse rerum principium quia
existuntur 100
et ligni generari domus, que in ignem
quod transeunt 224
in ligni calor quomodo comprehendat
tur 749
in ignem quid 195
Imaginetur quid sit 107
imaginetur quomodo differat à figuris
107. Astrologi unde penam 149
imaginem Genium origo unde 119
imaginatione unde nomen sit forte 91.
quomodo variatur ab actibus 97.
quoniam necessarii sunt hominibus 94. in quo
ab anima vultus deservit 92. dup-
lex 109. quo pacto & fallatur, &
variatur 96. rerum species unde re-
cipit 94. à Græcis quomodo sit di-
cta 91. cur tam variè appellata sit
ibid. in quo sensum sapient 95.
quid ibid. quid sit ibid. quid nomen
latet 97. alibi anime vii 91.
cur facilius rationem decipere possit
102. & sensus quomodo differunt
91. in radiis habet 459. an sit à me-
morie 93. quomodo differat ab opo-
nitione rationis, & quod intellectu 91. à
Sicula quomodo sit dicta 94. quomo-
do à Platone sit dicta 91. & opinio
quomodo separatur ibid. quid sit gen-
ra 101. seu phantasia unde profici-
tatur 91. quomodo per corporis tem-
peraturam variatur 96. quoniam dif-
ferat à mente & intellectu 91. in quo
conueniat alibi anime virtus, in quo
ab eis differt 92. quomodo variatur
à rebus sensu percipit 97
imaginationis defectio 91. nomen cla-
rura quid dicitur 91. variata unde
pendet, & quomodo emendatur 96.
in homine duplex gradus 103. instrum-
enta quæ 91. naturam comprehendit
Philosophi diffinitio esse 93. varietas
de obiectis sensum procedunt, quo-
modo corrigi curantur post 97. munda
bus fallaciis de corporis temperatua
procedunt, quomodo corrigi curantur
post 97. errata seu vicia quomodo
ad veri orbem dirigenda sunt 96.
nomen unde 91. nomen quid significat
ibid.
de imaginationis vitiis multa prece-
dunt 91. natura perit etiam scriptu-
ra variè scripta 91. nomen ibid. viti-
tio habet esse ortus 95
et imaginationis vitiis errata viciosa
demonstrat 95
imaginationi cur Aristoteles videtur 91.
maxime conuenientem esse cum ratione,
quoniam cum intellectu 102. duo officia
demandata sunt 10
imaginationem inter sensum & intell-

ectum medium repertum 92. variè diffini-
tione, opinione, ratione, intellectu 91.
de cordis regie procedere, & in
capite arcem ascendere, in ubi sa-
dem subiectum cuiusque effluere 91.
faciem quomodo ab colorum spiri-
tuali vultura curram 103. esse eleuan-
tam & parentem ambicione alio-
rumq; immutabilium pulorum 95.
intelligendum esse incorporeis corpo-
rales nature 91. cur Plato picturam
appellauerit 91. esse completionem
sensu & opinione ibid. Chrysostomi
narium esse vultum omnium 45. ab
actibus duobus modis variari posse
97
inter imaginationem & animam vitiis Phi-
losophi antiqui nullum distimen-
posuisse 91
ad imaginationem que peruenit ibid.
imaginatione diuinalium vultum vitan-
tis actionis regi 91
de imaginationis questionibus variè ibid.
et imaginatione quotidianam Christi
que bona seu commoda nobis proce-
dunt 99. que mala procedunt 91. tum
mala tum bona curari posse 94. solo
se Christianam vitam labefactari,
ut Philosophorum vana opinionem
predisse 91. que mala oriuntur ibid.
imaginationis quomodo falsa in vo-
bis sunt 96. que sunt ab angelis bon-
is 97. 98. quæ ob causam in diuersis
hominibus diuersa, atque in eisdem
tamen non conformes pro temporum va-
rietate habentur 96. que sunt ab an-
gelis malis 97
imaginationum variata unde 96. fallaci-
cia cuncta unde 97. nomen duobus
modis variatur 98. mala de pravorum
angelorum ministerio pendente, quo-
modo corrigi curantur post 102.
mala quæ ab arbitrio non dependent,
quomodo comodi curari possunt 102
imaginationis in nobis bona & mala
formari posse 97
imaginationis virtus cur in hominibus mouet
sit, quoniam in senectute 104
in Imaginario modo prophetice reuelati-
onis, qui sunt gradus & differentie
109
inter quod sit, & unde congelatur
in magna discordia inter Philosophos
109
initiatum quid sit 112
imaginationis defectus secundum Ciceronem
112
mem 112
initiatione que ratione se extendit 117
in Initiatione que comprehenditur
ibid.
initiationem à Platone vel à Iuliano dictam, vel
multo verius notatam fuisse 112
inueni aliquid esse sumere aliud esse 117
ob immortalitatem animæ multos sa-
baptis mortem intelisse 117. 114
imperatores Romanorum in quod vite

rationem confusa de motum ita dicitur
vitiis 116
imperatores Romanorum consecrati unde
originem dantur 107
impro cur ante fuerat 472
impro cur corda & mentes cur fori &
in imaginatione possunt Christi fa-
menda & corroboranda sunt 106
impro non esse parum dantur, secundum
Prophetas 117
improcuri plurimi unde dantur 10
et impossibile quodlibet contradictionem
sepe 10. quoniam impossibile ibid.
inachus Archimedes vitiis 117
inachus & Oxygi temporibus Marci fa-
mam esse meritorum 117
inanimis vitiis cunctis inesse auctori 11
incautus vitiis quoniam magis pron-
sit auctori 116
incertum lumbis & vitiis in Astro-
logia fallere 119
de Incertis Sceptorum argumenta
645. quoniam diffidia inter Philoso-
phos 608
incubus & succubus esse demones 117
in India que magia olim floruit 116
in India Lascivorum navigatio 116
Indi quos Brachmanes nominant 416
Indorum mores 11. cum cum malis in
bus 194. sapienter dominatione vitiis
esse 126. Brachmanes nihil carere
esse, sine premissa peccatione 10. cudo-
tu 418
aditum Indorum Brachmanum magi-
ca 419
Indi ab his fuerint vitiis esse 101.
Brachmanes cultum adhibuisse 126.
vitiis esse preteritionem rerum sa-
tiationem, quod necesse vitiis fuisse 119
apud Indos que consuetudo in gradibus
mysterii fuerit 112
ab Indis Scythis quomodo differant
564. 567
indictum morte quomodo fuerit & tractum
quoniam sit 114
indifferent quid sit incertum esse 110.
quoniam modi capiat 119
de Indifferentibus Philosophi quoniam va-
riè decernunt 119. quoniam Philo-
sophi recitant 110
Inductio quid sit, secundum Aristotelem
117. Theophrastum 118. Philosophum
117. quid, & quoniam debilis sit, aucto-
ritatem monstrat quomodo
sit in facta 118. ex quibus colligitur
118
inductionis debilitas 118. variè de fin-
tione 118
inductionis multiplex falli & esse
fallaciam confirmatur & auctoribus
per patetiam 119. pro sua natura esse
119
etiam Inductionum multiplex esse dispo-
nitur 118. Sceptorum argumenta 610
inductio prout principia cognosci
posse 110
de India

OPERA II. TOMI INDEX.

de Inductione Thomæ sententia 747.
Philosophi verba ibid. et probationes
747.
indivisibile multiplex 787
per indivisibile quid intelligatur 622
insens quædam in viro gestitur 523. in
vetro an dormiat, an vigilet, multa
diffusiones ibid. quo pacto in vitro
elatur et mariscat magnæ diffusionis
ibid.
de Infantis nutrimento varia 523. 526
infantes quædam habent 170. cur
videantur et vagantur 520. cur multi suo
pari generentur 524. plures simul eodem
momento nati, an pactus imaginis
natus quem Zenith Astrologi appellat,
vtriusque respondet 523
de Infantum somniis, quædam solum Aristoteli
scripsit 810. visu ibid.
infantibus Artifices signa insinuat
574. quid profect amuletis et corallia
816. cur evocantur Astrologi præ
dicantque 523
infelicitatem esse imaginem et vmbra
quædam beatitudinis 17
inferiora quomodo per cælum regantur
543
inferiorum mutatio unde ibid. specierum
varietas unde prædicat 429
infidelis qui se nominat 523
infinitus quid secundum Pythagoræ 762.
quid sit ibid. secundum Theologos
quid ibid.
inimici multiplex ac recipio
infinitum quid Aristoteli appellat 763.
esse negantur cur dicatur ibid.
infinitis demonstrari non possit 520
ingenitum quod est, sempiternum esse
223
ingens exercitatio an ad summum bonum
adducat 12
ingenie humane quæ notitia rerum
olus maxime capiturus 1. hominum
cur diversæ sint 96. magis crescere,
quam decrescere 126
ingeniorum præclarorum Aethææ cur
aliter dicta sint 96. varietas unde
pendet 810
ingluviæ viciis peccatum capitale 61
inuria desinitio 103
invidia quæ ob causam inferatur et ro
feratur ibid.
Innocentij V. sententia contra Astrolo
gos 301
inopabile multiplex 787
infomonia unde monet 833
infomonia an omnium hominum comu
niant 794. unde sunt 519
infortunij cur fides non sit adhibenda
333
de Infirmitate 556. et eorum casus quid
varia traduntur 519. astrologorum
disceptatio 5
in Infula Cæsarum quando ob in
mortalitatis æterni mercedem hæuilo
tino occubuisse multis ascriptis 56

inquisitores cur sint instituti 594
iniquale quid dicatur 628
intellectualis amor qui sit dictus 32
intellectus quid vocetur 557. specula
tius triplex 791. quæ in somniis ex
astris nihil quicquam aut integrum,
aut experti habere possit 381. an in
somnia vni sui iudicium de aliqua re
habeat 385. quævis corporum
quicquam recipiat ibid. quando pos
sunt admittat 390. an fallatur, quæ
varia 785. quomodo distinguatur à
sensu 793. habitus qui ibid. cuius na
tura sit 516. nosse quæ inbecillitas sit
24. cur ab imaginatione ludificari non
possit 103. quomodo ad scientiam habi
tuum adducatur 5. et sensus quomo
do differant, variae opiniones 788.
quæ variè distinguatur 789. nosse
quomodo se habeat ad cognoscenda
ea quæ à materia sunt remota 31.
quod modum illustrari possit 79. cum
corpori copuletur, num sit anima ipsa,
an sit animæ potentia 3. quomodo dif
ferat ab imaginatione 91. corpori
quomodo copuletur 5. quomodo se in
telligat, quæ variae opiniones 781.
quæ variè de quo quomodo intelli
git, et quid intelligit 785. duplex
in homine 790. speculativum quod
modum requiritur 791. novum unde
793. officij quod 716. nomen quæ
multiplex 789. principia unde sunt
hæuila 787. hominum incommensum
duplex 103
de Intellectu nomine 789. agere na
tura, et quæ magna diffinitio apud
Peripateticos et Platonicos 114
intellectum qui rei sentit faciat Aristoteli
691. quomodo Aristoteli separatur à
ceteris animæ viribus 51. immutari
accidentibus amota substantia 718.
per se nullum vni celsitem posse as
serere se quæstionis sensibus 286. quæ
tous novæ matris 745. nō in om
nibus hominibus esse 749
inter Intellectum et sensum diferen
tiam 712. quæ multa differentia ab Ar
istotele sint posita 788
ad intellectum num pertineat habitus
36
intellectus quando anima viatur 92
de Intellectu et sensu quæ varia 792.
et iudicio veritatis Democriti senten
tia defenditur 794. Empedocli opin
io defenditur 793. variae opiniones
785. speculativo quædam varia iudicia
791. et iudicij 610. quædam diffini
tiones 116. quædam diffinitio inter Phi
losophos Aristoteli opinio 622
in Intellectu substantia spectrum seu
imago unde accidit 718. num sensus
causa seu occasio sit 717. nihil esse
posse, quin prius fuerit in sensu 118.
717. quæ quid recipitur, prius fuisse
in sensu 118

ab Intellectu quid differat imaginatio
91
cum Intellectu cur imaginatio non ad
modum commercium habeat 102
intellectum substantiam quædo oritur 21
de Intellectum natura varia 709
de Intellectu re obiecta quædam diffinitio
ibid. modo varia 735. modo quædam va
ria Aristoteli sensus 785. monere
Aristotelem quæ debet differunt
728. monere quæ varia traduntur 729
in Intellectu quædam variè error possit
obrepere propter phantasmatum 717
intellectum perfectum et exactissimum
quædam modis consequatur 7
intentionis hominum quædam secundum
Bernardum 24
intermedia fallere 627
interpreti Græci Aristoteli ex quibus
consequatur consequere potuerunt 475
imago quid sit 127
inventionem esse materiam orationis 102
intentionem quid significat 116
inane quid 6
ininde peccatum seu vitium capitale 61
Ioannis Anachoriti propheta 388
Ioannem Anachoritam Aegyptium, et
fiscianum, et consilium de sumis
misse 260
Ioannes Baccen Cornelium contra Ari
stotelem 685. de Vno et Ente 10.
Theologus 277
Ioannes Baptista cur se esse Prophetam
negaverit 177. eius mors 414
iocundus Britanni error 366
iocundus Canonici contra Aristotelem
685. Cassianus 65. Calen quid de As
tologia sensus 360. Damascenus de
tuncore 46. Evangelista quædam in
peris prædicare promissionem 104
Ioannis Evangeliste Apocalypsi inter
quæ libros numerantur 101. Eusebius
litteræ anor in Christum 42. Apocalypsis
quid amplectatur 97. libri inter quos
referantur 101. epistola tres 100
Ioannem discipulum Christi, iugiter eius
tormentum cognasse 67
in Ioanne locum ille explicatur: Quid
solum est, in ipso vitæ erat 109
Ioannis Francisci Picæ, cui iudicio im
broi facti de diuina humane Philo
sophia studio submat 1. quæ ratione
se excitant ad consociandos de diuina
humane Philosphie studio libros
ibid. suæ exat 601
Ioannis Francisci Picæ Mirandule He
retici carmen ad Martinianum Au
gustinum Romanorum regem 140. ex
lucem 601. litteræ ad Ambonium Pa
nentium 74
Ioannis Francisci Picæ et Ioannis Picæ
eius parati Opera Elnachum 865.
878. iudicium de Philosophia anti
qui et imitibus 16. 17. 654. 655.
epistola ad Baltholdum Borchheim
rum 880
in 2 ad Ioannem

IN IOAN. FRANC. PICI MIRAND.

ad Ioannem Franciscum Picum Leuiss	46	inquit secundum Aristotelem	100
X. epistola	9	in praeterea sua vicinia capitale	62
Ioannis Pici epistola	310	quomodo repellatur	62
ad Ioannem Franciscum Picum Mirand		in definitio 101. fructum quomodo non	64
patrum Antonij Faenuntij epistola 74.		ponatur	64
Petri Bembij de Educatione libellus		in atq. in arduum quid efficiat	95
129		per Ioan. magnum Deum apud Vergil.	
Ioan. Gerson 14. Theologus 61. quid de		lib. 3. quid proficiatur	229
Pontificis auctoritate sentiat 189. ed.		in ardua quale erium	95
tra Aristotelem 695. de falsis Chre-		inueni Logicianis	310
stias 43. contra Astrologos 107. de		iri vide hat 704. quando fiat, magna	
maginatione 90. quid veritatem sym-		diffinitio	508
ceram & certam appellauerit 613.		iri celestis acuti Thaumantij filia dicta	
scripserunt Litterarum	19	610. de Periti ex Phoebe dicta. &	
Ioannis Gersonij Theologi distributio		Phoebe sicut 704. quoniam magna fieri	
de animi modis	163	posse	709
Ioannis Grammatici interpreti Aristot.		iri quid sit, & vide falsa sit Ioan. Phila-	
714. quid de sensibus decreuerit	619	sophus magna diffinitio	107
ad Ioannem Marchesium Ioannem Pri-		iri in nocturna caele	704
dicat Pici epistola	216	iri quid qualitas	ibid.
Ioannes Manardus	89	iri circa figuram unquam aquare	72
Ioannis Medici in Pontificem Roma-		de hris Aristotelis error	616
norum electus 618. Manardus medicus		de hris Aristotelis opinio	712
& Francisci Pici praetor	920	isat: quod latus impleretur voluntatem	
Ioannis Picum Mirandula 144. in quo		Dei 146. quae Prophetica reuelatione	
huius loci scripta commendat	618.	fit opus	124
in quot partes magis diuiserit 417.		certum & oscipit ante vixisse	101
quando de Astrologis scripserit ibid.		isidus autem cur Soli sit indicium	407
quo tempore libellum de Vno & En-		isidorus quid scribat de figuris Poeta-	
te scripserit 76. de naturalia historia		rum	14
quid ad eleuatum scripserit	417	isidori sententia de Constellationum au-	
Ioannis Pici Mirandula Lani 10. Lani &		thoritate	189
1012. Sylus 17. 126. more 137.		isidorum superbian inter vicia capienda	
Ingenium 135. epitaphium à Baprista		ammonuisse	60
Carulista conscriptum 815. senten-		ab Iynare idololatram incipisse	116
tia de demondio 719. definitio de suo		isidori incandens: unde sit exhaustus	
persuasio 114. opinio de Deo 719.		da 127. in quo sit superum à Clerico	
opinio de appetitu prima matris		ne	12
109. opera	847	isidori solitatem non ex consolatione	
Ioannis Pici Mirandula patris Ioannis		ne esse indicandum	177
Francisci Pici Sylus & Lani 17. fun-		pro honore capessenda quae consilium	
dum & Lani 75. sententia de Pytha-		conducit	676
gorae arcum 118. verba de certis		Italia Oracis magna dicta	679
modo diuina uocationis 167. opinio		in Italia quod philosophandi genus sta-	
de ratio de Idearum loco 795. libri		uerit 664. Philosophia mystica 419	
aduersus Astrologos 5. epigrammata		itali Philosophi 422. purorum obum an-	
elegantissima de via ad aeternam salu-		matem 610. antiquorum uersum	
cinem 71. 72. sententia de octaua		811	
sphaera 611. opinio de Dialogis Pla-		italicorum feminarum uersum uapia	
toni 409. sententia de Geometria		811	
624		itali quae promittit leges italicas	119
Ioannem Picum Mirandulam fratri amice		Itale epistola una	110
& antiquo & reuerenti Philosopho		indicans Rempus. quoniam administrare	
phos superasse 17. quoniam lingua cal-		tempore passim Christi	129
laui 147. Astrologos huiusmodi argu-		Itale quomodo à Christianis superem-	
mentum in a superasse. quoniam aduocatum		tur 128. sed quo regi in Aegyptio de-	
David Goliath gigantum superauerit		fecerit	226
17		Itale quomodo appellent quing. libros	
ad Ioannem Picum Ipanis Francisci		Moysi 100. cui à solis carne absti-	
Pici epistola	116	neant	614
in Ioannem Picum prognostica de scri-		Italeorum testimonio de Christi salu-	
ptis	811. 324	torum nostri passim 150. obiectiones	
in Ioanne Pico omni Philosopho &		de lege Dei quomodo refutanda sunt	
Theologo reuixisse 815. Hierony-		167. abstinentia	197
mum & Augustinum reuixisse	815	Itale in diuina inuicta	116
Ioannis Pontani secundum Ciceronem		Itale inuicta quid inuicta Physicos	147.

OPERA II. TOMI INDEX.

triplex lacta Carneadeo 554. ratio- nale trifarium 557. veritatis quot mon- di ad Scipitium refertur 558. veritas sit quomodo Cyrenaci consueverunt 555. an demonstratione indigent 559. veritatem trifariam esse 557. hominibus esse commune 555. verita- tatu quo non sit, Scipitiorum argu- mentum 559. Lactantius à Grecis voca- tum quot modis capiat 557. quot modis capiat 558. unde oritur 557. multifariam acceptum 557. ver- itatis cur sit, ostenditur Degenerationem tam argumentum 559. veritatis qu- erum habeatur 558. veritatis in Phantasmis non debere referti 558. cui nomen est, secundum quod, quin- bus argumentis Pyrrhoni repellent 557	uliano apostata quid acciderit, cum magnum quandam fecurus esset in spe- cum 563 ulianus Caesar de moribus Germanorum 650 ulianus Caesar qua re se usus sit 613 ulianus à Pontifex secundum morum 601 ulianus secundus Pontifex Romanus in Alphonsum Ferrarensem princi- pem à illo molitur 600. eius iudi- cio Ioannes Papias Pius Thero- renatus sua de fide et ordine credendi submittit 546 ulianus quinto et septimo Idibus quid aërie mutatio sit expellenda 505 ulianus cur pro aëre à Poëta sit habitus 518 ulianus et Iouis nuptia vnde 518 ulianus hospite ab Aristotele statim re- flectitur 513 ulianum quibus verbis effatur sit Iapi- tes 521 inter Iunonem et Dianam bella ibid. de Iunone fabula 651 Iupiter cur pro igne aetheris sit habi- tus 517. cur sit dictus ibid. loco aëris positus ibid. pater hominum dicitur 574. variis aëtheris in diis 513 Iouis Propheta in Creta insula 575. verba quibus alloquitur Iunoni 525. monu qui sit 593 de Iouis astro legem gentes traxisse 557 Iouis Hannoni oraculum summi leo- toribus Alexander Macedo consulit 561 Iouis et Iunonis nuptia vnde 517. epin- thema 661. domicilium quod 589. ora- do meritis 589. color 627 de Iouis amatoria peninsula Homerici ver- sus 525. sede controversia 589 Iouis quot annis tribuatur 591. ab Ari- stotele statum esse cretus 523 Iovem amore rapitum fuisse, et à diis alijs insidiar passum esse 523 Iovem alto curru per caelum duci vnde Plato testatur 525. eius gentes tan- quam Deum colunt 515 Iovem belli dispensatorem esse 523 de Ioue et Saturno fabula 651 Iouis homines quem Iovem in manu ob- tinere 597. quales ibid. Ius vnde dictum 532. civile in quo spe- cies sit diuisum 550. eius diuisio origo vnde ibid. Iura civilia qualia nosse aëris 531 Iureconsulti quomodo maxime discrepent in interpretandis legibus 535 Iustinianus Astrologorum excommuni- cator, et domi et militia salutaris 577 Iustinianus legum castigatores 515 Iustinianus leges quid contra Astrologos decreuerit 570 Iustinus Philosophus contra Aristotelem 681. de Platone 535 Iustinus Martyr de Aristotele 662.	contra senectutem quid dispensauerit 474 Iustinus Philosophus et Martyr, quid de Ophro testatur 478. cum Ophro vnde dicitur magistri appellari 516. quid de Christo testatur sit 551. de principijs naturalibus 499 Iustinus Martyris opinio de Ideis 794 Iustinus Philosophus et Martyris admo- nitionem veteris Graecum liber ab auctore moris pretatus 522. testimonium de humana Philosophia 683 ex Iustino Martyre contra Aristotelem degnate quae duci queant 573 Iustitia qualis virtus 66. ex qua virtute prodeat 66.67 Iustitiam originalem deperditam esse propter peccatum commissum 33 Iustitiam amplectendam quid non admo- neat 67 Iustitiam ab illi quomodo discernatur 589 in Iustitia imaginaria aëre quales 584.
---	---	---

K

K ^{ar} istot ^{el} Aristoteles à quo dictus 618 Kar ^{is} Graeci quid dicatur 98 Kar ^{is} una ex tribus Partibus 526 Kar ^{is} quid dicatur, et quibus varijs modis dicatur 557.

L

Laborem finis quo 99 Laconica et Chilonia 677 Laertianum mortuum cultus 515 Laertianum mortuum lex de Rhetoribus 614 à Laertio mortui qui mori in communi via tasse legibus tradendis obstruatur sit 583 Laertius genus vestis 613 Laertius una ex tribus Partibus 512 laci populi 518 Laertianum cultus 613 Laertianus 497. de Archetilo 551. co- tra Aristotelem 681. de Christi ado- rante 519 Laertianus opinio de monstris 525. opinio de Sibyllis 556. sententia contra An- strologos 565. Stylus 55 Laertius circulus quomodo à cometa disti- ferat 784 Laertium orbem esse Solis transirentem 526 de Laertio orbe quanta discordia inter Philosophos ibid. de Laertio circulo quomodo varia opinio- nes 784 lactum ignis et sulphuris quid appetat Iovis Eumelista 47 Lactio peritus vnde sit deductum 613 Lactigone populi 564 lactum de libro Aristotelis 669 Lactius Philosophus 555 lactius opinio de Pythagore perita 479 Lactia Britannica cor praefantior et duo causae sit Gallica 515 Lactianum arti una ex septem mechanis 515
--

in artibus	302	inse	757	librum Pontificum Adrianus haresi de-	
lapidei vnde sit dictus	612	leucippi opinio de terra	508	creatus	127
lapidis ingenii magnitudinis	482	leucius liber alteri testamenti	180	libros esse à Carthaginensibus demo-	
qui lapides viles sunt ad fugiendos ac-		lex vnde dicatur 261. de corde 177. pro-		nibus in molatorem esse	159
cusodiendos demones	426	scila librorum 616. duodecim Tan-		liber sita	813
per Lapides quomodo demones inuoc-		bulorum 612. in Perside 611. diui-		libri I. examinis sanitatis doctrina Geo-	
centur	424	na 69. vnde nostra pendet 166.		rium materia	2. 2. 1. 474
in Lapidibus nullum esse vim, quod de-		Cretensium de Rhetorica 614. Moys-		librum legimus neminem cõfiteri posse	
mones linguarum possum	423	sem Græcam linguam cõuersa 554.		137	
Lactantiæ concilium	514	et religio quomodo differunt 265.		libri veteris Testamenti numero XXXI.	
Lami expositores Aristotelis	672	natura quid doceat 167. cur sit hono-		180. Aristoteles cõfessionem non em-	
Lanorum historia quales	598	randa 46. prima datus hominum pri-		erit 669. Aristoteles qui nunc in ma-	
ad Lamos à quibus auguriam petuntur		mo parum vnde pendet 265. tota		nibus fuit, an legimus Aristoteles fuit	
rit	402	et quibus pendet	82	751. Aristoteles vnde	405
inter Latinos Aristotelis expositores		legis Christiana draconis que 157. di-		librum Ioan. Francisci Pici, et Ioan-	
quomodo dixerint sit	679	uina lux 612. decem præcepta quom-		nisi Pici rursus parum. clenchus	865
Lami qui contra Vanitatem scripserint		modo distinguantur 69. diuina bene-		libros multos præclarissimos antiquos	
474		ficiam	653	dispositos, et penitus euadentes esse 116.	
aduersus Lathem Cylleii ira	311	legulatores quidem parum 551. diuini		lex mactatoris esse, qui olim numero in	
Laroni illi, inter quos Dominus Iesus		de suis leges legem 552		prece fuerunt	320
Christus pependit affixi cruci an ligam-		legi Christiana nullam legem contemporari		libertatem nostram dependens affertur quod	
ti fuerint	812	ri posse	157	85	
Larones ex itinere quæ cõfessatio abin-		legi obtinere perat, quid profut	44	libet carnis vnde statuitur 62. carnis	
gat	577	legem Moysicam qui evoluerit, illi ma-		peccatum seu vitiu in capitale ibid. quæ-	
Latrocinium apud Germanos olim non		ris dicitur esse	44	le vitiu	95
infame	610	legis omnes vnde pendet 265. Expon-		libidem quid incendat	ibid.
Latum clauum vestimenti genus	812	git 616. tuius quid contra Aristoteli-		libidem in cendia quomodo cõcedenda	
Latrocinia Valla de Etymologia quid		sum decernat 170. Atheniensis 615.		sint	69
differant	611	nom omnes in se sunt 552. vera vnde		libra domicilium Veneris	389
Laronis à lalle opinio de fratribus	568	pendet 268. oris apud varias na-		ligata quomodo fuit cadenda 106. cur sua	
Laroni Alexadria 750. Aegyptia ibid.		mones 551. et canones 570. antiqui-		permanet aque 771. celsalana de re-	
herba ad quid conducit	426	ta 552. claudis nostris etatis quales		ferretur cur sint duratura	306
Leandri opinio de Pythagora paria		552. atrogata apud Romanos ibid.		292. quid	595
484		proprie et primata cuiusque ciuitatis		libet et doctus	815
de Lectoribus auctor quid præstat	475	551. quando promulgantur, et quan-		libet epistola ad Iouannem Franciscum	
diaria signa	594	do cõferuntur 178. falsa vnde des-		Picum 879. Greg. Gynaldi epigram-	
diaria quod vocentur Stoici ibid. quid		fluantur 268. falsa et bona quomodo		ma	106
significent	559	differt 268. quando insumuntur		ad Liliam Iouannem Francisci Pici opin-	
lena genus vestimenti	812	tur	265	folia de operibus literariis ab eo com-	
lentiginis cur plerumque hyeme prodant		legum interprete philosophorum imitator		scriptis	877
810. 343		tores 552. Latinarum varietatis ibid.		292. quid significet	609
leo cur sic vocetur 44. siccum et calidum		de Legum Græcarum origine quæ sita		libra in linea aperit 207. quid 619	
signum 343. solis domus ibid.		peritio	512	ex Linea colore quomodo Cheiromanti-	
solis domicilium 389. animal solare		legis esse vincula ciuitatis 611. sua ge-		sti diuinationem faciant	394
425. cur sit solare animal 427. cur tin-		tes vnde sumptum 157. gentium re-		de Linea controuersia 619. quæ dicitur	
meat gallum	425	ferat fuisse omnibus obiectantibus		ad Græci in Aristoteles relictum	
leoni fortitudo 580. natura 583. cor		157		serit	780
et pellex ad quid conducant	414	de Legibus Rom. 614. inter Philoso-		linarum manus nomina	94
Leo decimus Pontifex 175. 179. in lo-		phos quæ discordia 550. boni et		Linum Herculi carmenis auctorem fu-	
cum Iulij II. suffraganeus 601. Pontifex		malus variat	650	isse	323
creatus 678. contra Astrologos 569		in Legibus simplicitatem amandam esse		linæ Græcæ quomodo et à quo inueni-	
ad Leonem decimum Pontificem maxi-		156		fuerunt	328
mum Iouannem Francisci Pici Mirand-		sine Legibus gentes olim dixisse	333	linarum diuinationem auctores omnes ex-	
ule dedicatoria epistola	800	Libanus Christianorum persecutor		tiam ab inimicis veridicos habuit	
Leo ædilis occidit tertio nonas Februarij	318	25. quid de Christo scripsit	118	esse	22
Leon Philosophorum tyrannus Pythagor-		liberles artes à Græcis ad nos desum-		linarum sacrarum potentia et vis 179	
gam interrogat, qualis homo esset 45.		xisse	9	linari Gentibus non expidire omnes	
479		liberalium diuina variis et diuersa nomina		Christianos incumbere	22
lepra quare plerumque in autumnis regnet		liberalitas qualis sit virtus, et quid ma-		linari in magicis estimat virtutem non	
310. 343		xiunt officia 37. 38. maior et opin-		inisse	424
lepus ad quid sit utilis	419	maque	38	linari quænam vis infusa 432. qui in-	
lex Leporis incore eratores Mirand-		liberalitatem quænam nobis exhibebit		stantibus, terminis ob famam et glo-	
lex quid præcognoscant	312	Christus	38	riam apud homines obmendum quænam	
de Leporum generatione	562	cum Liberalitate prodigalitatem quid cõ-		tum falluntur, quævis mactet vitam	
leporibus Hæpæsi solent duo corde		tum habet	99	degen 24. qui quasi meretrices vnam	
				car, quæm valde errant	24

OEPEA IL TOMI INDEX.

lucet genitum non omnes paritione
ne ad diuina Philosophiam condit
ere sed alia magis alia minus 1324
in Literis sacris perferenda, sequenda
esse vsum Carthageni ecclesiarum
203 sacris quod traditur 179
de Literis continens Scipiorum 166
scitum seu notitiam multifariam
dirigere posse 24
literis frui quid sit 141
ex Lucio et amicitia multa fieri 217
litem et amicitiam rerum existensum
principii esse, secundum Empedoclem
324
T. Lucius quem imitatur sit 224
Lunq dictum de Annibale 262 historia
198
in Lunis obertatem requiri 218
Lactensib. quid legi possunt 257. 118
lora quid sit 647. 766. an sit inuolubilis
767. an sit superflua 766
loci definitio ab Aristotele media, et
Philosopho et aliis impugnata 766
de Loco quoniam variis senserunt Philoso
phi 495. Scipionis argumenta 646
disputatio 766
loci octo Aeneidem ad assensum cohi
brandum 160. quing ad assensum con
hibendum à Scipione iunioribus positi
ibid. decem ad assensum cohibendum
et opponendum ibid. quing ad assen
sum cohibendum qui à senioribus Ser
pitiis refrugantur 576
logica institutione auctoribus 130. 174.
203. 132 qualis differentia 736 (728
de Logico genere quibus et reuerſa 427
203. 174. 728 quid 724
longitudo an in intelligibilibus repe
riatur 610
de Longitudine et Latitudine Gromat
icarum 610
lora herba 426
lora cur à Grecis Pythias sit muncus
paua 810
Lucanus de Dreydie 423. quid de Can
mana Sibylla profert 335.
cuius diuinationis meminit 322
luceni verba de Tegeret inuocant Auru
spirite aris 310
luchinus qd de Astrologia senserit 160
lucianus quid de Christo senserit 158.
prebiter Antiochenus 164. profra
quater Christianorum 112
luciani Christi legem mordacissime nau
ferabiliter inuicem 161. dictum 599
à Luciano cur doctrina Gentium sit in
rita 112
lucibus de risti 699 memoria et promi
tatione 116
lucius de carlo 340
lucius Lucium auctor 372
lucius de rerum principis 477
contra Lucium mirro 512
in Lucio qui posuit finem futurum seu
dum decipi 24
lucius Carui Medicus insignis 714.

per Gallorum 350. Pistorius Ferro
tensis Poita 14
ad Ludouicū Mariam Sforziā Mediolan
ensem dux Ioan. Fran. Picci ppiſt. 846
lunatici unde nascuntur 561
lumen propheticum quod sit 279. natu
rale quid sit 173. fides quod sit ibid.
naturale et supernaturale quid assen
sient 276. unde deriuatur 791. quod
dicatur esse Deus 720. gloria quid sit
193. prophetia quod sit 139 corporu
reum quo porrigatur 285. omne na
tura quod propheticum lumen campu
naturae crepusculum esse 301
quod Luna nunquam fallat ibid.
lumen et umbra meridiani in Astro
logia fallere 627
ex Lunae multitudine qd profuit 506
in Lume diuino ita sunt animadu
tenda 710
Lumen spirituale quatenus esse ge
nera 173. 279
lunatic influentia duplex in diuina cri
ticiis 345
luna orbiculare corpus 716 etiam Dia
ma dicta 315. ad omnes generationes
perfectiorisq. educit 307. plena cur
humetiet 306. id est, Diana 315. quot
dies obtegetur à Sole 146. sub terra
quid agendum 306
luna quando feruorem diei designt
308. quid inferioribus insuet 342.
plena, quare in mare et facina facio
ditatem inuert 307. quando cricet
dies facia 148. an sit in causa maris
fluxus reſſusq. 344. cum Sole con
grediens quare hyemem afferat 307.
in quanta quare obſcuri corub. pluuia
erectis et infestis ventos mouet 308.
cur Solaris lumen receptione indi
getur 169. principis, et quid aliter Sol
307. pro Deo habitus ab Aegyptiis
497. cur humida sit dicta 362. quid
plus habet lunam. pro his efficit hum
iditatis, et quare 306. plena lumen
frigeſcit 145. an mouetur 509. cur
eantur planetis huius dies sit 362. pau
ra, tabicunda, nigra, quid portenda
308
luna figura aliter apparet, concipitq.
quid sit 737. motu quando plus humi
ditatis et caloris demittit in terras,
quando minus 307. conſtellatio 627.
ealor, nipoet valde tenui aut vniq.
ericeat, huncſen potius, sed diuerſi
306. curſus quod diebus conſtituat
306. motus quid efficiat 145. dome
ciliū quod 189. curſus cur non re
gatur critici dies 346. curſus à quib.
obſeruat ſit 347. deſceſſus et au
ſeſceſſus natura quae ſit 306. curſus
qui 345. diſſoluta 506
de Luna magnitudine 504. mira diſ
ſenſio 610. figura ibid. fede diſſenſio
381. magnitudine 505. et Solis et lū
pis 506. fede conuertiſſa 629

ex Luna mutatione quomodo Astrolo
gia probetur 338
in Luna circulo fides ementia excogi
tata 816
luna quot anni tribuatur 898
luna Oſiridis nomen inditum 487
luna eſſe calida 309. cur olim venerat
ſeu populi 319. cur frequenter nomen
obſtruit 305. eſſe terram multarum ero
bium et montium 313. iuxta Cylindri
formam conditam eſſe 505
luna ſolue cur ueni et pluuia plerumq.
ſui capienda 307. deſceſſente cur
ouet ſondare 306. ereſcente quid ſit
et ita ericeat, et nō hūmectet 306. non
na quae maximi ſint agenda ibid. de
ereſcente frumenta eſſe merenda ibid.
ereſcente cur tene ſui meridi 309
de Luna et Sole plures opiniones tradi
tū 305. cuius natura ibid.
lunas multas eſſe ibid.
lupinum herba 427
lupi erumque color cur ſape nuaet 719
laſcinia natura 712
laſcinia quibus ueracili videntur porro
tempore 297
laſcinia aduentus quid praſagiat 404
laſcinia quare praſagium antiqui ita
buerint 299
laſcinia nate 784
laſcinia natiſſima nauigio in Indiam 506
à Laſcinia natiſſima alba ita noſtra viſa
luxuria unde uiaet, et quid ſit 612. 784
Lyſien à quo cibo abſtinuerint 612
lyria philoſophia 488
lyria ſepi apud Gentes 476. legio
lyria 515. 512. Laerdemonium
legilator 357
lyria lex an legi Chriſtiana compa
retur 157 lex 614. leges 610
lyria in calo quid 388
lyria de Rhetorica quae ſenſerit 428
lyria quid de Deo ſenſerit 427
lyria piliſtor miſerit 243.

M
Macedonius bernicus 118
Macharius doctiſſimus Theologus
414. à demone terratus 229
ad Macrum quibus conditionibus Im
perium uenerit 326
macroby diſſenſio de oraculo 333. opi
mo de diuinationis vocabulo 352
magia naturalis quae 416. Proeli quae
425. unde ſit profectio 423. circa quae
uerſetur 414. naturalis unde prudeat
417. triplex 416. Brachman et Gym
noſophiſtarū 418. Apollonius Tyanae
419. quae de occulto demonum pider,
unde ſit deſenſa 424. prima q. cuiusq.
inuictor 416. à quib. inuictor 412. na
turalis cur uerſit ſuperſtitionem ſe reſe
renda 417
magia unde ad ceteras nationes trāſita
ſit 416. oria quae ibid. uiaet à Grecis
quomodo ſit dicta 417. uiaet à Gre
cis quomodo ſit dicta ibid. quadrum
417

plex secundum Ioannem Picum 417.
vera & propheta quomodo differant
ibid. Zoroastri & Zoroastri quod
difficili 416
magia nomen quid significet 414. sceler
'ia naturae quod 416. suspensa que
422. varie nominationes vnde 422.
nominis multiplex usus 415. in Persis
de exorte inventor 416. naturalis au
diores 417. sceleratissima species vnde
416
de Magia variis inventoribus ibid.
adversus Magia species in universum
diffusae 420. 422
magiam naturalem qui rursus profecti sint
417. naturalem in India & Aethiopia
significet 415. à dæmonibus inventam
esse 417. semper dæmoniam esse 421
contra Magiam Alchimi 420. Procli
Platonici 425
per Magiam quid intelligatur 440
de Magia naturali quid Ioannes Pici
scripsit 417. 418
in Magia consuetudo duobus vixi pro
greditur 413
magia variis à qua prænotionis spe
cie pendente 373. variata vnde
360. 363
magis vnde derivetur 414. quasi ma
giori dicitur ibid.
magis nomen clatura ibid. vocabulum
quale ibid. nomen quid significet ibid.
nomen edisium 423
magum esse naturæ ministrum 415
de Magis quodam commemoratio vnde
celsa 416
magis ab Oriente venientes Christi adon
naturi quæ magiam profecti sint 418.
naturales vnde dicti sint 415. apud
Persas quid dicti fuerint
ibid.
magorum miracula vnde præsentant 416.
nominis apud Persas quod indicati fue
rint 415
de Magorum somnio 410
magis ab oriente venientibus quæ stella
apparuerit 382. quatuor spiritus ven
nifici obediant 423
magos in Magia nihil posse 415. in sa
nian & rabitem inuicari 415. qui po
puli pro Deo colantur 418
de Magis ab oriente venientibus contr
iuria 418
à Magis in spiritum ter quod alligetur 421
magentibus contra Aristotelem 676
magentem sententia de humana Philo
sophia 683
magis lapid precioso attrahens Petrus
396. cur iactant ferum trahat ibid.
magis naturæ vnde pendet 351
de Magis & terræ motu varia sen
tentia 804
de Magitudine Elementorum 116
à Magis Astrologiam & Magiam o
riginem capisse 415
mahometensem opinio de Christo 163
mahometensem quomodo ad Christi fidei

vocari possint 168
maius poëta de stellis 363
malum quid sit. qui rectè ostenderit 616.
quid sit varie bellissime Philosophos
530. quid. varia diffidia 648. & bon
num quomodo rebus infert 80. quæ
maius poëta sit 808. quid secundum
Antisthenem Cæsariorum Archiepisc
opus 66. an sit semper primum 81.
quando prius particulare bonum 84.
& bonum quomodo circa animæ ver
fratur 80
mali definitio quid 85
malo viticuli aliquid boni & inesse &
cerni 33
malum non esse aliquam realitatem secū
dum Gregorium 81. non habere quid
dicitur secundum Egidium Romanū
ibid. cur sepe pro bono capimus 31.
minutè contingere modis 46. esse bonū
31. secundum quod malum purè pri
mationem esse. & non aliquid 32. esse
præter voluntatem 31. suum timo
ris obiectum esse 46. & bonum fugere
& appetere. an sint contraria 81. cur
sæpius desideremus 33
ad Malum inclinationis seruet & origo
que 178
de Malo quæ plurima controversia 548
mala imaginationum quæ de prænotum
angelorum ministerio procedunt. quæ
ratione curentur 103
malorum & bonorum distinctio vnde sit
nata 527. diuisio 529
male & bona in nobis phænasmari for
man posse 8
malos videri peccare formidare panem.
probo amere virtutem 265
de Malis plurimos. quæ ex imaginatione
procedunt 51. quædam eam & indiffer
renter Philosophi decreuerunt 529
de Memena locum & quomodo sit in
telligendus 298
à Mente Aegyptiorum Theologiam esse
se inventam 173
maius Rex bellum adversus Carthā
suscipiens. à dæmone amphibologia
deceptus 332
manicheorum blasphemiam vnde 260
mantia quid significet 396
mantica quid Græci appellent 215
mantines populi 177
in Mantuano agro cur rarè Calidus Pro
brauij. vel 2000 mense grandiniferent
manus Dei quæ sit 265 (298)
manus quomodo distribuatur 393
manus linea 394
in Manus votis septem montes qui ibid.
de Manus lineam nominibus ibid.
per Manus quomodo patitur ibid.
de Manus frigida exemplum 340
marcellum Pontificem idolis sacrific
casse 177
marcus Antonius Philosophus & im
perator 527. & Imperator 664. de
Scaro pise 750 Varro de lingua La

tina 610. Varro quomodo Beasem &
Beasium vitæ distinguit 528
marci liber inter quos refertur 182. Var
rom opino de idearum loco 794
marcum Tullium Ciceroem sua scripta
iam publicata emendasse 338
à Marco Serulio Scuro Fides Rome
consecrata 855
mare car plerumq in Februario Martio.
Aprili mensibus sanum reddatur 307.
quomodo terram circumet 509
maris solisgo & sapor vnde fuit. varia
opiniones ibid. fluxus vnde fuit. varia
opiniones ibid. a fluxu. & fluxus reflex
us vnde 344. fluxus & reflexus lun
na in causa cur non sit 345. autus
quædo fuit 309. & signorum acco
la ex quibus præsigni. præsigni præ
cognosci possint 297
de Mariis fluxu & refluxu quædam dili
dissime Philosophos 509. fluxus &
refluxus causis varie opinio. nomen 346
marium generationis causa que 322
maris quæ in loco primo cunctis fuerint
maris regna poli empyrei 240 (112)
ad Mariam Magdalenam fororem Io an.
Franc. Pici epistola 866
marianus Theologus 845
marium Romanum patricium summa in
bello usum esse 363
marum Platonici opinio de Dialogis
tanti 489. opinio de intellectu agen
tis natura 790
maro à quo suum possumus in Mætionem
Gregorium suum pisse 257
marum sententia de prænotione 255.
dictum de comæ 257. opinio de an
ma 515. verba lib. V. Aeneidos quid
præsignent. quibus senecæ naturam
inducti prænotem Aeneæ responsa
numquam suæ portenderet ira Man
gus Deum. suæ quæ fatum expone
ret ordo. etc. 289
maris Saurum velocior 348
maris cistellum 627. proprietates 379.
sili quales 397. color 627. sedes vi
ceris 629. montes qui sit 393 (105)
de Mariis metallicis 650. fide distinctio
maris quos amantibus 391. rubra
bilia motus ascriptus 348
marium à multis concerni 48. & Venen
tem à Diomedæ vulneratos fuisse 213.
qui populi olim coluerint 379
adversus Martem olim Athenæ Pallade
certasse 328
maris mife qui dicitur Nautis plerumq. sine
suspensis 307
maris homines quam lineam in manu
obineant 397
mariana Florentina bibi libeica 673.
729
marinus sanctissimus antistes 219
marinici nomen quod Pontifici in
pessate Cæsaribus cœciliis peratū 185
marinum Pontificem Dionysij doctrin
am. in Synodo Rome contra heret
icos

OEPEA II. TOMI INDEX.

licet celebrata, officio ipsum fuisse	37	de Materie ignorantia	162	fed opus adunum	143
marfilius Ficinus Florentinus	718	mathem Longus vni d'fcretis Cefar	423	marorum corpora cur nigra atq' decor	96
marfili Ficini opinio de doctrina	489	ri 423. Boffus Ioanni Franc. Pico li	661	dia 96. linguam Hispanicam delata	661
maritimum itera amor & constantia in	43	tres munit	339	aduerfus Materis bellum Hispanicu ibi.	ad Materis quando Philofophia peruen
affuitione propter Chriftum	43	marthei liber inter quos libros numerat	181	neri	485
materia quid fit 107. quomodo apparet	formam ibid. prima materia cur apper	107	marthem Euangeliftem inter ceteros	maximam parpi & infusa obitu ibid.	maximam Cefaris laus & res gefte
letur	575	primu de Chryfo Hebraicis literis	210	ad Maximilianum Cefarem, Romanoru	regem Auguftiffimum Io. Franc. Piel
materia primi libri exomni vanitate	471.	ad Mathuram Lang. Ioannis Franc. Pico	epiftola 360. Boffus Ioan. Franc.	maximus Tyrus	718
474. fequentium librorum fculcet	1111. V. I 474. tercij libri de Eno	Pharifarvbi inquit: V'effere dicitis	feruum erit. rubricandum efi culum:	medicam faciliorem qu' primu in flum	diu fapientia feparauerit
1111. V. I 474. tercij libri de Eno	monere vanitatis gentium ibid. an mouet	475	cur nunc hodie efi temporis, ruiluit e	min trifi culum, explicatur	311
materia cur modo hoc, modo illa in fub	limbus fu p'notetur feruat	305. cu	mathematica quid 166. unde d'clatur	161. difciplina circa que d'finitur	807
non fit appentia 111. quomodo apper	et formam 109. duplex 107. mater à	Platone dicta ibid. an fit dicta primu	111. infinita 763. quatenus fit appentia	116. prima quid f'cundum Ariftotelem	107. quatenus appentia 111.
à Lamblich dualiter nominata 772.	quomodo cognofcatur 107. à Geocis	quomodo fit dicta ibid. cur non fit a	terna	772	materia accidit & effluio quae fit 107.
materia accidit & effluio quae fit 107.	perfectio quae fit	108	de Materie nominibus v'not 107. prime	appetit Themiij & Simplicij	exp'itio
materia cur in fit appentia 109. prime	nullo p'lio m'ffe appetitum f'cundū	Auicennam 109. quando fubietti	appellatio coningit	107	materia à Platone 20709 efi dictum
107. & Deum rerum c'clorum p'ncipia	effe 235. effe p'ncipium rerum	naturam 110. Analogia cognofci	poffe 107. effe rerum c'clorum p'ncipio	f'cundum Platoni 225. op'p'itum	lum dicta p'p'le 107. effe tantum ma
terem cur f'cunq' nup'auerit Ariftoteles	110. primu quomodo nup'auerit	Ariftoteles 107. fua natura & forma	& meli'are virtute d'finitu 109. p'notatiō	cognofci 110. quibus aut	inferuatur, materia amplius nō re
inuertere f'cundum Doctum 111. m	fi rem effe quidam 107. effe v'not	perbo	diff'nt Ariftoteles 111. ex ena	fmatione ita effe cognitum, f'cunq' re	operatione forma d'prehēfa effe 107
inter Materiam & p'notatiōem diff'nti	quod fit	108	in Materiam negatiōem p'notatiōem fu	gnofcere 107. non effe p'notatiōem	108. cur duo appetitui funt conftituti
111	à Materiam quomodo fubietum diff'ntat	107	et Materiam deo efi factio	311	matrem magis in caufa c'clis An
matrem magis in caufa c'clis An	tonem Imperatori	326	materiam inuenit	358	matrem inuenit

mergarij unde dicti sunt	484	mentis separatae quae sint dictae	271	metabolum volumen Aristotelis	669
mergastibus rerum Iudicarum scriptor		de Mentis separatarum numero	797	metrodori Chii 492. epicuri quidem	
811		mentibus coniunctum in unum & insculptum		Aristotelem senserit	265
mel Colchicum	595	esse Deum	35	metrodori de Grammatica	605
mel Sardoum & Ponicum	ibid.	mentis separatae esse angelos	271	metrodori opinio de mundi materia	509
de Mellis gustu quanta dissidia	ibid.	vata per Neronem non reuocari mi-		opinio de ventis 508. Chii opinio de	
Democritum quid senserit	ibid.	nimi posse 312. separatae omnes esse		sele Soli 619. opinio de iudiciorum	
metempsus interpres linguarum animi		quisque vocem 797. homines infini-		veritatis 547. opinio de Terra motu	
209		ctum aliquando pati		509. opinio de Iride 507. opinio de	
metempsus bestiarum vocum interpres		ad Mentis purissimos duobus modis per-		tribus	
584		ueniri posse		ibid.	
metempsus sermones animalium privali-		in Mentis separatis fallacia duplex 797		Michaelis Ephepsi 671. 782. alius in	
lasse	711	mensa manus quae	394	scribendo	678
metempholici quare futura praesident		mentis medicinalis qui dicatur 345. vi-		Michaelis opinio de speciebus	811
514		sionis qui sit dictus ibid. quod dicitur		Michaelis Ephepsi fratentia de defunctio-	
metempsora Elrisium sensum	569	cruciat	ibid.	ne	724
metempsus quid sensum appellat	763	metempsus quid sit 320. quando plenus		contra Michaelis Ephepsi	720
metempsus I. & servus descriptio	761	suus 307. sanguinis unde sunt 313		ad Michaelis Imperatoris Nicolai Pon-	
metempsus quamobrem Socratem accusavit		de Metempsu oratione	609	tifici littera de Chalcedonensi concil-	
25		metempsus quare plerumque in Aetate pro-		lio	189
metem littera duplex	180	deat 310. quando metem sit 345		metempsus Propheta dictum de Prophetis	
membra intrinseca corporum plurimum		mercurius in quo loco sit constitutus 109.		con lumine 279. aduersus diuinationis	
propofitae collocata, & defussae &		apud Graecos cur pileatus pitius fuerit		exclamatione	326
superfussae	749	362. mercurio praestigiorum	318	inde fabula de Satyrice demone	710
membra nostra semoto Christo capere		de Mercurij dissimulatio. Sole quidem veris		Melissus Thali quid de Deo senserit	493
quomodo languescant & spiritaliter		profiterentur 397. fide conuersionis		Melissus Apollonis oracula. quid de Chiro	
emouantur	40	619. metem dissimulatio	610	filij senserit testium sit	163
membrana quibus factus in terro obdu-		mercurio quos anni tribuantur	501	multis veterum quibus praenotantibus	
citur cur sint requirenda	414	mercurium Aegyptium maximū regem		venit	312
memoriae flatus	419	& maximū fuisse sacerdotem	262	mutari esse hominis vici super terrā	107
memoria circa quae versatur 556. unde		mercurium in Asclepio de amorem &		mutari pingui vendendum prouer. 302.	
fit dicta	517	seruitute differunt	51	ex Iouis capite nata	794
memoriae illam intellectum esse (sen-		mercurium cur generi olim tempus Deū		metem per Ideas intelligi	ibid.
tiendum quosdam) intelligibilem spe-		coluerunt	315	metem Cretensium legulator 357. unde	
cium receptaculum, & veluti theca-		mercurialis digitus qui	395	metem leges habeat	522
quendam & arculem 39. in parte in-		mercurialis liberorum explanator 374		metem lex an comparari Christianae le-	
tellectum nullum potui posse, si in no-		mergus cui seculi amat. quid periclitetur	397	gi possit	187
stro arbitrio non erit	283	ad Meridiū populi habitantes quos deos		ad Metem numero ad maiorem non esse	
memorandi haec quid sit exordia 153		plum coluerunt	579	conclusioni argumentandum	719
mercurij plebs cuius Telemacho susci-		meritis dignitas quando exoritur	41	miracule magorum unde pendant 422.	
piatam quibus remedij sedatum sit		meritis	565	ad Christum & Apostola perpetua quid	
324		metempsus opinio de homine	510	adstruat 102. quo pacto indicanda	
ad Metem & Idolochia filia Proeti, Pro-		metempsus opinio de homine	510	est	462
tem pater captiui abductum	329	metempsus opinio de homine	510	metemulorum causa quae	418
mendacis homines quae consellatio fa-		metempsus opinio de homine	510	miracula Christi Mahometes confes-	
ciat	570	metempsus opinio de homine	510	disse 162. Dei virtus ob sanctiorum	
metu quando à summo bono sit de lapsa		metempsus opinio de homine	510	eiorum merita fieri 162. 165. à demo-	
51. quid nuncupetur 157. quomodo in-		metempsus opinio de homine	510	ph. nulla pati possit 462. diuina à	
dignum fide ad cognoscendam diuinam		metempsus opinio de homine	510	caro nec fieri nec significari posse 164	
155. & sensus cui rei clareantur 157.		metempsus opinio de homine	510	merendula oppidum à Iulio II. Papi.	
quomodo dimittatur	31	metempsus opinio de homine	510	obfissa	602
mentis actus quid dirigenda sit 91. oculi		metempsus opinio de homine	510	miracula mulier quaedam à poetis & cin-	
quid mali aliquando adferant 52. de-		metempsus opinio de homine	510	bo abstinent	566
recurrenda non esse, sed ingrata tacere		metempsus opinio de homine	510	merendula venatorum quibus praenot-	
diuina beneficia 29. actum ad rectum		metempsus opinio de homine	510	ationibus praesentiam oculi praenotant	
esse dirigendū futurumque necesse men-		metempsus opinio de homine	510	512	
tem ipsam mutari pro incursum non		metempsus opinio de homine	510	metem odor quibus gratia sit	565
viante	54 55	metempsus opinio de homine	510	metem nostra quae res non certiores fa-	
metem quid appellat Augustinus 714.		metempsus opinio de homine	510	ciat	72
per oblectamenta fabularum exoritur		metempsus opinio de homine	510	metempsus quid nuncupandus sit	422
ad incertum libidinem 14. quomodo		metempsus opinio de homine	510	metem quae auctoritate celebratur	52
Perennides describat 147. illamina-		metempsus opinio de homine	510	in Metem sacrificio quam mortem facere	
ri. perficij oportere, ut diuina lucis		metempsus opinio de homine	510	deus representat	42
homo capax euadit	92	metempsus opinio de homine	510	de Metemulorum elementorum modo dicta	
de Metem Aristotelis opinio	663	metempsus opinio de homine	510	se fenore	116
ad Metem quatuor diffinitio imaginatio	92	metempsus opinio de homine	510	metemulij superstitio	407
		metempsus opinio de homine	510	metemachum quid constituit	813

OPERA II. TOMI INDEX.

monachi prius quibus hymni mania
vbi sunt 37
monachorum in Aegyptu eremici habi-
tationum studia precipue que 31. Jan-
tismorum in Aegyptu eremici de
genitum de anime stabilimento in-
quis fieri 34
de Monachorum vestibus 612
monica mater Augustinicius prece-
rum dicitur 379
monica secunda 410
monitus 493
monitus sententia de indicatorio periti-
tis 446
de Moniturio 389
monitus affertur de iudicio 416
monitus ipse in rola manus est Plati-
tis Chironem tribuunt 394. Ipsi
in rola manus qui sunt et quomodo
distinguantur 393
de Monitio pauperum quibus mala bella
315
monitum quid appellet Aristoteles 97
monita in a corio dependunt 34
aduersa Monitio quibus gentes diuina
bent 407
monitus hereticus 360
monitus per Paralelismum offertur 410
monitum hereticum 360
monitus arguuntur Rex et Augustus
de Mopso quid fabulatur 315
monitus est quicquid somnum sequatur
314
monitus unde sunt 316. spirituales unde
dicit ibi. cur sunt varia rationes 316
monitum causa unde quam varia in-
dantur ibid.
monitus quid sit 307
monitum incipiens 99. item quomodo
monitus definitur ibid.
monitum potius esse quam turpiter ad-
gendum secundum Aristotelem 80
monitus cur praedicatur 388
monitum anime cur accitit intel-
ligit ibid.
de Morituro non esse dolendum sed de
morituro 99
monitum a mortuo differre ibid.
monitus quid sit ibid. formatur mor 47.
quid sit secundum Theophrastum ibid.
cur monitus sit morituro ibid. futurum
malum et corruptum ibid. ad verum vi-
tam accessus 99. laboris finis ib. unde
praedicatur 48. cur nobis interdum non
magna sit formidatio 47. quaque
eius tri non posuit, aliquibus tamen de
causa et nonendum. et ad moritum
reuerendum efficiunt quomodo in in-
fanti memoria quomodo modo fuerit aut
48. quomodo reueratur 99. quomodo in-
teritum eius aduenit, et magis reueratur
de 48. atque palus pauperum reuer-
atur. regnum staret ibid. hominem ubi
expectat 46. cur monitus sit morituro
90. monitus arum finit. et morituro vi-
ta principium 99. quibus arum oppo-

gnanda et debellanda sit 49. cur sit
monitus morituro 48. quomodo sit
morituro ibid. rationes pari necit fab-
re et sapienter velut de posuit reuer-
tatur ibid. quibus rebus consistit 327. certum
vix 47. unde pendet 310. cum
vix procedunt 99. cur terribilis em-
issum a sit ibid.
monitus definitio secundum Theophrastum
47. 48. Christi fructus qui 71. Christi
expiatione virtutes omnes facili possi-
sibi posse 66
monitus contemplatione non minime sa-
lere ad emman nem liberandum sen-
tendum Ciceronem 43. nobis cer-
dium Deu voluit esse incognitum
47. futura indicia que sunt 310. de-
nitio 99. cogitatione Philosophos ve-
ros, nec Christi fidem professos, non
fuisse 36
ex Morituro cogitatione quis fructus pro-
ferat 51. consideratione virtutes ar-
cui 37
monitus Christi cogitatione Christo non
conferret fieri 40. cogitatione homi-
nem sanctissimum frequentissimum esse
36. Christi meditationem et alere
ad in ordinatum animi tristitiam re-
pellendum 65. asiduum et diuturnum
maxime reueratur a peccato 36. Christi
cogitatione peccatorum debilia fac-
cilius posse succidi 39. Christi cog-
itationem inem nobis conducere ad
impleda Decalogi precepta 69. diem
nostri nobis ignoratur Deu esse vo-
lucris 36. cogitatione tri desolatus
demoni a nobis elicitur 37. cogitatio-
nem cum nosse tum aliorum effren-
et, et non ipsos magis non faciamus et
abducamus a viui 49. Christi medi-
tationem reueratur saluberrimum in
delenda omni bus vitiis 66
monitus cogitatione quomodo ad primum
nos dominica rationis excitatur 68
monitus Christi et propria cogitatione
ubi peccata capitalia exterminantur
quomodo id commedi fiat 63. medi-
tationem familiarem nobis esse opor-
tere 49. sue fuisse res, quibus non
monitus septimus illius aduentu letari
31. Christi etiam crucis inem medi-
tationem prodesse ad purgationem po-
nem nonendum 61
ex Morituro Christi cogitatione frequen-
multa bona emanare 41. Christi in-
meditatione ad sensissimum fidei in-
focem redduntur habiles 66. cogita-
tione viderum origines expelli 47
monitus nihil aliud esse quam separationem
nem anime et corporis 99. cur homo-
nes interitum non inuenit 47. interitum
si quis biliter recipit 34. nihil aliud
esse quam dissolucionem dispositionis
composita 47. Christi vixem nostrum
esse 61. interitum esse aeternae tranquill-
tatis felicitatisque 31. Christi Christi.

monitus prius sanctissimum vixem
frequentissimum cognoscere 41. insu-
mibi per illud eritatum dogma-
Noscere ipsum, quod quidam etiam su-
ni possit intelligi, declaratur 50.
monitus spirituum omnes vix Philo-
sophi 99. quam expectantur a postibus
Pecunia ibid. semper nobis in eo esse
48
monitus semper propendere sapientiss-
se, inspicimus illius obliuisci. 54. esse
vixem extremam. Interitum quid per-
petuum vel nitum vel moritum dant
monitus ibid. cur non ponatur 47.
formam a materia diuergere 51. esse
quidam quomodo 317. Christi
pauis cordis esse 50. vixem tempo-
nem esse omnium terribilium 99
monitus nihil horribilium esse 47. nullum
dolorem vixem aeternam aeternitatis
ex cogitatione posse ibid.
de morituro et sua causa quomodo varia 317.
Christi libri II. auctoribus 864
de Morituro quomodo in laici Aristoteles dis-
ferretur 327. Christi et propria co-
gitatione auctoribus libri 809
monitus verbum cur adiciatur defini-
tioni hominis 728
monitus preteritum quid 60. non esse de-
ferretur hominis 738
de Morituro diuersa differentia 98
monitum quomodo inter se differant
ibid.
monitus unde 317. nam hominum 364
monitus strenuitas quomodo eritatur 41.
varietas unde pendet 310. diuersitas
unde prouenit 318
monitus in primis bellum interitum
esse 346. 347.
in Moribus quomodo Philosophi in
Christiane disciplina conueniunt 671.
quibus varia tradidit Aristoteles 803
quid Philosophos quibus diffidit
610
monitus certitudinem esse 709
educatua Moralem Philosophiam Scin-
patorum argumenta 648
de Morali Philosophia quid sentiant
Philosophi 496
morales Philosophi unde dicti sint 454.
in Morali libro Aristoteles error 677.
Aristoteles falsa moralia 805
moschus Phoenicia quid de rebus prin-
cipis statuere 500
monitus quid secundum Aristotelem 754. cum
nu cur sit 381. quomodo ex ariditatis
1. bursae fieri possit 801. cur non sit au-
1. terminat 771. et tempus quomodo diffe-
1. reat 766. circuleri qui 781. duntaxat
1. qui dicuntur 381. primus, quomodo
1. praesponatur 13. anime primus qui
1. ibi. an sit per eam 770. et sit alter
1. non 771. anime qui 787
monitus spirituum secundum Aristotelem falsa
764. interitum pede fiat 311. vera spira-
3116
monitus

apud definitionem ab Aristotele tradi-
tam esse 764. eternitatem esse falsam
ab Aristotele traditam 773
de Motu emitte 811
de Motu eternitate 773. Inaequaliter
fundamentum opinionum Aristotelis
769
motum nullum fieri sine tempore ibid.
cuius moti obiectum esse 50
motum sempiternum, infinitum in se non
esse 801. Aristoteles & Theologi quo-
modo interpretantur 33
motum nunquam principium habuisse 772
ante Motum an fuerit motus ibid.
per Motum animum quid intelligatur 363
de Motu liber vult Aristotelis 669. ma-
gnetis & ferri quoniam variae fuerint
804. non ferri sphaera ostendit 781.
quoniam eam scripsit Philosophi 496.
dogmata multa improbat 764. no-
tationem suam 803. stellarum controu-
ersia 639. dogmata rationibus & au-
thoritatibus impugnari solent 764.
Sphaera ostendit quoniam diffidit 637.
Platoni quoniam controuersia 639.
Scipiorum argumenta 644. opinio-
nes ibid.
motus primi & secundi qui 787. muta-
tionis sit 456. simpliciter & circulariter
qui 780. 781. conueniunt de derivatione
363
motuum tria genera secundum Diogenem
sunt 780
de Motuum & quietis diversitate 590.
suppositione varia in universum 637
de Motuum circularium numero 797
motus priores animi in hominibus perferre
non esse 261. inaequaliter esse duplicem
ob causam 769. animi multiplices esse
secundum Iohannem Gersonium Theo-
logum 363
de Motibus circularibus quoniam uariae o-
piniones 811. existit qui uaria 798
moueri quidquam quomodo bisariam &
accidentis possit 804
quicquid Mouetur, ab alio mouetur, an
verum sit examinatur 803
moyses Aegyptius quo tempore floruit
777. Aegyptius de fide Platonis
639. quid contra Astrologos scripserit
164. Aegyptius quoniam gradum divina
reuelationis constituitur 593
moyses Aegyptii error 281. Narbonen-
sis error ibi. Narbonensis responsio de
motu remotio 764
moyses primus legislator & Propheta
apud veteres Dei cultores 236. epimus
legislator 157. quo in loco populo
philosophico diuinationem interdixit
236. quando & quo tempore iudeis
presertim 236. Propheta quo virtute
suus usus in sua Prophetia 234. doctus
fuit in omni Aegyptiorum doctrina 2.
diuinitas doctus 197. quando cum He-
braei per mare facti transierunt quomodo
de acciderit 166. apud Plinium Magum

esse creditum 415. tam doctus quoniam in-
doctos imitatur 32
moyses libri V. quomodo appellatus
datus 150. principii de Sani 410. do-
ctrina unde sit confirmata 597. scripta
de mundi creatione 773. sententia de
principio mundi 606. Historiam omni
exortis historia longi antiquioris esse
337
de Moyse ortu & vita 216. vita orac-
um 337
Moyse futura monstrata quod refutatur
350
moysen appellatum esse Deum 236. Ma-
thematicis demonstrationibus esse usum
2. a filia regis Aegyptiorum in filio
compositum esse ab Aegyptiis sacro-
dotibus summa diligentia curatum
236. esse antiquioris, omnibus Graecis
scriptoribus 212. primam diuinam lau-
de carmine Hexametro creatus 240.
exordium in veteri testamenti scriptis
se, Iohannem finem notasse 23. prophetarum
omnium primum esse 227. mag-
istrum transiitiorum fuisse nostrae res-
ligionis secundum monumenta gemin-
lia 236. Chaldaeo genere oriundum
esse 337
ad Moysen Dei verba 351
moyses neminem vagum de rerum natu-
ra sapientiam atque prudentiam tralla-
uisse 31
de Moysae Pharaone demerso Hexametrum
carum carposum 323
moysaicae legem caeteras leges omnes
superare 157
de Moysae lege Pythagoram plurimum
in suam philosophiam transiitisse 32
moysaici ritus quoniam diu durauerunt
180
mulierum factus in regionibus Africae
quale 154
mulier quomodo nascitur 161
mulier praegnat car libenter terram,
carbonem comedit, quoniam exquisitam
omni genus dulcorum 355. quando
concipiat 154
mulieris abortus quomodo sit sciendus
356
mulieres cur non calaeferae 510
mulieres cur viri & alidiores sint 531.
quo potius steriles reddantur 757. in
communis habenda esse secundum Can-
tonem & Socratem 33
mulierum vestitus olim 813
mundum a quo sit factus 773. cur non sit
aeternus 773. cur orbis sit dictus 501.
minor cur homo nuncupatur 425. cur
a Deo sit eductus secundum Platonem 91
mundi partimobilissima quae 504. aeterni-
tatem unde indicantur Aristoteles
& Aristoteles 717. creationis quid
praesertim 773. aeternitatem esse fal-
sam ab Aristotele traditam 773. aeterni-
tatem unde sequatur ibid. inferioris
motus a superioribus laeionibus cuius
an dependat 197. & terra uisitat

773. minoris nobilitatem unde 429
de Mundi principio error Aristotelis
685
de Mundi nequiditate & uisitate 502
de Mundi figura quoniam uariae opinionum
502
de Mundi uisitate rationes Aristotelis,
quoniam facile dissolui possint 779. ma-
teria quoniam uaria traditur 502. forma
et anima quoniam uaria prodantur
503. & terra uisitate uariae opinionum
778. sine Aristotele error 606. partem
huius quoniam dissensio 504. confutationem
in & sine qua uaria prodantur a Phi-
losophiis 501. uisitate Platarchi uera
64778. creationis quoniam uaria traditur
501. aeternitatem uisitate uaria traditur
502. aeternitatem uisitate opinionum
773. 781. principium uisitate opinionum
773. aeternitatem Aristotelis opinio quod
falsa sit 773. uisitate Aristotelis ratio-
nes authenticitatem refutatur 778.
aeternitatem Aristotelis argumenta esse
infirma 773. uisitate Aristotelis ratio-
nes debiles esse 776. exordio quoniam diffidit
inter Philosophos 501. aeternitatem Pe-
ripateticorum assertionem esse falsam
774. sine 502
de Mundi exordio duo tenent hominum
genera fuisse 306
mundum esse animal 543. harmonia gen-
derum 614. quomodo veteres appella-
uerunt 501. nullum principium habu-
isse, neque etiam finem habuisse ibid.
esse infinitum 502. pro mutuum esse
habuissim ibid. esse aeternum cuius ge-
nerationem esse aeternam 772
de Mundo Platarchi uaria dogmata
779. quoniam multa 502
mundi plures esse posse 780. quoniam
animabus esse dissensio 502. mul-
tos esse secundum quosdam ibid.
ad Memorem spiritibus obtrudat pigra da-
mnes quales malum 57
muri sine coetu cicipi & generari 749
musicae filius Orphei 229
musica an sit ars 494
musica circa quae versetur 613. cur uisita
non sit uisita ibid. in sacris litteris firmi-
ter celebrata 624. quibus rebus com-
pfitur ibid.
musica instrumenta & voces quae ibid.
musicam quibus modis de optici reperiunt
613. & Astronomi & Geometriam
quoniam primis mscuerit 480
aduersus Musicam quid Ephraem dila-
tatur 612
pro Musica contra Ephraem auctor
614
de Musica facultate 494
musici qui docentur 618
musica cur calcetur Luna silens 506.
ibid.
mutabilitatem in obiecto, non effectationem
nem elegendi sed naturam ipsius, quae
est mutabilis 770
mutatio

OPERA II. TOMI INDEX.

mutatio duplex in animo 364.
contra Mutationem naturalem Sc. ephe-
corum argumenta 648
mutatio p. h. a. m. multata 669
in Mactensi agro raro Calidus Febru-
ri, vel toto mense grandinem accide-
re, nec post Septembrem finiri 304
in cetera quo multo h. p. p. 669
in cetera Ptolemy lex iudicialis 392
in cetera quia primis leges fons
a. r. 357.

N

Nabuchodonosor qualis propheta
furis 376
super vnde 357
natus hominum Thracie genti scilicet
liter, ex quoque autem hilaritate cele-
bre 54
natus Propetia Davidi ab edificatio-
ne templi Hierosolymitanis coarctis,
quo insinuat fecit 398
natura qualitates unde pendunt 358
naturae fortis unde indicitur 388
de Naturae similitudine & dissimili-
tudine opinio ab Aristotele recitata
326. similitudine & dissimilitudine
quid magis sit 327. similitudinem
& dissimilitudinem casu ratio ibid.
natura quid sit, quam veria eroduntur
498. quid sit, incerta apud Philoso-
phos 773. absolute & inextensa que
24. quid sit secundu Augustinu 83. ho-
minis cur rationalis creata sit à Deo,
secundu Augustinu 52
natura alimentis quando in ordinatione
convenit 391. variata omnis incom-
moda unde mensuratur 52. definitio
secundu Augustinu 82
in Natura arborum aliquid mali cul-
pari esse transferendum 5
de Natura parvis 495
naturam nullam esse malum secundu
Augustinu 82. vitiationem esse propter
parvam solum inordinem 35. no-
bis auditatem mali aliquid nō insula-
plisse 5
de Natura quam aduersa scripserit Ari-
stoteles 808
super Natura Philosophorum dissensio
498
naturalis praesagium unde ruenit 397.
homini lumen quo spectet 291. lumen
quid sit 373
naturalis praenotio quid sit 395. amor
qui sit diffus 32. praenotio duplex
291. reliqua de naturalis praenotio-
ne, vide in dictione de Praenotione
Naturali.
naturalis Magie auctores qui 417
de Naturalis praenotionis speciebus 395
naturalis Philosophiam mali ab Ari-
stotele esse scriptam 685
de Naturalis imitationis Scriptorem ar-
gumentum 645
inter Naturales resque amicitia & in-
imicitia riget 434
de Naturalibus principijs Philosopho-
rum dissensio 492. principijs Aristo-

telis doctrina à nobis confutata 765
naturaliter quomodo modi praenotio posse
396
393 id est, Natura & 393 natu Pro-
phetia 374
nauiphantes Pythionis auditor & Epio-
curi praceptor & disciplinarum con-
tempor 602
nauiphantis sententia de indicatorio rei
vitali 544
nauis in calo à quo sit inventa 366
nauicasse vna in, ex septem mechanici
artibus 302
nauicasse Lufitanorum in Indiam 366
de Nauis praenotionibus 305
nauis quomodo modi praenotio tempore
305. cur scriptis veritate praedicant
quam Astrologi 349. quibus diebus à
nauigatione se abstinent 344. de Tha-
lesibus quomodo praesagium 349.
quibus notu seu praenotionibus vitan-
tur 295. cur Lucan frequenter ob-
seruatur 306. quibus praenotionibus vi-
tentur ibid. unde pelagi temporetem
obseruent 397
naturarum praedictiones unde pendunt
349
nauis qui dies plerumque sunt suspensi
307
tam Nauis in praenotione quo postea pa-
stora committunt 366
nauis res de quibus rebus indicitur 284
nauis quibus in locis scriptum co-
mendatur 618. contra Italianum Im-
peratorum 397
nauis verba de Pythagorae 615
nauis 484
napoli in Campania sanctorum Martyris
reliquia adferunt 164
nebula quid sint & unde fiant, magna
dissensio inter Philosophos 507
necessarium cui competat 713
necromantia que dici possit 322. potius
vitalissima 327. 328. & Necromantia
quomodo differant 323. quae in terra
parit sit orta 328. & Idololatria quo-
modo differant 323
necromantie nomen quibus fundetur
322. diuinationis unde pendunt 474
Necromantiam Phitricam diuinationem
nem nuncupatam ab Hebraeis 322. in
Chaldaeos ortum esse, secundum Nico-
laum 328
ad Necromantiam quae diuinationis per-
tinet 323
necromantes quam Magiam profiteantur
415
necromantibus favorem imitari 258
de Necromantibus imaginibus liber cui
adscriptus 260
negatio quomodo sit primatio 304
negatio & primatio quomodo differant
ibid.
ex Negatione vniuersi affirmatio 714
in Negationibus & primationibus quae
non possit quid sint 78
necleu Scriptis Aristotelis libros terne
desodu 672. in flauator librorum An-

ristotelis 674
necleu Aristotelis libros Scriptis por-
tasse 396
necleu ex quo arbore sint nati 376
à Nembroth Gigante Idololatriam or-
tum capisse 316
necleu quid natus sit Sarpodon
apud Homerum 52
necleu potulum, unde rix nomen Ho-
meri acceptum 314
necleu aqua inuenitur 495. quibus ho-
stis osten placaturus 652
necleu Phobus Apollo bellum infert
323
necleu temporetem qui Philosophi vix-
erunt 664
necleu unde orietur 40
necleu Pythionis legislator 157. sapiens
apud Graecos 478
pro Nicanore felate Aristoteli inuen-
to Sapiens & Ioui statum vixisse 29
necleu de quere 646
necleu Siracusis episcopo de Terra motu
509. opinio de calo & terra 616
in Niceno cecile Arriana heresi dano
nati 175
in Niceno vnde necleu plurima terra motu
concessit 164
necleu Cusa de sensibus 608. autem
vnde praedictionem vnde 712. cui sen-
tus additus fuit 428. Philosophus
728. de Odeum 706. contra Aris-
totelem 685
necleu Cusa sententia de puncto 612.
sententia de mundi aeternitate 772. de
puncto de Niceno 796. sententia de dis-
tinctione 727. sententia de veritate con-
gruentia 715. opinio de Terra 509
necleu Diuinationis opinio de naturalis
bus principijs 761. Leonem episcopo
ad Ioan. Fran. Picum Montem. 243
ad Nicolaum Leonem Ioan. Fran.
Picum episcopo ibid.
necleu Lyra quid de ecclesia inue-
nitur 174. contra Aristoteli & Phi-
losophorum doctrinam 685
necleu Oresium Philosophum &
Mathematicum praefectum, Astron-
logiam peritiam commentario dano
necleu 360
necleu Pontifex de Chaldaeoensi cō-
cilio ad Pelicium Imperatorem 189
necleu heresi quando sit exorta 352
necleu 342
necleu hili cui elemento responderet 110
necleu pro Deo habitus ob fertilitatem
495. cur pro Deo habitus 499
necleu auctorem & excretem dano-
nem Antonio Magno praedixisse 312
necleu qui colatam 439
necleu fabula 416
necleu super a Zoroastrem in bello 417.
Astrorum rex insensibilis Astrolo-
ga Zoroastrem perisimum magum
ocidit 377
à Nino Bili filio Astrorum rex Idol-
olatriam primordia traxit 316
rege Astrorum ciuitas Ninia con-
stituta

structa 189
 nix nigra apud Anaxagoram 147. et si
 nigra 159
 noi quo lumine perfusus fuerit cum An-
 axan subiretetur 156. anni septim-
 genari missi 100. qua promotione
 subiretetur arcem 170. ista quam
 formam suam arcem fabricari 186
 nos filii 165
 notitia quid differencia 914
 nomen Domini quando incipitum sit an
 vocari 170. Tetragrammum quid pra-
 figere 413
 nomen abstractum & concretum quid 79
 nominis rem aliquam esse quid sit 154
 notitia non sit eodem omnibus eadem
 in quatuordecim 628 an positio in
 natura consistat ibid. masculina & femi-
 nina naturae in positu sine ibid.
 quatuor litterarum cur ferè omnes na-
 tiones appetiverint 413
 de Nominum impositione apud Greco-
 marios 608
 nomen Nominari diversitas in Aristotele
 interpretando 679
 nomenary an paulò post morietur
 100
 notae generis apud antiquos via pueri-
 tis terminos excessus fuisse ibid.
 in Notaeque insula ad Oceanum Germa-
 nicum. septui varie spectrorum gene-
 ra obscurat 127. item quomodo aus-
 genitur ibid.
 nox tripsum. Tristis. avaris. unde Ari-
 stoteles sumptus 11. illud oraculum
 unde suam originem ducit 10. 11.
 illud oraculum multis seculis amoni-
 atur Thales & Chilonem traditum
 esse 11. quid per illud nobis in-
 ferretur 10
 per Notam rationem quid nominis in-
 tellexerint 107
 notio quid nuncupetur 157. unde fiat
 193
 notio unde 157
 notiones & cogitationes ex quibus in an-
 nimo oriuntur 198
 notionum modi 610
 notitia nostra ubi ortum habeat 955. re-
 sideria quid sit 712. intuitiva quid
 sit. incerta ibid. supernaturalis ea sit
 prophetica rebus laus nominanda 103
 notitiam unde habeamus 75. iam habi-
 tam multis rationibus dirigi posse ab homi-
 ne 14. omnem esse per se bonam. sed
 fieri malum ex accidenti 13. esse bo-
 nam 164
 de Notitia intuitiva & de Evidentia quid
 accretum sint controuersum 712
 notitiam artem esse rationem 435
 nouembres Calendae. Roma Hadriani
 nolui subire ista 104
 nix. Graeci quid appellent 156
 nubis quae consiliatio pelles 176. si cir-
 cas occidentem vel ante eorum finem
 len rubescant. quid praesagiant 106
 de Nubib. Aristotelis opinio 808
 nux litora duplex 180

numeros 163. de Archilao 153. Py-
 thagoram 664. Suffragium Sorium m-
 nitor 428. de Platone 151. cur Pla-
 tonem Maximen Asiaticum nominant
 11. de Platone 155. de Caritate
 151
 numerus principium rerum 148. dualis
 apud Graecos 608
 numeri apud Grammaticos ibid.
 numerus liber veteris Testamini 120
 numeros conuersionis in 10 & quae in
 ipsa sunt. harmonia. ternus principia
 esse secundum Pythagoram 114
 ex Numeris coloris sepe mutari 719
 de Numeris in corpore varia 116. an
 immutabili quoniam varia 163
 de Nychitocra quid olim augura-
 tum sit 403
 ex Nympharum concubitu olim tot he-
 roas nuncupatos. non fabulis tantum
 fides. sed daemonum vel incuborum
 vel incuborum opera factos fuisse 117
 nymphas feras esse. sed mortales 111.
 longaeue esse 713
 de Nymphis quam e Graecis opiniones sint
 111. apud Aristotelem 713. & Eno-
 pium 711.
 O
 de O. littera cuius pronuntiatione 606
 obiectum prima de Vno & Ente obscuru-
 ter 77. altera refutatio 77. 78. de Vno
 & Ente usumque 70. quarta 79.
 quarta confutatur ibid.
 obiectum V. L. 80
 ex Obiecto in spiritali lumine quod spec-
 ietur contrahitur 120
 obiectum spirituale quod sit 171. illud
 quod anima proponit debet Christum
 esse. & hunc crucifixum & mortuum 15
 obiectum illud quod sit. quod sibi presen-
 tatur debet anima ibid. naturale pra-
 motionis quid sit 171. sensus appeti-
 tas particulare bonum. voluntati vni-
 versale rationis verum 40
 obiectum super naturale praemotionsis dui-
 plex 171. aliquid anime assignari de-
 bere. quo in contemplando & amando
 de Deo inuenerit. aliquid inaccessibile
 decipi 14
 obiectum praemotionsis naturale quomo-
 do ducatur 171
 de Obiecti sensum imaginationis mor-
 bus prouocant quomodo curari possi-
 su 97
 obliuio nostra inleuitat dissolutionis mor-
 tuum malorum causa 47
 obliuiscere quid scire 118
 obliuiscere ratione & noue ex quo cul-
 tus genere rationem 114
 occasio quid 713
 sub Occidente habitantes quos deus on-
 lus coluntur 179
 ocerum cur plerumque in Febuario. Mar-
 tio. Aprili. mensibus feriat 107
 ocerum fluxus & refluxus causa quae 144
 ocerum rerum omnium principium esse
 se 115. diuina Graecum esse secundum
 Homerum 115

ab Oculo Lucanae Astrologiae deinde
 18
 ocerum quid efficiat seu adferat 76
 occidere olim prout mensis anni 192
 olivaceum cur tardè stant 149. purior
 exale 148
 oculi partes septuaginta 116. contrariū quid
 in agro praesagiant 110. hominibus
 mali res 149
 oculum partem nostrae corporis mobilis-
 simam esse 700
 de Oculo sensu Aristotelis opinio 812
 de Oculo & amara 170
 odor cur a quibusdam non feratur 119
 odorum genera septem 710. numerus
 species ibid.
 odoratio qualis cognoscio 159
 odoratio ratio 706. quid & unde fiat
 inter Philosophos diff. ex 119. seu
 de quo sit magna discordia ibid.
 de Odoratum magna discrepantia ibid.
 in Odoratum quanta discretas 623. ex-
 pla de inordinatis sensus 706
 in Oeconomica libri Aristotelis multa
 falsa 105
 anomen Graeci Delphici Apollinis re-
 sponsa classis 111. Polilogos ab
 Apolline bu deceptus 600
 anopis Chius quot principia rerum
 numeris 100
 de Oenothere radice. qua notae muto-
 rioris hilarioris redduntur 819
 ogyra & haeti temporibus Moyses san-
 ctum esse anomen 116
 Olympe vocabulum unde sit derivatum
 118
 olfactus sensus exterior 91. an mutari
 possit 710. quando fallatur 108
 ad Olfactum an suorum nota perti-
 neat 106
 de Olfactu 710
 olivarius Hierosolymis Episcopus 105
 olim Olympiades nihil exatit gentilitas
 history. mandatum esse 102
 olympeodori sententia de libri Aristoteli
 671. sententia de Meteorologia
 eis 110
 omen unde consistit 110
 omen quid sit ibid. unde cognoscatur ib.
 omen quae dicta fuerint 401. cur supra
 finitio sine dicenda 406. ex quibus
 res indicata fuerint 405. an causa
 esse possint futurorum 406
 adactus Omen Genii dissipatio 409
 omen Romanum quomodo obstruatur
 ibid.
 de Omi propofitio ius dicitur. multis
 plerumque confutatur 710
 de quod tempore referatur 119
 contrarium quid de principia rerum
 statuerit 100
 operatio omnis unde proueniat 111
 operatio propria concubet rei. & quae
 ratione certa & exacta percipi non possi-
 se 745
 operationes contrariae unde prodant
 407
 operari nihil posse. nisi illud quod per se
 subijcet

OPERA II. TOMI INDEX.

subfistit 52
opus natura opus esse intelligitur 109
opus perfectum & legitimum neminem
capere possit, nisi q. aliorum auxilio 127
operum Ioan. Fran. Pici, & Ioan. Pici
etiam patrum clementis 865. 877. 878.
claritas quando oritur 48
opera nostra duabus regulis metiri 59
citra Opera sua multos scripsisse 648
ophiogenes 564
ophthalmus an sit privatio visus 82
opifex & creator quomodo differant
322
opifcem cur Plots Deum appellari, nō
autem creatorem ibid.
opino quomodo discrepet ab Imagina-
tione 92
opino quid dicatur 557
opinionis complexio quæ 91
opinionem quando anima creetur ibid.
ab Opinionis sola homines irritari 100
opinionum omnium culpa cui rei adscri-
benda sint 95. item *varia & tam multa*
plex diffensio unde ibid. fallacia vna
de ibid. varietatem ab ipsa ratione &
intellectu provenire non possit 95. 96.
ORACULA.
oraculum Pythium quo tempore cessare
ceperit 310. quoddam obscurum de
Deo 322. de *Pyrrho* 331. quod sit ap-
pellandum 331. *Iouis Flavonius ma-*
gnum periculum Alexandri acciderit 261.
quid sit secundum Senecam 331. *Nos-*
ce te ipsum quando & a quo prolatum
fit 50. 51.
oraculum Apollinis de Cræso vulgatum
331. aliud oraculum Apollinis de con-
demni ab Orontio recitatum ibid. Py-
thium unde sit dictum 330. *Sabylæ*
Arægyptiæ de vero & solo Deo 219. de
Phidone 335. de *Mosy* vnde 227
oraculi defuncto 333
oraculi Delphici inane principium 331
oracula & responsa antiqua que olim
demonibus dederunt 318. *demonum de*
quibus rebus prædixerint 319. *geniū*
lipum quo tempore defecerint 359. *du-*
rum quæ non à cælo fiant 302. *apud*
Genes quæ nam celebriora & præsta-
tiora fuerint 328. *Pythæ quomodo à*
Græcis occupata sint 330. *demoni-*
ca per quem sint sublata ibid. *demon-*
um quo die accit 322. *quæ multa*
obscure spurcè mandauerunt 338.
Delphici quo tempore cœsuerint 300.
quærit & potestas expulsa fuit 150. *Sin-*
hyle ex Babylonis profectus ubi aditus
fuit 310. *multæ tam gentium di-*
versarum nationum de Christi adven-
tu 159. *varia è quibus nationes diversæ*
responsa petierunt 261. *divina divi-*
nationem dederunt 325. *que olim ho-*
mines 320. *quæ appellaverunt* 260.
antiqua quare demonum pronuntia-
verunt 331
orare pro se quid sit 210
oratio à quo pendat 141. *ad quid nrit*
819. Dominice cur nobis data sit 69.

Dominice quid efficiat 216. *de referen-*
diis moribus ad Papam Leonem
X. Ioan. Fran. Pici Mirandulæ 885
orationis vis unde expendenda 141. *Do-*
minice pronuntiationes quomodo partici-
per 62. *maria quæ sit* 142
de Orationis idea quid sit decretandum
140
contra Orationem Grammaticam quid
scriptici causant 607
oratione sacra nihil salubrius esse 12
in Oratione Dominice quid vitandum
fit Christiano 67. *Dominice quæ pro-*
phetiones comprehenduntur 68
orationes quæ dicantur 818
oratores unde 317
de Orfite 594
Orfite quid sit 108
Orfite cur Simplicitas appetitum nomi-
natur 310
organorum peritia quomodo sit dicta
612
sub Oriente habitantes quare calidiores
sunt meridionalibus 308. *habitan-*
tes quæ deos colunt 379
origines quid de rerum principio senserit
497. de Philosophia Socratica
481. magis credidit esse 415
origines testimonii de Aristotelis doctri-
na 602. *opinio de Academia tertia*
490
originem Astrologiam dantur 318
originale peccatum quid 59
otematix cuius magis inuenitur 416
orphen: Theologus apud Genes fuit
478. in Arægypto quid fecerit ibid. per
quæm artem defunctis coniungi animâ
evocaverit 327. 328. *magister in cul-*
tu demonum 327. *non fuerit* 26. *quare*
ab iustis Philosophis & Martyre na-
gister non foret dictus sit 316. *quid*
de Deo senserit 497. *cur Arægyptum*
perit & quid in ea didicerit 514
orphen: discendi gratia in Arægyptum
profectus 302
orphen: versus ad Musæum filium de vero
Deo 329. *hymnos seu versus non esse*
quæ circumferuntur, sed emissa Cro-
donis esse se cædunt Pythagorici 26.
sententia de urtra moribus 408. *dictum*
de magi nomine 415. *verba de Som-*
nio 410
orphen: Moysen Palinodiam cecinit
se 302. *non fuisse secundum Ciceron-*
em in libro de Naturæ deorum 36. *in*
quo imitatus sit Homerus 324. *Euri-*
dici coniungi dicitur Platonem adepta
se, & imperatam coniungi amississe
328. suam historiâ à Moysæ accepisse
218
opud Orphen: de demonibus 425. *Esio-*
phica nominum mentionem fieri 275
orphen: multos fuisse 156
orthographia quibus constat 609
de Orthographia ibid.
os ex osibus meis, loci ille quomodo sit
intelligendus 210
oscymanum subius gravissimum 563

osculum nomen cur Luna sit inditum
497
osculum suorum nomen haberi non
posse 407
adversus Osculum quibus gentes diuina-
bant ibid.
osculum divina bonitatis nulli claudite
47
osculum fluitat 144
per Othum & Ephialtem quid præsta-
verunt 315
ova quando sint supponenda 306
ex Ova quomodo antemania nascantur
561
ovari quando sint tendenda 106. *ubi fel*
habere 754. *cur luna crescentia tota*
dantur 306
ovium pestilentiam quibus prænoticia
buit venarum Mirandulæ præcon-
gnoscant 106
ovium in Metamorphosi quid per The-
ridi intellexerit 329. *de Colore Chan-*
merentis 678. *de formatione homi-*
nis 522
ovis dictum de cognitionis modo 742.
sententia de Prætorio 329. *liber de ven-*
tula de quare tractet 369.
P
P. littera duplex 180
pacholus fluitat 52
pachum oculum cum demonibus inire
quid 319. *mediam quid ibid. oculis*
cum demonem prænotio superfluita
quando morat ibid.
per Pachum expressum quid intelligant
319
pachum: cur infligat Deus sceleratis hom-
inibus 46
ad Paganum Lucresium Ioan. Fran. Pici
Mirand. epistola de noua concern-
tione erinip. Testamenti 882
pagodes legulatorum genium 157
palastra cui signo celestis fabricata sit
591
palamon ubi Moysen nominat 326
palinodia cur scriptores cecinerint 760
palidus lex 157
palidum Athenæ Marti bellum intulisse
323
palinodiam testamenti genus 812
palumbum nomen 298
palumba virgo à cælo abstinere 569
paraphisi populi ex quibus signis res fin-
ituras prædixerint 262
pariter opinio de animæ 513. *opinio de*
bono 510
parietes quæ unde sunt dicti 317
parietes quæ deus quæ 69. in sacra mentem
altaris quæ sit 756. *vixit Christus*
69
in Pannonia alibi corui 720
populi Episcopi Hieropolitani 230
populorum unde nascantur 564
pe: adigna quid sit 198
peradiponem libri inter quos libros
collocatur 181. *liber veteris Testam-*
enti 180
II *de Parale*

OPERA II. TOMI INDEX.

piffimus 450. contra Platonē et non
 ad Academici contra illū 134. de de-
 monstratione 618
 peripatetici qd virtutes appellaverint 512
 peripatetici quomodo fortunas defini-
 erunt 573
 peripateticorum doctrina quā ambigua
 sit 503. definitio de Philosophia 479.
 dogmata precipua quæ 655. opinio
 de terra motu 509. sententia de bono
 512. opinio de anima et corpore con-
 traria 505. sententia de anima motu
 508. assertio de mundi æternitate
 esse falsum 774. opinio de anima ra-
 tionali 94
 peripatetici affirmasse diuinationem
 fieri 335
 inter Peripateticos et Platonicos et
 ceteros de numero elementorum 115
 contra Peripateticos quosdam 114
 ex Peripateticis quoniam contra Aristote-
 lem de ideis sententia 796
 peritia quid 605
 perse de Deo quid senserint 640
 perferunt res in. vestium 574. mores
 610
 perferunt ritum in nuptiis 149. magis ve-
 rum præferunt naturæ 105. mori in
 eligendis legibus ibid. magis ubi ve-
 quæ incipit absq. precatione 12. regū
 filij quæ magis erudit fuerint 416
 perferat absq. precatione nihil incipit
 105. magis eadem diuinum adhi-
 buisse 149
 in Persis Italiani apostatae expeditio
 cui intrinsecus 161
 apud Persarum qui dicti fuerint 415
 à Persis diuinationem flatu 328
 in Perside lex 615. mos de ciuitate 577.
 quæ magis floruerit et quæ illam in-
 uenerit 416
 pernicii belli causa quæ 405. mori status
 et refutatio causa 144
 periculum mare quando agitur ibid.
 peritus 61
 peritio rerum futurarum cui con-
 preat 324
 peritiam tibi estate qui Philosophi flou-
 ruerint 665
 peritus et virgo sciam vixi inedia 500
 persuadere quomodo dicatur 310
 persuadibile tristitia diuiditur in tria. Car-
 neadem 513. tristitiam dicunt 616
 persuasio an sit finis Rhetorica 617. à
 Græcis quomodo sit dicta 618
 perinde conuincitur 655
 piffus Ephesus ab Apollonio predicta
 443
 petitiones sex in oratione Domitiana 68
 petram esse ipsam Christum 38
 petrus Abelerius in Remensis concilio ad
 veram religionem conuersus 9
 petrus Alliacerus contra Aristotelem 613
 petri Alliaceri opinio de sensu 616
 contra Petrum Alliacerum argumen-
 tatio de sensu ibid.
 petrus Apollonius contra Aristotelem 676.
 hereticus, negens demonem esse 319

petri Apollonius opinio de syderum signi-
 ra 504. seu Padamenus error 300.
 item eam verba ridiculosa de ammi vi-
 ta humane ibid. error in historiis 503
 contra Petri Apollonius magiam 413
 petri Apostoli epistola inter quos libros
 enumeratur 181
 petri Apostoli. dicit 180. Anselmi opi-
 nio de mensuris separatis 797. opinio
 de elementorum qualitatibus 119
 ad Petrum Bembum de imitatione libel-
 lus Ioan. Franc. Pici Mirand. 123.
 124.
 petri Caihadren principalem ecclesiam
 esse 198
 petri Crisostomi epistola ad Ioan. Fran. Pici
 epistola 839
 ad Petrum Crisostomum Ioan. Franc. Pici
 Mirand. epistola 840
 petrus Longobardus Theologus 616.
 Tarantulus abbas Innocentium V. cō-
 tra Astrologos 570. de Tyribus 710
 pharus Erythraeus de Plantis 674
 de Pharusii mulieribus 669
 de Pharusii diffinitione controuersa 661
 pharusia quid sit 91. 92. 118. 718. 719.
 de sit dicta 557. aliis enim vit 93.
 apud Stoicos quomodo accipitur
 554
 pharusia persuasibilis quæ et quotum
 511. consensu quomodo diffin-
 guatur 554. quid anima vitatur 91.
 quomodo epistola perierit de morte 490.
 captata quid 595. multiplex scien-
 dum Carneadem 558
 pharusia cui rei comparatur 557. an
 differat ab intellectu 557. 558. unde
 proficitur 91. sensus 517. rationalis
 quid 594. à Suida parascientia 91.
 an comprehendatur 587. ubi sit quæ
 589. idem pharusia vici sciantum
 Suidem 91. unde sit appellata 380
 pharusia definitio 92. nomen unde 92.
 nomenclatura quid denotet ibid. di-
 uisio unde 570. illecebras homini
 esse respuenda 99. definitio secundum
 Aristotelem 719. loco erroris à Can-
 leno positum 93. quando seuius et
 potentia obducitur 101. morbi et
 vitia quæ ob temperantia coniungunt.
 unde sunt 97. quid dominari contendit
 in quæ dignitate consistat 95
 pharusia variæ diffinitionis secundum
 Epicurum 594
 pharusiam cui Plato picturam mencu-
 pauerit 91. ex vario sensu variatur 51.
 intermedium esse inter rationis par-
 tem et stupidum 94. eam esse verā
 secundum nonnullos 588. à Platone
 Picturam appellatam esse 91. nullo
 modo indicatorem veritatis dici posse
 589. captatorem esse veritatis indi-
 catorum 555
 sine Pharusia animalia nonnulla esse
 sed sine sensu nulla 93
 de Pharusia questionibus variis 91. va-
 riis diffinitiones 490. discordia 517.
 inter Stoicos quanta discordia 516

ex Pharusia rationis iudicium multipli-
 catur mutari 731. homo quid han-
 beat 94-95
 pharusia apud Stoicos multiplex 427
 pharusiarum diffinitio 589
 de Pharusiarum mutationibus ibid.
 pharusia opinionem veram et falsam in-
 diat 518
 pharusia omnes esse imagines fallaces
 588
 pharusia in somno quando euenit
 121. sepi et ipse traditur 738. quo-
 modo speculatur vix manet ibid. quid
 739. pro dire ex accidentibus 735
 pharusia nomen quod referatur 313
 à Pharusio omni intelligentiam
 pendere 323
 pharusia nomen aduinculo Dei naturā
 perforat posse 35
 pharusia nomen quod speculatur fieri ad
 posse et intelligi 323
 pharusia opinio quā variis error
 possit accideri in intelligendo 437
 pharusia diuinatoria 318
 pharusia qualis propheta fuerit 376
 pharusia medicina 483
 pharusia insula 509
 in Pharo reliquæ domusculæ septuag-
 genta viderentur, qui à Ptolemao rege
 Aegypti vocati olim fuerant ad uicem
 prestantia volumina 328
 in Pharusio bello quæ visa fuerint 52
 pharusia metati apud Hebræos sic dictus
 393
 pharusia quos libros de sustinendis af-
 fectibus scripsit 659. quid de Astro-
 logia scripsit 494. cur non probaret
 sepiem distinxit esse pharusia 117
 pharusia epica de numero stellarum tra-
 ctatarum 629. dictum de Astrolo-
 gorum predictationibus 355
 pharusia carminum heroicorum auctorem
 fuisse 323
 pharusia quid de anime immortalitate
 senserit 512. Syrus de terra princi-
 pio 761. Syrus Terram principis esse
 dixit 500. præcepit Pythagora 477
 pharusia primum de amantibus non
 moriditate dispensasse 52
 pharusia piloti mignus 156. 145
 philippus Rex Macedonum pater Ale-
 xandri Magni 844
 philippus Macedonius tempore qui Phi-
 losophi floruerint 327. Berroaldi opi-
 nio ad Ioan. Franc. Pici 844
 ad Philippum Berroaldum Ioan. Franc.
 Pici epistola 845
 philippus primum ex Imperatoribus
 Christianis fuisse 165
 philippus perna plebs 443
 philippus ex quo feminæ sui exort 370
 philocharum vbi memoratur Moyses 316
 philochar quid de Deo senserit 497. The-
 bonum legulator 157. auctor car-
 minum aureorum 481. de Soli motu
 186. 187
 philolaus ratio in indicatorio veritatis
 asserendo 548. opinio de anime ho-
 minis

- mentis 111. opinio de terra 108. opinio de veritate Philosophia 453
 philon ubi Moyses mentioni fecerit 116
 verum antiquarum verum scriptor 118.
 omnibus amantibus rationem tribuit
 713
 philo Hagiographus 398
 Philonen Theologiam in Graecam linguam transiisse 115
 philonem Philosophum 115. contra Aristotelem 676. quomodo definitionem Loci ab Aristotele allentem impugnet 766. de demonstratione 743. de Aristotele 667
 philoponi verba de Aristotele Philosophia 660
 philoponi disputatio contra Aristotelem 769. sententia de visu 664. sententia de inductione 747
 philoponem in inductionem semper pro re incerta habuisse 711
 philoponem Aristotelem libris de celo inuoluit rebus impugnasit 780
 ex Philopono quae dacti possint contra Aristotelem 807
 philosphandi genus inter generi quidem acrium 480
 de Philosphandi varia studio 664
 philosphandi scilicet quam varia 480. sunt quatuor 31
 philosophia Stoica 483. moralis quae 487. in Graecia quando cessavit 485. Platonica 485. et Sapientia differunt 479. apud antiquos quae fuerit exacta 3. siquid erraret cuius initium sit 567. Eleatica 480. prima quae sit dicta 4. diuina quae sit ibid. diuina quid efficiat ibid. quantum scitum nocet 6. humana vnde sit dicta 4. Doctrina vnde sit exacta 1. humana quomodo non adducit ad Deum ibid. diuina et humana quando mixta sit 4. circa quae versetur 561. dogmatica 480. in quod partes sit partita 14 487. humana nun profecti sit ab horrenda 11. quae ad Deum humano grade adducit, quomodo sit dicta 4. ante Christi aduentum in quem terminum directa sit 12. primum in Israel instituta 479. quae nunc maxime in pretio sit 486. humana et quae secundum 7. etrag ten diuina quam humana quatenus sit attitit 27. humana quatenus sit estimanda et exactiora 11. contemplatrix in tres partes diuisa ab Prolema 561. cuius instauratissimae a Pythagora sit dicta 480
 philosophia nomen vnde 477. definitio moris 479. definitio ibid. generalis scilicet 480. varia scilicet ibid. quatuor partes secundum Galenum 488. genera secundum Prolema 561. naturalis precepta qui primum tradiderit 478. partium quibus homines ad cultum diuini eloqui, erigunt, quae 7. nomen abusu vnde 3. contempra 4. partes, quae maxime Christiano homini sine expectanda 13.
 14. nomen quid sit 45. tria genera 487. vera sunt qui 115. humana edimicula quomodo in Dei contemplationem possunt ascendere 27. partes quae sint, quae cum diuina scriptura essentiam habent 13
 philosophia humana proprietates quae 4. pariter qui etiam habuit fuerit 23. diuina aperi quomodo ad Dei contemplationem peruenimus, et perfectus quoniam humane doteat 32. studium esse asiduum moris meditationem secundum Platonem 56. genera quae ab variis sectis sunt repudata 491. moralis partes 487. naturalis inuenerit qui 124. rationalis duas partes 491
 philosophia tres supreme et maxime generales partes secundum Sextum 488. omnes scilicet vnde denominatae sint 484. moralis genera quae 487. laudes vnde 6. quod genus maxime ab hominibus expectatur 13. partes variae ab variis sectis tradite 487
 super Philosophia veritate nihil certi adferri possit 491
 super Philosophia veritate quoniam dissidia inter Philosophos 493
 de Philosophia partibus et speciebus 487. partibus quoniam varia Philosophi senserint atque decreuerint 491. moralis veritate 493. moralis veritate ibid. nomen originis diffinitio 479. partibus quoniam varia traduntur 487. supernaturales quoniam variis senserint Astrologi 491. vocabulo male traduntur 478
 philosophiam sepi utilem fuisse ad detinendos hereticos 9. humanam non esse necessariam Christiano, etiam vixisse esse possit 7. sub Platone quoniam in eum corpus creatum fuisse 674. quoniam antiquitas exoluerit 8
 ad Philosophiam triplicem esse aditum 15
 de Philosophia Socratica trius diuisionem 477. rationali 491. naturali quoniam variis senserint Philosophi 595. humana diuersae sententiae 681. moralis quid senserint Philosophi 496
 in Philosophia Imitanda multa scilicet 480
 in Philosophia locum nulli indubitabilem esse secundum Porphyrium 114
 philosophus Lano et Censor 21. cuius reliquis prudentibus praestantior sit 399. quae praenotione maxime utatur ibid. in quibus rebus versetur 12
 philosophi manus quod 517. officium quod 12. et sapientis diffinitionem 479. nomen quid significet 45. nomen Pythagorae sibi fixi tempore consuevisse, ibid. cuiusdam in seque dictum, cui filij mori annunciabatur 99. cuiusdam interrogatio nam anima esset immortalis, cuius falsa ratiocinatio 52
 Philosophi effectus quid maxime sit ad bonum 4
 philosophum verum Christi amatorem esse 45. illum propriis nominari non posse, qui Christianus non sit ibid.
 in Philosophum solum nomen quando et ad quo sit conueniens 45
 inter Philosophum et Sapientem distinctionem 480
 à Philosopho Medicum sua principia et fundamenta mutasse 12
 philosophi Ioni 480. vnde dicti sunt 1. Eleatores 486. Itali 480. nostri quomodo verum à veritate distinxerint 139. de qua re semper contemderunt 139. quoniam semper Astrologi excellentiores fuerint 115. omnes quoque esse in Dei contemplatione progressi sit 20. quoniam honorem genera constituerint 649. quoniam saltemur qui ob famam et gloriam apud homines obtinendam latere incumbunt quoniam nostri vitam degant 34. 35. Gentium de verum omnium principio differentes in conueniant 496. Gentium super Mathematicis artibus quoniam dissentiant 494. quae pacto fessit per etiam imponitur 486
 philosophi quantum diffinitionem super veritate Philosophia 491. 492. quoniam Roma erecti fuerint 614. quoniam variis senserint de supernaturali Philosophia 491. vnde in Aethiopia 480. Gentium quoniam variis senserint de Grammatica, de Rhetorica et Dialectica, quae instrumenta extendere veritati haberi solent 491. qui dicuntur 479. Scipio quales 486. vnde sua bona dogmata hauserunt 461. Eleatici 480. gentilium in quo maxime laborant 11. 12. verum quo morum experientur 99. cuius Astrologi damnae 124. veri qui sunt 45
 philosophi antiqui quid de animarum prudentia senserint 717. ante Christi aduentum quoniam cognitionem habuerunt de Deo 12. antiqui quod non suum bonum experientur 39
 philosophi Gentium 479
 philosophi duo diuisionem 34. qui etiam nuncupati fuerint 1. de bonis et malis quoniam variis decreuerint 339
 philosophorum praeceptorum consuetudo imitandi 124. Gentium trifurcatae cuius author sapi utatur 461. sententia de mundi et terra vnde 77. doctri na vnde praeceps 654. omnia dogmata vnde memorantur 656. nominata de scilicet centingentis 484. scilicet omnes ad tria genera reductae 493. diffinitionem vnde nō habuerit author 496. mores quales fuerint 651. quod genus non fecerint sit 34. studium olim quod fuerit 491. diffidia de Dialectica 494. quae a varia sententia inueniunt de homine, id estimando menat quod 510. diffinitio

diffinitio de Globorum catallismo or-
dine 514. scilicet quatuor aliquod nom-
bre veritatem confectus fuit 654. dan-
dina unde conficit 685. varia scilicet
664. varia leges 512. summa quam vo-
luntatem adferunt 535. multi in Novo
Testamento fudisti ibid. varia genera
480. multipliciter erroris 10. gentium
multos ad Antonium visendi porren-
tiffi diffendit gratia 9. omnium origo
477. omnia recte circumstantiis studiis
quod errant 56. definitiones de sapien-
tia 473. summa varia & multiplex opinio
unde fit derivata 95. antiquorum opinio
de purgatorio 551. varia opinio
de anima 525. opinio de rebus natura-
lis 804. antiquorum vitiis quod ob con-
sumpsum capitur 160. diuarse opiniones
de idem, formis alijs de rebus natu-
ralibus 154. varia rationes de elem-
torum numero 157. priscorum senten-
tie de animarum immortalitate 52.
degenas quando remouentur a sui
prestitutionibus & falsis amonitis 19.
rationes de habitis 36. varia opinio
de rerum casualium principijs
224.
de Philosophorum antiquorum studio in
concordando 558. nomen origine
magna diffinitio 470
inter Philosophorum scilicet experientis-
sima que 603. scilicet ante quibus dis-
fidijs fuit de quibus re 597
philosophia omnibus ante Christi adin-
uenti vniuersis, secundum iscalapum
quorundam meritis nature legem
veritatem illam 12
philosophos omnes aliquod ex facie liti-
ris didicisse 514. gentium nec im-
partidisse Philosophia, nec in celebra-
conuenire 487. gentium ferè ab om-
nibus vitiis doctus esse damnatos 511.
gentium de rerum principio non con-
suetudine 498. gentium diffinitio de
mundi partibus diffinitio 504. genti-
lium cunctissimum vitam misse 22.
varia de imaginationis nature scrip-
se 714. plurima ex veteri Testamento
in sua Philosophiam transportasse 21.
non esse, qui non sepius Christo cogitant
ad quod amoris capeferendi fit propo-
runt 43. gentiles plurimum Deorum cul-
tores fuisse 23. antiquos super omnia
moris Christi ardentissimum prosequentes
esse 64. priscos vera legis experies im-
mortalitatis capere amore fit ipse ve-
casse 52. de prophetarum forme potesse
21. duplici modo Philosophia 115.
hoc nostro seculo nulli ob aliam cau-
sam studiis literariis incumbere, quon-
iam ob luti cupiditatem 24. antiquissimos
multa ex diuinis eloquijs suis in Philo-
sophiam transportasse 51. gentium om-
nes bibisse erroris secundum Theodem-
Cebertem 22. nostrorum more pluri Ari-
stoteli quam Christo credere 12
inter Philosophos qui prestantissimi
fuerint 160. gentium quas fusi discen-

so super casu rerum, super noua
498. & Theologi Parisenses con-
trauenisse 38. quibus de quolibet re di-
uersitas 479. de omni re concordantiam
esse 512. de humanis animis quibus dis-
finitio fuit 512. preterea nullam
concordantiam esse 491. de Grammatica
quanta diffidia 493
inter Philosophos gentium de illa su-
per veritate 488. quanta diffidia fuit super
Philosophia veritate 493. antiquos
diffinitio de veritate 540
inter Philosophos quibus diffidia de sum-
mo bono alijs hominum felicitate 537.
de bono quanta diffidia 648
apud Philosophos quibus diuersa iudicia
de veritate indicatorio 518. Gen-
tium eloquentiam & rerum notitiam
vitijs 616. antiquos oia existisse,
qui terra primatum dedere 761. ve-
teris hominis definitio cur incerta
713
apud Philosophos priscos varia opinio-
nes de Deo 477-478
philosophi Galatas res fuisse inquam
Deo proximioribus 148
de Philosophis & veteribus & recentio-
ribus Ignacii Francisci Picti Nivern-
dale iudicium 16. antiquis & immo-
ribus authoris iudicium 614. 615.
in Philosophia nominanda de clara
diffinitio 484
ex Philosophis qui Astrologiam dam-
nauerunt 197. 140. multas suas scriptas
litteras publicas emendasse 528
Philosophi opinio de moris fluxu & re-
fluxu 144. libri de Apollonis vita
quibus explis fuerint 287
philozeni capedimora cur ab Aristote-
le taxata 64. diuturnorum poëta
806
philozeni opinio de anima 614. libido,
et cur sibi graui colium optauerit 805
de Philozeno varia narrationes 806
phitones quos Hieronymus appellat 563
à Phitonia, quem Saul pro excitando
Samuele adiuu, Necromantiam Phit-
oniam diuinationem esse dictam 522
phlegon Olympiadum suppressor 564
phlegon populi & confederati Lacedæ-
moniorum 517
phocorces nam Zaleuchus suis legibus
conferuerunt ibid.
phothum Apollinem Neptuno bellum
intulisse 223
de Phemonoe orationem 319
phorum Theologia à quo fit tradita
512. Theologia à quo in Græcem lin-
guam fit translata 513
ex Phœnia priuam Græcam litteram in
Græciam transportatam fuisse 228
phorus Proreus pro Deo assumptus 329
phrygum religio que 513
à Phrygiis populus aspicimus ortum
561
à Phrygiis Augustum manasse 402
phibongis quid 634
phibongis consonantes & dissonantes ius

& symphona & diaphona diffinitio
ibid.
philosophorum distributio ibid.
physica scientia finis qui 743
physicæ malis ab Aristotele esse scri-
ptum 747
in Physica demonstratione quoniam multi
errores fuit 762
in Physicis placitum referendis ab Aristote-
le multi errores conueniunt ibid.
physici vnde dicti sunt 484. qui statuerunt
à Thalete 547. & Physiologi quomodo
docti sunt diffis 479
physicorum libri quot 669. opinio de
indicatore veritatis 547
contra Physicos quid Ephesici diffi-
nuerunt 611
de Physicis & Metaphysicis libris Ari-
stot. quanta lex 669
de Physionomia 598
pica domus sua familia à quo originem
duxit 260
picuris ciuitatem dictam de omni pul-
chritudine 125
pilatus septem interfecisse 162
pigmei 564
pindarus de Escalagio quid scribit
612
pindari insigne dictum 145. 238
pindari insigne fraternitas de domo &
gloria mundi 50
piger locus domicilium 329
piger nam amens serratos dentes ha-
beant 750
de Piscibus quoniam varia Aristoteles dis-
feruit 209. 100. quoniam malis aduen-
sa scripserat Aristoteles 808
in Piscibus multis colorem variari 719
piscis ex quibus coniecturæ rei fuerant
indicauerunt 261
pistram Atheniensem Hecatemum
tegrum restituisse 26
pitagoræ phisica que 511
Pitacus Mytilenensis legislator 157
pituita bilis cui elemento conuenit 120
pituita abundantia vbi 120
piter homines que consiliario facit
179
pius seruans Posseus maximus 412
placens à Papa capta 602
placens tractatus quot amittentibus
191
placens an semper eodem in loco vi-
deatur 626. an aliquid nobis influant
350. de causa fuit peritus 148. quoniam
modo moueatur, quanta fit controu-
ersia 628
placens proprietates & virtutes 179.
diffinitio ibid. domus proprietates 188.
aliudmodum 199. ordo multiplex apud
Mathematicos veteres 504. ordinem
esse incertum 419
de Placens proprietatibus 362. domi-
no quam varia 550. motu quanta dis-
finitio inter Astrologos 185. officio quid
pari tractant 191. finibus quibus dis-
finitio inter Astrologos 189. sed quanta
de ciuitate fuit 629. transformant &
velocim

velocitate controuersia 618. ordine
controuersia 617. motu quatuor
partes 618. domibus inter Astrologos
quante diffidit 618. seu & ordo
ne controuersanter Astrologos 618.
185. conuentionibus 751
Platonis sepe dixit esse, Phaeo-
nias cur nequeat 117. singulos in-
gultumque generandi utri prae-
fisse 149
Inter Platonem medius qui 184
à Platonis quid fuit 593
Platonis Astrologi unde diffidit 150. vn-
de sunt dicti, & quomodo nomen uer-
tunt 123
Platonis diuinitas an sit diuina 126
de Platonis controuersia 622
Platonis quomodo inuenerit 59. pruden-
tiam inesse 140. inesse autem 15.
rationem inesse 752
de Platonis uita rara 750
Platonis cur adulescenti Luna tem-
perari debeat 306
Platonis Gormis & Cypris 756
Plato cur placet auctor 125. vn-
de suam Philosophiam hausit
681. de laude Aristotelis 677
Moxis Anticu dictus 551. 881.
in quos partes Philosophiam distin-
guunt 487. quomodo differat & Xe-
mophonis 481. quomodo definiat
rhetoricam 613. bene quomodo defi-
niat 648. ob quam causam Ho-
merum populis à sua republica 132.
de anima 625. à quibus sit excidit
726. in Argypum iussu à Astrolo-
gis 483. 616. quo tempore uicari
127. in quos partes animam sit par-
tus 125. cur Poetas à sua republ. ex-
pulerit 15. de Gorgia 144. & Ari-
stotelis ubi maxime discordant 519.
quid summum bonum appellet 528.
de casu naturalibus quid decreuerit
490. ab Aristotele & democrito
& laudat 659. quid de mundo sen-
serit 102. de anima quid senserit 601.
de sententia 113. quid de rerum prin-
cipio senserit 497. quoniam in Philoso-
phia humana & diuina imitatus sit
483. de persuasione 616. de uero
quid senserit 592. de Rhetorica que
senserit 493. quomodo Moxen sit
inuenit 135. de Republica cur scrip-
serit 150. quomodo dictum Hesiodi
de Toro expofuerit 715. cui uicio
maxime delinxi fuit 160. Syllabam
ad quod tempus recitaret 133.
cur Ethyriden ut praeterea ueniret
160. Moxen Atticum à Numeo
dictus 21. 315. quos rerum principia
posuerit 125. de anima moribus
727. cui rei carum adscripsit 777.
quomodo de Ideis senserit 796. quo-
modo imaginatione ab opinione sen-
sus diffinxit 91. quomodo phaeo-
nias appellauerit ibid.
Platonis stylus 126. opinio de fide
rationis 113. uerba de Deo 80. opinio

de mundi principio 773. definitio de
anima 125. sententia de elemen-
torum numero 11. opinio de Deo eius-
fide 477. opinio de anima rationali
94. sententia de Deo 799. & Ariston
scilicet controuersia de anima humana
125. dialogus qui Parmenides inscri-
bitur 127. de animarum immortalita-
te sententia 11. opinio de mox mag-
nifici & ferri 805. opinio de Deo
477. sententia de animi mortalitate
128. definitio de Deo 396. uerba de
vno Deo 251. opinio de anima 171.
sententia de animi iussu & improbis
92. opinio de mortis mutatione 16.
de formiorum casu 409. de mundi
forma 102. de terramoti 109. ratio
de mundi exordio 91. praeceptor qui
fuerit 93. successor 124. uarietas de
anima 111. sententia de anima 112.
stylus quibus 484. opinionem de Deo
quoniam uari Platonis interpretati sunt
497. opinio de sensu 117. ratio de
morte 127. doctrina quoniam maxime
conuenit cum Christiana 655
in Platonem sententia intelligenda de in-
dicatorio ueritate, quanta diuersa sit
551
Platonis sententia de legibus Aethio-
pium 615. doctrina fundamenti 424.
dogmata quoniam ducunt aliquam ibid.
opinio de Iride 107. doctrina quoniam
incerta sit 489
ex Platonis scilicet quos scilicet exorta sunt
114
contra Platonem opinionem de uero 593
inter Platonem & Aristotelis obiecta
tem in scribendis differentiis 484
de Platonis dialogis quanta diffensio
489. idem 794
Platonis purorum obiecta esse an-
nos 13
Platonem sepe in doctrina esse repe-
hensum 15. astrologie uocabula ma-
xime usum esse 420. patris dei sacri-
ficasse 25. affirmasse Deum & esse &
dici Eui 77. Deum inditum & inno-
minabilem appellasse 80. affirmasse
praenotionem esse rerum futurarum
153. in Argypio prima Graeci literas
inuenisse 93. Aristotelis praeceptorum
fuisse ibid. ab Historia Moxis instru-
tum esse 94. ubi superauerit Cierro
15. spectantes & praetores habuit
nesciuit 104. cur Aristotelis Platonem
praeposuerit 799
apud Platonem hominis definitio cur in-
certa 793
contra Platonem Peripatetici 597
inter Platonem & Aristotelis quid ma-
terfa 681
à Platone definitionem hominis allatum
Septici respiciunt 581
de Platone intelligendo quos & quanta
diffidia sunt 489
pro Platone aliquid, & in Platonem ali-
quid 382
in Platone quanta uarietas 419

Platonis Philosophia 484
de Platonis philosophia quanta diffi-
dia 489. uarietates 484
Platonis diffinitiones à sacris prece-
ptis semper esse entis 12
Platonis quoniam eorum opinionem Platonem
de Deo interpretati fuit 497. de
casu quid decreuerit 498. qui dicti
fuerunt 484
Platonis opinio de democrito 87.
sententia de diuinitate 125. opinio de
democrito 18. opinio de uero 796.
opinio de Vno & Eui 79. opinio
de mundi eternitate 775. opinio de
morte quoniam 159. definitio de degen-
tibus Platonis 489. opinio de ueritate
488. scilicet nouum 485. opinio de an-
imam 272
Platonis semper Hebraeorum discipli-
nam imitatus esse 121. Deum termi-
nam appellasse 89. ubi praefisse &
ratione nihil inuoluit 115. multos
affirmasse Deum & esse, & dici pro-
piti Eui 77
inter Platonis diffensio de anima
113. controuersia 485. uarietas de
anima 111. quanta de animarum exor-
tu opinionem 652
Platonis opinio de uero 796
Platonis opinio de elephan-
tis & partem 809
Platonis & nouitiam quare plura
tempore existerent 127
in Platonem & nouitiam cur uana
plurum à nauigantibus se abstineant
107
Platonis opinio de uero 796
Platonis cur Platonem Aristotelis prop-
ter 799
Platonis sententia de mediocritate uer-
tutis 805
Platonis de medicina 483. de Aristotele
661. de magis & Peris etia quid senserit
718. de Aristotelis libri 670
Platonis quid Tacitum appellet 176
Platonis stylus 126. opinio de numero
partem 125. dictum 10. uerba de terra-
motu in passione Christi 164. opinio de
elephantum conceptu & partem 809
contra Platonem & alios 485
Platonis opinio de ueritate 126
Platonis Platonem 664
Platonis cui Philosophiae adhaerent
491. aduersarius Aristotelis 665
Platonis sententia de motu 775. opinio de
Idearum loco 794. Langensius epi-
scopi & Marcyrii responsum ad Prae-
dium, interrogentem de Deo Christiani
nomen 168. opinio de mundi eternita-
te 772. opinio de intellectu agentis
natura 790. opinio de mundi forma
103. de Mago dictum 419
Platonem 159. de anima 680. quid de
Deo senserit 496. 799. de ferni quid
181. quid summum bonum uocari 158.
quid principium appellaret 499. 500.
quos sensus posuerit 168. de idoneis
definitione 728
Platonem

OPERA II. TOMI INDEX.

Plurimè opinio de mouere intelligendi
789 opinio de intellectu natura 799.
verba de mundivitate 778
pluvius cur Luna silem tempore plu-
viis decidat 307. cur hoc die magis
quàm illo, illa quàm alio proveniat
320
pluviarum causa que 305. 308
pluvius quando prænunciet Sol 308.
quando Luna portendat ibid. quare
Luna in quinta obitu cornubus me-
ret ibid.
perna duplex 101
poetas pulchra à nomellorum spaci-
tis libidinisque esse fandas 14. quere-
nas obstruere & impudica 874
perona virei unde pendant 331
peronis herbi Hippolitus refectus
437
poëta unde petatur 612
contra Poëtam Serpionem argumen-
ta ibid.
poëta vate olim dicti 323. cur à Re-
publ. Platonis expulsi fuerint 14
poëtarum lectio an utilis sit ad viam 612.
scripsit cur non sua expectanda 14
poëta necromantiam vtilissimam fu-
isse 337
poëta de prophetarum fonte potasse,
secundum Tertullianum 21. postremo
re Phæbo spiritum repleto esse 387.
semper Astrologia excellentiores fuisse
355. de dyis multa mendacia fabu-
lasse 313
inter Poëtas Gentiles & Christianos
distinctionem 15
ex Poëta qui Astrologiam improbare
171
poëtica in Christiano homini fuit expo-
nenda 14
poëticam artem homini à natura in-
tam esse 134
poëticum stylus 16
in Poëticis libris Aristotelis multa esse
falsa 805
pollicis tuberculum cui planeta sit tri-
butum 324
polyarchus de Ascalapio quid scribat
613
polycarpus Martyr episcopus Smyrnae-
rum 166
polycretus pictor insignis 116
polybus magnus Mathematicus 614
polybius Alexander 126
polybus sophia vrsus 812
de Polyphemo 593
in Poma quantitatis qua sunt 167
pompeii miori 165
pompeium Romanum solis augurii re-
gnasse 261
pomponius Iureconsultus 513
pomponii res gestæ 177
in Ponderibus exominandis tria conu-
nere 117
pompeii rex veneno affectus 161
pompeii ubi à Christo sit confirmatus
211. an errare possit 176. sum-
mus caput Ecclesie 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

eligendi, qui planetæ supplicandum
sit 367. summus an sit recipiendus
quandoque 311. ecclesia caput 178.
faceret Christi 186. vicarius Christi
in terra ibid.
pontificis auctoritas unde 311
pontificem hereticum fieri posse 176.
177. caput ecclesie quis constituitur
186. inferiorem esse concilio 204.
summum nullo modo errare posse
189
pontifice & Doctoribus inter se distind-
tibus quid agendum sit 204
pontificis cur Concilia degerant 181.
duas ob causas concilia celebrare ibid.
pontificali electio ad quæ pertinet
205
in Pontifice decretis quid contra Astro-
logos agatur 178
Pontius Pilatus prefes Hierosolymita-
rum 118
populi qui beati dicuntur 819
porcorum natura 163
porphyrium fipsum interficere volens,
prohibetur à Magistro 125. 126. de
Cathegoria 677. profanator Chris-
tianorum quid de Christo fenserit
113. 163. contra Aristotelem 671.
de Geometria 614. quæ sit secum in
definitione hominis 710
porphyrii opinio de motu magnæ &
ferri 804. sententia de Christo 118.
de precatore 11. de Astrologia 278.
de hominis definitione 728. opinio de
demonibus ibid. præceptor Plotinus
326. auctoritate Astrologia inces-
sat 184. liber de Gentibus 669. vi-
tia 613
porphyrium Astrologiam damna-
re 318
apud Porphyrium propheta nominis
mentionem esse factam 174. hominis
definitione cur incerta 713
portentum quid 407
pra. præposita quid denotet & significet
251. eius natura que sit ibid.
præcantiones cur seu abominande 424
præceptum legis diuine secundum & ter-
tium quomodo custodiantur moris
Christi cognitione 69
præcepta decem quomodo custodiuntur
moris Christi cognitione 96. 97.
præcepta decem legis quomodo par-
tiantur 69. quid summum docent
ibid.
propter Præcepta vniuersalia Ecclesiam
catholicam dici 176
præconferre quid 271
præconferre naturaliter quing modi
posse 206
predicabilia incerta esse 719
predicatio vera & falsa que 116
de Prædicatorum libro quæta li-
669
predicatio à Gentibus quomodo sit dicta
214
predicatione de prædicis & futuris
dicta ibid.

predicatione Astrologorum unde pen-
dente 316. contraria quomodo sint
deficienda 418
à Prædictantibus que phantasmata con-
rictur 170
præmonitione sublimitas quando exortio-
tur 44
prænotendi desiderium à natura homi-
ni infusum 165. artem agere unde sit
profecta 162. 261. desiderium ex quo
bus radicibus pullulet 263
prænotia quid sit 254. 265. artificialia
que sit 271. naturalis propheta diu
non potest 285. superstitiosa quoma-
do per pactum expressum cum demoni-
bus infusa sunt 319. superstitiosa ex
quo cuius genere exortatur 314. non
sunt illi que sit 271. 272. unde deri-
uat 271. naturalis quomplex sit
295. idem ac cognitio 251. error à
Deo & bonis angelis petenda sit 446.
curiosa quibus rebus immiscetur 271.
naturalis que arte & ratione confusa
est infusa duplex 191. quomodo
causa præconferre possit 196.
quæ sit sibi præcipui vendit 285.
quid use conueniat 272. curiosa que
in se conueniat 272. que sit 272. di-
uina que 271. 272. à Gentibus quomodo
sit dicta 251. quomplex sit
275. superstitiosa exortatur quæ sit di-
cenda 271. cuius gratia hominibus sit
data 251. quibus conditionibus po-
tenda sit 447
prænotionis definitio 255. superstitiosa
species 314. tertia species 317. 271.
desiderium unde exortatur 162. 264.
nomen unde 151. species partitionis
author unde sumferit 255. 272. pro-
nat generalissimum in quæ species sit
distinsum 272. 271. prima & secunda
species 271. obiectum superstitiosum de
quomplex sit 272. species que sunt
270. nomen universalissimum esse
270. obiectum naturale quomodo di-
uidatur 271
ex Prænotionis genere summo quæ sub-
alterna species debet exortari 712. quo-
modo alterna species quot species
sint 272
ex Prænotionis nomine quid intelligan-
tur 271
in Prænotionis superstitiosa species qua
concluduntur 272
de Prænotionis speciebus 270. multiplici
osa & abusi 258. vera & falsa ori-
gine sub arboris figura 262. naturalis
species 295. superstitiosa species
bus 318
prænotionem esse malos Philosophos
credidisse 251. esse providentiam
254
prænotionem esse 152. ad eorum diu-
ni luminis radiationem referri 258.
qualem aut & bestia habeant 296.
verum futurorum animalibus bene
in esse 264. naturalium morum medicis
necessarium & utile esse 295
per Pra.

velocitate controuersa 628. ordine
controuersa 627. motu quanta co-
priet 630. domibz inter Astrologos
quanta diffidia 388. fit & ordi-
ne controuersia inter Astrologos 384.
385. conuentionibus 753
Platonis septem danteas esse, Phaeo-
rus cu arguerit 127. singulos sin-
gulis in singulis generandi uari prae-
fisse 145
In ter Platonis mediu qui 504
à Platonis quid suat 593
Platonis Astrologi eandem dicit 359. m-
de sunt dicit, & quomodo nomenant
123
Platonis diuinae in fit dantea 326
de Platonis controuersia 622
Platonis quomodo inu anor 33. pruden-
tia esse 540. inu anorem 33.
rationem esse 732
de Platonis malis 624
Platonis cur adoleferent Lona tem-
pori ferri debeat 306
Platonis Germania & Cyria 756
Plato cur placet anatori 125. uo-
de suam Philosophiam habuerit
681. de Lande Aristotelis 637.
Moyse Atticus dicitur 532. 682.
in quot partem Philosophiam diffin-
tuerit 487. quomodo distinxit à Xe-
nophane 483. quomodo definitur
rhetoricam 615. bene quomodo dis-
tinguit 648. ob quam causam Ele-
morum populum à sua republica 232.
de anima 625. à quibus sit excludit
726. in Argypum iux ob Aristote-
lem 483. 656. quo tempore eiecit
237. in quot partem antiquam sit par-
tem 325. cur Porcia à sua repub. ex-
pulerit 15. de Georgia 544. & Ari-
stotelis ubi maxime discordent 539.
quid summum bonum appellat 528.
de casu naturalibus quid decreuerit
498. ab Aristotele & damatur &
laudatur 639. quid de mundo sen-
serit 502. de anima quid senserit 600.
ria sententia 512. quid de rerum prin-
cipio senserit 497. quem in Philoso-
phia humana & diuine imitatus sit
483. de persuasione 616. de uero
quid senserit 593. de Rhetorica que
senserit 491. quomodo Moysem fit
imitatus 235. de Republica cur ferri
pferit 130. quomodo dictum Hesiodi
de Totu expulserit 715. cui initio
maximi deorum fuerit 160. syllabam
fit ad quod tempus reuoluit 235.
cur Ethyridan ter preternaturali-
tate 160. Moyse Atticus à Numa
dictum 21. 535. quae rerum principia
posuerit 225. de anima moribus
707. cui rei carum adscripserit 777.
quomodo de Ideis senserit 796. quon-
modo imaginationis ab opinione seu-
siq diffinitur 51. quomodo phan-
tasia appellauerit ibid.
Platonis stylus 124. opinio de fede
rationis 515. uerba de Deo 88. opinio

de mundi principio 773. definitio de
anima 225. sententia de elemen-
tum numero 211. opinio de Deo cuiusq
fide 477. opinio de anima rationali
94. sententia de Deo 799. & Aristot-
elis controuersia de anima humana
225. dialogus qui Parmenides inscri-
bitur 107. de animarum immortalita-
tis sententia 51. opinio de motu mag-
netis & ferri 803. opinio de Deo
477. sententia de animae motu etiam
288. definitio de Deo 290. uerba de
uero Deo 231. opinio de anima 271.
sententia de animae influxu & improbit
51. opinio de moris meditatione 56.
de formicaru causa 409. de mundi
forma 502. de terrarum 509. ratio
de mundi exordio 51. preceptor qui
fuerit 93. successores 484. e arietes de
anima 511. sententia de anima 512.
stylus quid 484. opinionem de Deo
quon parit Platonis interpretati sint
497. opinio de sensu 517. ratio de
more 527. doctrina quam maxime
conuenit cum Christiana 655
In Platonis sententia intelligenda de iud-
icatorio ueritate, quanta diuersitas
553
Platonis sententia de legibus Athenien-
sum 615. doctrina fundamenti 424.
dogmata quod ducant aliquem ibid.
opinio de Irade 507. doctrina quam
incerta sit 489
ex Platonis scitis quae scitis caetera sint
154
contra Platonis opinionem de uero 193
inter Platonis & Aristotelis obiectio-
nem in scribendis differre 484
de Platonis dialogis quanta diffinitio
489. idem 794
Platonis parorum obiectio esse anota-
rit 21
Platonem sepe in doctrina esse repre-
hensum 25. astrologia uocabulo nun-
quam usum esse 420. contra dei sacri-
ficium 25. affirmasse Deum & esse &
dici Eri 77. Deum medicum & inno-
munabilem appellasse 88. affirmasse
praenotionem esse rerum futurarum
232. in Argypum prius Graeci litteras
mutasse 93. Aristotelis praepotorem
fuisse ibid. ab Historia Moyse instru-
tum esse 94. ubi superauerit Cicero
15. speculatus & practicus habitus
necuisse 204. cur Aristotelis Platonem
praeposuerit 799
apud Platonem hominis definitio cur in-
certa 718
contra Platonem Peripatetici 597
inter Platonem & Aristotelem quid in-
terit 681
à Platone definitum hominis allatum
Scriptis reuocatum 581
de Platone intelligendo quos & quanta
diffidia sint 489
pro Platone aliquid, & in Platonem alio
quid 582
in Platone quanta uarietas 439

Platonis Philosophia 484
de Platonis philosophia quanta diffin-
dit 489. uarietatis 484
Platonis dispositiones à sacris praeci-
bus semper esse etas 12
Platonis quam parit opinionem Platonis
qui de Deo interpretati sint 457. de
causis quid decreuerunt 498. qui diffin-
tuerunt 484
Platonis opinio de demonibus 87.
sententia de diuinatione 252. opinio de
demonibus 18. opinio de carlo 776.
opinio de Vno & Eri 79. opinio
de mundi eternitate 774. opinio de
maria aqua 509. diffidia de dogmati-
bus Platonis 489. opinio de ueritate
488. scitis nouum 485. opinio de an-
nimae 272
Platonis semper Hebraeorum discipuli-
tatem imitatus esse 21. Deum terminum
appellasse 89. ubi praefisse &
rationem nihil necesse 105. melius
affirmasse Deum & esse, & dici pro-
prie Eri 77
Inter Platonis diffinitio de anima
513. controuersia 485. uarietas de
anima 513. quanta de animarum tran-
sitione opinaret 612
Platonis nomen unde 25
Platonis opinio de elephanum controu-
ersia & parit 809
Platonis & nouitiam quae Platonem
temporales exierunt 307
In Platonis & nouitiam cur nauta
plurimè à nauigationibus se abstinant
807
Platonis tempus unde sit dictum 172
Platonis cur Platonem Aristotelis propo-
suerit 799
Platonis sententia de mediocritate uita-
rum 805
Platonis de medicina 483. de Aristotele
661. de magia à Persi etia quid senserit
418. de Aristotelis libro 670
Platonis quid Tacitum appellat 176
Platonis stylus 810. opinio de numero
parit 515. dictum 50. uerba de terra-
menta in passione Christi 564. opinio de
elephantum conceptu & parit 809
contra Platonem & alios 488
Platonis opinio de nutrimento 526
Platonis Platonem 664
Platonis cui Philosophia adhaerere
491. aduersarius Aristotelis 668
Platonis sententia de mori 796. opinio de
Idearum loco 794. Lugdunensis epi-
scopi & Martyris responsum cui Prae-
fatum, interrogentem de Deo Christiani-
tatem 166. opinio de mundi eternita-
tate 773. opinio de intellectu agens
nata 479. opinio de mundi forma
502. de Mago dictum 415
Platonis 119. de anima 620. quid de
Deo senserit 496. 790. de seru quid
581. quid summum bonum uocet 520.
quid principium appellaret 499. 500.
quid sensus posuerit 568. de libidine
definitio 728
Platonis

OPERA II. TOMI INDEX.

Plurarchi opinio de manere intelligendi
789. opinio de intellectu naturae 799.
verba de mundi unitate 778
plania cur Luna silentio tempore plo-
nuis deinde 107. cur hoc die magis
quam illo, illa quam alio praesentat
308
planitiam causae quae 125. 128
pluviae quando praenunciat Sol 109.
quando Luna portendat ibid. quare
Luna in quinta obtrahit cornibus mense-
tur ibid.
poma duplex 101
palmata pulchra à nommullorum specio-
sij libi dantibus esse facta 14. quare
nisi obsecra o tripudica 874
pomae vites unde pendant 111
pomorum herba Hypocistis resuscitantur
437
positi unde petant 612
potere Possum Scorpiorum argumen-
ta ibid.
poeta vates olim dicti 115. cur à Re-
publ. Platonis expulsi fuerint 112
poetarum lectio an utilis sit ad viam 614.
scripta cur non sint expetenda 14
poetis necromantiam vtilissimam san-
tisse 127
poetas de prophetarum fonte potasse,
secundum Terentianum 11. postiorum
res Phaebo spiritus repleti esse 187.
semper Astrologi excellentiores fuisse
111. de dijs multa mendacia fabu-
lasse 121
poetas Poetas Gentiles & Christianos
discriminare 11
ex Poetis qui Astrologiam improbarunt
171
poetica Christiano homini sine expo-
nenda 14
poeticam artem hominis à natura inde-
ntem esse 126
poetisens Syllab 10
in Poetis libri Aristotelis multa esse
falsa 801
pollicis tuberculum cui planetae sit tri-
butum 104
polyanthus de Asclepiado quid scribat
612
polycarpi Martire episcopum Smyrnae-
rum 166
polyelectus pictor insignis 116
polyemus magnus Mathematicus 614
polyhistor Alexander 116
polyemus Iosephi vestis 811
de Polyphemo 193
in Pomo quantitates quae sint 167
ponere moti 115
ponapulum Romanis solis augurij re-
gnasse 161
pomponius Iureconsultus 112
pomponius res gestae 177
in Ponderibus examinandi tria comen-
tare 117
pontifex vixit affertur 161
pontifex ubi à Christo sit confirmatus
112. an errare possit 176. sum-
mus caput Ecclesiae 186. 189. non est

eligendus, cui planetae supplicandum
sit 167. summus an sit recipiendus
quandoque 111. ecclesiae caput 178.
successor Christi 186. vicarius Christi
in terra ibid.
pontificis auctoritas unde 112
pontificem hereticum fieri posse 176.
177. caput ecclesiae quoniam constituitur
186. inferiorem esse concilio 104.
summum nullo modo errare posse
189
pontifice & Doctoribus inter se disidin-
tibus quid agendum sit 104
pontifices cur Concilia decernant 185.
duos ob causas concilia celebrare ibid.
pontificali electio ad quae pertinet
105
in Pontificij decretis quid circa Astro-
logos agatur 178
Pontius Pilatus praefex Hierosolymita-
norum 118
populi qui beati dicantur 819
porcorum natura 161
porphyrium scipsum interficere volentem,
prohibuit à Magistro 115. 126. de
Catholica 677. prosequatur Chris-
tianorum quid de Christo scripsit
111. 161. contra Aristotilem 671.
de Geometria 624. quem sit secutus in
definitione hominis 720
porphyry opinio de mora magnae
ferri 104. sententia de Christo 118.
de precatore 12. de Astrologia 178.
de hominis definitione 720. opinio de
demonibus ibid. praecceptor Plotinae
126. auctoritate Astrologiam incassum
tur 184. liber de Gentibus 669. vi-
tia 611
porphyrium Astrologiam damnas-
se 110
apud Porphyrium propheta nominis
mentionem esse saltem 174. hominis
definitio cur merita 711
porcenum quid 407
praepositum quid denotet & significet
111. rursus natura quae sit ibid.
praecognitiones cur sint abominandae 114
praecceptum legis divinae secundum & ter-
tium quomodo custodiantur moris
Christi cogitatione 69
praeccepta decem quomodo custodiantur
moris Christi cogitatione 96. 97.
praeccepta decem legis quomodo par-
tiantur 69. quid summam doceant
ibid.
propter Praeccepta universalia Ecclesiam
catholicam dici 176
praecognoscere quid 171
praecognosci naturaliter quomodo
posse 196
praedicabilia incerta esse 719
praedicata vera & falsa quae 116
de Praedicatorum libro quanta lu-
669
praedictio à Graecis quomodo sit dicta
114
praedictionem de praeteritis & futuris
dici ibid.

praedictionem Astrologorum unde peten-
dum 116. contraria quomodo sint
discriminanda 418
à Pragmaticis quae phantasma on-
tium 170
praemiorum sublimitas quando extor-
tur 41
praefandi desiderium à natura hominis
in usum 161. artem asperit unde sit
profecta 100. 161. desiderij ex quo
bus radicibus pullulet 161
praenotio quid sit 114. 161. artificialis
quae sit 171. naturalis prophetae dici
non potest 185. superfluitas quomodo
per passum expressum cum demoni-
bus influatur 119. superfluitas ex
quo cultus genere extoritur 114. natu-
ralis quae sit 171. 172. unde derivat
171. naturalis quoniam sit
191. idem ac cognitio 111. virtus à
Deo & boni angelus petenda sit 446.
curiosa quibus rebus immiscetur 171.
naturalis quae arte & ratione consti-
tuta est rursus duplex 191. quomodo
ex causa praecognosci possit 196.
quae res sibi praecipit vendit 185.
quid sit continet 171. curiosa quae
in se continet 171. cur sit 171. di-
vina quae 171. 172. à Graecis quomodo
modo sit dicta 111. quoniam sit
171. superfluitas & natura quae sit di-
cenda 171. cuius gratia hominibus sit
data 111. quibus conditionibus pen-
tenda sit 447
praenotio definitio 111. superfluitas
species 114. tertio species 111. sit 171.
desiderium unde est signum 161. 164.
nomen unde 111. species partitionis
autem unde sumptis 111. 171. gen-
us generalissimum in quod species sit
divisum 170. 171. prima & secunda
species 171. obiectum supernaturale
quoniam sit 171. species quae sint
170. nomen universalius sit
170. obiectum naturale quomodo di-
videtur 171
ex Praenotionis genere summo quod sub
aeterna species deducatur 712. quan-
tum alterius speciei quod species
sunt 171
ex Praenotionis nomine quid intelliga-
tur 114
in Praenotionis superfluitas species quae
concluduntur 171
de Praenotionis speciebus 170. multiplici
usu & abusu 118. vera & falsa orbi-
gini sub erroris figura 160. naturalis
species 191. superfluitas speciei
huius 111
praenotionem esse multos Philosophos
credidisse 111. esse providentiam
114
praenotionem esse 112. ad veram divi-
ni luminis radiationem referri 118.
qualem aut & bestiae habeant 196.
verum futurorum animalibus breviter
inest 160. naturalium morum medicis
necessarium & utilem esse 195
per Pra-

OPERA II. TOMI INDEX.

quando inaiti vera pronuntiatur 320.
antiqui an spectatiui & practici
habuerint omnes habuerint 304. qui fu-
erit nuncupari possit Christum 328.
num dantes veri sint 307. quomodo
prelucet 454. quomodo ex meritis
& vita fieri indicantur 455. an in isti
astrologiam dantur 365. cui non
sunt recipiendi sint 457
prophetarum ubi an factu luerit sit
mentio 375. motu in animi duplex
393. diuina legi sententia contra As-
tolog. 364. officium quod sit 345.
imaginatione vnde pendet 37. etiam
eiusdem 454. X. lib. inter quos li-
bros annumerari sit 381
de Prophetarum fonte Philosophia pos-
tasse 22
prophetia veris et falsis seu ueritas euse-
bia quibus modis eueniat 393. qui
gradus reuelationis accipimus de-
beat esse 391. cur non omnibus & sem-
per dant veritatem esse inuolunt 350
prophetia aliquando spiritum prophetia
dixit 373
prophetia bonis & veris ad mundi exor-
dio non defuisse 380. semper esse fun-
tione esse ad mundi consummationem
ibid. veros semper diuina summa cer-
ta fixa & stabili promissa esse 378.
inter quos libros numeret Hieronymus
380. esse interpretes augurio-
rum & somniorum secundum Ciceronem
374. veros ex reuelatione Dei semper
per discipulos fuere vera: nec interduci
falsa sed nunquam 390. demonia raro
vera per se dici ibid. sapie fuere predicti
que illi ipsi non intelligunt 376. esse in-
directa rationum diuinarum 374
inter Prophetas veros, qui semper vera
pronuntia. & prophetas falsos qui in-
terduci tenent vera preterit differentia
quod sit 320. qui primus fuerit 322
prophetia mali cur Deus aliquando re-
uer 320
de Prophetis quatuor Astrologia dano-
nouit 364
in Prophetis veris elegandis variis mo-
dis Deum rati 396
prophetizandi virtus in imitatur conu-
max, in semetipsum autem perfecta 384
prophetia falsa que 320. quomplex
sit 375. absoluta que sit 380. falsa
quomodo differat a diuinatione 322.
de Grecis & Latinis quomodo sit dicta
373. falsa vnde proficit 373. falsa
vnde ment 322. condicio nata vnde
originem dicitur 380. vnde pendat
384. ab Hebraicis quomodo sit dicta
373. per quem inflatum sit 380. ven-
re quando infirmatur 376. ad que
pertinet 370. falsa in quo parte di-
uidatur 318. id est, productio 373.
falsa quomodo responsa dari possit
322. que ex astris oriuntur quali sit 384.
quod modi sit 376. condicio nata que
sit 380. falsa vnde dicta sit 322. quom-
modo differat a spiritum prophetia

tionem 468
prophetia definitio secundum Casti-
dum 377. nomen vnde sit deductum 352.
nomen vnde sit derivatum 373. lumen
quod proprium quod sit 379. lumen quid
sit 373. vocabulum vnde sit dictum, se-
cundum Gregorium Pansicem 373.
varia species 380. falsa varia species
318. species due 383
de P. prophetia nomen 373
prophetiam bifariam in diuina esse co-
gnitione 389. et astris haberi non pos-
se 384. nec numero, nec studio acquiri
possit 385. à Deo pendere aut aliquo
modo, aut nullo modo 384. partici-
pationem esse diuini luminis 379.
Deo & angelis attribui 384. esse non
posse nisi prænatio sit 314. ab impres-
sione celestis corporis fluere non pos-
se 413. falsam in recipere posse diui-
do 319
de Prophetia falsa & circumspectio ibid.
ex Prophetia absoluta quod species an-
tiorum 389
prophetia esse probanda 410
prophetica cognitio cur omnia ambia-
393. reuelatio quomodo de corporibus
arbitrari possit. ibid. reuelatio cur ex
nullo modo piderit 385. reuelatio cur
per lumen dormitacionis non infirmat
ibid. reuelatio an per species dormien-
tibus infirmat possit ibid. reuelatio non
dormientibus atq. videntibus per astris
patet 384
prophetica multifariam fieri 393
prophetica reuelationis species due
384. reuelationis gradus quos sit fun-
damentum Rabi Moysem Argypti 395.
reuelatione in imaginario modo qui
sit gradus & differentia 390. reuelati-
onis modi tres ibid.
de Prophetica reuelationis varis modis
ibid. reuelationis vera essentia 377.
vera reuelationis speciebus 388
prophetiam reuelationem nullo pacto
haberi posse vel a pe natura vel studio
381. reuelationem duobus modis
dormientibus de syderibus illabari pos-
se secundum opinionem quorundam
385
per Prophetiam reuelationem que in-
gnosci possunt 391. in ea reuelatione
qui gradus imaginarius sit excellens si-
mus ibid.
propheticum lumen quomodo vario nomine
appellatur 415. dictum 349. 350. lu-
men ad que spectet 377
prophetici influxus à quibusdam gradus
nouitatis 391
neque quid significet 375. vnde sit di-
cta ibid.
prophetionem vniuersalem esse incre-
tam 746
contra Propositionem que dicitur
de omni, multiplexier despectus
750
propositiones quibus de monstratio com-
ficiat, de quibus dici debeat 746

prophetionem duo genera 374
prophetia 454. sapie per Prothegora vi-
sit 759
prothegora opinio de Deo 640
pro Prothegora quid possit quisque di-
ci etiam per Aristoclem 645
prophetia generalis vel specialis quid
360
prophetia cur & vniuersum sit dictum 391.
futurorum, malorum infirmum ibid.
transformationem 329
prophetia rationis 367
prophetia ambiguum, proteritum 329.
quid potius appellatur 313
prophetia apud Hieronymum vnde illas di-
ctas fuisse, qui gnari erant futurorum
329. pluri fuisse, secundum Xenon
phoniis authoritatem ibid.

PROPHETIA.

Prophetia de Aristotele ubi bene
nomen melius 682. Africa semper
aliquid noui offerit 524. vnde ad
Fermicam & piper 390. ex vna hi-
storie vnde tempus pronuntiarum
non posse 398. mali coram malum
ouem 617. mineris pingui erendum
302. de similitudine naturam 525.
526. non omnia omnibus pari sibi
conueniunt 395. Nequa minernan 662.
fensile simili capite 340
providentia officium & natura que sit
364
providentia inter humani virtutis
providentiam esse 364. quomodo modo
esse posse diuinationem 377. esse præn-
notionem 314
de Providentia Dei auctoribus libris 794.
865. Dei contra Philosophos aucto-
ritas libri 495. Dei quanta difficultas
501
prudentiam officium quod 67.
de Prudentia vno quanta difficultas
502. prudentia que prænotione oritur 399.
quos auctor appellat ibid.
prudentia quid sit 427. quid sit vni-
tas 66
prudentiam docere solum Dei domum
esse 302. inter virtutes intellectuales
& morales prima 66
prudentia poetis 14. quid de geminis
superfusione scribit 316
psalmorum liber pateris Testamini 386.
liber inter quos refertur 388
de Psalmorum quodam libro 376
psalmus de dementibus 710
psalmum consilii prænotionem fuerunt
rum esse 318
psalmodia prophetia cur aliquando vera
prudentia ibid. vnde sunt 97
psalmi populi Aphrice 569
prolemaui regis quomodo longe Christum
antecesserit 363
prolemaus quod vniuersique planeta
antec tribuitur 391. quid sit
Philosophus 361. Peripateticus
cur de Grammaticis 805. in quos
partes Philosophiam diuiserit 561. de
fide planetarum 629
prolo

ptolemei Aegypti regis bibliotheca 610
 conera Ptolemei paritatem de Philo-
 sophia disputatio 361
 ptolemei sententia de epicycli & eccen-
 trici orbibus 617. ratio de Solis fide
 solutur 610. auctoritate Astrologia
 inefficax 447. verba de immutabilit
 legum 381. auctoritas citatur ad con-
 firmendam Astrologiam 339
 ptolemeum concepiui plus tribuisse,
 quàm geminæ 391. Astrologum ex
 regibus Ptolemaicis fuisse iuxta Al-
 bumfarem 362. de constitutionibus
 magni nunquam mentionem fecisse
 379
 puella venens nuptia 613
 de Puella quadam veniens passio 716
 puella mortifica herba multis tempore
 nutrita 563
 pueri qui sunt natura calida, vicia non
 sunt 722. quando ad veram religio-
 nem adducendi sunt 301. cur melius
 remaneant 614
 puorum anatores qui populi oles fura-
 rent 612
 de Puorum somniis quoniam falsi Ari-
 stoteles stripserit 810
 pulchritudo unde consistat 108
 pulchrum quid sit 107. quid & unde con-
 sist 108
 pulmoni quæ animalia careant 809
 punctum secundum Aristotelem & Eu-
 clidem quid 612
 punctum quid 619
 punctus in sui locum 766
 de Puncto controuersia 619. quoniam ve-
 rie diffidit 612
 purgatorijs parum quid minus 65
 pygmaei 193
 de Pygmaei Aristotelis opinio 811.
 quibz illi sint 712
 prius populos qui primis legibus fir-
 mauerit 157
 pyrotele pictor ingenuus 145
 pyromania unde nominatur 123. ex
 qua praenotiois species fuit 372
 pyromania unde fuit deumomata 196
 Pyrrho oraculum ambiguum datum im-
 pugnatum contra Romanos 311
 Pyrrhon Academicorum princeps 490.
 aduersarius Aristotelis 667
 de Pyrrhone dictum 693
 pyrrhonica Philosophia 490
 pyrrhoniam scilicet disciplinam liberales
 in precio non habuisse 602
 pyrrhonij unde dicti 484. quid aduerfus
 Academicum sacularem disputauerit
 614. Philosophi quales 190. cur
 acri liberales sperantur 602
 iure Pyrrhonici & Academici quid
 interit 484
 apud Pyrrhonem hominis definitio im-
 petra 712
 pythagoras quid potissimum sui discip-
 uli inuenerit 154. discendi ratio se-
 in Aegyptum conuulsi 154. & Ana-
 ximander condiscipuli 480. quam do-

ctinam se fecerat 197. de mundi ma-
 teria quid senserit 101. per quod non
 men lerarit 432. unde suam disciplinam
 non habuerit ibid. quid in Italia effe-
 cerit 479. et aures carmina scripserit
 481. quod discrimen fecerit inter sa-
 pientum & philosophum 479. de cam-
 fir naturalibus quid decreuerit 498. de
 mundo quid senserit 502. quando &
 Sano Crotonem profectus sit 481. pri-
 mum Astronomicam & Geometricam,
 Mathematicam miscuit 480. quid animam
 appellat 114. quid ex sacris litteris in
 suam philosophiam transfulerit 615.
 sepe pro Prothogora sumptus 143.
 quid de Dei providentia senserit 101.
 magni quomodo mundum appellari
 ibid. cur pro sapientie se philosophum
 nominauerit 479. quid de principiis
 statuerit 499. philosophia communis nō
 modo inuenit sed etiam amplificator
 479. magis inuenerit 329
 pythagora sententia de bono 120. se-
 flatore 664. opinio de formioru cau-
 sa 409. motus 613. successores quos
 partes animae profuerit 115. collon-
 quium cum Leonte Philosopherum prin-
 cipe 479. opinio de rerum principio
 310. vota quæ 164
 pythagora verba de Deo vno 210. opi-
 nio de mundi principio 773. preceptor
 qui 52. opinio de veritate philosophiae
 493. sententia de anima hominis 111
 arcana in tres partes diuisa 480. me-
 thodice 615. opinio de firmitate humani
 483. exemplum de Musica 106
 de Pythagora arcana & dogmata
 magna diffinitio 481. arcana varie
 diffinitio 157. paria varie rationes
 484. patria diffinitio 479
 pythagoran ad Zarethan Chaldaem
 iussit 50. ab eo multa dogmata habuisse
 500. Astrologia fidem non praestasse
 357. primus de animarum immorta-
 litate diffinitus 51. multis amorum
 sententia ante Christum fuisse uanum, ta-
 men de vita aeterna sepius cogitasse
 56. philosophi nomen sibi ex tempore
 conuulsi 41. affirmasse praenotionem
 esse suorum rerum 152. ab Hystoria
 Moysi eruditum fuisse 328. pluri-
 ma in suam philosophiam de Moisaica
 lege transfuisse 21
 de Pythagora quid varie opinionem 481
 Pythagora scilicet diuisio 480. item in
 ter Pythagoreos discrimen ibid. scilicet
 initium 480
 pythagorei magi 482. quomodo dispo-
 nant ab Ionici Philosophi 482. a quo
 cibo abstinent 612. quid omnia non
 carint 401
 pythagoreorum opinio de visu 118.
 sententia ingenuus 741
 apud Pythagoreos lex silentij 494
 inter Pythagoreos magna diffinitio
 481. diffinitio 614. & Pythagore-
 sca diffinitio 481
 Pythagoreorum dogmata in quibus

consistant 611
 pythagoreorum sententia de mundo 764.
 opinio de anima motu 700. sensus de
 Orphico 36
 de Pythagoreorum opinione de indi-
 catorio uoluntatis 148
 pythagoreis absq. praenotione nihil co-
 gisse 105
 apud Pythagoreos principium rerum
 numerum 518
 pythia diuisio quæ 318
 pythia Mafiliensis opinio de maris flu-
 tu 509
 pythia quæ fuit 600
 pythianus quæ Pythio oraculo pro-
 fuit 370
 pythia oracula ex quo praenotionis ab-
 initio pendunt 275
 pythia nomen cur apud Graecos cele-
 brius fuerit quoniam Protei 328
 pythion Locris cur sit appellatus à Graecis
 310
 pythij oracula quando cessauerit 320
 pythium sepe Apollinem dictum esse 320.
 eundem esse cū Sole ibid. oracula 261.
 quod fuerit 320. unde sit dictum 320.
 quando cessauerit 320
 pythones unde sint dicti 310. ex quo
 praenotionis obiecto pendunt 275
 pythionici dictiones 218.

Quidam spirituales & incorporei in d
 corpore fluit 305
 qualitates quæ sint, quæ elementis au-
 tribuantur 116. quæ uerbi elementis
 10 quælibet conueniant 782. corpore
 unde dependant 541. unde sint percen-
 da 149
 qualitatum tria genera 167. duas scim-
 per tribus uicibus elementis 116
 qualitates non esse elementis formatas
 116
 Qualitatis corporis Scorpiorum
 argumenta 640
 ex Qualitatibus primis omnia nasci
 126. primis elementorum alia genera
 119
 quaestiones inuiles quæ sint 6
 de Quercu Sybaritida 756
 quid modis demonstrationis 748
 propter Quid demonstrationis modus
 ibid.
 praei Quid forme singulares distinctionem
 inter incrementum 746
 quid dicitur malum non habere 82
 quid nomen solum ad animam spectet 124
 quatenus aeternum qui necesse est cupit,
 quæ cognationis opus habeat 24
 de Quirite & motu 169. Scorpiorum
 argumenta 646
 quanta essentia quibus modis refutetur
 777
 quatenus essentiam unde sumptus Ari-
 stoteles 325
 contra Quintam essentiam authoritatem
 huius certare 776
 quatenus essentiam quibus rebus Aristote-
 les probet ibid.
 de Quintia

OPERA II. TOMI INDEX.

Quintilianus ubi se ipsum corripuit
318. cur doctrinam Philosophorum
Criticum demeruerit 323. (481.
etiam Quintilianus castigatorem nihillos
R

De R. litterarum promissionis 607
Robas de Morie Christi 811.
de magi nomine 425

Rabbi Hasdai Aristotelicam doctrinam
impugnat 661
pacum ad quid conducit 426

radiorum refractione vide 717. directio
obliquitas quid efficiat 428. non est
causa orientatus speciem in inferiori-
bus 428

radiorum duos volutatis condensationes esse
vnde vide generentur 561
para cur pretiosa 574

ratio humana quando fallat 259. quomodo
differt ab imaginatioe 91. cur
aliquando facili fallatur ab imaginatioe
103

ratio id est forma 107
rationis et intellectus potentia quomodo
differt 40. officia propria que 297
de Rationis principali sede discordia
451. 516

rationem de re necessaria frustra tritari
99. homini esse seculum ibid.
ratione quando amara videtur 91

rationale indicatorem trisariam sumi
537. quid sit homo dicitur à
dij et bruta, incertum 110

rationalis phenomena quid 594. et irra-
tionalis differentia plures 710

rationales animalium quatuor genera
apud antiquos 726

redemptio nostra que 61 (819
ad R. frigidum Io. Franc. Pici epistola
regionis super coquina 566. cur qua-
dam hebetiora hominibus magis profun-
dent 66. calide cur sepius salubritas
et fulguribus infestetur, frigidius
104

regum librorum quatuor divisio 180.
tempore prophetas sepe fecisse 288.
libri inter quos numerati sunt 181

Regibus nihil requam tentatum fuisse
sine praeuotione 201

regis Lepidi ab Iulio II. recipitur 605
regum qui possunt 874

regnum Dei in quo consistat 9
regula duplex qua nostra melioratur
opera 59

religio quid sit 313. secundum Cicero-
nem 313. secundum Firmianum 266. ad quem
eulit peruenit 265. vnde dicitur ibi.
falsa et superflua quomodo differat
267. vera que sit 266. vera vnde pin-
da 266. vnde nate sit 265. vera quomodo
Christiana sit appellata 175. 176.

Lex quomodo differat 265. ex qua
arbor id est homo sit nata 270

religiosa doctor et princeps qui sit 260.
nomen vnde 266. Gentis nomen qui
fuerit 223. vera infinitus qui fuerit
226 arbor que 96

de religionis origine 268
religionis bonitas et veritatis esse 268.

superstitioni aliquando cedere 267
religionis falsam et superstitionem nihil dis-
ferre 269. veram Christianam sequi
223. esse virtutem 269. vnde tantum
esse 266. Gentis non habuisse ab. Chris-
tianam à praeuotione esse natam, praeuogau-
it 213. plurimū deorum, superstitionem
nem esse 266. esse habitum autem 269

per Religionem quid intelligatur 266
ad Religionem malam qui libri non in-
citare possunt 19

de Religione quam falsa Aristotel. do-
cuerit 660

ex Religione qua oriuntur 265
religionis falsa vnde pendat 268. an
à calo pident 300. omnes vnde pen-
deant 265. 268. falsa vnde orta 269.

falsa, superstitiones potius quam reli-
giones 267
religiosi vnde dicti. ibid.

rememoratio signa 616
Remensis concilio Petrus Abelerdi com-
munitur 9

res que libet cur bona sit 41. aliqua du-
pliciter capitur 173

rei cuius duplex ratio 791
rei omnes ex quibus consistit 361. quomodo
distinguantur 529. cur tam dif-
ficile deprehendantur 737

veri principii quod, secundum Aristot.
225. 763. proprietates cognoscendi
faciles 758. proprietates scire omnes
ignorari 751. naturalium principia
quot sine 110. notitiae variae nomina
vnde 1. initia auspicia dicta 403. 2. vni-
uersalia, Deum et naturam esse principia
230. notitia ab initio mundi bonis fue-
runt homines antepositi aut fuisse 3.

natura ab auditu et tactu deprehendi
non posse 723. naturae proprietates tri-
bus rebus cognosci 723. fluctu assu-
mto quale malum 57. notitia que ab
exordio mundi sit experta 3. omnium
duo esse ordines 62. humanam pon-
du quod 71. futuram prospectio cui
cōpetat 284. principii Thales aquam
nominavit 225. vniuersali tria prin-
cipia secundum Platonem 225

veri principia atomi vnde 95. omnium
infinitum esse principia 224. principia
dubia apud philosophos 81. 324.

496. 761
de Rerum praeuotione libri nouem au-
thoris 864

contra Rerum causas Serpicionem ar-
gumenta 640
rebus creuit inesse amorem 32. vniuersi
sit relictum esse quandam portionem
dimittere 33

rei natura dupliciter esse 220. omnes
corruptiones et generationes esse abno-
xias 46. ab eo denominari oportere,
cuius speciem gerant 44

de Rerum rationibus Aristotelem non
esse de reuissis, quot vulgus existimat
806. 807

resolutio, quid secundum Philosophum 747
resurrectio corporum videretur omnium
superius 600

reuelatio diuina vnde prouenit 288.
quomodo sit 274. quo pacto con-
ferenda sit 455. prophetica an sit
per naturalis cognitio 283. an ab ipse,
intelligentia naturaliter pendat 282

reuelationis diuinae gradus tres, secundum
Algebrae Arabum 291

de Reuelationis diuinae coram modis et
gradibus 290. vera Prophetica spe-
cibus 288. essentia 277. nomen
273. diuina praeuotione modis 299

reuelationes quomodo in homine pon-
deranda 450. vera à falsis ut differant
tur 464. cur praeuocantur 459. contra-
ria quomodo sint discernenda 458.

vnde sunt 280. vera quibus homini-
bus semper data fuerint 288

reuelationes sunt quomodo Prophe-
tae examinare debent 459. per à Deo
angelis intermedii 280. cuius modis
fieri 293. 280 298

Rhameles rex 262
apud Rhauennam praetor 602

Rhennus Hippus de veri principii 309
rhenus limes Galliae et Germaniae 244
rheni flumini ortus 244

rhethorica an sit ars 615. ubi loci habuit
apud Apostolos 66. quid sit, quomodo
644. circa quod versetur 615. saepe ex
cinis ab his expulsa 614. duplex 615.
an sit cinis ab his 614. atque quo
exquisitor sit prolata 22

rhethoricae variae definitiones 613. sunt
et persuasio sit 617. partes 615
pro Rhethorica parte qua dicitur elegan-
tia, duobus 617

de Rhethoricae partibus cōtinentia 616.
sine controuersia 615. 616

rhethoricam quomodo definit Aristoteli
118. 614

ab Rhethoricae Sparta inueniri parat
fuit. ibid.

inter Rhethoricam et Dialecticam differ-
entia 614

aduersus Rhethoricam Ephesiaci quomodo
argumententur 617. Serpicionem ar-
gumenta 614. Serpicionis quid astra-
rent. ibid. Critolaus argumenta. ibid.

de Rhethoricae quantae diffinitio sit inter
Philosophos 493. apud Criticos et
Lacedaemonios leges. ibid.

rhethor Byzantini 615. an semper con-
sequatur quod intendit 614

rhethoris officium 616
rhethoris posse esse ab his omnia rhetho-
rica perit 614

rhethorum studium quod maxime sit 615
de Rhethoribus quid Roma fuerit sit
614

rhinobarbarum herba, cuius saepe 756
rhinobari vnde nascitur 524

rhodas sub quo signo iacet 611
rhodi spinem coronam esse, qua Christi
caput purpuram impo- 265

rhodiorum lex de paterni boni
rhodios olim humanas victimas damoni
labe 815

rhynchus quid 578
rhynchus Italici auctoris 881. 884
Rhynchus 99

IN IOAN. FRANC. PICI MIRAND.

Richardus quid de fide scribat 170
de Ridenz apudinde 714. affectione
748
Roberti Lynconensis sententia de puncta
612
Roberti Olchot sententia de malo 82. de
mundi origine 778. contra Aristote-
lem 681
Rogerius Bacon quoniam magis profusa
sit sit 417
Rogerius Baconis opinio de mari fluxu
& refluxu 144. de iuribus 389. 429
contra Rogerius Baconis magiam 413
Roma unde dicta 598. quoniam Deum
præcipue colueris nōpe Tiberij Cæ-
saris 163
romæ Philosophorum festa varie 664
Hadriani molis fulmine ita 304
de Romæ inflatione quanta diffusa
198
Romanus quilibet Aristotelis & Theophrasti
libros portauerit 166. domicilium
fuisse diuinationem 161. ætatis Ca-
rolæ Galliarum introit 71. quo
tempore Aristotelis libri ab Appellu
concreto transmissi sunt 16
romæ Astrologi expulsi 370
romana Philosophia 483
romanus Agrippinus discipulus D. Thomæ
10. quo tempore eiecit ibid.
Romanus quando amon inperit 33.
quomodo per fulgura angustari sint
407. quibus diuinationibus maxime
ut fuerint 261. quoniam Deum coluerit
148
romano lex de paternis bonis 174.
scriptores quid de Christi passioe pro-
ferant 178. lex de hominibus
malisioribus 416. reges angustibus sem-
per esse usos 261
de Romanorum legibus 614
romani olim deum humanis citi-
mā libasse 311
ad Romanos Pauli epistola quot sint
180
romulus urbis Romæ conditor 261 598
ruba bilis cui elemento respōdet 186.
unde diuiditur 187
ruba bilis motus cur magis diuersus esse
debeat à pituita quā à bile atra 348
ruffinus de ecclesiæ cōsuetudine 176. quid
de Gregoria & Balilo testatur 14.
Aquilensis quo modo libros reueris
Testamenti distinxerit 181. hellebo-
re nutriti esse 665
ruffus episcopus deiecit 461
ruffici quot modis prænoscant tempestates
348
ruffus rex de quibus rexibus indicat 184
ruth liber meret quos libros tollat
181.

S

Sabbathi die cur seruandum 867
sabbati barrius 113
sacerdos in missa sacrificio quem mor-
tem representat 43
ad sacra eloquia erenda, que sine ne-
cessaria 19
sacra lectioe nihil utilius 819

sacra littera que efficiuntur sint pertra-
ctanda donec adipsam 7. littera
quid proficiat 115. 197. quoniam faciles
capitula sint 598
sacrarum litterarum positio & vis 128.
lani 198. 698. facilius 616. etiam
tando 691
sacra littera esse diuina Philosophia 4
in sacris litteris quid tractatur 179
sacramentum altaris cur sit institutum 44
de Sacramento altaris occidentibus 716
per Sacramentum altaris cum Christo co-
muni 44
in Sacramento altaris verba quoniam
habent 410
sage benefica cur sint patiunda 416
sage quid significet 214
Sagittarius domicilium Iouis 380
sagum genus vestis 812
salus qui dicti sint 407
salomone natura 161
Salomoni dultum de fratre 180. de sa-
perbia 693. sapientia liber quenda
à quo in ætate Testamentum sit tradu-
tum 180. prouerbia 181
salomonem inuenisse artem contra deu-
mones 417
Salustii Historiographus 198
à Salustio Ciceroni esse reprobusum 21
in Salustio breuitatem requiri 113
salustium à Tito Livio inuentum esse 124
salutis nostra restauratio quo tempore
currens 118
Sammuel qui dicti fuerint 417
samuel quomodo scriptum nominatur
374
samuel Propheta mortui imago Santi
monstrata 322. spiritum an veri a re-
bus sua exinatus fuerit 339
sanguis sanctior quo loca cognoscant
120. cui Elemento conuenit 120
sanguinis motus cui planities su ascripta
351
sanguinem esse fontem sensus vite 121
à Sanchoniath Berice Phæniciæ theo-
logum collectum esse 112
sanctificatio nostra que sit 68. 69. 217
de Sanctis, controuersia 110
de Sans 168
sapere quid sit 261
sapientia quid secundum Aristotelem 478
sapientis nominis origo 477. vocabuli
cui sit tribuitur 478
sapientie nomen quande sit mutatum 479
sapientis & Philosophi differentia 414.
officium proprium quod 54. vocabu-
lum apud Græcos 478
sapientem assensu dupliciter sustinere
115
sapienter quoniam & quid dicti sint 582. so-
perum Græcorum unde uenit fortis
121. apud Græcos qui dicti fuerint 478.
Græci qui ibid. olim magi dicti 413.
septem Sapientis qui fuerint, secundum
Ciceronem 478. an septem fuerint,
controuersia ibid. quo tempore flo-
ruerint ibid.
de Sapientum indicio quoniam multis an-
tiquis 808

sapientes homines que consiliis præ-
sint 379
sapientia Dei que sit 41. Græcorum
unde manentur ibi. uerba & mutabi-
li que ibi. qualis virtus 66. Stoico-
rum 478. Hebræorum unde 479
sapientie nomen cur fabro tribueris au-
tem Homerum 299. 478. humana
vestigia erranda 181. definitio, fra-
ctum Ciceronem 479. amatores qui
fit 41. studiosi qui dicantur 479. non
men unde 479
sapientum Græcorum fallacem & fla-
mam esse 45
inter Sapientum Græcorum & sapien-
tiam Dei differentia ibid.
inter Sapientum & Philosophum diffe-
rentia 479
quoniam Sapientum Græcorum sapientia pro-
fusa fuerit 48
cum Sapientia eloquentiam qui misceant
sint 10
de Sapientia Philosophorum definitio
478
saporum species 76. genere septem
ibid.
sarcenorum lex unde dependet 366
sarcenorum mori 650
sarpedon apud Homerum quid Neopto-
leno nomen sit 52
aduersus Sabinam duo remedia 819
satis quo tempore Luna fieri debeat 306
à Saturno que phantasmas premant
170
saturnus quid inferioriter inflat 312.
planities 104. quibus bestis olim pla-
carum fuerit 612. quoniam locum vo-
luntatis possidet 395. quo ætate
regnet 391. cur aridus sit dictus 366
saturni propinquit 379. consiliis
627. color ibid. si de iuribus 619.
motus 627
saturno atra bilis circūtur ascripta
348. quot ætate tribuitur 391
saturnum quia Græci & cur olim co-
luerint 111. 179. paulatim panis
satis diffusi 612
de Saturno fabula 176
saturni homines quoniam bonum in manu
teneant 197. his quales. ibid.
saturnus unde cognoscitur Christi aduen-
tum 718
saxum Antonio quondam locutum esse
327
de Saxo Hieronymus quid scripserit
179
saxi demones qui faciunt 319
saxi ratione pollere, & religionem
cognoscere 718. 179
de Saxo varia opiniones 112
Saxorum legulatores Agrippianum 207
saxum populi 118
saxi ubi unde nascuntur 302
saxi nympha odor intolerabilis
161
saxi pisci lassissimum 718
de Saxo pisci ibid.
saxum quoniam Aristotelis bibliothecam
pauca 116
saxica

OPERA II. TOMI INDEX.

<i>Supplicia philosophia differt à Democrati</i>	488	<i>Scytharum mos in sepeliendis moriens</i>	159	<i>Seturii</i>	809
<i>Supplicia philosophia 486. lingua 606.</i>		<i>Sebastianus Martyr contra Astrologos</i>	371	<i>Septembris cur aliquando Novis Febrius</i>	306
<i>quis scripsit</i>	481	<i>Seclusus de quiete</i>	646	<i>de Septuagesima quanta diffinitio</i>	528
<i>Supplicia Pyrrhon quo tempore fluxus</i>	485	<i>Seclusus opinio de cala & terra</i>	626	<i>Septaginta Abbae heretici</i>	30
<i>Supplicia vnde dicti 484. quales philosophi</i>	484	<i>Seclusus tropia herba</i>	425	<i>Septembris vnde praefigatur</i>	308
<i>philosophi 334. de uno quid in uniuersum</i>		<i>Sensibus Noli</i>	365	<i>Septembris Luna quando desinit</i>	ibid.
<i>diffinitur 590. de cane quid 580.</i>		<i>Sensu humanum quid</i>	520. 723	<i>Septembris cur quid philosophi</i>	41. 413
<i>contra definitionem hominis allatam à</i>		<i>de Semine funduntur aut quid male a solo</i>		<i>Septembris vnde praefigatur</i>	413
<i>Platone 581. indicatorium veritatis</i>		<i>se Aristoteles scripsit</i>	809	<i>Septembris legum Aegyptiorum</i>	227
<i>vollere conuenit 550. quod locus</i>		<i>de Semine multa conuentione</i>	520	<i>Septembris an fuerit Serpenti</i>	488
<i>ad assensum collibendum posuerit</i>		<i>seminaria quando fieri debeant</i>	306	<i>Septembris Abraham</i>	270
<i>560. quid senserint de Deo 491. ad</i>		<i>Sensum quid</i>	618	<i>Seruius de Pythia oracula 330. Maronis</i>	
<i>ursus Aristotel. 667. de causa quid</i>		<i>Sensu Philosophus 664. principii inter</i>		<i>interpret</i>	225
<i>sentiant 498. quid argumentum co-</i>		<i>Stoici ubi errauerit</i>	818	<i>Seurinus contra Astrologos</i>	369
<i>tra comprehensionis amica 581. quid</i>		<i>Seneca sententia de doctrinarum origi-</i>		<i>Seurinus Priscipatus & Platonius</i>	
<i>aduersus Geometras aculeum 617.</i>		<i>ne 477. definitio oraculi</i>	333	<i>665. Astrologum rescriptum</i>	558
<i>philosophi quales 485. Stoici differe-</i>		<i>Sensu caribus à Batris obiecti</i>	159	<i>Seurinus Philosophus 484. de rerum pri-</i>	
<i>unt 491. de principio rei senserint</i>		<i>Sensu natura</i>	569	<i>cipis</i>	500
<i>496. contra Rhetoricam 396. Phy-</i>		<i>de Sensu oculi opinio Aristotelis</i>	812	<i>de Sexu Pyrrhone opiniones variae 485</i>	
<i>sicos 642. quid de indicatorio verita-</i>		<i>Sensu quid percipiat 116. verus an su-</i>		<i>Seurinus diuersus vnde</i>	526
<i>tis sensum 550. contra disciplinam</i>		<i>phantasia 517. cur ad rei rationem non</i>		<i>Seurinus decem</i>	336
<i>in uniuersum 602. Grammaticam dispo-</i>		<i>pertingat 712. literalis quid sit</i>	182	<i>Seurinus in Delphis oraculis quae</i>	336
<i>sentent 604. Dialecticam</i>	630	<i>Sensu sepe fallat 687. quomodo ab</i>		<i>Seurinus Romanis calum diuina non</i>	
<i>scripserunt Philosophorum dogmata</i>		<i>imaginatione discrepet</i>	91	<i>Seurinus</i>	148
<i>654. argumenta, quod corpus com-</i>		<i>de Sensu incertitudine exemplum in quo</i>		<i>per Sibyllam Christi aduentus praedictum</i>	151
<i>prehendi nequeat 581. contra indi-</i>		<i>Seurinus in quo imaginatio aperit</i>	92	<i>de Sibylla varia opiniones</i>	336
<i>catorum, quod vocatur per Quod</i>		<i>inter Sensum & intellectum quoniam multa</i>		<i>Sibylla libri ex quo genere spirituum in</i>	
<i>583. contra dogmaticos consequen-</i>		<i>differentia ab Aristotele sunt posita</i>	788	<i>manauerunt</i>	319
<i>tes veritatis indicatorium 559. de</i>		<i>Sensu colores simplices comprehendendi non</i>		<i>ad Siciliam Aeschines cur appulerit</i>	166
<i>quiete 646. contra Tacitum 641. ad-</i>		<i>posse</i>	717	<i>ficcitas & frigus vnde pendunt</i>	158
<i>uersus inuicem philosophiam 648.</i>		<i>à Sensu quomodo imaginatio variatur</i>	597	<i>ficcitas quid primum in re inuoluitur</i>	159
<i>argumentum de mori</i>	644	<i>597. quomodo distinguatur intellectus</i>	793	<i>fiduciam reliquo vnde deducta sit</i>	370
<i>inter Serpentes cuiuslibet dementia 788</i>		<i>Seurinus nulla animalia esse</i>	92	<i>ad Sigismundum Vrbisatem Ioan. Pich-</i>	
<i>contra Serpentes anthos disputatio</i>		<i>in Sensu cur Aristotelis doctrina sum-</i>		<i>epistola</i>	800
<i>604. quomodo author disputet</i>	626	<i>deur</i>	687	<i>Seurinus triumphale</i>	42
<i>Seurinus appetitus quid esset 6. variae</i>		<i>de Sensu quam varia tradita 785. 792.</i>		<i>Seurinus vnde quid in quo gradu sit dis-</i>	
<i>asserunt rationes & vix</i>	744	<i>communis quanta discordia</i>	517	<i>tributum</i>	187
<i>Seurinus virtus 66. vnde 557. quomodo</i>		<i>Sensu proprii sensum 597. quod seuer-</i>		<i>Seurinus in Critici dici regentur</i>	145
<i>ex accidenti mala sit 6. bona vnde</i>		<i>ditum Autemian & Aerum 722.</i>		<i>Sensu demonum</i>	327
<i>pendunt 314. bona & superfluitas</i>		<i>quomodo inter seipsos differant 567.</i>		<i>Sensu lex apud Pythagoras</i>	482
<i>quomodo differant</i>	ibid.	<i>meriti qui</i>	517	<i>Sensu dy vnde oris</i>	317
<i>Seurinus finis qui</i>	744	<i>Sensum iudicium interum esse antho-</i>		<i>capita Simulacrum disputant</i>	758
<i>Seurinus abnecare posse in modo qua-</i>		<i>riate Theophrasti</i>	723	<i>Sensu heresi quando oris</i>	158
<i>radi 6. non omnium hominum esse 18</i>		<i>de Sensum numero diffinitio</i>	517	<i>Sensu de Deo</i>	495
<i>inter Scientiam & sapientiam discernen-</i>		<i>Sensu esse assumptionem inductionis</i>	748	<i>Sensu de Tyranni colloquium de</i>	
<i>ad 478</i>		<i>Seurinus 748. esse principium & causam cognom</i>		<i>Sensu quid sit</i>	120
<i>Seurinus multos qui sunt 7. vnde ad nos</i>		<i>Seurinus ibid. decepti posse</i>	594	<i>Simplicitas Dei quid</i>	828
<i>manauerunt</i>	8	<i>inter Sensu praestantior qui</i>	698	<i>Simplicitas contra Aristotelem</i>	626
<i>Seurinus principia quae sunt</i>	191	<i>à Sensibus extendendum esse in omnibus</i>		<i>de Simulacris</i>	568
<i>Seurinus quae dici oportet 322. dispo-</i>		<i>disciplina</i>	796	<i>Sisiphus quibus panis affigatur apud im-</i>	
<i>serti ab Necromantia</i>	322	<i>de Sensibus interioribus pugna</i>	697	<i>Seurinus</i>	365
<i>Seurinus</i>	365	<i>Sensibile commune an absque proprio sensu</i>		<i>Socrati de Astrologia 612. vnde suam</i>	
<i>Seurinus sensum</i>	338	<i>posse, discordia</i>	ibid.	<i>Philosophum habuerit 485. apud Pla-</i>	
<i>Seurinus per se apud Hebraeos</i>	392	<i>Sensu pari homines quomodo diuidatur</i>		<i>Seurinus quid de sensu 579. adolescen-</i>	
<i>Seurinus & Anaximander ubi differant</i>		<i>Seurinus amor qui</i>	32	<i>tium corrumpit datus 23. cur moris</i>	
<i>ad 198</i>		<i>in Sensibus communibus sepe falli</i>	97	<i>admodum sit</i>	25
<i>Seurinus quale signum</i>	347	<i>Sensoria spiritum intelligibilia</i>	517	<i>Socrati dictum de Dialectica 612. prae-</i>	
<i>Seurinus ex qua re nascitur</i>	561	<i>Sentiendi duo sunt species 795. officium</i>		<i>ceptor quod fuerit 792. in quo sensum</i>	
<i>Seurinus varia genera</i>	816	<i>cui sit tribuendum 598. actum non</i>		<i>tia</i>	48
<i>Seurinus Christiani qui sunt appo-</i>		<i>mentum ambiguit</i>	ibid.	<i>Socratem Platonic praecipientem fuisse</i>	
<i>laendi</i>	59	<i>Sentire quid proprii sit, sit</i>	698	<i>ad 27. Cicero culpam esse</i>	160
<i>de Scriptorum generibus</i>	ibid.	<i>de Separatis substantiis X IIII. libri Ar-</i>		<i>Seurinus Xenophon quid scripserit</i>	506
<i>Scriptoribus quibus fidendum</i>	32	<i>istotelis</i>	669	<i>Seurinus Philosophia, cuiusque diuisio</i>	
<i>inter Scriptores semper discordia</i>	817	<i>de Sepia quam aduersus Aristotelem dis-</i>		<i>483</i>	
<i>Seurinus ab Aristophibus & Indis differe-</i>					
<i>re vnde</i>	164				

<p> <i>Stellariorum multa species 424. nomen quon celeberr fuerit 424</i> <i>sol quon dictum conficiat anni 630. quon modo & quide hyemem & estatis faciat 503. 507. planetas 544. 786. An polio distus 516. quomodo mouetur 509. apertum dicit 503. pro Deo habetur 431. in Ariete quid faciat 545. & Luna quid inferioribus influat 545. cum Cancro notetur 545. calidior Luna 544. quando humores in terram immittit 545. de semper aequali motu mouetur 610</i> <i>solis color incertus 717. caloris causa que 544. domicilium quod 515. 529. exaltatio que ibid. natura 505. proprietates que 749. magna defectio 564. distantia à terra 526</i> <i>de figure 505. materia multa traduntur ibid. motusque contrarietas 526. 630. magnitudine varie opinionem 505. 630. sede contrarietas 526. 630. & Luna eclipsi 506. velocitate & tarditate. arget contrarietas 630</i> <i>sol quon anni tribuatur 591. fidus non meti indium 497. sacrificia adhibita 652</i> <i>solem esse atris facem 508</i> <i>à Sole crucis dies fieri non posse 548</i> <i>de Sole eiusque natura quon varie pronuntiantur 505</i> <i>solis tualiter esse 504</i> <i>solares homines quam lineam in manu obtruncat 597</i> <i>solis Aethiopicum trigulator 517</i> <i>Soloni lex 515</i> <i>formandi causa Lacedæmoniorum primates extra urbem dereliquisse 515</i> <i>formam & infusum unde preueniant 515. cur morbus sapientum frequetur 514. naturale quid 411</i> <i>formis diuina & supersubstancialia que sint 410. qualia. & unde hominibus etiam inueniunt 515. quon modis & causis intus figenda sunt 514. in sacris literis pronuntiata 411</i> <i>formiorum abusus unde 544. diuinitas unde fit exordia 505. diuinationes unde pendunt 416. causa exterior spirituum dupliciter discreta 514. 415. interpretationes varia apud Genes vnde 411. signa que 515. 514. praeconceptiones que passio facit 598</i> <i>formis non esse habendum 515</i> <i>formata terra in Arsculapio templo petita ibid. à Deo muti & ibid.</i> <i>per Somnum. quatuor. demon efficitur 410. 411</i> <i>aduersus Somnia supersubstantialia disputatio 409</i> <i>in Somniis interpretandi varietas 57. varia traduntur 810</i> <i>formis triplex 526. duplex ibid.</i> <i>per Somnum de diuinatione diffinitio 519</i> <i>in Somno cum homines sepe ambulant 715</i> <i>de Somno & vigilia varie distidia inter Philosophos 519. 527</i> </p>	<p> <i>de Somno homines quosdam in tota vita abstulisse 569</i> <i>in Somno quando verum & falsum sonat 707</i> <i>Sophi nomen unde 5</i> <i>Sophocles Electrum opus scripsit. Attilium mali transulisse 517</i> <i>Sophronia 799</i> <i>Sophronus qui disti 484</i> <i>Sorvis euenit unde expectidum fit 409. ibid.</i> <i>Sorvis per diuinum iudicium que fit ex pectende 409</i> <i>aduersus Sorites quibus Genes diuina bent 507</i> <i>Sorvis Vergilianæ 408. sepe pro responso ibid.</i> <i>Sorvis nomine quid indicetur 408. tria genera ibid. muentor quæ 408</i> <i>Sorvis genitrix motu Mercurij 630. sua scripta iam publicata. commendante 518</i> <i>Soristris selsato 615</i> <i>Soristris chirurgus 505</i> <i>Soristris quid 767. an sit corpora ibid.</i> <i>à Græco quid dicatur 546</i> <i>Soristris inuenit ob Rhetoricam peractat 495. 614</i> <i>Soristris mori in preliis inuendit 615</i> <i>Species quid sit 508. & unde sit dista ib.</i> <i>Species intelligibiles esse sine sensu & phantasie 512</i> <i>Species mare varia 495</i> <i>de Speculi visionibus multiplex contrarietas 518. due opinionem ibid.</i> <i>Spiri unde nascitur 66. qualis virtus 66</i> <i>Spirioppum Platonis successit 484</i> <i>Spiri fixarum stellarum triplici partem 615. ostendit que 515. 615.</i> <i>nona ibid. eiusque motus ibid.</i> <i>de Sphaerarum numero quanta contrarietas 524</i> <i>de Sphaera super planetas. ambigua inter Astrologos ibid.</i> <i>Spirituum luminum genera quon 579</i> <i>Spiritus sanctus an à Patre. an à Filio procedat 527. quid 72</i> <i>per Spiritum sanctum que nobis reuelata sunt 69</i> <i>Spiritus ventosus quomodo cum magis aligati sint 514. malefici quomodo sint cognoscendi 415</i> <i>Spiritus duo genera secundum Prophetas 423. quatuor genera 575.</i> <i>discretio quomodo diffinit à prophetis 464. apparitio qualis sit credenda 423</i> <i>Spiritus assumptis corporibus. hominibus apparuisse 416</i> <i>contra Spiritus malos arma que 416</i> <i>quid sit quid conducit 416</i> <i>flagra paria Aristocles 665</i> <i>Staphylus de Arsculapio quid senserit 615</i> <i>Staphylion unde fit detinatus 575</i> <i>Stella magis apparet quomodo sit dista 525</i> <i>Stella an frigiditatem & caliditatem faciant 516. hanc & cognita quon sint 591. ex qua se conflata sint 515. an semper uno eodemque loco videantur 516. errantes quon 639. an quon fuerint sint fixæ 505</i> <i>Stellarum candelarum cognatio. an necessitas sit 592. diuisio 511. virtutes & proprietates 514</i> <i>de Stellarum exorta 777. numero & motu contrarietas 590. 628. erratio earum diffinitio ibid. inerrantibus motus diffinitio 509</i> <i>Stellas esse magnitudine facit 505. esse annales dicit 478. 497</i> <i>de Stellis fixis quid sunt 592</i> <i>de Stellis fixis quon varie traduntur 591. errantibus contrarietas 628</i> <i>Strophopapio succentis descripta 542</i> <i>Strophitis unde accidit 525. 526</i> <i>Styli varij 817</i> <i>Stroica etiam in Academia philosophantur secundum Antiochum 491. philosophia 484</i> <i>Stroici qui fuerint 484. de rerum pronuntiatione 500. de Deo 497. de Rhetorica 493. de virtute 511. quon bonorum genera posuerint 515. an quæ partes animarum diuiserint 515. virtutes & modis de iudicio virtutis 516. de Philosophia 479. de mundi fine 507. de anima 518. 515. præcipua doctrina 478. 484. 615. de toto & parte 643. de bono 510. de longitudine & latitudine vite 516. opinio de anima 515. 478. contra Stoicos diffinitio de phantasia 519</i> <i>inter Stoicos præcipui qui 481. discretio dia ibid.</i> <i>Stolidi quare futurorum presensentiam habuerint 514</i> <i>Strobo de pygmalis 511. quon tempora florant 674. quid de Prolemae tunc scriptis 565. de libris Aristocles 672</i> <i>ad Strozam Ioan. Franc. Pici epistola 515</i> <i>Strozon de vero 798</i> <i>studium uicile quod sit 7</i> <i>de Studio Philosophia diuina authoria libri 709</i> <i>studiorum emissio fuit quid 842</i> <i>stulti officium quod 54</i> <i>sturnus femina elatori gratissima 642</i> <i>subiectum esse matrem primam. secundum Aristoclem 527. quomodo diffinit à materia 507</i> <i>subiecti appellatio quando materia commingit 507</i> <i>substantia quomodo cognosci possit 719. prior cognoscere 715. sensus quomodo pendet à rationali 792. quatenus à nobis cognosci possit 715</i> <i>substantia species in sensu 715. sensus & origo 749</i> <i>substantie cum non sint indistincta 756</i> <i>de Substantiarum separatarum numero 707</i> <i>substantie genus definitum 812</i> <i>substantie & atomum contrarium 569</i> <i>de Substantia</i> </p>
--	--

de Daidou ferit 670
 Jaidas quemodo phantasia appellavit
 91. de Aristotelis morte 661. de Seno
 275
 Pyrrhono 485
 Salpue ad quid trile in magis 436
 sum, et, est, ambigua dictio 810
 Summi bonum quid 11. 27. 121. non
 mitit in quare ciffit 15. 125. quibus
 instrumentis componatur 1. 11. 14. 15
 fit volupias 128. 131. Deum 88
 Superbia generalissima dicitur 15. omnia
 peccata radix 65. quid efficiat 75
 Superficies cui non fit 767. quid, magis
 contrarietur 610
 Superfluum quid sit proprii 113
 Superiores quomodo veniendi sint 217
 de Supernaturali Philosophia quam vocat
 rit Jansenius Philo sophi 495
 Suppositiones dubie unde fuit 610
 de Suppositionibus dicitur 616
 Suppositio eterna qua 49
 Superfluo et religio falsa quomodo dif
 ferant 167. unde dicta ibid. et aliq. tri
 108. eius species 115. quid sit 115.
 314
 Superfitiones nocte unde 161. quomodo
 de sepereunt 314. que sint nuncu
 pande 265
 Superstitionem omnium arbor unde 96
 de Superstitione facientis species 118
 Superstitio quid sit facti fuerit 267
 Superstitio quid sit 317
 Sydera in quem finem sint condita 181.
 an qualitates faciant 151. nam pecu
 liarem non quandam habeant ibid.
 Sydera cursum qui primi apud Græcos
 docuerit 430. fixorum natura 105
 de Syderis posita num Astrologi de for
 mitate aliquid decernere possint 141.
 aspectibus et radiationibus quam mul
 ta trahantur 189. proprietatibus 162
 ad Sydera motum diurnitatem non esse
 referendam 178
 de Syderibus que qualitates pendere 151.
 non pendunt 179
 Talla Aristotelis libros Romanos deseri
 16. 664. qua resse vbi sit 813
 Talla longa quæ teporibus constet 607
 Tallyginus unde conficiatur 617
 de Serpiciere fuitur 618
 Tallyginorum modi quot ibid.
 Symachus necatur 176
 Symbolum generale quod sit
 in Symbolo Apollonico que continen
 tur 67
 Sympathia ad quam rem pertineat 757
 ex Sympathia in magis pendet 416
 Symphone 614
 Symphon qui dicuntur 617
 Syriacus 77
 Syrorum moti in capiendis cibis 615
 Syrus persequitur Christianorum 115.

T

Tactus 198. de Germania fuit 403
 Tactatio quod sit. nio 110
 Tactus quomodo differat a gustu 710.
 sensus 91. quomodo a cæteris sensibus
 differat 711. an mutari possit 720
 Tactus non esse comprehensum Scrip

torum argumenta 643
 de Tactis augmentum 161. controuersa
 fin 698
 in Tactis exemplum fallacia 705. 711
 Tactis inuencos darsificina 408
 Tactu flauit 11
 Tactu cor ad quid trile 240. 216
 Tactatus apud inferos cruciatur 416
 Tactatus 161. 116
 Tactoscytharum lex de spiritibus legum
 lenda 174
 Tauris quale signum 149. quo anno ren
 gnet 192
 ex Tauris opes nascantur 162
 Tegeder populi 117
 Tiperantia virtus unde fit etrida 15. 67
 Temperamentum unde fiat 120. an sit
 sublatia 702
 Temperamentis spiritibus quatuor 8. 16. 702
 de Temperamento opiniones 700
 Temperamenta ex humoribus quot com
 plicantur 765. membrorum quomodo
 spectu differant 122
 Temperamenta qui quatuor aut octo dis
 tincti constituere eos non rati censuisse
 121. contra 121. Scriptorum argumenta
 643
 Tepsitas cor sape aliquo in loco excite
 tur, et tranquillitas in alio viget 105
 Tempus quæ modis rursus et nate
 procegnosce 197. 107. 149. quæ
 de plerumque expellente sine 108
 Tempus quæ causa que 101. 108
 Tempus quid 161. unde finit 796. cur
 sit æternum 772. et motus quomodo
 differat 765. nunquam principium
 habuisse 772
 Temporis definitionem et alia de tempore
 Aristotelis placita refutari 765.
 multa antiquæ definitioni 647. pro
 pterio unde colligitur 769. eternitas
 esse falsum ab Aristotele traditam
 772. eternitas ibid.
 de Tempore quam dicit Jansenius Philo
 sophi 484. Scriptorum argumenta 647
 Temporem observationem velle esse, et
 non superstitionem 144. mutationes
 que auri nobis porciunt 197. ini
 tia diuina esse iuxta Scriptorem dis
 tincta dogmata 102
 Trebita et viderat 118
 Trebitis cur a furiis nominis tam max
 mope abhorretur 176
 Trebitis esse Dei, fecit Platonicos 89
 Terra in quare igni conueniat et nō con
 ueniat 116. cui sit magis frigida quam
 aqua 702. a quo sit creata 78. tanquid
 Titha 775. an moueatur super suo
 loco et ordine 110. 649. principium
 terræ 761. 459. an moueatur 646.
 quem incedimus et quibus sit consti
 tua 108. cum quo elemento plus com
 munionis habeat 198
 Terra qualitates 116. 193. 701. fructibus
 apud Argyprios diuini cultus exhibitio
 478. imitatur 778
 de Terra et mundi unitate Aristotelis
 rationes confutantur ibid. tremore
 quæa diuisa inter Philosophos 103

terra qui humis et calor charitatis 119.
 terræ frigidiorem esse aqua 782. si
 natura esse aliam 120. igne non esse
 faciliorem 782
 de Terra et numero terre et natura, et
 etrobita 108. 767
 terra esse duas 117
 terra simplicitas cui regioni adscribitur
 192
 terra moti in passione Christi multos
 populos esse commotos 164
 terræ motus unde fuit, et quid finit 109
 per Terræ motu nullo pacto urbi, hoc
 unum, regionum curia prefagiri
 possit 407. 408
 in Terræ motibus quid antiquitas obferre
 hinc 407
 Tertullianus exclamatio 121. 612
 Testimonium uerum quid 197. uerum et
 necum quod sit 179. quare deus sit
 deum 7
 Testimoni non libri qui 180. et aliq.
 atque qui sit 179. non et ordium et
 finit quid 18. uerit libri 180. non
 qui libri referantur inter canonicos
 181. uerit quæ libros Hieronymus
 inter canonicos numerat ibid.
 Testimoni uerit libri quomodo com
 ponantur 180
 de Testimoni uerit nona conuersione
 Re. Tran. Pici Min. et alia epist. 810
 Tetrægonum non quid significet 412
 thebiti Physica 454. de mundi materia
 quid Jansenius 101. discendi gradus in
 Argyprium profectus 114
 thebiti diuina 415. 417
 thebiti diuina 615
 thebiti diuina quid præfigeret 41 (609
 thebiti populi 157. quo numero uenit
 thebiti Epimenides discipulus Zau
 motibus 482
 thebiti puorum amatores 610. 407
 thebiti leges 117
 thebiti de motu Solis 186
 thebiti contra Aristotelem 654. Philo
 sophi et quo tempore floruerit 672
 vides opera paria ibid. quid in ditione
 appeller 747
 thebiti tragædiarum scriptor 12
 thebiti Jansenius contra ueritatem diffinitio
 sit 471. de Deo quid Jansenius 498
 thebiti diuina episcopi quid de Solis et
 Lente diuina scriptor 116
 thebiti Jansenius animam uisam esse possit
 mori, propter a dei perceptas 72
 thebiti Jansenius 447
 thebiti Jansenius sententia de horum
 vides 112
 thebiti unde deducatur 151. 477
 thebiti nostræ ratio que 804
 thebiti diuina tres 66
 thebiti unde sua fundamenta et prin
 cipia mutatur 18
 thebiti que sint necessaria 10190
 thebiti unde dicit 477. uerit de Deo
 quid sentiat 640. uerit quid de An
 strophis Jansenius 160. Genium quid
 478. uerit 18
 thebiti Jansenius sententia de magia 422.
 445
 discordia

differendi unde orientes 534
 theologos honoratissimi 7
 inter Theologos novellios diffidentem
 recordatio de legi Moysaica interpretati-
 one 534. Christianis fieri semper
 fuisse controuersas 26. diffensio de
 mundi forma 503
 ex Theologo qui sauerit Astrologia
 et qui non 338
 thesa discipulus Ptolemaei 629
 theophilus Graecum enarrauit Euangelij
 854
 ad Theophilum Strangan Ioen. Franc.
 Pici epistola 870
 Theophrastus de stirpibus 750. de Deo
 804. Theophrasti de mundi creatione
 776. libri a quo Scripsi portari 556
 item a quo promissum repositum ibid.
 thetremata de fide Christiana 864
 the vocale est Graeci vsi sunt 423
 thes quod Argyropoli appellatur 497
 thesopus Gymnosophus 419
 thetremata de sphaera decima 650
 theurgica magia unde dicta 418
 thetius pater 317. pateris Deorum 323
 per Theidem quid Ouidius intellexit
 329
 themas contra Aristotelm 683. de mon-
 ribus antiquiorum Germanorum ibid.
 themas Aquinas 42. de septem peccatis
 capitalibus 61. Bonauerius de
 quibus diffinitis 200. ex quibus res
 huc probauerit esse Deum 803
 themas Garbui 766
 thema Aquinatis opinio de mundi for-
 ma et quina 501
 ad Thomam filium Ioen. Franc. Pici ep-
 istola 875. 876. Vulpobium iuniorum
 Ioen. Franc. Pici epistola 863
 thetaria cui fides caelestis subiecta sit 303
 thetari in 104 pita nunquam femineas
 569
 thetarius mori in cibis capitulis 623. in
 celebrandis natalibus 54
 Tiberius Caesar 165
 de Tiberio Caesare historia 704. 705
 tibijus bello curatus 653
 tibullus de Christi aduentu
 rimati opinio de fluxu maris 530
 timon aduersus Geometras 618
 timor mundus qui 46. 47. est mortis
 causa preparandus sit 46. qui laudem
 tuam iud. filialis qui sit distus 46. in-
 talis qui sit distus ibid. qui sit caputem
 distus 47. quomodo diuidatur 45. 46.
 naturalis qui sit distus 46. castus. Jan-
 dus ibid. accidentalis ibid.
 timoris diuisio ibid.
 timorem propter amicum fieri 45
 ad Timori remouendum duas esse res 47
 quoniam Timorem Christus in Euangelio
 prohibet 46
 timores carnalium accidunt 45. plures
 sunt 45. 46
 timor et populi Argyropoli 565
 timoribus Stoici dormiens. ambulans
 755
 timor natus patris effugit apud inferos
 334
 tobias liber inter quos libros collector
 183
 toga graui vestimenti 822
 tomeria in vere car sunt 145. quid sint.
 et unde sunt 507. car hoc die magis
 qui illo. illo die adu. praecursum 101
 in Tolentia fons de aduersus Astrologia
 quid decreuerit sit 324
 totum car sit a parte diuersum 725
 de Toto et parte controuersia 645. quid
 et vni frumenti Philosophi 495
 de Toto et parte quid vnde expositio
 sit 725
 tralatus conuerti Caelum tyomam
 ad Christum 551. Caelum Paulum Au-
 gustinum circumspectum Romanum mi-
 lit 328
 tranquillitas quid de Christo frater sit 45
 de Drydram diuinatione 323. bono
 lousitum nobilissimum parat 368
 tranquillitas liber de stirpibus 823
 tralatus rubri maris a quo sit factus 303
 tygrus fons tyompanorum formidat 563
 ad Typhonem Ioenis Francij Pici
 Mirandula epistola 869
 triumphale signum quid sit
 trisphagi stentia de animarum im-
 mortalitate 52
 trisphagi peccatum seu vitium capitale
 61. unde palliat 62
 trogi 598
 troiam et Graecis nunquam caput esse 25
 tunica refuerant genus 812
 turbinis per que praefigia portendem-
 tur 297
 turpe quid sit 108. 113. unde cognoscat-
 tur ibid.
 turres quando ventis et airm acutis
 sentient qui homines. seu bestia 297.
 quid. edulgi verna tione videntur ibi.
 turrimus a diuina quid praefigia 404.
 natura 298
 Tyaneus Apollonem culpator fere om-
 nium Philophras 160. quid de Py-
 thagora scripserit 482
 Tyaneum bestiarum vocum interpre-
 tem esse 580
 Tyrepha omerica 261
 Tyaneus et Semonidis colloquium de
 Deo 88
 tyrrhenis qui primus leges inposuerit
 157.
 V
 Vaccum ex quibus rebus intelligi pos-
 sit 78. an diuidatur 769
 per Vacuum in motu sit ibid.
 de Vacuo distans 502. 773
 Valentinianus tempestate Astrologi Ro-
 ma expulsi 370
 Valerius Flaccus de Sorte
 et deinde aduersa unde sit iudiciale 188
 de Valente qui scripserit
 namum quid et quomplex
 vaperum causa quae 303
 parre quo Syrtis nuntiet 136. de fra-
 sium et neruorum inter 40. de 798.
 de Platone 489. Laetentius de
 Syrtis 316
 Valentinianus sub quo diuinatione
 nec comprehendentur 1000
 vates optimi qui sit 257
 vates qui dicunt 322. noster tempore
 prophetae dicti 274
 vatum diuinatione quid peruenit 426
 vaticinium quomplex sit ferendum
 libellum et Platonem 272. naturale
 et diuinum quod sit ibid. quid appellat
 Lamblichus 322
 vaticinij genera tria ibid. diuisio 272.
 diuini beneficio homines diuini red-
 di 322
 ad Vabricum Zafum Ioenis Pici ep-
 istola 866
 vnde quando sunt incidenda 209
 vntatio ars vna et sapientia mechanica ar-
 tibus 302
 vntationes Mirandula quibus praemotio-
 nibus enim pessilientia praecognos-
 cantur 312
 vntes feminae cui plures quid ma-
 rit 45. 516. quomodo cognoscantur
 456. faminae cui sunt paratae 455.
 an vna habeant nectura 427
 vntes quosdam non interfecisse. sed mu-
 trisse 562
 de Vntes 562. 756
 vntis profectus quomodo curetur 66
 vntis infestis peccatum capitale 66
 vntem esse fluxu acri 508. quando sol
 praefigat 308. est aut acrius fena-
 tium. qui homines 297. fallere 564.
 cui obliqui ferantur 508. quid sint. et
 qui sit coram natura. diuersa opinio
 inter Philosophos 308. 141. 507. et
 hoc die magis quam illo praecursum
 305. quare ex ruberit nobis perueni-
 entur 302. unde in vere generatur
 303
 vnti cum Luna silentis tempore maximam
 sunt expectandi 307
 vntorum causa quae 308. excitatio non
 de 302
 vnti quid praefigat 308. quare Lun-
 na quia erexit et infestis cornu-
 bus praenuntiat 308. quando Luna
 praefigat 308. 309
 vnti quid nobis infestat 307. planeta
 504. quoniam locum in sole manus possi-
 sident 305
 vntis color 627. aurea lacus in Argyro-
 pro 234. fides 627. effluuium ibi.
 vntis motus qui sit 391. domitium
 quod 389 proprietates 318
 de Vntis fides controuersia 629
 vntis quot anni tribuantur 391. unde
 cognoscitur aera inditum sit 314
 vntem ex mari surgentem praeterea
 effluuium 341
 vntem qui populi olim coluerunt 379
 vntem et Martem et Diomedem gubem-
 rates fuisse 223
 vntem homines quem lineam in manu
 obtinens 489
 vntem praecognit quid 606
 vntem an tunc cadit reperit semper polleat
 vera natura quae sit 302 (300
 vntem aduentus qui. carminis. Colomeria
 la descriptio 303. principium non ita

OPERA II. TOMI INDEX.

astrifico, quædam æquidam ab Astrono-
 mo obferuationem effe 290
 de Vere conuenit cur sunt 343
 vere qui morbus mentis regnet. ibid.
 verbi humani oraculum à quo fit factum
 382
 verba in Baptismo & Euchariftia quem
 vna habeant 430
 verba in magicis quædam vim habeant
 426
 verborum vir vnde pendat 46, 430
 de Verborum fignificatione Stoicorum
 opinio 481, 605
 verbi nullo modo inesse virtutem eadẽ
 opinio 430
 in Verbi nulum vim effe quæ demon-
 strare possit 422 (810)
 de Verbi improprie pofitis ab Aristotele
 arguuntur in quibus carminibus confir-
 mendi neceffarius fit 137. de Cumeæ
 Sabyllæ varietate 336
 virgily (Iulius) 818. in figne dicta de ho-
 minis fæto 251. carmen de Afcalapio
 427. dictum de Nympbis 111. oraculo
 de Marpys vnde emanaret 130
 vermes vnde nefeantur 561
 verus itaque quæ aut præfugiant 397.
 ex vna hirundine nō pronuntiare 397
 verus quando emifcendum 306
 veritas vnde manet 268. quid amuletur
 269. quomplex apud nostros Philo-
 fophos 540. an fit voce 596. quid
 473
 veritas & verū cui contingat 559. no-
 men abftractum 558. omnibus præfe-
 rende 658. an haberi poffit 458. dif-
 ficilem haberi poffe Philofophorum
 testimonio 537. tantum vna 473. fmo-
 ra vnde haberi poffit 708. prima
 que fit 268
 veritas & falſitas quomodo differant
 269
 veritatis obiectum quod fit 268. cogniti-
 o neceffaria quæ 708. notitia quan-
 do præfecta fit 707. cognitio quando
 haberi nequeat ibid. indicatorum quid
 appelleret 557. indicia quod funt 101.
 indicatoria fex, iuxta Empedocle 548.
 duo indicatoria fecundum Speuſippum
 557. indicatorum trifariam 557. in-
 dicatoria quomodo Plato diffinit
 550
 de Veritatis iudicio quid Stoici ſentiant
 552. indicatorum triplex ſectia in vniuer-
 ſum 556. indicatorio Xenocles & An-
 nacharides Scythæ quid ſenſerint 143
 indicatorio apud Philoſophos diuerſa
 iudicia 558. capiente inſtrumentis
 philoſophorum diſſidia 439
 in Veritatis cognitione animæ humanæ
 ſumum bonum conſiſtere 5
 veritatem ex ſacris literis haberi 597.
 incontabilem effe oportet 707. ſine re-
 ram et puri quid Geſon appellet 714.
 effe ſentiam omnium verorum 559
 per Veritatem vni quid intelligatur 269
 inter Veritatem & verum diſtinctio
 488
 veritate verum præſtantius 559
 de Veritate quædam varia traduntur 488.

Philoſophia quædam deſidia ſine 493.
 540
 veri definiendi ſeculitas ab Aristotele
 non tradita 84
 verum quid ſecundum Epicurum 540.
 593. à quo pronuntiat 184. quod mon-
 dit à Deo præſtatur 448. an falſitas
 ſit 559. quomplex apud Philoſo-
 phos nostros ibid. verum vilius in cõ-
 mune reperiatur 558. nomen concreta-
 tum ibid. quid ſecundum Aristotelem
 593. primum quid fit 89. an fit intel-
 lectibile 593. an in natura reperiatur
 592. quid & quatenus à veritate, dif-
 ferat ibi. triplex ſecundum Stoicos 591.
 & falſum in quo ſiſtunt 590. quod
 modus animæ cognoscat 710. & bon-
 itas à quo pendat 814. an fit viſibile 591
 veri inueniendi cupiditas quæ olim apud
 humanam ingratia valuerit 3. cogniti-
 o quid ſecundum Dionyſi & Aristotelem
 56. definitiones varia 559
 de Veri & veritatis appellatione. ibid.
 fide quædam diſceptatio 593
 de Vero quid Anaxagoras ſenſerit 592.
 quid Sceptici in vniuerſum obſeruarint
 590, 592
 vera quid ſecundum Stoicos, Democri-
 tum & Platonem 592
 vera que dici non debeant 540
 vera que in diſciplinis traduntur, ſuperi-
 or lucine præferre 710
 ex Veris non nūq̃ verū pendere poſſe 215
 de Vſitaria herba menti diuinitate 757
 Veſpaſiani quid de Chriſto crediderit
 262
 veſpa vnde oriatur 561. vltimum ſu-
 giunt 605
 veſtigia vnde dicta ſit 831. pellicula à quo
 primum mutata 830. habitum vſita-
 rium vltimari poſſe 833
 veſtigium nominis vnde 831. latus vnde
 ibid. quæ genera apud Europæ gentes
 832. colores & origo ibid. varia ge-
 nera apud Romanos 832. vſus & ab-
 uſus vnde deriuantur ibid.
 de Veſtium varietate 831. neceſ-
 ſitate ibid.
 de Veſtibus mo nachorum 832
 de Veſtibus Cuiuslibet liber 260
 Vgolini Verum Florentinum Poëta 10
 Vgolini ſtylus 16
 de Vgone quot artes mechanice nomen
 tenent 802
 victoribus Piclantiſis 210
 victima humane olim demoni ſacri-
 ficate 815
 videtur qui eodem nomenclatur ſit 270
 vigilantibus quàm parat denotetur appa-
 reat 122. cur ſpectat longam 569.
 nullum prophetiam reuelationem per
 aſtra pateri 284
 de Vigilia & ſomno quædam diſſidia in-
 ter Philoſophos 559
 ad Vilibaldum Joannis Franciſci Pui
 Mirandolæ epiſtola 829
 vindicta habitus quid 201
 vni qui inuenerit 495. Arcadicū 757
 violæ Bononiæ morſe Læmario ſtortuſo

ſe 804
 viperæ naturæ 563 (759)
 viros quod vinum ad inſoniam deduxerit
 viri quidam cur non barbaſi aut 529
 virorum doctorem ſape poſſi mortem ex
 opera & nomen obliuendi 25, 26
 à Viris quod ſemen effluat 520
 viriliſcunt & muliebri vnde
 ibid.
 virginis eadẽdem Martæ in mōte Pal-
 cone conſtituta 42. in ſigne dictum 65
 virginem Vle ingrediente quid accideret
 544 (338)
 virginis Delphicæ oraculo præſentat
 virtus quid efficiat 37. Dei quæ ſit 38.
 quid efficit 269
 virtutis præmia ex inſtitutis ſunt 265
 de Virtutis mediocritate quàm multa
 805. medio 828
 virtutem vnde præſeſcitatur 551. ethro-
 logica quæ ſunt dicta 66. ad intellectus
 pertinentes quæ ſunt ibid. quid ſeu ſec-
 undum Aristotelem 551. merales quot
 ſint 66. Chriſti quomodo in noi inſum-
 dentur 41. per quem acquirantur 57.
 omnes ad quos genera præcipui reſtrin-
 guntur 66. cunctis à quo veniant 41.
 55, 67. omni vnde oriatur 33, 66.
 ad intellectum ſpectantes quot ſint ibi.
 theologice tres ibid.
 virtutum duplex ſectia 62. diſtinctiones
 551. principium ſeu forma quomodo
 dicuntur 66
 de Virtutum generibus ibid.
 ad Virtutes emulæ Chriſti adipeſcendas
 cur diſtinentur 42
 inter Virtutes intellectuales & morales
 quæ virtutis principaliffime ſit 66, 67
 de Virtutibus varia opinioes 551.
 Philoſophorum diſceptatio 529. & len-
 gubar inter Philoſophos diſcordia 552
 cum Virtutibus vitia quædam affinita-
 tem habere 99
 diſcreta corporis colore mutari 719
 vigo quid, & vnde dicta ſit 374, 383.
 quomodo contingat 517, 518. quælis
 cogniti 550. quo pacto tranſiderenda
 fit 455. in quot partibus diuifa à Theo-
 ologis 337. vnde pendat 742. quando
 accidet 559. quod referatur 274.
 de Vſionibus ſeculi multiplex controu-
 verſia 518
 vſus decretum dicitur cauſa 699
 vſus & reuelatio quomodo differant
 274. vnde ſit dictum iuxta Aristotelem
 699. an decipi poſſit circa colorē ibi.
 cui rei ſimilis ſecundum Zenonem 556.
 ſenſus exterior 92. ſenſus exterior ap-
 paret præſent 699. quomodo hat,
 varie opinioes 517 518. nomen ca-
 talepſu vnde 556. ſenſus poteſtat
 quæ ſalū poſſit 717
 vſus aquæ inſiſſe narrant 699
 vſum omnium ſenſui præcipui 91. falli
 ſerpmur alii modū quomodo dixerit
 Aristoteles 699. aliquando circa pro-
 priū obiectū accideret ibi. Permenidis
 quomodo deſcribit 147. vtriusq̃ modis
 mutari 719. fallere 626. effe pho-
 toſum 807
 de Viſu

IN IOAN. FRANC. PICI OPERA II. TOMI INDEX.

de Vifu difceptatio	517. 518	quam inclinacionem habeat	34. 67	Philosophiam fit pariter 487. de cau-	
de Vifu in certitudine exempla	701.	delectatione ordo quando integer in be-		tuu quid fenferit 507. quando sum-	
705		nore manferit	83	ma 612. de terra 508. de Solu & Lu-	
vifum quid dormientibus cernit	333	voluntati quod tempus aptetur	263	na nature 505. de veritatis indicatio-	
viforum duo genera fecundum Cerna-		voluptati quid	517. 649. 780	141	
dem	554	de Voluptate 805. varia traduntur	649	Xenophon 483. de Socrate 632. de	
vifus non fideri adhibendam effe	333	voluptates ferine & brutales que fuit		Geometria 634. de Musica 556. Et	
vita quibus rebus conflet 527 natura		delecte ab Aristotele 103. animi varias		letricia fide imitator	761.
vita quot annorum fit	303	effe 128. effe fimplices affectus 99		Xenophon & Plato differunt 483. de	
vita longitudo & latitudo vnde	321.	vota hominum quomodo varia fuit	73	doctrina Genium	517
526. noftra finem vnde Deum latere vo-		vox quatenus vox effe non pntet omnes		Xenophonis testimonium de Platone	
luntia 40. fignificatio per mentes li-		fignificat 596. an fit corpus 518.		423. de mundi eternitate	509
meas quomodo iudicetur 355. no-		quid 614. 634. 518. actus & gran-		Xenophontem Margaritarum principem	
ffre caufe que fit 321. terminat		tit	614	fuit	424
cur aliquando prorogatur	48	vocem effe fpiritum	518	Xerxes pater Darij Argypiceum lego-	
vitam hominis militiam effe fuper tera		de Voce diffenfiones	ibid.	lato	317
ram	39	in Voce an fit veritas	596	Xylene reffert	811
Vitalis tempore Astrologi vrbibus vici-		voces vnde fiunt, varie rationes	518	Xylus quatuor eius nominis Pomifit	
ti	315	vocum differentia 430. diftributio		maximus	151.
vitalis cur verno tempore maxime cau-		614. diuifio	596	Y	
etiz	310	voces quasdam cum casu inegribus con-		de 1159 quid dicantur	361
vicia quid imitentur 369. capitulafe-		uenire	410	de 1159 quid fignifiet	66
ptem effe	61	Vehem. Papa quid de regno Dei feru-		de 1159 quid morbus	701.
vices ardentis quomodo varie fini pntet		ferit	49	Z	
337		vrbium infortunia vnde indicentur	49	Zacharia propheta libri vnde pro-	
vinuli quo tempore castrandi fuit	306	vrbibus & regionibus quibusda cap con-		dicant	579
tinendi genus optatum quis docuerit		tingat ut hebreorum fuit hominum in-		zede lintra duplex	170
157		genia	96	zaleucus legiflator	357. 512
vltra ciuitas Suraie	344	vrus albus vrifus	77	zenolxis Pythagore fecerat 483. quomodo	
vltra fub quo genere comprehendatur	419	vrif quomodo nafcantur	561	magis coluerit	416
vltrius iureconfultus	512	vriforum cibis	563	zenodi leges	610
vriffi fapient apud Gentem	478	vtetas calidus & frigida quid proferat		zeneta Chaldaei quot principie pferat	
de Vriffe quomodo varia traduntur	610	521		51	499
vrifra formam quid 8. incidentiam		in Vrero quo patio alatur inferu	523.	zenon 55. Philofophus 153. Pytha-	
in Astrologia fallere	637.	520		gorum 483. cui rei vrifum fententia	
vrifra cur fua inter corpus humatum &		de Vreri ferendi mora quanta difidia		fi dixerit 556. Cyren quot principie	
animam	523	522. 523		posuerit 499. Stoicus de caufis 499.	
vrifra naturalis duplex modis	319	Vulcanus ferri inuentor	495	de Rhetorica 614. in quot partem Phi-	
vrifra Deus 79. naturalis in nobis que		volentes fine mafculorum femine concipi-		lofophiam fit pariter 487. quid an-	
fit 120. & eorum quomodo differ-		perit	749	mant appellatur 420. quomodo vnan-	
rent	338	ad Vulphiolum amiserunt Ioan. Franc.		traferunt 160. de humanofemine	
vrifra naturalis principium	350. 497	Pici epiftola	863.	520. à Cicrone redargunt 160. de	
vrifra naturalis nullum effe, quod non patitur		X		antena	51. 515
inflantiam	755	Xenarchum Aristotele libris de Coe-		zenonis difcipuli 761. vna ob quam	
vrifra falis propositio cur vera fabrica-		lo in multis rebus impugnaffe 750		caufam culperet	160
te poffit	757	Xenias	492	contra Zenonem auctor	612
vrifra falis modis qui	747	Xenias vbi argumenti contra indicaco-		zenith punctum	343
contra Vniuerfalem propositiorem difpo-		tionem veritatis 542. fententia de vero		zenobius Acciaiolus interpres Eufebij	
putatio	746	485. opinio de phantafia 588. Con-		Pamphili Oraci	161
vrifra falis propositiorem etiam in acci-		vinchij imaginatio.	ibid.	zenodij Acciaiolus ad Ioannem Franc.	
dentibus effe felfa	748	Xenocrates charis Alexandro Magnus		Picem epiftola	810
vrifra de vocare denominatum effe	79	667. quid perfuafionem vocet	616.	ad Zenobium Acciaiolum Ioan. Franc.	
vrifra vocatulum quomodo in Deo fit		quomodo Rhetoricam definerit 614.		Pici epiftola	811
79		de Rhetorica quid fenferit 491. in		zenofcurran. Atticum Socratem effe opo-	
vrifra & vniuers quid differant	334	quot partes diftribuit Philofophiam		pillaram à Melito	25
de Vno & Ente defenfio 71. 76. &		487. Platoni facit effor 485. de man-		zephyrus ventus vnde dictus	805
Ente Ioannes Pici librum quomodo		dandi materia quid fenferit 503. epimo-		zephura figura	613
feripferit 641. difficultas	625	de anima 514. de veritatis iudicio		zephyr pictor infignis	143
vocales feptem, etiamq; diffinitiones &		553		zephyr id effe, Dens	433
quantitates 606. anner effe com-		inter Xenocratem defenfionem de Rhetorica & Stoicorum, differentia	614	zephyria quid fuit	27
munis.	ibid.	Xenophanes 492. auctor Philofophie		zephyrus quot dicantur	714
in velle hominis feptem mentes à cheron		Eleatica 480. quid rerum principum		zephyr in bello à Nemo vifus	377
mentibus fuit	265	appellatur 500. 501. in quot partes		zephyr affirma magia	416
voluntas diuina quid fit 59. hominis				zephyr de Sibyllis	816.

F I N I S.